Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/theologiamoralis0003ppat

THEOLOGIA MORALIS

DECALOGALIS ET SACRAMENTALIS

AUCTORE CLARISSIMO

P. PATRITIO SPORER, ORD. FF. MIN.

NOVIS CURIS EDIDIT

P. F. IRENAEUS BIERBAUM, ORD. FF. MIN.,
PROVINCIAE SAXONIAE S. CRUCIS LECTOR JUBILATUS.

CUM PERMISSU SUPERIORUM.

ALMA COLLEGE
239.02
LIBRARY
Sp67B
Alma, California

TOMUS III.

PADERBORNAE, MDCCCCI.
EX TYPOGRAPHIA BONIFACIANA.

26496

Imprimatur.

Paderbornae, die 4. Junii 1901.

Wigger,
Vicarius Generalis.

Fr. Aloysius Lauer,

Minister Generalis Totius Ordinis FF. Minorum.

P. Patritii Sporer Theologiae Moralis tomus tertius et ultimus, a duobus Theologis examinatus ac laude haud minore tomis praecedentibus dignus judicatus, ut servatis de jure servandis typis mandetur, praesentium vigore facimus facultatem; simulque hanc clarissimi Auctoris Theologiam, a viris magni nominis ut *classicam, solide, erudite et conspicue conscriptam, claritate fulgentem, quae satis commendari non potest* celebratam, admodum commendamus.

Datum Romae ad S. Antonium, die 27. Maji 1901.

Fr. Aloysius Lauer, Minr. Glis.

Series capitum et sectionum seu materiarum.

Tractatus VII.

Pag.

Caput I.

De natura, numero et effectu Sacramentorum in communi. . . . 1

Sectio I. De natura et numero Sacramentorum 1

„ II. Quae sint differentiae communes inter Sacramenta Novae Legis? 5

„ III. De gratia, communi effectu Sacramentorum 9

„ IV. De charactere, speciali aliquorum Sacramentorum effectu . 15

Caput II.

De materia, forma et intentione Sacramentorum. . . . 21

„ I. De materia et forma Sacramentorum in genere . . . 21

„ II. De materiae et formae mutatione, interruptione et repetitione 25

„ III. De intentione requisita ad Sacramenta conficienda . . 30

„ IV. An et qualis intentio requiratur in suscipiente ad valide suscipiendum Sacramentum? 47

Caput III.

De ministro Sacramentorum. 55

„ I. Quis sit minister Sacramenti valide conferendi in communi? 55

„ II. Quid requiratur, ut minister etiam licite ministret Sacramenta, seu ut conficiendo non peccet? 57

„ III. Peccetne semper mortaliter minister in statu peccati mortalis Sacramentum ministrans? 60

„ IV. Liceatne aliquando petere et recipere Sacramentum a ministro indigno seu cum peccato mortali collaturo? . . 64

„ V. Quam graviter peccet, qui Sacramentum ministrat indigno, an aliquo casu licite? 67

Pag.

Caput IV.

Quodnam sit subjectum capax Sacramentorum valide et licite suscipiendorum? 70

Caput V.

De Sacramento Ordinis in genere et specie. 74

Sectio I. Quid sit Ordo, quot et quotuplex? 74

„ II. Sitne Ordo Sacramentum; quando et quomodo a Christo institutum, et quinam in specie 80

„ III. De materia et forma Sacramenti Ordinis generatim; de ejusdem ministro 86

„ IV. De subjecto Ordinis 101

„ V. Quae singulorum Ordinum definitio, materia, forma et officia? 131

„ VI. Qualis dispositio requiratur in ministeriis dictorum Ordinum; obiter de paramentis 139

Caput VI.

De obligationibus ordinatorum seu clericorum. 143

Tractatus appendix.

Caput I.

Qualis et quorum sit obligatio recitandi horas canonicas? . . 159

Caput II.

Qualiter recitandae horae canonicae? 174

„ I. Qualis intentio requisita in recitandis horis? . . . 177

„ II. Qualis attentio requiratur in recitandis horis? . . . 187

„ III. Qualis integritas materiae servanda in recitandis horis? . 199

„ IV. Quae forma, quae alia observanda in recitandis horis canonicis? 208

Caput III.

De causis excusantibus ab horis. 226

Tractatus VIII.

Caput I.

De Presbyteratu seu Sacerdotio. 242

Caput II.

De sacrificio in communi et Missa in specie. 262

„ I. De sacrificio in communi 262

„ II. De ipso SS. Missae Sacrificio 270

„ III. De hostia Sacrificii Missae 274

Pag.

Caput III.

De ipso SS. Eucharistiae Sacramento. 284

Sectio I. De essentia Eucharistiae et contentis in ea 284
„ II. De materia Sacramenti Eucharistiae 297
„ III. De forma Sacramenti Eucharistiae 320

Caput IV.

De Sacramenti Eucharistiae ipsiusque SS. Sacrificii effectu, valore, fructu. 330

„ I. De effectibus Sacramenti Eucharistiae 330
„ II. De fructibus Sacrificii 339
„ III. Quantus sit valor et fructus Sacrificii? 352
„ IV. De applicatione fructus Sacrificii 358

Caput V.

De Sacramenti Eucharistiae et SS. Sacrificii ministro offerente, oblatione et stipendio. 374

„ I. Quis sit minister Sacramenti Eucharistiae conficiendi et dispensandi? 374
„ II. Quis et quotuplex offerens SS. Sacrificii Missae? . . . 378
„ III. De Sacrificii oblatione 384
„ IV. De stipendio Missae 395

Caput VI.

De requisitis ad Sacrificium celebrandum. 407

„ I. Altare cum sua supellectili 407
„ II. Calix, patena cum sua supellectili 412
„ III. Sacrae vestes 416
„ IV. Sacer ritus 422
„ V. Locus sacer 427
„ VI. Tempus Missae 430
„ VII. Jejunium naturale 438
„ VIII. Confessio praemittenda Sacro vel Communioni . . . 446

Tractatus IX.

Caput I.

De Sacramenti Poenitentiae essentia, partibus, materia. . . 453

„ I. Quid sit Poenitentia? 453
„ II. Quae, quot et quales sint partes Poenitentiae seu Sacramenti Poenitentiae 459
„ III. Quae et quotuplex sit materia Sacramenti Poenitentiae . 462
„ IV. De materia sufficiente et dubia Sacramenti Poenitentiae . 464

Caput II.

De contritione. 473

„ I. De contritione generatim sumpta 473
Quaestio I. Quid sit contritio generatim sumpta? 473

			Pag.
Quaestio	II.	Qualis debeat esse dolor in omni contritione generatim?	479
„	III.	Quantus esse debeat dolor contritionis?	487
Sectio	II.	De contritione perfecta	490
Quaestio	I.	Quid sit contritio perfecta?	490
„	II.	Qualiter contritio sit necessaria necessitate medii?	500
„	III.	Qualiter contritio sit necessaria necessitate praecepti?	511
„	IV.	Qui sint effectus contritionis perfectae?	523
Sectio	III.	De attritione seu contritione imperfecta; maxime ut requisita ad Sacramentum Poenitentiae?	535
Quaestio	I.	Quid sit attritio seu contritio imperfecta?	535
„	II.	Qualis dolor requiratur ad Sacramentum Poenitentiae?	547
„	III.	Qualis dolor sufficiat ad Sacramentum Poenitentiae?	552
„	IV.	Quando eliciendus sit dolor in Sacramento Poenitentiae?	557
Sectio	IV.	De proposito requisito ad contritionem et Sacramentum Poenitentiae	566
Quaestio	I.	Quale propositum requiratur ad hoc Sacramentum valide et licite suscipiendum?	566
„	II.	Quid agendum confessario cum poenitente continuo recidivo?	574

Caput III.

		De confessione sacramentali ejusque requisitis.	584
Quaestio praeambula.		Confessio sacramentalis quid, quotuplex quasque conditiones requirat?	584
Sectio	I.	De integritate confessionis sacramentalis	587
Quaestio	I.	Qualis integritas requiratur ad confessionem sacramentalem?	587
„	II.	Quaenam peccata necessario confitenda?	592
„	III.	An etiam peccata dubia ut dubia confitenda sint?	600
„	IV.	Quaenam circumstantiae necessario explicandae in confessione?	605
„	V.	Qualis numerus peccatorum necessario exprimendus in confessione?	616
„	VI.	Quando sufficit integritas formalis tantum confessionis, sic ut aliqua peccata licite reticeantur?	627
Sectio	II.	De confessione vera, secreta, vocali	635
Quaestio	I.	Qualiter confessio debeat esse vera?	635
„	II.	Qualiter confessio debeat esse secreta?	638
„	III.	Qualiter confessio debeat esse vocalis?	639
Sectio	III.	De confessione invalida repetenda	641
Quaestio unica.		Quando confessio sit invalida, quando et quomodo repetenda?	641
Sectio	IV.	De necessitate et obligatione confessionis	651
Quaestio	I.	Quando obliget praeceptum divinum confessionis?	651
„	II.	Quando et qualiter obliget praeceptum confessionis ecclesiasticum?	653

Caput IV.

		De satisfactione sacramentali	660
Quaestio	I.	Quid sit satisfactio sacramentalis, quis effectus, quae necessitas?	660

Pag.

Quaestio II. Quanta et qualis poenitentia injungenda? 667
„ III. Quando imponenda et implenda poenitentia, a quo, et qualiter commutanda? 675

Caput V.

De absolutione sacramentali. 680

Quaestio I. Quae forma absolutionis consueta, sufficiens, necessaria, et praecise essentialis? 680
„ II. Qualiter proferenda sit forma absolutionis 687
„ III. Quando absolutio danda, quando repetenda (specialiter respectu excommunicati et moribundi)? 693

Caput VI.

De confessario et ministro Sacramenti Poenitentiae. 703

Sectio I. De confessarii approbatione et jurisdictione generatim . . 704
Quaestio I. Quis sit minister Sacramenti Poenitentiae valide administrandi? 704
„ II. Quid et quotuplex sit approbatio, specialiter de approbatione Regularium? 707
„ III. Quid et quotuplex sit jurisdictio generatim, speciatim: ordinaria quid, quorum, a quo, respectu quorum? . . . 715
„ IV. Jurisdictio delegata quid, a quo, quotuplex, quibus modis? . 718
„ V. Quid jurisdictio certa, probabilis, dubia? Ubi etiam de errore communi 723
„ VI. Quid jurisdictio universalis, et restricta? (speciatim pro articulo mortis) 727
Sectio II. De casibus reservatis 730
Quaestio I. Reservatio quid, a quo, quorum peccatorum, speciatim respectu Religiosorum? 730
„ II. Quis possit absolvere a casibus reservatis? 735
Sectio III. De bonitate et scientia confessarii 748
Quaestio I. Quae bonitas requiratur in confessario? 748
„ II. Quae scientia requiratur in confessario? 749
Sectio IV. De obligatione et officio confessarii 753
Quaestio I. Qualiter et de quibus teneatur confessarius poenitentem examinare et interrogare? 754
„ II. Qualiter et de quibus teneatur confessarius instruere et monere poenitentem? 757
„ III. Qualiter confessarius teneatur absolvere dispositum et non alium? 760
„ IV. Quid agendum confessario, si erravit in suo officio, et an aliquando teneatur in se suscipere onus poenitentis? . . 763

Caput VII.

De sigillo sacramentali. 765

Quaestio I. Quid est sigillum sacramentale, quanta et quale ejus obligatio? 765
„ II. Quaenam est materia sigilli sacramentalis seu quaenam cadunt sub sigillo sacramentali? 772

Pag.

Quaestio III. Quinam obligantur sigillo confessionis? 779
„ IV. Qualiter licet et non licet uti notitia sola confessionis sacramentali habita? 784

Tractatus X.

Caput I.

De Matrimonio et Sponsalibus. 793

Sectio I. De impedimentis Matrimonii et personis inhabilibus . . 794
Classis I. impedimentorum: Consensus insufficiens. Error. Conditio. Metus. Raptus. Clandestinitas 795
„ II. impedimentorum: Libertas obligata alteri. Votum. Ordo. Ligamen. Honestas 812
„ III. impedimentorum: Nimia conjunctio. Consanguinitas. Affinitas. Cognatio. Crimen. 825
„ IV. impedimentorum: Nimia distantia. Cultus disparitas. Impotentia 847
Sectio II. De Matrimonii promissione seu sponsalibus ac consensu de futuro 864
Subsectio. De causis justis dissolvendi sponsalia 891
Sectio III. De Matrimonio legitimo ut contractus est ac consensus de praesenti 912
Subsectio. De consensu conditionato 925
Sectio IV. De Matrimonio rato ut Sacramentum est ejusque solemnitate et indissolubilitate 935
Subsectio. De indissolubilitate et dissolubilitate Matrimonii . . . 953

Caput II.

De obligatione et peccatis sponsorum et conjugum. 974

Sectio I. De peccatis sponsorum 974
„ II. De peccatis conjugum in contractu Matrimonii ejusque invalidi revalidatione 980
„ III. De peccatis conjugum in usu Matrimonii et debito conjugali 999
Subsectio. De obligatione debiti conjugalis 1017
Sectio IV. Peccata conjugum contra matrimonium, nimirum de adulterio et restitutione inde debita 1025
Subsectio. De restitutione ex adulterio debita 1030
Quaestio incidens: An et quando filius teneatur credere matri asserenti, ipsum esse ex adulterio genitum, illegitimum, spurium . 1041

Caput III.

De reliquis peccatis contra 6. praeceptum. 1048

Sectio I. De fornicatione simplici 1049
„ II. De stupro et raptu 1055
„ III. De incestu 1065
„ IV. De sacrilegio carnali 1069
„ V. De peccatis contra naturam 1076
„ VI. De impudicitia interna et externa, cordis, oris, aspectus, tactus 1094

Pag.

Caput IV.

De procuratione abortus Praenotiones. 1106

Sectio I. Abortus foetus inanimati 1109
„ II. Abortus foetus animati directe causatus 1115
„ III. Abortus casualiter vel dubio causatus 1122

Appendix.

De libris prohibitis. 1134

Articulus I. Annotationes generaliores 1134
„ II. Annotationes particulares 1136
Titulus I. De prohibitione librorum 1137
„ II. De censura librorum 1140

Tractatus VII.

De Sacramentis in genere et Ordine.

Tractatus VIII.

De ss. Eucharistia.

Tractatus IX.

De Sacramento Poenitentiae.

Tractatus X.

De Sacramento Matrimonii.

Appendix.

De libris prohibitis.

Pars Prima.

Instructio Ordinandorum

generalis ex materia de Sacramentis in genere ac Ordinis in specie.

De his sex erunt capita: 1. De natura, numero et effectu Sacramentorum in communi. 2. De materia, forma et intentione Sacramentorum. 3. De ministro Sacramentorum. 4. De subjecto seu suscipiente Sacramentorum. 5. De Sacramento Ordinis generatim et propriis singulorum Ordinum in specie, usque ad Sacerdotium exclusive. 6. De statu et obligationibus Clericorum seu Ordinatorum, cum tractatu appendice de Horis Canonicis. In nomine Domini incipit

Caput I.

De natura, numero et effectu

Sacramentorum in communi.

Sectio I.

De natura et numero Sacramentorum.

Summarium.

1—3. Sacramentum est signum visibile
4. Invisibilis gratiae,
5. Non nude speculativum, sed practicum.
6. Differt a Sacrificio etiam N. Legis ac etiam

7—9. A Sacramentis V. Legis.
10—13. A quo et qualiter instituta?
14. Sacramenta N. Legis sunt septem et
15—16. Cur non plura vel pauciora.

1. Sacramentum N. L. est *signum visibile invisibilis gratiae, ad hominem sanctificandum divinitus institutum.* Hanc definitionem ego puer primitus in scholis didici ex catechismo parvo laudatissimi P. Canisii, et etiamnum mihi sapidam tyronibus commendo et explico verbatim.

2. § I. *Est signum visibile. Signum,* quia cognitum ducit te in notitiam alterius rei; *visibile,* idest (sub praecipuo sensu et sensato per synecdochen comprehendo reliqua) sensibile seu sensu aliquo externo perceptibile, utpote visu, auditu, tactu etc. Ut in Sacramento Baptismi vides ablutionem externam corporis, audis prolationem externam formae: Ego te baptizo etc. eoque signo cognito simul duceris in cognitionem internae sanctificationis seu regenerationis spiritualis animae et ablutionis animae baptizati per infusionem gratiae sanctificantis: atque sic in ceteris omnibus. Quippe

3. Omnia Sacramenta de facto instituta sunt in signis sensibilibus atque ita institui, omnino congruebat. De possibili non est tuum, tyro, disputare. Ratio congrua est: quia Sacramenta de facto instituta sunt ut signa sacra usualia totius communitatis Ecclesiae et corporis Christi visibilis, in quibus nimirum Christi fideles inter se communicare debent: atqui non potest esse signum usuale in communitatis bonum pro hoc statu, nisi sit sensibile, cum ob dependentiam intellectus a sensibus pro hoc statu nullus possit alteri communicare, nisi per signa sensibilia visu, auditu etc., ut experientia nimis notum est; ergo. Aliam rationem significat D. Jo. Chrys. hom. 83. in Matth. dicens: Si incorporeus esses, incorporea dedisset ipse tibi dona. Nunc autem, quoniam conjuncta est corpori anima, sub sensibilibus tibi intelligibilia tradit. Haec et plura s. Doctor.

4. § II. *Invisibilis gratiae.* Exprimitur effectus Sacramentorum Novae Legis, qui generaliter in omnibus Sacramentis est *gratia sanctificans* inhaerens, nimirum qualitas illa supernaturalis excellentissima, qua homo formaliter sanctus, justus et gratus Deo haeresque aeternae beatitudinis constituitur. At in Sacramento Eucharistiae specialiter est *gratia subsistens,* nimirum ipse Christus realiter et invisibiliter praesens et contentus sub speciebus eucharisticis seu accidentibus sensibilibus panis et vini relictis, et in ordine ad sanctificandum hominem digne percipientem Sacramentum istud. Quare hostia consecrata in altari vel tabernaculo exister jam verissimum est Sacramentum: etsi enim tunc nondum actu significet gratiam sanctificantem, significat tamen actu Christum realiter praesentem ad finem sanctificandi hominem mediante digna sumptione, tanquam conditione applicante Sacramentum ad illum effectum actu causandum. Neque est de essentia Sacramentorum, semper actu significare et causare gratiam, sed quod quantum est de se semper sit significativum et causativum gratiae, si debitae conditiones vel dispositiones adsint.

5. Sacramentum ergo N. L. non est nudum signum (ut vocant in schola) speculativum seu nude repraesentans et cognoscere faciens

gratiam sanctificantem illam (quemadmodum cana et prolixa barba est signum provectae aetatis, hedera appensa domui vini venalis, aut hoc ipsum nomen gratia Dei significat gratiam, speculative scilicet in cognoscendo tantum et nullo modo in essendo), sed est signum simul practicum et efficax seu aliquo modo effectivum gratiae sanctificantis in essendo, sic ut eam aliquo modo efficaciter (seu physice seu moraliter tantum, de quo infra n. 45.) in esse causet et efficiat, prout definit s. Syn. Trid. sess. 7. can. 6. et 8. ubi sic denotat: Si quis dixerit, per ipsa Sacramenta Novae Legis ex opere operato non conferri gratiam, anathema sit. Quid sit illud, *ex opere operato,* paulo inferius disces.

Atque per hoc Sacramentum Novae Legis etiam differt a sacrificio 6.
tam Novae, quam Veteris Legis: nam sacrificium non est institutum ad gratiam conferendam hominemque sanctificandum, sed ad cultum Dei ejusque supremam super nos excellentiam et dominationem contestandam. At nonne sacrosanctum Missae sacrificium homini, pro quo offertur, gratiam confert? Non confert immediate ipso usu et applicatione sua per modum Sacramenti, sed solum mediate confert per modum impetrationis, quatenus nimirum homini intuitu sacrificii oblati conferuntur gratiae actuales et auxilia efficacia ad conversionem, justificationem gratiamque divinam acquirendam vel augendam per dignam susceptionem Sacramentorum vel alios actus meritorios, de quo alias suo loco.

§ III. *Ad sanctificandum hominem:* Exprimitur finis omnium Sa- 7.
cramentorum Novae Legis, qui est sanctificare hominem per gratiam Dei in via, quam illa vel conferunt vel augent; et consequenter mediante perseverantia, etiam per correspondentem gloriam in patria: nam quod est causa causae, est etiam causa causati. Simulque notatur lata et excelsa differentia Sacramentorum N. L. a Sacramentis L. V.; quae differentia scite exprimitur a Theologis, duobus verbis: nimirum quod Sacramenta Novae Legis faciunt hominem *sanctum,* Sacramenta vero Veteris Legis solum faciebant hominem *sacrum.*

In hoc nempe differunt, quod Sacramenta N. L. digne suscipientibus 8.
ipso facto atque ex opere operato conferant sanctitatem seu gratiam sanctificantem hominem, qua homo vere sanctus, justus et Deo gratus efficitur, ut dictum est. Sacramenta autem V. L. (uti fuerunt consecrationes sacerdotum ac Levitarum, item purificationes et expiationes innumerae) ipso facto et ex opere operato solum conferebant sanctitatem legalem, externam, imperfectam, quae consistebat in externa deputatione ad cultum divinum, in purificatione et immunitate ab immunditiis et irregularitatibus illis legalibus sexcentis; ideoque solum reddebant hominem *sacrum,* idest idoneum ad communicationem cum populo Dei in cultu divino. At vero gratiam sanctificantem, et veram sanctitatem internam ex opere operato minime conferebant, sed solum per Christum mediatorem conferendam olim nude significabant seu praefigurabant. Eademque in Christum mediatorem fide mediante per actus contritionis vel amoris Dei bene dispositis solummodo ex opere operantis quandoque gratiam conferebant, juxta communem doctrinam Catholicorum. Unde et Concilium Florentinum in litteris unionis dicit: Sacramenta N. L. multum differunt a Sacramentis V. L. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solummodo per passionem Christi dandam

significabant. Haec autem nostra et continent gratiam et ipsam digne suscipientibus conferunt. Haec Concilium.

9. Nota hic incidenter, Sacramenta V. L., quae scilicet ante adventum Christi in ecclesia fidelium usurpata sunt, alia dicta fuisse *ex Lege*, alia *ex Patribus*. Sacramenta *ex Lege* dicebantur, quae simul cum lege originata sunt, ut supra dictae consecrationes, purificationes, expiationes etc. Sacramenta autem *ex Patribus* dicebantur, quae non ab ipsa lege, sed per certos Patres originata sunt, ut circumcisio per Abraham et si quae alia. Atque haec in magnorum Doctorum sententia conferebant Gratiam sanctificantem: circumcisio enim vetus instar Baptismi in N. L. emundabat ab originali peccato, cui antea respondebat remedium legis naturae post lapsum Adami Patribus a Deo revelatum. Sed haec, quia retro nos, nihil ad nos.

10. § IV. *Divinitus institutum.* I. *Divinitus:* Significatur auctor et causa efficiens Sacramentorum N. L. Deus quippe solus principaliter et auctoritative potest instituere Sacramenta. Ratio est: quia ille solum potest instituere auctoritative signum efficaciter et certo significativum gratiae, qui potest conferre ipsam gratiam; at gratiam conferre potest solus Deus; ergo etc. Sacramenta igitur N. L. instituit Christus qua Deus principaliter et auctoritative; qua homo vero instrumentaliter seu ministerialiter et commissive per potestatem excellentiae, determinando nimirum materiam Sacramentorum in particulari eorumque usum imponendo.

11. Huic veritati nihil officit, quod Christus Dominus non determinaverit in ultima specie physica materiam omnium Sacramentorum, sed Ecclesiae vel determinandam reliquerit, ut in Sacramento Ordinis infra videbimus, aut a se designatam magis modificandam certis conditionibus, ut in Sacramento Matrimonii omnes agnoscere debemus, in quo contractu Matrimonii a Christo ad Sacramenti dignitatem elevato Ecclesia multas conditiones ad valorem requisitas apposuit, sine quibus illud Sacramentum primitus valuisset.

12. II. *Institutum:* Nimirum institutione stabili perpetuo duratura, adeo ut ex vi institutionis primitus a Christo factae Sacramenta deinceps perpetuo, quoties debite applicata fuerint, significent et conferant gratiam sanctificantem: sunt enim Sacramenta instituta pro sanctificando Christi corpore perpetuo usque ad finem mundi.

13. Quare vides, non fuerunt Sacramenta 1. lotio pedum discipulorum, qua dispositi etiam intus mundabantur per gratiam. 2. Insufflatio Christi in Apostolos, per quam Spiritum sanctum illis dedit. 3. Verba Christi ad Magdalenam et paralyticum: Remittuntur tibi peccata tua, quae utique gratiam conferebant. 4. Linguae igneae in Pentecoste super Apostolos apparentes et significantes dona gratiarum illis collata, etc. Nam licet haec, et similia ex voluntate et beneplacito divino significabant etiam practice gratiam, non tamen ex institutione aliqua stabili vel duratura, sed ex actuali tantum praesentanea et extraordinaria usurpatione divina. Quo ipso rursus excluduntur Sacramenta V. L., etiam illa, quae significabant practice gratiam ex institutione divina, ut circumcisio, non tamen ex institutione stabili et immutabili, quippe de facto dudum abolita.

§ V. *Quot sint Sacramenta N. L.?* Sunt septem. Baptismus, 14.
Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Extrema Unctio, Ordo, Matrimonium. Notissima Orthodoxis. Sic enim definit Conc. Trid. sess. 7. can. 1: Si quis dixerit, Sacramenta N. L. non fuisse omnia a Christo Jesu Domino nostro instituta, aut esse pauciora, quam septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem, Matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie Sacramentum: anathema sit.

At cur septem tantum Sacramenta, non plura vel pauciora: Ratio 15.
a priori est sola institutio et beneplacitum divinum, cur septem omnino, non pauciora. Ratio congruentiae hujus septenarii numeri, sumitur ex comparatione progressus vitae corporalis cum progressu vitae spiritualis, quia nimirum congruum erat, ut progrediamur in gratia ad vitam spiritualem animae, sicut progredimur in natura ad vitam corporalem. Igitur Baptismo spiritualiter nascimur, Confirmatione velut adolescimus et roboramur ad pugnam spiritualem, Eucharistia spiritualiter nutrimur, Poenitentia sanitatem animae per peccatum amissam recuperamus et a morbis animae liberamur, Extrema Unctione a peccatorum reliquiis expiamur, Ordine quis idoneus minister ad Sacra peragenda et praedicta in proximo exercenda instituitur, Matrimonio Ecclesia fidelium multiplicatur corporaliter, ut per praedicta multiplicetur etiam spiritualiter ad implendum regnum coelorum. Sic fere Magister 4. d. 2. ac alii passim, etiam aliter et alias congruentias assignantes.

Septem autem tantum, non plura sunt Sacramenta: quia nulli 16.
alteri rei convenit definitio Sacramenti supra explicata; solis autem illis septem et omnibus adamussim congruit tota quanta, prout explicant cum Theologi, tum Controversistae. Unde apparet, cur formatio crucis, aqua lustralis, exorcismi, benedictio Abbatis vel Abbatissae et alia hujusmodi (quae ideo a Theologis Sacramentalia, quae partim aemulantur quasi indolem Sacramentorum, partim sunt Sacramentorum circumstantiae adjunctae) non sint revera Sacramenta: nam neque conferunt vi sua immediate et ex opere operato sanctitatem seu gratiam sanctificantem, sed ad summum gratias actuales et auxilia ad pios motus et actus: ut inter alios fuse explicat Dicast. l. 1. de Sacr. d. 1. dub. 2.

Sectio II.

Quae sint differentiae communes inter dicta Sacramenta N. L.?

Summarium.

17. Differentiae communes Sacramentorum.
18—19. Alia sunt iterabilia, alia initerabilia.
20—23. Alia mortuorum, alia vivorum.
24. Quaedam omnibus necessaria, alia non.
25—27. Quomodo et quaenam Sacramenta dicantur formata vel informia?
28—33. Qualiter et quae Sacramenta informia reviviscant.

17. Haec sunt potissimum: 1. Alia dicuntur *iterabilia,* alia *initerabilia.* 2. Alia Sacramenta *vivorum,* alia *mortuorum.* 3. Quaedam *omnibus necessaria,* quaedam *non necessaria omnibus.* 4. Denique; Sacramenta aliquando dicuntur, et sunt *formata,* aliquando *informia.* Explico breviter

18. § I. *Sacramenta iterabilia et initerabilia.* I. Sacramenta *iterabilia* dicuntur utique, quae saepius suscipi possunt, eo quod non imprimant characterem indelebilem in anima, sed solum conferant gratiam sanctificantem, per peccatum mortale (heu nimis facile!) amissibilem, ideoque reiteratione Sacramenti recuperabilem. Et haec sunt quatuor: Eucharistia, Poenitentia, Extrema Unctio et Matrimonium.

19. II. Sacramenta *initerabilia* dicuntur, quae semel valide suscepta, iterato suscipi nequeunt, eo quod etiam imprimant characterem indelebilem in anima suscipientis. Et sunt tantum tria: Baptismus, Confirmatio, Ordo.

Quidsi ergo quis tale Sacramentum iteret, secundo baptizetur, confirmetur, ordinetur Sacerdos? Talis nullum effectum suscipit: cum Sacramentum illud iteratum simpliciter sit nullum, et si scienter fiat, tam conferens, quam suscipiens peccant mortaliter sacrilegio gravissimo et insuper in reiteratione Baptismi uterque incurrit irregularitatem, ut habetur Dec. l. 5. t. 9. c. 2. non item in reiteratione Confirmationis et Ordinis: de his enim nihil expressum in Jure reperitur; non est autem statuenda irregularitas, nisi in casibus Jure expressis, ut contra Navarrum docent Theologi et Canonistae communiter.

20. § II. *Sacramenta mortuorum* sunt illa, quae per se et ex vi institutionis suae conferunt primam gratiam justificantem seu remissionem peccati mortalis actualis vel originalis, et ideo sic dicta, quod sint a Christo per se et primario instituta in eum finem, ut homini spiritualiter mortuo peccato mortali, legitime ministrata restituant vitam spiritualem gratiae. Et duo sunt, Baptismus et Poenitentia: haec enim ex vi institutionis suae conferunt primam gratiam justificantem: Baptismus quidem remissionem peccati originalis ac etiam actualium ante Baptismum commissorum; Poenitentia vero remissionem peccatorum actualium post Baptismum commissorum, quae ideo vocatur *secunda post naufragium tabula.* Quare ad haec duo Sacramenta suscipienda minime requiritur status gratiae praevius aut ejus dispositio contritio perfecta, adeo ut neque Judaeus petens Baptismum teneatur elicere contritionem perfectam de sexcentis fraudibus, quibus circumvenit Christianos, neque Christianus, latro, adulter, haereticus etc. praemittere contritionem perfectam Sacramentali Confessioni, sed sufficiat attritio ex communi doctrina in suis propriis materiis.

21. Per accidens autem eadem Sacramenta mortuorum saepissime conferunt gratiam secundam, quoties nimirum suscipiens jam antecedenter est in statum gratiae restitutus per contritionem perfectam vel amorem Dei super omnia aut alio modo. Ratio est: quia Sacramenta legitime et sine obice suscepta nunquam carent suo effectu, qui est gratia; ergo et haec duo Sacramenta legitime ministrata jam constituto in gratia, ne suo effectu careant, debent conferre gratiam, non primam, ut patet; ergo per accidens secundam seu augmentum gratiae prioris.

§ III. *Sacramenta vivorum* sunt illa, quae per se et ex vi institu- 22.
tionis suae conferunt gratiam secundam, adeoque praesupponunt gratiam primam seu statum gratiae in suscipiente. Unde sic dicta, quod jam viventibus vita spirituali gratiae ministrata, eos nova gratia augeant. Et sunt quinque reliqua: Confirmatio, Eucharistia, Extrema Unctio, Ordo, Matrimonium. Haec enim per se loquendo ministrari debent solum vivis membris Christi seu jam existentibus in statu gratiae, adeo ut peccet mortaliter, qui unum eorum suscipit conscius sibi peccati mortalis; sed omnium sententia necessitate praecepti divini necessarium est, ut talis se prius reponat in statu gratiae, eliciendo contritionem perfectam, aut Sacramento Poenitentiae vel alio modo fiat ex attrito contritus.

Nota rursus, eadem haec Sacramenta vivorum per accidens quan- 23.
doque causare gratiam primam et fieri quasi Sacramenta mortuorum: quando nimirum quis suscipit ejusmodi Sacramentum vivorum in statu peccati mortalis, v. g. Sacerdos celebrans etc. attritus tantum, tamen bona fide putans se esse contritum: eo casu Sacramentum confert gratiam primam per accidens, juxta communem Doctorum: quia cum talis non ponat obicem gratiae ratione doloris bona fide putati sufficientis ad tollendum obicem peccati, sufficienter applicat peccatum, ut remittatur per gratiam; ergo Sacramentum habens vim conferendi gratiam, quae de se semper est peccati remissiva, tali confert gratiam, non utique secundam, ut supponitur, ergo primam; idque per accidens ratione dispositionis subjecti, non per se ex vi institutionis suae. Quo casu ipsa haec Sacramenta suscepta facient ex attrito contritum.

§ IV. *Quae Sacramenta omnibus necessaria, quae non omnibus?* Ex 24.
communi doctrina in suis propriis materiis 1. Baptismus est omnibus hominibus necessarius ad salutem; Poenitentia vero omnibus et solis in peccatum mortale post Baptismum lapsis. Et haec duo in re vel in voto etiam necessitate medii; in re ipsa autem necessitate praecepti. 2. Eucharistia solum necessitate praecepti est necessaria omnibus adultis. 3. Confirmatio et Extrema unctio non est sub praecepto saltem gravi necessaria: ex communi cum D. Th. 3. p. q. 71. a. 8. ad 4.

Nulli homini in particulari esse impositam obligationem seu necessitatem suscipiendi sacros Ordines, matrimonium ineundi, per se loquendo nemo sanus dubitat. Attamen per accidens quandoque potest emergere ejusmodi obligatio: nam ratione beneficii ecclesiastici, singulariter parochialis, suscipiendus est Ordo sacer; et necessario ineundum matrimonium cum puella, quam spe matrimonii promissi deceptam defloraſti, aut si voto castitatis liber nequeas servare castitatem etc.

§ V. *Quando Sacramenta dicantur formata vel informia, et quae?* 25.
Sacramentum *formatum* dicitur, quod et valide et licite, ac fructuose susceptum, statim dum suscipitur (nimirum in ultimo instanti completionis suae) habet suum effectum in suscipiente, nimirum gratiam sanctificantem, quae per antonomasiam vocatur *forma*, decor et pulchritudo animae, et qua proinde deficiente, manet anima informis ac deformis in conspectu Dei; et talia deberent semper esse Sacramenta. Itaque

Sacramentum *informe* dicitur, quod quidem valide suscipitur, con- 26.
currentibus scilicet omnibus essentialiter requisitis ad valorem talis

Sacramenti, debita nimirum materia, forma et intentione, sed propter obicem peccati mortalis illicite susceptum tunc non habet effectum gratiae sanctificantis sicque informe manet animamque deformem relinquit. Attamen aliquando saltem sublato illo obice peccati mortalis, quasi reviviscens confert effectum suum privilegio reviviscentiae: quia scilicet manet continuo in acceptatione divina ita applicatum, usquedum sublato obice effectum subjecto jam capaci conferat. Et hinc dicitur *reviviscere:* quia toto tempore praecedenti erat quasi mortuum vel saltem mortificatum, nullum scilicet habens sanctificationis et vitae spiritualis motum in suscipiente. Haec pro explicatione terminorum. Jam quoad rem

27. Duplex occurrit quaestio: Prima, quaenam Sacramenta possint sic esse informia? Nullus dubitat de omnibus, excepta sola Poenitentia. Est quippe articulus fidei, posse Baptismum integerrime suscipi a gravissimo peccatore permanente et indurato in sua nequitia. Et passim audis loquentes Doctores, hominem valide baptizari, confirmari, ordinari, extreme ungi, matrimonium contrahere in statu peccati mortalis; at non licite, sacrilege, nedum infructuose et informiter. De Sacramento Eucharistiae, proh dolor! res nimis clara. Ratio jam indicata est: quia in omnibus his possunt concurrere omnia essentialiter requisita ad valorem Sacramenti, stante simul obice peccati mortalis; adeoque possunt suscipi valide, absque eo, quod suscipiantur licite et fructuose. De Poenitentia sola grandis est disceptatio inter Theologos, eo quod dispositio suscipientis necessario requisita ad valide suscipiendum Sacramentum Poenitentiae, nimirum dolor sincerus de peccatis et confessio legitima, faciat illud etiam licite suscipi. Verum haec disputatio, cum multa scienda supponat, necessario differenda est in suum proprium locum de Poenitentia, in tertia nostra parte.

28. Altera quaestio est, quaenam Sacramenta sic informiter suscepta gaudeant privilegio reviviscentiae, ut postea ablato obice peccati mortalis effectum suum conferant. Omnibus, praeter Baptismum, negant hanc praerogativam Vasq., Hurt., Herincx noster, alii non pauci, mihi valde probabiliter. Contra omnibus tribuunt alii cum Castrop. hic disp. 18. p. 9. Aliquibus tribuunt, aliis negant aeque multi. Auctores videre potes apud Lug. de Sacramentis disp. 16. sect. 6. et Castrop. cit. Accipe mentem meam compendio.

29. I. Baptismum gaudere hoc privilegio, consentiunt fere Theologi cum D. Th. 3. p. q. 69. a. 10. Et expresse docet D. Aug. l. 1. de Baptismo contra Donatistas. Ratio est: quia Sacramentum Baptismi valide susceptum semel, ob impressum characterem est initerabile et ejus effectus, regeneratio spiritualis, simpliciter est ad salutem necessarius et peccata ante Baptismum commissa per nullum aliud Sacramentum remitti possunt; ergo opus fuit, ut Baptismus semel valide receptus sine effectu, postea recedente obice, operetur suum effectum, quem antea operari nequit.

30. II. Idipsum plerique docent de Sacramento Confirmationis et Ordinis: similis enim, etsi non ita urgens est ratio; nam et haec Sacramenta simpliciter initerabilia sunt et habent effectum sibi proprium, (nimirum Confirmatio gratiam in fide Christi roborantem, Ordo, gratiam

conformativam Christo operanti etc.), qui effectus ab aliis Sacramentis conferri nequeunt; ergo et haec quoque Sacramenta semel valide suscepta sine effectu, postea amoto obice, effectum suum conferre, rationi consonum est.

III. Eadem ratio, sed minus urgens, suadet de Extrema Unctione 31.
et Matrimonio: nam et haec Sacramenta secundum quid sunt initerabilia, nimirum durante eadem infirmitate et durante vita utriusque conjugis, et habent effectus aliquos speciales sibi proprios, nimirum Extrema Unctio gratiam delentem peccatorum reliquias et in extremo conflictu roborantem, Matrimonium gratiam pacis conjugum conciliativam et ad munia matrimonii auxiliantem, qui effectus per alia Sacramenta non conferuntur; ergo rationi quoque consentaneum est, etiam haec Sacramenta semel valide suscepta sine fructu, postea amoto obice, effectum gratiae restaurare.

IV. Jam vides nullam similem rationem militare pro Sacramentis 32.
Eucharistiae et Poenitentiae, cum haec semper ad libitum sint iterabilia nec effectus speciales ita necessario conferant. Quare Eucharistiae (de Poenitentia alibi) hanc vim cum aliis merito negat Lugo l. c.: nam Eucharistia, quia sumitur per modum cibi et nutrimenti spiritualis animae jam viventis vita spirituali gratiae, nata est solum nutrire pro eo instanti, quo sumitur; ergo si illo instanti inveniat mortalis peccati impedimentum ac obicem istius nutritionis spiritualis, jam non erit nutrimentum, sed ipso puncto vertitur in detrimentum sumentis, quia juxta Apost. 1. Cor. 11: Qui manducat, et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans Corpus Domini.

Tandem mihi verisimillimum videtur, praeter Baptismum, nullum 33.
aliud Sacramentum gaudere eo privilegio reviviscentiae, ut scilicet recedente obice restauretur gratia sanctificans: non enim sunt asserendi effectus Sacramentorum absque fundamento in Scriptura, traditione Patrum aut Ecclesiae definitione; sunt enim Sacramenta signa ad placitum voluntatis divinae, quod nobis ex Scriptura vel traditione constare debet (ratione certo sola constare non potest); at praeter Baptismum, ex nullo tali capite constat de ullo alio Sacramento; ergo.

Sectio III.

De gratia, communi effectu Sacramentorum.

Summarium.

35—36. Gratia generatim quid et quotuplex?
37—39. Quid et quotuplex gratia habitualis?
40—41. Quid et quotuplex actualis?
42—44. Qualem gratiam conferant singula Sacramenta N. L.?
45. Sacramenta causant gratiam ex opere operato,
46—48. Idque moraliter seu influxu morali.
49—53. An omnia Sacramenta conferant gratiam aequalem vel inaequalem?

34. Effectus Sacramentorum N. L. duplex est: generalis omnium, et particularis aliquorum. Effectus generalis omnibus Sacramentis communis est gratia sanctificans: omnia quippe Sacramenta N. L. sine obice suscepta ex opere operato gratiam infundunt, ut definiunt Concilia Trid. et Florent. superius allegata. Effectus particularis aliquorum Sacramentorum proprius est character. De utroque seorsim agemus distinctis §§.

35. § I. *Quid sit gratia generatim et quotuplex?* I. Gratia generatim definiri potest: *Donum Dei gratuitum homini viatori, intuitu salutis vi meritorum Christi gratis collatum.* Dicitur 1. *Donum Dei gratuitum:* nam ut inquit Apost. Rom. 11: Si gratia, jam non ex operibus (sine gratia factis), alioqui gratia jam non est gratia. 2. *Intuitu salutis:* per quod gratia differt a donis naturalibus naturae debitis aut indebitis, sed per se ad salutem non ordinatis. 3. *Vi meritorum Christi:* Christus enim mediator, sicut totius salutis nostrae, ita omnis gratiae ad salutem conducentis unica est causa meritoria. 4. *Gratis collatum:* gratia enim alia gratis data, alia gratum faciens est.

36. II. Gratia *gratis data* dicitur donum Dei gratuitum datum homini ad aliorum potissimum salutem ordinatum, adeoque non tantum bonis, sed etiam malis commune: ut donum prophetiae, donum linguarum, gratia sanitatum et alia, quae enumerat Ap. 1. Cor. 12. Gratia *gratum faciens* est donum Dei gratuitum datum homini principaliter ad salutem propriam, quippe aut ipsum hominem intrinsece et formaliter justum, ac Deo gratum efficiens, et dicitur Gratia *sanctificans habitualis*, aut extrinsece et effective hominem excitans, movens et adjuvans ad justitiam comparandam vel conservandam, et dicitur gratia *sanctificans actualis*. De utraque seorsim.

37. § II. *Quid sit gratia sanctificans habitualis et quotuplex?* I. Haec (simpliciter et antonomastice gratia divina dicenda) est qualitas spiritualis supernaturalis infusa animae, quae hominem formaliter justum, sanctum ac Deo gratum constituit, ejusque actus meritorios vitae aeternae de condigno efficit. Unde *habitualis* gratia dicitur, quia ut verus habitus habitualiter ac permanenter inest homini, eum sanctificans atque ad actus meritorios de condigno cooperans; *divina* autem gratia dicitur, quia hominem constituit gratum Deo, verum Dei amicum, filium adoptivum Dei, haeredem Dei, cohaeredem Christi ac aeternae beatitudinis, ratione cujus scil. homini de jure debetur haereditas gloriae ac beatitudinis aeternae: et verbo, quia hominem quodammodo deificat ac consortem divinae naturae efficit.

38. Adde: in sententia magnorum Doctorum, Scoti et aliorum haec gratia sanctificans est idem realiter habitus cum caritate divina infusa, adeo ut idem realiter habitus seu qualitas illa supernaturalis excellentissima, diverso respectu seu connotato, quatenus quidem hominem sic gratum ac dilectum Deo ejusque actus gratos Deo ac meritorios efficit, dicatur *gratia,* quatenus vero ipsum Deum homini gratum ac dilectum reddit eumque ad amandum Deum ac propter Deum bene operandum inclinat et adjuvat, dicatur *caritas,* quae definitur: Virtus theologica supernaturalis, qua Deus, propter se diligitur, proximus autem propter Deum.

II. Duplex est haec gratia sanctificans habitualis *prima* et *secunda:* 39.
Prima gratia dicitur, qua homo peccator primo justificatur atque ex inimico amicus Dei constituitur; inde dicta *prima,* quia nullam aliam gratiam habitualem praesupponit, cum ipsa immediate sit expulsiva peccati mortalis. Et talis per se confertur per Sacramenta mortuorum, Baptismum et Poenitentiam. Gratia *secunda* dicitur gratiae prioris augmentum, et est omnis gratia sanctificans habitualis jam praesupponens in suscipiente primam vel priorem gratiam seu quae confertur homini jam in gratia constituto, unde dicta secunda. Et talis per se confertur per Sacramenta vivorum, scilicet Confirmationem, Eucharistiam, Ordinem, Extremam Unctionem et Matrimonium, ut jam supra dictum n. 22. Item talem acquirimus meritorie per omnem actum meritorium, factum scilicet in statu gratiae.

§ III. *Quid gratia sanctificans actualis et quotuplex?* I. Haec (se- 40.
cundum quid tantum non simpliciter dicenda gratia) est influxus Dei specialis et gratuitus, excitans et effective movens, adjuvans hominem ad pios motus et actus bonos exercendos, utpote conversionis, poenitentiae, contritionis, timoris vel amoris Dei vel proximi et similes, quibus mediantibus homo impetrat vel meretur gratiam sanctificantem: nimirum aut de congruo, solum per modum impetrationis gratuitae, si adhuc sit in statu peccati mortalis, aut de condigno per modum debiti, si antea jam fuit in statu gratiae. Jam vides hac gratia actuali hominem extrinsece et effective, gratia vero habituali intrinsece et formaliter justificari, Dei gratum et amicum fieri.

II. Triplex communiter distinguitur haec gratia actualis, *excitans,* 41.
adjuvans et *complens* vel *subsequens.* Gratia *excitans* vel praeveniens dicitur supernaturalis motio animae ad bonum aliquod volendum vel malum fugiendum. Gratia *adjuvans* vel *cooperans* dicitur eadem motio supernaturalis animae et auxilium divinum efficax una cum voluntate influens, concurrens ac cooperans ad bonum opus actu perficiendum vel malum devitandum, ad quod alioquin tentatio te impelleret. Gratia *complens* vel consummans vel etiam *subsequens* dicitur eadem motio et auxilium divinum una cum voluntate cooperando et corroborando tribuens operi bono coepto ultimam perfectionem: nam qui dedit velle Deus, dabit etiam perficere. Et tales gratiae actuales ac jus ad illas opportuno tempore praestandas, dantur etiam semper in digna susceptione Sacramentorum, ut jam audies.

§ IV. *Qualis ergo gratia confertur per Sacramenta N. L.?* I. Certum 42.
est de fide, per quodlibet Sacramentum N. L. omni homini digne suscipienti conferri gratiam sanctificantem habitualem aut primam aut secundam, ut jam iterato audivisti; atque una cum gratia sanctificante, saltem prima, simul infunduntur habitus supernaturales virtutum fidei, spei, caritatis, donorum Spiritus sancti etc. quippe inseparabiles a gratia tanquam ejus proprietates. De quibus omnibus late D. Th. 3. p. q. 62. Ulterius quolibet Sacramento digne suscepto communicantur homini alia particularia dona propria singulis Sacramentis, quae dicuntur gratiae *sacramentales:* nam suavis Spiritus Christi ordinavit singula Sacramenta ad singulos particulares fines effectusque concedendos, vel eo ipso tempore, quo percipiuntur Sacramenta vel alio tempore opportuno, prout

de singulis in particulari propriis locis declaratur. Inter haec autem particularia dona praecipuum est, quod sequitur.

43. II. Praeter gratiam sanctificantem habitualem per quodlibet Sacramentum digne susceptum confertur homini jus (et consequenter Deo quaedam imponitur obligatio) ad speciales gratias actuales et auxilia divina efficacia vel certe sufficientia suo opportuno tempore conferenda homini, adjuvantia ipsum ad actus et effectus, ad quos tale Sacramentum ordinatur. Hoc enim potissimum significant Concilia, Patres et Doctores passim, quando dicunt, quodlibet Sacramentum conferre gratiam specialem sibi propriam. Exempli gratia percurramus singula:

44. 1. Baptismus dicitur conferre gratiam specialem per modum regenerationis spiritualis et quasi vivificantis animam ad cultum divinum: quia una cum gratia sanctificante habituali (qua remittitur peccatum originale et actuale totaque poena peccatis debita) confert vires speciales ac jus ad auxilia divina, quibus rite baptizatus possit debite colere Deum, ejus leges observare, participare alia Sacramenta etc.

2. Confirmatio dicitur conferre gratiam specialem in fide Christi roborativam: quia una cum gratia sanctificante tribuit vires ac jus ad similia auxilia divina suo tempore conferenda et roborantia hominem ad fidem Christi confitendam et defendendam contra tentationes et impugnationes hostiles seu ad superandas tentationes adversantes catholicae fidei.

3. Ordo dicitur conferre gratiam specialem conformativam Christo operanti: quia una cum gratia habituali tribuit jus ad auxilia divina suo tempore conferenda ordinato ad digne et fructuose exercendos actus sui Ordinis circa Corpus Christi verum et mysticum etc.

4. Eucharistia dicitur conferre gratiam specialem nutritivam animae: quia una cum gratia sanctificante tribuit jus ad auxilia divina conferenda, adjuvantia ad proficiendum in vita spirituali animae, caritate, sanctitate, virtutibus etc.

5. Poenitentia dicitur conferre gratiam specialem sanctificativam animae: quia digne suscipienti confert simul speciale robur et jus ad auxilia divina contra recidivam peccati aut praeteritorum peccatorum complacentiam.

6. Extrema Unctio eadem fere ratione dicitur conferre gratiam specialem expiantem reliquias peccatorum: quia robur et subsidium adfert ad tolerandas aequo animo molestias morbi et agonis mortis.

7. Matrimonium denique conferre dicitur gratiam specialem conciliativam pacis et amoris conjugalis et ad munia conjugii recte et fructuose obeunda auxiliativam etc.

45. § V. *Qualiter Sacramenta causent gratiam et quo influxu?* I. Sacramenta N. L. causant gratiam sanctificantem praedictam *ex opere operato*, et non *ex opere operantis* tantum. Certum de fide catholica ex Conc. Trid. n. 5. allegato sess. 7. can. 1. Explicatur: Sacramenta causare gratiam *ex opere operato* est, conferre gratiam ex vi ipsius actionis sacramentalis exhibitae suscipienti, consideratae scilicet secundum dignitatem et efficaciam, quam habet ex institutione sua facta a Christo, sine respectu vel dependentia ad merita vel dignitatem illius, qui eam actionem exercet. Econtra causare gratiam *ex opere*

operantis est, solum ratione meriti et dispositionis illius, qui talem actionem exercet, conferre gratiam; quomodo contritio perfecta omnesque actus meritorii hominis justi gratiam adferunt. Atqui priori modo Sacramenta N. L. conferunt gratiam, ut manifestum est in Baptismo infanti collato a ministro malo vel nullius meriti. Ratio est: quia actio Sacramentalis habet vim et efficaciam causandi gratiam vi institutionis suae a Christo factae; at institutio a Christo facta est independenter a meritis et ministri et suscipientis, ex solis suis infinitis meritis; ergo independenter ab istis ministri vel suscipientis meritis, ideoque non *ex opere operantis*, sed vi ipsius actionis a Christo institutae ac proinde *ex opere operato* Sacramenta causant gratiam; ut propterea ad augmentum vel detrimentum gratiae Sacramentalis per se nihil conferat sanctitas vel improbitas ministri, ut omnes notant cum D. Th. q. 69. a. 4. Per accidens tamen potest conducere illius probitas, si videlicet suis precibus vel industriis impetret suscepturo Sacramentum gratiam efficacem ad ferventiorem dispositionem, ratione cujus major confertur gratia, de quo mox infra.

II. Certum est apud omnes, Sacramenta causare gratiam sanctifi- 46.
cantem ad minus moraliter seu influxu morali. Ratio clara est ex terminis: nam illud dicitur causare moraliter seu influxu morali aliquem effectum, quod solum movet, impellit et determinat aliud agens, ut illum effectum per se causet certo et infallibiliter (sic enim generatim dicuntur nostrae preces, consilia, mandata, minae etc. esse causae morales illorum effectuum, quos alii istis inducti per se faciunt et producunt); atqui Sacramenta seu signa illa Sacramentalia debite applicata ex vi institutionis suae sic movent, monent ac quasi impellunt ac determinant Deum, ut memor institutionis, promissionis, passionis ac meritorum Christi, ipse per se causet et infundat gratiam sanctificantem digne suscipienti tale Sacramentum; namque Deus ipsa institutione Sacramentorum libera sua voluntare decrevit, ut quoties ejusmodi signa sacramentalia debite applicata fuerint, ipse infundat gratiam digne suscipienti certo et infallibiliter; ergo Sacramenta causant gratiam moraliter seu influxu morali ad minus.

Jam vero utrum Sacramenta tantum sic moraliter causent gratiam, 47.
an vero etiam physice seu physico influxu, saltem instrumentaliter cum Deo ut agente principali concurrant ad producendam gratiam (quemadmodum nostra anima physice cooperatur Deo ad producendum in nobis actum supernaturalem fidei v. g.), controversia est scholastica, pure speculativa percelebris. Affirmant Thomistae aliique multi. Negant constanter solumque moralem illum influxum et causalitatem agnoscunt Scotistae aliique non pauci, quibus ego libens accedo; siquidem signa illa sensibilia sacramentalia, quippe mere corporalia et materialia, nullam habent proportionem activitatis physicae ad causandam gratiam sanctificantem mere spiritualem et maxime supernaturalem; et cum essentialiter sint entia successiva, physice amplius non existunt in instanti ultimo completionis suae, quo primum physice causatur gratia. Tu, tyro, crede, quod lubet; nihil enim refert vel confert ad praxim.

Ex dictis colliges, ad causandum effectum Sacramentorum gratiam 48.
sanctificantem etc. quatuor concurrere causas: 1. Causa efficiens physica

et principalis est Deus. 2. Causa meritoria est Christus, qua homo Deus ejusque passio et merita. 3. Causa instrumentalis saltem moralis est ipsum Sacramentum seu signum illud sensibile debite applicatum. 4. Causa ministerialis est minister Sacramenti.

49. § VI. *Conferuntne omnia Sacramenta aequalem vel inaequalem gratiam et quomodo?* I. Sacramenta comparata ad invicem, ut sunt diversae speciei, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia etc. non conferunt omnia aequalem gratiam, sed sicut unum altero dignius ac perfectius est, ita unum altero etiam majorem ac perfectiorem gratiam confert, juxta communissimam Doctorum cum D. Th. q. 69. a. 8, Laym. l. 1. tr. 1. c. 6, Tannero dis. 3. q. 3. dub. 6. Sumitur ex Conc. Trid. sess. 7. can. 3: Si quis dixerit, haec septem Sacramenta esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit altero dignius, anathema sit. Hinc Sacramentum Eucharistiae, quia omnibus aliis perfectius est, cum sit Sacramentum permanens, in se realiter Christum continens, omnino etiam rationabiliter creditur majorem, quam alia et perfectiorem gratiam conferre, ceteris paribus. Adde, quod etiam finis aliquorum Sacramentorum perfectior majorem et perfectiorem gratiam postulet: qua ratione ab aliquibus Ordo praefertur Confirmationi, Confirmatio Baptismo etc. Verum in hac re nihil certi definiri posse, fatetur Suarez. Maneat ergo pia et probabilis opinio.

50. II. Sacramenta ejusdem speciei solo numero distincta, ut plures Baptismi, Confirmationes, Absolutiones etc. quantum est ex parte sua in subjectis aequaliter dispositis de lege ordinaria semper aequalem conferunt effectum gratiae. Communis DD. apud citatos. Ratio est: quia quodlibet Sacramentum habet definitum effectum ex certa lege et promissione divina; ergo quantum est ex parte Sacramenti et ipsius Dei hic effectus semper erit aequalis et consequenter, si etiam ex parte suscipientium aequalis sit dispositio, Sacramenta ejusdem speciei semper aequalem conferent gratiam: quemadmodum in naturalibus ab eadem causa circa passum aequaliter dispositum semper producitur idem seu aequalis effectus. Hinc colliges, omnes parvulos in Baptismo semper accipere aequalem gratiam, cum eorum omnium aequalis vel potius nulla sit dispositio, cum careant usu rationis. At vero in Baptismo parvuli et adulti debite dispositi inaequalem fore gratiam, videbis ex mox dicendis.

51. III. Eadem Sacramenta ejusdem speciei inaequalem conferunt effectum gratiae hominibus inaequaliter dispositis, majorem videlicet homini melius disposito, quam minus vel remissius disposito. Communis. Sumitur ex Conc. Trid. sess. 6. c. 7. ubi loquens de justificatione adulti per Baptismum, docet nos justificari, justitiam in nobis recipientes unusquisque suam secundum mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis, prout vult, *et propriam uniuscujusque dispositionem, et cooperationem.* Ratio est: quia sicut causae omnes naturales perfectius agunt in subjecto melius disposito, ita valde conveniens fuit, etiam Christum tanquam causam supernaturalem per Sacramenta a se instituta perfectius agere in subjecto melius disposito: nam et ad suavem Dei providentiam et sapientem justamque distributionem spectat, ut melius disposito major conferatur gratia; et hoc valde expediens fuit: sic enim

homines alliciuntur et moventur ad se tanto accuratius praeparandos et disponendos ad majori devotione et reverentia suscipienda Sacramenta, saltem spe majoris fructus. Addit pie et eleganter Gobat n. 287, videri quoddam esse inconveniens, si Judaeus unus v. g. accedens ad Baptismum cum infimo gradu imperfectissimae attritionis, accipiat tot gradus gratiae sanctificantis, quot accepit S. Aug. baptizatus a S. Ambr. praemissis et concomitantibus ardentibus actibus contritionis et caritatis, quos spirant ejus confessionum libelli.

IV. Sacramenta ita conferunt majorem gratiam melius disposito ex ipso *opere operato* et per modum effectus Sacramentalis, et non tantum *ex opere operantis* seu proprio suscipientis merito: hoc enim ipsum probat ratio data n. praec. cum de opere operantis nullum possit esse dubium.

Dices: Nonne effectus Sacramenti ex opere operato magis dependet 52.
a ministro conferente, quam a suscipiente? Sed inaequalitas dispositionis ac meritorum ministrorum nihil per se facit ad inaequalitatem effectus sacramentalis; ergo neque inaequalitas dispositionis suscipientium. Resp. dist. M.: Effectus Sacramenti magis dependet a ministro conferente, ad hoc, ut fiat et sit Sacramentum simpliciter: concedo; ad hoc, ut effectus Sacramentorum in tali subjecto et tali modo suscipiatur, nego M. et consequentiam.

Ex dictis hactenus colligere et advertere debes, quid sit et quo- 53.
modo differant suscipere Sacramenta *valide, licite, fructuose. Valide* suscipere Sacramenta, est applicare reipsa omnia essentialiter requisita ad valorem Sacramenti, nimirum debitam materiam, formam et intentionem, adeo ut ex parte Sacramenti nihil desit, quominus effectum suum conferat, etsi aliunde aliquid obesse possit ex parte suscipientis, ideoque etiam saepe contingat Sacramenta conferri valide, etsi non licite nec fructuose. *Licite* suscipere Sacramenta, est ita suscipere Sacramenta, ut quis suscipiendo non peccet. *Fructuose* recipere Sacramenta est ita recipere, ut quis simul recipiat effectum et fructum Sacramentorum adeoque valide et licite simul. Quare potest aliquis licite et sine peccato recipere Sacramentum ob ignorantiam vel errorem inculpabilem (ut si confitens doleat, putans bona fide se esse attritum, cum tamen non sit) et tamen nec valide recipiat nec fructuose, ut suis locis videbitur.

Sectio IV.

De charactere, speciali aliquorum Sacramentorum effectu.

Summarium.

54—60. Character quid et quotuplex?
61—64. Quae sint munera, officia et proprietates characteris?
65—69. Quid et quae quilibet character significet?

70. Character non est ipsa potestas, sed signum potestatis,
71. Non mere ad placitum, sed naturale ac
72. Aliquo modo practicum.

54. § I. *Quid sit character et quotuplex?* I. Character est *signum spirituale indelebile animae impressum in susceptione Sacramenti initerabilis, significans potestatem quamdam spiritualem eo Sacramento acquisitam.* Seu est qualitas quaedam spiritualis impressa animae, mirificum ei adferens ornamentum, eaque prorsus indelebilis ac proinde permansura etiam in animabus separatis, idque in aeternum decorem Beatorum sempiternumque probrum improborum, ait Gobat n. 289. Definitio latius explicatur per sequentes §§.

55. II. Triplex est character seu tria Sacramenta imprimunt characterem, Baptismus, Confirmatio et Ordo: sic omnes Catholici ex Dec. l. 3. t. 42. c. 3, Conc. Flor. in lit. unionis et Trid. sess. 6. can. 9: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit. Ratio hujus mox dabitur n. seq. Imprimunt autem illa Sacramenta characterem semper infallibiliter, quoties suscipiuntur valide, adeoque et voluntarie, etsi sacrilege ob malam conscientiam vel sceleratam intentionem: ut proinde illa tria Sacramenta nunquam suscipiantur penitus infructuose et sine effectu omnis gratiae. Character enim est quoddam donum caeleste prorsus gratis collatum ac proinde magna gratia, non tamen sanctificans, sed potius gratis data, quippe cum qua toties stant myriades peccatorum mortalium.

56. III. Tria tantum illa Sacramenta characterem imprimunt, adeoque tres tantum sunt characteres. Rationem congruentiae Scotus et alii communiter desumunt ex comparatione et proportione quadam, quam habet status evangelicae legis et regni spiritualis Christi ad politiam humanam, in qua servantur tres gradus statuum: primus infimus est communis omnium subditorum principi; secundus militum; tertius ministrorum et dispensatorum bonorum communium: sic proportionaliter in statu Ecclesiae ac regni spiritualis Christi tres sunt gradus per tria illa Sacramenta constituti, nimirum: *Ovium* Christi, *militum* Christi et *ministrorum* ac dispensatorum Christi.

57. Primus gradus et status Baptismo constitutus est *Ovium* seu subditorum ac domesticorum Christi. Nam per hoc Sacramentum transit homo e potestate diaboli ad servitutem Christi, inscribitur in ejus familiam ac velut ovis aggregatur ejus ovili, deputatur ad cultum Dei, accipit potestatem participandi alia Sacramenta aliaque bona communia Ecclesiae, tanquam jam ejus membrum factus, ac per hoc conformatur seu assimilatur Christo capiti ac supremo pastori suo et distinguitur ab aliis Christo non conjunctis seu infidelibus; conveniens ergo erat, ut baptizatus aliquo speciali signo seu signaculo consignetur, quod dicitur character Baptismi et congrue exprimitur esse signum ovium Christi.

58. Secundus gradus et status Confirmatione constitutus est *militum* Christi. Per hoc enim Sacramentum homo adscribitur ad militiam

Christi, ut gerat vexillum ejus in fronte et accipit potestatem, ut ex officio ad fidem Christi profitendam et defendendam pugnet contra daemones et hostes Christi, ac per hoc specialiter conformatur Christo supremo duci et antesignano militiae nostrae et distinguitur ab aliis adhuc velut inermibus. Conveniebat ergo, etiam hunc aliquo speciali Christi signaculo insigniri, quod dicitur character Confirmationis et signum militum Christi.

Tertius gradus ac status Sacramento Ordinis constitutus est *mi-* 59.
nistrorum Christi. Per hoc enim Sacramentum homo adscribitur in numerum velut ducum militiae hujus, praepositorum familiae ac dispensatorum bonorum Christi, accipit potestatem disponendi bona domini sui et specialissime consecratur ad cultum Dei excellentissimum per Sacramentum Eucharistiae ac per hoc specialissime conformatur Christo supremo principi pastorum ac episcopo animarum nostrarum et distinguitur ab aliis Ecclesiae membris seu familiae seu militiae Christi. Oportebat ergo et hunc illo aliquo specialiori signo insigniri, quod dicitur character Ordinis et signum ministrorum Christi.

IV. Nulla ergo alia Sacramenta characterem imprimunt: quia per 60.
illa tria tantum Sacramenta homo sic specialiter et peculiari ministerio consecratur ad cultum Dei specialemque potestatem accipit, ideoque certo modo statum mutat; per alia autem Sacramenta homo nec speciali ministerio consecratur ad cultum Dei nec novam potestatem accipit ideoque neque statum mutat, sed omnia sunt communia omnibus, qui sunt de familia seu ovili Christi: aut enim per illa solum nutritur spiritualiter, ut in Eucharistia, aut accipit medicamentum contra morbos peccatorum, ut in Poenitentia et extrema Unctione, aut denique accipit remedium contra concupiscentiam, ut in matrimonio; ideo tantum illa tria, non autem reliqua quatuor Sacramenta characterem imprimere opus fuit. Ex hactenus dictis jam posses colligere eorum characterum differentiam, munera et proprietates. Sed clarioris explicationis gratia in commodum tyronum, pono distinctos §§.

§ II. *Characteris munera seu officia et proprietates* tria sunt: *Aptum* 61.
facere ad cultum divinum, configurare Christo, et distinguere ab aliis. Explico breviter: I. *Aptum reddere ad cultum divinum:* omnis enim character est potestas spiritualis et supernaturalis hominem aptum reddens, immo speciali ministerio consecrans ad cultum divinum, ut dictum est. Character Baptismi est potestas, potissimum passiva, reddens hominem aptum ad participanda alia Ecclesiae Sacramenta et bona et sine illo nulla aliorum Sacramentorum susceptio est rata. Character Ordinis est potestas potissimum activa ad Corpus et Sanguinem Christi, aliaque Sacramenta ministranda. Character Confirmationis est potestas partim passiva, quia et ipse magis aptum reddit ad alia Sacramenta suscipienda, partim vero et principaliter activa ad confitendam et defendendam fidem Christi, et pugnandum contra hostes fidei ac salutis.

II. *Conformare hominem Christo.* Et hoc munus oritur ex priori: 62.
quia enim omnis potestas illa spiritualis in cultu divino et participatione Sacramentorum derivatur a Christo et est quaedam participatio potestatis Christi, qui ut summus Sacerdos, Pontifex et Episcopus animarum et auctor Sacramentorum, habet omnem potestatem in cultu

divino et Sacramentis, ideo character nos conformat Christo et similiores facit, quam sint alii, qui tali charactere carent, prout specificatum habes n. 60. Character nimirum Baptismi conformat hominem Christo, ut supremo pastori, character Confirmationis, ut supremo duci et antesignano militiae spiritualis, character Ordinis, ut supremo episcopo animarum nostrarum.

63. III. *Distinguere ab aliis.* Hoc itidem oritur ex priori: quia enim per characterem Christo speciali ratione conformamur, inde eo ipso distinguimur ab aliis non ita conformatis nec tali charactere insignitis, ut baptizati ab infidelibus, confirmati a debilibus et velut adhuc inermibus in militia Christi, ordinati a laicis.

64. IV. Proprietates et velut effectus characteris 1. sunt ipsa ejus munera modo assignata: reddere aptum ad cultum Dei, conformare Christo, distinguere ab aliis. 2. Animam Deo, velut quoddam templum, reddere sacram. 3. Hominem in jus et potestatem Dei specialissime transferre. 4. Quod sit indelebilis et semel impressus nunquam amissibilis. Neque enim amittitur per peccatum mortale: non enim spectat ad gratiam sanctificantem, sed gratis datam potius, ut jam supra innui; neque per mortem, quia animae immortali immediate impressus in aeternum inhaerebit, etiam in damnatis. Unde resuscitatus a morte sacerdos v. g. in corpore mortali nec rebaptizandus nec confirmandus nec ordinandus denuo esset. At vero resuscitati conjuges denuo matrimonio copulandi essent: quia Sacramentum Matrimonii non aliquid indelebile imprimit animae, sed solum vinculum causat indissolubile inter conjuges, quousque ambo vivunt, ac per mortem omnino dissolvitur, ut etiam docet Apostolus 1. Cor. 7.

65. § III. *Quid et quae significat character?* I. In primis et immediate character significat potestatem illam spiritualem et specialem tali Sacramento acquisitam: nam character Baptismi significat hunc hominem esse ovem seu domesticum Christi, spectare ad ejus ovile vel familiam, habere potestatem ad participanda alia Sacramenta et bona Christi et Ecclesiae, habere jus ad auxilia et vires spirituales in cultu divino et lege Dei servanda. Character Confirmationis significat hunc hominem esse militem Christi, habere potestatem ampliorem et specialem in cultu Dei et fide Christi, habere jus ad auxilia et vires spirituales ad fidem Christi confitendam et propagandam. Character Ordinis, Sacerdotii v. g., significat hunc hominem esse ministrum Christi, habere potestatem in Corpus Christi verum et mysticum ad talia Sacramenta ministranda aliaque sacerdotalia munia obeunda. Sic de ceteris.

66. II. Character repraesentat ipsum Christum, tanquam eum, cujus homo designatur domesticus, miles, minister. Utpote character Baptismi, signum *ovium Christi,* repraesentat Christum, ut summum caput, pastorem et patremfamilias suae Ecclesiae. Character Confirmationis, signum *militum Christi,* repraesentat Christum, ut summum ducem, et antesignanum militiae christianae, in cujus virtute pugnamus et vincimus. Character Ordinis, signum *ministrorum Christi,* repraesentat Christum, ut summum sacerdotem, pontificem et auctorem Sacramentorum etc.

67. III. Character aliquo modo repraesentat ipsam gratiam sanctificantem, quae vel adest cum ipso vel saltem semper adesse deberet,

cum sit signum rememorativum Sacramenti collativi gratiae, et consequenter etiam aliquo modo repraesentat gratias actuales et auxilia divina, quae debentur homini ratione Sacramenti suscepti ad tales actiones bene exercendas, ad quas Sacramentum ordinatur, ut n. 44. explicatum habes.

IV. Denique videtur, quod character etiam aliquo modo significet 68.
et repraesentet alia Sacramenta, ad quae suscipienda vel administranda ordinatur, v. g. character Baptismi omnia alia Sacramenta, quorum homo per Baptismum fit capax, et similiter character Confirmationis; character Diaconii vel alterius inferioris Ordinis, Ordinem sacerdotii, ad quem disponit, character sacerdotii etiam Sacramenta Eucharistiae, Poenitentiae et Extremae Unctionis, quae sacerdos potest conferre. Sed haec remotius videntur petita.

Ex dictis intelliges modum loquendi theologorum, dum dicunt, in 69.
Sacramentis istis iterabilibus signum externum sensibile esse tantum Sacramentum, gratiam sanctificantem esse tantum rem Sacramenti, characterem vero esse simul et rem Sacramenti et Sacramentum: nam character aeque ac gratia est effectus Sacramenti *sensibilis*, et sic est res Sacramenti et simul est signum rei sacrae, quod scilicet talis homo specialiter sit consecratus Deo; immo aliquo modo est signum ipsius gratiae sanctificantis, quae adest vel adesse deberet, ut dictum, et ideo est Sacramentum saltem late sumptum.

§ IV. *Quomodo character significet potestatem praedictam?* Character 70.
in sua entitate non est ipsa potestas seu potentia activa respectu actuum tali Sacramento suscepto respondentium (alioquin anima separata sacerdotis, saltem in aliquo corpore aereo vel alio assumpto posset adhuc consecrare vel absolvere), sed est signum talis potestatis, cum gratia et auxiliis divinis exercendae in corpore humano et mortali tantum. Sacramenta enim illa characterem imprimentia constituunt illos gradus statuum et potestatem in corpore Ecclesiae visibili hujus temporis tantum. Nihil ergo amplius potest anima separata sacerdotis; sed mox iterum posset Sacerdos resuscitatus in corpore mortali, ut jam insinuatum. At nunquid etiam posset sacerdos resuscitatus in corpore glorioso? Quoad consecrationem credo sic, motus exemplo Christi, qui post resurrectionem in Emmaunte consecrasse creditur a Patribus et Doctoribus non paucis; quoad absolutionem vero, negativam profitetur et suadet Lugo lib. 1. resp. moralium, quem curiosus consulat; mihi et tyronibus meis non licet esse tam curiosus.

II. Quamvis character ex mero Dei beneplacito imprimatur animae 71.
tale Sacramentum iterabile suscipientis et ea ratione vocari possit signum ad placitum, at de facto animae impressus non est merum signum ad placitum, sed naturale, ex natura entitatis suae significans illam potestatem spiritualem et alia enumerata. Ita cum aliis Lugo de Sacramentis disp. 6. sect. 3. Ratio est: quia Patres et theologi ubique explicant naturam characteris per rationem signi vel sigilli et constanter docent, necessario esse qualitatem supernaturalem; atqui non recte explicaretur natura characteris per rationem signi, si non naturaliter ex natura entitatis suae (quippe ex se aliud diversum munus exigens), sed mere ad placitum ex libera Dei institutione significaret.

Neque necessario deberet esse qualitas supernaturalis, sed sufficeret quaevis entitas naturalis ad significandos illos effectus supernaturales: quemadmodum de facto in Sacramentis entitates sensibiles maxime naturales significant effectus supernaturales gratiae. Est ergo character entitas spiritualis supernaturalis, absoluta de genere qualitatis ad speciem habitus reducenda; attamen respectiva secundum dicta, dicens scilicet respectum transcendentalem signi ad sua significata, ut in communiori sententia decernunt Scholastici.

72. III. Character non est nudum signum speculativum, seu indicativum potestatis spiritualis (sicut est corona vel sceptrum in rege, quae solum significant, non vero causant illam potestatem), sed est aliquo modo practicum et conferens illam potestatem, saltem per modum scripturae authenticae et quasi instrumenti potestatis traditae. Est enim character quasi Bulla aurea et signum divinum animae impressum, quo Deus profitetur et testificatur talem potestatem et jus, quod homo per tale Sacramentum acquisivit. Quare homo rite ordinatus sacerdotio v. g., antecedenter ad characterem, etsi jam sit sacerdos quasi extrinsece, quatenus terminat ordinationem activam, nondum tamen est intrinsece sigillatus, nec habet expeditam bullam potestatis suae: ipsa autem impressio sigilli dat ipsi novum jus ad agenda et exigenda omnia, quae ei ex Sacramento suscepto debentur, prout docte explicat Lugo l. c. Et hinc denique

73. IV. Character non dicit potestatem seu potentiam activam physice respectu actuum ex Sacramento debitorum, ut post Suar., Vasq., Bellarm. et alios recte docet Lug. cit. n. 32, sed potentiam moralem tantum: non enim potestas characteris physice attingit effectum, sed tantum ita operari dicitur, quia ubi adest talis character, Deus ex pacto adest et concurrit suis auxiliis ad effectum aliquem supernaturalem producendum, ad quem Sacramentum susceptum ordinatur: quod non facit, ubi non adest talis character. Est ergo character signum practicum et efficax moraliter tum in ordine ad Deum, tum in ordine ad bonos angelos, quatenus scilicet habet energiam promovendi tum ipsum Deum ad conferenda auxilia et gratias ad fructuose exercendas actiones illas, ad quas homo per tale Sacramentum destinatur, ut modo dictum, tum Angelum Custodem, ut aspiciens characterem in suo cliente specialem ejus curam habeat et sollicitus obeat munus ipsum regendi, illuminandi, protegendi. Sic enim inquit D. Basilius orat. 13. loquens de Baptismo: Nisi characterem in te agnoscat angelus, quomodo pro te pugnabit aut ab inimicis vindicabit te?

74. Ex dictis hoc capite utique satis advertisti convenientiam et differentiam characterum inter se et gratiam. Conveniunt scilicet tres characteres inter se, quod quilibet sit signum spirituale supernaturale impressum animae, significans aliquam potestatem in cultu divino, conformitatem cum Christo, distinctionem ab aliis. Differunt autem inter se, quod quilibet significet aliquam specialem potestatem spiritualem jam toties inculcatam, nimirum ovium, militum et ministrorum Christi. Cum gratia sanctificante convenit character, quod utrumque sit donum supernaturale Dei gratuitum, vi meritorum Christi et intuitu salutis collatum homini viatori; differunt autem, quod gratia sit donum Dei

gratum faciens et sanctificans hominem formaliter ideoque stare simpliciter nequeat cum peccato mortali; character vero spectat ad donum gratis datum potius, ideoque formaliter non sanctificat hominem, sed stat cum peccato mortali etiam in damnatis.

Caput II.

De materia, forma et intentione Sacramentorum.

Decantatum est, ad essentiam cujuslibet Sacramenti necessario 75.
concurrere tria, *materiam, formam* et *intentionem*. Recepta enim est ab omnibus catholicis doctrina Concilii Florentini sub Eugenio IV. in Decreto unionis, his verbis tradita: Haec autem septem Sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materia et verbis tanquam forma et persona ministri conferentis cum intentione faciendi, quod Ecclesia facit. Quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum. Haec Concilium, exprimens solum intentionem ministri, non suscipientis: quia nimirum intentio ministri in omni Sacramento simpliciter est necessaria, non item intentio suscipientis, ut patet in parvulis baptizatis, confirmatis.

Sectio I.

De materia et forma in genere.

Summarium.

76—78. Materia et forma in quovis Sacramento sunt res et verba.
79. Materia alia est remota, alia proxima.
80. Qualiter se habere debeant materia et forma et
81. Qualiter debeant esse simul?
82. Quae censeatur esse simultas moralis et sufficiens?
83—84. Qualiter peccet non procurans debitam materiae et formae simultatem?

§ I. *Quid et quotuplex sit materia et forma in quolibet Sacramento?* 76.
I. Materia in quolibet Sacramento est res aliqua sensibilis, applicata suscipienti per actionem externam ministri; intelligendo per rem aut

substantiam aliquam sensibilem, ut sunt aqua, chrisma, panis, oleum, calix, corpora contrahentium; aut saltem aliquid determinabile per formam verborum, ut in Sacramento Poenitentiae sunt actus poenitentis respectu absolutionis.

77. II. Forma in quolibet Sacramento sunt verba certa una cum applicatione materiae proferenda a ministro aut certe aliud signum externum aequivalens, faciens id, quod faceret vox, uti sunt nutus annuentis in matrimonio, quibus tam bene ac voce vel verbis interior animus declaratur, sicut et in aliis contractibus, sic in matrimonio, quod ex sua primaeva origine consistit in contractu.

78. III. Notissimum est dictum D. Aug. Tr. 80. in Jo.: Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum. Ubi elementum non intelligitur proprie et physice pro corpore simplici tantum, sed latius pro sensibili permanente; alioquin dictum illud in rigore physico solum verum est de Baptismo, cujus materia est aqua, non item in reliquis, quorum materiae sunt corpora mixta supra nominata; impropriissime diceretur de materia Poenitentiae. Quoad *verbum* proprie verum est in sex prioribus Sacramentis; in matrimonio vero nutus, quibus surdi vel mutui contrahunt, improprie dicuntur verba.

79. IV. Duplex est materia in quolibet Sacramento, *remota* et *proxima*. Materia *remota* est illa res sensibilis, quae per actionem ministri applicatur suscipienti. Materia *proxima* est fere ipsa actio ministri applicans materiam remotam, quae scilicet una cum forma sibi correspondente, simul proferenda a ministro, proxime constituit Sacramentum: ut in Baptismo materia remota est aqua, proxima ablutio; in confirmatione materia remota est chrisma, proxima inunctio in fronte: in Eucharistia materia remota est panis et vinum, proxima species panis et vini relictae continentes Corpus et Sanguinem Christi; in Poenitentia materia remota sunt peccata, proxima sunt actus poenitentis, contritio, confessio, satisfactio, quibus peccata proxime applicantur ad absolutionem sacramentalem; in Extrema Unctione materia remota est oleum infirmorum, proxima est ipsa inunctio; in Ordine materia remota sunt instrumenta tradenda ordinando, proxima ipsa traditio; in matrimonio denique materia remota sunt corpora contrahentium, proxima est ipsa traditio et acceptatio corporum per signa sensibilia expressa.

80. § II. *Quomodo debeant se habere materia et forma in Sacramentis?* Debent applicari ab eodem ministro simul, essentialiter invariata et certa, sine interruptione notabili aut repetitione non necessaria formae. Haec hic generatim nosse sat sit. In specie plura occurrent suis locis explicanda. In primis: *ab eodem ministro* debere applicari materiam et pronuntiari formam in Sacramentis, excepta Poenitentia, per se clarum est: quia alias non verificabitur forma: nam si tu infantem abluas et ego pronuntiem formam, falsa utique erit mea forma: ego te baptizo. Sic in ceteris. Excipitur Sacramentum Poenitentiae, quod fit per modum judicii, in quo proinde materiam applicat poenitens tanquam reus, formam vero sacerdos tanquam judex profert. De Ordinibus minoribus etiam aliquid speciale notabitur infra suo loco. Jam reliqua explico partim hic, partim sectione sequenti.

§ III. *Quomodo materia, et forma Sacramenti debeant esse simul?* 81.
I. Quantum ad valorem Sacramenti utique non requiritur, ut materia et forma sint simul tempore adaequate et mathematice et quasi in eodem instanti temporis debeat inchoari et finiri applicatio materiae et prolatio formae: hoc enim esset impossibile, saltem moraliter. Et omnino probabilius neque requiritur necessario, ut sint simul tempore inadaequate, sic nimirum, ut verba formae saltem inchoentur, antequam applicatio materiae (ablutio, inunctio etc.) finiatur, aut econtra antequam pronuntiatio formae finiatur, applicatio materiae (ablutio, inunctio) inchoetur; sed requiritur et sufficit, quod sint simul moraliter seu simultate morali, ita scilicet ut secundum moralem aestimationem hominum, spectata natura cujusque Sacramenti, verba formae materiam afficiant et cum ea unum morale signum constituere censeantur. Hinc in Baptismo, Confirmatione, Ordinatione et Unctione, requiritur talis conjunctio formae cum materia, ut quamvis una alteram modice praecedat vel sequatur, tamen minister proferens formam: Ego te baptizo, signo te etc. adhuc censeatur moraliter abluere, signare, inungere. Contra vero si tanta fiat disjunctio, ut prudentis judicio unum complexum morale non fiat, spectata natura Sacramenti, invalidum erit Sacramentum. Ut si hodie vel nunc abluas, signes, inungas, et cras primum aut post horam, immo post dimidiam vel quadrantem horae formam proferas Ego te baptizo etc., utique tunc non censeberis amplius moraliter abluere, inungere, adeoque forma falsa erit et Sacramentum nullum. At vero in Sacramento Poenitentiae, quod per modum judicii exercetur, cujus materia sunt peccata et actus poenitentis, forma vero absolutio, palam est, formam non posse nec valide nec licite adhiberi simul vel ante materiam exhibitam, sed necessario debere subsequi atque post confessionem, dolorem, propositum etiam longiuscule posse differri v. g. per horam, idque ob causam etiam licite, ut suo loco videbitur: quia nimirum hoc Sacramentum, exercetur per modum judicii; in judiciis autem post examen causae differri solet sententia et tamen censetur adhuc unum moraliter judicium. In Matrimonio denique, quod essentialiter consistit in contractu, unius sponsi consensum alterius sponsi consensus et acceptatio tamdiu sequi potest, quamdiu alterius consensus moraliter perseverat, sicut in aliis contractibus; quod maxime patet, quando Matrimonium contrahitur per procuratorem, nuntium vel litteras in locis distantibus.

Et haec communis sententia recentiorum ac meorum initio nomi- 82.
natorum omnium. Ratio est: quia cum Sacramenta sint composita quaedam quasi artificialia, non physica, sed moralia tantum, oportet de eorum consistentia ac proprietatibus judicare non secundum principia physica praecise, sed vel maxime secundum principia moralia; adeoque saepissime recurrendum est ad judicium prudentium considerantium varias circumstantias; ergo recte dicitur, illam separationem vel distantiam formae sacramentalis a materia officere valori Sacramenti, quae prudentis judicio censetur impedire, ne efficiant unum quoddam compositum morale; atqui prudentes omnes judicant parvam distantiam officere uni, nonnisi magnam alteri: nemo enim sanus dixerit valere Baptismum, cujus materiam exhibuisti ante prandium, formam vero post:

omnes autem agnoscunt, posse fieri, ut subsistat matrimonium, licet post dimidium anni elapsum sequatur acceptatio traditionis praestitae ante sex menses.

Tamb. de Sacramentis l. 1. c. 1. § 1. resolvit licite et rite egisse confessarium, qui poenitentem jam sua peccata plene confessum et poenitentiam injunctam acceptarat, non statim, sed primum post integram horam absolvit, quia ipse confessarius in eodem loco debuit habere prolixum sermonem cum quodam principe magnae auctoritatis. Verum hunc superfluae adeoque peccaminosae urbanitatis merito arguit Gobat hic n. 37, quem vide. Et hactenus quoad valorem. Jam vero

83. § IV. *Quoad licitum:* Praeter Poenitentiae et Matrimonii Sacramenta, de quibus jam patuit, certe illicitum est, alia Sacramenta ministrare totaliter postponendo materiae formam aut contra formae materiam, adeo ut mortaliter peccet, qui in Baptismo deliberate non aliquam saltem partem formae recitaret post inchoatam et nondum finitam ablutionem totalem, idemque censeo de Confirmatione, Ordine, Extrema Unctione. Ratio est: quia omnium consensu mortaliter peccat, qui absque necessitate ministrat Sacramentum dubium et singulariter Baptismum, cujus invaliditas est maximorum malorum causa; atqui Baptismus ita collatus revera est Sacramentum dubium, quandoquidem valere Baptismum, si tota forma pronuntietur ante coeptam vel post finitam absolutionem, negent gravissimi Doctores, Scotus 4. d. 6. q. 3, Cajet. to. 1. opusc. tr. 16. ex professo Nav. man. c. 22. n. 12. et 17, applicans hoc ipsum Sacramentis Confirmationis et Extremae Unctionis et plerique Summistae cum Henriq. l. 1. c. 9. n. 10. Unde recte contra alios infert Gob. tract. 2. n. 81. et tract. 1. n. 28, omnino repetendum esse Baptismum realiter collatum, addens: Idem omnino sentio de Ordine presbyteratus et episcopatus, quippe ex quorum irrita collatione oriri possunt innumera mala. Extremam Unctionem repeterem ipse, si essem parochus et haberem moribundum nullo alio munitum Sacramento, quam Unctionis administratae cum illa postpositione totius formulae.

84. Quoad praxim tandem consultissimum est, ut minister Sacramenti curet majorem quam potest facere simultatem materiae et formae, v. g. in Baptismo, Confirmatione, Extrema Unctione, Ordinatione, dum abluit, inungit, instrumentum Ordinis tradit, simul proferat formam: ego te baptizo etc. In Sacramento Poenitentiae statim absoluta confessione dolorosa poenitentiaque injuncta et acceptata dicat verba absolutionis. Et o quam sancte et salubriter faciunt poenitentes, qui absolutione accepta statim in spiritu poenitentiae ac obedientiae persolvunt injunctam poenitentiam! In Matrimonio denique post expressum consensum unius, statim exprimat et alter sponsorum: Cum enim materia et forma debeant constituere unum signum sacramentale, semper consultum est eas, meliori quo potest modo esse conjunctas.

Sectio II.

De materiae et formae mutatione, interruptione et repetitione.

Summarium.

85. Mutatio substantialis annullat Sacramentum, non accidentalis.
86. Quae censeatur mutatio substantialis vel accidentalis materiae?
87—88. Quae censeatur mutatio substantialis vel accidentalis formae?
89. Mutatio casualis et involuntaria excusat a peccato, non voluntaria.
90. Adhibens materiam dubiam peccat mortaliter, si posset habere certam.
91—95. Quae interruptio formae officiat Sacramento, quae non.
96—100. An et quando liceat repetere formam super eandem materiam?

Assertio. *Mutatio substantialis tantum materiae vel formae officit* 85.
Sacramento illudque annullat; mutatio vero accidentalis non officit Sacramento, etsi plerumque illicita sit, etiam mortaliter. Communissima DD. Ratio est: quia Sacramenta constant materia et forma seu rebus et verbis a Christo institutis ac praeceptis; ergo quando haec mutantur substantialiter, nullum fieri Sacramentum, asserendum est; accidentalis autem mutatio non tollit substantiam a Christo institutam. Jam explico terminos.

I. *Mutatio substantialis et accidentalis materiae.*

Mutatio *substantialis* materiae fit, quando in Sacramento adhibetur 86.
aliqua res, quae nomine et ratione vel saltem usu hominum differt ab illa re, quam Christus instituit vel praescripsit et Ecclesia usurpat. Mutatio vero *accidentalis tantum* dicitur, quando res etsi variata vel alterata, retinet tamen nomen et rationem illius, quam Christus usurpari mandavit. Hinc

Ob mutationem substantialem materiae Sacramentum nullum esset, si v. g. baptizas in vino vel consecras in aqua: quia haec nomine, natura et usu differunt ab aqua, in qua Christus baptizari, et a vino, in quo Sanguinem suum consecrari instituit. Item si baptizes in aqua rosacea, consecres in massa cruda: quia haec, etsi forte non substantia et ratione, tamen nomine et usu hominum differunt a materia a Christo instituta, nempe aqua elementari ac pane usuali. Sic de ceteris, prout in singulis explicandum erit. Contra vero validum erit Sacramentum, si aqua Baptismi sit calida vel impura, si panis eucharisticus sit fermentatus vel ater, vinum album vel rubrum: quia non obstante mutatione illa accidentali illa adhuc nomen et rationem et usum aquae, panis et vini retinent.

II. *Mutatio substantialis et accidentalis formae.*

Mutatio *substantialis* formae censetur, quando non retinetur idem 87.
substantialis sensus verborum, quem Christus voluit exprimi per verba

formae: *accidentalis* autem mutatio dicitur, quando verba, etsi variata, retinent tamen eundem sensum a Christo intentum. Hinc

Ob mutationem substantialem formae invalidum erit Sacramentum, si baptizando dicas: Ego te dealbo vel refrigero, aut consecrando: Hoc est caput meum vel opus meum. Immo solum una littera mutata variari potest substantialis sensus, ut si baptizando dicas: In nomine matris et Filii et Spiritus sancti: aut, in nomine Patris et Milii. Si consecrando dicas: Hic (adverbialiter) est Sanguis meus, significans nimirum hoc loco adesse Sanguinem Christi: et alia hujusmodi sexcenta, quae suis locis particularibus discutienda erunt, hic generatim insinuasse sufficiat.

88. Contra vero validum erit Sacramentum, si accidentalis tantum sit mutatio, sensu substantiali invariato. Utpote 1. Si substituas synonima ejusdem plane significationis: ut, ego te abluo, pro baptizo; aut mutes idioma latinum in germanicum, italicum, graecum, quod in solo Baptismo ob necessitatem etiam licitum erit, alias nunquam; ut merito censeat Gob. tr. 2. n. 74, non leviter peccaturum sacerdotem, qui in Ecclesia latina uteretur forma Graecorum, aut qui diceret: Ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti et Spirati, cum etiam graves sint Doctores, qui negant per hanc formam confici Sacramentum. 2. Si omittas voculas aliquas non essentiales: ut in Baptismo: Ego et amen, in consecratione ly enim. Idemque est, si ob balbutiem vel imperitiam verba corrumpas, syllabam vel litteram syncopes, glutias, detrunces v. g. dicendo: Hoc est corpum meum, hoc est corpus meus vel meu: hic est calis meus etc. Quin Zacharias Papa D. p. 3. d. 4. c. 86. validum pronuntiavit Baptismum collatum cum hac forma: Ego te baptizo in nomine Patria et Filia et Spiritus sancta: quia nimirum haec verba apud audientes, intelligentes id ex sola imperitia ita dici, retinent adhuc eundem sensum cum forma legitima. 3. Si tantum transponas verba, retento sensu, ut: te ego baptizo in nomine Spiritus sancti, Filii et Patris: quia nullo modo mutatur sensus formae communis substantialiter. Tamb. c. 1. § 1. Secus est, si ea transpositio mutet substantialem sensum, ut si dicas: Ego Patris baptizo te, in nomine Filii etc. Item: Meum est hoc corpus, non conficies Sacramentum: quia hae enuntiationes reddunt hunc sensum: Ego spectans ad Patrem baptizo te in nomine Filii etc. Hoc Corpus pertinet ad me, qui sensus longe diversus est a sensu formae legitimae. 4. Si addas aliquid non varians sensum, ut si baptizans dicas: In nomine Patris ingeniti, Filii unigeniti, Spiritus sancti Paracliti, secus si ea additio variaret sensum substantialem. Et singulariter irritatur Sacramentum, quando per eam additionem aut falsificatur substantialis forma, ut si Arianus baptizet in nomine Patris majoris, Filii minoris, aut additur aliquid animo inducendi novum ritum, nimirum tanquam substantiale, quod tamen revera minime est tale, ut ex D. Th. notat Gob. tr. 1. n. 24, ut si Calvinianus baptizet: Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, secundum auctoritatem, quam mihi tribuit Calvinus, aut quivis alius addat ad formam aliquid, intendens non conferre Sacramentum, nisi dependenter ab illo addito.

§ I. *Mutatio casualis et voluntaria.* Quantum ad valorem Sacra- 89.
menti nihil interest, sive mutatio substantialis materiae aut formae Sacramentalis sit casualis et involuntaria, quippe facta ex errore, ignorantia, inadvertentia inculpabili, sive sit voluntaria, quippe ex proposito, scienter, deliberate, malitiose facta: semper enim Sacramentum est nullum ex defectu signi a Christo instituti. Multum autem interest quoad licitum et peccatum: mutatio enim casualis, sive substantialis, sive accidentalis, semper excusat a peccato; at vero mutatio voluntaria, non tantum substantialis, gravissimum est sacrilegii peccatum, sed etiam accidentalis in re notabili et sine urgenti causa facta peccatum mortale inducit, ut patet in exemplis allatis.

§ II. *Materia et forma certa et dubia.* 1. Quoad haec est recepta 90.
apud omnes regula moralis ex Scoto 4. dist. 3. q. 1: Quando possibilitas adest, via certa eligenda est; si non adest possibilitas, via tutissimae proxima tenenda est; cessante impossibilitate, caute supplendum id, quod impossibilitas prohibeat. Sic Doctor Subtilis. Et hinc 2. Peccat mortaliter, qui cum possit habere materiam certam, adhibet materiam dubiam: quia exponit Sacramentum periculo nullitatis, idque maxime in Baptismo; ut si possis habere aquam elementarem, adhibeas aquam rosaceam vel aliam dubiam, etiam sub conditione, quia absque urgenti causa exponis salutem infantis extremo discrimini. Sicut et nullo casu licet uti in Sacramentis conficiendis materia vel forma certo ineptis, secundum omnes. 3. In Sacramento necessario ad salutem, ut in Baptismo eoque fere solo, quando nequit haberi materia certa, scilicet aqua elementaris, et infans vel baptizandus periclitetur, non solum licite adhibet quis, sed etiam sub mortali tenetur adhibere materiam dubiam v. g. cerevisiam vel aquam rosaceam aliamve artificialem, quam aliqui, saltem duo vel tres Doctores, admittunt pro sufficienti materia. Communissima DD. Idemque dicendum de materia omnino dubia, sicut potest fieri in tenebris, ut quis festinando ob periculum nesciat, utrum capiat aquam vel acetum. Ita multos citans Dian. p. 5. tr. 3. res. 1. 4. Eo autem casu conferendus est Baptismus non absolute, sed sub conditione, voce vel mente sola concepta, utpote: Ego te baptizo in quantum possum, vel si est haec materia apta, ego te baptizo in nomine Patris etc. Tandem cessante necessitate vel periculo, sub conditione Baptismus est iterandus: Si non es valide baptizatus, ego te baptizo. * Conditio, quando de Baptismo iterando agitur, non sola mente, sed voce est exprimenda, juxta Dec. l. 3. t. 42. c. 2. Catech. Rom. n. 55. et Rituale Rom. p. 13. *

Locutus sum potissimum de materia dubia; eadem ratio poterit esse de forma dubia, in casu tamen rariori: quando nimirum instat necessitas baptizandi, et rusticus v. g. baptizare deberet, qui dubitaret, qualia verba sint adhibenda: nam poterit adhibere dubia. Diana cit. res. 4, consentiente Gob. tr. 2. n. 27, cum quoad hoc eadem sit ratio de forma, quae de materia.

§ III. *Quid de interruptione verborum formae aut etiam syllabarum?* 91.
I. Si tanta fiat interruptio verborum formae, ut verba sequentia cum praecedentibus moraliter non cohaereant, sic ut apud audientes non faciant unam orationem ac unum integrum sensum a Christo intentum,

mutatio erit substantialis mortaliter illicita Sacramentum nullum, ideoque tota forma necessario repetenda. Nam, ut ait S. Th. p. 3. q. 61. c. 8: Quando est tanta interruptio, quod intercipiatur intentio pronuntiantis, tollitur sensus Sacramenti et consequenter veritas ejus. Et ratio est: quia non singulae voces seorsim, sed etiam debita eorum compositio per modum unius orationis est de substantia formae quippe quae debet esse una oratio composita ex illis.

92. Contra vero si interruptio ita modica sit, ut verba sequentia tamen adhuc faciant unum sensum orationis cum praecedentibus apud audientes, validum manebit Sacramentum; v. g. si baptizans dictis illis verbis: Ego te baptizo, per notabile tempus v. g. dimidii quadrantis cessaret interloquendo, confabulando aut aliud impertinens agendo et postea pergeret: in nomine Patris etc., Baptismus non fieret ob rationem dictam. Contra vero si dicto Ego te baptizo, solum diceret v. g.: quam frigida est haec aqua vel: verte folium, aut respiciens corrigeret garrientes dicens: tenete os, tacete, mali pueri etc. aut aliquoties tussiret, sternutaret, oscitaret etc. validus maneret Baptismus nec opus erit repetitione, sed recte sic pergere poterit ad sequentia verba: quia nimirum verba sic modice interrupta retinent adhuc unum moralem orationis sensum apud audientes, communi judicio.

93. Casum proponit Tamb. cit. l. 1. c. 1. § 1. n. 9. de sacerdote, qui dicto, Hoc est corpus, antequam proferat, meum, repente tussi concussus fere per semiquadrantem occupatus est et postea protulit, meum: et respondit illum bonum sacerdotem omnino debuisse repetere etiam priora verba et totam formam: quia tanta intercapedo temporis inter prima verba et ly meum plane destruxerat sensum substantialem formae: nam vocula meum non potuit tunc censeri moraliter juncta prioribus verbis, sed reliquit illa in illo sensu, ac si plane fuisset omissa illa vocula meum, ideo certe consecratio non fuit valida. Secus si interea semel tantum tussisset aut semel spuisset in terram ac statim subjecisset meum, ob rationem oppositam. At si interim unum vel alterum verbum locutus fuisset, v. g. illo accidente territus dixisset: O bone Deus vel: fuge hinc, tacete et mox subjunxisset meum? Resp. idem Tamb. ibid. nec tunc quidem fuisse quidquam repetendum: vere enim tam paucula verba in illis circumstantiis prolata non dividunt moraliter ab invicem voces essentiales formae: nam circumstantia supervenientis tussis efficit, ut qui ea verba audiret, facile judicaret non proferri tamquam pertinentia ad formam Sacramenti, sed nihilominus ex Hoc est corpus, et meum confici unicam et veram orationem, ait Gob. tr. 1. n. 47, prudenter addens; secus sentirem, si sacer minister liber omni exteriori molestia pronuntiaret uno tractu, eadem vocis seu soni conformatione hanc totam sententiam: Hoc est corpus, o bone Deus! meum, et vel maxime si dixisset: Hoc est corpus, fuge hinc, meum.

94. II. At quid de interruptione syllabarum ejusdem verbi formae, ut quis consecrans dicto: Hoc est cor, interim tussiat vel aliquid loquatur et postea dicat: pus meum, valebitne Sacramentum? Certum est, non valere, si interruptio sit notabilis, etiam uno verbo interposito, v. g. dicendo: Hoc est cor (tacete) pus meum. Et quis ferat, baptizantem, si postquam protulisset in forma, Ego te bap, expuet ter quaterve in

terram ac postea subjungat, tizo in nomine Patris etc.? Sane diceres, talem nugari, non autem fungi officio veri baptistae, ait Gob. n. 38. Probabile autem est, valere, si interruptio esset valde modica, puta brevissima tussi vel oscitatione. Tamb. cit. n. 13. Ratio est: quia etiam modicum verbum interrumpens syllabas, distrahit sensum verbi ex iis compositum; quod non facit brevissima tussis, oscitatio vel respiratio: quamquam etiam tunc consultum sit repetere totum verbum.

Ex dictis jam vidisti, quandonam ob interruptionem verborum 95.
formae aut syllabarum repetitio necessaria sit aut non. Placent duae regulae morales traditae a Gob. cit. n. 41. et 42. Prima: Tunc solum et semper facienda est repetitio formae seu verborum prius prolatorum cum separatione unius verbi ab altero, unius syllabae ab altera, quando illa divisio vel disjunctio est tam notabilis, ut prudenter dubitari queat, an per illam impediatur necne sensus communis, quem ex Christi institutione deberet reddere tota formula. Secunda regula: Licet venialiter peccetur, si unum verbum unave syllaba repetatur seu bis pronuntietur sine rationabili causa, attamen in dubio est inclinandum potius in repetitionem quam in omissionem. Ratio generalis dabitur § seq.

§ IV. *Quid de repetitione formae super eandem materiam.* I. Qui 96.
certus est vel rationabiliter dubitat, se non recte et rite baptizasse, consecrasse, absolvisse, utique debet in debita materia repetere formam sacramentalem absolute; quemadmodum econtra qui certus est vel rationabiliter credit aut credere debet, se recte consecrasse, baptizasse, absolvisse, super materia capaci debite prolata forma, non potest citra grave mortale denuo repetere formam; gravem enim inferret irreverentiam Sacramento, formam sacramentalem proferendo nulliter.

II. Qui solum rationabiliter et non sine probabili fundamento 97.
dubitat, an in Consecratione, Baptismo, Absolutione, debite protulerit formam, an aliquid substantiale omiserit, mutaverit nimirum, interruperit, omnino debet repetere formam, sed sub conditione, non absolute. Ratio repetitionis est: quia in dubio ex duobus malis minus est eligendum; sed longe minus malum est facere repetitionem, cum non esset facienda, quam omittere, cum non esset omittenda. Nam in primo casu solum fit irreverentia Sacramento; in secundo autem casu praeter irreverentiam Sacramenti potest grave damnum spirituale procreari suscipienti Sacramentum, praesertim Baptismi et Poenitentiae, invalide. Ratio autem conditionis apponendae est, ut sic Sacramentum reddatur certum, si forte non valuit, idque maxime in Baptismo, ob periculum rebaptizandi et irregularitatis.

III. Qui solum leviter dubitat, suspicatur, scrupulizat, absque 98.
omni rationabili fundamento, an formam debite protulerit, non debet repetere formam, nec sub conditione quidem, sed excusso scrupuloso dubio credere debet, se recte fecisse. Atque adeo non solum grande crimen est sic temere repetere formam sacramentalem absolute et sine conditione secundum omnes, ut jam innui, sed etiam temere cum conditione. Ita post Sotum, Suarez, Vasquez et plerosque disserentes de iteratione Baptismi, Gob. tr. 2. n. 378. n. 379, rectissime extendens ad eos, qui ex levi dubiolo atque inani scrupulo repetunt verba con-

secrationis aut absolutionis, esto subintelligant conditionem: si non recte pronuntiavi, si forte non absolvi: eadem enim omnino est ratio. Quia nimirum iteratio Baptismi (et consequenter etiam cujusque formae sacramentalis) sub conditione permittitur a sacris canonibus solum in dubio rationabili; at quando non dubitatur rationabiliter, tunc addita conditio habetur pro non addita, quia deficiente ratione probabili dubitandi vix potest serio dici, certe prudenter non potest dici: Si non es baptizatus, si non consecravi etc. ego te baptizo, volo consecrare etc. Sed potius videtur dici: Sive sis baptizatus sive non sis baptizatus, sive consecrarim, absolverim etc. sive non, tamen ego te baptizo, consecro, absolvo: adeoque sub disjunctione etiam volita nullitate Sacramenti, grandi utique sacrilegio mentali. Denique iteratio Sacramenti facta ex inani dubio levique scrupulo, est quaedam irrisio Sacramenti et vel ideo peccatum grave ex genere suo. Valentia, Coninch., Bonacina, alii apud Gob. cit. n. 398.

99. IV. Dixi iterato, *temere repetere:* quodsi enim, ut molesto tali scrupulo sese expediat et conscientiam quietet, subinde (certe non ordinarie vel consuetudinarie, ob rationem datam) sub conditione formam super eandem materiam repetere, non fore condemnandum peccati mortalis, post alios resolvit Tamb. cit. c. 1. § 3. n. 3: quia tunc non gravem infert irreverentiam Sacramento aut ipsi Deo, dum agit motus tam bona fine non offendendi ipsum Deum; attamen non effugiet venialem culpam irreverentiae ac imprudentiae. Ego libenter assentior: quia agnosco inter multitudinem languentium sub hac porticu etiam me jacere aegrotum. Plura generatim non addo: quia magis specialia necessario addenda erunt suis locis de Eucharistiae et Poenitentiae Sacramentis.

Sectio III.

De intentione requisita ad Sacramenta conficienda.

Summarium.

101—104. Quid intentio actualis, expressa, implicita?
105—108. Intentio virtualis quid et quae ad eam requirantur?
109—110. Quid intentio habitualis et
111. Quid directa et indirecta,
112. Quid absoluta et conditionata?
113. Ad Sacramenta valide conficienda optima quidem est intentio actualis,
114—115. Non tamen necessaria,
116. Sed sufficit virtualis,
117. Eaque omnino necessaria est, ita ut
118—119. Non sufficiat habitualis (excepto Matrimonio).
120—122. Multo minus interpretativa seu indirecta tantum.
123—124. Intentio valide conficiendi Sacramentum debet insuper esse formalis, idest faciendi Sacramentum,
125—126. Saltem implicite et aequivalenter talis, v. g. faciendi id, quod facit Ecclesia;

127. Qua habita fit Sacramentum non obstante errore speculativo vel intentione contraria particulari qualicumque.
128. Eaque debet esse absoluta sine conditione suspensiva. Unde
129. Esto valide et saepe licite conferri possit Sacramentum sub conditione de praesenti vel praeterito,
130. Nunquam tamen sub conditione de futuro,
131. Sine peccato mortali (excepto Matrimonio).
132—133. Qualiter intentio debeat esse determinata ad certam materiam vel personam.
134—135. Error circa personam in Matrimonio solum, non in aliis Sacramentis obstat valori.
136—139. Resolvitur dubium, an valide ordinetur irregularis vel illegitimus v. g. contra intentionem Episcopi ordinantis accedens.

§ I. *Quid et quotuplex sit intentio in proposita materia? Intentio* 100.
generatim est actus voluntatis, volentis aliquid facere vel fieri a se vel ab alio. Et in proposita materia Sacramentorum *est actus voluntatis volentis Sacramentum aliquod conficere, vel recipere.* Hujus variae sunt divisiones et adjectiva. 1. Solemnis est divisio in *actualem, virtualem et habitualem.* 2. *Directam et indirectam seu interpretativam.* 3. *Expressam et implicitam.* 4. *Absolutam et conditionatam.* Explico terminos

I. *Quid intentio actualis, expressa, implicita?*

Intentio *actualis* dicitur, quae actu elicitur, dum fit opus intentum 101.
seu qua quis actu vult facere aliquid actu voluntatis elicito tendente in illud, quod facit. Ut dum baptizans, consecrans, absolvens, elicis actum deliberatum voluntatis faciendi id, quod facis, mente quasi dicendo: nunc volo consecrare, baptizare, absolvere. Eaque intentio actualis aliquando est *expressa* seu implicita, aliquando *implicita* tantum.

Intentio *expressa* seu explicita est, qua vis et intendis rem aliquam 102.
actu cognitam et cogitatam, sive ipsam in se directe volendo (et dicetur intentio expressa *formalis)* sive solum ut cognitam connexam cum alia directe volita, et dicetur intentio expressa *non formalis.* Exemplo res patescet: accepturus sacrum Ordinem Subdiaconatus scis et actu cogitas, illi Ordini annexum esse votum castitatis; vis et intendis suscipere, non tantum volendo ipsum sacrum Ordinem in se, sed etiam volendo et appetendo votum et obligationem castitatis: habes intentionem expressam formalem, et suscipiendi Subdiaconatum et servandi castitatem. At vero vis quidem vel maxime ipsum Subdiaconatum, cui actu cognoscis et cogitas annexam obligationem servandi castitatem, ita tamen ut voluntas tua directe non feratur in ipsam obligationem castitatis, eam tamen etiam positive non excludas, (etsi forte non desit aliqua aversio vel displicentia inefficax): habes intentionem expressam formalem suscipiendi Subdiaconatum ac etiam expressam, sed non formalem subeundi obligationem servandi castitatem, quia ea obligatione cognita et actu cogitata ac minime exclusa, tamen vis suscipere illum Ordinem ita vinculatum. Et similiter discurrendum in similibus omnibus.

Intentio *implicita* dicitur, qua aliquid vis et intendis, nihil expresse 103.
cogitans de illo, sed tamen expresse cogitans ac volens aliquid aliud, in quo est illud involutum seu cum quo est vel naturaliter vel per

dispositionem legis connexum. Sic in modo dicto exemplo: Voluntarie suscipiens Subdiaconatum, cui ex instituto Ecclesiae est annexum votum ac obligatio servandi castitatem, etsi tunc actu nil cogitans de illo vel etiam ignorans illud votum ac obligationem, implicite tamen vis et intendis vovere ac servare angelicam virtutem, eoipso quod expresse velis initiari sacro illo Ordine more Ecclesiae Latinae illam obligationem sacro Ordini alligantis. Sic expresse intendens consecrare omnes hostias in pyxide oppositas contentas, immo licite etiam intendis hostiam majorem consecrare, quae ibi reposita est pro monstrantia, etsi nihil cogites vel ignores hostiam majorem ibi positam. Sic in similibus sexcentis.

104. Paulo aliter a quibusdam explicatur duplex haec intentio, ut nimirum intentio expressa vel explicita sit illa, qua quis intendit facere rem cognitam sub proprio conceptu rei faciendae; ut si sacerdos celebrans mente dicat: Volo celebrare et consecrare corpus et Sanguinem Christi. Aut baptizans: Volo abluere corpus ad mundandam animam a peccato originali etc. Intentio autem implicita sit illa, qua quis intendit rem facere sub conceptu confuso et generali; ut si baptizans, consecrans, absolvens, inungens extreme etc. intendit facere id, quod facit Ecclesia, quod Christus instituit etc. Sic monachus a praelato missus ad Ordines, voluntarie et simpliciter volens obedire praelato, jam implicite intendit suscipere Ordines; hoc enim ipsum vult praelatus praecipiens et mittens illum, etsi erga Ordinem suscipiendum nullum alium expressum voluntatis actum eliceret. Non spernenda est haec explicatio.

II. *Quid intentio virtualis?*

105. Haec (proprie et ut distinguitur ab habituali, cum qua subinde confunditur apud Doctores, etiam D. Thomam) est illa, vi cujus antea habitae realiter et non revocatae, virtute seu energia modo aliquid fit, quod alias non fieret. Exempli gratia: Accingis te ad baptizandum, consecrandum, orandum Breviarium, elicis intentionem actualem (expressam vel implicitam) rite obeundi ea munera et vi hujus intentionis pergens profers illa verba: Ego te baptizo in nomine etc., Domine labia mea etc., nunc quidem actu amplius non intendis proferre illa verba et proferre ad conficiendum Sacramentum, ad orandum vel laudandum Deum; diceris tamen ea proferre ex et cum intentione virtuali conficiendi Sacramentum, laudandum Deum: quia a principio habuisti actualem intentionem profitendi illa verba ad praedictos sanctos fines, et ex vi et energia illius intentionis non revocatae ea modo profers, alias non prolaturus.

106. Tria ergo requiruntur ad intentionem virtualem: 1. Quod praecesserit intentio actualis explicita vel implicita. Si enim nulla praecessit intentio actualis, unde erit postea vis et virtus influens in opus morale intentum? 2. Quod ea intentio actualis habita nunquam fuerit revocata. Quamprimum enim revocata est prior intentio, jam se habet quasi nunquam fuisset adeoque jam non influit amplius in opus nec postea vi illius opus fieri censeri poterit. 3. Quod vi ipsius seu ex ipsius virtute, energia et influxu fiat opus intentum moraliter, nimirum

homine in statu operandi moraliter perseverante. Hoc tertio, velut propria et essentiali differentia intentio virtualis praecellit habitualem, ut mox patebit. At quidnam sit illud tertium, ratione cujus dicitur opus fieri ex vi intentionis actualis jam praeteritae, virtute remanere ac influere in opus postea factum, seu quidnam reipsa sit illa remanens in me vis, virtus et energia, per quam intentio actualis praeterita modo me movet et influit in opus intentum, est sane difficillimum explicatu atque in explicando mire desudant, et variant Scholastici. Juvat potissimas opiniones audire.

1. Aliqui putant, esse connexionem quandam inter primam intentionem actualem et actiones subsequentes seu concatenationem quandam actionum intermediarum inter primam intentionem et ultimum opus intentum. Sic Coninch. de Sacramentis q. 64. a. 8. dub. 2. Ex. g. sacerdos celebraturus modo elicit actum voluntatis, quo vult celebrare Missam et offerre Sacrificium, quod Christus instituit; hac intentione actuali motus se praeparat, pergit ad sacristiam, induit sacras vestes, procedit ad altare, omnia peragit usque ad consecrationem totumque Sacrum consummat absque ulla nova elicita intentione, immo distractus mente nec advertens quidem: adhuc dicitur habere intentionem virtualem, quia intentio actualis prius habita vera causa fuit totius concatenationis omnium istorum actuum et mediante hac concatenatione actuum intermediorum ad intentum principale scil. consecrationis ordinatorum, etiam causa est ipsius operis principalis intenti. Exemplum, tyro, facile capis; si capias etiam, in quo reipsa consistat haec ipsa connexio vel concatenatio mediorum, felicior me es. 2. Alii censent applicationem potentiarum externarum hominis, quae ex vi praeteritae intentionis imperantis tale opus maneant applicatae ad operandum modo tempore prius intento. Vasq. de Sacram. d. 138. c. 6. n. 78. Alii dicunt, esse entitatem quandam a prima intentione necessario relictam in imaginatione aut etiam intellectu et voluntate, quae entitas modo vix perceptibili nunc movet potentias ad illas consequentes actiones et consequenter ipsum opus principale intentum. Quid vero illa entitas? Lug. disp. 8. de Sacram. sect. 5. arbitratur, esse ipsos actus intellectus et voluntatis tenuissimos, remanentes ex prima intentione circa tale opus intentum. Dicastillus autem apud Gob. tr. 1. n. 65. expresse docet, intentionem quamcunque virtualem esse ipsam intentionem remanentem actualem, sed ita remissam ac tenuem et debilem, ut non advertatur amplius adesse, et tamen revera modo tamen vix perceptibili hunc moveat et influat in opus intentum. Ab hac tertia sententia, quia saltem infantem nominat, fateor, me non abhorrere. **107.**

Denique quidquid sit ista virtualitas intentionis, certum est esse aliquid; mihi et tibi, tyro, sufficit id nosse practice et a posteriori. Tunc enim et tam diu scio, me habere intentionem virtualem, quamdiu rationis compos ita operor Sacramentum ministrans, Deum orans et laudans, ut quantumvis distractus vel non advertens, tamen reflectens me vel ab alio interrogatus, quid agam, statim redeunte et velut suscitata priori intentione, absque novo actu voluntatis elicito, solo intellectu vel reminiscentia prompte dicerem: Consecro, baptizo, absolvo, Deum meum oro, colo, laudo etc. ideoque patebit, me virtute intentionis **108.**

praecedentis operari. At, si intentio tantum habitualis esset, interrogatus quid agam, aut omnino nescirem aut novo actu voluntatis indigerem, ideoque evidens erit, me virtute alicujus intentionis praecedentis non operari.

III. *Quid intentio habitualis.*

109. Haec (proprie prout distinguitur a virtuali), est intentio actualis aliquando habita et non revocata, omnino praeterita, nec actu scilicet nec virtute aliqua vel efficacia adhuc perseverans in aliqua operatione morali; quippe eodem modo se habens in homine sive rationis compote, vigili, sobrio; sive rationis impote, dormiente, ebrio, amente, qui tamen moraliter operari nequeunt. E. g. heri serio proposuisti in crastinum facere Sacrum pro amico defuncto et sacrificas quidem hodie, sed neque impulsus vi hesterni propositi neque illius amplius memor. Nemo sane negare potest intentionem tuam, quam heri formasti et nullo modo revocasti, hodie aliquo modo perseverare in te; at actu et entitative vel virtute aliqua et efficacia permanere hodie, nemo dicet: permanet ergo solo habitu, indeque hodie sacrificans diceris habere intentionem habitualem tantum sacrificandi pro tuo amico. Ubi nota incidenter, intentionem habitualem non dici ab habitu aut esse idem cum habitu, qualis deberet esse acquisita per frequentatos actus per modum habitus acquisiti (quamvis idipsum quoque esse possit), sed dici sic, ut ita dicam, ab habito esse seu habuisse intentionem et non revocasse ideoque in suo illo habito esse adhuc perseverare.

110. Jam clare vides differentiam intentionis istius habitualis ab intentione virtuali supra explicata; nam intentio habitualis duo tantum requirit, 1. quod praecesserit intentio actualis 2. et ea non sit revocata. At vero intentio virtualis ultra haec duo requirit aliquod tertium, nimirum remanentem aliquam virtutem, vim et efficaciam influentem et moventem ad opus praesens intentum, de quo supra satis. Et haec explicatio communis Doctorum et meorum omnium. Aliter tamen definit intentionem habitualem Tannerus t. 4. disp. 3. q. 4. n. 16, nimirum intentionem habitualem esse, si is, qui intentionem actualem antea non habuit, ex cujus vi sequatur actio sacramentalis, est tamen ita dispositus, ut si ei in memoriam veniret, paratus esset ad eliciendam ejusmodi intentionem. Congrua omnino est explicatio; attamen ejusmodi intentionem habitualem seu potius dispositionem habitualem animi, cum nihil plane ponat in esse, non sufficere ad valorem Sacramenti ullius, cum Scoto, et aliis merito docent omnes Recentiores, teste Lugo disp. 8. sect. 6. Concilium enim Florentinum definiens Sacramenta constare rebus et verbis et intentione ministri, requirit utique intentionem realem tanquam operatricem effectus, ad quem Sacramenta sunt destinata.

VI. *Intentio directa et indirecta seu interpretativa, item absoluta et conditionata.*

111. 1. Intentio *directa* dicitur, qua aliquit volumus in se cognitum formaliter, positive et explicite. Intentio *indirecta* et *interpretativa*

dicitur, qua aliquid in se directe quidem minime volumus, volumus tamen directe causam aliquam, unde videmus illud aliud tanquam effectum secuturum, et ideo homini tanquam voluntarium in causa volita imputatur et interpretatur. E. g. vis liberaliter bibere vinum meracum, probe advertens, te inebriandum, etsi id tunc directe nequaquam intendas, vis te etiam inebriare, ex expertis bene advertens ac praevidens, te in ebrietate aliquem occisurum, etsi tunc homicidium directe in se minime velis, censeris tamen et ebrietatem et homicidium tunc velle per accidens et interpretative, ipsaque ebrietas vel occisio secuta imputabitur tibi tanquam voluntaria in sua causa directe volita, cum praevisione talis effectus secuturi.

Advertis jam, intentionem hanc directam coincidere cum intentione 112.
expressa seu explicita n. 102. At vero ab intentione illa implicita n. 102. plurimum differre hanc intentionem indirectam et interpretativam: nam illa implicita intentio tendit in aliquid actu non cogitatum vel cognitum, tamen involutum vel innexum alicui alteri actu cogitato et expresse ac directe volito. Haec vero indirecta intentio necessario tendit in effectum cogitatum et cognitum secuturum ex tali causa directe volita. Si enim nescias fortitudinem vini et bibendo minime advertas nec praevideas, te inebriandum, non erit tibi indirecte vel interpretative volita, nec ut voluntaria imputari poterit ebrietas secuta. Ex communi doctrina in materia de actibus humanis.

II. Intentio *absoluta* denique dicitur, qua volumus aliquid simpli- 113.
citer ac libere, sicut est, independenter ab omni conditione, ut proinde tuum velle jam absolute sit efficax: ut si velis ducere Cajam praesentem, qualis qualis sit, dives vel pauper, virgo vel secus etc. *Conditionata* autem intentio dicitur, quae habet adjunctam conditionem proprie dictam et suspensivam actus, qua nimirum aliquid volumus, sed nonnisi dependenter a tali conditione praeterita, praesenti vel futura; ita ut velle tuum non sit efficax, nisi illa conditio ponatur vel posita esse cognoscatur. Ut si Caja velit tibi nubere, si nunquam fuisti miles, si sis catholicus, si parentes consentiant. De quo fusius in materia de matrimonio maxime. Jam termini sic generatim explicati explicandi sunt ad propositam materiam Sacramentorum et videndum, qualis intentio requiratur ad Sacramenta tum ministranda seu conficienda, tum suscipienda valide. Ubi ante omnia nota diligenter, quaestionis illius gravissimi momenti duplicem esse sensum: 1. Qualis intentio requiratur in se, quoad modum entitatis suae, juxta terminos hactenus explicatos, an scil. requiratur intentio actualis vel virtualis, an sufficiat habitualis etc. et in hoc sensu dicam § seq. 2. Qualis intentio requiratur quoad objectum volitum seu quidnam conficiens Sacramentum debeat intendere seu velle facere, ad hoc ut valide conficiat Sacramentum, et in hoc sensu dicam § 3; et tandem sect. 4. qualis intentio requiratur, et sufficiat ad Sacramenta rite suscipienda.

§ II. *Qualis intentio requiratur ad valide conficienda Sacramenta, quoad modum entitatis.*

Assertio. *Ad Sacramenta valide conficienda, optima, at non ne-* 114.
cessaria est intentio actualis. Sufficit atque omnino necessaria est intentio virtualis. Non sufficit intentio habitualis excepto Matrimonio certis casibus.

Multo minus sufficit intentio interpretativa et indirecta tantum. Est tota communissima, ut patebit. Ratio generatim est: quia intentio actualis influit modo perfectissimo, utpote in se actu existens; intentio virtualis influit sufficienter, utpote existens in suo effectu, virtute ejus facto. Habitualis et interpretativa nullo modo influit moraliter, cum eodem modo se habeat in rationis compote et impote, ut dictum. Jam explico singula per partes.

I. *Optima, at non necessaria intentio actualis.*

115. Ita omnes. Ratio est: tum quia sufficit intentio virtualis, ut mox num. seq.; tum quia Deus lege sua positiva non obligat ad moraliter impossibilia vel nimis difficilia; est autem moraliter impossibile fragilitati humanae, obnoxiae plurimis etiam omnino involuntariis distractionibus, quod minister semper habeat actualem intentionem, quando et quandiu exercet actionem sacramentalem, panderetur que via infinitis scrupulis et anxietatibus tum administrantium tum suscipientium Sacramenta, si ad eorum valorem exigeretur illa semper actualitas: vere enim plerique postea dubitarent, an dum baptizabantur, absolvebantur, dum fiebat consecratio hostiae etc. fuerit in sacerdote intentio actualis.

Quare licet intentio actualis optima, perfectissima et securissima sit et per se loquendo consultissimum, ut, dum reipsa applicans materiam profert verba sacramentalia, eliciat actualem, immo et expressam et formalem intentionem conficiendi Sacramentum vel faciendi id, quod Ecclesia facit, id tamen non modo non est necessarium, verum etiam per accidens scrupulosis et angusto intellectu praeditis non consultum, ut in ipsa prolatione verborum et applicatione materiae eliciant illam actualem intentionem. Nam priores mactabunt se et circumstantes suis stultis repetitionibus; posteriores facillime errarent in recta pronuntiatione verborum rectaque applicatione materiae; in tales enim singulariter convenit id, quod a S. Th. cit. a. 8. sapienter advertitur: Dum homo vult multum intendere, incipit alia cogitare, secundum illud Ps. 39. Cor meum dereliquit me. Vidi toties sacerdotes (cum horrore et nausea) incubantes hostiae consecrandae non modico temporis spatio, instar gallinae incubantis ovis excludendis. Vix aliquando repuli phantasiam et similitudinem brutaliorem. Ceterum omnibus Sacramentorum ministris omnium sensu et consensu omnino statuendum est, ut dum se accingunt ad Sacramentum ministrandum, eliciant illam intentionem actualem, ut sic secuta mox connexione et concatenatione actuum mediorum securiores sint de sufficienti et omnino necessaria intentione virtuali.

II. *Sufficit atque omnino necessaria est intentio virtualis.*

116. I. *Sufficit:* quia ipsa intentio actualis, quando conficitur Sacramentum, adhuc existit realiter vel in seipsa, licet valde tenuis et remissa, uti volunt Lugo, Dicast. supra n. 107. vel in aliquo effectu a se causato et relicto in homine durante et sufficiente ad confectionem Sacramenti, ut fert communior sententia ibidem; ergo nihil deest, quin sufficiat. Deinde talis virtualis intentio sufficit ad omnes alios humanos

contractus et actus, utpote mandata, prohibitiones, permissiones, vota, juramenta etc. ac etiam ad actus meritorios: ut si quis recta intentione incipiat orare Rosarium, audire Missam, ire peregrinatum, etsi inter orandum, peregrinandum etc. distractus alia cogitet adeoque actu amplius nihil intendat, dummodo etiam intentionem praehabitam non revocaverit, tamen adhuc mereri apud Deum, apud omnes in confesso est.

II. *Necessaria est:* quia minister in conficiendo Sacramento debet 117.
se active habere in persona Christi, utique modo humano et morali, idest voluntarie et ex intentione operans; ideoque in eo requiritur intentio, quae sit causa actionis sacramentalis, actu aliquo modo in illam influens, adeo ut confectio Sacramenti seu exhibitio materiae et formae ab illa intentione immediate et proxime procedat; et consequenter tunc necessario debet existere vel in se vel in virtute a se relicta; ergo necessario debet esse intentio saltem virtualis et nullo modo sufficit intentio habitualis; haec enim simpliciter non existit realiter, quando conficitur Sacramentum nec quoad entitatem suam nec quoad virtutem aliquam a se relictam, ut ex ejus descriptione n. 109. patet; ergo confectio Sacramenti non potest ab illa nec immediate nec mediate procedere. Deinde talis intentio habitualis aeque reperitur in homine rationis impote, amente, ebrio, dormiente, qui tunc saepe multa operantur ex habitu, et tamen moraliter operari nequeunt. Unde etiamsi antea intendisses baptizare v. g. et postea plene ebrius vel dormiens baptizares, Sacramentum utique non conficeres. Alia ratio de applicatione Sacrificii, quae non confectiva, sed applicativa et quasi donativa tantum est, patebit num. seq.

III. *Non sufficit intentio habitualis, excepto Matrimonio.*

Non sufficere, jam audivisti: exceptio Matrimonii in quibusdam 118.
casibus explicanda est. In primis intentionem habitualem ex una parte contrahentium sufficere, certum est in casu, quo matrimonium contrahitur per procuratorem vel internuntium: eo enim tempore, quo altera pars cum procuratore vel internuntio consentit, altera pars pincipalis conficit et suscipit Sacramentum sola intentione habituali, etiam dormiens vel tunc nihil cogitans de Sacramento, sed consensum actualem tunc supplente procuratore. Deinde multorum Doctorum et prope communior est sententia, matrimonium conditionatum, scil. contractum sub conditione suspensiva de futuro, impleta ea conditione perfici absque novo consensu absoluto, primo consensu solum habitualiter permanente, licet usque dum cognoscatur conditio impleta matrimonio uti non possint, de quo suo loco. Tandem posset idipsum fieri in matrimonio absolute contracto: nam sicut donatio, venditio et generatim omnes contractus gratuiti et onerosi perfici possunt per habitualem voluntatem, ita etiam matrimonium, utpote essentialiter verissimus contractus. Etenim sicut possum dicere Cajo: Volo absolute, ut hic meus equus cras meridie sit tuus pro 50 aureis, quos debeo tibi, et illo acceptante, cras meus equus erit Caji, modo non revocem hodiernam intentionem: ita potes dicere Cajae: Volo jam, ut meum corpus cras in meridie sit tui juris; illa

acceptante, cras tuum corpus erit Cajae (si sis habitator loci, ubi valent matrimonia clandestina), si neque tu neque ipsa recedatis a vestra intentione et consensu hodierno adeoque habitualiter perseverante. Ratio est: quia Christus matrimonii contractum elevans ad dignitatem Sacramenti, quoad essentialia contractus nihil immutavit.

119. Atque hinc patet etiam ratio discriminis inter Sacramenti v. g. Eucharistiae confectionem et sacrificii Missae applicationem: quia nimirum intentio applicandi fructum sacrificii non debet esse confectiva eorum fructuum (sicut intentio ministrandi Sacramentum debet esse confectiva vel effectiva Sacramenti), sed tantum est applicativa seu donativa, habens rationem alicujus donationis. Quare ad eam sufficit intentio habitualis, sicut in aliis donationibus et contractibus. Hinc quando dico hodie: cras faciam Sacrum pro te: crastinum meum Sacrificium, quoad fructum, tuum esto, crastinum Sacrum vere erit tuum ac profuturum tibi, esto nihil prorsus cras cogitem de te et de intentione mea hac hodierna, dummodo non revocem hanc intentionem, applicationem vel donationem hodie factam, ut contra Vasq. et paucos alios habet communis sententia Doctorum, ut suo loco videbitur. At vero si hodie serio dicas: cras hora septima proferam verba consecrationis ac volo jam, ut cras ea prolatio sit vere sacramentalis et per eam efficiatur Sacramentum, erit prorsus inefficax haec tua hodierna voluntas, etsi attente proferas sacra verba habeasque panem in manibus, si quidem tunc non renoves intentionem hesternam vel elicias novam, quia nihil virtutis superest ex intentione hesterna sufficiens ad confectionem hodiernam Sacramenti.

IV. *Multo minus sufficit intentio interpretativa seu indirecta tantum.*

120. Ratio data est n. 117: quia minister Sacramenti dum actu conficit Sacramentum debet in persona Christi agere humano modo et moraliter et ex intentione conficiendi tale Sacramentum formaliter, ut mox videbimus; atqui ex intentione interpretativa et indirecta tantum operans (v. g. sacerdos sciens se in ebrietate proferre verba consecrationis super panem et vinum, si postea voluntarie se inebriet ac plane ebrius verba consecrationis super panem et vinum forte ibi propositum proferat) 1. non agit humano modo et moraliter, sed mere naturali ac brutali. 2. Non agit etiam ex intentione interpretativa et indirecta conficiendi Sacramentum formaliter, sed solum materialiter, nude proferendi talia verba super talem materiam, quomodo etiam proferret amens: nam id solum interpretative et indirecte censeri potest facere voluisse in ebrietate tanquam causa, quod facere ebrietas causat; sed ebrietas minime causat facere Sacramentum formaliter, cum nihil tunc humano modo et moraliter fiat, sed solum causat nude materialiter proferre talia verba ad praesentiam talis materiae; ergo non conficit Sacramentum. 3. Esto etiam se inebrians praesciat, se in ebrietate non solum proferre verba super materiem, sed etiam solere habere intentionem conficiendi Sacramentum, 4. esto insuper, quod se inebrians et praevidens, se in ebrietate adhibiturum materiam et formam, antea

expresse intendat et velit conficere Sacramentum in ebrietate, adhuc nihil efficiet: quia illa intentio praecedens moraliter nullo modo influit in actionem secutam in ebrietate, sed eam mere naturalem et inhumanam relinquens manet mera intentio habitualis.

At nonne in eo, qui scit, se in ebrietate rixari solere et occidere, 121.
et sic conscius se inebriat ac postea occidit, haec intentio interpretativa et indirecta sufficit ad peccatum, nimirum ut ei homicidium postea factum ad peccatum imputetur? Cur non etiam similis intentio sufficit ad conficiendum Sacramentum? Non sufficit. Ratio disparitatis est: quia Sacramentum formaliter debet fieri, quando ministrans actu conficit, et ideo requiritur, ut tunc minister in persona Christi agat humano modo et moraliter, quod non potest fieri in ebrietate. At vero peccatum homicidii formaliter in casu proposito minime fit, quando jam plene ebrius actu occidit, sed fit eo puncto temporis, quo praescius vel praevidens se in ebrietate occisurum, voluntarie se inebriat et ratione hujus voluntarii homicidium postea in ebrietate factum ei imputatur in peccatum tanquam indirecte volitum in sua causa, videlicet ebrietate voluntarie commissa cum praevisione talis effectus; nam ad hoc ut homicidium vel simile opus malum imputetur in peccatum, minime opus est, ut dum actu fit, fiat moraliter et humano modo, sed sufficit malum illud quovis modo, etiam indirecte et in sua causa esse volitum.

§ III. *Qualis intentio requiratur ad valide conficiendum Sacramentum, quantum est ex parte objecti voliti?*

Assertio. *Ut Sacramentum valide minister conficiat, requiritur in-* 122.
tentio formalis conficiendi Sacramentum: eaque saltem implicita et aequivalens faciendi, quod facit Ecclesia; eaque absoluta sine conditione suspensiva in futurum, excepto Matrimonio; eaque determinata ad certam materiam vel personam, maxime in Matrimonio. Paucis verbis comprehendo omnes conditiones requisitas ad validam confectionem Sacramenti et explico per partes.

I. *Requiritur intentio formalis conficiendi Sacramenti.*

Non sufficit nimirum intentio tantum materialis, qua minister v. g. 123.
baptizans, consecrans etc. solum velit materialiter ponere talem materiam et recitare talia verba, qualia ad Sacramentum adhiberi debent, sed necessario requiritur intentio formalis conficiendi per haec Sacramentum Baptismi, Confirmationis etc. Sumitur ex Conc. Trid. sect. 7. can. 11. ita definiente: Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit. Ubi Concilium praeter materiam et formam requirit intentionem, *saltem faciendi, quod facit Ecclesia,* et hoc contra Lutherum cum asseclis, negantem, requiri talem intentionem ad confectionem Sacramenti; atqui intentio materialis tantum utique non est intentio faciendi, quod facit Ecclesia; potest enim quis libere velle ponere talem materiam et proferre talia verba praeter, immo contra omnem intentionem Ecclesiae, ut joci vel irrisionis causa tantum; neque Lutherus negavit ad confectionem Sacramenti requiri talem intentionem materialem,

qua quis solum velit libere ponere talem materiam et proferre talia verba; ergo secundum Concilium ad confectionem Sacramenti non sufficit illa intentio materialis, sed requiritur intentio formalis conficiendi Sacramentum, saltem implicita illa, faciendi quod facit Ecclesia.

124. Ratio sumitur a posteriori: quia si sufficeret sola intentio illa materialis, qua quis libere velit ponere talem materiam et recitare talia verba, quae ad Sacramentum requiruntur, sequeretur, quod sacerdos legens ad mensam ex sacris bibliis vel alio libro verba illa: Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, consecraret omnem panem et omne vinum in mensa appositum. Item qui in balneo alterum solum mundandi vel joci causa ablueret dicens: Baptizo vel abluo te in nomine Patris etc. vere baptizaret vel Baptismum sacrilege reiteraret etc. quae nemo dicet et sine dubio absurda sunt; ergo ad conficiendum Sacramentum non sufficit intentio sola materialis, sed requiritur intentio formalis conficiendi Sacramentum.

Quia hic *joci* mentio facta, nota incidenter et distingue diligenter, quod jocus, qui refertur ad ipsum Sacramentum, obsit valori Sacramenti; non item jocus, qui refertur solum ad finem Sacramenti praefixum a ministro. Quare non valebit Baptismus v. g joco factus, si quis serio non intendat facere Sacramentum seu quod facit Ecclesia, sed solum simulet se hoc intendere suaque simulatione ac simulato facto jocum ac risum movere velit (quales baptismi solent jocose, non tamen multum laudabiliter fieri a navigantibus); valebit autem si intendas serio conficere Sacramentum ac facere quod facit Ecclesia, tuum autem factum dirigas ad jocum vel risum excitandum, aut etiam vanam gloriam captandam. Et hoc posteriori modo D. Athanasius adhuc puer lusu puerili et per jocum alios pueros baptizavit et vere baptizavit, quia vere intendit facere, quod vidit in templo fieri ab episcopo, ideoque non intentione interna Sacramenti conficiendi, sed externo tantum facti exercitio jocatus est. Vide Vasquez et Lugo citatos apud Gob. tr. 2. n. 200.

II. *Eaque saltem implicita et aequivalens.*

125. I. Optima et laudabilis sine dubio est intentio formalis et expressa conficiendi tale Sacramentum, etiam sub propria ratione sua formali, ut v. g. baptizans dicat: volo hominem hunc baptizare, emundare a peccato originali: christianum efficere, facere filium Dei. Consecrans: volo consecrare et conficere Corpus et Sanguinem Christi: Ea tamen expressa intentio minime est necessaria neque omnibus consulta (juxta dicta n. 115), sed omnium consensu sufficit intentio implicita actualis vel virtualis et maxime illa generalis, faciendi id, quod facit Ecclesia, quam exprimunt Concilia, Florentinum supra n. 75. et Tridentinum n. 123. Est autem intentio *faciendi, quod facit Ecclesia*, voluntas utendi rebus et verbis ut Ecclesia vel talis natio et gens christiana utitur, ubi legitimus est ejus usus sufficiens ad valorem Sacramenti, prout explicant Doctores communissime: hoc enim ipso vis facere Sacramentum formaliter, quale facit et fieri jubet Ecclesia per suos ministros. Sic Turca v. g. in necessitate baptizans infantem et

dicens: volo omnino nunc facere, quod in tali casu faciunt christiani, sicque infantem abluat ac verba proferat, vere baptizabit, de quo mox iterum. Neque opus est, ut quis intendat facere id, quod facit Ecclesia universalis, sed sufficit intendere facere, quod facit talis Ecclesia particularis vel quod fieri vidit in tali Ecclesia, quam credit esse veram Ecclesiam. Sic enim S. Athanasius puer alios pueros valide baptizasse judicatus est, quia voluit et intendit facere id, quod a suo episcopo in ecclesia fieri vidit. Et hinc ulterius

126. II. Haec ipsa (actualis vel virtualis) intentio faciendi id, quod facit Ecclesia, non debet necessario esse expressa in his terminis, sed sufficit, quod et ipsa sit implicita in terminis aequivalentibus. Hanc ipsam enim habes implicite, si velis facere, quod Christus instituit (hoc enim ipsum facit Ecclesia), si velis conficere verum Sacramentum vel impertiri huic effectum Sacramenti. Hanc sufficienter habes, paroche, si vocatus ad baptizandum infantem dicas: mox adero, et sic pergas nihil animo versans nisi haec verba: volo baptizare hanc novam creaturam, expresse minime intendens facere, quod facit Ecclesia, quippe de hoc nihil cogitans, nemo tamen dubitabit illam creaturam esse baptizatam secundum intentionem Ecclesiae. Rursus licet expresse etiam non intendas huic infanti conferre Sacramentum aut illum baptizare, si tamen expresse intendas facere, quod est tui officii (in quo tuo officio utique involvitur confectio veri Sacramenti) reipsa efficies verum Sacramentum. Sic matrimonium contrahentes valide sibi invicem Sacramentum ministrant, etsi rarissime expresse intendant conficere Sacramentum aut facere id, quod facit Ecclesia: implicite enim id sufficienter intendunt, dum volunt matrimonium celebrare more fidelium Christianorum: matrimonium enim Christianorum Sacramentum est, quod Christus instituit et Ecclesia fieri vult. Unde jam facile vides, minus requiri ad valorem Sacramenti intentionem expressam formalem, conferendi effectus Sacramenti, sed sufficere intentionem implicitam et indirectam: nam dum sciens, per Baptismum remitti peccatum originale, conferri gratiam sanctificantem, imprimi characterem, intendis facere quod facit Ecclesia seu conferre verum Sacramentum, et si tingis infantem, revera confers illi omnes illos effectus, licet forte nequiter repugnes. Et hinc ulterius

127. III. Habita hac intentione (actuali vel virtuali, expressa vel implicita) faciendi, quod Ecclesia vera facit vel quod Christus instituit, valide fit Sacramentum, non obstante errore speculativo vel intentione contraria particulari qualicunque. Sic enim Turca vel Judaeus valide baptizat, haereticus valide matrimonium contrahit cum catholica, sacerdos apostata et haereticus valide consecrat vel absolvit,

1. Etiamsi ipsi non credant esse seu credant non esse Sacramenta: nam actio sacramentalis non fit ab eorum intellectu erroneo, sed ab intentione voluntatis faciendi, quod vera Ecclesia facit, quae intentio recta est.

2. Etiamsi ipse conferens ex errore suo privato expresse intendat, non conficere Sacramentum vel conferre gratiam: quia intentio universalis, qua vult facere, quod Ecclesia vera facit vel Christus instituit, praevalet ejus intentioni privatae ex errore provenienti.

3. Etiamsi intendat facere, non quod facit Ecclesia Catholica Romana, sed quod sua Ecclesia Lutherana, Calviniana etc. facit, falso credens non Romanam Catholicam, sed suam esse veram Ecclesiam: adhuc enim volens facere, quod vera Ecclesia facit, implicite vult facere verum Sacramentum, quod vult facere vera Ecclesia, etiamsi ipse circa existentiam verae Ecclesiae erret.

4. Etiamsi ipse cum tali errore circa Sacramentum actu retento formam substantialem proferat, ut si sacerdos apostata Calvinista consecret dicendo: Hoc est corpus meum, mente tamen cogitans et intendens: non realiter sed figurative, si tamen stante eo errore speculativo privato adhuc intendit facere, quod vera Ecclesia facit vel quod Christus instituit, adhuc valide conficiet Sacramentum: per hanc enim generalem intentionem corrigitur error proprius et enervatur intentio contraria privata. At vero praesumitur quisque etiam haereticus velle facere id, quod facit Ecclesia vera seu quod Christus instituit: quia nemo etiam inter haereticos est tam insanus, ut nolit facere actum validum, quem revera vult facere, inquit Lug. hic disp. 3. sect. 3. Secus esset, si haereticus suo errore vel intentione privata contraria omnino destrueret intentionem faciendi, quod vera Ecclesia facit vel quod Christus instituit, ut si praecise intenderet, conficere Sacramentum secundum suum errorem et non aliter aut etiam eadem intentione suum errorem exterius voce exprimeret in forma v. g. dicens: Hoc est corpus meum figurative, non realiter: tunc enim certum est, eum nihil efficere, quia falsificaret formam a Christo institutam et ab Ecclesia traditam: vera enim forma non significat, nisi quod Christus instituit et Ecclesia vera intendit, nimirum Corpus Christi esse vere et realiter ibi praesens: et ita in similibus. Vide dicta n. 88. et Gob. tr. 1. sect. 5. n. 191.

III. *Eaque absoluta, sine conditione suspensiva.*

128. Ad conficiendum nimirum Sacramentum valide, requiritur intentio absoluta, non sufficit conditionata, nisi haec ipsa tunc transeat in absolutam. Ratio est: quia actio sacramentalis mediante sua intentione debet esse efficax; atqui sola intentio absoluta est efficax, non conditionata; voluntas enim mere conditionata nihil ponit in esse, nisi subsistente conditione transeat in absolutam, uti transit de praeterito vel praesenti reipsa subsistente. Itaque

129. I. Valide et saepe licite conferri possunt et quandoque etiam conferri debent Sacramenta sub conditione de praesenti vel praeterito: utpote si dubitetur v. g. de vita infantis baptizandi aut de dispositione sufficienti recipientis Sacramentum: Baptizo vel absolvo te, si adhuc vivis; absolvo te, si es dispositus, si vere doles, si serio emendare, alienum restituere proponis; aut absolvo te, si tandem alienum restituisti, concubinam domo ejecisti. Tunc enim vel reipsa subsistit conditio, et eoipso transit in absolutam et Sacramentum valebit, facto quasi implicito syllogismo: Absolvo te, si vere doles; sed vere doles; ergo vere te absolvo: aut non subsistit ista conditio, et tunc intentio nihil operabitur, ideoque nullum fiet Sacramentum, facto velut syllogismo opposito: Absolvo te, si vere doles; sed vere non doles; ergo

non absolvo. Jam autem advertis, absque justa et gravi causa non licere, citra grave peccatum absolvere vel aliud Sacramentum conferre ita sub conditione: quia non licet Sacramentum conferre vel formam sacramentalem proferre cum dubio vel incerto eventu et effectu absque gravi causa necessitatis vel utilitatis magnae. Ceterum justa causa talem apponendi conditionem ministrum omnino excusat et culpam, si quae intervenit, solius recipientis malitiae relinquit.

II. Nullum Sacramentum valide aut licite conferri potest sub con- 130.
ditione de futuro, ut: Absolvo te, si cras restitues, si ad talem diem concubinam ejicies, excepto matrimonio. Omnes. Ratio est: quia intentio ministri debet reiterari et Sacramentum conficere, quando fit actio sacramentalis; non enim est in potestate ministri, suspendere effectum Sacramenti in futurum; atqui intentio conditionata de futuro eoipso, quod sit suspensiva in futurum, nihil operatur in praesenti, quando fit actio sacramentalis, cum conditio, sub qua intendit operari minister, nondum sit posita; sed neque operabitur in futuro, quando posita erit conditio; quia tunc non erit amplius actio sacramentalis neque ipsa intentio, nisi ad summum habitualis nihil operans; ergo nullum unquam fiet Sacramentum. Cum enim dicis, absolvo te, si cras restitues, non valet absolutio, nec fit Sacramentum, quando profers ea verba: quia tunc conditio intenta nondum est posita; neque valebit absolutio aut incipiet esse valida postea eo tempore, quo fit restitutio: quia tunc nec ipsa, nec actio sacramentalis existit, sicut dictum est; ergo valebit nunquam. Quare inexperta illa obstetrix, quae infantem de vita extreme periclitantem, interim dum parochus vocatus expectatur, baptizavit sub conditione: Ut valeat, si parochus non adveniet, non autem valeat, si ipse brevi aderit: sine dubio nihil effecit, siquidem ejus intentio fuit suspendere effectum, usque dum constet, parochum non adfuturum; secus si conditio fuisset mere adjectitia, utpote post Baptismum jam collatum adeoque validum primo adjecta, uti refert et pluribus resolvit Gob. cit. tr. 1. sect. 3. n. 92. quem vide.

Peccat ergo mortaliter, qui Sacramentum (excepto matrimonio) 131.
ministrat sub conditione de futuro: quia Sacramentum reddit nullum ut dictum est. Neque leviter peccaret qui Sacramentum confert sub conditione quidem de praesenti vel praeterito, sed omnino occulta et humano modo incognoscibili solique Deo nota v. g.: Absolvo te a peccatis tuis, si Deus scit, te cras restituturum, si es praedestinatus, si Deus praevidet, te in statu gratiae moriturum: quia sic ad minimum Sacramentum redderet dubium, immo etiam redderet irritum et nullum, ut post Suarez, Dicastillum, Coninch, alii communius, tenet idem Gob. cit. n. 38. 39, eo quod non sit credibile, quod Christus dederit potestatem conficiendi Sacramentum sub conditione soli Deo nota, ex quo omnia Sacramenta confunderentur, redderentur incertissima, immo relinqueretur homini libertas, Sacramentum semel factum valide, postea efficiendi invalidum, ut consideranti patebit.

Excipitur semper Sacramentum Matrimonii, quod quia essentialiter consistit in contractu, instar aliorum contractuum, posse celebrari cum vel sub conditione de futuro v. g. Si parentes consentient etc. suo loco videbimus et tamen simul audiemus, tunc primum confici et existere

Sacramentum, quando impletur conditio v. g. consensus datur a parentibus. Neque id mirum: quia quando impletur conditio, adhuc adest materia et forma scilicet traditio et acceptatio corporum, licet non actualiter, sed habitualiter tantum; quam habitualem existentem sufficere ad hoc Sacramentum, jam dictum est n. 118. Adde, quod plures gravissimi Doctores etiam tunc impleta conditione, requirant novum consensum actualem.

IV. *Eaque determinata ad certam materiam vel personam.*

132. I. Constat ex ipsis formis sacramentalibus: Ego te baptizo, signo te, absolvo te, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus: ubi pronomina demonstrativa te, hoc, hic utique demonstrant et designant certam et determinatam materiam et personam hic et nunc physice vel saltem moraliter praesentem; unde si quis sacerdos ex pluribus particulis in ara vel pixide propositis, intenderet indefinite unam solam consecrare, non determinatam vel designatam aliquo modo, aut ex pluribus in naufragio vel nosocomio peste laborantium intenderet solum confuse unum aliquem absolvere, nullum determinando vel designando, nullam hostiam consecraret, nullum absolveret: quia nulla esset major ratio de una hostia, uno poenitente, quam de alia vel alio.

133. II. At vero (excepto matrimonio, de quo infra) in reliquis Sacramentis minime necessarium neque consultum, immo neque licitum est, nisi ob justam et gravissimam causam, determinare et restringere ministrum suam intentionem ad unam certam personam vel materiam in individuo vel numero, excludendo aliam personam vel materiam forte praesentem loco illius, quam adesse credit, ob periculum erroris et nullitatis Sacramenti; sed intentio semper debet dirigi in hanc personam praesentem vel materiam oppositam, quaecunque sit, dummodo Sacramenti capax sit: sic enim quaecunque persona sit baptizanda vel absolvenda, quotcunque hostiae consecrandae, quaelibet erit baptizata, absoluta, consecrata. Quodsi tamen minister ita restringeret suam intentionem ad certam personam vel materiam, v. g. volens baptizare infantem putatum masculum tantum, nolens femellam: volens absolvere confitentem, quem putat esse Joannem, nolens absolvere alium, cum tamen non adsit masculus, sed femella, non Joannes, sed Jacobus, is equidem gravissime peccaret, teste Gobat cit. tr. 1. sect. 5. n. 216; attamen restrictio valeret et non valeret Sacramentum, sed nullum foret, cum actus non extendatur ultra intentionem agentium. Similiter si consecrans sic restricte intenderet consecrare unam tantum hostiam majorem, cum tamen essent duae sibi cohaerentes, aut tres tantum putatas particulas minores, cum tamen sint quatuor, nulla foret consecrata, quia rursus nulla foret major ratio de una, quam de altera. Dixi iterum, *excepto matrimonio* Hic consequenter solvenda est alia notabilis quaestio incidens, quae sit

134. § IV. *An et quatenus error circa personam, cui ministratur Sacramentum, obsit valori Sacramenti. In matrimonio error circa personam vitiat contractum per se et consequenter Sacramentum annullat; at in ceteris Sacramentis error personae communiter nihil officit valori Sacramenti.* Ratio disparitatis est: quia matrimonium essentialiter continet individuam

vitae societatem, vel consuetudinem, quae individua vitae consuetudo quoad amorem, pacem atque etiam prolis generationem et educationem aliasque graves circumstantias matrimonii plurimum pendet a certo aliquo individuo ac proinde plurimum interest marito, quam in individuo uxorem ducat, ac hujus, cui numero marito nubat; ideoque matrimonium contrahentes semper restringunt explicite vel implicite ad hoc et non aliud individuum personae, ultra quam eorum intentionem actus eorum non extenduntur, ut paulo supra dictum. At vero plerumque nihil aut certe parum interest ministri, huic an illi vel alii individuo ministret Sacramentum, ideoque communiter non ita restringit suam intentionem ad certum personae individuum, quin etiamsi nosset adesse personam aliam, quam putet, tamen nihilominus Sacramentum collaturus esset; ideoque communissime habent intentionem implicite saltem exporrectam ad aliud individuum; habent enim (certe habere debent) generalem voluntatem administrandi Sacramenta secundum morem et voluntatem Ecclesiae; est autem mos et justissima voluntas Ecclesiae, ut minister velit intendatque actu impertiri Sacramentum illi ipsi, cui hic et nunc praesenti applicat materiam et formam aut solam formam: quanta enim confusio emergeret, si non esset semper (extra casum, quo constaret de opposito) haec et talis ministri voluntas!

135. Valide ergo baptizavit quidam mihi notissimus sacerdos, qui non-nihil surdaster, jussus baptizare masculum infantem et nominare Joannem, baptizavit pro femella et nominavit Annam; nec Baptismus repetendus fuit errore cum risu astantium cognito. Valide absolvit Confessarius mei similis, qui ex voce grandiori putans confitentem esse virum vel masculum, postea in egressu confessionalis videt esse feminam vel puellam. Nec obstat, quod peccata feminae et viri sint distincta numero, nam numerus mortalium ita explicandus est, ut non dicatur unum peccatum pro alio, quod in nostro casu nequaquam fit. Quin praedicta intentio generalis, quam debet habere minister Sacramenti, extenditur etiam ad casum, quo suscepturus Sacramentum laborat aliquo defectu, quem si minister perspectum haberet, esset certo et quidem juste, aut etiam necessario negaturus Sacramentum: ut proinde valide absolverit alios quidam Confessarius mihi notus, qui poenitentem immorigerum a se ablegans, jussit nunquam redire, protestans, se amplius non absoluturum, tamen postea reversum incognitum absolvit, supposito quod tunc fuerit rite dispositus: quia nisi hoc concedamus, orientur longe majora damna, quam si negemus; ut si episcopus ordinaturus v. g. restringeret suam intentionem ad solos existentes in statu gratiae, inquit Gobat tit. sect. 5. n. 217. Sed ecce hic emergit aliud

Dubium incidens singulare, quoad ministrum Sacramenti Ordinis:

136. I. Solent episcopi ante ordinationem prohibere sub poena excommunicationis, ne accedat aliquis irregularis, excommunicatus furtive se ingerens, alienigena sine dimissoriis etc. Ex praescripto Pontificalis immediate ante initium ordinationis, magister caeremoniarum aut notarius vel alius de mandato Reverendissimi Ordinatoris recitat illa gravissima verba. Reverendissimus Pater et Dominus N. mandat sub excommunicationis poena, ne quis irregularis aut alius a jure prohibitus,

ullo modo audeat ad suscipiendos Ordines accedere etc. Quid si ergo aliquis irregularis v. g. illegitimus etc. suum defectum subdole dissimulans contra gravissimam istam prohibitionem accedat, validene ordinaretur? Ratio dubitandi est, quia videtur deficere intentio Ordinatoris: quod enim tam graviter prohibet accedere, videtur, quod non intendat ordinare; si non intendat ordinare, utique ordinatio erit invalida. Respondetur, sine dubio adhuc valide ordinari. Ratio est: quia mandata poenalia non sunt amplianda, sed potius restringenda: atqui in poena excommunicationis non includitur poena nullitatis actus prohibiti; ergo prohibitio illa gravissima solum graviter illicitam reddit illam ordinationem ex parte suscipientis et nullo modo nullam; nec episcopus intendit ullo modo talem privare effectu Sacramenti Ordinis, sistendo in suis terminis. Adde, quod post illa verba ex praescripto Pontificalis soleat absolvere a censuris ad effectum Ordinis suscipiendi. Adde insuper incidenter, ab illa excommunicatione incurrenda excusare omnem ignorantiam juris et facti, ut si quis ignoret se laborare tali impedimento canonico, aut quamvis sciat se aliquo tali defectu laborare, nescit tamen, ob illum defectum v. g. natalium, lenitatis etc. esse inductam irregularitatem, de quo dixi in 1. p. decal. c. 2.

137. II. Quid si Reverendissimus Ordinator per magistrum caeremoniarum vel alium aut per seipsum etiam contestetur, se nolle, non intendere nec velle talem ordinare, v. g. nemo irregularis, nemo subreptitius, nemo alienigena sine dimissoriis accedat; non enim intendimus, tales ordinare, prout alicubi factum esse constat?

Respondetur: 1. Si quidem constaret de seria et constanti tali contraria intentione episcopi eumque omnino persistere in tali negativa voluntate, certissimum erit, ordinationem esse invalidam, cum intentio ministri semper requiratur ad valorem Sacramenti. Certe Lugo mox citandus scribit, se non approbare tale edictum, Navarrus autem Cons. l. 1. de temp. Ordinand, censet, talem Ordinatorem graviter peccare, si revera intenderet talibus non conferre Sacramentum: tum quia ageret contra consuetudinem omnium optimorum episcoporum, tum quia daret causam gravium peccatorum gravisque infamiae, tum quia ipsius non est punire secreta peccata. Gobat tamen tr. 8. alph. ord. casu 18. n. 705. excipit casum singularem, quo episcopus merito retineret voluntatem non ordinandi aliquos inhabiles, ut si v. g. intellexisset, inter ordinandos adesse aliquos Hussitas vel Schismaticos; isti enim volunt habere sacerdotes a Catholicis ordinatos, ut certi sint de valore consecrationis; posset ergo tunc valide et licite dicere: Nullus Hussita, nullus Schismaticus accedat; non intendimus ullo modo talem ordinare. His ergo seclusis et quando non constat certo de tali contraria negativa et constante intentione Ordinatoris,

138. Resp.: 2. Talem contra ejusmodi prohibitionem et protestationem accedentem adhuc valide ordinari. Ita post alios Lugo de Sacram. in genere disp. 8. sect. 7. et 8, Dicastillus, alii cum Tambur. de Sac. l. 1. c. 6. n. 13, Gobat cit. n. 705. Ratio datur varia: quia dubia interpretanda sunt in meliorem partem. Navarrus l. cit. 2. Si Episcopus dicat: nolo vel non intendo ordinare excommunicatos vel irregulares, intelligitur, si sciat esse tales; quare is, quem ordinat, non sciens esse

talem, vere est ordinatus, Sa. V. Ordo n. 32. 3. Ordinator praecipiens fieri talem prohibitionem et protestationem, communiter id facit solum ad terrorem, ad absterrendum scilicet a scelere canonice impeditos, habens interim intentionem ordinandi omnes valide ordinabiles, quales sunt etiam irregulares omnesque impediti jure positivo tantum. Omnes citati. 4. Esto etiam tunc, quando clara voce fiebat ista protestatio, episcopus caruerit intentione conferendi realiter Ordines irregularibus, attamen in ipsa ordinatione actuali reipsa inducit illam intentionem et censeri debet revocare priorem intentionem, si quam habuit contrariam, et illum jam capacem Ordinis praesentem omnino velle ordinare. Ratio sic divinandi sumitur argumento apud Canonistas et Legistas validissimo, ab absurdo vitando: sequerentur autem gravissima absurda, si Ordinator, a cujus intentione essentialiter pendet valor Sacramenti, constanter careret voluntate impertiendi Sacramentum omnibus, qui inhabiles se praesentarent; quae absurda bene deducit Lugo loc. cit. et tu, etiam simplex tyro, facile apprehendere potes. Tandem sapienter advertit Tamb. cit. quando agitur de sacerdotio et est rationabile dubium de intentione episcopi, debere sub conditione repeti Ordinationem, ob gravissimum periculum et damna secutura, si forte prior Ordinatio fuisset invalida et consequenter invalidae postea consecrationes et absolutiones.

Sectio IV.

An et qualis intentio requiratur in suscipiente ad valide suscipiendum Sacramentum.

Summarium.

139—141. Ut adultus rationis compos valide suscipiat Sacramentum, necessario debet esse vel actu vel saltem habitu positive volens seu habuisse intentionem.
142—144. Resolvuntur varia.
145. Ideoque in suscipiente sufficiet intentio habitualis, habita scilicet et non revocata.
146—148. Excepto regulariter Matrimonio.
147—153. Eaque etiam implicita, habita scilicet in alio volito tale Sacramentum involvente.
154—155. Immo etiam generalis voluntas vivendi et moriendi more Christiano Catholico sufficit in articulo mortis ad suscipiendam Eucharistiam et Extremam Unctionem,
156. Non tamen ad reliqua Sacramenta.
157. Qualis requiratur attentio ad ministranda et suscipienda Sacrementa?

Assertio. *Ut adultus, rationis compos, valide suscipiat Sacramentum* 139.
quodvis, necessario requiritur, ut actu vel habitu sit positive volens seu ut habeat vel habuerit veram voluntatem positivam, intentionem vel consensum

suscipiendi tale Sacramentum. Sufficit omnino voluntas seu intentio habitualis, semel scilicet habita et non revocata, (excepto regulariter matrimonio) eaque etiam implicita, habita scilicet in alio volito tale Sacramentum involvente (non autem indirecta in causa, sicut nec conditionata de futuro). Immo etiam generalis voluntas vivendi et moriendi more christiano catholico sufficit ad suscipienda Sacramenta Extremae Unctionis et Eucharistiae in extremis et tunc saltem probabiliter etiam Confirmationis, non item ad reliqua. Est tota communis, ut patebit explicando singula particulatim.

140. § I. *Necessario requiritur, ut actu vel habitu sit positive volens.* Nimirum non sufficit suscipientem Sacramentum non esse vel fuisse positive nolentem, invitum, repugnantem suscipere tale Sacramentum; sed requiritur, ut sit vel fuerit positive volens, sive ut habeat vel habuerit veram voluntatem positivam et intentionem expresse, implicite non revocatam, suscipiendi tale Sacramentum. Ita cum D. Thoma communissima Theologorum contra Cajetanum et alios paucos. Ratio a priori est voluntas Christi institutoris Sacramentorum, qui etiamsi potuisset aliter instituere, de facto tamen, ut constat ex sensu Ecclesiae et Doctorum communi consensu, ita instituit Sacramenta, ut non conferant effectum gratiae, nisi volenti, si adultus, et rationis compos ac propriae intentionis capax sit; adeoque sicut universaliter adultus non justificatur sine proprio consensu, juxta notissimum illud D. Augustini: Qui fecit te sine te, non justificabit te sine te, i. e. sine tuo consensu et cooperatione. Et Dec. l. 3. t. 42. c. 3. dicitur: Actuale autem (peccatum) quod consensu contrahitur, sine consensu minime relaxatur, ergo neque per Sacramentum justificatur, immo nec Deo specialiter initiatur, et consecratur homo sine suo consensu et voluntate, dummodo ejus sit capax. Unde etiam in Baptismo maxime necessario Sacramento ad baptizandum eum, qui incidit in amentiam vel perdidit usum sensuum, Concilia semper exigunt, quod antea voluntatem Baptismi habuerit, ut videre potes apud Lugo et alios Scholasticos passim. Quare minime audiendus Cajetanus ita scribens: Per se loquendo non exigitur intentio seu voluntas ex parte baptizandi, sed sufficit in eo non inveniri obicem voluntatis contrariae.

141. Dixi autem: *adultus rationis compos:* nam imprimis est de fide, quod infantibus valide conferatur Baptismus, sicut et valide conferri iisdem Confirmationem docet antiquissima et hodierna praxis episcoporum, iisdemque infantibus valide conferri Sacramentum Ordinis, etiam presbyteratum episcopatumque, quinam sentiant, videbitur infra suo loco. Deinde rationis impotes, si sint perpetuo amentes, computabuntur instar infantium praedictorum. Si vero post adeptum usum rationis inciderunt in amentiam, adhuc sunt capaces Sacramentorum, si nihil aliud obstet, quam amentis repugnantia, quae cum non sit voluntaria ac libera, in re morali nihil potest impedire; at maxime obstabit defectus voluntatis ac intentionis praehabitae: si enim isti amentes, sicut et dormientes et plene ebrii nunquam habuerunt voluntatem suscipiendi Sacramentum ante amentiam, somnum, ebrietatem, laterem lavabis, si tali volueris administrare qualecunque Sacramentum. Sed de hoc rursus aliquid specialius cap. 5, cum de subjecto Ordinis. Atque hinc ulterius recollige et resolve

I. Universaliter invalidum est omne Sacramentum adulto collatum et susceptum 1. quod is suscipere nunquam ullo modo voluit, intendit vel petiit, 2. aut licet voluerit vel petierit aliquando, tamen eam voluntatem retractavit expresse vel implicite. 3. Qui nec volens nec nolens positive actu vel habitu mere neutraliter, indifferenter vel negative se habet. 4. Qui habuit voluntatem non suscipiendi tale Sacramentum et eam postea nunquam retractavit. 5. Si adultus sit omnino invitus et involuntarius simpliciter, animo et voluntate omnino repugnante, per meram vim coactus, ut si per vim omnino reluctans quis baptizetur, confirmetur, ordinetur. 6. Si adultus ficte tantum per simulationem, jocum, ludum, actum mimicum susciperet, utpote sinens se baptizari, confirmari, ordinari absque omni seria voluntate etiam implicita suscipiendi Sacramentum. Vide tamen et hic applica dicta n. 124. de intentione ministri formali necessaria. 7. Denique si quis suscipiat Sacramentum mere materialiter, ut si quis omnino ignarus rei, quidnam hic agatur, mera materialiter baptizari, confirmari, ordinari se sineret; si sumeret hostiam nesciens esse consecratam aut sciens quidem esse Eucharistiam, attamen comederet vel biberet species Sacramentales solum ad famem vel sitim sedandam. Sed hoc mox iterum. Jam e converso 142.

II. Valide suscipit Sacramentum, 1. qui ex solo metu etiam gravi et injuste incusso suscipit: quia metus non tollit voluntarium simpliciter, sed tantum secundum quid; dummodo metu adactus velit suscipere Sacramentum formaliter seu ea intentione, qua instituit Christus et Ecclesia facit; secus esset, si haberet voluntatem solummodo permittendi, ut circa se fiant actiones externae sacramentales, animo autem omnino nolit recipere Sacramentum; seu eo modo, quo ceteri christiani. Quare omnes theologi rejiciunt glossam in Dec. l. 3. t. 42. c. 3. Baptismum esse validum, licet qui baptizatur corde dissentiat, dum tamen ore dicat se consentire. Excipitur etiam hic matrimonium, quod ex metu gravi et injusto contractum est invalidum ipso jure. 2. Etiam adultus maniacus vel phreneticus, qui manibus pedibusque repugnat volenti extreme se inungere: quia remanet nihilominus in eo habitualiter voluntas implicita suscipiendi hoc Sacramentum, quam habuit ante morbum. 3. Qui quidem joci, lusus vel irrisionis causa inciperet admittere actiones sacramentales, sed postea mutato animo intentionem seriam assumeret, sine dubio valide susciperet; quemadmodum suscepit Genesius ille mimus, qui in theatro coram Diocletiano imperatore, ut mysteriis christianorum illuderet, finxit se aegrotum et ficte petiit Baptismum; cum autem sacerdos jussu imperatoris accersitus adesset et interrogaret, quid peteret, ille mox divinitus conversus serio baptismum petiit, et sic non ficte, sed serio baptizatus etiam martyr egregius evasit. 4. Si quis Sacramentum susciperet volens suscipere illud, quod christiani accipiunt, etiamsi ipse non crederet esse Sacramentum aut nollet suscipere Sacramentum vel gratiam aliquam sacramentalem, adhuc tamen valide suscipere, cum eo casu etiam minister valide ministret, colligere debes ex dictis n. 127. 143.

Notanda hic est differentia inter Eucharistiam et reliqua Sacramenta. Quodsi quis absque ulla debita intentione, immo cum indebita vel perversa intentione v. g. ad solam famem aut sitim sedandam 144.

suscipit Eucharistiam, adhuc vere suscipit Sacramentum, saltem materialiter, etsi non formaliter ut Sacramentum cum effectu sacramentali. Quia nimirum est Sacramentum permanens et existens ante omnem usum, atque ideo ad sui essentiam, et consistentiam non requirit subjectum ejusve dispositionem aliquam, sed tota ejus essentia reperiri potest in homine etiam ignorante, nolente vel indebite aut perverse volente, sicut et reperiri posset in comedente bruto. Quia tamen Christus voluit, ne ullo casu sumatur Eucharistia tanquam res profana, sed ut res sacratissima, ideo mortalissime (ait Gobat n. 248.) delinqueret, qui vellet sumere pro sola fame sitive sedanda et sine dubio nihil fructus acciperet (non autem videtur Sacerdos fructu privandus, qui sumpturus calicem debita reverentia etiam intenderet sitim levare, de quo amplius suo loco). At vero qui absque omni intentione debita suscipit alia Sacramenta, nullo modo ne materialiter quidem suscipit Sacramentum: quia alia Sacramenta, cum consistant essentialiter in actione transeunte atque ipso usu, necessario supponunt subjectum ejusque dispositionem seu praeparationem aliquam per cognitionem praeviam ac consensum voluntatis aliquem adulti, aeque ac quae pendent a scientia ac intentione ministri; quare absque omni voluntate ac scientia suscipientis, ab ignorante, nolente aut perverse volente nullum suscipitur Sacramentum reipsa; qualiter autem adhuc peccetur, videbitur suo loco, cum de ministro et suscipiente.

145. § II. *Sufficit intentio habitualis, habita scilicet et non revocata.* Communissima Doctorum, et puto esse certum apud omnes, cum suis limitationibus tamen. Ratio sufficientiae pro suscipiente, et disparitas a ministrante clara est: quia minister conficiens Sacramentum debet se habere active et in eo requiritur intentio, quae sit causa actionis sacramentalis, et consequenter ejus intentio debet actu vel in se vel in virtute a se relicta existere, quando conficitur Sacramentum; at vero suscipiens Sacramentum habet se passive tantum, ideoque in eo non requiritur intentio, quae sit causa actionis sacramentalis, sed solum quae sit dispositio ad suscipiendum Sacramentum et recipiendum effectum sacramentalem; qualis omnino sufficiens dispositio est, si homo adultus sit volens actu vel habitu, ideoque etiam sufficiens est voluntas praeterita et non revocata suscipiendi tale Sacramentum, quae proprie dicitur intentio habitualis. Ex. g. voluit vel petiit semel baptizari, confirmari, absolvi, inungi etc. (de Ordine suo loco) et hac voluntate nunquam revocata incidit in phrenesim, lethargum, apoplexiam, usu rationis ac sensuum destitutus, ratione intentionis habitualis adhuc perseverantis valide et licite baptizatur, confirmatur, absolvitur, inungitur et cessante periculo irreverentiae positivae etiam sacro Viatico participatur. An etiam valide et licite ordinetur, videbitur suo loco c. 5. Insuper alia specialia addenda sunt.

146. I. Dixi initio: *Excepto matrimonio regulariter:* nam in matrimonio, prout ordinarie contrahitur inter praesentes in facie Ecclesiae seu coram parocho et testibus eorum consensu expresse requisito, quando fit Sacramentum saltem ex una parte necessario adest consensus actualis: tunc enim fit Sacramentum Matrimonii, quando posterior pars contrahens suo consensu manifestato prioris consensum et traditionem acceptat,

utique actu et non habitualiter tantum. Attamen in certis casibus etiam in hoc Sacramento sufficere intentionem habitualem, jam dixi n. 188.

II. Eodem Matrimonii ac Poenitentiae Sacramento excepto, in reliquis sufficit intentio habitualis semel habita, etiam sola mente concepta, et voce vel signo exterius non manifestata ad valide suscipiendum Sacramenta Baptismi, Confirmationis, Eucharistiae, Ordinis et Unctionis: ut si quis revera habeat vel habuit intentionem et voluntatem suscipiendi Baptismum, Confirmationem etc., etsi ipse hanc suam voluntatem non manifestet eamque minister omnino ignoret, si tamen iste velit conferre Sacramentum in quantum potest, Sacramentum validum erit: quia adsunt omnia essentialia ad Sacramentum requisita; tametsi extra casum extremae necessitatis sine dubio mortaliter illicita foret talis fortuita collatio Sacramenti. Excipitur rursus Sacramentum Matrimonii, quod consistit essentialiter in consensu contrahentium exterius manifesto. Item excipitur Sacramentum Poenitentiae, cujus materia proxima sunt actus poenitentis, dolor et confessio, utique sensibiliter manifestati, ut moveant sacerdotem ad absolvendum, alioquin confessarius non procederet ut judex ad instantiam partis.

III. Dixi notanter: *intentio habitualis habita,* quae nimirum semel 147.
habita actualiter, nunquam revocata, adhuc habitu perseverat, ut explicatum n. 110. Etenim neque ad Sacramentum suscipiendum reor, sufficere intentionem illam habitualem solius dispositionis mentalis descriptam n. 110, cum quis scilicet nunquam quidem intentionem actualem suscipiendi tale Sacramentum habuit, tamen mente ita dispositus et comparatus est, ut omnino vellet vel voluisset suscipere illud Sacramentum, si in mentem venisset. Multi sunt, ignorantes se quandoque posse adipisci pingue beneficium ecclesiasticum, immo jam vellent suscipere tales Ordines, si nossent sibi quandoque delatum iri tam pingue beneficium, nisi obstaret defectus Ordinis: an ideo ob hanc dispositionem mentis, quae in re nihil est nec fuit unquam, putes valide ordinari posse? Non puto ego, salvo meliori judicio. Proponit quidem Gobat tr. 1. n. 244, sed suam mentem expresse non aperit.

IV. Insuper nota diligenter, etiam intentionem habitualem proprie 148.
dictam, scilicet actualiter habitam et non revocatam non sufficere nec se extendere ad omnem casum vel statum hominis, sed tantum illum, quo christiano more ac rationabiliter potest et debet conferri ac suscipi tale Sacramentum: nam licet quis ante mensem, vel dies aliquot habuerit revera intentionem suscipiendi v. g. Sacramentum Confirmationis vel talis sacri Ordinis, non inde sequitur, etiam valide et licite ordinari in somno vel amentia temporali; haec enim intentio non extendebat se nec poterat se rationabiliter extendere ad tempus somni vel amentiae, ut iterum dicam c. 5. cum de subjecto Ordinis. Atque hoc ipsum observandum erit in sequentibus casibus intentionis implicitae et generalis.

§ III. *Eaque etiam implicita, habita scilicet in alio volito tale Sacra-* 149.
mentum involvente. Nimirum ad valide et licite suscipiendum Sacramentum cum intentione habituali non requiritur, quod praecesserit intentio actualis expressa et formalis suscipiendi tale Sacramentum in se cognitum et cogitatum; sed sufficit, quod praecesserit intentio actualis

implicita vel (ut alii vocant) *interpretativa*, volendo scilicet aliud quodpiam, in quo voluntas suscipiendi tale Sacramentum aliquod, etiam tunc actu non cogitatum, tamen involvitur vel inde recte infertur. Ratio a majori ad minus, patet ex dictis de intentione implicita sufficiente ad Sacramenta administranda n. 125. Sic

150. I. Catechumenus christianam fidem vel religionem jam animo amplexus aut quivis infidelis, curans se instrui in fide christiana, animo eam amplectendi cum fuerit bene instructus, postea hac voluntate non revocata valide et licite suscipit Baptismum in mortis articulo, ratione et sensibus destitutus, etsi de Baptismo in specie nunquam cogitaverit: nam eo ipso, quo voluit amplecti fidem christianam, implicite etiam voluit servare Christi praecepta et admittere media salutis in christiana religione constituta, inter quae primum et omnium maxime necessarium est Baptismus, et consequenter ea voluntate etiam implicite voluit Baptismum saltem pro extrema illa necessitate salutis suae.

151. II. Judaeus, qui habet veram attritionem supernaturalem de peccatis, quatenus iis meremur poenam aeternam aut excludimur a gaudiis aeternis coeli, licite baptizatur in extremo agone constitutus, ratione ac sensibus destitutus, quia in tali attritione etiam implicite involvitur voluntas servandi omnia praecepta (adeoque etiam Baptismi suscipiendi) ad salutem aeternam consequendam necessaria. Ita Coninch., Dicastillus, Lugonem repugnantem refutans apud Gob. cit. n. 236. At Judaeus ille ante protestatus fuit, se potius mori velle, quam fieri Christianum! Nihil obstat: si enim veram elicuit attritionem supernaturalem, illa prior pessima voluntas jam cessavit et enervata est aut certe processit ex errore invincibili, ideoque ejus ratio non est habenda. Non tamen cum Gob. cit. putarem, valere talem Baptismum, si extra omnem necessitatem constitutus baptizaretur in somno; attritio enim ac voluntas servandi omnia praecepta divina non obligat pro semper ideoque non se extendit ad casum talem. Vide casum Caramuelis apud Gob. cit. n. 232. Sed faciliora:

152. III. Monachus (ut jam supra innui n. 104.) a suo praelato missus ad Ordines, volens simpliciter obedire suo praelato, de ipso Ordine in se nihil cogitans vel intendens, tamen valide suscepit Ordinem praeceptum a praelato: quia volendo obedire praecipienti praelato suscipere Ordinem, implicite necessario vult suscipere illum Ordinem, etsi de eo non cogitet. Addit Gobat n. 155. eum, qui nondum sacerdos libere suscipit beneficium parochiale, v. g. scienS se intra annum obligari suscipere Ordinem presbyteratus, etsi expresse non dicat, se velle intra illud tempus illo sacro Ordine initiari, tamen valide ordinandum, si ultimo die illius anni, circa se etiam ignorantem exercerentur caeremoniae presbyterales (posito, quod servasset illam voluntatem servandi legitime suum beneficium parochiale), aeque ac si ipso die suscepti beneficii disserte dixisset: Volo ante finem hujus anni promoveri ad presbyteratum. Sic ille.

153. Dixi initio, *non autem indirecta nec sub conditione de futuro:* nam voluntatem interpretativam indirectam tantum in causa volita (descriptam n. 3.) sufficere ad Sacramentum suscipiendum, cum aliis recte negant Valentia, Coninch, alii communiter; ut quando praevides, quod si te

ad somnum componas vel vino oppleas, aliquis te baptizaturus sit: nam cum tali intentione indirecta in causa tantum stare potest intentio omnino contraria. Denique intentio sub conditione de futuro, sicut non sufficit ad Sacramentum conficiendum (n. 120.), ita neque sufficit ad suscipiendum, cum nulla hic sit ratio faciendi discrimen inter conferentem et suscipientem, sicut est quoad intentionem virtualem et habitualem.

§ IV. *Immo etiam generalis voluntas vivendi et moriendi more christiano,* 154.
catholico sufficit. I. *Sufficit ad suscipienda Sacramenta Extremae Unctionis et Eucharistiae in gravi morbo et articulo mortis:* nam catholicus habens intentionem illam generalem, in Ecclesia catholica vivendi et moriendi more catholico, eoipso etiam vult implicite suscipere ejus Sacramenta debito tempore, more et ritu Ecclesiae consueto; est autem mos et ritus Ecclesiae consuetus, quod dentur aliqua Sacramenta infirmis; ea ipsa ergo voluntate implicite, et interpretative censetur etiam velle ea Sacramenta suo tempore recipere. Et quia Ecclesia eam voluntatem merito praesumit in omnibus christianis, qui catholice vixerunt et signa poenitentiae suo tempore exhibuerunt, ideo infirmis etiam ratione et sensibus destitutis valide et licite confert Sacramentum Extremae Unctionis, atque etiam Eucharistiae, si absit periculum vomitus vel similis positivae irreverentiae, etiamsi illi ea Sacramenta expresse non petierint, immo forte de illis nihil cogitaverint. Atque eo extremo periculo credo omnino cum Gob. n. 239. et 243, etiam licite conferri ac suscipi Sacramentum Confirmationis: Nam voluntas illa generalis moriendi more catholico et meliori modo quo possumus, videtur omnino se extendere ad hanc armaturam fidei induendam. Certe non credo, unum fore catholicum, qui de voluntate hac interrogatus non promptissime annueret.

Haec tamen generalis intentio minime efficit, quod alicui christiano 155.
valide conferatur Extrema Unctio vel Confirmatio aut fructuose sumatur Eucharistia in somno, ebrietate vel amentia temporali aut sacramentaliter et fructuose suscipiat Eucharistiam is, qui casu comederet sacram hostiam, nesciens esse consecratam, sed putans esse panem communem. Ratio est: quia christianus vi illius voluntatis generalis solum vult suscipere Sacramenta christiano more et ritu, quae scilicet debito tempore et ritu christianis dari solent, ideoque ea generalis et interpretativa voluntas minime se extendit ad casus, quibus christiano more Sacramenta dari non solent nec debent, ut in somno, ebrietate, temporali furore vel amentia; consequenter neque censeri potest habere voluntatem, sacramentaliter suscipiendi Eucharistiam, quando eam, ignorans esse Eucharistiam, comederet more communi tanquam cibum profanum. Vide Lugo hic disp. 9. n. 127.

II. *Non item ad reliqua.* Ratio iterum est: quia generalis illa 156.
voluntas vivendi et moriendi more christiano et catholico minime se extendit nec se extendere potest ad suscipienda omnia Sacramenta, sed illa tantum, quae christianis omnibus communiter dari solent et possunt vel etiam debent, ideoque illa generalis et interpretativa voluntas et intentio 1. longe probabilius non sufficit ad conferendum et suscipiendum Sacramentum Confirmationis extra periculum mortis vel amentiam per-

petuam seu quae videtur esse perpetua vel valde diu duratura, ait Gob. n. 239: quia non omnes catholici solent suscipere istud Sacramentum, neque hoc ipso quod quis pie et catholice vivit, habet ullam implicitam voluntatem recipiendi ignoranter hoc Sacramentum extra mortis periculum, cum potius omnes pii cupiant illud suscipere cum vero usu rationis et debita reverentia, si fieri queat. 2. Nullo modo sufficit ad conferendum et suscipiendum Sacramentum Ordinis, quod omnes Christiani suscipere nec solent nec debent nec possunt et insuper mutationem status et gravia onera inducit; ideoque requiritur intentio specialis et formalis saltem habitualis vel implicita, habita scilicet in alio volito, Sacramentum istud involvente. 3. Minime omnium sufficit ad Sacramentum Matrimonii, quippe quod praeterquam et ipsum non omnes suscipere soleant nec debeant et gravissima onera inducat, essentialiter consistit in contractu et consensu contrahentium, mutuo tradendi et acceptandi corpora ad usum generationis. 4. Sufficeret omnino plenissime illa generalis voluntas ad suscipiendum Sacramentum Poenitentiae in extremis, nisi poenitens praeter voluntatem aliquam suscipiendi hoc Sacramentum, etiam deberet exhibere materiam proximam, scilicet contritionem et confessionem, formalem vel saltem virtualem, scilicet voluntatem confitendi, si posset, aliquo signo externo manifestatam, ut sacerdos tanquam judex ad instantiam partis procedere valeat, de quo suo loco. Et quamvis in probabili recentiorum sententia sola vita christiane acta confessario sit signum sufficiens doloris et voluntatis confitendi in moribundo nullum aliud signum sensibile exhibente, ut saltem sub conditione absolvi possit, at vero solam vitam christiane actam aut voluntatem illam generalem vivendi et moriendi more catholico non posse supplere dolorem, confitendi voluntatem, si revera nec actu nec habitu adessent, omnino certum puto. Unde non capio sententiam scribentium, eo casu moribundum absolvi posse absolute: cum revera possit contingere, quod hic moribundus nec actu habeat nec ante morbum habuerit dolorem et voluntatem confitendi.

Quaestiuncula incidens: *Qualis attentio requiratur ad ministranda et suscipienda Sacramenta?*

157. Salvis essentialibus, materia, forma et intentione, ad validam tam collationem, quam susceptionem Sacramenti non requiritur attentio, adeo ut etiam voluntariae distractiones per se nihil officiant valori Sacramenti ministrati et suscepti. Nam quod non est SS. Patrum decreto sancitum, superstitiosis non est adinventionibus praesumendum, Dec. l. 1. t. 7. c. 2. atqui nullus SS. PP. scribit explicite vel implicite, attritionem seu conferentis seu recipientis Sacramentum spectare ad valorem Sacramenti; ergo nec nos id praesumere debemus. Quin etiam a mortali recte excusabis tam ministrantem quam recipientem Sacramentum cum voluntariis distractionibus, secluso contemptu formali vel virtuali, ob eandem rationem; excepto tamen casu, quo ex parte conferentis adesset periculum errandi quoad essentialia Sacramenti, praesertim in pronuntiatione formae; quale periculum errandi adeoque graviter delinquendi facile posse esse in Sacramentis Confirmationis et Extremae Unctionis in distracte proferendis formis, utpote satis prolixis,

provide advertit Gob. tr. 1. n. 97. Tandem a veniali irreverentiae peccato tam conferentem quam suscipientem Sacramentum cum voluntariis mentis evagationibus certe non excusat communis sensus DD. ac piorum: nam sancta sancte tractanda sunt. Placet judicium Georgii de Rhodes apud consentientem Gobat cit. tr. 1. n. 259, requirentis ad recipiendum qualecunque Sacramentum bonum aliquem motum voluntatis sine omni culpa irreverentiae; quia vero cum illo pio motu vix consistere potest voluntaria et deliberata distractio, ideo haec sub veniali culpa excludenda est.

Caput III.

De ministro Sacramentorum.

Sectio I.

Quis sit minister Sacramenti valide conferendi in communi?

Summarium.

158. Minister Sacramentorum sufficiens de lege ordinaria est solus homo viator,
159. Non tamen omnis respectu omnium.
160. Ut valide ministret, in illo requiritur solum potestas et intentio,
161. Non fides, bonitas vel probitas.

Assertio I: *Solus homo viator (at non omnis respectu omnium) est sufficiens minister Sacramentorum de lege ordinaria; atque ut valide ministret ex parte ipsius, requiritur solum potestas et intentio debita, non item fides neque bonitas seu probitas.* Est tota certissima. Explico breviter et pleraque remissive.

§ I. *Solus homo viator est sufficiens minister Sacramentorum de lege ordinaria.* Omnes cum D. Th. q. 64. a. 7: nam sacra Scriptura passim affirmat, hanc potestatem conficiendi Sacramenta solis hominibus a Christo collatam esse; solis enim hominibus dixit Matth. ult. Baptizantes eos etc. Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Jo. 20. Quorum remiseritis peccata etc. Hinc Hebr. 5. dicit Apostolus: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur. Idipsum declarant Concilia et Patres passim. Ratio congruentiae est: quia Christus ut homo viator instituit Sacramenta pro solis hominibus via- 158.

toribus; quare congruum est, solos homines viatores instituisse ministros suos in Sacramentorum administratione et confectione. Dixi autem, *de lege ordinaria* seu ex vi praesentis institutionis: nam absolute posse Deum administrare et conficere Sacramenta etiam per angelos, non est dubitandum. Hinc saepe factum, non solum ut angeli ministrarint hominibus Sacramentum Eucharistiae et nominatim Stanislao Kostkae, sed etiam ut Sacramenta aliqua confecerint. Sic Nicephorus Callistus l. 11. hist. c. 20. refert S. Amphilochium fuisse ab angelis consecratum episcopum eamque consecrationem pro rata habitam a ceteris episcopis; et merito, quia (ut ait D. Th. cit.) angeli sunt nuntii veritatis, si aliquod ministerium Sacramentale ab angelis perficeretur, esset ratum habendum, quia deberet constare (id est certo credi), hoc fieri voluntate divina.

159. § II. *At non omnis respectu omnium:* Non scilicet omnis homo viator potest esse minister cujusvis Sacramenti, sed ille, qui juxta institutionem Christi pro ratione Sacramentorum varia, ad id munus in Ecclesia rite ordinatus est et potestatem accepit. Sic definit Conc. Trid. sess. 7. can. 10: Si quis dixerit, christianos omnes in verbo et omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem: anathema sit. Hinc Apostolus 2. Cor. 3. dicit: Qui nos idoneos ministros novi testamenti fecit. Quod autem de omnibus christianis dicitur 1. Petr. 2: Vos autem genus electum, regale sacerdotium et Apoc. 20: Erunt sacerdotes Dei et Christi etc. intelligitur de sacerdotio spirituali, quo offertur Deo sacrificium spirituale, hoc est quodcunque opus bonum et gratum Deo. Unde S. Petrus ibidem addit: Offerentes hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum. Ad Sacramenta autem pleraque ministranda requiritur sacerdotium proprie dictum, excepto semper Baptismo, cujus ob necessitatem communem omnis homo est minister sufficiens; et matrimonio, cujus ministri sunt ipsi contrahentes, utique laici, neque ad id munus speciali consecratione initiandi.

160. § III. *Atque ut valide ministret, ex parte ipsius requiritur solum potestas et intentio. Potestas* requiritur, ut possit facere; *intentio* requiritur, ut velit facere et conficere Sacramentum, quia non volens nihil facit moraliter. Ceterum qualis potestas seu ordinis seu jurisdictionis requiratur ad valide ministranda singula Sacramenta, necessario determinandum erit agendo de quolibet in particulari, ut supervacaneum sit hic omnia in unum cumulum congerere. Hoc certum, quod defectus jurisdictionis non irritet ullum Sacramentum, nisi Poenitentiae et Matrimonii. Intentio autem, quae et qualis requiratur ad valide conficiendum Sacramentum, jam fuse satis explicatum habes n. 113. et insuper unum hic obiter addo. Plures Thomistae cum D. Th. cit. q. 64. a. 8. ad 1. Paludanus, Silvest. et alii senserunt, defectum intentionis, praesertim in Baptismo, suppleri a summo sacerdote Christo quoad effectum gratiae sanctificantis, quando ex parte subjecti non ponitur obex. Verum post Concilia Florentinum et Tridentinum ad valorem Sacramentorum tam diserte requirentia intentionem ministri, hanc doctrinam meritissimo negant communissime DD. et Neoterici plerique omnes, nec credo D. Thomam, vel alios ita sensuros fuisse, si post illa Concilia scripsissent.

§ IV. *Non item fides neque bonitas vel probitas.* *Fides* ministri non 161.
requiritur ad valide conficienda Sacramenta, quia etiam haereticus et quoad Baptismum etiam Infidelis, Judaeus, Turca, etsi ipse non credat, Baptismum esse Sacramentum, potest tamen intendere ac velle facere id, quod facit Ecclesia vel Christiani faciunt et sic adhibita debita materia et forma facere verum Sacramentum, ut plusculis dixi n. 127. *Bonitas* quoque seu *probitas* ministri ad valorem Sacramenti non requiritur: quia Sacramenta habent suum valorem et efficaciam ex virtute Dei et meritorum Christi, minime autem ex virtute et meritis ministri, neque is agit in virtute propria, sed in virtute divina Christi Dei hominis. Estque de fide definitum in variis Conciliis apud Bellarminum de Sacramentis l. 1. c. 16. et novissime Tridentino sess. 7. can. 12: Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quae ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent servaverit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit. Ratio peti non debet alia, nisi quia Christus sic voluit instituere Sacramenta, ut malitia ministri nec impediat valorem Sacramenti nec ejus effectum propter plurima et gravissima inconvenientia et incommoda alioquin secutura. De quo vide late tractantes Scholasticos.

Sectio II.

Quid requiratur, ut minister etiam licite ministret Sacramenta seu ut conficiendo non peccet.

Summarium.

162. Ut minister licite ministret Sacramenta, debet habere jurisdictionem non impeditam,
163. Ministrare valide et rite,
164. Digne et dignis. Unde
165—168. Quale peccatum, invalide et indigne ministrare et suscipere Sacramenta.

Assertio II. *Requiritur, ut habens jurisdictionem non impeditam ministret valide et rite, digne et dignis. Pauca verba, mi tyro, sed non paucae explicationis.* Explico hic potissimum terminos, reliqua daturus per distinctos §§.

§ I. *Ut habens jurisdictionem non impeditam,* nimirum ut minister 162.
ex officio licite conficiat Sacramenta et ministret, praeter potestatem Ordinis ad valorem plerorumque Sacramentorum requisitam, requiritur in eo etiam *jurisdictio* aliqua in suscipientes ordinaria vel delegata: ita enim ordinata Ecclesiae hierarchia exigit. Eaque *non impedita* excommunicatione vel alia censura aut irregularitate privante usu Ordinis. Solum excipitur Matrimonium, cujus ministri sunt ipsi contrahentes,

qui nullam habent in se invicem spiritualem jurisdictionem. Requiritur tamen jurisdictio in sacerdote assistente idque post Concilium Tridentinum receptum etiam ad valorem Sacramenti hujus: quemadmodum etiam ad Sacramentum Poenitentiae et absolutionem valide conferendam, cum sit actus judicialis, jurisdictio requiritur in Poenitentem, ut latius patebit agendo de singulis. In ministro Baptismi ordinario non est quidem jurisdictio proprie in personam baptizandam, quippe quae tunc adhuc foris est; requiritur tamen jurisdictio in parentes baptizandi aut in ipsum locum vel parochiam, ubi Baptismus conferri debet.

163. § II. *Ut ministret valide et rite.* 1. Ut licite ministret, utique debet etiam ministrare valide, adhibendo omnia essentialia requisita ad Sacramenti valorem, debitam nimirum materiam, formam et intentionem, juxta hactenus dicta: horum enim aliquo deficiente, nec valide nec licite conficiet, sed, si sciens faciat, mortaliter et gravissime peccabit. Ut si scienter utatur materia falsa; si extra casum necessitatis utatur materia et forma dubia; quia tunc Sacramentum erit dubium et sub conditione repetendum; item si intentionem debitam omittat. 2. *Rite* autem ministrare debet, nimirum adhibendo etiam accidentalia requisita ad decentem administrationem ac decorem Sacramenti ministrandi sive ex natura rei sive ex praecepto Ecclesiae: nam sancta sancte tractanda, et praeceptum Ecclesiae, in materia tam gravi reverentiam Sacramenti concernente, obligat in conscientia. Quare graviter peccat ministrans Sacramentum 1. si materiam vel formam etiam accidentaliter et sine causa mutet, 2. si formam notabiliter corrupte, inarticulate, interrupte proferat aut sine rationabili causa super eandem materiam repetat, etiam sub conditione, 3. si nimis oscitanter et voluntarie distractus ministret cum periculo erroris substantialis ac nullitatis Sacramenti, 4. si caeremonias praescriptas ab Ecclesia notabiliter et sine causa omittat, vel immutet, etiam solum ex negligentia et incuria crassa: nedum si etiam ex contemptu formali, qui semper in omni materia etiam levi culpam mortalem inducit. Verum haec necessario specificanda sunt in suis propriis locis.

164. § III. *Digne et dignis,* remissive. 1. *Digne* Sacramenta ministrare debet minister, nimirum existens in statu gratiae et saltem non conscius sibi peccati mortalis: nam ministrans Sacramentum debet se conformare Christo, cujus est minister et sancta sancte tractanda sunt. Peccare ergo eum, qui scienter in statu peccati mortalis Sacramentum administrat, merito omnes consentiunt. An vero semper peccet mortaliter, qui in statu peccati mortalis Sacramentum aliquod administrat, dicam seorsim sec. 3, 4. vero, an liceat petere Sacramentum a sacerdote malo seu existente in peccato mortali. 2. *Dignis* etiam tantum seu recte dispositis Sacramenta ministrare debet, ut licite ministret: nam scienter ministrans Sacramentum indigno vel indisposito notorie absque gravi causa excusante, omnium consensu peccat mortaliter, quia cooperatur ad peccatum et sacrilegium alterius. An et quando liceat ministrare Sacramentum indigno, dicam n. 183. Interim generatim adhuc explicanda sunt aliqua.

165. § IV. *Invalide et indigne ministrare et suscipere Sacramenta, quid et quantum peccatum.* I. Notat sapienter Gob. tr. 1. n. 249: etsi usita-

tissimam ideoque servandam, tamen impropriam esse locutionem theologorum, qua dicunt, hoc, aut illud Sacramentum conferri vel suscipi invalide sine debita intentione aut alio requisito essentiali; vere enim reipsa tunc nullum suscipitur Sacramentum; ergo nullum invalide. Dicuntur autem conferri aut suscipi invalide, eo quod actiones illae nihil valeant nec possint constituere essentiam veri Sacramenti a Christo instituti ac sufficientis ad finem veri Sacramenti a Christo intentum, scilicet gratiam sanctificantem. At vero satis propria esset locutio, qua diceretur aliquod Sacramentum tunc conferri vel suscipi invalide, quod confertur et suscipitur indigne, quando quidem existit, scilicet tota essentia Sacramenti ipsumque Sacramentum, attamen carens suo effectu, quando scilicet per illud nulla confertur gratia sanctificans ob indignitatem suscipientis, scilicet existentis in peccato mortali, prout contingere potest et nimis saepe contingit in Sacramentis vivorum, immo Baptismi, ut suis locis patebit. Jam verò ad propositum

II. Clara est ratio malitiae mortalis et sacrilegii gravissimi, quando 166.
confertur et suscipitur Sacramentum verum et perfectum indigne, nimirum sine effectu gratiae sanctificantis, cum quis scilicet vitio suo facit, ut verum Sacramentum frustretur fructu illo praestantissimo, ad quem causandum est ab auctore suo benignissime destinatum. Talis enim gravissime delinquit contra reverentiam et honorem debitum tum ipsi Sacramento tum institutori Sacramentorum Christo Domino. Perspicua enim et tremenda est auctoritas Apostoli 1. Cor. 11. pronuntiantis eum, qui manducat et bibit Corpus et Sanguinem Christi indigne, manducare et bibere sibi judicium, atque adeo mortem aeternam. Unde liquido infertur, idem sibi judicium consciscere, qui vere quidem sed sua culpa indigne et sine effectu gratiae baptizantur, confirmantur, ordinantur etc.

III. At vero non ita clara est ratio malitiae mortalis seu cur 167.
delinquam mortaliter, si conferam vel suscipiam Sacramentum invalide seu potius invalidum et nullum, si nimirum mea culpa efficiam et impediam, ne fiat Sacramentum aliquod, defectu intentionis vel alterius essentialiter requisiti. Certo non pecco, saltem graviter, si volenti ex devotione confiteri vel confessiones excipere, suadeam, ut omittat. Si non mereor, nisi purgatorium, impediendo, ne quidquam existat de Sacramento, cur reus sim inferni impediendo, ne existente una parte Sacramenti, ponatur altera aut positis duabus ponatur tertia? Et certum est, rationem malitiae mortalis non posse desumi proprie ex ulla injuria vel irreverentia, quae fiat Sacramento, quia non entis nullae sunt qualitates vel accidentia et consequenter nullum jus, nulla injuria vel irreverentia; atqui in nostro casu non existit ullum Sacramentum; ergo tunc est non ens. Unde ergo dicendum

IV. Ratio malitiae mortalis et sacrilegae, quae omnium consensu 168.
etiam in hoc casu contrahitur, desumenda est ex gravitate irreverentiae, quae tunc infertur ipsi auctori Sacramentorum Deo et Christo: committitur enim gravis, adeoque mortalis irreverentia in illum, quando minister exercens actionem sacramentalem in iis circumstantiis, in quibus ex institutione divina deberet sanctificare hominem, ita illam exercet, ut in iis circumstantiis nequeat hominem sanctificare; etenim hoc pacto

illuditur interpretative Christo institutori Sacramenti, quod necessario fit, quando minister Sacramentum conficit nullum defectu intentionis aut materiae aut formae debitae. Quod ipsum inter suscipientes efficere possunt poenitentes, si debitum dolorem ac propositum omittant, si peccatum mortale culpabiliter reticeant etc. Item contrahentes matrimonium, si una pars ficte contrahat, et quotquot ficte tantum conferunt vel recipiunt aliquod Sacramentum; item qui jam rite baptizatum rebaptizant, vel absolvunt serio illum, quem norunt esse indispositum. Omnes mortaliter gravissime delinquunt; exercent enim actionem sacramentalem in iis circumstantiis, quibus deberent sanctificare hominem, et ita tamen exercent, ut sanctificare nequeat, adeoque Christo institutori implicite et interpretative illudunt. Vide Gob. l. c.

Sectio III.

Peeeetne semper mortaliter minister in statu peeeati mortalis Saeramentum ministrans?

Summarium.

169. Minister in statu peccati mortalis existens mortaliter peccat conficiendo Sacramentum.
170. Ad id ministrandum specialiter consecratus.
171—174. Idque in sex praecipue casibus.
175. Ac toties quoties,
176. Seclusa necessitate vel causa excusante.

169. **Assertio III**: *Omnino peccat mortaliter minister Sacramenti, ad tale Sacramentum ministrandum specialiter consecratus, solemniter ex officio conficiens Sacramentum in statu peccati mortalis, toties quoties, seclusa necessitate vel alia causa excusante.* Communissima. Ratio communis omnium est: quia est irreverentia ex se gravis, Sacramentum a Christo institutum, ad sanctificandum hominem et conscientiam emundandam, effici a ministro ad hoc consecrato, immundo et sordido, ut merito censeatur Sacramentum contaminare, ut loquitur D. Thomas. Et licet ejusmodi mortalis irreverentiae et malitiae gravitas neque ex natura rei seu ipsa lege et ratione naturali satis evidenter convincatur, neque etiam expressum aliquod Ecclesiae praeceptum ostendatur, satis tamen constat ex perpetua traditione et sensu Ecclesiae; unde merito credendum, adesse praeceptum Christi Domini nostri, ita pro tanta Sacramentorum a se institutorum sanctitate merito praecipientis. Jam vero termini rigorem istum non modice limitantes et mitigantes explicandi sunt.

170. § I. *Minister ad tale Sacramentum ministrandum specialiter consecratus.* De hoc enim urget specialiter ratio gravis et mortalis malitiae et irreverentiae supra allata: nam ministro sacerdoti v. g. in ipsa ordinatione

seu consecratione sua confertur gratia divina specialis in ordine ad ministerium suum recte exercendum; ideo merito gravis irreverentia Sacramenti censetur, Sacramentum confici a ministro gratia divina destituto et peccati mortalis foeda labe sordidato ac Dei hoste. Quare minister, peccati mortalis sibi conscius, confecturus Sacramentum gratiam in consecratione acceptam resuscitare debet, ut loquitur Apost. 1. Tim. 1: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum. Non quidem tenetur necessario confiteri ministraturus Sacramentum, sed sufficit et necessarium est, ut eliciat contritionem, quae sufficit ad delendum peccatum mortale; excepto si sacerdos celebraturus sit: hic enim ex speciali praecepto Concilii Tridentini obligatur praemittere Confessionem, idque non tam propter ministerium activum consecrationis quam passivum sumptionis, de quo mox iterum. Quoad alia Sacramenta nullum extat praeceptum praemittendi Confessionem, etsi maxime consultum sit praemittere, habita occasione et copia confessarii, propter majorem securitatem.

Defectu ergo hujus conditionis, communi DD. consensu a peccato 171.
mortali excusantur inprimis laici vel non sacerdotes, urgente necessitate baptizantes in statu peccati mortalis: cum enim laicus ad hoc ministerium non sit specialiter consecratus nec ex officio minister, sed mere per accidens, non est tanta deformitas et irreverentia Sacramenti, ministrare extra statum gratiae, quanta est in eo, qui ad id munus consecrationem et gratiam specialem accepit. Quin idipsum plerique mei sentiunt, si etiam sacerdos in casu necessitatis privatim ministret Baptismum: quia tunc id facit non ex officio, ut minister consecratus ad illud ministerium, sed mere per accidens, perinde ac ceteri fideles laici facerent. Et certe nimis durum esset, ministrum seu laicum, seu sacerdotem obligare in tam brevi tempore, tanta urgente necessitate Sacramenti, ad eliciendam contritionem vel Confessionem, cum interim baptizandus mori posset. Eademque ratione merito a mortali excusantur contrahentes matrimonium in statu peccati mortalis, quatenus ipsi ministri sunt, ideoque necessario laici, nec ullo modo specialiter ad id ministerium consecrati, sed solum a Christo Domino deputati, quando hoc Sacramentum instituit. Sed parum prodest haec excusatio, cum iidem minime a mortali excusentur, quatenus Sacramenti illius suscipientes sunt, si in statu peccati mortalis contrahant, quia obicem ponunt gratiae Sacramentali, juxta dicenda c. seq. Scio, quod Lugo cum Gob. n. 55, duplicem hic malitiam mortalem agnoscunt, aeque ac in celebrante conficiente ac suscipiente Sacramentum Eucharistiae mox infra; sed certe dispar est ratio et placent semper mitiora, dummodo probabilia.

§ II. *Minister Sacramenti conficiens,* nimirum, qui ministrans Sacramentum illud conficit in statu peccati mortalis, mortaliter peccat ob rationem datam, idque in sex istis casibus sequentibus.

I. Praecipue sacerdos celebrans et SS. Eucharistiae Sacramentum 172.
conficiens ac suscipiens in statu peccati mortalis: et is quidem duo peccata mortalia committit: unum quatenus conficit, alterum quatenus suscipit indigne mortali labe contaminatus tremendum istud Sacramentum, ut ex communi observant etiam Lugo disp. 9. sect. 9. n. 61, Gob. n. 53. Unde tali sacerdoti in Confessione non esset satis dicere:

communicavi semel in mortali, sed debet exprimere, se in eodem statu etiam consecrasse vel utrumque exprimendo dicere: celebravi semel Missam in mortali. Quodsi tamen is post consecrationem adhuc ante sumptionem contritionem eliceret (prout certe debet ad evadendam alteram mortalem et sacrilegam malitiam peccati), deberet dicere, se solum consecrasse in mortali: nam propter contritionem, saltem bona fide aestimatam, non commisit alterum peccatum et quidem gravius indignae Communionis; alioquin simpliciter dicens, se celebrasse in mortali, intelligeretur duo commisisse peccata mortalia sicque sibi injurius esset et confessarium deciperet in re gravi. Insuper sacerdotem (vel diaconum ex commissione sacerdotis) solum ministrantem sacram Eucharistiam communicanti in statu peccati mortalis mortaliter delinquere, docet sane communis DD. sententia, Suarez, Filliuccius, Layman, Bonacina et alii, idque valde probabiliter et conformiter reverentiae debitae huic augustissimo Sacramento. Sed aeque probabiliter id negant Vasquez ac alii cum Lugo disp. 8. n. 151. et probabile censet Diana p. 3. tr. 4. res. 195: quia tunc non conficit Sacramentum, directe concurrendo ad sanctificandum hominem, sed solum applicat Sacramentum jam existens sanctificativum hominis. Nimis autem durum est, quod Coninch, Bonacina et alii quidam docent, ab ejusmodi sacerdote tot committi peccata mortalia, quot distribuit Hostias et homines communicat: de quo n. 174.

173. II. Sacerdos in statu peccati mortalis ex officio et solemniter baptizans. Quod idem de Diacono ex commissione parochi solemniter baptizante affirmant Ledesma, Bonac. et alii, plane probabiliter. Secus est jam dictum n. 171. si sacerdos in casu necessitatis per accidens et privatim baptizaret. Ubi nota hanc differentiam, *ex officio solemniter et per accidens privatim ministrandi Sacramenta*, solum habere locum in Sacramento Baptismi, non item in reliquis, Confirmatione, Eucharistia, Poenitentia, Extrema Unctione et Ordine: cum enim ad ista omnia requiratur consecratio ministri nec a laico conferri possit, ideo sacerdos ea administrans semper agit ex officio ut ministrans consecratus ad illa; ideo si in mortali, semper peccabit mortaliter per se loquendo. III. Sacerdos absolvens sacramentaliter. Dico notanter *absolvens:* non enim peccat mortaliter in statu peccati mortalis audiens Confessionem ac etiam poenitentiam injungens, modo contritionem eliciat ante absolutionem, quia tunc primum conficit Sacramentum, de quo plura suo loco. IV. Item sacerdos in mortali conferens Extremam Unctionem. V. Episcopus in mortali conferens Sacramentum Confirmationis. VI. Item episcopus in mortali consecrans sacerdotes ac alios Ordines conferens, etiam minores, posito quod sint Sacramenta. Ratio omnium data est n. 169. Quin etiam Lugo cit. disp. 8. n. 153. damnat peccati mortalis eundem Episcopum, si in mortali consecret chrysma oleumve infirmorum benedicat, eo quod hi duo sacri liquores propter benedictionem episcopalem sint materia idonea Sacramentorum Confirmationis et Extremae Unctionis; sed certe ratio non satis urget pro tam horribili culpa; ideo cum aliis oppositum tenebimus mox inferius.

174. Non ergo peccant mortaliter sacri ministri, qui ministrando Sacramentum non conficiunt, sed Sacramentum jam confectum solum appli-

cant, ut modo dictum de ministrante Eucharistiam, vel solum conficiunt sacramentalia aut res sacras tractant in statu peccati mortalis: utpote I. episcopus primam tonsuram conferens aut etiam Ordines minores, posito quod non sint Sacramenta, itemque Abbatem benedicens, sacras virgines consecrans, item consecrans templa, altaria, campanas, vasa et vestes sacras ac omnino etiam chrysma ac oleum infirmorum. Sic contra Lugo supra rectius docent Vasquez eumque citans Gob. cit. n. 55. ob rationem generalem in fine dandam. II. Parochus in mortali Matrimonio assistens; item solemnitates Baptismi ab alio privatim in necessitate collati supplens; item sacerdos in mortali aquam benedicens, Eucharistiam intra vel extra Missam tangens, de loco in locum transferens, immo etiam aliis ministrans, ut dictum est. III. Diaconus vel Subdiaconus in mortali ministrans, Evangelium vel Epistolam solemniter cantans, et a fortiori minorum Ordinum munera in mortali exercens; itemque concionator in mortali publice verbum Dei praedicans. IV. Etiam laicus in mortali tangens calices, corporalia, reliquias, Agnos Dei et similia, immo etiam sacram Eucharistiam in necessitate e terra elevans: non enim videtur aliud agere, quam si Christum in terris lapsum elevasset, quod sine dubio a peccatore admisisset. Secus si citra necessitatem temere id praesumeret instar Ozae: tunc enim bestia tangens montem merito mortalis irreverentiae reatu lapidabitur. Haec omnia ex communi vel saltem communior, Vasquez, Layman, Lugo, Tamburinus et alii hic. Ratio omnium est: quia omnes istae actiones non tendunt immediate ad sanctificandum hominem, sicut actiones proprie sacramentales, ideoque etsi pleraeque aliqua irreverentiae culpa non vacent, gravis tamen et mortalis culpae rationabiliter condemnari non possunt; nam ut sapienter ait noster Gabriel 4. dist. 15. a. 2: Incautum et malum est, affirmare aliquid esse peccatum mortale, quando non probatur sufficienti auctoritate vel evidenti ratione. Atqui praedicta et similia damnandi peccati mortalis, nulla adfertur auctoritas sufficiens aut urgens ratio.

§ III. *Toties quoties.* Peccat omnino mortaliter minister Sacra- 175.
menti consecratus ex officio conficiens Sacramentum, toties quoties; sed necessario intelligendum, quoties ministrat *interruptis moraliter ministeriis.* Secus si eodem moraliter continuato ministerio pluries Sacramentum aliquod conficiat. Hinc 1. peccat sacerdos mortaliter, quoties in mortali celebrat, etiam in die Natalis Domini tria Sacra consequenter in eodem Altari celebrans tria peccata mortalia committit; quodlibet enim Missae Sacrificium est unum per se distinctum ministerium, ad aliud subsequens minime ordinatum; item quoties distinctis et notabiliter interruptis vicibus se praesentat ad baptizandum solemniter, Confessiones audiendas. 2. Secus dicendum, si parochus vel alius sacerdos una vice et velut uno moraliter ministerio duos gemellos aut etiam plures baptizet, si una vice et intentione se exponat excipiendis Confessionibus aut distribuendo Eucharistiae Sacramento (posito etiam, hoc in mortali ministrare, esse mortale) quotcunque absolverit vel quotcunque sacras Hostias distribuerit, unicum tantum peccatum mortale committit: quia omnes illae absolutiones, omnes distributiones, ut modo actu continuo successive fiunt, ad unum moraliter pertinent ministerium

absolvendi vel communicandi. Nam hoc ministerium absolvendi et communicandi fideles ex natura sua non determinat sibi certas personas vel Hostias; quin potius per modum sacri tribunalis communis vel sacrae mensae communis postulat, ut omnibus ad sacrum tribunal accedentibus jus dicatur, omnibus sacrae mensae accumbentibus sacrum ferculum apponatur: ac proinde sufficit dicere in Confessione, ministravi in mortali Sacramentum Baptismi, Poenitentiae, Eucharistiae semel. Vide Lugo de Poenitentia disp. 16. sect. 14. § 2. Dianam p. 1. tr. 7. res. 41. et 43, alios. Tandem additur

176. § IV. *Seclusa necessitate vel causa excusante.* Locuti sumus hactenus de *per se;* nam *per accidens* ministrum in mortali Sacramentum ministrantem a novo mortali excusat non tantum ignorantia, inadvertentia, oblivio sui inculpabilis, verum etiam ipsa caritas in casu urgentis necessitatis, ut si sit periculum in mora, ne subito moriatur infans vel aegrotus, nec possit se minister tam cito colligere ad eliciendam contritionem: tunc enim saltem concepta simplici aversione a peccato memoriae occurrente, ex caritate vel officio baptizans vel absolvens non committet irreverentiam saltem gravem, immo in subita festinatione nullam, uti cum aliis resolvit Lugo de Sacr. in genere disp. 8. sect. 9. n. 151; et recte (ait Gob. n. 53.): quia necessitas urgens excusat irreverentiam erga Deum, sicuti saepe erga principem. Jam vero ex hac quaestione sic explicata emergit alia non spernenda

Sectio IV.

Liceatne aliquando petere et recipere Sacramentum a ministro indigno seu cum peccato mortali collaturo.

Summarium.

177—178. Per se non licet petere et recipere Sacramentum a ministro indigno seu cum peccato mortali collaturo,
179. Licet autem ob rationabilem causam necessitatis vel utilitatis notabilis,
180. Praesertim ab eo, cui ex officio incumbit,
181. Etiam concubinario notorio ac etiam excommunicato generaliter,
182—183. Non tamen ab excommunicato vitando.

177. **Assertio IV.** *Non licet per se loquendo, petere et recipere Sacramentum a ministro malo notorie, qui scilicet praevidetur vel creditur ministrando peccaturus mortaliter; licet autem ob rationabilem causam necessitatis vel utilitatis notabilis petere et recipere ab illo praesertim, cui ex officio incumbit ministrare tale Sacramentum, etiam concubinario notorio nondum sententiato, etiam generaliter excommunicato tolerato et non vitando, non item ab excommunicato vitando seu non tolerato vel alio carente jurisdictione conferendi tibi tale Sacramentum.* Est tota communis, ut patebit explicatione singulorum.

§ I. *Non licet, per se loquendo.* Ratio clara est ex materia de scandalo. Nam „vae homini per quem scandalum venit“ et: „Nulli debemus laqueum injicere“, D. p. 2. c. 27. q. 1. c. 42. Atqui si seclusa omni causa rationabili necessitatis vel utilitatis notabilis petas vel recipias Sacramentum a ministro tali indigno et non sine novo peccato ministraturo, vere ei scandalo es et laqueum injicis, quia cooperaris ad illud peccatum ministri mali, a qua cooperatione te nulla causa justa excusat: cum tamen ex caritate obligemur omnes peccatum proximi, cum facile possumus, impedire et evitare, multo magis cooperando non promovere. Nec multum excusat, quod ille minister jam paratus sit vel etiam sese offerat ad sic peccaminose ministrandum: quia tunc etsi non voluntatem peccandi, tamen actuale peccati exercitium promoves. Dixi tamen, *a ministro malo notorie:* nam si minister occulte sit tantum malus, ita ut ejus vita populo non sit scandalosa, non solum quis potest, sed subditus vel parochianus etiam debet ab eo recipere Sacramenta necessaria, utpote Poenitentiae et Communionis paschalis, ejus Missas audire etc. Quamdiu enim est occulte malus, manet in possessione suae famae, qua sine injuria non potest spoliari ante notorietatem facti vel juris, abstinendo ab ejus Sacramentis vel Missis, esto tu privatim certo scias; multo magis, si solum dubites vel suspiceris aut credas, esse malum, ut in simili iterum dicam sect. seq. 178.

§ II. *Licet autem ob rationabilem causam necessitatis, vel utilitatis notabilis.* Ratio iterum petenda est ex materia de scandalo: quia scilicet ob justam causam necessitatis vel utilitatis alicujus notabilis semper licitum est petere ab alio opus bonum, quod is bene et sine peccato facere potest, etsi ex propria ejus malitia praevideatur vel credatur, non sine peccato facturus; nam tunc petens utitur jure suo providendi suae necessitati vel utilitati spirituali, nec ullo modo cooperatur ad peccatum alterius, sed ob justam causam excusantem ab impediendo peccatum proximi solum permissive se habet, ideoque quod alter facturus, (Sacramentum ministraturus) peccet, non sequitur (nisi valde per accidens et occasionative) ex mea petitione, sed ex alterius libera malitia, cum stante et non obstante mea petitione posset et deberet facere sine omni peccato, utpote in proposito minister malus in peccato mortali existens posset et deberet se disponere per contritionem, faciendo quod in se est, juxta dicta n. 170; ergo generaliter licet petere et recipere Sacramentum a ministro malo ob justam causam necessitatis vel utilitatis notabilis: ut si aegrotes, si Confessio et Communio Paschalis peragenda, si nimis diu expectare deberes idoneum vel bonum ministrum, si indigeas Sacro pro defuncto amico etc.; quae omnia latius et particularius patebunt suis propriis locis, de Eucharistia et Poenitentia. 179.

Dixi notanter, *ab eo praesertim, cui incumbit tibi ministrare tale Sacramentum:* quia ut notant DD. communiter, sicut minor causa sufficit, ut petas et recipias Sacramentum a ministro parato ministrare in mortali, quam ut petas a non parato (in hoc enim et voluntatem et exercitium peccati occasionaliter excitas), ita minor causa requiritur, ut petas et recipias a proprio parocho vel eo, cui ex officio incumbit tibi Sacramentum ministrare et consequenter ad tuam petitionem se 180.

disponere, quam ut petas ab alio indigno: urgentior enim tunc requiritur causa necessitatis vel utilitatis gravis, ut de se patet. Quare si possis facile habere alium dignum, qui aeque ac ille indignus prosit animae tuae, illo utere, si velis vitare omne peccati periculum. Dices: Urget me sane necessitas confitendi vel infantem baptizandum offerendi seu parocho seu alteri; at vidi meis oculis paulo ante turpissime jocantem cum aliqua vel audivi horrendas blasphemias evomentem: an adhuc possum petere, ut meam Confessionem excipiat, meum infantem baptizet? Omnino licite potes: cum enim istis Sacramentis non sit necessario praemittenda Confessio, merito sperabis illum eliciturum contritionem, priusquam obeat haec sacrosancta munia. Ita post Suarez, Reginald. et alios Gob. tr. 1. n. 2655. Addidi initio ministri mali licite petendi duas extensiones et duas restrictiones, nempe

181. § III. *Etiam concubinario notorio, etiam generaliter excommunicato.* I. Non peccant hoc tempore fideles, qui a publicis, nondum tamen sententiatis seu per sententiam judicis denuntiatis concubinariis Sacramenta recipiunt vel eorum Missas audiunt, etiam devotionis liberae causa: Nam licet jure antiquo canonico ex praecepto Ecclesiastico obligabantur fideles vitare illos in Sacramentis, hanc autem obligationem modo esse sublatam vel per desuetudinem vel potius per decretum concilii Constantiensis mox allegandi, docet jam communis DD. sententia. Neque de hoc est periculum in praxi, cum tales notorii brevi sint sententiandi.

182. II. Cum ex decreto concilii Constantiensis in Bulla Martini V. *Ad evitanda scandala,* permittatur fidelibus communicatio, etiam in Sacris cum omnibus excommunicatis, praeter nominatim denuntiatos et notorios percussores clericorum, ideo licite recipies vel etiam petes Sacramenta a quovis generaliter tantum excommunicato, ideoque tolerato et non vitando in omni casu necessitatis vel utilitatis notabilis, quo juxta praedicta licite petis et accipis a ministro existente in peccato mortali v. g. turpitudinis: neque enim suppetit ratio faciendi hic aliquod discrimen. Sed de his suis locis amplius.

183. § IV. *Non item ab excommunicato vitando aut alio carente jurisdictione tibi tale Sacramentum conferendi.* Peccas mortaliter, si petas aut recipias Sacramentum ab excommunicato non tolerato et vitando, (nempe nominatim denuntiato aut notorio percussore Clerici) quippe qui simpliciter praecisus ab Ecclesia omni communicatione cum fidelibus adeoque etiam omni jurisdictione privatus est; idemque est de alio undecumque jurisdictione carente ad tale Sacramentum tibi ministrandum. Ratio est: quia citra peccatum mortale scandali nunquam licet petere vel admittere ab alio opus, quod is sine peccato mortali praestare non potest; atqui excommunicatus vitandus atque omni carens jurisdictione, etsi maxime velit, non potest tamen tibi conferre tale Sacramentum sine peccato mortali; quippe invadens alienam jurisdictionem in puncto gravi, et insuper Sacramentum Poenitentiae foret invalidum; ergo etiam tu ad illud crimen eum excitans et cooperans, ejusdem criminis eris particeps. Excipitur ipso jure casus extremae necessitatis in articulo vel periculo mortis pro Sacramento Poenitentiae, quo omnis omnino sacerdos, etiam simplex, etiam excommunicatus, degradatus (saltem in

defectum alterius idonei) habet generalem jurisdictionem absolvendi ab omnibus peccatis et censuris. De quo amplius suo loco. Jam e diverso insurgit alia delicatior

Sectio V.

Quam graviter peccet, qui Sacramentum ministrat indigno, an aliquo casu licite?

Summarium.

184. Per se loquendo mortaliter peccat ministrans Sacramentum
185. Scienter indigno,
186. Nisi indignitas illa, esset cognita ex Confessione sacramentali, aut peccator occultus soli ministro notus publice petat Sacramentum.
187. Nullo unquam casu etiam mortis periculo licet ministrare Sacramentum incapaci.
188. Indigno autem capaci probabiliter eo casu licet ministrare Sacramenta conferibilia indigno.
189. An in gravissimo metu vel periculo mortis liceat etiam praebere Eucharistiam ad usum malum v. g. magiam vel maleficium.

Assertio V. *Per se loquendo peccat mortaliter, qui scienter ministrat Sacramentum indigno, nisi indignitas seu indispositio occulta esset nota ex sola Confessione sacramentali praevia aut ex negatione publica scandalum vel infamia gravis suscipientis sequeretur. Nullo unquam casu, etiam mortis incusso metu vel periculo licet scienter ministrare Sacramentum incapaci; tamen etsi indigno eo casu probabiliter licet ministrare Sacramentum Eucharistiae et reliqua indigno valide conferibilia; de matrimonio non est dubium.* Explico breviter.

§ I. *Peccat mortaliter, qui Sacramentum ministrat indigno.* Ratio 184.
clara est: quia proxime cooperatur ad peccatum grave et sacrilegium indigne suscipientis. Et millies revocanda est ministro Sacramentorum in mente doctrina Apostoli 1. Cor. 4: „Hic jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur“. Loquitur autem expresse de ministris Christi et dispensatoribus mysteriorum Dei. Magnae autem infidelitatis est, margaritas fidei commissas projicere ante porcos et sancta dare canibus, ait rectissime Gob. n. 270. Lege quaeso et relege D. Joannis Chrysostomi homiliam 83. in Matthaeum; textum descriptum habes in Breviario tuo infra octavam Corporis Christi feria secunda lect. V. Nota autem hic nomine indigni vel peccatoris, intelligi illum, qui scitur peccasse mortaliter, et tamen nulla verisimilis praesumptio est, eum esse emendatum per poenitentiam v. g. Confessionem. Et ideo dixi notantissime

§ II. *Qui scienter ministrat Sacramentum indigno.* Quando nimirum 185.
ministro certo moraliter constat indignitas et indispositio suscipientis ad tale Sacramentum cum effectu gratiae sanctificantis recipiendum:

nam in dubio quilibet praesumendus est bonus, nec sufficit suspicio levis, quia haec dubium vix superat. Immo neque sufficit suspicio probabilis, sed requiritur violenta. Ita expresse Suar. eumque citans Gob. n. 269: nam suspicio probabilis tantum non gignit certitudinem moralem, sed adhuc relinquit dubium; in dubium autem quisquis est habendus probus. Et locum hic habet illud Dec. l. 2. t. 23. c. 16. „Prima facie praesumitur idoneus, nisi aliud in contrarium ostendatur". At vero suspicio violenta est illa, quae nequit probabili ratione deponi, ideoque gignit moralem certitudinem de indignitate. Interim quando tamen suscepturus Sacramentum est suspectus saltem probabiliter de indignitate debet aliquod examen praemitti: immo etiam quando abest causa suspicandi praemittenda sunt examina, quae ex usu universalis et particularis Ecclesiae solent praemitti, utpote in Baptismo adulti, pro Ordinibus, Extrema Unctione, Matrimonio atque etiam pro Confirmatione, quando privatim aliquis id Sacramentum petit.

186. Quare notorio et publico peccatori publice petenti aliquod Sacramentum negari omnino debet; sicut et occulto peccatori petenti occulte. Excipitur ab omnibus fere, nisi indignitas peccatoris occulti cognita esset sola Confessione sacramentali praevia. Ex communissima doctrina in materia de sigillo Confessionis. Quemadmodum etiam peccatori occulto (soli forte ministro noto) publice petenti negari non debet Sacramentum Eucharistiae. Communis cum D. Th. q. 80. a. 6. ad 2, loquente quidem de sola Eucharistia, sed pro omnibus militat ab eo assignata ratio, quia scilicet non oportet committere peccatum, ut ea ratione impediatur alterius peccatum; atqui infamare alterum, ejus occultum tibi soli vel pauculis notum peccatum prodere et publicare, est peccatum contra ipsum jus naturale; ergo non est admittendum eo fine, ut impediatur sacrilega usurpatio alicujus Sacramenti. Et ideo initio statim notanter dixi, *per se loquendo peccat mortaliter*. Jam vero quaestio proposita longe evadit difficilior, annon ob justam causam excusantem liceat aliquando ministrare Sacramentum indigno. Duas causas excusantes jamjam audivisti, nimirum si ex negatione Sacramenti sigillum Confessionis sit violandum, aut peccator occultus publice diffamandus. De Matrimonio non est dubium, quod valide et licite catholicus ducat haereticam aut haeretico nubat catholica adeoque Sacramentum ministret indigno, si adsint justae causae et serventur conditiones requisitae ad hoc, ut tale Matrimonium sit licitum, de quibus suo loco. His ergo suppositis et sepositis, quoad reliqua dixi et dico

187. § III. *Nullo unquam casu, etiam mortis incusso metu vel periculo, licet ministrare Sacramentum incapaci:* utpote in primis iterato conferre Sacramentum initerabile, jam rite baptizatum rebaptizare, confirmatum vel ordinatum iterato confirmare vel ordinare; item absolvere illum, quem confessarius omnino novit esse indispositum; extreme ungere infantem aut alium nulla prorsus infirmitate laborantem aut formam istorum Sacramentorum super tales serio proferre. Ratio clara est: quia sic non tantum nulliter confertur Sacramentum, exercendo actionem sacramentalem in iis circumstantiis, in quibus ex institutione Christi gratiam sanctificantem conferre debet et tamen conferre non potest, juxta dicta n. 168. (de qua malitia indispensabili et inexcusabili in

omni casu dubitari posset), sed etiam patenter falsificatur forma: falsum enim tunc loquitur sacerdos dicens: Ego te baptizo, ego te absolvo, accipe potestatem etc. Atqui falsum scienter loqui est ita intrinsece malum, ut nullo unquam casu sit licitum, ut totis ingenii sui viribus demonstrat D. Aug. libris de mendacio et contra mendacium. Adeoque in proposita re tam gravi reverentiam Sacramentorum ac ipsius Sacramentorum Institutoris concernente, inexcusabiliter manet mendacium maxime perniciosum et mortale. Jam mitiora:

§ IV. *Capaci autem indigno probabiliter eo casu licet ministrare Sacramenta, valide conferibilia indigno.* Inprimis S. Eucharistiam. Suar. Nugnus, Bonac. eosque sequens Gob. n. 273. seq. Ratio sufficiens est: quia nullo solido argumento probatur tantus rigor, ut etiam urgente metu vel periculo mortis propriae non liceat ministrare Eucharistiam indigno et consequenter etiam reliqua Sacramenta indigno valide conferibilia, utpote Sacramentum Confirmationis, Ordinis, Extremae Unctionis (de Matrimonio non potest esse dubium, ut jam supra innui): non potest enim ullum solidum fundamentum differentiae inter Eucharistiam et illa reliqua Sacramenta adferri quoad praesens punctum: nam in utrisque confertur indigno Sacramentum verum et validum, nec falsificatur forma: nam sicut indigno communicanti vere dicitur: Accipe Corpus Christi, ita sane indigno ordinans vere dicit: Accipe potestatem, idemque est de reliquis (quo patet jam grandis et palpanda differentia hujus a priori casu, quo confertur Sacramentum incapaci). In utrisque solum obstat sacrilegium suscipientis et obex gratiae sacramentalis; quod sacrilegium certe minister cum tanto suo incommodo impedire non obligatur; cum ergo ipse ex parte sua faciat rem de se licitam immo sanctissimam, quam posset et deberet alter licite quoque et sancte recipere et sola et tanta sua malitia urget sibi conferri indigno, ministrans a cooperatione ad peccatum et sacrilegium suscipientis merito excusari et ob justam adeo urgentem causam tantum permittere, quod impedire moraliter non potest, censendus erit. Sed excipe per omnem modum, nisi sic urgeretur ministrare Eucharistiam vel aliud Sacramentum indigno in odium et contemptum fidei, religionis ac ipsius Sacramenti: tunc enim omnino potius moriendum erit, quam sacrum dare canibus, ut in simili mox iterum dicam. 188.

Dubium incidens:

Ergone simili metu et periculo mortis aut alterius gravissimi mali licebit Eucharistiam dare petenti ad usum et finem pessimum v. g. haeretico ad conculcandum, mago ad magias vel maleficia? Resp. non licere, sed potius mors aut quodvis aliud malum subeundum erit parocho, quam ut positive tradat hostiam ad talem finem intentum a petitore sacrilego: tunc enim traditio tenderet directe ad finem sacrilegum. Idem est si petatur hostia sacra (aut chrysma, sacrum oleum etc.) profananda in odium et contemptum Fidei et religionis, utpote ab haeretico vel Infideli ad conculcandum vel conspurcandum etc. Etenim certi juris est, peccari moraliter ab eo, qui paret alteri mandanti vel petenti aliquid in contemptum religionis vel fidei. Azor. t. 1. l. 7. c. 7. q. 1. Idemque est, si ipsa traditio cederet immediate in contemptum reli- 189.

gionis: quia sic religio catholica sperneretur ex eo, quod ejus praecipui professores et conservatores (Sacerdotes, Parochi etc.) tam parvi haberent res ipsis sacratissimas, ut vereantur sanguinem fundere pro non promovenda earum profanatione vel conspurcatione. His autem seclusis eadem sane erit ratio in hoc casu, quae supra data de ministranda Eucharistia indigno. Certe urgente tanto metu vel periculo licite poterit permittere, quantum poterit solum permissive et negative se habendo; v. g. ad mortem evadendam poterit dicere parochus tali nefario exactori: Hostiam non tradam tibi, at si velis eripere e manu vel pyxide hac, permittam. Similiter si ob ejusmodi malum finem claves ad tabernaculum vel templum petantur, dicat: Non tradam tibi claves ad tuum pessimum intentum, si velis habere, ibi jacent vel pendent, non impediam, quia non possum. Quodsi sacrilegus ille nollet esse contentus ista permissione, sed velit omnino, ut positive ei ipse tradat, cum tunc non videatur aliter poscere, nisi in probrum et contemptum Religionis, rursus erit potius praebendum caput vel jugulum quam Corpus Christi, ut dictum. Gob. n. 276. 277.

Caput IV.

De subjecto seu suscipiente Sacramentorum, remissive.

Sectio unica.

Quodnam sit subjectum capax Sacramentorum valide et licite suscipiendorum.

Summarium.

190. Quodnam sit subjectum capax Sacramentorum valide suscipiendorum?
191. Ut Sacramenta valide suscipiantur, tria requiruntur.
192—196. Quae requirantur, ut suscipiantur etiam licite.

190. § I. *Subjectum capax est solus homo viator; est omnis homo viator respectu Baptismi, est solus homo baptizatus, adultus respectu Poenitentiae, Extremae Unctionis et Matrimonii, est omnis homo baptizatus respectu Con-*

firmationis, Eucharistiae, et masculus etiam Ordinis. Certum apud omnes praeter ultimum. Ratio 1. est: quia Sacramenta a Christo instituta sunt tanquam media sanctificationis, ordinata ad salutem hominis viatoris; ergo eorum solus homo viator est capax. Ratio 2. est: quia Baptismus est Sacramentum regenerationis spiritualis omnibus hominibus viatoribus necessarium ad salutem: nam universaliter dixit Salvator Jo. 3: „Nisi quis renatus fuerit etc.“, ergo omnes debent esse capaces. Ratio 3. est: quia Baptismus est janua omnium Sacramentorum, per hunc enim homo baptizatus fit domesticus Dei, membrum Ecclesiae et capax Sacramentorum Ecclesiae, ideoque solus homo baptizatus est subjectum capax reliquorum Sacramentorum. Ratio 4. est: quia usus rationis et voluntas propria suscipientium adultorum essentialiter in iis tantum Sacramentis requiritur, quae essentialiter includunt actum suscipientis aut peccatum actuale praesupponunt, et talia sunt tantum Poenitentia, Extrema Unctio et Matrimonium. Nam Poenitentiae materia proxima sunt actus poenitentis: remota peccata post Baptismum commissa; atque etiam Extremae Unctionis materia remota sunt reliquia peccatorum; Matrimonium essentialiter consistit in consensu libero contrahentium: ideoque trium horum Sacramentorum solus homo baptizatus adultus est capax; reliqua autem Sacramenta nec essentialiter includunt actum suscipientis nec peccatum actuale praesupponunt nec consequenter usum rationis ac voluntatem propriam suscipientis necessario requirunt, et ideo eorum omnis omnino homo baptizatus, etiam non adultus, infans, perpetuo amens capax est. Igitur infantibus, perpetuo amentibus, qui nunquam compotes rationis fuerunt, valide ministrantur quatuor Sacramenta, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia et Ordo, dummodo adhibeantur debita materia, forma ac intentio Ministri; ex parte autem illorum, cum propriae intentionis incapaces sint, supplet et sufficit intentio ministri et Ecclesiae. Et insuper 1. Infantes et amentes illos etiam licite, immo obligatorie baptizari, de fide certum est. 2. Etiam licite non tamen obligatorie confirmantur, ex praxi recepta Ecclesiae. 3. Olim etiam SS. Eucharistia ministrabatur, sed ob reverentiam tanti Sacramenti ab Ecclesia merito prohibitum. 4. Ordinari autem nunquam licuit, sed semper gravissime prohibitum, de quo c. seq. Reliqua tria, Poenitentiam, Extremam Unctionem et Matrimonium, nec valide nec licite ab iis suscipi, ex modo dictis liquet.

§ II. *Ut ergo valide suscipiantur Sacramenta,* tria omnino requi- **191.**
runtur: 1. Ut homo sit capax talis Sacramenti in particulari: nam invalide non baptizatus susciperet aliquod aliud Sacramentum, femina Ordines, sanus Extremam Unctionem; invalide quoque professus solemniter vel clericus in majoribus aut alio impedimento dirimente innodatus contraheret matrimonium. 2. Ut suscipiens ponat essentialia ex parte sua requisita ad conficiendum tale Sacramentum in particulari, sed hoc in duobus tantum, nimirum in Poenitentia exhibendo verum dolorem supernaturalem saltem attritionis et Confessionem, in Matrimonio verum consensum internum per verba vel signa aequivalentia expressum: alioquin Sacramentum erit nullum, et suscipiens gravissime peccaret, de quibus suo loco. 3. Universaliter, ut suscipiens adultus sit aliquo modo positive volens seu habeat veram aliquam, saltem habitualem

voluntatem, intentionem seu consensum suscipiendi tale Sacramentum, de qua intentione satis utique dixi n. 139.

192. § III. *Ut licite etiam suscipiatur Sacramentum,* requiritur, *ut quis ita sit dispositus pro diversa ratione Sacramentorum, vivorum scilicet vel mortuorum, ut sit proxime capax effectus principalis Sacramenti, scilicet gratiae sanctificantis; deinde debet etiam observare ea, quae vel ex natura rei vel ex speciali Ecclesiae praecepto necessaria sunt ad decentem modum recipiendi Sacramentum.* Ita in re omnes. Explico breviter.

193. I. *Debet esse ita dispositus pro diversa ratione Sacramentorum:* nam ad suscipienda Sacramenta *mortuorum,* Baptismi et Poenitentiae, quae per se instituta sunt ad justificationem peccatoris et gratiam primam conferendam, necessaria et sufficiens dispositio est, cum fide et spe attritio seu dolor aliquis supernaturalis de peccatis commissis (non requiritur necessario caritas aut contritio perfecta vel status gratiae, alioquin ea Sacramenta deberent semper supponere suum effectum, gratiam sanctificantem). Et quidem in Sacramento Poenitentiae ea attritio necessaria est etiam ad valorem Sacramenti, non item in Baptismo, sed solum requiritur ad digne et fructuose suscipiendum hoc Sacramentum supposito peccato actuali mortali; quare si baptizandus adultus nullum peccatum mortale admisisset, ne quidem attritio foret necessaria, quippe quae versatur solum circa peccatum actuale proprium, non alienum, etsi tibi imputatum; sed sufficeret tunc actus fidei et spei. At vero ad suscipienda reliqua quinque Sacramenta *vivorum* dicta, quae per se instituta sunt ad conferendam gratiam, dispositio necessaria est ipsa gratia prima praehabita, nimirum ut susceptur us tale Sacramentum jam sit in statu gratiae, si nondum habitae, necessario prius acquirendae per Poenitentiam aut contritionem perfectam aut ipsum Sacramentum Poenitentiae cum attritione, ut proinde in susceptione talis Sacramenti vivorum non adsit obex peccati mortalis. Vide c. 1. sect. 2. Et hinc ulterius debet ita esse dispositus,

194. II. *Ut sit proxime capax effectus sacramentalis,* nimirum ipsius gratiae sanctificantis. Sacramenta enim per se instituta sunt, ut sint signa efficacia gratiae sanctificantis in suscipiente illa; ergo ex se requirunt suscipientem ita esse dispositum juxta modos praedictos, ut sit proxime capax illius gratiae; alioquin qui illa suscipit sine sufficiente dispositione requisita aut cum obice peccati mortalis, is signum sacramentale, quod ex institutione deberet efficaciter et infallibiliter significare gratiam, frustrat et actu falsum reddit novo gravissimo sacrilegii scelere. Unde terret Apostolus 1. Cor. 11. de Eucharistia dicens: „Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans Corpus Domini"; idest non discernens a communi profano cibo et potu. Quae verba suo modo applicari etiam debent ad omnia alia Sacramenta. Vere enim ita indigne suscipiens non dijudicat vel discernit inter Sacramenta sacratissima et alia elementa profana et vacua. Intellige autem semper, si id fiat scienter et culpabiliter: secus si ex inadvertentia, ignorantia vel oblivione inculpabili contingeret: tunc enim etsi suscipiens effectu Sacramenti careret, a peccato tamen novo excusaretur. Excipiendus etiam est casus metaphysicus, si quis accedens ad Sacramentum jam haberet tantam gratiam, ut ab ulteriori gratia intendi

non posset (quis est hic, et laudabimus eum), quo casu Sacramentum susceptum non conferret gratiam suscipienti, id tamen fieret sine ejus peccato, quia sine ejus culpa, ob eminentiam ipsius gratiae fieret. Et hinc ulterius notanter dictum, debere ita esse dispositum, ut sit proxime capax

III. Effectus *principalis* Sacramenti: nam dispositus sufficienter 195.
ad recipiendum ipsum effectum principalem Sacramenti, scilicet gratiam sanctificantem, per se non peccat, saltem graviter (etsi plerumque venialis irreverentiae culpa non desit), qui indispositus solum ponit obicem aliquibus effectibus secundariis et minus principalibus Sacramentorum, utpote 1. universaliter qui suscipit Sacramentum cum culpis venialibus vel complacentia venialium, quae quidem non impediunt gratiam sanctificantem, semper tamen impediunt vel ejusdem augmentum vel alium effectum secundarium, ideoque saltem veniali irreverentia peccat. Vix tamen peccare videtur, qui solum remissiori dispositione et devotione suscipiens, ponit obstaculum gratiae abundantiori alioquin melius disposito conferendae. 2. Qui distractus et minus praeparatus communicans ponit obstaculum effectui secundario SS. Eucharistiae, qui est actualis devotio, et quasi unio cum Christo. 3. Qui venialibus non retractatis suscipit Baptismum sicque impedit ejus effectum ordinarium, qui est remissio omnis culpae, etiam venialis et poenae correspondentis. 4. Qui post susceptum Sacramentum relapsus in mortale ponit obstaculum gratiis actualibus et auxiliis adhuc restantibus alioquin conferendis ratione Sacramenti suscepti. Ceterum characterem impedire nemo potest, quin simul tollat ipsam substantiam et valorem Sacramenti initerabilis, quod valide suscipi nequit, quin characterem imprimat ac consequenter impediri nequit sine gravissimo sacrilegio, etsi is tantum sit effectus secundarius.

IV. Denique suscipiens Sacramentum, ut culpa vacet, debet ob- 196.
servare ea, quae ad decentem modum suscipiendi Sacramentum tale necessaria sunt, sive *ex natura rei:* nam supposita Sacramenti sanctitate, ipsa ratio naturalis dictat, Sacramenta sanctissima esse sancte et cum debita reverentia suscipienda; secus faciens peccabit contra reverentiam Sacramenti, gravius vel levius pro ratione materiae; sive ex speciali *praecepto Ecclesiae,* v. g. quod communicaturus sit jejunus jejunio naturali et si culpae mortalis conscius, antea confessus sacramentaliter, utique sub mortali in re tam gravi reverentiam tanti Sacramenti concernente; ordinandus prius sit confirmatus, inferioribus Ordinibus initiatus etc.

Caput V.

De Sacramento Ordinis in genere et in specie.

197. Ante omnia diligenter nota, tam ipsum nomen genericum *Ordo*, quam nomina specifica Ordinum, presbyteratus, diaconatus etc. dupliciter accipi et definiri. Primo velut *active* Ordo sumitur pro ipsa ordinatione seu actione et caeremonia illa sacra, qua alicui confertur Ordo seu potestas aliqua spiritualis in Ecclesia circa Eucharistiam. Et hoc modo accipitur Ordo, cum agitur de Sacramento Ordinis, ejus materia, forma etc. Et olim jam advertit Scotus 4. dist. 24. q. 1, Ordinem, prout est Sacramentum, potius dici debere Ordinationem quam Ordinem, cum in ipso Conc. Trid. sess. 23. de Sacram. Ord. c. 4. et can. 3. expresse vocetur Ordinatio. Secundo quasi *passive* Ordo sumitur pro statu seu gradu potestatis, et ministerii sacri in Ecclesia, circa sacrosanctam Eucharistiam. Et hoc modo magis proprie Ordo accipitur, cum agitur de potestate et officiis singulorum Ordinum, sicque Ordo non est Sacramentum, sed est effectus et res Sacramenti seu sacrae Ordinationis. Patet: quia gradus et status sacerdotalis v. g. est res permanens, Sacramentum vero Ordinis est res transiens, sicut Baptismus, Confirmatio etc. Et propriissime loquendo, ego habeo Ordinem sacerdotii, diaconatus, nimirum statum illum, ac gradum potestatis et ministerii sacri in Ordinatione mihi collatum ante sat multos annos; nunquid etiam adhuc habeo Sacramentum Ordinis? Ordo enim generatim proprie significat statum vel qualitatem hominum. Sic enim, quemadmodum in republica civili varii sunt ordines statuum, ut ordinis senatorii, equestris, plebeii, ita in republica christiana duo sunt ordines generales hominum, clericorum et laicorum, D. p. 2. c. 12. q. 1. c. 7. De statu et tonsura Clericorum consulto agere differo capite sequenti. Nunc sub dicta distinctione semper in mente habenda ad multas aequivocationes vel cavillationes evitandas breviter definio et explico Ordinem in communi et singulos in specie.

Sectio I.

Quid sit Ordo, quot et quotupliees.

Summarium.

198. Ordo quid active,
199. Quid passive sumptus,
200—201. Quinam sint Ordinationis effectus?

202. Ordines sunt septem et qui.
203. Prima tonsura non est Ordo, sed fundamentum et dispositio ad Ordines.
204. Cur Ordines alii dicantur majores et sacri,
205. Et alii minores et non sacri?
206. Episcopatus est verus Ordo, a sacerdotio quidem aliqualiter,
207. Non tamen simpliciter et adaequate distinctus.
208. Praestantior tamen Presbyteratu, immo
209—210. Est supremus Ordo in Ecclesia Dei.

§ I. *Quid?* Ordo (quasi *active* sumptus pro ipsa ordinatione) est **198.** signaculum quoddam Ecclesiae, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Magister, D. Th., Scotus. Clarius: Est actio consecratoria, qua gradus alicujus potestatis ad altaris ministerium alicui confertur. Laym. hic c. 1. n. 1. Clarissime: Ordo est Sacramentum N. L. initerabile, quo subjecto capaci cum impressione characteris spiritualis potestas confertur ad Sacramentum Eucharistiae conficiendum aut circa illud ministrandum. Omnes quippe Ordines ordinantur ad SS. Eucharistiae Sacramentum et Sacrificium, vel immediate ad illud conficiendum et offerendum, ut Sacerdotium, vel mediate ad illud inserviendum vel ministrandum, ut reliqui Ordines. Nam propter hanc ipsam moralem unitatem finis, omnes Ordines dicuntur unum Sacramentum, ut infra iterum notabitur. Supponit autem haec definitio, omnes Ordines etiam minores esse Sacramenta in communi sententia: Nam si teneas (non improbabiliter), minores Ordines et forte etiam Subdiaconatum non esse Sacramenta, ut tamen omnes Ordines in definitione comprehendas, debebis dicere cum Laym.: Ordo est actio consecratoria vel caeremonia sacra, qua confertur spiritualis potestas circa Sacramentum Eucharistiae. Certo enim omnes Ordines sunt caeremonia sacra vel actio consecratoria.

II. Ordo, (velut *passive* sumptus pro gradu ministerii sacri) est **199.** potestas spiritualis, cum impressione characteris collata Ordinato ad Sacramentum Eucharistiae aut conficiendum aut circa illud ministrandum. Haec nimirum spiritualis potestas residet in charactere, velut signo vel sigillo authentico; non tamen ipse character dicitur Ordo, quia non est potestas, sed signum potestatis. Ordinatus ergo generaliter dicitur minister Ecclesiae, habens potestatem spiritualem in Ordine ad Sacramentum Eucharistiae seu Corporis et Sanguinis Christi conficiendum vel circa illud ministrandum. Haec sic obiter insinuasse tyroni sufficiat; nam magis patebunt ex dicendis de singulis.

III. Effectus Ordinis seu Ordinationis potissimum sunt quatuor: **200.** 1. Est collocatio hominis in certo gradu et statu Ecclesiae, ut supra innui. 2. Est spiritualis potestas, et jus faciendi aliquid in Ecclesia circa Sacramentum Eucharistiae, ut patebit, quando explicabitur ratio singulorum Ordinum in particulari. 3. Est character signum illius potestatis. 4. Potissimus est gratia sanctificans, per se secunda, per accidens quandoque prima. Hos duos effectus intellige respectu illorum Ordinum, qui Sacramenta sunt: nam per illos Ordines v. g. minores, qui non essent Sacramenta, imprimi characterem, aut conferri gratiam santificantem, nulla est ratio asserendi. Tannerus t. 4. disp. 7. q. 2. dub. 5. n. 108.

201. IV. Ex data definitione Ordinis notat recte Laym. cit. c. 1. n. 2, quod ordinatio clerici non sit mera deputatio personae ad exercendum ecclesiasticum officium per potestatem ipsi ab Ecclesia traditam, quae proinde ipsi iterum auferri possit, ut haeretici hujus temporis arbitrantur, qui, cum legitimis episcopis destituti sint, ideo per meram extrinsecam deputationem ministros pseudo-ecclesiae suae creant, qui mox si fortuna se vertat iterum laici seu aliqui e populo suo fiant: sed est stabilis consecratio, ob quam collata semel potestas iterum amitti vel auferri nequit; licet ejus exercitium alicui prohiberi possit per suspensionem vel irregularitatem, sicut expresse docent S. Aug. l. 1. de bono conjugii, apud eundem Laym. l. 5. tr. 1. c. 3. Ceterum, quaenam requirantur ad Ordines valide et licite suscipiendos, quaeque dispositio necessaria, dicetur infra.

202. § II. *Quot?* Septem tantum sunt Ordines: Ostiariatus, lectoratus, exorcistatus, acolythatus, subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus. Constat ex antiquissimis Conciliis et Patribus apud Bellarminum et alios passim, eosque enumerat Cajus Papa, epistola ad Felicem, circa annum Christi 284. dicens: Ut quis episcopus fieri mereatur, fiat ostiarius, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, demum episcopus ordinetur. Eosdem in terminis enumerat Conc. Trid. sess. 23. c. 2. et can. 2. definit: Si quis dixerit, praeter sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios Ordines minores et majores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anathema sit. Et eod. c. 2. rationem congruentiae assignans, ait: Cum divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quo dignius et majori cum veneratione exerceri possit, ut in Ecclesiae ordinatissima dispositione plures essent et diversi ministrorum Ordines, qui sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent etc. Ratio ergo congruentiae et sufficientiae istius septenarii numeri sumitur ex diversis functionibus necessariis et sufficientibus ad Eucharistiae Sacramentum et Sacrificium debita decentia et decore conficiendum et offerendum: aut enim ipsam Eucharistiam conficit ac Sacrificium offert, et est *sacerdos;* aut materiam consecrandam immediate offert Sacerdoti sicque ei immediate ministrat, et est *diaconus;* aut materiam consecrandam praeparat et altari offert a diacono tradendam presbytero sicque huic mediante diacono ministrat, et est *subdiaconus;* aut populum disponit ad digne assistendum Sacrificio vel Eucharistiam sumendam, idque vel affectum excitando, et est *acolythus,* cujus officium est cereos deferre et ampullas praebere; vel intellectum instruendo, et est *lector,* qui sacra lectione fidelium animos ad debitam huic mysterio aestimationem et pietatem excitat; aut ad assistendum Sacrificio ineptos aptos efficit, et est *exorcista;* aut denique dignos admittit indignosque repellit, et est *ostiarius.* Vide D. Th. 4. dist. 14. q. 2. a. 1.

203. Praeter hos 7 Ordines canonistae Dec. l. 1. t. 14. c. 11. numerant etiam primam tonsuram, saltem tanquam cantoratum et episcopatum, adeoque universim novem Ordines. Verum prima tonsura Ordo non est simpliciter, sed fundamentum Ordinis atque ad Ordines dispositio, cum per illam nulla prorsus potestas spiritualis alicujus functionis vel

ministerii in Ecclesia circa Eucharistiam conferatur, per quam in ascensu alicujus gradus vel Ordinis aliquis constituatur; sed est tantum segregatio a statu saeculari et nuda consecratio seu adoptio personae in clericum, et inde consequens aptitudo ad beneficium ecclesiasticum et ipsos Ordines proprie dictos suscipiendos, adeo ut tonsuratus se habeat respectu Ordinatorum fere sicut in Religione Novitius respectu Professorum. Ita communis DD. Scholasticorum et Moralium, et significat aperte Trid. modo relatum c. 2. docens, Ordines ita distributos esse, „ut qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent"; ergo non computat tonsuram inter Ordines, sed pro fundamento supponit. Sed dicunt, primam tonsuram esse deputationem ad canendum in ecclesia eique inserviendum. Verum quidquid sit de hoc, certum est, tonsuratum non habere hoc officium canendi per stabilem ordinationem vel consecrationem aliquam, cum in tonsuratione ejusmodi officium vel potestas nullo sensibili signo vel symbolo vel minimum indicetur. Sed habet per meram deputationem extrinsecam, quae proinde iterum auferri potest, ut significat Conc. Carthagin. IV. c. 10. apud Laym. c. 3. n. 1: Psalmista potest absque scientia Episcopi sola jussione Presbyteri officium suscipere cantandi. Ecce, qualis Ordo est iste? Quoad Episcopatum patebit mox inferius.

§ III. *Quotuplices?* Quamvis omnes Ordines sint quid sacrum **204.** deputatumque ad cultum divinum, ad sacratissimum Sacrificium, speciali tamen ratione alii dicuntur Ordines *sacri* et *majores* alii *non sacri* et *minores* seu inferiores. Ordines *sacri* et *majores* sunt presbyteratus, diaconatus et subdiaconatus. *Sacri* dicuntur, tum ab ipso sacrosancto Sacramento et Sacrificio Missae, ad cujus confectionem immediatius et directe accedunt, tum etiam quia per votum castitatis solemne Deo in perpetuum consecrantur. Cujus voti vigore ita Deo et Ecclesiae devoventur, ut statum matrimonii aliave officia laicalia deposito clericatu assumere nunquam possint. *Majores* vero dicuntur, quia in gradu eminentiori in Ecclesia constituuntur, eo quod habeant majus officium, quam Ordines *minores* dicti, nempe vel celebrandi Missam vel immediate ministrandi et inserviendi celebranti solemniter. Nullum quippe minoristarum immediate ministrat celebranti solemniter. Hic notat Gob. casu 1. n. 12, quando in Conciliis et in Bullis Pontificum statuitur aliquid de *constitutis in sacris,* intelliguntur illi soli, qui sunt initiati aliquo ex tribus majoribus Ordinibus, ut patet ex Conc. Basileensi sess. 21, ubi pronuntiatur: Constitutos in sacris teneri ad horas canonicas.

Ordines *minores* et *non sacri* sunt reliqui quatuor, sic dicti *minores* **205.** quidem, quod in minori et inferiori gradu Ecclesiae constituantur ac minora longe officia exerceant ac remote satis et quasi indirecte deserviant ad Sacrificium Corporis et Sanguinis Christi, ut et intelliges amplius in explicatione singulorum in particulari. *Non sacri* autem dicuntur tum ob eandem rationem, tum maxime quia minoribus ordinatus voto solemni castitatis Deo et Ecclesiae non consecratur, sed ad statum matrimonii ac laicalem transire potest. Et licet Ordinem susceptum nunquam amittat, tamen ducendo uxorem viduam, factus irregularis ex bigamia interpretativa, omne officium et privilegium clericale deponere

ac velut laicus fieri censetur, ut bene notat Laym. c. 3. n. 2. Supremus denique Ordo presbyteratus seu sacerdotium duplex est, seu ut loquitur Anacletus Papa post Petrum IV. ep. 3. c. 1: Sacerdotum Ordo bipartitus est: nimirum sacerdotium minus, quod constituit presbyteratum simplicem, et sacerdotium majus, quod constituit episcopatum. Et hinc episcopatus communiter non numeratur Ordo octavus, sed in septenario numero sub presbyteratu sic bipartito comprehenditur. Sed clarioris doctrinae gratia de hoc sit

206. § IV. *Quid de episcopatu?* Episcopatus est verus Ordo a Christo institutus, a sacerdotio simplici aliqualiter distinctus. Ita communis et satis certa sententia DD. Nam antiquissimi Papae, Anacletus modo supra citatus, Damasus, Gelasius, episcopatum vocant Ordinem et a simplici sacerdotio distinguunt. Et ipsum Conc. Trid. saepe cit. sess. 23. c. 3, definiens Ordinem esse Sacramentum, probat id solum ex 1. Tim. 4. et ex 2. Tim. 1, ubi tamen non fit mentio Ordinationis, nisi illius, per quam Timotheus fuit consecratus episcopus, adeoque episcopatum inter Ordines recenset. Ratio est: quia episcopatus est gradus eminens in Ecclesia Dei et continet potestatem conficiendi Sacramenta Confirmationis et Ordinationis, quorum alii sacerdotes simplices non sunt ministri ordinarii, etiam valide conficiendorum. De quo plura inferius.

Sed ais: per omnem Ordinem confertur potestas in Corpus Christi verum, et Ordines distinguuntur per diversas potestates et ministeria in ordine ad Sacramentum et Sacrificium Corporis et Sanguinis Christi: sed per episcopatum non confertur specialis potestas in Corpus Christi verum: neque enim episcopus ullam habet potestatem in Corpus et Sanguinem Christi, quam non habet Presbyter quicunque; ergo episcopatus proprie distinctus a sacerdotio non est. Resp. in primis negando minorem: quidni? nam episcopatus mediate saltem dicit potestatem in Corpus Christi verum, quatenus constituit legitimos Eucharistiae ministros. Numquid diaconatus est Ordo, quia continet potestatem serviendi sacerdoti? Et episcopatus non erit Ordo, cum tamen contineat potestatem ordinandi sacerdotem? Deinde solum probas, quod sequitur:

207. II. Episcopatus non est Ordo simpliciter et adaequate distinctus a sacerdotio tum ob rationem dictam, quia non continet potestatem specialem circa Eucharistiam, quam non habeat sacerdos, tum maxime quia Ordo simpliciter distinctus ab alio Ordine potest conferri independenter ab alio, saltem valide; sed episcopatus non potest etiam valide conferri non-sacerdoti secundum omnes. Est igitur episcopatus Ordo inadaequate distinctus tantum a sacerdotio tanquam totum a sua parte, quippe essentialiter includens ipsum sacerdotium et insuper addens potestatem specialem eminentiorem ad exercendas actiones sacramentales, quas simplex sacerdos exercere non potest, nimirum conferendi Sacramenta Confirmationis et Ordinis. Adeo ut episcopatus adaequate sumptus includat duos Ordines quasi partiales, scilicet Ordinem sacerdotii et Ordinem partialem proprium Episcopatus, et hic Ordo proprius episcopatus essentialiter praesupponit Ordinem sacerdotii; quemadmodum ipse Ordo presbyteratus includit duas potestates partiales

in Corpus Christi verum et in Corpus Christi mysticum; et haec potestas in Corpus Christi mysticum seu absolvendi fideles a peccatis, essentialiter praesupponit potestatem in Corpus Christi verum seu consecrandi Corpus et Sanguinem Christi. Idque sapienter et congrue Christus ita ordinavit, ne in hierarchia Ecclesiae sacerdotibus jam habentibus potestatem in Corpus Christi verum, ob suam tantam dignitatem aliquis emineret, nisi etiam sit sacerdos.

III. Ordo episcopatus est jure divino superior et praestantior 208.
Ordine presbyteratus. Certum apud omnes catholicos ex Conc. Trid. sess. 23. can. 6. et 7. Ratio clara est ex dictis: quia jure divino episcopus potest consecrare sacerdotes atque ipsos episcopos potestque insignire Sacramento Confirmationis, quod non potest simplex Sacerdos. Advertit autem sapienter Laym. c. 3. n. 6, episcopatum hic non esse accipiendum in sensu diviso et incompleto, solum secundum potestatem ordinandi et confirmandi, quae sacerdotio in Episcopatu superadditur: haec enim potestas praecise sumpta longe minor est, quam potestas consecrandi Corpus et Sanguinem Christi, quippe qua major et excellentior potestas nulla homini conferri potest. Sed debet accipi episcopatus in sensu composito et completo, quatenus necessario supponit et intrinsece includit simul presbyteratum acceptum seu potestatem conficiendi Corpus et Sanguinem Christi et superaddit illam aliam potestatem confirmandi et ordinandi. Est igitur episcopatus secundum divinam ordinationem major et perfectior presbyteratu, sicut totum continens majus et perfectius est sua parte.

IV. Episcopatus ita complete sumptus est supremus Ordo in 209.
Ecclesia Dei, ut nullus sit eo Ordo superior: nam primo Papatus seu Pontificatus summus, etsi a Christo institutus Matth. 16. et Joan. 21, non tamen est Ordo, sed dignitas cum summa et universali jurisdictione in totam Ecclesiam fidelium Christi, quae posita electione legitima confertur a Christo personae electae, sine alio Sacramentali ritu seu materiae et formae alicujus applicatione. Est ergo Papa quoad Ordinem mere episcopus, uti et seipsum appellat in litteris et episcopos reliquos venerabiles suos Fratres vocat. Secundo archiepiscopatus, patriarchatus, primatus similiter Ordine et jure divino nihil differunt ab episcopatu, sed solum dicunt dignitatem et eminentiam cum aliqua jurisdictione super episcopos, solum jure ecclesiastico constitutam. Cardinalatus denique nec Ordo est nec per modum Ordinis constituitur, sed est dignitas ecclesiastica, cum jure eligendi Pontificem summum eique in negotiis Ecclesiasticis assistendi, ipsorum Pontificum auctoritate constituta. Quae, si avidus es, latius videre potes apud Barb. et alios de hac materia scribentes.

Corollarium. Quodsi ergo in septenario numero Ordinum nomine 210.
presbyteratus vel sacerdotii comprehendas utrumque sacerdotium, majus et minus adeoque etiam episcopatum tanquam sacerdotium majus, jam vides constare sibi illum septenarium numerum, nec esse plures, quam septem Ordines. Si vero nomine sacerdotii intelligatur solum simplex Sacerdotium, juncto episcopatu revera erunt 8 Ordines; etsi hic non soleat separatim numerari, eo quod non sit ita distinctus a ceteris, sicut ceteri inter se, cum essentialiter includat sacerdotium, ut dictum

est. Et certe non numerandum ut distinctum Ordinem, censent communius Theologi cum Vasq. disp. 240. c. 4. Numerandum autem censent canonistae plerique nec pauci theologi cum Valentia t. 4. disp. 9. q. 1. p. 2, quibus favet Anacletus Papa supra relatus: Sacerdotum Ordo bipartitus est. Sed videntur posse conciliari eadem distinctione supra posita ex Laym.: si Episcopatus accipiatur complete, prout includit in se Ordinem presbyteratus, utique distinctus ab eo Ordo censeri et numerari non potest; sin vero accipiatur incomplete secundum potestatem ordinandi et confirmandi, quam Ordini presbyteratus superaddit, negari non potest, quin sint distincti Ordines, quia diversi sunt gradus potestatis, inter quos ab uno ad alterum ascenditur, ut docet Cajus Papa, epistola ad Felicem episcopum.

Sectio II.

Sitne Ordo Sacramentum; quando et quomodo a Christo institutum et quinam in specie?

Summarium.

211—212. Ordo est Sacramentum.
213. Institutum a Christo in ultima coena, explicite quidem quoad Sacerdotium
214. Et implicite saltem quoad alios Ordines
215—216. Eorumque materias et formas.
217—221. Probabilissime omnes Ordines sunt Sacramenta, sicut etiam
222—223. Ordinatio episcopi est vere et proprie Sacramentum,
224. Etiam ut distincta ab ordinatione presbyteri.
225. Qualiter septem Ordines dicantur unum et plura Sacramenta?

211. **Assertio.** *Ordo est Sacramentum a Christo Domino, institutum in ultima coena; explicite quidem quoad sacerdotium, et implicite quoad alios Ordines sicut et eorum materias et formas; atque probabilissime omnes tam minores quam majores Ordines Sacramenta sunt; quamquam id valde incertum de minoribus, nec valde certum de subdiaconatu, at quasi certum et prope de fide de diaconatu, certissimum de fide de presbyteratu et consequenter etiam episcopatu complete sumpto.* Est tota partim de fide, partim communis DD. sententia, ut patebit explicatione solita per §§.

212. § I. *Ordo est Sacramentum.* Esse nimirum Ordinem seu sacram Ordinationem, qua potestas illa spiritualis confertur, verum et proprie dictum Sacramentum, de fide certum est apud omnes catholicos: ex verbis Christi: „Hoc facite in meam commemorationem“, ut mox patebit; definitum a Conc. Trid. inprimis sess. 23. can. 3. definit: „Si quis dixerit, Ordinem sive sacram Ordinationem non esse verum et proprie dictum Sacramentum a Christo Domino institutum etc. anathema sit.“ Idemque docet ib. c. 3. dicens: „Cum Scripturae testimonio, apostolica traditione et Patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram

Ordinationem, quae verbis et signis exterioribus perficitur, gratiam conferri, dubitare nemo debet, Ordinem esse vere proprie unum ex septem sanctae Ecclesiae Sacramentis". Ratio est ergo: quia ubi est externum symbolum a Christo institutum cum annexa promissione gratiae, ibi est verum Sacramentum; atqui hic habemus externum symbolum et caeremoniam, videlicet manus impositionem etc. cum promissione gratiae, teste Apostolo 1. Tim. 4: „Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per Prophetiam cum impositione manuum presbyterii" et 2. Tim. 1: „Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum". Sic Apostolus; eo ipso significans illam caeremoniam esse divinitus institutam: neque enim tam certo affirmasset, per eam conferri gratiam, nisi de ea Christi institutione ac promissione cognovisset. Quare haec ipsa caeremonia impositionis manus semper usurpata fuit in Ordinatione diaconorum et sacerdotum, sicut videre est Act 6, 1. Tim 4, 2. Tim. 1. Accedit perpetua traditio Ecclesiae; auctoritates SS. PP. late citatas videre potes apud Bellarminum c. 3. ac etiam Laym. cit. c. 2. n. 2, nam exscribere etsi tibi utile, mihi tamen nimis operosum esset.

§ II. *Institutum a Christo Domino in ultima coena,* I. explicite quidem quoad sacerdotium. Ita clare docet Conc. Trid. sess. 22. c. 1. dicens: „Dominus Corpus et Sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit ac sub eorum symbolis Apostolis, quos tunc N. T. sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit et eisdem eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent, praecepit per haec verba: Hoc facite in meam commemorationem, uti semper catholica Ecclesia intellexit ac docuit." Haec Concilium. Tunc ergo Christus explicite instituit sacerdotium. Et quia Christus Dominus Sacramentum et Sacrificium Corporis et Sanguinis sui volebat esse perpetuum, utique Apostolis eorumque Successoribus simul contulit potestatem ordinandi alios sacerdotes et ministros Ecclesiae, ut per se clarum est. 213.

II. *Et implicite saltem quoad alios Ordines:* nam Christus in ultima coena una cum sacerdotio, tanquam principali, Apostolis simul contulit reliquos Ordines, tanquam quid secundarium ordinatum ad actum principalem sacerdotii, scilicet consecrationem et oblationem Corporis et Sanguinis Christi. Ratio est: quia sine dubio Christus instituit, Sacramentum et Sacrificium Corporis et Sanguinis sui fieri cum debita reverentia et solemnitate; et ideo quibus dedit potestatem consecrandi et offerendi Corpus et Sanguinem suum tanquam principalem, eisdem etiam contulit potestatem ad idem Sacramentum et Sacrificium debite conficiendum et offerendum, debite ministrandi ac inserviendi, quod est officium aliorum Ordinum; atque adeo tunc implicite saltem etiam reliquos Ordines instituit, ob eandem rationem; eisdem eorumque Successoribus conferens potestatem ordinandi similiter alios ministros secundarios, relicta ipsis forte potestate, gradus illorum ministrorum congrue distribuendi: nam ipsum Christum per se illos gradus Ordinum ita distribuisse, nobis ex nullo capite constat. Et hinc ulterius 214.

III. *Sicut eorum materias et formas:* nam sicut Christus Dominus tunc per potestatem excellentiae Apostolis conferens Ordines solo verbo suo, non adhibuit certam aliquam materiam et formam, qualis nunc 215.

adhibetur; sic nec ipse instituit et determinavit in particulari materias et formas sacrorum Ordinum, quales nunc adhibentur, explicite, sed tantum implicite, dans scilicet Apostolis eorumque successoribus adeoque Ecclesiae suae potestatem, aliquo demum sensibili signo conferendi aliis potestatem consecrandi et offerendi Corpus et Sanguinem suum atque ad illud debite inserviendi. Signa autem illa sensibilia in particulari distincte significantia singulorum potestatem Ordinum determinanda Apostolis ac Ecclesiae reliquit. Ita Bellarminus de Ordine, c. 9. sic loquens: Credibile est, Dominum instituisse omnes istas materias Ordinum, non quidem in particulari, sed generatim, monendo Apostolos, ut Ordines conferant per caeremoniam instrumentalem, quibus significaretur eorum potestas. Ita Coninch. cum Laym. c. 5. n. 6, Comitolus cum Gob. casu 3. n. 51. et omnino videndus Diana p. 10. tr. 11. res. 65, plurium auctoritate muniens hanc doctrinam contra nonnullos. Et nos iterum ex professo cum de sacerdotio.

216. IV. Neque inde inferendum est, quod Apostoli vel Ecclesia possit instituere Sacramentum aut non omnia Sacramenta esse immediate instituta a Christo Domino: non enim Sacramentum instituit Ecclesia, sed in Sacramento jam a Christo instituto et aliquo signo vel symbolo sensibili conferendo (quod in primitiva Ecclesia maxime fuerat impositio manuum) ad distincte significandum ejus effectum et potestatem collatam, potestate sibi a Christo relicta, certa signa sensibilia materiae et formae determinavit: ut in sacerdotio patenam cum hostia et calicem cum vino, in diaconatu traditionem libri Evangeliorum etc., quae sine dubio a Christo in specie non erant instituta et forte in primitiva Ecclesia non usurpata, ut latius patebit, cum de sacerdotio. Quare (ait recte Laym. cit. c. 5. n. 2. loquens de diaconatu) nihil refert, quod in primitiva Ecclesia Ordinandis diaconis non fuerit exhibitus liber Evangeliorum aut Missale, uti nunc solet, potuit enim praeter manuum impositionem alia materia exhiberi, per quam et Altaris ministerium et alia annexa officia Diaconi significarentur. Sic Laym.; eadem est ratio in aliis Ordinibus.

217. § III. *Probabilissime omnes Ordines sunt Sacramenta.* I. *Probabile utique, sed valde incertum de minoribus.* Probabilitas extrinseca magna est ex auctoritate gravissimorum Doctorum ita docentium, D. Th., D. Bonav., Scotus, Richardus, Paludanus, alii cum Valent. sup. cit. pu. 4, Laym. c. 4. n. 5. Quidni adhaereamus et nos? Probabilitas intrinseca non spernenda sumitur ex conciliis: nam conc. Florent. in instructione Armenorum, cum omnium Ordinum, etiam minorum materiam et formam assignasset, deinde absolute pronuntiat, Ordinem esse Sacramentum, nullam faciens inter Ordines distinctionem; ergo sentit, omnes esse Sacramentum. Similiter conc. Trid. sess. 23. c. 2. omnes illos, etiam minores Ordines enumerans, postea c. 3. absolute et indistincte definit: „Si quis dixerit, Ordinem, seu sacram Ordinationem non esse vere et proprie Sacramentum etc. anathema sit.“ Cum ergo concilium sub eodem termino loquatur de Ordinibus majoribus et minoribus, sensum communem Ecclesiae inferre possumus, etiam voluisse significare minores Ordines esse Sacramenta. Accedit, quod etiam illi conferantur cum traditione certae materiae et formae, cum magna

cautela non iterentur, nec feminae conferantur ab Ecclesia, sicut alii Ordines majores. Verum cum haec non admodum urgeant, res manet incerta et opposita sententia negans ac solum sacramentalia ab Ecclesia instituta agnoscens, satis est probabilis; quam absolute tenet Nav. man. c. 22. n. 18. aliisque citatis late probat Vasq. 3. q. disp. 237. c. 2. et probabilissimam vocat Sanch. l. 10. de Matr. disp. 31. n. 17.

II. *Magis probabile, at non valde certum de subdiaconatu.* Sacra- 218.
mentum esse subdiaconatum docent DD. communiter et longe plures praeter nominatos. Ratio eadem, quae supra a fortiori, ut ex se patet. Et specialius movet, quod conc. Trid. cit. can. 3, definiens Ordinem seu sacram Ordinationem esse Sacramentum, saltem videatur comprehendere Ordines majores et sacros; subdiaconatus autem numeratur inter Ordines sacros et voto continentiae ac Horarum obligatione adstrictus est. Verum quia et hoc non valde urget, manet res non valde certa et non improbabilis opposita sententia negans, nimirum tam Subdiaconatum, quam Ordines minores esse Sacramenta, sed esse solum sacramentalia quaedam ab Ecclesia instituta pro majori decore sacrosancti ministerii altaris. Magister, Durandus, Cajetanus, alii apud Vasq. cit. disp. 238. Tu, tyro, mane mecum in communi sententia et ubique audieris.

III. *Quasi certum et prope fidem de diaconatu.* 1. Sacrum diaconatus 219.
Ordinem esse vere et proprie Sacramentum a Christo institutum, (contra solos Durandum et Cajetanum), docent unanimiter omnes theologi antiqui et recentiores, ut id merito pro certo habere velit Palaus apud Gob. n. 84. et Vasq. disp. 238. scribat, non videri posse negari absque errore in fide, eo quod conc. Trid. sess. 23. can. 6. definiat esse in Ecclesia hierarchiam constantem ex episcopis, presbyteris et ministris; ubi certe saltem diaconi designantur nomine ministrorum; ergo saltem hi sunt pars constitutiva hujus hierarchiae seu status et ordinis ecclesiastici. Idemque Concilium ib. can. 3. definiens, sacram Ordinationem esse Sacramentum, ad minimum Diaconatum debet comprehendere. 2. Septem primi diaconi Act. 6. ab Apostolis ordinati sunt per manus impositionem; per quam secundum Scripturam et SS. PP. confertur gratia sanctificans seu Spiritus Sanctus: 2. Tim. 1: „Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.“ D. Ambr. l. de dignitate sacerdotali c. 5: „Homo imponit manus, Deus largitur gratiam.“ Atqui de facto in Ordinatione diaconi episcopus ei imponit manus dicens: Accipe Spiritum Sanctum, idest gratiam Spiritus Sancti. Ubi autem est signum sensibile, materia et forma cum promissione et effectu gratiae, ibi est Sacramentum; ergo. 3. Quia diaconus ordinatur ad ministeria valde sacra, ad quae rite obeunda speciali gratia indiget: nam quamvis illi primi septem diaconi expresse solum legantur in Scriptura constituti ad ministrandum mensis, non tamen id solum vel praecipuum erat illorum officium; nam diaconi antiquitus etiam distribuebant Eucharistiam, ut testatur Justinus martyr Apolog. 2. et patet de s. Laurentio, legebant Evangelium, ut de s. Stephano primo Diacono testatur s. Aug.: „Diaconus erat, Evangelia legebat“, immo et verbum Dei praedicabant, ut de eodem s. Stephano et Philippo testantur Acta Apostolorum et plura ejusmodi sacra officia diaconis attributa a

conciliis et SS. Patribus apud Laym. c. 4. n. 4. et alios Doctores passim. Ad ejusmodi autem actus utique requiritur specialis gratia, ut digne peragantur; ergo.

220. IV. *Certissimum de fide de Presbyteratu.* Presbyteratum seu sacerdotium esse verum Sacramentum, de fide tam certum est, quam certum est, absolute Ordinem esse Sacramentum; quandoquidem constat nulli Ordini magis, ac certius convenire hanc dignitatem: de quo enim alio Ordine potius id credendum sit, quam de excellentissimo Ordine presbyteratus ob actus suos praestantissimos et plane divinos consecrandi et offerendi Sacramentum et Sacrificium Corporis ac Sanguinis Christi, absolvendi a peccatis aliaque Sacramenta ministrandi? ad quos actus digne exercendos utique specialis et magna requiritur gratia. Unde in conc. Trid. sess. 23. can. 4. definitur, per Ordinationem presbyteri dari Spiritum Sanctum imprimique characterem.

221. § IV. *Quid jam iterum de episcopatu?* Clarum est, episcopatum complete sumptum, prout simul includit utramque Ordinationem presbyteri et episcopi, esse Sacramentum. Sed adverte, per episcopatum sic complete sumptum potius intelligi duos gradus Ordinis presbyteralis et episcopalis simul conjunctos, quam utriusque Ordinationis, quae sunt distinctae, disparatae, et simul conjungi non solent, etsi una alteram necessario praesupponat. Quaestio ergo est de hac speciali distincta Ordinatione episcopi: 1. An sit Sacramentum. 2. An sit Sacramentum distinctum ab Ordinatione presbyteri. Dico ergo ad primum quaesitum:

222. I. *Ordinatio episcopi est vere et proprie Sacramentum.* Ita contra S. Bonav., Richardum, Sotum, Covarruv. alios quosdam omnino communis DD. quos congerit et sequitur Laym. cit. c. 4. n. 3. alii recentiores passim. Ratio est: 1. quia ipsum conc. Trid. sess. 23. c. 3. et Doctores omnes probant, sacram Ordinationem esse Sacramentum ex testimonio Apostoli 1. Tim. 4. et 2. Tim. 1, quibus locis solum est sermo de episcopatu: nam Timotheus a Paulo ordinatus erat episcopus, concurrentibus etiam aliis episcopis, quem concursum Apostolus vocat *impositionem manuum presbyterii*, uti notavit D. Chrysostomus in eundem locum hom. 12. dicens: Non de Presbyteris hoc in loco, sed de episcopis loquitur, neque enim profecto presbyteri ipsum ordinabant. 2. Quia episcopus ordinatur per signa sensibilia, materiam et formam, scilicet impositionem manuum trium episcoporum et verba illa energetica ab omnibus simul prolata: Accipe Spiritum Sanctum; qua caeremonia aperte significatur conferri gratiam sanctificantem, juxta nuper dicta de Diacono n. 219. 3. Quia per hunc Ordinem homo destinatur ad ministeria valde ardua, videlicet confirmandi fideles et ordinandi clericos; ergo credere oportet, gratiam ei annexam esse ad talia munia rite et digne obeunda.

223. II. Quoad secundum quaesitum ita scribit Laym. eodem c. et n. 3: Licet Ordinatio illa episcopi, qui ante necessario presbyter esse debet, sacramentalis sit, non tamen est Sacramentum distinctum a presbyteratu, sed Ordinationem presbyteri in esse Sacramenti, habitudine morali, magis perficit et consummat, eo quod neque distinctum characterem in animo imprimat, sed characterem sacerdotalem intrinsece

augeat et perficiat, ut Ordinatus jam non tantum SS. Eucharistiam conficere, sed etiam ad conficiendum alios ordinare possit. Sic Laym. sic auctores ab ipso citati. Nescio, tyro, an satis bene capias. Certe neque mihi per omnia bene animo sedet haec doctrina; loquamur paulo clarius.

III. Probabilissimum est Ordinationem episcopi specialem, ut 224.
distinctam ab Ordinatione presbyteri, esse Sacramentum. Ita (contra plures graves Doctores) plerique recentiores, teste Gobat, n. 86. verosimillimum judicant, pro necessitate divinae gratiae, qua speciali eget episcopus ad sua munia rite peragenda. Etenim hoc ipsum directe probant rationes allatae sup. n. 222, praesertim secunda et tertia, ut consideranti patebit. Quemadmodum ergo episcopatus adaequate sumptus duos dicit Ordines partiales, ita quoque duo dicit Sacramenta partialia, eo modo quo in Ordinatione presbyteri collatio potestatis in Corpus Christi verum per traditionem calicis etc. et collatio potestatis in Corpus Christi mysticum per ultimam impositionem manuum possunt dici duo Sacramenta partialia, sive deinde imprimant duos characteres partiales, quod verius, sive character in priori traditione collatus postea solum extendatur, ut aliis placet, de quo alibi suo loco. Eadem ratione discurrendum de presbyteratu et episcopatu. Simplex ergo sacerdos habet potestatem in Corpus Christi verum et consequenter in Corpus mysticum quoad aliqua Sacramenta; cui episcopalis Ordo solum superaddit potestatem completam quoad reliqua Sacramenta scilicet Confirmationem et Ordinem. Jam restat expedienda vulgaris dubitatio:

IV. Ergone septem Ordines singuli Sacramenta erunt septem Sa- 225.
cramenta, an unum tantum? Resp. omnino sunt septem Sacramenta realiter et specie infima distincta: cum omnia conveniant in ratione generica Sacramenti Ordinis, nimirum esse Sacramentum vel caeremoniam sacram, qua Ordinato spiritualis potestas confertur circa Sacramentum et Sacrificium Eucharistiae, et differant per particulares differentias, ut ex eorum definitionibus mox assignandis constabit suntque separabiles ab invicem. Sunt tamen simul et communiter absolute dici debent unum Sacramentum inter septem Sacramenta: tum ob praedictam unitatem specificam subalternam tum ob unitatem moralem finis, quia omnes Ordines ordinantur ad unum finem principalem, scilicet Eucharistiam seu consecrationem et oblationem Corporis et Sanguinis Christi velut actum totius Sacramenti Ordinis principalem et nobilissimum. Quare si ex dictis inferatur: Si septem Ordines sint septem Sacramenta, ergo universim sunt plura Sacramenta quam septem, nempe tredecim, immo numerato etiam episcopatu quatuordecim: aut simpliciter nega consequentiam, ob rationem dictam: quia scilicet omnes septem Ordines censentur unum Sacramentum ob unitatem praedictam finis; aut doctius (ut aliquid philosophatus esse videri possis) distingue consequens: sunt plura Sacramenta, quam septem quoad speciem infimam, concede conseq. et nega absurditatem; sunt plura etc. quoad speciem subalternam, nega conseq. quia omnes Ordines constituunt unam speciem subalternam Sacramenti in genere, et in ordinaria Sacramentorum divisione et numero censetur Ordo unicum membrum et species subalterna, etsi varios contineat sub se species infimas, sic tamen inter se ordinatas.

ut omnes reliqui Ordines referantur ad sacerdotium velut complementum et principale attributionis, et omnes omnino Ordines ad SS. Eucharistiam velut finem principalem; adeoque et per attributionem et per unitatem finis moraliter vere constituant unum Sacramentum.

Sectio III.

De materia et forma Sacramenti Ordinis generatim ejusdemque ministro.

Summarium.

226. Materia Ordinis alia remota, alia proxima.
227. Forma sunt verba ab episcopo prolata.
228. Traditio materiae et prolatio formae fieri debent ab eodem episcopo.
229—230. Non tamen necessario singulis ordinandis seorsim.
231. Qualis requiratur contactus materiae?
232. Probabilissime ad valorem et essentiam nullus requiritur contactus.
233. De praecepto tamen necessarius est contactus physicus, praesertim in presbyteratu,
234. Qui debet fieri simul tempore, saltem moraliter, cum prolatione formae.
235. An contactus ille debeat esse immediatus?
236—237. Minister Ordinis valide conferendi est omnis episcopus consecratus,
238. Saltem respectu sacerdotii valide conferendi.
239. Nam Ordines minores et primam Tonsuram conferre etiam possunt presbyteri Cardinales et quidam Abbates.
240. Probabilius tamen suis tantum.
241—242. Etiam diaconatum et subdiaconatum ex commissione Papae conferre potest simplex sacerdos.
243. Minister autem Ordinis licite conferendi
244—245. Est solus episcopus proprius ipsius ordinandi,
246. Qui potest esse proprius ejus ratione vel originis vel domicilii vel beneficii.
247—249. Quinam dicatur proprius ratione originis?
250—252. Quinam sit proprius ratione domicilii,
253—254. Quis sit episcopus proprius ratione beneficii?

226. § I. *Quae sit materia et forma Sacramenti Ordinis generatim loquendo?* I. Materia cujuscumque Ordinis est illa res, per cujus traditionem confertur Ordo. Expresse Conc. Flor. in decreto unionis. Duplex ergo est materia cujusque Ordinis, *proxima* et *remota*. Materia *remota* est instrumentum illud seu res aliqua palpabilis, quae ab episcopo ordinante traditur ordinando. Materia *proxima* est ipsa traditio materiae remotae, uti docent passim theologi et canonistae. Utramque materiam complectendo dic: Materia Sacramenti cujusque Ordinis est traditio instrumenti seu rei alicujus ab episcopo facta ordinato ad signandam potestatem ac Officium particulare Ordinis suscepti; ut in presbyteratu est traditio calicis cum vino et patenae cum hostia, in diaconatu est traditio libri Evangeliorum etc. prout specificabitur in singulis sect. 5.

II. Forma Sacramenti cujusque Ordinis sunt verba ab episcopo 227.
vel ordinante prolata imperativo modo, cum expressione potestatis per talem ordinationem conferendae; quibus nimirum verbis utitur Episcopus tradens materiam remotam, ad significandum ministerium, ad quod assumitur ordinandus. Conc. Flor. supra allegatum: ut in presbyteratu: Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo Missasque celebrandi tam pro vivis quam defunctis in nomine Domini. Est de fide ex perpetua Ecclesiae traditione, teste Bonac. Proferuntur autem verba Ordinationis *imperativo* modo, quia ordinatio est collativa potestatis, qua ordinatus obligatur uti in bonum Ecclesiae; ordinatus enim fit Minister Christi in sua Ecclesia. Hinc Apostolus 1. Cor. 4: „Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei."

III. Traditio materiae et prolatio formae utique debet fieri ab 228.
ipso eodem episcopo, alioquin Sacramentum erit nullum, si aut episcopus traderet materiam et alius pronuntiaret formam; cum prolatio formae sit ministri Ordinis, qui est ipse episcopus vel ordinans, idque in omni Ordine; aut episcopus quidem pronuntiaret formam, sed alius traderet materiam, saltem in Ordinibus majoribus juxta D. p. 1. d. 23. c. 15. nam in Ordinibus minoribus, episcopo proferente formam, ab alio, nempe archidiacono olim tradebatur materia ordinando, juxta D. cit. c. 16. (prout notavit D. Th. q. 3. q. 38. a. 2. ad 2.). Ceterum ex generatim dictis c. 1. n. 18. patet, eam traditionem materiae et prolationem formae debere fieri ab Episcopo simul tempore, non physice, sed moraliter tantum, sic ut traditio materiae et pronuntiatio formae, etsi non omnino simul factae, sed aliquantulum una alteram praecedente vel subsequente, intelligantur tamen se invicem afficere et unum totale signum sacramentale constituere ad significandam potestatem eo Sacramento collatam. Verum quia traditio materiae necessario complenda est per acceptationem seu contactum ordinandi, ideo quoad hoc specialius agendum § seq.

IV. Non est necesse, ut traditio materiae cum prolatione formae 229.
fiat ordinandis singulis seorsim, sed valida et licita est ordinatio, qua episcopus pluribus ordinandis sub una pronuntiatione formae in plurali numero porrigit unam materiam, calicem, librum etc. aut simul omnibus, quod optimum et in ipso Pontificali expressum, aut successive singulis, dummodo servetur simultas moralis; immo etiamsi aliqui in continua successione tangerent aliquantisper post absolutam jam formam: quia per illam continuam successionem tangentium adhuc servatur simultas moralis materiae et formae, ut per modum unius signi moraliter intelligantur fundare unam significationem sacramentalem. Dico autem, *aliquantisper:* nam si successio tangentium post absolutam formam duraret per notabile tempus v. g. dimidium vel integrum quadrantem aut amplius, omnino forma aliquoties foret repetenda, ne nimirum distet prolatio formae a contactu materiae. Declaro hoc casu facto, non ficto.

Episcopus quidam Hispaniae considerans multitudinem ordinan- 230.
dorum, praesertim pro presbyteratu, ut se et hos citius expediret, primo presbyterando porrigendo calicem et patenam, pronuntiavit in plurali forma dicendo: Accipite potestatem offerendi etc. eandemque

repetiit non statim, quando pervenit ad secundum, sed solum quando ad sextum vel octavum et sic deinceps interjectis scilicet morulis, ne nimia fieret distantia formae a contactu materiae: neque petentibus aliquibus repetitionem potuit unquam persuaderi, ut iterum sub conditione formam repeteret et materiam porrigeret, constanter asserens, id sine ullo prorsus fundamento exigi. Sic refert Lugo resp. mor. l. 1. dub. 33. n. 2. indubitanter ex principiis intrinsecis negans, fuisse necessario repetendam illam Ordinationem: attamen potuisse ad majorem quietem sub conditione reiterari, consentit Gobat tr. 8. n. 164. et n. 209.

231. § II. *Qualis requiratur contactus materiae in Ordinatione?* Communior sensus hominum est, tactum aliquem materiae traditae ab episcopo spectare ad Ordinationem tanquam conditionem sine qua non. Ratio datur: quia per illum ipsum contactum materiae actio sacramentalis episcopi dirigitur ad hanc personam, ut in illam suum effectum producat; adeo qui nullo modo nec physice nec moraliter tangeret materiam, non censeri ordinatum. Sed quaestio controversa est inter Doctores, qualis requiratur contactus, an physicus, an sufficiat moralis. Contactum physicum requiri ad valorem et essentiam Sacramenti adeoque esse necessarium necessitate Sacramenti, affirmant gravissimi Doctores, D. Th. 4. d. 23. q. 1. tr. 1. Paludanus, Silv. Angelus, Cajet. in opusc. apud Laym. citand. Bonac., Castro-Palaus et alii. Probant, tum ex verbis formae: accipe etc. quae significant imperium erga Ordinandum, cui is satisfacere debet capiendo externum symbolum, quod ei traditur; tum ex perpetua praxi Ecclesiae, quae cum traditione materiae ejus etiam acceptionem et contactum tam sollicite requirit, quae praxis per traditionem ex Christi institutione profecta esse videtur. Contra contactum physicum necessarium esse necessitate Sacramenti, negant multo plures, Albertus M., Victoria, Armilla ac ipse Cajet. in summa pluresque recentiores cum antesignano Vasq. hic, disp. 246. c. 6, Laym. l. 5. tr. 9. c. 5. n. 4, Henriq., Zambranus, Filliuc., Reginald., Dicastil. aliisque relatis Dian. p. 3. tr. 3. res. 185, Gobat tr. 7. n. 57. alii. Secundum hos omnes abunde sufficit et secundum plures etiam requiritur contactus moralis materiae, ut nimirum ordinandus extensione manuum, inclinatione capitis vel alio aequivalenti signo significet, se materiam oblatam ab episcopo acceptare: quia nimirum contactus instrumentorum ad hoc solum deservit, ut determinet potestatem, quae confertur personae huic. Ad hoc autem non est necessarius contactus moralis ac praesens ostensio signi acceptationis. Alia est ratio de Baptismo, Confirmatione, Extrema Unctione: nam sano sensu nemo potest dici ablui vel inungi, nisi physice constet contactus. Ego dico sequentia:

232. I. Probabilissimum est, nullum plane contactum requiri ad valorem et essentiam Sacramenti in collatione seu receptione cujuscunque Ordinis. Ita plerique ex citatis, nominatim Vasq., Laym., Gobat. Ratio urgens est: quia secundum communissimam sententiam cum D. Th., D. Bonav. et aliis, infans unius diei in cunis potest valide ordinari diaconus, sacerdos, episcopus: quis autem, amabo te, in his reperiatur contactus respondens verbis illis accipe etc. quo scilicet significetur acceptio moralis potestatis traditae? Certe tactum physicum non quaeres, nisi

nugatorie, moralem etiam stulte. Atqui certum est, intrinseca essentialia Sacramentorum quoad materiam et formam eadem requiri tam in parvulis, quam in adultis. Nihil autem urgent fundamenta oppositae sensentiae. Verba enim illa: accipe potestatem etc. de necessitate Sacramenti non significant imperium aliquod directum ad Ordinandum, ut capiat vel manu tangat materiam exhibitam, sed solum significant potestatem spiritualem conferendam Ordinando per exhibitionem illius symboli. Et cur, obsecro, requiritur contactus? Certe non aliam ob causam, quam ut traditio potestatis acceptetur et acceptari significetur; atqui hoc dici non potest, cum Sacramentum hoc non consistat in contractu, sicut matrimonium, ut proinde traditionem et acceptationem postulet, quod ipsum non requirit ad valorem tactum aliquem physicum; quanto magis collatio spiritualis potestatis fieri poterit sine reali contactu per solam exhibitionem symboli factam homini praesenti, supposito ejus interno consensu seu intentione ac voluntate saltem habituali suscipiendi Sacramentum illud? Ex praxi denique Ecclesiae plus colligi non potest, quam quod talis caeremonia tangendi instrumenta ab Ecclesia praecipiatur, et merito quidem, ut scilicet traditio et acceptatio spiritualis potestatis ordinando facta expressius significetur, si is symbolum materiale, quo talis potestas significatur, manu ipsemet contingat. Sed sat superque speculationi datum. Jam ad praxim:

II. Certissimum est, contactum physicum materiae in hoc Sacra- **233.**
mento esse et optimum ac securissimum et omnino etiam necessarium necessitate praecepti ecclesiastici, cui omnino obtemperandum est, adeo ut sine dubio mortaliter peccaret, qui deliberate omitteret contactum physicum, saltem quando vult suscipere presbyteratum: quandoquidem delinqueret graviter contra praeceptum ac morem universalis Ecclesiae et redderet ac susciperet Sacramentum dubium; nam auctoritas tam gravium DD. contactum physicum ad valorem requirentium utique reddit sententiam illam oppositam valde probabilem; atqui in administratione Sacramentorum quoad essentialia oportet sequi opinionem tutiorem. Hinc ulterius talis Ordinatio, saltem presbyteri, facta sine contactu physico materiae, necessario sub conditione repetenda foret, uti post Lugo et alios docet recte Gobat n. 212. et 185. In sacerdote enim grave est periculum nullitatis Sacramentorum Eucharistiae et Poenitentiae graviumque damnorum spiritualium fidelium ac poenitentium. Quare sacerdos ita ordinatus interim abstinere debet ab exercitio Ordinis tam celebratione quam absolutione, nec posset licite excipere Confessiones aut accipere stipendium pro Missa: quia nemo extra casum necessitatis vellet absolutionem accipere aut oblationem Sacrificii habere ab eo, qui sub ejusmodi controversa dubitatione ordinatus fuit, nec eidem porrigere stipendium aut redditus beneficiorum. Dixi, *saltem presbyteri:* nam diaconus, subdiaconus aliique inferiores dubie ordinati etiam in nostro casu, quando non tetigerunt physice symbola, probabiliter non tenentur ad quidquam repetendum. Sic Lugo Resp. mor. l. 1. c. 3. n. 2, Granadus apud Dianam p. 5. tr. 13. res. 47, Tamb. cit. c. 1. § 7, Gobat n. 191. Ratio est: quia homo ille vel jam etiam insignitus est sacerdotio et hoc ipso jam habet eminenter inclusum diaconatum etc., D. Th. 3. p. q. 33. a. 5; si vero non sit presbyter,

actiones ejus, quas obit, nemini sunt noxiae, esto fuisset in ejus ordinatione commissus error substantialis. Non tenetur, inquam, quidquam repetere: poterunt autem sine dubio bona conscientia aliam petere ordinationem, ut in simili et minori dubio dicam mox iterum n. seq. Hinc merito commendat Gobat n. 192. sedulitatem cujusdam magistri caeremoniarum, qui videns quendam inter reliquos ordinandos non tetigisse librum, sed tantum dexteram extendisse et recessisse cum reliquis, jussit eum mox redire ac realiter contingere librum, additque absque peccato potuisse omittere illam repetitionem: qua tamen posita, oportuisse vel certe conveniens fuisse etiam repetere formam. Jam posito etiam, contactum physicum esse de necessitate Sacramenti Ordinis, ulterius dicendum

234. III. Contactus materiae, quantum est de valore Sacramenti debet fieri simul tempore cum prolatione formae facta ab episcopo, non tamen physice, sed moraliter, etsi paulo post vel paululum ante absolutam pronuntiationem formae episcopi, juxta generatim dicta n. 81: nam quod tam parum distat, nihil distare videtur, et adhuc moraliter verum est dicere, quod dum episcopus profert formam, ordinandus tangat materiam, ac sufficienter significatur, traditionem actualem episcopi ab ordinando acceptari. Quare rursus vides, validam fuisse nec necessario repetendam ordinationem illius n. praecedenti, qui post pronuntiationem formae statim revocatus tetigit librum; item illorum sacerdotum, qui successive tangebant materiam episcopo per intervalla modica repetente formam, item illius apud Lugo resp. moral. l. 1. dub. 33. n. 1. qui a magistro caeremoniarum parum sui muneris perito prohibitus fuit tangere calicem et patenam, dum episcopus protulit verba illa formae: accipe potestatem, sed jussus tangere statim post absolutam formam; respondetque, moraliter certum esse, validam fuisse illam ordinationem, eumque secutus Palaus dicens, non esse de hoc dubitandum. Quia tamen Paludanus, Silv., Cajet. ac Navar. c. 22. n. 17. exigunt etiam in hoc Sacramento physicam conjunctionem formae cum materia, ego cum Gobat non ausim hanc Sententiam vocare moraliter certam, adeoque sic ordinatum optima conscientia posse petere iterationem ordinationis quemadmodum fecerunt isti presbyteri, etsi frustra. At certe non tenetur petere vel procurare: quandoquidem plerique theologi negent, esse obligationem iterandi Ordinem collatum, quando nullus alius defectus occurrit, quam quod forma tota fuerit prolata paulo ante vel paulo post contactum materiae remotae. Et haec quantum ad valorem et necessitatem Sacramenti. Quoad licitum in praxi certe servandus est ritus praescriptus in Pontificali idemque dicendum, quod supra generatim dictum n. 83. Certe Bardi eumque citans Gobat n. 116. censent, episcopum nisi interveniente gravi causa citra peccatum mortale non posse sic ordinare, quia saltem caritas proximi exigit in re tam gravi observari rubricas Pontificalis; nam plerique ferrent aegerrime et gravioribus scrupulis subjicerentur, si viderent se ita ordinari vel ordinatos.

235. IV. Denique quoad tangenda: 1. certum est, non exigi contactum immediatum omnium materiarum necessariarum ad essentiam Sacramenti. Certe presbyterandi nunquam tangunt immediate vinum con-

tentum in calice, quod tamen spectat ad materiam substantialem Sacramenti; sed de hoc particularius in p. 4. cum de presbyteratu. 2. Si quis calicem, candelam, claves etc. tangeret manu obvoluta chirotheca, strophiolo, superpelliceo, non ideo esset irritus Ordo: quia communissime, et rectissime dicitur tangere vel palpare hominem, qui eum apprehendit tectus chirotheca etiam brumali ac pellicea, Vasq., Coninch., Bonac., Gobat n. 60. 3. Non est opus, ut utraque manu tangatur id, quod tangendum est, quia nulla lex id exigit, immo sufficit, si tangas uno digito, nam adhuc verificatur tactus. Ex communi Sanc. consil. mor. l. 7. dub. 2. n. 34, immo etiam si solo ungue. Sic sacerdos in sua ordinatione, qui tangere debet cuppam calicis digitis mediis, sufficit, si unguibus eorum digitorum tangat, quia ii pars digiti censentur. Ita in terminis Lugo resol. mor. lib. 1. dub. 1. n. 8. addens: Utique enim se mutuo (ut rudi exemplo utatur) tangunt pueri, quando unus unguibus lacerat vultum alterius.

§ III. *Quis sit minister Ordinis valide conferendi? Est omnis et solus episcopus consecratus respectu saltem sacerdotii valide conferendi.* Communissima DD. Explico particulatim.

I. *Omnis episcopus consecratus.*

Adeoque etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, episcopatu 236.
privatus, degradatus potest valide conferre Sacramentum Ordinis cuicumque fideli, juxta communissimam DD. cum D. Th., D. Bonav., Scoto 4. d. 25. Ratio est: quia potestas ordinandi residet in charactere episcopali indelebili adeoque nulla censura, nulla privatione ecclesiastica vel impedimento canonico impedibili vel auferribili, quin eo semel insignitus valide exerceat illam potestatem ordinandi. Ad hoc ergo, ut episcopus valide administret Sacramentum Ordinis, nihil requiritur, nisi potestas Ordinis episcopalis et intentio debita, non item fides vel bonitas juxta generatim dicta c. 3. sect. 1. At inquis: Nonne ss. Patres, ipsique Summi Pontifices apud Gratianum D. p. 2. c. 9. q. 1. expresse dicunt, irritas esse Ordinationes factas ab episcopis haereticis vel schismaticis aut Antipapis? Resp. Ejusmodi locutiones esse intelligendas de sola executione Ordinum, non de potestate collata, ac proinde talem Ordinationem factam ab episcopo haeretico vel excommunicato non esse ratam habendam ad eum effectum, ut taliter ordinatus in tali Ordine ministrare permittatur; interim non negantes, quin talis Sacramentum, characterem et potestatem Ordinis recipiat, ut proinde facta dispensatione absque nova ordinatione ministrare possit. Excepto forte D. Cypriano, qui sicut baptizatos ab haereticis rebaptizandos docuit aliquando, ita etiam dicturus erat de taliter ordinatis. Vide Laym. l. 5. tr. 9. c. 9. v. 5. 6. 7.

II. *Et solus episcopus consecratus.*

Constat ex conc. Trid. c. 4. et can. 7. Quare episcopus solum 237.
electus et confirmatus, sed nondum consecratus non potest valide conferre Sacramentum Ordinis, nisi forte aliquorum minorum Ordinum ex

commissione vel delegatione Pontificis, quemadmodum possunt abbates, de quibus inferius. Quin econtra nec consecrato quidem episcopo licet ministrare hoc Sacramentum Ordinis ante confirmationem, de jure communi, etsi sine dubio ministraret valide.

Certum porro est, episcopum debere simul esse consecratum sacerdotem, cum episcopatus adaequate sumptus essentialiter includat sacerdotium, ut supra patuit. Alioquin enim nec episcopus esset nec ullos Ordines conferre posset: At quid, si non esset consecratus vel invalide ordinatus diaconus vel subdiaconus, adhucne posset valide omnes Ordines, etiam istos a se non susceptos conferre? Resp. omnino, quod sic, uti contra S. Antoninum, Sylvest., Henriq. alios, docent communius Doctores cum Vasq. disp. 243, Laym. cit. n. 8, Diana p. 8. tr. 2. res. 4, Gobat n. 244. Ratio est: quia episcopus confert Ordinem diaconatus v. g. non ex vi diaconatus, quem habeat, sed ex vi Ordinis episcopalis, quem revera habet, quique diaconatum aliosque inferiores Ordines non includit essentialiter; et licet eos non habeat ipse formaliter, habet tamen virtute et eminenter, adeoque sufficienter ad hoc, ut aliis conferre possit valide. Ut vero etiam ministraret licite, omnino episcopus suum defectum sibi compertum deberet emendare, cum generatim vetitum sit ministrare in Ordine superiori, si cui desit inferior Ordo.

III. *Respectu sacerdotii valide conferendi:*

238. Nimirum sacrum presbyteratus Ordinem, etiam ex concessione Papae non posse conferri ab alio, nisi ab episcopo, docent communissime. Cum enim talem delegationem sacerdoti simplici ab ipso initio Ecclesiae nunquam concesserit Summus Pontifex vel Sedes Apostolica, signum est concedere non posse, etsi contrarium post Abbatem sentiat Vasquez apud Laym. cit. n. 2. ea potissimum ratione: quia ex conciliis constet, chorepiscopos ex consensu episcopi diaconos et presbyteros ordinare posse; atqui chorepiscopos illos non fuisse veros episcopos, testatur Damasus Papa in ep. 5; ergo non episcopus tantum, sed etiam sacerdos simplex ex commissione alteri presbyteratum conferre potest. Resp. recte Laym. n. 3: Chorepiscopos illos fuisse duplicis generis, ut aperte ostendit ib. Damasus Papa: aliqui enim non ut episcopi a tribus episcopis, sed ut presbyteri ab uno tantum episcopo ordinabantur, et his munia episcopalia exercere omnino interdictum fuit; fuerunt hi Vicarii episcoporum ruri constituti, quales hodie Vicarios seu Decanos rurales vocamus. Alii autem chorepiscopi a pluribus episcopis ordinati manuum impositionem acceperunt, ut veri episcopi, sicut ipse Damasus interpretatur et supponit. Et hos ex licentia episcopi diaconos et presbyteros ordinare potuisse, permittunt illi canones, praesertim concilii Antiocheni; inauditum autem est in Ecclesia, talem licentiam ab Episcopo simplici sacerdoti non episcopo concedi posse, ut jam supra innui. Quamquam eorum chorepiscoporum ordinationem improbet Damasus Papa tanquam illicitam et non secundum Canones factam ac proinde eos a functionibus Episcopalibus arcendos esse decernat. Ita argumentatur: vel enim ad civitatem ordinantur vel ad villam; neutrum

dici potest ecclesiasticis canonibus conveniens esse; non primum: cum nomen chorepiscopi repugnet; significat enim episcopum villarum et secundum canones duo Episcopi in una civitate esse non debent; non secundum, quia nec in modica civitate, nedum in villa aut castello episcopus esse debet, ne nomen ejus et auctoritas vilescat. Haec Damasus. Fuerunt ergo illi chorepiscopi quoad aliquid similes illis, qui hodie episcopi titulares et episcoporum suffraganei dicuntur, siquidem et his neminem ordinare licet absque commissione vel licentia episcopi ordinarii. Differunt autem plurimum, quod hi non ad ecclesiam vel villam aliquam episcopo subjectam, sed ad proprium titulum alicujus ab hostibus occupatae ecclesiae magis canonice ordinentur, adeo ut cum ea ecclesia etiam matrimonium spirituale contrahant. Addidi denique,

IV. *Saltem respectu presbyteratus.*

Solus equidem episcopus est minister ordinarius et per se omnium ordinum, ut patet ex conciliis Florentino et Tridentino; immo etiam primae tonsurae, secundum communiorem DD. cum Barbosa de officio et potestate episcopi allegatione tertia; at certe non solus necessarius quoad valorem; quin etiam simplex sacerdos possit esse minister aliquorum saltem inferiorum Ordinum. Nam

239. I. Facultas conferendi Ordines minores ac primam tonsuram inprimis competit Cardinalibus Presbyteris, ut docent Abbas, Paludanus, Hugolinus, Rodriquez, Henriquez, alii cum Laym. cit. c. 9. n. 1, Diana p. 8. tr. 1. res. 33. Deinde eadem facultas jure communi competit abbatibus, si sacerdotes sint et jus mitrae, et baculi habeant Dec. l. 1. d. 14. c. 11., l. 5. t. 7. c. 3. in 6. Ea tamen facultas sic restricta est per concilium Trid. sess. 23. c. 10. de reform.: „Abbatibus et aliis quibuscumque, quantumvis exemptis, ut non liceat cuiquam, qui regularis subditus sibi non sit, tonsuram vel minores Ordines conferre.“ Quare abbati hodie non licet Regulari non sibi, sed alteri etiam exempto praelato quantumvis consentienti subdito (nisi etiam episcopi, a quo alias ordinari deberet, consensus accedat) primam tonsuram aut Ordines minores conferre; multo minus cuiquam saeculari, etiam sibi subdito seu ad suam jurisdictionem spectanti, si Regularis non sit; quin neque novitio suo, secundum Rodriquez, Ascan., Tamburin. alios, eo quod novitii proprie Regulares subditi non sint. Verum posse Abbatem etiam novitium suum ordinare, mihi probabilius docent post glossam et canonistas communiter Suarez aliique cum Laym. cit. n. 2, Gobat n. 324, eo quod nomine Regularium etiam veniant novitii in materia favorabili, qualis haec est. Et certe novitius magis est subditus suo Praelato, quam episcopo loci, in quo situs est novitiatus, si forte novitius venit ex alia dioecesi; et tamen novitium posse ordinari ab illo Episcopo, concedunt DD. cum Sanch. l. 7. moral. c. 22. Addit Laym. l. c. quod ea facultas minoribus initiandi novitios competat abbatibus jure communi antiquo cit. Cum ergo correctio jurium quantum fieri potest vitanda sit, ideo illa verba, Regulares subditi ample accipienda videntur, sicut in materia favorabili accipi possunt, sic ut etiam novitios comprehendant.

240. II. Iidem tamen abbates ex commissione speciali episcopi, possunt dare tonsuram et minores Ordines subditis dioecesanis saecularibus adeoque etiam Regularibus, accedente eorumdem praelatorum consensu. Sic enim declaravit Congregatio Cardin. apud Gallemart. ad cit. c. 10. Tridentini et docuit hactenus communis DD. et habuit notissima praxis in Germania. Verumtamen contrariam prorsus declarationem eorumdem Cardinalium factam die 23. Novemb. 1641. refert fide dignissimus (quippe eodem tempore Romae scribens) Diana p. 7. tr. 11. resol. 42, nempe abbates quoscumque non posse primam tonsuram et Ordines minores conferre, nisi suis subditis Regularibus, non vero alterius Ordinis vel Congregationis, etiamsi adsit consensus episcopi, multo minus Saecularibus etiam habentibus dimissorias a suis Ordinariis. Insuper archiepiscopis, episcopis etc. inhibuit, ut in futurum concedere non audeant dictas litteras dimissorias hujusmodi abbatibus directas: quodsi secus fiat, tam recipientes, quam ordinantes a collatione Ordinum suspensi maneant etc. Verum constat ex consuetudine dioecesium in Germania, eam declarationem non esse adaequate receptam: prout de dioecesi Constantiensi testatur Gobat n. 324. 328, et ego post annum 1660. in dioecesi Herbipolensi passim fieri vidi, etiam cum meis discipulis aliquoties. Quodsi ergo abbates contra praescriptum Tridentini aut declarationis praedictae conferant Ordines Regulari vel saeculari sibi non subdito, illicita utique erit ordinatio. At numquid erit etiam invalida? Invalidam fore sentit Suarez apud Gobat mox citandum, eo quod talis excedat limites suae potestatis. Contra illicitam tantum, non item irritam, sed validam fore probabilius tenent Ascan., Tambur., Castro-Palaus eosque citans Gobat n. 330. et 334. quia valori actus magis, quam nullitati favent jura, quando subjectum absolute habet potestatem aliquam, etenim secundum legistas pro valore actus stat praesumptio. Neque aliquid huc adferri potest convincens nullitatem: nam conc. Trid. expresse dicit solum, *non liceat* adeoque non tollit potestatem, sed tantum usum prohibet. Congregatio autem Cardinalium allegata dicit quidem, *non posse* abbates conferre minores Ordines saeculari aut Regulari sibi non subdito; sed nihil communius est, quam quod dicamur facere non posse ea, quae licite facere non possumus.

241. III. Etiam sacros diaconatus et subdiaconatus Ordines ex commissione seu privilegio Sedis Apostolicae conferri posse a sacerdote simplici, Abbate v. g. omnino concedendum est, si verum est privilegium ab Innoc. VIII. concessum Abbati Generali amplissimi Ordinis Cisterciensium aliisque quatuor primariis Coabbatibus; quod pro certo refert Suarez et a se visum compluti testatur Vasq. tom. 3. disp. 293, in quo sic habetur: Ne monachi dicti Ordinis pro suscipiendis diaconatus et subdiaconatus Ordinibus extra claustra hinc inde discurrere cogantur, tibi et successoribus concedimus, ut tuis et quibusvis dicti Ordinis monachis diaconatus et subdiaconatus Ordines conferre libere et licite possitis. Addit Caramuel theol. Regularis disp. 129: Hoc privilegium est in praxi et hodie supersunt, qui ad majores ordines ab ipsis abbatibus sunt promoti. Et paulo inferius: Haec praxis hodie permanet. Attamen communior sententia cum D. Th., Sylvestro, Nav. l. 3. consil. 14. de Regularibus negat, talem potestatem a Summo Pontifice concedi

posse sacerdoti simplici, dictumque privilegium, si fuit concessum, modo revocatum esse, saltem hodierno jure nullum ejus usum esse debere. Post Navar. citat. ait Laym. cit. n. 4, Diana sup. cit. resol. 42. sic concludit: Sententiam meam non promam, sed resolutionem dubii ad sacram Congregationem remitto. Certe durissimum videtur damnare ejusmodi praxim et consequenter sacrilegii reos agere abbates illos virtute et doctrina praestantissimos, immo etiam episcopos, quod taliter ab ipsis ordinatos ungant in sacerdotes, ait prudenter Gobat cit. n. 229.

IV. Loquimur semper de sacerdotibus: nam etiam ex concessione 242.
Summi Pontificis non posse inferiorem sacerdote diaconum vel subdiaconum conferre ullos Ordines, docent Doctores passim. Ratio datur: quia potestas conferendi Ordines, sicut omnis potestas in Corpus Christi mysticum, supponit potestatem in Corpus Christi verum; sed diaconus vel alius inferior sacerdote non habet potestatem in Corpus Christi verum, consequenter nec in Corpus Christi mysticum. Denique episcopum ipsum proprium non posse licentiam dare sacerdoti simplici seu non-episcopo conferendi ullos Ordines, etiam primam tonsuram, communis est Doctorum sensus, teste Gobat n. 346.

§ IV. *Quis sit minister Ordinis, etiam licite conferendi. 1. Est solus* 243.
episcopus proprius ordinandi ratione vel originis vel domicilii vel beneficii, 2. existens in gratia, immunis ab omni irregularitate et censura et saltem non suspensus a Pontificalibus, 3. praeditus etiam omnibus inferioribus Ordinibus, juxta panto ante dicta, 4. ut non conferat Ordines nisi subdito et capaci secundum ss. canones servetque requisita canonica quoad locum, tempus, interstitia nec conferat Ordines majores, nisi inter Missarum solemnia, (non tamen ita necessario semper ab ipso ordinante celebranda, quin urgente necessitate ordinandi, si ipse celebrare sine magna difficultate non possit, alio celebrante, ordinare possit, Gobat n. 259.). Haec pleraque aut patent ex ante dictis aut quatenus simul etiam ordinandum concernunt, patebunt amplius ex dicendis sect. seq. de subjecto Ordinis. Quoad episcopum tamen proprium aliqua necessario notanda sunt.

I. *Est solus episcopus proprius ordinandi.*

I. Licite nimirum solus episcopus proprius suo subdito potest 244.
ministrare et conferre hoc Sacramentum Ordinis, non autem alieno seu alterius dioecesis homini sine ejusdem proprii episcopi licentia seu dimissoriis, ut mortaliter proinde delinquat tam ordinans alienum, quam iste alienus faciens se ordinari ab alio, quam a proprio episcopo. Communissima DD. ex l. 1. t. 9. c. 2. et 3. in 6. at novissime conc. Trid. sess. 23. c. 8. de ref. ita decernit: „Unusquisque ab episcopo proprio ordinetur, si secus fiat, ordinans a collatione Ordinum per annum et ordinatus a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, sit suspensus“. Haec concilium, ipsa gravitate poenae satis indicans gravitatem culpae mortalis in contra facientes. * Quae excommunicatio confirmatur per Bullam *Apost. Sedis* hisce verbis: „Incurrunt suspensionem ab Ordinum administratione ipso jure, ordinantes alienum subditum, etiam sub praetextu beneficii statim con-

ferendi aut jam collati, sed minime sufficientis, absque ejus episcopi litteris dimissorialibus; vel etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci litteris testimonialibus.“ Item „Suspensionem per annum a collatione Ordinum ipso jure incurrit, qui, excepto casu legitimi privilegii, Ordinem sacrum contulerit absque titulo beneficii vel patrimonii clerico in aliqua Congregatione viventi, in qua solemnis professio non emittitur vel etiam Religioso nondum professo.“ Adhuc feriuntur aliquae suspensiones contra ordinationes aliquas, indebite factas Romae vel in episcopatibus suburbicariis. *

245. II. Duae tamen sunt exceptiones in jure: prima in eodem Tridentino eadem sess. c. 9: episcopus potest ordinare suum familiarem non subditum, qui per triennium fuerit cum ipso commoratus et cui statim beneficium conferat. Altera habetur l. 1. t. 9. c. 1. in 6. ubi conceditur, clericos posse ordinari a vicinis episcopis sine proprii episcopi licentia, quando iste proprius notorie ordinavit alienos sine propriorum episcoporum licentia. De cetero neque archiepiscopus quidem, seu infra seu extra visitationem licite ordinat subditos suorum suffraganeorum sine horum licentia, sicut nec titularis episcopus quemquam sine facultate Ordinarii; minus episcopus nullatensis seu nullam habens dioecesin, nequidem in loco exempto, de licentia solius praelati seu Superioris illius loci, nisi forte locus esset extra omnem dioecesin. Barb. Palaus, alii cum Diana p. 4. tr. 8. resol. 29. At inquis: Ego ordinari cupiens, sum nullatensis seu locum episcopi proprii ignorans, quippe infans aliunde adductus, parentibus pridem defunctis; a quo ergo ordinandus episcopo? Resp. Gobat n. 288. A nullo posse ordinari licite per se loquendo, sed debere petere a Summo Pontifice facultatem eligendi sibi aliquem Ordinatorem aut certe in certa dioecesi sibi figere domicilium, juxta mox dicenda. Nam

246. III. Triplex porro est episcopus proprius respectu ordinandi, scilicet ratione vel originis vel domicilii vel beneficii. Sic enim statuit Bonif. VIII. l. 1. t. 9. c. 3. in 6. ut nemo possit ordinari, etiam prima tonsura nisi ab episcopo, „qui proprie sit suus vel ratione originis vel ratione beneficii vel ratione domicilii.“ Episcopus proprius *originis* dicitur, in cujus dioecesi natus est ordinandus, ubi scilicet ejus parentes eo tempore habuerunt domicilium, de quo specialiora mox infra. Episcopus proprius *domicilii* dicitur, in cujus dioecesi ordinandus habitat vel saltem habitare incipit animo ibi permanendi. Episcopus proprius *beneficii* dicitur, in cujus dioecesi ordinandus habet beneficium, etsi tenue ac licet de facto ex dispensatione ibi ordinandus non resideat. Quilibet horum titulorum sufficit, ac quicumque horum titulorum episcopus sit proprius et ordinandus subditus, licite ille hunc ordinat et hic ordinatur ab illo. Quare si in una dioecesi v. g. Passaviensi sis natus, in Salisburgensi habites, in Augustana beneficium obtineas, a quovis illarum dioecesium episcopo ordinari licite potes vel dimissorias accipere, si alibi ordinari cupias, secundum omnes. Ac recte resolvit Nav. apud Laym. l. 5. tr. 9. c. 9, si adolescens in una dioecesi natus sit et postea cum patre in aliam dioecesim migrarit atque ab eodem deinde studiorum causa ad academiam alio missus sit, in arbitrio ipsius positum esse,

Ordines vel dimissorias petere ab episcopo originis vel ab episcopo domicilii paterni: nam filius manens cum patre sortitur domicilium patris, neque illud discessu suo amittit, si animum ad patrem revertendi servet et pubes factus alibi domicilium non fixerit. Eodemque modo dicendum in casu, quo quis plura domicilia habet, juxta dicenda inferius. Et adde, etiamsi ab uno eorum episcopo accepisses unum Ordinem vel alterum, v. g. minores et subdiaconatum, posse tamen te ab alio illorum episcopo recipere aliquos Ordines absque facultate prioris episcopi, prout contra Barbosam, Riccium et alios oppositum omnino gratis asserentes cum aliis recte resolvit Diana p. 9. tr. 8. res. 4. et p. 8. tr. 2. res. 9. approbante Gob. n. 304. Haec generatim de episcopis propriis, jam quoad singulos specialiora:

II. *Episcopus proprius originis*

I. Ille tantum est, in cujus dioecesi a parentibus, ibi fixum domi- 247.
cilium habentibus, natus est ordinandus, et non sufficit, quod quis fortuito in itinere, transitu, vel matre negotii causa ad breve tempus commorante in tali dioecesi natus sit, ad hoc ut titulum originis acquirat et ab illius dioecesis episcopo tanquam proprio originis ordinari possit, prout habet communis DD. sententia, Sanch., Lessius, Filliuc. alii cum Laym. cit. n. 19, Diana cit. p. 8. tr. 2. res. 11, Gob. n. 279. Ratio est: quia quando disceditur a jure communi, stricta verborum interpretatio est facienda; atqui proprie nemo dicitur civis loci illius, ubi sic fortuito, per accidens et quasi per transennam natus est, sed illius loci, ubi parentes ejus domicilium suum habent. Quare si pater tuus sit civis Romanus, mater vero tua sic fortuito te peperit Mediolani, diceris quidem physice natus Mediolani, at moraliter seu jurisdictione Romae oriundus. Valascus apud Dianam cit. Barb. apud Gob. ib. Quamquam contrarium sentiant Hurtadus et Leander, probabileque censent Escobar apud Gob. cit. n. 280. et Tamb. de Sacramentis l. 7. c. 7. n. 9.

II. Minus ergo sufficit, si non quidem natus, sed solum baptizatus 248.
sis in hac dioecesi v. g. Passaviensi, ut ideo tanquam originarius ab hujus dioecesis episcopo ordinari possis licite, uti contra Leandrum et alios ex communi docent Tamb. cit. n. 16: nam ratione solius Baptismi non potest quis proprie dici civis originarius vel habere originem in hac civitate; propriam enim originem dat nativitas temporalis, non spiritualis, nec usquam legimus, hujusmodi praerogativam faciendi civem alicujus loci soli ipsi Baptismo fuisse concessam; quamquam verum sit, quando non constat aliunde de loco nativitatis, ex loco Baptismi probari vel praesumi nativitatem; sed hoc aliud est et excipiendum, nisi fuisses infidelis, judaeus vel turca: nam infideles sortiuntur domicilium originis, ubi regenerati sunt, ut proinde fiat civis romanus, qui Romae baptizatur, natus alibi a parentibus infidelibus. Jordanus eumque sequens Gobat n. 280, recte addens, se nolle idem dicere de juvene, qui natus alibi a parentibus Calvinistis, ob deprehensum errorem substantialem in ejus priori Baptismo, rebaptizaretur Monachii.

III. At, quid si non quidem tu, attamen pater tuus natus sit in 249.
ista dioecesi, poterisne ideo tanquam originarius ab istius dioecesis

episcopo ordinari? Negant quidem multi, eo quod hic spectanda sit origo propria, non paterna, cum ly origo propria saepissime saltem significet idem ac ortus vel nativitas. Sed probabilius concedunt Barb. aliique communius cum Diana cit. res. 12, Tamb. n. 11: nam domicilium originis paternae est etiam domicilium tuae originis. Atque ita declarasse Congregationem Cardinalium testatur Diana p. 4. tr. 4. res. 148. et recitat Barb. in Trid. sess. 23. de ref. c. 8. n. 17. atque ita practicari Constantiae, testatur Gob. n. 182. Dico autem, domicilium originis paternae; nam utique ad hoc non sufficit domicilium avi tui: nam si attenderetur avita origo, inquirendus esset ager Damascenus, ubi Adam creatus est, ait lepide Joan. Andreas apud Gob. Quemadmodum etiam non sufficit domicilium originis maternae: nam filius sequitur originem patris, non matris Cod. l. 10. t. 38. n. 3. Excipe, nisi fuisset filius illegitimus vel naturalis: nam talis filius quoad originem sequitur ventrem: quia illegitimorum mater et consequenter ejus patria est notior quam patris. Tunc quoque domicilium matris habetur pro tuo, quando ignoratur paternum. Sed de his satis.

III. *Episcopus proprius domicilii,*

250. I. Ille scilicet, in cujus dioecesi ordinandus habet domicilium habitationis verum et fixum, ubi nimirum reipsa habitat cum animo ibi perpetuo permanendi, quem proinde ejus dioecesis Episcopus tanquam ratione domicilii sibi subditum seu proprium dioecesanum licite ordinare et hic ab illo ordinari poterit. Ubi nota pro terminis: duplex dicitur domicilium, *originis*, de qua jam dixi et *habitationis*, ad quod constituendum duo illa requiruntur, ut nimirum quis reipsa in eo loco habitet, et habeat animum ibi perpetuo permanendi. Et habes animum perpetuo permanendi Romae v. g., si cogites illic permanere semper, donec te aliquid alio avocaverit. Laym. cit. c. 9. n. 10. Quale domicilium quilibet etiam filiusfamilias, si pubes sit, sibi constituere poterit, quamdiu autem non constituit proprium domicilium, gaudet domicilio paterno. Communis apud citatos. Impuberes autem filii semper censentur idem habere domicilium, quod pater, cum ii sibi proprium domicilium constituere non possint. Quin etiam filiifamilias existentes sub potestate matris, si una cum ipsa alio commigrent, sortiuntur maternum domicilium. Comitolus cum aliis apud Gobat n. 299. Ceterum hoc domicilio habitationis constituto sive a te ipso, si pubes sis, sive a parente post nativitatem tuam alio commigrante, non propterea amittitur domicilium originis, cum id sit immutabile Dig. l. 50. t. 1. n. 1. 38. neque translatio postea facta potest auferre jus nativitatis seu originis jam semel acquisitum in illo priori loco originis, ut proinde ab utriusvis domicilii episcopo dioecesano adhuc licite et libere ordinari possis, ut jam supra innui.

251. II. Ad constituendum ergo domicilium habitationis non sufficit sola habitatio quantumvis diuturna in hoc loco, nisi adsit animus hic habitandi perpetuo. Quare si Vienna, ubi domicilium originis et habitationis habebas, venias huc Passavium, etiam cum omni tua substantia, hicque constanter moreris 10. 20. 30. annis, prius tamen declarasti,

te nolle hic figere domicilium, expresse vel tacite habens animum revertendi in patriam, revera domicilium hic non constituisti: nam in iis, quae pendent ab animo nostro, statur potius declaratione expressa, quam facto contrario, Farinac., Menoc., Nav. communis cum Tamb. cit. § 2. n. 31, Gobat n. 296. Nec ideo poteris hic ordinari, nisi mutata voluntate disponas, hic acquirere domicilium. Et hinc studiosi, qui in academia seu universitate aliqua habitant, etiam ultra decennium solum animo ibi absolvendi studia et deinde revertendi in patriam, non contrahunt ibi domicilium atque ideo ab ejus loci episcopo ordinari non possunt, sine dimissoriis episcopi proprii suae originis vel domicilii paterni (aut monasterii, si Religiosi sint), sicut neque eorum filii, si forte eo statu duxerit uxorem: sicut enim is non dicitur episcopus domicilii respectu patris, ita nec episcopus originis respectu filii. Ex communi Dian. p. 8. tr. 2. res. 15. et 17, Laym., Tamb., Gobat cit., Busenb. in medulla l. 6. tr. 5. c. 2. dub. 1. Quapropter quoad forum externum, ut tu alibi natus hic advena ab episcopo hujus loci admittaris ad Ordines, tanquam ejus dioecesanus seu in ejus dioecesi domicilium habens, debes testibus vel aliter probare animum tuum hic perpetuo manendi; sicut etiam quando non constat de certa declaratione animi per verba, recurrendum est ad conjecturas, inter quas haec est receptissima, si quis 10 annis alicubi habitavit, praesumitur in eo dubio ibi voluisse figere domicilium. Sed de his auctores, nominatim Menochium, Farinacium, alios videant, quorum nosse interest.

III. E diverso quoque ad constituendum domicilium habitationis **252.** non opus est, ut quis diu inhabitet, sed sufficit, si animum constantem inhabitandi habeat, donec aliud eum avocet. Laym. cit. n. 10. aut quando alicubi advena identidem supplicas pro consequenda civitate illius loci, tunc enim jam acquiris domicilium cum jure petendi illic Ordines. Jordanus cum Gobat n. 292. Quare primo horae quadrante, quo incipis habitare in aliquo loco, cum animo claudendi illic vitam, acquiris illic domicilium habitationis cum jure ad Ordines ab ejus loci episcopo suscipiendos nec perdes, donec reipsa inde abeas decernasque nunquam amplius ibi constanter habitare, Sanch. l. 3. de matr. disp. 23. cum aliis: ut si Vienna venisti Augustam emistique vel conduxisti domum ad inhabitandum declarastique, te velle hic domicilium habere seu perpetuo manere, etsi non transtuleris huc majorem partem tuae substantiae, poterit tamen cras filius tuus petere Ordines ab episcopo Augustano. Barb., Jordanus, alii cum Gobat n. 295. Adde, quae dicam infra. Ac proinde crebro fit, ut quis duplex domicilium habeat, ut notant Doctores nominati, quando nimirum constanter jam in hoc jam in illo loco moraris, ut cogites partim in hoc partim in illo transigere totam vitam; ut si soleas perpetuo aestate in una dioecesi habitare, hyeme in alia, idque etiamsi non omnino mathematice aequalibus temporibus, sed prope aequalibus, jam diceris habere duo domicilia vera et fixa, ut tanquam utrique Episcopo ratione domicilii subditus ab utrolibet ordinari possis, uti cum aliis notat Diana p. 8. tr. 2. res. 14. et late Lugo resp. mor. l. 1. dub. 37. Tuus tamen filius ab illo tantum episcopo ordinari deberet, in cujus dioecesi natus est; quodsi fortuito alibi extra utramque dioecesim natus esset, jam ab utrovis episcopo

ordinari posset, quia tunc utervis censebitur ejus proprius episcopus originis. Diana cum aliis ib. Tandem ad hunc effectum Ordinationis non sufficit in hac dioecesi habere solum *quasi domicilium*, in quo quis scilicet non perpetuo, sed solum majori parte anni intendit habitare: etsi enim hoc sufficiat pro aliis Sacramentis necessariis recipiendis, non tamen pro receptione Ordinum, qui requirunt majorem delectum et cognitionem personarum. Communis apud citatos.

IV. *Episcopus proprius ratione beneficii.*

253. Tandem quilibet licite potest ordinari ab episcopo in cujus dioecesi ordinandus habet beneficium ecclesiasticum: nam per beneficium clericus fit subditus ei episcopo et civis loci, in quo est beneficium. Communis DD. Idque extensive verum est, 1. etiamsi beneficium sit admodum tenue, nec praebens sufficientem sustentationem: quia etiam beneficium tenue est verum beneficium atque constituit te subditum episcopo, in cujus dioecesi illud obtines, quamquam tunc Ordinem suscepturus majorem debeas supplere de patrimonio, quantum necesse est ad honestam sustentationem, ut notat Tamb. cit. § 2. n. 26. 2. Etiamsi beneficium illud sit simplex nec requirens illum Ordinem, quem desiderat beneficiatus neque requirat residentiam, quia hanc Bonif. VIII. non requirit. 3. Etiamsi beneficium illud non habeas ad titulum, sed solum ad commendam perpetuam vel si sit solum praestimonium aut beneficium solum manuale etc. 4. Etiamsi clericus ille habeat plura beneficia in diversis dioecesibus, a quolibet earum Episcopo ordinari poterit, quia civis earum ratione beneficii legitime subditus est. De his et hujusmodi pluribus minutiis videre potes auctores allegatos apud Tamb. cit. et Gobat n. 310, non enim juvat hisce immorari.

254. Simili quadam ratione beneficiati domicilium acquirunt in aliqua dioecesi cum jure ad suscipiendos Ordines ab illius dioecesis episcopo: 1. Ipsa lege per principis privilegium vel statutum; per adeptionem dignitatis vel praelaturae in eo loco, per monachatum, clericatum, lecturam seu professuram publicam, per matrimonium etc. Jordanus apud Gobat n. 290. 2. Officiales suscipientes officia perpetua alicujus loci, quamquam non efficiantur cives illius loci, acquirunt tamen domicilium pro se et filiis ac proinde libere a dioecesano poterunt ordinari, Rebuffus, Barb., Jordanus apud eundem n. 301. 3. Barones et nobiles censentur cives omnium locorum, in quibus possident feuda possuntque illic eorum filii ordinari ab Ordinario, esto, pater non habitet in loco illius feudi. Diana cit. p. 8. tr. 2. res. 16. post alios. 4. Filius regis aut ducis potest ordinari in quavis dioecesi, sita inter fines regni vel ducatus paterni. Gobat n. 300. Sed de his utique plus satis.

Sectio IV.

De subjecto Ordinis.

Summarium.

255. Subjectum Ordinis valide suscipiendi est solus mas baptizatus, unde
256. Incapax est omnis femina, nec
257. Diaconissae olim erant initiatae sacro Ordine, sed ita dicebantur ob alia munera.
258. Quid de hermaphroditis?
259. Ordinandus adultus debet habere intentionem.
260—262. Infantes et pueri ante usum rationis valide ordinantur,
263. Uti et amentes, furiosi, ebrii, dormientes, non tamen licite, nam
264. Ut quis licite suscipiat Sacramentum Ordinis, debet esse
265—268. In statu gratiae,
269—271. Confirmatus et ordinate non per saltum suscipiens,
272. Nec irregularis, ubi
273—275. Quid et quotuplex irregularitas ex delicto,
276—284. Ex defectu
285. Non censura ligatus.
286. Quid excommunicatio?
287—289. Quid et quotuplex interdictum?
290—294. De aetate requisita ad Ordines licite suscipiendos.
295—298. De probitate, scientia et examine ordinandi.
299—303. De litteris dimissoriis.
304. Titulus sustentationis seu mensae.
305. Alius est titulus beneficii,
306—308. Alius patrimonii,
309. Alius paupertatis.
310—311. Quae sint poenae in ordinatos sine titulo?
312—314. De loco et tempore ordinandorum.
315—316. De interstitiis inter Ordines suscipiendos.
317—320. Qualia privilegia circa praedicta habeant Regulares?

§ I. *Quodnam sit subjectum Sacramenti Ordinis valide suscipiendi?* **255.** *Est solus mas baptizatus et adultus, habens intentionem.* Ita omnes.

I. *Est solus mas baptizatus.*

I. Certum est, Sacramenti Ordinis ipso jure divino incapacem esse **256.** inprimis omnem hominem non baptizatum, ut habetur Dec. l. 3. t. 43. c. 3. cum, ut supra dictum, Baptismus sit janua Sacramentorum: Baptismo enim nascimur ad vitam spiritualem, reliquis omnibus Sacramentis vita spiritualis gratiae in nobis vel augetur tantum vel amissa reparatur; quare si sacerdos v. g. deprehenderetur non fuisse valide baptizatus ob defectum substantialem in ejus Baptismo commissum, postea suppleto Baptismo omnes Ordines, quippe antea nulliter collati, necessario reiterandi essent. De quo late Gobat tract. 1. casu 14.

II. Deinde ipso jure divino Sacramenti Ordinis incapax est omnis femina. Dec. l. 5. t. 38. c. 10. et communissima omnium catholicorum. Constat in primis ex perpetuo sensu et praxi Ecclesiae, cui id semper fuit persuasum, ideoque nunquam permisit feminam ordinari, cum et

ipse Christus nullam feminam nec propriam quidem matrem ordinaverit. Ratio autem est: quia Ordines seu gradus ecclesiastici pro iis a Christo instituti sunt, qui eminentiam dignitatis, potestatis ac officii prae aliis fidelibus in Ecclesia, praesertim in ordine ad sanctissimum Missae sacrificium convenienter obtinere possunt; tales autem non sunt mulieres, quippe quae ob sexus infirmitatem viris subditae esse debent, Gen. 3. Quo alludens Apostolus 1. Cor. 14: „Mulieres in ecclesia taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit", et mox infra: „Siquidem autem volunt discere, domi viros suos interrogent: turpe est enim mulieri loqui in ecclesia." Haec Apostolus. Atqui similiter, immo multo magis turpe esset, mulierem in Ecclesia Deo sacrificium offerre, aut sacrificanti ministrare solemniter.

257. III. *Diaconissae* (quarum frequens mentio in conciliis, et historiis ecclesiasticis) sine dubio non fuerunt consecratae sacro Ordine diaconatus, sed fuerunt feminae olim deputatae ad aliquod ministerium in Ecclesia obeundum, maxime circa feminas, quod honestius ac decentius ab iis, quam a viris diaconis vel presbyteris obiri poterat: diaconus enim graece, latine significat ministrum, Diaconissa ministram. Sic enim Clemens l. 8. c. 28. apud Laym. c. 6. n. 3. scribit: Diaconissa non benedicit nec facit aliquid eorum quae diaconi vel presbyteri faciunt, nisi quod januas custodit, et presbyteris ministrat, cum mulieres baptizant, idque propter decorem et honestatem. Sic ille. Erat ergo officium illarum mulierum, inprimis assistere ad ostium ecclesiae, ubi mulieres ingrediebantur, ut dignas admitterent et indignas arcerent, quemadmodum eo fine ostiarii manere debebant ad ostium, ubi viri ingrediebantur, ut indicat ipse Clemens l. 2. c. 57. Vasq. disp. 245. sapienter addens: Quod tamen satis non est, ut dicamus, eas fuisse ordinatas ostiarias, nam illis non erat demandata custodia templi, sicut ostiariis, sed adjuvabant in hoc ostiarios, pro ipsis stando ad portas illas mulierum, quia id magis honestum videtur. Alterum officium erat, inservire in Baptismo mulierum, eas instruendo, praeparando, abstergendo frontes, dum in Baptismo oleo sancto inungebantur, ne aspicerentur a viris. De quibus late et fundamentaliter Vasq. disp. 246. ex quo Laym. cit. et Gobat n. 88. addens: Diaconissas etiam ideo dictas esse, quod essent legitimae uxores diaconorum, sed separatae a toro conjugali, sicut etiam presbyterae vel episcopissae nuncupantur eae, quas mariti promoti ad eam dignitatem deseruerant continentiae servandae causa.

258. IV. At quid de hermaphroditis (homines sunt utriusque sexus, viri ac feminae organis simul vel etiam successive instructi)? Mi bone tyro, ego cum Gobat casu 2. n. 32. omnino parcerem castis tuis auribus, ne cogitare incipias nunquam forte antea cogitata neque etiamnum cogitanda, sed remitterem te ad probatos auctores, nominatim Vasq. cit. disp. 245, Sanch. l. 7. de matrim. disp. 106, Lugo respons. moral. l. 1. dub. 31, Tamb. de Sacram. l. 7. c. 6. § 1. n. 5, nisi non semel nec rarissime ipse praesens vidissem talia interrogari ex tyronibus in examine Ordinandorum, ejusmodi libris raro instructis. Accipe ergo brevi compendio ex auctoribus citatis. 1. Si quidem in tali homine praevaleat constanter sexus femineus, simpliciter incapax est sacrae

ordinationis, quia simpliciter non vir, sed femina est. Idemque dicendum foret de eo, qui nullum haberet sexum, quale natum esse refert Livius Dec. 4. l. 1, talis enim revera non esset vir. Tamb. cit. § 1. n. 6. 2. Si quidem in eo praevaleat sexus virilis, capax est Ordinis, sicut et matrimonii ideoque valide ordinaretur, quia simpliciter vir est; attamen non licite, nisi per dispensationem Pontificis, quia hermaphroditus irregularis est ex communi sententia cum Suar. de censuris disp. 51. sect. 2, Bonac. de conf. disp. 7. q. 2. n. 15, etsi id negent Toletus, Formar. Hurtadus, alii. Et esto in rigore non sit irregularis, certe tamen adhuc non esset ordinandus, quia per se monstruosum esset ordinari hominem aliquo modo tandem feminam. 3. Eum, in quo uterque sexus aeque praevalet, utrum sit capax Sacramenti Ordinis, aliqui affirmant, alii communius negant; omnes autem consentiunt, non esse licite ordinabilem, utpote irregularem, et maxime monstruosum. Vide DD. citatos apud Tamb. cit. n. 5. 4. Si hermaphroditus sexum praevalentem mutavit, si quidem ex muliere erupit in virum (quod aliquando evenisse constat), utique evadet capax Ordinis, quia debet attendi praesens status, in quo simpliciter est vir. Quinimmo si ita in virum evadat, ut in nullo remaneat femina, neque irregularis erit, sed licite ordinaretur (secus si remanet etiam femina, juxta modo dicta n. 1. et 3.) Contra vero si ex viro desciscat in mulierem (quod quidem fieri posse ego nunquam credidi nec factum esse hactenus usque auditum, sed ecce anno 1680. pro certo refertur is casus contigisse Viennae), utique evadet incapax sacri Ordinis, quia secundum praesentem statum, femina esse supponitur, non vir. At quid si talis antea adhuc vir jam fuisset ordinatus sacerdos et postea desciscat in feminam? Supposito casu, respondet Lugo sup. cit., talem fuisse verum sacerdotem, characterem per eam mutationem minime amittere, attamen imposterum amplius nequaquam valide consecraturum vel absoluturum a peccatis: sicut anima sacerdotis separata a corpore characterem servat, cum sit indelebilis, non tamen posset consecrare vel absolvere, quia exercitium Ordinis conceditur supposito, idest homini, non vero solum animae. Ratio ergo petenda est ex dictis c. 1. n. 70. Quia enim character non est ipsa potestas immediate activa, sed signum potestatis exercendae in supposito humano et virili tantum ipso jure divino; sicut ergo anima sacerdotis separata a corpore nihil amplius efficit, ita et in proposito casu, anima sacerdotis destituta corpore virili et jam feminam constituens, nihil amplius efficiet.

II. *Et adultus, intentionem habens.*

Eodem divino jure incapaces sunt et invalide suscipiunt Sacra- 259.
mentum Ordinis omnes adulti inviti vel non voluntarii, utpote vel animo repugnante vel ficte et simulate tantum vel negative omnino se habendo, nihil volentes aut nescientes etiam quid agatur aut qui in somno, ebrietate, amentia susciperent aliquem Ordinem. Quae omnia, sicut et qualis requiratur et sufficiat intentio in suscipiente Ordines, jam generatim explicata et satis applicata habes c. 2. n. 139. Unum et alterum dubium restat explicandum.

Ergone etiam infantes et pueri ante usum rationis valide ordinantur?

260. Ita, valide ordinantur, at minime licite, ut de se clarum est. Ita (contra Durandum et alios quosdam) omnino com. DD. sent. D. Th., D. Bonav., Scotus 4. d. 25, Richard., Paludan., Major., Sylv., Vivald. aliique recentiores cum Vasq. disp. 226. c. Laym. cit. c. 6. n. 5. atque certum omnino asserit Pal. apud Gobat n. 505. Et sumitur ex Dec. l. 5. t. 29. c. un. ubi de clerico, qui ante annos discretionis inferiores Ordines susceperat, postea falso et temere credens, se etiam suscepisse diaconatum, absque diaconatu sacerdos ordinatus fuerat, rescribit et statuit Innoc. III., ut post injunctam impletamque poenitentiam diaconatus solum suppleatur: ubi clare supponit Pontifex, posse quem infra annos discretionis ordinari, et lex divina non reddit infantem incapacem Sacramenti. Ratio ergo est: quia infans sine intentione propria per intentionem Christi et Ecclesiae est capax Sacramentorum, quae non involvunt conditionem suo statui repugnantem, ut constat in Baptismo, Confirmatione, Eucharistia; atqui etiam Sacramentum Ordinis in sua collatione non involvit conditionem repugnantem statui infantili, cum essentialiter non involvat actum proprium suscipientis, ut dictum fuit; ergo est capax Sacramenti Ordinis, aeque ac Baptismi, Confirmationis etc.

261. Non obstat, quod infans nondum possit exercere actum Ordinis collati: quia naturale est, quod prior sit potestas, potentia et actus primus, quam exercitium potestatis et actus secundus et, inquit Scotus 4. d. 25. q. 1, potest optime in aliquo potestas subsistere absque potentia proxima ad exercitium illius potestatis propter aliquod impedimentum. Unde etiam caecus, mutus, surdus, mancus, truncus pedibus valide ordinaretur, etsi jure naturali inhabilis esset ad exercitium actuale Ordinum, idque perpetuo. Minus urget illud, quod in ordinato requiratur acceptatio potestatis traditae, dicit enim episcopus ordinans, *accipe potestatem;* sed infans non potest acceptare; ergo nec ordinari. Negatur enim major simpliciter: quia illud *accipe potestatem* solum significat, quod ordinans conferat potestatem, non per modum contractus vel donationis acceptandae, sed per modum efficacis imperii et operationis, quasi dicat: Confero tibi, habeas potestatem talem etc. Quemadmodum etiam infanti baptizans dicit: Accipe sal sapientiae etc. et infanti regi creato dici posset: Accipe potestatem regendi etc. Et certe potuisset a Christo institui talis forma Baptismi: Accipe characterem christiani hominis; et tamen adhuc potuisset conferri infanti. Vide dicta de contactu materiae.

262. Multi tamen cum D. Th. et Bonav. excipiunt episcopatum, censentes, infantem non posse valide ordinari episcopum, eo quod episcopatus contineat matrimonium spirituale episcopi cum ecclesia sua, quam episcopus consecratus censetur sibi desponsare, seu quia episcopus consecratur in pastorem ecclesiae, ad quod munus est incapax, qui ratione caret. Verum hac ratione probaretur, etiam infantem non posse ordinari sacerdotem quoad potestatem absolvendi. Et ideo infantem etiam episcopum consecrari posse concedunt alii communius. Dominicus Sotus, Vasq., Palaus, Filliuc., Dicastillus, alii apud Tamb. cit. lib. 7. c. 6. § 1. n. 12, Gobat casu 13. n. 506, licet non possit ei conferri juris-

dictio, Diana p. 8. tr. 1. res. 32. cum aliis fuse. Tandem utrum talis infans majoribus ordinatus, perductus ad annos pubertatis teneatur servare castitatem, dicam c. 6. cum de obligationibus clericorum.

An etiam amentes, furiosi, ebrii, dormientes?

I. Perpetuo amentes aeque ac infantes valide ordinarentur ob eandem rationem, at multo minus licite. Quem enim ad finem perpetuo incapaces exercitii S. Ordinis insignirentur sacri Ordinis potestate? De infantibus spes est exercitii futuri. II. Amentes vel furiosi temporales, qui nimirum aliquando ratione usi, postea in amentiam inciderunt aut per intervalla amentes sunt (uti et dormientes et ebrii), ne valide quidem ordinarentur, posito quod nunquam ordinari voluerint vel petierint: tunc enim censentur non velle ordinari et esse habitualiter inviti; nolentibus autem et habitualiter invitis nec valide nec licite confertur Sacramentum. Infantes autem et perpetuo amentes non censentur habitualiter inviti, cum nunquam voluntatis usum habuerunt, ideoque supplente intentione Christi et Ecclesiae valide ordinantur, sicut et baptizantur, confirmantur etc. III. Et posito, illos ante amentiam, furorem, somnum, ebrietatem voluisse et petiisse, Ordines suscipere, regulariter tamen adhuc invalide ordinarentur, quia non potuerunt velle suscipere Ordines, nisi more christiano, quo Ecclesia catholica conferre solet; Ecclesia autem non confert Ordines amentibus, dormientibus et maxime ebriis. IV. Si tamen supponas eorum intentionem etiam ad hunc statum se extendisse, omnino fatendum erit, eos valide ordinandos, etsi illicitissime. Certe Laym. cit. c. 6. n. 4. absolute scribit, amentem capacem esse sacrae Ordinationis, dummodo si prius rationis usum habuerit, in Sacramenti susceptionem actualiter consenserit eumque consensum actuali voluntate non retractarit. Hactenus quoad valorem. Jam quoad licitum esto **263.**

§ II. *Quae requirantur, ut quis licite suscipiat Sacramentum Ordinis?* **264.**

Varia sane requiruntur, omnia ad quatuor capita reduco: *1. Ut sit in statu gratiae, 2. ut sit confirmatus et ordinate suscipiens, 3. non sit irregularis nec censura ligatus, 4. ut habeat seu adsint et observentur reliqua requisita canonica, utpote aetas, probitas, scientia, examen et approbatio episcopi, dimissoriae, titulus sustentationis, item locus, tempus, interstitia.* Est tota certa apud omnes et esset sane vastissimae tractationis, sed conabor compendio comprehendere. Tyroni ad capessendos sacros Ordines sufficit et necessarium est; grandior factus, ampliorem notitiam apud auctores allegandos acquirere poterit.

I. *Sit in statu gratiae:*

I. Ratio est: quia Ordo est Sacramentum vivorum, per se et ex institutione sua conferens gratiam secundam ideoque supponit, ordinandum jam esse in statu gratiae, adeo ut certum sit, peccare de novo mortaliter, qui conscius criminis letalis, nec Confessione vel contritione prius deleti suscipit aliquem Ordinem, quem constat esse Sacramentum. Constat ex communi doctrina de ponentibus obicem gratiae sacramentali. Attamen talis valide ordinaretur et characterem susciperet et insuper **265.**

jus ad non solum gratias actuales conferendas suo tempore, sed etiam ad gratiam sanctificantem ablato obice infundendam, cum in probabili multorum sententia tunc sit Sacramentum informe, gaudens privilegio reviviscentiae juxta dicta c. 1. n. 30.

266. II. Quia ergo *prima tonsura* non est Sacramentum, ideo non peccaret graviter, qui permitteret se attonderi in clericum in eo statu, non praemisso ullo dolore de suis peccatis. Quin etiam quia valde probabile est, neque quatuor Ordines minores esse Sacramenta, ideo cum Gobat n. 26. non damnarem peccati mortalis, qui permitteret se initiari uno illorum Ordinum, conscius letalis delicti, modo confiteretur ante Communionem, cum valde probabile sit, tunc abesse sacrilegium.

267. III. Ergone susceptturus Sacramentum Ordinis et conscius sibi letalis noxae, necessario deberet prius confiteri? Resp. ratione susceptionis solius Ordinis Sacramenti non necessario debet prius confiteri, sed sufficere elicere contritionem, saltem bona fide aestimatam: tunc enim per accidens Sacramentum Ordinis ei conferret gratiam primam, juxta dicta c. 1. n. 22. At quia simul etiam communicabit, omnino tenetur prius confiteri, si habeat copiam confessarii, idque ex speciali praecepto Conc. Trid. Quemadmodum eadem ratione tam ordinans, quam ordinandus Ordinibus sacris debent esse jejuni jejunio naturali, D. p. 1. d. 75. c. 4. quia saltem Communio, si non Ordinatio hoc requirit. Ceterum neque ordinaturus neque ordinandus tenetur jejunare pridie ordinationis, cum nullus textus juris id requirat, neque DD. de eo mentionem faciant, teste Gobat casu 9. n. 357.

268. IV. At qualis est obligatio communicandi in sacra ordinatione? Resp. Certe gravis vix ulla: nam neque subdiaconi nec diaconi sub mortali obligantur sumere sacram Hostiam ut (aliis tacentibus) singulariter docent Quintanadvennas singulari 17. n. 2. Tamb. et Gobat mox citandi, cum nullus textus juris seu lex scripta, nulla consuetudo habens vim legis graviter obligantis id imperent; neque rubricae Pontificalis sic disponentes indicent praeceptum grave, sed solum consilium et directionem ad majorem decentiam et reverentiam sacrae ordinationis, quae sine dubio negligenda non sunt. At vero neomystas seu sacerdotes initiatos sub mortali obligari ad Communionem, volunt idem Quintanadvennas ib. n. 3, Tamb. l. 7. de Ordine c. 2. § 6. eo fundamento, quod omnes neomystae consecrent et sacrificent cum episcopo; ergo sub mortali tenentur participare de suo Sacrificio, sumendo sacram Hostiam, cum sumptio sit de essentia vel certe de substantiali integritate Sacrificii. Attamen hoc merito non audet dicere Gobat n. 359: Etenim videtur valde durum et a christiana pietate alienum, aliquem mittere in infernum aut dicere, quod aliquid sit peccatum mortale sine evidenti et certa ratione; sed ratio ista allegata nullo modo est evidens et certa, cum nusquam extet lex, quae obliget saltem graviter neomystas ad consecrandum seu proferenda verba consecrationis cum episcopo formaliter et significative cum intentione consecrandi, quin possint ea proferre solum materialiter in signum potestatis acceptae, ut parte 2. suo loco videbitur. Deinde sacrificans non tenetur hostiam sumere, nisi a se consecratam; atqui non obligantur neomystae habere inten-

tionem consecrandi particulas, quae ipsis praebentur, cum sine dubio licite possint iis praeberi hostiae aliae antea consecratae et possunt etiam absque omni peccato restringere suam intentionem ad hostiam principalem et non alias particulas appositas episcopo ad consecrandum.

II. *Confirmatus et ordinate suscipiens.*

I. Confirmatus debet esse, qui Ordines, immo et primam tonsuram 269.
accipere vult. Sic enim conc. Trid. sess. 23. c. 4. de ref. statuit: Prima tonsura non initietur, qui Sacramentum Confirmationis non acceperit. Ratio videtur esse: quod non sit conveniens, eum, qui nondum est confirmatus in fide Christi, fieri specialem ministrum Christi cum potestate ministrandi circa Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi, ideoque character Confirmationis necessitate praecepti praerequiratur, ut quis licite accipiat characterem Ordinis; sine dubio autem non necessitate Sacramenti, quin valide ordinaretur non confirmatus, nec ullam censuram incurreret, secundum omnes. Et quidem praeceptum illud ad praemittendam Confirmationem sacrae Ordinationi obligare graviter, adeo ut mortaliter delinqueret non confirmatus scienter suscipiens Ordines, affirmant quidem graves Doctores Tol., Bonac, Nugnus, Tannerus, Palaus, alii apud citandos; sed probabilius id negant alii communius, Suar., Valentia, Coninch. alii cum Diana p. 2. tr. 16. res. 4, Gobat n. 20: eo quod verba illa conc. Trid. non significent obligationem gravem nec ullum aliud extet de hoc praeceptum obligans graviter, ut proinde ratio data n. praec. etiam hic vim habeat. Venialiter tamen delinquere talem contra ordinationem Ecclesiae, consentiunt DD. communius, quamquam idipsum, ut probabile, neget Tamb. de Sacramentis l. 3. c. 3. § 3. n. 5. addens: Episcopum quidem ipsum scienter ordinantem non confirmatos, a delicto veniali non excuso, quia magis ad ipsum pertinet, directiones conciliorum diligenter custodire.

II. Ordinate etiam et *non per saltum* Ordinandus debet suscipere 270.
Ordines, habito videlicet jam cum prima tonsura Ordine inferiori, dum vult suscipere Ordinem superiorem, ut sic superior Ordo non suscipiatur ante inferiorem, Dec. l. 5. d. 29. c. un. et nullus ante primam tonsuram. Trid. sess. 23. c. 2. quia Ordines sunt velut gradus subordinati, quibus clerici ascendunt ad dignitatem sacerdotii.

III. Valide tamen aliquis ordinaretur per saltum v. g. presbyter, 271.
etiamsi antea non fuisset diaconus, immo nullum alium inferiorem ordinem suscepisset, Dec cit. Estque communis sententia DD. apud Laym. cit. c. 6. n. 5. et constat ex praxi Ecclesiae. Nam si aliquis per saltum ordinatus est, non iteratur Ordo sic susceptus, sed Ordo omissus suppletur juxta Dec. p. 1. d. 52. c. un. Et ratio est: quia superior non includit essentialiter inferiorem Ordinem, excepto solo episcopatu, qui essentialiter includit, vel supponit presbyteratum, ut alibi jam indicavi.

IV. At vero minime licite, sed graviter peccat, scienter, et voluntarie sinens se ita ordinari per saltum: quia agit contra praeceptum Ecclesiae in re gravi, et insuper eatenus suspensus manet, ut nequeat obire officia Ordinis ita suscepti neque ascendere ad alium superiorem, donec ab episcopo, Ordine omisso suppleto, dispensetur. Communis

cum Nav., Suar., Palao apud Gobat n. 711, etsi id alii negent, sed manifeste significat et supponit Trid. sess. 23. c. 14. de ref.: „Cum promotis per saltum, si non ministraverint, episcopus ex legitima causa possit dispensare.“ Ad quid autem dispensatio, si nullum adesset vinculum dispensandum alicujus censurae? Et consequenter si in tali Ordine suscepto per saltum etiam temere ministravit, jam etiam factus irregularis, a solo Papa jure ordinario dispensaretur, sicut etiam si ministrasset in alio Ordine non suscepto: de his mox amplius.

III. *Non irregularis.*

272. Irregularitas enim est *inhabilitas canonica ad Ordines suscipiendos et in susceptis ministrandum.* Est nimirum impedimentum a jure canonico inductum, quo quis inhabilis fit directe et primario ad Ordines ecclesiasticos suscipiendos, secundario etiam ad jam susceptorum Ordinum exercitium ac usum ob reverentiam divinorum. Quare palam est, nullum irregularem durante irregularitate licite ordinari posse, sicut nec in suscepto jam Ordine seu licite seu illicite, ministrare potest. Hujus variae sunt species, varie a variis enumeratae, sed generatim communiter duplex assignatur species irregularitatis *ex delicto* et *ex defectu*, ad quas omnes species reliquae reducuntur. Enumero et explico eas brevissime.

Irregularitas ex delicto,

273. Est, quae ex delicto proprio incurritur eaque potissimum quadruplex. I. *Ex abusu Sacramenti*, ob iteratum Baptismum scienter et serio factum, quando scilicet scitur, primus Baptismus non fuisse nullus, tam rebaptizans quam rebaptizatus irregulares fiunt, sicut et permittens se baptizari ab haeretico. II. *Ex abusu sacri Ordinis* eoque multiplici: 1. cum quis suscipit Ordinem sacrum, non autem quatuor minores, quando est irretitus aliqua censura. 2. Suscipiens eundem ab haeretico, excommunicato. 3. Suscipiens duos Ordines sacros uno die, non item si uno die suscipiat quatuor minores et subdiaconatum. 4. Faciens se promoveri per saltum, idest transiliendo unum Ordinem. 5. Cum quis uxoratus uxore vivente extra casus in jure concessos suscipit Ordines. 6. Cum quis clericus solemniter et facienter exercet actum proprium Ordinis sacri, quem non suscepit. 7. Ex malo usu Ordinis cum violatione censurae, cum quis exercet actum Ordinis, a quo est suspensus aut si est excommunicatus. Ita omnes scribentes de irregularitate.

274. III. *Ex delicto quocumque enormi*, habente annexam publicam infamiam ex jure, si scilicet sit notorium et depositione dignum, ut adulterium, raptus, incestus, sodomia, perjurium in judicio. IV. Specialiter ex *delicto homicidii* voluntarii injusti mortaliter peccaminosi et mutilationis similiter mortaliter injustae, ut proinde hanc irregularitatem tunc solum incurras, quando cum peccato mortali injustitiae contra quintum praeceptum decalogi, utpote vel directe intendens vel saltem indirecte, exercendo aliquam actionem de se valde periculosam, cum praeviso gravi periculo secuturae mortis vel mutilationis alterius aliquem occidis vel mutilas, atque adeo si des operam rei etiam licitae, v. g. equum

furto ablatum abigendo, unde sequatur mors aut mutilatio; si tamen illa actio non sit hic et nunc ita periculosa ad occidendum vel mutilandum aliquem, ut pecces mortaliter contra jus naturae, praecise ratione periculi praevisi occidendi vel mutilandi non eris irregularis. Multo minus eris, si des operam rei licitae de se non ita periculosae: ut si infirmarius, etiam Religiosus, etiam confessarius, moveat vel moveri faciat infirmum in lecto, ut vel cibum capiat vel quietius jaceat, uti latius deduxi in quinto praecepto. Ex communi DD. Valentia, Coninch., Tanner., alii cum Diana p. 4. tr. 2. res. 10, Gobat n. 668.

Denique universaliter adde duo: 1. Nullum crimen inducit irre- 275.
gularitatem in foro conscientiae, nisi illud patrans sciat illi annexam esse irregularitatem. Ita post Nav., Regin., Sanch., Coninch., Peregrinum. Merollam., Bonac. alios, fuse Diana modo cit. tr. 2. res. 75. 2. Quando dubitas, an vere admiseris aliquod ex iis criminibus, quibus annexa est irregularitas, non es habendus irregularis, sed stante illo dubio post moralem inquisitionem veritatis perseverante, potes te gerere, ac si scires, te non patrasse illud, ut ex Suar., Sanch., Laym., Francirco Bardi satis dixi p. 1. decal. c. 1. n. 96. et rursus p. 5. Excepto tamen dubio facti de homicidio in casu, quo constat, homicidium esse patratum, et tu scias te commisisse actum mortaliter injustum, ex quo potuit sequi mors aut mutilatio, dubitans autem, an fuerit secuta ex tuo facto necne; ut si inter plures injuste invadentes et percutientes inimicum, etiam tu percussisti, ejaculatus es, dubitas autem, an tu vel alius letaliter tetigerit, debes te pro irregulari gerere, donec scias ex tuo facto mortem vel mutilationem non esse secutam, quia ita expresse deciditur in jure, Dec. l. 5. t. 12. c. 12. et 18.

Irregularitas ex defectu.

Dicitur, quae ex solo defectu aliquo inducente indecentiam in 276.
Sacris, etiam sine proprio delicto vel culpa incurritur, eaque multiplex: I. *Ex defectu Sacramenti*, ut jam per illud non possit tam perfecte significari unio seu conjunctio Christi cum Ecclesia, sicut solet significare. Quale impedimentum est *bigamia*, eaque triplex, 1. *realis* et proprie dicta, quando nimirum quis successive ducit duas legitimas uxores et cognoscit carnaliter utramque: quia nimirum sic dividit carnem suam in duas vel plures, et ideo non repraesentat perfecte unionem Christi cum Ecclesia nec est idoneus minister Christi. 2. *Interpretativa* bigamia, cum quis habet copulam carnalem cum legitima uxore, postquam fuit ab altero intra vel extra matrimonium carnaliter cognita. 3. *Similitudinaria*, cum quis jam sacris Ordinibus initiatus contrahit invalide matrimonium cum aliqua cognoscitque eam carnaliter. Ex communi scribentium de irregularitate et citati omnes.

II. *Ex defectu animi.* Irregulares sunt inprimis illiterati et inscii 277.
requisitorum ad exercitium Ordinum, de quibus § seq., adeoque etiam neophyti, idest recenter conversi neque sufficienter instructi judicio episcopi, deinde a fortiori omnes amentes, stulti, phrenetici et tandem pagani, Judaei, haeretici publici, nam si fuisti occulte haereticus ac deinde legitime absolutus, non es irregularis. Tanner et alii cum Laym. l. 1. tr. 1. p. 5. c. 7. n. 28, l. 5. t. 2. c. 15. in 6. statuitur, posse ordinari

jam catholicum filium haeretici parentis ante mortem conversi. Quin simpliciter filium haeretici ad fidem orthodoxam conversum non esse habendum pro irregulari, in iis locis, in quibus haeresis non parit infamiam, seu haeretici tolerati sunt, ut in Germania, docent Sanch. l. 2. decal. c. 27. n. 28, Henriq., Sayr, Emman. Sa, Tanner. alii cum Laym. loc. cit. subjiciente, saltem debere esse certum cum talibus posse dispensari per privilegium dispensandi super omni irregularitate, praeter eas, quae ex homicidio voluntario, mutilatione, bigamia et natalium defectu contractae sunt. * Memorata sententia practice non est amplius probabilis, uti constat ex sequenti responso S. Inquisitionis 14. Dec. 1890:

Illme et Rme Domine!

„Supplicibus litteris Fulda datis die 21. Aug. anni currentis Amplitudo Tua una cum aliis episcopis ad SS. Reliquias S. Bonifacii congregatis, haec postulata proponebat:

1. scilicet ut declararetur, num et quatenus irregularitates, quibus subjacent haeretici eorumque descendentes, istis in regionibus obtinere censendum esset; et quatenus affirmative,

2. ut tum ordinationes absque harum irregularitatum dispensatione, a quopiam ex petentibus usque adhuc impertitae, beneficio sanationis munirentur, tum ut cuivis ex ipsis super hujusmodi irregularitatibus dispensandi facultas in posterum impertiretur:

Re ad examen vocata, in Congregatione habita die 24. Nov. pp. Emi Dni Cardinales una mecum Inquisitores generales decreverunt:

Quoad *primum:* Affirmative; et haereticos ad fidem catholicam conversos ac filios haereticorum, qui in haeresi persistunt vel mortui sunt, ad primum et secundum gradum per lineam paternam, per maternam vero ad primum duntaxat esse irregulares etiam in Germania et in aliis locis, de quibus petitur; ideoque dispensatione indigere, ut ad Tonsuram et Ordines promoveantur.

Quoad *secundum:* Ad praeteritum quod spectat, supplicandum Sanctissimo pro sanatione; quod spectat ad futurum, supplicandum Sanctissimo pro facultate dispensandi ad quinquennium, facta in singulis dispensationibus expressa mentione Apostolicae delegationis.

Sequenti vero feria VI. 5. Dec. facta de his Sanctissimo D. N. relatione, eadem Sanctitas Sua Emorum Patrum suffragium approbare ac petitas gratias benigne concedere dignata est. . . . . R. Card. Monaco.“ *

278. III. *Ex defectu corporis,* membri alicujus vel valetudinis. Et quidem quando defectus membri est per mutilationem ex propria culpa, ut si illicite abscidisti tibi aliquod membrum, etsi occultissimum (v. g. te castrando ex stulto zelo castitatis), inducit irregularitatem, etsi defectus illius membri nihil officiat ministerio sacro Ordinum. At vero quando defectus membri provenit sine culpa propria, a natura, casu, violentia, non efficit irregularem, nisi respectu Ordinis, cujus usum impedit aut nisi inducat gravem deformitatem. Hinc 1. respectu omnium Ordinum irregularis es, si sis caecus, surdus, claudus, turpiter claudicans, unipes, mancus manibus. Et respectu solius sacerdotii irregularis es, si careas pollice vel indice, qui dicuntur digiti canonici (si tamen pollex mutilatus vel truncatus sit ita firmus, ut una cum indice hostiam

secure tenere, elevare et frangere possit, posse quem promoveri ad sacerdotium, observat Laym. cit. c. 7. n. 4.). Item si careas oculo sinistro, itidem canonico dicto, ut s. canonem commode et sine deformitate legere non possis, non item si oculus ille sit integer seu non effossus cum gravi deformitate, etsi caecus, et dexter oculus sit sufficiens ad legendum canonem, qua in re potest esse usui dispositio libri, ait Laym. cit. c. 7. n. 2. post Molinam et alios. 2. Universaliter irregulares sunt ex defectu corporis tali, ut sine gravi deformitate, horrore vel scandalo quis non possit exercere suum Ordinem: ut si careas naso vel auribus (nisi deformitas capillatura tegi queat), si monstruose gibbosus, facie valde ustulata, si habeas membra superflua cum gravi deformitate, si sis hermaphroditus, etiam sexu virili praedominante, notorius saltem. 3. Eademque utravis ratione irregularitatem inducit defectus valetudinis vel impediens executionem Ordinis vel habens adjunctam deformitatem. Nam irregulares sunt leprosi, phraenetici, epileptici seu morbo caduco laborantes, qui tamen si jam ordinati sunt et infra annum eo morbo non laborarunt, praesumuntur liberati et admittuntur ad Ordinis exercitium, etiam ad ulteriores Ordines suscipiendos. Notat autem Diana p. 4. tr. 2. res. 73, praelatum posse dispensare cum sacerdote sibi subdito, etsi ob manus tremulas ex chiragra aut aliud ejusmodi impedimentum non possit observare omnes caeremonias, dummodo possit complere ministerium sine periculo maxime effusionis sanguinis, et non oriatur inde grave scandalum, ideoque id plerumque fieri debebit in occulto.

279. IV. *Ex defectu natalium.* Irregulares namque sunt omnes illegitimi, non tantum spurii, nati scilicet ex coitu damnato, illorum nimirum, qui tempore coitus non potuerunt contrahere matrimonium, utpote ex adulterio, incestu, sacrilegio, sed etiam naturales nati ex coitu non damnato, quorum scilicet parentes uterque solutus tempore coitus matrimonium contrahere potuissent, nimirum ex simplici fornicatione. Hi tamen naturales legitimantur per subsequens matrimonium. Omnes autem istae irregularitates tolluntur 1. per legitimationem pontificiam seu papali auctoritate factam: principes enim saeculares eorumque comites palatini, ordinarie saltem non possunt legitimare pro foro Ecclesiae ad Ordines et beneficia, sed tantum pro foro saeculari, in ordine ad haereditates et officia saecularia. 2. Per dispensationem, ita quidem, ut solus Papa dispenset ad Ordines majores, dignitatem et beneficium curatum, Episcopus vero ad Ordines minores et beneficium simplex. Communis, ex Dec. l. 1. t. 17. c. 1. 2. 3. Per professionem Religionis approbatae, sed in ordine ad Ordines tantum, non item in ordine ad praelaturas vel dignitates Ordinis, nisi cum iis fuerit dispensatum. Denique quoties dubium est, an aliquis sit legitimus necne, reputandus est pro legitimo, quia in dubio non praesumitur vitium; id maxime, si maritus eum hactenus tractavit ut suum suumque filium appellavit; idque etiamsi mater testetur, affirmet juret, te esse conceptum extra matrimonium, nulla lege teneris ei credere, etiamsi constet matrem tuam commisisse adulterium, tuque adulteri formam et lineamenta referas, etiamsi natus sis septimo mense post nuptias aut duodecimo, vel decimo tertio mense post mortem mariti; etiamsi natus sis ex

Matrimonio reipsa irrito, quando utraque vel alterutra pars ignara impedimenti dirimentis contraxit. Rationes et auctoritates videre potes apud Gobat hic casu 11. sect. 2. et theol. juridico-moral. c. 70. Tandem expositum, cujus nec pater nec mater sciri potest, habendum esse pro legitimo adeoque nulla indigere dispensatione, contra alios docent Suarez de censuris disp. 58. sect. 4, Sayrus, Coninch., Laym. sup. Palaus apud Gobat n. 436.

280. V. *Ex defectu aetatis.* Irregulares enim dicuntur non tantum omnes infantes, sed etiam adulti non habentes annos aetatis canonice requisitos: sed de his plusculis agendum seorsim § seq.

281. VI. *Ex defectu libertatis.* Irregulares enim sunt omnes servi proprie dicti seu mancipia, nisi prius libertate donentur, item omnes uxorati, nisi uxores consentiant et votum continentiae emittant, itemque omnes curiales, curiae scilicet saeculari obligati juramento vel stipendio, quamdiu tale officium habent et similiter milites Sacramento militari obligati.

282. VII. *Ex defectu famae* seu ex infamia notoria, quae partim contrahitur ex natalibus seu probro et crimine alieno, partim ex conversatione et crimine proprio. Irregularem enim facit omnis infamia seu *juris*, ut ex crimine ad judicium delato seu *facti*, si crimen publice notorium sit, ut post alios bene explicat Laym. cit. tr. 1. p. 5. c. 4. n. 10, addens: si sis a civili magistratu notatus aliqua infamia et hic postmodum restituat pristinae famae, irregularitas desinet: ejusdem enim est absolvere, cujus est ligare.

283. VIII. *Ex defectu perfectae lenitatis.* Quae irregularitas contrahitur ob justam deformationem (mortem scilicet vel mutilationem seu truncationem alicujus membri), publica auctoritate factam in judicio vel bello justo offensivo. Sic dicta, quia judex v. g. ferens sententiam sanguinis in aliquem, non perfecte imitatur lenitatem et mansuetudinem Christi Domini, qui Agnus mansuetissimus nullius alterius, sed ipse pro aliis proprium sanguinem fudit et noluit pronuntiare dignam morte mulierem in adulterio deprehensam et pro crucifixoribus suis oravit Patrem, ideoque indecens sit, ut iis, qui ad humani sanguinis effusionem per mortem vel mutilationem, quamvis juste, sponte tamen cooperantur, personam Christi repraesentent et sacris Ordinibus maxime sacerdotio initientur. Quinam autem in particulari hanc irregularitatem incurrant dixi tract. 5. decal. Hic tamen obiter nota, in omni irregularitate potestate ordinaria dispensare solum Summum Pontificem; at potestate delegata ex conc. Trid. episcopus dispensat in omni et sola irregularitate ex delicto occulto, excepto homicidio voluntario.

284. Quidsi ergo quis aliquo dictorum modo factus irregularis et nondum dispensatus, suscipiat ac etiam exerceat sacros Ordines? Resp. 1. Is valide suscipit Ordines quoscumque: si enim habeat omnia ex institutione Christi essentialiter requisita ad valorem Sacramenti hujus, non potest ejus valor ab Ecclesia impediri. 2. Minime autem licite, sed peccat mortaliter etiam minores Ordines suscipiendo, quia transgreditur praeceptum Ecclesiae gravissimum, concernens reverentiam divinorum et principaliter augustissimi Eucharistiae Sacramenti et Sacrificii. 3. Non tamen incurrit aliam irregularitatem novam aut censuram aliquam; quia

ex nullo jure constat vel apparet, aliam irregularitatem statui vel censuram fulminari contra irregularem suscipientem Ordines, excepto tantum defectu aetatis, de quo § seq. 4. Denique irregularis sive ante sive post susceptum Ordinem contracta irregularitate peccat mortaliter, si scienter et mala fide seclusa necessitate vitandi scandalum vel infamiam propriam exerceat actum proprium sui Ordinis seu actus illos, qui exerceri nequeunt sine Ordinis potestate, uti est etiam Baptismus solemnis, benedictio nuptiarum etc. Valide tamen actus sui Ordinis exercet, quia Ecclesia non vult nec potest per irregularitatem tollere potestatem Ordinis a legitime ordinatis. Quare quando in sacris textibus juris legis, Ordinationem irregularis esse nullam vel irritam, intelligas quoad executionem licitam tantum; non autem quoad executionem vel etiam susceptionem Ordinis invalidam. Omnia ex communi DD. apud citatos.

§ III. *Non censura ligatus.* Censura generatim est *poena spiritualis* 285.
et medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti et contumaci potestate ecclesiastica aufertur usus quorumdam bonorum spiritualium externorum Ecclesiae. Ad frangendam nimirum contumaciam: non enim homo per censuram privatur bonis spiritualibus mere internis, utpote gratia, caritate, multo minus charactere et potestate Ordinis, sed tantum bonis externis spiritualibus, quae scilicet aliquem spiritualem effectum vel commodum habent, uti est usus Sacramentorum et alia mox specificanda. Censura ergo proprie tunc solum dicitur, quando talis poena, excommunicatio, suspensio etc. infligitur delinquenti in medicinam ad cohibendum a delicto committendo vel a jam commisso resipiscendum ac contumaciam frangendam; ut quando sic dicitur: nisi hoc feceris vel si hoc feceris, excommunicatus, suspensus sis. At vero quando infligitur in meram vindictam sceleris commissi, independenter a poenitentia delinquentis, ut si feratur excommunicatio vel suspensio in perpetuum vel ad incertum tempus ad arbitrium judicis, jam non censura proprie, sed pura poena dicenda erit, ut ex communi observat Tamb. l. 10. de censuris tr. 2. c. 1. Quo patet differentia ab irregularitate: nam irregularitas etiam ex delicto proprie non est poena; non enim fertur principaliter in vindictam vel emendationem delicti, sed solum est inhabilitatio ad Ordines suscipiendos et ministrandos ob reverentiam Sacrorum et indecentiam, si tali delicto infectus sacris altaribus ministraret. Irregularitas autem ex defectu etiam absque omni delicto vel culpa contrahitur, ob eandem rationem, ut ex dictis patet.

Triplex est censura: *Excommunicatio, suspensio et interdictum. Ex-* 286.
communicatio, (major nimirum et simpliciter dicta, etiam anathema vocata) est *censura ecclesiastica, qua homo privatur omni communione Ecclesiae in bonis spiritualibus externis,* utpote usu activo et passivo Sacramentorum omnium adeoque etiam Ordinum, participatione suffragiorum Ecclesiae ac indulgentiarum, omnis beneficii ac officii ecclesiastici ipsaque communicatione politica fidelium, si excommunicatus sit non toleratus et vitandus. Jam vides, excommunicatum non posse licite suscipere Ordines nec in susceptis ministrare. Excommunicatio alia *minor* dicta privat solum usu passivo Sacramentorum et incurritur fere solum ob consortium cum excommunicato non tolerato, qualis tantum est nominatim de-

nuntiatus ac notorius percussor clerici. *Suspensio* est censura ecclesiastica, qua clericus privatur usu potestatis sibi competentis aut ratione Ordinis sui clericalis aut ratione beneficii. Quare duplex est suspensio: una *ab officio Ordinis,* et sic suspensus non potest licite exercere actum sui Ordinis suscepti nec consequenter ulteriorem Ordinem suscipere. Alia est suspensio *a beneficio* tantum, aut etiam a sola jurisdictione, ut si sacerdos relicta facultate celebrandi suspenditur ab audiendis Confessionibus aliove officio. Et talis adhuc licite exercet actum sui Ordinis aliosve Ordines nondum habitos suscipit: ut si diaconus canonicatu vel parochia habita privetur, interim licite ordinatur sacerdos, si nihil aliud obstet.

287. *Interdictum est censura ecclesiastica prohibens usum divinorum officiorum publicorum ac Sacramentorum (exceptis Baptismo, Confirmatione et Poenitentia) et ecclesiasticae sepulturae, qua talis est.* Triplex est hoc interdictum, *personale, locale* et *mixtum.* Interdictum *personale* est, quo ipsa aliqua persona dictis prohibitionibus afficitur, ideoque personaliter interdictus feret secum prohibitiones illas, in quemcumque locum devenerit. Interdictum *locale* est, quo locus aliquis vel ecclesia dictis prohibitionibus astringitur, quo scilicet fideles prohibentur in tali loco actiones illas prohibitas exercere, non immediate ratione sui, sed mediate ratione illius loci: quare si quis egrediatur ab illo loco in alium, poterit libere se gerere. Interdictum *mixtum* est, quo tam persona, quam locus prohibentur tales actiones sacras exercere. Jam iterum vides, solum interdicto personali vel mixto subjectum non posse licite ordinari, sicut nec episcopus durante interdicto licite potest ordinare.

288. Quidsi ergo aliquis censura ligatus, excommunicatus, suspensus, interdictus, scienter suscipiat Ordines? Is 1. valide ordinatur valideque exercet actus sui Ordinis, ob eandem rationem in simili datam n. 284. Attamen excommunicatus non toleratus et suspensus ab officio non valide absolvit, cum sit privatus jurisdictione omni. 2. Peccat mortaliter tam suscipiendo quam exercendo libere actus proprios sui Ordinis, quia in re gravissima transgreditur praeceptum Ecclesiae, Suar. et Diana p. 1. tr. 11. res. 105. 3. Etiam suscipiendo fieri irregularem ex Gobat et aliis innui sup. n. 273. At, non fieri cum Suar. et Leandro probabilius censet Th. Tamb. cit. l. 10. tr. 4. c. 14. § 1. n. 8. idque etiamsi quis excommunicatus in ipsa actuali ordinatione solemniter exercuisset actum sui Ordinis, utpote diaconus solemniter cantando Evangelium vel subdiaconus epistolam, sacerdos cum episcopo consecrando: quia irregularitas haec ex abusu Ordinis incurritur, quando ministrat seu exercet actum Ordinis antea suscepti; totum autem illud officium ordinationis, quod episcopus obit ordinando, computatur pro eodem actu susceptionis. Ita post Suar., Sayrum, Laym., Gibalinum, alios Tamb. cit. n. 9, Gobat n. 713. et 765. Itaque certo culpabiliter, scienter ac libere exercens actum proprium Ordinis majoris solemniter, incurrit novam irregularitatem ex delicto abusus sacri Ordinis ob violatam censuram. In toto titulo Dec. l. 5. t. 27. Dico autem, *culpabiliter, scienter et libere:* si enim quis exerceret actum Ordinis sacri, v. g. sacerdos excommunicatus celebraret, inculpabiliter ignorans se esse excommunicatum vel bona fide putans se jam fuisse absolutum aut

gravi metu compulsus vel necessitate adactus ad evitandum aliorum scandalum vel propriam infamiam aliudve grave incommodum, nec peccaret nec ullam contraheret irregularitatem: nam lex Ecclesiae hanc irregularitatem inducens non obligat cum tanto rigore. Communis apud citatos, Tamb. cit. c. 14. § 2. n. 4. Dico etiam, *actum proprium Ordinis majoris solemniter:* nam exercens actus Ordinum minorum, qui etiam a saecularibus exerceri possunt, non fit irregularis, nisi esset excommunicatus ex eo, quod per simoniam suscepisset eosdem Ordines; tunc enim eos exercens est irregularis ex speciali constitutione Sixti V. Quin etiam exercens actus Ordinum majorum, subdiaconatus vel diaconatus at non tanquam proprios seu modo proprio et solemniter et eo modo, quo laicus exercere posset, v. g. clericus excommunicatus cantaret Epistolam in Sacro, sed sine manipulo, Evangelium sine stola, etsi cum ceteris suis vestibus, non fore irregularem, post alios notat Tamb. cit. n. 6.

289. Unum et alterum restat dubiolum: 1. Is, qui pluries cum censura actus Ordinis exercet, incurretne plures irregularitates? Resp. cum distinctione: Siquidem eandem numero censuram violes, unam tantum irregularitatem contrahes, ut si excommunicatus celebres Missas etiam centies, semel tantum es irregularis, licet pluries et toties quoties pecces mortaliter. Sanch. de matr. l. 4. disp. 24. n. 7. alii cum Tamb. § 3. n. 11. Si autem violes censuras diversae rationis, plures ac totidem irregularitates contrahes, ut si excommunicatus, suspensus et interdictus semel tantum celebres, tres contrahes irregularitates distincte explicandas, si ab iis dispensationem petas; ita citati. 2. At quid si violentur plures censurae ejusdem rationis, v. g. Titius sacerdos pluries excommunicatus, quia plures percussit clericos et tamen Missam celebravit, incurritne similiter plures irregularitates? Ita affirmat Gibalinus. Contrarium tamen et semel tantum fieri irregularem, probabile putant Palaus et Avila apud eundem Tamb. ib. 3. Sacerdos prohibitus sub excommunicatione latae sententiae, ne celebret, celebrat tamen; unde et gravissime peccat et excommunicationem latam incurrit, incurritne tunc statim et simul irregularitatem? Resp. nequaquam, quia prius supponitur et intelligitur celebrasse, quam in excommunicationem incidisset; ergo non tunc contraxit, sed postea iterato contrahit irregularitatem. Gibal. cum Tambur. ib. n. 15. 4. Sacerdos excommunicatus toleratus ad petitionem populi non habentis alium sacerdotem, ut die festo satisfaciat praecepto, supposita poenitentia et contritione elicita potest licite celebrare sine nota irregularitatis, ex conc. Constantiensi, Navar., Filliuc. Bonac. apud eundem n. 9.

§ IV. *Quid de reliquis requisitis canonicis?*

I. *Aetas canonica.*

290. Pro prima tonsura aetas sufficiens est septennium completum, ante quod licite conferri non potest; nam Bonifac. VIII. l. 1. t. 9. c. 4. in 6. sub poena suspensionis per annum ipso facto incurrenda prohibet, ne quis infanti (nisi forte Religionem ingrediatur, quod hodie in usu non est) seu illiterato clericalem praesumat conferre tonsuram. Et conc.

Trid. infra citandum prohibet, ne quis prima tonsura initietur, nisi sciat rudimenta fidei, item legere et scribere, quod utique necessario requirit annos discretionis et saltem septennium completum. Vide Gobat n. 509. seq. Pro Ordinibus minoribus etiam sufficit septennium completum, supposita scientia, quam conc. Trid. requirit, ut nimirum eos suscepturi latinam linguam intelligant et sciant, quae ad officia eorum Ordinum requiruntur. Quia tamen raro ea scit puer post septennium, ideo communiter non sunt statim ordinandi. Et absolute pro acolytho ordinando requiri annum duodecimum completum, cum aliis docet Filliuc. tr. 9. c. 4. n. 28. Pro majoribus Ordinibus major quoque requiritur aetas, ut ex se patet. Post canones antiquos partim strictiores partim laxiores (apud Laym. c. 7, Gobat n. 511. alios videndos) antiquatos conc. Trid. sect. 13. c. 12. de reform. ita statuit: Nullus in posterum ad subdiaconatum ante annum vigesimum secundum, ad diaconatum ante vigesimum tertium, ad presbyteratum ante vigesimum quintum aetatis suae annum promoveatur. Circa quos annos aliqua explicanda sunt.

291. I. Non necesse est dictos annos esse completos, sufficit esse inchoatos, juxta concordem DD. sententiam cum Navarro man. c. 25. n. 116, Sanch. consil. moral. l. 7. c. 1. n. 33. et constat ex praxi Ecclesiae, quae decretum Tridentini sic semper intellexit. Sufficit, annum esse inchoatum etiam per unicum diem: communis cum Sanch. cit. n. 4. multos citante. Immo si per medium diem. Sanch. n. 7. Coninch., Bonac. et Diana p. 2. tr. 16. resol. 29, immo si per horam saltem, per dimidiam, per quadrantem et quidni etiam per minutum vel momentum? post alios Gobat n. 519. Ratio est: quia tunc nihilominus propriissime dicetur non ordinatus sacerdos v. g. ante annum vigesimum quintum, quod concilium requirit. At nunquid etiam necessarium est, ita esse inchoatos annos illos praescriptos, ut quis scilicet physice attingerit annum praescriptum a Tridentino, quid si desit unicus dies, annon juxta regulas juris parum pro nihilo reputabitur et quod parum distat, nihil distat? Fatetur Gobat n. 528, se neminem legisse, qui id de integro die concedat. At quid si adsit dies inceptus, sed nondum adsit hora nativitatis, ut si hodie ordinandus sit circa horam nonam mane et tu annum requisitum incipias post meridiem vel vesperas? Adhuc sufficere et licite, adeoque sine metu suspensionis eo die te ordinari mane posse, eo quod vespera trahatur ad mane et faciant simul unum diem, sentit Diana p. 2. tr. 2. res. 19. resolute, ac magis timide oppositum merito probabilius agnoscens p. 9. tr. 9. res. 50. citans Ledesma, Marchinum, Leandrum idemque sentiunt Asc., Tamb., Trullench, alii apud Gobat n. 523, qui sententiam probabilem ea ex causa practicari posse censet. Contra tamen non sufficere, sed omnino requiri, ut ordinandus physice attingat annum praescriptum a Tridentino, docent aut supponunt DD. communiter. Certe Sanch. cit. n. 6. sententiam illam nullo modo esse practicandam judicat, nec credo, fore in praxim admittendam a Reverendissimis Ordinariis, neque mihi multum probabilis videtur attento rigore verborum Tridentini. Talis enim sacerdos v. g. verissime, et propriissime ordinaretur ante annum aetatis vigesimum quintum, quod tantopere prohibet concilium, exclusis quoad

hoc penitus privilegiis Regularium. Sed neque quando in jure pro forma et de praesenti requiritur aliqua qualitas (ut in proposito praefixa aetas) locum habet axioma illud: parum pro nihilo reputatur vel quod parum distat, nihil distat, necnon plures variae sunt limitationes illius dicti apud DD.

At nunquid in aetate ordinandorum computanda poterit haberi ratio dierum intercalarium seu bissextilium, quarto quoque anno incidentium? Exempli causa: mihi quidem hodie ordinando desunt tres vel quatuor dies ad inchoandum annum requisitum, at intra viginti et quatuor annos fluxerunt ad minus quinque dies intercalares et superflui super annum communem 365 dierum, quibus computatis inchoabo abunde vel superflue annum requisitum, potero sic computare et hodie licite ordinari? Aut saltem eodem anno sum natus die prima mensis Aprilis, quo hoc anno, hodie omnino mature inchoarem annum requisitum vigesimum quintum pro sacerdotio, si esset annus communis; at quia est annus bissextilis, hodie primo numeratur ultima dies Martii, poterone nihilominus computato die intercalari, qui primam Aprilis conficeret, licite ordinari hodie? Resp. Probabiliter licere in hoc secundo casu (ex sententia Panormitani, Sylvestri et aliorum), non item in priori casu. Ratio probabilitatis unius et disparitatis alterius est: quia quando loquimur de uno tantum anno, solemus intelligere solum 365 dies anni communis; at vero quando loquimur de multis annis simul sumptis, praesertim continuis, intelligimus annos sine respectu ad 365 dies, sed prout occurrunt anni in illa simultate seu complexu et spatio continuo, et ideo in uno anno diem illum intercalarem computare poteris pro aetate complenda, non item ex pluribus annis; prout latius prosequitur hoc argumentum ex professo optime tractans Gobat casu 13. sect. 2, quam ipse videas, tyro, quia nemo me conduxit, ut exscriptorem vel amanuensem tibi agam. Jam ad communiorem praxim:

II. Quodsi ergo quis scienter et mala fide ante aetatem requisitam **292.** ordinetur majoribus Ordinibus v. g. sacerdos ante inchoatum annum vigesimum quintum, is 1. etsi valide ordinetur, peccat tamen mortaliter gravissime ob rationem saepius inculcatam. 2. Ipso facto incurrit suspensionem ab executione suorum Ordinum, latam a Pio II. et aliis Pontificibus et confirmatam a Sixto V. nec ante impletam aetatem ab illa suspensione absolvi potest, nisi prius impetrata dispensatione Pontificis super irregularitate ex defectu aetatis. * Quae suspensio pro abrogata per Bullam *Apost. Sedis* habenda est. * 3. Si ante impletam aetatem enim mala fide ministret in Ordine sic male suscepto (seclusa nimirum necessitate et periculo vitandi scandalum vel infamiam propriam), insuper incurrit irregularitatem ex delicto abusus sacri Ordinis, ob censuram violatam, a qua tamen irregularitate occulta dispensat episcopus ex concilio Tridentino: intellige tamen, post impletam aetatem vel impetrata jam dispensatione Papae super defectu aetatis. 4. Quodsi tamen in Ordine sic mala fide suscepto non ministravit ideoque irregularitatem illam novam non contraxit, tunc post impletam aetatem et ex se cessante irregularitate illa ex defectu aetatis, ab illa censura suspensionis absolvit non tantum episcopus, sed etiam Confessarius quicunque potens absolvere a censuris non reser-

vatis, ut bene probat Lugo respons. moral. l. 2. dub. 10: quamvis enim Sixtus V. statuerit suspensionem illam perpetuam, tamen Clemens VIII. ejus Bullam reduxit ad terminos juris Bullae Pii II. et concilii Tridentini, in quibus non habetur suspensio reservata et positive perpetua.

293. III. Quodsi vero quis bona fide ita ordinetur ante impletam aetatem, utpote ob assertionem parentum vel alia ratione credens, probabiliter se habere aetatem, cum revera non habeat, is 1. utique non peccat, ignorantia seu errore probabili excusante; nec consequenter dictam suspensionis censuram incurrit, ad quam incurrendam culpa, immo et praesumptio et dolus requiritur. 2. Postquam tamen rescivit defectum aetatis, tenetur sub mortali abstinere ab exercitio Ordinis ita suscepti, non jam ut suspensus, sed ut adhuc irregularis ex defectu aetatis: nam prohibitio Ecclesiae, impediens susceptionem Ordinis ante impletam aetatem, extenditur etiam ad executionem Ordinis sic suscepti, cum propter indecentiam ministerii prohibeatur susceptio Ordinis. 3. Quin etiam si cognito defectu ante impletam aetatem, adveniente jam mala fide, in tali Ordine ministret, etsi peccet graviter juxta modo dicta, non tamen incurrit irregularitatem ex delicto abusus sacri Ordinis ob violatam censuram, cum ita bona fide suscipiens nullam censuram incurrerit, neque ullo alio jure talis irregularitas exprimatur, ut contra Navarrum, Marchinum et alios quosdam jam habet communis sententia cum Laym. l. 5. tr. 9. c. 10. n. 3. 4. Denique talis adveniente postea et impleta aetate requisita absque ulla alia dispensatione vel absolutione in eo Ordine ministrare poterit, cum jam nulla amplius irregularitate vel censura ligatus sit, ut ex modo dictis colligere debes.

294. IV. Quodsi omnibus diligenter expensis dubium sit, an quis aetatem requisitam habeat nec ne, necessario distinguendum est: si dubium sit mere negativum, sicut nulla appareat probabilis ratio pro una vel altera parte, non potest licite ordinari, quia certa lex requirens hanc aetatem est in possessione contra aetatem dubiam. Communis cum Sanchez de matrim. l. 2. disp. 41. n. 38. At vero si dubium sit positivum ob rationes utrinque probabiles, si nimirum vere probabile sit, te habere aetatem requisitam v. g. ex testimonio saepius audito vel lecto parentum, etsi aeque probabile, immo probabilius esset, te non habere, licite ad Ordines admitti poteris: qui enim probabili ratione motus operatur, prudenter operatur adeoque sine culpa. Quare si parentes testentur de aetate requisita, ad Ordines te admittere episcopus sine scrupulo poterit: quia licet testimonium parentum pro filiis in aliis materiis, in praejudicium praesertim aliorum, non admittatur, hic tamen, ubi in nullius praejudicium cedit, sufficiens judicandum est. Diana p. 2. tr. 2. res. 27. et late Gobat casu 13. n. 499. ib. n. 504, merito limitans, si testimonium parentum petitum sit ex scripto ipso die nativitatis vel prope, et testimonium parochi seu ex libro baptismali haberi vel commode expectari non possit. Episcopi enim communiter non stant testimonio parentum, nisi aut nullum testimonium parochi aut nonnisi dubium haberi possit; quare si testimonium parentum et parochi discrepent, hoc illi omnino praeferendum erit, nisi ex alio capite parenti major fides habenda esset. Et si testimonium parochi primo editum sit, postquam quis ex vi testimonii paterni bona fide

ordinatus est, poterit stari testimonio paterno, quod est in possessione, et sic ordinatus licite exercere suum Ordinem. Tandem quando Religiosus bona fide ordinatus est ante impletam aetatem, ad ministrandum posse dispensare Superiorem Ordinis mendicantium, infra in fine notabitur.

II. *Probitas, scientia, examen et approbatio episcopi.*

I. *Probitas* vitae ac morum requiritur notoria seu probata testimoniis **295.** sufficientibus parochi vel aliorum fide dignorum. Et si quis dimittatur aut ordinetur ab alieno episcopo, testimonium de vita et moribus ab episcopo proprio habere debet una cum dimissoriis, ut infra dicetur: quia etiamsi quis a Sede Apostolica privilegium obtinuerit, ut a quolibet episcopo catholico ordinari possit, etsi tunc dimissoriis proprii episcopi non indigeat, indiget tamen ejusdem proprii episcopi litteris testimonialibus de vita et moribus, ut ex conc. Trid. sect. 23. c. 8. infra allegando notant Henriq. et Barbosa apud Gobat casu 14. n. 571. Regularibus tamen testimonium probitatis dari solet a suis Superioribus idque sufficere, constat ex praxi Ecclesiae et insinuat declaratio Cardinalium apud Gallemar. ad cit. c. Tridentini.

II. *Scientia.* Ad licite suscipiendos Ordines jure quidem naturali **296.** necessaria et sufficiens esset omnis illa et sola, quae necessaria est obeundis officiis annexis Ordini, quem quis vult suscipere: nam generatim singuli tenentur scire ea, quae ad suum statum et officium pertinent. At jure ecclesiastico aliquanto major requiritur scientia: nam conc. Trid. sess. 23. c. 4. de ref. ita statuit, ut prima tonsura non initientur, qui fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere et scribere nesciunt; et c. 11. pro minoribus requirit, ut latinam linguam intelligant et sciant, quae ad officium suum spectant; pro subdiaconatu et diaconatu ib. c. 13. requirit, ut sint litteris et iis, quae ad Ordinem exercendum pertinent, instructi; pro sacerdotio requiritur tanta scientia, ut possint administrare Sacramenta et populum docere de necessariis ad salutem. Scientia autem et eruditio illa, quae in citatis canonibus postulatur, non debet esse necessario magna, sed sufficit mediocris: nam quod Gl. in D. p. 1. d. 36. c. 1. tradit, ad minores Ordines sufficere mediocrem intelligentiam linguae latinae, id ipsum potest proportionaliter dici de presbyterando, sufficere scilicet mediocrem scientiam ministrandi Sacramenta docendique necessaria salutis. Et notat Laym. hic l. 5. c. 7. n. 1, pro sacerdotio praecise non requiri tantam scientiam, quae ad munus Confessarii requiritur: quia antequam illud obire sacerdos permittitur, ab episcopo novo praemisso examine si videbitur approbandus eris, ut constat ex cap. 15. ejusdem sess. Addit Gobat casu 11. n. 422, ex communi DD. minorem scientiam linguae latinae exigi a Regularibus Confessiones non audituris, quam a saecularibus sacerdotibus similiter illas non audituris, quia continuatio instructionis verbis et exemplis efficit illos peritiores quam saeculares. Denique omnino illiteratus seu legendi scribendique imperitus est irregularis ex defectu animi. Nam D. cit. ait Papa Gelasius: Illiteratos nullus praesumat ad clericatus Ordinem promovere, quia litteris carens sacris non potest esse aptus officiis. Ubi illiteratus dicitur, qui grammaticae rudimenta

non didicit, adeo ut per se loquendo graviter peccet episcopus, admittens ad Ordinem illitteratum seu adeo imperitum linguae latinae, ut ob hujus defectum nequeat sine gravibus defectibus exequi officia, ad quae per se obeunda deputatur per susceptionem Ordinis. Vide de hac re ex Quintanadvennas et aliis late disserentem Gobat casu 10. praesertim n. 377. Et hinc ulterius

297. III. *Examen* coram episcopo, etiam quoad Regulares, requirit conc. Trid. sess. 23. c. 12. Possunt tamen episcopi examen illud ordinandorum committere aliis a se deputatis. Possunt etiam absque ullo scrupulo suam conscientiam conformare cum conscientia praelatorum attestantium de idoneitate suorum in litteris dimissorialibus; immo, ut cum aliis monet Rodriq. noster, etiam valde expediret, quoad Regulares episcopos esse contentos examine et approbatione suorum Superiorum, quibus utique magis fidere possent et deberent, quam judicio aliquorum examinatorum, qui ex successu fortuito unici examinis parum fundatum judicium frequenter deducunt. Ceterum ad ipsum episcopum ordinantem tantum spectat examinare ordinandos; unde quando episcopus proprius subditum suum, etsi jam a se examinatum et approbatum mittit ad alium episcopum ordinandum, adhuc alter episcopus illum examinare poterit ipso jure: quia potest velle cognoscere, cuinam Ordines conferat. Non tamen examinare tenetur, ut vult Barbosa, sed stare potest judicio et testimonio proprii episcopi juxta communem DD.: quia Conc. Trid. cit. dicens, neminem esse ab alieno ordinandum, nisi praevio examine, non tollit, quin episcopus alienus ordinans possit esse contentus examine et approbatione proprii episcopi.

298. IV. *Approbatio* denique seu admissio episcopi ordinantis requiritur. Quare qui furtive Ordines suscipit, hoc est proprie qui se ordinandorum numero admiscet, cum tamen ad eum Ordinem ab episcopo non fuerit admissus aut qui alium supponit examini et deinde loco illius ipse ad Ordines succedit, incurrit irregularitatem, juxta communem DD. sententiam cum Suarez de censuris disp. 42. sect. 3; alii apud Tambur. l. 10. c. 14. § 1. volunt, ipsum solum incurrere suspensionem eosdem textus juris ad se trahentes. Utrumque probabile et nimis satis.

III. *Litterae dimissoriae.*

299. Concilium Trident. sect. 23. c. 8. de ref. sic statuit: Unusquisque a proprio episcopo ordinetur; quodsi quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii praetextu permittatur, nisi ejus probitas ac mores ejusdem Ordinarii testimonio commendentur. Si secus fiat, Ordinans a collatione Ordinum per annum, et ordinatus a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, sit suspensus. Ita Concil. * Bulla *Apost. Sedis* habet: Suspensionem per annum ab Ordinum administratione ipso jure incurrunt ordinantes alienum subditum . . . . absque ejus episcopi litteris dimissorialibus, vel etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus est (sex menses, sub servitio militari brevius), ut canonicum impedimentum contrahere potuerit, absque Ordinarii loci illius litteris testimonialibus. * Ubi praenota, quamvis

episcopus proprius subdito suo ratione originis, domicilii vel beneficii hanc licentiam ordinandi ab alieno episcopo, etiam oretenus dare possit, quia concil. Trid. solum requirit consensum proprii episcopi, tamen ad majorem fidem ea licentia dari solet per litteras patentes, quae ideo vocantur *dimissoriae* et *dimissoriales,* quia subditum dimittunt ad alienum episcopum. Ulterius praeter dictam licentiam debet ordinandus habere a proprio episcopo testimonium suorum morum ac probitatis, quod dari consuevit interdum in ipsis litteris dimissoriis, interdum separatim, et tunc vocantur litterae *commendatitiae* vel *testimoniales,* quia in his episcopus proprius suum subditum commendat alieno, de ejus probis moribus testificatur, propter quam causam ejusmodi litterae videntur etiam vocari *reverendae.* Jam ergo videndum, 1. quisnam ejusmodi litteras dare possit et debeat. 2. Quid continere debeant. 3. Quamdiu durent. 4. Qualiter obligent.

I. Litteras ejusmodi dimissorias confert 1. ipse episcopus proprius **300.** quilibet sive ratione originis sive domicilii sive beneficii. Attamen litteras commendatitias sive testimoniales de jure non posse dari, nisi ab episcopo proprio domicilii, merito cum aliis censet Tamburinus hic l. 7. c. 8. § 2. quia mores in his litteris approbandi solum illi solent esse noti, non aliis. 2. Vicarius generalis, si ab episcopo ad id habeat speciale mandatum vel consensum aut si episcopus agat in remotis extra provinciam, saltem per duas dietas; non tamen tenetur vel episcopus vel vicarius largiri dimissorias, nisi petentibus ex causa multum rationabili, quandoquidem nec eae suffragari debent nisi habentibus causam legitimam, ob quam a propriis episcopis ordinari non possint. Concil. Trid. sess. 7. c. 11. de reform. Nec ipsi episcopi eas concedere debent, nisi impediti, quominus ipsimet conferant Ordines. Trident. sess. 23. c. 3. de ref. 3. Sede vacante Capitulum, at non nisi post annum a die vacationis: sic enim decernit concilium Trident. sess. 7. c. 10. de ref.: Non liceat Capitulis sede vacante infra annum a die vacationis Ordinarii licentiam aut litteras dimissorias sive reverendas, ut vocant, alicui, qui beneficii ecclesiastici recepti vel recipiendi occasione arctatus non fuerit, concedere. Licet autem tunc Capitulum nequeat dare quibuslibet dimissorias, potest tamen dare commendatitias et testimoniales. 4. Praelati Regulares etiam suis subditis Religiosis concedunt dimissorias, attamen juxta decretum Clementis VIII. et declarationem Cardinalium non ad episcopum alienum, sed dioecesanum, nisi hic aut non sit Ordines collaturus aut absens vel mortuus sit; tunc enim ad quemcunque episcopum communionem cum S. Sede Apostolica habentem dimittere possunt, non requisito Vicario vel Capitulo Dioecesano. Verumtamen illud decretum non videtur usu receptum, cum non observetur. Abbates etiam exempti, habentes jurisdictionem in parochos et Parochianos privative ad episcopum, in cujus dioecesi sua loca sita sunt, non possunt dare dimissorias, nisi suis Religiosis subditis, non item saecularibus subditis, ut alius episcopus eos ordinet: clara enim sunt verba Tridentini sect. 23. c. 10. de ref. vetantis, ne ipsi abbates et alii exempti litteras dimissorias aliquibus clericis saecularibus, ut ab aliis ordinentur, concedant, non obstantibus quibusvis privilegiis etc. Vide Gobat casu 14. n. 547.

301. II. Litterae ejusmodi dimissoriae secundum jus commune debent continere sequentia: 1. Causam, ob quam episcopus dimittit. Trid. sess. 7. c. 11. 2. Dispensationem super interstitiis, si iis non servatis dimissus ordinandus sit; etenim nequit super iis dispensare episcopus alienus, ad quem mittitur ordinandus, neque consensum tacitum episcopi proprii facile praesumunt. Si tamen dimissus laborat aliquo impedimento dispensabili per episcopum, posset in eo dispensare ille, ad quem dimittitur, esto non sit facta illi specialis permissio: immo etiamsi dimissoriae contineant hanc clausulam: si tamen alias nullum tibi obsistat impedimentum canonicum: ut ex aliis notat Gobat n. 575. 576. 3. Testimonium de sufficienti doctrina; nec enim dimitti debent nisi examinati juxta Trid. sess. 23. c. 3. de ref. et sess. 7. c. 11. Iterum illa sanctio non est ita rigide recepta in Germania, quin saepissime, immo communiter expediantur ejusmodi litterae sine ullo examine, eo quod Germani communiter peregrinentur in studiis v. g. in locis valde dissitis a residentia episcopali, immo extra dioecesim sitis, ut non possint sine magnis sumptibus et incommodis sese sistere examini, et in hoc casu fas sit committere examen alteri episcopo. Barbosa apud Gobat n. 577, testans ita esse decisum. 4. Eaedem litterae debent exprimere, esse jam provisum dimisso de titulo mensae: nam dimittens alioquin obligaretur ad providendum de beneficio et interim ad condignam sustentationem, quando dimissorias daret non habenti patrimonium propter apertum textum l. 3. t. 4. c. 37. in 6. Verum sicut consuetudo in sexcentis derogat juri communi in aliis materiis, ita et in hac; attendenda ergo consuetudo dioecesum. Interim salva manet sanctio citati cap., ita mandans: Si certas commisisti alteri ordinare personas, tu (qui providere hoc casu, an haberent titulum, debuisti) taliter ordinato ad praedicta, donec per te beneficiatus fuerit, obligatus existis.

302. III. Hae litterae dimissoriae seu licentiae absolute et sine limitatione aliqua temporis semel concessae non cessant lapsu temporis, sed semper durant et valent ac suum effectum habere possunt, etiam concedente mortuo vel ab officio amoto: quia dimissio illa est gratia facta, non facienda, ideoque non expirat morte concedentis. Excepto tamen semper, nisi ea licentia revocetur, sive ab ipso concedente sive ab ejus successore: omnes enim licentiae praedecessorum a quocunque successore aequalem potestatem habente revocari possunt, ut omnibus notum, cum non habeat imperium par in parem. Debet autem illa revocatio fieri verbis claris et expressis, alioquin censebitur non esse facta, utpote valde odiosa, et quia mutatio vel correctio non est praesumenda sed probanda.

303. IV. Peccat mortaliter et suspensioni subjacet, qui sine dimissoriis ullis se facit ordinari ab alieno episcopo, immo et is, qui cum dimissoriis vel confictis vel veris quidem, sed revocatis: quia talis revera ordinatur sine consensu sui Ordinarii ideoque incurrit poenas statutas, seu renovatas a Concil. Trid. initio allegato. Incurrit autem talis suspensionem, 1. si sine dimissoria ab alieno episcopo Ordines majores suscipiat, non item si minores: quia Pontifex expresse loquitur de Ordinibus sacris. Ita Suarez cum multis contra alios apud Gobat n. 707. 2. Ex Tridentino suspenditur solum, *quamdiu episcopo proprio videbitur expedire*

seu quoad episcopus proprius permittat ei usum Ordinis. Unde decretum Pii II. absolute dicentis suspensus sit, per concilium videtur mitigatum vel declaratum. 3. Non incurrit, si ita suscepit cum prudenti spe ratihabitionis proprii episcopi; sicut nec peccat, nec poenam ullam incurrit, qui ab alieno episcopo tunc petit Ordines, dum suus proprius est suspensus vel excommunicatus. 4. At incurritne ille Hispanus apud Navarrum, qui commorans Romae, petiit dimissorias a suo episcopo, quae et concessae fuerunt, sed priusquam pervenirent Romam, fabricavit ille falsas dimissorias, quarum virtute insignitus fuit quatuor minoribus? Respondet Nav. apud Gob. n. 565, illum peccasse mortaliter illa sua fraude; at non incurrisse suspensionem seu poenam statutam in promotos sine licentia sui episcopi, etsi sic suscepisset etiam Ordinem majorem: quia licet fuerit ordinatus ex vi falsarum dimissoriarum, fuit tamen vere ordinatus cum dimissoriis veris et vera licentia sui episcopi, etsi nondum sibi nota.

IV. *Titulus sustentationis.*

Concilium Tridentinum sess. 21. c. 2. de ref. praecipit. ne quis **304.** possit ordinari in Sacris, nisi habeat titulum sustentationis aut beneficii ecclesiastici pacifice possessi aut patrimonii sufficientis ad honestam sustentationem aut paupertatis Religiosae, ejus scilicet, quam solemniter vovent Religiosi. Ratio hujus dispositionis fuit, ut clericus ordinatus in sacris haberet, unde honeste ali posset, *ne cogatur cum dedecore mendicare aut sordidum aliquem quaestum exercere* ait ibid. concilium, ac propterea quantitatem beneficii vel patrimonii sufficientis remittit arbitrio episcopi, qui secundum varias regiones sufficientem summam determinet. Percurro breviter singulos titulos.

Titulus beneficii.

Beneficium illud 1. debet esse proprie dictum beneficium, quod de- **305.** finitur: *Jus perpetuum percipiendi reditus ex bonis ecclesiasticis propter aliquod officium spirituale, auctoritate Ecclesiae institutum.* Non enim sufficit Vicaria temporalis aut Capellania ad nutum amovibilis, minus musicae peritia, qua quis in Ecclesia abunde se sustentare posset. Vide Gobat n. 635. 2. Debet esse *pacifice possessum:* dicitur autem pacifice possideri, quando quis possidet sine lite nec patitur controversiam juris vel facti intra vel extra judicium. 3. Debet praebere sufficientem *sustentationem,* scilicet aut solum sufficiens ad honestam sustentationem ordinati, aut saltem supplendum ex patrimonio, sic ut ex utroque etsi seorsim insufficienti coalescat summa sufficiens ad alimenta honeste praestanda. 4. Ulterius conc. Trid. praecipit, ne ordinatus resignet illud beneficium, nisi facta mentione, quod titulo illius sit ordinatus et ne admittatur resignatio, nisi aliunde constet, quod possit commode vivere, et aliter facta resignatio sit nulla.

Titulus patrimonii.

Tridentinum ibidem sic disponit: Quod „patrimonium vel pen- **306.** sionem obtinentes, ordinari non possint, nisi quos episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate suarum ecclesiarum, etiamsi

constet patrimonium vel pensionem vere obtineri et ad vitam sustentandam sufficere". Idemque statuit, quod resignatio patrimonii vel pensionis fieri non possit sine licentia episcopi, donec beneficium ecclesiasticum sufficiens sint adepti vel aliunde habeant, unde vivere possint. Unde si ordinatus de facto haberet tale beneficium vel aliunde sustentationem, posset patrimonium alienare, etiam sine licentia episcopi, Tamb. l. 7. c. 6. § 4. n. 19; debet autem patrimonium illud consistere in bonis immobilibus certis et determinatis, utpote praediis, fundis, censibus, ut cognosci possit, an sit sufficiens ad congruam sustentationem. Plura non addo (curioso videnda apud citatos), quia in nostris partibus homines privati et plebeji vix unquam ordinantur ad titulum patrimonii proprii ex mente Tridentini, cum vix unquam habeant et actu obtineant sufficiens patrimonium. Et ideo

307. In Germania et nostris partibus titulum illum patrimonii supplent illi *tituli mensae*, ut vocant seu patentes litterae, quibus principes, nobiles, civitates, monasteria, hospitalia etc. promittunt obligatione reali, ex suis bonis sustentare ordinatum seu provisuros ipsi de cibo, potu, vestitu aliisque statui suo convenientibus, casu quo ob senium vel infirmitatem non possit amplius fungi officiis clericalibus, aut alia ex causa careat necessariis ad sustentationem, priusquam beneficio ecclesiastico legitime investiatur. Debet autem illa obligatio promissae sustentationis esse non mere personalis solius personae, quantumvis opulentae, sed, ut innui *realis*, affixa certis bonis immobilibus, praediis, fundis, communitatibus; et quando plebeji v. g. parentes suis liberis constituunt patrimonium, in ipsis litteris nominatim exprimere debent illum fundum vel fundos, in quibus illud situm sit. Attamen quando principes, monasteria, communitates laicae, comites, nobiles conferunt ejusmodi titulos patrimonii seu mensae, non exprimunt in litteris aliud, quam quod ex suis bonis seu bonorum suorum redditibus provisuri tali vel tali et ad id se adstringunt, ut notat Gob. n. 516. Quamquam ego alicubi vidi, rejectos esse titulos nobilium, in quibus obligatio ista realis cum designatione certorum bonorum non satis expressa erat, et merito. Ac insuper,

308. Fatendum est, ejusmodi titulos mensae repugnare et communi sententiae DD. et omnino ipsi concilio Tridentino allegato, quod expresse requirit, ut patrimonium de facto in re obtineatur ab ordinando; quia tamen non repugnat juri naturali, et fatentur Doctores plerique, patrimonii quantitatem et qualitatem definiendam esse consuetudine loci et arbitrio episcopi, ut pluribus congestis exprimunt Barbosa ad dictum caput conc. Trid. et Diana p. 5. tr. 2. res. 4, atque ejusmodi tituli a viris doctis approbati passim admittuntur ab episcopis Germaniae, ideo hunc morem tanquam inveteratum debere tolerari absque metu peccati et poenae ab hac aut illa parte, scilicet ordinante vel ordinato, incurrendae, recte concludit Gobat n. 617. addens: Eam ob rem, quoties mihi offeruntur ejusmodi patentes litterae, eas approbo et approbatum iri respondeo.

Titulus paupertatis.

309. Cum religiosa paupertas longe praestet thesauris omnium regum, merito fuit D. p. 1. d. 70. c. 1. sancitum, ut Religiosis sua paupertas

esset loco omnis tituli. Hoc ergo titulo per se loquendo soli Religiosi Religionem approbatam legitime professi ordinari possunt; non item novitii vel invalide professi, vel qui ad saeculum licite et libere redire possunt. Hos enim ad titulum paupertatis ordinari gravissime prohibet S. Pius V. in Bulla: Romanus Pontifex ac secus facientes ipso facto suspensioni subjicit, et si in Ordine sic suscepto ministraverint, irregularitatem incurrere decernit. Possunt tamen ordinari novitii illi, qui interim haberent beneficium vel patrimonium sufficiens, sicut possunt ordinari laici. Item speciale est, quod Religiosi Societatis Jesu ex privilegio apostolico Gregorii XIII. confirmato a Paulo V. et a praxi omnium episcoporum post emissa tria simplicia vota substantialia Religionis post biennalem novitiatum ante professionem solemnem promoveri possint ad omnes, etiam sacros, Ordines.

Poenae in oppositum.

Universaliter qui se ordinari faciunt absque titulo olim jure **310.** veteri D. p. 1. d. 70. c. 1. et 2. suspensionem ipso facto incurrebant et in Ordine sic suscepto ministrantes irregularitatem.

Postea vero Innoc. III. Dec. l. 3. t. 5. c. 16. illam suspensionem sustulit, solum episcopo aliquem sine titulo scienter ordinanti, imponit onus alendi sic ordinatum, donec ei de sufficienti beneficio provideatur. Novissime vero conc. Trid. cit. sess. 21. c. 2. eundem titulum stricte exigens, sic habet: „Antiquorum Canonum poenas super his innovando“. Jam quaeritur, utrum concilium innovet poenas antiquorum illorum canonum, scilicet suspensionem et irregularitatem incurrendam adhuc ab ordinato sine titulo (et sic affirmant multi et graves DD. Navar., Sanch., Suarez, Bonacina, Palaus, alii), an vero solum innovet poenam canonis Innocentii III., adeo ut hodie ordinatus sine titulo non incurrat amplius suspensionem, sed solum episcopus ordinans onus alendi ita scienter a se ordinatum; atque ita affirmant aeque graves et plures DD. Toletus, Henriq., Coninch. aliisque relatis, Diana l. c., Barbosa de officio episcopi alleg. 20, Tamb. cit. c. 6. § 4. n. 5, consentiente Gob. n. 604. et refertur ad hoc declaratio Cardinalium, quod scilicet Concilium in dicto capite solum renovet poenas Dec. l. 3. t. 15. c. 16. etsi ibi tantum una ponatur poena praedicta, concilium tamen more satis consueto, ponit numerum pluralem pro singulari. Ratio hujus omnino probabilis sententiae videtur esse, quia minime verosimile est, Tridentinum voluisse innovare poenam illam, quae jam erat abolita per Innocentium III. illius expressam mentionem non faciendo. Adde, in poenis esse benigniorem sensum sustinendum. * Sententia haec concordat cum jure novissimo. *

Dixi autem notanter, *episcopo sine titulo ordinanti:* non enim in- **311.** currit hoc onus alendi episcopus, si ille confinxit falsas litteras, quarum fraudem nequit deprehendere Ordinator episcopus, cum nemo alterius dolo et malignitate praegravandus sit, ut ex vulgaribus juribus constat; qua casu hic fraudulentus homo, licet non incurrat ullas poenas, attamen deprehensa fraude graviter puniri potest ab episcopo. Ita DD. apud Gob. cit. n. 604. Sed neque obligatio episcopi alendi promotum sine titulo urget, quando promotus nihil quidem habet in propriis bonis,

attamen habet patrem divitem, quippe qui jure naturali tenetur alere filium atque ad alendum compellendus est. Ex communi Barb. cit. alleg. 20. n. 4. Tandem haec obligatio per se quidem et semper tangit episcopum proprium, qui ex officio ordinat scienter aliquem sine legitimo titulo. Quoad alium vero episcopum, qui alienos ex sola commissione et delegatione proprii episcopi ordinat, haec est dispositio juris l. 3. t. 4. c. 37. in 6: Episcopus, cui nullis personis expressis, in genere commisisti, ut vice tua Ordines in tua dioecesi celebraret, ad sacros Ordines promoverit quempiam, titulum non habentem, ei cum in culpa fuerit taliter ordinando eundem, tenebitur vitae necessaria ministrare. Si vero certas commisisti eidem ordinare personas, tu taliter ordinato ad praedicta obligatus existis.

V. *Locus, tempora et interstitia Ordinandorum et Ordinum.*

312. Locus in solemni Ordinum collatione cathedralis ecclesia esse debet; in privata autem sacellum et capella. Sic recte Escobar in summa tr. 7. exam. 8. n. 72. Nam concil. Trid. sess. 23. c. 8. de ref. statuens, ut Ordinationes celebrentur in ecclesia cathedrali, sine dubio loquitur de Ordinationibus solemnibus seu generalibus tantum. Non potest autem dici Ordinatio solemnis vel generalis, in qua initiatur unus tantum vel duo aut solum tres vel quatuor: Glossa, Innocentius, Abbas in Dec. l. 1. t. 11. c. 3. Plura de hoc non addo, quia ubique attendenda est consuetudo legitime introducta. Jam quoad tempora et interstitia breviter accipe sequentia.

313. I. Tempora ordinandorum vel potius ordinationum haec a jure statuta sunt: 1. Episcopatus quolibet die Dominico conferri potest D. p. 1. d. 75. c. 4. et in natalitiis Apostolorum juxta Pontificale Romanum. 2. Ordines majores presbyteratus, diaconatus et subdiaconatus de jure solum conferuntur sex Sabbatis, scilicet quatuor temporum, Dominicae Passionis et Sabbato sancto Dec. l. 1. t. 11. c. 3. nisi summus Pontifex aliter concesserit, qui solus in temporibus ordinandorum dispensare seu facultatem extra tempora ordinandi concedere potest. 3. Ordines minores conferuntur non tantum ipsis illis 6 Sabbatis, sed etiam quolibet die Dominico vel festo de praecepto, dummodo non tam multi ordinentur, ut videatur Ordinatio generalis: etiam ex generali consuetudine feria sexta ante praedicta sex Sabbata, quasi haec sit inchoatio quaedam ordinationis generalis in Sabbato peragendae. Quin etiam feriis quartis quatuor temporum conferri posse, saltem ubi consuetudo est, docent Henriquez et Sa apud Laym. l. 5. tr. 9. c. 8. n. 2. Et quamvis in Pontificali ad Ordines etiam minores designetur tempus mane, ex consuetudine tamen ista etiam conferuntur post prandium. Prima tonsura quovis die et quavis hora vel loco conferri potest, ex communi Henriquez, Vasq., Sanch., alii cum Laym. cit., Tamb. l. 7. c. 10. Tandem grave peccatum est, citra dispensationem vel privilegium ordinare vel ordinari extra tempora, et sic ordinari se praesumens ipso facto incurrit suspensionem ex saepe dicta Bulla Pii II. Cum ex sacrorum et consequenter in Ordine sic suscepto temere ministrans etiam irregularitatem incurrit. Haec quoad jus commune. * Suspensio illa

censenda est abolita per Bullam *Apost. Sedis.* * Quid per privilegia possint Regulares, dicam seorsim § sequenti.

II. Nefas est, eodem die seu eadem ordinatione generali conferri 314.
uni duos Ordines sacros seu majores, et tam episcopus conferens, quam suscipiens, ipso facto incurrunt suspensionem, Dec. l. 1. t. 11. c. 13. et 15, Trid. sess. 23. c. 13. de ref. cassavit omnia privilegia in contrarium concessa. Exceptio episcopi infra innuetur. Et quia dicti sacri canones et alii apud Sylvestrum V. Ordo 2. non loquuntur nisi de Ordinibus sacris, quatuor autem minores non veniunt appellatione Ordinum sacrorum, ideo non tantum dicti quatuor minores una cum prima tonsura, generali consuetudine ubique fere conferuntur eodem die, ut infra iterum notabo, verum etiam non esse ullo jure scripto aut generali consuetudine vetitum, ne cui eodem die conferatur una cum quatuor minoribus etiam subdiaconatus, probabilissime negant Vasquez, Henriquez, Piasecius, Palaus, Dicastillus, Escobar, alii apud Dianam p. 9. tr. 6. resol. 58, Gob. n. 481. consentientem, et ego saepius practicari vidi. Et fatentur DD. contrarii passim, in locis, ubi talis viget consuetudo conferendi uno die illos quinque Ordines, eam tolerari posse, cum nullum jus damnet talem consuetudinem; et extat declaratio Cardinalium ad dictum c. 13. Tridentini, ita ordinatum secundum consuetudinem suae Ecclesiae nullam suspensionem incurrere. Et esto vigeat alicubi consuetudo contraria, eam tamen ita generalem esse et stricte obligatoriam, ut episcopus vel ejus Vicarius ex rationabili (etsi non gravi) causa dispensare non possit, nemo recte dixerit, ait recte Gobat n. 462. Quodsi tamen quis sine scitu et consensu episcopi, maxime eo invito susciperet Ordines illos simul, jam diceretur furtive ordinatus, et incurreret poenam in tales decretam * scilicet excommunicationem ferendae sententiae, non vero irregularitatem. Gaspari de s. ordinat. n. 1009. *

III. Interstitia inter Ordines suscipiendos, a priori nimirum suscepto 315.
usque ad alterum suscipiendum, ita statuit concil. Trid. sess. 23. de ref. 1. de diacono presbyterando c. 14: Ad presbyteratus Ordinem, qui in diaconatu ad minus per annum integrum (nisi ob Ecclesiae utilitatem ac necessitatem, aliud episcopo videatur) ministraverint. Ubi vides ad dispensandum requiri a Concil. collectim utilitatem ac necessitatem Ecclesiae simul. 2. De diaconando c. 13: Promoti ad subdiaconatus Ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem gradum, nisi aliud episcopo videatur, ascendere non permittantur. De minoristis subdiaconandis ibid. c. 11: Hi vero nonnisi post annum a susceptione postremi gradus minorum Ordinum ad sacros Ordines promoveantur, nisi necessitas aut Ecclesiae utilitas judicio episcopi aliud exposcat. Vides, rem totam committi arbitrio episcopi, non tamen mero, sed prudenti, cum consideratione necessitatis vel utilitatis Ecclesiae, conjunctim quidem pro presbyteratu, disjunctive saltem pro diaconatu et subdiaconatu, pro quibus proinde interstitiis dispensandi longe minor causa sufficiat, quam pro sacerdotio, uti notant Rodriq., Bonac., Barbosa apud Gobat n. 491. Quod ipsum tamen vix videtur usu receptum, minus autem illud, quod ibidem concilium etiam inter ipsos Ordines minores aliqua interstitia requirat, ut quis priori Ordine recepto disponatur ad alium: nam generali consuetudine ordines minores

omnes conferuntur simul et passim conferuntur pridie ante Subdiaconatum conferendum. Universim generali consuetudine Germaniae videtur multum derogatum decretis istis de interstitiis, quia nusquam observantur, ut jacent, sed nihil communius, quam quod omnes Ordines conferantur intra unum, immo dimidium annum et saepe in quibusdam locis intra sex septimanas Quadragesimae quis ascendat ab infimo ad supremum gradum: ut vix rejiciatur aliquis ab Ordine ea sola de causa, quia non servat interstitia. Ac proinde ubi solet tam generaliter cum omnibus dispensari, non potest peccati gravis damnari ille, qui sine dispensatione particulari interstitiorum suscipit ordines, ut contra Jordanum recte censet Gobat n. 495. Saltem tunc non peccat, quando Ordinario ostendit suas formatas, ut vocant, in quibus exprimitur tempus, quo suscepit ultimum Ordinem; hoc enim ipso, quod Ordinarius talem non repellat, censetur dispensare cum ipso. Ceterum ubi decreta illa sunt in vigore et ab Ordinariis servantur ac servari jubentur, utique talis peccaret graviter contra praeceptum Ecclesiae ab omnibus, etiam Regularibus, observandum; nullam tamen censuram incurreret nec consequenter irregularitatem ex usu Ordinis sic suscepti consequentem, juxta communem DD. sententiam, et oppositum ex Bulla Pii II. male deducere Lezanam, bene ostendit Tamb. hic c. 11. § 1. n. 3. Quodsi talis inscio vel invito episcopo censeretur suscipere Ordines furtive, tene dicta modo.

316. IV. Per dies *festos* vel *festivos*, quibus jure communi committitur collatio minorum Ordinum et per dispensationem vel privilegium etiam collatio Ordinum majorum, intelliguntur illi soli, qui in choro simul et foro celebrantur festive, juxta communissimam DD. sententiam, quam latissime defendit Lugo respons. mor. l. 1. dub. 20. Et omnino certum videtur, quando in dispensatione vel privilegio exprimitur dies festus de praecepto, prout certo de minoribus Ordinibus conferendis exprimitur in Pontificali recognito et edito sub Urb. VIII. ut ex communissima theologorum et canonistarum sententia omniumque consensu (contra unum et alterum) late et optime probat idem Gobat n. 482. Attamen seclusa illa clausula *de praecepto* sufficere, si dies ille celebretur in choro ritu duplici, in terminis docet noster Rodriq. tom. 3. q. 23. a. 1. testans et probans ita declarasse Clementem VIII. (extendendo etiam ad festa semiduplicia, saltem respectu Ordinum minorum); idipsum docent plures alii eosque citans Diana p. 5. tr. 13. resol. 97. et tam practice, quam speculative probabile esse, cum Palao censet Gobat n. 72. et seqq. quos videre potes, si opus habes. Unum tamen adhuc nota ex jure communi Dec. l. 1. t. 11. c. 13, episcopo permissum esse, ut si ob rationabilem causam v. g. multitudinem ordinandorum vel infirmitatem collationem Ordinum, etiam majorum faciendam alioquin in Sabbato absolvere non possit, partem ad Dominicam sequentem differat, modo eousque continuetur naturale et exactum jejunium, ut Sabbati et Dominicae matutini quasi unus dies reputetur: communis DD. cum Laym. cit. c. 8. n. 5. Verumtamen prohibitum est episcopo, ne eidem, cui in Sabbato unum Ordinem majorem contulit v. g. diaconatum, mane sequentis Dominicae alium Ordinem majorem, puta sacerdotium conferat, cum propter continuationem jejunii fictione canonica mane cum vespera

ad eundem diem pertinere dicatur. Excipiendus tamen est episcopatus; nam si in die Sabbati ordinationis generalis alicui collatus est presbyteratus, sequenti Dominica mane conferri potest episcopatus, etiam non interveniente continuatione jejunii; ex communi Laym. cit. n. 6. Etenim episcopatus quavis die Dominica conferri potest et consequenter etiam ea post Sabbatum ordinationis generalis. Quin etiam si ob rationabilem causam continuato jejunio Sabbati aliquis in Dominica ordinatus fuit presbyter, eundem eadem die episcopum quoque consecrari posse, affirmant Sanch. l. 7. consil. c. 11. dub. 15, Laym. cit. n. 7, Gob. n. 465, siquidem ad episcopum non extenduntur canones supra relati, et episcopatus non distinguitur nisi inadaequate a sacerdotio. Verum id mihi probabilius negat Aversa apud Tamburinum l. 7. c. 11. § 1. n. 11. saltem ex eo capite, quod tam novus sacerdos, quam novus episcopus concelebrare debeat cum ordinante; non liceat autem eodem die bis celebrare. Denique ob dictam rationabilem causam, si episcopus ordinationem generalem inchoare non possit in Sabbato, fas ipsi esse totam omnino transferre in eandem Dominicam, modo continuet jejunium, post alios relatos docet Gob. n. 477. et insinuat Laym. cit. n. 5.

§ IV. *Privilegia Regularium circa praedicta.* I. Regulares, mendi- 317.
cantes praesertim, possunt ordinari extra tempora ex privilegio concesso ab Eugenio IV. et Alex. VI. Neque illud privilegium revocatum esse per concil. Trid., late docent Rodriquez Q. R. tom. 3. q. 23. a. 5, Marchinus, Praepositus, Aversa, alii cum Diana p. 5. tr. 13. miscel. 1. resol. 57. et latius p. 9. tr. 8. miscel. 3. resol. Tambur. cit. l. 7. c. 10. n. 13. et extat expressa Declaratio Cardinalium ad Sessionis 23. c. 8. de reform., quod nimirum privilegium suscipiendi Ordines extra tempora per decretum Tridentini non sit sublatum: quippe in quo non sit specialis clausula derogatoria privilegiorum, sicut est quoad aetatem ordinandorum a concilio Tridentino requisitam. Accedunt denique concessiones Concilio illo posteriores Gregorii XIII. et Clementis VIII.

II. Regularibus mendicantibus concessum est privilegium ab 318.
Alexandro VI., ut possint non servatis interstitiis annuis ordinari tribus diebus Dominicis vel festis duplicibus successive, ut videre est apud Rodriquez cit.; cui similiter non esse derogatum per conc. Trid. ob defectum clausulae derogatoriae, docent iidem DD. citati. Atque post Tridentin. idem privilegium concessit Societati Jesu Gregorius XIII. equidem cum prohibitione communicationis. At absolute sine prohibitione communicationis concessit Congregationi reformatae s. Bernardi Gregor. XIV. bulla, quae incipit: Romanus Pontifex. Denique Clem. VIII. idem concessit Congregationi S. Joannis Evangelistae in Portugalia, ut patet apud Portellum V. Ordines sacri, qui testatur se hoc privilegium oculis suis vidisse. Dices: Refertur declaratio Cardinalium ad sessionis 23. c. 11. censentium remissionem interstitiorum etiam quoad Regulares ex causis a Concilio expressis faciendam pertinere ad episcopum ordinantem, eum tamen hac in re debere deferre judicio et attestationi Superioris Regularis ordinandi; ergo non urget amplius hoc privilegium. Negatur consequentia: quia illa declaratio Cardinalium intelligenda est, quantum est de jure communi, cum quo optime stat,

quod ipsum per privilegium competat Superioribus Regularium. Et sane non potuit ullo modo illa declaratio enervare privilegia ipso concilio posteriora.

319. III. Concessum est mendicantibus privilegium, suscipiendi Ordines a quocumque catholico episcopo, communionem et gratiam sedis apostolicae habente per Leonem X. et Paulum III.; cui similiter cum Tridentinum per specialem clausulam non derogarit, adhuc vigere docent auctores citati, atque non derogasse, certum est ex Bulla S. Pii V. *Etsi mendicantium,* quae est sexta hujus Pontificis descripta apud Cherubinum et Rodriquez in Bullario Regul. in qua n. 19. sic loquitur Papa: Sessionis vero 23. cap. 8. neminem nisi a proprio episcopo ordinari posse, in Regularibus locum non habere declaramus. Nec obstat contraria declaratio Cardinalium approbata postea a Clemente VIII.: nam lex generalis non derogat quidquam privilegiis, nisi eorum faciat mentionem; declaratio autem illa nullam facit mentionem privilegiorum. Adde, idipsum etiam privilegium postea concessum esse a supra memoratis Pontificibus Gregorio XIII. et XIV. Adde insuper, isdem privilegiis suscipiendi Ordines extra tempora sine interstitiis juris et a catholico episcopo, gaudere etiam Novitios Regularium mendicantium, si interim patrimonium vel beneficium habeant: nam in favorabilibus Novitii gaudent privilegiis suarum Religionum. * Privilegium illud censendum est sublatum per decretum Clem. VIII., ab aliis Pontificibus confirmatum, ut tradit Ben. XIV. Const. Impositi 27. Feb. 1747. Episcopo vero, intra cujus dioecesim Regularis de familia moratur, absente vel ordinationes (generales) non habente, valet, causa tamen hujusmodi per authenticam Ordinarii attestationem expressa; item privilegium illud valet, quando sedes episcopalis vacat. *

320. IV. Privilegium Mendicantium ab Innoc. VIII. concessum toti Ordini FF. Minorum, ut postquam pervenerint ad 23. annum, dum tamen sufficientes sint, possint promoveri ad sacerdotium et alia ejusmodi privilegia, liquido revocatum est per conc. Trid. cit. sess. c. 12. Et quamvis S. Pius V. vivae vocis oraculo concesserit, ut Religiosi possint privilegiis per Trid. concilium revocatis uti in foro conscientiae, tamen nequit hoc privilegium deduci ad executionem, nisi Superior, Provincialis v. g. vel Guardianus dispenset in aetate et in suis ad episcopum dimissoriis testetur de hac dispensatione et sic res non remanet intra forum conscientiae. Et sic oraculum illud antecedenter ad ordinationem non obtinet ullum robur. Attamen privilegio huic maxime poterit esse locus post factum, si quis Regularis bona fide ante aetatem impletam v. g. promotus sit ad sacerdotium, ut singulariter notavit Vasquez t. 3. disp. 246. n. 45: quia si Superior clam tunc dispenset, dicitur dispensare in foro conscientiae solum, etsi taliter dispensatus celebret suas primitias coram viginti millibus spectatorum. Videatur Gob. casu 13. n. 514. et seq.

Dices: Concilium Tridentinum sect. 25. cap. ult. de Regularibus expresse dicit: Haec omnia et singula in superioribus decretis contenta observari sancta synodus praecipit in omnibus coenobiis, non obstantibus eorum privilegiis, sub quibuscumque verborum formulis concessis; ergo derogavit praedictis privilegiis Regularium. Negatur con-

sequentia: concilium enim ibi solum loquitur de superioribus decretis ipsius istius sessionis de Regularibus; non autem de decretis contentis in aliis sectionibus.

Sectio V.

Quae singulorum Ordinum definitio, materia, forma et officia.

Summarium.

321. Quid ostiariatus ut Sacramentum,
322. Quid ut res Sacramenti?
323. Quid Lectoratus ut Sacramentum et
324. Ut res Sacramenti?
325. Quid exorcistatus ut Sacramentum et
326—327. Ut res Sacramenti et
328—329. Quid acolythatus?
330—333. Quid subdiaconatus et quae ejus materia?
334. Quid diaconatus et
335—336. Quae ejus materia.
337. De diaconatu ut res Sacramenti.

§ I. *Ostiariatus*

I. *Ut ordinatio, Sacramentum seu caeremonia sacra est.*

Ostiariatus est Ordo ecclesiasticus, quo confertur potestas ex 321.
officio aperiendi, claudendi, custodiendi ecclesiam necnon dignos admittendi, indignos arcendi. Effectus ejus est gratia sanctificans cum jure ad gratias actuales officio competentes suo tempore praestandas et character. Materia remota sunt claves, proxima, earum traditio. Forma sunt haec episcopi verba: Sic age, quasi rationem Deo redditurus pro his rebus, qui his clavibus includuntur. Quod autem ostiarii ordinati deducantur ad ostium templi aperiendum et claudendum et campanam vel cymbalum pulsandum, symbolum est eorum, quae ad officium suum spectant et velut actuale exercitium Ordinis, quem susceperunt, atque ad caeremoniam accidentalem spectans, non ad materiam aliquam primariam. Hic ergo et in sequentibus omnibus recole generatim dicta supra de materia et forma Sacramenti Ordinis, simultate, contractu materiae etc.

II. *Ut gradus ministerii seu res Sacramenti est.*

Ostiariatus est potestas spiritualis per Ordinem collata, ecclesiam 322.
aperiendi, claudendi, custodiendi necnon dignos admittendi, indignos repellendi ex officio. Ostiarius ipse est minister Ecclesiae ex Ordina-

tione sua habens potestatem ecclesiam aperiendi, claudendi, custodiendi necnon dignos admittendi, indignos repellendi ex officio. Officia ergo Ostiarii sunt 1. ecclesiam aperire et claudere. 2. Ecclesiam et sacram supellectilem custodire et conservare, mundando a sordibus, tuendo a furibus vel profanis usibus. 3. Campanas pulsare, advocare et admittere dignos, repellere et excludere indignos, utpote infideles, haereticos, excommunicatos et interdictos, item publice poenitentes, qui in vestibulo ecclesiae remanere debebant tempore poenitentiae, item catechumenos, qui solum olim admittebantur ad Missam catechumenorum, videlicet ab initio usque ad Offertorium, postea egredi debebant. 4. Aperire librum ei, qui est praedicaturus, quod ultimum certe in usu non est. Tannerus hic disp. 2. q. 2. n. 48. citans canones exprimit officium primarium ostiariatus et ostiarii esse, custodire res et deposita ecclesiae et discernere inter dignos et indignos, ut illos admittat, hos ejiciat vel repellat; accidentarium vero ejus munus esse, aperire et claudere ecclesiam, pulsare campanas. Sed nihil refert, cum vix ullum hodie sit in usu. Notat autem noster Marchant, multum decessisse decori Ecclesiae, quod ejusmodi munia minorum Ordinum non amplius per ordinatos ex officio, sed pleraque per laicos exerceantur.

§ II. *Lectoratus*

I. *Ut ordinatio vel Sacramentum vel sacra caeremonia est.*

323. *Lectoratus* est ordo ecclesiasticus, quo confertur potestas spiritualis legendi in ecclesia prophetias et scripturas ex officio. Effectus est gratia sanctificans cum jure ad gratias actuales competentes officio exercendo suo tempore praestandas et character. Materia remota est liber continens sacras lectiones V. ac N. Testamenti seu prophetias et epistolas, item homilias et sermones ss. PP. in ecclesia legi solitas. Tannerus cit. n. 48. Proxima est ejusdem libri traditio. Forma verba haec episcopi: Accipe et esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter et viriliter officium tuum impleveris, partem cum iis, qui verbum Dei ab initio bene ministraverunt.

II. *Ut gradus ministerii seu res Sacramenti est.*

324. *Lectoratus* est potestas per ordinationem collata legendi lectiones sacras, prophetias, scripturas ex officio. Lector est minister Ecclesiae, habens potestatem legendi lectiones sacras in ecclesia ex officio. Officium ergo Lectoris est publice in ecclesia coram populo clara et distincta voce lectiones sacras ex Scripturis V. ac N. Testamenti praelegere, idque, 1. in psalmodia et officio divino nocturno. 2. In Missa prophetias, non tamen epistolam et evangelium. 3. Antequam episcopus praedicaret, lectoris erat textum Scripturae cujusvis in concione explicandum praelegere, uti saepius indicant S. Augustinus et alii Patres. Item Lectoris munus est catechumenis baptizandis rudimenta fidei tradere. Denique olim etiam panem et fructus novos benedicebant, sed id modo abrogatum aut certe in nullo usu est.

§ III. *Exorcistatus.*

I. *Ut ordinatio seu Sacramentum vel sacra caeremonia est.*

Exorcistatus est Ordo ecclesiasticus, quo confertur potestas spiri- 325.
tualis imponendi manus super energumenos, exorcismos legendi ad daemones fugandos eorumque opera dissolvenda ex officio. Effectus est gratia sanctificans cum jure ad gratias actuales officio competentes suo tempore dandas, quibus maxime indiget exorcista, Character, insigne potestatis hujus. Materia remota est liber exorcismorum, proxima ejusdem libri traditio. Forma haec verba episcopi: Accipe et commenda memoriae et habe potestatem imponendi manus super energumenos sive baptizatos sive catechumenos.

II. *Ut gradus ministerii seu res Sacramenti est.*

Exorcistatus est Ordo ecclesiasticus, quo confertur potestas spiri- 326.
tualis ordinatione collata imponendi manus super energumenos, exorcismos legendi ad daemones fugandos eorumque opera dissolvenda ex officio. Exorcista est minister Ecclesiae, habens potestatem ordinatione collata imponendi manus etc. Officium ergo exorcistae est imponere manus super energumenos et exorcismos legere ad fugandos daemones. Est autem exorcismus formula sacra verborum authentica, ab Ecclesia scilicet instituta vel approbata ad daemones fugandos eorumque opera dissolvenda. Conditiones porro in exorcista requisitae ad hoc, ut officio suo legitime et fructuose satisfacere possit, sunt bonitas, fides, scientia, prudentia, intentio recta, modi approbati exorcismorum. Quae conditiones omnes cum in paucis reperiantur conjunctae, ideo modo multiplicato numero sacerdotum, non amplius exorcistae in solis minoribus constituti, sed sacerdotes hoc officium exercere consueverunt. Denique olim etiam exorcistae officium erat in Missa edicere populo, ut qui non communicaret, daret locum aliis communicaturis, et aquam infundere, qua in ministerio Baptismi usurus erat baptizans. Sed haec quoque ipso non usu dudum abrogata sunt.

§ IV. *Acolythatus*

I. *Ut ordinatio seu Sacramentum vel caeremonia sacra est.*

Acolythatus est Ordo ecclesiasticus, quo confertur potestas spiri- 327.
tualis accendendi lumina cereumque accensum transferendi ad altare et porrigendi subdiacono urceolos pro sacro ministerio ac aliis in sacrificio Missae deserviendi majoribus initiatis ex officio. Effectus est gratia sanctificans cum jure ad gratias actuales officio competentes suo tempore dandas et character signum hujus potestatis. Materia remota duplex est, candelabrum cum cereo extincto et urceoli vacui. Proxima eorumdem traditio. Forma verba Episcopi: 1. Accipe ceroferarium cum cereo, ut scias te ad accendenda ecclesiae luminaria mancipari in nomine Domini. 2. Accipe urceolos ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi in nomine Domini. Circa hanc duplicem ma-

teriam et formam triplex est sententia Doctorum: alii primam tantum, alii secundam tantum, alii utramque simul volunt esse essentialem: quod tertium credo; at tunc sub qua materia et forma imprimetur character? Res incerta est; aut dic, sub utraque imprimi duos characteres partiales, aut characterem sub prima impressum sub secunda solum extendi ad significandam aliam distinctam potestatem praeparandi materiam, aut imprimi tantum sub secunda materia et forma, quia tunc acolytho traditur principalis potestas sui Ordinis; sine dubio enim principalius est materiam Corporis et Sanguinis Christi praeparare, quam luminaria ministrare. Atque D. Bonaven. 4. d. 24. p. 2. q. 2. bene docet: Hoc pro regula generali habendum est, quod in illo signo exteriori imprimatur character in quolibet Ordine, in quo principalis potestas, quam respicit Ordo, signatur tradi ordinato.

II. *Ut gradus ministerii seu res Sacramenti est.*

328. *Acolythatus* est potestas spiritualis ordinatione collata, accendendi luminaria cereumque accensum transferendi ad altare et ministrandi subdiacono urceolos cum vino et aqua pro sacro ministerio ac in aliis in sacrificio ministrandi majoribus initiatis ex officio. Acolythus ergo est minister Ecclesiae ex ordinatione sua habens potestatem spiritualem accendendi luminaria etc. Officia ergo acolythi sunt: 1. Praeparare lumina ad sacrificium, cereum accendere et ad altare deferre, etiam diacono solemniter legenti Evangelium praeferre. 2. Vinum et aquam ad sacrificium praeparare atque urceolos vino et aqua repletos ad altare portare et subdiacono porrigere. Denique diacono et subdiacono sub Sacrificio servire, inde enim dicitur Acolythus, latine pedissequus. Et hinc patet, cur acolythatus ceteris Ordinibus minoribus praeferatur: nam reliqui tres Ordines minores directe solum circa populum ministrant, etsi in ordine ad Sacramentum et Sacrificium Corporis et Sanguinis Christi; acolythi autem et ipsi quidem circa populum deserviunt ad excitandam devotionem, magis tamen directe et propinque deserviunt ad Sacrificium Missae seu Corporis et Sanguinis Christi, ut ex officiis assignatis patet.

§ V. *Subdiaconatus.*

I. *Ut ordinatio seu Sacramentum vel caeremonia sacra est.*

329. *Subdiaconatus* est Ordo sacer ecclesiasticus, quo confertur potestas spiritualis, in sacrificio Missae assistendi sacerdoti mediante diacono seu immediate diacono, ministrando ei calicem cum vino et patenam cum hostia etc. Item epistolam solemniter legendi in sacrificio ex officio. Effectus est gratia sanctificans cum jure ad gratias actuales officio competentes suo tempore dandas et character, signum potestatis istius. Materia et forma duplex est: remota est calix vacuus cum patena vacua superposita, scilicet sine vino et hostia, proxima utriusque traditio; non enim sufficeret tradi solum calicem vel solam patenam, quia concilia semper utrumque exprimunt et illa traditio ad utramque partem Sacrificii, scilicet Corporis et Sanguinis Christi, suo modo in-

serviendum refertur. Sufficeret tamen probabiliter, si calix et patena non essent consecrata, cum nullo jure praecipiatur illa debere ad hunc effectum esse consecrata. Henriq., Filliuc., Bonac., Dian. et alii apud Tamb. l. 7. c. 3. § 2. n. 2. etc., contrarium tamen ex usu Ecclesiae probabilius. Forma sunt illa verba episcopi monitoria potius, quam imperativa: Videte, cujus ministerium vobis traditur (hoc solum videtur essentiale), ideo admoneo vos, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis. Vide Vasquez 3. p. disp. 238. c. 5. n. 2. Secunda materia remota est liber epistolarum, proxima ejus traditio. Forma haec verba episcopi: Accipe librum epistolarum et habeto potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro vivis, quam defunctis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen.

Ex his autem sola prima materia et forma est essentialis et **330.** primitiva, sub qua confertur subdiaconatus et imprimitur character; secunda vero materia et forma est tantum accidentalis vel ad summum integralis ex nova institutione Ecclesiae, ut docent Vasquez, Coninch. et alii et Palaus hoc vocat commune et certum. Vide mox de officio Subdiaconi. Addit Pontificale: Et archidiaconus accipit et tradit eis urceolos cum vino et aqua et bacile (idest pelvicula et manutergio), quae omnia similiter tangere debent. Verum haec non spectant ad materiam hujus Ordinis, eoipso quod non tradantur ab episcopo, sed tantum ab archidiacono. Quare nullum scrupulum movendum subdiacono forte sine ea traditione ordinato, recte resolvit Gob. n. 54.

At contigit non semel per errorem vel incuriam magistri caere- **331.** moniarum, ut subdiaconando pro calice vacuo traderetur calix cum vino, qualis debet tradi presbyterando. An valida fuit Ordinatio? An saltem sub conditione reiteranda? R. Lugo respons. moral. l. 1. c. 30, a recentioribus ipsis merito communiter receptus, omnino ordinationem fuisse validam nec ullo modo repetendam. Ratio sumitur ex vulgata regula juris: Utile per inutile non vitiatur; ergo et calix, qui est legitima materia subdiaconatus, non vitiatur per praesentiam vel continentiam vini mere per accidens et praeter intentionem episcopi, qui intendit tradere sola vasa sine materia in his contenta; sicut non vitiatur Baptismus v. g. si aquae elementari misceatur aqua rosacea vel alius liquor. Certe materia secundaria subdiaconi est traditio libri epistolarum, et tamen plerumque traditur missale, in quo continentur et Evangelia (materia Diaconi) et prophetiae (materia Lectoris) et alia perplurima. Et tandem pono, episcopum notato errore effudisse vinum, sine dubio valide ordinasse, licet aliquae guttae remansissent sufficientes ad validam consecrationem et in rigore etiam ad Ordinationem presbyteri; ergo similiter valebit, etsi aliquanto plus vini in calice fuerit. Quare ordinatio illa non fuit iteranda: quia licet in presbyteratu et episcopatu non sit sustinenda opinio probabilis, sed reiteranda sub conditione ordinatio propter gravissima incommoda, quae afferret invalida ordinatio sacerdotis vel episcopi, in subdiaconatu autem ac reliquis Ordinibus non videtur necessaria repetitio conditionata, etsi solum probabilis sit ejus valor, cum nullum ex nullitate sequatur notabile incommodum fidelium, ut alibi etiam notavi. Porro probabilem esse valorem talis Ordinationis, jam satis probatum est.

II. *Ut gradus ministerii seu res Sacramenti est.*

332. *Subdiaconatus* est potestas spiritualis, Ordinatione collata in sacrificio Missae assistendi et inserviendi sacerdoti mediante diacono vel immediate diacono, ministrandi ei calicem cum vino et patenam cum hostia, item in sacrificio solemniter legendi epistolam ex officio. Subdiaconus est minister Ecclesiae habens ex ordinatione sua potestatem, in sacrificio Missae inserviendi sacerdoti mediante Diacono, inde enim dictus subdiaconus, quasi subminister. Officia ergo seu munia subdiaconi sunt: 1. Aquam ad ministerium altaris praeparare. 2. In sacrificio Missae proxime assistere diacono eique ministrare. 3. Calicem et patenam cum hostia ad altare deferre et diacono offerre. 4. Panem consecrandum pro populo in altari ponere. 5. Pallas altaris et corporalia abluere. 6. Crucem in supplicationibus praeferre. Denique epistolam in Missa solemni canere solemniter, idest cum debitis paramentis et insigni sui Ordinis, quod est manipulus. Atque hoc ultimum officium non competit Subdiacono ex vi Subdiaconatus in primaeva sua institutione et usu, sed accessione, nova institutione et collatione Ecclesiae successu temporis facta. Certe antiquissima concilia, dum referunt officia subdiaconi, de eo mentionem non faciunt, et de facto episcopus in exhortatione praevia ad subdiaconandos, etsi omnia alia subdiaconorum officia recenseat, nullam tamen facit mentionem lectionis Epistolarum: sic enim habet: Subdiaconum oportet aquam ad ministerium altaris praeparare, diacono ministrare, pallas altaris et corporalia abluere, calicem et patenam ad usum sacrificii eidem offerre, oblationes, quae veniunt, in altari reponere. Pallae, quae sunt in substratorio altaris, in alio vase debent lavari, in alio corporales pallae; ubi autem corporales pallae lotae sunt, nullum aliud linteamen debet lavari, ipsaque lotionis aqua in baptisterium debet mergi. Haec ibi, nullo verbo lectionis epistolae mentionem injiciens. Idipsum significat catechismus romanus, qui agens de subdiacono, ait: Epistolam etiam, quae olim a diacono in Missa recitabatur, subdiaconus legit.

333. De obligationibus in subdiaconatu suscepto contrahendis, dicam cap. seq.

§ VI. *Diaconatus.*

I. *Ut ordinatio et Sacramentum est.*

334. *Diaconatus* est Ordo sacer, quo confertur potestas proxime assistendi et inserviendi presbytero in ministerio altaris legendique Evangelium solemniter in Missa et alia obeundi huic Ordini propria munia ex officio. Effectus est gratia sanctificans, cum jure ad gratias actuales huic ministerio competentes et character signum hujus potestatis. Materia et forma itidem duplex est: una est impositio manus dexterae episcopi super caput ordinandi cum forma: Accipe Spiritum Sanctum ad robur et ad resistendum diabolo et tentationibus ejus in nomine Domini. Altera materia est traditio seu porrectio libri Evangeliorum, cum hac forma: Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Domini. Traditur autem communiter liber

Missalis, quo continentur ipsa Evangelia a diacono in Missa ex officio legenda vel cantanda. Sufficeret tamen tradere alium librum, quo continentur Evangelia sola vel eorum pars; sufficeret etiam tradere tota Biblia aut totum Testamentum Novum, quia semper adsunt Evangelia. Dubia foret ordinatio et sub conditione repetenda, si traderetur liber solum continens Acta Apostolorum, Epistolas Pauli, Apocalypsin etc.: quamvis enim in ejusmodi libris sit doctrina Evangelica, non sunt tamen Evangelia. Certo autem non sufficeret tradere solum Testamentum Vetus aut alium librum sacrum v. g. exorcismorum, concilii Trid. etc. vel similem, Evangelium non continentem, tuncque Ordinatio esset invalida certo, quia non adsunt Evangelia significata per formam ab ordinante prolatam: Accipe potestatem legendi Evangelium etc. Utraque haec materia tam impositio manuum quam traditio libri Evangeliorum cum suis formis, essentialis est, ita ut utraque tanquam partiales constituant unam totalem materiam et formam Ordinis diaconatus. Henriqez, Bellarminus aliosque citantes Laym. c. 5, Lugo disp. 2. de Sacram. in genere sect. 5.

I. Essentialis, immo primitiva materia diaconatus manuum im- 335.
positio est: nam Scriptura Act. 6. in ordinatione primorum septem diaconorum et Concilia, nominatim Carthaginense IV. c. 4. et ss. Patres apud Bellarminum de Ordine c. 9. in ordinatione diaconorum semper meminerunt impositionis manuum, nulla facta mentione traditionis libri Evangeliorum. Adde, quod in ordinatione diaconi episcopus ei manum imponens dicat: Accipe Spiritum Sanctum. De quibus verbis conc. Trid. sess. 23. can. 4. ita definit: Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra episcopum dicere: accipe Spiritum Sanctum, anathema sit. Quare recte concludit Lugo cit. sect. 5. n. 100: Non video, quomodo post hanc definitionem aliqui opinentur, per illa verba non dari Spiritum Sanctum, sed tantum intelligi per modum cujusdam deprecationis. Certe dicere, impositionem manuum tantum fuisse et esse ritum accidentalem per modum deprecationis vel praeparationis, est ludere in Scripturis, Conciliis et Patribus. Qua enim veritate tacitis essentialibus Sacramenti Ordinis, ritum tantum accidentalem protulissent, nulla facta mentione alicujus signi essentialis? II. Altera materia magis declarativa et distinctius significativa potestatis diaconalis et utique essentialis, est traditio libri Evangeliorum: quia Eugenius IV. in concilio Florentino, decreto ad Armenos expresse dicit: Diaconatus per libri Evangeliorum dationem confertur. Et licet hanc solam materiam assignet, attamen impositionem manuum ex antiquissimo Ecclesiae usu satis perspectam ipsisque Armenis non ignotam, non exclusit, neque exprimere opus habuit.

Quia ergo concilia antiqua, praesertim Carthaginense allegatum 336.
pro ordinatione diaconi assignant impositionem manus, Concilium autem Florentinum dicit, Diaconatum conferri per dationem libri Evangeliorum; ne haec sibi repugnent, sed cohaereant, omnino dicendum erit, hunc Ordinem per utrumque conferri inadaequate, et diversa illa concilia solum assignasse materiam inadaequatam essentialem.

At quid de impressione characteris? Bellarminus cit. de Ordine c. 9. insinuat et aliis placet, conferri duas potestates atque imprimi

duos characteres partiales, signa utriusque potestatis, scilicet ministrandi sacerdoti et legendi Evangelium; quemadmodum sacerdoti confertur duplex potestas in Corpus Christi verum et mysticum; nec improbabiliter, sed verosimilius est, impositionem manuum cum illa sua forma, Accipe Spiritum Sanctum etc. etsi sacramentalia et efficacia sunt, non tamen operari, nisi completa altera materia et forma, scilicet traditione libri Evangeliorum cum sua forma, et tunc primum et gratiam conferri et characterem potestatis collatae signum imprimi: tunc enim primo explicite significatur conferri potestas specialis Ordinis hujus, conformiter ad latius dicenda in parte secunda, ubi de impositione manuum et traditione vasorum in Ordinatione Sacerdotis.

II. *Ut gradus ministerii seu res Sacramenti est.*

337. *Diaconatus* est potestas spiritualis ordinatione collata, proxime assistendi et inserviendi presbytero in ministerio altaris, legendi Evangelium solemniter in Missa et alia obeundi huic Ordini propria munia. Diaconus ergo est minister Ecclesiae habens potestatem proxime assistendi et inserviendi presbytero etc. Officia ergo diaconi jam indicata sunt: 1. Proxime et immediate (quo eminet subdiacono) assistere et inservire presbytero sacrificanti in toto ministerio altaris, modis in Rubricis praescriptis. Ubi principalis actus est, hostiam cum patena et calicem cum vino a se infuso praebere presbytero. Quo offerente calicem, tenet simul calicem vel brachium sacerdotis, non item offerente hostiam: quia in oblatione calicis dicit Sacerdos, *offerimus:* in oblatione autem hostiae in singulari dicit, *offero.* 2. In Missa legere seu cantare Evangelium solemniter, idest cum paramentis debitis et insigni sui Ordinis, quod est stola transversim gestata. 3. Ex commissione episcopi vel parochi praedicare verbum Dei, baptizare solemniter et exigente necessitate etiam Eucharistiam ministrare. At inquies, cur ad hos actus quasi secundarios Diaconi requiritur specialis commissio vel licentia episcopi aut parochi, non item ad priores actus magis principales et propios hujus Ordinis? Resp. ideo, quia actus illi priores, ministrare sacerdoti et legere Evangelium, sunt actus tantum Ordinis, quos exercendi plena potestas in ipsa ordinatione conceditur. Illi autem actus posteriores, baptizare solemniter, Eucharistiam ministare, praedicare publice in Ecclesia ex pulpito seu cathedra, sunt actus jurisdictionis et curae pastoralis, ad quos proinde licite exercendos ultra potestatem Ordinis in non habente jurisdictionem requiritur commissio seu delegatio ab habente jurisdictionem ordinariam, nimirum episcopo aut saltem parocho. De necessaria diacono licentia ad praedicandum, vide late Gob. casu 111. n. 75. 4. Ex communi cum S. Thoma p. 3. q. 82. a. 3. ad 1. Diaconus habet potestatem in Corpus Christi in sacro vase contentum; unde communi praxi Ecclesiae in processione vel expositione Venerabilis Sacramenti Diaconus vas SS. Eucharistiam continens educit e Sacrario, vel e sublimiori loco deponit et in altari vel in manibus Sacerdotis reponit, et suadente necessitate vel occasione et causa rationabili utique posse deferre ab uno altari in aliud, ut cum aliis notat Tamb. hic. l. 7. c. 4. § 1. Denique plura olim fuerunt

officia diaconorum: 1. Sanguinem Christi, scilicet Eucharistiam sub speciebus vini ministrare fidelibus, olim quando fuit usus adhuc utriusque speciei. 2. Catechumenos instruere in rudimentis fidei et ad baptismum disponere. 3. Populum in sacris coetibus, certis vocibus et signis ad devotionem ad Deum monere, quo fere modo adhuc dicunt: Flectamus genua. 4. Diaconus olim ad januam virorum, sicut subdiaconus ad januam feminarum assidere debebat, dum templum ingrediebantur ad sexus distinguendos. Denique temporalibus ecclesiarum bonis eorumque ac eleemosynarum distributionibus invigilare et alia quaedam. Vide nostrum Marchant speculi tract. 6. tit. 5. qu. 1.

Presbyteratus seu sacerdotium (remissive).

Reverentiae ac ordinis causa et in gratiam eorum, qui pro solo presbyteratu studendo se praeparant, placuit hoc sacratissimo Ordine feliciter auspicari secundam partem hujus Theologiae Sacramentalis de instructione speciali presbyterandi, Deo favente propediem secuturam.

Sectio VI.

Qualis dispositio requiratur in ministeriis dictorum Ordinum; ubi obiter de paramentis.

Summarium.

338—343. Qualiter peccet celebrans vel diaconus et subdiaconus ministrans in mortali?
344—345. Quae sint paramenta ordinatorum?
346—352. Quid significent paramenta?

Ordinibus praesertim sacris initiati debent ministrare *sancte,* id-est actus suorum Ordinum exercere cum debita dispositione animi et corporis.

§ I. *Dispositio animi requisita* est, ut sit in statu gratiae, nulla **338.** irregularitate vel censura irretitus. Quoad primum, quaestio practica non levis momenti est, an ordinati peccent mortaliter ministrantes in statu peccati mortalis. Certum id est de sacerdote in mortali celebrante aut Sacramenta conficiendo administrante juxta generatim dicta c. 3. sect. 2. Idipsum de diacono et subdiacono in mortali solemniter ministrantibus docent graves Doctores, praesertim antiquiores satis communiter. Fundamenta mox adferam n. 340. De minoribus autem communi consensu negatur. Dico sequentia:

I. Probabilius est, diaconum et subdiaconum (nedum minoristam) **339.** in peccato mortali ministrantem non peccare de novo mortaliter dummodo habeat actualem aversionem a peccato seu non habeat affectum actualem peccandi. Sic communior recentiorum, teste Bassaeo in floribus

theologicis. V. Sacramentum 3. n. 8. Ratio sufficiens est: quia de hoc nullum extat praeceptum nec divinum nec humanum; Scripturae enim, quae adferuntur, solum consilium maximae congruentiae adferunt, non praeceptum obligationis. Deinde diaconus et subdiaconus neque immediate ad Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi concurrunt ut Sacerdos celebrans, neque aliquod Sacramentum conficiunt nec consequenter sunt dispensatores meritorum Christi vel causa gratiae sanctificantis, ut sacerdos alia Sacramenta ministrans: adeoque eorum actus non sunt opus tam sanctum, ut sub mortali in statu gratiae exerceri debeant.

340. II. Nec obstant aut valde urgent fundamenta oppositae sententiae. Nam 1. confertur diaconis et subdiaconis in ordinatione gratia sanctificans, ut ministeria Ordinis sui debite et sancte obeant: ut semper in statu gratiae exerceant, non praecipitur, alioquin eadem ratione etiam in minoribus ministrantes sub mortali tenerentur esse in statu gratiae contra communem, etiam Adversariorum. 2. Jubentur excitare gratiam Ordinis sui (2. Tim. 1: Admoneo te, ut resuscites gratiam, quae est in te per impositionem manuum mearum), utique maxime ministrando: sed faciendo quod est in se et quantum commode fieri potest: esse autem in statu gratiae Dei, non ita facile est in potestate nostra, sicut aversio a peccato. 3. Leguntur graviter puniri ministrantes in peccato mortali, ut videre est apud Marchant. de Sacramentis tr. 1. c. 3. n. 4: sed forte fuerunt in actuali affectu peccati mortalis aut fuerunt peccatores notorii ministrantes cum gravi scandalo. 4. Eodemque sensu intelligenda verba sane gravissima Greg. IX. Dec. l. 1. t. 11. c. 17, ubi de diaconis et subdiaconis ait: Si non poenituerit, monendi sunt et sub interminatione divini judicii obtestandi, ut in testimonium suae damnationis in susceptis etiam Ordinibus non ministrent. Haec ille, nimirum peccatores publici vel obstinati.

341. III. Sufficit ergo et necessarium est, ut diaconus et subdiaconus in mortali existentes, dum ministrant, habeant actualem aliquam aversionem a peccato et pium ad Deum motum. Hoc enim sufficienter est in eis, suscitare gratiam Dei, nimirum faciendo quod in se est ad divinam gratiam recuperandam, alioquin non tantum sacerdos, sed etiam diaconus vel subdiaconus ministrantes in actuali affectu peccati mortalis, utique peccarent mortaliter speciali peccato irreverentiae erga Sanctissimum Sacramentum et virtualis saltem contemptus, cum ad ejus dignum ministerium gratiam sacramentalem et sanctificantem acceperint, ipsi autem in ministrando illam non solum non habeant, sed etiam actuali affectu mortalis peccati omnino excludant. Quae ratio, etsi appareat, non tamen aeque concludit de minoribus initiatis in actuali mortali ministrantibus: quia remote satis et indirecte ad divinum sacrificium concurrunt, et ideo eos non peccare mortaliter, in quacumque interna dispositione ministrent, communior est opinio.

342. IV. Quoad secundam dispositionem animi, ut ministrans in sacro Ordine nulla sit irregularitate vel censura irretitus, satis patet ex dictis supra, ministrantem in irregularitate peccare mortaliter et ministrantem in censura, idest excommunicatum, suspensum vel interdictum personaliter per se loquendo peccare mortaliter et insuper contrahere

novam irregularitatem ex delicto abusus sacri Ordinis ob violatam censuram, quae recole.

§ II. *Dispositio corporis requisita* est, ut ministrent cum decenti 343.
corporis habitu, cum debitis aptisque paramentis et caeremoniis praescriptis in rubricis, ibi legendis, certe hic non describendis. Attamen hic placet opportune breviter adnotare ministrorum

Paramenta eorumque significationes.

I. Paramenta, 1. minoribus initiati est superpelliceum lineum 344.
simplex. 2. Subdiaconi amictus, alba, cingulum et manipulus tantum, qui est insigne sui Ordinis et dalmatica ad ornatum. 3. Diaconi, amictus, alba, cingulum, manipulus et stola a sinistro humero transversim gesta, quod est insigne distinctivum sui Ordinis et dalmatica, scilicet ad ornatum. 4. Sacerdotis amictus, alba, cingulum, manipulus, stola ab utroque humero gesta, et casula seu planeta. Adverte hic in numero paramentorum: 1. Sacerdos necessario sex induitur vestibus, quibus significatur redemptio nostra in sacrificio repraesentata, facta sexta mundi aetate et feria sexta hebdomadae. 2. Diaconus sacerdoti immediate ministrans quinque tantum induitur vestibus de necessitate. 3. Subdiaconus sacerdoti mediate tantum, scilicet mediante diacono ministrans, quatuor tantum induitur vestibus de necessitate. Minoribus tandem initiati, quia remote satis ministrant Sacerdoti, simplici induuntur veste superpellicea. Ceterum paramenta omnia hic specificata necessaria sunt ad ministerium sacrum necessitate praecepti ecclesiastici, adeo ut sacerdos sine aliquo istorum celebrans, diaconus sine stola et praerequisitis solemniter ministrans scienter et sine justa causa necessitatis, vel utilitatis gravissimae, peccent mortaliter, quia transgrediuntur praeceptum Ecclesiae grave in re gravi, reverentiam tanti Sacramenti et Sacrificii sanctissimi concernentibus, secundum omnes; quamvis de Diacono quidam dubitent. Dixi autem, *scienter:* sine dubio enim excusat inculpabilis ignorantia, oblivio: sine justa causa, qualis vix potest adesse nisi in sacerdote, de quo suo loco parte secunda.

II. Singulae hae sacrae vestes seu paramenta habent varias signi- 345.
ficationes mysticas vel morales, juxta diversas relationes et respectus, ac potissimum duplices, 1. ad Christum patientem, qui in sacrificio et ministerio altaris repraesentatur, 2. ad mores ipsorum ministrantium. Explico breviter percurrendo singulas in ordine ad sacerdotium potissimum. Eadem autem erit ratio de diacono et subdiacono.

Amictus seu humerale

Relative ad Christum significat velamen, quo Christi facies velata 346.
fuit in domo Caiphae a percutientibus et illudentibus dicendo: Prophetiza, quis est, qui te percussit? Relative ad mores, cum se a capite ad humeros distendat, significat propositum ac robur adversus tentationes diaboli. Unde eo se induens orat sacerdos: Impone capiti meo galeam salutis ad expugnandos diabolicos incursus.

Alba

Relative ad Christum significat vestem albam, qua ab Herode 347.
indutus est et illusus. Relative ad mores significat innocentiam, sancti-

tatem et justitiam, qua nitere et fulgere debet sacerdos; unde eam induens orat: Dealba me, Domine et munda cor meum, ut in sanguine agni dealbatus, gaudiis perfrui merear sempiternis.

Cingulum

348. Relative ad Christum significat prima vincula, quibus Christus a Judaeis captus, ligatus et detentus fuit. Relative ad mores significat castitatem et puritatem mentis et corporis, quam summo studio amplecti debet sacerdos; unde praecingens se orat: Praecinge me, Domine, cingulo puritatis et extingue in lumbis meis humorem libidinis, ut maneat in me virtus continentiae et castitatis.

Manipulus

349. Relative ad Christum significat secunda vincula seu funem, quo Christus a gentibus ad columnam ligatus fuit et flagellatus; in laeva solum gestatur, ut significetur, Christum mero nostri amore pro nobis passum, non aliqua sua culpa, totus justus et innocens. Relative ad mores significat cordis contritionem amorosam pro delictis, pro quibus Christus tam gravia sustinuit. Unde eum induens sacerdos dicit: Merear, Domine, portare manipulum fletus et doloris, ut cum exultatione recipiam mercedem laboris.

Stola

350. Relative ad Christum significat ultima vincula seu funem, quo Christus ultimo ligatus est, utique per medium et collum et bajulans crucem ad montem Calvariae raptus. Relative ad mores significat imitationem Christi cordialem in ferenda cruce. Unde utroque humero stolam gestat sacerdos et ante pectus in modum crucis decussat, ut significet, se totaliter corde et corporis cruciformem vitam profiteri tam in vita activa quam contemplativa. Unde et orat: Redde, mihi, Domine, stolam immortalitatis etc. Diaconus autem sola laeva gestat stolam versus dexteram pendentem, quo pro se quidem significat se saltem vitam activam cruciformem profiteri, et adjunctus sacerdoti, significat omnem laborem et crucem solum portandam esse in hac vita mortali per laevam significata, requiem autem expectandam esse in altera vita significata per dexteram, quam extra stolam habet. Pulchre magister 4. d. 24: Quia quidquid laboris et sustinentiae in hac vita toleratur, quasi in laeva portatur, donec in dextera, idest in aeternitate requies habeatur, juxta illud D. Gregorii hom. 21. in Evangelia: Quid namque per sinistram, nisi vita praesens, quid vero per dexteram, nisi vita perpetua designatur?

Casula seu planeta

351. Relative ad Christum significat vestem purpuream, qua illusus est in praetorio Pilati, saltem quoad partem posteriorem; quoad partem anteriorem semper in modum crucis formatam, significat ipsam crucem Christi. Relative ad mores significat caritatem et gratiam seu vestem nuptialem, qua sacerdos semper indutus esse debet. Unde et orat: Domine, qui dixisti: jugum meum suave est et onus meum leve: fac, ut istud portare sic valeam, quod consequar tuam gratiam. Amen.

Dalmatica diaconi et subdiaconi

Relative ad Christum significat vestem purpuream et crucem Christi, 352.
quippe in modum crucis formata. Relative ad mores vero significat passionem Christi ab illis meditandam esse, qua animentur ad ferendas cum hac pro Christo tribulationes et injurias, jam etiam per stolam significatas. Plura videre potes in rationali divinorum officiorum Gulielmi Durandi.

Caput VI.

Sectio unica.

De obligationibus ordinatorum seu clericorum.

Summarium.

353. Quid clericus?
354. Quid prima tonsura et
355. Quid ejus effectus?
356. Quid requiratur in accipiente tonsuram vel clericatum et
357—359. Qualiter peccet recipiens tonsuram vel Ordines minores cum animo non permanendi in statu clericali.
360—361. Tonsura ac minoribus initiati per se nullam contrahunt obligationem.
362—365. Qualis obligatio gestandi habitum et tonsuram?
366. Qualis obligatio officiorum et Missarum in Ordinatione injungi solitarum?
367—369. Qualis obligatio reverentiae et obedientiae ordinatori promissae?
370. Omnes clerici in sacris obligantur ad castitatem,
371. Ex solo jure humano Ecclesiastico, ita
372—373. Ut matrimonium valide contrahere non possint.
374—375. Quae obligatio est immediate ex voto proprio solemni
376. Aut certe ex lege ecclesiastica;
377. In ipsa ordinatione saltem implicite volita.
378—381. Resolvuntur varia dubia.

§ I. *Explicatio terminorum.* I. *Clericus,* quoad nomen vox graeca, 353.
latine quasi *sortitus* vel *sorte electus* vel *in sortem vocatus.* Clerici dicuntur (ait D. Hieronym. Epist. ad Nepotianum), quia de sorte Domini sunt: quia scilicet ex Dei gratia et Ordinatione ad divinum cultum specialiter consecrati, fiunt peculiariter sors seu pars et haereditas Domini vel potius de sorte et haereditate Domini. Vide Bellarm. l. 1. de clericis c. 1. Quoad rem ipsam clericus est homo, qui signaculo tonsurae ab Ecclesia instituto insignitus in sortem Domini designatur, ut sit capax sacrorum Ordinum, beneficii ac jurisdictionis ecclesiasticae

gaudeatque privilegiis clericalibus. Clericatus ergo seu status clericalis confertur et clericus fit ac sorti Domini insertus homo, dum prima tonsura initiatur ab episcopo; per hanc enim homo fit capax jurisdictionis ac beneficii ecclesiastici ac proxime dispositus ad Ordines suscipiendos. Prima ergo tonsura non est Ordo, sed fundamentum ac dispositio ad Ordines suscipiendos. Itaque

354. II. *Prima tonsura* (prout de facto ex institutione Ecclesiae fit, definiri potest): Est levis detonsio capillorum ab episcopo caeremoniis ecclesiasticis facta, qua masculus tyrocinio mysteriorum Dei initiatur: ut scilicet quasi novitius tyro interea in obsequio Ecclesiae exercitus, disponatur ad Ordines suscipiendos. Confertur enim ab episcopo per abscissionem modicam capillorum, loco quasi materiae, et loco quasi formae per haec verba ab episcopo simul et initiando pronuntiata: Psal. 15. Dominus pars haereditatis meae et calicis mei, tu es, qui restitues haereditatem meam mihi. Dico, *loco quasi materiae et formae:* Cum enim tonsura Ordo non sit, vera materia et forma non indiget. Quare iis omissis, valide quis deputaretur ad clericatum, si quocumque alio modo ipso consentiente clericatui addiceretur ab episcopo, ut cum Marchino notat Tamb. l. 7. c. 2. Patet ergo differentia hujus tonsurae ecclesiasticae et clericalis a tonsura monachorum monastica, quippe quae nec ab Ecclesia primitus instituta est, etsi probata, neque per se ad sacros Ordines disponit neque alios effectus tonsurae ecclesiasticae confert, sed solum adhibetur ex instituto monastico in signum partiale Religiosi, ad significandum contemptum mundi aliasque mysticas significationes. Vide Laym. hic c. 12. n. 1.

355. III. Effectus primae tonsurae sunt potissimum quatuor: Primus effectus tonsurae ac officium clerici primae tonsurae est deputatio ad canendum in ecclesia (unde is Psalmista vocatur in antiquis Conciliis), et ad obsequium Ecclesiae. Vide dicta sect. 1. § 3. Secundus effectus est, fidelem, velut jam e statu laicali et communi plebe extractum disponere et reddere proxime capacem ad suscipiendos Ordines. Tertius est reddere capacem beneficii ac jurisdictionis ecclesiasticae. Quartus facit gaudere privilegiis clericalibus et ecclesiasticis iisque potissimum duobus, unum dicitur privilegium *canonis*, scilicet nova specialis immunitas ab omni violentia externa seu violenta injectione manuum sub poena excommunicationis ipso facto incurrenda a violentiam inferente. Alterum est privilegium *fori*, quo clerici a judicio saeculari eximuntur, ut coram judice saeculari conveniri non possint. Tertium privilegium exemptionis a gabellis principum saecularium; quantum hoc tempore virium habeat, tu ordinate tute videbis. His ita suppositis dico:

356. § II. *Quae sint obligationes clericorum prima tonsura, aut minoribus Ordinibus initiatorum.* Ut quis primam tonsuram et clericatum suscipiat, quatuor requiruntur conditiones aliqualiter obligantes: 1. Quod clericandus Sacramentum Confirmationis acceperit. 2. Ut fidei rudimenta norit, qualia scilicet nosse debet quilibet fidelis adultus. 3. Ut legere et scribere sciat, saltem vernacule, ut notant DD. communiter. 4. Ut habeat intentionem clericandi seu in statu clericali perseverandi cultumque exhibendi ex l. 1. t. 9. c. 4. in 6. Et Conc. Trid. sess. 23. c. 4. omnia complectens, sic habet: Prima tonsura non initientur, qui Sa-

cramentum Confirmationis non susceperint et fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere et scribere nesciant, et de quibus probabilis conjectura sit, eos non judicii saecularis declinandi causa, sed ut Deo fidelem cultum praestent, hoc genus vitae elegisse. Haec Conc. Dixi autem, *aliqualiter obligantes:* consentiunt enim fere DD. omnes, eas conditiones obligare solum sub veniali, dummodo adsit animus et spes brevi imposterum Confirmationem suscipiendi, rudimenta fidei, legere ac scribere discendi, et saltem positive non excludat voluntatem in statu clericali perseverandi Deoque deserviendi, si nihil obstabit vel excusabit: nam hoc animo excluso, si quis contra Trid. primam tonsuram aut minores Ordines susciperet praecise, ut judicium fori saecularis effugeret et declinaret, eum peccare mortaliter, docent non pauci DD. Bannez, Aragonius, Rodriquez, alii apud citandos n. seq. et fortiter pugnans noster Marchant. speculi tr. 6. tit. 1. q. 4. dub. 4. appendice reg. 2. eo quod conc. Trid. videatur id graviter prohibere, et quia talis in actione sacra committat mendacium perniciosum in fraudem Ecclesiae, quae talem non ordinaret; et utens privilegio clericali fori et exemptionis a tributis et gabellis, facit injuriam justitiae etc. Contra tamen

357. II. Etiam illum, qui tonsuram clericalem aut minores Ordines suscipit expresso animo non perseverandi in statu clericali ad cultum Dei, sed praecise, ut declinet jurisdictionem fori saecularis aut interim privilegiis clericalibus gaudeat, non peccare nisi ad summum venialiter, docent DD. communiter cum Sanch. l. 7. de matr. disp. 31. n. 16. aliqualem culpam agnoscente, Laym. l. 5. tr. 9. c. 7. n. 2, Tamb. l. 7. c. 2. § 6. n. 8, Gob. casu 2. n. 27. Ratio in oppositum est: quia concilium Tridentinum nullo verbo indicat praeceptum grave; neque talis gravem injuriam infert vel Ecclesiae vel potestati saeculari: quilibet enim potest uti sua potestate in eligendo vitae statu, esto per accidens sequatur exemptio a saecularibus potestatibus. Tametsi enim Ecclesia vel Ordinarius, si talis hominis propositum cognitum haberet, eum ad clericalem Ordinem non admitteret, fraus tamen, et deceptio illa non est gravis aut perniciosa, ait Laym. l. c. Quin multi etiam a veniali talem excusant; certe Laym. cit. de tali ait: Non videtur peccare. Et expresse Gobat cit. dicit: Ego post Sanchez etc. etiam a veniali excuso, nisi forte crimen aliquod prius commisisset et poenam fugiens curaret, se initiari cum Ecclesiae perturbatione: nec enim est indecens petere rem sacram ob privilegium illi annexum. Denique notabile est, quod addit Laym. eodem cap. 7: Interdum justam causam esse posse primam tonsuram vel Ordines minores suscipiendi, cum certo proposito non manendi in statu clericali, qua ratione quarumdam academiarum rectores clericalem tonsuram accipiunt, solum ut interim jurisdictionem in studiosos etiam clericos exercere possint.

358. III. Hinc a fortiori patet, non peccare saltem graviter eum, qui primam tonsuram aut minores Ordines suscipit absque intentione ascendendi ad Ordines alios. Coninch. et alii cum Sanchez et Laym. cit., Tamb. cit. n. 5. Nulla enim in hoc gravis deordinatio apparet aut praeceptum grave obligans. Et ipsum concilium Tridentinum allegatum solum loquitur de initiato ex intentione fugiendi judicium saeculare, non autem de intentione non ascendendi ad alios Ordines, de quo mox

iterum n. seq. Alia est ratio de ingrediente Ordinis regularis novitiatum determinato animo non permanendi nec profitendi, quia talis in re gravi decipit Religionem, alimenta accipit et ejus institutum et secreta cognoscit, ait Sanch. cit. n. 10, Laym ib.

359. At quid, si quis prima tonsura et minoribus aut etiam majoribus Ordinibus initietur ob solam spem consequendi beneficium ecclesiasticum, inde ditescendi aut similem finem alium, quam Deo famulandi? Certum est, talem non peccare saltem graviter, si spes illa lucri etc. solum sit causa secundaria impulsiva, retento vel saltem non excluso fine principali, in eo statu Deo debite famulandi. At vero si spes illa lucri etc. sit causa principalis motiva et finalis, Marchinus apud Tamb. l. 7. c. 2. § 6. n. 11. censet, talem peccare mortaliter, cum D. Th. 2. 2. q. 185. doceat, appetere episcopatum propter divitias esse mortale. Verum si hoc ita absolute dictum verum esset et nihil aliud addatur, vae sacerdotibus, vae clericis, vae fidelibus! Quotusquisque enim est, qui ob finem habendi temporalia ad spiritualia non moveatur, ait Tamb. ib. n. 12. Distinctione ergo opus est: verissimum erit, si spes illa lucri esset finalis causa ultima, ita ut quis in eo lucro sperato finem ultimum constituat, eo quod paratus sit, legem Dei transgredi et Deum offendere graviter, dummodo eo lucro potiatur: hanc profecto intentionem si vel clericus vel episcopus in sua Ordinatione habeat, peccare mortaliter, nimis certum est. Vide tr. 1. decal. c. 5. Idem esset, si intenderet illud lucrum per se, cum animo non satisfaciendi suis obligationibus pro eo lucro debitis, aut ut habeat, quo luxui vel luxuriae indulgeat. Nec longe ab hujus malitiae suspicione absunt, qui Ordines, praesertim majorem aliquem suscipiunt ex spe lucri, ut obtento pingui beneficio, canonicatu v. g. summam corradant, qua (impetrata dispensatione, si opus fuerit) matrimonium sibi utile procurarent etc. At vero si spes lucri non sit ita causa principalis ultima, quantumvis alias principaliter vel totaliter ea spe moveatur ad Ordines suscipiendos, attamen propter illud lucrum vel cum illo minime paratus sit legem Dei transgredi, hunc certe difficile est damnare peccati mortalis: quamvis enim sit aliqua deordinatio venialis, spiritualibus uti tanquam mediis ad acquirenda temporalia, tamen dum constat voluntas, ob id legem Dei non transgrediendi, gravis et mortalis deordinatio nequaquam videtur. Sic bene Tambur. cit. n. 13.

360. IV. Clerici prima tonsura ac etiam minoribus Ordinibus initiati ad nihil obligantur absolute seu nullam obligationem absolutam contrahunt, sed solum ex suppositione, quod statum clericalem in suis exercitiis, privilegiis, exemptionibus profiteri velint, et maxime si beneficiati sunt, contrahunt obligationes § seq. assignandas. Quare leges de clericis latae in sacris canonibus intelligi debent aut de clericis in sacris constitutis, aut de minoribus in dicta suppositione. Hinc 1. clerici prima tonsura aut Minoribus initiati, nullo beneficio Ecclesiastico praediti, etsi ex condecentia teneantur ad majorem orationem ac pietatis exercitium quam laici, nulla tamen lege vel consuetudine obligati sunt ad officium B. V. M., psalmos vel alias certas preces (ne quidem illas, quas episcopus in Ordinatione eis injungere solet), quotidie recitandas, nisi tantum ex honestate. At episcopus in Ordinatione prima tonsura

et quatuor Minoribus initiatis specialiter injungit psalmos poenitentiales cum Litaniis SS. semel recitandos. Neque illos sub praecepto et peccato obligari recitare, dicam generatim § seq. n. 366. 2. Clericus prima tonsura ac etiam minoribus initiatus, saltem ex rationabili quacumque causa, potest renuntiare clericatui omnique clericatus exercitio ac privilegio et ad statum laicalem ac matrimonium licite et libere transire, secundum omnes: quia ei nulla incumbit obligatio praecepti vel promissionis perseverandi, ad superiores Ordines ascendendi seu in susceptis ministrandi. Quare culpae mortalis damnari non debet, si sine justa causa recedat atque ad Ordinum ministeria incapacem se reddat, ducendo v. g. uxorem viduam, ut contra Cajetanum docet communis DD. Sanch., Azorius, Toletus eosque citans Laym. cit. c. 7. n. 2. Quodsi tamen absque omni rationabili causa ex mera animi levitate vel libertate ita statum mutet, venialem culpam alicujus inconstantiae et levitatis omnes communiter agnoscunt. Tambur. tamen cit. c. 2. § 6. n. 14. non vult hanc culpam ducere ex capite solius inconstantiae: haec enim, cum solum sit defectus majoris boni, forte non attingeret culpam, sed potius alicujus infidelitatis. Nam ejusmodi clericus videtur recedere a statu, quem videtur saltem implicite aliquo tandem modo promisisse Ecclesiae in ipsa receptione minorum Ordinum, quibus speciali potestate jam ad certa Ecclesiae ministeria deputatus fuit; ergo sic leviter recedens aliquam infidelitatis culpam admittit, non tamen gravem, quippe in re non gravi et Ecclesiae minime damnosa, maxime hoc tempore in tanta multitudine clericorum. Ceterum si talis clericus jam beneficio vel pensione ecclesiastica gaudebat, iis statim, sicut et omnibus privilegiis clericalibus, ipso facto privari, cum matrimonium valide init, omnibus notum est.

§ III. *Quae sint obligationes omnium Clericorum communes et propriae* **361.** *in Sacris constitutorum.* Omnes clerici, non tantum majores et in sacris constituti, sed etiam minores et primae tonsurae, si beneficiati sint et status clericalis exercitiis, privilegiis et exemptionibus gaudere velint, obligantur gestare habitum clericalem et tonsuram, sine armis ac vitam Clericalem et honestam ducere; unde et vi status sui tenentur magis tendere ad perfectionem magisque se divino obsequio mancipare, quam laicus seu saecularis manens. Ex communi Marchant. cit. Ratio manifesta est: qui enim aliquem statum assumit, juxta illum statum vivere debet, servando ea, quae status ille ex natura sua exigit aut leges Ecclesiae praescribunt; atqui leges Ecclesiae diversis canonibus praescribunt, clericos illos gestare habitum et tonsuram clericalem, arma vero citra necessitatem gestare prohibent, et ipse status clericalis ex natura sua exigit vitam clericalem et honestam in divino obsequio, victu, vestitu majusque perfectionis studium, quam in saecularibus, cum illi in sortem Domini peculiariter dati et ad sacratissima ministeria deputati sint. Videndum ergo breviter, 1. qualis et quanta sit haec obligatio et accessorie, 2. qualis obligatio orationum et missarum in ordinatione injungi solitarum. 3. Qualis obligatio obedientiae et reverentiae episcopo ordinanti ab ordinato promissae. 4. Obligationes propriae clericorum in majoribus seu sacris inducendae, deinceps seorsim explicandae.

I. *Obligatio gestandi habitum et tonsuram.*

362. I. Gestatio tonsurae seu coronae clericalis dicitur originem sumpsisse a s. Petro, qui aut voluit se ita tondere in memoriam coronae spineae impositae Salvatoris, aut fuit ab impiis ita tonsus per ludibrium, quod tamen Ecclesia vertit in decus Ordinis, ut notant DD. apud Gobat casu 20. n. 768. Vide etiam Laym. cit. tr. 9. c. 12. ex ss. Isidoro et Beda adferentem tres rationes hujus tonsurae seu coronae. Voluit autem Ecclesia, ut omnes in majoribus constituti, item omnes beneficiati eam gestarent, ut videre est Dec. l. 3. t. 1. c. 4. et t. 3. c. 7. Similiter ex antiquissima Ecclesiae consuetudine et instituto iidem debent gestare habitum clericalem decenter distinctum ab habitu saecularium, cum ii in altiori gradu constituti, in sortem Domini vocati, ad Dei cultum specialiter deputati vel consecrati sint.

363. II. Quanta autem haec sit obligatio seu quantum peccet clericus talis, si citra necessitatem notabili tempore tonsuram et habitum non gestet, non bene consentiunt DD. 1. Aliqui volunt omnes peccare mortaliter. 2. Satis communiter docent, solos clericos in sacris constitutos aut beneficiatos peccare mortaliter, eo quod legem Ecclesiae violent in re gravi. 3. Cajetanus et alii apud Dian. p. 3. tr. 4. res. 183. et Tamb. cit. c. 2. § 6. n. 16. consentientes censent, nullos peccare mortaliter, nisi adsit temeritas, contumacia et contemptus, ita ut post canonicam monitionem etiam excommunicari possint. 4. Sylvester, Armilla, Vasq. apud Laym. cit n. 2. ajunt, non esse peccatum mortale (seclusa contumacia et contemptu) nisi notabilis excessus fiat ultra modum consuetum.

364. III. Placet judicium Laym. ibi. n. 3. praedictae quartae sententiae ita subscribentis: Et hoc placet, tunc esse mortale, si spectatis circumstantiis personae, loci, diuturnitate temporis etc. clericalis tonsurae et habitus neglectus notabiliter repugnet honestati et bono exemplo clericorum, cujus gratia talis habitus lege ecclesiastica praecipitur. Sin vero ex justa causa vel ad tempus breve sine honestatis detrimento habitus deponatur, nulla omnino culpa erit. Spectanda etiam est cujusque dioecesis consuetudo. Hoc doctus Laym. cui ego merito acquiesco. Et ratio hujus mitioris sententiae est, quia spectatis et diligenter omnibus expensis juris textibus circa illam tonsuram habitumque gestandum nullus apparet continere praeceptum grave et sub mortali obligans, ut cum Marchino testatur Tamb. cit. § 6. n. 17.

365. IV. Laym. adhaeret etiam Gob. cit. casu 20. n. 789. addens: Si propter neglectum gestationis vilipendatur ordo clericalis, delinquitur mortaliter non gestando, non item si non sit periculum causandi vilipendium et contemptum. Et ibidem n. 700. sapienter advertit: Quamvis Laym. l. c. dicat, esse eandem rationem tonsurae et habitus clericalis, certum tamen mihi est, longe facilius posse in nostris partibus delinqui mortaliter non gestando clericalem habitum, quam coronam. Nemo quippe facile damnabit peccati mortalis parochum, in cujus vertice nullum vestigium coronae apparet per 6 aut 8 hebdomadas. At vero si instar aut lanionis aut senatoris, idest in habitu omni profano incedat

triduo, quatriduo publice per plateas et campos, non reperietur Germanus catholicus, qui non graviter offendatur et stomachetur.

II. *Obligatio orationum et Missarum in Ordinatione injungi solitarum.*

366. Absoluta Ordinatione episcopus recens ordinatis imponit minoribus et prima tonsura initiatis 7 psal. poenitentiales cum litaniis, versiculis et precibus annexis, subdiaconis et diaconis nocturnum talis diei. Presbyteris dicit: Singuli ad presbyteratum ordinati post primam vestram Missam tres alias Missas, videlicet unam de Spiritu Sancto, aliam de B. Maria Virgine, tertiam pro fidelibus defunctis, dicite singuli. Jam quaeritur, qualis sit obligatio ordinatorum ad praedicta persolvenda. Sub mortali obligari affirmant Bonacina et alii apud Dianam mox citandum. Verum nullam hic obligationem praecepti sub peccato, sed solum directionem et consilium congruitatis et decentiae cognoscunt alii communiter. Valent. t. 3. disp. 6. pu. 10. § 2, Sanch. l. 7. consil. c. 2. dub. 2, Pellizarius man. reg. tr. 8. c. 2. n. 194, Diana p. 4. tr. 4. res. 218, Tamb. cit. c. 3. § 4. n. 2, Gobat tr. 3. alph. sacrif. n. 713. Ratio sufficiens est: quia tam severa obligatio ex nullo capite adesse convincitur, neque ex aliquo jure, neque ex Pontificali; in his enim nulla stricta obligatio legitur. Non urget, quod episcopus loquatur imperativo modo et in materia satis notabili: quia ambigua vocis significatio est in benigniorem partem interpretanda, ut late probat Gob. p. 1. sect. 4. et seqq.; significatio autem imperativi modi ita est ambigua, ut permulti DD. cum Valent. tom. 2. disp. 7. q. 5. pu. 6. negent, eo per se ullum importari praeceptum, sed tantum consilium vel petitionem. At ais: Hae orationes et Missae imponuntur in poenitentiam; ergo cum sint materia notabilis, sub gravi culpa obligabunt. At ajo: Unde tibi constat, imponi in poenitentiam, quae semper imponi debet, supposita culpa? atqui culpa non est, sed opus sanctissimum suscipere Ordines. Dic ergo melius, imponi in gratiarum actionem et ut consilium, magnae certe congruitatis et decentiae, ut merito censeat Gob. casu 26. n. 781, etsi hic desit rigor praecepti, esse tamen hominis minime ingenui, non obsecundare tam honestae petitioni, factae nimirum ab eo, a quo tam recens tamque honorificum beneficium accepit. Tandem singulariter advertit Gavant. in rub. p. 1. tit. 4. litt. o, non esse mentem Reverendissimi Domini Ordinatoris, ut Missae illae celebrentur in festo duplici vel alio aequivalente v. g. infra Octavas Paschae, Pentecostes, Epiphaniae, ut alicubi a nostris nimis scrupulose fieri vidi; expectetur ergo dies, votivas Missas admittens, eo ipso quod hic nullum urgeat praeceptum. De obligatione communicandi sub Ordinatione, dixi supra, de confessione praemittenda ibid.

III. *Obligatio reverentiae et obedientiae Ordinatori promissa.*

367. Sub finem Ordinationis Reverendissimus Dominus Ordinator interrogat ordinatos singulos: Promittis mihi et successoribus meis reverentiam et obedientiam? et resp. Promitto. Quaeritur qualiter et quos obliget haec promissio. Respondet (primus, ac solus quod sciam

hanc quaestionem proponens) solertissimus Gob. cit. casu 20. n. 773: 1. Haec promissio reverentiae et obedientiae non videtur intelligi nisi de ea obedientia, jam alias jure naturali, divino ac canonico debita episcopis. Nec enim aut Illustrissimi Domini Episcopi hactenus aliam praetenderunt, aut inaugurati ab illis putarunt se ad aliam obligari. Unde et consequenter obligatio illa promissoria ratione materiae sit gravis vel levis. 2. Videtur tamen duplex peccatum, scilicet inobedientiae et infidelitatis admittere presbyter, qui post hanc promissionem detrectat imperium episcopi; etenim agit contra duas virtutes, nisi velis dicere, (quod ego non dico) illam promissionem esse duntaxat verbum honoris. 3. Est quidem in quibusdam dioecesibus usus, ut eadem formula proponatur Religiosis exemptis; cum tamen Pontificale expresse praescribat: Si vero Pontifex non est suus Ordinarius (scilicet ordinati), dicit singulis: Promittis Pontifici vel Praelato Ordinario tuo pro tempore existenti reverentiam et obedientiam? Resp. Promitto. Sed parum refert; nam verba intelligenda sunt juxta suppositam materiam. Manet ergo idem sensus, qui supra, intelligendo obedientiam et reverentiam alias jure naturali vel positivo debitam. Nam reverentiam utique debemus Reverendissimis illis Patribus ac Dominis, aeque ac ceteri non exempti; et certum est, etiam exemptos subjici obedientiae Ordinariorum in multis casibus, ut festorum, jejuniorum, censurarum, litis de praecedentia, beneficiorum parochialium etc. 4. Licet Ordinarius utatur illa priori formula cum aliquo Religioso monasterii, de quo litigatur, utrum sit exemptum necne, non tamen est existimandum, ullum jus praescribi per verbum promitto decies vel vigesies a diversis repetitum: actus enim agentium non extenduntur ultra intentionem eorum; non est autem intentio Ordinatoris vel Ordinati, quaerere tunc vel agnoscere aliquod jus, nec enim circumstantia temporis et loci permittit.

IV. *Obligationes propriae clericorum in sacris constitutorum.*

368. Duae sunt obligationes principales, quas subdiaconus in ipsa sua Ordinatione contrahit, nimirum servare castitatem et recitare horas canonicas. Tertia additur, possidere patrimonium sufficiens ad honestam sustentationem. Sed de hoc dixi jam supra. Quarta addi solita, sancte ministrare in suo officio. De hoc itidem sect. 6. tota. De duabus ergo primis nunc consequenter agendum.

369. § IV. *Qualis sit obligatio servandi castitatem, ejus origo, requisita etc. Omnes clerici in sacris constituti a suscepto subdiaconatu obligantur servare castitatem seu continentiam et coelibatum, adeo ut nec valide possint contrahere matrimonium, idque non jure divino vel naturali, sed jure positivo ecclesiastico. Obligatio castitatis servandae est immediate ex voto solemni in ipsa susceptione Ordinis sacri, utpote subdiaconatus, saltem implicite et ipso facto, emittendo ab Ordinato; irritatio vero matrimonii seu impedimentum irritans Matrimonium eidem voto seu sacro Ordini annexum est immediate ex lege ecclesiastica, non ex voto.* Est tota communis, ut patebit et totam perspicue significat concil. Trid. sess. 24. can. 9: Si quis dixerit, clericos in sacris constitutos vel Regulares solemniter castitatem professos posse

matrimonium contrahere contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, anathema sit. Ubi Concilium inprimis aperte significat obligationem continentiae non ex lege divina, sed lege ecclesiastica vel voto oriri; deinde duo decernit, primo praedictos non posse licite contrahere matrimonium, quia obstat *votum,* quo tenebitur servare castitatem; secunda non posse valide contrahere, quia obstat *lex ecclesiastica,* tale matrimonium irritans illosque ad hoc contrahendum omnino inhabiles reddens.

Quamquam fatear ea verba Concilii aeque aliter applicari posse hoc modo: Non obstante lege ecclesiastica quoad ordinatos in sacris; vel voto quoad Religiosos. Jam explico more solito.

I. *Omnes clerici in sacris obligantur servare castitatem.*

I. Ita omnes catholici; idque *non ex jure divino vel naturali,* uti 370.
(contra Majorem, Medinam, Waldensem et alios paucos) docet communissima DD. D. Thom., Cajet., Bellarm. eosque citans Laym. tr. 9. c. 11. n. 1. et alii recentiores omnes. Non enim ex lege divina positiva: quandoquidem de continentia perpetuo servanda et a conjugio abstinendo nullum extet praeceptum nec in veteri nec in nova lege, talisque lex nec ex Scriptura nec ex Patribus colligatur. Non etiam ex lege naturali: nam licet secundum rectam rationem valde decens et conveniens sit, ut qui in eminenti Ecclesiae statu et Ordine positi altaris ministerio et sacrificio Agni immaculati vacare debent, ab opere carnali se abstineant, ut colligitur ex Apostolo 1. Cor. 7, inde tamen non evincitur praeceptum juris naturalis, cum sacrum altaris ministerium non repugnet simpliciter usui conjugali; tandem idipsum aperte significat Conc. Trid. allegatum. Manet ergo hanc obligationem oriri,

II. *Ex solo jure humano ecclesiastico:* est enim apostolica con- 371.
stitutio a tempore Apostolorum in Ecclesia, praesertim occidentali semper custodita, ut sacris Ordinibus initiati uxoribus non uterentur, sed coelibes et continentes viverent, ut constat infinitis sacris canonibus Conciliorum, Pontificum et SS. Patrum Auctoritatibus apud Doctores, maxime Controversistas passim aliegatis. Bellarminus de cleric. Laym. cit. c. 11. n. 3. Nobis sufficiat canon Apostolorum 25. sic habens: Ex his, qui coelibes in clerum perveniunt, jubemus, ut Lectores tantum et Cantores, si velint, nuptias contrahant. Et conc. Carthaginense 11. can. 2. sic statuit: Omnibus placet, ut episcopi, presbyteri, diaconi vel qui Sacramenta contrectant pudicitiae custodes, etiam ab uxoribus se abstineant, ut quod Apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Haec ibi. Immo de subdiaconis quoque extat hoc decretum conciliorum Aquisgranensis et Wormatiensis apud Tannerum cit.: Placet, ut episcopi, presbyteri, diaconi et subdiaconi abstineant se ab uxoribus. Et quamvis olim fuerit Graecis sacerdotibus permissum, ut uxoribus uterentur, quas antea laici legitime duxerunt, licet etiam aliquot saeculis Ordo subdiaconatus non fuerit ubique annumeratus sacris, et ideo subdiaconis fuerint permissae nuptiae, nunquam tamen fuit in Ecclesia sive romana sive graeca permissum, ut pres-

byteri jam ordinati ducant uxores, ut contra Graecos Schismaticos demonstrant Controversistae. Rationes hujus prohibitionis dabo paulo inferius.

II. *Ut nec valide matrimonium contrahere possint.*

372. I. Sacris Ordinibus, ultra obligationem servandi castitatem ex voto ortam (ut ostendam § seq.), ut licite contrahere non possint, etiam annexum est impedimentum dirimens matrimonium, ut nec valide quidem contrahere possint. De fide. Definitum in conc. Trid. sup. allegato. Et multi sacri canones, dum jubent ordinatos in sacris servare castitatem, significant simul irritationem matrimonii; quasi dicat Ecclesia: Ecce advertite, quod sacrae vestrae ordinationi ego conjungo matrimonii nullitatem. Atque haec irritatio matrimonii seu impedimentum hoc dirimens matrimonium sacro Ordini annexum est immediate ex lege et praecepto ecclesiastico, et non ex ipso voto (sicut et in professione solemni Religionis), uti ex Conc. Trid. jam innui, et cum aliis communiter docent Sanch. l. 7. de matrim. disp. 26, Tamb. l. 7. c. 3. § 3. n. 6. Ratio breviter est: quia 1. Ordo sacer ex se non irritat matrimonium, ut patet in Graecis; 2. et ipsum votum etiam solemne, quatenus essentialiter est promissio facta Deo, etiam ex se non irritat matrimonium, ut patet in voto castitatis simplici, quod in ratione essentiali voti seu promissionis factae Deo, omnino convenit cum voto solemni. 3. Ipsa denique solemnitas illa addita essentiae voti est solum aliquid juris positivi ecclesiastici, et quid sit, vix per aliud melius explicatur, quam per ipsam hanc vim et virtutem irritandi matrimonium ab Ecclesia statutam; ergo tam sacer Ordo, quam professio solemnis Religionis non ex voto ipso, sed immediate ex lege ecclesiastica irritat Matrimonium. Vide de his late et optime disserentem Sanchez l. c.

373. II. Rationes hujus prohibitionis et irritationis matrimonii clericorum in sacris constitutorum bene profert Laym. cit. c. 10. n. 4: 1. Quia sacerdotes et levitae Deo et rebus divinis perpetuo vacare debent; ab hoc autem studio impediuntur et distrahuntur opere et foedere conjugali, teste Apostolo 1. Cor. 7. 2. Quia necesse est, honorem et reverentiam servari sacerdotio; experientia autem constat, populum non tanto in honore habere eos, quos vident vitae instituto pene nihil ab ipsis differre; quamobrem sacerdotes conjugibus adhaerentes in parvo honore sunt. 3. Oportet, episcopos aliosque sacerdotes hospitales esse et in pauperes misericordiam exercere: quomodo autem id praestabunt, si uxores et liberos alere debeant, cum dicat Apostolus 2. Cor. 12, quod parentes filiis thesaurizare oportet. 4. Redditus ecclesiastici, quos fideles ad divinum cultum offerunt, passim ad causas profanas applicarentur; episcopatus, parochiae et alia beneficia frequenter velut quodam haereditatis jure ad filios sacerdotum afferrentur, aut saltem Ecclesia ministrorum suorum, tanquam de se bene meritorum, relictam prolem magno suo gravamine alere teneretur, qua ratione proventus Ecclesiae distraherentur nec sufficerent ad tantum ministrorum numerum alendum, qui populo christiano pascendo necessarius. Sic fere Laym.

Verum praeter dictam prohibitionem et irritationem matrimonii clerici illi majores in suo coelibatu tenentur etiam integram castitatem servare, nova et speciali obligatione et distincta ab obligatione communi virtutis castitatis et sexti praecepti, adeo ut talis castitatem violans peccet speciali peccato contra virtutem religionis, necessario in confessione aperiendo. Jam quaeritur, unde sit haec obligatio, an etiam immediate solum ex lege ecclesiastica prohibente, sicut illa irritatio matrimonii, an vero ex proprio voto. Dixi et dico

III. *Obligatio servandi castitatem immediate est ex voto proprio solemni.*

I. Quod nimirum votum secundum legem Ecclesiae in ipso facto susceptionis sacri Ordinis emittunt ac emittere debent. Ita communis et omnino verior sententia DD. D. Thomas, D. Bonaventura, Cajetanus, Medina, Vasquez et quinquaginta Theologis congestis late Sanch. l. 7. de matrim. disp. 27, Laym. c. 11. n. 1, Dicastillus tr. 6. de Ordine disp. 1. dub. 20, Gob. casu 20. n. 756. Constat ex variis sacris Canonibus; nam l. 3. t. 15. c. un. in 6. aperte supponitur emitti votum continentiae in ipsa susceptione Ordinis sacri, et D. p. 1. d. 28. c. 1. decernit Gregorius: Nullum facere subdiaconum praesumant episcopi, nisi qui se victurum caste promiserit. Idemque statuitur de Diacono D. cit. c. 7. Similia habentur Dec. l. 3. t. 3. c. 6. Ecce sacri canones prohibent ordinari diaconos et subdiaconos (multo magis presbyteros) nisi prius se caste victuros promittant; cui? utique Deo; at promittere Deo est vovere; quapropter passim sacri canones illam promissionem votum appellant. Deinde omnes fatentur, majoribus ordinatum, sacerdotem v. g. si mere interne contra castitatem delinquat, admittendo delectationes morosas venereas aut consentiendo solum in opus aliquod turpe, peccare sacrilege contra statum suum et contra virtutem religionis, cum teneatur ad servandam omnimodam seu integram castitatem; ergo fateri etiam debent, eum obligari ex voto propriae castitatis et non ex solo praecepto Ecclesiae, quia Ecclesia extra forum sacramentale non judicat de internis, nec consequenter potest per se praecipere vel prohibere actus mere internos. Dico notanter, *per se:* nam 374.

II. Tametsi Ecclesia absolute neminem cogere possit ad servandam (multo minus ad vovendam actu interno) continentiam, cum ea res consilii sit, non praecepti, teste Apostolo 1. Cor. 7, tamen in Ordine sacro, quem libere confert, quibus vult, conditionem et legem adjicere potest ac solet, ut qui talem Ordinem suscipiunt, eoipso facto continentiam profiteantur, ut colligitur ex ss. canonibus modo citatis. Ratio autem, cur Ecclesia id requirat, ea est, ut omnis quaestio de hac obligatione evitetur et omnes se illi voluntarie adstringerent, et sic sacris initiati in continentiae statu, quem propriae voluntatis lege et religionis vinculo per votum proprium assumpserunt, firmius et constantius perseverent. Atque hinc recte refert Laym. cit. n. 11. n. 2. si summus Pontifex cum constituto in Ordinibus sacris sine justa causa dispenset, ut ad nuptias transeat, invalidam et inefficacem fore dispensationem in ordine ad solvendum votum, quippe cujus obligatio est juris 375.

divini, quamvis efficax sit ad tollendum matrimonii impedimentum, quippe quod solo jure ecclesiastico constitutum est; ita tamen ut contrahens debitum conjugale non exigat, licet petenti reddere teneatur. Addit Gob. n. 769. peccatum turpitudinis, quod committit sacerdos vel diaconus, etiam Religiosus, non differre specie ab illo, quod committit laicus voto simplici castitatis adstrictus; ac proinde in rigore sufficeret confiteri: commisi talem turpitudinem (v. g. pollutionem, fornicationem), cum tamen habeam votum castitatis. Sed de hoc nos alibi.

376. Nihilominus fateri debeo, probabilem esse sententiam oppositam, nimirum eam obligationem servandi castitatem esse tantum ex lege ecclesiastica, aeque ac irritationem matrimonii, et non ex aliquo voto: nam et concilium Tridentinum allegatum hunc sensum plane admittit, ut ibidem in fine notavi, et eam sententiam docent multi ex juristis et non pauci theologi, Scotus, Paludanus, Guttierez, alii apud Sanch. l. 7. de matrim. disp. 27. q. 2, Valentia, Aversa ac noster Herincx qu. 10. § 2. eo, quod initiandi subdiaconatu nec jubeantur emittere tale votum nec illud emittere soleant. Confirmatur fortiter, quia si quis sacrum Ordinem suscipiat expresse nolens se obligare ad castitatem, is nihilominus obligabitur servare castitatem ac etiam matrimonium valide contrahere non poterit; atqui tunc ea obligatio non provenit ex voto, quod nullum adesse nec explicitum nec implicitum supponitur; ergo tunc saltem provenit immediate ex solo praecepto Ecclesiae. Et quidni semper? Resp. legis ecclesiasticae de coelibatu sacerdotum eam esse interpretationem, quam praxis Ecclesiae declarat, ut nimirum sacrum Ordinem suscepturi continentiam Deo promittere seu vovere teneantur, cujus obligationis sufficienter admonentur ab episcopo, dum iis dicit: Filii dilectissimi ad sacrum subdiaconatus Ordinem promovendi, iterum atque iterum considerare debetis, quod si hunc Ordinem susceperitis, castitatem Deo juvante servare oportebit. Omnesque norunt esse vovendam continentiam, omnes qui non servant, agnoscunt se voti reos esse; de hoc plura inferius. Ad confirmationem Sanchez et Laym. ll. cc. concedunt consequentiam, nimirum eo casu talem obligari immediate ex solo praecepto Ecclesiae: sed melius negat Dicastill. cit. n. 34. approbante Gob. n. 785. Talis ergo nec peccat contra votum nec immediate et directe contra praeceptum Ecclesiae nec ullo peccato speciali commissionis contra virtutem religionis, sed tantum mediate et indirecte contra praeceptum Ecclesiae peccato omissionis, quatenus omittit emittere votum sacrum Ordini ab Ecclesia annexum, ut mox iterum dicam infra. Interim nos oportet manere in communi sententia et sensu moderno Ecclesiae.

IV. *Ex voto in ipsa susceptione Ordinis sacri, utpote subdiaconatus, saltem implicite et ipso facto emittendo ab ordinato.*

377. Ad hoc ergo, ut ordinatus majoribus, puta subdiaconus, contrahat hanc obligationem servandi castitatem, necesse est, ut voluntarie Ordinem suscipiens aliquo modo voveat, promittat et se obligare velit ad eam servandam, nimirum aut explicite, ubi moris esset, aut saltem implicite, quod eoipso et ipso facto facit, quo vult suscipere Ordinem illum eo

modo, quo Ecclesia vult conferre cum illis oneribus, quae sacro illi Ordini affixit Ecclesia; Ecclesia enim non vult conferre sacrum Ordinem nisi cum annexo voto castitatis seu cum onere et obligatione, ut ordinandus votum castitatis emittat et saltem ipsa susceptione Ordinis profiteatur, ut dictum est. Unde inprimis qui non voluntarie vel invitus susciperet seu nullam haberet intentionem suscipiendi Ordinem (cum talis revera nullum Ordinem susciperet defectu intentionis requisitae), nullam contraheret obligationem servandi castitatem vel aliam Ordini annexam, ut recitandi Horas etc. neque impedimentum dirimens matrimonium, quia nullum Ordinem habet, cui impedimentum illud esset annexum; sed solum tunc peccavit sacrilege defectu intentionis nulliter suscipiens Sacramentum; adeoque libere ad nuptias prodire potest, sicut etiam quoties in Ordinatione alicujus defectus substantialis commissus est, ut contra aliquos canonistas cum aliis recte docent Sanch. cit. disp. 27. n. 1. Escobar apud Gob. n. 763. Nam corruente valore Ordinis, corruit etiam obligatio fundata in illo, etenim non entis nulla sunt accidentalia. Contra vero qui voluntarie et valide suscipit Ordinem, nullo tamen modo nec implicite intenderet vovere aut se obligare ad servandam castitatem, nulla quidem similiter tenebitur obligatione, ut mox amplius declarabitur, attamen impedimentum dirimens adhuc contraheret. Ratio utriusque est: quia obligatio voti essentialiter pendet a voluntate propria voventis; ubi ergo nulla voluntas vovendi, ibi nullum est votum. At vero impedimentum dirimens seu irritatio matrimonii non pendet a voluntate voventis aut ipso voto, sed immediate et praecise a lege ecclesiastica irritante; leges autem irritantes maxime effectum suum habent independenter ab omni voluntate, immo contra voluntatem subditi; ut si tuus Frater ducat uxorem Annam, tu volens nolens fis affinis eidem Annae affinitate dirimente matrimonium, quod forte cum illa post mortem fratris attentares, quia nimirum impedimentum hoc non pendet a tua voluntate, sed a lege ecclesiastica dirimente. Ex hac generali doctrina resolvendi sunt aliquot casus particulares, quibus ipsa magis declarabitur.

Resolutiones corollariae.

I. Qui voluntarie sacrum Ordinem suscipit, sciens ei annexum votum castitatis, attamen cum expressa intentione nolendi vovere castitatem seu positive nolens promittere vel se obligare ad servandam, multo minus reipsa servare castitatem, cum is revera nullo modo voveat (quia votum debet ex propria voluntate oriri, est enim spontanea promissio facta Deo), nullam utique contrahet obligationem voti; attamen adhuc contrahit impedimentum dirimens matrimonium, ob rationem modo supra dictam. Quare talis postea contra castitatem peccans non committit peccatum speciale contra virtutem religionis, quippe non contra votum, quod nullum adest, nec directe et immediate contra praeceptum Ecclesiae, ut jam innui. Sed peccat gravissime peccato omissionis non vovendo castitatem juxta Ecclesiae intentum, quia nimis temere Ecclesiam decipit in re gravissima, quippe quae nollet unquam ad Ordinem illum admittere, si talem in eo dispositionem agnosceret, et obligatur illud votum adhuc emittere sub mortali. Unde recte notat Hurtadus de 378.

Ordine diffic. 26. apud Tamb. l. 7. c. 3. § 3. n. 10. approbantem: Talem non tantum peccare pro tunc, quando ordinatur, non vovendo, sed etiam pro tempore sequenti, quousque aut explicite aut implicite voveat, quia ad eam vovendam tenetur tanquam ad aliquid annexum statui, quem suscepit. Haec Hurtadus. Et hinc ulterius, quamvis sic ordinatus sine voto castitatis peccans cum soluta committat solum simplicem fornicationem, ut cum Dicastillo agnoscit Gob. n. 758, in Confessione tamen debebit se accusare, non de sola simplici fornicatione, sed etiam de mortali inobedientia, qua differt emissionem voti praecepti ab Ecclesia et Ordini sacro annexi.

379. II. Qui metu gravi cadente in constantem virum et injusto adactus vel coactus suscipit sacrum Ordinem, dummodo vere consentiat in Ordinationem tanquam caeremoniam sacram et Sacramentum, utique valide suscipit Ordines, cum metus non tollat, sed relinquat voluntarium simpliciter, attamen voto castitatis non obligabitur: nam votum metu gravi et injusto extortum, si non ipso jure divino naturali (ut ego quidem teneo cum multis) certe tamen jure ecclesiastico irritum est. Ergone etiam nullo contracto impedimento dirimente valide et licite secluso scandalo) contrahet matrimonium? In rigore loquendo omnino negandum esset (prout absolute negant Rebellus, Comitolus, Pontius, Tamb. et alii cum Diana p. 2. tr. 4. res. 193.), quia habet Ordinem sacrum, cui annexum est impedimentum dirimens matrimonium. Attamen affirmant communiter Doctores cum Sanch. l. 7. de matr. disp. 29. aliosque citans Gob. n. 764. Et merito, nam licet talis valide suscipiat Ordinem sacrum, cui ab Ecclesia annexum est impedimentum dirimens matrimonium, omnino tamen credendum est, Ecclesiam eoipso, quo tali casu votum ipsum irritat (sicut et Professionem solemnem, ipsumque matrimonium ex tali metu protectum) etiam noluisse adnectere Ordini, tali metu suscepto, impedimentum irritans matrimonium, sicque taliter Ordinatus valide et secluso scandalo etiam licite contrahet matrimonium absque ulla dispensatione. Quodsi tamen talis cessante vel discusso metu Ordinem susceptum ratificet aut libere consentiat et velit in Ordine sic suscepto ministrare, jam obligabitur voto castitatis, quia per ipsam illam voluntatem ministrandi in Ordine sacro, cui votum continentiae annexum novit, implicite etiam vovit castitatem, sicque etiam contrahet impedimentum illud dirimens, ut amodo amplius valide nubere nequeat, ut ex dictis colligi debet.

380. III. Quodsi quis suscipiat Ordinem sacrum prorsus ignarus voti annexi castitatis (casus hoc tempore vix supponendus: supponamus tamen), si quidem intenderet suscipere eo modo, quo alii suscipiunt seu eo modo, quo Ecclesia Catholica confert, adhuc implicite emittet votum et de eo informatus postea obligabitur, nec valide matrimonium contrahere poterit. Quodsi vero nec sic quidem intendat, sed potius errore positivo credidit, non esse obligationem voti annexam Ordini, aut etiam animo ita comparatus fuit, ut si sciret votum et obligationem castitatis Ordini esse annexam, eum non susciperet, tunc adhuc valide ordinatus, in foro conscientiae saltem voto castitatis non obligabitur, cum illud nullo modo emiserit. Obligabitur tamen in foro externo, quousque illam suam ignorantiam, errorem vel dispositionem contrariam probaverit; insuper irritum esset ejus matrimonium, quod forte contraheret, quia habet Ordinem

sacrum, cui annexum est impedimentum dirimens; unde postea informatus, si velit in Ordine suscepto ministrare, votum antea omissum debet emittere, ut supra dictum; si nolit et matrimonium cupiat inire, omnino dispensatione opus erit, quam difficulter impetrabit, quia difficulter probabit talem ignorantiam habitam hodie in tanta rerum peritia. Certe Urbanus VIII. cuidam subdiacono alleganti defectum intentionis in suscepto Ordine et dispensationem identidem per patronos petenti, denique impertivit rescriptum cum hac fulminatrice clausula: *dispensamus in animam tuam:* indicans nimirum dispensationem ipsi cessuram in aeternam perniciem, nisi preces veritate nitantur. Vide Gobat n. 752. 761. item 765. seq.

381. IV. Si infans ordinetur in Sacris (valide, ut suppono ex dictis), postea adultus factus nequaquam obligatur voto castitatis, cum infans rationis expers vovere nequeat; attamen in rigore loquendo postea non posset valide contrahere matrimonium, quia revera haberet Ordinem, cui annexum est impedimentum dirimens. Atque ita absolute docent Paludanus, Hurtadus et alii apud Dianam p. 8. tr. 1. res. 43. probabile censentem. Sed dixi, *in rigore:* nam, ut ait Tamb. cit. § 3. n. 16. Ecclesia id voluit limitare in infantibus et disposuit, ut adveniente usu rationis daretur ipsis optio, ut si velint et eligant in ordine suscepto stare, stent ac deinde in ipsa libera electione illa implicite emisso voto obligabuntur ad castitatem; si nolint, ducant uxorem, ut libet, absque alia dispensatione, dummodo suum Ordinem antea non ratificarint, sive post plenum rationis usum adeptum, ut volunt DD. communius, sive potius post pubertatem aut etiam decimum sextum aetatis annum completum, eo quod ante eam aetatem impletam non valeat votum solemne Professionis Religiosae. Quidni eadem sit ratio voti solemnis castitatis Ordini sacro annexi? Vide de his late Sanch. l. 7. de matrim. disp. 3. At quid, si puer jam rationis compos ante annos pubertatis ordinetur in Sacris, eritne obligatus voto continentiae? Negat Sanch. cit. disp. 3. n. 8. alios citans, ob rationem jam modo dictam, sed affirmant Marchius, Leander, Pontius etc. apud Tamb. cit. c. 3. § 3. n. 19, eo quod talis puer valide voveat, sed vide citatos. Non enim otium est, in rebus tam raro et post conc. Trid. nunquam occurrentibus immorari. Vocat longe operosior quaestio ultima de secunda obligatione principali clericorum in sacris, scilicet recitandi horas canonicas, quam ob multitudinem dicendorum in formam Tractatus appendicis redigo.

Tractatus Appendix

De obligatione recitandi horas canonicas.

Quaestio praeambula.

Quid sit Officium divinum et horae canonicae?

382. I. Officium divinum generatim dicitur ritus religiosus, externus publica auctoritate Ecclesiae institutus et certis personis impositus ad Deum nomine Ecclesiae colendum et deprecandum. Hujus velut species sunt horae canonicae, Missae, litaniae, exequiae, quamquam ipsae canonicae absolute dicantur officium divinum vel ecclesiasticum, ut videre est Dec. l. 3. t. 41. c. 9, Clem. l. 3. t. 14. c. 1.

383. II. Horae canonicae definiri possunt: Officia quaedam divina ex psalmis, hymnis, canticis, sacra Scriptura et doctrina SS. PP. constructa atque ex sacrorum canonum decreto a personis ecclesiasticis Ecclesiae nomine certis diei noctisque horis persolvendae ad Deum. Brevius Layman l. 4. tract. 1. c. 2: Horae canonicae sunt publicae ac statae preces ex sacrorum canonum decreto ab ecclesiasticis personis nomine Ecclesiae ad Deum persolvendae. De facto in Ecclesia Romana numerantur septem: Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperae et Completorium, ita distributae propter varia mysteria numeri septenarii, quae congerit Glossa Clem. l. 3. t. 14. c. 1. septem enim sunt dona Spiritus Sancti, 7 dies creati mundi, 7 aetates mundi, quibus completis finietur, 7 petitiones orationis dominicae, septies in die laudem Deo dixit David Psal. 118. et specialiter septem sunt praecipua mysteria passionis Domini nostri, quibus respondent septem horae canonicae juxta veteres et tritos versus.

Haec sunt septenis, propter quae psallimus, horis:
Matutina ligat Christum, qui crimina purgat.
Prima replet sputis, causam dat Tertia mortis.
Sexta Cruci nectit, latus ejus Nona bipertit.
Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

Caput I.

Qualis et quorum sit obligatio recitandi horas canonicas?

Summarium.

384. Praeceptum dicendi horas sub mortali tribus titulis obligare potest, titulo Ordinis, beneficii et Religionis.
385. Ratione Ordinis obligantur omnes in majoribus constituti,
386. Idque sub mortali.
387—388. A die et hora suscepti subdiaconatus.
389. Ab hac obligatione excipiuntur, qui ex dispensatione duxerunt uxorem,
390. Damnati ad triremes, captivi apud infideles servientes,
391. Degradati (non tamen excommunicati, suspensi etc.),
392. Minoristae etiam ratione Ordinis ad nullas orationes obligantur.
393. Titulo Religionis obligantur omnes Religiosi et Moniales professi Religionem choro adstrictam.
394. Etiam privatim extra chorum, sub mortali.
395—396. Probabiliter secus est de iis, qui ex regula vel voto speciale praeceptum non habent.
397. Obligatio sub mortali persolvendi horas in choro principaliter incumbit communitati et ex officio Superioribus.
398. Cui obligationi duo vel tres non satisfaciunt, unde
399. Si non adsint saltem quatuor, a choro habendo excusatur communitas.
400. Qualiter peccet culpabiliter a choro absens vel silens.
401. An Religiosus clericus, factus laicus obligetur ad horas?
402. Quinam teneatur titulo beneficii ad horas?
403—406. Quinam beneficiati hoc titulo non obligentur?
407—409. An hoc titulo obligentur habentes beneficium tenue?
410—411. An titulo beneficii obligentur sacellani, vicarii, pensionarii?
412. Beneficiatus horas culpabiliter omittens obligatur ad restitutionem.
413—416. Qui ab hac restitutione excusentur?
417—420. Beneficiatus culpabiliter horas omittens peccat dupliciter contra religionem et justitiam.
421. Qualiter facienda restitutio ob horas omissas?

Resolutio I. *Datur praeceptum ecclesiasticum, fundatum in jure divino* 384.
naturali ad recitandas horas canonicas sub mortali obligans certas personas ecclesiasticas, comprehensas his tribus titulis, sacri Ordinis, beneficii ecclesiastici et Religionis choro adstrictae. Ita omnes, exceptis quibusdam

particularibus controversiis. Praeceptum habetur in variis sacris canonibus Dec. l. 3. t. 41. c. 1, ex concil. Agathensi et ex Concilio Lateranensi sub Innocent. III. Dec. cit. c. 9, ubi sic fulminatur: Districte praecipientes in virtute sanctae obedientiae, ut divinum officium nocturnum pariter ac diurnum, quantum illis Deus dederit, studiose celebrent pariter et devote. Haec ibi et latius adhuc in concilio Viennensi in Clementina l. 3. t. 14. c. 1. Patet ergo gravitas praecepti, sine dubio sub mortali obligantis, quod licet formaliter sit praeceptum positivum ecclesiasticum, virtualiter tamen est fundatum in jure divino naturali, quo Ecclesia tenetur certo aliquo ritu colere Deum; quod praeceptum de se generale et indeterminatum ad quemcumque ritum, Ecclesia determinavit ad hunc certum ritum horarum canonicarum per certas ad id deputatas personas persolvendarum sub praedicto triplici illo titulo sacri Ordinis, beneficii et Religionis, quos modo explicando breviter percurram.

385. § I. *Titulus sacri Ordinis.* Hoc titulo solo obligantur recitare horas omnes majoribus Ordinibus initiati, subdiaconi, diaconi, presbyteri, episcopi, idque etsi nullum habeant beneficium nec ullo alio voto ad id adstricti sint, quia nimirum ex intentione et institutione Ecclesiae illis Ordinibus haec obligatio necessario est annexa, ut omnis eos Ordines suscipiens eo ipso censeatur se velle ad id obligari. Omnes unanimiter. De sacerdotibus et consequenter episcopis habetur Dec. l. 3. t. 41. c. 1. de diaconis atque etiam subdiaconis expresse in Concilio Basileensi sess. 21. Quia tamen illud concilium fuit sine capite, nequit obligare omnes constitutos in sacris Ordinibus, ideoque de subdiaconis non beneficiatis nullus est expressus textus juris, ut notat etiam Navarrus c. 7. de orat. n. 2, sed est consuetudo recepta Ecclesiae vim habens legis, ut docent DD. unanimiter.

386. II. Est haec obligatio sub mortali. Rursus omnes unanimiter. Etenim hanc consuetudinem esse inductam a majoribus, animo se et posteros obligandi sub mortali, constat cum hoc ipso unanimi consensu DD., qui est irrefragabilis testis consuetudinis sic vigentis et florentis; tum maxime ex his duobus, 1. quod constanter etiam cum non levibus incommodis observetur, 2. quod omnes pii pessime sentiant de negligente hoc pensum; quae sunt duae validae rationes cognoscendi, utrum aliqua consuetudo in materia gravi inducta obliget ad mortale, ut videre est passim apud Theologos explicantes vim consuetudinis, nominatim optime Pal. de legibus disp. 3. p. 2. § 3. n. 13. Quare merito Suar. t. 2. de Regul. tr. 2. l. 4. c. 25. n. 2. et Diana p. 5. tr. 5. res. 26. non audent probabilem asserere opinionem Richardi, Angeli, Aragonii, qui putarunt esse solius venialis culpae reum, qui semel aut bis in anno, totum negligit Breviarium.

387. III. Obligatio recitandi horas incipit a 1. die et hora suscepti subdiaconatus, sic ut illo die jam obligetur dicere, non quidem totum Officium a Matutinis, sed ab hora canonica respondente horae suscepti Ordinis secundum consuetudinem ecclesiae vel dioecesis, in qua ordinatus est, non quidem mathematice, sed moraliter, nimirum ad horam non physice et immediate sequentem, sed moraliter succedentem horae Ordinationis, ut qui mane circa nonam ordinatus est, ad summum tenebitur ad Sextam

et Nonam, qui circa undecimam vel meridiem ordinatus, non tenebitur, nisi ad Vesperas, juxta communem DD. apud Dianam p. 4. tr. 4. res. 218, Marchant tribun. p. 2. tr. 6. tit. 3. q. 7, Gob. tr. 5. cas. 23. sect. 1. n. 561. Ratio est: quia praecepta moralia moraliter expendenda sunt et ita ut gravamen et molestiam extraordinariam conscientiis non inferant, quod omnino fieret, si ordinatus teneretur ad horam correspondentem horae immediate sequenti Ordinationem suam. Quis enim dicet ei, qualis hora canonica respondeat huic horae, quae Ordinationem suam immediate sequitur, quot scrupuli, quot phantasiae nascerentur? Eademque ratione discurrendum de inceptione obligationis horarum ratione beneficii vel professionis religiosae. Vide Gob. cit. n. 562. 563.

IV. Peccat ergo mortaliter, qui suscipit subdiaconatum ignarus **388.** legendi latine, Suarez cit. l. 4. c. 27. n. 6, Tanner t. 3. d. 5. q. 1. n. 17, immo etiam ignarus recte recitandi, Navarr. de orat. c. 11. n. 39, Azorius, Reginald. et alii, nisi quis bona fide existimet, se statim comprehensurum intellectu rationem recte recitandi, sicut communiter quivis latine sciens potest eodem die ex rubricis, directoriis vel alio quopiam discere substantialia, Suarez loc. cit. addens contra Navarrum, teneri tunc recitare etiam cum imperfectione, conando se quotidie perficere et excusans a mortali illum, qui plane rudis rubricarum suscipit subdiaconatum ob gravem causam, v. g. quia alias amisisset beneficium tunc oblatum vel debuisset diu expectare. Quare merito miratur Gob. cit. n. 562, unde alicubi pervaserit dubitatio, an subdiaconi saltem primo dimidio anno sui Ordinis non possint censeri liberi a penso horario; et ibid. n. 563. optime confutat Leandrum a SS. Sacramento fuse contendentem, subdiaconum saltem primo die suae Ordinationis ad nihil teneri, allegata consuetudine, sed certe in Germania ignotissima. Qui contra omnes loquitur, non bene loquitur.

Exceptiones.

I. Probabiliter non obligantur ad horas clerici in majoribus, qui **389.** ex dispensatione Pontificis uxorem duxerunt, non quidem a die dispensationis concessae, sed a die usus concessionis, Nav. c. 7. n. 17, Sanch. l. 4. de matr. disp. 8. n. 12. alii. Idemque dicendum de clerico, qui ducta prius uxore (gravi utique peccato), sacros Ordines suscepit et postea cogitur redire ad uxorem, ut cum aliis notat Tamb. l. 2. decal. c. 5. § 1. n. 3. Ratio est: quia tales sunt in statu ab hac obligatione valde alieno, nec immerito videtur usus ipse sic explicasse. At quid, si quis sive gnarus sive ignarus recitandi breviarii injusto metu adactus permisisset se ordinari? Resp. talis fuisset liber ab onere breviarii, modo nec verbo nec facto ratificasset postea suam ordinationem, Navarrus, Sanch. alii, Pal. cit. d. 2. p. 1. a. 1, Gob. n. 565.

II. Damnati ad triremes et captivi apud infideles servientes etiam **390.** probabilius excusantur ob eandem, quae supra et majorem rationem. Sane alienum esset ab Ecclesiae benignitate et decore, si eos in tanta afflictione positos et inter illam hominum colluviem, vellet ad Officii

onus adstringere: non addenda afflictis afflictio, Sanchez cit., Sotus, Lessius, alii cum Diana p. 2. tr. 12. res. 40. At vero inclusos in carcere seu privato seu publico, cum Tamburino cit. aliisque non ausim excusare, propter magnum, quo abundant, otium et ubi se facile recolligere ad orandum Deum possunt. Intellige, nisi tenebris vel alia causa ex infra assignandis excusarentur.

391. III. Excommunicatum, suspensum, interdictum manere obligatum, fatentur fere omnes, quia non debet commodum reportare ex suo delicto, nec est in statu alieno ab hac obligatione horarum; idemque censent Sotus, Navarrus, alii de degradato. Sed certe probabilissimum est, clericum degradatum non obligari ad horas, quia ab Ecclesia spoliatus est omni privilegio clericali atque adeo ad statum mere saecularem seu laicalem rejectus. De hoc Sa, Genuinus V. Horae n. 2. Degradatum quidam excusant, alii obligant et id durum. De hoc rursus generatim c. 3. sect. 4, ubi de causis excusantibus a breviario recitando.

392. IV. Ceterum minoribus tantum Ordinibus initiati, etsi ex decentia teneantur ad majorem orationem, quam laici, nullo tamen jure vel consuetudine obligati sunt ad officium B. V., psalmos et alias certas preces (Sotus, Medina, Toletus, alii passim) nec quidem ad illas, quas episcopus ipsis in Ordinatione injungit, adeo ut gravis saltem culpae rei non sint, si nihil eorum orent. Azorius, Sanchez, Tannerus aliisque citatis Diana p. 4. tr. 4. res. 218, Tamburinus citatus cap. 3. § 4: quia tam severa obligatio ex nullo capite adesse convincitur neque ex jure neque ex Pontificali neque ex praecepto episcopi, qui certe ex se non habet jus inducendi tantum onus. Quare praesumendum est, talia induci ex sola condecentia et honestate ut consilium in gratiarum actionem vel similem finem, certe non in poenitentiam. Quod etiam de omnibus ordinatis, etiam sacerdotibus intelligendum est, quamvis non esse temere negligenda omnes moneant.

393. § II. *Titulus Religionis professae choro adstrictae.* I. Omnes Religiosi et Moniales professi Religionem choro adstrictam atque ad chorum deputati (exceptis nimirum novitiis et Laicis Conversis) obligantur ad horas recitandas vel publice in Choro vel privatim, sive culpabiliter sive inculpabiliter a Choro absint, etiamsi majoribus ordinibus non sint initiati. Omnes in his terminis. Ratio hujus obligationis non habetur ex ullo jure scripto divino vel humano, neque enim uspiam extat tale jus, sed neque ex aliqua consuetudine generali omnium Ordinum, ut contra Laym. l. 4. tr. 1. cap. 4. n. 2. et alios cum aliis recte docet Tannerus cit. disp. 5. q. 1. n. 143. Etenim sexcentis instantiis demonstrari potest, non esse tam arctum nexum inter Religiones ad invicem, ut quod placuit antiquioribus, debeat etiam probari posterioribus, sed permittitur cuivis in suo sensu abundare. Est ergo vera causa hujus obligationis petenda ex specialibus statutis et consuetudinibus cujuslibet Religionis in particulari, ut recte Gob. cit. n. 568.

394. II. Insuper eam obligationem Religiosorum ac Regularium Monialium recitandi horas, etiam privatim extra chorum, esse sub peccato mortali, docet longe communior sententia et sensus DD. priorumque persuasio, idque ex generali consuetudine, quae in omnibus Religionibus choro addictis cum tanta obligatione inducta et acceptata sit scientibus et

consentientibus ecclesiasticis praelatis, ideoque vere vim legis obligantis sub mortali obtineat, etsi de hac obligatione nec in regulis multarum Religionum mentio fiat, nec alius canon ecclesiasticus existat. Sic Navarrus c. 25. man. n. 97, Paludanus, Sotus, Barth., Medina, Gabriel., Rodriq., Valentia, Toletus, Bellarm., Azorius, Suarez, Sanch. uterque Tamburinus aliisque citatis, Laym. cit. c. 4. et Gob. citans Dianam p. 2. tr. 12. res. 17. pluresque congerens Leander hic tr. 8. d. 2. q. 10. ubi q. 11. cum aliis negat, alios Religiosos posse uti privilegio, quo Eugenius IV. Benedictinos in Sacris non constitutos et Paulus III. Societatis alumnos nondum diaconatu initiatos liberos pronunciavit ab hoc suavi quidem, sed tamen onere; ergo alii Religiosi supponuntur obligari. Certe dubitari vix potest de Fratribus Minoribus propter verba Regulae: Clerici faciant divinum officium secundum ordinem S. R. Ecclesiae. Quamvis enim Fratres nondum Ordinibus neque prima tonsura canonica initiati non sint in rigore juris clerici, tamen tanquam choristas ea obligatione sub mortali astringi, unanimis est et fuit semper sensus DD. patrum et expositorum Ordinis. Cum ergo etiam de reliquis sit communis vel saltem communior sensus DD. teste Leandro supra, huic communi sensui in re quotidiana cum Gob. n. 570. non ausim refragari.

III. Contra tamen, Religiosos illos et Moniales choro deputatos seu, ut vocant, choristas, qui ex regula vel voto, speciale praeceptum non habent (uti habent Fratres minores et moniales Annunciatae et si qui vel quae alii vel aliae) sub nullo saltem gravi peccato obligari ad horas extra chorum persolvendas (immo neque in choro, per se loquendo, ut infra dicetur), docent sane graves et non multo pauciores DD. Joan. Medina cod. de orat. q. 7, Alphonsus e Castro, l. 1. de lege poenali c. 8, Cajet. V. Horae cap. 1, Armilla eodem V. n. 4, Bordanus, alii apud Dian. p. 6. tr. 8. res. 12. Atque etiam quoad suos Cistercienses (omnium strictissimi chori) rotunde negat Caramuel theol. regul. d. 100. et ex professo late noster Marchant. supra cit. q. 2. dub. 1. Meum Lessium mox citabo. Ratio solida et sufficiens est: quia tantum onus absque ullo expresso praecepto vel titulo assignabili imponere sub mortali peccato, est intolerabile; consuetudo autem vim legis habens a Doctoribus assignata, supponitur tantum, non probatur neque ulla ratione probari potest. Certe doctissimus et sapientissimus Lessius consil. moral. casu 14. de hoc a quodam Reverendissimo ex Hispania interpellatus rescripsit, fuisse sibi semper visam etiam in praxi probabilem sententiam, quod neque choristae neque moniales ex nulla etiam consuetudine obligentur ad breviarium probatque multis rationibus et auctoritate Joan. Medina, Sa etc. vultque hoc suo responso uti Confessarios. * Juxta decretum 24. Mart. 1882, professi votorum simplicium ad recitationem officii non tenentur extra chorum, etiamsi regula professos omnes obliget. * 395.

IV. Quare Marchant loco citato omnino probabiliter ita concludit: 1. Sanctam consuetudinem esse cujusvis Religionis, ut Religiosi, quando a choro seu culpabiliter seu inculpabiliter abfuerint, horas canonicas privatim recitent. 2. Hanc consuetudinem receptam esse titulo pietatis ac devotionis religiosae, quam qui praevaricantur, merito negligentiae, 396.

indevotionis ac defectus fervoris arguuntur. 3. Eam tamen consuetudinem habere vim legis aut receptam esse per modum legis sub mortali obligantis, libere gratis et absque ullo fundamento asseritur. Nec obstat. Religiosos ex hac sententia fore negligentiores: nam minus malum est negligere sine peccato quam negligendo cum peccato aestimato Deum mortaliter offendere. 4. Aliud est de obligatione dicendi horas in choro, qua obligantur Religiosi et Moniales ex communi sensu, et expresso praecepto Ecclesiae, ut patet Clem. l. 3. t. 14. c. 1: In ecclesiis cathedralibus collegiatis et Regularibus devote psallant: quae obligatio sine dubio gravis est et sub mortali obligans ac principaliter incumbit toti communitati, capitulo, monasterio et non ita descendit ad singulos Religiosos, ut mox dicam inferius.

Corollarium ad praxim: Quando ergo monachus nondum in sacris aut monialis confitetur, se aliquoties horas suas in toto vel in parte Romam misisse, expediet interrogare, quisnam in ejus monasterio sit communis sensus de gravitate culpae admissae a negligentibus horas, et juxta illum communem sensum judicabit, cum ex Doctorum diversis sententiis de gravitate culpae mortalis merito dubitari possit. Etsi dubitari nolit Sanchez l. 7. cons. c. 2. dub. 3, Ascanius de jure abbatum tom. 2. disp. 10. q. 1, Thomas Tamb. cit. c. 3, Leander cit. q. 27. aliique plures. Saltem dubitari non debet, quin Abbas possit ex rationabili causa dispensare, quando versantur in studiis. Suarez, Lessius, Ascan., Tamb. ll. cc. aliique. Minus scrupuli injiciendum Fratribus conversis aliarum Religionum, non persolventibus preces praescriptas: neque enim ratio, nec auctoritas suadet eos generatim peccare mortaliter non parendo, esto Fratres Minores peccent mortaliter contra praeceptum speciale Regulae. Ascan., Tamb. ibid. q. 15.

Exceptiones et specialia quoad chorum.

397. I. Obligatio persolvendi horas in choro principaliter incumbit toti communitati, monasterio, capitulo et ex officio praelatis ac superioribus, quae obligatio sine dubio gravis est et sub mortali obligans, ut supra jam innui, adeo ut peccent mortaliter, si per eorum negligentiam aut dissimulationem omittantur divina officia, juxta communem sensum DD. (et maxime certum est de praesidibus ecclesiarum cathedralium, collegiatarum ipsisque beneficiatis, quando ob eorum absentiam nequeant divina celebrari). Et si praelatus vel superior suo muneri desit, tunc primum curare obligabuntur subditi. Nam Superiore deficiente, obligatio officiorum communitatis recidit in subditos. Ubi tamen datur parvitas materiae sine dubio longe major, quam in omissione privata omnimoda officii divini infra assignanda. Quare non licebit admittere ac emittere professionem Religionis choro adstrictae, nisi speretur quamprimum fore, ut profitens sciat legere horas (ut supra etiam de subdiacono ordinato dictum): quia deciperetur Religio in re gravi. Neque in hoc praelatus potest dispensare, cum sit dispensatio extraordinaria et Religioni onerosa vel damnosa. Communis apud citatos.

398. II. Obligationi persolvendi horas in choro satisfaciunt quatuor vel quinque et multo magis plures, non tamen pauciores et unus minime. Omnes. Ratio est: quia essentia chori consistit in alternatione can-

tantium decenti ac decora; alternatio autem cantantium tantum in uno nequaquam, in paucioribus vero quatuor vel quinque decens et decora subsistere non potest. Unde praelatus vel superior in numerosa communitate v. g. 20. vel amplius, permittens horas persolvi a paucioribus, quam quatuor vel quinque, huic obligationi minime satisfacit, nisi justa causa excusaret; quin etiam si in tali numerosa communitate saepius a quatuor vel quinque sine justa causa persolvi permittat vel dissimulet, a peccato gravi non fore excusandum, saltem ratione scandali, recte monent DD. citandi.

399. III. Excusatur a choro communitas Religiosorum, quantum est ex titulo Religionis, si non adsint saltem quatuor Religiosi. Ita post alios Tamb. cit. c. 5. § 1. n. 22, Leander hic disp. 6. q. 10, Gob. n. 698, addentes tamen contra alios, sufficere, si quaternarius numerus compleatur ex novitiis ob rationem datam, quod a paucioribus quam quatuor decens chorus non subsistat. At Pellizzarius man. regul. t. 1. tr. 5. c. 8. n. 50. apud Tamb. ibidem, excusat, si communitas religiosa constet solum ex quatuor vel quinque, rationem dans: quia licet quatuor, vel quinque sufficiant ad rigorem chori, tamen probabile est, plures requiri ad constituendum chorum ex obligatione, ut scilicet cum aliquo decore alternatim cantetur, et ne tantum onus quotidianum tam paucis imponatur; quare posse communitatem religiosorum hanc opinionem sequendo, a dicto onere se liberam reputare. Oppositum tamen sine dubio tutius. De Religiosis loquimur. Longe strictius est jus, quo beneficiati, canonici cathedrales et collegiati urgentur, eosque obligatos manere, etiamsi sint tantum duo vel tres, communis fert opinio. Ratio est: quia pactum inter beneficiatos et fundatores saltem implicite initum requirit ex justitia, ut servetur chorus, quoties alternatio cantantium aliqua tandem ratione servari potest; inter duos autem, vel tres haec alternatio servari potest, ab uno minime. Menochius tamen apud Leandrum cit. etiam liberat eos a choro, si non sint saltem quatuor, qui choro assistere possint; at eo casu a cantu quidem, non tamen ab assistentia in choro et recitatione alta voce eos liberat Leander ib. At Tamburinus cit. c. 5. § 1. n. 12. ne quidem a cantu vult eos eximere pauciores quatuor, ob rationem a nobis datam. Casus hic valde saepe evenit in ecclesiis collegiatis vulgaribus, in quibus quidem viget mos valde diversus, an ubique excusabilis, cognoscetur, quando standum erit coram tribunali divino et piis fundatoribus, ait Gob. n. 698. in fine.

400. IV. Religiosus culpabiliter a choro absens aut aliis canentibus in choro silens etiam saepius, per se non peccat nisi ad summum venialiter. Communis apud citatos. Ratio: quia quod nemo a choro abesse, sed omnes et singillatim hi et illi adesse debeant, est vel ex regulae et statutorum ordinatione vel ex Superiorum praecepto, quae utravis ordinarie non obligant sub peccato, saltem mortali, sed solum sub poena secundum consuetudinem Ordinis aut Superioris arbitrium infligenda. Et D. p. 1. d. 92. c. 9. praecipiens, esse damnandum clericum choro non assistentem, loquitur de clerico beneficiato tantum ecclesiae collegiatae. Suar. l. 3. de or. c. 20. n. 5, Laym. cit. c. 4. alii communiter. At dixi, *per se loquendo:* per accidens enim tales posse peccare mortaliter, nimis certum est. 1. Ratione contemptus expliciti vel impliciti, qualis certe prae-

sumitur, si quis saepissime passim et quasi consuetudinarie a choro se subtraheret. 2. Ratione scandali aliorum; res nota satis. 3. Si ex ejus absentia chorus grave detrimentum patiatur aut omnino servari non possit. 4. Si a Superiore de hoc grave praeceptum imponeretur cum intentione obligandi graviter seu sub mortali aut per obedientiam, quod utique ratione illarum circumstantiarum per accidens posset. Monet tamen Suar. l. c. quod si adsint, qui voluntarie cum decore satisfaciant choro, non debere Superiorem facile imponere singulis praeceptum grave, quia communi obligationi per illos voluntarios jam satisfacit sufficienter; urgere tamen verbis et consuetis poenitentiis potest et debet.

401. Petes curiosule: An Religiosus professus pro choro seu clericus, nondum tamen sacris initiatus possit transire ad statum laici et sic non amplius obligari ad Officium? Negat Navarrus et post ipsum Portellus noster in respons. regul. p. 2. c. 8. Et verum credo, si nulla causa rationabilis subesset; at vero si rationabilis causa subsit (qualis esset magna consolatio Religiosi in illo statu humili Deo et Ordini servire volentis; item ineptitudo ad sufficientes litteras addiscendas) licere, rectissime docent cum aliis Sanch. l. 6 mor. c. 7. n. 8, Tamb. cit. n. 15. Ratio est: quia professum esse choro addictum, non est substantialiter annexum Professioni, sed oritur ex eo, quod Religiosus ex sua et Superioris voluntate deputetur ad chorum; cum ergo tota substantia professionis religiosae adsit etiam in statu laicali, si Religiosus et Superior consentiant, non est ratio, cur ea mutatio fieri licite non possit. Facta autem mutatione status, non est mirum, quod sequatur exemptio ab Officio; sicut episcopo tollente beneficium a clerico, hic cessat obligari ad Officium. Adde, talem mutationem de facto solere fieri in poenam ob delicta perpetrata.

402. § III. *Titulus beneficii ecclesiastici.* Specialiter et strictius ad horas recitandas obligantur beneficiati omnes seu qui habent beneficium sive curatum, ut episcopi, abbates, praepositi, decani, parochi, sive non curatum, ut canonici, vicarii, capellani aliique beneficiarii simplices. Certum apud omnes ex concilio Basileensi sess. 21. § Quoscumque et concilio Lateranensi sub Leone X. ubi exprimitur famosissima et verissima illa regula: *Beneficium datur propter officium.* Et ideo definitur beneficium ecclesiasticum esse *jus perpetuum percipiendi fructus seu reddit*us *ex bonis Ecclesiae propter officium aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiae constitutum.*

Obligatio haec beneficiorum est sub mortali, omnium consensu citra controversiam et constat ex Bulla S. Pii V. mox alleganda. Est enim haec obligatio non tantum ex virtute religionis, ut in praecedentibus, sed etiam ex justitia, si velint percipere percipiantque fructus beneficii, nimirum vi pacti collationi cujusque beneficii annexi, juxta praedictam regulam: Beneficium datur propter officium, scilicet canonicum Ergone etiam, si semel tantum omittam? Ita, rursus omnes ex eadem Bulla S. Pii V. At priusquam omittam, cogito restituere fructus respondentes omissioni. Non ideo excusaris a mortali. Lugo respons. mor. l. 5. dub. 6. Etenim lex obligans ad restitutionem est poenalis; ergo supponit culpam mortalem. Excipiunt tamen ab hac obligatione aliqui, multi plerique hasce sequentes

Exceptiones.

I. *Habentes titulum tantum beneficii.*

I. Qui solum habet titulum seu jus ad aliquod beneficium, caret autem possessione adhuc ac redditibus sine culpa, sive ob litem sive ob aliam causam, non obligatur titulo beneficii: cum enim non possidet, non dicitur proprie habere beneficium. Ita plerique DD. cum Laym. l. 4. tr. 2. c. 5. n. 3. alii citati. Secus si possessione sua culpa careat; si enim per te stet, ut possessionem habeas fructusque recipias, certum est te obligari, quia ob tuam culpam Ecclesia non debet privari suo obsequio. **403.**

II. Etiam qui possessionem beneficii cepit, sed ita litigiosam, ut vere dubium sit, utrum sit obtenturus causam neque interim percipit fructus ratione onerum annexorum illi beneficio. Suar. l. 4. de orat. c. 19. aliique. Secus si aut interim fruatur fructibus vel aliquibus obventionibus, aut probabilis spes sit, se obtenturum causam et fructus interim sequestratos, Sanch. l. 2. consil. c. 2. dub. 76, aut si post adeptam possessionem pacificam primum lis moveatur sequestratis fructibus, sed non praesentiis, seu aliis obventionibus distinctis a grossa (ut loquuntur Itali) seu fructibus grossis. Sanchez ibid. n. 9. Quamquam talem Lugo l. 5. respons. moral. non audeat liberare, etiamsi interim nihil percipiat. **404.**

II. *Non percipientes fructus beneficii.*

I. Non obligatur hoc titulo canonicus novus, qui ex consuetudine sui capituli non accipit ullos fructus vel distributiones primo aut secundo anno, sed si vel distribuantur inter priores beneficiatos vel ad fabricam vel ad alia opera pia applicentur. Laym. l. 4. tr. 2. c. 5. n. 4, Tamb. cit. c. 5. § 1. n. 28. alii communius contra Lessium et alios. Quia illis perinde est, ac si non habeant tunc beneficium, idque sine sua culpa. Idemque sentit Gob. n. 575. de Canonicis Augustanis, Frisinganis, aliis, qui debebant quinque annis carere ad dissolvenda debita contracta bello Svecico, cum necessitas non habeat legem. **405.**

Idemque consequenter erit de omnibus beneficiatis Galliarum, qui primi anni omnes redditus debent tradere Summo Pontifici. At ubi consuetudo est, ut post obitum beneficiati, ejus haeredibus reserventur fructus unius anni sequentis (alicubi vocantur hi fructus *mortuarium*), tunc de jure obligari orare uno anno priusquam nanciscantur perfectam possessionem cum fructibus, pro certo vult haberi Palaus apud Gob. cit. n. 576, de praxi merito dubitantem.

II. Similiter illum, qui ob furtum, sterilitatem anni, aquarum inundationem, grandinem, hostium incursionem nihil percipit uno vel altero anno, hoc titulo excusari docet idem Palaus apud Gob. ib. n. 577, testans, esse communem. Aut si praedia praebeant quidem aliquid, sed non aestimabilem partem honestae sustentationis. Laym. paulo ante citatus; de hoc mox iterum. **406.**

III. *Habentes beneficium tenue.*

407. I. Habente mbeneficium tenue (infra definiendum), si scienter acceptavit, eo titulo adhuc obligant ad officium communiter DD. antiqui, Navar., Suar., Regin., Castrop. alii apud Dianam mox citandum, eo quod volenti non fiat injuria. At probabilissime liberant alii aeque graves ac multi DD. Sotus, Vega, Ledesma, Lessius l. 2. de justitia, c. 34. n. 167, Tamb. cit. n. 24. aliiq. cit., Dian. p. 2. tr. 12. res. 9. et probabile censet Sanch. cit. dub. 66. Ratio est: quia beneficium adeo tenue reputatur pro nullo, cum parum pro nihilo reputetur in jure. Neque est credibile, benignam matrem Ecclesiam tantum onus apponere voluisse tam parvo proventui; esto, eum adhuc ex gratitudine conveniat orare pro benefactoribus seu fundatore illius qualiscumque proventus. Ceterum beneficium vere tenue varii varie definiunt, alii, ex quo non habentur saltem decem, alii 15, alii 20, alii plures adhuc aureos vel ducatos. Sed rectius

408. Beneficium tenue vere censendum est, ex quo non provenit bona pars, nimirum tertia aut ad minimum quarta pars honestae ac tenuis sustentationis clerici prudentis judicio, habita ratione personae ipsius clerici et victus honesti, quo utuntur communiter alii clerici similis conditionis. Qui ergo ex suo beneficio habet tertiam vel bonam quartam partem honestae sustentationis, non erit dicendus habere beneficium tenue. Et optime notat Gob. n. 578, in nostra Germania, etiam his difficilibus temporibus viginti ducatos Clerico sortis mediocris praestare bonam quartam partem honestae sustentationis victus vestitusque, cum permulti debeant esse contenti annuis 50 vel 60 ducatis. Similiter si quis plura habeat beneficia tenuia, quae simul tamen praestent notabilem partem sustentationis v. g. tertiam, jam emerget obligatio recitandi, ut post alios notat Tamb. cit. n. 26. et 27. approbante Gob. n. 579, quia talis uterque jam notabilem sustentationem ab Ecclesia recipit. Contra vero hic obiter nota: si quis duo vel plura etiam pinguia beneficia habeat, non obligabitur, nisi ad unum officium et non ad totidem officia recitanda, quot habet beneficia, ut contra Nav. recte docent Suar. cit. n. 18, Bonac., Tamb. alii communiter. Ratio debet esse: quia haec videtur esse benigna Ecclesiae intentio, ut multiplicatis beneficiis solum multiplicentur tituli, ob quos debetur recitatio, et non ipsae recitationes officii (ac proinde omisso officio, nonnisi unum peccatum mortale committetur), sicut ordinatus omnibus sacris Ordinibus, unum tantum debet recitare officium et die dominico et festis etiam pluribus eodem die concurrentibus, fideles non tenentur audire nisi unum Sacrum.

409. II. Quodsi beneficium fuerit quidem pingue, sed processu temporis sine culpa beneficiati, ut ex bello, peste, alluvione, sterilitate factum sit tenue, ut fructus exigui proveniant, nullam notabilem partem sustentationis praebentes, siquidem spes sit meliorationis in brevi, tunc compensandus erit annus fertilis cum sterili, et beneficiatus obligandus ad recitationem horarum, sicut et ad certas Missas talis beneficii, juxta communem et certam sententiam. Suarez, Laym. alii citati. At vero si multum tenue factum sit beneficium, ut fructus non ascendant ad

tertiam vel bonam quartam partem sustentationis, idque sine spe incrementi, sic ut judicio prudentis ad aequam compensationem pertingi amplius non possit vel nonnisi post longum tempus, probabilissime ex titulo beneficii non eris amplius obligandus ad horas: quia revera tunc nec fructus nec jus utile ad fructus retines. Idemque a fortiori dicendum, si totum beneficium pereat sine tua culpa; hoc enim semper subintelligendum; quodsi enim ex tua culpa vel negligentia haec beneficii diminutio vel interitus contingat, palam est, te non eximi ab obligatione: non enim aequum est, ut Ecclesia ex tua culpa suo servitio privetur, ut in simili paulo supra etiam dicebam.

IV. *Sacellani, vicarii, pensionarii.*

I. Titulo hoc beneficii non obligantur ad horas 1. qui habent sa- **410.**
cellaniam non sacram, quae scilicet sine auctoritate episcopi erecta est et solet a laicis conferri, ut in quibusdam arcibus vel domibus nobilium, licet fructus bonos adferat, non tamen est beneficium, quod debet esse auctoritate Ecclesiae institutum et collatum. 2. Idem est de capellano capellaniae fundatae cum expressa conditione, ut capellanus ratione capellaniae non sit obligatus ad preces canonicas; tale beneficium auctoritate episcopi posse valide et licite fundari, bene probat Quintanadvenas apud Gob. n. 580. 3. Qui est vicarius beneficii alicujus uniti Ecclesiae; quamvis habeat stipendium justum sui laboris, non obligatur, quia non est beneficiatus, sed beneficiati vicarius. 4. Coadjutores etiam episcoporum aliorumque praelatorum, qui etiamsi gaudeant beneficii portione pro sua sustentatione, nondum tamen sunt beneficiati, sed erunt. Ratio omnium horum est: quia illa obligatio, cum sit odiosa, restringenda est ad beneficiatos proprie dictos. Contra ad horas cum suo onere obligati manent, 1. qui habent capellaniam sacram seu collativam, quae scilicet episcopi auctoritate confertur: haec enim est beneficium, vere fructus adferens. 2. Qui habent beneficia manualia, scilicet ad nutum Superioris amovibilia. 3. Qui habent praestimonia seu beneficia simplicia, quae non impediunt aliorum beneficiorum possessionem nec residentiam requirunt. 4. Qui habent beneficium, abbatiam, praeposituram etc. in commendam fructusque percipiunt, licet titulum non habeant, quia hi omnes sunt beneficiati veri. Omnes.

II. Quoad pensionarios seu pensionem habentes (pensio autem est **411.**
jus percipiendi fructus ex beneficio alieno) semper sic distinguendum: 1. qui habet pensionem mere laicam, quae scilicet non requirit statum clericalem, sed confertur alicui ob inopiam, senectutem vel ob merita Ecclesiae exhibita vel quid simile, ad nihil obligatur, nisi ad summum ex gratitudine orare pro fundatore beneficii, unde extrahitur ejus pensio, etiamsi is alioquin clericus esset. 2. Qui autem habet pensionem clericalem, quae nimirum clerico ut tali seu ratione status clericalis confertur, tenetur gestare habitum et tonsuram clericalem. Et jure novo S. Pii V. Constit. 139. tenetur recitare Officium B. V. Mariae, nisi (ut limitant communiter DD. apud Tamb. l. 2. c. 5. § 1. n. 22.) recitet ipsum officium divinum sive gratuito sive ex alia obligatione, puta S. Ordinis vel Professione. Qua ratione Nav. cons. 22. de celeb.

Miss. docet, Religiosum pensionarium non obligari ad Officium B. V., quia nimirum mens Pontificis fuit, ut clerici pensionarii non essent omnino immunes ab orando. Si ergo aliunde inveniuntur onerati Officio divino sive ex sacro Ordine sive ex Professione Religiosa, non praesumitur Pontifex eos alio superaddito onere aggravare voluisse, ut ex Azorio colligit idem Tamb. ib.

412. § IV. *Obligatio beneficiati ex officio neglecto.* Beneficiatus omittens culpabiliter (secus si inculpabiliter ob impotentiam, oblivionem etc.) Officium divinum, obligatur ad restitutionem fructuum pro rata omissionis seu respondentium tempori, quo omisit. Certum item apud omnes ex conc. Lateranensi sub Leone X. sess. 9. et Bulla S. Pii V. Constit. 135, ubi sic statuit Pontifex: *Qui horas canonicas uno aut pluribus diebus intermiserit, omnes beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderunt, si quotidie dividerentur; qui vero Matutinum tantum, dimidiam, qui ceteras Horas, alteram dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum ejus diei amittat.* Ita S. Pius Papa pie et juste, nemine vocante in dubium, utrum Bulla sit usu recepta, non tamen ubique in tanto rigore, quantum indicat cortex verborum. Nam alii Pont. atque DD. seu interpretando seu limitando excipiunt sequentes

Exceptiones.

I. *Beneficiatus novus,*

413. I. Qui primis 6 mensibus omittit Officium, non obligatur. Hunc diserte eximit ipse Pontifex, idque etiam quoad forum internum. Suar. cit. lib. 4. c. 8, Lessius, et alii multi contra alios. Excipis etiam, si sapis, omnes § praecedenti enumeratos, ab ipso Officio recitando exemptos; item omnes, qui inculpabiliter omittunt vel omnes vel aliquas horas, utpote ob oblivionem inculpabilem, impotentiam ex morbo, occupationibus etc. aliamve justam causam ex enumerandis infra cap. 3.

414. II. Non possum tamdiu expectare, ais; anne etiam tuto a restitutione eximes beneficiatum, qui ob infirmitatem ex intemperantia ortam non recitavit breviarium vel horas aliquas? Resp. tuto eximendum esse censet Gob. cit. cas. 23. n. 590. et ex professo theol. jurid. moral. c. 10. sect. 7. n. 33. Ratio est: tum quia DD. non faciunt distinctionem inter morbum culpabiliter et inculpabiliter contractum, tum quia licet non sit dubium, quin summus Pontifex possit restitutionem imperare ejusmodi beneficiatis vel canonicis bibulis; Germaniae tamen praxis ostendit, non esse reipsa imperatam, saltem de ea dubium est; atqui in dubio non est imperanda restitutio, sed in dubiis semper benigniora praeferenda sunt Dig. l. 50. t. 17. n. 56.

II. *Beneficiatus valde raro vel parum omittens.*

415. I. Qui post primum semestre officium negligit tantum semel bisve in anno, etsi certum sit peccare mortaliter et ideo ad restitutionem correspondentem talem obliget sane conformiter verbis Bullae S. Pii V.

communis DD., attamen a restitutione satis probabiliter liberant Sotus et Covarruvias apud Laym. c. 5. n. 1, Menochius apud Sanch. l. 2. consil. moral. c. 2. dub. 82, Ortizius apud Dianam p, 2. tr. 12. res. 34, Escobar tr. 5. exam. 6. n. 70. et probabilem in praxi censent Lessius, Filliucius, Gob. cit. casu 23. n. 583. et ego quoque ob tantam auctoritatem. Atque etiam si omittat per annum octies vel decies tantum, adhuc excusant Bossevinus et Lopez apud Bonacinam De horis canon. d. 1. q. 5. n. 5, sed non approbantem. Neque tu istos sequaris in praxi, utpote nimium recedentes a verbis Bullae, ut monet recte Gob. ibidem.

II. Certius et tuto in praxi ab hac obligatione eximes illum bene- **416.**
ficiatum quemcumque, qui omittit notabilem quidem partem unius horae, at non aequivalentem uni integrae horae parvae. Ita cum aliis Filliucius tr. 27. n. 319, quod judicium summopere sibi placere profitetur Diana cit. tr. 12. resol. 26. etsi displiceat Suarez et Palao; at non displicet Gob. n. 289. neque mihi, cum lex poenalis (qualis est ista de restitutione fructuum ob omissum officium), sit stricte intelligenda de actu consummato et perfecto moraliter; omittenti autem unam horam injungitur restitutio in Bulla Piana. Quin etiam ob eam rationem Diana p. 5. tr. 14. resol. 46. ad restitutionem non compellit illum, qui totas Laudes omittit, eo quod sint pars Matutini, testans suum hoc judicium datum Cardinali Oriego amplexatos esse viros doctos, quibuscum communicavit. At certe Dianae repugnant Suarez, Bonartius, Palaus atque ipse ab eo laudatus Filliucius, docens obnoxium esse restitutioni, qui ex Matutino omittit sextam partem; atqui Laudes frequenter sunt pars quarta Matutini. Illud verius et in praxi tutum, quod post Pal. tradit ibidem Diana res. 47, non incumbere onus restitutionis, si neglexisti notabilem quidem partem, sed conflatam ex multis levibus in singulis Horis: hunc enim rigorem non indicat Bulla.

III. *Beneficiatus etiam aliter occupatus et speciatim parochi.*

I. Quamvis verborum Bullae S. Pii V. supra recitatorum primo **417.**
intuitu apertus sensus esse videatur, quod omittens officium unius diei v. g. teneatur restituere simpliciter omnes fructus diei illi respondentes, si fructus omnes totius diei in singulos dies distribuerentur, atque ita intelligant, et servandum affirment gravissimi DD. Nav. Manual. c. 25. n. 122, Angles, Graffis, Valentia, Suar. aliique permulti apud Tannerum mox citandum; probabilissima tamen et in praxi omnino tuta est sententia, quod solum teneatur restituere de fructibus unius diei v. g. pro omisso Officio, quantum habito respectu ad alia onera ecclesiastica beneficiarii prudentis judicio respondet officio horarum canonicarum, tantum nimirum detrahendo et sibi reservando, quantum merentur aliae ejus functiones et onera, quae revera mercedem seu stipendium merentur. Ita Henriq. l. 13. cap. 13, Sanchez cit. dub. 83, testans id etiam timoratorum praxi firmari, Bonac. cit. q. 5. pu. 3. aliique aeque multi cum Tannero t. 2. d. 5. q. 1. dub. 6. Ratio petenda est ex ipsa aequitate rei et probabilissima legis epikeia: esset enim nimis inaequalis et conditio et poena parochi et canonici, si ille praeter conciones et

Sacramentorum administrationem, obligatus etiam ter facere Sacrum quot hebdomadis, colligensque annuatim nonnisi 150 ducatos ac per duos menses non recitans breviarium, deberet in fine anni se spoliare sexta parte illorum 150 idest 25 ducatis, aeque ac canonicus collegiatae ecclesiae, qui idem delictum commisisset eosdemque reditus recepisset, absque ullo alio notabili onere praestito. Alias rationes accumulat Sanch. loc. cit.

418. II. Quantum autem in quovis casu restituendum sit, universaliter certa regula determinari non potest. Sanch. cit. n. 2. censet, episcopum et parochum teneri restituere quintam partem fructus respondentis temporis omissioni, canonicum quartam, capellanum aliumve beneficiarium simplicem tertiam, reliqua omnia poterunt hi beneficiarii reservare sibi pro reliquis oneribus; testatur Henriquez, id habere praxim (utique in Hispania) ejusque praxis approbatores citat Medinam, Ludovicum Lopez et alios. Consentit omnino Sanch. cit. dub. 84. in resolutione hujus casus: N. Canonicus Toletanus fecit toto biennio ferias suo breviario et tamen colligebat e suo canonicatu quotannis 1000 aureos ducatos; ad quantam restitutionem fuit obligandus? Sanchez cit. subscripsit judicio Medinae et cujusdam viri docti e Societate, qui interrogati resolverunt, illum posse tutum esse in conscientia, si restituat universim 500 ducatos, idest quartam partem perceptorum bis mille. Huic judicio tam multorum virorum poterit, immo quandoque (ne poenitentem adigat ad desperata consilia) debebit se confessarius conformare, ut prudenter admonet Gob. n. 588. Ac utinam et ego quandoque tantum extorquere potuissem. Ceterum Lessius cit. c. 34. n. 177. merito hanc sententiam quoad canonicos dicit videri sibi nimis laxam. Rectius Tannerus cit. q. 1. n. 212. arbitratur, sufficere, si restituant tertiam partem, sicut alii beneficiati simplices. Cui et ego cum Gob. assentior. Et haec quoad canonicos. Jam quoad parochos mitiora:

419. III. Quoad Parochos ergo pro praxi, audi quid scribat Germanus theologus Paulus Laym cit. c. 5. n. 2. his omnino verbis: Si parochus omnibus computatis 350 florenos, capellanus quotidie celebrans 200 florenos annuos accipiant, probabiliter dici potest, eos ad nullam vel modicam restitutionem obligari. Sic Laym. et N. B. scribens Monachii et Dilingae, ubi ordinarius parochorum est potus cerevisiae et tunc temporis etiam alia victualia, caro praesertim et panis vili erant pretio; tutissime ergo in praxi sequendus moderno tempore longe difficiliori. Ergo, mi paroche, mi capellane vel cooperator, quando in officio canonico, officio tuo functus non es, computa quantum ex fructibus seu redditibus a te perceptis debeatur tuae curae, labori pastorali adeoque etiam sacris, quae quot septimanis celebras titulo fundationis, arbitrio boni viri (certe tantum et paulo amplius, quam deberes dare, si alium tuae conditionis et status tanto tempore pro te constituere deberes), hoc totum reponere in arcam tuam seu pro te computa; de reliquo (si quid tamen reliquum esse potest) dispone juxta modos mox infra adferendos, me tamen judice, sequendo tutiores. Latius adhuc in favorem dictorum loquitur noster Marchant tribun. t. 2. tr. 2. tit. 3. sect. 1. q. 2. dub. 1. docens, certum et tutum esse in praxi, quod parochi et eorum cooperatores ratione parochialis beneficii praecise non obligentur omnino titulo beneficii cum

onere restitutionis ad dicendas horas, adeo ut si omittant, etsi mortaliter peccent contra obligationem sacri Ordinis et religionis virtutem, non tamen peccent contra justitiam nec ad restitutionem ullam obligentur. Ratio est: quia beneficium datur propter Officium mensurandum ex oneribus primariis beneficio annexis; atqui beneficium parochiale primario non datur propter officium horarum, sed principaliter propter officium curae animarum, quod qua tale oneribus et laboribus curae pastoralis, doctrinae, praedicationis, Sacramentorum administrationis, censetur omnino sufficienter gravatum, ut redditus suos Pastor juste recipere possit; ergo ex ratione beneficii pastoralis non incumbit illa obligatio. Secus esset si in donatione opulentae parochiae specialiter exprimeretur onus legendi horas in vel extra Chorum, aut nisi alio beneficio, canonicatu vel capellania specialiter obligentur; adderem ego, nisi proventus essent tam pingues, ut labores pastorales notabiliter excedant. Canones et jura, quae videntur parochos obligare ad horarum solutionem et omissarum restitutionem, de peculiari alio titulo ejusmodi commode intelligi possunt. Sic March. Sed sistendum puto in communi sententia pro parochis satis miti.

IV. Tandem petes, qualiter peccet beneficiatus horas omittens. **420.** Eum peccare duplici peccato mortali, et contra virtutem religionis vel obedientiae, quatenus praecise omittit officium, et contra virtutem justitiae, quatenus nihilominus percipit et retinet fructus, docent communius DD. Suarez cit. c. 29, Bonacina de horis canon. d. 1. q. 5. p. 1. et alii apud ipsos. Certe consentiunt DD., eam restitutionem deberi ante judicis sententiam, ideoque urgendam a confessario, contra Medinam ex communi Suarez cit. l. 4. c. 30. n. 3. At si non deberetur ex justitia, sed solum ex praecepto et lege poenali Ecclesiae, omnino videtur requiri sententia judicis, sicut in aliis legibus poenalibus et poenis positivis; ergo. Contra tamen peccare solum uno peccato contra religionem et obedientiam, ipsamque restitutionem non ex jure naturae, sed tantum ex praecepto Ecclesiae deberi, contendunt alii aeque multi et graves DD. Sanch. cit. dub. 8, Filliucius tr. 27. n. 307, Dian. cit. tr. 12. resp. 25, eo quod non satis videatur probari peccare contra justitiam, adeo ut omittens divinum officium, etsi sit sacerdos, monachus et parochus seu beneficiatus, satisfaciat ita confitendo: neglexi pensum canonicum semel, cum sim in sacris. Gob. cas. 23. n. 579.

IV. *Qualiter facienda haec restitutio.*

I. Facienda est 1. dando tantundem aut ecclesiae, in qua quis **421.** habet beneficium, aut alteri ecclesiae pauperi aut pauperibus, etiam qui secundum statum sunt pauperes, ut Religiosi, etiamsi sint parentes vel cognati beneficiati, etiam alienigenae. Communis. 2. Etiam applicando sibiipsi, si sit vere pauper. Navar. Man. c. 25. n. 122, Laym. cit. cap. 5. n. 1. ex communi. 3. Vel etiam oblato stipendio aequali curando fieri sacra vel alia suffragia pro defunctis. Filliuc. tr. 23. n. 325, Navarr. cit. ex communi, seu pro expiatione peccati admissi in neglectu pensi canonici. Suarez cit. n. 19. 4. In partem satisfactionis computando omnes eleemosynas, quas dedit, ex quo neglexit

breviarium, esto tunc non cogitarit de satisfactione hac. Ex communi Suar. cit. n. 12. At N. B. non illas, quas fecerat, ante omissionem: nam trigesima tertia propositio ex damnatis sub Alexandro VII. ita sonat: Restitutio fructuum propter omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit. Hi modi tuti sunt in conscientia, adeoque a confessario tuto admittendi vel consulendi.

422. II. At, cave in praxi vel consiliis, ne loquaris sententias nimis laxas et claro textu Bullae exorbitantes, utpote 1. satisfieri geminata postea recitatione officii toties, quoties omissum fuit. Sic Major, Paludanus, Ledesma apud Bonacinam cit. dub. 1. q. 2, Molfesius apud Dianam p. 2. tr. 12. res. 24., Quintannadvenas apud Gob. n. 593. Verum licet haec sententia ob auctoritatem probabilis videri possit, nimis tamen manifeste adversatur verbis Bullae et recepto sensui DD. ut notant Henriquez cit. et ipse Diana ibid. 2. Satisfieri, si hodie bis recites, ut postea omittens liber sis a restitutione. 3. Aut si alius tuo rogatu, etiam gratis recitet toties, quoties tu omisisti, idem Quintannadvenas ibid. probans a simili de sacellano omittente sacra debita et simili modo supplente. 4. Immo etiam satisfieri, si alia opera satisfactoria pro defunctis intuitu hujus restitutionis fiant, ut auditio Sacri, flagellatio, indulgentiarum lucratio et applicatio, his similia aequivalentia recitationi omissae. Idem. Sed merito censente Gob. minime sequendus in praxi, utpote nimis singularis, recedens a communi.

Caput II.

Qualiter recitandae horae canonicae.

Summarium.

423. Quid sit dicere horas devote et studiose?
424. Devotio quid et quotuplex?
425—426. Quid et quotuplex intentio?
427—430. Quid et quotuplex attentio?

Resolutio II. *Horae canonicae recitandae sunt devote et studiose. Devotio requirit intentionem formalem colendi et orandi Deum, et omnino etiam attentionem aliquam internam intellectus. Studiositas requirit, ut horae dicantur integre quoad materiam, rite quoad formam generalem et specialem ab Ecclesia praescriptam, ordinate, continue singulae et tempestive, atque in*

circumstantiis loci, situs etc. cultum Dei decentibus. Ita partim omnes, partim communior DD. ut patebit explicatione singulorum per distinctas sectiones et resolutiones speciales. Praemittenda tamen necessaria

Explicatio terminorum.

I. *Devote et studiose.*

Ita in formalibus praecipitur in supra allegato Dec. l. 3. t. 41. c. 9: 423.
Districte praecipientes in virtute s. obedientiae, ut divinum officium nocturnum pariter ac diurnum, quantum illis Deus dederit, studiose celebrent et devote. Ubi glossa, *studiose* quoad officium oris, *devote,* quoad officium cordis. Devotio autem cordis significat devotionem internam cum pia intentione et attentione mentis. Per particulam autem *studiose* partim affirmative praecipitur cura quaedam et seria sollicitudo in recitatione horarum adhibenda, qualis in serio aliquo negotio requiritur, partim vero negative prohibetur omnis incuria, negligentia, perfunctoreitas in earum recitatione, quae daret causam alicui gravi deordinationi vel defectui notabili. Utrique satisfit, si dicantur horae integre rite, ordinate, continue, tempestive, decenter etc. prout particulatim probabitur de singulis.

II. *Devotio quid et quotuplex.*

Devotio communiter dicitur *pius motus mentis in Deum seu elevatio* 424.
mentis in Deum. Et proprie dicta devotio est *prompta et parata voluntas exequendi ea, quae ad divinum cultum pertinent.* Est enim immediatus actus virtutis religionis, quo voluntas prompte vult et intendit exequi ea, quae ad divinum cultum pertinent et generatim, et in particulari hoc vel illo actu Deum colere. Et haec est devotio interna, sola simpliciter dicenda devotio. Jam vides ad hanc internam devotionem necessario et essentialiter requiri intentionem aliquam et attentionem mentis. Devotio externa dicitur, quae externa modestia et religiosa oris ac corporis compositione, gestu, situ exhibetur; non multum differt ab attentione externa, et studiositate requisita in horis infra explicanda.

III. *Intentio quid et quotuplex.*

I. Intentio generatim est *actus voluntatis efficax volentis aliquid* 425.
facere. 1. Alia in primis dicitur *materialis,* alia *formalis.* Intentio *materialis* dicitur, qua quis intenderet facere opus aliquod secundum se materialiter, non habita ratione finis, ad quem illud opus ordinatum est, ut in proposito, si velles recitare seu legere hoc Matutinum praecise materialiter, quatenus constat talibus psalmis lectionibus, quasi solum sciendi causa, quid ibi contineatur, eodem modo, quo legeret vel recitaret puer in scholis vel quo legere soles biblia vel alios libros sacros vel profanos absque ulla intentione cultus divini.

II. Intentio *formalis* dicitur, qua quis intendit facere opus debito modo in ordine ad suum finem, ad quem ordinatur, ut in proposito,

legere Horas, quatenus cultus Dei est eaque lectione seu recitatione vere colere, orare, laudare Deum. Et haec dicitur intentio formalis *finis;* alia potest esse intentio formalis *praecepti,* qua quis etiam intenderet ea recitatione satisfacere praecepto et obligationi suae ac obedire Ecclesiae praecipienti, qui est actus formalis obedientiae.

III. Intentio illa omnis et specialiter intentio formalis finis potest esse aut *actualis* aut *virtualis* aut *habitualis* tantum; *actualis* est, qua hic et nunc existente intendis hoc facere; *virtualis,* quae semel habita et nunquam revocata, adhuc virtute durat et movet ad operandum, *habitualis,* quae solum semel habita et nunquam revocata est, etsi in praesenti operatione non amplius influat vel moveat, quippe etiam in dormiente vel ebrio eodem modo perseverans. Aliter intentio habitualis etiam accipitur pro illa, quam quis nunquam habuit, attamen eam nunc haberet vel eliceret, si cogitaret de illa habenda, adeoque est solum dispositio habitualis mentis, quae nihil ponit in re.

426. IV. Intentio illa actualis potest esse vel *explicita* vel *implicita. Explicita* intentio est, qua aliquid in se cognitum distincto conceptu volumus et intendimus, ut si in proposito dicas: volo dicere horas ad Deum colendum, laudandum, gratias agendum: *implicita* intentio dicitur, qua aliquid non in se cognitum, sed in conceptu aliquo generali vel confuso contentum volumus et intendimus, ut in proposito dicendo: volo recitare horas, sicut debeo, sicut Ecclesia ordinat: volo satisfacere officio et obligationi meae.

IV. *Attentio quid et quotuplex.*

427. I. Attentio interna est *animi advertentia et applicatio ad objectum hic et nunc propositum considerandum seu advertendum,* nimirum est actus intellectus, quo advertit et considerat in recitatione horarum ad ipsam recitationem officii, quatenus eo Deus colitur, et communissima nomenclatura in proposito dividitur in *superficialem, litteralem et spiritualem,* ad verba, ad sensum, ad Deum, mysteria, rem oratam.

428. II. Attentio *superficialis* dicitur ad verba recte proferenda, ne scilicet quis dicat unum verbum pro alio, ne confundat, collidat, syncopet verba, ut distincte et reverenter dicat. Cajetanus V. Horae n. 9. Attentio *litteralis* dicitur, qua attenditur ad ipsum verborum sensum proprium, ut scilicet percipiat mente et applicet mentem vel affectum ad id, quod verbis significatur. Attentio *spiritualis* dicitur, qua attenditur ad ipsum finem Deum, qui colitur et adoratur, ad mysteria significata, ad effectus et rem petitam, scilicet gratiam, auxilia divina, et dona et humilitatem, fidem, spem, caritatem, caelestem patriam, liberationem a tentationibus. E. g. oras in Vesperis: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis: 1. Advertis solum ad verba debite proferenda, qualiter etiam advertit monialis vel alius ignarus linguae latinae: habes attentionem superficialem. 2. Advertis etiam sensum verborum litteralem proprium, nimirum ita loqui aeternum Patrem ad Filium divinum in gloriosa ascensione: habes attentionem litteralem. 3. Attendis etiam ad Deum et Christum, gratularis, aspiras ad patriam: habes attentionem spiritualem optimam.

III. Attentio ista omnis alia est *actualis*, qua actu attendis sic ad verba, sensum, exclusa omni alia cogitatione extranea; alia est *virtualis*, qua principio quidem attendisti volens semper attendere, postea tamen nihilominus involuntarie distraheris, adeoque durat tamdiu, quamdiu quis involuntarie distrahitur, saltem quamdiu dedita opera non distrahitur: secundum omnes, et secundum communem DD. cum Suar. c. 4. n. 7. quamdiu etiam non quidem ex proposito, dedita opera distrahitur, tamen ex negligentia crassa et supina inter recitandum mentem evagari permittit, quamvis id negent Cajet., Sa, Sanch. infra adferendi. **429.**

IV. Attentio tandem etiam dividitur in *internam* et ipsius mentis, de qua hactenus, et *externam*, quae est vitatio, exclusio, absentia actionum externarum, potentiarum impedientium attentionem interiorem seu suapte natura mentem abstrahentium ab attentione interna ad orationem, divinumque officium. His ita explicatis terminis sit **430.**

Sectio I.

Qualis intentio requisita in recitandis horis.

Summarium.

431. Ad recitandas horas requiritur intentio aliqua formalis colendi Deum,
432. Ita ut non sufficiat nuda externa verborum pronuntiatio.
433—434. Objiciuntur et solvuntur fundamenta contraria.
435. Requiritur intentio orandi generaliter.
436. Nec sufficit intentio orandi generalissime.
437. Nec requiritur intentio orandi specialiter,
438—439. Sed requiritur et sufficit intentio orandi generaliter. Unde
440. Necessaria non est intentio explicita et actualis semper,
441. Minus actualis semper durans, sed
442. Sufficit virtualis ipsius finis, non praecepti necessario.
443. Corollarium.
444—448. Pro quibus et qualiter debeant offerri horae canon. tam in quam extra chorum.

Resolutio III. *Adstricti officio divino, tenentur illud persolvere cum intentione formali Deum colendi et orandi generaliter. Non tamen necessario explicita et actuali semper, sed saltem implicita, virtuali vel habituali ante habita, et in choro saltem nomine Ecclesiae et pro Ecclesia, an cum fructu ex opere operato, incertum.* Ita communis DD. ut patebit.

§ I. *Obligatur recitare cum intentione formali aliqua Deum colendi et orandi.* I. Ita communissima DD. fere omnium theologorum et canonistarum et omnino certum ac a nemine negari testatur Suar. l. 4. de horis c. 26. n. 12, ut frustra sit catalogum DD. texere (at certe negavit novissime Dicastillo, vir doctus apud Gob. trig. horar. disp. 1. n. 744. qui aliquid probabilitatis tribuit, attamen merito censet constanter adhaerendum esse communissimae sententiae, utpote conformi menti totius Ecclesiae, certe ecclesiae Germanicae; nam loquentes de **431.**

horis vulgatissime dicimus: Iste orat breviarium; nondum oravi Vesperas). Ratio fundamentalis est: quia generalissime antiquissima et constantissima consuetudo ita interpretata est omnes sacros canones Patrum et conciliorum antiquissimorum (quos recitant Suar. l. 4. de horis c. 2, Bellarminus l. 1. De bonis operibus in particulari c. 13. et 14. et nos aliquos infra) et Bullae Pontificum, quod nimirum Ecclesia praecipiendo certis personis recitationem Officii, praecipiat veram orationem, verum Dei cultum, verum actum religionis, quo Deus vere colitur; ejus autem consuetudinis testes sunt, quotquot hactenus de hac re tractarunt. Certe concilia, nominatim Basileense sess. 21, item Pontifices et nominatim S. Pius V. in Bulla praefixa breviario, recitationem horarum vocant orationem et preces, ipsumque breviarium dictum fuit *orarium* ab orando, teste Gavanto rubr. brev. sect. 2. c. 11. et Germani etiamnum dicimus et dicimur *orare breviarium;* atqui vera oratio, verus Dei cultus et actus religionis sine dubio requirit aliquam intentionem internam orandi et colendi Deum; absque enim omni ejusmodi intentione interna omnis externa actio et verborum pronuntiatio non est simpliciter oratio, non cultus Dei, non actus religionis verus, sed actus vanus et velut mortuus, quemadmodum corpus sine anima non est homo simpliciter, sed cadaver.

432. II. Ad satisfaciendum ergo praecepto horarum non sufficit externa, nuda, quantumvis accurata recitatio horarum ac pronuntiatio verborum absque omni interna intentione orandi vel colendi Deum: talis enim nuda pronuntiatio est actus mere indifferens, praesertim si fiat ab ignaro idiomatis; non est autem credibile, quod Ecclesia et praelati tot legibus et statutis ita urgeant publicam privatamque orationem horarum, nisi supponerent et vellent, persolvi eo modo, qui ex indifferenti facit bonam, et qua alia bonitate, nisi religionis, orationis, cultus divini? In specie autem intentionem, solum sciendi et addiscendi sufficere, negant DD. communiter, Suar. loc. cit., Aragonius et Azorius apud Gob. n. 753, Lessius l. 2. de just. c. 37. n. 67, loquens de animo solum legendi et addiscendi, Sanch. l. 1. moral. loquens de attentissime quidem legente, sed ex sola voluntate legendi et addiscendi, Reginaldus l. 18. n. 145, loquens de legente tantum animo capiendae recreationis in breviario vel intelligendi gratia vel alium instruendi seu docendi illud officium. Ratio ab omnibus datur: quod recitatio illa ab Ecclesia praecepta sit oratio, talis autem non orat. Et ante hos omnes Navarrus De oratione et horis canonicis c. 13. n. 15. ita practice resolvens: Qui accipiens breviarium in manus et expectans socios sine proposito recitandi et satisfaciendi suo muneri, legit in eo easdem horas, quas recitare debeat vel earum partem, compellitur postea denuo recitare, etiamsi socii non advenerint. Sic ille. Sed vide, quae dicam § 3. Et nota hic incidenter, minime agere contra mentem Ecclesiae illum, qui in recitando breviario, retento animo orandi et colendi Deum, solum per accidens aliqua pulcherrima et utilissima addiscere satagit, aut ideo adhibet majorem attentionem, ut aliqua magis imprimat memoriae pro instanti concione, aut ad hunc finem facit reflectionem super lecta, ut eorum in concione vel alias recordetur. Laudem insuper, non vituperium merebitur, si ita attendat vel reflectat, ut inde capiat fructum

et in spiritu proficiat, prout infra forte iterum notabitur. Pro majori intellectu rei magni momenti juvat proponere motiva et fundamenta contrariae opinionis Dicastilli:

433. III. Dicis pro contraria opinione: 1. Ecclesia non potest praecipere actus mere internos, saltem non necessarios ad existentiam physicam actuum externorum; ergo neque intentionem illam internam orandi seu colendi Deum. 2. Non est asserenda gravis et mortalis obligatio sine clara lege vel consuetudine vim legis obtinente; sed nulla clara lex praecipit intentionem illam internam orandi, cumque intentio illa sit interna, quis de illa, ejusque consuetudine testis erit? Certe canones omnes praecipientes recitationem horarum in suis terminis, ut clerici pensum suae servitutis exsolvant, Dec. l. 3. t. 41. c. 1., ut divinum officium devote persolvant, Dec. cit. c. 9., ut sacrificium laudis, fructus labiorum suorum Deo offerant, Clem. l. 3. t. 14. c. 1. divinas laudes non festinanter persolvant, conc. Basileense sess. 21, hymnis et canticis Dei nomen reverenter, distincte devoteque laudent, conc. Trid. sess. 24. c. 12. de reform. et si qui alii, possunt etiam intelligi de sola vocali laudatione, persolutione decentique pronuntiatione verborum sententiarumque significantium laudem Dei. Certe sicut nos laudamus Deum pulsu organorum nihil utique cogitantium de oratione vel laude Dei, ita etiam potest Ecclesia per suos ministros orare et laudare Deum, etsi hi careant intentione laudandi vel orandi, modo proferant qua par est decentia exteriori sententias significantes Dei magnalia itemque vota et gemitus Ecclesiae ad Deum. 3. Evolve totum Matutinum et Vesperas alicujus festi, et videbis vix octavam vel decimam partem esse orationem. Quin etiam ipsae orationes psalmorum non possunt amplius eodem sensu fieri a nobis; non enim amplius in plerisque petimus ea, quae antea petebantur; ergo ad recitandum breviarium non opus est intentione orandi. Quin pleraque contenta in breviario non possunt a nobis recitari formaliter et significative, sed solum materialiter et recitative; nam (ut taceam innumera historica, comminatoria etc.) cum recitas: Benedicam Dominum in omni tempore. Juravi et statui custodire omnia judicia oris tui. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua etc. certe non intendis significare ex propria mente ea, quae iis verbis significantur, alioquin mentireris, si non haberes animum laudandi Deum in omni tempore, in laetis et tristibus, si non jurasses, te nunquam peccaturum; at non mentiris, si ea solum recites materialiter, recitative, quemadmodum recitares in concione vel pia comoedia etc.; ergo non requiritur intentio formalis orandi in horis. Tandem, amabo, pro quo templo debeo supplicare Deo, quando in dedicatione basilicae Salvatoris aut Petri et Pauli dico: Deus, qui nobis per singulos annos hujus sancti templi tui etc., an pro Romano? atqui demonstrativum hujus et hoc, non designat mihi existenti Passavii templum existens Romae distans plus 100 milliaribus; ergo etc.

434. IV. Resp. ad 1. negando assumptum: longe enim verius et mihi verissimum est, Ecclesiam posse indirecte praecipere actus internos, qui necessarii sunt ad existentiam non tantum physicam, sed etiam moralem actuum externorum, ut nimirum actus externus sit honestus et idoneus ad finem praecepti supernaturalem; cum enim Ecclesia per

suas leges debeat hominem dirigere ad finem supernaturalem aeternae beatitudinis, omnino censeri debet, Christum ipsi dedisse potestatem sanciendi leges cum conditionibus et circumstantiis etiam internis honestis, quibus actus externus honestus evadat et idoneus ad illum finem. Certe sub Alexandro VII. damnata est propositio 14. asserens: Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae. Talis autem etiam sine dubio est in recitatione horarum intentio orandi et colendi Deum. Ad 2. negatur minor. Transeat enim, canones utcumque ita posse intelligi; at non sic intelligit communissima et antiquissima consuetudo allegata (cujus testes sunt quotquot hactenus de hac materia scripserunt), quae consuetudo vel ita interpretata est sacros canones illos, ut supra dictum, vel certe per se induxit obligationem orationis in horis canonicis: nam hoc utrumque posse fieri per consuetudinem, scilicet et authentice et obligatorie explicari leges, aut novas leges constitui, constantissimum est utroque jure, civil. Dig. l. 1. t. 3., canon. Dec. l. 1. t. 4. Deinde non placet, homines sacros, viva, rationalia et spiritualia Dei organa in cultu divino aequiparari brutae et insensatae boantibus, mugientibus, grunnientibus organis. Ad 3. negatur consequentia: nam oratio non accipitur hic stricte pro sola petitione decentium a Deo, sed generaliter prout comprehendit etiam laudem Dei, gratiarum actiones aliaque inductiva ad orationem: quae omnia constituunt magnam, maximam partem Breviarii: ergo recte requiritur intentio orandi, etsi non omnia contenta in breviario sint oratio. Ad 4. antecedens ipsi concedemus § seq.; sed negatur consequentia: etsi enim in multis breviarii partibus sufficiat recitatio materialis tantum, quatenus excludit recitationem formalem significativam ex propria mente, non tamen sufficit recitatio materialis nuda, quatenus excludit omnem intentionem formalem orandi ac colendi Deum ea tota recitatione. Ad ultimum dico, debes intelligere templum Romanum: quia dicis in persona Ecclesiae totius et tamquam pars sumpta pro toto; tota autem Ecclesia verissime demonstrat hoc templum Romanorum. Aliud est in forma consecrationis: Hoc est corpus meum: tunc enim sacerdos ut minister Christi loquitur in propria persona adeoque debet designare sibi rem ad sensum praesentem. Sed de his satis.

435. § II. *Et orandi generaliter.* In recitandis horis requiritur et sufficit intentio orandi Deum *generaliter*, non sufficit intentio orandi *generalissime*, nec requiritur intentio *specialiter* et *proprie*. Communissima. Explico: Oratio *generalissime* dicitur omnis sancta operatio facta ad honorem Dei, juxta vulgatum illud: Semper orat, qui semper benefacit. Oratio *generaliter* dicitur etiam laus Dei et gratiarum actio. Oratio *proprie* dicitur petitio decentium a Deo. Dicimus ergo

436. I. In horis non sufficit intentio orandi *generalissime:* ut nimirum quis dicat: volo recitare Breviarium, solum ut exerceam bonum opus Deo gratum etc. Ratio est: quia alioquin satisfaceret penso ecclesiastico, qui diceret: nolo per hanc recitationem Deum laudare nec gratias agere nec quicquam ab ipso in genere vel in specie postulare, sed volo praecise ideo legere breviarium, quia est lectio sacra, Deo grata. Consequenter est contra sensum canonum, conciliorum omniumque DD. supponentium recitationem Breviarii esse aliquam orationem, laudem

Dei etc. Fatetur tamen merito Gob. cit. disp. 1. n. 758, non esse scrupulum movendum illi, qui se accingens ad persolvendum pensum horarum, format solum intentionem expressam his verbis: volo jam colere Deum, honorare Deum, vacare Deo: qui enim ita expresse loquitur, habet nihilominus absque dubio generalem intentionem implendi praeceptum Ecclesiae adeoque verba proferendi eo sensu et fine, quo praescripsit Ecclesia.

II. Nec requiritur intentio orandi *specialiter* et *proprie,* ut nimirum 437.
quis explicite vel implicite dicat: volo totum breviarium orare per modum supplicis petentis a Deo ea, quae Ecclesia vult peti. Ratio est: quia breviarium principaliter non tantum continet orationes specialiter et proprie dictas, sed etiam et multo majori parte laudem Dei ac gratiarum actiones hisque affinia. Et certe nimis gratis Navarr. de orat. et hor. can. praelud. 5. n. 9. docet, laudes Dei et gratiarum actiones esse partes orationis propriae dictae, nimirum praeambula, praeparamenta et media, quibus petitiones et orationes proprie dictas ibi contentas, ferventiores, efficaciores Deoque gratiores reddamus; omnino gratis, inquam, nec ex natura rei nec ex ordinatione Ecclesiae. Ecclesia enim contentissima est, quod exprimamus illas Dei laudes, gratiarum actiones, sicut et humiliationes, bona proposita, desideria etc. absolute et sine relatione ad orationem vel Deum facilius permovendum: nam illi actus secundum se absolute et sine illa relatione honestissimi Deoque gratissimi sunt, et Ecclesia utique non praecipit, ut illos exerceamus tanquam mercenarii vel quasi modo adulatorio in ordine solum ad petita obtinenda. Unde persolutio divini officii a ss. canonibus et conciliis absolute dici solet *sacrificium laudis, divinae laudes, hymni et cantica,* unde et initio officii dicimus: Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam et singulos psalmos claudimus vers. Gloria Patri etc.

III. Requiritur ergo et sufficit, ut quis dicat breviarium animo, 438.
et intentione orandi *generaliter,* scilicet colendi divinum Numen quolibet dictorum modo, laudando, gratias agendo, petendo salutaria: nullum enim fundamentum habemus exigendi plus: nec ut exigamus minus, permittunt canones indicati et DD. communiter. Censeris autem reipsa laudare Deum, gratias agere ac petere seu orare, quando voluntarie et scienter profers verba significantia divinam laudem, gratiarum actiones, petitiones, dummodo praecesserit vel comitetur intentio actualis vel virtualis, explicita vel implicita, proferendi illa verba ad Dei laudem, gratiarum actionem, petitionem; nec dubites, quod praecesserit talis intentio sufficiens, quando coepisti orare, ut satisfacias quam optime tuo officio, non ignorans, in tuo libro contineri laudes Dei, gratiarum actiones, petitiones varias, esto non scias, in qua parte Officii ea legantur neque dum legis actu advertas: quod secundum indulgentiam dico. Quare a fortiori (contra Cotonium hic nimis rigide sanctum) recte infert Gob. n. 763, nos non obligari exercere seu elicere illos actus fidei, spei, caritatis, poenitentiae, humilitatis, bonorum propositorum, qui exprimuntur verbis psalmorum, hymnorum, capitulorum, responsoriorum: sunt enim hi actus distincti ab oratione, etiam generaliter sumpta seu laude Dei, petitione, gratiarum actione, foretque gra-

vissimum onus, etiam doctis, prorsus autem intolerabile indoctis clericis et monialibus, si adigerentur ad tales omnes actus exercendos. Quare licet tu nullum habeas propositum Deum semper laudandi in prosperis et adversis, nec unquam juraris, semper observare legem Dei, non tamen mentiris dicendo: Benedicam Dominum in omni tempore, juravi et statui: non enim intendit vel exigit Ecclesia, ut eo sensu proferas, quem grammaticaliter verba significant, sed ut iis verbis ab alio prolatis Deum laudes. Atque hinc patet responsio ad difficultatem § praecedenti n. 3. propositam, qualiter proferenda sint verba Breviarii, an formaliter vel materialiter tantum. Itaque

439. IV. *Formaliter ergo et significative* proferendae sunt illae partes breviarii (psalmi, hymni, antiphonae, responsoria) quae in actu signato vel exercito significant ac continent orationem, laudem Dei, gratiarum actiones, petitiones: hoc enim exigunt et SS. Canones indicati et consensus DD. Sufficienter autem significative proferuntur, si proferas verba significativa orationis, laudis Dei, gratiarum actionis, petitionis cum intentione supra dicta expressa vel implicita Deum laudandi, gratias agendi, petendi ea, quae verbis significantur; nimirum contestandi nostram aestimationem de Dei excellentiis et beneficiis nostraque indigentia et subjectione. Laus enim essentialiter est manifestatio nostrae aestimationis de alterius excellentia facta per verba. Gratiarum actio est specialis laus et aestimatio beneficii ab altero accepti. Petitio ex agnitione alterius excellentiae nostraeque indigentiae procedit, ut suo loco dictum. At vero materialiter et recitative solum proferre sufficiet illas partes breviarii sane non exiguas, quae continent historias, ut sunt lectiones, capitula et psalmi multi, nominatim ille 77. feria quinta et plures in Sabbato, quos multi cuperent breviores; item comminationes, increpationes, adhortationes, bona proposita etc. Nec enim jubemur talia proferre significative ea intentione, ut nostram de iis mentem ac animum ostendamus seu ex propria nostra mente asseramus, sed ut ad honorem Dei proferamus tanquam a Deo, Spiritu Sancto, sanctis vel aliis dicta vel facta. Et nonne perspicuum est, esse solum materialiter proferendas, has similesque sententias: Abi post me Satana, in Beelzebub principe daemoniorum ejicit daemonia, Crucifige, Crucifige? Et quo alio sensu proferes illud in festo S. Pauli: Ter virgis caesus sum et similia sexcenta?

440. § III. *Non necessario explicita et actuali semper.* I. Omnium consensu non necessaria est intentio actualis explicita Deum ita orandi, laudandi, gratias agendi, petendi, sed sufficit intentio implicita et generalis, ea recitatione colendi Deum, satisfaciendi suo officio, obligationi, intentioni et ordinationi Ecclesiae. Quare omnium theologorum moralium calculo approbata est regula tradita a sapiente sene Navarro De orat. et horis can. c. 13. n. 6. his verbis: Qui petit vel accipit breviarium cum proposito expresso recitandi, ut debet vel animo deliberato capit breviarium et ad ecclesiam it vel simile quid facit, ita ut interrogatus, quare id faciat, vere responderet, se id facere ad recitandum vel satisfaciendum suae obligationi, habet sufficiens propositum attendendi atque adeo orandi: siquidem Ecclesia praecipit recitationem per modum orationis. Haec Navarrus testans se magnam habuisse con-

solationem, quando vidit hanc ipsam doctrinam fuisse traditam a Parisiensibus, Majore aliisque. Et hinc

441. II. Multo minus requiritur intentio actualis, semper durans in recitatione horarum, quasi quis actu semper habere et continuare deberet hunc vel similem actum: volo recitare ad colendum Deum, volo orare Deum, satisfacere meo officio; sed omnium rursus consensu sufficit intentio virtualis et virtualiter durans in recitatione horarum; ut dum virtute intentionis antea habitae et nunquam revocatae (directe vel indirecte per actus incompossibiles, de quo clarius infra) pergit in orando ita dispositus, ut quantumvis inadvertenter et involuntarie distractus, tamen reflectens se ad suum actum vel ab alio interrogatus, quid agat, statim redeunte priori intentione advertit et vult sua oratione colere Deum, orare, satisfacere et abstinere ab actu contrario voluntario. Quin teste Gob. n. 737. sufficit etiam intentio habitualis tantum, scilicet semel habita et non revocata, si non intercessit longum tempus, immo et habitualis, quam nunquam quidem quis habuit, haberet tamen certe, si de ea cogitaret, quando habetur aliquod ejus indicium, etsi valde tenue. Sed tu noli in praxi amplecti has laxitates; tutiora et perfectiora aemulare. Et ut certus sis de sufficienti intentione, eam ab initio elice et inter recitandum pio in Deum motu, praesertim ad Gloria Patri saepius innova.

442. III. Sufficit ejusmodi expressa vel implicita, actualis vel virtualis aut habitualis intentio finis seu colendi Deum et orandi tantum, et non est necessaria intentio praecepti seu satisfaciendi praecepto et obediendi Ecclesiae. Communis DD. apud mox citandos. Ratio est: quia intentio seu voluntas satisfaciendi praecepto est actus internus, non habens necessariam connexionem cum opere praecepto, scilicet recitatione horarum, neque ex natura operis, ut de se constat, neque ex vi praecepti, quia Ecclesia tantum praecipit recitationem horarum, nullo autem modo praecipit, ut recites cum intentione obediendi vel satisfaciendi praecepto aut ideo velis recitare, quia praeceptum est, quod saepe imperfectionis est et animi servilis, facere autem opus bonum simpliciter, quod bonum est, perfectionis est. De hoc vide late tr. 1. decal. c. 3. Adde obiter hic

443. IV. Si hodie recites v. g. Matutinum vel ex mera devotione vel ex caritate cum infirmo vel hospite, minime intendens tunc satisfacere obligationi, sed expresse proponens postea denuo recitare in choro, si scias te prius sufficienter dixisse, satisfecisti nec teneris repetere: jam enim satisfactum est praecepto nec est in potestate tua obligationem praecepti jam impleti prorogare. Ita generaliter de omni lege vel praecepto loquentes Suar., Sanch., Bonac., Palaus, Dicastillus aliisque citatis Laym. l. 1. tr. 4. c. 4. n. 7, Gob. tr. 5, Alph., And. sac. n. 201. Item si ob distractiones vel alium defectum non mortaliter malum in recitandis Horis expresse dicas: Nolo hoc officio satisfacere praecepto, sed volo totum repetere, nihilominus satisfecisti nec repetere obligaris, Goc. n. 611. Insuper in probabili sententia non requiri attentionem internam ad satisfaciendum praeceptum horarum, si totum officium divinum perpetuo voluntarie et pessime distractus recitasti, etiamsi perpensa indignitate tuae culpabilis et merito castigabilis evaga-

tionis expresse dixisses: nolo, ut valeat haec recitatio, sed volo a capite ad finem rursus repetere atque ad id me sub mortali obligo, (secluso tamen voto et promissione vera Deo facta), nihilominus non teneberis repetere, quia supposita probabilitate illius sententiae eadem ratio adhuc militat, neque ullus potest se obligare graviter ad quidquam, nisi per votum vel aliam promissionem aut pactum. Gob. ib. d. 2. n. 843. Peccat tamen talis per accidens ratione conscientiae erroneae.

§ IV. *Et in Choro saltem nomine Ecclesiae et pro Ecclesia.* Nota ex Suar. l. 4. c. 26. n. 16, posse aliquem tripliciter dici orare pro alio: 1. Sponte sua offerendo preces pro illo. 2. Orando jussu vel suasione illius: de his non est dubium. 3. Orando in persona illius, ita ut tanquam legatus et interpres voluntatis ac petitionis alienae proferat verba precatoria. Et hoc tertio modo et sensu dicimus:

444. I. Qui ex instituto, et ordinatione Ecclesiae in choro peragunt Officium divinum, peragunt illud nomine Ecclesiae pro Ecclesia seu toto fideli populo. Ita omnes cum D. Th. 2. 2. q. 83. a. 12. Ratio est: quia officium divinum saltem in choro recitatum est oratio publica et communis, quae per ministros Ecclesiae in persona totius populi fidelis Deo offertur, ait S. Th. loc. cit.; unde quivis christianus non excommunicatus fit particeps omnium talium precum Ecclesiae publice fusarum; atqui Ecclesia et fidelis populus offerens preces Deo per suos ministros utique habet primam et potissimam rationem suiipsius, cum caritas incipiat a seipsa; ergo tenentur tales ministri Ecclesiae offerre Deo divinum officium pro ipsa Ecclesia et populo fideli, et non possunt pro libitu offerre pro seipsis aut pro alio aliquo particulari nomine tantum: si enim es legatus Ecclesiae et populi fidelis tanquam principalis, debes hujus, non autem tuam tantum vel alterius causam agere apud Deum, cum praejudicio tui principalis. Si enim totum Officium applicas tibi ipsi aut alicui alteri, nullus fructus redundabit in caeteros christianos totamque Ecclesiam, cum tamen oporteat illud emolumentum spirituale dividere in omnes. At, quantum peccabit talis infidelis et privatus applicator?

445. II. Certum est, non posse a peccato excusari eum, qui totum officium divinum quoad omnem fructum etiam impetratorium, orationum communium Ecclesiae proprie dictarum, applicaret sibi aut alteri particulari personae vel causae, ob rationem jam indicatam. Et certe ex communi sententia alibi dicetur, peccare mortaliter sacerdotem, qui in sacrificio Missae fructum generalem Ecclesiae et fidelium omnium applicaret sibi ipsi aut alteri privato; ergo idem videtur esse de canonico nomine totius Ecclesiae psallente. Certe gravissime multandus esset legatus, qui a republica ablegatus ad principem pro causa communi, ageret solum suam privatam aut alterius; ergo idem videtur in proposito. Sed nihilominus ego cum Gob. cit. dis. 1. n. 775. talem non ausim damnare peccati mortalis, etsi a gravi veniali excusare nolim. Nam certe videtur valde durum et a pietate christiana alienum, mittere aliquem in infernum aut dicere, quod peccet mortaliter sine certa et evidenti ratione, ait Arragonius apud Gob. cit.; at nulla hic apparet evidens et certa ratio constituendi peccatum mortale, estque magna disparitas in proposito et exemplis allatis: nam sacerdotes sunt jure

divino constituti, ut offerant dona et sacrificia pro peccatis populi Heb. 5; atqui clerici constituti sunt solo jure humano nomine populi christiani ad laudandum Deum; Ecclesiam autem hic velle obligare tam graviter, ex nullo capite constat. Deinde Ecclesia non pollet tanta potestate in actus mere internos suorum ministrorum, quanta pollet respublica in actus externos suorum; nec constat, quod Ecclesia velit tam rigide obligare ad actus internos, quam respublica ad externos. Denique sciant praelati Ecclesiae, quod etiamsi non prohibent sub mortali talem privatam applicationem vel donationem breviarii, fore nihilominus innumeros, qui non sint etiam facturi.

III. Dixi autem, *qui totum divinum officium:* nimirum quoad omnes **446.** suas partes substantiales omnemque fructum satisfactorium et impretatorium, praesertim ipsarum orationum communium Ecclesiae, sic sibi vel alteri applicaret. Ceterum certum videtur, posse te licite et laudabiliter tibi vel alteri applicare vel donare 1. fructus accidentales ex speciali tua devotione vel difficultate habita in divino officio, utpote molestias corporis et animi accidentales, quas persentis in divino officio, tolerantiam v. g. frigoris, stationem difficilem, genuflexiones, privationem recreationis, libertatis. 2. Omnem extraordinarium fervorem ac devotionem, quam ultra debitum adhibes. 3. Illum fructum spiritualem, qui in te redundat, quatenus exerces actum formalis obedientiae vel justitiae, fungendo fideliter officio legati. 4. Addit Gob. n. 776. etiam fructum satisfactorium totius officii, etsi contra sentiat Azorius l. 9. c. 32. q. 2. Ratio est: quia concessum est, quidquid prohibitum non reperitur secundum jura; talis autem donatio vel applicatio nullibi reperitur prohibita; et cum talia non spectent ad substantiam tuae legationis, erunt integre tua tuaeque dispositionis; nam respublica permittit suo legato liberum dominium honorarii, quo a principe, ad quem destinatus est, donatus domum redit. Quare licite et laudabiliter dicens: Domine Deus, hanc recitationem officii offero, quoad possum pro hoc particulari homine, pro hac anima: qua oblatione tanto plus tua recitatio proderit illi particulari homini vel animae, quanto devotius et accuratius divinum pensum persolveris. Dictum hactenus de recitantibus in choro praesertim.

IV. Jam quoad extra chorum et privatim recitantes idipsum uni- **447.** versim affirmat cum aliis Suar. l. 4. de horis, c. 26. n. 17. Sed juvat breviter distinguere: 1. Certum videtur, clericos beneficiatos privatim recitantes debere dicto modo dicere in persona Ecclesiae et pro Ecclesia, nec gaudere libertate offerendi pro libitu, cum illi proprie sint ministri publici Ecclesiae, et proinde per se obligati ad chorum, Clem. l. 3. t. 14.

2. Idem dicendum videtur de clericis Regularibus choro adstrictis, saltem in majoribus constitutis ex Clem. cit. 3. Dubium magis est de Regularibus choristis nondum promotis ad sacros Ordines, sicut et vicissim de monialibus, cum non constet ex jure illos esse ministros et has ministras Ecclesiae, atque adeo etiam an teneantur extra Chorum privatim Officium divinum recitare, ut vidimus c. 1. § 2. Affirmant Navarr. de horis can. c. 19. n. 59. loquens etiam de minoristis et novitiis, et Suar. l. c. Ego rem dubiam relinquo, tutiora consulo. 4. Probabilius est, illos, qui nullo modo adstricti sunt choro, ut clerici Societatis et si qui alii, dum privatim persolvunt debitum obligationis

Ecclesiae, non facere id nomine Ecclesiae adeoque gaudere libertate applicandi officium divinum ad libitum sibi vel aliis. Gobat cit. n. 789. Et insinuat D. Thomas 2. 2. q. 83. a. 12. docens: Orationem, quae fit in persona Ecclesiae, debere innotescere toti populo pro quo offertur; atqui istorum oratio nec innotescit nec innotescere debet populo toti, pro quo offertur, cum nunquam debeant dicere publice in choro; ergo. Et ulterior ratio est: quia non debemus restringere libertatem hominis, nisi gravis ratio ad id adigat, siquidem libertas est res inaestimabilis et rebus omnibus favorabilior; at per oppositam sententiam restringitur, immo aufertur libertas applicandi libere totum fructum orationis canonicae cuivi capaci; ergo. Denique constat, fieri hanc applicationem a plurimis viris piis et doctis sine metu illius peccati vel imperfectionis, ait Gob. loc. cit.

448. Dixi tamen, per se loquendo tales non orare nomine Ecclesiae. Per accidens enim omnino videntur ita posse facere, si videlicet sua sponte et ultro se sistant Deo tanquam legatos et oratores totius populi christiani, prout etiam laicos posse facere monet Navar. cit. c. 20. n. 40. Cum enim constet utroque jure, posse aliquem in multis casibus utiliter gerere negotium alterius, sine ejus expresso mandato, sed praesumpta tantum voluntate, cur non possit prudenter existimari, hunc esse tacitum consensum Ecclesiae, ut quisquis bonus christianus hasce publicas laudes et preces fundat non solum pro toto fideli populo, ut de se patet, sed etiam in persona et tanquam legatus et orator totius Ecclesiae et Christianitatis.

Dices: Si clerici omnino omnes tanquam per se legati persolverent hoc officium suae servitutis nomine et in persona Ecclesiae, forent eorum preces multo efficaciores, quia etiam prodessent et haberent fructum ex opere operato. Resp. non esse aequum, ut propter hunc incertum effectum spoliemus eos sua naturali libertate: Nam revera (ut in resolutione insinuavi) incertum est, utrum recitatio breviarii ac officii divini intra vel extra Chorum habeat aliquem effectum ex opere operato. Habere, probabiliter censet Azor. l. 9. c. 32. q. 2. favente Navarro de orat. c. 19. n. 59. 60, eo quod Ecclesia sit sponsa Christi ipsi charissima et gratissima, et consequenter preces, quae ab ipsa funduntur per suos ministros sint efficaciores, quam si quis privatus vel per se suo nomine offerret Deo, nihilque obsit improbitas ministri, etiamsi sit malus, ut patet in Sacramentis. Pro coronide addo distichon Glossae:

Non vox, sed votum, non cordula musica, sed cor.
Non clamans, sed amans, cantat in aure Dei.

Sectio II.

Qualis attentio requiratur in recitandis horis.

Summarium.

449. In recitandis horis requiritur sub mortali attentio externa.
450—451. Mortaliter peccat exercens inter recitandum actiones cum attentione interna incompossibiles,
452. Secus, si exerceat actiones solum leviter distrahentes.
453—454. Proponitur sententia, nullam sub mortali requirens attentionem internam cum suis fundamentis,
455—456. Quae tamen facile solvuntur,
457—460. Et sic longe probabilius sub mortali requiritur aliqua attentio interna,
461—464. Saltem superficialis cum intentione colendi et orandi Deum,
465. Saltem virtualiter continuata.
466—468. Resolvuntur varia.
469. An distracte recitans horas teneatur restituere et
470—472. An aliquid et quantum repetere.

Resolutio IV. *Requiritur sub mortali attentio externa et omnino etiam interna, saltem superficialis, cum intentione orandi et colendi Deum, eaque saltem virtualiter continuata, exclusis nimirum distractionibus directe vel indirecte voluntariis, id est vel data opera et studio quaesitis, vel crassa supina negligentia admissis vel permissis.* Est tota aut omnium aut communior et tutior DD.

§ I. *Requiritur sub mortali attentio externa,* I. ita nimirum, ut peccet **449.** mortaliter, qui volens satisfacere suae obligationi persolvendo officium divinum, inter recitandum notabili tempore occupat se actionibus externis impedientibus attentionem internam ad divina. Ita unanimiter omnes. Ratio est: quia ad minimum hanc externam attentionem sub mortali exigit celeberrimus, et gravissimus ille Can. Dec. l. 3. t. 41. c. 9, quo postquam reprehensi essent beneficiati chori, *silentium in Choro fugientes, auditum ad sermones indebitos effundentes,* fertur haec sententia: *Districte praecipimus in virtute obedientiae, ut divinum officium nocturnum pariter et diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter ac devote.* Quamquam autem canon iste et praeceptum sit directum expresse ad solos beneficiatos celebrantes in choro divinum officium, attamen constantissima praxis maximusque consensus doctorum indoctorumque declarat, omnes adstrictos horis canonicis adstringi hac ipsa lege, ac delinqui mortaliter ab exercente actiones incompatibiles cum oratione et attentione interiori. At quomodo incompatibiles, an ex natura sua, an ex inhabilitate subjecti seu hominis tam debilis intellectus, ut exercens talem actionem non possit attendere ad orationem? Dico distincte:

II. Peccat sine dubio mortaliter inter recitandum exercens actiones **450.** ex natura sua incompatibiles cum attentione interna, quales omnium calculo computantur alia legere, scribere, pingere, confabulari in choro, altera parte canente: has enim per se directe prohibet Ecclesia, ut

patet Dec. cit. ubi expresse solum vetatur effusio auditus ad sermones indebitos; quae actio sine dubio ex natura sua est incompatibilis cum interna attentione. Eademque est ratio aliarum similium. Et quidem ad incurrendum peccatum mortale requiri et sufficere, ut actio sit natura sua incompatibilis cum ea interna attentione, docent graves Doct. Sot. l. 3. de just. art. 5. q. 5, Arragonius, Lugo, adeo ut exercens tales actiones eoipso peccet mortaliter, etsi forte ob capacitatem intellectus intentionem illam non impediret, contra non peccet mortaliter exercens actiones non natura sua, sed solum ex debilitate intellectus illam internam attentionem impedientes; sed contra dico

III. Peccat mortaliter inter recitandum exercens actiones quascumque incompatibiles etiam ex sola inhabilitate intellectus attentionem internam notabiliter impedientes. Ita Nav. de orat. et horis c. 23. n. 49. et 50, Suarez l. 4. de horis can. c. 25, Sanch. l. 7. consil. mor. c. 2. dub. 32. hanc statuens resolutionem generalem: Solus et omnis ille actus corporalis ad implementum praecepti impedit, qui repugnat et est incompatibilis attentioni, habilitate ejus, qui recitat, inspecta. Et ratio est: quia Ecclesia saltem indirecte prohibet omnes illos actus; nam quando aliquid prohibetur, omnia prohibentur, per quae proxime pervenitur ad illud, Dig. l. 23. t. 1. n. 16; atqui prohibentur sub mortali distractiones interiores voluntariae, ut videbitur § seq.; ergo etiam omnes actiones externae illam internam distractionem de facto causantes et attentionem impedientes. Quare merito pronuntiat Suarez cit. n. 21, si homo expertus sit, se solere similibus actionibus (pingendi, se vestiendi, lavandi) omnino impediri ac distrahi sive ob incapacitatem suam sive ex consuetudine, tunc potest esse peccatum grave. E diverso Navar. cit. n. 23. expresse a peccato mortali excusat illum, qui legendo aliud vel scribendo attenderet ad recitationem tantum, quantum esset necessarium ad evitandum peccatum mortale, licet frequenter venialiter peccaret talis. Sic Navarrus, nec dubitandum cum eodem Navarro et Sanch. cit., peccare venialiter, quin potius de mortali timendum iis, qui inter recitandum se induunt, lavant, calceant festinanter, eo quod haec festinatio communiter repugnet reverentiae ac attentioni recitandi preces debitas, et multi, si non plerique, fiunt toti distracti eas actiones festinanter obeundo. Denique cum Gob. alphab. aud. sac. casu 8. n. 238. non possum assentiri eidem Navarro, actionibus leviter tantum distrahentibus inter orandum annumeranti etiam aptationem calami: nam nimis difficile videtur aptationi calami adjungere attentionem internam in communi et veriori sententia requisitam.

451. IV. Non ergo peccant saltem graviter, qui inter recitandum exercent actiones externas vel nihil vel leviter tantum impedientes attentionem internam ac distrahentes, utpote leniter ambulans, modeste equitans, colligens hanc aut illam herbam, prospiciens in prata, hortos, vineas, aquas, modeste atque absque festinatione se induens, exuens, calceans, caput pectens, manus et faciem lavans etc., etiam absque omni necessitate, omnino non peccat, teste Navarro cit. n. 50, Sanch. cit. l. 7. c. 2. dub. 32. alii. Addunt aliqui etiam laborem famularum, quo quis domum verrit, mensam vel lectum sternit; ita cum Bonac. aliis Barb. in Dec. l. 3. t. 41. c. 9. Denique placet regula tradita a Sanch. cit.

n. 6. in hunc modum: Quas actiones exerceo licite, dum recito preces non debitas, easdem licite exerceo recitando debitas; atqui si ego talem horam canonicam aut alias preces ex sola devotione tunc funderem exercendo praefatas actiones, non peccarem ullo modo, ut vel inde patet, quod et sacerdotes ex praescripto debeant orare vestibus sacris se induentes et PP. Praedicatores ex statutis tenentur orare officium B. V. dum se surgentes vestiunt; quod etiam libri spirituales monent faciendum a quolibet christiano; notissima simul, et laudatissima est praxis laborandi simul et orandi veterum monachorum Aegypti; ergo etiam non pecco venialiter exercendo tales actiones sub recitatione praecepti breviarii, certe non poterit ostendi textus Juris id prohibens. Illud vero apud omnes in confesso est, excusari a peccato illum, qui inter orandum vel psallendum facit aliquid spectans ad recitationem breviarii, ut infra, cum de integritate officii specificabitur. Addunt Sot., Nav., Valentia, Layrvelz eosque citans Diana p. 5. tr. 11. res. 30, etiam excusari illum, qui exercet actiones exteriores quasvis, at non advertens per eas impediri attentionem internam; idipsum in simili dicemus infra § 4. de ipsis distractionibus internis. Jamjam ad principalem et celeberrimam controversiam de attentione ipsa interna procedendum.

Sententia clemens fideliter proponitur.

Ad satisfaciendum praecepto Ecclesiae in recitandis horis nullam **452.** requiri sub mortali attentionem internam intellectus, ut proinde mortaliter non delinquat (de veniali crassa irreverentiae culpa nemo dubitare potest), qui officium divinum recitat cum perpetuis voluntariis distractionibus quibuscumque, quantum est ex hoc capite, docent DD. et gravissimi et oppido multi, et quod mireris, D. Antoninus, Paludanus, Medina, Sylvest., Tabiena, Rosella, Angelus, alii ac permulti recentiores, quos omnes novissime late afferunt et sequuntur Coninch. in 3. p. q. 83. a. 6, Comitolus respons. moral. l. 1. q. 3, Lugo de Eucharistia d. 22. sect. 2, Diana p. 1. de horis res. 2, Thom., Tamb. l. 4. dec. c. 2. § 1. n. 19, Joan. Caramuel theolog. regulares n. 1375, Gob. disp. 2. n. 295. et probabilem censent Azorius, Lessius, Laym., Ascanius, Tamb., Baffaeus, Caspensis, alii et tandem nos ipsi. Duplex potissimum est hujus sententiae fundamentum non contemnendum.

I. Fundamentum praecipuum est; quod Ecclesia non possit prae- **453.** cipere actus mere internos, qui ad substantiam physicam vel moralem actuum externorum necessarii non sunt; atqui esto Ecclesia praecipiendo horas, praecipiat veram orationem, attamen attentio interna intellectus non est de substantia physica vel morali verae orationis, quin essentia tota orationis vocalis possit consistere cum perpetuis voluntariis distractionibus et evagationibus mentis. Major est omnium. Eoipso enim quod ad substantiam moralem etiam non spectent, non potest praecipere indirecte ad praeceptionem actuum externorum, sed deberet praecipere directe, quod omnium consensu non potest. Minor probatur: petitio panis quotidiani continetur in oratione Dominica; si inchoem illam orationem cum expressa intentione totum pronuntiandi et petendi, quidquid in ea continetur, ac nominatim panem quotidianum,

sane quando efferam illa verba: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, repraesentabo Deo petitionem ac desiderium panis quotidiani, licet tunc nihil cogitem de his verbis, eorumve sensu, nihilominus censebor illa verba proferre humano modo. Certe Suar. l. 4. de orat. c. 26. n. 4. contendit, naturam orationis vocalis manere in eo, qui inter orandum dedita opera cogitat de rebus piis, etsi nullo modo per verba significatis; et cur non etiam in eo, qui cogitat de profanis; nam hic aeque humano modo profert verba, ac ille, et dum vocaliter dicens panem nostrum etc. cogito de inferno vel resurrectione mortuorum, non magis tunc exprimo coram Deo petitionem vel desiderium panis, quam si tunc specularer Aeneam confligentem cum Turno. Confirmatur 1. Nemo negabit me vere petere a principe aliquid, quando cum intentione petendi ac manifestandi meum desiderium ac indigentiam, recito coram eo verba, quae scio esse petitoria, etsi mente ad alia distractissimus. 2. Annon incurret excommunicationem forte latam in blasphemantes vel invocantes daemonem, qui cum animo blasphemandi vel invocandi daemonem recitat verba vel carmen, sciens ea continere blasphemias vel invocationem talem, etsi tunc distractus nihil actu cogitet de iis verbis vel eorum significato, sicut et excommunicationem latam in loquentes cum excommunicato incurrit, qui etiam distracte loquitur cum ipso. 3. Efficaciter formula extremae Unctionis essentialiter est vera oratio secundum omnes; atqui ad valorem illius formae et Sacramenti nullus hactenus requisivit attentionem ministri, sed tantum intentionem juxta litteras Eugenii IV. in conc. Flor. Quemadmodum etiam valide absolvit, valide matrimonium contrahit distractissimus. Et sine dubio valide Professionem emittit is, qui coram circumstantibus eam cum animo profitenti recitat quantumvis distractus. Et tamen verba, quibus utuntur hi omnes, diriguntur ad Deum vel ad homines. 4. Ex communi consensu ss. PP. et DD. ac ipsius antagonistae principalis ac sequacium, omnes malitiam voluntariae distractionis inter orandum constituunt in eo, quod sit valde indecens loqui cum Deo et interim mentem alio avertere; ergo reipsa supponunt omnes, etiam voluntarie distractum loqui cum Deo et orare. Et quis dicat vel dixit hactenus, eum, ut qui primum orando *miserere* v. g. admisit voluntarias distractiones, desiisse orare?

454. II. Fundamentum alterum est, quod non sit adstruenda obligatio mortalis, nisi adigat certa lex vel ratio convincens; sed in proposito non adest certa lex nec ratio convincens, ut patebit responsione ad argumenta. Quoad legem urgetur maxime saepe dictum Dec. l. 3. t. 41. c. 9., quo per verbum *devote* videtur significari attentio interna. Sed fatetur ipsemet Suar. cit. n. 12, non posse firmum argumentum desumi ex hoc capite: vix enim promulgatum fuit, cum nobilissimi canonistae, Abbas et alii interpretati sint de devotione externa tantum, et sane conformiter textui: nam clerici, contra quos lata est ista sanctio, memorantur effudisse auditum ad indebitos sermones, et in proximo est sermo de illis solis eorumque similibus. Alii cum Hostiensi dixerunt eo adverbio *devote* contineri solum consilium, non praeceptum, quandoquidem Pontifex addit: *quantum eis Deus dederit;* quam clausulam si velis haberi pro praecepto, debebis asserere, omnem possibilem devo-

tionem attentionemque esse de praecepto rigidissimo; hoc nemo sanae mentis dixerit, ergo neque tu. Jam vero rationes istae potissimum afferuntur a Suar. et aliis: Recitatio horarum sine attentione interna ad verba saltem 1. non est oratio, cum oratio sit elevatio vel ascensio mentis in Deum. 2. Est mera hypocrisis. 3. Est peccatum. 4. Nihil impetrat. 5. Qui flectit genua et nullo modo attendit ad Deum, nullo modo adorat Deum; ergo etiam, qui recitat verba breviarii et non attendit ad Deum, nullo modo orat. 6. Qui ex voto, poenitentia injuncta vel stipendio manuali obligatur sub mortali fundere certas preces, tenetur utique sub mortali excludere alienas cogitationes et evagationes voluntarias; ergo similiter obligatus persolvere pensum canonicum.

III. Certe non convincunt istae rationes. Ad 1. negatur assumptum **455.** ex dictis n. 1; ad probationem ex D. Damasceno resp. eum loqui vel de sola oratione mentali vel de quovis pio motu in Deum, indicans omnem pium mentis in Deum motum esse orationem. Laym, l. 6. tr. 1. c. 1. n. 1. Deinde sufficit, ut initio orationis vocalis ascendatur mente in Deum et deinceps ex vi hujus ascensionis bonaeque intentionis proferantur verba precatoria. Ad 2. negatur assumptum: nam hypocrisis est, cum quis se simulat, aliquid esse vel agere interius, quod tamen non est vel agit. Qui autem orat sine attentione interna, non necessario simulat vel indicat, se interius attendere ad Deum vel verba, quod non facit. Ad 3. iterum negatur assumptum: est enim actus secundum substantiam bonus et tantum secundum circumstantiam malus et vitiosus. Ad 4. distinguo assumptum: talis oratio nihil impetrat, quatenus est sic distracta et vitiosa, concedo; at quatenus ex bona intentione, reverentia in Deum, obedientia, justitia proferuntur ea verba modeste, integre, ordinate et cum refraenatione sensuum circa objecta externa distractiva etc. sine dubio potest impetrare non unam, sed multiplicem gratiam, etsi per talem orationem distractam homo forte nihil mereatur. Ad 5. negatur consequentia et retorquetur argumentum: qui flectit genua coram idolo, proponens flectere in ejus honorem per integram horam, certe dicetur adorare idolum, etsi deinceps nihil cogitet de idolo; cur non idem sit de simili intentione flectente genua coram Deo; ergo similiter qui coepit verba precatoria proferre cum intentione explicita vel implicita orandi vel petendi aliquid a Deo, vere dicitur orare, etsi postea ad Deum vel verba non attendat. Ad 6. negatur antecedens: quia illa tria obligant eo modo quo leges; ergo ut probes ex his enasci obligationem letiferam istam, debet prius probari, leges humanas posse praecipere et de facto praecipere istam attentionem internam et prohibere evagationes internas; deinde concesso antecedenti, negari potest consequentia: quando enim lex divina imperat orationem, imperat sub mortali attentionem, ut infra dicetur; huic legi divinae potest se accommodare vovens, poenitentiam injungens vel stipendio conducens orationes. Et putat Gob. n. 836. id de facto reipsa fieri et testans: Certe quando in sacro Tribunali injungo preces, intelligo devotas devotione interna, sicut et Bonac. d. 1. de horis canon. q. 3. p. 2. § 2. Quod vero etiam Ecclesia sic se conformet legi divinae praecipiendo horas canonicas, hoc ipsum in controversia est.

456. IV. Conclusio. Omnibus consideratis non potest negari, probabilem esse istam sententiam negativam, prout et probabilem censent auctores supra nominati et valde probabilem etiam noster Herincx tract. 4. de relig. disp. 2. q. 4. n. 48. Ratio est: quia illa sententia de moribus agens est vere probabilis, quam a pluribus jam saeculis in hodiernum diem tradiderant permulti viri clarissimi eruditione, sapientia, pietate, non levi ratione ac fundamento et quidem perspectis argumentis partis diversae, nullo novo decreto Ecclesiae adversante; atqui sic est in proposito: hanc enim negativam sententiam tradiderunt tot DD. supra nominati, idque non levi ratione et fundamento, ut visum n. I. et II. et certe perspectis argumentis oppositae Sententiae, ut patet n. III. atque nullo novo praecepto Ecclesiae adversante, adeoque ut neque in novissimis propositionibus prohibitis sub Alex. VII. anno 1665. et 1666. et Innoc. XI. an. 1679. haec sententia tacta sit. Quare haec sententia omnino poterit et debebit servire confessario, ut eam secuto poenitenti absolutionem nequaquam neget, saltem quousque experiatur ejus praxim ipsi fieri noxiam. Scrupuloso ea etiam ultro inculcanda erit, prout alibi monui. Nihilominus tamen quod scripsi, scripsi et dico constanter

457. § II. *Et omnino etiam interno.* 1. Omnino probabilior, longe tutior, in praxi omnimodis consulenda et urgenda et mihi plane vera est sententia affirmativa communior DD., nimirum in recitandis horis (itemque audienda et maxime celebranda Missa) sub mortali requiri aliquam attentionem internam. Ita docent D. Th. 4. d. 15. q. 4. a. 2, Sotus, Cajet., Nav. de orat. c. 13. n. 18. et plerique Patres Societatis et nominatim ante omnes adeo serio Suarez saepe cit. l. 4. de orat. et horis canon. c. 26, ut pronuntiet eam sententiam esse moraliter certam et oppositam practice improbabilem. Less. l. 2. de just. c. 37. n. 63, Laym. l. 4. tr. 1. c. 5, Fagund. de praeceptis Ecclesiae l. 2. c. 7. aliique plurimi, quorum catalogum texunt Bonac. de horis canon. d. 1. q. 3. § 2. prop. 2, Diana p. 2. tr. 12. res. 2, Barb. in Dec. l. 3. t. 41. c. 9. et 32. nominans Ascanium, Tamb. de jure abbatum tom. 2. disp. 10. quaesito 2. n. 7. et mordicus etiam noster Marchant tribun. p. 1. tr. 2. p. 2. tit. 3. sect. 4. q. 1. ac probabiliorem judicant Herincx cit. n. 48. et Gobat cit. n. 838.

458. II. Fundamentum oppositum est: quia longe verius est, Ecclesiam indirecte et concomitanter posse praecipere actus internos, qui spectant ad substantiam physicam et moralem actuum exteriorum praeceptorum seu quoties actus internus necessarius est ad honestatem actus externi praecepti, ut sit actus virtutis et idoneus ad finem supernaturalem praecepti; atqui attentio interna omnino etiam requiritur ad honestatem moralem verae orationis et veri cultus divini, si non metaphysice et speculative (ut sane satis efficaciter ostendunt rationes oppositae sententiae), saltem practice et ut plurimum: quia qui non curant attentionem internam, communiter ita incurie, ludicre, luride scurriliter, deblaterant sacra verba, ut omnino censeantur moraliter evertere ac destruere etiam intentionem internam orandi ac colendi Deum, omnium consensu moraliter requisitam ad veram orationem; quomodo enim sincere vult Deum colere, qui ne quidem cogitare vult de Deo vel

cultu Dei, immo qui suis voluntariis, inutilibus, forte etiam noxiis evagationibus actu vult Deum offendere et de facto offendit saltem venialiter et persaepe etiam mortaliter, adeo ut in tales plane conveniat, quod ex D. Gregorio refert et approbat D. Th. 2. 2. q. 83. a. 13: Illius orationem Deus non audit, cui, qui orat, non attendit. Deinde qui alia dum orat tractat animo, exponit se manifesto periculo committendi multos errores turpes, omittendo, transponendo, transiliendo verba et versus et tandem defectu omnis devotionis et succi interni etiam omnimodae facillime omissionis. Crede confessariis expertis. Ergo posito, quod Ecclesia tales actus internos praecipere possit, rationabilissimum est, quod praecipiat attentionem internam in persolutione pensi canonici. Quare merito Nav. cit. c. 13. de orat. aliisque permultis citatis, Barb. in Dec. l. 3. t. 41. c. 9., ac Gob. cit. d. 2. n. 838. existimant, in eo capite per adverbium omnino *devote* significari devotionem internam, quae sola vera est devotio et sine attentione mentis consistere nequit, exterior autem est tantum simulacrum devotionis. Et inde confirmatur, quia concilium illis prioribus verbis: *Haec, et similia sub poena suspensionis inhibentes,* jam satis imperavit devotionem externam, dum prohibuit actiones repugnantes; ergo illam solam externam devotionem non iterato praecipit sequenti gravissimo praecepto, ut divinum officium persolvatur studiose pariter ac devote.

459. III. Confirmatur a priori. Quando Deus ipse jure naturali vel positivo obligante sub mortali praeciperet aliquam orationem (v. g. ipsas horas canonicas) utique praeciperet orationem attentam, ut sub mortali requiratur attentio interna, uti bene docent Valentia, Suar., Less. supra cit. aliisque citatis Sanch. l. 7. consil. moral. c. 2. dub. 28. n. 8. Et auderesne tu dicere, huic praecepto divino satisfieri oratione vel potius blateratione, continuis voluntariis evagationibus quibuslibet in lurida, squallida, torpida? Quodsi ergo sit aliquod jus divinum obligans ad orationem seu cultum divinum de se tamen indeterminatum et determinandum ab Ecclesia quoad modum et tempus, utique ipsum jus divinum ut sic determinatum ab Ecclesia adhuc obligabit sub mortali ad devotionem et attentionem internam; atqui Ecclesia sub praecepto illo obedientiae praecipiens suis ministris, ut horas canonicas tanquam veram orationem et cultum divinum studiose celebrent et devote, est mera executrix et determinatrix juris divini naturalis de colendo Deo et satisfaciendo fundationibus ad divinum officium factis; utrumque enim est juris naturalis, hoc justitiae, illud religionis; ergo praeceptum illud saltem indirecte et vi legis divinae latentis sic ab Ecclesia determinatae vere obligat sub peccato et quidem in materia gravissima sub mortali. Dato ergo, attentionem internam non esse de substantia orationis cujusvis (ut bene suadent rationes oppositae sententiae), non tamen sequeretur, non esse de substantia hujus orationis praeceptae.

460. IV. Conclusio. Sit ergo opposita sententia et maneat probabilis speculative, hanc ego omnino veram judico practice: nam veram orationem, quae sit verus Dei cultus cum sincera intentione orandi et colendi Deum ac religiosum cum Deo colloquium consistere posse absque omni attentione interna in homine, qui voluntarie distractus circa objecta quaecumque etiam mala nequidem vult cogitare de Deo, non patiar

mihi persuaderi in aeternum. Repugnat enim in S. Scriptura optime fundatus sensus SS. Patrum ac piorum omnium. Audi os aureum D. Joan. Chrys. hom. 79. ad populum Antioch. in haec omnino verba disserentem: Quae enim excusatio et venia dabitur nobis, si cum amico loquentes adsumus animo mentemque adhibemus; cum Deo vero colloquentes animo in rebus indignis peregrinamur? Possetque tam foeda et turpis esse peregrinatio illa mentis, ut duplicis sceleris seu letalis culpae labem haberet, unam verbi causa cogitati optatique stupri seu homicidii, alteram insignis injuriae, qua divinae preces, psalmi, sacraeque Scripturae verba tunc afficiuntur. Haec Sanctus sancte et verissime.

461. § III. *Saltem superficialis cum intentione orandi et colendi Deum.* I. Ad implendum totum praeceptum horarum canonicarum sufficit attentio superficialis ad verba rite proferenda, cum pia illa intentione orandi et colendi Deum, ut nimirum quis moraliter advertat, se debite omnia pronuntiare secundum praescriptam verborum formam, ne error aliquis contingat omittendo, mutilando, transponendo (cujus erroris, quia majus periculum est, cum quis memoriter recitat, ideo speciales indulgentiae concessae sunt a Pontificibus totum officium ex libro recitantibus). Ita communissima DD. apud citatos, contra paucos infra nominandos. Ratio est: quia attentio haec superficialis cum dicta pia intentione facit orationem perfectam quoad substantiam Deoque pergratam, ut patet in monialibus et aliis horas ignoto idiomate psallentibus. Et qui ita religiose cum pia Deum colendi et orandi intentione attendit ad verba, eo ipso etiam implicite saltem et virtualiter attendit etiam ad ipsum Deum finem orationis, quod ad veram orationem sufficere diximus superius. Denique quod Deus vel Ecclesia plus requirat, ex nullo capite constat.

462. II. Non ergo necessaria est attentio alia, vel litteralis vel spiritualis supra explicata (ut contra Valentiam, Ant. Molin. et alios apud Suar. l. 3. de Orat. c. 4. n. 14. ex communi docet Gob. cit. n. 837). Et ratio manifesta est in indoctis et illitteratis, maxime monialibus, qui sine dubio praecepto satisfaciunt et vere orant attentione superficiali ad verba et implicita saltem ad finem Deum, dum intendunt eoque ipso advertunt aliquo modo, se ea actione et recitatione colere Deum et orare; immo tanta saepe est sententiarum divini Officii profunditas, ut earum sensus et mysteria vix doctissimis pateat, unde etiam docti eam attentionem licite omittunt: tum quia necessaria non est, tum ne nimia illa attentio caput gravet vel laedat.

463. III. Nec obstat, quod in saepe dicto canone *Dolentes* tam distincte praecipiatur, ut clerici divinum Officium quantum eis Deus dederit studiose celebrent ac devote: nemo enim dicet, praecipi sub mortali tantam attentionem animi et devotionem, ad quantam quis juvante gratia divina ascendere possit, alioquin non possent confessarii, nisi forte de uno ex mille prudenter judicare, quod non peccasset mortaliter quotidie in recitatione divini officii; ergo illa clausula, quantum eis Deus dederit, debet haberi pro mero consilio et adhortatione ad melius esse. Sane judice Gobat loc. cit. qui ab attentione superficiali non ascendit ad litteralem vel spiritualem, non videtur magis peccare,

quam is, qui orat tria Ave Maria, cum facile posset orare quatuor vel quinque.

IV. Omnium tamen consensu optima et consultissima est illa attentio vel litteralis ad verborum et sententiarum sensum, vel spiritualis ad Deum, sensus mysticos, mysteria, affectus et multo magis quam aliae disparatae piae meditationes voluntarie assumptae: cum enim difficile et crudum valde sit, tamdiu attendere ad nuda verba vel Deum orandum absque eo, quod mens aliqua circa verba vel Deum meditetur et cogitet, ideo doctioribus consulenda maxime est attentio commoda litteralis vel spiritualis, simplicioribus autem vel rudioribus et maxime in ignoto idiomate recitantibus monialibus consultum est, assumere pias meditationes circa res divinas et maxime circa mysteria tali tempore vel festo die celebrata, atque omni tempore circa mysteria passionis Christi per horas distributa et repraesentata, e. g. in Matutino sub primo nocturno orationem Christi in horto, sudorem sanguineum, sub secundo captivitatem, deductionem primo ad Annam, sub tertio, gesta apud Caipham; sub Laudibus illusiones et afflictiones noctis illius. Ad Primam gesta apud Pilatum et Herodem; ad Tertiam flagellationem, coronationem, praesentationem. Ad Sextam crucis bajulationem, crucifixionem, elevationem. Ad Nonam septem verba, agoniam, mortem Christi. Ad Vesperas transfixionem, depositionem de cruce in sinum Matris. Ad Completorium sepulturam. Tenta modo, docebit unctio etiam sententiarum sensum simul pulchre observare; expertis crede. **464.**

§ IV. *Saltem virtualiter continuata.* I. Sine omni dubio vel controversia non requiritur attentio actualis semper durans, ut scilicet quis per totum officium recitandum attendat actu semper ad omnia verba vel Deum; immo haec attentio continua ob naturalem mobilitatem et instabilitatem mentis humanae naturaliter vix possibilis esset ideoque sub humano praecepto cadere non potest, sed omnium consensu sufficit, quod attentio semel habita virtualiter et moraliter perseveret, ut nimirum voluntarie quis nunquam cesset attendere per voluntarias distractiones vel evagationes ad alia objecta vel actiones aut occupationes cum oratione incompossibiles, adeo ut licet quis naturali infirmitate evagetur non parvo spatio, tamen advertens suas evagationes mox resistens vel displicentia habita mentem ad orationem revocet vel revocare conetur. Nam ut advertunt Nav., Suar., Laym. cit. et alii passim, non raro accidit, ut distractio omnino involuntaria perseveret notabili tempore horarum sine omni culpa. Tamdiu ergo attentio virtualis habetur et perseverat, quamdiu aliquis involuntarie distractus est et manet, omnisque culpa aberit. Immo secundum aliquos mox infra nominandos, etiam tunc quando quis voluntarie quidem, at non dedita opera evagatur. **465.**

II. Peccant ergo omnino mortaliter quicumque intra recitandas horas canonicas per notabile tempus (quale nimirum sufficeret ad omissionem mortalem aut certe paulo amplius juxta dicenda suo loco infra) omnino voluntarie distracti manent cogitationibus vel occupationibus mentis, a divino cultu et oratione omnino alienis, sic ut ad debitam prolationem verborum vel Deum minime attendant. Sic DD. omnes pro nostra sententia citati et rationibus datis § 2. Obviae sunt horribiles **466.**

sententiae Patrum. D. Chrysostomum ib. in fine audivisti. Idque verum est sive distractiones illae et evagationes mentis sint voluntariae directe, dum quis scilicet deliberate ex proposito non vult attendere, sed data opera et studio vult alia cogitare vel agere a divino cultu et divino officio aliena vel contraria, secundum omnes, sive sunt voluntariae indirecte in causa positiva, ut dum quis ante vel intra divinum officium ipsemet sciens et volens dat causam distractionibus necessario secuturis; utpote qui immediate a lusu, confabulationibus aliisve negotiis absque omni praeparatione vel collectione mentis necessario mansurae distractae ad officium properat; qui intra officium divinum actionem vel occupationem divino cultui et orationi repugnantem assumit, ut sunt legere alia, confabulari etc. de quibus § 1. Sive denique sint voluntariae negative solum, ut dum quis intra divinum officium advertens se mente distrahi, negligit mentem revocare et crassa ac supina negligentia permittit se distractionibus evagari. Nam et his deest devotio interior et ubique negligentia crassa habetur pro actu voluntario ideoque in materia sufficiente mortalis. Ita communis DD. nostrae sententiae ac ipse Gob. n. 840.

467. III. Contra vero tunc solum peccari mortaliter, quando quis data opera, ex proposito, ex industria, sciens et volens mente evagatur, non item quando solum ex supina negligentia permittit animum evagari et abripi ad objecta impertinentia, docent Cajet. V. horae can. n. 11. Sa eod. v. n. 10, Sanch. l. 7. consil. mor. c. 2. dub. 28. eosque secutus Leander d. 4. q. 14. Rationem dant Sa et Sanch.: quod licet in aliis materiis negligentia supina aequiparetur voluntario, in hac tamen non aequiparari, eo quod alioquin nimis multi orirentur scrupuli. Sic illi. Sed ego cum Gob. n. 140. minime assentior. Insuper sub peccato mortali prohiberi ab Ecclesia solum distractiones, quae causantur per actiones externas, suapte natura incompatibiles cum attentione interna, diserte docet Sotus apud Gob. ib. n. 841. probabile censentem, eo quod illae solae indirecte prohibeantur ab Ecclesia, directe prohibente distractiones externas, et sic satisfiat contextui et sensui c. dolentes. Quare si servata externa attentione et exclusione externorum actuum incompatibilium cum oratione et attentione interna solum interius evageris, non peccabis mortaliter secundum hanc sententiam, speculative quidem probabilem, sed vix differentem a sententia opposita nullam internam attentionem sub mortali requirente. Quaeso cogita. Probabilius et verius est, quod sequitur.

468. IV. Si inter recitandum deliberate quidem foveas alienas cogitationes, attamen non advertas, te per illas plane deficere ab attentione interna requisita, merito excusaris a mortali. Ita post Cajetanum, Sotum, Armillam, Navarrum, Suarez aliosque doctos Sanch. cit. l. 7. consil. moral. c. 28. n. 11, Filliucius, Bonac., Leander apud Gobat cit. n. 840. consentientem. Ratio est: quia ei, qui non advertit se ab oratione distrahi, potest quidem ipsa evagatio et inhaesio in alienis cogitationibus esse voluntaria, in quantum est inhaesio in aliis, at potest tamen etiam esse involuntaria, in quantum per eam homo avertitur ab oratione et attentione ad rem, quam debet attendere. Certum enim est, posse haec duo separari, ideoque eorum conjunctio non censebitur

tibi esse voluntaria, nisi agnoscas et advertas, te per illas cogitationes deficere ab attentione debita, quod valde notandum pro conscientiosis. Addo breviter documenta aliqua practica profutura partim omnibus, partim maxime scrupulosis. 1. Modo quis inceperit Horam cum intentione orandi debite, quoties dedita opera mentem non divertit, licet per totam orationem distractus, non peccat mortaliter; ita multos afferens Sanch. l. 7. consil. moral. c. 2. dub. 28. n. 10. loquens de omnibus. Gob. tamen cit. n. 145. merito intelligit de scrupuloso et quovis solito recitare pie. 2. Dummodo adhibeas mediocrem diligentiam pro dispellendis distractionibus te vexantibus et non supina et crassa negligentia te evagari sinas, eris excusatus apud Deum; nam neque ipse nec Ecclesia plus a te requirit. Sanch. ib. n. 13. post Nav. et alios merito non restringentes ad solos scrupulosos. 3. Quinimmo absque culpa poterit admitti aliqua brevis evagatio mentis ad refocillandum cerebrum vel cor; idem ib. n. 10. post Gersonem; idemque censent Suar. ipse l. 4. de Horis, c. 24. si interrumpendo horam breviter aliquid annotes vel famulo mandes ad quietandam mentem turbatam et sollicitam, ne obliviscaris. 4. Quamdiu scrupuloso evidenter non constat, quod mutaverit propositum recitandi attente vel advertens, sciens, volens inhaeserit cogitationibus plane alienis inter recitandum divinum pensum, credere potest, se suae obligationi fecisse satis. Suar. cit. l. 4. c. 26. n. 24, Gob. n. 44. Ex communi DD. materia de conscientia scrupulosa.

469. § V. *Quid tandem de restitutione et repetitione horarum distracte recitatarum?* I. Clericus beneficiatus, qui cum voluntariis perpetuis distractionibus recitat horas canonicas, etsi in nostra veriori sententia peccarit mortaliter, modo tamen integre et cum pia Deum colendi ac orandi intentione recitet, ad nullam obligatur restitutionem fructuum. Ita contra Suar. cit. c. 16. aliosque plures citantes Sanch. cit. l. 7. c. 2. dub. 30, Barb. in c. dolentes communior et longe probabilior ac tuta sententia DD. D. Antoninus, Hostiensis, Major, Gerson, Corduba, Medina, Sotus, Toletus pluresque citantes. Nav. de orat. c. 10. n. 31, Laym. l. 4. tr. 1. c. 5. n. 10, Gob. cit. n. 842. Ratio optima est: quia leges odiosae, praesertim poenales, non sunt extendendae ultra proprietatem verborum, sed potius intra eandem proprietatem restringendae, juxta plurimas leges et textus juris, quos congerit Gobat clypeo clem. jud. p. 1. sect. 4. et 5; atqui sacri canones praecipientes restitutionem fructuum ob neglectum pensum canonicum expresse solum loquuntur de non recitante, non dicente, omittente vel intermittente, ut omnis fatebitur, qui legit verba conc. Later. sub Leone X. sess. 9. § statuimus et Bullam S. Pii V. *Ex proximo* apud Nav. c. 25. man. n. 122. Contra vero canones praecipientes attentionem in Horis nullam faciunt restitutionis mentionem. Certe autem improprie, immo inepte diceres, illum non recitasse vel omisisse officium divinum, qui recitavit cum distractionibus voluntariis; quomodo enim dicis recitasse distracte, si non recitavit, si omisit, intermisit? ergo etc. Adde, quod obligatio restitutionis non sit imponenda maxime a confessario nisi cogat indubitata veritas, ut post Graffium et Polancum bene probat Gob. loc. cit.

470. II. Iidem tamen beneficiati omnesque divino officio adstricti, qui ita luride cum voluntariis distractionibus totum vel notabilem partem recitarunt, si postea certo constet, ita voluntarie distractos fuisse, obligantur horas vel partes notabiles sic voluntarie distractas repetere sub mortali. Ita communiter DD. nostrae sententiae ac pluribus cit. Nav. de hor. can. c. 20. n. 31, Suar. supra, alii passim. Ratio est: quia talis non satisfacit praecepto quoad substantiam, cum non oraverit vere, juxta dicta § 2. At, inquies: Ergo si non repetam ego beneficiatus, tenebor restituere fructus, contra paulo ante dicta? Negatur consequentia, quia obligatio restitutionis fructuum est propter omissas seu non recitatas Horas; obligatio autem repetitionis est propter male recitatas horas insufficienter ad substantiam praecepti, et non propter omissas, alioquin non esset obligatio repetitionis, sed persolutionis.

471. III. Dixi tamen, *si postea certo constet, ita voluntarie distractum fuisse:* nam in dubio et pro scrupulosis passim ab omnibus admittitur regula generalis supra insinuata: Quotiescumque quis non potest certo affirmare, se voluntarie, deliberate et cum pleno consensu distractum fuisse in officio vel notabili ejus parte (aut etiam ex distractione aliquid omisisse, de quo tamen postea), non tenetur aliquid repetere, sed potest praesumere, se praecepto satisfecisse. Ratio est: quia in ejusmodi maxime dubiis melior est conditio possidentis suam libertatem, idque maxime in praeceptis Ecclesiae piae matris, quae non censetur velle suos obligare cum tantis anxietatibus. Unde talem etiam melius facere, si non repetat, ad vitandas ejusmodi anxietates ac scrupulos, ex Binsfeldio recte monet Laym. loc. cit.

472. IV. Insuper simpliciter talem nihil teneri repetere, apud Nav. cit. docent Hostiensis, D. Antoninus et Jo. Medina, quibus triumviris se tuto posse adhaerere censet Gob. saepe cit. disp. 2. Trigae n. 842. Ratio est: quia talis adhuc explevit substantiam legis de recitatione horarum et solum defecit in modo recitandi attente, ad cujus legis iterandam expletionem te nullum jus cogit, ait Gob. ib. (addens, id verum esse, etsi tuas distractiones culpabiles agnoscens dixisses: Nolo valere hanc recitationem, volo, promitto, obligo me denuo dicere totum). Idipsum quoad beneficiatos in choro persolventes, etsi non exprimat, tamen clare insinuat Laym. cit. c. 5. n. 11. ubi bene advertit, discrimen esse inter Confessionem annuam scienter invalide factam, quae nullum omnino fructum habet ab Ecclesia intentum et ideo necessario repetenda est, et inter cantum publicum, cui privata recitatio respondet: nam si externe cum decore fiat, non caret omni fructu et intentione Ecclesiae. Certe Ecclesia non sine fructu colit Deum per organa aliaque instrumenta musica, quorum instar ad minimum se habebunt illi cum voluntariis quidem distractionibus internis, externa tamen debita compositione et decore psallentes et recitantes horas ac laudes Dei. Magnum enim inde emolumentum Ecclesiae, cultus divini, aedificationis populi etc. Ego probabilissimum judico, hanc sententiam servire posse confessario, ut taliter recitantes non urgeat ad repetitionem horarum, praesertim si affirment, se sequi oppositam sententiam probabilem, nimirum sub mortali non requiri attentionem internam in horis. Et hactenus utique satis de prima conditione recitandi horas *devote*. Sequitur tandem

explicanda altera conditio *studiose,* quae similiter duo involvit in resolutione expressa, scilicet *quoad materiam integre,* et *quoad formam rite,* ordinate.

Sectio III.

Qualis integritas materiae servanda in recitandis horis.

Summarium.

473. Omittens omnes horas culpabiliter, probabilius unum tantum committit peccatum mortale.
474. Quae censeatur pars notabilis sufficiens ad mortale et
475. Quae non notabilis?
476. Ad culpam perinde est sive pars notabilis in eadem hora omittatur sive in diversis.
477. Qui omisit partem notabilem, non tenetur altero die supplere.
478. Quid de dubitante, an omiserit aliquid necne?
479. An occupatus circa alia ad chorum spectantia teneatur repetere.
480. Quae solo organo vel alio instrumento personant, ab aliis submisse dici debent.
481—484. Quam distincte debeant omnia pronunciari et qualiter in hoc defectuosi peccent.
485—486. Qualiter possit et debeat dici officium cum socio, vel sociis?
487. Recitans cum socio vel choro sub mortali obligatur attendere ad illum.
488. Si te attendente alter non attendat, te non audiat nec orandi intentionem habeat, tu adhuc satisfacis.
489—490. Qualiter canonici se in choro habere debeant?
491. Recitans solus quam alta voce uti debeat?
492. Quantum valeat privilegium a Leone X. datum FF. Minoribus persolvendi horas mentaliter?

Resolutio V. *Horae sub mortali recitandae sunt integre, id est nihil notabile omittendo, aut omissum quid notabile eadem die supplendo, omnia distincte enuntiando aut pronuntiantem socium vel alterum chorum attendendo, quoad vocem vel cantum obligationi satisfaciendo.* Ita communiter omnes, ut patebit explicatione solita.

§ I. *Nihil notabile omittendo.* I. Eum, qui culpabiliter omittit **473.** integrum officium divinum, peccare mortaliter, omnium sensus et consensus est; quoad numerum tamen peccati duplex est modus dicendi. Cajet., Toletus et alii cum Less. l. 2. c. 37. n. 53. volunt, tot esse praecepta distincta et consequenter tot peccata distincta in Confessione numeranda, quot sunt et omittuntur horae, nimirum septem. Alii autem communius et verosimilius dicunt, totum officium praecipi unico praecepto, ac proinde unicum esse peccatum mortale omittere totum officium, etsi gravius substantialiter, ut ex se patet, Sylvest., Nav., Suar., Vasq., Bonac. alii passim cum Tamb. l. 2. Dec. c. 5. § 2. n. 9, Gob. Ratio est: quia ex instituto Ecclesiae omnes horae unum officium complent tanquam unum formale objectum unius debiti et unius omissionis. At

teneborne necessario in Confessione explicare, me omisisse totum officium divinum? Resp. teneberis in communiori et veriori sententia, circumstantias notabiliter aggravantes necessario esse explicandas in Confessione; non autem teneberis in sententia probabili opposita, sed sufficeret dicere, peccavi mortaliter omissione divini officii. Lugo de Poenit. d. 16. n. 547, Diana p. 2. tr. 12. res. 23, nam totalitas est tantum circumstantia aggravans inter eandem speciem, supposito semper, quod sub una volitione nunquam revocata totum Officium omiseris. Secus esset, si disparatis et innovatis intentionibus seu volitionibus totum Officium omittas vel plures horas; ut si voluntarie omissa una hora, Matutino v. g. postea poenitens proponeres recitare reliquas easque rursus voluntarie omittens, non est dubium fore distincta peccata ratione voluntatis distinctae, ideoque distincte exponenda in Confessione. Ex communi doctrina in materia de peccatis eorumque distinctione.

474. II. Etiam omittens notabilem partem officii divini peccat mortaliter citra controversiam; notabilis autem pars sufficiens ad omissionem mortalem recte statuitur una Hora minor aliaque pars aequivalens. Ita (contra Caramuel, Marchinum, alios Recentiores negantes et plus requirentes, nimirum quartam partem vel tertiam totius officii) omnino communis DD. et teste Suar. l. 4. de orat. c. 25. n. 15. Omnes. Intellige, suo tempore. Et 24 recitat Diana p. 6. tr. 6. res. 6, Less. l. 2. c. 17. dub. 9, Bonac. dis. de horis canon. q. 5. pu. 1. prop. 1. Tamb. l. 2. decal. c. 5. § 2. n. 11. alii infra citandi. Ratio est: quia licet una hora minor vel Completorium respectu totius officii non videatur notabilis pars, attamen secundum se sumpta et spectato fine Ecclesiae. quae praecipiendo voluit ut a clericis singulis statis diei horis peculiaris cultus et ratione particularis mysterii Deo offeratur, a quo fine notabiliter deficit, qui unam etiam horam minorem, Laudes integras, integrum Nocturnum aliamve similem aequivalentem partem omittit, omnino censeri debet pars notabilis. Quin Suar., Reginald., Escobar, Diana p. 1. tr. 12. res. 41. volunt, sufficere ad mortale, si in parvis horis media pars, at in reliquis tantum, quantum aequivalet uni integrae horae, omittatur. Item noxae letalis damnat Suar. cit. omittentem integrum Nocturnum. Escobar tr. 5. exam. 6. n. 59. omittentem quatuor psalmos longiores vel tres lect. cum responsoriis. Laym. lib. 1. tr. 4. c. 19. n. 6. omittentem novem lectiones. An etiam omittentem vesperas Sabbati sancti? merito negat tantam culpam Tamb. cit. c. 5. § 1. n. 11. cum sit tam exiguae partis omissio, dies tam laetus praecesseritque tam longum officium, ait Gobat n. 609.

475. III. Contra ergo minus, quam integra hora minor, non erit pars notabilis et sufficiens ad omissionem mortalem, adeo ut nisi omittas plus quam dimidium horae minoris seu quantum notabiliter non adaequat horam minorem, non sis condemnandus peccati mortalis. Sic Bonac., Less., Tamb. cit., Marchant tribun. p. 2. tr. 2. tit. 3. sect. 2. q. 3, Palaus, Tiberius apud Gob. n. 611. consentientem et approbantem verba Bonartii: Probabile mihi videtur, non incurri hac in re peccatum mortale, nisi aliqua hora fere integra omittatur vel aliqua pars horae majoris illi respondens, unde qui ex Tertia recitet saltem usque ad

primum psalmum inclusive, immo unum illius psalmum, non videtur peccare mortifere. Sic Bonartius prudenter contra Navar. et alios rigidiores. Ratio est: quia omnes horae canonicae ex institutione Ecclesiae unum unius diei officium constituunt; hinc notabilis pars omissionis vel gravitas materiae omissae non respectu singularum horarum praecise, sed simul conjunctim respectu totius officii expendenda est, quantum nimirum notabiliter nocet fini ab Ecclesia intento; atqui sicut respectu totius officii et spectato fine ab Ecclesia intento quaelibet hora, etiam minor revera est notabilis pars, ita notabiliter minus, quam hora minor, non potest amplius censeri pars notabilis vel materia gravis, licet revera quid notabile sit respectu ipsius horae minoris. Et quis credat, Ecclesiam esse tam duram matrem, ut aeternis ignibus velit addicere omittentem minus, quam dictum est? quis probabit consuetudinem esse tam rigidam? Caeterum si modicum tantum quid horae minoris recitas v. g. initium, hymnum, aliquot versus psalmi, censeberis totam negligere et mortaliter delinquere: quia tam modicum pro nihilo reputatur.

IV. Perinde est ad culpam, sive notabilis pars supra designata 476.
omittatur in eadem hora continue et consequenter, sive discrete per intervalla: qui enim per plures diversas horas psalmum vel partem aliquam culpabiliter omittit hinc inde, quae partes hinc inde omissae simul sumptae adaequant materiam notabilem v. g. unius horae minoris vel amplius, utique peccabit mortaliter: quia licet secundum se seorsim sumptae non sint partes notabiles, simul tamen aggregatae notabilem divini officii partem constituunt, omissio ex respectu ad totum officium expendi debet. Excipiendi tamen illi, qui in aliquo ministerio ad chorum spectante occupati sunt, de quibus et aliis mox § seq. Denique omittens diebus Rogationum et s. Marci litanias majores et die animarum Officium defunctorum, peccat mortaliter juxta communem et veriorem sententiam. Suar. cit. Sanch. l. 7. consil. moral. dub. 27, Tannerus tom. 3. d. 5. q. 1. n. 147, Tamb. cit. n. 14. contra Graff., Molfesium, Homobonum, Macignum apud Dian. cit. tr. 12. res. 42, quorum opinioni ipse concedit probabilitatem et non audet negare Tamb. cit., Gobat n. 625. Et respectu litaniarum vera est, quando non instituitur processio. Suar. cit. Nam dicitur in rubrica: Qui non interfuerint processioni, dicant litanias privatim. Addit Gavantus in rubric. breviarii sect. 6. c. 16, s. Congregationem declarasse, teneri repetere vel dicere privatim, qui interfuerunt quidem processioni, at non cecinerunt. At certe haec declaratio non servatur in Germania, notent tamen religiosiores. * Litanias in festo s. Marci et Rogationibus de praecepto dicendas etiam extra chorum, constat ex repetitis decretis S. C. R. *

§ II. *Aut omissum quid notabile, eodem die supplendo.* I. Qui unam 477.
vel alteram horam aliamve notabilem partem breviarii culpabiliter vel etiam inculpabiliter ex oblivione vel occupatione omisit, et eodem die recordatur, ad evadendum peccatum mortale tenetur adhuc supplere; at nihil amplius altero die: cum officium cujusque diei affixum sit, eoque evolante evolet obligatio, ut praxis probat. Idipsum contra Tannerum praeceptorem censet discipulus Laym. l. 4. tr. 1. c. 3. n. 9. de illo, qui omisit primas Vesperas festi alicujus; haec enim spectant ad Officium

diei praecedentis, alioquin careret hic integra hora, esto quoad solemnitatem vindicet sibi sequens dies festus.

478. II. Qui simpliciter dubitat, an dixerit aliquam horam v. g. Vesperas, ita ut nullam pro se habeat rationem vel conjecturam, tenetur repetere secundum omnes: quia praeceptum est in possessione, cujus certa obligatio, dubia solutio. At vero si habeat pro se rationem aliquam vel conjecturam ad credendum, se dixisse, non obligari, immo male facturum repetendo, docet Sanch. cit. lib. 7. consil. moral. c. 2. dub. 34. Tandem multo magis qui sciens se dixisse aliquam horam et solum dubitat, an integre dixerit, num aliquid omiserit, nihil tenetur repetere, ut jam supra insinuatum ex Navar. c. 13. de orat. Sanch. cit. modo Laym. cit. c. 5. n. 11. Ratio est: quia posito principali facto in dubio praesumitur accessorium ex communiter contingentibus. At vero ipsum factum principale in dubio non praesumitur. Ex communi doctrina in materia de conscientia probabili.

479. III. Qui ministerio ad ipsum chorum spectante occupatur, ut libros, luminaria, prunas, thus parando, thurificando, tollendo folles organorum, pulsando campanas, lectiones, responsoria, antiphonas canendas praevidendo, ne alias erret cum confusione chori etc., non tenetur repetere ea, quae alii ipso etiam non audiente canunt: nam chorus, cui inservit, canit pro ipso ejusque vicem supplet. Toletus, Rodriquez et communis cum Laym. cit. c. 5. n. 7, Escobar cit. n. 70, Diana p. 2. tr. 12. res. 12, Navar. quoque de orat. c. 22, licet moneat omissa pluscula supplenda esse, non tamen audet obligare sub peccato. Sanch. quoque cit. dub. 15, etsi solus hoc restringat ad casum, quo ista non potuerunt praeveniri, addit tamen etiam ib. n. 3, etsi psalmus integer recitetur, dum quis tussit, excreat aut aliquid necessarium alteri dicit, haud tamen quidquam esse necessario repetendum, quia etiam pro tali necessitate occupato chorus supplet. At certe repetere tenetur omissa, qui Confessiones interim audit, hoc enim non est servire officio publico. Attamen saltem excusandus tunc, dum unus duntaxat alterve psalmus decantatur et attendit ipse, quantum potest, ait Gob. cit. n. 706.

480. IV. Quae solo organo vel alio instrumento musico sine voce humana personant seu potius quando loco antiphonarum, antiphonae, versus, hymnorum, canticorum etc. solum pulsatur organum vel aliud instrumentum musicum, debent a singulis submissa voce recitando suppleri: quia sola organi pulsatio non est oratio nec attendendo ad organum attendis orationi. Ita communis DD. Nav., Suar., Laym., Bonac., Palaus, Escobar, Tamb. loc. cit. apud Gobat n. 704, aperte tamen repugnante Sanch. cit. l. 7. c. 2. dub. 26. nec improbabiliter: siquidem Ecclesia illum sonum organorum accipit loco vocum ad cultum et laudem Dei. Unde post ipsum Navar., Sotum, alios idem Sanch. ib. tradit, organaedum non obligari ad repetenda, quae ipse pulsavit. Vide etiam Busenb. l. 4. c. 2. n. 3. Quin insuper aliqui apud Pellizarium manual. regul. tom. 1. tr. 5. c. 8. n. 42. et Tamb. cit. non improbantem probabile censent, quosvis clericos vel Religiosos, quando musici integram horam, Vesperas v. g. solemniter cantant, satisfacere, si solum religiose assistant et attendant, immo etiam si sola externa devotione et attentione, non notabiliter fabulando, legendo alia etc. etsi interne non attendant; sed

hoc posterius probare non possum et cum Gob. n. 705. probo praxim contrariam omnium bonorum. Illud certum, si solum antiphona, versus, canticum, Magnificat musicaliter cantetur, satisfacere praesentes solum attendendo, eo quod musica tunc vicem praesentium suppleat et velut solemnizet. Sed tu, si sapis, aemulare charismata meliora.

§ III. *Omnia distincte pronuntiando.* I. Ad integritatem divini **481.** officii etiam spectat, quod recitari debeant distincte exprimendo singula verba et syllabas intelligibiliter moraliter, sine syncope et mutilatione verborum, uti graviter praecipiunt ss. canones. Clem. saepe cit. c. dolentes, concil. Basileense § qualiter Horae, ubi graviter monentur clerici, ut horas persolvant, *non in gutture vel inter dentes seu deglutiendo aut syncopando dictiones et verba, sed reverenter verbis distinctis, sive soli sive sociati cum aliis officium diurnum nocturnumque persolvant.* Quare qui per magnam officii partem ita transcurrunt syncopando, mutilando, truncando, glutiendo syllabas, verba, versus medios voluntarie et culpabiliter, posse peccare mortaliter, monent DD. communiter Suar. c. 13. n. 110, Laym. cit. c. 5. n. 8, Marchant. cit. alii passim. Ex. gr. sacerdos ita psalmos transcurrit, ut solum proferat initia versuum et finem intermedia glutiendo, si ita per totum fere officium aut notabilem valde partem faciat, sic ut magna et quandoque vix media pars versuum vel verborum bene expressa sit, omnino mortaliter deliquisse censendus est: quia notabilem officii partem omisit, prout etiam advertit Less. l. 2. c. 37. dub. 10. n. 56. ac proinde horas sic male blateratas repetere tenebitur.

II. Eademque ratio est de eo, qui cum socio recitans officium, **482.** nondum absoluto socii versu, suum praeproperat notabiliter incipere: si enim per notabilem officii partem, non sine notabili officii diminutione ita faciat, graviter peccabit; sic enim recitationem socii totam non percipiendo non facit suam, alioquin liceret socio vel choro cantante unum versum simul recitare alterum et sic praeceptum Ecclesiae notabiliter eludere. Communis DD. Azor., Toletus, Filliuc. eosque citans Bonac. disp. 1. de horis canonicis q. 3. pu. 2. § 1. n. 3. At inquis: Ego quidem mea rite pronuncio, at socius meus ita praecipitat, deblaterat etc. et tamen debeo cum ipso recitare, quippe domino praelato meo. Casum proponit Nav. man. c. 25. n. 99. et respondet, debuisse quidem dominum juvare, cum detrectare non potuerit, at cum proposito denuo recitandi bene. Quod tamen intelligendum de notabiliter ita errante in una hora, non item si in singulis horis pauci tantum v. g. sex, octo, decem tales errores contingerent, juxta mox dicenda n. 3; specialia quoad recitantem cum socio mox habebis § seq.

III. Certe tamen raro tali modo peccabis mortaliter, quia raro **483.** voluntarie et culpabiliter ita facies per notabilem partem sufficientem ad mortale. Et Less. cit. non damnat de mortali, nisi quando excessus est enormis, ut in exemplo allato. Deinde solummodo ultimas syllabas abscindere verborum, ita ut sensus notabiliter non corrumpatur, non excedere culpam venialem, omnes fere fatentur. Addunt insuper Bonac. disp. 1. de horis can. q. 3. p. 2. § 1. et ex eo Diana p. 1. tr. 12. res. 26, non peccare mortaliter eum, qui eodem die, in singulis horis deglutiendo, truncando etc. paucos versus mutilat, esto illi simul sumpti

efficerent notabilem quantitatem, non tamen enormem, nisi haec quantitas sit in una hora. Approbatque Gob. n. 618. ita subscribens: Profecto mutilatio est vitium tam generale partim a natura partim ab habitu hic et nunc incorrigibili, partim quandoque a potu vini, etiam necessario et moderato, ut infinitis scrupulis panderetur via, si assereretur, ex his conflari materiam sufficientem ad letale crimen, cum tamen Rodriquez in summa c. 223. recte moneat, oportere in rebus moralibus ita loqui, ut non detur ingressus scrupulis. Sic Gob. sapienter.

484. IV. Dixi etiam supra, *voluntarie et culpabiliter:* si enim inculpabiliter et involuntarie sic facias sive ex naturali balbutie sive ex habitu et vitio linguae acquisito, quod emendari nequeat, nullam esse culpam timendam, recte pronuntiant Less. et Laym. ll. cc. Quodsi tamen vitium illud tantum sit, ut tollat integritatem substantialem officii, recte probat Gob. n. 622. adesse obligationem mortalem emendandi illum defectum sive naturalem sive acquisitum culpabiliter, utpote quia quis libere consuevit, ita deproperare et deblaterare celerrime officium, ut assueverit saepissime transilire, deglutire integras syllabas et verba: quia quivis adstrictus breviario sub mortali obligatur ad procurandam ejus integritatem substantialem supra definitam. Et quia haec emendatio non videtur aliter posse fieri, nisi deinceps per lentam pronuntiationem singulorum, haec omnino adhibenda est etiam cum difficultate, etiam longe majori ab habituato propria culpa, quam a naturaliter defectuoso. Ratio est: quia generaliter loquendo tenemur strictiori jure tollere causas malorum a nobis libere positas, quam positas a natura, a casu vel aliunde, ut patet exemplo unius titionis igniti tua culpa illapsi in horreum tui vicini, et alterius illuc per aera ex aliena domo ardente projecti. At quid, si hac ratione oporteret te impendere integram horam recitando Matutino cum Laudibus, cum alii communiter facile absolvant horae dimidio? Resp. Si tanta lentitudo sit necessaria ad ponendam integritatem substantialem Officii, eam necessario adhibebis, praesertim culpabiliter defectuosus, nec enim videtur haec molestia esse ita notabilis, ut eximat a lege persolvendi horas integre, ait Gob. ib. n. 623. Secus dicendum, si vitium hoc non tollat integritatem substantialem sub mortali requisitam, tunc enim solum erit obligatio sub veniali emendandi. Vide omnino Gob. cit.

485. § IV. *Aut pronuntiantem socium vel chorum alterum attendendo.* I. Officium divinum, etiam privatim licite et laudabiliter recitatur cum socio alternis versibus, lectionibus tamen vel alternatim vel omnibus ab uno recitandis. Communissima, Navar. 10. de orat. n. 16, Sylvest. aliisque cit. c., Laym. cit. c. 5, addens, eum modum orandi esse et commodiorem et meliorem per se loquendo, quia conformis primariae institutioni divini officii in choro ab alternis cantandi. Quin etiam si ex voto vel poenitentia injuncta tenearis recitare rosarium, psalmos poenitentiales, officium defunctorum, non delinques, sed satisfacis assumendo socium et orando alternatim. Ex communi DD. Azorius, Bonac., Bonartius, eosque citans Tamb. l. 3. decal. c. 16. § 6. n. 5, Gob. n. 694. contra Palaum, quia sufficit conformitas orandi cum Ecclesia.

486. II. Poterunt quatuor vel sex tecum orare, non constituendo nisi duos choros et alternis versibus psalmorum, hymnorum, non alternis

integris psalmis nocturni, minus adhuc tertiatim tribus (minus pluribus) singulos versiculos recitantibus: quia obligaris recitare officium more ecclesiastico, id est totum ab omnibus vel in Choro alternatim. Diana p. 9. tr. 7. res. 38, Tamb. cit. l. 2. decal. c. 5. § 4. n. 23. Addens, non satisfacere etiam illum, qui mediam partem matutini v. g. recitat ipse, alteram mediam audit a socio; quin neque ille, qui per se solum recitat omnes psalmos officii 9 lectionum et postea ab alio ad hoc evocato audit 9 Lectiones; sed contra, talem satisfacere probabilius censet Pellizzarius apud eundem. Certius non satisfieret, si duo recitassent omnes psalmos et postea a tertio audirent lectiones, quia hoc esset recitare per tres choros contra ordinationem Ecclesiae. Diana ib. Ego in tantis rebus novitatem ac singularitatem non probo, ait merito Gob. n. 691.

III. Supposita etiam sententia probabili ad recitationem horarum non requiri attentionem internam, certum tamen videtur eum, qui in choro vel cum socio recitat et ad partem alteram chori vel socii minime attendit, non satisfacere, sed mortaliter delinquere cum obligatione repetitionis. Ex communi Tamb. eod. c. 5. § 4. n. 9. Ratio est: quia quilibet aliquo modo tenetur recitare totum officium divinum, atque adeo eatenus concessum est officium in choro vel cum socio recitare, quatenus tu tuam partem recitans ad alteram partem aliquo modo concurras eamque tuam facias; atqui qui ad partem alterius chori vel socii minime attendit nullo modo ad eam partem concurrit nec eam suam facit, non enim exterius vel ore, ut patet, non etiam interius vel corde, ut supponitur; ergo perinde est moraliter, ac si alteram partem omitteret adeoque mortaliter peccaret. Nec valet dicere, te alteram partem facere tibi communem per solam assistentiam, quam in choro vel cum socio retines, ideoque satisfacere, quemadmodum in illa opposita sententia probabiliter fideles satisfaciunt sola religiosa assistentia ad Sacrum externa, etsi interius non attendant: est enim adhuc disparitas, quia fideles non jubentur dicere vel active concurrere ad Sacrum, sed assistere vel audire tantum; tu autem juberis dicere officium divinum totum ideoque aliquo modo concurrere ad alteram partem chori vel socii, sola assistentia nullo modo concurris. Posset tamen dici, te satis concurrere et alteram partem tuam facere saltem audiendo, quia omnis, qui audit, etiam aliquo modo attendit, ideoque contrariam opinionem non carere omni probabilitate, fatetur Tamb. cit. Vide Caramuel theologiam fundamentalem n. 197, distinguentem inter audientem et auscultantem, prius sufficit, alterum non requiritur. 487.

IV. Quodsi contra tu attendas quantum moraliter potes ad alterum chorum vel socium, etsi alter minime attendat nec habeat intentionem orandi nec ipse te audit, adhuc satisfacis, secundum omnes: quia hoc modo tu praestas id, quod potes atque per debitam recitationem qualemcumque alterius partis ejus recitationem tamen tibi debite communem facis. Quin etiam si ob socii vel alterius chori defectum vel ob strepitum vel ob tuam distractionem non mortaliter malam aliqua ab altera parte prolata non percepisti, te adhuc satisfacere, nec opus esse quidpiam repetere, etiamsi distributiones in choro receperis, post alios docent Bonartius apud Gob. n. 692. et Tamb. cit. § n. 12, quia alioquin 488.

nimis multi orirentur scrupuli, ad quos removendos habemus privilegium. Quinimmo Tamb. sic scribit: Sine haesitatione pronuntio, te satisfacere, si attendas, quantum moraliter vales, licet propter socii vel alterius chori defectum nihil ex iis percipias. Ratio est: quia hoc modo tu praestas id, quod potes, nec per te stat, quin audias atque per debitam recitationem tuae partis et attentionem ad alteram partem ejus orationem vel recitationem satis tibi communem facis. Sic Tamb. et ib. n. 13. infert, etiam surdastrum satisfacere, etsi nihil percipiat, dummodo quantum potest attendat; at non satisfacere omnino surdum, talis quippe moraliter non censetur interesse recitationi seu locutioni aliorum neque eam sibi communem facere. Sic Tamb. referente et non reprobante Gobat cit. Ego hic nihil definire ausim.

489. § V. *Quoad vocem vel cantum obligationi satisfaciendo. (Specialia quoad canonicos.)* I. Licet ex antiquis canonibus satis constet, canonicos non cantantes in choro privari distributionibus seu praesentiis, ut vocant, consuetudo tamen notoria facit iis jus, modo pie intersint. Cujusmodi sunt omnes fere canonici cathedrales in Germania, quibus ex consuetudine notoria vel privilegio conceditur solum interesse et assistere choro solemniter, aliis clericis vicariis (immo fere saecularibus) totum officium persolventibus, iis solum religiose attendentibus, ut observat Laym. saepe cit. c. 5. Alii autem canonici beneficiati in choro ad cantandum adstricti, ut in plerisque ecclesiis collegiatis, licet satisfaciant praecepto recitandi horas et lucrentur fructus sui beneficii, qui dantur propter officium quomodocumque dictum, non autem satisfaciunt servitio ecclesiae et distributiones chori amittunt, si suam partem solum submisse recitent, ut ab altero choro audiri non possint, et quidem ante judicis sententiam, quia eas nunquam faciunt suas. Tamb. cit. n. 15. Ratio est: quia horum officium est, non solum recitare quomodocumque officium, sed publice et solemniter tanquam publicum Ecclesiae cultum, adeoque alta voce; ideoque talis non facit id, propter quod distributiones illae dantur. Minus satisfaciet officio ecclesiae et distributiones lucrabitur, qui officium privatim domi recitans, in choro omnino nihil dicit, etsi ad omnia accuratissime attendat, quia talis simpliciter non dicit officium in Choro, sicut et alter submisse orans non dicitur recitare in choro seu choraliter; ergo et hic nihil acquirit, ne partem quidem, ut contra Suarez monet Palaus apud Tamb. cit.

490. II. Canonicus talis debito modo suam partem recitans vel cantans, sed ad aliam partem non attendens, sed voluntarie distractus, confabulans, dormitans, peccat sane contra virtutem religionis, ut partem omissam repetere teneatur privatim. Probabiliter tamen non amittit distributiones, quia suo muneri, quantum sibi in choro injunctum est praestari ab Ecclesia, non deficit. At quid dicendum de dormitante involuntarie, ut si beneficiatus in choro rite assistens violenter a somno impetatur, et ipse tamen, quantumvis conatus resistere, vincere non valeat, sed eo oppressus ad alium chorum attendere et sua saepe recitare non valeat? Resp. Talis sane tenebitur ad privatam recitationem horarum, quia sic dormitans officium humano modo non persolvet, adhuc tamen lucrari distributiones, probabile est; ad has enim lucrandas sufficit assistentia, quam sine sua culpa potest quis afferre. Certe

omnes concedunt, distributiones acquiri a legitime impedito v. g. infirmo, qui choro omnino non interest; ergo multo magis ab assistente choro, sed pertinaci somno, qui moraliter evinci non potest, ut merito infirmitati comparari possit, impeditus officium suum perfecte praestare non potest, quantumvis conetur.

Specialia quoad vocem, cum quis solus recitat officium divinum.

III. Inprimis quando solus recitas, non obligaris tam alte loqui, **491.** ut circumstantes possint te audire, quia id nulla lex praecipit, ut contra Joan. Medinam, Valentiam habet communis DD. cum Suarez cit. c. 7. Attamen probabilius debes ita alte proferre verba, ut possis ipse ea audire, si non impediat tua surditas vel tumultus et strepitus aliorum. Ita cum multis Suarez ib. n. 6. Attamen sufficere, ut quocumque minimo sono seu voce, absque syllabarum confusione verba distincte pronunties, cum revera non possit exhiberi lex requirens clariorem pronuntiationem, satis probabiliter docent Azor. p. 2. lib. 10. c. 11. q. 4, Laym. c. 5. n. 6, Tanner. hic q. 1. n. 159, Caramuel, Bassaeus, Baldellus apud Dianam p. 10. tr. 11. res. 33. Ego tamen cum Gob. n. 690. nollem absque necessitate hanc opinionem sequi, utpote quae minus facit ad devotionem. Denique sive solus ores sive cum socio aut in choro, debes non sola mente, sed etiam voce efferre illa, quae in breviario jubentur secreto dici, ut contra Navar. ratum, oppositum non esse improbabile, ex communi docet Sanch. cit. l. 7. c. 2. dub. 8, testans omnes ita sentire. Ratio est: quia in conc. Basileensi sect. 21. § 2. absolute decernitur, ut horae dicantur *non in gutture vel intra dentes;* ergo multo minus sola mente. Quod tamen intelligendum est, secluso privilegio, quale datum est Minoribus sub Leone X., de quo hic opportune occurrit

Quantum valeat privilegium a Leone X. datum Fratribus Minoribus, ut possint horas mentaliter persolvere?

IV. Verba petitionis et concessionis apud Rodriquez in Bullario **492.** Regularium inter vivae vocis oracula Leonis X. haec sunt: Placeat Sanctitati vestrae, ut ne Fratres mutuo se impediant in officio divino aut aliis sint fastidiosi, quod quae in ordinario jubentur dici secreto sub silentio, tam in horis canonicis, quam etiam in Missa, non teneantur proferre vocaliter, sed satisfaciant dicendo mentaliter aut legendo intra se per librum: quia aliqui devotius sic dicunt et absque impedimento et fastidio aliorum, et eodem modo possit facere, qui dicit officium solus, cum prolatio verbalis sit praecipue, ut ab aliis intelligatur. Haec fuit postulatio cum aliis simul propositis; annuit Leo Papa; ita per suas litteras authenticas attestante Eminentissimo Domino Laurentio Presbytero Cardinali SS. IV. Coronatorum die 15. Aprilis anno 1516. Difficultas hic est et controversia gravis circa illa verba: *Et eodem modo possit facere, qui dicit officium per se solus,* an nimirum debeant haec verba referre solum ad praecedentia, nimirum illa, quae in ordinario jubentur dici secreto, ut Pater, Ave, Credo et alia quaedam, an vero sint extendenda ad totum divinum officium, an scilicet solus extra chorum possit totum officium divinum dicere mentaliter absque ulla

pronuntiatione seu expressione vel formatione verborum. Et hoc posterius docent graves DD. nominatim post Nav. de orat. c. 19. n. 88. idem Rodriq. Q. R. t. 1. q. 42. a. 4, Casarubius, Corduba, Miranda, eosque citans Bruno Cassain de privilegiis Regularium p. 2. tr. 8. c. 4. propos. 5, Joan. Crucius, Sanctorius, Persicus, Tamb. apud Dian. cit. res. 1. Et suadet ratio addita in petitione, cum prolatio verbalis sit praecipue, ut ab aliis intelligatur. Quae ratio non tantum de illis paucis, Pater, Ave, Credo, sed de toto officio a solo recitando currit. Et video sic practicari ab aliquibus etiam piis et doctis, ideoque damnare non ausim, nolim tamen aemulari. Nam oppositum, nimirum concessionem istam referri solum ad illa pauca in petitione supra expressa, communiter docent alii et post Garziam et Pellizarium fuse Diana cit. p. 10. tr. 11. res. 1. idemque Lugo responsorum moralium lib. 3. dub. 17. sic resolvens: Unde nec extra chorum in privata recitatione deservire potest, nisi ad illa pauca. Nam extensio facta illius concessionis ad eos, qui extra chorum privatim recitant, non ampliavit materiam, sed personas et loca: cum enim postulatio esset ad illa sola, quae in ordinario jubentur dici secreto, sub silentio, et postea subdatur extensio ad recitantes extra chorum illis verbis: et eodem modo possit facere, qui dicit officium per se solus: debet omnino intelligi de eadem materia, circa quam petita fuerat dispensatio pro recitantibus in choro cum aliis, ne se invicem impedirent. Non video ergo, quo fundamento possit concessio illa ad totum officium extendi, nec in eo sensu videtur unquam fuisse usu recepta. Hactenus Lugo, cui ego acquiesco, tu cogita, quid agas.

Sectio IV.

Quae forma, quae alia observanda in recitandis horis canonicis.

Summarium.

493. Quali utendum breviario, an adhuc antiquo uti liceat?
494. An adstrictus breviario v. g. Romano satisfaciat dicendo officium peculiaris ecclesiae vel Ordinis v. g. Benedictini etc. et an ad id teneatur, si non habeat Romanum et econtra.
495. An clericus vel Religiosus adstrictus breviario proprio sui Ordinis possit uti Romano?
496. An et qualiter liceat aliquid addere officio can.?
497—501. Qualiter peccet, qui sine causa mutat officium in aliud aequale vel longius in brevius alterius diei vel temporis?
502—505. Ob quas causas liceat officium sic mutare vel aliis se accommodare in dicendis?
506—511. Enumerantur et resolvuntur casus varii et notabiles.
512—515. An et quando liceat horas transponere, dicendo v. g. horas minores ante Matutinum?

516—519. An, quae et quando sit licita vel peccaminosa interruptio in horis?
520—529. Quo tempore debeat aut possit dici vel incipi Officium can.?
530. Quo loco et
531. Quo situ dicendae sint horae?

Resolutio VI. *Horae recitandae rite quoad formam generalem et specialem ab Ecclesia praescriptam, ordinate, continue singula, tempestive atque in circumstantiis loci, situs etc. cultum divinum decentibus.* Jam explico particulatim.

§ I. *Rite quoad formam generalem ab Ecclesia praescriptam.* I. Ser- **493.** vanda est forma generalis breviarii editi a s. Pio V. et confirmati a Clem. VIII. (et ab Urb. VIII. novis hymnis adornato) ab omnibus in Ecclesia latina breviario adstrictis, exceptis ecclesiis seu capitulis et monasteriis, quae a ducentis annis fuerunt usa alio. Sic enim expresse statuit illa Bulla s. Pii V., confirmata a Clemente et Urbano octavis breviario praefixa. At vero necessario de praecepto servanda non est forma Breviarii Urbani VIII. quoad novos hymnos: nam ut ex ipsius Bulla patet, breviaria antiqua S. Pii V. et Clementis VIII. permittuntur, quamdiu extant, et solum licet ac decet uti breviario correcto ab Urbano, et antiqua de novo imprimi gravissime sub excommunicatione prohibentur. Quare merito Tamb. l. 2. dec. c. 5. n. 2. scrupulum non injecit illi, qui habens breviarium novum, tamen recitabat ex antiquo et quandoque Matutinum ex antiquo, reliquas horas ex novo; quod certe et ego facio, quando intersum Matutino in choro; idemque sine metu jussit esse illum, qui ex jussu confessarii compulsus bis de die dicere breviarium, fecit eandem commixtionem, quia uterque usus fuit legitimis breviariis. Et Gob. n. 601. recte resolvit, licitum fuisse uti breviariis post et contra prohibitionem Urbani VIII. impressis in Gallia cum antiquis hymnis: nam impressio tantum prohibita fuit, non tamen per hoc prohibitus censeri debet impressorum usus. Correctio enim jurium est restringenda, non amplianda.

II. Non ergo satisfacit praecepto, sed graviter et mortaliter peccat, **494.** qui adstrictus breviario, recitaret officium more peculiaris ecclesiae vel Ordinis v. g. Benedictini etc. Omnes. An etiam, si una vel altera vice tantum? Omnino sic, Tamb. cit. n. 33. Ratio est: quia s. Pius V. in Bulla praefixa breviario expresse edicit, eum, qui suae ecclesiae formam non custodit, praecepto non satisfacturum; at praecepto non satisfacere, etiam per unum diem, materia gravis est; etsi pro una vel altera vice excusaret Diana p. 2. tr. 12. res. 3. Insuper Rodriquez noster QQ. RR. tr. 1. q. 42. a. 8. et Miranda Man. Praef. q. 37. a. 13. docent, FF. Minores ex regula obligatos ad officium Romanum, extra Conventum existentes apud alios Religiosos peculiari Breviario utentes posse ex eorum breviario horas persolvere ex concessione Innocentii IV. eamque concessionem non esse revocatam per Bullam S. Pii V. eamque sententiam in praxi securam existimat Diana p. 3. tr. 2. res. 135. Et saltem eo casu admittit Bassaeus V. horae canonicae II. n. 2. et 3. quando Frater Minor careret Breviario Romano. Quin universim si quis adstrictus breviario certo, Romano v. g. caret illo, teneri pensum persolvere ex quocumque alio approbato, docent Lezana, Pellizarius, Crucius eosque citans Leander hic disp. 3. q. 21. pro certo habens:

eo quod si non potest servari lex, sicut debet, debet servari, sicut potest. Sed bene impugnat Gob. n. 603: quia s. Pius V. in bulla expresse dicit, neminem ex iis, quibus hoc dicendi psallendique onus impositum est, nisi hac sola forma posse satisfacere; ad quid ergo sit obligatio utendi alia formula? Si tamen versareris per majorem anni partem in urbe vel monasterio aliquo, in quo vigeret usus legitimus alterius breviarii, proprio carens obligareris uti illo alio propter communem doctrinam de obligatione generali servandi leges particulares loci, in quo habitaturus es per majorem anni partem. Quia tamen haec obligatio negatur a multis respectu viatorum aliorumque peregrinorum brevius majori parte anni commorantium alicubi, ideo etiam probabiliter censebis te immunem a peccato mortali, si existens uno alterove die in Carthusia v. g., abstineas a penso horario, utpote carens tuo breviario, ait Gobat cit. n. 604.

495. III. Contra vero Religiosum vel clericum adstrictum breviario proprio sui Ordinis vel ecclesiae particularis minime peccaturum, si in privata recitatione horarum utatur breviario Romano, quia tunc conformem se reddit Ecclesiae Romanae, quae est mater omnium Ecclesiarum, idque non displicere Pontifici merito praesumendum, docent Sa V. horae, Less. l. 2. de just. c. 37. n. 74, Sanch. l. 7. consil. mor. c. 2. dub. 24, Portellus V. Horae, Diana p. 2. tr. 12. res. 10. et saltem pro una vel altera vice concedit Tamb. c. 5. § 2. n. 33. et in bulla expresse loquitur de choro, et insuper de iis dicit s. Pius Pontifex: *Quibus inveteratum illud jus psallendi suum officium non adimimus*, quibus verbis illos Ordines et ecclesias ab hac nova lege eximit, quasi privilegio; at privilegio utimur, quando volumus. Etsi contrarium doceat cum aliis Suar. de orat. l. 4. c. 23. n. 6. et probabilius censet Herincx, hac d. 2. q. 2. n. 11. Minus autem probabiliter docent Nav., Rodriq., Bonartius etc., talem posse dicere Matutinum ex Romano, reliquas horas ex proprio breviario: haec enim mixtio et confusio efficeret plane aliam formulam et fraudem saperet. Quando tamen tales Religiosi et beneficiati clerici versantur extra monasterium vel dioecesim v. g. in studiis, secure se accommodabunt loco. Suarez cit. c. 23. Tandem certum est, beneficiatos debere legere ex breviario suae ecclesiae, in qua habent beneficium, quamdiu habitant intra dioecesim. Suar. ib., sicut et monachus in perpetuum praefectus ecclesiae saeculari. Mirand. manual. q. 77. n. 13. Clerici autem non beneficiati nec adscripti alicui ecclesiae, tenentur utique uti breviario vel Romano, Less. cit. c. 27. n. 75. vel suae dioecesis, Suar. cit. Bonartius, alii, vel possunt uti quocumque approbato. Nav. man. c. 25. n. 107. Omnia probabiliter, sed primum tutissimum.

496. IV. Servanda est forma breviarii Romani etiam integraliter, adeo ut nihil liceat addere vel demere. Nam s. Pius V. in Bulla illa districte prohibet utrumque. De demptione vel diminutione per se clarum est et patet ex dictis. Additionem illam tantum graviter prohibet Pontifex, qua aliquid adderetur officio tanquam pars officii divini eo animo, ut in perpetuum duret atque animo mutandi ritum, quod sub excommunicatione quavis auctoritate fieri prohibet s. Pii Bulla; adeoque demere et modicum quid addere officio divino mortale fore ob usurpatam sibi

jurisdictionem et inobedientiam erga Ecclesiam, recte censent DD. communiter, Suar. cit. Palaus, Tamb. alii; sed hoc raro praesumitur contingere in privata recitatione. Alio modo ex privata libera devotione aliquid addere breviario (v. g. post singulos psalmos, nocturnos, horas certas orationes mysteriis respondentes, praesertim passionis Christi) omni culpa vacare, merito censet communis DD. cum eodem Suar. cit. c. 23. Et laudem etiam mereberis, si exemplo s. Francisci Xaverii singulis horis praemittas hymn. Veni Creator etc. Ceterum idiomate latino in Ecclesia latina solvendum esse officium divinum, ex se constat. Satisfacere tamen etiam lingua graeca vel hebraica legens, quia adhuc impleret praeceptum quoad substantiam, et illae duae linguae, graeca et hebraica cum latina admittuntur in sacris ab Ecclesia latina Romana. Ita cum aliis Bonac. de horis d. 1. q. 3. p. 1. n. 15, Escobar. tr. 5. exam. 6. n. 70. et fuse Tamb. l. 2. dec. c. 5. § 2. n. 15, merito tamen limitans, si causa aliqua rationabilis subsit v. g. addiscendae, et exercendae talis linguae, alioquin te peccaturum ob ritum Ecclesiae non servatum, recte censet Herincx, cit. c. 2. q. 2. n. 16. Lingua autem vulgari licere, negant Escobar et Tamb. cit., at ob similem rationabilem causam concedit Herincx ib. Sed de hoc satis.

Tandem adstricti breviario Romano non tenentur diebus in Breviario notatis recitare officium B. V., officium defunctorum, psalmos graduales et poenitentiales: hos enim expresse liberat s. Pius V., profitens tamen se idcirco mandasse nihilominus ea imprimi in suo breviario, ut clerici spe indulgentiae a se oblatae illa recitantibus allecti recitent. Excipit tamen expresse ecclesias, in quibus inviguit sancta consuetudo et usus recitandi in choro officium B. V. M., ita ut praedictis ecclesiis servetur adhuc ipsa laudabilis et sancta consuetudo celebrandi more solito praedictum officium. Quare in ejusmodi Ecclesiis atque etiam FF. Minorum saltem illa constitutione s. Pii V. antiquioribus manet obligatio recitandi praedictum officium B. V. in choro, non tamen privatim extra chorum, ut observat noster Herincx cit. n. 13. et praxis nota est. Ceterum alia et specialis ratio est de officio defunctorum in die animarum et litaniis majoribus in s. Marci et Rogationum diebus, (de quibus jam supra dictum) adeoque non censentur comprehendi hac generali abrogatione obligationis officii defunctorum.

§ II. *Rite quoad formam specialem praescriptam ab Ecclesia.* Ser- 497.
vanda est forma breviarii Romani etiam *specialis,* quoad distributionem in dies et tempora, dicendo utpote de tempore, de Sanctis, de Dominica, feria, festo; nam etiam hanc formam specialem praescribit Ecclesia et singulariter s. Pius V. in saepe dicta Bulla. Inde enim dicuntur horae *canonicae* Officium, pensum *canonicum,* id est regulare, a graeco canone, id est regula, quod nimirum secundum canones et regulas Ecclesiae formatum sit officium divinum, quae forma et regula etiam proprie consistit in distributione seu assignatione officii divini ad dies et tempora. Ut proinde apud omnes in confesso sit, peccare aliquo modo eum, qui scienter absque ulla rationabili causa mutat officium diei v. g. loco dominicae vel feriae dicendo officium de Sancto vel econtra. At vero quantum peccet ita commutans pro libito officium, controversia gravissima est inter DD. Quinque sententias novissime

refert et late discutit solertissimus Gob. trigae horariae disp. 3, quas leges utilissime. Dabo breviter, quae ad praxim sufficiant et dico:

498. I. Valde probabile est, peccare mortaliter eum, qui etiam semel ex desidia commutat officium. Ita ante omnes Toletus l. 2. c. 11, Angelus V. Hora et Bonac. de horis canonicis q. 3. p. 1, Palaus, Garzias, Busenbaum, Gavantus, alii apud Gob. cit. n. 859. et mordicus noster Marchant sup. cit. tit. 3. sect. 2. q. 3. Ratio potissima sumitur ex verbis Bullae saepe dictae s. Pii V. quibus s. ille Pater praecipit, utique sub mortali in re tam gravi *in omnibus locis observari novi breviarii et psallendi precandique formulam;* item omnes breviario adstrictos *omnino teneri ad dicendum et psallendum posthac ex Romani breviarii praescripto et ratione;* item *neminem ex iis, nisi hac sola formula, satisfacere posse.* Quibus verbis praecipit Pontifex officium recitari juxta modum, rationem et formulam a se praescriptam; atqui etiam distributio illa officii per certos dies et certa tempora est modus, ratio et formula praescripta ab ipso; nam rubricae tam generales quam speciales et individuae exprimunt, quibus diebus observanda sit haec distributio seu quale quoque die officium recitandum sit; ergo et hanc specialem formam et distributionem praecipit sub mortali, sic ut aliter praecepto satisfieri non possit; ergo etiam semel non observando eam distributionem peccatur mortaliter, sicut peccatur etiam semel non satistaciendo muneri breviarii. Attamen potest commode distingui minor: Eam distributionem esse quidem formam a Pontifice praescriptam, non tamen substantialem (quae consistit tantum in ipso breviario novo recitando), sed accidentalem tantum ideoque non obligare sub mortali: nam et in Bulla praefixa Missali correcto mandat Pontifex in virtute obedientiae, ut Missae dicantur secundum formam, ritum, normam et modum Missalis a se editi et correcti, et tamen nemo dicet, peccare mortaliter eum, qui celebrat de feria vel Requie, quando esset celebrandum de festo simplici, semiduplici, immo et duplici, secundum communem. Hinc talem commutationem officii diei non esse peccatum mortale, universim et sine exceptione aliqua docent gravissimi et satis multi DD. quorum septemdecim numerat Gobat cit. n. 861. ac multos Diana p. 1. tr. 12. res. 3. Sed placet media via incedere et dico

499. II. Peccat mortaliter, qui ita officium diei in aliud commutat (etiam aequale, nedum minus) ad libitum passim et quasi perpetuo, ex mera libertate, commoditate, desidia adeoque non sine audacia et implicito aliquo contemptu. Ita omnino communis DD. Nav. de orat. c. 19. n. 218, Sanch. l. 7. consil. moral. c. 2. dub. 25, Laym. l. 4. tr. 1. c. 5, Tamb. l. 2. dec. c. 5. § 6. n. 20. pluresque congerens Gobat n. 864. et probabiliorem censens n. 884. 885. Ratio est: quia id omnino videtur habere sensus Ecclesiae, Pontificum et DD. ita intelligentium et exequentium Bullam S. Pii V. Nam Urban. VIII. vetuit, ne festa Beatorum nondum canonizatorum celebrentur cum octava. Congregatio Cardinalium ss. Rituum an. 1605. respondit non esse relinquendum officium debitum pro officio devotionis, item vetuit, ne Regulares celebrent festa dioecesana cum octava. Item FF. Minores aliique Religiosi ex speciali gratia, et concessione Pontificum gaudent privilegio recitandi officium de SS. Sacramento feriis quintis et de

Immaculata Conceptione in Sabbatis, idque cum restrictione extra tempus Adventus et Quadragesimae etc. Quae et similia sane patenter ostendunt, esse graviter illicita illa saltem quoad arbitrariam commutationem officii unius in aliud. Nec dubitandum, Superiores ecclesiasticos, maxime Regulares, graviter animadversuros fore in subditum, quem scirent longo tempore passim sic recitasse officium quodlibeticum. Certe paucissimi confessarii erunt, qui absolverent clericum, hunc suum morem confitentem et emendationem non proponentem seu emendare nolentem, nec dubito plerosque auctores oppositae laxae sententiae hanc nostram non negaturos. Ex quibus omnibus recte infert Gobat n. 886: ergo reipsa viget nunc saltem consuetudo in Ecclesia, vetans sub mortali istam arbitrariam et libertinam commutationem officii diei.

500. III. Qui semel ac iterum aut aliquoties per annum absque ulla rationabili causa, ex sola commoditate vel desidia commutat officium unius diei in aliud, etiam brevius, dummodo non nimis notabiliter brevius, sine omni contemptu vel animo faciendi passim pro libito, non mortaliter, sed venialiter tantum delinquit. Ita (contra auctores rigidae sententiae vix tredecim notatos) omnes omnino reliqui et facile 50 apud Gobat cit. n. 860, Laym. cit. c. 5. n. 4, Diana p. 2. tr. 12. res. 3, Tamb. cit. c. 5. § 2. n. 20. Ratio est: quia praeceptum Ecclesiae sic adhuc servatur, quoad substantiam recitationis horarum; quod vero non servetur quoad modum praescriptum officii in particulari hujus diei, est sane peccatum contra ordinationem Ecclesiae, attamen quod raro fiat in anno, non potest prudenter judicari grave peccatum, sed ex levitate materiae excusante, merito judicari potest veniale. Dixi tamen, *dummodo non nimis notabiliter brevius:* nam DD. communiter contra Caramuel theolog. regul. disp. 109. n. 1388. excipiunt officium Paschale, etiam Pentecostes quoad Matutinum, et peccati mortalis damnant eum, qui loco officii Dominicae aut alterius longioris recitaret officium Paschale aut Pentecostes. Certe inter propositiones damnatas sub Alex. VII. et ista numeratur: *In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit praecepto.* Vide late Gobat n. 899. Idem merito censent Suarez, Torres, Bassaeus, alii, si quis loco officii Dominicae recitaret officium feriae tertiae vel quartae aut de communi Martyrum, quia nimis notabili parte officium divinum defraudaret; aut quando mutatio esset nimis ridicula et in defraudationem divini cultus in celebritatibus colendis, ut si pro officio Natalis Domini recitares officium feriale, in die Palmarum officium temporis Paschalis etc. Secus ergo est, si mutatio non sit ita notabiliter minus, ut si loco semiduplicis recites idem officium duplex, loco feriae subinde recites de Sancto: quia tunc defraudatio est in parva quantitate. Insuper

501. IV. Omni culpa vacabit aliquoties ita commutare officium divinum in aliud ob aliquam rationabilem causam. Nam ista rationabilis causa excusat illam deordinationem exiguam contra praeceptum Ecclesiae. Ita omnes. Et placet regula generalis tradita a Vasq. et Fagund. apud Gobat n. 915: Quando Ecclesia prohibet aliquid solum sub peccato veniali, quaelibet honesta causa sufficit ad evadendum omnem culpam agendo contra illam prohibitionem. Quia ergo talem mutationem sine causa facere non frequenter prohibet ecclesiastica consuetudo solum

sub veniali, ab hac quoque culpa facile excusabit quaevis causa rationabilis talem mutationem in aliud officium, saltem non nimis brevius. Hujusmodi autem rationabiles causae breviter revocari possunt ad hos titulos: Impotentia aliqua vel notabilis difficultas, conformitas, societas, singularis devotio, inculpabilis error. Percurramus singula.

Causae excusantes talem mutationem.

502. I. *Impotentia aliqua vel notabilis difficultas.* Inprimis si quis officium proprium talis diei non habet ad manum, per se licitum est dicere de communi, in supplementum propriorum instituto; si id non quadret, aliud quodcumque. Similiter si quis ob defatigationem ex longo itinere, ob nimis molestam somnolentiam, ob debilitatem visus et difficultatem legendi longos psalmos feriales ad lucernam, aut in ipso longo et necessario itinere etc. aut ob instantes occupationes repentinas, concionandi, Confessiones audiendi, studendi etc. officium longius diei occurrens dicere non possit, licite dicit aliud brevius ex communi Sanctorum v. g. vel tale, quod fere totum memoriter tenet, loco illius, quod sine magna difficultate vel incommodo non potest recitare. Ex communi DD. apud citatos omnes. Insuper Rodriq. Q. R. t. 1. q. 42, Ascanius, Tamb. P. Yson. Pfavv. apud Goc. n. 94. scribunt, licere Religiosis officia prolixiora anticipare diebus, quibus sunt otiosi et breviora reservare in illos dies, quibus credant se occupatos fore concionibus aut confessionibus audiendis, dummodo id non faciant in fraudem, sed ad melius studendum, concionandum etc. ex privilegio FF. Minoribus concesso a Leone X. vivae vocis oraculo. Verum quia ejusmodi vivae vocis oracula revocata sunt per conc. Trid., credo, non fore qui nunc eo uti audeat, sicut nec de ejus usu a majoribus nostris quidquam audivi.

503. II. *Conformitas.* Inprimis Regulares etiam exempti, licite orant officia propria festorum dioecesis, in qua habitant, officio Romano currente de tempore omisso, de Sanctis vero translato; et saltem de festis principalibus dioecesis totius feriatis etiam tenetur propter conformitatem ex Bulla Greg. XIII. 1573, relata apud Ascan., Tamb. de jure abbatum tom. 2. d. 19. q. 7. n. 6. sic habente: Et quo die celebratur festivitas patroni dioecesis, omnes Religiones teneantur eodem die in ecclesiis suis intra limites ejusdem dioecesis eandem festivitatem celebrare et in hoc cum matrice ecclesia se conformare. Similia habet alia Bulla S. Pii V. directa ad Hispanos. Similiter et saecularis sacerdos habens beneficium vel capellaniam tam in ecclesia Regularium seu virorum seu monialium, tenetur orare de Sanctis et solemnitatibus illius Ordinis, sed juxta formulam suae dioecesis. Quintanadvenas apud Gobat n. 602. Item peregrinus vel viator quilibet commorans vel existens in loco, ubi celebratur speciale festum, licite celebrabit et ipse officio divino, si visum fuerit, cum titulus conformitatis et pietatis patrocinetur, Laym. l. 4. tr. 1. c. 5. n. 3, Tamb. cit. c. 5. § 2. n. 36. seq. Sed et econtra quicumque clericus Regularis vel saecularis existens etiam pluribus annis extra suum monasterium vel dioecesim, sed solum tanquam peregrinus et advena, potest recitare officium de sanctis, de quibus diceret, si existeret reipsa in suo monasterio vel dioecesi, ad quod vel quam spectat ipse, adeoque etiam de dedicatione vel Reliquiis

suae ecclesiae, privatim. Suar. cit. c. 23. Quintanadvenas apud Gobat consentientem n. 635.

504. III. *Societas in orando.* Qui debet officium recitare cum persona gravi v. g. episcopo, praelato, superiore vel domino suo, licite se accommodat illi, aliud officium recitanti (etiam forte ex desidia vel culpabiliter). Idemque est in simili, si debeas ex caritate uno vel altero die in recitando juvare infirmum, Navar. de orat. c. 19. n. 217, Sanch. l. 7. consil. moral. c. 2. dub. 25. n. 8, Diana p. 2. tr. 12. res. 10, Gob. n. 911. Quin idem esse, si recites officium cum eo, qui habet privilegium speciale officium recitandi v. g. de ss. Sacramento teque satisfacere, absolute docent Henriq. aliique apud Dianam ib. res. 35, idque merito probabilius censet Gob. ib., quando privilegiatus ob infirmitatem, debilitatem visus vel aliam causam difficulter utitur suo privilegio, nisi juvetur a socio. Addit idem ex Quintanadvena n. 636, quod Saecularis cum Regularibus convivens ut domesticus et familiaris in domo et sub regimine eorum, ut sunt illi, qui in seminariis nostris educantur studiorum causa, licite recitent officium de illis Sanctis et Beatis, de quibus nos, nisi ubi est expressa limitatio ad personas societatis. Quem vide.

505. IV. *Singularis devotio* erga aliquem sanctum vel festum v. g. natalis tui, etiam excusare ad mutandum officium occurrens, post Philiarcum, Onuphrium et alios docet Laym. cit. c. 5. n. 3, repugnante Tannero et Caramuele, eo quod non sit melior devotio, quam obedire Ecclesiae. Et vero extat apud Gavantum in rubricas breviarii sect. 1. c. 5. tit. 2. declaratio Cardinalium in contrarium supra insinuata. Contra quam tamen declarationem non ages meo judicio (ait Gobat n. 911.), si sentias te singulari magnaque devotione impelli; secus si solum communi. Denique qui etiam per errorem inculpabilem vel inadvertentiam ita commutavit officium, post animadverso errore non tenebitur repetere proprium officium, etiamsi commode possit: quia et illa ipsa inculpabilis inadvertentia vel error una est ex causis rationabilibus excusantibus. Neque Ecclesia praesumitur velle ad duo officia obligare illum, qui sine culpa est. Sic communis DD. Idemque sentiunt communiter, quando per inadvertentiam etiam culpabilem ita commutasses. At quando deliberate dedita opera ex desidia ita commutasses, et errore cognito tempus superesset te teneri repetere, saltem supplendo ea, quae propria sunt Officii omissi, praeter auctores illius primae rigidae sententiae sentiunt etiam Laym. et Marchant citati, eo quod non impleveris praeceptum Ecclesiae, tale Officium in particulari pro hoc die praecipientis et legi per se adversantis. At universaliter quacumque ex causa vel culpa commutasti officium diei in aliud non nimis notabiliter minus, nullam esse obligationem repetendi, docent Sylvest., Cajet., Azor., Suar., Less. alii cum Diana cit. Ratio est: quia Ecclesia quoad quantitatem officii non plus exigit, quam ut septem horae canonicae dicantur; qui autem commutavit officium unius diei in aliud non nimis notabiliter inaequale, etsi formam praescriptam non servarit, non tamen quantitatem notabiliter transgressus est; ergo non tenetur repetere duplicando quantitatem. Secus si commutasset in aliud valde notabiliter inaequale, ut officium Dominicae in officium de Sancto: tunc enim

saltem novem psalmi primi nocturni repetendi essent, ne tam notabilis pars officii diei (alioquin sufficiens ad omissionem mortalem) omissa maneat. Itemque a fortiori si loco officii Dominicae aut alterius novem lectionum, dixisset officium Paschae: tunc enim saltem Matutinum aut duo primi Nocturni repeti deberent; quod officium etiam merito excipit Gob. n. 911. ibidemque n. 916. pulchre docet confessarium, qualiter permittendo officium minus recitare ex tot DD. sententia possit juvare clericum saepissime solentem omittere totum officium, praesertim longiora Dominicae, feriae quintae, Sabbati, quem vide. Tandem circa praedicta de forma breviarii et Officii divini remanent dubia aliqua non levis momenti resolvenda.

Casus aliquot practici particulares.

506. I. Ego Passavii non recitavi officium de aliquo Sancto v. g. B. V. ad Nives, quia impeditum fuit per patronum et dedicationem ecclesiae. postea venio Augustam, ubi illud festum die proprio jam celebratum fuit, ad quid tenebor? Resp. posse te die non impedito recitare de illo festo, at non teneri, cum tibi data sit facultas assumendi mores loci, ubi moraris. Cum ergo Augustae nihil amplius de illo Sancto vel festo agatur, neque tu ex obligatione recitabis. Tamb. l. 2. decal. c. 5. § Contra ego existens in loco, ubi servatur novum calendarium jam celebravi officio canonico aliquod festum; postea venio in locum calendarii antiqui, ubi primum decimo die postea agitur illud festum, quid agam ego? Resp. privata recitatione facies pro libitu ut supra. At publice et in choro accommodabis te loco.

507. II. Ego ex errore vel oblivione non celebravi aliquod festum officio canonico seu non recitavi officium de aliquo Sancto vel festo duplici vel semiduplici die proprio; possumne recitare alio die non impedito, an potius eo anno omnino omittere debeo? Resp. probabilius est, te debere omittere. Gobat n. 638, Lugo respons. moral. l. 5. dub. 8. citans Villalobos, Tamb. cit. § 2. n. 29. Ratio est: quia onus officii hujus est alligatum huic diei; evolante ergo illo die evolat onus; et sequeretur etiam, illum posse supplere, qui propter infirmitatem non potuit dicere tale Officium. Denique rubricae tam diligenter notantes casus, quibus facienda est officii translatio, non exprimunt istum. Probabile tamen est, etiam posse te alio die non impedito supplere, Pellizarius, Trullench, Gottonius, Tamb. ib. Ratio est: quia quilibet Sanctus in breviario descriptus habet jus, ut semel in anno colatur precibus canonicis, adeoque ut, licet ille cultus sit affixus diei, tamen possit transferri, si fuit impeditus. Cum ergo illud officium per errorem fuerit impeditum die proprio, cur non possit transferri, et compensari alio die, sicut alias fit? Sed acriter repugnat Lugo cit. quem vide.

508. III. Contra per errorem hodie recitavi officium de Sancto vel festo, quod deberet recitari altero die; eo die proprio quid agam? Resp. Tamb. cit. n. 10. et Quintanadvenas tr. 7. singulari 10. privatim recita eo die officium, quod recitaretur, si eo die illud festum non esset, puta de feria, simplici translato, privilegiato; quia Sancto illi vel festo jam est satisfactum et nimis inusitatum est, de eodem sancto dici officium bis. Contra eodem die proprio debere te iterum orare

illius Sancti officium, acriter propugnat Lugo cit. dub. 8. n. 13. post Villalobos et longe probabilius censet Gobat n. 640. Ratio est: quia error tuus privatus et inadvertentia, etsi inculpabilis, non facit tibi jus invertendi rubricas. Accipe casum particularius et applica ad similes: hodie 5. Aug. quo deberet celebrari festum B. V. M. ad Nives per errorem dixi Officium de Transfiguratione celebrandum postridie, quid faciam cras? Secundum Tamb. relinques officium Transfigurationis jam persolutum et cras orabis de B. V. ad Nives. At secundum Lugo debes cras iterum orare de Transfiguratione et sequenti die septimo vel alio non impedito de B. V. M. ad Nives. Quod et mihi magis placet ob rationem datam et multa inconvenientia, quae ex opposito deducit Lugo.

509. IV. Ego hodie per errorem recitavi Vesperas, immo more solito et licito etiam Matutinum non rectum, diversum scilicet ab eo, quod cras occurrit v. g. de feria, cum esset recitandum de festo semiduplici vel duplici; agnito errore cras vel hodie adhuc, quid faciam? Resp. laudabile et optabile esset, repetere de novo, cras scilicet Matutinum, hodie vero si tempus supersit etiam Vesperas; attamen ad id minime obligaberis: nam discrete te liberant Sanch. saepe cit. lib. 7. consil. c. 2. dub. 41. n. 2, Tamb. alii mox citandi, quia nimirum excusat te bona fides et eo maxime, quod pensum quoad substantiam et aequivalentem quantitatem jam persolveris. Quid ergo? Certe Caramuel theol. reg. disp. 110. n. 1403. obligat te sub mortali pergere in erronee incepto officio, si nolis priora repetere, quia alioquin conflabis officium, quale non reperitur in toto breviario. Sed apage cum obligatione mortali ad continuandum errorem. Eam tamen continuationem licere, sibi non displicere significant Quintanadvenas cit. et Gobat n. 642, quandoquidem raro mutatio officii unius in aliud ob rationabilem causam (qualis in proposito esset metus peccati gravis ex opinione Caramuel) esse potest licita. At simpliciter posse et sub veniali debere prosequi cras reliquas horas de officio proprio occurrente, rectius docent Lugo cit. n. 21, Pellizarius, Quintanadvenas, Leander cum Tamb. cit. n. 31, Gobat ib. Ratio est: quia et error deprehensus corrigendus est, ac etiam possidet jus officiii hujus diei, et non alterius a te erronee inchoati. Qui ergo non potest facere totum eo modo quo deberet, debet saltem facere eo modo, quo potest. Monet tamen provide Gob. eod. n. 643, si advertas errorem hodie post primas Vesperas, subjicias illis saltem antiphonas, versus et collectam festi, de quo erat secundum rubricas recitandum; idem facias post Laudes erronee dictas; quin etiam si primum post secundas Vesperas venias in notitiam erroris, etiam hoc ipsum praestabis dicesque Completorium conveniens huic diei, judice Cardinali de Lugo loc. cit.

510. V. Ego debens officium recitare more Romano de feria v. g., sed cras futurus sum Salisburgi, ubi celebratur festum S. Virgilii vel Ruperti proprium, possumne hodie vesperi adhuc existens extra territorium recitare primas Vesperas, Completorium et Matutinum de illo festo? Resp. Tamb. cit. n. 25. satis probabile judicante Gobat n. 644, potes: cum enim cras futurus sis Salisburgi, poteris, etsi non tenearis, te illi Ecclesiae reddere conformem in officio divino. Cum ergo officium hoc

vespertinum sit pars officii crastini, non est inconveniens, posse te illud anticipare hodie, tanquam pertinens ad officium crastinum. At quid, si hodie jam dixissem Matutinum de feria, quando cras venio Salisburgum, rectiusne prosequar Horas de feria, an assumam Horas de Sancto? Resp. Potes utrumque judice eodem Tambur.; nam prosequendo Horas de feria conformas te officio legitime incepto, assumendo Horas de Sancto reddis te conformem loco, in quo degis. Quidnam autem sit melius, ego ignoro, elige quo magis inclinat devotio, putarem tamen prius esse melius.

511. VI. Plures tandem possunt esse casus, in quibus necessarium est jungere partes diversorum officiorum: 1. Si hodie vesperi dixisti Matutinum et Laudes de feria secundum rubricas communes, at vero cras mane accipias Beneficium, quod habet officium duplex de festo speciali v. g. patrono, teneberis reliquas Horas omnes dicere de illo duplici. Lugo cit. n. 20. 2. Idem se non semel debuisse facere testatur Lugo ib., quando scilicet vesperi in uno collegio, e quo discessurus erat, dixerat Matutinum feriale, at sequenti die venit ad aliud collegium ibi permansurus, ubi celebrabatur festum dedicationis, reliquas Horas nondum recitatas dixit de Dedicatione. 3. Item si hodie persolvisti Matutinum juxta ritum Romanum, cras mane fias Carthusianus v. g. aut ecclesiae graecae, cras recitabis reliqua ex formula Carthusiana vel graeca. 4. Si habeas diversa beneficia in diversis locis vicinis et contingat te celebrare Vesperas in loco unius et altero die divina peragere in loco alterius, ubi celebratur festum diversum, utique debebis psallere Vesperas pridianas publice juxta morem loci, itemque Completorium, si publice dicendum sit. Reliquas autem Horas poteris, at non teneberis orare juxta ritum alterius beneficii, ubi cras mane serviturus es. Gob. n. 642. apud quem vide plura.

512. § III. *Ordinate dicendae horae.* Ordinate dicendae sunt horae quoad seriem earum constitutam, ut scilicet non transponantur horae, posteriorem praeponendo priori vel ejusdem horae partem posteriorem praeponendo anteriori. Idque publice in choro sub mortali, teste nostro Marchant.; at extra chorum et privatim solum sub veniali, secluso contemptu vel scandalo, secundum communem, quidquid Vasq. de beneficiis c. 4. § 1. a. 1. mortalem constituat, quando illa inversio fit saepe. At certe secluso contemptu hunc rigorem nulla lex vel consuetudo vel ratio indicat, cum talis ordinis inversio nec gravem contineat deformitatem nec de substantia officii divini quidquam imminuat. Dico igitur:

513. I. Venialiter ergo tantum delinquit qui horas integras transponit v. g. horas minores recitando ante Matutinum absque omni causa, secundum communissimam DD. ob rationem datam. Quin etiam si unius horae partes v. g. psalmos confundat inter se, mutando solum ordinem prioritatis et posterioritatis, vix delinquet plus quam venialiter. Palaus apud Gob. n. 655. At vero si sic confundet partes diversarum horarum, miscendo psalmos vel partes unius horae cum alterius, poterit facile contingere, ut faciat aliud officium, quale non fit in breviario sicque mortaliter delinqueret. Sed credo, rarum fore tam stultum.

II. Ob rationabilem causam quamcumque integras horas transponere, 514.
omni culpa vacabit, ob regulam datam supra § 2. E. gr. clericus vel Religiosus etiam culpabiliter prius non dicto vel neglecto Matutino postea vocatus ad Primam aut quacumque causa tardius veniens ad chorum, hora una jam finita licite et laudabiliter pergit cum choro, horam nondum dictam postea repetiturus. Item non habens ad manum breviarium in itinere, sed diurnale tantum, sine omni culpae scrupulo recitabit interim horas minores, postea domi vel in hospitio recitaturus Matutinum ejusdem diei: quia illa breviarii carentia est causa sufficiens ejusmodi transpositionis. Idemque est si nondum dicto Matutino vel horis prioribus rogaris ab aliquo, ut cum eo recites horas minores vel Vesperas, siquidem sit alicujus auctoritatis, Less. l. 2. de just. c. 27. n. 8, Amicus, Bonartius apud Gob. consentientem n. 644. Idemque si expectas majorem commoditatem postea recitandi horas priores, cum socio, sicut et tuto pergis in Vesperis jam coeptis, si tunc recorderis, te nondum dixisse Nonam v. g. Et ita in similibus. Gob. cit. n. 664.

III. Ob similem rationabilem causam etiam partes horarum 515.
transponere culpa vacabit, ex. g. serius veniens ad chorum vides tuos fratres chorales jam esse seu parum seu multum progressos in aliqua hora, licite et laudabiliter pergis statim cum choro, postea partem omissam repetiturus, et longe laudabilius, quam si volens prius supplere, interim chorum obsequio tuae vocis defraudes, Nav., Toletus, Sa, alii cum Laym. l. 4. tr. 1. c. 5. n. 7. Idem si in itinere vel alias breviarium ad manum non est, habes autem diurnale continens psalterium et Matutinas dispositas, licite recitas nocturnum vel nocturnorum psalmos cum antiphonis ac etiam ceteris horis sequentibus, lectiones lecturus postea domi in diversorio. Ex comm. Laym., Tamb., Bonartius, Gob. ll. cc. Idemque est, si commemoratio, propriae lectiones de festo vel quid simile ad manum non est. Item si nocturnum unum aut psalmos per inadvertentiam transiliisti, si commemorationem, nonam lectionem vel quid simile omisisti et solum post Laudes observes errorem, satis est, si post Primam v. g. quam jam incipis, suppleas defectum. Communis apud eosdem.

IV. Qui absque ulla ratione incipit officium sequentis diei, nondum 516.
finito officio praecedentis, v. g. nondum dictis Vesperis et Completorio, orat Matutinum in crastinum, venialiter delinquit secundum Suar. l. 4. de orat. c. 24, Palaum, Bonartium, alios communiter, sed certe absque ratione convincente; posse tamen facillime reperiri causam excusantem sive sufficientem, recte monet Gobat n. 666. v. g. si modo habeas socium, si prius recitatis Vesperis et Completorio, timeas tibi lucem diei defuturam pro Matutino. At quid de recitantibus Matutinum post Missam primum absque rationabili causa? Certe Azor. p. 1. l. 10. c. 8. testatur, omnes ad unum theologos et canonistas priores Dominico Soto, talem damnasse peccati mortalis; at cum eodem Soto et post ipsum plerique absolvunt a mortali et permulti etiam a veniali, per se loquendo, cum Suar. cit. n. 6. nisi ita sero sacrifices, ut si velis post Sacrum recitare Matutinum, inchoabis elapso jam tempore ordinario, scilicet antemeridiano. Sed de hoc ex professo agetur, et nos dicemus in materia de sacrificio Missae.

517. § IV. *Continue singulae.* I. Horae canonicae singulae recitandae sunt continue, ut scilicet una coepta dicatur usque ad finem continenter absque notabili interruptione vel interpositione, uti praecipiunt ss. canones et in concilio Basileensi sess. 22. cap. qualiter horae, ut proinde omnium consensu peccet, qui absque omni causa rationabili unam horam notabiliter interrumpit (nam parum pro nihilo reputatur): nam sic unitas et forma orationis ab Ecclesia instituta dissolvitur, estque species irreverentiae erga Deum, coeptum cum Deo colloquium (et quidem ministrum ex officio ab Ecclesia ad id specialiter deputatum) non necessaria et impertinente actione, locutione, cessatione interrumpere notabiliter, quod homo a servo vix toleraret, tantoque gravior culpa erit, quo diuturnior est interruptio et actio interposita vanior vel turpior. Atque adeo si valde notabilis et diuturna sit interruptio absque ulla rationabili causa, mortale censent cum obligatione repetendi priorem partem abrumptam, graves DD. Navar. de orat. c. 16. n. 75, Medina qu. 16. de orat. a. 3, Azor. cit. cap. 8. q. 5, Vasq. supra Marchant cit. tr. 3. sect. 5. q. 4. Sed certe nulla lex naturalis vel ecclesiastica prohibet tam severe istam interruptionem nisi forte adeo saepe, consuetudinarie et enormiter fieret, ut gravem deformitatem, neglectum et contemptum in re divina involveret, quod certe rarum erit. Dico ergo:

518. II. Per se veniale tantum est, horam canonicam coeptam absque omni rationabili causa interrumpere etiam notabiliter per multas horas. Ita commun. DD. Suarez l. c., Sanch. l. 7. consil. moral. c. 2. dub. 19, Less. l. 2. de just. c. 37. n. 57, Laym. cit. l. 4. tr. 1. c. 5, Tannerus aliisque cit., Diana p. 2. tr. 12. res. 3, Tamb. l. 2. decal. c. 5. § 3. n. 12. sic statuens: Quaecumque interruptio sive extra chorum sive intra (praescindendo a scandalo), dummodo continuatio fiat intra eundem diem, peccatum mortale nequaquam attingit. Itaque qui unum nocturnum vel etiam unum duntaxat psalmum hoc mane recitat vel recitavit pridie vesperi, si postea antequam expiret tempus praescriptum recitandi, nempe media nox sequens, recitat, quod recitandum superest, non erit culpae mortalis reus. Sic ille liberaliter. Ratio est: quia jam intra latitudinem temporis praescripti totum officium persolvitur, et ex alia parte in hoc non apparet irreverentia gravis. Quia cum quilibet psalmus v. g. contineat perfectam orationem et laudem Dei neque habeat necessariam connexionem cum consequentibus, sed tantum accidentalem ex ordinatione Ecclesiae, hinc qui horam etiam diuturno tempore interrumpit, tamen revera implet rem praeceptam quoad substantiam tam in materia quam forma substantiali, ut supponitur, etsi in accidentali modo continuationis non servato peccet contra ordinationem Ecclesiae, tamen in re non adeo magna non plus quam venialiter.

519. III. Accedente autem aliqua rationabili causa necessitatis vel utilitatis, caritatis, etiam affabilitatis erga proximum, etiam levis culpa facile vitabitur in interruptione non nimia alicujus horae, Deo O. M. humanis moribus ita per suam bonitatem indulgente, quod certe non indulgeret superbus quilibet humanus princeps, ait Tambur. cit. n. 12; ut si negotium quodcumque utile interveniat v. g. Confessionem alicujus audiendi, infirmo succurrendi, amicum salutandi vel alloquendi, respon-

dendi, si quid interim facias ad tollendam distractionem aut aliquid te interius faciat inquietum seu sollicitum, et ideo aliquid breviter notes in charta vel mandes famulo, ut ex Suarez etiam superius notatum. Item si in confessionali expectes otiose poenitentes, quidni interea licite inchoes Matutinum, esto minime dubius, te aliquoties interpellatum iri, ait Gob. n. 617. Ais: quando ego sic interrumpo seu justa seu nulla causa, statuo firmiter postea resumere de novo; quid si postea non repetam denuo? Certe Navar., Azorius, Reginaldus damnabunt te noxae letalis in materia sufficiente, ac certe immerito. Venialis tantum culpae damnant te recte Sanchez, Lessius, Layman ac alii communiter. Nam mutatio meri propositi in re per se non obligante graviter nunquam est per se mortaliter mala, ut liquet innumeris instantiis et exemplis in omni genere virtutum et vitiorum; cur ergo sit in proposito? interim, mi bone vir, sive tale propositum praemiseris sive non sive absque justa causa sive ex justa causa et alioquin sine dubio excusante a peccato facta sit notabilis interruptio, omnino decens est, ut de novo inchoetur, aut ille Nocturnus, in quo facta est, aut saltem psalmus vel lectio, quem vel quam interrupisti, ut provide monent Nav. cit. cap. 16. n. 7, Laym. c. 5. n. 7, Gob. n. 670.

520. IV. Apud omnes autem in confesso est, semper licitum esse separare Matutinum a Laudibus, neque ad id requiri ullam peculiarem causam honestam, ut contra Azorium habet communis DD. Sanchez cit. dub. 20, Tanner, Laym. alii passim. Etenim haec separatio olim erat frequentissima et quasi ordinaria et distinctum initium Laudum indicat, neque ulla nova lex vel consuetudo contraria interea id vetuit: dummodo tamen ad finem Matutini addatur collecta diei * cum Pater noster, prout novissime decrevit s. Congregatio * et ad initium Laudum praemittatur Pater noster et Ave Maria, prout fit et speciali rubrica praescribitur in nocte sanctissima Nativitatis Christi, ut cum aliis monent Diana p. 5. tr. 14. res. 48. et Gavantus in rubricis breviarii, sect. 4. c. 3; at certe id solum ex pia consuetudine, nam de nulla lege obligante constat. Quare utrumque negat Azorius; primum vero etiam Sanchez, Bonacina, alii multi. Denique etiam separationem unius nocturni ab altero, etiam absque causa, nullam continere culpam censet Lezana t. 1. c. 12. n. 16; saltem non plus quam venialem, communis est sensus DD. Navar., Azorius, Reginald. alii passim. Nec exigitur gravis ratio ad tollendam omnem culpam ejusmodi separationis per dimidiam circiter horam, et postea dicturus alium nocturnum non praemittis necessario Pater et Ave, ut contra Reginaldum bene docet Azorius cit. c. 8. q. 4. Et universim ejusmodi separationem partis Matutini a reliquis non excedere culpam venialem, etiamsi fiat per 3 fere horas, dummodo intra unum diem naturalem recitetur totum breviarium, censet Quintanadvenas cit. tr. 8. singulari 2. apud Gob. n. 672. non repugnantem. Dices tandem: Ego quidem ejusmodi voluntariam interruptionem horarum pro posse caveo et horreo; at somni molestia me subinde cogit interrumpere. De hac ita scribit Sanchez saepe cit. l. 7. c. 2. dub. 37: Qui vexatur a somnolentia, ut pronuntiet horas suas vel audiat Sacrum ea attentione, quod saltem videt, quod non omittit dicere vel audire aliquod verbum, licet propter gravitatem vel molestiam

somni non attendat ad significationem vel aliam meditationem, non peccat saltem mortaliter, quia sic habet attentionem necessariam. Secus si dormiat per notabilem partem horae, aut si recumbat in lecto ad recitandum eo tempore et in circumstantiis, ut probabiliter attenta fragilitate sua et dormiendi consuetudine credere possit, se dormiturum et omissurum id, ad quod tenetur; ratio, quia exposuit se probabilissimo omittendi periculo. Sic ex Nav., Sanch.

§ V. *Tempestive* recitandae sunt horae, sic ut omnes absolvantur intra praefinitum tempus et singulae dicantur suo statuto tempore. Quare duplex hic tempus considerandum est, totius officii inchoandi et finiendi, et singularum Horarum recitandarum, ac deinde breviter de circumstantiis loci et situs seu habitus corporis.

I. *Tempus totius officii divini*

521. I. A Matutino usque ad Completorium absolvendi ex primaeva institutione et antiquissima consuetudine incipit a media nocte praecedenti usque ad mediam noctem sequentis diei; attamen ex receptissima jam consuetudine, cuilibet fas est Matutinum cum Laudibus dicere pridie vesperi juxta communissimam DD., D. Thom. mox citandus, Azorius supr. Suarez l. 4. c. 17. n. 14, Lessius l. 2. de just. cap. 37. n. 79, Laym. cit. cap. 3. n. 7. alii passim omnes, idque factitant sine scrupulo passim piissimi sacerdotes, etiam saeculares, nedum Religiosi privilegiati. Rationem hujus consuetudinis congruam reddit D. Thomas Quodlib. 5. c. 28: Quia solemnitas diei sequentis a Vesperis incipit, ideo merito usus obtinuit, ut post publicum officium, Vesperas et Completorium a meridie ordinarie in ecclesiis jam persolutum ante horam quartam, deinceps preces nocturnas inchoare liceat. Sic s. Doctor.

522. II. At quanam hora praecedentis diei fas est Matutinum inchoare et dicere? Certum videtur apud omnes, tam aestate, quam hieme fas esse incipere ab hora quarta, prout indicavit D. Thomas, eo quod Vesperae et Completorium (a quibus incipit solemnitas sequentis diei) jam persoluta sint. Imo hieme, quando circa horam quartam sol jam occumbere incipit, etiam licite aliquando anticipari Matutinum sequentis diei, ex communi notat Laym. loc. c. At quanto tempore etiam liceat anticipare, varie sentiunt varii. Escobar tr. 5. exam. 7. n. 60. determinat, mortale esse incipere hora 2. post meridiem, veniale media tertia citra justam causam, nullum hora tertia, consentiente Bonartio quoad tertiam et a fortiori consentiunt sequentes. Quintanadvenas singularium tr. 8. singulari 2. testatur, certum esse, non peccare mortaliter, qui incipit statim hora secunda post meridiem, idque a mortali etiam excusant Sanch. cit. dub. 37, Tamb. l. 2. decal. c. 6. § 5. n. 2. et Ledesma et Fabrum, Molfesium citans Diana p. 4. tr. 4. res. 5. Idque etiam a veniali excusat, plures recentiores allegans Leander disp. 4. q. 93. et probabile censet Tambur. cit., consentiente a fortiori nostro Josepho Angles, qui permittit in hieme incipere tribus horis ante occasum solis, occidit autem sol in nostris partibus in hiberno solstitio, quarta hora post meridiem. Tandem quidam apud Tambur. cit.

n. 3. merito repugnantem, putat posse inchoari statim post meridiem. Circa has varias opiniones

III. Placet judicium Gob. n. 680. ita statuentis: tempore hiberno, 523.
id est ab aequinoctio autumnali usque ad vernum licitum est incipere Matutinum ab hora tertia, etsi nulla adsit rationabilis causa: nam sol tunc jam est propinquior occasui, quam meridiei in aestate. Sanch. aliique citati, etiam Tannerus t. 3. d. 5. q. 1. n. 165. Tempore vero aestivo, id est ab aequinoctio verno usque ad autumnale quaelibet rationabilis causa sufficit ad licite inchoandum eadem hora tertia: cum enim tanta auctoritas probet, vel nullum vel solum veniale peccatum admitti tunc recitando, quaelibet causa non imprudens, adeoque major commoditas tollet omne peccatum coram Deo, praesertim cum videatur patrocinari consuetudo. Sic Gob. ibi: et paulo supra n. 679. probabilem censet sententiam Sanchez et aliorum, non esse mortale incipere hora secunda propter tantam auctoritatem et concludit: nec dubitarem sequi pridie festi, quo essent mihi excipiendae Confessiones ab hora tertia usque ad coenam, ait ipse; multo magis si usque in noctem seram; idemque esto judicium de alia similiter causa properandi cum oratione. * Juxta s. Congreg. declarationem perinde est, utrum hora pro Matutino incipiendo taxetur juxta horarium naturale seu locale vel publice constitutum. *

IV. Tempus tandem praefinitum implendi totum officium divinum 524.
diei est media nox sequens, quo tempore transeunte cessat obligatio illius diei officii recitandi et seu culpabiliter seu inculpabiliter omissi repetendi, secundum omnes: cum officium cujusque diei sit suo diei alligatum. Gob. hic n. 691. et seq. refert ac optime late refutat inauditam hactenus opinionem Leandri, non improbabile, sed probabilissimum esse, quod praeceptum recitandi horas impleat, qui incipit hodiernum officium recitare paulo ante mediam noctem diei sequentis, puta medio duodecimae, si ipsum sine interruptione prosequatur post mediam noctem, eo potissimum fundamento, quod omnes horae sequentes efficiant unum totum integrale cum Matutino jam tempore habili incepto et forte jam absoluto; si ergo pergatur in horis sequentibus, poterunt omnes dici inchoatae non post duodecimam, sed medio duodecimae una cum Matutino continuo tunc inchoata. Et cur non etiam qui feria quinta sero paulo ante mediam noctem incepit coenam carnium, poterit post mediam noctem continuare, eo quod reliquae comestiones carnis cum praecedentibus tempore licito inchoatis, multo magis faciant unam moraliter coenam, quam horae reliquae cum Matutino tempore habili inchoato? Certe si ista sententia probabilis sit, probabilis etiam censeri debet illa alia sententia tradita a Caramuele theol. regul. d. 114. a. 2. at damnata sub Alexandro VII.: Unico Officio potest quis satisfacere duplici praecepto pro die praesenti et crastino.

II. *Tempora singularum horarum.*

I. Tempora statuta singulis horis persolvendis ex primaeva in- 525.
stitutione sunt illa, quae ipsis nominibus horarum praeferuntur, scilicet recitentur Matutinum circa mediam noctem, Laudes sub auroram, Prima

ad ortum solis, Tertia tempore medio inter ortum solis et meridiem, quod in aequinoctio est circa nostram horam nonam, Sexta in ipso meridie, Nona tempore medio inter meridiem et solis occasum, Vesperae ad solis occasum, Completorium sub crepusculum nocturnum; prout etiam indicant singularum horarum hymni et inter alios declarat Laym. cit. l. 4. tr. 1. c. 3. Verum haec originaria distributio ob humanam fragilitatem et occupationem multiplicem quoad omnia dudum servari desiit etiam in recitatione publica. Laudatissime tamen servabis in recitatione privata.

526. II. Publice in choro servanda sunt tempora consueta ecclesiarum, etiam sub mortali. Et quamvis consensu omnium DD. optimum et utilissimum sit etiam in privata recitatione, quantum fieri potest, ad unguem observare tempora statuta ab Ecclesia, quia privata recitatio semper ordinem quemdam ad publicum officium retinet, ut nimirum non solum idem officium, quod in choro, sed etiam eodem tempore, quo in choro privatim recitetur, id tamen necessarium non est, sed ad omne peccatum vitandum sufficit Matutinum (de quo supra) cum horis moribus esse recitatum ante prandium seu meridiem, excepta Sexta et Nona, quae juxta primaevam institutionem licite circa vel paulo post meridiem recitantur; Vesperas et Completorium longius post meridiem saltem circa occasum solis aut crepusculum nocturnum respective, excepto tempore quadragesimali a Sabbato primae Dominicae, quo etiam privatim fas est dicere Vesperas ante prandium, non tamen necesse ex obligatione, nam rubrica, si quid continet praeceptum, tangit solum chorum. Bonartius, Escobar, Gob. n. 686.

527. III. Tempora statuta singulis horis in privata recitatione non servare etiam notabiliter et absque ulla causa, non est mortale secundum communissimam sententiam DD. adeo, ut mortale peccatum certo evitetur, dummodo totum officium quocumque diei tempore recitatum absolutum sit ante medium noctis sequentis, secluso tamen scandalo et contemptu, utique mortali. Merito autem (judice Marchant) praesumeretur contemptus saltem interpretativus, si quis ordinaria et consuetudinaria insolentia quasi semper ita mutaret tempora horarum susque deque pro libitu absque ulla causa: talis enim omnino censeretur vilipendere ordinationem sanctissimam Ecclesiae et institutionem divini officii, ideoque tandem a mortali non excusandus. Communi tamen etiam consensu DD. veniale crassum est, absque ulla rationabili causa tempora statuta transgredi notabiliter eoque gravius, quo longius a praefinito tempore receditur, uti notant Navarrus, Laym. cit. alii, ut si ex mera desidia Matutinum, Primam horasque minores differas usque post meridiem aut pejus in seram noctem, aut contra absque rationabili causa Vesperas vel Complerorium recites ante meridiem, nec tamen tunc teneberis postea repetere post prandium. Bonacina de horis canonicis q. 3. n. 6, Lugo d. 16. de Eucharist. n. 10, Gob. n. 682: neque enim Ecclesia obligat ad eandem horam bis in die. De his mox iterum aliquid.

528. IV. Quando occurrit justa et rationabilis causa quaecumque, ob quam horae statis temporibus recitare commode nequeant, licitum omnino erit pro libitu transferre, semper tamen consultius anticipando, quam

differendo nimirum, juxta notum illud Hugonis de S. Victore: Ante horam orare providentiae est, post horam negligentiae, in hora obedientiae. Sic toto die studiis aliisve occupationibus necessariis occupandus licite omnes horas minores summo mane persolvit, ob majorem tunc quietem et collectionem; aut si occupatio nimium duratura vel fatigatura praevideatur, etiam Vesperas adjungere licebit, non tamen Completorium, ut habetur Dec. l. 3. t. 41. c. 1., nisi major necessitas (certe vix contingens) urgeat. Quin universaliter Bonartius apud Gob. n. 681. testatur, quod quaelibet causa honesta vel utilis, uti est major devotio, major commoditas studendi, excuset a veniali dicentem mane uno tractu a Prima ad Nonam inclusive. Pro majori tamen securitate PP. Societatis fruuntur privilegio apostolico expresso his verbis: Ratione itineris aut alterius occupationis, quando creditur, quod cum majori devotione dicetur divinum officium, potest illud a nostris recitari mane totum usque ad Completorium.

529. At quid, si praevideam, me in aliquo convivio tam large bibiturum, ut non sim idoneus mansurus ad Vesperas et Completorium persolvendum, possumne, an etiam debeo persolvere antequam adeam illud periculosum epulum? Casum hunc proponit et resolvit Laym. cit. de canonico confitente se frequenter ad convivia invitari et cum saepius expertus sit, se postea ineptum reddi ad dicendas Vesperas et Completorium, solere anticipare ante meridiem. Resp. Layman, hoc quidem nunquam suadendum esse nec permittendum per se loquendo, cum omnino deceat clericos in conviviis, etiam honestis et necessariis ita moderate se gerere, ut saltem officio unius quadrantis satisfacere possint; posito tamen, talem convivia honesta vitare non posse et saepius expertum contra intentum et propositum tamen ineptum factum, Vesperas omisisse, etsi non mutato tali proposito absolvendum esse, cum solum sit peccatum veniale, eaque consuetudo permitti poterit, cum ex duobus malis minus sit eligendum, quando utrumque vitari non potest.

III. *Locus dicendis horis.*

530. Officium publicum dicendum est in ecclesia ex stricto praecepto, concernente ecclesias cathedrales, collegiatas et regulares. Patet ex recepta et universali consuetudine et Clem. l. 3. t. 14. c. 1. Quosnam autem concernat obligatio recitandi in choro et ecclesia satis dixi sect. 2. § 2. Pro privata recitatione horarum aptus est quivis locus honestus, juxta illud psalmi 102: In omni loco dominationis ejus benedic anima mea Domino; modo non sit expositus distractionibus seu in quo non impediatur attentio saltem externa, secundum omnes, ac etiam interna, secundum communiorem, juxta dicta de attentione requisita. Quinimmo (contra Sot., Nav., Bonac., Palao, alios) a peccato etiam veniali excusant Sanch. cit. l. 7. c. 2. dub. 44, Angle., Trullenchus, Caramuel, alii apud Dian. p. 10. tr. 11. res. 33. illum, qui in locis immundis naturam exonerando haerens huic sanctae actioni vacat. De quo Tamb. l. 2. decal. c. 5. § 7. n. 2. sic loquitur: Si locus ejusmodi sordidus sine delectu eligatur ad horas recitandas aliasve preces, cum potest mundior eligi, aliquam irreverentiam committi probabile est. At

si semel casu vel ex aliqua occasione in loco immundo reperiaris, orato libenter: quia etiam in loco sordido orare est melius, quam otiosum esse. Molfesius refert quendam, qui in locis immundis orabat officium, in iisdem post mortem luisse poenas; merito, is enim non ex amore non cessandi a Dei laudibus in quocumque loco, sed fortasse temere et sine delectu cum alibi facile potuisset, in locis sordidis sacrum pensum persolvebat. Sic Tamb. consentiente Gob. et me.

IV. *Situs seu habitus recitantis horas.*

531. I. In choro et publica recitatione divini officii servandus est situs et habitus corporis stando, genuflectendo, sedendo, praescriptus in rubricis; is tamen ipse non ex obligatione sub peccato, sed tantum gratia majoris devotionis et solemnitatis. Nav. de orat. c. 4, Zerola V. horae n. 4, Suarez l. 3. de orat. n. 28. et Herincx cit. q. 3. n. 29. II. Extra chorum privata recitatione optimum et laudabilissimum est, se accommodare consuetudini chori, pro diversis officii divini partibus stando, genuflectendo vel etiam devote sedendo, prout hortatur D. Bonaventura speculi p. 2. c. 10. III. Universaliter autem in horis divinis praestat orare stando, quam genuflectendo ob antiquissimum Ecclesiae et Sanctorum, nominatim SS. P. nostri Francisci exemplum, late ostendit Jacobus Alvarez de Paz. de orat. lib. 1. p. 2. c. 6.

IV. Sed horum omnium nulla obligatio. Tu serva situm et habitum corporis privatim, qui tuae devotioni aut publicae coram aliis aedificationi magis deservit; satisfacis enim obligationi sive genuflectendo sive stando sive sedendo sive ambulando honeste persolvas sacrum pensum, ut omnes consentiunt, quamquam Tamb. supra observet, posse delinqui venialiter per situm, quando est immodesta corporis compositio. Situm jacentis ob indecentiam et periculum indormitionis jam supra reprobavit Lessius, nec scio quis probare possit, nisi in infirmis.

Caput III.

De causis excusantibus ab horis.

Summarium.

532—536. Quando censeatur impotentia v. g. ex oblivione, carentia breviarii, caecitate vel metu, excusans a recitatione horarum?
537—542. Quando excuset infirmitas et
543. Quando caritas sui vel proximi ac
544—546. Quando occupatio gravis?

547. An liceat sponte assumere occupationem cum recitatione horarum incompossibilem?
548—551. Quisnam possit valide et licite dispensare ab officio can.?
552—555. An impeditus statis horis teneatur officium can. anticipare vel postea supplere?
556—560. An ob impedimentum non potens dicere totum, teneatur ad partem, quam potest?
561—565. An ob caecitatem vel aliam causam non potens recitare solus, potens autem cum socio, teneatur adhibere socium?
566. An potens dicere horas teneatur aliquid aliud orare, orantem audire vel alium substituere?

Resolutio VII. *Causae excusantes a recitatione horarum canonicarum,* 532.
ut licite omitti possint et quandoque debeant, convenienter reducuntur ad 4 capita: Impotentia, infirmitas, caritas seu occupatio gravis, dispensatio legitima seu privilegium. Numerant aliqui etiam metum, sed certe comprehenditur sub impotentia morali. Ita in re omnes. Agimus autem de causis excusantibus ad privatam omissionem horarum; nam quoad recitationem publicam in choro, tres causae excusantes memorantur a Bonifacio VIII. nimirum *infirmitas corporalis, necessitas, utilitas Ecclesiae.* De qua re rarae praxis videri possunt late DD. citandi.

§ I. *Impotentia* quaecumque physica vel moralis recitandi officium divinum excusans generatim comprehendit etiam alias causas excusantes, scilicet infirmitatem et occupationem gravem: eatenus enim hae excusant a recitatione, quatenus hominem physice vel moraliter impotentem reddunt ad recitandum, speciali tamen titulo impotentiae excusant sequentia.

I. Inculpata *oblivio* unius vel plurium horarum (totius enim officii 533.
moraliter non potest dari inculpata oblivio). Quo etiam spectat inculpata ignorantia obligationis, legendi litteras ac recitandi breviarium, qua pueros ad beneficia assumptos non raro laborare contingit, immo et alios. Peccant quidem graviter, qui nescientes legere suscipiunt sacrum Ordinem vel Beneficium vel profitentur Religionem choro adstrictam, nisi spes sit, quamprimum fore, ut legere sciant, quia tunc deciperetur Ecclesia vel Religio in re gravi, ut supra sect. 2. § 2. dictum fuit; ac postea jam constituti in Sacris vel professi non peccabunt officium non recitando, quamdiu inculpate ignorant legere et recitare, cum ad impossibile nemo teneatur; quodsi tamen talis beneficium obtineat, quod datur propter officium, aut officium quamprimum addiscere aut beneficium dimittere obligabitur, secundum omnes. Unde Tancredus apud Tambur. cit. c. 5. § 1. n. 18. quemdam, qui totum fere diem insumebat in recitando officio, illud mutilando, deturpando propter summam inscitiam et asininam ruditatem ac incapacitatem liberavit ab onere recitandi officium, tanquam impotentem; tamen ad dimittendum beneficium merito condemnavit, quod nimirum cum talibus semper faciendum est, excepto casu, quo haec tria concurrant, 1. quod ipse sic ignarus non fuerit in culpa in sua ordinatione, 2. quod non habeat aliunde quo vivat, 3. quod statum illum non assumpserit, nisi spe illius beneficii. Sic ex communi

II. Inculpata *carentia breviarii,* puta qui in itinere perdidit, cui 534.
furto sublatum, utique excusatur, quamdiu inculpabiliter breviario caret a recitandis illis, quae sine breviario recitare non potest; utique non

ab illis, quae vel potest recitare ex diurnali habito vel quae memoriter tenet, ut mox in simili iterum dicam de caeco. Quodsi quis breviarium sponte abjecit vel alias breviario culpabiliter caret, tamdiu quidem peccato mortali omissionis horarum obnoxius manet, quamdiu de culpa commissa non paenitet, nec voluntatem satisfaciendi suo officio concipit; at postquam paenituit et propositum satisfaciendi quam primum poterit concepit, omissio divini officii deinceps non imputabitur ad peccatum, quamdiu aliud Breviarium acquirere non poterit: quia tunc omissio cessabit esse voluntaria tam in se quam in sua causa. Ita omnes passim. Audi casum apud Caramuel theol. regul. d. 117. dub. 2: Quidam ingressus navim commoditatis causa, tulit secum diurnale (in quo tamen continebatur etiam psalterium dispositum per hebdomadam) consentiens Thomae Sanch. l. 17. cons. mor. c. 2. dub. 51. n. 1. asserenti, legentem ea, quae continentur in tali diurnali, officio divino satisfacere. Postquam solverat a portu, mutavit sententiam, secutus juniorem Joan. Sanch. select. disp. 15. n. 2. asserentem, in diurnali non contineri integrum officium, ac proinde carentem breviario, etsi diurnale habeat, non teneri legere officium sicque non legit; quaeritur, an peccet. Resp. Caramuel, non peccare, tametsi ne verbulum recitet de Matutino, eo quod liceat mutare et pro libito sequi sententias utrimque probabiles, ut sunt in proposito. Sed late et optime refutat Gobat n. 692; ad fundamentum resp. necessaria distinctione: licet mutare et pro libito sequi opiniones utrimque probabiles, si ex ea mutatione non sequatur elusio certi praecepti, concedo; si sequatur, ut in proposito, negatur, utpote falsissimum. Vide tr. 1. decal. cap. 1. n. 35. et obvios quosque de conscientia et opinione probabili.

535. III. *Caecitas* utique excusat a legendo, at certe non a dicendo divino officio quantum quis memoriter dicere novit, dummodo magnam vel majorem partem officii memoriter teneat, juxta generatim dicenda § ul. dub. 2. Ita communis DD. Nav. c. 11. de orat. n. 16, Philiarcus, Azorius, Suarez, Sanchez, Layman, Tamb., Gob. et alii passim, etsi de hac obligatione dubitent Sotus et alii apud Sanch. l. 7. consil. mor. c. 2. dub. 46, et absolute eximat caecum, etsi memoriter teneat breviarium Toletus l. 2. c. 14. Sed immerito, quandoquidem lex haec non pendet ab oculis, sed a potentia morali recitandi. Et quis excuset carentem quidem libro, at tenentem omnia memoriter? Quin Sanch. cit. dub. 47. absolute docet, paucos, qui diu recitarunt breviarium ob caecitatem excusari in totum ab officio divino, eo quod tales plerique teneant memoriter psalmos et hymnos omnium horarum minorum multosque psalmos ex Matutinis. Denique Tambur. cit. l. 2. decal. c. 5. § 8. ac Leander disp. 5. q. 27. excusant quemcumque laborantem ex oculis, si timeat, ne legendo deperdat vim videndi, etiam non obstante, quod talis legat fabulas vel historias: etsi enim has legendo cum detrimento visus, peccet contra caritatem sui, non tamen contra religionem non solvendo pensum horarum; sed sane hic cavendum, ne tribuas plus inani imaginationi, quam prudenti metui, ut prudenter monet Gob. n. 718.

536. IV. *Metus* denique excusat, quando ex recitatione horarum quis prudenter timet grave malum seu notabile damnum in propriis vel

alienis bonis, puta jacturam vitae vel fortunarum, ut contingit versantibus inter haereticos vel infideles. Item si timeatur infirmitas (de quo mox), laesio capitis, visus etc. Tancredus apud Tamb. cit. c. 5. § 1. consentientem liberat 1. sacerdotem damnatum ad mortem pro tribus diebus morti proximis, 2. quemcumque captum ob enorme crimen certo plectendum infami morte, 3. summe maestum et afflictum repentino et maximo maerore ob gravissimum infortunium, utpote jacturam maximam bonorum, mortem filii etc.; talis enim nequit attente orare; atqui melius est penitus non orare, quam distracte juxta Jo. Sanch. sup. cit. d. 15. n. 2. Sed certe generaliter non assentior cum Gob. n. 709, nisi in casu, quo tanta erat eorum perturbatio, ut maximam adferret difficultatem et moralem quasi impotentiam orandi, quod sane non semper fit, cum tales in ejusmodi perturbationibus non raro negotia magni momenti expedire videmus. Certe Leopoldus Wilhelmus post acceptam horribilem cladem ad Lipsiam a Suecis, tamen reliquum officii divini postea persolvit. Nicolaus Avacinus in vita, vide Gob. n. 710. Tandem etiam huc spectat is, qui ex metu cadente in virum constantem factus est Subdiaconus aut Religiosus: nam ut talis non tenetur servare votum castitatis, ita neque praeceptum de horis canonicis. Ex communi Sanch. l. 7. de matr. disp. 29. n. 7. At, dubitat quis, an intervenerit error substantialis in sua ordinatione; etiam talem excusat Tamb. l. 1. decal. c. 3. § 7. Sed de hoc alibi. De scrupulosis aliquid § 4. in fine.

§ II. *Infirmitas.* I. Excusat etiam secundum omnes omnis vera 537.
et gravis infirmitas debilitans hominem, ut sine gravi corporis, capitis, visus etc. incommodo recitare non possit horas suas vel in parte vel in toto. Sicut autem certum est, non requiri infirmitatem gravissimam ac velut extremam cum omnimoda et physica impotentia, sed sufficere vere gravem et moralem saltem impotentiam recitandi inducentem, quia Ecclesia pia mater nequaquam cum tanta severitate nobiscum agit, ita quoque certum est, non sufficere quamlibet levem infirmitatem, quae moraliter non adfert impedimentum, quales ordinarie sunt febres leviores tertianae et quartanae, quae non solum diebus intercalaribus (seu bonis, ut vocant), sed etiam diebus paroxysmi plerumque satis temporis relinquunt horis recitandis, ut monent communiter DD. cum Innocent. et Abbate in Dec. l. 3. t. 41. c. 1, Navarrus, Bonac. et alii et bene Gob. n. 715. contra Leandrum, nimis laxe omnem laborantem tertiana vel quartana eximentem, nisi loquatur de diebus malignis, de quo inferius rursum. Verum jam idipsum dubitatur, quaenam generaliter censeri debeat infirmitas gravis sufficiens ad excusandum; Navarrus man. c. 25. n. 10. illam censet infirmitatem gravem, quae non admittit colloquium aliorum vel tractationem rerum seriarum. Verissime talis gravis est infirmitas, et sine dubio excusans a recitandis horis, sed certe nimis stricte definita. Pono unam et alteram regulam addoque exempla.

II. Infirmus tuto stat judicio medici aut in hujus defectu alterius 538.
viri experti et maxime Superioris, quippe potentis eo casu dispensare. Omnes. Quare ut infirmus non teneatur recitare officium divinum, sufficit, quod ei dicat medicus, ut non recitet, (immo jam sufficienter

habes judicium medici, quando scies te laborare ea infirmitate, qua alii, quibus medicus eam recitationem interdixit, ut in simili notat Gob. n. 475.): nam infirmus quoad sanitatem recuperandam subest medico, etiam independenter a Superiore seu voluntate praelati, inquit Peyrinus apud Gob. n. 714, recte tamen suadentem, ne sine consensu Superioris praesentis quidquam omittas. At, inquis: Medicus est Lutheranus, habens horas nostras pro superstitione, Missam pro idololatria. Poteris nihilominus stare ejus verbis, judice Gobat n. 476: quia experientia docet, plerosque solere respondere cum omni abstractione a religione. Quare tutus eris, si ideo omittas horas aut Sacrum eadem ratione, quia vel medicus vel alius vir expertus et prudens vel denique Superior prudens aut parochus dicant, recitationem (Sacri auditionem) valetudini tuae esse nocivam.

539. III. Quodsi absit medicus vel vir expertus, qui possit de gravitate infirmitatis judicare, neque adsit Superior, qui in tali dubio certo potest dispensare, tuque vere male habeas et pejora formides, decerne infirmitatem esse gravem, non parvae considerationis malum. Ita Tamb. l. 2. decal. c. 5. § 8. n. 13. exempla adferens. Quartana vel tertiana laborans, quando expectat vespertinam febris accessionem, siquidem mane se bene habeat, utique tenebitur horas antemeridiano tempori respondentes recitare, nec obligatur ex aliquorum probabili sententia (de qua § ult.) Vesperas et Completorium anticipando mane persolvere. Si tamen mane jam imbecillis existat timeatque sibi recitationem nocituram, a toto officio absolute excusabitur. Item imbecillitas ejus, quem febris reliquit, excusat eum ab officio primis diebus aliquot, numerandis prudentis arbitrio, habita ratione praeteritae infirmitatis et praesentis difficultatis, nam et illa imbecillitas infirmitas est, et mater Ecclesia non est ita rigida in exigendis debitis, sed convalescenti per aliquot dies requiem ab officio concedere putanda est; Sanch. cit. c. 2. dub. 45, Tamb. supra Gobat n. 715. dicens: Quod probe nota, maxime pro scrupulosis.

540. Sed accipe totum discursum pulcherrimum in moralibus maxime aestimati P. Sanchez, eodem dub. 45. sic habet: In hoc tenenda est media quaedam via, ita ut qui aeger est, si ex recitatione horarum *verosimiliter* credat (vel timeat) stomachi aliquam cruditatem vel capitis gravedinem vel virium lassitudinem vel etiam credat febrim tardius remittendam, excusatur ab horis. Ratio est: quia ejusmodi damna, quae in corpore valido et sano sunt levia, in aegroto sunt gravia mala. Et confirmatur, quia cum omnia praecepta caritati deserviant, quae valde benigna circa infirmos est, non est verosimile, quod Ecclesia, quae est sapientissima mater, hominibus morbo afflictis velit addere molestiam orandi, etiamsi non multum laedantur. Item quod D. p. 1. d. 91. c. 3. pro legitima causa non orandi habeatur inaequalitas corporis, quae sonat morbum gravem vel levem. Etiamsi autem hujusmodi infirmi, dum febri vel alio morbo laborant, bonam diei partem confabulationibus expendant atque etiam libros animi gratia legant, non inde sequitur, teneri recitare horas. Ratio est: quia lectiones illae et sermones aegro voluptatem adferunt, nec morbus inde gravescit, sed potius decrescit; at recitatio est res seria et natura sua caput gravat ac

maerorem et molestiam infert. Sic multi ex recentioribus valde docti magistri. Sic ipse doctissimus Sanchez, sic et ego. Non ergo talis peccat omittendo horas contra praeceptum horarum, a quo excusatur vel etiam dispensatur, licet posset peccare contra caritatem sui, si legendo fabulas vel alia sibi noceat, quod rarum est. Simile habes in eo, qui excusatus vel dispensatus ad comedendas carnes ex mera gulositate comedat etiam pisces, cum nocumento valetudinis; non enim peccat contra praeceptum jejunii, a quo excusatur, sed tantum contra caritatem suiipsius, si multum ei pisces noceant.

IV. Quodsi pensatis omnibus etiam per medicum apud teipsum **541.** dubium maneat, an recitatio horarum (itemque auditio Missae in templo) sit allatura notabile detrimentum necne, Suarez quidem et alii censent, manere obligationem adeoque petendam dispensationem, eo quod certa sit obligatio, dubia excusatio, et sine dubio tutius est petere dispensationem. Sed probabilius, talem ab omni obligatione et dispensatione petenda liberant Bonac., Palaus cum Tamb. l. 1. decal. c. 3. § 7. V. Horae, consentiente Gob. n. 478. Ratio est: quia non solum ipsum nocumentum, sed etiam periculum grave nocumenti liberat ab hac obligatione; Ecclesia enim nec vult nec potest nos obligare cum tali periculo, quippe contra jus naturale non exponendi se periculo gravi; atqui in proposito, etsi dubium sit nocumentum futurum, periculum tamen praesens et certum est; ideoque possessio juris naturalis, quam habet homo ad non exponendum se periculo gravi, prior est et potior, quam obligatio recitandi officium divinum, quippe juris positivi Ecclesiae tantum ejusque possessionem elidit. Vide Gob. cit. n. 479. Quodsi beneficiatus morbum contraxit ex intemperantia, dixi c. 1. § 3.

Denique ad aegrorum nosocomium quidam etiam reducunt itine- **542.** rantes; est enim reperire non paucos, qui ratione itineris omittunt vel totum breviarium vel partem. Hanc excusationem ego cum Navarro man. c. 25. n. 102. et Gob. n. 719. non possum simpliciter admittere, utpote propria et aliena experientia certus, defatigationem ex itinere etiam pedestri unius vel plurium dierum continuorum non esse tantam, ut non permittat satis virium solvendo debito clericali absque difficultate notabiliter majori, quam sit ordinaria. Non tamen nego, esse eam defatigationem quandoque tantam, ut homini jam alias satis infirmo non relinquat tantum virium, quantum est necesse ad hoc munus obeundum. Sed hic casus est rarissimus in homine sano. Cotonius apud Gob. ibidem, sic absolute pronuntiat: Fessus ex labore, itinere, negotiis accidentaliter aliquando occurrentibus officium, quod in sero distulerat, potest omittere, quia comparatur infirmo; et rursus excusat illum, qui bona fide distulit in sero et postea invenitur valde lassus et somno graviter oppressus. Sic ille. Sed prudenter monet Gob., revera cavendum, ne nobis nimium blandiamur.

§ III. *Caritas vel occupatio gravis.* I. *Caritas* tum propria sui tum **543.** proximi excusat, quando nisi breviarium totaliter vel partialiter omittas, cogeris aliquod grave incommodum ferre vel magnum opus caritatis proximo negare: tunc enim tuta conscientia omittes de breviario tantum, quantum erit necesse ad illum finem. Similiter excusat omnis superveniens

repentina et improvisa occupatio gravis et necessaria vel multum utilis, quae absque scandalo aut suo vel aliorum detrimento omitti non possit, cum qua tamen recitatio officii in toto vel in parte consistere non potest. Ita communissima DD. et omnes de hac materia scribentes, etiam rigidiores. Navar., Toletus, Sylvester et alii, et inter reliquos optime practice Sanch. l. 7. consil. moral. c. 2. dub. 52. Juvat iterum exscribere ejus formalia: 1. Quando supervenit aliqua occupatio, quae non potuit praeveniri et nequit praetermitti sine scandalo aut gravi poena aut aliorum jactura et non compatitur horas recitare, excusat. Ut si quis esset per totum diem occupatus in audienda Confessione existentis in articulo necessitatis, vel in vitando magno scandalo, vel in componendis gravibus inimicitiis, vel rixis ad arma currentium, ita ut tantum superesset tempus ad esum et somnum. 2. Sufficiens etiam causa est ad excusandum, si quis ita esset impeditus circa infirmos vel aliter, ut nullatenus superesset tempus ad commode recitandum. 3. Boni confessarii, quando magna est poenitentium copia vel instat dies ultimus jubilaei vel praecepti Ecclesiae, possunt licite omittere horas, si non possint recitare, nisi omittendo Confessiones quorumdam, qui non consequerentur jubilaeum vel non adimplerent praeceptum Ecclesiae. 4. Excusatur etiam defensurus actum vel lecturus lectionem oppositionum, in qua re plurimum interest vel sua vel reipublicae doctum se praebere, si simul recitare non possit. Probantur hae omnes conclusiones: quia non obligat magis hoc praeceptum, quam praeceptum audiendi Sacrum; sed hoc potest omitti propter praedictas causas. Item, quod pro caritate institutum est, non debet contra caritatem militare. Hactenus Sanch. probans singula variis auctoritatibus.

544. II. Rarius sane occurrere possunt ejusmodi occupationes et negotia caritatis, quae a recitando officio excusent. Casus ab omnibus affertur: si tempore paschali, quadragesimae vel jubilaei tanta te obruat confitentium multitudo, ut toto die vix sufficias, vix tempus vacet ad comedendum vel dormiendum. At prudenter Sanchez supra restringit ad casum, quo nisi neglecto officio audias, aliqui jubilaeum non lucrarentur vel praecepto Ecclesiae non satisfacerent. Certe extra necessitatem jubilaei vel paschatis recte censet Tamb. cit. § 8. n. 16. rarissime posse ob Confessiones excipiendas Horas omitti; videmus enim saepissime fieri, ut confessarii pene toto die affixi confessionali, tamen existiment, et recte quidem, se teneri eligere aliquod tempus vacandi orationi canonicae. Si Confessarii possunt habere tempus comedendi et dormiendi, cur non et orandi? inquit Bordonus apud Dianam p. 10. tr. 11. res. 20. Alter casus communiter affertur, si tempore Adventus et Quadragesimae quotidie habendae sint conciones, idque saltem, si a non satis parato antea. Et sane ratione fatigationis et intensorum studiorum, quibus plane sufficienter antea provideri non potuit, quandoque excusabitur quis ab officio divino, ut etiam concedit noster March. hic. At universaliter recitationem breviarii esse fere semper incompossibilem cum onere concionandi quotidie, ut scripsit Leander q. 37, merito inficiatur Gob. n. 627. ratus, nihil de hac incompossibilitate sciri in Germania multosque alios operarios in vinea Domini per Europam et

maxime per Indias esse ac fuisse distentos tantis laboribus ac curis, quantis illi concionatores quadragesimales, et tamen nec suo nec aliorum judicio fuisse exemptos a persolutione operis divini.

III. Cum quis bona fide remisisset officium ad finem diei, ad unam 545.
scilicet vel alteram horam ante medium noctis et tunc ex improviso evocaretur ad excipiendam Confessionem, ministrandam Communionem vel etiam solum extremam Unctionem moribundi, et haec ob inopiam temporis sine omissione divini officii praestare non posset, omnino poterit et debebit neglecto officio ad moribundum properare sive sit sive etiam non esset parochus proprius: tunc enim elucet clara necessitas et obligatio praecepti naturalis caritatis aut etiam justitiae in parocho proprio, utique praeponderantis praecepto positivo horarum. Ex communi Tamb. cit. § 8. n. 17. At quid in casu relato a Tamb. c. 5. § 8. n. 19. sic habet:

Audi hic, amice lector, factum casum, non tamen facilis solutionis: 546.
Omisit bona fide quidam parochus gravibus distentus per diem negotiis recitationem horarum parvarum simul cum Vesperis et Completorio in ultimam horam ante mediam noctem (forte autem erat dies Jovis); quando reversus domum incoenatus voluit per mediam horam sumpta coena alia media hora officium recitare. Vix sedit ad mensam, cum vocatur ad confessionem cujusdam graviter in rixa vulnerati, advolat, audit rite Confessionem, redit domum jam una media tantum hora restante ante duodecimam, ut proinde aut coena aut recitatio divini officii necessario omittenda foret. Quid faciat parochus volens sequenti die celebrare jejunus? Sic fere proponit, at non resolvit Tamburinus. Resolvit autem reflexe Gob. n. 722, 1. valde laudabilem fuisse parochum illum, si genio defraudato officium recitasset praesertim sequenti die celebraturus; at quia hoc valde durum 2. si quidem incumbebat obligatio cras celebrandi, puta quia fuit dies festus, depositionis etc. potuisse sine peccato omissis horis coenare: quia tunc major erat obligatio celebrandi, quam dicendi horas, quas cum incommodo dicere non tenebatur; 3. idque etiam verum esse, etsi ponamus parochum illum mala fide seu culpabiliter distulisse horas usque ad undecimam: quia jam tunc constitutus erat in statu impotentiae moralis; 4. si non aderat obligatio ulla celebrandi, sed sola devotio urgebat, oportebat persolvere dilatas horas et iis persolutis comedere cibos licitos potius, quam omittere horas propter illud Sacrum devotionis. Ratio est: quia res praeceptae sunt praeponendae rebus consilii; vide ipsum latius.

IV. Quaeres hic tandem non abs re, utrum liceat sponte suscipere 547.
ejusmodi occupationes seu admittere vel ponere causas incompossibiles cum recitatione horarum? Resp. Omnino suscipere licere ejusmodi occupationes vel causas actuales et transeuntes quasi, ut ex modo dictis constat; qualis est accedere ad moribundum vel ad confessionale, etsi praevideatur iis officiis impediendum fore officium canonicum; idem dic de praeparanda subito aliqua concione, quae nequeat omitti sine scandalo aut jactura boni spiritualis. At vero regulariter saltem non licere suscipere ejusmodi causas et occupationes incompossibiles cum recitatione horarum permanentes et habituales, etiam ex honesto fine, utpote aliquod munus, officium, vivendi modum, cum quo nequeat stare psalmodia,

ut recte docet Gotonius l. 3. controv. 3. c. 6. n. 136. rationem dans: quia psalmodia est opus speciale clericorum, illis conveniens ratione status et velut proprium eorum munus, quibus proinde Ecclesia ita illud praecipit, ut velit eos vacare a mundanis negotiis, ne praecipuam illam occupationem impediant. Dico autem, *regulariter:* nam sapienter advertit Gob. n. 732. nihil obstare, quominus aliquod vitae institutum vel aliquod certum munus possit esse tam utile vel etiam necessarium aut bono communi reipublicae, regni, Ecclesiae aut bono privato ipsius clerici, ut licite suscipiatur, etsi cum perpetuo impedimento ac omissione breviarii. Lege eundem Gob. tr. 3. seu alphab. sacrif. casu 13. n. 483, latissime casu singularissimo disserentem de quodam sacerdote idiota, qui advertens se inidoneum ad conciones et curam animarum, consultabat Religionem profiteri pro laico et censentem, potuisse (etsi difficillime) adesse tam graves causas, ut licite faceret illam mutationem status, non obstante lege de penso canonico perpetuo impendenda. Dubia plura particularia circa praedicta consulto rejicio in unum locum § ult.

548. § IV. *Dispensatio legitima aut privilegium.* I. Ipsemet S. Pontifex tanquam supremus in omni jure positivo ecclesiastico legislator habet potestatem ordinariam dispensandi in praecepto horarum (etiam cum beneficiato), qui tamen, ut tutus sit in conscientia, cavere debet, ne ejus supplex libellus contineat allegationem causae non subsistentis, propter generalem illam clausulam dispensationum: si preces veritate nitantur. Unde dispensatio Pontificis facta, etiam sine ulla causa, valida est, attamen saltem venialiter illicita, eo quod sine causa partem reddat difformem toti.

549. II. Episcopus autem per se jure ordinario nequit hic dispensare, cum inferior nequeat per se loquendo relaxare legem Superioris; quamquam Tamb. l. 2. decal. c. 5. § 8. n. 24. merito existimet, hoc jus jam ubique longo usu esse acquisitum et praesumptum episcopis. Certo autem episcopi per accidens potestate sibi tacite delegata, sed solum ob rationabilem causam possunt valide et licite dispensare in casibus occurrentibus, quando necessitas adest et commode non potest adiri Pontifex, idque maxime in casibus, qui frequenter occurrere solent; in iis enim censetur rationabilissime Pontifex episcopis potestatem concessisse, ne in rebus frequenter occurrentibus ad Pontificem recurrere cogantur fideles, ut in jejuniis, festis et in proposito in horis canonicis, idque non tantum cum nudis choristis quoad obligationem professae Religionis choro adstrictae, sed etiam cum aliis quoad obligationem Ordinis sacri. Quia etiam praelatus conventualis exemptus (nisi a Superiore limitetur) se habet in his casibus frequentibus instar episcopi, idque etiam ex privilegio Pontificum, ut patet in compendio Privilegiorum V. Officium divinum, cap. 10. et V. Infirmi Fratres § 11. et 12. et in compendio privilegiorum Societatis, V. infirmi n. 1. 2. 3. atque docent post Suar. et alios Tambur. cit. c. 5. § 8. n. 26, Portellus noster V. Horae canonicae, n. 11, Gob. n. 729. quorum proinde Subditi tutissimi sunt in conscientia, quando Superiores ipsis dicunt, eos hic et nunc ob invaletudinem etc. immunes esse ab hac lege idque maxime, si id dicat medicus, ut habet Leo X. infra citandus.

III. Tam episcopus ergo, quam praelati regulares non possunt 550.
valide, nedum licite in his dispensare, nisi ob justam et rationabilem causam, ut omnes notant. Ratio manifesta est: quia hi nullo modo possunt dispensare in lege superiori Pontificis vel Ecclesiae, nisi quatenus ob justam causam necessitatis vel utilitatis ipsemet censetur iis facultatem concessisse ac delegasse ad dispensandum; at sine ejusmodi justa causa nunquam censeri potest eis talem facultatem concedere, quia esset ad dissipandum potius, quam dispensandum; ergo sine justa causa nec valide nec licite dispensant. Ceterum justa causa in his dispensandi generatim definiri potest: Omne impedimentum excusans dubium; dum scilicet dubitatur, utrum impotentia, infirmitas, occupatio et revera gravis sit et sufficiens ad excusandum a recitatione horarum, ut proinde talis possit statui regula: Omne impedimentum excusans dubium, est justa causa dispensandi. Quin in specie quando dubitatur, an recitatio sit nocitura valetudini, non esse opus dispensatione, probabilius jam dictum § praeced. IV. Inter reliquas causas etiam singulariter esse magnam scrupulositatem et anxietatem ac difficultatem in recitandis, continuo repetendis ac cruciandis horis saltem ad tempus, quousque malum emendetur vel minuatur, omnes agnoscunt. Lege utilissime Gob. eod. casu 23. n. 714. In quorum scrupulosorum favorem extat insigne privilegium Leonis X. apud Mirandam in man. praelat. q. 37. art. 22. quod libens exscribo verbotenus:

IV. Cum videret Leo X., quam plurimos Fratres minores diversis 551.
agitari scrupulis circa recitandum officium divinum, qui non parum ipsorum conturbant conscientias, eosdem consolari volens, concessit iisdem, quod dicendo horas canonicas satisfaciant praecepto de dicendo studiose pariter et devote, etiamsi propter aliquam fatigationem vel aliam causam dicant sedendo vel deambulando vel non proferendo integre verba, prout sunt scripta, propter negligentiam vel imperitiam vel malam pronuntiationem naturalem propter defectum linguae seu alias qualitercumque Horas imperfecte dicant, aut cum mentis distractione et sensuum evagatione, dum tamen non ex malitia hoc faciant, et quod qui cum talibus male proferentibus vel alios supra citatos defectus facientibus dicunt officium, non teneantur reiterare ab iis imperfecte dicta aut ab iis non integre audita propter distantiam localem vel strepitum vel aliam causam, sed satisfaciant praecepto Ecclesiae et Regulae suae, qualitercumque audiendo, quae alii debent dicere, praesertim in Choro. Sic Leo Pontifex apud Mirandam; qui recte advertit, hoc privilegium, sicut et multa alia, potius esse declarationes juris communis ad tollendos scrupulos et addit cum Navarro toties citato, quod istud privilegium non excusat a veniali eum, qui admittit aliquos defectus ibi expressos, qui alias secluso privilegio essent peccata venialia, sed solum concedi in favorem ejus, ut non obstantibus illis defectibus, etiam non suppletis postea tamen satisfaciat praecepto. Multi autem satisfaciunt praecepto recitandi etiam peccando venialiter, etiamsi sic non mereantur. Denique circa praedicta impedimenta et causas excusantes a recitatione horarum occurrunt aliqua non levis momenti dubia explicanda, consulto huc in unum locum rejecta.

§ V. *Dubia quaedam particularia practica.*

I. *Utrum impeditus dicere officium statis horis vel temporibus teneatur anticipare vel postea supplere?*

552. 1. Respondeo omnino sic. Ita communis DD. apud citandos. Et ratio communis est: quia praeceptum de officio persolvendo non urget solum suis correspondentibus horis, sed incipit initio diei et substantialiter urget toto die; est enim unum praeceptum totius diei et accidentaliter tantum propter mysteria repraesentata una hora obligat pro hac parte diei et alia pro alia parte, utique non ad finiendam, sed potius ad augendam obligationem; alioquin transacta illa hora cessaret obligatio illius partis officii, ut quis non teneretur recitare postea, sicut transacto die Dominico sine Sacro audito non teneris amplius audire Sacrum alio die, quod nemo dixerit; ergo cum toto die et qualibet ejus parte substantialiter urgeat praeceptum officii divini, teneberis anticipare mane, si non possis sero et econtra sero dicere, qui non potuisti mane. Itaque

553. 2. Qui mane praevidet, se ob quamcumque causam impeditum iri dicere suo tempore horas promeridianas, tenetur anticipare et etiam mane eas persolvere. Ita jam communior et sine dubio probabilior et tutior sententia DD. Azorius, Suarez aliique plurimi cum Bonac. d. 1. de horis can. q. 6. pu. 2. n. 2, Lessius l. 2. de just. c. 37. n. 4, Sanch. cit. c. 2. dub. 43, Tamb. cit. c. 5. § 8. n. 20, Villalobos apud Dian. p. 4. tr. 4. miscel. res. 10, qui probabiliorem judicat, sicut et Leander cum Gob. n. 711. Ratio jam dicta est: cum enim toto die substantialiter urgeat praeceptum horarum, urgebit etiam dicere ante prandium, quod alioquin jure communi dicendum esset post illud, sicut et hora sexta v. g. matutina debebis dicere Nonam, si praevideas te impediendum, ne possis dicere postea v. g. hora decima; eo modo quo si nequeas hora decima audire Sacrum die Dominico vel festo, teneris hora octava, septima, sexta etc.

554. 3. Certissima videtur haec sententia, quando impedimentum a te voluntarie ponetur post meridiem; ut si iter facturus aliudve negotium suscepturus cum praeviso certo impedimento recitandi horas, et maxime si expertus praevideas, te in convivio largiori potu ineptum futurum ad recitandum; si enim voluntarie velis impedire recitationem post meridiem, ad evadendum peccatum mortale omissionis utique debebis anticipare, ut contra Caramuel docet communis DD. At vero si impedimentum sit tibi futurum involuntarium a natura vel violentia, ut si paroxysmus febrilis post meridiem impediat recitationem officii, tunc non teneri te Vesperas et Completorium recitare anticipato ante prandium, fateor, valde probabile est. Ita absolute docent Henriq. l. 4. c. 4. n. 7. lit. q., Canus relect. de Poenit. q. 5. dub. 31. testans fuisse communem suo tempore et sequuntur Dicastillus, Cotonius et alii non pauci ac probabilem censent ipse Sanch. cit. dub. 43. n. 7, Diana cit. res. 10, Gob. cit. n. 711. Ratio datur: quia facultas, quae datur ab Ecclesia anticipandi vel postponendi horas intra diem naturalem, est privilegium favoris, non vinculum necessitatis, ut praevenire teneantur.

Probabile, inquam, sed oppositum longe probabilius ac tutius ideoque in praxi omnimodis consulendum. Id vero probabilissimum, quod addit Gob. l. c. si praevideas, te cras non habere facultatem vel possibilitatem recitandi Matutinum, non teneri te recitare hodie, quandoquidem hodie nullo modo urget praeceptum de crastino officio et est merum privilegium, quod liceat hodie satisfacere pro die crastino; nemo autem tenetur uti.

4. Eodem modo si nequivisti debita recitare hora, teneris quacumque sequenti ejusdem diei, puta si Matutinum et Laudes ac Horas minores non potuisti recitare ante meridiem, teneris post quacumque hora potueris ante mediam noctem. Ita rursus communis DD. Nav. man. c. 25. n. 100. constanter Sanch. cit. dub. 43. n. 4, Gob. n. 712. alii passim (contra Umbertum, Turrecrematam, Sa, Caramuelem, et alios quosdam, quorum opinionem pro probabili habet ipse Sanch. ib. n. 7.). Ratio est: quia usus timoratorum satis ostendit, legem de certa diei hora latam non esse ad finiendam, sed urgendam obligationem, et qui vult gaudere favore legis, ut negligenter statuto tempore omissas horas possit persolvere tardius, debet etiam gaudere onere legis, ut rationabiliter omissas postea suppleat. Quare merito in nova expurgata editione Sa est expunctus iste §: Nec tenetur ad horas qui urgente negotio est impeditus; huic enim sufficit recitare Horas temporis non impediti. Nimis profecto generaliter et liberaliter. Et Nav. de orat. c. 10. n. 51. meritissima censura perstrinxit duorum beneficiatorum factum, his omnino verbis: Qui stulti quodam die laetabantur, alter, quia erat elapsus meridies, alter, quia jam sol occiderat et necdum recitaverant matutinas ferias prolixas aut aliud quidquam usque ad Vesperas, putantes jam esse praeteritum tempus officii matutini, et quod non erant obligati illud dicere. Sic enim duplici ratione peccabant, altera, quod gauderent praeteritum esse tempus, in quo poterant excusari a peccato mortali, altera, quod minoris faciebant mortifere Deum offendisse, ob quod aeternae poenae rei fiebant, quam laborem laudandi aliquantulo tempore divinam ejus Majestatem. Ita sapienter Navarrus sapientissimus senex. 555.

II. *An qui ob impedimenta praedicta non potest recitare totum officium, potest autem partem, teneatur ad illam?*

Resp. per quatuor dicta et velut regulas: Prima mihi certissima est regula: Qui potest majorem partem officii recitare, tenetur illam recitare, etsi non possit recitare aliam partem minorem. Ut si breviario carens solum diurnale habens non possis dicere Matutinum, possis autem dicere Laudes, cum omnibus reliquis Horis, teneris has recitare omisso Matutino: illae enim reliquae horae omnes vere sunt major pars officii. Idemque esset in casu opposito (sed vix contingente), si possis orare Matutinum et Horas minores, non possis autem Vesperas et Completorium. Navarrus, Suarez, Bonacina et alii cum Palao tr. 7. d. 2. p. 6. n. 8. et 9, Tamb. c. 5. § 8. n. 6, Gob. n. 622. contra Caramuelem theol. reg. n. 1435. 556.

557. Secunda etiam mihi antehac probabilis erat regula: Qui non potest majorem breviarii partem dicere, potest autem minorem, ad neutram obligatur, sed totum tuto omittere potest. Ita Nav., Azor., Garzias, Lessius, Diana et alii cum Pal., Tamb., Gob. ll. cc. Ratio est: quia major pars trahit ad se minorem; tum etiam quia sic consuetudine receptum sit a prudentibus, et sic onus officii redditur suavius, et scrupulis minus obnoxium, ait Tamb. cit. n. 3. Et confirmat Rodriq. noster Q. R. t. 2. q. 12. a. 10: quia perplexitas in omni lege vitanda est; at si Ecclesia voluisset obligare eos, qui non possunt totum, ad recitandam quamlibet partem minorem, oriretur maxima perplexitas praesertim infirmis, cum vix ullus ita impeditus vel occupatus fit, quin possit recitare aliquam partem minorem officii v. g. Horam minorem, Completorium etc. Quare si ob defectum breviarii, visus, valetudinis aut occupationis non possis recitare Matutinum, Laudes et Vesperas, licite omittis etiam reliquas paucas Horas minores et Completorium. Idemque est a fortiori, si non posses recitare Matutinum et Horas minores, posses autem solum Vesperas et Completorium. Palaus cit. p. 6. n. 5. Quin econtra si non posses recitare Laudes et reliquas Horas omnes, posses autem solum Matutinum ob angustiam temporis v. g., ad nihil obligaberis, quia solum Matutinum est minor pars officii. Tamb. cit. n. 6. Fuerint sane haec probabilia et tuta. Interim mihi semper probabilior visa et modo post propositionem 54. ab Innoc. XI. nuper damnatam: *Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem:* omnino certa est opposita sententia Suar. l. 4. de horis c. 28. n. 27, Sanch. supra cit., Laym. cap. 6. et aliorum, eum, qui potest certo recitare aliquam partem notabilem, puta quamlibet Horam integram etiam minorem v. g. Completorium vel Primam, etsi alios non possit, debere tamen recitare, cum quaevis Hora sit per se oratio canonica distincta a ceteris sub praecepto imperata. Et hoc maxime dicendum est in sententia eorum, qui volunt in Officio divino quamlibet horam distincto praecepto praecipi atque tot esse praecepta distincta, quot sunt horae distinctae.

558. Tertia regula mihi rursus certa: Qui potest aequalem, idest dimidiam partem officii recitare, tenetur illam recitare, etsi aliam dimidiam non possit. Ex communissima Tamb. cit. n. 4. Ratio: quia tunc non possumus recurrere ad regulam illam, quod major pars trahat ad se minorem, cum ergo pars dimidia sit plane pars notabilis, ab illa excusari aliquis non poterit. Quare si potes, teneris recitare Matutinum et Laudes, etsi ob inopiam temporis vel aliam causam non possis recitare reliquas Horas, ut ex communi omnium sensu docet Leander eumque citans Gob. cit. n. 622, Tamb. cit. n. 7. quia nimirum Matutinum cum Laudibus est media pars Officii. Similiter econtra supponunt DD. communiter cum Sanch. lib. 1. moral. c. 10. n. 8. eum, qui ob defectum breviarii vel aliam causam non potest recitare Matutinum et Laudes, possit autem reliquas Horas cum Vesperis et Completorio, omnino teneri has recitare, quia revera sunt media pars Officii tum quantitate tum mysterio, immo hoc excolere videntur: nam Matutinum, et Laudes solum repraesentant mysteria passionis Christi nocturnae, reliquae vero Horae repraesentant mysteria totius diei. Etsi contrarium sentiant Palaus et Leander apud

Gobat cit. item Molfesius, Garzias et Rodriq. noster citatus apud Bonac. d. 1. de horis q. 6. p. 2. n. 6. et Tamb. cit. n. 7, eo quod Matutinum cum Laudibus sit pars, si non major, certe prima, potior et praecipua pars officii. Sed hoc revera non dicit Rodriquez noster, sed solum generaliter dicit, eum, qui non potest totum officium recitare, non obligari ad quamlibet partem, quod ex dictis probabile est. Et hactenus locuti sumus de partibus officii integri per integras horas divisis. Jam respectu ejusdem majoris vel minoris sequitur

559. Quarta regula etiam probabilis et tuta: Quando constat, te non posse recitare notabilem partem alicujus horae majoris vel minoris, non teneri dicere reliquum, sive ut proponit Tamb. cit. n. 10: Non es obligatus recitare illam horam, cujus notabilem partem necesse habes omittere. Ratio est: quia sublata notabili parte cessat esse substantialiter hora. Sic certe quacumque hora, si nequeas dicere psalmos, non teneberis dicere lectiones, capitula, antiphonas, orationes, quae forte ad manum habes. Contra si caecus vel breviario carens, memoria teneas et possis dicere psalmos horarum, at in Matutino non teneas lectiones cum Responsoriis, praesertim quando sunt novem, non teneri te recitare psalmos, sed a toto Matutino absolvunt te non improbabiliter Pal., Filliuc., Garzia, Jo. Sanch. apud Pellizzarium, t. 1. tr. 5. c. 8. n. 110, Tamb. cit. n. 10, quia psalmi sine lectionibus non sunt substantialiter Matutinum, atque adeo lectiones sunt notabiles partes Matutini. Similiter si scias psalmos aliarum horarum, nescias autem capitula et orationes, non videris ad recitandas horas obligandus, quia pariter illi psalmi non sunt substantialiter horae canonicae secundum formam a S. Pio V. praescriptam, ait Tamb. cit. n. 10. et docent Jo. Sanch. et Garzias apud Pellizzar cit. n. 112. Sint rursus haec probabilia, attamen in praxi omnino videtur amplectenda opinio contraria Bonacinae, Busenbaum, Leandri, aliorum cum Gob. ib., nimirum talem obligari adhuc ad recitandos psalmos et ea, quae potest; vere enim tunc potes majorem partem illius persolvere horae.

560. Ultima regula omnium probabilissima sit: Si certus sis, te ob aegritudinem vel similem causam non posse dicere integrum officium divinum, dubites autem rationabiliter, an possis dicere partem aliquam notabilem, te praesume omnino excusatum ex benigna Ecclesiae interpretatione, cujus praecepta non obligant cum tanto rigore, ut materiam scrupulorum et anxietatum pariant. Ex communi Suarez cit. n. 27, Tannerus hic. q. 1. dub. 5, Laym. cit. c. 6. Vide dicta de impedimento infirmitatis.

III. *Utrum qui ob caecitatem vel aliam causam non potest officium recitare solus, potest autem cum socio, teneatur socium adhibere?*

561. Absolute affirmant plurimi, Navar. de orat. c. 11. n. 13. et man. c. 25. n. 100, Graffis, Azorius, Valentia et alii cum Suarez cit. c. 28. n. 13. Non pauci absolute negant, saltem quoad clericos et Religiosos non beneficiatos, Joan. Sanchez select. dist. 15. alii et sequuntur Diana p. 2. tr. 12. res. ult. ac p. 4. tr. 4. res. 12, Tamb. cit. c. 5. § 8. n. 11: eo quod recitare cum socio sit privilegium, privilegio autem

utimur, quando volumus. Alii varie distinguunt; breviter eligendo tutiora respondeo aliquot dictis.

562. 1. Qui antea cum socio solitus erat recitare gratuito vel conducto, sane adveniente impedimento caecitatis vel alterius adhuc tenebitur sic recitare, Sanch. cit. l. 7. cap. 2. dub. 84, Garzias, Bonartius et alii cum Laym. l. 4. tr. 2. c. 6. n. 2, Bonac. d. 1. de horis canon. q. 6. pu. 2. n. 8. alios citans. Ratio est: quia quilibet obligatur satisfacere suo officio, quando facile potest; sed is, qui antea sic orare solitus erat, adhuc sic orare potest, ut supponitur; ergo adhuc tenetur. Secus esset, si alia nova difficultas orta esset, ut si antea recitasset cum socio gratuito tantum, postea deberet conducere pretio, de hoc infra, aut si surdaster factus non posset audire socium, nisi valde vociferantem, ad quod cum obligare durum esset, tunc recitationem omittere posse, recte censet Tamb. eod. n. 11. fine.

563. 2. Generaliter quicumque, etiamsi antea non sic orare solitus adveniente impedimento adhuc tenetur sic orare cum socio gratuito vel sponte se offerente. Ita (contra Jo. Sanchez, Dianam supra) omnes DD. absolute, affirmantes, talem teneri adhibere socium, quod generaliter non possunt dicere nisi de socio gratuito. Navarrus, Suarez et alii. Et ratio est eadem, quae supra, quia talis adhuc potest facile satisfacere suo officio, ergo tenetur. Deinde falsum est fundamentum oppositae sententiae: nam admittere socium ad recitandum, non est privilegium; neque enim est exemptio a lege, sed potius conformitas cum lege, instituente Chorum publicum, ait recte Gob. n. 713.

564. 3. Certum videtur, beneficiatum eo casu teneri adhibere ac etiam quaerere socium, nedum sponte se offerentem admittere, quando commode potest habere. Ita Navar. de orat. c. 11. n. 13, Suarez cit., Vasquez, Azorius, Reginaldus, Laym. aliique permulti cum Bonacina cit. n. 8. et fatetur Tamb. cit. n. 12, Gob. n. 713. Ratio est: quia qui obligatur ad aliquid, obligatur etiam adhibere media ad illud ordinata, saltem communia et non multum difficilia; sed beneficiatus aliquanto strictius, quam alii, nimirum titulo beneficii ex justitia obligatur ad recitandum officium, ut possit fructus percipere; ergo quoque strictius, quam alii obligatur adhibere media congrua orandi, saltem non multum difficilia, tale medium in proposito est adhibere socium; ergo tenetur illum adhibere, quando commode et sine magno suo detrimento adhibere potest. Unde ulterius

565. 4. Verius est, clericum beneficiatum eo casu, si beneficium pingue sit et sufficientes fructus adferat, etiam teneri socium pretio conducere, propter eandem rationem modo datam, quia sic commode potest habere medium orandi officium, propter quod fructus percipit. Suarez cit., Molfesius, aliosque citans Bonacina supra, Palaus p. 6. n. 11. Secus esset, si beneficium valde tenue sufficientes fructus non adferret; tunc enim sine gravissimo incommodo non posset adhibere medium congruum ideoque morali impotentia excusaretur. Verum absolute etiam beneficiatum obligari socium pretio conducere, eo quod hoc medium sit nimis extraordinarium, negant Joan. Sanch., Diana, Tamburinus atque etiam Gob. ll. cc., quare talem recusantem confessarius posset absolvere meo judicio, ob auctoritatem saltem eorum DD.

IV. *Utrum is, qui non potest dicere horas, teneatur aliquid aliud orare, orantem audire, alium substituere?*

Responsio negativa tota est communissima apud citatos omnes. **566.** Et quidem 1. talis non tenetur dicere aliquod aliud officium vel majorem ejus partem, si quod memoria sciret vel ad manum haberet. 2. Minus tenetur recitare alias preces vel psalmos, ut voluit noster Angelus V. Horae. 3. Nec tenetur alios dicentes officium audire aut apud se meditari. 4. Nec tenetur alium substituere. Ratio omnium sumitur ex ipso praecepto horarum: nam praeceptum dicendi horas 1. est simpliciter personale; ergo si non possis, non teneris substituere alium. 2. Est de recitando officio ab Ecclesia ordinato; ergo si hoc non possis, non teneris recitare alias preces vel psalmos. 3. Est de hoc officio determinato pro tali die; ergo si hoc nequis, non teneris dicere aliud; vide dicta suo loco. Denique haec dicuntur sine textu aut ratione concludente, ait Navar. man. c. 25. n. 100. et etiam proborum praxis est plane contraria.

Consilium tamen sine dubio est, eo casu alias preces persolvere. Immo beneficiatos et Religiosos ipsa lex divina naturalis gratitudinis saltem obligat orare pro fundatoribus et benefactoribus; attamen nullum certum tempus et modum orandi praescribit, ut bene notavit Navarrus de orat. c. 11. n. 19. Unde etiam in dispensationibus, etiam Pontificiis super horis semper aliquae preces praescribi solent, prout norunt experti. Et hactenus de horis utique satis multa, sed profecto mihi non multum satis. Omnia ad Dei cultum et gloriam.

Finit prima pars theologiae sacramentalis.

Theologiae Moralis Sacramentalis

Pars Secunda.

Instructio presbyterandi:

de sacerdotio, sacrificio et Sacramento Eucharistiae.

De his sex iterum erunt capita: Primum de ipso presbyteratu seu sacerdotio. Secundum de sacrificio in communi et Missa in specie. Tertium de ipso augustissimo Eucharistiae Sacramento. Quartum de Sacramenti Eucharistiae ipsiusque Sacrificii effectu, valore et fructu. Quintum de Sacramenti Eucharistiae et sacrificii ministro offerente, oblatione et stipendio. Sextum de requisitis ad sacrificium Missae celebrandum. In nomine Domini incipiat

Caput I.

De presbyteratu seu sacerdotio.

Summarium.

1. Quid presbyteratus ut ordinatio et Sacramentum?
2—3. Ejus materia et forma duplex.
4. Presbyteratus seu sacerdotium ut res Sacramenti est potestas in ordinatione collata in Corpus Christi verum et mysticum.
5. Qualiter differant sacerdotium, sacrificium et Sacramentum Eucharistiae?
6. Quae sint partes eorum?
7. Quotuplex sit potestas sacerdotis et confessarii?
8. Ad quid sacerdotes in N. Lege?
9. Christus in ultima coena materiam et formam sacerdotii certam in individuo non determinavit, sed Apostolis eorumque successoribus determinandum reliquit,

10. Unde in ecclesia graeca usque hodie Ordines conferuntur per solam impositionem manus cum certa forma et
11. Etiam in primitiva Ecclesia longo tempore sacerdotes et alii ordinati sunt sola impositione manuum, sine traditione instrumentorum.
12—13. Processu tamen temporis ad expressiorem significationem ab Ecclesia etiam determinata et ordinata est porrectio calicis cum vino et patenae cum hostia. Unde
14. Contendunt aliqui, solam primam impositionem manuum esse materiam essentialem sacerdotii,
15. Communis tamen sententia docet, eam de facto in Ecclesia latina non esse materiam sacramentalem, sed solum caeremoniam hujus ordinationis.
16—17. Alii vero contendunt, eam adhuc esse veram materiam sacramentalem, non quidem essentialem, sed integralem.
18—19. Traditio calicis cum vino et patenae cum hostia et sua forma est de facto in Ecclesia latina omnino materia et forma essentialis,
20. Non quidem absolute,
21. Sed supposita determinatione Ecclesiae,
22. Et optime conciliatur cum materia et forma Ecclesiae graecae et primitivae.
23—26. Resolvuntur varia dubia circa validam et invalidam ordinationem sacerdotis.
27. Qualis requiratur contactus totius hujus materiae Sacerdotii?
28—29. Ad sacerdotium adaequate conferendum essentialis etiam est materia secunda, seu impositio manuum cum sua forma.
30. Adeoque respectu sacerdotii complete et adaequate conferendi cum completa et duplici potestate in Corpus Christi verum et mysticum, utraque materia et forma essentialis est,
31—32. Unde si in ordinatione illa ultima impositio manuum omitteretur, ordinatus esset tantum incomplete sacerdos, potens quidem celebrare, non tamen absolvere,
33. Consecraret ergo talis valide.
34. Graviter tamen peccaret ob non acceptam vel suppletam impositionem manuum.
35—38. Qualiter et quando supplenda impositio illa omissa?
39. In concelebratione neomystarum cum episcopo ille solus consecrat, qui prior formam finit cum absoluta intentione consecrandi.
40. Unde tuto facient concelebrantes formando intentionem proferendi verba eo sensu, quo vult Ecclesia.
41. Possuntque illud Sacrificium offerre pro alio v. g. defuncto.

Explicatio terminorum.

Πρεσβύτερος graecum nomen, latine significat *senem* vel *seniorem* cum aliqua eminentia senectutis. Et quia dignitates, officia et eminentiores status in republica senioribus tanquam ceteris paribus dignioribus conferri solent, hinc factum est, ut 1. presbyteri olim vocarentur omnes, qui in aliqua dignitate praeeminebant, ut passim patet in sacris litteris, etiamsi senio non praeeminerent. Unde D. Hieronym. l. 2. in Isaiam c. 3. dicit: In Scripturis sanctis presbyteros merito et sapientia, non dignitate aestimamus. 2. Eademque usurpatione in nova lege presbyteri appellati sunt, qui in Ecclesia speciali dignitate praeeminebant; et quidem in primitiva Ecclesia nomen presbyteri commune fuit episcopis et sacerdotibus, qui populo praesidebant et curam Evangelii praedicandi et Sacramentorum ministrandorum hebebant: non quod ordo presbyteratus non distingueretur ab ordine episcopatu, sed quia qui ordinabantur presbyteri in aliqua civitate vel communitate, simul etiam ordinabantur episcopi ob necessitatem Ecclesiae et paucitatem ministrorum. 3. Tandem

multiplicata fidelibus et locis per orbem Ecclesia, cum episcopi suis quisque locis non amplius sufficerent, sed ope inferiorum presbyterorum indigerent, ad vitandam confusionem hoc nomen presbyter restrictum est, ut significaret sacerdotem simplicem presbyteratus ordine tantum insignitum, prout distinguitur ab episcopo. Et hac tandem acceptione in proposito agitur de presbytero, presbyterando, presbyteratu. 4. *Sacerdotis* denique notum est etymon, dicitur enim sacerdos quasi sacrum dans, nimirum sacrificio rem sacram faciens et offerens Deo. Haec quoad quaestionem quid nominis; jam quoad rem ipsam sit

§ I. *Quid presbyteratus seu sacerdotium?*

I. *Ut Ordinatiō et Sacramentum est.*

1. Presbyteratus *est Ordo sacer ecclesiasticus, quo confertur potestas consecrandi et offerendi Corpus et Sanguinem Christi et absolvendi fideles a peccatis* seu, ut loquuntur theologi: *Potestas in Corpus Christi verum et mysticum.* Effectus est character et gratia sanctificans cum jure ad gratias actuales suo officio competentes suo tempore dandas, nimirum ad digne et fructuose exercendum officium et ministerium sacerdotale.
2. Caeremonia consecrationis sacerdotalis multiplex est, ex Pontificali nota. Et maxime notabilis est prima impositio manuum facta ab episcopo ordinante et aliis presbyteris assistentibus, saltem tribus, super caput sacerdotis ordinandi, de cujus necessitate dicam seorsim § 3. Sequitur impositio vestium sacerdotalium et sacra inunctio manuum presbyterandi, quae quidem caeremoniae, etsi magni momenti, de substantia tamen Ordinationis non sunt, omnium prope consensu.
3. Materia et forma hujus Sacramenti et Ordinationis sacerdotalis duplex est. Prima materia est traditio calicis cum vino et patenae cum hostia ex tritico, sic videlicet, ut materia remota sint ipsae res, proxima earum traditio seu porrectio; forma sunt haec verba episcopi: Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo Missasque celebrandi tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Domini. Atque hic traditur potestas in Corpus Christi verum. Secunda materia est impositio ultima manuum facta ab ipso solo episcopo, sic rursus, ut ipsae manus episcopi sint materia remota, proxima earum impositio; forma sunt haec verba episcopi: Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata, remittuntur eis, et quorum retinueris, retenta sunt. Atque hic confertur potestas in Corpus Christi mysticum. Ratio ergo hujus duplicis materiae et formae est, quia, ut jam dictum, in ordinatione sacerdotis conferuntur duae potestates diversae, una in Corpus Christi verum, nimirum ad conficiendum Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi, altera in Corpus Christi mysticum, scilicet ad absolvendum fideles a peccatis, quarum posterior necessario praesupponit priorem et ideo ad majorem et distinctiorem significationem diversis signis sacramentalibus et discreto tempore dari conveniebat; idque exemplo Christi, qui in ultima Coena consecrans sacerdotes iis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, tunc dedit eis potestatem in Corpus suum verum; at primum post resurrectionem dedit eis potestatem in corpus suum mysticum, iis verbis: Accipite

Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis etc. Ceterum circa utramque illam materiam et formam ac etiam circa primam impositionem manuum restant quaestiones sane perdifficiles, mox inferius fideliter proponendae.

II. *Ut gradus ministerii et res Sacramenti.*

Presbyteratus seu sacerdotium est *potestas sacra ordinatione collata* 4.
in Corpus Christi verum et mysticum, nimirum ad conficiendum et offerendum Corpus, et Sanguinem Christi et absolvendum fideles a peccatis. Sacerdos autem seu presbyter *est minister Ecclesiae ex Ordinatione sua habens potestatem in Corpus Christi verum et mysticum.* Quae duplex potestas residet in duplici charactere sacerdotali, duplici signo sacerdotali jam assignato impresso, prout amplius declarabitur in sequentibus. Sacerdotis ergo seu presbyteri munia et officia sunt 1. Eucharistiae Sacramentum conficere, offerre ac aliis ministrare ex officio. 2. Confessiones audire ac alia Sacramenta ministrare, nimirum Poenitentiam, Baptismum, Extremam Unctionem ac Matrimonio assistere tantum, quippe cujus ministri sunt ipsi contrahentes. 3. Praedicare Verbum Dei, cumulative tamen cum diacono, ut suo loco indicatum. Obligationes denique sacerdotis sunt quatuor. 1. Aliquando celebrare (saltem ter in anno summis festivitatibus, seclusa alia obligatione particulari). 2. Rite Sacramenta ministrare. 3. Recta docere. 4. Sancte vivere, de quibus latius in sequentibus suis locis. Ex dictis in gratiam tyronum in examine vexandorum ponuntur aliquot

Quaestiunculae corollariae et vexatoriae.

I. *Quomodo differant haec tria sacerdotium, sacrificium et Sacramentum Eucharistiae?*

Differunt haec tria sicut actus primus, secundus et effectus. Sa- 5.
cerdotium enim vel est Sacramentum, quo confertur potestas, vel ipsa potestas conficiendi Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi, sacrificium, est ipsa actio sacra, qua conficitur et offertur Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi, tanquam effectus illius potestatis et actionis sacrae permanens.

II. *Quae sint partes sacerdotii, sacrificii et Sacramenti Eucharistiae?*

Sunt diversissimae: Sacerdotii, ut Sacramentum est, partes sunt 6.
materia et forma eaque duplex, prima, traditio calicis et patenae cum vino et hostia ac verba: Accipe potestatem etc.; secunda, impositio ultima manuum et verba: Accipe Spiritum Sanctum. Sacerdotii, ut res Sacramenti est, duae sunt quasi partes, nimirum duplex potestas in Corpus Christi verum et mysticum seu consecrandi et absolvendi. Sacrificii tres sunt partes, consecratio, oblatio et sumptio, de quibus mox c. seq. Sacramenti Eucharistiae partes rursum sunt materia et forma;

remota, panis et vinum; proxima, species Eucharisticae relictae Corpus et Sanguinem Christi continentes. Forma sunt verba consecrationis.

III. *Quotuplex sit potestas sacerdotis et confessarii?*

7. Implexa est haec quaestio involvens duas quaestiones accurate distinguendas. Prima quotuplex est potestas sacerdotis in Ordinatione collata, secunda, quotuplex est vel requiritur potestas in confessario?

Ad primam quaestionem sic respondendum: Sacerdoti in Ordinatione ipsa duplex confertur potestas, in Corpus Christi verum et in Corpus Christi mysticum. Corpus Christi verum est ipsum Corpus et Sanguis Christi in Sacramento Eucharistiae contentum. Corpus Christi mysticum est Ecclesia fidelium seu ipsi fideles Christi. Potestas ergo in Corpus Christi verum et potestas conficiendi et offerendi Sacramentum et Sacrificium Corporis et Sanguinis Christi eadem est eamque accipit sacerdos in ordinatione, cum traditur ei calix et patena cum vino et hostia. Potestas in Corpus Christi mysticum est potestas absolvendi fideles a peccatis et alia eis Sacramenta ministrandi eamque accipit sacerdos in ordinatione, cum episcopus ei ultimo imponit manus dicens: Accipe Spiritum Sanctum etc. Et haec vocatur etiam potestas jurisdictionis, sed radicalis tantum et in actu primo, quippe adhuc indeterminata ad subjecta. Simplex enim sacerdos vi ordinationis nondum habet subjecta subdita seu materiam, circa quam possit exercere potestatem suam, adeoque in actu secundo nondum potest absolvere a peccatis, nisi ex generali concessione Ecclesiae a venialibus vel mortalibus jam semel rite confessis, ab omnibus in articulo mortis tantum.

Ad secundam quaestionem sic respondendum: Duplex requiritur in confessario potestas, ordinis et jurisdictionis. Potestas ordinis est omnis potestas sacerdotalis, quam accipit sacerdos vi ordinationis suae adeoque comprehendit non tantum potestatem in Corpus Christi verum, sed etiam potestatem in corpus Christi mysticum seu potestatem illam jurisdictionis radicalem in actu primo et indeterminatam adhuc, quae nihil aliud est, quam ipse character sacerdotalis, quo sacerdos a Deo deputatur, ut possit alios judicare in foro conscientiae, posito quod ei subditi fiant per jurisdictionem actualem. Potestas ergo jurisdictionis actualis in actu secundo et absoluta est auctoritas sententiam ferendi seu potestas jus dicendi in alium tanquam sibi subditum in foro interno saltem. Et haec sacerdoti ab extrinseco et Superiore aliquo advenire debet, nimirum a Christo immediate summo Pontifici, a Pontifice episcopis et privilegiatis, ab episcopo parochis et aliis sacerdotibus subditis. Quae omnia latius patebunt (Deo volente) parte tertia. Hic tamen in gratiam tyronum examinandorum simul sub aspectu ponere libuit.

IV. *Ad quid sint sacerdotes in nova lege?*

8. Nonne Christus est unicus sacerdos et quidem in aeternum secundum Apostolum Heb. 7., ubi postquam dixisset, aaronicos sacerdotes fuisse plures idcirco quod morte prohiberentur permanere, de Christo subjungit: Hic autem Christus, eo quod maneat in aeternum, sempi-

ternum habet sacerdotium? ergo in lege nova non sunt alii sacerdotes vel ad quid essent? Resp. Negando consequentiam: quia Christus est et ab Apostolo dicitur unicus Sacerdos in aeternum sicut dicitur unus pastor et unus magister, quia scilicet non habet sibi succedentes in eadem potestate et auctoritate, sicut habebant sacerdotes aaronici, ex quo tamen non sequitur, quod non habeat Vicarios in terris sicut Pastores et Doctores, ita sacerdotes; immo sequitur, quod illos habeat: si enim Christus sempiternum habet sacerdotium illudque non debeat esse otiosum nec tamen per seipsum exerceat, sequitur, quod debeat habere Vicarios sacerdotes, qui sua auctoritate offerant sacrificium a se institutum, sicut habet vicarios, pastores et magistros, per quos gregi suo providet.

§ II. *A quo et quomodo instituta sit materia et forma hujus Sacra-* 9.
menti presbyteratus? Dico sequentia: I. Christus instituens Sacramentum Ordinis et praesertim sacerdotii in ultima coena explicite et determinate in individuo non instituit materiam et formam Sacramenti sacerdotii, sed implicite tantum et indeterminate, quatenus Apostolis eorumque successoribus potestatem dedit ordinandi alios sacerdotes et ministros sacrorum aliquo signo sensibili expressivo potestatis tradendae, quod ipsis congruum et commodum videbitur, adeoque Apostolis et Ecclesiae reliquit potestatem determinandi ejusmodi certa signa sacramentalia. Solum ergo voluit et determinavit Christus, ut Sacramentum sacerdotii ac aliorum Ordinum conferretur per aliqua signa sensibilia et verba, quae sufficienter significarent collationem talis potestatis, relinquendo Ecclesiae magis specificam, individualem ac velut materialem illorum signorum et verborum determinationem. Ita Bellarm. tom. 2. l. unico de Sacram. Ordinis, c. 9, Lugo de Sacram. in genere disp. 2. sect. 5. n. 86, alii recentiores communiter et aperte docet Innocent. IV. communiter receptus in Dec. l. 1. t. 16. c. 3., ubi expresse dicit: Manus impositionem, qua sacerdotes et diaconi ordinantur, esse ritum ab Apostolis introductum. Et rursus inquit: Unde credimus, quod nisi essent formae nostrae inventae (scilicet ritus ordinandi) sufficeret Ordinatori dicere: sis Sacerdos vel alia aequipollentia verba; sed subsequentibus temporibus formas, quae servantur, Ecclesia ordinavit. Haec Innocentius. Ratio autem omnino convincens est: quia ecclesia latina et graeca ordinant sacerdotes omnino diversa materia et forma, et tamen utraque valide, ut patebit; quod fieri non posset, si certa et determinata in individuo materia et forma hujus Sacramenti a Christo instituta fuisset et non determinationi Ecclesiae relicta.

II. In tota Ecclesia graeca ab antiquo usque in hodiernum diem 10.
tam sacerdotium, quam reliqui ordines, idque non tantum ab episcopis schismaticis in Graecia, verum etiam a catholicis et qui Romae degunt, sciente et consentiente summo Pontifice et me praesente (ait oculatus testis Lugo disp. de Sacram. in genere sect. 5. n. 85.), conferuntur non per traditionem instrumentorum, sed per solam manus dexterae episcopi impositionem super caput Ordinandi cum hac forma: *Divina gratia, quae semper infirma sanat et quae desunt adimplet, promovet venerabilem N. diaconum in presbyterum. Oremus igitur pro eo, ut veniat super eum gratia sancti Spiritus.* Quem ritum ordinandi nemo jure damnare

potest aut de ejus valore dubitare, minus de facto. Unde cuidam recentiori Doctori de eo dubitanti merito alius illudens dixit: Vade et vide. Quin Ecclesia catholica non solum Graecos schismaticos sic ordinatos in suis ordinibus suscipit ad se revertentes, quin hodieque Pontifex Graecos graeco ritu ordinatos instituit episcopos aut archiepiscopos, et ad Graecos catholicos mittit, ut ibi pontificalia munia obeant.

11. III. Omnino fatendum est, etiam in Ecclesia primitiva ab initio longo tempore sacerdotes aliosque ministros ordinatos fuisse sola impositione manuum absque traditione calicis et patenae cum vino et hostia vel similium instrumentorum, ut recte docet D. Bonaventura 4. dist. 24. a. 4. q. 4. Ratio est: quia non tantum sacra Scriptura in ordinatione sacerdotis solam impositionem manuum exprimit et per illam tanquam visibile signum gratiam et presbyteratum conferri affirmant, 1. Tim. 4: Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii et 2. Tim. 1: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum et Act. 6. primi septem diaconi sola impositione manuum ordinati leguntur: certe non aderat liber Evangeliorum eo adhuc tempore, cum Matthaeus primus illud scripserit anno octavo post Christi ascensionem, teste Baronio anno Christi 41. Verum etiam Concilia antiqua omnia et ss. Patres omnes ante Stephanum Papam in ordinatione presbyteri solius impositionis manuum meminerunt (textus habet Lugo de Sacramentis in genere disp. 2. sect. 5. n. 93. et 97.) nulla habita mentione illorum vasorum concorditerque affirmant, sacerdotium conferri per manus impositionem. Quod ita clarum est in tota antiquitate, ut nemo negare possit, ut fatentur Bellarminus supra, Vasquez et alii. Quin scriptores concorditer negant, ante Stephanum Papam usum illorum instrumentorum in Ecclesia fuisse, ut nimis frigida videatur responsio aliquorum, concilia illa et Patres non scripsisse rituale omnium caeremoniarum ordinationis; cur enim omnes unam tantum impositionem attingerent, nullus traditionem instrumentorum, si haec jam tum materia essentialis ordinationis fuisset? Incredibile. Ceterum quemadmodum modo apud Graecos, ita olim in Ecclesia primitiva una cum impositione manuum tanquam materia simul sine dubio fuerunt prolata aliqua verba tanquam forma correspondens significativa potestatis collatae in Corpus Christi verum, forte illa: Accipe Spiritum sanctum etc. ut sic Sacramentum esset integrum, constans materia et forma, idque non obscure colligi videtur ex verbis Apostolis cit. 1. Tim. 4: Noli negligere gratiam, quae data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii. Ubi per *prophetiam* videtur significari forma sacramentalis, quia invisibilis potestas dari significatur, quae mysteriosis et quasi propheticis verbis per impositionem manuum ad significandam illam invisibilem potestatem presbyterii determinat eamque distinguit ab aliis impositionibus manuum, de quibus frequens mentio in Scriptura. Vide Marchant tribunali tom. 3. seu speciali par. 2. tract. 6. tit. 6. q. 3.

12. IV. Denique processu temporis absque dubio, ductu et instinctu Spiritus sancti ab Ecclesia instituta et ordinata est porrectio calicis

cum vino et patenae cum hostia ad expressiorem significationem seu tanquam signum expressius significativum potestatis sacerdotalis ac tanquam complementum prioris signi, nimirum nudae impositionis manuum, quae illam potestatem implicite tantum significabat: quia nimirum omne instrumentum in virtute manuum est, inquit D. Bonaventura l. c. Insuper Ecclesia ordinavit, ut pronuntiatio formae, quae antea fiebat cum impositione manuum, modo fieret cum porrectione calicis et patenae, tanquam ultimo signi materialis complemento, ut nimirum intelligatur, hanc porrectionem omnino spectare ad materiam totalem hujus Sacramenti, tanquam pars materialis completiva una cum priori materia scilicet impositione manuum unam totalem materiam constituens, idque totum solum ad significandam potestatem in Corpus Christi verum seu consecrandi. Nam ad significandam aliam potestatem in Corpus Christi mysticum seu absolvendi adhibet aliam materiam et formam, nimirum ultimam impositionem manuum cum verbis: Accipe Spiritum sanctum, cum tamen apud Graecos (et forte etiam in primitiva Ecclesia olim) utraque potestas unica materia et forma, scilicet impositione manuum et verbis: Divina gratia creat hunc presbyterum etc. utraque potestas saltem implicite sufficienter significata conferebatur, ut bene notat Lugo cit. n. 85.

Tria ergo habemus controversa et difficilia in moderna ordinatione **13.** presbyteri Ecclesiae catholicae latinae: 1. Primam impositionem manuum episcopi sine forma verborum. 2. Traditionem calicis et patenae cum vino et hostia ac forma correspondente, quae dicitur prima materia et forma. 3. Ultimam impositionem manuum episcopi cum forma sua, quae dicitur materia et forma secunda. De singulis videndum, an et quatenus vel quomodo sint essentiales Sacramento Ordinis sacerdotalis.

§. In primis certum de fide videtur, etiamnum aliquam impositionem manuum esse materiam essentialem Sacramenti presbyteratus: nam praeter Scripturam, concilia et Patres antiquos id apertissime docet concilium Tridentinum, quod nullius materiae meminit, nisi impositionis manuum et singulariter affirmat per illam ordinari presbyterum. Nam sess. 23. c. 3. postquam docuit, Ordinem verum esse Sacramentum et per illum conferri gratiam, subjungit supra cit. verba Apostoli: Inquit enim Apostolus: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae in te est per impositionem manuum mearum. Et clarissime sess. 14. c. 3. de ministro extremae Unctionis loquens ait: Ministrum hujus Sacramenti esse solum sacerdotem per impositionem manuum Presbyterii rite ordinatum. Quid clarius quaeso, dici potuit ad significandum, impositionem manuum esse materiam essentialem sacerdotii seu ordinationis presbyteri? At de quanam id impositione manuum intelligendum, an de prima, an de ultima? Sit

§ III. *Quid de prima impositione manuum?* I. Est sententia D. **14.** Bonaventurae 4. dist. 24. a. 1. q. 4. quam late asserit noster Marchant supra cit., solam primam impositionem manuum esse materiam essentialem hujus Sacramenti, ut collativi potestatis in Corpus Christi verum seu consecrandi Corpus et Sanguinem Christi; Porrectionem vero calicis et patenae cum vino et hostia esse tantum partem materialem integralem, expressioris significationis gratia additam et necessitate praecepti eccle-

siastici requisitam. Et videtur manifeste sequi ex praedictis: nam ex una parte non tantum Scriptura, antiqua concilia et Patres, sed etiam Tridentinum citatum impositionem manuum pro materia essentiali Sacramenti agnoscunt; ex altera parte Sacramentum ordinis sacerdotalis non potest absque sua essentiali materia subsistere; atqui Sacramentum ordinis sacerdotalis absque illa porrectione calicis cum vino et patenae cum hostia in sola impositione manuum subsistit in primitiva Ecclesia usque ad tempora Stephani Papae et in Ecclesia graeca subsistit de facto usque ad hodiernum diem, ut dictum est; ergo sola impositio manuum, non vero illa porrectio est essentialis materia ordinationis sacerdotalis, consequenter erit tantum materia integralis, non necessitate Sacramenti, sed necessitate tantum praecepti omnino necessaria. Unde in hac sententia, si quis ordinaretur omissa prima impositione manuum, ordinatio esset nulla simpliciter; contra vero valida esset Ordinatio, si cum prima impositione manuum simul proferretur forma sacramentalis omissa traditione calicis et patenae cum vino et hostia (sub qua traditione de facto profertur forma), quia adesset tota essentialis materia et forma (secus, si etiam forma omitteretur, ut per se patet). Fieret tamen gravissimum peccatum mortale, cum omittere materiam integralem tam notabilem inferret Sacramento gravissimam injuriam, utpote in re gravi Sacramentum concernente. Haec sententia mihi semper probabilis visa, cum nihil videatur obstare efficaciter; certe non multum urget concilium Florentinum, solam illam traditionem calicis et patenae cum vino et hostia assignans pro materia Sacramenti hujus, nulla facta mentione impositionis manuum, quia facile potest dici, concilium non intendisse praecise definire materiam essentialem hujus Sacramenti, sed solum ritum Ecclesiae latinae proprium in sacra ordinatione docere Armenos, ad quod perinde est, sive illa materia essentialis sive integralis tantum sit. Certe concilium Tridentinum, ut supra visum, pro ordinatione meminit solius impositionis manuum, non vero traditionis illius, et quid inde infers? Nec plus conficies ex conc. Florent. Magis videbitur obstare, quod Innocent. III. et Greg. IX. Dec. l. 1. t. 16. c. 3. dicunt, non debere iterari ordinationem sine impositione manuum collatam, sed suppleri, quod omissum est: sed commode posset explicari de ultima impositione manuum, qua sacerdoti jam ordinato confertur potestas in Corpus Christi mysticum, et nos de prima impositione agimus. Solum et maxime obstat communis sententia DD. et sensus fidelium ac pene ipsius Ecclesiae, ut § seq. videbitur. Et ideo hanc sententiam nolo docere amplius.

15. II. Communis ergo sententia Doctorum est, illam primam impositionem manuum de facto in Ecclesia latina non esse materiam sacramentalem ordinationis, sed solum caeremoniam sacram praeviam, maximi tamen momenti, nunquam omittendam et omissam, forte merito supplendam. Cum enim in Ecclesia latina pro nuda impositione manuum, institutum sit signum distinctius significativum potestatis sacerdotalis in Corpus Christi verum, scilicet traditio calicis et patenae cum vino et hostia, et insuper impositio manuum adhuc postea adhibeatur ad conferendam potestatem in Corpus Christi mysticum, de qua impositione sufficienter intelligitur concilium Tridentinum, non videtur ratio, cur

prima illa impositio manuum adhuc debeat esse materia sacramentalis, cum absque illa adsit materia sufficientissime significativa utriusque potestatis. Et favet omnino huic communi sententiae Gregorius IX. Dec. l. 1. t. 16. c. 3; textus ita habet: Presbyter et diaconus, cum ordinantur, manus impositionem tactu corporali (ritu ab Apostolis introducto) recipiunt. Quodsi omissum fuerit, non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad hujusmodi Ordines conferendos caute supplendum, quod per errorem extitit praetermissum. Suspensio autem manuum debet fieri, cum oratio super caput effunditur ordinandi. Haec Gregorius Papa, ubi inprimis manifeste significat impositionem manuum non esse ad valorem Ordinis ita essentialiter requisitam, ut sine illa Ordo non subsisteret; alioquin non sufficeret tempore alterius ordinationis post tres menses primo solum supplere illam impositionem omissam, sed necessario ordinatio ipsa repetenda esset, quod expresse negat Pontifex. Deinde ultimis verbis clare significat, se loqui de prima impositione manuum ante porrectionem calicis etc. Tunc etiam fit suspensio manuum, et oratio effunditur super caput ordinandi. Non commode intelligi potest de ultima impositione manuum, quando datur potestas ad absolvendum a peccatis cum illa forma: Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris etc., nisi per orationem hanc ipsam formam intelligere velis. Sed valde incongrue et torte: haec enim forma, non oratio, sed consecratio est. In hac ergo communi sententia tuto sistendum erit. Verum inter has duas sententias extreme oppositas mihi omnino placet

III. Sententia quaedam media, nimirum primam illam impositionem **16.** manuum etiamnum esse veram materiam sacramentalem ordinationis sacerdotalis, non quidem essentialiter requisitam ad valorem Sacramenti, ob rationes allatas in secunda sententia communi, sed integralem et una cum traditione calicis ac patenae cum vino et hostia constituentem unam materiam totalem Sacramenti sacerdotii. Ita nimirum, ut ex manus impositione et traditione panis et vini fiat una integra materia magis explicita et ex utraque simul una cum forma prolata unum totale signum sacramentale complete significans potestatem sacerdotalem in Corpus Christi verum. Nec obstat, quod prima impositio manuum fiat absque prolatione verborum seu forma aliqua et mora aliqua intercedat usque ad traditionem panis et vini, cum qua demum profertur forma; non enim ita distat illa impositio manuum a prolatione formae, quin adsit simultas seu propinquitas moralis sufficiens ad unitatem signi sacramentalis (ut suo loco visum): nam postquam imponuntur manus sacerdotibus, eadem actio moralis continuatur per inunctionem manuum, orationes, caeremonias, quasi praeparando illos, ut magis congrue recipiant gratiam Sancti Spiritus et potestatem tantam, et mox traditur alia pars materiae magis explicita, scilicet traditio vasorum cum pane et vino una cum prolatione formae. Quare omnia per modum unius actionis et complexi moralis idem intendentis complentur in porrectione vasorum, et finiri intelliguntur in prolatione formae: Accipe potestatem offerendi sacrificium, quae forma cadit super totam materiam praecedentem integram ex prima impositione manuum et traditione vasorum, caeremoniis intermediis moraliter continuatis, et exprimit potestatem per totam illam actionem complexam intentam. Unde distantia illa

non est tam inter materiam et formam, quam iuter partes materiae per caeremonias intermedias, tamen satis moraliter continuatas et coexistentes; nam certe physice coexistere non est necesse, ut maxime patet in Sacramento Poenitentiae, ubi dolor, et confessio saepe multum distant, et tamen forma tandem prolata super utramque cadens unum Sacramentum constituit. Magis id patet in matrimonio.

17. IV. Ratio ergo hujus sententiae est: quia dum illa prima impositio manuum in ecclesia graeca sit et in primitiva olim fuerit materia sacramentalis hujus Ordinis, et adhuc in Ecclesia latina tanto studio adhibeatur, cur non adhuc maneat materia sacramentalis implicite significativa, una cum materia nova magis explicita, praesertim cum sic appareat major conformitas Ecclesiae latinae cum graeca et primitiva? Ceterum hoc ipso, quod Ecclesia latina determinaverit aliam materiam partialem magis explicitam et per se sufficienter significativam potestatis sacerdotalis in Corpus Christi verum, jam dicendum est, illam impositionem manuum non esse hic materiam essentialem essentialiter requisitam ad valorem Ordinis hujus, ut sine illa Ordo non subsisteret, sed integralem tantum, ut dictum et explicatum est. Unde etiam merito Pontifex Gregorius IX. supra dixit: Supplendam esse apud Latinos impositionem manuum praetermissam: non quidem, quasi aliquid essentiale defuisset (alioquin tota ordinatio repetenda erat, quod negat Pontifex), sed tanquam aliquid, quod si positum fuisset, integrasset materiam sacramentalem, postea vero suppletur tanquam caeremonia principalissima, *sicut supplemus solemnitates posteu in eo, qui fuit domi baptizatus absque illis,* ait Lugo de Sacramentis in genere disp. 2. sect. 5. n. 90. Dices: si prima impositio manuum est materia sacramentalis de se sufficiens ad valorem Ordinis, ergo per illam absque traditione calicis et patenae cum vino et hostia valide ordinabitur sacerdos etiam apud Latinos, saltem si cum illa manuum impositione simul proferretur forma, ut fit apud Graecos; materia enim, quae alicubi et aliquando est sufficiens, ubique et semper est sufficiens: consequens est contra decretum Eugenii in concilio Florentino saepe indicatum; ergo. Resp. distinguendo sequelam: absolute loquendo, concedo; supposita determinatione Ecclesiae, nego sequelam: quia Christus determinationem specificam materiae sacramentalis reliquit Ecclesiae; Ecclesia autem latina determinavit Sacramentum Ordinis sacerdotalis conferre non per nudam impositionem manuum, sed per illam traditionem vasorum, tanquam materiam magis explicitam, ut saepe dictum. Quemadmodum etiam in ordinatione diaconi impositio manuum episcopi sufficiebat olim et sufficit de facto apud Graecos; at non sufficit in Ecclesia latina, tum quia determinavit illam ordinationem conferre per materiam magis explicitam, scilicet librum Evangeliorum et formam distincte significativam: Accipe potestatem legendi Evangelium etc. illa enim forma, quae profertur cum impositione manuum: Accipe Spiritum Sanctum ad robur etc. nimis generalis est et non significat determinate Ordinem illum. Haec latius disputare libuit in gratiam studiosorum et capacium in re certe maximi momenti et difficillima, ut qui potest capere, capiat. Si non capis, tyro simplicior, transi libere, nam tibi ad necessariam notitiam abunde sufficient sequentia.

§ IV. *Quid de prima materia, traditione calicis et patenae cum vino* 18.
et hostia et sua forma? An et qualiter essentialis huic Sacramento?
Respondeo: *Est omnino materia et forma essentialis in Ecclesia latina; non quidem absolute, sed supposita determinatione Ecclesiae, et optime conciliatur cum materia et forma Ecclesiae graecae et primitivae.* Explico

I. *Est materia et forma essentialis:* quia nimirum ad valorem hujus 19.
Sacramenti essentialiter requisita, confertur potestas in Corpus Christi verum seu consecrandi et offerendi Sacramentum et Sacrificium Corporis et Sanguinis Christi. Ita communissima theologorum contra primam sententiam D. Bonaventurae et nostri Marchant. sup. allatam et probabilem judicatam. Estque communis sensus modernus Ecclesiae atque omnino ita intelligendum decretum Eugenii in concilio Florentino ad Armenos, dicens: Presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenae cum hostia porrectionem: et post: Forma sacerdotii est: Accipe potestatem etc. Et ratio est: quia per haec signa sensibilia perfectissime significatur conferri ordinandis potestas consecrandi et sacrificandi, ut clarius significari non possit; ergo per illam tanquam materiam et formam confertur Sacramentum hujus Ordinis. Deinde hic modus est simillimus illi, quo Christus ipse in ultima coena Apostolos, porrigendo illis Corpus et Sanguinem suum ac dicens: Hoc facite in meam commemorationem, sacerdotes ordinavit, ut ex concilio Tridentino suo loco dictum. Denique post praedicta signa adhibita in pontificali ordinati saepius appellantur jam Sacerdotes et monentur, ut una cum episcopo verba consecrationis eodem momento proferant et ante Communionem non dicant Confiteor, nec detur eis absolutio, eo quod concelebrent episcopo; ergo censet Ecclesia, eos tunc jam habere potestatem consecrandi.

II. *Non quidem absolute;* nimirum ista traditio calicis et patenae 20.
cum vino et hostia non est materia absolute essentialis ac ex primaeva sua institutione essentialiter requisita ad valorem Sacramenti hujus: hoc enim omnino convincit ratio supra allata pro prima sententia n. 14, quia nimirum Sacramentum non potest subsistere absque sua materia et forma essentiali; atqui Sacramentum Ordinis sacerdotalis absque illa porrectione calicis cum vino et patenae cum hostia de facto vere subsistit in ecclesia graeca et substitit olim in ecclesia primitiva, alioquin fatendum esset, quod in ecclesia graeca hactenus nunquam et in tota ecclesia primitiva ante tempora Stephani Papae nullus fuisset sacerdos ordinatus, quod maximum inconveniens et horribilem causaret in Ecclesia confusionem et errorem; ergo illa porrectio cum sua forma non est materia et forma essentialis absolute.

III. *Sed supposita determinatione Ecclesiae:* nam ut n. 9. dictum, 21.
Christus instituens Sacramentum Ordinis non instituit determinate et in specie materiam et formam aliquam explicite, sed implicite tantum, quatenus Apostolos sacerdotes ordinans, dedit eis potestatem ordinandi alios sacerdotes et ministros aliquo signo sensibili significante potestatem conferendam; specificam autem ac materialem quasi ejusmodi signorum determinationem ipsis Apostolis ac Ecclesiae reliquit; ergo illud signum, quod Ecclesia determinavit, supposita hac determinatione erit materia et forma essentialis hujus Sacramenti; atqui sicut Ecclesia graeca con-

venienter et sufficienter determinavit impositionem manus episcopi cum sua forma eaque forte etiam contenta fuit longo tempore Ecclesia tota primitiva, ita sane Ecclesia latina convenientissime determinavit istam porrectionem calicis cum vino et patenae cum hostia et sua forma, idque conformiter ad modum, quo ipse Christus in ultima coena Apostolos sacerdotes ordinavit, ut dictum est; ergo porrectio ista est essentialis materia, non absolute, sed supposita determinatione Ecclesiae. Atque per hoc perspicue dissolvitur omnis ratio in oppositum; nam si objicitur: quod semel est materia et forma essentialis Sacramenti alicujus, semper est talis; item Ecclesia non potest mutare materias, formas et ritus essentiales Sacramentorum etc.: semper distingue, si sit materia et forma vel ritus Sacramenti essentialis absolute et determinate ab ipso Christo instituta, ut in Baptismo, Eucharistia etc. concedo; si sit materia et forma vel ritus Sacramenti essentialis non absolute et determinate a Christo instituta, sed determinationi ipsius Ecclesiae relicta et de facto ab Ecclesia determinata, nego. Insuper per hoc ipsum ritus Ecclesiae latinae

22. IV. *Optime conciliantur cum materia et forma Ecclesiae graeca et primitiva:* nam utraque Ecclesia formaliter omnino servat materiam et formam a Christo institutam, utraque enim confert ordinationem per signum sensibile et verba optime significant traditionem potestatis sacerdotalis; quare utraque valide conficit, licet utraque materialiter utatur signis diversis. Sicut enim Graecus consecrans in fermentato et Latinus in azymo, uterque procul dubio servat materiam a Christo institutam, scilicet panem; Christus enim non determinavit hunc vel illum, sed panem tantum quicumque esset, sic etiam instituit pro materia Sacramenti Ordinis signum sensibile et verba, quae significent potestatem, quae traditur; non autem determinavit haec vel illa; quaecumque ergo convenientia signa et verba adhibeat Ecclesia, servat formaliter materiam et formam a Christo institutam, etsi materialiter utatur signis diversis. Melius adhuc conciliatur ritus utriusque Ecclesiae, si dicatur, etiam primam impositionem manuum episcopi esse materiam saltem integralem hujus Sacramenti: quod enim ecclesia graeca simpliciori modo, unica impositione manus conferat sacerdotium quoad utramque potestatem consecrandi et absolvendi, minime adversatur, sed potius perficit, quod Ecclesia latina utramque illam distinctam potestatem convenientius conferat per distinctas duas impositiones manuum, et insuper ad excellentissimam potestatem consecrandi magis explicite significandam adhibeat traditionem illam vasorum cum pane et vino. Putabis: per hanc ipsam secundam impositionem manuum sufficienter conciliari Ecclesiam latinam cum graeca. Ita sane putant Bellarminus de ordine c. 9, Vasquez et alii quidam, sed minus congrue: nam agitur hic de materia sacerdotii principaliter, quoad potestatem consecrandi et sacrificandi, quae potestas non confertur per secundam impositionem manuum, sed tantum potestas absolvendi, ut ex forma patet. Vide Lugo de Sacramentis in genere disp. 2. sect. 5. n. 97.

§ V. *Estne tota haec materia, traditio calicis et patenae cum vino et hostia essentialis, ita ut si aliquid desit, Ordo non subsistat?* Respondeo: *Non est tota ista materia essentialiter requisita ad valorem Sacramenti, sed*

sufficit esse tantam, ut sufficienter significet potestatem in Corpus Christi verum seu consecrandi et offerendi Corpus et Sanguinem Christi. Ita Doctores citandi. Explico per casus.

I. Valida esset ordinatio, si tradatur calix cum vino et hostia 23.
simul immixta vel calici superposita sine patena. Immo etiam si tradatur hostia immediate in manus presbyterandi aut vinum in volam manus infundatur sine patena vel calice. Ita post alios Tamb. l. 7. c. 5. § 3. n. 5. Ratio est: quia id, quod per se requiritur, est traditio illarum substantiarum, panis et vini, quae velut materia essentialis Sacramenti Eucharistiae abunde significant potestatem sacerdotalem consecrandi Corpus et Sanguinem Christi, et solum ob decentiam ex praecepto Ecclesiae traduntur in calice et patena; unde nec necesse est consecratum esse calicem et patenam, prout supra etiam de Subdiaconatu dictum, ubi tamen major videtur esse ratio.

II. Valida sine dubio esset ordinatio, si in calice esset solum 24.
vinum sine aqua modica admixta (et ex praescripto Pontificali admiscenda), quemadmodum etiam valeret ipsa consecratio calicis eo casu, cum ea modica aqua non ex necessitate Sacramenti, sed ex praecepto tantum Ecclesiae admisceatur. Et observat Lugo resp. moral. l. 1. dub. 30. n. 6. guttas, quae ex vino effuso remanerent, sufficere in rigore ad validam ordinationem. At quid si in calice esset vinum, aqua valde multa dilutum? Distinguendum est: si enim aqua, etsi notabili, non tamen tanta quantitate admixta sit, quin maneat substantia et denominatio vini absolute, adeo ut absolute verum sit dicere: In hoc calice est vinum; valida erit ordinatio, sicut et esset ipsa consecratio talis vini. At vero si tanta quantitate admixta sit aqua, ut absolute amittat denominationem vini, invalida vel saltem dubia erit ordinatio. Ratio patet: quia in priori casu vere diceretur tradi vinum, in posteriori vero casu falso vel saltem dubie diceretur tradi vinum. Contingit alicubi, ab imperito ministro totum vinum et totam aquam, quae erant in urceolis infundi calici praeparato et porrecto aliquot sacerdotibus ordinandis; quo comperto merito resolutum est, illos sacerdotes saltem sub conditione reordinari debere, saltem ob dubiam priorem ordinationem gravissimumque periculum damnorum; uti refert Tamb. cit. n. 11.

III. Invalide sine dubio esset ordinatio, si tradatur calix vacuus 25.
et patena vacua sine vino et hostia seu pane: cum haec etiam tradantur subdiaconando eorumque traditio ad summum significet ministerium circa illa sacra vasa in sacrificio Missae et nullo modo potestatem consecrandi. At quid si (quod jam saepius contigit per errorem) solum vinum deesset in calice? Speculative loquendo omnino probabile est, ordinationem illam esse validam. Henriquez, Filliucius, Bonacina, Diana, Tannerus infra citandi, Bassaeus V. ordo 11. n. 3. et late noster Marchant tribunal. tom. 3. seu speculi par. 2. tr. 6. tit. 6. in appendice ac rursus. in resolut. notab. de Sacramento Ordinis c. 1. concludens talem ordinationem, ne quidem sub conditione esse repetendam, sed ex alio principio supra n. 14. proposito. Ratio est: quia traditio alicujus calicis et patenae cum sola hostia adhuc sufficienter significat adeoque confert potestatem in Corpus Christi verum nec opus est, ut significetur distincte potestas in utramque speciem: quia revera non

datur potestas consecrandi hostiam sine potestate consecrandi vinum, sed unica et indivisibilis est potestas sacerdotalis in Corpus Christi verum respectu utriusque speciei, et qui potest in unam, potest etiam in alteram. Unde non divisim traditur potestas in unam et alteram speciem, sed dum datur potestas consecrandi unam speciem, indivisibiliter datur potestas consecrandi et alteram. Sed dixi, *speculative loquendo:* nam

26. IV. *Practice loquendo;* omnino tenenda est opposita sententia communior DD. et talis ordinatio saltem tanquam dubia sub conditione iteranda, uti contra Henriq., Barb., Marchant cit. ac alios tenent Tannerus tom. 4. disp. 7. q. 2. dub. 5. n. 98, Lugo dub. 30. alii doctissimi apud Dianam p. 3. tr. 4. res. 105, Gob. tr. 8. cas. 4. n. 98. Ratio est: quia decretum Eugenii saepe citatum et Ecclesia latina utrumque et panem et vinum pro materia necessaria assignat et summo rigore requirit, ideoque defectus unius merito reddit ordinationem dubiam; atqui in praesenti negotio procuranda est plena certitudo de valore Sacramenti ob incommoda maxima et irreparabilia, quae ex invalida ordinatione presbyteri sunt oriunda, cum sit valde probabile, tales invalide esse ordinatos, et universaliter iterum ordinandi sint, quos probabile est fuisse invalide ordinatos, ut ex instituto probat idem Gob. casu 6. Quare sacerdos ita ordinatus peccaret contra justitiam, si accepto stipendio sacrificaret pro aliquo: nam generatim loquendo inique decipit homines, qui non habens moralem certitudinem de validitate sui ordinis presbyteralis petit et accipit stipendium ab ignaris illius defectus certitudinis. Diana p. 10. tr. 16. resol. 88, Gob. cit. cas. 4. n. 98. Atque ex dictis resolvendum est, quid sentiendum

Quoad contactum totius istius materiae.

27. Suppono ex dictis supra p. 1. c. 5, etsi forte non necessitate Sacramenti ad validam, attamen certissimo necessitate praecepti ad licitam ordinationem requiri contactum physicum materiae traditae, ut mortalissime peccaret, qui scienter non tangeret physice, quia exponeret ordinationem suam periculo nullitatis cum horrendo periculo infinitorum sacrilegiorum, invalidarum consecrationum et absolutionum etc. Quare talis presbyteratus saltem sub conditione reiterandus esset omnium fere consensu. Quoad contactum ergo physicum totius materiae paucis sic accipe: I. In primis sufficit tangere ipsum calicem et patenam, in quibus sunt vinum et hostia, etsi immediate ipsum vinum et hostia non tangantur; certe vinum calice contentum et patena tectum nunquam tangitur; hostia quidem tangenda est ex praescripto Pontificalis, nullo tamen praecepto graviter obligante. Diana p. 2. tr. 2. res. 3, Tamb. cit. c. 5. § 2. n. 4. et plurimis citatis ex professo Gob. cit. cas. 4. n. 103. II. Econverso idem a fortiori dicendum, si quis tangeret immediate hostiam, sed non ipsam patenam, uti cum aliis bene probat Gob. ib. n. 109. Nunquid enim tangendo hostiam patenae impositam satis physice etsi mediate tango patenam? Certe potestas et ministerium sacerdotis multo melius significantur per tactum hostiae, quam per tactum patenae; si ergo sufficit tactus solius patenae, ut modo dictum, multo magis sufficiet tactus hostiae patenae impositae. III. Quinimmo

ad valorem Sacramenti sufficeret, tangere solum calicem cum hostia superposita, etsi patenam et hostiam minime attingat, expresse docent Henriq., Coninch., Vasquez, Filliucius, Bauny, Petrus Hurtadus, Leander, Escobar eosque citantes Diana p. 10. tr. 16. res. 88, Tamb. cit. n. 6, Dicastillus apud Gob. cit. n. 98. Nam calix cum patena superposita censetur facere quid unum, adeoque qui contingit vel acceptat unum, moraliter saltem censetur etiam tangere vel acceptare alterum. Deinde sicut sufficit sacerdoti tangere immediate calicem vinum continentem, sic moraliter et humano modo tangendo vinum inclusum, ita sufficiet tangere immediate calicem continentem super se patenam cum hostia imposita, per hoc enim moraliter et humano modo aeque dicetur tangi patena cum hostia imposita. De valore loquimur, de licito ex se patet. IV. Insuper nonnemo apud Tamb. cit. n. 7. censet etiam, ad valorem sufficere, si tangantur calix et patena velo cooperta vel tradita in ara portabili vel disco, tangendo immediate solum velum, arulam, discum, non ipsum calicem vel patenam, quia sic ista adhuc moraliter, et humano modo tangerentur; sed facessant ejusmodi in praxi inutiles speculationes.

§ VI. *Quid de secunda materia et forma, an et qualiter essentialis huic Ordini?* I. Sacerdotio adaequate conferendo essentialis est etiam secunda materia et forma, scilicet impositio manuum solius episcopi, cum illis verbis: Accipite Spiritum sanctum etc. Ita (contra aliquos mox nominandos) communissima DD. apud Tanner. cit. q. 2. n. 73, Laym. l. 5. tr. 9. c. 5. n. 2, Gob. n. 117. Ratio est: quia signum sensibile, quo confertur sacerdoti propria potestas, utique spectat ad essentiam Sacramenti sacerdotii; sed per illam ultimam materiam et formam, scilicet impositionem manuum et verba praedicta confertur potestas absolvendi a peccatis, quae est una ex praecipuis potestatibus sacerdotii propriis: nam et SS. Patres et antiquissima concilia persaepe scribunt, sacerdotes creari per manuum impositionem, et ipsum conc. Trid. non tantum sess. 23. can. 4. dicit anathema iis, qui dicunt per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum ac proinde frustra episcopos dicere: Accipe Spiritum Sanctum, verum etiam sess. 14. c. 1. de poenit. expresse docet, per eadem verba Apostolis eorumque successoribus potestatem remittendi peccata fuisse communicatam, et apertissime ib. c. 3. de extrema Unctione dicit, proprios hujus Sacramenti ministros esse episcopos aut sacerdotes ab ipsis rite ordinatos per impositionem manuum presbyterii: ubi omnino loquitur de hac secunda impositione manuum et verbis illis, quibus datur potestas absolvendi a peccatis: nam extrema Unctio, quae est quasi consummativa Poenitentiae, ministrum habet sacerdotem, qua parte praeditus est potestate in Corpus Christi mysticum. 28.

Contrarium quidem docent Sotus, Sylvester, Richardus, Valentia apud Layman et Gob. citatos, volentes totam materiam et formam hujus Sacramenti consistere in traditione calicis et patenae cum vino et hostia ac forma supra assignata, qua proinde conferatur tota potestas sacerdotalis in Corpus Christi verum et mysticum; ultimam autem istam impositionem manuum esse solam caeremoniam accidentalem sacram et completivam tantum. Fundamenta (sed certe nihil vel parum 29.

urgentia) sunt I. Concilium Florentinum in decreto Eugenii assignans materias et formas Sacramentorum non meminit nisi primae materiae, scilicet traditionis vasorum illorum. At per hoc non exclusit hanc secundam materiam et formam correspondentem, nec opus erat exprimere jam ubique notissimam et in qua forte non errabant Armeni, quos ibi concilium instruit, inquit Bellam. cit. II. Gregorius IX. Dec. l. 1. t. 16. c. 3. impositionem manuum vocat ritum ab Apostolis introductum. At hoc ideo, quia ex commissione Christi hic ritus est ab ipsis pro materia Sacramentali determinatus, juxta dicta n. 9. III. In Pontificalibus quibusdam antiquis non praescribitur ista ultima manuum impositio. At praescribitur in Pontificali Romano approbato ab Ecclesia Romana, quae est mater omnium ecclesiarum eique merito standum est. IV. Ipsum Pontificale Romanum ante hanc ultimam manuum impositionem ordinatos jam vocat sacerdotes, quasi jam plene ordinatos per primam materiam, traditionem vasorum et formam. At intelligitur hoc de ordinatione sacerdotis, qua sacerdos proprie est quoad potestatem principalem consecrandi, etsi ista ordinatio adhuc complenda sit per potestatem alteram absolvendi a peccatis. Sic enim concilium Tridentinum sess. 22. c. 1. docet, Apostolos in ultima coena ordinatos esse sacerdotes, data scilicet potestate super Corpus Christi verum; at post resurrectionem primum Joan. 20. data est potestas absolvendi super Corpus Christi mysticum per eadem verba Accipite etc. quibus nunc datur. Et hinc

30. II. Utraque ergo illa materia et forma est essentialis respectu presbyteratus seu sacerdotii complete et adaequate conferendi cum completa et duplici potestate in Corpus Christi verum et mysticum: nam in prima materia et forma scilicet traditione calicis cum patena, vino et hostia imprimitur quidem character sacerdotalis principalis, significativus scilicet potestatis principalis sacerdotalis in Corpus Christi verum, at nondum imprimitur character sacerdotalis completus, quippe nondum significativus potestatis in Corpus Christi mysticum, sed ad eam potestatem significandam requiritur distinctum signum sacramentale ac distincta materia et forma, scilicet ultima impositio manuum cum verbis illis: Accipe Spiritum sanctum etc. et tunc imprimitur novus character partialis completivus sacerdotii, per se significans potestatem sacerdotalem in Corpus Christi mysticum, quidquid alii dicant, ipsum solum characterem prius impressum et vi primi signi sacramentalis solum significativum potestatis in Corpus Christi verum, per posterius signum sacramentale (ultimam impositionem manuum) solum extendi ad significandam aliam potestatem in Corpus Christi mysticum: quomodo autem fiat, et quid sit ista extensio, ipsi viderint. Tu mecum facilius capies imprimi duos characteres partiales. Et hinc ulterius

31. III. Si post primam materiam et formam, scilicet traditionem calicis et patenae cum vino et hostia episcopus moreretur, aut quovis casu vel errore non adhiberetur secunda materia et forma, scilicet ultima impositio manuum episcopi cum verbis: Accipe Spiritum sanctum etc. ordinatus tunc esset tantum incomplete sacerdos, habens quidem potestatem in Corpus Christi verum ac potens celebrare tantum, at non posset absolvere ullum a peccatis (ne quidem veniali aut in extremo

agone constitutum Gob. n. 18.) per quamcumque potestatem collatam ab homine, episcopo, Papa: quia nondum haberet potestatem Ordinis ad hoc seu characterem significativum potestatis in Corpus Christi mysticum necessario praerequisitae ad actualem jurisdictionem. Quare talis sacerdos mortalissime peccaret, si tentaret audire Confessiones et absolvere, non prius accepta ista impositione manuum. Esto enim probabilis esset opinio, totam potestatem sacerdotalem, etiam absolvendi a peccatis, conferri cum traditione calicis etc., attamen nostra sententia, si non omnino certa, certe longissime probabilior est, adeoque opinionem illam et ipsam absolutionem a tali factam maxime dubiam reddit, quare nullo modo practicanda illa opinio, nisi forte in extrema necessitate et cum consensu expresso poenitentis, ut bene observat Gob. n. 121. Quid de celebratione talis sacerdotis practice dicendum, dicam mox inferius dubio priori.

IV. Sunt ergo hae duae potestates, scilicet consecrandi et ab- 32.
solvendi realiter distinctae, ita tamen et hoc ordine, quod prima non dependeat essentialiter a secunda. Unde ut modo dictum, sacerdos ordinatus prima tantum materia et forma absque secunda omnino valide consecraret Corpus et Sanguinem Christi et de facto consecrant Neomystae in ipsa Missa Ordinis cum episcopo ordinante, antequam accipiant istam ultimam impositionem manuum et potestatem absolvendi a peccatis. At contra secunda potestas essentialiter pendet a prima, et character potestatis in Corpus Christi mysticum essentialiter supponit characterem potestatis in Corpus Christi verum, aeque, immo magis, quam character potestatis episcopalis praesupponit characterem totum potestatis sacerdotalis. Unde si impositio manuum cum forma accipe Spiritum sanctum fieret omissa prima materia et forma, scilicet traditione vasorum, nihil fieret et nulla potestas conferretur, sed utraque materia et forma repeti deberent, secundum omnes. Circa praedicta emergit unum et alterum dubium practicum.

Dubium I. *Quid de celebratione Sacerdotis Ordinati, absque ista impositione manuum.* Quid si ergo sacerdos per traditionem calicis et patenae cum vino et hostia jam rite ordinatus tamen repentino morbo suo vel episcopi aut quocumque eventu, non facta ultima impositione manuum, antequam eam reciperet, celebret suas primitias, an valide et licite? Respondeo et dico

I. Sine dubio consecraret valide, ut jam insinuatum et mox iterum 33.
patebit de neomystis in ipsa ordinatione cum episcopo consecrantibus. Quinimmo per se spectato jure divino nullum in hoc apparet peccatum, adeoque etiam licite. Ratio utriusque est: quia licet, ut dictum est, potestas absolvendi supponat potestatem consecrandi, cum prius sit habere potestatem in Corpus Christi verum, quam in mysticum, attamen potestas consecrandi nullo modo, ne accidentaliter quidem dependet a potestate absolvendi, ut palam est.

II. Per accidens tamen ex jure positivo talis peccaret graviter: 34.
obligabatur enim petere et accipere istam impositionem manuum ante primam suam Missam. Nam supra cit. Dec. l. 1. t. 16. c. 3. expresse decernit Pontifex, esse in diacono et sacerdote, qui impositionem manuum non reciperet, caute supplendum, quod fuerat incaute praeter-

missum. Ex quo DD. unanimiter et generaliter concludunt, esse supplendos defectus in ordinatione commissos, non tantum substantiales, sed etiam accidentales gravis momenti ante talis Ordinis executionem, adeo ut letifere delinquat, qui ante suppletionem ministrat in Ordine sic defectuose suscepto, si defectus sit ex praecipuis (uti certe est impositio manuum, maxime haec ultima), et unctio manuum presbyterandi. Secus si defectus levis fuisset. Ita cum aliis Sanch. leg. 7. consil. moral. c. 1. dub. 13, Gob. n. 120. et rursus n. 226.

35. III. Praetermissa impositio manuum eodem die non suppleta, debet suppleri, non quocumque die alio, sed die et tempore praescripto sacris ordinationibus. Ita expresse Pontifex cit.: statuto tempore ad hujusmodi Ordines conferendos caute supplendum etc. At numquid necessario adhuc vel rursus jejuno ordinatore? Resp. minime, quia impositioni illi manuum non debet praemitti jejunium naturale: constat enim, actionem illam fieri in ipsa ordinatione post sumptionem et sumptam jam ablutionem; quidni etiam fiat post sumptum prandium? * Juxta declarationem S. Inq. 14. Dec. 1898. „quoad ordinationes sufficit servare jejunia quatuor temporum; nam pro ordinationibus extra tempora non adest jejunii obligatio“. *

36. IV. Quodsi impedimentum (morbus v. g.) durasset solum die Sabbati ordinationis? Gob. cit. casu 4. n. 124. recte censet, potuisse impositionem manuum vel ordinationem suppleri mox Dominica immediate sequenti: cum et alias ex justa causa possit ordinatio Sabbatina protrahi in sequentem diem. At si ordinandus cecidisset in morbum, deliquium etc. in ipso templo, numquid durante morbo vel deliquio potuisset fieri impositio manuum? Resp. Omnino valide et ob rationabilem causam etiam licite: cum ad suscipiendos Ordinis sufficiat intentio habitualis, qualis utique hic aderat sufficiens.

37. Dubium II. *Quid de consecratione neomystarum episcopum praeeuntium.* Ex praescripto Pontificalis Romani et consuetudine jam ubique fere recepta (quam immerito reprehendunt Durandus, Sotus, Gabriel, Palaus apud Suarez) Neomystae post Offertorium una cum episcopo recitant canonem simulque proferunt verba consecrationis, monentibus omnibus DD. et in ipso actu caeremoniariis, ut sic proferant, ut nullus praeveniat episcopum. Quodsi ergo ipsi vel aliquis eorum ante Episcopum absolvat formam consecrationis, quaeritur, an vere consecret. Ubi involvitur alia quaestio, qualiter scilicet verba consecrationis tunc proferantur a neomystis, an formaliter an materialiter tantum. Resp. et dico

38. I. Magni Doctores asserunt, illa verba proferri a neomystis solum materialiter et recitative, eo modo quo proferunt sacrum probantes vel quo profert sacerdos legendo epistolam in Missa de Corpore Christi, tametsi mens Ecclesiae praescribentis illam recitationem sit, ut proferat in signum potestatis sibi collatae ad vere consecrandum. Ita Richardus, Cajetanus, Angelus, alii apud Suarez, qui hanc sententiam probabilem censet et valde probabilem vocat Layman, adeo ut volens, hanc sententiam sequendo ita solum materialiter proferre, certe peccati reus agi non possit. Quin neque peccati gravis arguendus eris, si omnino omittas verba consecrationis proferre, quidquid sine fundamento obli-

gationem sub mortali asserat Quintanadvenas apud Gobat cit. n. 132. Et consequenter in hac sententia neomystae, quantumvis episcopum praeveniant, nihil efficient, quia deest intentio omnis consecrandi.

II. Communis sententia est neomystas proferre ea verba formaliter et practice in persona Christi aeque ac episcopus, adeoque si habentes intentionem consecrandi ipsi vel unus eorum finiat totam formam consecrationis ante episcopum, ipse revera solus consecret, non episcopus vel alii post ipsum definientes. Ratio est: quia jam adest potestas in Corpus Christi verum; ergo si etiam adsit intentio consecrandi in formali prolatione verborum consecrationis, reipsa consecrabit. Quia vero esset maximum absurdum, si episcopus revera tunc non consecraret, ideo merito sollicite monentur, ut nullus finiat ante episcopum formentque intentionem non consecrandi, si casu praeveniatur antistes. 39.

III. In praxi ergo tutissime se geret neomysta, si formet expressam intentionem proferendi illa verba eo sensu, quem petit Ecclesia, aut expressius dicendo v. g.: volo consecrare, sed nonnisi cum episcopo; aut adhuc expressius: volo, ut mea prolatio valeat, si finiero cum episcopo, at non valeat, si ante ipsum absolvero. Ita post alios Tannerus supra cit. q. 9. et 65. Addunt aliqui cum Quintanadvenas apud Gob. alphab. sacrif. n. 116, omnes novos sacerdotes una cum episcopo facere moraliter unam consecrationem, ideoque vere consecrare cum episcopo, etiamsi formulam absolvant aliquantulum post episcopum. Qui de his plura volet, videat Lugo et Dicastillum cit. 40.

IV. Jam bene est (inquies bone presbyterande), ego in mea ordinatione faciam intentionem optimo modo consecrandi et offerendi Sacrificium istud una cum Episcopo conaborque cum ipso absolvere formam consecrationis; at numquid potero sacrificium istud offerre pro aliquo ei fructum applicando v. g. amantissimo meo parente non ita pridem defuncto? Certe curiose quaeris; sed quia tam pie quaeris, respondeo: omnino potes et tam valide potes, quam poteris postea solus missam legens. Ita Maeratius apud Dian. p. 5. tr. 11. resol. 112. Ratio est: quia cum singuli consecrent cum episcopo, non est ratio, cur non omnes aeque ac Episcopus ipse possint totum illud sacrum donare alteri, ait Gob. proxime cit. n. 117. Certe omnes offertis latreutice et eucharistice, cur non item omnes satisfactorie et impetratorie quoad fructum applicabilem? Jam ergo in limine salutamus sacerdotii sacratissimum actum *Sacrificium*. 41.

Caput II.

De sacrificio in communi et Missa in specie.

Sectio I.

De sacrificio in communi.

Summarium.

42. Sacrificium sumi potest formaliter et active ac objective et quasi passive.
43—44. Sacrificium in communi est oblatio externa legitime instituta,
45. Qua per legitimum ministrum
46—47. Res sensibilis realiter immutatur
48. In protestationem supremi Dei Dominii
49. Estque actus religionis. Religio quid, ejus objectum et
50. Actus elicitus et imperatus.
51. Quid cultus generatim, ejus divisio.
52—53. Quid latria seu cultus latriae?
54. Sacrificium est specialissimus actus cultus latriae,
55. Supremus et ideo soli Deo debitus.
56—61. Sacrificium quotuplex et unde ejus origo?

42. Sacrificium quoad etymologiam dicitur a *sacro faciendo*, quasi *sacrum faciens* vel *rem sacram* vel *Deo sacratam efficiens*, quia nimirum res sacrificio oblata, prout terminat ipsam actionem sacrificativam, specialiter Deo sacra vel sacrata sit, in contestationem supremae ejus excellentiae ac dominii super universa, et nostrae omnimodae subjectionis ac dependentiae ad ipsum. Unde duobus modis accipitur sacrificium, *formaliter* et quasi active, et *objective* ac velut passive. Sacrificium *formaliter et active* est ipsa oblatio et actio sacrificativa alicujus rei facta Deo in recognitionem ejus supremi in nos dominii. Sacrificium *objective et quasi passive* sumptum est ipsa res oblata et sacrificata Deo et proprie dicitur *hostia* vel *victima*, ut quidam volunt, ab *hostibus devictis* sic dicta. De sacrificio in priori sensu nobis potissimum sermo est.

43. § I. *Quid sacrificium in communi. Sacrificium est oblatio externa legitime instituta, qua per ministrum legitimum res sensibilis realiter immutatur in protestationem supremi Dei dominii.* Brevius et sufficienter diceres: Est oblatio externa rei sensibilis per realem sui immutationem facta Deo in recognitionem supremi in nos dominii. Sed priorem definitionem accuratiorem explico per partes.

I. *Oblatio externa legitime instituta.*

Cum enim sacrificium sit signum publicum protestativum supremi 44.
Dei dominii et specialis Dei cultus, nomine totius communitatis Deo exhibendus, signa autem communia et cultus publici per publicam et legitimam auctoritatem institui debeant, ideo sacrificium necessario debet esse *oblatio* et *externa* (nihil enim internum potest esse publicum) et *legitime instituta,* a publica legitima auctoritate. Et quidem eam institutionem sacrificiorum in veteri lege Deus sibi reservavit, determinata sacrificia eorumque ritus Hebraeis ipse praescribens; similiter in nova lege per seipsum instituendo unicum sacrificium, quo coli velit; seclusa tamen hac divina reservatione posset quaelibet respublica instituere sacrificia, ejusmodi oblationem ac rem significandam determinare, uti ad eam spectat alia signa communia instituere, et prout de facto olim instituta sunt sacrificia a gentibus, maxime falsorum deorum. Unde *offerre* hoc loco non significat donare: quid enim nos Codri donabimus ipsi supremo omnium rerum domino? sed significat alicujus rei usu, quantum in nobis est, conciliare Deo publicam existimationem sua majestate dignam ejusque immensam dignitatem contestari, ut proinde haec oblatio sacrificii sit instar tributi, quod damus Deo in recognitionem supremi ejus in nos dominii.

II. *Qua per legitimum ministrum.*

Quamvis enim ad essentialem rationem sacrificii forte non re- 45.
quiratur minister a reliquis specialiter deputatus, conveniens tamen est, ut aliquis ad hoc specialiter deputetur tanquam legitimus minister. Cum enim sacrificium sit specialis et extraordinarius Dei cultus nomine totius communitatis ei exhibendus, ejus administrationem non decet cuilibet committi. Unde non tantummodo in lege evangelica, sed etiam olim in lege mosaica sacrificia offeruntur a ministris ad hoc specialiter deputatis, et qui sine tali deputatione sacrificia offerre tentarunt divinitus sunt puniti, ut patet de Saule 1. Reg. 13. et Ozia 2. Par. 26. Atque etiam in lege naturae fuisse aliquos specialiter deputatos, colligitur ex Gen. 14, ubi Melchisedech dicitur protulisse panem et vinum, et ratio additur: Erat enim sacerdos Dei summi. Quamvis certo non constet, quinam praecise in illa lege fuerint constituti sacerdotes, communis tamen opinio est, fuisse principes familiarum et filios primogenitos, praeter quos videntur aliqui instinctu divino sacrificasse, ut Abel et Jacob etc.

III. *Res sensibilis realiter immutatur.*

Cum enim, ut dictum est, sacrificium sit cultus externus, quo 46.
protestamur summum Dei dominium non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, quibuscum non communicamus nisi in rebus sensibilibus, ideo per sacrificium offerri debet *res sensibilis.* Et quia protestamur per sacrificium publice, Deum habere dominium in vitam et mortem sic, ut pro libitu possit omnia immutare, ideo res illa sensibilis debet *realiter immutari:* aliter enim convenientius suprema illa in vitam

et mortem potestas Dei significari non poterat; sic enim in omnibus retro institutis sacrificiis semper res oblata ex parte immutabatur; pecora enim occidebantur, in holocaustis insuper concremabantur etc. Neque haec conditio defuisse censenda est sacrificio Melchisedech; etsi enim Scriptura non referat, circa panem et vinum ab ipso oblata fecisse aliquam immutationem, potuit tamen aliquam partem panis adussisse vel contrivisse, partem vini in terram effudisse, cum Scriptura referat, eum ibi sacrificasse nec intendat eo loco referre modum, quo sacrificarit. Circa praedicta pro sacrificio Missae aliqua hic necessario notanda sunt et suo loco applicanda.

47. Inprimis ad sacrificium non requiritur universaliter immutatio substantialis rei oblatae, ut nimirum in ipso actu sacrificandi res immolata substantialiter corrumpatur, sed sufficit in actu sacrificandi fieri mutationem accidentalem tantum, ut res oblata ponatur in statu corruptionis vel saltem inutilis omnino reddatur ad usus vel functiones suas naturales. Nam v. g. ovis verissime sacrificabatur, quando letaliter percussa ponebatur in statu corruptionis; etsi non statim tunc moriebatur; et in libaminibus vinum et oleum vere sacrificabatur, quando in terram effundebatur et sic in statu corruptionis ponebatur vel saltem inutilis fiebat ad usum suum naturalem, licet diu non corrumperetur substantialiter. Unde ulterius non requiritur, ut ipsa immutatio hostiae vel rei oblatae per se sit sensibilis: nulla enim mutatio substantialis per se sensibilis est, sed sufficit, quod actio immutativa sit sensibilis. Alioquin necessario fatendum erit, sumptionem, ac consumptionem specierum esse de essentia sacrificii Eucharistiae, cum nulla alia ibi fiat mutatio sensibilis. Denique quamvis ipsa res oblata et destructa regulariter dicatur hostia, quando nimirum rei destructae nulla succedit alia perfectior et Deus intenditur honorari in ipsa re, quae destruitur, ut fit in immolatione pecudum; at vero quando rei destructae succedit nova res dignior ac per illam Deus magis intenditur honorari, tunc hostia sacrificii consistit in illa re nova producta: sic in oblatione thuris potius sacrificabatur suffitus ex thuris concrematione productus, quam ipsum thus; sic in sacrificio eucharistico sacrificatur ipse Christus per conversionem panis et vini in ipsum, et non ipse panis et vinum principaliter.

IV. *In protestationem supremi Dei dominii.*

48. Ideo enim per sacrificium res sensibilis immutatur vel destruitur, ut contestemur supremam Dei potestatem super nos dominiumque plenum vitae et mortis, quippe qui tam facile possit nos et omnia immutare vel destruere, quam facile nos rem aliquam nostram immutamus vel destruimus. Quando ergo sacerdos antiquae legis mactabat Deo bovem vel ovem, eo ipso explicite vel implicite atque ipso facto dicebat: Domine, Jehova, Adonai, sicut ego puro libitu possum jam mactare hanc bestiam, ita tu omnes creaturas unico nutu potes perdere, et ut hanc tuam in me et omnes creaturas supremam potestatem, et dominium rudi exemplo manifestem ac profitear, en macto, jugulo, concremo hanc pecudem etc. Atque eandem intentionem in actu exercito et ipso facto

habet etiamnum omnis sacerdos sacrificans (esto ipse de ea nihil cogitet). Neque enim dubium est, quin illa mutatio panis et vini in Corpus, et Sanguinem Christi ipsiusque Christi mystica destructio ex intentione Christi et Ecclesiae sponsae suae peragatur eo fine, ut per hoc ipsum profiteamur et protestemur supremum Dei dominium super res creatas omnes, eoque ipso omnimodam et infinitam Dei super nos excellentiam et eminentiam, ut mox magis patebit § seq. Et hinc sacrificium formaliter et essentialiter consistit in ratione signi protestativi supremae Dei potestatis in omnes res, neque essentialiter aliam significationem requirit, etsi habere possit et de facto habeat: nam sicut omnia Sacrificia veteris legis praesignificabant, ita maxime sacrificium novae legis significat sacrificium cruentum Christi in cruce oblatum. Ex dictis patet, quod accensio candelarum, incensio thuris et similia, quae fiunt in Ecclesia, etiam ab ipsis sacerdotibus, non tamen sunt sacrificia: etsi enim fiant ad honorem Dei et Sanctorum et ob alias mysticas significationes, non tamen ex institutione sua fiunt ad protestationem summi Dei dominii nec fiunt a ministris ad id specialiter in nova lege deputatis, saltem tanquam talibus, etsi fiant a sacerdotibus: sacerdos enim ex ordinatione sua tantum deputatur ad offerendum sacrificium incruentum, non vero ad incendendum thus et similia. Ceterum ut melius ex fundamento intelligatur natura sacrificii, ponam aliam particularem quaestionem.

§ II. *Cujus virtutis actus qualisque cultus sit sacrificium, quomodo soli Deo proprium? Sacrificium est actus virtutis religionis et cultus latriae supremus, et ideo soli Deo proprium.* Explico particulatim.

I. *Est actus virtutis religionis.*

Religio definitur, *virtus moralis, qua Deo tanquam primo rerum* **49.** *omnium principio et domino excellentissimo debitus cultus exhibetur.* Objectum ejus *proximum* et *quod* est cultus tanquam Deo debitus, adeo ut materiale sit ipse cultus seu actiones illae, quibus Deum colere intendit et satagit religio. *Formale* vero, *ratio formalis,* quam religio in culto Deo exhibendo immediate respicit, est ratio debiti propter summam ejus excellentiam. Objectum vero *remotum* et *cui* est ipse Deus, ut primum rerum omnium principium ac supremus dominus; quo differt religio a caritate, quae actu suo elicito immediate tendit in ipsum Deum ut summum bonum et actiones omnes refert ad Deum tanquam aliquid bonum, et placitum Deo, religio vero actu suo elicito immediate tendit non in ipsum Deum, sed in cultum Deo exhibendum; vult enim immediate non Deum, sed cultum aliquem exhibere Deo actionesque colendi refert ad Deum tanquam aliquid Deo debitum ob summam ejus excellentiam et dominium. Unde religio non est virtus theologica, cum actu suo elicito immediate in Deum non tendat, sed est virtus moralis nobilissima, quia actiones morales hominis post virtutes theologicas super omnes alias virtutes morales maxime et perfectissime ad Deum ordinat et refert. Unde ulterius

Religionis actus duplex est, *elicitus* et *imperatus.* Actus religionis **50.** *elicitus* est voluntas et devotio colendi Deum semperque est actus

internus voluntatis. Actus religionis *imperatus* est ipse cultus seu actiones illae, quibus voluntas vult et intendit colere Deum. Alii sunt actus interni tantum, ut orationes et affectus mentales erga Deum, alii externi simul et interni (externi sine internis nihil valent), ut adorationes, genuflectiones et maxime ipsa sacrificia. D. Thom. 2. 2. q. 82. et 84. universim enumerat actus religionis: Devotio, oratio, adoratio, sacrificium, oblatio, primitiae, decimae, votum, juramentum, adjuratio et laus Dei. Ad quos referri debent omnes prorsus observationes et caeremoniae sacrae ad cultum Dei ordinatae, ut erectiones altarium, ecclesiarum, celebrationes festorum, jejuniorum, usus rerum ab Ecclesia benedictarum et maxime Sacramentorum a Christo institutorum.

II. *Et cultus.*

51. *Cultus (idem ac adoratio late sumpta) est contestatio externa seu nota submissionis erga alterum ob ejus aestimatam excellentiam:* quo differt ab honore seu veneratione: honor enim seu veneratio praecise dicit contestationem nostrae bonae aestimationis de alterius excellentia, seclusa nota submissionis. Unde honorari etiam aequalis vel inferior potest, coli vero vel adorari minime. Cultus vero seu adoratio dicit contestationem etiam nostrae submissionis seu subjectionis erga alterum ob ejus aestimatam excellentiam. Hujus tres sunt species: *Latria, dulia* et *cultus politicus. Cultus politicus* dicitur, qui tribuitur alteri ob ejus excellentiam creatam et mere naturalem humanam, utpote virtutem, doctrinam, superioritatem etc. *Cultus duliae* dicitur, qui tribuitur creaturis sanctis ob earum excellentiam creatam et supernaturalem gratiae et gloriae, utpote angelis et hominibus sanctis defunctis, de quorum gratia et gloria constat, et dividitur in duliam *simplicem*, qua coluntur communiter sancti ob eorum ordinariam excellentiam supernaturalem gratiae et gloriae et *hyperduliam*, qua colitur creatura ob extraordinariam excellentiam supernaturalem (et de facto sic colitur B. V. Maria mater Dei) et singularis sanctitatis, gratiae et gloriae, qua super omnes angelos et sanctos excellit; item Humanitas Christi seorsim sumpta ob excellentiam supremam unitatis hypostaticae ad Verbum divinum juxta communem DD. cum D. Thoma et Scoto 3. d. 25. *Cultus latriae* denique dicitur, qui ipsi soli Deo exhibetur ob ejus excellentiam increatam et infinitam.

III. *Latriae.*

52. Latria, qua cultus soli Deo debitus exhibetur, potest accipi vel habitualiter pro virtute inclinante ad Deo debitum cultum exhibendum et sic idem est cum virtute religionis, hoc solo discrimine, quod religio generaliter respicit omnem cultum Deo exhibendum tam internum quam externum, latria vero specialiter respicit solum cultum externum simul cum actu interno Deo exhibendum. Communius tamen latria accipitur actualiter pro actuali cultu et adoratione Dei et definitur: Actus externus religionis, quo per convenientem corporis gestum aliave actione

sacra externa contestamur nostram subjectionem erga Deum ut summum nostrum dominum ob ejus increatam et infinitam excellentiam, adeoque tribuimus ei summum et divinum honorem.

Differentia hujus cultus et adorationis soli Deo propriae principa- 53.
liter et universaliter desumitur ab actu interno religioso voluntatis, quo homo vult tali actu externo colere ipsum Deum seu protestari suam subjectionem erga Deum ut supremum dominum ob ejus supremam et infinitam excellentiam, quicumque deinde sit ille actus externus. Nam generaliter omnis actus externus bonus moraliter vel etiam indifferens potest esse cultus vel adoratio Dei. Speciales actus sunt prostratio, inclinatio, genuflexio etc. supra enumerata. Specialissimi autem sunt actus sacrificii, quaeque ad illud referuntur, templa, altaria, sacerdotium ac sacri ordines omnes.

Est ergo sacrificium specialissimus actus et cultus latriae atque 54.
hoc ipso differt ab omnibus aliis cultibus et actibus latriae, quod omnes alii actus latriae externae et materialis, ut inclinationes, genuflexiones, prostrationes, oblationes etc. communes sint Deo, Sanctis et hominibus excellentibus seu cultui latriae, duliae et politico, et differunt solum penes intentiones et inclinationes voluntatis. Nam 1. ut sunt actus latriae dicunt summam inclinationem voluntatis erga Deum apprehensum sub ratione summae et infinitae excellentiae supremique dominii vitae et mortis, et reipsa dicit inclinationem erga Deum quasi in nihilum, quippe respectu cujus infinitae excellentiae et potestatis revera sumus nihil et subtracto ejus influxu continuo conservativo mox in pristinum nihilum recideremus, nullius prorsus divinae excellentiae, vel perfectionis capaces.

Hunc affectum Latriae energice expressit S. P. Franciscus, ita Deum adorare solitus: O Domine quis tu? quis ego? Tu omnia, ego nihil: Tu abyssus entis et boni, ego abyssus nihili et mali. Tibi ergo me abyssali humilitate et veneratione prosterno. Apud Cornelium a Lapide in Act. 7. ad v. 25. 2. Ut sunt actus duliae dicunt longe inferiorem inclinationem voluntatis erga Sanctos, apprehensos super ratione excellentiae supernaturalis gratiae et gloriae, longe tamen plus quam humanae, attamen finitae et creatae et divina infinite inferioris atque ab illa omnimode dependentis; respectu quorum proinde non nihil, sed aliquid sumus, quippe ejusdem naturae consortes ejusdemque gratiae et gloriae capaces, attamen hac adhuc carentes, merito submittendi. 3. Ut sunt actus politici dicunt adhuc longe inferiorem submissionem et inclinationem voluntatis erga homines apprehensos sub ratione certae excellentiae pure naturalis et humanae in dignitate, virtute, scientia etc., respectu quorum proinde non nihil, sed bene aliquid sumus, quippe ejusdem naturae consortes et excellentiae capaces et licet de facto in uno hoc genere excellentiae inferiores, ideoque merito submittendi, tamen aliquo alio genere excellentiae vel bonorum saepe superiores. Quae omnia bene penetranda sunt. 4. At vero sacrificium totum tam quoad actum externum immolationis seu immutationis rei sensibilis, quam quoad actum internum intentionis contestandi supremum Dei super nos dominium, soli Deo proprium est ipsique soli offerri debet et nulli creaturae ut termino principali offerri potest. Unde et Deus

praecipit Exodi 22: Qui immolat diis, occidatur, praeterquam Domino soli. Et hinc sacrificium est actus latriae.

IV. *Supremus et ideo soli Deo proprius.*

55. Sacrificium est actus religionis ac cultus latriae supremus ac simpliciter summus cultus possibilis, qualis sine dubio soli Deo debetur propter se ejusque supremam et omnino independentem eminentiam ac dominium super omnia: nam sacrificio, quo Deo res sensibilis immutata offertur in recognitionem ejus supremi dominii, non solum contestamur inde, Deum esse supremum dominum vitae et mortis nostrae, ut explicatum est (quod ipsi jam soli Deo proprium est), sed contestamur summam omnimodam nostram submissionem, subjectionem et dependentiam erga Deum ejusque super nos supremam eminentiam ac dominium, ut dignissimum agnoscamus, nos ipsos destruere et immolare in cultum et obsequium Dei; neque enim aliter istam omnimodam dependentiam et abyssale nihilum nostrum respectu Dei perfecte repraesentare et profiteri possemus. Verum quia hoc non expedit, nec ipse Deus vult nec permittit, ideo loco nostri quasi substituimus et destruimus ac immolamus aliam rem sensibilem; in veteri quidem lege oves et boves etc., in nova autem lege gratiae ipsum Corpus et Sanguinem Christi adeoque concomitanter ipsum Christum Deum et hominem modo infra explicando. Cum ergo nulli alteri nisi soli Deo debeatur tanta subjectio ut supremo principio et domino nostro, in cujus gratiam congruat nos ipsos destrui, sequitur sacrificium soli Deo deberi. Unde olim quoque populorum consensu sacrificia nemini, nisi Numini vero vel ficto offerebantur. Hinc est illa pulcherrima sententia D. August. l. 10. de civ. Dei c. 4: Multa de cultu divino usurpata sunt, quae honoribus deferuntur humanis sive humilitate nimia sive adulatione pestifera, ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi et venerandi, si autem eis multum additur et adorandi. Quis vero sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut scivit aut putavit aut finxit?

56. § III. *Quotuplex sit sacrificium et unde habeat originem?* Sacrificium varia ratione et respectu varie dividitur. I. Ratione materiae sacrificium olim dividebatur in *hostiam* seu *victimam*, *immolationem* et *libamen*. *Victima* seu *hostia* dicebatur sacrificium, quo Deo offerebatur animal, ut oves, boves, vituli, hirci, caprae et aves etc. *Immolatio* dicebatur sacrificium, quo Deo offerebatur res inanimata solida, ut fruges terrae, panes, thura etc. *Libamen* dicebatur sacrificium, quo Deo offerebatur res inanimata liquida, vinum, oleum, sanguis, aqua per effusionem in terram. De modo isto sacrificandi late Scriptura veteris Testamenti.

57. II. Ratione formae et finis, sacrificium dividebatur in *holocaustum*, *hostiam pro peccato et hostiam pacificam*. *Holocaustum* erat sacrificium, quo tota res oblata destruebatur seu concremabatur et in fumum resoluta sursum ad Deum ascendebat, ut nihil inde cederet in usus hominum, adeoque erat sacrificium perfectissimum, quo perfectissime significabatur, omnia Dei esse et ad ipsum omnia referenda. *Hostia pro peccato* erat

sacrificium oblatum pro peccatis externis tantum et legalibus et partim cremabatur, partim cedebat in usus sacerdotum tantum, eo in atrio templi vescentium. *Hostia pacifica* erat sacrificium, quod Deo offerebatur in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis aut pro beneficiis impetrandis, et hujus una tantum pars comburebatur ad honorem Dei, alia pars cedebat similiter in usum ipsorum offerentium.

III. Eadem ratione finis sacrificium (non tantum veteris legis, sed 58.
etiam maxime novae legis modo infra explicando), dividitur in sacrificium *latreuticum, eucharisticum, impetratorium et satisfactorium.* Sacrificium *latreuticum* est, quod offertur totum ad Deum colendum (et hoc fiebat olim holocausto). *Eucharisticum* dicitur, quod offertur Deo in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. *Impetratorium,* quod fit pro beneficiis accipiendis (haec duo utraque dicebantur olim hostia pacifica). *Satisfactorium* dicitur, quod offertur Deo pro peccatis et peccatorum poenis ac flagellis avertendis et hoc coincidit cum hostia pro peccato; haec porro omnia olim facta diversis sacrificiis, modo in nova lege fiunt unico sacrificio incruento nostro, ut mox infra explicabitur.

IV. Ratione originis sacrificium *legis naturae,* quale oblatum fuit 59.
ab Adamo usque ad Moysen; sacrificium legis *scriptae* seu *Mosaicae,* qualia a Deo praescripta sunt per Moysen plurima; et sacrificium *legis gratiae* seu *Evangelicae,* quod unicum, cruentum quidem semel obtulit Christus semel in cruce moriens, incruentum vero, et perpetuum instituit in ultima coena. Et de hoc solo jam nobis sermo.

Et haec quoad primum quaesitum; ex quibus patet etiam ad 60.
quaesitum alterum. Habet ergo originem sacrificium ex lege naturae et ordinatione divina: ex lege naturae quidem, quia homo agnoscens suas in corpore et anima defectiones, naturaliter intelligit se alterius superioris auxilio indigere in vita et actibus suis, ne deficiat, atque ideo illi superiori reverentiam et honorem exhibendum aut pro tali auxilio impetrando aut pro impetrato regratiandum, merito judicat naturali luce et recta ratione; ergo ulterius illi superiori in recognitionem illius eminentiae ac suae dependentiae ac debitae subjectionis testificationem oblationes et sacrificia offerenda, eadem naturali ratione recte judicat. Unde recte sancti Patres docent, sacrificium esse de lege naturae, quia naturale est homini se interius subjicere Deo et hanc subjectionem internam suam signo aliquo externo prodere et testificari. Ergo sacrificium habet originem ex dictamine rectae rationis et ipsa lege naturali. Deinde etiam ex expressa positiva ordinatione divina, ut constat passim in sacris Litteris veteris Testamenti. Quin in ipsa lege naturae sancti Patres divino instinctu Deo obtulerunt sacrificia, ut constat de Abel, Noe, Melchisedech, Abraham, Isaac, Jacob, Job et aliis.

Sectio II.

De ipso ss. Missae sacrificio.

Summarium.

61. Missa quid nominis et
62. Quid rei?
63—67. Missam in nova lege esse verum sacrificium, probatur varie.
68—72. Solvuntur objectiones.
73. Sacrificium Missae quotuplex?

§ I. *Quid est Missa.*

I. *Quid nominis?*

61. Missa communi etymologia in conciliis, Patribus et jure canonico dicitur a missione et olim idem erat ac dimissio catechumenorum, scilicet post Evangelium ante Offertorium, quo incipiebat Missa sacra, tunc enim diaconus publica voce clamabat: Ite, Missa est: quibus auditis ab Ecclesia per Ostiarios excludebantur catechumeni, energumeni, publice poenitentes, quibus fas non erat consecrationi Corporis et Sanguinis Domini interesse. Nunc autem Missa dicitur tota actio sacra, qua cum multis caeremoniis, lectionibus, orationibus conficitur, offertur et sumitur Sacramentum et sacrificium Corporis et Sanguinis Christi. Itidem etymologia desumpta a missione: quia per consecrationem Christus ad nos mittitur a Patre et per oblationem et sumptionem a nobis offertur et quasi remittitur ad Patrem; unde modo post tantam illam actionem publica voce a diacono cantantur verba illa: Ite, Missa est, quibus significatur, et Hostiam sacram jam esse plene oblatam, missam seu transmissam ad Patrem et ideo omnibus esse jam liberam missionem seu dimissionem ac licentiam abeundi. Alii volunt nomen hoc Missa derivari ab hebraeo Missach, quod spontaneam oblationem significat, sed nos cum communi latini maneamus.

II. *Quid rei?*

62. Missa est *verum et unicum novae legis sacrificium, quo a sacerdote rite ordinato Corpus et Sanguis Domini Nostri Jesu Christi sub speciebus panis et vini ex ejus institutione certo ritu pro salute vivorum et defunctorum Deo offertur, immolatur et sumitur.* Ita in re omnes, singulae particulae explicabuntur per distinctos paragraphos hoc et duobus sequentibus capitibus. Pro fundamento autem pono in primis doctrinam fundamentalem conc. Trid. sess. 2. c. 1. de hoc sacrificio: *Is igitur Deus et Dominus noster, etsi semel et seipsum in ara crucis morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, ut aeternam illic redemptionem operaretur, quia tamen per mortem sacerdotium ejus extinguendum non erat in Coena novissima, qua nocte tradebatur, ut dilectae sponsae suae Ecclesiae visibile, sicut hominum*

natura exigeret, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud in cruce peragendum repraesentaretur ejusque memoria usque in finem saeculi permaneret atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie sunt peccatorum applicaretur, sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in aeternum constitutum declarans, Corpus et Sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit, ac sub earundem rerum symbolis Apostolis, quos tunc novi Testamenti sacerdotes constituit, ut sumerent tradidit et eisdem eorumque successoribus in sacerdotio, ut offerent praecepit per haec verba: Hoc facite in meam commemorationem, uti semper catholica Ecclesia intellexit et docuit. Haec concilium accurate explicans s. sacrificii hujus institutionem ideoque bene ponderanda et continuo deinceps in memoria habenda sunt.

§ II. *Estne in nova lege seu in Missa verum sacrificium?* Est omnino **63.** certissima fidei orthodoxae veritas, quam eleganter et perspicue docet concil. Trident, modo recitatum et mox ibidem can. 1. definit: *Si quis dixerit, in Missa non offerri verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam Christum nobis ad manducandum dari, anathema sit,* eademque veritas liquidissime constat ex antiquissimis conciliis, Patribus omnibus ac liturgiis Basilii, Chrysostomi ac ipsius Jacobi Apostoli et Marci Evangelistae ac unanimi consensu omnium orthodoxorum, contra Calvinistas ac Lutheranos. Et breviter ac clare probatur.

I. *Ex figura.* Psal. 109. dicitur de Christo: Juravit Dominus et **64.** non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech: id est secundum similitudinem seu ritum Melchisedech; qui ut sacerdos Dei panem et vinum obtulit Gen. 14. At vero Melchisedech rex Salem, proferens panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit ei, Abrahae scilicet. Quo facto praefiguravit sacrificium a Christo oblatum in ultima coena sub speciebus panis et vini, ut docet conc. Trid. supra allatum, et Patres unanimiter apud Bellarminum l. 1. de Missa c. 6. et apertissime Cyprianus epist. 63. ad Caecilium post alia dicens: Nam quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Jesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit et obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, idest panem et vinum, suum scilicet Corpus et Sanguinem?

II. *Ex prophetia* Malachiae, ubi Deus velut reprobans sacerdotes **65.** Mosaicos, eorumque sacrificia, ait: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda: nimirum eucharistica, ut explicat Tridentinum ibidem et Patres unanimiter, inter quos Damasc. l. 4. de fide c. 14. ait: Illud est purum et incruentum sacrificium, quod Dominus a solis ortu usque ad occasum oblatum iri per prophetam praedixit.

III. *Ex Evangelio.* Christus summus sacerdos panem et vinum in **66.** Corpus et Sanguinem converteus seipsum in ultima coena obtulit praecepitque idem fieri ab Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, ut patet ex Evangelio Matthaei, Marci, Lucae et 1. Cor. 11. definitque Trid. cit. can. 1. et docent Patres unanimiter, inter quos Irenaeus l. 4. c. 32. dicit: Quod

Christus tunc novi Testamenti novam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in universo mundo offert Deo. Atqui isti actioni vel oblationi nihil prorsus deest ad rationem verissimi sacrificii: est enim vera oblatio rei sensibilis per realem immutationem, nimirum conversionem panis et vini in Corpus et Sanguinem Christi, facta Deo in recognitionem supremi ejus super nos dominii principaliter, ut latius constabit per sequentia; ergo in Missa est verum sacrificium.

67. IV. *Ratione congruentiae:* nam 1. sacrificium inter actus externos religionis est perfectissimus soli Deo proprius et maximam habet cum natura rationali convenientiam, adeo ut nulla umquam gens eo caruerit, quae alicujus numinis seu veri seu fictitii persuasionem habuit; ergo non debuit Christus eo privare populum suum christianum, utpote populis omnibus perfectiorem et tam in colendo Deo quam vivendo naturae rationali conformiorem. 2. Deinde Deus olim in veteri lege voluit coli sacrificiis mosaicis; atqui omnes causae, ob quas Judaei non caruerunt sacrificio, etiam militant in Christianis, nimirum Deum colere cultu ei proprio et externo, nobis etiam corpore praeditis convenienti, Deum placare, pro beneficiis gratias agere, nova impetrare, mortem Christi saepe repraesentare: ergo. 3. Christus Sacramenta veteris legis imperfecta mutavit in alia nova veriora et praestantiora; consonum ergo est, Christum sacrificia veteris legis imperfecta tantum et praefigurativa mortis Christi commutasse in novum, verius et perfectius sacrificium eucharisticum; est enim Eucharistia maxime idonea, ut offeratur Deo per sacrificium et perfectissime repraesentat mortem Christi, ut ex dicendis magis patebit. Sicut enim Christus in Cruce suum Sanguinem a Corpore separari et per hoc mori voluit, ut hac ratione Deo Patri, supremo rerum domino, supremum cultum exhiberet ac per hujus cultus exhibitionem impetraret nobis propitiationem omniaque dona coelestia, ita etiam eodem volente in Missa separatur mystice et repraesentative Corpus et Sanguis Christi primario ad eum finem, ut supremus cultus Deo exhibeatur tanquam summo rerum conditarum domino, ut per hoc merita Christi et cum his dona ac auxilia salutis nobis applicentur, ut docuit Trid. supra.

Objectiones solutae.

68. I. Christus semel obtulit sacrificium crucis cruentum pro nobis passus et mortuus; sed illud sacrificium fuit infiniti valoris, et ideo non oportuit Christum saepius pati, juxta Apostolum Heb. 7. et 9; ergo neque opus est alio sacrificio, quod pro nobis quotidie offertur. Resp. distinguendo minorem: Illud sacrificium crucis est infiniti valoris quoad sufficientiam, quia nimirum instar lytri vel pretii est sufficientissimum, ut propterea Deus omnibus, etiam infinitis, quibus illud debite applicatur, sit paratus tribuere remissionem peccatorum et vitam aeternam, concedo minorem, et ideo non oportuit Christum saepius pati; est infiniti valoris, quoad actualem efficaciam et applicationem fructus illius, nego minorem, alioquin enim omnes necessario essent salvandi. Itaque ad actualem efficaciam et applicationem fructus illius sacrificii crucis opus est aliis mediis, utpote bonis operibus, Sacramentis maxime ad applicationem illius fructus directe institutis, et inter alia media convenientissimum

est Sacrificium Missae incruentum, quo ipsum cruentum crucis Sacrificium repraesentatur ejusque fructus nobis applicatur. Unde sicut ipsa Sacramenta non sunt superflua nec arguunt insufficientiam sacrificii crucis, ita nec sacrificium. Negatur ergo consequentia. Omnino enim praeter sacrificium crucis opus erat alio sacrificio quotidie offerendo, ut fructus sacrificii crucis nobis applicetur, ut dictum est; tum etiam principaliter ob honorem et cultum Dei, a quo sicut quotidie, immo singulis momentis vita nostra dependet, sic convenientissime populus christianus id quotidie protestatur aliquo sacrificio; et quo alio convenientius, quam illo sacratissimo eucharistico? Nunc vice versa

II. Si Christus instituit et actu obtulit sacrificium Eucharisticum **69.** in ultima coena, illud necessario fuisset infiniti valoris et sufficientissimum ad deletionem omnium peccatorum totius generis humani; ergo tunc frustra fuisset ipsum sacrificium crucis cruentum: quod horrendum auditu. Negatur consequentia: quia etsi illud sacrificium ultimae coenae, sicut et quaelibet Christi actio vel passio v. g. solus circumcisionis dolor, sit infiniti valoris et sufficientissimum ad redemptionem generis humani, tamen ex pacto inter Deum et Christum inito genus humanum non erat redimendum nisi per sacrificium cruentum crucis, quod proinde non erat frustraneum. Mirare hic nimiam Dei erga nos caritatem.

III. Eucharistia est Sacramentum; ergo non est sacrificium. Resp. **70.** disting. consequens: ergo non est sacrificium formaliter, concedo totum; sacrificium enim formaliter et proprie consistit in actione sacrificativa, ideoque non ipsa Eucharistia, sed ipsius confectio et oblatio est sacrificium formaliter; ergo non est sacrificium objective seu res oblata per sacrificium, nego consequentiam: eadem enim res potest esse sacrificium, quatenus offertur Deo, et simul Sacramentum, quatenus est signum efficax gratiae, et sic est de Eucharistia.

IV. Eucharistia ejusque consecratio est commemoratio sacrificii **71.** cruenti crucis ex ipsa institutione Christi expressa: Hoc facite in meam commemorationem; ergo non est sacrificium. Concedo antecedens et nego consequentiam; potest enim eadem res simul esse verum sacrificium et commemoratio vel figura alterius sacrificii, v. g. olim immolatio agni paschalis verum verissimum sacrificium fuit, et tamen simul expressa praefiguratio et quasi praememoratio sacrificii cruenti et incruenti Christi. Similiter ipsum sacrificium incruentum Missae simul actuale verum sacrificium est et commemoratio sacrificii cruenti in Cruce oblati, et quidem perfectissima, id quod hac similitudine etiam rudis apprehendet: fac regem, qui praeclaram ex hoste victoriam reportavit, ejus victoriae memoriam quotidie instaurare velle, idque triplici ratione facere poterit: 1. Si narrari tantum rei seriem jusserit. 2. Si per actores simulacrum belli gesti referri curet. 3. Si ipsemet inter actores adesse velit suamque ipsam personam agere repraesentando, quod olim in bello egit. Et hoc tertio modo Christus ipse realiter praesens in Eucharistia simul seipsum offert incruente ponendo Corpus et Sanguinem suum sub diversis speciebus, quasi hominis occisi, ut mox explicabitur, simulque repraesentat seipsum in Cruce quondam cruente oblatum.

72. § III. *Quotuplex sit sacrificium novae legis seu Missae?* I. Unicum tantum est sacrificium novae legis ratione unius tantum rei oblatae, quae est ipse Christus, at ratione modi offerendi duplex est, cruentum et incruentum, et hoc unum ultimae Coenae, alterum Missae. Sacrificium *cruentum* dicitur, quo Christus in cruce seipsum obtulit Deo cum reali effusione sanguinis, mactatione et morte violenta. Sacrificium *incruentum* dicitur, quo Christus offertur Deo absque reali effusione sanguinis et morte violenta, sed modo incruento et mystico seu repraesentativo mox explicando. Sacrificium ultimae Coenae et Missae conveniunt etiam in modo offerendi incruento et differunt solum in qualitate rei oblatae: quia in ultima coena (sicut et in cruce) Christus offerebatur adhuc mortalis et passibilis, at modo in Missa offertur Christus immortalis et impassibilis.

73. II. Unicum est etiam sacrificium Missae in nova Lege et ratione rei oblatae et modi offerendi et qualitatis rei oblatae: idem enim Christus impassibilis et immortalis et modo incruento offertur ubique in omnibus Missae sacrificiis; sed tamen penes diversos fines dividitur in *latreuticum, eucharisticum, satisfactorium et impetratorium.* Sacrificium *latreuticum* dicitur, quatenus est summus cultus Dei et offertur Deo ad colendum Deum in contestationem ejus supremi dominii, tanquam finem principalem sacrificii. *Eucharisticum* dicitur, quatenus offertur Deo in gratiarum actionem pro gratiis et beneficiis collatis et acceptis. *Satisfactorium* dicitur, quatenus offertur Deo in satisfactionem pro peccatis nostris. *Impetratorium* dicitur, quatenus offertur Deo pro impetrandis novis gratiis et beneficiis divinis. At vero penes solos fructus et effectus suos sacrificium Missae dividitur in *propitiatorium,* quatenus offertur Deo pro venia peccatorum mortalium, *expiatorium,* quatenus offertur Deo pro delendis peccatis venialibus in eo, qui jam est in statu gratiae, *satisfactorium,* quatenus remittit poenas debitas pro peccatis jam remissis, *impetratorium,* quatenus impetrat a Deo beneficia spiritualia et corporalia conducentia ad salutem. Haec divisio ex professo latius tractanda erit c. 4. ubi de fructibus sacrificii.

Sectio III.

De hostia sacrificii Missae.

Summarium.

74. Hostia seu res oblata principalis est Corpus et Sanguis Christi sub speciebus.
75. Ipsae vero species eucharisticae sunt medium sub quo.
76. Substantia panis et vini sunt hostia minus principalis seu materia ex qua.
77. Solvitur objectio.
78. Immutatio et destructio hostiae in hoc sacrificio,
79. Alia est mystica,
80. Alia moralis,

81—82. Alia aliquo modo realis.
83. Partes Missae aliae substantiales, aliae accidentales.
84. Consecratio est essentialis.
85. An et quae oblatio essentialis?
86. Sumptio non est essentialis pars, sed integralis Missae.
87—89. Solvuntur fundamenta contraria.
90. Tota essentia sacrificii consistit in consecratione utriusque speciei.
91. Quomodo differat sacrificium a consecratione, a Sacramento, a sacrificio crucis et ultimae coenae et a sacrificiis veteris legis?

§ I. *Quaenam hostia seu res oblata in hoc sacrificio? Hostia et res* **74.** *oblata principalis seu id, quod proprie, et principaliter offertur in Sacrificio Missae est Corpus, et Sanguis Christi atque ipse Christus, ut constitutus sub speciebus panis et vini vi actionis consecrativae.* Certum de fide. Sumitur ex verbis Christi, quando instituit hoc Sacramentum, dicentis: Hoc est Corpus meum. Hic est calix Sanguinis mei, et definitur a Trid. sess. 22. can. 2. ubi definit, Christum instituisse, ut sacerdotes offerrent Corpus et Sanguinem suum. Et ratio clara est: quia idem omnino offertur in cruce, ut docent etiam Trid. cit. sess. c. 2. quod nimirum sit *una eademque hostia, idemque nunc offerens, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola ratione offerendi diversa.* Atqui ipse Christus fuit in cruce oblatus modo cruento; ergo is ipse est hostia seu res oblata in sacrificio Missae incruento. Unde sicut non tantum Corpus et Sanguis Christi, sed et ipse Christus fuit hostia seu victima in cruce oblata, ita quoque nunc non tantum Corpus et Sanguis Christi, sed et ipse Christus ut constitutus sub speciebus est hostia seu res oblata in Sacrificio Missae: quamvis enim sub singulis speciebus non sit totus vi verborum per se, sed sub specie panis Corpus et sub specie vini Sanguis, est tamen totus sub utravis specie per concomitantiam, quod omnino sufficit, ut totus Christus dicatur offerri et immolari velut hostia sub utraque specie.

Quid ergo sentiendum de speciebus eucharisticis?

Species eucharisticae non sunt ipsa victima sacrificii, sed sunt **75.** medium, sub quo fit sacrificium et sub quo offertur victima sacrificii, Corpus et Sanguis Christi: non enim Christus ut existens in propria specie, sed ut constitutus et existens sub speciebus illis sacramentalibus panis et vini est et Sacramentum et hostia in hoc sacrificio oblata, atque per illas species fit et Sacramentum sensibile et victima sensibilis. Quod indicat Concil. Trid. cit. sess. 22. c. 1. dicens: *Christum in ultima coena Corpus et Sanguinem suum Deo Patri obtulisse sub speciebus panis et vini, ut dilectae sponsae suae Ecclesiae visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium.* Et ratio est: quia sacrificium essentialiter debet esse oblatio rei sensibilis; atqui Christus non ut existens propria specie, sed ut existens sub speciebus sacramentalibus est nobis sensibilis; ergo. Unde et omnis actio sacrificii versatur circa Christum non ut in propria specie existentem, sed ut existentem in speciebus sacramentalibus. Ergone species illae Eucharistiae possunt dici saltem pars ipsius hostiae seu victimae in hoc sacrificio oblatae? Omnino concedo non male sic dici. Ita enim significat Can. *hoc est:* de Consecr. d. 2: Hoc est, quod dicimus: Sacrificium Ecclesiae duobus constare, visibili

elementorum specie et invisibili Christi Carne et Sanguine. Et ratio est: quia et ipsae illae species immutantur a sacerdote tanquam ministro legitimo, quatenus abstrahuntur a subjecto proprio et transferuntur ad alienam substantiam. Deinde Eucharistia dicitur sacrificium, utique tanquam res oblata seu victima; ad Eucharistiam autem spectant species tanquam pars.

Quid de ipsa substantia panis et vini destructa?

76. Substantia panis et vini in hoc sacrificio destruenda sine dubio spectat ad hoc sacrificium, tanquam materia, ex qua fit hostia hujus sacrificii, et per modum termini a quo, recedentis ad adventum novae hostiae, ut verificentur verba consecrationis: Hoc est Corpus meum, hic est Sanguis meus, quod de pane et vino verificari nequit; immo panis et vinum recte dicuntur hostia minus principalis hujus sacrificii, prout et dicuntur in hoc sacrificio offerri, sacrificari, immutari, ab Ecclesia et ss. Patribus, quidni proprie intelligendis? Ratio est: quia et ipsa substantia panis et vini immutatur reali destructione, facta a legitimo ministro in honorem Dei seu protestationem supremi ejus dominii, quamvis non tam eorum destructione intendatur Deus honorari, quam novae et sanctioris hostiae productione; ergo recte dici possunt res oblata seu hostia hujus sacrificii minus principalis. Ceterum quamvis admittamus duas hostias, principalem Corpus et Sanguinem Christi, et minus principalem panem et vinum destruendum, simpliciter tamen unum tantum sacrificium et unicum dicendum est, prout loquuntur PP. et DD. communiter. Ratio: quia sacrificium formaliter consistit in actione; atqui eadem actione consecrativa, qua destruitur panis et vinum, simul ponitur Corpus et Sanguis Christi, et non duabus actionibus; ergo unum simpliciter, non duo sacrificia dicendum est. Jam sequitur

Objectio principalis.

77. In omni sacrificio debet hostia destrui vel saltem poni in statu destructionis, ut § 1. indicatum; ergo in sacrificio Missae illud est hostia principalis, quod ibi vere et realiter destruitur; atqui sola substantia panis et vini vere realiter destruitur, minime vero Corpus et Sanguis Christi, et ipse Christus non destruitur realiter, sed solum mystice et improprie, ut videbitur; ergo substantia panis et vini, et non Corpus et Sanguis Christi vel ipse Christus est hostia principalis et res oblata in Sacrificio Missae. Resp. distinguendo antecedens: in sacrificio debet hostia destrui vel saltem poni in statu corruptionis secuturae, quando eo sacrificio principaliter intenditur Deus coli per substantiam destruendam, ut in sacrificio ovium, boum, vitulorum etc. concedo antecedens; quando eo sacrificio Deus principaliter colitur non per substantiam destruendam, sed per substantiam de novo producendam vel ponendam, ut sacrificio thuris et aliorum odoramentorum, vel thymiamatum, nego antecedens et utramque consequentiam. Nam sicut in sacrificio thuris, quia Deus principaliter non colebatur per destructionem, etsi necessariam substantiae thuris, sed potius per productionem et oblationem fumi illius odoriferi, ideo non ipsa substantia thuris, sed fumus odoriferus erat hostia principalis, neque enim minus, immo magis idonea

est ad testandum supremum Dei dominium immutatio productiva Hostiae principalis, quam destructiva, nec requirebatur vel attendebatur destructio fumi illius, sed satis erat, quod per destructionem et combustionem thuris poneretur ac offerretur Deo iste fumus, etsi diu non destrueretur, immo etsi semper maneret, adhuc esset verum sacrificium: sic in proposito sacrificio Missae, quia Deus principaliter intendit coli non per substantiam panis et vini destruendam, sed per positionem mirabilem et oblationem Corporis et Sanguinis Christi dilecti Filii, ideo non ipsa substantia panis et vini sed Corpus et Sanguis Christi atque ipse Christus vere est hostia principalis hujus Sacrificii; nec requiritur destructio realis hujus hostiae, sed sufficit, quod ad realem destructionem panis et vini ponatur et Deo offeratur Corpus et Sanguis Christi ipseque Christus, etsi realiter numquam destruendus, satis, immo abunde est, eum realiter immutari et aliquo modo saltem destrui. Et de hoc est sane in hac materia omnium difficillima et Doctorum ingenia valde torquens, at certe, ut vides, non adeo necessaria, jucunda tamen et piae contemplationis sequens quaestio:

§ II. *Qualis sit immutatio et destructio hostiae in hoc sacrificio?* 78. Certe fit mutatio aliqua realis accidentalis hostiae, scilicet Christi, quatenus nimirum Christus in caelo existens modo naturali, vi consecrationis destructa substantia panis et vini accipit verum realem novum modum existendi miraculosum et sacramentalem sub speciebus panis et vini relictis. Certissime autem non fit immutatio substantialis seu destructio realis hostiae Christi, Christus enim resurgens a mortuis et ad dexteram Dei sedens jam non moritur; attamen fit immutatio, et destructio ejusdem hostiae vel mystica tantum, quoad repraesentationem, vel moralis quoad esse morale, vel etiam aliquo modo realis, quoad esse sacramentale. Explico singula.

I. *Destructio hostiae mystica.*

Communissimus modus dicendi est, fieri destructionem hostiae, 79. Christi scilicet, non realem sed mysticam: Nam separato totaliter corpore et sanguine ab invicem, naturaliter sequitur destructio seu mors hominis; atqui in sacrificio Missae totaliter separatur Corpus et Sanguis Christi, non quidem simpliciter et realiter, sed secundum quid, mystice ac repraesentative, quatenus Corpus velut separatum et Sanguis velut effusus repraesentatur per species diversas panis et vini. Nam in consecratione vi verborum per se sub specie panis ponitur tantum Corpus Christi, et sub speciebus vini ponitur tantum Sanguis Christi, reliqua omnia et totus Christus utrobique per concomitantiam tantum, ratione scilicet realis unionis, quam de facto habent Corpus et Sanguis et omnia Christi inter se; quam si non haberent (ut in triduo mortis) revera poneretur Corpus Christi separatum et Sanguis effusus. Atqui sic fit destructio hostiae non realis, sed mystica. Totum verissimum, atque per hoc ipsum sacrificium Missae incruentum repraesentat sacrificium cruentum crucis ac mortem Christi, quia nimirum per diversas species per se et vi verborum Corpus velut mortuum et Sanguis velut effusus incruente repraesentatur. Nec dicas, in sacrificio crucis Corpus

et Sanguis Christi fuerunt separata realiter, et non tantum mystice vel repraesentative, ut in sacrificio Missae; ergo non est idem sacrificium Missae et crucis. Est omnino idem Sacrificium ratione rei oblatae ac ejusdem hostiae, Christi scilicet, at non est idem sacrificium ratione modi offerendi. In hoc ipso enim modo offerendi differunt, quod in sacrificio crucis Christus fuit oblatus modo cruento per realem mactationem et separationem, ut animae a corpore ita et corporis a sanguine; at vero in sacrificio Missae offertur idem Christus modo incruento per mysticam illam et repraesentativam separationem corporis a sanguine. Verissimus modus.

II. *Destructio hostiae moralis.*

80. Alius modus dicendi satis communis est, fieri destructionem hostiae non realem, sed quasi moralem, et quoad esse usuale, quatenus nimirum Christus ponitur sub speciebus inanimatis modo mortuo et in statu omnino inepto ad operationes et functiones naturales vitae humanae, neque alium usum ibi habet, nisi ad cibandum et potandum. Nam Christus homo vivus naturali cibo potuique inidoneus est, nisi prius destruatur et occidatur; atqui per consecrationem ponitur sub speciebus panis et vini per modum cibi et potus ex ipsa institutione Christi: Accipite et manducate, accipite et bibite etc. et sic in sacrificio et Sacramento Christus accipit novum esse quasi mortuum, non realiter, sed usualiter, ut dictum est. Est etiam facilis et verus modus.

III. *Destructio hostiae aliquo modo realis.*

81. Alius modus dicendi singularis est, in sacrificio Missae per consecrationem fieri destructionem hostiae Christi aliquo modo veram et realem, non quoad esse simpliciter (absit), sed quoad esse sacramentale, aequivalentem tamen destructioni simpliciter: quia nimirum Christus positus sub speciebus panis et vini vi consecrationis accipit novum esse sacramentale, quo non tantum redditur inutilis ad omnes functiones naturales hominis, sed etiam ponitur in proximo statu et via destructionis, quia scilicet destructis speciebus mox et ipse Christus destruetur secundum illud novum esse sacramentale, et ita quidem, ut si per impossibile, non esset in sua naturali et reali existentia in coelis, sed solum in esse sacramentali sub speciebus omnino destructis destrueretur et ipse Christus quoad esse simpliciter, ut amplius non existeret. Vides jam veram et realem destructionem hostiae Christi, quoad esse sacramentale, aequivalentem destructioni simpliciter. Nec obstat, quod haec destructio assignata non fiat durante sacrificio, sed postea corruptis speciebus in stomacho sacerdotis, longe, minimum quadrante vel media hora post Sacrum. Quia jam supra dictum est, ad sacrificium non requiritur, ut hostia substantialiter destruatur in ipso actu sacrificandi, sed sufficit, quod tunc ponatur in proximo statu et via destructionis vel saltem omnino inutilis reddatur ad functiones suas naturales, ut de ove et libamine ibi exemplificatum est. Quemadmodum enim in libamine, vino v. g. effuso, vinum non quando substantialiter corrumpe-

batur, sed quando ipso actu effundebatur, vere sacrificari dicebatur, quia tunc ponebatur in proximo statu et via corruptionis: sic et Christus in ipsa actuali consecratione, quando accipit hunc statum proximum destructionis quoad esse sacramentale, verissime dicitur sacrificari, non vero amplius, quando actu amittit illud novum esse sacramentale.

Quartus alius et similis modus dicendi est in valde probabili et modo satis communi sententia DD., quod etiam sumptio sit de essentia seu pars essentialis sacrificii. Per sumptionem enim hostia vere et sensibiliter incipit immutari et adhuc proximius tendit ad destructionem quoad esse illud sacramentale, paulo post secuturam in stomacho sacerdotis (de quo mox etiam § seq.) et sic iterum habetur destructio hostiae aequivalens destructioni reali.

Ex his modis dicendi elige eum, qui magis sapit devotioni et con- 82.
templationi tam ineffabilis mysterii. Si nullum capis, mane in responsione ad objectionem principalem n. 77. et dic audacter, ad salvandam rationem genericam veri sacrificii, non opus esse assignare aliquam realem destructionem hostiae principalis in sacrificio Missae, ob rationem datam ibidem; pro ratione specifica hujus sacrificii incruenti abunde sufficit destructio mystica explicata n. 79.

§ III. *Quot et quae sint partes sacrificii Missae et quae essentiales?* 83.
Duplices sunt partes Missae, substantiales et accidentales seu caeremoniales. Partes substantiales Missae sunt, quae ad ipsam substantiam sacrificii hujus ex institutione Christi concurrunt, et sunt tres: Consecratio et oblatio et sumptio: ita tamen, ut consecratio et oblatio sint essentiales; sumptio autem solum sit pars integralis, atque ipsa consecratio sit oblatio essentialis et sic tota essentia sacrificii Missae consistat in consecratione, ut mox explicabitur amplius. Partes accidentales seu caeremoniales Missae dicuntur, quae non ad substantiam sacrificii ex institutione Christi, sed solum ad ordinatam decentemque administrationem tanti mysterii ex institutione seu ordinatione Ecclesiae concurrunt, et etiam communiter assignantur tres: Prima pars, ab Introitu usque ad Offertorium exclusive, quae olim dicebatur Missa Catechumenoram. Secunda pars ab Offertorio, totus Canon usque ad sumptionem inclusive. Tertia pars a Postcommunione usque ad finem. Singulae autem hae partes constant ex variis partim vocalibus orationibus, lectionibus etc., partim realibus caeremoniis ac gestibus praescriptis in Missali et ibi videndis. Quare de his nihil speciale hoc loco dicendum. De illis autem dico sequentia.

I. *Consecratio est essentialis.*

Consecratio sine controversia est essentialis pars (immo tota essentia, 84.
ut videbitur) sacrificii. Communissima theologorum ac etiam ss. Patrum. Nam Irenaeus l. 4. contra haeres. c. 32. dicit: Christum docuisse novi Testamenti novam oblationem, quando dixit: Hoc est Corpus meum. D. Chrysostomus hom. de proditione Judae, dicit: Verba Domini: Hoc est Corpus meum, usque ad finem mundi praestare sacrificio firmitatem. Et antiquissimus auctor apud D. Cyprianum serm. de Coena Domini,

dicit: cum verbis Consecrationis panis benedicatur, Eucharistiam fieri medicamentum et holocaustum etc. Ratio est: quia sacerdotium per se ordinatur ad sacrificandum; atqui sacerdotium novae legis, quatenus respicit Corpus Christi verum ordinatur principaliter ad actum consecrandi; ergo consecratio est essentialis sacrificio, seu in consecratione consistit sacrificium essentialiter. Deinde sacrificium fieri debet in persona Christi, qui est offerens principalis; atqui consecratio eaque sola fit in persona Christi, in qua sacerdos loquitur tanquam ipse sit Christus. Vide Ambrosium l. 4. de Sacramentis cap. 4. Deinde in ipsa consecratione perfecte reperitur immutatio hostiae in Dei cultum, quatenus Corpus et Sanguis Christi succedunt in locum panis et vini tanquam hostiae minus principalis destructae; atque in ipsa fit potissimum immutatio seu destructio hostiae principalis mystica ac repraesentativa Sacrificii cruenti ac mortis Christi, ut § praecedente explicatum est; ergo in ipsa consecratione consistit essentia sacrificii, minimum partialiter, immo totaliter, ut rationes probant.

II. *Oblatio essentialis, quae?*

85. Oblatio essentialis in sacrificio etiam consistit in ipsa consecratione et non in aliqua oblatione alia verbali. Communis DD. Ratio est: quia illa debet esse oblatio essentialis in hoc sacrificio, qua ipse Christus usus est in ultima coena consecrans et offerens; atqui a Christo nulla alia oblatio facta est praeter consecrationem: Accepit Jesus panem et gratias agens benedixit, fregit deditque discipulis suis et ait: Accipite et comedite, hoc est Corpus meum, nihil aliud addidit; ergo etc. Deinde oblatio realis ipsa est essentia sacrificii, non vero aliqua verbalis; atqui in ipsa consecratione sola fit oblatio realis hostiae seu Corporis et Sanguinis Christi, quatenus illa actio exhibetur Deo in recognitionem supremi dominii, quemadmodum olim mactatio ipsa animalis facta a sacerdote juxta praescriptum legis veteris ad cultum Dei erat oblatio realis sufficiens ad rationem sacrificii absque oblatione aliqua vocali; ergo oblatio essentialis sacrificii consistit in ipsa consecratione, ut mox magis declarabitur, non in aliqua oblatione vocali. Duae enim fiunt oblationes vocales in Sacrificio, una materiae consecrandae in Offertorio, et haec secundum omnes non spectat ad substantiam sacrificii neque ut pars essentialis neque ut pars integralis, sed est mere caeremonialis et praeparatoria ad excitandam devotionem, reverentiam affectumque fidelium ad mysterium peragendum; altera oblatio est ipsius hostiae consecratae immediate post consecrationem, iis verbis: Unde et memores, Domine, offerimus praeclarae Majestati tuae etc. et hanc oblationem aliqui vocant partem essentialem, alii saltem integralem: utrumque sine fundamento, et ideo communiter negatur ob rationem dictam et maxime, quia etsi omittatur ista oblatio, adhuc sacrificium foret integrum et perfectum. Et hinc dum una vel utraque species est reconsecranda, non recitatur ista oblatio juxta praescriptum rubricarum, sed facta consecratione omissis omnibus aliis statim species consecratae sumuntur; ergo non potest esse pars essentialis vel integralis Sacrificii.

III. *Sumptio non est essentialis, sed integralis tantum pars sacrificii.*

Ita communior et verior sententia DD. contra Bellarminum, Lu- 86.
gonem et alios non paucos. Sumitur ex Conc. Toletano XII. ut refertur D. p. 3. d. 2. c. 11., ubi graviter reprehenduntur sacerdotes, qui non communicabant semper, quando sacrificabant, dicendo: *Quasi non sit toties illi sacrificio participandum, quoties Corporis et Sanguinis immolatio constiterit.* Ubi manifeste distinguitur sumptio seu participatio sacrificii ab ipso sacrificio et immolatione. Ratio ergo est: quia sumptio seu manducatio est solum participatio sacrificii jam peracti in altari, populo et sacerdoti communis; ergo non est ipsum sacrificium. Deinde sacrificium essentialiter seu quoad essentialia sua fit in persona Christi; sumptio autem non fit in persona Christi, sed in ipsius sumentis utilitatem, etsi ob honorem Dei. Denique certum de fide est, Christum in ultima coena sacrificasse, at incertum valde est, an ibi ipse Eucharistiam sumpserit; ergo. Est igitur sumptio non essentialis, sed integralis tantum pars sacrificii, non ad essentiam, sed ad integritatem tantum spectans sacrificii necessitate praecepti divini, ut sine gravissimo sacrilegio omitti non possit, et deficiente sacerdote celebrante post consecrationem necessario debet ab alio sacerdote suppleri, etiam non jejuno. Sive ut alii loquuntur, sumptio spectat ad sacrificium non intrinsece, sed extrinsece, tanquam extrinseca sacrificii perfectio et ultimum complementum, cum Eucharistia sit instituta non solum ut sacrificium sed etiam, ut convivium, adeoque illius sumptione obtineatur finis, ad quem res sacrificata ordinatur. Et hinc tantam semper Ecclesia adhibuit diligentiam, ut ipse celebrans aut eo deficiente alius sacerdos per sumptionem sacra mysteria et sacrificium consummaret.

Nec obstant aut urgent fundamenta oppositae sententiae: prae- 87.
cipuum videtur, quod in sacrificio debeat fieri immutatio hostiae; atqui per sumptionem ipsam fit immutatio et quidem sensibilis hostiae; ergo sumptio spectat ad essentiam sacrificii. Negatur consequentia: quia immutatio essentialis sacrificii sufficientissime habetur in ipsa consecratione, ut late explicatum est; quod vero per sumptionem magis immutetur sensibiliter et proximius ponatur hostia in statu vel via destructionis quoad esse sacramentale fiendae in sacerdotis stomacho, utique non ad essentiam sacrificii, sed ad summum ad ejus integritatem et complementum spectat.

Aliud fundamentum est: quia Sacrificium novae legis est holo- 88.
caustum; ergo ad essentiam ejus spectat totalis consumptio per manducationem. Negatur iterum consequentia: holocaustum enim non debet consumi per manducationem, nihil enim olim comedebatur de holocausto, sed totum concremabatur, et sacrificium crucis fuit aeque holocaustum, et tamen Corpus Christi non consumebatur neque per manducationem neque alio modo. Ad rationem ergo holocausti sufficit, quod victima totaliter offeratur et cedat in honorem Dei sive id fiat per hostiae consumptionem, ut fiebat in veteri lege, sive per talem oblationem, qua res sic integre cedat Deo, ut nulla ejus pars cedat in usum humanum corporalem, nisi spiritualem tantum, ut fit in sacrificio novae legis, idque in ipsa consecratione, ut dictum. Sumptio enim non fit ideo

principaliter, ut hostia consumenda Deo magis offeratur, sed ut ad utilitatem spiritualem sumenti participetur.

89. Denique afferunt, quod in Officio feriae sextae Parasceves dicatur in oratione: *Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie etc.;* atqui in illa feria non fit consecratio, sed tantum sumptio; ergo sumptio est aliquid essentiale sacrificio. Resp. negando conseq.: illo enim die Parasceves simpliciter non est sacrificium, cum non fiat consecratio, quae sine dubio est de essentia sacrificii incruenti; dicitur tamen illa actio sacrificium in illa oratione, quia fit commemoratio caeremonialis sacrificii cruenti in cruce peracti et quidem in hostia residua ex sacrificio incruento praecedentis diei; unde merito orat Ecclesia, *ut fiat sacrificium nostrum* saltem caeremonialiter repraesentativum sacrificii cruenti in hostia incruento modo oblata.

IV. *Tota ergo essentia sacrificii consistit in consecratione utriusque speciei.*

90. Ita communior DD. et sequitur manifeste ex dictis. Nam sola consecratio fit in persona Christi, qui est principalis offerens hujus sacrificii; in sola consecratione utriusque speciei reperitur repraesentatio sacrificii cruenti, quatenus per diversas species Corpus velut separatum et Sanguis velut effusus incruente significatur; denique tota essentia sacrificii sine dubio consistit in immolatione seu immutatione ac oblatione hostiae; atqui in sola consecratione fit illa immolatio et immutatio hostiae atque ipsa realis et essentialis oblatio, ut § praecedenti ostensum est; ergo in sola consecratione consistit tota essentia sacrificii eucharistici; atque adeo eadem actio consecrativa diverso respectu quatenus sub speciebus panis et vini ponit Christum praecise, dicitur consecratio, quatenus vero ponit Christum illo miro modo quasi mortuum vel occisum incruenter dicitur immolatio vel immutatio, quatenus vero eundem Christum ponit ad supremum Dei cultum in recognitionem supremi ejus dominii sicque divino Patri offert et praesentem se exhibet cum suis meritis et satisfactionibus, dicitur oblatio: sicque tota caeremonia sacrificii perficitur et solum extrinsece completur et integratur per sumptionem hostiae oblatae. Dixi autem, *in consecratione utriusque speciei:* certum enim apud omnes, ad essentiam perfectam et completam sacrificii a Christo instituti ex ejus institutione requiri consecrationem utriusque speciei: quia Christus expresse instituit in illo sacrificio offerri Corpus et Sanguinem suum sub speciebus panis et vini, atque in consecratione utriusque speciei et non unius tantum fit perfecta repraesentatio sacrificii cruenti, dum sub specie panis corpus Christi velut mortuum et sanguis velut effusus incruente repraesentatur. Unde quamvis valide consecretur una tantum species et verum fieret Sacramentum, non tamen fieret verum et perfectum sacrificium a Christo institutum, sed mutilum et imperfectum atque omni modo possibili supplendum per consecrationem alterius speciei. De quo rursus inferius.

Ex dictis in gratiam tyronum ponitur haec non spernenda quaestio corollaria:

§ IV. *Quomodo ergo differat Sacrificium Missae*

I. *A consecratione?*

Sacrificium Missae non differt essentialiter a consecratione, sed **91.** est ipsa consecratio, quatenus rationem immolationis et immutationis habet modo explicato; differt tamen integraliter, quatenus sacrificium plures praeter consecrationem partes integrales requirit, nimirum sumptionem aliasque partes caeremoniales antecedentes et consequentes requisitas vel ex praecepto divino, ut sumptio, vel Ecclesiae, ut reliquae omnes.

II. *A Sacramento Eucharistiae.*

Sacrificium Missae et Sacramentum Eucharistiae essentialiter differunt in hoc, quod essentia sacrificii consistat in actione transeunte sacrificativa, scilicet consecratione et necessario requirat utramque speciem, ut dictum est. Essentia vero Sacramenti Eucharistiae, velut ejus effectus in facto esse permanet et in una specie salvatur. Differunt etiam penes fines diversos: Nam sacrificium ordinatur ad Deo debitum cultum exhibendum, quippe actus latriae supremus; Sacramentum vero Eucharistiae (sicut aliud quodvis) ordinatur ad hominem justificandum seu spiritualiter nutriendum. Unde licet realiter loquendo sacrificium et Sacramentum ratione rei contentae et oblatae omnino idem sint adeoque aeque perfecta, idem enim Christus iisdem speciebus continetur Sacramento et offertur sacrificio, moraliter tamen et ratione finis, perfectius est sacrificium, quam Sacramentum: quia sacrificium habet finem proximum nobiliorem, scilicet cultum Dei, Sacramentum autem habet finem minus nobilem, scilicet hominem sanctificare per gratiam secundam.

III. *A sacrificio crucis et coenae ultimae.*

Sacrificium Missae differt a sacrificio crucis solum ratione modi offerendi cruenti et incruenti. A Sacrificio vero coenae solum differt in qualitate rei oblatae, scilicet Christi mortalis et immortalis, ut supra notatum est.

IV. *A sacrificiis veteris legis?*

Sacrificium Missae a sacrificiis veteris legis differt toto genere in quatuor praesertim: 1. In offerente: alius est enim modo offerens et sacerdos, alius olim. 2. In re oblata: nam res oblata in hoc sacrificio est ipse Christus, olim erant animalia aliaeque res solum praefigurativae Christi. 3. In modo offerendi, qui olim erat per realem destructionem victimarum, in Sacrificio Missae autem fit destructio Christi solum mystica vel quoad esse sacramentale tantum. 4. In valore, quia veteris legis sacrificia conferebant tantum gratias legales et nullum alium effectum ex opere operato, de quibus postea; prius enim naturam et partes ipsius Sacramenti explicabimus.

Caput III.

De ipso SS. Eucharistiae Sacramento.

Tractatio haec pleraque supreme speculativa est et scholastica. Delibabo per compendium ea solum, quae tyroni pro notitia morali ad examen et praxim necessaria et utilia magis ac sufficientia videbuntur.

Sectio I.

De essentia Eucharistiae et contentis in ea.

Summarium.

92. Eucharistia quid secundum nomen,
93. Quid secundum rem?
94. Ut signum gratiae subsistentis consistit in solis speciebus consecratis,
95. Ut vero signum efficax gratiae sanctificantis essentialiter includit simul species et Corpus ac Sanguinem Christi.
96. Forma consecrationis non est de essentia intrinseca hujus Sacramenti,
97. Et nullatenus sumptio.
98. Eucharistia est verum N. L. Sacramentum,
99. Et ut complectens utramque speciem unum unitate integritatis,
100—101. Simpliciter tamen et seorsim duo numero.
102. Conficitur vi consecrationis per realem conversionem totius substantiae panis et vini in Corpus et Sanguinem Christi.
103. Facta consecratione manent species seu accidentia miraculose sine subjecto,
104—105. Possunt ab agente naturali pati.
106. Sub speciebus consecratis existit totus Christus cum tota divinitate et humanitate,
107. Cum quantitate et qualitate et omnibus aliis accidentibus absolutis.
108—110. Quomodo totus sit sub utraque specie, vi verborum et per concomitantiam?
111—114. Quomodo totus sit sub partibus specierum?
115—118. An et quid Christus agere vel pati possit in Eucharistia?
119—123. Quamdiu Christus maneat in Sacramento sub speciebus?
124—128. Quid sentiendum de specierum consecratarum mutationibus miraculosis?

§ I. *Quid significet et quid sit Eucharistia?*

I. *Quid significet.*

92. Eucharistia vox graeca, latine idem est ac *bona gratia* vel *gratiarum actio,* estque communi Ecclesiae totius usu assumpta ad signifi-

candum hoc sacramentum a Christo in ultima coena institutum, in quo sub speciebus panis et vini Christus veraciter continetur et a fidelibus sumitur ad nutritionem spiritualem animae. Est enim verissime hoc Sacramentum bona gratia, quia est maximum Dei beneficium et non solum gratiam sanctificantem optimam confert, sed etiam realiter ipsum Christum continet, qui est plenus gratia et fons omnis gratiae. Rectissime etiam dicitur gratiarum actio, tum quia ipse Christus illud instituens gratias egit (graece eucharistizavit), tum quia nos idem in gratiarum actionem offerre et sumere debemus, ob quam causam etiam vocatur hostia.

Sacramenti hujus alia nomina sunt: 1. *Coena Domini,* quia in ultima coena a Domino fuit institutum; item *convivium,* quia per modum cibi et potus animam replet et satiat. 2. *Communio,* quia conjungit et unit fideles tanquam membra cum Christo capite et inter se ideoque per illud communicant fideles cum Christo et inter se; nam quaecumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, unde verissime dicitur Sacramentum amoris. 3. *Synaxis,* idest congregatio, tum propter eandem conjunctionem fidelium cum Christo et inter se, quam significat et efficit, tum quia ejus gratia solent fideles in unum convenire. 4. Antonomastice vocatur *Mysterium* et *Sacramentum* absolute, quia inter omnia Sacramenta rem maxime arcanam et sacram significat; eademque ratione communiter vocatur *Venerabile Sacramentum,* quia singulariter prae ceteris venerabile et sanctum est. Denique dicitur *Viaticum,* quatenus datur morituris, quia vires transituris ad alteram vitam praebet ac velut viam sternit.

II. *Quid sit?*

Eucharistia est *Sacramentum sub speciebus panis et vini consecratis* **93.** *veraciter significans et realiter continens Christum ut spiritualem refectionem animae.* Brevis, clara et sufficiens definitio. Prolixior pro tyrone ac accurata est illa definitio Scoti 4. d. 8. q. 1: Eucharistia est Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi veraciter contenti sub speciebus panis et vini post consecrationem factam a sacerdote sub certis verbis cum debita intentione prolatis ex institutione divina, veraciter significans, Corpus et Sanguinem Christi sub eis realiter contineri ad spiritualem refectionem animae. Qua definitione Scotus distinctissima omnia prorsus concludit ad hoc Sacramentum concurrentia; utpote materiam, formam, causam efficientem et finalem, ut intuenti patet et patebit per totum decursum, ut frustra sit, hic aliam explicationem texere. Ceterum in quonam praecise consistat essentia hujus Sacramenti, quidque in recto importet, ampla est controversia scholasticorum; ego cum necessaria distinctione breviter et clare dico sequentia.

I. Essentia Sacramenti Eucharistiae, quatenus est signum gratiae **94.** subsistentis, scilicet Corporis et Sanguinis Christi realiter ibi praesentis, consistit in solis speciebus consecratis et non includit essentialiter ipsum Christum, sed solum connotat in obliquo tanquam rem significatam. Ratio est: quia Sacramentum essentialiter est signum sensibile significans gratiam aliquam, quae utique non est de essentia ipsius

Sacramenti; atqui ipsae species consecratae tantum sunt signum sensibile significans gratiam subsistentem, Christus autem contentus sub speciebus nec sensibilis est nec significat seipsum, sed est ipsa res significata per species; ergo Eucharistia ita sumpta essentialiter consistit in solis speciebus, unde D. p. 3. d. 2. c. 42. declaratur: panem et vinum post consecrationem non solum esse Sacramentum, sed etiam verum Corpus et Sanguinem esse: ubi patenter nomen Sacramentum tribuitur solis speciebus.

95. II. Essentia Sacramenti Eucharistiae, quatenus est signum efficax gratiae sanctificantis, includit essentialiter simul et species et Corpus et Sanguinem Christi. Ratio est: quia nec solae species nec solum Corpus et Sanguis Christi seorsim, sed Corpus et Sanguis Christi ut contentum sub speciebus, vel quod perinde est species panis et vini ut continentes Corpus et Sanguinem Christi sunt signum sensibile efficax gratiae sanctificantis per modum convivii sensibilis et caelestis, sensibilis quidem ratione specierum, caelestis autem ratione Corporis et Sanguinis Christi contenti. Quod ipsum significat modus ille usitatus loquendi theologorum cum Magistro 4. d. 8. approbatus etiam ab Innocentio III. Dec. l. 3. t. 41. c. 6. videlicet quod tria in hoc Sacramento distinguenda sunt, unum, quod est *tantum Sacramentum* (nimirum species consecratae), alterum, quod est *res Sacramenti et non Sacramentum* (sicut gratia sanctificans), tertium, quod est *Sacramentum simul et res*, nimirum Corpus et Sanguis Christi; hoc enim est res Sacramenti respectu specierum, et simul est Sacramentum respectu gratiae sanctificantis seu spiritualis refectionis animae et unionis cum Deo, non quidem Corpus et Sanguis Christi secundum se, cum sic non sit sensibile, sed ut contentum sub speciebus, sic enim est sensibile per accidens, sicut in Poenitentia contritio, et in matrimonio consensus fit sensibilis per actus externos.

96. III. Forma verbalis seu verba consecrationis non sunt de essentia intrinseca hujus Sacramenti, sed ratio causalis extrinseca necessario praerequisita. Ita communiter DD. Ratio est: quia essentia Sacramenti Eucharistiae tota est permanens post consecrationem; sed forma vel verba consecrationis non permanent, sed facta consecratione transeunt, manente nihilominus Sacramento Eucharistiae; ergo verba illa non possunt esse de essentia intrinseca Sacramenti Eucharistiae, sed sunt ratio causalis et quasi causa extrinseca confectiva hujus Sacramenti. Quod ipsum significat concilium Florentinum dicens, per verba illa confici hoc Sacramentum; causa autem effectiva seu confectiva rei non est intrinseca, sed extrinseca rei. Nec obstat, quod verba consecrationis dicantur forma hujus Sacramenti; nam intelligitur forma extrinseca et transiens; eadem enim ratione panis et vinum dicuntur materia hujus Sacramenti, nimirum extrinseca et transiens ad confectionem Sacramenti. Quo ipso hoc Sacramentum differt ab aliis Sacramentis, quae consistunt in materia et forma intrinseca transeunte, ut infra videbitur.

97. IV. Sumptio nullo modo est de essentia hujus Sacramenti Eucharistiae. Certum de fide. Quia Sacramentum Eucharistiae permanens et perfectum est antecedenter ad sumptionem, etiam dum in sacrario

asservatur, semperque est collativum gratiae, etsi actu non conferat nisi dum sumitur. Ac etiam dum sumitur ipsum Sacramentum, confert gratiam et spiritualiter nutrit animam, sumptio vero est solum conditio, sine qua non applicatur Sacramentum, ut possit conferre gratiam ac spiritualiter animam nutrire, quemadmodum ignis semper est calefactivus, etsi actu non calefaciat, nisi applicetur alicui subjecto. Ex dictis patet, tam verba consecrationis, quam sumptionem non esse de essentia intrinseca Sacramenti Eucharistiae, sed neque esse Sacramentum aliquod distinctum ab Eucharistia et ad illud reducibile, alioquin darentur plura Sacramenta quam septem; sed tamen utrumque esse aliquid sacramentale et pertinens ad Sacramentum Eucharistiae, verba quidem consecrationis tanquam aliquid antecedens et praerequisitum ad ejus essentiam, quia est productiva Eucharistiae, sumptio vero tanquam aliquid consequens et conditio necessario requisita, ut suum effectum in anima producat Sacramentum Eucharistiae.

§ II. *An sit Eucharistia verum Sacramentum et an unum vel plura?* 98.

I. Eucharistia est verum et excellentissimum novae legis Sacramentum a Christo in ultima coena institutum. Certissimum de fide ex Scriptura est apud Matthaeum, Marcum, Lucam et Apostolum 1. Cor. 11., Conciliis et Patribus omnibus et adeo certum est et semper fuit in toto christianismo, ut in hoc omnes etiam haeretici cum catholicis consentiant. Ratio clara est: quia Eucharistia ac species Eucharistiae vere est signum sensibile, gratiam Dei tam subsistentem, scilicet Corpus et Sanguinem Christi, quam inhaerentem seu sanctificantem ex institutione Christi efficaciter significans; ergo est verum et eo ipso excellentissimum novae legis Sacramentum.

Dices: Sacramentum novae legis debet esse efficax et aliquid efficere; sed Eucharistia nihil efficit: non enim Christum, quia sola divina virtute sub speciebus ponitur et conservatur, neque gratiam, ut patet quando asservatur in Sacrario; ergo pro tunc saltem non est Sacramentum. Negatur minor: Eucharistia enim vere efficit Corpus Christi quoad esse illud praesentiale et sacramentale, non quidem physice, ut probatum est, sed moraliter, quatenus a Deo nonnisi dependenter a speciebus consecratis ibi ponitur et conservatur. Deinde Eucharistia, Sacramentum permanens, semper est communicativa gratiae in actu primo, quod sufficit ad Sacramentum, etsi actu secundo non conferat, nisi quando digne sumitur; quo enim differt ab aliis Sacramentis, quae quia ipsa actione transeunte et usu consistunt nec habeant esse nisi quando actu applicentur, ideo semper quando sunt debent actu causare gratiam.

II. Eucharistia, quatenus complectitur utramque speciem panis et 99.
vini, simpliciter est unum specie Sacramentum unitate integritatis, etsi seorsim sint distincta Sacramenta essentialiter. Communis DD. Ratio: quia species panis et vini significant Corpus et Sanguinem Christi per modum cibi et potus, adeoque sibi invicem subordinantur ad simul significandam unam perfectam et integram refectionem spiritualem animae per modum unius convivii, quod, ut perfectum sit, cibum pariter et potum requirit; ergo dicendum simpliciter unum specie Sacramentum unitate integritatis. Nihilominus utravis species seorsim est vere Sa-

cramentum essentialiter, cum quaevis Christum contineat et gratiam conferat; et quidem specie partiali sunt diversa Sacramenta, nam per se vi verborum species panis solum Corpus, species vini vero Sanguinem tantum significant et continent, etsi per concomitantiam quaelibet totum Christum contineat. Unde fideles laici sumentes unam tantum speciem, etsi non sumant integrum Sacramentum Eucharistiae integraliter in ratione integri convivii ac refectionis spiritualis completae, sumunt tamen integrum Sacramentum essentialiter et quoad rem contentam, cum una species panis scilicet habeat totam essentiam veri Sacramenti totumque Christum realiter contineat ac gratiam causet, immo secundum multos DD. non minorem, quam si utraque specie communicaret.

100. III. Sacramentum Eucharistiae simpliciter non est unum numero, sed plura, idque loquendo non tantum de speciebus diversi generis, panis et vini, de his enim Ecclesia et Patres passim loquuntur ut diversis, ut patet in Sequentia: Sub diversis speciebus, signis tantum et non rebus, latent res eximiae: et quotidie sacerdos orat: Quem plura et sancta refecerunt Sacramenta: sed etiam de speciebus ejusdem generis, utpote plures hostiae consecratae plura sunt numero Sacramenta sive deinde seorsim sive simul ponantur, sive ab eodem sive a diversis sumantur. Adeoque tot sunt Sacramenta Eucharistiae distincta numero, quot sunt species distinctae et discontinuae: quia nimirum quaelibet hostia vel species totalis est in ratione signi sacramentalis totumque Christum continet et gratiae causativa est independenter ab omni alia hostia vel specie.

101. IV. Quando plures hostiae vel hostiae fractae plures particulae sumuntur simul, recte dicuntur unum tantum numero sacramentum: quia licet illae plures hostiae vel partes hostiae seorsim sumptae distincta sacramenta sint, dum tamen simul sumuntur coalescunt in unum signum sacramentale et non tantum eundem Christum, sed etiam eandem numero gratiam sanctificantem per modum ejusdem et unius ferculi seu refectionis significant, sicut diversae partes hederae seorsim essent apta signa distincta ad significandum vinum venale et in unum fascem collectae coalescunt in unum tantum signum. Idem quoque moraliter dici potest de pluribus hostiis in uno ciborio contentis. Sed hoc totum pertinet ad modum loquendi.

102. § III. *Quomodo conficiatur hoc Sacramentum?* I. Hoc mirabilissimum Sacramentum conficitur vi consecrationis per veram et realem conversionem totius substantiae panis et vini in Corpus et Sanguinem Christi, adeo ut peracta consecratione sub speciebus nihil omnino remaneat substantiae panis et vini, sed loco ejus tantum Corpus et Sanguis Christi. Est de fide catholica definitum in variis conciliis, Lateranensi sub Innocentio III., Florentino sub Eugenio IV. et novissime Tridentino sess. 13. can. 2. ubi dicitur: Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiae Sacramento remanere substantiam panis et vini una cum Corpore et Sanguine Domini nostri Jesu Christi negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in Corpus et totius substantiae vini in Sanguinem manentibus duntaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica

Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, anathema sit. Ratio sumitur ex verbis institutionis accedente intellectu et interpretatione Ecclesiae: nam ad veritatem et proprietatem verborum Christi: Hoc est Corpus meum, Hic est Sanguis meus, necesse est, ut saltem in fine prolationis panis et vinum desinat esse et loco ejus successerit Corpus et Sanguis Christi; sed hoc non potest fieri nisi per veram et realem conversionem unius substantiae in aliam. Dicitur autem ista singularissima conversio transsubstantiatio, quia est transitio substantiae in substantiam, ut recte definit Scotus 4. d. 11. q. 1. Sed de hoc latius Scholastici, ex quibus addo aliquid breviter de speciebus.

II. Facta consecratione destructaque tota substantia panis et vini, **103.** manent realiter species in Eucharistia, idest omnia accidentia absoluta panis et vini propriam entitatem habentia, existentia miraculose absque omni subjecto substantiali, uti sunt quantitas, forma, figura, color, odor, sapor aliaeque qualitates activae. Unde accidentia Eucharistica sic separata a substantia panis et vini possunt habere et de facto habent omnem illam operationem realem et intentionalem, quam in substantia panis et vini habere poterant, ut experientia constat ad sensum, gustum, tactum etc. Dixi autem, *absque omni subjecto substantiali:* sola enim quantitas manet existens extra omne subjectum, omnia autem alia accidentia et qualitates insunt et inhaerent ipsi quantitati tanquam in subjecto proximo et immediato. Patet enim ad sensum, albedinem v. g. in hostia consecrata esse extensam et omnes qualitates invicem comitari, ita ut una mota, moveatur et altera, quod non posset bene explicari nisi per unionem illorum accidentium in aliquo tertio, quod non potest esse aliud nisi quantitas. Nec dictis obstat, quod post consecrationem Eucharistia in Scriptura adhuc dicatur panis et vinum v. g. 1. Cor. 10: Panis, quem frangimus. Ibidem c. 11: Et sic de pane illo edat et de calice bibat. Et Christus ipse Matth. 26. post consecrationem calicis ait: Non bibam amodo de hoc genimine vitis. Resp. enim, Corpus et Sanguinem Christi post consecrationem retinere nomen panis et vini more Scripturae usitato, quo terminus ad quem retinet nomen termini a quo, ut significetur, illum in alium esse conversum, sic Adam vocatur terra et cinis, Eva os etc. Deinde Eucharistia retinet nomen panis et vini, propter speciem externam panis et vini, propter accidentia externa remanentia eorumque virtutes, illa enim eodem modo operantur post consecrationem, sicut antea, ut dictum est.

III. Quantitas Eucharistica post consecrationem potest naturaliter **104.** ab agente naturali pati et moveri, non tantum motu locali, ut nimis notum, sed etiam mutatione alterativa ad novas qualitates expulsis prioribus, ut calefieri, congelari, denigrari etc. et alia quacumque mutatione, quae non requirit novam quantitatem et quaecumque potuisset fieri manente substantia panis et vini; non autem potest illa quantitas ab agente naturali corrumpi; nam omne accidens absolutum naturaliter corrumpi potest vel per actionem contrarii vel per destructionem subjecti; sed quantitas Eucharistica neutro modo corrumpi potest, cum nec habeat subjectum, secundum fidem, nec contrarium, secundum philosophiam; ergo non potest effective corrumpi ab agente naturali, nisi tantum dispositive, effective autem corrumpitur a solo Deo. Utpote si

aliquod agens applicatum, qualitatibus contrariis inductis, ita alteret quantitatem, ut naturaliter petat ejus destructionem ac ipsa substantia panis vel vini deberet destrui, si adesset, Deus immediate illam corrumpit et producit novam substantiam, cui illa accidentia sint connaturalia. Et hinc

105. IV. Ex speciebus Eucharisticis potest aliquid generari: Constat enim ad sensum ex hostia combusta generari ignem et cineres, ex contusa pulveres, ex putrefacta vermes, ex vini speciebus acetum; et potest homo nutriri ex speciebus magna quantitate sumptis et in substantiam aliti conversis, sicut et ex speciebus vini inebriari, idque modo jamjam indicato: quia nimirum Deus ita vult Eucharistiam existere in Ecclesia, ut tamen circa ejus species velit agentia naturalia agere sinere, quidquid existente substantia panis et vini agerent, ac proinde id, quod ob defectum substantiae panis et vini agere non possunt, vult ipse supplere, idque ad occultandum tam mirabilissimum mysterium fidei; quando ergo agens naturale applicatum ita alterat accidentia Eucharistica, ut naturaliter deberet corrumpi substantia panis vel vini et generari alia nova substantia v. g. ignis vel vermis etc. tunc Deus supplendo defectum agentis naturalis, quod non potest aliquid destruere vel producere independenter a subjecto (alias enim annihilaret et crearet) ipsemet immediate et quantitatem destruit et novam materiam producit et subministrat agenti naturali applicato, igni v. g., ut suam formam inducat et sic ignem novum vel aliam substantiam producat juxta exigentiam dispositionum inductarum. Sed de his latius Scholastici.

§ IV. *Quid continetur in Sacramento Eucharistiae et quomodo?*

I. *An et quomodo totus Christus?*

106. In hoc Sacramento sub speciebus panis et vini consecratis vere et realiter existit Corpus et Sanguis Christi, immo totus Christus cum divinitate et humanitate, corpore et anima, carne et sanguine, in hoc Sacramento et sub utraque specie divisim sumpta, idque statim facta consecratione permanenter ante omnem usum. Est totum de fide catholica, definitum a variis conciliis et novissime Tridentino sess. 13. can. 1: Si quis negaverit, in sanctissimae Eucharistiae Sacramento contineri vere, realiter et substantialiter Corpus et Sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Jesu Christi ac proinde totum Christum, sed dixerit, tantummodo esse in eo, ut in signo vel figura aut virtute: anathema sit. Rursus can. 4: Si quis dixerit, peracta consecratione in admirabili Eucharistiae Sacramento non esse Corpus et Sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu, dum sumitur, non autem ante vel post, et in hostiis seu particulis consecratis, quae post Communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum Corpus Domini: anathema sit. Sumitur haec tota veritas ex verbis institutionis Christi: Hoc est Corpus meum et Hic est Sanguis meus, juxta sensum Ecclesiae et omnium ss. Patrum. Nam illa verba litteraliter et proprie accepta omnino significant id, quod Christus tunc in manibus habebat et quod modo sacerdotes in manibus habent, quando consecrant, esse Corpus et Sanguinem Christi, et quidem tale Corpus et talem

Sanguinem, quale Corpus et Sanguinem tunc Christus habuit in ultima coena et modo habet in coelis; atqui tunc Christus habuit et modo in coelis habet Corpus vivum et divinum, unitum, scilicet animae et divinitati et Sanguinem vivum et divinum, unitum scilicet corpori et animae et divinitati; ergo in Sacramento Eucharistiae vere et realiter statim facta consecratione continetur Corpus et Sanguis Christi cum anima et divinitate, totus scilicet Christus cum divinitate, humanitate, anima et corpore, carne et sanguine.

Insuper non solum nudum Corpus et Sanguis Christi, quoad sub- 107.
stantiam, sed etiam quoad quantitatem, qualitates et omnia accidentia absoluta et intrinseca, quae modo in coelis habet ipsique insunt independenter ad locum, ut docent theologi omnes, quamvis quantitas Corporis et Sanguinis Christi non habeat extensionem actualem impenetrabilem partium in ordine ad se et ad locum: cum omnes partes Corporis et Sanguinis sint simul in uno loco inter se et cum quantitate Eucharistica, habent tamen extensionem entitativam partium inter se etiam radicalem impenetrabilem; haec enim et non actualis extensio impenetrabilis est de essentia quantitatis, ut in Philosophia docetur. Ex dictis inquire, curiosule, num in Sacramento Eucharistiae sint aliquae Reliquiae de B. V. Maria: est enim ibi particula materiae purissimi sanguinis B. V. Mariae, ex qua in ejus utero a Spiritu sancto formatum ac generatum (neutiquam ex nihilo creatum) est sanctissimum Corpus Christi.

II. *Quomodo totus sub utraque specie?*

In Sacramento Eucharistiae sub speciebus panis est tantum Corpus 108.
Christi, et sub speciebus vini est tantum Sanguis Christi per se et vi verborum consecrationis, reliqua omnia supradicta ac totus Christus sunt sub utravis specie per concomitantiam. De fide ex Conc. Trident. sess. 13. c. 3. ubi docet, existere in hoc Sacramento Corpus quidem sub specie panis, et Sanguinem sub specie vini ex vi verborum, ipsum autem Corpus sub specie vini et Sanguinem sub specie panis animamque sub utraque vi naturalis illius connexionis et concomitantiae, qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus inter se copulantur. Divinitatem porro propter admirabilem illam ejus cum Corpore et anima hypostaticam unionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie atque sub utraque contineri: totus enim et integer Christus sub panis specie et sub quavis ejus speciei parte totus, item sub vini specie et sub ejus partibus existit.

Hactenus Concil. Explico breviter: 1. Illud dicitur *per se ex vi* 109.
verborum esse sub specie sacramentali, quod praecise per formam significatur ex institutione divina, cujus proinde praesentia ad verborum veritatem necessaria est; sed forma consecrationis panis: Hoc est Corpus meum, praecise solum significat et ad veritatem verborum nihil aliud requirit nisi praesentiam Corporis Christi, et similiter forma consecrationis vini: Hic est Sanguis meus, praesentiam Sanguinis Christi; ergo vi verborum et per se sub speciebus panis est tantum Corpus

Christi et sub speciebus vini est tantum Sanguis Christi. 2. *Per concomitantiam* vero dicitur aliquid poni et esse sub specie sacramentali, quod ibi ponitur tanquam aliquid realiter unitum et naturaliter connexum cum eo, quod ibi ex vi verborum ponitur; sed talia sunt omnia supra enumerata spectantia ad personam Christi et totus Christus; ergo per concomitantiam: 1. Est sub specie panis Sanguis, et sub specie vini Corpus Christi. 2. Sub utraque specie anima Christi ob naturalem unionem. 3. Unio animae et corporis ac totius humanitatis Christi cum Verbo divino. 4. Consequenter ipsum Verbum divinum seu substantia Verbi ac ipsa Divinitas ac tandem totus Christus una cum omnibus accidentibus suis absolutis, ut supra annotatum fuit.

110. Ratio autem horum a priori est voluntas Christi: quia nimirum Christus Dominus decrevit, non amplius permittere, ut suum Corpus existat sine anima et sanguine, nec contra anima vel sanguis sine corpore (multo minus horum aliquid sine divinitate), alioquin Christus moreretur quotidie contra Apostolum Rom. 6. asseverantem: Christus resurgens ex mortuis jam non moritur etc. et ideo consequenter fit, ut ubi statuitur unum, statuatur et alterum, sicque ex decreto Christi unum comitatur alterum, ad eum fere modum (ut rudi exemplo lepide Gob.) sicut, si ad mensam tuam invites Titium aut Religiosum, quem scis non venturum, nisi cum Cajo amico vel cum socio Religioso, concomitanter etiam invitas Cajum vel socium. Quid si ergo Petrus consecrasset in triduo mortis Christi, non fuisset sub speciebus panis nisi Corpus Christi, et sub speciebus vini solus Sanguis Christi? Resp. Omnino sic, sub speciebus panis non fuisset anima et sanguis, nec sub speciebus vini anima et corpus; attamen tam cum Corpore quam cum Sanguine, sicut et cum anima separata adfuisset divinitas, juxta receptissimum dictum D. Damasceni l. 3. de fide cap. 27: Quod verbum semel assumpsit, nunquam dimisit.

III. *Quomodo totus sub partibus specierum.*

111. I. Totus Christus continetur et est sub speciebus Eucharisticis in hoc admirando Sacramento: in primis non proprie localiter tanquam in loco continente, ambiente et circumscribente (quemadmodum nos sumus in loco, nimirum superficie aeris nos ambiente), cum nulla pars aut superficies specierum sit extra Christum et ipsum ambiat vel circumscribat; sed quaelibet sibi intime praesentem Christum habet; sed est sub speciebus sacramentaliter tantum, idest tanquam in signo sensibili ex institutione divina significante ipsum vere et realiter praesentem. Ceterum in quonam entitative consistat haec praesentia sacramentalis, disceptatio grandis est inter scholasticos, theologo tamen morali scitu parum necessaria. Si Scotista es, facile dices, esse relationem extrinsecus advenientem intimae et mutuae praesentiae specierum ad Christum contentum, et Christi ad species continentes per modum ubicationis activae et passivae, ac proinde ad praedicamentum *ubi* reducibilem, quamquam, ut jam dictum, proprie dicta ubicatio non sit.

112. II. Christus non est sub speciebus modo quantitativo et divisibili cum commensuratione partium corporis ad partes loci, quasi una pars Corporis

Christi sit sub una parte specierum, alia sub alia, v. g. partes superiores, caput, collum etc. sub parte superiori specierum hostiae, partes inferiores, tibiae, pedes etc. sub aliis inferioribus partibus hostiae et sic de ceteris (quemadmodum nos et omnia corpora necessario naturaliter sumus in loco); non sic, absit: quanta enim tunc deberet pinsi hostia, quis sumere posset? sed est Christus sub speciebus entitative tantum et modo indivisibili et quasi spirituali, quemadmodum anima rationalis v. g. tota est in toto corpore humano et tota eadem in qualibet parte corporis vivente et nullo modo alia pars animae in capite, alia in pectore, alia in pedibus, cum sit spiritus indivisibilis (eodemque modo angelus est in loco, et Deus ubique in toto universo); ita Christus totus est in tota hostia consecrata et totus in qualibet parte ejus sensibili etiam minutissima et divisibili in infinitum ut vere et pie dicatur, Christum esse in qualibet hostia infinities, etsi non quaelibet minutissima particula consecrari possit, ob rationem dandam sect. seq.

III. Christus est sub singulis partibus specierum post consecra- 113.
tionem divisis. Sic enim definit Trid. cit. sess. 13. can. 3: Si quis negaverit, in venerabili Sacramento Eucharistiae sub utraque specie et sub singulis cujusque speciei partibus separatione facta totum Christum contineri: anathema sit. Ratio est: quia post divisionem hostiae consecratae sine dubio non manet una pars Corporis Christi sub una parte divisae hostiae et alia sub alia; quam horrende enim tunc discerperetur Corpus Christi contra incorruptibilitatem Corporis gloriosi; sed neque desinit Corpus Christi esse sub speciebus divisis; ergo manet sub singulis. Et patet evidenter ex ipso facto Christi, qui una consecratione tantum vini consecravit in uno calice quantum sufficiebat omnibus Apostolis inde divisim bibentibus et sine dubio singulis totum Christum sumentibus; ergo.

IV. Totus Christus est sub singulis partibus specierum etiam adhuc 114.
conjunctis, idest ante divisionem hostiae consecratae totus Christus est sub tota hostia consecrata et totus sub quavis ejus parte sensibili, ideoque negative saltem infinities. Communis cum D. Thoma et Scoto hic. Et quamvis non definiat id concil. Trident. in cit. can. 3. loquens solum facta separatione, tamen non obscure indicat cit. c. 3. dicens absolute, nulla facta mentione separationis vel divisionis: Totus enim et integer Christus sub panis specie et sub quavis ipsius speciei parte, totus etiam sub specie vini et sub ejus partibus existit. Et ratio est: quia totus Christus est sub speciebus diversis secundum fidem, ut modo dictum; ergo et ante divisionem sub speciebus conjunctis, quia sola separatio non facit novam consecrationem nec ponit Corpus Christi alicubi, ubi antea non fuit; ergo.

§ V. *Potestne Christus aliquid agere vel pati in Eucharistia?* 115.
I. Christus, ut existens in Eucharistia, potest per se primo habere operationes internas intellectus et voluntatis, utpote intelligere et velle objecta sibi praesentia. Communis. Ratio est: quia anima Christi nunc beata et informans corpus gloriosum non dependet a sensibus et sensibilibus, ideoque (quemadmodum angelus) potest intuitive videre seu intelligere et consequenter etiam velle vel nolle objecta sibi praesentia.

116. II. Christus, ut existens in Eucharistia per se primo nullam potest habere sensationem ullius sensus externi vel interni, nec potest naturaliter agere in aliquod extrinsecum, nec potest aliquid pati ab ullo agente naturali virtute naturali. Ratio est: quia ad eliciendas sensationes, ad agendum et patiendum naturaliter, necessario requiritur in agente et patiente corporeo modus existendi quantitativus et extensus; Christus autem seu Corpus Christi in Eucharistia non habet modum existendi quantitativum et extensum, sed penetrative et indivisibiliter est totum in tota specie, et totum in qualibet parte, ut dictum est; ergo etc.

117. III. Christus tamen existens in Eucharistia concomitanter habet omnes operationes internas et externas, quas per se primo habet in coelo, sicut et posset habere omnes passiones. Nimirum quidquid Christus primo in coelo intelligit, videt, sentit, etiam intelligit, videt, sentit in Eucharistia. Item si Christus in coelo primo mutaretur ad calorem v. g. vel aliam qualitatem absolutam, eundem calorem vel qualitatem etiam haberet in Eucharistia concomitanter. Ratio est: quia nullum absolutum variatur vel desinit esse in substantia propter solam variationem loci; ergo quidquid absolutum Christo inest vel advenit ut existit in coelo, necessario etiam inest vel advenit ei concomitanter ut existit in Eucharistia, seclusis solum motibus et respectibus localibus.

118. IV. Christum in Eucharistia moveri localiter in quemcumque locum moventur species consecratae, certa fide constat: nam Trid. sess. 13. can. 8. definit: Quod manente hostia semper cum illa maneat Corpus Christi: alioquin adorans hostiam elevatam, si non simul motum elevaretur Corpus Christi, committeret idololatriam; attamen Sacerdos vel quodvis agens movens Hostiam, non movet per se et physice Corpus Christi, quasi Corpus Christi per se primo reciperet motum a sacerdote, ob rationem datam; sed tantum per accidens et moraliter, quatenus nimirum dum sacerdos vel aliud agens movet species consecratas, ipsemet Deus vi decreti et institutionis suae, qua vult Corpus et Sanguinem Christi semper conservare sub speciebus consecratis quamdiu existunt, ad motum specierum per se immediate et physice movet ipsum Corpus et Sanguinem Christi; atque adeo sicut sacerdos consecrans est causa moralis positionis Corporis Christi sub speciebus, ita sacerdos vel aliud quodcumque agens movens species potest dici causa moralis concomitantis motus Corporis Christi, ex ipsa institutione Eucharistiae, qua Deus determinavit, post consecrationem semper facere et conservare Corpus Christi praesens sub speciebus, et consequenter quocumque illae moveantur simul movere istud, idque non novo semper miraculo simpliciter loquendo, sed eodem antiquo continuato. Non enim dicendum est novum miraculum, quod supposito semel decreto Dei de miraculosa positione et conservatione Corporis Christi sub speciebus, de facto semper ordinarie fit.

119. § VI. *Quamdiu manet Christus in Sacramento sub speciebus?* Tamdiu manet Corpus et Sanguis Christi ac ipse Christus sub speciebus Eucharisticis, quamdiu posset sub eis conservari ipsa substantia panis et vini, si adesset, donec nimirum tanta fiat mutatio earundem specierum, ut consueta substantia panis et vini, si adesset, corrumperetur. Communis

et certa de fide. Et ratio est: quia Corpus et Sanguis Christi succedunt substantiae panis et vini sub iisdem speciebus seu accidentibus separatis; ergo quamdiu substantia panis et vini sub iisdem accidentibus permansisset et consecratio facta non fuisset, tamdiu permanebit Corpus et Sanguis Christi etc. Unde inferes et resolves.

I. Falsum est, quod contendunt haeretici, nimirum si quis indigne 120.
accedat ad hoc Sacramentum, statim recedere Christum et redire substantiam panis, antequam comedatur. Si enim peccatore communicante Christus recedit et tantum sumitur substantia panis, non esset unde diceretur indigne sumere Sacramentum juxta illud 1. Cor. 11: Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans Corpus Domini.

II. Falsum est, quod alii docent, recedere Corpus Christi, si species 121.
in lutum vel alium locum sordidum cadant, si pollutis manibus tangantur, si a mure vel alia bestia devorentur. Item (quod docuit etiam D. Bonaventura), Corpus Christi ex ore comedentis non trajici in stomachum, etsi perseveret in tota manducatione, quae fit in ore et gutture. Ratio falsitatis ex dictis patet: quia propter ejusmodi actiones nondum sunt corruptae species. Quin etiam species per vomitum rejectae, si tales adhuc sint, ut sub illis substantia panis et vini posset adhuc existere, tanquam adhuc vere continentes Corpus et Sanguinem Christi vere sunt adorandae, et si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet Lugo hic disp. 12. sect. 2. n. 53.

III. Species seu hostia sumpta non est tamdiu detinenda in ore, 122.
donec penitus consumatur et pereat, quia tunc non manducaretur Christus nec gratia sacramentalis conferretur, sicut neque si quis moriatur, dum hostia adhuc est in ore, ut cum Diana bene resolvit Busenbaum hic c. 1. dub. 7. An vero communicanti in statu peccati mortalis expediat, ita detinere hostiam in ore, donec consumatur potius, quam indigne deglutire, curiosa quaestio est, infra suo loco tangenda.

IV. Si vino consecrato misceatur alius liquor, utique omnium con- 123.
sensu peccatur gravissime; at numquid tunc Sanguis Christi ac ipse Christus desinet esse sub speciebus? Resp. siquidem modico vino consecrato misceatur alius liquor vini naturaliter corruptivus, ut acetum, vinum adustum aut etiam aliud vinum diversae ac longe fortioris speciei, ita ut non amplius maneret substantia prioris vini, si adesset, palam videtur, tunc desinere ibi esse Christus. At vero si parvae quantitati vini consecrati admisceatur multum vini non consecrati, saltem ejusdem seu non multum diversae speciei et virtutis (prout fieri solet in prima ablutione calicis) quamquam tunc adhuc desinere ibi esse Christum ideoque illud vinum libere tractari posse, doceant multi cum D. Thom. q. 77. art. 8, sed longe verius non desinere, cum aliis docet Lugo de Eucharistia disp. 10. ideoque saltem ob metum sacrilegii illud vinum reverenter habendum et pro Sacrificiis Missae asservandum, recte censent etiam Tannerus et Dicastillus cum Gob. n. 52. Ratio est: quia tunc non adest agens contrarium corruptivum specierum ac ipsius substantiae vini, si adesset. Unde idem Lugo in respons. moralibus, recte resolvit, ablutionem calicis in festo natalis Domini non posse bibi a laico vel alio non sacerdote: remanet enim aliquantulum speciei con-

secratae ob dictam rationem. Tollendus ergo talis abusus alicubi apud moniales. Quinimmo si gutta vini consecrati lapsa sit in dolium vini ejusdem speciei, totum illud vinum adhibendum esset tantum pro sacrificio, uti post Lugo et alios resolvit Busenbaum l. c. num. 6. etsi alii dicant, posse bibi a laicis.

124. Dubium incidens. *Quid de miraculosis mutationibus specierum consecratarum?* I. Solent subinde miraculose mutari species consecratae et apparere e. g. parvulus, caro, sanguis etc. Quae mutationes seu apparitiones duobus modis fieri possunt: 1. Apparentes tantum per immutationem solius medii et potentiae, ejusmodi parvuli, carnis, sanguinis etc. speciebus in aere intermedio productis et potentiae visivae impressis; cujus apparentis tantum mutationis signum est, si brevi tempore tantum duret ejusmodi apparitio ac antea et post videantur species in sua propria ratione et forma, aut si ab uno vel altero tantum videatur illa mutatio, alii autem videant species Eucharisticas, prout revera sunt. 2. Realiter et per immutationem ipsius objecti seu rei, ut revera species mutentur in aliam rem: cujus mutationis signum est, si ad longum tempus ita permaneat et ab omnibus et constanter ita videatur. Quod si ergo ejusmodi mutatione ita immutentur species et accidentia Eucharistica, ut sub eis non remaneret substantia panis vel vini, si adesset et revera fiat alia nova res, palam erit, ibi desinere esse Christum. Secus si non ita immutentur, sed accidentaliter tantum alterentur quoad colorem, formam, figuram, reipsa remanente eadem quantitate et accidentibus connaturalibus substantiae panis et vini, si adesset. Hinc quia in admirabili Sacramento et carnea hostia Augustae ad S. Crucem, acutiori visu praediti vident a lateribus aliquid de speciebus panis, ideo probabile est, ibi remanere Corpus Christi ac proinde adorari posse latria absoluta.

125. II. Certum videtur, hujusmodi apparentem parvulum non esse ipsum Christum reipsa, neque id necesse est ad effectum et finem miraculi, sed sufficit sive sit illa species repraesentans Christum, sive angelus appareat in ea forma: sicut ad ostensionem alicujus veritatis, quando assimilatio ad aliquod verum significandum refertur, non est mendacium, juxta Div. August. lib. contra mendacium c. 9.

126. III. Magis certum videtur, carnem vel sanguinem ibi apparentem non esse reipsa veram Christi carnem vel sanguinem, quasi de glorioso ejus corpore sectam vel fusum (quod piae aures abhorrent) aut certe replicate ibi positam: indecens namque foret veram Christi carnem claudi pyxide, immo diuturnitate temporis alterari vel corrumpi. Quin D. Thom. ac post eum Suar. ac alii negant omnino, esse reipsa veram aliquam carnem aut verum sanguinem, sed tantum aliquid colore simile: cum non sint multiplicanda miracula sine necessitate. Attamen probabiliter dici potest, esse tam veram carnem vel sanguinem, quam quodvis aliud corpus, quin etiam id magis conducit ad finem apparitionis. Neque opus est dici carnem humanam vel alterius animalis, quia seorsim a Deo creata nulli animali incorporata fuit.

127. IV. Quidquid sit vel appareat, eo casu cultu latriae adorari potest: vel enim Christus adhuc realiter adest in Eucharistia, et tunc debet adorari cultu latriae absoluto, ut jam supra innui; vel certe quod ibi

est vel apparet, non minus signum Christi est, quam crux vel imago Salvatoris, sicque illud perinde ac haec cultu latriae respectivo adorari poterit. Denique si sacerdoti contingat talis mutatio, non est sumendum, quod apparet, sed loco decenti asservandum. At numquid debebit de novo consecrare aliam materiam? D. Thom. aliique communius docent, posse iterum de novo consecrare, at non teneri ex praecepto: licet enim sumptio sit necessaria de praecepto et integritate sacrificii, tamen hoc praeceptum non potest amplius servari post ita mutatas species consecratas; nam tunc consecrare de novo, non esset idem sacrificium consummare, sed aliud sacrificium inchoare, et Deus ipsa mutatione miraculosa specierum, censetur in hoc praecepto sumptionis dispensare. Alia est ratio, si pro vino aquam consecrasses, debes tunc de novo consecrare, quia tunc sacrificium non fuit essentialiter completum, sicut fuit in nostro casu.

Sectio II.

De materia Sacramenti Eucharistiae.

Summarium.

128—129. Materia in hoc Sacramento est panis et vinum.
130. Consecratio utriusque speciei non est de necessitate Sacramenti,
131. Sed praecepti divini,
132. Adeoque per se numquam licet consecrare unam speciem sine alia, nec Pontifex in hoc dispensare potest.
133—134. Per accidens tamen in quibusdam casibus consecrata una specie Sacerdos licite non consecrat alteram.
135. Materia necessaria et sufficiens hujus Sacramenti est omnis et solus panis triticeus
136—141. Et usualis (ex quo frumento is confici possit),
142. Ac confectus ex farina triticea et aqua naturali,
143. Igne tostus,
144—145. Et substantialiter incorruptus.
146. Isque in Ecclesia latina debet esse azymus,
147. Qui etiam est convenientior fermentato.
148. In quo quilibet tam Graecus quam Latinus sub mortali debet servare ritum suae Ecclesiae.
149—150. Quid, si sint extra?
151—154. Materia item hujus Sacramenti est vinum vitis (ubi quae excludantur a ratione vini)
155. Et quidem omne vinum vitis vere tale et per se potabile cujuscumque speciei vel coloris est materia validae consecrationis,
156. Etiam mustum ex uvis maturis expressum.
157. Quid de vino acido.
158. Et condito aromatibus, absynthio etc.
159. Ac congelato.
160. Vino consecrando admiscenda est aqua.
161. De necessitate praecepti Ecclesiastici tantum,
162—164. Eaque naturalis et modica, ad altare in ipso calice,
165—166. Quae convertitur in Sanguinem Christi non immediate, sed mediate.

167. Materia consecranda debet esse certa et determinata in individuo et ex intentione consecrantis.
168—172. Resolvuntur varia.
173. Qualiter materia consecranda debeat esse praesens consecranti?
174—176. Resolvuntur varia.
177. Valide consecrari potest materia in quacumque quantitate sensibili,
178. Etiam minima pars.
179. Licite vero nonnisi in quantitate conveniente fini, usui et reverentiae Sacramenti.

128. § I. *Quae et quotuplex sit materia Sacramenti Eucharistiae et quomodo utraque necessaria?* Materia, *ex qua* fit Sacramentum Eucharistiae, est panis et vinum. De fide ex conc. Flor. in decreto unionis et Trid. sess. 13. Constat ex institutione Christi Matth. 26: Accepit Jesus panem etc. quem scilicet consecravit in Corpus suum. Et post: Accepit Jesus calicem etc. utique cum vino, quod consecravit in sanguinem suum; nam facta consecratione addidit: Non bibam amodo de hoc genimine vitis etc. Ratio a priori est voluntas Christi. Congruentiae sunt: Quia panis et vinum sunt aptissima ad significandum spirituale convivium, utpote cibus et potus homini maxime naturalis et in conviviis adhiberi solitus. 2. Quia optime significat hujus Sacramenti effectum, refectionem scilicet et unionem spiritualem; nam sicut ex multis granis unus panis efficitur et ex multis uvis vinum confluit, ita per hoc Sacramentum multi fideles et inter se et cum suo capite Christo perfectissime uniuntur. 3. Quia sicut panis confortat et vinum recreat, sic Christus in hoc Sacramento (ut canit Ecclesia): Dedit fragilibus Corporis ferculum, dedit et tristibus Sanguinis poculum etc.

129. Porro sicut in aliis Sacramentis et in hoc Sacramento Eucharistiae duplex est materia, *proxima et remota*, sed modo et ordine inverso: nam in aliis Sacramentis materia remota est res permanens, ut aqua, chrisma, oleum, calix, materia proxima vero, scilicet usus et applicatio illius rei est mox transiens; at in hoc Sacramento materia remota est transiens et materia proxima permanens. Materia remota et *ex qua*, est panis et vinum, et haec mox transit per consecrationem et conversionem in Corpus et Sanguinem Christi. Materia proxima sunt species Eucharisticae, nimirum accidentia absoluta panis et vini relicta. Et hae species permanent ac permanenter sub se continent Corpus et Sanguinem Christi, ut supra explicatum. Insuper nota, in hoc solo Eucharistiae Sacramento, quia in esse permanente consistit, idem esse materiam proximam ac essentiam Sacramenti. Quare requisitus de materia proxima hujus Sacramenti, respondere potes juxta eandem distinctionem supra datam de essentia hujus Sacramenti § 1. n. 94. et 95. Jam ad tertium in titulo quaesitum: Quomodo utraque haec materia sit necessaria, dico sequentia.

130. I. Consecratio utriusque speciei panis et vini non est de necessitate Sacramenti. Certum apud omnes. Nam panis valide consecratur et sub ejus speciebus realiter continetur Christus exhibeturque populo adorandus, antequam consecretur vinum. Et ratio a priori est: quia forma consecrationis panis et vini sunt a se invicem independentes in significando adeoque in causando verum Sacramentum. Quomodocumque ergo alterutra species tantum consecretur sive per oblivionem, igno-

rantiam, malitiam sive per impossibilitatem alterius speciei, valide consecratur et verum Sacramentum efficitur essentialiter in ratione Sacramenti, etsi non integrum sit in ratione convivii spiritualis, ut supra annotatum § 3. n. 103.

131. II. Consecratio utriusque speciei panis et vini est de necessitate praecepti divini. Communissima. Constat ex ipso facto Christi utramque speciem consecrantis et adjuncto praecepto: Hoc facite in meam commemorationem; accedente interpretatione et usu totius Ecclesiae. Hinc conc. Trid. sess. 22. c. 1. dicit: Christum Corpus et Sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulisse ac sub earundem rerum symbolis Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent, praecepisse per haec verba: Hoc facite in meam commemorationem; ergo praecepto divino necessaria est consecratio utriusque speciei. Ratio est: quia hoc Sacramentum non conficitur nisi in sacrificio ex institutione divina; quinimmo sacrificium est ipsa confectio hujus Sacramenti, ut ex superioribus patet; sed sacrificium ex institutione et praecepto Christi ad sui essentialem integritatem requirit utramque speciem; ergo eodem praecepto divino necessaria est consecratio utriusque speciei. Min. pat. et accedit, quod sacrificium ex sua institutione est repraesentativum sacrificii cruenti crucis ac mortis Christi; atqui haec repraesentatio perfecte et complete non habetur nisi in consecratione utriusque speciei, qua separatim consecratur Corpus et separatim Sanguis. Nec obstat, quod juxta aliquos ss. Patres, Christus in Castello Emmaus consecrarit sub specie panis solius, cum nulla vini fiat mentio (res incerta et controversa): potuit namque hoc Christus facere dispensatorie per potestatem excellentiae; legislator enim non tenetur suis legibus.

132. III. Per se ergo numquam licitum est consecrare unam tantum speciem, panis v. g. etiam in gravi necessitate, utpote communicandi infirmum alioquin sine viatico moriturum, juxta communissimam DD. Ex quo Tamb. de sacrif. l. 2. c. 7. recte negat, posse etiam intentato mortis metu inchoari Missam cum intentione consecrandi unam tantum speciem, etiam pro moribundo, quanto minus, si metus mortis intentaretur ab impio haeretico in contemptum fidei et religionis vel ipsius Sacramenti? Ac proinde juxta communiorem et veriorem sententiam DD. neque Summus Pontifex vel Ecclesia potest dispensare et concedere, ut una tantum species consecretur: nam Sacrificatio sub utraque specie pertinet ad substantialem integritatem Sacrificii, ut dictum est ipso jure divino; atqui Pontifex vel Ecclesia non potest proprie dispensare in illo jure vel praecepto divino, secundum communem doctrinam in materia de legibus; et constat ex perpetuo usu Ecclesiae, quem aliquando fuisse immutatum nullo sufficienti testimonio probari potest (quidquid Volaterranus et quidam alii de Innoc. VIII. referant, eum dispensasse cum Norvegis, ut in solo pane consecrarent, eo quod ob nimium frigus vinum ibi conservari nequeat: fabulosum fundamentum, cum oppositum constet. Ecclesia enim in nullo casu permittit sacrificium mutilum, et ut hoc caveat, dispensat in strictissimo praecepto jejunii naturalis: ut si sacerdos post consecrationem unius speciei recordetur se non esse jejunum, nihilominus pergat, et si moreretur post

consecrationem Corporis, praecipit compleri ab alio sacerdote etiamsi non jejuno, ne nimirum maneat Sacrificium mutilum, eo ipso significans, se non posse dispensare in hoc. Nec sane credibile est, uspiam in ulla provincia reperiri tantam penuriam ejus materiae tritici vel vini, ut huic Sacramento non sufficiat; et si reperiretur alicubi, potius privaretur illa provincia hoc Sacramento non simpliciter necessario, quam substantialis et universalis actus tanti Sacrificii immutaretur, ut habet communis DD. sententia. Quamvis non videatur improbabile, quod eo casu ex rationabili interpretatione cessaret obligatio praecepti divini de integritate Sacrificii, uti notat Herincx de Eucharist. disp. 2. q. 7. Dixi autem, *per se:* nam

133. IV. Per accidens omnino datur casus, in quibus Sacerdos una specie jam consecrata licite non consecrat alteram. Utpote 1. si post consecrationem hostiae subito immineat periculum mortis ab incendio, ruina Ecclesiae fatiscentis, hostium incursus, secluso tamen scandalo et contemptu fidei (secus enim est, si sacerdos ab hostibus cogeretur mutilare sacrificium in contemptum fidei: tunc enim id esset intrinsece malum). Ex communi Tamb. l. 2. c. 7. § 1. n. 48. 2. Si sacerdos post consecrationem hostiae deprehendat, non esse vinum vel esse aquam et aliud vinum reperiri nequeat. 3. Si sacerdos aquam vel alium liquorem jam consecrasset pro vino neque defectum intelligeret nisi diu post, aut postquam advertisset, non posset habere aliud vinum, aut quamvis haberet, non tamen posset illo uti sine gravi scandalo vel irreverentia tanti Sacramenti et Sacrificii, v. g. si jam ab altari recessisset et primo advertisset in sacristia vel alio loco, ubi nulla ara parata est, prout mihi non ita pridem contigit. 4. Si sacerdos consecrata Hostia moriatur, animo deficiat, loquelam perdat, in amentiam incidat, nec adsit alius, qui possit sacrificium perficere. Quo tamen casu, si alius sacerdos suppleret et sacerdos infirmatus communicari posset, deberet ei dari pars hostiae divisae, ut de suo sacrificio inchoato participaret, ut notat Tamb. opusc. de sacrif. l. 1. c. 8. Ratio omnium una est: quia praeceptum positivum complendi sacrificium integrum, non obligat in tanta necessitate, nedum ad impossibile.

134. § II. *Qualis panis requiratur et sit materia necessaria ac sufficiens hujus Sacramenti? Materia necessaria et sufficiens hujus Sacramenti est omnis et solus panis triticeus et usualis, ideoque ex farina triticea et aqua naturali mixtus et igne tostus atque substantialiter incorruptus; et in Ecclesia latina azymus de praecepto.* Communis et certa DD. sententia, quam explico particulatim.

I. *Omnis et solus panis triticeus.*

135. Est materia sufficiens hujus Sacramenti. Est communissima theologorum et constat manifeste ex conc. Flor. in decreto unionis, ubi dicitur: Tertium est Eucharistiae Sacramentum, cujus materia est panis triticeus et vinum ex vite. Unde catechismus romanus cap. de Eucharistia § 12: Nullus panis nisi triticeus apta ad hoc Sacramentum materia putandus est: hoc enim apostolica traditio nos docuit et Ecclesiae

auctoritas firmavit. Haec ibi; quam proinde traditionem conc. Flor. modo citatum clarius declarasse putandum est. Unde vetera concilia, Pontifices et Patres, quando dixerunt, materiam hujus Sacramenti esse panem ex frumento confectum, nomen frumenti sine dubio non accipiunt generice pro qualibet frumenti specie (numquid etiam avena, hordeo), sed specifice et quasi antonomastice pro perfectissima specie, quod est triticum, pro quo non raro supponitur in Scripturis nomen frumenti v. g. Zachariae 9: Quid enim bonum ejus est et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum etc. Ubi D. Hieronymus ait: Frumentum electorum nos intelligimus Dominum Salvatorem, qui loquitur in Evangelio etc. De hoc tritico efficitur ille panis, qui de coelo descendit. Ratio est: quia solus panis triticeus communiter usualis dicitur simpliciter panis, alii vero panes non dicuntur panes simpliciter, sed cum addito hordeaceus, avenaceus etc. Deinde licet alterius generis panes hordeaceus, avenaceus sint communes et usuales in aliquibus provinciis, id est per accidens propter defectum terrae vel penuriam tritici; quodsi vero eo asportetur triticum, statim panis ex eo confectus recipitur ut usualis et communis aliisque panibus praefertur, quod signum est, hunc ex natura sua esse usualem et communem apud omnes nationes, illum vero per accidens tantum.

II. *Et usualis.*

Materia hujus Sacramenti est solus panis triticeus *usualis,* nimirum **136.** accipiendo nomen tritici non stricte pro illa certa et infima frumenti specie, quam Germani vocamus Weizen, sed latius pro omni frumento, quod cum illo tritico stricte sumpto tam natura quam communi hominum usu maximam similitudinem habet, ut omnes fatentur et mox magis declarabo. Quare haec esto

Regula generalis: Ex illo solo frumento conficitur certa hujus **137.** Sacramenti materia, quod in quavis regione a peritis certo judicatur esse triticum. Omnis autem alius panis est aut absolute insufficiens aut certe materia dubia: quod ipsum sufficit, ut quivis teneatur ab ea sub gravi peccato abstinere, adeo ut ne quidem in extrema necessitate liceat consecrare materiam dubiam, illa nimirum etiam, de qua inter auctores utrinque probabiliter disceptatur, utrum sit materia valida necne? Ita cum aliis Suar. disp. 44. de Eucharistia sect. 1. Alanus, Chappeaoville cum Gob. Alph. Sacrif. casu 2. n. 33. Ratio est: quia cum hoc Sacramentum omnium dignissimum et sanctissimum sit, nec tamen simpliciter necessarium ad salutem, ideo summa reverentia tractandum est, ut proinde moraliter nulla sufficiens causa videatur posse occurrere, quae dubiam sinat materiam adhibere; quamquam id in Baptismo, Sacramento summe necessario, quandoque licitum esse possit. Atqui hinc resolves in particulari:

I. Species illa frumenti Svevici, latine communiter *spelta,* ab aliis **138.** *far,* (ab Adriano Junio *siligo* vel triticum siligineum vocatur) et panis ex ea farina confectus citra controversiam est apta materia Eucharistiae: cum sit vere triticum ac ad triticum stricte sumptum proxime accedat, immo usu et bonitate excedere dicatur. Quocirca ex eo tritico in iis

partibus passim conficiuntur hostiae pro Eucharistia, uti observant DD. passim et nominatim omnes citandi.

139. II. Materia dubia hujus Sacramenti et eo ipso excludenda est omnis panis confectus ex aliqua frumenti specie, de quo dubitatur, an sit verum triticum; ut sunt siligo seu secale, germanice Roggen, item far vel spelta et similes species frumenti, etsi satis usuales, attamen inferiores tritico. De his enim magna est inter DD. controversia: multi enim affirmant, illas esse essentialiter triticum et differre solum accidentaliter ob sterilitatem soli, ideoque panem ex iis confectum esse materiam aptam Eucharistiae; alii plures negant, dicentes, omnino esse species diversas essentialiter et longe inferiores tritico, ideoque panem ex iis confectum non esse materiam aptam; et certe prior sententia probabilissima est: quia in Germania panis siligineus etiam inter honestae conditionis homines in ipsis urbibus, etiam ubi minime est defectus rei frumentariae, ubique fere est in usu et certe ex siligine bene commolita et percolata conficitur panis optimus, qui ipsis etiam principibus quoque in usu est. Unde illum panem non simpliciter, sed secundum quid tantum panem dicere, Germanis est plus quam paradoxum. Ideoque licite adhiberi, quando non potest haberi alius panis concedunt Laym. l. 5. tr. 4. c. 2, Tannerus tom. 4. disp. 5. dub. 3. n. 102. ac Gob. cit. n. 29, qui tamen merito requirunt casum urgentis necessitatis: cum enim res non omnino certa sit, sed dubia et controversa maneat, ideo in praxi adhiberi non debet saltem citra urgentem necessitatem.

140. III. Materia certo inepta et insufficiens ad hoc Sacramentum est omnis panis confectus ex aliqua frumenti specie, quam apud omnes constat, non esse triticum etiam late sumptum, utpote panis ex hordeo, avena, milio, oryza, tritico turcico seu indico vel asiatico, ex ozimo seu fagopyro et a fortiori omnis panis confectus ex fructibus arborum, utpote amygdalis, castaneis, nucibus, glandibus, fabis, pisis etc. secundum omnes: tales enim omnes non sunt panes simpliciter nec per se usuales, sed tantum per accidens, ratione sterilitatis vel penuriae locorum. Quare quamvis Gabriel noster et alii quidam censuerint, farinam ex hordeo vel avenam molitam et stipam valide consecrari, quia tamen haec sententia jam passim rejicitur ab omnibus, ut saltem sine periculosa temeritate (ut loquitur Dicastillus apud Gob. cit. n. 32.) asseri nequeat, nedum practicari, ideo si contingeret tempore magnae famis (prout revera non semel factum) in aliquo pago non reperiri aliam farinam, nisi ex hordeo vel avena etc. sine dubio deberet potius parochus die dominico vel festo Sacrum omittere, quam hostiam ex tali farina confectam adhibere. At quid, si complures eo loci periculoso morbo decumbant ex tali esu contracto; an etiam patietur parochus omnes mori sine viatico potius, quam sequendo sententiam Gabrielis Hostiam ex tali farina adhibeat? Ita omnino volunt Alanus, Chappeauville supra relati ob rationem initio datam n. 137, sed probabiliter permittunt adhibere Henr. et Tannerus apud Gob. n. 34. consentientem. Ratio esse potest: quod non videatur agere contra reverentiam tanti Sacramenti, qui sequens judicium doctorum virorum, in tanta necessitate intendit et tentat procurare salutem proximi. Avertat Deus a nobis necessitatem practicandi hanc sententiam.

IV. Si panis confectus sit ex granis diversi generis frumentorum, 141.
distinguendum est: siquidem major pars granorum cum notabili excessu sit materia apta, adhuc censebitur materia valida, prout patet ex ipso usu loquendi, quo panis simpliciter vocatur triticeus, etiamsi habeat aliquid admixtum alieni frumenti. Quodsi vero major pars granorum cum notabili excessu sit inepta consecrationi, et ipse panis non erit materia sufficiens. Idemque dicendum, si partes sint aequales granorum aptorum et ineptorum, ut ex communi notat Tannerus cit. Quare sine dubio peccat mortaliter qui consecrat hostiam confectam ex farina, cujus fere dimidia vel saltem valde notabilis pars sit hordeacea, avenacea etc.: nam talis panis non est debita vel saltem dubia materia hujus Sacramentis, ut notavit etiam S. Thom. 3. p. q. 74. a. 3. ad 3. Secus si valde parum hordei vel alterius frumenti admisceatur. Neque puto, quemquam theologum esse tam rigidum, ut noxae letalis damnet sacerdotem, qui uteretur hostia, sciens paucula grana hordei esse in ea commolita: nam ut ait D. Thom. cit. a. 3, ad usum Sacramentorum assumitur talis materia, quae communiter apud homines in talem usum venit; communissime autem homines vescuntur pane pisto ex farina non prorsus sincera. Quid sentiendum de hostiis rubris sigillatoriis, mox inferius dicam.

III. *Ex farina triticea, et aqua naturali mixtus.*

I. Panis triticeus, apta materia consecrationis, debet esse confectus 142.
ex farina triticea et aqua naturali tantum; alioquin enim non erit panis usualis. Unde non valet, si farina sit subacta aqua artificiali v. g. rosacea vel alio liquore, ut lacte, butyro, melle, saccaro, vino etc.: tunc enim non erit panis usualis, sed potius habebit rationem libae vel tortae. Si tamen modicum quid de ejusmodi alio liquore admisceatur aquae naturali, panis inde confectus adhuc esset consecrabilis valide, attamen non licite: cum id repugnet Christi institutioni, usui Ecclesiae, et hujus materiae puritati. Similiter hostiae rubrae, quibus sigillantur litterae, non sunt materia valida vel saltem valde dubia, quia per admixtionem cinnaberis notabiliter alterantur et cessant esse panis usualis, uti notant Diana p. 7. tr. 12. res. 8, Lugo de Euchar. disp. 4. sect. 1, Gob. n. 43. Limitant tamen aliqui nisi valde parum cinnaberis sit admixtum, tunc probabiliter esse materiam validam, etsi illicitam.

II. *Et igne tostus.* Panis porro confectus ex farina triticea et 143.
aqua naturali, debet esse coctus calore ignis, sive deinde furno vel clybano, sive sub cineribus, sive intra ferri calefacti laminas, sive in vase aeneo vel fictili calefacto, quae certe aequivalent vel furno vel clybano, sive alio modo assus vel tostus. Unde non est materia valida pastea seu massa cruda, quia nondum est panis usualis, sive deinde specie differat a pane cocto, ut vult D. Thom., sive accidentaliter tantum differat, ut vult Scotus et alii. Similiter eadem massa ex farina triticea et aqua naturali, non tamen solo igne tosta per modum assationis, sed aqua, butyro, oleo elixa vel frixa, non est materia valida, quia similiter non est panis usualis, sed cibus omnino diversus pultis, placentae etc.

144. III. *Et substantialiter incorruptus.* Sine dubio enim non est materia valida consecrationis panis jam substantialiter corruptus; cujus corruptio substantialis debet attendi ex mutatione accidentium connaturalium panis, coloris, odoris, saporis, an sit facile resolubilis quasi in cinerem vel pulverem. In dubio autem, an sit corruptus substantialiter necne, non debet fieri consecratio ob reverentiam Sacramenti; panis tamen mucidus, et ad corruptionem tendens, manet materia valida, etsi ob eandem irreverentiam gravem Sacramenti graviter illicita. Multo magis manet materia valida panis bis coctus, cum non obstante iterata coctione, simpliciter maneat panis usualis.

145. IV. Denique aut invalida aut certe summe dubia materia est panis ex amydo vel amylo, quod est medulla aut quasi lac tritici sine mola, per macerationem granorum tritici madefactorum expressum: aut enim amydum est alterius speciei a tritico per illam macerationem corrupto, ut ex qualitatibus ejus ostendi videtur, aut certe panis inde confectus non est usualis, sed potius medicatus etc. Hactenus omnia ex communi DD. sententia, etsi ubique alii alia sentiant.

IV. *Et in ecclesia latina azymus de praecepto.*

146. I. Sacramentum Eucharistiae potest valide confici tam in pane azymo quam in pane fermentato; adeoque panis vere triticeus sive azymus sit sive fermentatus, est valida materia hujus Sacramenti. Certum de fide ex conc. Flor. in decr. unionis: Definimus, in azymo sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suae ecclesiae sive occidentalis sive orientalis consuetudinem. Ratio est: quia uterque panis triticeus sive azymus sive fermentatus est vere, proprie et simpliciter panis farina triticea et aqua naturali confectus, etsi accidentaliter differant. De fermentato non est dubium, cum sit nunc maxime usualis et proprie panis. Etiam azymus in Scriptura absolute dicitur panis: nam Lucae 24. in castello Emmaus Christus dicitur specialiter accepisse panem, qui sine dubio fuit azymus, cum illo die (qui fuit unus ex diebus azymorum), nullus panis fermentatus debebat esse in domibus Judaeorum.

147. II. Porro uterque panis est materia satis conveniens huic Sacramento: fermentatus quidem, quia est communior et usitatior, et quia fermentum mixtum farinae apte significat unionem divinitatis cum humanitate. Unde Graeci eo licite utuntur, neque ideo sunt schismatici, quia celebrant in fermentato, sed quia Ecclesiam latinam in azymo celebrantem damnant definiuntque, panem azymum non esse materiam aptam consecrationis, unde Latinos Azymitas vocant nec in altaribus suis celebrare sinunt et si celebrent, quasi profanata habent. Nec minus, immo multo magis aptus et conveniens est panis azymus: tum quia panis azymus est purior, adeoque aptior ad significandum Christum sine virili semine conceptum, fontem omnis puritatis et ad significandam puritatem conscientiae, quam hoc Sacramentum requirit et auget in suscipiente; fermentum autem saepe significat corruptionem et malitiam.

1. Cor. 5: Epulemur non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis et veritatis. Unde usus Ecclesiae latinae longe rationabilior, quam Graecae, tum maxime, et principaliter, quia ipse Christus in azymo consecravit, ut tenet tota Ecclesia Latina contra Graecos. Nam Christus Pascha et ultimam Coenam celebravit 14. Luna 1. mensis, qui erat primus dies azymorum incipiente usu azymorum ad vesperam, quando non amplius licebat uti fermentato, juxta praescriptum legis Ex. 12: Azymos panes 7 diebus comedetis, in prima die non erit fermentum in domibus vestris. Ergo Christus in ultima coena jam usus est azymo, consequenter in azymo consecravit; quia sine dubio Christus servavit legem usque ad finem. Qua ipsa ratione refellitur responsio Graecorum, Christum anticipasse Pascha in diem decimum tertium. Sed de hoc vide Doctores.

III. Insuper tam Graecus quam Latinus sacerdos, tenetur sub **148.** mortali servare consuetudinem et ritum suae Ecclesiae quando in ea celebrat, ut expresse significat conc. Flor. proxime allegatum: quia nimirum quilibet obligatur ad legitima praecepta suae Ecclesiae, et in re tam gravi utique sub mortali. Peccat ergo mortaliter sacerdos latinus in sua Ecclesia consecrans in fermentato, sicut et Graecus consecrans in azymo. Quinimmo tam graviter hoc praeceptum obligat, ut non sufficiat necessitas viatici pro moribundo, ut liceat celebrare in fermentato, juxta communem sensum Doctorum, Sotus, Suarez, Ledesma, alii passim, et tam constanter, ut Tamb. opusc. de communione c. 2. § 9. malit permittere et permitti aliquem anima et corpore perire, quam sequi oppositam sententiam id concedentem Majoris apud Tannerum cit. n. 134. Qui tamen non audet damnare hanc sententiam, secluso scandalo vel perturbatione. Consentit Gob. Alph. V. Sacrificium n. 42. Consentio et ego, licet vix videam, sine scandalo vel perturbatione practicari posse ut ex pane communi usuali scindatur frustillum in forma hostiae et consecretur. Denique ex communi sensu DD. apud eundem Tanner. n. 109. pani azymo consecrando non debet misceri sal. Quid si ergo per errorem admixtus sit? Recte censet Gob ib. n. 42. non solum in necessitate celebrandi, sed etiam ex libera devotione adhiberi posse pro sacrificio, quando deest alia hostia: quia nec ratio nec lex nec auctoritas vel consuetudo id vetat.

IV. Sacerdos latinus transiens per Graeciam, sicut et Graecus **149.** transiens per terras Latinorum, adhuc quivis potest servare ritum suae propriae Ecclesiae: sic enim habet consuetudo recepta etiam Romae; attamen non tenetur, sed potest Graecus in Ecclesia latina consecrare in azymo, et Latinus in Ecclesia Graeca in fermentato, ex illa generali regula, quod peregrinus possit se accommodare legibus et consuetudinibus propriis loci, ubi degit. Quinimmo si sacerdos latinus fixisset domicilium in Graecia, jam tenetur sequi ritum Ecclesiae graecae, sicut in simili casu sacerdos graecus ritum Ecclesiae latinae; nam per domicilium fit incola adeoque obligatur ritibus et legibus loci, ubi habitat. Excipe nisi Latini in terris Graecorum haberent proprium aliquod templum latini ritus (aut contra Graeci apud Latinos); tunc in illo templo celebrans teneretur servare ritum suae Ecclesiae, quandoquidem perinde esset, ac si in sua propria Ecclesia ageret.

150. § III. *Quale vinum sit materia Sacramenti Eucharistiae? Materia necessaria, et sufficiens Eucharistiae est solum vinum vitis, admixta ex praecepto modica aqua naturali.* Omnes ex conc. Florent. in decr. unionis.

I. *Solum vinum vitis.*

151. I. Sumitur ex facto Christi Matth. 26. et Marc. 14. post consecrationem calicis dicentis: Non bibam amodo de hoc genimine vitis. Et ratio est: quia solum vinum vitis dicitur et est proprie et simpliciter vinum, tam in sacris profanisque litteris, quam communissima loquendi consuetudine; et quia hoc vinum calidum est et humidum, aptissimum est ad nutriendum sanguinem et consequenter eum significandum et propterea in Scriptura appellatur sanguis uvae.

152. II. Excluduntur ergo a materia valida consecrationis omnes alii liquores, qui substantialiter non sunt vinum ex vite, utpote 1. cicera, cerevisia et omnis liquor vel succus expressus ex aliis fructibus vel herbis, ut pomis, pyris, moris, malogranatis, sive ea dicantur vinum vel non 2. Agrestya seu succus ex immaturis uvis expressus, ut omnes consentiunt et habetur in defectibus Missae: quia non est vinum, sed in via ad vinum, cujus natura nondum induit habetque se sicut massa cruda respectu panis, neque est per modum vini potabile. 3. Lora, quod est vinum secundarium et liquor ex uvis jam antea expressis et affusa aqua denuo expressus, quia nec substantialiter nec usualiter vinum est, sed major pars aqua. Quodsi tamen liquor ille ex uvis antea tenuiter pressis modica affusa aqua expressus multum substantiae vini retineret, esset materia valida, non tamen licita ob periculum et irreverentiam. 4. Acetum, quod est vinum substantialiter corruptum et diversae omnino speciei effectum, ut constat ex ejus effectibus. De vino acido et dubio mox inferius.

153. III. Excluduntur etiam ea, quae licet vinum substantialiter contineant, attamen jam non rationem et usum potus, sed cibi obtinent, utpote in primis sapa seu defructum, ad tertiam vel dimidiam partem decoctum et condensatum: quia non est amplius vinum potabile vel potus, sed mere cibus. Idemque (contra Amicum et Dianam) censendum videtur de succo expresso ex uvis passis, qui adeo decoctus et siccus est, ut non censeatur amplius vinum potabile, sed cibus potius dictae sapae similis. Deinde uvae ipsae vinum continentes non sunt materia valida consecrationis, ut habetur D. p. 3. d. 2. c. 6. tum quia non sunt potus, sed verus cibus, adeo ut earum manducatione jejunium ecclesiasticum solvi possit, tum quia succus uvis inclusus, non dicitur proprie vinum nec censetur vinum, donec exprimatur, et esto sit substantialiter vinum, antequam exprimatur, adhuc tamen non est consecrabile, quia eo statu non est ad sensum demonstrabile, dicendum hic est vinum; est enim succus ille in uvis tanquam pars sicut sanguis in homine; adeo sicut demonstrando hominem, non recte dicitur: hic est sanguis, sic demonstratis uvis non recte dicitur: hoc est vinum. Eademque ratione

IV. Ipsum vinum imbibitum in pane non est materia consecrationis: 154.
tum quia eo statu non potum, sed cibum potius constituit, tum maxime, quia ibi non est demonstrabile ad sensum; non enim absolute dici potest, hoc est vinum, sed potius, hic est panis; ac propterea panis sic vino imbutus maneret materia apta validae consecrationis ss. Corporis Christi, ut notat Tamb. l. 4. c. 1. § 2. n. 8.

Quodsi vero vinum in pane maneret satis sensibile et eminens adeoque demonstrabile, non apparet, cur non esset ibi consecrabile, valide nimirum; de licito quis somniet?

II. *Et omne vinum vitis.*

Quodcumque scilicet vinum de vite sive album sive rubrum sive 155.
ex utroque mixtum, cujuscumque regionis vel geniminis, sive natura sua generosum (quod quidem semper convenientius) sive debile, sive ejusmodi vina differant specie inter se (ut censet Aristoteles) sive accidentaliter tantum; adde etiam miraculose productum, ut illud a Christo ex aqua factum in nuptiis Canae Galilaeae: adhuc enim est vinum vitis quoad substantiam, etsi non quoad modum generandi, dummodo sit vere vinum ex natura sua et per se potabile atque in specie sua perfectum, est materia valida consecrationis SS. Sanguinis Christi. Certum apud omnes. Ratio est: quia quodlibet, ut supponitur, habet veram et essentialem rationem vini, et nihil est, unde colligi possit, unam potius quam aliam speciem institutam esse; quinimmo ex praxi Ecclesiae oppositum constat. Semper ergo erit valida materia consecrationis, etsi non semper licita sit: ad hoc enim, ut etiam materia licita sit, debet esse vinum vitis simplex et purum et perfectum. Et hinc validae quidem, at per se illicitae materiae consecrationis sunt sequentes:

I. Mustum, idest liquor ex uvis maturis recenter expressus, est 156.
materia validae consecrationis, juxta comm. DD. cum D. Th. 3. p. q. 74. a. 5. Et habetur D. p. 3. d. 2. c. 7: quia scilicet vere et substantialiter vinum et potabile sit, licet nondum defaecatum et purgatum, sed valde impurum, faecibus permixtum; attamen per se illicita est materia ob consuetudinem Ecclesiae, cum sit adhuc impurum et habens admixtas faeces inconsecrabiles. Quare peccaret graviter quisquis illud adhiberet; hinc (Fill. et Bonac. dicunt, esse ex suo genere peccatum mortale, Gavantus, esse certissime mortale, apud Gob. n. 50.), si quis absque necessitate tamen in musto consecraret; secus si adsit necessitas aliqua consecrandi et desit vetus vinum, uti clare significat Pontifex cit., dicens: Sed si necesse sit, botrus in calice comprimatur. Quid si ergo in pago nullum sit vinum, habet tamen parochus circa domum suam pendulas e vite uvas maturas, non peccabit, si unam aliamve comprimat pro suo Sacro? Resp. si Sacrum faciendum sit ex obligatione, utpote die dominico vel festo et maxime pro viatico moribundi, excusabit ipse Pontifex modo allegatus; si ex sola devotione, certe non item, ob rationem datam. Quid ergo sentiendum de consuetudine in multis locis, ut primitiae uvarum in calice exprimantur

pro sacrificio, aut in festo Transfigurationis Domini vel s. Laurentii in musto novo ex uvis in cantharo expresso consecretur? Resp. licet hunc morem reprobent Suar., Vasq. alii non pauci, attamen ex devotione populi, et pia consuetudine excusant Laym., Tannerus, citati alii cum Gob. cit. n. 50: Quia usus longaevus non est levis auctoritas, inquit iste Pontifex Dec. l. 1. t. 4. c. 9. Eadem erit ratio de alio quovis vino impuro seu faeculento, valide quidem, sed non nisi graviter illicite consecrabili extra casum urgentis necessitatis. Quo in genere sane saepe graviter peccatur ruri per incuriam parochorum vel aedituorum.

157. II. Vinum acidum vel acescens, cum adhuc substantialiter sit vinum, etsi tendens ad interitum seu in acetum jam abire deprehendatur (quod sapore at odore periti facile discernunt), valida manet materia consecrationis, attamen per se minime licita, nisi urgente aliqua necessitate. Placet judicium Gob. cit. n. 54: Vinum aliquantulum acescens deficiente alio adhiberem sine scrupulo, nixus auctoritate Suarii hic disp. 85. sect. 2, accensentis levioribus defectibus, si vinum sit aliquantulum acidum, nixus et praxi satis communi parochis ruralibus: at valde notabiliter acido non uterer. Haec ille prudenter. Quodsi vero vinum ita sit alteratum, ut discerni nequeat et vere sit dubium, num adhuc substantialiter vinum vel acetum fit, numquam licet in eo consecrare citra gravissimum sacrilegium, nec quidem in necessitate, v. g. ut populus audiat Sacrum die festo aut ei detur communio paschalis aut moribundo viaticum: plus enim urget reverentia tanto Sacramento debita et certam materiam postulans, quam praeceptum audiendi Sacrum, communicandi in Paschate aut etiam viaticum sumendi. Quodsi tamen post consecrationem in sumptione vel postea dubium incidat, an fuerit vinum vel acetum, esse praesumendum pro vino, quippe quod prius est, quam acetum, docet Tamb. opusc. de sacrif. l. 2. c. 8. § 5.

158. III. Vinum aromatibus conditum, absynthio, cariophyllis, juniperis, siquidem ita modice sit conditum vel permixtum, ut substantiam vini notabiliter et sensibiliter retineat, valida manet materia consecrationis, etsi semper graviter illicita contra praeceptum vel consuetudinem Ecclesiae. Si vero admixtio aromatum vel alterius liquoris sit immodica, ad minimum erit materia dubia multoque minus licite citra gravissimum sacrilegium consecrabilis: semper enim timendum est, ne aromata adeo sint valida, ut vinum extrahant, si non ab ipsa substantia vini, saltem a communi denominatione et usu vini sic ut non possit absolute dici, hoc est vinum, nec pro communi usu vini serviat, sed potius rationem alterius potus vel mulsi alicujus induat. Similiter discurrendum de vino, aqua vel alio liquore permixto.

159. IV. Vinum congelatum adhuc esse validam materiam consecrationis valideque consecrari, docet communis DD. sententia. Ratio est: quia, ut omnes theologi ac etiam rubricae Missalis supponunt, sub speciebus vini post consecrationem primo congelatis permanet Sanguis Christi et ideo ordinatur in Rubricis, esse liquefaciendum et sumendum ut verum Sacramentum; ergo etiam vinum congelatum primo potuit consecrari. Nam id quod post consecrationem potest continere Sanguinem Christi, etiam primo est materia consecrabilis, per se loquendo

(nisi deficeret demonstrabilitas, ut de vino pane imbibito supra dictum et de minima particula respectu consecrantis non sensibili dicetur infra). Deinde vinum congelatum adhuc est verum vinum substantialiter, neque enim per congelationem corrumpitur substantialiter, sed accidentaliter tantum mutatur, quandoquidem postea liquefactum retinet eundem colorem, odorem, saporem, etsi virtute nonnihil diminuta. Nec obstat, quod non sit actu et proxime potabile per accidens durante eo statu congelationis, cum actualis potatio non sit de essentia hujus Sacramenti: est enim simpliciter per se et ex natura sua potabile et de facili per liquefactionem reducitur ad statum proxime potabilis. Alia ratio est de vino adhuc uvis contento; cum enim non sit vinum simpliciter, per se et ex natura sua non est potabile, sed comestibile, et magna quantitate sumens uvas, jejunium frangeret; at vero vinum congelatum deglutiens simpliciter tantum biberet ad effectum potationis proprium et nullo modo comederet nec in quacumque quantitate jejunium Ecclesiasticum frangeret. Denique alia quoque ratio est de Baptismo: aqua congelata eo statu sine dubio non est materia valida Baptismi, quia materia proxima et essentialis Baptismi consistit in ablutione, quae per aquam congelatam fieri nequit; sacramentum autem Eucharistiae essentialiter non consistit in sumptione vel potatione, sed est Sacramentum permanens institutum sub speciebus panis et vini per modum cibi et potus; atqui quemadmodum panis valde induratus adhuc simpliciter est cibus, ita vinum congelatum adhuc simpliciter est potus et natura sua potabile, ut dictum. Valida est ergo materia consecrationis vinum congelatum, attamen minime licita, immo ob contrariam opinionem multorum DD. aliqualiter dubia. Unde graviter peccaret, qui in vino plene congelato celebraret, tum contra reverentiam Sacramenti adhibendo materiam aliqualiter dubiam, tum quia faceret contra consuetum Ecclesiae morem in re gravi. Nullum autem peccatum erit, si vinum congelatum ante consecrationem liquefiat, etsi consultius sit, illud vinum congelatum ante oblationem praesertim deponere et aliud sumere, si commode haberi possit. Post oblationem vero congelatum, proinde videtur aut illud liquefacere aut aliud sumere facta nova oblatione tacita mentali, quod rubricae indicant; post consecrationem tandem congelatum, ut sumas, utique prius liquefacies prunis, panno calefacto, aut alio modo decenti. Quid si potius solverem halitu meo? Hunc rusticismum post Suar. et alios merito reprobat et dissuadet Gob. cit. n. 55. idque maxime in proposito post consecrationem dicens: Sane mallem glaciatum, digito tamen reverenter comminutum (sicut post Suar. exprimit Tamb. opusc. de sacrif. l. 2. c. 8. n. 9.) sumere, quam halitu solutum. Certe theologi non permittunt vino consecrato misceri vel aquam vel rem aliam praeter particulam hostiae consecratae. * Admixtionem alkohol s. Congr. 30. Jul. 1890. declaravit licitam „dummodo extractus fuerit ex genimine vitis et quantitas alcoolica addita una cum ea, quam vinum naturaliter continet, non excedat proportionem 12 %, et admixtio fiat, quando vinum est valde recens“. Eadem s. Congr. 5. Aug. 1896. ad quaesitum de admixtione sacchari, respondit: „Loco sacchari extracti e canna saccharina addendum potius spiritum alcool“. *

III. *Admixta de praecepto modica aqua.*

160. I. Vino consecrando admiscenda est aqua modica. Ita conc. Flor. in decr. Unionis et Trid. sess. 22. c. 7. Pontifices et ss. Patres late descriptos habes D. p. 3. d. 2. per varios canones et Bellarminus de Sacrif. l. 4. c. 10. Nobis sufficit Alex. I. Papa, post D. Petrum Sextus, epist. ad omnes Orthodoxos dicens: Non debet, ut a Patribus accepimus, in calice Domini aut vinum solum aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum. Rationem congruentiae hujus sacrae caeremoniae et mixtionis triplicem assignant concilia et Patres communiter: 1. ob factum Christi, quia juxta testimonium ss. Patrum ipse Christus creditur in vino aqua mixto consecrasse. 2. Quia significat et repraesentat sanguinem et aquam, quae de latere Christi profluxerunt, juxta Innoc. III. Dec. l. 3. t. 41. c. 8. 3. Quia cum vinum significet Deum vel Christum, et aqua populum Ap. 17., mixtio aquae cum vino significat unionem Ecclesiae seu populi Christiani cum Christo capite, quae unio est hujus Sacramenti effectus, ut habetur D. p. 3. d. 2. c. 7.

161. II. Vino consecrando aqua admiscenda est, *non necessitate Sacramenti, sed praecepti tantum, non divini, sed ecclesiastici, sub mortali tamen obligantis.* Explico 1. *Non necessitate Sacramenti,* ut expresse habent Rubricae Missalis de defectibus supplendis. Nam Conc. Flor. et Trid. absolute definiunt, materiam hujus Sacramenti esse vinum de vite, cui aqua admisceri debet; at si aqua admixta esset de necessitate Sacramenti deberet dici, materiam hujus Sacramenti esse vinum aqua mixtum quemadmodum definiunt materiam Confirmationis esse chrisma confectum ex oleo et balsamo. 2. *Non necessitate praecepti divini, sed ecclesiastici tantum:* quia de nullo praecepto divino constat et conc. Trid. cit. simpliciter dicit: Praeceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent. 3. *Sub mortali tamen obligantis,* adeo ut peccet mortaliter sacerdos, qui scienter aquam vino non misceret, ut habet communis et certa theologorum sententia, quia violat praeceptum Ecclesiae in re gravi, non quidem ratione materiae secundum se, sed ratione finis intenti, et gravissimorum mysteriorum per illam mixtionem significatorum, ut supra dictum est. Tandem admixtio haec aquae tam necessaria est, ut theologi non admittant ullum casum, quo liceat inchoare sacrificium cum praeviso defectu aquae; quam si oblitus es infundere suo tempore, debes postea defectum supplere, si eum advertas (etiam post consecrationem hostiae) ante consecrationem calicis, et non postea amplius: quia ex praecepto Ecclesiae vino consecrando miscenda est aqua; atqui ante consecrationem adhuc adest vinum, post consecrationem autem calicis non amplius adest vinum nihilque non consecratum miscendum est consecrato ex usu Ecclesiae latinae.

IV. *Aqua modica naturalis.*

Vino consecrando miscenda est *aqua naturalis tantum et modica et per modum sacrae caeremoniae ad altare et in calice.* Ita omnes. Explico:

162. I. *Aqua naturalis tantum.* Adeo ut licet valide consecraret, peccaret tamen mortaliter, qui misceret aquam rosaceam vel aliam arti-

ficialem, etiam in necessitate, quae tamen vix contingere posse videtur, uti cum D. Th. aliisque communiter docet Diana p. 6. tr. 7. res. 18; ubi merito nimis duram censet sententiam aliquorum opinantium, mortale etiam esse, admiscere aquam calidam, addens, si in praefrigida aliqua regione consuetudo esset talis, ne vinum forte congeletur, nullum fore peccatum. Hoc ego bene credo. Sed tu cogita, an suppositum sit satis physicum et experimentale.

II. *Aqua modica;* Conc. Flor. determinat *modicissimum.* Communis **163.** Doctorum sententia, et sufficere minimam quantitatem. Suar. et alii affirmant, certum esse, sufficere quantamlibet guttulam, dummodo satis sit sensibilis: quia est vera aqua et sufficiens ad totam significationem mysticam ac imitationem Christi. Non tamen in hoc scrupulose agendum est, dummodo quantitas aquae admixtae tertiam partem vini non excedat, quia alioquin redderet materiam dubiam ob periculum corrumpendi substantiam vini, praesertim tenuis et non multum meracis. Adde quod per notabilem excessum vini super aquam, significetur eminentia majestatis Christi supra populum. Sed de hac aquae quantitate, vide omnino Gob. cit. alphab. Sacrif. n. 60. late et practice suo more disserentem.

III. Debet aqua admisceri vino caeremonialiter *ad altare in ipso* **164.** *calice vini,* per modum caeremoniae sacrae ad ipsum sacrificii ritum spectantis, uti constat ex praxi Ecclesiae ita praescribentis, atque ex ipso Trid. cit. sess. 22. c. 7. Idque fieri debet ab ipso sacerdote in Missa privata aut a Subdiacono in Missa solemni, juxta praescriptum ritum Ecclesiae in rubricis. Non ergo sufficit admixtionem aquae cum vino prius factam esse in urceolo, vel dolio a caupone more ipsis solito, alioquin valde saepe non opus esset, hanc admixtionem aquae fieri in altari. Tandem observat Dicastillus apud Gob. n. 56, non esse reprehendendos eos, qui ex privilegio aut consuetudine Ordinis miscent aquam vino ante Sacrum inchoatum, praesertim caeremonialiter in ipso altari.

Sed numquid, curiose tyro, etiam libenter nosses, quid ista aqua vino mixta, fiat in consecratione, an ipsa quoque convertatur in sanguinem Christi? Non moralis et practica, sed speculativa, et scholastica est quaestio ista, tamen ne tristis abeas, accipe sensum meum compendio.

IV. Aqua vino admixta in consecratione convertitur in sanguinem **165.** Christi, non immediate, quia aqua ut sic non est immediate consecrabilis (alioquin aqua esset aeque materia Eucharistiae ac vinum, possentque ambae seorsim consecrari), sed mediate tantum, quatenus aqua modica admixta vino virtute ejus prius convertitur in vinum et sic jam vinum factum per consecrationem in sanguinem Christi, uti contra RR. docet communissima theologorum cum D. Th., Scoto, Bonav. etc. Quodsi ergo aqua ante consecrationem non convertatur in vinum, utpote quia immediate ante consecrationem admixta est, vel in majori quantitate, ut tam cito virtute vini, praesertim debilioris, converti non potuerit, manebit sane post consecrationem aqua illa inconversa admixta speciebus vini consecrati et sanguinis Christi; neque tunc falsam reddet formam: Hic est Sanguis meus: sicut nec musca nec guttula alterius liquoris

cadens in calicem, et sicut nec granum hordei v. g. admixtum pani triticeo falsam reddit formam consecrationis panis: quia pronomen *hoc* et *hic* capienda sunt non mathematice, sed moraliter, denominatione desumpta a potiori. Neque illa aqua admixta manens impediet adorationem calicis: nam totum et solum in calice consecratum adoratur, non omne simpliciter, quod in eo est; primario et absoluto cultu latriae adoratur Christus sub speciebus contentus, secundario et cultu latriae respectivo coadorantur species, tanquam signum continens Christum; per accidens solum adoratur calix per modum vestis regis adorati, alia per accidens in calice permixta nullo modo adorantur. Nec denique timendum, ne per illam aquam admixtam permanentem frangatur jejunium naturale, adeo ut sacerdos in nocte Natalis Domini sub primo Sacro sumens calicem cum illa aqua adhuc manente, non posset amplius celebrare secundum et tertium Sacrum: cum enim aqua admiscenda sit ex praecepto Ecclesiae, et sumptio sit de praecepto divino, hoc ipsum cessabit et consequenter non violabitur praeceptum ecclesiasticum jejunii naturalis, quando una cum speciebus sanguinis per modum unius potus sumeretur illa aqua admixta adhuc inconversa.

166. § IV. *Quas conditiones requirat materia consecranda? Materia consecranda (panis et vinum), ut valide consecretur, duas conditiones requirit: una est, ut sit materia certa et determinata in individuo ex intentione consecrantis; altera est, ut eidem consecranti sit moraliter et sensibiliter praesens. Quare valide consecrari potest in quacumque quantitate, modica vel magna, sensibili et ad sensum demonstrabili; at licite, nonnisi in quantitate modica conveniente fini, usui et reverentiae tanti Sacramenti.* Ita omnes Theologi. Ratio est: quia in forma consecrationis, pronomina demonstrativa *hoc* et *hic* omnino significant materiam certam et determinatam in individuo et moraliter praesentem consecranti; res enim indeterminate et in confuso concepta aut omnino absens consecranti aut certe eidem non sensibilis, non potest ab eo vere demonstrari per pronomina demonstrativa; ergo materia valide consecranda debet esse

I. *Certa et determinata in individuo ex intentione consecrantis?*

167. Ita nimirum, ut consecrantis intentio vel actualis vel virtualis vere tendat in hanc certam et determinatam in individuo materiam, hunc panem, hoc vinum. Ab hac enim intentione sacerdotis res tota essentialiter pendet. Quare ad tollendos scrupulos et anxietates et dubietates in hac re frequentissimas consultissimum est, ut sacerdos ante vel in ipsa Missa aut semel pro semper expresse dicat, esse suam intentionem consecrandi omnem materiam praesentem, licite et debite consecrabilem, quae ipsi tempore consecrationis praesens erit et quam juxta intentionem Ecclesiae deberet hic et nunc consecrare. Qua intentione posita, si contingat, ut sive in tuis manibus pro te sive in corporali pro communicaturis post consecrationem reperias plures Hostias, quam putaveras, ne ambigas, quin omnes sint conversae in Corpus Christi. Et praeter rationem communem jam datam ratio specialis est, quia consecrans sua intentione debet operari practice et conficere velle aliquid; actiones autem sunt circa singularia vel determinata;

unde si consecrans sua intentione feratur circa materiam confusam et indeterminatam, nihil efficiet. Jam declaro latius per casus.

168. I. Invalida est consecratio, 1. si sacerdos intenderet consecrare solum mediam vel tertiam partem suae hostiae, nullam designando, aut solum partes illas, quae mansurae sunt continuae post fractam hostiam, non vero eas, quae excident: quia non est materia determinata ex intentione consecrantis. 2. Si ex integro cumulo hostiarum vel ex multis hostiis intenderet consecrare solum quinque vel sex aut mediam vel tertiam partem in confuso: tunc enim nulla esset consecrata, quia non esset major ratio, cur hae hostiae potius essent consecratae, quam aliae. 3. Si sacerdos ex multis hostiis intenderet solum consecrare illas, quas Deus vel Titius determinabit post consecrationem: quia nondum adest materia determinata et Sacramenti effectus non potest dependere ab eventu vel conditione futura. 4. Quinimmo nec valebit consecratio, si intenderes consecrare illas hostias, quas Deus vel Titius jam determinavit, ut contra Coninch recte docent Vasq. et alii cum Tamb. cit. opusc. de Sacr. l. 4. c. 11. n. 11: nisi enim Dei vel Titii voluntas et determinatio nota sit sacerdoti, non potest sacerdos per pronomen *hoc* demonstrare, quas hostias vel partes hostiarum consecret. Contra valida (at certe illicita et nugatoria et reverentiae tanti Sacramenti repugnans) esset consecratio, si sacerdos ex pluribus hostiis praesentibus intenderet consecrare tantum quinque vel sex, eas ipse designando, vel omnes praeter supremam et infimam cumuli, aut omnes pares, secundam, quartam, sextam, si ordine collocatae sint, et determinetur, unde initium numerandi sumendum sit. Quodsi eo casu hostiae non consecratae commisceantur cum consecratis, ita ut discerni nequeant, totus cumulus ad altare deferendus et iterum consecrandus est, non absolute, quia sic caderet consecratio super jam consecratas, quod esset sacrilegium, sed limitate cum intentione consecrandi eas tantum, quae consecratae non sunt, ut cum Diana et aliis sentit Tamb. cit. n. 12. aut facilius, consecrando cumulum sub conditione, si hostiae non sint consecratae, ut placet Lugo de Euchar. disp. 4. sect. 7. n. 136, qui tandem consulit, totum illum cumulum esse asservandum, donec corrumpatur.

169. II. Non consecrantur hostiae positae super altare (etiam super corporale) omnino inscio sacerdote, sejunctae a cumulo alias consecrando: quia nimirum illae hostiae nullo modo sunt intentae vel determinatae in mente sacerdotis, cujus voluntas et intentio non potest ferri in incognitum. At contra quando sacerdos ipsemet plures hostias consecrandas ad altare posuit (et maxime si in Offertorio jam obtulit), aut ipso jubente vel volente alius attulit et reposuit, aut saltem rationabiliter advertit ab alio afferri consecrandas, aut ab alio monitus fuit de consecrandis particulis jam in altari repositis (dummodo saltem tempore consecrationis sint super corporale positae vel in vase sacro repositae), etiamsi earum particularum tempore consecrationis vel etiam oblationis minime recordetur nec eas videat, adhuc tamen eas omnes valide consecrat. Ex communi Laym. l. 5. tr. 4. c. 2. n. 14, Gobat casu 3. n. 85. Quia intentio expressa vel implicita eas consecrandi antea habita, adhuc virtualiter perseverat, et illae particulae debitam prae-

sentiam ad validam et licitam consecrationem habent, ut supponitur, nimirum tempore consecrationis repositae super corporale vel in vase sacro. Nam si eo casu sacerdote non amplius recordante particulae mansissent repositae in Altari extra corporale vel in vase non sacro, ligneo, stanneo, regulariter illae particulae non consecrarentur, juxta communem DD. Suar., Tann. aliosque citans Diana p. 5. tr. 2. res. 19, Tamb. opusc. de sacrif. l. 2. c. 3. Ratio est: quia regulariter omnis boni sacerdotis intentio est et debet esse et semper supponitur fuisse, solum consecrare quidquid est a se consecrabile licite sine peccato; nemo enim praesertim in tam sancto ministerio praesumitur velle agere illicite seu peccare; atqui particulae extra corporale vel in vase non sacro positae non sunt licite consecrabiles ob reverentiam Sacramenti et contrariam ordinationem Ecclesiae; ergo intentio sacerdotis non se extendit ad illas sic positas consecrandas, et consequenter non consecrabuntur. Atque ita respondi alicubi in facti contingentia: quandoquidem Superior pro summo Sacro ipsemet jusserat particulas pro populo consecrandas ad Altare portari, utique cum intentione illas consecrandi; detulit acolythus in scatula lignea et prope extremum candelabrum reposuit in altari, ibique remanserunt toto tempore, Superiore non amplius recordante. Respondi, inquam, non fuisse consecratas ob dictam rationem; ob scrupulosos tamen permisi, postea consecrari sub conditione, si consecratae non sint. Quia tamen probabiliter dici potest, Ecclesiam permittere in tali casu inadvertentiae, ut intentio sacerdotis extendatur ad tales hostias, ideo posse eas absque nova consecratione praeberi fidelibus in casu manifestae necessitatis, censent Tanner. et Gob. cit. n. 88; atque etiam extra casum necessitatis id permittunt Gamachaeus et Praepositus apud Dian. citatum. Et certe Laym. loc. cit. universaliter testatur, esse intentionem et praxim Ecclesiae, ut si sacerdos tempore oblationis non recordetur hostiarum appositarum vel tempore consecrationis immemor sit oblatorum, censeantur nihilominus consecratae, dummodo habuerit virtualem saltem intentionem eas consecrandi, juxta modos supra positos. Sic Laym., nihil restringens ad positas supra corporale vel arulam. Sed ego maneo in priori sententia et denuo sub conditione consecrandas censeo ante distributionem.

Ceterum si eo casu sacerdos haberet intentionem consecrandi quidquid ab eo valide consecrabile est sive licite sive illicite, eo ipso quidem peccaret, attamen hostias ita positas valide consecraret, quia jam antea intentae retinent moralem praesentiam sufficientem, ut supponitur. Talis tamen intentio, ut dixi, regulariter non praesumitur et utique illicita est, quemadmodum Laym. cit. et alii etiam illicitam censent, si ita statueret: nolo consecrare ullas hostias appositas, nisi tempore consecrationis vel saltem oblationis memor fuero; quia conditionem non necessariam et inutilem apponit, quamvis Tamb. citatus in hoc nullum peccatum agnoscat.

170. Huc incidenter spectat quod rubricae Missalis praescribunt, hostias pro communicantibus consecrandas debere poni super corporale vel arulam ante Offertorium; attamen adhuc eas licite consecrari, si afferantur paulo post Offertorium, cum oblatione mentali, modo adsint ante

Praefationem, docent Diana p. 2. tr. 14. res. 71, Gavant. apud ipsum et Busenb. tr. 13. c. 1. dub. 5. Et quidni etiam, modo adsint ante consecrationem, omnino concedunt Tamb. cit. l. 2. c. 5. § 2. et Gob. cit. n. 96, qui addit: si unus tantum dimittendus esset sine Communione, se tunc non amplius pro ipso consecraturum peculiarem hostiam, sed diffringerem, ait, particulam a mea grandiori ipsique porrigerem, secutus arbitrium Gavanti: et tu tuto fac similiter. Consecravi semel Ciborium plenum particulis, et mox facta consecratione alius sacerdos aufert ad communicandum populum; an recte et citra peccatum? Resp. citra peccatum mortale quidem, at certe non sine veniali indecentia, nisi urgeat necessitas aliqua, tam cito communicandi alios; est enim aliqua deordinatio, si super illas particulas non fiant signa, cruces, benedictiones praescriptae in Missali. Ita post alios Lugo disp. 10. sect. 2, Tamb. et Gob. cit.

171. III. Valida regulariter est consecratio, quando sacerdos consecrans habet in manibus duas hostias compactas, putans esse unam tantum, aut si putat, hostias a se vel ab alio appositas ad consecrandum esse tantum tres, cum tamen sint quatuor. Communis DD. Ratio est: quia regulariter intentio consecrantis solet esse, immo semper deberet esse, consecrandi totam materiam praesentem, quam in manibus tenet vel in corporali propositam habet. Error autem speculativus et privatus non obstat intentioni practicae et absolutae consecrandi omnem materiam praesentem, quam tanquam Ecclesiae consuetudini conformem quisque censetur habere implicite. Unde si sacerdos advertat post consecrationem, esse duas hostias simul junctas, utramque ut consecratam sumat, ut habet Missale. Si vero ante consecrationem post oblationem factam advertat, alteram seponat et post Missam ipse vel alius sumat tanquam panem benedictum. Quodsi tamen eo casu criticus quispiam expresse et determinate intenderet consecrare tantum unam hostiam, cum tamen sint duae, aut tantum tres particulas, cum tamen sint quatuor, omnino neutram vel nullam consecrabit: quia semper non erit major ratio de una, quam de altera: quamvis aliqui putent, tunc ex duabus majoribus hostiis compactis consecrandam majorem, quae erat in conspectu sacerdotis, idque maxime si majori minor particula esset compacta a tergo.

172. IV. Consecrato calice non consecrantur guttulae vini exterius calici aspersae et adhaerentes, quia minime a consecrante intenduntur, et si quis intenderet eas consecrare, consecraret utique valide, utpote materiam sensibilem satis praesentem et ex intentione determinatam, attamen peccaret graviter contra reverentiam Sacramenti. Similiter et guttulas vini calici interius adhaerentes separatim a vino in fundo congregato, siquidem sacerdos habuisset intentionem consecrandi, quidquid est in calice valide consecrabile, valide consecrari non est dubium. Et vero etiam absolute eas semper consecrari (nisi sacerdos habuisset contrariam intentionem), valde probabiliter defendunt Tannerus, et Dicastillus apud Gob. n. 89. eo quod non requiratur physica conjunctio materiae consecrandae. Contra vero si habuisti intentionem solitam et debitam consecrandi solum quidquid est licite et decenter consecrabile juxta morem Ecclesiae, longe verius est, eas non consecrari. Ita Suar.,

Reginaldus aliisque citatis Laym. eod. l. 5. tr. 4. c. 2. n. 15. Ratio est: quia intentio Ecclesiae censetur esse et intentio sacerdotis debet esse, consecrare solum liquorem, qui per modum unius continui potabilis tempore consecrationis est in calice congregatus; certe intentio consecrandi solum id, quod est in calice licite consecrabile, non videtur rationabiliter se extendere posse ad illas guttulas. Addit Escobar tr. 7. exam. 6, sacerdotem vi ipsius particulae, *Hic est calix Sanguinis mei*, tantum intendere consecrare id, quod per modum unius continui potabilis est in calice, ideoque guttulas illas non consecrari nec opus esse, sollicitum esse sacerdotem de iis abstergendis; et optime faciet sacerdos, si semel pro semper intendat illas guttulas sicut et micas Hostiae adhaerentes numquam consecrare, aut pro majori securitate, juxta communem DD. monitionem et praxim illas guttulas, animadvertens ante consecrationem, immo statim post infusionem purificatorio abstergere; aut maxime si sero et proxime consecraturus advertas, circumacto vino, quod est in calice cum illo unire, ut recte consulit Gavant. apud Gob. cit. casu 2. n. 64. Ceterum non abstergentem peccare, merito negat Tamb. cit. opusc. de sacrif. l. 2. c. § 3. n. 19. addens, nec expedire, ut eas abstergat, si primo advertat jamjam consecraturus. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendae, tum quia sine periculo irreverentiae fieri vix poterit, tum quia forte consecratae sunt, quare admoto reliquo vino consecrato uniendae sunt ante sumptionem aut saltem in prima ablutione.

II. *Materia sit moraliter et sensibiliter praesens consecranti.*

173. I. Regula hic communis est: Ad validam consecrationem requiritur et sufficit, quod materia consecranda (panis et vinum) sit ita vicina consecranti, ut moraliter prudenti hominum judicio censeatur ei praesens per pronomina *hoc* et *hic* et sufficienter demonstrari, sic nimirum, ut illi articuli retineant suum proprium sensum et non potius dicendum sit *illud* vel *ille*, quas particulas a valida consecratione merito rejicit Vasq. hic disp. 171. c. 4. Ad licitam autem consecrationem requiritur, ut materia consecranda sit aut in manibus consecrantis, ut est hostia major sacrificii aut in altari consecrato super corporale vel in vase sacro ordinario continente et aperto, utpote vinum in calice, particulae consecrandae in ciborio, pyxide vel calice apertis, adeo ut servando morem et ordinationem Ecclesiae, omne dubium sufficientis praesentiae omnino evitetur: ut proinde omnium consensu graviter peccaret, qui scienter calicem consecrandum vel vas, in quo hostiae consecrandae continentur, non aperiret, aut consecraret materiam extra corporale, in vase non sacro, aut extra altare etc. Jam pergamus quoad valorem, cum de licito nulla sit difficultas.

174. II. Ad validam consecrationem non requiritur, ut materia consecranda a consecrante actu videatur, manu tangatur aliove sensu percipiatur aut verborum consecrationis sono eousque pertingente feriatur. Nec probatur praxis eorum, qui ridicule os proxime admovent, ut anhelando halitum in panem vel calicem inspirent, quia haec omnia impertinentia sunt ad hoc, ut materia sit moraliter et sensibiliter

praesens, et sine illis sufficienter possit fieri demonstratio ad sensum per pronomina *hoc* et *hic*. Immo juxta praxim Ecclesiae recte consecrantur hostiae in calice vel in cumulo super corporale congestae omnes, etsi inferiores nec videri nec tangi nec sono verborum aut halitu feriri possint, censentur tamen satis praesentes et demonstrabiles ad sensum per superiores particulas ratione inferiorum magis elevatas. Communis apud Laym., Tannerum, Tamb., Gob. ll. cc. Unde supposita semper intentione consecrantis se eousque actu vel virtute extendente valide consecratur vinum in calice non detecto, particulae in ciborio vel pyxide clausis vel tectis, etsi illicite; immo etiam vinum in cantharo vel vase, panis in canistro clauso, etsi magis illicite. Ratio est: quia sic illa materia adhuc est moraliter satis praesens ratione sui ordinarii continentis, in quo a sacerdote vel eo sciente et volente ab alio, loco congruo est posita cum intentione illam consecrandi: nam tunc continens, et contentum demonstratur per formam, Hoc est, Hic est etc. per modum unius, sicut solemus dicere de loculis clausis cum pecunia: hoc est aurum, argentum et de poculo clauso vini: hoc est vinum. Quare ob moralem certitudinem propter communem DD. sententiam apud supra citatos non est iteranda consecratio, si per oblivionem vas continens particulas sub consecratione non detectum, sed tectum vel clausum manserit.

III. Quoad interpositionem alterius corporis inter consecrantem 175.
et materiam consecrandam, placet regula Suarii: Quodsi corpus interponatur per modum ordinarii continentis vel tegentis valet consecratio (ut in exemplis modo allatis), secus si corpus interponatur per modum dividentis vel separantis. Unde non valet consecratio, si materia consecranda existat post parietem, retro altare aut retro tergum sacerdotis; sic enim vere moraliter materia esset divisa a sacerdote nec ita praesens, ut possit demonstrari per pronomen *hoc*. Quodsi tamen materia a tergo manu teneatur vel designetur aut facie aversa aspiciatur, non videtur irrita consecratio, sed sufficienter demonstrari. Suar., Vasq., Tannerus, alii. Hostia conscio sacerdote latens sub corporali immediate, videtur valide consecrari; est enim sub ordinario tegente et sufficienter demonstratur; at latens sub mappa altaris vel in Missali, sub cussino etc. an valide consecretur, valde dubium est. Affirmant Suar. et alii cum Bonac. hic. Sed rectius videntur negare Vasq. et alii cum Laym. l. 5. tr. 4. c. 2. Non enim censetur sufficienter praesens, et demonstrabilis; unde saltem ob dubium gravissime peccaret qui sic latentes consecraret. Similiter valide consecraretur Hostia vel materia existens in tabernaculo vel sacrario; numquid etiam in clauso? Coninch et alii communius recte negant et aequiparant tabernaculum clausum parieti dividenti; aliqui tamen apud Tamb. cit. c. 2. n. 7. affirmant, aequiparantque tabernaculum clausum pyxidi clausae et esse velut vas magnum continens, adeoque eo demonstrato sufficienter demonstrari materiam in eo contentam, Lugo vero cit. disp. 4. n. 123. rem sub dubio relinquit, ideoque omnimodis cavendam in praxi.

IV. Invalide sine dubio consecraretur materia valde distans v. g. 176.
per centum passus vel ultra, etiamsi tam procul videri possit: nam tam procul posita non potest vere demonstrari per pronomen *hoc*. Quanta

autem propinquitas requiratur ad validam consecrationem, dubium est et ex morali prudentum judicio pendet. Sotus apud Tamb. cit. n. 8. censet, certum esse, hostiam posse consecrari, si distet a consecrante per decem passus; at si distet per triginta passus, esse dubium. Et quamvis id non dubium, sed certum putent aliqui, Bonac. tamen et Tamb. cit. merito censent, incertissimum esse et ego puto. Non enim video, qua ratione res a me per 30 passus distans, ita sit mihi praesens, ut de illa vere possim dicere et demonstrare: Haec res vel Hoc est. Denique etiam requiritur, ut tota materia consecranda et secundum omnes partes consecrabiles sit ita moraliter propinqua et praesens consecranti: nam sicut nobis non est praesens totus aer et navigantibus totum mare, ita si totum mare converteretur in vinum et tantum spatium esset plenum pane, non posset tanta quantitas tota consecrari ab uno simul, sed consecraretur solum ea quantitas, quam vel consecrans vere demonstraret, vel quam Deus ipsi moraliter praesentem videt: nam vasta quantitas non potest censeri tota praesens uni ratione unius respective tam modicae partis v. g. (ponamus) triginta passuum. Communior cum Suar. Oppositum tamen docet Vasq., Lugo autem cit. rursus sub dubio relinquit. Et hinc consequenter dixi,

III. *Valide consecrari potest materia in quacumque quantitate, modica vel magna, sensibili et ad sensum demonstrabili.*

177. I. Quaecumque magnitudo vel multitudo panis et vini potest valide consecrari, dummodo tota sit sufficienter praesens consecranti, ut simpliciter possit demonstrari ad sensum per ly *hoc*. Communis DD. contra nonnullos antiquos. Ratio est: quia panis et vinum in quacumque magnitudine vel multitudine est verus panis et verum vinum substantialiter, usualiter adeoque materia natura sua consecrabilis; neque ex ullo capite certa quantitas, magnitudo vel multitudo determinatur: non enim ex institutione; quia potestas consecrandi absolute et indefinite a Christo concessa est sacerdotibus, absque ulla limitatione ad certum terminum; neque ex forma consecrationis, quia et haec ex se apta est cadere supra quamcumque materiam consecrabilem saltem moraliter praesentem et demonstrabilem. Neque ex intentione ministri, quia et ista potest extendi ad quamcumque materiam. Nec denique obstat malitia ministri et inconvenientia, ex qua consecratio tantae materiae v. g. panis totius officinae, vinum integri plaustri etc. inutilis plane, inepta ad finem institutionis seu usum sacramentalem et injuriosa Sacramento fieret: non enim omne inconveniens invalidat Sacramentum. Certe maxime inconveniens et injuriosum Sacramento esset consecrare hostiam ad usum magicum vel ad eam conculcandam, comburendam etc. et tamen consecratio valeret; ergo. Dixi autem, *valide:* nam licite sine dubio non potest consecrari quaecumque quantitas panis et vini corbatim vel plaustratim: cum tanta quantitas nec cum debita reverentia asservari nec juxta ritum Ecclesiae dispensari possit. Ad licitam ergo consecrationem requiritur, ut non sit major quantitas, quam tempore opportuno possit absumi, quia periculum esset, ne species computrescerent.

II. Quaecumque etiam minima pars, particula, guttula, panis et vini potest valide consecrari, dummodo humano sensu sit vere sensibilis ac substantiam panis et vini vere contineat, secundum omnes. Non autem valide consecrari posset materia panis et vini tam minutissima, ut simpliciter sensu percipi non possit, cum talis non possit ad sensum demonstrari per ly *hoc* et universum Sacramentum essentialiter sit signum sensibile adeoque requirat materiam sensibilem; quodsi vero talis materia esset naturaliter quidem insensibilis, adhuc tamen valide posset consecrari, si visus sacerdotis supernaturaliter elevaretur ad illam videndam adeoque demonstrandam per ly *hoc*, quemadmodum etiam de facto consecratur conjuncta hostiae vel materiae sensibili. Quodsi autem talis materia simpliciter quidem esset sensibilis naturaliter, at non respectu sacerdotis consecrantis, non posse valide consecrari, (contra Lugo cit. n. 116.) probabilius docent Vasq. et alii apud Tamb. cit. c. 1. § 1. n. 12, quia non poterit tunc eam demonstrare sacerdos per ly *hoc*, cum ipsi non sit sensibilis. Loquimur enim de tali particula separata. Nam quaecumque minima simpliciter sensibilis conjuncta toti materiae sensibili, utique valide consecratur et etiam postea separata, consecrata manet, dummodo speciem panis et vini retineat, ut definit Tridentinum; inde tamen non sequitur, sic separatam posse primo consecrari: nam ad Sacramentum in facto esse sufficit materiam simpliciter quocumque modo esse sensibilem, ad actualem autem consecrationem requiritur, ita esse sensibilem, ut actu ad sensum possit demonstrari. Dixi rursus, *valide;* 178.

IV. *At licite nonnisi in quantitate modica, conveniente fini, usui et reverentiae tanti Sacramenti.*

I. Ad licitam nimirum consecrationem requiritur ea quantitas panis et vini, quae tanquam conveniens fini institutionis, usui et reverentiae tanti Sacramenti et Sacrificii ab Ecclesia praescripta et usurpata est. Nimirum ut materia panis sit figurae rotundae (in Ecclesia latina) major pro usu Sacrificii, ut elevata a populo videri commode et decenter sumi possit. Ceterum in defectu majoris Hostiae, etiam in minori licere celebrare privatim, immo et publice, si causa urgeat et scandalum absit, recte docent Diana, Marchant. alii cum Tamb. opusc. de Sacrificio l. 2. c. 8, eo quod hic nullum obstet praeceptum nec constat de consuetudine obligante sub praecepto. Eo casu ad vitandum scandalum populi licere quidem consecrare et sumere minorem et tamen elevare majorem jam ab alio praeconsecratam, vult idem Tamb. ib. Sed mihi probabilius negant Diana, Marchant, Gob. alii: quia tunc populus deciperetur, qui credit se adorare hostiam praesentis sacrificii. Liceret tamen eo casu sumere minorem hostiam tunc consecratam et majorem simul consecratam, quam unicam haberet, reponere pro hierotheca. Minime vero liceret eo casu majorem reponere et minorem aliquam jam antea vel ab alio consecratam sumere: quia sacrificans debet participare de suo hoc praesenti sacrificio, ut contra Fagundez optime et nervose probat Lugo de Eucharistia d. 19. sect. 5. 179.

II. Similiter quantitas vini licite et decenter consecrabilis omnium sensu ita debet esse modica, ut brevi ductu facile et decenter hauriri possit; et placet communis suasio et praxis piorum, in mediocri calice infundendum ad latitudinem circiter thaleri. Sic enim ex una parte abest periculum, ne facile casu effundatur nimis multum aquae et materia reddatur dubia ideoque rursus indecore vinum superfundi debeat; ex altera autem parte sic facilius debito modo purificatur calix minusque timendum est, tum ne sacer sanguis defluat in barbam vel etiam in patenam, tum ne furtim subrepat placeatque dolosa ac sensualis voluptas, quam naturaliter provocat suavitas specierum vini boni consecrati.

180. Scrupulum jam mihi injecisti; ego enim, quando adverto bonum, suave ac theologicum esse vinum, liberaliter infundere soleo ac sane longe plus, quam tu consulas. At quando scio, vinum esse Laureti, Surii, parcus admodum sum et vix quantitatem a te consultam attingo. Anne ego pecco? Certe, qui te a veniali irreverentis gulae vitio excuset, si ita facias ad captandam delectationem sensualem in sacro epulo, scio neminem. In ablutione facilius transiret. At ex eo praecise, quod minus affundas, quia non sapit vinum, nullum peccatum merito agnoscunt Tamb. cit. l. 2. c. 5. § 1. n. 10. 11. Gob. casu 2. n. 52, nisi forte actuali affectu (non habituali solum dispositione) diceres: infunderem plus ob gulae voluptatem, si vinum esset notae melioris. Denique quid sentiendum de iis, qui ex devotione multum vini infundunt aut majores et grossiores hostias expetunt, ut eo diutius species in stomacho conserventur, per occasionem dicam inferius sect. 4. cum de fructibus Eucharistiae.

Sectio III.

De forma Sacramenti Eucharistiae.

Summarium.

181—182. Forma consecrationis panis est haec: Hoc est enim Corpus meum.
183. Forma essentialis consecrationis vini est: Hic est calix Sanguinis mei.
184—187. Reliqua omnia verba non sunt de essentia formae et de necessitate Sacramenti, sed praecepti ecclesiastici.
188. Quid significent particulae hoc, hic,
189—190. Ly est enim,
191—193. Item Corpus meum, Sanguis meus?
194—195. Verba consecrationis proferenda sunt recitative et
196—198. Significative ac practice et
199. Invariata substantialiter et accidentaliter. Quae mutatio substantialis,
200—203. Quae accidentalis?
204. Forma consecrationis realem Corporis et Sanguinis Christi praesentiam in ultimo prolationis instanti efficit,
205. Non physice, sed moraliter et
206. Praecise ut significativa, non ut formaliter vera.

§ I. *Quae et quotuplex sit forma Sacramenti Eucharistiae, quae verba essentialia?* Forma Sacramenti Eucharistiae dicuntur illa verba, quibus Sacramentum Eucharistiae conficitur seu quibus fit praesens Corpus et Sanguis Christi sub speciebus panis et vini. Quia vero Eucharistia essentialiter est Sacramentum permanens in facto esse, consistens in solis speciebus Corpus et Sanguinem Christi continentibus, ideo verba illa non sunt essentialiter intrinseca et proprie dicta forma Sacramenti Eucharistiae, sed extrinseca et causalis tantum; sed potius dicenda sunt forma consecrationis. Porro sicut Sacramentum Eucharistiae duplicem habet materiam partialem, panem et vinum consecrandum in Corpus et Sanguinem Christi; ita duplicem quoque habet formam partialem, scilicet consecrationis panis in Corpus et vini in Sanguinem Christi. 181.

Forma consecrationis panis et Corporis Christi

Haec est: *Hoc est enim Corpus meum.* De fide et facto, et institutione Christi iisdem verbis consecrantis et praeceptum addentis: Hoc facite in meam commemorationem, ita interpretante universali usu, traditione et definitione Ecclesiae in variis conciliis, maxime Florentino in decreto de Armenis et Trid. sess. 23. c. 1. Et ratio est: quia illa est forma hujus Sacramenti, qua conficitur ipsum Sacramentum quaque significatur consecratio; sed utrumque fit per illa verba; ergo. Omnia illa verba (excepta particula conjunctiva enim) et sola illa sunt de essentia et necessitate formae consecrationis Corporis Christi. Omnes. Neque enim ulla alia verba sive subsequentia sive praecedentia possunt esse de essentia hujus formae: 1. non illa subsequentia, *quod pro vobis tradetur,* vel, *quod pro vobis datur:* cum illa verba non referant Matthaeus et Marcus, sine dubio non omissuri, si essent de essentia consecrationis et alioquin in Ecclesia latina numquam conficeretur Sacramentum Eucharistiae. 2. Non illa verba praecedentia: *Accipite vel manducate vel comedite:* quia hoc secundum omittitur a Marco et utrumque a Luca. Non est autem credibile, Evangelistas commemorando institutionem Eucharistiae omisisse essentialia. Deinde illa verba solum significant aliquid extrinsecum, scilicet usum Sacramenti; usus autem non est de essentia hujus Sacramenti, ut supra dictum. 3. Multo minus illa alia praecedentia: *Qui pridie, quam pateretur, accepit panem etc.* cum sint mera narratio facti Christi et nullo modo proferantur in persona Christi. Quod autem Scotistae (cum Scoto 4. d. 8. q. 2, attamen non assertive, sed arguitive tantum loquendo) concedunt, illa verba necessario debere proferri, non quod sint essentialia, sed ad hoc ut alia verba essentialia significative et formaliter proferri intelligantur in persona Christi; hoc nihil urget et ab aliis communiter exploditur: nam quod sacerdos loquatur in persona Christi, non pendet ex illis vel ullis verbis antecedentibus, sed ex intentione, quam requirit veritas verborum proferendorum. Hoc enim ipso, quod minister habeat veram intentionem verbis competentem et veraciter dicat: Hoc est corpus meum, loquitur in persona Christi, alioquin illa verba non essent vera, sed falsissima, ut patet. 182.

Forma consecrationis vini, calicis, Sanguinis Christi

183. Consueta haec est: *Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* De fide; auctoritas et ratio est eadem, quae supra.

I. De essentia et necessitate formae consecrationis calicis sunt sola illa verba: Hic est calix Sanguinis mei, vel quod idipsum est: Hic est Sanguis meus. Ratio est: quia illa tantum verba sunt essentialia Sacramentorum, quae significant et efficiunt effectum sacramentalem; sed sola illa verba: Hic est calix Sanguinis mei significant et efficiunt conversionem vini in Sanguinem Christi ejusque realem et permanentem praesentiam; ergo illa sola verba sunt essentialia, non item reliqua sequentia, quae non ipsam praesentiam sanguinis Christi, sed alia exprimunt nec consequenter determinant formam in sensu essentiali et sacramentali, qui completur absque ipsis.

184. II. Verba ergo sequentia, *novi et aeterni testamenti,* non esse essentialia formae et de necessitate Sacramenti hujus (contra D. Thomam et Thomistas), docent alii omnes communissime cum D. Bonaventura, Alensi, Scoto, Suarez, Bellarmino etc. Nam (praeter rationem dictam) Evangelistae omnes omiserunt haec verba; Evangelistae autem sine dubio retulerunt omnia verba essentialia ad consecrationem, cum singuli narrent id, quod Christus fecit et instituit singulique addant, dixisse Christum: hoc facite in meam commemorationem; ergo illa saltem verba non sunt essentialia. Deinde eadem verba: *aeterni* et *mysterium fidei,* omittuntur in omnibus liturgiis Graecorum, etiam D. Basilii, Chrysostomi et ipsius D. Jacobi Apostoli. In Missa Aethiopum, cujus auctor creditur D. Matthaeus, omittitur, *novi et aeterni testamenti, mysterium fidei.* Et in Liturgiis Maronitarum (quas D. Joanni Evangelistae adscribunt) tantum habetur: *Hic est Sanguis meus.* Qui ritus omnes, etsi notissimi, numquam sunt ab Ecclesia in quaestionem vocati, minus damnati vel reprehensi, et nimis temerarium est, toti Ecclesiae Graecae, tot tantisque ss. Patribus negare valorem consecrationis Sanguinis Christi, quasi dimidiatum semper Sacrificium contulerint, contra praeceptum divinum.

185. III. Denique sicut verba illa, *quod pro vobis tradetur,* non sunt de essentia vel substantia consecrationis Corporis Christi, cum ea neque etiam in Ecclesia latina proferantur, ita neque similia verba: *qui pro vobis et pro multis effundetur,* sunt de essentia vel substantia consecrationis Sanguinis Christi. Quod autem ea additio sit retenta et proferatur in forma calicis potius, quam in forma consecrationis panis, ratio est: quod forma consecrationis calicis posterius adveniens compleat oblationem sacrificii, in qua proinde additur ad expressiorem repraesentationem passionis ac mortis Christi: Nam per effusionem sanguinis et separationem a corpore maxime significatur passio et mors Christi.

186. IV. Eadem tamen verba sequentia *novi et aeterni testamenti etc.* omnino sunt de necessitate praecepti ecclesiastici, adeo ut gravissime peccaret sacerdos, qui ea omitteret et non consecraret per integram formam in canone praescriptam. Sunt enim illa verba peculiari ratione

accidentali perfectio formae, eo quod explicant rationem et vim illius praedicati formae essentialis, scilicet Sanguinis Christi faciuntque cum verbis essentialibus formae unam integram et perfectam orationem grammaticalem, licet non sacramentalem, cum non determinent formam in sensu sacramentali, ut dictum est: hincque a sacerdote etiam eodem actu et ritu tenendo calicem proferuntur et aequaliter in Missali notantur. Ceterum quoad intentionem sacerdotis in praxi optime monet Tambur. hic l. 4. c. 2. n. 23, minime opus esse, ut sacerdos apud se speculative determinet et intendat consecrare aut per sola illa verba a nobis assignata, ut essentialia, aut per omnia in Missali notata, sed referat se ad intentionem Ecclesiae, intendendo consecrare per ea verba, quae intendit Ecclesia. Cum enim nomine Ecclesiae intelligatur morale Ecclesiae fidelium corpus, cujus caput est Christus Dominus, etiamsi id omnes fideles nescirent, at certe scit ipse Christus, qui hoc Sacramentum instituit, per quae verba fiat consecratio sanguinis sui. De particula *enim* consentiunt omnes, non esse essentialem, de quo mox infra.

§ II. *Quid significent singula verba utriusque formae?*

I. *Hoc et hic.*

Inprimis necessario significant et demonstrant rem aliquam prae- 187.
sentem modo late explicato sect. 2. § 4; unde nulla erit consecratio, si dicatur: Illud est Corpus meum, Ille est Sanguis meus: quia ista pronomina nunquam sunt ostensiva rei praesentis, sed relativa rei absentis. Dubia autem erit consecratio, si dicatur: Istud est Corpus meum, Iste est Sanguis meus. Eam simpliciter rejicit Vasquez disp. 171. c. 4: quia pronomina iste, ista, istud apud Latinos proprie significant rem aut personam existentem in loco, in quo est iste, quem alloquimur; ut si dicam Petro: iste est liber meus, significo, librum, qui apud ipsum est, esse meum. Si Passavii scribo amico Augustam: utinam omnes cives istius urbis essent catholici, quilibet bonus Latinus intelligit, me loqui de civibus Augustanis, non Passaviensibus: atqui hic sensus repugnat formae consecrationis, ut de se patet; ergo. Quia tamen a minus saltem doctis ita usurpantur pronomina ista, ut demonstrent rem praesentem, ideo valere putat Leander apud Tamburinum cit. c. 2. n. 17.

Jam vero, quidnam in specie et particulari significent haec pro- 188.
nomina, Hic et Hoc in consecratione panis et vini in Corpus et Sanguinem Christi, explicandum est. Octo diversas significationes refert Dicastillus de Eucharistia tr. 4. disp. 3. dub. 10. Dico breviter: 1. Haec pronomina non significant vel demonstrant panem et vinum: quia haec non sunt Corpus et Sanguis Christi. 2. Nec significant species eucharisticas: quia neque hae sunt Corpus et Sanguis Christi, ut de se patet. 3. Neque etiam significant ipsum Corpus et Sanguinem Christi distincte ex parte subjecti intellectum: sic enim esset propositio omnino identica et nugatoria: Hoc Corpus meum est Corpus meum. Hic Sanguis meus est Sanguis meus. Dico autem, *distincte ex parte subjecti intellectum:* nam optime potest dici, intelligi *Hoc Corpus* apprehensum in confuso et metaphysice, uti quando dico: Haec est mater mea, in-

telligo haec femina vel haec mater (confuse et in genere apprehensa) est mater mea. Ita Vasq. et alii. Et sic prope coincidit cum modo dicendi sequenti et communi. Itaque 4. pronomen *hoc* substantive acceptum significat individuum genericum seu singulare entis, ut docet Scotus, vel ut alii volunt singulare rei, substantiae, corporis etc., ut sensus sit: Hoc ens, haec res, haec substantia, hoc corpus (generice apprehensum), hoc contentum est Corpus meum. Similiter pronomen *hic*, in consecratione calicis substantive sumptum significat singulare entis, rei, liquoris, potus, calicis, immo et sanguinis generice apprehensi, ut sensus sit: Hoc ens, haec res, hic liquor, hic potus, hic calix, hic sanguis generice apprehensus est Sanguis meus. Vel ut loquitur Tannerus: Substantia contenta sub his accidentibus vini est Sanguis meus. Omnibus his magis clare et verissime significatur identitas praedicati cum subjecto in istis mirificis propositionibus formae consecrationis imdortata per copulam et verbum substantivum *est*.

II. *Est.*

189. Verbum *est*, sicut in omni propositione, tanquam copula proprie et ex natura sua significat identitatem praedicati cum subjecto, seu unum esse aliud: ita quoque in forma consecrationis (quae debet intelligi secundum propriam et apertissimam significationem), significat, hanc rem praesentem esse Corpus Christi, Sanguinem Christi. Unde rejecta manet explicatio quorumdam, qui explicarunt verbum *est* per verbum *fit* vel *transit*, quasi sensus esset: Hoc fit Corpus meum, Sanguis meus, vel hoc transit in Corpus meum, in Sanguinem meum: et forma sic pronuntiata esset valde dubia. Certo autem nulla esset forma, si quis diceret: Hoc sit vel hoc fiat Corpus meum, quia forma a Christo prolata est a Sacerdote proferenda enuntiative seu assertive: Hoc est illud; atqui hoc fit, hoc fiat non est enuntiatio intellectus, sed potius imperium vel desiderium voluntatis. Denique ab Ecclesia et omnibus orthodoxis damnatur et rejicitur explicatio Calvinistica et Zwingliana, nimirum in hac forma ly *est* esse idem ac significat: Hoc significat Corpus meum, Sanguinem meum. De quo late videre potes theologos et controversistas.

III. *Enim.*

190. Particula haec conjunctiva et causalis *enim* in utraque forma significat solum continuationem verborum subsequentium cum praecedentibus et causam indicat verborum Christi: Accipite et manducate etc. Quare nullo modo est de essentia formae vel necessitate Sacramenti, cum nihil omnino conferat ad significandum effectum formae, atque tam ab Apostolo Paulo, quam ab Evangelistis omissa sit. Est tamen aliqualiter de necessitate praecepti, attamen ob parvitatem materiae, secluso contemptu, nonnisi sub veniali obligantis juxta communem DD. contra nostrum Gabrielem et quosdam nimis rigide censentes, sine mortali culpa omitti non posse, forte ideo, quia revera in omnino voluntarie et ex mera libertate omittente praesumi et facile

adesse potest contemptus formalis praecepti et ordinationis Ecclesiae, cum nulla possit esse vel fingi ratio vel rationabilis causa omittendi; contemptus autem formalis utriusque mortale inducit.

IV. *Corpus meum, Sanguis meus.*

Corpus in forma consecrationis significat compositum materiale, **191.** constans carne, ossibus, nervis etc. (in sententia Scoti constitutum ex materia prima et forma corporeitatis, vel ut multi recentiores loquuntur, ex materia et formis partialibus, de quo consule Physicam); quare dubia et ambigua eoque ipso mortaliter illicita esset forma, si quis diceret: haec est caro mea. Nam vox caro proprie significat partem corporis molliorem distinctam ab ossibus, nervis, cartilaginibus etc. Unde sic sumpta nullatenus esset vox synonima cum voce corpus, ideoque insufficiens ad validam consecrationem. At vero, si vox caro per tropum satis usitatum in sacris litteris sumatur pro toto corpore, prout caro opponitur animae vel spiritui, omnino valida esset consecratio; quo conciliantur Doctores, alii negantes, alii asserentes, hanc esse validam formam. Vide Laym. cit. c. 3.

Sanguis similiter in consecratione vini significat humorem illum **192.** praecipuum in humano corpore contentum et per venas diffusum, nimis notum. Idem autem significant: Hic est Sanguis meus et hic est calix Sanguinis mei. Vel enim calix sumitur proprie pro ipso vase, hoc sensu: Hic est calix seu vas continens Sanguinem meum; vel sumatur calix per metonymiam pro ipso potu contento in calice, quasi dicatur: Hic est Sanguis meus contentus in calice, prout explicat D. Thomas.

At, inquies: Calix, quem ego consecrans teneo in manibus, non est ille calix, quem habuit Christus consecrans; ergo falsa forma. Resp. nec tua verba consecrationis sunt ipsa verba Christi consecrantis, sed repraesentant ea prolata in persona Christi; idem dic de calice tuo repraesentante calicem Christi. Tandem vox, meum ac meus, determinant Corpus et Sanguinem Christi et denotant totam formam consecrationis proferri a sacerdote in persona Christi. Quare non valeret consecratio, si quis diceret: Hoc est Corpus Christi, hic est calix divini Sanguinis etc. quia sic sacerdos non loqueretur in persona Christi. Et hinc sequitur

§ III. *Quomodo proferenda sint verba consecrationis?* Proferenda **193.** sunt et *recitative et significative et practice et invariata substantialiter et accidentaliter.* Nota verba dicuntur proferri *recitative,* historice et materialiter tantum, quando pronuntiantur per modum narrantis, tanquam dicta ab alio, ut legendo Evangelium. *Significative* et formaliter dicuntur efferri verba, quando pronuntiantur per modum asserentis volentisque per illa verba efferre sui animi sensum seu se ita sentire, ut loquitur. *Practice* autem proferri dicuntur verba, cum proferens intendit aliquid per verba operari. Jam explico particulatim.

I. *Recitative.*

Verba consecrationis debent proferri et de facto proferuntur a **194.** sacerdote recitative et historice, nimirum tanquam ab alio, nempe ipso

Christo prolata: ut manifeste constat ex contextu canonis, in quo sacerdos expresse refert et recitat, Christum ea verba protulisse et ipsa esse verba Christi. Benedixit, fregit, deditque discipulis suis dicens: Accipite et manducate, hoc est enim Corpus meum. Similiter et calicem etc. Ubi Sacerdos refert, quid Christus fecerit et dixerit; atque ut vera loquatur sacerdos, necesse est, Christum eadem verba locutum fuisse; nam hoc ipsum ipse affirmans intendit, et qui audiunt, ita intelligunt. Sicut ergo quando sacerdos Missam legens dicit: Dixit Jesus discipulis suis: Ego sum pastor bonus, fungitur officio narrantis, quod Christus Dominus dixerit haec verba: Ego sum pastor bonus, ita etiam similiter narrantis officio fungitur, quando dicit: Accipite et manducate, hoc est enim Corpus meum; ergo sicut in priori casu proferuntur recitative illa verba, ita etiam et haec.

195. Nec obstat, quod eadem verba sacerdos debeat proferre *significative:* nihil enim repugnat, eadem verba efferri ab eodem simul et recitative et significative ex intentione proferentis, ut exemplis manifestum erit. Sic enim ipse Christus Matth. 15. dixit Pharisaeis: Hypocritae, bene prophetavit de vobis Isaias dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me: patenter locutus simul recitative et assertive seu significative, significans scilicet, se idem sentire, eandem esse mentem suam. Eodemque utroque sensu Apostolus Act. 20. refert verba Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare quam accipere. Sic passim magistri in scholis, concionatores in cathedris recitantes auctoritates, recitative simul et significative loquuntur, v. g. O quam recte scripsit Joannes: Totus mundus in maligno est positus. Sic furi dicimus: Nonne Deus dixit: Non furtum facies etc. Simili ergo modo sacerdos et recitative et significative profert illa verba: hoc est Corpus meum et hic est calix Sanguinis mei: vult enim iis significare, et Christum ita locutum fuisse et se idem sentire ac asserere: Hoc esse Corpus Christi, Sanguinem Christi, cujus personam repraesentat et quatenus velut est alter Christus; nam ea verba proferuntur a sacerdote, ac si ea Christus praesentialiter proferret, inquit D. Thomas cit. q. 7. a. 3. Et hinc

II. *Et figurative.*

196. Verba consecrationis a sacerdote proferenda sunt non praecise materialiter, recitative et historice (quomodo etiam proferret sacerdos legendo Epistolam vel Evangelium in Missa, cathedra vel ad mensam), sed etiam formaliter et significative, ex propria scilicet etiam mente significans et asserens, hoc esse Corpus Christi, hunc esse Sanguinem Christi. Ita (contra Bonaventuram, Vasq., alios paucos) communissima DD. et optime Lugo de Eucharistia, disp. 11. n. 110. Ratio est: quia sacerdos consecrans debet proferre verba et formam consecrationis in persona Christi facientis per sacerdotem id, quod olim per seipsum fecerat. Nam conc. Florent. clare exprimit, sacerdotem in persona Christi loquentem conficere hoc Sacramentum, adeoque eo sensu debet proferre verba illa, quo Christus protulit; atqui Christus in ultima coena consecrans protulit illa verba, utique non recitative tantum, sed forma-

liter et significative, asserens, ibi esse suum Corpus, suum Sanguinem; ergo etiam sacerdos illa verba debet proferre formaliter et significative et ita se circa praesentem materiam habere, ut de illa significet et asserat, esse Corpus et Sanguinem Christi. Alioquin si solum recitative proferret, ut prolata a Christo, 1. non loqueretur in persona Christi; qui enim solum alterius verba recitat, non ideo loquitur in persona ejus. 2. Nec verba sacerdotis ullo modo referrentur ad praesentem materiam, sed tantum ad dictum et factum Christi, et consequenter 3. ad veritatem eorum verborum non requireretur realis praesentia Corporis et Sanguinis Christi, adeoque nec conficeretur Sacramentum. 4. Denique jam esset alia forma consecrationis formaliter loquendo ab illa, qua usus est Christus: nam Christus usus est illis verbis formaliter et significative, modo autem Ecclesia uteretur illis solum materialiter et recitative, quae omnia sunt inconvenientia; ergo etc. Addunt tamen Doctores, illa ultima verba in consecratione calicis: Qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum, recitative tantum et non significative proferri, quia non amplius effundetur Sanguis Christi.

III. *Et practice.*

197. Verba consecrationis proferenda sunt et recitative et significative, et non utique speculative tantum, nude asserendo, hoc esse Corpus et Sanguinem Christi (quomodo sacerdos ea verba posset proferre in persona Christi stans coram venerabili Eucharistia jam consecrata in ciborio vel monstrantia exposita), sed omnino practice et efficaciter, nimirum cum intentione per prolationem eorum verborum conficiendi Corpus et Sanguinem Christi seu efficiendi, ut ibi realiter ponatur et adsit Corpus et Sanguis Christi. At, inquies, quomodo mei similis rudior sacerdos in actuali consecratione observabit omnes sensus istos, recitative, significative, practice? Noli hic scrupulizare, mi bone simplex Praesta quaesumus; sensus istos omnes sufficientissime habes, observas et exerces, quando intendis facere id, quod Christus fecit et instituit vel quod Ecclesia facit. Quare generaliter intende, ita te semper habere in consecrando, sicut Ecclesia intendit, et nunquam errabis.

198. Ceterum etsi sensus recitativus de facto semper adesse debeat et praeceptus sit juxta praescriptum canonis, solus tamen sensus significativus et practicus necessarius est ad valorem Sacramenti et consecrationis, adeo ut si solus adsit, conficiatur, si vero solus desit, non conficiatur Sacramentum Eucharistiae. At rursus inquis: Ego secutus sum Seraphicum Doctorem nostrum D. Bonaventuram, quod ea verba ponantur tantum recitative; hactenus cum hac opinione, et intentione semper protuli solum recitative; ergone invalide consecravi? Resp. adhuc valide: nam tua generalis intentio faciendi id, quod Christus instituit et Ecclesia facit (quam utique semper habes) fuit validior tua falsa opinione et errore privato atque in hoc fundata intentione non recta, juxta Doctrinam communem de Sacramentis in genere, etiam a nobis traditam 1. part. c. 2.

IV. *Et invariata substantialiter et accidentaliter.*

199. Mutatio substantialis formae censetur, quando mutatur sensus proprius verborum a Christo institutorum et ab Ecclesia usurpatorum. Accidentalis mutatio dicitur, quando verba, etsi mutata, retinent tamen eundem sensum, Haec in prima parte cap. 2. sect. 2. tota generatim explicata et exemplificata, applico hic breviter ad propositum nostrum.

200. I. Mutatio substantialis formae reddit invalidam consecrationem et Sacramentum nullum. Ita omnes. Ratio clara est: quia jam deficit aliquid essentiale vel saltem ad essentiam Sacramenti necessario requisitum. Nec refert, an mutatio talis fiat deliberate, an vero casualiter et involuntarie, quantum ad valorem, bene tamen quoad licitum. Vide ibidem. Quare invalidae sunt formae et consecratio nulla erit, si dicas: 1. Hic (adverbialiter) est Corpus meum vel Sanguis meus: quia significatur solum speculative, hoc loco esse Corpus vel Sanguinem Christi, non vero practice ibi poni: 2. Haec est substantia mea: quia ly substantia non significat idem quod corpus et aeque convenit animae. 3. Hoc Corpus est meum, hic Sanguis est meus: quia significat solum, haec ad te pertinere, non autem ibi poni Corpus et Sanguinem Christi. Idemque est, si dicas: Ecce Corpus meum, ecce Sanguis meus. 4. Hoc fit, hoc sit, hoc fiat Corpus meum, Sanguis meus, vide supra n. 187. Idemque est, si dicas: Hic panis convertitur in Corpus Christi. Item: Ego conficio Corpus meum vel Corpus Christi ex pane: Accipite et comedite, hoc est Corpus meum.

201. II. Mutatio accidentalis formae, non efficit quidem invalidam consecrationem et Sacramentum nullum, plerumque tamen graviter est illicita. Specialiter autem in hoc omnium dignissimo Sacramento omnis omnino voluntaria formae mutatio illicita et sub mortali cavenda est, excepto si quis inculpate ex defectu scientiae vel linguae aliquantulum mutilaret, eodem tamen sensu retento, ut omnes advertunt. Quare valida, etsi graviter illicita esset consecratio, 1. si quis utatur forma descripta a D. Luca: Hic est calix novum testamentum in Sanguine meo, aut D. Paulo: Hic calix novum testamentum est in meo Sanguine. Communis contra paucos: idem enim substantialiter est sensus cum nostra forma ordinaria et credendum est, singulos canonicos scriptores institutionem hujus Sacramenti enarrantes assignasse formam substantialem sufficienter. 2. Si addas aliquid non varians vel corrumpens sensum substantialem; exempli grat.: Hoc est corpus meum, natum de Virgine; hic est Sanguis meus infiniti valoris. Si utaris synonimis ejusdem linguae, v. g. Hic cibus, hic potus, haec res, haec substantia, contentum sub his speciebus est Corpus meum, Sanguis meus. Idemque est, si mutes idioma latinum in Germanicum, Italicum etc., quod in solo Baptismo in casu necessitatis etiam licitum est, alias nunquam. Item si transponas verba sensu retento, v. g. Hoc meum Corpus est, hic calix est mei Sanguinis etc. Si solum grammatice erres, v. g. putans Corpus esse generis masculini, dicas: Hic est Corpus meus. Idemque est, si ex defectu linguae, balbutie, festinatione etc. solum unam litteram non variantem sensum mutes vel detrunces v. g. dicendo: Hoc est Corpus meus. Hic est Calix mei Sanguinis. Certe illam

formam: Hoc est Corpus meus valere, etiam merito approbat Laym. l. 5. tr. 1. c. 4: nam truncatio ultimae syllabae in hoc casu non mutat significationem. Secus esset si mutatione vel omissione etiam unius litterae mutaretur sensus substantialis, v. g. dicendo: hoc est Orpus meum, hic est Anguis meus, ego te baptizo in nomine Matris et Filii etc. Plura reperies apud Scholasticos, omnia tamen ad has classiunculas reducibilia. Plus satis curiositati datum.

Tandem petes hic non immerito, quid sentiendum de iis, qui 202.
formam consecrationis ita proferunt, ut unum verbum bis terve repetere, unam vocem diu post aliam recitare soleant? Respondeat pro me Gobat alphab. Sacrif. casu 3. n. 94. his omnino verbis: Eos committere ex genere suo mortale, quia inducunt novum ritum circa actionem omnium sacratissimam; mutant formulam sacramentalem bis terve ponendo unum verbum; repraesentant nobis Christum ridicule loquentem. Credo tamen, tales coram Deo non peccare graviter, quia scrupuli eos redigunt ad hanc parvam stultitiam. Ita libere, atque aperte loquor de iis, quia clavus clavo, scrupulus insanus scrupulo sano pellendus est. Haec Gobat, cui addo, idem me sentire de iis, qui consecraturi pro intentione formanda, longa, scrupulosa, taediosa ac ridicula morositate hostiae consecrandae incubant velut gallina pullis excludendis, prout etiam in prima parte alicubi notavi.

§ IV. *Quis sit effectus formae consecrationis, quando et quomodo* 203.
causatus? Nota, alia est quaestio, quis sit effectus ipsius Sacramenti Eucharistiae per consecrationem jam confecti et digne communicati, de qua sect. seq. Hic quaeritur, quis sit effectus formae consecrationis in conficiendo ipso Sacramento Eucharistiae, quando et quomodo causetur? Quaestionem pure speculativam paucis expedio et dico:

I. Effectus formae consecrationis est transubstantiatio ac realis conversio substantiae panis et vini in substantiam Corporis et Sanguinis Christi sub speciebus seu accidentibus panis et vini relictis veraciter contenti, uti sect. 1. § 3. satis explicatum est.

II. Forma consecrationis conficit suum effectum realem, scilicet 204.
praesentiam Corporis et Sanguinis Christi sub speciebus in ultimo instanti prolationis verborum. Omnes. Ratio est: quia tunc forma conficit effectum suum, quando perfecte significat praesentiam Corporis et Sanguinis Christi; atqui hoc perfecte non significat, nisi completa prolatione verborum, ut de se patet; ergo. Et generaliter hoc commune est omnibus propositionibus effectivis seu practicis Sacramentorum formis, quod nec significent nec causent suum effectum, nisi in instanti, quo ultimo complentur.

III. Formae consecrationis causant suum effectum, praesentiam 205.
scilicet Corporis et Sanguinis Christi sub speciebus non physice, cum nuda verba ex natura sua nullam habeant proportionem physicam ad attingendum effective tam supernaturalem et mirabilissimum effectum, sed moraliter, quatenus ad eorum verborum prolationem ex vi institutionis factae ipse Deus ut causa physica et principalis Corpus et Sanguinem Christi ipsumque Christum praesentem efficit. Qua ratione etiam tam hoc, quam alia omnia Sacramenta gratiam sanctificantem efficiunt, uti 1. p. c. 1. explicatum est.

206. IV. Formae consecrationis operantur praedictum suum effectum praecise, ut significativae sunt, non ut formaliter verae sunt. Communis cum Scoto. Ratio est: quia haec propositio: hoc est Corpus meum, hic est sanguis meus, ut causativa et conversiva panis et vini in Corpus et Sanguinem Christi est prior natura conversione panis et vini, consequenter ipsa praesentia Corporis et Sanguinis Christi sub speciebus, cum omnis causa sit natura prior suo effectu; atqui pro illo priori naturae illa propositio praecise est significativa seu enunciativa (quod est de essentia omnis propositionis), at nondum est formaliter vera; nam veritas formalis formarum consecrationis est natura posterior praesentia et existentia Corporis et Sanguinis Christi sub speciebus: ideo enim est vera propositio: Hoc est corpus meum, quia revera ibi existit Corpus Christi, non econtra; ex eo enim quod res est vel non est, dicitur propositio vera vel falsa. Econtra vero ideo ibi existit Corpus Christi, quia id forma ex institutione Christi significat; ergo formae consecrationis operantur suum effectum praecise et significative in ratione signi sacramentalis a Christo instituti, non vero ut formaliter verae sunt, quod est natura posterius ipso effectu seu praesentia Corporis et Sanguinis Christi; adeo ut illa propositio: Hoc est corpus meum, integre prolata in ultimo instanti temporis prolationis tria habeat instantia seu signa naturae, in primo praecise significat, in secundo causat effectum abstrahendo adhuc a veritate et falsitate, in tertio demum jam existente ibi Corpore et Sanguine Christi evadit formaliter vera.

Caput IV.

De Sacramento Eucharistiae

ipsiusque ss. Sacrificii effectu, valore et fructu.

Sectio I.

De effectibus Sacramenti Eucharistiae.

Summarium.

207. Effectus Eucharistiae principalis est augmentum gratiae;
208. Probabiliter major gratia confertur sub utraque specie quam sub una tantum,

209. Probabilior tamen videtur sententia opposita negativa ceteris paribus.
210. Si vero dispositio sumentium sit inaequalis, major erit gratia in melius disposito;
211. Si dispositio manet eadem, non confertur major gratia sive quis unam sive plures Hostias simul sumat.
212. Eucharistia confert gratiam, non dum species adhuc sunt in ore, sed
213. In instanti completae manducationis,
214. Et non amplius, dum perseverant in stomacho,
215. Nisi augeatur dispositio.
216. Sacramentum Eucharistiae habet praesertim quatuor effectus secundarios,
217. Spiritualiter reficit,
218. Praeservat a mortalibus,
219. Delet venialia quoad culpam et
220—221. Unit cum Christo et fidelibus.

§ I. *Quis sit effectus principalis Sacramenti Eucharistiae.* Sacramenti **207.** Eucharistiae effectus primus et principalis est augmentum gratiae sanctificantis ac caritatis habitualis. De fide ex conc. Florentino ac Tridentino sess. 13. c. 1. et constat ex generali doctrina de Sacramentis. Specialiter sumitur ex illo Joan. 6: Qui manducat me, vivet propter me. Et ratio est: quia hoc Sacramentum institutum est a Christo per modum cibi ac potus et cum quadam analogia et proportione ad cibum et potum corporalem, cujus effectus est nutritio et augmentatio corporis; ita effectus hujus spiritualis cibi et potus est nutritio et augmentatio spiritualis animae per gratiam et caritatem; et sicut cibus ac potus corporalis praesupponit hominem nutriendum jam viventem vita corporali, ita spiritualis hic cibus praesupponit jam animam viventem per gratiam et caritatem, adeoque per se ex institutione sua confert solum augmentum gratiae et caritatis seu gratiam secundam, non vero gratiam primam, nisi quandoque per accidens, ut 1. p. c. 1. ostensum est; ubi etiam generaliter dictum, quodlibet Sacramentum adeoque etiam Eucharistiam, conferre majorem gratiam melius disposito, quam minus disposito, non tantum ex opere operantis, sed etiam ex opere operato, quae hic non sunt repetenda. Verum de hoc effectu principali duo restant sane delicata dubia.

§ II. Dubium I. *Conferturne major gratia Eucharistia sumpta sub* **208.** *utraque specie a sacerdote, quam sumpta sub una tantum a laico?* I. Probabilis valde est sententia affirmativa Alensis, Vasquez aliorumque multorum recentiorum cum Lugo hic disp. 12. sect. 3. Ratio est: quia Sacramenta causant id, quod significant, et efficacia Sacramentorum accommodatur eorum significationi; atqui Sacramentum Eucharistiae institutum est a Christo sub bina specie panis et vini, sub ratione unius integri et perfecti convivii, quod requirit cibum ac potum; ergo sicut utraque species simul perfectius significat, ita etiam perfectius causat spiritualem refectionem animae per gratiam: etenim in calice est distincta significatio novae refectionis, nimirum per modum potus, distincta a significatione Corporis, quae est refectio per modum cibi, et consequenter per sumptionem calicis confertur gradus gratiae reficientis animam correspondens illi significationi, distinctus a gradu gratiae, qui confertur per sumptionem solius Corporis sub specie panis. Et videtur supponere hanc Sententiam conc. Trid. sess. 21. c. 3. declarans: Nulla gratia ad salutem necessaria defraudari eos, qui unam

tantum speciem accipiunt. Audis? non dicit simpliciter nulla gratia defraudari, sed solum nulla gratia ad salutem necessaria. Unde ulterius patet, nullam injuriam factam esse laicis ab Ecclesia illis usum calicis denegante; licet enim major gratia detur per utramque speciem, tamen illud bonum ad salutem non necessarium et facile ex opere operantis aliis mediis recuperabile non debet praeponderare reverentiae tanti Sacramenti, quod sub specie calicis salva debita reverentia commode nec administrari nec servari nec infirmis deferri potest ob periculum effusionis etc.

209. II. Probabilior tamen videtur opposita sententia negativa. Communis DD. cum D. Thoma, D. Bonaventura, nimirum ceteris paribus, Eucharistiam non conferre majorem gratiam sub utraque, quam sub una specie sumptam. Et omnino favet Conc. Trid. cit. sess. 21. c. 3.; ita enim habet: Sub altera tantum specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi, ac propterea quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem privari eos, qui unam speciem solam accipiunt. Ubi ex eo quod totus et integer Christus sit sub alterutra specie, infert, propterea unam tantum speciem sumentes non privari ulla gratia ad salutem necessaria. Subaudi *saltem*, ut abstraheret a sententiis; atqui ex illo recte infertur, nulla omnino gratia privari eos, qui unam tantum speciem sumunt. Ratio est: nam ideo praecise species conferunt gratiam, quatenus continent Christum et eas sumentes fideles Christum sumunt eique uniuntur; atqui sub altera tantum specie aeque totus et integer Christus continetur et sumitur, quam sub utraque; ergo aequalis per se confertur gratia sive una tantum sive utraque species sumetur. Neque multum urget ratio prioris sententiae: etsi enim in utraque specie sit perfectior et expressior significatio practica gratiae sub ratione integri et perfecti convivii, hoc tamen solum est quoad modum significandi, non vero quoad rem significatam et acceptam, quae aeque continetur sub una ac sub utraque specie: sicut enim utraque species non perfectius Christum continet, etsi perfectius significet, quam una, ita etiam utraque species non perfectiorem gratiam continet et confert, etsi perfectius significet quam una; eadem ergo gratia confertur ceteris paribus sive sub una sive sub altera sive sub utraque specie sumatur Eucharistia, sed solum diversimode gratia significatur: sub specie panis, per modum cibi, sub specie vini per modum potus tantum, sub utraque specie per modum integri et perfecti convivii animam reficientis. Denique hac sententia apparet justior lex Ecclesiae laicis usum calicis denegantis, contra cavillos haereticorum.

210. III. Dixi semper, *ceteris paribus*, supposita scilicet aequali dispositione sumentis utramque et unam tantum speciem: si enim dispositio sit inaequalis, utique erit etiam inaequalis gratia, et major in melius disposito sive utramque sive unam tantum speciem sumat. Similiter si in sacerdote sumpta specie panis dispositio augeatur, (quod saepe fit) mediante interim nova devotione et actibus amorosis, tunc altera species calicis cum tali aucta dispositione suscepta utique correspondens augmentum gratiae conferet. Quinimmo si quis indispositus sumpsisset primam speciem et interea primo disponeretur actu contritionis saltem bona fide aestimatae, altera species vini conferret tunc gratiam, sicut

etiam si casu ante species panis sumeretur, conferret gratiam, quam species panis primo loco sumi solita contulisset. Unde quamvis fatendum sit, species vini per se et durante eadem dispositione sumentis raro conferre aliquam gratiam, id tamen non absurdum videri debet; sicut nec quod partes Hostiae posteriores sumptae gratiam non conferant. Hoc enim non provenit ex defectu virtutis Sacramenti, sed quia jam repetitur effectus productus in toto gradu, qui in taliter disposito una sumptione Sacramenti produci poterat. Neque ideo frustra erunt, si sumentur species vini, uti neque partes posteriores Hostiae sumptae, immo potius utiles: nam praeterquam quod valeant ad augmentum gratiae, mediante nova meliori dispositione, ut dictum est, Sacerdos tenetur satisfacere praecepto, complendo integrum Sacrificium. Et juxta dicta a fortiori

IV. Eucharistia pluribus particulis seu speciebus ejusdem rationis 211.
successive sumptis ceteris paribus non confert majorem effectum gratiae, quam si una tantum particula seorsim vel omnes simul aut in una continua quantitate sumerentur. Communis DD. Ratio est: quia unum et idem Sacramentum semper operatur eundem effectum, quantum est de se, ubi nimirum ex parte subjecti non est diversa dispositio; sed in proposito sumitur unum et idem Sacramentum, nam plures illae particulae ejusdem rationis integrant unum Sacramentum, pluresque illae successivae sumptiones non sunt plures communiones, sed una moraliter communio, sicut si simul vel in una continua quantitate sumerentur; ergo datur etiam unus et idem effectus. Totus ergo effectus sacramentalis gratiae datur in prima manducatione vel sumptione primae particulae, cum jam sit integrum Sacramentum, adeo ut in sumptione reliquarum particularum non conferatur ulterior gratia, non ex defectu virtutis, cum reliquae particulae sint Sacramentum, sed quia jam productus est effectus uno Sacramento conferendus; reliquae enim particulae cum prima sumptae unum Sacramentum integrant. Alioquin fructuosius esset sacerdoti duas partes Hostiae fractae sumere successive, quam simul et species vini multis ductibus iteratis et quasi guttatim hauriendo, quam simul; quae merito censentur ridicula. Sed neque dici potest tunc effectum sacramentalem conferri per partes, divisim in singulis sumptionibus, qui alias in sumptione unica continuae Hostiae daretur simul: tunc enim una sumptio impediret effectum alterius et nulla haberet sibi proportionatum effectum, et repentine moriens sumpta prima particula privaretur effectu sacramentali competenti; denique effectus Sacramentalis non debet dependere a futuro et contingenti eventu.

Dixi iterum, *ceteris paribus:* nam si ita successive suscipiens ad posteriores particulas augeat dispositionem novis actibus devotionis amoris, omnino probabile est, etiam augeri effectum sacramentalem gratiae, juxta dicta supra de sumptione calicis; et certum est, si primam partem accepisset indispositus sine effectu, reliquas autem sumeret dispositus, eum recepturum totum effectum sacramentalem. Denique apud omnes in confesso est, quando et physice et moraliter plures sunt Communiones, ut in tribus Missis Nativitatis, conferri in singulis specialem effectum sacramentalem juxta praesentem suscipientis dispositionem.

212. § III. Dubium II. *Quando et quamdiu Sacramentum Eucharistiae conferat gratiam?* I. Sacramentum Eucharistiae confert effectum Sacramentalem gratiae in ipsa manducatione seu sumptione. Communissima. Sumitur ex Scriptura Jo. 6: Qui manducat me, vivet propter me, ubi et alibi semper effectus hujus Sacramenti tribuitur manducationi vel sumptioni aut ipsi manducanti vel sumenti. Unde merito ab omnibus rejicitur opinio quorumdam putantium effectum hujus Sacramenti conferri, quando adhuc Hostia vel species sunt in ore: quia ille nullo modo vere dicitur manducasse vel bibisse, qui cibum ore masticatum aut potum attractum ejiceret, neque talis adeo fregisset jejunium. Unde si species in ore corrumpantur, antequam eae vel pars aliqua earum incorrupta deglutiatur, aut si homo antea moriatur, non reciperet fructum seu effectum Eucharistiae, neque solet neque debet dari infirmis, qui non possunt deglutire, et supra jam monuimus, non esse species tamdiu in ore retinendas, donec corrumpantur.

213. II. Eucharistia confert suum effectum in instanti completae manducationis. Omnes. Ratio est: quia manducantibus promittitur gratia Jo. 6; atqui ante instans completae manducationis non dicitur quis vere manducans vel manducasse; ergo. Quodnam autem sit illud instans completae manducationis, communior opinio est, esse illud, quo cibus trajicitur ex ore per guttur versus stomachum et attingit indivisibile medium inter os et guttur. Coninch. tamen et plures alii probabilius censent, tunc primo conferri gratiam, quando Hostia vel pars illius (adeoque ipse Christus) primo in stomachum recepta est: tunc enim quis perfecte manducat, et eousque cibus corporalis non habet se per modum nutrimenti; quare etiam censeretur jejunus, qui cibum ejiceret, priusquam stomachum attingeret, adeoque eousque etiam Christus sub speciebus non habet se per modum nutrimenti spiritualis conferendo gratiam. Unde si homo moreretur, antequam species per guttur trajectae stomachum attingerent, gratiam non reciperet juxta hanc sententiam. Denique fatendum est, nihil certi in hac re definiri posse et ideo Silvius, Diana et alii dicunt, gratiam conferri manducanti vel sumenti in instanti Deo cognito, nobis autem ignoto.

214. III. Eucharistia confert suum effectum tantum in instanti completae manducationis et nihil amplius deinceps, quando adhuc species Sacramentales perseverant adeoque Christus realiter praesens manet in stomacho, saltem per se et ceteris paribus: nam Eucharistia per modum causae naturalis in subjecto capaci statim producit totum effectum, quem producere potest, saltem nisi fiat aliqua variatio melioris dispositionis. Et sane alioquin per se ad augmentum gratiae conduceret magnitudo specierum et stomachi languor. Insuper verius est, etiam interea temporis aucta dispositione suscipientis non tamen augeri gratiam ex opere operato. Ita communior Doctorum cum Vasquez et alii. Ratio est: quia tota operatio Sacramentorum est ex institutione et voluntate divina; sed haec ex Sacra Scriptura non constat nobis aliter, quam quod manducantibus et bibentibus promittatur gratia, neque novi quidquam asserendum est circa Eucharistiam, quod non recta ratione colligatur ex ejus institutione aut sit firmatum auctoritate vel communi sensu Ecclesiae; ergo Eucharistia ex divina institutione tantum

confert suum effectum, quando actu manducatur vel bibitur, non vero toto reliquo tempore, quamdiu manent species et sub ipsis Christus in stomacho; alioquin sequerentur inconvenientia aliqua: 1. adhuc expedire et fructuosius esse majores vel plures sumere species, ut Sacramentum diutius maneat in stomacho. 2. Peccare hominem sacrilege, non tantum actu suscipiendo hoc Sacramentum indigne, sed etiam indigne illud conservando in seipso, utpote eo tempore interim in peccatum consentiendo. 3. Posse hominem justificari per hoc Sacramentum, qui illud quidem indigne suscepit, si adhuc praesente Sacramento et etiam tunc ex opere operato gratiam conferrente se disponeret dolendo de peccato. 4. A fortiori ergo hoc Sacramentum indigne susceptum recedente fictione non conferret suum effectum, si jam desit Sacramentum et praesentia Christi corruptis speciebus, juxta communiorem cum D. Thoma.

IV. Nihilominus certe etiam probabilis et pia est opposita sen- 215.
tentia, nimirum durante Sacramento, si augeatur et innovetur dispositio, adhuc augeri gratiam. Ita Cajetanus, Gabriel, Suar., Coninch et plures recentiores apud Lugo disp. 12. sect. 2, Diana p. 3. tr. 6. misc. res. 46, Tamb. l. 4. c. 4. Ratio est: quia operatio gratiae tribuenda est ipsi Christo praesenti sub speciebus, sumptione tantum se habente per modum conditionis; ergo quamdiu est nobis sacramentaliter praesens, si nos augeamus dispositionem, actus devotionis plures et plures exhibendo, non est, cur Christus non causet in nobis aliam et aliam gratiam, ad quam isti actus disponunt. Deinde hoc Sacramentum habet se per modum cibi; ergo cum proportione ad cibum corporalem, quamdiu ratione melioris dispositionis sacramentaliter perficitur, tamdiu pergit nutrire spiritualiter animam per collationem gratiae. Unde in hac sententia negatur illa superius illata esse inconvenientia. Et omnino conceditur, non quidem per se, sed per accidens, ratione novae et melioris dispositionis melius et fructuosius esse, sumere majores et plures species, nec carpendam esse devotionem illius, qui ad eum finem libentius sumit majores species panis et vini, ut non tam cito corrumpantur, et sic Christus diutius maneat et saepius gratiam conferat. Omnes tamen fatentur, id esse illicitum facere ex industria cum aliquo notabili excessu ultra morem Ecclesiae, adeo ut peccaret et sacerdos praebens et laicus sumens ad eum finem plures particulas. Ratio sumitur ex usu perpetuo Ecclesiae et ex periculo, quod posset sensim introduci superstitio vel opinio erronea de virtute hujus Sacramenti, ut eo major putaretur esse virtus hujus Sacramenti per se, quo plures vel majores sumuntur species. Unde inquisitores solent contra id facientes procedere tanquam suspectos de errore.

§ IV. *Qui sint effectus secundarii hujus Sacramenti.* Sunt generatim 216.
loquendo varia auxilia gratiae actualis ad promovendum in bono et avertendum a malo. Quemadmodum enim quodlibet Sacramentum praeter effectum primarium gratiae sanctificantis secundario confert jus ad gratias actuales et auxilia divina suo tempore conferenda ad debite exercendos actus tali Sacramento correspondentes seu ad quos tale Sacramentum ordinatur, ut 1. p. c. 1. explicatum est, ita maxime hoc divinissimum Sacramentum digne susceptum, etiam in ipsa susceptione

et probabiliter quamdiu manet Christus homini sacramentaliter praesens confert varia auxilia et gratias actuales, quibus operatur mirandos illos effectus, quos huic Sacramento passim attribuunt concilia et ss. Patres. De his Concilium Trident. sess. 13. c. 2. sic loquitur: Sumi autem voluit (Christus) Sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur et confortentur viventes vita illius, qui dixit: Qui manducat me, et ipse vivet propter me, et tanquam antidotum quo liberemur a culpis quotidianis et a mortalibus praeservemur. Pignus praeterea esse voluit futurae gloriae nostrae et perpetuae felicitatis, adeoque symbolum unius illius corporis, cujus ipse caput existit cuique nos tanquam membra arctissima fidei, spei et charitatis connexione adstrictos esse voluit. Hactenus concilium, quibus quatuor potissimum effectus Eucharistiae expressi explicandi sunt: Reficit, praeservat a mortalibus, liberat a venialibus, unit cum Christo et fidelibus.

I. *Reficit.*

217. Concilium Florentinum in decreto unionis expresse dicit: Omnem effectum, quem naturalis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem, hoc idem quoad vitam spiritualem et hoc Sacramentum operatur. Haec concilium. Atqui cibus et potus corporalis in primis reficit, idest sustentat, auget, reparat, confortat, delectat etc. Ita proportionaliter hoc Sacramentum quoad vitam spiritualem animae 1. *sustentat* et confert vires ad exercenda opera vitae spiritualis, scilicet caritatis et virtutum, ut mox infra explicabo. 2. *Auget* et facit nos crescere in vita spirituali, idest virtutibus et maxime caritate Dei et proximi. 3. *Reparat* vires animae, quas noxii fomitis calor debilitat ipsamque vitam animae conservat et confortat in via salutis. Unde ejus figura fuit ille panis subcinericius 3. Reg. 19. in cujus comesti fortitudine Elias ambulavit 40 diebus et 40 noctibus usque ad montem Dei Horeb. 4. *Delectat* et recreat animam dulcedine spirituali, excitat fervorem caritatis et devotionis sapitque spiritualis hic cibus animae coelesti gustu, sicut cibus et potus corporalis affert saporem sensualem; unde ei Ecclesia merito applicat illud propheticum Gen. 49: Pinguis est panis ejus et praebebit delicias regibus. Has tamen delicias animae illi soli sentire solent, qui animo ab omnibus inordinatis affectibus, etiam venialibus vacuo et purgato sollicite ad ejus sumptionem se praeparant ac sanctis meditationibus atque affectibus imbuti ad hanc mensam accedunt. Quare passim impeditur hic effectus per incustodiam cordis, evagationes vanas, affectiones inordinatas, complacentiam in venialibus etc.: etsi enim venialia ejusmodi non tollant, tamen minuunt et impediunt fervorem caritatis.

II. *Praeservat a mortalibus.*

218. Sic conc. Trid. cit. omnesque DD. Sumitur ex illo Jo. 6: Hic est panis de coelo descendens, ut si quis ex ipso manducet, non moriatur, scilicet spiritualiter per peccatum. Praeservat autem Eucharistia a mortalibus peccatis, quatenus Deus vi illius hominem et interius

specialiter protegit ac etiam exterius corroborat per singulare adjutorium, ut vel represso daemone et amotis occasionibus liberet vel ad superandas tentationes tempore opportuno specialia auxilia et gratias actuales tribuat. Ceterum quemadmodum hoc Sacramentum non operatur suum effectum principalem, gratiae sanctificantis augmentum, sine congrua dispositione hominis, sic nec hanc a mortalibus praeservationem praestat sine ejus congrua dispositione, quae in hoc consistit, ut homo bene utatur libero arbitrio et sedulo cooperetur auxiliis divinis et gratiis actualibus a Deo sibi exhibitis. Unde non mirare, in multis hoc Sacramentum frequentantibus non apparere hunc effectum; defectus ex parte ipsorum est, non Sacramenti. Non tamen omnia nobis nunc patent. Olim apparebit autem, a quot et quantis peccatis quisque virtute hujus Sacramenti praeservatus sit.

III. *Venialia delet quoad culpam.*

219. Sic omnes theologi et expresse concilium Trid. cit. dicens: Hoc Sacramentum sumi tanquam antidotum, quo liberamur a culpis quotidianis, idest a peccatis venialibus quoad culpam (nam poenam temporalem debitam Eucharistiam, non ut Sacramentum, sed ut Sacrificium ex opere operato delet). Ratio est: quia hoc Sacramentum est institutum ad nutriendam caritatem et vitam spiritualem, adeoque ut per modum alimenti spiritualis restauret ruinas quotidianarum defectionum cum proportione ad cibum temporalem. Delet autem Eucharistia venialia duobus modis: primo (secundum omnes theologos) mediate, quatenus nimirum confert actualia gratiae auxilia, quibus excitantur actus caritatis, contritionis et similes pii motus, per quos deinde venialia immediate delentur et remittuntur ex opere operantis. Secundo (secundum D. Thomam, Suarez et fere communem DD.) etiam immediate et ex opere operato conferendo remissionem venialium, ad quae amplius in anima non viget affectus vel complacentia actualis, ut ad hunc effectum non alia requiratur dispositio, quam digna sumptio sine actuali effectu alicujus peccati venialis; quamvis alii probabiliter etiam hic requirant aliquam positivam displicentiam vel retractationem saltem virtualem et implicitam, qualisque sine Sacramento hoc non sufficeret ad delenda venialia. Non enim videtur Deus offensas etiam leves remittere, nisi ab eis se homo aliqualiter avertat et eas retractet. Et hinc quamvis per Eucharistiae sumptionem eo modo venialia deleantur, non tamen frustra inducuntur probi fideles, ut ante Communionem studeant per Confessionem se a venialibus emundare: nam suadetur ipsis, quod est securius; Confessio enim ad hoc est magis per se instituta. Deinde illa expurgatio est dignior dispositio adeoque conferens ad uberiorem gratiam in Sacramento Eucharistiae accipiendam. Nam simili ratione quamvis Confessio cum sola attritione deleat tam mortalia quam venialia, tamen non frustra suadetur fidelibus contritio per se, et antecedenter ad absolutionem peccatorum deletiva. Prout etiam Confessio vel saltem dolor venialium est suadendus inungendo, etsi venialia per ipsam extremam Unctionem deleantur. Ceterum iis, qui nimii sunt in venialibus confitendis, confessarii quandoque recte ingerunt, ex aliis quoque mediis,

praesertim ipsa sacra Communione deleri, ut recte monet noster Herincx hic disp. 7. qu. 1. n. 4.

IV. *Unit cum Christo et fidelibus.*

220. Sacramentum Eucharistiae, cum per se institutum sit ad augendum fervorem caritatis per auxilia specialia gratiae actualis, inprimis spiritualiter unit animam Christo. Sicut enim cibus corporalis transmutatur in substantiam aliti, ita cibus coelestis sumentis affectum transformat in ipsum Christum. Sic enim Christum loquentem inducit D. August. 7. Confess. c. 10: Manducabis me, nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me. Quod pulchre declarat S. Bonaventura opusculo de praeparatione ad Missam c. 7. dicens: Haec est differentia inter comestionem corporalem et spiritualem, quia ibi cibus comestus transit in substantiam et nutrimentum comedentis, hic vero comedens incorporatur Christo et transit in amorem et unitatem Spiritus Christi. Similiter hoc Sacramentum, cum sit Sacramentum unitatis fidelium augendo caritatem Dei et proximi, unit fideles non tantum cum Christo capite, sed etiam inter se, ut indicat Trident. sess. 13. cap. 2. et 8. et significant ipsae species panis et vini: namque (ut notavit D. Augustinus tr. 26. in Jo.) aliud in unum ex multis granis conficitur, aliud in unum ex multis acinis confluit, ideoque Apostolus 1. Cor. 10. ait: Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus omnes, qui de uno pane participamus.

221. Denique hic observandum est, sicut et aliorum Sacramentorum, ita et Eucharistiae quatenus Sacramentum est, effectum esse tantum proprium sumentis et nullum aliis communicabilem; secus mox dicemus de effectu Sacrificii. Quando ergo quandoque pii communicant pro aliis vivis vel defunctis non applicant illis Communionem, ut illis valeat ex opere operato; sed solum applicant ipsius Communionis effectum satisfactorium vel impetratorium ex opere operantis, quatenus scilicet ipsa Communio est opus meritorium et satisfactorium, et specialiter, quando Christo realiter praesente solent fideles ferventius et efficacius pro aliis deprecari seu vivis seu defunctis. Ratio autem disparitatis inter Sacramentum Eucharistiae sumptum et Sacrificium oblatum est, quia Sacramentum Eucharistiae operatur suos effectus per modum cibi spiritualis; cibus autem per se solum proficit comedenti; at vero sacrificium offertur per modum cultus publici repraesentantis merita passionis et mortis Christi omnibus communia, ideoque fructus sacrificii ex natura sua est aliis communicabilis. Hactenus de effectibus Sacramenti Eucharistiae. Nunc ad Sacrificii effectus et fructus procedendum.

Sectio II.

De fructibus sacrificii.

Summarium.

222. Sacrificii effectus, valor, fructus quid et
223. Quotuplex?
224. Quid valor et fructus ex opere operato et ex opere operantis?
225. Quid opus operatum et opus operantis?
226—227. Qualiter remittat poenas purgatorii?
228—232. Quid fructus meritorius, satisfactorius et impetratorius?
233—236. Qualiter sacrificium sit satisfactorium seu remissivum poenae peccatis debitae?
237—238. Qualiter et qualium bonorum spiritualium et temporalium sit impetratorium?
239—241. Qualiter sit propitiatorium seu conferens ad remissionem peccatorum mortalium?
242—244. Qualiter sit expiatorium seu deletivum peccatorum venialium?
245. Fructus ex parte participantium quadruplex, generalis, specialis, specialissimus et ministerialis.
246—249. Fructus generalis qualis, cui obveniat, an pro libitu applicari possit et quantus?
250—254. Fructus specialis quibus obveniat et applicari possit?
255. Fructus specialissimus qualis et an aliis applicari possit?
256. Fructus ministerialis quis et quibus obveniat?

§ I. *Quotuplices sint fructus sacrificii?*

I. *Quid sacrificii effectus, valor, fructus?*

Effectus sacrificii dici potest omne id, quod per Sacrificium effi- 222.
citur. Hinc quia sacrificii tres sunt partes substantiales, consecratio, oblatio et sumptio, quae singulae aliquid efficiunt, tres quoque erunt sacrificii effectus: nam ut consecratio est, sacrificii effectus est ipsum Sacramentum Eucharistiae seu Corporis et Sanguinis Christi, de quo c. 3. § 3. Ut oblatio est, sacrificii effectus proprie dicitur fructus ejus, de quo in praesenti agimus. Denique ratione sumptionis seu potius ratione Sacramenti digne sumpti ejus effectus est gratia sanctificans etc., de quibus modo sect. 1. § 1. et 2. Absolute ergo quando quaeritur de effectu sacrificii intelligitur de valore et fructu ejus. Hinc *valor* sacrificii est ejus efficacia, qua Deo oblatum confert bona aliqua et offerenti et iis, pro quibus offertur. *Fructus* sacrificii sunt ipsa illa bona, quae sacrificium oblatum vel potius ratione et intuitu sacrificii oblati motus ipse Deus confert offerenti et iis, pro quibus offertur.

II. *Quae et quot sint divisiones valoris seu fructuum sacrificii.*

Triplex est divisio seu tres sunt divisiones valoris seu fructuum 223.
sacrificii, ex parte causae, ex parte rei, ex parte participantium. I. *Ex parte causae* seu causalitatis duplex est fructus sacrificii ex opere operato

et ex opere operantis. De his mox. II. *Ex parte rei* universim triplex est fructus sacrificii, meritorius, satisfactorius, impetratorius, de quibus mox paulo aliter, quantum est ex opero operato principaliter, quadruplex numeratur, fructus satisfactorius, impetratorius, propitiatorius et expiatorius, de quibus seorsim § 2. III. *Ex parte participantium* triplex quoque communiter assignatur fructus: Generalis, totius Ecclesiae: specialis, eorum, pro quibus offertur Sacrificium et specialissimus, ipsius sacerdotis celebrantis. Attamen recentiores non abs re addunt quartum, ministerialem, eorum, pro quibus offertur sacrificium, loco fructus specialis, per quem intelligunt fructum assistentium vel cooperantium; sed de his distinctius dicam infra § 3.

III. *Quid sit valor et fructus ex opere operato et ex opere operantis?*

224. I. Fructus *ex opere operato* est, quem confert sacrificium ex vi institutionis a Christo factae independenter a sanctitate et meritis offerentis. Qua ex parte sacrificium rite factum a sacerdote malo et quantumvis impio ejusdem valoris et efficaciae est eundemque effectum seu fructum tribuit ex opere operato subjecto capaci, ac sacrificium sacerdotis quantumvis sancti. Fructus *ex opere operantis est,* quem confert sacrificium, quatenus est actio religiosa procedens a ministro gratia et meritis praedito, debita cum dispositione offerente, eoque major, quo majori gratia et merito praeditus majorique cum dispositione et devotione offert. An satis capis tyro? Capio utcumque; at certe non satis intelligo, quidnam sit vel cur dicatur illud opus operatum et opus operantis. Si fusiorem explicationem expectas, vide Suar., Vasquez, Tannerum, Dicastillum, allegatos a Gobat Alph. Sacrif. n. 146. ex quo compendio sic accipe.

225. II. *Opus operatum* dicitur aliqua actio (Sacramentum, Sacrificium etc.) considerata secundum se et sine respectu ad dispositionem, meritum, dignitatem vel sanctitatem hominis eam exercentis vel recipientis, atque adeo non ut modo facienda vel fienda ab hoc tali vel tali homine, sed jam pridem quasi facta, idest instituta a Christo atque ex ipsa institutione Christi efficax et operatoria facta ad aliquem effectum causandum, utpote gratiam conferendam, peccatum vel poenam remittendam. Et jam capere debes, quare dicatur opus operatum seu actio operata: quia enim Christus instituit illas actiones, ut efficaces sint ad hujusmodi effectus, apte dicuntur illae actiones a Christo factae vel operatae, et, quod idem est, opus operatum. Ac proinde effectus seu fructus, qui provenit ex tali actione secundum se considerata praecise, ut a Christo facta vel instituta, sine respectu ad dispositionem vel meritum hominis operantis illam, dicitur effectus seu fructus ex opere operato. Opus operantis dicitur eadem actio, considerata prout hic et nunc fit et exercetur ab homine hoc in tali vel tali dispositione, devotione, fervore, virtute et sanctitate operante; ideoque fructus, quem causat actio vi talis dispositionis, fervoris, probitatis ac meriti hominis operantis, exercentis vel recipientis illam congruentissime dicitur fructus seu effectus ex opere operantis. Jam applica ad propositum.

III. Sacrificium (quod etiam est actio sacerdotis celebrantis ac 226.
consecrantis) habet valorem et vim remittendi poenas purgatorii in toto vel in parte ex ipsa institutione Christi, qui nimirum instituit et decrevit, ut quando offertur sacrificium pro una anima in purgatorio, remittatur ei aliquanta poena, certa aliqua mensura ab eodem taxata, v. g. ponamus octo dierum; quem fructum eadem mensura Sacrificium rite oblatum semper causat et confert, quicumque sit sacrificans, etiam pessimus, adeoque nullius apud Deum meriti, quia causat ut opus factum et institutum a Christo, idest ex opere operato. Jam vero saepissime per sacrificium remittitur longe plus poenae, quia nimirum Deus ratione sacrificii tali condonat non tantum octo, sed duodecim vel etiam plures dies, attendendo ad sacrificantis (immo etiam aliorum offerentium) dignitatem, meritum, devotionem, fervorem aliamve virtutem tunc exercitam, v. g. magno frigore patienter tolerato aut si podagricus magno dolore stare debeat etc. Ecce hi alii quatuor vel plures dies erunt fructus sacrificii ex opere operantis. Atque similiter discurre de aliis sacrificii fructibus infra consequenter enumerandis, ut satisfactorio, impetratorio etc.

IV. Res clarior est in Sacramentis v. g. ipsa nostra ss. Eucharistia. 227.
Quisque recipit Sacramentum Eucharistiae citra obicem peccati mortalis, etiamsi tepidissime se habeat et eo usque modo, quo reciperet infans vel amens, obtinet tamen aliquem gradum gratiae sacramentalis a Christo instituente taxatum ipsi cognitum v. g. ponamus ut duo: quia nimirum Christus statuit, illam saltem mensuram gratiae concedere non indigne manducantibus carnem suam. Et hunc effectum dicitur Eucharistia causare et conferre ex opere operato. Jam vero ut accedis cum exacta praeparatione et devotione, magno fervore, ardentibus desideriis, actibus et effectibus amoris, fidei, spei, reverentiae etc., propter hanc tuam bonam dispositionem, dignitatem, meritum accipis aliquid plus gratiae, ampliorem gratiam v. g. ut quatuor vel amplius; illud plus, hanc ampliorem gratiam, duos vel plures gradus gratiae dicitur Eucharistia causare et conferre ex opere operantis. Eademque ratione discurre de aliis Sacramentis, immo etiam Sacramentalibus, ut effortmatione crucis, usu aquae benedictae aliarumque rerum ab Ecclesia benedictarum, quae ex institutione Ecclesiae, dilectae sponsae Christi, in capaci semper aliquem effectum bonum spiritualem ex opere operato, at pro meliori dispositione majorem et majorem causant ex opere operantis.

IV. *Quid fructus meritorius, satisfactorius, impetratorius?*

I. Fructus *meritorius* est, quo celebrans vel Missae assistens 228.
debite, in statu gratiae, meretur augmentum gratiae sanctificantis in praesenti et gloriae in futuro. Fructus *satisfactorius* dicitur, quo celebrans vel Missae assistens satisfacit pro poenis temporalibus debitis pro peccatis jam remissis, alioquin in hac vel altera vita luendis. Fructus *impetratorius* dicitur, quo celebrans vel Missae assistens debite, impetrat a Deo beneficia spiritualia vel temporalia, de quibus infra latius. Hunc triplicem fructum habet quodlibet opus bonum in gratia factum.

229. II. Ex dictis fructibus fructus meritorius totus essentialiter est ex opere operantis et non ex opere operato sacrificii ipsius immediate, secundum communem DD. Alioquin quoad hoc Sacrificium non differret a Sacramento, quo solo ex opere operato confertur gratia sanctificans, sicut fit in sumptione ss. Eucharistiae. Unde vides, digne celebrantem duplicem percipere gratiam sanctificantem, unam ex opere operantis, quatenus digne sacrificat, alteram ex opere operato, quatenus digne communicat. Idemque dic de digne assistente Sacro et simul communicante.

230. III. At vero fructus satisfactorius et impetratorius in sacrificio principaliter est ex opere operato, quia per se institutum est ad satisfactionem pro peccatis et impetranda bona salutaria animae et corporis, ut mox dicetur; et uterque est etiam ex opere operantis in digne offerente sacrificium, sicut est aequaliter in omni opere bono ac meritorio. Et hinc ulterius

231. IV. Utrumque hunc fructum, satisfactorium et impetratorium, ex opere operato et opere operantis, sacerdos vel (alius offerens, immo quilibet opus meritorium exercens) potest applicare et donare alteri; at vero fructum illum meritorium, cum sit essentialiter ex opere operantis et soli operanti proprius alteri applicare vel donare minime potest: quia nemo nisi Christus alteri gratiam sanctificantem mereri potest; ergo neque applicare opus suum, quatenus gratiae et gloriae meritorium est. Relicto ergo, attamen semper supposito opere operantis, deinceps per se solum de valore et fructibus sacrificii ex opere operato sermo nobis erit.

232. § II. *Qualis et quotuplex sit fructus sacrificii ex opere operato?* Sacrificium ex opere operato *est immediate satisfactorium et impetratorium ac mediate propitiatorium, et expiatorium.* Quadruplex proinde est valor et fructus sacrificii, immediatus duplex, satisfactorius et impetratorius et duplex mediatus (mediantibus, scilicet impetratis per sacrificium gratiis actualibus, auxiliis et piis motibus) propitiatorius et expiatorius. Communis DD. ut patebit.

I. *Satisfactorium immediate.*

233. I. Sacrificium Missae ex sua institutione habet valorem et vim satisfactivam ad remittendam ex opere operato aliquam poenam temporalem debitam pro peccatis mortalibus et venialibus jam remissis fidelium vivorum et defunctorum. Ita omnes orthodoxi. Et perspicue concilium Trid. sess. 22. c. 2. dicens: Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, poenis et satisfactionibus et aliis necessitatibus, sed et pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, rite juxta Apostolorum traditionem offertur. Ratio est: quia sacrificium crucis offerebatur potissimum in satisfactionem pro poena peccatis nostris debita; atqui per sacrificium Missae applicatur nobis fructus sacrificii crucis; ergo sacrificium Missae primario est satisfactorium et quidem

234. II. Immediate remittit sacrificium poenam peccatis debitam, nimirum per modum solutionis jam pro nobis factae in cruce et nobis per sacrificium applicatae (Tridentinum ibidem), in subjecto tamen capaci,

nimirum constituto in gratia et affectu ad peccata non retinente; neque in eo nulla alia dispositio praevia requiritur, ut patet in defunctis, qui suis actibus minime possunt satisfacere pro peccatis; quare suis poenis dicuntur communiter satispati tantum, non satisfacere. Et significat etiam Tridentinum sess. 25. in decreto de purgatorio definiens: Animas ibi detentas suffragiis fidelium, potissimum autem acceptabili altaris sacrificio juvari. Certum est autem, juvari fidelium suffragiis immediate per modum solutionis; ergo multo magis sic immediate juvari debent per sacrificium Missae. Atque ita docent et concilium intelligunt DD. communissime, ut merito afferat Tannerus, id absque peccato negari non posse.

III. Sacrificium Missae remittit poenam peccatis debitam ex opere **235.** operato, lege infallibili adeo ut fructus hic satisfactorius de lege ordinaria sit infallibilis; idque non tantum respectu vivorum capacium, in quo omnes Doctores consentiunt, sed etiam respectu defunctorum, secundum communem theologorum (contra Sotum et Canum, putantes defunctis solum prodesse sacrificium in quantum et prout Deo placuerit acceptare). Ratio est: quia hic effectus est ex institutione divina atque infallibili; atqui sacrificium hoc aeque et indiscriminatim institutum est pro vivis et defunctis nec est ratio, cur potius illis, quam istis infallibiliter prosit. Ais: Ergone si faciam Sacrum vel fieri curem in satisfactionem pro peccatis meis, non debeo esse sollicitus de implendis poenitentiis, lucrandis indulgentiis aliisque operibus satisfactoriis et poenitentialibus. Insulsa consequentia a nullo theologo vel bono christiano admittenda. Nam

IV. Non quovis sacrificio satisfactorio tota quanta poena peccatis **236.** debita remittitur, alioquin frustra pro eodem defuncto v. g. legerentur plura sacra, sed remittitur tantum certa pars aliqua poenae juxta determinationem Christi ac dispositionem offerentium et participantium. Quare post habitum hunc effectum satisfactorium, remanens poena quoad partem saltem remitti potest eodem sacrificio quatenus impetratorium est seu per modum impetrationis, si ita applicetur ab offerente. Atque ita semper applicari debet in Missis defunctorum, ut suo loco videbimus; animae enim defunctorum non sunt capaces alterius impetrationis seu beneficii impetrandi, quam remissionis poenarum ad suam liberationem accelerandam.

II. *Et impretatorium immediate.*

I. Sacrificium Missae est etiam impetratorium beneficiorum ac **237.** bonorum spiritualium ac temporalium ad salutem conducentium. Omnes. Constat ex supra allegato concil. Trid. definiente, sacrificium Missae rite offerri non tantum pro peccatis et poenis, sed etiam *pro aliis necessitatibus* fidelium. Ratio est: quia similia beneficia impetrari possunt per orationem; atqui praestantissimum orationis genus est sacrificium, quippe habens suam efficaciam ex meritis Christi, qui simul est principalis offerens et res oblata. Christus autem meruit nobis solum bona salutaria, necessaria vel conducentia ad salutem. Valet ergo sacrificium ad impetranda bona non tantum spiritualia, ut singulariter gratias

actuales excitantes et adjuvantes ad conversionem, ad gratiam et gloriam consequendam, auxilia specialia ad resistendum tentationibus, ad virtutes v. g. castitatem, humilitatem etc. impetrandas, vitia exstirpanda etc., sed etiam secundario ad impetranda bona temporalia spiritualibus subservientia, ad salutem conducentia v. g. sanitatem corporis, aeris clementiam, frugum proventum; ad avertendum mala opposita, ut infirmitatem, sterilitatem, famem, bella, pestem etc., ut patet quotidiano usu Ecclesiae, quae semper consuevit offerre hoc sacrificium pro bonis tam spiritualibus quam corporalibus seu temporalibus consequendis et malis oppositis avertendis. Effectus probant experientiae innumerae et prope quotidianae, testesque innumeri antiqui et locupletissimi sunt D. Augustinus lib. 12. de Div. cap. 8. referens liberatos fuisse servos et animalia ab infestatione daemonum oblatione sacrificii et D. Gregorius l. 4. dial. cap. 57. fuisse cujusdam captivi vincula soluta, quoties curante ejus conjuge oblatae sunt Hostiae pro salute ipsius. Idem ibid. fuisse Baracam in naufragio morti ereptum eo die, quo pro eo presbyter hostiam sacrae oblationis immolavit.

238. II. Sacrificium est impetratorium ejusmodi beneficiorum ac bonorum spiritualium ac temporalium ex opere operato *immediate*, eo sensu, quo sacrificium ex se vi institutionis suae atque ex dignitate offerentis principalis ac Hostiae, nimirum Christi est idoneum, sufficiens et efficax ad flectendam divinam bonitatem, ut beneficia postulata concedat, etiam independenter a dignitate vel indignitate ministri offerentis. Quare cavenda est hic aequivocatio: non enim dicimus, sacrificium ex opere operato immediate causare ista beneficia ac bona v. g. sanitatem corporis, sed ex opere operato immediate impetrare illa, hoc est vi ipsius actionis a Christo institutae nullo alio mediante moveri Deum ad conferenda bona illa, juxta conditionem et capacitatem suscipientis. Unde nec est ex opere operato impetratorium cujuscumque boni postulati seu spiritualis seu temporalis, praecipue determinate, ut experientia docet: quia Christus suam institutionem subordinavit dispositioni divinae providentiae. Nec habemus de ejusmodi impetratione promissionem absolutam Dei, sed tantum conditionatam, si nobis, quod recte petimus, secundum divinae providentiae ordinationem dari expediat. Verumtamen quamvis non semper obtineatur id, quod petitur, semper tamen obtinetur aliquid vel idem alio tempore oportuno vel aliud quid et prout Deo melius visum fuerit, ut notant PP. et DD. communiter. Denique etsi fructus iste impetratorius principaliter sit ex opere operato, ut dictum est, ad eum promovendum plurimum conducere dignitatem, devotionem ac sanctitatem ministri offerentis ex opere operantis. Etsi enim dignitas principalis offerentis ac Hostiae Christi sit sufficientissima ad quidvis impetrandum, efficacia tamen etiam proportionatur devotioni ac meritis ministri ac offerentium. Quemadmodum etiam in humanis, etsi gratus sit principalis, qui per legatum petit gratumque munus, quod offert, facilius tamen et melius impetrat, quando legatus ejus nomine postulans similiter gratus et acceptus est. Unde Missa sacerdotis boni, etsi ex se et opere operato non plus valeat, quam mali, tamen ex hoc multo plus prodest Ecclesiae et fidelibus, pro quibus offertur.

III. *Propitiatorium mediate.*

I. Sacrificium Missae vere est propitiatorium, causans aliquo modo 239.
ac conferens ad remissionem peccatorum mortalium, justificationem peccatoris ac primam gratiam obtinendam ex opere operato, at non immediate est remissivum peccatorum mortalium (sicut Sacramenta Baptismi et Poenitentiae) juxta communissimam theologorum, teste Laym. l. 5. tr. 5. c. 1. n. 4. contra aliquos apud Dicastillum. Ratio est: quia virtus haec propria Sacramentorum est, ut in actuali applicatione hominem sanctificent gratiam conferendo vel augendo. Deinde si sacrificium ex opere operato immediate deleret mortalia et conferret primam gratiam, sequerentur plura inconvenientia: 1. Sacramentum Poenitentiae non esset nobis simpliciter necessarium necessitate medii ad remissionem peccatorum post Baptismum commissorum. 2. Sufficeret sola attritio cum sacrificio, cum tamen illa extra Sacramentum non possit perducere ad justificationem peccatoris, ut docet conc. Tridentinum sess. 4. c. 4. 3. Alioquin attritus, pro quo celebratur Missa, etiam dormiens vel absens ac ipse sacerdos per consecrationem justificaretur, contra omnium intellectum. 4. Sacrificium denique non differet a Sacramento quoad hoc, nisi tantum secundum aliquid amplius.

II Sacrificium ergo est propitiatorium mediate tantum, mediante 240.
impetratione, quatenus nimirum per sacrificium oblatum impetrantur a Deo auxilia sufficientia et saepe etiam efficacia et gratiae actuales praevenientes, excitantes et adjuvantes pro aliquo motu ad conversionem, poenitentiam, vitae emendationem, ut sic proprio actu, extra vel intra Sacramentum consequatur remissionem peccatorum et primam gratiam. Quam doctrinam perspicue indicat conc. Trid. sess. 22. c. 2. dicens: Docet s. synodus, sacrificium illud vere propitiatorium esse per ipsumque fieri, ut . . . ad Deum accedamus, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit. (Jam vides concilium loqui de remissione peccatorum mediata, mediante scilicet gratia actuali, auxilio et dono poenitentiae, intuitu hujus sacrificii a Deo impetratis et concessis) et rationem dat: Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cujus quidem oblationis cruentae fructus per hanc uberrime percipiuntur. Hactenus concilium. Certum autem est, Christum eo sacrificio cruento meruisse nobis remissionem peccatorum, gratiam et gloriam; ergo eadem per modum impetrationis consequimur per hoc sacrificium incruentum.

At numquid effectus ille immediatus impetrationis auxiliorum et 241.
gratiae praevenientis et excitantis peccatores ad poenitentiam (sicut et justi ad majorem profectum) est infallibilis? Negat quidem Suarez, sed affirmat Coninch. apud Laym. cit. cap. 1. n. 7: quia Christus huic Sacramento absolute, et simpliciter tribuit virtutem remissionis peccatorum, quod signum est, eam habere ex Christi institutione adeoque infallibiliter; quamvis autem effectus hic sit infallibilis ac gratiae illae ac auxilia impetrata per sacrificium semper sint sufficientia ad poeni-

tentiam et sic mediate ad remissionem peccatorum consequendam, certe tamen non semper sunt efficacia et respectu omnium, ob defectum cooperationis. Quare non est mirum nec dictis officit, quod multi, qui saepe et quotidie Missam audiunt, immo ipsi celebrant aut pro se offerri faciunt, nihilominus bibant velut aquam iniquitatem.

IV. *Expiatorium etiam mediate tantum.*

242. I. Sacrificium Missae etiam expiatorium est ac deletivum peccatorum venialium quoad culpam ex opere operato quidem, sed etiam non immediate, sed mediate tantum et per modum impetrationis, mediante scilicet pio per gratias actuales et auxilia divina virtute impetrata excitato motu in offerente vel audiente Missam aut in eo, pro quo offertur, quemadmodum fit in aliis sacramentalibus, ut aspersione aquae benedictae etc. Ita contra Canum, Henriquez, Cordubam, Petrum Navarrum etc. communis sententia DD. D. Thomas, Suarez, Coninch., Azorius aliosque citans Laym. cit. n. 6. Ratio est: quia universim loquendo valde conveniens est, quod peccata venialia (cum sint quaedam animae maculae libero arbitrio contractae), nunquam tollantur sine pia animae actione peccatis venialibus aliquo modo repugnante, quam etiam gratiae infusio comitetur. Nam licet remissio poenae fieri possit per solam condonationem extrinsecam, ut nimirum debitor non sit amplius debitor, at vero remissio culpae etiam venialis, ut scilicet offendens non sit amplius offendens, videtur non posse fieri sine aliquo proprio actu offendentis, quo is offensam aliquo modo expresse vel virtualiter retractet, revocet et velut infectam velit sicque Deum offensum conciliet; quos pios actus et motus venialium deletivos (sicut et mortalium supra) impetrat et excitat sacrificium oblatum in offerente, audiente ac eo, pro quo offertur eo modo, quo alia sacramentalia, sed eo efficacius, quo his praestantius est sacrificium. Attamen recte advertunt Suarez aliique apud Laym. cit. n. 6, si curasti fieri sacrum pro remissione peccatorum tuorum venialium et dispositus sis, hoc ipso tibi certo remitti omnia venialia, ad quae non habes affectum vigentem, saltem per dictum modum impetrationis: jam enim habes voluntatem repugnantem venialibus culpis, quas per sacrificium remitti et aboleri cupis, et oratio per Christum Deo Patri oblata et praesentata efficacissima est ad impetrandum in hoc Sacrificio specialiter utili ad remittendas culpas quotidianas, ut dixit concil. Trid. supra cit.

243. II. Hinc patet, sacrificium Missae ex opere operato immediate non solum non delere ullum peccatum mortale vel veniale quoad culpam neque conferre primam gratiam sanctificantem, sed neque in justis augere gratiam sanctificantem: conferendo scilicet immediate tantum per modum impetrationis, mediantibus scilicet gratiis et auxiliis actualibus per sacrificium a Deo impetratis, quae sicut peccatorem excitant, movent ad conversionem, poenitentiam, contritionem et sic peccatorum remissionem ac primam gratiam consequendam, ita et justum movent ad pios motus et actus meritorios, quibus gratiam auget et venialia delet. Nam de immediata talis sacrificii efficacia nihil nobis constat ex doctrina revelata vel aliunde, sed oppositum potius, cum nemo recipiat aug-

mentum gratiae sanctificantis absque proprio merito vel susceptione Sacramenti; atque proprium Sacramentorum est, ut in actuali applicatione homini gratiam conferant vel augeant, ut jam supra dixi. Deinde sequeretur, justum divitem, pro quo multa sacra celebrantur, etsi nihil de sua salute cogitet aut dormiat, nihilominus continuo eo magis sanctificari, quo plura pro eo sacra leguntur.

Ex dictis nota incidenter, universalem et adaequatam esse divi- **244.** sionem communem sacrificii Missae penes fines in latreuticum, eucharisticum, satisfactorium et impetratorium: quia sub impetratorio comprehenditur etiam propitiatorium et expiatorium, cum sacrificium non alio modo sit propitiatorium et expiatorium, quam mediante impetratione gratiarum et auxiliorum, ut dictum est. Adeoque divisio illa sacrificii penes fines continet sub se divisionem nostram quoad solos effectus, scilicet propitiatorium, prout delet mortalia, expiatorium, prout delet venialia quoad culpam, satisfactorium, ut delet poenam pro mortalibus et venialibus remissis debitam, impetratorium, quatenus impetrat beneficia.

§ III. *Quotuplex est fructus sacrificii ex parte participantium?* Triplex **245.** communiter assignatur fructus sacrificii: *Generalis* totius Ecclesiae, *specialis* illius, pro quo offertur, *Specialissimus* ipsius sacerdotis offerentis. Scotus paulo aliter: Fructum generalem itidem vocat totius Ecclesiae, specialem offerentis et medium illius, pro quo offertur. Sed adhuc distinctius recentiores cum Suarez quadruplicem distinguunt sacrificii fructum: Generalem Ecclesiae, specialem assistentium Sacro et cooperantium ad illud; specialissimum ipsius sacerdotis offerentis, et ministerialem illius vel illorum, pro quo vel quibus offert, eique applicat sacerdos celebrans. Ratio hujusmodi divisionum est: quia sicut quodlibet sacrificium, ita et sacrificium Missae debet prodesse et ipsi offerenti et iis, pro quibus offertur; atqui 1. sacerdos ut minister Christi et in persona Christi est immediatus offerens adeoque fructum aliquem participat, qui dicitur specialissimus. 2. Sacerdos non est minister privatus suo tantum nomine in persona Christi offerens; sed est minister publicus Ecclesiae; semper enim celebrat et offert in nomine et velut in persona totius Ecclesiae et sic fructum confert et participat toti Ecclesiae, qui dicitur fructus *generalis*. Ulterius 3. quia una cum sacerdote non solum tota Ecclesia generaliter, sed particulariter et personaliter etiam alii secundario coofferunt, nimirum assistentes Sacro vel cooperantes ad illud, etiam hi debent participare suum fructum, quem nos vocamus *specialem*. 4. Denique sacerdos ut minister Christi offert pro aliis vivis vel defunctis in specie, et illis vel maxime confert aliquem fructum specialem sacrificii, quem nos apte vocamus fructum *ministerialem*, quia a solo sacerdote conferri potest; alii communiter eundem vocant fructum *specialem*, quia certis et determinatis in specie confertur; Scotus eundem vocat fructum *medium*, quia inter generalem totius Ecclesiae et specialissimum sacerdotis et particulariter offerentium velut medius est. Tametsi autem hi fructus conferantur hoc ipso ordine ordinato hac ratione, utpote 1. specialissimus sacerdoti offerenti, 2. generalis et specialis Ecclesiae, aliis cooffierentibus et sacrificio cooperantibus, 3. tandem ministerialis iis, pro quibus offertur sacrificium, tamen explico

et declaro illos ordine sequenti, praenotato, quod hi fructus in specie a recentioribus etiam communiter vocentur portiones.

I. *Fructus seu portio generalis.*

246. I. Non satis constat, qualis sit iste sacrificii fructus generalis totius Ecclesiae. Varii existimant, esse fructum ex opere operato tam satisfactorium quam impetratorium toti Ecclesiae et omnibus omnino fidelibus capacibus, vivis et defunctis applicatum, adeo ut per singula sacrificia omnibus christianis non excommunicatis nec peccato mortali obnoxiis certo et infallibiliter ex opere operato remittatur aliquid de poena temporali peccatis debita in purgatorio luenda, sicut et ipsis defunctis singulis ibi existentibus. Ita recentiores plerique, Vasquez, alii cum Tannero hic disp. 5. q. 8. Ratio est: quia sine dubio Christus sic potuit instituere hoc sacrificium et de facto sic instituisse consonum et rationi est et majestati tanti sacrificii ac hostiae infiniti valoris.

247. II. Certum videtur, eum fructum tam satisfactorium quam impetratorium obvenire iis, quo quibus Ecclesia in Missa specialiter orat, utpote Pont. Episc. Imper. Regib. etc. Item circumstantibus omnibus cum sacerdote simul offerentibus atque ad sacrificium cooperantibus, (ubi vides fructum illum a nobis dictum *specialem* et mox seorsim considerandum ab aliis apte comprehendi sub fructu generali Ecclesiae). De cetero plures censent, fructum illum generalem impetratorium esse quidem respectu omnium fidelium vivorum, praesertim quoad bona illa communia spiritualia et temporalia, quae pro fidelibus in Missa petuntur; at vero fructum generalem satisfactorium obvenire iis modo nominatis, pro quibus Ecclesia in Missa specialiter orat aut etiam sacerdos: nam quod omnibus et singulis fidelibus ex singulis sacrificiis obveniat aliquis fructus etiam satisfactorius Missae ex opere operato, videtur minus esse credibile: ex tot enim millibus sacrificiorum quotidie oblatorum quam immensae poenae remissionem quilibet justus vivus et defunctus obtineret? Et quid si sacerdos totum hunc fructum generalem (etsi illicite, attamen valide) applicaret uni soli vel sibi ipsi? Tandem quamvis nobis certo non constet, qualis et quorum sit iste fructus, certum tamen est esse maximi momenti. Nam

248. III. Hunc fructum generalem totius Ecclesiae non potest sacerdos aliter applicare, immutare aut pro libitu disponere, suspendere, uni vel aliquibus tantum applicare, aliquem vel aliquos ab eo excludere saltem licite secundum communem DD. et secundum multos neque valide. Ratio est: quia fructus ille generalis provenit non ex intentione privata ministri, sed ex intentione communi totius Ecclesiae; sacerdos enim semper tenetur sacrificium offerre prout Christus instituit et Ecclesia intendit, nimirum tanquam minister publicus Christi et Ecclesiae totius; atqui Christus instituit et Ecclesia semper intendit, sacrificium offerre pro tota Ecclesia seu omnibus fidelibus, sic ut fructu generali omnibus prosit membris vivis et defunctis, prout significant omnes orationes in Missa praesertim in Canone recitatae et clare docet conc. Trid. sess. 22. c. 6. declarans: Missas privatas vere communes censeri debere, quia

a publico Ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad Christi corpus pertinent, celebrantur. Haec concilium; quare sacerdos vere et debite celebrare intendens, fructum illum generalem Ecclesiae non potest saltem licite suspendere, limitare, aliter applicare in toto vel in parte. Et proinde sacerdos ab hoc generali Ecclesiae fructu aliquem positive excludens (prout inimicum suum exclusisse impius quidam sacerdos refertur apud Tamb. opusc. de sacrif. l. 2. c. 2. § 13.) peccaret gravissime et dupliciter 1. contra obedientiam et instructionem Ecclesiae, cujus in offerendo minister est sacerdos, ut dictum est, 2. contra caritatem, dum utique aliquo odio vel inimicitia gravi stimulatus proximum tentat excludere ab eo et suffragiis communibus Ecclesiae. Ceterum quia sacerdos principaliter ut minister Christi ejusque auctoritate habet potestatem applicandi fructum sacrificii, si totum fructum sacrificii sui, etiam generalem Ecclesiae debitum, vellet alicui uni applicare vel aliter disponere, quantumvis illicite, valide tamen facturum, post alios docet etiam noster Herincx hic disp. 8. q. 7. n. 78. et ipse Gob. hic casu V. n. 130.

IV. Fructus generalis Ecclesiae satisfactorius et impetratorius **249.** est infinitus extensive et syncategorematice, quatenus quantumvis aucto numero fidelium respectu singulorum tamen non minuitur, sed potius augetur, uti mox dicetur sect. sequenti. Et quamvis intrinsece finitus et limitatus sit, cum sacrificium, quatenus nomine Ecclesiae offertur finitam habeat vim satisfaciendi, tamen eo majorem habet vim eoque major erit fructus, quo sanctior est Ecclesia sive quo plures in eo justi Deoque gratiores existunt. Communis et certa apud Laym. cit. c. 1. n. 11, quemadmodum etiam legatus alicujus communitatis apud regem tanto facilius et majora impetrat, quanto ea regi gratior est.

II. *Fructus seu portio specialis.*

Competit specialiter concurrentibus ad sacrificium infra enumerandis **250.** ac iis, pro quibus in Missa in Memento specialiter orat sacerdos celebrans: cum enim ii concurrentes, ad Sacrificium cooperantes, assistentes etc. quid unum cum sacerdote constituant ac velut simul coofferant, etiam ipsos aliquem fructum ex opere operato tam satisfactorium quam impetratorium participare debere, omnino rationi, reverentiae, devotioni ac dignitati tanti sacrificii consentaneum est. Et mirum esset, si participarent de fructu *generali* omnes fideles, etiam de hoc Sacrificio nihil cogitantes, et non aliquem fructum *specialem* specialiter ad hoc sacrificium concurrentes. Ita communis DD. quamquam plerique hunc fructum et portionem specialem sub fructu et portione generali comprehendant. Insuper hic aliqua specialia addenda sunt.

I. Fructus hic specialis (quemadmodum et generalis), est infinitus **251.** extensive, ut non minuatur, sed aeque participetur a singulis Missae assistentibus vel cooperantibus, sive pauci sive plures et quantumvis multi Missae assistant, quin potius intensive tanto augeatur, quanto plures, meliores, digniores ad Missam concurrunt. Insuper quanto immediatius, melius et efficacius quis concurrit ad sacrificium, tanto

plus participat de hac portione speciali fructus: plus enim fructus sacrificii redundat in illum, qui calicem v. g. donavit, quam qui velum calicis; qui sacro ministrat solemniter vel privatim, quam qui solum audit; qui praesens interest et devotus assistit, quam qui absens vota sua cum offerente conjungit etc. intellige semper ceteris paribus quoad dispositionem etc. Insuper aliquid singulare de audiente Missam addam n. IV.

252. II. Hi omnes concurrentes seu offerentes secundarii participant suum fructum specialem ex opere operato, etsi sacerdos nihil de illis cogitet nec eis conferre intendat expresse: quia semper offert in nomine totius Ecclesiae et assistentium seu cooperantium, et solum ad fructum ministerialem, variabilem, pro libito applicandum, non item ad generalem specialem vel specialissimum requiritur intentio expressa sacerdotis, ut inferius iterum notabo. Addit Suarez, Gobat cit. n. 110, eos participare hunc fructum, etiamsi sacerdos eos positive exclusos velit. Verum hic idem dicendum videtur, quod supra de fructu seu portione generali Ecclesiae: si enim ab illo generali, certe etiam ab hoc speciali fructu, valide excludere poterit, etsi multo minus licite.

253. III. Hi offerentes secundarii, v. g. audientes Missam, possunt hunc fructum suum specialem tam satisfactorium quam impetratorium ex opere operato applicare et donare aliis, quemadmodum alias suas satisfactiones, orationes ac bona opera sua. Ita cum aliis Coninch. apud Gob. cit. casu 4. n. 110. et insigni inventu ex Aenea Silvio confirmat Fernandez exam. theol. de sacrificio c. 5. § 2. q. 4. et significat ipsa Ecclesia in canone dicens: Qui tibi offerunt pro se suisque omnibus. Hinc vides, satis erudite loqui simplices homines, quando dicunt, se velle audire Missam pro alio: quia intelligunt, se velle ei donare portionem suam specialem. At non aeque perite dicunt, se velle communicare pro alio, quantum est ex opere operato: quia sacrificium bene, non autem Communio potest ex opere operato prodesse aliis, juxta dicta; solum ergo volunt alteri communicare fructum suae Communionis ex opere operantis, sicut alterius boni operis, orationis, jejunii, disciplinae etc.

254. IV. Denique addit Lugo de Eucharist. disp. 19. n. 235, te plus obtinere per modum impetrationis, etsi non satisfactionis, si devote adsis Sacro, illud cum sacerdote pro te offerendo, quam si cures pro te absente Sacrum fieri. Hinc Tamb. supra cit. l. 2. c. 2. § 14. cuidam pauperi viduae sollicitae de sacrificio pro juvanda anima defuncti sui mariti, respondit, posse fieri, ut multis Sacris devote auditis et Deo oblatis pro anima defuncti, ea citius liberetur a poenis purgatorii, quam si una tantum vel altera Missa pro ipso celebretur: quandoquidem fieri potest, ut tot Sacris devote auditis per modum impetrationis Deus moveatur ad liberalem condonationem poenae totius, quae tota non remitteretur uno tantum vel altero Sacro per effectum satisfactionis, qui utique limitatus est nec ad quantamcumque poenam remittendam se extendit. Omnino probabilis et salutaris doctrina pro solatio pauperum et stimulo aliorum, ut Sacris pro se vel defunctis suis fieri curatis etiam ipsi devote assistant vel alios interesse faciant.

III. *Fructus specialissimus, portio specialissima.*

Est ille fructus Sacrificii, qui omnium primo confertur ipsi sacer- **255.**
doti sacrificanti, satisfactorius et impetratorius ex opere operato. Nam si aliis improprie tantum et accessorie cum sacerdote sacrificantibus et offerentibus respondet suus fructus et portio specialis, quidni et ipsi sacerdoti in propria persona et proprie sacrificanti suus fructus, merito dicendus specialissimus? Et quidni 1. etiam major ipsi, quam aliis, etiam curantibus pro se celebrari? 2. Sine dubio etiam major et major juxta dispositionem et capacitatem suam. 3. Idque semper, etiamsi ipse de hoc fructu non cogitet aut expresse sibi acquirere intendat; atque etiam quando accepto stipendio pro aliis celebrat, juxta communem DD. et certam dicit Gavantus p. 2. tit. 8. n. 3. 4. At numquid hunc fructum satisfactorium specialissimum sacerdos poterit aliis applicare vel donare? Posse aeque ac satisfactorium et impetratorium aliorum bonorum suorum, cum in hoc nulla appareat repugnantia, non improbabiliter affirmant Filliucius, Molfesius, Naldus, alii apud Ascan., Tambur. de jure abbatum t. 2. disp. 5. q. 9. Et quidem Filliuc. tr. 15. c. 6. n. 151. taxat tres tales portiones specialissimas aequivalere uni portioni ministeriali, ut proinde sacerdos tribus Missis aliunde debitis lectis possit simul satisfacere pro aliquo quarto Sacro alteri alicui debito, applicando ei illorum trium Sacrorum tres suas portiones specialissimas (de quo amplius c. 6. cum de stipendio). Contra vero non posse applicare aliis, sicut nec posse effectum Sacramentorum perceptorum aut satisfactionem sacramentalem, probabilius docent Suarez disp. 79. sect. 9, Lugo disp. 21. sect. 2, Thomas, Tamburinus opusculo de sacrificio l. 3. c. 1. § 3. n. 71, negans priorem sententiam esse probabilem. Et sine dubio falsa est, si intelligatur de applicatione facta ad satisfaciendum obligationi justitiae, de quo infra. Res ergo tota est incerta, si sapis, sacerdos, semper retine tibi ipsi.

IV. *Fructus seu portio ministerialis.*

Alii specialem, Scotus medium vocat, est ille fructus, quem sacerdos **256.**
sacrificans ut minister Christi applicat vique hujus applicationis ipsum sacrificium oblatum ex opere operato confert iis, pro quibus sacrificium offertur seu quibus a sacerdote applicatur. Ratio initio n. 245. indicata fuit, estque hic fructus 1. ex opere operato tam satisfactorius pro poenis debitis quam impetratorius bonorum ac beneficiorum spiritualium ac temporalium, pro quibus impetrandis sacrificium offertur. 2. Quantus sit uterque, mox audies sect. seq. 3. Est simpliciter in potestate celebrantis, ut pro libito possit eum vel alii applicare vel sibi ipsi, si voluerit et pro aliis non celebraverit. 4. Atque ut hic fructus aliis prosit, omnino necessaria est propria applicatio sacerdotis celebrantis adeo ut ab hoc fructu conferendo non possit impediri neque a Superiore neque ab Ecclesia: quia illum non ut minister superioris vel Ecclesiae, sed ut minister Christi applicat. Solus enim sacerdos celebrans sustinet personam Christi, in cujus persona, sicut ipsum Sacrificium pro nobis offertur, ita etiam ejus fructus nobis applicatur. Et solus sacerdos

minister publicus ad hoc mysterium dispensandum constitutus, qui in ipsa ordinatione accepit potestatem *offerendi sacrificium pro vivis et defunctis*, et consequenter etiam applicandi ejus fructum. De hujus fructus ministerialis applicatione, dicam consequenter inferius § 2. Prius nunc videndum, quantus sit iste fructus applicabilis.

Sectio III.

Quantus sit valor et fructus sacrificii.

Summarium.

257. Fructus et valor sacrificii non est tantus ac sacrificii crucis
258. Nec infinitus simpliciter et positive seu intensive et extensive,
259—261. Sed tam satisfactorius, quam impetratorius certus intensive finitus,
262. Potest tamen impetratorius incertus dici infinitus negative.
263—265. Qualiter fructus generalis et specialis ac ministerialis sit vel dici possit infinitus extensive?
266. Praxis pro Memento.

257. § I. *Estne tantus, quantus fructus sacrificii crucis? Non est tantus, sed est ejusdem sacrificii crucis valoris ac fructus, in actu primo et quoad sufficientiam infiniti, in actu secundo efficax et limitata participatio.* Explico. Valor sacrificii cruenti in cruce oblati per mortem Christi vere est infinitus, infinite satisfactorius omnisque plenissima satisfactio; infinite impetratorius omnis boni, gratiae, gloriae, idque respectu omnium omni tempore existentium, immo etiam possibilium, etiam mille vel infinitorum mundorum: ex infinita nimirum dignitate hostiae et offerentis principalis ob unionem hypostaticam Verbo Christi, scilicet Dei Hominis. Attamen hoc quoad sufficientiam et actum primum per modum solutionis jam exhibitae ac velut in infinito thesauro congestae et per certa media omnibus participabilis et applicabilis. At vero quoad efficaciam et actum secundum satisfactionis et impetrationis, ut nimirum valor ille et thesaurus infinitus meritorum Christi et sacrificii cruenti actu nobis prosit et participetur satisfactorie et impetratorie, pendet ab applicatione per certa media facienda: cujusmodi media sunt ex opere operantis quidem actus fidei, spei, caritatis, contritionis et omnia opera meritoria, quae omnia vim merendi, satisfaciendi et impetrandi ex meritis Christi trahunt. Deinde sunt media a Christo ad eam participationem et applicationem meritorum Christi ex opere operato specialiter a Christo instituta, ut inprimis sunt Sacramenta, quibus ipsa gratia sanctificans immediate ex opere operato confertur ex institutione et meritis Christi. Et post Sacramenta omnium nobilissimum medium participationis meritorum Christi et sacrificii cruenti crucis est ipsum sacrificium incruentum altaris, quo eadem hostia incruente oblata sacrificium cruentum crucis repraesentatur ejusque fructus nobis applicatur et *uberrime participatur*

(ut loquitur Tridentinum supra allegatum). Est ergo fructus sacrificii incruenti Missae non totus fructus sacrificii cruenti crucis, adeoque nec tantus, sed est ejusdem fructus velut adhuc generalis omnibus omni tempore infinite sufficientis, in actu primo praesupposito, particularis, determinata, in actu secundo efficax applicatio ad certos participantes et tali tempore existentes, pro quibus eo tempore sacrificium offertur ejusque fructus applicantur. Quare merito concilium Trid. sess. 22. c. 2. dicit, efficaciam hujus sacrificii minime derogare sacrificio crucis, cum illud institutum sit, ut per illud salutaris sacrificii crucis fructus nobis applicetur, ut proinde liceat imitari Apostolum: Quid ergo? per Missam crucem tollimus? absit, sed crucem statuimus: quippe tanquam fundamentum efficaciae et fructuum sacrificii Missae, ut dictum est et magis patebit ex dicendis.

§ II. *Estne aliquo modo infinitus?* Certissimum est, valorem seu **258.** fructum sacrificii non esse infinitum simpliciter et positive, seu ut loquimur in scholis categorematice seu intensive extensive, quasi per sacrificium Missae de facto fiat infinita satisfactio pro infinitis poenis aut infinita impetratio infinitorum bonorum: nam talem infinitum fructum neque ipsum sacrificium cruentum Crucis habet vel habebit unquam: quin tale infinitum actu dari, secundum communiorem sententiam philosophorum repugnat. Sed quaestio est, an valor et fructus sacrificii Missae sit infinitus secundum quid et negative seu ut vocant syncategorematice, id est non finitus, non determinatus ad certam quantitatem vel numerum, sed sic ut quolibet sacrificio possit conferri major et major fructus in infinitum (quamquam actu nunquam fiat infinitus positive) idque et intensive respectu ejusdem, et extensive respectu diversorum participantium. Cum ergo quaeritur, an valor et fructus sacrificii satisfactorius et impetratorius sit infinitus intensive, sensus quaestionis est: an quolibet sacrificio possit deleri quaecumque poena major et major in infinitum, aut impetrari quodcumque bonum majus et majus in infinitum. Similiter quando quaeritur, an fructus sit infinitus extensive, sensus quaestionis est: an fructus sacrificii, etsi de se finitus et taxatus, aequaliter tamen se extendat ad omnes participantes plures et plures in infinitum, ita ut omnes, pro quibus offertur hoc sacrificium quotcumque sint, plures et plures, semper tamen omnes aequalem fructum participent; et sic fructus dicetur infinitus extensive; an vero fructus sacrificii extendendo se ad plures, velut divisus magis et magis minuatur, adeo ut quo pro pluribus offertur sacrificium, eo minorem fructum singuli participent; et sic fructus dicetur finitus extensive seu satisfactorius seu impetratorius. Estque quaestio de fructu generali, speciali et ministeriali, non autem de specialissimo celebrantis, qui unus tantum est.

§ III. *An infinitus intensive?* I. Valor et fructus sacrificii tam **259.** satisfactorius quam impetratorius certus et infallibilis (si talis detur, vide supra) intensive finitus est et nullo modo, etiam negative infinitus. Communissima DD. D. Thom., Bellarm., Tolet., Navarr., Suar. aliisque congestis Tanner n. 98, Laym. cit. c. 1. n. 9. Ratio est: quia quamvis ipsa hostia oblata, Christus, sit infiniti valoris et meriti quoad sufficientiam et actum primum, ut supra dictum, et principalis offerens,

idem Christus, ob unionem hypostaticam sit infinite dignus et Deo gratus ac propterea hoc sacrificio Deus quodammodo infinito cultu et honore afficiatur ipsumque Sacrificium ex natura sua secundum primam et remotam potentiam habeat infinitam dignitatem et valorem satisfaciendi et impetrandi, tamen secundum actum secundum et proximam potentiam, quam habet ex Christi institutione et voluntate, non habet efficaciam producendi effectum infinitum, sed finitum et limitatum intensive saltem; adeoque sacrificium, ut hac actione a sacerdote oblatum, finiti tantum valoris est. Et universaliter quamvis Christi dignitas et merita infinita sint quoad sufficientiam et actum primum, tamen quoad efficaciam et actum secundum ac applicationem semper effectus finitus promanat per sacrificium ac Sacramenta velut instrumenta a Christo instituta.

260. II. Instituit nimirum et voluit Christus Deus, ut sacrificium offeratur et prosit ad finitum tantum et certum effectum satisfactionis et impetrationis a se determinandum ac juxta dispositionem offerentium dispensandum, ut ideo tantum sacrificium frequentius et ferventius offeratur. Et confirmat hanc doctrinam efficaciter praxis Ecclesiae, quae est infallibilis interpres institutionis Christi, cum ipsa ad eundem effectum obtinendum, ut maxime pro eadem anima defuncta multas Missas offerre consueverit, eoipso indicans, valorem seu fructum unius sacrificii esse finitum et limitatum. Quodsi enim fructus satisfactorius esset infinitus, ut quamvis poenam majorem et majorem in infinitum delere possit, posset unico sacrificio totum purgatorium exhaurire, nedum una anima quamtumvis gravibus poenis obnoxia liberari; ad quid ergo tot repetita Sacra pro defunctis, etiam unica anima? Et si fructus impetratorius esset infinitus, ita ut unico sacrificio posset impetrari quodcumque bonum majus et majus in infinitum certo et infallibiliter, quid opus esset, pro eadem re impetranda v. g. sanitate, serenitate aeris, peste avertenda, multiplicari tot sacra juxta praxim Ecclesiae?

261. III. Attamen valor et fructus Sacrificii impetratorius incertus et fallibilis et dependens scilicet a libera acceptatione et ordinatione Dei juxta dispositionem offerentium et eorum, pro quibus offertur, potest vere dici infinitus negative seu syncategorematice tam extensive quam intensive. Communis DD. Suar. disp. 79. sect. 11. alii cum Laym. cit. n. 11: nam inprimis quatenus offertur nomine Ecclesiae, esse majorem et majorem fructum, quo sanctior est Ecclesia seu quo plures in ea justi Deoque gratiores existunt, jam nuper dixi. Deinde quatenus sacrificium offertur a privatis personis, tum ab ipso Sacerdote tum ab aliis concurrentibus, non est dubium, eo majorem et majorem impetrari fructum, quo major est devotio, quo plures et meliores Deoque gratiores concurrentes; quin etiam ex concursu et conspiratione multorum concurrentium crescere solet singulorum devotio ac fervor orandi, et consequenter sacrificii fructus, qui eis secundum singulorum dispositionem confertur, praeterquam quoad preces multorum simul in id unitorum et tanto Sacrificio conjunctorum facilius a Deo audiantur, juxta promissionem Christi Matth. 18: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quacumque petierint, fiet illis. Quare merito gaudent fideles, plurimos interesse Sacro pro se celebrato, scientes sibi ex hoc

fructum non minui, sed potius augeri. Neque in ejusmodi augmento fructus potest assignari certus et determinatus status vel mensura impetrationis; ergo merito et vere dicitur hic fructus infinitus negative et syncategorematice, idest non finitus vel determinatus ad certam quantitatem vel mensuram impetrationis.

IV. Ratio dictorum a priori est: quia impetratio beneficiorum **262.** innititur soli divinae bonitati, benignitati et misericordiae, attenta dispositione petentium; Deus enim sicuti intuitu ss. sacrificii, rei oblatae et principalis offerentis Christi ac orationum illi sacrificio unitarum ac per Christum oblatarum et juxta petentium dispositionem paratus est plura et plura, majora et majora bona ac beneficia uni et pluribus conferre, absque ullo praefixo statu, termino vel mensura; ergo valor et fructus sacrificii impetratorius, non quidem certus et infallibilis, attamen juxta divinae bonitatis atque humanae dignitatis dispositionem impetrabilis et obtinibilis est infinitus negative seu *non finitus, non determinatus, non restrictus* ad certum terminum, sed semper potens esse major et major etc. Confirmat hoc et ex hoc confirmatur pia praxis Ecclesiae et piorum sacerdotum omnium: quia sacerdos, etsi ad unam intentionem determinatam praefixam Sacrum offerre debeat pro vivo vel defuncto, adeoque illi totum effectum ministerialem satisfactorium, utpote finitum, determinatum applicare, attamen nihilominus utiliter et efficaciter, non tantum in utroque memento vivorum et defunctorum pro variis aliis meminit et orat, sed etiam collectas et orationes pro aliis vivis vel defunctis assumit, quae nimirum orationes et collectae, non solum habent amplum effectum ex opere operantis, sed etiam sunt verae applicationes fructus sacrificii impetratorii ex opere operato. Certe Laym. cit. n. 11. sic scribit: Communis et vera fidelium persuasio est, etsi sacerdos pro certa persona Missae sacrificium offerre debeat, nihil tamen illi decedere, si in Memento in propria persona et ex privata devotione idem sacrificium pro seipso et aliis pluribus personis, distinctis actionibus seu petitionibus offerat: cum enim hae oblationes diversae et repetitae sint, quarum nulla alteram impedit, ideo singulis tantumdem fructus impetrare possunt, quam si una sola pro una persona fieret, Sic Layman, sed vide rursus infra.

§ IV. *An infinitus extensive?* I. Fructus sacrificii et generalis **263.** Ecclesiae et specialis concurrentium est infinitus extensive, adeo ut omnes omnino fideles capaces vivi et defuncti, omnes omnino Missae assistentes vel cooperantes, quanticumque sint plures et plures in infinitum, aequaliter tamen ex eo fructu participent ex opere operato. Ita communissima DD. et communis fidelium persuasio est, si plures Missam audiendo sacrificium Deo offerant, non minorem exinde fructum referre singulos, quam si soli essent, propterea quod privatae ejusmodi oblationes distinctae sint, ideoque eis distincti effectus respondeant. Quare Victoria apud Fernandez hic c. 5. § 2. q. 6. diserte docet, crescente numero assistentium, crescere valorem et fructum Missae, dicens: Regulariter majoris valoris est Missa, ubi sunt multi, quam ubi sunt pauci, quoniam circumstantes etiam offerunt, sicut in canone dicit sacerdos: Pro omnibus circumstantibus, qui tibi offerunt. Denique alioquin sequeretur, Christi fideles detrimentum pati in participatione

fructus generalis crescente numero Christianorum, quibus omnibus intendit Ecclesia sacrificium ejusque generalem fructum applicare, si nimirum pro majori numero participantium minueretur fructus. Itemque sequeretur, quod quo plures Missae assistentes vel ad illam cooperantes, eo minus singulos participare de fructu sacrificii eoque minus prodesse sacrificium singulis, quae per se absurda videntur.

Saltem non negabis, tanto minus ex hac portione speciali derivari in eos, pro quibus in suo Memento orat, quanto plures ii sunt. Nego constanter cum Coninch., Tannero, Gobat n. 129, si tamen sacerdos tam intente et particulariter oret pro singulis, quam pro uno: nam fructum sacrificii ex devotione sacerdotis et augeri et extendi, omnes agnoscimus.

264. II. Fructus sacrificii ministerialis satisfactorius, quem scilicet sacerdos applicat certis personis vel personae, non est infinitus extensive, sed quo pluribus applicatur, eo magis minuitur in singulis, ita nimirum, ut si unum sacrificium totum applices uni, aliud duobus, hi duo dimidiatas tantum portiones participent et sic deinceps proportionaliter. Ita Communis DD. D. Bonaventura, Scotus, Richardus, Durandus, Suarez, aliisque congestis Tanner supra, Laym. cit. c. 1. n. 13, Dicastillus disp. 3. n. 105, Gobat cit. et alii passim (contra Cajetanum, Angelum, Sylvestrum, alios non paucos, infra citatos). Ratio est: quia licet Christus Dominus absque dubio ita potuisset instituere hoc sacrificium, ut singulis, pro quibus offertur in persona Christi, certus et aequalis obveniret fructus, non minuendus paucitate participantium, adeoque extensive infinitus, attamen de facto non ita instituisse, et ratio probat et praxis. Ratio quidem: quia, sicut ex eo, quod Christus aliquem fructum sacrificii voluit esse generalem et communem omnibus, ut modo dictum, ita ex eo, quod alium fructum voluit esse peculiarem et proprium alicui vel aliquibus tantum, pro quo vel quibus sacrificium offertur et applicatur specialiter, fructus ille non debet aequaliter participari a pluribus, sicut ab uno vel paucioribus; est ergo ille peculiaris et ministerialis sacrificii fructus determinatus et uniformis ex opere operato (quantus sit, Deus novit et angeli ejus) ideoque minor venit ad plures, quam perveniret ad pauciores vel unum tantum, seu minus participatur a pluribus, quam a paucioribus vel uno tantum, adeoque finitus, non infinitus extensive. Praxis vero omnium optimorum et doctissimorum sacerdotum, immo ipsius Ecclesiae est, ut quando volunt suum sacrificium singulariter et magnopere prodesse alicui, amico v. g. vivo vel defuncto, offeruntur illud Deo pro ipso solo; quod sane nimis stricta et avara caritate facerent, si crederent illi uni amico nihil decedere, si ad participationem illius fructus advocarent alios plures, praesertim pauperes, qui sacerdotem nequeunt constituere. Confirmatur: si una Missa tantumdem valet pro uno applicata, cur is, qui multa Sacra promisit, vel dicere obligatur ex pacto, stipendio, fundatione, non possit omnibus satisfacere una tantum Missa? quod tantopere improbat Ecclesia et merito. Deinde vanus et quodammodo iniquus erit mos ab Ecclesia approbatus et usurpatus, ut applicentur Missae pro uno defuncto v. g. ejusque particulari satisfactione; cur non applicantur potius omnes pro omnibus fidelibus defunctis eadem opera aequaliter juvandis? Denique cur tam solliciti sunt fideles, ut pro se in particulari Missa applicetur,

cum tamen non sint solliciti, ut ipsi soli Missam audiant, quin potius gaudeant adesse multos? nimirum quia fructus iste ministerialis seu specialis sacrificii minuitur ex consortio aliorum participantium; non ita minuitur fructus sacrificii generalis aut specialis concurrentium ex consortio aliorum Missae assistentium.

III. Fructus tamen idem *ministerialis* impetrationis aliquatenus **265.** potest dici infinitus extensive, quia si pro singulis hominibus alicujus v. g. communitatis, collegii, civitatis offeras sacrificium cum tanto fervore devotionis, quanto si pro uno solo offerres, sane sacrificium illud tantum boni impetrabit singulis, quantum si singulariter fecisses Sacrum pro singulis, ob rationem proxime indicatam. Vasquez disp. 231, Dicastillus cit. n. 133, Gob. casu 5. n. 132. Secus si in confuso tantum fecisses Sacrum pro decem, toto collegio, tota urbe. Ratio est: quia applicatio hujus fructus impetratorii fit per orationem; oratio autem fusa pro decem in confuso non tam multum emolumenti affert singulis, quam si pro singulis particulatim oraretur, uti definit Concil. Constantiense sess. 8. contra Wicleffum a. 15. Denique qualiter fructus sacrificii, quatenus in nomine Ecclesiae et a personis privatis offertur, impetratorius fallibilis sit intensive et extensive infinitus negative, adeo ut etiamsi sacrificium ad unam certam intentionem pro una v. g. persona viva vel defuncta offeratur, tamen per Memento, orationes seu collectas et distinctas applicationes ad plures et plures se extendere possit, dixi satis. Ora ergo sacerdos Dei, ora diligenter et ferventer in tuo Sacro, pro quibuscumque voles et quantum potes, tantum aude. Nec timeas, ne fructum illum impetratorium exhaurias aut ministerialem fructum certae personae debitum diminuas.

IV. Pro coronide delicatae hujus quaestionis accipe praxim pro **266.** Memento, quod (ait Gob. pie lepidus) non debet fieri in memento. In memento vivorum, postquam commendasti Deo vivos, pro quibus sacrificium offers, ora Deum, ut eo ordine eaque quantitate distribuat inter eos fructus, prout ille te novit obligari. Et deinde potes uti forma tradita a Scoto cit. quodl. 200: Memento Domine mei et eorum vivorum, quibus possum sine praejudicio praedictorum (pro quibus, scilicet sacrificium quoad fructum ministerialem offerre debes) valorem hujus Missae applicare. Et humillime supplico Tibi omnia scienti, ut ita eum des et illis et eo ordine feras applicatum, quo possem ego tuo consilio quam optime applicare. Et tandem ora in particulari, pro quibus placet. Et similiter fere fac in Memento mortuorum. Sed ultimo in memoriam et honorem quinque vulnerum illius, quem manibus tractas, ne obliviscaris meminisse quinque animarum illarum, quae modo proxime liberandae caelum ingressurae sunt: hae enim per te aliquantulum promotae statim tui memores supplicabunt Deo pro compensatione tuae caritatis. Item et adhuc ferventius memineris quinque animarum omnium miserrimarum, quae omnium sunt a suffragiis desertissimae. Hae enim idipsum tanto impensius facient, quanto clarius cognoscunt, se tibi singulariter debere sui liberationem. Plura ejusmodi sanctae devotionis facile suggeret Spiritus. Quod autem de sacrificante dixi, etiam de audiente Missam aut alias orantibus pro defunctis, dictum esto.

Sectio IV.

De applicatione fructus sacrificii.

Summarium.

267—270. Quibus prosit et applicari possit fructus satisfactorius?
271. Quibus prodesse et applicari possit impetratorius?
272—273. Qualiter sacrificium offerri possit pro Beatis,
274. Qualiter pro infidelibus,
275. Qualiter pro catechumenis et
276—277. Qualiter pro excommunicatis?
278. Quando facienda sit applicatio?
279. Explicantur varii modi applicandi.
280—282. Quando valeat applicatio sub conditione de praesenti vel de futuro?
283. Quid si sacerdos nulli applicet
284. Aut incapaci
285—286. Vel prius uni, postea alteri?
287—288. Sacerdos contra voluntatem Superioris applicat illicite quidem,
289—292. Attamen valide.
293—294. Potest celebrans valide et saepe licite dividere fructus sacrificii,
295. Quoties ei non incumbit celebrare ad aliquam certam intentionem,
296—297. Vel liberaliter promisit pluribus, praesertim ad diversos fines,
298. Aut quando ex sola obedientia, praecepto vel statuto tenetur facere Sacrum ad aliquem unum certum finem,
299. Non vero, si obligetur ex justitia pro stipendio accepto vel accipiendo.

§ I. *Quibus prodest et applicari potest fructus sacrificii?* Quaestiones incidentes sunt: pro quibus sacrificium offerri liceat et utiliter offerri possit, aut quid requiratur ad hoc, ut quis participet fructum sacrificii. Et procedit quaestio de fructu sacrificii et satisfactorio et impetratorio.

I. *Quoad fructum satisfactorium.*

Fructus satisfactorius prodest solis viatoribus justis in gratia constitutis, adeoque pro istis solis sacrificium fructuose offerri potest quoad fructum satisfactorium. Communis DD. Explico breviter.

267. I. *Solis viatoribus,* quales quoad statum satisfactionis etiam adhuc censentur esse fideles defuncti in purgatorio. Non ergo potest prodesse hic fructus Beatis in caelo, quibus nulla superest satisfactio; neque damnatis, quia in inferno nulla est redemptio nec consequenter satisfactio; neque parvulis sine Baptismo defunctis: quia non amplius viatores, sed jam sunt in termino suo, termino damnationis aeternae quoad poenam damni.

268. II. Solis viatoribus *justis in gratia constitutis* prodest hic fructus. Ratio clara est: quia remissio poenae temporalis (qualis fit per fructum Missae satisfactorium) non potest fieri, nisi prius poena aeterna peccato mortali debita remissa et in poenam temporalem commutata sit atque hoc ipso peccatum mortale remissum sit per justificationem, adeoque homo jam justus et in gratia Dei constitutus sit; quare non potest

prodesse existentibus in peccato mortali aeternae adhuc poenae reis, et singulariter excommunicatis. Ubi incidenter nota, quod si alicui propter obicem peccati mortalis non profuit fructus satisfactorius Missae a se vel pro se celebratae, etiam postea ablato obice non amplius profuturus est: quia neque sacrificium oblatum vel pro justo, tunc nulla satisfactione indigente, v. g. jamjam indulgentias plenarias consecuto, suspenditur, usque dum rursus indiguerit aliquo novo peccato veniali commisso; ergo multo minus suspenditur pro peccatore, usque dum poenituerit.

269. III. Rectissime ergo sacrificium offertur pro animabus defunctorum in purgatorio detentis, ut contra haereticos late demonstrant theologi et controversistae, idque quoad fructum satisfactorium, *ut a peccatis,* id est peccatorum poenis *solvantur,* 2. Mach. 12. ac definit concil. Trid. sess. 22. c. 2. At vero nec valide nec licite offertur pro damnatis, idest notorie in statu peccati mortalis defunctis: nam ut ait D. Augustinus relatus a concilio Triburiensi c. 31: Nemo te post mortem redimet, quia tu te redimere noluisti. Et D. p. 2. c. 23. q. 5. c. 12. cavetur: Placuit, ne pro iis, qui violentam mortem sibi intulerunt, ulla prorsus in oblatione commemoratio fiat. Quod tamen post alios Gob. n. 170. recte intelligit de commemoratione publica, per collectam v. g. nomine Ecclesiae facienda; nihil enim obstat, quin in tuo Memento mortuorum ex privata devotione dicas: Domine, commendo tibi etiam animam illius, qui se nuper suspendit vel submersit, si forte ex inculpata amentia fecit, aut si ante mortem vere poenituit. Certe potes pro tali privatim recitare Rosarium; quidni etiam ejus meminisse in Sacro? Idem dicendum pro solatio eorum, quorum parentes, consanguinei etc. in haeresi lutherana vel calviniana decesserunt. Possunt enim et privatim pro iis orare, et si sacerdotes sint, in Sacro eorum meminisse sub simili conditione, puta: Si forte decesserunt in haeresi solum materiali et alioquin in statu gratiae fuerunt.

270. IV. Quoties lego Requiem, turbat me oratio Offertorii et cogit me cogitare etiam orari pro damnatis in inferno, quia non satis intelligo illa mirabilia et obscura aliqua verba; velim paululum hic explicari. Accipe ergo compendio ex Azorio t. 1. l. 10. c. 22. q. 8. ex quo etiam Gob. l. c.: *Domine Jesu Christe, rex gloriae, libera animas omnium fidelium defunctorum* I. *de poenis inferni,* intellige de igne purgatorii, qui idem est cum igne infernali damnatorum; sic enim cum in Symbolo profiteris de Christo: *descendit ad inferos,* non intelligis damnatos in inferno, sed justos in purgatorio vel limbo patrum etc. II. *De ore leonis,* id est a potestate, tyrannide et tortura daemonum; nam animas in purgatorio etiam a daemonibus torqueri, constat ex revelationibus et historiis authenticis apud Bedam Carthusianum et alios. III. *Et de profundo lacu,* id est a carcere sub terra abdito et obscuro, ubi regulariter saltem detentae expiantur animae justorum. IV. *Ne absorbeat eas tartarus,* id est ne eas amplius et diutius carcer ille et vincula detineant et quasi fauces belluae immanis quasi absorptas vel penitus absorbendas concludant. V. *Ne cadant in obscurum,* id est ne post hoc sacrificium oblatum, quo se emergere et evadere e poenis confidunt, permittas illas in obscuro illo carcere diutius cruciari, et post hanc tantam spem

liberationis, quasi de novo in illas poenas incidere. VI. *Sed signifer sanctus Michael repraesentet illas in lucem sanctam,* id est fac, ut per hoc sacrificium poenas debitas exsolvant in totum, ut proinde eas plene purgatas mundasque s. Michael sistat in luce et patria caelesti. Denique in Missa et Officio defunctorum poenae purgatorii etiam vocantur *aeternae,* in quantum scilicet duraturae sunt usque ad finem mundi, communi stylo sacrae scripturae, quae multas res vocat aeternas, quae tamen tanto tempore non durarunt vel durant, quantum est usque ad diem extremum judicii, ut vel tyroni in sacra Scriptura notum est.

II. *Quoad fructum impetratorium.*

271. Fructus impetratorius sacrificii omnibus prodesse potest, adeoque quoad hunc fructum sacrificium pro omnibus recte offerri potest fidelibus vivis, etiam quantumvis peccatoribus et defunctis, etiam infidelibus vel catechumenis, etiam aliquo modo pro Beatis, exceptis solis damnatis et excommunicatis saltem non toleratis. Ratio generatim est: quia fructus impetratorius, etsi intuitu sacrificii fiat, procedit ex sola libera Dei misericordia, non autem ex certa dispositione recipientis, sicut fructus satisfactorius, ideoque intuitu sacrificii et ex opere operato omnibus prodesse potest quoad aliquod bonum spirituale vel temporale. Unde etiam pro existentibus in peccato mortali saluberrime offeruntur sacrificia ad impetranda ipsis auxilia divina efficacia excitantia et adjuvantia ad conversionem, poenitentiam, emendationem. Verum hic particularia aliqua explicanda sunt.

I. *Pro Beatis.*

272. Atque in memoriam et honorem Sanctorum, quos publico Ecclesiae testimonio constat jam esse translatos in caelum et gloria aeterna perfrui, recte Deo offeruntur ad finem 1. *latreuticum,* quatenus in memoriam et honorem ac nomine Sanctorum Deum colimus cultu illo supremo latriae, magno eorum gaudio et gloria accidentali, ut iterum notabo c. seq. sect. 3. § 1. 2. *Eucharisticum,* ut gratias agamus Deo pro beneficiis gratiae et gloriae collatis in illos suos nimis honoratos amicos, aut etiam pro beneficiis eorum intercessione et intuito a Deo nobis collatis, quae valde nota in Festo Sanctorum celebrans vel Missam audiens. 3. *Impetratorium* nobis, ut nobis eorum intuitu et meritis a Deo beneficia spiritualia vel temporalia salutaria impetremus. 4. Quin etiam quandoque ad finem impetratorium ipsismet Sanctis, non utique alicujus gloriae essentialis vel accidentalis absolute impetrandae in caelis, ibi enim jam sunt in suo termino, sed bene alicujus gloriae accidentalis respective impetrandae in terris et Ecclesia militante, rogantes Deum virtute sacrificii, ut eorum cultum longe lateque propagare dignetur, praesertim suae sanctissimae Genitricis, pro impetranda a Deo canonizatione alicujus Sancti etc. Sic dum Romae ageretur de definienda immaculata conceptione B. V. Mariae, aliquis pie facetus aliis dicere solebat: Orate pro B. V. Maria, idest orate pro impetranda hac gloria accidentali purissimae conceptionis Deiparae in Ecclesia mani-

festandae. Poterat ergo alius similis devotionis ad eundem finem offerre sacrificium.

At quid de parvulis post Baptismum defunctis, qui statim in caelum 273.
evolant? Clarum est, pro iis non posse offerri sacrificium, nisi ad finem latreuticum et eucharisticum et specialiter ad commendandum redemptionis mysterium in hoc sacrificio repraesentatum, per quod parvuli illi sine proprio merito salutem aeternam consequuntur, ob idque Deo supremum cultum exhibendo et gratias agendo; deinde etiam ad ostendendum illos parvulos ad unitatem corporis mystici Ecclesiae pertinere. Unde non est dicenda pro eis Missa de Requiem, nisi pro omnibus defunctis, ut notant DD. communiter.

II. *Pro infidelibus.*

Pro his etiam licite et fructuose offerri potest sacrificium, quantum 274.
ad effectum impetrationis. Nam et veteri lege leguntur Sacrificia oblata pro infidelibus, ut 2. Mach. 3. Onias Pontifex obtulit sacrificium pro Heliodoro ethnico ob tentatam depraedationem thesauri templi divinitus flagellato et alibi. Et Apostolus 1. Timoth. 2. vult fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, quia unus Deus, unus est mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus. Ratio est: quia hoc sacrificium est applicativum meritorum Christi et sacrificii in cruce oblati pro omnibus quoad sufficientiam; ergo etiam quoad efficaciam potest offerri pro omnibus alicujus ejus fructus capacibus; atqui infideles sunt capaces alicujus fructus sacrificii, non quidem quoad meritum et satisfactionem (quemadmodum nec fideles in peccato mortali existentes), attamen bene quoad impetrationem, etiam ex opere operato, quatenus intuitu sacrificii eis impetrari possunt aliqua bona tam spiritualia, ut gratiae actuales, auxilia divina, bonae inspirationes et lumina in ordine ad conversionem, poenitentiam etc., quam temporalia, ut sanitas corporis, libertas, serenitas aeris vel pluvia etc. Unde sic volente infideli Turca, Judaeo, pro eo non tantum sacrificium offerri ad ejusmodi fines, sed etiam pro oblato stipendium exigi et recipi poterit. Nec obstat, quod is tantum partem fructus sacrificii recipiat (sicut et fidelis existens in mortali), quia solus etiam fructus impetratorius tanti est, ut superet omnem aestimabilitatem pretii temporalis. Ex communi apud citatos.

III. *Pro catechumenis.*

Pro his a fortiori etiam offerri potest sacrificium, quoad fructum 275.
impetratorium; eadem enim ratio pro his fortius militat. At numquid etiam quoad fructum satisfactionis offerri potest et prodesse catechumeno jam justificato per contritionem ante Baptismum, vivo vel defuncto? Communior sententia negat. Laym. l. 5. tr. 5. c. 2. n. 8. Alii tamen varii apud eundem et Tamburinum opusc. de sacrif. l. 2. cap. 23. pie et probabiliter concedunt et affirmant, eo quod catechumeni non sint omnino extra Ecclesiam, sed aliquo modo, inchoative jam spectant ad Ecclesiam visibilem per fidem, quam jam animo conceperunt et exterius

professi sunt, ideoque putandum est, Christum non voluisse eos excludere a fructu et satisfactione sacrificii. Exemplum affertur de novitiis, qui inchoative jam spectant at illam Religionem, quam probant et profiteri intendunt et ideo illius Religionis privilegiis gaudent.

IV. *Pro excommunicatis.*

276. I. Sacerdos, ut publicus minister Ecclesiae atque in persona et nomine Ecclesiae offerens et orans non potest nec valide nec licite offerre Sacrificium pro excommunicatis, saltem non toleratis et vitandis (quales sunt solum nominatim denuntiati et notorii percussores clericorum). Omnes. Ratio clara est: quia id Ecclesia expresse prohibet Dec. l. 5. t. 39. c. 38. privans excommunicatum omnibus communibus Ecclesiae suffragiis, inter quae praecipuum est sacrificium nomine Ecclesiae oblatum, nec omnino vult pro talibus orari in publicis suis precibus, ut proinde longe miserrima sit sors ejusmodi hominum. Atqui sacerdos nomine Ecclesiae offerens et orans nec licite nec valide illius intentionem mutare potest, ut vel aliquem excludat, quem Ecclesia in sua generali intentione includit vel aliquem includat, quem Ecclesia exclusum vult, nempe excommunicatum. Ergo.

Dixi, *saltem non toleratis:* nam pro excommunicato tolerato et non vitando (quales sunt omnes praeter supra dictos) simpliciter posse offerri sacrificium, etsi plures negent, attamen ex communi recte concedunt Tannerus t. 4. disp. 5. q. 9. n. 88, Tamburinus cit. § 2. n. 8. Ratio est: quia illud nullum jus clare prohibet, quin favet concil. Constantiense universaliter permittens fidelibus, in quibuslibet, etiam in Sacris, communicare cum excommunicatis toleratis seu non vitandis. Quae concessio ad dilatandas conscientias data non est restringenda sine fundamento, et licet principaliter data sit in favorem fidelium et non excommunicatorum, tamen etiam hic agitur de favore fidelium, ne restringatur libertas orandi et sacrificandi pro quibuslibet.

277. II. Sacerdos quatenus ut privata persona sacrificium offert et orat, omnino potest illud offerre et fructum tam satisfactionis quam impetrationis secundum privatam suam dispositionem proventurum applicare cuicumque homini capaci, quamvis excommunicatus non toleratus sit. Communis DD. Sylvester, Navarrus, Suarez, Coninch, alii cum Laym. cit. c. 2. n. 17: quia Ecclesia solum privat suffragiis Ecclesiae communibus seu publicis, adeoque etiam sacrificio, quatenus offertur nomine Ecclesiae; atqui ista privata oblatio et oratio est oratio propria sacerdotis, ideoque merito ejus arbitrio permittitur nec ab Ecclesia prohibetur. Et fortasse prohibere non potest, quominus ex motivo caritatis communicetur cuicumque homini spiritualium bonorum et salutis capaci. Quemadmodum et alii ad Sacrificium concurrentes privata devotione illud offerre possunt, pro quibuscumque volunt tam vivis quam defunctis, si capaces esse credantur. Sic Laym. l. c. Inde patet, posse sacerdotem in Memento vel alias sub Missa privatim orare pro excommunicatis, at non per orationes seu collectas, quae communi Ecclesiae nomine dicuntur. Quinimmo in iisdem orationibus seu collectis v. g. pro peccatoribus, infirmis, defunctis etc. recitatis potest animo suo intelligere

et comprehendere etiam excommunicatum peccatorem, infirmum defunctum: quia etiam hoc modo sacerdos agere potest nomine suo privato, et non nomine Ecclesiae. Pro bestiis denique sine dubio non potest offerri sacrificium directe, ut ipsis in se et propter se prosit; sed tamen bene indirecte, nimirum quatenus directe offertur pro ipsis hominibus ad conservanda ipsis sua bona temporalia, inter quae non infimum locum tenent etiam bestiae, praesertim utiles, boves, oves, equi.

§ II. *Quomodo facienda est applicatio fructus sacrificii particularis ad certas personas?*

Quaestiones remissive.

I. Qualis requiratur intentio applicandi fructum sacrificii, dicam commodius c. seq. sect. 3. § 2. II. Quando debeat fieri applicatio seu intentio applicandi fructum, ibidem § 2. et 4. de obligatione applicandi fructum. III. Quem fructum pro libito potest applicare Sacerdos? Resp. fructum ministerialem et probabiliter etiam suum specialissimum, non autem fructum generalem Ecclesiae. Nec specialem assistentium. IV. Quis fructus speciali intentione debet applicari a sacerdote? Resp. solus fructus ministerialis, non item fructus generalis, specialis, specialissimus, uti eodem § 3. de singulis jam indicavi. Ratio est: quia eo ipso, quo sacerdos, ut minister Christi et Ecclesiae offert sacrificium ad cultum Dei, absque alia applicatione provenit et Ecclesiae suus fructus generalis, assistentibus suus specialis, et sibiipsi suus specialissimus; non item eo ipso provenit alicui fructus ministerialis, qui variabilis est et a speciali intentione applicante celebrantis dependet. Quodsi sacerdos non applicet, patebit infra in dubiis. Ergo de applicatione solius fructus ministerialis (quem alii specialem vocant), sermo esse debet. **278.**

Explicantur modi applicandi.

I. Dupliciter fieri potest applicatio fructus sacrificii, aut expresse, scilicet nominatim exprimendo personam, v. g. offero tibi, Domine, hoc sacrificium pro Petro, Paulo, patre meo etc. vivo vel defuncto; aut implicite et generali termino et intentione tangendo personam vel personas in particulari, v. g. offero tibi hoc sacrificium pro illa persona, pro qua vult offerri Superior. Subditus enim satisfacit simpliciter legendo ad intentionem Superioris. Item: Offero pro illa persona, quae hodie plurimum pecuniae misit in gazophylacium. Item: Offero pro ea anima, quam Deus novit maxime indigere, pro anima miserrima in purgatorio, pro omnium diutissime crucienda, pro anima nuperrime defuncta in nostra civitate vel provincia; pro vivo vel defuncto, cui Deus scit me maxime obligatum, aut nunc debere pro eo offerre; aut pro ea anima, pro qua de facto vult me offerre. Non autem sic: Offero hoc sacrificium, ut Deus ipse applicet vel applicare velit: quia ex institutione Christi sacerdotis est, et non Dei sacrificium applicare et determinare; atqui priori modo adhuc determinat sacerdos, non autem posteriori modo. Tamburinus l. 2. c. 2. § 9. n. 17. Similiter in Ecclesiis, in quibus per **279.**

annum, singulis mensibus, septimanis, certis diebus, celebrantur certae Missae pro defunctis v. g. pro fundatoribus etc. satis erit, si celebrans intendat applicare Missam pro ea anima vel aliis animabus, quibus eo die debetur; quamvis utique melius sit, earum distincte meminisse. Ceterum sacerdotibus obligatis celebrare Missam ad certas intentiones, servire potest formula, quam tradit Scotus supra. Aut simpliciter dicat: Dignare, Domine Deus, hoc sacrificium specialiter acceptare pro illis, pro quibus scis me debere specialiter offerre, ex obedientia, ex justitia, ex promissione, ex fidelitate.

280. II. Valida est etiam applicatio facta sub conditione de praesenti subsistente vel de praeterito jam impleta, utpote offero pro hac anima, si capax est, si indiget, pro Petro, si, ut audio, mortuus vel infirmus est: quia applicatio facta sub conditione impleta transit in absolutam eique aequivalet. Invalida est autem applicatio facta sub conditione de futuro contingente: Offero pro Petro nunc, si intra hunc annum morietur, si aegrotabit, si stipendium bonum offeret, si uxorem ducet, si Religionem ingredietur etc.: ad hoc enim, ut applicatio sub conditione sit valida, debet conditio existere pro illo instanti, quando datur fructus sacrificii; atqui conditio pro illo instanti nondum existit; ergo. Nam juxta communissimam sententiam DD. ad effectum non solum Sacramentorum, sed etiam sacrificii requiritur intentio absoluta et independens ab eventu contingente in futuram; v. g. invalide baptizaretur infans sub conditione, si in fide suscepta adultus defecturus non sit. Ratio petenda est ex institutione Christi, quam communis sententia DD. et Ecclesiae praxis satis declarant: nam sicut Deus nec punit nec praemio afficit hominem nunc propter opera ejus, postea futura bona aut mala, ita nec fructum Sacramentorum aut Sacrificii confert homini cum respectu et dependentia ad opus ab eo libere postea futurum. Declaratur hoc amplius: quando offers hodie sacrificium pro aliquo sub conditione de futuro, v. g. si stipendium cras obtulerit, vel fructus sacrificii proveniret ipsi hodie statim, quando sacrificium pro ipso offertur ante conditionem impletam, ut sentit noster Corduba apud Layman n. 13, quod dici nullo modo potest ob rationem jam datam, et quia tunc cras in libera potestate Petri erit, quod sibi hoc sacrificium tuum profuerit vel non profuerit, quod sane absurdum, immo ridiculum est dicere; vel ei postea primo evenit fructus sacrificii, cum eventus conditionis positus erit, utpote quando stipendium largietur, ita ut interim fructus sacrificii maneat suspensus in Dei scientia et acceptatione, uti sentiunt Arragonius et P. Navarrus ibidem. Neque hoc dici potest: sic enim sacerdos posset applicare fructum Missae satisfactorium pro nunc actu peccatore, ut ipsi proveniat, quando a peccato justificatus erit; item posset applicari infanti vel alteri homini nondum indigenti, ut ipsi proveniat, posteaquam in peccatum lapsus fuerit etc., quae utique absurda sunt et contra omnem Ecclesiae sensum ac praxim.

281. III. Eadem ergo ratione invalida est omnis applicatio facta in eventum futurum; valida autem facta ad eventum jam praeteritum, v. g. valet applicatio, si dicas: Offero sacrificium pro ea persona, quae proximo tempore ex nostra provincia vel congregatione vel ex benefactorum nostrorum numero mortua est, quae fieri Missam petiit et

memoria excidit. At non valet, si dicas: Offero tibi, Deus, hoc sacrificium pro illo, quem ego postea designavero, vel Superior designabit, qui primus ex nostris fratribus obibit diem suum, qui mihi prior offeret stipendium etc. Quare non satisfacit Sacerdos Franciscanus offerens sacrificia pro fratribus proxime morituris et promulgandis; satisfaceret autem offerens pro jam proxime mortuis, etsi nondum promulgatis nec sibi adhuc cognitis, ut in simili notat Laym. cit. tr. 5. c. 2. n. 14. Simpliciter autem reprobanda est praxis illorum sacerdotum, qui cum non habeant intentiones et stipendium pro sacrificiis, celebrant sacrificia sine applicatione praesenti, postea primum applicaturi et velut e marsupio erogaturi illis, qui petent et stipendia offerent: non enim est in potestate illorum ita fructum sacrificii suspendere, cum Sacrificium conferat suum effectum, quando actu offertur. Quibus autem prosint illa sacrificia sic actu nulli applicata, videbimus inferius dubio 1. Quin et communis DD. merito reprobat praxim illorum, qui per modum anticipatae solutionis offerunt et tunc applicant fructum sacrificii illis, qui postea petent et offerent stipendium: Nam licet possit contingere, ut tali cras petituro tuum sacrificium jam hodie prosit, puta quia jam capax est ejusque intentionem et causam tu tetigisti, semper tamen periculum est, ne futurae intentioni petentium non satisfiat, utpote quia hodie adhuc vivit, pro quo cras defuncto petetur, aut quia hic totus fructus sacrificii hodie non prodest, cras autem prodesset jam disposito. Et ideo praxis ista tanquam periculosa, scandalosa et communi vetustissimo Ecclesiae mori contraria, reprobata et damnata est a Clemente VIII. et Paulo V., uti testantur Gavantus, Diana, Thomas Tamburinus, Ascanius, Tamburinus describens censuram hujus practicae apud Gob. casu 17. n. 603. Atque etiam a Congregatione Cardinal. anno 1605. apud Barbosam in conc. Trid. sess. 22.

IV. At quid, si expresse ita dicas: Offero pro eo homine, quam **282.** Deus scit primum ex hac communitate moriturum, aut pro illo, quem Deus novit esse primo petiturum et stipendium daturum, et ad intentionem illius, quam futuram Deus jam scit, v. g. pro se ipso vel alio infirmo, pro amico defuncto etc.? Tunc validam esse applicationem, affirmant Corduba et Vasquez apud Laym. cit. n. 14. et probabilem judicat Lugo disp. 12. sect. 4. n. 137. Immo et licitam putat Pellizarius manuali regul. tr. 5. c. 9. sect. 3. n. 68. Ratio est: quia sacrificium valide applicatur alicui sub conditione jam existente; atqui conditio illa: quem Deus scit vel novit etc. jam existit; ergo si etiam causa, propter quam ille a Deo praescitus (v. g. infirmitas propria vel alterius, mors amici etc.) petet sacrificiumque et stipendium offeret, jam existat tunc, quando sacrificatur ad illam a Deo praescitam intentionem, valida erit illa applicatio et tunc statim conferetur fructus petituro, neque suspendetur effectus sacrificii in futurum, cum supponatur, jam adesse causam finalem sacrificii postulandi. Non ausim ego negare probabilitatem huic sententiae. Verum etiam hanc applicationem valere, cum Suarez et Coninch. rectius negat Layman eodem n. 14. Ratio valida est: quia scientia Dei visionis objective dependet ab ejusmodi liberis et contingentibus actionibus; nam ideo Deus scit, Titium moriturum aut hoc vel illud facturum, quia ipse revera moriturus aut libere

facturus est, atque ideo conditio haec: Si Deus scit vel novit hoc futurum etc. virtualiter et aequivalenter non minus est de futuro contingenti, quam ipsemet eventus contingenter et libere futurus est, adeoque adhuc urget ratio data n. 280. Certe adhuc sequitur, quod si Titius sciat, me obtulisse sacrificium pro eo, quem Deus scit mihi stipendium cras daturum, cras in libera ejus potestate esse, ut ipsi hodie sacrificii mei fructus obveniat vel non obveniat; quod ridiculum videtur. Denique ut ibidem dixi, secundum legem ordinariam, quam nobis Ecclesiae traditio testatur, Deus non solet hominem punire aut praemio afficere aut gratiam Sacramentorum vel fructum sacrificii conferre secundum praescientiam futurorum contingentium ac liberorum eventuum, sed secundum praesentem duntaxat hominis statum ac conditionem, siquidem id magis congruere videtur divinae providentiae ac suavi gubernationi, quae omnimode se creaturarum suarum naturis accommodat. Ac tandem quidquid sit de valore hujusmodi applicationis, nego constanter cum communi, etiam Lugo et Gob. citatis, hanc praxim esse licitam: quia (ait Suarez apud Laym. cit.), est contra usum Ecclesiae et magnos abusus parere posset, si introducatur.

Quid autem sentiendum de praxi illorum, etiam aliquorum Sanctorum, qui adhuc viventes, ipsi praesentes et assistentes curant pro se celebrari Exequias et Missas de Requiem, ut eis post mortem prosit? Mihi placet judicium ejusdem Laym. eodem c. 2. n. 15; si nosse cupis, lege. Alia magis necessaria et practica dubia explicanda restant.

§ III. *Resolvuntur aliqua dubia.*

283. Dubium I. *Quid si sacerdos nulli applicet fructum sui sacrificii?* Generaliter eum fructum nulli profuturum in particulari, sed remansurum in thesauro Ecclesiae docent Suarez, Vasquez, alii. Ratio ex dictis patet, idque verissimum est, si sacerdos expressa intentione nolit eum fructum ministerialem (seu specialem ab aliis vocatum) sacrificii ulli neque sibi ipsi applicare, quod raro continget et oppido stultum foret. Quodsi vero ita accidat ex inadvertentia, oblivione vel incuria sacerdotis, probabilissimum est, fructum ipsi celebranti obvenire, si capax sit. Coninch cum Layman mox citando, eo quod quisque habeat generalem intentionem, seipsum per sua opera juvandi quantum potest. Nam sicut quodlibet opus satisfactorium, etsi non prosit alteri, nisi speciali intentione ei applicetur vel donetur, semper tamen prodest ipsi operanti, si nemini alteri applicet, sic etiam satisfactio sacrificii, quae etsi sit Christi, sic tamen data sacerdoti celebranti, ut facta sit velut propria illius, adeoque si non applicet vel donet, ipsimet remanebit. Res certior esset, si sacerdos aliquando talem intentionem expresse formet eo casu velle sibi ipsi aut aliis, pro quibus maxime obligatur, suo sacrificio proficere. Certe Laym. cit. c. 2. n. 11. dicit, sacerdotem semper putandum esse habere hanc tacitam voluntatem, si contingat eum ex oblivione nulli applicare sacrificii fructum, aut si accidat, illum, cui provenire vult, ejus incapacem esse, ut tunc applicetur iis, pro quibus specialiter obligatus est sacrificia offerre, vivis aut defunctis aut denique ut sibi ipsi fructus proveniat. Sic Laym. vide mox iterum dubio seq.

284. Dubium II. *Quid si sacerdos sacrificium applicet incapaci, utpote pro anima jam beata vel damnata aut pro existente in peccato mortali?*

Tunc communi DD. sensu fructus ille satisfactorius manebit in thesauro Ecclesiae, una cum aliis satisfactionibus et meritis superabundantibus Christi et Sanctorum, ex quo thesauro conceduntur indulgentiae. Et certum videtur, tunc fructus non cedere sacrificanti, quia per applicationem illam sacerdos se illo fructu abdicavit, aliis autem, quibus applicavit, prodesse nequit, nec apparet, cui alteri prodesse debeat. Rubeus quidem apud Dian. p. 9. tr. 2. res. 2. putat, eo casu fructum illum satisfactorium a Deo applicari animabus magis indigentibus favetque huic opinioni D. Thomas 4. disp. 45. q. 3. ad 2; quod credibile est, utinam verum sit; magnum enim hinc lucrum proveniret animabus miseris ex Missis sacerdotum de fructu applicando incuriosorum et ob id minime laudandorum.

In praxi ergo quando dubium est, an is, pro quo offerimus, fructus capax vel indignus sit, consultum est eum expresse applicare nobis ipsis vel alteri sub conditione, v. g. Offero Missam pro Petro vel hac anima, si capax non sit, applico mihi vel huic alteri; si etiam hic incapax, applico rursus alteri tertio, quam vocant Missam secundae vel tertiae etc. applicationis. Idque verum et tutum est in Missis gratuitis et sine obligatione oblatis; at non ita securum est in Missis obligatoriis ex pacto, stipendio, fundatione offerendis: probabilissimum est enim, quod si Missa ex obligatione debita alicui non prosit ob incapacitatem, tunc cedere fructum alteri personae vivae vel defunctae vel ipsi maxime conjunctae vel cui in judicio Dei alter maxime est obligatus; talis enim videtur esse omnium fundantium vel conducentium Missas implicita intentio, ut si ipsimet non prosit, prosit aliis modo memoratis, uti notat noster Marchant. trib. p. 2. tr. 2. q. 2. dub. 2. Quare in his Missis obligatoriis non debet fieri intentio secunda conditionata omnino libera, sed hoc vel simili modo: Domine Deus offero sacrificium hoc debitum pro NN., si huic non prodesse possit, pro illis, quibus nosti post ipsum deberi, si nulli debeatur, offerri pro miserrima anima maxime indiga etc.

Dubium III. *Quid si sacerdos fructum prius applicet uni, postea* **285.** *alteri?* Sacerdos Missam cras celebrandam hodie applicat pro Petro, accepto jam stipendio, cras vero data alia occasione, v. g. recentis funeris, pinguioris stipendii applicat pro Paulo: cujusnam erit fructus, Petri prioris, an Pauli posterioris? Resp. cum necessaria distinctione: aut enim sacerdos applicans pro Paulo posterius meminit prioris applicationis factae pro Petro et tunc applicando pro alio, ipso facto priorem applicationem revocat, et posterior valebit applicatio fructusque sacrificii Paulo cedet, manente tamen obligatione postea satisfaciendi etiam Petro; aut sacerdos tunc non meminit prioris applicationis, quando Missam cras applicat alteri, et tunc res valde dubia et controversa est apud DD. Lugo vult valere applicationem posteriorem, ratione ducta a simili de testamento, quod ultimum semper valet; Tamburinus vero vult, valere priorem applicationem, hac ratione: quia sacerdos semper praesumitur habere intentionem saltem implicitam, tribuendi cuilibet jus suum; at qui prior tempore, potior jure; ergo adhuc implicite saltem vult fructum Petro priori jure gaudenti, cum onere tamen etiam satisfaciendi Paulo. Prior sententia mihi magis placet. Pro securitate

tamen in praxi consulendum est, ut qui sic celebravit, offerat alterum sacrificium cum intentione conditionata seu disjunctiva, ut prosit illi ex istis duobus, qui prioris sacrificii fructum consecutus non est sive primus sit sive secundus. Hac enim ratione certo et infallibiliter satisfaciet suae obligationi coram Deo, qui bene novit, cui prioris sacrificii fructus profuit vel non profuit.

286. Quid ad hunc casum: Titius offert tibi triginta Sacra legenda pro defuncto amico; tu nunc recusas, negans, te tam cito posse persolvere; postea tamen poenitens recusationis adhuc legis ipse, ignorante Titio; an hae suae Missae adhuc proderunt amico defuncto? Resp. Pellizarius man. regul. tr. 5. c. 9. sect. 3. n. 59, quod sic: quia Missa prodest ei, cui applicatur a sacerdote; jam autem applicasti pro defuncto amico ad intentionem Titii ante tibi propositam. Nec officit, quod Titius id ignorans eas non applicet positive pro defuncto illo amico, credens ea a te non legi: quia non illius, sed tuum, sacerdos, est applicare fructum Missae. At quid si ob primam meam recusationem, Missis forte ab alio legi curatis mihi Titius stipendium neget? Tu videris; certum est, eum nihil debere tibi ex contractu, quem recusasti et inscio Titio solus renovare non potuisti, nisi is postea ratificaret Sacris ab alio nondum lectis tanquam rem sibi utiliter gestam.

Dubium IV. *Quid si sacerdos applicet contra voluntatem Superioris?* Superior sacerdoti subdito serio praecepit celebrare et applicare Missam ad hanc intentionem, v. g. pro defuncto, contra sacerdos insuperhabito praecepto Superioris applicat alia intentione v. g. pro infirmo. Quaeritur an licite, an etiam valide seu, an sacerdotis, an vero Superioris intentio praevaleat?

I. *Certo illicite.*

287. Certum est, peccare hunc sacerdotem per se loquendo contra obedientiam et quidem mortaliter, si ita serio praecipit Superior cum intentione obligandi graviter, praesertim ex obedientia, ut ex se clarum est. Secus est, si solum ordinario regimine ita ordinavit et ut fieri solet in tabula disposuit, tunc enim veniale non excedet; quod ipsum adeoque omne peccatum vitabit, si ita ex causa, bona fide faciat, ex rationabiliter praesumpto consensu vel saltem non repugnantia Superioris; specialiter autem peccaret contra justitiam, si nimirum Missa a Superiore praescripta ex justitia erat debita alteri, ut puta ex fundatione, ex pacto, ex stipendio vel eleemosyna jam accepta. Quare is sacerdos tenebitur ex justitia compensare, aliam Missam applicando, aut si non possit, Superiorem monendo, ut aliam Missam applicari faciat: ex communi DD. apud citandos.

288. Etiam invalide sic applicari Missam a subdito et applicationem Superioris praevalere, cum multis docet Dian. p. 2. tr. 12. res. 72. Ratio sumitur ex solemni voto obedientiae, quo Religiosus professus ita se Religionis Superioribus addixit, ut nihil legitimum et valide operari possit contra Superioris positivam voluntatem et s. obedientiam. Unde Christus summus sacerdos non videtur talem applicationem contra

obedientiam factam acceptare, sed in acceptando respicere ad debitum ex voluntate Superioris et non ad subditi voluntatem indebitam. Omnino probabiliter, sed nihilominus constanter dico:

II. *Attamen valide.*

289. Subditus contra voluntatem Superioris, quantumvis illicite, valide tamen applicat fructum sacrificii, isque illi prodest, cui applicat, non obstante nec praevalente applicatione contraria Superiorum. Communis DD. Suarez, Coninch, alii passim cum Laym. saepe cit. c. 2. n. 21. Ratio est: quia illius est applicare fructum sacrificii, cujus est offerre sacrificium; atqui in proposito minister offerens sacrificium non est praelatus, sed sacerdos subditus, cui dicitur: Accipe potestatem offerendi sacrificium pro vivis et defunctis; ergo istius applicatio valet, non Superioris. Confirmatur hoc: eo modo dependet fructus sacrificii applicatio a sacerdote celebrante, quo modo dependet ipsum sacrificium ac consecratio; atqui haec dependet a voluntate sola celebrantis sacerdotis, prorsus independenter a voluntate Superioris; unde quantumvis prohibeat Superior (etiam summus Pontifex, etiam per suspensionem, degradationem etc.) sacerdoti, ne celebret, nihilominus is vere et valide consecrat et offert fructumque ex opere operato confert illi vel illis, pro quibus offert; ergo etc. Itaque sacerdos, ut minister Christi in iis, quae sunt simpliciter sacerdotis (adeoque quoad obligationem et applicationem sacrificii) nulli prorsus est subjectus in hoc mundo, sed plane alterius fori, a solo Christo supremo sacerdote et domino potestatem et facultatem habens, et consequenter a nulla humana potestate impedibilem vel restringibilem; ideoque cuicumque applicet sacerdos fructum sacrificii sui semper censeri debet valide applicatus, etiam renitente quocumque Superiore.

290. Advertit tamen hic subtiliter noster P. Marchant cit., Superiorem posse invalidare applicationem sacerdotis subditi, non quidem absolute in ratione sacri ministerii secundum se et directe, ut jam probatum est, sed indirecte in ratione contractus, quatenus scilicet ea applicatio ex contractu vel obligatione justitiae aut promissionis fidelis procedit: nullus enim subditus potest legitime et valide pacisci et contrahere, sicut nec promittere vel ex promissione se obligare, contra voluntatem Superioris. Unde si sciat subditus, Superiorem jam prius hanc Missam applicasse ad certam intentionem, non poterit sacerdos subditus ullo modo pacisci vel promittere ejusdem Missae aliam applicationem; et si ex vi talis pacti vel promissionis eam Missam applicet contra voluntatem et applicationem Superioris, applicatio ista non tantum injusta, sed etiam invalida erit sicut ipsa pactio et promissio injusta et invalida fuit. Sed credo, raro sic applicari ab ullo. Quodsi ergo subditus (ut plerumque fit) abstrahens ab omni pacto vel promissione suam Missam absolute de plenitudine potestatis suae applicet, applicatio in nostra communi sententia manebit valida, et Superior id resciens tenebitur applicare aliam Missam, si prior fuit debita.

Quapropter merito universaliter ita concludit Layman l. c.: Tametsi sacerdos illicite alicui applicet contra justitiae aut obedientiae virtutem,

quia v. g. parochus vel capellanus ratione beneficii vel Religiosus ob praelati praeceptum deberet pro alio offerre, nihilominus validam fore applicationem et fructum ex opere operato proventurum ei, cui sacerdos vult, cum haec applicatio sit actus potestatis Ordinis, quae ex aliena potestate non dependet, sicut notavit Suarez etc. Sic Layman.

291. Aliud dubium restans majoris momenti meretur proponi speciali §. Sit ergo capitis hujus 4. et sectionis 4.

292. § IV. *Qualiter liceat dividere fructus sacrificii.* Certum est, saepe fieri ex natura rei, ut separentur ii fructus hactenus explicati, saltem negative, id est ut unus obveniat sine altero, quia nimirum alter non reperit capacitatem in subjecto: nam quando offers Sacrum pro existente in peccato mortali, prodest illud huic peccatori quoad vim impetrandi, at non quoad vim satisfaciendi juxta regulam juris 5. in 6: Venia non detur nisi correcto. Nulli scilicet remittitur poena peccatis debita, nisi prius remissa culpa redierit in gratiam cum Deo. Quaestio ergo est, an et qualiter per voluntatem sacrificantis possint separari illi fructus valide et licite. Separari non posse, solus (quod sciam) docet Vasquez 3. p. disp. 121. c. 6. hac sola ratione, quod sicut efficacia Sacramentorum nullo modo pendet ab arbitrio ministri, sed quando applicantur homini, tanquam causae necessariae producunt totum effectum, quem possunt, juxta dispositionem et capacitatem suscipientis illa, sic etiam suos effectus generet sacrificium independenter a restrictione vel extensione sacrificantis. Pono breviter resolutionem quoad valorem et regulas practicas quoad licitum, potissimum ex Gob. Alph. Sacrif. n. 140. seqq. Nunquam enim me pudebit fateri, quin potius gloriari, me bene et graviter arasse in vetula ejus multiplici eruditione practica instructissima.

Resolutio:

293. Possunt per voluntatem sacrificantis valide et saepe licite separari fructus sacrificii satisfactorius et impetratorius, hoc est potest sacrificans sua voluntate et intentione facere, ut sacrificium quoad portionem et fructum ministerialem prosit alicui solum quatenus est satisfactorium, et non quatenus est impetratorium et vice versa. Henriquez et Coninch. aliisque relatis Lugo de Eucharistia disp. 19. n. 222, Diana p. 9. tr. 2. resol. 8. cum Rubeo, Tamburinus opusc. de sacrif. l. 3. c. 1. § 3. n. 41, Gobat cit. casu 5. n. 141. Ratio valida est: quia ex una parte clarissimum est, fructus sacrificii diversos reipsa saepe separari, ut jam praedixi; numquid enim non ordinarie separantur fructus specialis, specialissimus et ministerialis; ex altera autem parte ostendi non potest, Christum Dominum eorum auctorem statuisse, ut sint inseparabiles per sacerdotem; ubi enim extat hoc statutum? ergo asseri non debet. Quin potius cum beneficium principis amplissime interpretari debeat, par est credere, principem supremum Christum concessisse hoc beneficium grande et facultatem applicandi fructus sacrificii cum potestate eos etiam dividendi, quando ita videbitur.

294. Ad fundamentum Vasquez supra allatum, negatur quoad hoc paritas inter sacrificium et Sacramentum: constat enim ex universali praxi Eccle-

siae, esse liberum sacerdoti, sacrificii fructum ministerialem tanquam vere et proprie suum aut sibi reservare aut transferre in hunc vel illos pro libito. Nihil simile, immo contrarium certissime constat de fructu Sacramentorum administratorum. Quia ergo potest quisque rei suae modum ponere Dig. l. 2. t. 14. n. 48. poterit etiam sacerdos sacrificans modum seu limitationem vel divisionem ponere fructibus sacrificii tanquam suis, cum in hoc a nullo prohibeatur, ut dictum. Jam videndum etiam quando liceat vel non liceat ita dividere fructus, per breves regulas practicas.

Regula I. Quotiescumque tibi non incumbit obligatio offerendi **295.** tuum sacrificium ad aliquam certam intentionem, toties certo potes ita separare fructus omnes ministeriales, satisfactorios, impetratorios etc., reservando vel unum vel alterum vel nullum, reliquos dividendo in alios, unum plures etc. Ratio est: quia juxta jura concessum intelligitur, quidquid expresse prohibitum non reperitur; at in his nihil ex ullo capite prohibitum. Quare sacerdos, canonicus, Religiosus liberam habens intentionem sui sacrificii potest ita loqui cum Deo suo: Domine Deus hoc Sacrum latreutice ad supremum tibi debitum cultum offero tibi, eucharistice in gratiarum actionem, quod B. V. Mariam in matrem tuam et me indignissimum in ministrum altaris tui elegeris, impetratorie, ut mihi largiaris veram humilitatem, patri vel huic amico meo aegroto sanitatem, fratri meo haeredem ad gloriam nominis tui, satisfactorie, ut mihi et huic vel illi vel istis vel omnibus fidelibus defunctis remittas partem poenarum debitarum, sicque totum fructum sacrificii mei provenientem ex opere operato tibi offero ad praedictas intentiones distribuendum in me et a me nominatos in quantum singuli sunt capaces; at vero totum fructum provenientem ex opere operantis mihi reservo.

Regula II. Quando liberaliter promisisti pluribus Sacrum petentibus, **296.** praesertim ad diversos fines (exempli gratia uni in honorem SS. Trinitatis vel S. Josephi, alteri in gratiarum actionem pro beneficio aliquo impetrato v. g. sanitate recuperata, tertio ad impetrandum aliquod beneficium v. g. sanitatem marito vel filio, quarto pro peccatis suis vel defuncti alicujus etc.), rursus poteris separare fructus sacrificii latreuticum, eucharisticum, impetratorium et satisfactorium, et sic omnibus vel una Missa satisfacere applicando singulis fructum intentum, vel in diversis Missis solum fructum petitum singulis applicare, reliquos tibi vel aliis reservando. Ita post alios Tambur. cit. l. 3. c. 1. § 3. n. 47, Gob. cit. n. 158. Ratio est: quia liberalis promissio est ita interpretanda, ut promittenti sit quam minime onerosa, Dig. l. 45. t. un. n. 99. Idque maxime verum esse debet, quando verba promissionis ex mente petentis significant limitationem; atqui tu promisisti Missam seu sacrificium formaliter uni ut latreuticum, alteri ut eucharisticum tantum, tertio ut impetratorium, quarto solum ut satisfactorium est; ergo sufficit illis dare, quod et ipsi petierunt, et tu singulis promisisti.

Dixi tamen, si promisisti pluribus: nam si unus solus petat Sacra ad diversos fines, omnino intelligit totidem Sacra et non ejusdem Sacri diversas applicationes, nisi vel ipse petens, vel tu promittens aliter expresseritis.

297. Quin insuper quando vovisti ac ipsi Deo promisisti Sacrum ad unum certum finem, latreuticum in honorem ss. Trinitatis, b. Virginis, sancti Josephi etc. aut eucharisticum in gratiarum actionem, quod te liberarit a cruciabili pedum aut insano dentium dolore, factus voti compos satisfacis offerendo Sacrum ad illum finem tantum, idque eadem Missa, quam offers liberaliter pro alio vivo aut defuncto satisfactorie vel impetratorie, quia adhuc formaliter satisfacis intentioni tuae et Dei acceptantis. Tambur. cit. § 3. n. 48. consentiente Gob. n. 157. Consentio et ego et credo, tali voto satisfieri a nobis etiam legendo Sacrum hebdomadarium pro defunctis fratribus, etsi debitum ex obedientia, non tamen ex justitia vel pacto aliquo. Pro his sunt duae regulae speciales sequentes.

298. Regula III. Quando ex sola obedientia seu praecepto Superioris vel statuto Ordinis teneris facere Sacrum ad aliquem unum certum finem, potes reliquos fructus, qui non tendunt directe ad illum finem praescriptum, applicare alteri vel tibi ipsi. Gob. n. 155. Ratio est: quia obligatio legis vel praecepti non est extendenda ultra finem legis vel praecepti, juxta communem DD.; atqui potest finis legis vel praecepti praescriptus obtineri, licet unus alterve fructus transferatur in alium vel alios; ergo nihil obstat, quin sic licite fiat: ut si jubearis a Superiore offerre sacrificium in gratiarum actionem pro aliquo beneficio a Deo obtento (v. g. Passavii in honorem S. Floriani in gratiarum actionem, quod Deus hanc partem civitatis superiorem una cum nostro Conventu conservarit ab horribili illo incendio), potes idem sacrificium quoad fructum satisfactorium saltem offerre pro aliis vivis vel defunctis, illis v. g. pro quibus Sacrum hebdomadarium offerre debes. Confirmatur hoc rescripto S. Francisci Borgiae Generalis Societatis Jesu anno 1564. apud Gob. cit. hujus tenoris: Quando Superiores Missas injungunt pro aliis, quam defunctis, clarum est, applicationem ad liberandam animam liberam Sacerdoti manere. Idem dicendum, si Superior jubeat te offerre sacrificium praecise ad impetrandum aliquod a Deo beneficium v. g. pacem, serenam auram; tunc enim fructum satisfactorium adhuc applicare potes tibi vel aliis, vivis vel defunctis. Contra similiter si jubeat te offerre pro defunctis, nihil obstat, quin eandem Missam pro alio quoad finem eucharisticum in gratiarum actionem offeras; an etiam quoad fructum impetratorium? Non audeo rotunde negare. Censeo tamen id non esse practicandum propter mox dicenda reg. seq.

299. Regula IV. I. Quando obligaris facere Sacrum ex justitia pro stipendio accepto vel accipiendo, ad aliquam intentionem, non potes licite ita dividere fructus sacrificii, sed totum fructum hujus sacrificii, cujus est capax, illi stipendium danti applicare debes. Ita communis DD. Vasquez, Bonacina, alii ac Tamburinus cit. n. 40, Gob. n. 153. Ratio sumitur ex sensu et intentione omnium fidelium, qui pro Missa dantes stipendium sine dubio effectum omnem satisfactorium et impetratorium ex opere operato et saltem ordinarium ex opere operantis provenientem sibi deposcunt; ita enim infallibiliter responderent, si interrogarentur, et si contrarium fieri intelligerent, aegerrimae ferrent ac iniquum judicarent, prout magis declarabo c. seq. cum de stipendio pro Missa.

II. At nunquid legens Missam pro stipendio saltem collectas 300.
assumere, et mihi vel aliis applicare potero? Negare id quidem videntur DD. etiam modo nominati, quatenus generaliter dicunt, ei, cui debetur Sacrum, deberi omnem fructum ejus et consequenter etiam collectas quasvis. Sed videntur intelligere collectas ordinarias in tali Missa assignatas, ut commemorationes, suffragia, quae sine dubio ad eum spectant, cujus est Missa. Absolute ergo ejusmodi collectas pro aliis assumi et applicari posse, affirmant Coninch, Dicastillus, Hurtadus, Rubeus ac cum hoc Diana p. 9. tr. 2. res. 8. Et saltem verum esse debet de collectis illis extraordinariis in tali Missa, ex stipendio debita uni, assumptis pro alio v. g. infirmo, defuncto, itinerante etc. Ratio est: quia nemo dans stipendium pro Missa sibi vel suis applicanda tam durus esse potest, ut nolit in Sacro inferri ullam collectam v. g. pro aegroto jam animam agente, pro amico jamjam defuncto, nisi tantum pro se suisque, maxime cum valor sacrificii Missae sit infinitus extensive quoad vim impetrationis. Atque ita habet praxis Doctorum et optimorum sacerdotum. Certe dans stipendium non potest impedire, ne in memento pro aliis oret sacerdos; ergo neque aliam collectam extraordinariam, ut fatetur ipse Tamb. cit. n. 49. Ulterius

III. Regula data etiam omnino locum habere debet in Missis pro 301.
defunctis stipendio conductis, ut nimirum eis totus fructus tam satisfactorius quam impetratorius applicari debeat. Ita post alios Gob. n. 154. Ratio est: quia post habitum fructum satisfactorium, quo raro tota poena remittitur, remanens poena pro parte saltem eodem sacrificio remitti adhuc potest quatenus impetratorium est seu per modum impetrationis, si ita applicetur ab offerente; atque ita applicari deberet in Missis defunctorum saltem ex stipendio debitis. Sed ponamus etiam (quod ego non credo), quod animae defunctorum directe sola satisfactione juvari possint et non impetratione remissionis ullius poenae, eo quod Deus non velit eis amplius aliquid gratis seu liberaliter condonare vel remittere, sed tantummodo satisfactione oblata, attamen fructu impetratorio Missae adhuc multum juvari possunt indirecte, sicut aliis suffragiis: possumus enim illis impetrare gratiam, ut Deus excitet multos, qui pro ipsis precentur, Missas et alia opera satisfactoria offerant; ut Deus ipsis applicet Missas et suffragia oblata pro aliis non indigentibus, incapacibus, indignis etc. Ecce haec gratia tota perit, si solo fructu satisfactorio defunctis relicto mihi vel aliis applicem totam vim impetrandi; atqui dantes stipendium pro Missis defunctorum sine dubio intendunt eos tota Missa juvare omni modo optimo quo possunt; ergo.

IV. Quare non placet et in praxi omnimode dissuadenda est opinio 302.
opposita Rubei eumque secuti Dianae cit. p. 9. tr. 2. cas. 8, nempe sacerdotem teneri defunctis applicare solum fructum satisfactorium, reliquos fructus posse pro libito dispensare sibi, aliis; ideoque Missas pro defunctis plus prodesse sacerdoti, quam Missas pro vivis. Non placet etiam placitum cujusdam viri docti dicentis, se libentius celebrare pro defunctis, quam pro vivis Missam stipendio conductam, eo quod in primo casu, non item in secundo, possit transferre vim impetrandi in quemcumque voluerit. Placet autem Gob. cit. loc. reprobans praxim

cujusdam capellani, qui obligatus ex fundatione aliquoties in septimana celebrare pro defunctis, applicabat ipsis sacrificium quoad vim satisfaciendi tantum, at sibi quoad vim impetrandi.

Caput V.

De Sacramenti Eucharistiae

et ss. sacrificii ministro offerente, oblatione et stipendio.

Sectio I.

Quis est minister Sacramenti Eucharistiae conficiendi et dispensandi?

Summarium.

304. Minister Eucharistiae et sacrificii est solus sacerdos ac
305. Omnis sacerdos, etiam haereticus, schismaticus, irregularis, excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus etc.
306. Licite omnis sacerdos in gratia constitutus.
307. Plures possunt valide eandem materiam consecrare.
308. Minister ordinarius dispensandi Eucharistiam est etiam solus sacerdos,
309. Habens jurisdictionem ordinariam vel delegatam,
310. Aut saltem rationabiliter praesumptam licentiam,
311. Vel privilegium.
312—313. Ubi Communio sumenda tempore paschali?
314. Quando et quibus casibus Regulares dare possint Communionem in articulo mortis?

303. **Assertio.** *Minister Sacramenti Eucharistiae conficiendi seu consecrandi (adeoque et Sacrificii offerendi) est omnis et solus sacerdos. Minister vero ordinarius et ex officio Sacramenti ejusdem dispensandi, est solus sacerdos habens jurisdictionem ordinariam vel delegatam aut saltem rationabiliter praesumptam licentiam vel privilegium.* Omnes. Explico particulatim.

304. § I. *Minister Sacramenti conficiendi seu consecrandi est* I. *solus sacerdos.* Certe de fide definitum in variis conciliis, ut Nicaeno l. c. 14. Lateranensi Magno c. Firmiter et novissime contra Lutheranos aliosque hujus temporis haereticos Trid. sess. 22. c. 1. et can. 2. Ratio est: quia Christus in ultima coena solos Apostolos eorumque in officio

successores, sacerdotes, ac Sacramenti et Sacrificii hujus ministros instituit eisque, ut illud offerrent praecepit dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Et patet ex ipsa forma ordinationis: Accipe potestatem offerendi Sacrificium Missasque celebrandi etc. Hinc nulla potestate humana aut dispensatione potest hoc Sacramentum confici vel sacrificium offerri a non sacerdote nec ab angelo quidem, nisi ex dispensatione divina. Non ergo valide consecrat et offert, sed gravissimo sacrilegio peccat, qui non est ordinatus sacerdos, prout proh dolor, etiam nostro tempore quidam sceleratissime attentarunt. Horribile exemplum vide apud Caesarium l. 9. Illustrium miraculorum c. 6.

II. *Omnis sacerdos.* Adeoque etiam existens in peccato mortali, **305.** etiam haereticus et schismaticus, irregularis, excommunicatus, suspensus, interdictus, depositus, degradatus valide sacrificat, dummodo ponat necessaria hujus Sacramenti, nempe materiam et formam debitam cum intentione consecrandi. Omnes cum S. Thom. q. 82. a. 7. et 8. Ratio est: quia potestas consecrandi et offerendi Eucharistiam pertinet ad characterem Ordinis sacerdotalis; ergo eo charactere insignitus cum intentione debita applicans necessaria ad consecrandum Corpus et Sanguinem Christi, vere Sacramentum conficit eoque ipso Sacrificium offert valide, etsi plura requirantur ad offerendum licite. Adeoque ne valide quidem consecraret et offerret, qui laborat ignorantia vel impotentia circa necessaria: ut qui nesciret vel mutus non posset proferre formam, qui non haberet intentionem consecrandi.

III. Etiam licite conficit hoc Sacramentum et Sacrificium offert **306.** omnis sacerdos in gratia constitutus, nulla censura, irregularitate seu impedimento canonico irretitus, jejunus jejunio naturali a media nocte, adhibens omnia praescripta etiam accidentalia seu caeremonialia: quae omnia ad quatuor capita revocari possunt, nimirum *sacra supellex, ritus, locus et tempus.* De quibus ex professo cap. seq. Reliqua satis patent ex alibi dictis.

IV. Plures sacerdotes possunt valide eandem materiam consecrare **307.** et reipsa consecrant, si simul tempore et velut eodem momento vel instanti verba consecrationis absolvunt, juxta communem DD. praesertim Scotistarum. Ratio est: quia vel omnes vel nullus consecrabunt; atqui non nullus, cum omnia ad essentiam Sacramenti concurrant et nihil fiat contra essentiam vel veritatem Sacramenti; nec tantum aliquis solus, cum non sit major ratio de uno, quam de altero et de omnibus; ergo omnes conficiunt. Id vero numquam licitum est, nisi ex consuetudine dudum recepta in ordinatione neomystarum. De quo, quatenus ad praxim spectat, satis dixi cap. 1. sub finem. De cetero apage istas speculationes.

§ II. *Minister ordinarius ex officio dispensandi Sacramentum Eucha-* **308.** *ristiae est* I. *solus sacerdos.* Nam conc. Trid. sess. 14. c. 8. dicit: Ex Apostolica traditione emanare, ut laici a sacerdotibus Communionem accipiant. Solus namque sacerdos potestatem habet in Corpus Christi verum tum conficiendum tum dispensandum, idque juro divino, ut patet in illo: Hoc facite etc. et 1. Cor. 4: Sic nos existimet homo (utique Apostolos, episcopos, sacerdotes) ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei. Sed dixi, *minister ordinarius ex officio est solus*

sacerdos: nam extraordinarie pro usu necessitatis, in primis etiam Diaconi ex commissione parochi vel episcopi Eucharistiam ministrare possunt, idque non tantum in extrema necessitate (ut si parocho absente vel impedito infirmus sine viatico decessurus esset), sed in quacumque necessitate gravi vel congrua: ut si in magno festo parochus vel sacerdotes Confessionibus excipiendis vel concionibus occupati communicantibus commode satisfacere non possint, ut ex communi notant etiam Diana p. 9. tr. 6. res. 39. Quin etiam in extrema necessitate moribundi, absente parocho vel sacerdote alio, non solum Diaconus (cui ex ordinatione sua id officii aliquatenus competit), sed etiam Subdiaconus vel Minoribus initiatus; quin insuper et his deficientibus, secluso scandalo etiam laicus et alios et seipsum pro viatico communicare posset, ut habet jam communis et tuta sententia DD. in hac materia: Suar., Laym., Lugo, Diana, Gob. alii passim. Quemadmodum etiam omnes consentiunt, etiam laicum et non jejunum (in defectu aliorum) posse sumere hostias consecratas ad avertendam irreverentiam, ut si incendio periturae vel ab hostibus fidei conculcandae essent.

309. II. *Habens jurisdictionem ordinariam vel delegatam.* Ratio generatim est: quia Pastorum proprium est pascere, quod praecipue fit per administrationem Sacramentorum. Debet ergo sacerdos ministrans his personis Eucharistiam aut eorum esse parochus et pastor ordinarius, aut a parocho aut parochorum pastore ordinario, episcopo, ad id esse delegatus seu facultatem habens. Constant ex Clem. l. 3. t. 7. c. 2. Et in conciliis Milevitano et Carthaginensi I. prohibentur clerici et laici Eucharistiam sumere ab alienis; atqui mutua est obligatio respectu ministrantium. Ratio specialiter fundatur in jure communi, quod prohibet, ne quisquam mittat falcem in alienam messem aut alterius jura invadat: ne scilicet justitia et pax violetur, divina mysteria inconvenienter tractentur et fidelibus pro necessitate vel captu cujusque minus provideatur.

Quare peccat mortaliter, qui sine omni jurisdictione vel facultate proprii parochi alicui Eucharistiam ministrat: quia violat jurisdictionem alterius in re gravi. Insuper Religiosi ipso facto incurrunt excommunicationem Papae reservatam, ex Clementina l. 5. t. 7. c. 1. * Bulla *Apost. Sedis* confirmatam * si sine licentia Parochi praesumant clericis vel laicis dare Eucharistiam per Viaticum, aut extremam Unctionem aut matrimonia solemnizare, nisi habeant privilegium, aut urgente necessitate Parochus absit aut injuste nolit in articulo mortis.

Denique inferiores sacerdote sine omni facultate ministrantes Eucharistiam etiam incurrunt irregularitatem ex abusu sacri Ordinis: quia exercent actum proprium sacri Ordinis sacerdotalis, quem non habent. Unde econtra hanc irregularitatem non incurrit sacerdos citra omnem jurisdictionem vel facultatem ministrans, quia non exercet actum Ordinis, quem non habet.

310. III. *Aut saltem rationabiliter praesumptam licentiam.* Sine dubio enim licite ministrat Eucharistiam sacerdos, qui rationabiliter praesumit, parochum factum suum omnino approbaturum, aut de facto, si nosset, omnino velle vel petiturum esse, ut faciat, prout variis casibus contingere potest. Et universaliter in articulo mortis, si infirmus viatico

muniendus sit, et proprius pastor absit vel praesens ad infirmum non possit deferre Eucharistiam, quivis alius sacerdos (saltem non praecisus seu excommunicatus non toleratus, quamvis et hunc non excludant multi) et deficiente sacerdote etiam diaconus Eucharistiam ei conferre potest: quia hic omnino praesumitur voluntas parochi, certe episcopi, vel Papae aut certe jure communi censetur tunc facultas concessa. Et quamvis parochus praesens eo casu injuste et ex malitia negaret facultatem providendi moribundo, adhuc alius sacerdos vel hoc deficiente diaconus licite Sacramentum ministrabit: quia praesentia parochi sua potestate abutentis pro nulla habenda est, et foret tunc recurrendum ad interpretativam voluntatem episcopi vel summi Pontificis. Ex communi doctrina apud auctores passim.

IV. *Vel privilegium:* nam per privilegium summorum Pontificum 311.
sacerdotes Regulares Ordinum mendicantium amplam habent potestatem delegatam communicandi in suis templis, ecclesiis vel oratoriis per se vel per alios quosvis sacerdotes illic celebrantes quoscumque Christi fideles sive saeculares sive clericos vel regulares, praeterquam in Paschate et mortis articulo. Privilegium nimis notum est et passim prostat. Solum gemina exceptio ad praxim maxime spectans breviter explicanda est.

I. *Praeterquam in Paschate.*

Per *pascha* hic non intelligitur materialiter ipse tantum dies 312.
Pascha seu Dominica Resurrectionis D. N. J. C., ut voluit Navarrus, sed intelligitur formaliter totum illud tempus Paschale, quo fideles satisfacere debent praecepto annuae Communionis a proprio parocho percipiendae, ut habet communissima DD. Ratio est: quia alias sequeretur, quod aliquis posset satisfacere isti praecepto ecclesiastico, qui nunquam communicaret de manibus sui proprii parochi vel alterius de ejus licentia; quia tantum praeciperetur, ut aliquis die Paschae communicaret non apud Regulares, sed apud proprium Parochum; certum est autem saeculares non teneri communicare in ipso die festo Paschatis, cum satis sit communicare quolibet die intra tempus Paschale praescriptum; consequens est omnino absurdum et contra mentem Ecclesiae et Pontificum, cum non ob aliam causam haec licentia negetur saecularibus, quam ut parochi per illam communionem saltem annuam Paschalem possint suas oves cognoscere.

Hinc patet, Regulares adhuc posse dare Communionem fidelibus 313.
tempore paschali atque in ipso die paschatis, I. quando a Pontifice vel episcopo habent privilegium vel facultatem dandi etiam tempore paschali, prout in his partibus hoc tempore fere ubique habent ab episcopis. II. Quando communicans praecepto communionis paschalis jam satisfecit aut adhuc satisfacere vult ac potest atque etiam satisfacturus putatur. Quod in dubio pro ipsis praesumi potest et debet, cum nullus sit facile repellendus, qui cum aliis accedens Communionem petit; sic enim parochis nihil decedit, cum ipsi ipso die Paschatis communicare non teneantur. Communis DD. cum Laym. l. 4. tr. 4. c. 7. quem lege, contra Nav., Henriq. alios. III. Si parochus ipse non

possit aut injuste nolit ministrare alicui, aut subditus non possit tempore paschali communicare in sua parochia. Communis apud eundem Layman, alios passim. IV. Quando aliqui assueti communicare apud Regulares, non possunt induci, ut communicent in sua parochia, idque ex tacito vel praesumpto consensu parochi, quem Laym. cit. n. 4. putat facilius praesumi in militibus praesidiariis, aulicis, studiosis et aliis, qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. Denique etiam dare possunt, si in Paschate adsint advenae, peregrini, vagi etc. secundum probabilem multorum sententiam. Sanch. de matr. l. 3. d. 37, Lugo de Eucharist. d. 18. sect. 2. De hoc iterum parte sequenti, cum de Confessione annua.

II. *Praeterquam in mortis articulo.*

314. Per articulum mortis intelligitur tempus, quo vel mors proxime instat vel moraliter certa et inevitabilis est vel quo est mortis periculum vel probabile dubium de vitae conservatione eo casu, quo frequenter solet mors accidere, ut in ingressu conflictus, navigationis marinae valde periculosae, primo puerperio etc. Et tunc si adsit proprius parochus, qui possit et velit dare Communionem, Regulares dare licite non possunt. Unde adhuc in eo articulo Regulares Communionem dare licite possunt I. Non tantum in extrema necessitate moribundi, si is periclitaretur de salute aeterna, ubi semper praesumitur consensus Papae (etiam invito parocho), sed etiam in necessitate gravi, si adsit probabile mortis periculum et parochus non possit vel injuste nolit dare. Communis apud Lugo cit. II. Si aegrotus necdum pervenit ad eum statum, ut praecepto teneatur ad Communionem viatici, etsi tunc maneat obligatus postea denuo percipere viaticum de manu parochi. III. Si aegrotus jam satisfecit praecepto de viatico cum intentione illud implendi, si vita protendatur, poterit iterato et saepius suscipere Communionem a Regulari et hic illi dare: quia administratio Eucharistiae per modum viatici tantum est prohibita Regularibus, quando praeceptum illius Communionis obligat. IV. Nunquam tamen sine licentia episcopi vel parochi licet Religiosis Eucharistiam publice deferre per plateas ad eum finem, cum id juri parochorum consuetudine obtento deroget; proinde eo casu in aegroti Oratorio aliove honesto domus loco de licentia Ordinarii privatim facto Sacro Eucharistia danda esset.

Sectio II.

Quis et quotuplex est offerens ss. Sacrificii Missae?

Summarium.

315. Offerens Sacrificii varius.
316—319. Offerens principalis est ipse Christus; qualiter is offerat?
320. Offerens ministerialis est omnis et solus sacerdos.

321—323. Quo sensu et respectu Missa sacerdotis mali aeque vel minus valeat, quam Missa sacerdotis boni.
324. Offerens generalis est Ecclesia et
325. Offerentes speciales et secundarii sunt fideles concurrentes.
326—328. Qualiter et quo ordine hi offerant?

Offerens sacrificii dicitur non tantum Minister, qui Sacramentum 315.
Eucharistiae personaliter conficit et consecrat eoque ipso essentiali oblatione offert, sed omnis, qui idem ss. Sacrificium Deo peculiari ratione offert et repraesentat eoque Deum supremo cultu colere intendit. Triplex communiter assignatur, sed nobis placet quadruplex offerens Sacrificii: 1. *Principalis,* Christus, 2. *ministerialis,* sacerdos, 3. *generalis,* Ecclesia, 4. *specialis* et secundarius, omnes ad sacrificium speciali modo concurrentes. Hos speciales et secundarios offerentes alii communiter comprehendunt sub offerente generali, Ecclesia, sed placuit seorsim computare quarta classe, quemadmodum etiam c. praeced. sect. 2. § 3. eorum fructum specialem a fructu generali Ecclesiae seorsim computavimus. Et nota insuper, quod solus sacerdos, offerens ministerialis etiam dicatur simpliciter minister Sacramenti et Sacrificii Eucharistiae, non utique Christus, qui est auctor Sacramenti et offerens principalis sacrificii, multo minus fideles reliqui, cum ipsi non conficiant Sacramentum nec ad offerendum Sacrificium ordinati sint, omnes tamen vere offerunt, ut mox declarabitur. Cave ergo in hac materia, ne confundas has duas quaestiones: Quis minister et quis offerens? Jam explico offerentes singulos.

§ I. *Offerens principalis* I. seu sacrificans principalis in omni sacri- 316.
ficio est Christus Dominus, summus sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Certum de fide. Hac enim ratione Dec. l. 1. t. 1. c. 1. § 3. dicitur: Christum in hoc mysterio esse simul sacerdotem et sacrificium. Et in conc. Florentino in decreto Eugenii, dicitur: Sacerdotem in persona Christi conficere hoc mysterium. Et clarius in Tridentino sess. 22. c. 2. dicitur: Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa.

II. Ratio hujus est: non solum quia Christus hoc sacrificium in- 317.
stituit eique sua merita applicuit, ut esset efficax, atque ut suo nomine offerretur, praecipit, sed maxime, 1. quatenus Christus ex vi institutionis a se factae, velut uno perpetuo actu, perpetuo vult sacrificium a se institutum suo nomine per sacerdotes offerri, atque ita ipse semper principaliter offert per sacerdotes velut ministros suos, uti significant Concilia modo allata. Quemadmodum enim rex per legatum suum praestans obedientiam Summo Pontifici ejusque pedes osculans, censetur principalis agens et ipse actu praestare obedientiam Papae, quia quod per alium a se delegatum et ex sua voluntate perseverante operantem facit per se facere censetur: ita Christus Dominus semper est principalis et actualis offerens, quatenus ex institutione sua perpetuo actu vult sacerdotes suo nomine offerre sacrificium divinae majestati sicque per illos perpetuo se submittit pro nobis in ordine ad Deum. Ulterius

III. Accedit 2. quod idem Christus non tantum ut Deus, tanquam 318.
causa principalis efficiat, sed etiam per suam humanitatem, ut instru-

mentum divinitati conjunctum concurrat ad transsubstantiationem panis et vini in Corpus et Sanguinem suum, in qua consistit essentia et formalis ratio hujus sacrificii. 3. Idem Christus semper ad singula sacrificia attendit, illa Deo Patri repraesentat et rata habet, estque valde probabile, eum singula sacrificia, dum actu fiunt, actu elicito cum sacerdote concurrendo, Deo Patri offerre, ut notant Suarez disp. 77. sect. 1, Coninch q. 8. a. 1. alii; est enim hoc ejus in Patrem reverentiae et in homines amori valde consentaneum. 4. Quia Christus in cruce omnia et singula sacrificia futura Deo Patri obtulit eisque ex meritis suis perpetuam efficaciam contulit. Eaque ratione multiplici Christus Dominus vere est sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, quia usque in finem mundi per sacerdotes suos vicarios et ministros secundum istum ritum offert sacrificium.

319. IV. Hac denique ratione patet, qualiter sacrificium non polluatur nec effectum ex opere operato amittat ex malitia sacerdotum, eo scilicet quia non in propria persona principaliter sacrificium offerunt, sed solum ministerium praestant offerendo in persona Christi, qui est principalis offerens simul et hostia quique Deo numquam displicere potest, sed semper infinite gratus et acceptus est. De hoc mox amplius § seq.

320. § II. *Offerens ministerialis* I. *ac minister*, simpliciter dicendus hujus Sacramenti consecrandi et sacrificii offerendi est omnis et solus sacerdos, juxta sect. praec. § 1. Est autem sacerdos verus sacrificans, et quamvis tanquam vicarius et minister Christi in ejus persona offerens, non est tamen merum instrumentum seu merus executor, sicut est famulus, jussu, et nomine domini sui dans eleemosynam, sed etiam ex propria mente et intentione concurrens et offerens in persona Christi, unde debet praecedere ejus propria intentio et non sufficit voluntas et intentio Christi sola, nisi etiam ipse sacerdos intendat offerre et sacrificare. Hic opportune se ingerit quaestio solemnis, etiam proposita et resoluta a D. Thom. 3. p. q. 82. a. 6: Utrum Missa sacerdotis mali minus valeat quam sacerdotis boni, et contra boni plus quam mali. Communis responsio est, Missam sacerdotis mali (id est peccatis mortalibus cooperti) non minus valere, quam boni, quantum est ex opere operato, sed omnino valere minus quantum est ex opere operantis. Ut quaestionem recte intelligas, ita graviter distinguas.

321. II. Si Sacrificium spectetur, quatenus offertur in persona Christi, quoad effectum principalem, scilicet confectionem Corporis et Sanguinis Christi et fructum suum praecipuum ex opere operato, satisfactorium et impetratorium, certum est, Missam sacerdotis mali, pessimi, tantum valere, quantum sacerdotis boni, optimi, sanctissimi et non minus; ab utroque enim aeque conficitur idem Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi atque offertur idem sacrificium eademque hostia de se semper ejusdem valoris et efficaciae ex opere operato, a quocumque offeratur; atque quoad hos effectus primarios sacrificium nihil omnino dependet a dispositione ministri, uti docent omnes theologi ac ss. Patres et clare exprimunt varii sacri canones et eleganter D. p. 2. c. 1. q. 1. c. 77: Intra catholicam Ecclesiam et in mysterio Corporis et Sanguinis Domini nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur sacerdote. Quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris et virtute Spiritus

sancti; si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nam sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum sanctum hanc suam efficit carnem. Haec ibi. Similia habet D. Chrysost. hom. 2. in epist. 2. Tim. et hom. 85. in Jo.

322. III. Si sacrificium spectetur quatenus offertur in persona Ecclesiae quoad vim et effectum maxime impetrationis: adeoque quoad orationes praescriptas in Missali, quatenus praecise nomine Ecclesiae funduntur a sacerdote, sic rursus Missa illaeque orationes habent aequalem vim et valorem, sive a bono sive a malo (non tamen praeciso) ministro seu sacerdote fundantur: operatur enim hic intentio Ecclesiae sponsae Christi dilectissimae. Si ex vero amore Dei mittas eleemosynam alicui egenti per servum malum, recipies a Deo tantam mercedem, quantam si misisses per sanctissimum quemque. Attamen si eae ipsae orationes communes Ecclesiae spectentur, quatenus nomine Ecclesiae fiunt a sacerdote cum debita dispositione et devotione (cum devotio boni Deo gratior sit, quam mali), jam ex opere operantis magis proderunt ministri boni, quam mali. Idque etiam de aliis orationibus, quae in officio ecclesiastico nomine Ecclesiae fiunt, intelligendum esse monet D. Thom. l. c. Dicta etiam intelligenda sunt de sacerdote malo, non tamen praeciso seu excommunicato non tolerato, quia per hunc non vult Ecclesia suas orationes ad Deum offerri, consequenter eae nullam habent efficaciam, quatenus in nomine Ecclesiae fiunt, juxta communem DD. cum D. Thom. q. 81. a. 7. ad 8. Secus dicendum de excommunicato tolerato: cum enim ab hoc permittat Ecclesia, ut fideles sacrificia Missae et alia officia divina postulent, consequenter etiam permittit, ut fructuose fiant. Ex communi Avila cum Laym. cit. tr. 5. c. 1. n. 12.

323. IV. Si sacrificium spectetur, quatenus a sacerdote ut privata persona offertur seu quatenus sacerdos ut privata persona offert et orat suo nomine orationes fundens, ut in utroque memento, in intentione speciali applicandi Missam huic vel illi, nimis certum est, apud Deum plus valere Missas et preces illas ministri boni in gratia constituti, quam sacerdotis mali, peccato mortali contaminati. Ratio clara est: quia preces amici utique plus habent energiae et efficaciae ad impetrandum, quam hostis et inimici. Deinde orationes bonam conscientiam habentis solent esse attentiores, ferventiores et cum majori in Deum fiducia, quam alterius, quem mala conscientia divexat et distrahit; quare quo quis melior, melius dispositus et sanctior est, quo ferventius et devotius in Missa pro se et aliis orat, eo plus gratiae et gloriae apud Deum sibi meretur eoque plus sibi et aliis impetrat et pro peccatis satisfacit. Ut merito Alexander Papa D. p. 2. caus. 1. q. 1. c. 91. pronuntiet: Quanto digniores fuerint sacerdotes, tanto facilius, pro quibus clamant, exaudiuntur. Contra vero, si malus, male dispositus et indignus Sacerdos offert et orat, infructuosa erit ejus oratio et oblatio, etiam quoad vim impetrandi, ut habetur D. p. 2. caus. 3. q. 7. c. 5, idemque maxime, quatenus pro aliis orat. Quamvis enim alioquin etiam peccatores debite orantes Deus exaudiat, non quidem de condigno ex justitia, cum revera indigni sint omni Dei favore, sed de congruo ex pura misericordia, ut docet communis DD. cum D. Thom. 2. 2. q. 83. a. 16, attamen tunc certe verificatur de illis illud caeci evangelici: Scimus, quia peccatores

Deus non audit: quando sunt peccatores formaliter, id est qui orando peccant, quorum proinde oratio execrabilis est (Prov. 28). Atqui hoc speciale est in peccatore sacrificante seu sacerdote, qui in statu peccati mortalis scienter sacrificat, quod tota ejus actio, oblatio et oratio, quatenus ab ipso procedit, mala Deoque ingrata sit, ideoque non misericordiam, sed vindictam mereatur *et oratio ejus fiat in peccatum.* Ergo in summa absolute dicendum, Missam boni sacerdoti plus valere, quam mali, ut post D. Bonaventuram, Scotum, Paludanum aliosque citatos recte resolvit Dicastillus hic disp. 3. n. 201. Ratio ex dictis patet: quia praeter fructum sacrificii ex opere operato, ex persona Christi et Ecclesiae, sacerdos malus nihil prorsus amplius proficit nec sibi nec aliis, plurimum autem Sacerdos bonus, ut modo dictum. Minime ergo reprehendendi sunt fideles, qui libentius audiunt vel conducunt Sacrum boni sacerdotis, quam mali vel diffamati, dummodo caveatur a temerariis judiciis, contemptu, obtrectatione ac maxime ipsa diffamatione.

324. § III. *Offerens generalis, Ecclesia.* Post Christum, offerentem principalem et sacerdotem offerentem ministerialem, tertium locum tenet offerens generalis, universa Ecclesia, in qua semper tot eximii sancti existunt. Etenim sacerdos sacrificans minister Christi, simul est sponsae suae dilectae totius Ecclesiae legatus ad Deum. Ideo enim ipsa sacerdotes creat et alit, ut velut sui Legati agant cum Deo de rebus gravissimis, uti liquet ex Apostolo Heb. 5. Quemadmodum ergo respublica dicitur petere a suo rege id, quod per legatum suum petit, ita etiam recte dicitur Ecclesia per sacerdotes tanquam per ministros et legatos suos offerre omnia omnino sacrificia.

325. § IV. *Offerentes speciales et secundarii, fideles concurrentes.* I. Praeter Christum offerentem principalem et sacerdotem ministrum ordinarium, atque etiam Ecclesiam offerentem generalem, etiam alios esse speciales coofferentes et quasi secundarios et accessorios offerentes, non dubium, sed clarum est ex ritu Missae et ipso sacro canone. Plerumque enim sacerdos in plurali pronuntiat illud *offerimus,* nimirum non suo tantum, sed etiam Ecclesiae et fidelium nomine. Et speciatim ibi: Et omnium circumstantium, pro quibus tibi offerimus vel qui tibi offerunt pro se suisque omnibus. Rursus post consecrationem: Unde et memores, Domine, nos servi tui, sed et plebs tua sancta, offerimus praeclarae majestati tuae. Et in oblatione calicis diaconus cum sacerdote dicit: Offerimus tibi calicem salutaris. Et mox Sacerdos conversus ad populum dicit: Orate, fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat. Ratio est: quia sacrificium Missae est actus religionis et cultus Dei publicus, qui exhibetur Deo per sacerdotem, non ab ipso solo, sed a tota Ecclesia generaliter, et specialiter a fidelibus ad idem Sacrificium peculiari aliquo modo concurrentibus, cooperantibus, assistentibus. Ita post Christum, Sacerdotem, Ecclesiam

326. II. Inter hos offerentes speciales et secundarios primum (in ordine offerentium quartum) locum obtinent, qui aliquo modo peculiari sunt causa sacrificii vel ad illud cooperantur. Unde sunt inprimis qui sacrificium offerri procurant, sacerdoti Sacris operanti victum vel stipendium praebent. Tales enim per sacerdotem velut per legatum suum specialiter dilectum sacrificant et offerunt. Quo spectant etiam ii, qui

suppeditavere necessaria Missae, calicem, casulam, alia paramenta. Deinde sunt Sacro ministrantes, non tantum solemniter, quippe ministri ad hoc ministerium ab Ecclesia specialiter ordinati, sed etiam privatim inservientes, quippe ab Ecclesia ad Missam celebrandam semper requisiti. His in hac classe addit Gob. casu IV. n. 107. etiam edituum et sacristanum.

III. Post illos specialiter cooperantes secundum (in ordine offe- 327.
rentium quintum) locum obtinent, quotquot sacrificio corporaliter intersunt et assistunt religiose cum reverentia et affectu se cum sacerdote conjungentes ad colendum Deum eo sacrosancto et tremendo sacrificio. Certe qui vult debite audire Sacrum, non vult solum materialiter audire et videre, quid ibi agatur et fiat, sed velut ea actione et assistentia colere Deum atque hoc ipso implicite vult una cum sacerdote offerre hoc sacrificium ad supremum Dei cultum omnemque finem et fructum Sacrificii intendit, quantumvis simplex sit et de his explicite nihil cogitet. Unde merito sacerdos ad populum dicit, *meum ac vestrum sacrificium* et in canone, *qui tibi offerunt.* Et laudandus esses, mi sacerdos, qui facta reflexione super ejusmodi verba, ex vera humilitate cogitares, esse complures e laicis praesentes, qui majori pietate ac puritate animi Deo offerunt hoc ss. sacrificium, quam tu Minister ordinarius et insignitus charactere sacerdotali. Sed haec in aurem.

IV. Post praedictos tertium (in ordine offerentium sextum et 328.
ultimum) locum obtinent, qui non quidem corporaliter, attamen mente et spiritualiter intersunt Sacro, qui nimirum cum corporaliter sacrificio interesse nequeant, mente se sistunt et votis suis vota Sacerdotis prosequuntur. Etiam hi aliquo modo offerentes sunt et de fructu sacrificii ex opere operato aliquo modo participant, praeter fructum et meritum insigne ex opere operantis, uti post D. Thomam q. 81. a. 6. et 7. pulchre docet Suarez disp. 77. sect. 2. et 3. magno solatio captivis, aegrotis, occupatis, omnibus, de hoc merito erudiendis.

Bone Deus, inquis; ego de hoc ne cogitavi quidem unquam. In hoc te non laudo, sed laudabilem praxim in aurem suggero. Cum audis ad Sacrum aliquod pulsari et interesse non potes aut alias quovis tempore, dic corde vel ore: O Gloriosissime Deus, quot hac hora sacrificia tibi Filius tuus dilectus per totum orbem offert, te infinite oblectantia et glorificantia! Neque ulla hora die et nocte cessat offerre hoc juge sacrificium tibi infinite gratum! Gaudeo et exulto de hac magna gloria tua. O quam optarem adesse corpore, certe mente me sisto in omnibus locis, omnibus et singulis sacrificiis illis, et cum Christo et per Christum quam submississime te adoro etc. Deinde fac intentionem et ora, si vacat, sicut facere soles, quando alias Sacrum audis. Lege P. Georgium Tauschium in ejusmodi materiam mirabilem.

Sectio III.

De sacrificii oblatione.

Summarium.

329. Sacrificium offerri debet soli Deo ex duplici ratione,
330. Idque ex fine colendi Deum,
331. Qui finis semper saltem implicite haberi debet.
332—333. Si insuper intendatur alius finis malus vel indifferens, peccatum erit pro ratione materiae.
334. Praeter intentionem generalem colendi Deum in celebrante
335. Requiritur intentio particularis respiciens hanc determinatam materiam consecrandam et
336. Applicationem fructus ad certas personas.
337. Tam intentio generalis colendi Deum
338. Quam particularis seu consecrandi debet saltem esse virtualis,
339. Quae utique etiam est sufficientissima pro applicando fructu,
340—342. Non tamen necessaria, sed sufficit habitualis, scilicet semel habita et non revocata.
343—344. Quamdiu ante Missam fieri possit intentio consecrandi et
345—346. Intentio applicandi?
347—348. Utraque necessario fieri debet ante consecrationem.
349. Intentio tamen applicandi adhuc valide fit post consecrationem hostiae ante consecrationem calicis,
350—351. Immo probabiliter etiam primum ante sumptionem.
352. Obligatio applicandi ex fidelitate solum regulariter est sub veniali tantum,
353. Obligatio vero ex justitia sub mortali ex genere suo.
354. Unde mortaliter peccat, qui talia Sacra sine justa causa nimis diu differt et
355. Si omittat vel non applicet, tenetur restituere stipendium.

329. § I. *Cui offerri debeat sacrificium et ad quem finem?* I. Soli Deo offerri debet sacrificium Missae, idque duplici ratione: 1. ex ratione essentiali sacrificii in communi, quod est supremus cultus, soli Deo debitus in recognitionem supremi ejus dominii et infinitae eminentiae nostraeque omnimodae subjectionis et dependentiae, ut c. 2. explicatum est. 2. Ex ratione speciali sacrificii Missae, nimirum ratione rei oblatae, quae est infinitae dignitatis, nempe Christus Deus personaliter, ideoque non nisi Deo offerendus. Offeruntur quidem etiam sacrificia sanctis; at non tanquam cultus sanctorum in contestationem submissionis erga ipsos vel eorum excellentiam, absit apage; sed tanquam cultus proprius Dei, attamen in memoriam et honorem Sanctorum ac velut eorum vice obligatus; cedit enim in maximum honorem et gaudium sanctorum, quod in eorum memoriam et venerationem ac eorum nomine colatur Deus tali cultu excellentissimo ac ratione rei oblatae plane infinito, quo insuper Deo gratias agimus pro tantis beneficiis gratiae et gloriae in ipsis collatis aut pro beneficiis eorum intercessione et intuitu nobis concessis aut eorum intercessione apud Deum nova beneficia impetrare satagimus. Ita perspicue docet Conc. Trid. sess. 22. c. 3. dicens: Et quamvis in honorem et memoriam sanctorum interdum Missas Ecclesia celebrare consuevit, non tamen illis sacrificium offerri

docet, sed Deo soli, qui illos coronavit. Unde nec sacerdos dicere solet: Offero tibi sacrificium, Petre vel Paule, sed de eorum victoriis Deo gratias agens, eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in coelis, quorum memoriam facimus in terris. Haec ibi concilium.

330. II. Sacrificium Missae principaliter et unice offerendum est ad finem colendi Deum. Patet ex natura et institutione ipsius. Est enim sacrificium hoc essentialiter actus religionis et cultus latriae excellentissimus soli Deo debitus, a Christo principaliter institutum ad cultum Deo exhibendum in recognitionem supremi ejus dominii, tanquam viva repraesentatio sacrificii cruenti ac mortis ipsius; ergo principaliter et universaliter semper offerendum est ad finem colendi Deum; non quidem semper ad solum finem latreuticum, sistendo solum in intentione colendi Deum in recognitionem supremi ejus dominii in actu signato, absit; sed simul etiam ad finem eucharisticum, impetratorium et satisfactorium: quemcumque enim ex his finem expresse intendas, eoipso etiam implicite, immo in ipso actu exercito etiam intendis et exerces cultum divinum soli Deo debitum. Annon enim si sacrificio tuo Deo gratias agis pro beneficiis acceptis, supplicas pro novis accipiendis, deprecaris remissionem peccatorum in actu exercito, et ipso facto Deo divinum cultum exhibes ejus supremum in te dominium, potestatem, eminentiam, tuamque humillimam submissionem, dependentiam, indigentiam contestaris? Quis enim peccata remittit, nisi solus Deus? Quis beneficia et bona salutaria ad ultimum finem aeternae beatitudinis conferre potest efficienter, nisi solus Deus?

331. III. Laudandus esses et laudabilis valde, mi sacerdos, si praedictos fines omnes semper explicite et expresse intenderes et bene applicares tanquam fidelis dispensator. Verumtamen nemo te ad id obligat. Neque opus est, ut ipse ille finis colendi Deum semper explicite intendatur, sed implicite semper habetur finis iste, quoties sacerdos intendit celebrare Missam, ut a Christo instituta est aut juxta intentionem ac ritum sanctae Ecclesiae. Utilissime ergo sacerdos Missae praemittit formulam illam: Ego volo celebrare etc. de qua § seq. Quid si ergo quis offerat sacrificium ad alium finem, praeter cultum Dei et alios modo enumeratos? Distinguendum est: hoc fine principali colendi Deum positive excluso, offerre Sacrificium principaliter et praecise ad alium finem, non tantum malum sed etiam indifferentem, ita ut quis nullo modo etiam implicite saltem velit eo sacrificio colere Deum, sed praecise et ultimate alium finem v. g. vanam gloriam, lucrum seu bonum stipendium, favorem etc., esset sane peccatum mortale gravissimum: hoc enim esset in re gravi negligere praeceptum Dei et penitus invertere institutionem Christi. Sed credo hoc raro contingere posse. Ceterum eo ipso quod quis hoc sacrificio unice intenderet impetrare aliquod beneficium corporale v. g. sanitatem, etsi expresse nihil intendat vel cogitet de cultu Dei, jam tamen implicite et in actu exercito intendit colere Deum ac ipso facto Deum colit, ejus dominium suamque submissionem ac dependentiam recognoscit ac profitetur, ut modo supra dictum.

332. IV. Habito et retento hoc fine principali colendi Deum, offerre Sacrificium secundario etiam ad alium finem, peccatum erit pro ratione

materiae seu ipsius finis male intenti. Nam 1. offerre ad finem mortaliter malum v. g. ad victoriam de injusta lite, ad injustam vindictam, ad occasionem fornicandi vel furandi impetrandam, ad usum magicum vel superstitiosum, sine dubio mortale est gravissimum et duplicis malitiae mortalis: una est ratione finis mali intenti, altera gravissimae irreverentiae et abusus sacrilegi sacrificii sacratissimi contra virtutem religionis, dum assumitur sanctissimum sacrificium ut medium ad mortalem offensam Dei. 2. Offerre sacrificium secundario ad finem venialiter tantum malam v. g. ob vanam gloriam captandam, ex mera avaritia, ob lucrum pecuniae, ex gulositate, ut eo die latius potare vel comessare possis, probabilius tantum est veniale. Ratio hujus et disparitatis a priori casu est: quia volens celebrare ob finem mortaliter malum graviter pervertit et quasi totaliter destruit finem principalem colendi Deum, quippe quem actu vult et intendit suo sacrificio tam graviter offendere et inhonorare atque etiam offendit actu; at vero celebrare Missam ob finem venialiter tantum malum non ita graviter pervertit finem principalem colendi Deum, quippe quem actu intendit colere supremo actu et non graviter, sed leviter tantum vult offendere. 3. Denique offerre sacrificium ob finem indifferentem tantum v. g. ob amplum stipendium oblatum, lautum convivium praeparatum vel similem causam impulsivam, sic ut alias hac vice non celebrares, eoque ipso magis movearis affectu commodi tui sensibilis, quam affectu colendi Deum (proh rem frequentissimam!), est quidem deordinatio aliqua, sed levis et venialis tantum: non enim talis appretiative, sed intensive solum magis afficitur ad commodum sensibile, quam ad Deum ejusque cultum. 4. Ceterum sacrificio oblato petere a Deo rem indifferentem tanquam beneficium et donum Dei, ex se omni culpa vacat et sanctum evadit, si refers ulterius ad finem sanctum, ut si petas sanitatem corporis vel prolem ad servitium et gloriam Dei.

Hic consequenter quaeri posset, pro quibus sacrificium offerri debeat ac licite et fructuose offerri possit; sed de hoc plene dixi cap. 4. sect. 4. sub aliis terminis, scilicet quibus prosit et applicari possit fructus sacrificii.

§ II. *Quotuplex et qualis requiratur intentio ad offerendum Sacrificium?*

I. *Quotuplex.*

333. Praeter modo dictam intentionem generalem et velut abstractam offerendi hoc sacrificium ad colendum Deum, duplex requiritur intentio particularis, nimirum consecrandi materiam praesentem et applicandi fructum hujus sacrificii.

334. Prima ergo intentio generalis et velut abstracta a materia et effectu Sacrificii, qua sacerdos intendit et vel explicite vel saltem implicite semper intendere debet offerre sacrificium ad honorem et cultum Dei, ut § praeced. dictum. Formula explicita utilissima praescripta et indulgentiis donata a Gregorio P. XIII. haec est: Ego volo celebrare Missam et conficere Corpus et Sanguinem Domini nostri Jesu Christi, juxta ritum sanctae Romanae Ecclesiae, ad laudem et gloriam omni-

potentis Dei totiusque curiae triumphantis, ad utilitatem meam totiusque Ecclesiae militantis, pro omnibus, qui se mihi commendaverunt in genere et in specie et pro felici statu Sanctae Romanae Ecclesiae. Gaudium cum pace etc.

Secunda est intentio particularis respiciens hanc materiam de- 335.
terminatam in hoc sacrificio consecrandam, qua nimirum sacerdos intendit hanc certam materiam, hanc hostiam, hoc vinum consecrare. Et haec intentio omnino est necessaria necessitate Sacramenti et sacrificii, sine qua nihil fieret, secundum omnes. Non ergo sufficit intentio illa generalis offerendi sacrificium ad cultum Dei et consecrandi Corpus et Sanguinem Christi velut in abstracto, nisi illa intentio actu vel virtute determinetur ad hanc materiam in hoc sacrificio consecrandam: quia haec actio sacrificii per se et ex natura sua determinatur ad consecrationem hujus materiae in individuo hic et nunc ad hoc sacrificium praeparatae, atque ita determinatim intelligenda est illa formula supra posita: Ego volo celebrare Missam et conficere Corpus et Sanguinem Domini nostri Jesu Christi, ut nimirum sacerdos non tantum Missam, et consecrationem velut abstracte in genere intendat, sed hanc consecrationem in individuo futuram, circa hanc materiam propositam vel tempore consecrationis proponendam; alioquin non magis consecrabit hostiam oblatam, quam non oblatam. De hac determinatione materiae consecrandae vide late c. 3.

Tertia est intentio particularis respiciens applicationem fructus 336.
hujus sacrificii ad certas personas, qua nimirum sacerdos intendit offerre hoc sacrificium pro Petro, Paulo, pro benefactoribus, pro vivis vel defunctis, pro his, illis, omnibus. Et haec intentio non est necessaria ad essentiam sacrificii, sed solum ad hoc, ut sacrificii fructus praecipuus (ministerialem vocamus, alii specialem) alicui alteri in particulari prosit et obveniat. De quo c. 4. § 4.

II. *Qualis.*

I. Intentio tam generalis offerendi ad cultum Dei quam particularis 337.
utraque consecrandi et applicandi fructum sacrificii utique optima et utilissima est actualis explicita vel implicita (ut nimirum saltem velis facere, quod Ecclesia facit vel quod Christus instituit), habita tempore consecrationis, ea tamen necessaria non est, sed omnium consensu sufficit intentio virtualis, nimirum virtute intentionis actualis jam antea praehabitae et nunquam revocatae, adhuc in operatione morali perseverans, movens et influens in praesentem actum consecrationis, oblationis ut nimirum vere moraliter ideo nunc fiat consecratio vel oblatio, quia quis id antea intendit et voluit (vide late dicta 1. p. c. 2. sect. 3. § 1. 2. et 3.). Quod adeo verum est, ut ex Cajetano, Suarez et aliis, recte moneat Tamburinus opusc. de sacrific. l. 2. c. 1. §. 2. n. 8, non esse consultum, ut tempore consecrationis eliciat quis intentionem actualem in actu signato v. g. dicendo: Ego volo consecrare, volo facere, quod facit Ecclesia, sed longe melius esse, ut nunc cogitet de sensu verborum et ipso mysterio a se conficiendo, sicque in persona Christi et velut ex ore Christi devote sacra verba pronuntiet: hoc enim

ipso jam habet in actu exercito intentionem actualem optimam et sufficientissimam consecrandi, licet alia intentio actualis non praecessisset. Quod, quaeso, notent morosi scrupulizantes, prout jam supra et alibi etiam inculcavi.

338. II. Intentio consecrandi necessario debet esse saltem virtualis, secundum omnes. Ratio est: quia intentio consecrandi debet esse activa et confectiva Sacramenti ideoque actu vel saltem virtute existere, quando conficitur Sacramentum. Non ergo sufficit ad hoc intentio habitualis tantum (nimirum praecise solum habita et nunquam revocata). Haec enim nullo modo moraliter nec virtute influit in confectionem Sacramenti, cum aeque perseveret in ebrio, dormiente, amente, qui tamen nihil moraliter operari potest. Vide latius in 1. p. c. 2. sect. 3. § 2. Verumtamen non est hic scrupulizandum nimis; rarissime enim, immo (nisi sacrificans esset hominum vel stolidissimus vel sceleratissimus) nunquam contingit, quod consecratio hostiae principalis sit invalida defectu intentionis, cum omnium consensu sufficiat intentio virtualis, etiam implicita; atqui virtualem et implicitam saltem intentionem habet omnis ille, qui praeditus libero usu rationis induit se vestibus sacris, procedit ad altare cum proposito seu voluntate dicendi Missam (amplius audies § seq.). Dixi tamen, *hostiae principalis*, scilicet pro ipso sacrificio consecrandae; secus sine dubio est de particulis pro communicantibus consecrandis: nam in proposito generali consecrandi ac Missae celebrandae, dum induis sacras vestes et ad altare procedis nullo modo, ne implicite quidem, involvitur intentio consecrandi illas vel ullas particulas; unde si te inscio positae sunt super altare, non evadent consecratae. Vide late c. 3. sect. 2. § 4.

339. III. Intentio applicandi fructum sacrificii sine dubio sufficientissima est virtualis, praedicto modo virtualiter tantum tempore consecrationis et oblationis perseverans, atque secundum Vasquez et alios etiam necessaria est. Ratio datur: quia applicare alicui fructum sacrificii est, pro eo offerre sacrificium; non dicitur autem quis offerre sacrificium per voluntatem vel intentionem habitualem tantum, quae nullo modo actu vel virtute est causa offerendi sacrificium seu a qua sacrificium non dependet; ergo intentio applicandi fructum sacrificii debet esse saltem virtualis perseverans tempore sacrificii. Confirmatur: ipsa actualis applicatio seu collatio fructus debet intelligi procedere a voluntate celebrantis et offerentis; non potest autem intelligi procedere a voluntate offerentis, nisi voluntas seu intentio illa applicandi fructum saltem virtualiter existat tunc, quando re ipsa fructus confertur, nimirum in ipsa actuali consecratione, qua ipsa perficitur essentialis oblatio sacrificii. Sententia probabilis et tutior, sed nihilominus dico:

340. IV. Verius est, ad applicandum fructum sacrificii sufficere intentionem habitualem, nimirum semel habitam et non revocatam tantum. Ita communis DD. Suarez, Bonacina, Diana et alii cum Lugo disp. 8. sect. 6. n. 93, Gob. casu 5. n. 165. Et videtur esse juxta communem sensum et praxim omnium, qui putant, se satis valide applicasse fructum sacrificii, si praecedenti die applicent eamque voluntatem non revocent, etiamsi postea tempore sacrificii nihil de hoc recordentur vel cogitent.

Ratio (et simul disparitas ab intentione consecrandi) est: quia intentio consecrandi debet esse effectiva Sacramenti ideoque necessario saltem virtualis, ut dictum est. At vero intentio applicandi fructum sacrificii minime debet esse effectiva fructus illius, sed ipsum sacrificium rite oblatum confert fructum ex opere operato; atque etiam Sacerdote nulli applicante adhuc confert fructum proportionatum in thesauro Ecclesiae reponendum etc., adeoque intentio applicandi fructum non est effectiva, sed mere applicativa fructus a sacrificio causandi et conferendi certis personis; atqui ad hanc meram applicationem fructus omnino sufficit intentio habitualis seu voluntas semel habita et non revocata. Sicuti enim possum tibi hodie aliquid donare sub conditione, si cras venerit in meam potestatem (ut si sim canonicus, meas distributiones, seu Praesentias, ut vocant, cras vel tota septimana, mense, anno toto acquirendas), qua conditione posita, res donata cras tibi valide acquiritur; etsi ego nihil amplius de hoc, vel de te cogitem, dummodo voluntatem hesternam non revocarim, ita possum tibi hodie applicare et donare fructum mei sacrificii cras celebrandi, eoque posito et celebrato fructus tibi valide applicatus acquiretur, etsi ego tunc nihil amplius de eo vel de te cogitem, ut mox declarabo amplius.

Ad rationes oppositas facile respondetur distinguendo majorem: **341.** applicare fructum sacrificii alicui est, offerre sacrificium pro illo, offerre effective, nego M. hoc enim est consecrare; est offerre applicative tantum, concedo M. et nego conseq. Idem actualis applicatio seu collatio fructus debet intelligi procedere a voluntate celebrantis effective, quasi ipse efficiat fructum, nego M.; debet intelligi procedere applicative tantum, quatenus ipse fructum a sacrificio conferendum applicat et donat huic potius, quam alteri, concedo M. et nego consequentiam. Applicatio enim habet rationem donationis verbalis; haec autem semel facta retinet vim suam, donec revocetur. Quare si dicam tibi: dono tibi meum crastinum Sacrum, vel quod idem est: cras faciam pro te Sacrum, absque ulla alia causalitate vel influxu voluntatis meae, dummodo non revocatae, cras tuum erit meum Sacrum quoad fructum. Idem sentit Lugo l. c. Si ante dixeram, me tibi donare hodiernum Sacrum v. g. die natalis tui, addit Gob. cit. n. 165, quidni etiam si idem dixissem ante decennium? Dummodo enim nunquam revocaverim, semper censetur perseverare donatio. Et licet non sim princeps, rex, Papa, tamen possum mihi applicare regulam juris: Principis beneficium decet esse mansurum. Tandem quia intentio haec consecrandi et applicandi seu virtualis seu habitualis requirit, quod aliquando praecesserit actualis, hinc est consequens magni momenti:

§ III. *Quando debeat fieri intentio actualis et consecrandi et applicandi* **342.** *seu ipsa applicatio fructus sacrificii?* I. Intentio actualis tam consecrandi quam offerendi fructum sacrificii in praxi securissime fit in Missa ante actualem consecrationem immediate, non tamen necessario ita fit, sed utilissime etiam fit immediate ante Sacrum per formulam supra descriptam vel aliam placitam et facile simplici actu reflexo repetitur in actuali consecratione. Ceterum intentionem consecrandi commodissime etiam fieri in prima oblatione seu offertorio, sicut et intentionem applicandi Missam in memento vivorum, nulli est dubium. Duo autem

dubia non levis momenti occurrunt: 1. Quando et quamdiu ante Missam, 2. quando et quamdiu in ipsa Missa possit fieri ista utraque intentio?

I. *Quando et quamdiu ante Missam?*

343. I. Intentio actualis tam consecrandi quam offerendi fructum, non debet necessario fieri sub Missa vel immediate ante, sed potest etiam fieri aliquanto longius antea. Omnes. Ratio patet: quia omnium consensu ad utrumque sufficit intentio virtualis, vi actualis praehabitae in operatione morali perseverans; atqui potest ita perseverare moraliter et virtualiter in consecratione et oblatione Missae, etsi intentio actualis non sub ipsa Missa eliciatur, sed aliquando etiam longiori tempore praecesserit, ut omnes fateri debent; ergo. Quanto autem tempore possit praecedere intentio actualis, ut virtute illius et intentione virtuali adhuc valida fiat consecratio et applicatio Missae, pendet a judicio prudentis. Itaque

344. II. Quoad intentionem consecrandi, quae secundum omnes necessario debet esse virtualis, cautius loquendum est, nec potest alia regula assignari, nisi quod: Requiritur et sufficit, tali tempore praecessisse intentionem actualem nunquam revocatam, ut interea consideratis circumstantiis prudentis judicio non censeatur expirasse, sed adhuc moraliter influere in actualem consecrationem: ut scilicet vi illius actualis intentionis praehabitae vere hic et nunc fiat consecratio. Ex. gr. si hodie mane me praeparans habui intentionem consecrandi seu celebrandi, et interea vocatus ad confessionale vel alio negotio occupatus, forte etiam somno, postea post aliquot horas recordatus vel admonitus officii mei vi prioris intentionis pergo, induo, celebro, etsi nullam novam actualem intentionem eliciam, adhuc valide me consecraturum apud omnes in confesso est, et plerique extendunt etiam in diem praecedentem, immo multo amplius alii, ut infra audies.

345. III. Quoad intentionem applicandi fructum sacrificii (quae in nostra communi sententia non debet necessario esse virtualis, sed habitualis omnino sufficit) longe largius loquuntur DD. Omnium enim consensu valida est applicatio 1. si sacrum cras celebrandum hodie intendas offerre pro anima Petri. 2. Si vesperi videas intentionem tibi designatam in tabula et tu voluntatem conformes, etsi postea altero die nullum intentionis actum renoves neque de hoc cogites. 3. Si Sacra facienda per integram septimanam, mensem, annum totum, intendas offerre ad certam intentionem vel a te electam vel aliunde praescriptam. 4. Aut solum certis anni diebus: ut si intendas singulis diebus lunae celebrare pro omnibus fidelibus defunctis, aut singulis diebus dominicis offerre Sacrum hebdomadarium pro defunctis fratribus, propinquis et benefactoribus, ut apud nos mos est, etsi intentionem illam nunquam actu repetas, tamen etiam nunquam revoces, valide fructus singulorum Sacrorum applicatus manebit per totam hebdomadam, mensem, annum (quidni etiam per totam vitam?), posito semper, quod sufficiat intentio habitualis. Ratio est: quia hoc sacrificium institutum est, ut offeratur et applicetur humano modo; quare sicut homines solent disponere de rebus futuris, quae erunt in sua potestate, sic et sacerdos potest

disponere de suis sacrificiis futuris, cujus arbritrio et dispensationi Deus commisit fructum sacrificii applicandum. Vide Gob. n. 167. recte tamen monentem: sed tu renovationem hujus oblationis, oro, ne omittas, quia ipsa renovatio auget fervorem supplicantis, eamque necessariam esse, tradunt Vasquez et alii. Multa scienda, tutiora sequenda sunt in praxi tam sancta.

IV. Quin etiam eodem fere modo loquuntur Doctores nonnulli de **346.** ipsa intentione consecrandi, quae tamen sine dubio debet esse virtualis. Ut si Sacerdos nuper ordinatus semel pro semper formet hanc intentionem: Ego quoties in vita mea sacris indutus vestibus ad altare accedam et Sacrum faciam, semper volo consecrare materiam appositam et licite consecrabilem: talem, etiamsi tota vita hanc intentionem non renovet, sed etiam nunquam revocet, tamen tota vita semper valide et licite consecraturum, post Henriquez et alios resolvit Tamb. opusc. de sacrif. l. 2. c. 1. § 2. n. 9: Valide quidem, quia voluntarie et deliberate assumendo sacras vestes et accedendo ad altare, adest intentio virtualis implicita vi praecedentis nunquam revocatae, etiamnum in operatione morali perseverans, quod sufficit ad valorem Sacramenti. Licite etiam, quia sacerdos non obligatus est, nisi habere intentionem virtualem et modo humano, juxta supra dicta. Plus addit ipse Henriq. apud eundem Tamburinum ib., nimirum etiam ipsam voluntariam et prudentem susceptionem sacri Ordinis sacerdotalis (ut si tunc dicas: volo jam fieri sacerdos, ut perficiam omnia, quae huic sacro Ordini annexa sunt seu quae sunt Ordinis sacerdotalis) absque alia explicita intentione consecrandi unquam elicita, esse jam intentionem virtualem implicitam sufficientem ad validam consecrationem per totam vitam.

Bone Deus, inquies; quomodo ejusmodi intentiones remotissimae possunt manere virtualiter et dici semper intentio virtualis aut qua ratione discernam ab intentione habituali? Respondeo, ideo posse dici semper virtualem et distingui a mere habituali, quia ratione talis intentionis generalis etsi remotissimae aliquando habitae moraliter nunquam contingit, quin is, qui talem intentionem habuit olim, quoties operatur Sacris, habeat aliam intentionem virtualem proprie dictam, eo quod induere sacras vestes, ire ad altare, legere et agere praescripta Missae, jam sit habere virtualem implicitam intentionem consecrandi. Et hac ratione sententiam illam singularem Henriquez cum communi conciliat Bonacina de Sacramentis disp. 1. q. 3. p. 2. § 3. Sed haec proponuntur doctrinae, non praxis gratia, quae sicut in praxi consulenda minime sunt, ita scrupulosos consolari maxime possunt.

II. *Quando et quamdiu in Missa?*

I. Intentio consecrandi, cum sit confectiva Sacramenti, utique debet **347.** fieri ante vel in ipsa actuali consecratione. Vide rursus et huc refer dicta § praeced. nec de hoc hic aliud dicendum superest.

II. Etiam intentio applicandi fructum sacrificii necessario debet **348.** fieri ante consecrationem utriusque speciei finitam et completam. Communis. Ratio est: quia intentio applicativa sacrificii utique necessario debet fieri ante illud tempus impletum, quo confertur fructus sacrificii;

atqui fructus sacrificii praecipuus ex opere operato confertur et recipitur in ipsa essentiali actione et oblatione sacrificii, quae in nostra et communi sententia consistit in sola consecratione utriusque speciei; ergo ante finitam et completam consecrationem utriusque speciei debet fieri applicatio seu intentio applicativa fructus sacrificii et non post.

349. III. Etiam post consecrationem hostiae, ante consecrationem calicis, adhuc sacerdos potest applicare fructum sacrificii, secundum omnes. Ratio est: quia consecratione calicis demum perficitur sacrificium, et tunc primum dicitur sacerdos integre sacrificare et offerre sacrificium et consequenter ejus fructum conferre; ergo ante istam calicis consecrationem finitam sacerdos semper poterit applicare fructum, idque non tantum tunc, quando ante consecrationem panis nulli applicasset, verum etiam tunc, quando jam applicarat alteri, ea voluntate revocata, adhuc poterit applicare alicui alteri, cujus proinde erit fructus, non prioris: quia, ut jam dixi, consecratione calicis finita, primum confertur fructus. Et hinc etiam in casu, quo unus sacerdos solo pane consecrato subito deficeret et alius sacerdos supplens consecrat sanguinem, hujus erit applicare fructum sacrificii, quia hic solus essentialiter et complete offert sacrificium ejusque fructum confert, nec tenetur se intentioni prioris Sacerdotis conformare quantum est ex ratione sacrificii, nisi aliunde esset obligatio applicandi hoc sacrificium pro certis personis v. g. pro conventu, pro defuncto: tunc enim posterior sacerdos tenebitur se conformare prioris intentioni, non ratione sacrificii, sed ratione alterius obligationis.

350. IV. Ulterius in probabilissima et apud Recentiores satis communi sententia, quod etiam sumptio sit de essentia seu pars essentialis sacrificii, sacerdos etiam post consecrationem utriusque speciei, ante sumptionem completam, adhuc semper poterit applicare fructum sacrificii, ob rationem modo datam: quia nimirum adhuc durat substantialiter sacrificium, et sumendo primum dicitur sacerdos integre et simpliciter sacrificare. Ita cum aliis Lugo disp. 8. et probabile censent Tamb. cit. l. 2. c. 2. § 10. Quin etiam stante nostra sententia, quod tota essentia sacrificii consistat in sola consecratione utriusque speciei, et sumptio non sit pars essentialis, quia tamen est pars integralis substantialis et substantiale complementum sacrificii, adhuc ante sumptionem v. gr. in Memento defunctorum, posse applicari fructum sacrificii, resolvit noster Marchant. trib. p. 2. tr. 2. tit. 4. q. 2. dub. 3. ea ratione: quia sicut ante consecrationem fit memento vivorum, ita post consecrationem fit memento mortuorum; quae quidem memoriae non sunt merae orationes, sed sunt applicationes utriusque fructus sacrificii, satisfactorii et impetratorii, adeo ut si sacerdos prius fructum illi vel illis, quibus obligatur, non applicaverit, tunc censeatur applicare, quamvis etiam postea usque ad Communionem possit applicare. Sic Marchant. Ego in Missis liberis et gratuitis facile admitterem et practicarem, si antea applicationis oblitus fuissem, ideo parum laudandus; at in Missis obligatoriis, praesertim ex justitia pro stipendio, aliorum judicio submitto; mihi certe res non videtur satis certa. Hic rursus consequenter quaeri posset: quomodo facienda sit in particulari applicatio fructus sacrificii; sed jam meliori nexu materiae, hoc resolutum est c. 4. § 4.

§ IV. *Quotuplex et quanta sit obligatio applicandi fructum sacrificii?* **351.** Triplex seu ex triplici titulo potest esse obligatio applicandi fructum sacrificii: ex *justitia,* ex *fidelitate,* ex *obedientia.* I. Ex *justitia* obligantur applicare fructum sacrificii, quicumque redditus beneficii seu stipendium seu fundatum seu manuale accipiunt cum intentione obligatoria datum: quia cum stipendium cum intentione obligatoria datur et acceptatur, fit contractus innominatus: do, ut facias, do stipendium, ut facias pro me Missam: ideoque pacto et accepto stipendio, tu ex justitia obligaris. II. Ex *fidelitate* tenetur applicare fructum sacrificii, quicumque serio et animo se obligandi promisit pro altero offerre sacrificium, promissione ab altero similiter cum intentione obligandi acceptata, nullo pacto stipendio. III. Ex *obedientia* tenetur applicare fructum sacrificii omnis Religiosus sacerdos subditus, ita serio et cum intentione obligandi praecipiente Superiore. IV. Obligationes istas omnes esse sub mortali per se loquendo indistincte affirmant non pauci, et certum videtur de obligatione ex justitia et obedientia. De obligatione ex fidelitate mitiora; pono breves

Resolutiones.

Prima: Obligatio fidelitatis regulariter solum est sub veniali, **352.** adeoque qui alteri liberaliter seu gratuito promisit facere Sacrum unum vel etiam plura, et omittit (nisi expresse intenderit se obligare graviter), solum peccat venialiter: nam promissio liberalis, etiam de gravi non adfert obligationem gravem per se loquendo. Cajetanus, Molina, Suarez aliosque citantes Sanchez l. 1. de matr. disp. 5. n. 25, Diana p. 2. tr. 17. miscell. resol. 9, Gob. Alph. Sacrific. casu 16. n. 489. dicens: Puto, hanc sententiam esse tutam in praxi et esse paucos, qui sive unum sive plura Sacra liberaliter polliciti non stent promissis, delinquant mortaliter: quia scilicet noluerunt se obligare graviter: actus enim agentium non extenduntur ultra intentionem eorum. Etsi contrarium sentiant Lessius, P. Navarrus et alii non pauci. Dices: nonne sic violo fidem et fidelitatem in re gravi? quid enim grandius, quid sanctius Sacro? Respondet recte Sanchez cit.: Sacri unius jacturam, licet a parte rei sit magna, tamen non solet magnifieri a fidelibus, quod maxime verum est, quando ipsis nihili constat.

Secunda: Obligatio justitiae in proposito est sub mortali ex genere **353.** suo; adeoque qui ratione beneficii, ut Capellanus etc. vel ratione stipendii accepti tenetur facere Sacrum, mortaliter delinquat, si culpabiliter omittat. Ita omnes teste Laym. l. 5. tr. 5. c. 3. n. 6. Ratio est: quia obligatio justitiae ex genere suo est sub mortali in re gravi, qualis certe est in proposito. At cur dixi, *ex genere suo,* anne hic admittenda aliqua parvitas materiae a mortali excusans? Certe ita, si stipendium nimis tenue accepisti. Audi Gob. cit. n. 589: Si parvum v. g. tres vel quatuor pacios, non delinquis nisi venialiter: quia gravitas tuae culpae est desumenda a gravitate seu quantitate stipendii. Fagundez de praeceptis Ecclesiae l. 3. c. 8. n. 11. Secus si accepisses a divite mercatore vel nobili imperialem. Dicastillus cit. disp. 4.

dub. 22. Haec Gob. Qualiter autem ex fundatione obligati ad sacrum quotidianum, subinde ex reverentia omittere possint v. g. semel in septimana, videbimus c. seq. in quaestione, quo tempore celebrandum.

354. *Tertia:* Letalem quoque culpam committit, qui persolutionem Sacrorum ex justitia debitorum absque sufficienti justa causa nimis diu differt, quippe in re gravi laedens justitiam: magno enim fructu injuste privat alios et maxime defunctos, aut quando Sacrum petitur pro praesenti necessitate: nam tunc circumstantia temporis, ut nimirum hoc tempore urgente necessitate statim fiat, spectat ad substantiam rei petitae, ut notat etiam Lugo cit. n. 84. Atque per consequens letaliter quoque delinquit, qui stipendia recipit pro nimis multis Sacris, quibus non poterit, nisi post valde longum tempus satisfacere (et maxime cum periculo nunquam satisfaciendi omnibus), quod gravissime prohibetur in Decreto Urbani VIII. passim extante apud Recentiores.

At quando censebuntur nimis multa Sacra et tempus dilationis longum ideoque dilatio mortalis? Villalobos et Ledesma apud Dian. p. 2. tr. 14. res. 25., si intra 50 vel 60 dies possint omnia persolvi, non esse nimis multa Sacra nec moram mortaliter longam censent. Idque verum esse dicit ipse Lugo disp. 21. n. 22. Et tamen sacra congregatio Cardinalium approbante Urbano VIII. in praedicto decreto expresse determinat et vult non plura Sacra suscipi, quam quae intra modicum tempus possint legi. At certe miserae animae in purgatorio igne, pice, sulphure ardentes 60 dies non dicunt esse modicum tempus. Quare recte Dicastil. apud Gob. casu 17. n. 597. censet, hic esse spectandam voluntatem rationabiliter praesumptam offerentium eleemosynam seu stipendium pro Sacris, et consultissimum est, eos de hoc praemonere, nimirum Sacra petita non posse persolvi, nisi intra tot dierum spatium. Quemadmodum et parochi, quando ipsis offerentur stipendia pro Missis eo die, quo jam obligantur celebrare pro aliis, nisi id petentibus jam notum sit, eos de hoc monere debent et ablegare ad alios, nisi ipsi alium constituere velint et possint. Quodsi de hoc moniti petant nihilominus, ut parochus pro ipsis etiam sacrificet, censentur renuntiare suo juri et contenti esse secundaria intentione, oblatione et applicatione fructus per collectas, memento et orationes speciales, et sic nihilominus stipendium aliquod recipere poterit: quod maxime locum habet, si parochus tenues reditus habeat, secus si pingues et amplos: tunc enim cooperator advocandus erit. Henriquez, Suarez, Sotus eosque citans Laym. cit. lib. 3. n. 3, Tannerus disp. 5. q. 10. n. 77. quos vide.

355. *Quarta:* Qui Sacrum ex justitia debitum omisit aut certe ejus fructum non applicavit, omnium consensu tenetur restituere stipendium acceptum, et satisfacit quidem si restituat ei, qui dedit, scienti Sacrum non esse factum: tunc enim, si velit, potero eo stipendio aliam Missam offerri facere. At vero non satisfacit, si restituat illi ignoranti omissionem Sacri stipendio conducti aut si eroget pauperibus; quia dantem gravi damno afficit, scilicet privatione fructus sacrificii vel sacrificiorum petitorum. Obligatur ergo aut restituere scienti, monendo ipsum Missas non esse lectas, aut illo stipendio curare alias Missas ejusdem intentionis pro ipso celebrari. Communis DD. apud citatos. Quin etiam

qui Sacrum pro stipendio debitum nimis diu distulit, tenetur ad compensationem pro damno ex ea dilatione interim secuto; ut si accepisti stipendium pro Missa legenda ad impetrandam sanitatem infirmi, isque decedat e vita, antequam tu segnis capellanus satisfacias tuae obligationi. Quod bene declarat Pellizzarius de dubiis Regular. tr. 5. c. 9. sect. 3. n. 7, nimirum damnum ex dilatione secutum reparandum esse, si reparari possit, ex bonis spiritualibus et aliis ipsis, pro quibus petitae erant Missae, adeoque si Missae petitae erant pro defunctis, praeter debita sacrificia, offerenda etiam esse suffragia precum, indulgentiarum et similium. Si vero pro vivis v. g. pro salute infirmi, pro felici partu aut expeditione alicujus negotii, praeter debitas Missas adhuc persolvendas resarciendam esse jacturam aliis orationibus ordinatis ad illum finem, qui rationabiliter videtur esse intentus ab illis, quibus debebantur Missae dilatae. Caveant ergo sacerdotes, ne se onerent nimis multis Sacris. Videndum nunc consequenter de stipendio Missarum, cujus toties jam facta mentio.

Sectio IV.

De stipendio Missae.

Summarium.

356. Qua ratione liceat recipere et exigere stipendium?
357—359. Quodnam sit stipendium justum seu debitum?
360. Pro una Missa accipi posse plura stipendia, docuerunt multi,
361. Sed merito damnata est eorum sententia, utpote repugnans juri naturali.
362. Nec etiam plura minuta stipendia accipi possunt pro eadem Missa simpliciter promissa a diversis ignorantibus.
363. Neque ratione diversorum fructuum plura a diversis stipendia accipi possunt.
364. Multo minus ratione fructus ex opere operantis.
365—367. An sacerdos accepto stipendio pro Missa, possit alteri Missam committere, retenta sibi parte stipendii?
368. Quamvis id per se non videatur injustum,
369. Verius tamen non solum ipso jure naturae,
370. Sed et ex prohibitione Ecclesiae illicitum, injustum et restitutioni obnoxium est.
371. Nec regulariter excusat remissio et consensus minus stipendium sponte acceptantis.

§ I. *Qua ratione liceat accipere et exigere stipendium pro Sacrificio Missae et quantum?* **356.** I. Sacerdos pro sacrificio Missae celebrato ejusque fructu ministeriali applicato licite recipit ac juste exigit salarium competens, non tanquam pretium sacrificii seu fructus applicati, sed tanquam stipendium ad sui sustentationem, ita scilicet ut stipendium sacerdoti datum non afficiat fructum sacrificii, sed ipsius sacerdotis celebrantis ratione suae operae in alterius gratiam navatae congruam sustentationem. Ita omnes. Ratio ex una parte est: quia sacrificium et fructus sacrificii

est res plane spiritualis et divina, ideoque nullo pretio aestimabilis ac proinde, si paciscentibus de salario ipsum sacrificium vel fructus sacrificii in contractum et commutationem veniret, sicut stipendium daretur et acceptaretur pro ipso sacrificio vel ejus fructu tanquam pretium illius, committeretur gravissimum peccatum mortale, nempe simonia juris divini, cujus malitia gravissima contra religionem in eo consistit, quod res spiritualis nullo pretio temporali aestimabilis, tamen pretio temporali aestimata eo ipso vilis reputetur. Ratio ex altera parte est: quia dignus est operarius mercede sua 1. Tim. 5. et 1. Cor. 9. sic arguit Apostolus: Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt, et qui altari serviunt, cum altari participant; ita et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. Sic Apostolus et sic in proposito Dominus ordinasse censendus est. Idemque argumentum concludit, quod etiam sacerdotes Missam celebrantes atque excellentissimo modo altari servientes etiam de altari vivant, sive de stipendiis ac eleemosynis fidelium alantur, ita ut stipendium non sit merces sacrificii ac fructus, quem fideles percipiunt, sed sacerdotis pro exercitio, cui vacat, justa sustentatio seu alimentum: et hinc neque sit pura eleemosyna data ad sublevandam inopiam, sed justum ac debitum stipendium ratione operae exhibitae; unde etiam juste recipitur et exigitur ab iis, qui alunde habent, unde vivant, secundum omnes. Attamen a Fratribus Minoribus ejusmodi stipendia pecuniaria recipiuntur per modum purae eleemosynae remanentis in dominio dantium, quousque consumpta sit atque in jus alterius transierit, quemadmodum et aliae eleemosynae pecuniariae.

357. II. Quoad quantitatem stipendii, certum est posse sacerdotem recipere tantum pro unaquaque Missa, quantum fidelium liberalitas liberaliter offert; at vero juste tanquam debitum non potest exigere et recipere nisi justum. Justum autem Missae stipendium est, quod episcopali lege vel consuetudine loci taxatum est aut communi piorum ac prudentum virorum consuetudine dari et recipi solet. Ita omnes. Et quidem Cajetanus, Pet. Navarrus aliique apud Laym. mox citandum censent, non esse justum stipendium, nisi detur tantum, quantum sufficit ad sustentationem ac victum frugalem unius diei honesti hominis, non utique ad victum lautum alicujus magnatis. Et quidem verum est loquendo de beneficiis Missarum statarum ac quotidianarum, siquidem ipsa consuetudo et ratio convincit, debere sacerdoti toto anno celebranti pro certa persona v. g. pendi ab illa totam annuam sustentationem. At vero loquendo de stipendio manuali seu pro Missis non statis, omnino vera est opposita sententia negativa Suarez, Vasquez, Dicastil. et aliorum cum Laym. l. 5. tr. 5. c. 1. n. 13, Gob. Alph. Sacrif. casu 17. n. 563. Ratio est: quia et consuetudo et aequitas repugnat; non enim est aequum, ut pro labore unius horae vel semihorulae exigatur victus integri diei, cum sacerdos aliis actionibus tum sacris tum honestis civilibus possit sibi reliqua necessaria sustentationi acquirere, quin Dec. l. 3. t. 41. c. 1. permittitur presbytero post peractum divinum Officium, si voluerit, exire ad opus rurale. Unde et Ecclesia ordinavit, ut episcopus nullum ordinet, qui non habet aliquem titulum sustentationis, nimirum beneficii, patrimonii vel paupertatis

religiosae, supponens scilicet ex solis Missarum stipendiis non posse sustentationem sacerdotis aestimari. Quare ubi tale stipendium lege vel consuetudine taxatum non est, debet sufficere illud, quod a prudentibus ac Deum timentibus dari ac peti solet, inquit Suarez. Minus dimidia parte sustentationis communiter non permittit consuetudo in Germania nostra, inquit Gob. cit. Laym. vero cit. n. 13. jubet te, quandoque esse contentum tertia parte. In Italia pro Missa privata ordinarium stipendium est unus Julius, in Hispania unus Regalis, faciunt 10. circiter nostrates crucigeros; apud Germanos autem majori victu egentes ordinarie solet esse duplum. * Attendat lector ad alibi dictum de valore pecuniae hodiedum imminuto. * Insuper, ut recte advertit Tannerus hic disp. 5. q. 10. n. 72. ex communi DD.

III. Stipendium hoc justum Missae non consistit in indivisibili, sed habet latitudinem, ita ut aliud sit summum, aliud infimum, aliud medium, sic et sacerdos nec accipere minus, quam summum, nec laicus dare plus, quam infimum, teneatur, nisi aliter inter ipsos convenerit: nemo quippe per se loquendo obligatur accipere minus justo vel dare plus justo. Et spectata praxi moderna Germaniae meo judicio summum justum Missae stipendium certe debet esse sex paciorum, sic ut plus exigi juste non possit nec dari debeat, quamvis alicubi ordinarium, sed sane liberale satis sit stipendium medius florenus; *medium* 5. paciorum vel paulo minus; infimum 15 crucigerorum, quo minus sacerdos recipere non teneatur per se loquendo, nisi caritas et misericordia quandoque aliud suadeat. Hinc quamvis hoc justum stipendium (saltem infimum) exigere possint etiam opulenti beneficiati, parochi, cum etiam dives operarius sit dignus mercede et cibo suo (Matth. 10.), uti contra Cajetanum, Sylvestrum et alios, ex communi docent Suarez, Tannerus cit. n. 74, attamen caritas in proximum egentem, periculum scandali, saepe mitigare debent rigorem justitiae. Nam judicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam Jac. 2. Vae igitur parochis, qui nequidem Sacrum funebre facere volunt pro defunctis maritis egentissimarum viduarum, nisi hae dent fere plus, quam habent, inquit zelosus Gob. cit. n. 569. Praetexunt ordinationem seu taxam stolae; quasi vero ordinatio seu taxa stolae excluderet discretionem, caritatem, misericordiam: nulla regula sine exceptione. Ceterum si quis tibi non dedit justum stipendium, etiam infimum, nec possis commode extorquere justum, non opus est, ut pro illo solo offeras Deo integrum Sacrum, sed portione fructus ei accomoda applicata, reliquum fructum aliis vel tibi ipsi applicare poteris, nam plus te non obligasti, ut contra Bonacinam et alios docent Suar. hic disp. 86. sect. 4, Tanner. cit. n. 81, Diana p. 1. tr. 14. res. 7. Excipe tamen, nisi eo casu promisisses facere Sacrum pro illo solo, ut in simili mox iterum dicam § seq., ubi etiam dicam, an pro reliquo fructu applicando possis accipere aliud stipendium diminutum vel dimidiatum ab alio. 358.

IV. Impingis ergo in almam justitiam peccasque pro ratione materiae, si vi aut dolo exigas pro uno Sacro plus quam taxa vel rationabilis consuetudo permittit, ut ex dictis liquet. At inquis: ego indigens sum et modo omnia necessaria ad victum et vestitum carius venduntur, nonne ergo etiam crescere debet stipendium Missarum? 359.

Non debet crescere, etiamsi stipendium consuetum sit exiguum, v. g. 15 immo 8 vel 10 crucigerorum: nam tali casu etiam pecunia apud alios carior et quasi pretiosior fit. Sic cum aliis Vasq. hic disp. 234. cap. 3. n. 21. testans in Castella, ubi satis caro pretio omnia veneunt, non tamen dari nisi unum realem, hoc est 10 crucigeros, sicut alibi, ubi minori pretio res comparantur: quia nihilominus censetur per communem consuetudinem efficere justum stipendium. Ceterum apud omnes DD. in confesso est, aequitas postulat et praxis obtinet, stipendium majus accipi posse pro labore extraordinario in celebrando, ut si Sacrum solemniter cantandum, si certo loco et tempore celebrandum, si iter longum conficiendum etc. Bene est, inquies; quemadmodum plures capellani ac beneficiarii, ita et ego ex statis stipendiis satis bonis teneor fere quotidie celebrare in nostra ecclesia cathedrali, sed sine determinatione certi altaris et temporis, pro libito meo; rogamur autem saepissime a variis, ut in ipsorum gratiam celebremus ad certam aram, (B. V., s. Sebastiani etc.) aut certo tempore, quandoque valde mane, aliquando sero valde; ecce opera extraordinaria: numquid ergo pro illa juste possumus aliquid stipendii correspondentis petere bona conscientia? Resp. potestis omnino: nam ratio naturalis permittit pro rebus pretio aestimabilibus accipi pretium aliquod; est autem illa obligatio celebrandi ad certam aram aut certo tempore, praesertim tibi minus commodo pretio aestimabilis; aliud enim est debere celebrare Missam, aliud debere hoc certo loco et tempore; ergo etc. Sic Bonac. disp. 4. de Eucharistia q. ult. p. 8, Caramuel in theologia fundamentali n. 254. estque communis persuasio doctorum et indoctorum. At quantum, inquies (si petentes nihil liberaliter offerant pro hac opera) possum juste exigere? Caramuel cit. n. 260. arbitratur, posse per se loquendo peti pro singulis ejusmodi gravaminibus quintam partem communis stipendii Missae. Gob. vero cit. n. 557. remittit ad consuetudinem loci; nam ubi non extat taxa legitima, consuetudo diuturna a probis peritisque usurpata quantitatem pretii determinat, ait Navarrus Man. c. 23. n. 78. Plura ejusmodi dubia do per distinctas quaestiones.

360. § II. *Potestne sacerdos pro eadem Missa accipere plura stipendia, aut una Missa pro pluribus stipendiis satisfacere?* Ita sane docuerunt graves Doctores, Sotus, Cajetanus, Sylvester, Petrus Navarrus, Nugnus, Angelus noster, Sa, Hurtadus et alii apud D. Nicolaum du Boys n. 235. ad propositionem decimam damnatam ab Alexandro VII. Pontifice infra allegatam. Fundamentum est: quod sacrificium sit infiniti valoris extensive, sic ut etiam quoad fructum ministerialem (specialem vel medium vocant alii) aeque prosit oblatum pro pluribus ac pro uno solo; ideoque pro eadem Missa accipiendo stipendium a pluribus, nulli fiat injuria, cum cuique aeque satisfiat. Quod aliqui confirmant exemplo plurium audientium Missam, plurium sacerdotum cum episcopo consecrantium, aut unius baptizantis plures una forma: Ego vos baptizo etc. Denique Hurtadus resp. mor. tr. 2. cap. 4. sic scribit: Neque est contra justitiam, pro pluribus accipere stipendium et sacrificium unum offerre, neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam danti stipendium, quod pro nullo alio offeram: quia obligatio ex fidelitate est obligatio ex virtute, quae necessario est circa honestum; atqui honestum non est,

quod supposito quod alius indigeat pane, ego promittam Petro, me non porrecturum panem indigenti; cumque omnes indigeamus fructu sacrificii incruenti, non possum ex fidelitate ita obligari offerre sacrificium pro Petro, quod non offeram pro Joanne, siquidem ex eo, quod applicetur isti, nullum sequitur detrimentum isti. Et propter eandem rationem existimo, quod etiamsi apponatur juramentum de non applicando alteri, non teneat, quia est juramentum de re illicita et contra caritatem fraternam. Sic Hurtadus apud du Boys cit. n. 240. Contra pono breves resolutiones:

Prima: Ipso jure naturali nunquam licet accipere plura stipendia **361.** justa ac competentia pro eadem Missa citra grave injustitiae peccatum. Est jam communis sententia et omnino certa. Ex decreto Urbani VIII. n. seq. allegando et Alexandri VII. anno 1665. quo inter propositiones scandalosas damnatas decima haec est: Non est contra justitiam, pro pluribus sacrificiis stipendium accipere et sacrificium unicum offerre; neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam, promissione etiam juramento firmata danti stipendium, quod pro nullo alio offeram. Et ratio sumitur ex opposito fundamento jam supra asserto: quia fructus sacrificii ministerialis revera finitus est et taxatus, ideoque debetur et est unius justum stipendium offerentis; ergo si simile stipendium etiam accipiatur ab aliis, omnibus aliis fit injuria contra justitiam, in re tam gravi utique mortali. Nec sunt ad rem exempla allata de pluribus audientibus Sacrum etc. Verum est, unum Sacrum pluribus praesentibus tantundem prodesse, quam si unicus esset praesens: quia utilitas illa provenit ex propria singulorum praesentia et actione sacra: et plures concelebrantes sunt distincti offerentes proximi, et in pluribus baptizatis interveniunt plures personae et materiae proximae singularum propriae, quae cum una generali forma efficiunt tamen plura Sacramenta; non autem interveniunt hic plura Sacra. Et tandem esto probabilis sit opposita sententia, fructum illum sacrificii esse infinitum extensive, adhuc tamen minime probabile evadet posse accipi plura justa stipendia: est enim sententia admodum dubia et minime tuta, nostra autem longissime probabilior et tuta maxime; atqui offerentes stipendium justum pro Sacro pro se offerendo, utique tacite saltem paciscuntur de modo tutiori adeoque de nostra sententia, et de hoc interrogati, certissimo sic responderent. Tandem adfero judicium Marchini tr. de sacrif. Missae p. 2. c. 3. dicentis: Sacerdoti prohibetur solum eandem Missam dicere pro multis, quibus ex justitia ratione stipendii accepti tenetur, non vero prohibetur offerre pro uno, cui debet ex justitia et simul pro altero ex sola liberalitate vel caritate. Sic ille. Neque ego improbo, dummodo fiat sub conditione, si juxta illam oppositam sententiam absque detrimento illius, cui ex justitia Missa debetur, etiam aliis prodesse possit.

Secunda: Neque etiam plura stipendia minuta pro eadem Missa **362.** simpliciter promissa a diversis ignorantibus accipere licitum est, v. g. si sacerdos sponte accipiat ab uno stipendium minus justo pro Missa celebranda promissa, non potest ab aliis similiter Missam petentibus acceptare alia minora stipendia usque ad modum justi ordinarii stipendii, et sic omnibus una Missa satisfacere; aut si de facto simpliciter pro-

misit aut ex fundatione sub beneficio obligatur facere plura Sacra pro minutis stipendiis (certe sunt minutissima in antiquis fundationibus ecclesiarum et monasteriorum), non potest simili supputatione usque ad consuetum stipendium una Missa pro pluribus satisfacere. Ita expresse decretum Urbani VIII. vel potius ejusdem auctoritate confirmatum a Congregatione Cardinalium de Anno 1652: Ubi pro pluribus Missis, etiam ejusdem qualitatis celebrandis plura stipendia quantumcumque incongrua et exigua sive ab uno sive a pluribus personis collata fuerint aut conferentur in futurum sacerdotibus, ecclesiis, S. Congregatio sub obtestatione divini judicii mandat ac praecipit, ut absolute tot Missae celebrentur, quot ad rationem attributae eleemosynae praescriptae fuerint, ita ut alioquin ii, ad quos pertinent, suae obligationi non satisfaciant, quinimmo graviter peccent et ad restitutionem teneantur etc. Et ratio est: quia talis non stat promissis; promittit enim, ut supponimus et primo et secundo et reliquis Missam simpliciter velut soli, et non absolvit soli. Certe vix ullum, immo nullum reperies, qui non diceret, se inique deceptum, si resciret ita secum fuisse actum. At inquies: Ego sum pauper clericus, et paupertas excitat artes. At illicite fraudulentas, qualis est haec, ait Gob. n. 568. Neque decretum Urbani modo allatum neque Alexandri VII. prohibitio supra excepit pauperes sacerdotes. At quid, si sacerdos paupertate coactus non sine involuntario admixto inique compellitur tale minutum et injustum stipendium accipere et ideo Missam simpliciter non promisit pro illo avaro dante solo? Talem non teneri pro illo dante solo applicare integram Missam jam innui § praec. Ratio est: quia non est defraudandus sacerdos justa mercede sua; at qui pro parva mercede exigit totum Sacrum, rem injustam petit et sacerdoti damnosam: ergo tunc licet sacerdoti servare se indemnem, ab aliis pro eadem Missa similia minuta stipendia usque ad justam quantitatem acceptando, prout certe docent graves Doctores et novissime post illa decreta Tamburinus l. 3. de sacrificio c. 1. § 3. n. 53, explicans commode decretum illud Congregationis. Quidquid sit de hoc: ab aliis ignorantibus, simpliciter nego; adhuc enim alii deciperentur putantes, sibi solis promitti Sacrum; ab aliis tuam intentionem scientibus et consentientibus, concedo, ut in simili mox iterum concedam n. seq.

363. Tertia: Neque ratione diversorum fructuum Missae sacerdos plura a diversis stipendia accipere potest, sed cuicumque simpliciter petenti Missam sive justo sive minus justo stipendio dato et acceptato, tenetur totum sacrificii fructum ministerialem (alii specialem medium) satisfactorium et impetratorium applicare: cum ea sit omnium conducentium Missam intentio, ut jam supra dictum est; v. g. petenti Missam votivam pro sanitate, non potes applicare solum fructum impetratorium, reservato fructu satisfactorio; vel contra petenti pro peccatis vel pro defunctis, non potes applicare solum fructum satisfactorium, reservato impetratorio eosque fructus alteri applicare, etiam gratuito, multo minus pro novo stipendio accepto: (patebit a fortiori ex mox dicendis de fructu specialissimo) nisi forte quis expresse consentiat, velle solum unum fructum ex his v. g. satisfactorium; sic enim poteris etiam accipere aliquid stipendii proportionati pro altero fructu impetratorio

ab alio aliquo similiter consentiente: volenti enim et consentienti nulla fit injuria. Sed nunquid etiam pro tuo fructu specialissimo, scilicet ipsi sacerdoti correspondente, poteris aliud aut majus stipendium accipere? Ita sane docuerunt DD. oppido multi apud D. Nicolaum du Boys ad propositionem prohibitam octavam n. 216. et seqq. Sed jam certissimum est, non licere: ita enim habet propositio octava inter damnatas ab Alexandro VII.: Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet sacerdoti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII. Quo significatur, decretum istud etiam hunc casum excludere, et mentem Urbani fuisse, suo decreto omnem praetextum duplicis stipendii excludere, adeoque etiam hunc. Atque ita jam ante Alexandrum VII. docuerunt Doctores communiter, Suarez, Vasq., Turrianus, Dicast. et alii cum Laym. l. 7. tr. 5. c. 2. n. 18, Lugo de Eucharistia dist. 21. sect. 2. n. 33, Tamb. l. 3. de sacrif. c. 1. § 3. n. 68. Ratio est: quia incertissimum est, an fructus ille specialissimus sacerdotis sit aliis applicabilis; fideles autem, cum offerunt stipendium, non sunt satisfaciendi fructu incerto. At rursus alter sic petit vel consentit sponte dare tibi auctarium pro fructu etiam specialissimo. Rursus volenti non fiet injuria; si tamen putas, eum ideo spondere auctarium salarii, quod credat posse certo sibi applicari illam portionem specialissimam, teneberis eum informare, non certo, sed probabiliter tantum posse ita fieri, ut ab omni deceptione te immunem praestes. Denique eandem opinionem posse in praxim redigi respectu eorum, quibus liberaliter promisisti unum vel plura Sacra et saltem pro uno Sacro liberaliter promisso applicando tres portiones specialissimas satisfacere, ex doctrina Molfesii, Filliucii, aliorum apud Dianam p. 2. tr. 14. res. 4. concedit etiam Gob. cit. casu 16. n. 513.

Quarta: Multo minus ergo aliud vel majus stipendium accipi poterit **364.** a sacerdote sive ab uno sive alio laico ratione fructus ex opere operantis, uti contra Coninch et alios docet communis DD. Gob. de sacrif. c. 5. n. 153. et constat ex allatis modo a fortiori Pontificum decretis de fructu specialissimo. Ratio est: quia ex omnium sensu quotquot stipendium vel eleemosynam pro Missa offerunt, effectum omnem ex opere operato et saltem ordinarium ex opere operantis deposcunt; unde et solliciti solent esse de eligendo sacerdote meliore. Exigunt ergo Missam ab hoc sacerdote celebrandam secundum ejus dispositionem, qui si malus sit, nullum ex opere operantis fructum conferens, suo infortunio imputent (nam sacerdos in malo statu celebrans satisfacit obligationi pro stipendio), si bonus et fructum talem conferens, is jam ipsis in primo pacto debitus censetur. Unde neque ratione majoris devotionis vel plurium orationum dictarum in Missa, majus stipendium exigere poteris, nisi ita expresse paciscatur Missam postulans: alioquin enim solvere cogetur ille, quod a te non emit nec petiit, utique injuste. At, inquis, accepi quidem stipendium ordinarium pro Missa funebri celebranda, ubi vellem; celebro autem in altari privilegiato applicoque indulgentiam plenariam illi animae, pro qua accepi eleemosynam ordinariam: annon possum aliquid ultra exigere ob talem applicationem, ad quam non tenebar? Resp. certe non potes, ut contra Bordonium recte resolvit

Tamb. supra cit. l. 3. sacrif. c. 1. § 3. n. 48: tum quia immerito exigis mercedem pro praestito opere, de quo praestando tecum conventum non est, tum quia hanc nundinationem sine dubio tibi prohiberet Pontifex, si resciret, tum maxime quia hoc sapit valde palliatam simoniam, cum indulgentiae illae nullo modo sint pretio aestimabiles (res spiritualissima), nisi forte alia opera pretio aestimabilis accederet v. g. longum iter etc. Denique vide, an placeat, quod habet Gob. casu 16. n. 509: ubi est penuria sacerdotum, potest (spectata rei natura) quis pro Sacro diei festi aut dominicae plus petere, quam pro non festo: etenim die profano pauci, festo multi petunt; sicut sciens, esse solum, jure petit plus pro mercibus, quam si plures alii adessent, ita etiam hic sentiendum, et alicubi ita fuisse statutum, testatur Tamb. cit. n. 53. post Bonac. d. 4. de Sacramentis q. ult. prop. 8. n. 13, etiam de duplo stipendio. Sed utique male sonaret in Germania nostra haec festiva nundinatio; apage!

365. § III. *Sacerdos, accepto stipendio pro Missa, potestne alteri Missam committere, retenta sibi parte stipendii?* Quaestio delicata procedit, quando stipendium datum est majus justo vel solito, ita ut parte retenta, alteri sacerdoti celebranti remaneat adhuc justum stipendium saltem infimum solitum. Nam retinere partem et alteri Sacerdoti minus justo stipendium obtrudere, sine dubio injustus et turpissimus quaestus esset; nisi tamen alter sacerdos plene, sponte et libere consentiret minus justo stipendium accipere; sicut enim posset in gratiam tui omnino gratis Missas celebrandas in se recipere toto stipendio accepto tibi relicto, ita etiam posset partem tantum accipere, relicta tibi parte, quam consequenter tu licite retineres. Sed dico, *plene*, *sponte* et *libere:* nam si sacerdos egenus necessitate compulsus aliunde non possit habere Missas, nisi sic a te diminuto stipendio acceptas, non sine involuntario admixto, non liberaberis tu a peccato injustitiae et turpis quaestus ac onere restitutionis, sicut nec in simili usurarius, secundum omnes.

366. Quaestio rursus est de stipendio manuali tantum pro Missis non statis: non in stipendiis fundatis beneficiorum, capellaniarum pro Missis statis certum est, posse beneficiatum vel capellanum habentem pingue stipendium v. g. 100 florenos pro Missa hebdomadaria una vel altera, sic ut cuilibet Missae respondeat fere totus florenus vel amplius, posse Missas celebrandas alteri conferre longe minori, justo tamen et competenti stipendio v. g. vel 6 paciis. Sic enim expresse declaravit S. Congregatio, decretum Urbani VIII. mox allegandum in hoc casu non habere locum: Sed satis esse, ut rector beneficii, qui potest Missam per alium celebrare, tribuat sacerdoti celebranti eleemosynam congruam secundum morem civitatis, vel provinciae, nisi in fundatione beneficii cautum fuerit aliud. Haec s. Congregatio. Ratio est: quia stipendium manuale totum dant fideles pro ipsa Missa; at stipendium fundatum beneficiorum, capellaniarum non dant fundatores praecise pro ipsis Missis, sed etiam pro honesta vel commodiore ejus sustentatione, ut sic commodius et alacrius Deo serviant beneficiati. * Planum videtur, portiones, quae ex reditibus fundationum assignatae sunt ministris, sacristis, organoedis etc., retineri aut minui posse a beneficiatis, uti etiam constat ex responso S. Cong. Conc. anni 1893. * Quare si etiam stipendium manuale copiosius v. g. aureus vel talerus detur sacerdoti

ex affectu speciali et liberaliter erga ipsam personam, puta quia bonus amicus vel quia egenus est relicta facultate etiam satisfaciendi per alium (quod semper supponimus et necessario supponendum est), similiter poterit excessu retento et justo consueto stipendio dato Missam committere alii. Quodsi vero tale stipendium liberalius detur pro ipsa Missa praecise et simpliciter, ita ut liberalitas exercita fuerit praecise in favorem ac honorem Missae vel ob specialem affectum cultumque erga Deum, B. V. vel aliquem Sanctum vel ob vehemens desiderium certum beneficium impetrandi a Deo, nulla habita ratione personae sacerdotis, tunc casus erit coincidens cum quaestione proposita.

Casus ergo quaestionis est: Petrus sacerdos pro 30 Missis cele- **367.** brandis accipit 15 florenos, liberale satis stipendium. Is vero occupatus vel impeditus vel alia de causa Missas celebrandas committit alteri, datis solum 10 florenis, retentis sibi quinque, aut aliquot Sacris commissis dat tantum 5 pacios vel 15 crucigeros, reliquo sibi retento. An juste et licite? Ita sane affirmant plurimi et graves Doctores, Sot., Navar., Lopez, Rodriq., Henriq., Arragonius, Vasquez, Sa, Gavantus et more suo sequax Diana p. 1. tr. 14. res. 10. et seq. quos late recitat du Boys n. 428. Pono rursus breves et claras

§ IV. *Resolutiones.* Prima: Spectato jure naturae ac per se loquendo **368.** probabiliter id nec injustum est nec illicitum, dummodo Sacra alteri aeque bono sacerdoti committat, justo stipendio relicto. Ratio est: quia sacerdos primus stipendii pinguioris accepti dominium acquisivit et dando alteri sacerdoti minus, nulli facit injuriam; non alteri sacerdoti, quia adhuc datur ei justum stipendium, ut supponitur, et retinens partem excedentem, retinet quod suum est; non ipsi danti stipendium, quia hic adhuc recipit Missas ejusdem valoris, nimirum factas per sacerdotem aeque bonum, ut rursus supponitur, secus si curaret per sacerdotem malum, tunc enim dans stipendium privaretur fructu ex opere operantis; ergo per se spectato jure naturae nec injustum nec illicitum est. Et quoad parochos consentit Laym. cit. tr. 5. c. 1. n. 14. sic scribens: Si sit curatus seu parochus, cui largior eleemosyna confertur pro Missa, potest obligationi per alium satisfacere, dato ipsi stipendio sufficiente, reliquo sibi retento. Sotus l. 9. q. 3. a. 1, Navarrus c. 25. n. 91. Nam haec censetur mens esse fidelium, quod parochus pluribus obligationibus suis vel per seipsum vel per cooperatorem satisfacere possit etc. Sic Laym. At mox infra quoad sacerdotes non parochos contrarium nobiscum tenet. Itaque sit resolutio

Secunda: Verius est, id ipso jure naturae, seclusa etiam pro- **369.** hibitione Ecclesiae, injustum esse ac illicitum atque adeo restitutioni obnoxium. Ita communis DD. apud Bonacinam, Laym., Lugo, Tamb. saepe citatos: Et ratio clara est: quia qui accepit stipendium solito majus pro uno Sacro v. g. celebrando, nihil accipit titulo donationis aut ullo alio, nisi titulo solius stipendii pro Missa celebranda seu titulo celebrationis debitae (nisi clare expressum fuisset, ut, si vellet, curaret per alium celebrari justo stipendio et reliquum sibi pro cura retineret, quod certe rarum); ergo dans alteri minus, quantumvis justum vel solidum stipendium, reliquam partem retinet sine titulo et causa; ergo ipsius non est, sed celebrantis est eique velut injuriam passo restituenda

est. Et quamvis si accepit a principio stipendium animo per seipsum celebrandi, illius stipendii pinguioris dominium sibi acquisivit, eo ipso tamen quo postea mutato animo decrevit per alium celebrare, jam titulus et causa dominii et consequenter ipsum dominium corruit, atque ut loquuntur jura, totum negotium ex parte ipsius, redit ad non causam: atque sic de stricto naturae, communi et gentium jure restituendum est. Sic enim Dig. l. 25. t. 2. n. 25. dicitur: Jure gentium conduci posse puto res ab his, qui non ex justa causa possident. Et Dig. l. 12. t. 7. n. 1. 5: Constat id condici posse alicui, quod vel non ex justa causa ad eum pervenit vel redit ad non causam: ac alibi saepius apud Nicolaum du Boys cit. n. 232. Est ratio, meo judicio, omnino conveniens et destruens fundamentum oppositae sententiae. Et quoad sacerdotes non parochos ita subscripsit Laym. cit.: Si stipendium alteri sacerdoti detur, censetur esse dantis voluntas, ut ipsemet sacrificet, vel si alteri commendare velit, totum ei stipendium largiatur; quare hoc casu injuriam infert, si partem sibi retineat. Navar., Henriq., Major. Ratio est: partim quia major eleemosyna data sacrificanti censetur major cooperatio ad sacrificium, ex quo major fructus danti proveniat, partim quia etiam sacrificans beneficii magnitudine motus majorem devotionem adhibet ideoque plus benefactori impetrat. Haec Laym. sapienter.

370. Tertia: Certissimum est jam, id illicitum, injustum ac restitutioni obnoxium esse ex declaratione Ecclesiae. Sic enim habet propositio nona inter damnatas sub Alexandro VII. anno 1665: Post decretum Urbani potest sacerdos, cui Missae legendae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta. Decretum autem Urbani VIII. supra allegatum consequenter sub eadem obtestatione divini judicii ita subdit: Ac similiter omne damnabile lucrum ab Ecclesia removere volens prohibet sacerdoti, qui Missam suscepit celebrandam cum certa eleemosyna, ne eandem Missam alteri, parte ejusdem eleemosynae sibi retenta, celebrandam committat. Haec ibi. Minime ergo audiendus est Bordonus de celebr. Missarum resol. 15. docens, talem non peccare mortaliter nec teneri ad restitutionem, sed solum venialiter delinquere contra simplicem Ecclesiae prohibitionem, quo termino utitur Pontifex. Nam et ratio n. praec. allata oppositum convincit, et Pontifex vocat damnabile lucrum, utique non veniale tantum, et ita expresse habet declaratio Cardinalium ab eodem Pontifice approbata, Barb. de potestate episcoporum allegat 2: Ulterius censuit, sacerdotes, quibus aliquando offertur eleemosyna major, debere absolute integram eleemosynam tribuere celebranti et nullam illius partem posse retinere. Aliam quorundam excusationem, decretum illud Urbani VIII. non esse in Germania receptum, prorsus declaravit decretum cit. Alexandri VII. quod utique promulgatum et receptum est. Quare merito concludit Gob. casu 17. n. 570, non esse jam probabile, absolvendum esse a confessario sacerdotem ita practicantem.

371. Quarta: Insuper regulariter loquendo ejusmodi lucrativos practicantes ab injustitiae et restitutionis reatu reipsa et in conscientia non excusat praetextus liberalis remissionis et donationis aliorum sacerdotum, minus stipendium sponte acceptantium. Heu tu avare lucrator: da vel

offer alteri sacerdoti integrum stipendium a te acceptum, et siquidem is proprio motu ex gratitudine vel discretione sponte liberaliter partem remittat, minori contentus, jam te in conscientia tutum existima. Quid horres et caput scalpis? Regularitar ergo, ideo parte tibi relicta minus acceptant stipendium, quia sciunt, te nolle dare totum et partem retinere velle, non sine involuntario admixto, utique et ipsi libentius habituri totum; atqui tu non vis dare totum et vis retinere partem sine omni justo titulo et causa ideoque vere non tuum, et injuste retines, ut dictum; ideoque non valente vel subsistente tua voluntate injusta, neque subsistit vel excusat praetensa alterius remissio vel condonatio. Capis hoc? eodem modo discurre de praetensa liberali remissione restitutionis, et ut capias magis, applica communissimam omnium doctrinam in re simillima de usura et usurario.

Dices. Bone Deus! et tamen haec est notissima praxis apud nostrates etiam. Ipsi viderint, ego non video excusari posse propria auctoritate ita practicantes: sed sola auctoritate Ministri aut Capituli Provinc., cujus est disponere de eleemosynis Conventuum transferendis vel commutandis ex rationabili causa, ob quas merito praesumi possit consensus eleemosynas dantium. Certe autem facilius excusantur, quam sacerdotes saeculares, cum sicut amicorum, ita magis Fratrum bona debeant esse facile communia. Haec salvo meliori omni judicio.

Tandem sermo semper fuit de sacerdote ipso accipiente tale pinguius stipendium pro Missis alioquin a se celebrandis. Nam laicos etiam DD. oppositae sententiae ab hac licentia repellunt, ut si aedituus v. g. accepit 10 florenos pro 20 Sacris procurandis in tali ecclesia, aut si testator reliquit haeredi 100 florenos pro 200 Sacris curandis, his duobus (et similibus), utique fas non erit servare dimidiam vel tertiam partem harum pecuniarum, si reperiant, qui sint contenti dimidia parte vel duabus tertiis, ut ex communi notat etiam Laym. cit. l. 5. tr. 5. c. 1. n. 14. Id enim nimis manifeste adversatur voluntati dantium et quoad haeredem obstat illa clarissima decisio juris D. p. 2. c. 13. q. 2. c. 4: Ultima defuncti voluntas omnibus modis servari debet. Vide plura, curiosa, pulchra, speciatim, minutatim apud Gob. Alph. Sacrific. casu 16. 17. et seqq. et Tamb. opusc. de Sacr. l. 3. aliosque passim allegatos. * Doctrina auctoris consonat cum decretis recentioribus. Per Bullam *Apost. Sedis* enim excommunicatione Rom. Pontifici ordinarie reservata feriuntur: Colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis et ex illis lucrum capientes, faciendo eas celebrari in locis, ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent. S. Cong. Concilii 9. Sept. 1874. decretum cit. explicavit, respondendo ad varias quaestiones, videlicet:

1. An turpe mercimonium sapiat ideoque improbanda et poenis etiam ecclesiasticis, si opus fuerit, coercenda sit ab episcopis eorum bibliopolarum et mercatorum agendi ratio, qui adhibitis publicis invitamentis et praemiis vel alio quocunque modo Missarum eleemosynas colligunt et sacerdotibus, quibus eas celebrandas committunt, non pecuniam, sed libros aliasve merces rependunt?

2. An haec agendi ratio ideo cohonestari valeat, vel quia, nulla facta imminutione, tot Missae a memoratis collectoribus celebrandae committantur, quot collectis eleemosynis respondeant, vel quia per

eam pauperibus sacerdotibus eleemosynis Missarum carentibus subvenitur?

3. An hujusmodi eleemosynarum collectiones et erogationes tunc etiam improbandae et coercendae, ut supra, sint ab episcopis, quando lucrum, quod ex mercium cum eleemosynis permutatione hauritur, non in proprium colligentium commodum, sed in piarum institutionum et bonorum operum usum vel incrementum impenditur?

4. An turpi mercimonio concurrant ideoque improbandi atque etiam coercendi, ut supra, sint ii, qui acceptas a fidelibus vel locis piis eleemosynas tradunt bibliopolis, mercatoribus aliisque earum collectoribus, sive recipiant sive non recipiant quidquam ab iisdem praemii nomine?

5. An turpi mercimonio concurrant ideoque improbandi et coercendi, ut supra, sunt ii, qui a dictis bibliopolis et mercatoribus recipiunt pro Missis celebrandis libros aliasve merces, harum pretio sive imminuto sive integro?

6. An illicite agant ii, qui pro Missis celebratis recipiunt stipendii loco libros vel alias merces, seclusa quavis negotiationis vel turpis lucri specie?

7. An liceat episcopis sine speciali S. Sedis venia ex eleemosynis Missarum, quas fideles celebrioribus sanctuariis tradere solent, aliquid detrahere, ut eorum decori et ornamento consulatur, quando praesertim ea propriis reditibus careant?

8. An et quid agendum ab episcopis, ne in iisdem sanctuariis plures Missarum eleemosynae congerantur, quam quae ibi intra praescriptum seu breve tempus absolvi queant?

9. An et quid agendum ab episcopis, ut Missae, sive quae singulis sacerdotibus, sive quae ecclesiis et locis piis a fidelibus celebrandae committuntur, accurate et fideliter persolvantur?

Quibus dubiis non semel in propriis comitiis sedulo et accurate perpensis, tandem in Congregatione Generali habita in palatio Apostolico-Vaticano 25. Jul. 1874. . . . Eminentissimi Patres in hunc modum respondendum censuerunt:

Ad 1. affirmative; — ad 2. negative; — ad 3. affirmative; — ad 4. affirmative; — ad 5. affirmative; — ad 6. negative; — ad 7. negative, nisi de consensu oblatorum; — ad 8. et 9. standum constitutionibus Apostolicis et decretis alias datis.

Per decretum ejusdem s. Cong., a Leone XIII. approbatum 25. Maji 1893, responsa praefata 1—5. et 7. fuerunt confirmata. Insuper vero eodem decreto suspensio respective irregularitas fertur in clericos, excommunicatio vero episcopis reservata in laicos contravenientes: Praesenti decreto statuunt, ut in posterum, si quis ex sacerdotali ordine contra enuntiata decreta deliquerit, suspensioni a Divinis S. Sedi reservatae et ipso facto incurrendae obnoxius sit; clericus autem sacerdotio nondum initiatus eidem suspensioni quoad susceptos Ordines similiter subjaceat et inhabilis praeterea fiat ad superiores Ordines recipiendos, si sint laici, excommunicatione latae sententiae episcopis reservata obstringantur. *

Caput VI.

De requisitis ad sacrificium celebrandum.

Praeter essentialia requisita ad valide conficiendum Sacramentum et offerendum sacrificium Corporis et Sanguinis Christi, quae sunt sacerdos rite ordinatus, debita materia et forma et intentio, item praeter dispositiones sacerdotis requisitas ad licite consecrandum et communicandum, nimirum ut sit in statu gratiae, non impeditus censura vel irregularitate, et jejunus jejunio naturali a media nocte: omnia alia ad licite et debite celebrandum requisita ad quatuor capita revocamus strictim percurrenda, nimirum sacra supellex, ritus, locus, tempus. 372.

Sectio I.

Altare cum sua supellectili.

Summarium.

373—374. Quale requiratur Altare ad celebrandum?
375—376. Quando et quibus casibus altaria execrentur seu consecrationem amittant?
377—380. Quot requirantur mappae?
381—384. Qualiter et quotuplex requiratur lumen?
385—388. Qualiter crux, crucifixus et missale ac
389—392. Qualiter et qualis minister?

I. Altare fixum vel portatile, lapideum ex integro quoad superiorem partem tantae quantitatis, ut possit capere hostiam et calicem saltem quoad majorem pedis partem, consecratum ab episcopo vel alio potestatem habente, requiritur sub gravi peccato, ut habetur passim in jure, praesertim D. p. 3. d. 1. c. 12. 26. 31. adeo ut mortaliter peccaret, qui scienter celebraret aut sine altari aut in altari non consecrato aut profanato seu execrato: quia contraveniret gravissimis sanctionibus Conciliorum, Pontificum, Patrum communique consensui ac usui catholicorum, atque adeo nullo unquam casu (excepto mortis, non tamen in contemptum fidei ac religionis intentatae periculo, de quo generatim inferius), liceat sine altari celebrare. Ita DD. omnes passim. 373.

II. Altare debet esse consecratum ab episcopo jure communi. Addidi, *vel alio potestatem habente:* nam ex privilegio a Sede Apost. con- 374.

cesso primitus Abbati Cassinensi et deinceps per communicationem vel novas concessiones Pontificum extenso plerique Abbates infulati habent potestatem consecrandi altaria, ut videre apud Ascan., Tambur. de jure abbatum tom. 1. disp. 23. q. 4. post Laym. m. qq. can. de praelatorum electione q. 22. possetque haec facultas a Pontifice concedi simplici sacerdoti, non tamen ab Episcopo delegari cuiquam non insignito charactere episcopali Dec. l. 3. t. 40. c. 9. vide Gob. alph. sacrif. casu 9. n. 269. An altare nondum consecratum vel execratum consecretur per ipsum usum (sicut et calix, vestes sacrae), si quis scilicet in eo saltem bona fide celebrarit, dicam generatim infra loco competenti.

375. III. Execrantur altaria fixa quidem per pollutionem ecclesiae, de qua infra suo loco, item ex communi sententia si mensa amoveatur a stipite seu inferiori structura, quod tamen intelligendum est, quando altaria consecrata sunt una cum illo stipite eoque lapideo et stabiliter conjuncto per caementum v. g. de quo post alios late Gob. thesaur. indulg. p. 2. n. 537. Deinde generaliter tam mobile quam fixum altare amittit consecrationem, quando ita frangitur, ut nec maneat ulla pars integra sufficiens ad recipiendum calicem et hostiam (Suarez et Laym. l. 5. tr. 5. c. 6. n. 4. addunt et patenam) secundum majorem sui partem; secus si supra fragmentum possit adhuc stare calix et hostia, esto quod ad cavendum periculum evertendi calicem illi fragmento addatur alia materia. Laym. ib. n. 5. Quidni enim per hanc conjunctionem illa alia materia e non sacra fiat sacra?

376. IV. Certum etiam videtur, altare tam fixum quam portatile amittere consecrationem, quoties frangitur vel amovetur sigillum sepulcri, ut proinde ex communi sensu DD. et praxi non liceat in eo amplius celebrare. Audi tamen Gob. cit. n. 276: Non tamen damnarem peccati, qui pergeret facere ibidem Sacrum sine nova consecratione, quia nullo jure universali satis probatur necessitas imponendi reliquias altaribus, eamque necessitatem negant plures DD. ab eo relati et apud Laym. cit. c. 6. n. 8. et 9, et saltem de altaribus mobilibus negant etiam Durandus et Vasq. hic. disp. 233. c. 2, Tambur. l. 1. de sacrif. c. 5. § 10. addens: si partes duae, tres, quatuor etc. fracti portatilis singulae sint capaces calicis, patenae, posse singulas legitime usurpari, eo quod illae non amittant consecrationem per fractionem. Sententia servire potest pro casu necessitatis, citra quam non videtur recedendum a communi sensu et praxi bonorum. Jam quoad altaris supellectilem seu paramenta, ea quatuor potissimum sunt mappae, crux, lumen, missale cum ministro.

377. § I. *Mappae.* I. Altare cooperiatur tribus mappis seu tobaleis mundis, ab episcopo vel alio habente potestatem benedictis, superiori saltem oblonga, quae usque ad terram pertingat, duabus aliis brevioribus vel una duplicata. Sic Rubricae Missalis tit. 20. Jam recepto more prima mappa immediate altare contingens (chrismale dicta), brevior, secunda oblonga usque ad terram, tertia adhuc brevior prima dicta substratorium.

378. II. Attamen hac aetate sufficere duas mappas vel unam duplicatam? scilicet ad repraesentanda linteamina, quibus Corpus Christi fuit involutum, esto non tegat totum altare, et graves DD. docent et usus

suffragatur. Sic enim post Henriq., Suar., alios, Laym. l. 5. tr. 5. c. 6. n. 11, Bonac. de Sacramentis d. 4. q. ult. prop. 9, Gob. casu 10. n. 289. Quam sententiam, etsi Gavantus et alii quidam dicant, non esse tutam in conscientia, tutam tamen facit usus et auctoritas. Excipe nisi alicubi specialis lex vel statutum aliud decernat, ut factum in nostris ultimis statutis Provincialibus anno 1674.

III. Quin etiam in necessitate sufficere unam mappam simplicem, **379.** eamque non benedictam, quae peracto sacrificio mox ad suos profanos usus v. g. mensam sternendam adhiberi possit, communis fere est sententia DD. Sylvester, Azor., Suar. et alii cum Laym. cit., Tanner hic d. 5. q. 10. n. 48, Tamb. supra. Ratio sufficiens est: quod nullum adferri possit praeceptum, tam rigorose obligans ad mappas benedictas.

IV. Pallioque (antipendium nos vocamus) ornandum est altare **380.** juxta rubricas eodem tit. 20. Usus autem approbat, ob paupertatem vel necessitatem posse tolerari pallium ex asseribus, maxime pictis aut ex alia communi materia.

§ II. *Lumen.* I. Ad celebrandum omnium fere consensu requiritur **381.** lumen, adeo ut sine omni lumine celebrantem omnes peccati mortalis damnent, teste Suar. hic disp. 81. sect. 6. Addit Tamb. l. 1. sacrif. c. 5. § 4, si utrumque lumen extinguatur ante consecrationem sine spe habendi brevi aliud, abrumpendum esse Sacrum, idque etiamsi adsit necessitas conficiendi viatici pro moribundo. Hunc rigorem ego cum Gob. libenter negarem, si Tamburino alium auctorem classicum opponere haberem.

II. Candela duplex ex cera requiritur ex praescripto rubricarum et **382.** communissimo eoque decentissimo usu; an etiam sub obligatione gravi, disputant utrinque Doctores. Sed in necessitate sufficere unam ex cera aut lucernam ex oleo (ut vidi fieri etiam apud bonos Religiosos), consentiunt Doctores hactenus citati.

III. Quin etiam in necessitate si cera haberi nequeat, sufficere **383.** lumen seu candelas ex sebo, merito post Azorium et alios censent Laym. cit. c. 6. n. 17, loquens de casu non valde gravis necessitatis, Tannerus, Tamburinus cit. contra sentientibus Suarez et Vasquez, cum tamen ipse Vasquez recte neget, ullo jure praecipi candelam seu lucernam ceream; non video, cur tam rigide excludat candelam sebaceam, ut malit omitti Sacrum ex devotione, quam cum illa celebrare, ait Gob. n. 292.

IV. Gravis venialis culpae damnat Suarez disp. 62. sect. 4. illum, **384.** qui absque lumine ministrat Sacram Eucharistiam, intelligens sine dubio, si extra sacrificium Missae ministret. Alioquin cur non sufficiat lumen pro Missis accensum? neque accensionem peculiaris candelae pro tempore consecrationis sub gravi culpa requiri sensit Dicastill. apud Gob. cit. n. 294, sed certe nos nullam culpam agnoscimus passim omittentes, licet ideo etiam non multum laudabile.

§ III. *Crux, crucifixus, missale.* I. Super altare esse collocandam **385.** crucem in medio, praescribunt rubricae eodem tit. 20, idque ex antiquissimo usu, uti demonstrat Gretserus l. 2. de cruce c. 13. et nota est de hoc historia de miraculo crucis Caravacensis. At sufficitne sola crux, an etiam debet adesse crucifixus? Caeremoniale episcoporum et

ex eo Gavantus ac Laym. l. c. tradunt, requiri crucifixum. Quia tamen rubricae, sicut et Doctores multi loquuntur solum de cruce, ideo (ait Gob. cit. n. 290.) facilius permitterem celebrari cum sola cruce, etiam depicta in tabernaculo aut charta aliqua, quam sine omni cruce. Immo Tamb. cit. l. 1. c. 6. est contentus cum cruce vel crucifixo depicto in pariete aut tabula ad latus. Insuper.

386. II. Celebrans sine cruce et crucifixo per se loquendo, secluso contemptu vel scandalo non peccat plus quam venialiter. Ita Doctores omnes nominati, immo secundum Vasquez citatum, ne venialiter quidem, quod cum Gob. n. 296. credo esse verum, quando casu crux abest nec facile haberi possit, tunc enim satius erit facere Sacrum, etiam ex sola devotione, quam illud omittere ob defectum crucis, ut recte Fagund. de praecept. Eccl. praecep. 1. l. 3. c. 12.

387. III. Quando prostat venerabile Sacramentum in altari, adhuc crucifixum debere adesse in Missa, non sine suffragio aliquorum Doctorum multis rationibus contendit Gavantus in rubricis cit., prout et in multis ecclesiis solet observari. Negat autem debere adesse Ordanus aliique cum Tambur. cit. l. 1. c. 6. consentiente Gob. n. 31. et addente: Non tamen ullo modo turbari debet sacerdos celebrans, si abesse videat, multo minus monere sacristam vel aedituum, ut apponat. Sic ille.

388. IV. Missale saltem canonem continens requiri sub mortali per se loquendo, communis fere est DD. persuasio: quia alioquin sacerdos, quantumvis felicis memoriae, exponeret se periculo graviter errandi; adeo ut Tannerus cit. q. 10. n. 15. neget, etiam die festo posse sine missali celebrare, etiam optime et confidentissime tenentem totam Missam v. g. votivam de sanctissima Trinitate vel B. Virgine. Sed non placet tantus rigor Patri Gob. cit. n. 304. nec mihi, cum nulla ratio tantae necessitatis missalis in proposito casu assignari possit; quare talem licite celebrare posse, concedit etiam Laym. l. c. in casu necessitatis. Similiter Vasquez, Lugo, Diana, Tambur. citati permittunt celebrationem ex memoria sacerdotibus debilis visus, sufficientis quidem ad debite tractanda ss. Sacramenta Corporis et Sanguinis Christi, at insufficientis ad legendum, dummodo apponatur alius liber ad cavendum scandalum, si haberi possit, et ita felici memoria Missam teneat, ut non sit periculum aliquid omittendi. Vide etiam Gob. n. 102. Ad altare et missale commode revocatur

389. § IV. *Minister.* I. Et hic ad celebrandum requiritur sub gravi obligatione, adeo ut omnium consensu per se loquendo graviter peccaret sine ministro celebrans; agit enim contra universalem consuetudinem, ita rigide interpretantem canones de ministro sancientes. Suarez, Bonacina, Layman, Lugo, Tannerus et alii omnes. Dico autem, *per se loquendo:* nam gravem necessitatem excusare, utpote ut populus die festo audiat Missam, item ut viaticum pro moribundo conficiatur (forte etiam quando esset satisfaciendum ex obligatione fundationis), contra Suarez et Azor. cit. merito docent communiter alii, Navarrus, Bonacina, Fagundez, Laym., Jordanus et alii cum Tamb. l. 1. c. 7. § 5, Gob. casu 12. n. 394. At ais, quando sic solus sine ministro celebro, quo sensu dico: Dominus vobiscum, Orate fratres, Et omnium circumstantium?

Ajo, quo sensu dicis, quando celebrans cum solo ministro, nullo alio praesente, quod saepissime accidit; an ita aulizas cum tuo mucido puero? nimirum refers ea verba ad totam ecclesiam et eos, qui Sacro spiritualiter intersunt. Suarez et alii.

II. Ministri altaris duplex est officium, scilicet sacerdoti respondere **390.** et necessaria subministrare, et quidem hoc posterius est magis necessarium, quam illud prius. Quando ergo non potest haberi qui respondeat, habeatur saltem qui reliqua ministri officia praestet, et quisquis obvius instruatur de rebus porrigendis, sacerdote sibi ipsi respondente, saltem quando aliqua adest necessitas celebrandi, ut omnes consulunt. Quin etiam si habeatur minister, qui possit omnia facere praeter respondere, quales saepe sunt aeditui rustici, Laym. cit. l. 5. tr. 5. c. 4. n. 13. merito permittit tibi, ut ex sola devotione cum illo celebres, quemadmodum factitant in pagis multi parochi, quorum morem, quamdiu nequeunt habere peritiorem ministrum, merito ait esse tolerandum. At vero ut ex sola quantavis devotione (etiam ad animam e purgatorio liberandam) ait Gob. n. 395. absque omni Ministro celebres, qui concederet, vidi neminem.

III. Peccat minister non recte fungens suo officio et quidem mortali **391.** sacrilegio circa essentialia, ut si sua culpa, nedum malitia, materiam ineptam consecrationi v. g. aquam pro vino ministret; circa alia vix plus, quam venialiter ob parvitatem materiae, sicut et quando ministrant in mortali, cum non sint ministri ad hoc officium ordinati aut certe non ut ordinati ministrent; quin (excepto sacerdote) reliquos ministros etiam ex officio solemniter ministrantes a mortali excusat communiter DD. sententia, ut alibi vidimus.

Ceterum errant sacerdotes, si existiment sua nihil interesse officium ministri, seu bene seu male peragant, maxime in respondendo. Caveant illi, quibus etiam gratum accidit, cum ipsis contingit minister citissime respondens, devorando, deglutiendo medium Confiteor etc. aut contra ministrum tardiusculum sua (quasi ad se non pertinentia) absolvere non permittunt, praecipiunt, etiam indignantur etc. Lege Gob. casu 12. ab eo relatum piissimum episcopum Pax-Jordanum, accurate satis de ministro differentem.

IV. Mas denique seu masculus debet esse minister altaris. Femina **392.** enim ab altaris ministerio arcetur Dec. l. 3. t. 2. c. 1: Inhibendum quoque est, ne ulla femina praesumat ad altare accedere aut presbytero ministrare aut intra cancellos stare vel sedere. Ratio sine dubio est periculum alicujus motus incontinentiae in sacratissimo altaris ministerio, adeo ut nunquam liceat feminam etiam monialem immediate ad altare ministrare, et in quacumque necessitate celebrandi deficiente masculo satius sit sacerdotem ministrare sibi ipsi et celebrare sine omni ministro, quam cum femina, ut contra Nugnum, Silvium et alios quosdam docet merito communis DD. Suarez, Reginaldus, Laym., Diana, Tamb., Gob. n. 393. Quod autem in quibusdam Belgii locis consuetudine inductum esse dicat Jacobus Marchantius circa quasdam Moniales, merito censent alii, eam consuetudinem non esse probandam; quamvis ea consuetudine interea, dum abrogetur, bona fide et sine periculo utentes a peccato excusentur. Ceterum urgente necessitate

permitti posse, ut mulier respondeat a longe, absque eo, quod ministret, et praesertim monialis a choro vel collecutorio seu fenestra ad latus, communis sensus est scribentium de hoc argumento.

Sectio II.

Calix, patena cum sua supellectili.

Summarium.

393. Calicis materia,
394. Benedictio.
395. Ejus execratio et
396. Necessitas,
397—401. Quale requiratur et esse debeat corporale et palla circa calicem?
402. Qualia esse debeant ciborium, pyxis ac lunula monstrantiae?
403—406. An et quale peccatum sit Sacra vasa ab aliis, sacerdote et diacono inferioribus tangi.

393. § I. *Materia, benedictio, necessitas.* I. Ex praescripto Rubricarum tit. de ritu celebrandi § 1. calix debet esse ex auro vel argento vel saltem cuppa debet esse argentea et intus (sicut et patena superius) deaurata; attamen ex communi DD. apud Tannerum cit. disp. 3. q. 10. n. 52. et Gavant. q. 2. tit. 1. sufficit, si sit stanneus; neque in magna paupertate repudiant plumbeum, sicut et extra casum necessitatis in calice stanneo vel argenteo admittunt pedem plumbeum. At non debere esse ex aere, significatur D. p. 3. d. 1. c. 44. 45, sed intelligitur sine dubio de aere rudi, quale adhibetur ad campanas: nam calicem ex aere vel aurichalco, modo cuppa sit deaurata, admittit Fagundez apud Gob. hic casu 10. n. 306. Ex cupro vero similiter cuppa saltem deaurata in pauperibus ecclesiis passim usus obtinuit. Quamvis autem rubricae generaliter praescribant, ut cuppa saltem et superior pars patenae sit deaurata, si tamen calix sit argenteus vel stanneus, id non requiri sub peccato, etiam veniali, cum aliis docent Tambur. l. 1. sacrif. c. 1. et Gob. cit. Patena porro debet esse ex eadem materia, ex qua calix, sed intellige generice, ex quali scilicet debet fieri calix, non individue, ut si calix sit aureus, aurea quoque sit patena etc.; consecratur autem et execratur eodem modo, quo calix.

394. II. Calix, sicut et patena consecrandus ac chrismate inungendus est per se jure ordinario ab episcopo, ac per privilegium etiam consecrant multi abbates, ut videre est apud Ascanium, Tambur. de Jure Abbatum t. 1. disp. 27. q. 2. Quinimmo omnes abbates infulatos posse omnia vasa sacra consecrare, censent multi, idque ipsis competere jure communi, ait Glossa in Clement. l. 3. t. 10. c. 2. Armilla autem V. calix, ex praescripta consuetudine; sed utrumque cum Suarez negat Laym. l. 5. tr. 9. 13, asserens posse a solo Papa concedi hanc potestatem simplici sacerdoti, ideoque per privilegii communicationem. De consecratione per usum, dicam mox generatim, ubi de sacris vestibus.

III. Calix execratur seu amittit consecrationem, quando ita notabi- 395.
liter est fractus, ut non sit amplius aptus usui sacro, ut si pes est revulsus a cuppa, nisi is sit tornatilis. At vero consecrationem non perdit, licet deteratur aurum, quo est indutus (ut faciunt quidam sacerdotes toto nisu manuum scrupulose et ridicule detergentes purificatorio, ait Gobat n. 110.): illud enim aurum et materia calicis, erant consecrata per modum unius; et quia Sacrum trahit ad se non Sacrum, ideo satis probabile, si rursus deauretur cuppa, etiam interius, non opus esse nova consecratione. Sa V. calix n. 2, Lugo d. 20. sect. 4. et alii, quamvis Suarez, et alii communiter novam consecrationem requirant, quando totus calix de novo deauratur. Ceterum neque nova benedictione simplici, nedum nova consecratione opus est, quando calice et aliis vasis sacris impie usi sunt haeretici vel alii, quamvis Laym. tr. 5. c. 6. n. 10. moneat decere, ut tunc adhibeatur illa simplex benedictio vel ab episcopo, vel a simplici sacerdote ex commissione episcopi.

IV. Celebrare sine calice vel cum calice non inuncto chrismate 396.
(idemque est de patena) omnium consensu mortale crimen est ob varios et rigidos textus juris D. p. 3. d. 1. Communis hic est quaestio, utrum in istis necessario et sub mortali requisitis ad celebrandum non excuset metus mortis intentus, ut si tyrannus aut ferox aliquis dicat sacerdoti necessariis destituto: aux mox te mactabo aut celebra mihi sine calice, contentus hoc communi vitro, aut sine altari super hanc mensam meam, aut sine sacris vestibus etc. Communis etiam est responsio DD. in materia de fide et de peccatis cum distinctione: siquidem metus intentetur ad tale quid faciendum in contemptum fidei et religionis, tunc minime excusari, sed adhuc peccari mortaliter: quia acquiescere petenti aliquid in contemptum religionis ita intrinsece est malum, ut in nullo casu liceat; at vero si secluso omni contemptu religionis, ex sola curiositate vel alia causa ita horride petatur, tunc excusante metu mortis omnia licuisset agere, excepta saltem consecratione, monitis tamen catholicis praesentibus, ne hostiam non consecratam adorent. Quodsi tyrannus etiam metu mortis incusso petat ipsam consecrationem, non apparet, quomodo non in contemptum Religionis; si tamen adhuc revera non in contemptum Religionis, credo cum Gob. n. 340. et aliis, adhuc excusari posse, cum omnia requisita ad sacrificium, praeter panem et vinum sint juris positivi, quod non obligat cum evidenti periculo mortis, ut observant DD. communiter in materia de legibus.

§ II. *Corporale, palla et alia.* I. Corporale lineum ab episcopo 397.
vel habente potestatem consecratum requiritur sub gravi peccato, ex D. p. 3. d. 1. c. 46. Ex puro lino debet esse, ut exprimunt rubricae saltem secundum mediam praecipuam partem, qua calicem et hostiam tangit, nam extremitates possunt esse de serico aut serico vel auro elaboratae, ut usus habet. Idemque usus non reprobatus a Gavanto approbat etiam corporalia ex cannabe. Benedicuntur ab episcopo et a Superioribus Ordinum Mendicantium, multo magis ab Abbatibus infulatis, ut in simili iterum dicetur de vestibus sacris. Manentque benedicta, quamdiu manent integra, unde post lotionem non rebenedicenda,

ut alicubi scrupulose factum, nec si resarciantur, nisi sic notabiliter lacerata fuerint, ut amplius usui esse non potuerint. Peccat ergo mortaliter sacerdos sine corporali benedicto celebrans, cum in re gravi reverentiam tanti Sacramenti concernente transgrediatur praeceptum Ecclesiae, secundum omnes, quos vidi. Immo etiam qui celebrat in corporali notabiliter immundo ac sordido, cum aliud mundius haberi possit, itidem faciens contra reverentiam tanto Sacramento debitam.

398. II. Palla item debet esse linea, puta circa partem, qua calicem tangit, similiter benedicta; habet autem communem cum corporali benedictionem, quippe cujus olim fuit pars et adhuc est apud Carthusianos; unde si sit satis ampla et capax, pro corporali servire poterit, ut notat Lugo d. 20. de Eucharistia sect. 2. Certe sine scrupulo substerni poterit ciborio, hierothecae vel calici nondum purificato post sacrificium. Eum, qui sine palla benedicta celebrat, peccare mortaliter vult Suarez disp. 81. sect. 6; contra non delinqui mortaliter celebrando sine palla, satis indicat Sotus et Rodriquez apud Gob. n. 319. consentientem et n. 322. ita inferentem: si quis in sacristia non reperiret pallam nec posset eam acquirere, eum non peccaturum accedendo etiam ex devotione ad Sacrum faciendum, saltem si loco pallae posset habere vel corporale vel bursam vel purificatorium duplex; et quidni in necessitate posset calicem tegere purificatorio ipso, quod unicum habet? nam usus tegendi et tergendi non sunt incompatibiles moraliter. Haec Gob. Declaro rem magis casu particulari facto et saepius factibili.

399. III. Pius quidam sacerdos jam ad aram consistens advertit, abesse pallam, quam cum non posset sine aliqua difficultate habere, pro palla usurpat bursam seu thecam corporalis: an satis provide, vel quid eo casu agendum fuisset? Respondet Gob. ibid. n. 316: si praestolando pallam oportuisset stare otiosum ad aram, per 10 circiter Pater et Ave, erat expectandum, cum defectus pallae voluntarius annumeretur peccato et quidem a Suarez mortali, ut modo visum. Si longior mora fuisset trahenda, potuisset illa omitti, quia longior mora est satis molesta tum sacrificaturo, tum Sacrum audituris. Deinde si potuisset e sacristia facile habere corporale aut suum corporale fuisset satis longum etiam calici tegendo, ut modo fit apud Cartusianos et olim factum fuit testibus Azorio, Suar., Rodriq., Gavanto, potius debuisset illo uti, quam theca. Tandem etiam corporali deficiente, potuit bonus ille sacerdos uti bursa vel purificatorio, ut modo dictum fuit. Vide ipsum Gob. casu 10.

400. IV. Reliqua requisita circa calicem sunt in primis purificatorium, sed non necessario benedictum, cum id nullo jure statuatur et nulla ejus benedictio reperiatur in ritualibus: ideirco cum deest purificatorium, poterit adhiberi strophiolum mundum, quo tamen non amplius tergendus erit nasus. Suar., Lug., Gavant. et alii. Tandem velum, bursa, manutergium, item pulvillus pro libro, requiruntur ob decentiam, sed similiter non benedicta, si quid tamen desit horum, ex profanis decenter mundis assumi et postea suo usui reddi potest; certe nihil loco bursae, ut praxis ostendit. Neque velum calicis omittens gravis peccati damnandus erit, teste etiam in his rigido Gavanto apud Gob. n. 114.

§ III. *Ciborium, pyxis, lunula monstrantiae.* Licet decentissimum 401.
sit, ut etiam ista et quodlibet vas immediate tangens Eucharistiam benedicantur, prout in rituali et pontificali habetur propria pyxidis benedictio (cumque talis benedictio fiat sine unctione, fieri poterit ab eodem, qui potest benedicere cetera paramenta, ut Superioribus mendicantium), id tamen necessarium non est, cum nullum jus aut consuetudo id praecipiat: unde nec necesse est, ut in pyxide vel ciborio non benedicto ponatur linteum benedictum benedictione corporalis, ut quidem decentissime fieri solet (et saltem fieri suadet Suarez cit. disp. 81. quando pyxis vel ciborium non est argenteum). Ex communi Suarez, Bonac., Laym., Lugo., Tamb. et alii, addente recte Laym. cit. n. 22. lunam monstrantiae postquam tetigit Corpus Christi, non esse tangendam a laicis, juxta mox dicenda.

Denique advertit Dicastillus apud Gob. cit. n. 336, esse quidem 402.
decens, prout facere solemus, non tamen ulla lege vel consuetudine generali praeceptum, ut ciborium, pyxis, monstrantia continens Eucharistiam vel sacras particulas collocentur super arulam vel super corporale, sed sine dubio loquitur extra tempus Sacri, quo sacrae illae particulae consecrantur: nam ut alibi jam insinuatum, et hic incidenter advertendum est, Hostias etiam parvas communicantium, etiam in ciborio vel pyxide consecratas debere in eadem ara super corporale relinqui et non alio deponi vel auferri, quia omnes Hostiae et major sacerdotis et minores communicantium sunt una victima et per modum unius offeruntur, omnesque orationes, oblationes, benedictiones sequentes, non minus spectant ad parvas Hostias, quam ad magnam, neque ante sumptionem sacerdotis integre sacrificata est victima. Unde non recte faciunt, qui consecratione facta mox Hostias a se consecratas dant alteri sacerdoti distribuendas communicantibus: quia sicut sacerdos non debet de sua Hostia dare alteri, antequam ipse sumpserit, ita neque de aliis simul consecratis, cum, ut dictum est, omnes sint una victima nec ante sumptionem Sacerdotis integre sacrificata; secus tamen facientem non peccare plus, quam venialiter, et si necessitas urgeret ad communicandum aegrotum vel ob nimium concursum communicantium, omnino culpa vacare, ex Tamb. l. 1. sacrif. c. 5. jam alibi resolutum est.

§ IV. *Tactus calicis et rerum consecratarum.* I. Sacra vasa, calix, 403.
patena, ciborium, corporale, dum in iis actu continetur Corpus vel Sanguis Christi, a nemine praeter sacerdotem et diaconum sine gravi culpa tangi possunt, adeo ut omnis, etiam clericus inferior diacono ea tangens, peccati mortalis reus agatur a communi sententia DD. Paludanus, Suar., Filliuc., Laym. l. 5. tr. 5. c. 6. n. 18, Tamb. l. 1. Sacr. c. 2. § 1. Verum negat hunc rigorem Ochagavia apud Dian. p. 5. tr. 14. res. 6. nec audet damnare Gob. casu 11. n. 325. Certe Suarez ipse d. 72. sect. 3. permittit laico osculum sacrae hostiae. Sed censeo standum in sententia communi et talibus dici: Noli me tangere.

II. Acolythi et minoribus initiati extra sacrum ministerium ne 404.
venialiter quidem peccant, sed licite tangunt sacra vasa, calices, dum actu non continent Corpus et Sanguinem Christi, idque ex concessione Martini P. D. p. 1. d. 23. c. 32, ubi acolythis fit potestas tangendi vasa dominica. Ita cum aliis Suarez disp. 81. sect. 8. et Tamburin. cit.

extendentes etiam ad prima tonsura initiatos, etsi contra sentiat communis sententia DD. cum Laym. cit. cap. 6. n. 19, solum opponente consuetudinem; quam quia Religiosi plerumque agnoscunt ideo et servent, sed de peccato non scrupulizent. Alioquin eam consuetudinem saltem obligantem merito non agnoscit Gob. n. 328. Ceterum Ordines Mendicantium privilegium Sedis Apostolicae habent, ut omnes eorum Regulares, tametsi laici sint, dum superiorum suorum voluntate in propria ecclesia sacristae officio funguntur, omnia paramenta, sacra vasa et corporalia reverenter tangere et lavare possint. Vide Azorium, Laym. cit. et alios.

405. III. Laicus, femina, etiam monialis, absque necessitate vel rationabili causa, nuda manu tangens res sacras chrismate delibutas, ut altare, calicem, patenam aut quae immediate jam contigerunt Corpus Christi, ut corporale, ciborium, lunulam monstrantiae, peccati venialis damnatur a DD. communissime. Suarez, Coninch., Sanch. et alii cum Laym. cit. n. 19. ex D. p. 3. d. 1. c. 41. aliisque juribus contactum laicis prohibentibus. Sed late totis viribus repugnat Tambur. cit. l. 1. c. 2. § 1. n. 7. negatque, illis tactibus peccatum aliquod etiam veniale induci, idque probabile censet Gob. n. 370. Quemadmodum etiam Sanch. l. 2. mor. c. 43. n. 26. ac ipse Laym. cit. n. 21. ac Diana p. 3. tr. 6. res. 12. a veniali etiam liberant reverenter tangentes Agnos Dei et sacras Reliquias, praesertim dum illos vel illas thecis includunt et exornant.

406. IV. Certo nec venialiter peccant laici tangentes res sacras, quae nec immediate contigerunt Corpus Christi nec sacro chrismate unctae sunt, ut linteamina benedicta, item corporalia et purificatoria post lotionem, antequam ad sacrificium denuo adhibita sint. Ex communi Laym. cit. n. 20. et supra n. 19, quin etiam tactum calicis consecrati, antequam ad sacrificium adhibitus sit, Tambur. cit. Et tactum pedis calicis ac patenae a tergo seu altera parte, qua non solet contingere Corpus Christi, Dicastillus apud Gob. cit. ab omni peccato liberant.

Sectio III.

Sacrae vestes.

Summarium.

407—408. Quale peccatum sit, sine sacris vestibus celebrare?
409—410. An aliquando licitum celebrare sine aliqua ex sacris vestibus v. g. sine humerali, manipulo, stola.
411—412. An et a quo debeant vestes esse benedictae et
413—414. Quando amittant benedictionem?
415. Vestium color.
416. An, quando et quis possit dare licentiam celebrandi operto capite.
417. An et quomodo peccet sacerdos induens sacras vestes et omittens praescriptas preces?
418. An et quale peccatum omissio Matutini ante Missam?

Sex sunt sacrae vestes seu ut vocamus, sacra paramenta requisita sacerdoti celebranti: Humerale seu amictus, alba seu tunica, cingulum, manipulus, stola (orarium et palla linostima olim dicta) et casula seu planeta. De quorum necessitate et qualitate, dicam breviter, sed more solito distincte per §§.

§ I. *Necessitas et obligatio.* I. Omnes necessariae sunt sub peccato, **407.** adeo ut sine aliqua istarum (excepto cingulo) celebrare, omnium DD. consensu mortale sit. Ratio debet esse: quia usus ita rigide interpretatur ss. canones de iis ss. vestibus decernentes, cujus usus, cum omnes Doctores testes sint, sine temeritate ea obligatio negari non potest. Excipimus tamen cingulum probabilissime, sine quo saltem benedicto celebrare (etsi contra multos), non esse mortale docent magni DD. Paludanus, Sylvester, Heriq., Sa, aliis relatis Fagundez supra cit. in 1. praec. Ecclesiae l. 3. c. 23. n. 12, Diana p. 2. tr. 14. res. 68, Gobat hoc casu 11. n. 348. Ratio est: quia per se loquendo perinde est celebrare sine aliqua veste benedicta, atque absolute sine illa. Suar. disp. 82. sect. 3, Filliucius tr. 5. n. 15; si ergo juxta relatos DD. sine cingulo benedicto celebrare non sit mortale, sed veniale tantum, etiam sine omni cingulo celebrare mortale non erit. De hoc cingulo plura specialia mox N. III. Insuper dixi, *per se loquendo* mortale esse. Jam quid per accidens ob necessitatem fieri possit in re frequentis praxis, breviter explicandum est.

II. Sine omnibus vestibus sacris celebrare vix nunquam licere **408.** potest: quia rarissime et vix unquam occurrere potest casus necessitatis talis excusantis. Certe non ad implendum praeceptum Ecclesiae de audiendo Sacro, minus ad satisfaciendum fundationibus, ut omnes fatentur; neque ob communicandum infirmum, ut contra Majorem fatentur fere omnes; sed neque ad mortem evadendam et vitam conservandam cum probro seu in contemptum religionis, ut certissimum apud omnes. At vero secluso contemptu religionis et fidei, si v. g. sacerdoti non potenti acquirere sacras vestes dicit ferox colonellus: mactabo te nisi mox sacrifices pro anima meae uxoris defunctae et me de nocte graviter infestantis: credo nullum DD. talem sacerdotem cedentem tam atroci comminationi damnaturum peccati, cum leges humanae per se non obligent cum tanto rigore, ut sect. seq. rursum generaliter dicam.

III. Sine una vel altera aliqua dictarum vestium v. g. humerali, **409.** manipulo, stola celebrare, in necessitate saepius licere potest. Generatim in aliqua necessitate, ait Filliuc. cit. cap. 5, in magna et urgente necessitate, ait Rodriquez et alii; certe die festo ad cavendum scandalum vel murmur populi, ait Laym. l. 5. tr. 5. tit. 5. c. 6. n. 17. et consequenter etiam ad infirmum communicandum; at vero non praecise ut satisfacias praecepto Ecclesiae (quod tunc obligare cessat) aut tuae religiosae Regulae aut fundationi beneficii de Sacro audiendo aut faciendo: hae enim obligationes ad hunc casum se extendere non censentur. Attamen Tambur. de sacrif. l. 1. c. 3. § 1. n. 3. probabiliter tenet, fas esse sine una e minoribus vestibus v. g. cingulo aut manipulo celebrare ob necessitatem audiendi Sacrum die festo ac etiam ob fervorem devotionis aut acquirendum stipendium, si non sis dives sacerdos. Et quoad cingulum solum et ego libenter assentior: cum enim cingulum

solum sub veniali requiratur, ut jam vidimus, venialis culpae periculum facile tollit causa tam honesta. Immo secundum Fagundez sola ipsa Missae celebratio sufficiens causa est ad excusandum a peccato veniali, ne Ecclesia privetur fructu Sacrificii. At inquies: Alba longior est, non possum carere aliquo cinctorio, quid accipiam? Inprimis te loco cinguli posse accipere stolam aeque te praecingere, omnes observant. Si nulla adsit stola alia, poteris pro stola uti manipulo aliquo, teste Tannero cit. q. 10. n. 40. cum aliis. Deinde poteris exscindere vel solvere ligamina pendentia e casula, ut iis te cingas, censentur enim benedicta cum tota casula, aut si casulae jam benedictae postea assuta sint, probabiliter evadunt benedicta per usum. Palaus cum Gob. cit. n. 353. Ulterius si adsint partes fractae cinguli, connectas rursum et cingas te, quia probabiliter per fractionem cingulum non amittit benedictionem, ut inferius dicam. Denique si nihil saltem probabiliter benedictum suppetat, accipe quidvis profanum aptum, non peccabis, excusante te quacumque rationabili causa, etiam sola devotione celebrandi, ut modo audisti.

410. IV. Denique sicut in omni alia, ita sine dubio etiam in hac materia juris positivi excusat a peccato inculpabilis inadvertentia vel oblivio alicujus ex praedictis, qualis saepius contingit in omittendo manipulo, aliquando etiam stola aut humerali; quodsi tamen sacerdos sacrificans advertat defectum, ante Consecrationem maxime, et facile haberi possit, debet adhuc curare afferri, si absque suo vel aliorum incommodo, murmure, scandalo fieri possit, alias non. Unde non satis prudenter fecit ille parochus apud Gobat cit. casu 11. n. 342., qui sacerdoti extraneo in sua ecclesia celebranti absque stola inculpabiliter omissa, per sacristanum jussit adferri, qui jam Evangelium legens, admirans et perplexus, eam sub casula collo circumduxit, non absque notabili difficultate et confusione sui et aliorum admiratione. Nam generatim loquendo imprudenter facimus, quando inculpabiliter errantem corrigimus in re nulli noxia cum ejus non levi et quandoque etiam aliorum incommodo, uti contingit in proposito casu. At numquid sacerdos ille obligatus fuerat tunc sumere stolam? Respondet bene Gob. ibidem, si multos habuisset observatores, non fuisset obligatus propter praesens periculum gravis perturbationis, murmurationum, irrisionum aut etiam scandali aliquorum; sed quia non habuit nisi pauculos, ideoque nonnisi levis perturbatio vel obmurmuratio timeri poterat, ideo tenebatur. Rectissime ait D. Thom. 3. p. q. 83. a. 6. ad 2. ubi difficultas occurrit, semper accipiendum est quod habet minus de periculo.

411. § II. *Benedictio, profanatio.* 1. Sacrae vestes illae omnes debent esse benedictae, ut habet missale tit. de ritu celebrandi n. 1. Benedicuntur autem jure ordinario ab episcopo et per privilegium Pontificum, ab abbatibus infulatis, ut late videre potes apud Ascan., Tambur. de jure Abbatum tom. 1. disp. 2. quaest. 2. ac tandem ex eadem Pontificia largitate etiam Superiores Ordinum mendicantium, Priores, Guardiani, Rectores, itemque Praesidentes ac Vicarii, qui cum plena potestate obeunt haec officia, donec vel nominetur vel redeat absens Superior, sicut cum aliis explicant Rodriq. QQ. Reg. tom. 1. q. 19. a. 2, Suar. tom. 4. de Relig. l. 2. c. 30, extendentes hanc potestatem etiam ad

corporalia et alia, ad quorum benedictionem non requiritur unctio; atque adeo ad suas ecclesias et oratoria benedicenda; ita enim sonant eorum privilegia et praxis obtinet; extendentes etiam ad benedicenda paramenta aliarum ecclesiarum idque per viam communicationis, cum Innocentius octavus id expresse concesserit Generali et quatuor praecipuis abbatibus s. Ordinis Cisterciensis. Quod Privilegium adhuc valere, ubi est ejus usus, bene ostendit dictus Ascanius, Tamb. cit. q. 2, non obstante declaratione contraria Congregationis rituum de anno 1606. die 24. Augusti, de qua tamen declaratione nihil constare testatur Thom., Tambur. l. 1. Sacrif. c. 3. § 3. Nostri utuntur saltem bona fide, passim permittentibus et saepe ad nostros remittentibus episcopis.

412. II. Probabile est, vestes istas sacerdotales, sicut alia requisita omnia, sacra fieri per ipsum usum ss. Sacrificii, adeo nimirum, ut si quis sacerdos, maxime episcopus, bona fide ignorans (et immo etiam mala fide scienter et non sine gravi peccato) celebravit aut in ara vel ecclesia nondum benedicta vel profanata aut in calice vel patena nondum sacratis aut cum casula, alba aliove paramento nondum benedicto, ipso usu fiant benedicta nec alia nova benedictione amplius indigeant. Ita variis locis, pluribus allegatis auctoribus constanter docet Diana maxime p. 5. tr. 13. res. 60. et p. 9. tr. 7. res. 19. et quoad vestes non faciens distinctionem de bona vel mala fide etiam tenet doctissimus aeque ac piissimus episcopus Pax-Jordanus apud Gob. n. 355, qui ob auctoritatem Doctorum probabilem censet sententiam. Verum mihi nunquam placere potuit. Mordicus adhaereo oppositae sententiae negativae communi DD. cum Lugo de Eucharist. disp. 20. n. 82, Dicastillo de Eucharist. disp. 4. n. 199, Tambur. de Sacrif. l. 1. c. 1. § 1. n. c. ipsoque Gob. dicto casu 12. n. 265. 280. 309. 366. Ratio solida est: quia harum rerum moralitas seu sacratio dependet essentialiter a voluntate potentis et volentis, eas haberi pro sanctis et sacris sufficienter ad usum illum sanctissimum; solus autem Pontifex potest efficaciter velle, ut his aut illis caeremoniis adhibitis censeantur illae res satis sanctae pro hoc ministerio; atqui Pontifex nunquam declaravit, se velle, ut facta semel harum rerum usurpatio ad usum sacrificii sit sufficiens imposterum sine alia benedictione vel consecratione episcopi aut alterius potestatem habentis, alioquin jure communi requisita; ergo non est fundamentum recedendi a jure communi, idque maxime quando intercessit mala fides: quia non est malitiis hominum indulgendum Dec. l. 1. t. 3. c. 23. Deinde ex illa sententia sequeretur, cubicula, in quibus ex privilegio vel de licentia episcopi aliquando celebrata est Missa, fieri loca sacra, ideoque posse sine ulla ulteriori facultate in iis deinceps celebrari, quod certo falsum est, teste Tamb. l. cit. Denique si calix sit sacer per contactum s. sanguinis, ut vult Diana, cur non etiam tua barba aut pannus, in quem defluit s. sanguis, ait Gob. n. 309. Item albam a netrice acceptam ipso usu sacram facis, cur non etiam tuam camisiam vel indusium eoque satis longo deinceps pro alba uteris? Sed de hoc utique satis. Vide tamen N. IV.

413. III. Sacrae vestes seu paramenta sacerdotalia amittunt suam benedictionem, quando ita franguntur et lacerantur, ut non sint amplius apta ad usum, ad quem erant benedicta, juxta communem DD. et Dec.

l. 3. t. 40. c. 1. et 3., hinc si albae detrahatur una vel utraque manica assuta et reficiatur, debet iterum benedici Lugo cit. d. 20. n. 100, Dicast. cit. n. 209, Jordanus cum Gob. n. 367. Item si cingulum ita frangatur, ut neutra pars sit sufficiens ad cingendum sacerdotem, juxta communem DD. sensum; quamvis etiam non amittere tunc benedictionem, sed si partes rursus connectantur, posse denuo adhiberi, censeant Sa V. Missa n. 12. et Diana p. 2. tr. 14. res. 57. et practice probabile judicet ipse Gobat n. 368. Quodsi vero una vel utraque pars lacerati cinguli (prout fere semper fit) cingendo sacerdoti sufficiat (sicut et quando cingulum resarcitur antequam penitus frangatur), remanere benedictam, communis est sententia apud citatos omnes; et bene observat Gavantus in rubr. q. 2. tit. 1. litt. R. ligamen, quo te praecise cingis, esse magis de forma cinguli, quam partes dependentes; unde si pars cinguli fracti sufficiat ad se cingendum utcumque dicto modo, poterit ei pars minor rursus connecti velut accessorium principali. Vide etiam Laym. cit. c. 6. Ceterum addunt citati omnes, mortaliter peccare eos, qui praesunt sacristiis, si eorum culpa fiat, ut vestes et paramenta valde immunda, sic ut immunditia notabiliter dedeceat majestatem tanti ministerii arbitrio prudentis, non mundentur, priusquam in iis denuo sacrificetur; attamen sacerdotem, qui utitur talibus immundis paramentis, si facile non possit habere munda, non peccare, recte monet etiam Suarez hic disp. 81. sect. 3.

414. IV. Sacrae vestes praedictae quamvis benedictionem non amittant, si adhibeantur ad usus profanos, attamen ita profane usurpantes peccant contra prohibitiones canonum, adeo ut iis uti ad profanas comoedias vix vacet culpa mortali, teste Suarez modo cit. d. 81. sect. 8. Deinde conformiter ad D. p. 3. d. 1. c. 38. eae etiam detritae non sunt ad profanos usus adhibendae, sed vel exurendae vel e majoribus faciendae minores v. g. ex casula stola, ex stola manipulus, ex alba humeralia, uti docent Tannerus t. 3. d. 5. q. 10. n. 9; attamen eo casu talis nova facta stola, manipulus, humerale oportebit de novo benedici, quia nec alba humeralis, nec casula stolae, nec haec manipuli benedictionem habet, ait Tamb. l. 1. cap. 3. § 3. n. 7. At numquid ex alba detrita poterunt etiam fieri superpellicea pro ministrantibus aut ex illa vel humerali manutergia pro altari vel quid simile? Respondeo cum Gob. cit. n. 370. quod sic, quia sacri Canones cit. solum prohibent res sacras usu detritas adhiberi ad usus profanos vel profanorum hominum, quod certe non fit in proposito. Adde denique, si casulam benedictam suffulcias nova tela vel serico, tota suffultura consequetur benedictionem, utpote tracta a digniori parte. Glossa et DD. in Dec. l. 3. t. 40. c. 3. et consequenter poterit illa eadem suffultura, si rursum separetur, seorsim usurpari pro casula sine nova benedictione; sic cum Jordano Gob. n. 396, idipsum dicens de suffultura stolae et manipuli.

415. § III. *Color, alia accessoria.* I. Vestium sacrarum color debet respondere tempori et festis juxta praescriptum rubricarum tit. 18. n. 1; sed hoc verbum *debet* saepe non capiunt pauperes ecclesiae et teste Gobat n. 282. non facile committetur gravis culpa non parendo huic rubricae, nisi scandalum adsit, ut si die paschatis neglectis quae ad manum sunt albis vel rubris, tu adhibeas nigras; sed utique quocumque

die satius est facere Sacrum in quocumque colore quam omittere. A fortiori excusabit omnis rationabilis causa; ut si concursui sacerdotum (ut saepe fit in locis peregrinationum) non sufficiant paramenta coloris diei respondentis. Minus ergo damnandus, qui adhibet velum diversi coloris a casula.

II. Caput apertum debet habere celebrans, adeo ut operto capite **416.** sine evidenti causa vel dispensatione celebrantem peccati damnent DD. communiter meique citati omnes, et quidem mortalis peccati Jordanus apud Gob. n. 383. ob D. p. 3. d. 1. c. 57. Nec potest episcopus aut sibi aut alteri facere jus utendi pileolo, cum id inhibuerit Congregatio SS. Rituum apud Gavantum. Quodsi necessitas, infirmitas, debilitas capitis ita postulet, siquidem causa justa et manifesta sit, poterit sacerdos tecto capite celebrare usque ad consecrationem et rursus post purificationem, secluso tamen scandalo, adeoque fere privatim tantum. Navarrus de celebr. Miss. consil. 7. Si causa non sit manifeste justa, petenda est dispensatio seu licentia. Sed a quo? a Pontifice, ajunt Gavantus et Tamburinus cit. nimis remote; ab episcopo (vel etiam praelato regulari, in privatis Missis intra monasterium) Laym. cit. l. 5. tr. 5. c. 5. n. 16. alii communiter. Qui tamen sine licentia faceret, secluso contemptu et scandalo, aliquali tantum causa subsistente, eum non peccaturum graviter, merito docent plerique, et saltem si tempus canonis excipias, probabile censet et Diana p. 2. tr. 14. res. 58, sicut nec mortale est celebrare sine calceis vel crepidis, immo nec veniale, si necessitas postulet, ait Laym. modo cit. n. 15, cum nullum de hac re extet praeceptum, teste etiam Suarez l. c.

III. Sacras vestes induens sacerdos praescriptas in Missali preculas **417.** recitare debet et omittentem peccati mortalis reum agunt Navar., Sylvester, Azorius, Silvius, alii cum Gavanto. Verum cum nullum omnino appareat tantae rigiditatis fundamentum, merito non plus, quam veniale agnoscunt alii communiter, Laym., Dian. cit., Fagundez cum Gob. n. 287, immo absolute nullum peccatum agnoscere vult Tamb. l. 1. c. 7. § 1. sicut et Fagundez nullum, qui in casu earum loco recitat alias preces, ut faciunt etiam pii sacerdotes, eodem testante et approbante. Hinc incidenter addo

IV. *Dicto saltem matutino* sacerdos sacras Vestes induat ac celebret, **418.** ut praescribunt rubricae in ordine Missae. Ubi rursus: sacerdotem absque ulla justa causa ex mera negligentia vel libertate non dicto matutino celebrantem peccati mortalis damnant graves DD. Azorius, Reginaldus, alii non pauci. Sed certe seclusa auctoritate vix, aut ne vix quidem probabiliter; ex quo enim fundamento? Venialem ergo culpam agnoscunt plerique alii, immo ne venialem quidem: saltem si non nimis sero facit ad aram torpidus ille sacerdos. Suar. t. 2. de religione l. 2. c. 24, Tamb. cit. c. 7. § 2, Gob. n. 388, recte tamen concludens: Verum tu, ne sequere hanc sententiam absque rationabili causa.

Sectio IV.

Sacer ritus.

Summarium.

419—420. Ritus in Missa alii sunt essentiales, alii accidentales.
421. Item rubricae aliae praeceptivae, aliae directivae tantum.
422—423. Ritus rubricae praeceptivae observandi sunt sub mortali.
424. Ritus vero rubricae directivae solum sub veniali per se loquendo.
425—426. Qualem partem omittere in Missa sit mortale?
427—428. An et quale peccatum sit aliquid addere
429. Vel mutare Missam, legendo aliam, quam sit eo die praescripta?
430—431. Causae justae legendi aliam, quam eo die praescriptam, v. g. votivam.
432—435. Quinam et qualiter supplendi sint defectus in Missa commissi?

419. I. Ritus sacrarum actionum in Missa duplices sunt, essentiales et accidentales. Ritus essentiales sunt, qui ex institutione Christi spectant ad essentiam vel integritatem substantialem sacrificii, uti sunt ordo sacerdotalis, debita intentio, materia, forma, consecratio, oblatio, sumptio, quae licet in nostra sententia pars essentialis non sit, est tamen pars integralis ad integritatem substantialem sacrificii ex institutione Christi pertinens. Hos autem ritus essentiales utique tenetur sacerdos observare, non tantum ut licite, sed etiam ut valide celebret, et quempiam illorum omittens gravissimum committit peccatum sacrilegii, quia irritum vel mutilum redderet sacrificium, quod est sacrilegium.

420. II. Ritus accidentales sunt, qui externam actionem sacrificii ex institutione et ordinatione Ecclesiae componunt et comprehendunt partes Missae integrales suo loco nominatas, tum vocales voce recitandas, tum reales seu caeremonias actione observandas juxta praescriptum rubricarum.

Rubrica autem nihil aliud est, quam informatio et designatio eorum, quae in Missa dicenda vel legenda sunt, sic dicta, quod rubris litteris scribi soleat. Aliae sunt praeceptivae et aliae directivae tantum.

421. III. Rubricae *praeceptivae* censendae sunt, quae aliquid expresse sub mortali praecipiunt aut aliquid designant, quod alias ex jure vel consuetudine graviter jubetur. Cujusmodi rubricae sunt de ipsis essentialibus Sacramenti de pane triticeo et azymo in Ecclesia latina, de vino ex vite et modica aqua admiscenda, de integritate sacrificii, de instrumentis, et vestimentis sacris hactenus explicatis, de ordine Missae, de jejunio sacerdotis, de Confessione praemittenda, de reverentia tanto Sacramento debita et alia. Haec enim et his similia vel de jure naturae vel de positivo Christi vel Ecclesiae praecepto obligant.

422. IV. Rubricae *directivae* tantum sunt, quae solum quasi consulendo ad melius esse dirigunt et manuducunt sacerdotem, quidnam citra divinum sacrificium fieri vel non fieri conveniat, ut de oratione ante et post Missam, de servando numero collectarum, de servando officio

duplici, semiduplici, primae, secundae classis, de colore vestium etc. Quae quia nec ipsae rubricae sub mortali praecipiunt neque alio jure praecepta inveniuntur, ideo merito rubricae tantum directivae censentur, absque onere peccati gravis. Vide Lugonem, Tambur., Gobat, Gavantum, alios. His suppositis sit

Resolutio gemina generalis:

Prima: Sacerdos sub mortali tenetur observare ritus etiam acciden- **423.**
tales ab Ecclesia praescriptos in rubricis missalis praeceptivis, quamvis levitas materiae vel inadvertentia saepe a mortali excusent. Haec constat ex modo dictis N. III. Et specialis certissima regula est: quando haec vox habetur in rubricis *gravissime,* certum est significari peccatum mortale, habetur autem septies: 1. si sacerdos latinus consecret in fermentato, 2. si in vino corrupto vel sine aqua naturali admixta; reliqua quaeres ipse, invenies certissime.

Secunda: Rubricae directivae solum sub veniali obligant per se **424.**
loquendo, tribus tamen sub mortali exclusis: 1. Ut nihil fiat animo inducendi novum ritum, ut quidam faciunt sub Gloria: hoc enim per se grave et gravissime prohibitum a S. Pio V. et concilio Tridentino. 2. Nihil fiat cum scandalo, quod coram populo facile posset oriri. 3. Non fiat ex contemptu, saltem implicito, ut si quis ordinarie ut plurimum nullam curaret observare caeremoniam vel rubricam negligentia intolerabili (ait Gavantus) utique peccaret mortaliter; talis enim implicite saltem censetur contemnere rubricas ab Ecclesia ordinatas aut certe velle novum ritum inducere. Hac ergo gemina regula observata, facile erit discernere peccata circa ritum sacrificii. Exempli gratia breviter.

§ I. *Omittere* quemcumque ritum vel partem Missae essentialem **425.**
vel accidentalem notabilem citra controversiam mortale est. Ut qui consecraret unam tantum speciem, qui non sumeret, qui omittit quamlibet orationem vel periodum in canone tam minori ante quam majori a consecratione, qui omittit oblationem hostiae et calicis aut admixtionem aquae modicae, qui omittit totam epistolam cum graduali et alleluja, totam postcommunionem; idem judicium esto de similibus.

Contra veniale tantum erit omittere partem non notabilem v. g. **426.**
collectam vel commemorationem aliquam, Gloria vel Credo, quando deberent dici, Evangelium ultimum speciale, loco S. Joannis subinde dicendum, sequentias quorumdam festorum, immo et prophetias in feriis quatuor temporum, cum sint partes Missae valde extraordinariae accidentales, Quintannadvenas apud Gob. casu 23. n. 761, et in ipso canone speciale Communicantes in festis Paschae, Pentecostes et aliis quibusdam, item unum et alterum verbum canonis, nomen unius Sancti in orationibus ante et post consecrationem etc., uti contra aliquos nimis rigide mortalizantes omissionem cujusque verbi in canone, docet communis DD. Suarez, Filliucius, alii citati. Quamvis enim in canone propter reverentiam et summam auctoritatem minor omissio sufficiat ad peccatum mortale, quam in aliis partibus Missae, tamen omittere solum unum vel alterum verbum,

terminos levitatis excedere, nullo fundamento ostendi potest, quin etiam in ipsa consecratione omittere voculam enim, secluso contemptu, culpam venialem non excedere, ex communi DD. jam alibi indicatum est.

427. § II. *Addere.* In Sacrificio Missae, ultra ea, quae Rubricis praescribuntur, addere aliquid notabile, utique omnium consensu mortale est ex genere suo, multo magis, quam omittere: tum quia ex genere suo gravior est culpa commissionis quam omissionis, tum quia hic est majus periculum superstitionis, quae longe facilius et deformius fit committendo quam omittendo, tum quia id expressius prohibetur a S. Pio V. in Bulla Missali praefixa et Conc. Trid.

428. Nihilominus etiam hic materiae parvitas excusans a mortali locum habet. Ex. gr. si dicas plures collectas, quam praescribant rubricae, si intra sacrum maxime dum cantum expectas, certas preces privatas vel psalmum recites. Gob. cit. n. 753. non agit te reum peccati ullius, si intra prolixum Credo unam Horam minorem memoriter recites, at Tambur. omnia ejusmodi culpae venialis damnat. Sicut etiam si Religiosi post episcopum nominent nomen sui Generalis vel Praelati. Et quidem si loco Episcopi, ejus omisso nomine, nomen sui Generalis nominent, testatur Diana p. 2. tr. 14. res. 4. fuisse a Papa et Congregatione Cardinalium damnatos peccati mortalis, sed hoc neque credit Tamb. cit. c. 5. § 3. n. 7. neque Rodriquez noster, negans de hoc authentice constare, neque ego credo, aut si verum est, utique intelligendum erit, si fieret ad mutandum ritum aut in contemptum episcopi.

429. § III. *Mutare Missam* designatam, utpote de die dominico festo duplici aut aliis diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici vel semiduplici, ut infra octavas Epiphaniae, Paschae et Pentecostes, feria quarta cinerum et in vigilia Nativitatis ac Pentecostes etc., sine gravi causa legere aliam Missam de Sancto aliquo alio, votivam vel de Requiem, omnium consensu peccatum est; at secluso contemptu ac scandalo non plus quam veniale juxta communem DD. Suar., Laym., Lugo, Diana, Tamb. cit. alii passim. Ratio est: quia Rubricae istae, etsi praeceptum grave non contineant, continent tamen magnam convenientiam, cui absque inordinatione ac ordinis perturbatione adeoque veniali culpa contraveniri non potest; atque etiam sub veniali culpa omnino videntur receptae omnium sensu, nisi tamen justa et gravis causa omnino excuset.

430. Causae autem juste excusantes, ut dictis diebus alia Missa votiva, de Requiem vel Sancto aliquo celebrari possit, sunt: 1. bonum commune vel necessitas publica v. g. tempore belli, pestis, ad impetrandam serenitatem, pluviam etc. 2. Quando corpus defuncti est expositum in ecclesia, tunc die dominico vel festo (non tamen solemnissimo Paschae et simili) posse cantari Missam de Requiem, concessit Congregatio sacrorum Rituum. 3. Ut pia testatorum voluntas impleatur, in festo duplici, quod non est de praecepto, tolerari posse Missas de Requiem declaravit eadem ss. Rituum Congregatio, quae et plura videre potes apud Gavantum. 4. Quando celebras in ecclesia, in qua agitur dies festus proprius, non tantum licite potes, sed etiam debes te conformare loco, ut habet ex communi Gavant. et Tamb. cit. servato tamen ritu Missalis Romani, nisi forte haberi commode non possit. * Ex decreto

9. Dec. 1893. quilibet sacerdos se accommodare debet ritui ecclesiae, in quam celebraturus advenerit. * Denique singularis devotio cum necessitate conjuncta in raro casu, ut si in die Palmarum et sequentibus, quibus in Missa passio recitanda est (multo magis in Sabbatis quatuor temporum, quando prolixae prophetiae) tu prae debilitate tam diu pedibus consistere non valeas, singulari tamen devotione ad Sacrum afficiaris, votivam de passione Domini concedendam esse censet Tamb. lib. 1. c. 6. § 1. His ergo et similibus aequivalentibus causis cessantibus maneat regula generalis tradita: diebus istis prohibitis non licet celebrare aliam Missam a currente seu cum officio concordante, sub peccato saltem veniali.

Dices 1. At promisi Missam votivam vel de Requiem pro tali die **431.** prohibito, accepto stipendio. Male promisisti, servare non teneris, sed debes celebrare Missam currentem. Neque censeris infideliter agere, si ordinationes Ecclesiae tam rationabiliter custodias, cum omnis promissio intelligatur facta et observanda sine praejudicio legum. Deinde non solum omnis Missa est ejusdem valoris, quaecumque legatur, unde petens non fraudatur suo fructu, sed etiam ille affectus conformitatis et obedientiae ad ordinationes Ecclesiae a sacerdote applicatus ad petentes Missas alias, abunde compensat privatam devotionem petentium atque fructum, quem per preces proprias Missae talis Sancti, votivae vel funebris lucrari poterat petens. 2. At celebranda est Missa pro defuncto in altari privilegiato, si occurrit festum duplex vel similis dies prohibitus. Resp.: Si in privilegio expressum est, ut legatur Missa de requiem, privilegium eo die vacabit: quia per tale privilegium Pontifex non censetur dispensasse in aliqua lege ecclesiastica: et simile privilegium semper intelligitur, salvo jure rubricarum. Modo autem habemus declarationem, in altaribus istis privilegiatis, diebus prohibitis privilegium etiam valere dicendo Missam currentem. 3. At vovi Deo, v. g. singulis feriis sextis dicere Missam de passione, Sabbatis votivam d. B. Virgine, et incidit festum duplex. Resp.: Non teneris voto pro illa die: votum enim est de meliori bono, minus autem bonum est tua privata devotio quam obedientia et observantia ordinationis Ecclesiae. 4. At Superior praecipit die ejusmodi prohibito talem Missam celebrare: Non teneris praecepto; nullus enim praelatus inferior potest te obligare contra legem superioris. At confessarius pro poenitentia injunxit v. g. die Jovis dicere Missam de venerabili Sacramento: Non censetur comprehendisse dies prohibitos; alioquin non potuit te contra rubricas obligare lege currente; vel differ. Ast denique episcopus ordinato mihi injunxit post primam Missam solemnem celebrare alias tres votivas de Spiritu Sancto, B. Virgine et de Requiem, solent celebrari statim consequenter, et occurrunt meri dies prohibiti: Non debes celebrare; non enim fuit intentio Reverendissimi Domini Ordinatoris, ut eae Missae celebrentur in festis duplicibus vel similibus prohibitis, ut singulariter advertunt Gavantus eique consentientes Tamb. l. 2. de sacrif. c. 6. § 6, Gob. casu 21. n. 713, quin Valentia, Palaus atque Diana p. 4. tr. 4. res. 218. alii generaliter docent, ea, quae episcopus oranda injunxit ordinatis, non injungi sub praecepto, sed solum obligare ex decentia et congruitate, cum verba imperativi modi sint ambiguae

significationis, nec semper, immo secundum permultos theologos per se sola numquam importent praeceptum. Expecta ergo dies licitos pro tuis tribus Missis, quamvis viderim, eas passim celebrari sine scrupulo in communibus duplicibus festis, sed numquam laudare potui.

432. § IV. *Defectus supplere.* I. Necessario supplendi sunt defectus essentiales sacrificii, spectantes scilicet ad essentiam vel integritatem sacrificii, quippe versantes circa materiam, formam, intentionem, consecrationem, sumptionem. Ratio clara est: quia alioquin sacrificium aut irritum redderetur aut mutilum. Circa materiam et formam exempla habes in Missali loc. cit. Circa intentionem non oportet esse scrupulosum, jam enim suo loco audivisti, vix umquam contingere, quin sacerdos habeat sufficientem intentionem virtualem saltem implicitam circa hostiam sacrificii; quodsi tamen omnino rationabiliter dubitaret aut crederet, se non habuisse ullam intentionem sufficientem, quod circa hostias parvas subinde contingere posset, debet omnino repetere formam sub conditione: quia defectus intentionis est substantialis. Casus aliquos dabo infra.

433. II. Non sunt ordinarie supplendi defectus accidentales tantum et caeremoniales tam in recitando, quam in agendo: ut si sacerdos omisit collectam aliquam vel commemorationem, Gloria, Credo, extraordinarium communicantes et jam procul processit, si rectum Evangelium, Epistolam, Praefationem non legit. Non tenetur, inquam, ista repetendo supplere, esto sub veniali tenebatur ista cavere et non omittere: quia gravior deordinatio et irreverentia fieret in sacra actione ista repetendo, quam facta sit ea omittendo. Omnes. Quodsi tamen sacerdos, dum secreto orat, post pauca verba certo advertat, se aliquid notabile omisisse v. g. Communicantes in canone, paululum regrediendum et repetendum erit, cum id absque omni incommodo fieri possit. Filliucius, Diana, Escobar cum Tamb. l. 2. Sacrif. c. 5. Si commemorationem omissam advertat tempestive ante secretas, adhuc illam cum secreta sumat, si postea primum, omnino omittat. Et hinc

434. III. Dixi, *ordinarie:* si enim aliquid notabile omissum sit et facile sine incommodo suppleri possit, utique supplendum erit: ut si sacerdos latinus ante consecrationem advertat panem non esse azymum, aut se aquam non infudisse vino, debet omnino curare offerri et suppleri, si haberi possit et sine scandalo fieri possit, sin minus, debet eligendo minus malum potius pergere: quia praeceptum affirmativum Ecclesiae de azymo et aqua admiscenda vino minus obligat, quam praeceptum divinum negativum de cavendo scandalo. At quid si hostia post consecrationem auferatur a vento, volucre etc. et nulla alia haberi possit? Impossibilium nulla erit obligatio; sumatur ergo calix solus. Quid si tamen possit haberi hostia parva consecrata in sacrario? Probabilissime docet Tamb. cit. satius esse illam adhibere, quam unam tantum speciem sumere; cum enim eadem hostia Christus ipseque principalis offerens sit in omnibus sacrificiis, quaelibet hostia consecrata videtur habere relationem ad quodlibet sacrificium, ut saltem in tali necessitatis casu substitui possit. Sed de hoc aliorum esto judicium.

435. IV. Quodsi denique sacerdos ipse intra Missam deficiat morte, phrenesi, deliquio diuturno, siquidem deficiat ante consecrationem, nihil

supplendum est, sed Missa omittatur, quia nihil adhuc essentiale sacrificii positum est; vel si Missa celebranda sit, nova ab alio inchoetur, si vero deficiat post consecrationem, debet alius sacerdos perficere, incipiendo ab eo loco, in quo deficiens desierat, etiam non jejunus, etiamsi esset in statu peccati mortalis, modo conetur elicere contritionem, cum Confessio moraliter eo casu praemitti non possit majorque sit obligatio sacrificii perficiendi, quam Confessionem praemittendi. Si autem sacerdos moriatur post sumptam jam hostiam, posset alius sacerdos perficere sumendo solum sanguinem absque nova consecratione, ait Henriquez apud Bonac. hic disp. 4. q. ult. pu. 10. n. 22. Quodsi denique eo die nullus possit haberi sacerdos, qui suppleat, Sacramentum in sacrario reponatur, ut altero die ab alio sumatur, secundum omnes. Quid agendum, si Sacramentum miraculose convertatur in speciem carnis vel pueri aut sanguinis, jam satis indicatum est suo loco de Sacramento Eucharistiae supra c. 3: si enim mutatio non cessat, ponatur in sacrario, nec alia nova Hostia consecranda esset, quia sacrificium jam rectissime peractum est, quoad essentiam; quoad integritatem autem sumptionis, Deus ipse miraculose operans dispensare censetur. Communis DD. cum S. Thom. 3. p. q. 82. a. 4. Si plura desideras, lege ad saturitatem Gavant., Tamb. cit., Gob. casu 23. et apud istos citatos.

Sectio V.

Locus sacer.

Summarium.

436. In loco profano celebrare mortale est,
437. Nisi urgeat necessitas (quae ubi et quando?)
438. Qualiter permittere possint episcopi celebrare in domibus saecularium?
439. Privilegium quoad hoc Fratribus Minoribus et Praedicatoribus concessum
440. Adhuc valet.
441. Quando Ecclesia dicatur polluta
442. Execrata et interdicta?
443. In tali non licet celebrare antequam reconcilietur.
444. Qualiter Ecclesia reconcilianda?

Missa celebranda est in loco sacro, id est in ecclesia consecrata vel saltem benedicta ab episcopo, non polluta aut execrata vel interdicta, nisi necessitas urgeat vel dispositio Episcopi aut privilegium aliud permittat. Explico breviter.

§ I. *In ecclesia consecrata vel saltem benedicta ab episcopo.* Secus **436.** faciens et in loco profano celebrans, per se loquendo sine dubio mortaliter delinquit, ut contra Sotum, Ludovicum, Lopez, Sa et paucos alios docet communissima DD. meique citati omnes unanimiter. Et ratio est: quia talis transgreditur praeceptum Ecclesiae, ob gravissimas

causas latum, ut videre est in diversis, rigidisque canonibus D. p. 3. d. 1. c. 15. Sylvester Papa ita decernit: Nullus presbyter Missas celebrare praesumat, nisi in consecratis ab episcopo locis, qui sui particeps de cetero voluerit esse sacerdotii. Quae ultima verba gravissimam poenam suspensionis insinuant et consequenter peccatum mortale. Et l. c. c. 11. Felix Papa sic statuit: In aliis, quam Domino sacratis locis Missas cantare aut Sacrificia offerre, non licet nisi summa coegerit necessitas. Quod tamen praeceptum quoad summam necessitatem multum mitigavit usus, ut in quavis etiam non summa, etiam non magna necessitate secus facere liceat, ut mox patebit. Denique accedit gravissima prohibitio Concilii Trid. sess. 22. in Decreto de observandis et vitandis in celebratione Missarum, quod leges facilius tu, quam ego describam. Nunc exceptiones explicandae. Nisi

437. I. Necessitas urgeat, qualis censetur esse 1. si ecclesia diruta sit, D. p. 3. d. 1. c. 30. 2. Si populum in solemni festo vel peregrinatione templum non capiat. 3. In bello ac castris, sed pro diebus festis tantum, ne milites careant Sacro. Diebus enim profestis solum permittitur ducibus primariis in suis tentoriis. 4. In longa navigatione, attamen in portu vel litore appulsa navi, non in ipso mari vel flumine ob periculum effusionis ss. Sanguinis; quo secluso, si nimirum mare vel flumen omnino tranquillum sit sine ullo tempestatis indicio, et adsit aliquis sacerdos vel diaconus, qui post consecrationem calicem firmiter teneat, non esse illicitum, docent multi Doctores apud cit. Idemque navigantibus in Indias, utique pro majori securitate Lusitanis concessum est a Clem. VIII. et Paulo V. Idemque sentiendum in itinere longo terrestri per loca deserta aut infidelium. Suar. disp. 82, Laym. c. 5. alii communiter.

438. II. Dispensatio vel permissio episcopi ob justam causam. Jure communi quidem D. p. 3. d. 1. c. 12. episcopi amplam habent facultatem permittendi sacra fieri in quolibet loco honesto, quamvis non deputato ad solos usus sacros; modo conc. Trid. cit. non quidem auferente totaliter, sed multum restringente illam facultatem, non possunt permittere in privatis domibus saecularibus pro personis a se diversis ac extraneis, nisi ex rationabili causa tantum; qua subsistente (uti est longa infirmitas cum impotentia adeundi sacra loca) adhuc possunt permittere, ut in quocumque loco honesto super altare portatile Missae celebrentur, ut praxis obtinuit, et docent Navar., Vasq., Tanner., Barb. alii cum Laym. t. 5. c. 3. n. 4, Tamb. l. 1. c. 4. § 2, Diana p. 9. tr. 1. res. 43; sed haec ipsi viderint.

439. III. Privilegium, quale Fratribus Minoribus et Praedicatoribus concessit Honorius III. Dec. l. 5. t. 33. c. 30. his verbis: Fratres Praedicatores et Minores, ubicumque fuerint sine parochialis juris praejudicio cum altari valeant viatico celebrare. Sixtus IV. ut in quocumque loco congruo et honesto super altare portatile celebrare libere et licite possint. Et Alex. VI. ut possint celebrare in cameris saecularium vel in plateis. Verum haec privilegia fuisse revocata, contendunt multi Doctores, Navar., Suar., Henriq. alii. Et videtur significare Greg. XIII. qui post conc. Trid. PP. Societatis novum privilegium concedens in Brevi sic loquitur: Usum altaris viatici a fel. record. Paulo P. III.

Societati vestrae concessum et deinde a conc. Trid. universe sublatum, vobis eatenus restituimus, ut inter missiones in quovis loco decenti etc. Missas dicere etc. (quo quidem privilegio in iis terminis et nos per communicationem gaudemus et utimur): ubi Pontifex expresse dicit, illud privilegium Pauli III. universe et consequenter aliorum Pontificum supra nominatorum esse sublatum per concil. Trid., Tamb. cit. negat consequentiam, quia privilegium Honorii continetur in corpore juris, non item illud Pauli Tertii. Itaque

IV. Privilegium praedictum non esse sublatum per Tridentinum, **440.** sed adhuc in suo robore esse, probabilissime docent Rodriquez, Salas, Dicastillus et alii, et probabile censent Diana et Lugo, ac probabilius Tamb. cit. l. 1. c. 4. § 3. n. 10. Inspiciamus textum concilii in decreto supradicto: Non patiantur (episcopi), in privatis domibus atque omnino extra ecclesiam et ad divinum tantum cultum dedicata oratoria, ab eisdem Ordinariis designanda et visitanda, sanctum hoc sacrificium a saecularibus vel Regularibus quibuscumque peragi, non obstantibus privilegiis vel exemptionibus quibuscumque. Audis? hoc textu directe non revocari nostra privilegia, sed solum episcopos juberi, ut prohibeant nos iis uti. Unde non prohibente nec contradicente episcopo adhuc poterimus iis uti, ut recte concludit Rodriquez noster t. 1. QQ. Reg. p. 43. a. 5, quem lege. Sermo semper fuit de locis profanis ac saecularium domibus. Nam Religiosorum privilegiis respectu suarum domorum nihil derogavit conc. Trid. adeoque hi possunt Missas legere in suis cellis, quando sunt aegri aut in suis grangiis seu villis ac suburbanis aedibus: nam talia loca non censentur profana seu domus privatae, de quibus loquitur concilium, sed sunt domus communitatis Religiosae. Ita cum Rodriquez cit. Lezana tom. 3. Summae V. altare, Diana p. 9. tr. 1. res. 34. alii apud ipsos.

§ II. *In ecclesia non polluta, execrata, interdicta.* I. Ecclesia *polluta* **441.** dicitur, quando in ea fit aliquid criminosum vel injuriosum ob maximam indecentiam sanctitatis loci. Utpote 1. quando in ea fit homicidium voluntarium et injuriosum, saltem ipsi immunitati loci, ut si etiam fieret ex justitia publica, itemque injuriosa ac notabili effusione sanguinis. 2. Voluntaria emissione seminis humani, cum vel sine coitu, aliquo modo notoria. 3. Si in ea excommunicatus non toleratus, scilicet nominatim denuntiatus vel notorius percussor clerici sepeliatur, ante vel saltem post mortem ad hunc finem non absolutus. 4. Si in ea paganus vel infidelis sepeliatur. Jura, si desideres, citata reperies apud Laym. aliosque citatos passim.

II. *Execrata* ecclesia dicitur, quando alia causa amittit consecra- **442.** tionem seu benedictionem, ita ut denuo consecrari seu benedici debeat. Execratur autem ecclesia tunc solum, quando tota vel majori parte destruitur, ut integra vel quasi integra reaedificari debeat; ut si unus paries cum crusta corruat, secus si tectum solum vel alia pars una post aliam successive destruatur et reaedificetur. Unde polluta ecclesia polluuntur simul omnia altaria fixa in ea, at non execrata ecclesia execrantur etiam altaria alias integra et salva. Qualiter autem altaria et vasa sacra execrentur seu consecrationem amittant, per occasionem dicetur suis locis. *Interdicta* tandem ecclesia dicitur, quando Pontifex

in ea ob causam prohibet celebrari divina, de quo in materia de censuris.

443. III. In ecclesia ergo ita polluta vel execrata, antequam reconcilietur non licet celebrare Missam nisi ex gravi causa: Omnes. Ratio patet ex terminis: quia pollutio ecclesiae et execratio, in re nihil aliud est, quam prohibitio et velut irregularitas vel censura jure ecclesiastico introducta, ut ne sacra et alia divina officia in ejusmodi ecclesia vel loco fiant, ob specialem indecentiam divinorum; quae prohibitio in re tam gravi, reverentiam tanti ministerii concernente, utique obligat graviter, nimirum sub mortali. Ex communi Laym. l. 5. tr. c. 5. n. 7.

Dixi tamen, *nisi ex gravi causa:* nam in casu justae necessitatis, ut si populus diu deberet manere absque auditione sacri et divinorum, aut viaticum moribundo ministrandum, omnino licebit in tali ecclesia polluta vel execrata celebrare, de licentia tamen episcopi, si adiri is commode possit, alioquin etiam sine licentia. DD. cit.

444. IV. Qualiter ecclesia polluta reconcilianda sit, vide Rituale ac Pontificale Romanum. Dico compendio: si ecclesia consecrata fuit, reconsecratio fieri debet a solo episcopo vel privilegium habente, uti habent praelati Regulares in suis ecclesiis, obtenta tamen aqua Gregoriana ab episcopo solo benedicenda cum vino et cinere. Si non consecrata, sed tantum benedicta fuit, reconciliatio de licentia episcopi, si adiri possit, alias sine licentia, potest a quocumque simplici sacerdote fieri cum communi aqua benedicta et forma praescripta in Rituali. Addit cum multis Diana p. 1. tr. 14. res. 69, si simplex sacerdos etiam bona, immo secundum Sa et Tamb. etiam mala fide in tali ecclesia polluta celebraverit, sufficienter censebitur consecrata, cum Missae celebratio sit sacratior omni alia sacratione vel consecratione. Verum cum aliis longe probabilius repugnat Laym. cit. c. 5. n. 13. et nos supra.

Sectio VI.

Tempus Missae.

Summarium.

445. Quavis hora post auroram et ante meridiem celebrare licet.
446. Quanto tempore ante auroram vel ortum solis universim liceat?
447. An et quale peccatum, sine justa causa celebrare notabiliter ante auroram vel post meridiem?
448. Causa sic notabiliter anticipandi et
449. Differendi Missam post meridiem.
450. Quotidie licitum est celebrare per se loquendo,
451. Excepto die Parasceves.
452. Quid faciendum parocho, qui feria quinta Coenae omisit consecrare hostiam majorem pro officio diei sequentis nec etiam minores hostias habet?
453. Tam die Jovis in Coena Domini,
454. Quam Sabbato sancto fas est cuilibet sacerdoti celebrare privatim.

455. Regulariter nonnisi semel celebrare licet in die.
456—459. Quibus casibus liceat saepius?
460. Vi ordinis nullus sacerdos tenetur quotidie celebrare,
461. Tamen aliquoties in anno,
462. Et quidem parochus seu curam habens toties quoties parochiani tenentur Missam audire.
463. Beneficiati toties, quoties in fundatione exprimitur.
464. An parochus pro Missa die dominico vel festo celebranda possit sumere stipendium?

§ I. *Qua hora celebrandum licite.* Quacumque hora post auroram 445.
et ante meridiem posse Missas privatas dici, clare dicunt Missalis rubricae § 15. ita nimirum, ut Missa saltem in initio aurorae finiatur et ante meridiem seu duodecimam auditam saltem inchoata sit, ut habet communis sensus Doctorum et constat ex praxi et consuetudine recepta Ecclesiae. Per auroram autem omnium sensu intelligitur primum diei crepusculum seu articulus ille temporis, quo primum apparet in coelo vestigium adventantis diei: inchoat autem aurora ante solis ortum secundum Reginaldum quadrante horae, secundum Henriquez media hora, secundum Azorium horae quadrante, secundum Suarez mox citandum et alios communius et probabilius sesquihora. Qua sententia supposita pono breves resolutiones.

I. Universim licet Missam inchoare duabus horis ante ortum solis: 446.
sic enim adhuc ad initium aurorae finietur. Ita Rodriquez noster, alii cum Suar. disp. 80. sect. 6, Tamb. cit. l. 1. c. 6. Ulterius qui Religiosi habeant privilegium celebrandi una hora ante diem sive auroram, his licitum erit tribus horis ante ortum solis Missam inchoare, ut cum aliis recte infert Suar. l. c., etsi Layman tantum concedat duas horas cum dimidia. Contra Diana p. 2. tr. 14. res. 34. seq. more suo concedit posse inchoare duabus horis post mediam noctem. Tandem universaliter recte observat Dicastillus apud Gob. casu 7. n. 198, auroram hic esse accipiendam non mathematice; quotusquisque enim hanc semper attinget? sed moraliter cum majori latitudine ex usu communi, ideoque Germanis aliisque septentrionalibus nullum esse movendum scrupulum peccati, licet in hyeme multo ante auroram sacrificent. Nec omnino inepte quidam recentiores (ut audivi, nondum legi) existimant, auroram, et ortum solis non debere attendi secundum differentias temporum anni, sane inaequalissimas, sed secundum quandam mediocritatem, qualis est, circa aequinoctium, et sic etiam in suprema hieme licet celebrare mane post horam quartam, quia post illam horam in aequinoctio brevi incipit crepusculum, etsi tunc temporis hyberni vix post sextam incipiat. Non omnino displicet mihi. Vide, an etiam tibi.

II. Peccat itaque qui absque justa causa celebrat aut longius 447.
ante auroram (de quo satis dictum rarumque peccatum) aut tardius post meridiem, notabili tamen spatio interlapso. Azorius tertiam horae partem, Laym. mediam horam, Bonac. tres quadrantes, Sylvester horam requirit, ut quis peccet. At quam graviter? Mortaliter, affirmant Azorius tom. 1. l. 10. c. 25. Fagundez, Gavantus, alii. Certe tamen nec S. Thom. q. 82. a. 2. nec Suar., Tanner, Laym., Coninch. meminerunt mortalis delicti. Et conscientiae rigidae canonista et casuista Nav. manual. c. 25. n. 85. testatur, se frequenter, praesertim diebus

festis ad satisfaciendum praecepto, sacrificasse usque ad horam nonam, quae est nostra tertia, idque esse per se licitum, cum nusquam prohibeatur. Suarez quidem cit. sect. 4. negat, hanc sententiam esse tutam, quippe contrariam consuetudini; approbat autem et bene ostendit, istam consuetudinem contrariam non esse obligatoriam, cum multis Dicastillus eumque citans Gob. ib. n. 202; intellige autem per se secluso scandalo. Et quidquid sit de hoc, insuper dictum est, *absque justa causa:* nam communiter

448. III. Anticipare Missam ante tempus praefinitum licet in sequentibus casibus: 1. In casu necessitatis, ut morituro detur viaticum; quo casu licere sacrificium inchoare etiam statim post mediam noctem, contra Henriquez merito docent Laym. l. 5. tr. 5. c. 4, Diana cit. tr. 14. res. 33, Dicastillus cum Gob. n. 200. 2. Ubi est consuetudo rationabilis, ut opifices et famuli summo mane possint audire sacrum, Navar. supra, Laym. cit. n. 3. alii. 3. Ex privilegio, quo Episcopi et Regulares possunt celebrare una hora ante auroram adeoque tribus circiter horis ante ortum solis, ut jam dictum. 4. Ex speciali dispositione Ecclesiae, in nocte Nativitatis, in qua non tantum primam Missam pro media nocte designatam, sed omnes tres Missas dici posse ante auroram contra Sylvestrum, Fernandez et alios, rectius docent communiter alii, Suar., Coninch., Laym., Diana cit. et videmus id fieri etiam a doctis, piis et timoratis sacerdotibus. Convenientissimum tamen fore, dicere alias Missas singulas tempore praefinito in Missali, nulli dubium est.

449. IV. Differre Missam, post meridiem primum inchoando sacrum, etiam certo licet in his casibus: 1. In eodem casu necessitatis, ne scilicet infirmus sine viatico moriatur, saltem licebit uno vel altero quadrante post meridiem inchoare sacrum. Communis apud citatos. 2. Ob supplicationem vel processionem publicam post meridiem protractam, praesertim si adsint die festo qui non audierunt sacrum. 3. Similiter ob funus principis tamdiu protractum. 4. Si sacerdos propter iter tamdiu impeditus fuit, etiam integra hora post meridiem celebrare poterit, saltem die festo vel dominico; cum aliis Laym. cit. c. 4. n. 4. Denique post Navar. et alios Diana cit. p. 2. tr. 24. res. 34. resolvit, Religiosos ex suis privilegiis posse celebrare usque ad tres horas post meridiem; post tertiam vero minime: quod forte intelligendum est ex rationabili causa aliqua; alioquin tutissimum servare Rubricas et consuetudinem locorum.

450. § II. *Quibus diebus licet celebrare?* Quotidie licitum, immo consultum et sanctum est, celebrare per se loquendo et seclusa prohibitione Ecclesiae. Sic theologi ac Patres unanimiter. Et confirmat exemplum primitivae Ecclesiae. Hinc s. Andreas idolis immolare jussus, tyranno respondit: Ego quotidie immolo Dei Agnum immaculatum in altari. Ratio clara est: quia sacrificare per se bonum est. Et merito dixi, *per se loquendo:* per accidens enim saepe prohiberis celebrare, ut si non sis dispositus, utpote existens in mortali sine copia confessarii, nec urgeat alias necessitas celebrandi, si censura vel irregularitate impeditus, si aliquid requisitum desit, juxta praedicta superius. Dixi item, *seclusa prohibitione Ecclesiae:* ut in interdicto, et specialiter tribus postremis diebus hebdomadae sanctae, de quibus breviter aliqua specialia.

I. Feria sexta in parasceve penitus interdicitur sacrificium in- 451.
cruentum, eo quod eodem die peractum sit et ab Ecclesia recolatur sacrificium cruentum, in Cruce D. p. 3. d. 3. c. 13. ac proinde licet eo die celebretur aliquod festum fori v. g. Annuntiationis Beatae Virginis Mariae, non tamen tenentur fideles interesse officio illius diei, quippe quod non est proprie Missa, ut ex communi DD. et declaratione Cardinalium recte docet Diana p. 2. tr. 14. res. 62. Non tamen prohibemur eo die Eucharistiam sumere et aliis ministrare, cum de hoc nulla extet prohibitio; quod autem Congregatio Cardinalium declararit, non licere ministrare nisi infirmis, ut idem Diana et Gavantus referunt, nostras partes obligatorie nondum attigit; quin aliqui Recentiores censent, eo die posse sacrificare ad providendum moribundum, si alia hostia desit, et si festum Annuntiationis incidit in eum diem, posse episcopum dare licentiam sacrificandi, ut satisfiat praecepto audiendi sacrum, censent Azorius, Suarez, Reginaldus, Molfesius, alii apud Barb. de potest. episcopor. c. 2. n. 49. Quod licet probabile sit, non tamen scitur unquam practicatum, ne Romae quidem, ut videre est apud Gob. cit. casu 7. n. 213. At hic aliud dubium valde delicatum.

II. Parochus quidem in celebri oppido feria quinta Coenae omisit 452.
consecrare secundam hostiam majorem pro Officio sequentis diei Parasceve, neque sine gravi scandalo et obmurmuratione potest Officium illud intermittere: quid agendum? Resp. loco majoris sumat parvam hostiam consecratam pro communicaturis (prout etiam fieri deberet defectu majoris hostiae pro sepulcro, ubi talis poni solet), ex duobus malis eligendo minus malum admirationis vel obmurmurationis alicujus. At ne quidem parva particula consecrata superest! Infandam incuriam merito gravissime plectendam! Aut ergo parochus ille sacellanum habet vel alium sacerdotem habere potest, hunc faciat mane privatim celebrare Missam de passione vel cruce et simul consecrare hostiam pro officio diei publice celebrando. Si solus sit in pago, ipse similiter prius privatim celebret, non sumpta ablutione, et post publice peragat Officium diei: acturus quidem contra duplex praeceptum Ecclesiae, unum de non communicando bis, alterum de non celebrando illo die, sed utrumque positivum Ecclesiae tantum cedere debebit legi naturali de non dando scandalum proximo, praesertim integrae communitati. Ita de hoc singulari casu, certe tamen non ficto, sed meo etiam tempore, non ita pridem facto, solus, quem sciam, solers P. Gob. cit. casu 7. n. 217. 218.

III. Die Jovis sacro seu in Coena Domini, etsi pulcherrima sit 453.
consuetudo, ut unus tantum Superior celebret, reliqui omnes more laicorum communicent ad imitationem Christi et Apostolorum, simpliciter tamen fas est cuilibet sacerdoti celebrare saltem privatim, immo et publice ex rationabili causa, ut ob devotionem populi Sacrum petentis et summo interesse non potentis. Ita communis Doctorum maxime Germanorum. Tanner. disp. 5. q. 10. n. 8, Laym. l. 5. tr. 5. c. 4. n. 9, Dicastillus hic tr. 5. disp. 4. n. 28. testans de sua 15 in Germania annorum praxi, Busenb. lib. 6. tr. 3. dub. 3. addens tamen, eo die licere privatim celebrare, at non post Missam solemnem amplius rationabiliter. Ratio sufficiens est: quia id nulla universalis lex vel con-

suetudo prohibet. De particulari recte sic loquitur Laym.: Si quo tamen loco in aliquo sacerdotum Conventu quasi sub praecepti obligatione vigeat consuetudo communicandi modo laico, non oportet sine praelati licentia celebrari.

454. IV. Eademque est ratio Sabbati sancti. Ita citati Germani omnes ac multos referens Barb. de officio et potestate parochi p. 1. c. 11. n. 50, Lugo disp. 20. de Eucharistia n. 19, Tamb. l. 1. sacrif. c. 16, censent, practice tutum eo die facere privatim sacrum (immo et publice, si eo die incidat festum fori, ut vidimus fieri anno 1666. eo die incidente festo sancti Gregorii). Ratio eadem, quae supra: nam consuetudo, quod eo die in una ecclesia non fiat, nisi unicum Sacrum solemne, ex nullo canone obligat. Nimis enim diu exolevit ille canon D. p. 3. d. 3. c. 13. quod illo biduo proximo ante Pascha penitus non celebrentur Sacramenta, cum ubique terrarum eo Sabbato celebretur saltem unum Sacrum. At quale Sacrum fiet istis duobus diebus? In coena Domini fiet utique de feria. In Sabbato sancto fiet itidem sacrum diei praemissa confessione, incipiendo a Kyrie eleison cum Magnificat juxta praescriptum Missalis. Dicastillus, Gavant., Tamb., Lugo cit., Diana p. 11. tr. 8. res. 66; alii alias Missas vel de festo occurrente vel votivas permittunt. Gob. vellet etiam utrovis die facere privatim Missam de Requiem pro alio pridie defuncto et se sic fecisse testatur pro defuncta abbatissa aliqua, quem vide cit. casu 7. n. 144.

455. § III. *Quoties in die celebrandum.* Regulariter non licet nisi semel sub gravi peccato. Ita enim ad hanc ipsam quaestionem respondit Innoc. III. Dec. l. 3. t. 41. c. 3. Hanc prohibitionem (nam certum est, antea licuisse saepius pro libitu) primo factam fuisse ab Alex. P. II. (qui obiit anno 1073.) existimat Baronius tom. 10. ad annum Christi 940. probatque ex D. p. 3. d. 1. c. 53. Ejusdemque prohibitionis causam duplicem indicat ibid. Alexander: 1. quia Christus tantum semel est passus, ut igitur ostendamus ejus passionem unicam esse sufficientem pro redimendo mundo, tantum semel in die sacrificamus. 2. Altera, ut tanto majori cum reverentia et praeparatione Missam dicamus, cum valde sit felix, qui unam digne celebrare potest, ait ibid. Pontifex. Tamque rigide recepta est ista prohibitio, ut omnes theologi et canonistae uno ore damnent peccati mortalis illum, qui absque legitima causa bis in die sacrificat. Dixi autem, *regulariter:* excipiuntur enim casus nonnulli, in quibus vel certo vel probabiliter permissum est bis litare.

456. Primus casus est in die Natalis Domini, quo in honorem triplicis nativitatis Domini, aeternae, temporalis et spiritualis concessum est ter Missarum solemnia celebrare, quamquam nullus ad id teneatur, sed unum sufficiat (sicut et nemo tenetur eo die, nisi uni Sacro interesse juxta communem DD.), idque etiamsi sacellanus vel parochus sis, ut docet Barb. de officio parochi c. 11. n. 8. Verum Gob. casu 6. n. 186. recte monet, parochum observare debere morem suo loco receptum. At quid, si parochus habeat duas parochias ob necessitatem a se solo providendas, poteritne in utraque facere tria et sic eodem die 6 Sacra? Resp. post alios Gob. ib. 188, si parochus alias singulis dominicis et festis consuevit in utraque parochia celebrare semel, posse in Natali

Domini bis, immo et ter: cum enim duorum parochorum onera sustineat, videtur etiam sentire debere commodum et favorem duorum tum pro se tum pro suis parochianis, juxta notas utriusque juris regulas. Verum ego censeo, standum judicio et dispositioni Ordinariorum; illud autem clarum est: si festum Natalis Domini in utraque parochia non eodem die, sed juxta diversa Calendaria decimo diverso die celebretur, posse in utraque ter celebrari; sicut si ego Augustae post cultum jam tribus Sacris Natalem Domini, mitterer Sefflingam prope Ulmam, ibi 4. Jan. liquido possum rursus facere id ipsum. Vide Dianam cit. p. 11. tr. 5. res. 33, Gob. casu 6.

Secundus ergo casus est, quando parochus debet prospicere pluribus **457.** parochiis nec potest commode habere cooperatorem, tunc enim licite, bis terve Missam dicet vel cantabit; certum apud omnes, Suar. disp. 80. sect. 3, Lugo resp. moral. lib. 1. dub. 12, Diana p. 11. tr. 5. res. 33. Nam casus necessitatis excipitur ipso Dec. l. 3. t. 41. c. 3. Quid si autem die profano devotio populi exigat duo vel tria Sacra in diversa vel etiam eadem parochia tua (ut si superveniat post Sacrum tuum inexpectata processio cupientium habere Sacrum)? Suar. et Lugo modo citati pluribus allegatis concedunt, nisi consuetudo obstet, posse bis terve fieri. Et utique si tempore pestis existat unicus in urbe sacerdos, poterit pro solatio multorum petentium celebrare de die bis in diversis ecclesiis; interrogandus tamen episcopus, si possit, ait Gob. n. 189.

Tertius casus est, quando moribundo praebendum est viaticum, **458.** nec habetur hostia consecrata. Communissima. Et quidem tunc licere secundo celebrare etiam non amplius jejuno sacerdoti (sumpta scilicet in priori Sacro ablutione), sufficienti auctoritate, etiam Tamburini l. 4. Sacrif. c. 6. § 8, probat Gob. alphab. communicantium, casu 19. In praxi, si sacerdos in primo Sacro moneatur ante sumptionem suae hostiae, frangat particulam ex illa reservando pro aegroto; sin primum post sumptam hostiam, sumat et sanguinem omissa purificatione, peragat reliqua sicut in die Nativitatis moxque inchoabit novum sacrum. Sed forte dum facio alterum Sacrum, morietur aegrotus: ergo omitte et occurre cum sacro oleo ac absolve, si capax est. Neutiquam autem licet uti compendio simplicium sacerdotum, ut vocat Laym. cit., qui eo casu ante vel post sumptionem Sanguinis consecrant unam solam particulam; Ecclesia enim secuta institutionem Christi numquam permittit unam tantum speciem consecrare, nisi quandoque in ordine ad perficiendum sacrificium jam substantialiter inchoatum, atque etiam eo casu licere consecrare unam tantum speciem, docent Theologi fere omnes contra Alensem, Majorem, Adrianum, teste Chappeaville de sacram. minist. tempore pestis c. 4. q. 20.

Quartus casus, quando jam dicta Missa supervenit persona notabilis **459.** v. g. episcopus, quem decet quotidie audire sacrum, ait Navarr. c. 25. n. 87. post Sylvestrum V. Missa q. 7. Aut quando repente post dictam Missam corpus defuncti occurrit sepeliendum, et consuetudo habet, ut non sepeliatur sine Sacro. Iidem ib. plures adferunt casus, quos non exscribo, quia in omnibus ejusmodi casibus attendenda est consuetudo locorum et ordinatio episcoporum. Vide Laym. et alios citatos.

460. § IV. *Quando vel quoties teneatur sacerdos celebrare?* Certum est, vi Ordinis seclusa alia obligatione nullum sacerdotem teneri celebrare quotidie, cum nullum alibi extet ejusmodi praeceptum. Contra vero etiam certum videtur, omnem sacerdotem debere saltem aliquando celebrare, nisi justo impedimento excusetur. Deducitur ex verbis Christi: Hoc facite in meam commemorationem. Quibus verbis Apostolis eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent, praecepit, ut declarat conc. Trid. sess. 22. c. 1. Quando autem et quibus temporibus teneatur sacerdos celebrare, idem conc. sess. 23. c. 14. de ref. sic statuit: Curet episcopus, ut (sacerdotes) saltem diebus dominicis et festis solemnibus, si autem curam animarum habeant, tam frequenter, ut muneri suo satisfaciant, Missas celebrent. Haec concil. et hinc breviter resolvendum:

461. I. Sacerdos quilibet tenetur saltem aliquoties in anno, ter vel quater minimum, festis solemnioribus Paschae, Pentecostes etc. Missam celebrare, adeo ut si secluso legitimo impedimento toto anno celebrare omittat, mortaliter peccet. Ita communior et sine dubio probabilior sententia Doctorum, Sotus, Sylvest,, Reginald., Suar., Coninch, Laym., Marchant, alii passim (contra Anglez, Bonac., Dian., Lugo et alios cum Tamb. sacrif. l. 1. c. 6. a mortali excusantes, secluso contemptu et scandalo), dummodo in Paschate communicet. Nostra sententia conformis est judicio plerorumque Doctorum proborum omnium immo et plebejorum, qui male sentire solent de sacerdotibus tam pretioso talento rarissime utentibus, ipsique juri: nam Dec. l. 3. t. 41. c. 9. Innoc. III. conqueritur dolens et graviter reprehendit sacerdotes, qui vix quater in anno celebrant, ideoque suspensione a decimis et aliis poenis plectendos decernit. Et manifeste colligitur ex ipso conc. Trid. proxime allegato, ubi episcopis imponens curam, ut curent dominicis et festis solemnibus sacerdotes celebrare Missam, omnino patenter praesupponit, de se debere saltem aliquoties in anno celebrare, et quando convenientius, nisi in Festis illis principalibus? Quamvis specificatio illa quoad dominicas et festa quaeque solemnia videri possit solum esse admonitionis et ad melius esse. Quare si episcopi de hoc nihil praecipiant, nihil peccabit sacerdos, si die dominico vel festo aliquo sacrum celebrare etiam sine causa omittat, dummodo debite audiat. At quid, si Sacrum non audire possit ob defectum alterius sacerdotis? quidquid aliqui adhuc excusare conentur, mihi certum est, te nunc per accidens debere legere sacrum, siquidem praeceptum de audiendo sacro non utique intelligitur de sacro alieno duntaxat, sed aut de alieno aut proprio in defectu alieni, juxta communem Doctorum sententiam in tertio praecepto decalogi et pluribus ostendit Gobat Alphabet. audientium Sacrum casu 5.

462. II. Parochi seu curam animarum habentes tenentur toties celebrare, quoties parochiani tenentur Missam audire ex communi praecepto Ecclesiae, si non sit alius eorum muneri satisfaciens. Omnes. Ratio clara est: haec enim sunt correlativa: si populus tenetur audire Sacrum, aliquis tenebitur celebrare, et quis alius nisi parochus vel alius ejus loco substitutus? Econtra ergo correlative, quibus diebus populus non tenetur audire Sacrum, parochus non tenebitur facere, secluso pacto, fundatione, statuto, consuetudine speciali. Aut tenebiturne Parochus

etiam fructum sacrificii sui suis ovibus applicare, quoties tenebitur ei celebrare Missam? Responsio communis est negativa cum Laym. l. 5. tr. 5. c. 5. n. 6, Suar. cit. sect. 1., esset enim hoc nimis grave onus; certum tamen videtur, teneri eos pro populo suo offerre saltem aliquoties; nam conc. Trid. sess. 23. c. 1. de ref. inter cetera, quae praecepto divino mandata esse omnibus curam animarum gerentibus asserit, secundo loco nominat oblationem sacrificii pro ovibus, in quod caput n. 4. Barbosa cum aliis constanter tradit, teneri parochum Missae sacrificium applicare suis ovibus arbitrio boni viri, attenta nimirum copia vel inopia redituum, magna vel modica necessitate parochianorum. Consultissimum sine dubio est fieri in festis majoribus saltem semel in mense. * Obligatio parochi celebrandi et applicandi pro populo singulis dominicis et festis (in Catalogo Urb. VIII. recensitis, additis festis Immac. Concept. B. M. V. et Patroni loci) etiam suppressis, jam in confesso est apud omnes. Hinc dicendum cum Elbel p. 3. conf. 8. n. 432: De facto parochi tenentur diebus saltem festivis et dominicis Sacrificium applicare pro parochianis. Ita jam tenet communior Theologorum ac Juristarum sententia: Barbosa de offic. paroch. p. 1. c. 11. n. 10, Reiffenstuel decret. l. 3. tit. 41. n. 22. et l. 5. tit. 3. n. 209. seqq., Schmalzgrueber l. 3. tit. 41. n. 106, Fagnanus in Dec. l. 3. tit. 28. c. 3. n. 93. seqq., Clericatus de sacrif. Miss. decis. 35. n. 40, Illsung tr. 6. disp. 5. n. 168, Henno de Euchar. disp. 11. q. 10. concl. 1, Sporer-Kazenberger suppl. theol. decal. c. 2. n. 61, Reiffenstuel-Kresslinger addit. 2. tr. 14. dist. 5. post n. 86, Nicollis prax. can. t. 1. lit. C. § 1. n. 132. Fundamentum meo judicio sufficiens hujus, quantumvis rigidae opinionis, desumitur ex declaratione S. C. C. saepius emanata. Ad dubium enim: „An parochus ad applicationem Missae pro parochianis teneatur in diebus dominicis et festis, sive habeat congruam, sive non?“ S. C. C. 10. Maj. 1692. juxta alias declarationes respondit, „teneri et iisdem diebus aliam eleemosynam non posse accipere“; hocque decretum die 24. April. 1699. Innocentius XII. Bulla *Nuper* auctoritate Apostolica confirmavit voluitque infallibiliter servari. Quare opposita sententia, esto multis Doctoribus olim probabilis fuerit visa, de facto tamen non amplius videtur satis tuta et practicabilis, nisi forsan quis praetendere possit, hujuscemodi declarationes non esse in sua dioecesi promulgatas aut receptas; quod ipsum tamen asserere difficultate non caret: eo quod declarationes toties circa hanc quaestionem emanatae se fundent in aequitate naturali et jure divino, quod procul dubio ubique acceptandum est. Confirmatur per Constitutiones subsequentes Ben. XIV. *Cum semper oblatas* et Pii IX. *Amantissimi.* *

III. Beneficiati, sacellani et alii Missarum onera habentes utique 463.
tenentur celebrare toties quoties in fundatione vel conventione exprimitur. Qui tamen tenetur celebrare quotidie ad intentionem v. g. pro fundatore, posse eum quater vel sexies in anno celebrare pro seipso aut in die animarum pro particulari defuncto; et similiter, qui tenetur quotidie celebrare posse quavis septimana una Missa abstinere devotionis, reverentiae seu honestatis causa, idque ex rationabiliter praesumpta intentione fundatoris, concedit communis DD., quos refert, et sequitur

Diana p. 5. tr. 6. res. 15, Tamb. l. 3. sacrif. c. 3. quos vide; quod tamen intelligendum, quando onus celebrandi immediate incumbit ipsi personae beneficiati vel capellani; secus esset si onus incumbat ipsi communitati, ecclesiae, collegio, monasterio, curandi quotidie celebrari Missam pro fundatore v. g.: sic enim nullo die omitti poterit.

464. IV. Parochus, beneficiatus vel alius obligatus quidem hac die celebrare ex redditu vel salario annuo, at non obligatus offerre fructum sacrificii ad certam intentionem (v. g. parochus die dominico), poteritne pro illa applicatione accipere stipendium manuale a petentibus Missam offerri pro se (hoc enim supra de applicatione fructus sacrificii intactum mansit)? Ita affirmant Suar., Vasq. alii citatis Lugo disp. 21. n. 20. et Marchino apud Dian. p. 8. tr. 6. res. 13; id enim merito computandum esse inter ejus accidentia ad ejus commodiorem sustentationem. Contra tamen sentiunt non male Diana ipse, loc. cit. et Gavantus, allegantes contrariam declarationem Cardinalium ab Urb. VIII. approbatam, etiam saepius allegatam, hoc tenore: Sacerdotes, quibus diebus tenentur Missas celebrare ratione beneficii seu capellaniae, legati seu salarii, si eleemosynas pro aliis etiam Missis celebrandis susceperint, non posse eadem Missa utrique obligationi satisfacere. Respondent recte Lugo et Marchinus cit., esse illic sermonem de illo solo, qui tenetur illis diebus, etiam pro aliquo ad certam intentionem sacrificare, nam talis nequit ab aliis accipere stipendium seu eleemosynam novam; sed quidquid dicant hi Doctores, eadem Congregatio etiam contrarium dedit responsum episcopo Traguriensi apud Gob. cit. 10. 551. quod tamen testatur non esse ubique receptum, ideoque, quamvis in negativam propendeam, adhuc tamen nolo damnare ita practicantes. * Sententia affirmativa omnino vera est; potest tamen episcopus ex indulto Ben. XIV. permittere parocho valde pauperi, ut accepto stipendio pinguiore applicet pro parochia die alia. *

Venerabilis Beda apud Gabrielem Biel in can. Missae lect. 87: Sacerdos non legitime impeditus celebrare omittens, quantum in se est, privat sanctissimam Trinitatem laude et gloria, angelos laetitia, peccatores venia, justos subsidio et gratia, in purgatorio existentes requie, Ecclesiam spirituali Christi beneficio, et seipsum medicina et remedio. Hac gemma obsigno sectionem istam.

Sectio VII.

Jejunium naturale.

Summarium.

465. Celebrans debet esse jejunus jejunio naturali.
466. Jejunium naturale quid seu in quo consistat?
467. Hoc jejunium non violat qui deglutit aliquid, quod nec cibus nec potus sit
468. Aut quid per modum salivae

469. Vel reliquias minutas pridianae coenae dentibus implicitas
470. Aut etiam sanguinem vel humorem ex capite defluentem.
471. Hoc jejunium naturale incipit a media nocte seu a primo ictu ad duodecimum, unde
472. Audito primo ictu probabilius teneris statim deponere cibum
473. Et potum seu craterem ori admotum.
474—475. In dubio, an aliquid post duodecimum sumpseris, poteris praesumere, quod non.
476. Ab hoc jejunio naturali excusat necessitas integri sacrificii. Casus varii.
477. Necessitas reverentiae ipsius Sacramenti (ubi quid agendum cum reliquiis post ablutionem vel Missam in patena vel corporali inventis).
478. Necessitas sumendi viatici et
479. Necessitas vitandi scandalum publicum. Ubi
480. Quid faciendum illis pluribus parochis ad dedicationem convenientibus, nullo amplius jejuno pro summo Sacro et
481. Quid faciendum non amplius jejuno neomystae suas primitias celebraturo?

Sacerdos celebrans, sicut et quilibet communicans *debet esse jejunus* **465.** *jejunio naturali, idest sine omni cibo et potu sumpto a media nocte praecedente etiam in minima quantitate ex praecepto Ecclesiae sub mortali obligante.* Constat ex variis conciliis passim apud Doctores allegatis; et ratio tanti rigoris est: quia hoc jejunium non est institutum ob temperantiae virtutem, sicut jejunium ecclesiasticum, sed ob reverentiam tanti Sacramenti, meritissime exigentis, ut cibus iste et potus spiritualis et divinissimus ante omnem prorsus cibum et potum corporalem in stomachum trajiciatur. Hinc conc. Tolet. 7. can. 1. dicit: Nullus post cibum vel potum quamlibet minimum sumptum Missam faciat. Explico breviter terminos praecepti et adfero causas excusantes.

§ I. *Jejunus jejunio naturalis.* Jejunium naturale 1. est *carentia* **466.** *cibi et potus suscepti in stomachum vel in via ad stomachum,* ut loquitur Scotus 4. d. 8. q. 3. 2. Jejunus ergo jejunio naturali est qui a media nocte nihil sumpsit per modum cibi ac potus. Vides differentiam a jejunio ecclesiastico, quod est una refectio cum abstinentia a carnibus. 3. Sumere aliquid per modum cibi et potus est *aliquid ore ab extrinseco sumptum per se actione vitali in stomachum dimittere edendo vel bibendo.* Ex communi Tannerus disp. 5. q. 8. n. 78, ubi jam vides patenter excludi salivam et quidquid per modum salivae sumitur vel in stomachum demittitur. 4. Illud dicitur per modum salivae sumi vel trajici *quod cum sit minimum quid et a saliva inseparabile (esto in illam non sit conversum) inadvertenter et praeter directam intentionem trajicitur.* Suar., Vasq. alii apud Dian q. 5. tr. 5. res. 12. et indicant Rubricae Missalis de defectibus Missae ibi: Si abluendo os deglutiatur stilla praeter intentionem, non impedit Communionem. Secus quidquid etiam minimum sumptum ab extrinseco atque a saliva distinguibile per modum cibi aut potus deglutias dedita opera, desinis esse jejunus et excluderis a s. Communione, juxta communissimam DD. cum S. Thom. p. 3. q. 80, Scot. sup. cit. Idque etiamsi sumas per modum medicinae v. g. unicam guttam vel unicum granum, ut vocant medici; idque etiam quacumque optima intentione sumatur illud minimum. Lepidum casum refert Cajet. Sum. V. Eucharistia de sacerdote simplici, qui ante sacrum sumebat nucem muscatam ex devotione pro reverentia Sacramenti, ut bonum odorem conciliaret hospiti tanto, merito ipsum damnans peccati mortalis

per se loquendo: quia ejus pia intentio non poterat praevalere praecepto et traditioni apostolicae. His bene perceptis facile resolves casus, quibus violatur vel non violatur jejunium naturale requisitum ad sacram Communionem et sacrificium. Specifico breviter.

467. § II. *Non ergo violant jejunium naturale nec a Communione excluduntur* I. qui deglutiunt aliquid, quod nec cibus nec potus sit: nam talia naturali aestimatione non censentur edi vel bibi, ut si deglutias ungues abrasos, capillos, lignum, aurum, argentum, plumbum, vitrum, ossicula fructuum aliquorum: nam nomine cibi et potus designatur illud solum et omne, quod a stomacho alterari et in substantiam hominis converti potest. Ita Lugo d. 15. Eucharist. sect. 1, Dicastillus, Joan. Sanch. alii cum Diana par. 5. tr. 13. res. 1. contra Nugnum et Palaum. Multo minus secundum omnes qui respirando attrahit vapores ex cibo vel potu praesente, qui fumum tabaci per os attrahit, quia non descendit in stomachum vel solum descendit per respirationem nec ullo modo cibus est; immo nec qui ore tenet et dentibus terit folium tabaci, quia nullus illius succus descendit in stomachum, sed agit per vim attractivam et consensum linguae cum palato, uti ex professo resolvit Lugo l. 1. Resp. Moral. dub. 9. Item qui tempore pestis aliquod aromaticum ore circumfert, nihil deglutiendo ex intentione, nisi forte minimum quid per modum succi inseparabiliter salivae sit admixtum. Ex communi Tanner. cit. n. 79.

468. II. Quando os eluisti, jusculum, vinum vel aliquid aliud praegustasti et totum rejecisti, praeterquam parum aquae, juris, vini vel alterius liquoris, quod salivae admistum deglutisti casu: omnes cum S. Thom. cit. Secus si vel in magna quantitate vel in parva quidem, non casu, sed ex proposito: si videlicet illud parum potuisses a saliva distinguere et separare. Palaus cum Gob. Alphab. Comm. cas. 17. At, quid si gargarizem et aquam detineam in ore diutius? Certe vix possibile esse censet Jordanus ib. partem aliquam aquae a faucibus non attrahi, ideoque ut periculosum saltem dissuadendum est.

469. III. Qui reliquias pridianae coenae saltem minutas implicitas dentibus casu deglutit. Omnes cum S. Thom., immo etiam advertens et dedita opera Suar. disp. 68, alii non dissentiente Tannero loc. cit.: nam utrovis modo censentur deglutiri per modum salivae et non veniunt ab extrinseco et censentur pertinere ad comestionem praecedentis diei. Secus dicendum videtur, si reliquiae illae essent valde notabiles et saltem dedita opera deglutiantur, licet duae posteriores rationes adhuc videantur probare non frangi jejunium Gob. n. 267. Secus autem liquido dicendum est de illo, qui vesperi decumbens ante mediam noctem sumeret fructum saccari vel simile quid aromaticum paulatim in ore liquandum et deglutiendum: talis enim non esset censendus jejunus, si deinceps post mediam noctem aliquam ejus partem (nisi forte minimam salivae inseparabiliter mixtam) deglutiret, sicut de sumente reliquias cibi pridiani dictum: quia ille ita sumpsit vesperi saccarum, ut manducatio illa non esset vesperi vel certe ante mediam noctem absolvenda, sed quasi quaedam continua et successiva manducatio etiam in sequentem diem forte duratura, ideoque sequenti die aliquam partem deglutiens, vere adhuc manducaret, ut contra Tabienam

et alios nonnullos merito docent Vasq., Suar., Coninch, alii apud cit.: cum enim casus iste frequens sit, cederet in magnam fraudem jejunii naturalis.

IV. Neque frangit, qui deglutit sanguinem vel humorem ex capite 470.
defluentem aut humorem defluentem ex pustula in ore rupta: cum hic nihil accipiatur ab extrinseco et ista censeantur sumi per modum salivae, uti in facto resolvit Gob. n. 268. Idem judico de pulvere tabaci naribus attracto, subinde in os per guttur descendente. Quid igitur, si in stomachum meum involet musca? ne quidem franget, si musca factus elephas: quia non descendit per actionem tuam vitalem. At mihi oscitanti nec advertenti nequam aliquis injecit in os uvam. Ergo si deglutis, haud manes jejunus. Hinc Lugo cit. alii ac Diana p. 10. tr. 16. res. 49. rejiciunt Bossium, negantem jejunium naturale frangi, si quis prolapsus in flumen, violenter glutiat et trajiciat aquam in stomachum (idemque esset de potu Suedico) aut deglutiat casu vel violenter globulum saccari aliudve cibi vel potus sibi dormienti vel non advertenti in os apertum aut guttur ab alio immissum, cum in his adhuc interveniat actio vitalis trajiciendi aliquid ab extrinseco sumptum. Secus videri posset, si seclusa omni prorsus actione propria vitali, aliquid tibi mere violenter, aqua per fistulam v. g. per os et guttur in stomachum trajiceretur, ut advertit Gob. ib. n. 264. Tandem quoad sumptionem per modum salivae adjungo hic casum recentem.

Casus singularis et natalitius.

In celeberrimo monasterio sacerdos quidam mihi notae pietatis et doctrinae in sacratissima nocte Natalitia Domini Missam celebrans, per inadvertentiam ad Missam primam ablutionem ori admovit et modicam quidem, attamen satis superque sensibilem quantitatem (quinque vel sex circiter guttularum, putabat) ore excepit, quam si mox deglutisset, jejunium naturale absque dubio violasset. At ille statim sui memor et perturbatus haesit, quid ageret. Certe expuere non debuit ob reverentiam Sacramenti, cum os, lingua, palatum, adhuc tremendo nimis sanguine rubescerent, seu humore specierum consecratarum vini nimis sensibiliter maderent. Consilio is in arena capto guttas illas vini tamdiu in ore retinuit, donec ore copiosa saliva repleto nihil prorsus amplius de qualitate vini sentire vel percipere potuerit, et ita tandem salivam deglutiit. Confestim mane consilii causa accessit confessarium theologiae non imperitum, statim, si non prohiberetur, etiam alterum sacrum facturus et postea etiam summam Missam ex officio solemniter decantaturus, allegans pro se ex una parte, quod licet guttas illas per modum potus ore exceperit, revera tamen per modum salivae ei inseparabiliter admixtas sumpserit; ore autem tantum excipere aliquid sine dubio non sit comedere vel bibere; ex altera autem parte se revera sine aliquo incommodo, perturbatione communitatis ac diminutione suae existimationis et auctoritatis non posse summum sacrum omittere et alteri committere. Confessarius (mihi nimis notus) statim ex stapede respondere coactus in re tam inopinata breviter deliberata, nolens hominem in adeo sanctissimo et gaudiosissimo festo magis perplexum reddere, eum in sua tam bona et probabili fide relinquendum ratus, ei

assensum praebuit et in reliquis Sacris pergere permisit, licet ipse valde anceps haereret et in oppositum totus propenderet, quemadmodum necessario et ego haereo et propendeo, eo quod auctores omnes (quos vidi), scribentes de sumptione per modum salivae, diserte et expresse loquantur tantum de sumente aliquid salivae inseparabiliter admixtum casu et praeter intentionem; atqui bonus ille sacerdos non casu et praeter intentionem, sed sciens, volens et deliberata industria sumpsit. Ego defectu auctoritatis (cum hunc casum apud neminem meorum auctorum reperire potuerim) nihil authentice resolvere possum nec audeo, doctorum me judicio submittens.

471. § III. *A media nocte: quomodo intelligendum?* Per mediam noctem, qua inchoatur jejunium, intelligunt theologi primum ictum horologii designantis duodecimam noctis; nam ab ultimo vel medio ictu usque ad horam primam non est integra hora, sed a primo ictu. Lugo, Diana, Gobat, alii apud ipsos. Debet autem sine dubio illa hora duodecima aestimari ex horologiis utcumque bene directis, non ab enormiter ac praesertim ex industria errantibus. Si enim sequaris nimis festinans, teipsum fraudas, si nimis tardum, in comedendo v. g. a media nocte jejunus non eris. Quando ergo in civitate sunt plura horologia saepe inter se non convenientia, sequere, quod malueris, modo non illud, quod scis communiter nimis tarde gradi. Duo autem horologia inter se dissonantia, communiter tamen recte ambulantia, sunt quasi duo doctores ferrei seu instar duarum opinionum probabilium. Communis DD. cum Sanch. lib. 2. de matr. disp. 41. Aliqua hic dubia explicanda sunt.

472. I. Duodecima sonante auditoque primo ictu, teneorne ex ore ejicere, quod ingesseram nondum audito primo ictu? Ita quidem censent Coninch, Joan. Sanch. et alii. Sed certe videtur Ecclesia neminem velle compiere hanc inurbanitatem in tali eoque raro casu, cum praesertim, licet illum bolum vel vini haustum trajicias, non ideo dici possis sumpsisse aliquid ab extrinseco post mediam noctem. Certe Suar. et alii dedita opera deglutientem reliquias praecedentis coenae ideo excusant, quod videatur illarum trajectio non esse moraliter distincta a coena pridiana; cur non idem dicatur et hic? * Ex responso s. Sedis hora illa computari potest secundum tempus vel naturale vel publicum. *

473. II. Ergone etiam permittes me, audito eo primo ictu exhaurire totum craterem, quem jam prius ori admovi partemque hausi? Non permittam: quia sic proprie diceris potum sumpsisse ab extrinseco post mediam noctem. Lugo cit. alii communiter. Quamvis Bresserus et Leander apud Dian. p. 10. tr. 13. res. 45. probabile censeant, horam duodecimam durare moraliter usque ad ultimum sonum, adeoque interim bibentem vel etiam comedentem aliquid non violare jejunium seu naturale seu ecclesiasticum sequentis diei; tamdiu enim videtur durare quamdiu auditur. Et sane probabilissime teste Gob. n. 277, nolente tamen recedere a communi sensu DD. Neque ego volo in propria praxi vel consilio de faciendo, at post factum scrupulum peccati nec mihi nec petenti injicerem.

474. III. Quid si autem dubitem, an post duodecimam aliquid comederim vel biberim v. g. in hesterna coena vel recreatione in multam noctem

protracta, aut de nocte evigilans haustum feci, jam ex rationibus in utramque partem occurrentibus dubito, an post duodecimam aut mane aliquid in os sumpsi, jam dubito, an aliquid in stomachum trajecerim; poterone sine scrupulo sacris operari vel laicus communicare? Respondeo ex communiori sententia multorum contra multos, potes sine scrupulo, quia possessio stat pro tua libertate; certum enim est tuum jus celebrandi, incertum impedimentum factum, factum autem in dubio non praesumitur, sed probari debet. Nec tu teneris probare, sed is, qui te a Sacro vel Communione repellere vult, probare tenetur, te non esse jejunum aut post mediam noctem reipsa aliquid edisse vel bibisse.

IV. Quamdiu autem a media nocte durare debet jejunium istud **475.** naturale, an aliquamdiu etiam ultra Sacrum vel Communionem? Licet decentissimum sit aliquanto tempore post abstinere ab alio cibo ac potu, nullum tamen de hoc extat praeceptum. Quare nihil indecens admittitur a Religiosis, qui post ultimum Sacrum statim eunt ad communem mensam. Communis cum Laym. l. 5. tr. 4. c. 6. alii passim. At quid de illo, qui nihil somni interponit inter cibum profanum et sacrum v. g. in nocte Natalis Domini? Ipso D. Thom. sup. cit. teste, poterit sine scrupulo accedere ad divinum epulum, cum nulla lex jubeat dormitionem interponi. * Ex responso pro communicantibus in Missa noctis mediae anni 1900 jejunium tribus horis ante servandum erat. *

§ IV. *Causae excusantes a jejunio naturali.* Prima certissima est **476.** *necessitas integri sacrificii,* cum major sit obligatio praecepti divini de integritate sacrificii, quam praecepti ecclesiastici de communicando jejune. Hinc, 1. si sacerdos in altari inchoato jam sacro, post consecrationem unius vel utriusque speciei recordetur, se non esse jejunum, debet omnino pergere ad complendum sacrificium, secundum omnes. 2. At quid si recordetur ante consecrationem? Equidem D. Thom. q. 83. a. 6. ad 2. consulit et tutius esse censet, ab altari recedere Missamque omittere, si sine gravi scandalo fieri possit; idque omnino faciendum est, si Missa privatim celebretur, uno tantum ministro vel altero bene noto praesente, si vero publice celebret, communiter poterit pergere in suo sacro. Suar., Coninch, Laym., Gobat et alii passim: tum quia communiter non potest sine magno pudore et aliqua notoria infamia aut certe sinistra suspicione recedere, tum quia indecens valde est abrumpere sacrum, praesertim si jam oblatio facta vel canon inceptus est. Idipsum concedunt DD. communiter de laico jam ad aram flectente communicaturo et primum recordante, se non esse jejunum et sine ignominia vel scandalo non valente recedere. II. Quando sacerdos sacrificans post consecrationem unius tantum vel utriusque speciei repentino morbo correptus vel deficiens, non potest sacrificium complere, debet compleri ab alio sacerdote, etiam a non jejuno, in defectu alterius jejuni. Communissima cum Laym. l. 5. tr. 4. c. 6. n. 22. et alii passim. III. Quando sacerdos loco vini aquam calici infudit idque non advertit nisi post sumptionem totius aquae, eoque ipso non amplius jejunus jejunio naturali, debet tamen de novo consecrare ac sumere consecratum, ut integretur sacrificium secundum omnes, prout jam alibi insinuatum fuit. IV. At ego adverto in ipsa actuali sumptione, parte tantum aquae ore accepta, quid faciam? non decet utique ut in calicem vel

aliud vas evomas seu effundas, quod sumpsisti, sed potes tuto deglutire. Suar., Tanner aliique citati. Sed neque reliquum totum exhaurias, sed effunde in vas mundum, modica aqua cum particula hostiae (si supersit) in calice retenta, eique superfunde vinum pro altera consecratione et consecra de novo, prout rubricae clare praescribunt. Laym. cit. n. 3.

477. Secunda est *necessitas reverentiae ipsius Sacramenti:* quod enim (ut in simili de caritate loquitur Bernardus) pro reverentia Sacramenti institutum est, non debet militare contra reverentiam Sacramenti. Hinc generaliter quando imminet periculum ab incendio vel incursu hostium infidelium vel haereticorum, a quibus injuriose tractabitur hoc Sacramentum, non solum a sacerdote non jejuno sed hoc absente etiam a laico propriis manibus absumi possunt hostiae consecratae, immo et debent. Laym. cit. tr. 4. c. 6. n. 22. Hinc specialiter in Missa, quando sacerdos post sumptam jam ablutionem invenit aliquas particulas seu reliquias ex hostia (forte etiam calice) sive parvae sint sive grandiusculae, debet eas sumere, quia et spectant ad idem sacrificium et aliter satis reverenter asservari non possunt, idque 1. etiamsi integra hora interim, etiam post sacrum finitum occupatus fueris communicandis aliis: tota enim illa actio censetur pertinere ad tuum sacrum. 2. Etiamsi post Sacrum primo in sacristia advertas, nondum tamen depositis vestibus sacris, immo etiamsi vestes jam deposueris et non modicum tempus effluxerit, si nequeant asservari sine majori irreverentia, si nimirum nullus alius sit sacrificaturus, qui secum accipiat illas particulas ante suam ablutionem sumendas. Diana p. 5. tr. 14. res. 45. At 3. quid si reliquiae illae sint ex alio sacro? Id ordinarie advertes ante tuam ablutionem; ergo tunc sume; si post primum reperias, essent reponendae in sacrario, donec tu vel alius intra sacrificium sumas; Suar., Tanner. alii, cum illae non sint pars tui sacrificii praesentis. At Bonac., Palaus et alii permittunt etiam, ut sumas, idque verissimum est per accidens, quando in sacrario commode poni non possunt: tunc enim urget reverentia Sacramenti. Ad 4. quid si remaneat (ut saepissime fit) integra hostia ex meo sacrificio et non adest sacrarium vel non habeo, quo commode reponam? Ergo sume, nam et illa spectat ad tuum sacrificium, neque unam tantum, sed quotquot ita supererunt. Vide Gobat casu 13 n. 10. At denique dubito, an reliquiae, quas video, sint consecratae necne. Ergo post utriusque speciei et ante ablutionis tuae sumptionem illas sume. Bonac. alii communiter:

478. Tertia *est necessitas sumendi viatici* in articulo mortis non tantum naturalis in morbo, sed etiam violentae per justitiam; tunc enim licere non jejuno hoc Sacramentum sumere per modum viatici nimis notum est et ratio clara: quia magis tunc obligat praeceptum divinum de sumenda Eucharistia, quam ecclesiasticum de communicando jejune, et homo maxime tunc hoc subsidio indiget; intellige nimirum, quando infirmus sine periculo non potest expectare alterum diem et damnatus ad mortem Communionem non potest anticipare. At quoties licebit infirmo diutius ad mortem aegrotanti communicare non jejuno? Semel tantum permittit Vasq. disp. 211. c. 4. eo quod Ecclesia idcirco concedat infirmo non jejuno communicare, ne decedat sine viatico, at semel communicans, non decedet sine viatico; ergo. Alii communiter per-

mittunt saepius, quando infirmus ita desiderans non potest commode tamdiu usque ad tempus Communionis expectare jejunus, idque toties, quoties alias bene valens licite sumere posset vel saltem solitus est sumere vel sacrificare et modo propter devotionem et desiderium difficulter abstinet. Quo casu etiam altero statim die infirmum non jejunum posse Eucharistiam sumere, concedit etiam Laym. cit. c. 6. n. 10. dummodo periculum mortis instare videatur. Dicastillus vero et Gobat casu 19. n. 317. absolute admittunt altero die ac saltem sacerdotem quotidie durante morbo periculoso. Ratio est: quia Ecclesia eximit ejusmodi aegrotos a lege jejunii naturalis, et adaequata causa hujus exemptionis non est tantum, ne aeger moriatur sine viatico, sed etiam necessitas animae, quae in illo articulo maxima est.

At si non adsit hostia consecrata pro viatico, licebitne sacerdoti non jejuno celebrare? Communis sententia est negativa apud Laym. cit. n. 21. eo quod Ecclesiae consuetudo id non permittat ob maximam reverentiam hujus Sacramenti. At vero concedunt absolute Major aliique plures apud Dianam p. 3. tr. 4. resol. 33. et probabile censent Suarez, Filliucius, Lugo, Dicastillus, Tamburinus de Communione c. 2. § 8. ac Gobat cit. n. 334. ac fuse Barbosa de officio et potestate parochi c. 20. n. 4. Et tandem sub conditione, si aeger non possit aliud Sacramentum, scilicet Poenitentiae vel Extremae unctionis suscipere, admittit etiam Layman cit. n. 21, quos vide, si vacat, mihi non vacat in raro adeo casu immorari.

Quarta causa excusans est *necessitas vitandi scandalum publicum* 479.
aliudve grande malum: ut si obligatus ex officio celebrare v. g. parochus die dominico vel festo, casu vel culpa non jejunus amplius, non possit Sacrum omittere sine gravi scandalo et obmurmuratione populi aut etiam sine proprio gravi incommodo, utroque aliter non evitabili. Communis DD. Suar. disp. 4. sect. 5, Tannerus disp. 5. q. 8. n. 41, Laym. cit. n. 22. fine. Ratio saepe dicta est: quia majori praecepto et legi caritatis naturali de vitando scandalo cedere necessario debet minus praeceptum positivum Ecclesiae de celebrando et communicando jejune. Quod rarius quidem, attamen aliquando in Laicis, praesertim Religiosis, qui statis diebus communicare debent, locum habere potest, at saepius in sacerdotibus. Declaro uno et altero casu certe facto, non ficto, saepius factibili.

In celebri pago ad festum dedicationis a parocho invitati con- 480.
venerant decem sacerdotes vicini magno concursu populi; at omnes, etiam is, qui a parocho pro summo Sacro faciendo invitatus erat, invitationis oblitus domi celebrarunt aut etiam jentarunt; nullus ergo in tanta solemnitate populo jam diu sacrum expectante erat jejunus et ad sacrum faciendum dispositus: quid factum aut quid faciendum erat? Populus e suggestu admonitus de casu excusante ab auditione sacri, sine sacro dimissus est; ita judicantibus illis, satius esse, quam ut fieret sacrum ab aliquo, quem pluribus constaret non esse jejunum. Verum Gob. casu 19. n. 330. bene probat, potuisse optime fieri sacrum ab aliquo, qui jejunium non violasset, nisi per ablutionem in sacro suo: nam in tali casu non potuit revera plane caveri grave scandalum, id est gravis, et injusta indignatio, gravis oblocutio adversus sacerdotes,

ridiculi sarcasmi et dicteria laedentia eorum famam et honorem. Certe graves Doctores (ut videbitur) docent, fas esse sacerdoti non confesso celebrare, ne ipse vel alii careant sacro die festo, cur non etiam non jejuno? praesertim cum Confessio sit jure divino praemittenda sacro juxta veriorem sententiam, jejunium certe solo jure ecclesiastico. Tandem Tannerus cit. post Angles et alios recte judicat, si in die Natalis Domini non esset in oppido nisi unicus sacerdos non amplius jejunus, neque alius haberi posset neque aliter scandalum evitari posset, eum recte facturum, si celebraret.

481. In celeberrimo monasterio neomysta ipse die, quo primitias solemniter celebraturus erat, mane rursus Missa sicca sese exercens more superiorum dierum sumpsit suum panem et vinum, immemor, sed mox pulsatis omnibus campanis commonefactus instantis solemnitatis; conclusum tunc est, primitias esse in sequentem diem differendas. Et quidem per se loquendo, rectissime. Per accidens potuissent concurrere tales circumstantiae, quibus certe non peccasset neomysta ille sic non jejunus primitias celebrans, ut bene ostendit Gob. casu 13. n. 410. Utpote 1. si sacerdos ille fuit nobilis seu perhonestae familiae. 2. Si illuc convenere cognati complures. 3. Si paratum lautum convivium. 4. Si more solito e suggestu erat invitatus populus ad primitias ideoque et plebs et complures personae nobiles ad ecclesiam se accinxerunt aut de facto adsunt. 5. Si error ille fuit occultus. His circumstantiis simul concurrentibus (attendendo insignem mortificationem illius neomystae optimi, ejus cognatorum tristitiam, aliorum obmurmurationes, suspiciones, temeraria judicia, adeoque vera scandala, expensas frustra factas, contemptum istius neomystae tanquam hominis incautissimi in re omnium gravissima etc.) potuisse licite celebrari Sacrum ab illo neomysta, probatur tum a simili ex casu praecedenti tum ex rationabilissima epikeia, quod si legislator ipse Pontifex adesset, hoc modo diceret, scilicet se sub illa lege universali noluisse hunc casum comprehendere. Vide latius ipsum Gob. cit.

Sectio VIII.

Confessio praemittenda Sacro vel Communioni.

Summarium.

483. Celebraturus vel communicaturus conscius sibi peccati mortalis tenentur jure divino prius confiteri.
484—485. Quando censeatur deesse copia confessarii?
486—489. Non suppetente copia confessarii, quando et quibus casibus possit sacerdos contritus celebrare?
490. Quos comprehendat praeceptum illud, quamprimum confiteatur?
491—493. Quomodo intelligendum illud: Quamprimum?
494—497. Quando et qualiter pollutio impediat celebrationem vel Communionem.
498—500. Quid respondendum mulieribus quaerentibus a confessario, an teneantur reddere debitum die Communionis vel nocte pridiana?

Concil. Trid. sess. 13. c. 7. sic habet: Quare communicare volenti 482.
revocandum est in memoriam ejus praeceptum: Probet autem seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali Confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat; quod a Christianis omnibus, etiam iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, haec sancta synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessarii. Quodsi necessitate urgente sacerdos absque praevia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur. Haec concilium.

§ I. *Praeceptum ejus: Probet autem seipsum homo.* Significatur 483.
inprimis eum, qui sacram Eucharistiam sumpturus aut celebraturus est, examinare se debere, utrum peccati alicujus mortalis sibi conscius sit, de quo rite confessus non fuerit. Laym. n. 5. Deinde innuitur hoc praeceptum de praemittenda Confessione esse juris divini positivi (non tantum ecclesiastici) ex verbis Pauli 1. Cor. 11: Probet autem seipsum homo. Unde concil. utitur vocula declarat, non statuit vel praecipit allegatque ecclesiasticam consuetudinem, cujus initii cum nulla memoria extet, satis declarat, esse apostolicam traditionem semper ab Evangelio promulgato in Ecclesia observatam (sive quod ipsi Apostoli ea de re praeceptum tradiderunt sive quod a Christo acceptum promulgarunt), et non praeceptum novum ab Ecclesia introductum. Ita communior et probabilior sententia DD. Nav. c. 21. n. 5, Suar. disp. 66. sect. 3, Coninch, Laym. l. c. alii.

§ II. *Modo non desit copia confessarii.* Copia confessarii tunc non 484.
habetur, quando vel nullus adest sacerdos approbatus et expositus, ad absentem autem sine magna difficultate spectatis circumstantiis personae et itineris accessus esse nequeat; vel si adsit quidem confessarius jurisdictione praeditus, cui tamen poenitens sine interprete aut sine periculo gravis jacturae aut scandali proprii confessarii aut aliorum confiteri non possit, juxta latius dicenda suo loco de Confessione sacramentali et specialiter de Religiosis extra monasterium degentibus, de habente casum reservatum, a quo confessarius simplex alioquin expositus absolvendi potestate careat.

Alios casus nonnulli adferunt, ut si desit proprius confessarius, cui devotius aut confidentius confitereris. Victoria apud Dian. p. 9. tr. 3. res. 15, sed merito reprobantem cum communi DD. Quod vero nonnulli praetendunt, non adesse sibi copiam confessarii, si nullus adsit, nisi vel familiaris, cui confiteri et deinceps conversari erubescat, sane falsum est, si nullum aliud periculum scandali aut alterius gravis incommodi subsit ex illis, ob quae Confessionem dimidiare licere suo loco dicetur. Ratio est: quia ut quis sive praevia Confessione communicet vel celebret, omnium consensu non sufficit sola erubescentia, sed neque sufficit probabilis metus cujuscumque ignominiae, scandali vel alterius incommodi, sed requiritur grave quid, grave scandalum, gravis infamia, ut loquuntur passim DD. et observat Dian. cit. p. 9. tr. 3. res. 15.

§ III. *Quid sit necessitate urgente?* Necessitate ergo et justa causa 485.
urgente et non suppetente copia confessarii fas erit sacerdoti contrito

(contritione saltem aestimata, si nimirum bona fide credat aut probabiliter existimet, se esse vere contritum) absque praevia Confessione celebrare aut laico communicare in sequentibus potissimum casibus.

486. Primus ab ipso conc. Trid. in allegato textu insinuatus est, quando sacerdos ex officio tenetur celebrare aut fideles de jure suo sacrificium exigunt nec per alium perfici possit, utpote parochus die dominico et festo, item pro defuncto praesente, item ad benedicendas nuptias, item ut pro moribundo viaticum conficiatur, si alia hostia consecrata desit. Layman, Diana cit.

487. Hic addunt aliqui plures casus: 1. Quando aliquis etiam simplex sacerdos rogatur ab aliis die festo alias Sacrum audire non valentibus, ut Sacrum legat. Diana cit. res. 9. post alios. 2. Quando ipse sacerdos deberet carere Sacro festo die, Sotus, Vivaldus, alii. 3. Quando idem deberet omittere Communionem paschalem. Diana res. 13. 4. Quando capellanus ratione capellaniae tenetur legere Sacrum. Palaus contra Dian. loc. cit. 5. Quando idem jam accepit stipendium pro dicendis Missis aut oblato stipendio rogatur, ut celebret. Henriq. contra Dian. cit. 6. Quando Religioso habenti casum reservatum et per confessarium petenti Superior facultatem deneget. Praeposit. Tamb., Diana cit. res. 15. At supposito, praeceptum hoc Confessionis praemittendae esse juris divini, ut dictum est, casus isti merito reprobantur ab aliis ac ipso Gob. tr. 4. casu 61. n. 241.

488. Secundus casus ab omnibus admissus est, si sacrificium vel Communio sine gravi infamia vel populi scandalo omitti non possit. Ratio saepius indicata est. Casus frequens esse potest de sacerdote alias solito vel modo rogato instanter, ut faciat Sacrum, ut sine gravi nota vel suspicione criminis omittere nunc vel denegare non possit. Certe graves DD. apud Dian. cit. res. 20. absolute dicunt, sufficere metum admirationis in populo, eo quod haec non soleat esse sine suspicione peccati; quod licet in rigore loquendo recte negat Suar. aliique communiter, verum tamen esse debet, quando ex illa admiratione timetur, quod homines de facto accipiant occasionem temere judicandi, detrahendi. Gobat n. 156, Scotus 4. d. 9. q. un. etiam excusat sacerdotem jam indutum sacris vestibus et non habentem ad manum Confessarium idoneum, idque etiam in Laico sine nota gravi vel sine ignominia non valente omittere Communionem, concedunt DD. fere omnes. Scotus 4. d. 9. exemplificat de Religioso vi regulae obligato tali die ad Communionem. Recentiores communiter declarant exemplo laici jam flectentis ad aram Communionis et tunc primum recordantis alicujus peccati mortalis nec valentis sine ignominia et scandalo recedere; sed rarus iste est casus nec facile admittendus, plerumque enim facile possunt vitari haec incommoda, saltem longe saepius, quam sibi fingant multi, ait post Dian., Gobat n. 246. Ratio dictorum saepius indicata est: quia lex positiva etiam divina non censetur obligare cum tanta severitate et scandalum est magnum spirituale damnum, ex majori obligatione naturali caritatis evitandum.

489. Tertius casus est, quando sacerdos inchoato jam Sacro recordatur peccati mortalis antea commissi (aut forte proh nefas tunc primum patrati), et siquidem primum post consecrationem, omnium consensu

debet elicita contritione sacrificium prosequi; si autem ante consecrationem, eum obligari ad confitendum vel recedendum, si commode et sine ulla nota infamiae posset, docent Navar. man. c. 25. n. 76, Sylvest., Coninch, alii cum Suar. disp. 66. sect. 4. et in ea suppositione verum esset. Contrarium ergo practice longe verius est, si sacerdos etiam statim post introitum recordetur peccati mortalis, posse elicita contritione et postea confitendi proposito pergere et neque recedere neque confessarium advocare obligari. Ita Sotus, Victoria, Henriq., Tanner, Laym., Gob. citati. Ratio clara est: quia vix unquam decenter et sine omni sacerdotis nota, confusione aut etiam scandalo interrupta Missa Confessio sacramentalis interponi posse videtur, sive recedendo sive confessarium advocando, excepto si in publico officio Missae concio interponatur, aut quis sacerdotem sibi ministrantem haberet, idque ipsum vix sine incommodo, nisi in loco privato celebretur. Itaque in aliquo praedictorum casu quodsi necessitate urgente sacerdos absque praevia Confessione celebraverit, sequitur

§ IV. *Quamprimum confiteatur.* I. Hoc praeceptum pure eccle- **490.**
siasticum est, ut patet ex verbis Tridentini hoc jus de novo condentis et non antiquum declarantis, et quia in materia odiosa non est extra proprios terminorum limites extendendum. Non ergo comprehendit laicos vel ipsos etiam sacerdotes, laicorum more communicantes sine praevia Confessione ob necessitatem et confessarii inopiam, ut contra Nav. cit. docent Suar., Coninch, Laym. n. 7. Quin probabiliter neque sacerdotes, qui habent et copiam confessarii, ea tamen non utentes, *sine necessitate* celebrant in peccato mortali sive ex malitia sacrilega sive ex inadvertentia sui mali status. Verba enim concilii expresse loquuntur de sacerdote urgente necessitate sine praevia Confessione celebrante. Ita cum Nugno aliisque Suar. disp. 66. sect. 7. Insuper fuerunt DD. opinantes, verba haec concilii continere consilium tantum, non praeceptum; sed jam amplius audiri non possunt, ut mox patebit.

II. Praeceptum illud confitendi *quamprimum* imponit necessitatem **491.**
confitendi, vel quamprimum quis post Sacrum factum habet copiam confessarii, ex communi Tann. t. 4. d. 5. q. 8. n. 27. vel certe intra triduum. Diana cit. p. 9. tr. 3. res. 23: nam in jure vox quamprimum seu illico significat idem, quod post triduum. At vero minime subsistit explicatio Escob. et quorumdam aliorum, quamprimum hic idem importare ac quando suo tempore sacerdos iterum primum confitebitur: nam inter propositiones 45. damnatas ab Alexandro VII. 38. 39. hae sunt: Mandatum Tridentini factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non praeceptum. Item haec: Illa particula (quamprimum) intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur. Et certe ea explicatio patenter est contra mentem et intentum concilii, ne scilicet sacerdotes habentes conscientiam peccati mortalis passim praetextu necessitatis et inopiae confessarii absque Confessione elicita tantum contritione sacrificent; voluit concilium, si omnino non possint ante, saltem statim post Sacrum confiteantur et non quando alioquin iterum confitebuntur, forte post mensem etc.

492. III. Sed nunquid illa vocula quamprimum adhuc intelligi poterit, quamprimum talis iterum velit celebrare, ut intellexit Binsfeldius noster apud Dian. cit. res. 23. Certe videtur ista explicatio non esse prohibita in illo decreto ab Alexandro VII. approbato, utpote poenali, ideoque non extendenda ultra proprietatem verborum; nulla autem proprietate verborum vox quamprimum intelligi potest de celebratione? Quidquid sit de hoc, resp. non posse sic intelligi concilium: quis enim est ita rudis, ut sine magisterio concilii universalis ignoret, incumbere sibi hodie volenti dicere Missam, obligationem confitendi sua mortalia, si forte ante decem dies fecit Sacrum inconfessus ob defectum confessarii? Si itaque raro celebrare soleas, noli fidere illi explicationi, quippe nimis aperte repugnanti menti concilii Trid., sed omnino teneris saltem tertio die sub mortali confiteri post illud Sacrum sine Confessione factum, esto eo die nec habeas in animo celebrare nec praeceptum Confessionis te aliunde obliget, juxta communissimam DD. apud cit. Tanner, Dicastillum, Laym. et Gob. Alph. Sacr. cas. 14. n. 439. Si autem quotidie aut in septimana aliquoties celebres, jam te n. praec. salvum intellexisti; vix enim erit tam rigidus theologus, qui te hodie sic celebrantem et cras vel perinde denuo celebraturum praemissa Confessione, adhuc hodie ad confitendum obligare velit.

493. IV. Nihilominus tamen illa expositio Binsfeldiana videtur usu firmata et implicite saltem approbata usu sacerdotum Germanorum. Audivi ego tot sacerdotum Confessiones, audierunt alii innumeri: at quis unquam reperit sacerdotem, qui censeret, se deliquisse, quod Confessionem post Sacrum sine Confessione ex necessitate et inopia confessarii factum distulerit usque ad tempus, quo erat iterum sacrificaturus, per octiduum v. g. vel amplius, quamquam facillime citius confiteri potuisset? Quare nisi expresse de hac obligatione dubitent vel consultent confessarium (tunc utique veritas aperienda esset), censeo, confessarium tuto posse dissimulare eosque in sua utcumque bona fide relinquere potius, quam in novas difficultates inducere, juxta communem doctrinam in materia de conscientia erronea. Tandem ex alibi dictis jam nosti, sacerdotem in mortali nec confessum nec contritum celebrantem non committere 5 peccata mortalia, 1. ratione omissae Confessionis, 2. ratione omissae contritionis, 3. ratione oblationis indignae, 4. ratione consecrationis, 5. ratione Communionis indignissimae, sed unum tantum: quia confessio, contritio, oblatio, consecratio ordinantur ad sumptionem tanquam finem eorumque omissio vel indigna tractatio sub Communione indigna tanquam sub uno fine uniuntur, ut ex communi doctrina de peccatis notat etiam Diana cit. p. 9. tr. 3. res. 36. et alibi. Restat tandem

494. Dubium notabile: *Qualiter pollutio etc. impediat celebrationem vel Communionem?* Resp. generaliter: Non impedit ratione suiipsius, sed solum in quantum est peccatum, vel in quantum effectus malignos post se relinquit. Ex qua generali regula communiter recepta atque communi doctrina apud Layman aliosque cit. ita breviter in specie resolves:

495. I. Quamvis pollutio voluntaria et peccaminosa fuerit, si tamen post poenitentiam homo nullum malignum effectum sentit, celebrare vel communicare nulla ratione prohibitur, quia scilicet jam recte dispositus est

et pollutionis peccatum, sicut et quodvis aliud post legitimam poenitentiam perinde se habet ac si non fuisset. Ita communis. D. Bonavent. Gerson, Sotus, Suarez, Vasq., Coninch aliisque cit., Laym. l. 5. tr. 4. c. 6. n. 14. et 15. Consultum tamen est tali homini, qui voluntaria pollutione aut fornicatione se inquinavit, ob humilitatem et reverentiam tanti Sacramenti abstinere a Communione vel Sacro, cum facile potest; quod etiam confessarius consideratis circumstantiis poenitenti injungere potest et quandoque debet, ut gravitatem peccati magis agnoscat et in posterum efficacius caveat. A fortiori ergo nihil prohibebit a Sacro vel Communione pollutio involuntaria v. g. in somnis facta; attamen differre in alium diem ob humilitatem, etiam tunc consultum, cum commode potest, nisi ratio peculiaris celebrandi vel communicandi adsit, ut in Religiosis quotidie celebrare solitis aut statutis diebus communicare, si indulgentia requirens Communionem lucranda etc. Nec cedendum daemoni, cum putatur immisisse turpe somnium, ex quo secuta macula faeda, ut homo a Communione avertatur, ut monet etiam D. Thomas 3. p. q. 8. a. 7.

496. II. Si post pollutionem etiam involuntariam omnique culpa carentem quis malignum effectum remanentem sentiat, utpote carnis commotionem, animi perturbationem, evagationem, torporem etc. interim multo magis consultum erit a Sacro vel Communione abstinere, ut ex D. Thoma cit. docent iidem DD. etiam Sanch. l. 9. de matrim. disp. 13. Quinimmo peccatum veniale erit, si quis accederet cum tali mala dispositione, quam repellere et superare negligeret. Laym. eod. n. 15. Ratio ex se patet. At rursus si sacrificandi vel communicandi aliqua necessitas vel rationabilis causa urgeat, et maxime si fraude daemonis putetur excitatum malum ad impediendam devotionem communicandi, nihilominus adhibita cura et studio se praeparandi, devotionem excitandi, accedendum erit, ut omnes observant cum D. Thom. l. c.

497. III. Multo minus ergo quoad saeculares Communionem impediet debitum conjugale nocte praecedenti praestitum debito fine et moderatione, ad petitionem alterius conjugis, aut etiam petitum ex speciali causa, ut si videat alium conjugem periclitari vel singulari spe prolis hoc potius quam alio tempore ob singularem corporis dispositionem concipiendae, ait Laym. cit. n. 13, allegans D. Gregorium aliosque Doctores. At vero solius voluptatis ac libidinis exsatiandae causa copulam carnalem exercentes cum proposito eodem die vel sequenti mane communicandi, absque veniali culpa et irreverentia accedere non posse, recte censet Laym. ibid.: id enim signum est animi nimis parum dispositi ad divina, et D. Thom. cit. a. 7. pronuntiat, debere prohiberi, ne talis accedat ad Sacramentum. Et hoc sensu intelligendi sunt ss. Patres aliquando de hac re satis rigide loquentes, nominatim D. Augustinus serm. 244. de tempore, D. Hieronym. l. contra Vigilantium: Illorum conscientiam convenio, qui eodem die post coitum communicant. Excipit tamen rursus Palaus hic disp. 13. n. 3., nisi occurrat specialis causa communicandi eo die vel de praeterito doleat, ut dolore concepto plene culpae satisfecisse videatur. Et hinc

498. IV. Ex dictis collige, confessari prudens, quid mulieribus v. g. respondendum sit, quando quaerunt, an maritis debitum reddere teneantur

eo die vel nocte pridiana, quando communicaturae sunt. Sic enim prudenter distingues:

499. I. Si mulier frequenter communicare soleat v. g. singulis diebus dominicis aut festis atque adeo saepius in mense, dic ut simplici petitioni etiam annuat, ne conjugi molesta sit neve illius in se amorem minuat et occasionem tribuat interdicendi ei imposterum frequentem Communionem. Quin si maritus serio et constanter petat, reddere etiam tenebitur, alioquin periculum esset, ut peccet tum contra justitiam negando debitum juste et serio petenti, tum contra caritatem ratione scandali, quia exinde irae et odium nasci solent et maritus versari potest in periculo incontinentiae etc. Sicque post factum mulierem communicare permitte, quia implevit opus bonum ex justitia debitum, nisi per accidens effectus aliquis malignus obsisteret, juxta dicta.

500. II. Si vero mulier non frequenter communicet, sed in praecipuis festivitatibus tantum, aut ad summum semel in mense, dic ipsi, ut moneat rogetque maritum, ut illa vice abstineat in honorem festivitatis aut sacrae Communionis suae, nisi ex tali Communione sua iram ac indignationem ejus incurrere debeat ac timeat; tunc autem si admonere vel rogare facile non possit, aut admonendo rogandove nihil proficiat, debitum reddendum est petenti, ac nihilominus ad ss. Eucharistiam accedere poterit, si exinde animi distractionem vel indispositionem insolitam non patiatur; vel etiamsi patiatur, tamen sine nota aliqua Communionem intermittere non possit. Hinc vides, si post factum feminae confitentes de hoc interrogent, regulariter et fere semper eis Communionem permittendam. Ita post Sanch., Suarez, alios Laym. cit. cap. 6. n. 16.

Finit secunda pars theologiae sacramentalis.

Theologiae Moralis Sacramentalis

Pars Tertia.

De Poenitentiae Sacramento.

De hoc septem erunt capita: I. De Sacramenti Poenitentiae essentia, partibus, materia. II. De contritione. III. De confessione. IV. De satisfactione. V. De absolutione sacramentali. VI. De confessario ejusque requisitis. VII. De sigillo et notitiae ex Confessione habitae usu licito et illicito. In nomine Domini incipiat

Caput I.

De Sacramenti Poenitentiae essentia, partibus ae materia.

Sectio I.

Quid sit Poenitentia.

Summarium.

1. Poenitentia quid nominis contra haereticos?
2. Poenitentia, ut virtus et ut Sacramentum.
3. Quid ut virtus?
4. Offensa et injuria differunt in hoc, quod offensa sit laesio seu irritatio voluntatis alterius,

5. Injuria vero laesio injusta juris alterius, rationabiliter inviti.
6. Differentia satisfactionis et restitutionis.
7—8. Qualiter et quot modis quodlibet peccatum repugnet Deo et
9. Contineat offensam et injuriam Dei?
10. Quid Poenitentia ut Sacramentum?
11. Est verum N. L. Sacramentum,
12. Immediate a Christo institutum
13. Estque necessarium omni post Baptismum mortaliter lapso necessitate medii in re vel in voto.
14. Ejus subjectum et differentia a Baptismo.

1. § I. *Poenitentia quid nominis?* Poenitentia dicta est a nomine *poena* et verbo *teneo,* ut idipsum sit poenitere ac poenam tenere, poenitens poenas tenens ac poenitentia poenae tenentia, seu ut loquitur D. Isid. l. 6. etym. c. ult.: Poenitentia, eo quod ipse homo se puniat poenitendo, quod male admisit. Ita omnes catholici contra haereticos nostri temporis, qui delicatum hominum genus, ab omni poena abhorrentes, fingunt etymologiam poenitentiae, non a nomine poena, sed a propositione *pone* id est *post,* quasi dicitur pono tenere, id est postea sapere; adeoque volunt poenitentiam nihil aliud esse, quam resipiscentiam a peccatis commissis, consistentem in agnitione peccatorum commissorum et proposito non amplius committendi. Sed imperfecte et perverse: nam ut homo per actum virtutis poenitentiae animi mutatione ad meliorem vitam se convertat, necesse est, ut non solum agnoscens malefacta sua, novae vitae propositum arripiat seu resipiscat, sed etiam vitam veterem seu peccata commissa et agnita tanquam malum abolendum detestetur ac de eo doleat, ut passim significant Scripturae et ss. Patres, significationem hujus vocis *poenitentia* ubique exprimentes per dolorem et poenam seu afflictionem aliquam. Job ult.: Idcirco ipse me reprehendo et ago poenitentiam in favilla et cinere etc. Joel 2: Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et fletu et planctu et scindite corda vestra etc. Et Christus ipse Matth. 11: Si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, in cilicio et cinere poenitentiam egissent. Quae omnia important poenam aliquam et animi dolorem. Et clarissime D. Aug. l. 50. homiliarum homilia ultima: Non sufficit mores in melius commutare et a factis malis recedere, nisi etiam de his, quae facta sunt satisfaciat Deo per poenitentiae dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium cooperantibus eleemosynis. Et notissimum est illud D. Ambros.: Poenitentia est, mala praeterita plangere et plangenda iterum non committere. Similiter loquuntur alii Patres passim ad longum.

2. § II. *Poenitentia quot modis accepta?* Dupliciter accipitur poenitentia, 1. *ut virtus,* 2. *ut Sacramentum* est. *Poenitentia ut virtus* dicitur, quatenus consistit in actu poenitentis, detestantis ac punientis peccata sua. Et est in re ipsa contritio, pars materialis Sacramenti Poenitentiae. *Poenitentia ut Sacramentum* dicitur, quatenus consistit in actu sacerdotis, peccatorem vere poenitentem seu de peccatis suis dolentem ac confessum absolventis, adeo ut poenitentia ut Sacramentum non tantum praesupponat, sed etiam ut partem materialem correquirat ac velut includat poenitentiam ut virtutem. De poenitentiae virtute absolute sumpta et sine ordine ad Sacramentum, quatenus scilicet olim ante Sacra-

mentum poenitentiae institutum requirebatur ad remissionem peccatorum et peccatoris justificationem, late speculantur Scholastici. Nos breviter aliquid.

§ III. *Quid sit poenitentiae virtus?* Est habitus inclinans hominem 3.
ad detestandum et vindicandum peccatum a se commissum, quatenus offensa et injuria Dei est. Communis DD. ex Scoto 4. d. 14. Hujus virtutis actus seu poenitentia actualis est: Detestatio ac dolor animi de peccato, quatenus est offensa et injuria Dei, intentione eam delendi ac vindicandi seu compensandi. Ex D. Thom., Laym. l. 5. tr. 6. c. 1. n. 2. estque in re ipsa contritio generatim sumpta, de qua copiose dicemus c. 2. De poenitentiae virtute seu habituali, qualis virtus sit, quae ejus ratio formalis, objectum formale, finis etc. (de quo, ut modo dixi, late disceptant Scholastici), res tota speculativa est, ad praxim parum utilis, minus necessaria; tantum enim abest, ut tyronem dirigat et promoveat ad practicam cognitionem contritionis, quin potius distrahat et confundat. Id solum nota: Hujus virtutis et actus poenitentiae objectum materiale detestandum et vindicandum esse peccatum; objectum vero formale et rationem formalem, ob quam detestandum et vindicandum peccatum, esse injuriam et offensam Dei. Hos terminos juvat explicare pro fundamento et pleniori intellectu dicendorum.

Quatenus offensa et injuria Dei est.

Differunt haec duo, offensa et injuria, sicut magis et minus late 4.
patens. Omnis enim injuria offensam continet, non econtra omnis offensa injuriam. Nam

I. *Offensa* generatim est *laesio seu irritatio voluntatis alterius:* qua nimirum aliquis alteri contra voluntatem suam molestiam infert sicque eum movet eique motivum seu jus tribuit ad displicentiam, indignitatem, aversionem ac iram adversus offendentem, active loquendo. Nam passive et formaliter offensa est ipsa displicentia, aversio, indignatio ac quidam animi amaror et cordolium offensi adversus offendentem. Atque haec offensa potest esse et saepe fit absque omni injuria proprie dicta seu laesione juris alterius offensi. Ex. g. amico petenti a te librum commodato, quo is valde indigeret et tu facile carere posses, negas tamen et non vis dare; procul dubio offendis amicum et das ei sufficiens motivum ad displicentiam, aversionem et indignationem adversus te; non tamen facis ei injuriam, quia nullum ejus jus laedis neque ullo jure tenebaris ei librum commodare, sed tantum voluntati ejus infers molestiam: ideoque est offensa pura contra pacem et amicitiam humanam et ad summum contra virtutem caritatis, minime contra justitiam. Atque pro hac offensa pura debetur satisfactio amica, non ex justitia aliqua, cum nullum jus alterius laesum sit, sed ex caritate fitque ea satisfactio per amicam petitionem veniae, per obsequia alia specialia et similia homini offenso exhibita pro quantitate offensae, ad ejus animum affectumque reconciliandum, prout latius tractatur in materia de caritate.

II. *Injuria* est *laesio injusta juris alterius rationabiliter inviti* (ideoque 5.
eo ipso etiam offensa), qua nimirum fit aliquid contra verum jus alterius v. g. contumeliam inferendo; et potest injuria etiam esse absque omni damno illato (ut si soli, nemine praesente, contumeliam inferas; si

adulterium committas omnino occultum manens, nulla inde prole suscepta). Et pro tali injuria mera et non damnosa debetur aliqua vindicta seu satisfactio ex justitia vindicativa. *Satisfactio* enim proprie est *compensatio injuriae alteri illatae,* in hoc consistens, quod sicut alterum injuriando et laedendo contra jus et voluntatem ejus molestavimus, ita nos vicissim in ejus gratiam aliquid molestum nobis contra voluntatem nostram agendo vel patiendo (v. g. ad minimum humiliter et confusibiliter deprecando etc.) injuriam illatam compensemus, aboleamus et velut vindicemus, qui est actus proprius justitiae vindicativae, et respectu Dei virtutis inclinantis hominem ad detestandum et vindicandum peccatum, quatenus offensa et injuria Dei est. Qua ratione, dicam statim num. seq. Quod si porro injuria etiam damnosa sit, injustum damnum inferens proximo in suis bonis fortunae, famae, vitae, animae, v. g. furando, detrahendo, occidendo, jam pro illo damno compensando debetur restitutio proprie dicta ex justitia commutativa. Restitutio enim est compensatio damni injuste illati alteri in bonis suis et fit, aliquid de nostro ipsi damnificato conferendo ad aequalitatem damni illati seu dati et accepti.

6. Hic incidenter bene nota differentiam satisfactionis et restitutionis ex descriptionibus datis et simul ad propositum observa rationem, cur Deo offenso aliquo modo satisfacere, non autem restituere possimus. Nimirum quia sicut, proh dolor! possumus Deum offendere et injuriare, aliquid contra voluntatem ejus sanctissimam, jus ac leges agendo vel omittendo, at verum damnum ei in bonis suis inferre non possumus, ita in ejus gratiam ac compensationem ac vindictam offensae et injuriae ipsi illatae aliquid nobis molestum agere et pati possumus et debemus, nihil autem ipsi de nostro, ante non suum, conferre possumus. Bene, inquam, haec nota et simul disce, qua intentione onera tua satisfactoria seu poenitentias peragas et Deo offeras. Jam consequenter videamus, qua ratione omne peccatum sit

7. III. Injuria et offensa Dei. Omne peccatum ex eo ipso quod sit transgressio legis divinae seu uti definit s. Aug.: dictum, factum vel concupitum contra legem Dei aeternam: consequenter necessario et contra ipsum Deum adeoque offensa et injuria Dei, idque varia et multiplici ratione: I. Generalissime peccatum repugnat Deo ob infinitam suam sanctitatem summe abhorrenti, abominanti ac detestanti peccatum, prout poenis aeternis ac temporalibus nimium manifestat, et sic peccatum generaliter continet offensam Dei, provocans nimirum Deum ad justissimam, gravissimam, infinitam displicentiam, aversionem, indignationem adversus peccatorem, nisi poeniteat. Estque haec offensa contra virtutem pacis cum Deo, ut pulchre declarat Lugo disp. 2. de Poenit. sect. 1. et significare videtur Apost. Rom. 5: Justificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum.

8. II. Generaliter peccatum repugnat Deo ut supremo principi ac domino, cui summum jus competit disponendi de omnibus prout vult, absque ullius creaturae contradictione vel repugnantia. Et hac ratione generaliter omne peccatum continet injuriam Dei proprie dictam contra justitiam ac jus divinum strictissimum, quod Deus habet in nos et omnes actiones nostras, multo magis quam dominus in servum, dux in

militem etc., pro qua injuria merito detestanda omnis et stricta Deo satisfactio debetur. Atque hanc injuriam et offensam adversus Deum detestandam, compensandam, abolendam ac velut vindicandam debita satisfactione dicimus objectum formale ac proprium munus poenitentiae virtutis. III. Jam particularius: peccatum supreme repugnat Deo ut summo bono et fini nostro ultimo, quippe super omnia amando et prosequendo, tum amore concupiscentiae ut summum bonum nostrum et ultimum finis cujus est, tum maxime amore amicitiae, ut summum bonum in se et ultimus finis cui est, a quo summo Bono et ultimo fine totaliter avertit peccatum mortale et saltem retardat peccatum veniale, offensa, injuria et malitia peccati suprema atque directe opposita caritati divinae. IV. Repugnat Deo ut supremo legislatori, simpliciter prohibenti peccata, sicque omne peccatum generalem inobedientiam involvit contra obedientiam Deo debitam et est alia specialis offensa et injuria Dei. V. Repugnat Deo ut primo principio ac supremo domino vitae ac mortis, cui proinde supremus cultus latriae debetur ex virtute religionis, sicque omne peccatum generatim inhonorationem Dei adeoque offensam et injuriam gravissimam involvit contra eandem virtutem religionis, ut proinde poenitentiam, quatenus eo respectu et ratione peccatum detestatur, recte Cajet. apud Laym. cit. n. 3. dixerit, esse quandam speciem virtutis religionis. VI. Repugnat Deo ut supremo nostro benefactori omniumque bonorum auctori et largitori, sicque tandem omne peccatum generalem ac atrocem erga Deum ingratitudinem continet adversus gratitudinem ipsi summo jure debitam, alia rursus speciali offensa et injuria. Quae omnia late et terribiliter exaggerata reperies in Scripturis, Patribus et Doctoribus.

IV. Vides ergo (et nonne contremiscis et jam nunc elicito vehe- 9.
menti poenitentiae virtutis actu super omnia detestaris et compensare, abolere ac vindicare effervescis omni debita satisfactione sane multiplicem offensam et injuriam Dei?), vides, inquam, omne peccatum, praeter propriam malitiam specificam ex objecto v. g. blasphemiae, adulterii, furti etc. insuper continere generaliter offensam Dei contra ejus infinite sanctam voluntatem, deinde injuriam contra summam ac strictum ejus jus in te, et omnes actiones tuas; ulterius speciales offensas, injurias ac malitias infandas contra caritatem, religionem, obedientiam, gratitudinem omni jure Deo debitas. Sed tamen ne apprehendas iis omnibus constitui pluralitatem specificam peccatorum seu diversas malitias specificas in Confessione explicandas et enumerandas per modum circumstantiarum speciem mutantium: minime, quia sunt malitiae transcendentes generaliter inbibitae in omni peccato et ipso peccato in sua specie explicato sufficienter intellectae et ideo non multiplicant peccata mortaliter, nisi formaliter et directe intenderentur a peccatore, ut si expressa intentione ideo velles peccare v. g. blasphemare, fornicari, te inebriare etc. ut Deum offendas, injuria afficias, inhonores, ei ingratus sis, quod quidem extremae esset malitiae, diabolis et diabolicis hominibus magis sagisque propriae. Placuit tamen commemorare, ut subministrem varios modos apprehendendi deformitatem peccati, ut ad illud fugiendum, detestandum et abolendum moveamur jam hac, jam illa consideratione, prout erimus dispositi et occasio se offert. His

ergo sic positis quoad objectum poenitentiae virtutis, quoad ipsum actum et actualem detestationem, vindictam et satisfactionem peccatorum, nolo hic abstracte agere, quia necessario pluribus agendum erit deinceps tum de contritione tum de satisfactione tanquam partibus Sacramenti Poenitentiae.

10. § IV. *Quid Sacramentum Poenitentiae? Est absolutio hominis poenitentis, contriti et confessi, facta certis verbis cum debita intentione prolatis a sacerdote jurisdictionem habente, ex institutione divina absolutionem animae a peccato significans.* Ex Scoto 4. dist. 14. q. 4.

Est definitio accurata, singula ad hoc Sacramentum concurrentia et requisita distincte exprimens; sed tu, tyro, non facile retines. Dic facilius: Est Sacramentum novae legis, quo homo vere poenitens et confessus a sacerdote legitimo certa verborum forma a peccatis absolvitur. Explicatio necessario tractanda est per totum decursum, ut supervacaneum sit, hic multa generaliter et in abstracto inculcare. Aliqua tamen hic breviter adnoto.

11. I. Poenitentia est verum Sacramentum novae legis. Certum de fide ex verbis expressis Christi Matth. 18: Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelis et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelis. Ratio ergo est: quia ubicumque in Scriptura instituitur externum symbolum cum promissione gratiae, ibi instituitur verum Sacramentum; sed in praedictis verbis institutum est externum symbolum seu signum sensibile, nempe absolutio, utique facienda signo aliquo externo sensibili, cum promissione gratiae, scilicet remissionis peccatorum, quae necessario fit per infusionem gratiae sanctificantis; ergo ibi institutum est verum Sacramentum.

12. II. Sacramentum Poenitentiae est immediate institutum a Christo Domino. Certum de fide, prout docet et definit concilium Tridentinum sect. 14. c. 1. can. 1. Est quidem potestas absolvendi praedicta et promissa Apostolis, adeoque Sacramentum Poenitentiae inchoative institutum a Christo adhuc vivente vita mortali citato c. 18. Matthaei; simpliciter tamen et absolute in effectu institutum est post resurrectionem Jo. 10, quando Christus Apostolis dixit: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis et quorum retinueritis, retenta sunt. Sic Trid. cit. sess. 14. c. 1. dicens: Dominus autem Sacramentum Poenitentiae tunc praecipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos dicens: Accipite Spiritum Sanctum etc.

13. III. Sacramentum Poenitentiae post sui institutionem in lege nova est necessarium ad salutem omni homini post Baptismum in peccatum mortale prolapso, necessitate medii in re vel in voto, reipsa autem susceptum necessitate praecepti tantum. De fide definitum in conc. Trid. ead. sess. 4. c. 5. Ratio est: quia quando effectus alicujus medii instituti est simpliciter necessarius ad salutem, ipsum quoque medium institutum sic necessarium est; sed effectus Sacramenti Poenitentiae, scilicet remissio peccati mortalis post Baptismum commissi ac justificatio peccatoris simpliciter est necessaria ad salutem, cum nullus possit salvari, nisi remissis peccatis mortalibus; ergo et ipsum Sacramentum Poenitentiae est sic necessarium necessitate medii, aut reipsa susceptum,

si possibilitas adsit, aut saltem habitum in voto, implicite saltem, semper incluso in contritione perfecta vel amore Dei super omnia, ut c. seq. de contritione suo loco patebit. Nam reipsa tantum susceptum necessarium est solum necessitate praecepti divini pro articulo mortis et praecepti ecclesiastici semel per singulos annos, ut latius patebit infra, cum de Confessione.

IV. Subjectum capax Sacramenti Poenitentiae proinde est omnis 14.
et solus homo viator, post Baptismum peccato alicui obnoxius atque ad ejus remissionem dispositus, juxta late dicenda in sequentibus. Alia quaestio est: cuinam necessarium sit Sacramentum Poenitentiae? Sed jam audivisti, esse necessarium omni homini post Baptismum in peccatum mortale prolapso; vide infra de materia hujus Sacramenti.

Est ergo Sacramentum Poenitentiae patenter distinctum a Sacramento Baptismi, cum utriusque Sacramenti diversae sint materiae et formae, Baptismus initerabilis, Poenitentia iterabilis toties quoties, uti contra quosdam haereticos sub anathemate etiam definit conc. Trid. cit. sess. 14. can. 2: Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Sacramentum Poenitentiae dixerit, quasi haec duo Sacramenta distincta non sint, atque ideo Poenitentiam non recte secundum post naufragium tabulam appellari, anathema sit. Dicitur autem Poenitentia secunda post naufragium tabula, ut explicant Scholastici, quia cum totum humanum genus primi parentis lapsu naufragium passum sit, duo nobis misericors Deus in nova lege Sacramentorum remedia, velut tabulas ad emergendum ordinavit, unam Baptismi, alteram Poenitentiae. Neque tertia opus est, eo quod licet homo saepius in peccatum relabatur, eandem semper Poenitentiae tabulam apprehendere possit ac securo littori gratiae divinae ac aeternae beatitudinis portui restitui. Paulo aliter ex Patribus explicat Laym.

Sectio II.

Quae, quot et quales sint partes Sacramenti Poenitentiae.

Summarium.

15. Partes ex parte Sacramenti sunt materia et forma,
16. Ex parte poenitentis contritio, confessio et satisfactio,
17. Satisfactio autem est solum pars integralis.
18. Quo sensu contritio et confessio sint partes essentiales?
19. Thomistae et RR. volunt, eas esse partes proprie essentiales,
20. Scotus cum suis id optime negat.
21. In quo consistat essentia Sacramenti Poenitentiae?

In hac quaestione attendendum est ad terminos; quando expresse 15.
et distincte quaeritur: Quae vel quot sint partes Poenitentiae Sacramenti, in promptu est responsio: duae sunt sicut in omnibus aliis Sa-

cramentis, materia et forma. Forma sunt verba absolutionis, materia sunt peccata cum dolore confessa: ubi exprimis simul et materiam remotam, peccata, et materiam proximam seu actus poenitentis, qui sunt dolor et confessio cum satisfactione saltem implicita in ipso dolore inclusa, ut patebit suo loco.

16. Quando vero simpliciter quaeritur, quae vel quot sint partes Poenitentiae, regulariter intelligitur de poenitentia se habente ex parte poenitentis duntaxat, et responsio notissima est: tres sunt, contritio, confessio et satisfactio. Majoris claritatis gratia et ut tu quoque aliquid sapere videaris et bene distinguendo bene doceas, posses ad hanc quaestionem ita distinguere: Poenitentiae ut totum Sacramentum est, duae sunt partes, materia et forma; Poenitentiae vero ut se tenet ex parte poenitentis tantum, tres sunt partes, contritio, confessio et satisfactio. Haec de modo loquendi et ad quaestionem, quae vel quot. Jam quoad rem et quaestionem, quales sint partes Poenitentiae, sit

17. § I. *Quaenam ex his sint partes essentiales?* Pars essentialis et principalis Sacramenti Poenitentiae citra controversiam est forma absolutionis, de qua pluribus suo loco c. 5. Ex parte poenitentis vero duae tantum dicuntur partes essentiales contritio et confessio; satisfactio autem est solum pars integralis et requisita in hoc Sacramento, non ut reipsa existens, sed solum in proposito saltem implicito virtualiter semper incluso in ipsa contritione et proposito melioris vitae. Ita omnes. Ratio clara est: quia hoc Sacramentum per modum judicii, supposita accusatione dolorosa, essentialiter perficitur per absolutionem regulariter datam ante satisfactionem seu impletionem poenitentiae et executionem operum a confessario injunctorum: quia infirmis, sensibus destitutis valide et essentialiter completo Sacramento absolutio confertur absque omni injuncta satisfactione, etsi non absque proposito virtuali modo dicto, ut latius patebit suo loco c. 4; ergo contritio et confessio tantum, non item satisfactio potest dici pars essentialis Sacramenti Poenitentiae. Jam rursus quaeritur.

18. § II. *Quomodo contritio et confessio sint partes essentiales?* Sunt sine dubio partes essentiales in hoc sensu et hac ratione, quod sine ipsis reipsa habitis simpliciter non possit consistere essentia Sacramenti Poenitentiae seu absolutio legitima et valida. In his terminis omnes consentiunt, et nimis certum est ex concilio Trid. mox infra allegando. Ratio quoque clara est: quia Sacramentum Poenitentiae tanquam verum judicium essentialiter consistit in accusatione et absolutione rei; ergo confessio aliqua ita est pars essentialis Sacramenti Poenitentiae, ut sine ea actu habita non possit consistere essentia Sacramenti. Atqui certissimum quoque est, non sufficere confessionem peccatorum quamcumque et quomodocumque factam, sed requiri confessionem dolorosam de peccatis, factam in ordine ad delendum peccatum et Deum reconciliandum, ut latius patebit suis locis; ergo etiam aliquis dolor est ita essentialis pars Poenitentiae Sacramenti, ut sine ipso actu habito Sacramentum subsistere nequeat. Sed jam rursus et difficilius quaeritur:

19. § III. *Suntne partes proprie essentiales per modum verae materiae?* Sic affirmant et docent Thomistae omnes et Recentiores communiter,

nimirum contritionem et confessionem esse partes proprie essentiales per modum verae materiae, una cum forma absolutionis componentes unum Sacramentum essentialiter, adeo ut sicut in Baptismo v. g. ablutio et forma Ego te baptizo etc. immediate constituunt et componunt unum Sacramentum Baptismi ac fundamentum proximum significationis practicae, simulque efficaciter significant gratiam sanctificantem ac regenerationem spiritualem, ita contritio et confessio seu confessio dolorosa peccatorum, una cum absolutionis forma tanquam verae compartes immediate constituunt et componunt unum Sacramentum Poenitentiae unumque immediatum fundamentum significationis practicae simulque efficaciter significant gratiam justificantem seu absolutionem animae a peccatis. Ratio jam supra indicata est: quia scilicet Sacramentum Poenitentiae, tanquam verum judicium essentialiter consistit in accusatione dolorosa et absolutione rei estque sententia recepta in sacris consistoriis, quantum ego cum meis tyronibus expertus sum.

Contra vero Scotus 4. d. 12. cum suis omnibus et non paucis 20.
Recentioribus tenet, totam essentiam Sacramenti Poenitentiae consistere in forma absolutionis, quae sola per modum principalis actus judicialis immediate significat fundatque significationem practicam et efficacem absolutionis animae a peccatis per infusam gratiam sanctificantem. Contritionem vero et confessionem esse solum partes materiales actu requisitas per modum conditionis sine qua non, quatenus judex sacramentalis non potest ferre sententiam absque cognitione causae et dispositione poenitentis: quemadmodum etiam in aliis judiciis accusatio rei et cognitio causae non proprie ad essentiam, sed potius ad integritatem judicii spectant. Favent huic sententiae oppido concilia Florentinum et Tridentinum, dum assignando materias Sacramentorum Baptismi, Confirmationis etc. vocant simpliciter materias, quod nimirum habeant rationem propriam materiae una cum forma componentis essentiam Sacramenti, simulque partialiter significantis effectum sacramentalem; at vero in Sacramento Poenitentiae actus poenitentis vocant non absolute et simpliciter, sed addita particula diminuente *quasi materiam,* innuentia utique, aliter se habere actus poenitentis ad hoc Sacramentum, quam aquam v. g. ad Baptismum, nec consequenter ita esse de essentia Sacramenti, sicut illam. Audi textum Tridentini sess. 14. c. 3. sic habens: Sunt quasi materia hujus Sacramenti ipsius poenitentis actus, nempe contritio, confessio et satisfactio, quae quatenus in poenitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione poenitentiae partes dicuntur. Haec S. Syn. An non satis favorabiliter pro sententia Scotistica? Pluribus non immoror, cum sit res mere speculativa et perinde est in praxi, quid credas. Si non placet sapere cum paucioribus, loquere cum multis simulque jam cape, quid respondeas ad principale punctum hujus quaestionis:

§ IV. *In quo consistat essentia Sacramenti Poenitentiae?* Jam satis 21.
audivisti: in sententia communi Thomistarum ac Recentiorum essentia Sacramenti Poenitentiae consistit in dolorosa confessione peccatorum et absolutione sacramentali simul. In sententia vero Scoti consistit in sola absolutione sacramentali, supposita contritione et confessione,

tanquam conditione sine qua non necessario actu requisita, quo ipso patenter ab essentia Sacramenti poenitentiae secluditur satisfactio. Quid vis amplius?

Sectio III.

Quae et quotuplex sit materia Sacramenti Poenitentiae?

Summarium.

22. Materia duplex, proxima et remota.
23. Quomodo actus poenitentis sint materia proxima et
24. Qua ratione peccata sint materia remota?
25. Quare sola peccata post Baptismum commissa sint materia hujus Sacramenti?
26. Quae materia necessaria, quae sufficiens?

22. Duplex est materia Sacramenti Poenitentiae, *proxima* et *remota*. Materia *proxima* et ex qua sunt actus poenitentis, contritio et confessio. Materia *remota* et circa quam sunt peccata actualia post Baptismum commissa, et haec materia remota alia necessaria, alia sufficiens. Ita omnes. Sumitur palam ex concilio Tridentino paulo ante allegato. Alii in concreto utramque materiam comprehendentes sic loquuntur: Materia Sacramenti Poenitentiae sunt peccata post Baptismum commissa, debita contritione et confessione sacris clavibus subjecta. Explico rursus per speciales quaestiunculas.

23. § I. *Qua ratione actus poenitentis sint materia proxima et ex qua?* Materia *proxima* dicuntur, quia proxime applicant peccata sacris clavibus, ut per absolutionem remitti possint. In omni enim Sacramento materia proxima dicitur id, quo materia remota proxime applicatur, ut accedente forma Sacramentum perficiatur, ut ablutio aquae in Baptismo, unctio chrismatis in Confirmatione, traditio calicis etc. in Ordine. Atqui per contritionem et confessionem seu per confessionem dolorosam peccata sunt proxime applicata, ut accedente forma absolutionis Sacramento perfecto remittantur; ergo actus poenitentis contritio et confessio recte dicuntur materia proxima Sacramenti Poenitentiae. Materia ex qua vero dicuntur in communi sententia supra allata, quod contritio et confessio sit vera materia et pars essentialis, una cum forma absolutionis componens et intrinsece constituens Sacramentum Poenitentiae, sicut Baptismus ex aqua et forma, homo ex corpore et anima. Quare eo termino *ex qua* non utuntur Scotistae.

24. § II. *Qua ratione actus poenitentis sint materia remota et circa quam? Remota* materia dicuntur, quia peccata secundum se non sunt immediate remissibilia per absolutionem, nisi per actus poenitentis proxime applicentur, ut modo explicatum est.

Materia autem *circa quam* dicuntur, quia sunt objectum, circa quod detestandum, destruendum ac dolendum versantur tum actus poenitentis tum ipsa absolutio: uti enim ignis materia ligna esse dicimus, quia vi ignis consumuntur, ita peccata, quae poenitentia delentur, recte hujus Sacramenti materia dici possunt. Catechismus Romanus S. Pii V. p. 3. n. 24.

§ III. *Quare sola peccata actualia post Baptismum commissa?* Quia **25.** sola peccata actualia post Baptismum commissa hominem in foro Ecclesiae reum constituunt: nam ut aliquis sit reus in foro Ecclesiae ejusque judicio subjiciatur, debet prius esse subditus Ecclesiae; atqui soli baptizati sunt et per Baptismum fiunt subditi Ecclesiae, consequenter ii soli suis peccatis rei sunt in foro Ecclesiae. Nam secundum Apostolum: Ecclesia non judicat de iis, qui foris sunt. Et conc. Trid. sess. 14. c. 2. dicit: Ecclesia in neminem judicium exercet, qui non prius per Baptismi januam fuerit ingressus: et ibid. can. 1. definit: Poenitentiae Sacramentum esse institutum a Christo pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata prolabuntur. Et hinc sola peccata actualia post Baptismum commissa sunt materia Sacramenti Poenitentiae, minime vero peccatum originale, quippe quod per ipsum Baptismum necessario prius remittendum est; et tandem sola peccata vera proprie dicta, et reipsa commissa sunt materia hujus Sacramenti: quia sola peccata vera coram Deo facta indigent reconciliatione cum Deo mediante hoc Sacramento; quare si nihil confitearis nisi meram imperfectionem, v. g. quod hodie, mane non amaveris Deum super omnia aut confitearis solum peccatum, quod falso putas a te commissum, revera non subsistet Sacramentum, ut bene observat Lugo de Poenit. d. 12. sect. 1. n. 12.

§ IV. *Quotuplex sit materia remota, quae necessaria, quae sufficiens?* **26.** Materia remota Sacramenti Poenitentiae duplex est, *necessaria* et *sufficiens*. Materia *necessaria* est solum peccatum mortale post Baptismum commissum et nunquam legitime confessum seu nunquam Ecclesiae clavibus legitime subjectum. Materia *sufficiens* est omne peccatum post Baptismum commissum, etiam veniale, etiam mortale jam semel legitime confessum. Omnes. Ratio est: quia ideo aliquod peccatum dicitur materia necessaria Sacramenti Poenitentiae vel Confessionis, quia homo illud tenetur confiteri seu subjicere clavibus habita opportunitate, sub dispendio salutis; atque sola peccata mortalia nunquam rite confessa sub dispendio salutis clavibus subjicienda sunt per Confessionem, ut patet ex Conc. Trid. sess. 14. et amplius patebit c. 3. sect. 1. Venialia autem aliis multis modis deleri possunt; jam legitime confessa alia deletione haud egent; ergo illa tantum, non haec sunt materia necessaria hujus Sacramenti. Attamen haec ipsa adhuc sunt materia sufficiens idque qua ratione, difficultates sunt non modicae, merito per justas quaestiones explicandae.

Sectio IV.

De materia sufficiente et dubia Sacramenti Poenitentiae.

Summarium.

27—28. Venialia sunt materia sufficiens.
29—30. Qua ratione?
31—33. Probabilius per solam attritionem venialia non remittuntur extra Sacramentum.
34. Nullum etiam veniale remittitur sine aliqua saltem virtuali poenitentia.
35. Poenitentia formalis aut venialis quando habeatur?
36—39. Per quos actus venialia ex opere operantis remittantur?
40—41. Venialia universaliter etiam remittuntur ex opere operato immediate per omnia Sacramenta N. L.,
42—43. In statu gratiae rite suscepta.
44—45. Qualiter venialia remittantur per sacramentalia?
46—47. Nullum veniale remittitur sine remissione mortalis, si adsit.
48—53. Qua ratione peccata jam legitime confessa sint materia sufficiens et
54—55. Qua ratione peccata dubia?
56. Qualiter confessarius procedere debeat, si poenitens mera dubia afferat?

27. § I. *Qua ratione peccata venialia sint materia hujus Sacramenti?* I. Sunt materia omnino sufficiens. Sic enim expresse docet conc. Trid. sess. 14. c. 5. et can. 7. anathema dicit: Si quis dixerit, non licere peccata venialia confiteri. Et ratio est: quia peccata etiam venialia sunt vere et absolute peccata coram Deo hominemque reum culpae et poenae constituunt; ergo et illa debite applicata per dolorosam confessionem sunt materia apta ad absolutionem, et cum forma absolutionis sacramentalis Sacramentum constituere poterunt. Sed en tibi difficultatem non modicam, merito diligenter explicandam.

28. II. Confitens sola venialia (reipsa carens mortali et in gratia constitutus) aut habet contritionem vel saltem attritionem de venialibus, aut non habet. Si non habet, Sacramentum nullum erit, cum dolor attritionis saltem sit pars essentialis seu conditio necessario requisita ad hoc Sacramentum; si habet veram attritionem, tunc jam per ipsam attritionem ex opere operantis ante absolutionem remittuntur ea venialia, de quibus attritus est seu doluit: nam secundum communem sententiam DD. per omnem veram supernaturalem attritionem, etiam jam extra omne Sacramentum remittuntur venialia, cum omnis attritio sit vera retractatio prioris delicti, et consequenter in homine justo actus meritorius et satisfactorius; ergo sola venialia non sunt materia sufficiens et apta Sacramenti absolutionis. Quomodo etiam sunt materia absolutionis, si nunquam absolvantur seu per Sacramentum absolutionis remittantur? Sed negatur rotunde consequentia, nam

29. III. Stante etiam, sed nihil obstante illa communi sententia, venialia hominis justi regulariter (certe non omnino nunquam, ut patebit) non remitti directe per Sacramentum ex opere operato, adhuc tamen rectissime dicuntur materia sufficiens hujus Sacramenti varia ratione: I. Etiam mortalia saepissime remittuntur ante absolutionem per per-

fectam contritionem, ad quam omnes boni confitentes conari et boni confessarii disponere et adhortari solent, et tamen dicuntur et sunt materia sufficiens, immo et necessaria hujus Sacramenti. II. Peccata venialia hominis habentis etiam mortalia et de utrisque attriti directe et ex opere operato remittuntur per Sacramentum Poenitentiae. Remitti tunc certum est; at non remittuntur ex vi suae attritionis vel dispositionis ex opere operantis: quia venialia hominis existentis in mortali non possunt remitti, nisi remissis prius mortalibus, cum actus remissivus venialium debeat esse meritorius, qualis nullus potest esse hominis existentis in peccato mortali. Atqui peccata mortalia non remittuntur per solam attritionem ante Sacramentum; ergo nec venialia tunc remittuntur, sed una cum mortalibus remittuntur vi Sacramenti ex opere operato.

IV. Quando una cum venialibus obnoxius es peccato mortali et de utrisque communem elicis attritionem v. g. quod iis Deum severum judicem offenderis, infernum merueris et sic confiteris solum venialia omisso mortali, vel quia inculpabiliter non recordaris, vel quia recordaris quidem, at justam causam illud non aperiendi habes (juxta dicenda c. 3. suo loco), hoc casu directe absolveris a solis venialibus et indirecte tantum a mortali omisso, secundum communem DD. Vides jam, quam sint materia sufficiens hujus Sacramenti peccata venialia. Sed audi amplius: 30.

V. Longe probabilius et verius est, per solam attritionem extra Sacramentum non remitti venialia ideoque sola venialia cum attritione confessa semper remitti per Sacramentum ex opere operato. Ita Vasq. 3. p. q. 87. art. 1. dub. 1. eumque secutus Laym. l. 5. tr. 6. n. 14. et 15. quem vide. Saltem probabilissimum et mihi prope certum est, quod docet Lugo de Poenit. disp. 9. sect. 2. n. 29, non per quemlibet actum attritionis hominis justi remitti posse quodlibet veniale vel omnia venialia, sed requiri actum valde ferventem er perfectum, ideoque adhuc venialia sola nimis saepe remitti per ipsum Sacramentum. Ratio est: quia sine dubio plus requiritur ex parte poenitentis ad remittenda venialia ex opere operantis sine Sacramento, quam cum Sacramento suscepto ex opere operato; ergo non omnis actus attritionis sufficiens cum Sacramento ad remittenda venialia confessa sufficit etiam extra vel ante Sacramentum ad remittenda eadem venialia, de quibus quis atteritur, sed requiritur attritio in certo gradu perfectionis, fervoris, motivi melioris vel sublimioris etc. eoque majori et majori juxta proportionem majoris et majoris gravitatis vel multitudinis peccatorum venialium. Quis enim dicat vel credat, te eodem actu et gradu attritionis, quo cum Sacramento deles peccata venialia v. g. vanae cogitationis vel verbi otiosi, etiam extra Sacramentum delere aliquot satis graves excessus vel crapulas, contentiones, rixas, etsi non mortales? Certe non pauci, inter quos magnus theologus Vasq. supra allegatus, ad remissionem venialium extra Sacramentum contritionem perfectam vel amorem Dei super omnia bonis rationibus requirunt. Vide Laym. l. c. 31.

Denique opposita illa sententia, nimirum venialia hominis justi sola nunquam remitti per Sacramentum Poenitentiae, videtur esse contra omnem sensum et praxim fidelium et proborum omnium: nam optimi 32.

quique pro remissione venialium tanquam meliori et securiori medio utuntur hoc Sacramento adeoque supponunt, hoc Sacramentum habere efficaciam ad ea remittenda Deumque reconciliandum pro his venialibus et quotidianis culpis offensum, unde et ejusmodi confessiones venialium reconciliationes dicere solemus. Hic pie curiosus merito sciscitabitur, per quos ergo actus universim remittantur peccata venialia? Caritas urget, ut oporteat cum tam pie angariante procedere mille passus. Sit ergo incidenter

33. § II. Quaestio incidentalis: *Quibus modis universim deleantur peccata venialia?* Venialia remittuntur universim duobus modis: 1. ex opere operantis, 2. ex opere operato per Sacramenta et aliquatenus per sacramentalia. Ita communis DD. Explico.

I. *Ex opere operantis per actus meritorios.*

34. Peccata venialia seu veniales culpae non remittuntur per quoscumque actus meritorios seu per quaecumque opera bona hominis justi, sed per actus meritorios venialibus aliquo modo oppositos seu per illos actus, in quibus involvitur formalis vel virtualis aliqua poenitentia seu displicentia peccati. Et breviter nullum etiam veniale peccatum in hac vita a Deo homini remittitur sine aliqua saltem virtuali poenitentia. Ita (contra D. Bonaventuram, Gabr. et alios infra citandos) communis DD. cum D. Thom. 3. p. q. 87. a. 1. et ib. Suar., Vasq., Coninch et aliis Laym. cit. c. 6. n. 6, Lugo de Poenit. disp. 9. n. 21. Ratio est: quia cum homo per quodlibet peccatum veniale vere offendat Deum et aliquo modo recedat a voluntate Dei, non est conveniens, ut ei remittatur seu condonetur haec offensa et recessus a Deo, nisi per reditum ejusdem ad Deum aliquo actu contrario; neque enim offendens potest fieri non offendens, saltem lege ordinaria, nisi aliquo actu contrario offensam retractet; atqui iste ad Deum reditus et haec offensae retractatio non potest esse vel intelligi sine aliqua formali vel saltem virtuali poenitudine, aversione ac displicentia peccati, ut ex se patet; ergo.

35. Formalem autem poenitentiam et displicentiam venialium habes, quando expresse doles de tuis venialibus, v. g. dicendo: doleo me commisisse haec vel illa venialia, vellem, nunquam. parrasse, o si non fecissem etc. Virtualem autem poenitentiam et displicentiam habes, quando exerces actum directe contrarium tuis venialibus, utpote 1. quando petis a Deo veniam illorum v. g. dicendo: Dimitte nobis etc. Miserere etc. 2. Quando proponis non amplius committere alia venialia, modo non perduret complacentia de commissis. 3. Quando exerces actum virtutis contrarium tuis venialibus: adeoque remittuntur tibi omnia venialia tua mendacia, quando ex amore veritatis loqueris quod verum est. Ita mox citandi. 4. Quando cujuscumque virtutis aliquem actum vel opus bonum exerces ea intentione, ut obtineas remissionem omnium tuorum peccatorum. Vide late Lugo l. c. et fusius Dicast. de Poenit. disp. 20. dub. 16. et 17. Ergo jam in particulari

36. Peccata venialia ex opere operantis remittuntur I. certissime per actum contritionis perfectae, quo doles de summo bono super omnia

amando et dilecto, a te quomodocumque offenso, adeoque complectendo veniales offensas, praesertim si expresse extendas ad omnia venialia. Nam (N. B.) si doleas de summo bono offenso simpliciter et tam graviter quam solet offendi per mortalia peccata, jam hic dolor tuus non se extenderet ad tua venialia, ac proinde per hunc actum, etsi perfectae contritionis et omnium mortalium remissivi non remitterentur venialia. Potest namque fieri, ut cum vera contritione et justificatione vel gratiae augmentatione consistant venialia aliqua peccata sive secundum actualem affectum sive secundum habitualem nondum retractatam voluntatem.

II. In satis communi et probabili sententia etiam per actum verae 37.
attritionis supernaturalis, similiter sub motivo includente etiam venialia, utpote quod Deum offendendo poenas saltem purgatorii aliasve temporales promeritus sis, item privationem majoris gratiae, gloriae etc. Nam si doleres de peccatis, quod iis infernum meritus, aeterna beatitudine excideris, jam rursus patenter dolor tuus se non extenderet ad tua venialia, quia cum hoc dolore posses simul habere actualem affectum aliquorum venialium, nedum habitualem nondum retractatam voluntatem. Sed vide de attritione dicta qu. praeced.

III. Certissimo per actum formalem amoris Dei super omnia, quo 38.
Deus praefertur omnibus omnino rebus ei displicitis tam levibus quam gravibus: cum enim homo perfecto amoris actu se Deo absolute et penitus subjicit, volens ipsi in omnibus actionibus placere et obtemperare, eo ipso implicite saltem et virtualiter detestatur omnia peccata, non solum gravia, sed etiam levia, quatenus omnia Deo displicent; adeoque talis actus perfectae caritatis semper ad omnia etiam venialia peccata se extendit atque omnia delet secundum culpae reatum. Ex communi DD. Suarez, Coninch, Laym. cit. c. 6. n. 13.

IV. Per omne opus bonum meritorium, scilicet in statu gratiae 39.
ex caritate et propter Deum factum: utpote omnes orationes, jejunia, eleemosynas, mortificationes, alia omnia quaecumque, in quibus virtualis peccati poenitentia vel displicentia involvitur, aut quae ex intentione facis, ut obtineas remissionem peccatorum tuorum omnium, juxta supra n. praeced. dicta. Qua ratione D. Augustinus aliique PP. et DD. dicunt, quod peccatorum venialium remissionem a Deo consequimur per orationem Dominicam et alias preces ad Deum fusas continentes in se petitionem veniae peccatorum, atque per quodvis opus bonum Deo ad eum finem factum et oblatum, nimirum factum propter Deum ex caritate, sine qua opera quaecumque nihil prosunt homini ad salutem: Vide et mirare abundantiam mediorum delendi venialia, sed necdum finis.

II. *Ex opere operato per Sacramenta.*

I. Universaliter per omnia Sacramenta novae legis peccata venialia 40.
remittuntur ex opere operato immediate. Ita universaliter D. Thom. cit. q. 87. a. 3. et cum ipso communior DD. Suarez disp. 12. sect. 1, Tannerus disp. 6. q. 4. n. 50, Lugo disp. 9. sect. 3. et alii apud istos. De Baptismo non potest esse dubium, de Sacramento Poenitentiae

patet ex dictis, de extrema Unctione est certum de fide, Jacobi 5: Et si in peccatis fuerit, remittentur ei. Sed de Eucharistia quidem negant sane multi et multo plures de Confirmatione, Ordine et Matrimonio. Sed contra

41. II. Ratio universalis est: quia omnia Sacramenta novae legis instituta sunt ad justificandum et sanctificandum hominem atque per hoc ipsum eoque ipso in remedium ac remissionem peccatorum; ergo debite suscepta reipsa operantur in homine remissionem peccatorum residuorum, non utique mortalium (cum jam supponatur esse in statu gratiae et peccata mortalia per Sacramenta mortuorum Baptismum et Poenitentiam jam remissa supponantur); ergo peccatorum venialium. Insuper

42. III. Ut per Sacramenta remittantur peccata venialia, ultra statum gratiae sanctificantis ex parte suscipientis non requiritur alia dispositio, quam intentio suscipiendi hoc Sacramentum in remedium suorum peccatorum, sive ad salutem suam sive generaliter ad eum finem, ad quem Sacramentum institutum est et reipsa suscipitur, absque affectu actuali ad ulla venialia: eo ipso enim virtualiter jam est aversus ab ipsis virtuali, implicita aliqua aversione, displicentia, poenitentia, ut post Suarez et alios bene docent Tannerus cit. n. 56, Gob. Alphab. Confitent. casu 11. n. 342. Quod post Sacramentum Poenitentiae maxime verum videtur de Sacramento Eucharistiae, quod est symbolum summae caritatis atque antidotum, quo liberamur a culpis quotidianis etc., uti loquitur conc. Trid. sess. 13. c. 1. De Confirmatione, Ordine et Matrimonio quoad hoc alios dubitare permittamus, quia non ut certam, sed solum pro probabili habemus opinionem istam generalem.

43. IV. Sacrificium Missae denique, etsi de se ex opere operato non sit immediate propitiatorium et expiatorium seu remissivum peccatorum mortalium et venialium in communi sententia, ut vidimus suo loco p. 1. n. 241. 242, attamen si curasti fieri Sacrum pro tuis peccatis seu in remedium ac remissionem peccatorum tuorum, adeoque hoc ipso virtualiter aversus ab ipsis, tibi remitti omnia venialia, ad quae non habes affectum vigentem actualem, rectissime affirmant Suarez aliique cum Tannero cit. disp. 5. qu. 9. n. 90, prout ibidem annotatum habes. Ratio ex dictis patere debet.

III. *Et aliquatenus per Sacramentalia.*

44. Sacramentalia sic dicta, quod vel soleant adhiberi ad Sacramenta conficienda, ut efformatio crucis, benedictiones, orationes Ecclesiae, vel quod aliquo modo aemulentur genium Sacramentorum, ut aquae lustralis aspersio, usus rerum benedictarum ab Ecclesia, confessio generalis, tunsio pectoris etc. Haec et hujusmodi etiam ex opere operato immediate ex vi institutionis et orationis Ecclesiae, dilectae sponsae Christi, remittere venialia, affirmant multi probabiliter; negant multi aeque probabiliter, docentes, fieri solum ex opere operantis per pios in Deum motus hominis ea pie usurpantis. Sed probabilissime et verius dicitur fieri partim ex opere operato, mediate tamen, quatenus per preces Ecclesiae junctas praedictis rebus, dum iis pie utimur, movetur Deus

(etsi non infallibiliter), ut in nobis excitet pios illos motus, quibus annexa est remissio venialium; partim ex opere operantis, quatenus homo iis rebus pie utitur in remedium ac remissionem peccatorum suorum cum piis motibus displicentiae peccatorum, conversionis in Deum, amoris, adorationis etc.

Videtur haec esse mens D. Thom. 3. p. q. 87. a. 3. Verba ejus 45. libens exscribo: Triplici ratione aliqua causant remissionem venialium peccatorum. Uno modo in quantum eis infunditur gratia: quia per infusionem gratiae tolluntur venialia peccata, ut supra dictum est; et hoc modo per Eucharistiam et Extremam Unctionem et universaliter per omnia Sacramenta novae legis, in quibus confertur gratia, peccata venialia remittuntur. Secundo in quantum sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum; et hoc modo confessio generalis, tunsio pectoris, oratio dominica operantur ad remissionem peccatorum venialium: nam in oratione dominica petimus: Dimitte nobis debita nostra. Tertio modo in quantum sunt cum aliquo motu reverentiae in Deum et ad res divinas; et hoc modo benedictio episcopi (quidni etiam sacerdotis in Missa et praesertim cum Venerabili Sacramento?), aspersio aquae benedictae, quaelibet sacramentalis unctio, oratio in ecclesia dedicata et si quae alia sunt hujusmodi, operantur ad remissionem venialium peccatorum. Hactenus Doctor angelicus.

IV. *Adversio duplex notabilis.*

In hactenus dictis supponitur semper, peccatum veniale nunquam 46. remitti sine remissione peccati mortalis, quo homo est inquinatus, juxta communissimam sententiam DD. cum D. Thoma ead. q. 87. a. 4, pluribus congestis Laym. cit. c. 6. n. 16. Ratio S. Thomae est: quia nullum etiam veniale peccatum remittitur sine infusione gratiae sanctificantis; atqui gratia sanctificans non potest consistere cum peccato mortali; ergo etc. Deinde nimis inconveniens est et ridiculum videtur, quod Deus reconcilietur in re levi illi, a quo manet graviter offensus quique cum illo adhuc graves gerit inimicitias; sed peccator perseverans in mortali graves cum Deo gerit inimicitias, abjectissimus terrae vermiculus, quamdiu in peccato perdurans, negligit remedia necessaria ad recuperandam gratiam et amicitiam divinam. At vero e diverso potest dimitti mortale sine veniali dimisso, quia potest haberi dolor, de mortali, cum tamen absit dolor, immo adsit complacentia de veniali, quod infusionem gratiae sanctificantis non impedit, ut jam supra § praeced. insinuavi et magis patebit in sequentibus.

II. Sermo hactenus semper fuit de remissione venialium quoad 47. culpam tantum. Nullus enim Theologus audebit dicere vel sentire, omnem etiam poenam venialibus debitam in hac vel altera vita in purgatorio luendam remitti semper, quoties per actus bonos, Sacramenta vel Sacramentalia dimittuntur culpae veniales, quia scilicet nulla ratio id vel probabiliter suadet, oppositumque probant innumerae revelationes et apparitiones illorum, qui acerbissimis purgatorii poenis debuerunt expiare noxas modicas, quantumvis quoad culpam per poenitentiam in vita remissas.

48. § III. *Qua ratione peccata jam legitime confessa sint materia hujus Sacramenti?* I. Sunt materia sufficiens. Ita expresse Benedictus Papa XI. Extrav. com. l. 5. t. 7. c. 1. dicens, reiterationem eorumdem peccatorum in Confessione esse salutarem et comprobatur universali Ecclesiae omniumque proborum praxi, non tantum in Confessionibus generalibus, sed etiam saepe alias, utpote ob alterius materiae defectum, ad conscientiam acquiescendam aut ob aliud motivum rationabile. Nam si absque omni causa vel motivo rationabili ex mera lubentia ejusmodi repetitio fieret, utique nugatorius et injurius esset abusus Sacramenti, ut omnes fatentur.

49. II. Ratio fundamentalis est: quia de ratione Sacramenti per se remissivi peccatorum et collativi gratiae non est, quod actu semper remittat peccata, sed quod per se conferat gratiam sanctificantem, quae ex natura sua est remissiva peccati, si adesset, ut gratia prima, etsi per accidens subjecto jam sanctificato non remittat peccatum, nec tunc habeat rationem primae gratiae, sed secundae seu augmenti prioris gratiae jam receptae. Unde in prima parte dictum est, Sacramenta mortuorum, Baptismum et Poenitentiam per se collativa gratiae primae, per accidens saepe conferre gratiam secundam, si nimirum inveniant subjectum jam sanctificatum. Atque ita etiam ad hoc, ut aliquod peccatum dicatur materia sufficiens Sacramenti remissivi peccatorum, necessarium non est, ut actu per illud Sacramentum remittatur, sed sufficit, quod Sacramentum super illud cadens conferat gratiam sanctificantem de se remissivam illius vel cujuslibet peccati, si adesset. Quemadmodum ergo peccatum mortale jam ante Confessionem deletum per veram contritionem, adhuc est materia non tantum sufficiens, sed etiam necessaria Sacramenti Poenitentiae secundum omnes, quia etsi Sacramentum tunc nihil remittat, confert tamen gratiam natura sua remissivam peccati, si adesset, ita etiam peccatum mortale jam legitime confessum et remissum, etsi ulterius remitti nequeat, attamen contritione et confessione applicatum et subjectum clavibus Ecclesiae est sufficiens materia Sacramenti absolutionis, collativi gratiae sanctificantis et remissivi peccati, si adesset.

50. III. Ut tamen peccata jam semel legitime confessa valide et fructuose iterum subjiciantur clavibus, omnino requiritur nova dispositio poenitentis, novus dolor et confessio et reipsa nova materia proxima Sacramenti: cum novum et iteratum Sacramentum debeat constare nova et iterata materia et forma: sine dubio enim non potest forma absolutionis repeti super eadem peccata sub eadem priori materia proxima, eadem contritione et confessione proposita, cum in nullo Sacramento forma saepius possit cadere super eandem materiam saltem proximam. Quapropter talis poenitens nullum haberet fructum ex confessione iterata novum, non ex opere operantis seu propria dispositione, quae non nova, sed eadem supponitur cum priori, neque ex opere operato seu ratione Sacramenti, quod nullum esset. Neque sufficit sola iterata confessio absque novo dolore: quia non sola confessio nuda, sed confessio dolorosa seu cum dolore et contritione facta est materia proxima ad Sacramentum valide conferendum.

Scio, docere Recentiores et nominatim Tamb. opusc. de expend. confess. l. 1. c. 2. 51. § 1, sufficere novam confessionem dolorosam, at non per novum dolorem elicitum, sed per priorem dolorem in priori confessione habitum et adhuc virtualiter durante in hac iterata confessione. Quod fateor speculative verum esse, sed displicet speculatio in re tam morali et tanta facilitate novum dolorem eliciendi. Certe hinc sequeretur, posse me eadem dispositione ac eodem dolore permanente toties quoties iterata confessione et absolutione de eodem peccato acquirere quamtamvis gratiam et remissionem poenarum, quamtumvis gravibus peccatis debitam, quod certe nugatorium videtur et absurdum. 51.

IV. Jam vides, quam iterata confessio cum nova dispositione et dolore debite facta non sit frustranea, sed omnino utilis et fructuosa, tam quoad infusionem novae et uberioris gratiae sanctificantis et ex se deletivae peccati, si adesset, quam quoad remissionem poenae debitae peccatis jam ante remissis, si tales poenae adhuc supersint (de quo rarum periculum), idque non tantum ex opere operantis seu novae dispositionis, doloris, confusionis, erubescentiae aliorumque actuum poenitentis, qui actus de se sunt fructuosi et virtuosi, per quos justus meretur gratiae augmentum et remissionem poenae temporalis, sed etiam ex opere operato et virtute Sacramenti, uti docent DD. communiter cum D. Thom. 4. dist. 17. q. 3. a. 3. Ratio est: quia Sacramentum concurrentibus omnibus requisitis ad essentiam ac validam et fructuosam sui susceptionem semper confert suum effectum ex opere operato; sed in proposito concurrunt omnia requisita hujusmodi ad novum Sacramentum, utpote vera materia remota, scilicet peccata, etsi jam semel remissa, vera nova materia proxima, scilicet dispositio nova, contritio et confessio peccati, vera nova forma absolutionis sacramentalis; ergo confert Sacramentum suum effectum ex opere operato, scilicet gratiam sanctificantem et remissionem poenae temporalis, si supersit. 52.

Denique quia peccata tam venialia quam mortalia jam semel legitime confessa sunt materia Sacramenti non necessaria, sed sufficiens tantum et libera, ideo in confessione mortalium licite possunt omitti venialia vel omnia vel aliqua; et in confessione venialium aliqua, etiam pleraque venialia; et in confessione generali aliqua, etiam plura peccata mortalia, de quorum jam facta legitima confessione nullum dubium remanet, ut contra Victor. Ledesma et alios docet communis sententia DD. apud Lugo disp. 6. de Poenit., Dian. p. 3. tr. 4. res. 50. 53.

§ IV. *Qua ratione peccata dubia sint materia hujus Sacramenti?* 54.

I. Peccatum dubium, quod reipsa factum est, est materia sufficiens ad validam absolutionem et Sacramentum Poenitentiae, secus quando reipsa factum non est, tunc enim Sacramentum nullum est. Communis. Ratio est: quia illud est materia sufficiens circa quam hujus Sacramenti, a quo quis potest valide absolvi; at tale est omne peccatum reipsa commissum. Et illud non est materia sufficiens, a quo quis non potest valide absolvi; at a peccato dubio, quod in re commissum non est, non potest quis valide absolvi, cum implicet, tolli per absolutionem quod nunquam fuit; a peccato autem quantumvis dubio, si revera commissum est, valide quis absolvitur illudque vere tollitur per absolutionem,

nihil obstante quod poenitens vel etiam confessarius absolvens dubitet de tali peccato, sitne revera commissum nec ne. Quare tale dubium non facit, quod peccatum, quod revera peccatum et commissum adeoque materia sufficiens hujus Sacramenti est, reipsa peccatum et commissum et materia sufficiens Sacramenti non sit, sicut nec econtra quod revera sit, quod non est; ergo.

55. II. Peccatum dubium solum per se non est materia licita absolutionis sacramentalis absolute, et regulariter nec conditionate. Omnes. Ratio est: quia illud non est materia licita Sacramenti, a quo sacerdos absolvens exponit Sacramentum certo periculo nullitatis ac irreverentiae gravissimae; sed absolvens absolute a peccato dubio, de quo vere dubitatur, an factum sit et consequenter, an adsit materia sufficiens et requisita ad valorem Sacramenti, exponit Sacramentum certissimo periculo nullitatis et irreverentiae gravissimae: ideoque certo peccat mortaliter absolvens absolute a solis peccatis dubiis. Et licet hoc periculum nullitatis declinet absolvens a peccato solo dubio conditionate: Si revera ita commisisti: non tamen declinat peccatum irreverentiae erga Sacramentum regulariter, cum etiam sub conditione proferre formas Sacramentorum absque urgente causa ex parte suscipientis vel ministri, reverentiae Sacramentum repugnet, ut generatim dixi in I. p. et mox infra iterum dicam.

56. III. Quod si ergo poenitens mera peccata dubia confiteatur et nullum certum, in praxi sic procedat confessarius: I. Si confessarius ex circumstantiis personae advertat pro certo, aliquod eorum peccatorum, quae poenitens sub dubio confitetur, revera esse commissum, licite eum absolvit absolute (quemadmodum etiam, quoties poenitens praeter peccata dubia etiam adfert aliquod vel aliqua peccata certa, licite absolvit eum ab omnibus absolute, tam certis, quam dubiis, si forte commissa sint): quia hoc peccatum confessario satis cognitum est et abest periculum nullitatis Sacramenti. II. Si nihil certi colligere possit sacerdos, et peccata sub dubio proposita mortalia sint, inducendus est poenitens, ut aliquod peccatum certum fateatur, saltem veniale aut mortale antea confessum, quod ordinarie facile fieri poterit. III. Quodsi nec hoc fieri possit et periculum in mora sit v. g. morte imminente etc., absolvendus est sub conditione, nimirum: Si hujusmodi peccatorum coram Deo revera reus es, ego te absolvo etc. Idem fiet, si poenitens ex simplicitate vel ruditate nullum possit peccatum certum exponere, quantumvis instructus et adjutus a confessario: secus si ex malitia non vellet peccata certa velut certa confiteri, sed nequiter sub dubio proponere vellet, prout ipse non semel audivi tales confitentes: accuso me, si forte ebrius fui, si detraxi proximo etc.: tunc enim tanquam non recte dispositus sine absolutione repellendus esset idque ei significandum. IV. Denique si poenitens sola venialia dubia adferat nullumque certum exponat, extra saltem periculum mortis, non erit absolvendus, ne sub conditione quidem: cum nec venialia certa sint materia necessaria absolutionis, multo minus dubia. Ratio dictorum est: quia forma absolutionis sub conditione nunquam proferenda est, nisi adsit periculum damni spiritualis in poenitente vel ministro, quod aliter non potest commode evitari; sed quando peccata dubia sunt mortalia, omnino

subest periculum salutis praesertim morte instante; quando vero illa tantum sunt venialia, certum est, nullum imminere periculum damni spiritualis; ergo.

IV. At validam ergo absolutionem absolute proferendam et con- 57.
ferendam semper ponenda est materia certa: cum alioquin Sacramentum exponeretur periculo nullitatis, mortali Sacramenti irreverentia; talis autem materia certa utique non est peccatum dubium, sicut neque etiam quod quis non obtemperavit bonis inspirationibus, quod non fecerit bonum opus, quod facile facere potuisset et similes imperfectiones, ut jam supra innui; in quibus exponendis non tenetur poenitentem impedire confessarius, etsi plerumque impedire possit, ut ex communi docet Lugo supra cit. Hactenus de materia remota Poenitentiae in communi et de materia sufficienti in specie satis. De materia necessaria in particulari, quaenam scilicet peccata et quomodo in confessione explicanda sint, necessario pluribus agendum erit infra, cum de confessione; quo etiam spectabit alia quaestio huic affinis: an haec ipsa peccata dubia sint materia necessaria Sacramenti, seu an peccata dubia ut dubia necessario in confessione explicanda sint. Jam ergo ad partes Sacramenti Poenitentiae exponendas procedamus.

Caput II.

De contritione.

Sectio I.

De contritione generatim sumpta.

Sectiones hujus capitis ob nimiam materiae copiam necessario subdividi debent in suas distinctas quaestiones et hae rursus in suos §§ more solito. Sit ergo

Quaestio I.

Quid sit contritio generatim sumpta.

Summarium.

58—59. Contritio generatim sumpta est animi dolor et detestatio peccati.
60—63. Qualiter et ex quibus actibus concipi et consurgere soleat?

64. Contritio essentialiter includit utrumque actum
65—66. Tam detestationem quam dolorem,
67—68. Primario tamen et principalius detestationem,
69—70. Cum proposito saltem virtuali.
71—73. Enumerantur reliqui actus ad essentiam contritionis non spectantes.
74. Quid contritio perfecta et imperfecta seu attritio, et unde sic dictae?

58. **Assertio.** Contritio est *animi dolor et detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero.* Ita in terminis definit conc. Trid. sess. 14. c. 4. et ideo superius c. 1. dixerat: Contritio est poenitentia, qua offensam Dei cum peccati odio et pio animi dolore detestamur. Ubi concilium clarius expressit differentiam contritionis ab aliis peccati detestationibus vel poenitentiis insufficientibus, nimirum quod contritione detestemur peccatum non quomodolibet, sed tanquam offensam Dei, ut infra iterum notabo. Sed prior definitio, tanquam maxime authentica explicanda nobis est et omnimodis retinenda prae aliis variis afferri solitis.

59. § I. *Est animi dolor et detestatio peccati.* *Dolorem* primo loco ponit concilium tanquam quid notius, cum tamen naturae ordine detestatio prior sit dolore, tanquam causa suo effectu. Ideo namque dolemus et tristamur de peccato commisso, quia illud detestamur, abominamur, adesse nolumus, non factum vellemus etc. Etenim dum peccator ad Dominum Deum convertitur, serio resipiscit et ad veram poenitentiam ac contritionem procedit, hi actus sequentes intervenire solent:

60. I. Primus actus: Immittit Deus peccatori cogitationem et agnitionem suorum peccatorum, ut dicat apud se: Male me gessi, plane graviter deliqui, Deum offendi, inimicus Dei factus sum, infernum merui etc. Et mox oritur secundus actus, cogitatio bona de placando Deo, ut dicat peccator intra se: Omnino debeo me reconciliare cum Deo, debeo illum placare, ejus gratiam, amicitiam reparare etc. Et quia praecipua, optima, unica ratio placandi Deum est poenitentia et detestatio peccati, hinc secundum istum actum sequitur e vestigio tertius actus, detestatio, qua peccator detestatur et execratur peccatum dicendo v. g.: Utinam tale scelus non commisissem, vellem, si fieri posset, nunquam offendisse Deum etc.

61. II. *Detestatio* ergo est actus voluntatis, quo voluntas cum horrore avertit se a peccato, illud execratur et damnat ac a se amoliri tentat tanquam malum praesens gravissimum, ideoque quantum est in se illud abolere, destruere et non esse molitur. Hic quidem actus respectu peccati actualis commissi praeteriti inefficax et conditionatus est: non enim potest voluntas absolute et efficaciter velle peccatum commissum et factum infectum fieri, cum hoc sit impossibile, et id efficaciter velle et conari, stultum, ut loquitur D. Thomas; sed solum actu conditionato et inefficaci, si possibile esset, vellet non peccasse, peccatum commissum non esse commissum illudque simpliciter destruere et infectum reddere, adeo ut nisi impossibilitas rei obsisteret, voluntas omni modo et medio efficere vellet peccatum non esse factum. Lugo disp. 4. de poenit. n. 16. hunc actum sic exprimendum ait: Si ego nunc haberem potentiam perficiendi, ut peccatum non fuisset, sum actu ita dispositus, ut essem ea usurus hoc momento. Sic ille speculative bene; sed

practice melius magisque energice sic suspirabis: O utinam non fecissem! vellem utique, si possibile esset, Deum non offendisse. O mi Deus! si sanguine meo, si morte quantumvis atroci fieri possit, ut non sis offensus, ecce me, paratum cor meum. Si tormentis inferorum deleri possit, ecce me, nullum est, quod non merui, nullum, quod amore tui non praeeligo peccato, quod tantopere odisti etc. Vide asceticos scribentes de affectibus. Idem tamen actus detestationis efficax est et absolutus respectu ejusdem peccati habitualis, ut adhuc habitualiter praesentis in offensa Dei et voluntate nondum retractata. Efficaciter enim absolute eo actu se voluntas a peccato avertit et quantum fieri potest reipsa illud destruit et abolet, offensam et injuriam Dei reparat et delet, atque efficit, ut modo coram Deo optimo et misericordiosissimo aequivalenter idem sit, ac si nunquam peccatum esset commissum. Hunc actum, quaeso tyro, bene comprehendere et menti imprimere satage.

III. Hunc praedictum tertium actum detestationis, immediate, in- 62.
fallibiliter ac necessario sequitur quartus actus, *dolor* seu tristitia mentis: quemadmodum enim ex apprehensione et fruitione boni praesentis amati necessario sequitur gaudium seu laetitia animum suaviter afficiens, sic ex apprehensione, abominatione ac detestatione mali praesentis noliti, ut in proposito peccati omnium malorum mali pessimi, naturaliter sequitur animi dolor et tristitia animum affligens, crucians, torquens, a quo doloris ac tristiae actu et affectu multum poenoso denominatur *poenitentia* ac per illum describitur a ss. Patribus, ut c. 1. § 1. visum, ac etiam Poeta 1. Pont. eleg. 1. poenit.: O si quidem miserorum creditur ulli, Poenitet, et facto torqueor ipse meo! Dolor igitur seu tristitia illa nihil aliud est, quam lucta et inquietudo mentis conantis repellere malum praesens apprehensum, ut in proposito peccatum, et efficere, ut nunquam fuisset in rerum natura, sicque acrius hominem exagitans atque ad fugam mali exstimulans, soletque indicari hac phrasi: Heu me miserum, quid feci etc. Cumque haec tristitia vehementius invalescit, non sistit in sola parte rationali ac voluntate, sed partem quoque sensitivam sensibiliter occupat et quandoque redundat in ipsum corpus illudque immutat; hinc suspiria, lamenta, singultus, lacrymae, deliquia etc., quamquam haec sensibilis tristitia in corpus redundans non tantum non sit necessaria, tamen neque ejus defectus necessarium vel probabile signum est, deesse vel defuisse verum dolorem et coram Deo sufficientem ad peccati abolitionem. Quare poenitentes non debent esse scrupulose solliciti de habenda tristitia vel dolore ob peccata perpetrata; modo enim illud vere et ex animo suo detestentur, per se necessario sequetur haec tristitia vel dolor animi, etsi forte reflexe non advertatur; etenim dolor ita necessario sequitur detestationem in homine viatore, sicut sequitur gaudium ex vehementi amore boni possessi, ut ex Layman jam supra dixi. Ideoque homines a confessariis ac concionatoribus efficaciter excitandi sunt ad horrorem et detestationem peccati, proponenda et inculcanda capita et motiva, quibus eorum malitia ac turpitudo magis elucescat, qualia partim jam proposita sunt sect. 2. et 3. et proponentur ubi de contritione et attritione in particulari.

IV. Post hos tertium et quartum actum detestationis et doloris 63.
in vere sic poenitente, detestante ac dolente peccata tres alii actus

sequi solent: Quintus, *petitio veniae*, dicendo v. g. miserere mei Deus etc.; sextus, *propositum emendationis* seu non peccandi de cetero, quem actum concilium diserte apposuit in definitione contritionis; septimus *voluntas satisfaciendi* pro peccatis seu vindicandi injuriam et offensam Deo per peccata irrogatam. His ita explicatis, jam principaliter quaeritur, quot et quinam ex dictis actibus sint de essentia contritionis. Mira hic opinionum diversitas: aliqui in sola detestatione, alii in solo dolore essentiam contritionis constituunt, ut passim videre est apud auctores. Dico breviter et simpliciter:

64. § II. *Est dolor et detestatio essentialiter.* Contritio nimirum essentialiter nec in solo dolore vel tristitia nec in sola detestatione peccati consistit, sed in utroque simul. Ita Henriquez, Coninch aliisque citatis Lugo cit. disp. 4. sect. 1. et aperte significat Tridentinum in definitione tradita. Ratio sumitur ex natura ipsius contritionis: Contritio enim dicit actum, qui et affligat ac velut *conterat* cor poenitentis et hunc a peccato avertit; sed hunc actum necessario oportet esse compositum ex duobus illis actibus: dolor enim affligit, detestatio a peccato avertit; ergo contritio essentialiter includit utrumque. Ostendo breviter in particulari.

65. I. Detestatio peccati est de essentia contritionis, et non solus dolor: quia contritio debet formaliter opponi peccato et, ut loquitur Tridentinum, *voluntatem peccandi excludere*; atqui detestatio peccati formaliter opponitur peccato et peccandi voluntatem directe excludit: non sic dolor ex se, nisi quatenus a tali detestatione procedit, ut manifestum est. Unde idem conc. Trid. in altera definitione ead. sect. 14. c. 1. detestationem in recto ponit dicens: Est poenitentia, qua offensam Dei cum peccati odio et pio animi dolore detestamur.

66. II. Dolor etiam est de essentia contritionis et non sola detestatio: nam secundum communissimam sententiam cum D. Thom. 3. p. q. 87. a. 1. suppl. poenitentia actualis adeoque contritio non habet locum in beatis, utique ob defectum alicujus essentialis requisiti ad poenitentiam seu contritionem, quia scilicet non sunt capaces doloris vel tristitiae, quippe absorpti gaudio beatifico: atqui beati sine dubio habent detestationem perfectissimam peccatorum praeteritorum: ergo non sola detestatio, sed etiam dolor seu tristitia debet esse de essentia contritionis seu poenitentiae actualis; quidquid sit, an in beatis permaneat poenitentia habitualis, quod communius asseritur.

67. III. Contritio primario consistit in detestatione ex qua necessario sequitur dolor. Ita omnino communis DD. et ita sine dubio intelligendi Nav., Suarez, Reginald. et alii, qui contritionem formaliter et essentialiter absolute in detestatione consistere docent, licet eam necessario sequatur dolor. Respexerunt enim ad id, quod in contritione praecipuum est. Ratio jam data est: quia detestatio formaliter opponitur peccato et est necessaria causa doloris, a qua etiam dolor (alioquin de se indifferens) honestus et utilis suam specificationem trahit; ideo enim dolor honestus et utilis est, quia procedit ex tali detestatione peccati sub tali motivo honesto et supernaturali, utpote quia est offensa Dei etc., alioquin futurus inutilis et inhonestus, si ex alio non honesto motivo

detestationis procederet, ut si fur sua furta deploret, quia deprehensus debet fieri longa littera seu lingula campanae campestris.

IV. At nonne ipsa nomina *poenitentia* et *contritio* praecipue poenam, 68.
dolorem, compunctionem ac velut contritionem cordis important? Et tam sacra Scriptura, quam sancti Patres passim poenitentiam vel contritionem per dolorem, planctum, poenasque definiunt, ut patet locis aliquot allegatis c. 1; ergo poenitentia et contritio praecipue consistit in dolore, tristitia, poena. Resp. nego conseq.: Non enim sic definiunt, quasi aut in solo dolore aut in eo praecipue consistat ratio essentialis poenitentiae ac contritionis, sed quia dolor est notior, quippe saepe in corpus influens, ut supra notatum, cum tamen necessario supponat detestationem tanquam sui causam, sed minus manifestam vel apparentem. Alioquin saepe etiam detestatio et aversio a peccatis exprimitur, ut Ezechielis 33, 12: Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus (idest aversus per detestationem) fuerit ab impietate sua.

§ III. *Cum proposito non peccandi de cetero (remissive) et de reliquis* 69.
actibus. I. Ad veram poenitentiam et contritionem sine dubio requiritur propositum emendandi seu non peccandi de cetero. Utrum autem requiratur ad essentiam contritionis propositum formale explicitum, an vero sufficiat propositum virtuale implicitum, necessario contentum et imbibitum in ipso actu seriae detestationis et doloris de peccatis, quatenus sunt offensa Dei, causa aeternae damnationis etc., de hoc pluribus necessario agendum erit inferius sect. 4.

Ex dictis jam liquet, qui actus sunt de essentia contritionis ex 70.
septem enumeratis, nimirum tertius, quartus et sextus, detestatio, dolor et propositum saltem virtuale emendandi et non peccandi de cetero. Reliqui quatuor actus non sunt de essentia intrinseca contritionis, sed vel praevii vel subsequentes nec omnes semper necessarii. Percurro breviter.

II. Primus actus, scilicet recordatio et agnitio peccatorum com- 71.
missorum sine dubio necessario praecedere debet actualem contritionem et detestationem peccatorum, proponendo scilicet voluntati objectum detestandum et dolendum, cum voluntas non possit ferri in incognitum. Qualis autem debeat esse illa recordatio peccatorum in ordine ad Confessionem, videbitur suo loco, cum de examine praevio requisito ad Confessionem. Secundus actus, pia illa cogitatio de reconciliando se cum Deo, etiam regulariter, at non necessario et semper praecedit, ut experientia patere potest. Quintus actus, petitio veniae explicita, similiter communiter, at non necessario semper contritionem comitatur: jam enim implicite petis veniam, dum serio detestaris et doles peccando Deum offendisse, quamquam valde expediat, etiam expresse et formaliter et humiliter petere veniam offensae ac remissionem culpae commissae atque animitus dicere: miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.

III. Septimus actus tandem, voluntas ac propositum satisfaciendi 72.
Deo offenso ac peccatum in se vindicandi, utique spectat ad Sacramentum Poenitentiae; at non ad primam partem, contritionem, sed ad tertiam partem, satisfactionem, pertinet. Quin extra Sacramentum ad veram contritionem, etiam perfectam, neque ex natura rei neque ex

praecepto aliquo necessaria est illa voluntas satisfaciendi Deo particulariter in hac vita, uti (contra Sotum aliosque) ex communi docent Suarez hic disp. 5. n. 8, Coninch disp. 2. n. 60, Gob. Alphab. confit. casu 111. n. 43. Neque enim sacra Scriptura videtur nos ad satisfaciendum Deo in hac vita obligare aliter, quam nos humiliando coram Deo et abominando dolendoque de nostra improbitate; et si quid amplius exigere videatur, abunde satisfit tum per omni contritioni annexum votum confitendi acceptandique poenitentiam a judice sacramentali injungendam, tum maxime per sextum actum, scilicet propositum emendandi vitam adeoque servandi omnia praecepta Dei et Ecclesiae, et consequenter etiam humiliter perferendi flagella Dei, quibus illi in nos forte animadvertere placuerit.

73. IV. Et hisce explicata manet definitio contritionis generatim sumptae potissimum quoad genus, scilicet detestationem et dolorem. Differentia ab aliis detestationibus et doloribus exprimitur per unicam vocalem *peccati,* intelligendo scilicet peccatum formaliter et theologice, quatenus contra Deum seu offensa et injuria Dei est. Quam differentiam concilium Trident. clarius expressit in secunda definitione tradita sess. 14. c. 1: Est poenitentia, qua offensam Dei cum peccati odio et pio animi dolore detestamur; eamque differentiam et objectum formale contritionis, quatenus scilicet peccatum offensa et injuria Dei est, generatim late explicatam habes c. 1. sect. 1. § 3. In specie autem differentia contritionis perfectae et imperfectae desumenda est a motivo speciali, sub quo contritio quaevis utilis peccatum detestatur, de quibus in sequentibus.

74. § IV. *Quotuplex sit contritio hac quaestione explicata?* Duplex, una *perfecta* et simpliciter dicta *contritio,* quae concipitur ex motivo caritatis doletque de peccato, quatenus est offensa Dei summi boni super omnia dilecti, estque justificativa peccatoris extra Sacramentum, etsi non sine voto Sacramenti. Altera est contritio *imperfecta* et proprio nomine dicta *attritio,* quae concipitur et peccatum detestatur ex alio motivo inferiori v. g. ex metu gehennae et poenarum etc. et non est justificativa peccatoris nisi cum Sacramento mortuorum, Baptismo et Poenitentia. Unde sic dicta *contritio,* quod peccatorem perfecte et proxime disponat ad gratiam sanctificantem ipsumque peccatum omnino deleat ac veluti conterat, *attritio* vero dicitur, eo quod peccatorem non penitus disponat ad ipsam gratiam sanctificantem, sed solum ita disponat, ut cum Sacramento capax sit gratiae sanctificantis ipsumque peccatum per se immediate non deleat vel conterat, sed solum quasi atterat et ita applicet, ut per Sacram. eatum remissibile fiat, quae latius patebunt ex dicendis de singulis in particulari.

75. Antequam autem particularia utriusque hujus speciei explicemus, melioris ordinis gratia prius explicandae sunt qualitates doloris ac detestationis in communi, qualis nimirum debeat esse dolor in omni contritione generatim seu perfecta seu imperfecta, sufficiente ad justificationem ac remissionem peccatorum tam cum quam extra Sacramentum. Facilitatis causa nominabimus solum *dolorem,* semper subintelligentes etiam detestationem, quippe essentialiter praerequisitam, juxta dicta superius.

Quaestio II.

Qualis debeat esse dolor in omni contritione generatim.

Summarium.

77. Contritio ad Sacramentum sufficiens necessario debet esse dolor formalis, ita ut
78. Non sufficiat tantum virtualis v. g. amor Dei,
79. Minus implicitus in sola voluntate de cetero non peccandi,
80. Aut implicitus in desiderio doloris,
81. Vel in desiderio absolutionis.
82. Nec etiam sufficit qualiscumque formalis et explicitus.
83—84. Debet esse supernaturalis
85. Tam ex parte principii effectivi
86. Quam ex parte motivi.
87. Unde non sufficit dolor mere naturalis.
88. Debet esse universalis respectu omnium peccatorum mortalium,
89. Non tamen requiritur extensio ejus explicita ad singula per distinctas actus,
90. Aut ad singula ut distincte recogitata, esto optimum sit,
91—93. Sed sufficit extensio ejusdem actus doloris implicita ad singula mortalia confuse apprehensa.
94—97. De dolore venialium.
98—102. Debet esse efficax.

Assertio. *Omnis contritio sufficiens ad remissionem peccatorum debet necessario esse dolor formalis, in Sacramento supernaturalis, semper universalis, respectu mortalium et efficax cum implicito saltem proposito emendandi, confitendi, satisfaciendi et spe veniae.* Est tota communissima. 76.

§ I. *Debet esse dolor formalis in Sacramento.* Contritio, prima pars materialis Sacramenti Poenitentiae, necessario debet esse dolor formalis, quo nimirum voluntas vere et explicite doleat ac detestetur peccatum ut offensam Dei. Communissima et certissima post conc. Trid. sess. 14. c. 3, tam clare requirens et exigens contritionem ad Sacramentum Poenitentiae. Verba autem conciliorum, sicut et quarumvis legum proprie et simpliciter, adeoque in proposito de vera formali contritione et dolore ac detestatione peccati intelligenda sunt. Non ergo sufficit ullus dolor tantum virtualis et implicitus, contentus in alio actu, qui non est contritio, dolor et detestatio peccati formaliter. Exempli causa 77.

I. Ipsemet actus amoris Dei super omnia (qui simul est virtualiter et eminenter contritio, ut suo loco patebit), etsi se solo sufficiat ad remissionem peccatorum, non tamen sufficit ad Sacramentum Poenitentiae, cujus pars essentialis est dolor formalis de peccatis commissis, et non amor Dei super omnia, secundum communissimam theologorum sententiam. Attamen in praxi non est scrupulizandum: moraliter enim vix fieri potest, quin confessurus adeoque de peccatis suis actu cogitans, si elicit actum amoris Dei super omnia, non etiam formaliter doleat de peccatis suis, etsi forte fervore amoris absorptus, dolorem suum non advertat. 78.

II. Multo minus sufficit dolor implicitus in sola voluntate imposterum non peccandi: cum propositum non peccandi de cetero stare 79.

possit cum complacentia de peccato praeterito; quam tamen complacentiam necessario excludere debet dolor requisitus ad Sacramentum et remissionem peccatorum, secundum omnes.

80. III. Non sufficit dolor implicitus in desiderio doloris, si nimirum optes dolore aut doleas, te non dolere, si revera absit dolor de peccatis: nam dolor de peccatis commissis est pars essentialis Sacramenti, non desiderium doloris vel dolor de carentia doloris. Monent tamen iterum Doctores pro praxi, quod timoratae conscientiae, cum optant dolere vel dolent, se non dolere, plerumque habeant verum formalem dolorem, etsi ipsaemet non percipiant; unde eorum dolor non est de carentia vel absentia doloris quoad substantiam, sed solum quoad qualitatem doloris, quod videlicet non habeant dolorem intensum et sensibilem, quae tamen qualitates non sunt necessariae, quare talibus absolutio neganda non est. Lessius, Hurt. et alii cum Gob. n. 111.

81. IV. Neque sufficit dolor implicitus in desiderio absolutionis seu in voluntate desiderante percipere fructum Sacramenti Poenitentiae (prout docuerunt olim Sylv. Rosella, Angelus etc. apud Tanner. disp. 5. q. 6. n. 72, modo post Tridentinum sine dubio non docturi), idque etiamsi sola venialia confitearis, juxta communissimam DD.: nam secundum Tridentinum dolor formalis est pars essentialis Sacramenti Poenitentiae absolute, quaecumque peccata confitearis sive mortalia sive venialia. Ubi enim lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; atqui Sacramentum Poenitentiae semper debet consistere suis partibus, etiamsi venialia sola confitearis: ergo. Quare graviter peccat qui etiam sola venialia vel ob causam mortalia jam legitime prius confessa confitetur sine omni formali dolore, quia non ponit materiam Sacramenti, adeoque Sacramentum nullum reddit aut ad minimum et certissime periculo nullitatis Sacramentum et se sacrilegii exponit.

82. Denique non sufficit etiam dolor formalis et explicitus, ut 1. vel non de ipso peccato commisso, sed tantum de poena vel alio effectu malo consecuto, infamia, morbo etc. 2. Vel non de peccato ut commisso a se tanquam reo vel peccatore, sed solum de peccato absolute in abstracto considerato. 3. Vel de peccato ut a se commisso, at non ut est offensa Dei, quatenus scilicet commissum contra legem et voluntatem Dei ipsum Deum offendit ac inimicum reddit, sed sub alia ratione considerato, v. g. quatenus est contra honestatem naturalem, malorum naturalium causativum, de quibus infra. 4. Vel etiam de peccato ut est offensa Dei, at non propter ipsum Deum eumque sibi reconciliandum, sed propter alium finem, temporalem praesertim. Atque haec ipsa omnia invol.cas sequitur altera particula et qualitas contritionis utilis:

83. § II. *Supernaturalis semper.* Contritio sufficiens et necessaria ad remissionem peccatorum sive cum sive sine Sacramento Poenitentiae debet esse dolor supernaturalis ex parte principii et motivi, scilicet a Deo et propter Deum ultimate. Ita (sane contra praecipuos Thomistas, Cajet., Sotum, Victoriam, Canum, Ledesmam et alios docentes, attritionem solis naturae viribus elicitam et ob horrorem nocumenti temporalis sufficere ad justificationem in Sacramento Baptismi et Poenitentiae) jam post conc. Trident. communis et certa sententia

DD. teste Tannero cit. q. 6. n. 86, Laym. hic c. 1. n. 9. Probatur breviter:

I. Debet esse dolor *supernaturalis*. Ratio generatim est: quia omne 84.
medium debet esse proportionatum ad suum finem, et dispositio debet esse ejusdem ordinis cum forma inducenda; atqui poenitentia et contritio in homine peccatore est medium et dispositio necessaria ad obtinendam gratiam sanctificantem, quae est finis et forma maxime supernaturalis; ergo et ipsa contritio seu poenitentia sufficiens ad remissionem peccatorum et justificationem sive cum sive sine Sacramento debet esse supernaturalis et quidem,

II. *Ex parte principii effectivi:* debet nimirum elici contritio cum 85.
supernaturali et speciali Dei auxilio seu gratia actuali excitante, movente, adjuvante et concurrente ad talem eliciendum utilem dolorem ac detestationem peccati. Quamobrem conc. Trid. sess. 14. c. 4. diserte dicit, attritionem, quae juncta Sacramento Poenitentiae impetrat Dei gratiam, *esse donum Dei et impulsum Spiritus Sancti moventis etc.* Et sess. 6. can. 3. de justificatione ita fulminat: *Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione et adjutorio hominem credere, sperare, diligere aut poenitere posse, sicut oportet ut justificationis gratia conferatur, anathema sit.* Sic Tridentinum et ante illud olim idipsum definitum est in variis conciliis et nominatim Arausicano I. can. 6: *Si quis dixerit, per naturae vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitae, cogitare aut eligere seu singulari et salutari praedicationi consentire posse, confirmat absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, haeretico fallitur spiritu.* Haec ibi apud Laym. n. 9.

III. *Ex parte motivi:* debet nimirum dolor ille contritionis vel 86.
attritionis elici propter motivum aliquod supernaturale, supernaturaliter scilicet per lumen fidei cognitum ex revelatione divina. Ratio patet ex dictis n. praec.: nam hoc ipso, quod concilia requiri definiant principium supernaturale ad eliciendum actum contritionis seu poenitentiae, etiam significant, ipsum actum contritionis vel attritionis debere esse supernaturalem ex parte motivi seu objecti formalis. Cur enim requireretur principium supernaturale, si sufficeret actus naturalis ex naturali motivo elicitus? Hujusmodi ergo motivum supernaturale contritionis ac poenitentiae debet necessario esse aut ipse Deus sub aliqua sui ratione, aut aliquid relatum ad Deum, ut si doleas de peccato commisso quatenus avertit a Deo seu quatenus est offensa Dei ut summi boni super omnia amandi, contra amorem et amicitiam illi debitam (hoc solum est motivum contritionis perfectae, alias attritionis tantum), vel ut supremi domini super omnia colendi contra cultum ipsi debitum, vel ut supremi legislatoris contra obedientiam ei debitam, vel ut supremi benefactoris, creatoris, conservatoris, salvatoris contra gratitudinem ei debitam, vel ut supremi et justissimi judicis super omnia detestantis et punientis peccata, vel denique doles, quia peccatum animam coram Deo deturpat, excludit a beatitudine, inducit poenas aeternas et temporales a Deo infligendas vel saltem permittendas in vindictam peccatorum prout sect. 3. de motivis attritionis magis specificabitur.

IV. Non ergo sufficit, sed vanus et inutilis est ad Sacramentum 87
Poenitentiae ac remissionem peccatorum obtinendam omnis dolor et

detestatio peccati naturalis tantum, factus scilicet et conceptus naturalibus viribus propter motivum mere naturale ac naturali lumine cognitum. Ut si doleas de peccato propter naturalem ejus ac velut philosophicam turpitudinem ac deformitatem, utpote quatenus est contra rectam rationem vel honestatem naturalem, vel quatenus naturaliter est inductivum poenarum ac malorum naturali modo ad tale peccatum consequentium, ut propter morbum, infamiam, supplicium, v. g. doles de hesterna ebrietate, quia hodie caput acriter dolet vel quia a domino vel superiore acriter puniendus etc. de quibus l. c. infra. Interim tamen jam nosse debes, quam merito inter propositiones ab Innocentio XI. damnatas etiam posita sit haec 57: Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

88. § III. *Universalis respectu mortalium.* I. Dolor contritionis omnis debet esse universalis respectu omnium peccatorum mortalium, ita scilicet, ut se vel explicite vel implicite extendat ad omnia peccata mortalia ab homine commissa et saltem nondum remissa. Certum apud omnes. Ratio clara est: quia nullum peccatum potest remitti absque poenitentia, dolore et detestatione cum proposito emendandi; atqui unum peccatum mortale non potest remitti sine alio: peccatum enim mortale non remittitur, nisi per infusionem gratiae sanctificantis, quae simpliciter non potest stare cum ullo peccato mortali, alioquin talis homo esset justus et non esset justus; ergo dolor et detestatio poenitentiae seu contritionis debet esse sic universalis et se extendere ad omnia peccata mortalia, saltem nondum remissa; idque vel explicite vel saltem implicite; utrumque potest fieri dupliciter: primo modo explicite extenderetur dolor ad omnia mortalia, quando quis de singulis mortalibus a se commissis distincte recognitis eliceret singulos dolores distinctos; secundo modo, quando quis unico actu doloris elicito doleret de omnibus et singulis suis peccatis mortalibus distincte recogitatis. Similiter dupliciter potest se dolor implicite extendere ad omnia mortalia, ut infra num. IV. patebit. Jam clare et distincte procedendo dico:

89. II. Non requiritur extensio explicita singulorum dolorum ad singula mortalia, ut nimirum quis de omnibus et singulis peccatis mortalibus totidem distinctos dolores eliciat. Ita (contra Adrian., Sylv., Angel. et alios nonnullos) communis et certa sententia DD. Suar., Coninch, Laym., Lugo et alii passim. Ratio clara est: quia quando adest vera contritio vel attritio cum Sacramento, statim eodem momento sequitur justificatio seu gratia sanctificans; sed potest adesse vera contritio vel attritio cum Sacramento, etiamsi quis explicite ne cogitet quidem, nedum distinctis doloribus doleat de singulis mortalibus a se commissis. Patet 1. ex Scriptura et historiis de quamplurimis subito justificatis, Davide, Magdalena, bono Latrone, Saulo, antequam de singulis peccatis cogitare, nedum distinctis doloribus dolere potuissent. 2. De facto rectissime absolvuntur a confessariis gravissimi peccatores, qui abrepti subito mortis periculo nullum prorsus tempus habent de singulis peccatis cogitandi, nedum de singulis seorsim dolendi. 3. Certe neque in ordinaria Confessione opus est, ut post singula peccata itidem dicas: Doleo, misere mei Deus, sed sufficit abunde, si dicas post omnia enarrata: De his omnibus peccatis aliisque forte oblitis doleo, mi Deus, ex animo

et detestor meam malitiam quoties tam graviter te Deum summo amore dignum offenderim etc. 4. Denique hoc esset absque ullo fundamento miseris peccatoribus imponere onus nimis grave et saepe impossibile tum ob brevitatem temporis tum ob multitudinem peccatorum ac malitiarum; immo saepe etiam periculosum, ut dum poenitens inhaeret uni peccato detestando, dolor se ad alia non extendat, si praeterea aliis forte de novo titilletur. Quare et confessarius, quando advertit poenitentem alicui crimini valde addictum esse v. g. mollitiei, vindictae etc., non debet inculcare specialem doloris actum circa illud peccatum, cum periculum subsit, ne illud seorsim non ex animo detestetur, sed de novo magis implicetur; sed potius generalem serium dolorem de omnibus peccatis urgeat.

III. Neque requiritur extensio ejusdem actus doloris ad omnia et 90.
singula peccata mortalia distincte recogitata, seu ut dolens instituto examine singula sua mortalia sibi in memoriam revocet omniumque actu recordatus de omnibus doleat, quantum est ex vi contritionis et per se loquendo. Ita (contra Nugnum et plures allegantem Tann. disp. 5. q. 6. n. 28.) communis DD. plurimisque congestis Suar. disp. 4. sect. 6, Lugo c., Diana p. 3. tr. 4. res. 118, Gob. n. 97. atque ipsum etiam abunde probat ratio data num. praec. Exempla et textus Scripturae apud Tann. solum docent, quid alii fecerint peccatores poenitentes, minime autem probant, esse necessario imitandos et idipsum ab omnibus faciendum. Dixi tamen, *quantum est ex vi contritionis et per se loquendo:* nemo enim dubitat, propter obligationem confessionis faciendae omnia peccata mortalia in memoriam debere revocari, ut omnia secundum speciem et numerum explicari possint; at seclusa obligatione confessionis aut quando deest copia confessarii certe nullum appareat praeceptum, ita sigillatim recogitandi peccata in specie et numero ad hoc, ut dolorem ac contritionem de iis ad justificationem sufficientem elicere quis possit. Sapienter tamen et salubriter monet Laym. hic tr. 6. c. 4. n. 3, utilissimum esse et semper fuisse, ut homo, qui de peccatis justificari vult, omnia et singula mortalia recogitet et ea sigillatim detestetur, 1. ut tanto certior sit de vera sua contritione, 2. ut pro poena temporali eo plenius satisfaciat, quo magis dolendo peccata commissa in se punit, 3. ut animum ad vitae emendationem tanto magis confirmet: quia firmius solet esse propositum particulare et expressum, quam generale et implicitum. Sic Laym. 4. Rectissime addit Gob. c. n. 81: per accidens tamen est quandoque necessaria aliqua specialis reminiscentia, ut quando inveteratus malorum nequit se excitare ad necessarium dolorem et pudorem, nisi statuendo ante oculos suos multitudinem et gravitatem vel omnium vel plurium peccatorum suorum. Item quando rationabiliter quis dubitat, an non patrarit quaedam, quae reum faciant restitutionis: tunc enim saltem debet habere propositum, post contritionem excutiendi suae conscientiae latebras ad veritatem pervestigandam. Vide Suarez disp. 4. sect. 4. assert. 1. et 2. Haec Gob.

IV. Sufficit ergo extensio ejusdem actus doloris implicita ad omnia 91.
peccata mortalia generaliter et in confuso apprehensa, quod rursus duobus modis fieri potest: primo modo sic, ut conscius sibi aliquorum

mortalium, et recogitans, se esse in statu peccati mortalis, non simplici actu sub motivo supernaturali ac universali doleat de omnibus collective generaliter et in confuso apprehensis, sic ut nullum omnino excipiat, quod non detestare velit, si memoriae occurreret, dicendo v. g.: Deus meus doleo de omnibus meis peccatis quomodocumque commissis, quibus tuam bonitatem offendi, paradisum perdidi, infernum merui etc. Hic enim generalis dolor sine dubio implicite se extendit ad omnia mortalia tam occurrentia quam non occurentia memoriae, etiam occulta, oblita, ignorata, contra quodcumque praeceptum.

92. Secundo modo sic, ut expresse et specifice quidem de uno tantum peccato mortali commisso doleas, attamen sub motivo supernaturali generali, communi omnibus peccatis mortalibus a te commissis, ut quando reus plurium diversorum peccatorum mortalium contra plura praecepta detestaris solum adulterium tunc conscientiam vellicans, idcirco quod per illud sis meritus infernum, beatitudine aeterna excideris, Deum summum bonum tam turpiter et nequiter offenderis etc.: cum ille reatus inferni, privatio beatitudinis, offensa Dei summi boni reperiatur in omni peccato mortali, utpote etiam blasphemia, furto, homicidio, hoc ipso quod sub illo motivo sincere doleas de adulterio commisso, necessario etiam doles de aliis mortalibus omnibus a te commissis, adeo ut si etiam illa occurrant memoriae, infallibiliter et necessario detestareris etiam illa; adeo ut sit impossibile, quod quis serio et sincere detestetur aliquod peccatum ob malitiam sibi insitam, quin simul etiam detestetur quodvis aliud peccatum eaden malitia infectum: sicut est impossibile, quod ob auctoritatem solam Evangelii vere credam, Christum esse filium Dei, Deum et hominem, et non simul etiam implicite credam, Christum esse crucifixum, quandoquidem Evangelium aeque asserat utrumque. Ita communis Doctorum Suarez hic disp. 7. sect. 8, Lugo disp. 5. n. 73.

93. Secus foret, si de uno aliquo peccato mortali doleres sub motivo aliquo speciali, ipsi illi peccato proprio et non omnibus communi seu ad alia peccata non pertinente, v. g. de blasphemia: Domine Deus! doleo, quod meis execrandis blasphemiis egerim contra humillimam reverentiam majestati tuae debitam. Hoc motivum jam se non extenderet ad alia peccata reverentiae Deo debitae directe non repugnantia: aut si dolens de fornicatione dicas: Deus meus, doleo, quod his nimiis lasciviis fecerim me similem equo et mulo coram te et angelis tuis! Hoc motivum jam se non extenderet ad blasphemiam et alia peccata talem brutalem turpitudinem non habentia, sicque dolens expresse de uno, non ideo implicite doleres etiam de alio ac aliis. Utrum vero in tali casu Confessio foret valida, sed informis, videbitur suo loco sect. 3. Et hactenus de dolore universali quoad mortalia, jam addendum aliquid quoad dolorem venialium.

94. § *Quid de dolore venialium?* 1. Certum est, quod sicut potes confiteri aliqua venialia omissis aliis, ita etiam dolere de venialibus confessis eaque deinceps vitare proponere, etsi non doleas de aliis venialibus non confessis neque ea vitare proponas. Ratio est: quia venialia nec sunt materia necessaria confessionis neque tollunt gratiam et amicitiam cum Deo et ideo non ponunt obicem gratiae sacramentali, sed unum

sine altero remitti potest. Quodsi tamen tunc vel alias doleas de omnibus tuis venialibus aut de venialibus modo confessis sub motivo communi omnibus venialibus culpis (v. g. quod Deum quomodocumque offenderis eique displicueris, poenas purgatorii merueris etc.) nullo ad ulla retento affectu, tunc omnia tibi remitti, jam ex alibi dictis colligere debes.

II. Certum est, quando confiteris sola venialia, sub mortali debere **95.** te dolere de iis, saltem aliquibus atque vitare proponere: quia alioquin defectu materiae proximae sacrilege Sacramentum efficies nullum. At haec quaestio delicata est: utrum sub mortali teneatur quis dolere de omnibus his venialibus, quae hic et nunc confitentur? Affirmant aliqui apud Suar. l. c. hac potissimum ratione: quia confiteri aliquod peccatum, etiam veniale, absque dolore, est apponere pro materia Sacramenti id, quod non potest esse materia Sacramenti; ergo sicut peccaret mortali sacrilegio qui sacerdoti consecraturo inter plures hostias triticeas apponeret aliquas non triticeas, hordeaceas, avenaceas, papyraceas adeoque non consecrabiles, ita graviter sacrilegeque peccat, qui sacerdoti inter multa venialia confessa apponeret sine dolore, quae proinde defectu doloris non sunt materia absolutionis validae. Sententia primo intuitu probabilis, sed facile negabitur consequentia et paritas inter istum et nostrum casum: nam forma consecrationis per se primo et absolute respicit materiam consecrandam eamque designat et circa ipsam effectum significat, ideoque si apponatur materia aliqua falsa, jam ex illa parte falsa erit forma. At vero forma absolutionis per se primo respicit personam absolvendam et circa illam effectum significat, dum dicitur: Ego te absolvo etc., quae verba adhuc vera sunt, si aliqua saltem peccata remittantur, etsi non remittantur aliqua, nempe venialia, quae obicem effectui Sacramenti, scilicet gratiae sanctificanti non ponunt. Secus esse jam audivisti, si confitereris plura mortalia et de aliquo non doleres, cum unum mortale sine alio remitti nequeat. Dico igitur:

III. Non est peccatum grave, si quis confitendo multa venialia, **96.** solum efficaciter doleat de uno vel altero, etsi non doleat de ceteris aliquibus nec ea evitare proponat. Ita Henriq., Suar., Fagund. aliisque relatis Lugo disp. 14. de Poenit. sect. 8. § 3, Tamb. opusc. Exped. Confess. lib. 1. c. 1. § 3. Ratio sumitur ab exemplis aliorum Sacramentorum, in quibus admixtio alicujus partis, quae non est materia valida ejus Sacramenti, non est culpa gravis vel sacrilega, immo aliquando licita atque adeo etiam debita. Sic in Baptismo aquae baptismali admiscetur pars olei benedicti, quae utique non est materia valida Baptismi; sic in Sacramento Eucharistiae vino consecrando miscetur modica pars aquae, quae tempore consecrationis saepe inconversa manet nec est materia valida consecrationis; sic in ipso Sacramento Poenitentiae pii homines saepissime se accusant de imperfectionibus et defectibus quibusdam, qui nullo modo sunt peccata nec venialia quidem, nec tamen aliquis dixit vel dicit, eos in hoc peccare mortaliter, supposita alia materia sufficienti. Quin in communi sententia, a nobis etiam suo loco asserenda, non est mortale, si poenitens se falso accuset de aliquo veniali, quod non fecit, dummodo apponat aliam materiam veram atque tunc etiam apponitur pro materia, quod tamen non est

materia Sacramenti; ergo etiam in nostro casu accusare se de aliquibus venialibus absque dolore efficaci et proposito emendandi, dummodo vere doleas de aliis, non est peccatum grave seu mortale vel sacrilegium, etsi in habituali statu peccati venialis perseveres, non dolendo de omnibus.

97. IV. Idemque dicendum, si confitearis multa venialia frequentata v. g. crapulas seu excessus in potu veniales multis diebus iteratos. Tunc enim satis erit dolere de ipsa frequentatione excessuum eamque emendare ac minuere proponere, etsi non doleas nec vitare proponas ipsos excessus secundum se seorsim, quippe quibus subinde adhuc indulgebis: nam ipsa frequentia distinctam malitiam ac deformitatem habet, saltem extensive ab ipsis excessibus in particulari, ideoque materiam sufficientem praebet Poenitentiae Sacramento. Hinc denique si una cum peccato mortali confitearis plura venialia et de solo mortali doleas, nihil de venialibus, valida et licita erit susceptio Sacramenti, quia absolutio cadit in remissionem peccati mortalis, quae est divisibilis a remissione venialium. Oppositum clarum est, si eo casu doleres de solis venialibus, non de mortali: tunc enim mortaliter illicita et invalida erit susceptio Sacramenti, cum non possint venialia remitti absque remissione peccati mortalis. Plura circa haec dicenda erunt sect. 4. cum de proposito emendationis, specialiter quoad venialia.

98. § IV. *Efficax (remissive).* Dolor contritionis omnis tandem debet esse *efficax*, id est non simplex nolleitas de praeterito ac velleitas in futurum, sed absoluta nolitio praeteriti ac efficax volitio futuri, qua nimirum contritio se extendat et efficaciter actu moveat hominem ad capessenda omnia requisita ad remissionem offensae divinae et reconciliationem cum Deo obtinendam, atque adeo secum ferat virtuale saltem propositum non peccandi de cetero, confitendi ac satisfaciendi cum spe veniae. Ita omnes. Ratio patet: quia verus dolor et detestatio peccati sufficiens ad remissionem peccatorum extra vel intra Sacramentum debet esse de peccato quatenus est offensa Dei atque ad sibi reconciliandum Deum a se offensum; atqui qui vere et serio dolet ac detestatur peccatum, quatenus est offensa Dei serioque ex animo cupit sibi reconciliare Deum a se offensum, is necessario, saltem virtualiter et implicite

99. I. Eoipso vult et proponit *de cetero Deum non offendere* ullo peccato saltem mortali, alioquin nugaretur et illuderet Deo, dolens, esse offensum nec tamen volens desistere ab offendendo. In hoc enim proposito maxime viget et apparet efficacia contritionis ideoque merito expresse positum in definitione contritionis a conc. Trid.: Est dolor animi et detestatio peccati cum proposito non peccandi de cetero. De hoc proposito maximi momenti necessario pluribus agendum erit sect. 4.

100. II. Eoipso vult et proponit implicite saltem commissa peccata mortalia *confiteri*, cum sciat hoc in nova lege esse a Deo institutum medium necessarium ad Dei offensam delendam et reconciliandam amicitiam Dei. Unde etiam perfectissima contritio non remittit peccata mortalia nisi cum voto confitendi et Sacramentum Poenitentiae suscipiendi, ut ex concilio Tridentino videbitur sect. seq.

III. Eoipso etiam vult pro peccatis commissis *satisfacere,* cum satis- 101.
factio sit pars integralis Sacramenti Poenitentiae et magna satisfactio in ipso dolore et proposito emendandi involvatur, ut q. praec. § 3. indicatum est.

IV. Eoipso etiam saltem implicite *sperat veniam* plenamque concipit 102.
fiduciam peccata sibi a Deo remittenda seque in amicitiam Dei recipiendum esse. Impossibile enim vel stultum esset, efficaciter adhibere media ad abolendam offensam Dei ejusque amicitiam recuperandam, nisi veniam et indulgentiam poenitens speret. Neque de hac spe veniae aliquid speciale dicendum superest aut hoc loco traditur a Doctoribus praeter communem doctrinam in materia de spe theologica.

Quaestio III.

Quantus esse debeat dolor contritionis?

Summarium.

104—105. Dolor debet esse summus appretiative seu aestimative,
106. Saltem contritionis perfectae,
107—108. Non tamen intensive.
109. Non requiritur certa ejus intensio,
110—111. Minus, ut sit sensibilis.

Assertio. Dolor contritionis (perfectae saltem) debet esse *summus* 103.
seu per omnia appretiative, non item intensive, nec requiritur aliqua certa intensio doloris, sed sufficit substantia doloris in quocumque gradu, minus requiritur dolor sensibilis, sed sufficit rationalis. Est tota communissima, ut patebit.

§ I. *Dolor debet esse summus seu super omnia appretiative seu aesti-* 104.
mative, sic nimirum, ut poenitens peccatum mortale aestimet majus malum magisque detestetur, quam ullum aliud malum, malitque potius subire ac perpeti quodvis aliud malum, quam denuo peccare mortaliter. Adeoque tenetur poenitens sedato animo judicare, melius esse magisque homini expedire, quodvis aliud malum, quamcumque poenam, mortem quamlibet, adeoque et ipsum infernum subire, quam Deum per peccatum mortale offendere. In hoc enim consistit veritas appretiationis seu aestimationis summae, qua tenemur peccatum mortale aestimare summum malum, quippe summo et infinito bono contrarium. Attamen necessarium minime est, immo infirmis animabus minime consultum, instituere comparationes particulares ejusmodi inter peccatum et hoc vel illud grave malum subeundum, sed potius concurrentes tales comparationes tanquam impertinentes et periculosas debet respuere nihil eligendo. Exempli gratia proponitur poenitenti: Si occurreret necessitas, ut necesse sit 105.
fornicari aut mori, mallesne mori, malesne omnia perdere bona, in exilium ire, mori, vivus comburi, quam fidem negare, mallesne etiam aeternum damnari, quam mortaliter peccare et cetera hujusmodi infinita, qua poenitenti scrupuloso proponi possent. Non tenetur, inquam, aliquod

horum eligere, sed omnia respuere tanquam periculosa et impertinentia, sibi ipsi aut satanae tentatori dicendo: non est, nec erit talis necessitas, cum infinita habeat Deus alia remedia, quibus me a peccato eripiat et si aliquando occurret talis necessitas, confido, quod bonus Deus mihi sufficienti gratia adesset, quae nullum facientem quod in se est permittit tentari ultra vires. Caveant ergo confessarii a talibus comparationibus, tanquam satanae laqueis periculosissimis: cum enim mala poenae utpote sensibilia, naturaliter magis moveant imaginationem, quam mala culpae, aut periclitari facient voluntatem, aut hominem in infinitos scrupulos, aut etiam desperationem praecipitabunt. Excipiuntur hic animae spirituales, exercitatae, heroicae, amore divino flagrantes.

106. Dixi, contritionis *saltem perfectae* dolor debet esse super omnia: nam haec detestatur peccatum sub supremo motivo caritatis, nimirum summi boni offensi; attritio vero seu contritio imperfecta detestans peccatum ex motivo inferiori, utpote metu gehennae vel poenarum, actu et formaliter non est dolor super omnia appretiative: nam qui dolet et detestatur peccatum propter metum inferni, actu et formaliter non magis dolet de peccato, quam de inferno, sed contra magis dolet de inferno incurrendo, quam de peccato: quia *propter quod unumquodque tale, ipsum est magis tale.* Debet tamen etiam attritionis dolor esse super omnia dispositive sive permissive, sic ut homo perfecte attritus propter metum inferni v. g. ita dispositus maneat, ut si occurreret vel satis proponeretur aliud sublimius motivum dolendi et detestandi peccatum summe et super omnia mala, omnino etiam sic super omnia detestaretur et non velit sistere in solo priori motivo et praecise ac totaliter dolere propter infernum, et alias non, uti latius explicabo sect. 3. cum de motivis attritionis.

107. § II. *Non item intensive.* Contritionis seu perfectae seu imperfectae non debet esse dolor summus seu super omnia intensive, ita videlicet, ut quis intensiori, majori ac vehementiori actu et motu voluntatis doleat de peccato commisso, quam doleat vel doleret de quocumque alio modo, quantumvis gravissimo tolerato vel tolerando, ut omnes consentiunt. Hoc enim esset onus homini gravissimum et pene intolerabile, plane alienum a divina bonitate et clementia, cum homo non possit absque ingenti difficultate exhibere omnem possibilem conatum in elicienda et intendenda contritione; et ut modo dictum, suapte natura majori vehementia moveatur in res sensibiles et bona vel mala sensibilia, quam circa spiritualia, uti est peccatum, offensa Dei, privatio gratiae ac beatitudinis.

108. Dices: Ego nuper incomparabiliter magis dolui et ingemui mortem mei amantissimi parentis, quam modo doleam peccatum fornicationis a me commissum, etsi etiam de hoc serio doleam et factam ex animo detester, certe mea vita non amplius facturus: an recte se habet dolor meus? Resp. ponamus per impossibile, aut patrem non esse mortuum, aut peccatum non esse commissum: quod magis velles? Hoc secundum; ergo recte se habet dolor tuus: doles enim super omnia appretiative, quia majus malum aestimas offensam Dei, quam mortem parentis, etsi intensive et sensibiliter haec magis urat. At si malles primum, non recte se haberet dolor tuus ob rationem oppositam.

§ III. *Nec requiritur aliqua certa intensio doloris etc.* Ad veram 109.
contritionem justificativam seu perfectam sive imperfectam cum Sacramento non requiritur ulla doloris intensio seu certus intensionis gradus, sed sufficit substantia doloris, in quocumque gradu remisso, neque adeo absolute necessarium est, de uno peccato mortali magis conteri, quam de alio. Ita (contra Adrianum) communissima DD. D. Th., D. Bonavent., Scot. pluribusque congestis Suar. hic disp. 4. sect. 4. n. 7, Coninch disp. 2. dub. 7, Laym. l. 5. tr. 6. c. 4. n. 1, Lugo disp. 5. sect. 8. n. 19. testans, ita sentire omnes theologos. Ratio est: quia ubi est vera substantia contritionis vel attritionis cum Sacramento, ibi est sufficiens dispositio ad remissionem cujuscumque peccati mortalis; sed in quocumque gradu intensionis subsistere potest vera substantia contritionis perfectae vel attritionis, suppositis nimirum requisitis hactenus explicatis et deinceps explicandis; ergo non requiritur certus intensionis gradus ad remissionem cujusvis peccati. Monitionem tamen practicam mox dabo § seq. Unde ulterius neque ad veram contritionem aliqua mora temporis requiritur, juxta communem DD. apud citatos. Nam, ut dicitur D. p. 2. c. 33. q. 3. d. 1. c. 86: Apud Deum valet non tam mensura temporis, quam doloris. Ratio est: quia ex Dei ordinatione omnis vera contritio (et attritio cum Sacramento) est ultima dispositio ad justificationem; sed vera contritio, facta debita apprehensione objecti ac motivi elici potest in momento; posita autem ultima dispositione statim inducitur forma; ergo non requiritur certa mora temporis. Atque, ut ait D. Leo ep. 9. ad Theodorum: Apud Deum nullam patitur veniae moram vera conversio. Idipsum significatur Ezech. 33: Impietas impii non nocebit ei in quacumque die (id est quandocumque, quamprimum) conversus fuerit ab impietate sua.

§ IV. *Minus requiritur dolor sensibilis.* Denique ad contritionem 110.
justificativam non requiritur dolor sensibilis, qui in actus sensibiles erumpat, utpote sensibiles motus, alterationes ac teneritudines cordis, in lacrymas, gemitus, suspiria, singultus, sed sufficit dolor rationalis, quo voluntas ex motivo supernaturali vere aversetur et detestetur et consequenter necessario doleat peccatum commissum, cum ejusmodi sensibilitas frequenter non sit in nostra potestate neque ad perfectionem contritionis ac doloris spectet. Contingit enim, poenitentem vere dolere ac premere altum corde dolorem et absque ejusmodi signis et sensibilitate vehementius dolere animo, quam alii ex complexione faciles in gemitus, lacrymas, singultus, uti sunt mulieres et melancholici. Et plerumque majoris meriti est, velle flere et non posse, quam ejusmodi facilibus fletibus abundare. Interim supposito vero dolore interno animae, etiam sensibilem dolorem, gemitus et lacrymas excitare, omnino ut utile, meritorium et satisfactorium magis consultum est iis, qui possunt.

Universaliter consultum semper et valde utile est, adhibere conatum 111.
ad dolorem eliciendum et vehementiorem et diuturniorem, etiam sensibilem, quando facile quis potest, utque homo de peccatis suis et vehementer et saepius doleat, eoque magis, quo plura et graviora sunt alicujus peccata, uti sacra Scriptura et ss. PP. passim hortantur, et singulare exemplum praebet David. Lege ejus psalmos poenitentiales, primum et quartum praesertim. Ratio est: quia licet in quocumque

grada veri doloris ac in momento fiat remissio peccatorum quoad culpam, attamen pro magis et magis intenso grada, majoris mora doloris copiosior gratia infunditur eoque plus remittitur de poena temporali, possetque esse tanta intensio ac vehementia doloris, ut tota poena temporalis peccatis remissis quantumvis gravibus debita simul plenarie remitteretur, ut notant DD. communiter et pluribus patuit exemplis.

Sectio II.

De contritione perfecta.

Quaestio I.

Quid sit contritio perfecta.

Summarium.

112—113. Contritio perfecta est summus animi dolor, appretiative et objective,
114. Quatenus scilicet peccatum est contra bonitatem Dei infinitam,
115. Naturalem et essentialem,
116. Quae est supremum motivum detestandi peccata.
117—121. Atque adeo unicum motivum contritionis perfectae est summa Dei bonitas offensa,
122. Estque contritio perfecta verus actus caritatis divinae,
123. Ac etiam actus poenitentiae virtutis, saltem imperatus,
124—125. In omni lege sufficiens, congrua vel ultima dispositio ad justificationem.
126. De facto tamen non justificat sine Sacramento, saltem in voto.
127. Unde contritio perfecta extra Sacramentum justificativa non est omnis alius dolor, ex alio motivo inferiori conceptus,
128. V. g. ex motivo religionis, obedientiae, gratitudinis.
129. Objectio notabilis.
130. Solvitur et ostenditur, quando habeatur vel non habeatur contritio perfecta.
131—133. Examinantur quaedam communes formulae dolendi.

112. **Assertio.** *Contritio perfecta est summus animi dolor ac detestatio peccati super omnia ex motivo caritatis seu quatenus est offensa Dei summi boni super omnia dilecti cum firmo proposito non peccandi de cetero.* Ita in re omnes. Explico quoad potero clare et distincte.

113. § I. *Est summus animi dolor.* Contritio perfecta debet esse *summus dolor,* non tantum appretiative ac super omnia alia mala, ut qu. praecedente explicatum est, sed etiam *objective,* nimirum sub objecto formali et motivo perfectissimo detestando peccatum, quo peccatum est detestabile, quatenus scilicet est offensa Dei summi boni, seu quatenus est contra infinitam bonitatem Dei super omnia amandam, quod est objectum formale caritatis. Ratio dabitur § seq. Tu interim praenota diligenter:

Cum audis audiesque toties, bonitatem Dei infinitam esse motivum 114.
et objectum formale caritatis, amoris Dei super omnia adeoque etiam contritionis perfectae, ne intelligas solum et apprehendas bonitatem Dei specialem attributalem, quae est speciale Dei attributum a ceteris attributis et perfectionibus divinis formaliter vel ratione distinctum, importans summam Dei perfectionem in operando seu sese communicando optimo modo, quo convenit et proprie *benignitas* dicenda et definitur a Less. lib. de perfectionibus divinis: Bonitas seu benignitas Dei est naturalis Dei propensio ad communicandum se creaturis pro captu cujusque. Ex hac bonitate provenit amor, quo Deus praestare vult et reipsa praestat creaturis bonorum suorum communionem in esse naturae, gratiae et gloriae. Sicut enim si amares Deum propter hanc specialem bonitatem, non amares Deum amore summo super omnia perfectissimo, ita etiam si doleres de peccato propter offensam hanc specialem bonitatem, non doleres dolore summo perfectissimo. Utrum autem talis dolor vel amor sufficeret ad justificationem, patebit ex mox dicendis.

Intelligitur ergo in proposito infinita Dei *bonitas naturalis et essen-* 115.
tialis, estque complexio omnium innumerarum ac infinitarum perfectionum Dei. Cogita infinitam potentiam, infinitam sapientiam, infinitam bonitatem illam seu benignitatem, infinitam lucem, ducedinem, deliciositatem, opulentiam, gratiam, majestatem, misericordiam, justitiam etc.: haec omnia continet bonitas Dei naturalis et essentialis seu ipsa divina essentia infinitum bonorum omnium pelagus. Habet haec omnia Deus a seipso, in seipso, una indivisibili entitate, infinito, illimitato modo, inamissibiliter. Et haec bonitas Dei naturalis ac universalis est adaequata et simplicissima ratio ac motivum formale amandi Deum super omnia: est enim Deus summe amabilis ex infinita sua potentia, sapientia, bonitate etc. et singulariter ac principaliter in omnium infinitarum suarum perfectionum infinito cumulo immensoque pelago.

Atque eadem haec infinita Dei bonitas naturalis est supremum 116.
motivum detestandi peccatum, cui omnia alia motiva velut imperfectiora et inferiora subordinantur, ut quis detestans peccatum sub hoc motivo perfectissimo hoc ipso etiam virtualiter ac eminenter illud detestetur sub quocumque alio motivo possibili vel excogitabili, non econtra: nam eo ipso quo quis detestatur peccatum sub alio motivo particulariori seu inferiori, v. g. quatenus est contra justitiam Dei, beatitudine privat, non esset detestatio peccati summa et super omnia, quia non detestaretur peccatum motivo perfectiori, quo posset nec sub motivo perfectissimo, quo est detestabile. Jam ad rem:

§ II. *Ex motivo caritatis.* Contritionis perfectae motivum unicum, 117.
ex quo procedere debet, est motivum caritatis, nempe summa Dei bonitas offensa, ac ipse Deus summe bonus et super omnia dilectus peccato offensus, ipsumque objectum formale contritionis detestantis peccatum est offensa Dei summi boni super omnia dilecti; adeoque contritio essentialiter includit aliquem saltem virtualem amorem Dei super omnia. Ita communissima theologorum fere omnium cum D. Thom. q. 85. a. 5, Scoto 4. dist. 14. ad ultimum, contra paucos infra referendos.

118. I. Probatur auctoritate sacrae Scripturae et sanctorum Patrum. 1. Jo. 3: Qui non diligit, manet in morte. 1. Cor. 13: Si caritatem autem non habuero etc. Deut. 4: Cum quaesieris Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen ex toto corde quaesieris eum (ex amore Dei super omnia), et tota tribulatione animae tuae (en contritio). Denique Luc. 7: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. D. Aug. lib. de vera et falsa poenit. c. 17. et 19: Sine amore nemo umquam gratiam invenit aut veniam consecutus est. Item serm. 7. de temp.: Poenitentiam certam non facit nisi odium peccati et amor Dei. Ibid. lib. 21. de civ. Dei c. 27: Nisi desistant a peccatis, habendo caritatem, quae non agit perperam, nihil eis prodesse potest. Eodemque modo loquuntur alii ss. Patres passim, qui tamen semper intelligendi sunt de justificatione extra Sacramentum, nam exceptio Sacramenti Poenitentiae colligitur ex aliis locis Scripturae et sanctorum Patrum, ut optime notat Valent. hic disp. 7. q. 8. p. 3.

119. II. Principaliter probatur ex conc. Trid. sess. 14. c. 4, ubi statuens differentiam contritionis perfectae et imperfectae, ad justificationem extra Sacramentum expressissime requirit contritionem caritate perfectam. Sic enim habet: Docet praeterea (sacra synodus), etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in ipsa includitur, non esse adscribendam. Illam vero contritionem imperfectam, quae attritio dicitur quaeque vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, declarat donum Dei esse. Haec concilium, expressissime significans, contritionem perfectam, quae extra Sacramentum justificat, illam esse, quae caritate perfecta est, utique caritate actuali seu dolore elicito ex motivo caritatis, scilicet ad Deum summe dilectum eoque ipso aliquo saltem virtuali amore Dei super omnia (ut § sequenti declarabo). Caritas autem habitualis infusa primo per contritionem acquiritur estque ipsa formalis justificatio et reconciliatio cum Deo.

120. III. Ratio a priori necessaria non est alia, quam voluntas Dei per sacram Scripturam expressa, hanc potius, quam aliam dispositionem requirentis ad justificationem. Congruentiae sunt: 1. quia convenientissimum est, ut homo non prius admittatur ad Dei amicitiam, quam aliquo amoris actu eundem diligat. 2. Amor Dei est perfectissimus ideoque maxime idoneus, ut pro tali dispositione requiratur, et de facto requiri constat ex Scripturis allegatis. 3. Per quodlibet peccatum mortale expellitur caritas et per justificationem restituitur; atqui caritas expulsa non debet restitui, nisi praecedente novo actu caritatis: sicut enim fides per haeresim amissa non restituitur, nisi inchoante novo actu fidei, et spes per desperationem amissa non restituitur, nisi mediante novo actu spei, sic et caritas divina, quae per quodlibet peccatum mortale amittitur, non debet restitui, nisi praecedente novo actu caritatis aut formalis amoris Dei super omnia aut saltem virtualis inclusi in contritione elicita ex motivo caritatis propter Deum summe dilectum. 4. Opposita ratione et via ad Deum revertendum est, quam

ab eo aversi sumus; sed per peccatum voluntarie avertimur a Deo ejusque amicitia, ipsi summo bono super omnia amando illud praeferendo eoque plus amando bonum creatum v. g. voluptatem; ergo ad Deum ejusque gratiam et amicitiam reverti debemus denuo amando Deum summum bonum super omnia alia bona, saltem implicite per actum contritionis perfectae detestando peccatum commissum, quatenus est offensa Dei summi boni super omnia dilecti; et hinc initio dixi, perfectam contritionem essentialiter includere amorem Dei super omnia saltem virtualem. Nam

IV. Ad contritionem perfectam extra Sacramentum justificativam 121.
omnino sufficere videtur virtualis amor Dei super omnia in ipso actu contritionis detestantis peccatum super omnia, quatenus est offensivum summi boni super omnia amandi essentialiter inclusus (ut supra insinuavi et mox clarius explicabo § seq.), neque necesse est semper, adesse, praecedere vel subsequi formalem amorem Dei super omnia, etsi is ut plurimum adesse soleat. Ita communior DD. Suar. hic disp. 1, Vasq., Valent., Coninch, Tann. aliisque citatis Lugo hic disp. 5. n. 97. Ratio est: quia ex una parte loca Scripturae, ss. PP. et conc. Trid. supra allegata communissime intelliguntur de amore Dei vel formali vel virtuali; ex altera autem parte eadem Scriptura aeque saepe remissionem peccatorum tribuit poenitentiae ac contritioni, ut 2. Reg. 12. Davidi post adulterium et homicidium sibi improperatum solum ingemiscenti: Peccavi Domino: statim dicitur: Dominus quoque transtulit peccatum tuum, utpote jam justificato communi sensu ss. PP. ac interpretum. Denique nimis operosum et difficile videtur peccatori justificando, semper necessario debere habere duos actus distinctos perfectissimos, scilicet contritionis tendentis in peccatum, ut est offensa summi boni, et amoris Dei super omnia tendentis in Deum summum bonum. Denique solus amor Dei super omnia sufficit ad justificationem peccatoris, ut infra videbimus; ergo semper superflueret ipse actus contritionis aut saltem ad justificationem extra tempus poenitentiae obligationis necessarius non esset. Contrarium tamen satis probabiliter docent et formalem amorem Dei ad contritionem perfectam ac justificativam requirunt alii (ob clare allegata loca intelligenda) apud Lugo citatum, quem videre potes. Jam ergo satis patere potest ac debet definitio contritionis, qualiter debeat esse summus animi dolor et detestatio peccati ex motivo caritatis. Addidi claritatis gratia

§ III. *Quatenus est offensa Dei super omnia dilecti.* I. Contritio 122.
ergo perfecta est verus actus caritatis divinae, secundum omnes. Ratio est: quia omnis virtus (temperantia v. g., castitas) inclinat tam ad prosequendum bonum suum, quam ad fugiendum malum oppositum; sic etiam virtus caritatis ejusque motivum formale summa et infinita Dei bonitas directe quidem inclinat et movet ad prosequendum ac amandum Deum, summum ac infinitum bonum ob ejus infinitam ac intrinsecam bonitatem (§ 1. explicatam), atque eoipso etiam necessario movet et inclinat ad fugiendum ac super omnia detestandum peccatum, quatenus solum malorum omnium extremum est et offensivum ejusdem infinitae bonitatis atque aversivum ab illo summo et infinito bono. Et hinc contritio, quamvis formaliter non sit amor Dei, cum non sit actus

prosecutionis, sed fugae, est tamen verissimus actus caritatis, et virtualis ac implicitus amor Dei sufficiens ad justificationem, ut dictum est: nam sicut ipse formaliter amor Dei super omnia virtualiter semper includit contritionem: eoipso enim quo amas Deum super omnia propter ejus summam bonitatem, virtualiter et implicite saltem detestaris (omne) offensivum ejusdem summae bonitatis, quod est solum peccatum, et si tibi sic amanti peccatum a te commissum occurreret, horrende execrareris; ideoque et ipse solus amor Dei super omnia sufficit ad justificationem juxta mox dicenda: ita contritio perfecta semper virtualiter includit amorem Dei super omnia: eoipso enim quo detestaris peccatum super omnia propter summam Dei bonitatem offensam, eandem summam Dei bonitatem super omnia diligis saltem virtualiter et implicite, et ut plurimum stata mora etiam explicite, ideoque et ipsa sola debet sufficere ad justificationem.

123. II. Contritio perfecta est etiam actus poenitentiae virtutis, saltem imperatus, atque diverso respectu procedit et a caritate in Deum et a poenitentiae virtute: a caritate quidem, quatenus dolemus de peccato in quantum est malum contrarium Deo summo bono; a poenitentia virtute autem quatenus idem peccatum vindicare et abolere cupimus ad satisfaciendum Deo supremo domino offenso ac injuria affecto, juxta late dicta q. 1. Dissentiunt autem DD. a qua virtute contritio simpliciter eliciatur aut imperetur. Suarez aliique volunt, elici a caritate, et imperari a poenitentia. Contra plures, praesertim antiqui cum D. Bonav. 4. d. 14. p. 1. a. 2. q. 2. et 3. volunt elici a poenitentia et imperari a caritate. Sed practice utrumque verum est, prout contritio diverso actu vel diversis vicibus incipit a motivo modo unius, modo alterius virtutis sese invicem imperantis. Nam caritas suo motivo incipiens et detestans peccatum ut malum contrarium Deo summo bono, imperat ejus vindictam et abolitionem, et sic contritio primo respectu est actus elicitus caritatis; secundo autem respectu est actus elicitus poenitentiae virtutis et imperatus caritatis: ideo enim vis abolere peccatum, quia Deo super omnia dilecto est contrarium. Contra alio actu vel alia vice poenitentiae virtus suo motivo incipiens ac volens vindicare peccatum ac abolere et satisfacere Deo injuriato ac offenso, imperat velut excellentissimum medium abolendi peccatum ac satisfaciendi Deo detestationem peccati super omnia, quatenus est malum contrarium Deo summo bono super omnia dilecto (immo et ipsum formalem amorem Dei super omnia) et sic contritio primo actu est actus elicitus poenitentiae, secundo vero actu vel respectu est actus elicitus caritatis et imperatus poenitentiae virtutis. Interim semper vides, contritionem, quatenus praecise detestatur peccatum, malum contrarium summo bono seu Deo super omnia dilecto, esse actum elicitum solius caritatis.

124. III. Sicut ergo ipse actus formalis amoris Dei super omnia (de quo q. seq.), ita et contritio perfecta propter inclusum virtualem saltem amorem Dei super omnia, secundum Dei ordinationem in omni lege est medium sufficiens ac congrua et ultima dispositio ad justificationem peccatoris, scilicet obtinendam remissionem peccatorum, Dei gratiam et jus gloriae coelestis per Christi merita. Certum de fide ex concilio

Arausicano II. can. 1. et Trid. supra cit. sess. 14. c. 4. et sess. 6. c. 6. Sumitur ex s. Scriptura passim, ut Zach. 1: Convertimini ad me, et ego convertar ad vos, dicit Dominus: aliisque locis partim supra allegatis § 1. Ratio est: quia contritio est actus ejusdem virtutis caritatis hominemque convertit perfecte ad Deum sub ratione perfectissima, secundum quam peccator avertitur a Deo. Sicut enim homo peccato mortali ac ejusdem peccati mortalis suprema ac extrema malitia se avertit a Deo summo bono ac ultimo fine suo, ita contritione perfecta homo se rursus perfecte convertit ad Deum summum bonum ac ultimum finem, dolens nimirum offendisse eandem summam Dei bonitatem, sincere ex corde dicens: Ah, mi Deus! execror extremam malitiam ac nequitiam meam et ideo unice vel praecipue execror, quod te Deum summum bonum, summe amabilem, super omnia diligendum ac dilectum offenderim etc.

Et hinc contritio simpliciter est actus gratia ac caritate formatus, 125.
non quidem *effective*, quasi actus contritionis deberet effective elici et produci ab habitu gratiae et caritatis, cum ipsa contritio sit dispositio requisita ad infusionem gratiae sanctificantis et caritatis habitualis (quando justus quidem conteritur, contritio elicitur effective ab habitu caritatis, in peccatore autem elicitur a concurrente Dei auxilio et gratia actuali excitante, cooperante etc. secundum communem DD.; qua ratione supra diximus, omnem contritionem debere esse supernaturalem ex parte principii), sed *concomitanter*, quatenus in eodem instanti cum auxilio Dei supernaturali elicitur actus contritionis perfectae, velut ultima dispositio simul infunditur habitus gratiae sanctificantis ac caritatis remissivae peccati mortalis, adeo ut contritio natura tantum et non tempore praecedat gratiam sanctificantem ac remissionem peccatorum, juxta communissimam DD. utriusque scholae cum suis principibus DD. angelico et subtili.

IV. Contritio tamen (sicut et actus amoris Dei super omnia) de 126.
facto post institutum Sacramentum Poenitentiae non justificat seu delet et remittit peccata sine Sacramento in voto. Sic concil. Trid. § 2. allegatum docet, contritionem aliquando caritate perfectam esse hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, quamvis ipsa reconciliatio ipsi contritioni sine Sacramenti voto non sit adscribenda. Ratio est: quia actus contritionis perfectae vel amoris Dei super omnia est quidem de se deletivus peccati et olim se solo dolere poterat; at post institutum hoc Sacramentum vi praecepti et ordinationis divinae non delet peccata, nisi in ordine ad claves seu cum onere et obligatione eadem peccata subjiciendi clavibus per Confessionem Sacramentalem. Attamen extra tempus, quo urget necessitas et obligat praeceptum Confessionis non requiritur explicatum formale et actuale votum sive desiderium ac propositum suscipiendi hoc Sacramentum, sed sufficit votum seu propositum virtuale et implicitum, inclusum in ipso actu contritionis vel amoris Dei super omnia: quo nimirum actu quilibet semper ita dispositus est, ut suo tempore sit peccata sua confessurus et Sacramentum absolutionis suscepturus. Eo-ipso enim quo quis super omnia detestatur peccatum propter Deum summe amatum, etiam implicite vult facere omnia, quae requirit Deus

ad delendum peccatum ipsumque sibi reconciliandum, inter quae requisita in nova lege unum est Confessio et Sacramentum Poenitentiae.

127. § IV. *Corollaria: exclusio dolorum insufficientium.* I. A contritione ergo perfecta et extra Sacramentum justificativa excluditur contritio imperfecta seu attritio, quae nihil aliud est quam dolor et detestatio peccati procedens non ex motivo caritatis seu propter offensum Deum summum bonum super omnia dilectum, sed ex alio motivo inferiori, quantumvis supernaturali et ad Deum relato. Ita jam communissima DD. quos congerunt et sequuntur Suarez disp. 4. sect. 2, Vasquez in 3. p. q. 85. a. 2, Tanner. q. 6. dub. 4, Lugo disp. 5. n. 10. Ratio generatim est: quia ex quocumque alio motivo detesteris peccatum, non detestaberis super omnia, saltem in quantum est summe detestabile, ut discurrenti palam erit. Nam si doles et detestaris peccatum propter metum gehennae vel poenarum a Deo infligendarum vel de facto inflictarum aut etiam ob privationem aeternae beatitudinis, jam palam et simpliciter non odisti peccatum super omnia, sed magis odisti poenam sensus vel damni, quam peccatum. Item si detestaris peccatum ob ejus turpitudinem, nisi concipias turpitudinem, et malitiam istam extremam, qua summo bono Deo aversatur, odio et abominationi est, non detestaris peccatum super omnia, in quantum summe detestabile est. Numquid agnoscis? Sed de his sect. seq.

128. II. At, inquis: Ego doleo et detestor peccatum propter ipsum Deum maxime seu quatenus est offensa Dei, sed vel 1. ex motivo *religionis,* quatenus continet inhonorationem Dei contra cultum debitum Deo supremo domino vitae ac mortis, vel 2. ex motivo *obedientiae,* quatenus continet inobedientiam erga Deum supremum legislatorem nostrum, vel 3. motivo *gratitudinis,* quatenus continet horrendam ingratitudinem contra Deum supremum benefactorem nostrum, vel 4. denique ex motivo proprio virtutis *poenitentiae* ac justitiae erga Deum, quatenus continet offensam ac injuriam contra Deum supremum dominum actionum nostrarum (juxta dicta c. 1. sect. 1. §. 3.), atque sic apprehendo peccatum ut summum malum et majus omni alio malo, cum aliquali saltem virtuali et implicito amore Dei; non enim detestarer et cuperem adesse illud malum Deo, nisi aliquo modo de ejus bono complacerem eoque ipso Deum amarem. Quidni ergo adsit vera contritio, etsi non adsit formale et expressum motivum caritatis? At non ita docuerunt olim gravissimi DD. apud Suarez supra citatum, qui seipsum hanc sententiam, ut probabilem aliquando fuisse secutum testatur? Resp. Fateor, moves me; non ausim tibi negare probabilitatem tuam. Interim cum Lugo censeo, nullo modo esse recedendum a communissima sententia DD. post concilium Tridentinum, ad justificationem tam clare requirens contritionem *caritate perfectam;* atqui contritio ista tua ex quocumque dictorum vel simili motivo non est caritate perfecta, cum non procedat ex motivo proprio caritatis. Doles quidem, ut inquis et detestaris peccatum super omnia alia mala, quae non sunt peccata; at non detestaris illud in quantum summe est detestabile: longe enim detestabilius est peccatum in quantum est contra Deum summum bonum simpliciter (ut § 1. explicatum) ac supremam caritatis virtutem, quam in quantum est contra Deum particulariter, ut supremum dominum,

legislatorem, benefactorem etc. ac solum contrariatur inferioribus virtutibus religionis, obedientiae, gratitudinis ac justitiae. Ratio horum ex § 2. resumenda est.

III. Contra adhuc instas: Dicit quidem concilium, contritionem 129.
justificativam extra Sacramentum debere esse caritate perfectam, sed certe non dicit debere esse caritate perfectissimam sub supremo motivo caritatis et summo conceptu Dei summi boni offensi seu infinitae Dei bonitatis naturalis, descriptae § 1., cum certum sit, ad veram contritionem sufficere, dolere de peccato quatenus est offensa Dei super omnia dilecti, sub quacumque ratione boni et perfectionis propriae apprehensi, quales certe etiam sunt, esse supremum dominum, legislatorem, benefactorem etc. Deinde fateris et agnoscis, tali modo me detestari peccatum super omnia mala alia, non absque implicito saltem motivo et actuali vel virtuali imperio caritatis. Sicut enim supposita fide sola caritas aestimat et amplectitur Deum ut summum bonum super omnia alia bona, ita etiam sola malum oppositum Deo, peccatum aestimat, abhorret et detestatur ut summum malum super omnia mala. Aliae vero virtutes, religio, obedientia, gratitudo etc. aestimant quidem et detestantur peccatum inhonorationis, ingratitudinis etc. erga Deum ut malum maximum et gravissimum, at non expresse et relative ut summum malum super omnia alia mala; ergo si detester peccatum super omnia alia mala, sub quacumque ratione in particulari hic et nunc Deum offensum apprehendam, habeo contritionem satis perfectam pro captu meo, adeo ut merito Tamburinus opusc. exped. Confess. l. 1. c. 1. § 6. n. 13. asserat, hunc esse actum verae contritionis in actu signato: De peccato, quia est offensa Dei, et injuria, super omne id, quod me poenitere potest, poenitet et propono me amplius mortaliter non peccaturum. Certe denique omnes christiani, saltem doctissimi, credunt, se perfecte dolere et conteri, quando dolent de peccato super omnia alia mala, adeoque non propter suum malum, quatenus per illud incurrant poenas inferni, privationem beatitudinis, sed propterea quod per illud Deum suum offendant, molestia et injuria afficiant, sub quacumque ratione seu motivo perfectionis Deum offensum apprehendant. Resp. jam vero me convincis, sed tantum evincis, quod mox clarioribus terminis assero.

IV. Resp. ergo et dico constanter: non sufficiunt isti dolores ad 130.
veram perfectamque contritionem, quatenus praecise sunt actus eliciti earum virtutum, sistentes in earum propriis motivis, religionis, obedientiae, gratitudinis, poenitentiae, quod ratio nostra et auctoritas concilii Tridentini omnino convincere videtur; omnino autem sufficiunt illi dolores, quatenus aliquo modo procedunt ex motivo et imperio caritatis: quod bene evincit instantia data; atque adeo dico universaliter: adest vera contritio perfecta, quoties ex actuali et virtuali implicito saltem imperio et motivo caritatis doles et detestaris peccatum ut offensam Dei, sub quocumque particulari motivo vel malitia ipsum peccatum et offensam Dei, et sub quacumque particulari perfectione, ratione vel respectu ipsum Deum offensum hic et tunc apprehendas et tibi proponas; atque ex ejusmodi virtuali et implicito saltem imperio et motivo caritatis doles et detestaris peccatum, quoties detestaris ut simpliciter summum

malum super omnia alia mala: sic enim necessario detestaris peccatum ut malum Dei oppositum summo bono, quod utique est proprium caritatis, ut modo dictum. Habes ergo perfectam contritionem, quando ex actuali vel virtuali affectu amoris Dei super omnia detestaris tuas per peccata Deo summo bono irrogatas inhonorationes, inobedientias, ingratitudines, injurias etc. supra N. II. specificatas: nam licet ejusmodi detestationes elicitive sint actus religionis, obedientiae, gratitudinis, poenitentiae, imperative tamen sunt actus amoris Dei super omnia. Quin hac ratione etiam motiva et actus contritionis imperfectae seu attritionis utilissimae elevabis in contritionem perfectam: ut si ex ejusmodi actuali vel virtuali amore Dei doles, te tuis peccatis meruisse infernum, ubi aeternum Dei amore et fruitione carens, Dei odio et execratione plus quam ipsis inferni ignibus arsurus esses; si eodem amoris affectu doleas, te adeo offendisse summam bonitatem seu benignitatem divinam, ut irritatus judex justus etiam poenis temporalibus te castigare possit aut de facto castiget. Vide dicenda sect. seq. cum de motivis attritionis dicam. Interim lege auctores asceticos de affectu et praxi contritionis scribentes et inter hos P. Joannem Weyer S. J., theologum simul et ascetam insignem, qui in suo Theophilo prima die med. de Confessione et dolore optime et practice proponit tres modos eliciendi contritionem: 1. Ex motivo perfectionum divinarum aut omnium simul, aut unius in particulari, quarum quaelibet est summe amabilis, ejusque amore et intuitu peccatum super omnia detestabile etc. 2. Ex motivo beneficiorum divinorum ex infinito amore tibi praestitorum, quorum intuitu merito Deus super omnia amandus, non offendendus et de offenso super omnia dolendum. 3. Ex motivo vitae et passionis Christi seu omnium, quae Christus pro nobis egit et passus est ex purissimo et ardentissimo amore tui, ideoque merito reciproce super omnia amandus, non offendendus etc. Mihi multis annis circa festa natalitia (quo tempore initio anni 1680. haec scribo) mirifice placuit et sapuit et etiamnum placet et sapit suspirium illud: Quomodo amabo Te amoris Rex, pro me nascens in stabulo, ut pro me moriaris in patibulo! Gusta et vide, quoniam suave est et efficax ad effectus amoris ac amorosae contritionis concitandos.

131. Ex dictis expendendum, quid sentiendum de communissima dolendi formula, qua communiter, praesertim Germani vernacule dicere solemus: Ex toto corde vel summe doleo, quod Dominum Deum meum offenderim: an sufficienter sic exprimatur contritio perfecta? Resp. speculative et in abstracto, spectando sensum grammaticalem verborum fatendum est, hac formula non exprimi dolorem ex motivo caritatis erga Deum summum bonum aut ullum clarum affectum amoris divini in corde proferentis, sed tantum dolorem ob offensam vel injuriam Dei supremi domini nostri ex motivo religionis ac poenitentiae ad summum; ideoque secundum communissimam sententiam nec perfectam contritionem; at vero practice, in concreto spectando illa verba secundum affectum serio et fervide illa proferentis, omnino formula ista regulariter et ut plurimum continet veram contritionem ex motivo caritatis et motu veri amoris divini, adeo ut inter 100, immo forte inter mille vix unus reperiatur, qui sine vero motu amoris Dei veraque contritione pie, serio et ardenter

proferat haec verba ex corde: Summe doleo, quod te Dominum Deum meum tam graviter offenderim, et maxime si addat epithethon dilecti, vulgo Meinen lieben Gott und Herrn beleidiget, adeo ut doctissimus Lessius auctar. V. Confessio casu 1. veram contritionem aestimet hunc actum: Maledicta peccata mea, quibus Dominum Deum meum offendi! Ratio autem est: quia sic serio loquentes boni christiani (quisque suam mentem exploret et fatebitur) non solent in peccatis apprehendere vel considerare offensam Dei ut formalem injuriam seu laesionem juris divini supremi domini, sed considerant in peccatis offensam Dei, tanquam molestiam, exacerbationem ac velut amaritudinem gravemque displicentiam, quam peccato quodammodo attulerant animo divino, optimo Deo et Domino nostro merito semper amando omnique obsequio ad placitum et gustum prosequendo ac velut oblectando: an non hic operatur motus sinceri amoris divini ac motivum caritatis? Etenim apprehendimus Deum tanquam patrem charissimum, et offensam Dei tanquam offensam patris charissimi carnalis sub conceptu perturbationis, molestiae, amaritudinis etc., qua exacerbavimus charum parentem carnalem, vellemusque nihil tale factum a nobis, factumque amare dolemus, utique non sine affectu et impulsu amoris filialis in parentem. Quaere enim ex tali filialiter dolente filio, cur doleat, se illam molestiam attulisse parentis animo? statim responderet: cur non doleam, cum meus pater sit, amo ipsum ac proinde ei semper bonum, placitum, gaudium opto potius, quam molestiam, displicentiam, disgustum amaritudinis etc. Hoc, inquam, sensu et affectu solemus efferre illa verba, cum pie, serio et ardenter proferimus, ideoque vere contriti et ex motivo caritatis ac amoris Dei dolentes censendi. Quare si eo tempore, quo urgeret praeceptum contritionis juxta infra dicenda q. seq. v. g. in periculo mortis aut subito coactus ministrare Sacramentum in statu non bono, ea verba serio pieque effatus es, noli te accusare confessario de omissione contritionis. Et tu, confessari, si moribundum audies, pie ac fervide ejusmodi verbis ad Deum suspirantem, maxime jam valde debilem, noli angi vel illum magis angustiare de contritione perfecta. Unde cum Gob. hic cas. 4. n. 109. adhuc unum; nam utilia prolixa videri non debent:

132. Cum tot sint conditiones tamque delicatae verae contritionis perfectae hactenus explicatae, maxime illa: summus dolor super omnia, merito hic quaeres, an sit facile hunc elicere nec ne? Delicata est haec quaestio et implicatae responsionis. Si enim respondeatur, difficulter eum elici, absterrebuntur a conatu eum eliciendi multi, heu! qui gravibus peccatis obnoxii subito vocantur ad Sacramenta ministranda. Si asseratur, id esse facile, forte multi sument occasionem existimandi, se esse vere contritos, cum tamen non sint. Navarrus de jubilaeo et indulgentiis notabili 17. affirmat, esse difficile, Diana contra et alii putant, contritionem etiam perfectam facile elici posse. Utrumque videtur verum respectu diverso; difficillimum sine dubio est elicere perfectam contritionem respectu valde habituatorum in uno vel pluribus peccatis mortalibus, et maxime libidinis et vindictae, et singulariter antequam prout deberent evitarunt occasiones proximas peccandi; o quando tales elicient sinceram detestationem peccatorum super omne

aliud malum ex sincero motivo caritatis ac amoris Dei super omnia, quem tam effraenate offendere assueti sunt? Digito Dei et virtute Altissimi hic opus est. Facile autem merito censeri debet elici contritionem ab iis, qui raro et ex humana fragilitate potius, quam ex malitia vel consuetudine peccant. Hi enim facilius sincere ad mentem et ad Deum revertuntur.

133. Jam dicturus de necessitate contritionis, suppono, te nosse, necessarium necessitate medii ad salutem id esse, sine quo salus aeterna consequi simpliciter non potest, non obstante quacumque impotentia, ignorantia, inadvertentia; v. g. sic necessarius est Baptismus parvulis. Necessarium necessitate praecepti est illud, quod ad obtinendam salutem etiam necessario praestandum est, sed cum praestari potest, excusante impotentia, ignorantia, oblivione inculpabili etc.: sic necessarium est, die dominico audire Sacrum etc.

Quaestio II.

Qualiter contritio sit necessaria necessitate medii.

Summarium.

135—136. Homini in mortali constituto in omni lege necessaria est aliqua poenitentia vel dolor.
137. Posset tamen Deus absolute sine omni poenitentia vel actu alio
138. Peccatori actu non peccanti seu ad peccatum affecto sua peccata gratis remittere.
139. In lege veteri omnino necessaria erat ad justificationem perfecta formalis vel virtualis.
140. In nova lege autem sufficit etiam attritio cum Sacramento Baptismi vel Poenitentiae.
141—142. Non tamen attritio cum aliis Sacramentis per se loquendo.
143. Contritio perfecta etiam extra omne Sacramentum justificativa non necessario debet esse formalis,
144. Sed sufficit virtualis, amor Dei super omnia,
145—146. Sive peccator sit immemor sive memor suorum peccatorum,
147—148. Memor tamen in extremis constitutus obligatur insuper elicere contritionem formalem.
149. Amor Dei generatim duplex, concupiscentiae et amicitiae.
150. Quid amor concupiscentiae?
151—153. Quid amor amicitiae quoad affectum complacentiae et
154—158. Quid quoad affectum desiderii, dictus amor obedientialis?
159—164. An qualiter et quando justificet martyrium?

134. **Assertio.** *Homini in peccato mortali constituto in omni statu de lege ordinaria ad justificationem et salutem consequendam medium necessarium seu necessitate medii necessaria est poenitentia seu contritio aliqua; in veteri quidem lege determinate sola contritio perfecta, in nova autem lege post instituta Sacramenta Baptismi et Poenitentiae disjunctim aut contritio perfecta aut Sacramentum cum attritione susceptum; neque necessaria est formalis, sed sufficit contritio perfecta virtualis inclusa in actu amoris Dei super omnia, ac etiam martyrii, quantum est de necessitate medii.* Est tota communissima, ut patebit explicatione.

§ I. *In omni lege necessaria poenitentia vel contritio aliqua.* I. Certum 135.
de fide. Conc. Trid. sess. 14. c. 1: Fuit quidem poenitentia universis hominibus, qui se mortali peccato inquinassent, quovis tempore necessaria ad gratiam et justificationem assequendam. Et ibid. cap. 4: Fuit quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic motus contritionis necessarius. Constat ex ss. Script. passim. Eccl. 2, 22: Si poenitentiam non egerimus, incidemus in manus Dei et non in manus hominum. Luc. 13, 3: Si poenitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis: qua loquendi formula significatur necessitas medii, ut et Jo. 3, 3: Nisi quis renatus fuerit ex aqua etc. SS. Patrum de hoc pleni sunt libri. Ratio est: quia illud, cujus effectus est simpliciter necessarius ad salutem, est ipsum necessarium necessitate medii; sed effectus poenitentiae seu contritionis, scilicet remissio peccatorum seu justificatio est simpliciter necessarius ad salutem omnibus in mortali constitutis; ergo et ipsa poenitentia est ita necessaria ad salutem.

II. Quod poenitentia seu contritio aliqua sit necessarium medium 136.
ad remissionem peccatorum seu salutem, ratio a priori est sola et justissima ordinatio divina. Rationes congruentiae variae assignari possunt, hae maxime duae: quia per omne peccatum mortale avertitur homo a Deo et convertitur ad creaturam; ergo convenientissimum est, ut non tollatur, nisi per conversionem ad Deum et aversionem a creatura; atqui ubicumque sunt hi actus, ibi est poenitentia vel contritio aliqua; ergo. Item per omne peccatum mortale homo offendit Deum, ut passim loquitur Scriptura; sed Deum offendi (quomodocumque nos apprehendamus juxta supra dicta) reipsa et in effectu nihil aliud est, quam Deum velle vindicare peccatum; neque enim alia ratione potest offensio convenire Deo proprie loquendo; ergo de lege ordinaria non tollitur peccatum, nisi per punitionem peccati, quod est proprium poenitentiae, et hinc notanter initio addidi, in omni lege *de lege ordinaria:* nam

III. Deus de potentia absoluta potest remittere peccata et justifi- 137.
care hominem absque poenitentia vel contritione formali vel virtuali aut ullo alio peccatoris actu. Communissima cum Scoto 4. d. 14. q. 1, Suarez hic d. 9. Ratio est: quia Deus de potentia absoluta peccatori actu non peccanti absque ulla ejus poenitentia vel actu praevio potest infundere gratiam sanctificantem: potest enim Deus effectum producere absque dispositionibus, maxime ex sola sua libera ordinatione requisitis; poenitentia autem seu actus peccatoris antecedens justificationem ac gratiam, habet tantum rationem dispositionis, idque non ex natura rei, alias non posset gratia infundi infantibus eorumque peccatum originale deleri absque omni eorum actu; sed ex libera ordinatione et beneplacito divino: quod autem ex sola ordinatione divina requiritur, utique potest tolli per potentiam Dei absolutam; atqui per gratiam sanctificantem necessario deletur peccatum et fit homo formaliter justus ac Deo gratus: implicat enim hominem esse simul justum ac gratum et peccatorem: quia odio sunt Deo impius et impietas ejus; ergo.

IV. Dixi notantissime, *peccatori actu non peccanti:* quia homini actu 138.
peccanti, in actuali voluntate et complacentia peccati existenti sicque actualiter averso a Deo, non potest remitti peccatum, quia sic homo esset peccator et non esset peccator, esset aversus et non aversus

ac conversus ad Deum, quod rursus implicat. Sermo ergo est de peccatore habituali tantum seu habitualibus tantum peccatis averso a Deo, qui scilicet peccata commissa nondum retractavit per poenitentiam vel contritionem aliquam; atque hanc ipsam habitualem aversionem a Deo seu quod idem est injuriam seu offensam sibi allatam, de potentia absoluta potest Deus tollere per liberam condonationem absque ullo actu poenitentis; sicut in humanis moraliter loquendo censetur penitus abolita injuria vel offensa, si offensus injuriam remittit, etiamsi offendens nihil penitus agat, dummodo is in actuali voluntate laedendi non persistat. Quare Deus tali peccatori habituali infundendo gratiam deleret illam habitualem aversionem et faceret habitualiter ad se conversum sine proprio actu, etsi sic nondum esset actu conversus ad Deum, sicut modo parvuli justificantur fiuntque habitualiter conversi ad Deum absque ulla actuali propria conversione ad Deum. Sed haec insuper

139. § II. *In lege veteri determinate sola contritio perfecta.* I. In statu legis veteris ante legem gratiae nemo adultus a peccatis liberari ac justificari poterat absque vera contritione perfecta formali vel virtuali. Ratio fuit: quia Sacramenta veteris legis inania signa erant, quae gratiam Dei per se et ex opere operato non conferebant, sed solum praefigurabant et significabant per Christum conferendam, sicque excitabant fidem in Christum mediatorem: quae si formata fuit per caritatem seu contritionem perfectam, vim habebat justificandi ex opere operantis tantum, juxta communissimam DD. et fidem catholicam.

140. II. In nova autem lege non est amplius necessaria ad justificationem sola perfecta contritio, sed sufficit attritio cum Sacramento Baptismi vel Poenitentiae suscepto. Communissima theologorum, ut sect. seq. patebit latius. Ratio est: quia Christus in nova lege volens facilitare media salutis, instituit haec Sacramenta non vivorum, sed mortuorum remedia, scilicet sunt per se et directe instituta, ut homini spiritualem vitam, scilicet remissionem peccatorum et gratiam primam conferant; consequenter eam ante eorum susceptionem non requirunt nec consequenter perfectam contritionem; alioquin media salutis homini peccatori non alleviata, sed aggravata fuissent.

141. III. Extra ergo haec Sacramenta mortuorum, Baptismum et Poenitentiam, etiam in nova lege peccator sine vera contritione perfecta formali vel virtuali justificari non potest, etiam in Sacramentis vivorum susceptis per se loquendo, secundum omnes: quia ideo dicta Sacramenta vivorum, quod jam praesupponant spiritualem vitam animae per gratiam sanctificantem, ac per se solum conferant gratiam secundam seu augmentum gratiae sanctificantis. Attamen per accidens etiam per ista peccator aliquando justificari poterit cum sola attritione, scilicet propter ignorantiam, quando scilicet peccator attritus vel inculpate ignorat, se esse in peccato mortali, vel bona fide existimat, se esse de eo contritum, cum tamen revera attritus tantum sit, juxta communem doctrinam de Sacramentis in genere, cum D. Thoma p. 3. q. 41. a. 7.

142. IV. Locuti sumus hactenus de contritione perfecta velut generice seu formali seu virtuali. Quid sit contritio formalis, jam nosse debes

ex q. praeced. explicata definitione. Contritio seu poenitentia virtualis dicitur et est actus, qui licet non sit formalis et expressa detestatio peccati, eam tamen virtualiter et implicite includit hominemque sic disponit, ut si recordaretur peccati vel offensae Dei in se, eam utique detestaretur etc. Talis maxime est ipse amor Dei super omnia, ut supra jam innui. Eo ipso enim quo amas Deum ut summum bonum super omnia, virtualiter et implicite aversaris et detestaris quidquid Deo summo bono adversum ac velut malum displicens seu offensivum est (quale est maxime, solum peccatum), sicque dispositus es, ut si recorderis peccati a te commissi et aliunde non impeditus, illud quasi necessario detesteris, doleas, abolere satagas etc. His notatis, dicimus ulterius:

§ III. *Neque est necessaria formalis, sed sufficit virtualis.* Nimirum **143.** etiam extra omne Sacramentum ad remissionem peccatorum et justificationem peccatoris non est necessarium medium seu necessitate medii non est necessaria sola contritio perfecta formalis, sed sufficit poenitentia et contritio perfecta virtualis, inclusa in actu amoris Dei super omnia ac etiam suo modo in martyrio, saltem extra tempus, quo obligat praeceptum poenitentiae. Communissima DD. cum Scoto 4. d. 14. q. 1, Bell. l. 2. Poenit. c. 9, Suar. d. 9, Navarr. c. 4. man. n. 5. alii passim omnes. Ratio generatim est: quia illud non est necessarium medium ad justificationem et salutem, sine quo justificatio ipsaque salus aeterna obtineri potest; sed absque contritione formali, solo perfecto amore Dei super omnia aut martyrio potest homo acquirere justificationem adeoque et salutem; ergo. De martyrio dicam infra seorsim; nunc de amore Dei super omnia probatur.

I. Homo existens in peccato mortali, cum auxilio gratiae actualis **144.** potest elicere verum actum amoris Dei super omnia, aeque ac posset elicere actum contritionis perfectae: quis de hoc dubitet? atqui verus amor Dei super omnia de se semper est deletivus peccati et justificativus, cum illi in sacra Scriptura saepissime absolute promittatur remissio peccatorum et justificatio, ut Prov. 10: Universa delicta operit caritas. 1. Petri 4: Caritas operit multitudinem peccatorum. 1. Jo. 5: Qui diligit, ex Deo natus est. Prov. 8: Diligentem me diligo. Jo. 14: Qui diligit me, diligetur a Patre meo. Et clarissime ac suavissime Christus Luc. 7. ad Magdalenam: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: apertissime remissionem peccatorum dilectioni ut causae tribuens. Et ratio est: quia perfecta conversio hominis ad Deum necessario delet omnia peccata, alioquin esset homo simul conversus ad Deum et aversus a Deo, quod implicat; atqui per verum actum amoris Dei super omnia perfecte convertitur homo ad Deum: nam verus actus amoris Dei super omnia includit voluntatem servandi omnia mandata Dei, juxta illud: qui diligit, legem implevit, et § seq. amplius patebit; qui autem totam legem implet, utique est perfecte conversus ad Deum eoque ipso virtualiter maxime aversus ab omni peccato, etsi nondum aversus actu et formaliter; ergo peccator per solum actum amoris Dei super omnia justificatur ac remissionem peccatorum consequitur, idque non solum verum est, quando peccator non recordatur peccatorum suorum, sed etiam cum memor est: nam

145. II. Peccator non solum immemor, sed etiam memor suorum peccatorum potest elicere perfectum actum amoris Dei super omnia, absque eo quod eliciat actum contritionis formalis, cum sint actus omnino diversi nec ullam habeant inter se necessariam connexionem: non enim ex natura rei; etsi enim actus isti naturali quadam connexione inter se consequantur, ut mox dicetur, potest tamen ex libertate voluntatis unus sine altero haberi, cum sint realiter distincti et separabiles; non etiam ex praecepto aliquo; quo enim praecepto tenetur aliquis conteri semper, quoties elicit amorem Dei super omnia, praesertim cum praecepta affirmativa non obligent pro semper seu quovis tempore, ipsumque praeceptum poenitentiae pro nunc non obligare semper supponamus? ergo si semper amor Dei super omnia sit sufficiens dispositio ad remissionem peccatorum in eo, cui non occurrit memoria peccati sui, etiam in memore erit sufficiens; neque potest assignari ratio, Deum aliter in hoc, quam in alio ordinasse, et consequenter peccator etiam memor peccatorum suorum potest absolute remissionem consequi absque formali poenitentia vel contritione, maxime cum actus perfectus caritatis eminenter contineat omnem virtutem perfectae poenitentiae et virtualem aversionem a quovis peccato, quod est Deo contrarium virtualeque propositum abstinendi faciendique omnia, quae Deus praecipit, ut jam supra innui.

146. III. Attamen peccator memor peccatorum suorum amansque Deum super omnia, moraliter quasi necessario et fere semper detestabitur peccatum formali poenitentia et contritione, ut omnes fere observant: quia talis est natura dilectionis Dei super omnia, ut fortiter inclinet ad detestationem peccati, quod tunc occurrit, sicut assensus praemissarum inclinat ad assensum conclusionis; similitudine tamen claudicante, cum hic causa naturalis operetur, in nostro autem casu causa libera. Atque juxta dicta intelligenda sunt testimonia Scripturae et ss. Patrum, ad remissionem peccatorum poenitentiam requirentia: loquuntur enim de poenitentia vel formali vel virtuali aut certe de eo, quod communiter accidit. Insuper locuti fuimus semper extra tempus, quo obligat praeceptum poenitentiae et contritionis formalis: nam praeceptum poenitentiae tempore suae obligationis etiam constringere eum, qui elicuisset amorem Dei super omnia, ex communi dicemus qu. sequenti; tempus autem obligationis hujus praecipuum ac certissimum est articulus vel periculum mortis in defectu Sacramenti Poenitentiae. Et hinc:

147. IV. Practice ergo loquendo amor Dei super omnia ejusque imbibita contritio virtualis sufficit et justificat peccatorem, quoties sanus vel de morte nihil periclitans eum actum elicit, aut etiam in ipso articulo mortis, casu quo per inadvertentiam vel ignorantiam excusaretur a praecepti contritionis obligatione: ut si subito in extremis positus, sed aut immemor sui peccati, aut memor quidem peccati, non tamen advertens obligationem suam de contritione elicienda, attamen eliciens verum actum amoris Dei super omnia, tunc omnino justificabitur et sic decedens salvabitur: quia actus ille est dispositio sufficiens, ut dictum, et cessat obligatio alterius praecepti. At vero in extremis positus memor peccati et obligationis istius suae, in communi et nostra sententia per actum solum amoris Dei non justificabitur, nisi etiam eliciat

cum possit contritionem formalem: tum quia alioquin eoipso peccaret voluntaria omissione actus praecepti, tum quia eoipso tunc non haberet amplius verum amorem Dei super omnia: nam qui vere amat Deum super omnia, necessario implicite saltem vult servare omnia, quae Deus praecipit, et occurrente talis praecepti servandi occasione non potest non servare, alioquin eoipso cessaret amor Dei super omnia; sed datur praeceptum divinum de poenitentia et contritione elicienda in articulo mortis, saltem cum Sacramenti copia non est, ut videbimus; ergo etc. Insuper quia contritio perfecta tam formalis, quam virtualis in amore Dei imbibita non justificat sine voto Poenitentiae Sacramenti, ut supra dictum, neuter ille actus neque ambo simul sufficerent, sed habita copia confessarii peccator tunc necessario debet suscipere Sacramentum, secundum omnes: quia nimirum tunc maxime obligat praeceptum Confessionis, cum facultas adest.

§ IV. *Inclusus in actu amoris Dei super omnia ac etiam martyrii.* **148.** Inquies: Haec omnia quidem satis intelligo; sed quod caput est, nondum satis intelligo et penetro, quid et qualis sit ille actus amoris Dei super omnia, quae simul est virtualis contritio et sufficiens ad justificationem ac remissionem peccatorum extra Sacramentum. Credo, quod juxta evangelicum consilium cum tam pie angariante in re sanctissima et utilissima rursus libenter procedas mille passus. Conabor satisfacere sancto tuo desiderio pro captu meo et tuo. Sed ante omnia nosse convenit, quid et quotuplex sit amor generatim.

Amor generaliter est prosecutio boni apprehensi seu motus appe- **149.** titus in alterum vel aliud ut bonum apprehensum (sicut econtra odium est fuga mali ac motus voluntatis in malum apprehensum illud aversando). Duplex est amor, *concupiscentiae* et *amicitiae*. Amor *concupiscentiae* est, quo alterum amamus et benigno affectu prosequimur, quatenus nobis est bonus, utilis, delectabilis eoque amore proinde amamus magis nos ipsos ac nostrum commodum, quam illum. Amor *amicitiae* est, quo alterum amamus ac bono affectu prosequimur, quatenus ipse in se est bonus ac propter ipsiusmet bonitatem, cum affectu unionis tanquam aliquid ad nos pertinens, idque duplici affectu: 1. *complacentiae* de ejus bono habito gaudendo, favendo, gratulando quasi de nostro (sicut econtra de malo ejus tristando velut de nostro malo), 2. affectu *desiderii,* bona, quibus caret et eget, ei desiderando, optando ac pro posse etiam procurando, mala avertendo etc.: haec enim omnia exigit verus amor amicitiae. Experire prius in te respectu alicujus cari amici et ad amorem Dei summi boni transfer et per teipsum invenies, quod in hac quaestione nosse cupis. Itaque

I. *Amor concupiscentiae erga Deum*

Est, quo diligimus Deum ut *bonus nobis,* quatenus nimirum nobis **150.** benefacit et benefacturus speratur innumeris immensisque bonis naturae, gratiae, gloriae. Amor hic de se bonus est et sanctus (quippe actus spei theologicae, qua Deum ut summum bonum nostrum aeterna beatitudine perfruendum principaliter, et secundario omnia ad eum finem necessaria ac utilia bona ac media spiritualia ac temporalia consequi

concupiscimus atque ex infinita Dei bonitate ac promissionibus consequi confidimus et certa cum fiducia expectamus) ac in homine justo meritorius maxime; atque etiam in peccatore initium aliquod ad conversionem et justificationem. Attamen de se minime sufficit ad contritionem perfectam, etiam virtualem nec consequenter ad justificationem peccatoris extra Sacramentum: quamvis enim etiam hic amor implicite involvat virtualem detestationem peccati, quatenus adversatur Deo summo bono nostro ejusque favore, gratia et beatitudine privat, haec tamen detestatio est solummodo ex motivo spei et timoris, attritionis proprio, ut suo loco videbimus, et non ex motivo caritatis; nec est amor Dei super omnia, cum illo ametur Deus non propter se et quatenus in se summe bonus est, sed propter nos et quatenus Deus nobis bonus est. Est autem Deus in se infinite bonus et amabilis magis, quam respectu nostri et ut nobis bonus; quin etiam hoc amore aliquatenus nos ipsos magis amamus, quam Deum, juxta notum principium: Propter quod unumquodque tale, ipsum est magis tale; at hoc amore concupiscentiae propter nos et nostrum bonum amamus Deum: ergo magis amamus nos. Excipe rursus, nisi hic ipse amor concupiscentiae imperaretur a caritate et amore Dei super omnia, juxta dicta quaest. praeced. § 4. n. IV.

II. *Amor amicitiae erga Deum quoad affectum complacentiae.*

151. *Amor amicitiae* erga Deum est, quo amamus Deum propter seipsum, quatenus in se summum bonum ac infinite bonus est ac propter suam intrinsecam, infinitam, omnimodam bonitatem, perfectionem, excellentiam. Idque similiter duplici affectu, *complacentiae et desiderii,* de hoc posteriori dicam n. sequenti, nunc de primo.

152. Affectus amoris seu amor complacentiae erga Deum est, quo Deo volumus, gaudemus, complacemus ac velut gratulamur omne et infinitum bonum suum cum affectu unionis: nam ut ait D. Thom. 2. 2. q. 27. a. 3: Amor importat unionem quamdam secundum affectum amantis ad amatum quodammodo, ut unum sibi vel ad se pertinens et sic movetur in ipsum, ut ei se uniat. Sic D. Thom. Utpote dum ex consideratione divinae essentiae, summae, infinitae ac omnimodae bonitatis infinitarumque perfectionum ejus, mirabilibus ejus operibus, beneficiis, anima inflammata amore ac intimae amicitiae affectu Deo Opt. Maximo vult, gratulatur, congaudet omne ac infinitum bonum suum, vult et exultat, esse tantum quantus est: exultat et jubilat, habere Deum tam infinite bonum, potentem, sapientem, excellentem, se suaque omnia offert et devovet Deo; optat per impossibile, habere aliquid Deo tribuendum, quo ipse careret, exemplo notissimo Seraphici Doctoris D. August., idque totum cum affectu unionis supra dicto, quem optime suggerit amorosus Abbas Lud. Blosius tabell. spirituali prope finem: Beatus sane esses, si toto affectu dicere posses: O quantum bonum possideo, cum Deus meus, qui magis est mihi, ego quam ipse sim, adeo immensam gloriam immensaque bona possideat, nam illum revera pro meo magis habeo ac teneo, quam umquam quidquam habui ac tenui. Sic ille. Atqui hic etiam amor complacentiae sic fervide elicitus cum affectu

unionis atque extendens se ad omne bonum Dei intrinsecum et extrinsecum, utique involvit aliquam virtualem detestationem et aversionem ab omni, quod Deo malum et aversum est (ut, si fervide dicas: O amabilissime, suavissime, infinitis perfectionibus cumulatissime Deus meus, medullitus laetor atque exulto, quod sis ita infinite potens, infinite sapiens, infinite tremendus tuis hostibus, gaudeo summopere, ita tibi serviri ab angelis et hominibus sanctis, sicut servitur, atque utinam ab omni creatura dignum tibi praestetur servitium etc. Nonne sic implicite detestaris omne malum Dei adeoque et tua peccata?), ideoque continet contritionem virtualem sufficientem ad justificationem in peccatore, dignus proinde iis privilegiis: Ego diligentes me diligo. Omnis, qui diligit, ex Deo natus est. Caritas operit multitudinem peccatorum etc., uti post alios docent Lugo hic disp. 5. n. 25, Tannerus d. 6. q. 6. dub. 2, Hurtadus, alii cum Gob. n. 94.

153. At vero generaliter et practice loquendo fallibilis est ac deceptioni obnoxius hic amor complacentiae, et sine dubio non quilibet vulgaris continet virtualem detestationem ac contritionem sufficientem ad justificationem. Certe myriades sunt hominum, qui serio quidem cum gustu dicant Deo: Gaudeo, Deum esse tam bonum, tam magnum, tam potentem sicut est! Utinam eum omnes agnoscant! Utinam totus mundus convertatur ad Christum. Ipsi interim haerent in luto peccatorum absque ullo proposito efficaci illinc emergendi. Nullus hic amor Dei super omnia, falsus et spurius est hic amor amicitiae. Quomodo enim amas, quem offendere, irritare, exacerbare non desinis, si non praestas ea, quae ille a te summo jure exigit? Audi Evangelistam amoris 1. Jo. 2: Qui dicit, se nosse Deum (fide, scilicet caritate formata) et mandata ejus non custodit, mendax est. Ad securiorem ergo veniamus.

III. *Amor amicitiae erga Deum quoad affectum desiderii, dictus amor obedientialis.*

154. I. Affectus amoris seu *amor desiderii* dicitur, quo Deo volumus, appetimus, desideramus efficaciter omne suum bonum extrinsecum, tanquam nondum habitum, videlicet (in summa summarum) omne ejus placitum et gloriam (nihil quippe intrinsecum tanquam bonum nondum habitum Deo velle vel desiderare possumus, ut nimis clarum est). Bonum autem extrinsecum et gloria Dei extrinseca in hoc ipso consistit, ut Deus ab omnibus, saltem quamplurimis, hic in via cognoscatur, ametur, laudetur eique perfecte serviatur et obediatur, ejus placitum in omnibus et ab omnibus perfecte impleatur et principaliter in patria aeterna, gloria, visione ac amore beatifico perfruatur: sicut in terrenis gloria principis consistit in copioso, magnifico, splendido famulitio, multitudine populorum sibi servientium ac obedientium etc. Haec incidenter, non tamen extra propositum.

155. II. Amor ergo Dei desiderii (etiam obedientialis dictus) est, quo Deo summo bono, vero amicitiae affectu, omne ejus bonum extrinsecum, obsequium, honorem, gloriam, omne suum placitum et velle seu quidquid ipse a nobis fieri vult, praecipit, desiderat etc. ei volumus et super omnia optabilia optamus, desideramus et efficaciter intendimus ac in

nobis et aliis procurare parati sumus, ad bonum promovendum, a malo opposito avertendo; atque eo ipso jam saltem implicite et virtualiter aversamur, detestamur, execramur atque pro possibili amore abolere et destruere parati sumus omne malum Dei extrinsecum seu quidquid Deus non vult, prohibet, detestatur (omne nimirum peccatum), quo Deus offenditur, irritatur ac velut molestia afficitur atque ad justissimam indignationem vindictamque provocatur. Jam advertis, in hoc amore virtualem inclusam poenitentiam, contritionem, detestationem peccati etc.

156. III. Dicitur autem hic amor *obedientialis* a praecipuo ejus officio et effectu, videlicet obedientia et observantia amorosa omnium praeceptorum divinorum, quia eo amore parati sumus et fervidi ad obediendum Deo in omnibus ubique et semper, quandocumque et ubicumque obligabimur, idque non metu poenae, non spe praemii vel mercedis, sed purissimo amore amicitiae, quia eum amamus et bonum volumus, optamus et gaudemus, atque adeo etiam (nota per omnem modum) non solum, vel principaliter, ut nos Deo placeamus, hoc enim adhuc aliquid nescio quid humani et proprii respectus vel affectus redolet, sed solum vel principaliter quia Deo sic bene est, ipse sibi complacet ac velut delectatur ac voluptate afficitur, si ejus beneplacitum impleatur et fiat quod vult et praecipit, indeque ejus gloria extrinseca augetur: et verbo, ut serviamus Deo, ut per hoc principaliter non nobis, sed ipsi Deo bene sit. Et hinc est, quod in sacra Scriptura passim amori divino tribuatur observantia mandatorum, ut Jo. 14: Si diligitis me, mandata mea servate. Item: Qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui diligit me. Iterum: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus. Et rursus 15, 10: Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut et ego Patris mei praecepta servavi et maneo in ejus dilectione. Similia reperies passim apud Joan. epist. 1. c. 2. et 5. et concludit Apostolus supra: Qui diligit, legem implevit. Hic est sincerus amor Dei amititiae et super omnia appretiative, quo Deum ita super omnia aestimamus ac velut appretiamur eique per amorem fortius firmiusque conjungimur, quam omnibus aliis, tantoque affectu nos Deo ejusque voluntati unimus, ut mallemus omnia, etiam nos ipsos perdere, quam Deum ejusque amicitiam, dicamusque cum Apostolo: Quis nos separabit a caritate Dei?

157. IV. Et hic tandem est amor Dei perfectissimus (apex et summa summorum omnis perfectionis), securissimus, nulli deceptioni obnoxius, efficaciter movens ad summum odium ac detestationem super omnia omnis peccati omnisque illius, quod Dei voluntati contrarium summique boni vel levissime offensivum est, ideoque semper eminenter continet detestationem peccati ac contritionem virtualem perfectam, et si peccati memoria ita amanti occurrat, infallibiliter etiam actualem ac formalem contritionem excitabit. Jam vero tandem cape, hunc Dei amorem super omnia tanquam simul contritionem virtualem a peccatore elicitum (etsi non sine voto Sacramenti), actu justificare asserimus. Atque hunc ipsum Dei amorem super omnia obedientialem virtualiter includi in ipsa ac omni contritione perfecta, diximus quaestione praecedenti: eo ipso enim, quo detestamur peccatum super omnia, propter Deum summum

bonum eo a nobis offensum, implicite volumus eum a nobis super omnia dilectum, sicut si summe doleo te esse caecum vel aegrum, implicite ac necessario volo te esse videntem vel sanum.

158. Omnes tres actus amoris complacentiae, desiderii seu obedientialis et contritionis perfectae, hac vel simili formula exprimere poteris: O amabilissime Deus, o bonitas et perfectio infinita, ex intimo corde gaudeo et exulto, te esse tantum, quantus es, et quia tu dignaris delectari necessario tui amore et obsequio, ego tibi semper et ubique tam arcte unitus esse volo ac decerno, ut neque vita neque mors, me umquam sint separatura a te tuisque obsequtis; atque utinam ego detestabilissimus homuncio numquam te infinitum bonum ulla ratione offendissem!

IV. *Martyrium.*

159. I. Martyrium per se loquendo necessario praesupponit statum gratiae et caritatis acquisitae jam aliter, quam per ipsum martyrium. Ita omnes. Et apertissime pronunciat Apostolus 1. Cor. 13: Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ratio est: quia martyrium per se ex opere operato non confert primam gratiam justificantem, sicut Baptismus vel Poenitentiae Sacramentum, sed ex praerogativa speciali et acceptatione divina confert gratiam secundam, immo ultimam consummatam et in termino constituentem ac velut necessitatem ad gloriam statim a morte obtinendam; et per accidens tantum quandoque, si in homine, citra novam ejus culpam (N. B.) inveniat peccatum, quod est incompossibile cum gratia conferenda, illud remittit ac delet modis mox adferendis; simulque omnem prorsus poenam, quae impedit gloriam vel ab illa retardat; qua ratione comparatur Baptismo vero et dicitur Baptismus sanguinis. Sic omnes cum S. Thom. p. 3. q. 87. a. 1. ad 2. dicente: Passio pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi et purgat ab omni culpa veniali et mortali, nisi actualiter voluntatem peccato inveniat inhaerentem. Hinc illud notissimum D. Augustini, ipsi juri canonico insertum: Injuriam facit martyri, qui orat pro martyre.

160. II. Per se ergo loquendo obnoxius peccato mortali martyrium subiturus, omnino urgetur praecepto Sacramenti aut Baptismi veri, si necdum baptizatus sit aut Poenitentiae, si copia adsit, aut in defectu Sacramenti contritionis perfectae formalis: alioquin haec culpabiliter omittens, quippe novo peccato mortali omissionis ponens obicem gratiae martyrii, nec per martyrium justificaretur, ut in simili supra § 5. de amore Dei super omnia dictum. Per accidens ergo quando peccator martyrium subiturus aut est immemor peccati sui aut memor quidem peccati, attamen copia Sacramenti destitutus aut immemor obligationis suae de contritione habenda, v. g. ob vim tormentorum subito usu rationis privatus aut aliis cogitationibus se in martyrio confirmando intentus, jam ipsum martyrium justificabit peccataque cum poenis delebit; idque certissime, quando peccator martyrium subit ex elicito formali actu amoris Dei super omnia: cum enim hic actus in iis circumstantiis se solo justificet, multo magis cum martyrio a se impetrato; aut saltem

quando martyrium subit ex motivo caritatis propter Deum super omnia dilectum vel diligendum: sic enim virtualiter saltem includit amorem Dei super omnia adeoque etiam virtualem contritionem, utique his circumstantiis sufficientem ad deletionem peccati et justificationem, adeoqe omnem effectum martyrii. Insuper

161. III. Quando subiens martyrium pro Deo, ignarus vel immemor contritionis eliciendae, saltem est supernaturaliter attritus, adhuc martyrium per modum Baptismi veri faceret ex attrito contritum quoad effectum justificationis omnemque culpam et poenam remitteret. Ita (sane contra multos) communis sententia DD. ac late Suarez t. 3. in 3. p. d. 22. sect. 3: etenim tam emphatica dicta sanctorum Patrum passim comparantium et coaequantium hunc Baptismum sanguinis cum vero Baptismo, totam et maximam sane probabilitatem huic sententiae conferunt. Quam non ausim ego improbare; libentius tamen crederem, id fieri per modum Sacramenti vivorum, Eucharistiae v. g., quod, quando peccator bona fide aestimat se contritum, cum tamen sit attritus tantum, per accidens confert gratiam primam justificantem, ex communi DD. de Sacramentis in genere; ita quando talis martyr peccato obnoxius bona fide aestimat se contritum aut moveri se ad martyrium ex motivo caritatis, cum tamen revera tantum esset attritus aut alio inferiori motivo v. g. spe beatitudinis aut metu damnationis moveretur ad martyrium subeundum, eum similiter per accidens prima gratia ac justificatione donari. Sic enim bono sensu adhuc salvabo tam seria verba Apostoli supra allegata.

162. IV. Addit Suarez loc. cit. et post ipsum, etsi aliquantum trepide Tannerus t. 4. d. 4. q. 3. n. 186, quando talis martyr et contritionis et attritionis immemor, reus tamen criminis mortalis, elicit propositum seu voluntatem efficacem subeundi martyrium pro Deo et durante hac voluntate et proposito pro fide Christi v. g. obtruncaretur, adhuc justificandum, ob virtualem aliquam attritionem inclusam in illo proposito subeundi martyrium pro Deo ex motivo spei, consequendi scilicet beatitudinem, qua spe utique detestatur implicite peccatum hujus beatitudinis impeditivum. Rursus non repugno, sed neque credo, nisi illud propositum esset elicitum ex motivo caritatis, propter nimis seria Apostoli verba: Si caritatem non habuero, nihil mihi prodest. Tandem super haec omnia hanc vim faciendi ex attrito contritum adeoque justificandi peccatorem, etiam martyrio propter pestem seu mortem in servitio spirituali vel corporali peste infectorum susceptam, multis rationibus tribuit Theophilus Raynaudus apud Gob. Alph. Confit. casu 5, sed merito non consentientem: quem si lubet lege; mihi, vides, non amplius vacat.

Adnotatio Corollaria.

163. Ex dictis et partim dicendis qu. seq. ordo necessitatis et obligationis contritionis talis est: 1. In articulo mortis seu tempore, quo obligat praeceptum poenitentiae, si facultas adsit, necessario suscipiendum est Sacramentum Poenitentiae (aut Baptismi a nondum baptizato), saltem cum attritione. Non sufficeret sola contritio nec amor Dei super omnia neque martyrium. Omnes. Ratio est: quia habita facultate suscipiendi

Sacramentum, illud negligens de novo peccaret mortaliter contra praeceptum divinum novae legis, ideoque poneret obicem justificationi et everteret effectum contritionis, amoris Dei et martyrii. 2. Si tunc desit facultas Sacramenti suscipiendi, necessaria omnino est contritio formalis perfecta et non sufficeret contritio virtualis seu amor Dei super omnia neque martyrium, ob eandem rationem, ut qu. seq. probabitur. 3. Quodsi tunc quis excusaretur ab obligatione praecepti contritionis, ut in casu supra § 3. IV. posito, omnino sufficeret et justificaret contritio virtualis, scilicet amor Dei super omnia aut martyrium, saltem ex motivo caritatis susceptum, juxta modo dicta § 3. N. IV. Tandem extra articulum mortis vel tempus obligationis, ad justificationem peccatoris sufficiunt omnia praedicta et singula: Sacramentum cum attritione, contritio perfecta formalis, virtualis, amor Dei super omnia ac martyrium ex motivo saltem caritatis susceptum, et secundum plures etiam cum sola attritione, juxta paulo ante dicta. Quae valde notare debes et ex dicendis magis intelliges.

Quaestio III.

Qualiter contritio sit necessaria necessitate praecepti?

Summarium.

165. Datur praeceptum divinum
166—167. Partim naturale
168. Partim positivum,
169—170. Spectans ad virtutem poenitentiae,
171. Obligans in defectu Sacramenti omnem hominem peccatorem,
172. Etiam in articulo mortis eos, qui habent amorem Dei super omnia;
173. Non tamen, qui usu Sacramenti cum attritione justificati sunt vel justificari volunt.
174. Unde etiam in articulo mortis attritio cum Sacramento Baptismi vel Poenitentiae est sufficiens.
175. Longe tutior tamen et omnino consulenda contritio.
176. Immo in articulo mortis certo obligat in defectu Sacramenti constitutum in mortali,
177—178. Non tamen ante per se loquendo, unde
179. Nec statim post peccatum mortale commissum.
180—181. Solvuntur fundamenta in oppositum.
182. Practice tamen longe probabilius etiam ante periculum mortis quandoque per se obligare,
183—186. Optime ostenditur.
187—193. Quando et in quibus casibus obliget per accidens?

Assertio. *Datur praeceptum divinum partim naturale partim positivum, obligans hominem peccatorem in defectu Sacramenti ad eliciendam contritionem perfectam: per se quidem satis probabiliter in articulo vel periculo mortis tantum; at practice longe probabilius etiam antea, non quidem statim post peccatum mortale commissum, sed sic, ut non nimis diu differatur prudentis judicio; per accidens certo obligat saepius in diversis casibus.* 164.
Haec tota vel communis vel communior et tutior est sententia DD.,

ut patebit explicatione singulorum. Tria autem principalia hic expressa explicanda sunt: 1. Quale sit hoc praeceptum, 2. quos obliget, 3. molestissime, quando obliget. Jam quoad primum, quale sit praeceptum?

165. § 1. *Datur praeceptum divinum partim naturale partim positivum, obligans ad contritionem perfectam.* Communissima DD. Sumitur ex innumeris sententiis sacrae Scripturae, toties praecipientis poenitentiam mortemque impoenitentibus minantis et sequitur manifeste ex q. praeced.: quidquid enim est necessarium necessitate medii, est etiam necessarium necessitate praecepti, quando est in nostra potestate: sine dubio enim quis lege naturali obligatur usurpare medium necessarium ad salutem, cum in sua potestate est; nam qui obligatur ad finem, obligatur etiam ad media; sed contritio perfecta, saltem in defectu Sacramenti est necessaria ad salutem necessitate medii, et est in nostra potestate supposito auxilio gratiae, quo mediante a nobis libere elicitur; ergo est etiam necessaria necessitate praecepti divini, partim naturalis partim positivi, quod breviter sic declaro:

166. I. Ratio hujus praecepti sumitur ex natura justitiae et caritatis: nam lex naturalis justitiae exigit, satisfaciendum esse injuriato, eo modo quo debet ac potest is, qui injuriam intulit; sed quolibet peccato mortali fit injuria Deo a peccatore, et Deus ex infinita sua bonitate petit in satisfactionem contritionem, ut patet innumeris Sripturae locis; quam etiam praestare potest peccator; ergo. Deinde lex propria caritatis exigit, quod quisque teneatur se eripere a magnis miseriis et periculis tum corporis tum maxime animae; atqui anima mortali peccato infecta est in gravissima miseria et certissimo periculo damnationis; ergo.

167. II. Praeceptum ergo contritionis, quatenus absolute inducit obligationem satisfaciendi Deo injuriato et providendi nostrae saluti, est divinum naturale: cum idipsum recta ratio naturalis evidenter dictet, nimirum satisfaciendum cuilibet injuriato et maxime Deo, et cuilibet providendum de sua salute, juxta illud D. Hieronymi l. 2. in Ecclesiasten: Quemadmodum instigante naturae lege animantia medicinas sibi divinitus attributas quaerunt, ita sine dubio instigare divinam legem homines, ut poenitentiam agant.

168. III. Idem vero praeceptum, quatenus inducit obligationem satisfaciendi Deo injuriato ac providendi nostrae saluti determinate per contritionem perfectam, est divinum positivum tantum et non naturale: cum id proveniat ex mera libera determinatione et acceptatione divina, hoc potius, quam aliud medium praescribentis peccatori ad recuperandam amicitiam divinam et salutem obtinendam, ut latius ostendunt DD. in 4. d. 14. Simile habes in tertio praecepto decalogi: Memento, ut diem Sabbati sanctifices: in quo, Deum esse aliquando et aliquo modo colendum, praeceptum divinum maxime naturale est; at esse tali determinato tempore et ritu colendum, utpote olim die Sabbato, abstinendo ab omni opere servili, praeceptum divinum positivum fuit, modo in nova lege praeceptum ecclesiasticum utique nosti.

169. IV. Hoc praeceptum simpliciter spectat ad poenitentiae virtutem, quae sola jus divinum laesum spectat et perfectam satisfactionem;

atque per eam etiam satisfit praecepto caritatis erga Deum, propter quam detestamur peccatum et ad Deum convertimur, et caritatis erga nos, dum malum a nobis avertimus et in viam salutis revertimur. Quia tamen caritas Dei et suiipsius in omni praecepto involvitur, non est necesse, hoc praeceptum contritionis specialiter referre vel adstringere ad caritatem. Et hinc tandem speciale impoenitentiae peccatum committitur, quoties homo voluntarie omittit contritionem, quando eam deberet et posset exercere v. g. in periculo mortis non suppetente copia Sacramenti.

Dices: Si impoenitentia seu omissio contritionis contra hoc prae- 170.
ceptum sit speciale peccatum, et hujus rursus impoenitentia ac non-contritio erit novum speciale peccatum, et hujus rursus impoenitentia aliud novum et sic infinitum. Item sequeretur, neminem ob unum solum peccatum damnari posse: nam reus fornicationis v. g. in periculo mortis vel dolet vel non dolet vera contritione; si dolet, salvus erit; si non dolet, accedet novum peccatum impoenitentiae sicque non ob unum, sed ob duo peccata damnabitur; utrumque consequens est absurdum; ergo etc. Resp. ad 1. negando seq.: nam sola impoenitentia seu omissio contritionis voluntaria culpabilis vel positiva nolitio poenitendi, cum quis scilicet tempore obligationis, v. g. periculo mortis sciens ac voluntarie omittit contritionem, aut etiam positive non vult conteri, est speciale impoenitentiae peccatum, quod non saepe fit, nedum in infinitum; non autem impoenitentia mere negativa seu omissio vel carentia contritionis involuntaria, quae omnibus actu non contritis inest et nullo modo peccatum est. Ad 2. concedo seq. per se loquendo: si nimirum conscius peccati mortalis tempore obligationis voluntarie contritionem omittas sicque decedas, omnino ob duo peccata damnaberis et absurditatem tecum portabis; at quia a praecepto contritionis saepe naturalis inadvertentia vel alia causa, praesertim in repentina morte excusat, ideo si tunc cum uno peccato non contritus decedas, ob unum tantum peccatum damnaberis per accidens, quia tunc finalis impoenitentia non erit speciale peccatum, uti etiam docuit D. Thom. 2. 2. q. 14. a. 2. Jam ad secundum: Quos obligat?

§ II. *Obligans omnem hominem peccatorem in defectu Sacramenti.* 171.
Omnem scilicet omnino peccatorem actuali peccato mortali obnoxium, etiam nondum baptizatum, nisi cum attritione Baptismum suscipere possit et velit. In quo praeceptum contritionis et poenitentiae virtutis differt a praecepto Confessionis seu Sacramenti Poenitentiae suscipiendi, quod solos baptizatos ac post Baptismum in peccatum mortale relapsos obligat, ob rationem alibi datam. Et insuper

I. Praeceptum contritionis tempore obligationis suae, v. g. in 172.
periculo mortis, adhuc obligat etiam illos, qui solo amore Dei super omnia justificati sunt atque peccatum mortale extinxerunt. Ita communior et sine dubio probabilior ac tutior sententia DD., quos citat et sequitur lateque probat Lugo hic disp. 7. n. 135, quia (ut supra dictum) praeceptum contritionis obligat ex virtute speciali poenitentiae et non solius caritatis; atqui virtus poenitentiae exigit absolute et formaliter satisfaciendum Deum pro injuria; quare tametsi amor Dei super omnia contineat in se virtualiter ac eminenter contritionem

hominemque Deo reconciliet, includit tamen simul votum poenitendi, cum fieri potest, sic rerum natura exigente, ut doleat et se Deo subjiciat: quemadmodum et ipsa contritio perfecta formalis quantumvis peccatorem justificet Deoque reconciliet, includit tamen votum, Sacramentum Baptismi vel Poenitentiae suscipiendi, cum facultas aderit, eoque praecepto contritus obligatus manet. Nolo ab hac communi et tutiori sententia recedere, quam etiam q. praeced. semper supposui, etsi fatear, admodum probabilem esse sententiam oppositam, nimirum amorem Dei super omnia semper sufficere ad salutem, quam latissime propugnat Vasquez ad 3. p. q. 86. a. 2. dub. 2. et Dicastillus hic disp. 3. dub. 1., eo quod finis praecepti poenitentiae jam habeatur per amorem Dei super omnia. Sed certe in praxi non multum interest, cum moraliter fere impossibile sit, quod homo vere amans Deum super omnia, conscius peccati sui, non illud etiam formaliter super omnia detestetur adeoque et conteratur. Quare merito solum addidi, in defectu Sacramenti. Itaque

173. II. Praeceptum contritionis non obligat eos, qui usu Sacramenti cum attritione justificati sunt aut justificari volunt. Communissima apud citandos infra. Ratio est: quia Christus in nova lege singulari privilegio aliud quoque medium justificationis instituit, scilicet Sacramenta mortuorum, Baptismi et Poenitentiae, ut proinde modo solius contritionis perfectae necessitas desinat: alioquin certe Christus instituens ac praecipiens Confessionem sacramentalem, medium per se satis durum et difficile, si insuper etiamnum requireretur contritio perfecta, et ipsa peccatori satis difficilis, non alleviasset, sed multum aggravasset onus legis, essemusque pejoris conditionis modo Christiani, quam veteres olim, qui ad solam contritionem obligati per eam justificabantur. Confirmatur: si justificatus per Sacramentum cum attritione adhuc obligaretur ad contritionem perfectam, ipsum Sacramentum contineret votum contritionis, sicut ipsa contritio perfecta continet votum Sacramenti, eo quod justificatus per solam contritionem adhuc obligetur ad Sacramentum, cum facultas aderit: consequens est inauditum in theologia; ergo. Ulterius

174. III. Praeceptum contritionis etiam in articulo mortis non obligat hominem peccatorem, usu Sacramenti cum attritione justificatum, sed ipsa attritio cum Sacramento Baptismi vel Poenitentiae universaliter semper est sufficiens dispositio ad justificationem adeoque etiam in articulo mortis. Ita Henriquez, Vasquez, Canus pluribusque allegatis Lugo hic disp. 6. sect. 13, Dicastillus hic disp. 6. n. 19, Laym. cit. l. 5. tract. 6. c. 2. n. 7. Ratio est: tum quia quisque etiam in articulo mortis satisfacit Deo ex suae conscientiae, qui sequitur sententiam moraliter certam; neque enim Deus nos obligat in operando ad certitudinem metaphysicam, sed est contentus certitudine morali, cum haec ipsa tollat omne morale prudensque periculum peccati; atqui sufficere attritionem solam etiam cognitam cum Sacramento Poenitentiae, moraliter certum est, ut ex Tridentino videbitur sect. seq., ideoque etiam in articulo mortis eliciens solam attritionem cum Sacramento, habet moralem certitudinem, quod non peccet. Tum quia oppositum multum arctat viam salutis, cum constet, quam difficile sit peccatori elicere contritionem, maxime in extremis, quando morbi, timor mortis, alia

sexcenta distrahunt animae vires. Sententia omnino probabilis et intrinsece maxime.

IV. Contra tamen in articulo mortis non sufficere attritionem cum Sacramento, sed obligari tunc peccatorem, ut verum contritionis actum, tanquam certius salutis medium et certiorem ad justificationem dispositionem in seipso excitare conetur, docent gravissimi DD. Sotus, Suarez, Sanchez aliique apud Lugo citatum. Atque hanc sententiam (quidquid sit de ejus speculativa probabilitate) tanquam practice tutiorem in praxi omnino sequendam, consulendam et a confessariis apud moribundos practicandam censeo. Cum enim tanti Doctores post conc. Trid. doceant, legem caritatis propriae exigere, ut in tali articulo mortis moraliter certae sequatur quis tutiora, *agerem reum damnandae temeritatis* (ait Gobat cit. casu 3. n. 53.), *qui tunc cognoscens, se esse duntaxat attritum, non eniteretur serio ad perfectam contritionem, habens conscientiam gravatam crimine letali.* Sic ille. Laym. citatus n. 7. ita loquitur: Attamen talem poenitentiam in morituro, non conante se excitare ad perfectum dolorem de peccatis ob amorem Dei, valde incertam et suspectam esse, ne forte vera supernaturalis attritio non sit, atque non tam ipse homo peccata deserat, quam a peccatis deseratur, iis tamen secundum actualem affectum inhaereat, quia ut Sanctus Augustinus ait serm. 57. de temp.: Poenitentia, quae ab infirmo petitur, infirma est; quae autem a moriente petitur, timeo, ne et ipsa moriatur. Et haec sententia maxime locum habet, si ipsemet moriturus agnoscat, poenitentiam infirmam ac tepidam esse neque majorem in se excitare conetur. Sic Laym. sapienter. Jam ad tertium molestissimum quaesitum: Quando obligat? 175.

§ III. *Per se quidem satis probabiliter in articulo vel periculo mortis tantum.* I. Praeceptum contritionis perfectae certissime obligat hominem peccatorem in mortali constitutum in articulo mortis ejusve morali vel probabili periculo, saltem in defectu Sacramenti. Communissima. Ratio generalis est: quia sicut omne aliud praeceptum divinum, ita et hoc praeceptum poenitentiae ac contritionis perfectae ad satisfaciendum Deo injuriato, est impositum viatoribus, ut illud adimplendo consequantur vitam aeternam, secus aeternum damnandi; adeoque necessario obligat nos, antequam exeamus ex hac vita; ergo si antea non fuit impletum, certissime obligabit in articulo mortis; alioquin consummabitur omissio simpliciter contra praeceptum; ac in nostro proposito tunc voluntarie omittens contritionem, novo peccato mortali omissionis et impoenitentiae finalis infectus ex hac vita decedet aeterne damnandus. Ratio autem specialis est: quia homo in articulo mortis ac termino vitae constitutus maxime obligatur adhibere medium certum salutis suae, ut nimis manifestum est; sed homo peccator tunc, saltem in defectu Sacramenti, non habet aliud certum medium salutis suae et reconciliationis cum Deo nisi contritionem perfectam formalem: cum in communi et tutiori sententia nec formalis amor Dei super omnia sufficiat, immo nec Sacramentum cum attritione satis tutum ac securum sit medium, juxta dictum § praecedenti; ergo. 176.

II. Praeceptum contritionis per se tantum obligare in articulo mortis et numquam ante, docent gravissimi Doctores. D. Thom. 4. dist. 12. q. 1. a. 4, Cajetanus Sum. V. contritio, Sotus 4. dist. 17. 177.

q. 2. a. 2, Navarrus man. c. 1. n. 27, Medina, Adrianus, aliis congestis probabilem ipse Suarez d. 15. sect. 6 ac mordicus defendit Dicastillus hic disp. 3. dub. 1. et ult. Ratio sumitur ex natura praeceptorum affirmativorum, quae non obligant pro semper, sed solum pro certo tempore, aut lege determinato aut necessitate urgente; atqui extra articulum vel periculum mortis per se loquendo nulla est necessitas urgens, ut de se patet; neque ante illum articulum vel periculum mortis potest assignari ullum certum tempus, lege vel ratione determinatum, quo praeceptum hoc per se obligaret potius, quam alio: non enim statim post peccatum commissum, uti docuerunt D. Bonav., Alensis, Sylvester aliique veteres apud Suarez disp. 15. sect. 6; multo minus quoties practice recordaris peccati commissi, uti docuerunt idem D. Bonav., D. Antoninus aliique apud Gobat hic casu 6. n. 128. Utrumque refutabimus mox n. seq. Multo minus singulis diebus dominicis et festis, ut pie opinatus est Angelus noster in Sum. V. feriae n. 40. et cum communissima rejiciemus infra in fine: et quonam, quaeso, alio certo tempore? tu divina. Ergo cum hoc praeceptum poenale sit et onerosum, non est extendendum, sed restringendum potius ad illa tantum tempora, pro quibus ejus obligatio certo nobis constat; at non constat nobis certo hujus praecepti obligatio pro ullo tempore, praeterquam in articulo mortis; ergo. Vides probabilitatem hujus sententiae; sed absterrent te gravissime ss. Patrum ac sacrae Scripturae sententiae, tam serio et minaciter urgentes maturam poenitentiam et damnantes seram dilationem poenitentiae usque ad mortem.

178. At, quidni commode intelligi possint aut de consilio sane optimo ac saluberrimo, aut ad summum de praecepto, non debere nos nimis diu permanere in statu peccati mortalis et inimicitiae cum Deo? Atqui hic status peccati mortalis et inimicitiae cum Deo non sola poenitentia formali ac contritione perfecta tollitur, sed etiam amore Dei super omnia, usu Sacramenti cum attritione: hoc tamen non ad rem: quia loquimur de obligatione contritionis per se in defectu Sacramenti. Jam in specie progrediendo

179. III. Praeceptum contritionis non obligat statim post peccatum mortale commissum aut quamprimum quis se mortaliter deliquisse practice advertit; multo minus postea, quoties quis practice recordatur peccati mortalis commissi, nimirum tanquam male facti detestabilis. Ita (contra veteres supra indicatos) et multi antiqui cum ipso D. Thom. 4. dist. 17. q. 3. a. 1., quos congerit et sequitur Suar. disp. 15. sect. 5, Tanner. t. 3. d. 5. q. 6. dub. 3, Laym. cit. c. 2. n. 5, Lugo hic disp. 7. sect. 10. paucissimis exceptis omnes omnium Ordinum Recentiores cum Gob. ibidem n. 132. Ratio est: quia et nulla ratio urgens adferri potest tantae obligationis, ut patebit n. seq. et inde gravissima sequerentur inconvenientia: 1. Sequeretur, hominem sub novo peccato mortali obligari, ut ad Sacramentum Poenitentiae jam justificatus accedat, sicque Sacramentum Poenitentiae non esse Sacramentum mortuorum, sed vivorum, quo nihil absurdius: quia tum accessurus confessionale, practice utique recogitans sua peccata, aut jam de illis conteritur, prout obligatur, et sic jam justificatus accedet, aut non conteritur, et sic committit peccatum mortale novum. 2. Sequeretur, hominem post peccatum mortale

commissum et practice animadversum, si non statim eliciat contritionem, continuo peccare novo et novo peccato mortali omissionis seu impoenitentiae, saltem quoties de eo cogitat practice et conteri posset: heu quot myriades peccatorum mortalium omissionum contritionis et impoenitentiae in hoc, integro (quod, proh dolor! saepius fit) anno perseverante in statu peccati mortalis, non sine continuo vel frequentissimo remorsu conscientiae et minus practica recogitatione peccatorum! an sine certissimo fundamento credibile? At longe intolerabilius 3. sequeretur, tam poenitentes, quam confessarios universos damnandos plurimorum peccatorum mortalium ac sacrilegiorum saltem materialium, cum de ejusmodi mortalibus omissionibus nec illi se accusant, nec isti examinant: quis enim Confessariorum ex PP. Augustinianis, Dominicanis, Franciscanis, Societatis etc., frequentissimi in confessionali, poenitentem ab integro vel medio anno in uno vel pluribus peccatis mortalibus haerentem interrogant, quando primum ut quoties unius vel alterius peccati mortalis commissi recordatus fuerit, et quoties post eam recordationem omiserit penitus contritionem? O abyssum scrupulorum et anxietatum! an absque certo fundamento adstruendum? 4. Addit Gobat n. 133. quod praelati Ecclesiae culpabilissime deessent suo officio in re maximi et summi momenti, si illa rigida sententia foret vera, quandoquidem non dant operam, ut ea praedicetur suis dioecesanis. Plura huc facientia in fine quaestionis; jam videamus, quid urgeant fundamenta oppositae rigidae opinionis.

IV. Fundamenta oppositae sententiae parum urgentia sunt: Primum 180.
et principale est: Voluntarie permanere in statu peccati mortalis ac inimicitiae cum Deo, semper illicitum ac intrinsece malum est: omni enim momento tenemur cessare a peccato mortali; sed practice cogitans de peccato mortali a se commisso et non statim poenitens ac contritionem eliciens, sed voluntarie differens, voluntarie permanet et vult permanere in statu peccati mortalis et in inimicitia cum Deo; ergo post mortale peccatum commissum et practice recogitatum (scilicet ut malum factum et detestandum est) statim obligat et quousque impleatur, semper obligabit praeceptum contritionis. Instantia difficilior dabitur in responsione. Secundum: Praeceptum contritionis inducit obligationem satisfaciendi Deo injuriato per peccatum mortale; sed injuriato post illatam injuriam statim cum fieri potest satisfaciendum est; nam qui proximum laesit in bonis fortunae vel famae, tenetur statim satisfacere ac compensare injuriam, alioquin peccat, quamdiu differt; ergo praeceptum contritionis obligat statim post peccatum commissum. Tertium: Ex praecepto caritatis erga seipsum tenetur quis statim adhibere medicinam in morbis periculosis corporis ad evitandum vitae corporeae discrimen; ergo multo magis a fortiori tenetur quis statim adhibere medicinam in letali morbo spirituali peccati mortalis ad evadendum discrimen aeternae damnationis. Quartum: Peccatum, quod per poenitentiam non cito deletur, Deo permittente suo pondere ad aliud trahit, ait D. Gregor. hom. 11. in Ezechielem; ergo post peccatum commissum poenitentia statim agenda et non differenda est, alioquin talis voluntarie exponeret se periculo denuo peccandi, quod semper illicitum est. Alia leviora lubens praetereo.

181. Respond. ad 1. distinguendo majorem: Voluntarie permanere in statu peccati mortalis positive, scilicet per actum positivum volendo peccatum et inimicitiam cum Deo, semper illicitum ac intrinsece malum est, concedo majorem: sic enim adhuc actu peccatur sicque verissimum est, nos omni momento teneri cessare a peccato, actuali nimirum, atque actuali voluntate vel complacentia peccati (idque ipsum non ex speciali virtutis poenitentiae ac contritionis praecepto, ut si non statim desistas a peccato, committas novum impoenitentiae peccatum contra praeceptum contritionis, nullo modo; sed ex praecepto alterius virtutis v. g. justitiae, temperantiae, castitatis, contra quam peccatur: ita ut si non desistas, solum in eodem peccato perseveres actualiter, quod valde notandum est). Voluntarie permanere in statu peccati negative tantum ac suspendendo omnem actum, scilicet nec volendo nec nolendo aut detestando peccatum commissum, immo etiam positive nolendo ipsam poenitentiam vel contritionem hic et nunc, semper illicitum et intrinsece malum est, nego majorem; et similiter distincta minori, nego consequentiam: nam hic et nunc non poenitere ac nolle poenitentiam vel contritionem, actus de se indifferens est ac bono fine etiam cohonestari posset: nam nolle bonum aliquod non est peccatum, nisi pro eo tempore, quo teneor velle vel agere illud bonum v. gr. audire Sacrum, eleemosynam dare etc.; at quod tenear omni tempore velle poenitere vel contritionem elicere quamprimum vel quoties cogito de peccato mortali commisso, hoc ipsum est in controversia: nos negamus, illi affirmantes hoc argumento tandem petunt principium. At contra jam difficilius instabis: Numquid quando deliberate et voluntarie nolo poenitere vel contritionem elicere de peccato mortali commisso, hoc ipso positive, saltem indirecte et implicite volo ipsum peccatum ac inimicitiam cum Deo? Quia omnis voluntarie non tollens causam alicujus effectus, indirecte saltem vult effectum, et voluntarie nolens ponere causam destructivam alicujus mali (ut in proposito est contritio seu poenitentia respectu peccati) indirecte saltem vult ipsum malum. Resp. negando assumptum et distinguo probationem: quando teneor illam causam tollere, concedo; quando non teneor, nego. Quando enim effectus aliquis non per se, sed per accidens sequitur ex aliqua causa, non censetur is nobis voluntarius indirecte in illa causa posita vel non oblata, nisi quando tenemur illam causam amovere, juxta communem doctrinam de actibus humanis, exemplo vulgari de legente vel audiente turpia cum praeviso periculo pollutionis etc. Sic in proposito, quia permanentia in statu peccati mortalis et inimicitiae cum Deo non per se, sed per accidens tantum sequitur ex omissione seu nolitione poenitentiae ac contritionis (per se enim sequitur permanentia in peccato, quia factum est, et per accidens tantum, quia non poenitet), ideo non potest nobis ea permanentia imputari etiam indirecte voluntaria et culpabilis, nisi solum quando tenemur ponere causam destructivam peccati, scilicet ipsam poenitentiam vel contritionem; cum ergo nullum extet praeceptum statim applicandi causam destructivam peccati, postquam commissum vel quando de eo practice cogitamus (quod adversarii hoc argumento probantes rursus principium petunt, supponendo, quod probandum erat), ideo permanentia in peccato et inimicitia Dei ipsumque peccatum et inimicitia Dei non est nobis neque indirecte voluntaria,

sed permittitur vel permissa tantum; permissio autem mali, quando hic et nunc impedire non teneor, non est peccatum, secundum omnes.

Ad 2. resp. distinguendo minorem: Injuriato statim satisfaciendum, quando injuria est damnosa, ideoque dilatio satisfactionis damnum infert et continuat (prout fere, certe non semper fit in injusta laesione proximi), concedo minorem; quando injuria non est damnosa nec consequenter ex dilatione satisfactionis aliquod damnum infertur vel augetur injuriato, uti est respectu Dei, nego minorem et consequentiam. Ad 3. resp. negando consequentiam et paritatem. Ratio disparitatis est nimis manifesta: quia vita corporalis semel amissa recuperari nequit, et ideo urgente morbo periculoso quilibet tenetur adhibere remedia statim, ne patiatur irreparabile damnum, cum homo non sit dominus vitae suae, sed custos; at vero vita spiritualis, semper dum vivimus, recuperari potest. Quare sicut ex praecepto caritatis aliquis tunc tantum sub novo gravi peccato tenetur adhibere medicinam corpori, quando dilatio medicinae ei esset allatura mortem vel aliud gravius malum v. g. morbum intensiorem, sic in proposito tunc solum tenemur adhibere medicinam animae contra peccatum, quando ex dilatione hujus medicinae, scilicet contritionis ac poenitentiae sequeretur vel mors aeterna, ut in periculo mortis corporalis, aut aliud gravius peccatum novum, infamia, scandalum etc.

Ad 4. negatur consequentia: quia illa tractio ad novum peccatum, non est tam violenta, neque periculum novi peccati tam proximum et urgens regulariter, ut non possit a peccatore evitari, et sub novo peccato mortali teneatur illud evitare statim ac quovis tempore per se loquendo; nisi bene per accidens, pro illo tempore tandem, quo revera adesset periculum proximum gravius labendi, nisi per poenitentiam gratia recuperetur. Sermo semper fuit de praecepto: nam quoad consilium omnes uno ore consulunt et agnoscunt, expedientissimum esse, post peccatum commissum statim ad poenitentiam confugere et saltem conteri: tum quia homo in gratia constitutus facilius abstinet a peccatis novis, quam extra gratiam, sine qua nemo diu a novo lapsu praeservatur, tum maxime quia homo sic contritus cum proposito confitendi opportuno tempore, etsi non ita statim confiteatur, jam in gratia existens novis suis operibus mereri et pro peccatis suis satisfacere potest. His ergo N. III. et IV. dictis pro certis habitis, contra tamen sententiam N. II. propositam, ad securiora tendentes dicimus,

§ IV. *Practice longe probabilius, etiam antea.* Praeceptum con- 182.
tritionis etiam ante articulum mortis per se quandoque obligat, sic ut non nimis diu, certe non usque ad mortem deliberate differatur; adeo ut voluntarie, ex proposito differre poenitentiam valde longo tempore aut usque ad finem vitae, aut tamdiu differendi propositum concipere, novum sit peccatum mortale impoenitentiae contra hoc praeceptum contritionis. Ita communior, probabilior et tutior sententia Doctorum, quos late recitant et sequuntur Suarez disp. 15. sect. 5, Tannerus cit. q. 6. n. 66, Laym. cit. c. 2. n. 6, Lugo disp. 7. sect. 10. n. 274, Gobat casu VI. n. 139. Idipsum postea sensisse videtur D. Thom. 3. p. q. 84. a. 5. ad 2. allegans illud Eccli. 30: Miserere animae tuae placens Deo.

183. I. Hanc sententiam omnino convincere videntur gravissimae sententiae sacrae Scripturae ac ss. Patrum, tam serio urgentes maturam conversionem, atque damnantes dilationem nimiam, praesertim usque ad mortem. Audi unam et alteram. Eccl. 5: Non tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem, subito enim veniet ira illius et in tempore vindictae disperdet te. Rom. 2: An ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam et impoenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae et justi judicii Dei. Ps. 37: Putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae a facie insipientiae meae, quia (ait D. Hieronym. ibidem) nolebam agere poenitentiam. Auctoritates Patrum describi non possunt; lege late S. Augustini ser. 67. de tempore hom. 42. ex 50. et lib. de peccat. falsa poenitentia c. 17. S. Cyprian. lib. 4. epist. 2. alios passim. Ratio petitur tum ex parte Dei tum ex parte hominis.

184. II. Ratio ex parte Dei est: quia tamdiu deliberate et voluntarie persistere in inimicitia Dei tamque diu differre compensationem injuriae Deo per peccatum illatae ac recuperationem justitiae divinae, moraliter censetur importare novam injuriam ac interpretativum contemptum Dei Optimi Maximi; ergo videtur tunc ipsum praeceptum poenitentiae, adeoque in defectu Sacramenti contritionis perfectae per se obligare ad reparationem amicitiae divinae tandem procurandam etiam extra omne periculum mortis, et secus novum impoenitentiae peccatum committi, idque maxime ipso Deo (prout semper solet) toties monente et movente per auxilia gratiae tum intrinseca, ut bonas inspirationes, remorsus conscientiae, tum extrinseca, exhortationes, exempla, occasiones oblatas, sicut ipsemet exagerat Prov. 1: Quia vocavi et renuistis, extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret, despexistis omne consilium meum et increpationes meas neglexistis, ego quoque in interitu vestro ridebo. Et hinc

185. III. Ratio ex parte hominis est: quia is tamdiu in statu peccati mortalis persistendo gravissimam spiritualium bonorum vix numerabilium jacturam, periculum gravius labendi et tandem in malo indurationem incurrit, ut supra Apostolus monuit et explicat D. Gregorius hom. 11. in Ezechielem dicens: Peccatorem diu expectat Deus, ut redeat, non redeunti atque contemnenti ponit (offendiculum), ubi gravius ruat; et sicut supra dixerat, peccatum quod per poenitentiam saltem diu non deletur, tandem suo pondere certissimo ad aliud trahet. Et concilium Milevitanum can. 3. docet: hominem sine gratia justificante diu servari non posse sine lapsu peccati mortalis; adeoque si peccator per poenitentiam se in Dei gratiam restituere longo tempore differat ac negligat, manifestum adit periculum alterius peccati incurrendi, ut proh dolor experientia nimis notum est! Tandem quanto periculo exponant se illi, qui poenitentiam de peccatis in finem vitae differunt, ostendit S. August. cit. serm. 67. de tempore dicens: Datur quidem in extremis poenitentia (id est Poenitentiae Sacramentum), quia negari non potest; sed auctores tamen esse non possumus, quod qui sic petierit, mereatur absolvi. Lege ipsum locis supra allegatis et stupebis. Jam quoad praxim merito quaeres:

IV. At quamdiu sine novo peccato existens in mortali post ad- 186.
missum crimen potest differre poenitentiam ac in defectu Sacramenti contritionem? Respondent varie varii: Tanner supra non ultra unam hebdomadam vel mensem, Laym. non ultra annum, Coninch et Lessius apud Gob. non ultra tres aut quatuor annos, Suarez et Lugo citati rectius censent, id committendum esse judicio prudentis confessarii spectatis circumstantiis personae, tentationum, occasionum, et maxime an adverterint aliquando ad hanc tandem de peccatis suis poenitendi Deoque sese reconciliandi obligationem. Post hanc enim animadversam obligationem (salvo meliori judicio) ego cum Tannero condemnarem peccati novi impoenitentiae, qui ultra hebdomadam voluntarie et negligenter differret contritionem. Attamen recte advertit Gobat modo citatus, raros esse, qui advertant obligationem hujus praecepti, nisi quando vel cogitant confiteri vel timent periculum mortis vel occurrit casus, per accidens contritionem exigens ex mox enumerandis § seq. Tandem optime advertit Laym. cit. n. 6. his verbis: Ceterum postquam Ecclesia annuam Confessionem praecepit, ad quam actus poenitentiae saltem imperfectus (attritio) requiritur, si fideles tunc tale praeceptum impleant, eoipso quoque divino poenitentiae praecepto satisfacere illos credendum est; quod enim praestat actus contritionis extra Sacramentum, hoc idem etiam praestat attritio eam Sacramento. Haec Laym. verissime. Nam supra jam concessimus, praeceptum contritionis perfectae non obligare eos, qui per attritionem cum Sacramento suscepto justificati sunt, saltem extra articulum mortis.

§ V. *Per accidens autem certo obligat in certis casibus.* Casus certi 187.
sunt: Primus, praeceptum contritionis per accidens obligat ministrum consecratum, quando existens in statu peccati mortalis debet administrare conficiendo Sacramentum nec habet copiam confessarii. Communissima. Ratio est: quia minister consecratus, ex officio ministrans ac conficiens Sacramentum, debet esse in statu gratiae, alioquin de novo peccaturus contra reverentiam Sacramenti, juxta communissimam receptissimamque sententiam in materia de Sacramentis in genere; sed in casu nostro non habet aliud medium constituendi se in statu gratiae, nisi contritionem; ergo praeceptum contritionis ipsum tunc obligat per accidens, quod mox infra post casus enumeratos explicabo.

Secundus casus est, cum existens in mortali debet suscipere Sa- 188.
cramentum vivorum, ut Confirmationis, Eucharistiae, sacri Ordinis, extremae Unctionis, immo et matrimonii, ut suscipiens (non ut minister, cum ad hoc non sit consecratus). Omnes. Ratio clara est: quia ideo haec dicuntur Sacramenta vivorum, quia per se instituta sunt ad conferendam gratiam secundam, ideoque suscipiens illa jam debet esse in gratia Dei seu vita spirituali animae, alioquin peccaturus sacrilegio, ponendo obicem effectui sacramentali, secundum omnes. At similiter in casu posito non habet aliud medium constituendi se in statu gratiae, nisi contritionem perfectam aut amorem Dei super omnia; ergo.

Tertius casus communiter allatus est, quando quis positus in 189.
peccati occasione gravibus tentationibus urgetur, quas credit se moraliter evadere non posse, nisi per contritionem ad Deum conversus ejus gratiam et efficaciora ad vincendum auxilia obtineat. Omnis enim

obligatur adhibere media ad evitandum peccatum; sed ut supponitur in casu, non occurrit aliud medium nisi contritio perfecta aut certe amor Dei super omnia; ergo etc.

190. Quartus casus affertur: quando ob peccatum alicujus v. g. principis communitas incidisset in periculum, ut a Deo graviter puniatur, sicut accidit in peccato Achan Jos. 7. et Davidis 2. Reg. 14; tali casu peccatorem, qui causa vel occasio mali imminentis fuit, obligabit praeceptum poenitentiae ad placandum Deum et avertendum commune periculum. Ex communi Laym. cit. c. 4. n. 4. Generalius loquuntur Navarrus c. 1. man. n. 27, Adrianus, Sotus, Valentia, alii: hoc praeceptum per accidens obligare peccatorem, quando commune aliquod malum imminet reipublicae, ut pestis, bellum: ut ex caritate erga bonum commune, cujus est membrum, amovere causam vindictae divinae, nimirum peccata per poenitentiam vel contritionem perfectam satagat. Idque verum est ex suppositione, quod nullo alio modo possit averti haec vindicta et ira Dei. Verum communiter aliter averti potest tum per preces justorum, quos quilibet debet praesumere in communitate, cum Deus soleat etiam per paucos justos toti communitati parcere, tum per orationes ipsorum peccatorum, cum Deus ex sua misericordia etiam peccatorum preces exaudiat acceptetque tanquam medium de congruo ad avertenda mala temporalia aliaque bona impetranda, non obstante illo caeci nondum uncti: Deus peccatores non exaudit.

191. In dictis potissimum casibus praeceptum poenitentiae ac contritionis obligat per accidens: quia nimirum obligatio poenitendi ac contritionem eliciendi non provenit ex speciali praecepto virtutis poenitentiae per se, sed per accidens et ratione alterius virtutis, religionis, caritatis, tunc amotionem peccati et statum gratiae exigentis per poenitentiam vel contritionem necessario procurandam, ideoque tunc ob omissionem contritionis non incurritur speciale peccatum impoenitentiae, sed aliud peccatum contra aliam virtutem, religionis, caritatis etc. Exempli gratia sacerdos in mortali sine contritione celebrans, baptizans, absolvens, alios communicans non committit speciale peccatum contra hoc praeceptum, sicut si omitteret tempore obligationis per se v. g. in periculo mortis, sed peccatum sacrilegii contra virtutem religionis et reverentiam Sacramento debitam et ita in ceteris casibus.

192. Casus duo rejecti: Primus: Praeceptum contritionis nec per se nec per accidens obligat, quoties peccatum etiam jam remissum per poenitentiam occurrit memoriae practice, scilicet in ratione detestabilis vel delectabilis, uti post D. Bonaventuram, Alensem, Gabrielem, Richardum, Paludanum aliosque veteres docuit Sylvester V. contritio quaest. 2. his verbis: Tenetur peccator dolorem de peccato conceptum in tota vita continuare actu, non simpliciter, sed sic, quod numquam actu placeat peccatum et semper actu displiceat, quando practice memoriae occurrit, scilicet sub ratione detestabilis vel delectabilis. Sed ille rejicitur communissime a recentioribus omnibus et antiquis communius cum S. Thom. q. 88. a. 8. et 9, Suarez disp. 15. sect. 4, Layman, Lugo cit. Ratio est: quia tam grave onus non debet imponi homini sine certo fundamento rationis vel legis; at nulla ratio dictat, nulla lex divina nos obligat ad agendam poenitentiam bis, ter, decies, centies

de peccato jam remisso, cum per primum actum poenitentiae vel contritionis jam Deo et conscientiae satisfactum supponatur. Deinde licet peccatum praeteritum occurrat memoriae practice sub ratione detestabilis vel delectabilis, certe potest quis suspendere omnem actum sic, ut nec delectetur actu de carnali v. g. actu commisso neque etiam illud detestetur positive. Quamvis, ut recte monet Laym. cit. c. 2. n. 8., valde consultum sit circa peccatum memoriae vel apprehensioni actuali infixum exercere actum displicentiae; immo interdum per accidens necessarium, si periculum morosae delectationis propinquum videatur. Sic ille, sed tunc redibitur ad casum tertium supra positum. Quod vero S. Augustinus de vera et falsa poenitentia c. 13. aliique PP. dicant, poenitentiam hominis in hac vita debere esse perpetuam, sine dubio non potest intelligi de poenitentia perpetua positiva quoad actum continuum physice, sed optime intelliguntur de poenitentia perpetua negativa et quoad habitum, sic ut numquam retractetur poenitentia praeterita, numquam placeat peccatum praeteritum.

Secundus: Praeceptum contritionis nec per se nec per accidens **193.** obligat singulis diebus dominicis et festis, uti (non adeo difformiter Scoto) docuit noster Angelus V. Feriae n. 40. et 41, sic probans: quia de praecepto tenemur Deo vacare in aliqua hora diei festi, secundum omnes; sed hoc facere non potest, qui est in mortali, nisi de eo conteratur vel atteratur, et quod hoc sit de praecepto in eo, qui se esse in peccato mortali recognoscit, habeo pro in dubitato. Rejicitur ab omnibus antiquis et recentioribus, repugnante indubitata praxi omnium modernorum confessariorum ac poenitentium. Ratio eadem, qua supra: nam obligatio sub mortali asserenda non est, nisi ratio vel lex cogat; neutra sic cogit; ergo. Tertium praeceptum decalogi, prout in nova lege determinatum est ab Ecclesia, non requirit aliam sanctificationem vel vacationem ad Deum, quam audiendo sacrum et feriando ab operibus servilibus; utrumque praestari potest in mortali, sine contritione, sic ut praecepto satisfiat quoad substantiam. Et licet forte finis praecepti sit, ut sic homo placeat Deo vel ad Deum revertatur, tamen finis praecepti non cadit sub praecepto, sed tantum media praecepto praescripta, ut notum in materia de legibus.

Quaestio IV.

Qui sunt effectus contritionis perfectae?

Summarium.

194. Effectus contritionis perfectae
195. Primus est infusio gratiae sanctificantis,
196. Quam contritio non causat ex natura rei, sed ex libera Dei ordinatione,
197—199. Nec effective, sed dispositive solum.
200—201. Secundus ejus effectus est remissio peccatorum omnium mortalium,
202. Quae reipsa vere delentur,
203. Nec unquam amplius reviviscunt ob subsequentia peccata quaecumque.
204. Qualiter peccata venialia remittantur post mortem.

205. Tertius poenae aeternae condonatio,
206. Quae plerumque non remittitur tota, sed aeterna mutatur in temporalem.
207—208. Quanta autem temporalis luenda in hac vel in altera vita remaneat, nobis incertum est.
209. Quartus reviviscentia meritorum; quae dicantur opera mortua, quae mortificata?
210. Per contritionem et justificationem reviviscunt omnia opera mortificata
211. Ad integrum praemium essentiale,
212. Ac quoad jus ad totam pristinam gratiam ante undecumque habitam.
213. Quae probabiliter etiam statim redditur ablato obice.
214—219. Corollaria

194. **Assertio.** Contritionis perfectae (formalis ac virtualis seu amoris Dei super omnia, immo et attritionis cum Sacramento, quae omnia semper subintelliguntur sub nomine contritionis etc.) *quatuor sunt effectus nobilissimi: Infusio gratiae sanctificantis, remissio peccatorum, condonatio poenae, reviviscentia meritorum seu bonorum mortificatorum per peccatum mortale non item mortuorum.* Esset res latae tractationis et theologicae et controversisticae, sed tota speculativa ad materiam de gratia et justificatione proprie spectans. Ut tamen pii tyronis piae curiositati et poenitentium consolationi aliquantulum gratifices, quae sufficientia videbuntur summo compendio delibabo.

195. § 1. *Infusio gratiae sanctificantis.* Jam supra qu. 1. in definitione contritionis § 2. satis dictum, contritionem perfectam, sicut amorem Dei super omnia, esse necessariam et sufficientem dispositionem in peccatore ad justificationem, id est remissionem peccatorum per infusionem gratiae habitualis justificantis ac sanctificantis, qua homo ex peccatore fit formaliter justus, sanctus, gratus Deo, amicus Dei, filius adoptivus Dei, heres aeternae beatitudinis etc. Jam quoad modum causandi, quo contritio hunc nobilissimum effectum causat, sic pauculis accipe.

196. I. Contritio quantumvis perfecta aut amor Dei super omnia non causat justificationem seu infusionem gratiae sanctificantis ac remissionem peccatorum per se necessario ex natura rei, sed ex libera ordinatione in acceptione Dei, propter eam dispositionem per infusionem gratiae peccata condonantis. Ita communissima DD. contra paucos. Sumitur ex sacra Scriptura, quae quidem ex parte hominis requirit poenitentiam, attamen ex parte Dei remissionem peccati fieri significat. Psalm. 31: Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Item 2. Regum 12. David contritus dixit: Peccavi Domino! Et respondetur: Dominus quoque transtulit peccatum tuum. Idemque significatur Zach. 1. et alibi illa phrasi: Convertimini ad me, et ego convertar ad vos. Et exaggerate Joel 2: Nunc ergo dicit Dominus: Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et in fletu et in planctu et scindite corda vestra et non vestimenta vestra et convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus et misericors est, patiens et multae misericordiae et praestabilis super malitia. Quis scit, si convertatur et ignoscat et relinquat post se benedictionem. Ecce, exigitur hic contritio utique perfecta, et tamen remissio peccatorum liberae Dei miserentis voluntati tribuitur. Ratio est: quia licet contritio perfecta et amor Dei super

omnia sit perfectissima ad Deum conversio, per quam desinimus esse voluntarie aversi a Deo ipsumque super omnia amamus, quia tamen propter infinitam inaequalitatem Dei offensi et hominis offendentis talis actus non adaequat infinitatem injuriae illatae Deo, manet adhuc injuria, donec eam Deus liberaliter remittat (sicut rusticus v. g. per amorem erga regem suum non compensat vel tollit injuriam regi a se illatam, nisi rex eum amorem acceptando, injuriam remittere velit). Sed neque tenetur Deus absolute tunc illam injuriam remittere; attamen infinitae ejus bonitati valde conveniens est, ut ob eam dispositionem, quam nos perfectissimam exhibere possumus, ad quam nos ipsemet totus exhortatur et excitat in Scripturis sacris, eam acceptando injuriam remittat, atque de facto sic acceptare et remittere, constat nobis ex Scriptura et concilio Tridentino eadem q. 11. § 2. n. 2. allegatis.

II. Contritio causat infusionem gratiae sanctificantis non utique 197.
effective, sed dispositive, tanquam ultima dispositio ad gratiam, qua dispositione in subjecto posita secundum ordinariam Dei legem statim gratia infunditur, ut docet concil. Trident. sess. 6. c. 6. et 7, ubi postquam c. 6. hanc dispositionem explicavit c. 7. subjungit: Hanc dispositionem justificatio ipsa consequitur, quae non est sola remissio peccatorum, sed et sanctificatio etc., scilicet per infusionem gratiae sanctificantis, per quam secundum legem ordinariam fit remissio peccatorum, prout concilium ibidem docet. Eadem ergo ratione contritio est dispositio tantum ad gratiam sanctificantem et ad remissionem peccatorum, non causa efficiens vel formalis: nam concilium ibidem justificationis causam efficientem dicit esse solum Deum, et causam formalem dicit esse unicam justitiam habitualem seu quod idem est gratiam sanctificantem, qua homo formaliter justus et Deo gratus constituitur, ut initio dictum.

III. Contritio non disponit ad gratiam, ut ipsa jam formata ipsa 198.
gratia et caritate: est quippe tanquam dispositio praevia natura prior ipsa gratia, licet concomitanter statim eodem instanti temporis gratia et caritate infusa formata evadat, ut ex communi dictum eadem qu. 1. § 2. n. 4.

IV. Contritio tamen perfecta, sicut et amor Dei super omnia, non 199.
justificat sine voto, saltem implicito Sacramenti Baptismi aut Poenitentiae: ibidem n. 4. Infusionem gratiae necessario consequitur vel potius concomitatur secundus effectus

§ II. *Remissio peccatorum.* I. Per contritionem perfectam (sub- 200.
intellige semper amorem Dei super omnia tanquam contritionem perfectam virtualem et attritionem cum Sacramento suscepto) remittuntur omnia peccata mortalia, quantacumque sint, gravissima, frequentissima, innumera. Certum de fide ex sacra Scriptura Ezech. 18, 30: Convertimini et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas. Is. 1, 18: Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur etc. Et exemplis Scripturae constat, gravissimos peccatores per poenitentiam obtinuisse veniam, Adam Sap. 10, David 2. Reg. 12, Achab 3. Reg. 21, Manasses 2. Par. 33, occisores Christi Act. 2, 42. Ex Conciliis ita definientibus, Lateran. c. 1., Trid. sess. 6. c. 14. Auctoritate et consensu sanctorum

Patrum apud Bellarminum l. 2. de poenitentia c. 15. recitatorum. Ratio ingens est tam infinita Dei bonitas et misericordia praestabilis super malitiam Joel 2., quam infinita Christi merita, qui factus est propitiatio pro peccatis totius mundi 1. Jo. 2. Irremissibile peccatum aliquod aliquando dicunt Scripturae, vel ut difficultatem obtinendi veniam exponant, vel loquuntur de poena temporali pro peccatis infligenda, quam Deus ob populi malitiam se negat remissurum, etiamsi Jeremias, Moyses, Samuel, Job etc. pro eis deprecarentur.

201. Dixi autem, *omnia peccata mortalia:* nam quaelibet vera contritio necessario se extendit et continet virtualem saltem detestationem omnium mortalium (cum omnia privent gratia et amicitia Dei, quam homo contritus rebus omnibus anteponit). Non item omnium venialium, sed cum vera contritione ac justificatione hominis venialia aliqua consistere possunt, tum secundum actualem affectum, tum secundum habitualem voluntatem nondum retractatam: quo casu ea venialia per contritionem utique non remitterentur. Quodsi tamen contritio seu formalis seu virtualis seu amor Dei super omnia explicite vel implicite se ad omnia venialia quoque extenderet, omnia quoque per ipsam remitti, non est dubium; ut si homo perfecte contritus detestetur omnia, quae quocumque modo Deo displicent aut amoris actu se absolute et penitus Deo subjiciat, volens ei in omnibus placere et obtemperare, omnia ad ejus amorem referre, eoipso implicite saltem detestatur omnia peccata et gravia et levia, quatenus omnia Deo displicent: talis perfectae contritionis actus vel amoris ad omnia etiam venialia se extenderet et omnia deleret secundum reatum culpae, ut sup. sect. 1. q. 4. etiam indicatum est. Vide Suarez disp. 11. sect. 3.

202. II. Per contritionem ipsamque justificationem peccata vere reipsa remittuntur, delentur et extinguuntur, ut reipsa in homine justificato non remaneant. Certum de fide catholica apud omnes catholicos. Trid. sess. 5. in decreto de peccato origin. et sess. 6. c. 7. et can. 11. (contra haereticos nostri temporis, qui fingunt, peccata per Christum non deleri, sed tantum tegi ac non imputari propter justitiam Christi nobis imputatam). Sumitur ex Scriptura innumeris locis, quae dicunt peccata dimitti, deleri, ablui, tolli, hominem ab iis mundari, purgari, super nivem dealbari etc. Quae omnia vere et proprie significant, non peccata tantum tegi, sic ut lateant et remaneant, sed vere deleri eo modo quo deleri possunt; posse autem peccata vere deleri, non est dubitandum ex parte potestatis divinae, et mirum maximum esset, si Adam per peccatum potuit vere delere justitiam, per Christum autem non posset vere deleri peccatum. Urgent haeretici principaliter locum Psalmi 31., ubi David beatos praedicat, quorum tecta sunt peccata et beatum virum, cui non imputavit Dominus peccatum. Sed resp. Psalmum sic incipere: Beati, quorum remissae sunt iniquitates; deinde (more Scripturae usitatissimo) novis loquendi modis idem repeti et inculcari, ut idem omnino sit peccata tegi ac remitti vel condonari ac ideo non amplius imputari, quia non amplius sunt; non enim possent peccata oculis Dei omnia cernentis tegi, si adhuc vere essent; tegit ergo Deus peccata sic, ut curet, sicut emplastrum curat vulnus, quod tegit, ut explicat D. August. ad eum locum psalmi. Idemque docent alii sancti

Patres passim et eleganter D. Chrysost. homilia 80. ad popul. Antiochen.: Si namque infinita quis habens vulnera, poenitentiam egerit, sic ea Deus delet, ut neque cicatricem neque vestigium neque peccatorum ostendat indicium.

III. Per contritionem ac justificationem ita penitus delentur et 203.
abolentur peccata, ut de facto secundum ordinariam Dei legem (quidquid sit de potentia absoluta) numquam amplius reviviscant propter subsequentia peccata quaecumque. Ita (contra Gratianum dist. de 4. poen. aliosque nonnullos) communissima theologorum cum D. Bonaventura, Scoto, D. Thom. 4. dist. 22. Ratio est: quia Deus absolute et simpliciter remittit peccata: semper enim Scriptura significat absolute fieri remissionem et absolute promittit poenitentibus remissionem peccatorum; absolute enim dicit Deus Ezechielis 18: Omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius; Christus instituens Sacramentum Poenitentiae absolute sine conditione dixit Apostolis: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; de factoque verba absolutionis nullam conditionem continent; sed si peccata semel remissa redirent, non fuissent absolute et simpliciter remissa, sed secundum quid, limitate et sub conditione, donec homo relabatur, quod nullibi scriptum est; ergo. Quod vero Deus in Scriptura dicatur aliquando recordari peccatorum praeteritorum, intelligendum est de poena temporali, quam Deus post peccata etiam remissa pro suo arbitrio infligit, citius aut serius, aliquando tam sero, ut humano modo interim eorum oblitus velut de novo recordari videatur, idque maxime ob nova peccata commissa, quibus seclusis forte Deus illam poenam prioribus peccatis debitam ob fidelem in bono perseverantiam omnino remisisset. Denique in parabola Matthaei 18. de servo nequam, nolente conservo remittere centum denarios, cum tamen illi dominus remiserit mille talenta, nullo verbo significat Christus, reatum primum delictorum semel remissorum redire, sed totus parabolae scopus est, quod sicut rex ille dire punivit servum suum in conservum immisericordem, sic et Pater caelestis magno rigore judicaturus et vindicaturus hominem crudelem contra fratrem suum, cum Deus offensas incomparabiliter majores homini remiserit. De reliquo non est opus, parabolam in omnibus adaptari, ut in aliis quoque parabolis advertunt Patres et interpretes. Eodemque sensu explicari possunt sancti Patres in concionibus contra peccata, maxime inclementiae et odii fraterni tam acriter invehentes: numquid enim attenderunt ad has formalitates scholasticas?

IV. Quaestio subtilis et intricata hic incidit, qualiter peccata 204.
venialia remittantur post mortem, si forte (et forte saepissime) homo moriatur in veniali aut habituali antea non satis retractato aut actuali novo aut actuali affectu et complacentia peccati venialis? De hoc olim variae fuerunt et adhuc sunt sententiae; mihi placet simpliciter dicere remitti ex vi caritatis finalis per extrinsecam condonationem Dei sine nova aliqua dispositione requisita. Ita D. Bonaventura 4. dist. 21. p. 1. a. 2. q. 1. ad 1. dicens: Qui decedit in caritate, per illam meruit etiam post hunc statum ab his emundari, quae retardant praemium caritatis. Sic ille. Quia nimirum decedens in caritate et gratia Dei ex merito de condigno jus habet ad praemium caritatis,

scilicet beatitudinem, ipse autem cum proprio actu amplius se juvare non possit, juxta illud Joan. 9: Venit nox, quando nemo potest operari, scilicet meritorie et proficue ad salutem, ne jure suo perpetuo frustretur ob culpam venialem, quod esset inconvenientissimum, convenientissimum quoque est divinae bonitati, eam culpam condonare et poena temporali in purgatorio persoluta praemium conferre. Quia tamen etiam hoc inconveniens videtur, culpam etiam venialem remitti sine propria aliqua retractatione, ideo non improbabiliter recentiores praesertim e Societate communiter cum Suarez cit. dist. 1. sect. 4, Vasquez, Azorius, Coninch, Valentia etc. docent, id fieri vi novae retractationis ab anima justi statim sponte perfecte elicitae. Nam animae justorum in primo instanti post mortem ex nova notitia divinae bonitatis et culparum suarum ferventissimo actus amoris et displicentiae peccatorum suorum exercent, ratione quorum actuum Deus venialia eorum dimittit, non per modum meriti, ut dictum, sed per modum dispositionis vel conditionis sine qua non, seu per modum meae ablationis seu remotionis obicis retardantis condonationem Dei. Non displicet. Displicet autem maxime crudelis quorumdam opinio apud Suar. cit., peccatum veniale numquam dimitti in altera vita, hac ratione: aut enim vivens dolet de illo et sic ei remittitur, aut non dolet, et peccat mortaliter, ut qui sibi viam ad caelum impeditam reddit. Crudelis sententiae nullum vel apparens fundamentum! Quis enim ob leve impedimentum dicat mortale contrahi? Quid si quis invincibiliter peccati venialis dolorem vel detestationem non eliciat, non recordetur?

205. § III. *Poenae condonatio.* I. Per contritionem ac justificationem de facto, quando remittitur culpa mortalis, infallibiliter simul etiam remittitur poena aeterna. Certum apud omnes catholicos, et docet Tridentinum sess. 6. c. 14. docens, satisfactionem requiri non quidem pro poena aeterna, quae Sacramento vel Sacramenti voto una cum culpa remittitur, sed pro poena temporali, quae, ut sacrae Litterae docent, non tota semper, ut in Baptismo fit, remittitur. Ratio est: quia remisso peccato mortali per infusionem gratiae acceptatur justus in filium Dei et heredem vitae aeternae, Rom. 6: Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habentes fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam, et rursus Tit. 3, 7: Sanctificati gratia ipsius heredes sumus: sed jus vitae aeternae non patitur secum reatum poenae aeternae: nam Rom. 8: Nihil est damnationis iis, qui sunt in Christo Jesu. Ergo jure illo hereditatis concesso per gratiam, remitti simul debet reatus gehennae. Hinc sacra Scriptura semper jungit, sicut statum peccati mortalis cum reatu damnationis, ita justificationem seu liberationem culpae mortalis cum liberatione a damnatione et redintegratione ad gloriam. Dixi, *de facto:* nam de potentia Dei absoluta non est nostrum disputare, nec dubium, posse fieri oppositum. Vide Suarez cit. disp. 10. sect. 2.

206. II. Per contritionem ac justificationem (extra Baptismum et martyrium) plerumque non remittitur tota poena, sed poena aeterna mutatur in temporalem. Certum apud omnes catholicos ex clara definitione concilii Tridentini modo cit. sess. 6. c. 14. et sess. 4. c. 2. 8. ac can. 12. Constat ex veritate catholica de satisfactione sacramentali,

de indulgentiis, de purgatorio et ipsa sacra Scriptura variis exemplis de poenis a Deo inflictis post peccatum jam remissum, ut primis parentibus Gen. 3. (nos etiamnum luimus post originale in Baptismo remissum), Moysi et Aaron Num. 20. Deut. 32, Davidi 2. Reg. 22. et 24. idemque docent sancti Patres passim, quos late recitant Suarez hic disp. 10. sect. 3, Bellarminus, Valentia etc. Ratio petenda est ex divina justitia: quia reservatio ista poenae temporalis congruebat tum ad coercendum hominum delicta tum ad exercendum rigorem justitiae misericordia temperatum, ut pulchre notavit Trident. cit. sess. 14. c. 8. Agit enim Deus nobiscum instar justi et clementis regis, reo poenam capitis merito condonantis ac alia mitiori temporali poena plectentis. Alia ratio est de Baptismo (cui privilegio aequiparatur martyrium), qui est spiritualis regeneratio, qua homo fit nova creatura ideoque omnes veteris hominis culpas cum poenis omnibus ex ordinatione divina abluit et tollit, remanentibus solum mortalis vitae poenalitatibus ab originali contractis. Hanc autem novitatem vitae postea culpabiliter amissam non congruebat tam facile restitui tam ingratis hominibus, qui (ut loquitur Trident. cit.) scienter templum Dei violare et Spiritum Sanctum contristare non formidaverunt.

III. Post peccatum contritione remissum, quanta poena temporalis luenda in hac vel altera vita remaneat, nobis constare non potest. Certum est, non semper esse aequalem, sed majorem vel minorem juxta inaequalitatem tam majoris vel minoris gravitatis et multitudinis peccatorum, tam minus vel magis perfectae ac ferventis contritionis, quae plurimum conducit ad remissionem poenae temporalis, et posset esse tanta, ut per eam tota poena in purgatorio luenda remitteretur, ut omnes passim Doctores docent constatque multis exemplis et expresse supponit Trid. sess. 6. c. 14. supra allegatum dicens: Poenam non totam semper, ut in Baptismi remitti. Audis, *non totam semper:* ergo saltem aliquando totam. Sed credo, id contingere rarissime hoc tempore. Quo modo autem contritio aliquam poenam temporalem et aliquando totam deleat, late disputant scholastici, in varia abeuntes. Placet mihi facilis modus dicendi sequens: 207.

IV. Deus ob contritionem magis vel minus ferventem unica remissione mutat poenam aeternam in temporalem, in aequalem, majorem, minorem juxta inaequalitatem contritionis minus vel magis ferventis, adeo ut sicut contritio hominis peccatoris quoad substantiam ipsam generaliter disponit ad remittendam culpam et poenam aeternam, ita diversitas dispositionis seu contritionis simul specialiter disponat ad inaequalem remissionem poenae temporalis et aliquando totius. Similiter dum justificatur homo per Sacramentum, sicut dispositive per poenitentiam seu contritionem et moraliter effective per Sacramentum tollitur culpa et reatus poenae aeternae, sic juxta inaequalem Sacramenti virtutem et dispositionis disparitatem poena aeterna mutatur a Deo in disparem poenam temporalem. Ita post alios noster Reverendissimus Herincx tom. 2. disp. 4. q. 9. n. 44. 208.

§ IV. *Reviviscentia meritorum seu operum bonorum mortificatorum.* 209.

Nota, opera *mortua* dicuntur, quae fiunt ab homine existente in statu peccati mortalis adeoque nunquam meritoria ac velut viva fuerunt,

quae nunquam reviviscere ad praemium, sic ut meritoria fiant gratiae et gloriae, certissimum et indubitatum est apud omnes; unde quantumvis oret, jejunet, eleemosynas faciat, nihil ipsi prodest nec unquam proderit in ordine ad meritum gratiae, juxta exaggeratum illud Apostoli 1. Cor. 13: Si linguis hominum loquar et angelorum etc. Attamen de congruo peccator per ejusmodi opera pietatis potest impetrare a Deo gratiam digne poenitendi, ut sic justificatione adepta deinceps condigne mereri augmentum gratiae et gloriae possit. Et D. Thomas q. 89. a. 6. pie tenet, ea opera nunquam abire sine praemio aliquo temporali. Opera vero *mortificata* dicuntur quae fuerunt exercita ab homine justo in statu gratiae adeoque tunc vere viva ac meritoria fuerunt, sed per subsequens peccatum mortale vi meritoria privata ac velut mortificata fuerunt, sic ut homine in mortali decedente nihil conferant ad gloriam. Et de his tantum sermo est et dicimus:

210. I. Per contritionem ac justificationem reviviscunt omnia merita seu opera mortificata. Ita omnes Theologi cum D. Thom. 3. p. q. 98. et Scoto 4. dist. 14. sic, ut aliqui non immerito censeant, esse de fide. Nam certe 1. non obscure indicat conc. Trid. sess. 6. cap. 16. docens: Nihil amplius justificatis deesse, quominus operibus, quae in Deo facta sunt, vitam aeternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, vere promeruisse censeantur. Idemque dicit can. 32. Atqui etiam opera mortificata vere in Deo sunt facta; nec dixit concilium: Si gratiam non interruperint, sed si in gratia decesserint: ergo etiam illis censet vitam aeternam promereri, adeoque per poenitentiam et justificationem reviviscere. 2. Sumitur ex sacra Scriptura variis locis. Sat sit unus. Gal. 3: loquens Apostolus Galatis post Baptismum lapsis, tamen ante lapsum multa passis ait: Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa: Quasi diceret: non plane sine causa; in vobis est, ut non fueritis passi sine causa vel fructu, si nimirum per poenitentiam ad gratiam redeatis, eo quod tunc priora opera reviviscant. Ita D. Hieron., Chrysost., Anselmus, S. Thomas ibidem. Hieronymum audi: Spes est, quod quicumque ob Christi fidem laboraverit et postea lapsus fuerit in peccatum, sicut propria sine causa dicitur passus fuisse, dum peccat, sic rursus non perdit ea, si ad pristinam fidem et pristinum studium revertatur. 3. Idem constat auctoritate ss. PP. apud Vasq. 3. p. q. 89. Sufficiant verba S. Felicis P. III. epist. ad Acatium episc. Constant. lapsum sic ad poenitentiam adhortantis: Ubi est, frater Acati, labor tuus, quo tyrannidis haereticae tempore desudasti? patieris hoc damno conscientiae tuae ejusmodi perire mercedem? Ubi pro certo supponit mercedem priorum operum reservari et recuperari, si poeniteret. 4. Ratio est: quia merita hominis justi de se sunt digna vita aeterna; atque per subsequens peccatum mortale non extinguuntur vel annihilantur apud Deum, sed solum impediuntur, quatenus durante statu peccati mortalis homo est incapax praemii illis meritis debiti; quo statu verum est illud Ez. 18: Si averterit se justus a justitia et fecerit iniquitatem, omnes justitiae ejus non recordabuntur; atqui postquam homo lapsus ad justitiam et gratiam rediit, aufertur istud totum impedimentum et indispositio hominis ad praemium vitae aeternae; ergo merita mortificata tunc ad praemium reviviscunt vel potius manent

semper digna vita aeterna in acceptatione divina. Quare longe alia ratio fuit supra de peccatis: quia peccata simpliciter delentur eisque quoad culpam et poenam aeternam per poenitentiam ex meritis Christi satisfactum est, quare nunquam amplius redire vel reviviscere debent, et si redirent eadem peccata rursus aeterna poena punienda, eadem peccata punirentur poena duplici, quod divinae bonitati repugnat; at vero merita priora per peccatum non extinguuntur, sed sopiuntur et impediuntur tantum et nulla illis adhuc est merces reddita; quare reviviscere debent, ne omni mercede careant. Et locum habet hic illud Apostoli Rom. 5: Non sicut delictum, ita et donum: peccatum enim non est tam efficax ad destructionem meriti, quam gratia justificans ad destructionem peccati ac demeriti. Et Deus multo pronior est ad praemiandum, quam ad puniendum. Unde ulterius quamvis ipsa resuscitatio meritorum per gratiam poenitendi sit opus misericordiae divinae, ipsa tamen merita resuscitata de condigno et ex justitia merentur vitam aeternam ut mercedem, ipsaque retributio mercedis est actus justitiae divinae, juxta illud Apostoli Hebr. 6: Non est injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri; quasi dicat, justitiam Dei exigere, ut non obliviscatur, sed mercedem reddat operibus mortificatis quidem, sed per gratiam denuo vivificatis. Jam breviter etiam videndum, quomodo et ad quid opera mortificata reviviscant.

II. Merita mortificata per contritionem ac justificationem reviviscunt **211.** ad integrum praemium essentiale, quod ipsis ante lapsum debebatur et non solum ad partem juxta mensuram praesentis dispositionis, secundum quam peccator resurgit. Ita contra Thomistas Scotistae omnes et recentiores communissime apud infra citandos. Et certe rationes omnes probantes reviviscere merita et reviviscere simpliciter eadem, consequenter probant reviviscere ad totum praemium antea debitum absque aliqua commensuratione ad praesentem dispositionem seu novam justificationis gratiam: haec enim dispositio nova et gratia non tribuit meritis prioribus vim ullam merendi, sed tantum removet obicem peccati, illa merita impedientis a mercede sua, quo proinde obice sublato, nihil amplius impedit, sed eo ipso iterum vivunt et valent sicut prius. Deinde alioquin sequeretur, facile contingere, quod homo longe inferioris meriti praeventus ampliori gratia post lapsum resurgeret ad majorem gloriam, quam alius longe majoris meriti parviori gratia praeventus magis tepide resurgeret ad justitiam, adeoque si uterque statim moreretur, posterior foret minor in gloria, quod absurdum videtur. Et hinc consequenter

III. Merita mortificata per contritionem reviviscunt saltem quoad **212.** jus ad totam pristinam gratiam ante lapsum undecumque habitam vel comparatam. Sic rursus contra Thomistas Scotistae et recentiores communiter apud Tanner hic d. 6. q. 5. dub. 2, Lugo d. 11. n. 42. Ratio est: quia ut modo dictum, per justificationem reparatur jus ad totam gloriam; ergo etiam jus ad totam pristinam gratiam: nam gloria in patria commensuratur gratiae et caritati in via velut semini fructus, neque ullus in caelo habet majorem gloriam et minorem gratiam; cumque per novam dispositionem et gratiam sanctificationis ablatus sit obex et impedimentum totum meritorum illorum, cur non modo fundent jus

ad totam gratiam, sicut antea fundabant? ergo reviviscunt ad totam pristinam gratiam. Totam inquam, undecumque ante habitam vel comparatam; non tantum de condigno per ipsa illa opera meritoria in statu gratiae facta, sed etiam acquisita de congruo per ipsam contritionem cum auxilio Dei a peccatore elicitam, etiam ex opere operato collatam per Sacramenta: uti contra eosdem Thomistas et Vasq. hic docent Scotistae et recentiores communiter cum Herincx cit. disp. 4. q. 12. n. 68. Ratio generalis est: quia Scripturae et ss. Patres simpliciter significant, hominem per justificationem restitui in gratiam et statum pristinum, juxta illud Joelis 2: Reddam vobis annos, quos comedit locusta. Alioquin contra Apostolum supra sequeretur, aliquid damnationis esse iis, qui sunt in Christo Jesu, quandoquidem peccator justificatus in poenam peccati privaretur perpetuo illa gratia per actus contritionis et Sacramentorum susceptionem acquisita, et consequenter correspondente ei gloria, cujus privatio totalis constituit poenam damnationis essentialem damni, et consequenter propter tantam diminutionem gloriae aliquid damnationis remaneret in justificatis. Certe per se durissimum videtur, hominem, qui tali via frequentissime magnam gratiae et consequenter gloriae correspondentis copiam comparaverat, in aeternum illa privari ob unicum forte peccatum mortale; contrarium autem valde excitat ad fervorem contritionis et frequentem maxime Sacramentorum usum. Rationes speciales sunt: 1. quia etsi peccatori contrito et suscipienti Sacramenta gratia non detur ex propriis meritis de condigno, datur tamen ex merito condigno Christi, quod homini tanquam proprium applicatur; ergo credendum est, id fieri non cum minori virtute ad reviviscendum, quam habeant merita propria hominis. 2. Contritio, etsi non mereatur de condigno gratiam sanctificantem, meretur tamen primum gradum gloriae, ut docetur in materia de merito; ergo reparat jus ad illam gloriam et consequenter etiam gratiam correspondentem. 3. Quoad Sacramenta specialiter alioquin sequeretur, quod semel lapsus in aliquod peccatum perpetuo privaretur jure ad gratias actuales vi Sacramentorum susceptorum dandas tempore opportuno; nam jus ad illas gratias actuales dependet a jure ad gratiam habitualem sanctificantem, consequenter hac non reviviscente neque reviviscent illae; consequens apparet nimis durum, praesertim quoad Sacramenta initerabilia, Baptismum, Confirmationem, sacrum Ordinem; ergo. Locuti sumus hactenus de jure ad gratiam reparandam; jam quaeretur, quandonam restituatur illa gratia per peccatum amissa, an statim, dum peccator justificatur, an primum in morte hominis, quando ipsa gloria confertur?

213. IV. Per contritionem justificato statim restituitur vel potius ablato obice statim reviviscit jus ad gratiam et gloriam operibus mortificatis correspondentem, et probabiliter etiam statim redditur tota gratia iisdem operibus correspondens. Ita recentiores communiter cum Suarez, Tannero, Lugo citatis: quia, cum illa gratia aliquando certe restituenda sit, non apparet urgens ratio, cur non restituatur statim, cum homo viator statim sit capax prioris gratiae. Neque obstat defectus dispositionis novae ad illam gratiam: quandocumque enim restitui dicatur, semper fiet absque nova dispositione, et opera praecedentia fuerunt tantum moralis dispositio ad illam gratiam primo infundendam, sic

etiam, etsi praeterita, tamen in acceptatione divina permanentia etiam nunc possunt esse dispositio moralis ad eandem gratiam denuo refundendam. Contra vero alii sentiunt, et Scotus 2. dist. 1. q. 10. aperte satis supponere videtur, gratiam illam primum restitui in fine vitae et interim tantum manere jus ad illam sicut et ad gloriam, idque aeque et forte magis probabiliter: nam certe et ad veram reviviscentiam salvandam sufficit, illam gratiam restitui in fine vitae, et insuper id videtur magis congruum, tum ut dilatione ista peccatum quodammodo temporaliter puniatur, tum ne sit necesse, hominibus frequenter in peccata relabentibus toties, eandem gratiam reproducere. Secus est de ipsis meritis quoad jus gratiae et gloriae, quae non fuerunt extincta simpliciter, sicut gratia, sed tantum sopita et impedita, ut dictum est. Quare magis congruum videtur, ut Deus peccatori contrito illam tantum gratiam de novo infundat, quae respondet novae dispositioni contritionis etc., reservato jure ad reliquam gratiam in fine vitae restituendam, simul cum jure ad gloriam. Tu crede, quod lubet; quid reipsa fiat, non ego, sed Deus scit. Sufficit abunde, certe fieri unum ex duobus.

Corollaria:

I. Ex dictis sequitur (magno poenitentium solatio ac stimulo) **214.** peccatorem contritione vel Sacramento justificatum semper resurgere ad majorem gratiam in re vel in jure statim conferendam et correspondentem majorem gloriam tandem obtinendam, si in gratia decesserit: nimirum ad totam gratiam et gloriam correspondentem prioribus omnibus meritis interea per peccatum mortificatis et modo resuscitatis; et insuper novam gratiam et gloriam, correspondentem novae dispositioni poenitentis, scilicet contritionis vel attritionis cum Sacramento. Exempli gr. David, si ante lapsum in adulterium et homicidium habuit meritum gratiae et gloriae ut quatuor, ac postea poenitens sua contritione perfectissima obtinuit gratiam ac jus ad correspondentem gloriam ut duo, justificatus surrexit ad gratiam et gloriam ut sex.

II. Hinc tamen ne inferas, peccatorem ex lapsu reportare lucrum: **215.** tum quia hoc sequitur tantum per accidens et occasionaliter ex peccato, per se autem ex poenitentia et divina bonitate; tum quia hoc ipsum lucrum facilius et copiosius potuisset homo obtinere sine lapsu manendo in statu gratiae et continuo merendi, cum interim durante statu peccati nihil omnino mereri potuerit, ut optime observat Scotus cit. n. 10. Multo minus hinc debet homo arripere ac usurpare licentiam peccandi: cum peccatum ipsum sit malum incomparabile, nihil boni, plurimum autem mali adferens ac multa bona impediens, ac insuper gratia efficax fructuose poenitendi incerta sit; sed potius hinc excitari quisque debet ad studium continuum bonorum operum, sciens, se recuperaturum sua merita per justificationem, esto fortasse ex fragilitate aliquando excidat gratia per peccatum, ut recte Scotus ibid.

III. Quodsi tamen homo peccet cum concomitante tantum pro- **216.** posito et spe postea poenitendi per contritionem vel Confessionem sacramentalem, peccatum inde non aggravaretur, sed minueretur potius. Ita cum D. Thom. 2. 2. q. 21. art. 2. a. 2. ad 3., Cajetano ibid. aliis

Laym. l. 5. tr. 7. n. 10. Ratio est: quia peccatum tanto minus aut majus est, quanto minus aut magis voluntas ei adhaeret seu in eo firmatur; sed constat voluntatem minus adhaerere peccato committendo, si postea recedere parata sit, quam si non sit parata. Sic juvenes v. g. minus peccant, si cogitent et proponant post aliquot annos poenitentiam serio acturos et vitam integre emendaturos esse, ait Laym. cit. Idem est in proposito; ergo.

217. IV. At vero si quis antecedenter ex consideratione veniae obtinendae per unum actum contritionis aut Sacramentum Confessionis moveatur, inducatur, alliciatur ad liberius audaciusque peccandum, utique peccatum aggravabitur, immo novam peccati speciem induet, scilicet ingratitudinis erga Deum et Spiritum sanctum, ut indicat D. Thom. 2. 2. q. 14. a. 2. et ex communi notat Laym. ibidem. Ratio est: quia est manifesta ingratitudo erga Deum, ejus bonitate ac promissa peccatorum venia per contritionem vel sacramentalem absolusionem obtinenda ad liberius peccandum abuti; ille autem sic abutitur, qui ex consideratione ac spe contritionis eliciendae vel absolutionis obtinendae allicitur et inducitur ad liberius peccandum; quare recte agunt fideles, dum de hoc ipso in sacra Confessione se accusant. Addit tamen ibid. in fin. Laym.: Non tamen arbitror, esse unum ex sex peccatis in Spiritum sanctum, quamvis eo revocari possit; neque existimo, semper esse peccatum mortale, sed si frequenter fiat, ita ut homo velut consuetudinem ac facilitatem quamdam peccandi ex fiducia postea confitendi ingenerari sibi animadvertat. Haec ille prudenter et pie.

218. Petes hic incidenter: unde fiat, quod resurgentes a peccatis ad pristinum statum gratiae saepe patiantur tantas difficultates in exercitio virtutum et emendatione vitae, antea levi, si recuperentur omnia amissa? Resp. Id fieri partim ex habitibus vitiosis et bene operandi desuetudine, partim ex minori affluentia gratiarum actualium, quarum ubertas facit hominem currere viam mandatorum et semitam perfectionis, quaeque aufertur vel differtur a Deo frequenter justis ex causis, non obstante conversione, partim ex tentationibus, quae tales interdum acrius permittente Deo infestant; facienti autem, quod in se est, Deus numquam deerit usque in finem.

Sectio III.

De attritione seu contritione imperfecta, maxime ut requisita ad Sacramentum Poenitentiae.

Quaestio I.

Quid attritio seu contritio imperfecta.

Summarium.

220. Attritio quid?
221. Differt a contritione ratione motivi et
222—223. Ratione effectus.
224. Nam licet necessario etiam concipi debeat ex motivo honesto
225. Et supernaturali,
226. Non tamen ex motivo caritatis,
227. Sed alio inferiori.
228—229. Attritionis motiva revocantur ad tria, ad turpitudinem peccati, ad metum gehennae, ad metum poenarum,
230. Et ultimate resolvitur in motivum spei theologicae.
231—233. Ex metu poenarum possumus detestari peccatum tripliciter.
234. Quid timor et inde natus dolor servilis, initialis et filialis?
235—236. Qualiter omnis vera attritio ultimate resolvatur in contritionem et amorem Dei super omnia?
237—238. Quae et qualiter turpitudo peccati sit motivum attritionis?
239. Qualiter metus gehennae et poenarum supernaturalium?
240—241. Solvitur objectio.
242—243. Et qualiter metus poenarum temporalium?
244—248. Applicatio practica illorum motivorum.
249—252. Formulae contritionis et attritionis.

Assertio. *Attritio est animi dolor et detestatio peccati cum proposito* 219.
non peccandi de cetero ex motivo honesto supernaturali, non tamen caritatis, sed alio inferiori, ultimate quidem et principaliter spei theologicae ac timoris oppositi, immediate vero communius ex consideratione turpitudinis peccati ac metu gehennae et poenarum. Est tota communissima, ut patebit explicatione solita.

§ I. *Est animi dolor et detestatio peccati cum proposito non peccandi* 220.
de cetero. Haec est ipsa definitio contritionis generatim sumptae ex Tridentino explicata supra q. 1, adeoque ponitur hic loco generis, in quo attritio convenit cum contritione perfecta hactenus late explicata; reliqua differentiam explicant. Differunt contritio perfecta et imperfecta seu attritio potissimum in duobus, nimirum ratione *motivi* et ratione *effectus.*

I. Ratione *motivi:* quia motivum formale proximum contritionis 221.
perfectae est ipsum motivum caritatis, nimirum summa Dei bonitas peccato offensa; contritio enim detestatur peccatum, quatenus est offensa Dei summi Boni super omnia dilecti, motivo omnium perfectissimo.

Motivum vero formale proximum attritionis est aliud caritate inferius, uti spei, timoris etc. de quibus mox.

222. II. In ratione *effectus:* contritio enim sola per se peccatorem justificat atque proxime disponit ad gratiam sanctificantem (etsi non sine voto Sacramenti), unde et semper gratia formata et dicta contritio, quod sola perfecte deleat et conterat peccatum. Attritio vero sola per se non justificat nec proxime disponit ad gratiam sanctificantem, sed tantum cum Sacramento reipsa suscepto, unde haec in peccatore extra Sacramentum semper informis manet sine gratia, et ideo etiam dicta attritio, quod per se sola non deleat peccatum, sed solum ita disponat et velut atterat, ut per Sacramentum superveniens remitti possit.

223. § II. *Ex motivo honesto, supernaturali, non tamen caritatis, sed alio inferiori.* Hic exprimitur differentia essentialis attritionis a contritione perfecta, quam terminis ex hactenus dictis jam patentibus breviter explico et applico.

I. *Ex motivo honesto.*

224. Quamvis attritio sit imperfecta contritio, debet tamen necessario esse actus perfectus, honestus et bonus moraliter, ideoque bono, honesto, Deo placito motivo conceptus, alioquin non obtinebit remissionem. Ex communi Suarez disp. 5. sect. 1, Tannerus disp. 5. q. 6. n. 74. alii passim. Ratio est: quia dispositio per se ordinata ad remissionem peccatorum impetrandam non debet esse infecta ulla culpa etiam veniali. Ut si doleas ob motivum venialiter malum v. g. de fornicatione commissa, quia amplius non potes te jactare castum etc. (alia est ratio voluntatis suscipiendi Sacramentum: voluntas enim haec non est proprie dispositio, sed tantum conditio ad suscipiendum Sacramentum, unde non obstat, etiamsi sit venialiter mala, v. g. ob vanam gloriam, ob respectus humanos etc.). Quodsi etiam dolores ex motivo mortaliter malo v. g. ex timore mere servili poenae, inferni, ita ut alias simpliciter nolles dolere, sed potius in peccatis pergere, erit actus non remissione, sed novo inferno dignus, ut § seq. declarabitur.

II. *Ex motivo supernaturali.*

225. Qualiter omnis contritio debet esse supernaturalis, non tantum ex parte principii, sed etiam ex parte motivi supernaturalis, per fidem cogniti, nimirum aut ipsius Dei aut alicujus ad Deum relati, jam generatim declaratum habes sect. 1. q. 2. § 2. et speciatim magis declarabitur hac q. § 4.

III. *Non tamen ipsius caritatis.*

226. Communissima et recepta est sententia, attritionem a contritione differre principaliter ex parte motivi: quod contritio perfecta sit ex motivo caritatis, non sic attritio, ut § praecedenti dictum et apertissime significat concil. Trid. saepe citata sess. 14. c. 4., ubi post explicatam contritionem caritate perfectam, ab hac distincte loquens de attritione,

hujus motiva non caritatis, sed alia longe inferiora assignat dicens: Illam vero contritionem imperfectam, quae attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccati excludat cum spe veniae etc. Scio non paucos, maxime Scotistas, docere etiam attritionem debere aliquo modo ex caritate et amore Dei procedere, idque non sine fundamento in eodem Tridentino, sed hoc commodius expedietur q. 3. seq. et aliquid concedemus mox § seq.

IV. *Sed alio inferiori.*

Post motivum ergo caritatis, scilicet Deum summum bonum super 227.
omnia dilectum et peccato offensum, contritionis perfectae proprium, omne aliud motivum honestum, supernaturale, fide cognitum, est motivum attritionis. Utpote aut directe *ipse Deus* peccato offensus, sed non sub ratione summi boni, sed sub alia ratione particulari apprehensus (utpote supremi domini, primi principis, supremi legislatoris, summi benefactoris ac maxime summe justi aut vindicis peccatorum etc.) *aut aliquid relatum ad Deum,* utpote peccatum ipsum quatenus est injuria Dei, quatenus est offensa Dei sub aliqua dictarum particulari ratione, quatenus est contra cultum, reverentiam, obedientiam, gratitudinem Deo debitam, quatenus est quid turpe coram Deo, privans animam gratia Deoque exosam reddit, quatenus a consecutione beatitudinis aeternae impedit, excludit vel saltem retardat, quatenus est inductivum aeterni damni ac poenarum inferni, tandem etiam quatenus est inductivum poenarum temporalium a Deo offenso propter peccato infligendarum etc. Ita Suarez cit. disp. 5. sect. 2, Tannerus cit. q. 6. dub. 10. alii communiter. Sub his enim enumeratis omnia alia excogitabilia facile comprehenduntur vel reducuntur. Insuper facilioris memoriae causa

Omnia praedicta et ad illa revocabilia attritionis motiva aptissime 228.
revocantur ad duo vel tria potius motiva assignata a concilio Tridentino: nam 1. *ad turpitudinem peccati* reducitur etiam, quod peccatum sit injuria vel offensa Dei sub quacumque ratione supra posita, irreverentia, inhonoratio, inobedientia, ingratitudo etc. erga Deum. 2. Ad *metum gehennae* spectat etiam, quod excludat hominem a vita aeterna ac beatitudine (quae est essentialis damnationis poena damni) aut saltem impediat et poenis purgatorii excruciandum detineat. 3. Ad *metum poenarum* spectat etiam consideratio justitiae, irae, judiciorum divinorum, terrorum, flagellorum, vindictarum, quas Deus ob peccata solet immittere peccatoribus, et singulariter illarum, quas de facto peccator experitur et patitur, ut sunt morbi, infamia, inopia aliaque mala a Deo ob peccata immissa vel permissa, adeoque supernaturaliter per fidem apprehensa, ut in gratiam rudiorum magis et practice declarabo § 3.

Sed ais: intelligo satis, haec omnia esse immediata et proxima 229.
motiva attritionis; sed nimis multa sunt; nonne ad unum aliquod principale et ultimatum reduci possunt, sicut est unicum contritionis motivum, scilicet caritatis? Et nonne jam audivisti initio in ipsa thesi signanter dictum

230. § III. *Ultimate et principaliter spei theologicae ac timoris oppositi.* Sicut contritionis perfectae motivum formale est motivum caritatis, scilicet Deus ut summum bonum in se, quem super omnia amamus amore amicitiae propter ipsius intrinsecam, infinitam, omnimodam bonitatem, et ideo detestamur super omnia peccatum velut malum ipsi Deo ejusque infinitae bonitatis offensivum, atque ideo omnis contritio est actus caritatis et virtualis saltem amor Dei, ut suo loco declaratum: ita motivum formale, principale et ultimatum salutaris attritionis est motivum spei theologicae, scilicet idem ipse Deus, ut summum bonum nostrum, super omnia amandus amore concupiscentiae ob bona futurae et praesentis vitae ab eo sperata, et timoris oppositi, quo nimirum timemus eum, offendendo ejus erga nos bonitatem, benevolentiam, beneficentiam a nobis avertere; et ideo ex tali spe et timore detestamur peccatum quatenus est malum nobis apud Deum ipsumque Deum quodammodo nobis reddit malum, non in se, sed in effectu erga nos, peccata nostra malis poenae aeternis ac temporalibus puniendo; et ideo omnis salutaris attritio ex quocumque dictorum immediato objecto seu motivo concipiatur, ultimate est et debet esse actus spei theologicae ac timoris Dei. Ita in re omnes, quos legi, etsi in terminis non ita proponant. Ratio clara est: quia attritio omnis salutaris debet esse actus supernaturalis, adeoque alicujus virtutis supernaturalis ac theologicae: atque non alterius, quam spei theologicae (non utique fidei nec caritatis, ut supponimus), cum debeat necessario tendere in Deum, esse conversio ad Deum, animo sibi reconciliandi Deum, cum spe veniae, ut expresse addit concilium Tridentinum loco allegato; ergo. Declaratur fundamentaliter: Omnis fuga mali continet implicitam saltem prosecutionem boni oppositi, sicut econtra omnis prosecutio boni involvit fugam oppositi mali; atqui omnis salutaris attritio necessario detestatur peccatum ut est malum contra Deum ejusque offensivum, idque in ordine ad reconciliandum nobis Deum ejusque amicitiam et erga nos bonitatem reparandam cum certa spe veniae, quippe quem nobis offensum et malum erga nos habere merito timemus et formidamus; ergo eo ipso saltem implicite et ultimate prosequimur et amamus ipsum Deum ut bonum; nondum quidem ut summum bonum in se amore amicitiae, sic enim dolor noster esset perfecta contritio; sed ut summum bonum nostrum amore concupiscentiae, quo nimirum bona aeterna et temporalia speramus et opposita mala timemus; et sic erit actus attritionis, alias numquam: sic enim attritio nos convertet ad Deum et non alias, ut bene consideranti liquebit: ergo tandem motivum principale ultimum attritionis omnis salutaris est motivum spei theologicae et timoris Dei, quocumque tandem motivo immediato in particulari ad attritionem movente, ut applicanti patebit. Attritus, detestaris et doles peccatum ob suam turpitudinem, quatenus injuria, offensa, inobedientia, ingratitudo erga Deum: quare hoc? quia times et fugis, ob haec habere Deum infensum et velut malum tibi; et nonne eo ipso concupiscis et optas habere Deum pacatum, et bonum tibi? qui est amor concupiscentiae et spei theologicae. Idque clarissimum est, quando doles et detestaris peccatum ex timore amittendi aeternam beatitudinem et metu damnationis, gehennae et poenarum: nihil agis, nisi dolor et timor tuus sit actus spei theologicae, qua sicut Deum tanquam nobis

bonum concupiscimus, maxime et principaliter in beatitudine et vita futura, et secundario etiam in bonis vitae praesentis salutaribus, sic ejus formidamus indignationem et poenas inferendas praesertim ad alteram vitam spectantes, damnationis, purgatorii, et secundario etiam spectantes ad vitam praesentem. Et hac ratione rectissime dicitur, attritionem omnem debere procedere ab amore Dei, nimirum non perfecto et amicitiae, ut infra videbimus, sed saltem imperfecto et concupiscentiae, ut modo declaratum. Quotiescumque ergo tuus dolor et timor ita principaliter resolvitur in actum spei et amoris saltem imperfecti et concupiscentiae erga Deum adeoque in motivum spei theologicae, securus esto, te veram supernaturalem attritionem habere et recte dispositum ad Sacramentum Poenitentiae, alias non. Pro cujus pleniore intellectu nota, nos tripliciter posse dolere et detestari peccatum ex metu seu timore poenarum:

I. Potest quis dolere et detestari peccatum ex timore poenarum 231.
remote et excitative tantum seu tanquam sub motivo remoto excitante ad evertendam malitiam peccati illudque sub hac vel ista ratione seu motivo occurrente cognito detestandum. Atque ita ex timore poenarum quarumvis etiam temporalium excitari ad poenitentiam, bonum est et salutare, ut aperte docet Trid. sess. 6. c. 6: Et dum peccatores se esse intelligentes, a justitiae divinae timore, quo utiliter concutiuntur etc. Ipsa vero detestatio peccati bona erit vel melior aut optima juxta perfectionem alterius motivi formalis, tali timore excitante animadversi, sub quo fertur in peccatum. Atque hic est ordinarius modus, quo Deus pertrahit peccatores ad meliorem frugem, et ex tali timore excitante ad considerandam et ponderandam malitiam peccati non raro ad ipsam contritionem perfectam et poenitentiam perfectissimam pertingitur.

II. Potest quis dolere et detestari peccatum ex timore poenarum 232.
tanquam sub motivo formali proximo et finali ultimo praecisivo sic, ut timor poenarum sit tota causa motiva finalis dolendi, ita ut sic dolens ita sit affectus, ipseque dolor includat virtualiter hanc conditionalem: Si non essent poenae aeternae vel temporales, nollem dolere et detestari peccatum. Aut sic: Sum ita dispositus, ut nunc serio vellem non dolere de meis peccatis, sed potius in eis complacere et pergere, si non esset infernus. Item: Nollem agere poenitentiam, nisi sperarem aeternam beatitudinem. Et talis dolor et attritio nulla est et peccaminosa ac novo inferno digna. 1. *Nulla* attritio est: quia non avertit voluntatem absolute a peccato, sed tantum conditionate, si non essent poenae, si non esset infernus, si non caelum sperarem; immo includit actualem affectum ad peccatum, quod propter solam poenam detestatur, alioquin actu nollet detestari, sed complacere et perseverare in illo; nullus ergo hic (vides) actus spei et amoris etiam imperfecti erga Deum, quippe quem, si poenae non essent vel beatitudo non speraretur, non curaret. 2. *Peccaminosa* et novo inferno digna est haec attritio: quia talis actu et positive pluris ac magis aestimat malum poenae sibi formidatum, infernum v. g. aut bonum beatitudinis speratum, adeoque suum commodum seque ipsum, perversissimo sui amore, quam injuriam Deo illatam, offensam Dei, reconciliationem cum ipso, amicitiam Dei

ipsumque Deum ideoque suum commodum seque ipsum verissime et positive constituit ultimum finem: quod enim positive magis aestimatur, quam Deus, finis ultimus constituitur, quae utique gravissima est deordinatio et injuria Dei summi boni.

233. III. Potest quis dolere et detestari peccatum ex timore poenarum etc. tanquam sub motivo formali proximo, at non finali, ultimo ac praecisivo, sed actuali impulsivo tantum sic, ut quis de facto moveatur et impellatur ad dolendum de factoque doleat et detestetur peccatum propter poenas aeternas ac temporales, quas timet; non tamen ultimate et praecisive seu propter finem ultimatum et praecisum: non enim positive ullo affectu actuali dicit: Nollem dolere vel detestari peccatum, vellem adhuc peccare, nisi infernus v. g. esset, nisi beatitudinem sperarem etc.; sed solum negative dicit: De facto moveor et impellor, et non moverer et impellerer modo ad dolendum et detestandum peccatum, nisi poenas illas timerem. Et quamvis ex vi hujus actus praecise plus timeat poenam, quam peccatum et injuriam Dei et plus amet seipsum, quam Deum, non tamen sic, ut positive etiam minus timeat peccatum, quam poenam, minus amet Deum, quam caelum, sicut ita affectus in aliquo casu potius eligeret peccatum, quam poenam, potius perderet Deum, quam caelum etc. (sicut in priori casu), absit; sed solum negative hic et nunc non timet magis peccatum, quam poenam, non magis amat Deum, quam caelum: quia nimirum hic et nunc aliud motivum perfectius dolendi et detestandi peccatum non occurrit, quam timor poenae, amor caeli etc. Quae tamen non sunt motivum ultimum praecisivum, quia non praescindit et excludit alia motiva perfectiora dolendi, quin potius ita dispositus est, ut si occurrerent menti alia perfectiora motiva vel rationes detestandi peccatum, quatenus est offensa summi boni etc., omnino etiam sub illis motivis detestaretur peccatum et jam plus horreret peccatum, quam poenam quamcumque, plus amaret Deum, quam caelum ac beatitudinem vel quodcumque bonum creatum etc. Quin etiam subinde dolet, se non moveri ab alio perfectiori motivo, quam timore poenarum ut bene exprimit Gob. alphab. confit. casu 4. n. 67. 68. Et talis timor poenarum bonus, honestus, sanctus est, indeque conceptus dolor et detestatio peccati vera et salutaris attritio sufficiens cum Sacramento ad remissionem peccatorum, secundum conc. Trid. cit. Estque verus actus spei theologicae, qua sicut honeste et recte amore concupiscentiae desideramus beatitudinem aliaque bona consequi a Deo eoque motivo impellimur ad bene agendum, ita recte et honeste timemus beatitudine privari aliisque poenis aeternis vel temporalibus a Deo puniri, eoque timore salubriter movemur et impellimur ad fugam, detestationem, dolorem peccatorum adeoque attritionem salutarem. Tandem hic timor et attritio inde concepta facile resolvitur in amorem et contritionem perfectam, pro quo ulterius observandum est:

234. IV. Triplex communiter a theologis distinguitur timor et inde natus dolor de peccato, *servilis, initialis* et *filialis*. Timor et dolor *servilis* dicitur, quo quis timet peccare aut peccasse dolet ultimate et praecise propter poenam, infernum v. g., ita ut si infernus non esset, nollet timere nec dolere, sed prompte peccaret aut in peccato perseveraret,

et hic timor et dolor nequam est, juxta dicta N. II., sic dictus, quod sit servorum seu mancipiorum proprius, qui plerumque sua munia obeunt ex timore potius, quam ullo in dominos amore. Timor et dolor *initialis* dicitur, quo quis etiam poenis impulsus et motus timet, peccando offendere Deum aut dolet, peccato se offendisse Deum eique reconciliari cupit adeoque jam tendit in ipsum Deum aliquo amore saltem imperfecto concupiscentiae et spei theologicae ut bonum sibi, eoque jam sic dispositus est, ut etiamsi poenae non essent, adhuc timeret offendere vel doleret offendisse Deum, dummodo aliud motivum adhuc timendi vel dolendi occurreret, adeoque initialiter (unde dictus initialis) et inchoative jam tendit et facillime assurgit in perfectum Dei amorem veramque ac perfectam contritionem, juxta illud Eccli. 25, 16: Timor Dei initium dilectionis et Proverb. 1, 7: Timor Domini principium sapientiae. Atque in hoc initiali timore fundatur et inde nato dolore de peccatis reipsa consistit vera ac salutaris attritio. Timor et dolor *filialis* denique dicitur, quo quis nulla habita ratione poenarum timet offendere Deum summum bonum super omnia diligendum, horret et execratur quidquid Deo adversum ac velut malum est, quod est omne et solum peccatum. Et in hoc filiali dolore consistit vera et perfecta contritio, ut pluribus suo loco explicatum. Applica exemplo filii respectu parentis offensi.

Corollarium et animadversio notabilis.

235. Omnis vera salutaris attritio dispositive, immo virtualiter et implicite semper ultimate resolvitur in contritionem perfectam et amorem Dei super omnia; 1. *dispositive:* quia attritus licet immediate et proxime doleat et detestetur peccatum propter ejus turpitudinem coram Deo, propter metum gehennae et poenarum etc., quia tamen, ut dictum est, hoc actu jam tendit in Deum, cui reconciliari cupit aliquo amore concupiscentiae, eo ipso jam sic dispositus, certe necessario sic debet esse dispositus, ut si ei occurrat, peccatum non tantum esse malum nobis coram Deo ob ejus turpitudinem et poenas meritas, sed etiam esse malum ipsi Deo ejusque infinitae bonitatis offensivum, amicitiae laesivum etc., etiam sub hoc motivo vel maxime doleret et detestaretur peccatum, adeoque jam implicito saltem amore Dei super omnia evaderet perfecte contritus. 2. *Virtualiter et implicite:* quia omnis vera attritio ex natura actus cum spe veniae vult et intendit remissionem peccatorum suorum; sed spes veniae et remissio peccatorum per se ordinatur ad reconciliationem divinae amicitiae; amicitia autem necessario requirit amorem mutuum inter amicos; ergo attritus virtualiter et implicite vult Dei amicitiam Deumque amare amore amicitiae; ergo ulterius si ei proponatur Deus ut summum bonum super omnia amandum, idque peccatis offensum et abalienatum, infallibiliter (moraliter loquendo) amabit Deum super omnia atque eo saltem implicito amore detestabitur peccatum, jam iterum evadens perfecte contritus. Et hinc pro praxi mox dicam § seq., quod quamvis confessarii poenitentes vulgares ac rudes, dum per se non praebent sufficientia indicia veri doloris, ordinarie excitare debeant per motiva attritionis, his enim facilius et efficacius moventur et concutiuntur, quam motivo contritionis perfectae, semper

tamen ultimate etiam dirigendi sunt aliquo modo et elevandi ad motivum contritionis perfectae, scilicet caritatis et amoris Dei.

236. § IV. *Immediate vero communius ex consideratione turpitudinis peccati ac metu gehennae et poenarum.* Haec tria motiva (ac velut species) attritionis exprimit conc. Trid. tanquam communiora ac magis nota, ad quae tamen omnia alia assignabilia commode reducuntur. Jam haec in particulari explicanda et ad praxim applicanda sunt.

I. *Turpitudo peccati.*

237. Non utique turpitudo peccati naturalis, naturaliter cognita ac velut philosophica, utpote prout adversatur naturae rationali, rectae rationi, lumini ac honestati naturali seu virtuti morali, quae quatenus inter limites naturae comprehenditur ad supernaturalem attritionem ac poenitentiam improportionata est, sed turpitudo supernaturalis ac theologica, lumine fidei cognita atque ad Deum relata, scilicet et quatenus animam coram Deo deturpat, maculat, violat, ornatu gratiae ac meritis privat, Deo exosam, a Deo aversam, servam peccati constituit, characterem bestiae imprimit etc. Similia in Scripturis ss. passim posita sunt sufficiens motivum ad supernaturalem attritionem ac poenitentiam, juxta communissimam DD. Ratio ex dictis manifesta.

238. In particulari vero principalissima et extrema peccati turpitudo supernaturalis est, quatenus est contra caritatem Deo debitam, offensa summi boni et aversio a Deo ultimo fine *cui;* sed motivum hoc caritatis est contritioni proprium. Attritionis autem motivo propria principalis turpitudo est, quatenus est contra virtutem spei et timoris Dei et aversio a Deo ultimo fine *cujus*, et consequenter omnis alia turpitudo desumpta ex alia quacumque oppositione contra Deum ac contra virtutes morales respicientes Deum; ut quatenus continet injuriam, irreverentiam, inobedientiam, ingratitudinem etc. contra reverentiam etc. debitam. Addunt plurimi etiam turpitudinem, quam peccatum habet ex oppositione contra alias virtutes morales infusas, etsi ex se Deum non respicientes, ut contra justitiam, temperantiam, castitatem etc.: nam et haec est turpitudo animam coram Deo deturpans exosamque reddens eoque respectu ad Deum relata, per fidem supernaturaliter cognita. Quod tamen negant alii, Scotistae maxime, ejusmodi virtutes morales infusas non admittentes; at saltem negare non possunt, oppositum esse probabilissimum.

II. *Metus gehennae et poenarum supernaturalium.*

239. Ex concil. Trid. citato sine dubio sufficiens motivum attritionis supernaturalis est timor inferni seu damnationis aeternae ob peccatum incurrendae; ad quem velut salutarem Christus ipse nos hortatur Matth. 10: Timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam. Idemque est de aliis poenis supernaturalibus, ut si detestemur peccatum, quatenus meretur poenam damni, privationem beatitudinis ac separationem aeternam a desiderabili facie Dei, amissionem gratiae et meritorum et respective poenas purgatorii: quia haec omnia

de se supernaturalia per fidem supernaturaliter cognoscuntur atque ad Deum offensum necessario referuntur, ideoque eorum timore detestans peccatum, in Deum tendit spe theologica, ut supra explicatum. Solum hic solvenda est celebris

Objectio:

Qui detestatur peccatum propter poenam v. g., simpliciter magis 240.
detestatur, fugit et odit poenam, quam peccatum et offensam Dei, adeoque etiam minus aestimat ipsum Deum: quia propter quod unumquodque tale etc.; sed hoc est inordinatum; ergo. Resp. disting. major.: si poena sit ratio detestandi praecisa et ultimata sic, ut etiam positive peccatum, offensam, injuriam Dei minus malum, quam poenam aestimet, ideoque praeligendum potius, quam poena, inferus etc., concedo majorem et totum juxta dicta N. II. Si poena sit ratio detestandi peccatum proxima et impulsiva tantum, neg. maj. min. et conseq.: sic enim non positive aestimat peccatum vel offensam Dei minus malum, quam poenam, sed solum negative hic et nunc non aestimat peccatum majus malum, quam poenam, defectu majoris et altioris motivi ad detestandum nunc occurrentis, ut N. III. explicatum: quod positive non est inordinatum et vitiosum, sed ad summum negative non est satis ordinatum ac perfectum, facile tamen ordinabile ac perfectibile, occurrente perfectiori detestandi motivo. Atque hinc jam corruit in speciem difficillima

Instantia: Qui detestatur peccatum propter infernum v. g., saltem 241.
non plus odit peccatum, quam infernum; ergo ex vi hujus actus data optione potius eligeret peccatum, quam infernum (eademque ratione quamvis aliam poenam); hoc sine dubio est inordinatum et inferno dignissimum; ergo. Resp. negando consequentiam: in hoc enim casu plane metaphysico, attritus vi hujus attritionis non eligeret infernum, tamen etiam non eligeret et deberet non eligere peccatum; quare vel cessaret ab eligendo utrovis, vel necessitate (metaphysica et imaginaria tantum)urgente deberet recurrere ad altius motivum, scilicet caritatis Dei et propter illud eligere et pati potius infernum, a fortiori quamcumque aliam poenam temporalem, quam peccatum, exemplo magnorum Sanctorum, qui in effectu ita elegerunt. Quapropter in omni casu dabili sufficit, ut ex vi metus inferni vel poenarum homo detestetur omne prorsus peccatum mortale, nec possit cum efficaci ejusmodi timore affectus ullius peccati mortalis consistere, cum repugnet, ex metu poenae peccatum absolute fugere et simul per peccatum ejusdem poenae meritorium perpetratum velle incurrere periculum illius.

III. *Metus poenarum temporalium.*

Nullae poenae temporales naturaliter tantum cognitae vel appre- 242.
hensae sine ulla relatione ad Deum, prout nimirum naturaliter eveniunt ac vel naturali connexione vel humana ordinatione ad peccatum consequuntur, ut sunt morbi, infamia, damna, supplicia, sed bene poenae temporales seu mala temporalia supernaturaliter cognita et apprehensa per fidem atque ad Deum relata, nimirum tanquam a Deo peccatis offenso justoque scelerum vindice immissa vel permissa, immittenda

vel permittenda, sunt motivum sufficiens attritionis supernaturalis ad Sacramentum sufficientis; atque adeo dolor de peccato, quatenus ob id offensus Deus immittit vel immittet poenas temporales (morbos, bella, pestes etc.) est vera attritio supernaturalis sufficiens ad Sacramentum Poenitentiae. Ita jam satis communis sententia DD. Suar. toties cit., Coninch hic disp. 4. n. 39, Arriaga disp. 11. n. 3, Lugo disp. 5. n. 150, Tamb. opusc. confess. l. 1. c. 1. ac optime Caspar Hurtadus hic disp. 6. diffic. 5. et indubitatum censet Gob. alphab. confit. casu 3. n. 47. Favet, immo potius urget concilium Trid. sess. 14. cap. 4. inter motiva salutaris attritionis indistincte ponens *metum poenarum*, utique in Deum relatarum et adjungit exemplum Ninivitarum dicens: Hoc enim timore (scilicet subversionis urbis a Jona praedictae poenae temporalis) utiliter concussi Ninivitae plenam terroribus poenitentiam egerunt et misericordiam a Domino impetrarunt. Ratio est: quia talis timor poenarum sine dubio absterret avertitque a peccato et convertit ad justum peccatorum vindicem Deum reconciliandum, ideoque supposita fide, qua ad Deum referuntur, est actus spei theologicae, quo homo generaliter (etsi primario in beatitudine) in omnibus etiam temporalibus bonum sibi concupiscit et sperat a Deo. Secus omnia sunt de poenis temporalibus naturaliter cognitis et evenientibus. Exemplis rem declaro.

243. Jacet aegrotus, dolet, ingemiscit, detestatur praeteritos excessus et intemperantias; adulter deprehensus et infamatus utique dolet et detestatur commissum adulterium; fur vel latro comprehensus torturas et supplicium expectans, non ficte deplorat, dolet et execratur patrata furta et latrocinia etc. Hi tales, si poenas suas apprehendant mere naturaliter, quatenus scilicet naturaliter ad excessus temperantiae sequuntur morbi, chyragra, calculus etc., ad commissum adulterium infamia, ad furta vel latrocinia debitum supplicium etc. et nullo modo ad Deum referunt, nihil agunt; vanus dolor, sicut vana motiva: attritio enim vera debet esse cum aliquo respectu ad Deum et conversio ad Deum; at hic nullus ad Deum respectus vel relatio, conversio ad Deum nulla, sed neque aversio a peccato simpliciter, sed secundum quid tantum, quatenus nunc nocet. Cesset malum et periculum praesens, redibitur in antiquam silvam. At vero hi tales, si poenas suas apprehendant supernaturaliter atque ad Deum referant, tanquam a Deo justissimo vindice peccatorum suorum immissas vel permissas, poenae istae erunt sufficiens motivum omnino ad veram supernaturalem attritionem: sic enim vere dolent et detestantur peccata sua ut offensam Dei ac propter Deum, juste per tales poenas peccata sua castigantem sibi reconciliandum. Quod quidem confessarius facile intelliget, si poenitens poenas suas manifeste ad Deum referat, v. g. dicens: Doleo de peccatis meis, quia agnosco propter illa Deum offensum me sic visitare, punire, aut quando dolet propter poenas, quae nullam naturalem vel humanam habent connexionem cum peccatis commissis, v. g. doleo de peccatis propter ista mala tempora, bella, pestem, sterilitatem: tunc enim signum est, eum poenas istas per fidem referre ad Deum peccatorum vindicem tanquam flagella divinae justitiae. Semper tamen confessarius, si commoditas adsit, conetur talem poenitentem disponere et inducere ad altius et supernaturalius motivum saltem attritionis, v. g.

dicendo: Ah! gravius longe peccatis nostris offenditur bonus Deus, quam ut propter istas poenas et mala temporalia tantum dolere debeamus. Aeternam damnationem meretur peccator, aeterna beatitudine privari, aeternum a Deo separari summo et infinito bono! Propter haec, quaeso, doleamus, has autem temporales plagas potius tanquam peccatorum medicinas a misericordi Deo cum gratiarum actione acceptemus, ut iis emendati temporaliter potius castigemur, quam suppliciis deputemur aeternis.

IV. *Applicatio practica dictorum motivorum attritionis.*

Confessarius poenitentem gravia peccata confessum, tandem more 243.
solito interrogans, an doleat ex toto corde, quod ejusmodi peccatis tam gravibus offenderit optimum et dilectum Dominum Deum nostrum, summum bonum nostrum, maximum benefactorem, si nihil audiat nisi frigidum, semivolens seminolensque *ita,* absque ullo signo interni doloris ac detestationis peccati, statim proponat ei et ei bene inculcet aliquod motivum attritionis ex dictis opportunum juxta conditionem personae ac qualitatem delictorum, ultimate semper suaviter ad aliquem, saltem imperfectum Dei amorem et agnitionem divinae bonitatis erga se hoc sequenti vel simili modo exstimulet (ego rem nude et simpliciter propono in gratiam tyronum simpliciorum, docti hinc transeant):

I. *Turpitudo peccati* (pro honestis, verecundis): Quaeso te, mi bone, 244.
rem tam foedam, talem nequitiam aususne fuisses patrare coram hominibus, coram tuo parente, tuo domino, tuo marito, tuo principe? Numquid non? Et nonne scis seu firmissime credis, Deum ubique et omnibus intime praesentem, omnia etiam occultissima et intima clare intueri, et nihil magis horrere, abominari ac punire, quam peccatum? Quomodo ergo tam foedam rem ausus es patrare coram oculis Dei, divinae supremae majestatis, supremi domini tui, judicis tui summi ac optimi parentis tui, benefactoris, creatoris, redemptoris tui amantissimi, immo summi boni tui, quod semper super omnia amare, ei servire et in omni actione placere omni studio debuisses? Nonne pudendum? nonne summe dolendum, offendisse tam turpiter super omnia amabilem Deum?

II. *Metus gehennae* (pro quibuslibet, maxime timoratioribus): Quaeso 245.
te, mi bone, dilecte, si pro certo scivisses, debere te pro tali peccato patrato vivum comburi aut lento igne assari, an fuisses ausus committere coram hominibus, praesertim coram magistratu, judice, principe? Et nonne certissimo credis, Deum quodlibet peccatum mortale, praesertim tam grave, tam foedum, tam atrox justissime punire aeterno igne infernali? Et quid si justissime jam fecisset? quid si in hoc statu cum tantis sceleribus mori permisisset, ubi nunc esses? Jam aliquot diebus, mensibus, annis tot et tot arderes in inferno, in stagno bulliente sulphure et pice, arsurus ita per omnem aeternitatem. Ardent jam centenis et pluribus annis, qui longe minus peccaverunt, quam tu. Sed optimus et misericordissimus Pater et Deus tuus amantissimus pepercit dilectae sibi animae tuae, spatium et opportunitatem optimam ad poenitendum suamque gratiam et amicitiam recuperandam, tandem-

que aeternam beatitudinem obtinendam indulsit. Eja ergo age serio, ex intimo corde dole, offendisse tam bonum, amantissimum, amabilissimum Deum etc.

246. III. *Metus poenarum* (pro honestioribus, praesertim tempore morbi, infortunii, adversitatis privatae vel publicae): Ecce ipse morbus iste, calamitas haec, hoc infortunium, haec bella, pestis, fames, sterilitas, quaeso, nonne sunt manifeste poenae ab offenso Deo, justo judice inflictae propter peccata nostra? Quid vult optimus, misericordissimus Deus? Vultne nos perdere, a facie sua abjicere? Nullo modo: Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat. Vult benignissimus Deus et Pater nos a peccatis absterrere, et quos beneficiis et prosperitate apud se tenere non potest, saltem adversitatibus et flagellis ad se trahere et quasi vi ad caelum compellere; ad summum vult nos hic paterne punire, ut aeternum possit parcere. Nonne ergo ex toto corde dolendum tam graviter offendisse tam bonum ac amabilem Deum? nonne adversitates istae in aliquam satisfactionem pro peccatis gratanter acceptandae, patienter sustinendae?

247. IV. *Metus poenarum* (item pro sceleratis valde insipidis et insensatis): Quaeso te, pro hisce tam horrendis sceleribus, scis, quid poenae spectaret apud humanum magistratum et judicem? Gladius, furca, rogus, rota etc. Et putasne, Deum non posse punire peccata tua (si omnino aeterna non apprehendis vel curas), etiam poenis et suppliciis temporalibus? Non putas posse manifesta facere mundo scelera tua et publicare, confundere, carnifici tradere, aliis mille modis anima et corpore perdere, perire sinere? Non fecit, tempus et occasionem indulsit; uno serio ex corde de peccatis contra ipsum commissis dolore tibi peccata dimittere et ambobus expansis brachiis in gratiam suam recipere paratus, quod tui similibus pluribus non facit. Agnosce infinitam ejus in te bonitatem et misericordiam. Sit tibi intimus cordis dolor, tam amabilem misericordem Deum ac Patrem tam horrende offendisse, contempsisse, irritasse et tamen adhuc tam amanter parcere peccatum. Poeniteat ergo, dum tempus habes, ne subito veniat ira illius et in tempore vindictae disperdat te etc.

248. Inquies: jam satis fuse explicata est contritio et attritio; sed quis omnia memoria retineat? ergo pro coronide et compendio

Da brevissimas et faciles formulas contritionis et attritionis:

249. *Contritio cum proposito explicito:* Poenitet me intime de peccatis meis propter Deum summe bonum a me offensum, quem super omnia diligo et propono firmiter cum divina gratia non amplius peccare mortaliter.

250. *Brevius cum proposito implicito:* Dolet et poenitet me peccasse, quia feci contra te, Deus meus, summe bone, quem toto corde meo amo.

251. *Attritio cum proposito explicito:* Dolet et poenitet me de peccatis meis, quia per illa anima mea coram Deo deturpatur, et propter illa Deus me beatitudine excludere, aeternum damnare aliisque malis etiam temporalibus affligere potest. O magnum tempus vitam emendandi!

Quod, mi Deus, serio propono. *Brevius cum proposito implicito:* Dolet et displicet me peccasse propter bona, quibus me Deus privare et mala, quibus me punire potest.

Contritio attritioni mixta: O bone Deus, ob foedissima peccata mea 252.
coram divina tua majestate patrata, justissime me omni momento damnare posses dudumque potuisses aliisque poenis gravissimis punire! non fecisti nec facis adhuc, nempe quia cara et pretiosa est tibi anima mea, et tu infinite bonus es; et ego, heu! reddidi tibi mala pro bonis. An sic deinceps? Ah! non amplius in aeternum. Amo te, mi Deus, cupioque te amare in aeternum. Amen. Vide Tambur. et Gob. toties cit.

Quaestio II.

Qualis dolor requiratur ad Sacramentum Poenitentiae.

Summarium.

253—257. Ad Sacramentum Poenitentiae non tantum fructuose,
258—262. Sed etiam ad valide suscipiendum requiritur attritio formalis, supernaturalis, efficax et universalis respectu mortalium.
263—266. Unde Sacramentum Poenitentiae nunquam potest esse validum et informe.

Assertio. *Ad Sacramentum Poenitentiae requiritur dolor et detestatio* 253.
peccati formalis, supernaturalis, efficax et universalis respectu mortalium; idque non tantum ad fructuose, sed etiam ad valide suscipiendum Sacramentum Poenitentiae, ut proinde hoc Sacramentum defectu doloris nunquam possit esse validum et informe, scilicet sine effectu gratiae et justificatione peccatoris.

§ I. *Requiritur dolor formalis, supernaturalis, efficax et universalis* 254.
respectu mortalium. Hae qualitates singulae probatae et explicatae supra de contritione generatim sumpta sect. 2. q. 2. Hic tamen attritioni et Sacramento Poenitentiae specialius sunt applicandae.

§ II. *Idque non tantum ad fructuose suscipiendum Sacramentum* 255.
Poenitentiae. I. Certissimum est, ad Sacramentum Poenitentiae fructuose suscipiendum, scilicet cum effectu gratiae sacramentalis, remissione peccatorum ac justificatione, requiri attritionem sic qualificatam, *formalem, supernaturalem, efficacem et universalem respectu mortalium,* adeo ut mortaliter peccet, qui in Sacramento scienter non adhiberet dolorem sic qualificatum per omnia, sed vel virtualem tantum vel naturalem vel inefficacem vel particularem tantum, non ad omnia mortalia se extendentem. Ratio ib. q. 2. sparsim dicta, breviter in uno collata est: quia si adhiberet 1. dolorem solum virtualem vel implicitum v. g. in amore Dei, in voluntate et desiderio suscipiendi Sacramentum, ut minimum peccabit contra Tridentinum, tam clare exigens attritionem a se definitam et dolorem formalem. 2. Si naturalem tantum, adferret

medium inutile et improportionatum ad justificationem juxta dicta ib. § 2. 3. Si dolorem inefficacem seu nolleitatem tantum non peccandi, simpliciter non se averteret a peccato nec excluderet voluntatem peccandi, ut latius patebit seq. sect. de proposito requisito. 4. Si dolorem particularem tantum de uno aut altero mortali, non de omnibus, rursus non excluderet voluntatem non peccandi quoad cetera peccata, de quibus non dolet: sicque semper obicem opponeret gratiae sanctificanti; ergo. Jam vero cum nimis notum sit in aliis, plus requiri ad fructuose et licite suscipiendum Sacramentum, quam ut solum valide suscipiatur,

256. II. Quaestio principalis est, an attritio sic qualificata per omnia, requiratur etiam ad valide suscipiendum Sacramentum Poenitentiae? 1. Negativam tenent varii Doctores, et ad valorem Sacramenti hujus docent, sufficere attritionem vel dolorem solum virtualem implicitum, scilicet voluntatem et desiderium suscipiendi hoc Sacramentum. Sylvester, Rosella, Angelus, alii apud Tannerum hic disp. 5. q. 6. n. 72. et quoad venialia probabile censent Praepositus et Tannerus De Confess. l. 1. c. 3. § 1. 2. Sufficere attritionem et dolorem naturalem tantum, scilicet ob poenas naturales peccatorum conceptum, docent praecipui Thomistae, Cajetanus, Victoria, Canus, Ledesma et antiqui plerique, ipse Navarrus man. c. 9. n. 13, Henriquez, alii cum Filliucio hic tr. 7. n. 154. (sed sine dubio plerique intelligunt poenas naturales supernaturaliter cognitas, ut a Deo immittendas in sensu a nobis quaest. praeced. concesso). 3. Sufficere dolorem inefficacem, scilicet displicentiam quamcumque peccati, cum nolleitate peccandi seu velleitate non peccandi de cetero, docuerunt iidem Cajetanus, Victoria, Ledesma, alii apud Suarez hic disp. 20. sect. 4. contra quos specialius agemus sect. seq. 4. Sufficere dolorem particularem tantum de aliquibus peccatis, etsi inculpabiliter tamen, non extenderet se ad omnia alia mortalia, docuerunt et etiamnum docent multo plures mox infra allegandi nec omnino absurde et improbabiliter, ut patebit.

257. III. Hi ergo Doctores consequenter docent, quod sicut alia Sacramenta possunt esse et de facto heu nimis saepe sunt informia ac infructuosa, scilicet sine forma, gratia et fructu sacramentali ob defectum dispositionis requisitae v. g. status gratiae, et tamen valida, ita etiam Sacramentum Poenitentiae possit esse validum et tamen informe et infructuosum ex defectu doloris, quando scilicet inculpabiliter non esset formalis, sed tantum virtualis, naturalis aut inefficax tantum (quae tamen tria capita jam post Tridentinum communiter rejiciuntur ab omnibus), aut quando inculpabiliter non est universalis se extendens ad omnia mortalia. E. gr. Titius vera, formali, supernaturali et efficaci attritione de uno vel altero mortali a se commisso dolet sub motivo supernaturali quidem, sed non universali et communi omnibus peccatis mortalibus, sed speciali et proprio isti tantum peccato mortali, v. g. de homicidio commisso, quod violaverit ipsum supremum jus Dei in vitam et mortem hominum; de peccato luxuriae, quod ita foede et brutaliter deturparit se coram oculis divinae majestatis; de peccato sodomiae, quod infandum illud nefas mereatur igne et sulphure e caelo plecti exemplo Sodomitarum. At non dolet simul de aliis vel aliquo

alio mortali peccato commisso v. g. blasphemia, perjurio, furto, odio proximi, idque semper inculpabiliter sive quia eorum aliorum peccatorum non meminit, sive quia non credit, esse mortalia, sive quia illa tacens ex justa causa, invincibiliter credit, se non teneri hic et nunc dolere, nisi de peccatis, quae actu confitetur et absolvitur. In hoc et simili casu Sacramentum sine dubio erit informe et infructuosum, cum unum peccatum mortale non possit remitti sine alio et nullum peccatum remittatur sine poenitentia saltem virtualiter se ad illud extendente, quod hic non fit. Attamen Sacramentum fore validum ipsamque Confessionem Sacramentalem esse validam, cum adsit verus dolor supernaturalis et efficax cum proposito emendandi, et confessio formaliter integra (vide quam probabiliter), docent gravissimi DD. D. Thomas 4. dist. 17. q. 3, Thomistae communiter et plures recentiores, inter quos mei, Suar. hic d. 20. sect. 5, Lugo disp. 14. sect. 6. et 7, Gob. alphab. confit. casu 7. n. 177. alii moderni passim.

IV. Hinc consequenter iidem DD. concedunt, necessarium non esse, ut poenitens ita confessus sine alio defectu nisi doloris ita dimidiati et restricti ad quaedam et non extensi ad reliqua omnia mortalia, agnito postea errore illa peccata confessa cum sic restricto dolore iterum confiteatur (cum jam valide confessa et clavibus Ecclesiae in Sacramento valido subjecta sint), sed tantum reliqua, ad quae se dolor ille non extendebat. Quin insuper valde probabiliter juxta hos DD. Sacramentum sic validum, licet tunc informe susceptum, ablato obice vel per contritionem perfectam de omnibus peccatis elicitam vel per Sacramentum cum attritione universali reviviscet et conferet suum effectum. Est sententia semper mihi visa probabilissima estque favorabilis et confessariis et poenitentibus, eximens ipsos a variis scrupulis ex insufficientia doloris in praeteritis Confessionibus. Nihilominus ego cum Pilato quod scripsi scripsi.

§ III. *Etiam ad valide suscipiendum Sacramentum Poenitentiae* re- 258.
quiritur attritio seu dolor formalis, supernaturalis, efficax et universalis respectu mortalium, adeo ut sive quis scienter et culpabiliter adferat dolorem non sic per omnia qualificatum et speciatim non universalem ad omnia mortalia se extendentem, sed particularem tantum juxta dicta, ipsum Sacramentum, sicut infructuosum, ita etiam invalidum sit et nullum; ut proinde Sacramentum Poenitentiae nunquam possit esse validum, quin simul sit fructuosum. Ita communiter DD. tum Scotistarum cum Herincx hic disp. 2. q. 3. n. 2. tum recentiorum cum Vasq., Coninch, Fagundez, aliis plurimis.

I. Probatur ratione: Dolor est pars hujus Sacramenti, per se in- 259.
stituti ad remissionem peccatorum; ergo minime conveniens est, ad ejus valorem sufficere et assumere aliquem dolorem nisi illum, qui simul ad remissionem peccatorum disponens, sufficiens sit ad Sacramentum etiam fructuose conferendum et suscipiendum; qualis est solus dolor formalis, supernaturalis, efficax (de quibus tribus post concilium Tridentinum vix ambigendi locus est), atque etiam universalis respectu mortalium, ut agnoscunt adversarii. Deinde mirum maximum esset (quis credat?) Christum instituisse et assumpsisse partem cujus Sacra-

menti valide conferendi, quae scienter nunquam posset adhiberi sine sacrilegio immo et nullitate Sacramenti; at certum est apud omnes, nunquam scienter posse adhiberi dolorem non formalem, non supernaturalem, non efficacem atque etiam non universalem respectu omnium mortalium, sine sacrilegio, immo et nullitate Sacramenti, ut agnoscunt et profitentur DD. oppositae sententiae; ergo. Et certe in aliis Sacramentis ad valorem non plus requiritur in memore vel ignorante; ergo si dolor virtualis etc. et speciatim ille particularis sufficit ad valorem Sacramenti in ignorante vel immemore, deberet etiam sufficere in memore vel sciente qualitatem sui doloris, aut contra si non in hoc, neque in isto contra ipsos adversarios.

260. II. Probatur efficaciter ex conc. Trid. sess. 14. c. 3. et 4, ubi plenissime naturam hujus Sacramenti explicans, omnino nullum agnoscit dolorem pro hoc Sacramento, nisi illum, qui disponit ad remissionem peccatorum ac justificationem, eoque ipso sufficientem ac necessarium ad hoc Sacramentum etiam valide suscipiendum. Nam cap. 3. cum docuisset, actus poenitentis, contritionem et confessionem esse partes et quasi materiam hujus Sacramenti, utique valide suscipiendi, mox diserte explicat, eatenus esse partes et materiam hujus Sacramenti, *quatenus requiritur ad plenam et perfectam remissionem peccatorum.* Et clarius c. 4. contritionem generatim definiens, esse dolorem ac detestationem peccati ac dividens in perfectam et imperfectam, quae attritio dicitur, utramque dicit disponere ad justificationem, illam quidem etiam sine, hanc vero cum Sacramento; ergo secundum Trid. solum attritio vel dolor disponens ac sufficiens ad justificationem est pars et quasi materia hujus Sacramenti et nullus alius; atqui talis est solus dolor formalis, supernaturalis, efficax et universalis respectu mortalium omnium commissorum; ergo talis et non alius requiritur etiam ad valorem et essentiam hujus Sacramenti.

261. III. Dicunt, 1. non debere videri mirum, quod Conc. non meminerit alicujus alterius doloris, quam sufficientis ad justificationem, eo quod ad institutum ejus non pertineret de alio dolore tractare, quam de illo, qui ex obligatione est adhibendus, ut Sacramentum suscipiatur cum fructu, cum talis dolor sine dubio sufficiat ad essentiam et valorem Sacramenti. 2. Quamvis ergo dolor, qui cum hoc Sacramento sufficiens est ad gratiam dispositio, possit et debeat esse pars materialis hujus Sacramenti, non apparet tamen, cur nequeat aliquis dolor, qui non sufficit ad gratiam, sufficere, ut sit pars Sacramenti validi, utpote satis constituens confessionem in esse accusationis dolorosae et sacramentalis, ut specialiter fit in casu, quo dolor verus supernaturalis et efficax inculpate se non extenderet ad omnia mortalia juxta dicta § praec. 3. Immo de facto potest esse dolor necessarius ad justificationem, qui tamen non possit esse pars Sacramenti Poenitentiae, ut si quis doleat de peccato commisso ante Baptismum sine fructu, bona fide cum obice susceptum; cur non econtra aliquis dolor non sufficiens ad justificationem possit esse pars Sacramenti?

262. IV. Contra ad 1. resp. Concil. non tantum fructum, sed essentiam et valorem Sacramenti Poenitentiae plene explicare et tamen non agnoscere alium dolorem, quam sufficientem ad justificationem pro parte

Sacramenti; quare nec nos agnoscere debemus. Ad 2. resp. satis apparere, cur non possit: tum ab auctoritate negativa Concilii, tum ob rationes N. I. positas, cum adversarii nullas rationes efficaces in contrarium adferant. Ad 3. negatur consequentia et paritas: agitur enim hic de dolore circa materiam remotam tantum Sacramentum Poenitentiae, quale non est peccatum ante Baptisma commissum; est quidem verum, talem in Confessione debere elicere dolorem universalem etiam de illo peccato ante Baptismum commisso ad impetrandam justificationem; cum tamen idem sit indivisibilis actus, adhuc verum manet, quod nullus dolor sit pars Sacramenti, quin idem sit sufficiens ad effectum dispositio, esto non sit pars Sacramenti eatenus, quatenus ad culpam ante Baptismum commissam se extendit. Et hinc tandem elucescit, quod

§ IV. *Sacramentum Poenitentiae nunquam possit esse validum et in-* **263.**
forme: I. *Non ex defectu doloris:* quia non potest esse dolor sufficiens ad valorem hujus Sacramenti, qui non simul sit sufficiens ad effectum et fructum Sacramenti, nempe solus dolor formalis, supernaturalis et universalis respectu omnium mortalium, ut § praec. clare probatum. Et specialiter dolor ille particularis de uno vel altero peccato sub motivo particulari, proprio tali peccato, ut § 2. n. 3. specificatum, aut est verus supernaturalis actus spei theologicae vel timoris oppositi, vera conversio ad Deum, cum seria intentione se reconciliandi Deo ac spe veniae, aut non est talis: si non est talis, iterum liquido Sacramentum erit nullum; si est talis, eo ipso implicite erit dolor universalis et extendens se ad omne peccatum mortale; non quidem ex vi illius motivi particularis tali peccato proprii, ut bene supponitur, sed ex vi motivi ultimati et principalis spei, timoris, quod motivum necessario se extendit ad omne peccatum mortale, tanquam quid repugnans spei remissionis ac reconciliationis cum Deo, ac proinde ita hominem disponit, ut si recordaretur alterius peccati mortalis a se commissi, necessario etiam de eo doleret, idque detestaretur tanquam repugnans suae spei vel timori, ac per hoc consequenter talis dolor, quatenus sic ultimate universalis est, erit quoque sufficiens ad fructuose suscipiendum Sacramentum.

II. *Non ex defectu confessionis:* aut enim confessio cum debito **264.**
dolore hactenus descripto est integra formaliter, scilicet cum voluntate confitendi omnia, quae hic et nunc debet, aut non est: si sic, confessio erit valida et fructuosa; si secus, neutrum erit. Casum tamen in contrarium admittunt Henriq., Nugnus, alii cum Gob. alphab. confit. casu 7. n. 180, si quis cogitans quidem omnia confiteri, attamen per mortalem negligentiam se non sufficienter examinans omittat unum et alterum peccatum mortale et confitens hanc suam negligentiam non advertat: tunc confessionem fore validam, sed informem. Sed casus redit ad priorem: aut enim confitens dolet de omnibus peccatis suis generali dolore, etiam se ad illam negligentiam commissam extendente, aut non; si sic, iterum valida et fructuosa seu formata erit confessio (cum onere tamen postea, si occurrat, confitendi illam mortalem negligentiam et peccata omissa); si non, neutrum erit.

III. *Neque ex defectu absolutionis,* ut omnes fatentur: aut enim **265.**
profertur cum debita potestate et intentione super subjectum capax,

aut non; si sic, valida et formata seu cum effectu erit; si non, neutrum erit. At quid si quis jam perfecte attritus et confessus ante absolutionem de novo peccet mortaliter (quod sane utinam esset impossibile), nonne absolutio cadens super priorem dolorem et confessionem legitimam valida erit, ac ratione novi obicis peccati mortalis et informis et infructuosa? ergo etc. Resp. non erit valida simpliciter, sed tantum fuisset valida, si novum peccatum non intervenisset. De facto simpliciter est invalida, quia de hoc novo peccato non habetur dolor nec fit confessio, adeoque deest et debita contritio et confessionis integritas ad valorem requisita.

266. IV. At numquid omnia alia Sacramenta possunt esse valida et informia ex defectu dispositionis, ut prob nimis notum, et cur non etiam Sacramentum Poenitentiae? Resp. ideo non, quia in aliis Sacramentis nulla dispositio substantialiter est pars essentialis ipsius Sacramenti, ideo in ejus defectu Sacramenta manent valida; at in Sacramento Poenitentiae dispositio certa subjecti, scilicet dolor debitus et confessio sunt pars essentialis aut certe quasi materialis (aut in Scotistarum sententia, saltem conditio praevia necessario actu requisita), ideo in ejus dispositionis defectu non potest consistere validum Sacramentum Poenitentiae.

Quaestio III.

Qualis dolor sufficiat ad Sacramentum Poenitentiae.

Summarium.

268. Ad Sacramentum Poenitentiae non requiritur contritio perfecta,
269—270. Objecta solvuntur,
271—272. Sed sufficit attritio vera,
273—274. Etiam cognita.
275. Non tamen aestimata tantum,
276. Etiam invincibiliter.
277—280. Qualiter Sacramentum Poenitentiae faciat ex attrito contritum?

267. **Assertio.** *Ad Sacramentum Poenitentiae valide et fructuose suscipiendum non requiritur contritio perfecta, sed sufficit attritio vera, etiam cognita et non aestimata contritio, non autem sufficit attritio aestimata tantum, etiam invincibiliter licet haec a novo peccato excuset.* Est tota communissima contra paucos, in aliquibus dissentientes, ut patebit.

268. § I. *Non requiritur contritio perfecta.* Communissima et omnium § seq. citandorum. Ratio abundans est: quia Sacramentum Poenitentiae (sicut et Baptismi) per se institutum est ad conferendam gratiam primam, qua homo reducitur a morte peccati ad vitam gratiae, idque facit ex opere operato per ipsam absolutionem sacramentalem, hoc enim per se significat forma absolutionis: Ego te absolvo a peccatis tuis: unde et dicitur Sacramentum mortuorum; ergo contra naturam et finem institutionis hujus Sacramenti est, requirere contritionem perfectam, qua per se prius deleantur peccata. Alioquin plura sequerentur maxima

inconvenientia, utpote 1. Sacramentum Poenitentiae non haberet aliam vim ad conferendam gratiam primam, quam Sacramenta vivorum; deberet enim confitens semper necessario esse in statu gratiae, antequam recipiat absolutionem, sicut quando suscipit Sacramenta vivorum. Sicque 2. deberet poenitens semper credere, se habere finem, antequam adhiberet medium, idest se habere remissionem peccatorum, antequam recipiat Sacramentum Poenitentiae, quod ipsum tamen est medium per se institutum ad remissionem peccatorum; ipseque judex sacramentalis deberet existimare, reum semper esse liberatum prius a peccato, a quo tamen ipse deberet eum liberare per sententiam absolutionis; sicque ulterius 3. nulla remaneret sacerdotibus potestas clavium ad remittenda peccata quoad culpam, quippe quae per contritionem perfectam antecedenter semper remissa, nunquam remitterentur per potestatem clavium. Nec obstat, quod absolutio cadat super peccata jam ante remissa: debet tamen saltem vim habere ea remittendi, si adhuc adessent; quaenam enim alioquin esset remittendi vis? 4. Denique (ut alibi iterato insinuatum) sic Christus non instituisset novum et facilius peccati remedium, sed solum priori medio contritionis (qua sola justificabantur veteres) addidisset novum sane grave onus confitendi peccata, remanente eadem necessitate contritionis, pejoremque fecisset conditionem Christianorum, quam veterum, quod plane alienum est a suavitate et utilitate legis evangelicae. Accedit tandem principalis probatio ex Tridentino, sufficere attritionem § seq.

Objicies 1: Post institutum Sacramentum Poenitentiae adhuc sacra **269.** Scriptura requirit poenitentiam internam ad remissionem peccatorum; sed ubicumque Scriptura loquitur de poenitentia ad remissionem peccatorum requisita, intelligitur de contritione perfecta; ergo. 2. Contritio perfecta est juris naturalis; sed lex evangelica non mutavit, sed potius perficit jus et legem naturalem; ergo. 4. Ad fructuose saltem suscipiendum Sacramentum requiritur, ut digne suscipiatur; sed existens in mortali non digne suscipit; ergo praerequiritur semper contritio perfecta prius deletiva peccati. 4. Principaliter, conc. Trid. sess. 6. c. 6. agens de dispositione requisita ad susceptionem Baptismi, satis clare videtur requirere poenitentiam procedentem ex amore Dei, qualis est tantum contritio perfecta; sic enim loquitur: Et dum peccatores se esse intelligentes, a justitiae divinae timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertentes, in spem eriguntur, fidentes, Deum propter Christum sibi propitium fore, illumque tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem, hoc est per eam poenitentiam, quam ante Baptismum agi oportet. Sic Concilium; atqui Sacramentum Poenitentiae, etiam mortuorum, non minorem poenitentiam admittit, quam Baptismus; ergo requirit poenitentiam ex amore procedentem adeoque contritionem perfectam. Fateor argumentum minime contemnendum, necessario tamen cum eodem concilio mox allegando concordandum.

Resp. ad 1. distinguendo minorem: intelligitur de contritione per- **270.** fecta extra Sacramentum, concedo; cum Sacramento, nego minorem et consequentiam ob mox dicenda § 2. Ad 2. distinguo majorem: con-

tritio est juris naturalis, quando non est aliud medium destruendi peccatum, concedo majorem; quando est aliud medium ordinatum, nego majorem et consequentiam ob dicta sup. sect. praec. q. 2. et 3. § 1. Ad 3. negatur minor quoad Sacramenta mortuorum Baptismi et Poenitentiae, quae per se instituta sunt ad vivificandum hominem spiritualiter mortuum, adeoque per se admittere debet spiritualiter mortuum seu cum peccato accedentem ad recipiendam vitam spiritualem gratiae, dummodo ad hoc aliunde satis dispositum. Ad 4. resp. facile, concilium requirere poenitentiam provenientem ex dilectione, non posse intelligere dilectionem perfectam seu amorem Dei super omnia determinate, ob dicta et dicenda, sed indeterminate aut ut dilectionem illam perfectam caritatis actum aut dilectionem saltem imperfectam seu amorem concupiscentiae, actum spei, qualem in omni salutari poenitentia, etiam attritione includi late ostendi supra q. 1. § 3. Et dato concilium intelligere perfectam dilectionem Dei, dic ly *propterea* non afficere determinate ultimum, quod praecessit, scilicet *diligere incipiunt*, sed referri ad omnia praecedentia disjunctim, ut sensus concilii sit, oportere agi poenitentiam vel ex amore vel ex spe vel ex timore salutari, quem praemiserat: 1. Divinae justitiae timorem, quo utiliter concutiuntur, 2. in spem eriguntur, 3. diligere incipiunt, ac *propterea* moventur etc.; intellige, non propter omnia simul (quod puto nec adversarios asserere), sed propter quodlibet eorum, vel timorem vel spem vel amorem.

271. § II. *Sufficit attritio vera.* Ita communissima DD. cum D. Thom., Scoto et post Trident. fere omnium. Sic enim perspicue satis docet conc. Trid. sess. 14. c. 4. dicens: Illam vero contritionem imperfectam, quae attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, declarat non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse et Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento Poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen ad Dei gratiam in Sacramento Poenitentiae impetrandam disponit.

272. Sic concilium expresse loquens de dispositione ad gratiam proxima, non remota tantum: nam attritio etiam extra Sacramentum est dispositio ad gratiam remota, et tamen negat, eam disponere extra Sacramentum, sed tantum cum Sacramento, utique proxime. Deinde statuit discrimen inter attritionem et contritionem perfectam, quod haec possit disponere ad gratiam sine Sacramento realiter suscepto, utique proxime per se; attritio autem disponat solum cum Sacramento, utique etiam proxime per se et sine contritione perfecta. Atque hinc infert concilium, quod haeretici falso calumnientur catholicos scriptores, quasi tradiderint, Sacramentum Poenitentiae absque bono motu suscipientium gratiam conferre, quod nunquam Ecclesia Dei docuit aut sensit. Sic concilium ib. Nimirum quia gratia non confertur sine motu saltem attritionis, quem supra docuerat esse bonum et salutarem; quare dubitandum minime est, validam esse confessionem factam cum hoc actu

doloris ac detestationis: O maledicta peccata, quibus animam meam gratia divina privavi et poenis aeternis addixi, ait Less. in auctario V. confessio casu 1. Hanc sententiam merito recentiores communiter, Less., Dicastil. et alii cum Lugo disp. 5. n. 137. vocant certam et oppositam improbabilem, quamvis eam pro vera habuerint plures insignes DD. maxime ante Tridentinum scribentes eamque etiam in articulo mortis posse practicari, diximus supra sect. praec. q. 1.

§ III. *Sufficit attritio vera etiam cognita.* Non requiritur, ut vere 273.
attritus aestimet, se esse contritum aut credat, suum dolorem esse contritionem perfectam. Ita (contra Sotum, Victoriam, Gabr. alios quosdam) communissima cum D. Thom. q. 80. a. 4. Ratio est: quia concilium supra dogmatice loquens, absolute et simpliciter dicit, attritionem cum Sacramento disponere ad gratiam; ergo sufficit attritio etiam cognita ut talis, quando scilicet poenitens scit, se esse attritum tantum, nec requiritur, ut falso aestimetur vel credatur esse contritio: nam et vera cognitio actus de se sufficientis ad Sacramenti valorem et effectum non potest impedire valorem et effectum Sacramenti, et falsa existimatio, aliquem actum esse quod reipsa non est, non potest ipsum facere medium justificationis aut partem Sacramenti, si a parte rei ex se non sit. Et per se absurdum videtur, dispositionem ad gratiam, valorem et effectum Sacramenti referre ad humanam aestimationem erroneam ac falsum judicium. Deinde adhuc sequeretur, quod confitens ante absolutionem semper deberet (falso saltem) existimare et credere se esse in statu gratiae sicque se habere finem et effectum ante medium adhibitum, prout sup. N. I. de vera contritione non necessaria ostensum est.

Hinc peccator confitens sciens, se tantum esse attritum, juste 274.
potest absolutionem petere et confessarius tenetur eam dare: quia haec sententia modo practice certa est, ut proinde Sacramentum non exponatur morali periculo nullitatis aut carendi suo effectu. Quamquam Doctores recte moneant, tam peccatorem, quam confessarium debere conari ad excitandam contritionem perfectam, praesertim in extremis, ut quam fieri potest securissime et fructuosissime provideatur et Sacramento et saluti. Ceterum attritio vera, sed aestimata contritio, etsi non requiratur necessario, sine dubio tamen sufficit ad valorem et effectum hujus Sacramenti, non obstante illa falsa existimatione, esse contritionem veram: quia qui reipsa habet dispositionem requisitam ad gratiam adeoque ad hoc Sacramentum valide et fructuose suscipiendum, reipsa valide et fructuose illud suscipit; sed attritio vera de se est sufficiens dispositio ad gratiam, nec quidquam potest impedire judicium illud erroneum, esse contritionem, quominus vera attritio maneat dispositio sufficiens ad gratiam et Sacramentum hoc rite suscipiendum. Idemque dicendum esset de eo, qui haberet veram attrionem requisitam, erronee tamen crederet non esse attritionem nec contritionem, ignorans scilicet talem actum ad hoc Sacramentum requiri, quales sine dubio sunt rudes multi, si aliunde defectus non sit, valide et fructuose suscipit Sacramentum. Secus est de eo, qui sciret, talem actum requiri et crederet, se non habere, talis utique ex conscientia erronea nulliter et sacrilege Sacramentum susciperet.

275. § IV. *Non sufficit attritio aestimata tantum, etiam invincibiliter;* tam ad validam scilicet, quam ad fructuosam susceptionem Sacramenti Poenitentiae requiritur attritio vera reipsa existens, et non sufficit attritio aestimata seu putata tantum etiam invincibiliter. Quoad fructuosam susceptionem est omnium, quoad validam est communis DD. q. praec. § 4. nominatorum. Eadem enim est ratio hic et ibi. Ratio est: quia conc. Trid. citatum, sicut et Florentin. in decr. unionis, quando ad hoc Sacramentum requirit contritionem vel attritionem tanquam partem materialem et dispositionem necessariam, sine dubio loquuntur de vera attritione et non aestimata vel putata tantum; nam attritio putata tantum simpliciter non est attritio, sicut homo pictus non est homo simpliciter. Nec talis attritio putata (v. g. inefficax, naturalis tantum etc.) est donum Dei vel Spiritus Sancti impulsus nec concipitur ex veris motivis supra explicatis nec habet alias conditiones et perfectiones, quas conc. Trid. attribuit attritioni; ergo ad hoc Sacramentum tam valide, quam fructuose suscipiendum non sufficit attritio aestimata vel putata tantum, sed vera reipsa subsistens requiritur. Concilium enim eodem modo loquitur de attritione requisita ad valorem Sacramenti et de ea requisita ad Sacramenti effectum, nec agnoscit alium dolorem sufficientem ad valorem hujus Sacramenti nisi illum, qui sufficiat ad ejus effectum, qui scilicet sit sufficiens dispositio ad gratiam sanctificantem, ut q. praec. ostensum est.

276. Dixi, aestimata etiam *invincibiliter:* nam attritio aestimata vincibiliter, quae scilicet ex ignorantia vel errore vincibili et culpabili putatur esse attritio, cum non sit, sine dubio nec ad validam nec fructuosam, sed neque licitam susceptionem Sacramenti sufficit, cum culpabiliter non ponat materiam maximam debitam Sacramenti, adeoque novo peccato mortali et fructum et valorem Sacramenti evertit. Attritio vero invincibiliter, ex errore vel ignorantia invincibili et inculpabili putata attritio, cum non sit, etsi ipsa et valorem et fructum tollat Sacramenti, sufficit tamen ad licitam susceptionem Sacramenti excusatque a novo peccato, cum actus ex ignorantia invincibili procedens simpliciter sit involuntarius et consequenter ex eo, quod invincibiliter ignoret, hanc priorem Confessionem suam fuisse invalidam, deinceps durante hac ignorantia cessat obligatio eadem peccata sic confessa denuo confitendi, cum bona fide invincibiliter credatur, praeceptum ea confitendi jam esse impletum, et per sequentem Confessionem cum debito dolore valide factam delentur illa peccata per accidens, alioquin certe nullus esset securus in conscientia; at vero si quando cessaret illa ignorantia et innotesceret defectus verae attritionis et doloris in priori Confessione, jam obligatio eadem peccata denuo confitendi et legitime clavibus subjiciendi reviviscerent in communi sententia; sed de hoc forte mitius c. seq. in quaestione, quando Confessio invalida repetenda sit. Ex dictis hactenus sequitur

Corollarium: Qualiter Sacramentum Poenitentiae faciat ex attrito contritum.

277. I. Verum est, solum aequivalenter et in effectu, quatenus nimirum attritio cum Sacramento habet et exerit eandem vim delendi peccata, ac contritio perfecta per se sola, sicque homo attritus accedente Sacra-

mento dicitur ex attrito fieri contritus in effectu aequivalenti remissionis peccatorum ac gratiae sanctificantis; immo etiam quoad etymologiam nominis, quatenus sic per attritionem perfecte *conteruntur* ac delentur peccata, sicut per contritionem; insuper etiam quoad habitum, quia recipit habitum caritatis, qui idem est habitus contritionis ac detestationis peccatorum propter Deum summum bonum offensum, ut docte observat noster Herincx d. 2. q. 3. n. 46.

II. Non ergo dictum illud vulgare debet intelligi entitative quoad 278.
actum ipsum, quasi actus attritionis fiat per Sacramentum actus contritionis proprie dictae, quod est impossibile, cum hi sint actus plane diversi specie, qui licet simul jungi possint et sibi succedere in eodem subjecto, et sic attritus fieri contritus, unus tamen non mutatur in alterum, nec attritio fit contritio, sicut quando calidum fit frigidum, calor non fit nec potest fieri frigus. Hinc Scotus 4. d. 14. q. 2. n. 15. dicens, eundem actum attritionis invariatum fieri contritionem, non accipit attritionem et contritionem prout modo accipimus; sed actum doloris, quatenus praecedit infusionem gratiae, vocat attritionem, quatenus vero formatur habitu gratiae et caritatis, vocat contritionem, ut ex contextu patet.

III. Neque etiam dictum illud intelligi potest, quasi peccator attritus 279.
accedente Sacramento vi absolutionis infallibiliter eliciat contritionem: hoc enim absque ullo fundamento dicitur et militat contra experientiam apertam et repugnat intentioni concilii Trid., adscribentis vim disponendi ad gratiam attritioni cum Sacramento, seclusa contritione perfecta, nec ullatenus locum habere posset in moribundo attrito sensibus destituto.

IV. At quid, si attritioni sub certo motivo excitatae superveniat 280.
et jungatur amor Dei super omnia: rectene dicetur ea attritio juncta amori fieri contritio? Affirmat Suar. disp. 5. sect. 3., sed rectius negatur: eodem enim motivo manente, manet idem actus et non fit alius. Hoc tamen concedendum est, tunc attritionem junctam amori magis fieri idoneam ad justificationem.

Quaestio IV.

Quando eliciendus sit dolor in Sacramento Poenitentiae.

Summarium.

281—282. Dolor necessario debet aliquo modo jungi confessioni,
283. Non quidem physice,
284—285. Sed moraliter.
286. Consulto et utilissime praemittitur confessioni.
287. Non tamen ita immediate, ut adhuc actu duret tempore confessionis.
288. Debet tamen necessario aliquo modo virtualiter ad confessionem esse relatus,
289. Licet id negent alii.
290. Et non revocatus.
291. An, si heri dolui et hodie occurrat novum peccatum, eliciendus sit novus dolor?

292—295. Dolor non necessario praemittitur confessioni, sed etiam postponi potest,
296. Modo ad eam referatur eamque informet,
297. Necessario tamen habendus est ante terminum absolutionis seu formae essentialis.
298—302. An post datam absolutionem super oblita et repetenda repetendus sit dolor? Casus varii.

281. **Assertio.** *Dolor contritionis seu attritionis necessario debet jungi confessioni sacramentali, non physice, sed moraliter, ea conjunctione, simultate ac ordine, qualis necessaria est et sufficit ad unum actum judicialem; consulto et utilissime praemittitur confessioni, at non necessario, sed etiam recte postponitur, dummodo ad eam referatur eamque informet; necessario tamen habendus ante terminum formae seu absolutionis essentialis, quamquam etiam post illam ad aliqua oblita vel repetita se extendere possit ideoque non necessario repetendus sit.* Tota fere communis, ut patebit.

282. § I. *Necessario debet aliquo modo jungi confessioni.* I. Certum apud omnes: quia partes essentiales cujusque Sacramenti debent aliquo modo saltem moraliter inter se uniri et coexistere; compositum enim seu naturale seu artificiale vel morale non subsistit, nisi ex partibus aliquo modo vel physice vel moraliter unitis vel coexistentibus; atqui contritio et confessio sunt partes essentiales vel certe quasi materiales Sacramenti Poenitentiae per absolutionem perficiendi; ergo debent aliquo modo physice vel moraliter inter se et cum absolutione conjungi. Et quamvis in aliquo sensu verum sit, contritionem seu dolorem debere physice conjungi cum confessione eamque natura priorem esse, quatenus confessio sacramentalis et materia proxima Sacramenti poenitentiae est, ut § 3. explicabo, absolute tamen dicimus:

283. II. Dolor non debet necessario physice conjungi cum ipsa confessione seu narratione peccatorum. Omnes. Ratio clara est: quia nulla lex praecipit illam physicam et realem conjunctionem doloris cum narratione peccatorum, et esset onus moraliter illis impossibile, qui habent permulta peccata narranda ex memoria et interim laborant debilitate aliqua cerebri, sunt obnoxii perturbationi, timori; tales enim omittent magnam et facile dimidiam partem suorum scelerum, si debeant esse solliciti, ut simul realiter, actualiter et formaliter doleant semper, cum singula enuntiant. Vide dicta sect. praec. q. 2. § 3. de universalitate doloris.

284. III. Sufficit ergo conjunctio moralis, atque ut hae duae partes censeantur moraliter unitae simulque existere, sufficit ea conjunctio, simultas ac ordo, qui requiritur et sufficit ad unum actum judicialem, ut optime explicat Dicastillus de Sacramentis disp. 1. dub. 6. Ratio est: quia absolutio fit essentialiter per modum judicii, quod nequit subsistere sine confessione delictorum et dolore manifesto judici, et utroque moraliter adhuc existente; si autem tam confessio quam doloris manifestatio adhuc moraliter existant, poterit fieri sententia judicialis, alias non; ergo talis conjunctio requiritur et sufficit. Quanto autem tempore et quomodo possit dolor vel praecedere vel subsequi confessionem, dicetur § 3. et 4.

285. IV. Sed neque requiritur, licet utile sit, ut dolor virtualiter referatur ad confessionem, tanquam causam motivam, ut scilicet ex

proposito et affectu confessionis faciendae moveatur et impellatur ad hunc dolorem eliciendum, ut contra Bonac. et plures alios ex communi docent Lugo de Poenit. d. 14. n. 39, Gob. cas. 6. n. 155. Ratio est: quia neque conc. Trid. toties cit. sess. 14, c. 4. nec ulla lex id exigit. Non ergo necesse est, ut poenitens dicat: Quia volo jam confiteri, ideo debeo dolere et doleo de peccatis meis. Sed sufficit, si dicat: Doleo summopere, quod optimum Deum meum tam graviter offenderim; ergo pro aliqua satisfactione et tanto certiori reconciliatione paulo post confitebor. Immo hic secundus modus procedendi, quo quis stimulatus dolore de peccatis accingit se ad confessionem, perfectior et nobilior est, quam primus, quo elicitur dolor stimulante proposito confitendi, ut sapienter observat Lugo cit. n. 40. Et hinc porro dicimus:

§ II. *Dolor consulto et utilissime praemittitur confessioni.* I. Omnes 286.
unanimiter. Sic enim tota actio erit sacramentalis, ipsa confessio actu dolorosa ipseque dolor per confessionem seu manifestationem peccatorum fit sensibilis sacerdoti ac perceptibilis: nam haec manifestatio peccatorum in confessionali habetur inter christianos aeque pro signo manifestativo doloris, atque est tunsio pectoris ac prolatio horum verborum: Doleo ex animo, quod Deum offenderim. Absque autem praevio ejusmodi dolore confessio saepe erit nuda materialis et quasi historica narratio. Denique deinceps multa occurrere, impedire, turbare, distrahere possunt, ut dolor omnino omittatur. Et recte addit Laym. l. 2. tr. 6. c. 4. n. 4. dicens: Quamobrem pro majori securitate consuetum et consultum est, praemittere confessionem generalem, ut si ante dolor ex generali motivo conceptus non erat, saltem nunc concipiatur. Sic ille. At incidenter non vane quaeres, an illa recitatio praevia Confiteor, mea culpa, tunsio pectoris, possit esse confessario sufficiens signum manifestativum doloris interni sufficientis ad absolutionem, sic ut post narrata peccata, nullo alio doloris signo edito vel petito absolvere possit? Resp. Certe regulariter non esse sufficiens signum in iis, maxime pueris, qui ex mera consuetudine sine attentione vel reflectione ad sensum verborum eo modo, quo ministrantes ad Missam solent, deblaterant vel deproperant, a quibus communissime aliud signum doloris petere debebit confessarius. Contra autem omnino sufficiens signum doloris in Religiosis aliisque personis gravibus et honestis, qui ea vocis moderatione ac pectoris tunsione utuntur, ut appareat, id fieri ex serio interno doloris ac poenitudinis affectu, singulariter advertit Gob. cit. n. 143. et n. seq., addens, se semel resolvisse, non esse habendum scrupulum de sufficientia doloris cuidam Religioso, qui dubitans, an in confessione elicuerit dolorem, certo tamen cum reflexione dixit, mea culpa etc. pectusque tundit: qui enim ex animo dicit, in tali occasione praesertim, mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa etc. non solum fatetur, sed etiam habet displicentiam illius eamque non ex naturali, sed supernaturali motivo.

II. Necesse tamen non est, ut dolor contritionis vel attritionis 287.
eliciatur immediate ante confessionem aut actu duret tempore confessionis, sed omnium consensu sufficit, ut antea elicitus, aliquo modo ad confessionem relatus, nunquam revocatus virtualiter vel moraliter permaneat in confessione et absolutione, etiam aliquanto tempore postea

facta, tanto nimirum quanto moraliter censeri potest unum actum imperari ab alio aut facere quid unum moraliter cum ipso. Ratio hujus communis est in omnibus Sacramentis. Ex. gr. Petrus mane dolens de peccatis proponit proxime confiteri et actu illo non revocato post tres vel quatuor horas primum confitetur sine novo doloris actu: certum est sufficere. Item Petrus vesperi examinans concientiam elicit actum doloris, proponens sequenti mane confiteri, et si actu non revocato, sed neque renovato mane confitetur, iterum satis est. Item Petrus dolens hodie, mox confiteri proponit, sed non potens habere locum vel aliter impeditus, altero die primum confitetur, non revocato dolore, satis est. Semper enim moraliter censetur durare dolor et vi illius fieri confessio, eo ipso dolorosa et sacramentalis. Idque in casu particulari ad plures dies extendunt Marchant noster aliique citandi n. seq. Ut si quis serio dolore praemisso confessionem generalem inchoet et per plures dies continuare debeat, aut in jubilaeo interim peregrinationes obeat aliaqua opera praescripta praestet et postea die Sabbati primum confiteatur, sufficit dolor antea exercitus, quia per illos dies ob continuationem confessionis generalis aut connexionem illorum operum censetur moraliter continuari et virtualiter pertingere usque ad Sacramenti susceptionem vel confessionem. Dixi autem notanter, sufficere dolorem etiam aliquanto tempore ante confessionem elicitum 1. aliquo modo ad confessionem relatum, 2. nunquam revocatum. Explico distinctis numeris:

288. III. Necessarium omnino videtur ut dolor ante confessionem elicitus aliquo modo virtualiter ad confessionem referatur aut 1. *antecedenter*, ut quando elicitur dolor de peccatis in ordine ad confessionem recogitatis, seu ex vi et intentione confessionis faciendae, ut in exemplis n. praec. allatis: ut si hodie pro crastina confessione conscientiam examinans dicas: Quia cras volo confiteri, ideo hodie examino conscientiam ac volo debite dolere de peccatis meis, quia cras forte tempus non suppetet. 2. *Concomitanter* tempore doloris eliciti, ut quando non quidem ex proposito praevio confessionis, sed alia occasione doleas de peccatis tuis eoque dolore motus simul cogitas de confessione cras vel proxima occasione facienda aut etiam proponas sicque dolore non revocato proxima occasione vel cras confitearis, juxta dicta § praeced. in fine. 3. Saltem *consequenter* tempore confessionis: ut si in examine conscientiae ordinario, intra meditandum vel alia occasione excitatus doles perfecte de peccatis tuis, tunc prorsus nihil cogitans de confessione vel Sacramento suscipiendo, probabilissime tamen adhuc postea, cras v. g. mane, volens confiteri, poteris illum dolorem prius habitum ad hanc confessionem referre v. g. sic: Quia heri vel hodie mane debite dolui de peccatis meis, ideo volo modo confiteri et actu confiteor absque novo dolore elicito; id adhuc sufficere ob moralem conjunctionem doloris ac confessionis, probabilissime docent Lugo et Tamb. mox citandi. At vero si dolor praecedens nullo modo referatur ad confessionem sequentem, crastinam v. g. sic, ut nec hodie dolens quidquam cogites de confessione cras facienda nec cras confessurus ullo modo recorderis doloris pristini, non poteris cras confiteri nec valide nec licite, nisi novum dolorem competentem elicias: nam pars debet referri ad com-

partem, et confessio sacramentalis ac valida debet essentialiter esse dolorosa; non potest autem esse dolorosa, nisi per dolorem aliquo modo ad se relatum, saltem uno ex dictis modis. Ita communis et in praxi omnimodis tenenda et mihi practice certa sententia DD. Coninch, Laym., infra citandi, praeter paucos mox nominandos.

289. Contra tamen non requiri, ut dolor praecedens, ita ad confessionem referatur formaliter vel virtualiter, docent 1. Lugo cit. disp. 14. de poenit. n. 40. rationem dans: quia licet confessarius teneatur sua verba absolutionis referre ad Sacramentum conficiendum, poenitentem tamen non teneri referre dolorem ad Sacramentum, quia non obit vices Christi, ut confessarius. 2. Expressius Tamb. opusc. conf. lib. 1. c. 2. ita scribens: Illud ad solatium timoratorum tacere non debeo: si in hoc Sacramento unum quid moraliter faciunt confessio nunc v. g. exhibita cum satisfactione, quae forte ad plures dies et aliquando menses exhibetur, immo si esset certus confessor, quod poenitens, quem ab hinc quatuor diebus v. g. audivit, bene esset dispositus, illum nunc licite absolveret, et sic illa confessio cum praesenti absolutione unum quid moraliter facere posset; et merito, quia similis propinquitas satis superque est ad judicia profana constituenda, ad quorum normam hoc judicium ecclesiae est institutum: si haec, inquam, ita se habent, cur non etiam poterit dolor abhinc quatuor aut quinque diebus animo conceptus nec revocatus unum quid moraliter cum praesenti confessione constituere? Hactenus Tamb. 3. Rasslerus in doctissimo suo tract. de poenit. c. 4. § 11. admittit, si quis concione aliqua permotus intensissimum dolorem eliciat, nihil aliud de confessione cogitans, deinde vero ex desiderio consequendae veniae confiteatur, talem fore optime dispositum ad confessionem nec indigere novo dolore. 4. Eandem sententiam probabilem censet Gob. casu 6. n. 159. addens tamen in fine: Nollem tamen ego sequi hanc doctrinam respectu mei, quia spectantia ex institutione Christi ad valorem Sacramenti sunt potius scrupulose, quam aliquantum laxe observanda. Sic ille, sic ego, sic et tu.

290. IV. Universaliter et certissime si dolor elicitur diutius ante confessionem, ut in ipsa confessione virtualiter perseveret eamque dolorosam ac sacramentalem constituat, interea temporis debet esse non revocatus aut per actum contrarium, nimirum per novam complacentiam vel consensum in peccatum, de quo quis doluit aut per quodcumque peccatum mortale. Unde qui antea doluit de peccatis mortalibus et iterum peccat mortaliter, per illum priorem dolorem sine dubio non erit nunc dispositus ad Sacramentum. At quid, si quis sub uno generali motivo doleat simul de mortalibus et venialibus suis confitendis, et retento dolore mortalium revocet solum dolorem venialium aut de novo venialiter peccet ante confessionem vel absolutionem, manebitne sufficienter dispositus, ut Sacramentum valide suscipiat? Res sane speculative valde disputabilis, cum dolor sub uno universali motivo conceptus de omnibus peccatis, si revocetur de venialibus, videatur etiam de mortalibus revocari. Resp. tamen, quod sic: nam dolor sub uno universali motivo conceptus de omnibus peccatis, fertur quidem in omnia peccata, sed certe inaequaliter pro eorum gravitate vel levitate; non ergo ideo statim, quo quis revocat dolorem quoad venialia vel de novo venialiter peccat,

debet censeri revocare etiam quoad mortalia. Lugo, Tamb., Gob. cit. contra alios non paucos.

291. Quid si ergo heri v. g. cum proposito confitendi conscientiam examinanti serioque de peccatis meis dolenti non occurrit, at hodie ante confessionem occurrit aliquod peccatum mortale, an non erit necessarius novus dolor (consultissimum enim esse, antea novi)? Resp. si heri in tuo examine doloroso non deprehendisti nisi venialia et proinde non doluisti de illis nisi communi modo, quo dolere solemus de venialibus, erit sane (probabiliter dicit Gob. n. 161.) hodie necessarius novus dolor: nam dolor de venialibus solis communiter non extendit se ad mortalia; at vero si in isto examine occurrebat tibi unum vel plura mortalia praeter istud unum oblitum sicque doluisti de illis occurrentibus sub motivo communi omnibus mortalibus detestandis, v. g. quod iis gratia Dei excideris, infernum meruerris, aut etiam extense doluisti de omnibus peccatis tuis, quibus Deum quomodocumque offendisti juxta dicta sect. praeced. q. 2. § 3, jam hodie ante Confessionem non erit tibi necessarius novus dolor, quia dolor pridianus jam extenderat se ad illud aliud peccatum heri oblitum. Eademque ratione mox § 4. dicemus, non requiri novum dolorem de peccato ante absolutionem oblito et post absolutionem recurrente. Ita contra Graphiis et Reginaldum Gob. n. 164.

292. § III. *Dolor non necessario praemittitur confessioni, sed etiam postponi potest.* Ita communis DD. Suar., Vasq., Bonac., Filliuc. aliisque cit. Lugo disp. 14. sect. 4, Dicastil. disp. 6. dub. 9, Tamb. de Confess. l. 1. c. 2. § 4, Gob. n. 149. contra Coninch disp. 4. sect. 6. et Laym. l. 5. tr. 6. c. 4. n. 4, docentes, dolorem debere necessario praecedere confessionem ex duplici capite: 1. quia alias non erit confessio et accusatio sacramentalis, sed nuda narratio. 2. quia alias dolor subsequens non erit sensibilis seu perceptibilis Sacramenti, cum per solam confessionem peccatorum sensibilis fiat. Sed neutrum urget, nam contra: Licet nullus plane dolor praecedat confessionem, nihilominus ea habebit rationem verae accusationis sacramentalis, et manifestabitur sufficienter dolor sequens, immo dolor sequens manifestatus efficit confessionem et accusationem sacramentalem, etsi antea non fuisset, uti breviter ostendo eoque ipso sententiam nostram probo.

293. I. Absque dolore praevio potest esse confessio seu accusatio sacramentalis: nam possumus et certe solemus in confessionali enarrare peccata nostra in ordine ad absolutionem obtinendam, ideoque cum virtuali saltem intentione doloris eliciendi, cum sciamus, sine dolore invalidam fore absolutionem, etiamsi nullus adhuc actualis dolor vel pudor habeatur: quis hoc neget? atqui talis narratio peccatorum, etsi nondum sit confessio formaliter dolorosa et materia proxima absolutionis, est tamen jam confessio ac accusatio sacramentalis, ita ut peccata sic narrata vere cadant sub sigillum confessionis sacramentalis, etsi deinceps ob defectum doloris, propositi etc. absolutio non sequatur, secundum omnes theologos; ergo absque praevio dolore potest haberi confessio et accusatio sacramentalis. Jam ulterius

294. II. Posita tali accusatione sacramentali sufficienter manifestabitur et sensibilis fiet dolor postea elicitus. Nam post narrationem talem

peccatorum, quamdiu poenitens genuflectit humiliter expectans sententiam sui judicis, tamdiu perseverat in facta prius confessione eamque ipso facto continuat atque implicite dicit: Ita mi Pater omnino est, feci omnia, quae dixi, peto supplex eorum absolutionem poenitentiamque (idque maxime si ita etiam expresse loquatur), eaque sic continuata et quasi confirmata confessio durat tamdiu, donec feratur sententia; ergo si post narrationem peccatorum ante latam sententiam eliciatur verus dolor, is per hanc sic sensibiliter continuatam confessionem vere fiet sensibilis et sufficientissime manifestabitur confessario judici, et insuper vicissim dolor tunc elicitus confessionem factam et sic moraliter continuatam reddit sensibilem actu et formaliter dolorosam, adeoque constituet plenam materiam proximam absolutionis et Sacramenti Poenitentiae. Quid hic amplius requirere jure vel ratione potes? Insuper

III. Etiamsi narratio peccatorum praecedens omnino non fuit vera **295.**
confessio et accusatio sacramentalis (prout revera saepe fieri potest), tamen dolor postea elicitus, manifestatus et ad praecedentem peccatorum narrationem relatus, adhuc eam constituet et efficiet veram confessionem et accusationem sacramentalem, dolorosam et materiam proximam Sacramenti Poenitentiae et absolutionis sacramentalis. Ita DD. omnes initio allegati. Juvet unum et alterum audire in terminis loquentem Suar., qui disp. 20. n. 31. sic loquitur: Licet peccatorum narratio, quatenus tempore antecessit contritionem, non habuerit consuetam rationem accusationis, tamen quatenus postea informatur per sequentem contritionem, et ut sic informata subjicitur clavibus ab ipsomet poenitente postulante vel expetente absolutionem, sufficienter consummatur in ratione accusationis sacramentalis. Sic iste. Dicast. cit. dub. 9. n. 135. sic scribit: Si prius historice aut etiam vane et ridicule explicuit quis sacerdoti seriem et species peccatorum suorum, si tamen postea aliqua ratione sufficienter explicet, velle illa subjicere absolutioni, ista ultima explicatio, qua id significat cum dolore conjuncta sufficit, ut illa prior confessio possit servire ad absolutionem. Haec Dicastil. minime dubitans, quin Coninch et omnes ejus asseclae sint in hoc consensuri; certe apertissime consentit Laym. cit. ad suam mentem recitans verba Suar. paulo ante descripta. Et ratio est: quia dolor verus subsequens moraliter retrotrahitur ad confessionem seu narrationem materialem antea factam eamque velut repetit et reproducit et moraliter praesentem facit eamque elevat, ut jam vere sacramentalis, accusativa et dolorosa fiat et peccata antea narrata absolutioni Sacramentali subjiciat sicque poenitentem ad absolutionis effectum disponat. Et hinc:

IV. Dixi initio, *dummodo ad eam referatur, eamque informet:* ne- **296.**
cessarium semper est, ut poenitens dolorem suum post confessionem elicitum non tantum interius ad peccata jam confessa referat, reflectat et applicet, sed etiam exterius signo aliquo sensibiliter manifestet, et consultissimum foret, ipsam confessionem verbo repetere, v. g. dicendo: Doleo de peccatis jam expositis et omnibus aliis, prout passim facere solemus. Omnes citati et clare nobis consentiens Laym. cit. n. 4. ita concludens: Ad hoc vero omnino necessarium est, ut dolor animi post peccatorum narrationem habitus externo aliquo signo declaretur, saltem

humiliando se coram sacerdote et absolutionem petendo seu expectando. Tale enim signum relatum ad peccata ante explicata, a quibus poenitens absolutionem petiit, veram rationem sacramentalis confessionis habet. Ut autem certior sit absolutio a peccatis, solent prudentes confessarii, si de poenitentis interna dispositione dubitent, excitare eum ad dolorem de peccatis paulo antea narratis tum concipiendum tum ore profitendum, postea vero desideratam ipsi absolutionem conferunt. Sic Laym., idipsum quod nos. Quare adverte obiter, utramque istam sententiam optime conciliari et simul veram esse: nam quamvis dolor contritionis vel attritionis non debeat necessario praecedere confessionem seu narrationem peccatorum materialem, ut clare demonstratum, debet tamen dolor iste necessario natura saltem prior esse confessione formali, quatenus nimirum accusatio sacramentalis completa et materia proxima Sacramenti Poenitentiae est: nam confessio sacramentalis completa et materia proxima Sacramenti debet esse essentialiter dolorosa, secundum omnes; non fit dolorosa formaliter nisi per dolorem aliquo modo saltem natura praecedentem, cum causa formalis natura prior sit effectu formali. Unde quamvis dolor physice sequatur confessionem materialem, tamen natura prior est confessione formali, quatenus complete sacramentalis et dolorosa est, quippe moraliter retrotractus ad confessionem seu narrationem materialem peccatorum, ut N. III. in fine dictum.

297. § IV. *Necessario habendus ante terminum absolutionis ac formae essentialis.* Dolor contritionis vel attritionis in Sacramento Poenitentiae 1. convenientissime et tutissime, immo secundum communem Doctorum sensum cum Lugo cit. n. 48. necessario eliciendus est ante absolutionem sacramentalem inchoatam, cum in omni judicio cognitio causae debeat praecedere sententiam, adeoque etiam in hoc sacramentali judicio judex cognoscere debeat de dispositione poenitentis per dolorosam confessionem, antequam sententiam ferat. 2. Probabile tamen est, sufficere si eliciatur adhuc sub ipsa prolatione sententiae usque ad ultimum instans prolationis verborum: Ego te absolvo (secundum multos etiam a peccatis tuis, de quo suo loco), eo quod in illo ultimo instanti prolationis verborum primum conferatur effectus sacramentalis, adeoque etiam necessario conferendus, si tunc saltem adsit materia proxima et dispositio poenitentis. Ita post alios Tamb., Rasslerus, Gobat II. cit. qui tamen prudenter addit: Sed oro te, cave omni modo, ne te redigas ad hasce extremitates. 3. Post ipsam autem absolutionem finitam nullum amplius dolorem sequentem sufficere ad Sacramentum, apud omnes in confesso est. Finita enim absolutione velut sententia judiciali, jam absoluta manet ea actio sacramentalis hujus Sacramenti; aut ergo valida erat et nullus amplius dolor requiritur, aut invalida et nullus amplius dolor prodest, nisi in ratione ad novam actionem sacramentalem, confessionem vel absolutionem. 4. Addidi, *quamquam et post illam ad aliqua oblita et repetita se extendere possit, ideoque non necessario postea repetendus sit.* Declaro aliquot casibus et bonis auctoribus, sed secundum indulgentiam, non consilium, nedum praeceptum.

298. 1. Quando in confessione oblitus es alicujus peccati mortalis illudque paulo post datam absolutionem recordatus confiteris (idemque est, si post absolutionem conitearis aliquod peccatum dubium, unde te con-

fessarius jubeat repetere aliquod peccatum certum jamjam confessum), etsi consultum et tutissimum sit, etiam renovare dolorem, non tamen necessarium est, ut de illo habeas novum dolorem. Post Henriq. alios Lugo disp. 14. sect. 3, Dicastil. disp. 6. dub. 12. alii communiter contra Joan. Sanch. Ratio est: quia dolor praecedens extendebat se, certe debebat se extendere ad omnia tua mortalia confessa et oblita (juxta dicta sect. praeced. q. 2. § 3.) ac ideo etiam extendit se ad novam confessionem ejusmodi peccati obliti vel repetiti post priorem confessionem faciendam, etiam aliquanto tempore postea et certe tanto, quanto ipse dolor poterat praecedere primam confessionem v. g. aliquot horis vel etiam uno die juxta dicta § 2, ut si hodie confitearis nihil aliud, quam peccatum, quod heri vel etiam nudiustertius confiteri oblitus es. Lugo et Dicastil. cit. apud Gob. n. 168.

II. Si hodie confitearis tua peccata mortalia cum debito dolore **299.** et cras iterum eadem, nullo alio adjuncto confitearis, etiam non fore cras necessarium novum dolorem, sed sufficere primum dolorem, adhuc virtualiter in hac confessione hodierna durantem, omnino probabiliter saltem speculative, docent multi recent. Tambur. opusc. confess. l. 1. c. 2. § 1. et satis aperte Lugo et Dicastil citati, quatenus absolute docent, unum actum doloris posse esse formam duarum confessionum, in quarum posteriori nihil aliud aperitur, quam in priori. Negat id idem Joan. Sanch. et Diana apud Dicastillum n. 166. et practice etiam nobis displicuit sup. c. 1. n. 48, qualiter peccata jam semel legitime confessa sint materia sufficiens hujus Sacramenti.

III. Hoc certius: si propter instans mortis periculum dedisti alicui **300.** absolutionem antequam omnia peccata confiteatur, potes ab aliis, quae postea narrabit absolvere, tametsi novum dolorem de reliquis non eliciat: quia tunc dolor praecedens patenter se virtualiter extendit ad reliqua peccata, quae jam tunc confiteri vellet, si posset, et moraliter censetur eadem esse confessio. Idem censet Lugo cit. n. 27. in casu, quo Superiori cum debito dolore es confessus sola reservata et adeptus eorum absolutionem, postea inferiori confessario confitearis reliqua peccata tua non reservata cum iisdem reservatis, opus tibi non fore novo dolore propter eandem rationem. Sed de hoc casu alibi suo loco.

IV. Si hodie coepisti facere confessionem cum vero universali **301.** dolore, sed absolvi nequivisti, non tantum non erit crastina die, quando jam absolveris, opus ullo novo dolore, sed si forte de nocte tactus apoplexia nequeas dare ullum signum doloris, post unum, tres, sex dies te absolvere debebit, qui exceperat partem confessionis; immo poterit idque defectu illius prioris debebit alius, qui scit te heri auspicatum esse tam sanctum opus: quia generatim catholicus moribundus etiam privatus omnibus sensibus debet absolvi, modo constet, dedisse aliquod signum poenitentiae directae ad confessionem, ut videbitur suo loco. Non obstat, quod tu coeperis confiteri alteri ideoque non habueris intentionem accipiendi absolutionem ab aliquo altero: nam illud tuum particulare factum nihil derogavit generali omnium Christianorum intentioni accipiendi a quocumque tandem sacerdote absolutionem in tali articulo. Communis et certa.

Sectio IV.

De proposito requisito ad contritionem et Sacramentum Poenitentiae.

Quaestio I.

Quale propositum requiratur ad hoc Sacramentum valide et licite suscipiendum.

Summarium.

303—304. Propositum debet esse absolutum,
305. Nec sufficit velleitas conditionata,
306—307. Quidquid contendant alii.
308. Firmum,
309. Qua firmitate?
310. Non requiritur credulitas vel persuasio certa ex parte intellectus, ut quis certo credat, se non amplius peccaturum,
311. Nec etiam requiritur promissio nova obligatoria.
312. Universale et
313. Efficax.
314. Corollaria et
315. Applicatio practica.
316—320. Per se regulariter formale et expressum.

302. **Assertio.** *Non tantum ad effectum, sed etiam ad valorem Sacramenti seu tam ad validam, quam ad fructuosam susceptionem Sacramenti Poenitentiae requiritur propositum absolutum, firmum, universale et efficax et per se regulariter formale et expressum non peccandi de cetero mortaliter.* Tota communissima, ut patebit explicando particulatim.

303. § I. *Requiritur propositum absolutum* I. seu volitio absoluta, qua poenitens absolute et simpliciter vult ac statuit, de cetero non peccare mortaliter, sic ut omnem affectum actualem ad ullum peccatum mortale in futurum excludat; requiritur saltem ad effectum et fructuosam susceptionem Sacramenti poenitentiae; et minime sufficit volitio conditionata inefficax seu simplex velleitas non peccandi aut nolleitas peccandi de cetero, v. g. dicendo: Vellem quidem non peccare seu nollem peccare de cetero, quia Deo displicet etc., sed quia ita delectat, quia ita utile est, quia ita assuevi, non possum hoc vel illud peccatum deinceps ejurare et omnino evitare etc. Certissimum apud omnes, maxime post conc. Trid. mox infra allegandum.

304. Ratio clarissima est: quia ad remissionem peccatorum seu justificationem sive extra sive cum Sacramento Poenitentiae acquirendam sine dubio requiritur, ut homo se perfecte avertat a peccato et ad Deum convertat; atqui nec perfecte se avertit a peccato nec ad Deum se convertit, nisi et peccata praeterita simpliciter et absolute detestetur

et simpliciter absolute voluntatem peccandi de cetero excludat per absolutum de cetero non peccandi propositum; velleitas autem illa minime excludit, sed stat cum actuali affectu ac voluntate peccandi in futurum; ideoque justificationi ac reconciliationi cum Deo simpliciter repugnat ergo ad effectum et fructuose saltem suscipiendum Sacramentum Poenitentiae requiritur tale propositum absolutum, firmum, efficax et non sufficit illa pigra, semivolens seminolensque velleitas seu volitio conditionata.

II. Etiam ad valorem seu valide suscipiendum Sacramentum Poeni- **305.** tentiae requiritur tale propositum absolutum et non sufficit talis velleitas seu volitio conditionata; sic ut aliter non solum non licite et fructuose, sed nec valide absolvi possit poenitens. Communissima recentiorum meique omnes. Ratio est: quia conc. Trid. sess. 14. c. 5. agens de contritione, ut est pars materialis Sacramenti Poenitentiae, utique non tantum fructuose, sed etiam valide conferendi, contritionem in genere definit, esse dolorem animi et detestationem peccati *cum proposito non peccandi de cetero:* et insuper in specie dicit, attritionem cum Sacramento sufficere ad justificationem, *si voluntatem peccandi excludat;* atqui voluntas peccandi non excluditur nisi per propositum absolutum non peccandi de cetero, minime vero per ejusmodi velleitatem, quippe quae stare possit cum actuali affectu et voluntate peccandi mortaliter. Et hinc ratio est: quia cum ejusmodi velleitas sit nimis imperfecta aversio a peccato et conversio ad Deum, quippe potens stare cum absoluta voluntate peccandi, non est credibile nec rationabile, ex institutione Christi sufficere ad valorem Sacramenti tanquam partem essentialem vel materialem.

III. Certissimum ergo est, poenitentem cum tali inefficaci velleitate **306.** tantum non posse fructuose absolvi. Ad validam tamen absolutionem valideque suscipiendum Sacramentum poenitentiae sufficere quamcumque displicentiam peccati cum velleitate non peccandi, docuerunt gravissimi DD. atque maxime Thomistae, Victoria, Ledesma, Canus, Cajet., Sylvest., Covar. et alii apud Suar. d. 20. sect. 4, Tanner q. 6. dub. 4. Haec autem velleitas ita perfecte explicari debet: Ego quidem jam non habeo voluntatem peccandi mortaliter et Deum offendendi, immo omnino vellem, ut nunquam offenderem Deum; sed quia non possum desistere vel tam aegre desisto a voluptate, cui adeo assuetus et immersus sum, a tali injusto lucro, a vindicanda injuria mihi illata, ideoque nequeo in me excitare absolutam voluntatem, tale quid nunquam amplius committendi, non possum absolute et sine mendacio dicere: Propono, statuo, decerno firmiter, non admittere ullum crimen mortale, non offendere Deum mortaliter, nominatim hoc vel illo peccato. Itaque tota haec velleitas resolvitur in hanc voluntatem conditionatam: vellem non peccare amplius, si mihi meo judicio possibile vel nisi mihi adeo difficile et molestum esset.

Insuper certissimum est et apud hos etiam Doctores in confesso, **307.** talem vellejum poenitentem per se loquendo nec posse licite absolvi, cum non sit administrandum Sacramentum ullum indisposito et incapaci fructus sacramentalis ac gratiae; quia tamen per accidens in certis circumstantiis fas est Sacramentum conferre indigno, ut suo loco

videbitur, ideo etiam in proposito possent occurrere tales circumstantiae, quibus fas esset, talem vellejum absolvere, absolutione futura informi quidem et infructuosa, attamen non invalida nec forma falsa; sensus enim erit: Absolvo te a peccatis tuis, quantum est ex parte Sacramenti; de quo alibi suo loco. Et quia hanc sententiam referentes neque doctissimi Suar., Vasq., Lugo, ulla censura notant, quin noviter eam secutus est Hurtadus apud Gob. n. 187, ideo ob tantorum illorum DD. auctoritatem videri posset non adigendus saltem ad repetendam Confessionem is, qui cum tali velleitate est confessus, modo putaverit, talem velleitatem sufficere, vel si non putavit sufficere, illam sit confessus, neque tunc habuerit formale propositum peccandi mortaliter; quin etiam videri posset in aliquo, licet rarissimo casu, talis velleista absolvi posse; sed haec videri possunt secluso conc. Trid.; hoc autem in proprietate verborum attento supra n. 2, mihi videri non possunt.

308. § II. *Propositum firmum.* I. Propositum non peccandi de cetero debet esse firmum, utique non semper firmitate eventus futuri, sed firmitate voluntatis praesentis tantum, ut nimirum quamdiu propositum manet in animo, tamdiu nequeat homo scienter admittere ullum peccatum mortale. Unde ex eo, quod post propositum habitum postea relapsus sis frequenter in idem peccatum mortale non necessario inferes, te non habuisse propositum firmum; sed ex eo quod stante tuo proposito ac voluntate praesenti non peccandi de cetero, fueris ita dispositus, ut si tunc oblata fuisset occasione patrandi aliquod peccatum mortale, fueris vel non fueris eam amplexurus. Si enim durante illo proposito fuisses illam facile vel certo amplexurus, liquidum erit, tuum propositum non fuisse firmum; si autem durante ullo statu voluntatis fuisses illam occasionem execraturus, certus sis, tuum propositum fuisse firmum, quidquid jam et deinceps facturus sis et consequenter tunc ratione propositi fuisses sufficienter dispositus ad absolutionem, quod valde nota propter varios scrupulos emergentes.

309. II. Propositum quoad voluntatem praesentem non peccandi de cetero adeo firmum esse necesse est, ut quis nullius mali metu, nullius boni amore velit in posterum peccare mortaliter; alioquin illud malum v. g. mors plus timeretur, et illud bonum v. g. vita, voluptas, lucrum pluris fieret et aestimaretur, quam ipse Deus, quod utique est infandum. Quare neganda est absolutio cuicumque, qui non est actualiter vel virtualiter ita dispositus, ut malit quodvis malum perpeti, quovis bono vel lucro carere generatim, quam crimine letali offendere Deum. Navar. c. 1. n. 7. Communis DD. Generatim dico et in confuso; cavendum enim est confessario, ne poenitenti proponat in particulari mala valde acerba, ut jam sup. de dolore summo requisito monui: nam fieri potest, ut quis generaliter velit omnia perferre mala, quam admittere noxam inferno dignam; nolit tamen hoc aut illud speciale malum potius portare, quam hoc peccatum vitare, v. g. non sumere vindictam de improbo laesore honoris, idque ideo, quod sicut jucunda potentius nos movent, quando speciatim proponuntur, sic etiam terribilia speciatim proposita majorem nobis horrorem incutiunt et consequenter a bono eis contrario avertunt, quam quando de illis generatim fit mentio. Quare prudentes confessarii in particulari non solent quoad

propositum plus interrogare, quam, sitne poenitens paratus mori potius quam deliberate relabi mortaliter. Quodsi poenitens nutet aut etiam dicat se dubitare, quid facturus esset, si vel peccandum aut hoc vel illud genus mali subeundum esset, si quidem illa dubitatio sit in solo intellectu et nondum ullatenus in voluntatem redundet (juxta mox dicenda n. seq.), absolvendus erit; si vero dubitatio illa in voluntatem redundet, ut scilicet quis deliberate dubitet, an malit in ejusmodi eventu parere Deo vel diabolo, homo ille pessime erit dispositus nec absolutione dignus. Quare talis vel debet se absolute resolvere, quod mallet potius subire id mali, quam irritare Numen, vel saltem dicat intra se: Si hoc evenerit, habeo jam animum faciendi id, quod bonum christianum decebit, quod Deus exiget.

310. III. Propositum firmum voluntatis tantum non peccandi de cetero requiritur, non item necessario credulitas vel persuasio certa ex parte intellectus, ut nimirum poenitens certo credat vel animo sibi persuadeat, se non amplius peccaturum aut hoc vel illud peccatum non amplius patraturum, ut notant DD. communiter, nominatim Valentia hic disp. 7. q. 11. p. 2, Laym. c. 4. n. 8. Ratio est: quia propositum vel proponere est actus voluntatis, credulitas vero seu existimare ac credere, se facturum quod voluntas proposuit, est actus intellectus, qui ob cognitam humanae voluntatis mutabilitatem ex illo proposito non necessario consequitur. Potest enim quis vere dolere et detestari peccatum ac vere et absolute proponere, se de cetero non peccaturum seu firmum propositum ac sufficiens concipere abstinendi imposterum, tametsi valde timeat aut etiam existimet, immo certo credat, se ob expertam voluntatis suae inconstantiam et fragilitatem suam denuo relapsurum, non omnia peccata mortalia vel hoc certum peccati genus non evitaturum. Unde si poenitens dicat: Omnino quidem doleo ac firmiter propono, in posterum abstinere, interim tamen scio, iterum faciam, iterum labar, jam toties expertus etc. is tanquam bene dispositus praemissa confirmatione ac consolatione debita absolvendus est: quia sensus verbi, *iterum faciam*, est tantum indicativus seu enumerativus ex parte intellectus; secus si sensus esset optativus seu volitivus ex parte voluntatis, significans scilicet actualem aliquem affectum voluntatis ad peccatum in futuro, quod valde notandum. Ceterum si poenitens spectata sua fragilitate, inveterata prava consuetudine omnino impossibile judicet, ut de cetero ab aliquo vel aliquibus peccatis mortalibus abstineat, inducendus efficaciter erit a confessario, et attenta divinae gratiae efficacia, omnino sibi persuadere debet, non esse impossibile, atque in divina gratia sola, non in se confisus firmum propositum concipere de cetero abstinendi, dicens cum Apostolo: Omnia possum in eo, qui me confortat, Christus; non ego, sed gratia Dei mecum. Ego nihil, sed cum Deo omnipotente omnia. Ego et Deus omnipotentes sumus. Quod si hoc facere nequeat vel potius nolit, cum revera possit, jam tanquam vera contritione destitutus, de gratia Dei desperabundus adeoque ad justificationem et Sacramentum indispositus absolvi non poterit ex propria sua culpa.

311. IV. Propositum firmum voluntatis tantum non peccandi de cetero requiritur, non etiam promissio nova obligatoria, secundum omnes.

Sufficit enim ad justificationem et reconciliationem cum Deo voluntas seria servandi mandata ejus, nulla lege requiritur nova obligatio. Quin optime notat Sanch. l. 4. mor. de voto c. 1. n. 31, quando poenitentes, ut saepe solent, promittunt confessario se hoc vel illud genus peccati non amplius commissuros, hanc promissionem non solum non esse votum, cum non dirigatur ad Deum, sed neque obligare sub distincto reatu ad non relabendum: quia nimirum solum proponunt deinceps legem Dei servare, non novam sibi obligationem imponere. Audivi et audies subinde unum et alterum expresse dicere: Promitto Deo, imposterum abstinere ab hoc peccato; non statim crede, eos emisisse votum obligans sub mortali, sed quaere prius, an sciant oriri ex ejusmodi verbis deliberate prolatis talem obligationem et ex responso judica. Quare merito monet Laym. sup. n. 8, non recte agere confessarium, si poenitentem suum adigat ad specialem promissionem vel etiam juramentum de hoc vel illo peccato imposterum non patrando, praeterquam in raro casu, ut ob nimios frequentes relapsus contra toties iterata proposita, de quo q. seq., aut si peccatum communitati valde perniciosum sit v. g. proditionis, posset tunc imperari poenitenti, ut ante absolutionem juratus promittat, se tale peccatum non patraturum, si id medium opportunum judicet confessarius ad absterrendum hominem a crimine admodum pernicioso; qua etiam ratione ante absolutionem ab excommunicatione exigi solet juramentum de parendo imposterum Ecclesiae. Sic Laym.

312. § III. *Universale et efficax.* I. Propositum non peccandi de cetero mortaliter sine dubio debet esse universale et se extendere ad omnia mortalia in posterum evitanda, juxta omnia dicta sup. sect. 1. q. 2. § 3. de dolore universali respectu mortalium necessario requisito ad justificationem extra et intra Sacramentum. Non enim potest esse dolor supernaturalis efficax et universalis respectu mortalium commissorum, nisi etiam sit efficax et universalis respectu omnium mortalium committendorum imposterum, idque vel explicite vel saltem implicite, juxta ib. explicata. Quare propositum etiam universale habere censeris, quando tuum propositum expresse quidem formas de uno solo, at formas sub motivo communi ceteris peccatis tuis, aut si reus quinque peccatorum mortalium, dicat sincere: Moriar potius, quam admittam imposterum ullum ex his quinque peccatis, dummodo non habeat vigentem affectum erga unum aliud. Gob. n. 193.

313. II. Propositum non peccandi de cetero debet esse efficax ita, ut dum tale propositum voluntatis actu durat, homo reipsa moveatur ad omnem adhibendam operam et media necessaria ad evitandum imposterum peccata et specialiter ad amovendas et fugiendas occasiones proximas peccatorum mortalium, ad satisfaciendum vel restituendum pro injuriis vel damnis illatis, ad remittendam ex animo offensam etc. Omnes. Ratio clara est: quia intentio finis, si absoluta et firma sit, statim movere debet ad quaerenda et amplectenda media necessaria; atqui ad evitandum imposterum peccata necessarium medium est, fugere et amovere occasiones peccandi, saltem proximas, juxta illud Prov. 3: Qui amat periculum, peribit in illo, et Matth. 18: Si manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum et projice abs te etc. Itemque satisfacere, restituere, offensam remittere: alioquin enim vel peccatum

prius continuabitur vel de novo inchoabitur, sicque semper homo erit indispositus ad justificationem; ergo; et hinc

III. Qui non vult occasiones proximas peccatorum relinquere, non 314.
satisfacere vel restituere quibus debet, non remittere ex animo offensam, non potest absolvi, ne quidem in articulo mortis. Omnes. Ratio clara est: quia talis nullo modo est verus poenitens nec attritus quidem: neque enim est dolor absolutus et efficax, quippe cum quo stat adhuc affectus actualis ad peccatum, cujus occasiones relinquere non vult; immo ipsum peccatum injustitiae, inimicitiae, et consequenter nec perfecte avertit se a peccato neque ad Deum convertit; ergo simpliciter incapax absolutionis, quae proinde ei etiam in articulo mortis neganda erit, omnibus tamen prius tentatis. Quoad occasiones peccatorum et recidivas evitandas (res frequentissimae praxis et maxime operosa confessarii) necessario pluribus agendum est seorsim q. seg. Quoad satisfactiones autem et remissiones offensarum praxis solet esse difficilis, maxime in articulo mortis; loco paradigmatis pono unicum casum cum resolutione practica confessarii, ad cujus exemplar discas practicare et in ceteris:

IV. Titius gravi injuria affectus a Sempronio, quaerit omnes ulcis- 315.
cendi modos et corripitur morbo letali; confitetur inter cetera iram gravissimam et inflexibile propositum se vindicandi; tandem urgente confessario, ait, se ignoscere hosti, si moriturus sit, si autem rursus convaluerit, se omnino par pari redditurum, nec potuit ulla ratione adduci a sacerdote, ut simpliciter ignosceret. Quid cum tali poenitente tu ages, confessari? Omnia utique tibi tentanda erunt. 1. Rotunde dices, non posse te ipsi impertire absolutionem et proinde illum tam certo, quam certo Christus pro ipso et toto mundo mortuus est, aeternum damnandum aeternisque suppliciis cum furibus et latronibus ipsisque Christi crucifixoribus excarnificandum. 2. Efficaces Scripturae sententias inculcabis, praesertim fulminatricem illam Christi sententiam Matth. 18: Sic et Pater meus caelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris etc. Item illam Eccli. 28: Homo homini reservat iram et a Deo quaerit medelam, in hominem similem sibi non habet misericordiam et de peccatis deprecatur. Ipse cum caro sit, reservat iram, et propitiationem petit a Deo. Quis exorabit pro delictis ipsius? Si haec et similia non proficiant 3. Debes denique in genua provolutus accedere ad pedes indurati, exhibere ipsi imaginem Crucifixi atque obtestari per innocentes Christi plagas, per coronam spineam, per sanguinem etc. ut si non hosti, saltem ipsi Christo remittat et condonet injuriam, prout fecerunt fervidi confessarii diversarum Religionum idque plerumque cum optato effectu. 4. Debes denique et tu hos imitari, etiam sub peccato, si speres, animum obdurati expugnari posse, quia quilibet tenetur etiam cum suo incommodo aliquo succurrere proximo versanti in praesenti periculo aeternae damnationis, saltem ex fragilitate humana potius, quam ex malitia deliberata; est autem etiam vehemens passio iracundiae ac vindictae maxima fragilitas humana.

§ IV. *Per se regulariter formale, expressum.* I. Ad contritionem 316.
etiam perfectam extra vel intra Sacramentum justificativam per se

universaliter necessario non requiritur formale expressum propositum de cetero non peccandi mortaliter, sed sufficere potest etiam propositum virtuale in ipsa vera contritione formali semper inclusum (eoipso enim quo serio detestantur peccata praeterita ad abolendam offensam Dei ejusque amicitiam reconciliandam, hoc ipso virtualiter et implicite fugit et excludit peccata futura, quae aeque sunt offensa Dei ejusque amicitiae destructiva. Ita communis DD. cum Nav. man. c. 1. n. 6, Laym. hic tr. 6. c. 4. n. 6, Dicast. d. 2. dub. 6. Ratio est: quia potest a peccatore elici vera contritio formalis absque actuali formali expresso proposito non peccandi de cetero, idque non tantum physice, cum sint actus distincti realiter, separabiliter et a potentia libera eliciendi, sed etiam practice de facto, quando scilicet non occurrit cogitatio de tali proposito formando, de vita imposterum instituenda aut peccatis emendandis, prout saepius contingere potest tum in articulo mortis, de quo infra iterum tum alias, ut dum quis angustia temporis premitur vel vehementia doloris absorbetur aut etiam amore in Deum abripitur, ut tunc, etiam tempore absolutionis, de futura vita emendanda, peccatis vitandis nihil cogitet nec consequenter aliquid actu proponat. Atqui omnis vera supernaturalis contritio est sufficiens dispositio ad justificationem, perfecta quidem se sola, imperfecta autem seu attritio cum Sacramento suscepto, juxta hactenus late dicta; ergo ad contritionem extra vel intra Sacramentum justificativam per se universaliter necessario non requiritur formale expressum propositum non peccandi, sed sufficere potest simplex actus detestationis peccati cum virtuali incluso proposito. Certe 2. Reg. 12. Davidi contrito dicenti: Peccavi Domino, statim dicitur: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: nulla facta mentione propositi de cetero non peccandi, ipsumque conc. Trident. sess. 14. c. 4. assignans conditiones attritionis una cum Sacramento sufficientis ad justificationem per modum dispositionis, nihil dicit de proposito formali, insinuans nimirum, sufficere propositum virtuale in vera attritione necessario involutum: cum nemo velit committere, quod ei serio displicet, adeoque omnis, qui serio et ex corde dicit: displicet mihi peccatum, etiam dicit implicite, se nolle amplius committere quod adeo displicet.

317. II. Ad contritionem formalem etiam perfectam extra Sacramentum justificativam per se regulariter requiritur propositum formale expressum de cetero non peccandi mortaliter. Communissima DD. apud citatos omnes. Laym. n. 6, Lugo disp. 5. n. 97. Sumitur ex Scriptura et sanctis Patribus, passim ad poenitentiam requirentibus novam vitam, nimirum in voto et proposito, adeo ut DD. Gregor. et Ambros. definiant poenitentiam esse *peccata praeterita plangere et plangenda non committere*, ipsumque conc. Trid. cit. sess. 14. c. 4. contritionem generatim definit, esse dolorem et detestationem peccati cum proposito non peccandi de caetero. Et ratio clara est: quia quicumque vere dolet et conteritur de peccatis praeteritis, semper ita est dispositus, ut si subeat mentem cogitatio de vita futura, infallibiliter eliciat actuale et formale propositum de cetero non peccandi et offendendi Deum mortaliter: cum motivum ac finis cujusque verae contritionis, scilicet abolitio offensae Dei et ejus amicitiae reconciliatio aeque moveat ad detestationem

praeteritorum et fugam futurorum peccatorum, et hoc utrumque ad eum finem aeque sit necessarium: alioquin certe non censetur vere et serio dolere de offensa Dei, qui cogitans de futuro, non actu proponeret etiam in futurum vitare offensam Dei. An tu vere contritum ob Deum summum bonum offensum, vel vere attritum ob metum inferni vereque dolentem censeres, qui durante eo dolore interrogatus, quid in futurum facere statuat, non promptissime responderet: Ah! quomodo possum ob hoc motivum serio anteacta peccata detestari et plangere, et tam detestanda plangendaque rursus committere velle? Quid de tergiversante judicares? Atqui vere dolens, contritus vel attritus de peccatis recordatur futurae vitae; ergo regulariter debet habere actuale propositum de cetero non peccandi mortaliter, neque video quomodo reus gravium peccatorum deque illis serio dolens possit suspendere actum expressi propositi de cetero illa vitandi, si dolenti occurrat cogitatio de vita longius producenda, maxime occurrentibus tentationibus circa occasiones proximas peccatorum deserendas, alias difficultates superandas, ubi sane robusto proposito opus est, ne dolor claudicet vel evanescat, etsi forte habitus.

318. III. Ad contritionem vel attritionem in Sacramento Poenitentiae justificativam quam maxime regulariter requiritur formale et expressum propositum de cetero non peccandi mortaliter. Ita DD. citati docent, omnes uno ore conveniunt. Et ratio clara est: quia in Sacramento Poenitentiae tam poenitens, quam confessarius debet esse formaliter certus de sufficienti dispositione poenitentis ad licitam et fructuosam susceptionem Sacramenti et absolutionis sacramentalis; atqui nisi poenitens, mortalium reus, actuale et formale propositum de cetero abstinendi a mortalibus concipiat ac confessario manifestet, regulariter vix unquam neque ipse poenitens, minus confessarius erit satis securus de sufficienti dispositione, praesertim vero de supernaturali et efficaci dolore, ut jam indicatum; unde rectissime concludit Laym. cit. n. 6: Quare recte agunt confessarii, quod tale propositum a confitentibus exigant eosque alia ratione absolvere nolint, quia nisi poenitens absolutum propositum concipiat ab omnibus peccatis mortalibus abstinendi, signum est, ejus dolorem generalem non esse, neque ad omnia peccata se extendentem, ideoque non sufficientem dispositionem ad gratiam Sacramenti accipiendam. Qua ratione conciliari possunt Doctores, quorum aliqui ad justificationem peccatoris formale propositum vitandi peccata requirunt, alii vero implicitum in ipsa peccatorum detestatione inclusum sufficere ajunt. Sic Laym. sapienter. Nihilominus adhuc dixi, *regulariter:* nam

319. IV. Etiam in Sacramento Poenitentiae ad justificationem peccatoris quandoque per accidens omnium consensu sufficit propositum implicitum in ipsa attritione inclusum absque formali expresso proposito de cetero non peccandi, idque in duplici praecipue casu: Primus est (ut alias saepius contingere possit, certe in Sacramento rarissimus), quando poenitens dolori peccatorum praecedentium ita immersus et absorptus est, ut non occurrat ei cogitatio de futura vita instituenda vel emendanda, adeoque neque de proposito eliciendo, toto tempore confessionis et absolutionis. Secundus casus frequentior est, quando jamjam instet

inevitabile periculum et non adest possibilitas recitandi ullum ex peccatis: ad quid enim tunc confessarius hortetur talem hominem ad eliciendum propositum seu absolutum seu etiam hypotheticum vel conditionatum, sub conditione impossibili mortis evadendae, de non iterandis illis peccatis? Quamquam cum Gobat casu VIII. n. 207. non reprehenderem, qui expresse talia diceret: Nonne ita detestaris peccata tua, furta, spurcitias, quas jam mihi manifestasti, ut si Deus vitam tibi produceret ad multos vel paucos annos, nunquam esses relapsurus vel relabi velles in tam foeda Deoque displicita peccata?

Quaestio II.

Quid agendum confessario cum poenitente continuo recidivo seu continuo redeunte cum iisdem peccatis gravibus?

Summarium.

321. Quid occasio remota,
322. Propinqua et
323—324. Proxima?
325—327. Quid et qualiter agendum cum recidivis ex occasione proxima;
328—329. Specialiter cum concubinariis?
330—432. Quid cum recidivis ex intrinseca tantum fragilitate,
333. Specialiter quoad mollitiem?
334—340. Specialia quoad propositum vitandi peccata venialia.

Ante omnia advertat confessarius et inquirat, an frequentati lapsus et recidivae fiant ex occasione aliqua extrinseca et proxima, an vero ex intrinseca fragilitate tantum et deinde procedat ut sequitur. Et monet optime solertissimus Laym. cit. c. 4. n. 10, considerandum in hac materia, quo praecipue poenitens motivo ad frequentes confessiones accedat, an quia a domino, paedagogo, praefecto adigitur, alias non accessurus: in tali homine magnum periculum est, ne sit male dispositus; an solum, quia consuetudinem habet octavo quoque die confitendi: in tali etiam magnum periculum est, si eandem peccati mortalis speciem sine emendatione saepius afferat; an denique quia dolore et indignatione propter relapsus suos concepta iterum poenitentiae ac confessionis suae remedium quaerit: et talis censeri debet bene dispositus. Sic Laym., casuista Germanus.

320. § I. *Quasnam occasiones peccatorum necessario devitare debeat poenitens? Tenetur poenitens proponere ac deinceps devitare peccatorum mortalium occasiones proximas, ac etiam propinquas, si commode possit, non item remotas tantum. Certum apud omnes.* Explico, sed ordine inverso.

321. I. *Occasio remota* peccandi dicitur, ad quam interdum ex mera peccantis fragilitate aut libera malitia peccatum sequitur. Et hujusmodi occasio peccandi ubique est in toto universo; nihil enim tam bonum et sanctum est, quod non sit vel possit esse aliquibus occasio

peccandi ex sua fragilitate vel malitia. Et tales occasiones remotas vitare vel vitandi propositum minime necessarium est poenitenti, quippe fere impossibile, alioquin, ut alicubi dicit Apostolus, deberemus ex hoc mundo exire; certe viatores nec in coelo futuri securi, ut patuit in angelis apostatis.

II. *Occasio propinqua* dicitur, qua sine magna difficultate et cautela 322.
non possumus uti sine peccato, quia nimirum tunc homo non ex mera fragilitate vel libera malitia, sed vi occasionis induci solet ad peccatum, ut sunt quaedam officia, servitia, occupationes: ut militum, mercatorum, cauponum et saepe famulorum et ancillarum etc. Atque has etiam propinquas occasiones vitare et vitandi propositum necessarium est vere poenitenti, si tamen absque magna difficultate vel incommodo possit; secus si non possit: nam occasio propinqua et propinquum periculum peccandi mortaliter non necessitat mortaliter ad peccandum, ideoque stare potest cum vero et firmo proposito non peccandi. Unde absolvendi sunt milites, mercatores, famuli, ancillae, quibus ex officio, negotio, domo etc. imminet propinquum peccandi periculum, quo saepius peccare solebant, si absque magna difficultate vel damno notabili dimittere nequeant, dummodo serio proponant peccatum vitare imposterum. Ex communi Laym. c. 4. n. 9.

III. *Occasio proxima* peccandi dicitur illa, in qua creditur vel 323.
credi debet rationabiliter, perpensis omnibus circumstantiis, poenitentem raro vel nunquam mansurum sine peccato mortali. Ex communi Navarrus c. 3. n. 5, Layman cit. alii passim. Ut si homo in libidinem pronus et jam saepius lapsus, in domo complicem detineat etc. Et has tandem occasiones proximas vitare ac vitandi propositum, si moraliter possibile sit, simpliciter necessarium est ad veram poenitentiam, contritionem et absolutionem sacramentalem. Ratio clara est: quia non evitare occasionem proximam peccandi mortaliter, idipsum per se est peccatum mortale, juxta illud supra allegatum: Qui amat periculum, peribit in illo; atqui ad veram poenitentiam requiritur necessario propositum vitandi omnia peccata mortalia; ergo etiam istas occasiones proximas peccandi mortaliter.

IV. Dixi, *in qua creditur etc.* Tanner hic disp. 6. q. 9. n. 106. 324.
addit: *Vel probabile est, te esse lapsurum in peccatum.* Sed non placet; quando enim solum est probabile, te succubiturum in tali occasione tentationi, certe etiam probabile est, te non succubiturum; occurrunt enim graves rationes, ob quas vir prudens judicat, te lapsurum in hac occasione, contra vero sint etiam graves rationes aliae, ob quas alius aeque prudens judicat, te non lapsurum; certe hujus judicium sequendo sine nota temeritatis ob rationabilem causam poteris te committere huic occasioni, certo non commissurus, si scires vel certo crederes, te lapsurum. Quare confessarius non judicabit, esse in occasione proxima peccandi v. g. se inebriandi, fornicandi etc., qui in tali loco decies tentatus, succubuit solum ter vel quater, secus si octies vel septies et bis vel ter tantum peccatum evitavit et superior evasit. Quapropter huic, non illi nolenti hanc occasionem relinquere neganda erit absolutio. Quin Joannes Caramuel theol. reg. disp. 20. n. 1056. vult, etiam dandam absolutionem illi, qui toties fuit victor, quoties victus, referente et non

contradicente Gobat casu 16. n. 516. Eademque ratione, si sit aliqua domus, aliquis convictus scholarium, in qua domo omnes fere ancillae vel famuli, in quo convictu omnes fere studiosi hactenus fecerunt naufragium castitatis, censenda erit ibi esse occasio proxima ruinae, et nolenti talem domum relinquere sine urgenti causa aut adire volenti, neganda erit absolutio juxta mox dicenda. Secus dicendum, si aliqui quidem ibi seducti et lapsi sunt, plures tamen illaesi evaserunt. Quae omnia consideratis circumstantiis personarum, locorum etc. prudentis confessarii arbitrio necessario relinquuntur.

325. § II. *Quid agendum cum recidivis ex occasione proxima et specialiter quoad concubinarios.* I. Si frequentati lapsus et recidivae peccati fiunt ex occasione proxima, confessarius ab eo exigat expressum et absolutum propositum, eandem occasionem quamprimum poterit relinquendi; sin minus, absolvere non poterit. Res clara. Quodsi enim poenitens nolit proponere occasiones de cetero peccandi deserere, fieri aut praesumi non poterit, eum vere peccata praeterita detestari et evitare velle imposterum, ideoque tanquam indisposito collatum Sacramentum esset nullum, et tam recipiens quam conferens seu absolvens peccaret sacrilegio mortali. Multo magis quando poenitens a confessario jam semel et iterum jussus dimittere talem occasionem v. g. concubinam domo ejicere et non fuit executus, cum tamen commode absque alio gravi detrimento exequi potuisset, clara satis erit praesumptio, eum in prioribus Confessionibus non habuisse verum, firmum et efficax emendandi propositum, ideoque jam etiamsi denuo proponat vel promittat, non est absolvendus, antequam reipsa praestet, et dicendum tali a confessario: Tu prius tandem praesta tuum officium debitum, deinde redi, et ego praestabo meum. Ex communi Laym. cit. n. 11. At dicat poenitens: Juro Reverentiae vestrae per Deum verum et vivum, me quamprimum istam occasionem, domum, concubinam etc. dimissurum. Admitterem juramentum (ait recte Gobat cit.) et absolverem pro ista vice, at certe non alia vice, si rediret, perjurii et relapsus reus. Tandem optime notat Laym. loc. c., neque in his casibus universalem regulam statui debere, cum fieri possit, ut licet alias semel et iterum admonitus concubinam non dimiserit (restitutionem, satisfactionem, reconciliationem cum inimico etc. non fecerit), nunc tamen evidentiora signa mutatae voluntatis serioque praeseferat, ut ejus promissio acceptari eique absolutio dari possit. Et insuper

326. II. Quando poenitens gravi necessitate ejusmodi occasioni peccandi esset adstrictus, ita ut eam aut sine scandalo (quod non rarum in occultis peccatis) aut sine gravissima vel saltem gravi corporis, famae vel fortunae jactura aut incommodo dimittere vel devitare non possit, positis certis conditionibus mox infra enumerandis, in ea relinqui ad tempus durantis necessitatis et a confessario absolvi poterit. Communissima DD. cum Navarro c. 3. n. 16, Sanch. l. 1. mor. cap. 8, Laym. n. 9. meique omnes. Et sumitur ex Dec. l. 4. t. 15. c. 4. Ratio est: quia occasio peccandi in se peccatum non est, sed tantum periculum peccati adfert, neque tamen necessitatem peccandi infert seu libertatem tollit; sed potest cum ea consistere vera detestatio peccati et absolutum propositum adhibendi operam, ut imposterum peccatum

evitet; ergo quamvis ob periculum adjunctus sit timor vel existimatio, voluntatem forte aliquando immutatum iri, non apparet, cur certum discrimen famae, honoris, fortunarum, sanitatis etc. non possit excusare tali periculo se relinquentem vel permittentem. Laym. cit. recte sic argumentatur: vel praeceptum declinandi occasiones peccatorum affirmativum est, tunc manifeste liquet, non obligare in tali necessitate; vel si contendas, negativum esse praeceptum non adeundi periculum aut in eo persistendi, tunc respondeo, intelligendum esse praeceptum, ne quis ultro ac voluntarie in peccandi periculum se conjiciat aut in eo persistat, hic autem moralem quodammodo necessitatem intervenire. Sic Layman.

327. III. Ad hoc autem, ut talis poenitens ob necessitatem in occasione peccati persistens censeri possit vere contritus vel attritus ac per hoc dispositus ad validam et fructuosam absolutionem ei licite impertiendam, quatuor potissimum conditiones ei necessario habendae sunt: I. Animi resignatio et parata voluntas deserendi illam occasionem, si commode posset et quamprimum commode poterit. II. Vera poenitudo peccatorum praeteritorum in ejusmodi occasione commissorum. III. Verum ac firmum propositum non peccandi de cetero in ea occasione; ad quod etiam necessario requiritur, ut ex occasione proxima faciat remotam, v. g. si complicem domi habeat, nimiam familiaritatem et blanditias caveat, solus cum sola, noctu praesertim, in eodem loco non commoretur, in potu sibi temperet etc. IV. Spes firma et fiducia, quod adjuvante divina gratia, cui cooperando sedulo omnia possumus, deinceps possit abstinere a peccato in ea occasione, (nam qui certo crederet vel putaret, impossibile sibi esse in tali occasione abstinere a peccato, debet omnino deserere, non obstante quacunque difficultate et incommodo, ut monent Layman, Lugo, alii communiter). His quatuor conditionibus concurrentibus poenitens prudenter judicatur veram contritionem et attritionem habere, etsi non proponat statim deserere vel devitare illam occasionem: quia occasiones illae alias proximae et voluntariae his conditionibus concurrentibus fiunt poenitenti remotae et involuntariae; quas si habeat, absolvendus est, et asserenti se habere debet credere confessarius, quia poenitens in hoc foro testatur tam pro se quam contra se; si non habeat, confessarius et poenitens data et accepta absolutione peccabunt mortaliter et facient Sacramentum nullum, ut supra dictum. Jam ulterius

Specialiter quoad concubinarios:

328. IV. Quamquam concubinarii notorii 1. ob scandalum vix unquam possint absolvi nisi ejecta prius infami pellice, juxta communem DD. cum Navar. c. 16. n. 20, quin jubentur a conc. Trid. sess. 24. c. 8. subjici excommunicationi, nisi post trinam admonitionem factam ab episcopo se emendaverint; 2. atque insuper consentiant DD., etiam occultis concubinariis ordinarie absolutionem dandam non esse, nisi promittant se concubinam quamprimum a se amandaturos, propter maximum, quod ex cohabitatione oritur periculum; 3. etiam minime obstante vulgari praetextu, quod talis persona, ancilla, domestica admodum utilis et quasi necessaria sit rei domesticae, ex ejus dimissione aliquantum

rei familiaris detrimentum secuturum, aliam aeque utilem ac industriam non facile habendam etc. (vulgaris iste laqueus diaboli est, etiam negata absolutione rumpendus, si perdite ametur et amet, ob inevitabile quasi moraliter periculum relabendi; certe Palaus et Oviedo apud Gob. n. 350. neque ob 100 ducatorum jacturam tibi mediocriter diviti talem periculosam domesticam permittunt et merito): 4. denique certissimum sit, non excusare quamlibet jacturam vel incommodum ex tali dimissione secuturum; quare inter propositiones sub Alexandro VII. damnatas et haec ponitur: Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si haec nimis utilis est ad oblectamentum concubinarii. vulgo regalo, dum deficiente illa nimis aegre ageret vitam et aliae epulae concubinarium taedio magno afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur: Quamvis inquam, haec ita se habeant,

329. Nihilominus in certo casu circumstantiae concurrere possunt, ob quas prudens confessarius aliud decernat, ait Laym. cit. n. 11. E. gr. si aliquis in gravi infirmitate vel mortis periculo constitutus alium hominem facile habere non possit, qui necessaria ministret praeter concubinam, ad quam tunc poenitens carnis affectum non gerat, ideoque putet, se ejus occasione non lapsurum, cum primum autem convaluerit, statim a se amandandam promittat, tali aliquo casu permitti poterit, si scandalum absit, videlicet in concubinatu occulto. Sic Layman ibi ab omnibus receptus. Idem cum longe tamen majori cautela permitti poterit in gravissima vel saltem gravi necessitate famae vel fortunarum, ut si concubina effrons sic subito extemporanee dimissa, irritata occultum concubinatum ac turpitudines evulgatura sit: si non dives, solum necessaria sustentationi habens, ex dimissione gravem jacturam 100 v. g. aureorum incurrere deberet, denique satis vulgariter, si ipsa sit ancilla et nequeat aliam adipisci absque pari periculo, cum tamen ancilla nullo modo carere possit. Ita post alios Gob. n. 32. In hujusmodi casu confessarius prudenter condescendere poterit, rigidissime tamen exactis quatuor conditionibus n. praec. propositis, praesertim tertia, specialibus etiam additis propositis et remediis efficacibus, utpote, 1. quotidiana expressa renovatio propositi eliciti in confessionali. 2. Votum castitatis ad aliquod tempus. 3. Votum subeundi aliquam gravem poenitentiam v. g. jejunium in pane et aqua aut notabilis eleemosynae, quoties relabi contigerit. 4. Quando concubina de se non admodum voluntaria est aut gravate consentire solet; rediens a Confessione dicat: Jam tandem firmissime statui mutare vitam; volo ergo, jubeo vel rogo serio, ut si forte tentatione victus te rursus sollicitavero, resistas omni possibili modo, revocans mihi ad mentem haec verba etc. addita etiam promissione praemii alicujus, si impedierit, secus si consenserit etc. Vide etiam mox dicenda de mollibus.

330. § III. *Quid cum recidivis ex intrinseca tantum fragilitate, specialiter quoad mollitiem.* 1. Quando frequentes lapsus et recidivae peccati fiunt ex sola intrinseca fragilitate poenitentis, absque aliqua speciali extrinseca occasione impellente (uti sunt blasphemiae, odia, invidiae, delectationes morosae et singulariter mollities), absolvendus erit poenitens toties quoties serio proponit imposterum emendare et omnino abstinere,

dummodo confessarius prudenter credat, eum vere proponere ac serio loqui. Communissima DD. Navarrus supra, Sanch. l. 2. mor. c. 35. n. 45, Laym. cit. c. 6. n. 10, Lugo disp. 14. n. 160, Filliuc. tr. 7. instructionis c. 3. et alii passim. Et docet D. Hieronymus epist. 46. ad Rusticum relatus D. p. 2. c. 33. q. 3. d. 3. c. 23: Non solum septies, sed septuagies septies delinquentis, si convertatur ad poenitentiam, peccata condonantur. Ratio est: quia redire cum iisdem peccatis, de se non est signum, deesse verum dolorem et propositum emendationis; certe non magis, quam si rediret cum aliis novis diversis peccatis; sed solum est signum fragilitatis humanae in tali homine; certe nemo tenetur sub speciali peccato mortali magis cavere, ne idem peccatum decies committat, quam ne decem specie diversa peccata committat; ergo serio proponenti vitare deinceps idem specie peccatum, aeque ac proponenti vitare alia peccata, tanquam recte disposito absolutio impertienda erit toties quoties eum confessarius serio proponere prudenter crediderit.

331. II. Ut autem prudenter credere possit confessarius, poenitentem toties cum iisdem peccatis redeuntem modo habere verum ac serium propositum emendationis, attendere debet, an poenitens hactenus aliquam curam vel conatum adhibuerit emendationis, quod his signis cognosci potest: si post proximam confessionem rarius, quam solebat, lapsus fuit; si media adhibuit, quae ei a confessario contra recidivam praescripta erant; si occasiones quaslibet peccandi fugit etc.: quod si praestitit, haud dubie absolvendus erit; quin etiam si nihil horum praestiterit, si tamen dicat, se modo serio dolere, quod divinam bonitatem toties tam foede offenderit ac promittere se seriam emendationem, ei plerumque confessarius credere debebit: quia licet antea propositum inefficax habuerit, jam tamen verum et efficax concipere potest, idque affirmanti plerumque credendum erit, cum ipse sit sui accusator, defensor et testis. Sanch., Laym., Lugo, et alii communiter, additque Gob. cit. n. 324: Et sane, quando deinceps notatur aliquis profectus seu aliqua imminutio peccatorum, habenda est patientia. Ipsa enim imminutio peccatorum est signum propositi et praebet spem majoris emendationis adeoque tandem perfectae. Simus ergo, omnino simus erga hos miseros misericordes, sicut et Pater noster coelestis misericos est. Luc. 6. Sic ille.

332. III. Interdum tamen vehemens est suspicio et justa praesumptio, propositum modernum esse simulatum, inefficax, insufficiens, ut confessarius prudenter credere non possit: utpote si poenitens post duas, tres, quatuor Confessiones eandem peccati speciem et eodem vel etiam majori numero adferat, ut nullus prorsus emendandi vel resistendi conatus adhibitus videatur: et tunc (nisi tamen praesens specialia, qualia antea nunquam, doloris signa in praesenti Confessione ostendat, quibus praesumptio illa de mala vel insufficienti poenitentis dispositione merito elidatur), differenda erit absolutio, nominato aliquo temporis spatio, intra quod poenitens conatum adhibeat ad criminis emendationem, postea rediturus et absolutionem recepturus. Sic Laym. cit. n. 10. Lessius in consiliis V. confessarius casu 7. sic loquitur: Expedit ordinarie eos dimittere sine absolutione, explicato periculo, in quo versantur,

et absolutionem fore illis noxiam, cum non videantur habere sincerum propositum, ut conentur resistere et adhibere remedia, quae praescribuntur. Si non redeant, committat illos Deo nec se cruciet. Sic Lessius. Ego aliquoties, sed nonnisi post sex vel octo Confessiones sine ulla emendatione peractas dixi ante datam absolutionem: Quandoquidem nihil tecum proficio, poteris quaerere alium confessarium forte magis profuturum, aut nonnisi post conatum et effectum aliquem ad me redire; et uno vel altero excepto redierunt cum aliquo profectu. Qua in re magna opus est prudentia et discretione confessarii, ne poenitentem aut severitate avertat aut lenitate seducat, sicque peccet et pereat cum illo. Et specialiter in praxi notandum, quod de motivo Confessionis iteratae initio quaestionis ex Layman praenotavimus. Et tandem in ejusmodi casu difficilius danda erit absolutio, si crimina sint publica v. g. frequentes blasphemiae, ebrietates, scortationes etc.: offenduntur enim et scandalizantur fideles, si videant hominem post Confessionem saepius repetitam perinde ut prius in peccatis suis persistentem, cujusmodi scandalum, interdum cum Sacramenti irreverentia conjunctum, tolli debet, non obstante privato incommodo, quod poenitenti timetur, ne forte is a Confessione absterritus in graviora peccata incidat. Sic prudenter idem Laym. eod. n. 10.

333. IV. Jam rursus speciatim *quoad mollitiei deditos:* Placet verissimum judicium Cardinalis Toleti Summae lib. 5. c. 13: Peccatum mollitiei est difficillimae curationis, quia occasio semper cum homine est, et est adeo universale, ut crediderim, maximam partem damnatorum hoc infici peccato. Vix puto, esse aliud efficax remedium, quam frequentissimam Confessionem cum uno eodemque confessario, ut fiat ter in hebdomada, si fieri possit; est enim hoc Sacramentum maximum fraenum, et qui hoc non utitur, non sibi promittat emendationem, nisi per miraculum a Deo factum vel rarissimum privilegium. Sic ille verissime. Interim talis confessarius in promptu semper habeat alia media, quibus poenitentem adjuvare possit; qualia late suppeditant Joannes Busaeus in panario, Filliuc. tr. 7. instruct. Conf. c. 3, Drexelius in Niceta, Costerus in libello Sodalitatis, Gob. Alphab. Conf. Casu 17. n. 548. et alii. Inter quae hoc saepius felicem successum habuisse expertus sum: Inquire a tali homine, quemnam Sanctum vel Sanctam vel ad quodnam mysterium vitae vel passionis Christi speciali devotione feratur; ubi cognoveris, suade, ut usque ad proximam semper Confessionem quotidie mane et vesperi dicat flexis genibus et si copia sit, ante imaginem talis Sancti vel mysterii: Domine Deus, qui flammas aeternas picis et sulphuris praeparasti hominibus libidinosis, voveo et promitto tibi, me in honorem hujus mei amantissimi Patroni etc. vel hujus amabilissimi mysterii etc. hac die, hac nocte abstenturum ab omni turpi tactu mei ipsius. Et dum actu tentatio vehemens urget, idipsum flexis genibus repetat. Multis profuit devota recitatio hymni Ave maris stella cum singulari reflexione ad Vers: Virgo singularis etc., aliis invocata immaculata conceptio B. V. aut S. Josephus, aliis alia. Saecularibus, si talia non succedant, consulendum matrimonium et subinde ingressus Religionis, vix unquam status clericalis. Sed si plura desideras, lege auctores citatos, dum non vacat immorari.

Ex dictis colliges, quid sentiendum de iis, qui vel quae subinde gravius lapsi vel lapsae, id prius alteri ignoto confessario confitentur et deinde ordinario suo confessario peccata illa leviora: nam siquidem faciant ex pudore naturali et timore erubescendi et confundendi se coram confessario suo ordinario familiariter valde noto, non est culpandum, idque imprudenter aegre ferunt vel reprehendunt confessarii ordinarii (dummodo tamen priori confessario omnia sua mortalia confiteantur ac integritatem confessionis servent juxta dicenda c. seq.). At vero si hac ratione manerent in occasione pecandi aut ideo ita circumeant, ut liberius peccent, ne ab ordinario confessario gravius objurgentur, occasiones dimittere aut remedia tali peccato emendando adhibere cogantur, omnino gravissime peccant et ob defectum vel doloris et propositi Confessio invalida ac Sacramentum erit nullum. Laym. lib. 5. tr. 6. c. 8. n. 14, Filliuc., Lugo citati et alii.

§ IV. *Specialia quoad propositum vitandi peccata venialia.* Ad **334.** remissionem peccatorum etiam venialium extra et intra Sacramentum Poenitentiae, sicut requiritur necessario aliqua supernaturalis poenitentia seu dolor et detestatio eorum, et quidem formalis in Sacramento juxta dicta suo loco, ita etiam requiritur eadem, imposterum evitandi propositum, saltem virtute in ipsa illa detestatione seu dolore necessario inclusum (siquidem fieri nequit, ut quis malum peccati vere et serio detestetur et imposterum ab iis abstinere non velit), multiplici tamen discrimine a proposito requisito ad remissionem peccatorum mortalium, uti ex Coninch etiam observat Laym. cit. c. 4. n. 19.

I. Propositum *formale* expressum, de cetero non peccandi morta- **335.** liter, regulariter requiritur ad remissionem mortalium, maxime in Sacramento Poenitentiae ob rationes suo loco dictas; etiam requiri ad remissionem venialium extra vel intra Sacramentum, nulla lex, auctoritas vel ratio persuadet; quin regulariter sufficiat propositum illud virtuale in ipso dolore supernaturali imbibitum, ut ex communi etiam observat Gob. casu 8. n. 217. Ratio disparitatis est: quia cum peccatum mortale sit longe majus malum et effectum Sacramenti simpliciter tollat, major requiritur certitudo de sufficiente et efficaci dolore ac dispositione poenitentis, quam respectu venialium, quae effectum Sacramenti non impediunt; dummodo vere et certo supernaturaliter doleas de venialibus admissis, jam de valore et effectu Sacramenti securus es, etsi expresse nihil proponas. Quod secundum indulgentiam dico, non secundum consilium, minus imperium.

II. Propositum *universale,* sicut et dolor universalis respectu om- **336.** nium mortalium requiritur ad remissionem peccatorum mortalium, cum unum sine altero remitti non possit, ut suo loco visum; ad remissionem autem venialium nec dolor nec propositum ita universale requiritur, sed sufficit dolere ac proponere vitare ea sola, quae confiteris, eaque ipsa, saltem aliqua vel aliquod, etsi de aliis nec doleas nec vitare proponas, ut sup. c. 2. sect. 1. q. 2. ex professo dictum est. Ut si fuisti saepius mentitus sine causa, sufficiet, si in Confessione proponas non amplius mentiri sine causa, etsi adhuc cogites mentiri, quando causa aliqua suppetat in tuum vel proximi commodum: mendacium enim sine causa dictum turpius est mendacio officioso. Aut si fuisses nimis

saepe et frequenter mentitus, potes tibi proponere firmiter, te illam frequentiam emendaturum pro viribus et sufficiet propositum, sicut et dolor ipsaque confessio de illa frequentia, quippe quae specialem deformitatem habet a singulis mendaciis vel aliis venialibus secundum se seorsim spectatis. At quot mihi tunc remittentur mendacia? Lugo d. 14. sect. 9. censet, non remitti omnia, sed tantum posteriora illa, ob quae coepit denominari frequens lapsus, et rationabiliter. Dicast. autem d. 6. dub. 16. n. 302. rectius censet, remitti omnia, si confiteris, saepius vel frequenter sum mentitus. Utrumque verum, si nimirum vel de omnibus vel non de omnibus doleas et retractes.

337. III. Propositum vitandi *omnia* peccata mortalia collective sumpta requiritur ad remissionem peccatorum mortalium ita ut animus sit, non tantum singula et hoc et hoc, sed etiam omnia collective cum Dei gratia devitare. At vero ad remissionem etiam omnium peccatorum tuorum venialium minime requiritur propositum imposterum vitandi omnia peccata venialia collective, ita ut animus sit, nunquam omnino neque ex subreptione peccandi venialiter: hoc enim sine specialissima Dei gratia paucissimis sanctis concessa homini in hac vita impossibile est; impossibilium autem non est voluntas seu propositum; sed sufficit propositum vitandi imposterum singula vel disjunctive, ita ut nullum determinate assignari possit, a quo committendo animus virtualiter saltem non abhorreat, et dicas apud te: Etsi sciam, me omnia venialia non evitaturum, vitabo vel hoc vel illud vel istud vel quodvis occurrens; nullum mihi jam patrandi est animus. Aut poterit proponere efficaciter quidem, at non absolute, sed cum modificatione: Quantum in me est propono, nunquam peccare venialiter, etsi sciam oppositum eventurum. Quod enim supra q. praec § 2. de proposito vitandi mortalia animadversum est, multo magis locum habere debet in proposito vitandi venialia. Ais: Ego doleo quidem de omnibus meis venialibus; omnia sic divisim vel quantum in me est evitare propono; at non omnia confiteor, sed neque confiteri possum sine gravi molestia confessarii in specie vel numero. Et speciatim si mentitus sum saepe, puta vigesies, dico solum in Confessione: mentitus sum aliquoties: quot mihi jam remittuntur venialia, mendacia v. g.? Lug. cit. n. 142. censet remitti solum aliqua, quot ex tali Confessione possunt intelligi a confessario, saltem duo. Contra rursus Dicast. n. 322. censet, omnia remitti, quemadmodum etiam omnia mortalia directe remittuntur, quando moribundus, reus 20 mortalium, generaliter asserit, de omnibus se dolere: cum sine dubio confessarius habeat generalem intentionem absolvendi ab omnibus venialibus mendaciis eum, qui dicit: sum frequenter mentitus.

338. IV. Ad remissionem peccatorum venialium requiritur quidem propositum absolutum efficax vitandi aliqua peccata venialia saltem haec confessa; at non sufficit sola velleitas non peccandi venialiter de cetero, quippe quae affectum peccandi non excludit; non tamen requiritur propositum simpliciter efficax extensive, sic ut eo poenitens moveatur ad evitandas occasiones peccandi venialiter et remedia contra relapsus adhibendi, sicut requiritur ad remissionem peccatorum mortalium. Cum enim peccatum mortale longe gravius animae malum sit, quam veniale, ideo homo longe majorem conatum adhibere debet et tenetur ad vitanda

mortalia, quam venialia; consequenter verus poenitens firmius et efficacius propositum concipere debet ad mortalium, quam venialium emendationem. Ex quo sequitur, longe facilius absolvi posse relabentes saepius in eadem venialia, quam in mortalia, eo quod frequens ille relapsus non sit indicium defectus doloris ac propositi ad eorum remissionem necessarii, quia provenire potest ex frequentia occasionum, a quibus evitandis longe facilius quis excusari potest, quam a remotione occasionum relabendi in mortalia, ut bene notat Layman cit. n. 19. in fine. Adde, occasiones labendi venialiter esse frequentiores, fere semper et ubique ideoque moraliter vix evitabiles. Sed haec rursus secundum indulgentiam, non consilium, dicta sunt. Nam

Heu tu, mi bone Religiose, mi optime Saecularis! Diligenter **339.** caves semper a mortalibus, diligentissimus quoque es in enumerandis omnibus tuis venialibus ad scrupulum usque. Interim tamen semper redis Joannes in eodem, cum iisdem defectibus, et specie et numero vix unquam diminuto: verbo, semper haeres in eodem luto, vix ullo apparente fructu ex tot et sexcentis Confessionibus, immo et sacris Communionibus, et forte etiam (res stupenda!) quotidianis. Quid causae putas? Dicam tibi in aurem: Utcunque doleas de praeteritis, at generalia et confusa nimis ideoque torpida et languida sunt tua proposita; proposita quo magis universalia, eo minus sunt efficacia. Omnia generaliter vitare proponis, quod ipse non credis. O quam timendum, ne saepissime sint tantum simplices, languidae et claudicantes velleitates, sicque ipsum Sacramentum et absolutio de valore periclitetur, et mirabimur de non apparente fructu? Quare consilium meum placeat tibi: mitte nimiam curam colligendi omnia tua venialia in specie et in numero ad Confessionem, et ea tantum venialia, quae magis gravant quibusque potissimum liberari cupis, novo serioque dolore ac emendationis proposito concepto humiliter confitere, atque ex istis ipsis unum unicum tantum magis gravans magisque importunum selige, quod speciali et robusto proposito obfirmato toto conatu deinceps emendare et radicitus extirpare contendas; praefixo ad hoc motivo speciali sanctae alicujus intentionis v. g. in honorem mysterii, de quo eo tempore meditaris, delecto et invocato ad hoc speciali Patrono tuo, instituto ad id examine particulari, indicta ad singulos relapsus modica aliqua poenitentia: et sic non tantum de valore tuarum Confessionum semper securus eris, sed etiam intra paucos menses de fructu mirabitur et dilatabitur cor tuum et gratias ages Deo et forte etiam huic scripto. Et hactenus de contritione, utique satis multa, sed mihi certe nondum multum satis.

Caput III.

De Confessione sacramentali ejusque requisitis.

Quaestio praeambula.

Confessio sacramentalis quid, quotuplex quasque conditiones requirat.

Summarium.

340. Confessio sacramentalis generatim quid?
341. Quid inchoata, illegitima,
342. Quid completa, legitima?
343—346. Qualis esset debeat?
347—348. Est duplex, formalis et virtualis.
349—350. Qualiter debeat esse sensibilis?
351. Per se semper requiritur Confessio formalis,
352. Integra, vera, secreta, vocalis.

340. Confessio sacramentalis generatim describi potest: Est accusatio peccatorum, facta sacerdoti vero vel probabiliter existimato in ordine ad absolutionem. Ita Suarez hic d. 33. sect. 2, Coninch, Dicast., Filliuc. et alii cum Gob. Alph. Confess. casu 1. n. 9. Dico autem, *generatim:* nam sub una velut generica ratione necessario duplex assignanda est Confessio sacramentalis, una *inchoata* tantum *et illegitima*, altera *completa et legitima*. Ratio hujus necessariae divisionis sumitur ex receptissimo omnium hac aetate theologorum axiomate de sigillo sacramentali, nempe: Sigillum sacramentale oritur ex omni et sola confessione sacramentali; atqui rursus certissimum est, obligationem sigilli sacramentalis oriri non ex sola Confessione sacramentali legitima completa, sufficiente ad absolutionem sacramentalem, quae nimirum est pars materialis proxima et legitima Sacramenti Poenitentiae, sed etiam ex Confessione inchoata tantum et quantumvis illegitima, minimeque sufficiente ad Sacramentum Poenitentiae et absolutionem valide conferendam, ut suo loco videbimus; ergo sub una aliqua generica ratione Confessionis sacramentalis supra allata necessario admittenda velut duplex species Confessionis sacramentalis, una completa et legitima sufficiens ad absolutionem, altera inchoata, illegitima, insufficiens quidem ad absolutionem, attamen adhuc inducens obligationem sigilli sacramentalis.

Confessio sacramentalis inchoata, illegitima

Est etiam accusatio peccatorum facta sacerdoti vero vel probabi- 341.
liter existimato in ordine ad absolutionem (nam omnium consensu ad omnem Confessionem sacramentalem necessario requiritur, ut aperiatur saltem unum verum vel existimatum peccatum sacerdoti vero vel existimato cum intentione saltem implicita vel confusa, obtinendi absolutionum validam invalidamve); attamen ipsi deest aliquid essentialiter requisitum ad obtinendam re ipsa absolutionem validam ac fructuosam et condonationem peccatorum, utpote vel dolor et propositum vel integritas formalis vel legitimus sacerdos: ut si confitearis peccata tua sacerdoti animo, ut ab ipso juveris vel cureris eo modo, quo ipse judicaverit, jam confessio erit aliquo modo sacramentalis et ordinata ad absolutionem saltem implicite et conditionate, scil. si confessarius judicaverit, esto ob indispositiones tuas nec absolveris nec absolvi possis. Idemque est, si serio (secus, si plane ficte) confitearis unum vel aliqua peccata sacerdoti, nequiter tacendo alia mortalia aut nolens emendare, siquidem te accuses animo, ut impetres ab ipso pronuntiationem seriam formae absolutionis atque schedam confessionis, atque peccata ita confessa cadunt sub obligatione sigilli sacramentalis secundum omnes. Contra vero confessio nullo modo sacramentalis erit, si scienter confitearis aut non sacerdoti aut sacerdoti quidem, sed nullo modo intendens absolutionem, sed praecise consilii vel solatii causa, aut denique omnino ficte, de quibus latius suo loco, cum de sigillo sacramentali. Nunc deinceps nobis explicanda est sola

Confessio sacramentalis completa, legitima.

Est accusatio sui dolorosa et legitima de peccatis propriis, facta 342.
sacerdoti vero in ordine od absolutionem virtute clavium obtinendam; estque duplex, formalis et virtualis; per se semper requiritur confessio formalis, eaque integra, vera, secreta, vocalis, quamquam per accidens sufficiat etiam confessio virtualis. Ita in re omnes. Ratio generatim est: quia per confessionem sacramentalem legitimam et completam intelligitur illa confessio, quae est pars materialis proxima Sacramenti Poenitentiae, qua posita potest valide ac fructuose, adeoque etiam ex justitia debet conferri absolutio sacramentalis ac perfici completum Poenitentiae Sacramentum; sed talis est omnis et sola hic definita et ita qualificata, ut partim patet ex dictis, partim patebit ex late dicendis toto capite. Breviter tamen sic explico et applico.

§ I. *Est accusatio dolorosa et legitima.* I. *Dolorosa* essentialiter 343.
debet esse confessio sacramentalis legitima, nimirum facta cum dolore vero supernaturali saltem attritionis, modo cap. praec. late explicato, praesertim sect. 3. q. 1. 2. et 4.

II. *Et legitima,* nimirum cum conditionibus et qualitatibus ex in- 344.
stitutione Christe requisitis, jam in assertione indicatis et deinceps explicandis.

III. *Facta sacerdoti vero,* nimirum potestate ordinis ac jurisdictionis 345.
ceterisque qualitatibus praedito, juxta omnia dicenda c. 6.

346. IV. *In ordine ad absolutionem,* de qua infra cap. 4: absque enim hac implicita saltem absolutionis obtinendae intentione confessio nullo modo erit sacramentalis nec pars Sacramenti, cum una pars debeat referri ac ordinari ad alteram. Haec interim quoad primum tituli quaesitum, Confessio quid sit? Jam ad secundum, quotuplex?

347. § II. *Estque duplex, formalis et virtualis.* I. Confessio *formalis* est actualis expressa expositio peccatorum, verbis vel signis aequivalentibus facta, quae per se semper necessaria est, ut mox dicetur.

348. II. Confessio *virtualis* est dolorosa et prompta voluntas confitendi sua peccata signo aliquo sensibili manifestata, sed omnino impedita: cum quis scil. actu et vere dolens de peccatis omnino libens vellet ea confiteri eumque dolorem ac voluntatem signo aliquo sensibili manifestat, sed simpliciter non potest, impotentia physica, cum vix impotentia solum moralis contingere vel excogitari possit, quin aliquod, saltem leve peccatum quis explicare possit.

349. III. Dico autem *signo sensibili manifestata:* quia confessio etiam virtualis debet esse pars materialis ac materia proxima Sacramenti Poenitentiae, et ideo necessario aliquo modo sensibilis: cum Sacramentum quoad materiam et formam essentialiter sit signum sensibile. Unde solus dolor internus et interna voluntas confitendi absque ullo signo sensibili manifestante, nullo modo sufficeret ad Sacramentum: cum judex non possit ferre sententiam nisi causa cognita nec cognoscere causam nisi sensibiliter sibi manifestatam.

350. IV. At quaenam possent esse illa signa sensibilia sufficientia ad confessionem virtualem? Primum et certissimum, si cum signis doloris petiit confessarium, eoque adveniente amplius confiteri nequit. Alterum etiam sufficiens est, si poenitens edidit vera signa doloris aut coram ipso confessario aut coram aliis, ita postea coram confessario attestantibus. Tertium in nova jam satis communi sententia est, sola anteacta christiana bona vita confessario ex se vel aliunde cognita. Sed hoc infra c. 5. cum de absolutione sacramentali.

351. § III. *Per se semper requiritur confessio formalis* seu explicita explicatio peccatorum commissorum. Omnes. Ratio clara est: quia confessio sacramentalis debet esse accusatio in ordine ad obtinendam absolutionem sacramentalem per modum judicii seu sententiae judicialis; atqui in judicio non potest ferri sententia, nisi cognita causa adeoque a parte accusante explicite proposita. Accusans autem in proposito est ipse poenitens; ergo per se semper requiritur ad Sacramentum Poenitentiae confessio formalis et explicita peccatorum. Per accidens tamen aliquando sufficit confessio virtualis supra explicata, cum scilicet impossibilis est confessio formalis explicita, idque potissimum in articulo mortis, de quo commodius et pluribus agendum inf. c. 5. cum de absolutione sacramentali.

352. § IV. *Eaque integra, vera, secreta, vocalis.* Ad has quatuor conditiones et qualitates, mox per distinctas sectiones et quaestiones explicandas, aut clare reducuntur aut necessariae non sunt, etsi utilissimae, reliquae conditiones septemdecim, vetustis et vulgatis hisce versibus comprehensae:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda et discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis et accusans et sit parere parata.

Sectio I.

De integritate confessionis sacramentalis.

Quaestio I.

Qualis integritas requiratur ad confessionem sacramentalem.

Summarium.

353. Integritas confessionis alia materialis, alia formalis.
354. Formalis est essentialiter necessaria
355. Et ad absolutionem sufficiens.
356. Ad eam requiritur aut oblivio inculpata aut justa causa saltem putata.
357. Integritas materialis seu expressio omnium non est quidem essentialiter necessaria, tamen de praecepto,
358—359. Respectu ejusdem confessionis et confessarii.
360—362. Confitenda sunt omnia mortalia in specie et numero,
363. Post diligens examen memoriae occurentia.
364. In quo examine non requiritur diligentia summa, sed sufficit mediocris.
365. Quando haec censeatur adesse vel adfuisse?
366. Quae adhibita sufficit, esto quis putet, fors plura occursura per longius examen.
367. Ex defectu autem vel negligentia examinis mortaliter culpabilis evadit confessio invalida et nulla.

Assertio. *Confessioni sacramentali essentialis est integritas formalis* **353.** *tantum; non de essentia, sed de praecepto divino necessaria est integritas materialis, explicatio scilicet omnium peccatorum mortalium in specie et numero, post diligens examen memoriae occurrentium.* Est tota certissima apud omnes catholicos. Explico breviter et praenoto.

Integritas confessionis duplex est, *materialis,* qua omnia simpliciter peccata secundum speciem et numerum exprimuntur, quae secundum praeceptum divinum per se loquendo exprimenda sunt, et *formalis,* qua exprimuntur omnia peccata secundum speciem et numerum, quae et quatenus quis conscientia dictante hic et nunc exprimere potest et debet, seu quae conscientiae hic et nunc confitenda practice proponuntur, sive deinde reipsa omnia omnino enumerentur (et erit integritas materialis simul et formalis, ac confessio materialiter ac formaliter integra) sive aliqua omittantur aut ignoranter aut ob inculpabilem oblivionem, vel scienter et dedita opera, sed ex causa justa vel a parte rei vel bona fide probabiliter et inculpabiliter habita pro justa (de quo

mox iterum), et sic erit integritas formalis tantum et confessio adhuc formaliter integra: quia adest voluntas omnia confitendi, si nihil obest, et de facto quis confitetur omnia, in quibus nihil obstat, quaeque hic et nunc confitenda conscientia practice dictat; omittitur autem aliquid, in quo aliquid obstat, quodque conscientia hic et nunc confitendum non dictat aut potius non esse confitendum dictat. His notatis dicimus:

354. § I. *Essentialis est integritas formalis.* I. ut nimirum quis exprimat omnia mortalia, quatenus hic et nunc conscientia dictante potest et debet, adeo ut et confessio et absolutio invalida sit et nulla ipsumque Sacramentum proprie non suscipiat, qui sciens omittit manifestare vel unicum peccatum, quod conscientia dictat hic et nunc sub mortali esse confitendum. Omnes. Ratio clara est: quia ad substantiam Sacramenti Poenitentiae requiritur confessio dolorosa adeoque saltem attritio vera supernaturalis; sed haec consistere non potest cum actuali peccato sacrilegii mortalis, quod confitens committit, unum vel plura peccata absque justa causa sive per malitiam sive per negligentiam crassam ac mortaliter culpabilem reticendo; ergo.

355. II. Haec integritas formalis seu confessio sic formaliter integra, qua aliquod vel aliqua peccata seu per oblivionem inculpabilem seu propter justam causam impotentiae physicae vel moralis (casibus particularibus necessario seorsim infra q. 6. late explicandis) omittuntur, sufficit ad legitimam absolutionem ipsiusque Sacramenti Poenitentiae validam, fructuosam ac licitam susceptionem: qua nimirum quis directe absolvitur a peccatis confessis et indirecte ab omissis, cum onere tamen et obligatione, eadem omissa, cum facultas aderit, subjiciendi clavibus. Omnes. Ratio clara: quia infinitae bonitati ac sapientiae divinae repugnat, ad essentiam Sacramenti tam necessarii ad salutem requirere aliquid, quod saepissime moraliter et saepe etiam physice est impossibile, uti est integritas materialis seu expressio omnium omnino peccatorum; ergo ad Sacramentum hoc tam valide quam fructuose suscipiendum debet sufficere integritas praedicta formalis.

356. III. Ad hanc integritatem formalem confessionis, ut praenotatum, requiritur aut oblivio inculpata mortaliter, de qua saepius deinceps sermo, aut justa causa vel a parte rei vel bona fide probabiliter et inculpabiliter habita pro justa: nam (teste Suarez cit disp. 23. sect. 3.) integritas formalis consistit cum quacumque ignorantia probabili juris, ratione cujus homo existimat, se posse omittere tale peccatum in confessione. Quando ergo falso judicans, suppetere tibi causam sufficientem ad tacendum hoc vel illud peccatum mortale, illud taceas, siquidem ignorantia sit invincibilis ac probabilis, aut etiam vincibilis levis non mortaliter mala, confessio tua nihilominus erit valida et fructuosa, cum obligatione tamen praedicta, illud peccatum postea confitendi; si vero ignorantia tua sit vincibilis mortaliter mala, praesertim crassa vel affectata, Sacramentum erit nullium ob novum peccatum mortale: non enim facis ullo modo integram confessionem; quare errore cognito tota illa confessio repetenda erit.

357. § II. *Integritas materialis non est de essentia, sed de praecepto.* I. Expressio scilicet omnium peccatorum in specie et numero per se directe non spectat ad essentiam seu necessitatem Sacramenti, quasi

Sacramentum Poenitentiae nunquam consistere possit, nisi integra omnium peccatorum confessio fiat, ut modo supra dictum et probatum est; sed per se spectat ad necessitatem praecepti divini atque per se necessaria est de praecepto divino mox assignando q. seq. Attamen hujus ipsius praecepti voluntaria transgressio, cum scilicet posses ac deberes, non tamen exprimis omnia tua mortalia, sed unum vel plura culpabiliter omittis, cum eoipso tollas etiam integritatem formalem, indirecte redundat in defectum essentialem Sacramenti, ut nimirum valide non suscipiatur ob novum peccatum mortale sacrilegii, ut sup. n. 1. dictum.

II. Eademque integritas confessionis per se necessario intelligitur **358.** respectu unius confessionis et unius confessarii, sic ut confessio omnium peccatorum in specie et individuo per se loquendo necessario facienda sit apud unum eundemque confessarium; quamquam per accidens quandoque dimidiari possit confessio, in casibus nimirum, in quibus sufficit integritas formalis tantum. Omnes cum D. Thom. suppl. q. 9. a. 2. Ratio est: quia cum humilis confessio peccatorum sit proxima materia, quae absolutioni sacramentali subjicitur, congruum est, ut sicut non unum peccatum sine altero, sed omnia peccata simul remittuntur per absolutionem, ita non unum sine altero, sed omnia mortalia peccata simul per confessionem uni eidemque sacerdoti absoluturo manifestentur, per se loquendo si nihil obstet, ut dictum.

III. Ex hoc ipso consequens est, ut si quis ob moralem impossibili- **359.** tatem unum vel plura mortalia particulatim non explicaret, ea postea cessante impedimento explicare debet: eo quod absolutio de iis directe et secundum speciem data non sit, sicut natura et institutio hujus Sacramenti postulat, ut ex communi bene notat Laym. l. 5. tr. 6. c. 8. n. 1.

§ III. *Omnium peccatorum mortalium in specie et numero.* Quoad dictam integritatem confessionis, quaenam omnia sint necessario deferenda ad sacrum tribunal, proponit s. synodus Trid. sess. 14. c. 5. his omnino verbis:

I. Constat, sacerdotes aequitatem in poenis injungendis servare **360.** non potuisse, si in genere duntaxat et non potius in specie ac singillatim fideles sua peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere a fidelibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint et tantum contra duo ultima decalogi praecepta commissa. Et paulo post:

II. Colligitur praeterea, etiam eas circumstantias in confessione **361.** explicandas esse, quae speciem peccati mutant, quod sine illis neque peccata ipsa integre a poenitentibus exponantur nec judicibus innotescant, et fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint et poenam, quam oportet, pro illis poenitentibus imponere. Et tandem post pauca subdit:

III. Reliqua autem peccata, quae diligenter cogitanti non occurrunt, **362.** universim eadem confessione inclusa esse intelliguntur; pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me, Domine. Hactenus Concilium quantum ad nostrum propositum, paucis quidem

lineis, sed non paucis seorsim explicanda distinctis quaestionibus seqq. 2. 3. 4. et tria potissimum: 1. Quae peccata in specie confitenda? 2. Quae circumstantiae necessario explicandae in confessione? 3. Quis numerus peccatorum exprimendus? Ante omnia autem illa maximi momenti clausula ad integritatem confessionis servandam necessario praerequisita explicanda est: quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent seu ut nos locuti sumus,

363. § IV. *Post diligens examen memoriae occurrentia.* Certum est, confessioni actuali per se loquendo praemittendum esse examen diligens, serium, accuratum seu, ut loquitur Trid. cit. *diligens sui discussio*, secundum omnes. Ratio clara est: qui enim tenetur ad finem, tenetur adhibere media necessaria ad illum finem. Cum ergo obligemur praecepto divino, aperire omnia, per quae divinam Majestatem mortaliter offendimus, nequimus autem hoc praestare communiter loquendo, nisi probe excutiamus latebras conscientiae nostrae, id omnino praestare tenebimur per se loquendo. Per accidens autem id necessarium non est, ut quando quotidie annotas, quae quovis die deliquisti aut post confessionem eodem die relapsus graviter, statim recurris ad confessionem, aut quando moraliter certus es, te a proxima confessione non deliquisse mortaliter. Certe in timoratis et saepius confiteri solitis sufficit diligentia modicissima: ii enim, si peccassent mortaliter, ob oculos certe peccatum semper haberent, inquit perapte Thomas Tambur. l. 2. decalogi c. 3. § 8. n. 9. De iis ergo, qui sciunt vel saltem prudenter dubitant, se peccasse mortaliter saepius aut rarius, videndum est, quanta diligentia requiratur ad hoc conscientiae examen de peccatis. Dico ergo:

364. I. Non requiritur diligentia summa et strictissima, qualem cautissimus quisque in re maximi momenti adhibere posset: hoc enim nimis difficile foret et merito redderet Sacramentum hoc tam necessarium valde odiosum. Cavendum autem est, ne poenitens obligetur ad diligentiam tam accuratam, ut ob hoc ei Sacramentum reddatur grave vel odiosum deturque occasio haereticis calumniandi illud ut carnificinam animarum, ut innuit Trid. l. c. Requiritur ergo et sufficit diligentia mediocris, qualem communiter homines prudentes in re seria ad memoriam revocanda adhibere solent. Scotus 4. dist. 17. q. unica n. 2. sic determinat, debere esse inquisitionem diligentem secundum possibilitatem fragilitatis humanae, qualem inquisitionem homo faceret circa negotium arduum, quod ipsi multum cordi esset. Sic Scotus. Et docet communis DD. cum Suarez disp. 22. sect. 11. Tanner hic q. 7. n. 37, Laym. cit. c. 8. n. 5. Ratio jam data est. Addit Suarez ibidem: quamvis poenitens sciat, se a confessario diligenter examinandum esse, adhuc tamen aliquam (etsi minorem, quam si putaret se non examinandum esse) debere adhibere diligentiam in se examinando, alioquin exponeret se magno periculo vel perperam respondendi maxime quoad circumstantias et numerum, aut aliqua omittendi penitus, cum confessarius etiam diligenter examinando vix possit divinare omnia tua.

365. II. Mediocritas ista sufficiens examinis desumenda et mensuranda est spectatis circumstantiis personae, morae temporis a proxima confessione, negotiorum, quae tractavit, occasionum, in quibus versatus

est et peccatorum generatim conscientiam pulsantium. Nam (ait Layman cit.), minore examine indigent qui frequenter, quam qui raro confitentur. Item qui multis negotiis aut commerciis cum occasione peccandi junctis impliciti sunt, quam qui vitam quietam agunt. Denique rudes et imperiti adhibere non possunt tam exactam sui discussionem, sicut docti et intelligentes, quamobrem illi confessarii examine juvari debent. Sic Layman, plures legendos allegans. Concordat Gob. cit. n. 490. addens: examen durans uno horae quadrante censebitur mediocre, adeoque judicio prudentis sufficiens respectu adolescentis timorati ab octiduo non confessi; esto nequeat nominari mediocre adeoque nec sufficiens respectu variis gravibusque criminibus, praesertim cogitationum, impliciti. Quamquam si hic ipse valde collecto animo impendit illum totum horae quadrantem, fieri potest, ut pronuntietur usus mediocri diligentia, secus si sit mentis admodum vagae. Sic ille ibid. n. 498., addens praxim compendiosam examinandi conscientiam a longiori tempore v. g. medii vel quadrantis anni, ut nimirum consideret trina tempora, idest. unum diem profestum, quid in illo fecerit: eadem erit ratio de aliis. 2. Unum similiter diem festum. 3. Tempora extraordinaria itinerum, negotiorum, nuptiarum, conviviorum, occasionum.

III. Mediocris ista diligentia adhibita sufficit, etiamsi quis existimet **366.** fore, ut plura occurrant sibi forte peccata mortalia, si longiori tempore majorem extraordinariam diligentiam adhiberet in examinando, ut infirma sit consequentia: forte plura occurrent, si amplius inquisiero; ergo teneor plus inquirere. Tamb. cit. Lugo de Poenit. d. 15. sect. 15. n. 59, Gob. n. 496. et alii apud ipsos: quia alioquin homo nunquam foret quietus et adigeretur ad diligentiam summam contra dictum supra initio. Unde neque tenetur quis confessionem suam scribere, etiamsi timeat, ne forte aliqua mortalia in confitendo excidant memoriae, ut ex communi dicam sect. seq. ubi de confessione secreta. Quare ulterius, si tua conscientia tibi testetur, esse a te adhibitam diligentiam talem moralem mediocrem, judica validam et fructuosam tuam fuisse confessionem, et si aliqua exciderunt vel omissa sunt, censebuntur esse omissa inculpabiliter. Unde neque teneris ulterius cogitare de anteacta vita, sed securus maneas, te satisfecisse. Et si quid occurrat, quod non videatur expressum in confessione, cum adhibueris sufficientem diligentiam moralem, praesumere et persuadere tibi poteris, etiam cum ceteris esse confessum, uti cum aliis docet Diana p. 3. tr. 4. disp. 107. Secus esset, si omnibus consideratis maneas simpliciter dubius, an peccatum a te certo factum, revera confessus sis necne: tunc enim, cum in eo dubio possessio stet pro confessione, certo teneberis illud confiteri, sicut et quando certo deprehendis, peccatum aliquod antea commissum non fuisse a te confessum. Res certa apud omnes.

IV. Contra non tantum illicita et infructuosa, sed etiam invalida **367.** est confessio non integra ex defectu examinis moraliter culpabili, omisso scilicet uno vel pluribus peccatis mortalibus ex defectu et negligentia in examinando mortaliter culpabili, praesertim crassa vel affectata, cum quis scilicet pluribus peccatis mortalibus obnoxius nulla prorsus vel quasi nulla adhibita diligentia reminiscendi, aut etiam proposito nolens inquirere, confitetur et sic peccata omittit: cum concilium requirat

diligens examen et diligentem sui discussionem; quare talis confessio quoad mortalia tota repetenda erit, una cum mortali illa negligentia, sacrilegii causa, juxta communissimam theologorum sententiam sect. seq. ex professo tradendam in quaestione, quando confessio invalida et reiteranda sit. Secus omnia, si negligentia fuit levis et venialis tantum. At ais: Unde hoc ipsum discernam, dum post confessionem occurrunt mihi peccata omissa, an negligentia mea in examinando fuerit gravis et mortalis, adeoque examen insufficiens et sic tota confessio repetenda, an vero fuerit negligentia levis et venialis tantum et examen adhuc sufficiens, ut proinde non tota confessio iteranda, sed illa duntaxat peccata omissa occurrentia denuo confitenda? Certe rem difficilem postulas; placet judicium et velut regula tradita a Nugno et aliis apud Diana p. 2. tr. 3. miscel. res. 31: si post confessionem peractam plura peccata mortalia memoriae occurrant, quam in confessione fuerint explicata, non fuit diligentia sufficiens, negligentia mortaliter mala, tota confessio repetenda. Si autem occurrant aliqua, sed multo pauciora, quam confessa, credendum est, diligentiam fuisse sufficientem ad valorem Sacramenti, unde homo obligatus non est ad confessionem iterandam; satis est, si de omissis se accuset et de negligentia ad cautelam. Sic illi. Quid si autem peccata confessa et omissa sint aeque multa vel plus minus? Nimis curiosus es; dico tamen, valorem confessionis fore dubium, ideo necessario repetendam totam, salvo meliori judicio; nam aliam resolutionem apud meos non inveni.

Quaestio II.

Quaenam peccata necessario confitenda.

Summarium.

369. Jure divino confitenda sunt omnia mortalia in specie.
370. An et quando in confessione generali quis dicere debeat, hoc vel illud mortale jam esse vel non esse confessum vel de novo commissum?
371. Ad confitenda venialia nullum est vel obligat praeceptum,
372. Per se loquendo,
373. Ne quidem ecclesiasticum confessionis annuae,
374. Etsi tunc consultissimum sit fidelibus.
375. An Ecclesia possit praecipere confessionem venialium?
376. Explicanda sunt omnia mortalia in specie morali seu secundum malitias specie diversas,
377. Idque in specie infima,
378. Quantum fieri potest.
379. Qualiter hic agendum cum rudibus?
380. Explicanda sunt peccata tam interna,
381—382. Quam externa.
383. Non tamen eorum effectus ordinarie et per se loquendo.
384. Plerumque tamen expedit et saepe necessarium est, eos explicare.

368. **Assertio.** *Omnia et sola peccata mortalia post Baptismum commissa tam interna quam externa ipsarum actionum liberarum, non item harum effectus naturales (per se loquendo) in specie morali et infima quantum fieri*

potest necessario exprimenda sunt in confessione, ipso jure divino. Certum apud omnes catholicos.

§ I. *Omnia peccata mortalia in specie.* Ipso jure divino omnibus **369.** post Baptismum lapsis necessaria est confessio omnium peccatorum in specie facienda sacerdoti, quatenus adhibita morali diligentia fieri potest. Certum de fide catholica, definitum in variis conciliis et novissime Trid. sess. 14. c. 4. et can. 7. Fundatur in verbis Christi Jo. 20: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. Quo loco juxta unanimem Ecclesiae antiquae ac ss. Patrum sententiam duo concluduntur: Unum, quod Apostoli eorumque successores episcopi et presbyteri a Christo potestatem acceperint, ut velut judices ac ministri Christi peccata remittant et gratiam sanctificantem conferant nomine et auctoritate Christi. Alterum, ad hanc remissionem peccatorum a Christi ministro ac Vicario sacerdote obtinendam necesse esse, ut poenitens peccata omnia mortalia, etiam occulta coram sacerdote in specie particulatim explicet. Textus ss. PP. pro utraque parte post Bellarminum et alios ad longum optime recitat Laym. edit. Lugdun. lib. 5. tr. 6. c. 5. Facilius tamen in ipso vel aliis leges, quam ego describam. Sufficiant verba gravissima Tridentini concilii cit. c. 5: Universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem et omnibus post Baptismum lapsis jure divino necessariam: quia Dominus noster Jesus Christus a terris ascensurus ad coelos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit tanquam praesides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quae christifideles ceciderint, quo pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim, sacerdotes judicium hoc incognita causa exercere non potuisse neque aequitatem quidem illos in poenis injungendis servare potuisse, si in genere duntaxat et non potius in specie et sigillatim sua ipsi peccata declarassent. Hactenus s. Synodus, simul optime dans rationem hujus veritatis et exprimens de fidelibus post Baptismum lapsis seu de peccatis post Baptismum commissis; et adde etiam de peccatis mortalibus nunquam rite confessis juxta dicta c. 1. n. 26. de materia remota Sacramenti Poenitentiae.

At hic incidenter dubitari potest: an hoc ipsum etiam in con- **370.** fessione explicandum sit, peccatum aliquod mortale esse numquam confessum seu de novo commissum, utpote in confessione generali? Resp. non esse necessarium per se loquendo: quia peccatum est idem sive confessum sit sive non confessum, et tempus commissi peccati antiquum vel recens non se habet ex parte peccati, sed mere ex parte poenitentis. Unde qui generaliter confitetur, potest sine alia explicatione antiquis jam confessis admiscere nova recens commissa, etiam studio ad tegendum tempus, ne confessario innotescat, quia utitur jure suo. Ita post Suar., Coninch, Sanch. et alios Tamb. opusc. exped. confessiones l. 2. c. 1. Dixi autem, *per se loquendo:* nam aliquando ex particulari ratione erit necesse id explicare, utpote quando poenitens est in proxima occasione peccandi: tunc enim is debet explicare tempus praesens, ut scilicet confessarius eum obligare possit ad eam evitandam

aut si nolit a beneficio absolutionis excludere. Item quando peccatum esset reservatum tempore praesenti, quando commissum est, antea vero non erat reservatum, utique debebit explicare poenitens tempus commissi peccati, ut videatur, an confessarius habeat jurisdictionem; secus si constet jam, ipsum habere jurisdictionem seu facultatem absolvendi a reservatis. Denique quamvis poenitens non teneatur explicare tempus peccati commissi, non potest tamen positive dicere, esse peccatum antiquum, cum tamen sit recens: quia tunc non explicaret suum delictum recens, quod commisit, sed aliud antiquum, quod non fecit, et sic non confiteretur omnia peccata sua mortalia, quod est sacrilegium et mendacium in re gravi; quare non sunt audiendi oppositum sentientes idque mendacium in re levi censentes, ut bene Tamb. l. c.

371. § II. *Sola peccata mortalia:* nullum enim est praeceptum nec ecclesiasticum quidem, obligans omnes fideles ad confessionem peccatorum venialium. Communissima jam theologorum cum D. Thoma et Scoto 4. d. 17. (contra D. Bonaventuram, Abulensem, Richardum et alios, arbitratos de facto praeceptum confessionis annuae obligare ad confessionem venialium eos, qui nulli mortali sunt obnoxii. Sed antiqua pietas antiquata est). Docet perspicue concilium Trid. sess. 14. c. 5. absolute dicens: Venialia, quibus a Dei gratia non excludimur et in quae frequentius labimur, quamquam recte et utiliter citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam multisque aliis remediis expiari possunt. Jam particulatim:

372. I. Nullum extare tale praeceptum divinum obligans per se ad confessionem venialium, apud omnes in confesso est. Ubi enim illud? Dico tamen *per se:* per accidens enim videris obligari ad confessionem venialis, si existens in mortali crimine debeas administrare Sacramentum aliquod conficiendo et rationabiliter dubitans, an sis vere contritus, non habeas copiam confessarii approbati, sed tantum sacerdotis simplicis; teneberis (ait Gob. alphab. confit. in 250.) confiteri ipsi aliquod veniale, ut ex attrito fias contritus. Sic iste; sed ego dico: videris obligare ob dicenda in simili de casibus reservatis.

373. II. Neque praeceptum ecclesiasticum annuae confessionis obligat ad confessionem venialium, etsi nullius mortalis sis conscius. Nam conc. Later. c. utriusque manifeste solum loquitur de mortalibus: praecipit enim, ut omnia sua peccata semel in anno confiteantur; at nimis gravem obligationem imposuisset confitendi omnia et singula venialia singulis annis, quod nulla lege humana praecipi potest ob moralem impossibilitatem. Et ratio est: quia intentio concilii Lateranensis et Tridentini non fuit, novam in substantia confessionis peccatorum obligationem fidelibus imponere, sed eam tantum, quae ex divino jure et institutione Christi descendit ad certum tempus determinare; atqui nullum Christi seu divinum praeceptum extat confitendi venialia, ut concors est DD. sententia: quia ut Tridentinum ait: Multis aliis remediis deleri possunt. Et hinc

374. III. Tametsi consultissimum sit fidelibus, si tempore paschali nullius peccati mortalis conscii sint, venialia confiteri (ut merito habet communissima praxis), tum ut Sacramenti gratiam percipiant, tum etiam

ut si commissi peccati mortalis obliti vel inscii sint (quod sane frequens) neque satis contriti existant, per sacramentalem absolutionem justificentur, tamen ad hoc ipsum simpliciter non obligantur. Interim Ecclesiae consuetudine receptum est, ut fideles omnes ante Communionem paschalem sacerdoti proprio vel alteri delegato se sistant, et si mortaliter nunquam peccasse se asseverent, super ea re sacerdotis examini se subjiciant. At si revera non peccarint mortaliter, ad confessionem venialium cogi non possint, juxta communem DD. apud Laym. hic c. 5. n. 12. et observavit etiam Scotus l. c.

IV. Quaestio speculativa est, utrum Ecclesia possit praecipere aut de facto jam aliquibus Religiosis praeceperit confessionem sacramentalem solorum venialium? Negativam tenent Sylvester, Sotus, Henriquez, Rodriquez noster et alii, eo quod Ecclesia non possit mutare institutionem Christi, qui in hoc Sacramento pro materia necessaria venialia non instituit. Sed vera est sententia affirmativa apud Laym. cit. meosque omnes, et de facto Ecclesia praecipit monachis Benedictinis Clementina Clem. l. 3. t. 10. c. 1., ut singulis mensibus tam in monasteriis quam extra saltem semel accedant omnes et singuli. Et in quibusdam aliis Religionibus statutum viget sub mortali obligans, ut omnes singulis mensibus vel quindennis confiteantur etc. Quae saepe intelligi non possunt de confessione mortalium tantum, in quae Religiosos omnes toties relabi non est credibile, sed absolute de confessione sacramentali seu mortalium seu venialium. Et ratio est: quia si ad ejusmodi opera poenitentiae quisque proprio voto et consensu se obligare potest, ut omnes fatentur, cur non etiam ab Ecclesia vel Ordinis praelatis aut capitulo generali de ea re constitutio fieri? Tandem recte observavit Vasq. 3. p. q. 90. a. 2. n. 15. dub. 2, verba Christi Jo. 20: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, tanquam favorem seu gratiam continentia, ad omnia etiam venialia peccata extendenda esse, quandoquidem et haec idonea materia absolutionis sint; verba autem sequentia: Et quorum retinueritis, retenta sunt, tanquam quid onerosum importantia ad sola mortalia referri posse, quandoquidem haec sola potestate clavium retineri seu reservari possint, ut sine ea vel ordine ad illam remitti nequeant; secus est de venialibus. **375.**

§ III. *Omnia mortalia in specie morali et infima quantum fieri potest.* **376.**

I. In specie *morali:* non enim peccata explicanda sunt secundum species physicas actuum et objectorum, sed secundum species morales, idest secundum malitias formales ac deformitates seu oppositiones contra certas virtutes vel leges, seu quod idem est explicanda sunt peccata non *materialiter* secundum physicas diversas entitates actuum, sed *formaliter* secundum diversas specie malitias. E. g. furatus es Titio 100 aureos in pecunia, equum valentem 50 fl., vaccam valentem 12 fl.: non opus est, istas physicas species explicare; satis et abunde est dicere: commisi tot furta mortalia, singula tanti valoris; omnia enim sunt ejusdem speciei moralis, injustae laesionis proximi in bonis fortunae contra justitiae virtutem, etsi materialiter et physice diversissima. Similiter inebriasti te vigesies, decies in cerevisia, sexies in vino, ter in mulso, semel in vino adusto etc.: insulse satis haec specificares; admodum sufficit, toties voluntarie me plene inebriavi etc. At contra

sexies furatus vinum pretiosum, eo te inebriasti; actus physice prope idem est, at moraliter jam duas specie malitias, furti contra justitiam et ebrietatis contra temperantiae virtutem continet, et in confessione explicare debes. Et ita in innumeris aliis. Fundamentum communis et certae doctrinae petere debes ex materia de peccatis eorumque differentia seu distinctione specifica.

377. II. In specie morali *infima:* non enim sufficit confessio mortalium aut in genere tantum, dicendo: Toties peccavi mortaliter, aut solum in genere proximo seu specie subalterna contra generalem aliquam virtutem, v. g. peccavi toties contra religionem, contra justitiam, contra temperantiam, castitatem; sed in sua propria specie infima quodlibet peccatum explicandum est; v. g. semel blasphemasti, votum violasti, falsum jurasti, die festo Sacrum neglexisti: non satisfacies dicendo, peccavi quater contra virtutem religionis, sed singula explicare debes. Singula enim sub una generali virtute religionis penes diversos modos inhonorandi Deum diversas species infimas constituunt. Simillime, Titio furatus es equum, eum injuste infamasti de crimine occulto, et insuper obvium graviter percussisti vel vulnerasti: non satisfacis dicendo, peccavi ter contra justitiam: haec enim tantum est species subalterna; sed specificare debes in infima specie: proximo furatus sum tantum, ei detraxi in re gravi, graviter percussi vel vulneravi: etsi enim omnia sint contra eandem generalem virtutem justitiae, attamen penes diversos modos laedendi proximum in bonis diversi ordinis, fortunae, famae, corporis, tres diversas species infimas constituunt. Idem exemplificare potes in materia temperantiae, castitatis etc. Et specialiter non satis confiteris dicendo: Exposui me proximo periculo peccandi mortaliter vel peccandi contra justitiam, castitatem: debes enim explicare species peccati mortalis, cujus committendi periculo te exposuisti, cum haec expositio sit ejusdem cum illo peccato speciei. Ita ex claris satis verbis concilii Tridentini supra initio allegatis: *in specie ac singillatim.* Communissima DD. ac recentiorum omnium, etsi contra sentiant Cajetanus, Canus et Navarrus, rati, non esse explicandas species ignotas mediocriter doctis, eo quod tales non varient judicium confessarii neque exigant specialem medicinam; quam sententiam Vasquez cit. q. 91. a. 1. dub. 1. merito nominat falsissimam et repugnantem verbis concilii Tridentini: nisi tamen restringatur ad illos, qui illas species quoad malitiam non distinguunt ex opinione vel ignorantia. Et hinc addidi,

378. III. *Quantum fieri potest:* nam qui certus est, se peccasse mortaliter, sed vel non intelligit vel non potest reminisci, in qua specie infima, sed solum in genere vel specie aliqua subalterna: v. g. scio, me praeter haec enumerata, adhuc patrasse aliquod mortale, cogitationi alicui malae consensisse, aliquid noxium dixisse; sed prorsus jam ignoro, quid fuerit, in qua materia, contra quam legem, contra quam virtutem; aut commisi certo aliquod peccatum contra justitiam, sed recordari non possum, quid fuerit, an detractio, contumelia, fraus, et satisfacit et debet hoc ipsum explicare in confessione, cum haec sit sufficiens, immo necessaria materia confessionis sacramentalis et absolutionis, juxta communem DD. cum D. Thoma supra, Navar. c. 10. n. 7, Laym. c. 8. n. 7, Suarez disp. 23. sect. 1, addens, eum, qui non habet aliquod

peccatum mortale in specie, quam quod in genere sciat, se peccasse mortaliter, non obligare addere illi peccato mortali generico ullum speciale peccatum etiam veniale, cum illud, ut modo dictum, jam sit materia sufficiens; ibidemque n. 10. rectissime subdens: Licet homo absolute non teneatur species peccatorum venialium confiteri, tamen supposito, quod velit confiteri, tenetur ad exhibendam materiam certam, si potest, et ideo debet aliquod peccatum veniale in particulari suo arbitrio confiteri. Sic ille; et quamvis non sit reprehendendus, qui confitetur venialia in specie subalterna, v. g. peccavi venialiter contra cultum divinum, ejusmodi confessio fit sufficiens ad valorem Sacramenti et probabiliter etiam licita. Id tamen in praxi non sequendum, sed semper aliquod peccatum veniale in specie infima addendum esse juxta doctrinam Suar., recte monet Gob. saepe cit. casu 14. n. 341.

379. IV. Ergone rudes illi homines, qui confitentur, se peccasse aut esse peccatores, sed examinati a confessario ne unum quidem veniale secundum speciem explicare possunt, recte absolventur? Resp. posito, talem hominem vere esse attritum de peccatis suis in genere, sed ob ruditatem vel simplicitatem nullum in specie recordari vel explicare posse, valide quidem absolvetur (aeque ac in articulo mortis etiam licite) et speculative loquendo forte etiam licite, uti probabile asserit Dicastillus hic d. 9. n. 160. Sed in praxi certe non est locus huic speculationi extra articulum mortis. Quare si etiam tempore paschali obtingat tibi rusticus, a quo nihil possis extorquere vel emungere, quam quod dicat, se miserum peccatorem aut peccasse cogitatione, verbo et opere, dicas ipsi: ergo si nihil aliud velis fateri, non possum te absolvere, vade vias tuas. Ita ex communi sensu et praxi DD. Laym. cit. c. 8. n. 7. Ratio est: quia poenitens volens sacramentaliter confiteri, omnium consensu, si possit, semper debet aliquod peccatum veniale saltem in specie confiteri, ut Sacramentum congruentius et certius administretur; atqui quod hoc poenitens quantumvis rudis, praesertim a confessario instructus possit, semper praesumendum est: cum nemo sit tam rudis, qui apprehendere et judicare nequeat, se in oratione negligentem fuisse, verbum otiosum vel noxium locutum; ergo si id nolit, cum possit, tanquam indispositus a Sacramento repellendus est. Etsi vero ponamus (ait Laym. cit.), confessarium ex circumstantiis judicare, hominem tam rudem esse, ut nihil speciatim confiteri possit, tamen extra mortis periculum absolvere eum non debet, atque aperte illi dicere, sacramentalem absolutionem non conferri, sed suae conscientiae relinqui, cum materiam Sacramenti quantumvis examinatus edicere nolit, 1. quia haec est praxis bonorum confessariorum, 2. quia periculum est, ne talis homo propter ruditatem suam etiam vero de peccatis dolore careat, sed solum dicat, se peccasse, quia audivit, omnes homines peccatores esse, 3. quia si supernaturalem dolorem habeat, justificari poterit ab occultis peccatis suis per susceptionem Sacramenti Eucharistiae, 4. quia si semel fateamur, absolutionem extra extremam necessitatem conferri posse fidelibus nullum peccatum in specie explicantibus, ea facultate abutentur sacerdotes contra sacramentalis confessionis legitimam institutionem et usum. Sic Laym. cui cum aliis subscribit Gob. n. 361. et ego.

380. § IV. *Tam interna, quam externa actionum moralium liberarum per se loquendo. Interna.* Peccata alia sunt interna tantum, quae scilicet fiunt et consummantur in potentiis hominis internis, quae vulgo dicuntur peccata cordis, utpote voluntate, intellectu, phantasia, appetitu sensitivo: ut odium Dei et proximi, haeresis, superbia, avaritia, imaginatio turpis, delectatio morosa venerea. Et haec in sua quaeque specie esse necessario confitenda, certum apud omnes ex clarissimis verbis Tridentini: Etiamsi occultissima illa sint et tantum contra duo ultima praecepta decalogi commissa etc. Alia sunt peccata externa simul et interna (nam peccatum externum tantum sine interno voluntario implicare, aliunde nosse debes), quae scilicet supposito interno voluntario seu voluntate peccaminosa consummantur per exercitium potentiarum ac membrorum externorum et vulgo dicuntur peccata oris et operis, ut blasphemia, perjurium, mendacium, maledictum, homicidium, furtum, fornicatio etc. Et de his quaestio est, an debeam confiteri ipsas actiones externas, an sufficiat explicare solam internam voluntatem efficacem, v. g. volui vel tentavi efficaciter occidere; an debeat dicere, occidi, si revera a me homo occisus est? Et de his dicimus:

381. II. *Necessario explicanda sunt peccata externa ipsarum operationum moralium liberarum,* quae scilicet pendent ab actuali libero influxu malae voluntatis, eoque influxu cessante seu revocante vel retinente voluntate statim cessant, ideoque proprie peccata sunt, ut verbum contumeliosum, lectio turpis vel noxia, furtum, fornicatio, explosio sclopeti et cetera innumera, quae pendent essentialiter a continuo actuali influxu voluntatis, ut quamprimum cessat velle vel nolit et quasi dicat ori, oculo, manui: cessa, noli loqui, legere, tangere, percutere etc., statim in continenti cessabit actio, locutio, lectio, tactus etc. Et haec peccata externa ipsa omnium DD. consensu necessario exprimenda sunt in confessione, ut minime sufficiat solam confiteri internam voluntatem, *volui loqui, legere turpia, tangere, percutere, sed: locutus sum, legi, tetigi, percussi etc.* Ratio clara est: quia omnia peccata mortalia jure divino necessario explicanda sunt in confessione; illae autem actiones externae sunt propriissime peccata, specie diversa ab internis tantum; et explicata sola interna voluntate minime explicatur tota substantia peccati ejusque malitia. Ut si dicas: volui furari, detrahere, non explicas malitiam completam contra justitiam.

382. III. *Non item earum effectus.* Jam sunt peccata externa plurima, in quibus per ejusdem actionem externam liberam sequitur aliquis alius effectus, directe vel indirecte intentus, qui in suo fieri et esse non amplius dependet ab actuali influxu malae voluntatis, sic ut eum amplius impedire nequeat, quantumvis velit. Exemplo communi in homicidio: sclopo emissa glande trajicis hominem, unde is brevi moritur; haec actio, qua explodis vel admoves ignem pulveri fistulae imposito, moralis ac libera est, dependens ab actuali influxu tuae malae voluntatis, adeoque propriissime peccatum; at vero glandis transvolatio ad hominem, vulneratio, trajectio ad cor vel cerebrum indeque secuta alteratio humorum, suffocatio caloris naturalis, separatio animae a corpore, et uno verbo mors, sunt tantum effectus tuae actionis peccaminosae et malae ac pessimae voluntatis, et in se nullo modo sunt

peccata, quia nullo modo liberae, nec amplius a tua voluntate dependent, sed posita tua prima actione, scilicet explosione libera peccaminosa, necessario sequuntur, et moritur homo seu velis seu nolis, ideoque nequaquam tunc amplius proprie peccas, cum ista fiunt, licet peccando causaveris; alioquin posses peccare in sommo, immo in coelo vel inferno, si post explosionem indormias aut cum vel sine poenitentia moriaris et postea primum sequatur mors hominis. Clarius exemplificare poteris in veneno praebito homini exinde postea mortuo et millibus innumeris effectibus sive directe in se sive indirecte tantum in sua causa volitis, ut videre potes in materia de actibus humanis, de voluntario directo et indirecto. Nunc subtilius quaeritur: an per se necessarium sit, in confessione explicare ejusmodi effectus v. g. dicendo: Sclopo vel veneno etc. occidi hominem, et non sufficiat exprimere internam voluntatem et attentationem efficacem? Affirmant permulti DD. cum Sanch. l. 9. matr. d. 45. Nos dicimus:

IV. *Per se loquendo non est necessarium explicare illos effectus ex-* **383.** *ternos actionum ac voluntatis malae, sed sufficit exprimere voluntatem et operationem ipsam efficacem.* Ita gravissimi DD. quos recitant et sequuntur Lugo hic d. 16. sect. 9, Diana p. 1. tr. 7. res. 6, Gobat casu 14. n. 351, Laym. ipse lib. 1. tr. 2. c. 3. n. 5. Ratio ex dictis patet: quia divino et omni jure sola peccata sunt exponenda in confessione; atqui solum ipsa mala voluntas et actiones illae liberae et immediatae hominis, et nullo modo effectus isti secuti sunt peccata, quia nullo modo amplius sunt liberi, ut ostensum est; ergo non ipsi illi effectus, sed solum voluntas et actio seu attentatio illa libera et efficax explicanda est in confessione per se loquendo, v. g. dicendo: volens occidere sclopo trajeci hominem, gladio confodi; causam, medium vel consilium efficax dedi ad abortum; bibi ex voluptate animo me inebriandi etc. Et multo magis in effectibus indirecte et in sua causa tantum voluntariis sufficiet explicare solum causam culpabiliter positam vel non ablatam, tacito effectu, ut in dicto exemplo: Delectationis gratia bibi, praeviso periculo ebrietatis; vigilans talem malam causam dedi praeviso periculo pollutionis secuturae in somno; tregulam e tecto ejeci, perspecto manifesto vel probabili periculo hominem occidendi et his similia sexcenta. Sic, ut per se ad confessionem plenam peccatorum opus non sit exprimere, reipsa secutum esse homicidium, abortum, ebrietatem, pollutionem: quia, ut dictum est, quando illas actiones liberas exercuisti tantum, nullo modo vero tunc, quando isti effectus secuti sunt, peccasti et coram Deo neque majus neque minus peccatum est, sive effectus talis sequatur sive non. Et potest fieri, ut eo tempore, quo effectus v. g. mors hominis sequitur, per poenitentiam jam justificatus et in Dei gratia (immo in coelo beatus) constitutus sis; quo statu est impossibile, te actu peccare. Atque hinc insuper, si ante effectum secutum v. g. mortem talis hominis jam sacerdoti confessus sis, te causam praebuisse morti hominis v. g. venenum propinasse, postea comperto effectu non teneberis rursus confiteri sacerdoti, homicidium revera evenisse: quia tunc nihil amplius peccasti et sine causa imponeretur tibi onus gravissimum, ut contra Suar. cit. recte docent Azorius t. 1. l. 1. c. 7, Laym. cit. n. 7, Gob. n. 353.

384. Dixi semper, *per se loquendo:* omnes enim allegati DD. fatentur, plerumque expedire sine dubio et subinde necessarium esse, explicare totum peccatum externum ipsumque effectum secutum, pollutionem factam etc.: tum ut magis intelligatur perversitas voluntatis ac efficacia actionis seu attentationis vel periculi ad talem effectum, tum maxime ut intelligatur, an subsit obligatio restitutionis, an irregularitas, censura, reservatio contracta sit; haec enim non ex sola mala voluntate, conatu et attentatione, sed ex tali peccato in effectu consummato incurruntur. Si enim solum confitearis, te praebuisse venenum clerico necandi gratia, causam voluntariam dedisse abortui vel pollutioni, secuto effectu non tolletur a te irregularitas nec excommunicatio reservata vel reservatio, si confitearis sacerdoti non habenti potestatem in reservata. Quod ipsum tamen nihil officit nostrae sententiae, quod nimirum tales effectus, homicidium, abortus, pollutio etc. vocentur peccata et tam graviter irregularitate, excommunicatione, reservatione puniantur: nam vocantur peccata figurate, quia peccata fiunt tribuendo nomen causae effectui, et puniuntur non tam propter se, quam propter perversam voluntatem, a qua proveniunt; quamvis illa sola perversa voluntas vel attentatio, applicatio mediorum sine effectu secuto non ita puniantur, ut leges ipsae exprimunt: quia non ipsa sola perversa voluntas, attentatio in se, sed solum cum effectu secuto maxime reipublicae et bono communi nocet, et alias oporteret nimis saepe tam graves poenas irrogare, si sola voluntas vel attentatio mala semper plectenda esset.

Quaestio III.

An etiam peccata dubia ut dubia confitenda sint.

Summarium.

386. Certus de peccato et dubius de confessione confiteri illud obligatur. Item
387. Qui cum dubio practico de mortali aliquid egit vel omisit, id confiteri obligatur.
388. Secus est, si dubium ante operationem prudenter deposuit.
389. Dubium juris, facti, negativum, positivum.
390—391. Peccata mere et vere dubia non esse necessario confitenda, docent multi,
392—395. Sententia tamen opposita affirmans, dubia ut dubia esse necessario confitenda, practice omnino vera ostenditur.
396. Solvuntur fundamenta contraria.
397—398. Peccatum confessum ut dubium postea non denuo repetendum est ut certum.

385. Qualiter peccata dubia sint materia sufficiens Sacramenti Poenitentiae quoad validam et iicitam absolutionem, jam dixi c. 1. Hic quaeritur, an etiam sint materia necessaria, ut si dubites, an aliquod peccatum mortale commiseris: v. g. an heri vesperas omiseris, an cogitationi morosae venereae consenseris, idipsum tenearis sub dubio necessario confiteri.

386. § I. *Explicatur dubium et certa supponuntur.* I. Quicunque recordatur et certus est, se aliquod peccatum mortale commisisse, dubitat autem, an illud vel gravem ejus circumstantiam, praesertim speciem

mutantem aut numerum rite confessus sit, ita ut nec probabiliter judicare possit, se praecepto et debito confessionis satisfecisse, certe tenetur illud peccatum adhuc confiteri, secundum omnes: quia possidet certa lex confessionis contra dubitantem de impletione. Idemque dicendum videtur ex communi sententia, quando quis scit, se peccasse generatim seu actum a se commissum vel omissionem aliquam fuisse peccatum, dubitet autem, an fuerit mortale vel veniale: quia per ipsum actum peccaminosum spoliavit se possessione suae innocentiae et libertatis et subjecit se legi confessionis, saltem in ordine ad judicandam causam suam, quamquam id negent a fortiori auctores § 2. citandi.

II. Certum item est apud omnes, eum, qui commisit actum vel omisit aliquid cum dubio concomitante practico, actu scilicet dubitans, sitne illud agere vel omittere peccatum mortale nec ne, eum tanquam captum, peccatum mortale sine dubio confiteri debere: quia cum tali dubio operans, cum ipse se exponat proximo periculo peccandi mortaliter, eo ipso certe peccavit mortaliter, ex communi et certa doctrina in materia de conscientia. Eademque est ratio, si quis actu confitens practice dubitaret, an teneatur aliquod peccatum sub mortali confiteri vel gravem ejus circumstantiam exprimere, manente dubio tenebitur exprimere; alioquin reticendo rursus peccabit mortaliter, quippe voluntarie se exponens periculo sacrilegii et nullitatis Sacramenti, implicita velut conditione: Etiamsi tenear, nolo. 387.

III. Certum etiam est, dubia mere antecedentia vel subsequentia actum, sed ante actum vel ante confessionem prudenter deposita, non esse confitenda: quia tunc nullum ibi est peccatum dubium. E. g. dubitas, an tali die indictum sit jejunium ideoque tenearis abstinere, si antequam comedas te resolvas sive speculative, non esse jejunium, sive saltem practice, licere scilicet ob causam non jejunare, etiamsi indictum esset jejunium, quamquam etiam illud dubium post comestionem vel violatum jejunium resurgeret et denuo dubitares, an revera fuerit sufficiens causa excusans te a jejunio et ideo an peccaveris nec ne, sed rursus te resolvas ut prius dubiumque deponas ante confessionem, nihil teneberis confiteri: quia sic rationabiliter deposito dubio nullum agnoscis peccatum. 388.

IV. Quaestio ergo et difficultas tota est de dubio subsequente et perseverante, quo quis simpliciter dubitat, an peccaverit mortaliter, sive illud sit 1. *dubium juris*, ut an heri fuerit indictum jejunium, an justam causam illud solvendi habuerit etc. sive 2. *dubium facti*, ut an heri excedens in potu plene ebrius fuerit, an Vesperas omiserit, an tentationi habitae consenserit, modo tamen 3. fuerit dubium simpliciter et ut vocant *negativum*, quando nimirum intellectu suspenso inter utramque partem nulla occurrit ratio probabilis judicandi pro hac vel pro altera parte seu quod revera deliqueris vel non deliqueris mortaliter; nam 4. quando est dubium *positivum*, ex eo quod sint rationes vere probabiles pro utraque parte et non esse commissum peccatum mortale, jam rursus ab obligatione confitendi te absolvit communis DD. sententia in materia de conscientia vel opinione probabili: quia scilicet inter opiniones utrinque vere probabiles licet tibi sequi quamlibet, etiam tibi magis faventem. His ita praenotatis 389.

390. § II. *Sententia negativa proponitur.* Peccata mere et vere dubia non esse necessario confitenda, docuit Aegidius Coninch de Sacramentis disp. 7. dub. 8. concl. 1. dicens: Ad hoc, ut peccatum tenear confiteri, requiritur, ut saltem probabiliter possim judicare, me peccasse etc. Et late defendit Caramuel in sua theologia morali l. 3. d. 4. n. 14. 81. Consentit noster March. tribun. p. 1. tr. 5. tit. 4. q. 5. concl. 1. et 2. et probabile judicant Praepositus et Amicus apud Bardi cit. n. seq. Fundamenta sunt: I. Concil. Trident. sect. 14. c. 5. solum exigit a poenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, recenseri: ergo peccata dubia, non esse recensenda docet. II. Ex recepto axiomate: In dubio factum non praesumitur, sed demonstrari debet, nemo in dubio praesumitur deliquisse; ergo III. In nullo foro externo admittuntur delicta dubia, neque ullus accusari debet (multo minus condemnari potest) de delicto, quod eum commisisse ostendi non potest; ergo multo minus in foro conscientiae sacramentali peccata dubia admittenda erunt, saltem sub obligatione.

391. IV. Peccata dubia non sunt materia absolutionis; ergo non necessario confitenda. Laym. saepe cit. c. 5. § 4. n. 37. hoc etiam probabile censet extra articulum mortis; quando enim homo de sua contritione incertus e vita excessurus est, committeret se periculo damnationis, nisi confessionem sacramentalem instituat etiam peccatorum dubiorum, ideoque ad hoc obligatur naturali lege caritatis. Si vero alias omnia peccata sua, quorum conscientiam habet, confiteatur, tacitis illis, de quibus post diligentem sui discussionem dubius manet, an commiserit vel an mortalia fuerint nec ne, tunc probabile apparet, non esse illa confitendi obligationem. Non enim ex aliqua lege positiva Christi vel Ecclesiae: quia esset nimis severa obligatio accusandi de iis, quae commisisse se ignorat; neque ex lege naturali caritatis propter periculum animae: quia confitendo bona fide peccata reliqua certa, indirecte per accidens remittuntur etiam quae ignorantur. Haec Laym. concludens tamen: Verum in hac re nihil definio, sed aliorum judicio committo.

392. § III. *Sententia affirmativa asseritur.* Vera omnino practice atque ad praxim omnimodis consulenda est sententia affirmativa, peccata mortalia etiam dubia sub dubio esse confitenda. Ratio sumitur

393. I. Ex ipsa auctoritate Doctorum tanti nominis et multitudinis, antiquorum omnium, recentiorum fere omnium, exceptis paucis supra recitatis. Ita enim docent D. Thom. 4. d. 1. q. 2. a. 2. ad 3, D. Bonav. ibid. p. 2. a. 1. q. 2, Alensis p. 4. q. 77. memb. 2. a. 5, Navar. c. 9. n. 14, Sotus, Azorius, Suar. cum Sanch. c. 1. mor. c. 10. n. 66, Lugo de Poenitent. d. 6. sect. 2. § 3, Bardi discept. 6. c. 11. p. 4. § 1. alii apud ipsos.

394. II. Ex universali omnium fidelium consensu et praxi in lege nova, cujus initium ignoratur: semper enim probis omnibus persuasum fuit et ab antiquis tanquam certum suppositum, peccata ista dubia eo modo, quo in conscientia habentur, esse necessario in confessione sacramentali manifestanda; nuper ab uno et altero auctore res haec in controversiam vocata est, qui contra communem sententiam prudenter non possunt

fundare practice judicium, nisi ratione evidenti oppositum demonstretur, quod sane non fit, nam:

III. Concilium Tridentinum ab adversariis allegatum, potius favet huic sententiae: ita enim textus habet: Oportet a poenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint. Et post subdit: nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, quamvis utiliter in confessione dicantur, taceri tamen citra culpam multisque aliis remediis expiari possunt. Quibus verbis concilium a necessario confitendis solum excludit venialia, quae a gratia Dei non excludunt, et ea mortalia, quae post diligentem sui discussionem memoriae non occurrunt; ergo peccata mortalia dubia, quae post diligentem discussionem memoriae occurrunt, secundum concilium necessario sunt confitenda; nam exclusio unius est alterius inclusio, ajunt juristae. Confirmatur: Concilium a necessario confitendis excludens venialia, eo quod iis a gratia Dei non excludamur, aperte supponit, omnia necessario confitenda esse, quibus a gratia Dei excludimur; atqui peccatis mortalibus dubiis, supposito quod revera facta essent, revera excluderemur a gratia Dei: nihil enim facit ad amicitiam Dei praesens dubitatio de peccato praeterito, an fuerit nec ne; nam sicut ex eo, quod dubitem vel certo credam, me peccasse, si revera non peccavi, illud dubium me non excludit ex gratia Dei, ita ex eo quod dubitem vel credam, me non deliquisse, si revera deliqui mortaliter, revera sum exclusus a gratia Dei, non obstante illo dubio vel judicio subsequenti, quod nullum potest habere influxum in actionem praeteritam; ergo etiam peccata mortalia dubia manent necessario confitenda. **395.**

IV. Neque reliqua fundamenta adversae sententiae urgent. Facile enim respondemus ad 1. negatur consequentia ex modo dictis. Et dato, concilium nihil definiisse de peccatis mortalibus dubiis, dic, concilio tantum propositum fuisse, definire certa, incerta vero et dubia Doctoribus disputanda relinquere. Ad 2. dicta illa verba vera esse, sed non facere ad propositum: non enim volumus peccata dubia confitenda esse ex eo, quod facta praesumantur; absit: sic enim non sub dubio, sed ut certa confiteri deberent; sed sub conditione vel ex suppositione, si facta sint, prout revera forte facta sunt, ut etiam clavibus subjecta sint, sub dubio subjici debere. Ad 3. negatur paritas a foro externo: cum enim ibi principaliter agatur de vindicta et poena delictorum et delicta dubia non praesumantur, merito non admittuntur; at vero in foro sacramentali principaliter agitur de absolutione delictorum in favorem et commodum delinquentis; est enim Sacramentum Poenitentiae *vindictae salutaris,* inquit Trid. cit. sess. 14. c. 8; ubi proinde peccata etiam dubia mortalia admittenda sunt et tutior pars tenenda ad salutem animarum procurandam et certificandam. Ad 4. negatur consequentia: quia licet peccata dubia sola non sint materia sufficiens Sacramenti Poenitentiae in ordine ad absolutionem absolutam, cadunt tamen sub Sacramento una cum aliis peccatis aut mortalibus aut venialibus certis, etiam jam semel confessis, nec absurde ad eum finem per accidens iterato confitendis. Aut si pro absurdo habes, absolve sub conditione, quemadmodum etiam absolveres, si nullum omnino **396.**

peccatum certum recens vel vetus poenitens dubius agnosceret. Sed hunc casum tu ne timueris in praxi, quia speculativus est.

397. § IV. *Quid, si autem peccatum dubium sic confessum, postea comperiatur certo esse factum?* Eum, qui peccatum mortale aliquod ut dubium confessus est, significans se vere dubitare, an commiserit reipsa nec ne, si postea certo comperiat, illud peccatum esse revera a se patratum, teneri illud denuo ut certum confiteri, adeo communis est sensus et sententia DD., ut Dicastillus hic disp. 9. dub. 2. n. 141. diserte scribat, contrarium esse inauditum in Ecclesia Dei. Sed hic optimus Doctor non legit omnes, certe non mox infra nominandos. Et ratio videtur urgens: quia peccata tenemur confiteri prout sunt in nostra conscientia; ergo cum illud peccatum prius dubium jam in conscientia certo factum agnoscamus, jam tanquam certum confiteri obligabimur. Sed contra

398. Dico simpliciter: Non tenemur peccatum prius ut dubium confessum, postea compertum certo factum, denuo ut certum confiteri. Ita post alios resolute Arriaga de Poenit. d. 31. sect. 6. et probabilissimum censet Tamb. opusc. Exped. Confess. l. 2. c. 1. § 4. n. 23, Pellizarius manuali Regularium tr. 3. c. 3. n. 46, noster Herincx d. 3. q. 4. n. 51, Caramuel. theol. fundam. n. 1324, Cotonius, Leander, Verricelli Vidalis, Martinus a S. Joseph apud Dianam p. 10. tr. 16. resol. 79. et tandem probabile censuerunt Romae Reverendissimus Richardus s. Palatii Apostolici Magister et alii viri doctissimi consulti a Lugo, prout ipse testatur cit. d. 16. n. 92. Ratio sufficiens est: quia revera jam confessus est totum suum peccatum, prout tunc erat in conscientia quoad speciem, numerum et circumstantias se tenentes ex parte ipsius peccati, ut supponimus, et ab eo directe absolutus est non obstante dubio; nam dubitatio prior et certitudo postea superveniens est circumstantia tenens se ex parte cognitionis tantum; nec cognitio prior dubia impedit, quominus peccatum prius sit integre in confessione manifestatum et directe absolutum; nec cognitio certa superveniens detegit aliquam novam circumstantiam diversificantem peccatum; ergo non est ulla ratio, cur tale peccatum antea confessum ut dubium, postea certo cognitum ut certum denuo confiteri obligemur. Confirmatur a simili: communissimo sensu DD. qui dubius de voto emisso aut censura vel irregularitate contracta petit et obtinet absolutionem vel dispensationem ad cautelam vel sub conditione, postea cognita certitudine sui voti, censurae vel irregularitatis antea contractae non debet petere de novo absolutionem vel dispensationem; cur non idem dicatur in proposito et casu nostro simillimo? Vide sect. 3. q. un. 1.

Atque his solide eversa manet ratio oppositae sententiae, quod tenemur peccata confiteri prout sunt in nostra conscientia: quoad ea nimirum, quae se tenent ex parte peccati ipsumque peccatum diversificant vel aggravant, nequaquam autem quoad omnia, quae se tenent solum ex parte hominis vel cognitionis; alioquin in unoquoque peccato nimis multa confitenda essent; atqui prior dubitatio et subsequens certitudo minime se tenent ex parte ipsius peccati nec illud ullo modo diversificant vel aggravant, ut dictum est; ergo.

At numquid, si poenitens ab initio certus fuisset de peccato commisso, non recte expressisset ut dubium, sed debuisset confiteri ut

certum? Ergo etiam modo debet, postquam cognovit, certo esse commissum. R. neg. cons. quia ab initio peccatum certum ut dubium confitens, mentitus fuisset perniciose et sacrilege, decipiens confessarium in re gravi, ideoque nec absolutus fuisset. At in nostro casu nihil mentitur et a peccato, prout tunc in conscientia fuit sufficienter expresso, directe absolutus esse supponitur.

Quaestio IV.

Quaenam circumstantiae necessario explicandae in Confessione.

Summarium.

400. Circumstantia peccati, quid et quotuplex?
401. Aliae sunt aggravantes tantum,
402. Aliae speciem mutantes.
403—404. Necessario explicandae sunt speciem mutantes,
405—406. Etiam in actu interno efficaci, non inefficaci simplicis complacentiae vel delectationis morosae, nisi per se intendantur.
407—408. Nullas aggravantes tantum necessario explicari debere, est satis probabile.
409—410. At longe probabilius est, necessario explicandus esse circumstantias mixtas,
411—414. Ratione majoris materiae,
415—420. Ratione objecti multiplicati.
421—426. Circumstantiae mere vel leviter aggravantes necessario explicandae non sunt.

Assertio. *Omnes circumstantiae speciem mutantes mortaliter, necessario explicandae sunt in confessione; nullas circumstantias aggravantes tantum, necessario explicari debere, valde probabile et satis tutum est; at longe probabilius, tutius et in praxi omnimodis consultissime explicandae sunt circumstantiae mixtae, scilicet ad malitiam substantialem actus concurrentes ratione materiae majoris et objecti multiplicati; secus de circumstantiis mere aggravantibus, excepta tamen mora nimia peccati continuata.* Haec partim certa, partim controversa, ut debite explicentur, ex materia de actibus humanis necessario praenoscendum, quid et quotuplex sit circumstantia actus humani et in proposito peccati. **399.**

Quid et quotuplex sit circumstantia peccati? Circumstantiae peccati **400.** dicuntur particulares et accidentales conditiones et affectiones, eo quod vel actum peccati vel operantem vel ejus objectum accidentaliter afficiant et quasi circumstent. Exemplum vulgare in furto: de substantia actus furandi solummodo sunt homo accipiens, res aliena, ejus ablatio rationabiliter invito domino; hic vero actum, operantem vel objectum variae circumstantiae afficere possunt et furtum reddere magis vel minus malum, licet nunquam bonum, scilicet: quis? dives, an pauper, an gravi, an extrema necessitate pressus, quo casu furtum omnino cessaret. Quid? an multum, parum, pecuniam, rem sacram vel profanam? Ubi? an in loco sacro vel profano? Quibus auxiliis? an armata manu, in-

strumentis prohibitis, an mediis magicis? Cur? an etiam ad alium malum finem, ad scortandum, se inebriandum. Quomodo? an ex proposito vel subita subreptione, an occulte vel dolo, an palam cum violentia, effractione? Quando? an tempore belli, famis, necessitatis, an diviti, pauperi etc. Hae igitur circumstantiae comprehenduntur vulgari versu:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

401. Circumstantiae ejusmodi sunt duplices: aliae dicuntur aggravantes tantum intra eamdem speciem, aliae speciem mutantes. Circumstantiae *aggravantes tantum* sunt, quae solum augent vel minuunt malitiam actus intra eandem speciem peccati, quando nimirum circumstantia addita actui in suo conceptu non involvit aliam malitiae speciem distinctam a malitia specifica ipsius actus, sed eandem malitiam solum auget vel minuit, uti sunt generatim 1. majus vel minus voluntarium et libertas actus, 2. major vel minor intensio vel vehementia actus, 3. major vel minor duratio vel mora actus peccaminosi, 4. major vel minor quantitas materiae vel objecti. Ut si antea furatus 100, hodie fureris mille, ejusdem speciei peccatum furti committis, at hodie longe gravius, antea levius, ideoque est circumstantia aggravans tantum, non speciem mutans. Exempla abunde dabuntur in sequentibus.

402. Circumstantiae *speciem mutantes* sunt, quae actui novam et diversam speciem malitiae contra aliam virtutem afferunt, quando nimirum circumstantia addita actui ex se habet propriam specialem malitiam ac deformitatem distinctam a malitia propria specifica ipsius actus peccati, adeoque actum ex materia unius vitii aut peccati transfert in materiam alterius vitii et peccati. Tritissimum est exemplum in peccato carnis: si enim hoc fiat inter solutos, est simplex fornicatio contra virtutem castitatis tantum; si fiat autem a vel cum persona ligata, est adulterium contra virtutem justitiae; si autem fiat a vel cum persona sacra, est sacrilegium contra virtutem religionis; si fiat inter consanguineos vel affines, est incestus contra pietatis virtutem; si cum virgine invita, est stuprum; si cum vi illata, est raptus, utrumque contra justitiam; si contra naturam cum seipso, est mollities; si cum eodem sexu, est sodomia; si cum diversa specie, est bestialitas. Omnes hae sunt circumstantiae speciem mutantes, quia diversas omnino specie malitias contra diversas virtutes adferunt actui, ut intuenti patet. Quo etiam spectant circumstantiae, quae actum destructa bonitate efficiunt malum, ut maxime si facias opus bonum ad finem malum, v. g. puellae pauperi des largam eleemosynam, ut inducas ad consensum turpitudinis intentae. His ita suppositis, dicimus in assertione:

403. § 1. *Omnes circumstantiae speciem mutantes necessario explicandae sunt.* Certissimum apud omnes ex claro textu et ratione concilii Tridentini allegati q. 1. n. 3. Et ratio est: quia omne peccatum mortale specifice seu in sua propria specie ipso jure divino explicandum est in confessione; atqui etiam in eodem actu malitiae specie diversae vere constituunt diversa specie peccata: adulterium enim et incestus v. g. diversa specie peccata sunt et inter se et a fornicatione simplici (ut nimis notum) ratione diversarum malitiarum contra distinctas virtutes

a circumstantiis desumptarum; ergo necessario explicandae sunt circumstantiae illae, quae speciem mutant seu novam speciem malitiae actui peccaminoso adferunt. Exempla

I. Clara et certa sunt 1. In supra allato peccato carnis; qui 404.
enim peccavit cum non sua, explicare debet, an ipse vel complex sit persona soluta, ligata, consanguinea, sacra etc.: omnes enim hae circumstantiae mutant speciem seu diversas specie malitias adferunt contra diversas virtutes, continentiam, justitiam, pietatem, religionem; qua ratione etiam qui voto simplici astrictus castitatis peccat, praeter speciem peccati luxuriae, circumstantiam voti explicare tenetur, secundum omnes. 2. Qui furatus est, explicare debet, an rem sacram vel ex loco sacro, saltem sub dominio vel custodia loci sacri constitutam vel depositam: nam et haec circumstantia speciem mutat furtumque sacrilegum constituit contra virtutem religionis. Item an cum violentia illata personae; sic enim constituit speciem rapinae, speciali malitia contumeliae contra honorem debitum proximi. 3. Qui occidit, explicare debet, qualem personam, an patrem, fratrem etc., et erit speciale peccatum parricidii contra pietatis virtutem; an clericum vel monachum, et erit speciale peccatum sacrilegii cum excommunicatione canonis, et si episcopum, Cardinalem, Legatum, etiam cum excommunicatione Bullae Coenae. Item an in loco sacro, et rursus erit speciale peccatum sacrilegii cum pollutione templi; item an ex insidiis, veneno, maleficio, tunc enim erit homicidium qualificatum, scilicet proditorium, maleficum; item quot sociis adjunctis, totidem erunt distincta peccata scandali, et sic 4. Universaliter qui alterum, saltem antea non paratum vel volentem inducit ad peccatum quodlibet mortale secum patrandum, praeter peccati speciem hanc ipsam suam inductionem explicare debet, quia haec semper est speciale peccatum scandali contra caritatem. Et specialiter quando femina virum inducit ad fornicationem id explicare tenetur, quia hoc de sexu verecundo a confessario non praesumitur; secus si vir feminam induxit, quia ex communiter accidentibus, ex fatente suam fornicationem praesumitur, quod vir invitaverit. Communis DD. Atque ejusmodi circumstantias si confitens sponte non fateatur, a confessario consequenter inquiri et examinari debet. Exempla non ita certa jamjam pono n. seq. Nam notanter

II. Dixi, *speciem mutantes mortaliter:* secus utique est si circumstantia veniali vel levi tantum malitia speciem mutet: ut si furatus es etiam notabile quid cum levi aliorum scandalo, vel ad finem venialiter tantum malum v. g. uberiorem potationem. Item intelligendae semper sunt circumstantiae certo *mortaliter mutantes speciem:* quodsi enim sint opiniones probabiles DD., aliquam circumstantiam non mortalem vel gravem, sed venialem vel levem tantum malitiae speciem adferre actui peccaminoso, aut certe malitiam circumstantiae non differre specie a malitia specifica actus, etsi adhuc tutius explices, tamen sequendo opinionem probabilem, etiam tuto poteris non explicare. Exempla et casus allegatis Doctoribus et rationibus exhibet Diana p. 1. tr. 7. sparsim, quibus poenitens satisfacit integritati confessionis, tacendo aliquas circumstantias apparenter speciem mutantes, utpote sponsus vel sponsa fornicans cum alio, non aperiendo sponsalia; confessarius

carnaliter peccans cum filia confessionis nec eam qualitatem exprimens; virgo, mas vel puella primo fornicans vel carnaliter peccans, non exprimens spoliationem virginitatis; qui in loco sacro exercuit tactus vel actus turpes citra periculum pollutionis, omittens circumstantiam loci sacri, immo et pollutionem, sed occulte omnino; (sed mihi non placet ob communem oppositam); qui in loco sacro furatur rem privatae personae, non depositam in eo tanquam in custodia v. g. marsupium audientis in templo Sacrum, tacens circumstantiam loci sacri; qui in incestu commisso non explicat gradum proprium consanguinitatis vel affinitatis, dicens solum: commisi incestum; qui non explicat circumstantiam diei sacri, quando peccavit carnaliter, etiam v. g. die Communionis, nisi forte statim post Communionem vel Missam fieret; item qui non explicat, an blasphemia sua fuerit contra Deum vel Sanctos, an malum imprecatum sit malum animae, corporis vel fortunarum, etc. Lugo disp. 16. n. 253. Ratio horum et similium jam dicta est, quod ejusmodi circumstantiae vel non gravem vel certe non specie diversam malitiam adferant actui, de quibus tamen aliquibus iterum aliter.

405. III. Quin etiam in actu interno efficaci necessario explicandae sunt circumstantiae speciem mutantes mortaliter; non item in actu interno inefficaci simplicis complacentiae vel delectationis morosae, nisi eae circumstantiae ipsae per se intentae et volitae essent (quod certe rarum est): cum etiam actus internus efficax sumat suam speciem et malitiam a circumstantiis cognitis ac indirecte saltem volitis, ex communi doctrina in materia de actibus humanis. Ratio est: quia actus internus inefficax, simplex velleitas, complacentia, delectatio morosa etc. fertur in objectum praecise ut objective proponitur in intellectu ideoque facile abstrahit a circumstantiis annexis quamvis cognitis: unde qui morose delectatur de ligata, consanguinea, sacra praecise ut femina formosa est, committit actum simplicis impudicitiae vel fornicationis mentalis, ut proinde in confessione circumstantias personae explicare opus non sit. At vero actus internus efficax tendit in ipsum actum externum, ut subjective exercendum circa objectum, prout est a parte rei, ideoque minime potest abstrahere a circumstantiis annexis cognitis; sed volens actum, necessario vult simul circumstantias annexas cognitas, v. g. efficaciter concupiscens feminam, quam scit vel quomodolibet apprehendit ligatam, consanguineam, sacram, vere committit actum adulterii, incestus, sacrilegii, proinde necessario explicandum in confessione. Unde ulterius, qui efficaciter concupisceret aliquam conceptu confuso cujuscumque conditionis, aut aliquam quamcumque ex tota congregatione, in qua scit multas esse ligatas, consanguineas, vere committeret peccatum qualificatum necessario aperiendum in confessione. Quodsi vero quis conceptu plane abstracto concupiscat feminam in genere, nihil plane cogitando de ejus qualitate, probabilius committeret actum simplicis fornicationis tantum: quia licet non habeat circumstantiam feminae solutae, habet tamen totam et solam malitiam simplicis fornicationis et nullam aliam. Debet tamen explicare in confessione, se concupivisse feminam in communi, non ob exprimendam aliquam specialem malitiam, sed ne mentiatur exprimendo certam personae

concupitae qualitatem. Sic recte Tamb. l. 1. c. 1. § 4. n. 14. 15. Quamvis aliter sentiat Sanch. l. 1. moral. c. 3. n. 5. quem vide.

IV. Denique quemadmodum ipsa peccata dubia, ita etiam circum- **406.** stantiae mortales dubiae necessario explicandae sunt in confessione, ut si quis peccavit cum femina et postea dubitat simpliciter, an fuerit soluta vel ligata aut consanguinea, juxta dicta q. praec. § 2.

At hic circa praedicta restat celebris quaestio: utrum peccatum continens plures malitias ex circumstantiis possit in confessione dividi. Ex. gr. voto castitatis adstrictus peccavit contra castitatem: potestne peccatum dividendo ita se accusare: semel peccavi contra castitatem, fornicando et violavi meum votum semel? Item aliquis furatus est ad finem fornicandi, potestne divisim dicere: semel furatus sum tantum, et semel habui animum fornicandi? R. Non sic licet in una confessione, quando quis tale peccatum primo confitetur. Ratio est: quia non explicares peccatum a te commissum, sed significares, te duo peccata patravisse; confessarius enim, dum modo audit te fornicatum, et postea disparatim, te violasse votum, ex tuo modo loquendi concipit, te duo distincta peccata commisisse, cum tamen solum unum numero peccatum, cum duplici tamen malitia, commiseris. At vero in diversis confessionibus, quando primo solum unum ex his fassus es, v. g. peccavi contra castitatem, et alterius violationis voti inculpate es oblitus, tunc in secunda confessione poteris confiteri solam alteram malitiam seu circumstantiam, utpote violavi votum meum: quia jam legitime subjecisti clavibus primam malitiam, alterius inculpabiliter oblitus; satis ergo est, si postea explices secundam, cum secunda sine prima sufficienter explicari possit, ut in datis exemplis, et quoties in peccato sunt duae numero distinctae malitiae, ut si quis uno actu occidisset duos homines. Secus esset si malitiae illae distinctae non possent separatim sufficienter explicari: si enim confessus fornicationem, inculpate oblitus es confiteri circumstantiam incestus cum sorore, quomodo postea exprimes hanc circumstantiam solam, nisi totum peccatum incestus repetas? Hinc Lugo cit. disp. 16. sect. 3. recte concludit, eum, qui furatus est 100, et per oblivionem confessus est, cepisse 60 tantum, debere in posteriori confessione exprimere totum furtum 100 aureorum, et non satisfacturum, si exprimat solum 40 reliquos omissos: quia sic neutra vice confiteretur illud numero peccatum, quod commisit.

§ II. *Nullas circumstantias aggravantes tantum necessario explicari* **407.** *debere, valde probabile est et satis tutum.* Est sane sententia satis communis et gravissimorum Doctorum. Ita enim docent D. Thomas, D. Bonaventura, Scotus cum suis 4. d. 16, D. Antoninus, Richardus, Durandus, Valentia, Reginaldus, Lessius, Vasquez, Becanus, Bonac. aliique, quos congerunt et sequuntur Diana p. 1. tr. 7, Lugo de Poenit. d. 16. sect. 3, Joannes Sanchez select. dis. 11. n. 5, Bassaeus in floribus V. circumstantia n. 3, Pontius noster Curs. Theol. disp. 46. q. 7. ac novissime etiam Gob. alphab. confit. casu 15.

Ratio omnino probabilis est: quia Sacramentum Poenitentiae, quod **408.** ob confessionem peccatorum alias satis est onerosum, non debet majori onere gravari absque expresso praecepto divino vel ecclesiastico; atqui de confitendis circumstantiis aggravantibus tantum intra eandem speciem

nullum potest ostendi praeceptum divinum vel ecclesiasticum; ergo etc.: non divinum, quia praecepto divino solum tenemur confiteri omnia peccata mortalia, quorum absolutio simpliciter est necessaria ad consequendam salutem; sed possumus confiteri omnia peccata mortalia sufficienter absque confessione circumstantiarum aggravantium tantum, v. g. dicendo: commisi furtum mortale toties, absque expressione quantitatis; neque eam opus est scire confessario, 1. non in ordine ad absolutionem ipsam, quia audito peccato mortali, habet sufficientem materiam, 2. neque ad injungendam poenitentiam: potest enim injungere poenitentiam competentem tot peccatis mortalibus, de reliquo remittere ad forum Dei in hac vel altera vita, praesertim cum id de facto ordinarie fieri debeat: quis enim injungat poenitentias competentes tot et tam gravibus saepe mortalibus auditis? quod maxime verum est in sententia Scoti. 3. Neque ad injungendam restitutionem: quia potest confessarius dicere: restitue quantum abstulisti vel nocuisti. Neque praeceptum ecclesiasticum ostendi potest, quia concil. Trid. cit. enumerans omnia requisita ad integritatem confessionis sacramentalis, ut postea concludat: nihil aliud ab Ecclesia a penitentibus exigitur, nullam tamen facit mentionem circumstantiarum aggravantium tantum, sed solum speciem mutantium; ergo etc. Et vero certissimum est, non omnes circumstantias aggravantes necessario esse explicandas: esset enim onus intolerabile et moraliter impossibile ac seges infinitorum scrupulorum et difficultatum inextricabilium. Unde neque mihi placet illa regula, quam cum Medina, Soto, Cano, Lopez, Henriq. et aliis tradit Suarez in 3. p. t. 4. d. 22, nimirum circumstantias notabiliter seu multum aggravantes necessario explicandas esse; quomodo enim quilibet scire vel dijudicare poterit, quaenam circumstantiae multum, quae vero parum aggravent, cum in hoc nec docti consentiant, et quilibet in suo sensu abundet; unde adhuc intricatae difficultates orirentur tam confessario quam poenitenti. Sed neque mihi placet universaliter sententia praeallegata; medio ire placet. Hujus ergo probabilis sententiae exempla et casus apud citatos DD. maxime Dianam videre et mirari potes; en tibi aliquot: 1. Qui furatus est mille aureos, satisfacit dicendo: commisi furtum mortale. Omnes citati. Extenduntque Vasq., Lugo, alii etiam ad casum, quo illi mille aurei spectassent ad diversos dominos; atque adeo, ut etiamsi confessarius interroget quantitatem furti commissi, tamen non teneatur poenitens fateri. Hurtadus, Dicastillus, Joannes Pontius. Contra tamen Lugo cit. n. 123. merito fatetur, esse candide hanc aperiendam veritatem: est enim confessarii judicare de gravitate peccati, quam poenitentiam injungere, quod remedium praescribere oporteat. 2. Qui uno actu statuit tota quadragesima non jejunare, toto anno non audire Missam, aut clericus non orare breviarium, unum tantum peccatum committit, ut sufficiat dicere: semel habui propositum non jejunandi, non audiendi Sacrum, breviarium omittendi (quod tamen merito rejicit Diana p. 3. tr. 4. res. 164). 3. Qui unico actu desideravit vel proposuit occidere 10 homines vel peccare cum 10 feminis, satisfacit dicendo: habui propositum vel desiderium occidendi item fornicandi etc. Diana superius cit. res. 17, nisi forte inter illos decem homines sit unus vel alter clericus, inter illas feminas

aliqua ligata, cognata, monialis. 4. Qui uno impetu irae plures homines aut totam communitatem aliquam petit verbo multum contumelioso, aut serio dicit, diabolus auferat omnes incolas hujus domus, collegii, pagi, civitatis; aut uno actu plures scandalizat seu in peccatum inducit, aut eodem motu libidinis feminam saepius impudice tangit etc. satisfacit dicendo: semel aliquos contumelia affeci, semel feminam impudice tetigi, male imprecatus sum, scandalizavi aliquos et cetera hujusmodi sexcenta. Quae tamen et similia plura negabimus § sequenti, plura etiam concedemus § 4. et q. seq. de numero peccatorum explicando.

§ III. *At longe probabilius necessario explicandae sunt circumstantiae* **409.** *mixtae, ad malitiam substantialem actus concurrentes, ratione materiae majoris aut objecti multiplicati.* Ita in terminis Petrus Marchant tribunalis p. 1. tr. 3, tit. 3. qu. 4. et reipsa docet communior sententia DD. asserens, necessario explicandas esse circumstantias notabiliter aggravantes aut saltem circumstantiam *quid.* Suarez de poenit. disp. 12. sect. 3, Laym. l. 1. tr. 2. c. 10. n. 3. alii apud ipsos.

Nota: Circumstantia *mixta* ad malitiam substantialem actus con- **410.** currens dicitur, quae licet habeat rationem meae circumstantiae respectu actus in communi vel specie, attamen respectu hujus actus in individuo est verum objectum partiale substantiale, se solo ac secluso reliquo objecto principali adhuc sufficiens ad peccatum mortale. Atque ita se habet circumstantia quid vel circa quid quantum ad quantitatem materiae vel pluralitatem objectorum, v. g. furari mille, concupiscere carnaliter plures etc., ubi vides, circumstantiam ita ingredi objectum principale hujus furti vel concupiscentiae in individuo, ut relicto etiam objecto reliquo sufficiente ad peccatum mortale, utpote furari 10 aut concupiscere secundam, tertiam etc., adhuc sit sufficiens objectum peccati mortalis. Et hujusmodi circumstantias mixtas necessario explicandas esse in confessione, asserimus et probamus.

Ratio solida est: quia ex natura institutionis Sacramenti Poenitentiae per modum judicii, adeoque ipso jure divino, illa necessario sunt in confessione explicanda, quae judicium sacramentale notabiliter alterant, quibus scilicet cognitis longe aliter agere debet judex sacramentalis, quam si ignota sint. Et certe peccata in confessione ita explicanda sunt sacerdoti, ut is de eorum qualitate et quantitate recte judicare convenientemque et poenitentiam et medicinam et obligationem praescribere possit; hoc enim ubique exigunt concilia et Patres. Quin ipsum concilium Trid. cit. sess. 14. cap. 5. statuens, necessario confitendas esse circumstantias, quae peccati speciem mutant, hanc ipsam dat rationem conceptis verbis: Quod sine illis peccata ipsa neque a poenitentibus integre exponantur neque judicibus innotescant, et fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint et poenam, quam oportet, imponere. Haec ibi; atqui certum est, circumstantias illas mixtas, quam maxime alterare et immutare judicium sacramentale, ut sine illis *peccata nec integre exponantur,* nec a judice sacramentali rite judicari possint, atque saepe multo magis, quam circumstantiae speciem mutantes: quidni enim maxime alteret judicium sacramentale

furari 1000 ducatos, et 10 aureos? Quidni magis alteret judicium sacramentale furari 1000 ducatos, quam furare calicem 20 aureorum aut 20 aureos in loco sacro depositos, licet haec circumstantia speciem mutet, illa aggravet tantum? ergo aeque explicandae sunt circumstantiae illae aggravantes mixtae, idque ipso jure divino et forte etiam ecclesiastico; nam concilium Trident. supra, etsi aperte solum exprimat circumstantias speciem mutantes, tamen ipsa ratione allegata implicite etiam comprehendere voluisse censetur circumstantias illas aggravantes, quarum illa eadem vel potior etiam esset ratio. Ac per hoc satisfit fundamento oppositae sententiae § 2. allatae.

Exempla majoris materiae sunt:

411. I. Qui furatur mille aureos, plane non satisfacit dicendo: commisi furtum mortale, furatus sum summam notabilem vel in quantitate notabili, magna, mortali etc. ob rationem modo datam. Quinimmo qui furatur etiam modicam quantitatem homini valde egeno et magnum inde detrimentum patienti, tenetur eam circumstantiam exponere, quia auget malitiam substantialem actus, et alias venialem mortalem efficit, secundum omnes. Similiter qui homini magnae auctoritatis coram aliis injuriam vel contumeliam intulit, tenebitur explicare circumstantiam personae laesae, quia et ipsa auget malitiam substantialem actus, scilicet injustae laesionis famae vel honoris proximi, quae eo major est, quo persona major et publica laeditur.

412. II. Percutiens, vulnerans vel laedens alterum, debet exprimere quantitatem vel modum percussionis vel laesionis, si gravis, atrox, enormis fuit. Hae enim maxime augent malitiam substantialem actus, ejusque maxime rationem habet Ecclesia in percussione clerici; si enim levis percussio fuerit, censura episcopo committitur, si gravis, atrox, enormis, Papae reservata manet.

413. III. Quamvis probabile sit, omnes blasphemias vel maledicta in Deum vel Sanctos, omnia perjuria, omnes superstitiones, omnia sacrilegia, similiter omnes detractiones, contumelias, maledicta, imprecationes in proximum etc. singula formaliter et per se esse ejusdem speciei, ut proinde necesse non sit in particulari explicare materiam, in qua sic contra Deum vel hominem deliquisti blasphemando, maledicendo, certum tamen videtur, generatim explicandam esse quantitatem, gravitatem vel atrocitatem blasphemiae, injuriae, uti notant Doctores citati, et oppositum in praxi minus probabile ac minime tutum, recte censet Suarez cit. sup. n. 109.

414. IV. In peccato incestus inter consanguineos vel affines non sufficit dicere similiter: commisi incestum, sed necessario explicandus est gradus intra quartum, immo etiam linea recta vel transversa: quia alioquin non tota substantia illius peccati mortalis explicaretur; etsi enim diversitas gradus et lineae non adferat diversitatem peccati specificam, ut contra Navarrum c. 7. n. 4. probabilius docent alii cum Diana p. 1. tr. 7. res. 31, tamen nimium quantum auget malitiam substantialem sceleris incestus, scilicet impietatis et irreverentiae erga sanguine junctos; sicut enim longe major reverentia debetur matri quam sorori,

et sorori quam consobrinae, ita incomparabiliter pejor et gravior est incestus filii cum matre, quam inter fratrem et sororem, et inter hos quam consobrinos inter et sic consequenter usque ad quartum gradum. Ejusdem judicii esto, in scelere muto incubum vel succubum agere. Sed vide Dianam p. 3. tr. 4. resol. 159.

Exempla objecti multiplicati:

Quicumque uno acto peccaminoso tendit in plura objecta moraliter 415.
mala seu singula sufficientia ad constituendum peccatum mortale seorsim, omnino necessario explicare debet ipsam saltem pluralitatem objectorum: cum alioquin nullo modo explicet substantiam peccati a se commissi; omissa enim circumstantia pluralitatis, v. g. si simpliciter dicas: volui fornicari semel aut occidere hominem, semper confessarius intelliget de uno tantum objecto, non de pluribus; quin etiam probabilissime, certo tutissime, explicare debet numerum objectorum sibi cognitum quoad commode fieri potest. Ita DD. citati. Exempla sunt:

I. Qui uno actu interno intendit vel uno actu etiam externo tentat 416.
occidere vel de facto occidit plures homines, integram familiam, congregationem, v. g. una explosione, incendio, ruina domus, veneno parato, tenetur in confessione explicare numerum illorum hominum, quos occidere intendit, tentavit vel de facto occidit: quamvis enim materialiter actus unus sit, formaliter tamen ut malus multiplex est totque substantiales malitias homicidii continet, quot homines occiduntur vel occidi intenduntur, secundum omnes.

II. Qui uno actu blasphemat Christum et omnes Apostolos, Deum 417.
et omnes Sanctos; qui sub juramento interrogatus de pluribus rebus vel articulis, et uno actu pejerat, utique formaliter multiplex peccatum blasphemiae vel perjurii committit ideoque aperiendum in confessione; similiter qui uno actu publico plures scandalizat, uno sermone plures ad peccatum inducit, pluribus detrahit, calumniam, convicium infert v. g. toti alicui communitati, congregationi, monasterio, virtualiter saltem multiplex peccatum committit, et quoad fieri potest numerum vel saltem pluralitatem explicare debet; similiter si quis uno actu statuisset omittere divinum officium per totam septimanam vel mensem, aut non jejunare per totam Quadragesimam vel annum, virtualiter tot peccata committit, quod Officia vel jejunia omittenda sunt, ideoque numerus explicandus. Eadem ratione qui jejunium violat, secundo reficiendo et simul carnes edendo, uno licet actu duplex peccatum committit, quippe contra duplex praeceptum disparatum, quorum unum sine altero servari potest. Vide Sanch. l. mor. c. 6. et Laym. hic c. 10. n. 3.

III. Qui uno actu efficaciter concupiscit plures feminas, tenetur 418.
explicare numerum personarum, aeque ac qualitatem, num solutae vel ligatae etc. Quinimmo qui solum morose delectatur de pluribus aut in pollutione imaginatur plures, adhuc tenetur explicare numerum personarum, non item qualitatem, juxta dicta sup. § 2. N. III. Ratio semper eadem. Qui vero uno actu delectatur de triplici actu nefando a se commisso, tenebitur simul explicare numerum et speciem, secundum omnes apud Dianam p. 3. tr. 4. res. 164.

419. IV. In mutuo sacrilegio vel adulterio non sufficit dicere simpliciter: commisi adulterium vel sacrilegium, sed oportet etiam addere circumstantiam alterius personae, etiam ligatae vel sacrae: quia licet idem numero sit actus et ejusdem specie adulterium vel sacrilegium, malitia tamen formaliter duplex est: quia in mutuo adulterio fit injuria duobus personis tertiis, scilicet adulteri uxori et adulterae marito, et in sacrilegio mutuo in duabus personis et corporibus violatur castitas Deo consecrata voto solemni ab Ecclesia acceptato.

420. Tandem circumstantias ita aggravantes intra eandem speciem, ut ex veniali faciant mortale, necessario debere exprimi in confessione, ita ut confessarius possit prudenter judicare, utrum peccatum reipsa et coram Deo fuerit mortale necne, certum est apud omnes, teste Sanch. l. 7. de mat. d. 34. n. 15: quia alioquin deciperetur confessarius in re gravissima per se spectante ad confessionem. Quare si furatus es notabile quid, aut in Quadragesimae collatione vespertina enormiter excessisti pane, bellariis, piscibus frigidis, non satisfacis confitendo: furatus sum aliquid, excessi in collatione; et certe sacrilege confiteris, si diceres: semel aliquantum excessi in collatione: quia hoc proverbium aliquantum solet intelligi de excessu veniali, ut bene notat Gob. cit. n. 373. Et quamvis necesse non sit, ut poenitens expresse dicat, se in hac aut illa materia peccasse mortaliter aut venialiter tantum, attamen graviter peccat, si dedita opera ita loquatur, ut confessarius culpam revera mortalem apprehendat pro veniali aut vice causa; immo et ille qui licet non studio sic loquatur, attamen praevidet fore, ut ex suo modo loquendi confessarius formet falsum judicium de gravitate peccati. Quin si in ipsa confessione poenitens notet errorem talem confessarii, eum monere et se explicare debet, ut recte monet Lessius auctario V. confessarius casu 5. et 6.

421. § III. *Secus de circumstantiis mere aggravantibus*, nimirum non sunt necessario explicandae in confessione circumstantiae mere vel leviter tantum aggravantes, nec in malitiam substantialem actus ingredientes. Certum apud omnes: quia alioquin confessio foret onus intolerabile, et ejusmodi circumstantiae non notabiliter alterant judicium sacramentale, quin iis omissis adhuc recte judicare possit confessarius. Exempla sint:

422. I. Non est exprimenda aggravans circumstantia ratione majoris voluntarii, intensionis vel vehementiae actus, intensionis vel morae in peccando, uti communiter supponunt DD.; certe ex communi resolvit Diana p. 1. tr. 7. resol. 8, eum, qui multum temporis impendit alicui peccato interno vel externo, non teneri exprimere diuturnitatem temporis, nisi forte ea diuturnitas diversa numero peccata constituat, juxta dicenda qu. seq. Hinc ego in assertione addidi: Excepta tamen mora nimia actus peccaminosi: nam qui nimis longo tempore v. g. per menses integros vel annos continuos exercent capitales inimicitias, odia, vindictas, affectus, conatus et attentiones libidinosas, moraliter fieri nequit, quin actus istos saepius moraliter interrumpant et repetant, adeoque peccata mortalia numero multiplicent, ut q. seq. § 1. mox patebit. Et posito etiam, non multiplicari peccata, tamen tantam

moram et pertinacem malitiam tanquam notabiliter nimis aggravantem explicari debere, mihi videtur omnino certum. Vide infra qu. seq. § 1.

II. Non est explicanda necessario circumstantia frequentati re- **423.** lapsus seu consuetudinis peccandi, juxta communem DD. cum D. Thoma et Bonaventura 4. dist. 22: quia licet certum sit, illam circumstantiam aggravare, incertum tamen, an aggravet notabiliter. Quodsi tamen confessarius rationabiliter interrogaret, puta ad congruam medicinam praescribendam praesertim in peccato mollitiei difficillimae curationis, tenebitur poenitens fateri, ut ex communi notat Bassaeus V. circumstantia § 4.

III. Non est explicanda necessario pluralitas praeceptorum ejusdem **424.** obligationis: ut si Sacrum negligas die dominica, in quam incidit festum fori, sufficiet, si dicas: semel neglexi Sacrum die festo vel die dominica. Ex communi Diana cit. resol. 8. Itemque si violes jejunium vigiliae alicujus incidentis in feriam quatuor temporum aut etiam quadragesimae, immo etiam in feria sexta apud Fratres Minores, sufficiet dicere, violasse jejunium praeceptum: quia utraque lex ecclesiastica atque etiam praeceptum jejunii regularis in regula Minorum obligant sub eodem motivo virtutis temperantiae et austeritatis religiosae, uti contra Navarrum, Lopez et alios ex communi Laymann docet cit. in 4, March. Tribun. p. 1. tr. 3. tit. 3. q. 4.

IV. Non est explicanda necessario pluralitas titulorum ejusdem **425.** obligationis; ut si in saeculo vovisti castitatem, postea in Religione et tandem in susceptione sacri Ordinis, probabile censent Henriquez, Sanchez et alii cum Bassaeo cit. § 2, Diana p. 1. tr. 7. res. 4, te satisfacere, si dicas, te peccasse contra votum; quamquam fateantur, securius esse, exprimere circumstantiam sacrorum Ordinum ac professionis religiosae. Certum videtur sufficere, fateri majus, nimirum Religiosum professum peccasse, tacito sacro Ordine; etiam econtra satisfacere, fatendo sacrum Ordinem, tacita professione religiosa, cum aliis concedit Marchant, sed negat cum aliis Laym. cit. n. 4., quod longe gravior videatur violatio voti Religionis, quasi matrimonii spiritualis cum Christo; utraque sententia probabilis et tuta est. At certe Diana cit. resol. 3. post alios resolvit, feminam fornicatam cum sacerdote Religioso satisfacere, si dicat solum, se peccasse vel cum sacerdote vel Religioso. Idemque judicium esto de circumstantiis tantum leviter aggravantibus malitiam peccati, ut si te inebriasti in die jejunii cum modica laesione valetudinis etc. Denique quoad circumstantias diminuentes tantum, consentiunt omnes, illas tunc solum in confessione necessario explicandas esse, quando peccati malitiam vel omnino tollunt vel ex mortali venialem efficiunt: ut si malum egisti, sed ex ignorantia invincibili; si hominem occidisti, sed ob tui necessariam defensionem cum moderamine inculpatae tutelae; si furatus es, sed in necessitate extrema aut valde gravi aut in quantitate modica; si puella stuprata, sed vi vel terrore nimio correpta a mortali excusante: si talia confitens non addat circumstantias illas diminuentes, graviter decipiet confessarium in ordine ad judicium contra se.

Quaestio V.

Qualis numerus peccatorum necessario exprimendus in Confessione.

Summarium.

427. Exprimendus est numerus moralis tantum peccatorum, non physicus actuum.
428—429. Quando actus seu peccata mere interna censeantur unum vel plura numero?
430. Quando censeantur formaliter vel interpretative interrumpi?
431. An multiplicatio objectorum in eodem actu multiplicent numero malitias?
432—436. Quando actus externi sub uno eodemque interno multiplicati censeantur unum numero peccatum? Exempla plura.
437—440. Quando censeantur plura numero peccata actus interni et externi?
441. Explicandus est numerus certus quantum fieri potest,
442. Unde graviter peccet, qui numerum sibi certum exprimit sub illo circiter, plus, minus,
443—445. Maleque agant, qui eas particulas passim adhibent.
446—450. Quem numerum comprehendant possint illae particulae circiter, plus, minus?
451—454. Quando nullus, ne probabilis quidem numerus haberi potest, qualiter sufficiat et exponi debeat confessario status poenitentis, consuetudo et mora peccandi? Casus varii.

426. **Assertio.** *Exprimendus est numerus moralis tantum peccatorum, non physicus actuum, atque numerus certus quantum sciri potest; alioquin post diligens examen certo similior et probabilior cum solito circiter vel plus minus, quo comprehenditur modicus excessus peccatorum proportione numeri assignati majoris vel minoris, cessante obligatione eundem excessum postea certo compertum denuo confitendi; tandem nullo certo vel probabili numero comperibili, sufficiet exponere poenitenti statum, consuetudinem, moram in peccato.* Est tota communis, ut patebit explicatione.

427. § I. *Exprimendus est numerus moralis tantum peccatorum, non physicus actuum.* Ita omnes: Ratio est: quia peccata mortalia singula confiteri obligamur; at haec confiteri possumus singula absque explicatione singulorum actuum physicorum ad hoc vel illud peccatum in individuo concurrentium, saepe innumerabilium; sufficit ergo explicare numerum actuum consummatorum peccati in sua specie, v. g. in homicidio, furto, fornicatione: toties occidi hominem aliquem, toties furatus sum tantum, toties fornicatus; minime opus est explicare numerum physicorum actuum antecedentium vel concomitantium ad eundem actum principalem ordinatorum et in eodem fine principali unitorum, prout ex professo docetur in materia de peccatis eorumque distinctione numerica, et ego quadruplici regula explicavi p. 1. in decal. c. 4. sect. 3. Aliqua tamen magis necessaria et notabilia quoad peccata tam interna quam externa hic breviter rescribo.

Quoad peccata interna:

428. I. *Peccata mere interna* (ut sunt odia, invidiae, inimicitiae, vindictae, item simplices velleitates, consensus, complacentiae, delecta-

tiones morosae circa peccata) *moraliter tot sunt numero peccata in confessione per se loquendo exponenda, quoties voluntarie repetuntur, postquam quis libere ab iis cessare constituit per revocationem vel cessationem voluntariam;* non vero quoties quis solum physice reipsa cessat involuntarie, casu, naturali distractione, occupatione, somno. Ita (contra non paucos) ex communi Doctorum Lugo disp. 16. n. 569, ita more suo argute ratiocinans: quando cogitans rem turpem, vindictam et similia, instituis quasi congressum cum objecto mało, sicut instituis cum illo, quem incipis contumeliis petere; sicut ergo non censeris hic toties multiplicare numero contumelias, quoties easdem repetis aut consimiles ingeris, sed solum tunc, quando easdem repetis, postquam libere cessasti, ita etiam non multiplicas peccata desideriorum, nisi cesses a congressu cum objecto desiderato etc. Ita sapientissimus Cardinalis, addens tamen: moraliter loquendo vix fieri, ut quis ultra duas vel tres horas perseveret in eadem moraliter voluntate interna. Quare si longior sit mora, oportebit dicere, quamdiu inhaeseris talibus cogitationibus, desideriis, delectationibus malis; at vero si ejusmodi peccatis interius solum una vel altera hora inhaesisti absque revocatione vel voluntaria cessatione, satis erit dicere simpliciter: semel proximum odio persecutus sum, semel voluntarie morose delectatus.

429. II. At contra fieri potest, ut intra unam vel mediam horam saepius ejusmodi peccata interna moraliter interrumpas et multiplices per revocationem vel voluntariam cessationem et novam reassumptionem voluntariam, prout forte saepius expertus es; et tunc erunt distincta numero peccata (adeo ut inter horam etiam centies peccare possis mortaliter) et per se loquendo numerum, si scires, in confessione exprimere deberes; sed quia plerumque impossibile, ejusmodi internorum peccatorum numerum inire, ideo omnium consensu sufficit explicare moram temporis, qua in tali mala voluntate perstitisti, v. g. per tot horas inhaesi voluntarie turpi cogitationi, delectationi morosae, desiderio, circa tale objectum per mensem, per annum integrum in odio et inimicitia erga proximum perstiti, saepissime cum memoria inimici recurreret actus odii vindictae, invidiae etc. repetii, et sic in ceteris. Immo hoc universaliter verum est, quoties quis continua voluntate, longo tempore, in quibuscumque peccatis etiam externis perseverat, ut eorum numerum inire nequeat, ut generaliter dicam infra § 4.

430. III. Dixi autem, *peccata mere interna:* quando enim voluntas actu efficaci tendit in opus externum reipsa procurandum ac perpetrandum durante eodem actu externo circa idem objectum, manebit idem numero peccatum, etiam per longum tempus, tametsi actus interni malae voluntatis interea centies et millies repetantur, numquam tamen etiam formaliter vel interpretative revocentur. E. gr. Titius succumbit tentationi carnis, consentit, efficaciter proponit, pergit; interim dum fervet opus hanc suam malam voluntatem millies repetit, numquam tamen revocat formaliter vel interpretative, sed ita constitutus manet, ut quotiescumque se reflectat super suum actum, semper consentiat, approbet, complaceat: semper censetur idem numero peccatum, quia omnes motus et actus sequentes uniuntur moraliter cum primo actu in ordine ad eandem primo intentam consummationem externam. Similiter voluntaria

retentio rei alienae per annum vel annos plurimos, tametsi voluntas retinendi vel non restituendi infinities interrupta repetatur, semper tamen idem numero peccatum mortale manet, nisi quando voluntas non restituendi revocata de novo assumeretur. Lugo d. 16. poenit. n. 564. Simili modo discurrendum in quovis alio peccato externo. Contra vero quoties prior actus internus malae voluntatis est revocatus formaliter vel interpretative, nimirum per actum contrarium nolleitatis aut per cessationem voluntariam, toties censetur actus moraliter interruptus et tot distincta numero peccata, etiam per se loquendo numeranda in confessione; sed quia et hoc plerumque est moraliter impossibile, ideo ordinarie sufficiet exprimere moram, temporis v. gr. integro mense perstiti in proposito et voluntate fornicandi, occidendi, furandi, non restituendi, quod saepius revocavi, antequam consummarem. Vasq., Laym. supra. Unde patet, posse aliquem integro mense vel anno committere unum tantum peccatum moraliter non interruptum, econtra vero una hora committere centum peccata moraliter interrupta.

431. IV. Denique controversia speculativa hic est, an maneat idem numero peccatum, quando idem actus tendit in plura objecta, sive an multiplicatio objectorum in eodem actu multiplicet numero malitias? Quoad praxim omnino perinde est, sive dicas, uno actu occidisse decem homines esse decem peccata formaliter et ideo enumeranda in confessione; sic Azorius, Vasq., Bonac. et alii cum Diana p. 1. tr. 7. res. 29; sive dicas, esse unum numero peccatum, sed aequivalens decem, et ideo numerum objectorum tanquam augentem malitiam substantialem actus necessario explicandum in sacro tribunali; sic Suar., Filliuc. et alii cum Laym. l. 1. tr. 3. n. 2. Etiam perinde est, sive objecta multiplicentur materialiter tantum, ut si uno omnino actu plures homines odio habeas, occidas, infames aliave injuria afficias, si uno proposito velis omittere Officium per mensem, jejunium per quadragesimam, sive objecta multiplicentur formaliter, nimirum sub distinctis actibus externis intenta ab uno actu interno; ut si voluntas uno quidem actu interno intendat et proponat, attamen per plures actus externos tendere in plura objecta, v. g. occidere plures, sed distinctis vicibus et occasionibus; cognoscere plures, modo hanc modo aliam etc. Quodsi tamen peccata externa consummentur, sine controversia illa erunt distincta numero peccata, nihil obstante unitate actus interni.

Quoad peccata externa:

432. *Idem numero peccatum est moraliter, quando durante actu interno eodem vel physice vel moraliter (scilicet physice quidem multiplicato, at moraliter non interrupto per revocationem vel cessationem voluntariam, juxta modo dicta) quamtumvis multiplicentur actus externi spectantes ad eandem consummationem peccati et sub eodem intento ac fine principali uniti.* Exemplis cape:

433. 1. Qui eodem actu interno et commotionis impetu alterum saepius verberat, unum tantum peccatum committit, quamvis eo gravius, quo saepius, et si ita clericum percussit, semel tantum est excommunicatus, ut ex jure bene probat Navarrus man. cap. 6. n. 17. Idemque est de eo, qui eodem libidinis aestu feminam saepius impudice tangit; item

qui eodem motu et impetu saepius Deum blasphemat, saepius pejerat, saepius homini maledicit, eandem calumniam saepius exprobrat, in eadem materia saepius detrahit, ut proinde in Confessione sacramentali sufficiat dicere: semel alterum percussi, impudice tetigi, blasphemavi, pejeravi, detraxi etc.: quia nimirum ista repetitio fit ex imperio et impetu unius actus interni ac unico quasi actu externo ideoque merito nonnisi pro uno peccato reputanda. Ex communi Navarrus, Layman loc. cit., Diana p. 1. tract. 6. resol. 51. Secus dicendum est, quando quis, etsi vi prioris impetus, tamen per intervalla iterato accessit ad percutiendum, tangendum, blasphemandum, ut eodem licet continuo impetu, tamen vel plures homines injuria affecit aut eidem homini diversae speciei injurias intulit, v. g. simul verberando et convicia diversa inferendo, vocando furem, adulterum, magum etc.: tunc enim multiplicantur peccata in ordine ad Confessionem juxta dicta. Et notanter in regula dixi, *quando multiplicantur actus externi spectantes ad eandem consummationem peccati;* alioquin vide dicenda infra n. IV.

II. Idem quoque consequenter numero peccatum manet, quando **434.** plures ac plurimi actus tam interni quam externi concurrentes, tamen natura sua ad eundem actum principalem ordinantur et sub eodem intento ac fine principali uniuntur. Omnes. Exempla obvia: 1. Qui furatur integram bibliothecam vel supellectilem per totam noctem v. g., saepissime multiplicatis actibus internis et iteratis ablationibus, etiamsi singulis ad peccatum mortale sufficientibus, unum tantum numero furtum committit: quia omnes isti actus uniuntur sub uno intento principali auferendi tantam quantitatem; quare in confessione sufficit dicere: commisi furtum in tanta quantitate seu valore. 2. Titius efficaciter volens occidere Cajum, inprimis plurimos exercet actus internos odii, irae, vindictae, inquisitiones occasionum, electiones mediorum etc. eosque saepissime repetit: plurimos quoque exercet actus externos, pluribus diebus insidias struit, praestolatur, arma expedit, socios convocat, equum ascendit, deprehensum inimicum verbis et armis invadit, iterato ferit, tandem occidit, etiam mortuo ictus infligit etc. 3. Similiter volens peccare carnaliter usque ad consummationem (pro pudor!) quot distinctissimos actus internos exercet et agitat, quot etiam actus externos, verba impudica, sollicitationes, oscula, tactus etc.? foedum cogitare. Quia tamen utrobique isti actus omnes distinctissimi interni et externi natura sua ad actum principalem homicidii vel fornicationis ordinantur et sub illo velut principali intento ac fine uniuntur, ideo cum ipso actu principali, intento homicidio vel fornicatione, unum numero peccatum constituunt, ut proinde sufficiat confiteri actum principalem: commisi homicidium voluntarium semel, semel fornicatus sum, nulla facta mentione actuum praecedentium vel concomitantium. 4. Hanc doctrinam Doctores communiter, Navarrus cap. 5. n. 17, Azorius tom. 1. l. 4. cap. 4. quaest. 6, Laym. l. 1. tract. 3. c. 9. n. 8. extendunt ad actus malos, ipsum actum principalem concomitantes vel immediate subsequentes tanquam accessoria vel complementa, uti est gaudium vel complacentia de actu consummato, colloquia, oscula et alia sequentia actum venereum absque intentione vel ordine ad novam copulam: adhuc nimirum constituere unum numero peccatum cum actu principali ideoque

seorsim non debere narrari in confessione, cum difficulter et vix decenter explicari a poenitente, minus a confessario inquiri possint, ut notat Layman loc. c. vide rursus infra N. IV.

435. III. Idem denique numero peccatum mortale censetur, quod committitur circa actiones ex natura vel institutione sua integratas ex pluribus actibus conjunctis. Exemplum notissimum 1. si clericus omittat totum officium canonicum unius diei: quia singulae horae, etsi secundum se sint quid notabile et ad peccatum mortale omissionis sufficiant, in communi sententia tamen ex institutione sua integrant unum unius diei Officium, ut sufficiat confiteri: semel omisi totum Officium, ut apud omnes in confesso est: 2. Sacerdos celebrans in statu peccati mortalis, etsi celebratio Missae plures contineat actiones sacramentales, utpote consecrationem, sumptionem et communicationem aliorum, non tamen tria, sed unum tantum peccatum mortale committit: quia omnes isti actus integrant unum numero ministerium celebrationis Missae, ut proinde sufficiat confiteri: Celebravi in statu peccati mortalis semel. 3. Idem omnino dicendum de sacerdote, qui una vice et intentione notabiliter non interrupta se exponit excipiendis confessionibus aut distribuendo Sacramento Eucharistiae, existens in peccato mortali (quidquid intolerabiliter alii dicant), quotcumque absolvat, quotcumque sacras Hostias distribuat, unum tantum peccatum mortale committit: quia nimirum omnes illae absolutiones aut distributiones, ut modo actu continuo successivo fiunt, ad unum moraliter pertinent ministerium absolvendi vel communicandi; hoc enim ministerium ex natura sua non determinat sibi certas personas vel Hostias, quin potius postulet per modum sacri tribunalis communis aut sacrae Coenae communis, ut omnibus ad tribunal accedentibus jus dicatur, omnibus ad mensam sacram accumbentibus sacrum ferculum apponatur, ac proinde in confessione sufficiat dicere: Ministravi Sacramentum Poenitentiae aut Eucharistiam (posita sententia, etiam hoc esse mortale) in statu peccati mortalis semel. 4. Aliud esset, si sacerdos in mortali existens saepius distinctis et moraliter interruptis vicibus se praesentet ad absolvendum vel communicandum: tunc enim, sicut in peccato mortali censetur moraliter multiplicare ministeria sacra, ita sane multiplicabit peccata; qua ratione etiam is, qui in die Natali Domini omnes tres Missas celebraret in peccato mortali, ter peccaret mortaliter: tria enim distinctissima sunt ministeria, ad invicem per modum unius minime ordinata. Diana p. 1. tr. 7. resol. 42. et 43, Lugo disp. 16. de Poenit. sect. 13. § 2.

436. IV. Et hactenus directe potissimum explicatum est, quomodo actus physice multiplicati constituant unum numero moraliter peccatum, eoque ipso simul indirecte saltem indicatum, quando et quomodo peccata moraliter multiplicent numerum. Dictum enim est, constitui moraliter unum numero peccatum 1. quando actus interni physice multiplicati, non tamen sunt interrupti moraliter seu formaliter et interpretative. 2. Quando actus externi varii spectant ad eandem consummationem peccati 3. Et ex natura sua ad eundem actum principalem intentum ordinantur 4. Et sub eodem actu intento et fine principali uniuntur. Jam per oppositum sic collige:

Plura numero peccata in confessione enumeranda constituuntur.

Primo: Quando actus interni physice multiplicati sunt, interrupti 437.
moraliter vel formaliter vel interpretative. *Formaliter* interrumpitur actus internus per revocationem formalem seu actum contrarium aut nolitionis efficacis vel saltem simplicis displicentiae seu aversionis ab actu malo prohibito a voluntate elicitum; res nota satis. *Interpretative* vero interrumpitur et revocatur actus per cessationem voluntariam, quando nimirum voluntas se reflectens super priorem actum vel propositum malum voluntarie cessat aut negative se avertendo aut ad alium actum incompossibilem divertendo: ut si proposuisses hodie exire ad fornicandum vel occidendum, et memor hujus propositi domi manere, aliud agere aut cubitum ire velles, jam interpretative censeris revocasse actum priorem, etsi formaliter et positive non revocaveris. Quare si postea rursus deliberate reassumas priorem actum vel propositum malum, jam numero multiplicas peccatum moraliter et in confessione explicare debes, si possis. Vide superius suo loco dicta de peccatis internis.

Secundo: Quotiescumque, etiam quantumvis sub uno actus interni 438.
(iracundiae, avaritiae, libidinis vel similis commotionis) imperio et impetu committuntur plura peccata externa omnino disparata, quae scilicet de se minime ordinantur ad unam consummationem externam peccati, sed per se integrae consummationes sunt, ut si uno impetu irae plures occidas, unum post alterum; si eadem iniqua ditescendi cupidine actus a pluribus fureris quid notabile; si eadem libidinis quantum poteris exsatiandae intentione ac aestu saepius pollutionem procures, saepius forniceris cum eadem vel pluribus, certum est, te committere totidem peccata mortalia numero distincta ideoque in confessione exponenda. Communis DD. Lugo disp. 16. n. 558, Castropalaus, Dicastillus aliisque relatis minime laxus Diana p. 3. tr. 4. resol. 67., ubi rotunde et rectissime scribit, falli Zavardam et quosdam alios (vide, quam nulla absurditas sine patrono) opinantes eum, qui tota nocte concubuit cum amasia, animo explendi libidinem quoad posset, licet forte sexies vel octies habeat copulam, tamen sufficienter confiteri, si dicat: Tota nocte fui cum una et feci quantum potui etc. Ratio autem est: quia quando actiones peccaminosae sunt completae et totales, nec earum una ex se ordinatur ad aliam, sola una intentio eas exercendi tali tempore certe minime sufficit, ut fiat una moraliter actio seu unum peccatum. Quis enim unius tantum peccati damnet eum, qui ex vi unius propositi se inebriat quoties occasio se offert, tota quadragesima ne semel quidem jejunat? Sane Layman cit. sex peccatorum mortalium merito damnat eum, qui sex distinctis diebus semper furatur 100 aut 200 aureos animo non desistendi, donec perveniat ad summam millenorum: nemine, credo, dissentiente, si illa sex furta fiant a diversis dominis.

Tertio: Quando actus accedunt ad actum principalem peccati in- 439.
tentum, natura sua non ordinati ac aliunde distinctam propriam malitiam continentes. Ut si occidas adhibito veneno vel maleficio; si velis occidere, sed prius enormiter cruciare vel torquere; si ad finem fornicationis obtinendae usus es philtris vel aliis mediis magicis; si antea solum habuisti delectationes venereas morosas aut inefficaces velleitates ac

concupiscentias ad feminam, si exercuisti oscula, tactus, amplexus impudicos sine omni intentione copulae, et postea primo novo actu efficaci copula secuta fuit, tunc actus illi praevii, interni, externi, manent peccata seorsim, specie vel numero distincta ideoque seorsim confitenda, nisi ignorantia vel inadvertentia excuset.

Quarto: Quando actus praevii, etsi de se ordinati ad actum principalem intentum v. g. fornicationis, homicidii, tamen in illo principali actu seu fine intento non uniuntur: utpote si quacunque de causa non sequatur actus principalis intentus fornicationis, homicidii: tunc enim manebunt illi actus praevii peccata seorsim dissoluta ideoque seorsim confitenda, secundum omnes, ut in exemplis allatis supra n. II.

440. At quid si quis tota nocte versans cum amasia, semel tantum peccatum consummet, at reliquum totum tempus aliis turpitudinibus consumpsit? Quamvis videatur esse moraliter unum numero peccatum, propter eumdem non interruptum actum malum voluntatis, puto tamen, id explicandum esse in confessione tanquam quid augens malitiam substantialem actus: cum impossibile videatur, totius noctis turpitudines sub uno actu fornicationis uniri, ut proinde non sufficiat dicere: fornicatus sum semel; quamvis oppositum opinetur cum aliis Diana p. 3. tr. 4. resol. 67.

441. § II. *Explicandus est numerus certus quantum fieri potest.* I. Certum apud omnes, peccare mortaliter, qui scienter aut ex negligentia crassa seu mortaliter mala in confessione exprimit numerum minorem in peccatis, quam reipsa sit: ut si sciat vel mediocri adhibita diligentia facile scire possit, se blasphemasse undecies, dicit blasphemasse decies vel octies: quia mentitur in re gravi judicium sacramentale concernente, juxta dicenda sect. seq. de confessione vera. Idem econtra per se dicendum de eo, qui sciens vel simili crassa negligentia exprimeret numerum majorem, quam reipsa sit: verum hunc facile excusabit scrupulositas, bona fides, majoris securitatis studium, ut in simili mox iterum notabo. Et vero permultos reperire est, qui existiment, se praeclare functos officio et satisfacere suae obligationi, si in confessione identidem repetunt suum circiter, plus, minus, parum omnino solliciti de certo vel praeciso numero reperiendo vel edicendo. Non sic circiter, impii, non sic.

442. II. Certo etiam mortaliter delinquit, qui certus de praeciso numero peccati commissi, exprimit illum cum suo circiter vel plus, minus; ut si certus, se fornicatum sexies, dicat: fornicatus sum sexies circiter, plus, minus. Ratio clara est: quia talis unum saltem peccatum mortale certum confitetur ut dubium, et implicite saltem bis mentitur; qui enim dicit, se peccasse sexies circiter, dicit, se disjunctive peccasse vel sexies vel forte quinquies tantum (et sic sextum peccatum certum exprimit ut dubium) vel forte etiam septies, quod tamen scit esse falsum; sicut si certo sciens, peccasse sexies diceret, se peccasse sexies vel septies, prout revera nonnulli faciunt pro majori, ut ajunt, securitate, cum quasi certi sint, aliquod peccatum patrasse tantum bis, dicunt tamen: bis vel ter. Quo casu tamen rarissime censendi sunt peccare formaliter coram Deo sub ejusmodi formula dicentes majorem numerum,

quia bona fide, ex mera scrupulositate et nimiae securitatis studio ita faciunt, ut bene notat Gob. n. 428.

III. Perperam quoque agunt et peccant, qui absque judicio et examine debito adhibito ad quosque peccatorum numeros, particulas illas circiter, plus, minus addere solent, aut sub illis formulis obiter velut divinando quemcunque etiam majorem numerum exprimunt, falso putantes, se hac ratione supplere verum numerum: nam suppletio incerti numeri debet esse moralis et rationabilis, nimirum cum examine, morali diligentia ac prudenti aestimatione et judicio exprimendo, quis numerus vere probabilis ac numero verosimilior a parte rei reperiatur. Quare confessarius non debet passim admittere istas phrases, nisi quando prudenter judicat aut credit, non potuisse poenitentem morali ac mediocri diligentia deprehendere numerum certiorem. At quando et quomodo hoc confessarius prudenter judicare poterit? Placet regula tradita a solo, quem sciam Gob. cit. n. 425., sed certe mihi dudum practicata: 443.

IV. Quando poenitens a longo tempore non confessus, cum illis particulis circiter, plus, minus etc. nominat valde magnum numerum peccatorum mortalium, praesertim non valde singularium, merito praesumet confessarius, eum mediocri diligentia non potuisse deprehendere numerum certiorem et sic transire permittat; at vero quando poenitens a modico tempore confessus v. g. a duabus vel quatuor septimanis et exprimit parvum numerum et quidem valde palpabilium criminum, debet esse suspectus de defectu examinis et ad numerum certum vel certiorem edicendum adigendus erit. Quis enim ferat clericum dicentem: Hoc octiduo omisi bis vel ter integrum breviarium, hac septimana in quadragesima ter vel quater comedi carnes, hac quindena, hoc mense quater circiter omisi Sacrum, hac hebdomada quater plus minus me pollui? 444.

§ III. *Numerus probabilis cum circiter ac plus minus.* Quando adhibita morali diligentia in examinando conscientiam revera non potest deprehendi certus et praecisus numerus peccatorum, jam exprimatur numerus probabilis, qui nimirum facto moraliter et mediocriter diligenti examine videtur magis verosimilis seu magis ad numerum certum appropinquare, hoc ipsum exprimendo, v. g.: Quantum scio, quantum recordari possum et tandem cum solemni circiter, plus, minus. Jam videndum, quid operetur vel quousque se extendat istud, circiter, plus minus. Dico ergo: 445.

I. Quando exprimitur numerus ita probabilis, addito plus minus vel circiter comprehenditur simul excessus modicus super numerum verum et certum, non item excessus notabilis. Nam qui confitetur se blasphemasse circiter vel plus minus sexies, hoc ipso dicit, se confiteri, etiam blasphemasse septies vel octies, si forte toties fecit; at certe non eo ipso dicit, se etiam blasphemasse forte duodecies vel amplius neque id a confessario intelligi potest. Quousque autem se extendat illud circiter vel plus minus, prudentis arbitrio aestimari debet, nimirum extendi ad numerum modicum non aestimandum absolute, sed respective ad numerum, cui adjungitur majorem vel minorem, proportione geometrica, ita ut quo major fuerit numerus, tanto etiam major excessus verbis illis comprehendi poterit; v. g. excessus modicus respectu quinque 446.

vel sex est unum, respectu decem duo, respectu 20 tria, respectu 40 vel 50 quatuor, respectu 100 quinque vel sex. Sic post alios Tamb. l. 2. de confess. c. 2. § 4, Diana p. 3. tr. 4. resol. 94, Lugo d. 16. n. 96, approbans regulam Menochii docentis, verba illa plus minus posse verificari de quinque respectu cujuslibet centenarii, maxime si addatur numero millenario. Plus aliquanto concedemus mox infra.

447. II. Qui confessus est numerum probabilem cum addito circiter vel plus minus, etiamsi postea certo deprehendat, se certo contraxisse illum ipsum numerum aut paulo excessisse vel defecisse, non tenetur postea illum numerum certum, etiam paulo majorem (nedum minorem) deprehensum de novo ut certum confiteri. Ita gravissimi DD. Sotus, Vega, Ledesma, Vasquez aliique citati, Suarez disp. 22. sect. 5. n. 38, Lugo disp. 16. n. 78. testans, hunc esse communem sensum, Diana et alii infra citandi. Ratio est: quia ille numerus certus, etiam paulo major (nimis clare minor) jam fuit sufficienter expressus in confessione in particula circiter vel plus minus: nam ut paulo ante dixi, qui dixit, se fornicatum decies circiter plus minus, eoipso fatetur, se illud patrasse peccatum aut reipsa decies aut etiam undecies vel duodecies, si reipsa toties fecit, idque confessarius satis intelligit formatque sibi judicium morale, aut toties peccasse aut paulo amplius, sicque juxta hoc judicium morale te ab omnibus absolvit directissime; ergo manes solutus ab onere amplius confitendi.

448. III. Dices: Qui confessus est aliquod peccatum mortale ut dubium, si post certo cognoscat, illud peccatum esse revera a se patratum, tenetur illud denuo ut certum confiteri, juxta omnino communem sententiam Doctorum; atqui qui confitetur, se fornicatum decies plus minus verissime ipsum peccatum decimum et magis undecimum vel duodecimum confitetur ut dubium, ut intuenti patet; ergo postea comperto, se certo decies vel undecies aut duodecies peccasse, tenebitur id denuo ut certum confiteri. Huic argumento succumbunt doctissimi Lugo et Dicastillus, et certe meo judicio, stante illa communi doctrina majoris, necessario succumbendum est, quidquid conetur respondere Diana p. 10. tr. 16. res. 79, quod nimirum major requiratur exactio in explicanda substantia peccati, quam in numero peccatorum exponendo. Vide, si placet et an placeat; tu autem noli succumbere, sed rotunde negando majorem sequere sententiam oppositam, propositam supra q. 4. § 4. Si tamen utroque casu vel in communi illa sententia tutiori via incedere eaque tuos poenitentes deducere velis, in hoc te laudo.

449. IV. Ceterum apud omnes, etiam nostrae sententiae auctores in confesso est, quod si post confessionem talem deprehendatur notabilis excessus numeri super numerum peccatorum probabilem cum circiter vel plus minus expressum, oportere postea eum excessum in confessione nova manifestari. Ut si primo confessus fuisti, te fornicatum circiter decies et postea deprehendas, certo esse factum decies octies vel vigesies, debebis saltem sex vel octo peccata denuo confiteri: quia moraliter tantus excessus in tam parvo numero non comprehenditur; nec revera potest dici, antea talem numerum fuisse sufficienter explicatum: et consequenter judicium confessarii notabiliter alterat. Advertit tamen Suarez, quod si priorem confessionem praecessit diligentia

mediocris in examinanda conscientia, moraliter non contingeret, ut postea veniat certo in mentem tantus excessus, ut oporteat in posteriori confessione illum memorare. Certe sat laxe hic loquuntur Doctores, nimirum non teneri amplius aliquid confiteri eum, qui bona fide dixit, se blasphemasse decies, quinquies aut centies plus minus, et postea deprehendit factum vigesies vel centies decies; Lugo cit. n. 97. et ita proportionaliter deinceps. At certe nimis laxe Tannerus hic q. 7. dub. 3. et illum eximit, qui confessus est, se pejerasse circiter vicies et postea liquido deprehendit, factum tricies, contra communem aliorum. Vivaldus in candelabro suo, etiam liberat a redeundo ad confessionem eum, qui confessus est, se circiter centies blasphemasse, postea vero probe meminit, contigisse ducenties; sed rejicitur ab aliis communissime. At quid, si bona fide absolute sive circiter dixi, me blasphemasse decies octies, et postea liquido cognosco, esse factum vigesies, erone liber a confitendo postea isto binario, perinde ac si dixissem circiter decies octies? Tannerus citatus liberaliter concedit et oppositum scrupulosum censet; sed censeo ego, standum in communi sensu DD. et fidelium.

Tandem cum quis majorem numerum in confessione exprimendo **450.** excessit etiam notabiliter, et postea comperiat certo, non esse tantum, v. g. confessus es, te pejerasse decies et postea comperias, revera tantum factum esse sexies, non teneris denuo hunc minorem numerum confiteri: quia in majori numero expresso jam continebatur et absolvebatur iste minor; nisi forte scienter mentitus esses et confessionem fecisses invalidam, juxta dicenda sect. 3.

§ IV. *Poenitentis status, consuetudo, mora peccandi.* I. Quando **451.** denique nullus numerus neque probabilis vel verosimilis haberi potest, tunc opus erit et sufficit, poenitentem aperire suum statum, consuetudinem peccandi, moram temporis, quo in statu peccandi mortaliter perseveravit, et frequentiam lapsuum in die, septimana, mense, quoties nimirum singulis diebus, septimanis, mensibus taliter peccare consuevit, si scire possit: ex his enim prudens confessarius statum et malitiam peccatoris melius et firmius cognoscet, quam ex numero probabili aut verosimili, quem a poenitente imprudente et parum serio peccata perpendente saepius magis extorquemus, quam bene perpensum accipimus. Melius ergo faciet confessarius, si tales poenitentes inducat, ut simpliciter aperiant statum suum, modum vivendi, consuetudines, occasiones et incentiva peccati, quam eos torquendo circa numerum peccatorum, quia talis est impossibilis. Si quid enim ad importunitatem confessarii dicant, solum divinando et absque ullo judicio dicunt v. g.: feci plus centies, plus millies etc. Quis credat, illos talem numerum tam parvo tempore percurrere potuisse? Solum ergo sic dicunt, quia vident, se numerum comprehendere non posse, ideoque ut se a vexatione redimant, putant se benefacere, si quemcumque numerum excessivum exprimant, ut praeter alios, bene monet noster Marchant tribun. p. 3. tr. 4. tit. 6. q. 3. dub. 2. Jam declaro in particulari exemplis aliquot ex probatis auctoribus.

II. Communis meretrix satisfacit dicendo: Tot annos in statu **452.** meretricio permansi, quoties occasio fuit et quibusvis etiam conjugatis, sacris etc. copiam corporis feci: nam species peccatorum saltem prin-

cipales quantum potest, immo et numerum eorum aliquem, si possit, debere exprimere, notant DD. comm. Tanner. hic d. 6. q. 9. dub. 3, Diana p. 3. tit. 4. res. 89, Lugo d. 16. sect. 1. n. 575. Attamen post Cajet. ita generalius loquitur Nav. c. 6. n. 15: Saepe satis est, absque aliquo numero statum suum manifestare sufficienter, velut si quae publica meretrix parata et exposita ad fornicandum tam cum clericis, religiosis et virginitate praeditis, quam laicis et conjugatis et solutis, post conversionem confiteretur exprimeretque, se toto eo temporis spatio in eo statu fuisse. Sic Nav. minime alioquin laxus sequiturque Valent. t. 4. d. 6. q. 11. p. 1. Sed talem confessionem merito censent insufficientem, saltem regulariter Tanner et Lugo cit., cum fieri possit, ut una talis lupa centies peccarit cum clericis et conjugatis, cum altero tantum decies, et quidni illa speciem et majorem aliquem saltem probabilem numerum aut certe frequentiam exprimere teneatur?

453. III. Qui domi habet concubinam, sufficienter confitetur dicendo duntaxat, quanto tempore illam habeat vel potius sic expressius: tanto tempore habeo concubinam et ea velut uxore usus sum, Lugo cit. n. 575. Item qui solet passim concupiscere obvias mulieres quasque, satisfacit aperiendo suam consuetudinem et species principales, an frequenter conjugatas, an aliquando cognatas, sacras etc. Lugo ib. n. 574, sicut eodem teste satisfaciunt eodem modo illoti oris homines, qui consueverunt tota die colloqui de rebus turpissimis citra ullum delectum circa materiam vel socios. Idemque Lugo aliique plures absolverent furem, qui praecise diceret: Fui a quinquennio ita perdite deditus furtis, ut quandocumque se offert occasio, sicut saepissime offertur, surripiam, quae possum, et quidem res sacras notabilis pretii furatus sum quinquies vel nisi fallor sexies: et ita in similibus.

454. At quid si isti, qui sic generaliter et confuse confessi sunt, postea magis distincte recordentur de numero et speciebus peccatorum commissorum et ita confuse prius confessorum, an non erit obligatio (de consilio et consulto quis dubitet) eadem postea distinctius confitendi? Resp. negative cum Vasq. q. 91. a. 1. d. 5. et Lugo cit. n. 563. Ratio est: quia in illa confusa narratione fuerunt sufficienter intellecta a confessario, cum potuerit is de iis formare judicium atque ideo ab omnibus directe absolvit.

IV. Qui habet consuetudinem peccandi v. g. blasphemandi, pejerandi toties quoties, sic ut nullum numerum neque probabilem talium peccatorum inire possit, satisfacit confitendo tempus consuetudinis, juxta hactenus dicta; at vero si numerum aliquem saltem probabilem talium peccatorum inire et dicere possit, eritne necessarium etiam exprimere ipsam consuetudinem? Resp. cum distinctione: si ex illa consuetudine committis saepissime illa peccata deliberate cum perfecta advertentia, ultra ipsa peccata confessa non teneris sponte exprimere, te laborare illa pessima consuetudine (quia consuetudo seu habitus in se peccatum non est), sed solum, si te interroget confessarius. Lugo cit. n. 202. At vero si ex vi et velut impetu illius consuetudinis ex mera praecipitantia plane indeliberate committis talia, blasphemias, perjuria etc. jam non teneberis explicare ipsas blasphemias, perjuria etc. quippe, quae materialiter tantum et non formaliter peccata sunt, quia in-

voluntaria in se, sed bene sponte teneris confiteri ipsam illam malam consuetudinem voluntarie contractam et retentam, tanquam causam culpabilem illorum peccatorum materialium, v. g. dicendo: Habeo inveteratam consuetudinem blasphemandi, pejerandi inadvertenter toties quoties se offert minima occasio. Dico, *voluntarie contractam et retentam:* nam postquam vere poenituisti, proposuisti et serio conatus es extirpare illam pravam consuetudinem, si nihilominus ex vi et velut naturali impetu istius consuetudinis involuntarie remanentis rursum inadvertenter blasphemes, pejeres etc., jam nihil confiteri teneberis, non ipsam consuetudinem, quippe non amplius culpabilem, non ipsas blasphemias, perjuria etc., quippe quae nullo modo sunt voluntaria nec in se, ut supponitur, nec in sua causa, scilicet consuetudine, quippe jam retractata et ipsa non amplius voluntaria vel culpabili. Sic Lugo ib. n. 206. ex communi doctrina in materia de peccatis, ubi de causa peccatorum.

Et in dicto sensu a nobis explicato utique etiam intelligenda venit prop. 58. ab Innoc. XI. damnata: Non tenemur confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem. Ubi simul nota et aliam 60. inter damnatas ab eodem Innoc. XI: Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturae aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere et proponere emendationem. De quibus propositionibus vide Cassianum a S. Elia V. poenitens III. et V.

Quaestio VI.

Quando sufficiat integritas formalis tantum confessionis, sic ut aliqua peccata licite reticeantur.

Summarium.

456. Ab integritate materiali confessionis excusat inculpata oblivio.
457—460. Quae et qualis ignorantia excuset?
461—465. Impotentia physica. Casus certi,
466. Casus ambigui.
467. Impotentia moralis, ut
468. Damnum proprium ipsius poenitentis ac
469. Damnum ipsius confessarii corporale vel spirituale
470. Aut alterius tertii v. g. complicis.
471. Sola tamen famae laesio complicis apud solum confessarium non excusat,
472. Quando scilicet adsit necessitas confitendi et alius confessarius haberi nequit.
473—475. Aliae animadversiones circa impotentiam moralem aliasque causas excusantes.

Assertio. *Tres sunt causae generales excusantes ab integritate ma-* **455.**
teriali confessionis sic, ut omissis aliquo vel aliquibus peccatis mortalibus sufficiat integritas formalis tantum: Inculpata oblivio, impotentia physica et impotentia moralis ob grave damnum poenitentis aut proximi aliunde

secuturum Sic in re omnes. Ad has enim omnes aliae particulares causae et casus necessario reducuntur, ut patebit explicatione solita.

456. § I. *Inculpata oblicio.* I. Hac excusantur omnes, qui hic et nunc facto congruo examine non recordantur aut ignorant aliquod peccatum, ita ut ipsis dum confitentur inculpabiliter non occurrat. Ubique enim a transgressione legis excusat ignorantia inculpabilis. Et quia adest, ut supponitur voluntas confitendi omnia peccata, modo occurrerent, ideo confessio, etsi non integra materialiter, attamen ratione integritatis formalis valida est et licita et fructuosa, manente tamen semper obligatione illud peccatum oblitum vel ignoratum, cum aliquando occurret, denuo subjiciendi clavibus. Ita omnes.

457. II. Ad oblivionem inculpabilem excusantem spectat etiam ignorantia probabilis juris, qua quis aliquid ignorat esse vel putat non esse necessario confitendum, et multo magis opinio probabilis, vel quod non admiseris hoc vel illud peccatum, vel quod jam sis confessus, vel quod tale peccatum non tenearis hic et nunc confiteri, esto reipsa res aliter se haberet. Ex communi Sanchez l. 1. moral. c. 10. n. 57, Suar. disp. 22. sect. 9. alii. Et patet ex hactenus sparsim dictis praesertim q. 2. et 5.

458. III. Excusat etiam ignorantia vel oblivio culpabilis venialiter tantum, cum quis scilicet in morali diligentia examinis modice defecit: cum culpa venialis nec valorem nec fructum Sacramenti alias recte suscepti impediat ideoque poenitentem a mortali excuset. Minime autem excusat ignorantia vel oblivio mortaliter culpabilis, scilicet crassa vel affectata in defectu examinis, sed tam valorem, quam fructum Sacramenti impedit, cum desit confessio dolorosa. Quomodo enim confessio erit dolorosa, si actu ratione illius ignorantiae peccatur mortaliter? Vide q. 1. § 4. Quare talis confessio tota repetenda erit, juxta dicenda q. seq.

459. IV. Excusat etiam ignorantia vel oblivio de facto inculpabilis, etsi ex aliqua gravi culpa oriatur, quod valde notandum: etsi enim quis antea peccaverit, quando oblivioni vel ignorantiae causam dedit, utpote quia confessionem nimis diu distulit, etiam non sine transgressione mortali praecepti confessionis annuae, aut quia veritatem sufficienter non inquisivit, si tamen dum confitetur dolens de praeterita culpa, volens si recordari posset omnia confiteri, peccati alicujus obliviscatur, jam oblivio non amplius erit voluntaria adeoque excusabitur ab integritate materiali confessionis: nam etsi sit culpabilis in causa et radice sua, tamen modo hic et nunc culpabilis non est. Marchant tribun. p. 1. tr. 4. tit. 6. q. 6.

460. Corollarium. Plurimi in pueritia vel juventute confitentes, quamvis aliqua peccata in illis confessionibus omittant ob ignorantiam inculpabilem vel naturalem oblivionem, a culpa immunes sunt; unde venientes ad annos maturioris prudentiae et memoriae, dum in cognitionem vel recordationem eorum peccatorum veniunt, non tenentur praecedentes confessiones repetere, sed sufficit eis, sola peccata inculpabiliter oblita vel ignorata ante confiteri; Confessiones ratione integritatis formalis validae fuerunt. Sed de hoc specialius sect. 3. cum de confessione iteranda. Quin etiam absolvendus est, quem fallit memoria, ita ut dicat, se scire

in genere, quod peccaverit mortaliter, non autem occurrat illud peccatum in specie. Secus (extra articulum mortis), si extreme rudis vel simplex dicat, se peccatorem dolere de peccatis, nullum tamen peccatum in specie ne veniale quidem dicere possit: talem practice extra articulum mortis non expedit absolvere, sed data benedictione permittatur communicare. Ex communi Laym. c. 8. Vide supra q. 11. § 3.

§ II. *Impotentia physica:* Quandocumque quis ad materialiter in- **461.**
tegre confitendum physice est impotens, utique sufficere debet integritas formalis: cum nullum praeceptum obliget ad impossibile. Exempla et casus sunt:

I. Si poenitens infirmus incipit confiteri et uno alterove peccato **462.**
dicto deficiat loquela vel sensibus destituatur aut grave subsit periculum, ne brevi deficiat, cito absolvendus erit; si supervivat et ad mentem redeat reliqua confessurus. Similiter si infirmus volens et petens confiteri, interim dum vocatur confessarius vel ei viaticum defertur deprehendat, multas confessiones fecisse invalidas, et gravitas morbi ac periculum defectionis vel mortis non patiatur tam longam moram et dilationem absolutionis, dicat, quae commode potest, ita interim absolvatur, postea si poterit in confessione perecturus: quin etiam absolvendus est, si adveniente sacerdote jam loquela vel sensibus destitutus nihil omnino confiteatur, si antea confessarium petiit vel signa doloris exhibuit: tunc enim adest et sufficit confessio virtualis. De quo principali casu latius c. 5.

II. Qui surdus vel mutus aut impeditae, balbutientis linguae, **463.**
ignoti idiomatis etc. omnia exprimere non potest, exprimat quantum moraliter potest. Eadem ergo ratione ignarus idiomatis, quando urget praeceptum vel necessitas confitendi, et confessarius linguae peritus haberi non possit, exprimat prout moraliter potest, etsi non integre intelligatur. Ex communi Laym. c. 8. n. 11. An vero tales teneantur vel scripto, si sciant, vel per interpretem confiteri, dicetur sect. seq.

III. Qui angustiis temporis, loci, periculorum coarctatur, ut in **464.**
periculo mortis, in naufragio, in bello, imminente conflictu, item in publico nosocomio, ubi est multitudo moribundorum tempore pestis, ut omnes audiri vel confiteri non possint: si imminens periculum aliud non permittat, possunt simul omnes, dicto a singulis aliquo peccato, quod minus infamat, aut etiam si aliter fieri nequeat, dicendo in genere, se esse peccatores ac dolere de peccatis, absolvi dicendo: Ego vos absolvo etc. Communis doctrina et praxis.

IV. Si ipse confessarius in periculo constitutus, timeatur ante **465.**
moriturus, quam poenitens integre omnia confessus absolvatur. Item si confessarius nimium festinans nolit omnia audire (seu justa seu injusta causa), se non omnia auditurum praedicat aut de facto ante finem confessionis absolvat: tunc poenitens omittens reliqua peccata, de omnibus tamen dolens, validam confessionem facit, cum id sua culpa non accidat, sed festinatione confessarii nolentis vel non potentis omnia audire, et auditio unius partis peccatorum tribuit poenitenti alias recte disposito jus ad absolutionem, non secus ac si impotentia proveniret ex parte ipsius poenitentis. Ex communi Tanner disp. 6. q. 7. n. 68. Quodsi autem ulla urgeret necessitas confitendi, sed sine ullo periculo

vel incommodo aut damno poeniteus posset alteri confiteri integre, etsi sine dubio consultius sit super tali mutilata confessione absolutionem non petere, sed ad alium divertere ad rursus integre confitendum, ad id tamen te non obligari, recte docet Tanner. cit. post ipsum Gob. casu 19. n. 458.

466. § *Casus ambigui ad impotentiam partim physicam, partim potius moralem pertinentes.* I. Quando poenitens habet casum reservatum et urgente necessitate aliqua confitendi desit copia confessarii potentis absolvere, omisso reservato posse alteri sacerdoti confiteri sola peccata non reservata: sicut et Superiorem occupatum posse subditum absolvere a solo reservato, reliqua peccata sua alteri confessurum, dicemus c. 6. cum de reservatis. Quando est tanta multitudo confiteri volentium pro aliquo celebri festo (maxime quando multi de longinquo venerunt ad obtinendam celebrem indulgentiam, Confessionem et Communionem requirentem, et multi alioquin vacui recedere deberent), sic ut sacerdos nequeat omnibus et singulis satisfacere audiendo omnes integre, posse eum singulis dicere, ut aperiant solum graviora mortalia, reliqua differant in aliud tempus, mihi probabilissime affirmabant alii non pauci et practice probabile censebat Gob. cit. n. 479. Verum huic praxi modo directe repugnare videtur prop. 59. ab Innoc. XI. damnata: Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus poenitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnae alicujus festivitatis aut indulgentiae. Quae quidem propositio, ut exponunt DD. eam explicantes, damnata non est, quatenus docet, posse absolvi dimidiate confessos, sed solum quatenus assignat pro causa dimidiate confessos absolvendi concursum magnum poenitentium. Nec suffragatur ratio magnae solemnitatis aut indulgentiae, si nulla alia necessitas urgeat vel causa excuset. Addit Granadus apud Dian. p. 5. tr. 14. res. 53, si nequeas ommittere Sacrum vel Communionem absque gravi scandalo et tamen sis oneratus tam multis peccatis, ut non valeas omnia enumerare apud sacerdotem, haud te peccaturum, si post auditam partem peccatorum confessarius te absolvat cum onere redeundi ad ipsum vel alium pro reliqua parte sarcinae exoneranda. Et omnino probabiliter; qua ratione et ego excusavi sacerdotem, qui in nocte Natalis Domini poenitentem nimis diu confessurum parte bona confessionis audita absolvit, imminente jam media nocte, ne bene famelicus et sitibundus collatione vespertina excluderetur, reliquam partem auditurus postea ad confessionale reversus. Sed haec jam spectant ad impotentiam moralem.

467. § III. *Impotentia moralis.* Quandocunque ex confessione certi peccati vel circumstantiae timetur merito grave damnum spirituale vel corporale vel proprium ipsius poenitentis vel confessarii vel alterius tertii, potest illud taceri ob impotentiam moralem. Omnes. Ratio est: quia hic et nunc censetur moraliter fieri non posse, quod sine gravi damno sui vel proximi fieri non potest; neque praeceptum divinum positivum confitendi integre potest obligare cum tanto incommodo, sed cedere debet praeceptis legis naturalis de conservanda propria vel aliena vita, fama ac avertendis damnis et periculis gravibus spiritualibus et corporalibus. Exempla et casus sunt:

I. *Damnum proprium ipsius poenitentis,* utpote, 1 quando poenitens 468.
probabiliter timeret peccatum suum a confessario fore revelandum, unde gravis sui infamia, inimicitiae, rixae, immo quandoque effusio sanguinis sequeretur. 2. Si femina vel masculus ex peccato carnis confesso timeret sibi vel confessario fore periculum ruinae, ut si rationabiliter timeret, se postea a confessario non bonae famae sollicitandam etc. 3. Quando poenitens propter fragilitatem sibi notam timet, ne diu immorando in talium peccatorum examine denuo labatur; tunc enim poterit nonnisi obiter se examinare, quamvis ex defectu examinis nonnulla omittenda forent; quod ipsum observare debet confessarius in interrogationibus de ejusmodi rebus turpibus. 4. Quando poenitens est nimis scrupulosus in peccatis enumerandis; tunc enim cum adsit summa difficultas, quae ipsa est moralis impossibilitas et periculum damni poenitentis necnon periculum, ne reddatur confessio odiosa, prudentis confessarii arbitrio abrumpi potest et debet confessio, cum praeceptum confessionis integrae non obliget cum tanto incommodo, et praestet, aliqua peccata omitti, quam notabilia haec detrimenta subiri. Omnia ex communi apud citatos.

II. *Damnum ipsius confessarii vel corporale,* ut quando sacerdoti ex 469.
mora confessionis integre audiendae damnum grave imminet, puta si tempore pestis sit probabiliter inficiendus, item in periculo naufragii, incendii, hostis imminentis, infidelis vel haeretici, a quo confessarius vel occidetur vel pessime tractabitur deprehendendus, si tota confessio audiatur: tunc enim audito uno et altero peccato abrupta confessione poenitentem de omnibus dolentem poterit ab omnibus absolvere. Neque enim tunc lex Christi nec caritatis obligat ad procurandam integritatem confessionis materialem. Aut *spirituale,* ut si ex confessione certi peccati timeatur confessario periculum ruinae, ut supra jam insinuatum, item quando confessarius ipse, non habens alium confessarium, peccatum suum non potest huic sacerdoti confiteri absque laesione sigilli sacramentalis, ut si invalide culpabiliter absolvisset aliquem a casu reservato vel simoniacum et non posset confiteri, nisi illi, qui facile conjiciet, quisnam ille sit. Communis recent. cum Coninch disp. 7. n. 95.

III. *Damnum alicujus tertii* vel corporale vel spirituale, quod ex 470.
confessione alicujus certi peccati tui posset imminere alicui tertiae personae, si nimirum confessarius revelaret aut scientia contra illam personam uteretur in ejus spirituale vel corporale damnum, ut ex supra dictis casibus facile intelligere potes. Et generaliter quoties poenitens urgente aliqua necessitate confitendi non habet alium confessarium, quam hunc, cui non potest explicare peccatum suum, nisi complex reveletur et ei innotescat, posse tacere peccatum illud vel ejus circumstantiam, quantum opus est, ne complex reveletur, satis communis et multum probabilis ac tuta est sententia DD. cum Navar. man. c. 7. n. 3, Valentia aliisque. Ex. gr. peccavit quis cum propria sorore, quam confessarius iste optime novit; potest, immo debet tacere aut gradum consanguinitatis solum dicendo: Commisi incestum, aut si nullam aliam haberet consanguineam, totam circumstantiam dicendo: commisi fornicationem, cum proposito confitendi integre peccatum alia vice

alicui alteri. Quin etiamsi iste confessarius ex circumstantiis loci, temporis, personarum certo intelligeret, hoc peccatum fornicationis non potuisse committi a poenitente, nisi cum sorore sua, totum peccatum interim tacendum esset, alia occasione confitendum alteri. Ratio est: quia quando duo praecepta divina concurrunt, unum naturale, alterum positivum, quae simul servari non possunt, praeferendum et servandum est naturale, quod strictius obligat; atqui praeceptum non infamandi proximum est naturale, praeceptum vero integre confitendi positivum; ergo illud praeferendum et servandum est. Et ego cum Gobat n. 475. hanc sententiam ob rationem dictam judico probabilem per se loquendo, quando nimirum inde nullum sequitur incommodum poenitenti (de quo infra), quam quod confessio mutiletur; idque maxime quando persona complex fuit a poenitente seducta et in peccatum inducta. Atque omnino certa et vera videtur haec sententia, quando complicis fama gravissime laedenda esset apud confessarium, utpote complicis superiorem, dominum, singularem benefactorem vel patronum aut inde ei sequerentur alia gravia incommoda supra indicata, et ne alioquin confessio ad salutem hominum instituta cedat in grave damnum vel afflictionem alterius, si forte aliquo indicio cognoscat, tam graviter laesam esse famam vel existimationem apud praelatum, dominum, patronum, ut ex communi recte notat Laym. l. 5. tr. 6. c. 8. n. 12.

471. IV. Quando poenitens urgente aliqua necessitate confitendi non potest commode habere alium confessarium, cui ignotus sit complex, ipsique complici (uti plerumque fit) nullum aliud damnum vel incommodum immineat, quam quod fama ejus apud confessarium (virum tamen prudentem et discretum) quantum ad notitiam hujus criminis laedatur, et potest licite, immo et debet confiteri peccatum integrum, non obstante infamatione illa complicis, quippe merito posthabenda majori bono integritatis servandae et spiritualis auxilii a confessario capiendi, (quod proinde maxime verum est, si alioquin ipsi poenitenti aliquod incommodum emergeret, ut si poenitens nimis diu postea differre deberet confessionem illius criminis faciendam cum majori incommodo vel minori fructu, quam modo fieri posset). Ita communior DD. D. Thom. D. Bonav., Alensis, Gerson, Suar., Vasq., Coninch, Filliuc. aliisque relatis Laym. cit. n. 12, Lugo disp. 16. sect. 8. n. 394, Tamb. opusc. expedit. Confess. l. 2. c. 9. § 2. et expresse docet D. Bernard. opusc. de formula vitae, sic scribens: De nullo sinistre loquaris, nisi in confessione, et hoc, ubi non potes aliter manifestare peccatum tuum. Ita Sanctus. Ratio ergo est: quia poenitens utitur jure suo, et complex hoc aliquale famae suae dispendium sibi ipsi imputare debet, quandoquidem tale crimen commisit cum altero, quod coram legitimo conscientiae judice aliter explicari non possit. Unde ruit fundamentum oppositae sententiae: nam licet sit de jure naturae, non infamare proximum, quando videlicet proximus habet jus ad suam famam, nec infamare eum necesse sit, in proposito autem eo ipso quo complex peccavit cum altero, sciens eum necessario debere confiteri, amisit jus ad suam famam in ordine ad confessionem, non tantum suam ipsius, sed etiam alterius, cum quo peccavit, casu quo ex justa causa confiteretur confessario, qui ipsum agnosceret.

Dixi autem et semper supposui, quando urgente aliqua necessitate confitendi non potest commode poenitens habere alium confessarium: nam generaliter addo

§ IV. *Admonitiones circa impotentiam moralem aliasque dictas causas excusantes.* I. Sicut in omnibus praedictis casibus moralis impotentiae, ita maxime in hoc ultimo casu, quando apud confessarium revelandus et infamandus esset complex, ad hoc ut licite aliquod peccatum vel omitti vel cum infamatione complicis dici possit in confessione, duo necessario requiruntur, unum: ut adsit aliqua necessitas vel obligatio vel saltem justa causa confitendi, v. g. ob infirmitatem, pro Communione pascali; justa autem causa semper adest, cum quis est in statu peccati mortalis, praesertim gravioris et jam diutius moratus. Alterum est, quod non sit alius confessarius aeque idoneus nec brevi tempore adfore speretur, cui quis omnia sua mortalia sine ejusmodi incommodo confiteri possit; alioquin sine dubio tenetur confiteri alteri confessario aut alium confessarium modico tempore expectare, v. g. aliquot dierum (longiori enim tempore non teneris expectare, quia magnum esset incommodum, eum, qui animam peccato mortali infectam habet diutius expectare debere remedium divinae reconciliationis, quod per solam contritionem tali homini obtinere difficile esset). Ita communissima DD. et mei citati omnes. Quare sicut graviter peccaret universaliter, qui sine justa causa confitens huic confessario, cum commode alium posset habere vel expectare in casibus supra dictis § 3. aliquod peccatum mortale omitteret, quia tunc cessaret impotentia moralis illud peccatum confitendi, ita sane culpam gravem plerique Doctores agnoscunt, non tantum contra caritatem, sed etiam contra justitiam cum onere restitutionis famae in eo, qui sine justa causa confiteretur confessario peccatum cum revelatione et infamatione complicis, si alium similiter confessarium facile habere vel expectare possit in proposito ultimo casu et similibus: ut si famula confiteatur, se peccasse cum suo domino vel clerico confessario bene noto, si uxor confiteatur se admisisse peccatum contra naturam cum marito suo, quem confessarius probe novit etc. Quamquam D. Thom. Cajet., Gabriel apud Dicastillum negent, in hoc intervenire culpam gravem, si praeter infamationem apud solum confessarium nullum aliud incommodum timeatur. Sed standum communi sententiae. **472.**

II. Hinc optime infert et monet Laym. cit. c, 8. n. 13: quando confessarius animadvertit, poenitentem paratum esse ad nominandum complicem circa ea peccata, quae sine complicis agnitione intelligi possunt, prohibere illum debet, sicut admonet D. Bonav., praeterquam si id omnino necessarium videatur ad juvandum poenitentem vel ipsum complicem. Quamquam si complex correctione indigeat, praestare videatur, ut non ipsum confessarius, sed alia idonea persona corripiat; si vero alius idoneus haberi non possit, qui grave malum impediat vel tollat, tunc hortetur confessarius poenitentem, ut potius extra confessionem alienum peccatum in ordine ad correctionem fraternam ipsi aperiat, ut tanto liberius peccati notitia uti possit atque dicere corripiendo, se eam extra notitiam confessionis accepisse, ne illud odiosum homini reddatur. Praecipue vero cavere oportet confessarium, ne facile **473.**

fidem habeat feminis accusantibus maritos suos. Sic Laym. De qua re late etiam Gobat alphab. confess. casu 5. n. 254. quem lege, si vacat, nam mihi exscribere non vacat. * Addere hic juvat excommunicationem R. P. simpliciter reservatam contra „docentes vel defendentes tanquam licitam praxin inquirendi a poenitente nomen complicis, prout damnata est a Ben. XIV.“ Circa quam nota, quod non feriuntur excommunicatione illi, qui inquisitionem istam practicant, licet id faciant sub comminatione denegandae absolutionis (quamquam tales debeant denuntiari atque puniri), sed illi duntaxat excommunicantur, qui docent et defendunt, praxin hujusmodi passim esse licitam. Dicitur, *passim:* prout juxta tenorem constitutionis 7. Julii 1745. in Lusitania docebatur: tuto enim doceri et defendi potest, quod inquisitio ejusmodi aliquando licita sit, puta quando bonum commune expostulat, ut complex Superiori denuntietur. „Nulli dubium“, ita S. Alphonsus l. 6. n. 492, „quod aliquando tenetur poenitens complicem manifestare ad aliquod grave damnum impediendum; sed spectata tam rigorosa . . . Pontificis prohibitione, ad finem vitandi proximi infamiam, Sacramenti injuriam, sigilli violationem, scandalum etc., prout exprimitur in Bulla, non est licitum confessario, nomen complicis exprimere ad finem faciendae correctionis. Unde casu, quo poenitens vere teneatur complicem patefacere, tantum poterit confessarius poenitenti imponere in genere, ut complicem revelet alicui, qui scandalum possit impedire, sed nunquam licebit confessario dicere: *Revela mihi.* Si vero poenitens ex se et sponte sua rogaret, ut complicem corrigeret, tunc confessario multa prudentia opus est: nam ordinarie loquendo non expedit, ut se immittat in hujusmodi rem: ipsi enim tantum incumbit curare damnum sui poenitentis, non alienum, et solummodo intra confessionem, non extra; et ex alia parte confessarius difficulter assumet hoc munus corrigendi sine periculo scandali et offensionis sacri ministerii.“

474. III. Seu oblivione inculpabili seu impotentia ac quacunque justa causa peccatum aliquod in confessione mutilata reticeatur, semper manet obligatio, illud peccatum omissum vel oblitum deinde cum facultas aderit confitendi: cum ex claro textu concilii Trid. sup. q. 2. allato jure divino omnia peccata mortalia singillatim in confessione clavibus subjicienda sint. Et opposita sententia (Vivaldi et aliorum, mirum!) merito est inter propositiones damnatas sub Alex. VII. undecima: Peccata in confessione omissa vel oblita ob instans periculum vitae aut ob aliam causam non tenemur in sequenti confessione exprimere. Attamen necesse non est ut illa suppletio fiat statim proxima occasione (aut etiam adhuc ante Communionem, ut pie scrupulosi faciunt), sed sufficit, ut suppleatur, quando alias ex alia causa fiet Confessio. Sic enim Silv., Nav., Suar, Henr., Reginald., alii cum Laym. cit. n. 13, Diana p. 3. tr. 4. res. 124, Gob. hic casu n. 274. docens: peccata, quae ob naturalem oblivionem vel aliud justum impedimentum paschali tempore omissa fuerunt, non esse statim confitenda, cum impedimentum cessavit aut peccati memoria rediit, sed ad sequens Pascha licite differri posse, propterea quod Ecclesiae praecepto, semel de peccatis omnibus mortalibus quatenus moraliter possibile est confitendi (confessione, scilicet formaliter integra) satisfactum fuerit. Sed hoc secundum in-

dulgentiam sit dictum; in praxi enim merito consulenda sententia oppósita communior et tutior.

IV. Ad extremum quoad integritatem confessionis dubitari potest, **475.** utrum necesse sit, in confessione explicare peccata, quorum notitiam jam habet confessarius vel extra Sacramentum vel per confessiones antea invalide factas? Resp. omnino poenitens tenetur aliquo modo etiam confiteri illa peccata, ut secundum communem DD. bene resolvit noster Marchant hic. Ratio est: quia confessio sacramentalis non est nuda manifestatio peccatorum ad praebendam notitiam alteri, sed debet esse accusatio ac manifestatio dolorosa de peccatis, ut sunt offensa Dei, in ordine ad absolutionem et remissionem obtinendam, ad quod notitia prior confessarii omnino est impertinens vel saltem insufficiens: quando enim confessarius novit tua peccata extra Sacramentum, non aliter novit, quam alius quicunque laicus vel femina, quae illa vidisset vel audivisset; et si novit ex confessionibus invalide factis, non novit ut confessa dolorose in ordine ad absolutionem, quae ob defectum valide dari non poterat. Dixi autem, *tenetur aliquo modo illa confiteri:* non enim tenetur poenitens talia peccata jam nota confessario ad longum enarrare, sed potest sub compendio paucis verbis dolorose se accusando confessario eorum notitiam ingerere. Ex. g. confessarius interfuit tuis ebrietatibus, litigiis, impudicitiis; quando in confessione pervenis ad ista peccata potes paucis dicere: accuso me etiam de illis ebrietatibus, impudititiis, litigiis, quae coram vidisti juxta modos et circumstantias tibi notas; addendo tamen explicite illa, quae subterfugerunt vel subterfugisse putes notitiam confessarii. Quod tamen passim practicandum non est, nisi rationabilis causa subsit v. g. brevitas temporis, turbatio mentis; alioquin periculum est, ne desit verus dolor et detestatio peccatorum; et certe plerumque deest humilis verecundia, poenitenti valde salutaris. Item poenitens ordinarie confessus eidem confessario fecit aliquot confessiones invalidas; si confessarius adhuc recordetur peccatorum et status poenitentis, sufficiet sub compendio dicere: accuso me de omnibus peccatis, quae tibi sum confessus a prima confessione invalida tali tempore facta usque ad hanc, uti ex professo declarabo sect. 3. de confessione invalida repetenda.

Sectio II.

De Confessione vera, secreta, vocali.

Quaestio I.

Qualiter Confessio debeat esse vera.

Summarium.

476. Confessio debet essentialiter esse vera;
477. Unde mortale est et confessio nulla, negare verum in re gravi et necessaria, scilicet

478. Peccatum mortale nunquam legitime confessum,
479. Sicut et fateri falsum scienter in materia gravi, mortale scilicet non commissum.
480. Mentiri vero in re levi et non necessaria veniale est.
481—482. Mentiri in re gravi, sed impertinente ad confessionem, quale peccatum?

476. **Assertio.** *Confessio essentialiter debet esse vera in materia substantiali et necessaria, atque adeo omne deliberatum mendacium in materia gravi et necessaria confessionis sacramentalis, seu verum negando seu falsum dicendo, est peccatum mortale et Sacramentum reddit irritum et nullum; secus est de materia levi vel non necessaria.* Communis. Ratio patet: quia alias in re gravi decipietur judex, et confessio nec erit integra nec dolorosa, cum sit mortaliter peccaminosa ideoque irrita et nulla et consequenter tota repetenda.

Dicitur autem, *deliberatum mendacium,* cum quis scienter et ex proposito contra mentem suam falsum dicat: nam si quis ex ignorantia vel inadvertentia falsum diceret, nec formale, sed materiale tantum mendacium committeret, nec peccaret saltem graviter, cum in omni materia ignorantia vel inadvertentia a peccato excuset, nec consequenter oberit confessioni; sicut etiam si quis in materia levi vel non necessaria mendacium committeret, ut patebit. Jam ponamus casus:

I. *Negare verum im materia gravi et necessaria.*

477. Sacrilegium est et confessio et absolutio nulla ac invalida, si peccatum mortale nunquam legitime confessum scienter neges, aut ita tegas, ut a confessario non intelligatur. Si enim solum omittere vel tacere tale peccatum mortale esset contra integritatem confessionis, quanto magis mortale erit illud etiam positive negare vel dissimulare? Excipe, nisi habeas justam causam illud tacendi juxta supra dicta: tunc enim poteris etiam inquisitus positive negare, adhibita tamen (ut peccatum veniale mendacii evitetur) congrua aequivocatione vel restrictione mentali, v. g. non feci vel fecisse scio tanquam hac confessione fatendum etc.

478. Dixi autem, *peccatum mortale nunquam legitime confessum:* hoc enim solum est materia gravis et necessaria Sacramenti Poenitentiae, per se loquendo. Per accidens autem etiam mentiri, negando peccatum jam rite confessum, mortale erit, quando confessarius sive ut judex sive ut medicus de illo juste interrogat, tanquam aliquo spectante ad praesentem confessionem, utpote ad medicinam contra relapsus praescribendam, ad occasiones proximas tollendas, ad restitutionem vel satisfactionem injungendam etc. Ratio est: quia tunc confessarius habet jus interrogandi ad praesentem confessionem recte et fructuose expediendam et agitur de re gravi, ut patet. Alioquin si nulla tali justa causa subsistente confessarius injuste, utpote ex mera curiositate inquirat de peccatis antea rite confessis, iterum ut supra negare poteris.

II. *Fateri falsum in materia gravi et necessaria.*

479. Sacrilegium itidem et confessio ac absolutio nulla est, si quis scienter fateatur peccatum mortale, quod non fecit. Communissima DD.

Nav., Coninch, Reginald. alii cum Laym. c. 8. n. 15, Lugo disp. 14. sect. 8. n. 129. Ratio est: quia in re gravi alteratur judicium sacramentale, facitque talis injuriam tam ipsi Deo, cui in persona confessarii mentitur, quam sibi ipsi, quem de falso crimine apud sacerdotem infamat. Eademque est ratio, si quis scienter in numero peccatorum mortalium (etiam unum tantum addendo) plura peccata mortalia fateatur, quam revera scit se fecisse; secus si id ex probabili vel verosimili conjectura faceret. Item si quis peccatum dubium scienter confiteatur ut certum, aut econtra peccatum certum confiteatur ut dubium in materia gravi et necessaria: quia et iste judicium sacramentale in re gravi notabiliter alterat. Adde insuper, etiam falso se excusare de solo peccato veniali, quod esset tota materia confessionis: ut si falso fatearis, te jocose mentitum esse nec aliam pro confessione materiam adferres, mortale esset et sacrilegium, quia defectu verae materiae remotae Sacramentum esset irritum. Excipiuntur semper in praedictis scrupulosi, anxii, rudes et simplices, qui vel ex anxietate vel ex turbatione vel ignorantia bona fide saepe accusant de iis, quae non fecerunt vel de pluribus, quam fecerunt vel dubia pro certis etc.

III. *Mentiri in materia levi et non necessaria,*

Per se tantum veniale est, seu verum neges seu falsum dicas. **480.** Ex communi Laym., Lugo, alii contra Cajet., Armillam, alios. Ut si neges aliquod veniale a te commissum aut etiam mortale jam antea legitime confessum nec ad praesentem confessionem faciens, cum scilicet confessarius legitime de eo interrogare non potest, ubi adhibita congrua restrictione mentali etiam veniale evitare potes; vide n. praec. Aut contra si fatearis aliquod veniale, quod tamen non commisisti, dummodo adsit alia materia absolutionis etc. Ratio est: quia in materia levi et non necessaria Sacramenti falsitatem committere, nec judicium sacramentale notabiliter alterat, nec Sacramento alioquin valido gravem irreverentiam irrogat; ergo.

IV. *Mentiri in re gravi, sed omnino impertinente ad Confessionem sacramentalem,*

Manet peccatum mortale juxta rationem materiae atque ex cir- **481.** cumstantia Confessionis etiam augmentum malitiae sumit. Sed numquid etiam speciem mutat contra reverentiam Sacramenti? Negat post alios Gob. n. 545, sed valde probabiliter affirmat Marchant sup. cit. Usitatum enim est mulieribus, immo saepe etiam viris, quod in Confessione sive ad suum solatium sive ad excusationem suorum litigiorum, inimicitiarum ac odiorum, quas contra proximum, saepe etiam conjugem gerunt, gravissima effutiunt de proximo, etiam ad rem minime spectantia, sane etiam mendacissime vel nimis hyperbolice exaggerando etc. Haec cum extra Confessionem mortalia sint, ratione praetensae vel potius fictae confessionis sane gravissimum augmentum malitiae sumunt tum ob notabilem irreverentiam illatam Sacramento, quo abutuntur ad suas detractiones, tum quia ratione novi peccati mortalis commissi irritam

et invalidam reddunt Confessionem, quam proinde una cum novo commisso peccato detractionis sacrilegae ex circumstantia Confessionis repetere tenebuntur. Caveant ergo confessarii prurientes auribus, qui ejusmodi fabulatores et fabulatrices non impediunt, auscultant, immo saepe suis curiosis interrogationibus ad ejusmodi detractiones eis ansam praebent, videant, in quae pericula et se et poenitentes praecipitent.

482. Ex dictis apparet, mendacium factum in confessione in re gravi semper continere duplicem et quandoque triplicem malitiam, unam mendacii adversus virtutem veritatis, alteram sacrilegii et irreverentiae Sacramenti contra virtutem religionis, et saepe etiam injustae infamationis aut sui ipsius aut proximi.

Quaestio II.

Qualiter Confessio debeat esse secreta.

Summarium.

483. Confessio debet esse secreta non essentialiter vel ex necessitate praecepti, sed ex usu Ecclesiae.
484. Unde ob rationabilem causam potest quis peccata sua publice confiteri.
485. Nullus tamen peccata sua, saltem occulta, ullo casu publice confiteri obligatur,
486. Nec etiam ignarus linguae per interpretem,
487. Nullus etiam tenetur peccata sua scribere, ne excidant.

483. **Assertio.** *Confessio sacramentalis non quidem essentialiter, necessitate Sacramenti, sed neque necessitate praecepti divini, sed ex usu Ecclesiae valde conformi institutioni hujus tribunalis a Christo factae debet esse secreta, hoc est soli sacerdoti loco Dei facta.* Communissima et expresse concil. Trid. Explico et dico

484. I. Nihil cum natura et institutione hujus Sacramenti aut praecepto confessionis pugnat, si quis ob rationabilem causam, in majorem scelerum vindictam, sui humiliationem, aliorum exemplum vel Ecclesiae offensae aedificationem, item maxime ob causam necessitatis v. g. in communi naufragio, nosocomio tempore pestis etc. peccata sua publice confiteatur, etiam in ordine ad sacramentalem absolutionem recipiendam, prout insinuat Tridentinum cit. c. 5. et docet communis DD. cum Nav. c. 2. n. 3: sic enim poenitens dat veram notitiam peccatorum suorum confessario in ordine ad absolutionem.

485. II. Ex vi praecepti confessionis per se nullus umquam ullo casu, etiam articulo vel periculo mortis, in communi naufragio, proelio, nosocomio etc. tenetur publice confiteri peccata sua, saltum occulta. Ita communissima DD. Laym. c. 6, Tannerus disp. 6. q. 7. n. 26. alii: quia jugum christianae religionis oportet esse suave; atqui nimis difficilis obligatio foret, si crimina praesertim secreta, publica confessione aperienda essent, neque usquam colligi potest, Christum Dominum tanto cum onere praeceptum confessionis positivum imposuisse. Dixi autem, *per se:* nam per accidens ex caritate erga seipsum, qui in tali mortis periculo dubitat de sua contritione tenebitur confiteri etiam publice aliqua peccata, quae minorem pariunt infamiam aut quae aliis jam antea sunt

manifesta; Tanner. loc. cit. cap. 6. dicens: Neque enim in his casibus sufficit ad absolutionem accipiendam, generalia signa doloris edere, quando sine magna difficultate speciale peccatum exprimi potest; atqui possumus sic exprimere peccata minus infamantia, maxime antea nota aliis.

III. Similiter per se ex vi praecepti confessionis etiam peregrinus 486.
seu ignarus idiomatis nullus tenetur confiteri per interpretem. Communis DD. cum Tannero, Layman, Lugo citatis et significat concilium Lateranense, dicens: Omnia sua solus peccata confiteatur proprio sacerdoti. Ratio est: quia nullum est praeceptum de confessione publica facienda, ut modo est dictum; atqui confessio, quae per interpretem fit, ex natura sua publica est, etiamsi jure secreti naturalis et probitate interpretis manet occulta; neque enim certum est, jure Sacramenti interpretem obligari ad secretum sigilli, ut suo loco videbitur; sicut ergo non teneor confiteri ipsi confessario cum probabili periculo revelationis, ita multo minus per interpretem cum majori longe periculo revelationis. Rursus tamen *per accidens*, ex caritate sui, cum poenitens in articulo mortis positus incertus est de sua sufficienti contritione, tenebitur etiam per interpretem confiteri saltem aliqua minora ac minus infamantia peccata, ut supra dictum.

IV. Quin etiam nullus tenetur confessionem suam scribere memoriae 487.
causa, ne peccata aliqua quoad speciem vel numerum excidant, ut contra Vasq., Dicastil. alios docent communiter DD. Cajet., Sotus, Valent., Henriq. alii cum Tannero cit. q. 7. n. 27. Ratio est: quia scriptura per se ex natura sua aliquid publicum seu publicabile est praebetque seu causam seu occasionem manifestationis ac infamationis; atqui cum tali periculo non teneris ipsum peccatum confiteri; ergo multo minus scribere. Quare etsi supposito debito examine aliqua peccata excidant, confessio nihilominus formaliter integra erit, quia facis quantum moraliter potes. Certe praeceptum confessionis integre faciendae non minus est pro rudibus litterarum, quam pro peritis scribere; atqui major pars et in multis locis maxima pars scribendi imperita est, et quodnam aliud praeceptum divinum universale obligat solum minorem partem hominum? cur ergo hic fingamus aliquod particulare?

Quaestio III.

Qualiter Confessio debeat esse vocalis.

Summarium.

488. Confessio ex traditione, consuetudine et usu Ecclesiae debet esse vocalis,
489. Unde graviter peccaret qui sine justa causa signis vel nutibus solum confiteretur.
490. Casus excepti, quibus licet signo vel nutu confiteri, immo
491. Perpetuo mutus tenetur scripto vel nutibus confiteri, quoties obligat praeceptum confessionis.
492. Observanda circa tales confessiones.

Confessio sacramentalis, quamvis absolute quoad essentiam spectata 488.
consistere possit in quocunque signo manifestativo propriae ac dolorosae accusationis peccatorum (ut nimis clarum in mutis, moribundis etc.),

attamen ex traditione, consuetudine ac usu Ecclesiae graviter obligante, debet esse vocalis seu vocis sermone facienda est, si homo loqui possit. Ita communissima DD. Ratio est: quia hic modus humiliter accusandi seipsum vocis sermone convenientissimus est ad veniam obtinendam. Hinc resolvendum:

489. I. Peccaret graviter qui absque justa causa ulla confiteretur nutibus vel signis (secundam omnes, quos sciam) aut etiam scripto, secundum communem DD.: quia communem traditionem ac usum perpetuum Ecclesiae absque ulla justa causa ex mera libertate transgredi, temerarium esset ac periculosum. Attamen Lugo dist. 15. sect. 5. n. 8. certe satis bene probat contra Vasq., non esse ullam obligationem confitendi voce distincte seu sigillatim omnia peccata, sed per se loquendo sufficere, si tradatur confessio scripta legenda sacerdoti et post lectionem dicatur: accuso me et doleo de omnibus his scriptis et lectis; quemadmodum si heri mihi sacrilege confessus, hodie tactus dolore redeas dicasque, rursus me accuso de omnibus heri tibi confessis et praeterea de isto, quod malitiose omisi. Sententia saltem speculative probabilis, ut confessarius poenitenti eam secuto et sic confiteri volenti se accommodare possit. At certe ego absque omni rationabili causa non facerem nec a communissimo Ecclesiae ac fidelium sensu recederem.

490. II. Excipitur autem sine dubio casus necessitatis ac causa multum rationabilis, ut ex communi bene notat Laym. cit. c. 6. n. 3, Lugo, alii. 1. Si in raro casu puella v. g. supra modum verecunda peccatum suum ore explicare non possit, prudens confessarius confessionem ipsius in scripto admittere et praesentem absolvere poterit. Sa, Valentia, Suar. aliis cit. 2. Si aegrotus ex gutture laborans absolute quidem ore confiteri possit, at non nisi aegre et difficulter, si peccata scribere possit, urgendus non erit ad vocis confessionem. 3. Si confessarius in confessionali se surdescere animadvertat, ut poenitentem peccata sua ex scripto legentem audire nequeat, nisi etiam adstantes audiant, chartam sibi a poenitente datam legere et postea absolvere posset; idipsum fieri posset, si poenitens surdaster nimis alte legat, si et alii adstantes audiant, dummodo semper, ut supra notatum, voce de his se accuset. 4. Mutos scripto vel nutibus recte confiteri, nemo dubitat; dubium autem est, utrum tali modo confiteri teneantur. Dico:

491. III. Si perpetuo mutus possit scribere, aut si hoc non, saltem nutibus et signis sua peccata in particulari aperire cessetque periculum publicationis, tenetur ita scripto vel nutibus confiteri, non tantum ex praecepto divino in articulo mortis, sed etiam praecepto ecclesiastico semel in anno, et verbo quoties obligat praeceptum confessionis. Ita communis DD. cum Nav., Toleto, Silvestro, Suarez, Laym. cit. n. 4. (etsi excepto articulo mortis non pauci contradicant). Ratio est: quia licet talis confitendi modus sit poenitenti aliquo modo difficilis et incommodus, est tamen revera moraliter possibilis; cum enim talis homo animi sui sensus nutibus vel scripto exprimere soleat, pari modo peccata sua sacerdoti explicare non debet ei valde difficile et moraliter impossibile videri, et illa aliqualis difficultas gratia ac beneficio absolutionis abunde compensatur. Dixi autem, *perpetuo mutus:* nam qui ad tempus tantum mutus est, sperans locutionis usum iterum recuperandum,

praesertim brevi, non videtur praecepto ecclesiastico annuae confessionis obligari: nam et scripturam confessario tradere, insolitus est confitendi modus et periculo publicationis non caret, ut supra dictum; nutibus autem confiteri tali homini prorsus insolitum ideoque vere difficile est; quare ecclesiastica lex interim cessare videtur. Ex communi Laym. loc. cit. Ceterum universaliter: si mutus vel loquela impeditus velit gaudere beneficio absolutionis, omnino tenetur modo possibili sive per scripturam sive per nutus et signa quoad poterit peccata sua sacerdoti aperire: quia confessio sensibilis est pars essentialis Sacramenti, nec sufficit sola confessio virtualis, quando potest haberi aliqua confessio formalis et explicita peccatorum, secundum omnes; at in proposito potest haberi; ergo.

IV. In ejusmodi tamen confessione aliqua observanda sunt: 1. Quando 492.
confessio fit per nutus vel signa, debet poenitens adhibere signa sufficientia ad hoc, ut confessarius in notitiam peccatorum veniat; alioquin enim exponet se periculo invalidae confessionis. Quare cum signa non satis innotescunt confessario, debet absolvere sub conditione: si sis dispositus; hinc 2. si mutus vel loquela impeditus possit scribere, scriptura (ut convenientior) praeferenda est nutibus et signis: quia inter signa post vocem vivam et articulatam scriptura primum locum tenet et confessionem sine dubio certius exprimit. 3. Is, qui per scripturam confitetur, debet esse praesens et aliquo signo, verbo, nutu indicare, hanc scripturam ordinari ad confessionem dolorosam suorum peccatorum eorumque absolutionem sacramentalem: quia scriptura est instrumentum mortuum, quod nonnisi actu aliquo poenitentis ad finem absolutionis ordinari potest. Et Lugo cit. restatur, esse communem sensum DD. quod sub gravi obligatione teneamur, si possimus, post scriptum lectum uti saltem illis generalibus verbis; Me accuso de his omnibus scriptis et lectis. 4. De Confessione et absolutione absentis per litteras vel nuntium invalida, suo loco inferius c. 5.

Sectio III.

De Confessione invalida repetenda.

Quaestio unica.

Quando Confessio sit invalida? Quando et quomodo repetenda?

Summarium.

493—494. Confessio potest esse invalida dupliciter, ex parte confessarii et ex parte poenitentis.

495. In Confessione valida, sed non integra materialiter, repetendum est solum peccatum inculpabiliter omissum.

496. Non est repetenda confessio facta bona fide indocto, nescienti etiam inter mortale et veniale discernere, secus si facta mala fide.
497. An et qualiter repetenda sit confessio bona fide facta surdastro, dormitanti, distracto?
498. Peccata dubia ut talia confessa repetenda non sunt, dum postea sciuntur esse certa.
499. An et qualiter rudes bona fide aliquid omittentes confessionem teneantur repetere?
500—501. An et qualiter repetenda confessio invalida inculpabiliter?
502. Item qualiter invalida culpabiliter?
503. Qualiter repetitio facienda sit apud eundem confessarium?
504. Qualiter apud alium confessarium?
505—506. Praxes et modi faciles confessariis quoad repetendum ipsum peccatum omissum,
507—511. Quoad ipsam peccati omissionem seu reticentiam,
512—516. Quoad facilitandam repetitionem confessionum.

493. Confessio potest esse invalida ex duplici cap.: 1. ex parte confessarii, 2. ex parte poenitentis. *Ex parte confessarii* invalida est confessio, 1. si non habeat jurisdictionem, 2. si jurisdictio erat impedita per censuram, utpote si fuit excommunicatus non toleratus, 3. si formam omisit vel substantialiter vitiavit aut si non intendit absolvere, 4. si nullum prorsus peccatum intellexerit, tum enim practice non habuit materiam, quam absolveret. Quae omnia patent partim ex hactenus dictis, partim magis patebunt ex dicendis suo loco; vide infra § 2. *Ex parte poenitentis* invalida est confessio, si fuit excommunicatus et antea a censura non absolutus (ita passim Casuistae et mordicus Joan. Sanch. select. disp. 32. n. 11. Verum excommunicationem non irritare Confessionem et absolutionem, nisi quatenus excommunicatus eam reciperet in affectu peccati mortalis, probabilissime cum aliis docent Navar. c. 9. 3. Suar. hic disp. 32, de quo tamen alibi). 2. Si non fuit vere contritus vel attritus seu vero dolore supernaturali, efficaci et universali caruit juxta dicta. 3. Si peccatum mortale in confessione scienter et culpabiliter tacuit aut in re gravi et necessaria mentitus fuit, verum negando aut falsum dicendo. 4. Si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia peccatorum. Et generaliter, quoties poenitens in ipsa confessione peccavit mortaliter, ut si fecit ad finem mortaliter malum, cum injusta infamatione vel detractione proximi etc. Quae omnia patent ex hactenus late dictis.

494. Ceterum ex dictis jam nosti, confessionem posse esse invalidam vel vincibiliter et culpabiliter, cum quis sciens et volens aut ex negligentia mortaliter culpabili omittit aliquid essentiale ex dictis, vel invincibiliter et inculpabiliter, cum quis ex ignorantia, inadvertentia aut alio defectu inculpabili aliquid essentiale omittit; aut denique validam quidem et formaliter integram, at non etiam materialiter integram. Jam quaeritur, qualiter ejusmodi confessiones invalidae vel non integrae postea repetendae sint. Rem difficilem et frequentiorem longe in praxi quam optarent boni confessarii, conabor explicare diligenter, distincte et succincte, clare tamen ad captum tuum, et tu tyro conare bene comprehendere.

495. § I. *Confessio valida, sed non integra, ut repetenda.* Quandocumque Confessio fuit valida adeoque et integra formaliter, etsi non integra

materialiter (puta quia peccatum aliquod mortale inculpate oblitus es vel ignorasti aut alias ex justa causa in hac confessione reticuisti), postea veniens in cognitionem illius peccati omissi vel nactus occasionem confitendi alteri, nequaquam totam confessionem repetere, sed solum illud peccatum inculpabiliter omissum in nova confessione explicandum erit: cum reliqua peccata jam legitime confessa et remissa supponantur. Ita omnes. Casus varios expositos habes supra sect. 1. q. 1. et seq. de integritate confessionis, quibus aliquot speciales addo et partim repeto.

I. Valida est confessio bona fide facta confessario, quantumvis indocto, adeo ut inter mortale et veniale discernere nequeat, immo etiam putasset aliquod peccatum tuum esse veniale, quod tamen est mortale, v. g. fornicatio simplex, mollities, dummodo aliquo tandem modo in communi et confuso peccatum aliquod seu offensam Dei esse in poenitente cognoscat, neque talis confessio erit postea repetenda. Suar., Sanch. et alii cit., Laym. c. 9, Diana, alii cum Tamb. l. 2. c. 10. § 3. Ratio est: quia ex una parte tu bona fide omnia peccata tua subjecisti clavibus, ex altera autem parte illa confusa confessarii notitia peccatorum tuorum sufficit ad valorem Sacramenti, ut patet in moribundis. Secus esset si mala fide et studio quaesivisti talem confessarium, qui peccata tua discernere adeoque tibi mederi non possit: tunc enim quia confessio tua fuit mortaliter mala, non fuisti dispositus nec consequenter absolutus, ideoque tota confessio repetenda erit, juxta dicenda § 4. 496.

II. Si quis bona fide confiteatur surdastro, dormitanti, distracto, qui aliqua etiam mortalia peccata non intellexit sine omni culpa poenitentis, probabilius est, confessionem esse validam nec postea repetenda nisi illa, quae non percepta esse constiterint. Suar. d. 22. sect. 7, Laym. c. 9. n. 5, Diana, Tamb. ll. cc., eo quod essentia et effectus Sacramenti consistere possit absque integra et specifica explicatione peccatorum, si ea sine ulla culpa poenitentis vereque dolentis omittatur. Nihilominus poenitens, ut jam innui, si postea cognoscat, unum vel plura peccata mortalia confessarium nullo modo percepisse, debet ea sola postea cum aliis novis commissis in sequenti confessione explicare: quia semper manet obligatio peccata omnia mortalia secundum speciem et numerum sacerdoti confitendi, ut ab omnibus absolutio directe et in specie conferatur, sicut institutioni hujus Sacramenti consentaneum est; atqui illa peccata non percepta formaliter non sunt confessa sacerdoti nec subjecta clavibus, ut patet. At quid si poenitens post talem confessionem advertat quidem aliqua peccata sua a confessario ob somnum v. g. non esse audita vel percepta, sed nesciat, quaenam illa sint? Resp. tenebitur tunc repetere totam confessionem, si brevis illa sit paucorum peccatorum, quia de singulis dubitare prudenter debes et potes. Si autem prolixa fuit confessio multorum peccatorum, cum non possis dubitare prudenter de singulis, non teneberis repetere totam confessionem, sed satis erit dicere, quod aliquod vel aliqua ex tuis peccatis confessarius non perceperit. Sic Tamb. cit. c. 10. § 3. n. 5. 497.

III. Quoad peccata dubia jam supra q. 3. § 4. assertum est, eum, qui bona fide confessus est peccatum ut dubium et postea comperit, 498.

peccatum illud esse certum, non debere iterum illud ut certum confiteri: quia peccatum illud jam fuit directe absolutum in prima confessione; ergo sicut nova absolutione, ita etiam nova confessione non indiget. Idemque dicendum a fortiori, si quis bona fide confessus est peccatum ut certum, postea autem vere dubitat, an revera commiserit, non tenebitur iterum confiteri ut dubium: qui enim fatetur peccatum ut certum, satis moraliter fatetur etiam ut dubium, et qui absolvitur a peccato ut certo, censetur multo magis ab incerto absolutus fuisse, si tale fuisset. Ulterius qui integre confitetur peccatum aliquod, de quo tam ipse poenitens, quam confessarius dubitat, sitne mortale, an veniale tantum, si postea comperiatur certo fuisse mortale, non opus est nova confessione, quia ex una parte peccatum integre fuit confessus, sicut factum est, et ex altera parte ad valorem Sacramenti non est opus, quod poenitenti vel confessario innotescat mortale vel veniale fuisse quod absolvitur.

499. IV. Quoad rudes ac simplices homines placet judicium ac doctrina Laym. cit. c. 9. n. 4. sic scribentis: Si aliquis ob ruditatem vel ignorantiam non mortalem peccatum confiteri intermittit, sed alioquin attritus et dispositus est, is valide et fructuose absolutionem accipit, ut proinde non tota confessio postea repetenda sit, sed hoc solum quod omissum fuerat. Exemplum habes in puero, qui peccatum aliquod v. g. mollitiem arbitratus esse leve vel nullum, sed postea grandior factus intellexit esse mortale; item in rustico rudi et imperito, qui ex ignorantia non crassa peccata solum generice vel tantum specifice et non singillatim et secundum numerum confitetur, quia a parocho numquam de ea re instructus est: talis si supernaturalem de peccatis poenitentiam cum emendandi proposito habeat, videtur valide absolvi, quamvis cum obligatione, ut si postea praeceptum divinum de confessionis integritate cognoscat (puta in concione, catechismo vel confessione edoctus) tenetur peccata omnia secundum speciem et numerum, quatenus potest, explicare. Interdum tamen si appareat magna hominis ruditas, confessarius contentus esse potest enarratione peccatorum a proxima confessione commissorum ac praecedentium rudi aliqua cognitione, praesertim si aliorum poenitentium copia adsit: quandoquidem rudis ille homo propter obligationis ignorantiam non crassam capax est absolutionis, ut suppono; ad perfectiorem autem dispositionem hic et nunc facile adduci non potest, ut supponimus. Sic Laym. communiter ab aliis receptus et laudatus, de quo rursus aliquid infra in fine.

§ II. *Confessio invalida ut repetenda.*

I. *Confessio invalida inculpabiliter.*

500. Quando Confessio fuit invalida inculpabiliter ex parte poenitentis, utpote si bona fide putet, se omnia requisita ad debitam susceptionem Sacramenti adhibuisse, defuit tamen inculpabiliter verus dolor seu vera attritio supernaturalis, cum fuerit aestimata et naturalis tantum, et generaliter quando defectus substantialis fuit tantum in ipso confessario (modis initio expositis), absque ulla sua culpa, tunc utique cessabit obligatio repetendi confessionem talem invalidam, quamdiu

ista bona fides et ignorantia seu error inculpabilis durat: nam tametsi illa Confessione invalida peccata non fuerint remissa, quamdiu tamen bona fides durat habentur pro inculpabiliter oblitis vel ignoratis, quae vel sequentibus Confessionibus legitimis indirecte absolvuntur vel per contritionem perfectam remittuntur.

501. Ubi vides, raro obesse defectum ex parte solius confessarii in confessione invalida, si poenitens bona fide ad eum accessit; secus si sciens et mala fide (ut jam § 1. n. 1. indicatum est). Quodsi vero poenitens postea veniat in notitiam defectus illius substantialis (sive ex parte sua sive ex parte confessarii) Sacramentum annullantis, jam cessante bona fide utique tenebitur totam confessionem repetere quoad materiam necessariam peccatorum mortalium, quia ea peccata mortalia necdum legitime fuerunt subjecta clavibus, ideoque manet et velut reviviscit obligatio ea confitendi.

II. *Confessio invalida culpabiliter.*

502. Quotiescumque Confessio fuit invalida culpabiliter ex parte ipsius poenitentis sive ex defectu suo proprio (puta quia malitiose caruit vero dolore supernaturali ac proposito, quia ex damnata verecundia aliquod peccatum mortale reticuit, in materia necessaria mentitus fuit; aut etiam ex defectu confessarii, quem sciens mala fide accessit), semper tota confessio repetenda est. Nimis certum apud omnes et ex toties dictis evidens. Jam consequenter videndum, qualiter ejusmodi confessiones culpabiliter invalidae (atque inculpabiliter initio, invalidae post agnitum defectum substantialem, ut n. praec. fine innui) repetendae sint suaviori modo, quo nec poenitens injuste gravetur, nec confessarius insipienter se vexet.

III. *Repetitio apud eundem confessarium.*

503. Quando confessiones invalidae factae certo sacerdoti, repetendae sunt apud eundem confessarium eumque adhuc memorem peccatorum sibi confessorum, necesse non est, omnia peccata repetere singillatim, sed sufficit sub compendio et generatim de omnibus se accusare et defectus corrigere, utpote omissam contritionem excitare coram confessario, peccatum omissum exprimere, addendo peccata, quae forte interim alteri confessus es atque numerum sacrilegarum Confessionum ac Communionum ab eo tempore peractarum (si nimirum confessiones tuae fuerunt culpabiliter invalidae et sacrilegae, alias non), v. g.: Accuso me de omnibus peccatis, quae tibi sum confessus a prima confessione sacrilega ante triennium facta, in qua dolorem vel propositum nullum habui, hoc peccatum ex impia verecundia omisi) usque ad hanc; a quo tempore sexies circiter per annum confessus sum ac toties indigne ac sacrilege communicavi etc. Sic enim confessio adhuc erit formaliter integra, et confessarius ut supponimus sufficientem notitiam habet ac memoriam peccatorum, quae absolutioni sacramentali modo subjiciuntur.

Quin etiam id verum est, etiamsi confessarius eorum peccatorum singillatim in specie et numero non recordetur, dummodo confuse re-

cordetur status poenitentis, ut convenientem poenitentiam, medicinam ac remedia praescribere possit, uti contra Henriq. ac alios et ex parte Suar. cit. docet satis communis DD. sententia. S. Antoninus, Nav., Toletus, Sa, Vasq. aliisque citat. Laym. c. 9. n. 6. addens in fine: Tametsi confessarius neque statum peccatoris generatim recordetur, sed id tantum, quod sibi confessus fuerit, eumque jam recte dispositum absolvit, peccaturum illum quidem, cum non recte suo munere in poenitentia imponenda etc. fungi possit, nihilominus absolutionem validam et poenitenti fructuosam fore. Sic Laym. Insuper Diana alios citans p. 5. tr. 14. res. 51. probabile censet, quod sic etiam licite possit absolvere, sed hoc mihi vix placere potest. Ratio saepius indicata est: quia specifica et particularis peccatorum manifestatio et cognitio per se ac simpliciter non est de essentia ac necessitate Sacramenti, sed de necessitate praecepti divini, cui poenitens jam antea satisfecit enumerando peccata sua ideoque jam solum defectum v. g. contritionis peccati omissi etc. supplere tenetur. Quod confirmatur praxi communi DD. ac proborum confessariorum: si enim sacerdos audita confessione animadvertat, poenitentem non satis dispositum et attritum esse, interdum differt absolutionem in alterum diem; si autem contingat eum interea species peccatorum oblivisci, non ideo exigere solet, ut confessio repetatur, sed tantum ut de peccatis verus dolor cum emendationis proposito conceptus sit, ut optime observat idem Laym. ib.

IV. *Repetitio apud alium confessarium.*

504. Quando Confessiones invalidae factae repetendae sunt apud alium confessarium, qui priores Confessiones invalidas non audivit, tunc haud dubie omnia peccata mortalia, non tantum forte sacrilege omissa, sed omnia etiam antea in illis confessionibus invalidis confessa in specie et numero denuo confitenda erunt; dummodo omnibus consideratis certo et evidenter constet, praeteritas omnes fuisse invalidas Confessiones aut rationabile de hoc dubium sit. Ut si poenitens aperte fateatur, se in tali Confessione omni dolore ac proposito caruisse, confessario in materia gravi et necessaria mentitum fuisse, utpote peccatum mortale scienter et cum conscientia novi peccati mortalis negasse vel subticuisse, falso et mendaciter promisisse emendationem, occasionis proximae evitationem, restitutionem etc. Has ipsas tales Confessiones fuisse invalidas ideoque postea totas quoad mortalia repetendas, non potest esse dubium. At vero dubium saepissime potest esse de aliis Confessionibus subsequentibus, an ideo etiam illae omnes fuerint invalidae et repetendae; pro quo discernendo pono aliquas practicas industrias § seq., claritatis tamen gratia sistendo in uno eoque frequentissimo casu, quo in prioribus confessionibus omiserunt vel subticuerunt aliquod peccatum mortale; eadem erit ratio in reliquis.

§ III. *Praxis confessarii et industriae ad evadendam saepe repetitionem:*

I. *Quoad ipsum peccatum omissum seu reticitum.*

505. Quando poenitens simpliciter confitetur, se hactenus non recte confessum esse, aliquod peccatum omisisse vel tacuisse, habere anti-

quum peccatum ante tot annos in juventute, in pueritia patratum, quod hactenus nunquam confessus sit, ne tam seipsum quam poenitentem frustra torqueat, non statim judicet omnes Confessiones invalidas et ideo repetendas esse, sed congruam cautelam et industriam adhibens, audito illo peccato ante omnia interroget ex ipso, an tunc, quando illud commisit, jam sciverit vel putaverit (etiam conscientia erronea vel practice dubia), esse peccatum, an vero postea primum et quando agnoverit peccatum esse? Et saepissime, praesertim apud homines simplices, audiet responsum negativum: Mi Domine, adhuc juvenis vel puer fui, non scivi, non putavi esse peccatum, non intellexi, modo primum in concione audivi vel aliunde edoctus agnovi et ideo confiteor. Et jam res salva est; modo quiescat confessarius; nulla hic confessio invalida et repetenda erit, nisi tantum ab illo tempore, postquam rescivit vel putavit etiam erronee, fuisse peccatum et nihilominus illud confiteri scienter et culpabiliter omisisset, ut mox iterum dicam.

506. Quodsi vero poenitens fatetur, se jam tunc scivisse vel putasse esse peccatum aut post factum jam dudum agnovisse ex concione, catechismo esse peccatum, et tamen ex verecundia vel timore aliquo reticuisse, jam interrogandus erit: an ergo hactenus ex illo tempore semper et singulis confessionibus bene memor peccati illius, scienter et studio omiserit? an non aliquando bona fide, animo et voluntate omnia sua peccata confitendi, dummodo occurrerent adeoque et illud peccatum si occurreret certo confessurus confessus fuerit, et a quanto tempore? Si semper bona fide eoque animo confessus, solum ex oblivione inculpabiliter omisisset vel tacuisset, res iterum salva erit, ut supra et ex dictis patet. Si vero ea aliquanto tempore sic bona fide confessus sit v. g. peccatum pro mortali habitum ante triginta annos commissum primis quidem sex annis ex damnata verecundia sacrilege omisit et reticuit, at reliquo tempore deinceps hujus culpae immemor semper bona fide et voluntate omnia sua peccata adeoque et illud, si occurrisset, confitendi, semperque de omnibus suis peccatis recte doluit, et tunc ab illo tempore primae confessionis sic bona fide factae non erit obligandus ad repetendas confessiones reliquas a 24 annis hucusque factas, sed solum ad illas praecedentes per primos sex annos mala fide, invalide et sacrilege factas: nam reliquae omnes frequentes confessiones sic bona fide factae, validae et fructuosae fuerunt, sicut si semper aliquod peccatum inculpabiliter omisisset. Quod valde nota, confessari et insuper nota notantissime:

II. *Quoad ipsam peccati omissionem seu reticentiam.*

507. Quando fatetur rotunde tuus poenitens, se aliquod peccatum pro mortali habitum, cognitum vel putatum in prioribus Confessionibus semper scienter omisisse vel reticuisse, nondum statim judicet, Confessiones illas omnes invalidas ac repetendas esse, sed nova cautela ac industria utens

508. I. Sciscitetur, an sciverit vel putaverit, se mortaliter peccare seu grave peccatum committi, subticendo peccatum aliquod in Confessione et ideo Confessiones fieri invalidas ac sacrilegas, similiter et Commu-

niones eo statu acceptas, novo duplici gravissimo peccato mortali sacrilegii? Et si quidem ita fateatur, omnino urgenda erit repetitio Confessionum, modo exponendo § seq. Quodsi vero neget, et quoties negarunt mihi et sine dubio negabunt quandoque etiam tibi aut dicent: avertat Deus, si scivissem, tam grave peccatum esse illud silentium, certe non reticuissem etc., tu fidem adhibeto nec compellas repetere Confessiones criminum jam detectorum, sed tantum eorum, quae omisit: nam supposito vero dolore universali omnium peccatorum prius habito, Confessiones fuerunt validae, immo etiam fructuosae, etsi forte venialiter vitiosae. Atque ita tuto conquiescere poteris cum hominibus simplicibus et rudioribus. At si prudentiores magisque capaces sint, ad majorem securitatem

509. II. Quaere, an non saltem dubitaverit, peccetne graviter tale peccatum reticendo? Neganti rursus fidem habe, ut supra. At si fateatur, se vere ita dubitasse aut timuisse, ne forte grave peccatum sit, ita peccatum aliquod reticere, rursum interroga: annon putaverit delinqui mortaliter cum tali dubio vel timore petendo absolutionem et postea insuper Communionem? si iterum neget, tu iterum crede: revera enim plurimi ignorant, esse grave peccatum operari cum conscientia ita dubia, nec repetitionem pete ob rationem modo supra datam; poteris tamen adhibere cautelam mox ponendam n. seq. Sin vero fateatur, se ita putasse vel scivisse, de necessaria repetitione dubitare amplius non poteris.

510. III. At quid si advertas aut poenitens ipse fateatur, scivisse vel putasse peccatum in Confessione reticere esse malum in genere seu peccatum in confuso, nihil cogitando, dubitando vel suspicando de malo gravi seu peccato gravi et mortali, prout revera saepissime sua peccata apprehendunt homines simplices, plebei, rustici, pueri? Mi confessarii, sequere tuto probabilissimam sententiam plurimorum Doctorum in materia de conscientia et in meo tract. 1. decal. c. 1. n. 17. et judica, tunc solum peccasse venialiter ideoque neque petas repetitionem, quia adhuc habet locum ratio N. I. data, cum peccatum veniale non impediat nec valorem nec fructum Sacramenti. Ad majorem tamen securitatem in hoc et praecedenti casu ita interrogare poteris: quando post talem casum tacito peccato accedebas ad Communionem, nonne conscientia te arguebat, horrebat vel dictabat tibi, te a Deo punitum iri, quod velis sumere Corpus Christi inquinatus tali peccato non confesso? Prompte respondenti, nihil tale venisse sibi in mentem, alioquin certe communicare noluisse, dicas: ergo spera, clementissimum Deum non reputaturum tibi in gravem culpam; attamen pro majori securitate, dic mihi, si placet, quoties in vita per annum, mensem etc. ita reticuisti cum remorsu conscientiae? De aliis peccatis repetendis tacere potes ob eandem rationem. Quodsi vero talis poenitens ingenue fateatur, se communiter ante et post Communionem valde fuisse anxium ac perturbatum ob tale peccatum prius non confessum, tunc omnino procedendum erit ad repetitionem priorum confessionum, perinde ac cum alio manifeste reo.

511. IV. Tandem quid si, confessari, advertas poenitentem laborare ignorantia invincibili hujus juris et obligationis? Revera plurimos reperire est, et ipse reperi, qui licet probe sciant, peccari graviter

reticendo in Confessione aliquod peccatum mortale, illudque necessario adhuc confitendum esse, tamen ignorant etiam invincibiliter, esse quoque repetenda omnia alia peccata mortalia, quae jam in Confessionibus illis invalidis ac sacrilegis antea integre manifestarunt, (cum amaro risu haec scribens, reminiscor, quoties mihi fastidiose altercandum fuerit cum rusticis, vetulis, aliis, me urgente necessariam omnino repetitionem, illis continuo obgannientibus: Mi domine, nihil aliud scienter vel studio omisi, nihil reticui, omnia alia peccata mihi cognita diligenter confessus sum, immo, immo valde diligenter, mi domine etc.). Numquid talis ignorans dissimulata veritate in sua ignorantia invincibili relinqui et modo alias rite confessus sua peccata ab ultima Confessione una cum illis, quae sacrilege reticuerat et vero dolore de omnibus peccatis suis tanquam recte dispositus absolvi poterit, perinde ac si aliorum inculpabiliter oblitus esset? Resp. valide quidem te absoluturum, dubitari non debet. Licite autem certe non absolves, nisi in raro casu, quando adest vera causa excusans ab integritate materiali confessionis, utpote impotentia aliqua moralis consideratis circumstantiis personae, temporis etc. et singulariter quando manifestatio illius obligationis poenitenti alias scrupuloso, anxio, incapaci majus malum vel incommodum esset allatura (v. g. extremae anxietatis, perplexitatis, desperationis) quam sit malum mutilae ac bonum integrae Confessionis, prout ex communi DD. dixi tract. 1. decal. c. 1. n. 28. et forte in gratiam tyronum rescribam infra, cum de officio confessarii.

§ IV. *Praxis confessarii ad dirigendam et facilitandam repetitionem confessionum.* Quando tandem confessarius perpensis omnibus deprehendit, Confessiones praeteritas fuisse invalidas, utpote quando poenitens fatetur, se peccatum aliquod mortale, pro mortali agnitum, semper scienter, ex verecundia v. g. cum conscientia novi gravis peccati in omnibus vel aliquot Confessionibus reticuisse, idemque est de quocunque alio defectu substantiali mortaliter culpabili ex parte poenitentis in prioribus Confessionibus commisso et in posterioribus hactenus culpabiliter non detecto nec suppleto vel emendato, jam omnino urgenda erit repetitio omnium illarum Confessionum invalidarum hac fere methodo et industria: 512.

I. Confessarius interroget, quot annis a prima Confessione tale peccatum reticuerit, quoties ab illo tempore interea hactenus confessus fuerit et communicarit, duplici semper sacrilegio bene inculcando, simulque ostendat, omnes illas Confessiones fuisse invalidas et nullas, nullum peccatum fuisse remissum, omnia peccata mortalia de novo esse confitenda, etiamsi jam antea integre, attamen in confessionibus illis invalidis cum sacrilego illo silentio alicujus peccati manifestata, quod multi ignorant vel non apprehendunt, ut jam supra innui. At qua tandem ratione talis poenitens a tam multis, aliquando 50 et amplius annis non rite confessus, praesertim pluribus speciebus innumerisque numeris gravissimorum scelerum onustus et insuper ut plerumque accidit absque ullo praevio examine praeteritorum annorum confessionale irrumpens, peccata sua in specie et numero explicabit? Certe non nisi paucas species et vix nisi temere omnino ullum numerum dicet, si tamen aliquid dicat. Et ideo 513.

514. II. Per se loquendo omnino necessarium esset, tales absque absolutione remittere ad se examinandos et praeparandos pro confessione generali tot annorum postea melius instituenda reversuros. Per accidens autem vix umquam sunt dimittendi, quia, proh dolor! nimis frequens experientia docuit, tales non solere reverti etc. Quare nisi ex certis indiciis omnino credas, talem filium prodigum reversurum ad te vel alium confessarium pro integra Confessione facienda, aut certe praesumas, eum probe agnoscere, quod revera teneatur interea a Sacramento suscipiendo abstinere, aut tandem nisi in raro casu, si nimirum angustiae temporis aut concursus hominum alias impediendorum non patiatur tantam moram; ex altera autem parte adsit necessitas aliqua communicandi, ut tempore paschali, in magno festo, quo Communio solita intermitti non possit sine scandalo, aut plenariae indulgentiae lucrandae etc., auditis peccatis a proxima confessione commissis, cum aliqua notitia status praeteriti ac de omnibus peccatis vere dolentem, tanquam jam formaliter integre confessum, satis dispositum interim absolvendum censeas; alio opportuno tempore plenius confessurum et denuo absolvendum, prout est communis etiam Doctorum praxis. Ubi tamen longe major cautela et reditus certitudo requiritur (ne semel elapsus revertatur numquam). Nisi, inquam, de reditu moraliter certus sis, ne dimittas elabi praedam; conare lucrari Deo animam alias forte perituram, atque ordinario bonorum confessariorum more

515. III. Ante omnia omni conatu et industria labora, ut poenitentem excites ad serium et efficacem dolorem ac detestationem omnino suorum peccatorum, praesertim tot sacrilegarum Confessionum et Communionum, propositis motivis ipsius statui maxime accommodis. Deinde suaviter excitata fiducia in divina misericordia et tuo adminiculo suaviter jube et permitte eum dicere quae et quoquo modo in mentem veniunt; sic enim statum poenitentis praeteritum rectius disces. Tandem obticescentem adjuva summario examine per praecepta decalogi, inquirendo vel verius divinando species peccatorum, quas statui ipsius congruere putas, perpensis diligenter circumstantiis conditionis negotiorum, occasionum etc., numerum similiter divinando elice, proponendo primo numerum bene magnum, deinde valde parvum et tandem medium; ut si fateatur poenitens se saepius per annum Sacrum omisisse, quaere, annon prope trigesies? Respondebit: non toties. Ergo octies vel decies: saepius, mi domine. Ergo decies sexies vel ad summum vigesies? Plerumque audies: ita circiter, mi domine, et sic quoad opus esse putabis, semper magis sollicitus de vero poenitentis dolore ac proposito (quo posito omnia salva sunt), quam de integritate Confessionis exacta procuranda.

516. IV. Quamvis autem moraliter certum sit, plura vel dictum vel omissum iri, quam oporteat, attamen prae oculis semper habenda est regula tradita a Lessio auctario V confessarius casu 7: Haec est regula, qua confessarius uti debet circa poenitentem etc., ut spectata conditione poenitentis faciat id, quod judicat ei fore magis salutare. Atque experimur plerumque semper, quando poenitentes sunt in bona fide ac voluntate, eis magis salutare esse, ut sic examinentur velut e stapede donenturque absolutionis beneficio, quam si dimittantur ad

se penitus examinandos. Tunde, mi confessari, tunde ferrum dum candet.

Tandem etiam monendi sunt, ut si quae peccata mortalia, quae in hac Confessione fugerunt eorum memoriam, postea recurrant memoriae, ea diligenter adhuc confiteantur, esto ea jam antea fuerint confessi in decursu illarum priorum Confessionum sacrilegarum. Et insuper per se loquendo etiam necessarium esset, eos monere, ut reflexionem aliquam instituant adhuc, saltem post Communionem, si brevi obeunda sit, aut etiam ante illam, si non tam cito sumenda: nam ista discussio conscientiae, quae fit tam cito in confessionali est longe imperfectior, quam exigant phrases Tridentini et theologorum. Verum haec monitio frustranea erit apud rudes et plebejos; noxia quoque per accidens valde anxiis meticulosis, verecundis; ergo adhibenda solis animis serenioribus et prudentioribus, qui facilius parebunt, si doceantur ita postea confiteri: Feci nuper confessionem generalem, in qua oblitus sum dicere, me decies circiter fuisse ebrium etc. Haec tam particulariter dicere libuit, quia in frequentissima praxi haec securius discis legendo, quam errando.

Sectio IV.

De necessitata et obligatione Confessionis.

Necessitate praecepti divini, quemlibet obligari confiteri omnia sua peccata mortalia in specie et numero, jam assertum et late explicatum habes sup. Duo hic supersunt explicanda; 1. Quando obliget illud ipsum praeceptum divinum confessionis. 2. Quando et qualiter obliget praeceptum ecclesiasticum Confessionis annuae.

Quaestio I.

Quando obliget praeceptum divinum Confessionis.

Summarium.

518. Praeceptum Confessionis divinum obligat omnem fidelem in mortali
519. Per se in articulo mortis,
520. Idque tantum in hoc per se,
521. Per accidens autem etiam alias in duplici fere casu.

Assertio. *Obligat per se in articulo mortis tantum, per accidens autem saepius et duplici potissimum casu: quando Eucharistia sumenda et quando nonnisi eo medio certum peccatum mortale evitandum est.* Communissima. Explico breviter. 517.

I. Obligat hoc praeceptum omnem fidelem peccato mortali obnoxium adeoque etiam pueros doli capaces, ut bene probat Lugo disp. 15. 518.

de poenit. sect. 7. de quibus mox infra plura. Quodsi ergo tota vita nullum peccatum mortale admittas, liber eris ab obligatione praecepti hujus, nec proinde graviter delinquere censendus esset, qui ab aliquot mensibus nullius peccati mortalis admissi sibi conscius, etiam in articulo mortis nollet confiteri, nec (judice Gob. alph. confit. casu 1. n. 253.) ei negari posset seu Viaticum seu extrema Unctio. Attamen certe in praxi omnino a confessario esset urgendus talis, ut aliquod saltem peccatum veniale confiteatur tum ad indirectam remissionem forte latentis alicujus peccati mortalis, tum ob gratiam sacramentalem, tum ad satisfaciendum consuetudini universali fidelium, tum ad evitanda scandala domesticorum, timorem, tristitiam etc.

519. II. Obligat *per se in articulo mortis* ac quolibet ejus morali periculo, in quali versantur 1. aegroti, cum adsunt signa mortis naturalia. 2. Tempore pestis grassantis, in ingressu proelii seu conflictus aut periculosae navigationis. 3. Mulier tenera primum paritura vel jam experta habere partus difficiles seu periculosos. 4. Morti adjudicatus etc. Ita omnes. Ratio est: quia nisi tunc saltem homo peccato mortali obnoxius confiteatur, numquam implebitur hoc praeceptum, aut certe homo exponet se periculo certo vel probabili, numquam implendi hoc praeceptum seu numquam confitendi, cum tamen confessio sacramentalis nostrorum lapsuum remedium a Christo institutum atque praeceptum sit. Quapropter Dec. l. 5. t. 38. c. 13. medicis praecipitur, ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant atque inducant, ut medicos advocent animarum.

520. III. Obligat per se in articulo mortis *tantum*. Communis DD. cum cit.: quia aliud certum tempus hujus obligationis per se nullo certo fundamento assignari potest, idque verum est, etiamsi quis certus sit differendo Confessionem usque ad articulum mortis (vel modo usque ad tempus paschale), se esse obliturum multa crimina mortalia, non tamen ideo obligaris jure divino confiteri citius, ut contra Nav. Nugnum et alios apud ipsos recte docent Sotus, Henriq. et alii citati, Diana p. 3. tr. 4. res. 153, Lugo cit. disp. 15. sect. 4. et Layman lib. 5. tr. 6. c. 5. n. 5. sic expresse scribens: Quare probabile est, si Ecclesia nullum tempus determinasset pro Confessione facienda, lapsum in peccatum mortale, si probabiliter crederet, se contritum esse, ex praecepti hujus necessitate non fuisse obligandum ad sacram Confessionem extra dictum periculum, ut etiam docent Suar., Coninch ll. cc. Sic Laym.

521. IV. *Per accidens autem in duplici fere tantum casu* obligat praeceptum divinum Confessionis: unus est, quando sacra Eucharistia suscipienda, de quo ex professo dictum est alibi. Secundus est, si credas, te certum peccatum mortale, in quod saepius lapsus fuisti, evitare aliter non posse, quam per Confessionem te muniendo contra illud, uti sunt maxime assueti peccato libidinis et singulariter mollitiei, ut alibi indicatum est; item si ad adhibenda remedia peccati aut amovendas peccatorum occasiones prudentis viri consilio opus est, quod extra Confessionem petere nolis aut non possis, ait Laym. cit. n. 6. Sic omnes. Et ratio est saepius inculcata: quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media applicanda necessaria illi fini; atqui jure divino tenemur evitare omne peccatum; ergo etc. Vide dicta in simili c. 2. de obli-

gatione poenitentiae ac contritionis. Quamquam Lugo cit. et Dicastillus expresse negent, dari casum, quo non possit quis hoc vel illud peccatum evitare sine remedio Confessionis. Sed quoad hoc standum erit judicio expertorum.

Quaestio II.

Quando et qualiter obliget praeceptum Confessionis ecclesiasticum.

Summarium.

523—524. Praecepto confessionis ecclesiastico obligantur omnes fideles, etiam haeretici
525. Post annos discretionis
526. (Praxis circa pueros vel puellas)
527—528. Omnia sua mortalia confiteri
520. Fideliter, confessione scilicet valida
530. Proprio sacerdoti quis proprius censeatur?
531. Parochi non possunt prohibere suis etiam tempore paschali, quin valide confiteantur Mendicantibus,
532. Immo ob justam causam licentiam dare debent.
533—534. Tempus annuae Confessionis praecepti est totus annus,
535. Unde tempore paschali solum obligat per accidens ratione Communionis.
536. Qualiter et quibus casibus peccetur contra praeceptum Confessionis annuae?

Hoc latum in conc Later. sub Innoc. III. relatum in jure Dec. 522.
1. 5. t. 38. c. 12. et confirmatur a conc. Trid. sess. 14. c. 5. sic sonat: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata, saltem semel in anno fideliter confiteatur sacerdoti proprio et injunctam sibi poenitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae Sacramentum.* Quo praecepto in terminis significatur quis, quando, quid, quomodo, cui confiteri teneatur; explico sigillatim.

§ I. *Quis.* I. *Omnis fidelis,* omnis nimirum homo baptizatus, adeo- 523.
que etiam haereticus, ex communi, et mihi omnino vera sententia DD., ut merito dicat Lugo hic disp. 15. sect. 7, absurdissimum esse dicere, haereticos non obligari legibus et praeceptis Ecclesiae communibus. Quis enim illos exemit? Certe non Deus ipse, multo minus Ecclesia, quae tanquam veros sibi per Baptismum subditos etiam per excommunicationis poenam ad obedientiam compellere nititur. Unum tamen et alterum hic pro praxi observa: Unum, legibus ecclesiasticis de audiendo Sacro, Confessione et Communione paschali (quae ipsis per excommunicationem interdicuntur), haeretici obligantur mediate tantum, quatenus scilicet primo obligantur reconciliari Ecclesiae et absolutionem ab anathemate impetrare sicque reconciliati ejus leges observare. Alterum est, transgressiones seu peccata haereticorum contra leges Ecclesiae eatenus coalescere in unum peccatum cum ipsa haeresi formali, quatenus conversi in Confessione solum obligantur exprimere tempus, quo in haeresi formali perseverarunt, v. g. dicendo: Tot annos vixi in secta

lutherana, probe sciens aut valde dubius, facile potens scire falsitatem meae sectae et veritatem catholicam, quam inquirere ex odio et contemptu Ecclesiae vel Papae sponte intermisi (his enim terminis continetur tota ratio haeresis formalis, ut suo loco dicetur); hoc enim recte explicato simul comprehenduntur et per se intelliguntur a confessario peccata transgressionum contra leges et praecepta Ecclesiae; certe inepte quaereret ex tali: an et quoties Missam neglexerit, jejunium ecclesiasticum violaverit, an tempore paschali confessus. De cetero ergo solum de peccatis contra legem naturalem et divinam, decalogum maxime examinandus erit.

524. II. *Omnis utriusque sexus*, nimirum adultus, rationis compos ac physice et moraliter potens. Excusat enim sine dubio omnis impotentia physica et moralis vera confitendi, utpote quibus deest copia confessarii, qui non possunt confiteri sine gravi incommodo vitae, famae vel fortunarum, ut degentes vel servientes inter haereticos etc., quibus adde quod de mutis ad tempus tempore paschali excusatis a confessione, per scripturam vel nutus facienda ex Laym. dixi qu. 3. Qualiter autem impotentes suo tempore confiteri, teneantur praevenire vel postea supplere, commodius dicam inf. § 1.

525. III. *Postquam ad annos discretionis pervenerint*, adeoque hoc praecepto obligantur etiam impuberes pueri ac puellae, si in peccatum mortale lapsi sint: hoc enim ipso ostenditur, eos rationis et discretionis usum assecutos esse (uti contra Sa docet communissima DD.). Constat autem, citius attingi posse annos discretionis et mortaliter peccari posse etiam aetatis anno decimo, immo nono, octavo et adhuc citius. Et quidem anno septimo completo solet esse praesumptio pro discretionis et rationis usu perfecto in jure Dec. l. 4. t. 2. c. 4. Verum recte monet Laym. cit. c. 5. n. 7: utrum tales absolutionis capaces sint, judicare debet confessarius non ex sola aetate, sed multo magis ex ingenii et educationis qualitate; quia multi post eam aetatem, alii vero ante, rationis discretionem consequuntur, ut non tantum venialiter, sed etiam mortaliter peccent, cujus rei exemplum habemus apud s. Gregor. lib. 4. dialog. c. 19. de puero quinquenni in blasphemiis moriente et damnato. Addit Gob. hic casu 11. n. 298. Germanos serius obligari hoc praecepto, quam Italos vel Hispanos, rusticos, rudius educatos quam civitatenses. S. Antoninus, Sotus et alii ipsaque consuetudo obligant solum circa annum aetatis duodecimum; honestius aut inter nobiles educatos citius; nullum tamen quantum scio ante sexennium, esto jam tunc sit capax doli et si confiteatur absolvi possit. Quare apud nos non est recepta doctrina Dianae et aliorum apud ipsum p. 10. tr. 12. res. 86. obligantis statim, ut sunt compotes rationis. Certe si puer vel puella ante in vel post septennium, circa nonum annum v. g. appareat rationis usum obtinuisse et mortaliter deliquisse, numquid obligabis statim ad confessionem et non permittes cum aliis expectare tempus paschale? * Deo sint grates, quod parvuli gratia hujus Sacramenti participes jam redduntur, postquam ad annos discretionis pervenerunt. *

526. IV. *Peccata confiteantur*. Quando ergo talis puer vel puella saltem crasso modo videtur cognoscere, Deum per hoc vel illud peccatum offendi ostendatque dolorem ac propositum praecipuaque fidei mysteria

crasso saltem aliquo modo intelligat, potest et debet absolvi praesertim in tempore paschali, ut omnes monent. Et pro praxi confessariorum placet exscribere judicium Laym. communiter recepti eod. n. 7. sic pergentis: „Postquam confessarius consideratis circumstantiis judicavit, puerum vere et deliberate commisisse peccatum quod confitetur, examinare insuper debet, utrum de eo doleat ex motivo non mere humano, quia v. g. a patre vapulabit, sed supernaturali per fidem cognito, puta quia Deo contrarium est, poenam aeternam vel purgatorii meretur, et idcirco a reatu virtute Sacramenti absolvi desideret. Sunt enim aliqui adeo natura vagi maleque educati, ut licet satis dispositi fuerint ad peccandum, non tamen dispositi sint neque a confessario tam brevi tempore disponi possint ad poenitentiam. Quare in hoc casu orationem quasi poenitentiae loco puero imponat et crucis benedictione super caput ejus formata illum dimittat. Expedit enim, pueros quamvis nondum absolutionis capaces sint audire, ut paulatim instruantur et Confessioni assuescant. Quodsi omnibus consideratis de capacitate dubium maneat, absolvi potest conditionate, immo in mortis articulo absolvi debet: nam tali praesertim casu necessitatis in dubio inclinandum est in favorem animae. Denique id moneo, si materia confessionis, quam puer affert, mortalis videatur, sed ob ejus incapacitatem non absolvatur, de hoc ipso monendum esse puerum, ut sciat, se non absolutum esse, ut majorem dispositionem ac praeparationem afferat ad iteratam confessionem.“ Sic Laym. et late Gob. alphab. confessar. casu 10. et Alphab. Communion. casu 6.

§ II. *Quae, quomodo? Omnia peccata sua fideliter confiteatur.* **527.**

I. *Omnia mortalia tantum* hoc praecepto obligamur confiteri: non enim possunt intelligi omnia venialia, quod multis esset impossibile, certe longe difficillimum. Unde eum, qui tantum venialium et nullius mortalis peccati conscius sibi est, etiam tempore paschali per se non obligari ad Confessionem, jam ex communi diximus q. 4. § 2. Advertit tamen Palaus apud Gob. cit. n. 284, illum praebiturum non leve fundamentum sinistrae suspicionis, qui sub praetextu carentiae peccati mortalis omitteret penitus Confessionem. Consentit Escobar, tales obligans adhuc confiteri ratione scandali, quod semper fere timendum esset.

II. Insuper non impletur hoc praeceptum confitendo solum venialia, **528.** proprie loquendo, cum faciant id quod praeceptum non est; quemadmodum et pueri laudabilissime jejunantes die jejunii non dicuntur proprie implere legem jejunii, cum ea non obligentur; inde tamen non recte inferes, eos agere contra legem. Et hinc qui tempore paschali vel per totum annum confessus est solum venialia, quippe nullius umquam peccati mortalis conscius, si postea etiam ultimo die anni mortaliter delinquat, obligatur adhuc confiteri, quia praecepto annuae confessionis nondum satisfactum est et adhuc satisfieri potest; secus si vel semel in decursu illius anni fuisses confessus aliquod peccatum mortale. Ita cum aliis Lugo disp. 15. sect. 7.

III. Omnia peccata *confiteantur,* at an necessario sic, ut etiam ab- **529.** solvantur, nimirum Confessione valida? Certe fuit antehac probabilis visa sententia gravissimorum DD. Paludani, Victoriae, Gabrielis nostri cum magno moralium magistro Sylvestro V. confessio 4. n. 3, praecepto

huic Ecclesiae satisfieri per solam Confessionem integram peccatorum, tametsi absolutio non conferatur sive ob defectum vel malitiam absolventis, sive ob defectum contritionis in poenitente, ideoque etiam per confessionem culpabiliter invalidam, modo integram; ex eo fundamento, quod Ecclesia solum externum actum confessionis praecipere possit, de occulto autem defectu non judicet. Verum huic sententiae omnem probabilitatem abstraxit decret. Alexandri VII. inter propositiones damnatas anno 1669. et hanc numerans: Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae. Neque mihi umquam placere potuit.

IV. *Fideliter* confiteantur, Confessione nimirum valida et apta ad absolutionem reipsa percipiendam, et nullo modo sufficit confessio culpabiliter invalida aut sine absolutione, prout etiam ante illud decretum docuerunt semper communius DD. Sotus uterque, Medina, Navar., Suar. aliisque citatis Laym. cit. c. 5. n. 11, Lugo cit. et alii passim. Ratio est: quia Ecclesia praecipere potest et reipsa praecipit aut certe principaliter hoc praecepto intendit, ut Sacramentum Poenitentiae quotannis suscipiatur ab iis, qui peccati mortalis conscii sunt; sed Sacramentum non consistit sine absolutione, nec absolutio sine confessione valida; ergo requiritur et confessio valida et absolutio sacramentalis. Falsum autem est fundamentum oppositae sententiae, Ecclesiam non posse praecipere saltem indirecte actum internum, si is pertineat ad substantiam actus externi, qui praecipitur. Ex communi doctrina in materia de legibus.

530. § III. *Cui? Proprio sacerdoti.* I. Proprius sacerdos, cui facienda Confessio annua in rigore terminorum et directe quidem intelligitur parochus poenitentis, at non exclusive, sed cum necessaria inclusione ejusdem parochi Superiorum ac ejusdem ac Superiorum ejus delegatorum, ut bene notavit Suar. hic disp. 16. sect. 1. Esset enim absurdissimum, dicere, episcopum, qui est parochus parochorum, non habere jus excipiendi Confessiones suorum dioecesanorum tempore paschali, idemque est a fortiori de summo Pontifice, qui est supremus Pastor Pastorum respectu omnium fidelium ac ovium Christi. Rursus quia quivis ordinaria potestate praeditus potest eam delegare alteri Dec. l. 2. t. 28. c. 62. ideo satis dicitur confiteri proprio sacerdoti, qui etiam tempore paschali confitetur alicui delegato seu ex licentia vel permissione facta aut ab ipso parocho aut ejus episcopo aut ipso maxime summo Pontifice. Et hinc

II. Parochi non possunt prohibere suos parochianos, ne Mendicantibus confiteantur etiam tempore paschali, quin ii adhuc valide et licite audiant et absolvant, ipsique parochiani semper valide et secluso contemptu, maxime subsistente aliqua rationabili causa (qualis fere semper adest) etiam licite mendicantibus confiteantur. Non tamen licet parochianis ejusmodi prohibitiones parochorum in jure communi fundatas contemnere, ut ex se patet. Quare ad cavendum et excludendum omnem parochorum contemptum, omnino consulendum a confessarii est hominibus rusticanis (frustra consuleres civibus alicujus urbis, ubi Mendicantes degunt), ut confessionem suam paschalem apud proprium parochum peragant aut ab eo licentiam alibi confitendi petant. Ita Azor. cit.

Barb. de paroch. c. 19. rationes allegans ex Lochmayr; et hinc ulterius incidenter

III. Parochus suo parochiano, ob justam causam volenti confiteri 531.
alteri, tenetur licentiam dare secundum communem apud citatos et Laym. eodem tr. 6. c. 13. n. 3. Intelligendum tamen, alteri in tali dioecesi approbato et curato, non tamen necessario parocho, ut vult Barb. cit. n. 27, cum praxis ostendat contrarium; nam etiam cooperatores parochorum, de horum consensu funguntur hoc officio, uti observat Gob. cit. n. 297. At controversia est, si parochus subdito juste petenti (puta, si sine periculo salutis proprio parocho confiteri non possit v. g. concubina ipsius), licentiam injuste neget, nihilominus ipso jure facultatem consequatur confitendi sacerdoti alteri, posito saltem, quod neque ab episcopo licentiam petere vel impetrare possit? Affirmant Richardus, Paludanus, Adrianus, Major, Sylvest., Navar., Tolet., Henriq. et alii apud Laym. cit. probabile censentem. Negant autem probabilius Alensis, Sotus, Medina, P. Nav. aliisque congestis Suar. hic disp. 17. sect. 4. et probabiliorem censent ac late probant Laym. et Barb., quos videre potes: nam cum res nos non concernat, sententias nosse et auctores allegare sat sit. Certe eo casu securissime recurret ad Mendicantes privilegiatos.

§ IV. *Quando, quoties? Saltem semel in anno.* Annuum hoc Con- 532.
fessionis spatium non est absolute inchoandum ab ultima Confessione facta: lex enim non dicit, Confessionem non esse differendam ultra annum, sed ut singulis annis fiat saltem semel. Attendendus est ergo computus annuus ecclesiasticus, aut ab initio anni ad finem, aut a paschate in pascha, et si hoc teneatur, interest nosse, an tunc per se, an vero per accidens, scilicet ratione Communionis paschalis tantum obliget praeceptum Confessionis annuae.

I. Tempus annuae Confessionis a prima die Januarii usque ad 533.
finem Decembris computant permulti DD., quos citant et sequuntur Diana p. 3. tr. 4. res. 81, Lugo disp. 15. sect. 7. n. 117, qui proinde scribit: Si sis confessus 1. Januarii hujus anni 1676, te licite differre Confessionem usque ad ultimum Decemb. secuturi anni 1677, ita ut duo integri anni dempto unico die licite transeant sine Confessione nisi aliunde occurrat necessitas v. g. ratione Communionis aut periculi mortis. Idque in hoc computo necessario concedendum est: nam ultimo die hujus anni adhuc satisfacit pro hoc toto anno, et primo die sequentis Januarii primo obligatio incipit sequentis anni similiter non urgens ante finem. Verum hoc mihi semper displicuit. Insuper quod si hoc toto anno, immo et pluribus annis numquam confessus es, confitearis autem primo die hujus currentis anni, valebit haec tua unica Confessio tam pro hoc anno quam pro anno vel annis praecedentibus. Lug. cit. n. 180, quod quidem in simili casu etiam nos infra concedemus.

II. Facilior et ecclesiasticae consuetudini conformior est annuae 534.
Confessionis computatio a Paschate ad alterum Pascha, ita ut qui post paschalem hanc Confessionem in peccatum mortale lapsus est, ejus confessionem usque ad sequens Pascha differre possit et non amplius, citra peccatum grave. Ita communior DD. Suar. disp. 36. sect. 3,

Coninch disp. 5. dub. 6, Tanner disp. 6. q. 7, Laym. c. 5. n. 8. Idque confirmat praxis Ecclesiae, siquidem eo solo tempore Pastores a fidelibus suis confessionem peccatorum intra annum commissorum exiger esolent. Et Extrav. com. l. 1. t. 9. c. 2 dicitur, quod parochianus de jure saltem in Paschate teneatur proprio sacerdoti confiteri. Quia ergo hoc praeceptum annuae Confessionis omni anni tempore impleri potest ab uno usque ad alterum Pascha, sicut si a praecedenti Paschate intra annum v. g. circa festum omnium Sanctorum vel Natalis Domini semel es confessus aliqua mortalia (secus si venialia tantum ex dictis § 2.), per se non teneris iterum confiteri in sequenti Paschate, nisi novis mortalibus obnoxius tunc communicare debeas, ita econtra si a praecedenti Paschate per totum hunc annum nunquam es confessus aliqua mortalia et praevideas, te sequenti tempore paschali a peccatorum confessione impeditum iri v. g. navigatione, itinere inter haereticos etc., tempore opportuno anticipare teneris; et perinde res se habet sicut cum eo, qui die dominico mane Missam audire potest, postea non poterit, is statim audire debet. Ita ex communi Laym. cit. n. 9. et etiam in suo computo Lugo disp. 15. Quamvis teste Gob. n. 298. id aeque multi negent, ut neutri parti audeat negare veram practicam probabilitatem. Suadet tamen tutiora. Ego vero nostram sententiam omnino veram credo et confirmatur ex mox dicendis.

535. III. Attamen eo ipso tempore paschali praeceptum annuae Confessionis obligat non per se, sed solum per accidens ratione Communionis paschalis, quam confessio peccatorum mortalium necessario praecedere debet. Ita longe communior DD. Sot., Victoria, Valent., Sa, Vasq. aliisque congestis Coninch, Laym., Tanner. n. praec. Ratio est: quia conc. Later. in cit. can. aliter statuit de annua Confessione, aliter de sacra Communione, videlicet ut fideles sua peccata saltem *semel in anno confiteantur*. Sacram autem Eucharistiam *ad minus in Pascha* suscipiant; ex quo patet, non ita pro Confessione sicut pro sacra Communione per se determinatum esse. Quare si tempore paschali a Communione legitime impeditus es, v. g. lecto affixus, non eris ad confessionem obligandus, si intra illum annum jam semel legitime confessus es, ut jam supra innui. Additque Laym. cit. n. 10. etiam si aliquis toto anno numquam confessus fuisset et Communionem paschalem ex necessaria causa ad breve tempus, puta usque ad Pentecosten differre deberet, probabile est, graviter non peccaturum, etiamsi Confessionem differret, si putaret, postea eam commodius peracturum esse. Verum si talis post Pentecosten mortaliter peccet, obligatus erit eo anno iterum confiteri, cum prior Confessio facta sit ad satisfaciendum obligationi prioris anni, ut notavit Coninch dub. 2. concl. 2. Sic Laym.

Contrarium his et praeceptum Confessionis tempore paschali per se obligare, cum aliis docuit Suar. saepe cit. disp. 36. sect. ex eo potissimum, quod ex dicto canone fideles saltem *in anno omnia sua peccata* confiteri teneantur; annus autem finitur in paschate; ergo si eo tempore conscius peccati mortalis non confiteatur (sive communicaturus sive non), transgreditur praeceptum confitendi omnia peccata intra annum. Respondet recte Laym. ib., quod concilium omnia peccata confiteri jubeat, pertinet ad integritatem Confessionis servandam, ita

ut quocumque anni tempore aliquis confiteatur, nullum mortale reticeat; non vero eo spectat, quasi omnia peccata, quae intra quemlibet annum commissa sunt, eodem ipso anno confiteri necesse sit.

536. IV. Qui autem toto anno, paschali tempore (vel aliorum computo ante finem anni vel Decembris) sine justa causa excusante non confessus est, omnium consensu peccat mortaliter, quia transgreditur praeceptum in re gravissima. Et insuper 1. quo diutius differt, eo gravius peccat, quippe longius recedens ab intentione praecepti jubentis confessionem fieri quolibet anno saltem semel. In praxi autem prope perinde est, sive dicas cum Sylvestro, Valent., Laym., Diana etc. talem perseverare in eodem peccato mortali omissionis, etsi semper eo graviori, quo diutius sine justa causa differt, quod mihi magis placet, sive malis dicere cum Suar., Vasq., Bonac., Lugo cit., talem peccare toties mortaliter, quoties occasionem commodam confitendi oblatam negligit. Sed certe confessarii de hoc non inquirunt, contenti scire tempus omissionis ultra annum. 2. Is, seu justa seu injusta de causa Confessionem annuam omiserit, cum primum postea commode poterit, confiteri obligatur. Ita (contra S. Antoninum, Sylvestrum et alios sane minime paucos) docet communior et mihi omnino vera sententia DD. cum Nav. c. 21. n. 45, Suar. disp. 36. sect. 4, Coninch cit. disp. 5. dub. 8, Laym. cit. c. 5. dub. 9, Gob. Casu 11. n. 276. et alii. Ratio solida est: quia tempus paschale velut terminus implendi praecepti non est positus ad finiendam obligationem, sicut accidit in praecepto jejunii, audiendi Missam et similibus obligationibus, certis temporibus vel diebus et intuitu ipsius temporis affixis, sed solum ad implendam seu ulterius non differendam obligationem, sicut fit in debitis tributi, debitis pecuniariis et similibus obligationibus, in quibus terminus non specialiter intuitu temporis, sed principaliter ratione rei praestandae et non diutius differendae praefigitur; quae proinde obligationes elapso termino minime exstinguuntur, sed perseverant, ut nimis notum. Atque ita etiam se habere praeceptum et obligationem Confessionis annuae, clarum est, cum tota intentio Ecclesiae fuerit, praeceptum divinum Confessionis de se indeterminatum determinare ad certum tempus, ut quolibet anno, saltem semel fiat, nimirum in paschate et ultra non differatur; ergo elapso termino illo non extinguitur, sed manet illa obligatio. 3. Eum tamen, qui quamvis culpabiliter Confessionem ultra terminum annuum distulit, postea una Confessione satisfacere pro utroque anno, et praeterito neglecto et novo inchoato, docent sane plurimi ac ipse Lugo saepe cit. n. 180. Et verum est, durante eodem statu: quia hoc praeceptum solum obligat illo anno sequenti peccati mortalis conscios, et facta semel illo anno confessione legitima non es tibi amplius peccati mortalis conscius; ergo durante eo statu non teneris amplius confiteri. At mutato illo statu, si deinceps rursus pecces mortaliter (quidquid negent multi), ego cum Coninch et Laym. n. praec. allatis omnino certum puto, te rursus eo anno obligari ad Confessionem, maxime paschalem, etiamsi forte eo tempore communicaturus non esses. Ratio ib. dicta: quia priori Confessione satisfecisti obligationi praecedentis anni et deinceps velut novum annum obligationis coepisti; ergo si deinceps pecces mortaliter, rursus confiteri obligaberis. Ceterum si quis tempore paschali

alioquin rite confessus, unum mortale inculpate oblitus est (aut forte etiam sciens ex justa causa tacuisti), te non obligari prius confiteri illud, quam urgeat aliud tempus annuae Confessionis, ex Laym. et aliis jam notavi sup. sect. 1. q. 4. § 3. et docent etiam Diana p. 3. tr. 4. res. 124, Lugo disp. 15. sect. 7. n. 167, tamen n. 174. recte excipiens, nisi sola peccata venialia tunc confessus alicujus peccati mortalis oblitus esses; rationem ex dictis nosse debes. Tandem dicta hoc § de anticipatione et suppletione Confessionis annuae, pariter intelligenda sunt quoad Communionem paschalem, sicut et pleraque alia hac quaestione explicata. Excepto solo privilegio Mendicantium, quod se non extendit ad Communionem paschalem, nec aegro praebere licet Mendicantibus, nisi de expresso vel tacito consensu parochi aut Ordinarii. Et jam utique de Confessione satis.

Caput IV.

De satisfactione sacramentali.

Quid generatim sit satisfactio seu compensatio offensae vel injuriae, quomodo differat a restitutione seu compensatione damni, qualiter Deo satisfacere aliquo modo, non autem restituere, possimus, dixi c. 1. sect. 1. § 3. Jam ad rem.

Quaestio I.

Quid sit satisfactio sacramentalis, quis effectus, quae necessitas.

Summarium.

538. Satisfactio sacramentalis quid?
539. Ejus effectus est remissio poenae temporalis,
540. Quem ut sortiatur, fieri debet in statu gratiae.
541—542. Implens eam in mortali venialiter peccat.
543. Imponenda est a confessario necessario necessitate praecepti tantum,
544. Et quidem sub gravi culpa per se loquendo.
545. Casus, quibus confessarius excusatur, ut nullam vel levissimam poenitentiam injungat,
546—547. Specialia quoad infirmos et moribundos.
548. Qualiter poenitens teneatur acceptare
549. Et implere

550. Poenitentiam rationabilem ac
551. Obligatorie impositam?
552. Quando cesset haec obligatio?

Assertio. *Satisfactio sacramentalis est opus bonum poenale in Sacra-* 537.
mento Poenitentiae a confessario impositum in poenae temporalis pro peccatis confessis debitae compensationem; cujus proinde effectus est remissio poenae temporalis ex opere operato; et necessario, non necessitate Sacramenti, sed praecepti sub peccato gravi per se loquendo a confessario imponenda et rationabiliter imposita a poenitente acceptanda. Est tota communis, ut patebit singulorum explicatione solita.

§ I. *Satisfactio sacramentalis est* I. *opus bonum:* neque enim Deo satisfieri potest per opus, quod de bonorum genere non sit et Deo gratum. Quare qui poenitentiam implet relapsus jam in statum peccati mortalis, etsi praecepto confessarii satisfaciat, effectum tamen satisfactionis non sortitur, ut mox iterum dicam § seq.

II. *Poenale* seu afflictivum aliquo modo poenitentis, quale de facto post naturam lapsam est omne opus bonum; omne enim opus bonum in gratia factum triplicis est virtutis, *meritorium,* quatenus a caritate procedit et gratiae ac gloriae augmentum meretur, *Impetratorium,* quia gratum est Deo et beneficia impetrat et *satisfactorium,* quia poenale, laboriosum et aliquo modo afflictivum est operantis, et ab hoc ultimo sortitur effectum satisfactionis pro poenis debitis peccatis quoad culpam jam remissis.

III. *In Sacramento Poenitentiae a confessario impositum.* Excluduntur a ratione satisfactionis sacramentalis omnia opera satisfactoria, poenitentiae et poenalitates, quae vel propria voluntate assumuntur vel aliunde imponuntur vel a Deo disponente proveniunt in satisfactionem peccatorum: etsi enim sint vere satisfactiones, non tamen sacramentales nec ad forum Sacramenti Poenitentiae spectant.

IV. *Ad poenae temporalis pro peccatis confessis debitae compensationem:* 538.
nam quamvis omnia peccata mortalia quoad culpam remittantur per absolutionem sacramentalem, eoque ipso poena aeterna (pro qua nullus purus homo satisfacere potest) ex meritis Christi commutatur in poenam temporalem, non tamen semper remittitur tota, sed remanet ordinarie aliqua poena temporalis in judicio Dei solvenda, nisi aliquando vehementia contritionis totam deleret. Vide c. 2. sect. 2. § 3. Ad ejusmodi ergo poenae temporalis remanentis recompensationem imponitur et acceptatur satisfactio sacramentalis. Quare ad hanc non spectant alia opera et obligationes poenitentis, quae peccatis ex ipsa natura criminum inductae imponuntur a confessario, ut fuga occasionum, restitutio bonorum, famae et fortunae, remissio injuriarum seu offensarum, reconciliatio inimicitiarum, quae licet satisfactoria sint et in partem satisfactionis sacramentalis assumi possint, ordinarie tamen sola in poenitentiam seu satisfactionem sacramentalem non imponuntur, sed confessarius injungit tanquam jam debita, quia poenitens ad ea ex natura criminum et status sui obligatur.

§ II. *Cujus proinde effectus est remissio poenae temporalis.* I. Satis- 539.
factio sacramentalis (praeter generalem virtutem satisfactoriam omnis boni operis in gratia facti, ex opere operantis) habet virtutem specialem

ex opere operato compensandi et delendi partem poenae temporalis peccatis debitae, quem non haberet, si illud opus esset voluntarie assumptum vel aliunde impositum. Communissima DD. ex conciliis Florentino et Trid. sess. 14. c. 3. Ratio est: quia satisfactio sacramentaliis virtute clavium imperata et elevata est pars integralis Sacramenti, a Christo specialiter instituta ad satisfactionem poenae, ut sic peccatum integre etiam quoad restantem poenam destruatur; ergo virtute sacramentali aliquem effectum specialem ex opere operato habebit, quem alias non haberet. Quinimmo etsi satisfactio haec non causet gratiam ex opere operato, cum non sit Sacramentum nec pars essentialis, sed integralis tantum Sacramenti, eo ipso tamen quia est pars integralis Sacramenti, probabile est, etiam conferre aliquam gratiam sacramentalem actualem seu auxilium aliquod divinae gratiae ad satisfaciendum, quo nimirum poenitens singulariter adjuvetur in opere satisfactorio praestando: cum hoc sit proprium Sacramenti secundum totalitatem suam, aliquam scilicet conferre gratiam. Atque ex Paludano recte notat Laym. c. 15. n. 14, quod multo plus valeat modica poenitentia a confessario imposita, quam magna, quae sponte assumitur, quia non haec sicut illa vim sacramentalem habet. Quare optandum est poenitenti, ut non levis illi poenitentia imponatur.

540. II. Satisfactio ergo sacramentalis, ut effectum suum sortiatur, necessario debet fieri a poenitente in statu gratiae: quia generaliter peccatum mortale impedit omnem effectum Dei gratiosum, qualis etiam remissio poenae temporalis in hac vel altera vita luendae; neque Deus acceptat nostram satisfactionem pro poenis temporalibus, nisi simus in gratia ejus constituti; neque potest remitti vel compensari poena temporalis, nisi prius remissa culpa mortali poena aeterna debita in poenam temporalem commutata sit, et sic nonnisi poena temporalis luenda supersit; denique specialiter quia remissio poenae temporalis est effectus secundarius Sacramenti ideoque pendere videtur a permanentia effectus principalis ac primarii, qui est remissio culpae per infusionem gratiae sanctificantis. Et hinc

541. III. Poenitens poenitentiam injunctam adimplens in statu peccati mortalis satisfacit quidem praecepto confessarii, quia implet illud quoad substantiam, cum ponat totum opus praeceptum, etsi non attingat finem praecepti, qui sub praecepto non cadit; attamen saltem venialiter peccat, ut cum Suar. et communi DD. docet Laym. cit. lib. 5. tr. 6. c. 15. n. 15. Quin partem Sacramenti etsi minus principalem suscipit indigne et ponit obicem effectui Sacramenti secundario, scilicet remissioni poenae temporalis sicque se bono aliquo Sacramenti privat. Eum tamen effectum obice remoto recuperari, docent Navar., Toletus, Cajet. alii cum Laym. cit. et Diana p. 3. tr. 4. res. 85, ut proinde necesse non sit recuperato statu gratiae poenitentiam injunctam repetere pro eo effectu recuperando. Ex dictis jam vides, quam consultum sit, poenitentiam injunctam quamprimum implere.

542. IV. Peccatum veniale, quod quis in implenda poenitentia committit, ut si quis injunctas preces distracte et negligenter persolvat vel eleemosynam impositam cum vana gloria elargiatur, non impedit effectum satisfactionis sacramentalis ex opere operato. Ita cum aliis

Coninch et Laym. cit. n. 14. Ratio patet ex eo, quod suscipiens Sacramentum cum affectu peccati venialis, adhuc consequatur effectum principalem gratiae sanctificantis, ut ex communi DD. diximus; ergo similiter implens poenitentiam cum peccato veniali particeps fit effectus secundarii Sacramenti, scilicet remissionis poenae temporalis, siquidem neuter effectus provenit ex virtute operantis, sed ex opere operato ipsius Sacramenti.

§ III. *Necessario imponenda a confessario.* I. Satisfactio sacra- **543.**
mentalis est necessaria seu necessario imponenda a confessario, non necessitate Sacramenti, secundum omnes, sed praecepti tantum: quia est pars Sacramenti Poenitentiae non essentialis, sed integralis tantum, habens tamen effectum ex opere operato. Unde fit, quod cum adest impotentia, ut in moribundis vel ratione et sensibus destitutis, non requiratur satisfactio reipsa, sed sufficiat in voto vel proposito saltem implicito et virtuali in ipso vero dolore necessario incluso.

II. Confessarius per se loquendo et regulariter sub gravi culpa **544.**
obligatur imponere poenitenti aliquam satisfactionem seu poenitentiam congruam in Sacramento Poenitentiae. Omnes. Ratio est: quia confessarius ut minister Sacramenti tenetur procurare et servare ejus integritatem; satisfactio autem est pars integralis Sacramenti Poenitentiae. Ut judex tenetur servare justitiam vindicativam, delicta congrua poena compensando; ut medicus tenetur sanare poenitentis morbos et vulnera, contra recidivam peccatorum congrua remedia et medicinas praescribendo. Quapropter confessarius peccaret mortaliter, si pro peccatis, saltem mortalibus nullam, aut pro peccatis gravissimis valde levem poenitentiam imponeret. Attamen ex parvitate materiae posse solum venialiter peccare, si pro solis venialibus aut mortalibus saepius confessis levem poenitentiam injungendam omitteret, cum aliis recte docet Lugo disp. 25. sect. 4. n. 49: quia tunc deest confessarius suo officio solum in re levi. Et hinc quando poenitens post jam impertitam absolutionem dicit, se hoc aut illud peccatum oblitum, poterit sine peccato confessarius dare novam absolutionem sine nova poenitentia, tacite extendendo primam injunctam poenitentiam ad illud novum unum vel alterum peccatillum. Non autem licite, si tacite solum extenderet ad novum peccatum mortale additum; saepe tamen excusabitur, si expresse extendat dicatque poenitenti: Fac pro hoc et prioribus peccatis poenitentiam prius injunctam eo diligentius etc. Insuper dixi, *per se loquendo et regulariter:* nam

III. Excusatur confessarius, ut nullam vel levissimam poeni- **545.**
tentiam injungat, 1. quando poenitens est impotens physice vel moraliter, ut quando est mentis impos, jam morti proximus etc., de quo plusculis seorsim n. seq. 2. Si cui revelaretur, suum poenitentem jam perfecte pro suis peccatis satisfecisse nec indigere remedio in futurum: ubi enim nullum est debitum poenae, ibi nulla debetur satisfactio, et quando nullum est periculum infirmandi, nulla debet adhiberi medicina. 3. Si poenitentem confessarius videat esse vehementissime contritum, aut ex ipsa Confessione ac signis advertat, jam multum satisfecisse, sane ipsa contritione vehementi, humili et verecunda confessione poenitens plurimum satisfacit; si ergo illa satisfactio appareat aequalis esse,

nulla alia vel nonnisi levissima imponenda erit. Cum autem id rarissime vel nunquam satis constare possit, tutius est, semper injungere aliquam saltem levem poenitentiam, ut monet etiam Lugo cit. sect. 4. n. 48. 4. Quando quis lucratur indulgentiam plenariam, potest dimitti sine ulla alia minuta poenitentia, cum per illam indulgentiam satisfiat debito poenae; etsi autem id raro pro certo constet, sufficit, quod probabiliter credatur. Quare rursus tutius erit, modicum quid satisfactionis injungere aut etiam ipsum opus vel orationem ad lucrandam indulgentiam requisitam v. g. consueta sex Pater et Ave. Certe S. Thom. 4. dist. 24. q. 1. a. 3. docet, in consilio esse, poenitentiam implere, cum quis lucratur indulgentiam. Et post Henriq., Suar. et alios Laym. cit. n. 13. ait, tempore jubilaei vel indulgentiae plenariae non cogi poenitentiam acceptare nisi leviorem, quae se habet per modum medicinae ad tollendas peccatorum reliquias etc. Denique si scrupulosus intra horam saepius redit cum novis culpis, ut saepius absolvatur, poterit relinqui sine nova poenitentia, quia supponitur satis esse imposita in praecedentibus Confessionibus.

546. IV. *Quoad infirmos et moribundos specialiter.* 1. Etiam infirmis nondum desperatis satisfactio congrua imponenda est, si gravior esse debeat, implenda postquam convaluerint. 2. Quodsi vero desperata salus sit, ut plus ab infirmo praestari non possit, expedit ei saltem hoc imponere, ut nomen Jesu benedictum aliquoties, ter vel quinquies v. g. ore proferat, vel si hoc non possit, corde concipiat et invocet. 3. Moneat etiam confessarius, ut loco poenitentiae ipsam suam infirmitatem, dolores, molestias ipsamque mortem impendentem Deo offerat in satisfactionem pro peccatis suis, idque in unione passionis, dolorem ac mortis Christi. 4. Item moneat, ut de bonis suis eleemosynas largiatur, sacrificia offerri curet etc.: quodsi antea facto testamento ad pias causas legaverit, quando forte adhuc in statu peccati mortalis constitutus incapax erat satisfactionis, nunc animo ratificet Deoque offerat illud in satisfactionem pro peccatis suis, ut provide monet Nav. c. 22. n. 33. et 36. aliosque citans Laym. cit. n. 13, merito addens, non recte agere confessarios aliquos, qui apud moribundos solent circumstantibus dicere, ut gravem aliquam poenitentiam pro moribundo impotente impleant, cum id aliquam sigilli sacramentalis violationem contineat. Sufficit ergo, circumstantes generatim hortari, ut pro morituro orent aut alia opera satisfactoria Deo offerant.

Universaliter ergo semper aliqua saltem levissima poenitentia injungenda est, saltem ob reverentiam Sacramenti, ejus integritatem melius servando. Verum ejusmodi causis excusantibus per se loquendo quanta et qualis poenitentia injungenda sit, quaestio est, multum sollicitos reddens pios confessarios, merito seorsim tractanda mox inferius.

547. § IV. *Et rationabiliter imposita a poenitente acceptanda. Poenitens sub gravi obligatione, ex genere suo mortali, tenetur acceptare et implere poenitentiam rationabilem obligatorie impositam a confessario.* Ita communissima DD. omnino vera, conciliis conformis et in praxi omnimodis tenenda sententia DD. contra paucos infra nominandos. Explico et probo:

I. *Tenetur acceptare.* Ratio est: quia confessarius potest et debet **548.** praecipere, ut jam supra ostensum est; ergo tenetur acceptare, cum haec correlativa sint. Antecedens sumitur ex verbis Christi Jo. 20: Quorum retinueritis peccata, retenta sunt. Et Matth. 18: Quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in coelis. Ex quibus verbis conc. Trid. sess. 14. c. 8. concludit, in sacerdotibus esse potestatem ligandi non tantum ad infirmitatis medicamentum, sed etiam ad peccati commissi vindictam ac satisfactionem.

Contraria tamen sententia sane gravium Doctorum, Soti, Cajetani, Sylvestri, Medinae ac Navarri man. c. 2. n. 20, nimirum liberum esse poenitenti acceptare vel repudiare poenitentiam a confessario impositam, etsi maxime post Tridentinum non intrinsece, tamen extrinsece ab auctoritate probabilis, ad hoc servire potest confessario, ut neminem sine absolutione remittat, qui eam sententiam secutus nollet acceptare poenitentiam impositam, paratus Deo alias satisfacere in hac vel altera vita, dummodo aliquam vel levissimam poenitentiam subire velit v. g. aliquot Pater et Ave, tunsionem pectoris etc. Ejusmodi enim etiam levissimam poenitentiam recusans, pro peccatis praesertim gravibus, merito censeretur non recte dispositus nec serio dolens de peccatis commissis, ideoque simpliciter repellendus a beneficio absolutionis, prout notat etiam Scotus 4. d. 19 § ad quaestionem motam.

II. *Et implere sub grari obligatione ex genere suo mortali:* nam ut **549.** sub mortali poenitens teneatur implere poenitentiam acceptatam et culpa omissionis mortalis sit, omnino, sicut in omnibus aliis legibus, praeceptis, votis etc. inprimis requiritur materia gravis et tantae obligationis capax. Quare omnium consensu DD. peccat mortaliter, qui magnam poenitentiam ejusve notabilem partem omittit. Contra vero venialis erit tantum obligatio et culpa omissionis 1. omnium consensu, si in poenitentia magna vel gravi, etiam pro mortalibus imposita, omittatur pars levis seu non notabilis v. g. in Rosario integro una decas; 2. si omittatur tota aliqua poenitentia levis pro venialibus tantum (aut etiam mortalibus jam antea legitime confessis) injuncta; Suar., Coninch, Laym., Lugo ll. cc., qui n. 50. dicit, sententiam oppositam Tanneri negari ab omnibus. 3. Si etiam pro mortalibus imponatur et omittatur poenitentia levis: quia licet causa gravis sit, materia tamen est levis et incapax tantae obligationis. 4. Etiam si pro venialibus tantum, tamen ob eorum multitudinem vel periculum labendi gravius etc. rationabiliter imponatur poenitentia gravis ac omittatur, etsi probabilius mortale censeant Henriq., Coninch, Lugo cit. et alii, probabiliter tamen adhuc veniale tantum censet Suar. disp. 38. sect. 7. n. 4, Laym. n. 7. et alii apud ipsos: eo quod durum videatur fateri, quod quamvis culpa contracta levis sit, tamen obligationem pro iis satisfaciendi gravem effici posse per se loquendo. Per accidens autem est, si ad periculum peccati mortalis excludendum gravius remedium imponendum videatur.

III. *Poenitentiam rationabilem:* non enim utique tenetur poenitens **550.** acceptare, minus implere poenitentiam, si patenter revera sit irrationabilis seu justo gravior et difficilior poenitenti, et confessarius rogatus

eam moderari nolit. Tunc enim potest eam poenitens reverenter recusare, et si confessarius ea non mitigata absolvere nolit, sine absolutione discedere et alterius confessarii judicio committere peccata sua. Quin etiam accepta absolutione non tenebitur illam irrationabilem poenitentiam implere, si certo constet, esse injustam aut eam poenitens moraliter implere non possit, cum nemo ad impossibile teneatur; neque tunc ad aliquid quidquam obligabitur. Suar., Coninch et alii cum Laym. cit. n. 6. Hinc specialiter non potest imponi poenitentia publica, si sit periculum revelandae confessionis, neque ingressus Religionis: quia id nimis durum videtur, nec poenitentia pro peccatis in futurum committendis; sed bene potest injungi et a poenitente debet acceptari poenitentia medicinalis contra peccata in futurum committenda aut pro peccatis commissis sub conditione relapsus, v. g.: dic hac vice Rosarium, si denuo ante confessionem proximam relabaris, uno die jejuna.

551. IV. *Obligatorie impositam:* ut enim obligatio poenitentiam implendi et culpa omissionis sit gravis, omnino debet adesse intentio confessarii ita obligandi poenitentem. Quare cessat obligatio gravis et culpa, quando confessarius non intendit obligare graviter: quia tota haec obligatio poenitentis pendet ab intentione et voluntate confessarii tanquam legislatoris, qui potest suum praeceptum ut libet moderari, atque etiam gravem poenitentiam injungere sub culpa levi, aut injungere non absolute, sed si pro peccatis suis satisfacere velit; aut etiam simpliciter proponere per modum consilii, libere et sine omni obligatione, ut contra Vasq. bene probant Suar., Henriq., Coninch, Filliuc., Tanner. consentiente Laym. saepe cit. c. 15. n. 11, Gob. n. 753. et nos etiam infra concedemus.

552. Tandem per se cessat obligatio implendi poenitentiam, utcumque etiam obligatorie impositam, inprimis quando poenitens est factus impotens eam implere, nec tunc tenetur implere per alium, nisi commode possit: cum praeceptum datum sit de proprio opere, oratione, jejunio, peregrinatione etc., non de alieno; excepto tamen casu, quo confessarius ita expresse praescripsisset, ut si per se non possit, faciat per alium, prout fieri posse infra insinuabitur; deinde quando quis oblitus est poenitentiae impositae, quamdiu non recordatur aut memorem confessarium consulere potest, neque tunc ad aliud quidpiam tenetur neque confessionem repetere, ut aliam poenitentiam recipiat obligatur, ut quorumdam scrupulosorum est persuasio: idque verum est, sive quis culpabiliter sive inculpabiliter oblitus sit; si enim culpabiliter oblitus est v. g. ob voluntariam nimiam dilationem, satis erit confiteri ipsam illam culpabilem oblivionem, ut contra Richardum, Sylvestrum et alios quosdam docent DD. communiter, Vasq., Coninch, Laym., Lugo et alii cit. Ratio horum est: quia praeceptum confessarii non plus obligat, quam aliae leges et praecepta, quae dum ignorantur, obligare nequeunt. Interim merito consulunt DD. cit., expedire, ut is, qui sive culpabiliter sive inculpabiliter oblitus est poenitentiae injunctae, in sequenti Confessione petat, sibi injungi aliam congruam peccatis, qualia confiteri solet, cum longe praestet in hac, quam altera vita etiam satisfacere.

Quaestio II.

Quanta et qualis poenitentia injungenda.

Summarium.

553. Quanta poenitentia injungenda?
554. Confessarius semper sit magis sollicitus de debita dispositione.
555. Qua habita quandoque etiam leviores poenitentias injungere potest.
556. Quales poenitentiae injungendae,
557. Spectatis conditionibus personarum.
558—559. Ob quas causas licite imponi possit poenitentia levior?
560—563. Qualia opera injungenda?
564—566. An injungi possit opus alias debitum,
567—569. Opera, quae alioquin est factūrus,
570—572. Opus pro defunctis vel aliis,
573. An opus per alium implendum,
574. An opus sub consilio solum implendum ac
575. Etiam cessatio ab opere bono?

De hoc magni momenti quaesito ita perspicue edisserit conc. Trid. sess. 14. c. 8: Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit pro qualitate criminum et poenitentium facultate salutares et convenientes poenitentias injungere, ne si forte indulgentius cum poenitentibus egerint, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis imponendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam in praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem. Nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed et ad ligandum concessas, antiqui Patres et credunt et docent. Haec sancta Synodus, perspicue docens, ob duas causas poenitentibus satisfactionem esse injungendam, 1. ad vindictam peccatorum commissorum et 2. in medelam adversus committenda. Sit ergo

§ I. *Quanta poenitentia injungenda.* Regula generalis: Poenitentia **553.** injungenda debet esse aliquo modo proportionata delictis, non absolute, sed spectata simul poenitentis dispositione, facultate et utilitate. Ita omnes ex conc. Trid. modo recitato. Ratio est: quia sine dubio confessarius non tenetur imponere poenitentiam peccatis commissis simpliciter proportionatam seu aequalem: hoc enim et impossibile est, cum poenae peccatorum in foro Dei debitae nobis sint incognitae, et neque necessarium est, cum omnes pluribus aliis modis pro peccatis suis satisfacere possint et de facto satisfaciant. Unde et conc. Trid. eadem sess. 14. c. 9. agnoscens impossibilitatem imponendi poenitentias aequales hortatur, *ut satisfaciamus pro peccatis et poenis sponte a nobis assumptis aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis aut a Deo inflictis et a nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Jesum Christum.* Quare confessarius poenitentiam injuncturus ad haec duo semper attendere debet, et peccatorum multitudinem, et poenitentis dispositionem, facultatem ac utilitatem maxime spiritualem: nam simpliciter quantitas et qualitas poenitentiae permittitur confessarii non mero libero arbi-

trio aut beneplacito, sed prudenti arbitrio et moderationi, ut neque nimia indulgentia videatur peccatis connivere, neque nimio rigore peccatores absterrere etc. Pro quo pono aliquot propositiones et velut regulas practicas:

554. I. Confessarius semper sollicitus sit magis de procuranda dispositione poenitentis debita ad obtinendum Sacramenti effectum, quam de taxanda poenitentia peccatis debita. Quare ante omnia faciat illos serio intelligere gravitatem peccatorum suorum et necessitatem satisfaciendi in hoc vel altero saeculo. Deinde realis sit in declarandis oneribus, quae ex peccatis oriuntur, ut sunt restitutiones, satisfactiones, reconciliationes cum proximo, fuga occasionum proximarum relabendi etc.: his enim jam satis gravantur poenitentes et gravitatem suorum peccatorum attendunt. Deinceps propositis congruis motivis contritionis vel attritionis, efficaciter inducat ad serium dolorem supernaturalem firmumque emendandi propositum. Habita et attenta hac dispositione poenitentis

555. II. Confessarii non sint anxii etiam cum gravibus peccatoribus et alias ad subeundas graves poenitentias indispositis, sed possunt leviores poenitentias injungere, committendo eos judicio et misericordiae divinae: cum talibus enim semper certum est periculum, ne aut poenitentias graves non impleant aut Sacramentum Poenitentiae eis exosum fiat aut quaerant sibi confessarios ineptos, qui mederi nequeant, aut ne in pusillanimitatem ac desperationem labantur et denique pereant. Quare rectissime monet Laym. cit. n. 11, si poenitens probabili allata ratione de poenitentiae gravitate conqueratur, plerumque eam moderari vel aliam leviorem imponere oportet, juxta sapiens consilium Gersonis: Tutius est, cum parva poenitentia, quae sponte suscipitur et verosimiliter adimpletur, ducere confessos ad purgatorium, quam cum magna non implenda praecipitare in infernum. Solatur etiam illud D. Joan. Chrysost. hom. 43. in c. 28. Matthaei: Etsi erramus, modicam poenitentiam imponentes, nonne melius est, propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem; ubi enim paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus, ut quid sacerdos vult crudelis apperere? Haec Sanctus digna se sententia. Verumtamen ne poenitens ob poenitentiae levitatem peccata sua levius aestimet, suaviter monendus erit a confessario de insufficientia hujus poenitentiae et adhortandus, ut ipsemet amplius exerceat bona opera satisfactoria, ad lucrandas indulgentias etc., ut notant Laym. et Lugo cit.

556. III. In satisfactione imponenda semper hos duos fines spectet confessarius: 1. Ut quantum fieri potest poenitentia imposita sit ad aliquam saltem castigationem et vindictam peccatorum. 2. Ut aliquo modo referatur ad novae vitae custodiam et infirmitatis contra relapsus medicamentum, ut expresse praescribunt conc. Trid. supra allegatum. Certe sunt aliquae levissimae poenitentiae, quae tamen valde castigant meliusque medentur v. g. illi, qui saepius in idem peccatum recidit, injungere, ut usque ad proximam Confessionem singulis diebus et quoties cadit, aliquoties salutationem angelicam recitet; ut per certum tempus vesperi examen conscientiae instituat, aliquot Missas audiat, intra tale tempus denuo confiteatur et communicet, certam ecclesiam aliquoties

visitet, praesertim quando magnus est confluxus, ut aliorum exemplo ad pietatem excitetur et his similia, quae pia et spiritualis industria facile suggeret confessario. Specialiter pro peccato luxuriae per se loquendo imponendae essent castigationes corporis, jejunia, disciplinae; sed saepissime poenitentibus non congruunt; soleo ergo injungere certas orationes vel simpliciter usque ad proximam Confessionem vel (si putem talem pro exoneranda poenitentia cito nimis iterum confessurum) usque ad certum tempus, tot septimanas, per mensem, tot menses, (vix per annum, nisi pro homicidio aut gravissimis sceleribus similiter toto anno vel amplius continuatis) vel usque ad certum aliquod tale festum, claudendas cum iterata sacra Confessione et Communione.

IV. Confessarius satagat imponere poenitentias statui poenitentis **557.** cujuslibet congruas et opportunas caveatque imponere incongruas, v. g. pauperi vel filiofamilias eleemosynam, operariis laboriosis vel debilibus personis jejunia, mulieribus longas peregrinationes, valde occupatis multas preces. ut notavit etiam Scotus 4. d. 17. q. 1. Item ne talem poenitentiam v. g. jejunia, disciplinas, peregrinationes etc. injungat, unde conjux aut domestici suspicionem commissi criminis concipere possint, ut ex Nav. Henriq. et aliis observat Laym. n. 11. Rudibus, obliviosis ac valde occupatis consultum non est imponere preces quotidianas unius anni vel mensis, sed interdum, ut jam innui, sub conditione: quoties in hoc peccatum rursus incideris, recitabis hanc orationem; multum enim id momenti habet ad peccati emendationem. Hominibus vero vacantibus, quibus tempus satis suppetit, interdum expediens est, quotidianam orationem vel Missae auditionem imponere, praesertim usque ad sequentem Confessionem, ut peccatorum suorum frequenter memores, citius per dolorem satisfaciant vel certe ad remedium Confessionis iterato confugiant. Consultum tamen interim est, non ita astringere, quin licentia detur, si opus poenitentiae uno die praetermissum fuit, altera die duplicandi, sicut monet Nav. c. 16. n. 10. Denique non facile permittendum esse poenitenti, ut voveat vel juret, tale peccatum non amplius patraturum, jam alibi monuimus.

§ II. *Causae excusantes, ut justo minor poenitentia imponi licite possit.* **558.** Confessarius ergo pro gravibus peccatis absque ulla justa causa, ex mera conniventia, affectu vel respectu humano levissimas seu nimis leves injungens poenitentias, v. g. peccatis carnalibus aliquot Pater et Ave, absque dubio peccat graviter, et siquidem ea conniventia ansam praebeat licentius peccandi, eorum peccatorum particeps fit, ut expresse dixit conc. Trid. supra allegatum, Vae igitur illis! Verumtamen plures sunt causae excusantes, ob quas justo minor poenitentia injungi licite possit.

Prima est infirma corporis constitutio et fragilitas seu corporis seu animae, ob quam timetur majorem etsi justissimam poenitentiam non impleturus, idque maxime, si poenitens nolit acceptare poenitentiam graviorem, etsi rationabilem: tunc utique satius erit imponere poenitentiam mediocrem seu levem, praemonendo tamen, satisfactionem esse insufficientem ideoque aliunde in hac vel altera vita supplendam, prout jam sup. n. 2. insinuatum. Addit Bonac. apud Gob. n. 758., etiam quando poenitens minuendo poenitentiam, allicitur ad frequentiorem utilemque Confessionem.

Secunda, quando apparet magna seu notabilis contritio ac dolor poenitentis, qua jam multum expunxit de debitis poenis, quippe quae per seipsam sola totam poenam abolere posset, de qua jam dictum q. praec.

Tertia, quando apparet, poenitentem aliunde satisfacere seu solere praestare et praestiturum multa bona opera. An ad diminuendam poenitentiam etiam conducat, si confessarius reflexe dicat illa verba: quidquid boni feceris vel mali sustinueris etc. videbimus infra § 4.

Quarta causa diminuendi poenitentiam est, quando poenitens lucratus est vel lucrabitur vel lucrari solet indulgentias, etiam non plenarias (nam de plenariis jam dictum q. praec.). Quod in praxi valde notandum; cum enim in urbibus fere omnes et in pagis plurimi inscripti alicui confraternitati gaudent multis et magnis indulgentiis, quas lucrantur, cum perficiunt opera praescripta in Bullis illarum Congregationum, etiamsi illarum ignari sint aut gnari quidem, at orant vel faciunt illa opera absque intentione lucrandi illas (ut bene probat Gob. in suo thesauro indulgentiarum), ideo confessarius sollicitus de poenitentia injungenda quaerat ex poenitente, annon sit inscriptus alicui confraternitati et affirmanti dicat: ergo diligenter perfice tuas preces et opera praescripta, quibus indulgentias lucreris, ideo etiam tibi poenam meritam dimidio et amplius diminuo.

559. Tandem causam et modum gravissimis peccatoribus multum diminuendi poenitentiam, extraordinariae et heroicae caritatis, exemplo suo confessariis praelusit sanctissimus Indiarum Apostolus Franciscus Xaverius, qui maximam poenitentiae injungendae partem in se suscepit luendam et reipsa luit severissimis disciplinis, jejuniis, aliis mortificationibus. Vide Bartholum in ejus vita et cogita, an imitari velis.

560. § III. *Qualis poenitentia seu qualia opera injungenda.* I. Opera pro poenitentia seu satisfactione sacramentali ordinarie injungenda comprehenduntur istis tribus, oratione, jejunio, eleemosyna. Et omnino congruenter: nam sicut homo peccando offendit Deum, seipsum maculat et proximum saepe laedit aut scandalizat, ita vicissim per *orationem* Deum propitiat, per *jejunium* seipsum castigat et purificat, per *eleemosynam* proximum sublevat. Unde oratio ordinarie injungenda pro peccatis contra Deum, ut blasphemiis, in divino cultu negligentibus etc. Jejunium pro peccatis in seipsum, ut gulosis, luxuriosis. Eleemosyna pro peccatis in proximum commissis, salvo tamen jure restitutionis et attenta facultate et dispositione poenitentis.

561. II. Sub oratione comprehenduntur omnes actus religionis ac virtutum theologicarum, ut actus fidei, spei, caritatis seu amoris Dei, contritionis, laudis divinae, gratiarum actiones, adorationes, genuflexiones, peregrinationes, templorum et locorum sacrorum visitationes etc. Sub jejunio comprehenduntur omnes poenalitates ac afflictiones seu mortificationes corporales, disciplinae, officia, humi cubationes, peregrinationes etc. Sub eleemosyna comprehenduntur omnia opera misericordiae, corporalia et spiritualia omnesque actus caritatis erga proximum.

562. III. Quamvis autem omne opus bonum etiam internum caritatis, orationis mentalis etc, homini pro statu naturae lapsae poenale, laboriosum adeoque satisfactoria sint, tamen opera externa, oratio vocalis

praesertim cum genuflexione, manuum extensione, jejunium, eleemosyna et ejusmodi, quibus corpus affligitur, magis laboriosa et afflictiva sunt ideoque ceteris paribus magis satisfactoria; quare plerumque etiam talia a confessario injungenda sunt. Accedit et alia ratio ex parte Sacramenti, ut scilicet sit etiam haec pars integralis Sacramenti, satisfactio per se et proprie sit sensibilis.

563. IV. Nihilominus tamen potest et interdum considerato poenitentis statu etiam expedit, injungi actus mere internos, ut fidei, spei, caritatis, meditationes, examina conscientiae, generale, speciale etc. Item ut poenitens aliquoties de die cogitet de praesentia Dei omnes actiones nostras intuentis, ut meditetur de morte certo sibi imminente, judicio Dei terribili, poenis inferni, de passione Domini etc. simulque eliciat actum caritatis, contritionis de peccatis cum proposito emendationis, uti ex Suar. d. 33. sect. 6. notat Laym. ibid. Ratio est: quia ex una parte hi actus in ordine ad Sacramentum satis sensibiles fiunt per externam injunctionem confessarii et acceptationem poenitentis, et insuper plerumque se sensibiliter produnt signis et motibus sensibilibus (qualis sensibilis manifestatio pro majori securitate imperari poterit a confessario); ex altera autem parte sunt opus aptum ad satisfaciendum et quam maxime utile poenitenti, saepissime multo magis, quam opera externa, ut experientia constat. Praeterea alia nonnulla sunt opera, de quibus dubitari potest, an pro satisfactione sacramentali recte injungi possint, quae breviter specifico.

§ IV. *Opera quaedam dubia proponuntur et explicantur.*

I. *An opus alias debitum.*

564. I. Etsi ordinarie omnino conveniat injungi opera supererogatoria seu aliunde ex praecepto aliquo vel forte voto poenitentis non debita, ut nimirum poenitenti novum aliquod onus et difficultatem afferat; alioquin certe homines parum curarent, si eis die dominico injungatur auditio Sacri, die Veneris abstinentia a carnibus etc. Quare si confessarius tibi injungat auditionem Sacri vel jejunium, teneris audire Sacrum vel jejunare, cum nulla lege Ecclesiae aut proprii voti obligatus es, ut omnes advertunt. Excepto tamen, si ex verbis confessarii vel rei circumstantiis contrarius et mitior sensus colligi possit: ut si confessarius dicat tibi die festo vel dominico: audias hodie vel tali festo tria Sacra aut duo, intelligendus est etiam Missam Dominicae vel Festi praeceptam comprehendere velle, ut praeter unum Sacrum debitum aliud unum tantum audire debeas, non plura. Coninch d. 10. n. 8, Laym. n. 9, Lugo, Tamb. cit. Si dicat: audies quotidie Sacrum per mensem, non censetur te festis et dominicis diebus obligare ad aliud Sacrum praeter debitum. Gob. n. 749. Similiter si dicat: largire eleemosynam uni pauperi, satisfacies largiendo extreme egenti, quia licet alias debuisses succurrere ex caritate, tamen ex modo injungendi non videtur confessarius te obligare ad non extreme egentem.

565. II. Insuper interdum ob poenitentis fragilitatem consultum erit (semper tamen, meo consilio, injuncta prius aliqua saltem modica poenitentia supererogatoria), opus alioquin praeceptum seu aliunde debitum

ipsi poenitentiae loco imponere; ut si confessarius nactus sit hominem, qui praecepta Ecclesiae non observat, in festis non solemnibus Missam non audiat, jejunia violet, item clericum Horas passim Romam mittentem etc., injungat ei, ut usque ad proximam Confessionem diebus festis omnibus Missam audiat, statuta Ecclesiae jejunia observet, Horas quotidie diligenter recitet etc. Ex communi Laym. cit. c. 15. n. 10, Lugo disp. 25. sect. 5. Quo casu omittens poenitentiam talem aliunde debitam, v. g. clericus Horas unius diei omittens, duo peccata speciei diversa committit, unum contra praeceptum Ecclesiae, alterum contra praeceptum confessarii, ideoque in Confessione sequenti necessario aperienda, dicendo v. g.: semel omisi Horas canonicas, etiam a confessario mihi pro poenitentia injunctas.

566. III. Similiter quando poenitens aliquas poenitentias omisit, quibus sat gravatus manet, potest ei confessarius easdem poenitentias jam antea debitas denuo injungere ad sublevandam fragilitatem suam, idque maxime in pusillanimibus et scrupulosis. Eademque ratione in partem poenitentiae assumi et imponi poterunt aliae obligationes poenitenti ex peccatis praeteritis contractae, ut restitutio pro damno illato, satisfactio pro injuria, remissio offensae, salutatio inimici, vitatio occasionis certae peccandi, dummodo spes sit, poenitentem pariturum et non nihilominus omittendo peccatum duplicaturum. Denique utilius et securus pro poenitentia injunguntur illa, quae ipsi (alioquin sine obligatione sub peccato) praescribuntur in sua congregatione vel confraternitate, ut jam supra attigi: ut preces statae, examen vespertinum, Missa quotidie audienda etc. usque ad proximam Confessionem vel ad certum tempus; et hinc sequitur:

II. *An omnia opera, quae alioquin facturus est.*

567. Potest confessarius interdum modica poenitentia imposita etiam reliqua poenitentis opera, tam debita quam libera determinato aliquo tempore facienda, hoc die, hac septimana, hoc mense, hoc toto Adventu vel Quadragesima, immo hoc toto anno, auctoritative elevare et imponere in satisfactionem seu poenitentiam sacramentalem; immo hoc quandoque valde expedit magnis peccatoribus, quibus ob fragilitatem vel occupationes condigna pro peccatis poenitentia imponi non potest. Ex communi Marchant tribun. p. 1. tr. 4. tit. 7. q. 4. Ratio est: quia hoc nihil repugnat, et sicut potest confessarius injungere poenitentiam totius anni in certo opere debito vel indebito, sic etiam potest injungere in pluribus atque omnibus bonis operibus, quae poenitens tali tempore facere potest et solet vel etiam debet v. g. totum jejunium quadragesimale, Officium divinum totius anni, eleemosynas solitas etc.

568. II. Dixi, *auctoritative elevare,* id est per modum sententiae. Quare haec elevatio operum in satisfactionem sacramentalem sane regulariter non fit iis verbis consuetae formulae: Passio Domini nostri Jesu Christi etc. et quidquid boni feceris vel mali sustinueris, sit tibi in remedium peccatorum etc.: cum verba illa tantum deprecatoria sint, quibus sacerdos solum bene precatur poenitenti, nullam autem circa

poenitentem potestatem exercet, ideoque sic prolata nullam habent vim elevandi omnia opera ad effectum aliquem sacramentalem, sicut certe non elevant passio Christi, merita B. V. M. et omnium Sanctorum, uti cum aliis merito docent Tannerus, Laxm., Lugo, March. ll. cc.

III. Dixi rursus, *sic prolata:* nam per illa, quando pronunciantur 569.
auctoritative seu sententialiter cum intentione elevandi in sacramentalem satisfactionem (et quid, quaeso, obstet plane ad hujus vim elevari quidquid poenitens in statu gratiae boni fecerit vel patienter sustinuerit ut proinde fieri possit, ut quis toto vitae tempore satisfaciat ex opere operato pro suis delictis seu obeat poenitentiam sacramentalem?), docent magni DD. cum Navarro D. p. 2. c. 33. q. 3. d. 5. c. 6. Diana p. 3. tr. 4. res. 82. monens proinde, ea verba non facile omittenda a confessario, atque ob idipsum, quando a confessario proferuntur illa verba, jure imponi poenitentias minores, contra Lugo et alios citatos, Bassaeo, Leandro, Candido aliisque citatis docet idem Diana p. 11. tr. 2. res. 3. nec mihi displicet: quia licet illa verba prout in contextu sonant deprecatoria sint, non video tamen, cur non possint a confessario speciali intentione enuntiari ita auctoritative cum intentione praedicta elevandi, dummodo idipsum poenitenti significet eumque exstimulet ab bona opera facienda et mala patienter toleranda, tanquam pro satisfactione et poenitentia sacramentali.

III. *An opus pro defunctis vel pro aliis?*

Potest etiam pro poenitentia injungi oratio, jejunium, eleemosyna 570.
aliudve bonum opus pro defunctis applicandum a poenitente idque non tantum quoad impetrationem, sed etiam quoad satisfactionem, ut contra alios cum aliis rectius docent Lugo disp. 15. sect. 5, Diana p. 3. tr. 24. res. 54, Gob. alphab. confess. n. 751. atque etiam catechismus Romanus tit. de satisfactione. Ratio est: quia ipsa illa caritativa et misericors voluntas applicandi opus, ejusque oblatio pro defunctis est multum satisfactoria poenitenti, et insuper ei remanet fructus satisfactionis ex opere operato illius operis per Sacramentum elevati, et solum fructus satisfactorius et impetratorius ex opere operantis applicatur et cedit miseris animabus in purgatorio, ut proinde ea obligatio non impediat, sed merito caritatis etiam augeat satisfactionem propriam poenitentis.

Quin universaliter simili caritate opera sua bona offerre Deo et 571.
applicare pro defunctis quoad meritum, satisfactionem et impetrationem non minus, sed multo plus prodesse operanti, quam si pro seipso obtulisset et applicasset, late probat Jacobus Munfordus tract. de misericordia fidelibus defunctis exhibenda c. 7. 8. 9. 10. 11.

Denique dubium esse non potest, quin pro poenitentia sacramentali 572.
recte imponantur omnia offerenda et applicanda pro aliis, ut pro necessitatibus Ecclesiae, pro salute Pontificis, pro afflictis, captivis, pro infirmis, pro agonizantibus, pro peccatoribus etc., in quibus intentio confessarii solet esse (certe mea semper est), ut offerantur solum quoad impetrationem, adeo ut tota satisfactio ex opere operato et

operanti poenitenti remaneat et insuper merito caritatis ea applicatio augeatur.

IV. *An opus per alium implendum?*

573. Convenit sine dubio regulariter opus bonum imperari, quod ab ipso poenitente praestandum sit, puta ut ipse poenitens oret, jejunet, peregrinetur, eleemosynam de proprio largiatur. Quare si ejusmodi opus exequi non possit, liberatur pro obligatione nec tenetur alium rogare vel substituere; ex communi apud omnes citatos. Sed neque si ipse exequi possit, alium substituere potest, quidquid alii opinati sunt. Nam inter propositiones damnatas sub Alex. VII. 1665. ponitur et haec: Poenitens propria auctoritate alium substituere potest, qui loco ipsius poenitentiam adimpleat. Interdum tamen personis debilibus vel morituris injungi potest, ut curent ab aliis v. g. pro tali necessitate orari, peregrinationem institui etc. Tunc vero non opus illud, quod ab alio perficitur, sed ipsa illius operis procuratio a poenitente cum aliquo sumptu vel labore facta poenitentiae sacramentalis rationem habet, ut docte observat Laym.

V. *An opus sub consilio solum implendum?*

574. Convenit sine dubio, immo probabilius debet a confessario poenitentia imponi per modum praecepti et non per modum consilii: sic enim videtur significare textus Tridentini supra initio allegatus; attamen rursus etiam ob fragilitatem poenitentis, interdum totam poenitentiam posse imponi per modum consilii, v. g. jejunabis tribus diebus Sabbati, ter te flagellabis, si tibi placuerit, docent probabiliter graves DD. Nav. c. 22. n. 24. apud Laym. n. 11. non repugnantem et Gob. n. 753. rationem dantem: hoc enim modo etiam ligat sacerdos, qui vult, ut illa opera non prosint ex opere operato, nisi dependenter a sua determinatione.

VI. *An cessatio a bono opere?*

575. Tandem etiam aliquando pro poenitentia injungi poterit cessatio a bono opere, utpote poenitenti minus congruo vel in anima vel corpore nocivo, et in raro casu abstinentia a sacra Communione ad tempus, ut contra alios probat Suar. apud Gob. n. 752. Et secundum Leandrum aliosque apud Dianam p. 11. etiam homini coelibi susceptio matrimonii, ut eruatur a peccatis carnis, quibus est perdite deditus. Contra tamen sentit Laym. cit. n. 11. quod matrimonium maxime debeat esse liberum, et carnale et spirituale. Matrimonium autem spirituale seu ingressum et professionem Religionis non posse injungi pro poenitentia, communis est sententia DD. Quare cum in sacris canonibus aliqui ob crimen jubentur in monasterium detrudi, intelligi non debet, ut profiteantur, sed ut opera poenitentiae in claustro peragant.

Quaestio III.

Quando imponenda et implenda poenitentia, a qua et qualiter commutanda.

Summarium.

576. Poenitentia regulariter imponenda est post peccata audita ante absolutionem
577. Et implenda tempore vel termino praefixo.
578. Si terminus praefixus non sit, quamprimum commode fieri potest.
579. Potest impleri per opus alias praeceptum
580—581. Vel alias exercitum, etsi quis de ea implenda non cogitet.
582. Poenitentiam justam a confessario impositam
583. Commutare potest solus confessarius,
584. Non solum is, qui imposuit, sed etiam alius
585. Aequalem potestatem habens.
586. Qui primo imposuit, potest eam mutare extra Sacramentum,
587. Non vero alius.
588. Sed probabilius debet ei prior Confessio repeti.
589. Probabile tamen est, eam ei non debere repeti.

§ I. *Quando imponenda?* I. Poenitentia convenientissime im- 576.
ponitur et regulariter imponenda est post audita peccata ante datam absolutionem juxta consuetudinem rite introductam. Navarus, Suarez, Layman, Lugo cit. omnes. Ratio est: 1. ut omnes partes Sacramenti materiales subjiciantur sacerdotis absolutioni tanquam formali parti. 2. Ut sic ordo judicii et justitiae vindicativae melius servetur, si poenitens satisfactionem prius spondeat. 3. Ne forte accepto beneficio absolutionis respuat onus poenitentiae, et hinc 4. poenitentia si modica sit, non solum ante absolutionem perfici potest, sed etiam, ut perficiatur, quandoque a confessario imperari; quamvis tunc non habeat vim satisfaciendi ex opere operato, nisi post datam absolutionem et Sacramentum Poenitentiae essentialiter completum, prout bene omnia probat Lugo cit. d. 25. n. 28. Ceterum cum hujus ordinis nulla appareat necessitas vel obligatio, fatentur omnes, etiam post absolutionem datam adhuc posse injungi poenitentiam, idque non tantum casu, si antea injungere confessarius oblitus esset, sed aliquando etiam studio, ut si gravis aliqua obligatio imponenda, quam ante absolutionem significare non videatur consultum, ne forte poenitens ficte acceptans vel promittens, absolutionem sacrilege recipiat, de quo forte alibi. Et haec de imponenda poenitentia satis. Jam de implenda pluscula. 577.

§ II. *Quando implenda?* 1. Poenitentia injuncta a confessario praefixo certo tempore vel termino, eodem praefixo tempore utique impleri debet. Quamquam talis termini dilatio facile excusari possit a mortali: quia plerumque praeceptum confessarii cadit magis in rem ipsam praestandam, quam in tempus praefixum. Unde Diana p. 9. tr. 7. res. 57. recte a mortali excusat eum, qui jussus a confessario jejunare hac die Veneris v. g. differt in diem Veneris sequentem, item si jussus communicare singulis mensibus, mense finito differt ad 6 vel 8 dies, praesertim ex causa, quamvis levi. Et hinc qui poeniten-

tiam tempore vel die praefixo non persolvit, non ideo deobligabitur. Praefinitur enim tempus ad implendam, non ad finiendam obligationem, et regulariter censetur confessarius ita determinare tempus, ut si tunc poenitens sive ex desidia sive ex justa causa non impleverit, teneatur proxime supplere. Excipe tamen, nisi quandoque ex circumstantiis colligatur, illam poenitentiam fuisse plane affixam certo diei vel tempori, ut si dicat: Pro tua salutari poenitentia hoc anno jejunabis singulis diebus Sabbatinis et singulis Festis B. V. communicabis. Ita cum aliis Coninch, Bonac. cit. Gob. n. 767.

578. II. Poenitentia injuncta absque praefinito tempore, ut communiter fieri solet, per se loquendo impleri debet quamprimum commode moraliter fieri potest, secundum communem DD. Coninch, Laym., Lugo, alii, eo quod sit pars integralis Sacramenti, ut sine justa causa diutius differre ad minimum venialis culpa sit; atque adeo etiam mortalis, 1. si nimium et ad longum tempus differatur. Lugo cit. n. 89, praesertim 2. cum subest periculum oblivionis. 3. Si poenitens praevideat, se postea non impleturum aut dubitet, an postea implere possit. 4. Si poenitentia implenda ipsa dilatione minuatur, ut si cui injunctum esset perpetuum aliquod Officium, Rosarium, jejunium, tunc ad octiduum sine justa causa differre, a mortali excusant plerique: ego aliquid amplius concederem; at generaliter nimis large Diana cit. permittit, poenitentiam sine mortali differri posse usque ad annum: cum tanto tempore plerumque subsit periculum oblivionis, et sine dubio falsum est, si praevideatur impotentia aut poenitentia ipsa dilatione minuatur. Tandem res tota pendet ab intentione confessarii, si nactus rigidum, cave tibi et time; si benignum, etiam cave, sed ne facile time noxam mortalem, nisi in modo dato duplici casu, si praevideatur impotentia vel oblivio, et si poenitentia dilatione minuatur.

579. III. Potest poenitens exsolvere poenitentiam, quando exercet aliud opus praeceptum, modo poenitentia et aliud opus se invicem non excludant. Quare v. g. dum audit Missam de praecepto, potest recitare Rosarium, psalmos poenitentiales vel aliud officium pro poenitentia injunctum: quia haec invicem se non excludunt, cum ejusmodi preces vel officia etiam libere recte recitentur sub Missa de praecepto audienda. At vero celebrans Missam de praecepto non potest pro poenitentia simul audire aliam Missam ab alio simul lectam vel celebratam, quia haec invicem se excludunt, cum Missam audire opponatur Missae celebrationi.

580. IV. Poenitens etiam satisfacit, ita ut nihil repetere teneatur, si rem injunctam exequatur integre, etsi non intendat, immo nec cogitet tunc implere poenitentiam et satisfacere suae obligationi: ut si confessarius injunxit tibi tria Rosaria, et tu tria recites ex devotione solita vel quia inscriptus es confraternitati Rosarii aut sodalitati alicui B. V. Ita contra alios communiter DD. Sanch. l. 1. moral. c. 13. n. 17, Lugo disp. 14. sect. 4. n. 17. Quin etiam si expresse dicas: Volo hoc psalterium recitare, quia sum sodalis B. V. et tribus proximis diebus dicam tria Rosaria, ut exsolvam me obligatione poenitentiae mihi impositae a confessario, adhuc satisfecisti nec illa tria alia Rosaria recitare obligaberis, ut docent iidem DD. contra alios in materia de legibus: praecepta enim particularia sunt interpretanda juxta normam

universalium. At si dicam: hodie recitabo Psalterium, quod teneor ex voto, cras aliud pro poenitentia a confessario impositum, erone cras liber? Non eris: sunt enim hic distinctae obligationes, quibus uno actu (nisi forte sic annuente confessario expresse, juxta supra dicta) satisfacere non potes.

§ III. *A quo commutanda? Poenitentiam justam a confessario im-* 581.
positam in aliam commutare potest solus confessarius; non tamen solus idem, qui primus imposuit, sed ex rationabili causa etiam alius quicumque, saltem aequalem potestatem habens. Est tota communis, ut patebit.

I. *Poenitentiam justam a confessario impositam.* Quaestio enim haec 582.
procedit tantummodo de poenitentia, quae a confessario juste imposita est, certo vel certe dubie. Si enim constet, sacerdotem ab initio errasse, ac poenitentiam injuste impositam fuisse, nulla opus erit commutatione, cum ex dictis constet, poenitentem ad eam non obligari, sed omnino liberum esse. Quando autem vere dubium est de justitia poenitentiae injunctae, cognoscere et declarare, an confessarius imponens poenitentiam errarit, ad quemcumque virum doctum ac probum, adeoque etiam ad ipsum poenitentem, si judicio polleat, pertinere potest, ait recte Layman. n. 17. Et sic rursus commutatione opus non erit.

II. *Commutare potest solus confessarius.* Ipsemet autem poenitens 583.
poenitentiam justam a confessario impositam non potest commutare in aliam, etsi evidenter meliorem. Est communis et vera sententia. Layman, Lugo, alii passim; etsi oppositum probabile censeat Diana p. 11. tr. 7. res. 3, citans Navarrum, Bassaeum, alios octo. Quod tamen communi Ecclesiae et fidelium censui repugnare merito censet Lugo cit. disp. 25. sect. 6. et, *quaeso, ne patiaris te inescari istis novitatibus* (ait prudenter Gob. n. 774.). Ratio autem est: quia opus a confessario impositum virtute clavium ad hoc elevatur, ut sit opus sacramentale et satisfactorium ex opere operato, quale non potest esse illud aliud opus a poenitente subrogatum quantumvis melius. Adde, quod inferior nunquam possit commutare in melius opus a superiore praeceptum; sed poenitens judicio confessarii tanquam superioris se subjecit, ideoque tenetur ejus sententiae stare, quia, quae sacerdos ligavit in terris, manent ligata et in coelis.

Alia est ratio de voto, quod vovens tanquam suiipsius legislator proprio arbitrio in evidenter melius commutare potest. Est ergo confessarii id opus et munus proprium.

III. *Non solus idem confessarius, qui primo imposuit, sed ex rationabili* 584.
causa etiam alius quicumque commutare potest poenitentiam a priori confessario impositam. Ita communis et certa sententia DD. Suar. disp. 38, Laym. n. 16, Lugo cit alii passim (contra Vasquez et alios nonnullos). Ratio est: quia idem est tribunal, idem judicium ejusdem potestatis, etsi diversi in individuo sint ministri, eorum tamen potestas est ejusdem rationis non solum ad remittenda peccata, sed etiam ad solvenda seu relaxanda vincula poenarum, quibus adstricti sunt poenitentes; ergo sicut post poenitentiam semel injunctam commutare primus confessarius, etiam ob rationabilem causam (utpote quando sic expedit et primus confessarius commode adiri nequit) poterit commutare etiam secundus et quivis alius. Addidi notanter,

585. IV. *Saltem aequalem potestatem habens:* nam si poenitentia esset imposita pro casibus reservatis a confessario ab iis absolvendi potestatem habente, non posse postea commutari ab alio confessario potestatem in reservata non habente, communior est sententia Doctorum, et tenet Lugo saepe cit.; tamen apud eundem contrarium probabiliter docent Vasq., Henriq., Fernandez, Navarr. Ratio prioris sententiae negativae est: quia accessorium sequitur principale; ideoque qui non potest solvere ab ipso peccato reservato, videtur etiam non posse solvere a poena pro peccato reservato imposita. Ratio posterioris sententiae affirmativae est: quia reservatio per primam absolutionem jam est sublata, ideoque illa peccata non sunt amplius reservata; ideo videtur, quod alius inferior confessarius respectu illius poenitentis jam habeat sufficientem jurisdictionem in illa peccata ideoque et poenitentiam pro illis impositam, et consequenter audita Confessione eam posse commutare.

586. § IV. *Quomodo commutanda?* I. Confessarius, qui primus injunxit poenitentiam, potest illam commutare absque eo, quod poenitens confiteatur de novo illa peccata; immo et extra Sacramentum absque ulla nova Confessione, si is adhuc recordetur peccatorum et status poenitentis, et saltem si poenitens recurrat intra breve tempus, ut moraliter idem judicium censeri possit v. g. eodem vel sequenti die aut saltem intra triduum. Ita Navarr. c. 26. n. 22. aliique multi, immo etiamsi longum tempus intercesserit: Salas, Aversa, Diana, alii cum Lugo cit. sect. 6. Ratio est: quia tale judicium ejusdem confessarii semper faciet unum moraliter cum praecedenti Confessione adhuc aliqualiter recognita, adeoque censebitur pertinere ad idem Sacramentum. Secus utique esset, si confessarius nullam Confessionis factae ac peccatorum confessorum memoriam retineret, in communiori et tutiori sententia Soti, Valentiae, Layman cit., cum sacerdos non possit sententiam ferre nisi cognita causa. Addit Layman eodem n. 16: Quare secundum hanc probabiliorem sententiam repetenda est quoque confessio, tametsi ab eodem confessario peccatorum memoriam retinente, sed interposito tempore longiori v. g. trium vel quatuor dierum intervallo poenitentiae commutatio postuletur: cum enim prioris sacramentalis Confessionis judicium legitime absolutum fuerit, et cum eo posterior poenitentiae impositio ob temporis intervallum nullum ordinem gerat, sequitur, non fore hanc poenitentiam sacramentalem seu pertinentem ad Sacramentum Poenitentiae, nisi de novo sacramentalis confessionis et absolutionis judicium instituatur. Sic Layman sane probabilissime tutiora suadens, attamen nostra probabilia et tuta non negans, ut patebit.

587. II. Alius autem confessarius non potest extra Sacramentum et Confessionem commutare poenitentiam ab alio confessario impositam, juxta communissimam DD. sententiam. Citati omnes (quidquid alii opinentur apud Dianam p. 4. tr. 4. res. 241.). Ratio clara est: quia confessarius nullam habet jurisdictionem seu potestatem sacramentalem in poenitentem, nisi dum sedet ut judex in hoc tribunali; at non censetur sedere in hoc tribunali, nisi dum actu audit Confessiones et administrat Sacramentum Poenitentiae aut ratione Sacramenti jam administrati cum poenitente agit; unde est et alia differentia inter primum et alium confessarium, quod primus, sicut poenitentiam pro libito im-

posuit, ita etiam pro libito commutare possit, alius autem confessarius poenitentiam ab alio confessario impositam non pro libito (cum non habeat imperium par in parem), sed tantum ex justa et rationabili causa commutare potest, ut omnes agnoscunt. Atque hinc insuper

III. Alium confessarium non posse commutare poenitentiam, nisi poenitens priorem Confessionem repetat et novae judicis sententiae se subjiciat, docet communiter et sine dubio probabilior et tutior sententia DD. Navarrus cum Suarez, Coninch, Layman ll. cc. Ratio satis firma est: quia judex (praesertim subordinatus, qualis est sacerdos personam Christi repraesentans) non potest facere congruam sententiam incognita causa; sed impositio poenitentiae pertinet ad sacramentalis sententiae et absolutionis integritatem; ergo imponi debet cognita causa et secundum qualitatem ac mensuram delicti. Certe cum alter confessarius de prioribus peccatis ipsi non explicatis judicium et absolutionem non ferat, consequenter nec alia poenitentia ab eo pro talibus peccatis imposita judicialis et sacramentalis esse poterit. Haec ratio omnino convincit, et sententia sine dubio verissima est, quando poenitens petens commutationem poenitentiae allegaret non suam imbecillitatem, sed poenitentiae injunctae a priore confessario incongruitatem, excessum etc.: sic enim sine dubio alter confessarius non poterit commutare nisi repetitis et auditis peccatis, propter quae poenitentia injuncta est, ob rationem dictam; alioquin caecus judicabit de coloribus. Hoc autem secluso 588.

IV. Probabile est, alterum confessarium in Confessione nova poenitentis posse commutare poenitentiam ab alio confessario impositam, etiam non repetita et audita confessione illorum peccatorum, pro quibus fuit imposita. Ita Nav., Tolet., Henriq., Rodriq., Sa et 14 citans Diana p. 4. sup. et p. 3. tr. 4. res. 53. eamque sententiam in praxi a pluribus frequentatam confessarium quemque sequi posse, praesertim si poenitens ad repetenda peccata difficilis videatur vel tempus id non patiatur, expresse dicit Laym. eodem n. 16, merito addens, idipsum a fortiori longe dici posse de primo confessario, etiam post longum tempus non amplius memore peccatorum sibi confessorum, poenitentiam mutante. Consentit Gob. et bis vel ter eam sententiam se secutum fuisse testatur n. 277. Ratio est: quia confessarius ut judex et medicus potest de tota causa simul judicare juxta praesentem statum poenitentis, prout magis videbitur expedire; atque de tota simul causa sufficienter judicat, quando etiam non repetita confessione judicat, hic et nunc poenitenti non expedire talem poenitentiam, sed magis expedire aliam: in hac enim commutatione non agitur de peccatis commissis, ob quae poenitentia imposita est, neque de justitia vel injustitia poenitentiae, quae imposita est, ut n. praec. jam seclusi, sed agitur tantum de poenitentis infirmitate et difficultate et quandoque aliquali impotentia ad illam poenitentiam implendam, ob quam juste commutari potest vel relaxari. Quare quando poenitens secundo confessario dicit, se non posse vel difficulter posse implere poenitentiam, immo quando ipse confessarius advertit, poenitentem aliquas poenitentias non implevisse nec facile impleturum, eo etiam non petente poterit eum alleviare ac disponere de eo, prout magis expedire in Domino videbitur, vel ob eam solum causam, ut 589.

facilitetur usus tanti tamque necessarii Sacramenti. Neque refert etiam, quod prior poenitentia esset data non solum in vindictam et satisfactionem pro peccatis, sed etiam in medicinam ac praeservationem in futurum, dummodo similiter medicinalis alia poenitentia imponatur juxta praesentem statum poenitentis. Nam eo ipso quod prior poenitentia facta est ipsi difficilis vel incommoda valde ratione suae infirmitatis vel fragilitatis, jam cessavit esse medicinalis simpliciter, et noxia vel periculosa facta censeri debet, prout optime discurrit Marchant tribun. p. 1. tr. 4. tit. 7. q. 6., quem si placet vide.

Caput V.

De absolutione sacramentali.

Quaestio I.

Quae forma absolutionis consueta, sufficiens, necessaria et praecise essentialis.

Summarium.

590. Declaratur forma absolutionis consueta.
591—592. Quae verba vel forma sit sufficiens et necessaria sub mortali?
593. Qualiter facienda absolutio a censuris?
594—596. Forma essentialis consistit in his verbis: Absolvo te
597—597. Formaliter sumptis.
599. Sufficit, si proferatur etiam modo imperativo,
600. Non vero prolata modo optativo.
602. Quis sit sensus hujus formae generalis,
603. Quis proprius et principalis et
604. Quis adaequatus?

590. § I. *Forma consueta,* quam Clemens VIII. probavit atque, ut omnes usurpent, suadet Paulus V. ideoque ab omnibus memoriter tenenda, est haec

Misereatur tui omnipotens Deus et dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam aeternam. (Deinde elevata manu adversus poenitentem): Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens et misericors Dominus. Dominus noster Jesus Christus te absolvat, et ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis,

suspensionis (haec particula omittenda pro saecularibus) et interdicti, in quantum possum et tu indiges. Deinde ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Passio Domini nostri Jesu Christi et merita Beatissimae V. Mariae et omnium Sanctorum et quidquid boni feceris vel mali sustinueris, sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiae et praemium vitae aeternae Amen. Certum autem est, hanc totam formam quoad orationes praevias et subsequentes ipsam absolutionem (quae secundum concilium Tridentinum utiliter adduntur), non esse de necessitate aliqua Sacramenti vel praecepti ideoque ex causa rationabili, immo (secluso scandalo vel contemptu) etiam sine causa absque peccato omitti posse. Videndum ergo ulterius, quaenam ex hac consueta forma sit sufficiens, necessaria, essentialis.

Rituale Romanum dicit: In Confessionibus frequentioribus vel brevioribus omitti potest Misereatur etc. et satis erit dicere: Dominus noster Jesus Christus usque ad illud: Passio Domini nostri etc. Immo sufficit solum dicere: Ego te absolvo a peccatis tuis. Sa V. absolutio n. 1, Tamb. opusc. de Confessione l. 3. c. 1. Lugo d. 13. sect. 3. dicit, eas preces dici ex libera consuetudine. Quoad reliqua placet judicium Laym. l. 5. tr. 6. c. 3.: Invocatio ss. Trinitatis signumque crucis addi debet ex consuetudine Ecclesiae, namque omnia Sacramenta cum hoc salutari signo administrari, testatur D. Aug. tr. 118. in Joannem, Chrysost. hom. 13. in epist. Philipp. Denique et manus elevatio et capitis denudatio inter absolvendum omitti non debet, ubi haec in consuetudine sunt, quamvis Sa cit. non approbet denudationem capitis, eo quod eo signo omisso facile advertit possit, quando confessarius non absolveret poenitentem indispositum, sed eam defendit Tannerus hic q. 9. In praxi ergo

§ II. *Forma sufficiens et necessaria.* Forma absolutionis sufficiens 591.
et in necessitate vel periculo poenitentis aut confessarii, item quando Confessiones breves sunt aut magnus confitentium concursus, etiam omnino licita sunt sola haec verba: Ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. Vel si periculum timeatur censurae, dic: Ego te absolvo a censuris, deinde a peccatis tuis, in nomine etc. Ego doctorum virorum exemplum secutus, in ejusmodi festinandi occasione soleo uti hac formula: Quod minus injunxi, suppleat amarissima passio Domini nostri Jesu Christi, cujus auctoritate ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. Deinde dato signo recedendi cum *vade in pace*, uno poenitente sensim recedente vix unquam omitto dicere illam precatiunculam: Passio Domini nostri Jesu Christi etc. eo quod magnorum Doctorum sententia per ea verba eleventur omnia opera poenitentis in satisfactionem sacramentalem, atque ob eam causam possit minor imponi poenitentia a confessario, de quo vide dicta c. praeced. q. 2.

III. Eadem verba: Ego te absolvo a peccatis tuis in nomine 592.
Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen sunt etiam forma necessaria ex institutione et communi usu Ecclesiae. Et singulariter illa verba: *a peccatis tuis* esse de necessitate praecepti graviter obligantis, omnium opinione testatur Tann. disp. 6. q. 1. dub. 2. n. 39. Idque aperte indicare videtur conc. Trid. sess. 14. c. 3. ubi cum dicit, formam

hujus Sacramenti in istis ministri verbis positam esse: Ego te absolvo: addit particulam *etc.*, ut significaret, se noluisse definire illam quaestionem, an verba illa: *a peccatis tuis* sint de essentia formae; attamen non debere omitti, sed ad integritatem et magis explicitam sententiam debere addi etiam reliqua verba. Unde eum, qui ea verba ex mera libertate temere omittit, merito peccati mortalis condemnant post alios Tann. cit., Gob. n. 150. et March. trib. 1. p. tr. 6. tit. 2. q. 2. Ratio est: tum quia talis confessarius contra omnem consuetudinem, immo praeceptum Ecclesiae ageret (nam si ex indeliberatione, praecipitantia, festinatione fieret, communiter excusant DD.), tum quia sine necessitate et contra justissimam voluntatem poenitentis exponeret Sacramentum certe probabili periculo nullitatis, quandoquidem illa verba: *a peccatis tuis* esse de essentia formae absolutionis, doceant gravissimi DD. Durandus, Petrus Sotus, Paludanus, Major, Gabriel, Basilius Martin. apud Dianam mox citandum § seq. Et sane valde rationabiliter: eo quod illa duo verba: *absolvo te:* etiam dum pronuntiantur in confessionali super praesentem poenitentem modo confessum, adhuc sint indifferentia ad significandam absolutionem vel a peccatis vel a censuris; forma autem absolutionis debet determinate significare absolutionem a peccatis, quia non plus efficit quam quod determinate significat. Et quid, si alicui sola venialia confesso, sed occultis mortalibus obstricto, praecise dicas: Absolvo te, nonne verba ista ex modo significandi videbuntur referri ad sola venialia confessa et non ad mortalia oblita? Quo vides, quam periculosum esset pro moribundo praesertim (verumhuic utrique absurdo et periculo occurritur, si sacerdos proferret illa verba: Absolvo te, cum intentione absolvendi ab omnibus, a quibus potest et debet, quam intentionem certe habere debet et habet omnis prudens confessarius), et nonne vides, quam securius addas: *a peccatis tuis?* Caveant ergo scioli, qui, ut ostendant se doctos et aliquid legisse vel didicisse in scholis, superciliose dicunt: Absolvo te, non dignati, addere saltem reliqua verba: hi deridulo rogandi essent, ut amore Dei dignentur cum concilio Tridentino addere saltem unicum *et cetera.*

593. IV. Absolutio a censuris plerumque innoxie omittitur in Germania, quippe in qua a saecularibus plebejis contrahuntur longe rarissime; et utique absolutio a suspensione omittenda est, quando poenitens est laicus, immo aliquando clericus minoribus initiatus; hac enim aetate laici obeunt omnia officia ministrorum, uti observat Gob. n. 164. Et quidem quando poenitens absolvendus est a censura, excommunicatione v. g. pro solo foro interno conscientiae sufficiet proferre solum ista verba formae praescriptae: Absolvo te a vinculo excommunicationis; quando autem absolvendus pro foro externo etiam a confessario ex delegatione aut summi Pontificis, ut Regulares Mendicantes, aut in casu particulari ex delegatione episcopi, speciales formulae praescriptae in Rituali usurpandae sunt ex magna decentia saltem. Ab excommunicatione sic: Dominus noster Jesus Christus te absolvat et ego auctoritate summi Pontificis Domini nostri Papae N. (vel episcopi) mihi concessa absolvo te a vinculo excommunicationis, quam incurristi (aut incurrisse declaratus es, aut si quam incurristi nimirum in dubio, ad cautelam)

propter tale factum vel causam N. et restituo te communioni et unitati fidelium in nomine etc. A suspensione: Absolvo te a vinculo suspensionis, quam propter tale factum vel causam incurristi (seu incurrisse declaratus es) in nomine Patris etc. Ab irregularitate post absolutiónem a censuris additur: Eadem auctoritate dispenso te in irregularitate, quam ob talem causam N. incurristi et habilem reddo et restituo exercitiis Ordinum et Officiorum tuorum in nomine Patris etc.

§ III. *Forma praecise essentialis* Sacramenti Poenitentiae con- 594.
sistit in his tantum verbis: *Ego te absolvo vel absolvo te.* Ita communissima Doctorum, mei omnes et quadraginta quatuor recitati a Diana p. 11. tr. 6. res. 11. atque certissimum asserit Suar. de censuris disp. 10. sect. 2. Et sumitur satis manifeste ex conciliis Florentino in decreto unionis et Trid. sess. 14. c. 3. utroque asserente, formam Sacramenti Poenitentiae consistere in illis verbis sacerdotis: Absolvo te, ego te absolvo, sine dubio volens exprimere totam formam essentialem et nihil certo essentiale involvere obscura particula *etc.,* sed solum verba aliqua esse addenda ex more Ecclesiae expressioris significationis gratia, ut jam supra dictum. Ratio est: quia forma hujus Sacramenti consistere debet in iis verbis, quibus sufficienter significatur persona judicis, actus judicialis, effectus et persona rei; sed haec omnia sufficienter significantur in illis tantum verbis: nam persona *judicis* significatur explicite, per pronomen *Ego* aut implicite per ipsum verbum indicativum absolvo. *Actus judicialis et effectus,* scilicet absolutio animae a peccatis, significatur per ipsum verbum activum *absolvo,* quod quia profertur super confessione peccatorum hic et nunc facta, sufficienter determinatur ad significandam animae absolutionem a peccatis hic et nunc confessis. Persona rei explicite significatur per pronomen *te* in accusatione, quod omnino spectat ad essentiam formae, cum in verbo *absolvo* non nisi valde dubie contineatur reus possetque verificari non tantum de peccatis hujus praesentis, sed etiam absentis.

Jam vides ly *a peccatis tuis* jam contineri verbis *absolvo te:* nam 595.
circumstantia personae hic et nunc confitentis satis significat, absolutionem sacerdotis cadere super peccata illius, licet id non exprimatur, sicut ex necessitate praecepti exprimi debet, ait Laym. cit. n. 7. Quare Suar. cit. sect. 1. n. 7. eumque secutus Tamb. opus. expedit. conf. l. 2. habent pro certo, si tu intendas absolvere a peccatis simul et censuris moribundum, dicens: Absolvo te ab omnibus censuris et peccatis tuis, evolet autem anima, priusquam tu dicas *a peccatis tuis,* fore nihilominus absolutum a peccatis, quia illa verba *absolvo te* significant determinatissime et efficiunt remissionem peccatorum. De quo raro casu videre potes Gobat casu 4. n. 150.

Denique explicita invocatio SS. Trinitatis non est de essentia 596.
hujus Sacramenti, sicut est de essentia Baptismi: quia cum Baptismus sit janua Ecclesiae et solemnis professio fidei, principaliter versantis circa mysterium altissimum SS. Trinitatis, congruum erat, ut exprimeretur in ejus forma. In Sacramento autem Poenitentiae non profitetur poenitens fidem, sed supponit jam professam.

II. Forma essentialis absolutionis consistit in dictis verbis *absolvo* 597.
te formaliter tantum sumptis quoad praedictam significationem sacra-

mentalem in iis sufficienter fundatam, non autem materialiter sumptis quoad sonum vocis; neque ea verba materialiter sumpta sunt de essentia formae et Sacramenti Poenitentiae, seu non sunt necessaria necessitate Sacramenti secundum omnes, cum eadem significatio sacramentalis aeque bene possit fundari in aliis verbis synonimis et aequipollentibus, eundem sensum et significationem facientibus, cujusmodi sunt omnia verba et locutiones, quibus sufficienter exprimitur actus judicialis absolutionis, ac quibus sacerdos significat, absolutionem illam per modum sententiae a se prolatam in hunc poenitentem tanquam reum peccata sua confessum. Quare valida est forma: *Solvo te, remitto tibi:* quae duo verba expresse habentur in Scriptura: Quodcumque solveritis etc. Item: *Condono tibi peccata tua; libero te a peccatis tuis; impendo tibi absolutionem sacramentalem* et his similia.

598. *Mundo te a peccatis tuis,* non videtur esse forma sufficiens hujus Sacramenti, quia iis verbis non significatur sententia judicialis, nisi valde improprie; certe non significat magis et specialius mundationem animae a peccatis per Sacramentum Poenitentiae, quam Baptismi; saltem est forma maxime dubia, ideoque ea utens utique peccaret mortaliter, quia exponeret Sacramentum manifesto periculo nullitatis.

599. III. Neque requiritur ad essentiam hujus formae, ut proferatur in modo indicativo: *absolvo te,* sed omnino etiam sufficit modo imperativo et alio, quo sufficienter significatur et exprimitur actus judicialis absolutionis: v. g. *Absolvaris a me, sis absolutus, jubeo, placeat te esse absolutum, vade absolutus, vade liber, vade in pace:* et quicumque similis modus, quo judex etiam in foro externo sententiam profert. Omnibus enim ejusmodi modis semper se gerit sacerdos, ut judex, nec mutatur sensus et significatio essentialis formae, sed accidentaliter et grammaticaliter tantum.

600. At vero non sufficit, sed invalida est absolutio prolata modo optativo et forma deprecationis tantum, v. g. Absolvat te Deus, solvat te Christus, Deus remittat tibi peccata tua etc. Ratio ex dictis patet: quia hoc Sacramentum exercetur per modum judicii, ut definit Trident. sess. 14. c. 5., quo scilicet sacerdos cognita causa fert sententiam auctoritative, tanquam propria auctoritate ad hoc habita et collata a Christo, ideoque forma absolutionis sacramentalis essentialiter debet importare sententiam confessarii per se auctoritative absolventis; sed huic sensui omnino repugnat forma deprecatoria vel impetratoria: sic enim non vere dicetur absolvere ipse sacerdos, sed tantum postulare absolutionem ab alio, Deo vel Christo dandam, eoque ipso non personam judicis, sed potius advocati ageret; Christus autem dixit: *Quorum remiseritis,* non *pro quibus oraveritis;* alioquin sufficientissima jam haberetur forma in precibus praemissis illis: Misereatur etc. Indulgentiam etc.

601. IV. Eadem tamen ipsa verba: *Absolvo te* materialiter sumpta sunt necessaria necessitate praecepti seu, ut alii loquuntur, necessitate ministerii secundum communem Doctorum: Haec enim forma expresse praescribitur in conciliis Florentino et Tridentino, roboratur totius Ecclesiae consuetudine et usu et colligitur ex ipsa Scriptura. Quamvis enim Christus non praescripserit hanc determinatam formam materialem

verborum, sed aeque dixerit: Quorum remiseritis, ac quodcumque solveris, attamen Ecclesia rationabilissime determinavit verbum *absolvo*, potius quam *remitto:* quia nimirum, ut saepe dictum, sacerdos in hoc Sacramento gerit se ut judex; atqui soli judici secundum proprium usum loquendi proprium est absolvere; remittere autem competit etiam aliis, utpote creditoribus et injuriatis quibusvis; atqui minister in administratione Sacramenti debet servare communem usum et consuetudinem Ecclesiae suae; ergo illa forma materialiter sumpta est necessaria necessitate ministerii seu praecepti, adeo ut peccaret graviter sacerdos, scienter ex mera libertate utens alia verborum forma quantumvis aequipollente.

Attamen retento verbo *absolvo*, accidentalis mutatio vel additio valida et in casu necessitatis etiam licita esse potest: ut si quis simul plures absolvens dicat: Ego vos absolvo. Valida item, vix tamen licita esset forma, si quis reverentiae causa dicat magnati vel regi: Absolvo dominationem vestram, majestatem vestram etc. Vasq. alii communiter.

§ IV. *Formae hujus essentialis quis sensus?* I. Sensus generalis 602.
aggregatus et adaequatus sufficiens hujus formae, quo a sacerdote proferri potest, est hic: Ego te absolvo ac libero ab omni vinculo peccatorum tuorum: sive illud sit 1. reatus culpae mortalis vel venialis peccatorum, quae in Confessione explicasti, sive 2. sint peccata omissa, quae explicare non potuisti vel non debuisti, quae tamen rite dispositus actualiter vel virtualiter animo detestaris, sive 3. sit reatus vel obligatio poenae temporalis, quae tamen non semper tota per hoc Sacramentum remittitur, sed secundum dispositionem poenitentis et opera ejus satisfactoria, et speciatim pro poenitentia imposita et virtute clavium elevata, sive 4. sint peccatorum reliquiae, id est vitiosae affectiones et malae inclinationes, quae per gratiam sanctificantem Sacramento collatam sanantur, sive denique sit obligatio confitendi in eo, qui antea per contritionem vel amorem Dei super omnia a peccato mortali liberatus et sanctificatus est. Ita post alios Laym. c. 3. n. 3. Hoc enim generali et aggregato sensu omni fere eventu verificabitur forma absolutionis, adeo etiam, ut si quis in Confessione generali proferat sola peccata, a quibus antea rite absolutus fuerat, vix tamen accidit, ut non interim aliquod peccati vinculum retineat, a quo per novam absolutionem liberetur, liberandus quoque a quovis alio, etiam actualium culparum, si adhuc adesset, ut sapienter observavit Nav. apud Laym. eodem n. 6. Verum sensus proprius ac principalis ejus sacrae formae nobis assignandus et tuendus est. Itaque

II. Sensus proprius et principalis hujus formae est remissio cul- 603.
parum seu ipsius culpae. Omnes. Nam hi termini *absolvo te a peccatis tuis* ex vi institutionis divinae primario et directe important absolutionem animae a culpa. Quare in primis falsus est sensus Magistri: Ego te absolvo, idest Ego te absolutum ostendo vel declaro; hunc enim sensum anathemate damnat conc. Trid. sess. 14. can. 9: Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronuntiandi et declarandi, dimissa esse peccata, anathema sit. Etiam Christus dixit sacerdotibus: *Quorum re-*

miseritis peccata, non quorum ostenderitis peccata esse remissa. Deinde falsus est sensus Richardi et Hugonis Victoris: Ego te absolvo a poena aeterna et temporali peccatis debita. Christus non dixit: Quorum remiseritis poenam, sed peccata; et certe reatus poenae aeternae non manet nisi propter culpam mortalem nec remittitur nisi remissa culpa; ergo non tantum poena, sed etiam culpa mortalis remitti debet per hoc Sacramentum. Denique nec sensus primarius et universalis est: Ego te absolvo a debito et obligatione confitendi peccata tua: quod scilicet, ipso Deo peccata homini remittente, remaneat tamen obligatio eadem confitendi, a qua obligatione sine dubio liberat legitime confessum rite absolvens sacerdos; nam forma hujus Sacramenti significative et valide cadit super peccata venialia, ubi tamen nulla est obligatio nec consequenter significari potest absolutio ab obligatione confitendi; atque inde sequeretur, hoc Sacramento per se non causare, gratiam sanctificantem, cum ad significandam absolutionem ab obligatione confitendi nulla requiratur gratia sanctificans, sed solum ad absolutionem a peccato et culpa.

604. III. Sensus proprius adaequatus hujus formae est: Potestate mihi commissa mediante Sacramento per se collativo gratiae justificantis seu remissivae peccatorum, remitto tibi peccata tua, saltem quantum est ex parte gratiae aut ipsius ministri vel Sacramenti. Hoc enim triplici *in quantum* addito necessario semper verificabitur forma in omni excogitabili casu vel eventu. Percurro breviter: 1. Verbalis, verissimus et propriissimus est sensus: Absolvo te a peccatis tuis, quando confitens peccata sua mortalia cum sola, sed vera supernaturali attritione absolvitur. Tunc enim vere et actu remittuntur ei peccata alias non remissa nec confessa, unaque cum peccatis simul liberatur ab obligatione ea confitendi ulterius. 2. Verus adhuc est sensus: *Absolvo te a peccatis tuis,* quando confitentis jam peccata remissa sunt per contritionem perfectam vel amorem Dei super omnia, nimirum quantum est ex parte gratiae, et specialiter quatenus adhuc retenta sunt quoad obligationem ea confitendi. Sensus enim erit: Confero tibi gratiam per se remissivam peccatorum tuorum, si adhuc adessent, simulque libero te ab obligatione ea denuo confitendi; tenetur enim peccator non tantum justificari coram Deo, sed etiam coram hoc tribunali sacramentali, juxta illud Christi: Quorum retinueritis peccata, retenta sunt; censentur autem peccata adhuc a sacerdotibus retenta, quamdiu ab eis non remissa sunt. Verissime ergo dicit sacerdos, *absolvo te a peccatis tuis,* sensu praedicto. Unde in nova lege contritio vel amor Dei super omnia justificat quidem, sed nonnisi cum voto Sacramenti et onere eadem subjiciendi clavibus juxta dicta c. 2. q. 2. 3. Adhuc verus est sensus, *absolvo te a peccatis tuis,* quando confitentis peccata etiam jam legitime confessa et remissa sunt, nimirum iterum quantum est ex parte gratiae: sensus enim verissimus est: Confero tibi gratiam sanctificantem per se remissivam peccatorum tuorum, si adessent, quia ea demum clavibus submittis. De hoc vide latius dicta c. 1. sect. 4. 4. Adhuc vera est forma *absolvo te a peccatis tuis,* quando ficte confitentis peccata nullo modo remittuntur, neque gratia confertur, nimirum quantum est ex parte Sacramenti vel ministri; sensus enim sic restrictus est (ex natura rei vel saltem ex intentione

sacerdotis, quandoque fictionem agnoscentis, de quo alibi): confero tibi totum, quod est collativum gratiae et remissionem peccatorum, ita ut ex parte Sacramenti et ministri nihil desit, quominus Sacramentum valeat et peccata tua remittantur, nisi forte ex parte tua; et tunc si reipsa non absolvaris, perditio tua ex te. Quemadmodum enim donans vere dicit, dono tibi hunc librum v. g., quia quantum est ex parte sua et ipsius actus sui vere transfert illam rem in alium, etsi alter per suam non acceptationem ponat obicem translationis maneatque expers dominii et juris possidendi et utendi eo libro. Sic intellige in proposito et vide dicenda c. 6. sect. 3. q. 3.

IV. Effectus ergo hujus formae et Sacramenti Poenitentiae (sicut et contritionis perfectae etc.) primarius et directe significatus est 1. infusio gratiae sanctificantis, 2. remissio peccatorum perfecta, sic ut nunquam redeant. 3. Secundarius autem effectus et quasi indirecte significatus est remissio poenae et commutatio poenae aeternae in temporalem et poenae temporalis majoris in minorem. 4. Reviviscentia omnium meritorum per peccatum mortale mortificatorum, de quibus omnibus ex professo satis dixi c. 2. q. 4. Relege, si placet. 605.

Quaestio II.

Qualiter proferenda est forma absolutionis.

Summarium.

607—608. Forma absolutionis necessario debet esse vocalis.
609. Invalida est absolutio data absenti.
610—611. Quae censeatur esse praesentia moralis et sufficiens?
612—618. Quid agendum confessario, qui absolutionis oblitus, ejus primum recordatur, dum poenitens recedit vel jam recessit.
619. Absolutio regulariter danda est absolute.
620. Invalida est data sub conditione de futuro.
621. Sub conditione autem de praesenti vel praeterito valet
622. Et ex causa rationabili quandoque sic dari debet.

Assertio. *Forma absolutionis necessario debet esse vocalis seu ore prolata atque ad poenitentem praesentem, saltem moraliter, directa atque absoluta independenter a conditione suspensiva in futurum.* 606.

§ I. *Necessario debet esse vocalis,* nimirum absolutio sacramentalis essentialiter in verbis ore prolatis consistit, adeo ut nec valida nec licita sit absolutio scripto vel nutibus data. Communissima DD. cum D. Thom., Scoto, aliis (contra paucos aliter opinantes). Ratio est: quia hanc formam ita esse institutam a Christo, ut voce tantum proferatur, constare videtur ex traditione apostolica ac perpetua consuetudine et usu Ecclesiae, quae nunquam legitur absolutionem in scripto vel nutu datam admisisse ut validam, minus permisisse ut licitam. Certe absolutionem verbalem tantum clare exprimunt concilia generalia; nam Triden. sess. 14. c. 3. expresse dicit, formam hujus Sacramenti consistere in iis ministri verbis: Ego te absolvo etc. Et Florentinum in decreto unionis, agens de forma hujus Sacramenti, ait, esse verba 607.

absolutionis, quae proferuntur a sacerdote, dum dicit: Ego te absolvo. Nihil refert, quod confessio in necessitate possit fieri in scripto: quia habet se tantum ex parte materiae, in qua non requiritur tam expressa significatio, sicut in forma.

608. Contrarium tamen, et absolutionem etiam in scripto datam valere, docuerunt Medina et Petrus Sotus, apud Laym. cit., sed merito reprobantem. Interim tamen quia res non est omnino definita de fide, in extrema moribundi necessitate, si tu solus et mutus sacerdos scribere potens adesses, nonne absolutionem scripto dares sub conditione, si valeat? credo, quod sic. Sane recens auctor, Pontius noster (quem ad manum non habeo) apud Dianam p. 11. tr. 6. res. 14. opinatur, si homini animam agenti nequeat adesse nisi sacerdos mutus, hunc posse, immo teneri absolvere aut nutibus aut scriptis in charta verbis. Ego interea meum judicium suspendo, in casu mihi contingente facturus quod Deus inspirarit. * Non abs re hic notatur Resp. s. Poenit. 1. Jun. 1884, scil.: *Nil est respondendum* ad quaesitum: Utrum in casu extremae necessitatis dari possit absolutio per telephonium. *

609. § II. *Ad praesentem poenitentem directa.* Invalida et illicita est absolutio data absenti, sive is 1. absens confiteatur et simul absolvatur absens, puta per litteras vel per nuntium, sive 2. praesens confiteatur et absolvatur absens (haec duo extra controversiam), sive 3. absens confiteatur et absolvatur praesens praecise ratione confessionis in absentia factae. Ita communis DD. cum Scoto 4. d. 17. et cum isto addito puto negari a nemine. Omnia constant ex decreto Clem. VIII. anno 1602. quo in Congregatione sanctae et generalis Inquisitionis damnavit et sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda ac summo Pontifici reservata omnino doceri et in praxim redigi prohibuit, saltem ut falsam, temerariam et scandalosam hanc propositionem: Licere, absenti sacerdoti per litteras vel per nuntium peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem accipere. Atqui ad falsitatem hujus propositionis hypotheticae copulativae requiritur, ut utraque pars sit falsa: et licere absenti confiteri sive deinde absens sive praesens absolvatur, et licere absentem absolvi sive deinde praesens sive absens confiteatur. Et habes omnes tres partes. Et quamvis ista propositio damnata duas partes habens, quantum est ex vi verborum posset intelligi in sensu conjuncto seu copulato, quasi Pontifex tantum damnet haec duo simul, quod quis possit simul et confiteri absenti, et absens absolvi ab absente, attamen debere etiam intelligi in sensu disjuncto, sic ut Pontifex etiam disjunctive utrumque damnet, et posse confessionem fieri ab absente, et posse absolvi ab absente, constat ex ipso intento Pontificis: nam alioquin qui separatim solum diceret, confessionem posse fieri absenti, non fuisset damnatus a Pontifice Clemente; atqui ipse, hanc propositionem vel maxime voluit damnare; de hac enim maxime ejus aetate fuit disputatum contra aliquos (Paludanum, Petrum Sotum, Joann. Medinam apud Layman n. 9.) ita asserentes, ex eo quod alias etiam in judiciis recte feratur sententia in reum absentem, si praesens sisti non possit, absolutio autem se habeat per modum sententiae judicialis. Addidit Lugo d. 17. n. 64. s. Congregationem Officii declarasse, non subsistere interpretationem illam, qua

dicitur confessionem posse fieri absenti, dummodo absolutio detur praesenti. Ratio est: quia ex una parte absolutio de rigore formae vi particulae demonstrativae *te* tam necessario exigit praesentiam confessi absolvendi, ac in consecratione particulae *hoc* et *hic* exigunt praesentiam materiae consecrandae; ex altera autem parte eadem absolutio secundum sensum et praxim Ecclesiae haud dubie ex institutione Christi profecta necessario refertur ad reum formaliter in interiori conscientiae foro praesentem ac se sistentem actuali accusatione ac confessione sua; secus est et nihil tale statutum in judiciis externis. Dixi tamen notantissime, *praecise ratione confessionis in absentia factae:* quodsi enim poenitens per litteras vel internuntium peccata sua absens confessus fuisset, modo autem praesens verbis vel signis sufficientibus confessionem suam ratificet, significans nimirum, haec esse sua peccata, se de his dolere, se accusare et absolutionem petere, utique valide et in necessitate festinandi, maxime mortis imminente periculo etiam licite absolvi poterit a sacerdote praesente; at non ratione illius confessionis in absentia factae, sed ratione ratihabitionis et vere novae praesentis confessionis virtualis: ad eundem omnino modum, quo quis chartam, in qua peccata sua antea absens domi scripsit, nunc sacerdoti legendam traderet, significans, se ea cum dolore confiteri ac super iis absolvi velle; quod ob causam singularem valide et licite fieri posse, jam supra c. 3. sect. 2. dictum est. Neque hoc casu obstat decretum Clementis VIII., quod solum loquitur de eo, qui mere absens et nullo modo praesens confessus est, praecise ratione confessionis in absentia factae, ita ut absolutio cadere deberet super ipsam confessionem absentem quatenus talem.

§ III. *Ad poenitentem moraliter praesentem.* Sine dubio enim ne- **610.**
cessaria non est praesentia omnimodo physica, ut nimirum poenitens absolvendus proxime adgeniculetur vel assistat absolventi; sed sufficit aliqua moralis praesentia. At quaenam illa? Placet regula tradita a Thoma Tambur. l. 5. de Sacram. c. 2. n. 11: Praesentia moralis requisita et sufficiens poenitenti ad absolutionem sacramentalem est illa, intra quam solent communi voce, etiam altiori, homines cum hominibus loqui, quali nimirum solet uti judex forensis pronuntians sententiam in curia contra aliquem reum. Talis enim merito censetur praesentia propria in hoc Sacramento, instituto per modum judicii. Molfesius, Leander, alii apud eundem Tamburinum, etsi non omnino acquiescentem, determinant intra viginti passus, et mihi placet, si adhuc videatur vel aliquo sensu percipiatur. Bonacina, Leander et alii absolute censent, satis esse, si sacerdos adhuc videat poenitentem aut aliquo sensu percipiat. Hoc tamen generaliter nimis laxe dictum merito improbat idem Tamb. ibid. Numquid enim si tuus poenitens post confessionem in maximo templo, abeat ad extremam partem longissime distantem, sic tamen, ut adhuc videre possis, valide illum absolves? Etsi enim haec praesentia in templo sufficiat ad audiendam Missam, in qua solum requiritur assistentia moralis, at certe praesentia moralis non erit pro absolutione, quae majorem propinquitatem requirit, talem scilicet, ut dictum, quae requiritur in judice, reum praesentem absolvente vel condemnante, ideoque humano modo cum illo colloquente.

611. Atque ex his collige, quid sentias de illo, qui in conferentia casuum retulit, se poenitentem feminam antea confessam, interim aliqua facultate petita, absolvisse ex choro, flectentem ad summum altare, idque approbante postea aliquo Reverendissimo Pro-Episcopo. Si enim major erat distantia, quam intra quam soleant homines etiam altiori voce loqui v. g. longe ultra 20 passus, mihi prorsus dubius, si non certo nullus est valor illius absolutionis. Item collige, quid censere debeas in communi quaestione, an sacerdos letaliter vulneratum vel alias moribundum in platea jacentem possit absolvere ex fenestra, ob periculum, ne interim, dum descendat, ille moriatur? Poterit enim sine dubio, si fenestra parum distet, ea scilicet distantia, qua alias cum hominibus communi vel altiori voce etiam loqueretur. Unde si paulo longius distet, eo altiori voce loquens absolvat et sub conditione concepta, et animo postea si supervivat servatis servandis absolvendi directe. Item collige, quid sentias de illo, qui moribundum confessum, interlocutionibus aliis distractus, oblitus est absolvere et abiens jam in platea recordatur, cum ab aedibus distaret 20 circiter passus, se obvertit versus illam domum, pronuntiavit formulam absolutionis super infirmum directam. Certe non valuit absolutio, quippe directa ad eum, qui non fuit ullo modo moraliter praesens, sicut non valeret, si subito vocatus ad moribundum jam in extremis constitutum, jam proximus ipsius aedibus vel intra domus januam pronuntiet formam, metuens, ne prius moriatur, quam ad ipsum pertingas. Leander cum Tamburino etc. Tandem collige, quid agendum a confessario in frequentissimo casu sequenti, quem seorsim explico.

Casus non rarus explicatus.

612. Contingit non raro, ut confessarius audita confessione nimium distractus aut occupatus circa instructionem vel admonitionem poenitentis obliviscatur absolutionis, recordetur autem primum cum jam recedit vel recessit poenitens. Quid tunc aget?

613. I. Siquidem ita longe recessit, ut plane sit extra conspectum et sensum confessarii, ut omnino physice et moraliter absens censeatur, non poterit amplius e confessionali absolvi, propter decretum et rationem datam. Quid ulterius agendum, dicam inferius n. 4.

614. II. Si vero poenitens adhuc sit vere moraliter praesens juxta dicta, utpote intra non multos passus intra conspectum vel sensum aliquem confessarii, et incommodum sit illum revocare vel adire, omnino poterit et valide et licite absolvi, juxta communem DD.: non enim sic absolvitur ut absens, sed ut praesens moraliter et corpore et animo; nam habet jus ad absolutionem, quam credit, se jam accepisse, etsi de ea accipienda amplius non cogitet, et censetur tamdiu servare intentionem virtualem vel interpretativam accipiendi absolutionem, usque dum eam recipiat: quodsi enim sciret poenitens, se non esse absolutum, utique rediret et absolutionem peteret, neque voluntas prior revocata est, sed tantum cessavit ob falsam existimationem, se jam esse absolutum; neque verum est, illum, qui putat se esse absolutum, amittere desiderium absolutionis: quis enim credat amitti ab illo, qui putaret, essentiam absolutionis consistere in illis verbis: Misereatur etc. In-

dulgentiam etc. Ego te absolvo ab omni vinculo excommunicationis etc.? Ita contra Suar., Vasq., Filliucium, alios, cum Coninch aliis Lugo hic d. 22. sect. 3. n. 52, Gob. n. 289.

III. Quodsi tamen poenitens eo casu posset commode revocari ad **615.** confessionale, omnium consensu consultissimum erit revocare, ac debere revocari recte docent Reginaldus in praxi l. 8. n. 32. aliique cit. Gob. ib. n. 288. sic habet: Ego sine scrupulo absolverem illum, qui est adhuc inter cancellos confessionalis nec arbitrarer, esse necessario jubendum iterum flectere, tametsi tutiora secutus, aliquoties jusserim. At jam distantem decem vel viginti passibus revocarem ad me, si sine notabili incommodo fieri possit, uti potest quando vix quisquam praeter poenitentem existit in templo et mihi non esset perspectum, esse innocentem animam. Et si illum videre nequirem, attamen prudenter credens esse adhuc in templo non procul a me, sequerer in his circumstantiis doctrinam Bonacinae viri sane prudentis; etenim necesse nullo modo est, oculis usurpare illum, cui peccata dimittis. Haec Gob sane practice et prudenter. Docet autem Bonac. hic disp. 5. 9. 7. punct. 6. w. 2. absolute posse absolvi qui nondum recessit a conspectu confessarii seu quando non est ita remotus, ut non dubitet confessarius de ejus praesentia: utpote certo sciens, esse adhuc intra paucos passus v. g. eluctantem inter confertam et comprimentium turbam, volentium confiteri. Quare multo minus scrupulus habendus confessario, quando more solito absolvit, sed interim poenitens (uti saepe solent rustici ac pueri) statim audita et accepta poenitentia eripuit ex confessionali: non enim tantillo tempore potuit excedere praesentiam moralem.

IV. Quando tandem tuus poenitens omnino excessit praesentiam **616.** moralem, aut tu oblitus absolutionis recordaris primo post aliquot horas, fitque tibi tuus poenitens tunc iterum praesens, tutissime ages, si candide fassus tuam oblivionem, dicas, te jam velle illi impertiri absolutionem si velit; absolute tamen non est necesse eum sic monere, sed simpliciter potes absolvere, quippe virtualiter adhuc retinentem voluntatem percipiendi absolutionem sibi debitam, ut paulo ante ostensum est. Coninch, Lugo, Gob. ll. cc. Quare recte fecit sacerdos quidam oblitus absolutionem dare poenitenti ob ejus extraordinaria quaesita, postea intra Sacrum eundem communicaturus opportune recordatus, in actu Hostiam ei porrigendi dixit prius: Ego te absolvo a peccatis tuis etc. et mox Corpus Domini. Idipsum per se loquendo posset fieri post quatuor vel sex dies, si tunc rursus incideres in talem poenitentem, nisi forte rationabiliter timeres, ne is interim incidisset in aliquod peccatum mortale: tunc enim deberes monere non solum de oblita prius absolutione, sed etiam de novo dolore eliciendo et confessione facienda, per se loquendo, si nullum ex ea monitione incommodum timeas. Verum quia plerumque talis monitio accidit pergravis hujusmodi hominibus, non sine offensa, periculo scandali aut saltem male sentiendi et loquendi de tali confessario, ideo plerumque omissa tali admonitione, res tota Deo commendanda erit. Certe eam monitionem omittendam esse, quando timetur scandalum aut grave detrimentum proprium vel alterius, cum Suarez, Vasquez et communi testatur Lugo cit. n. 57. aut gravis offensio poenitentis, Coninch, Bonac. citati alii.

617. Denique sermo tantum fuit de absolutione a peccatis: nam quando oblitus es absolvere ab excommunicatione aliave censura illum, quem poteras et debebas absolvere, absolvas etiam procul distantem vel omnino absentem, quia absolutio a censura non exigit praesentiam absolvendi, ac proinde si nequisti eum tunc absolvere, postea petita et accepta potestate a Superiore, absolves absentem. Ex communi Suar. d. 32. sect. 6, Lugo d. 22. sect. 3. n. 51. et alii.

618. § IV. *Atque absolute, independenter a conditione suspensiva in futurum.* Regulariter absolutio danda est absolute; invalida est data sub conditione de futuro; sub conditione autem de praesenti vel praeterito valet, et ex causa licet ac quandoque expedit, immo et necessaria est. Communissima ut patebit.

619. I. *Regulariter danda est absolute.* Omnes. Ratio est: aut enim judicium confessarii de dispositione poenitentis certum est, aut probabile, aut dubium; si certum aut probabile, sine dubio absolute danda est absolutio; si dubium, judicandum erit in favorem rei, et adhuc absolute danda absolutio: quia in dubio melior est conditio possidentis et in dubiis tutior est pars eligenda; poenitens autem facta confessione acquirit et possidet jus ad absolutionem (quo in dubio spoliandus non est), quamdiu non constat, esse indispositum; et tutius est, ipsum absolvi, quam non absolvi; ergo in ejusdem favorem se resolvere et judicare debet judex sacramentalis reumque absolvere, sicut alius judex in judicio externo. Quodsi confessarius se non resolvens dubius maneat de dispositione poenitentis et licita absolutione, eo statu utique non poterit licite absolvere absolute, sed ex defectu sui, non poenitentis.

620. II. *Invalida est absolutio data sub conditione de futuro* v. g.: Absolvo te, si restitues, si talem occasionem peccandi dimittes, si concubinam intra tot dies dimiseris. Omnes. Ratio est: quia ad hoc ut absolutio valeat debent omnia requisita adesse in instanti ultimo saltem prolationis verborum (Sacramenta enim per modum causarum naturalium statim causant totum effectum, quem possunt, neque ullo modo est in potestate sacerdotis suspendere effectus Sacramenti in futurum); at conditio de futuro nondum existit in prolatione verborum, quando Sacramentum deberet causare suum effectum, ut supponitur; ergo tunc Sacramentum nullum est et manebit nullum in aeternum. Vide de hoc generatim dicta in prima parte c. 2.

621. III. *Sub conditione autem de praesenti vel praeterito valet,* v. g.: Absolvo te, si vere doles, si vis restituere, offensam dimittere, occasionem vitare etc. aut: si jam restituisti, inimico reconciliatus es, si concubinam tandem ejecisti. Omnes. Ratio est: quia absolutio data sub conditione de praesenti vel praeterito, conditione subsistente transit in absolutam, eamque infert hoc modo v. g.: Absolvo te, si vere doles; sed vere doles; ergo vere te absolvo; atqui absolutio data absolute poenitenti disposito sine dubio valet atque ordinarie necessaria est; ergo etc.

622. IV. *Et ex causa licet et quandoque expedit, immo et necessaria est.* Per accidens ergo et ex rationabili causa tantum licite datur absolutio sub conditione de praesenti vel praeterito; pro quo regula communis est: Absolutio sub conditione impendi licite potest et debet, quoties-

cumque si omnino non daretur, damnum immineret animae; et si absolute daretur, nullitas et irreverentia Sacramenti timeretur; utpote quando confessarius ex parte sua prudenter dubitat, 1. an poenitens sit recte dispositus quoad dolorem, propositum. 2. An habeat materiam sufficientem, ut in pueris rudibus, utpote an talis sit praeditus sufficienti usu rationis, an vere peccaverit necne. Item quando poenitens adfert sola dubia peccata in materia mortali, nec ullam certum explicare potest: quae omnia patent ex antea dictis. 3. An poenitens adhuc vivat vel jam expiraverit. 4. Quando ipse confessarius dubitat, an hunc poenitentem absolverit necne, item an habeat jurisdictionem in hunc poenitentem vel in ejus peccata, de quo cap. seq., ubi de jurisdictione dubia. Ratio est: quia cum Sacramentum sit institutum ad bonum et salutem animae, debet applicari omni possibili modo, quo potest sine irreverentia Sacramenti; at in ejusmodi casibus sub conditione applicatum omnino potest proficere ad bonum ac salutem animae, et sic non exponitur irreverentiae, quia conditio opposita periculum nullitatis excludit; ergo. Ubi valde notandum, absolutionem licite dari posse et debere sub conditione, non ratione dubii praecise, cum illud plerumque possit et debeat resolvi in favorem poenitentis, sed ratione perplexitatis de peccato ex utraque parte: ex una scilicet parte timet sacerdos periculum nullitatis Sacramenti, ex altera vero parte timet periculum salutis animae poenitentis; utrumque evitat, absolutionem dando sub conditione. Ceterum quamvis consultum sit, ut in ejusmodi verbis exprimatur conditio: Si es dispositus, si es capax, si adhuc vivis, si non es absolutus, si possum aut universaliter, in quantum possum et tu indiges, attamen in rigore sufficere, si mente retineatur et concipiatur, docent DD. communiter cum Diana p. 10. tr. 11. res. 55. Addit Gob. n. 272: Cum quilibet confessarius incipiat excipere Confesssiones cum intentione saltem virtuali et implicita faciendi id, quod facit Ecclesia seu quod Christus instituit, Ecclesia autem vult et Christus statuit, ut in talibus casibus fiat absolutio sub conditione, ideo in talibus casibus sub conditione implicita aut virtuali absolvit quilibet non sceleratissimus confessarius, etsi nec mente expresse cogitet de conditione: quia omnis probus habet intentionem satisfaciendi intentioni Christi et Ecclesiae. Sic ille; quae doctrina, sicut post factum sacerdoti scrupulum eximere potest, ita in facto et praxi consulendam non censeo.

Quaestio III.

Quando absolutio danda, quando repetenda (specialiter respectu excommunicati et moribundi).

Summarium.

623—626. Absolutio quando danda?
627—631. Quando repetenda?
632. Mortaliter peccat absolvens excommunicatum a peccatis, non praemissa absolutione a censura.

633. Valet tamen talis absolutio utrinque bona fide facta,
634—635. Et talis poenitens etiam absolutus manet ab ipsa excommunicatione, si confessarius fuerit potens ab ea absolvere.
636. Valide et licite absolvitur moribundus loquela et sensibus destitutus, si det signa doloris et confessionis
637—638. Ad absolutionem petendam directa,
639. Etiam quando ea dedit sacerdote adhuc absente coram aliis, etiam uno postea testante.
640. Et quidem absolute, si signa doloris sunt vel fuerunt certa vel probabilia, sub conditione vero, si dubia.
641. Quando signa censeantur certa, probabilia vel dubia?
642—643. Confessarius non tantum potest, sed etiam tenetur talem absolvere.
644—649. An, quando et qualiter absolvi possit moribundus, qui nullum dat vel dedit signum doloris aut confessionis?

623. § I. *Quando absolutio danda?* I. Regulariter danda est absolutio statim, confessione et iis, quae ad ipsam ordinantur expeditis. Omnes. Est enim absolutio totius judicii sacramentalis complementum ultimum; unde perfectis seu expeditis omnibus, quae ad hoc judicium spectant, statim danda est sententia absolutionis, adeo ut

624. II. Ante confessionem absolutam et ad eam requisita per se loquendo non liceat absolvere, ut per se clarum est, nisi quandoque in casu necessitatis vel periculi apparentis: ut si aegrotus valde debilis timeatur moriturus, parte peccatorum audita, dolore debito concepto, debet confessarius absolutionem dare, etiam uno vel altero tantum peccato audito, reliqua postea auditurus cum poterit, ac cum onere reliqua cum potuerit supervivens confitendi, ut de confessionis integritate suo loco dictum.

625. III. Post confessionem auditam et reliqua requisita peccat sacerdos graviter sine justa causa differens absolutionem: quia jus poenitentis non sine aliquo ejus incommodo violat vel defraudat in re tam gravi. Secus si ex justa causa fieret, ut quandoque fit in confessionibus generalibus per plures dies continuandis, vel ut interim praestet poenitens id, quod antea saepius admonitus vel jussus facere vel omittere hactenus semper neglexit, ut ideo de praesenti sufficienti dispositione merito dubitetur, v. g. ut occasionem proximam peccandi tollat, ut restituat, satisfaciat seu reconciliet se cum inimico, ut interim conatum emendandi adhibeat etc. juxta dicta c. 2. sect. 4. de proposito requisito.

626. IV. Qualis autem requiritur simultas absolutionis cum Confessione, et quanta distantia esse possit inter utramque, ut valide et licite fiat Sacramentum, satis dictum est p. 1. c. 1.

627. § II. *Quando absolutio repetenda?* I. Repetenda est absolutio in eadem Confessione tunc tantum, quando poenitens post primam absolutionem de novo adfert aliquid, quod a principio necessario confitendum fuisset, utpote 1. novum peccatum specie diversum. 2. Circumstantiam speciem mutantem. 3. Aut etiam notabiliter aggravantem seu necessario confitendam, juxta dicta suo loco. 4. Aut numerum notabiliter excedentem ejusdem peccati confessi. Ratio est: quia in his casibus materia necessaria absolutionis necdum erat subjecta clavibus, adeoque remanet onus eadem denuo subjiciendi poenitenti, et consequenter confessario ab iisdem denuo absolvendi. Exempla: Si dicat, se oblitum unius fornicationis; si confessus, se bis fornicatum, postea

recordatus dicat, semel esse factum cum ligata; si confessus, se furatum decem florenos, postea reflectens dicat fuisse 10 ducatos; si confessus, se fornicatum quinquies circiter, postea recordatus dicat, factum esse decies. Intellige semper de sic prius confesso bona fide; alias enim tota confessio esset repetenda cum repetita absolutione. Jam contra ex opposita ratione

II. Non est repetenda absolutio, quando poenitens post primam **628.** absolutionem adfert aliquid a principio non necessario confitendum, aut in necessario aliquo confesso majorem numerum, modice excedentem super numerum bona fide prius expressum. Exemplum primi: si adfert solum peccata venialia aut peccati mortalis confessi circumstantiam mere et non notabiliter aggravantem: cum enim haec non sint materia necessaria, non debet super illis inordinate repeti absolutio; quod notent confessarii nimium condescendentes scrupulosis, qui ad quaevis peccatilla post absolutionem datam allata vel circumstantias leviter aggravantes absolutionem temere repetunt, non sine irreverentia Sacramenti. Exemplum secundi: si quis confessus, se blasphemasse v. g. sexies plus minus, postea reflexus dicat, factum esse septies: quia tam parvus excessus jam moraliter comprehendebatur in priori numero confesso, ideoque jam legitime et confessus et absolutus est, juxta dicta c. 3. de numero peccatorum explicando.

III. Est repetenda absolutio, saltem sub conditione mente con- **629.** cepta, quoties confessarius rationabiliter dubitat, an protulerit formam absolutionis, idque sub mortali, si poenitens fuit confessus mortalia vel saltem unicum peccatum mortale: quia in tali dubio poenitentem merito graviter invitum, si nosset, injuste periculo salutis exponeret; secus si fuisset solum confessus venialia, et nosses, ipsius innocentem esse animam: tunc enim poenitens non ita graviter (sicut in priori casu) censetur velle urgere jus suum, quod habet ad absolutionem. Ceterum cum constat, te protulisse formam consuetam, ex eo solum quod voluntarie vel involuntarie distractus protuleris, non habes rationabilem causam dubitandi, an revera integre protuleris, quippe cum integra essentialis forma consistat in duobus verbulis: Absolvo te, nec consequenter ex hoc habebis causam, multo minus obligationem repetendi.

At si voluntarie distractus proferam formam absolutionis, pec- **630.** caremne ego mortaliter? Certe sic, si taliter distractus soleres errare in pronuntiatione formae; at si bene exercitatus longo usu citra periculum erroris substantialis ita evageris, non audent te noxae mortalis damnare Tamb. l. 1. de Sacram. c. 2. § 1. n. 5. et Gob. n. 177. nec ego te condemno.

IV. Est mortale ex genere suo in eadem Confessione super eadem **631.** peccata repetere formam absolutionis, etiam sub conditione, nisi adsit rationabile dubium de valore prioris absolutionis, secundum communem Doctorum, ob rationem datam generatim de repetitione formae Sacramentorum p. 1. n. 98. Quamquam plurimi ex talibus repetitoribus excusentur ab omni aut certe gravi peccato, ex eo quod non apprehendant vanitatem sui scrupuli dubiive inanis aut in eas compingantur angustias, ut apprehendant peccatum sive repetant sive non repetant, et quia

tunc non habent otium examinandi, an liceat vel non liceat, recte sane eligunt minus malum prae majori; minus enim malum est iterare Sacramentum, quando non esset iterandum, quam non repetere, quando esset revera repetendum. Quare Tamb. l. 1. de Sacram. c. 1. § 3. absolute damnat solum peccati venialis eum, qui laborans dubio levi meroque scrupulo, an formam substantialem rite protulerit, repetit sub conditione, ut amoveat a se scrupulum illum. Non enim gravem, sed solum levem imprudentiae injuriam irrogat Sacramento, dum repetit ex metu offendendi Deum et nocendi proximo.

632. § III. *Specialiter quoad absolutionem excommunicati.* I. Confessarius peccat mortaliter, excommunicatione innodatum absolvens a peccatis non praemissa absolutione a censura. Communis DD. cum Suar. disp. 10. de censuris. Ratio clara est: quia in re gravi violat praeceptum Ecclesiae, cum irretitus hac censura peccet mortaliter suscipiendo quodcumque Sacramentum, adeoque etiam Poenitentiae, non praemissa prius absolutione a censura. Quodsi tamen excommunicatus animam agens periclitetur de vita, dic solummodo illa verba: *Absolvo te,* cum expressa intentione tollendi tam censuram, quam peccata, teste eodem Suar. ib. Vel potius dic: Absolvo te a censuris et a peccatis tuis: tunc enim, etsi contingeret eum mori, antequam proferas *a peccatis,* erit tamen certo absolutus ab his, ut ex eodem Suar. et Tambur. c. 1. § 3. n. 1. annotavi.

Quamquam autem etiam absolutio ab omni censura, etiam suspensione et interdicto regulariter absolutioni a peccatis praemittenda sit, non tamen peccabis, saltem graviter, postponendo, cum hae duae censurae non privent usu passivo Sacramentorum, sicut et quando per oblivionem non praemisisti absolutionem ab ipsa excommunicatione; si ea potestate praeditus sis, teneris eam subjicere, non tamen repetere absolutionem a peccatis propter rationem mox dicendam.

633. II. Valida tamen est absolutio a peccatis non praemissa absolutione ab excommunicatione, quoties poenitens suae excommunicationis ignarus vel oblitus bona fide procedit (secus sine dubio est, si excommunicationem sibi cognitam celaret et sic mala fide absolutionem a peccatis extorqueret: tunc enim ob defectum dispositionis et ipsa confessio invalida et repetenda esset), cum onere tamen, postea petendi absolutionem a censura, cum ei innotescet. Ita contra multos canonistas et casistas Navarr., Tolet., Suar., Laym. cit. aliisque relatis Lugo disp. 16. sect. 5, Diana p. 2. tr. 4. res. 78, Tamb. opusc. expedit. conf. l. 2. c. 10. § 3. Ratio est: quia durissimum videtur, poenitentem excommunicationis suae inculpate oblitum vel ignarum obligare et ita constringere, ut non possit unquam justificari in Sacramento nisi per contritionem perfectam: neque id intendere praesumi potest pia mater Ecclesia, quippe cujus potestas est non in destructionem, sed in aedificationem et remedium animarum; ille autem rigor contra hominem non potentem sibi de remedio providere esset in meram destructionem: cum enim inscius sit suae excommunicationis, nunquam quaereret sibi absolutionis remedium et sic semper incapax maneret recipiendi Sacramentum Poenitentiae.

634. III. Confessarius absolvere potens a censuris, cum poenitentem excommunicationis suae oblitum vel ignarum absolvit praemissa consueta

formula: Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis etc. in quantum possum et tu indiges, et postea a peccatis, non tantum a peccatis, sed etiam ab ipsa excommunicatione liberat; quare postea recordatus suae censurae poenitens non indiget nova absolutione. Coninch, alii cum Lugo cit. sect. 15. n. 623, Tamb. sup. cit. Ratio est: quia confessarius semper habet (certe habere debet) intentionem absolvendi quantum licite potest servandique omnes partes officii sui, quas non servaret, si intenderet absolvere a peccatis, et non a censuris. Loquor autem semper de confessario potestatem habente absolvendi a censuris: nam si confessarius ea potestate careat absolvendi talem excommunicationem oblitam, illam non auferri, nimis certum est; quare quando eam in mentem revocabit poenitens, legitimo superiore vel alio potestatem habente indigebit.

IV. Quin insuper si confessarius probus, recte volens implere suum **635.** officium ac potens absolvere a censuris absolvat poenitentem illis solis verbis: Absolvo te a peccatis tuis: nulla praemissa formula absolutionis a censuris, ut fieri solet in brevibus Confessionibus et in articulo mortis, adhuc poenitens excommunicationis suae ignarus vel etiam conscius, sed confiteri non potens in mortis articulo, ab ea absolutus manet. Suar., Tamb. supra citati. Ratio est: quia in illo solo: Absolvo te a peccatis tuis involvitur absolutio a quocumque vinculo adorto ex peccatis adeoque etiam a censuris, ut q. 1. § 4. dictum; cum ergo probus confessarius supponatur semper velle recte et licite fungi suo officio, supponitur etiam velle ab illo censurae vinculo absolvere; tutissime autem agit, si iis verbis expresse intendat absolvere et a censuris et a peccatis; aut etiam expresse dicat: Absolvo te a censuris et peccatis tuis etc.

§ IV. *Specialiter quid de absolutione moribundi jam ratione et sen-* **636.** *sibus destituti?* I. Valide et licite absolvitur moribundus loquela sensibus vel ratione destitutus, si signis ostendat dolorem et voluntatem confitendi ac Sacramentum absolutionis recipiendi, quo nimirum praecipuo et fere unico casu sufficit confessio virtualis, etsi desit formalis. Est jam communis, recepta et tuta sententia. Atque ita expresse tam de Baptismi, quam de poenitentiae Sacramento docent concilia Arausicanum can. 11. Carthaginiense III. can. 34. Carthag. IV. can. 76. Verba relata invenies apud auctores passim, nominatim Laym. c. 8. n. 4. optime explicantem auctoresque late recitantem. Itemque docet Rituale Romanum editum a Paulo V. tit. de Poenit. § ult. ubi sic habet: Quodsi inter confitendum vel etiam antequam incipiat confiteri, vox et loquela aegrum deficiat, nutibus et signis conetur (sacerdos) quoad ejus fieri poterit peccata confitentis cognoscere; quibus utcumque vel in genere vel in specie cognitis vel etiam, si confitendi desiderium sive per se sive per alios ostenderit, absolvendus est. Haec ibi, cautissime praescripto modo agendi cum talibus aegrotis. Ratio autem saepius tacta est: quia formalis confessio seu specifica et particularis expressio peccatorum absolute non est de necessitate seu valore Sacramenti, sed per se directe solum est de necessitate praecepti divini, quod non obligat nisi quatenus servari potest (ut certe non potest casu proposito), sufficiet confessio virtualis seu qualiscumque etiam generalis

confessio peccatorum, ex animi dolore profecta seu ipsa voluntas dolorosa confitendi, signo externo sufficienter manifestata; qualis certo adest, quando poenitens ab ipsomet sacerdote petit absolutionem aut coram eo saltem dedit signa contritionis ac doloris in ordine ad absolutionem directa.

637. Quare (nota semel pro semper) non satis est, aliquem ante mortis periculum vel etiam in ipso mortis periculo signum aliquod pietatis vel etiam poenitentiae edidisse, nisi talis manifestatio doloris directa fuerit ad Sacramentum Poenitentiae seu absolutionem sacramentalem a sacerdote petendam: hoc enim solo respectu manifestatio doloris induit rationem confessionis virtualis et accusationis sui coram sacerdote ac materiae proximae Sacramenti, sine qua sacramentalis absolutio valide ministrari nullo modo potest. Advertunt tamen DD. cum Laym. c. 8. n. 4, quod nisi contrarium constet, signa poenitentiae ac doloris ab infirmo in praesenti periculo mortis edita praesumantur directa esse ad sacramentalem absolutionem; quare etsi moribundus non possit absolvi ex eo, quod antea sanus de morte nihil cogitans saepissime de more pectus pulsaverit, sublatis in coelum oculis dixerit: miserere mei Deus; si tamen talia signa edat jam morti vicinus, praesumi plerumque potest, quod iis voluntatem confitendi et sacramentalem absolutionem petendi manifestare voluerit, ideoque saltem sub dubio absolvi poterit, ut dicam infra N. III.

638. Frustra aliquando dubitatum erat, utrum sacerdos, qui sano corpore, nihil de mortis periculo suspicatus, Missam inchoarat et sub Gloria decantato decidit moriturus, absolvi potuerit a peccatis, ideo solum quod generalem cum ministris confessionem Confiteor etc. coram Deo et Ecclesia fecerit. Certum enim, non potuisse absolvi, cum ea nullo modo fuerit confessio sacramentalis seu non directa ad accipiendam absolutionem sacerdotis in foro poenitentiae, ut recte resolvit Laym. ibid. Jam ulterius

639. II. Absolvendus est ejusmodi aegrotus non solum, quando signa doloris et voluntatem confitendi ostendit coram ipso sacerdote praesente, sed etiam eo adhuc absente coram aliis (etiam unico) postea testantibus sacerdoti saltem jam praesenti apud infirmum. Ita communis DD. cum Suar., Tann., Laym., Lugo citatis, Neque hic obstat supra allegatum decretum Clementis VIII. damnans confessionem factam sacerdoti absenti: nam in hoc nostro casu confessio aliquatenus fit sacerdoti praesenti, per alios nimirum tanquam per interpretes et testes. Ac ipsemet ille Pontifex anno 1613. 13. Aprilis coram Card. Bellarmino et Archiepiscopo Armachano declaravit, absolutionem hoc casu fore validam adeoque decreto suo non esse comprehensam. Atque adde ulterius, absolvendum esse ejusmodi aegrotum, quando dicta signa dedit coram alio, qui postea absens et coram adhuc absente sacerdote de iis testatur eumque advocat: quamvis enim propter idem decretum tunc tutius esset, quod sacerdos testem illum ad aegrotum secum reduceret in sua praesentia testaturum, eo tamen relicto potest absolvere. Ita enim expresse supponunt concilia supra citata, et Rituale Pauli V. diu post Clem. VIII. editum absolute loquitur: Si confitendi desiderium sive per se sive per alios ostenderit, absolvendus est: nihil restringens; nec nos ergo restringamus: nam moribundi extrema necessitas ac

caritas urget nos, ut quantum possumus ei consulamus. Quod autem saepe dictum decretum etiam huic casui et sententiae nihil obstet, late et solide ostendunt Coninch de Sacram. disp. 7. q. 10, Lugo disp. 17. sect. 4. et 5. contra Thomistas eisque adhaerentem Dianam apud eundem Lugo citatum. Ratio autem est: quia quando poenitens ille coram alio ostendit voluntatem confitendi vel signa doloris ad absolutionem directa edidit, jam incepit virtualiter confiteri atque tamdiu moraliter continuat confessionem, quousque absolvatur, immo quamdiu vivit; ergo revera si tu postea praesens praesentem absolvas, diceris absolvisse confitentem tibi praesenti, licet ille alius internuntius non adsit; sicut in simili concessimus supra de eo, qui confessionem scriptam misit confessario absenti, sed postea praesenti ratificat.

III. Absolvendus est ejusmodi poenitens absolute, quando nimirum **640.** signa doloris certa vel probabilia sunt vel fuerunt; sin vero dubia, sub conditione. Ita cum Vasq., Filliuc. aliis bene probat Lugo modo cit. sect. 3. et 5. Ratio patet ex dictis q. praec.: quia quando judicium confessarii de dispositione poenitentis et requisitis ad absolutionem certum vel probabile est, absolute conferenda est absolutio; at in casu proposito confessarius operatur ex judicio et assensu moraliter certo vel saltem probabili ideoque absoluto; ergo.

Signa autem in proposito casu sufficientia ad absolutionem aegroti **641.** sunt in triplici differentia, *certa, probabilia, dubia*. 1. Signa *certa* sunt, quae ex natura sua ordinantur ad Confessionem et Sacramentum, ut si infirmus dicat coram confessario vel aliis, se velle confiteri, dolere de peccatis, petere veniam peccatorum; et tunc non est dubium, esse sufficiens et signum absolutionem absolute dandam. 2. Signa *probabilia* sunt, quae quidem significant dolorem ac poenitentiam, sed exhibentur sine mentione vel clara relatione ad Confessionem vel Sacramentum; ut si infirmus pectus tundat dicens: Miserere mei, Deus; Deus propitius esto mihi peccatori etc. et tunc in infirmo extrema necessitate conflictante semper praesumi debent, etiam referri ad absolutionem et Sacramentum tanquam medium necessarium ad liberationem a peccatis et reconciliationem cum Deo, ideoque adhuc sunt sufficientia signa ad absolutionem etiam absolute dandam (etsi longe tutius sub conditione: si sis dispositus), quia in tali casu extremae necessitatis sufficere debet tacita petitio absolutionis et Sacramenti, qualis hic a christiano praesumenda est. 3. Signa *dubia* tandem sunt, quae de se sunt indifferentia et de quibus merito dubitari potest, an oriantur ex poenitentia et dolore de peccatis, an vero ex naturali dolore, angustia, vehementia morbi, moerore vel metu mortis; ut si infirmus rogatus, num velit confiteri, solum lacrymetur, suspiret, oculos attollat aut manum sacerdotis vel alterius interrogantis stringat (adhuc enim dubium est, an fiat ex vi morbi nervos contrahentis, praesertim in phreneticis, an ex alio capite), et tunc sine dubio absolutio dari absolute non potest ob periculum nullitatis Sacramenti; attamen probabilissime adhuc dari potest sub conditione, saltem mente retenta: si recte sis dispositus: quia sic absolvere nihil nocere potest; multum autem nocere posset non absolvere in tanto periculo aeternae damnationis. Sicut enim in Baptismo, quando certa materia (aqua naturalis) haberi nequit, licitum est pro-

ferre formam super materia dubia v. g. cervisia, lixivio, ita sane etiam in Poenitentiae Sacramento aeque ad salutem necessario. Ex communi Lugo l. c., Tamb. cit. l. 2. c. 10. § 1. et singulariter Marchant tribun. p. 1. tr. 4. tit. 4. q. 3. dub. 7.

642. IV. Confessarius non tantum valide et licite potest in dictis casibus, sed etiam tenetur absolvere infirmum (respective absolute vel sub conditione), ex caritate quivis; parochus vel proprius sacerdos etiam ex justitia. Ita cum pluribus Vasq. 3. p. q. 1. a. 1, Lugo supra citatus. Ratio est: quia generali praecepto caritatis quilibet, Superior autem ex justitia obligatur succurrere proximo vel subdito in extremae necessitatis periculo constituto, modo sibi possibili et licito; atqui in dictis casibus proximus, plerumque solum attritus, versatur in extremo periculo salutis, et potest ei in hac probabilissima ac tuta sententia licite succurri; ergo ex caritate quilibet sacerdos, parochus autem etiam ex justitia tenetur eum absolvere, ita ut impium ac crudele foret eum absolutione defraudare.

643. Tandem notant hic Patres et Doctores, casum istum et sententiam hactenus propositam extra mortis periculum non habere locum, ut nimirum sufficiat talis Confessio virtualis seu generalis peccatorum: non quidem ex eo, quod absolutio sacramentalis de se irrita esset, si eam aliquis extra hunc casum peteret, signa poenitentiae ac doloris exhibens, attamen nullum peccatum in specie explicare valens; sed quia ex obligatione praecepti propter honorem tanti Sacramenti, ut ejus integritas servetur, nisi speciale aliquod peccatum explicetur, extra dictum extremae necessitatis casum neque petenda neque conferenda est absolutio, tempusque expectandum, quo convenientius ad institutionem hujus Sacramenti confessio institui possit. Sed jam instat quaestio difficilior:

644. §. *Quid si infirmus talis nullum dat vel dedit speciale signum doloris ac voluntatis confitendi?* I. Infirmus seu moribundus loquela, sensibus vel ratione destitutus, qui nullo nec certo nec probabili nec dubio ullo modo ostendit dolorem ac voluntatem confitendi seu Sacramentum suscipiendi, nec valide nec licite unquam absolvi potest, neque sub conditione. Ita communissima et in his terminis mihi omnino certissima sententia DD. Ratio est: quia nullo casu valide vel licite conferri potest Sacramentum sine aliqua sua parte essentiali; atqui confessio externa formalis vel virtualis saltem est pars essentialis (certe conditio simpliciter necessaria) Sacramenti Poenitentiae; in proposito autem casu nulla omnino est confessio externa ne virtualis quidem, cum nullo omnino signo ostendatur animi dolor et confitendi voluntas, ut expresse supponimus; ergo talis valide et licite nullo modo absolvi potest: non absolute (certissimum apud omnes), neque sub conditione: quia ut Sacramentum sub conditione licite conferatur, requiritur, ut saltem sit spes valoris (sic enim in casu necessitatis liceret sub conditione baptizare in cervisia, minime in vino, quia in illa, minime in hoc est spes valoris Sacramenti ablutionis); ergo. E. g. reperio in via hominem vulneratum vel infirmum animam agentem; nescio, an sit catholicus vel haereticus, bene, an male vixerit, nec ullum prorsus probabile aut dubium signum deprehendo, quo saltem sperare possem,

forte profuturam absolutionem: non possum absolvere citra sacrilegium ob rationem datam.

II. Quodsi vero confessario vel ex se vel aliunde constet, talem 645.
moribundum catholicum esse, pie ac christiane vixisse, nullo alio habito signo de ejus dispositione, dolore ac voluntate confitendi, pia est sententia, adhuc sub conditione posse et ex caritate debere absolvi a sacerdote. Fundamentum est: quia ipsa anteacta bona vita catholici hominis confessario sensibiliter cognita videtur esse signum sensibile sufficiens praesentis dispositionis: quod nimirum de peccatis doleat ac Sacramento potiri maxime velit et desideret, dummodo posset. Si enim alias in vita sua officium christiani hominis praestitisse constet, utique praesumendum est, etiam praestare velle in fine vitae et extrema necessitate. Si in vita sua satisfacere voluit praecepto Ecclesiae annua Confessione et Communione, quidni praesumendum sit, eum jam multo magis velle satisfacere praecepto Christi in hac extrema vitae periodo ac necessitate? Pia haec sententia moderno tempore valde invalescit, praesertim, ut audivi, in Belgio. Eam absolute docent Homobonus, Molfesius, Lotterius, Bartholomaeus de Sancto Fausto aliique apud Dianam par. 3. tr. 3. res. 8. et mordicus noster Herincx, Bonagratia Habsensis Capucinus in summa casuum aliique, ex parte Marchant infr. allegandus. Atque variis argumentis confirmant; immo referunt practicasse Clementem VIII., qui cuidam ruenti de fabrica S. Petri, absolutionem dederit dicens: Si es capax, ego te absolvo a peccatis tuis etc. (quod tamen alii credere nolunt). Si et tu practicare velis, per me licet, etiam ego talem semper absolverem, non tamen ex hoc nudo fundamento, sed alio mox infra proponendo. Nam

III. Haec pia sententia in rigore theologico, si nihil addatur vel 646.
supponatur aliud, mihi nunquam placere potuit, aut vera videri et etiamnum non potest. Eam enim nullus antiquus Doctor scholasticus docuit, ac recentiores communiter rejiciunt, ac modo Patres Societatis omnes, etiam prohibiti deinceps docere istam sententiam, teste Gob. cas. 19. n. 62, Suar., Vasq., Coninch aliisque relatis Lugo disp. 17. sect. 3. Eadem enim hic urget ratio allata N. I: nam revera eo casu deest omnis confessio nova externa, quam esse partem essentialem et quasi materiam Sacramenti Poenitentiae definit conc. Trid. sess. 14. can. 9; novum Sacramentum utique requirit novam proximam materiam sensibilem; atqui sola anteacta bona vita nec est nova materia, ut clarum est nec novum signum materiae alicujus praesentis nec generaliter vel confuse quidem; ergo non potest esse signum sufficiens ad novum Sacramentum absolutionis etiam sub conditione dandae. Plures rationes et auctoritates videre potes apud auctores citatos et singulariter late et optime apud Rasslerum tract. de poenit. c. 5. § 34.

Dixi tamen notanter, *si nihil addatur vel praesupponatur aliud:* 647.
nam singulariter addit Gob. cit. casu 19. n. 601, talem moribundum absolvi posse, etsi modo non det, nec ullus expresse testetur, illum dedisse signa doloris ad Confessionem directa, dummodo prudenter praesumi possit reipsa dedisse. Ratio est: quia generatim, saltem in necessitate (praesertim extrema) fas est administrare Sacramentum, quando deficientibus aliis probationibus prudenter praesumitur, adesse

omnia ad valorem Sacramenti essentialiter requisita; potest autem praesumi prudenter de quolibet bono christiano, qui praevidet periculum instantis mortis, quod dederit signum contritionis in ordine ad absolutionem; illud namque prudenter praesumitur factum, quod plerumque fieri solet. Atque hac ratione non formaliter secundum se, sed praesumptive vita bene acta catholici erit signum sufficiens doloris ad Sacramentum directi et aliquo signo manifestati, ita ut vita bene acta solum sit motivum praesumendi, eum dolorem esse a moribundo signo aliquo sensibili manifestatum, ipse autem dolor sic sensibiliter manifestatus sit materia proxima absolutionis; et forte auctores plerique istius piae sententiae hoc ipsum tantum volunt. Itaque paulo clarius loquendo et in re prope coincidendo dico:

648. IV. Adhuc talis moribundus catholicus sub conditione absolvi licite potest atque ex caritate debet, non quidem ex eo praecise fundamento, quod sola anteacta bona vita sit signum sufficiens praesentis dispositionis ac confessionem virtualem sensibilem constituat in ordine ad absolutionem, sed quod talis prudenter et rectissime praesumatur aut exhibuisse aut potius de facto exhibere forte aliqua signa doloris in ordine ad Sacramentum, quamvis ego illa non intelligam, adeoque saltem signa dubia in ipso adverto, juxta dicta supra n. 640. Ita ex professo Marchant supra cit. tribun. p. 1. tr. 4. tit. 4. quaest. 3. dub. 7, cujus formalia, etsi pluscula, in re gravissimi momenti non piguit exscribere: „Etsi namque in tali peccatore ita opresso nullum signum appareat, quod materiam Confessionis faciat mihi sensibiliter praesentem in ordine ad absolutionem, nec mihi proinde certo constet, peccatorem sic obtumescentem de peccatis aut de salute cogitare, immo nec appareat eum ratione uti, potest fieri, ut non solum intus de peccatis doleat confiterique desideret, sed etiam aliqua edat signa per se sensibilia, etsi mihi incognita, ut sunt suspiria, gemitus, apertiones oculorum, fixi intuitus aut alii in corpore motus, qui etsi doloris naturalis aut naturae patientis sint ordinarie signa, nihilominus ab ipso peccatore quandoque ordinantur ut internae poenitentiae nutus. Unde absolvendo eum sub conditione, et muneri et caritati in hac extrema necessitate satisfacio, et conditio omnem irreverentiam et defectum, qui subesse posset, tollit; et in hac anxietate tanta animam Deo commendo intentione communi ministris Ecclesiae, quae nullum ex hac vita sine arrha suae pacis exire velle debet, ut ait August. etc.“ Hactenus March. qui hoc ipsum propria experientia confirmat ac commendat ac rursus inf. tr. 6. tit. 7. q. 7. concl. 2. eadem ratione permittit absolvi sub conditione moribundum talem, etsi nesciret, an catholicus sit vel haereticus. Quem lege et si placet in praxi sequere, at in examine ita hoc ultimum respondeas, cave, quia ubique certo explodéris. Lege potius utilissime Gob. alph. conf. casu 19, de hoc toto casu moribundi optime disserentem praesertim n. 612, variis casibus particularibus elucidantem. Me plura exscribere piguit, quia opusculum hoc inter manus jam nimium amplius excrevit, quam ab initio volebam et disposueram.

Caput VI.

De confessario ac ministro Sacramenti Poenitentiae.

Quaestiunculae praeambulae.

649. I. *Quid sit confessarius?* Est sacerdos praeditus potestate ligandi atque solvendi in foro sacramentali. Dicitur autem potestas ligandi et solvendi *potestas clavium*, per aptissimam metaphoram, quia sicut clavis reserat domum aut cistam, ita illa potestas tradita sacerdotibus confessariis reserat et aperit coelum. Et quia duplex est ista potestas, scilicet *ligandi et solvendi* Matth. 16. seu aperiendi et claudendi coelum, ideo vocatur potestas clavium, non potestas clavis in singulari. Rursus quia ista potestas in Ecclesia exercetur extra et intra Confessionem, ideo aliud dicitur forum externum, spectans ad praelatos Ecclesiae, aliud internum et sacramentale, spectans ad omnem confessarium. Et jam cape definitionem confessarii, simulque disce, quid sit subjicere clavibus aliquid, hoc vel illud dictum vel factum: est enim subjicere potestati ligandi et solvendi apud judicem sacramentalem, scilicet confessarium, seu quod idem est: est confiteri illud sacramentaliter. Quid sit confiteri sacramentaliter, jam dudum audivisti.

650. II. *Quae sunt requisita generalia ad confessarium, ut valide et licite absolvat?* Tria sunt, *potestas, scientia et bonitas.* Primo deficiente requisito semper invalida et per se illicita est absolutio, nisi scilicet ignorantia invincibilis a peccato excusaret; secundo et tertio deficiente semper illicita et aliquando etiam invalida est absolutio, prout in particulari late patebit ex dicendis deinceps.

651. III. *Quotuplex potestas requiritur in sacerdote ad validam et licitam absolutionem?* Duplex, *ordinis* et *jurisdictionis.* Potestas *ordinis* est, quam sacerdos accipit in ordinatione sua per secundam materiam et formam, scilicet impositionem manuum episcopi et verba illa: Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata etc. dicitur potestas in Corpus Christi mysticum, nimirum ad absolvendum fideles a peccatis suis et residet in ipso charactere sacerdotali. Potestas *jurisdictionis* est auctoritas jus dicendi seu sententiam ferendi in alium tanquam subditum in foro interno, seu ut loquuntur, sacramentali; est enim absolutio a peccatis actus judicialis, qui necessario requirit subditos et exerceri non potest nisi in subditos, de qua mox latius infra.

Nota hic, alia est quaestio: quotuplex potestas conferatur sacerdoti in sua ordinatione; estque etiam duplex, in Corpus Christi verum et Corpus Christi mysticum; de hoc vide p. 2.

652. IV. *Quomodo differunt hae duae potestates Ordinis et jurisdictionis?* Differentia clara est: nam potestas Ordinis in Corpus Christi mysticum est quidem vera potestas absolvendi a peccatis, sed radicalis tantum et in actu primo, quam sacerdos ordinatus nondum potest exercere, nisi ab extrinseco accedat jurisdictio seu auctoritas in alios tanquam subditos, ob rationem modo datam n. praec. daturque ea potestas Ordinis in ipsa ordinatione omni sacerdoti, neque unquam tolli potest, sed in charactere indelebili residens immobiliter adhaeret animae, etiam separatae a corpore, ut alibi dictum. Potestas jurisdictionis in subditos confertur per externam concessionem Ecclesiae per ejus praelatos, Papam, Episcopos etc. nec datur omnibus sacerdotibus, data potest auferri ac tolli, et de facto saepe aufertur vel mutatur, et nisi adsit, invalida est absolutio, ut patebit.

653. Ceterum potestas jurisdictionis in sacerdote supponit approbationem et in usu suo requirit bonitatem, scientiam debitumque officium confessarii seu ministri. De quibus nimis varia dicenda; ad confusionem vitandam per sectiones distinguemus: 1. de approbatione confessarii et jurisdictione generatim. 2. De casibus reservatis. 3. De bonitate et scientia ministri. 4. De officio et obligatione confessarii. Demum seorsim dicam de sigillo sacramentali, quippe non solum ministrum confessarium, sed etiam alios concernente. Sic in Nomine Domini

Sectio I.

De confessarii approbatione et jurisdictione generatim.

Quaestio I.

Quis sit minister Sacramenti Poenitentiae valide administrandi.

Summarium.

655—658. Quis minister Poenitentiae quoad valorem?
659. Debet habere jurisdictionem et
660. Approbationem ab episcopo.
661—664. An et quando sine hujus approbatione quis censeatur approbatus?
665—667. An, quos et a quibus absolvere possit non approbatus?

654. **Assertio.** *Est solus sacerdos jurisdictionem ordinariam vel delegatam in poenitentem habens atque ad id approbatus ab episcopo expresse vel tacite, ut valide absolvat saeculares a mortalibus extra articulum mortis.* Est tota certissima. Explico generatim, nam specialis explicatio tradenda est per totum caput.

655. § I. *Solus sacerdos.* I. Verus est et idoneus minister Sacramenti Poenitentiae. Certum de fide. Ex Scriptura et conciliis ac novissime definitum in conc. Trid. sess. 14. can. 10. Ratio est: quia sicut soli

sacerdoti legitime ordinato in sua ordinatione confertur potestas ordinis in Corpus Christi verum et mysticum, per quam remittuntur peccata fidelium, juxta illud Jo. 21: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis etc., sic etiam illi soli ex institutione Christi ea potestas competit, ut alteri non sacerdoti competere non possit. Et hinc

656. II. Nullo casu vel dispensatione humana hoc Sacramentum valide administratur a non sacerdote. Illud Jacobi 5: Confitemini alterutrum peccata vestra: si intelligatur de Confessione sacramentali, accipiendum est accommode hoc sensu: confitemini alterutrum, idest unus alteri potestatem habenti. Quod vero ex Augustino (nescitur ubi, forte falso impositum) refertur D. p. 2. c. 33. q. 3. d. 6. c. 1: Tanta vis confessionis est, ut si deest sacerdos, confiteatur proximo: unde aliqui DD. olim consuerunt, si desit sacerdos, praesertim in mortis articulo, cuivis alteri, etiam laico confitendum esse (idipsum habebatur in prima regula S. P. N. Francisci), id minime intelligendum est in ordine ad absolutionem sacramentalem, sed solum ad excitandam contritionem majoremque sui confusionem seu humiliationem. Quare talis confessio nullo in praecepto est, sed ad summum in consilio, si spectatis circumstantiis salubriter fieri possit, puta laico viro prudenti, probo, taciturno aperire vulnera animae vel ad sui confusionem vel ad consilium vel solatium petendum; alioquin nec licita quidem, cum per se loquendo fas non sit, seipsum infamare. Regin. l. 1. c. 1. n. 8, Laym. c. 9. n. 1. alii.

657. III. Qui ergo sive laicus sive clericus non sacerdos Sacramentum Poenitentiae ministrat (sicut et celebrans) non solum nihil facit et gravissime peccat sacrilegio, verum etiam gravissimas poenas incurrit. In primis fit suspectus de haeresi et ut talis puniendus est ab Inquisitoribus eisdemque a fidelibus denuntiandus. Addit Urbanus VIII. talem, si vigesimum annum aetatis implevit, debere tradi curiae saeculari, ut debitis poenis plectatur. Tandem ipso facto contrahit irregularitatem ex abusu sacri Ordinis, saltem si non sacerdos sit clericus: nam de laico controvertunt DD. utriusque probabiliter, sed negative mihi probabilius.

658. IV. Quodsi tamen non sacerdos nequaquam se fingat sacerdotem nec velit usurpare officium sacerdotis, sed ut merus laicus putans (prout revera quidam putarunt), posse laicum vel non sacerdotem absolvere moribundum a peccatis, talis non incurreret irregularitatem, ut ex Hurtado notat Tambur. hic l. 5. de Sacram. c. 4. n. 5. idque non solum propter bonam fidem sic operantis, sed quia ad hanc irregularitatem incurrendam (sicut et ad alias poenas) requiritur, quod non ordinatus exerceat illum actum tanquam ordinatus. Similiter nec incurreret qui absque omni intentione Sacramenti administrandi seu sacramentaliter absolvendi fingens se sacerdotem, solum Confessionem alterius audiret, ex curiositate, levitate vel malitia etiam, quamvis et tunc poenas arbitrarias merito non effugeret.

659. § II. *Jurisdictionem ordinariam vel delegatam habens in poenitentem (remissive).* Non omnis sacerdos a peccatis absolvere potest, sed necessario requiritur etiam jurisdictio actualis in subditos absolvendos; absolutio enim est actus judicialis, qui requirit subditos et jurisdictionem in illos. Certum de fide, definitum in conc. Flor. in decreto unionis et Trid. sect. 14. c. 7. ubi decernit: Nullius momenti eam absolutionem

esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam vel delegatam non habet jurisdictionem. Idem habetur Dec. l. 5. t. 38. c. 12. et sumitur ex facto Christi Jo. 20., ubi discipulis suis prius jurisdictionem contulit, dicens: Sicut misit me Pater et ego mitto vos et deinde potestatem solvendi et retinendi peccata: Accipite Spiritum Sanctum etc. Quare duplex est minister Sacramenti Poenitentiae, *ordinarius,* ordinariam scilicet habens jurisdictionem, Papa, episcopus, parochus, et *delegatus,* jurisdictionem habens delegatam ex commissione alterius ordinariam habentis vel privilegio Pontificis, ut Regulares mendicantes. Verum de hac jurisdictione ordinaria et delegata, necessario seorsim agendum inferius.

660. § III. *Ad id approbatus ab episcopo expresse vel tacite.* Conc. Trid. sess. 23. c. 15. de hoc ita statuit: Decernit s. synodus, nullum, etiam Regularem, posse Confessiones saecularium, etiam sacerdotum audire nec ad id idoneum reputari, nisi aut per parochiale beneficium aut ab episcopis per examen, si illis videbitur necessarium esse, aut alias idoneus judicetur et approbationem, quae gratis detur, obtineat: privilegiis et consuetudine etiam immemoriali, non obstantibus. Sic concilium. Videndum hic breviter, quos confessarios concernat hoc decretum, deinde § sequenti respectu quorum.

661. I. *Nullum,* nemine excepto. Quare nullam veritatis speciem habet, quod docent Henriquez, Lamas, alii nonnulli. Doctorem vel Licentiatum in theologia aut jure canonico ipso jure approbatum censeri: cum concilium tam claris verbis generalibus dicat, nullum posse etc. Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus secundum jura, et fieri potest, ut licet tali scientia non desit, desit tamen rerum experientia et prudentia ad excipiendas Confessiones, cujus rei examen et judicium episcopo committitur; quamquam aequitatis ratio postulet, ut tales, qui publicam in academia approbationem habent, ob quam de eorum scientia magna praesumptio fit, examini novo non subjiciantur, ut cum aliis monet Laym. cit. n. 12.

662. II. *Etiam Regularem.* De his specialia dicam seorsim infra q. seq.

663. III. *Nisi parochiale beneficium habeat.* Qui parochiam seu beneficium quodvis, cui cura animarum annexa est, obtinuerunt, eoipso ad Confessiones audiendas approbati censentur, ut alia approbatione opus non habeant ac proinde non tantum in sua parochia, ut contendit Barbosa in Trid. sess. 23. c. 15, sed etiam in tota dioecesi de consensu aliorum parochorum Confessionem audire possint, immo et extra illam, si eis delegetur jurisdictio aut eligantur in confessarios ab aliquo habente facultatem eligendi sibi confessarium, quamdiu parochiam retinet. Quamprimum autem parochus esse desinit, desinit quoque ejus approbatio, adeo ut neque tempore jubilaei sine nova approbatione possit absolvere, nisi forte fuisset prius approbatus independenter a beneficio parochiali, ut ex communi docent Barb. cit. et Gob. alph. confess. n. 45.

664. IV. Insuper parochi ante conc. Trid. poterant delegare et facere potestatem audiendi suos parochianos sacerdoti cuilibet, etiam non approbato; at nunc post Trid. non amplius possunt. Ita contra multos Thomistas (quos secuti fuerunt praelati Austriae) communis DD. Lugo d. 21. n. 6, Diar. p. 3. tr. 4. res. 146. Etenim et verba Tridentini,

exigentia approbationem episcoporum nimis clara et generalia sunt, et usus communis firmat hanc sententiam, et tandem evincit decretum s. Inquisitionis sub Alexandro VII. inter propositiones damnatas et hanc prohibens: Qui beneficium curatum habent possunt sibi eligere confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario. Hactenus quoad ipsos confessarios. Jam respectu poenitentium.

§ IV. *Ut valide absolvat saeculares a mortalibus extra articulum mortis.* I. *Ut valide absolvat.* Non tantum illicite, sed invalide etiam absolvit, qui non est reipsa approbatus. Communissime DD. Suar. disp. 28. sect. 4. testatur, hoc esse certum et indubitatum in Ecclesia propter decretum Trid. nimis clare dicens, *nullum posse* nec ad hoc *idoneum reputari* etc. Dico autem, *reipsa approbatus:* nam ex communi Diana p. 11. tr. 4. res. 16. merito negat, esse probabile, valere absolutionem ab eo datam, qui falso putatur approbatus, cum non sit aut cujus approbatio revocata fuit, Sanch. l. 3. de matr. d. 21, aut si saeculari saltem (de Regularibus infra) petenti approbatio injuste negetur. Lugo cit. d. 21. n. 50. **665.**

II. *Saeculares.* Quoad Confessiones autem Regularium conc. Trid. nihil immutavit; unde sicut jure communi poterant ante conc., ita et nunc possunt Regulares confiteri cuivis sacerdoti, etiam non approbato ab episcopo, quem praelatus secundum morem Ordinis eis constituerit, juxta communissimam DD. cum Navarro c. 4. n. 7, Suar. cit. sect. 4. n. 4, Rodriq. t. 1. QQ. RR. q. 26. a. 4, Laym. n. 1. Intellige autem, quantum est ex vi concilii: nam speciali jure Gregor. XV. et Urbanus VIII. statuerunt, ut omnium monialium Confessarii ab Ordinariis approbentur, et extat declaratio Cardinalium apud Ascanium Tamb. de jure abbatum tom. 2. d. 6. q. 16, Confessiones monialium nullas esse, quas post publicationem et scientiam Bullae Gregorianae fecerunt confessariis non approbatis ab Ordinario seu Episcopo. **666.**

III. *A mortalibus:* nam ad absolutionem a venialibus (sicut et a mortalibus jam semel legitime confessis) non requiri approbationem (quidquid aliqui Scotistae subtilizent), docet communis DD. et bene probat Lugo d. 18. de Poenit. sect. 3. Ratio est: quia odiosa, restringenda sunt, non extendenda, et concilium tota illa sessione loquitur de confessione mortalium, ut patet maxime c. 4; ergo et hic, et nulla omnino est ratio extendendi decretum etiam ad Confessionem venialium; et denique potestas haec in ipsa ordinatione confertur sacerdoti sive ab ipso Christo, ut vult Vasquez, sive ab Ecclesia, ut alii volunt, de quo aliquid suo loco. * Post decretum Innoc. XI. facultas praedicta negatur. Aertnyss l. 6. tr. 5. n. 226, Varceno tr. 18. a. 2. § 1. * **667.**

Quaestio II.

Quid et quotuplex sit approbatio, specialiter de approbatione Regularium.

Summarium.

668. Approbatio quid?
669. Est actus diversus a collatione jurisdictionis

670. Et ab ea separabilis.
671. Approbatio est duplex, expressa et tacita.
672. Episcopi non possunt Regulari legitime praesentato et idoneo approbationem negare citra peccatum injustitiae,
674. Nec eam semel juste concessam revocare vel approbatum ad examen denuo vocare,
675. Nisi subsit justa nova causa.
676. Minus revocare vel suspendere possunt jurisdictionem Mendicantium semel legitime approbatorum, sine justa nova causa,
677. Sive arctare ad certas personas vel tempora.
678. Nec jurisdictio a Pontifice Regulari approbato adveniens limitatur ad solam approbantis dioecesim.
679. Non potest tamen talis Regularis in alia dioecesi sine ejusdem episcopi approbatione et licentia audire Confessiones,
680. Sed debet prius ei legitime praesentari a suo superiore.
681. An valide absolvat contra vel sine legitimo consensu sui Superioris ab episcopo approbatus?
682. Regularis non potest valide absolvere alios Religiosos vel Religiosas sui vel alterius Ordinis sine licentia Superioris cujusvis Ordinis respective.
683. Nec etiam potest uti jurisdictione pontificia sine licentia sui Superioris.
684. An et cui Religiosus extra monasterium commorans possit confiteri?

668. § I. *Quid et quotuplex.* I. *Approbatio est publicum et authenticum judicium de idoneitate et sufficientia sacerdotis ad audiendas Confessiones, factum ab habente potestatem episcopalem vel quasi episcopalem.* Quod ultimum addo, ut etiam comprehendantur praelati exempti Regularium, qui potestatem quasi episcopalem habentes examinare et approbare possunt confessarios pro Regularibus sibi subditis tantum. Ratio est: quia sicut soli episcopi vel quasi episcopi conferre possunt jurisdictionem, sic merito pro jurisdictione approbare soli posse debent. Quare etiam concil. Trid. supra approbationem pro saecularibus restrinxit ad solos episcopos. Et jam advertere potuisti differentiam approbationis a jurisdictione: nam

669. II. Approbatio non est ipsa collatio jurisdictionis (multo minus ipsa jurisdictio), sed sunt actus diversissimi: nam approbatio est actus intellectus ac judicii, quo episcopus vel Superior solum judicat, hunc sacerdotem esse idoneum et sufficientem ad audiendas Confessiones. Collatio autem jurisdictionis est actus voluntatis et decreti, quo Superior confert, dat et vult, hunc sacerdotem habere potestatem audiendi Confessiones et absolvendi fideles tanquam sibi subditos in hoc foro. Qui actus patenter sunt diversi ex natura sua, etsi saepe soleant concurrere; quos enim judicio authentico approbat episcopus ad parochiam vel locum certum, censetur regulariter suam jurisdictionem conferre. Ubi etiam vides, quod collatio jurisdictionis necessario praesupponat approbationem; non enim recte conferre potest jurisdictionem nisi ei, quem prius natura saltem judicavit idoneum et sufficientem.

670. III. Insuper etiam sunt actus separabiles: nam approbatio et jurisdictionis collatio diverso tempore et a diversis fieri potest et saepissime fit: potest namque episcopus aliquem quoad idoneitatem approbare et jurisdictionem ad multum tempus differre aut ob justam causam omnino denegare. Et Regulares Mendicantes pro confessionibus saecularium approbationem quoad idoneitatem debent accipere ab episcopis, collatio autem jurisdictionis fit ipsis non ab episcopis, sed

immediate a summo Pontifice per privilegium et concessiones in diplomatibus per modum legis expressas, quibus summus Pontifex confert jurisdictionem Mendicantibus a Superioribus legitimis electis, admissis et praesentatis ad Confessiones audiendas, supposita tamen approbatione episcoporum, tanquam conditione necessario praerequisita ad hoc, ut Mendicantes possint uti jurisdictione sibi a Pontifice in privilegiis concessa.

IV. Duplex est approbatio, *expressa* et *tacita*. Approbatio *expressa* 671.
modo definita est, quae verbo vel scripto datur. Approbatio *tacita* est, quae ipso facto aliquo vel facti conniventia conceditur. Sic ipso facto tacite approbatur is, cui beneficium parochiale confertur, de quo supra. Talis quoque tacita approbatio censeri debet, quando episcopus vel habens potestatem approbandi alicui dicit: Audi istius Confessionem, vel audi quosvis tibi confiteri volentes; item quando episcopus scit, hoc aut illud genus sacerdotum in sua dioecesi sine sua expressa licentia excipere Confessiones, et tamen dissimulat, cum posset se opponere, juxta dicenda in simili de jurisdictione tacite collata. Sic quando episcopi acceptant praesentationes nostrorum Patrum, non petita eorum praesentia nec examine indicto, etsi approbatio in scriptis uti solet diu postea sequatur, censentur interim tacite approbati, ut sine scrupulo Confessiones audire valeant. Quinimmo sacerdotes nostri de novo adventantes ad conventum, etiamsi pro approbatione se examini sistere debent, si tamen interim opus sit, ipsique alibi approbati sint, Confessiones interim audire poterunt sive ex tacito consensu Ordinariorum sive denique ex privilegio peregrinantium, de quo infra.

§ II. *Quid specialiter de approbatione Regularium Mendicantium?* 672.
I. Episcopi non possunt alicui et maxime Regulari legitime praesentato et per examen idoneo reperto approbationem sine justa causa denegare citra peccatum injustitiae. Communis DD. cum Coninch d. 8. dub. 7, Laym. c. 1. n. 3. Ratio generalis respectu omnium est: quia approbatio haec non est gratia vel privilegium, quod ex libera concedentis voluntate dependeat, sed est auctoritativa declaratio et testificatio, personam hanc habilem seu dignam et idoneam esse, cui jurisdictio et potestas ad audiendas Confessiones conferatur; atqui tale testimonium sacerdotibus ad id munus ordinatis, si scientia et prudentia sufficienter instructi comperti sint, de jure debetur; idque singulariter Regularibus Ordinum Mendicantium a praelatis suis praesentatis, quibus ex Sedis Apostolicae privilegio competit quorumcumque fidelium Confessiones audire; ideoque ex Summi Pontificis voluntate et tacito mandato, si legitime praesentati idonei reperiantur, eis approbatio specialiter debetur.

Quin insuper petita et injuste denegata approbatione, eoipso cen- 673.
seri admissum et approbatum jurisdictionem obtinere et Confessiones audire posse, certum erat jure veteri concilii Viennensis Clem. l. 3. t. 7. c. 2., ubi Pontifex cencedit Fratribus Praedicatoribus ac Minoribus idoneis et injuste ab episcopis rejectis licentiam audiendi Confessiones. Atque huic decreto et concessioni minime derogasse Conc. Trid. allegatum, approbationem episcopi requirens, docuerunt varii, Navarrus, Miranda, Rosella, alii ac late nostri Rodriquez QQ. RR. tom. 1. qu. 29. art. 1., Chassaing. in privilegiis Regularium tr. 5. c. 2. prop. 1, variis

juribus et argumentis confirmantes, atque probabilem censuerunt etiam nonnulli e Societate Jesu, Laym. saepe cit. tr. 6. c. 11, Palaus hic tr. 23. dis. unic. Contra tamen privilegium illud esse clare revocatum per Trident., docent alii communissime et maxime de eadem Societate Suarez, Vasquez, Coninch, Reginaldus, Filliuccius, Lugo, Perez, Amicus, Arriaga, Tamb. apud Nicolaum du Boys in singulari tractatu de propositionibus damnatis sub Alexandro VII. ad prop. 12. sic habentem: Satisfacit praecepto annuae confessionis, qui confitetur Regulari episcopo praesentato, sed ab eo injuste reprobato. Qua propositione damnata Pontifex oppositae sententiae probabilitati fundum pertudit.

674. II. Episcopi approbationem Regularium (immo et aliorum) semel juste concessam non possunt revocare, neque semel legitime approbatum ad examen revocare sine justa causa. Communis DD. apud modo citatos. Ratio est: quia approbatio de sufficientia et idoneitate semel legitime facta, ut supponimus, transit in rem judicatam; adeoque sic semel approbatus jam est in possessione sui juris, quo sine nova justa causa privari juste non potest. Unde Dec. l. 1. t. 14. c. 13. dicitur: Semel idoneus reputatus debet pro tali haberi semper, alia causa non interveniente. Neque aliud vult decretum S. Pii V. in Bulla Romani Pontificis, ubi de Regularibus approbatis ad audiendas confessiones ita disponit: Volumus tamen eos, qui semel ab episcopo in civitate et dioecesi praevio examine approbati fuerunt, ab eodem episcopo iterum non examinari. Ab episcopo autem successore pro majori conscientiae suae quiete examinari de novo poterunt. Sic Pontifex sanctus, supponens nimirum rationabilem inquietudinem conscientiae ex justes causis ortam et quae merito movere possint virum gravem, qualis est Episcopus. Ergo non ad libitum, multo minus ex malevolentia, ait Tamburinus.

675. Ceterum ubi subest justa nova causa dubitandi de idoneitate alicujus personae particularis (raro vel nunquam erit de tota communitate aliqua) non modo episcopum successorem, sed etiam illum, qui primo approbavit, approbatum ad examen posse revocare, nimis clarum est; utpote si manifesta appareat inidoneitas ex pluribus ejus actibus et experientia personarum fide dignarum, aut si primi examinatores nimis perfunctorii fuissent in examine et similibus, aut denique approbandus in primo examine non satis subsistens ob necessitatem aliquam ad interim admissus, indicto certo termino ad plenius examen reverti debet.

676. III. Minus ergo episcopi possunt revocare vel suspendere ipsam jurisdictionem Regularium Mendicantium semel legitime approbatorum ad Confessiones audiendas absque simili justa nova causa, ob quam ad examen juste revocari possent, cum ii supposita approbatione et idoneitate jurisdictionem non ab episcopis, sed privilegio immediate a Summo Pontifice habeant. Extat de hoc authentica declaratio Cardinalium apud Barbosam de potest. episc. alleg. 25. n. 30. et Ascanium Tamb. de jure Abbat. t. 2. d. 6. q. 12. sic habens: Illustrissimi Cardinales statuunt, archiepiscopos, episcopos ac locorum ordinarios, ad quos confessarios approbandi jus spectat, confessarios Regulares alias ab ipsis libere approbatos ab audiendis Confessionibus suspendere post hac minime licere, nisi ex nova causa eaque ad Confessiones ipsas pertinente,

aut ob non servatum interdictum ab ipsis ordinariis positum; statuunt insuper, eosdem archiepiscopos, episcopos ac locorum ordinarios Confessiones audiendi facultatem omnibus simul unius conventus Regularibus confessariis, eadem sacra Congregatione inconsulta, nullo pacto adimere posse. Romae 20. Nov. 1615. Ubi nota particulas, *minime licere, nullo pacto posse* importare nullitatem seu invaliditatem revocationum contra hoc decretum ab Ordinariis attentarum, ut bene probat Lugo de Poenit. disp. 21. n. 64. post alios.

677. Sed neque posse episcopos eorum Regularium approbationem aut jurisdictionem arctare ad certas personas vel tempora, expresse declaravit sacra Congregatio Cardinalium die 2. Junii 1587. his verbis: Regulares, qui ad Confessiones audiendas idonei generaliter ab Ordinariis eorumque examinatoribus reperti et probati fuerint, generaliter quoque et indistincte absque limitatione temporis certorumve locorum aut generis personarum admittantur in dioecesi propria etc. Sed videmus moderno tempore ab aliquibus Ordinariis hoc non observari.

678. IV. Jurisdictio a summo episcopo adveniens Regulari approbato, ab uno episcopo in hac dioecesi simpliciter non limitatur personis subditis ejusdem dioecesis, a cujus episcopo approbatus est, sed amplior est, potissimum quoad duo: 1. Nicolaus V. Sixtus IV. Paulus III. apud Rodr. t. 1. q. 61. a. 6. concesserunt, quod Regulares in una dioecesi degentes, non obstante quod ab episcopo illius dioecesis solummodo approbati sint, omnes tamen quantumvis extraneos et aliarum dioecesium, undecumque ad suas ecclesias vel ad se venientes absolvere possint. 2. Greg. XIII. Patribus Societatis (et consequenter per communicationem privilegiorum etiam reliquis mendicantibus) concessit, ut ii ab uno saltem episcopo approbati, iter agentes possint fidelium Confessiones audire in locis, in quibus commodus ad episcopum non patet accessus, seu in quibus non existit episcopus; ergo approbatio, quam ab episcopo accipiunt Regulares et superveniens ex privilegio jurisdictio simpliciter et praecise ad eandem unam dioecesim non coarctatur.

Sed hic jam supervenit maximi momenti et valde controversum

§ III. Dubium Regulare: *Utrum aliquis privilegiatus ab uno episcopo juxta formam Tridentini, accipiat jurisdictionem pro tota Ecclesia ad ubique audiendas Confessiones?*

Affirmativam docuerunt DD. non parvae auctoritatis, asserentes, Regularem ab uno episcopo juxta formam Tridentini approbatum hoc ipso accipere jurisdictionem pro tota universali Ecclesia, ut sine alia praesentatione, examine et approbatione nova aliorum episcoporum ubique terrarum possit Confessiones audire. Sic Henriq. l. 6. c. 6. § 7., asserens idem docere omnes theologos ex familia Dominicana et Augustiniana, Suarez hic disp. 28. sect. 7, Joan. Sanch. select. disp. 44. aliique plurimi congesti apud ipsos. Ratio fundamentalis datur: quia Regularis juxta formam Tridentini approbatus accipit jurisdictionem a summo Pontifice universalis Ecclesiae Pastore immediate, et non ab aliquo episcopo, ut dictum fuit; sed haec jurisdictio ut est a summo Pontifice est illimitata quoad personas atque ad omnes fideles extenditur: neque enim illa jurisdictio a summo Pontifice promanans in privilegiis ullam quoad personas limitationem adjunctam habet; ergo illi

ubique et quorumcumque Confessiones audire poterunt. Sententia plausibilis, sed secluso concilio Tridentino. Et ideo

679. Omnino vera et tenenda est sententia opposita negativa, nempe Regularem, etsi alibi ab alio episcopo approbatum, non tamen posse audire Confessiones et absolvere fideles in alia dioecesi sine ejusdem episcopi approbatione vel licentia (expressa nimirum vel tacita). Ita communior Doctorum cum Laym. cit. c. 11. n. 8, Lugo disp. 21. n. 29. Sumitur manifeste ex concil. Trid. decernente: nullum sacerdotem, etiam Regularem, posse audire Confessiones, nisi ab episcopis approbationem obtineat. Audis, *nullum sacerdotem,* nisi approbatum ab episcopis, nimirum claro et planissimo sensu a quolibet episcopo in sua dioecesi. Cur enim plurali numero (episcopis) utatur concilium, nisi quia plurium episcoporum approbatione indiget sacerdos, si in pluribus episcopatibus seu dioecesibus ad Confessiones audiendas exponendus sit. Ut proinde non valeat expositio contraria, nimirum ly *ab episcopis,* sumi non copulative respectu ejusdem confessarii, sed copulative respectu omnium, scilicet ut quilibet sacerdos ab aliquo episcopo obtineat approbationem. Huic enim interpretationi repugnat nostrumque sensum convincit ratio, quae movit concilium ad hanc constitutionem: quia ad cujusque episcopi officium spectat, providere in sua dioecesi, ut idonei confessarii exponantur; qua in re non semper fidem habere potest aliorum episcoporum judicium, sed saepe merito timere, ne vel alii episcopi minus idoneos approbent, vel tametsi in alia dioecesi approbati idonei fuerunt ad Confessiones audiendas, non tamen sint in sua, ubi aliae consuetudines, aliae peccatorum reservationes, aliud hominum ingenium, alia instituta commercia sunt, ait prudenter Laym. cit. n. 8. addens: Quapropter si episcopus nolit in sua dioecesi sacerdotes ad Confessiones exponi nisi eos, qui a se vel Vicario suo prius approbentur, credibile est, si aliter expenantur, quamvis alibi approbati, eorum absolutiones irritas esse. Sic Laym., excipiens tamen illud privilegium, quo Regulares aliqui ex concessione Sedis Apostolicae semel approbati ab episcopo, in aliis dioecesibus iterum approbari non debent; item si episcopus contentus sit, ut aliunde accedentes sacerdotes in sua dioecesi ad audiendas Confessiones exponantur, si approbationis ab aliquo episcopo sibi collatae testimonium exhibeant. Ex dictis jam patet ad fundamentum oppositae sententiae et amplius patebit § seq.

§ IV. *Qualiter Regulares approbati ab episcopo acquirant et exercere possint jurisdictionem a Pontifice privilegio collatam?* Tametsi confessarii Regularium privilegiati et approbati accipiant a Pontifice immediate jurisdictionem in omnes fideles illimitatam in actu primo, eam tamen in actu secundo complete nec acquirunt nec exercere licite et valide possunt, nisi sub modificationibus seu conditionibus in jure vel privilegio expressis; ejusmodi potissimum sunt tres, et quarta ex his consequens; propono et explico breviter.

680. Prima modificatio est, ut Regulares episcopo cujuslibet dioecesis antequam in ea Confessiones audiant, debite praesentati et si voluerit ejus examini se subjiciant et approbationem obtineant, ut constet episcopo cuilibet, an per idoneos ministros hoc Sacramentum in sua dioecesi administretur. Haec conditio sumitur ex jure communi Clem. l. 3.

t. 7. c. 2. et expressius ex Tridentino paulo supra allegato et declarato.

Secunda modificatio est, ut dicti Regulares episcopis praesententur 681.
auctoritate et legitimo consensu suorum Superiorum, ut constat ex eadem Clem. Dudum. Quare si confessarius Regularis absque mandato vel consensu legitimo Superioris approbatus ab episcopo Confessiones audiat, secundum omnes illicite absolvit absolvendoque peccat, et certo etiam invalide absolvit, si contra voluntatem Superioris se praesentans approbetur ab episcopo ad jurisdictionem a Pontifice privilegio concessam: sic enim nihil accipit, quia Pontifex non censetur conferre illam jurisdictionem, nisi praesentato a Superiore Regulari, tamquam sub conditione sine qua non. Confertur enim jurisdictio illa in gratiam Religionis et Regularis, quatenus Regularis et obedientiae ac regimini Superiorum subditus est.

At quid si sacerdos Regularis citra consensum vel contra volun- 682.
tatem Superioris se praesentans episcopo, ab eo approbetur, ut jurisdictionem actualem ab ipso episcopo accipiat in ejus dioecesanos subditos eo modo, quo sacerdotibus saecularibus conferre solet episcopus? Resp.: Omnino episcopus potest ei valide suam jurisdictionem conferre, etiam inscio ac invito suo Superiore Regulari, ipseque Religiosus recipiens jurisdictionem valide absolvit ejusdem episcopi subditos tantum, etsi et recipiendo et absolvendo peccet. Ita post alios Laym. c. 10. n. 19. pluresque citans Tambur. l. 5. Poen. c. 5. § 12. n. 29. Ratio est: quia episcopus potest conferre suam jurisdictionem in oves suae dioecesis cuilibet idoneo, qui se aliquo modo ei subjicit; certe potest conferre alteri non subdito v. g. sacerdoti alterius dioecesis, inscio vel invito episcopo alterius illius dioecesis; cur non etiam Religioso, inscio vel invito suo Superiore, etsi Religiosus iste peccet contra obedientiam et voluntatem Superiorum ita se subjiciendo episcopo in tali ministerio? At quam graviter peccabit? Layman cit. significat, peccare semper mortaliter, sive invito positive sive solum inscio citra positivam ejus prohibitionem hoc faciat, quia semper in re gravi utitur sua voluntate independenter a voluntate Superioris. Nimium probaret haec ratio, ut tu vides. Rectius ergo Tamburin. cit. n. 33. censet, tunc tantum peccare mortaliter ita accipiendo jurisdictionem et saecularium Confessiones audiendo, quando ei Superior legitime per positivam prohibitionem praeciperet graviter, ne id faciat; tunc enim solummodo vere faceret contra obedientiam Superiori debitam, alias ad summum peccabit venialiter. Nam ex certa consuetudine saltem non peccant Religiosi contra obedientiam vel dependentiam a suis Superioribus, nisi hi legitime suam voluntatem exprimant in contrarium.

Tertia modificatio est, quod jurisdictio a summo Pontifice concessa 683.
Regularibus ab episcopo approbatis exerceri non possit valide in ipsos Regulares tam Religiosos quam Moniales nisi de consensu et de licentia Superiorum cujusvis Ordinis respective. Sic enim declaravit Clemens VIII. Bulla *Romani Pontificis* data 1599. 23. Nov., ubi declaravit, in omnibus indultis nunquam fuisse mentem Sedis Apost., ulli Religioso vel Moniali dare licentiam confitendi alicui contra dispositionem suorum Superiorum, *sed (inquit) nostrae intentionis existere, quod iidem Fratres et Moniales*

quantum ad Sacramentum Poenitentiae seu Confessionis administrationem dispositioni suorum praelatorum subjecti sint, apostolica auctoritate tenore praesentium perpetuo declaramus. Quare tam invalide quam illicite Regulares privilegiati praetextu privilegiorum et indultorum generalium absolvendi quoscumque fideles absolvunt personas Religiosas, viros vel feminas, contra voluntatem vel citra omnem expressam vel tacitam seu praesumptam suorum Superiorum licentiam. Contra ergo valide et licite absolvent 1. quando Superiores expresse eam licentiam confitendi ac absolvendi concedunt. 2. Quando est consuetudo tolerata in monasteriis, praesertim monialium, ut advenientibus Religiosis Fratribus confiteantur. 3. Quando in casu, saltem interpretative praesumi potest legitime de consensu et voluntate Superioris, idque maxime quando Religiosi mittuntur foras aut de jussu vel licentia Superiorum aliquanto tempore degunt in locis, ubi non sunt confessarii sui Ordinis, qui a praelatis suis jurisdictionem habeant, de quo rursus aliquid inferius. 4. Denique si expressum aliquod emanet privilegium vel indultum tale, ut in jubilaeis; certe in jubilaeis nostro tempore hactenus promulgatis patenter et communiter quoad hoc jurisdictioni huic Regularium derogatum fuit, adeoque potuerunt sibi eligere quemcumque confessarium Regularem vel saecularem approbatum ab episcopo loci, ut nullus scilicet a libertate confitendi sua peccata tempore universalis indulgentiae, excluderetur. Si ergo deinceps edantur jubilaea similis tenoris, par potestas concessa erit. Adde tacitum consensum Superiorum, qui dum jubilaeum suis subditis proponunt, satis ostendunt, eam libertatem se approbare, ait Tambur. cit. c. 5. § 4. n. 4.

684. Quarta modificatio ex praedictis consequens est, quod confessarii Regulares subditi ea ampla jurisdictione etiam respectu saecularium non possint uti, nisi de licentia et deputatione suorum Superiorum expressa vel tacita: nam hanc amplam facultatem Pontifex concedit et delegat ipsi Ordini, ut praelati Ordinum committere eam possint suis Regularibus sacerdotibus, quos ad hoc munus idoneos judicaverint, sine quorum proinde expressa vel tacita licentia nec licite nec valide ea facultate uteretur sacerdos Regularis subditus, etiam ab episcopo jam approbatus. Ex communi DD. Rodr. QQ. RR. tom. 1. q. 60. a. 3. aliisque citatis Laym. c. 10. n. 19. et late Gob. n. 629. Atque hinc fit, quod praelati Regulares suis sacerdotibus subditis jam approbatis et expositis eam jurisdictionem ex causa etiam non notoria denuo auferre possint et a Confessionibus audiendis suspendere. Quamquam si praelatus alicui confessario interdicat, ne Confessiones audiat, non ideo statim existimandus est ei jurisdictionem auferre velle, ut valide Sacramentum administrare nequeat, sed plerumque solum exercitium prohibere, ut licite non possit, nisi ipse contrarium exprimat vel ex circumstantia seu causa prohibitionis id praesumi debeat: utpote si ob inscitiam vel aliam indignitatem eum ab officio confessarii suspendit vel deposuit. Vide Lugo, Miranda man. praelat. tom. 1. qu. 45. c. 13, Rodriq. cit. quaest. 60. a. 2, Laym. n. 19. et alios apud istos.

685. Ex dictis de approbatione emergit dubium singulare: Quando Religiosi de licentia Superiorum peregrinantur vel commorantur in locis, ubi non sunt sacerdotes proprii Ordinis, solet eis fieri licentia (saltem

tacita in ipsa licentia exterius commorandi imbibita), ut tunc confiteantur sacerdoti alteri seu Regulari alterius Ordinis seu saeculari. Hoc casu possuntne Regulares in confessarium sibi eligere sacerdotem simplicem, nondum ab aliquo episcopo approbatum? Negat Vasq. cum paucis. At cum multis affirmant Suar. eumque secutus Tamb. cit. c. 5. § 2. n. 17. Ratio est: quia ex una parte concil. Trid. in hoc decreto requirens approbationem episcopi, non comprehendit confessarios Regularium seu Religiosorum, sed clare *saecularium, etiam sacerdotum, tantum;* ex alia autem parte a Superioribus isti Religiosi peregrinantes non restringuntur ad confessarios approbatos ab episcopo (alioquin enim sine dubio non possent); ergo neque a nobis restringi debent. Ais: ergo multo magis ego Religiosus extra conventum degens, socio meo sacerdoti simplici confiteri potero. Omnino potes, si tua licentia diutius extra conventum manendi eam tacitam licentiam extra confitendi imbibere videatur, quamvis id in nostro Ordine in praxi non auditum testetur Portellus V. Conf. n. 14. Alioquin certo non poteris ei confiteri mortalia ad absolutionem directam; bene autem poteris tali confiteri venialia aliqua, ut ab his directe et indirecte a mortalibus absolvaris, ut jam alibi insinuatum, et sect. seq. insinuabitur amplius.

Quaestio III.

Quid et quotuplex sit jurisdictione generatim speciatim jurisdictio ordinaria quid, quorum, a quo, respectu quorum.

Summarium.

686. Jurisdictio ordinaria quid?
687—690. Quibus competat?
691—692. A quo habeatur?
693. Quinam ei subjiciantur ratione domicilii vel quasi domicilii
694. Aut privilegio status
695—696. Vel juris dispositione?

Jurisdictio confessarii est auctoritas, potestas seu facultas jus dicendi seu sententiam ferendi in alium tanquam sibi subditum in foro conscientiae, quod ipsum significatur verbis Christi, et pro definitione servire possunt: Est potestas ligandi et solvendi in foro conscientiae sacramentali. Vide dicta initio capitis. Triplex est divisio jurisdictionis communiter assignata et recepta a DD.: 1. Ordinaria et delegata. 2. Certa, probabilis et dubia, ad quas revocatur error communis. 3. Universalis et restricta; ad universalem commode revocamus illam generalem jurisdictionem pro articulo mortis. De ordinaria speciatim dicam hac quaestione. De reliquis seorsim per distinctas quaestiones sequentes:

§ I. *Jurisdictio ordinaria quid?* Jurisdictio ordinaria dicitur quae 686.
alicui competit ratione muneris, officii vel beneficii, ad quod assumitur.

Unde est dicta ordinaria, quia talibus sic assumptis ordinarie semper ipso officio vel beneficio collato censetur conferri. Quapropter etiam hac jurisdictione semel legitime collata sine legitima causa vel propria resignatione nemo privatur, quod saepe aliter fit in jurisdictione delegata; neque de hoc hic plura dicere operae pretium est.

687. § II. *Quorum?* I. Tres sunt judices ordinarii, habentes nimirum jurisdictionem ordinariam in hoc tribunali: Papa, episcopi, parochi. *Papae* ex vi electionis suae in Pontificatum competit jurisdictio in Ecclesiam universalem tanquam supremo, ordinario et universali pastori ac vicario generali Christi. *Episcopis* ex vi electionis et confirmationis suae competit jurisdictio ordinaria in suas dioeceses et dioecesanos: eo ipso enim quo legitime electi et confirmati sunt, etsi consecrationem episcopalem nondum acceperint, si sacerdotes sint per se Sacramentum hoc suis Dioecesanis omnibus administrare aliosque ad id delegare possunt. *Parochis* similiter ex vi legitimae institutionis suae competit jurisdictio ordinaria in suos parochianos: eo ipso enim quo parochiale beneficium eis confertur, jurisdictionem in foro sacramentali accipiunt

688. II. Ordinariam etiam jurisdictionem habent et Ordinarii appellantur qui praedictorum vices gerunt ex vi muneris, officii vel beneficii sui, utpote 1. *papalem* Vicarii Generales Papae, Legati a latere, supremus Poenitentiarius; 2. episcopalem Vicarii Generales episcoporum et Poenitentiarius, ubi poenitentiaria est in officium erecta; 3. parochialem Vicarii parochorum, ubi vicariae sunt officium vel beneficium seorsim institutae, ut sunt vicariae capitulorum, monasteriorum.

689. III. Quasi talem ordinariam jurisdictionem habent praelati Ordinum exemptorum, utpote 1. quasi archiepiscopalem vel Patriarchalem Generales totius Ordinis; 2. quasi episcopalem Provinciales respectu totius Provinciae, abbates exempti respectu suorum monasteriorum, praepositurarum, prioratuum etc. 3. Quasi parochialem Guardiani, Priores, Rectores, alii immediati Superiores Ordinum respectu sibi commissorum.

690. IV. Ad jurisdictionem ordinariam etiam revocanda est illa, quam ex perpetua Ecclesiae consuetudine obtinet quilibet sacerdos etiam simplex in tribus casibus: 1. Super venialia tantum. 2. Super mortalia, a quibus Poenitens jam antea legitime absolutus fuit. 3. Super omnia omnino peccata in articulo mortis. Quamvis enim haec jurisdictio non competat ex officio, ipsi tamen sacerdotio perpetuo annexa est; hoc tamen discrimine, quod primam et secundam facultatem Ecclesia aufert sacerdoti excommunicato non tolerato, scilicet nominatim denuntiato ac notorio percussori clerici, secundum communem sententiam, ut proinde ea facultas sacerdotibus non jure divino, sed ex Ecclesiae concessione competat; tertiam vero pro articulo mortis non aufert, quia non expedit propter Sacramenti hujus necessitatem; attamen absolute loquendo posse auferre tanquam non jure divino, sed ecclesiastico tantum competentem, docet communis DD. cum Val. hic d. 7. q. 10, Suar. d. 26. sect. 5, Laym. c. 10. n. 2. alii. Contra tamen eam facultatem jure divino competere cuivis sacerdoti, ut proinde ab Ecclesia auferri nequeat, docent alii non pauci, etiam Marchant noster infra citandus, eo quod concil. Trid. sess. 14. c. 7. de hac facultate loquens dicat: In Ecclesia semper custoditum (non ab Ecclesia *institutum*, sed

custoditum, utpote tanquam ab Apostolis traditum et institutum a Christo), ut in articulo mortis omnes sacerdotes absolvere possint ab omnibus. Sed controversia est speculativa, practica hujus facultatis dabo sufficienter infra quaest. 6.

§ III. *A quo?* A Christo Joan. 20. immediate jurisdictionem gene- 691.
ralem super omnes fideles acceperunt Apostoli communiter; sed specialiter S. Petrus, reliquorum etiam Apostolorum caput et pastor constitutus insuper accepit jurisdictionem generalem in se et in omnibus suis successoribus perpetuo duraturam, ut nunquam Ecclesia visibili pastore et summo capite destitueretur, atque ab ipso conveniente ordine hierarchico potestas spiritualis jurisdictionis in reliquos Dei sacerdotes ac ministros descenderet et derivaretur. Quare post Apostolos omnes alii ministri jurisdictionem a Summo Pontifice immediate vel mediate accipiunt, hoc nimirum ordine: Ipse summus Pontifex legitime electus ex vi institutionis et promissionis a Christo Petro factae, immediate a Christo jurisdictionem ordinariam generalissimam in omnes fideles totamque Christi Ecclesiam accipit; ab hoc immediate accipiunt Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi respectu suarum dioecesium, sicut et Praelati exempti, Generales respectu suarum Religionum; mediate vero a Pontifice et immediate ab Episcopis jurisdictionem in sibi commissos accipiunt reliqui Pastores inferiores, Parochi, Vicarii, sicut et a Praelatis Generalibus Ordinum accipiunt alii Praelati inferiores, Provinciales, locales etc. respectu sibi commissorum Regularium; nam respectu saecularium nullam ordinariam jurisdictionem habent Praelati Regulares Mendicantes, sed tantum delegatam privilegio a summo Pontifice concesso, sicut et ceteri confessarii Regulares approbati.

§ IV. *Respectu quorum?* Jurisdictio ordinaria competit supra § 2. 692.
enumeratis per se respectu suorum subditorum tantum. Tribus autem potissimum modis aliquis fit subditus et subjicitur jurisdictioni ordinariae hujus episcopi vel parochi: 1. ratione domicilii vel quasi domicilii. 2. Privilegio status. 3. Juris dispositione vel interpretatione.

I. *Ratione domicilii vel quasi domicilii* parochorum ordinariae juris- 693.
dictioni subjiciuntur qui inter limites parochiae domicilium habent perpetuum vel quasi domicilium, utpote familiam vel habitationem, ubi ratione beneficii, officii, negotii vel mercaturae magna anni parte commorantur et habitant; unde qui habet duo domicilia in diversis parochiis, aut in una domicilium, in altera quasi domicilium, utriusque parochi jurisdictioni subjicitur, ut ab utrolibet, quando libuerit, absolvi possit, ut cum aliis docet Navar. n. 77. At quid si quis habeat domicilium in confinibus duarum parochiarum prope aequalibus, cujus parochi jurisdictioni subjacebit? Resp. Illius parochiae, ad quam respicit primaria porta domus, nisi aliter jure vel consuetudine constitutum sit.

II. *Privilegio status* ordinariae jurisdictioni subjiciuntur qui alicui 694.
statui vel familiae uniuntur, cujus Superior ex privilegio ordinariam jurisdictionem habet: ut novitii Religiosi tempore Novitiatus loci Superiorem Ordinarium habent. Item famuli et domestici monasteriorum loci Superiorem Ordinarium sortiuntur. Item qui in familiam Cardinalium et Episcoporum admittuntur, ipsis etiam ut Ordinariis subjacent in hoc tribunali sacramentali. Omnia ex communi DD.

695. III. *Juris dispositione vel interpretatione,* vel si mavis, tacita voluntate Ordinariorum per consuetudinem confirmata, ordinarium judicem in hoc tribunali sortiuntur iter agentes et peregrinantes, qui possunt confiteri parocho loci, ad quem pervenerint, quando sive ex obligatione sive ex devotione Sacramenta suscipere volunt; idque etiam de Confessione annua declaravit Eugenius IV. quando eo tempore, quo debent satisfacere praecepto annuae Confessionis vel Communionis Paschalis ad proprium parochum accedere commode non possunt; ita tamen, ut in propriam parochiam reversi testimonium annuae Confessionis et Communionis parochis id postulantibus exhibere debeant. Ita ex communi, pluribus allegatis Laym. tract. 6. c. 10. n. 9. Dummodo semper non fiat in fraudem: ut si quis directa intentione discederet ad alium parochum, ut evitaret proprium, excepto nisi accederet ad aliquem privilegiatum approbatum v. g. Ordinis Mendicantium, de quo vide c. 4. q. ult.

696. IV. Eadem juris interpretatione communi (vel potius consuetudine, de qua infra) vagabundi, qui nusquam domicilium vel quasi domicilium, ideoque nullum sacerdotem proprium ordinarium habent, ordinarium sortiuntur et confiteri possunt ubique locorum, quo pervenerint ac proinde quocumque loco existant tempore, quo Sacramenta suscipere debent vel volunt, a loci illius parocho aut alio delegato recipere poterunt. Ex communi Laym. cit. n. 7. addens in fine: Pertinet autem ad curam episcopi, in cujus dioecesi vagabundi plerumque morantur, ut eos tempore paschali ad sacram Confessionem et Communionem compellat, a pastoribus locorum vel aliis facultatem habentibus accipiendam.

Quaestio IV.

Jurisdictio delegata quid, a quo, quotuplex, quibus modis.

Summarium.

697. Jurisdictio delegata quid?
668. Quis possit eam delegare?
669. Delegari potest directe vel indirecte.
700. Quibus et qualiter fiat delegatio a jure vel privilegio?
701—708. Quibus et qualiter a consuetudine?
709. Quibus ac qualiter ab homine?

697. § 1. *Quid?* Jurisdictio *delegata* dicitur, quam sacerdos in poenitentem acquirit non ex vi beneficii vel officii alicujus proprii, sed solum ex commissione alterius, ordinariam jurisdictionem habentis, et consequenter in proposito confessarius delegatus est, qui non ex vi officii vel muneris sui, sed ex commissione alterius ordinariam jurisdictionem habentis habet et exercet jurisdictionem in poenitentem. Tales sunt omnes confessarii Ordinum Mendicantium respectu saecularium atque alii, qui ab episcopis ad audiendas Confessiones exponuntur absque collatione alicujus beneficii vel officii parochialis, utpote capellani sim-

plices, item confessarii Religiosi, qui a Superioribus deputantur pro suis subditis Regularibus. Et hinc patet

§ II. *A quo?* Omnis et solus jurisdictionem habens ordinariam potest eam delegare alteri, utpote episcopus, parochus, praelatus Regularis etc., quisque respectu suorum subditorum. Idque possunt, etiamsi ipsi sacerdotes non sint adeoque per se absolvere non possint, tamen conferre et magis delegare possunt aliis jurisdictionem suam, cum ea collatio vel delegatio non sit actus ordinis, sed jurisdictionis. At vero qui jurisdictionem delegatam tantum habet non potest eam ulterius delegare alteri, cum totam potestatem suam ipse ex aliena voluntate habeat, excepto tamen nisi hoc ipsum expresse delegato concessum sit a delegante, ut ob causam suo loco alium substituere possit, aut ex probabili epikeia ita interpretanda esset voluntas delegantis. Utpote si parochus impotens deleget alium pro suis parochianis tempore paschali, qui se inveniat insufficientem multitudini confitentium, si occurrat alius approbatus, qui illum juvare velit et facilis recursus ad parochum non sit, poterit is delegatus subdelegare ex justa interpretatione voluntatis parochi, qui ipsum delegans utique noluit obligare ad impossibile, sed supponitur velle, ut congrue suis ovibus satisfaciat. Vide March. trib. p. 1. tr. 2. tit. 2. q. 2. Reliqua jura de subdelegatione confessariorum pro hoc foro parum vel nihil concernunt. 698.

§ III. *Quotuplex?* Duplex est delegatio seu dupliciter delegatur jurisdictio, *directe* et *indirecte*. Jurisdictio delegata *directe* dicitur, quando alicui committitur potestas, ut ipse per se directe poenitentem absolvat, et haec fieri potest soli sacerdoti characterem et potestatem Ordinis habenti. Jurisdictio *indirecte* delegata dicitur, quando alicui conceditur, ut sacerdotem aliquem nominet vel eligat, qui ipsum vel alios absolvat. Facta postea ea electione vel nominatione, eoipso jurisdictio indirecte collata censetur sacerdoti nominato, electo ac velut praesentato. Unde quamvis ipsa delegatio jurisdictionis necessario ad sacerdotem terminetur, ministerium tamen medium hujus delegationis, scilicet electio vel nominatio sacerdotis, etiam laicis, immo et feminis committi potest. Hoc modo aliquando laicis committitur vel permittitur, ut eligant sibi confessarium quemcumque approbatum, ut in Jubilaeis, in Bulla Cruciata etc. Sic et abbatissis saepe concessum est, ut confessarios pro se et suis monasteriis eligant vel assumant, qui ipso facto ex vi principalis concedentis censentur indirecte delegatam jurisdictionem obtinere; sicque indirectam potestatem jurisdictionis habent omnes confessarii electi eorum, qui potestate eligendi sibi confessarium gaudent, de quibus mox infra. 699.

§ IV. *Quibus modis?* Delegatio potestatis directa et indirecta tribus modis fieri consuevit: 1. A jure vel privilegio. 2. A consuetudine. 3. Ab homine.

I. *A jure vel privilegio.*

I. Celebris talis directa est delegatio FF. Minorum et Praedicatorum reliquorumque Mendicantium facta a summis Pontificibus tum in jure Clem. l. 3. t. 7. c. 2. tum in extravagantibus bullis ac privilegiis, 700.

ad audiendas Confessiones fidelium undecumque ad se accedentium, de qua jurisdictione per occasionem plura dixi mox supra q. 3. § 4.

701. II. Talis est delegatio indirecta confessariorum, qui audiunt Confessiones eorum, quibus confessarii electio a jure permittitur. Celebrior est illa, quam facit Gregorius IX. Dec. l. 5. t. 38. c. 16. dicens: Ne pro dilatione poenitentiae periculum immineat animarum, permittimus episcopis et aliis superioribus necnon minoribus praelatis exemptis, ut etiam praeter Superioris sui licentiam providum et discretum sibi eligere possint confessarium. Sic Pontifex, ubi nomine Superiorum necnon minorum praelatorum exemptorum intelliguntur Generales, Provinciales, Guardiani, Priores, Rectores, Praepositi, Praesides, qui veram jurisdictionem ecclesiasticam habent in Religionibus exemptis.

702. III. Ad juris etiam delegationem indirectam pertinet electio sacerdotis alicujus approbati, quando sacerdos proprius est notorie ignarus et imperitus in iis, quae sunt sui muneris: tunc enim (saltem licentia petita, etsi non obtenta) licebit alteri idoneo confiteri, hoc ipso a jure indirecte delegato. Hoc jus colligit Nav. ex Urbano II. D. p. 2. c. 33. q. 3. d. 6. c. 2., ubi sic loquitur Pontifex: Placuit, ut nulli deinceps sacerdotum, quemlibet commissum alteri sacerdoti ad poenitentiam suscipere liceat, sine ejus consensu, cui primo se commisit, nisi pro ignorantia illius, cui poenitens prius confessus est. Sic exponitur ib. c. 3., ex Gratiano: Aliud est favore vel odio proprium sacerdotem contemnere, quod sacris canonibus prohibetur; aliud caecum vitare, quod hac auctoritate quisque facere monetur, ne si caecus caeco ducatum praebeat, ambo in foveam cadant. Atque ita praeter Navarrum docent D. Thom. Medina, Vasq. Hurtadus, Diana, alii ac noster March. sup. cit. tit. 2. qu. 3, censens, sententiam esse verissimam auctoritate canonum nixam ac fundamentali ratione, quod judex totus ignarus pro non judice habeatur, quantumvis multi contrarium sentiant.

703. IV. Ad eandem delegationem indirectam et interpretativam pertinere credibile est, electionem idonei confessarii, quando poenitens non potest confiteri proprio sacerdoti sine moraliter certo periculo, damno vel ruina spirituali seu lapsu in peccatum mortale: ut si mulier sciret, hunc sacerdotem esse sollicitatorem, praevidens probabilissime se ab eo sollicitandam; si alium privilegiatum facile adire nequeat, potest eligere quemcumque idoneum in sua dioecesi approbatum, maxime si licentia petita, etsi non impetrata sit. Ita post Sylvest., Medin., Toletum et alios March. l. c.

Dixi utrobique (saltem licentia petita, etsi non impetrata): in his enim duobus casibus ignorantiae et improbitatis tantae, iniquissime negaretur licentia a proprio sacerdote vel parocho. Quin addit Marchant, *etiam non petita,* quando commode peti non potest sine aliquo detrimento, uti sunt graves aversiones sacerdotis proprii, odia, detractiones etc. Si enim sine gravi incommodo licentia peti non potest, eodem jure censeberis absolutus. Ceterum extra hos duos casus ignorantiae notoriae et gravis periculi ex malitia proprii sacerdotis vera mihi est sententia Soti, Suarez, Layman et aliorum, nimirum invalide absolvi quempiam ab alieno, si proprius sacerdos licentiam petitam,

etiam injuste deneget, quamvis negando graviter peccare possit. De quo dixi aliquid c. 3. q. ult. § 3.

II. *A consuetudine probata.*

Censetur delegari jurisdictio directe vel saltem indirecte, quando **704.** aliqui communiter consueverunt eligere confessarios approbatos, scientibus Superioribus nec prohibentibus: tunc enim censetur tacite consentire et jurisdictionem ejusmodi confessariis electis delegare. Quare delegatio talis est a consensu tacito Superiorum et non ab ipsa consuetudine, ut causa delegante, sed tantum ut signo taciti consensus et delegationis Superiorum. Et hinc

I. Hac consuetudine et tacita delegatione eligunt sibi confessarios **705.** parochi aliique sacerdotes curati communiter et sibi invicem vel aliis sacerdotibus approbatis confitentur ex consensu tacito Ordinariorum id scientium et aliud non statuentium. Eademque consuetudine et tacito Superiorum consensu etiam in nostra Religione Fratres confitentur aliis in Ordine approbatis sacerdotibus praeter deputatos pro conventu, quod alioquin valere non posset ob defectum jurisdictionis: quod valde notandum.

II. Eadem consuetudine in omnibus Religionibus recepta, si plures **706.** ejusdem Ordinis Religiosi peregre mittantur, unus alteri, qui sacerdos est et Confessiones audire solet, confiteri potest. Itemque si Religiosi, praesertim sacerdotes iter faciunt aut diutius extra monasterium morantur in loco, ubi non habent copiam confessari proprii Ordinis, ex praesumpta licentia et consensu Superioris sui alteri sacerdoti regulari vel saeculari confiteri plerumque possunt, saltem ea peccata, quae in Ordine suo reservata non sunt. Rodriq. QQ. Reg. t. q. 62. a. 5, Laym. c. 10. n. 20. alii communiter.

III. Ad eandem consuetudinem ex tacito consensu eorum, quorum **707.** interest, revocari potest jurisdictio, qua parochi vel curati expositi in hoc loco excipiunt Confessiones cujusvis peregrini vel vagabundi adventantis, de quibus dixi q. praec. eademque excusari potest mos, quo rustici aliique peregrinantes ad loca sacra etiam non valde remota ibidem confiteri solent parochis vel sacerdotibus expositis, dummodo non fiat in fraudem propriorum parochorum, idque maxime pro Confessione annua. Et recte resolvit Gobat alphab. confessar. casu 3. n. 83: Si in pago remoto aut etiam vicino, in quopiam die festo sit proposita indulgentia plenaria, posse ad eam lucrandam te illo conferre et confiteri parocho illius loci, nisi expresse constet, proprium tuum parochum nolle ratam habere talem Confessionem. Ratio est: quia in obscuris inspici debet illud, quod plerumque fieri solet; at certe vix tricesimus parochus erit tam durus, quin tunc faciat suis copiam taliter confitendi alteri, saltem extra tempus obligationis. Atque haec notoria consuetudo, quamdiu se expresse non opponit tuus parochus, est signum sufficiens sensibile ejus consensus et ratihabitionis de praesenti.

IV. Tandem ad eandem consuetudinem permissam tacito consensu **708.** spectare videtur, quod alicubi, etiam apud nos in locis peregrinationum in magno concursu hominum ex diversis parochiis, rogati a nobis

parochi ac sacerdotes saeculares curati excipiunt Confessiones quorumvis, absolventes nimirum a peccatis, a quibus alioquin absolvere possunt (non utique a casibus papalibus reservatis). Certum enim est, id non posse fieri ex nostra delegatione, cum ipsimet mere delegati ministeriales respectu saecularium alios subdelegare minime possimus. Fit ergo ex consuetudine notoria et saltem tacito consensu vel ordinariorum vel parochorum aliorum propriorum illorum fidelium, qui sine dubio contentissimi sunt, suos parochianos apud nos confiteri eo modo, quo commode possunt, adeoque in defectu nostrum, etiam aliis. Quamquam tutissimum foret, petere expressum consensum Ordinarii, prout alicubi fieri vidi.

III. *Ab homine*

709. Fit delegatio, quando habens jurisdictionem ordinariam verbo vel scripto aut signo sufficienti committit jurisdictionem alicui pro sibi subditis directe vel indirecte, v. g. Papa in jubilaeo pro parochianis, praelatus Regularis pro sibi subditis Religiosis vel monialibus etc. Ad ejusmodi autem jurisdictionem ab homine delegandam necessario requiritur consensus actualis praesens signo aliquo manifestatus, et nullo modo sufficit ratihabitio de futuro, seu quod Ordinarius delegare potens postea ratam habiturus sit Confessionem et absolutionem ab altero factam. Certissima et communissima DD. cum Navar. c. 9. n. 6, Suar. d. 25. sect. 1, Sanch. l. 3. matr. d. 35. n. 24, Laym. c. 10. n. 16. et alii passim. Ratio clara est: quia Sacramentum Poenitentiae invalide confertur ab eo, qui nullam jurisdictionem actualem habet eo tempore, quo Sacramentum confert et absolvit; atqui eo tempore non potest habere jurisdictionem actualem, nisi de actuali praesenti voluntate delegantis, aliquo sensibili signo sibi cognito: quia consensus futurus primum non potest conferre jurisdictionem pro tempore praesenti, quo datur absolutio; neque valor ac effectus Sacramenti potest pendere ab eventu futuro; ergo requiritur consensus actualis praesens, expressus vel tacitus et non sufficit ratihabitio de futuro. Ex quo soluta manet coincidens quaestio: an ad hanc delegationem ab homine sufficiat praesumptio vel interpretatio voluntatis ac facultatis Superioris vel delegantis? Ex dictis enim respondendum cum distinctione:

710. I. Sufficit praesumptio de consensu seu voluntate delegantis praesenti, si revera adsit; quando nimirum praesumptio vel interpretatio fundatur in signis vel motivis multum probabilibus et quasi certis, quod talis sit voluntas delegantis v. g. Superioris vel parochi in praesenti. Ut si audias Confessiones vel tu confitearis alteri, Superiore, Ordinario vel parocho praesente vel sciente, non tamen contradicente, sed tacente, cum tamen contradicere vel impedire si vellet facile posset, jam tacite jurisdictionem conferre censetur, ut proinde valide absolvas vel absolvaris. Nam qui sic tacet, non solum consentire videtur juxta regulam juris, sed etiam ipso suo silentio, tanquam signo sensibili externo consensum suum exprimere; at si revera dissentiat in animo, taceat tamen et non impediat actu ipso, quia vel timet offensas seu rixas vel putat, illum aliunde habere potestatem, aut jussit illum pro-

hiberi per aedituum, sed is non prohibuit, omnino invalida erit absolutio: quia praesumptio qualiscumque debet cedere veritati, Dec. l. 1. t. 21. c. 4. Suarez, Coninch, Lugo et alii cum Laym. cit. n. 16. recte concludente, quod praesumptio consensus praesentis, licet rationabilis sit, tamen nihil confert ad valorem Sacramenti, si reipsa consensus (signo quocumque declaratus) et consequenter jurisdictionis commissio defuit. A fortiori ergo

II. Nullo modo sufficit praesumptio vel interpretatio quamvis **711.** rationabilis et certa de futuro tantum consensu et ratihabitione delegantis, quod scilicet quando resciverit, futurus sit contentus, ob rationem datam: jam enim Sacramentum seu absolutio antea collata defectu jurisdictionis invalida fuit, neque consensus seu subsequens ratihabitio efficere potest, ut modo primum convalescat, ut merito concludit Navar. apud Laym. cit.: Sacramentum quod ab initio nullum est, nulla ratihabitione, etiam Papae validum fieri potest. Et regula veluti generalis est: Nunquam sufficit ratihabitio futura vel praesumptio de consensu futuro, quando agitur de valore actus praesentis, etsi sufficiat, quando agitur solum de honestate actus seu de licito. Quo bene notato facile solves objectiones et instantias de aliis Sacramentis, de usurpatione rei alienae etc.

Dices: Nonne secus est in contractibus? Si pro te emam equum, **712.** tuque postea re cognita ratifices, certe contractus emptionis convalescit et obligaberis perinde, ac si ipse emisses, juxta regulam juris canonici in 6: Ratihabitionem retrotrahi et mandato non est dubium aequiparari. Cur non idem fit in proposito? Resp. ideo non est idem, quia valor contractus pendet ex sola voluntate paciscentium, et ideo merito futura secuta ratihabitio aliquid operatur; at vero valor et effectus Sacramenti principalissime pendet ex institutione Christi, requirente omnia ad valorem requisita necessario existere tunc, quando Sacramentum conficitur et effectum suum producere debet, ut dictum est.

Quaestio V.

Quid jurisdictio certa, probabilis, dubia, ubi etiam de errore communi.

Summarium.

713. Quid jurisdictio certa?
714. Quid et quando censeatur adesse jurisdictio ex errore communi, cum vel sine titulo colorato?
715. Quid jurisdictio probabilis?
716—717. An et quando haec sufficiat?
718—722. An et quando sufficiat jurisdictio dubia?

§ I. *Jurisdictio certa* est, quae nititur certo titulo ac fundamento, **713.** qualis est omnis jurisdictio ordinaria eorum, qui beneficia vel officia curata legitime et pacifice obtinent, et omnis jurisdictio delegata eorum,

qui vel a jure vel ab homine vel consuetudine probata delegationem expressam, indubitatam directam vel indirectam habent, juxta hac sectione hactenus late satis dicta. Inter hanc primam jurisdictionem certam et secundam probabilem quodammodo media est hic commode explicanda

714. § II. *Jurisdictio ex errore communi, cum vel sine titulo colorato.* Explico: Aliquis revera tantum sacerdos simplex vel privatus jurisdictione habita, communiter tamen habetur confessarius legitimus ab omnibus in tali loco degentibus: ecce, communis error de jurisdictione illius sacerdotis. Hic sacerdos simplex aut aliunde jurisdictionis incapax ob impedimentum canonicum v. g. excommunicationem aut per simoniam aut aliter invalide ab episcopo obtinet et possidet beneficium aliquod parochiale, ob quod creditur communiter verus parochus vel curatus, cum non sit: ecce, est hic communis error *cum titulo colorato:* habet enim titulum, scilicet collationem beneficii parochialis a potente conferre illum, scilicet episcopo; sed quia invalide et nulliter accepit, non habet titulum verum, sed apparentem tantum et putativum et ideo dictum *coloratum.* Denique si talis neque collationem beneficii validam vel invalidam habet a potente conferre illum, et tamen communiter parochus credatur, puta quia se talem finxit falsis litteris vel testibus, aut forte (prout alicubi factum est tempore belli Svedici) a non potente conferre, scilicet potestate saeculari assumptus est: hic tandem erit error communis tantum sine omni titulo, etiam colorato.

Quando ergo adest ejusmodi communis error cum titulo colorato, quo aliquis sacerdos communiter putatur esse pastor ordinarius vel delegatus, qui revera non est, eo ipso habere jurisdictionem sufficientem ad valide et licite absolvendum ac Sacramenta alia ministranda, matrimoniis assistendum, communis et certa est sententia DD. et modo theologorum omnium, quos numerose recitat Diana p. 8. tr. 1. res. 94. Ratio ducitur ex benigna interpretatione voluntatis piae matris Ecclesiae, quae in communi errore cum titulo colorato ob utilitatem publicam fidelium, ne scilicet magni saepe oriantur scrupuli, turbationes ac difficultates circa hujus Sacramenti administrationem aliaque ministeria, quae jurisdictionem requirunt, ut assistentia matrimonii, voluit hunc defectum supplere et dare veram jurisdictionem illis, qui capaces illius sunt stante errore communi ac titulo colorato. Idemque dicendum erit in casibus q. praec. positis, quando aliquis absolvit ex consuetudine alienos, in quam revera non consentiunt ordinarii Pastores; item quando quis pergit absolvere, nesciens potestatem suam esse revocatam. Navar., Sylvest. et alii cum Sanch. l. 1. mor. c. 6. n. 15. Ceterum quando adest solus error communis, sed sine omni titulo etiam colorato, ut si sacerdos nullam etiam invalidam habeat collationem beneficii, tamen communi errore putetur parochus vel curatus, an tunc etiam supplente Ecclesia jurisdictionem valide absolvat aliaque munia parochialia obeat, res controversa est apud DD. Negat Sanch. l. 3. matr. d. 10. n. 6. cum plurimis, affirmat Bonac. cum multis aliis apud Dian. sup. cit. p. 11. tr. 2. res. 69, qui probabiliorem judicat, ac probabilem etiam censet Tamb. l. 5. Poen. c. 4. § 7. n. 17. Accedit Gob. cit. casu n. 111. et cum ipso ego non juberem extra articulum mortis repetere Con-

fessiones tali sacerdoti factas ob probabilitatem hujus sententiae, sicut nec matrimonia tali sacerdote assistente contracta dissolvi. Denique sermo semper fuit et debuit esse de sacerdote: nam si non sacerdos v. g. diaconus se fingeret parochum aut quocumque titulo putaretur esse parochus, nihil ipsum juvabit communis error; nam Ecclesia nequit supplere defectus repugnantes legibus divinis; at potest repugnantes legibus humanis. Vide etiam Laym. cit.; nam non juvat amplius immorari.

§ III. *Jurisdictio probabilis* I. dicitur, quae probabili tantum opi- **715.**
nione Doctorum nititur, ut, quod Mendicans approbatus ab uno episcopo possit ubique Confessiones audire; quod in articulo mortis possit absolvere simplex sacerdos praesente proprio parocho vel curato; quod solus error communis absque titulo conferat jurisdictionem, alia innumera sparsim hactenus indicata et deinceps indicanda. Qualis etiam censetur jurisdictio eorum, quorum beneficia curata litigiosa sunt: quamvis enim a parte rei unus tantum possit esse parochus, plures tamen jus aliquod in titulum et beneficium aliquod obtinere possunt, et quamdiu aliquis per sententiam titulo spoliatus non est, tamen ob titulum coloratum jurisdictionem probabilem habere censetur.

II. Quaestio ergo est: An sacerdos opinione vere probabili putans, **716.**
se posse administrare Sacramentum Poenitentiae et absolvere poenitentem sive absolute sive respective pro tali certo casu reservato, possit valide et licite administrare et absolvere, quasi ab illa opinione probabili acquirat certam jurisdictionem, Ecclesia conferente, sicut de errore communi cum titulo colorato dictum est. Negant simpliciter multi DD. Vasq., Coninch, Rodriq. et alii et saltem probabiliter, Suarez, Salas, Bardi, Ovied. apud Dian. p. 8. tr. 7. res. 5., qui addit hanc sententiam in praxi non esse deserendam; Lug. d. 19. de Poen. n. 29. subdubitat. Affirmat autem absolute multo plures, Sanch., Pont. ll. cc. Less. l. 2. de justit. c. 19. dub. 8, Filliuc., Bonac. et alii apud eundem Dian. consentientem p. 8. tr. 1. res. 93. et probabiliorem censet Tamb. cit. c. 4. n. 6. Ratio hujus probabilis sententiae est: quia apud omnes constat, universalem Ecclesiae consuetudinem conferre jurisdictionem, seu esse signum jurisdictionis collatae Dec. l. 2. t. 2. c. 13; sed ex universali Ecclesiae consuetudine omnes fere sacerdotes (exceptis paucis, iisque vel nimis timidis vel indoctis nimis) absolvunt cum jurisdictione probabili, ut expresse testantur ipsi etiam adversarii, Suar. d. 26. sect. 6. n. 7. dicens: Est autem universalis Ecclesiae usus, ut sacerdotes secure utantur hujusmodi jurisdictione probabili in hujus Sacramenti administratione. Et Lugo d. 19. n. 35: Est praxis et usus communis omnium confessariorum, qui cum jurisdictione probabili absolvunt. Ergo ne infinitae animae damnentur vel cogantur repetere Confessiones bona fide factas sacerdotibus, qui ex se non habebant, sed ex probabili opinione DD. putabant se habere jurisdictionem, fatendum est, quod Ecclesia vel caput Ecclesiae tribuat tali sacerdoti actualem jurisdictionem, sicut dictum est de illo, qui ex errore communi putatur legitimus esse confessarius.

III. Hanc sententiam in praxi tutam judico cum limitatione: Quando **717.**
subest justa causa utendi jurisdictione probabili, cum commode non

possit usurpari jurisdictio certa. Cujusmodi justa causa censetur, 1. ut bono poenitentis consulatur: ut si moribundus rationabiliter nolit vel non possit confiteri certam jurisdictionem habenti, poterit audire et absolvere simplex sacerdos vel alius jurisdictionem probabilem habens. Item si quis indigeat consilio, auxilio vel solatio, singulari secreto, nec expedit, ut certam jurisdictionem habens hoc sciat. 2. Ut damnum evitetur, v. g. ne poenitens in aliquam aversionem vel damnosam suspicionem confessarii certi incidat, aut ne complex manifestetur. 3. In necessitate aliqua congrua, v. gr. quando implendum est praeceptum Confessionis, si singularis indulgentia lucranda, vel quia diu quis non poterit confiteri; item quando magnus est confitentium concursus, nec adsunt vel non sunt sufficientes sacerdotes certam jurisdictionem habentes. In his et similibus casibus poterit supplere alius jurisdictionem probabilem habens, v. gr. Mendicans Regularis alibi, sed non in hac dioecesi approbatus. Hujusmodi autem justis seu rationabilibus causis seclusis, dico

IV. Cum sola jurisdictione probabili, relicta certa facile habenda, absque ulla rationabili causa, ex mera libertate absolvens (sicut et scienter se absolvi faciens) peccat mortaliter saltem contra caritatem. Sic recte Marchant cit. tr. 2. tit. 3. q. 4, Franciscus Bardi, Joan. Sanch. eosque sequens Gobat n. 115. Ratio sumitur ex communi doctrina de Sacramentis, in quibus quoad essentialia nunquam licet uti probabilibus tantum, relictis certis, ob periculum nullitatis; atqui jurisdictio est quid essentiale requisitum ad Sacramentum Poenitentiae valide ministrandum; ergo non licet uti jurisdictione probabili tantum, absque ulla justa causa, quando facile haberi potest jurisdictio certa: quia similiter se exponeret periculo nihil faciendi, cum tot tamque graves DD. contra sentiant, nec sit ullo modo probabile vel verosimile, tunc Ecclesiam velle supplere defectum et conferre jurisdictionem, si revera non adsit; Ecclesia enim supplendo jurisdictionem non potest censeri velle favere libertati, curiositati vel praesumptioni temerariae, sed solum congruae necessitati vel utilitati fidelium, quando nimirum quis tali jurisdictione probabili utitur ex causa rationabili necessitatis vel utilitatis fidelium et alias certa jurisdictio non est ad manum.

718. § IV. *Jurisdictio dubia* dicitur, cum quis proprie dubitat, an habeat jurisdictionem in hunc poenitentem vel ejus peccata, vel ulla vel aliqua, utpote reservata. Dico autem: *proprie dubitat*, dubio scilicet ut vocant *negativo*, cum scilicet tibi nulla occurrat probabilis ratio pro una vel altera parte. Nam in dubio improprie dicto seu ut vocant *positivo*, cum adest aliqua ratio probabilis pro tua parte, scilicet habere te jurisdictionem ac posse absolvere, etsi quoque occurrat ratio aeque vel magis probabilis in oppositum, jam non erit dicenda jurisdictio dubia, sed probabilis, de qua jam supra. Ex communi autem doctrina de conscientia dubia et jam dictis superioribus breviter resolve:

719. I. Qui scit, se habuisse aliquando jurisdictionem in hunc poenitentem, dubitat autem, an adhuc habeat, practice se resolvendo absolvit secure: quia mutatio non praesumitur, sed probanda est. Sic si bona fide coepisti beneficium possidere curatum et postea incipis dubitare,

an jure possideas, secure perge absolvere: quia in dubio melior est conditio possidentis.

II. Si simpliciter dubitas, an habeas unquamque habueris juris- 720.
dictionem in hunc poenitentem et ulla ejus peccata, sine dubio illicite absolves absolute: quia sine causa exponis Sacramentum periculo nullitatis decipisque poenitentem, qui nollet tibi confiteri, si nosset tuam dubiam potestatem. At vero in extrema necessitate, si desit alius certa jurisdictione praeditus, licite absolves: quia in necessitate est melius conferre Sacramentum dubium, quam nullum; et sicut tunc deficiente materia certa oportet adhibere dubiam, ita et ministrum dubium.

III. Si scias, te habere jurisdictionem in poenitentem et ejus 721.
peccata communia, dubites autem, an in omnia, utpote an possis absolvere ab hoc vel illo peccato reservato pro certo cognito, rursus peccabis absolvendo absolute ob eandem rationem, nisi te excuset aliqua necessitas: uti quando postquam coepisti bona fide audire confitentem, oritur tibi dubium circa unum vel alterum peccatum; aut quando poenitens nisi absolvas deberet sine omni Confessione et absolutione communicare aut nimis diu manere in statu peccati mortalis: in his enim similibusque eventibus absolve sub conditione, praemonendo poenitentem, ut postea accedat ad alium confessarium habentes certam jurisdictionem. Vide plura sect. seq. et revide dicta de absolutione sub conditione danda.

Quaestio VI.

Quid jurisdictio universalis et restricta.

(Speciatim pro articulo mortis.)

Summarium.

722. Jurisdictio universalis quid et quibus conveniat?
723. In articulo mortis eam habet omnis sacerdos ad quoscumque casus vel poenitentes, etiam simplex.
724. Secus si tunc adsit confessarius ordinaria vel delegata potestate praeditus. Oppositum tamen est etiam probabile.
725. An et quomodo absolutus in articulo mortis a casu reservato vel censura a non habente potestatem, postea convalescens debeat se sistere Superiori?

Jurisdictio *universalis simpliciter* respectu omnium et personarum 722.
et locorum et peccatorum ac casuum est solius summi Pontificis, qui solus est universalis Ecclesiae Pastor. Excepto tamen articulo mortis, de quo mox infra. Jurisdictio *universalis secundum quid* ac respectu certarum communitatum convenit episcopis respectu suarum dioecesium et quasi episcopalem jurisdictionem habentibus respectu suorum subditorum, utpote Generali respectu totius Ordinis, Provinciali respectu totius Provinciae, idque etiam respectu omnium peccatorum et casuum, salva reservatione summi Pontificis, de quo aliquid sect. seq. Jurisdictio *restricta* proprie dicitur, quae confertur alicui, cum exceptione aliquarum personarum et communius cum exceptione aliquorum pecca-

torum ac casuum: cum scilicet quis per reservationem prohibetur ab aliquibus peccatis et casibus certis absolvere, a quibus seclusa reservatione per jurisdictionem simpliciter datam alias absolvere posset. Et peccata sic excepta et absolvi prohibita vulgo dicuntur *casus reservati.* De quibus seorsim pluribus agemus sect. seq.; sed prius hic commode explicanda venit illa modo indicata

Jurisdictio universalis pro articulo mortis.

Concilium Trid. sess. 14. c. 7. ita declarat: Pie admodum, ne hac occasione (scilicet reservatorum casuum) aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio casuum in articulo mortis, atque adeo omnes sacerdotes quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt. Sic S. Synodus. Ubi duo declaranda: quinam *omnes sacerdotes,* et qualiter absolvere debeant in articulo vel periculo mortis. Haec enim duo semper coaequiparantur, ut jam alibi declaratum.

723. § I. *Omnes sacerdotes quoslibet poenitentes.* Omnis omnino sacerdos charactere sacerdotali insignitus quoscumque poenitentes absolvere potest in articulo vel periculo mortis, et saltem in defectu aliorum curatorum etiam sacerdos simplex vel alias jurisdictione privatus, et in defectu aliorum tantum etiam sacerdos excommunicatus non toleratus, suspensus, degradatus. Communissima DD. apud Laym., Lugo et alii passim contra Medin., Sot., Nav. c. 26. man. n. 26, qui saltem haereticum denuntiatum omni absolvendi potestate etiam in articulo mortis privatum esse arbitrantur. Sed non recte, quia concilium generalissimis verbis exprimit *omnes sacerdotes* quoscumque poenitentes eo articulo perpetua Ecclesiae consuetudine absolvere posse. Addit tamen Laym. c. 12. n. 13. hominem in mortis articulo constitutum nullius culpae argui posse, si haeretico sacerdoti ob haeresis detestationem, tametsi nullum subversionis periculum ab eo timeatur, sacramentaliter confiteri recuset, modo speret, se de peccatis suis contritum esse. Addidi: *in defectum aliorum tantum:* nam si adsit alius, liber ab his vitiis, invalide absolvet excommunicatus non toleratus, suspensus, degradatus, ut semper docuit communis DD. et novissime declaravit Congregatio Cardinalium decreto authentico apud Fagnan. Dec. l. 4. t. 1. c. 11, quamvis ante oppositum docuerit multis allatis Tanner. hic d. 6. q. 9. n. 64, Dicast. Arauxo apud Gob. cit casu 4. n. 129. Dixi insuper, *saltem in defectum aliorum:* nam

724. II. Vera mihi omnino videtur sententia communis DD., quod in articulo vel periculo mortis sacerdos simplex nec valide nec licite absolvat, si confessarius ordinaria vel delegata potestate praeditus, maxime parochus adsit aut facile advocari possit. Ita Navarr. cit. plurimisque congestis Suar. d. 26. sect. 4, Sanch. l. 2. mor. c. 13. n. 7, Laym. c. n. 14, Lugo d. 18. de Poenit. n. 21. Atque ita respondisse Greg. XIII. refert Mol. hic disp. 36. Ratio est: quia sacerdoti simplici potestas absolvendi a quibusvis peccatis et casibus conceditur jure extraordinario ob rationem necessitatis, *ne hoc occasione aliquis pereat,* ait Trid. cit., si absolutio tunc negaretur; praesente autem parocho vel sacerdote curato, privilegiato etc. jam nullum est periculum,

ne aliquis pereat; ergo cessante necessitate cessat haec extraordinaria potestas per regulam traditam ab Abbate: *Cum aliquid conceditur propter necessitatem, durat concessio, quatenus urget necessitas.* Et obsecro, cur Ecclesia permitteret, ut morituris, qui maxime spirituali instructione et auxilio indigent non proprii Pastores aut eorum delegati aliive Curati idonei, sed quicumque etiam simplices non approbati ideoque plerumque in praxi saltem imperiti Sacramentum Poenitentiae tam necessarium ministrent? Vide plura apud cit.

III. Oppositam affirmativam, fateor, probabiliter omnino tenent **725.** multi gravesque DD., quos citant et sequuntur Barb. in cit. c. 7. Trid. n. 12, Taun. sup. n. 63, Tamb. de sacram. l. 5. c. 12. § 1, insigniter Herincx dub. 6. q. 2: eo quod concilium generaliter indistincte dicat, *in articulo mortis nullam esse reservationem, omnem sacerdotem quemlibet poenitentem absolvere posse,* quamvis in praxi omnes sententiam nostram consulant. Et huic ipsi probabili sententiae in praxi locus est, quando poenitens rationabiliter nolit vel non possit sine difficultate, horrore vel incommodo aliquo confiteri sacerdoti proprio aut alteri delegato curato, sed potius huic sacerdoti simplici, aut quando sacerdos simplex manifeste esset magis idoneus ac utilis futurus moribundo, quam parochus rusticus etc.: tunc enim adhuc locum habet aliquo modo causalis concilii: Ne hac occasione homo pereat. Denique rectissime observat Less. apud Gob. cit. n. 130, nullo modo est dubitandum, quin constitutus in periculo mortis possit etiam pro casibus reservatis eligere suum parochum, praetermisso privilegiato, quia parochus proprie et ex officio obligatur tunc maxime ei omnia Sacramenta saluti opportuna ministrare. Unde etsi tunc privilegiatus haberi possit, non tamen est dubitandum, quin concilii mens fit, ut parochus tunc omnem potestatem habeat.

§ II. *A quibusvis peccatis et censuris absolvere possint.* Hic DD. **726.** communissime ponunt notabile discrimen inter casum reservatum et censuram seu excommunicationem, quod absolutus a casu reservato tantum in articulo mortis, si postea convalescat, non teneatur amplius se sistere Superiori, quia jam directe et plene absolutus est, quippe cessante tunc omni reservatione, et plena ac absoluta jurisdictione collata confessario, ut dictum est. At vero eo articulo absolutus ab excommunicatione * speciali modo R. P. reservata * ab eo, qui alias absolvere non potuisset v. g. parocho communi, si postea convalescat, tenetur comparere coram Superiore v. g. Episcopo aut ipso Pontifice respective, idque ex speciali dispositione ss. Canonum l. 5. t. 11. c. 22. in 6. * respective Bullae *Apost. Sedis* *. Ratio specialis videtur esse: quia censura fertur principaliter ad frangendam contumaciam peccantis et non tantum ad impediendum vel emendandum peccatum, sicut fit reservatio casuum. Debet autem absolutus a censura denuo comparere coram Superiore, non ut iterum absolvatur a censura, cum ab illa in eo articulo non amplius reservata aeque jam directe fuerit absolutus, sed ut obedientiam praestet, ejus mandatis pareat, poenitentiam vel remedium ab ipso accipiat. Idque sub poena reincidentiae, hoc est si postea non compareat coram Superiore, praeter novum peccatum inobedientiae in re gravi reincidet in eandem excommunicationem, a qua

fuerat in articulo mortis absolutus, prout statuunt varii canones l. 5. t. 11. c. 22. in 6, Dec. l. 5. t. 39. c. 13. et 58. Ita quidem ut dixi communis DD. Laym. cit. c. 12. n. 15. et late Lugo d. 20. n. 215. Nota tamen obiter, * antiquatam esse doctrinam, ab illa excommunicatione reincidentiae posse absolvere episcopum * Verum Marchant noster cit. Trib. p. 1. tr. 4. tit. 4. 1. probabilissime docet (* post Bullam cit. plane improbabiliter *), hoc solum verum esse in censuris ad forum externum contentiosum deductis, tunc enim solum absolutus in articulo mortis, postea revalescens, tenebitur se praesentare Superiori, Pontifici vel episcopo etc. ad praestandam obedientiam et pro satisfactione congrua in foro externo ob commissam contumaciam. Alias in foro conscientiae tantum id omnino negat, tanquam inconsequenter dictum ad textum Tridentini: *in Ecclesia Dei semper custoditum fuit, ut nulla esset reservatio in articulo mortis;* ergo absolutus a censura in articulo mortis manet absolute liber absque onere denuo comparendi coram Superiore in foro conscientiae: neque hoc forum respiciunt canones allegati, quia derogatum est per clarum textum Tridentini, ut optime etiam observat Jord. apud Gob. n. 136. et Januar. apud Dian. p. 9. tr. 6. res. 36. et p. 10. tr. 14. res. 63. et p. 12. tr. de conclavi, res. 34, merito vocantem probabilem sententiam Marchantii, absolute Gob. cit. n. 136. dicens: Nequaquam esse audiendos illos, etiam celebres Doctores etc. Sed quidquid sit, bonum est, nos non concernit. Quare merito Laym. cit. n. 15. monet, consultius esse in mortis articulo confiteri privilegiato, qui potestatem habeat acsolvendi tanquam delegatus Papae, certe sine onere postea comparendi; servatis tamen servandis, utpote prius satisfiat parti laesae, vel de satisfacienda juramentum praestetur, si excommunicatio fuit incursa ob injuriam alteri illatam v. g. percussionem clerici, de quo sect. seq.

Sectio II.

De casibus reservatis.

Quaestio I.

Reservatio quid, a quo, quorum peccatorum, speciatim respectu Religiosorum.

Summarium.

727. Reservatio quid?
728—729. Quinam possint sibi reservare casus?
730. Reservari solent et debent solum mortalia atrociora,
731. Externa,
732. Opere consummata
733—734. Et certa tantum, non dubia.

735. An absolvi possit poenitens, ignorans peccatum suum esse reservatum!
736. Casus in Religionibus reservati.
737. An Praelati Regulares non possint alia peccata prohibere sub excommunicatione sibi reservata?

§ I. *Quid.* Reservatio est *negatio jurisdictionis in aliquod peccatum* 727.
absolvendum, cum tamen facultas sit absolvendi cetera. Certum autem est de fide, esse in Ecclesia potestatem reservandi aliqua peccata a Superioribus, a quibus inferiores sacerdotes non possunt absolvere, ut sic fideles ac subditi melius dirigantur et a peccatis absterreantur, quorum tam difficilem absolutionem vident. Sumitur ex claris verbis Christi: Quorum retinueritis peccata, retenta sunt. Et perspicue docet conc. Trid. sess. 14. c. 7: *Magnopere ad Christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrocia quaedam et gravissima crimina, non a quibusvis, sed a summis duntaxat sacerdotibus absolverentur etc.* Casus reservatus ergo est peccatum, cujus absolutio non permittitur cuivis sacerdoti seu confessario ordinario, sed ea reservatur et manet penes Superiorem illius ordinarii confessarii ac poenitentis, aut alterum a Superiore ad id specialiter delegatum. Quae ex dicendis magis intelliges.

§ II. *A quo, quibus?* Potestas reservandi peccata et casus residet 728.
in Summo Pontifice respectu totius Ecclesiae, etiam episcoporum; in episcopi respectu suae dioecesis ac parochorum et praelatorum sibi subditorum (Parochus nil potest reservare: cum enim ipse sit immediatus Pastor suorum parochianorum, utique non reservabit sibi ipsi. Excepto tamen casu, quando ipse delegat aliquem ab episcopo approbatum loco sui, potest aliquod peccatum reservare ad se remittendum, sed hoc rarum); denique in praelatis majoribus Regularibus respectu suorum Regularium subditorum.

Ratio horum est: quia nunc solus Papa jurisdictionem universalem necessariam ad peccatorum remissionem ac absolutionem jure divino in sua electione et ordinatione accipit; reliqui vero Pastores omnes, episcopi, praelati exempti etc. accipiunt jure ecclesiastico a Papa, qui proinde iis conferre potest et de facto confert jurisdictionem limitatam tum respectu personarum, quosdam ab eorum jurisdictione eximendo, tum respectu peccatorum, quorumdam absolutionem sibi reservando.

De facto autem summus Pontifex nullum peccatum sibi reservat 729.
nisi propter annexam excommunicationem sibi itidem reservatam, ut ex communi docent Nax. c. 26. n. 261, Laym. c. 12. n. 2. * excepto crimine falsae accusationis de facta sollicitatione ad turpia in Confessione etc. * Unde quando ipse Pontifex vel ejus Poenitentiarius aliquem absolvit ab excommunicatione v. g. ob haeresim, jam peccatum illud cessat esse reservatum, ut a quovis ordinario confessario absolvi possit; similiter si qui v. g. legit librum haereticum etc. ob ignorantiam vel metum gravem excusatus fuit a censura pontificia (juxta dicta suo loco), peccatum ab inferiori absolvi poterit, quippe eo ipso non reservatum, uti cum aliis notat Laym. cit. Interim tamen non solum censura seu excommunicatio, sed etiam ipsum peccatum, haeresis v. g. immediate summi Pontifici reservata est, adeo ut inferior sacerdos ea potestate carens, si poenitentem ita excommunicatum bona fide accedentem

absolvat, nihil efficiat et neque a peccato directe absolvat, sed tam a peccato, quam a censura nova absolutione directa indigebit.

Et simili ratione cum parochorum jurisdictio ab episcopis vel aliis praelatis jurisdictionem quasi episcopalem habentibus immediate proveniat, possunt hi illis potestatem in foro Poenitentiae limitatam dare et de facto dant, quosdam casus seu causas graviores suo judicio reservantes: etenim si in foro externo, non tantum ecclesiastico, sed etiam civili usitatissimum est, ut causae graviores Superiorum judicum examini reserventur, cur non idem fiat in foro Poenitentiae, ut notavit Trid. cit. sess. 14. c. 7.

Communi Ecclesiae consuetudine reservatur episcopis homicidium etiam occultum, ut notat Laym. n. 4; alios varios casus enumerant varii, tanquam communi jure vel consuetudine reservatos episcopis, ut refert idem ib. Sed constans modo DD. opinio est, nullos de facto esse casus, jure communi per se directe reservatos Episcopis (ut infra iterum monebo), ideoque casus de facto episcopales varios pro diversis dioecesibus esse solum reservatos ab homine. Quare in qualibet dioecesi spectandum, quid lex vel consuetudo obtineat, ut omnes observant et monent.

* Jure novissimo excommunicatione episcopis reservata plectuntur: 1. Clerici in Sacris constituti vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes, necnon omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes. 2. Procurantes abortum effectu secuto. 3. Litteris Apostolicis falsis scienter utentes vel crimini ea in re cooperantes. 4. Laici bibliopolae et mercatores, agentes contra decreta S. Cong. Conc. 9. Sept. 1874 et 25. Maji 1893 prohibentia quaevis mercimonium Missarum. *

730. § III. *Quorum peccatorum.* Reservari possunt, saltem de facto reservantur sola peccata mortalia externa, non omnia, sed graviora, atrociora et certa tantum. Ita communissima DD. Ratio bona et sufficiens est: quia potestas reservandi peccata non est absoluta et simpliciter a solo libito et libera voluntate reservantis pendens, sed respicit causam aliquam necessitatis ac utilitatis disciplinae populi christiani, ut supra dixit conc. Trid., quippe quae potestas data sit *in aedificationem, non in destructionem.* Atqui necessitas et utilitas disciplinae populi christiani solum exigit, reservari peccata mortalia externa et graviora seu atrocia perniciosa communitati fidelium; non item exigit reservari mortalia, etiam externa omnia, multo minus interna tantum, quae cum sub sensum non cadant, non possunt spectare ad disciplinam populi christiani. Frustra autem reservarentur venialia, quippe quae necessario confitenda non sunt, sed variis aliis modis deleri possunt. Ac per hoc ipsum crude nimis reservarentur omnia mortalia: sic enim confessario communi v. g. parocho nulla relinqueretur potestas et materia necessaria Confessionis. Quare sententia theologorum, posse reservari omnia mortalia, etiam interna peccata, nude speculativa est et de possibili et nullo modo practica, ut bene observat Marchant tr. 2. tit. 4. q. 6. Insuper aliqua hic specialius explicanda vel adnotanda sunt.

731. I. Peccatum mortale *externum* tantum est reservatum: non sufficit sola malitia interna, sed requiritur, ut etiam actio externa secundum

se gravis sit. E. g. sit reservatum furtum, omnis percussio proximi; tu furaris unum grossum, sed intentione surripiendi quantitatem notabilem; intendis et tentas proximum, etiam clericum percutere graviter, sed reipsa leviter tantum tangis: peccas quidem mortaliter, sed non peccato reservato; quia id, quod est mortale, totum est internum; illud autem, quod est externum ex se et objective veniale tantum est adeoque non reservatum. Ita Suar. t. 4. de relig. tr. 8. l. 2. c. 28. n. 12, Sanch. l. 2. mor. c. 8. n. 6, Lugo d. 20. de poenit. n. 15. sic scribens: Quando reservatur peccatum circa castitatem, quoties in actum externum prodiit, requiritur etiam, quod actio externa etiam secundum se habeat gravitatem: nam si quis intentione mortali et gravi contra castitatem dicat aliquod verbum turpe ex se leve, aut exerceat aliquam actionem externam ex se levem, licet haec actio denominetur mortalis ab intentione graviter mala, a qua procedit, non erit reservata: quia sicut sola voluntas interna non reservatur, ita nec quando procedit in actum externum non habentem ex se gravem malitiam vel indecentiam. Sic Lugo. Similia Palaus apud Tamb. l. 5. de Sacr. c. 4. n. 13. Et hinc ulterius

732. II. Peccatum mortale externum *opere consummatum* tantum est reservatum, non sufficit sola ejus attentio, etiamsi de se gravis vel letalis. Ex communi DD. Laym. cit. n. 3, Bonac., Palaus, et alii cum Gob. casu 8. a. 352. Ut si reservatum sit homicidium, non sufficit, solum inflixisse vulnus etiam letale, aut praebuisse venenum letiferum, nisi reipsa sit secuta mors, quia juxta jura: crimen non intelligitur nisi sit consummatum, attentatio homicidii non est homicidium; similiter si reservatur adulterium vel incestus, non incurris casum reservatum, si solum exerceas actiones turpes, etiam turpissimas cum uxore aliena vel consanguinea nisi exerceas copulam carnalem cum seminatione. Ratio horum et plurium similium est: quia reservatio est res odiosa, quippe restringens episcopis, parochis aliisque potestatem, quae ipsis alias de jure communi competeret; ergo restringenda est ad solos actus perfectos et non extendenda ad actus imperfectos et attentiones tantum. Excipe tamen: nisi ipsa quoque criminis atrocis alicujus attentatio reservaretur; nemo enim dubitat tunc reservationem validam esse. Ulterius

733. III. Peccatum mortale externum *certum* tantum est reservatum, non item dubium tantum, sive dubium sit juris, utpote an sit lex reservans hunc casum, sive sit dubium facti: ut cum scitur, peccatum hoc (homicidium, abortum procuratum, adulterium) esse lege reservatum, dubitatur autem, an illud ipsum peccatum commiseris vel simpliciter vel secundum circumstantias seu conditiones, quibus est reservatum, an revera homo occisus sit, an plene deliberate, an ex pharmaco praebito abortus secutus, an femina cognita ligata fuerit vel soluta, et utrobique sive dubium sit positivum et improprie dictum, cum scilicet sunt rationes probabiles in utramque partem, quod omnes concedunt, sive dubium sit negativum proprie dictum: dummodo prudens sit et virorum prudentum communiter, non utique cujuslibet privati vel indocti confessarii, ut provide observat Gob. n. 358. Ita contra Arm. et alios satis communis DD. Henriq., Suar. aliisque citatis Sanch. l. 1. mor.

c. 10, Bonac. de poenit. q. 7. prop. 5. § 3, Lugo d. 20. sect. 2, Dian. p. 4. tr. 3. res. 4, Tamb. opusc. conf. l. 2. c. 1. § 4. n. 27. et l. 2. de Sacram. tr. de casibus reserv. c. 4. n. 7. Ratio est eadem, quae supra: quia res tam odiosa, ut est reservatio, nequaquam extendenda est ad casus dubios, sed ad solos certos, claros, perfectos. Quin etiamsi praesumptio fori externi sit contra te, ut si scias te protulisse verba haereticalia, dubites autem, an vere et animo haeretico, non tamen censeberis incurrisse casum reservatum, ut contra Sanch. et alios bene probat Lug. c. d. 20. n. 18, Tamb. c. c. 4. n. 8, Gob. n. 357.

734. At post Confessionem ejusmodi peccati dubii reservati apud confessarium carentem potestate in reservata, deprehendo, meum peccatum certo revera fuisse reservatum: quid jam mihi agendum? Resp. sola poenitentia. Etenim absolutio non fuit data sub conditione: nisi postea constet, vere esse reservatum; sed absolute atque tanquam sub eo dubio revera non reservatum jam directe remissum fuit. Vide dicta in simili de peccato ut dubio confesso, postea certo factum comperto, non necessario rursus confitendo; eadem, immo major est ratio in proposito, cum jam peccatum certum confessus es, de sola reservatione dubius. Et hinc consequenter ulterius

735. IV. Ut peccatum mortale externum actu et efficaciter reservatum sit, requiritur notitia reservationis in poenitente, saltem quando confitetur, adeo ut si poenitens ignoret peccatum a se patratum esse reservatum, adhuc (saltem pro illa vice) absolvi possit ab inferiori vel ordinario confessario. Ita Navar., Graffis, Joseph a S. Januario apud Dian. p. 10. tr. 4. res. 63. et Quintanadvenas tr. 3. singul. 11. rotunde scribens: Ignorantia reservationis sive juris sive facti, etiamsi sit vincibilis, excusat a reservatione. Et sane sequitur maniteste ex dictis: si enim dubium de reservatione ab ea excusat, multo magis excusabit ignorantia reservationis etiam vincibilis. Unde hanc sententiam Diana cit. censet satis probabilem, immo verissimam, si restringatur ad casus reservatos in poenam delicti, quales sunt, qui habent annexam excommunicationem. Quoad reliquos casus mere reservatos in cautelam et ad rectam gubernationem, fateor, videtur repugnare judicium Superiorum ecclesiasticorum et Regularium praxisque communis confessariorum, qui sciunt, passim ignorari a poenitentibus, hoc vel illud peccatum esse reservatum, tamen perinde cum ipsis procedunt ac si nossent reservationem, ut bene observat Gob. cit. n. 360, merito censens, confessarium Regularem non fore fidelem suo praelato, si nactus poenitentem implicitum peccato reservato, sed reservationis ignarum, non dicat expresse: Te quidem absolvo hac vice (scilicet ex probabili opinione DD. et benigna interpretatione mentis Superioris, ne bona fide procedens idem peccatum mortale bis debeas confiteri); scito, imposterum te a me non posse absolvi sine expressa voluntate Superioris. Quod ipsum consulere soleo parochis et vicariis, de reservatis casibus episcopalibus sollicitis.

736. § IV. *Speciatim respectu Regularium.* Clemens Papa VIII. in Decreto edito anno 1593. 26. Maji, volens restringere potestatem praelatorum Regularium in reservando peccata suorum subditorum, statuit undecim tantum casus, si velint, reservare posse, non vero alios vel

plures, nisi cum consensu Capituli Generalis pro toto Ordine vel Provincialis pro Provincia. Casus autem reservabiles sunt sequentes. 1. Apostasia a Religione etiam habitu retento. 2. Nocturna et furtiva e monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes et sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quae sit peccatum mortale. 5. Furtum notabile mortale de rebus monasterii. 6. Lapsus carnis voluntarius opere consummatus. 7. Juramentum falsum in judicio legitimo. 8. Procuratio, auxilium vel consilium ad abortum foetus animati, etiam effectu non secuto (hoc enim secuto incurritur etiam excommunicatio et irregularitas ex delicto homicidii voluntarii). 9. Falsificatio manus vel sigilli officialium monasterii. 10. Malitiosum impedimentum, retardatio aut apertio litterarum Superiorum ad inferiores vel contra.

737. Quaestio autem hic controversa est: an praelati Regulares, cum praeter dictos casus non possint reservare alios, non possint saltem prohibere alia peccata sub excommunicatione sibi reservata? Posse, affirmat Suarez cum aliis non improbabiliter, quando id valde necessarium videretur ad regimen monasterii, grave aliquod peccatum et damnum avertendum. Quare si Superior hanc sententiam secutus ita faceret, omnino consulendum esset subdito se accommodare. Non posse autem, communior, longe probabilior et verior est sententia DD., quam bene probat March. cit. q. 6: quia etsi Pontifex censuras generatim non expresserit, plures tamen casus expressit, quibus annexa est censura seu excommunicatio, ut in apostasia et abortu procurato etc.; ergo omnes alias reservationes exclusisse censendus est, sive sint peccatorum seu casuum sive censurarum. Atque id colligitur aperte satis ex fine intento Pontificis, qui eo decreto ideo ita restrinxit Superiorum reservandi potestatem, ne infirmiores adducerentur in aeternae damnationis periculum et spiritualis remedii desperationem, ob metum vel horrorem comparendi coram Superiore. Atqui frustra Pontifex restrinxisset reservationem ipsorum peccatorum vel casuum, si Superiores quoslibet alios casus vel peccata sub censura sibi reservata prohibere possent: idem enim maneret periculum infirmis conscientiis, sive propter ipsum peccatum sive propter censuram annexam debeant coram Superiore comparere. Denique sapit hoc manifestam fraudem ac elusionem legis Pontificiae ac frustrationem finis principalis istius decreti.

Quaestio II.

Quis possit absolvere a casibus reservatis.

Summarium.

738. Quis possit absolvere a reservatis generatim?
739. * A quibus casibus absolvere possint episcopi?
740. A quibus praelati Regulares suos subditos,
741. A quibus extraneos?
742. An Regulares possint absolvere a casibus episcopo reservatis?
743. Per accidens in articulo mortis directe absolvere valet quisque sacerdos.
744. Simile jus competit cuilibet confessario in casu urgentiori, qui

745. Non est intelligendus in sola necessitate summa, nec tantum in absolute graviori.
746. Immo illa facultas concessa est, quando poenitenti durum est, in peccato perdurare usque ad obtentam absolvendi facultatem.
747. Absolutio illa est directa, non indirecta dumtaxat.
748. Quid sibi velit recursus post talem absolutionem?
749. Recursus ille necessarius est etiam pro casibus ordinario tantum modo reservatis.
750. Poenitentia injungenda potest esse relative gravis.
751. Impossibilitas adeundi Romam non tollit reservationem.
752. Recursus faciendus est per epistolam,
753. Etiam a poenitente missam.
754. Absolutio indirecta adhuc valet praesertim pro casibus episcopalibus. *
755—756. Pro ipsa requiritur, ut aliud a reservato peccatum clavibus subjiciatur,
757—769. Specialia quoad hoc ex parte poenitentis,
761—765. Item ex parte confessarii.
766—767. Specialia tempore jubilaei et
768—772. Quoad Superiores.

738. A peccato seu casu reservato per se directe absolvit 1. ipsemet reservans Pontifex, episcopus seu praelatus Regularis, ejusdem in officio successor, cum non habeat par in parem imperium, ejusdemque in jurisdictione spirituali superior; sic reservata ab episcopo absolvit Papa, reservata Provinciali absolvit Generalis etc. Et hinc fit, quod quando in Jubilaeo Pontifex concedit potestatem absolvendi ab omnibus peccatis reservatis, comprehenduntur etiam casus episcopales et regulares omnes. 2. Ejusdem reservantis delegatus, uti sunt in nostro Ordine confessarii conventuum ad hoc specialiter deputati a Provinciali, item omnes Superiores locales, Guardiani, Praesides et in absentia Guardianorum (in fraudem non expectata) Vicarii, ex delegatione Capituli Generalis per statuta Ordinis, qui proinde cum eorum delegatio semper sit annexa officio eoque ipso in ordinariam jurisdictionem transeat, eam potestatem etiam aliis subdelegare possunt, directe, indirecte, active et passive. Idemque est si episcopus parocho generaliter pro tota sua parochia perpetuo delegat suos casus. Ita contra alios bene probant Rodriquez QQ. RR. tom. 1. qu. 21. a. 8, Sanch. l. 8. de matrim. disp. 3. n. 10. et l. 4. moral. c. 27. n. 41, Laym. c. 10. n. 17, quos videre potes. Neque de his aliquid speciale dicendum pro nunc superest. 3. Alii, quibus id de jure vel privilegio competit, de quibus mox infra, quamvis et hi dici possint et vere sint delegati Pontificis. Praeter hoc nullus inferior per se directe absolvit a reservatis Superiori. Est tota communissima DD. necessario pluribus explicanda. Conabor explicare distincte et clare per §§.

§ 1. *Quinam jure vel privilegio?* 1. An episcopi et praelati Regulares?

739. * Jure novissimo post publicatam anno 1869 Constitutionem *Apostolicae Sedis* episcopi jure ordinario ex decreto conc. Trid. sess. 14. c. 6. de ref. possunt quidem adhuc absolvere a casibus occultis R. P. ordinario modo reservatis; non vero a reservatis eidem modo speciali, nisi agatur de haeresi delata ad forum contentiosum in locis, in quibus non viget Inquisitio haereticae pravitatis. Ubi nota, quod tunc delictum censetur ad forum deductum, quum ibi probatum est saltem uno teste; secus vero, si nullo modo probatum, sed reus absolutus fuerit, etsi actibus malis id sit assecutus.

II. * Praelati Regulares jure ordinario jam non possunt absolvere 740.
subditos suos a casibus papalibus, etiam occultis ordinario modo reservatis, exceptis 1. percussione clerici cujuscumque, etiam enormi et publica, conformiter ad privilegia Regularium. Ita Katzenberger in explic. Regulae, Varceno tom. I. pag. 237 et alii. Lehmkuhl econtra excipit solam percussionem non enormem a subdito uno alteri illatam; 2. excepta probabiliter haeresi ad forum eorum deducta, uti modo dictum est de episcopis.

III. *Privilegium Mendicantium respectu saecularium quoad casus pa-* 741.
pales omnino sublatum est. Sic enim habetur in Constit. cit.: „Quae vero privilegia aut facultates, sive a Praedecessoribus Nostris, sive etiam a Nobis cuilibet Coetui, Ordini, Congregationi, Societati et Instituto, etiam regulari cujusvis speciei, etsi titulo peculiari praedito, atque etiam speciali mentione digno a quovis unquam tempore hucusque concessae fuerint, ea omnia easque omnes Nostra hac Constitutione revocatas, suppressas et abolitas esse volumus, prout reapse revocamus, supprimimus et abolemus, minime refragrantibus aut obstantibus privilegiis quibuscumque, etiam specialibus, comprehensis vel non in corpore juris aut Apostolicis Constitutionibus, et quavis confirmatione Apostolica vel immemorabili etiam consuetudine aut alia quacumque firmitate roboratis, quibuslibet etiam formis ac tenoribus et cum quibusvis derogatoriis aliisque efficacioribus et insolitis clausulis, quibus omnibus, quatenus opus sit, derogare intendimus et derogamus.“ — Praedicta cum valeant de absolutione censurarum in dicta Const. pro Ecclesia universa statutarum, facultas super censuras Ordini alicui proprias Superioribus expresse conceditur. Dicitur enim in Bulla eadem: „Quae vero censurae sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, Nostri aut Praedecessorum Nostrorum constitutionibus aut sacris canonibus praeter eas, quas recensuimus, latae sunt atque hactenus in suo rigore perstiterunt sive pro R. Pontificis electione, sive pro interno regimine quorumcumque ordinum et institutorum regularium, nec non quorumcumque collegiorum, congregationum, coetuum locorumque piorum cujuscumque nominis aut generis sint, eas omnes firmas esse et in suo robore permanere volumus et declaramus.“

IV. *Quoad casus episcopales,* illos scilicet, qui jure communi (non 742.
vero jure particulari) episcopis sunt reservati, cum s. Alphonso l. 7. n. 99, Croix l. 6. p. 2. n. 1628. (citante triginta auctores) dicendum, quod saltem probabilius est, posse Regulares privilegiatos ab illis absolvere; neque facultas illa sublata est post annum 1869, cum in decretis illis derogatoriis agatur tantum de casibus Rom. Pontifici reservatis. Neque ista facultas tollitur, quando episcopus casum jure communi ipsi reservatum lege particulari sibi reservat: tum, quia dubitant Theologi, utrum licita sit reservatio ejusmodi, tum quia facultas a R. Pontifice concessa nequit restringi ab episcopo. Prudentia tamen suadet, ne confessarius Regularis potestate illa utatur sine causa gravi, praesertim ubi facultas absolvendi facile ab Ordinario obtineri potest.

§ II. *Quis per accidens et adhuc directe in necessitate et impedimento* 743.
perpetuo? In extrema necessitate seu articulo vel periculo mortis quemlibet sacerdotem quoscumque poenitentes a quibusvis peccatis et casibus reservatis atque censuris directe absolvere posse, jam explicatum habes

sect. praec. qu. 6. Ubi tamen notandum, debere sub poena reincidentiae recurrere ad s. Sedem sanitati restitutum, qui in ejusmodi necessitate absolutus fuit a casu reservato modo speciali. S. Inquis. 17. Jun. 1891.

744. Per Indultum S. Inquis. d. d. 30. Jun. 1886. praeterea concessum est confessariis omnibus *in casibus urgentioribus, in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiae, super quo confessariorum conscientia oneratur, dari posse absolutionem, injunctis de jure injungendis, a censuris etiam speciali modo Summo Pontifici reservatis; sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistulam et per medium confessarii absolutus recurrat ad S. Sedem.*

745. Quum facultas praedicta concedatur pro casibus urgentioribus, manifestum est, neque requiri necessitatem quasi summam, neque sufficere necessitatem communem, qualis est in statu misero peccati mortalis cujuslibet semper imbibita; verum requiritur atque sufficit, ut specialis aliqua ratio habeatur, absolutionem non differendi, donec facultates necessariae a Superiore obtentae fuerint. Quod sufficiat necessitas etiam relative urgentior, suadetur ex verbis decreti: *super quo confessariorum conscientia oneratur:* judicio enim confessarii opus non est pro dijudicanda necessitate absoluta, sed relativa dumtaxat.

746. Novo adhuc Indulto 16. Jun. 1897. concessa est eadem absolvendi facultas *in casu, quo nec infamia nec scandalum est in absolutionis dilatione, sed durum valde est pro poenitente, in gravi peccato permanere per tempus necessarium ad petitionem et concessionem facultatis absolvendi a reservatis.* Quantum ad determinationem temporis, quo dilatio absolutionis dura reputari possit, notare expedit, quod in litteris supplicibus s. Congregationi porrectis allegata erat doctrina s. Alphonsi, quid durissimum esse pro aliquo, per unam vel alteram diem in mortali culpa permanere.

747. Absolutio in casibus urgentioribus impertita est directa, non indirecta tantum, uti constat ex responso s. Congr. 30. Mart. 1892. Hinc sic absolutus nedum in casu necessitatis potest s. Communionem sumere, Missam celebrare etc., verum etiam extra omnem necessitatem, neque inde irregularitatem incurrit ob violationem censurae.

748. Clausula illa, quod recurrendum est ad S. Sedem (vel Ordinarium, per quinquennales absolvere valentem) non edicit, absolutione nova opus esse, sed poenitentem stare debere poenitentiae et monitoriis s. Sedis sibi significandis.

749. Discrimen est inter absolutum a censuris in mortis articulo atque in necessitate urgentiori, quod ille ad S. Sedem recurrere debet pro solis peccatis speciali modo reservatis, hic vero etiam pro illis, quae Papae simpliciter reservata sunt, uti constat ex responso s. Congr. 17. Jun. 1891.

750. Per ly *injunctis injungendis* praeter alia necessaria et congrua denotatur etiam poena gravis pro delicto injungenda, pro qua dimetienda advertatur hoc s. Poen. responsum 8. Apr. 1890, quo declaratur, poenitentiam etiam relative gravem sufficere posse. Dicitur enim: *In praefinienda poenitentiae qualitate, gravitate, duratione etc., quae dispensationis arbitrio juri conformi remittuntur, neque severitatis neque humanitatis fines esse excedendos, rationemque habendam conditionis, aetatis, infirmitatis, officii, sexus etc. eorum, quibus poena irrogatur.*

Impedimentum vero perpetuum adeundi Papam (respective epis- 751.
copum) per se non tollit reservationem, adeo ut casus reservatus absolvi valeat a confessario non privilegiato, uti declaravit s. Inquis. 17. Jun. 1891. Hinc nec sustentari valet axioma: casus papalis superveniente impedimento adeundi Papam fit episcopalis.

Recursus ad S. Sedem, uti habet decretum anni 1886 supra cit., 752.
faciendus est *per epistulam et per medium confessarii*. Epistula illa sub praetextu periculi, ne aperiatur et sic nomen poenitentis ejusque fama periclitetur, non potest non mitti, uti resolvit s. Poenitentiaria 7. Nov. 1888, ex eo maxime, quia epistulae illae sub nomine poenitentis ficto mitti possunt.

Quod vero ipse etiam poenitens recurrere possit, constat ex eodem 753.
responso, quo dicitur: *Quando missionario occurrit poenitens censuris innodatus et transiens obiter, ita ut missionarius non possit iterum poenitentem videre, suscipit, posito casu urgentioris absolutionis, exigere a poenitente promissionem scribendi, tacito si vult nomine, ad s. Poenitentiariam intra mensem et standi illius mandatis, quin confessarius scribat.*

Potestas a reservatis absolvendi indirecte, i. e. cum onere, pec- 754.
catum reservatum postea confitendi confessario facultatem habenti atque ad interim abstinendi a Sacris hic et nunc non necessario peragendis vel recipiendis, pro casibus papalibus post decreta citata vix practicanda est. Pro casibus vero episcopalibus, de quibus in indultis allatis sermo non est, utilis et necessaria adhuc esse potest. *

Poenitens a casu ejusmodi indirecte absolvendus semper aliud 755.
peccatum non reservatum, saltem veniale directe a confessario absolubile in Confessione adferre debet, et cum onere denuo quam primum commode poterit comparendi coram Superiore ejusve delegato ad iterum confitendum et absolutionem directam impetrandam. Ita communissimus sensus DD. et singulariter Tan. t. 4. d. 6. q. 7. dub. 4, Laym. cit. n. 11. alii passim. Ratio est: quia in ejusmodi casu necessitatis urgentis revera non aufertur reservatio, neque confessario datur plena jurisdictio, sed solum propter necessitatem datur licentia absolvendi, cum dicto onere ad eum modum, quo propter similem necessitatem datur licentia dimidiandi Confessionem, et super Confessione dimidiata absolvendi, cum onere deinceps cetera peccata omissa subjiciendi clavibus; ergo sicut in hoc, ita in isto nostro casu poenitens a reservatis solum absolvitur indirecte cum onere comparendi postea coram Superiore vel potestatem habente ad denuo confitendum ipsamque absolutionem directam impetrandam.

IV. Attamen Marchantius noster, primus, quem viderim, tribunalis 756.
p. 1. tr. 4. q. 8. docet, eo casu necessitatis confessarium inferiorem etiam directe absolvere a reservatis, attamen semper cum dicto onere denuo comparendi; idque potestate interpretativa ab Ecclesia concessa: quia Ecclesia non vult per reservationem suos subditos praecipitari in aliquod periculum animarum, quale adhuc subesse posset, si eo casu necessitatis subditi indirecte tantum absolverentur a reservatis, ut consideranti patebit; quare in ejusmodi casibus censetur velle etiam inferioribus confessariis conferre vel relinquere jurisdictionem seu facultatem absolvendi, etsi onerosam cum dicto onere denuo comparendi et

confitendi Superiori vel potestatem habenti. Et si quaeras, ad quid nova confessio et absolutio, cum sit jam directe absolutus, respondet: Sicut quilibet confessarius poenitentem jam antea contritione justificatum absolvit verissime a peccatis, quatenus adhuc in foro sacramentali retenta sunt, ita et Superior subditum jam antea sic onerose confessum et absolutum a reservatis, verissime ab iisdem absolvit, quatenus per reservationem ipsi adhuc ligata et retenta sunt; tum etiam quantum est ex parte gratiae, quia utroque casu per absolutionem adhuc confertur gratia sanctificans remissiva peccati, si adhuc adesset. Hanc singularem Marchantii sententiam refert et approbat Diana p. 9. tr. 7. res. 11. et rursus p. 11. tr. 8. res. 49. et pro probabili habet Dicastillus hic d. 11. dub. 16. nec improbat Gob. casu 8. n. 384. nec mihi displicet: sed censeo, sapiendum cum paucis et loquendum cum multis, praesertim in examine pro Cura. Quare his generatim suppositis, jam plura specialius explicanda restant.

757. § IV. *Specialia ex parte poenitentis.* I. Quando, miser poenitens, habes casum reservatum episcopalem et in necessitate communicandi, celebrandi, Sacramenta ministrandi non potes accedere Superiorem vel alium potestatem habentem, habes tres sententias, omnes in praxi tutas. Prima: non teneris confiteri sacerdoti inferiori cum dicto onere, saltem si praeter reservatum nullum aliud habeas mortale; sed potes te gerere, sicut qui non habet copiam confessarii: cum nullus per se loquendo contra voluntatem suam cogatur bis confiteri tali sacerdoti, cum onere postea id ipsum confitendi alteri. Confitere ergo soli Deo cum vera contritione, saltem aestimata quoad potes et cessante scandalo celebra, communica etc. Ita cum aliis Suar. disp. 30. sect. 3, Laym. c. 12. n. 11. alii moderni passim. Quodsi vero praeter peccatum reservatum aliquod aliud mortale habeas, sane longe probabilius et tutius est, teneri confiteri communicaturum, et hoc ob praeceptum Christi de Confessione necessario praemittenda Sacrae Communioni. Secunda ergo sententia probabilissima et tutissima est, debere tunc te eidem sacerdoti inferiori omnia tua mortalia tam reservata quam non reservata confiteri, tum ut confessarius poenitentis statum recte cognoscat, tum quia videtur urgere duplex praeceptum Christi et de Confessione praemittenda Communioni et de integra Confessione omnium mortalium eidem sacerdoti facienda, cum eo casu non appareat sufficiens ratio ad dimidiandam Confessionem, nec inconveniens sit, per accidens aliquem idem peccatum teneri bis confiteri. Ita communis DD. cum D. Thom. 4. d. 17. q. 3. a. 2, Suarez d. 31. sect. 2, Laym. cit. n. 11. Idque maxime verum est in singulari sententia Marchantii nostri et aliorum, si nimirum a reservatis directe, etsi onerose absolvendus sit. Tertia sententia etiam probabilis est et tuta, posse tunc poenitentem confiteri non reservata tacitis reservatis: quippe pro quibus directe absolvendis non est copia confessarii, ideoque non urgeat praeceptum integritatis Confessionis, neque absque certo fundamento imponenda sit obligatio idem peccatum mortale bis confitendi. Ita Sot., Corduba, Gabr. aliisque relatis Diana p. 1. tr. 4. res. 104. nec improbant Laym. cod. n. 11. et Lugo d. 4. de Eucharistia n. 86. Loquimur autem et loquemur semper in sententia et sensu communi DD., eo casu poenitentem a confessario

inferiori solum indirecte absolvi a reservatis peccatis, cum onere ea confitendi denuo Superiori vel potestatem habenti pro directa absolutione. Jam specialiora.

758. II. Qui bona fide confitetur confessario inferiori, nesciens, suum casum esse reservatum (de quo mitiora sup. q. praec. § 3. n. 4.) aut confessarium non habere facultatem ipsum absolvendi, aut si ipse confessarius credat, casum non esse reservatum, cum revera sit etc. (dummodo aliud peccatum, saltem veniale non reservatum adferrat), valide absolvitur cum dicto onere, comperta veritate denuo reservata confitendi; ideoque quicumque sciens, peccatum suum esse reservatum, indirecte ab eo absolvi petat, necessario debet adferre aliud peccatum non reservatum; ac si praeter peccatum reservatum immunis sit ab alio peccato mortali, necessario ultra peccatum mortale reservatum confiteri debet aliquod peccatum veniale vel mortale jam antea legitime confessum, alioquin nulla erit materia idonea directae absolutionis, nec consequenter indirectae, uti passim observant DD. Ais: ergo tali casu potero confiteri sacerdoti simplici non approbato seu illi, qui nequit me absolvere ab ullo peccato mortali? Resp. non permittere Ecclesiae consuetudinem. At, sum Religiosus, non indigeo confessario approbato ab episcopo! Sed indiges confessario deputato a tuo Superiore. Quid extra monasterium degens tunc possis, indicavi sup. sect. 1. q. 2. At urget me necessitas celebrandi, communicandi, non potest accedi Superior vel facultatem habens, deest copia confessarii approbati seu potentis absolvere a mortalibus, et insuper rudis et incertus sum valde de contritione elicienda, adest autem sacerdos simplex! Non solum potes, sed praecepto divino illo per accidens obligaris ei confiteri veniale aliquod, ut sic indirecte absolvaris a reliquis reservatis et non reservatis mortalibus, ut notavi c. 3. q. 1. § 2. Denique universaliter docet Sanch. l. moral. c. 9. n. 35. et valde probabile censet Laym. c. 10. n. 16, eos, qui bona fide sacerdoti simplici seu jurisdictionem falso praetendenti confitentur, si veniale aliquod peccatum vel mortale antea legitime confessum absolutioni subjiciant, valide absolvi indirecte etiam ab omnibus aliis peccatis, cum onere tamen, ut si postea defectum confessarii resciant, mortalia peccata et praesertim reservata iterum per confessionem absolutioni directae legitimi confessarii subjicere cogantur. Declaro hoc casu: Cajus Religiosus in itinere incidit in casum reservatum et confitetur Religioso alterius Ordinis, dicens, se posse ab eo absolvi, cum tamen ne confitendi quidem alteri a Superiore potestatem habuerit; Religiosus alter credit et absolvit: certe nulliter, si Cajus nihil confessus est, nisi peccatum reservatum; immo etiam nulliter, si fassus est etiam aliud peccatum mortale non reservatum, etsi valide, si etiam aliquod peccatum veniale fassus est et alias bona fide processit Religiosus iste. Vid. Gob. n. 359.

759. III. Poenitens a reservatis absolutus ab inferiore sacerdote, obligatus manet, postea opportuno tempore comparere coram Superiore vel alio ejus potestatem habente, sub peccato mortali. Omnes. Ratio clara est: quia non aliter nisi cum hoc onere absolutus est nec absolvi potuit ab inferiori. Quamvis enim sit indirecte absolutus a peccato reservato et justificatus, ex vi tamen reservationis manet obligatio

denuo comparendi, ut si culpabiliter negligat aut ultra occasionem opportunam notabiliter differat, graviter peccat; neque ab illa obligatione liberari potest nisi ab ipso Superiore vel alio ejus delegato potestatem absolvendi habente. Et quidem quando talis poenitens comparet coram ipso Superiore reservante, non est necessarium illud peccatum reservatum prius inferiori confessum iterato confiteri sacramentaliter, sed sufficit in genere dicere peccatum reservatum a se commissum et jam alteri confessum esse: poterit enim Superior tunc reservationem et obligationem specificandi illud peccatum intra vel extra confessionem, si velit, relaxare. At comparens coram alio, delegato tantum pro casibus reservatis, omnino illud peccatum in specie denuo confiteri debebit sacramentaliter: quia delegatus non habet aliam jurisdictionem in poenitentem, nisi in foro et judicio sacramentali.

760. IV. Qui a casu reservato absolutus semel est a Superiore vel ejus delegato aut alio potestatem habente, ut in Jubilaeo, potest utique ab eodem peccato, si denuo confiteri lubeat, absolvi a quocumque confessario: quia et reservatio jam ablata est et illud peccatum non est amplius materia necessaria Confessionis. Quinimmo qui scienter confitetur confessario habenti potestatem seu ordinariam seu delegatam absolvendi a reservatis, et inculpabiliter est oblitus peccati reservati, poterit illud postea confiteri cuicumque alteri confessario et ab eo absolvi: quia prior utique intendit absolvere quantum potuit, adeoque etiam indirecte absolvit a peccato reservato inculpabiliter oblito, et reservationem sustulit; quod proinde peccatum oblitum, licet denuo confiteri teneatur ut peccatum, non tamen ut adhuc reservatum. Sic Lugo disp. 20. sect. 7, Palaus. alii cum Tamb. de casibus reservatis cap. 9. § 4. n. 4. (March. cit. q. 10. dub. 10. limitat, dummodo confessarius habens potestatem in reservata, conscius fuerit, poenitentem velle absolvi, etiam a reservatis, si quae occurrunt: secus quando talis voluntas non merito praesumi possit). Idque insuper verum est, etiamsi prior absolutio (facta tamen ab ipso Superiore vel potestatem ordinariam habente) fuisset invalida ob indispositionem vel alium defectum poenitentis: quia adhuc Superior intendit absolvere quantum potuit, ideoque saltem sustulit reservationem. Ita cum aliis Lugo cit. disp. 20. sect. 7. n. 106, Diana p. 4. tr. 4. res. 124. Idque certum videtur quoad censuras: si enim legitimo confessario confessus es percussionem clerici, at sacrilege tacuisti aliqua alia peccata mortalia, liberaris adhuc ab excommunicatione, quia etiam in sacrilega confessione et peccatis non dimissis potest tolli censura, et quidni etiam reservatio casus a Superiore vel potestatem ordinariam habente, ut proinde deinceps tale peccatum a quovis ordinario inferiori confessore absolvi possit. Vide Gob. casu 8. n. 392. Plura poenitentem concernentia habebis in sequentibus § 5. et 6. n. 4.

§ V. *Specialia ex parte confessarii,* pro quibus notentur dicta supra 744. et 746.

761. I. Confessarius, quando poenitens confitetur peccatum reservatum, a quo ipse absolvere non possit, per se loquendo quidem non debet eum absolvere, sed remittere ad Superiorem vel potestatem habentem. Attamen per accidens fere communiter potest eum absolvere cum saepe

dicto onere, quandocumque poenitens bona fide ad Confessionem accessit, utpote putans, se posse a tali confessario absolvi, et maxime quando nescit, peccatum suum esse reservatum, et dummodo aliud peccatum directe absolubile fateatur. Communis DD. Laym. cap. 12. n. 11. et late Gob. clyp. clem. judic. p. 2. dec. 2. Ratio est: quia semper urget aliqualis necessitas, quandoquidem poenitens aegre discedat a confessionali Confessione jam coepta absque absolutione, cum ex parte sua bene dispositus sit. Excipit tamen recte Layman, nisi excommunicatio quoque reservata peccato reservato annexa sit: nam haec jure ecclesiastico prohibet hominem tum a susceptione aliorum Sacramentorum tum etiam poenitentiae, antequam tollatur.

II. Quando confessarius poenitentem advertit prae verecundia vel horrore abhorrere valde ab isto onere sane permolesto denuo se sistendi Superiori pro confessione peccati reservati et absolutione directa impetranda, etsi in rigore non obligetur id ei beneficii praestare, plerumque tamen suadet et quandoque ob nimiam verecundiam urget periculum animae poenitentis, urget caritas, ut ipsemet confessarius tacito omnino nomine et persona poenitentis Superiorem adeat et petat licentiam absolvendi aliquem a reservatis et cautissime dicat: Est aliquis indigens potestate vestra quoad absolutionem, placetne dare? personam nunquam nominare potest (nisi de ejusdem licentia in raro casu, quo grave malum praesertim commune aliter averti non posset), cum confessio sacramentalis jam sit inchoata saltem, etiam quando ante actualem confessionem poenitens te rogat pro tali ad Superiorem recursu; casum vero si sciat, et Superior urgeat, exponere poterit et debebit, dummodo exprimere possit, quin Superior deveniat in notitiam personae, juxta communem Doctorum et bene Marchant noster saepe citatus dub. 4. et 9. Et tunc si Superior dat licentiam, confessarius absolute et directe sine ulteriori onere, si vero neget seu juste seu injuste, quid faciendum, dicam § sequenti, ubi specialia quoad Superiorem. 762.

At nunquid tali licentia petita et accepta confessarius uti poterit pro seipso? Certe non poterit, si petit in his terminis: Peto licentiam absolvendi *aliquem* a reservato: nunquid enim Superior velle potest, ut absolvat semetipsum? At probabiliter poterit, si petat in his terminis vel similibus: Est aliquis indigens vestra potestate vel licentia pro absolutione a reservato; placetne dare? isque indifferenter annuat, non videtur excludere confessarium. Tamburinus supra, alii apud ipsum Quodsi vero Superior expresse intenderet non pro ipso, sed pro alio dare, certe rursus non poterit; unde res minime est tuta. 763.

III. Data sic licentia a Superiore, sive confessario sive ipsi poenitenti petenti, absolvendi a reservatis *pro hac vice,* uti dari solet, poteritne poenitens vi hujus licentiae absolvi a reservatis etiam post illam licentiam datam commissis? Curiosa quaestio; distinguendum est; vel licentia petita et data est directe de peccato aliquo reservato absolvendo; ut si petenti: peto licentiam absolvendi aliquem ab aliquo peccato reservato, et Superior annuat, et tunc licentia data palam non se extenderet ad peccata commissa post licentiam datam. Ratio clara est: quia concessio intelligitur facta juxta petitionem; petitio autem fuit de tali aliquo peccato necessario a Superiore intellecto jam tunc 764.

commisso. Vel licentia petita et data est directa ad ipsam personam poenitentis, sine mentione alicujus talis peccati in particulari: v. g. peto vestram facultatem seu potestatem aliquem absolvendi vel ut possim ab aliquo absolvi, simpliciter vel generatim addito: a reservatis, ac Superior annuat, tunc nisi de contraria Superioris voluntate constet, probabile est, posse poenitentem absolvi a reservatis etiam post licentiam datam commissis: quia haec formula concessionis non te arctat vel limitat ad sola peccata antea commissa, etsi Superior dicat: pro hac vice; sensus enim est: una hac vice absolvas vel absolvaris a tuis reservatis; at sic jam una vice absolveris. Ita Lugo d. sect. 8, Tamb. l. 5. de Sacramentis tr. de cas. reserv. cap. 9. § 3, Dicastillus, Quintanadvenas apud Gob. casu 20. n. 710. Verum haec praxis mihi semper scrupulosa visa est. Cautius aget confessarius, ne scrupulis subjaceat, si petat licentiam absolvendi aliquem a reservatis, quae tempore confessionis invenerit, ut provide monet Tambur. cit. n. 7. Idipsum ergo dicendum, quando Superior Regularis pro magno festo aut tempore visitationis ad certos dies v. g. intra octiduum vel quindenam dat licentiam omnibus eligendi sibi confessarium cum facultate absolvendi a reservatis pro una vice, nisi expresse limitaret ad reservata jam commissa, prout certe laudabiliter quandoque faciunt, ut scilicet excludatur omnis fraudulenta et malitiosa confidentia (de qua mox), ut provide observat noster Marchant mox citandus.

765. IV. At quid si poenitens peccet in confidentiam licentiae impetrandae aut ultro offerendae vel jam oblatae a Superiore pro magno festo, tempore visitationis aut factae a Pontifice privilegio pro certis temporibus aut tempore Jubilaei? Peccare in confidentiam licentiae vel gratiae talis quis dicitur, quando licentia vel gratia concessa vel certo tempori concedenda est motivum principale et incentivum lapsus, sic ut non tam fragilitas vel tentatio gravis urgeat, quippe cum alias resistere soleret; quam ipsa licentia et facultas data vel danda moveat et urgeat ad peccandum; qui nimirum scit, se modo posse absolvi a reservatis, ideo se excitat vel tentationi modicae libens condescendit ac vires malitiose addit, utique novo gravi peccato, involvente malitiam peccati contra Spiritum Sanctum: poteritne confessarius adhuc talem absolvere vi licentiae vel gratiae concessae? Resp. si in licentia vel gratia concessa nihil contrarium expressum est, atque poenitens de hac ipsa malitiosa confidentia vere doleat seque accuset in Confessione, potest adhuc et debet absolvi: quia confidentia illa non tollit potestatem, quae datur a Superiore, sive a Pontifice in privilegio vel Jubilaeo. Ita cum aliis Tamb. in cit. cap. 9. § 2. et March. trib. p. 1. tr. 2. tit. 4. q. 11. dub. 11. Secus sine dubio esset, si contrarium in licentia vel privilegio expressum esset, prout quandoque exprimitur in privilegiis Pontificum concedentibus Fratribus Minoribus pro certis temporibus, ut a peccatis omnibus etiam reservatis a quocumque approbato a Superioribus Ordinis absolvi possit: dummodo (ajunt Pontifices) *ex confidentia aliqua peccata non committant,* quo casu eis nullatenus talis indulgentia seu gratia suffragetur. Vide compendium privilegiorum V. absolutio extraordinaria quoad fratres n. 4. et 7. et jam supra insinuavi, hanc confidentiam a Superioribus quandoque excludi. Atque

hinc tandem confirmatur nostra responsio data: Si enim Pontifices vel Superiores, quando id negare volunt, expresse negant, signum est, quod, si expresse non negent, tacite saltem concedant. Caveat tamen homo ille, qui communi caritate abutitur, ne desuper aspiciat et conterat illum Deus, ut concludit salubriter terrens March.

Specialiter in jubilaeo.

766. Qui tempore jubilaei saepius in peccata reservata relabitur, quamdiu necdum per executionem omnium operum requisitorum jubilaeum consecutus est, potest saepius et toties quoties absolvi. Ex communi March. cit. dub. 11. Ratio est: quia jubilaei potestas est amplissima nec ad unam tantum vel alteram Confessionem restringitur, atque usque ad ultimum opus impletum semper durat potestas jurisdictionis sacramentalis, cum haec ab Ecclesia liberaliter data sit et referatur ad jubilaeum perfecte consequendum. Unde qui vult Jubilaeum consequi, potest per utramque hebdomadam (et hoc anno 1676. Passavii per duos menses), ita sua opera distribuere, ut in fine secundae hebdomadae (secundi mensis) ultimum opus perficiat et sic toties quoties intra illud tempus absolvi. Iterum vae illis, qui tanta gratia abutuntur, et quod datur illis in salutem, malitia sua accipiunt in perditionem, in confidentiam novae gratiae multiplicantes peccata reservata. Si tamen de damnata illa confidentia vere poeniteant ante finem jubilaei et tam illa quam de reservatis ita commissis vere confiteantur, etiam illo tempore absolvi poterunt.

767. At vero cum quis semel in una hebdomada v. g. omnia opera requisita implevit et jubilaeum consecutus est, jam non poterit in altera hebdomada a peccatis reservatis post illa opera impleta commissis denuo absolvi, cum in Bullis jubilaeorum contineatur, quod quilibet christifidelis semel tantum jubilaeum lucrari possit; auctoritas autem absolvendi tantum datur in ordine ad lucrandas indulgentias jubilaei; ergo eo ipso quo semel lucratus est in prima hebdomada, non poterit amplius lucrari in secunda nec consequenter a reservato commisso in secunda hebdomada absolvi. Ita communis DD. Quodsi tamen quis pro majori securitate et certius impetrando jubilaeo etiam secunda hebdomada requisita iterato adimpleat, etiam iterato a reservatis posse absolvi, probabiliter opinatur idem March. ibid. Sed vide late ex professo de his Gob. tract. de jubilaeo. Hoc incidenter satis.

768. § IV. *Specialia quoad Superiores.* I. Specialiter praelatus Regularis tenetur committere absolutionem reservatorum confessario deputato in conventu ita postulanti, quando casus occurrit, in quo eam committi confessarius judicaverit. Ita expresse statuit Clemens VIII. in supra allegato decreto anno cit. 1593. et confirmavit Urbanus VIII. cum hoc addito notissimo: Sanctitas sua declaravit, ut si hujusmodi Regularibus confessariis, casus alicujus reservati facultatem petentibus, Superior dare noluerit, possint nihilominus confessarii illa vice poenitentes Regulares, etiam facultate a Superiore non obtenta absolvere. Sunt verba congregationis Cardinalium jussu ejusdem Urbani VIII. edita et post dictum decretum Clementis VIII. addita, ut videre est in bullario tom. 4. edit. Rom. f. 372. et referunt Lugo d. 20. sect. 4, Pelliz. t. 2. tr. 8. c. 2.

n. 52, extendens cum Dicast. d. 11. dub. 20. n. 339, id licere toties diverso casu, quoties Superior ita negat. Loquendo tamen semper de confessariis pro Conventu deputatis; non ergo aliis quibusvis confessariis etsi doctis et probis ea facultas conceditur, ut contra Quintanadvenam recte monet Tamb. cit. c. 9. n. 41. Et hinc quia in nostro Ordine confessariis pro conventibus deputatis Provincialis generaliter committit et delegat facultatem absolvendi a reservatis absque alio ad Superiorem recursu, etsi Superiorum permissu communiter non reservata confiteamur aliis confessariis approbatis, ii tamen non sunt deputati pro conventu juxta formam decreti Clementis VIII. ac proinde, si iis petentibus Superior seu juste seu injuste negaret facultatem aliquem absolvendi a reservatis, non possunt nihilominus absolvere: quod valde notandum. Nam universaliter, quantumvis injuste Superior neget facultatem talem confessario (non ita deputato, ut supra), non ideo poterit absolvere poenitentem ratione negationis praecise ac directe sine onere, ut contra Henriquez et Dianam ex communi docent Laym. saepe cit. tr. 6. c. 13. et Lugo cit. d. 2. sect. 4, sed solum per accidens ratione necessitatis communicandi et indirecte ac cum onere, opportuno tempore comparendi juxta dicta § 3. ut bene notat March. cit. dub. 5.

769. II. Si praelatus Regularis existimet expediens fore, ut subdito petenti det facultatem confitendi casum reservatum alteri sacerdoti, quem vel poenitens elegit vel ipse praelatus destinavit, eam saltem ex caritate concedere obligatur, atque ideo universaliter nullus praelatus seu Superior Regularis potest licite negare facultatem suam seu licentiam, ut subdito aut alteri confiteatur, aut confessario, ut audiat et absolvat, nisi ex justa et multum rationabili causa, ob quam licentiam dare hic et nunc non expedire judicet. Communissima DD. Suar. d. 30. sect. 4, Coninch d. 8. dub. 14, March. supra Laym. cap. 12. n. 7. Ratio urgens est: ne Sacramentum Poenitentiae in salutem animarum institutum nimis grave accidat, atque occasio accipiatur reticendi peccata, cum Sacramenti irreverentia et sacrilegio propriaeque salutis jactura, sicut recte monet Div. Thom. apud Laym. cit. dicens: Qui sunt multum soliciti, ut conscientias subditorum per Confessionem sciant, multis laqueum damnationis injiciunt et per consequens sibi ipsis. Sic Sanctus. Atqui potestas ista reservandi peccata data est in aedificationem, non in destructionem, ajunt Pontifices. Quare Superior absque ulla justa causa reservationem urgens eamque licentiam negans, omnino ageret in destructionem subditorum graviterque peccaret, nimirum contra caritatem, ut si advertat nimiam subditi verecundiam ac timorem, minorem in confitendo libertatem, periculum subticendi aliquod peccatum; immo etiam contra justitiam, utpote si alioquin grave damnum subdito emergeret, utpote infamia, revelatio Confessionis, alienae culpae injusta manifestatio, inimicitiae graves etc. Ceterum justa et rationabilis causa negandi eam facultatem subditumque ad se sistendum cogendi est, quando superior ita necessarium judicat vel emendando reo, quia confessarius petitus vel facultatem petens non videtur sufficiens ad consulendum bono spirituali poenitentis, vel ad avertendum scandalum vel grave nocumentum communitati aut tertio alicui imminens, cujus remedium efficacius ipse Superior adhibiturum se prudenter existimet,

quae prudentis Superioris arbitrio relinquuntur; quibus et similibus casibus poenitens recusans comparere, merito censebitur indispositus ad absolutionem. In dubio autem semper praesumendum erit, Superiorem habere justam causam denegandi, sicque absolutio adhuc dari non poterit ab inferiori.

770. III. Si praelatus vel Superior Regularis casum reservatum per seipsum cognoscendum rationabiliter arbitrans, vult, poenitentem sibi confiteri, tenetur audire totam ejus Confessionem quoad materiam necessariam, scilicet omnia ejus peccata mortalia, et reservata et non reservata, et non potest solo casu reservato vel peccatis reservatis auditis sacramentaliter absolvere et reliqua alteri inferiori committere, nisi urgente gravi necessitate, quali alioquin poenitens excusaretur ab integritate materiali Confessionis, aut quilibet confessarius ab audiendis omnibus aliis peccatis poenitentis. Ita communis et mihi certa scientia. Navar. c. 26. n. 6, Suar., Laym., March. et alii passim (contra graves DD. D. Anton., Palud., Cajet., Henriq., Sa, absolute docentes, praelatum a solis reservatis etiam citra necessitatem absolvere posse et hanc esse Ecclesiae consuetudinem; verum DD. cit. merito negant talem consuetudinem apud bonos et doctos praelatos vigere). Ratio urgens est: quia integritas materialis Confessionis omnium peccatorum mortalium est juris divini ad integritatem Sacramenti pertinens; Superior autem habens potestatem reservandi et reservata absolvendi, non ideo habet potestatem dispensandi vel aliter disponendi in jure divino; ergo. Quodsi ergo Superior negotiis impeditus subditi totam Confessionem audire non possit aut certe non velit, nihil audiat sacramentaliter, at audito sub sigillo secreti solo casu reservato, reservationem vel censuram tollat atque non absolutum ad confessarium inferiorem remittat pro integra confessione peccatorum tam reservati quam aliorum peccatorum mortalium facienda et ab omnibus directe absolvendum. Potestque Superior auditis ita solis reservatis, aut ipse poenitenti poenitentiam secretam imponere aut taxare poenitentiam injungendam a confessario delegato vel eligendo a poenitente, prout hujus spirituali saluti expedire in Domino videbitur; quam nimirum poenitentiam taxatam tenebitur confessarius injungere et poenitens acceptare sub mortali, si a reservatis absolvi velit.

771. Insuper potest praelatus Ordinum Regularium interdum antecedenter committere confessariis inferioribus potestatem directe absolvendi a peccatis gravioribus, praesertim reservatis, cum onere imponendo poenitenti, ut postea se sistat Superiori eique peccata illa sub sigillo Confessionis vel secreti aperiat ad salubrem animae ejus curationem, ut ex Suar. et Coninch monet Laym. cit. c. 12. n. 12.

772. IV. Tandem si poenitenti grave accidat peccatum reservatum extra Sacramentum Confessionis praelato manifestare, ipse vero ob justum impedimentum integram ejus Confessionem audire non possit, atque insuper expedire non judicet alteri confessario causam committere, his omnibus concurrentibus poterit praelatus seu Superior auditis solis reservatis sacramentaliter absolvere, ut absolutio directe cadat super audita, indirecte vero super alia, quae ob moralem impossibilitatem audiri non potuerunt. Ita communis DD. Navarrus, Suarez, Coninch,

Layman, Lugo ll. cc., quamquam omnes fateantur, casum hunc esse rarissimum. At controversum est inter DD., utrum tunc poenitens una cum aliis suis mortalibus, a quibus directe absolutus non fuit a Superiore, teneatur alteri confessario etiam ipsum peccatum reservatum directe a Superiore absolutum iterato confiteri? Affirmant Cajetanus, Henriquez, Sa, alii non pauci: quia uni eidemque sacerdoti omnia peccata mortalia explicare oportet. Sed rectius negant alii communius. Suarez d. 31. sect. 1. n. 10, Laym. n. 10. alii passim. Ratio est: quia id universaliter verum est, ut si ob moralem impossibilitatem priori confessario non omnia peccata explicata fuerunt, sed aliqua tantum, absolutione legitima secuta, postea sola peccata antea non explicata et indirecte tantum absoluta cum onere, ut etiam directe clavibus subjiciantur, alteri confessario explicare et confiteri tenetur; cur id ergo non habet locum respectu confessarii Superioris in nostro casu? Sunt quidem omnia peccata mortalia eidem sacerdoti explicanda ordinarie et per se, non item in casu extraordinario et per accidens, sicut patet in eo, qui unum seu plura peccata confiteri inculpabiliter oblitus est vel ob periculum revelationis aliamve justam causam explicare non potuit, prout visum est suis locis.

Sectio III.

De bonitate et scientia confessarii.

Quaestio I.

Quae bonitas requiratur in confessario.

Summarium.

773. Bonitas legalis in confessario est carentia impedimenti canonici.
774. Moralis vero status gratiae.
775. Scienter in mortali absolvens mortaliter peccat, tamen semel tantum, esto eadem vice plures absolvat.
776. Unde tenetur praemittere Confessionem vel contritionem aut saltem aversionem ab omni peccato.

773. I. Duplex requiritur bonitas, *legalis et moralis.* Bonitas *legalis* requisita est, ut careat impedimento canonico, auferente vel impediente jurisdictionem, alioquin etiam invalide absolvet: ut scilicet non sit excommunicatus non toleratus, utpote nominatim denuntiatus vel notorius percussor clerici, item non suspensus, depositus, degradatus. Excommunicatus autem toleratus valide absolvet ex concessione concilii Constantiensis, immo etiam licite, si a fidelibus requiratur; secus si seipsum ingerat: nam concessio illa facta est in favorem fidelium tantum, non autem in favorem excommunicati.

II. Bonitas *moralis* ad licite Sacramentum ministrandum requisita est, ut confessarius absolvens sit in statu gratiae, juxta communissimum sensum DD. Ratio sumitur ex ipsa Ordinatione, qua datur Spiritus sancti in ordine ad hoc ministerium debite exercendum, dicente episcopo verba Christi: Jo. 20: Accipe Spiritum sanctum etc. quam proinde gratiam ad illud ministerium servare vel amissam suscitare tenetur juxta illud 2. ad Tim. 6: Admoneo te, ut resuscites gratiam, quae est in te per impositionem manuum mearum. 774.

III. Qui scienter et actu existens in peccato mortali hoc Sacramentum ministrat, Confessiones audit et absolvit, mortaliter peccat secundum omnes. Ratio jam dicta est. Committitur autem peccatum in ipsa prima absolutione, etsi eadem vice plures absolvat eodem continuo ministerio; non plura distincta, ut volunt sane multi; ut sufficiat postea confiteri: ministravi Sacramentum semel; juxta probabilem sententiam Recentiorum. 775.

IV. Confessarius sibi conscius peccati mortalis, antequam Confessiones audiat, saltem antequam absolvat, tenetur vel confiteri vel elicere contritionem, secundum communem sensum DD. Ratio iterum ex dictis sequitur. Quodsi tamen ex improviso vocatus ad aegrotum, se tam cito colligere non possit ad contritionem eliciendam aut certe falso credat, se elicuisse, tunc non peccare absolvendo, concedunt iidem DD. passimi etiam Lugo et Tamb. l. c. Verum universaliter loquendo probabile et tutum est, confessarium tunc nec teneri confiteri nec elicere contritionem, cum de neutro ullum extet praeceptum, nisi pro Sacramento Eucharistiae, idque potius in ordine ad ipsius passivam susceptionem, quam administrationem, uti explicat conc. Trident. sess. 7. c. 7. Deinde Confessio saepissime praemitti nequit, contritio autem perfecta saepe etiam moraliter impossibilis et plerumque incerta est. Sufficit ergo confessario habere actualem aversionem ab omni peccato et a voluntate peccandi per pium motum et conversionem ad Deum, cum proposito opportune confitendi; hoc enim sufficit, ut dicatur se vere praeparare ad gratiam et facere, quantum in se est juxta praesentem obligationem; sic enim revera non actu, etsi adhuc habitu, existit in statu peccati mortalis. Sic bene et solide noster Marchant tribun. p. 2. tr. 2. tit. 5. q. 2. Haec tamen secundum indulgentiam dicuntur ad solatium sacerdotum infirmorum et occasionibus expositorum, non autem consuluntur, praesertim Religiosis. 776.

Quaestio II.

Quae scientia requiratur in confessario?

Summarium.

777. Quae debeat confessarius scire, ut absolvat valide,
778—780. Quae ut absolvat licite?
781. Non requiritur, ut se reflectat super singula audita, dum actu absolvit.
782—783. Non requiritur notitia et intelligentia omnium exacta, nec semper judicium determinatum de quantitate vel qualitate peccati in individuo.
784—788. Quando et qualiter confessarius ad officium requisita ignorans peccet?

777. § I. *Ut valide absolvat* confessarius, requiritur et sufficit cognitio distincta formae et saltem confusa peccatorum sub ratione confusa peccati vel offensae Dei, ut nimirum hic et nunc saltem confuse apprehendat, poenitentem offendisse Deum, esse peccatorem, etsi nullum judicium formare de qualitate peccatorum et dispositione poenitentis possit, ideoque absolvendo sine dubio mortaliter peccet. Ita communis DD. Ratio est: quia hoc judicium principaliter institutum est ad misericordiam et liberationem peccatoris cum dolore et emendationis proposito confitentis peccata sua; ergo supposita vera dispositione poenitentis ad hanc misericordiam et liberationem impetrandam, non requiritur nisi vera potestas et jurisdictio ministri, cum debita intentione et forma, confuse saltem peccatum agnoscentis. Nam distinctam peccatorum cognitionem non requiri, patet in moribundis aut alias impeditis peccata sua explicare; unde Confessio tali ignaro sacerdoti, etiam ignoranti peccata tua esse mortalia, immo putanti esse venialia tantum etc. bona fide facta, valida est nec postea repetenda, ut alibi dictum; etsi remaneant obligationes ex peccatis ortae v. g. restituendi, satisfaciendi, etsi propter ignorantiam a confessario de his admonitus non fueris, ut omnes observant.

778. § II. *Ut licite absolvat* confessarius et licite audiat confessiones, tenetur habere scientiam omnium ad officium suum qua judex, qua medicus et doctor spiritualis est, debite et fructuose exercendum requisitorum, adeoque necessario scire debet sequentia:

I. Qua judex debet scire, 1. quaenam sint peccata mortalia et venialia, saltem ex genere suo in qualibet materia praeceptorum divinorum vel ecclesiasticorum. 2. Debet scire peccatorum species et circumstantias speciem mutantes vel alias necessario explicandas in Confessione. 3. Debet scire obligationes et onera, quae per ipsa peccata communiter contrahi solent: ut sunt restitutiones bonorum famae vel fortunae, satisfactiones pro injuria etc. 4. Debet scire casus reservatos et censuras, saltem a quibus ipse absolvere non potest: nam eorum casuum vel censurarum, a quibus absolvere potest, sufficit habere cognitionem confusam et intentionem semper ab iis absolvendi, si opus fuerit; item si clericorum Confessiones audiat, nosse debet, quibus in casibus incurratur suspensio et irregularitas. 5. Principaliter debet scire requisita in poenitente ad bonam dispositionem validamque absolutionem, utpote qualis requiratur dolor, confessio, propositum etc. Et haec ut judex.

779. II. Ut medicus debet scire omnia peccatorum et tentationum remedia et modos, quibus poenitens a peccatis resurgere possit, alia consulendo, alia prohibendo etc.; pro quibus legendi sunt auctores obvii et singulariter Joan. Busaeus in Panario et Pancarpio.

780. III. Ut spiritualis doctor debet scire resolutiones casuum et obligationes, quae ex peccatis oriuntur; quo spectant impedimenta et casus matrimonii, status clericalis ac Religiosi.

781. IV. Ut judex, medicus, doctor, ut licite absolvat, debet intelligere omnia peccata confitentis, quantum rationabiliter potest et saltem se reflectere super omnia mortalia, quando proferuntur a poenitente, non tamen opus est, ut reflectat se super singula seu singula in memoria

habeat, quando actu absolvit, sed sufficit, quod tunc statum poenitentis in genere apprehendat; unde qui absolvit eum, cujus peccatum aliquod vel aliqua mortalia per notabilem negligentiam vel ignorantiam non intellexit, graviter peccat, absolutio tamen valida erat, sicut et Confessio tali incuria bona fide facta, ut ex communi docet Laym. l. 2. tr. 6. c. 9. n. 5.; quin nec valida solum est absolutio, sed culpa quoque vacabit, si ex inculpabili inadvertentia, distractione; item propter somnum gravantem, cantum, impeditam linguam confitentis aliquod peccatum elabatur, ut omnes observant: quia ex una parte essentia et effectus Sacramenti consistere potest absque integra et specifica peccatorem explicatione, si sine culpa poenitentis omittatur, et consequenter etiam sine integra eorum cognitione in confessario; ex altera autem parte in ministerio non ad extrema et moraliter quasi impossibilia ministros suos obligat Ecclesia, sed tantum ad diligentiam ordinariam et humanam; quodsi tamen quocumque casu poenitens post Confessionem intelligat, unum vel plura peccata mortalia non fuisse intellecta a confessario, debet ea repetere in sequenti Confessione sive eidem sive alteri confessario facienda, ut recte monet Laym. ibid. Vide dicta et huc refer quae c. 3. de integritate confessionis invenies.

§ III. *Qualiter confessarius teneatur praedicta scire.* Non tenetur 782.
confessarius praedicta omnia scire exacte, resolute vel memoriter, scilicet ita ut de his omnibus resolute disserere vel illa recitare possit, quod viris etiam doctis foret impossibile; sed sufficit omnia illa scire mediocriter et in habitu, ita ut quando a poenitente proponuntur, de qualitate et gravitate actus ejusque obligationibus possit prudenter dijudicare aut saltem prudenter dubitare in ordine ad ulterius studium, inquisitionem aut consulationem, libros aut doctiores consulendo: hoc enim tantum requiritur ad formandum judicium in hoc foro, ut ex communi etiam docet Laym. c. 12. n. 1. Dico autem, *prudenter dubitare,* dubio scilicet fundamentali, orto ex notitia acquisita, non autem solo dubio ignorantiae, quo ignarus quisque de re quavis dubitare potest. Deinde certum est, majorem minoremque scientiam requiri pro diversitate locorum et poenitentium; minor enim scientia requiritur et sufficit in simplici parocho vel audiente solos rusticos, quam in confessario, qui in civitate, emporio, aulis principum poenitentiarius exponitur ad audiendas confessiones; item in eo, qui moniales tantum, quam in eo, qui clericos vel Religiosos audit. Vid. Laym. ib. et ab eo citatos.

Ceterum quamvis, ut dictum, confessarius actu audiens confessiones 783.
teneatur advertere ad qualitatem peccatorum in genere suo, quatenus proponuntur a poenitente, non tamen tenetur semper ferre determinatum judicium de quantitate vel qualitate peccati in individuo, videlicet an hoc peccatum hic et nunc sit peccatum mortale vel veniale: quia tale determinatum judicium de qualitate et quantitate malitiae peccatorum in individuo, etiam saepe maxime vulgarium, ut blasphemiae, omissionis Sacri, violationis jejunii saepissime impossibile est etiam apud emeritissimum theologum. Casus enim peccatorum in individuo infinitis fere modis alterantur quoad majus et minus, ex circumstantiis aggravantibus, minuentibus, excusantibus, utpote ex perfectione et imperfectione actus, indeliberatione, passione, ex quantitate materiae, necessitate, difficultate,

concursu diversarum rerum, ratione quarum ea, quae de se peccata mortalia sunt, venialia aut nulla fiunt aut econtra, ut patuit in materia de peccatis; ex quibus nonnunquam judicium ita suspensum tenetur, ut nullatenus prudenter in alteram partem inflecti possit. Sufficit ergo, si gravitatem et qualitatem malitiae secundum se dijudicet, aut saltem in genere poenitentem peccasse agnoscat, etsi ad gradum peccati mortalis certo iliam determinare non possit.

784. § IV. *Qualiter confessarius praedicta ignorando pecet.* I. Qui enumerata superius ita ignorat, ut in illis sibi propositis communiter et rationabiliter nequeat dijudicare aut saltem prudenter dubitare ad consultationem vel studium necessarium, peccat mortaliter ministerio confessionis se exponens: quia tunc vere idoneus judex censeri non potest, ideoque perverse tanto ministerio se ingerit, nisi quandoque aliunde excusetur.

785. II. Excusat autem, 1. parvitas materiae, utpote circa veniale tantum, quae quia non sunt materia necessaria non tenetur confessarius determinate dijudicare, sed sufficit in genere judicare, poenitentem peccasse seu peccatum aliquod agnoscere. 2. Excusat inadvertentia aliqua humana vel labilitas memoriae, quia, ut dicitur: quandoque bonus dormitat Homerus, ex quo Confessario alias timorato et diligenti scrupulandum non est. 3. Excusat gravis necessitas, utpote in articulo vel periculo mortis, tempore pestis, quando adest obligatio communicandi vel celebrandi et aiius confessarius sufficienter doctus non adest, aut quando aliquis longo tempore cum aliquo detrimento deberet expectare; tunc enim, sicut poenitenti licebit confiteri sacerdoti ignoranti, ita et eidem licebit talem audire, quia necessitas non habet legem, et caritatis est latum mandatum nimis. 4. Excusare etiam potest, si poenitens doctus rationabiliter volens confiteri nec alium sufficienter scientem commode habere potens, suppleret ignorantiae confessarii, utpote ei aperiendo qualitatem, gravitatem et circumstantiam sui peccati, ita ut non sit opus aliquo examine vel judicio; non autem sufficeret, quod ipse poenitens solum intelligat suum peccatum, sed etiam debet ipsi confessario ignaro notum facere, ut provide observat Marchant l. c.

786. III. Confessarius ignarus ex ignorantia absolvens quem absolvere non poterat ob reservationem peccati vel indispositionem poenitentis, dupliciter peccat mortaliter, nimirum et actuali sacrilegio indebite absolvendo et ignorantia eorum, quae ad officium suum spectant, ratione cujus versatur in continuo statu peccati mortalis omissionis, quamdiu necessariam scientiam sibi comparare culpabiliter negligit: immo nisi congruam diligentiam sincere proponat ipsemet confitens, ab alio confessario absolvi non poterit, utpote indispositus defectu necessarii propositi emendandi negligentiam illam mortalem: quod amore Dei et salutis suae notent confessarii incurii, qui ignorantiae suae conscii, tamen omne prorsus casuum conscientiae studium omnino negligunt.

787. IV. Restat quaestio: quid si Superior pro obedientia praecipiat confessario tali ignaro audire Confessiones? Dicendum cum distinctione: 1. Superior ipse quicumque confessarium ignarum eorum, quae ad hoc ministerium pertinent, scienter instituit, admittit aut per obedientiam adigit ad audiendas Confessiones, peccat mortaliter certissimo omnium

consensu. Et hinc 2. sacerdos suae ignorantiae omnino sine ulla tergiversatione conscius (extra casus necessarios supra expositos) non potest obedire praelato per obedientiam praecipienti, ut Confessiones audiat, atque adeo adhuc audiendo peccat mortaliter. Certum apud omnes. Ratio utriusque est: quia nemo potest praecipere nec obedire in materia certa peccati; atqui extra casus necessarios peccat ignarus sacerdos audiendo Confessiones, ut dictum est. 3. Si confessarius solum dubius sit et anxius de sua sufficientia, tenetur dubietatem saltem practice deponere, esto remaneat speculative dubius et anxius, et praelato praecipienti, ut Confessiones audiat obedire obligatur. Communissima cum D. Thoma, Navarro, aliis et Layman c. 13. n. 1. Ratio certa petenda est ex materia de legibus vel conscientia: quia in dubio possidet lex obedientiae, et scientia ac conscientia Superioris praeferenda est nostrae dubietati, timori vel opinationi. 4. Confessarius in examine Ordinariorum legitime approbatus et alias faciens quantum in se est, potest libere dubitationes, suspiciones et scrupulos ignorantiae suae et inidoneitatis deponere et Confessiones audire, ut recte resolvit Marchant. Ratio est: quia Ecclesia sic approbatum idoneum judicat in concil. Trident., quod sufficit ad licitam hujus Sacramenti administrationem, quamdiu tibi de defectu vel inidoneitate certo vel probabiliter non constat. Dices: approbatus quidem sum, sed in exercitio experior, me multa ignorare et hallucinatum esse. Respondeo: studio et exercitio sufficientiam augeri et perfici; unde si rationabiliter de aliqua materia dubitas vel ignorantiam tuam advertis, debes singulari lectione vel consultatione supplere et facere quantum in te est. Haec quoad scientiam confessarii in actu signato quidem abunde satis; quoad actum exercitum tu videris.

Sectio IV.

De obligatione et officio confessarii.

Triplex est obligatio seu officium confessarii: 1. procurare recti- 788.
tudinem hujus tribunalis seu judicii sacramentalis seu quod idem est poenitentem disponere ad Sacramentum valide et fructuose suscipiendum. 2. Dispositum absolvere, et non alium: alioquin enim aut injurius fiet poenitenti aut sacrilegus. 3. Tacere ea omnia, quae mediante Confessione cognovit seu servare secretum sigilli. De hoc tertio, quia non solum confessarium, sed alios subinde concernere potest, agam seorsim c. seq. ultimo.

Quoad primum debet confessarius rectitudinem judicii procurare seu poenitentem disponere ad Sacramentum valide et fructuose suscipiendum tribus modis: examinando, instruendo, monendo. Ratio clara est: quia confessario moraliter constare debet de bona dispositione poenitentis necessario requisita ad hoc Sacramentum valide et fructuose

suscipiendum, quae dispositio in hoc sita est, quod poenitens omnia sua peccata practice habita in memoria cum vero dolore et proposito confiteatur in ordine ad absolutionem obtinendam, alioquin si de his moraliter non constet, confessarius absolvendo peccaret mortaliter, Sacramentum exponens periculo nullitatis. Hinc si poenitens ipse hanc suam dispositionem non satis exprimat, debet eum de hoc examinare. Si examinando reperiat ipsum indispositum, ex parte intellectus necessaria aliqua ignorando, debet eum instruere et docere. Si reperiat eum indispositum ex parte voluntatis ex defectu doloris, propositi, debet eum monere, movere, inducere ad officium praestandum. Nunc de singulis per quaestiones.

Quaestio I.

Qualiter et de quibus teneatur confessarius poenitentem examinare et interrogare.

Summarium.

789. Confessarius ex ignorantia vel negligentia gravi non examinans vel interrogans poenitentem per se non exprimentem aliquid necessario requisitum peccat mortaliter.
790. Unde interrogare debet ipsa peccata, circumstantias, numerum et alias dispositiones,
791. Quando poenitens putatur illa omittere culpabiliter vel ex ignorantia aut ruditate emendabili,
792. Examine tamen morali et humano
793. Ac prudenti et cauto, non indiscreto et curioso, praesertim in materia luxuriae.

789. Regula generalis est: Confessarius tenetur examinare poenitentem, quando probabiliter credit vel suspicatur, eum omittere aliquid, quod ex parte ejus est necessarium ad validam et licitam administrationem simulque fructuosam susceptionem hujus Sacramenti; examine tamen morali et humano, item prudenti valde et discreto, adeoque si ex ignorantia vel negligentia gravi de ejusmodi requisito non examinet poenitentem, peccabit mortaliter secundum omnes. Ratio est: quia sicut universaliter omnis judex, ita maxime confessarius quantum rationabiliter potest tenetur procurare ac providere, ut judicium suum validum sit ex parte sua et poenitentis, quippe cujus invaliditas cederet in offensam Dei, Sacramenti irreverentiam et animae damnationem; ergo quando probabiliter credit vel suspicatur, aliquid ejusmodi deesse ex parte poenitentis, tenetur examinando supplere, alioquin si gravi ignorantia vel negligentia omittat, peccabit mortaliter, transgressione nimirum obligationis suae in re gravissima. Secus si negligentia levis vel omnino inculpabilis esset, ut si ex memoria labili, humana distractione, fatigatione spiritus ex nimia attentione in Confessionibus audiendis etc. aliqua examinare omitteret v. g. numerum vel circumstantiam peccati alicujus; tunc enim vel omnino a peccato excusaretur vel nonnisi venialiter

peccaret: quia nemo tenetur cum tanta difficultate et morali impossibilitate alienos defectus supplere. Jam bene ponderatis singulis regulae particulis in particulari resolvendum est:

I. Confessarius tenetur interrogare poenitentem per se non ex- **790.**
primentem in primis de ipsis peccatis eorumque circumstantiis necessario confitendis ac numero, eadem scilicet ratione, qua tenetur poenitens eadem explicare juxta dicta suo loco. Deinde etiam de aliis dispositionibus necessario requisitis ad validam et fructuosam susceptionem Sacramenti, utpote an vere doleat de peccatis vera contritione vel saltem attritione, an habeat firmum propositum emendandi et occasiones peccandi devitandi; an sit paratus satisfacere proximo in casibus ita postulantibus, utpote restituere alienum, satisfacere pro injuria, offensam remittere, inimico reconciliari etc. Omnes. Quia absque his omnibus hoc Sacramentum invalide et sacrilege administraretur; ergo quando eorum defectum advertit vel suspicatur confessarius, interrogare debet.

II. Confessarius solum tenetur interrogare de peccatis eorumque **791.**
circumstantiis etc. quando illa explicare poenitens aut culpabiliter aut ob ignorantiam vel ruditatem emendabilem omittit, idque probabiliter advertit ipse vel suspicatur. Omnes communissimaque. Ratio est: quia poenitens tenetur peccata omnia secundum speciem et numerum confiteri, quatenus fieri potest, ad hoc ut possit rite absolvi; ergo cum confessarius id eum non praestare advertit, eum examinando adjuvare tenetur ac pro examine potest remittere, ut videbitur inferius suo loco. Nec refert, tametsi confessarius advertat, poenitentem propter invincibilem ignorantiam vel ruditatem peccata sua integre non confiteri; nihilominus enim per se loquendo eum interrogationibus adjuvare tenetur, quia ad rationem judicii spectat per se loquendo, ut causa integre cognoscatur, antequam sententia feratur, juxta communem DD. Sylvester, Navar., Suar. alii cum Laym. l. cit. c. 13. Dico autem, *per se loquendo:* per accidens enim subinde aliter fieri posse ob nimiam ruditatem poenitentis aut impotentiam confessarii, ex alibi dictis liquet, et nemo theologorum negat. Nihil ergo interrogare debet confessarius, si considerata qualitate confitentis prudenter credat, eum integre confessum ac integre dispositum, puta quia bene instructus potest et solet adhibere diligentiam debitam in se examinando et disponendo. Communis DD. Suar. disp. 32. sect. 3. n. 3. rationem nervosam dans: quia in hujusmodi casu, quaelibet interrogatio judicari potest curiosa onerosaque poenitenti et hinc vitandae sunt. Haec ille sapienter. Nec obstat, si peccata aliqua vel eorum circumstantiam inculpabiliter omitteret sive ex oblivione inculpabili sive ob causam excusantem ab integritate materiali confessionis: quia tunc poenitens non potest rationabiliter plus confiteri nec consequenter confessarius tenetur interrogando eum supplere. Quodsi tamen advertat confessarius, poenitentem etiam post adhibitam diligentiam sufficientem peccatum aliquod aut circumstantiam omittere, juxta communem et veram DD. sententiam modo assertam debebit adhuc interrogare et ei in memoriam revocare ad servandam integritatem materialem Confessionis et judicii hujus, cum ita facile servari possit. Vide Lugo dist. 22., etsi oppositum teneat Sa apud ipsum, excepto casu quando peccatum omissum caderet in damnum proximi.

792 III. Confessarius tenetur interrogare poenitentem *examine morali et humano,* nimirum non industria exquisita et examine exactissimo, sed mediocri, humano et suavi juxta capacitatem poenitentis, eadem nimirum ratione, qua tenetur poenitens suam conscientiam examinare. Omnes. Ratio: quia confessarius non plus obligatur, quam poenitens ad examinandum, immo poenitens obligatur per se primo loco, et deinde in defectum ejus secundo loco confessarius; sed poenitens tenetur solum se examinare industria morali et mediocri juxta capacitatem suam; ergo eadem ratione tenetur confessarius examinare. Nec sequitur: si plus se poenitens examinasset vel plus interrogaretur a confessario, plus inveniret, ergo ad hoc tenetur: quia quoad hoc non debet attendi solum ad exactam integritatem confessionis, sed etiam, ne Sacramentum ex hoc capite reddatur nimis grave, onerosum vel odiosum poenitenti, quod omnino fieret, si examen poenitentis, et interrogatio confessarii deberet fieri industria exquisita et ultra capacitatem poenitentis. Plura ergo et crassiora interrogandus est simplex rusticus vel plebejus, quam civis, mercator, aulicus. Non omnes examinandi de omnibus peccatis discurrendo per omnia peccata, sed tantum de gravioribus et iis, quae attenta qualitate, conditione, statu vel occupatione aliisque circumstantiis frequentius a tali homine committi solent. De quo certior regula dari non potest, nisi haec: Tantum debere esse examen poenitentis, ut prudenter judicetur, hic et nunc nihil omitti aut certe probabiliter non constet, aliquid omitti ex parte poenitentis necessarium ad valorem Sacramenti.

793. IV. Confessarius tenetur interrogare poenitentem *examine prudenti valde et cauto,* ut scilicet 1. non sit examen *intempestivum,* sed sinatur prius seipsum explicare quantum potest, ne importunitate terreatur: expedit enim plerumque, ut poenitens memoriter confitens non interpelletur interrogando numerum vel circumstantias peccatorum, sed expectet finem confessionis, nisi timeat, aliquid necessario postea interrogandum oblivisci; tunc tamen adhuc poterit memoriam juvare. Praxis multum frequentata est, ut peccatis mortalibus in confessione explicari solitis certi digiti designentur, et si intra peccatorum confessionem aliquid occurrat, de quo postea interrogandum sit, digitum illum pro tali peccato designatum claudat vel aliter notet, ita tamen ut nemo alius notet. Interdum tamen expediet numerum, peccati vel circumstantiam, praesertim in materia turpi statim breviter interrogare, ne (ait prudenter Henriquez apud Laym. n. 9.) poenitens peccata, quae prae verecundia vix semel expressit, debeat denuo repetere de numero vel circumstantia interrogatus. 2. Ne sit *indiscretum,* v. g. interrogando de iis, quae moraliter certum est, a tali persona non solere committi vel ex quibus discat peccare poenitens vel de verecundis inverecunde, vel de numero nimis importune, si ex confessis probabiliter aestimari possit, juxta dicta suo loco. 3. Ne sit *curiosum,* interrogando de non necessariis vel impertinentibus, unde sacerdotis existimatio, Sacramenti dignitas, poenitentis salus vel profectus minuatur. Pessime faciunt confessarii curiose inquirentes de aliorum dictis et factis, unde timoratas conscientias malis suspicionibus, judiciis temerariis, detractionibus, revelationibus secretorum illicitis irretiunt in grave aliorum damnum.

4. Cautissimae maxime et paucae debent esse interrogationes in materia luxuriae, ut ad particulares modos, species et circumstantias non descendat, ne vel multa interrogando doceat poenitentem quae ante ignorabat sicque occasionem praebeat ulterius investigandi, confessionem traducendi etc. aut eidem vel sibimet existat causa turpis tentationis aut saltem scandali occasionem praebeat poenitenti, ut suspicetur, confessarium harum rerum curiosa investigatione oblectari aut in tali materia practice bene versatum esse; et si horum aliquid timeat, potius aliquid patiatur deesse integritati materiali confessionis, permittendo minus malum ad evitandum majus. Personae honestae, si in hac materia cogitationes negent, non est opus progredi ad opera, rudiores autem et rustici cogitationes saepe negare solent, cum non agnoscant vel non advertant, facta vero vel verba inhonesta interrogati fatentur, ut notat etiam Layman lsc. n. 8. Quin multi rudes tales interrogati de peccatis carnis non apprehendunt, etiam comprehendi pollutiones voluntarie procuratas: ideo personae suspectae interrogari debent saltem generice: an nihil turpe commiserint etiam secum ipsis? Nam pudet eas de se confiteri, sed de his examinatae personae edicere audent, quamvis in hac re, uti antea dixi, magna prudentia et cautela opus sit. Denique universaliter quando poenitens consideratis circumstantiis examinandus videtur circa peccata, de quibus ipse nullam mentionem fecit, consultum est plerumque, ut prius remotiores et generaliores interrogationes fiant, utrum nihil superstitiosum adhibuerit, an nullum odium vel inimicitiam gerat, an nulli malum vel injuriam intulerit, nihil alienum possideat etc. Conjuges, quam recte statum matrimonialem servent, an pacifice, an uxor in justis rebus obediat marito, quia saepe mulieres viris petentibus debitum negant idque nisi interrogentur (sed certe plerumque ita remote et generaliter, nam specifice interrogare saepe offensivum est honestis matronis) non facile confitentur, ut etiam observat Layman cit. c. 13. n. 8. et ita in similibus quae praxis docebit.

Quaestio II.

Qualiter et de quibus teneatur confessarius instruere et monere poenitentem?

Summarium.

794. Confessarius tenetur sub mortali instruere et monere poenitentem
795. Laborantem ignorantia invincibili in quacumque materia mortali,
796. Quacumque ignorantia laborantem, quae sunt de necessitate medii ad salutem.
797. Ignorantem ea, quae sunt de necessitate praecepti credenda et scienda omni Christiano et
798. Specialiter indispositum disponere.

Regula generalis: Confessarius sub gravi peccato obligatur poeni- **794.**
tentem instruere quoad intellectum et monere efficaciter quoad voluntatem de his omnibus, quae ad hoc Sacramentum valide et fructuose

suscipiendum requiruntur, quando apparet ignorantia vel defectus aliquis ex his in poenitente. Ratio est eadem, quae praecedentis. Ex hac generali regula deduco aliquot quaestiones et velut speciales regulas.

795. I. Poenitentem 1. ignorantia vincibili et mortaliter culpabili laborantem in quacumque materia peccati mortalis, utpote ignorantem aliquid esse peccatum mortale, quod revera est, tenetur semper instruere et monere confessarius. Omnes. Ratio clara est: quia talis ob obicem mortalis ignorantiae non est dispositus ad absolutionis effectum; contra vero a confessario monitus vel retractabit suum peccatum ex ignorantia tali patrari solitum, ut sic absolutionem mereatur, vel etsi non retractet, causam tamen intelliget, cur confessarius absolutionem neget eoque malo perculsus et conscientiae stimulis actus, postea forte se corriget. 2. Ignorantia vero invincibili et inculpabili laborantem per se quidem ordinare tenetur instruere et monere confessarius tanquam spiritualis doctor et medicus poenitentis, secundum omnes: cum enim ejusmodi error per se malum quoddam sit et plerumque alia incommoda secum trahat, et materiale etiam peccatum magnum sit inconveniens magnisque damnis obnoxium, ideo eo liberari poenitens debet, si facile possit, et fructus speretur, praecipiente saltem lege caritatis, immo etiam justitiae, si ex pastorali obligatione Confessiones audias. Ex communi Laym. n. 9. 3. Per accidens autem confessarius quandoque prudenter dissimulare potest et debet, quando nimirum praevidet, informationem aut nihil profuturam aut etiam nocituram poenitenti, peccata formalia vel scandala oritura, idque in duobus casibus maxime, quando nimirum poenitens invincibiliter ignorat, matrimonium suum esse invalidum, aut rem, quando bona fide possidet, esse alienam, et praevidet confessarius, etiam informatum non tamen dimissurum aut sine scandalo vel alio gravi incommodo non posse dimittere conjugem vel restituere alienum. Ratio indicata est: quia ex duobus malis minus est eligendum; minus autem malum est peccatum materiale, quam peccata mortalia, scandala publica etc. 4. Quodsi tamen ipse poenitens dubitat, an consulat vel interroget confessarium, omnino omnium consensu is tenetur aperire veritatem (quia tacere esset approbare falsitatem; falsum autem dicere in re praesertim tam gravi, nunquam licet), prudenter tamen non plus dicendo, quam interrogetur: ut si interroget poenitens, an matrimonium post votum castitatis contractum valeat possitque reddere debitum, respondeo, quod sic: prudenter tacendo obligationem nunquam petendi; quando idipsum interroget in casu impedimenti dirimentis v. g. affinitatis antea contractae, respondeo, matrimonium non esse validum, ideoque non posse petere debitum, subticendo, quod etiam non possit reddere, cum id revera plures invincibiliter ignorent, atque etiam aliqui oppositum docuerint, de quo suo loco. Hanc quadruplicem regulam ex professo traditam et declaratam habes tract. 1. theol. moral. c. 1. sect. 2. assert. 5 et videre potes Laym. cit. et Lugo dist. 22., de his succincte disserentes.

796. II. Poenitentem quacumque ignorantia laborantem in iis, quae sunt de necessitate medii ad salutem credenda, nimirum mysterium sanctissimae Trinitatis et Incarnationem Verbi, seu fides explicita Dei Unius et Trini, et Filii Divini pro nobis incarnati, passi et mortui,

Mediatoris nostri, confessarius advertens, tenetur instruere eo modo quo hic et nunc est capax, non quidem doctrinaliter, ut ea capere, intelligere, memoriter tenere ac recitare possit, sed sufficit pro tempore, ut ei obligationem discendi insinuet ejusque ignorantiam suppleat proponendo ei articulos credendos, ut ad singulos actum fidei exerceat. E. g. credis, quod Deus unus sit in essentia et tres personae etc. sicut ego et Ecclesia credit? Credo. Credis, Filium aequalem Patri, pro salute tua incarnatum ex Virgine, passum, mortuum, unicum Mediatorem nostrum, per quem salvandi sumus? Credo. Tandem in genere: Credis quidquid credit S. Romana Ecclesia et vis mori in ista fide? Ulterius: doles te ita ignarum esse et negligentem fuisse in istis necessariis ad salutem addiscendis? Doleo. Proponis firmiter nactus occasionem opportunam, quod curabis te instrui et velis diligenter discere quae sunt necessaria ad salutem tuam? Ita. Si hos actus exerceat, sufficit ad instructionem a confessario hic et nunc praestandam et ad dispositionem sufficientem poenitentis ad Sacramentum suscipiendum, quantum est ex hoc capite.

III. Poenitentem ignorantem ea, quae sunt de necessitate prae- **797.** cepti credenda et scienda ab omni Christiano (sunt autem haec: 1. Articuli symboli, saltem crasso modo quoad substantiam. 2. Oratio dominica. 3. Praecepta decalogi. 4. Sacramenta saltem necessaria, ut Baptismus, Poenitentia et Eucharistia) tenetur confessarius omnino instruere quoad ea, quae sunt necessaria ad fructuosam Confessionem et Communionem, siquidem absolvere et ad Communionem admittere velit, utpote quid requiratur ex parte poenitentis ad Sacramentum Poenitentiae, quid contineatur et suscipiatur in Sacramento Eucharistiae; quoad alia instruere, quantum tempus et capacitas poenitentis permittit, modo supra dicto supplendo, interrogando, dolorem ignorantiae et propositum discendi exigendo modo supra dicto. Et generaliter quoties poenitentes bona fide agunt et temporis angustiae vel confitentium multitudo longam instructionem vel examinationem non permittit (et maxime quando poenitens plurimas Confessiones invalidas fecisset), nec expedit, ut sine absolutione dimittantur, ut sunt peregrini, qui mox communicare et abire debeant, sufficiet integritas formalis confessionis, quatenus auditis aliquot peccatis et numero Confessionum et Communionum sacrilegarum absolvantur cum onere redeundi ad pleniorem instructionem et perfectam confessionem ut c. praec. notatum est.

IV. Specialissime poenitentem ignarum vel indispositum confessarius, **798.** sciens et advertens, gravissime obligatur instruere, monere et disponere in iis, quae directe et immediate ad Sacramentum ipsum valide et fructuose suscipiendum ex parte poenitentis requisita sunt, nimirum 1. ut verum dolorem supernaturalem contritionis vel attritionis eliciat cum serio proposito emendationis, proponendo ei bonitatem Dei, gravitatem et turpitudinem peccati, periculum aeternae damnationis. 2. Ut integre confiteatur omnia peccata mortalia, eorum circumstantias ac numerum mortalem. 3. Ut firmiter proponat devitare occasionem proximam peccatorum ac satisfacere obligationibus ex peccato ortis, utpote restituere ablatam famam vel honorem laesum, deponere odium

et inimicitias amovere, vel emendare scandala data, item juvare indigentes in gravi necessitate, denuntiare delicta vel delinquentes in detrimentum communitatis vel aliorum etc., in quibus omnibus, nisi confessarius instruat et efficaciter moneat ad satisfaciendum, seipsum criminum participem et sacrilegii reum faciet. 4. Singulariter confessarii principum, praelatorum, magnatumque etc., scientes ipsos non satisfacere suo officio circa collationem beneficiorum, electionem ministrorum, gubernationem subditorum, circa eleemosynas ex bonis ecclesiasticis faciendas aut propter omissas Horas etc. regulariter tenetur monere ipsos de sua obligatione, alias si absolvat suis humeris peccata illa imponit et caecus caecum ducens ambo in foveam inferni cadent: raro enim in talibus est ignorantia invincibilis, plerumque illa peccata afferunt scandala in subditos nec raro commune damnum. Si tamen videant, esse ignorantiam invincibilem in aliquo particulari casu, neque ex illa sequi scandalum aut damnum commune, contra vero admonitionem nihil profuturam, sed forte majus malum poenitentis, poterit interdum dissimulare, nisi interrogetur juxta dicta N. I. Vide Lugo disp. 22. n. 37. Denique quando poenitens ignarus obligaretur ad aliquid adeo difficile, ut non crederetur tunc aequo animo acceptaturus, sed alia vice commodius informandus speretur, poterit prudens confessarius tunc illum relinquere in bona fide et admonitionem differre in tempus opportunius, ne forte ficte promittens sacrilege absolvatur aut territus a Confessione abstineat graviusque detrimentum incurrat. Lugo ibid. Unde ejusmodi graves obligationes restitutionum et similium, excitato dolore et generali proposito satisfaciendi pro peccatis quantum in conscientia obligantur poenitentes, in specie soleo monere post absolutionem; prout singulari exemplo docet Laym. cit. de saga, quae obstetrix ultra 40 infantes baptizavit in nomine diabolorum et ideo in conscientia obligata ad se manifestandum, ut saluti animarum succurratur, sed similiter primo post absolutionem monenda; et alicubi audientibus confessiones Zingarorum consului, ut obligationem non furandi de cetero, quam apprehendere nolunt et sibi impossibilem putant, nisi interrogentur vel omnino dissimulent vel primo post absolutionem admoneant, ob eandem rationem.

Quaestio III.

Qualiter confessarius tenetur absolvere dispositum et non alium.

Summarium.

799. Confessarius legitime dispositum tenetur absolvere sub mortali.
800. Nec differenda est absolutio nisi ex urgenti causa. Quae tales?
801. Liquido indispositum absolvens peccat mortaliter sacrilegio.
802. An et qualiter interrogandus, qui se non accusat de peccato confessario jam extra Confessionem noto?

I. Confessarius poenitentem legitime confessum et rite dispositum in omnibus requisitis etc. ex justitia obligatur absolvere sub mortali. Omnes. Ratio patet: quia poenitens rite confessus et dispositus jus habet ad absolutionem, ut cujusdam contractus sacri innominati: facio, ut facias: quo jure in re gravissima sine gravissima injuria privari non potest; idque etiam verum est, quando poenitens sequitur opinionem vere probabilem contra opinionem propriam quantumvis probabiliorem confessarii: adhuc enim est recte dispositus per probabilem DD. sententiam, volens vitare peccatum, ut ex communi doctrina alibi explicavi. Et quidem confessarius proprius tenetur talem absolvere toties quoties petierit poenitens. Confessarius autem non proprius et voluntarius v. g. Religiosus, Privilegiatus, audita quidem confessione pro illa vice absolvere debet, attamen potest eum monere, ne iterum redeat, nisi eam opinionem deponat, immo tanquam medicus spiritualis cogere potest eam deponere, si nocivam eam animae intelligat. **799.**

II. Neque differenda est absolutio, nisi ex multum rationabili et urgenti causa raro et plerumque cum consensu poenitentis: quia potest vergere in grave ejus periculum vel damnum, utpote quod affectus taedio non revertatur vel in desperationem labatur. Justa autem causa est differendi absolutionem, 1. quando in casu dubio, an absolvere possit, studio vel consilio indiget confessarius. 2. Quando dilatio necessaria est ad experiendum dolorem et propositum verum poenitentis, utpote quia hic saepius monitus et pollicitus, tamen occasionem proximam peccandi non dimisit, non restituit, non satisfecit, nullum conatum emendationis adhibuit etc. juxta dicta suo loco de proposito. 3. Etiam propter spiritualem utilitatem poenitentis alioquin hic et nunc rite dispositi, quippe quia confessarius merito timet, poenitentem nunc absolutum facile relapsurum, nisi ipsa dilatione territus melius agnoscat gravitatem peccati et necessitatem emendationis, poterit prudenter differre in modicum tempus. Nec ea dilatio est contra jus poenitentis, siquidem confessarius habet jus judicis et medici, ut illam exposcere possit, prudenter tamen et suaviter cum ejus bono consensu. 4. Ob defectum etiam examinis, cum poenitens a longo tempore non confessus absque ullo praevio examine confessionale invadit et pauca aut fere nihil confitetur: per se quidem Confessarius eum absque absolutione remittere deberet ad conscientiam interim opportune examinandam, per accidens tamen plerumque ex temporali examine a confessario juvandus erit, eadem ratione et eodem modo, ut dictum c. 3. de confessione invalida repetenda. At vero si poenitens peccata sua ipsemet confiteatur, sed non integre, puta quia vel numerum vel circumstantias peccatorum non exprimit vel aliquot peccata mortalia omittere advertitur, jam plerumque non erit remittendus, ut conscientiam magis examinet, dilata interim absolutione: quia causa sacramentalis judicii jam coepta est; quare et ipsi poenitenti onerosum et Sacramento indecens est, si non perficiatur, si commode perfici posset; potest autem commode perfici juxta dicta q. praec. si examinando applicet et suppleat; ergo confessarius absque alia gravi causa non potest eum dimittere, sed sub mortali obligatus manet eum examinare et ad absolutionem **800.**

dispositum reddere. Communis DD. Navarrus c. 5. n. 2, Suarez d. 32. sect. 3, Laym. cit. n. 13.

801. III. Liquido autem non dispositum utique non poterit absolvere confessarius, sed absolvens et absolutus scienter peccant mortaliter sacrilegio. Omnes. Utpote quandocumque confessarius certo vel probabiliter sibi persuadet, poenitentem aut non integre confessum omnia mortalia, quatenus ei possibile est, de quo mox specialius, aut contritum vel saltem attritum non esse, cujus signa sunt: si aegre ferat se examinare de peccatis, si emendationem proponere nolit, si occasiones peccandi proximas cum possit non vult evitare, non restituere, offensam remittere, inimico reconciliari; quo spectat etiam, si advertat, eum culpabiliter ignorare ea, quae omnes scire tenentur praenumerata, nisi eum prius instruere possit et velit. Ratio clara est: quia cum dolor de peccatis ex motivo supernaturali conceptus et integra confessio peccatorum mortalium secundum numerum et speciem, quatenus moraliter fieri potest, secundum Tridentinum pertinent ad substantiam Sacramenti Poenitentiae, clarum est nimis, si poenitens haec duo non habeat, absolutionis incapacem esse, ideoque sacrilegii crimen committere confessarium, si eum sic indispositum absolvat.

802. IV. At quid si confessarius poenitentis peccatum extra Confessionem sciat, de quo tamen ipse se non accusat, quomodo illum interrogabit et absolvet? Respondeo cum distinctione: si confessarius ex se evidenter scit peccatum a Poenitente commissum et nondum confessum, puta quia oculis suis vidit eum paulo ante furantem vel auribus audivit blasphemantem, id tamen neque sua sponte neque (prout sine dubio potest et debet) interrogatus confiteatur, utique clare constabit, eum non esse dispositum, sed nequam simulatorem, ideoque ei absolutionem rotunde negandam. Si vero ex aliorum tantum relatione quantumvis fide digna (nullum hic locum habet propria suspicio) credat, eum aliquod peccatum commissum non fateri, prudenter primo a longe, dein etiam in specie interrogare de eo poterit et debebit: si negat, adhuc standum erit ejus confessioni, quippe cui in hoc foro tam pro se quam contra se fides habenda est; interim prudenter confessarius existimare debet, ipsum vel oblitum vel alteri confessum vel putare se habere causam reticendi aliqua aut certe relatores mentitos esse vel deceptos, et sic absolvat. Ex communi Nav. c. 8. n. 17, Toletus lib. 3. Summae c. 17. n. 14, Laym. c. 14. n 35. Si denique tale peccatum poenitentis novit ex confessione complicis (casus frequens in sponsis), illa scientia uti non poterit confessarius, ne interrogando quidem in specie, nisi solum in genere sciscitando, an non aliud quid conscientiam gravet, hortando, ut melius seipsum examinet, majorem contritionem de omnibus peccatis suis eliciat, serio se ad Deum convertere satagat; nam si in specie interroget, erit periculum indirectae revelationis sigilli ex confessione complicis, nisi esset peccatum aliquod commune talibus personis et de quo tales personae communiter interrogari solent, ut est in sponsis rusticis praevia probatio copulae, aut nisi complex expresse licentiam dederit ad id ac etiam scandalum absit: tunc enim etiam speciatim interrogare confessarius non prohibebitur, nisi scandalum vel offensam gravem poenitentis timeat. Communis apud citatos.

Quaestio IV.

Quid agendum confessario, si erravit in suo offico, et an aliquando teneatur in se suscipere onus poenitentis.

Summarium.

803. Si confessarius erravit cum nullitate Sacramenti, tenetur monere poenitentem,
804. Non vero, si stante valore erravit mere negative, non interrogando speciem, numerum, sed
805. Nec si erravit cum damno tertii mere negative, bene si positive.
806. An et quando teneatur vel possit confessarius in se suscipere onus poenitentis?

I. Si confessarius erravit cum invalidatione Sacramenti, utpote **803.** si non protulit formam, si absolvit sine intentione, si sine potestate, scilicet non subditum, aut a casibus sibi reservatis vel scienter indispositum, siquidem mala fide processit ex malitia vel ignorantia mortaliter culpabili, ad defectum supplendum debet omnino poenitentem monere, etiam cum suo gravi incommodo vel dedecore aliquo; dummodo sine scandalo et fractione sigilli fieri possit. Ad violationem autem sigilli evitandam debet petere licentiam a poenitente, loqui cum illo de re ipsi necessaria ad salutem ratione praecedentis confessionis; si poenitens concedat, jam tuto eam admonebit et defectum prout oportet supplebit; si autem neget, ad nihil ultra tenetur, quia jam functus est suo munere, quantum potuit et debuit. Quando vero bona fide processit, ex oblivione, ignorantia vel errore non culpabili saltem graviter, tunc tamen adhuc debet eum monere ut supra, etiam cum incommodo suo et dedecore aliquo, quando est periculum, ne poenitens nunquam amplius confiteatur, ut si esset graviter infirmus, quia tunc esset periculum aeternae damnationis, et poenitens versaretur in extrema necessitate salutis; at si tale periculum non sit, quia certum moraliter est, quod iterum ac saepius talis poenitens debite confiteatur, ubi etiam a praecedentibus peccatis indirecte absolvetur, etsi sine integritate materiali, non tenebitur eum confessarius monere cum suo incommodo vel dedecore, nisi ipsimet iterum confiteretur et eum ad repetendam priorem confessionem suaviter inducere confidat: alioquin res tota Deo commendanda erit, prout diximus in simili casu supra, quando confessarius oblitus est poenitentem absolvere. Ex communi Lugo d. 22. sect. 3, Tamb. cit. alii.

II. Si stante valore Sacramenti quoad alia requisita confessarius **804.** erravit mere negative, puta non interrogando peccatorum speciem, numerum, circumstantias, non monendo de monendis, secluso tamen omni damno tertii, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad poenitentiam agendam, si mala fide vel culpabiliter processit; monere etiam extra Confessionem non debet, cum judicium sacramentale valide jam finitum sit. Si tamen idem poenitens redeat ad ipsum ad Confessionem, debet moneri de defectu commisso, quia alioquin haec confessio non erit integra,

cum quaedam peccata non sint debite explicata. Quodsi vero errasset positive, v. g. dicendo, non esse necessario confitendas peccatorum species infimas, circumstantias vel numerum, debebit monere, si sine scandalo vel gravi suo incommodo possit: quia esset in causa, quod taliter praeceptum grave de integritate confessionis violetur. Lugo ibid. communis.

805. III. Si confessarius erravit cum damno tertii, rursus negative tantum, utpote non monendo vel injungendo restitutionem vel satisfactionem debitam, non docendo nullitatem vel injustitiam contractus alicujus, debet supradicto modo monere poenitentem de errore, ne scilicet patiatur innocens; quodsi non moneat, non contrahet ipse obligationem restitutionis, quia confessarius non tenetur ex justitia procurare bonum aliorum, sed tantum ex caritate; violatio autem justitiae tantum et non caritatis solius inducit obligationem restituendi. At vero si confessarius cum damno tertii erravit positive v. g. dicendo, eum non obligari ad restitutionem vel solutionem debiti, aut hunc contractum revera injustum justum esse, siquidem mala fide processit, omnino ex justitia tenetur monere poenitentem de errore tempestive, antequam scilicet is fiat impotens ad restitutionem, alioquin erit causa positiva et efficax damni alterius et ipse tenebitur ad restitutionem, si poenitens restituere nolit vel non possit, cum tamen antea ante tuam falsam informationem vel si tempestive de errore monitus fuisset, potuisset. Si vero bona fide processisti et sine gravi culpa tua, adhuc teneris monere aliquo tuo incommodo, etsi non tanto, sicut si mala fide fecisses; alioquin excusaberis et ab admonitione et a restitutione, cum nullum adsit tuum delictum grave, neque tu aliquid alienum habeas. Ex communi Bonacina, Lugo cit. n. 61. alii.

806. IV. Quoad alterum quaesitum. Contingit, poenitentem ob peccata commissa et confessa obligari vel 1. ad correctionem fraternam proximi vel 2. ad restitutionem rei alienae vel famae vel honoris proximi laesi vel 3. ad recurrendum ad Superiorem pro casu reservato vel 4. ad denuntiandum aliquem Superiori et Inquisitioni ob enorme delictum exercitum. Quaeritur: an confessarius ejusmodi onera in se suscipere licite possit et debeat? Quoad licite posse, quamvis omnino consultissimum sit, ut confessarius ab ejusmodi poenitentis oneribus subeundis plane se abstineat, tribus tamen concurrentibus licite in se suscipere potest et ex caritate aliquando debet, 1. si sit moralis aliqua necessitas ex parte rei faciendae, 2. ut eam rem poenitens per se facere non possit sine suo incommodo vel non sit ad id aptus vel rationabiliter abhorreat, 3. ut ipse confessarius speret, se utiliter illud munus exequi posse et sine suo damno vel periculo. His concurrentibus tunc tantum confessarius ejusmodi onus in se suscipere debet vel tenetur etiam, quando omnino non potest poenitens, ipse autem confessarius potest, et ut fiat, caritas ipsum obligat. Sed claritatis gratia discurramus per singulos quatuor casus initio propositos. In 1. casu, si proximi corrigendi necessitas spiritualis sit tam gravis, ut poenitens obligetur ad corrigendum illum, tunc si poenitens possit corrigere per se vel per alium non confessarium, non obligatur confessarius, quia tunc ejus ope non indiget proximus; at si poenitens non possit per se vel per

alium corrigere (casus certe rarissimus), sed solum per confessarium, tunc certe is ex caritate debebit, idque maxime si confessarius sit ipse Superior vel dominus corrigendi, cui ex officio incumbit procurare bonum subditorum. Ratio est: quia tunc tantum confessarii ope indiget proximus. In secundo casu confessarius nunquam tenetur subire onus restitutionis loco poenitentis sive sua sive aliorum impetrata pecunia; idemque est de restitutione famae vel honoris. Ratio est: quia hoc est onus ipsius poenitentis; quodsi ex aliqua causa poenitens implere non possit nec alium inveniat, qui voluntarie vices suas suppleat, jam ipse ab hoc onere excusatur. At vero de bonis ipsius poenitentis si sine suo gravi periculo restitutionem exequi non possit, et alter re sua valde indigeat, jam illud ministerium restituendi in se suscipere ex caritate debebit confessarius. In tertio casu nunquam obligatur confessarius Superiorem adire propter peccatum reservatum poenitentis: nam vel poenitens potest adire ipse, et tunc non extreme idiget ope confessarii; vel non potest adire simpliciter, quia v. g. est infirmus vel in periculo vel in impedimento perpetuo adeundi Superiorem: et tunc poenitens non tenetur mittere alium sive nuntium sive litteras sive amicum, cum illud sit onus personale poenitentis, a quo impotentia excusat, ideoque tunc a confessario absolvi poterit (* disjunctio haec non valet juxta dicta n. 751. *). Quid vero caritas eo casu quandoque suadeat, quandoque et urgeat, diximus suo loco q. 3. c. 6.

In quarto casu similiter non obligatur confessarius loco poenitentis alium delinquentem denuntiare propter rationem modo dictam, excepto solo raro casu, quando graviter periclitaretur bonum publicum, et deficientibus aliis Confessarius utiliter denuntiando remedium adhibere possit; tunc enim debebit, secundum leges caritatis, quia eo casu communitas extreme indiget ope confessarii.

Caput VII.

De sigillo sacramentali.

Quaestio I.

Quid sigillum sacramentale, quanta et qualis ejus obligatio.

Summarium.

807. Sigillum sacramentale quid?
808. Oritur ex sola,
809. Et omni Confessione sacramentali, etiam invalide facta.

810. Obligat ad tacenda audita, quatenus in sola Confessione audita, non quatenus cognita.
811. Estque ea obligatio juris divini, naturalis vel probabilius positivi,
812. Ex virtute religionis et fidelitatis ac justitiae,
813—814. Semper sub mortali ex virtute religionis,
815—818. In omni casu,
819. Nisi de expresso et libero consensu poenitentis.
820—821. Quae et quando censeatur talis expressa et libera licentia?
822. Sine tali nunquam de auditis in Confessione, ne quidem cum ipso poenitente loqui licet extra Confessionem.

807. **Assertio.** *Sigillum Confessionis est obligatio tacendi in Confessione sacramentali audita omnia, quorum revelatio redderet Sacramentum odiosum, eaque juris divini strictissima semper sub mortali et in omni casu, nisi solum de expressa licentia et libero consensu poenitentis.* Tota certissima. Quoad rem explico particulatim; quoad nomen dicitur haec obligatio *sigillum*, eo quod confessarius audita in Confessione alto silentio prorsus obvolvere et quasi sigillo obsignata et occulta tenere debeat.

808. § I. *Obligatio tacendi in Confessione sacramentali audita.* I. Ex sola Confessione sacramentali, nimirum in ordine ad absolutionem sacramentalem facta inducitur obligatio haec sigilli. Non ergo inprimis si quis extra Confessionem et sine omni ordine ad illam suum peccatum narret vel sua occulta negotia communicet sub pacto sigilli confessionis, sed tantum oritur obligatio secreti naturalis gravior aut levior pro ratione materiae, ut omnes passim observant. Item non oritur eadem obligatio ex Confessione omnino ficta sine omni voluntate suscipiendi Sacramentum, sed solum facta animo, vel confabulandi cum confessario vel eum convitiandi vel eum ad aliquod crimen inducendi vel furandi gratia vel certe per eum aliquod beneficium impetrandi, ut mihi non semel factum; etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. Communis DD. cum Suarez dist. 32. sect. 2, Laym. cap. 14. n. 1. et certe Diana p. 5. tr. 11. res. 26. et ratio horum est: quia in his casibus res in Confessione sacramentali excepta nequaquam est. Vide et huc refer dicta c. 3. initio de definitione Confessionis sacramentalis.

809. II. Ex omni *confessione sacramentali* generatim definita ibid. oritur obligatio sigilli, sive valide sive invalide facta, dummodo facta sit animo se subjiciendi clavibus ad suscipiendum Sacramentum, sive deinde susceperit, sive ob defectum non susceperit, ut ibidem explicatum fuit, unde etiam adest obligatio sigilli ad tacendum peccatum poenitentis futurum seu committendum; v. g. si propositum concepit occidendi inimicum, si aperiatur animo confitendi sacramentaliter saltem inchoative sive cum spe concipiendi dolorem vel simili modo; secus dicendum, si aperiatur confessario absque animo confitendi seu peccatum eluendi, sed per modum simplicis narrationis vel ad consilium confessarii petendum vel ut confessarium ad simile peccatum inducat, ut cum Suarez cit. et aliis recte notat Diana p. 5. tract. 11. resol. 25. Ratio est: quia in hoc posteriori casu nulla adest, in primo autem casu adest Confessio sacramentalis: nam ex ea voluntate, qua aliquo tandem modo intenditur absolutio sacramentalis, et ipsa Confessio fit aliquo modo sacramentalis, et inde fit, ut cognitio ex illa acquisita nonnisi ratione Sacramenti acquisita censeatur.

III. *Tacendi audita.* Subintelligendum est, quatenus in sola Con- 810.
fessione audita et non aliunde cognita; non enim frangit sigillum, qui peccatum, etsi in Confessione auditum tamen aliunde sibi notum aliis refert vel ea alia notitia utitur, dummodo id caute fiat, ne oriatur scandalum, ne limites extra Confessionem habiti excedantur, v. g. ne ullam circumstantiam ex sola Confessione notam exprimas nec certius referas, quam extra Confessionem noveris: ut si ex unius relatione tantum scias alterius delictum, post auditam Confessionem dicas, te certo scire, liquido sigillum franges, quia eam certitudinem non habes ex unius relatione, sed ex confessione. Ubi hanc regulam tradunt DD. communiter cum D. Thoma, Soto, Valentia, Laym. cit. n. 3: Notitia confessionis non impedit confessarium, quominus uti possit notitia aliunde habita, dummodo illa hanc non adjuvet, scandalum cesset. E. g. si sacerdos ob certa indicia jam constituit Cajum de furto accusare et postea Cajus ipsi furtum confiteatur, confessarius accusationem nihilominus prosequi poterit, dummodo nihil utatur cognitione confessionis, sed tantum indiciis ante vel post confessionem acceptis; quamvis propter scandalum vitandum praestet, talem a se ablegare, ut alteri sacerdoti confiteatur. Similia frequenter contingere possunt Superioribus respectu subditorum. Item parochus publicum seu notorium concubinarium, usurarium, quem ideo a Confessione non absolutum dimisit, postea a sacra Communione publice repellere potest cum monitione, ut prius peccati statum deserat et scandalum publicum tollat, quam ad sacrum epulum accedat. Sic post alios Laym. cit.

IV. *Audita omnia, quorum revelatio redderet Confessionem odiosam.* Haec particula latissime patens necessario seorsim explicanda est per distinctas quaestiones quoad sigilli materiam et obligationem. Interim pergamus in reliquis.

§ II. *Eaque juris divini.* At cujusnam, an naturalis, an positivi 811.
tantum juris divini est haec obligatio tanta sigilli? Supposita institutione et obligatione Sacramenti, esse juris divini naturalis, docet fere communis DD. cum Lugo d. 22: nam supposita institutione et obligatione hujus Sacramenti, ipso jure divino naturali et claro naturae lumine dictante reverentia tanto tamque necessario Sacramento ex virtute religionis debita postulat, ne cum injuria fiat odiosa fidelibus; atqui cum gravi injuria fieret odiosum fidelibus hoc Sacramentum, nisi arctissima obligatione omnia in Confessione sacramentali audita tacenda essent: si enim homines scirent, confessarium posse quandoque Confessionem vel audita in illa revelare, omnino retraherentur et absterrerentur ab illa, quoniam de facto constat, poenitentem excusari a confessione alicujus peccati sui, quando prudenter timet, confessarium non observaturum sigillum seu secretum confessionis.

Contra eam obligationem esse juris divini positivi, ex speciali praecepto Christi, mihi probabilius docent aeque multi Suar., Vasq., Henriq., Coninch aliisque citatis Laym. c. 14. n. 2, Tamburinus opusc. de confess. l. 5. c. 1. Ratio est: quia ratio tam strictae et universalissimae obligationis sigilli non videtur sufficienter sumi ex solo jure naturae, sive consideretur obligatio religionis ob reverentiam Sacramenti, ne alioquin fidelibus odiosum fiat, sive obligatio justitiae ex

pacto inter poenitentem et confessarium: nam neutra harum obstare videtur, quominus in raro casu v. g. gravissimae proditionis reipublicae inferendae, si confitens abstinere nollet, prodi possit sine ulla injuria tam ipsi quam Sacramento inferenda, quandoquidem in tali casu dignus ille non sit, cui secretum tam sacrum servetur; ergo dicendum videtur, ex perpetua traditione et praxi Ecclesiae colligi, quod divinum a Christo praeceptum traditum sit, ut in nullo unquam casu sacramentalem confessionem revelare liceat, ne Sacramentum tam necessarium in salutem animarum institutum eisdem noxium et exosum fiat, cum si ob graviorem causam confitentem prodere concessum esset, facile talis licentia ad alios casus non concessos extenderetur, non sine gravi Sacramenti irreverentia et humanae salutis jactura.

812. Obligatio ergo sigilli juris divini (seu naturalis seu positivi, perinde sit) duplex est: prima principalis et propria ex virtute religionis ob reverentiam Sacramento debitam, ne sit poenitentibus odiosum, altera secundaria ex virtute fidelitatis et justitiae, vi pacti virtualis et impliciti inter poenitentem et confessarium de secreto isto servando in omni casu; unde violatio hujus sigilli duplicem semper habet malitiam 1. principalem sacrilegii contra virtutem religionis et reverentiam Sacramento debitam, 2. secundariam perfidiae injuriosae contra fidelitatem et justitiam poenitenti debitam; accedit saepe specialis malitia injuriae damnosae contra justitiam, quando nimirum poenitens ex revelatione sigilli etiam grave damnum incurreret vitae, famae, fortunae etc.

813. § III. *Strictissima semper sub mortali.* Obligatio sigilli principalis et propria ex virtute religionis semper est sub mortali in quacumque etiam levi materia, adeo ut in malitia violationis sigilli nulla detur parvitas materiae a peccato mortali excusans, secundum communissimam omnium sententiam apud Laym. cit. c. 14. n. 3. et Dian. p. 7. tr. 5. res. 8., ubi unicum refert Sa de hoc ambiguo scribentem sic: Revelare aliquid leve Confessionis, modo sit peccatum, quidam putant esse mortale, quod mihi durum videtur. Colligitur ex D. p. 2. c. 33. q. 3. d. 6. c. 2., Dec. l. 5. t. 31. c. 12. Ratio est: quia semper urget reverentia Sacramenti, ne fiat odiosum poenitentibus, si etiam in materia levi liceret aliquid revelare ex confessione: semper enim timerent homines, ne confessarius vel per errorem vel per malitiam revelaret etiam aliquid gravius, putans, esse leve et sic a Confessione retraherentur, de quo specialiora mox q. seq. de materia sigilli.

814. Obligatio autem sigilli secundaria ex virtute fidelitatis et justitiae est etiam sub mortali ex genere suo, sed non semper, excusante utique levitate materiae, adeo ut culpa revelationis hujus mortalis quidem sit in materia gravi et quando grave inde poenitenti damnum inferretur, secus si in materia levi aut etiam de se gravi, leve tamen inde damnum inferatur poenitenti. Ita cum aliis recte Coninch, Lugo disp. 15. § 3. n. 17, ubi recte infert, debere in confessione explicari, quando intervenit malitia gravis contra justitiam, cum haec sit diversae speciei a malitia principali revelationis sigilli contra virtutem religionis; immo etiam explicari debet, quando non intervenit malitia gravis, ne forte confessarius intelligat, fuisse violationem sigilli in materia gravi contra

justitiam, cum possit contingere, quod revelatio unius certi peccati venialis sit non gravis contra justitiam; magis etiam aliquando displicet et dolet poenitenti, quod publicetur aliquod certum veniale v. g. mendacium, quam aliquid aliud mortale, de cujus publicatione non ita curaret v. g. Germanus de ebrietate.

§ IV. *In omni casu.* I. In hoc praecipue sigillum sacramentale 815.
differt a secreto naturali ex sola fidelitatis et justiae virtute obligante, quod in hoc dentur aliqui casus, in quibus secretum naturale obligare cessat et negligi seu violari potest, ut quando id necesse est ad longe majus alterius, communitatis praesertim, damnum avertendum; at in sigillo Confessionis nullus omnino casus ejusmodi agnosci potest, sed semper in omni casu cujuscumque necessitatis obligat, ut communiter theologi docent. Ratio iterum est: quia semper et in omni casu urget reverentia Sacramenti, ne fiat odiosum poenitenti; fieret autem odiosum poenitenti eumque offenderet merito, si aliquo tantum quocumque casu possint audita in Confessione revelari: licet enim hic casus (v. g. proditionis reipublicae) ad poenitentem tunc non spectaret, tamen timor, quod aliquando forte ad ipsum pertineret, vel ne forte confessarius similem casum necessitatis revelandi in ipso apprehenderet, merito ipsum a confessione graviorum saltem criminum retraheret vel absterreret.

II. In nullo ergo casu cujuscumque necessitatis, etiam ad propriam 816.
vel proximi vitam in extremo periculo, immo et tormentis tuendam, etiam si totius civitatis prodendae vel comburendae aut integri regni salus periclitaretur et extremum discrimen urgeret, licet manifestare, poenitentem criminosum tibi sacramentaliter confessum; sed tantum inprimis omnimodis urgendus est poenitens, ut si adhuc possit per se vel per alium, periculum avertat aut saltem ipsi confessario de hoc loquendi facultatem concedat; alioquin ab absolutione arcendum tanquam pessime dispositum, per se liquet. Post Confessionem vero, si per poenitentem nihil effectum sit, confessarius solum potest et juxta caritatis regulam tenetur proximum vel rempublicam periclitantem generatim admonere de periculo cavendo, civitate custodienda, dummodo nullum subsit periculum quidquam contra poenitentem suspicandi: magna enim hic cautione et circumspectione opus est; sunt enim aliqui ita sagaces, ut ex tali monitione, orta ipsis suspicione, post longam vel auctam indagationem tandem reum, qui sacramentaliter confessus est, indagent, ut post alios bene observat Laym. cit. Hinc ulterius

III. Confessarius de auditis in confessione a quocumque etiam 817.
judice interrogatus, si responsionem subterfugere nequeat v. g. dicendo: non esse haec interroganda ex confessario nec fas esse confessario ad talia respondere, potest et debet, etiam si opus sit cum juramento negare, se quidquam audivisse vel scire, cum restrictione mentali intelligendo: quod tibi dicere possim; vel ut Lugo placet, se nihil scire scientia utili ad respondendum interroganti extra confessionem, idque etiamsi interrogans talem restrictionem ex proposito excludat et simpliciter de auditis in Confessione absque ulla omnino restrictione interna loqui jubeat, vel distincte interroget: an aliquid quocumque

tandem modo sciat; nam interrogans non potest vocibus tuis auferre significationem, quam juxta mentem tuam habent veram, nimirum: non audivi, non scio scientia utili ad dicendum tibi. Ita cum aliis Lugo cit. sect. 3. Dian. p. 5. tr. 11. resolut. 43., quamvis Scotus cum Laym. cit. n. 12. censeat, eo casu non posse sine mendacio negari, sed dicendum: nefas esse ad sacrilegam istam interrogationem quidquam respondere. Et sine dubio verum est, si haec responsio sufficiat ad evadendam interrogationem v. g. apud judicem catholicum; certe non sufficiet apud haereticum, infidelem, tyrannum. Excipit etiam Dian. cit. nisi ex illa negatione inferri posset, confessionem non fuisse integram, ut si de publica meretrice interrogaretur, an sit confessa fornicationem illam notoriam, non debet negare; sed declinando directam responsionem, dicere: illam esse confessam sua peccata et se fecisse suum officium.

818. IV. Denique jam supra indicatum est, si ipse confessarius non possit confiteri peccatum suum in audiendo Confessiones admissum, v. g. aliquem invalide absolvendo, salvo sigillo, nisi scilicet poenitens alteri confessario innotescat vel in suspicionem veniat, potest et debet illud peccatum omittere et non integre confiteri, donec detur copia confessarii, cui ignotus sit ille poenitens, juxta communem DD. cum D. Thoma et Scoto 4. dist. 21: quia nimirum strictior est obligatio sigilli negative pro semper obligans ac ad bonum universale spectans, quam praecepti affirmativi de integritate Confessionis admittens excusationes.

819. § V. *Nisi de expresso et libero consensu poenitentis.* Unicus casus est, quo ratio et obligatio sigilli sacramentalis penitus cessat, quando poenitens confessario expresse et libere dat licentiam loquendi de peccatis suis sive coram se ipso sive coram aliis; tunc enim neque ipsimet injuria infertur, cum obligatio secreti ex voluntate committentis pendeat, et volenti non fiat injuria, neque irreverentia infertur Sacramento, siquidem id fidelibus nequaquam odiosum, sed potius commendabile reddatur, si sciant, confessario concessum esse loqui de peccatis in Confessione auditis unico ille casu, si poenitens existimans id utile sibi fore, licentiam det; neque tunc poenitens dans licentiam dispensat in jure divino sigilli, sed ponit conditionem, qua posita cessat obligatio juris divini ob rationem datam. Ita contra Alensem, Dur. et ex parte Scot. 4. dist. 20. q. 1. a. 5. communissima DD. D. Thomae et D. Bonav. et pluribus congestis Suar. disp. 31. sect. 5, Sanch. l. 6. mor. c. 18, Laym. cit. n. 14, Lugo, Tamb., Dian. citati, alii passim. Dixi autem notanter, expresse et libere; nam

820. I. Requiritur, ut licentia data sit a poenitente consensu expresso, idque verbo sive facto tali, quod actuali et expressae concessioni aequipolleat, quale esset, si poenitens extra Confessionem inciperet loqui de re in Confessione proposita, poteris et tu confessari, prosequi, cum ipsum incipere sit expressa concessio, ut notant DD. communiter, Laym., Diana cit. Non sufficit ergo licentia tantum tacita, praesumpta vel interpretativa, v. g. non sufficit, quod tibi persuadeas vel probabiliter credas, locutionem de auditis in Confessione non fore ingratam poenitenti, juxta communem DD. apud citatos. Ratio est: quia hac in

re confessarii saepe decipi possent, indeque sigillum Confessionis non parum laxaretur et Sacramentum Poenitentiae non parum suspectum et exosum redderetur, cum possit semper adesse timor, ne confessarius existimet, id esse gratum mihi, cum tamen sit molestissimum.

II. Licentia vel concessio data sit cum consensu libero ac spon- 821.
taneo (non dolo, non metu vel minis, non per importunas preces extorta vel etiam per metum reverentialem ipsius confessarii obtenta) atque etiam non revocata a poenitente, qui licentiam semel datam in Confessione pro arbitrio revocare potest. Communis DD. Suar., Laym. citati, Diana p. 5. tr. 12. res. 20. et 24. Ratio est: quia alioquin si licentia libere et spontanee data non sit, aut si data semel revocata sit, moraliter idem est, ac si nulla licentia vel nullus consensus praecessisset. Ceterum opus non est, ut ejusmodi licentia detur in scripto; quin si in futuro dubium sit, an confessarius cum licentia poenitentis ex Confessione locutus sit, sacerdoti potius credendum esse, quam poenitenti, cum aliis bene docet Dian. cit. et magis etiam, quam ejus heredibus; v. g. si confessarius ex Confessione defuncti revelet restitutionem ab heredibus faciendam; quo tamen casu non debet dicere confessarius eam restitutionem debere ex delicto, sed solum, quod defunctus talibus tantum dare jusserit, et consultius est, moribundis suadere, ut talia secreto codicillo heredibus relinquant.

III. Absque ejusmodi licentia poenitentis expresse et libere con- 822.
cessa non solum coram aliis nunquam licet loqui confessario de auditis in Confessione (idque etiam si poenitens ipse aliquando teneatur suum peccatum per se vel per confessarium aperire ad grave malum innocentis avertendum, ut si parochus aliquos male baptizaverit etc. ideoque ad id urgendus sit et nolenti absolutio neganda, adhuc tamen eo invito nunquam confessarius directe vel indirecte revelare potest, ut ex Coninch bene notat Laym. n. 15.), sed neque cum ipso poenitente extra Confessionem sacramentalem: quamvis enim id proprie non sit fractio sigilli, uti cum pluribus docet Sanch. l. 3. de matrim. disp. 16., quia fractio sigilli est violatio secreti; secretum autem non frangit, qui loquitur cum eodem, qui secretum commisit, sed qui cum aliis; omnes tamen consentiunt, ejusmodi locutionem cum eodem citra ejus licentiam esse illicitam, quia vere cedit in odium Confessionis et Sacramenti et plerumque non sine rubore vel offensa poenitentis, idque verum putat cum aliis Sanch. cit. qu. 1. n. 3., etiamsi confessarius cum poenitente agere velit de substantiali errore in Confessione commisso et emendando, et poenitens rogatus de re ad priorem Confessionem pertinente loquendi licentiam dare nolit, et nos jam supra insinuavimus q. 16. Contra tamen eo etiam invito errorem aperiendum, et si possit emendandum esse, docet Suarez cit. sect. 5. n. 3, Filliuc. alii cum Diaa. cit. res. 29. et non improbabile censet Laym. ib. n. 15. Rationem dat Suarez, quia tunc confessarius proprie non loquitur extra Confessionem, sed supplet et perficit eam, quae antea inchoata et imperfecta permanserat. Utrumque probabile.

IV. Dixi, *extra Confessionem:* nam in aliis Confessionibus potest 823.
confessarius agere et mentionem facere de auditis in praecedentibus Confessionibus sine nova licentia petita, juxta communiorem DD. no-

minatim Lugo disp. 23. sect. 5. n. 127. et Tambur. c. 5. n. 4. et certe constat ex praxi doctorum et timoratorum confessariorum, qui ob recidivam post praecedentes lapsus in prioribus confessionibus auditos poenitentes arguunt et aliquando absolutionem negant vel differunt. Deinde ad quid adhortamur fideles, ut utantur semper eodem confessario, si hic debet se gerere, ac si nesciret confessiones priores? Oppositum tamen iterum tuetur Dian. cum aliquibus citatis, negans id absque licentia poenitentis licere, nisi de his, quae is iterum confitetur vel saltem tangit. Et fatendum est, id non licere passim, quando nulla vel modica est necessitas et timetur de molestia poenitentis. Lege allegatos apud Tamb. modo cit.

Quaestio II.

Quaenam sit materia sigilli sacramentalis seu quaenam cadant sub sigillo sacramentali.

Summarium.

824—825. Sub sigillo cadunt omnia mortalia tam in genere quam in specie,
826—828. (Corollaria et cautelae practicae)
829. Omnia venialia in specie,
830. Non tamen in genere et indefinite,
831—832. Nisi ex circumstantiis vel modo loquendi detur ansa suspicandi graviora de eodem vel de aliis;
833. Omnes peccatorum circumstantiae, quas tacere poenitentis interest,
834. Complices seu peccata complicis sive juste sive injuste detecta,
835—836. Peccatorum objecta,
837. Poenitentia injuncta,
838. Negatio absolutionis,
839. Negatio schedae confessionalis,
840. Sed probabilius est, hanc negare non esse contra sigillum.
841—845. Item scrupuli et defectus naturales.

824. Regula generalis est: *Sub sigillo sacramentali cadunt et tacenda sunt audita in Confessione sacramentali omnia, quorum revelatio redderet Sacramentum odiosum.* Ratio regulae patet ex dictis. Ex hac ergo generali regula in particulari designanda, materia sigilli sacramentalis sunt;

825. § I. *Omnia peccata mortalia tam in genere quam in specie.* I. Sigillum ergo sacramentale frangit non solum, qui aliquod peccatum mortale poenitentis in confessione auditum in specie revelat v. g. fornicationem, adulterium, sed etiam qui de certo poenitente solum in genere dicit, eum sibi confessum esse mortalia vel aliquod mortale vel casum reservatum vel excommunicationem, idque utrumvis sive directe ipsum peccatum in specie vel genere narrando, sive indirecte aliquid dicendo vel agendo, unde ejus peccatum mortale in specie vel in genere aliis innotescat; ut si dicas: aliquem a te non esse absolutum propter indispositionem, fuisse a te remissum propter casum reservatum; si audito in confessionali gravi aliquo peccato aliis audientibus alte ingemiscas;

et sine dubio fregit sigillum ille nimis zelosus confessarius, qui audito horribili scelere diu non confesso plurimis audientibus exclamavit: Jesus, Maria; immo quandoque etiam solum dicendo, talem tibi esse confessum, sigillum violare potes, uti si poenitens ad te secreto accedat vel alias significet, se nolle sciri, tibi confessum esse et tu palam dicas: hic mihi confessus est, sigillum indirecte frangis, quia poenitens confitendo confessario extraordinario, praesertim potestatem in reservata habenti, veniret in suspicionem gravis sceleris apud confessarium et alios audientes. Communissima DD. Navarr. c. 9. n. 8, Laym. c. 14. n. 6. recte censens, sigillum fregisse indoctum illum parochum, qui subdito sibi casum reservatum confesso litteras dedit deferendas ad Vicarium episcopi vel privilegiatum, quibus scribit, se latorem harum absolvere non potuisse, nulla ad id habita licentia poenitentis.

826. II. Quamvis sigillum non violetur, si confessarius nulla nominata persona generatim dicat, se audivisse in confessione talia peccata v. g. stupri, adulterii, sodomiae etc. aut sic generatim loquatur de auditis in Confessione, ut moraliter persona innoscere non possit, idipsum tamen saepe periculosum et (seclusa justa causa doctrinae, consilii vel auxilii capiendi) tacere consultissimum, tum ob scandalum rudium existimantium, sic sigillum violari, tum ob periculum revelationis, quod subesse vel quandoque emergere potest, ne scilicet homines sagaces ex variis circumstantiis simul junctis in cognitionem rei perveniant, idque maxime, si confessarius aliqua specialia designet, ut si dicat: primus meus poenitens confessus est mihi tale peccatum; quid si hujus dicti oblitus, postea apud alios memores dicat, Titium fuisse suum primum poenitentem? item si confessarius dicat: hodie mihi sacerdos grave crimen confessus est; quid si audiens ipsum tibi confitentem vidisset aut confiteri velle scivisset, aut probe sciens, tres tantum sacerdotes tibi confessos esse, duos vero esse vitae innocentis, nonne violenter suspicabitur de tertio? plurimae fuere ejusmodi experientiae et quandoque tragicae.

827. III. Similiter periculum est, ne interdum sigillum violetur vel certe violari putetur, si confessarius etiam generaliter dicat ex confessione sciens: in hac civitate, in hoc collegio, conventu, monasterio vel in hac communitate non valde magna committuntur magna crimina, adulteria, veneficia; aut in tali loco, ubi Confessiones audivit, magnum aliquid crimen commissum esse, etsi non nominetur ulla persona. Ex communi DD. Navarr., Suar., Laym. cit. et Dian. p. 5. tr. 11. res. 35. Ratio: quia ejusmodi relatione homines simplices offenduntur, scandalizantur, putantes, sic sigillum violari; immo revera interdum violatur: tum quia communitas infamatur, quae infamia etiam in poenitentes redundat tanquam in membra communitatis, tum quia audientes, si de aliqua persona particulari sinistram opinionem habent, magis in ea confirmantur, ideoque eis redderetur odiosa Confessio; quorum incommodum tanto majus periculum est, quo minus ampla seu modica est aliqua communitas et alioquin boni nominis, uti cum Coninch bene notat Laym. cit. Secus tamen esset, quando ampla valde est communitas: neque enim notabilis fit injuria, si de populosa civitate, provincia, tota regno dicatur, fieri ibi aliqua peccata. At certe dicere, se scire ex

confessione, semper offensivum ideoque inconsultum est. Vide Lugo cit. sect. 3. n. 65, Tamb. l. 5. c. 3. §. 5.

828. IV. Hinc ulterius bene Diana cit. resol. 36. cum aliis docet, confessarium, qui paucos habet poenitentes, v. g. moniales unius monasterii, scandalum dare, si publice concionetur de vitiis earum auditis in Confessione: quia personae confessae facile suffunduntur pudore. Et Turrianus apud Tamb. cit. c. 3. merito reprehendit Superiorem localem, qui Provinciali dicit: in hac domo vel collegio saepe postulatur licentia absolvendi a reservatis; quia nimirum redundat in ignominiam et grave damnum domus, quamvis idem Tamb. ibid. c. 1. n. 2. probabile putet, id non esse contra sigillum Confessionis, quando licentiae petitae fuerunt extra Confessionem, sed tantum contra secretum naturale; sed de hoc q. seq. iterum. Denique non est concessum confessario, peccata etiam publica et omnibus nota, quatenus ex Confessione accepta sunt, edicere, v. g. homo ille publice condemnatus, supplicio affectus etc. confessus est sua furta mihi, rapinas. Ex communi Suarez disp. 35, Laym. n. 9, quia si talis facultas confessario concessa esset, saepius ea abuteretur, seu minus publica evulgando seu minus certa confirmando, quod confessionem redderet odiosam. Eadem ratione non est concessum confessario de sui confitentis peccatis loqui coram illis personis, quas certo scit jam antea cognita habere; siquidem et hoc ingratum potest esse poenitentibus eosque a Confessione absterrere posset. Minus licebit dicere, poenitentem omisisse aliquod peccatum, quod eum commisisse constat vel constare poterit. Laym. n. 6. Haec quoad mortalia satis.

829. § II. *Omnia etiam peccata venialia in specie, non item in genere.* I. Frangit etiam sigillum sacramentale et mortaliter peccat, qui peccatum aliquod veniale, etiam leve, dicit ex sola Confessione notum et directe vel indirecte revelat: quia obligatio sigilli non admittit parvitatem materiae, et adhuc redderetur Confessio odiosa. Idemque dicendum, si quis dicat generatim: hic mihi confessus est multa vel gravia venialia; hic minutissimis suis peccatillis vel scrupulis me denuo vexavit vel vexabit: quia id cedit in aliquod vituperium poenitentis et adhuc Confessionem reddit odiosam.

830. II. Non autem caduni sub sigillo peccata venialia in genere et indefinite, neque peccat confessarius, sed licite potest dicere: hic mihi confessus est sua venialia; in hoc enim nulla est injuria vel gravamen poenitentis, cum per se notum sit, eum, qui confessus est, ad minimum habuisse aliqua venialia. Quare sicut potest dicere confessarius: hunc sibi confessum esse, ita potest dicere: confessum esse venialia generatim indefinite; non item, multa vel gravia venialia, ut dictum est: hoc enim non arguitur ex mera Confessione.

831. III. Excipe per omnem modum: modo non dicas in iis circumstantiis, ut detur ansa suspicandi graviora de eodem vel de aliis, ut si de aliquo singulariter dicas: hodie non est confessus, nisi venialia; jam enim das ansam suspicandi, alias confessum vel confiteri solitum mortalia. Item si de pluribus tibi hodie confessis (v. g. Fratribus vel Clericis alicujus monasterii) de uno singulariter dicas: hic nihil nisi venialia confessus est; iterum enim ista singularitas dat ansam suspicandi, alios confessos esse graviora, adeoque indirecte sigillum fran-

geres, ut notant DD. communiter. Eadem est ratio, si ex pluribus tibi confessis unum singulariter laudes de probitate, innocentia, castitate: jam enim das audientibus ansam suspicandi, reliquos ergo non esse probos, sed nocentes, incastos, ut eum aliis bene notat Laym. c. 14. Quando tamen de uno solum seorsim ageretur, non esset contra sigillum laudare illum de puritate conscientiae, quod in suis confessionibus vix inveniatur materia absolutionis, de caritate, castitate aliisque virtutibus; tunc enim nulla fit comparatio vel exclusio aliorum, nec datur ansa pejus suspicandi de aliis.

IV. Denique universaliter poena poenitentis et cetera impertinentia, 832.
quae peccata non sunt et per accidens interponuntur confessioni, v. g. propositum Religionis vel matrimonii ineundi, saepe quidem, si scilicet poenitens ea occulta velit, sub obligatione secreti naturalis, non tamen sigilli sacramentalis cadunt, cum ad Confessionem sacramentalem omnino sint impertinentia. Excipe tamen, nisi poenitentes talia dixerint in ordine ad explicanda sua peccata, v. g. votum castitatis ad explicandum suum peccatum carnale; tunc enim sigillo sacramentali claudi, docent Coninch, Tanner, Dian. p. 5. tr. 11. res. 5. Et satis clare frangit sigillum, qui dicit: hunc ex Confessione novi esse clericum, voto castitatis adstrictum etc.

§ III. *Peccatorum circumstantiae, complices, objecta.* I. Sub sigillo 833.
Confessionis etiam cadunt omnes peccatorum circumstantiae, quas tacere poenitentis interest, ut si spurius sacros Ordines suscepit, si sponsus vel sponsa nobilitatem falso jactavit et universaliter omnia, quae poenitens affert ad explicandum suum peccatum necessaria seu utilia, sive revera talia sint sive per errorem talia putentur, dummodo ea tacere poenitentis intersit et is aegre ferat talia resciri: quia ex vi Confessionis sacramentalis talia audiuntur. Secus si talia nosse nihil intersit aut nihil molestiae inferat poenitenti; unde si poenitens ad suum peccatum explicandum dicat, se esse Religiosum, maritum, militem etc. idque de se palam sciri nihil obsit poenitenti, libere confessarius ea evulgare poterit; at si obsit poenitenti eique molestum sit sciri, ut saepe contingit, nequaquam edicere licebit: hoc enim casu, non item priori, ex illorum relatione fit ei odiosa Confessio. Vide Lugo disp. 23. sect. 2. n. 57, Tamb. c. 3. § 6. Addo ego rursus: semper periculosum esse dicere, se tales circumstantias nosse ex Confessione, ut jam supra innui: si enim dicas, hunc ex sua Confessione novi esse canonicum, conjugatum etc., nonne audienti astuto ansam praebes suspicandi, eum aliquod contra statum suum delictum confessum esse, in sextum praeceptum impegisse, Horas omisisse?

II. Peccata etiam complicis seu ipsi complices peccati poenitentes, 834.
seu juste seu injuste detecti in Confessione, sub sigillo cadunt, juxta communem DD. apud citatos Suarez, Laym. et Diana. par. 3. tr. 4. resol. 121. Ratio semper eadem: quia alias Confessio fieret odiosa. At quid si poenitens expressam concedit licentiam complicem revelandi, si ipsum revelet confessarius, frangetne sigillum? Non frangere, docet Suarez cit. disp. 33. sect. 4. cum aliis, quia sigillum obligat dumtaxat in favorem poenitentis; si ergo poenitens det licentiam et cedat juri suo, non est, cur complicis factum sigillo gaudeat; esto peccetur

aliunde, si ex revelatione complex infamiam vel damnum injuste patiatur. Contra vero frangere sigillum, docet Vasquez ibidem apud Tamb. cit. ratione opposita: quia sacrum sigillum urget tam in favorem complicis, quam poenitentis, ut sic cadat sigillum super totam causam, quae agitatur in confessione. Utraque sententia probabilis, sed haec posterior eo videtur probabilior, quo magis favet sigillo. Ceterum confessarius habita expressa licentia a poenitente et justa notitia complicis, poterit eundem monere, reprehendere, ad emendationem urgere, prout alibi insinuatum est. An vero confessarius etiam licite possit interrogare poenitentem de complice ad ejus correctionem faciendam, negant quidem Bonacina, Lorca, Nugnus, alii Thomistae; et vere non esse consultum, ne nimio zelo ductus, eam licentiam a junioribus facile exposcat ob periculum extortae confessionis, bene monent Tamb. c. 3. n. 8.; concedunt autem absolute Suar., Fagund., alii cum Lugo hic disp. 16. n. 426., ubi docet, posse aliquando ob grave scandalum vel damnum avertendum poenitentem etiam cogi ad manifestandum complicem extra confessionem; de quo aliquid jam supra actum fuit.

835. III. Objecta etiam peccatorum, ut si poenitens fateatur, se infamatoria locutum esse de adulterio Titii vel Bertae, de homicidio vel furto Caji, aut se de ejusmodi peccato proximi nominati gravisum vel morose delectatum, aut simile peccatum in uxore, filio, subdito non correxisse etc., siquidem illa objecta peccaminosa proximi occulta sint, omnino sub sigillo cadunt, ut ea evulvare vel alteri referre confessario citra sacrilegium minime liceat; nam alioquin adhuc odiosa fieret confessio, ut patet et ex communi notat Tamb. cit. n. 8. Quodsi vero ejusmodi objecta peccatorum seu peccata tertiae personae notoria essent publica, v. g. si poenitens fateatur, se valde gravisum de duello vel homicidio commisso a Petro in publico foro Tamb. ib. n. 14., meo judicio bene resolvit, non cadere sub sigillo, sed confessarium de tali facto ex poenitente cognito posse palam loqui aliis, quia confitens supponit illud homicidium omnibus notum, quod solum per accidens latebat confessarium, ideoque non videtur illud velle committere sigillo; secus si locutus est de homicidio, adulterio vel alio peccato tertii occulto.

836. IV. Denique idem Tamb. cit. c. 1. § 10. ex Bonac. et aliis resolvit, etiam peccatum dubie notum ex confessione cadere sub sigillo, ut si confessarius dubitans animo pendeat, an peccatum hoc sui poenitentis sit sibi ex confessione notum an vero aliunde, adhuc sigillo obstringi confessarium. Ratio est, inquit: quia, ne confessio fieret odiosa praesumendum est pro sigillo: quare hic locum non habet libertas loquendi, qua potitur confessarius, quaeque cum certa sit, deberet vincere obligationem sigilli dubiam; locum, inquam, non habet: siquidem contra talem libertatem praevalet ex institutione Christi periculum certum avocandi fideles a Sacramento Poenitentiae. Haec ille, cui ego acquiesco.

837. § IV. *Poenitentia injuncta, absolutio vel schedula confessionis negata.* I. Etiam sub sigillo cadit poenitentia injuncta a confessario, eamque is aliis revelans sigillum frangit, si illa gravis sit, idest quae consuevit injungi pro peccato mortali, qualis nunc est (ait Dian. p. 5. tr. 11. res. 31.) Corona B. V. Mariae, non vero unicum Miserere vel quid

simile. Ratio clara est: quia per hoc praebetur occasio, grave quid confessum esse contra proximum suspicandi. Eadem ratione frangeret sigillum qui poenitentiam gravem poenitenti imponeret publice peragendam coram aliis, advertentibus, esse poenitentiam a confessario injunctam; imprudenter ergo agunt confessarii, qui famulis et opificibus imponunt jejunia, quae alios latere non possunt et ex confessione fieri plerumque innotescunt. Secus dicendum de poenitentia levi pro venialibus imponi solita, adhibita tamen cautela supra posita § 3. n. 2.

838. II. Etiam sub sigillo cadit negatio absolutionis sacramentalis, adeo ut confessarius sigillum frangat non tantum, si expresse dicat: hunc non absolvi ob ejus indispositionem (quod omnibus constat), sed etiam si absolute dicat: hic mihi confessus est, sed eum non absolvi, ut contra Cajet. docet communis DD. cum Suar. cit. et Dian. res. 42: quia ex communiter contingentibus communiter praesumitur absolutio negata propter culpabilem indispositionem poenitentis, ad quam suspicandam non licet concurrere confessarium; quin etiam si confessarius dicat de actu confitente: nondum eum absolvi, frangere sigillum ex Granado docet Tamb. cit. c. 3. § 8. n. 14: quia communiter talis longa confessio (nisi generalis esse constet) denotat, vel multa peccata vel gravem defectum poenitentis. Verum credo ad summum, si deliberate et de industria dicatur.

839. III. Etiam ad sigillum sacramentale aliquatenus spectat scheda seu testimoniam confessionis factae, adeo ut quando scholares, aulici, clerici et (tempore paschali fideles apud Mendicantes confessi) tenentur Superioribus testimonium suae confessionis afferre, confessarius teneatur iis dare, qui confessionem sacramentalem, saltem inchoarunt, etiamsi propter indispositionem ipsos non absolverit. Ita sane fere communis DD. Medina, Henriquez, Coninch, Fagund. alii cum Laym. cit. n. 8. c. 12, Dian. cit. res. 22, Tamb. cit. c. 3. § 9. Ratio non spernenda est: quia ex una parte confessarius graviter peccat et sigillum violat, si directe vel indirecte significet, se poenitentem suum ob indispositionem non absolvisse; at hoc ipsum confessarius directe significat, quando aliis omnibus confitentibus schedulam confessionis dat et huic soli negat; ergo graviter peccat, et sigillum violat. Certe tali homini publice accedenti perinde ac aliis danda est sacrosancta Eucharistia ad vitandam infamiam ejus, et cur non potius etiam schedula confessionis? Ex altera autem parte dando schedulam confessionis confessarius non mentitur, quia non testari debet, se hominem absolvisse, sed confessum sibi esse; atqui hic jam inchoative saltem sacramentaliter confessus est. Sed neque confessarius cooperatur peccato poenitentis, quod tali testimonio obtento, non absolutus et indispositus sacrilege ad Eucharistiam accedat et ipsam sumat: quia ab hoc ipso eum serio dehortari debet; si non pareat, culpa ipsius est, et confessarius suo functus est officio. Ceterum si nullo modo, ne inchoate quidem, confessi essent peccata, petant autem tale testimonium etiam in confessionali genibus flexis, facta cruce, dicto Confiteor ac maxime, si simulato animo accedant, quia v. g. quis concubinam dimittere, haeresim qua infectus est abjurare nolit, sed solum poenae vel infamiae causa sacram synaxim accedere velit, talibus confessarius utique schedam negare debebit, ne

eorum perniciosae simulationi cooperetur, ut notant Layman aliique AA. hujus communis sententiae.

840. IV. Verum mihi verior videtur opposita sententia negativa Bonac. et plurium aliorum cum Lugo disp. 23. sect. 3., nimirum confessarium non teneri dare tale testimonium et non esse contra sigillum tali testimonium negare. Ratio est 1. quia confessarius hic nihil dicit vel facit, unde possit innotescere indispositio poenitentis, sed solum negative se habens non approbat testimonio positivo confessionem, ad quod non tenetur (secus esset de negante Eucharistiam). 2. Quia alias via aperiretur fraudibus, et multi improbi parochum in paschate deciperent. 3. Quia potest esse consuetudo, ut scribatur, confitentem absolutum esse, quod nostro casu si confessarius scribat, falsum erit. 4. Quia scandalosum erit et iniquum, publicae meretrici perseveranti (uti et occulto peccatori suam malitiam pallianti, de quo supra) testimonium confessionis dare. Denique nec confessario imputandum erit, quod poenitentem sua culpa indispositum positive non defendat, sed infamari sinat etc.

841. § V. *Scrupuli, defectus naturales.* I. Sub sigillo etiam cadunt (ut confessario minime liceat prodere) defectus naturales poenitentis ex sola confessione cogniti, ut esse spurium, fictum nobilem, infecti generis ex Judaeis, haereticis, si nimirum a poenitente in confessione aperiantur tanquam alias occulti et ignoti, in ordine ad peccatum vel statum suum declarandum, juxta communem DD. apud Tambur. cit. Ratio semper eadem: quia alias Sacramentum Poenitentiae maxime fieret odiosum et saepe damnosum, cum quis non raro mallet sciri se esse adulterum, quam esse spurium vel infecti generis. Certe beneficium vel dignitatem petenti plus nocebit sciri, non esse legitimum, quam esse adulterum vel aliud peccatum commisisse. Secus dicendum, si poenitens ejusmodi defectus naturales ita afferat, ut ex adjunctis colligatur, eos esse communiter notos: quando enim notorii sunt ejusmodi defectus, praesumimus, a poenitente non subjici clavibus, nisi ut cognitos adeoque parum ab ipso curari, quod sciantur ulterius, si ipse expresse non prohibeat.

842. II. Scrupulos a materia sigilli simpliciter excludit noster March.; at sub sigillo claudi, simpliciter affirmant Coninch aliique multi. Mihi placet cum Tamburin. § 8. n. 19. distinguere ut supra: si enim scrupuli seu scrupulositas vel alii defectus naturales poenitentis, ut esse rudem, stupidum etc. alias sint ignoti et ex sola confessione noscantur a confessario, tunc omnino cadunt sub sigillo et eos vulgare confessario non licet, ut nimirum ab omni odio immunis sit confessio. Secus sit, si iidem defectus passim noti sint ob rationem paulo ante datam.

843. III. Lugo disp. 15. sect. 3. n. 60. de scrupulis aliisque defectibus naturalibus aliter ita distinguit: eos nimirum cadere sub sigillo, si eos poenitens confiteatur ad declaranda peccata vel conscientiam suam, secus si non cognoscantur ex relatione poenitentis, sed videantur vel percipiantur ex modo confitendi etc. Sic enim loquitur: Defectus alii manifestantur a poenitente ad declarandam suam conscientiam et peccata, et hi continentur sub sigillo; alii fiunt ibi ab ipso poenitente, quos confessarius non audit ex relatione poenitentis, sed ipse eos videt et percipit, et hi sicut non dicuntur secreto, sic non sunt sub sigillo.

Nam si poenitens sit rudis, si hebetis ingenii, similiter si se ostendat naturae molestae irresolutae, durioris ad credendum etc. non erunt sub sigillo, quia in confessione fiunt, non audiuntur. Sic Lugo. Consentit Diana alios citans p. 5. tr. 11. resol. 50. et dicens, esse communem sententiam.

844. IV. Verum hanc sententiam ut omnino improbabilem cum aliis reprobat Tambur. cit. n. 18. nec displicet ratio: quia ex principio toties repetito ab omnibus admisso, ne odiosa fiat confessio, sub sigillo claudi debent omnia, quae aliquam injuriam vel molestiam inferunt poenitenti, seu quidquid aegre fert, ut evulgetur, sive deinde ipse dicat sive faciat in confessione; atqui hujusmodi sunt etiam scrupuli et alii defectus naturales, de quibus agunt. Certe nonnumquam poenitens mallet sciri, se semel vel iterum peccasse mortaliter, quam esse scrupulosum, morosum, irresolutae naturae, hebetis ingenii. Et quid si agatur de promovendo tuo poenitente in praelatum, et tu ex sola confessione sive audisses dici sive vidisses fieri, patefaceres, eum esse scrupulosum, irresolutae naturae? Nonne merito aegre ferret et confessio odiosa fieret? Quidquid sit de hac sententia maneo in resolutione data N. II.

Quaestio III.

Quinam obligantur sigillo Confessionis.

Summarium.

845—847. Sigillo sacramentali per se primo obligatur Confessarius,
848—849. Etiam fictus,
850. Interpres poenitentis,
851. Adstantes sive casu sive ex industra aliquid audientes,
852. Illi, quibus confessarius aliquid sine licentia poenitentis revelavit,
853. Superior pro licentia requisitus,
854—855. Consulti de peccatis vel statu poenitentis,
856. Probabilius etiam, quos poenitens ipse ante et in ordine ad confessionem consuluit,
857. Legens sive casu sive studio confessionem scriptam alterius,
858. In hoc tamen solum secreti naturalis obligationem agnoscunt alii,
859—860. Gravissime tamen obligantis.

845. Regula generalis: *Praeter confessarium per se primo principaliter obligatum, saltem secundario et minus principaliter sigillo obligantur omnes, ad quos talis confessionis notitia immediate vel mediate, juste vel injuste pervenerit.* Communissima cum D. Thoma et Scoto 4. dist. 21. et pluribus congestis Suar. disp. 33. sect. 4, Laym. c. 14. n. 17, Dian., Lugo, Tamb. locis citatis et citandis. Ratio tradita a Navar. c. 8. n. 4. est: quia res in ordine et intentione ad absolutionem sacramentalem manifestata ex Christi institutione et praecepto, traditione ac perpetuo usu Ecclesiae omniumque fidelium persuasione confirmato, hoc onus seu obligationem annexam habet, ut ad quemcumque ejus notitia pervenerit, sine gravi sacrilegio ac irreverentia Sacramenti revelari non possit. Jam percurramus breviter obligatos in particulari.

846. § I. *Confessarius etiam fictus.* I. Per se primo sigilli obligatione adstringi, qui confessionem sacramentalem accepit sive validam sive invalidam, sive absolverit sive non, ratio ex omnibus hactenus dictis patet abunde.

847. II. Dico autem *confessarius.* At quid de poenitente? Etiam hunc sigillo obligari ad tacenda audita a confessario, dicunt aliqui, et significat Navar. loc. cit. Sed vera est sententia communis DD. cum Suar., Coninch, Laym. cit. ac Diana p. 5. tr. 11. resol. 8, poenitentem solum obligari secreto naturali pro ratione materiae, si nimirum confessarii intersit taceri a se dicta, ne ejus fama laedatur, aut si ipsius poenitentis intersit, lege naturali non infamandi se ipsum.

848. III. Dixi item, *etiam fictus:* nam etiam laicus vel non sacerdos, qui confessarius est habitus aut se confessarium simulans confessiones excepit, cuique poenitens bona fide confessus est, putans esse sacerdotem, cum non sit, vel esse absolvendi potestate praeditum, cum ea careat, nihilominus sigillo sacramentali adstringitur, juxta communem DD. apud citatos et optime Lugo disp. 23. sect. 2. Tamb. opusc. de Conf. l. 5. c. 4. n. 1. Ratio: quia etiam talis confessio ex intentione confitentis (etsi errore facti erronea) sacramentalis est et ad absolutionem sacramentalem ordinata seu cum intentione Sacramenti facta, etsi reipsa non sit.

849. IV. At quid, si quis sciens et consulto confiteatur laico vel non sacerdoti, non quidem solum devotionis vel humiliationis gratia (quo casu sine dubio non oriretur obligatio sigilli sacramentalis, sed tantum secreti naturalis), sed per errorem putans, laicum in tali casu urgentis necessitatis posse valide audire et absolvere sacramentaliter? Tunc adhuc exurgere obligationem sigilli, affirmant graves DD. Nav., Sylvest., Armilla apud Laym. n. 19. et Tamb. cit. Sed verior est sententia negativa communis omnium aliorum: quia Christus obligationem sigilli imposuit solum confessioni sacramentali a se institutae; at talis confessio nullo modo est sacramentalis, ne quidem ex intentione poenitentis, nisi valde erronea errore juris crassissimo. Attamen tunc oriri obligationem secreti naturalis strictissimam, et saltem ex pia intentione confitentis aliquo modo sacram, non est qui ambigat.

850. § II. *Interpres, scribentes, audientes.* I. Sigillo etiam adstringitur interpres confitentis, saltem tunc quando in raro casu per accidens necessario adhibetur ad cujuspiam confessiones, juxta dicta suo loco. Ita communis DD. et meorum omnium. Ratio est: quia nisi saltem tunc interpres necessarius sigillo astringeretur, certe odiosa fieret confessio. Contra tamen simpliciter interpretem proprie sigillo obligari, negant non pauci et nominatim Cajetan. et Sotus apud Laym. cit. n. 17. Verum eam sententiam ipse merito rejiciendam censet, si velint, interpretem nullo modo obligari sigillo sacramentali ex Christi praecepto in omni casu obligante, sed solum secreto naturali, etsi strictissimo, quod tamen ob gravissimam causam v. g. ad rempublicam liberandam revelare licitum sit. Recipiendam vero esse hanc sententiam, si solum velint, interpretem (sicut et alios mox recensendos) obligari minus principaliter et non tam graviter sicut sacerdotem; ideoque nec poenas

juris sacerdoti violatori sigilli decretas, sed aliam mitiorem arbitrariam incurreret, uti notant Navar., Sa, Henr., Suarez apud eundem.

II. Eadem videtur ratio de eo, qui alterius rudis confessionem scripsit, ut supponunt communiter DD. Sed vide mox dicenda § 5. de legente alterius confessionem scriptam.

III. Eodem sigillo constringuntur adstantes, qui sive casu et praeter intentionem vel voluntatem sive furtive de industria vel ex malitia, non sine injuria et irreverentia Sacramenti, alterius confessionem audiunt, secundum communem DD. Suar., Vasq., Laym., Lugo, Diana. Item omnes, quibus alterius confessio sacrilege revelata est, de quo mox specialius. Item si quis confitetur multis ex necessitate praesentibus, ut in naufragio, conflictu, nosocomio etc., tam confessarius, quam omnes praesentes audientes ita arctantur obligatione sigilli, ut de auditis neque cum aliis neque secum ipsis invicem postea colloqui possint, cum omnes et quilibet seorsim sigillo astringatur. Ratio semper eadem ex regula, quia alioquin Sacramentum fieret odiosum. **851.**

IV. Certe sigillo astringuntur etiam ii, quibus confessarius sine poenitentis licentia, adeoque injuste et sacrilege aliquid revelavit; quin ex communi sententia apud citatos etiam ii, quibus confessarius revelavit de licentia poenitentis; cujus tamen contrarium probabiliter defendunt Henriquez, Vasquez, Coninch apud Laym. n. 18. hac ratione: quia tunc confessarius ex poenitentis licentia atque plerumque in ejusdem commodum alterius peccatum revelans, id agere censetur tanquam instrumentum poenitentis. Quare sicut si poenitens peccatum suum paulo ante sacerdoti explicatum ipsemet alteri revelaret, non posset eum ad sigillum sacramentale obligare, cum revera haec non sit sacramentalis revelatio, ita neque si sacerdos ex voluntate et jussu poenitentis revelet: nisi forte revelatio fieret ob causam spectantem ad administrationem Sacramenti Poenitentiae, v. g. si confessarius virum doctum consulat pro juvando tali poenitente, uti limitat Layman ibidem. Sed censeo standum in communi sententia priori. **852.**

§ III. *Superior pro licentia requisitus.* Sigillo sacramentali etiam astringitur praelatus, a quo poenitens sive per se sive per confessarium extra actualem confessionem petit licentiam absolvendi a reservatis, uti pluribus allegatis rectius docet Lugo disp. 23. sect. 2. n. 34. et 35. Ratio est: quia ipsa illa petitio licentiae jam censetur inchoata confessio, et illa notitia Superioris, quam a confessario accipit, ipse confessarius accipit ex inchoata confessione poenitentis, ideoque eidem obligationi sigilli uterque subjacet. Et licet quando ipse poenitens talem licentiam petit, ea petitio non videatur inchoata confessio respectu Superioris, cum non fiat in ordine ad absolutionem ab ipso Superiore dandam, est tamen inchoata confessio absolute in ordine ad absolutionem recipiendam, sive deinde a confessario sive ab ipso Superiore dandam. Deinde fatentur DD. communiter, illam obligationem esse strictissimam, nullo umquam casu violabilem in Superiore; sed haec ita stricta obligatio non potest solum esse ex secreto naturali et virtute justitiae; ergo debet esse ex sigillo et virtute religionis ob reverentiam Sacramenti, nec differt a sigillo nisi per respectum, quatenus scilicet non oritur ex confessione jam facta, sed in ordine ad Confessionem sacra- **853.**

mentalem faciendam. Contrarium tamen docent et in Superiore tunc solum obligationem secreti naturalis agnoscunt alii apud Tamb. cit. c. 4. § 2., eo quod poenitens praesumatur evocare velle ab obligatione Sacramentali illa negotia, quae volens et prudens extra Sacramentum cum Superiore tractat: verum haec praesumptio mihi valde incerta est.

854. § IV. *Consulti de peccato vel statu poenitentis.* Etiam doctorem, theologum vel alium, quem confessarius de peccatis vel statu poenitentis ex ejusdem licentia consulit, eodem cum confessario sigillo manere obstrictum, verius et communius docent DD. cum Suarez supra cit. et Laym. n. 18. Ratio: quia notitia, quam confessarius de licentia poenitentis communicat alteri, est eadem, quam habet ipse confessarius; sed confessarius habet cum obligatione: ergo etiam alter consultus cum eadem obligatione sigilli in se recipit.

855. Contrarium rursus docent et in tali consulto solum obligationem secreti naturalis agnoscunt Medina, Vasq. cit. apud Tamb. eodem cap. 4. § 3. n. 4. eo, quod poenitens concedens licentiam confessario colloquendi cum alio tertio de suo peccato vel statu, praesumitur illud extra limites Sacramenti extrahere. Verum haec praesumptio rursus incerta est et aeque facile negatur; quin potius id nolle praesumendus est poenitens, quia nemo detrimentum suum velle putandus est.

856. At quid, si ipse poenitens ante confessionem, attamen in ordine ad confessionem faciendam, sive ipsi confessario sive alteri docto etiam laico, aliqua de peccatis suis communicet, tenebiturne tunc confessarius vel alius ea sub sigillo contegere? Negant Suarez, Henriquez, alii plures apud Tamb. cit. § 4., eo quod illa notitia sic data confessario vel alteri nec sit confessio inchoata nec procedat ex confessione jam peracta, ut in priori casu, sed ex facienda confessione, quae quia facta non fuit, non potest imponere obligationem sigilli. Sed probabilius affirmant alii multi apud Diana p. 5. tr. 11. res. 44. et sequitur libentius Tamb. ibib. n. 7., eo quod ea sententia magis Sacramento faveat. Supponitur autem semper, quod poenitens ad illam notitiam communicandam moveatur ex vi confessionis faciendae, idque sciat is, qui eam accipit. Ratio est: quia cum saepe opus sit poenitenti, ante confessionem cum confessario vel aliis communicare de peccatis suis, ut cōnfessionem recte expedire possit, nisi illi sigillo astringerentur, adhuc confessio talis redderetur odiosa et molesta. Huic sententiae et ego consentio. Atque hinc recte infert Medina, talem confessarium vel alium, cui ad finem confessionis peragendae ab aliquo communicatum est peccatum enorme, alias praelato denunciandum sub poena excommunicationis, nec debere nec posse denunciare, quia contra sigillum, quod fortius urget.

857. § V. *Legens Confessionem scriptam alterius.* I. Etiam illum denique qui sive casu fortuito (adeoque sine peccato) sive ex proposito et data opera (adeoque non sine gravi peccato, secundum omnes) descriptam alicujus confessionem sive jam peractam sive peragendam legit, sigillo adstringi, probabilius affirmant Rodriquez noster, Fagundez, Malderus, alii plures apud Diana cit. resol. 27. et etiam p. 1. tr. 4. resol. 112. Ratio est: quia illa scriptura est internuntia peccatorum estque sive inchoata confessio sive confessionem jam factam gerens. Nam et propter

eandem rationem is, qui scripto excipit confessionem amici non potentis scribere et ita se ad confessionem parantis, sigillo tenetur, ut § 2. n. 2. notatum.

II. Negant rursus et solum secreti naturalis obligationem agnos- 858.
cunt Navar. c. 18. n. 19, Laym. cit. n. 25, Suarez, Bonacina aliisque congestis Lugo disp. 23. sect. 2. n. 17. idque etiam valde probabiliter. Ratio est: quia ex sola confessione inducitur obligatio sigilli; atqui illa scriptura non est confessio, ne inchoata quidem, sed solum est materia praeparata ad confessionem nec est gerens confessionem peractam, sed solum gerens materiam, quae erat praeparata ad confessionem; ergo ejusmodi scriptura non inducit obligationem sigilli, sed tantum secreti naturalis; sicut enim si quis audiret peccata alicujus, qui clara voce enumerans peccata sua se ad confessionem praeparet, vel qui post confessionem alta voce Deo gratias ageret pro talibus peccatis confessis, certe audiens non obligaretur ad sigillum, quia non audiret confessionem sacramentalem, sed solum praeparationem ad confessionem vel gratiarum actionem pro ea peracta: ita etiam in casu nostro scriptura illa non est confessio, sed praeparatio ad confessionem, adeoque legens illam non obstringitur sigillo sacramentali, sed tantum secreti naturalis obligatione pro ratione materiae, utique sub mortali, si gravia vel diffamantia consulto legat vel evulget; secus si levia tantum essent, ac schedula reperta moraliter certus sit, nonnisi levia et quotidiana peccata in ea scripta esse ideoque ex curiositate legat aut lecta alteri communicet: tunc enim non debet censeri plus quam venialiter peccasse, quia non violat sigillum confessionis, in quo non datur parvitas materiae, sed tantum secretum naturale, cujus obligatio ob parvitatem materiae minuitur. Quin etiam in casu gravissimae necessitatis ad rempublicam vel vitam innocentis liberandam omnino cessare posset, ut hujusmodi scriptam confessionem etiam revelare liceret, quatenus praecise necessarium est ad majus malum impediendum, cui spectato jure naturae et naturali caritatis ordine minus damnum hominis illam schedam scribentis posthaberi possit, ut notant Layman et Lugo citati.

III. Ceterum consentiunt etiam hujus sententiae auctores, reper- 859.
torem etiam hujus scriptae confessionis obligari arctissimo secreto naturali, ut non solum is peccatum mortale in genere sacrilegii et gravissimae injuriae committat, si gravia et diffamantia peccata consulto legat aut lecta aliis evulget, ut dictum est; sed nec judex aut praelatus ex sola tali notitia ad criminis inquisitionem aut punitionem procedere posset, aut si processus jam coeptus sit, eum rescindi et pro infecto haberi oporteat; quia licet ejusmodi scriptura non sit confessio sacramentalis, est tamen via ad eam, ceditque in irreverentiam Sacramenti si occasione illius, quod in salutem animae a Christo institutum est, aliquis famae, vitae vel aliud detrimentum patiatur.

IV. Excipiendus per omnem modum est casus, quo talis scriptura 860.
vera esset confessio actualis, utpote si aliquis mutus vel alias impeditus confiteatur confessario praesenti per scripturam et tunc durante actione sacramentali aliquis legat illam scripturam, utique tenetur sigillo: quia tunc illa scriptura lecta a confessario est locutio vel confessio poenitentis, cum non aliter confiteatur mutus ille nisi per

scripturam. Idem censet Laym. n. 19. c. 14. si sacramentalis confessio sacerdoti in scripto data, ab eo amissa esset et ab alio inventa et lecta: nam talis manifestatio facta sacerdoti per scripturam in ordine ad absolutionem accipiendam vera sacramentalis est confessio ideoque sub sigillo cadit, ut ea nullo casu a quocumque sine confitentis licentia revelari possit. Idem censet Lugo cit. n. 49., quando aliquis per litteras peteret a Superiore licentiam confitendi alteri peccatum reservatum: quia tunc per scripturam illam vere loquitur Superiori in ordine ad confessionem et absolutionem, confessione velut jam inchoata, ideoque sicut ipse Superior, ita et alius legens talem scripturam, quemadmodum et audiens subditum petentem ejusmodi licentiam, sigillo adstringitur.

Quaestio IV.

Qualiter liceat et non liceat uti notitia ex sola confessione sacramentali habita.

Summarium.

861—862. Notitia confessionis non licet uti sic, ut alii advertant.
863. An confessarius sciens, ex confessione sibi insidias parari, possit aliquam actionem omittere, domi manere,
864. Aut aufugere, esto insidiatores id advertant vel forte ideo occisuri sint poenitentem?
865. Nec etiam licet uti notitia confessionis sic, ut poenitens ipse solus advertat,
866. Exercendo actus illi ingratos, vitare, punire, deponere.
867—869. Probabiliter tamen licet ei negare actus nullo jure debitos, suffragium, beneficium.
869. Nec etiam licet ea notitia uti ad gubernationem ipsius poenitentis,
870. Bene autem ad gubernationem sui ipsius.
871—874. Resolvuntur casus particulares valde notabiles.

861. Regula generalis: *Notitia ex sola confessione accepta numquam ullo casu licet uti, quando subest periculum revelationis directae vel indirectae aut sic, ut confessio merito fiat difficilis ac odiosa poenitenti. Contra vero licitum erit uti illa notitia in illis actibus, quibus confessio non redditur difficilis vel odiosa poenitenti, utpote qui non sunt vel non possunt esse rationabiliter ingrati confitentibus. Ex qua generali regula particularius resolves, numquam licere uti ea notitia sic, ut alii advertant, sed neque sic, ut ipse solus poenitens advertat, ad ejus gubernationem vel gravamen, sed bene ad gubernationem vel justam indemnitatem sui ipsius, saltem probabilissime.* Percurro breviter singula declarando.

862. § I. *Non sic, ut alii advertant.* Numquam ullo casu, ad quodcumque malum avertendum, etiam mortem evadendam, confessario, etiam Superiori, licet uti notitia ita ut alii, quibus peccatum poenitentis ignotum erat, advertentes grave quidpiam adversus ipsum exinde suspicentur. Certissimum apud omnes. Ratio clara est: quia hoc esset ipso facto confessionem offendere et maxime reddere odiosam poenitenti; ut si confessarius maxime Superior post confessionem confesso praeter morem solitum coram aliis torvum vultum ostendat, solita benevolentiae signa subtrahat, ejus

consortium vel colloquium vitet, eum ab officio amoveat vel simile quid agat, ex quo alii veniant in cognitionem vel suspicionem aliquam peccati ipsius saltem in genere; quod nimirum ille poenitens vel subditus aliquid grave fecerit, ratione cujus idem confessarius vel Superior praeter morem ita illum aversetur vel ab officio amoveat: esset enim vera indirecta revelatio sigilli confessionis; idque etiam verum est, quando alii jam habent notitiam talis peccati poenitentis et post confessionem viderent, eum a confessario vel Superiore ita aversari vel ab officio aliquo amoveri.

Insuper adeo verum est, ut confessarius etiam duorum confessionem excipiens (casus non rarus in sponsis) et ex unius confessioue intelligens, alterum non integre confiteri, sed peccatum aliquod culpabiliter reticere, non possit tamen ullum indicium suae notitiae praebere ex alterius confessione habitae, sed absolvat et totum Deo committat, ne scilicet unus poenitens aliquid de confessione alterius advertat, prout etiam supra suo loco indicavi. Quare sine dubio graviter deliquit et sigillum indirecte enormiter violavit sacerdos quidam indoctus, qui duorum confessionem audiens et ex posterioris confessione peccatum commissum cum priori complice intelligens, priorem adhuc ibi praesentem ad confessionale revocavit et de novo examinavit.

Sed hic difficultas gravissima (attamen speculativa potius, quam **863.** practica) est: an saltem liceat confessario uti ejusmodi notitia confessionis ad sui defensionem v. g. evadendam mortem, quando adverterent alii, qui alias jam sciebant v. g. complices peccati: ut si confessarius ex sola confessione unius complicis sciat, vinum, quo debet celebrare, esse veneno infectum, aut se hac nocte occidendum, si domo egrediatur etc. poteritne ex hac notitia Sacro abstinere, ea nocte se domi continere, si ex hoc advertant complices, peccatum hoc ex confessione unius ex ipsis confessario innotuisse? Negant sane, licere DD. fere communiter, quos citant et sequuntur Lugo disp. 23. sect. 3. n. 110. et Gob. casu 23. n. 897., eo quod adhuc videatur indirecta revelatio sigilli nullo nmquam casu licita. Sententia quidem maxime favens sigillo; at profecto nimis rigida et severa, nescio, an ab ipsis suis auctoribus in casu contingenti practicanda. Contrarium idque licere docent alii aeque graves ac multi, Scotus 4. dist. 21. q. 2. et 3, Gabriel, Sylvester, Coninch, Bonac. aliisque citatis Laym. l. 5. tr. 6. c. 14. n. 21. et Tamb. cit. l. 5. c. 6. § 1. Ratio est: quia aliud est, verbo vel facto patefacere ipsum peccatum confessum, quod sane numquam licet, aliud est, aliquid agere vel omittere, ex quo alii aliunde scientes peccatum, sumant occasionem suspicandi, peccatum illud jam confessum esse, quod per se licitum, immo aliquando debitum est: ut si videas me absolventem personam, cum qua hac nocte peccasti, nonne colligis, illam hoc peccatum confessam esse? si confessarius aliquoties accedat ad hominem domi concubinam alentem, ut illum ad emendationem hortetur, tandem ejus confessionem excipiat et ad sacram Communionem admittat, nonne concubina apertissime colligit, illum peccata fornicationis confessum esse, et tamen sigillum confessionis fregisse quis dicat? Item si confessarius hominem ob publica latrocinia supplicio affectum commendet, quod bene de peccatis suis contritus et confessus, optime

dispositus mortuus fuerit, sane nullo modo violat sigillum; quia non dicit nec exhibet signum, quo cognosci possit, hunc hominem commisisse latrocinia, sed solum significat, eum rite confessum sua peccata adeoque etiam latrocinia antea aliis nota etc. Sic in proposito sacerdos abstinens a Sacro vel domi se continens, nullo verbo vel facto prodit peccatum poenitentis, sed solum per accidens, ratione scilicet cognitionis aliunde jam habitae aliis significat, socium peccatum jam esse confessum, quod nihil contra sigillum. Unde et hi ipsi DD. merito fatentur, eo casu non licere confessario abstinere a Sacro vel domi se continere, quando alii praeter socios jam scientes inde intelligerent peccatum poenitentis aut aliorum complicum, maxime si de tali peccato jam suspecti periculum subire deberent.

864. At quid si eo casu ex fuga sacerdotis ipsi confitenti periculum immineat, ut a sociis sceleris occidatur; poteritne sic nihilominus fugere vel domi se continere? Negat, posse Suarez disp. 23. sect. 7. et Gob. loc. cit. ex fundamento oppositae sententiae. Concedit autem rectius Coninch, consentiente Laym. n. 21: quia adhuc fugiendo vel domi se continendo sigillum confessionis non violat; quare jus naturale ipsi permittit, ut vitam suam alienae vitae anteponat; sicut si dominus haereticus intellexit, aliquem ex suis famulis vel subditis confessum esse huic sacerdoti, mortem serio minitetur confessario nisi dicat, quinam ille sit, confessarius non prohibetur illum nominare, tametsi intelligat, exinde mortem confesso famulo vel subdito inferendam fore; quamquam laudabilius sacerdos ageret, si mortem ipse pro innocente fortiter oppeteret. Neque ex nostra responsione inferas, quod confessio hominibus redderetur odiosa, si occasione ejus aliqui tantum periculum subire possint; non enim sic redditur odiosa confessio secundam se simpliciter, sed solum ut spectata cum talibus circumstantiis, quae tamen rarissime et vix unquam concurrunt, ut proinde talis casus potius speculativus, quum practicus censeri debeat, ut notavit Sanchez l. 3. de matrim. disp. 16. q. 1. a. 4.

865. § II. *An sic, ut solus poenitens advertat.* Regula generalis manet: nunquam licet uti cognitione vel notitia ex confessione habita circa poenitentem, etiam ut ille solus advertat, exercendo circa ipsum aliquos actus ipsi ingratos, ex quibus poenitenti merito odiosa redderetur confessio. Ratio jam saepe inculcata est. Ex hac regula unum et alterum certum est, tertium valde dubium et gravissime controversum. Unum certum est, licere confessario uti notitia ex confessione accepta circa poenitentem aut universaliter de ejus expressa et libera licentia, juxta supra dicta, aut in particulari exhibendo ipsi aliquos actus natura sua non ingratos, sed gratos potius, ex quibus proinde ei confessio non odiosa, sed grata potius et suavis reddatur, uti contra paucos in fine refutandos Vasquez et alios habent DD. communiter. Sic confessarius propter fiduciam v. g. quam poenitens ad ipsum gerit, omnia sui animi arcana et peccata committendo, poterit eidem ostendere signa specialis amoris et benevolentiae, benigne excipere, beneficia conferre etc., quamvis is advertat, haec fieri propter audita in confessione. Item si confessarius ex confessione intellexisset, poenitentem ex suo facto vel dicto fuisse offensum, ad indignationem vel odium provocatum vel in tenta-

tionem incidisse, nonne poterit confessarius ex ea sola notitia a simili dicto vel facto deinceps abstinere?

Alterum certum, non licere confessario uti notitia confessionis 866.
circa poenitentem exercendo actus illi ingratos, maxime spectantes ad justitiam punitivam vel vindicativam, ut poenitenti ob peccata confessa vultum austeriorem ostendere, eum declinare, eum reprehendere vel punire, tollere aliquod jus ipsi acquisitum, ut amovere ab officio jure acquisito, a quo scilicet pro libito et nisi ob delictum amoveri nequit, struere illi insidias, ut in delicto deprehendatur, negare ei aliquid debitum, pecuniae v. g. et alia ejusmodi. Sic omnes fere unanimiter. Ratio patet: quia satis superque odiosa redderetur confessio praeterita, si sciretur, ex illa ita contra poenitentem posse procedi. Et bene advertit Laym. cit., neque ad hoc requiri, ut poenitens advertat actu vel sciat, hujusmodi actus fieri ex confessione sua, dummodo revera fiant ex confessione, etsi id nunc ignoret poenitens; si enim poenitens antecedenter sciret, posse confessarium uti illa notitia occulte contra ipsum, non minus immo magis absterreretur a confessione peccati, quam si sciret, posse illum aliquid tale facere poenitente advertente; magis enim laedunt illa, quorum causam ignoramus, quam illa, quorum causam scimus, quibus proinde facilius possumus adhibere remedia.

Tertium dubium et controversum valde est: utrum liceat con- 867.
fessario uti notitia confessionis, circa poenitentem solum advertentem, exercendo ob justam causam aliquos actus, etsi ingratos ipsi et molestos, quibus tamen nullum ejus jus laedatur: ut negando ipsi aliquos actus nullo jure debitos, nisi forte ex justitia distributiva vel misericordia, ut negare suffragium vel beneficium aut eleemosynam ei, quem ex confessione indignum quis novit et alia mox latius dicenda? Licere affirmant sane DD. gravissimi communiter D. Thom., Scotus, Sotus, Suarez et alii, quos ad 35. refert Sanch. l. 3. de matrim. disp. 16. q. 1.

Ratio hujus sententiae est: quia ex una parte non est frangere sigillum, colloqui vel agere cum eo ipso, qui tibi secretum communicavit; et ex altera parte, cum poenitens nullum habeat jus ad illas actiones, nulla ei fit injuria, ejusmodi actus denegando; ergo id non est illicitum. Immo addunt multi ex his DD., etiam quandoque esse debitum, adeo ut confessarius ex tali notitia etiam teneatur amovere indignum ab officio, ei negare suffragium vel communionem etc. Plures tamen eorum talem obligationem non agnoscunt: quia nimirum nullus cogi debet, ut utatur remedio tam difficili et periculoso fractionis sigilli.

Contra vero generaliter et indistincte docent, id licere nunquam, 868.
ita ut in nulla prorsus re confessarius uti possit tali notitia, sed debeat se simpliciter habere ac si prorsus nihil audisset, adeo ut si ex confessione nosses, famulum esse furem, non posses ideo cistam claudere vel clavem abstrahere. Sic multi apud eundem Sanchez. Alii autem restringunt, solum locum habere in iis, in quibus esset confusio et pudor poenitenti. Sic ipse Sanch. cit. n. 4. aliosque citans Gobat. Alii denique clarius ita distinguunt, ut in regula generali expressum et sequitur

§ III. *Non licet ad gubernationem ipsius poenitentis.* Simpliciter non 869.
licet confessario uti notitia ex sola confessione habita ad gubernationem

vel directionem ipsius poenitentis, praesertim advertentis, nimirum circa ipsum poenitentem directe exercendo aliquos actus ipsi ingratos et molestos, aut negando ullos actus favorabiles etiam indebitos vel gratuitos, uti sunt ex sola confessionis notitia poenitenti se exhibere severiorem; minus grate cum eo loqui; eum amovere ad alium locum, ubi sine peccato degat; famulum ex sola confessione furem cognitum domo expellere vel e servitio dimittere; indigno ex sola confessione cognito negare suffragium ad electionem, officium vel beneficium quodcumque aut ei officium pro nutu amovibile auferre; negare Sacramenta, Eucharistiam non ministrare; non assistere matrimonio, cum ex sola confessione scit, invalide contrahendum; non colloqui vel conversari cum excommunicato vitando, sed ex sola confessione cognito et alia similia, quae exercentur circa poenitentis personam singularem. Ita auctores secundae sententiae ac ipse Sanchez, si attente legatur et reipsa Laym. c. 4. n. 22. et expresse Coninch, Palaus aliisque congestis Dian. p. 3. tr. 4. resol. 76. et p. 5. tr. 11. res. 3, Tamb. l. 5. c. 6. § 2. n. 7. Ratio solidissima est: quia ex obligatione sigilli sacramentalis non solum illicita omnis est revelatio directa vel indirecta secreti coram aliis, ut omnes agnoscunt, sed generaliter etiam illicitum est omne id, quod confessionem redderet gravem et odiosam fidelibus, ex communi principio ab omnibus fere admisso; unde neque cum ipso poenitente potest confessarius, etiam praelatus, de peccato in confessione audito loqui sine ejus licentia, ut etiam adversarii fatentur; atqui evidens et certissimum est, etiam maxime reddi confessionem gravem et odiosam ex hac parte, si sciretur, confessarium ex illa sola notitia posse poenitentem amovere ab officio, privare suffragio, repellere a Sacramento et cetera jam enumerata ac similia plura, et certe multo magis, quam si confessarius posset de peccatis confessis cum poenitente loqui; ergo nullo modo licet uti notitia confessionis circa poenitentem exercendo ejusmodi actus ipsi molestos et ingratos ad gubernationem ipsius poenitentis; idque etiam et maxime superioribus, his enim id expresse et gravissime prohibuit Clemens VIII. in decret. anno 1594. die 26. Maji. Verba ejus sunt: Tam Superiores pro tempore existentes, quam confessarii, qui postea ad superioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligentissime, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur, atque ita per quoscumque Regularium Superiores, quicumque illi sint, observari mandamus etc. Haec Pontifex; post hoc decretum merito profitetur Lugo disp. 23. de Poenit. sect. 5. n. 93., se non videre, quomodo opposita sententia sustineri possit.

Confirmatur: Omnium consensu sigillum confessionis obligat in tota sua latitudine etiam in ordine ad confitentem, ne ei peccatum ex sola confessione cognitum objiciatur, exprobretur vel quovis modo ei invito in memoriam revocetur; atqui talis exprobratio sane molestissima reipsa fieret, si sacerdos confitenti suo propter ejus auditam confessionem sacramentalem vel suffragium neget vel eum ab officio removeat etc.; plerumque enim certa vel probabili suspicione deprehendet, id fieri propter peccata, quae confessus fuit, ideoque ei Sacramentum grave et damnosum fiet. Et dato, confitentem id nullo indicio assequi

posse, nonne adhuc ipsa persuasio haec, si nimirum sciant fideles, se ob peccatorum suorum confessionem impediri posse a consequendis vel retinendis bonis suis, absterrebit a confessione iis praesertim facienda, quos vel leviter suspicantur aliquando sibi prodesse vel obesse posse? Deinde sequeretur, quod reservatio criminum graviorum Superioribus magna parte inutilis foret, si Superior sibi reservans ea notitia gubernare posset subditos; nunquam enim ii cum tanto suo periculo obligari poterunt ad confitendum grave crimen Superiori, si ex tali confessione sciant, se a promotione, quam avide desiderant, impediri aut ab officio libenter habito amoveri posse. Denique forum sacramentalis poenitentiae ex propria institutione sua secretum et omnino disparatum est a foro externo jurisdictionis ac gubernationis, ideoque non oportet notitiam sacramentalem extra illud forum secretae poenitentiae ad publicam gubernationem profane extendi. Ex quibus satis patet ad fundamentum oppositae sententiae; sed urgebis et dices: Confessarius, maxime praelatus per confessionem auditam non amittit jus suum, quod habuit prius; sed ante confessionem auditam habuit jus eligendi vel non eligendi, retinendi vel amovendi talem subditum pro suo arbitrio; ergo idipsum poterit post confessionem auditam, alioquin indigni ac improbi ex industria uterentur hoc medio confitendi Superiori. Resp. negando consequentiam ob claram aequivocationem: confessio enim nullum tollit jus prius: licet enim praelatus v. g. habeat jus amovendi subditum ab officio pro arbitrio, nunquam tamen habuit jus amovendi illum propter crimen in sola confessione cognitum; quare confessarius propter confessionem auditam non privatur aliquo jure prius habito aut libertate ab officio deponendi, suffragium negandi; attamen impeditur et prohibetur, ne ad tale quid faciendum moveatur vel adjuvetur ex notitia hausta ex Sacramento Poenitentiae, cum perinde se gerere debeat in externis actionibus suis erga poenitentem, ac si in illo interno foro nihil audisset: quemadmodum qui scivit aliquid extra confessionem et postea in confessione audit, non amittit jus, prius notum manifestandi; arctatur tamen a confessionis sigillo, quo minus alio modo propalare possit, quam cognitum habuerit ante confessionem. Unde parum prodesse potest indignis hoc medium confitendi Superiori, cum plerumque possit praelatus eos amovere propter causas aliunde cognitas vel etiam pro suo arbitrio, dummodo non moveatur a notitia in sola confessione accepta.

At numquid poterit praelatus ex notitia confessionis motus saltem magis advertere et observare poenitentem subditum, ut notatis aliis extra confessionem sese offerentibus indiciis sufficienter instructus, aliquam ex dictis actionibus praestet, ab officio vel loco amoveat etc.? Resp. Non licere directe observando ipsum poenitentem, ob eandem semper rationem, ne confessio fiat odiosa; licere tamen observare alia signa, quae sine relatione ad confessionem sufficiunt ad inquirendum. Vide Tambur. in addit. l. 5. opusc. de Conf. c. 6. § 2. n. 9.

§ IV. *Licet autem ad gubernationem suiipsius.* Licitum est con- 870.
fessario uti notitia ex confessione accepta ad gubernationem seu justam indemnitatem sui ipsius, exercendo nimirum aliquos actus non directe circa poenitentem, licet contra ipsum aliqualiter recurrant, sed potius

circa seipsum vel res suas vel extrinseca aliqua impedimenta peccati poenitentis. Ex. g. potest confessarius non celebrare, se domi retinere, alia via pergere vel fugere ad cavendas insidias veneni vel mortis inferendae ex confessione cognitas; item potest diligentius custodire res suas, clavem abstrahere aut pecuniam vel clavem non committere servo, quem ex confessione furem vel infidelem novit; item potest Superior claudere fores aut seram mutare januae, per quam ex confessione novit subditum furtive exire ad peccandum; et ut exemplificat Coninch disp. 9. dub. 4. potest ad eundem finem aliquid aedificare vel struem lignorum instruere eo loco, ubi antea exitus vel introitus patebat, idque etiam sine consensu poenitentis, praesertim cum is requisitus consentire nolit, cum tamen debeat, et alia hujusmodi, quae consueverunt communiter esse positiones alicujus impedimenti, quo posito poenitens absque ullo suo intrinseco incommodo a peccato impeditur. Sic auctores § praeced. cit. et reipsa Lugo sect. 5. n. 102. Ratio sumitur ex opposito fundamento priori: quia revera ejusmodi actus nulli reddunt confessionem odiosam, saltem rationabiliter, nec ullus rationabiliter praesumi potest a confessione retardari ex eo, quod sciat, confessarium ex notitia confessionis posse cavere insidias vitae suae, diligentius custodire res suas, claudere januam vel fenestram ad impedienda peccata et similia, quippe ad quae ipse poenitens per poenitentiam vere a peccato resurgere intendens cooperari de se tenetur. Unde ejusmodi actus non ingrati, sed potius gratissimi rite poenitentibus censendi sunt; et quia tales actus minime exercentur circa personam ipsius poenitentis, nulla illi inde rationabilis erubescentia oriri potest, et si quando tale aliquid advertens pudore suffundatur, potius sibi imputare debet, quam confessario utenti jure suo et aliquam occasionem talis pudoris danti. Neque hic obstat decretum Clementis VIII. supra allegatum: quia hoc solum prohibet usum notitiae ex confessione in ordine ad gubernationem externam personarum, subditorum v. gr. per actus nimirum versantes circa ipsas personas confessas, uti maxime sunt actiones punitivae aliaeque gubernativae supra 1. 2. et 3. § allatae.

Denique certissimum videtur, confessarium ex vi sigilli confessionis non teneri in omnibus prorsus se habere ac si talem notitiam prorsus non haberet: quidni enim confessarius ex confessione audita possit magis cautus esse et prudens fieri ad cavenda similia pericula, in quibus intelligit, poenitentem ruinam spiritualem passum, v. g. ad vitandum cibum, ludum, societatem, familiaritatem hominum, in quibus poenitentem aliquod damnum spirituale vel corporale passum intelligit? Quin hoc experientia quotidiana constat; discunt enim confessarii ex confessionibus mores, ut sciant, quomodo cum illis debeant conversari et quae ab eis pericula caveri debeant; ergo non est universaliter illicitum et contra sigillum, uti notitia confessionis ad operandum. Quando autem sit licitum et quando illicitum, distincte satis exprimit nostra regula generalis, ex qua ulterius corollarie

871. § V. *Casus aliquot particulares resoluti ex dictis hactenus.* I. Ego confessarius hactenus ordinarie confessus sum Petro, sed modo ex ejusdem confessione intelligens, ipsum non esse sacerdotem seu invalide ordinatum, possumne ipsum deinceps vitare, ei amplius non confitendo,

ipso advertente, me ad hoc moveri ex confessione sua? Resp. cum Sanch. cit. l. 3. disp. 16. n. 5: omnino potes et debes; quia ex una parte hac omissione nihil exerces circa personam poenitentis, ex altera autem parte non debes confiteri invalide vel simulate tantum. At quid si ex hac tua omissione alii suspicarentur malum de isto sacerdote? Resp. Lugo disp. 23. sect. 5. n. 105.: debes adhuc ad eum accedere, saltem exterius confessionem simulando, ne eum prodas, interea alteri confessario serio confiteri. Fagundez autem cum Tamb. cit. respondet: Posse quidem, sed non teneri te sic ad ipsum accedere, eo quod ejusmodi omissio ex se non sit ostensiva delicti, praesertim defectus talis, cum variae possent esse causae mutandi confessarium. In casu tam raro crede, quod placet.

II. Vocor ad poenitentem, a quo timeo, ne me in peccatum in- **872.** ducat, idque novi solum ex confessione praeterita, qua me ad peccatum sollicitavit; possumne ad ipsum non accedere, si vel ipse advertat, id fieri ex notitia confessionis vel alii contra ipsum aliquid suspicabuntur? Resp. Omnino potes, immo debes non accedere. Ratio est: quia si poenitens in confessione sollicitet ad peccatum, utique illa non est confessio sacramentalis ideoque obligationem sigilli non inducit. Quodsi tamen poenitens prius vere sacramentaliter confessus tibi fuisset suam malam voluntatem, credo, quod adhuc debeas accedere fidendo divinae gratiae, saltem si alias alii advertentes male de poenitente suspicarentur, ut ex hactenus dictis facile colligi potest. Vide plures et metaphysicos tales casus apud DD. citatos.

III. Vocor ad poenitentem, qui bis, ter vel quater aut saepius **873.** jussus vel monitus noluit restituere, tollere occasionem proximam peccati etc.; possumne non accedere, si ipse advertat, hanc esse causam, vel alii de ipso male aliquid conjiciant? Resp. cum distinctione: si enim is antea confessus est simulate tantum, v. g. ut bonam aestimationem apud alios servaret etc., potes non accedere: quia non fuit confessio, sed simulatio ideoque sigillo non subjacet. Si autem fuit vera confessio, animo se juvandi, etsi defectu propositi absolvi non potuerit, non potes non accedere, si ideo alii malum de ipso suspicentur: fuit enim illa sacramentalis saltem inchoata confessio ideoque sigillum secum trahens. At vero si non alii, sed ipse solum id advertat fieri ex notitia confessionis, non video in te obligationem accedendi, quia ex una parte non est revelare sigillum, si solus poenitens advertat, ut saepius dictum, ex altera autem parte similes negationes non retraherent a confessione fideles, immo sic magis ad eam faciendam excitabuntur. Insuper merito sic negas, ut poenitens a sua contumacia resipiscat, sicut merito propter eandem rationem eundem aliquando non absolvis.

IV. Ex sola confessione Titii scio, ecclesiam hanc esse pollutam: **874.** possumne adhuc in ea celebrare advertente id poenitente vel aliis? Resp. iterum cum distinctione: quod si ex omissione Sacri aliqua notitia peccati apud alios aut aliquod damnum poenitenti timeatur, potes et debes celebrare, quia fortius est vinculum sigilli, quam praecepti Ecclesiae de non celebrando in ecclesia polluta; at si nullius notitiae apud alios vel detrimenti poenitentis periculum sit, non posse celebrare

resolvit Lugo cit. n. 124: quia urget praeceptum de non celebrando in loco violato et non urget praeceptum sigilli, cum nullum periculum evulgationis vel damni esse supponamus. At vero eo casu posse celebrare, mihi probabilius resolvit Bonac. apud Tamb. cit. c. 7. § 4. hac bona ratione: quia ecclesia non praesumitur velle obligare sacerdotem ad non celebrandum, quando is ex sola confessione novit, locum esse pollutum, siquidem semper Ecclesia velle favere sigillo credenda est. Et haec tandem de Sacramento Poenitentiae satis.

Finit tertia pars theologiae sacramentalis.

Theologiae Moralis Sacramentalis

Pars Quarta.

De Matrimonio et annexis.

Quarta haec et ultima theologiae sacramentalis pars, quia in multis lubrica et castis mentibus verecunda, ut securius percurratur sub invocatione sanctissimae Trinitatis ac patrocinio castissimorum sponsorum et conjugum Mariae et Josephi, quatuor tantum partibus distincta absolvetur. Caput primum de matrimonio secundum se. Secundum de peccatis sponsorum et conjugum. Tertium de reliqua materia sexti praecepti. Quartum de abortu. Ergo in nomine sanctissimae Trinitatis ac Jesu, Mariae et Josephi, incipiat.

Caput I.

De matrimonio et sponsalibus.

Matrimonium dictum quasi *matris munium* vel *matris munus;* ut 1.
inquit D. August. l. 19. contra Faustum, matrimonium ex hoc appellatum est, quod non ob aliud debeat femina nubere, quam ut mater fiat. Definitur in jure *maris et feminae conjunctio individuam vitae societatem retinens,* ubi matrimonium quoad vinculum potissimum explicatur. Adaequate vero tam contractum quam vinculum complectendo definit bene noster March. tom. 3. tribun. seu speculi p. 3. q. 1: *Matrimonium est individua conjunctio maris et feminae, legitimo contractu firmata ad generandam prolem, a Deo auctore naturae instituta et Sacramento Novae Legis signo et bono a Christo Salvatore elevata ad christiane generandam prolem.* Patebit distinctius sect. 3.

2. Triplex distinguitur matrimonium: *Legitimum, ratum* et *consummatum*. Matrimonium *legitimum* dicitur, quatenus continet contractum legitimum inter personas non impeditas constitutum, qualis fuit ante Christum inter infideles, forte etiam inter haereticos. *Ratum* matrimonium dicitur, quatenus legitimo illi contractui addit rationem Sacramenti, quo majorem firmitatem et stabilitatem indissolubilem acquirit, ut Innoc. III. Dec. l. 4. t. 19. c. 7. ait: *Etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum, quia scilicet potest dissolvi; inter fideles autem verum et ratum existit, quia Sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur.* Matrimonium *consummatum* dicitur, quatenus accedente reali corporis usu seu carnis copula ultimo perficitur et completur; sicut enim emptio et venditio consensu exterius significato, hinc mercem, illinc pretium tradendi essentialiter constituitur, tamen realiter traditione consummatur, ita matrimonium essentialiter constituitur mutuo consensu sponsorum ad tradendum invicem corpora exterius significato; nuptias enim non concubitus, sed consensus facit; sive ut habetur D. p. 2. c. 27. q. 2. c. 4: Matrimonium non facit coitus, sed voluntas, ex S. Chrysostomo, idest auctore operis imperfecti homil. 32. in Matth. Ipsa tamen actuali traditione corporis et copulatione carnis completur et velut consummatur, ut uterque jus plenum possideat, idque non tantum ratione contractus legitimi, sed etiam in ratione Sacramenti, ut idcirco majorem et quasi ultimam ex divina institutione stabilitatem acquirat. Differunt ergo dicta matrimonia in primis firmitate: legitimum enim solvi potest favore fidei, cum alter conjux ad fidem convertitur; ratum solvitur favore Religionis per solemnem professionem; consummatum quoad vinculum nunquam. Differunt item mysterio seu significatione mystica; nam ex Dec. l. 1. t. 21. c. 5. et decret. ultimo concilii Trid. colligitur triplex significatio matrimonii: nam quatenus est legitimus contractus significat conjunctionem Dei cum anima fideli per gratiam; quatenus est Sacramentum et matrimonium ratum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia per Baptismum; quatenus est Sacramentum et matrimonium consummatum, significat conjunctionem Verbi divini cum natura humana per unionem hypostaticam, quae omni ex parte insolubilis est perinde ac matrimonium.

Jam capitis hujus quatuor erunt sectiones: Prima de matrimonii impedimentis ac personis inhabilibus. Secunda de matrimonii promissione seu sponsalibus et consensu de futuro. Tertia de matrimonio legitimo ut contractus est seu consensus de praesenti. Quarta de matrimonio rato ut Sacramentum est; nam de consummato fere per totum.

Sectio I.

De matrimonii impedimentis et personis inhabilibus.

3. Impedimentum matrimonii dicitur omne id, quod obstat, ne matrimonium inter aliquas personas contrahi possit aut valide aut saltem

licite. Unde duplicis generis sunt impedimenta matrimonii, *dirimentia* et *impedientia tantum*. Impedimentum impediens dicitur, quod solum impedit, ne licite contrahatur matrimonium, ipsum tamen contractum non irritat; breviter, quod illicitum tantum, non item invalidum nullumque reddit contractum, uti est v. g. votum simplex castitatis, sponsalia prius cum alia contracta etc. De his seorsim infra in subsectione. Impedimentum dirimens seu irritans matrimonium dicitur, quod obstat, ut neque valide contrahi possit matrimonium, seu ipsum matrimonium non tantum illicitum, sed etiam invalidum ac nullum reddit, uti est votum solemne castitatis, matrimonium aliud cum alia adhuc vivente contractum etc. Et hujusmodi dirimentia impedimenta jure antiquo duodecim vel potius quatuordecim, modo vero jure novo concil. Trident. duobus adjectis universim sunt sexdecim, his versibus comprehensa:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, Ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si parochi et duplicis desit praesentia testis,
Raptave sit mulier nec parti reddita tutae:
Haec facienda vetant connubia, facta retractant.

Hoc est, matrimonium cum aliquo ex dictis impedimentis factum retractatur atque omnino irritum est ac nullum, ac si factum non fuisset. Horum impedimentorum aliqua inducta sunt jure naturae ideoque indispensabilia sunt atque etiam in matrimoniis infidelium locum habent et certe sunt quatuor: Error in persona, impotentia perpetua, consanguinitas primi gradus saltem lineae rectae et ligamen seu ligatum esse actuali alio matrimonio. Cetera sunt de jure ecclesiastico ideoque dispensabilia neque in matrimoniis infidelium locum habent, ut suis quaeque locis notabimus.

Haec autem impedimenta memoriae juvandae causa recto ordine in quatuor classes dividemus: Prima classis: *consensus insufficiens,* continet quinque impedimenta: error, conditio, vis, raptus et clandestinitas. Secunda *libertas obligata alteri,* continet quatuor impedimenta: Votum et sacer Ordo, quibus libertas obligatur Deo. Ligamen et publica honestas, quibus libertas obligata est alteri homini. Tertia, *nimia conjunctio,* continet quinque impedimenta: triplex cognatio, carnalis, spiritualis et legalis, affinitas et scelesta conjunctio criminis. Quarta, *nimia distantia,* continet cultus disparitatem et impotentiam, sub qua comprehenditur impedimentum aetatis.

Classis I. impedimentorum.

Consensus insufficiens.

Summarium.

4. Error circa personam jure naturae irritat matrimonium,
5. Non tamen error circa qualitates personae,
6. Nisi talis qualitas sit per se intenta actu vel virtute,

7—8. Aut nisi error circa qualitatem redundet in ipsam personam.
9—10. Etiam conditio servilis ignorata dirimit matrimonium.
11—12. Secus si haec conditio a libero contrahente sciatur.
13. Metus gravis injuste incussus ad extorquendum consensum matrimonii irritat illud, probabiliter jure naturae.
14. Certissime irritat metus gravis absolute
15. Ac etiam gravis respective.
16. Non tamen metus simpliciter levis vel mere reverentialis,
17. Nisi quandoque per accidens.
18. Ut autem metus gravis irritet, debet esse injustus seu injuste incussus,
19. Per se directe ad extorquendum ipsum matrimonii consensum,
20. In dubio, an metus fuerit injuste incussus, praesumendum est pro valore.
21. Talem metum incutiens peccat mortaliter, alter vero tantum venialiter, si solum ficte consentiat,
22. Immo nec venialiter, si solum consentiat in ipsum matrimonium sine animo consummandi.
23. Mortaliter vero, si ex tali metu contrahat cum intentione consummandi, sciens tale matrimonium esse nullum,
24. Et exercendo actus carnales mere fornicantur nec per illos matrimonium tale ratificatur sine novo consensu.
25. Qualiter peccet, qui ex tali metu contrahit, irretitus insuper alio impedimento dirimente?
26. Raptus generatim quid; ejus poenae.
27. Ad raptum proprie dictum requiritur violentia
28. Illata ipsi puellae (non parenti vel tutori),
29. Idque in ordine ad matrimonium.
30. Non est impedimentum, si puella rapiat virum.
31. Rapiens puellam non pro se, sed pro alio, incurrit poenas, non tamen impedimentum,
32. Matrimonium clandestinum sine parocho et testibus nullum est ex decreto Tridentini,
33—34. Quod obligat solum in locis catholicorum, ubi promulgatum est.
35—36. Quid de locis, ubi catholici permixti sunt cum haereticis?
37—38. An si sponsi in sponsalium contractu praesente parocho et testibus utuntur verbis de praesenti, sit matrimonium ratum?

4. § I. *Error.* Regula: *Error circa ipsam personam matrimonium omni etiam naturali jure dirimit; non item error circa qualitatem, nisi talis qualitas esset per se actu vel virtute intenta a contrahente aut error circa qualitatem redundaret in ipsam personam.* Certa apud omnes et patebit explicando.

I. Error circa personam jure naturae irritat matrimonium. Certum apud omnes. Sanch. l. 7. disp. 18, Layman l. 5. tr. 10. p. 7. c. 8. Ratio est: quia error simpliciter tollens voluntarium, versans circa substantiam vel substantiale contractus, omnem contractum irritat, ut patet in venditione et emptione, si cui pro auro vendatur aurichalcum; atqui contractus matrimonii primum et substantiale objectum est ipsa persona, cum qua contrahendum; hanc enim principaliter respicit contrahens; ergo error circa personam ipso jure naturae irritat matrimonium. Neque interest sive sit error antecedens et dans causam contractui, quodsi scivisses, non contraxisses, sive sit error concomitans et incidens tantum et non dans causam contractui, utpote quia ita animo affectus fuisti, ut etsi non ignorasses, hanc esse aliam personam, tamen illam duxisses: quia uterque error aufert actuale voluntarium et consensum, cum nihil possit esse volitum nisi cognitum; et tantum differunt in hoc, quod error antecedens reddat involuntarium positive,

error vero concomitans reddat solum involuntarium negative seu non voluntarium, quod ipsum sufficit ac tollit consensum in talem personam. Quodsi tamen quis ita intenderet actualiter contrahere cum praesenti muliere, quaecumque illa sit, validum erit matrimonium, quia tunc nullus error.

Dices: Nonne Sacramentum, Baptismus v. g. est validus, si quis baptizaret hunc, putans esse alium, aut femellam, putans esse masculum? Resp. Ita, quia baptizans dirigit actionem et intentionem suam in hunc praesentem quicumque tandem sit, prout in simili modo etiam de matrimonio concessimus; contrahens autem matrimonium ordinarie suum consensum dirigit in determinatam personam hanc v. g. Mariam. Ceterum si baptizans diceret: volo baptizare hunc, si est masculus, certe non baptizaret, si esset femella, quia sua intentio non extenderetur ad illam; nimis tamen imprudenter et studiose sic intenderet. Contra: nonne Jacob Gen. 29. deceptus pro Rachele Lyam acceptam deinceps pro legitima uxore habuit? Resp. Ita: quia postea detecto errore personae matrimonium ratificavit tum amore potiundae etiam Rachelis tum compassus Lyae jam defloratae per ignorantiam ex parte sua invincibilem ex dolo soceri Laban, supponentis ei pro Rachele Lyam.

II. Error circa qualitates personae etiam antecedens et causa **5.** operis, etiam ex dolo alterius contrahentis proveniens, regulariter non irritat matrimonium. Communissima DD. apud cit. et colligitur ex D. l. 4. t. 1. c. 18. Ratio est: quia ad valorem contractus matrimonii satis est, si consensus sit circa substantiam corporis, quae mutuo datur; quidquid ergo est extra substantiam corporum, accidentale est nec potest invalidum reddere matrimonium: etenim matrimonium substantialiter subsistens non potest infirmari, nisi in casibus a jure vel Ecclesia permissis vel decretis; matrimonium autem substantialiter consistit in consensu voluntario personae cum persona tali in individuo certo cognita ad traditionem mutuam corporum in usum generationis; ergo non infirmatur ob errorem circa qualitates accidentales personae, cum nullus canon ecclesiasticus existat, qui id infirmet quoad tales qualitates, sicut existit de qualitate conditionis servilis. Validum ergo erit matrimonium, si quis ducat Cajam, putans vel falso asserenti credens, esse nobilem, virginem, cum tamen sit plebeja, corrupta, inops etc., nisi una ex dictis duabus exceptionibus accedat. Eadem ratione valida est professio Religionis, quamvis ejus qualitates, asperitates, victus, fratrum mores, rigor praelatorum etc. antea non advertantur. Sed en tibi jam duas exceptiones:

III. *Nisi talis qualitas esset per se actu vel virtute intenta a con-* **6.** *trahente:* ut si quis actu et expresse intendat, non accipere uxorem, hanc v. g. mulierem, nisi sit nobilis, virgo, aut dicat: si es nobilis, duco te, alias nolo: tunc enim non subsistente tali qualitate omnium consensu matrimonium nullum erit: quia tunc qualitas illa fit pars objecti principalis per se intenti, estque consensus matrimonii conditionatus: si est talis, volo; atqui consensus conditionatus de praesenti, conditione non subsistente, nullus est, ut omnes norunt; ergo.

Dixi, *actu vel virtute:* eadem enim est ratio, quando talis qualitas et conditio, etsi non actu in ipso contractu habeatur, tamen antea

habita et non revocata in ipso contractu virtualiter perseveret; ut si antea declaravi, me nolle ducere Cajam, nisi virgo v. g. sit, et hoc animo non revocato et neque actu cogitans de hac mea voluntate, contraho cum Caja, putans esse virginem, cum talis tamen non sit, adhuc invalidum erit matrimonium: quia illa prior intentio cum non sit revocata et adhuc virtualiter currat, aequivalet intentioni et conditioni actuali, ut in simili omnes docent de intentione virtuali sufficiente ad confectionem Sacramentorum. Merito ergo Basilius Pontius l. 4. de matr. c. 21. n. 33. testatur, nullum fuisse declaratum matrimonium cujusdam feminae, quae saepe serio dixerat, se potius quidvis passuram aut mortem sibi illaturam, quam cum certo quodam viro inire matrimonium, si is esset ex Judaeorum progenie, et post initum contractum ex Judaeis inventus est: quia ex circumstantiis clare apparuit, illam intentionem virtualiter permansisse. Ceteru mconsentiunt DD., ad irritandum matrimonium non sufficere solam intentionem vel dispositionem habitualem non contrahendi cum tali qualitate personae, cum quis nimirum de facto simpliciter contrahit cum tali persona v. g. non nobili, paupere, non virgine, et solum animo ita dispositus est, ut si scivisset vel advertisset ad hanc vel illam qualitatem, non contraxisset: quia in contractu non attenditur ad id, quod fecisses vel voluisses in aliis circumstantiis, sed ad id, quod reipsa de facto fecisti et voluisti circa substantiam contractus: absolute enim consensum praebuisti nec adfuit ulla conditio, sed solum adfuisset, quod nihil operatur. Denique si talis dispositio habitualis sufficeret, vix ullum esset in mundo matrimonium validum. Sequitur altera exceptio:

7. IV. Aut *nisi error circa qualitatem redundet in ipsam personam:* quando nimirum persona aliunde in se prorsus ignota alicui, sub sola aliqua qualitate proponitur et concipitur, sic ut quis sub conditione alicujus qualitatis praecise formet conceptum alicujus personae determinatae in individuo, quae proinde qualitas per errorem apprehensa, si revera non adsit, certe irritat matrimonium, cum reipsa sit error circa personam. Ut si quis consentiat contrahere cum filia Sempronii primogenita, et offeratur postea alia non primogenita, non valebit matrimonium, esto etiam vera primogenita jam esset mortua: quia nimirum error ille qualitatis redundat in personam et aequivalenter est error personae. Item vides a longe duas puellas unam sedentem, alteram stantem, unam audis virginem, nobilem, divitem, alteram viduam, plebejam, pauperem et dicas: volo ducere sedentem, virginem, nobilem, et postea offeratur tibi ad matrimonium altera, matrimonium nullum est ob eandem rationem.

Contra vero si aliunde formasti conceptum de tali determinata persona, v. g. jam nosti hanc determinatam puellam Mariam quoad personam, atque hanc putas esse divitem, nobilem, cum talis non sit seu proprio errore seu aliunde deceptus, et cum hoc errore cum illa contrahas, valide contrahis: quia jam error est circa qualitatem, quae non redundat in substantiam personae; jam enim personam ducis, quam nosti et ducere decrevisti, etsi in qualitate accidentali deceptus fueris. Sic Sanch. hic l. 7. disp. 18. n. 21, Tambur. hic c. 1. n. 20. In summa, si dicas: Volo nobilem, virginem etc., qualem puto esse hanc: si non

sit, matrimonium nullum est. Si vero dicas: volo ducere hanc Mariam, quam puto esse nobilem; si non sit, matrimonium validam erit. Quare nervose et sapienter Laym. cit. c. 2. n. 2. scribit: Si Caja visu prius nota et ad matrimonium determinata fuisset, tametsi postea simulet se primogenitam, cum non sit, valebit matrimonium, nisi actualis intentio fuisset, saltem animo retenta, non accipiendi eam nisi primogenita sit. Casus varios videre potes apud citatos.

Unum magis lepidum et intricatum affero ex Gabriele V. im- 8.
pedimentum q. 4: Adolescens quidem petit in uxorem filiam cujusdam, quam valde formosam forte viderat; verum illam ei denegavit pater, causam dans, eam esse secundo genitam, se tamen facile daturum primogenitam, quam nubere prius deceat; ad haec adolescens petiit a patre, ut praedictam primogenitam ostenderet viro gravi, ut is sincere et ex fide sibi referat, an etiam pulchra esset; annuit pater, sed ille ostendit eandem secundogenitam viro illi, nam primogenita valde informis erat; adolescens ergo a viro gravi informatus, etiam illam sibi ostensam pulchram esse, cum ea contraxit de praesenti more nobilium vespere sub luce candelarum, quando ejus formam advertere non potuit; postea inventa est nequaquam pulchra; contendebat adolescens matrimonium nullum fuisse. Gabriel respondet, fuisse validum, quia error fuit in qualitate pulchritudinis, non in substantia; adolescens enim jam consensit in primogenitam, quam ipsi obtulit pater, quare illam duxit, quam voluit, hancque responsionem approbat Sanch, n. 35. aliique. Sed meo judicio rectius improbant Pontius l. 4. c. 22. n. 5. et Tamb. cit. c. 2. § 2.: quia adolescens consensit in illam, quae fuit ostensa viro illi gravi; at haec non fuit primogenita; falsum ergo est, adolescentem consensisse in primogenitam a patre primo promissam, quia ratione pulchritudinis adolescens determinavit ad ducendam illam determinatam, quam pater ostendit illi viro, si pulchra sit; pater autem ostendit secundam eamque solam vidit et retulit vir ille gravis; ergo in illam solam consensit, fuitque error qualitatis redundans in personam.

§ II. *Conditio.* I. Conditionis servilis ignorantia dirimit matri- 9.
monium: hoc enim speciale est, quod error circa qualitatem conditionis servilis, ut si homo liber et ingenuus contrahens putet et intendat, ducere personam liberam et ingenuam, revera ducat servam vel mancipium, matrimonium nullum sit. Habetur expresse in jure Dec. l. 4. t. 9. c. 2. et 4. docetque communis, D. Thom., D. Bonavent., Scot. 4. d. 36. Ratio est: quia licet hic error non versetur circa personam vel substantiam, est tamen circa qualitatem valde necessario spectantem ad contractum, usum et finem matrimonii; convenit enim, ut contrahentes aequalem corporis potestatem inter se conferant ad finem generationis et societatis vitae; atqui liber quidem plenam corporis potestatem alteri dat, obligans etiam se ad individuam vitae societatem; servus autem seu mancipium plenam sui corporis potestatem dare non potest nec potest se obligare ad individuam vitae societatem, cum in domini sui potestate constitutus ab eo vendi, in terras longinquas mitti et ablegari, domesticis operibus addici jure possit, non obstante matrimonii vinculo. Accedit gravissimum incommodum, quod si uxor serva

sit, maritus liber, proles sequantur conditionem matris, quia ut jura loquuntur, *foetus sequitur ventrem;* ergo.

10. II. Quo autem jure inductum sit hoc impedimentum, dissentiunt DD. Solo jure ecclesiastico dirimere, docent DD. communiter cum Sanch. l. 7. d. 10. n. 17. Contra ipso jure naturali dirimere ob rationem datam, quia nimirum libera persona non videtur velle corpus suum liberum tradere pro corpore alterius nisi similiter libero, nisi aliud intenderet, docent alii graves DD. apud eundem Sanch. et Layman cit. probabile censentes, favente etiam Scoto 4. dist. 30. q. 1., eo quod jura citata non tam statuere, quam supponere videantur hoc impedimentum conditionis. Tu crede quod libet.

11. III. Dixi *conditio servilis ignorata;* quodsi enim homo ingenuus et liber sciens alterius conditionem servilem, nihilominus eam sponte admittat, valebit matrimonium aeque, ac si servus cum serva contrahat. Dec. l. 4. t. 9. c. 4. Adde, etiamsi sperasset, quod ea persona libertate donaretur, et postea frustratus esset, quia non erravit in qualitate conditionis servilis; ut notavit etiam noster March. trib. p. 3. tr. 1. tit. 3.

At contra quid si Titius liber contrahat cum Caja revera libera, quam tamen per errorem putat esse servam, valetne matrimonium? Resp. quod sic, quia canones veram servitutem, non autem putatitiam constituunt impedimentum dirimens, neque falso putata servitus quidquam nocebit matrimonio.

12. IV. Similiter si servus contrahat reipsa cum serva, putans se contrahere cum libera, matrimonium valebit: quia canones agunt de matrimonio, quod contrahit liber cum serva, quam ignorat esse servam; hic autem servus contrahit non liber. Plura de his videre potes apud citatos, maxime Sanch. usque ad nauseam; nam quia in his partibus nulla praxis, non immoror; notant enim DD. Germani Laym. cit. n. 5, Gob. casu 5. n. 131, omnino valere matrimonia personae liberae cum servis originariis vel adscriptitiis, quales plurimi sunt in Bohemia, Polonia ac etiam Svevia et vulgo vocantur mancipia, reipsa autem mancipia et servi non sunt, sed homines liberi, solum quoad certa obsequia suis dominis adstricti, ut ab eis, nisi remissione gratis vel pretio facta, recedere non possint.

13. § III. *Vis seu metus.* Regula: Metus gravis injuste incussus ad extorquendum ipsum matrimonium seu consensum matrimonii, matrimonium irritat (satis probabiliter ipso jure naturae, cum videatur implicare, ut quis per tam gravem injuriam sibi comparet jus in alterum), certo autem jure ecclesiastico, Dec. l. 4. t. 7. c. 2., et expressius Dec. t. 1. c. 14. 13. 28., ubi significatur, matrimonium gravi metu extortum, etsi juratum sit, nullius roboris esse. Ratio sumenda est ex differentia intra matrimonium et alios contractus: quia alii contractus ex metu injusto facti, etsi in communiori sententia validi sint, tamen postea per exceptionem vel judicis sententiam rescindi possunt, et metum passus restituitur in integrum; at vero matrimonium mutuo consensu semel valide contractum et maxime etiam consummatum rescindi nunquam potest; ergo necesse fuit, ad gravissima incommoda ex ejusmodi coactis matrimoniis evenire solita evitanda, ut constitutione juris statim a

principio vis injusta matrimonio impedimentum afferret, cum postea non sit locus remedii. Plura vide apud Sanch. l. 4. disp. 12., ubi n. 20. ex communi monet, idem sentiendum esse, si quis indefinite cogatur ad ducendum unam ex pluribus v. g. filiabus Titii; quin etiam si pater absolute dicat filiae: te exheredabo, nisi nupseris: nuptiae secutae non subsistent, si vere timeatur, quod illae minae sortiantur effectum; quia status matrimonii absolute debet esse homini liber; adeoque etiam ille metus officit valori matrimonii, quo quis cogitur inique ad matrimonium generatim seu non determinando ullam personam in particulari, ut contra Abbatem, Azorium, Benignum et alios cum pluribus docet Sanch. cit. Diana p. 4. tr. 4. res. 32, Gob. cas. 12. n. 252. Jam vero termini hujus impedimenti explicandi sunt.

I. *Metus gravis*

Dicitur, quando vel quo timetur grave malum inferendum aut ipsi metuenti aut personae valde conjunctae, ut patri, matri, uxori, fratri etc. aliisque consanguineis. Metus autem *levis* dicitur, quo timetur leve malum. Grave autem vel leve malum considerari debet vel absolute respectu cujusvis vel respective ad certas personas: minus enim malum sufficit ad metum gravem in femina, quam in viro, in puella, quam in juvene, in juvenili aetate, quam robusta et virili. Pono breves resolotiunculas.

I. Irritat certissime matrimonium metus gravis absolute et cadens in constantem virum, quo nimirum timetur malum grave absolute, quod omnes homines habent pro gravi et molesto, et proinde etiam viro forti ac constanti merito sit formidabile: cujusmodi est metus mortis, mutilationis, cruciatus vel verberationis atrocis, servitutis, exilii, carceris diuturni, gravis infamiae, violenti stupri, amissionis status vel officii ad sustentationem necessarii, majoris partis bonorum exheredationis, item excommunicationis injustae, de quibus late Sanch. l. 4. disp. 5, Lessius l. 2. de jnst. c. 17. n. 35.; singula bene ex jure probant et de his non potest esse dubitatio; vel enim talis metus irritat vel nullus; atqui non nullus; ergo.

II. Etiam irritat matrimonium metus gravis respective, quo scilicet 15.
timetur malum grave solum respectu apprehensionis vel conditionis personae; nam pueris, feminis, viris meticulosis vel aliunde afflictis etc. valde gravia accidunt pleraque, quae vix curant homines cordati. Communis DD. apud citatos. Ratio est: quia in talem metum verissime cadit sententia Alexandri Dec. l. 4. t. 1. c. 14.: *Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit:* etenim illud voluntarium, ob quod metus etiam absolute gravis invalidat matrimonium, causatur immediate a vehementia metus et apprehensione mali imminentis, et remote tantum ab ipso malo formidato foris existente; atqui ubi est eadem ratio, ibi quoque est eadem juris dispositio; cum ergo metus respective gravis immediate aeque minuat libertatem consensus, ac metus absolute gravis, palam est, dictam decisionem Alexand. cit. aeque in illo locum habere, ac in hoc. Quodsi ergo pater filiae verecundae ac timidae minaci vultu intentet alapam, eoque metu conster-

nata puella consentiat, alias non consensura, non est dubium, in omni foro matrimonium pronuntiandum nullum.

16. III. Non irritat matrimonium metus simpliciter levis, sicut neque metus mere reverentialis, quo nimirum juvenis vel puella tantum ideo consentit in matrimonium propositum sibi a patre v. g. vel tutore, quia timet, ne contradicendo agat contra reverentiam debitam parenti, ideoque solum verecundiam vel ruborem in metuente causat, secluso omni alio incommodo vel damno. Ita communis DD. Sanch. l. 4. disp. 17. n. 2, Laym. cit. c. 5. n. 1. et 3, Lugo disp. 22. de just. n. 149, Pontius l. 4. n. 18. alii plures apud ipsos. Ratio est: quia cum levis metus sit in potestate contrahentis matrimonium, ideoque facile illum depellere possit, si non depellat, satis libere et perfecte ac sine coactione consentit. Et certum est, in foro externo non admitti allegationem metus levis vel reverentialis tantum, cum merito praesumatur talis metus non abstulisse libertatem.

17. IV. Contra tamen etiam metum reverentialem in foro conscientiae irritare matrimonium (atque adeo etiam Professionem religiosam, cum matrimonium carnale et spirituale aequiparentur), docent sane graves DD. Nav. l. 1. consil. 9. et 10. et manual. c. 21. n. 15, Rodriq. t. 2. summae c. 8. concl. 7. et alii), et probabilem censent Lessius, Laym., Tanner., Barbosa apud Gob. cit. n. 249., eo quod etiam talis metus, praesertim a viro gravi incussus tollat perfectam libertatem, qualem in matrimonio (sicut et in Professione) omnes requirunt. Et omnino vera est hac sententia per accidens, quando scilicet cum imperio patris, tutoris, praelati etc. conjunctae sunt minae, quas ille executurus putetur, saevitia et mala tractatio, aut quando timetur gravis et diuturna indignatio patris aut alterius personae, a qua multum dependet fortuna filiae, et generatim quandocumque praeter metum reverentiae timetur aliquod aliud grave malum vel incommodum; et quia revera plerumque aliquod tale malum timetur, ideoque saepe potest in praxi locum habere dicta sententia.

II. *Injustus incussus.*

18. Ut metus etiam gravis dirimat matrimonium, requiritur, ut sit *injustus seu injuste incussus*, scilicet a tali, qui habet nullam potestatem incutiendi eum juxta Dec. l. 4. t. 1. c. 14. et 28.

Secus est, si metus juste incuteretur v. g. a judice praecipiente stupratori virginis, ut eam ducat sub gravi poena, excommunicationis, capitis etc. Dec. l. 4. t. 1. c. 10. aut etiam ab homine privato, v. g. parente virginis minitante stupratori accusationem et poenas debitas pro delicto procuraturum via justitiae, nisi eam ducat: matrimonium eo metu tanquam juste incusso extortum erit validum, juxta communem DD. cum Sanch. l. 4. d. 13. n. 3, Coninch dis. 28. dub. 1, Laym. cit. alii passim et optime Dicast. hic d. 6. dub. 5. recte hinc inferens, valere matrimonium primo quando tibi juste damnato capitis etc. dicitur: aut morere aut contrahe cum filia carnificis. Secundo quando tibi in carcere in causa sanguinis detento dicit custos: dimittam te, si duxeris meam filiam. Tertio quando medicus tibi desperato dicit: aut

duc meam filiam, aut non medebor tibi. Quarto simile est, si puellae in aquis periclitanti et tuam opem imploranti neges succurrere, nisi tibi nubat, idemque in similibus: quia in his et similibus nullus metus injuste incutitur, sed ad summum negatur aliquid, alioquin ex caritate debitum. Contra vero certe invalidum esset matrimonium, si judex vel parentes minentur tibi poenam vel accusationem alterius antecedentis criminis v. g. furti, adulterii, homicidii, nisi talem ducas; metus enim erit injuste incussus: etsi enim illi habeant jus te sic accusandi vel puniendi, non tamen habent jus te sic cogendi ad matrimonium. Communis apud citatos, etsi aliqui non improbabiliter oppositum teneant. Certissime autem invalidum erit matrimonium, si parentes stupratori filiae verbera vel mortem minentur propria auctoritate inferendam, nisi quamprimum in matrimonium consentiat, nisi forte eo metu posito postea libere consentiat.

III. *Ad extorquendum ipsum matrimonium.*

19. Tandem ut metus irritet matrimonium, requiritur, ut sit per se directe incussus ad extorquendum ipsum matrimonii consensum, ut hactenus semper supposuimus; secus esset si metus esset vel ab intrinseco, ut si quis in periculo mortis vellet ducere suam concubinam, aut damnatus ad mortem sponte offerat ducere filiam judicis vel carnificis ad conciliandum ejus animum vel in sui liberationem; vel ab extrinseco quidem incussus, at non ad matrimonium, sed ad alium finem; ut si quis injuste incarceratus, aut quamvis aliam vim vel injuriam passus, aut in stupro deprehensus a patre virginis, permittente jure civili, occidendus sponte eligat matrimonium tanquam medium ad sui liberationem etc. valida erunt matrimonia: quia ille metus etsi injuste incussus non est per se causa matrimonii, sed mere per accidens et occasio tantum, quatenus occasione talis metus ad se liberandum ipsemet tale remedium eligit, quod jura ipsa haud adimere debuerunt, ut omnes observant.

20. At quid si omnibus diligenter consideratis, dubium sit utrum metus injuste incussus ad extorquendum matrimonium, gravis censendus sit necne, adeoque an matrimonium irritum sit, an vero validum, quid praesumendum? Acriter disputant Doctores. Censeo cum Laym. cit. n. 4., praesumendum pro valore matrimonii: quamvis enim magnopere curandum sit, ut matrimonium in perpetua conjunctione consistens, libera voluntate contrahatur, et ideo sponsalia, si quocumque etiam leviore metu injuste incusso celebrata sint, facile dissolvi possint, ut sect. seq. videbimus, postquam tamen matrimonium semel contractum est, potius ut validum, quam ut invalidum judicandum; cum matrimonii causa sit favorabilis, idque partim propter reverentiam Sacramenti, partim quia reipublicae et prolis interest, ut matrimonium non solvatur, nisi infirmitas vel nullitas appareat. Accedit, quod postquam contractus celebratus est, praesumptio stet pro ejus valore, nisi contrarium ostendatur, ut recte probat Sanch. l. 7. disp. 37. n. 14. Et hactenus quoad valorem matrimonii meticulosi; ad cujus nullitatem omnium consensu perinde est, sive metus injustus incutiatur ab ipso altero contrahente, ut si stricto ense mortem mineris puellae, nisi statim tibi nubat, sive

a quocumque alio v. g. contrahentis patre, domino, judice etc., prout in hactenus dictis advertere debuisti. Jam quoad licitum difficilius videndum. * Nota Instructionem s. Inquis. 20. Jun. 1883: „Neminem admitti a jure ad matrimonium ex hoc capite (vis et metus) impugnandum, nisi qui violentiam et coactionem passus dicitur; rejici vero eum, qui per longum tempus in matrimonio vixerit, dummodo eidem libertas et opportunitas reclamandi non defuerit; ita ut si liber jam a metu, sua sponte in domo conjugali perstiterit, matrimonialia officia non detrectaverit, audiri amplius non debeat.“ *

IV. *Qualiter peccent ex metu contrahentes matrimonium?*

Illum, qui alteri talem metum injustum incutit ad extorquendum matrimonii consensum, peccare mortaliter contra justitiam, laedendo scilicet alterius libertatem in re gravissima, nimis clarum est. Insuper etiam ex tali metu injuste incusso contrahentem matrimonium peccare graviter, videtur sequi ex communi sententia, nempe omnem scienter contrahente cum impedimento dirimente peccare mortaliter sacrilegio, annullando Sacramentum, de quo c. seq. cum de peccatis conjugum. At in proposito specialiter mitiores sententias secutus breviter sic resolves:

21. I. Si ex tali metu contrahens verbotenus solum fingat se consentire, reipsa non consentiens, peccat solo veniali mendacii peccato, non sacrilegio quasi adnullans Sacramentum: quia nihil ponit, cui ex institutione Christi annexa sit ratio Sacramenti, sicut ponit et sacrilege peccat qui sine intentione ficte baptizaret infantem, ut consideranti patet. Verum adverte, tunc matrimonium esse irritum ipso jure naturae, non proprie ratione metus, sed ratione fictionis seu omnimodis defectu consensus; in matrimonio autem ex metu contracto vere adest aliquis consensus et vera voluntas accipiendi alterum in maritum; dicitur tamen non adesse, quia adest consensus solum imperfectus et involuntarius secundum quid cum admixtione dissensus ac involuntarii: vult enim contrahere metu compellente, at omnino nollet, si aliter metum et malum formidatum evadere posset.

22. II. Si ex metu contrahens, solum consentit in matrimonium ipsum sine animo consummandi aut exercendi actus carnales, probabilissime ne venialiter quidem peccat, saltem posito quod metus solo jure ecclesiastico dirimat matrimonium. Ita cum aliis Sanch. l. 4. d. 16, Perez d. 22. sect. 5. eosque secutus Gob. n. 246. Ratio est: quia ex una parte praecepta Ecclesiae non obligant cum tanto rigore, et quod in favorem metum passi institutum est non debet cedere in ejus gravamen ex altera autem parte talis non irritat Sacramentum, quia adhuc non facit id, cui ex Christi institutione annexa est ratio Sacramenti; haec enim ratio Sacramenti competit solum contractu legitimo et valido, qualis ex decreto Ecclesiae non est contractus ex metu. Jam vides, aliud esse de sacerdote certe mortaliter et sacrilege peccante, si ob metum mortis v. g. conferat absolutionem scienter homini indisposito; talis enim vere profert verba propria formae sacramentalis a Christo institutae super indebitam materiam. At nonne consentiens

in matrimonium dat alteri potestatem sui corporis? sed per matrimonium invalidum non potest dari potestas corporis; hoc enim esset consentire in copulam fornicariam; ergo peccat mortaliter. Resp. distinguendo: dat potestatem licite, sed non valide, quia alter nequit ob nullitatem matrimonii hac potestate uti; eo modo quo viator latroni forte mortem minitanti dat pecuniam licite; sed non valide, quia defectu juris non potest eam latro retinere.

III. Qui ex metu gravi init matrimonium, sciens tale matrimonium 23.
esse nullum, cum intentione illud consummandi seu exercendi actus permissos veris conjugibus, peccat mortaliter. Expresse Dec. l. 5. t. 39. c. 44. Ratio nimis clara est: quia habet intentionem exercendi actus fornicarios, cum durante illo metu non possit consistere verum matrimonium, sed maneant mere soluti; quare potius debet mori, quam praestare talem consensum. Quid ergo aget talis puella v. g. tali metu coacta ad nubendum a patre, judice etc. Resp. vel consentiat sponte, ita ut metus non sit amplius proxima causa, sed tantum occasio consensus; vel consentiat in matrimonium, non vero in copulam, juxta dicta n. 11.; vel tandem potius subeat mortem, quam praestet talem consensum, quippe fornicarium et intrinsece malum.

IV. A fortiori ergo qui vel quae ex tali metu contraxit matri- 24.
monium, sciens esse invalidum, peccat mortaliter consummando vel exercendo actus carnales, cum sint veri actus fornicarii, nisi posito metu matrimonium ratificet novo consensu vel expresso vel tacito, scilicet affectu maritali admittendo copulam seu commercium carnale. Omnes. Et licet conjux talis habeat commercium tale carnale cum putatitio marito, non tamen hinc mox sequitur, matrimonium ratificari et validari per tale commercium, ut omnes observant. Ratio est: quia inprimis fieri potest, ut etiam ex solo metu pareat petenti tale commercium, aut pareat ex errore, quod putet valere matrimonium, aut denique consentiat in copulam ex mera libidine, cogitans expresse, non manere in tali conjugio: quibus casibus sane copula non ratificat seu efficit matrimonium ex irrito ratum; neque enim potest ex irrito ratum fieri, nisi per consensum liberum. Quodsi vero copula habeatur ex sincero affectu maritali, tunc hoc ipso consentitur vel consensum fuit in id conjugium; nec enim potest adesse affectus vere conjugalis sine tali consensu, qui scilicet tunc primum eliciatur vel elicitus sit antea, saltem in ipsamet praeparatione ad copulam carnalem, ut bene explicat Dicast. d. 2. dub. 14. Denique expresse decisum est Dec. l. 5. t. 1. c. 21. si aliqua puella annum unum cum dimidio vixit in tali coacto conjugio cohabitans quiete marito, est tam firma praesumptio, quod affectu maritali cohabitaverint, ut etiamsi possit clare probare, se ex metu contraxisse, non tamen admittantur ejus probationes; quia scilicet si non placuisset illud matrimonium, aufugisset intra tantum temporis puella nondum trecennis. De hoc satis.

Sed jam restat difficilior quaestio omnino practica: Quid si quis 25.
vel quae ex tali metu injuste incusso eoque ipso jam nulliter contrahat matrimonium, insuper irretitus alio impedimento dirimente, eoque aut juris ecclesiastici v. g. affinitate occulta, aut juris divini v. g. ligamine alterius matrimonii occulti? Matrimonium sic contractum fore dupli-

citer nullum, tute vides. Quoad peccatum dictis conformiter sic resolves: 1. si ficte absque ullo interno consensu contraxit, peccavit solo veniali mendacii peccato. 2. Si sic contraxit animo utendi conjugio, peccavit mortaliter. 3. Si absque tali animo contraxit, consentiens solum inefficaciter in ipsum matrimonium, siquidem impedimentum aliud sit juris ecclesiastici, ut dicta affinitas, ne venialiter quidem peccavit, ob eandem semper rationem, quae supra data est; nam duo impedimenta non operantur plus, quam unum in ordine ad peccatum, etsi difficiliorem reddant dispensationem. 4. At vero si aliud impedimentum praeter metum dirimens esset juris divini seu naturalis, ut dictum ligamen alterius matrimonii, tunc te peccare mortaliter cum pluribus docent Perez d. 22. sect. 5, Casp. Hurtado d. 12. diffic. 4. quia, ajunt, tunc contrahere est intrinsece malum, quippe contra jus naturae prohibentis tale matrimonium. Contra tamen etiam tunc ne venialiter quidem peccare, cum aliis docent Sanch. l. 7. d. 5, Coninch d. 30. n. 19, Palao d. 2. de spons. dub. 11. et probabiliorem judicat Tambur. hic tr. 1. c. 17. § 2. n. 5. Ratio est: quia ex una parte etiam hic matrimonium non fit neque ponitur id, cui annexa est ratio Sacramenti adeoque abest sacrilegium; ex altera autem parte consensus ille inefficax in matrimonium ex ipso illo gravi metu sufficienter liberatur a peccato.

Urgebis cum Hurtado: attentare id facere, quod jure naturae prohibitum est (v. g. homicidium innocentis) est intrinsece malum; sed matrimonium tale est jure naturae prohibitum, ut supponimus; ergo illud attentare est intrinsece malum; ergo excusari nunquam potest nec ex gravissimo quidem mortis metu. Resp. distinguendo majorem: attentare id facere, quod jure naturae prohibitum est, efficaciter cum animo volendi illud facere vere, est intrinsece malum, concedo majorem; attentare illud solum inefficaciter et cum animo illud nolendi facere, immo cum certitudine, quod non faciet, est intrinsece malum semper, nego majorem; neque enim condemnabis eum peccati, qui metu mortis suae adactus sic inefficaciter attentaret vel potius fingeret occidere innocentem v. g. jaciendo contra illum sagittam, sciens certo, nullum illi se damnum illaturum; quia ergo meticulose contrahens cum tali impedimento scit pro certo, se nullum celebraturum matrimonium, illa non erit vera attentatio matrimonii, adeoque erit actio, quae metu gravi excusari possit a peccato. Ceterum si sciens, te nullum posse contrahere matrimonium, adhuc velles contra jus vere et efficaciter contrahere, tunc non est mirum, si pecces mortaliter cujuscumque juris sit impedimentum divini vel ecclesiastici: hoc enim esset, nolle obedire Ecclesiae, animum fornicandi habere. Tandem quid si praedictus impeditus jure naturae putaret se vere contrahere posse et propterea metu coactus contraheret? Resp. hunc multo minus peccaturum: quia bona fides, cum inculpabilis sit, eum inculpabiliter ignorantem excusat quamdiu durat, etiamsi contraheret animo consummandi et revera consummet; ea tamen bona fide ablata ipsum se gerere non posse ut conjugem, nimis clarum est. Sed de hoc plura c. 2. de peccatis conjugum.

26. § IV. *Raptus.* Raptus generatim, ut peccatum speciale luxuriae contra sextum praeceptum definitur: Abductio violenta feminae cujusdam de loco ad locum causa libidinis exercendae vel etiam matrimonii con-

trahendi. Hoc crimen jure civili morte punitur, si rapta femina honesta fuerit. Conc. autem Trid. sess. 24. cap. 6. de reform. matr. sic habet: Decernit s. Synodus inter raptorem et raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium; quod si rapta a raptore separata et in loco tuto ac libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat. Et nihilominus raptor ipse et omnes illi consilium, auxilium aut favorem praebentes sint ipso jure excommunicati ac perpetuo infames omniumque dignitatum incapaces, et si clerici fuerint, de proprio gradu decidant; teneatur praeterea raptor mulierem raptam sive eam uxorem duxerit sive non duxerit, decenter arbitrio judicis dotare. Haec conc. Trid. Nota obiter: praeter impedimentum dirimens et excommunicationem latae sententiae, reliquas poenas non incurri, nisi post sententiam judicis, ut ultimis verbis etiam concilium innuit. Videndum nunc, qualis raptus inducat hoc impedimentum dirimens, de quo solo nobis sermo.

Regula: Raptus proprie dictus et impedimentum jure novo diri- 27.
mens matrimonium, *est violenta abductio puellae ex potestate parentum vel quasi parentum (tutoris, curatoris, mariti, fratris etc.) ad alium locum matrimonii contrahendi causa,* adeoque tres requirit conditiones, quarum una deficiente, non erit impedimentum dirimens.

I. Requiritur *violentia* aliqua adhibita; quodsi enim insciis parentibus vel tutoribus puella volens vel consentiens abducatur, ita ut neque puellae ipsi neque parentibus vis inferatur, licet his adhuc injuria fiat, non erit raptus: quia raptus, sicut et rapina, violentiam continet, ut ex communi notat Nav. l. 5. consil. 3. n. 1. de raptor. Sanch. l. 7. de 12. n. 36, Laym. p. 3. c. 13. n. 2. Quin si post tractatum de matrimonio legitime contrahendo vel sponsalia jam contracta sponsa jam consentiens de domo patris vel tutoris etsi inviti et reclamantis abducatur, non esse raptum nec matrimonium impedire, constat ex Dec. l. 5. t. 17. c. 6.

At quid, si sponsa poenitens tunc invita per violentiam abducatur? Adhuc esse raptum matrimonium dirimentem affirmant Sanch. l. 7. d. 13. n. 15. alii complures. Consentio cum Gob. cas. 19. n. 554: si sponsa habeat justam causam resiliendi. Negant vero Henriq., Rodriq., Lessius, Barbosa et alii cum Tamb. l. 7. in decalog. c. 6. § 2. n. 15., eo quod non sit abductio stricte injuriosa, eam sibi accipere, quae sibi legitime promissa est. Etiam consentio, si sponsa non habet justam causam resiliendi.

II. Requiritur violenta abductio per violentiam *illatam ipsi puellae:* 28.
quodsi enim puella sponte et libere consentiat ad abeundum et nubendum, et violentia solum inferatur ipsi parenti vel tutori, etsi adhuc dicatur raptus in jure, et esse adhuc impedimentum affirment communis DD. Navar., Henriq., Rodriq., Sa, alii cum Laym. cit. n. 5, probabilius tamen negant Sanch. cit. n. 3, Coninch d. 41. n. 48, Perez d. 38. sect. 4, Escob. alii cum Gob. n. 547. nec improbat Laym. Ratio optima est: quia praeterquam quod odiosa restringenda sunt, decretum Tridentini non attendit, nisi libertatem matrimonii; at haec nullo modo laeditur, quando puella liberrime consentit, esto declament parentes

etiam violentiam passi; neque enim libertas matrimonii in filia, quam concilium urget, ullo modo dependet a voluntate parentum.

29. III. Requiritur violenta abductio puellae *ad contrahendum matrimonium:* nam si violenter abducatur solum ad libidinem exercendam sine ordine ad matrimonium, etsi adhuc raptus sit quoad culpam, non tamen esse raptum proprie dictum et impedimentum matrimonii, contra Bonac. et plures alios rectius docent Sanch. cit. d. 12. aliique permulti cum Tamb. cit. n. 11. et Gob. supra. Ratio est: quia concilium eo decreto nihil intendit nisi libertati matrimonii providere; ergo agit de solo raptu et violenta abductione puellae ad contrahendum matrimonium.

30. De puellae vel feminae violento raptu semper sermo est. Quid si ergo femina virum rapiat matrimonii causa, habebitne locum decretum conc. Trid. et matrimonium dirimet? Affirmant quidem nonnulli; recte autem negant Dicast. et Escob. apud Gob. n. 543. et noster Herincx. Ratio est: quia concilium loquitur expresse de solis raptoribus, nihil de raptricibus, nec solent leges statui de casibus rarissimis; est autem rarissimum, quod mulier per se aut per alios rapiat virum per vim ad matrimonium contrahendum, etsi saepe rapiant ad libidinem. Vide Diana p. 10. tr. 16. res. 84. pro utraque parte referentem.

31. IV. Quoad impedimentum hoc incurrendum vel in quas poenas raptoris, perinde est, si quis per seipsum sive per alium de suo jussu vel consensu rapiat feminam matrimonii causa; quin alter executor excommunicationem aliasque poenas et ipse incurret tanquam auxiliator et fautor sceleris; non item contrahet impedimentum dirimens respectu illius feminae, sed valide poterit inire matrimonium cum eadem: quia nullitas matrimonii solum infertur contra rapientem pro se, non contra rapientem pro alio. Quare si quis, te omnino ignorante vel nullo modo consentiente pro te rapiat feminam, neque tu neque ille alter impedimentum, aliasque poenas incurret: non tu, quia non es raptor, non alter, quia non rapuit pro suo matrimonio, de quo casu solo loquitur concilium Trid. hujusque decretum, quod cum sit odiosum et poenale, non est extendendum ultra verba; unde tam tu quam alter, qui rapuit, poterit valide contrahere matrimonium cum eadem muliere rapta, etsi non separata. Ita cum aliis Sanch. d. 13. n. 2, Tambur. l. 7. decal. c. 6. § 2. n. 6.

32. § V. *Clandestinitas.* Matrimonium clandestinum, id est inter solum et solam mutuo consensu de praesenti contractum sine parocho et testibus, olim jure antiquo quidem validum erat, sed illicitum et severissime prohibitum multis sacris canonibus relatis apud Sanch., Laym., et alios. Modo vero novo jure conc. Trid. omnino annullatum est et clandestinus ejusmodi consensus pro impedimento dirimente declaratus; sic enim habet concilium sess. 24. c. 1. de ref. matr.: *Qui aliter, quam praesente parocho vel alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentarunt, eos s. synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit et hujusmodi contractus omnino irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat.* Ratio est: quia licet spectato jure naturali et divino per se nec invalidum nec illicitum sit matrimonium clandestinum, tamen per accidens propter innumera incommoda, plurima scandala et occa-

siones peccandi Ecclesia, cujus juri matrimonia ratione Sacramenti annexi subdita sunt, ad publicam utilitatem animarum potuit ejusmodi clandestina matrimonia infirmare et fideles inhabiles reddere, qui sic clam contrahere attentant; quemadmodum et respublica civiles contractus quosdam vel simpliciter, ut pupillorum, vel certa solemnitate destitutos ob justam et publicam causam irritos reddit et anullat, etiamsi alias jure naturali per se spectato irriti et illiciti non essent, ut patuit alibi de contract. et ultima voluntate tr. 6. decal. c. 2. et 3.

Decretum hoc Trid. clandestinas nuptias annullans et parochi 33.
testiumque praesentiam requirens, solum obligat in locis catholicorum, ubi illud concilium promulgatum et receptum est, et non se extendit ad ea loca catholicorum et haereticorum, in quibus nunquam promulgatum et receptum est, ut insinuat ipsum concilium, eodem cap. 1. decernens, ut decretum in unaquaque parochia robur habere incipiat post triginta dies a die prima publicationis.

Quare catholici valide matrimonia contrahunt in terris haereti- 34.
corum coram Praedicante, ubi illud concilium nunquam promulgatum fuit; immo etiamsi in talibus locis illud decretum promulgatum fuisset, modo tamen expulsis catholicis non adsint proprii Pastores: cum enim iis locis decretum servari non possit, non est existimandum, libertatem valide contrahendi ibi fidelibus ablatam esse, ut saepius jam respondit s. Congregatio Officii apud Tamb., Gob., Herincx et alios.

Insuper licet in civitatibus Germaniae cives haeretici permixti 35.
cum catholicis revera episcopo subditi sint, ut Augustae, Ratisbonae etc., tamen putandum non est, decretum se ad matrimonia facta ibi sine parocho extendere, adeoque matrimonia haereticorum ibi sine parocho catholico sive coram ministro haeretico celebrata esse invalida, quippe contracta sciente neque contradicente eoque ipso tacite consentiente Summo Pontifice, ne multa ibi incommoda oriantur, quod filii eorum legitime nati non essent ideoque non capacas officiorum vel sacrorum Ordinum, ut recte docent DD. gravissimi, Tann. t. 4. d. 8. p. 3. dub. 6, Laym. tr. 10. p. 2. c. 4. n. 7, Dicast. d. 13. de matr. dub. 10: n. 84, Bonagratia apud Gob. cas. 18. n. 460. acriter quidem repugnantem, tandem tamen pro praxi consentientem. Haec quoad necessitatem; jam quoad qualitates et requisita ejusmodi parochi et testium necessario pluribus agendum sect. 3. cum de sacramenti matrimonii solemnitate.

* Ex decretis recentioribus haec adjiciantur:

I. Juxta Breve Pii VII. ad archiepiscopum Moguntinum 8. Oct. 1803. matrimonia clandestina rata et firma consistunt, ubi decretum Tametsi „vel nunquam publicatum fuit, vel nunquam observatum tamquam ejusmodi Concilii decretum, vel si quando observatum fuit, longo dein temporis intervallo in desuetudinem abiit.“ Quantum vero tempus requiratur ad inducendam istam desuetudinem, nequit generaliter definiri, sed in casibus particularibus Sedes Apostolica est consulenda. Per se autem sola consuetudo longissimi temporis, scilicet 100 annorum, potest abrogare legem istam. S. Inquisitio 7. Julii 1892. respondit: Recurrendum esse in casibus particularibus, et ad mentem. Mens autem est, nullum temporis spatium sufficere, ut lex Tridentina vim obligandi amisisse censeatur aliquo in loco per simplicem inobservantiam haereticorum.

II. Ubi dubium est de publicatione decreti Tridentini, juxta praxin S. C. Concilii praesumitur non publicatum, supposito, quod in tali regione decretum istud non observatur, quin ibi valeat declaratio aut dispensatio aliqua derogatoria. Heiner, „Eherecht", pag. 164.

III. Ut dignoscatur, quinam sit parochus proprius nupturientium, respective utrum sint liberati a decreto Tridentino, attendendum est ad decreta recentiora desuper emanata. Itaque domicilium vel quasi-domicilium quoad obligationem vel liberationem respectu decreti Tametsi aestimandum est non ex jure civili, quod viget in eo loco, quo matrimonium contrahitur, uti v. g. in Anglia quasi-domicilium exigit moram 15 dierum duntaxat, sed tempus determinandum est juxta jus canonicum. Neque suppleri potest per simplicem adscriptionem inter municipes. S. C. C. 28. Aug. 1864. Leo XIII. 12. Dec. 1886. approbavit decretum S. Inquisitionis, quod „in Statibus Americae Foederatis se transferentes e loco, ubi viget caput *Tametsi,* in alium locum, dummodo ibi continuo commorati fuerint per spatium saltem unius integri mensis et status sui libertatem, uti juris est, comprobaverint, censendi sunt ibidem habere quasi-domicilium in ordine ad matrimonium, quin inquisitio facienda sit de animo ibi permanendi per majorem anni partem." Ferme idem jam antea statutum fuit in instructione S. Officii pro episcopis Angliae et Foederatorum Statuum Americae 7. Jun. 1867, videlicet, quod „in dubio de animo sponsorum acquirendi quasi-domicilium „adhiberi maxime debet regula a S. Pontifice Benedicto XIV. constitutione Paucis 12. Mart. 1758, confirmata, ut inspiciatur, utrum ante matrimonium spatio saltem unius mensis vel ambo vel alteruter in matrimonii loco habitaverint. Quod si factum fuisse deprehendatur, censendum est ex praesumptione juris, intentionem permanendi per majorem anni partem exstitisse et quasi-domicilium fuisse acquisitum, proindeque matrimonium esse validum."

IV. Decreto Tridentino per decreta subsequentia derogatum est in locis diversis, non tamen modo eodem, sed plus vel minus. Sic Benedictus XIV. 4. Nov. 1741. dedit declarationem, quod decretum istud non valeret pro matrimoniis mixtis atque haereticorum, bene tamen pro matrimoniis mere catholicis in Hollandia et Belgio. Pro aliis regionibus Tridentino derogatum est per dispensationem quoad matrimonia mixta, non vero quoad matrimonia sive mere catholica, sive mere acatholica. Sic v. g. in regno Borussiae declaratio Benedicti XIV. certo extensa est ad dioecesin Vratislaviensem cum illius delegatura, ad ducatum Cleviensem regno Borussiae a. 1795. subjectum; econtra dispensatio pro solis matrimoniis mixtis concessa fuit pro dioecesibus Coloniensi, Monasteriensi, Paderbornensi et Trevirensi. Dicitur *certo:* pro dioecesibus enim Culmensi et Gnesnensi-Posnaniensi aliqui, ut Zitelli, dicunt extensam declarationem Benedictinam, alii solam dispensationem pro matrimoniis mixtis; eandem hanc dispensationem ad dioecesin Limburgensem extensam dicit Vering, „Kathol. Kirchenrecht", pag. 864.

V. In locis, ubi valent matrimonia sive haereticorum, sive mixta, eo quod ibi decreto Tridentino fuit legitime derogatum, pari modo matrimonia sic dicta civilia per se sunt valida. Dixi, per se, id est

quando, excepta forma Tridentina, cetera ad matrimonium ratum requisita adsunt et praeprimis intentio sponsorum ineundi verum matrimonium. Hinc S. Inquisitio 18. Jul. 1887. decidit, aliquod „matrimonium mixtum Bonnae initum esse nullum, eo quod conjuges putatitii reputaverint, se absque praesentia parochi non inire matrimonium rerum."

VI. Quoad Officiales pro celebrandis matrimoniis civiliter ineundis haec sunt tenenda.

1. Per se non licet Officialibus a gubernio deputatis cooperari ad matrimonium ineundum, quando hoc vel est illicitum vel invalidum. Ratio est: quia cooperatio ad peccatum alienum per se est illicita. Per accidens tamen, ratione scilicet damni proportionate gravis, cooperari possunt. Major autem requiritur ratio, quando matrimonium non tantum est illicitum, sed etiam invalidum, atque forma civilis non est obligatoria, sed facultativa duntaxat. Videtur autem ratio sufficiens ad peragenda vel permittenda ea, quae dictat officium, si Officialis ex denegatione cooperationis cedere deberet officio, quo se suosque sustentat.

2. Utrum Officiales praedicti concurrere possint ad matrimonium valide initum dissolvendum, regula generali definiri non potest, sed in casibus particularibus recurrendum est ad S. Sedem. Id constat ex eo, quod S. Sedes in casibus diversis diversa dedit responsa. Sic S. Inquisitio 27. Maj. 1886. respondit, non satisfacere judicem, qui „solos effectus civiles solumque contractum civilem abrumpere mente intendat, eaque sola respiciant termini prolatae sententiae." Econtra S. Poenitentiaria 24. Sept. 1887. episcopo Lucionensi respondit, tolerari posse, ut aliquis Syndicus rei catholicae valde utilis sententiam divortii proferat, modo publice declaret, se „solum civilem contractum spectare posse." Paulo post vero 4. Jul. 1890. eadem Congregatio respondit; „se in rescripto, de quo agitur edendo, id unum in mente habuisse, ut casui particulari pro ejus circumstantiis et exigentiis provideret." *

Ceterum quoad sponsalia concilium nihil innovavit, adeoque etiam 36.
clandestina inter solum et solam facta valida manent, quamvis in foro externo ad fidem adhibendam testes adhibere consultum sit, ut valde laudabiliter in plerisque Germaniae locis praeter utriusque sponsi parentes et amicos adhibetur etiam parochus ad majorem solemnitatem et fidem. At quid, si sponsi in tali sponsalium contractu praesente parocho vel testibus utantur verbis de praesenti (prout revera saepe utuntur, et ipse semel praesens attonitus audivi), eritne jam matrimonium ratum, ut consummari liceat, cum nihil desit requisitum ad matrimonium etiam novo jure Trid.? Resp. negative Nav, c. 11. n. 79. et Laym. cit. cap. 4. 15: quia praesumi non debet, sponsos voluisse matrimonium contrahere cum peccato, nondum praemissis denuntiationibus sub gravi obligatione requisitis, adeoque licet utantur verbis de 37.
praesenti (quod tamen cavere praemonendi sunt a parocho vel peritis), praesumuntur tamen velle sponsalia contrahere more debito et communi aliorum. Et licet ponamus, sponsorum expressam intentionem fuisse, 38.
matrimonium ipsum contrahendi, contrahere tamen non potuerunt jure novo, si hanc voluntatem et intentionem parocho et testibus praesentibus non significarunt, quippe qui non matrimonii, sed solum sponsaliorum causa intersunt; quodsi tandem et ipsis ea sponsorum intentio

constiterit, dubium non est, matrimonium fore validum, cum nihil ad valorem desit; certe tamen mortaliter illicitum ideoque specialibus poenis subjectum; nam si alias servatis servandis cum impedimento occulto dirimente contraxissent bona fide, et ipsi facile obtinent dispensationem a Papa et in certo casu ab episcopo, et filii tali matrimonio occulte invalido suscepti legitimi censebuntur; at vero si trinae denuntiationes praeviae aliaeque solemnitates omissae sunt, et ipsi postea spe dispensationis privantur, et filii privilegio legitimationis carere debent, Dec. l. 4. t. 17. c. 2. et 14

* Haec addi debent ex decretis recentioribus:

I. Per litteras Apostolicas Leonis XIII. d. d. 15. Feb. 1892. derogatum est decretis Alexandri III. Dec. l. 4. tit. 1. c. 15, Innocentii III. ibidem c. 26. et Gregorii IX. ibidem c. 30, quibus statutum erat „ut carnalis copula, si sponsalia de futuro certa ac valida praecessissent, cum in judicio tum extra judicium pro vero conjugio haberetur, nisi impedimentum canonicum obstitisset.“ Dein additur in iisdem litteris: „Decernimus et mandamus, ut deinceps illis in locis, in quibus conjugia clandestina pro validis habentur, a quibusvis judicibus ecclesiasticis, in quorum foro causas ejusmodi matrimoniales agitari contigerit, copula carnalis sponsalibus superveniens non amplius ex juris praesumptione conjugalis contractus censeatur, nec pro legitimo matrimonio agnoscatur seu declaretur. Hujus tamen auctoritate decreti induci nolumus necessitatem formae Tridentinae servandae ad matrimonii validitatem, ubi illa forma modo non viget.“

II. Huc etiam spectat decretum alterum, concernens matrimonium sic dictum civile: utrum videlicet in locis et pro personis, ubi et a quibus forma Tridentina servari debet, matrimonium ejusmodi saltem haberi debeat tamquam sponsalia et proinde pariat impedimentum tam impediens quam dirimens publicae honestatis. Responsio negativa constat ex decreto Leonis XIII. 17. Mart. 1879, in quo statuitur, „praememoratum actum“ (matrimonium civile) „ . . . . in locis, ubi promulgatum est decretum Concilii Tridentini sess. 24. de ref. matr. c. 1, sive fideles actum ipsum explentes intendant meram caeremoniam civilem peragere, sive intendant sponsalia de futuro inire, sive tandem ex ignorantia aut in spretum ecclesiasticarum legum intendant matrimonium de praesenti contrahere, impedimentum justitiae publicae honestatis non producere.“ *

Classis II. impedimentorum:

Libertas obligata alteri, continet quatuor impedimenta: Votum, Ordo, Ligamen, Honestas.

Summarium.

39. Votum solemne castitatis
40. Dirimit matrimonium contrahendum,
41. Jure ecclesiastico tantum.
42. Ac eodem jure dissolvit matrimonium ratum tantum.

43. Votum simplex castitatis non dirimit.
44. Ordo Subdiaconatus etiam dirimit matrimonium contrahendum (non tamen dissolvit ratum)
45. Jure ecclesiastico tantum seu
46. Immediate ex lege et ordinatione Ecclesiae,
47—48. Non ex voto Ordini annexo.
49. Ligamen seu vinculum matrimonii conjuge adhuc vivente dirimit matrimonium jure naturali et divino cum quovis alio contrahendum,
50. Unde neuter conjux ad secundas nuptias transire potest, nisi habita notitia moraliter certa de morte alterius. Quanta notitia requiratur in foro externo
51. Et quae sufficiat in foro interno?
52. Corollaria.
53. Impedimentum publicae honestatis quid et quousque dirimat?
54. Oritur ex sponsalibus validis,
55. Inter sponsum et consanguineas sponsae ac vicissim, in primo gradu, non ultra,
56. Estque perpetuum nec cessat per mortem sponsae.
57. Resolvuntur varia.
58. Oritur etiam ex matrimonio rato tantum, nondum consummato usque ad quartum gradum inclusive,
59. Etiam ex tali matrimonio invalido,
60. Secus si sit invalidum ex defectu ipsius consensus.

§ VI. *Votum.* Votum *solemne* castitatis emissum in professione **39.** Religionis approbatae dirimit matrimonium contrahendum jure ecclesiastico tantum eodemque jure dissolvit matrimonium ratum nondum consummatum. Certum apud omnes.

I. Dirimit matrimonium contrahendum. Certum de fide, definitum **40.** in variis conciliis et novissime in Trident. sess. 24. de Sacr. Matrim. can. 9: *Si quis dixerit, clericos in sacris constitutos, vel Regulares solemniter castitatem professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, anathema sit.* Idem habetur l. 3. t. 15. c. 1. in 6. docentque DD. orthodoxi omnes ac etiam sancti Patres et speciatim D. Hieronymus l. 2. contra Jovinianum c. 7, D. August. in Psalm. 38. et epistola 6. ad Theodorum Monachum, ubi nuptias a monachis et monialibus contractas incestuosas et adulteras appellant. Quin et jure civili Jovinianus imperator Cod. l. 1. t. 3. c. 5. statuit: Si quis, non dicam rapere, sed attentare tantum jungendi matrimonii causa sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali poena feriatur. Ratio datur: quia qui se totum tradit uni, non potest se tradere et obligare alteri; atqui homo per votum solemne castitatis corpus tradit uni, scilicet Deo totum, Ecclesia Dei nomine solemniter acceptante; ergo non potest illud corpus tradere alteri in matrimonium, consequenter dirimit matrimonium contrahendum. Qua ratione quidam contendunt, hoc impedimentum dirimere jure naturali vel divino. Sed dicimus:

II. Dirimit jure ecclesiastico tantum, non naturali vel divino. **41.** Communis Doctorum cum Scoto 4. dist. 31. et 42. et late probat Suar. t. 3. de relig. l. 2. c. 6. et 7, Sanch. l. 7. disp. 26, Pontius l. 7. cap. 22, Perez d. 20, Herincx dis. 6. q. 5. n. 43. Ratio est: quia de jure ecclesiastico constat abunde; jus autem naturale vel divinum ex nullo capite ostendi potest: nam etiam votum solemne non dirimit jure naturali vel divino 1. quatenus votum est; nam votum simplex est ejusdem rationis et aeque obligat apud Deum ac votum solemne, ut

docent Coelestinus III. Dec. l. 4. t. 6. c. 3., et tamen votum simplex non dirimit; ergo etc. Non quatenus solemne votum est: quia ipsa solemnitas voti est solum juris ecclesiastici et introducta ab Ecclesia, juxta cit. l. 3. t. 15. c. 1. in 6. et Bullam Gregorii XIII. infra allegandam. Adde, vix aliter explicari commode potest solemnitas ista, nisi per vim dirimendi matrimonium huic voto ab Ecclesia adjectam. 3. Non dirimit etiam in quantum est traditio facta Religioni, et haec per solemnem professionem acceptatam acquirit dominium aliquod in Religiosum professum: quia dominium illud non repugnat, sed stat cum vinculo maritali quantum est de jure naturae, ut patet in servo matrimonium contrahente, ac in ipsis conjugibus tunc post matrimonium consummatum mutuo consensu Religionem profitentibus manet indissolutum vinculum matrimonii, adeo ut facta dispensatione super voto absque novo contractu matrimonio priori uti possint, ut omnes fatentur; quodsi ergo vinculum matrimoniale stat cum professione posterius emissa, quidni etiam stet professio prius emissa cum vinculo matrimonii posterius contrahendi, quantum est de jure naturae? ergo fatendum est, diremptionem esse solius juris ecclesiastici.

42. III. Eodem jure ecclesiastico tantum votum solemne dissolvit matrimonium ratum tantum, etiam quoad vinculum, ita ut altero conjugum legitime professo, alter vinculo solutus ad vota alia transire possit. De hoc sect. 3. cum de matrimonii indissolubilitate.

43. IV. Votum simplex castitatis etiam perpetuae non dirimit, quia per illud tantum promittitur Deo corpus et non actu traditur, sicut in voto solemni. Excipitur communiter unicus casus: si uxor in saeculo manens continentiam vovens marito dedit licentiam sacrum Ordinem suscipiendi, eo defuncto ne valide quidem ad secunda vota seu nuptias transire potest, ut ex D. p. 1. d. 28. c. 10. docent Sanchez l. 7. de matr. disp. 40., quem vide. Item ex speciali constitutione Pontificia Greg. XIII. in Bulla incipiente: *Ascendente Domino* vota simplicia biennii in Societate Jesu matrimonia contrahenda dirimunt.

44. § VII. *Ordo.* Ordo sacer Subdiaconatus dirimit matrimonium contrahendum (non item dissolvit matrimonium ratum), jure ecclesiastico tantum et immediate et non (certe non semper) ex voto annexo, sacro Ordini, in communi sententia. Explico.

I. Dirimit matrimonium. Certum de fide ex conc. Trid. supra allegato sess. 24. c. 9. Habetur variis sacris canonibus D. p. 1. d. 32. c. 5. et 6., Dec. l. 4. t. 6. c. 2., l. 3. t. 15. c. 1. in 6. docetque communissima DD. cum D. Thom., Scot. 4. dist. 37. ac late probant Azor., Sanch., Bellarm. alii theologi et controversistae.

Non autem dissolvere matrimonium ratum, habetur expresse Extrav. Jo. tit. 6. c. 1: Si maritus ante matrimonii consummationem sacrum Ordinem suscipiat absque conjugis licentia, et non sicut sacris canonibus definitum est, irregularem fieri atque monendum, non tamen cogendum, ut Religionem profiteatur: si nolit, uxori repetenti restituendum esse, ut matrimonium cum ea consummet, scilicet reddendo debitum, sed non exigendo, ut notat Glossa ibidem. Quod vero Ecclesia statuat, per professionem Religionis matrimonium ratum dirimi, non item per susceptionem Ordinis sacri, ratio disparitatis datur: quia per

professionem fit perfecta traditio suiipsius et reciproca obligatio cum Religione adeoque velut alterum matrimonium spirituale, cui merito carnale initum cedere debet; qualis perfecta traditio nulla reperitur in susceptione sacri Ordinis. Ceterum tam Religiosi quam clerici in Sacris matrimonium contrahere praesumentes, atque etiam moniales nupturientes vel nubere attentantes, incurrunt excommunicationem ipso facto * Ordinario reservatam per Bullam *Apost. Sedis* * ac incidunt in irregularitatem bigamiae similitudinariae, et post sententiam etiam privationem beneficiorum D. p. 1. d. 28. c. 2.

II. Dirimit jure ecclesiastico tantum. Communissima DD. cum 45.
Scoto supra: nam jus divinum nullum extat, neque ostendi potest jus naturale; non enim dirimit matrimonium sacer Ordo ratione suiipsius, ut patet in Graecis; certe alioquin iis etiam catholicis et cum Ecclesia Romana communionem habentibus non permitteret usum uxorum. Neque dirimit jure naturae ratione voti, in communi sententia sacro Ordini annexi saltem implicite: quia votum etiam solemne expressum professionis religiosae jure naturae vel divino non dirimit matrimonium contrahendum, ut § praeced. ostensum; ergo multo minus illud votum implicitum annexum sacro Ordini, sed utrumque sola lege ecclesiastica. Sed quaestio nunc est: utrum hac ipsa lege ecclesiastica impedimentum sacri Ordinis sit immediate ex lege et ordinatione Ecclesiae, an vero ex voto annexo sacro Ordini? Jam dixi:

III. Dirimit immediate ex lege et ordinatione Ecclesiae. Est 46.
etiam communis DD. cum Scoto supra et apertissime conc. Trid. cit. cap. 9. anathemate percellens dicentem: Clericos in sacris constitutos aut Regulares solemniter professos posse licite et valide contrahere matrimonium, *non obstante lege ecclesiastica,* scilicet quoad clericos: *vel voto,* scilicet quoad Religiosos professos. Aut secundum aliam interpretationem: Ecclesia ibi duo definit, nimirum clericos in sacris et Religiosos professos non posse nec licite nec valide matrimonium contrahere; et utrosque non valide, quia obstat lex ecclesiastica; non licite, quia in utrisque obstat votum; ita ut in utrisque impedimentum quidem dirimens sit ex lege et ordinatione Ecclesiae, obligatio vero castitatis integre servandae sit ex voto solemni a Religioso quidem professo semper explicite, a Clerico autem sacrum Ordinem suscipiente saltem implicite emisso. Hunc sensum et sententiam alibi secutus sum. Quare sicut quis ob affinitatem v. g. contractam cum alia, immediate ex institutione Ecclesiae fit inhabilis ad nuptias ob affinitatem prohibitas, sic etiam ob sacrum Ordinem serio et libere susceptum ex eadem institutione Ecclesiae immediate quis fit inhabilis ad contrahendum matrimonium.

IV. Non ergo, certe non semper, impedimentum hoc provenit ex 47.
voto: nam inprimis illud votum solemne castitatis annexum sacro Ordini, tanquam nullo certo fundamento nixum, negant simpliciter atque adeo ipsam totam obligationem servandae castitatis sacris Ordinibus adjunctam non aliquo voto, sed praecise ex praecepto Ecclesiae provenire, probabilissime docent cum Scot. cit. plures juristae et theologi eosque secuti Aversa hic q. 1. sect. 7. et late Herincx de sacro Ordine d. 10. q. 10. et probabile fatetur Gobat hic casu 13. n. 272. Deinde si quis

suscipiat sacrum Ordinem, volens quidem ordinari, at vel simpliciter nolens vovere nec promittere nec servare castitatem vel nihil prorsus sciens de voto hoc, nec intendens ordinari sicut alii, valide utique ordinatur et impedimentum dirimens contrahit, immo et castitatem integram saltem externam servare tenetur; at certe nullum votum nec explicite nec implicite emittit. Quod autem semper teneatur vovere castitatem, et satis gratis dicitur, et interim antequam voveat ratione voti nondum habiti a matrimonio impediri non potest nec interim contra votum peccare potest, cum nondum sit emissum: sicut qui vovit Religionem ingredi, interim antequam ingrediatur contra castitatem delinquens, votum nondum emissum minime violat; ergo non certo nec semper hoc impedimentum oritur ex voto annexo sacro Ordini.

Consequenter nec certo Subdiaconus vel Sacerdos solo interno actu, consensu vel delectatione morosa venerea contra castitatem delinquens peccat peccato speciali contra virtutem religionis, sicut peccat Religiosus voto solemni adstrictus: quia in communi sententia Ecclesia non potest praecipere vel prohibere directe actum mere internum.

At tandem quid, si quis ex metu gravi injuste incusso (casu sane non raro in filiis familias) suscipiat sacros Ordines, non quidem omnino ficte sine omni consensu vel invitus (quo casu certe tam Ordo quam votum annexum, sicut et professio nulla esset), sed cum consensu illo meticuloso non sine multo admixto involuntario? Resp. 1. Clarum est, tam professionem solemnem, quam votum illud annexum Ordini sacro fore nullum, saltem jure ecclesiastico, aeque ac matrimonium carnale. 2. Validus nihilominus erit sacer Ordo; disparitas grandis est: quia votum vel professio essentialiter consistit in actu voluntatis voventis, eoque simpliciter libero; Ordo vero est Sacramentum consistens in actu ordinantis, requirens solum dispositionem in ordinato, adeoque sufficit quicumque voluntatis consensus et quaelibet etiam habitualis intentio. 3. In rigore loquendo sic ordinatus ex metu adhuc contrahit impedimentum dirimens matrimonium: quia hoc impedimentum dirimens, ut dictum est, ex ordinatione Ecclesiae immediate est annexum ipsi Ordini sacro. Dico tamen *in rigore loquendo:* nam valde probabile est, Ecclesiam conjunxisse hoc impedimentum dirimens Ordini modo ordinario suscepto; quare alibi ex communi DD. sensu dixi, talem per metum ordinatum non teneri voto, quod certissimum, et libere absque dispensatione matrimonium inire posse, quod probabile omnino et tutum est. 4. Eodem rigore si infans ordinatus esset diaconus vel sacerdos (valide, at non licite, ut alibi), factus adultus etiam adstrictus esset impedimento, quia vere habet Ordinem sacrum; attamen id merito limitavit, dum disposuit Ecclesia, ut adveniente usu rationis optio detur, ut si velint stare in sacro Ordine, stent et deinceps excluso matrimonio obligabuntur ad castitatem, quia per illam electionem ipso facto subjiciunt se Ecclesiae praecepto; immo in communi sententia castitatem solemniter vovere censentur implicite; si vero stare nolint, ducant uxores, ut lubet, sed sacerdotio vel sacro Ordine non utantur.

48. Concludo casu heteroclito: Quidam ignarus sacrorum canonum suscepit Ordines minores, credens, jam et ipsis annexum esse votum castitatis et impedimentum dirimens; priusquam tamen susciperet Sub-

diaconatum, duxit uxorem conscientia graviter obmurmurante; postea dubitavit, an valide matrimonium inierit necne? Certe non reputabitur inter stultos; nam matrimonium tale invalidum censent magni Canonistae, Jo. Andreas Anchuranus, Butrius, Imola etc. Sed resp. peccasse quidem mortaliter ob conscientiam erroneam de gravi peccato, at matrimonium sine dubio fuisse validum eoque licite uti posse deposita conscientia erronea; quia nemo potest emittere votum, quod privata auctoritate vel errore possit dirimere matrimonium. Ita communis DD. cum Sanch. l. 7. d. 31. n. 5, Bonac., Escob., Leander, alii cum Gob. cas. 31.

§ VIII. *Ligamen.* Est ipsum vinculum conjugum matrimoniale **49.** ortum ex matrimonio rato vel consummato, utroque conjuge vivente indissolubile, ideoque impedimentum dirimens matrimonium cum quocumque alio vel alia quacumque contrahendum, alioquin verum adulterium futurum, ipso naturali et divino jure prohibitum. Etsi enim olim polygamia Judaeis ex speciali privilegio permissa fuerit a Deo, modo tamen Christianis interdicta est tum jure divino ut Matth. 19. et Marci 10., ubi expresse moechiae vel adulterii damnat Christus relinquentes priorem maritum vel uxorem et alteri nubentes, multo magis ergo priori conjuge retenta, aliam superducentes; tum etiam jure ecclesiastico praesertim conc. Trid. sess. 14. c. 2: Si quis dixerit, licere Christianis habere simul plures uxores et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit. De hoc late scholastici et controversistae, quos consulere potes. Nobis pro praxi eaque difficillima et non rara solum videndum: quanta certitudo requiratur de conjugis absentis morte, ut alteri ad alias nuptias transire liceat ac permitti possit a judice, parocho vel confessario.

Regula certissima: Neutri conjugum licet vel permitti potest quavis **50.** auctoritate ad secundas nuptias transire, nisi habita notitia moraliter certa de morte alterius. Ita expresse Clemens III. Dec. l. 4. t. 1. c. 19. hoc textu: In praesentia nostra quaesivisti: Quid agendum sit de mulieribus, quae viros suos causa captivitatis vel peregrinationis absentes ultra septennium praestolatae fuerunt, nec certificari possunt de vita vel de morte ipsorum, licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, et pro juvenili aetate seu fragilitate carnis nequeunt continere, petentes aliis matrimonio copulari. Consultationi ergo tuae taliter respondemus: Quod quantocumque annorum numero remaneant viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonice convolare, nec auctoritate Ecclesiae permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum. Haec Clemens. Similiter Lucius III. Papa Dec. l. 4. t. 21. c. 2. decernit, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare praesumat quoad constet, quod ab hac vita migraverit uxor ejus.

Qua nimirum Constitutione Pontificia correctum est jus civile Dig. l. 24. t. 2. c. 6. statuens, ut mulier, quae de viri vita quinque annis nihil audivit et vere dubitat, possit post quintum annum alteri nubere, et si quae aliae leges post certum annorum numerum id permittant et vulgaris persuasio fuit, ut post septem annos conjux, si nihil de altero conjuge audivit, possit ad alias nuptias convolare. Et ratio urgens est: quia quantocumque tempore certo non constat de

morte conjugis, manet dubium; at in eo dubio possidet certa lex matrimonii, quae servanda est, quia in dubio factum non praesumitur, sed demonstrari debet. Audisti: *donec certum nuntium recipiant,* ubi intellige, nuntium non masculinum, quasi unus nuntius etiam de viso testans referensque de obitu conjugis absentis sufficiat, ut plures voluerunt apud Sanch. merito reprobantem, sed nuntium in neutro genere, id est certam annuntiationem seu informationem, ut ipse significat Lucius Papa, *quoad constet;* hoc enim verbum importat, ut constet per instrumenta, per testes plures de visu aut per sententiam judicis seu authenticam magistratus testificationem, sic ut omne morale dubium excludat; et hanc moralem certitudinem necessario exigit judex ecclesiasticus in foro externo, ut ad secundas nuptias transire permittat. Verum quia in foro conscientiae plerumque mitius agitur ac tanta certitudo, tam certum nuntium saepe haberi non potest. videamus breviter, quid in particulare sufficere possit.

51. I. Si parochus seu rector parochiae testificetur de morte talis, vel exhibeatur ejus authentica fides, sufficienter probabitur mors conjugis; quia haec est probatio probabilis officialis seu per publicum instrumentum exhibita, quae fidem moraliter certam facit.

II. Unus privatus testis etiam de visu seu oculatus per se non sufficit: quia unus tanti negotii rem certam non reddit, et experientia docuit, etiam his temporibus persaepe fefellisse. Ex communi Tamb. ibid. Sufficit autem, 1. unus testis de visu omni acceptione major, secundum omnes. 2. Vir bonae fidei, qui juratus deponit de morte conjugis. Abbas in Dec. l. 4. t. 1. c. 19. 3. Item vir bonae fidei, qui sciat rationem reddere certae suae scientiae vel causae mortis, ut si in bello conflixerit, tali vel tali morbo correptus obierit aliave signa evidentia, testimonia, instrumenta proferat. Communis. 4. Si cum uno teste de visu aliae similes conjecturae seu adminicula conjungantur, maxime si per locorum distantiam major probatio speranda non sit. Ex communi Sanchez l. 2. d. 38. n. 2.

III. Multo minus sufficit unus vel plures testes de auditu tantum seu fama communis de morte talis conjugis; id enim nullo modo rem certam reddit; quodsi tamen rursus fama conjuncta sit cum aliis non levis momenti indiciis vel conjecturis, testimoniis vel praesumptionibus, quae licet singula seorsim non sufficiant, omnia tamen simul juncta moralem certitudinem causant, uti quia viri graves, maxime de magistratu loci id asserunt, testis bonae fidei oculatus est, vir senex est, in acie conflixit, tempore pestis aegrotavit, quae omnia simul juncta moralem certitudinem ac probabilem praesumptionem constituunt, uti plurimis citatis docent Navarr. c. 22. n. 53, Sanch. l. 2. disp. 46. q. 12, Laym. tr. 10. p. 3. c. 3. n. 1, Tamb. cit. n. 10.; ubi maxime valet prudentis judicium adeoque in foro externo judicis arbitrio relinquuntur, in foro vero conscientiae plane sufficere possunt.

IV. Multo minus adhuc sufficit sola quantumvis diuturna conjugis absentia, ut constat ex s. textu cit. Lege Sanchez cit. n. 2.; attamen si post longum tempus, etsi nec testis nec fama adsit de morte conjugis, adsunt autem alia magna indicia et conjecturae rationabiles, probabilem, etsi non omnino certam praesumptionem causantes de morte

conjugis, an non pro foro conscientiae sufficere possit, audi non me, sed Laym. cit. l. 3. n. 2., ubi narrato casu (quidam in amentiam ac furorem actus aliquoties, sibi necem inferre tentavit, postea vinculis constrictus fuit, ex quibus denique erupit, quo autem devenerit, licet diligenter quaesitus, nulla ratione sciri potest, atque ab eo tempore octo vel decem anni intercesserunt) ita concludit: Valde probabilis est sententia Rosellae, S. Antonini, Sylvestri, Chiliarchi, quod mulier in tali casu non peccaret, si nemine se opponente ad secundas nuptias transiret. Quamobrem confessarius in conscientiae foro id ipsi permittere, et judex in foro externo, si post celebratas nuptias causam intelligeret, neque mulierem punire neque a secundo viro separare deberet, donec cognitum esset, priorem maritum adhuc vivere, idque aperte sumitur ex D. p. 2. c. 34. q. 1. c. 1: si vero de carnali conjugio sit agendum, tamdiu alteruter conjugum expectet, donec de ipsius obitu verisimiliter praesumitur; atqui in proposito omnino verosimiliter praesumitur. Et ratio est: quia in rebus moralibus, in quibus plerumque certitudo haberi non potest, homini ad actiones suas instituendas sufficere debet probabilissima, licet non omnino certa praesumptio. Hactenus Laym.

Accipe adhuc unum et alterum: Titius maritus in locum valde remotum abivit; unus unicus testatur, esse illum ibi mortuum affertque sui dicti argumenta verissima, nec facile possunt aliae probationes mortis haberi. In hoc casu potest uxor alteri nubere. Sic reflexe Sanch. l. 5. d. 46. n. 5. Item Cajus in longinquum locum profectus, Sempronius proelium ingressus, Titius jam senex, non amplius comparent, et fama est, obiisse etc. Habetur sufficiens notitia de morte singulorum. Ita ex Navar., Sylvest., Valent., Tanner. hic d. 8. q. 4. dub. 6. n. 106. quos vide. Simili ergo casu occurrente confessarius non consultus quidem, prudenter dissimulando permitteret ex mente Laym. et aliorum DD. nominatorum; at vero interrogatus vix positive suadere poterit, multo minus parochus matrimonio astiturus; post factum autem tute dissimulandum erit.

Corollarium: quicumque ergo absque omni ejusmodi morali certi- 52.
tudine ac probabilissima saltem praesumptione temere ac vere proprie dubius de morte prioris conjugis matrimonium aliud contraheret (quamvis si revera prior conjux jam sit mortuus, matrimonium valeret, ut contra Pontium et March. bene probat Barbosa cit., cum nihil plane juris tunc vel jus ullum matrimonium irritet), omnium tamen consensu matrimonium sic dubie contrahens peccat mortaliter et ex parte sua ab usu matrimonii petendo abstinere debet, donec de morte conjugis satis constet, uti late probat Lucius Papa cit. Dec. l. 4. t. 21. c. 2: *Nullus amodo ad secundas nuptias migrare praesumat, donec constet, quod ab hac vita migravit uxor ejus; si vero aliquis vel aliqua id hactenus non observavit et de morte prioris conjugis adhuc sibi existimet dubitandum, ei, qui ipsi nupsit (bona fide scilicet) debitum non deneget postulanti, quod a se tamen noverit nullatenus exigendum. Quodsi post haec de prioris conjugis vita constiterit, relictis adulterinis complexibus ad priorem conjugem revertatur.*

Econtra habita quacumque morali certitudine, notitia vel praesumptione de obitu absentis conjugis, etiam per sententiam judicis

matrimonioque novo quantumvis bona fide contracto, si tamen revera adhuc vivit prior conjux, matrimonium secundum nullum est ex impedimento ligaminis; ideoque habita certa notitia de vita prioris conjugis, matrimonio secundo simpliciter abstinendum est, et si is forte compareat, conjugem suam sibi revocare debet. Damnata nimis esset hic compensatio.

53. At quid, si deprehendatur, tempore secundi matrimonii contracti quidem vixisse adhuc priorem conjugem, modo autem certo constat, e vivis excessisse? Resp. adhuc deserendus est torus, quia adhuc matrimonium secundum fuit invalidum, et juxta regulam juris: Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit; nec tenebuntur ullo jure secundum matrimonium novo consensu validare; si tamen suscepta esset una vel plures proles, omnino convenit, ut confirmetur illud matrimonium: nam hoc facit ad meliorem educationem prolis et multas tricas evitandas, etsi non foret necesse ad legitimandam prolem, nam proles nata ex matrimonio bona fide putato legitimo ab utroque conjuge in foro omni legitima habetur.

At quid si econtra de novo contrahens certo crederet, priorem conjugem adhuc vivere, revera tamen jam vita functum? Dicam sect. 3. de consensu de praesenti, nimirum nullum esse matrimonium, si absolute consentiant, cum impossibilium etiam falso creditorum nulla fieri aut esse possit voluntas efficax: validum autem foret, si contraxerunt conditionate: si jam mortuus esset, si forte possumus etc.

* S. Officium anno 1868. has statuit normas pro dijudicanda morte prioris conjugis: 1. Non sufficit argumentum a sola absentia, etiam quantacunque aut quod evocatio publica facta fuerit. 2. Exquiri debet documentum publicum de morte; in illius defectu 3. admittuntur duo testes, jurati et qui de facto proprio deponant. 4. Si unus tantum habetur testis, ejus depositio aliis gravibusque adminiculis fulciatur; quae si desint, certum sit, nihil in ejus testimonio reperiri, quod non sit congruum atque omnino verisimile. 5. Si ex attestatione aliorum, qui tamen examinari nequeant, testes omnino fide digni testificentur, mortem sibi innotuisse, sufficere id potest aliquando. 6. Si testis nullus habetur, requiritur, ut ex conjecturis, indiciis, praesumptionibus et adjunctis probabilitas maxima seu certitudo moralis de morte colligatur. *

54. § IX. *Publica honestas.* Impedimentum publicae honestatis est propinquitas orta ex sponsalibus vel matrimonio rato tantum inter sponsum ex una parte et consanguineas sponsae ex altera parte, ac vicissim viceversa, jure ecclesiastico dirimens matrimonium contrahendum cum iisdem consanguineis sponsi vel sponsae de futuro in primo gradu tantum; de praesenti vero in matrimonio rato usque ad quartum gradum, publicae honestatis gratia; quod nimirum parum honestum videatur, ut iis qui jam matrimonium inter se fide data desponderunt, et maxime de praesenti contraxerunt, deinceps cum alterius utriusque consanguineis publice contrahant et commisceantur. Et dicitur etiam in jure ac Trid. mox citando *justitia publicae honestatis*, quod scilicet videatur justum et aequum, decentiae ac honestati publicae congruum, ut inter se non

copulentur matrimonio illi, quos impedimentum hoc publicae honestatis arcet a matrimonio.

Impedimentum hoc dirimens introductum est jure ecclesiastico, Dec. l. 4. t. 1. c. 3. et 8., D. p. 2. c. 27. q. 2. c. 11. 14. 15., et quidem jure antiquo extendebatur usque ad quartum gradum, ut nimirum irritum esset matrimonium contractum a sponso seu viva seu mortua, etsi nunquam carnaliter cognita sponsa, cum ejusdem filia, nepte, abnepte etc. sorore, patruele, consanguinea etc., item matre, avia etc., et sic econtra sponsa cum consanguineis sponsi. Idque decernitur l. 4. t. 1. c. 1. in 6, sive sponsalia valida fuerint sive invalida ex quacumque causa, praesertim ex defectu consensus. Verum hoc nimis rigidum antiquum jus correctum est novo jure conc. Trid. sess. 24. c. 3. de reform. matr. ita statuente: *Publicae honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ex causa valida non erunt, sacra synodus prorsus tollit; ubi autem valida fuerunt, primum gradum non excedant, quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest ejusmodi prohibitio sine dispendio observari.* Haec concilium, loquens tamen de solis sponsalibus, nihil de matrimonio rato, ut patebit de utroque pauculis seorsim.

* Ex decreto recenti supra ad n. 38. allato constat, matrimonium sic dictum civile in locis, ubi viget concil. Trid., nullam causare justitiam publicae honestatis, sive ex sponsalibus sive ex matrimonio rato oriundam. *

Ex sponsalibus.

I. Ex solis ergo nunc sponsalibus validis ac legitimis oritur hoc **55.** impedimentum publicae honestatis, non item ex quacumque ratione invalidis, ut loquitur concilium. Ergone etiam non ex sponsalibus fictis? Resp. Non oritur, ut contra Sanch. et alios probabilissime docent Rebellus apud Gob. cas. 17. n. 368. approbantem; est enim etiam promissio ficta aliqua ratione invalida, quippe minime obligans ex justitia, sed solum ex virtute fidelitatis externae, qua homo tenetur sua verba conformare factis. Vide dicta de promissione. Adde, hoc impedimentum etiam oriri ex solis sponsalibus absolutis, non item ex conditionatis de fnturo, conditione nondum impleta; sic enim nondum sunt vera sponsalia; at quando conditione impleta transeunt in absoluta, jam primum inducent hoc impedimentum, ut observant DD. communiter, et infra etiam exemplum dabo.

II. Hoc impedimentum solum oritur inter sponsum et consanguineas **56.** sponsae ac vicissim, et in primo gradu, non ultra, ut expresse concilium. E. g. Titius contraxit sponsalia valida cum Caja; ponitur solum impedimentum dirimens, ut non possit matrimonium contrahere validum seu vivente adhuc seu mortua Caja cum ejusdem Cajae matre, sorore, filia, cum omnibus aliis potest; et vice versa Caja non possit matrimonium contrahere cum patre, fratre et filio Titii; bene tamen utervis cum aliis consanguineis valide; at stantibus sponsalibus non licite: nam sponsalia legitime contracta cum una sunt impedimentum impediens respectu cujusvis alterius.

III. Impedimentum hoc ex sponsalibus perpetuum est, ut neque **57.** morte alteriusvis sponsorum cesset impedimentum dirimens matrimonium

contrahendum cum dictis consanguineis sponsi vel sponsae, ut habetur expresse D. p. 2. c. 27. q. 2. c. 14: *Si quis uxorem desponsaverit vel subarrhaverit, quamquam postea superveniente die mortis ejus nequiverit eam ducere in uxorem, tamen nulli de consanguinitate ejus (modo jure novo in primo gradu tantum) licet accipere eam in conjugem.* Controversia autem gravissima fuit hactenus, an si sponsalia semel facta valida mutuo consensu vel alia justa causa legitime dissolvantur, cesset hoc impedimentum. Cessare docuerunt gravissimi DD. apud Tamb. cit. c. 11. § 2. et Gob. cas. 15.; non cessare, sine dubio probabilius jurique conformius docuerunt DD. communius cum Sanch. l. 7. d. 68. n. 21, Laym. c. 9. alii apud ipsos. Ratio est: quia cum ab initio valida fuerunt sponsalia, jam ortum fuit impedimentum; atqui impedimentum semel vere extortum minime pendet a voluntate sponsorum, ut eorum libito permaneat vel cesset. Deinde in morte alterius sponsorum dissolvuntur sponsalia, et tamen tunc non cessat hoc impedimentum; patet ex claris juribus allegatis; ergo licet mutuo consensu solvi possint sponsalia, non tamen ideo cessabit impedimentum. Respondent quidem satis commode DD. oppositae sententiae apud Tamb. et Gob. cit. ostenduntque eam sententiam probabilem, atque in praxi secutos fuisse aliquos episcopos ac viros doctissimos et afferebatur pro ea declaratio s. Officii; et fateor in duobus casibus me non fecisse scrupulum poenitentibus; sed quidquid fuerit de illa declaratione sine dubio authentica et sufficiente ad legem statuendam, jam tamen priorem sententiam prorsus evertit et certam alteram Sanchez reddit alia novissima et authentica declaratio eorundem eminentissimorum Cardinalium sub Alexandro VII. apud Prosper. Fagnanum Tambur. cit. c. 9. n. 7., ubi post narratum casum de Alphonso Rodriquez post sponsalia contracta cum Isabella Ruiz, et in hujus gravi morbo, mutuo optimoque consensu dissoluta, volebat contrahere cum ejusdem Isabellae sorore Maria, sic habetur: Jubente Sanctissimo Domino nostro propositum fuit in sacra Congregatione Concilii, an sponsalibus valide initio contractis, deinde mutuo consensu dissolutis, sit sublatum impedimentum justitiae publicae honestatis, et dubio pluries proposito et mature examinato, tandem sub die 6. Julii anno 1658. eminentissimi Patres in antiqua ejusdem Congregationis sententia consentientes censuerunt: non esse sublatum. Cujus sententiae una cum rationibus hinc inde deductis et recentibus ejusdem Congregationis in hac materia responsis, facta relatione ad Sanctissimum, Sanctitas sua die 10. ejusdem mensis praedictae Congregationis probavit conclusionem eamque jussit in dubium deinceps non revocari.

Quaeres curiosule: nonne jam moveri potest prudens scrupulus illis, qui secuti priorem sententiam tantorum virorum matrimonium contraxerunt cum sorore v. gr. vel filia prioris sponsae, sponsalibus prioribus solutis? Resp. minime: nam juxta Dig. l. 1. t. 14. c. 3., valet quilibet contractus, adeoque etiam maxime matrimonialis, ex allegata prudenterque credita auctoritate legis; atqui qui ex resolutione illorum episcoporum et tantorum DD. sic matrimonium contraxerunt, id fecerunt ex allegata prudenterque credita auctoritate legis, scilicet declarationis illius quasi habentis auctoritatem legis clarissime loquentis,

etsi revera talis non fuerit; ergo valere debuerunt contractus illi. Denique leges et DD. toti sunt in tuendo matrimonii bona fide contracti valore, ne ex dissolutione gravissima oriantur incommoda. Lege Gob. casu 15. de hac re omnium, quos vidi, optime et practice disserentem.

IV. Ex dictis resolvendi sunt varii casus hi hisque similes: 1. Si 58.
Sempronius sponsalia contraxit cum Titia, pura et absoluta, et postea contra fidem priorum sponsalium contraxit cum ejus consanguinea in primo gradu: tam sponsalia, quam matrimonium irritum est ob justitiam publicae honestatis; nihilominus adhuc potest et debet ducere priorem sponsam, non obstantibus secundis sponsalibus cum consanguinea, si copula nulla intercessit; idque non solum jure novo Trident., quia secunda sponsalia sunt invalida, sed etiam jure antiquo, ne detur mutua quasi reactio irritandi inter sponsalia priora et posteriora l. 4. t. 1. c. 1. in 6. 2. Si Sempronius priora sponsalia contraxit cum Titia sub conditione pendente in futurum, v. g. si parentes consenserint, si Papa dispensaverit etc. et illa conditione nondum impleta absolute contrahat cum ejus consanguinea, tunc ex neutris sponsalibus oritur impedimentum dirimens; non ex primis: quia ex sponsalibus conditionatis ante eventum conditionis, quia adhuc sponsalia simpliciter non sunt, non oritur impedimentum hoc, quin saltem valide cum secunda contrahere possit; neque ex secundis, utpote illicitis et invalidis contra fidem priorum sponsalium: ex sposalibus autem invalidis non oritur hoc impedimentum publicae honestatis, ut dictum. De quo pluribus Sanch. l. 7. d. 69.

Huc refer casum recentem: Quaedam voto castitatis adstricta contraxit sponsalia cum Titio, qui re cognita libenter cessit; postea impetrata dispensatione super voto, contrahit cum ejusdem Titii fratre juniore sponsalia; valebitne matrimonium? Resp. valere dupliciter, et quia prima sponsalia fuerunt invalida, et quia alter cessit. Quodsi tamen sponsalia prima fuissent conditionata, scilicet si a voto dispensata fuerit, post impetratam dispensationem ipso facto fuisset ortum impedimentum dirimens, ideoque matrimonium secutum nullum. 3. Si Sempronius absolute sibi despondit Titiam et postea carnaliter cognoscat sororem ejus Cajam, neutram uxorem ducere potest: non Titiam ob impedimentum affinitatis, nec Cajam defloratam ob impedimentum publicae honestatis. 4. Si Titius desponsavit sibi Cajam, et hanc uxorem duxit frater ejus Sempronius, matrimonio nondum consummato Titius, etsi non teneatur ob fractam fidem, adhuc tamen si vult potest ducere Cajam, quia priora sponsalia ob publicam honestatem annullantia sequens matrimonium non possunt annullari vicissim a sequenti matrimonio, ut supra notatum. Sed de hoc mox.

Ex matrimonio rato.

I. Ex matrimonio rato tantum, nondum consummato, oritur im- 59.
pedimentum publicae honestatis usque ad quartum gradum inclusive (sicut ex matrimonio consummato per copulam perfectam oritur aliud impedimentum affinitatis usque ad eundem gradum): ut si Titius contraxit matrimonium per verba de praesenti cum Caja et nondum consummavit, non poterit tamen idem Titius seu viva adhuc seu mortua

Caja matrimonium contrahere cum ulla ex ejusdem consanguineis usque ad quartum gradum; similiter econtra Caja seu vivo seu mortuo jam Titio non poterit nubere ulli ex consanguineis Titii usque ad quartum gradum. Olim quidem jure antiquo utrimque impedimentum, et publicae honestatis ex matrimonio rato, et affinitatis ex matrimonio consummato, sicut consanguinitatis extendebatur usque ad septimum gradum; verum novo jure Trid. affinitatis et consanguinitatis impedimentis ad quartum gradum restrictis, intelligitur restrictum etiam a fortiori impedimentum publicae honestatis.

60. II. Item impedimentum pnblice honestatis oritur ex omni matrimonio rato seu per verba de praesenti contracto, non tantum valido, sed etiam invalido, praeterquam si esset invalidum ex defectu ipsius consensus; habetque se nunc eodem modo, quo olim jure veteri, juxta communissimam DD. (uno tamen vel altero apud Herincx cit. reclamante): nam Trid. supra impedimentum hoc ortum ex sponsalibus solum restrinxit ad primum gradum et sponsalia valida tantum, uti declaravit S. Pius V. in Bulla *Ad Rom. Pontificem spectat.* Quoad matrimonium autem ratum manet in vigore dispositio juris antiqui, quo nascebatur hoc impedimentum, etiamsi matrimonium fuerit invalidum, dummodo non ex defectu consensus. Quare si matrimonium tuum prius fuit invalidum ex impedimento voti, sacri Ordinis, ligaminis et consanguinitatis, affinitatis, criminis etc., contraxisti hoc impedimentum, ut nihilominus non possis contrahere cum consanguinea priori uxoris putatitiae, neque illa vicissim consanguineis tuis infra quartum gradum.

61. III. Non autem contraxisti hoc impedimentum, si matrimonium fuit invalidum ex defectu ipsius consensus; ut si prius matrimonium contraxisti cum errore personae, cum ignorantia qualitatis servilis, ex metu gravi injuste incusso, in ebrietate plena, amentia, infantia, seu tenera aetate ante plenum usum rationis, quin etiam in aetate adulta impuberi, matrimonium contractum est invalidum ex defectu consensus, ideoque non contrahis impedimentum hoc publicae honestatis ex matrimonio rato usque ad quartum gradum. Attamen quia consensus impuberum ex speciali dispositione juris adhuc vim habet sponsalium, ut infra videbimus, ideo adhuc contrahis impedimentum publicae honestatis ex sponsalibus usque ad primum gradum tantum, et tandem matrimonio post pubertatem adeptam ratificato, etiam impedimentum ex matrimonio rato.

62. IV. Unum et alterum dubium est: Unum, quid si matrimonium sit invalidum ob consensum clandestinum sine parocho et testibus contractum? Tunc non contrahi hoc impedimentum cum pluribus tenet Sanch. l. 7. de matrim. disp. 70., eo quod sit defectus consensus, nequidem sponsalium vim habens; de quo tamen infra. Sed rectius, adhuc incurri, affirmant Pontius, Aversa, alii cum Martino Perez disp. 32. sect. 3. et noster Herincx disp. 6. hic q. 8. n. 70. Ratio bona est: quia revera illud matrimonium non est invalidum ex defectu consensus, sed ex defectu solemnitatis a conc. Trid. requisitae; ergo ex alio impedimento, quam ex defectu consensus. Sed tu ne censeas sententiam Sanch. improbabilem et in casu necessitatis pro foro conscientiae sequi ne verearis.

Alterum, quid si matrimonium ratum sit conditionatum sub con- 63.
ditione de futuro, v. g. accipio te in meam, si Papa dispensaverit? Resp. quamdiu manet conditionatum, non pariet hoc impedimentum; at adveniente seu impleta conditione pariet, siquidem teneas sententiam, quod adveniente conditione statim absque alio novo consensu matrimonium fiat ratum. Si vero teneas, requiri novum consensum, tunc ante hunc novum consensum impleta conditione solum obtinebit vim sponsalium sicut matrimonia impuberum; ideoque pro tunc pariet tibi solum impedimentum publicae honestatis ex sponsalibus ad primum gradum, et elicito novo consensu primum erit impedimentum ex matrimonio rato usque ad quartum gradum.

Classis III. impedimentorum.

Nimia Conjunctio.

Continet quinque impedimenta: cognatio eaque triplex, naturalis 64.
seu consanguinitas, legalis et spiritualis; affinitas et scelesta conjunctio criminis.

Summarium.

65. Consanguinitas quid?
66. Explicantur ejus lineae.
67—70. Quousque et quo jure dirimat?
71. Affinitas quid et quotuplex?
72—75. Ex qua copula et quando oriatur?
76—78. Qualis affinitas dirimat matrimonium ac
79—82. Quousque et quo jure?
83—84. Quo gradu et quis contrahat impedimentum petendi debitum?
85. Cognatio legalis quid, quotuplex et inter quos dirimat?
86. Cognatio spiritualis quid et quotuplex?
87—88. Qualis et quo jure dirimat?
89—92. Quis baptizans eam contrahat?
93—94. Qualis patrinus eam contrahat?
95. Ad hoc requiritur tactus physicus infantis.
96. Potest tamen quis fieri patrinus per procuratorem vel legatum.
97—98. Resolvuntur varia.
99. Impedimentum criminis est quadruplex.
100. Homicidium solum, si quis occidit uxorem suam vel maritum alterius,
101. Ex praevia conspiratione
102. Et intentione contrahendi matrimonium cum illa.
103. Exempla.
104—105. Homicidium cum adulterio jam prius cum alia commisso, factum cum intentione postea cum ea contrahendi.
106. Adulterium solum cum promissione matrimonii de futuro,
107. Sive deinde adulterium sit commissum ante vel post promissionem,
108. Debent tamen ambo, promissio et adulterium, fuisse facta vivente eodem conjuge,
109. Debetque illa promissio utrinque esse seria, acceptata, absoluta
110. Ac adulterium verum, formale et perfectum.
111—112. Adulterium solum cum matrimonio contracto.
113—114. Quo jure sit inductum hoc impedimentum?

65. § X. *Consanguinitas* seu cognatio naturalis vel carnalis definitur: *vinculum seu connexio personarum, quae ab eodem propinquo stipite seu principio per carnalem generationem descendunt.* Dicitur *propinquo:* quia a stipite valde remoto descendentes consanguinei non dicuntur; alioquin omnes homines oporteret esse consanguineos, quippe omnes ab eodem stipite seu parente Adamo et Noe descendentes, certe neque a Germanis, neque Italis, Gallis etc., nisi forte a principibus appellantur consanguinei vel cognati, qui distant inter se decem vel duodecim gradibus. Quamvis autem Legistae faciant discrimen inter cognatos et agnatos, sic ut cognati sint illi soli, qui per virilis sexus conjunctionem oriuntur, agnati vero potissimum, qui per femineum sexum uniuntur, attamen theologi communiter promiscue sumunt pro iisdem. In hac autem consanguinitatis conjunctione seu coordinatione personarum assignatur linea duplex, recta et transversa et utriusque distincti gradus. Explico, prout possum strictissime pro faciliori et tenaciori memoria.

66. I. *Linea consanguinitatis* definitur: *est ordinata connexio personarum consanguinitatem inter se habentium in ordine ad eundem stipitem. Gradus* vero consanguinitatis est *distantia unius personae ab altera in eadem linea consanguinitatis in ordine ad eundem stipitem. Stipes* autem est illa persona, in qua velut principio originis personae consanguineae concurrunt. Linea quoque consanguinitatis duplex est: *recta* eaque duplex, ascendentium et descendentium, et *transversa* eaque et aequalis et inaequalis. Linea lateralis est solum linea recta specialis.

II. Linea *recta* consanguinitatis *ascendentium* est coordinatio personarum secundum habitudinem ad suum principium originis, utpote patrem, matrem etc.

Linea recta *descendentium* est coordinatio personarum secundum habitudinem principii ad inde derivatos, utpote filios, nepotes etc. Pro utraque est haec regula generalis: *Tot sunt gradus in linea recta ascendente vel descendente, quot sunt personae demptа una,* v. g. pater et filius, duae tantum immediatae personae, uno tantum gradu distant; avus et nepos, tres tantum personae, duobus tantum gradibus distans, seu quod idem est, sunt consanguinei in secundo gradu.

III. Linea *transversa* est coordinatio personarum, quarum neutra vel nulla ab altera, sed utraque vel omnes ab alio eodem stipite descendunt. Linea transversa *aequalis* dicitur habitudo inter personas ab eodem communi stipite aequaliter distantes, uti inter fratres et sorores, patrueles et consobrinos. Et pro hac est regula generalis: *In linea transversa aequali, quot gradibus personae singulae distant a communi stipite, totidem distant inter se.* Sic fratres et sorores cum uno tantum gradu distent a patre, patrueles et consobrini, cum distent duobus, etiam inter se distant uno aut duobus gradibus, seu quod idem est, sunt consanguinei in primo vel secundo gradu.

IV. Linea tranversa *inaequalis* est habitudo inter personas inaequaliter a communi stipite distantes; utpote patruus et nepos ex fratre. Pro hac est regula generalis: *In linea transversa inaequali, quot gradibus remotior persona distat a communi stipite, totidem gradibus ipsae personae distant inter se,* v. g. filius tuus proprius et filia fratris tui seu neptis ex fratre distant duobus gradibus, seu ut loquimur, primo gradu in

secundum; quia licet filius tuus uno gradu distet a patre, nepos tamen ex fratre distat duobus gradibus. Exempla facilius occurrunt ex pictura, quam scriptura.

Hic forte saepius haeres et erras in nominibus ejusmodi graduum; ut omnibus omnia fiam, agam paulisper Grammaticastrum. In linea recta utique intelligis, quid sint ascendendo primo *pater, mater,* secundo *avus, avia,* tertio *proavus, proavia;* quarto *abavus, abavia.* Et descendendo: Primo *filius, filia,* secundo *nepos, neptis,* tertio *pronepos, proneptis,* quarto *abnepos, abneptis.* In linea transversa ascendendo: primo patris frater *patruus,* patris soror *amita,* et horum filii *patrueles tui;* matris frater *avunculus,* matris soror *matertera,* horum filii *consobrini tui;* secundo avi frater *magnus patruus,* avi soror *magna amita;* aviae frater *magnus avunculus,* aviae soror *magna matertera;* tertio proavi frater *magnus propatruus,* proavi soror *magna proamita;* proaviae frater *magnus proavunculus,* proaviae soror *magna promatertera.* Et hic status: nam abavi et abaviae fratres et sorores jam ascendunt in gradum quintum. In linea transversa descendendo vix usurpantur nomina propria, sed simpliciter dicuntur primo *frater, soror;* secundo horum filii ex fratre vel sorore *nepos* vel *neptis;* tertio horum filii ex fratre vel sorore *pronepos, proneptis;* quarto et horum filii ex fratre vel sorore *abnepos* vel *abneptis.* Jam ergo videndum hoc consanguinitatis impedimentum,

Quousque et quo jure dirimat.

I. Consanguinitas ergo juxta praedictos gradus lineae rectae et 67.
transversae aequalis et inaequalis est impedimentum dirimens matrimonium contrahendum inter consanguineos, jure quidem antiquo usque ad septimum gradum D. p. 2. c. 35. q. 2. et 3. c. 1. seq., at jure novo restringente semper usque ad quartum inclusive ex conc. Later. Dec. l. 4. t. 14. c. 8. et novissime Trid. saepe cit. sess. 24. de reform. matrimon. Congrue autem Ecclesia ita statuit tum ad majorem commoditatem humani commercii inter fideles, ut per foedera conjugiorum inter diversas familias magis dilatetur amicitia, tum ad majorem cautelam servandae continentiae inter sanguine junctos, qui frequenter cohabitant et valde familiares sunt; quia vero memoria hujus propinquitatis facilius conservatur usque ad quartum gradum, et alioquin periculum foret, ne matrimonia nimis frequenter essent invalida, si impedimentum longius extenderetur, convenienter fuit restrictum usque ad quartum gradum tantum. Sed modo refert nosse, quo jure hoc impedimentum dirimat in singulis gradibus, ut sciamus, in quibus dispensari possit, in quibus non.

II. Probabilissimum est, *in linea recta* jure naturae divino quem- 68.
libet gradum dirimere matrimonium in infinitum, adeo ut si Adam hodie viveret, nullam posset uxorem ducere ex universo mundo, cum omnes feminae per lineam rectam ab ipso descendant. Ita Scot. 4. dis. 40. n. 2. cum suis rigidioribus, etiam Herincx loc. cit. disp. 6. n. 50. et plurimi alii apud Sanch. hic l. 7. d. 51. sed repugnantem. Habetur expresse in jure civili Dig. l. 23. t. 2. c. 53. et 68, ubi decidtur, inter ascendentes et descendentes in infinitum jure gentium (per quod juristae intelligunt etiam jus naturae) incestuosas nuptias contrahi

easque subsistere non posse. Neque jus hoc videtur correctum jure canonico determinante hoc impedimentum ad certos gradus; quia nunquam loquitur de linea recta, neque legitur unquam oppositum in praxim fuisse deductum aut a Pontifice unquam fuisse dispensatum. Ratio patebit mox.

69. III. Certum est apud omnes, primum gradum lineae rectae ipso jure naturae dirimere matrimonium, puta inter patrem et filiam, matrem et filium. Omnes. Et longe verius etiam secundum gradum inter avum et neptem, aviam et nepotem, juxta communem DD. apud citatos. De ulterioribus gradibus res incerta est; aeque probabile, dirimere solo jure ecclesiastico. Ita communior DD. cum Sanch. l. 7. d. 51, Laym. tr. 10. p. 4. c. 4. Ratio est: quia hoc impedimentum dirimens fundatur in reverentia et verecundia jure naturali specialiter debita principio originis, cui reverentiae status et actus conjugalis naturaliter repugnat; atqui constat naturali ratione, quam maxime repugnare reverentiae debitae immediato principio, patri et matri; ergo merito certum apud omnes, inter hos dirimere jure naturae. Et valde etiam apparet repugnare graviter principio mediato proximo, avo, aviae, etsi non appareat omnibus et aliqui negent, praesertim Recentiores, Perez, Hurtadus, Tamburinus; ergo etsi non ita certo, proprius tamen certo est, etiam inter hos repugnare jure naturae. Jam ulterius sensus Scoti ac sequacium multorumque aliorum certe probabilissime apparet, etiam graviter repugnare principio originis ulteriori in tertio, quarto et quocumque gradu, eo quod omnes ascendentes vocentur et sint veri parentes respectu descendentium, ideoque eis jure naturae debeatur reverentia eadem, quae parentibus et consequenter etiam jure naturae matrimonium excludat. At aliorum communiori sensu non apparet tam graviter repugnare illis principiis remotioribus, sed semper minus et minus, ideoque magis vel saltem aeque probabile est, dirimere solum eoque meretissimo jure ecclesiastico ob maximam convenientiam naturalem, ideoque impedimentum respectu istorum esse dispensabile.

70. IV. Etiam primus gradus lineae transversae inter fratrem et sororem jure naturae ac divino dirimit matrimonium, excepto casu absolutae necessitatis, ut fuit ab initio propagationis generis humani, cum Adae et Evae filii et filiae, adeoque fratres ut sorores contrahere et commisceri necesse fuit. Ita communis DD. cum Sanchez et Laym. cit. contra non paucos RR., solum primum gradum lineae rectae jure naturae dirimere agnoscentes, et significat D. August. l. 15. de civit. c. 16. et l. 22. contra Faustum c. 35. Colligitur ex communi sensu hominum etiam gentilium humaniorum a conjugiis fraternis abhorrentium. Certe Abraham Gen. 12. et 20. visus et sibi, gentilibus Pharaoni et Abimelech sufficienter ostendere, Saram non esse suam uxorem, dicendo esse sororem. Ratio omnino convincens vix dari potest, non tamen spernenda haec communis: quod juxta dictum luminis naturalis frater et soror maximam sibi debeant reverentiam, cui status conjugalis et commercium carnale nimium repugnat, et quod alias natura non satis providisset periculo incontinentiae, si frater et soror non prohiberentur lege speciali invicem commisceri.

Contrarium tamen, et hos solum jure ecclesiastico a matrimonio arceri, docent Cajet. Pont. et plures alii et consequenter admittere

debent, ex causa gravissima posse Pontificem dispensare, quamvis sit inconveniens. Singulare autem est, quod ex Archidiacono refert Sylvester V. Papa q. 17., Martinum V. de facto dispensasse cum eo, qui cum sua germana connubium contraxerat et consummaverat. Quoad reliquos, secundum, tertium et quartum gradum lineae transversae, etsi jure naturali adhuc appareat aliqua indecentia, attamen solo ecclesiastico jure dirimere matrimonium et ob causam dispensari posse a Pontifice, apud omnes in confesso et praxis frequentissima demonstrat. In summa: consanguinitas jure naturae dirimit matrimonium in primo et secundo gradu lineae rectae et in primo tantum gradu lineae transversae, juxta communem sententiam; in reliquis omnibus, tertio et quarto lineae rectae, secundo, tertio et quarto lineae transversae solo jure ecclesiastico.

§ XI. *Affinitas* definitur communiter: *Propinquitas personarum ex copula carnali proveniens;* sed generaliter nimis: sic enim comprehenderet etiam affinitatem indirectam et per accidens, ut patebit. Proprie ergo solam affinitatem directam et proprie dictam complectendo definitur a Navar. communiter recepto c. 2. n. 42: *Propinquitas duarum personarum, quarum una cum consanguinea alterius habuit copulam carnalem.* Duplex est, una ex toro legitimo in matrimonio, secunda ex toro illegitimo seu copula fornicaria extra matrimonium originem trahens: quia enim per talem conjunctionem vel commixtionem seminum fiunt vir et mulier una caro, idque non tantum in toro legitimo, juxta illud Matt. 19: Erunt duo in carne una, sed etiam in copula illegitima seu fornicaria, juxta illud Apostoli 1. Cor. 6: Qui adhaeret meretrici, unum corpus efficitur: hinc si Titius et Caja carnaliter cognoscantur, omnes consanguinei Titii eodem gradu, quo sunt ejus consanguinei, fiunt affines Cajae, et vicissim omnes consanguinei Cajae fiunt affines Titii. Omissis variis et intricatis regulis passim a Summistis congestis, necessaria scitu clare et quoad fieri potest caste explicanda sunt. Singulariter et necessario pro praxi sciendum est 71.

I. *Qualis copula requiratur.*

Ad inducendam affinitatem proprie dictam et impedimentum dirimens matrimonium requiritur copula carnalis perfecta, per se sufficiens ad generationem, nimirum cum immissione et receptione seminis intra vas naturale femineum, juxta communissimam DD. Dec. l. 4. t. 13. c. 7. Ratio est: quia per omnem et solam talem copulam vir et femina fiunt una caro unumque principium generationis, in qua unitate fundatur propinquitas affinitatis. Dico autem: 72.

I. *Per omnem,* utpote etiam per copulam habitam cum dormiente, cum ebria, cum insana, cum invita, metu vel vi coacta vel oppressa, cum ignorante jus vel factum; per omnem enim ejusmodi copulam vere fit seminum commixtio, una caro, unum principium generationis, idque etiamsi femina invita vel malitiosa semen receptum statim ejiceret. Vide Sanchez l. 7. d. 64.

II. *Per solam talem copulam:* non ergo consurgit affinitas et impedimentum hoc in primis ex solo matrimonio rato, ut declaravit S. 73.

Pius V. supra, sed aliud publicae honestatis; deinde, non ex tactibus quamtumvis impudicis et pollutionibus quibusvis factis extra vas; non ex copula sodomitica vel praepostera cum femina; non ex congressu spadonum, qui verum semen non emittunt, sed solum aliquid simile. At quid si semen effusum extra vas, a matrice attrahatur aut aliqua arte intromittatur, consurgetne affinitas et impedimentum hoc? Negat quidem Pontius l. 7. c. 35. cum aliis, affirmant autem cum communi Sanch. l. 7. d. 64. n. 15

74. III. Non denique consurgit haec affinitas ex sola penetratione vasis feminei absque emissione seminis seu ex ipsa copula carnali inchoata et continuata, sed abrupta cum effusione seminis extra vas, prout frequentissime faciunt, duplicata quidem malitia fornicationis inchoatae et mollitiei completae; nullo tamen impedimento. Ita contra nonnullos cum innumeris Sanch. cit. n. 8. eumque secuti RR. omnes. Sententia receptissima. Ratio est: quia talis copula non sufficit ad generationem, neque ex ea fiunt una caro, quod valde notent confessarii, et in casu occurrente (sane frequentius, quam volent) de hoc modeste inquirant, antequam decernant de affinitate et impedimento matrimonii contracto. Addit tamen merito Sanch. ibidem n. 9., hanc doctrinam solum habere locum in foro interno, in externo autem foro praesumi semper, non tantum fuisse vas penetratum, sed etiam semen immissum copulamque perfectam, adeoque affinitatem contractam; et quis vel quae probabit veritatem oppositam?

75. IV. Restat aliud acre ac in praxi non inutile dubium: An eadem affinitas oriatur, si solus vir seminavit intra vas, mulier vero suum semen non emittat, quod aliquando in femina frigidiori refertur posse contingere. Certe semper praesumi debet, etiam feminam ipsam seminasse, etsi evidentissime contrarium constet, ideoque affinitatem esse contractam; tamen pro raro casu duplex est sententia: oriri tunc affinitatem, docent Sanch. l. 7. d. 64. n. 21. Bonacina, alii, ex eo quod in communiori sententia Aristotelis, Avicennae, D. Thomae plerorumque theologorum ac philosophorum semen femineum non sit necessarium ad generationem, esto adjuvet; quare hoc solo viri semine recepto vir et mulier fiunt unum principium generationis. Contra non oriri tunc affinitatem, docent etiam gravissimi DD., eo quod ex Hypocratis et medicorum communi sensu censeant, etiam semen femineum necessarium esse ad generationem; quando ergo hoc non adest, vir et mulier non poterunt fieri unum principium generationis, quod est radix affinitatis, consequenter nec ipsa affinitas orietur. Ita cum aliis Martinus Perez d. 31, Aversa, Hurtadus, Dicastil. alii apud Tamb. hic tr. 1. c. 13. § 4. n. 7. et Gob. mox citandus et probabile censet ipse Sanch. cit. n. 19. ac alios citans Diana p. 1. tr. 2. res. 53. ac rursus decem citans p. 5. tr. 13. res. 4. Quare merito Gob. casu 13. n. 390. censet, hanc sententiam posse esse usui confessario pro excusando hoc impedimento affinitatis, si femina fateatur, se habuisse rem cum consanguineo mariti, ut modeste interroget, an et ipsa seminaverit; atque ex mente Dicast. d. 7. duc. 4. n. 357. sufficit solum quaerere, an magnam senserit voluptatem tempore coitus; si enim nullam vel levissimam sensit, signum erit, non decidisse semen. Sed de his satis, lege citatos.

II. *Qualis affinitas dirimat.*

I. Sola affinitas directa et proprie dicta inter personas, virum et 76.
feminam, quarum una cognovit consanguineam alterius, inducit impedimentum dirimens matrimonium inter dictas personas; nihil autem curanda est affinitas alia indirecta improprie dicta et, ut vocat Laym. c. 5. n. 4. *affinitas per accidens* inter conjugum seu copulatorum carnaliter utrinque consanguineos ad invicem, utpote inter consanguineos viri et consanguineos uxoris ad invicem, etsi vulgo vocentur affines. Omnes et expresse decidit Innoc. III. Dec. l. 4. t. 14. c. 5., sic respondens: Super eo quod pater et filius cum matre et filia, cognati cum duabus cognatis, avunculus et nepos cum duabus sororibus contrahunt matrimonium, taliter tibi duximus respondendum, quod licet omnes consanguinei uxoris sint viri affines, inter consanguineos tamen viri et uxoris nulla prorsus est affinitas contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Unde est regula generalis:

II. Solus maritus vel carnaliter cognoscens fit affinis omnibus 77.
consanguineis uxoris vel carnaliter cognitae eodem gradu, quo ejus consanguinei sunt; et econtra omnes consanguinei uxoris vel carnaliter cognitae fiunt affines marito vel carnaliter cognoscenti soli; similiter sola uxor vel carnaliter cognita fit affinis omnibus consanguineis mariti vel carnaliter cognoscentis eodem gradu, quo ejusdem mariti vel carnaliter cognoscentis consanguinei sunt, et hi omnes fiunt affines soli uxori vel carnaliter cognitae. Orta ergo quaestione de affinitate inter duas personas, ponantur juxta se invicem et inprimis quaeratur: an dictae personae antea matrimonio junctae fuerint vel carnaliter copulam exercuerint necne; si neutra carnaliter copulata fuit, nulla inter eas potest esse affinitas; quare implicat vera affinitas inter duas personas virgines. Si una ex eis copulata fuit alteri personae, v. g. Petrus dicat, se copulatum fuisse Ursulae, siquidem haec non sit consanguinea alteri feminae, nulla rursus affinitas; si vero est consanguinea Annae in matrimonium ducendae, tunc inspiciatur arbor consanguinitatis et in quo gradu Ursula est consanguinea Annae (v. g. primo, si ejus soror, mater, filia; vel in secundo, si amita, matertera, neptis); in eodem gradu Anna erit affinis Petro, et aderit impedimentum dirimens matrimonium.

III. Manet ergo affinitas proprie dicta inter solum carnaliter 78.
cognoscentem et consanguineos cognitae, ac econtra inter carnaliter cognitam et consanguineos cognoscentis, et minime descendit et ascendit inter consanguineos utriusque, adeo ut nullum sit affinitatis impedimentum, patrem et filium ducere viduam matrem et filiam; duos fratres duas sorores alterius familiae; aut eundem virum successive ducere duas viduas, quarum mariti germani fratres fuerunt, quod valde notandum.

IV. Hinc Navar. commentar. de consang. et affinit. consil. 3. resolvit, quod Saturnus poterit ducere Pandam viduam Julii, qui prius duxerat Artemisiam sororem Saturni. Similiter Joannes Antonius c. ut aquensis mortua prima uxore accepit in uxorem Joannam viduam Angeli, qui tertio consanguineitatis gradu junctus fuerat Dianae primae

uxori ejusdem Joannis Antonii, idque valide, declarante sacra congregatione 16. Decemb. 1596. apud Gallemart in remissionib. conc. Trid. praetermissis.

III. *Quousque et quo jure dirimat.*

79. I. Affinitas ex legitimo toro seu copula legitima est impedimentum dirimens matrimonium usque ad quartum gradum inclusive tantum, ita scilicet ut Titius nec valide nec licite possit contrahere matrimonium cum Caja uxore sui defuncti consanguinei intra quartum gradum tantum, et similiter econtra; si vero ultra quartum gradum extendatur, nullum erit impedimentum. Sic correcto antiquo jure, hoc impedimentum usque ad septimum gradum extendente, expresse Dec. l. 4. t. 14. c. 8., concil. Later. itemque Trid. saepe citatum.

80. II. Affinitas ex illegitimo toro seu copula fornicaria est impedimentum dirimens matrimonium tantum intra secundum gradum, ita scilicet, ut si Titius fornicatus sit cum Caja, solum impediatur matrimonium contrahere cum ejusdem Cajae consanguineis in primo gradu, scilicet matre, sorore, filia, et in secundo gradu scilicet avia, amita, matertera et neptibus ex filia, fratre, sorore ipsius, item patruelibus, consobrinis et non ultra, similiter et econtra computandum. Sic rursus correcto veteri jure nova constitutione concil. Trid. sess. 24. cap. 4. de ref. matr.

81. III. Impedimentum hoc affinitatis dirimens matrimonium inductum esse solo jure ecclesiastico docent DD. communiter cum Sanch. l. 7. dis. 69, Pontius l. 7. c. 34, Herincx disp. 6. q. 7. n. 65., quamvis probabilissimum sit, affinitatem in primo gradu lineae rectae, scilicet inter vitricum et privignam seu filiam conjugis vel uxoris ex alio marito, inter novercam et privignum seu filium mariti ex alia uxore, item inter socerum et nurum seu uxorem filii dirimere matrimonium ipso jure naturali. Certe Apostolus 1. Cor. 5. scribit: Omnino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Sed respondet quis, fuisse patris adhuc viventis: nec improbabiliter. Quoad ceteros gradus, etiam primum lineae transversae, videtur certum, dirimere solo jure ecclesiastico; unde vidimus, saepe fuisse dispensatum, ut frater duceret uxorem sui fratris defuncti et sigillatim a Leone X. cum Henrico VIII. rege Angliae cum Catharina Hispana, prius fratri ejus Arturo nupta, sed matrimonio non consummato defuncto.

82. IV. Impedimentum hoc affinitatis semel ortum perpetuum est. Communissima DD. adeoque etiamsi Titii uxor Berta moriatur, perseverat tamen Titio affinitas cum omnibus ejusdem Bertae consanguineis usque ad quartum gradum.

At quid si post mortem Bertae nascatur ex ejus sorore v. g. filia, eritne et haec affinis Titio, ut eam ducere non possit? Ratio dubitandi est, quia affinitas oritur ex matrimonio; at mortua Berta non est amplius matrimonium; ergo postea nata ex sorore defunctae non erit affinis. Respondeo absolute, quod sit. Communis DD. apud Tamb. hic tr. 1. c. 12. § 1. n. 10. Ratio est: quia affinitas non solum ex-

tenditur ad consanguineos viventes vel natos vivente ipsa uxore, sed etiam ad consanguineos natos post ipsius uxoris mortem; de novo enim nati vere et in omni rigore sunt consanguinei dictae uxoris quamvis mortuae; et sane pater in coelo, v. g. existens, ut suum filium suosque nepotes recognoscit etiam filium posthumum et nepotes descendentes; si ergo postea nati sunt veri consanguinei uxoris Titii, non poterunt non esse affines ipsius Titii.

Ad rationem dubitandi dist. maj.: affinitas non resultat nisi mediante matrimonio, quod aliquando existit, conc. maj.; quod nunc semper actu existat, nego min. et conseq. Et ratio a priori est: quia affinitas non oritur ex matrimonio immediate (nam affinitas usque ad secundum gradum contrahitur etiam ex copula fornicaria, quando nullum adest matrimonium), sed oritur immediate ex commixtione corporum semel habita inter virum et mulierem. Quare quamvis per mortem uxoris dissolvatur matrimonium, non tamen tollitur immediata radix affinitatis, nimirum copulam esse habitam inter hunc virum et hanc mulierem, cum factum infectum fieri nequeat; ergo affinitas, quae ex tali radice nasci debet, morte uxoris impediri non potest.

IV. *Affinitas superveniens matrimonio.*

Conjugatus committens incestum cum consanguinea conjugis (vel 83.
vicissim) ideoque factus affinis conjugis intra secundum gradum tantum, incurrit impedimentum petendi debitum sub mortali, quamvis innocenti petenti debitum reddere possit et teneatur. Expresse in jure variis textibus toto titulo Dec. l. 4. t. 13. docetque communissima DD. etiam quoad reatum sub mortali. Circa quod pro praxi aliqua notanda sunt.

I. Solus nocens hanc poenam ac impedimentum petendi debitum 84.
contrahit, qui scilicet vel ipse voluntarium incestum commisit, vel ut ab altera committeretur sponte consensit; tunc enim neque hic neque haec consentiens debitum petere poterit. Non item incurrit innocens, utpote 1. qui nec commisit nec consensit, ut jam insinuatum. 2. Si uxor a sui mariti consanguineo vi oppressa sit, cum nemo suo jure debeat sine sua culpa privari; communis DD. cum Sanch. l. 9. d. 31, Laym. c. 5. n. 5. 3. At quid si ex metu gravi sive vir sive femina cogatur talem incestum committere? Adhuc excusari (contra Sanch. et communiorem) probabiliter censent Pont. Bonac. alii cum Tamb. c. 13. § 2. n. 5. Et ratio est: quia quamvis tunc adhuc peccent mortaliter, Ecclesia tamen pia mater non videtur illum vel illam castigare tanta poena. 4. Etiam hanc excusationem concedunt, quando adest ignorantia (dummodo non affectata ad liberius peccandum) sive facti sive juris sive ipsius poenae, graves DD. et pluribus allegatis plane docet ipse Sanch. l. 7. disp. 32. n. 43. Nota hoc bene, confessari et de tribus punctis istis lege Dianam p. 11. tr. 5. res. 38.

II. Ratione affinitatis tantum cum conjuge contractae oritur haec poena vel privatio juris petendi debitum. Unde si conjux cum proprio suo consanguineo vel consanguinea incestum committat, etsi peccato graviori, non tamen ideo jure petendi debitum privatur, cum nullam

exinde affinitatem cum altero conjuge contraxerit, ut ex communi notant Sanch. l. 7. disp. 37; Laym. eod. c. 5. n. 5.

III. Nihil refert ad hanc poenam incurrendam, an occulte commissus an publice vel publicatus sit incestus, cum utroque casu affinitas contrahatur cum conjuge, quae, ut modo dictum, sola causa est cur incestuosus impediatur a petitione debiti, ut contra Sylvest., Ang. et alios docet communis DD. Sanch., Laym. alii passim.

IV. Postquam conc. Trid. cit. impedimentum affinitatis ex copula fornicaria restrinxit intra secundum gradum tantum, eadem restrictio obtineri debet quoad privationem petendi debitum propter incestum cum conjugis consanguineis commissum, uti contra nostrum Anglez et paucos alios docet communissima DD. cum Sanch., Laym et aliis cit. Ratio est: quia poena illa privationis juris petendi debiti incurritur propter crimen incestus; qui autem hodie fornicatur cum affine ultra secundum gradum, non committit incestum, sed vel simplicem fornicationem, si solutus sit vel viduus, vel adulterium, si sit conjugatus. Unde et hanc circumstantiam affinitatis extra secundum gradum in Confessione explicare non tenetur, ut ex communi notat Sanch. l. 7. d. 67. n. 8.

85. § XII. *Cognatio legalis* est propinquitas personarum ex adoptione proveniens. *Adoptio* autem est personae extraneae (quae scilicet non est ex descendentibus, etsi alias sit consanguinea) in filium vel filiam, nepotem vel neptem legitima assumptio. Duplex est: *perfecta* adoptio (speciali nomine vocata adrogatio) est, qua principis praecepto persona extranea sui juris existens in alterius velut patriam potestatem familiamque transfertur, ut instar ejus legitimi filii per omnia esse incipiat. Altera *imperfecta* adoptio est, qua persona extranea in parentis sui potestate existens ab alio in filium vel filiam adsciscitur, ita tamen ut naturalis patris potestatem non egrediatur, neque patri adoptivo ex testamento necessario succedere debeat, sed tantum jus succedendi ab intestato habeat. Adoptio illa perfecta est impedimentum dirimens matrimonium secundum triplicem modum mox assignandum; originarie quidem jure civili apud Sanch. et alios; admisit autem et approbavit Ecclesia partim D. p. 2. c. 30. q. 3. c. 1. partim Dec. l. 4. t. 12. c. 1: 1. In linea legali recta inter adoptantem et descendentes adoptati, scilicet ejus filios et nepotes, qui in ejus potestate existunt. 2. In linea legali transversa inter adoptatum et descendentes adoptantis, scilicet legitimos natos et nepotes, qui in ejus adoptantis potestate existunt; non autem contrahit hoc impedimentum adoptatus cum adoptantis filiis illegitimis, cum non censeantur esse in ejus potestate, neque cum aliis filiis vel filiabus adoptivis, neque cum ipsis filiis legitimis, sed jam secundum formam legum emancipatis, ideoque hoc impedimentum temporale est. Ex communi DD. Sanch., Laym., Tamb. alii passim. 3. Per modum affinitatis inter adoptatum et uxorem adoptantis Dig. l. 23. t. 2. c. 14. At vero inter adoptantem et adoptati parentes, fratres, sorores nulla legalis cognatio intervenit, juxta communissimam DD. D. Thom. 4. d. 42. q. 2. a. 3, Sylvester, Navarr. aliisque congestis Sanch. l. 7. d. 63. n. 16, Laym. cit. c. 4. Etiam adoptionem imperfectam et simplicem impedimentum matrimonio praestare, affirmant quidam antiqui et canonistae, Abbas, Hostiensis, alii in

Dec. l. 4. t. 12. c. 1. et theologi, Sot., Richard. cit. 4. dist. 42. Sed recte negat jam communis DD. apud Sanch. et Laym. cit. Ratio est: quia impedimentum cognationis legalis introductum est ob similitudinem, quam filii adoptivi gerunt cum filiis naturalibus legitimis; talem autem similitudinem filiationis proprie non gerunt adoptivi ex adoptione simplici et imperfecta tantum, cum in familiam et potestatem patris adoptantis non adsciscantur, neque de hoc extat ullum jus; ergo etc.

§ XIII. *Cognatio spiritualis* est propinquitas personarum orta ex 86.
administratione vel susceptione Sacramenti Baptismi vel Confirmationis, inducens impedimentum dirimens matrimonium. De quo toto titulo Dec. l. 4. t. 11., D. p. 2. c. 30 q. 1. c. 2. Ejus tres sunt species, paternitas, compaternitas et fraternitas spiritualis.

Paternitas est propinquitas inter baptizantem vel confirmantem et patrinos ex una parte, et ipsum baptizatum vel confirmatum ex altera parte, qui proinde respectu illorum dicuntur antiqua phrasi filiaster vel filiastra.

Compaternitas est propinquitas inter baptizantem vel confirmantem et patrinos ex una parte, et parentes baptizati vel confirmati ex altera parte, et olim etiam extendebatur ad uxores baptizantis, confirmantis et patrinorum Dec. l. 3. t. 11. c. 4.

Fraternitas dicitur propinquitas inter filios carnales baptizantis, confirmantis ac patrinorum ex una parte, et ipsum baptizatum vel confirmatum ex altera parte. Haec omnia erant impedimenta dirimentia inter dictas personas omnes jure antiquo supra alleg. Verum jure novo conc. Trid. sect. 24. c. 1. de reform. matr. abrogatum est fraternitatis impedimentum, sicut et praedicta extensio ad uxorem baptizantis, confirmantis ac patrinorum. Textum partim commodius infra citabo propter patrinos. Nunc breviter:

I. *Qualis dirimat et quo jure.*

I. Jure novo sola paternitas et compaternitas seu cognatio spiri- 87.
tualis inter baptizantem, confirmantem et patrinos ex una parte, ipsum baptizatum vel confirmatum ejusque parentes ex altera parte est impedimentum dirimens matrimonium contrahendum, non autem dissolvens semel valide contractum. Sic concilium cit. Certa apud omnes. Ratio sumitur ex aliqua indecentia: quia nimirum et ministrantibus Sacramenta Baptismi et Confirmationis tanquam spiritualibus patribus spiritualis generationis et patrinis ad ea Sacramenta assistensibus secundum traditionem ecclesiasticam magna reverentia debetur et a filiis ea Sacramenta accipientibus et ab eorum parentibus carnalibus; ideo ab Ecclesia antiquitus institutum et semper observatum fuit, ut ea cognatio spiritualis aeque ac carnalis esset impedimentum dirimens matrimonium, quo ad usum corporis mutua quaedam subjectio tali reverentiae repugnans inducitur, ut patet variis sacris textibus in decret. et decretal. allegatis. Et quia par reverentia non debetur illis filiis spiritualibus, merito concilium Trident. hoc impedimentum restringens illos excludit.

II. In hac cognatione spirituali non numerantur gradus aliqui, 88.
sicut in cognatione naturali et affinitate, sed solum conjunctio est im-

pedimentum inter personas praedictas, idque in perpetuum, adeo ut etiamsi moriatur persona, ratione cujus conjunctio contracta est, utpote baptizatus, confirmatus, eoque ipso moriatur paternitas, non tamen extinguitur conjunctio spiritualis compaternitatis inter baptizantem et patrinos ac parentes baptizati. Ex communi Sanchez l. 7. d. 54; quare hoc sensu falsum est commune germanorum axioma: Das Kind ist gestorben, die Gevatterschaft hat ein Ende.

III. Constat apud omnes, hoc impedimentum solum esse inductum jure ecclesiastico, non autem naturali aut diviño, ut clare insinuant ss. textus. Quare infidelis seu non baptizatus aliquis in casu necessitatis aliquem baptizans non contrahit cognatiouem spiritualem: tum quia talis ecclesiasticis sanctionibus non obligatur, tum quia ipse per Sacramentum Baptismi in Christo spiritualiter nondum est genitus, ideoque neque cognationem spiritualem inter Christi fideles contrahere posse censetur; v. g. si quis infidelis, qui puellam baptizavit, postea ad fidem convertatur et baptizetur, non contrahet cognationem spiritualem nec impedimentum dirimens matrimonium, sed cum ipsa puella vel matre ejus contrahere poterit. Communis DD. cum D. Thoma et Scoto d. 44.

IV. Quid, si conjunctio haec supervenerit matrimonio? Jamjam patebit.

II. *Quis baptizans contrahat?*

89. Omnis baptizans, non tantum Baptismo solemni, sed etiam Baptismo privato atque in necessitate, contrahit cognationem et impedimentum dirimens matrimonium contrahendum cum baptizato ejusque parentibus. Sic enim nimis clare significant ss. textus.

Idemque a paritate quidam sentiunt de patrino suscipiente in Baptismo privato, etsi minime necessario ullo jure. Sed rectius plurimis citatis negant Sanch. cit., Diana p. 3. tr. 4. resol. 18. et inclinant Suarez, Hurtadus, alii cum Tambur. l. 2. de baptismo cap. 4. § 3. n. 4. Ratio est: quia jura semper solum loquuntur de suscipiente in Baptismo solemni seu suscipiente ex instituto Ecclesiae; qui autem suscipit in Baptismo privato, non suscipit ex instituto Ecclesiae, cum de Baptismo privato quoad patrinos nihil ordinaverit Ecclesia, sed suscipit ex voluntate propria; ergo de hoc jura non loquuntur, quod hic incidenter diligenter nota. * Sententia Auctoris non videtur infirmari per responsum S. C. C. 5. Mart. 1678, quo affirmatur, „in Baptismo sine solemnitatibus ob necessitatem secuto contrahi cognationem spiritualem inter suscipientem et patrem et matrem suscepti“. Nam responsio ista videtur esse declaratio non comprehensiva tantum, sed extensiva legis Tridentinae; ast declarationes extensivae vim legis generaliter obligantis non habent, nisi confirmentur mandato R. Pontificis; ergo. Vide S. Alph. l. 6. n. 149, Bucceroni enchir. mor. pag. 213, Lehmkuhl theol. mor. vol. 2. n. 758, Marc. n. 2022. * Et hinc fit,

90. I. Si sponsus prolem sponsae suae baptizet, etiam ob necessitatem, solvuntur sponsalia et dirimitur matrimonium contrahendum, ut

post Navar. c. 16. n. 34. et c. 12. n. 40. ac alios resolvit Laym. cit. c. 5. n. 8.

II. Si conjux prolem conjugis suae baptizet vel in Sacramento Baptismi aut Confirmationis ut patrinus suscipiat in necessitate, nullum impedimentum contrahit, ut constat expresse D. p. 2. c. 30. q. 1. c. 7, ubi ratio datur: quia inculpabile judicandum, quod necessitas intulit, utpote quia alius baptizans saltem aeque aptus aut alius patrinus nullus adest. Communis DD. cum Sanch. l. 9. d. 26, Laym. cit. n. 7.

III. Quodsi vero extra casum necessitatis parens prolem conjugis 91.
suae baptizet vel ex Sacramento Bapsismi aut Confirmationis suscipiat, in primis graviter peccat, et merito mortaliter, censet Navarr. c. 16. n. 34, Sanch. cit. d. 26. n. 1, Laym. alii communiter, quia id tam severe prohibetur c. 1. et 2. eadem 30. q. 1. Denique propter spiritualem cognationem contractam cum conjuge incurrit impedimentum petendi debitum conjugale, juxta satis communem sententiam DD. cum Sanch., Laym. cit. alii; quamquam hi ipsi probabilem censeant oppositam sententiam Durandi, Coninch, aliorum, quos sequuntur Hurtadus, alii cum Tambur. l. 2. de baptismo c. 2. § 2. n. 10., nullum scilicet ex hinc impedimentum oriri, cum id nullo certo jure probari possit, neque in odiosis valeat extensio ab affinitate matrimonio superveniente ad cognationem spiritualem vel aliud impedimentum.

IV. Illud autem certum et expresse responsum ab Alexandro D. p. 2. c. 30. q. 1. c. 7, si conjux ex ignorantia juris vel facti prolem conjugis baptizet aut teneat, nullo impedimento petendi debitum affici, uti etiam docent Navar., Rodriq. alii cum Sanch. cit. d. 26. n. 9. Nec valet hic regula: Exceptio in uno firmat regulam in aliquo: quia nulla hic est regula alia pro hoc impedimento in jure.

III. *Qualis patrinus contrahat.*

Concil. Trid. sess. 24. c. 2. de ref. matr. sic statuit: *Unus tantum* 92.
sive vir sive mulier juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus et una baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos et baptizatum ipsum et ipsius patrem et matrem, necnon inter baptizantem et baptizatum baptizatique patrem et matrem tantum spiritualis contrahatur cognatio. Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab iis, ad quos spectat, sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant. Quodsi alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant; constitutionibus in contrarium facientibus non obstantibus. Haec concilium, ex quibus aliqua pro praxi expli- 93.
canda sunt.

I. Ut quis vel quae patrinus vel patrina fiat et hanc cognationem et impedimentum contrahat, praeter designationem faciendam a parentibus vel curatoribus baptizati, et per accidens in defectu horum ab ipso parocho, requiritur inprimis, ut habeat intentionem volendi vel suscipiendi aliquem instar patrini explicitam vel saltem implicitam, utpote faciendi quod Ecclesia ordinavit, quod alii eo modo faciunt, aut certe exercendi caeremoniam sacram ab Ecclesia institutam: hac intentione habita contrahit cognationem spiritualem, etiamsi eam non

intendat, etiamsi ignoret, immo etiamsi eam contrahere positive nolit: quia cognatio illa ex ordinatione Ecclesiae resultat ex ipso actu illo exercito instar caeremoniae sacrae et nullo modo dependet a voluntate exercentis, sicut et in aliis impedimentis affinitatis, criminis. Secus si non habuisset animum exercendi munus patrini: tunc enim revera non esset patrinus, etsi sic fingendo graviter peccaret, cum Ecclesia requirat patrinum utique verum sub gravi obligatione, ut bene notant Tamb. cit. c. 4. § 3. n. 3. Hac ergo intentione seclusa, nulla contrahitur cognatio nec consequenter impedimentum; ut si puer vel puella omnino ignoret, quid tali actione agatur, si quis praecise teneret, ne infans cadat vel ut alteri rem gratam faciat etc. At quid si per errorem leves filium Titii, putans esse filium Sempronii amici tui? Te adhuc cognationem contrahere docent Coninch, Pontius, alii. At rectius non contrahere (nisi forte habeas intentionem tenendi hunc, quicumque offeratur), docent Sanch. l. 7. d. 58. n. 7, Bonac. alii cum Tamb. eod. c. 4. § 5. n. 4. Ratio est: quia per cognationem illam inducitur obligatio eaque satis gravis ad susceptum; at non potuit contrahere obligationem ad hunc, quem tenuit, sed ignoravit et alium putavit, cum nihil sit volitum nisi cognitum.

94. II. Quando contra praescriptum Trid. plures duobus assignantur, aut duo viri vel duae feminae, et omnes admittuntur a parocho, illi soli evadunt patrini et cognati spirituales, qui intra numerum permissum a Tridentino primi tangunt ac suscipiunt infantem, utpote primus vir vel prima mulier, aut primus vir et mulier tantum, reliqui nihil agunt. Ex communi Suarez hic quaest. 67. a. 8, Sanch. cit. d. 57. n. 14, Dicast. cit. d. 7. n. 286. Quodsi admissi omnes tangant simul, juxta Suarez cit. nullus contrahit cognationem spiritualem, quia resistit Tridentino. At juxta Sanch., Dicast. cit. et alios omnes contrahunt cognationem spiritualem, quia concilium solum videtur prohibere talem concursum, non irritare actum. Utrumque probabile. Certe autem non contrahunt eo casu, nisi quos designatos a parentibus admisit parochus, sicut nec illi, quos ultra designatos a parentibus ipse parochus designasset; certo autem illi, quos in defectum parentum parochus designat. Omnia ex communi, late Sanch. cit. n. 15.

95. III. Requiritur omnino ad hanc cognationem tactus physicus infantis seu baptizandi (itemque confirmandi) et non sufficit sola assistentia; quinimmo requiritur, ut quis vel actu teneat infantem, dum super ipsum aqua effunditur, vel certe immediate accipiat e manu ipsius baptizantis, uti contra Sotum, Lopez, Sa et alios, sola assistentia contentos, apud Sanch. cit. docet communis DD. cum eodem Sanch. l. 7. d. 56. et certum testatur Perez d. 29. sect. 4: nam sacri canones, ipsummet Trident. semper utuntur his verbis: *tangendi, levandi de sacro fonte, tenendi, suscipiendi,* quae certe tactum physicum, non assistentiam solam important; et quidem tactum immediatum, ut proinde non fiat patrinus vel patrina ille vel illa, cui tradit infantem is, qui prior immediate a baptizante accepit, uti docent Sanchez, Pontius, Perez, Bonacin. eosque secutus Dicastill. supra, in specie exprimens, commatrem non contrahere cognationem spiritualem, quando suscipit infantem de manibus compatris, qui prior acceperat a baptizante, quia non censetur suscipere

ex Baptismo; atque ita in contingentia facti expresse declaravit sacra Congregatio S. Officii apud Gallemart ad Trident. sect. 24. c. 2. et describit Gobat tract. 2. seu Alphab. baptizant. cas. 17. n. 539., excipiens tamen, nisi consuetudine antiqua in aliqua dioecesi (prout testatur de Constantiensi) oppositum introductum esset.

96. IV. Potest quis patrini munus obire etiam per vicarium, substitutum seu procuratorem vel legatum, juxta receptam et notissimam praxim, et tum ipse principalis patrinus per alium baptizatum vel confirmatum tenens, cognationem spiritualem et impedimentum matrimonii cum baptizato vel confirmato ejusque parente contrahit, uti contra Navarr., Sanch. ac plures alios docet jam communis DD., quos citant et sequuntur Laym. p. 4. c. 8. n. 5, Pontius l. 9. de matr. c. 3. n. 19, Perez disp. 19. sect. 7, Tambur. de baptismo l. 2. c. 4. § 4. n. 8, Gobat tr. 2. Alphab. baptizant. cas. 17. n. 546. ferturque saepius declaratum a sacra Congregatione Cardinalium. Ratio est: quia generalis ista consuetudo in Ecclesia notissima habet vim declarandi legem. et regulam illam juris in 6: Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per seipsum. At vero substitutus et procurator tenens, hanc cognationem et impedimentum minimo contrahit: quia is non suo, sed alterius nomine tenens, verus patrinus non fit, sed solum veri patrini officio fungitur, uti contra Sotum, Toletum, Rodriq. et alios docet jam communissima DD. meique citati omnes, idque expresse declaratum est a S. Congreg. Cardinalium apud Pontium et Barbosam de offic. paroch. c. 18. n. 15.

97. Quid si ergo ego rogatus, ut suscipiam e fonte baptismali infantem Titii, dicam, me suscepturum; sed poenitens dicti rogo meum vicinum, ut si velit esse patrinus, me libenter daturum sumptus, qui solent fieri ratione talis actus, isque acceptat et praestat libenter; erone ego patrinus? Resp. non eris: quia alter non tuo aut procuratoris nomine, sed jam suo proprio nomine infantem suscipit, etsi tuo rogatu. Accipe unum et alterum casum.

98. Ordinarius patrinus, qui solet omnes meos liberos suscipere, non est domi, ideoque postulatur a me vicarius pro ipso ordinario susceptore, sed nesciente, alium esse sui vice seu nomine postulatum patrinum. Uter hic erit patrinus et cognationem spiritualem contrahet? Resp. neuter; non vicarius ille substitutus: quia defuit illi intentio tenendi suo nomine, et alioquin substitutus cognationem non contrahit, ut dictum est. Non ordinarius meus: quia supponitur nulla fuisse ab ipso facta substitutio, nec tacita hic praesumptio locum habet, quia agitur de onere et obligatione, quam nullus praesumitur sibi velle imponere.

Rursus Titius advocatus a parentibus, ut esset patrinus Cajae, dignitatem acceptat, et ad Ecclesiam cum ceteris vadit; tibi comparet Fridericus legionarius Titii, cui hic urbanitatis causa cedit permittitque, ut puellam teneat et e fonte levet. Post sexdecim annos Titius Cajam vult ducere et quaerit, an impedimento laboret. Fuit negativa resolutio; non enim per invitationem aut acceptationem contrahitur cognatio spiritualis, sed per levationem ex fonte. In hoc ergo casu non Titius, sed Fridericus contraxit cognationem spiritualem. Hic casus fuit ita

resolutus in nostro (Pragensi) Consistorio, me Eminentissimi Cardinalis ab Harac vices gerente, sic refert Caramuel in sua theologia, n. 553. Cui omnino acquiesco; Titius enim non fuit patrinus, quia nec levavit ipse infantem, nec Fridericus ejus superior egit procuratorem; quia vero Fridericus eum vere tenuit parocho consentiente et approbante, liberaliter sine dubio praesumpto consensu parentis, cum agatur de favore parentis, nihil obest, quominus dicatur evasisse verus patrinus. Haec exempli causa pro luce afferenda ad similes casus solvendos.

99. § XIV. *Crimen.* Impedimentum criminis est scelerata quaedam conjunctio, qua conjux, adhuc vivente suo comparte, cum alio vel alia de matrimonio ineundo cum crimine aliquo conspirat; propter quam scelestam conspirationem cum tali crimine oritur impedimentum dirimens matrimonium inter illas personas sic criminose conspirantes, et hinc dictum impedimentum criminis. Idque rationabilissime, ut nimirum vitentur talia crimina, caedes, adulteria inter conjuges, dum hoc modo delinquentibus aufertur spes inter se contrahendi. Triplex autem vel potius quadruplex reperitur in jure ejusmodi crimen et inde impedimentum dirimens matrimonia: *solum homicidium, homicidium cum adulterio, solum adulterium cum promissione matrimonii* in futurum post mortem conjugis aut (claritatis gratia recte aliqui quartum crimen computant) cum actuali contractu matrimonii de praesenti, utique invalido. Concilium Tridentinum aliud crimen addit, quod matrimonium dirimit, scilicet *raptum,* sed jam hoc commodius sub classe consensus insufficientis computavimus, cum mens Concilii eo decreto fuerit, non tam punire raptorem, quam prospicere libertati matrimonii ac consensus voluntarii respectu puellarum.

Primum crimen: *Solum homicidium, scilicet uxoricidium vel mariticidium.*

100. Quando quis occidit uxorem suam vel maritum alterius (aut contra maritum suum vel uxorem alterius) praevia conspiratione cum illa vel illo, seu quando ambo machinantur mortem vel conspirant in mortem uxoris vel mariti, cum intentione, ut illa perempta inter se matrimonium contrahant, effectu secuto est impedimentum dirimens matrimonium inter illos homicidas conspirantes tantum. Omnes claro jure D. p. 2. c. 31. q. 1. c. 5., Dec. l. 3. t. 33. c. 1. et alibi. Ratio jam indicata est. Conditiones requisitas ad impedimentum incurrendum jam satis expressas breviter explico.

I. Quando quis occidit vel interficit *effectu secuto:* non sufficit sola quaecumque attentatio vel machinatio mortis, non vulneratio gravis, mutilatio, intoxicatio, si mors reipsa non sequatur, ut clare significatur juribus citatis: nam verba legum, praesertim poenalium debent intelligi cum effectu, Dec. l. 3. t. 4. c. 4. Perinde autem est, sive quis occidat physice per seipsum, ferro, veneno, veneficio, sive per alium moraliter occidat jussione, consilio, suasu, consensu praevio in occisionem suo nomine vel in sui gratiam faciendam, prout manifeste colligitur ex utroque loco juris allegati; non autem sufficere ratihabitionem, dicam mox.

II. *Uxorem suam vel alterius:* perinde enim est, sive occidas tu ipse physice vel moraliter, sive alter vel altera tuo consensu vel con-

spiratione occidat tuam uxorem; jam enim ambo machinatis mortem uxoris mutua conspiratione. Idemque perinde est, sive vir occidat uxorem, sive uxor, ut aeque frequens, per se vel complicem occidat maritum. Nam sic D. p. 2. c. 31. q. 1. c. 5., Dec. l. 3. t. 33. c. 1. in primo casu expresse sermo est de occisione mariti et contra paucos docet communissima DD. cum Sanch. l. 7. d. 78, Laym. cit. c. 10. n. 4. optimeque defendit Dicastillus.

III. *Ex praevia conspiratione,* scilicet cum scitu, consensu, consilio, **101.** auxilio vel qualibet cooperatione alterius. Quare si unus tantum vel una sine conspiratione, consensu vel scitu alterius occidit conjugem, si nihil aliud addatur, non nascetur impedimentum, sed superstites poterunt valide matrimonium contrahere, juxta communem DD. apud citatos, et colligitur ex eodem Dec. l. 3. t. 33. c. 1. Et nota: *ex praevia conspiratione:* minime enim sufficit sola ratihabitio occisionis tuo nomine vel in tui gratiam jam factae ab altero vel altera etiam complice: quia sola ratihabitione hoc impedimentum contrahi, nullo jure exprimitur; neque enim ratihabitio est machinatio mortis, quam jura requirunt, nec praebet occasionem caedis, quam jura detestantur; sed mortem vel caedem jam factam supponit. Communissima DD. et citati omnes.

IV. *Ex intentione contrahendi matrimonium cum illo vel illa.* Ad **102.** hoc impedimentum contrahendum necessario requiritur, ut conspiratio illa in mortem conjugis ac mortis machinatio fiat ex vel cum intentione contrahendi matrimonii cum illa ipsa vel illo complice. Communissima cum Sanch. d. 78. n. 13, Laym. c. 10. n. 4, Pontius, Perez cit. Et patet ex intentione legis, quae per hanc poenam et impedimentum intendit impedire, ne quis vel quae cupiditate alieni matrimonii occidat propriam vel alienam conjugem. Quare inprimis vel alio fine vel motivo, quam ut matrimonium contrahant v. g. ex odio, vindicta vel ne deprehensi in adulterio a marito occidantur aut de adulterio accusari possint, conjugem communi conspiratione occiderent, hoc impedimentum non contraherent, uti cum Navar. l. 4. consil. 1. docet communis DD. ac citati omnes. Item si Titius v. g. suasu vel cooperatione Cajae occidat uxorem suam, ut ducere possit non ipsam Cajam, sed aliam quamcumque vel determinatam hanc Semproniam sceleris ignaram, nihil impedietur Titius, quin postea possit ducere utramlibet sive Cajam sive Semproniam, modo cum neutra earum ante mortem conjugis moechatus sit (tunc enim nasceretur secundum crimen), uti ex Coninch et aliis resolvit Laym. c. 10. n. 2: quia non occidit ex intentione contrahendi cum complice seu conspirante. Necesse tamen est, eam intentionem contrahendi cum ipso complice fuisse alteri parti manifestatam, alioquin non poterit esse conspiratio ex intentione ineundi matrimonium. Sufficit tamen sola intentio seu voluntas contrahendi neque requiritur promissio, sed ut fides data sit de matrimonio ineundo inter ipsos, prout expresse deciditur Dec. l. 4. t. 7. c. 3.

Tandem in hoc primo crimine, quando ambo machinati sunt mortem **103.** conjugis, non requiritur adulterium: cum juxta jura allegata satis sit dicta mutua conspiratio cum occisione secuta; si autem accedat et adulterium, erit crimen mixtum ex primo et secundo, eoque ipso diffi-

cilioris dispensationis et ideo et supplicatione necessario explicandum. Declaro hoc crimen uno et altero exemplo authentico.

Jovius uxorem suam adulteram et adulterum odit et per insidias occidere parat; adulter et adultera id rescientes, absque intentione contrahendi matrimonium illius mortem machinati sunt et secreto occiderunt, postea matrimonium contraxerunt in facie Ecclesiae. Quaeritur, an teneat? Respondet recte Navarr. cit. Consil. 1. tenuisse: idcirco quod ex narratione facti clarum sit, interfectionem illam nequaquam provenisse ex intentione contrahendi inter se post mortem occisi. Sic Doctor Navarrus.

Hortensia juncta matrimonio cum Petro perpetravit adulterium cum Achille, qui gerebat inimicitias cum Petro, et Hortensia quoque Petrum oderat, quod ab illo duriter haberetur; ineunt consilium, ut eum interficiant, quod et factum est, prima quidem intentione ulciscendi, quia oderant, secundaria contrahendi simul, vel saltem de hac dubitant. Quaeritur, an ortum sit impedimentum dirimens et quid faciendum, si contraxerunt? Hic sceleratus casus his verbis propositus fuit Leonardo Lessio in auctar. V. matrimonium cas. 10. atque ita sapienter resolvit: 1. Fuisse ortum impedimentum, si saltem secundaria intentio fuit postea contrahendi: quia jura simpliciter requirunt intentionem illam contrahendi, nec usquam exprimunt, intentionem illam contrahendi debere esse primariam. 2. Si dubitant, an habuerint eam intentionem secundariam, debere eos abstinere a matrimonio, eo quod contracturis debet moraliter constare, non subesse impedimentum, alioquin exponerent se periculo fornicationis; atque eo casu in foro externo omnino praesumptiorem esse, adfuisse talem intentionem; atqui in foro externo statur praesumptioni, quando non constat de opposita veritate; ergo.

Secundum crimen. *Homicidium cum adulterio.*

104. Quando solus adulter commisso adulterio occidit suam uxorem (aut contra sola adultera suum maritum) absque conspiratione cum complice, ex intentione tamen perveniendi ad matrimonium cum adultera vel adultero, nascitur impedimentum criminis dirimens matrimonium contrahendum inter adulteros. Omnes. Constat ex Dec. l. 4. t. 7. c. 2. et 3., idque etiam locum habere, si adultera sola simili intentione occidat maritum, patet ex supra cit. D. p. 2. c. 31. q. 1. c. 5.

105. Ad impedimentum ergo hoc contrahendum non sufficit sola occisio uxoris vel mariti, sed requiritur etiam adulterium commissum ante occisionem actualem conjugis, sive deinde adulterium antecedat, sive subsequatur machinationem mortis conjugis, dummodo vivente adhuc conjuge. Communis, Sanch., Pont., Laym. et alii citati. Ut si venenum propinasti uxori vel marito aut mandasti sicario, ut occidat Bertam uxorem tuam et post illud mandatum vel propinationem ante mortem Bertae commisisti adulterium cum Caja, consurget impedimentum; non autem consurgeret, si cum eadem Caja peccasses primum post mortem Bertae, tunc enim non potuit amplius fieri adulterium; jura autem requirunt occisionem cum adulterio. Communis apud citatos. Item rursus requiritur, ut occisio conjugis fiat ex intentione perveniendi ad matrimonium cum adultera, ut colligitur ex motivo juris initio allegati

docentque DD. communiter theologi, juristae, summistae. Quare si occisio vel machinatio mortis uxoris vel mariti fieret ex alio motivo v. g. liberius cum hac aliave peccandi, vel aliam quamcumque feminam ducendi, non inducetur impedimentum inter adulteros. Advertit tamen bene Sanch. cit. n. 19., hanc intentionem semper praesumi in foro externo, quoties occisor vult contrahere cum ea, cum qua commisit adulterium; ideoque idipsum etiam praesumi debet in foro interno in dubio, quando non constat opposita veritas, ut paulo supra indicavi. Non tamen necesse est, ut haec intentio occisoris matrimonii contrahendi sit manifestata adulterae, cum qua intendit contrahere, ut contra Pont. et alios recte docet Aversa hic q. 18. sect. 4, Tamb. tr. 1. § 2. n. 3: quia in hoc secundo crimine non requiritur conspiratio duorum, sicut in primo crimine praecedenti. Quale autem in hoc et sequentibus criminibus intervenire debeat adulterium, dicam mox infra n. 4.

Tertium crimen: *Adulterium solum cum promissione matrimonii de futuro.*

Quando adulter et adultera sive ante sive post adulterium com- 106.
missum promittunt et fidem dant de matrimonio post mortem conjugis contrahendo, est impedimentum dirimens matrimonium inter illos contrahentes. Ex communi sententia, ex plurimis sacris textibus, Dec. l. 4. t. 7. c. 1. 4. 6. 7, D. p. 2. c. 31. q. 1. c. 4. Ratio rursus semper eadem: ne scilicet ob promissionem factam matrimonii contrahendi captetur occasio machinandi mortem alterius conjugis inter adulteros. Vides jam, in hoc tertio crimine non requiri occisionem vel machinationem mortis, sed sufficere adulterium cum promissione matrimonii. Vides etiam, non sufficere solum adulterium, alioquin omnes adulteri vel adulterae invalide contraherent secundas nuptias; sicut neque sufficit sola promissio futuri matrimonii post mortem conjugis, quippe quae per se loquendo, spectato jure naturae illicita non est; attamen per accidens, quia tales promissiones solent esse causae multorum malorum: ideo merito Dec. l. 4. t. 7. c. 8. graviter delinquere dicuntur eisque poenitentiam injungi praecipitur, qui matrimonio ligati promittunt alteri matrimonium post mortem conjugis. Et merito parochi ejusmodi promissionem factam audientes suspicantur et inquirunt de ulteriori malo. Itaque

I. Ad hoc impedimentum requiritur et sufficit adulterium simul 107.
cum promissione futuri matrimonii, sive adulterium sit commissum ante sive post promissionem seu fidem datam. Neque requiritur, ut unum fiat intuitu alterius per modum pacti conditionati, v. g. dicendo: promitto me ducturum te mortua conjuge mea vel tuo, si feceris potestatem corporis; hoc enim nullibi exprimitur, sed sufficit cum adulterio ante vel post fieri promissionem matrimonii, eamque promissionem ante adulterium non esse revocatam; si enim revocata antea sit, jam non erit adulterium cum promissione adeoque nullum amplius impedimentum; at vero si promissio facta post adulterium, etsi ante mortem conjugis revocata sit, impedimentum jam ante contractum per adulterium cum promissione utique permanebit, ex communi recte notat Sanch. cit. n. 7, Bonac. hic q. 3. p. 6. alii passim. Hinc ulterius

II. Requiritur, ut promissio et adulterium vivente eodem conjuge 108.
facta sint. Unde si fides data sit sub eodem matrimonio atque adul-

terium commissum sub alio matrimonio posteriori, aut contra adulterium commissum sub priori, promissio autem facta sub posteriori matrimonio, non erit impedimentum, quia per posterius aliud matrimonium dissoluta est connexio adulterii et promissionis. Ex communi Sanch. l. 7. disp. 79, Coninch et alii cum Laym. c. 10. n. 4. At quid, si Titius et Berta bona fide putantes, Cajam Titii uxorem jam esse mortuam, sibi invicem promiserunt matrimonium, deinde certe cognoscunt eam adhuc vivere, et nihilominus committitur adulterium, incurruntne hoc impedimentum dirimens? Affirmant simpliciter Aversa et Perez apud Tamb. hic c. 9. § 3. n. 11., sed rectius sic distinguentem: si Titius et Berta post cognitam vitam Cajae commiserunt adulterium, ex vi promissionis prius factae cum spe futuri matrimonii adhuc sine dubio exurgit impedimentum, quia sic perseverat promissio facta et quidem jam sub mala fide, quae ante erat sub bona fide.

At vero si cognita Cajae vita nihil amplius moveantur promissione prius facta, quam jam tamquam impossibilem factam cessasse et expirasse apprehendunt, quia nimirum vivente Caja matrimonio jungi non possunt, et tamen committunt adulterium, non contrahent hoc impedimentum: quia sic adulterium hoc non est amplius conjunctum cum promissione antea facta, quod valde notandum. Haec satis de simultate adulterii et promissionis; breviter nunc videndum, qualis promissio et quale adulterium requiratur ad hoc impedimentum, eligendo sententias mitiores pro liberatione eorum.

109. III. Requiritur ad promissionem matrimonii, ut sit seria seu utrinque serio et ex animo facta, ab altera parte acceptata et absoluta. Non ergo incurritur impedimentum 1, si promissio ex utraque vel una saltem parte ficte fieret, Laym. cit. c. 10. n. 4, Bonac., Henriq., Diana et alii contra Sanch., Perez, Dicast. et alios. 2. Si promissio, etsi serio facta ab una parte, ab altera parte acceptata non sit. Communissima cum Sanch. disp. 79, Laym. et aliis. Quid si altera pars taceat, censebiturne consentiri et acceptare sicque impedimentum contrahi? Negant Sanch., quia sumus, ait, in re nociva ob impedimentum contrahendum. Affirmat Coninch cum aliis, quia sumus, ait, in re favorabili, nam matrimonium apprehenditur ab iis, ut bonum. Utrumque probabile censet Tamb. cit. c. 6. § 3. n. 7. Et ego, nisi de consensu constet, in mitiorem sententiam inclino. 3. Si promissio fiat conditionate conditione ante mortem conjugis non impleta, ut si dicas adulterae: promitto te ducere, si pater meus profectus fuerit, et ante mortem uxoris pater non proficiscatur, non orietur impedimentum. Sic contra Sanch. et alios Coninch, Laym., Perez disp. 33. sect. 4, Tamb. cit. n. 4. et alii. Ratio est: quia promissio conditionata ante conditionem impletam non est simpliciter promissio aut fides data, quam requirunt sacri canones. 4. Probabiliter etiam requiritur ultra promissionem acceptatam absolutam etiam repromissio vicissim facta ab altera parte seu promissio mutua, sicut si contrahere attentarent matrimonium de praesenti in crimine sequenti requiritur mutua promissio et repromissio. Ita post Henriq., Laym. n. 4., et si probabilius neget cum pluribus Sanch. disp. 79. n. 20. Sed satis sit, probabiles opiniones hujus impedimenti insinuasse, si curiosus es vel casu urgeris, lege citatos.

IV. Ad contrahendum hoc impedimentum requiritur adulterium 110.
verum et formale ex utraque parte seu utrique parti cognitum, et perfecte consummatum cum immissione seminis intra vas naturale. Communis DD. ac citati omnes. Non ergo incurritur hoc impedimentum inprimis, si neutra vel altera pars nesciat se committere adulterium, ut si puella nesciat, hunc virum esse matrimonio ligatum aut ignoret, ejus uxorem adhuc vivere, etsi ignorantia crassa. Sanch., Coninch, Laym., Perez et alii passim. Et constat expresse Dec. l. 4. t. 7. c. 1. infra describendo. Deinde si reipsa non sit adulterium, sed tantum formaliter per conscientiam erroneam, ut si Titius et Berta putent, conjugem alterius adhuc vivere, cum tamen revera jam obierit, aut putent, esse verum matrimonium illud prius, cum tamen revera ob impedimentum occultum nullum sit. Nam universaliter semper requiritur matrimonium prius fuisse validum, etsi tantummodo ratum aut divortio dissolutum, ut notat Sanchez disp. 78. Communis apud Tamb. c. § 2. n. 6. Denique non contrahitur impedimentum ob quoscumque tactus et actus impudicos, etiam ob pollutiones invicem procuratas, etiam copulam inchoatam etc., eodem prorsus modo, quo supra dictum de copula requisita ad contrahendum impedimentum affinitatis hic per omnia applicanda. Ratio omnium est: quia jura in re odiosa sunt stricte interpretanda; ergo in casu nostro non sunt intelligenda, nisi in adulterio perfecto, absoluto et utrinque consummato etc.

Crimen quartum: *Adulterium solum cum alio, matrimonio contracto.*

Quando adulter vel adultera commisso adulterio insuper contra- 111.
hunt vel potius contrahere (utique invalide) attentant matrimonium per verba de praesenti, statim nascitur inter eos impedimentum dirimens, ut deinde etiam mortua uxore adulteri vel marito adulterae matrimonium valide contrahere numquam possint. Omnes. Constat variis capitibus eodem titulo Dec. l. 4. t. 7. Et ratio eadem a fortiori: si enim ob excludendam occasionem machinandi mortem conjugis ex sola promissione matrimonii cum adulterio nascitur impedimentum dirimens, multo magis nascetur ex consensu de praesenti cum simili adulterio.

Intellige rursus eadem ratione de adulterio vero formali ex utraque parte perfecte consummato, juxta dicta in crimine praecedenti N. IV. Declarat authentica sententia Alexandri III. Dec. l. 4. t. 7. a. 1.; sic loquitur: Propositum est nobis, quod quidam vir uxorem habens, sibi aliam hujusmodi rei insciam copulaverit, sed prima mortua discedere nititur a secunda. Sed licet in canonibus habeatur, ut nullus copulet matrimonio, quam prius polluerat adulterio, et illam maxime, cui fidem dederat uxore sua vivente, vel quae machinata sit in mortem uxoris; quia tamen praefata mulier erat inscia, quod ille aliam haberet uxorem viventem, nec dignum est, ut praefatus vir, qui scienter contra canones venerat, lucrum de suo dolo reportet, consultationi tuae taliter respondemus, quod nisi mulier divortium petat, ad petitionem viri non sunt aliquatenus separandi. Sic Pontifex, compendio confirmans fere omnia dicta.

At quid, si tales putantes, conjugem jam esse mortuam vel mor- 112.
tuum, bona fide contraxerunt matrimonium, postea vero cognito, conjugem adhuc vivere, committunt vel pergunt committere adultera idque

quasi ex vi prioris contractus? Accipe responsum Doctoris Nav. ad similem casum sibi propositum consil. 3. in eundem titulum: Antonius vivente priori uxore, motus rumore mortis ejus, quae degebat longe distans ab eo, contraxit cum Berta ignorante, Antonium habuisse uxorem, de cujus morte nihil certi constaret; quae Berta etiam postquam deinde cognovit vivere uxorem Antonii, perrexit facere Antonio potestatem sui corporis. Nunc vero sepulta priori sua uxore et superstite secunda, quaerit Antonius, quid sibi faciendum? Respondet sapienter Navarr. 1. non posse illum convivere, nisi eliciant novum consensum, quandoquidem matrimonium non valuit vivente prima uxore. 2. Licet novum consensum eliciant, attamen fore illicitum ac irritum, nisi accedat dispensatio Pontificis; quandoquidem Berta perrexit carnaliter adhaerere Antonio, etiam postquam cognovit vivere adhuc uxorem Antonii. 3. Antonium teneri ducere Bertam volentem, quia illam ab initio decepit, utique non contracturam, si cognovisset esse incertum, an viveret prior uxor, 4. Addit, illam renovationem consensus debere fieri coram parocho et testibus, esto jam praecesserit in facie Ecclesiae matrimonium invalidum. Sed de hoc quarto alibi mitius.

Quo jure inductum hoc impedimentum.

113. Certe non jure naturae vel divino, ut patet in Davide, qui post adulterium et occisionem Uriae duxit ejus uxorem Bethsabaeam, sed solo jure ecclesiastico locis hactenus allegatis. Unde si duo infideles commisissent tale crimen, postea valide contraherent. Quodsi tamen tale crimen committatur a duobus, quorum unus est fidelis, alter infidelis, non poterit hic alteri post Baptismum jungi matrimonio, ut est certum apud omnes. Expresse deciditur Dec. l. 3. t. 33. c. 1; etsi enim ibi sit casus de certa criminis specie, tamen perinde est etiam de aliis speciebus criminis, ut notat ibidem glossa. Ratio est: quia tunc impedimentum ab Ecclesia statutum directe in fidelem, redundat etiam in infidelem; etenim ad invalide contrahendum matrimonium satis superque est, quod alter ex contrahentibus impedimento dirimente alligatus sit, uti contingit in impedimento voti solemnis in Professione, quod quamvis in altero tantum reperiatur, matrimonium tamen reddit irritum, ut ex communi docet Sanchez disp. 78.

114. Tandem nota semel pro semper, impedimentum hoc criminis tantum dirimere matrimonium contrahendum inter ipsosmet criminosos, qui tale crimen homicidii vel adulterii commiserunt; non item dirimere matrimonium contrahendum cum aliis, immo hodie neque impedire quidem, quamvis haec ipsa et alia nonnulla crimina jure veteri erant impedimentum impediens seu prohibens matrimonium omne aliud contrahendum, de quo brevi postea.

Supponimus autem semper, sicut generaliter ad incurrendum quodvis impedimentum dirimens, ita et hoc criminis impedimentum, non requiri scientiam talis impedimenti nec excusare ignorantiam, quod tali crimine contrahatur impedimentum dirimens, et matrimonium fiat nullum: quia etiam hoc impedimentum ab Ecclesia inductum est, non praecise in poenam delicti, sed principaliter ad absterrendos homines, ne spe matrimonii crimina committant, prout unanimiter supponunt DD. universi

suo loco allegandi; neque ullus hactenus DD. in dubium revocavit. Novissime Diana p. 13. res. 51. pro opposita sententia citat Baucyum, Baucyus autem id ex se non asserens citat Paludani antiquam sententiam obsoletam, adeoque hodie nullam probabilitatem afferentem; quia tamen nec Diana nec Baucyus ulla nota afficiunt oppositam sententiam Paludani, ideo ego cum Gobat hic cas. 10. n. 202. non vererer illos, qui bona fide contraxerunt adstricti impedimento criminis relinquere in bona fide.

Classis IV. impedimentorum:

Nimia distantia.

Continet duo vel tria ultima impedimenta: *Cultus disparitas, impotentia,* sub qua etiam comprehenditur impedimentum *aetatis.*

Summarium.

115—116. Matrimonium fidelis cum infideli seu non baptizato nullum est.
117. Valida autem sunt matrimonia catholicorum cum haereticis regulariter;
118—119. Illicita tamen mortaliter per se loquendo,
120. Et prorsus impia cum promissione relinquendi partem prolium in fide haeretica.
121—122. Impotentia coeundi
123. Quando censeatur adesse et unde oriatur?
124. Si perpetua sit et incurabilis licite ac antecedens
125. Dirimit matrimonium contrahendum tantum.
126. Quid in dubio, an sit perpetua necne?
127. Impotentia superveniens non dissolvit matrimonium semel contractum.
128—129. Nulla impotentia temporalis, etiam antecedens dirimit.
130. Impotentia aetatis jure naturae dirimit solum inter contrahentes ante sufficientem usum rationis.
131. Jure vero ecclesiastico dirimit inter impuberes, masculum scilicet ante 14. et femellam ante 12. annum impletum,
132—133. Nisi malitia suppleat aetatem.
134—139. Quoad impotentiam sexus mixti seu matrimonia hermaphroditorum ponuntur quatuor casus.

§ XV. *Cultus disparitas.* Hoc est diversitas religionis, sed illius 115.
solius, quae est inter fidelem et infidelem seu baptizatum et non baptizatum est impedimentum dirimens matrimonium inter illos. Omnium DD. consensu. Id tamen non jure naturali aut divino (quidquid nonnulli sine solida ratione dicant apud Sanchez citandum), sed solo ecclesiastico eoque non scripto: non enim invenies canonem, qui clare indicet hanc annullationem, ut late disputat Sanch. l. 7. disp. 71., sed consuetudinario, consuetudine et perpetuo usu Ecclesiae approbante, ut post Sanch. et alios communiter bene probat Perez disp. 6. sect. 1. n. 4., addens tamen, provenire ex traditione apostolica.

Certissimum autem est apud omnes, tale matrimonium esse illicitum 116.
jure naturali ac divino, in lege veteri saepe gravissime prohibitum, ac etiam in nova 2. Cor. 6: Nolite ducere jugum cum infidelibus. Idque ob periculum subversionis in mala educatione. Sed de his plura dicere

nihil opus vel utile. De haereticis autem dixi primo praecepto, cum de communicatione catholicorum cum haereticis. Ne tamen hoc loco mancus sim, reddo compendio.

* Impedimentum disparitatis cultus nostris temporibus quandoque, praesertim in matrimoniis mixtis, causat difficultatem, eo quod Baptismus apud haereticos aut plane negligitur, aut absque materia et forma essentiali administratur. Difficultas aliquando augetur, cum anhelatur solutio ligaminis jam exstantis simulque matrimonium novum, provocando ad istud impedimentum. Videntur haec tenenda, praesertim pro matrimoniis mixtis, quae tamen analoge applicanda sunt etiam matrimoniis duorum haereticorum:

a) Quando in matrimonio mixto *dubitatur* de valore Baptismi partis haereticae et inde de valore ipsius matrimonii, sive contrahendi sive jam contracti, valor Baptismi *quantum ad matrimonii valorem* generatim praesumitur.

b) In particulari distinguendum est: Vel enim dubitatur, utrum *ullus* ritus baptismalis sit collatus parti haereticae; vel dubitatur, utrum ritus reapse collatus habuerit *materiam et formam essentialem*. In *priori* dubio juxta responsum S. Inquisit. 1. Aug. 1883. collatio Baptismi non est praesumenda, quando parentes partis haereticae vel ad nullam christianam sectam pertinent, vel ad talem, quae Baptismum parvulorum rejicit; est autem praesumenda in hypothesi contraria, etiamsi unus tantum parentum pertineat ad sectam, quae Baptismum admittit, supposito, quod unus ille sit in sua secta zelosus et in educatione prolis primas partes habuerit, neque alter conjux cognoscatur fuisse positive contrarius collationi Baptismi. In *altero* dubio juxta responsum S. Inquisit. 19. Nov. 1830. et 26. Jul. 1840. pariter praesumitur pro valore Baptismi, nisi *constet*, Baptismum juxta ritualia talis sectae conferri absque materia et forma essentiali, neque adsit ratio opinandi, eas non rite fuisse applicatas in Baptismo, de quo agitur.

c) Si post nuptias sub dubio de valore matrimonii celebratas *certo* constet invaliditas Baptismi partis haereticae, distinguendum est, utrum matrimonium mixtum initum fuerit *absque* vel *cum* dispensatione quoad impedimentum religionis mixtae. Si *absque* dispensatione, matrimonium censendum est invalidum; econtra si *cum* dispensatione: quia Ecclesia cum dispensatione quoad religionem mixtam etiam quoad cultus disparitatem censetur dispensasse; quamvis tutius sit, in tali casu recurrere ad S. Sedem cum expositione omnium circumstantiarum. *

Matrimonia catholicorum cum haereticis.

117. I. Haec secundum leges Ecclesiae inita valida sunt, saltem regulariter. Communissima theologorum (adversus nonnullos canonistas) et certa sententia, adeo ut Bellarm. l. 2. de concil. cap. 4. expresse dicat, esse errorem in fide, si quis asserat, matrimonium catholici cum haeretica esse invalidum. Et ratio est: quia nec naturalis nec divina nec ecclesiastica lex, secluso alio impedimento dirimente, irritat ejusmodi conjugia. Neque obstat, quod haereticus non credat matrimonium esse Sacramentum; nam aut ratio Sacramenti inter baptizatos non potest separari a contractu legitimo matrimonii, ut multi docent, aut certe

regulariter haeretici reipsa non separant, cum habeant generalem intentionem contrahendi matrimonium more christiano seu a Christo ordinato in vera Ecclesia. Quamquam negari non possit, esse tam perversos haereticos, qui simpliciter nolint contrahere cum Sacramento vel indissolubiliter; quo casu matrimonium utique esset nullum; quare dixi, *regulariter*.

II. Illicita mortaliter sunt illa matrimonia, ut per se loquendo peccent mortaliter catholici, ineuntes matrimonia cum haereticis, et maxime catholicae nubentes haereticis. Ita communis DD. catholicorum omnium et nominatim mox citandi. Ratio multiplex est: 1. quia communicant cum haereticis in rebus sacris. 2. Quia ministrant Sacramenta indigne: quia conjuges sunt hic ministri Sacramenti. 3. Exponunt se, praesertim mulieres, periculo apostasiae. 4. Quia tacite vel expresse solent promittere, se positive permissuros, ut dimidia pars liberorum educetur in religione acatholica. 5. Denique quia valde est credibile, multa ex iis matrimoniis esse jure divino irrita, sicut jam insinuavi. Unde concilium generale Chalcedonense can. 13. et Agathense can. 67. apud Gratian. Dec. p. 2. c. 28. q. 1. c. 16. interdicit talia conjugia. 118.

* Matrimonium mixtum indubie est illicitum, si initur vel absque dispensatione, vel absque causa proportionate gravi, vel absque stipulatione conditionis triplicis, ut scilicet parti catholicae relinquatur liberum religionis exercitium, ut liberi omnes in religione catholica educentur, ut pars catholica pro viribus curet partis acatholicae conversionem. Quam aegre Ecclesia dispenset in ejusmodi matrimoniis, testantur Card. Albani verba in sua declaratione ad constitutionem Pii VIII. 25. Mart. 1830: „Sanctitas Sua ad Crucifixi pedes provoluta protestatur, se ad tolerantiam praedictam ea duntaxat causa adduci seu verius pertrahi, ne graviora religioni catholicae incommoda obveniant.“

NB. Juramentum Massonicum seu Franco-Muratorum, licet aliquando ob abnegationem Christi et SS. Trinitatis sit pejus quam haeresis et ideo magis quam haec videatur constituere impedimentum matrimonii, tamen ex decreto S. Inquisit. 21. Febr. 1883. non universaliter est habendum pro tali, sed „donec Apostolica Sedes generale decretum hac in re non ediderit, oportet, ut Pastores caute ac prudenter se gerant, et debent potius in casibus particularibus ea statuere, quae magis in Domino expedire judicaverint, quam generali regula aliqua decernere; omnino vero excludatur celebratio sacrificii Missae, nisi quando adjuncta aliter exigant“. *

Hinc recte infert Perez disp. 36. sect. 2. n. 1. certum esse, jure naturali, divino et ecclesiastico esse irrita per se loquendo sponsalia catholicae cum haeretico, quia promissio de turpi non potest non esse turpis.

III. Illi etiam catholici vel catholicae per se loquendo peccant mortaliter, qui in urbibus aut pagis mixtae religionis contrahunt cum haereticis. Valent., Bellarm., Serar., Coninch, Less. et alii citati, Tann. t. 4. disp. 7. q. 4. n. 99, Perez cit. disp. 39, sect. 2, Busembaum l. 3. tr. 3, Jacob. March. in candelab. tr. 8. lect. 15, Gobat casu 9. n. 218. alii, (contra Azor. p. 1. l. 8. c. 11, Sanch. l. 7. disp. 62. con- 119.

sentiente Laym. c. 14. n. 2., si nullum subsit periculum subversionis. Ratio invicta est: quia illa commixtio non evertit, sed potius firmat rationes numero praecedenti allatas; ergo per se non sunt licita illa connubia, nisi exclusis omnibus illis malis et periculis adsit insuper gravis causa, videlicet spes sopiendi graves discordias, convertendi conjugem ad fidem et, ut addit Less., si puella nequeat inter catholicos reperire conjugem paris conditionis. Porro quia Germani DD. Tann. et Laym. itemque Marchant Belga rectissime testantur, oriri communiter majora mala inde, quam bona, idcirco reor, esse rarum casum, quo sint a parte rei et in individuo licita haec connubia, meritoque Tann. et Gob. cit. monent parochos, ut quoad possunt sese opponant talibus conjugiis nec assistant nisi susceptis ex justa causa et sine morali periculo subversionis, numquam autem, plane numquam illis, quibus sponsi addunt pactum impium sequens.

1.0. IV. Prorsus impia et nullo modo vel casu licita sunt matrimonia, quibus conjux catholicus promittit aperte vel occulte, se relicturum partem liberorum sine cultura verae religionis. Ita docent Nav. l. 1. cons. 1. q. 25. n. 63, Coniuch disp. 31. dub. 4, Less. in auctar. V. haereticorum cum catholicis conversatio c. 33, Tann. cit. Laym. cit. tr. 10. p. 4. c. 14. n. 13, Dicastill. disp. 7. n. 705, Marchant cit. lect. 25. manual. parochor. p. 2. c. 7. n. 5, Perez de matrim. disp. 36. sect. 2, Gobat cit. n. 221. Rationem bene dat Laym. cit.: Illud porro apud omnes in confesso est, si matrimonio catholici cum haeretica pactum adjiciatur, ut liberorum alii, puta masculi patrem fidelem, femellae vero matrem haereticam sequantur, impium et irritum esse: quandoquidem ad utrumque pertinet cura liberos suos omnes in vera fide ac religione educandi. Perez autem cit. sic loquitur: De pactis vero, quae in istis conjugiis quandoque ineuntur, ut quidam ex filiis nascituris fidei catholicae, alii haeresi adhaereant, certum est, esse prorsus impia et irrita, tum contra jus ecclesiasticum, tum contra jus divinum; quoniam parvulis usu rationis carentibus cura parentum ministrare et praebere debet remedia ad salutem necessaria, adeoque filii parvuli instruendi sunt in fide et religione catholica. Sic Perez nemine contradicente. Et tandem neque Deus auctor naturae nec Christus auctor Sacramenti instituit matrimonium ad educandos filios diabolo, sed Deo.

Observat tamen sapienter et singulariter Tann. cit. n. 91. in casu, quo matrimonium catholicae cum haeretico licitum est multumque commodi et momenti habiturum est ad publicum bonum promovendum, nec tamen via aut ratio suppetit, qua merito impetret liberam facultatem, universam prolem ad catholicae religionis cultum educandam, non videtur illicitum adjicere cautionem aut exceptionem, ut saltem aliqua pars liberorum nihil impediente marito in catholica religione informetur; nil interim quoad ceteros liberos praejudicando juri catholicae matris, quae tenetur pro viribus filios omnes in vera religione instruere. Ita Tann., ita Gobat, ita ego, et quidni tu quoque? Hinc sumes resolutionem ad sequentem casum. Petrus zelosus parochus quaerit in Confessione ex muliere, quam ignorat nuptam esse viro acatholico, utrum liberos pie et christiane educet? Respondet illa, filias quidem ita educo, sed filios viro relinquo, quia sic mos est in hac patria.

Quaeritur, an parochus licite absolvat talem mulierem? Respondeo: Licite et illicite. Licite, si mulier dicat, maritum ita invigilare perversioni liberorum, et hos ita pertinaciter adhaerere institutioni paternae, ut sua opera nihil aliud effectura sit, quam graves dissensiones, evasuras in verbera. Illicite, si probabilis spes appareat alicujus frugis; peccat quidem illa mulier ex erronea conscientia, si ideo abstineat ab educatione catholica liberorum, quod in contractu matrimoniali spoponderit, se abstenturam; nam, inquit Ulp.: Generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momenti. Cessabit tamen peccatum, si mulier ob causam modo indicatam abstineat.

* Quoad matrimonia mixta haec adhuc adjiciantur congruenter ad documenta recentiora:

1. Quamvis generatim omnino urgendum sit, ut stipulatio conditionis triplicis conficiatur scripto, aliquando tamen juxta declarationem s. Off. 30. Jun. 1842 sufficere potest, *talis promissio, quae in pactum deducta praebeat morale fundamentum de veritate executionis, ita ut prudenter ejusmodi executio expectari possit.*

2. S. Officium derogavit restrictioni facultatibus episcoporum per decretum S. C. de Propag. Fide appositae, quod scilicet dispensare in impedimentis sive mixtae religionis sive disparitatis cultus non possint cum „Italis, de quibus non constet, Italicum domicilium omnino deseruisse.“

Quoad assistentiam parochi in matrimoniis mixtis haec tenenda sunt:

a) Nunquam adhibenda est benedictio solemnis infra Missam dari solita;

b) Neque benedictio ulla, quando matrimonium contrahitur vel absque debitis cautelis, vel sine dispensatione; ad summum tunc licita esse potest assistentia passiva;

c) Ne passiva quidem assistentia permittitur, quando matrimonium coram ministro acatholico (qua tali, non qua persona publica civili) jam praevie est contractum, nisi pars catholica subsequenter poenitens resipuerit. Ita in instruct. ad epp. Hannoveriae 17. Febr. 1864. ex mandato Pii IX. Si vero sponsi praevidentur suscepturi ritum matrimonialem haereticum post catholicum, id ad majora mala evitanda aliquando dissimulari, nunquam vero approbari ullatenus potest; immo nec dissimulari potest a parocho, si desuper a sponso interrogatus fuerit.

d) Ex litteris Pii IX. 15. Nov. 1858. ritus sacer adhiberi potest, si ita congruum videtur Ordinario ad majora mala evitanda.

e) S. Cong. Propag. 11. Maj. 1841. declaravit, *proclamationes, quae in matrimoniis praemittuntur, non fieri in mixtis connubiis, nisi, quando necessariae et opportunae videntur judicio Ordinarii pro detegendis impedimentis et omissa mentione religionis eorum, qui nuptias sunt contracturi.*

f) Qui matrimonium contraxerunt coram ministro haeretico, censurae in haereticos eorumque fautores etc. latae per se rei sunt, saltem pro foro externo, quamvis poenam illam penitus ignoraverint. Ratio est: quia forum externum respicit actum criminosum, non judicando de interna peccantis dispositione uti constat apud omnes; atqui actus celebrationis matrimonii coram ministro haeretico est *implicita haeresi adhaesio,* ut ait S. Inquisitio in responsione ad episcopos Han-

noveriae 17. Febr. 1864; ergo post se trahit censuram, saltem pro foro externo.

Dixi, *per se:* per accidens enim conjuges ejusmodi, censurae ignari, haud secus ac alii censura ligati, excusari aliquando possunt ab obtinenda absolutione a censura. Sic quando crimen eorum in aliquo loco est occultum, neque subjici debent absolutioni publicae, neque ob solum defectum inculpabilem absolutionis a censura excludi possunt a Sacramentorum participatione. Ratio est: quia fama est bonum altioris ordinis, cujus intuitu ipsa Ecclesia aliquando permittit, ut v. g. sacerdos suspensus Divina peragere valeat, quod nemo diffitetur. Item ab absolutione illa ulterius obtinenda excusantur, qui post matrimonii celebrationem ad Sacramenta aliquando jam fuerunt admissi, maxime quando id factum fuit a sacerdote nuptiarum sacrilegarum non ignaro. Ratio est: quia praesumitur recte factum, quod de jure faciendum erat, et quia secus nedum illi conjuges, sed et sacerdos, qui ad Sacramenta admisit, diffamari posset. Quae resolutio confirmatur responso S. Inquisitionis 18. Maj. 1892. ad archiepiscopum Coloniensem hujus tenoris:

Illustrissime et Reverendissime Domine!

„In Congregatione generali habita fer. IV. c. m. ad examen vocata sunt dubia ab Amplitudine Tua, Borussiae episcoporum nomine anno elapso proposita circa absolutionem a censuris eorum, qui coram ministro haeretico contraxerunt.

Emi Dni Cardinales una mecum Inquisitores generales re mature perpensa respondendum decreverunt: Qui matrimonium coram ministro haeretico ineunt, censuram contrahere: Ordinarios autem vi facultatum quinquennalium nedum posse eos absolvere, sed etiam alios subdelegare ad eosdem absolvendos. Qui vero hucusque nulla praevia a censuris absolutione ab hujusmodi culpa absoluti sunt, juxta exposita non esse inquietandos. . . . Cardinalis Monaco.“ *

121. § XVI. *Impotentia.* Impotentia coeundi seu exercendi copulam carnalem perfectam perpetua praecedens dirimit matrimonium contrahendum, non dissolvit contractum supervenions, etiam perpetua. Est certissima apud omnes. Et constat toto titulo Dec. l. 4. t. 15., D. p. 2. c. 33. q. 1. Ratio est: quia contractus matrimonii essentialiter includit obligationem dandi inter se corpus ad copulam carnalem; atque juxta regulas juris: Impossibilium nulla est obligatio, et inhabilis ad solvendum est etiam inhabilis ad promittendum; ergo talis perpetua impotentia coeundi est impedimentum dirimens seu irritans et annullans matrimonium. Idque non tantum jure ecclesiastico, sed etiam jure divino et naturali atque ex natura rei; nam de jure naturae est, ut non possis tradere potestatem tui corporis ad actum impossibilem. Quare sive scias sive nescias tuam impotentiam, si tamen vere impotens sis, impedimento affectus es. Jam termini parum verecundi necessario tamen explicandi sunt.

I. *Impotentia coeundi.*

122. Nam impotentia generandi tantum seu sterilitas nullum matrimonio affert impedimentum; numquid enim negabis, ss. Zachariam et Elisabeth

fuisse veres conjuges? Communissima et late Sanch. l. 7. disp. 79. n. 24. Ratio: quia jam adest potestas ad actum principalem immediatum, scilicet perficiendi copulam, etiamsi desit quasi per accidens effectus copulae, scilicet proles; adeoque licet tunc non possit haberi finis principalis matrimonii, qui est prolis generatio, habetur tamen finis secundarius, qui est remedium concupiscentiae: nam propterea potest maritus commisceri uxori jam praegnanti vel partui vicinae, quamvis sine novo effectu copulae. An peccet, qui sciens et volens ducit sterilem, ut sine effectu prolis tantum libidine fruatur, alibi videbimus cum de debito.

Petes tamen incidenter: si mulier potens quidem sit ad actum conjugalem nec infoecunda, tamen cum suo vitae periculo vel cum prolis morte seu cum abortu semper pariat, v. g. vidua jam experta, an valide et licite rursus contrahet matrimonium? Resp. Certo valebit: quia jam potens est ad id, quod essentialiter requiritur; certo etiam illicite, si hoc faciat nesciente novo marito: quia illi magnum damnum infert, dum in re tam gravi eum decipit; ipso autem sciente nequaquam peccabit ex hoc capite, quia scienti et consentienti non facit injuriam. At vero ex alio capite propter periculum et damnum, quod sibiipsi et proli causat, peccare mortaliter, censet Boss. apud Tamb. cit. tr. 1. c. 13. § 2. n. 12. Nec excusari posse a fine, remedium adhibendi tentationibus concupiscentiae; eas enim aliis mediis, orationibus, mortificationibus cum Dei gratia superari posse. Verum tunc non peccaturam, si marito sciente nubat, aeque probabiliter docent citati, et nos in simili cum de debito: quia non facit injuriam nec proli nec sibi. Non proli: quia melius est aliquanto tantum tempore esse, quam numquam esse; non sibi, quia durum est negare mulieri remedium matrimonii a Christo Domino ad eum finem institutum, et eam compellere ad remedium mortificationis durae et extraordinariae: nam neque infirmum, ut vitam servet, obligamus ad remedium admodum difficile conquirendum et sustinendum.

II. *Exercendi copulam perfectam,*

Scilicet cum emissione seminis intra vas naturale, sufficienter ad **123.** generationem. Impotentia ergo haec certo adest, quando ex his tribus aliquid deest: potentia penetrandi vasis; potentia emittendi verum semen; potentia illud immittendi intra vas. Adeoque ex parte virorum ex multiplici capite oriri potest, utpote 1. quia eunuchus, 2. quia natura frigidus vero semine omnino caret aut sufficiens ad generationem non affert, 3. quia nimis calidus natura, ut semper totum semen effundat, priusquam aperiatur vas naturale, 4. quia naturae nimis debilis, membrum ad copulam sufficienter non erigit, 5. quia membro nimis brevi aut contra nimis crasso vel improportionato. Atque etiamsi non sit impotens respectu omnium, modo sit impotens respectu hujus certae personae, cum qua actum perfectum copulae exercere numquam possit, erit impedimentum dirimens matrimonium contrahendum, adeoque dissolvens nulliter contractum cum illa certa persona; etsi non impediatur ab omni alio matrimonio, sed aliam sibi proportionatam ducere possit:

quo casu dicitur, *impotentia respectiva;* cum autem est impotens respectu omnium, dicitur *impotentia absoluta.* Ex parte feminae plerumque obstat arctitudo tantum aut absoluta aut respectu talis viri. Unde generaliter a communiter contingentibus in jure impotentes, viri quidem vocantur frigidi, feminae arctae. Et pro certo notat Sanch. l. 9. disp. 7., quod licet mulier non possit unquam retinere semen, nihilominus subsistit matrimonium, quia antequam fiat expulsio, copula jam perfecta fuit. Et hinc eunuchi, spandones utroque testiculo carentes, cum ex medicorum omnium sententia verum semen emittere nequeant, invalide contrahunt matrimonium; communissima, uti declaravit Sixtus V. apud Sanch. disp. 92. et Perez disp. 37. At vero qui alioquin sanis et integris viribus uno tantum testiculo caret, certum est, esse potentem ad verum semen emittendum ideoque etiam ad matrimonium contrahendum.

Senes decrepiti, ita debiles, ut nunquam possint actum conjugalem consummare, invalide contrahunt matrimonium: quia jam ejusmodi impotentia esset in futurum perpetua. Communis DD. cum Sanch. disp. 92. n. 70, Bonac. hic q. 3. prop. 13. Contra tamen, etiam hos senes valide contrahere, docet Henriquez apud Bonacinam cit.: eo quod illa sit impotentia per accidens, cum semper retineant antea habitam potentiam suam intrinsecam seminandi. Opinionem hanc multi sequuntur RR. saltem post factum, ut ejusmodi connubia jam contracta tanquam invalida dissolvi non debeant, dummodo post triennalem experientiam deinceps caste vivant, juxta dicenda inferius. Et ego in contingentia facti consultus semel tantum sic fieri permisi. Certum autem est, quantumvis senes et decrepitos valide contrahere matrimonium, si per medicamenta vel qualitatem ciborum possint fieri sufficientes ad copulam conjugalem; eo ipso enim impotentia erit temporalis tantum. Insuper Pontius apud Dian. p. 4. tr. 4. res. 75. etiam post Bullam Sixti V. docet, spadones, senes et quoscumque impotentes posse contrahere matrimonium cum impedimenti conscii, non ad usum matrimonii, sed ad societatem vitae et caste vivendum per modum fratris et sororis. Quam sententiam probabilem censet et late defendit Dian. cit. Verum eam acriter impugnant alii DD. communissime, et oppositam sententiam negativam Sanchez l. 9. disp. 97. vocat certissimam, Dicast. disp. 7. dub. 43. omnino veram, Tanner. disp. 9. q. 4. n. 136. certam, Perez disp. 37. sect. 1. communem sensum totius scholae, idemque sentiunt Hurtadus cum Tamb. cit. § 2. n. 4, Gobat casu 13. n. 541. et praeter rationes late videndas apud citatos sufficit Bulla Sixti V.: nam absolute definit, impotentiam esse impedimentum dirimens matrimonium, nihil distinxit quoad hunc vel illum casum.

III. *Perpetua.*

124. Perinde est, quod haec impotentia copulae perpetua oriatur ex causis naturalibus, ut in exemplis allatis, sive ex maleficio per magicas incantationes, dummodo talis sit, ut neque medicina neque ordinariis Ecclesiae exorcismis tolli unquam licite possit. Esto 1. tolli possit per medium valde difficile et periculosum vitae vel gravis morbi, v. g.

arctitudo feminae per incisionem periculosam etc., adhuc censetur impotentia incurabilis, ut nec mulier teneatur pati, nec vir eventum incisionis expectare, sed petita solutione matrimonii tanquam irriti conjux potens ad alias nuptias licite transire potest, ut ex communi late probat Sanch. l. 7. disp. 93. n. 20. 2. Esto etiam impotentia illa tolli possit per media illicita v. g. per incantationem magicam vel maleficium ligaminis vel alio novo maleficio etc. adhuc censetur incurabilis: quia quod jure (seu licite) non possumus, absolute non posse censemur. 3. Esto etiam per miraculum tolli possit, adhuc tamen naturaliter manet impotentia perpetua et dirimens; unde si conjux cum perpetua impotentia contrahens, postea per miraculum sanetur, nihilominus matrimonium semel irrite contractum, irritum manet neque convalescet, nisi novo consensu privatim contrahant. Omnia ex communi Sanch. cit. Laym. c. 11. alii passim. Aliud est, si impotentia maleficiata sanetur ordinariis Ecclesiae exorcismis vel mediis spiritualibus: tunc enim sanitas non censetur miraculosa, quippe medio ordinario procurata et hoc ipso constat, impotentiam non fuisse perpetuam, sed temporalem, quippe ordinario medio curabilem, ideoque matrimonium ab initio valuisse, ut colligitur ex D. p. 2. c. 33. q. 1. c. 4., Dec. l. 4. t. 15. c. 6.

Denique licet constitutus in mortis periculo valide matrimonium contrahat et quandoque etiam licite, utpote ducendo concubinam ad effectum meretricium emendandum vel ad prolem legitimandam, quia talis habet potentiam exercendi copulam, etsi hic et nunc per accidens impeditam (communis DD. cum Sanch. l. 7. disp. 105), tamen si in tali ex vi morbi vel aliunde potentia generativa totaliter destructa vel perpetuo impedita fuisset, ut nullo medio ordinario reparari posset, simpliciter talis homo impotens censebitur et ineptus ad matrimonium contrahendum, et sic contractum, etsi is postea convalescat et diutius vivat, irritum erit et nullum, ut recte monet Coninch disp. 21. dub. 7. et ex eo Laym. cit. c. 11. n. 4.

* S. Offic. 3. Feb. 1887. ad quaes.: Num mulier per utriusque ovarii excisi defectum sterilis effecta ad matrimonium ineundem permitti valeat et liceat? respondit: Re mature diuque perpensa matrimonium mulieris, de quo in casu, non esse impediendum. *

IV. *Dirimit matrimonium contrahendum tantum.*

125. Impotentia ejusmodi perpetua antecedens matrimonium, quae scilicet jam existebat eo tempore, quo matrimonium contrahebatur, dirimit matrimonium contrahendum. Ideoque quamprimum constat medicorum vel matronarum judicio, matrimonium cum impotentia perpetua contractum esse, statim separandi sunt conjuges putatitii et potenti libertas aliter contrahendi permittenda. Insuper in dubio, utrum impotentia fuerit revera contracta ante matrimonium vel postea secuta, ex communiori probabilius docent Abbas in Dec. l. 4. t. 15. c. 6, Laym. c. 11. n. 6, praesumendum esse, quod impotentia antecesserit: si enim nunquam copulam exercere potuit, et nullis indiciis constet, quando impotentia contracta sit, praesumi potest, jam ante matrimonium extitisse ideoque fuisse illud irritum. Idque ego cum Gob. cas. 18. n. 432. verum

credo, si impotentia provenit ex causis naturalibus; at si vero provenit ex maleficio, res valde perplexa et minime tuta est, ut separentur tales conjuges, ut fatetur Dicastill. disp. 7. dub. 49., adhuc tamen concedens, posse in dubio praesumi jam praecessisse, eo quod hoc malum soleat immitti in eum finem, ut matrimonium dissolvatur. Sed hoc ipsum valde incertum est, quin potius videntur eo maleficio conjuges velle perpetuo affligere malefici homines. Hoc ultimum solatium potest esse confessariis notandum, quod nobiles DD. asserant, matrimonium dirimi per impedimentum superveniens matrimonio rato tantum, sed nondum consummato, quale semper erit in proposito; nam post consummationem nihil amplius dirimere, certum est apud omnes. Insuper aliqua adnotanda sunt pro praxi non infrequenti.

126. I. Cum constet quidem, impotentiam fuisse antecedentem, at dubium sit vel non satis constet, an ea impotentia perpetua sit vel temporalis, non licet statim dirimere matrimonium, sed utendum est privilegio juris Dec. l. 4. t. 15. c. 5, quo conceditur ipsis triennii spatium ad experiendum, quo sine emendatione elapso tandem separandi sunt, data licentia conjugi potenti ad alias nuptias transeundi, auctoritate tamen Ecclesiae, ob scandala vel pericula et varia mala evitanda. Quodsi tamen fraternae caritatis vinculo constricti, ut frater et soror cohabitare consentiant, abstinentes ab omni carnis copula et impudicitia, id quidem eis jure permissum, sed saepe non consultum est ob periculum incontinentiae ex parte conjugis potentis.

127. II. Matrimonium semel ratum, licet nunquam consummatum, nulla postea superveniente impotentia dirimitur, ut significatur D. p. 2. c. 32. q. 7. c. 25. Et quoad matrimonium consummatum certissimum est: quoad ratum omnino communis DD. cum D. Bonav., Scoto, Richardo, aliis 4. d. 34. et Sanch. l. 7. disp. 102. Ratio est: quia potestas semel data, superveniente impedimento usus non irritatur: at in matrimonio rato jam data est potestas; ergo. Attamen iis conjugibus, quibus post matrimonium impedimentum advenit, liciti sunt tactus et oscula ad declarandum affectum conjugalem vel sedandam nonnihil concupiscentiam, dummodo absit periculum pollutionis, etiam ligatis semper illicitae. Immo quamdiu probabilis spes superest copulam aliquando perficiendi, concessum est talibus copulam conari, etsi praeter intentionem pollutio seu effusio totius seminis extra vas contingat, ut ex communi docet Nav. c. 22. n. 60, Sanchez, Laym. cit. Insuper nondum quidem legi, sed vir magnus in praxi versatissimus mihi consulenti respondit: Quodsi ex talii impedimento superveniente, v. gr. si uxor post puerperium destructa et arcta facta sit et absque periculo secari nequeat, si saltem pars seminis subintrare possit, posse se excitare applicando, etsi major pars seminis effundatur, dummodo aliquid intret, prout regulariter fit attrahente matrice; sic enim in sequenti puerperio forte remedium invenietur.

128. III. Nulla impotentia temporalis tantum, etiam antecedens dirimit matrimonium, nisi jure ecclesiastico in aetate impuberi, de quo mox infra. Ita omnes teste Sanch. l. 7. disp. 92. n. 5. Sic enim definitum est Dec. l. 4. t. 15. c. 6: neque enim de ratione matrimonii est, ut possit semper haberi copula perfecta, sed ut aliquando. Quid si autem

laborans impotentia temporali nihil dicat de hoc vitio alteri parti, an non sufficiat haec deceptio ad dissolvendum matrimonium? Resp. esse rem dubiam; sufficere, negat Sanch., concedit Sot., Henriq. cit. alii apud ipsum. Utere sententia pro re nata. Ceterum quando impotentia habendi copulam tolli potest sine periculo mortis vel gravis morbi, tenetur impotens admittere remedia naturalia, v. g. mulier arcta incisionem non periculosam medicorum judicio; Sanch., Bonac. alii communiter: quia hoc est necessarium ad copulam, cujus potestatem transtulit in maritum. At quid si nolit pati incisionem, valebitne matrimonium? Res rursus dubia. Bonac. ex communi dicit, valere, negat Basilius Pontius de matrim. l. 7. c. 62. cum Diana p. 4. tr. 4. res. 204. ideoque mulierem compellendam ad incisionem non periculosam. Rursus utere iterum sententia pro re nata.

129. IV. Dictum est jam, conjuges impotentia laborantes, non propria, sed judicis ecclesiastici auctoritate separari debere ob fraudes, scandala aliaque incommoda evitanda. At quid si postea comperiatur, fuisse erratum in judicio, prout non raro evenit? Respondeo reintegrandum erit illud prius matrimonium (nisi conjux alter non sine scelere alteri adhaeserit; tunc enim ad cohabitationem tori conjux innocens admittere non tenetur, sed jure repellere potest, ut habetur eodem Dec. l. 4. t. 15. c. 6), adeoque aliud posterius matrimonium quodcumque, etiam de licentia judicis ecclesiastici contractum dissolvendum est, prout dicitur famosissimo illo casu late descripto Dec. l. 4. t. 15. c. 7. Pro declaratione et confirmatione dictorum describo compendio:

Mulier O. nupsit viro P., cum quo multos annos morata non potuit ab ipso propter arctitudinem carnaliter cognosci; quare praemissis probationibus arctitudinis, quas jam pridem expressi, celebratum fuit divortium. Eo celebrato mulier O. emisit suasu episcopi Altisiodorensis Ordinarii sui votum continentiae perpetuae. Vir P. cupiens fieri pater duxit aliam uxorem; contigit autem postea, quod mulier invenit, qui seras hujusmodi reseravit et abjiciens continentiam, quam promiserat, supernupsit viro G. Interrogatus Innocentius III. rescripsit: Haec secunda posteriora matrimonia esse dissolvenda et redeundum ad primum, nisi hunc reditum impediret vel votum solemne mulieris vel fornicatio viri.

Ad hoc impotentiae impedimentum reducuntur alia duo, *aetatis impuberis* et *sexus mixti*. Expedio strictim non tam pro praxi, quae certe rara est, quam ob examina, non tantum in ordine ad matrimonium, sed etiam ad sacros Ordines et Professionem Religionis, praesertim quoad hermaphroditos.

V. *Impotentia aetatis.*

130. I. Jure naturae quidem impedimentum dirimens matrimonium esset tantum aetas indiscreta seu illa aetas impubes, quae est destituta usu rationis sufficientis ad hunc contractum, praesertim nunc sacramentalem ineundum, prout infra de sponsalibus declarabitur. Adeo ut spectato solo jure naturae etiam impuberes usum rationis consecuti valide matrimonium contrahant, etsi de facto adhuc impotentes sint, cum eorum

impotentia naturalis et temporalis sit, non perpetua. Unde inter infideles, si cetera non desint, valeret ejusmodi matrimonium impuberum, nimirum tanquam exercendum tempore suo.

131. II. Jure autem ecclesiastico aetas impubes, scilicet masculi ante decimum quartum et femellae ante duodecimum annum impletum tanquam inhabilium ad matrimonium contrahendum declaratorum est impedimentum dirimens matrimonium contrahendum, nisi ob urgentissimam causam dispensatio fiat a solo summo Pontifice Dec. l. 4. t. 2. c. 2. 6. 10. 14. et communissima DD. Ratio est: quod Ecclesia pro inconvenienti habeat matrimonium contrahi ab iis, qui nondum pubertatem et generandi potentiam assecuti sunt; atqui pubertatem et generandi potentiam plerumque praedicta aetate masculi et femellae contingunt; ergo ea tantum aetate, non ante, matrimonium contrahere possunt, eosque sic posse, juste decretum est. Quare seclusa dispensatione peccare mortaliter impuberes matrimonium contrahentes, docent multi apud Sanch. cit. disp. 7.; ipse tamen cum aliis aeque probabiliter negat; quia ejusmodi matrimonia videntur dissimulare sacri canones et illa interpretantur valere tanquam sponsalia de futuro ut sect. seq. indicabimus.

132. III. Excipit ipsum jus casum, *quo malitia supplet aetatem*, si nimirum certis indiciis ostendatur, puerum et puellam ante dictam aetatem, et usum rationis ad eum contractum ineundum sufficientem et etiam pubertatem seu copulae carnalis potentiam assecutos esse; tunc enim a matrimonio repellendi non sunt, ut habetur Dec. l. 4. t. 2. c. 9. et 14. Certe D. Gregorius l. 4. dialogor. c. 19. narrat, suo tempore puerum novem annorum nutricem suam impraegnasse. Quo casu de licentia episcopi ob gravem et urgentissimam causam (ait Sanch. l. 7. disp. 120.) et validum et licitum erit ejusmodi matrimonium impuberis; at vero sine licentia episcopi et sine justa causa contrahens matrimonium, etsi valide contrahat, peccare tamen mortaliter, post Nav., Sylvestrum et alios indicat Sanch. ibid. n. 2: quia jam sit verum matrimonium, quod Ecclesia fieri graviter prohibet ob illud impubertatis tempus, nisi ob gravem causam legitime approbatum, utique ab episcopo.

133. IV. Econtra si contingat, masculum vel femellam etiam post praedictam pubertatis aetatem ob naturae imbecillitatem inhabiles esse ad usum matrimonii, tunc plena pubertatis aetas expectanda est, quae secundum jura contingere censetur masculis decimo octavo, femellis decimo quarto anno sive ad contrahendum, sive jam contracto ad consummandum matrimonium. Et deinceps conceditur spatium triennii ad experiendum, utrum impotentia perpetua sit necne, ut cum communi docet Sanchez cit., Coninch disp. 31. dub. 7. n. 84, Laym. c. 12. n. 2., qui omnes recte admonent, universim consultum non esse, ut in tenera et adhuc infirma aetate puer cum femella copuletur, eo quod matres in partu periclitari et proles infirmae nasci soleant.

VI. *Impotentia sexus mixti; matrimonium hermaphroditorum.*

134. Certum apud omnes, eum, qui habet duplicem sexum, et secundum unum est impotens, non posse contrahere, nisi secundum sexum, quo

est potens; et nullo modo, si neutro sexu sit potens, sicut et si nullum perfectum sexum habet, raro, non tamen umquam viso monstro. Jam quoad reliqua pono quatuor casus.

I. Quidam habet duos sexus et in utroque potens est, sed in- 135.
aequaliter. Quid juris? Resp. si quidem praevaleat sexus femineus, reputanda est mulier; unde non potest valide Ordines suscipere nec profiteri in Religione virorum nec uxorem ducere; sed bene nubere marito. Omnes. Tambur. c. 13. § 2. n. 27. merito etiam non concederet talem fieri monialem propter illam aliqualem potentiam sexus masculini. Si vero praevaleat sexus masculinus, mas reputabitur et ut talis matrimonium inire potest, non profiteri in Religione monialium, nec nubere viro, valide tamen suscipere sacros Ordines, sed illicite, quia ut monstruosus irregularis est. De quo alibi.

II. Quidam post probationem medicorum et matronarum peritarum 136.
secundum utrumque sexus est aequaliter potens; quid juris? Resp. Hic matrimonium contrahere potest secundum illum sexum, quem elegerit, quo electo peccabit mortaliter, si forte alio uti velit. Immo parochus hujus matrimonio assistere non debet, nisi is dictam electionem coram judice ecclesiastico faciat eamque sub juramento. Sanch. l. 6. disp. 106, Pontius l. 7. c. 65. n. 8. Unde si mortua conjuge viduus remaneat, licite et valide contraheret secundum alium sexum, electionem factam mutando, peccat tamen mortaliter contra juramentum; immo etiam secluso juramento secundum Sanchez et alios, quod tamen ultimum negat Hurtadus apud Tamb. cit. n. 29. Hinc duos hermaphroditos aequaliter potentes in utroque sexu non posse ad usum promiscuum utriusque sexus, hoc est modo masculinum, modo femineum nec licite nec valide contrahere matrimonium, bene probat Perez disp. sect. 15: quia illa essent quasi duo matrimonia, quod videtur abhorrere ab ipsa natura rationali ob majorem rationem majoraque incommoda. Talis aequaliter potens in utroque sexu nec mulierum nec virorum Religionem ingredi valet nec Ordines valide nec licite suscipere potest, ut late prosequitur Sanchez cit.

III. Quaedam conjugata incipit esse vir prorumpente natura in 137.
sexum masculinum. Quid juris? Resp. si maneat in illa etiam sexus femineus, validum fuit matrimonium ipsaque tenetur hunc sexum in usum matrimonii retinere; si vero non remaneat, matrimonium ab initio nullum fuit et nunc est invalidum: quia sexus ille femineus, in quo contraxit, non erat perpetuus, alioquin ineptus ad matrimonium illud. Non erat perpetuus, quia latebat in illa sexus virilis, saltem in dispositione corporis, qui suo tempore jam erupit; sola ergo bona fide hactenus potuit uti matrimonio.

Ob similem rationem recte docet Lugo resp. moral. l. 1. dub. 13. cum Diana p. 5. tr. 14. res. 40., monialem, quae erupit in marem, nulliter professam fuisse atque adeo e monasterio educendam et minime cogendam ad professionem emittendam in Religione virorum: quia nec ipsa profitens habuit intentionem profitendi nisi apud moniales, nec aliter illam acceptavit praelatus nisi ut feminam; quidquid aliqui dixerint apud eundem Lugo, qui in casu contingente talem cogere volebant ad profitendum in Religiosorum monasterio.

138. IV. Quidam conjugatus incepit esse femina, subtrahente natura instrumentum genitale. Quid juris? Respondet Lugo cit., tantam mutationem evenire non posse, si tamen contingat, matrimonium quidem fuisse validum, sed statim mutato sexu dissolvi vinculum dicti matrimonii; quia matrimonium constare nequit inter duas feminas nec inter duos mares. Verum Tamb. cit. n. 35. certe et mihi valde difficile videtur concedere, matrimonii vinculum ante mortem alterius utriusvis dissolvi, cum omnes Scripturae, Patres et Theologi clament, matrimonium consummatum nonnisi morte dissolvi. Melius ergo dicitur, quod modo in simili dictum antea, hoc matrimonium fuisse ab initio invalidum, quia sexus, sub quo contractum fuit matrimonium, et consequenter habilitas personalis ad matrimonium non erat perpetua, latente in corporali dispositione sexu alio, qui deinde apparuit. Propter eandem rationem, si quis talis professus in Religione virorum sic varietur in feminam, nulliter professus fuisset nec esset cogendus, ut profiteatur apud moniales, ut dictum in simili supra. At quid si quispiam jam initiatus sacerdos simili ratione mutetur in feminam? Respondet idem de Lugo: ipsum fuisse verum sacerdotem et sacerdotis characterem per ejusmodi mutationem non amittere; invalide tamen imposterum consecraturum vel absoluturum a peccatis; sicut, inquit, anima sacerdotis extra corpus characterem servat, cum tamen non possit valide consecrare, quia exercitium Ordinis conceditur composito humano virili, non vero soli animae nec consequenter tali novae feminae. Sic Lugo, sed tu cogita.

Subsectiuncula.

De impedimentis impedientibus tantum,

Quae nimirum non irritant vel annullant, sed prohibent tantum et illicita reddunt matrimonia, antiquo jure fuerunt varia infra indicanda. Omnia modo vigentia adhuc comprehendimus hoc versu: *Votum interdictum, feriae, sponsalia, crimen.*

Summarium.

139. Votum simplex impedimentum impediens tantum
140. Est quadruplex, scilicet votum castitatis integrae, Religionis ingrediendae et profitendae, suscipiendi ss. Ordines et coelibatus.
141. Debent tamen esse vota perfecta.
142. An et quando peccet contrahens contra tale votum conditionatum tantum?
143—146. Qualiter impediant interdictum, feriae, sponsalia, crimen?

I. *Votum.*

139. Votum simplex castitatis impedit matrimonium contrahendum, non autem dirimit ratum vel consummatum. Omnes; constat liquido jure Dec. l. 4. t. 6. c. 3. 4. 6: Rursus quidam votum castitatis emittens,

juravit, se postea aliquam puellam ducturum in uxorem. Unde a fraternitate tua requisiti arbitramur, quod cum simplex votum apud Deum non minus obliget, quam solemne, pro eo, quod juravit temere, poenitentiam agat et votum, quod Deo fecit, studeat observare. Quodsi postquam praestitit hujusmodi juramentum ad nuptias motu proprio convolasset, cum matrimonium contrahendum impediat votum simplex, non tamen dirimat contractum, nihil ambiguitatis habet quaestio fraternitatis tuae. Sic Pontifex. Ratio est: quia talis vovens peccat quidem contra virtutem religionis, contrahendo matrimonium incompatibile cum promissione sua facta Deo; attamen quia tali promissione actu et solemniter Deo se non tradit, nec coram facie Ecclesiae statum mutasse censetur, prout fit in voto solemni, ideo non invalidat contractum matrimonium, quo solemniter coram facie Ecclesiae se tradit homini.

Quadruplex est ejusmodi votum simplex: Ipsum votum castitatis **140.** seu continentiae integrae perpetuae; votum Religionis ingrediendae et profitendae; votum suscipiendi sacros Ordines, et votum coelibatus, non ducendi uxorem, non nubendi. Omnia matrimonium impediunt ac mortaliter illicitum reddunt ipso naturali ac divino jure, cum scriptum sit: Vovete et reddite. Attamen grandis inter haec notanda disparitas: nam contrahens cum *voto simplici castitatis vel continentiae* non tantum peccat ipso facto matrimonium contrahendo, sed etiam postea toties, quoties debitum conjugale exigendo, quamvis alteri petenti reddere possit et teneatur: quia ille vovendo Deo castitatem, privavit se jure petendi actum conjugii, quamvis alterum jure suo petendi debitum privare non poterit. De quo rursus cap. seq. de debito. At vero post *votum ingrediendi et profitendi Religionem vel sacrum Ordinem suscipiendi* matrimonium contrahens, tunc quidem peccat mortaliter contra promissionem factam Deo de bono majori incompatibili cum matrimonio, ad cujus scilicet boni executionem sic contrahendo impotentem se reddit; non tamen peccat postea, sed licite debitum conjugale et petere et reddere potest; quia non habet votum de ipsa castitate, sed tantum votum de vovenda castitate, seu votum assumendi statum in cujus assumptione ipsa vovetur castitas, a cujus voti impletione tunc impeditus est, donec matrimonium solvatur. Quocirca soluto matrimonio uterque voto suo simpliciter obligatus manet, si nimirum adhuc sit idoneus Religioni aut sacris Ordinibus. Communis DD. cum Navar. l. 3. consil. 17. de voto, Sanch. l. 9. disp. 33. n. 14, Laym. cit. p. 4. c. 3.

Vota tamen praedicta, ut impediant et illicita reddant matrimonia, **141.** debent habere omnes conditiones validi et obligatorii voti, certe non hic, sed alibi suo loco explicandas, et singulariter ut sint emissa deliberate ac liberrime et cum intentione vera promittendi et sese obligandi Deo, non per modum simplicis propositi. *Deliberate* quidem cum plena advertentia ad materiam et obligationem voti, secluso errore et ignorantia circa substantiam vel circumstantiam per se intentam aut aliam, quam si quis praescivisset, vovere noluisset. *Libere* autem secluso omni metu injuste incusso ad extorquendum tale votum, et siquidem sit metu gravi injuste extortum, votum certo non obligat et irritum

est, saltem jure ecclesiastico Dec. l. 1. t. 40. c. 1. atque probabilissime etiam jure naturae, cum Deus ejusmodi votum non acceptet, quia acceptando videretur approbare injuriam extorquentis. Quidquid sit, nobis sufficiat meminisse legis Dig. l. 50. t. 17. reg. 116: Nihil consensui tam contrarium, quam vis et metus, quem comprobare contra bonos mores est. Quin practice tuta est sententia tenens, votum ex quocumque metu injusto quantumvis levi esse invalidum propter rationem indicatam: nam ita contra Sanchez l. 4. de voto et plerosque alios docent permulti graves DD. apud eundem Sanchez et Lessium l. 2. de just. c. 4., atque inter ipsos minime laxus piissimus Doctor Navar. manuali c. 22. n. 15.

142. Quid si votum ejusmodi emissum sit conditionate sub conditione de futuro, peccabitne vovens, si ante impletam conditionem matrimonium contrahat? Resp. cum Sanch. eod. l. 4. moral. c. 22. n. 11: peccabis, si conditio ponenda non pendeat a tua voluntate, ut si vovisti castitatem servare deinceps, si Deus te hoc anno a gravissimo cruciatus dolore calculi praeservaverit; peccabis, si non elapso anno matrimonium contrahas, quia conditio implenda pendet a voluntate Dei; non autem peccabis, si votum sit poenale vel a tua libera voluntate pendeat, v. g. vovisti servare castitatem, si denuo te inebriaveris vel fornicatus fueris hoc anno, non peccabis eodem anno non impleto matrimonium contrahens, quia non teneris expectare, multo minus ponere conditionem illam. At quid si jam ducta uxore nondum elapso anno te inebries? Respondet Sanch. cit. n. 13, te obligari servare in matrimonio castitatem, aeque ac teneris, si post emissum votum castitatis absolutum matrimonium contraxisses; jam enim posita conditione tuum votum evasit absolutum. Haec in gratiam juniorum.

II. *Interdictum*

143. Seu prohibitio Ecclesiae, cum scilicet Ordinarius, Pastor, Episcopus vel parochus matrimonia interea contrahere interdicit ob justam causam. Ut patet ex jure Dec. l. 4. t. 3. c. 3., ubi parocho praecipitur, ut si probabilis conjectura impedimenti apparuerit, eis contractus interdicatur expresse, donec quid fieri debeat super eo manifestis constiterit documentis. Similiter Dec. l. 4. t. 4. c. 4. dicitur: pendente lite de matrimonii valore, interdicendum esse, ne aliud matrimonium contrahant. Contra tale interdictum ergo peccarent mortaliter sponsi matrimonium contrahentes et consummantes, si nimirum causa interdicti gravis sit, utpote jam dictum dubium de impedimento vel valore matrimonii, gravissimae dissensiones parentum vel cognatorum, sponsorum etc. Secus, si causa interdicti exigui momenti sit, ut notat Tanner. tom. 4. disp. 9. q. 4. n. 33, quem vide. Huc spectat interdictum juris communis, ne sponsi matrimonium contrahant absque praemissa trina denunciatione, alioquin peccaturi mortaliter, ut videbimus suo loco; item aliud interdictum juris quoad excommunicatos, quippe qui privantur usu activo et passivo Sacramentorum; item huc reducunt alii interdictum commune juris naturae, ne filii contrahant matrimonium inconsultis vel invitis parentibus; sed de hoc forte mitius sect. sequenti.

III. *Feriae*

Seu tempus sacrarum feriarum, videlicet ab Adventu Domini usque 144.
ad diem Epiphaniae inclusive, et a feria quarta Cinerum usque ad Octavam Paschae prohibentur ab Ecclesia fieri nuptiae solemnes tantum, utpote cum solemni benedictione sponsorum ac signis publicae laetitiae, solemni scilicet traductione seu pompa traductionis sponsae, solemnis convivii etc. Ex communi Sanch. cit. disp. 7. n. 17. Quare nullo communi jure interdicitur, ne quis matrimonium eo tempore ineat sine benedictionibus et solemni illa deductione sponsae convivioque moderato. Adeoque nihil aget parochus adversus conc. Trid. sess. 24. c. 10. de reformatione matrimonii, si tempore Adventus vel Quadragesimae assistat matrimonio seu viduorum seu etiam virginum, quo benedictionibus in aliud tempus dilatis sponsa deducatur cum exigua pompa, moderato convivio aliisque modestis laetitiae signis. Perez, Hurtad., Marchant et alii apud Sanch. cit. Certe congregatio Concilii apud Galemart. ad cit. c. 10. Trident. declaravit, posse coram parocho et testibus illo tempore contrahi, sine tamen solemnitatibus. Attamen Laym. cit. p. 4. c. 15. monet, observandam esse consuetudinem dioecesis testaturque in Bavaria non permitti, ut omissis vel in aliud tempus dilatis benedictionibus ineatur matrimonium, nisi necessitas urgeat, ut si miles in periculo mortis constitutus vel statim discessurus concubinam ducere velit.

IV. *Sponsalia.* (Remissive.)

Sponsalia semel legitime contracta cum uno vel una sunt im- 145.
pedimentum impediens ipso jure naturae, ne licite matrimonium contrahi possit cum alia vel alio, nisi prior sponsus vel sponsa consentiat aut justa causa dissolvendi priora sponsalia subsit. De quibus late sect. sequent.

V. *Crimen.*

Varia crimina his versibus comprehensa: 146.

Incestus, raptus sponsatae, mors mulieris,
Susceptus propriae sobolis, mors presbyterialis,
Vel si poeniteat solemniter aut monialem
Accipiat: prohibent haec conjugium sociandum.

Haec olim jure antiquo impedimento erant, ne quis talis criminis reus licite contrahere posset ullum aliud matrimonium amplius, juribus videndis apud Sanchez et alios passim. Verum haec omnia modo per diuturnam desuetudinem sublata sunt, secundum communissimam DD. sententiam et omnium ecclesiarum praxim, adeo ut dicat Navar. c. 32. n. 56., se non meminisse tota vita sua super ejusmodi criminis impedimentum dispensationem petitam fuisse.

Aliud adhuc impedimentum catechismi seu cognationis spiritualis 147.
imperfectae, ortae inter personam assistentem tantum ad catechismum et caeremonias Baptismi et baptizatum, modo omnino obsolevit vel

diuturna desuetudine deletum vel etiam a Tridentino sess. 24. de Sacram. matrim. c. 2. sublatum est; ubi omne spiritualis affinitatis impedimentum abrogatur, praeter paternitatem et compaternitatem a nobis jam supra explicatam.

Sectio II.

De matrimonii promissione seu sponsalibus ac consensu de futuro.

Summarium.

148. Sponsalia quid?
149. Sunt essentialiter promissio mutua,
150—152. Acceptata, cum repromissione,
153—154. Ac cum animo promittendi
155—156. Et se obligandi ac implendi.
157. Quid in dubio, an vere vel ficte promiserit?
158—161. Quam voluntaria et deliberata
162—165. Et quam libera esse debeat haec promissio?
166—169. Quando et qualis ignorantia, error vel deceptio seu dolus irritet sponsalia?
170—173. Item quando et qualis metus ea irritet?
174. Consensus in sponsalibus debet verbis vel aliquo signo externo exprimi.
175—178. Quae verba requirantur et sufficiant?
179—182. Verba certo sponsalia, certo matrimonium significantia quae?
183—187. Verba dubia examinantur.
188—191. Quaenam alia signa sufficiant et arguant sponsalia?
192. Quae personae sint habiles ad sponsalia?
193. Quae inhabiles naturaliter?
194—197. Quae requiratur et sufficiat aetas?
198—200. Invalida sunt sponsalia inter adstrictos impedimentis matrimonii.
201. Filiifamilias ipsum matrimonium valide contrahunt
202. Ac etiam sponsalia insciis vel invitis parentibus,
203. Nisi ipsum matrimonium non possit licite contrahi,
204—207. Peccant tamen communiter etiam graviter, si cum indignis sic contrahant.
208—209. Sponsalia fieri possunt sub conditione honesta de futuro,
210. Quae licet inducant obligationem suspensam,
211—212. Habent tamen vim irritandi alia sponsalia postea inita cum alia,
213. Et conditione impleta statim transeunt in absoluta.
214—217 Qualiter et quando valeant sponsalia sub conditione: si Papa dispensaverit?
218—221. Item facta sub conditione, si pater consenserit
222—225. Ac sub conditione impossibili vel turpi?

148. Sponsalia alia dicuntur de praesenti, et sunt ipsum matrimonium ratum nondum consummatum, et sponsi de praesenti dicuntur ipsi contrahentes matrimonium, antequam consumment. Quo sensu dicitur Matth. 1: Cum esset desponsata Mater Jesu Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto. Et tamen eod. cap. vocatur ab Angelo Maria uxor: Noli timere accipere Mariam

conjugem tuam. Alia sunt sponsalia de futuro et definiuntur D. p. 2. c. 30. q. 5. c. 3: Promissio mutua futurarum nuptiarum, et sponsi de futuro dicuntur qui sibi mutuo promiserunt futuras nuptias seu matrimonium contrahendum; et haec est propria acceptio sponsalium et sponsorum, de quibus in hac sectione.

Assertio. Sponsalia recte definiuntur: *Promissio mutua futurarum nuptiarum seu matrimonii futuri.* Ut proinde valida sint et obligatoria, has requirunt conditiones: 1. Ut sint promissio mutua, 2. vera ac seria, 3. voluntaria ac libera, maxime ab errore et metu, 4. signo externo sufficienti expressa, 5. inter personas habiles ad contrahendum, 6. et ut statim obligent, absoluta, non conditionata. Causas dissolvendi sponsalia explicabo seorsim in subsectione. Explico more solito per §§ et numeros.

§ I. *Promissio mutua.* I. Promissio quadruplici modo considerari **149.** potest: 1. ut est interna menteque concepta, aut etiam jam exterius significata, necdum tamen alteri parti insinuata. 2. Ut jam insinuata alteri, qui tamen nondum illam acceptavit. 3. Ut alteri insinuata et acceptata, sed non sub mutua repromissione, v. g. puella acceptavit quidem promissionem matrimonii sibi a te factam, at non repromisit matrimonium ex parte sua; atque hactenus his tribus actibus stantibus promissio matrimonii dicitur adhuc gratuita seu gratis facta; quia obligatio est ex una parte tantum, ejus nimirum qui sponte promisit. 4. Promissio considerari potest ut mente concepta, alteri insinuata, ab eodem acceptata et per ejus repromissionem confirmata, et sic tandem erit promissio mutua consurgetque perfectus contractus ultro citroque obligans ideoque certo utriusque consensum continens; atque hac ratione ad sponsalia valida et obligatoria dicimus requiri promissionem mutuam, omnes hos quatuor actus necessario includentem. De primo et secundo necessario quidem, sed non sufficiente nec stultus dubitare potest; de tertio et quarto breviter ostendo.

II. Necessario requiritur, ut promissio matrimonii mente concepta et alteri insinuata sit acceptata ab altera parte, cui facta est; cum promissio etsi insinuata alteri, tamen nondum acceptata nullam pariat obligationem semperque revocari possit, etiamsi juramento firmata fuisset, cum juramentum tanquam accessorium sequatur naturam et conditiones actus, cui adjungitur, ut ex communissima sententia traditum habes de contr. p. 6. decal. c. 2. sect. 2.

Hoc solum hic curiose quaeri posset, an ad hoc sufficiat acceptatio **150.** patris, tutoris vel curatoris, sicut in aliis promissionibus. Ex. gr. Titius dicat patri: promitto Titiae filiae tuae vel tibi loco ejus matrimonium, hancque promissionem acceptat pater; poteritne Titius promissionem suam revocare, antequam resciat et acceptet Titia? Negat Sanch. l. 1. disp. 26. ex communi ratione in aliis promissionibus; affirmat Palaus apud Gob. tr. 10. c. 1. n. 21. ex eo quod acceptatio tantae rei videatur esse actio integre personalis. Tu, si tibi casus contingat, consule DD. istos, mihi non vacat immorari tam raro contingentibus.

III. Neque sufficit, promissionem esse datam ad sponsalia, sed **151.** necessario requiritur repromissio alterius partis, ideoque promissio mutua simpliciter. Omnes. Constat ex definitione sponsalium data et ex-

pressius Dig. l. 23. t. 1. c. 1, ubi definiuntur sponsalia: *Futurarum nuptiarum repromissio.* Ratio est: quia sponsalia non numerantur inter simplices promissiones, sed inter contractus perfectos onerosos, qui ultro citroque obligationem pariunt. Quare si Cajus animo contrahendi sponsalia dicat Titiae: promitto tibi matrimonium, et haec acceptet dicendo: placet, accepto hanc tuam promissionem, sed sine animo repromittendi ac se vicissim obligandi, non censetur contractus sponsalium celebratus. Neque verum est, non posse dari seriam acceptionem sine repromissione, ut volunt Vasquez, Pontius et alii, et bene refutat Hurtadus apud Tamb. hic tr. 3. c. 1. § 2. Quare tunc nec Titia nec Cajus obligabitur in conscientiae foro. Laym. l. 1. tr. 10. p. 1. c. 1. n. 2. Certe non Titia, quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum; Titia autem nihil repromittens, sed solum acceptans, non voluit se obligare, sed tantum Cajum sibi obligatum habere. Neque Cajus inde obligatur, quia verba contrahentium intelligenda sunt secundum naturam contractus; atqui sponsaliorum contractus natura sua reciprocus est et sponsionem non continet simplicem, sed conditionatam: promitto, si et tu promiseris. Unde est commune DD. effatum: sponsalium contractus claudicare non potest, id est ex una tantum parte contrahentium obligare.

152. IV. Dices: ergone Cajus serio promittens matrimonium Titiae acceptanti, non tenebitur eam sic volentem ducere? Resp. ita, non tenetur, si promisit (ut signanter dixi) animo contrahendi sponsalia; ideoque dependenter ab ejus promissione reciproca, ut modo ostensum est. At vero si absque animo modo contrahendi sponsalia, adeoque independenter ab ejus repromissione absolute et liberaliter promisit Titiae, se ducturum ipsam, si quando ei placuerit, eaque hanc promissionem acceptet, nihil vicissim repromittens, jam solus Cajus obligabitur, sed promissione non sponsalitia, sed gratuita tantum et contractu claudicante; sicut si promittis Cajo, te tanto pretio ipsi venditurum equum, cum ei libuerit, obligaberis gratuita promissione, nondum tamen erit contractus onerosus venditionis et emptionis, antequam alter de pretio vicissim promittat, ut bene explicant Sanch. disp. 5. n. 12, Laym. cit. n. 2. At dubium est, an Cajus voluerit promittere animo contrahendi sponsalia ac dependenter a repromissione, an vero gratuito et liberaliter? Resp. censendum esse, promisisse dependenter: quia in obscuris adeoque etiam in dubiis: inspiciendum est ac praesumendum id, quod plerumque fieri solet, uti nos utriusque juris regulae docent; solent autem plerumque tam mares quam feminae non aliter se per hujusmodi promissionem obligare, quam dependenter a reciproca repromissione; regulariter enim non repromittit quis alteri matrimonium sine spe aut sine conditione, quod alter et ipse se obliget ad idem optatum matrimonium, uti cum aliis bene advertunt Bonac. hic q. 1. prop. 1. n. 7, Tamb. cit. c. 1. § 1. n. 4.

Jam pro dicendis deinceps graviter recolenda et huc reducenda erunt late dicta de repromissionibus in communi, generalia tamen breviter applicabo, sponsalia vero fideliter exponam.

153. § II. *Vera et seria.* Ad valida sponsalia essentialiter requiritur promissio vera et seria, scilicet cum animo et vera voluntate pro-

mittendi et se obligandi; ad licita autem tantum etiam requiritur animus adimplendi promissum. Omnes. Ubi rursus nota, ficte promittentem varie se posse habere: 1. exterius solum verba promissionis proferendo absque omni animo interno. 2. Cum animo quidem promittendi, sed (stulte) cum animo non se obligandi. 3. Animo promittendi, se abstrahendo, nec volendo nec nolendo se obligare. 4. Cum animo promittendi et se obligandi, at non animo implendi. Jam pono resolutiones:

154. I. Si quis oretenus vere alteri promittat matrimonium, sed absque omni animo se obligandi seu promittendi seu cum animo positivo non promittendi, non obligandi se, sponsalia certo nulla erunt, sicut nulla est et ficta tantum promissio, etiamsi juramentum addatur ad ejusmodi fictam promissionem seu potius falsum perjurium. Communissima cum Sanch. l. 1. d. 10. Ratio est: quia ad sponsalia requiritur promissio et obligatio, dans promissario jus justitiae ad futuras nuptias; ficta autem et simulata promissio simpliciter non est promissio, neque ex tali ficta promissione ulla oritur obligatio justitiae per se, secluso alio damno, in foro conscientiae; neque vacat gravi deceptione et mortali peccato, ut ex professo iterum dicam cum de peccatis sponsorum. Ais: ergone semper peccat mortaliter ficte promittens alteri matrimonium? Ita semper, si ficte promittat in contractu sponsalium, onerose exigendo et admittendo ulterius repromissionem seriam: quia inique adigit alteram partem ad faciendum aliquid grave, ad quod ipse non tenetur, eamque in re gravi decipit; nam ideo alter putat, se obligari alteri ad matrimonium et ut talem se gerit, quia supponit tuam obligationem, quam non habes. Secus dicendum, si ficte promittas matrimonium alteri mere liberaliter et ex parta tua tantum, scilicet non exigendo, ut altera pars repromittat; sic enim per se loquendo, secluso alio damno, peccas solum venialiter, quia admittis mendacium nemini noxium. Ex communi Sanch. disp. 9. n. 3.

155. II. *Et se obligandi.* Sponsalia omnisque seria promissio essentialiter includit animum se obligandi, cum impossibile sit, a seria promissione separare obligationem: quia eo praecise differt promissio a simplici proposito, quod hoc sit voluntas aliquid faciendi in futurum, sed absque obligatione, non tanquam debitum; illa vero sit fidei obligatio ad aliquid praestandum in futurum tanquam debitum ex obligatione. Quare si sponsus vel sponsa promittat matrimonium et habeat positivam voluntatem sese non obligandi, fallitur et fallit, dum ait, se promittere, ipsaque sponsalia adhuc nulla sunt, sine obligatione, at non sine peccato gravi. Vide de hoc optime Perez disp. 2. sect. 6. At quid, si quis promittat matrimonium praescindens omnino ab animo se obligandi, scilicet nec volens nec nolens se obligare? Resp. cum distinctione: aut enim talis scit, quid sit promitte nuptias aut saltem promittit juxta morem communem, quo alii solent contrahere sponsalia, nimirum iis induci obligationem implendi (idemque est de ipso matrimonio, de voto etiam solemni et de alio quovis contractu): si sic, vere contrahit sponsalia obligaturque stare promissis; jam enim implicite se voluit obligare, sciens talem promissionem inducere obligationem. Aut talis praescindens promissor non sciviit, eam promissionem afferre obligationem

neque voluit facere, quod alii faciunt. et sic non contrahit vera sponsalia, cum nec implicite nec explicite voluerit se obligare. Supponimus autem semper, hunc simplicianum bona fide processisse; nam si mala fide, ut alteram partem deciperet, sic abstracte se habuit, recidit in eum doctrina tota de ficte promittente num. praec.

156. III. *Et implendi* animus requiritur, saltem ut licita sint sponsalia. Qui ergo verbis promittit matrimonium alteri serio animo promittendi et se obligandi, at sine animo implendi aut cum animo serio non implendi promissum, inprimis adhuc vera et valida contrahit sponsalia: quia adest vera promissio, essentialiter consistens in voluntate se obligandi tantum, non in voluntate implendi, minus in ipsa impletione, adeoque obligatus manet ad futurum matrimonium. Communis cum Sanch. d, 9. n. 2. Deinde talis patenter peccat mortaliter in contractu sponsalium: quia habet animum non implendi, ad quod se graviter obligat, et si juramentum addit, etiam perjurus est. ut in priori casu.

Dico autem, *in contractu sponsalium:* hic enim rursus adhibenda prior distinctio; nam si quis extra sponsalium contractum et seclusa reciproca promissione alterius, solum ex parte sua et mere liberaliter promitteret sic alteri matrimonium cum voluntate quidem se obligandi, at simul cum voluntate non implendi, per se solum peccaret venialiter contra virtutem fidelitatis, nisi quis expresse ex justitia vel graviter se obligare intendisset, juxta dicta suo loco.

157. IV. Tandem si omnibus expensis dubium sit, an quis vere promiserit, an vere contraxerit sponsalia, an vero ficte vel joco tantum, in foro saltem conscientiae nulla erit obligatio: quia melior est conditio certae libertatis, quae a dubia promissione vinci non potest. At vero quando constat de promissione facta, et solum dubium est, an quis habuerit animum se obligandi, quando contraxit sponsalia et matrimonium promisit, Sanchez quidem cit. n. 12. alique communius docent, talem obligari: quia possidet promissio, quam certo fecit. At nos cum aliis suo loco docuimus, talem probabilissime in foro conscientiae non obligari, quia revera hic non possidet promissio; nam dubitatur de aliquo essentialiter requisito ad veram promissionem, scilicet de voluntate se obligandi; quamdiu enim dubia est voluntas se obligandi, tamdiu non potest esse certum, veram promissionem esse factam.

§ III. *Voluntaria ac libera, maxime ab errore et metu.*

I. *Voluntaria.*

158. I. Promissio ad valida sponsalia utrinque requisita necessario debet esse voluntaria et deliberata deliberatione plena (illa scilicet, qua intellectus sine errore vel ignorantia apprehendit rem et sufficienter advertit, qualis sit, bona, an mala, ut bene explicat prae aliis Sanch. lib. 1. disp. 8. n. 2. et 5.), qualis scilicet et quanta requiritur ad peccandum mortaliter. Sic omnes passim. Ratio est: quia cum promissio haec sit de re magni momenti, futuro scilicet matrimonio, merito ex natura rei exigitur tanta deliberatio et advertentia rationis, quanta requiritur ad votum, et cum utraque promissio inducat obligationem

sub mortali, merito ad utramque reqniritur deliberatio perfecta, qualis requiritur ad peccandum mortaliter.

II. At nonne quandoque major requiritur deliberatio ad sponsalia, **159.** quam ad peccatum mortale, quandoquidem illa promissio non solum involvit praesentia, sed etiam futura, et utraque etiam non semper satis nota? Affirmat Bonac., negat Fagundez apud Gob. hic casu 1. n. 22. Sed negari non potest respectu aliquorum sponsalium, quando non omnia satis constant, saepe requiri diligentius examen, adeoque diuturniorem deliberationem, ut valida sint, cum ob defectum talis examinis saepe deprehendatur defectus, ob quem sponsalia sint invalida. At ubi non est periculum talis defectus, certe non requiritur major deliberatio ad sponsalia, quam ad peccatum mortale.

III. Certo ergo valida sponsalia, sicut et validum matrimonium **160.** contrahi non possunt a carente perfecto usu rationis, etiamsi septennio sit major, neque a furioso, neque a plene ebrio, neque a vehementissime passionato ira vel cupiditate aut simili passione usum rationis perturbante, ita ut impediat advertentiam requisitam alias ad peccandum mortaliter, quod certe erit rarissimum. Communis DD. Sanchez, Pontius, Hurtad. et alii cum Tamb. lib. 3. c. 2. § 1. n. 2. Quando ergo homines libidinosi et vehementi libidinis passione, ex intentione vel sub conditione copulae carnalis promittunt feminis matrimonium, communiter praesumendum est, adfuisse deliberationem perfectam et sufficientem ad sponsalia valida. Ratio est: quia ea ipsa promissione sub conditione vel intentione copulae illicitae, vere et formaliter peccant; vix enim e viginti unum reperies, qui non agnoscat, se tunc peccare, et sine dubio debere confiteri illam promissionem et intentionem scelestam, etiamsi forte copulam non secuta fuisset v. g. ob resistentiam feminae; ergo habuit deliberationem perfectam et cognitionem suae malitiae et consequenter etiam sui actus, quid, cui et cur promitteret; neque enim major requiritur animi deliberatio et libertas ab aestu libidinis ad obligandum se promittendo mulieri, quam ad obligandum se peccando diabolo. Quod valde notandum et dextre a confitentibus expiscandum,

IV. Dixi tamen, communiter ita esse praesumendum: fallit enim **161.** haec praesumptio, quando illae personae sunt tam imparis conditionis, aut promittens ita prius abhorreat ab illa muliere, ut extra illum furorem libidinis certo nunquam eam fuerit ducturus. Nam inter indicia, quibus in dubio praesumimus, nos non praebuisse consensum perfectum, sed imperfectum et semiplenum tantum tentationi vel cogitationi malae, unum est, quando scimus, nos ante illam tentationem semper constanter abhorruisse a peccato tali, ut bene docet Sanch. l. 1. moral. c. 1. n. 20. et ego alibi. Fallit etiam haec praesumptio communis in prorsus extraordinario aestu libidinis, idque maxime, quando promissio facta fuit tempore ipsius copulae durantis, quam ex medicorum sensu comitari solet aliqua transiens phrenesis. Quia ergo in foro sacramentali idem testis est et reus, judex autem tenetur sententiam ferre juxta testium depositionem, ideo confessarius tunc debebit stare assertioni negantis, se tunc fuisse sibi praesentem quoad hunc actum promissionis, si ita constanter negat, postquam confessarius probe examinavit, an revera tunc non cogitarit, quid et quantum promitteret. Et certe poenitentes

non raro solent confiteri, se tempore copulae cum sua vel aliena haec vel illa cogitasse, dixisse etc.; si ergo tunc ad alia potuit advertere, cur non praesumatur rursus etiam advertisse ad hanc promissionem? Vide de hoc etiam in ordine ad forum externum optime disserentem Gob. cit. n. 25.

II. *Et libera.*

162. I. Contractus sponsalium tum suapte natura tum ex juris dispositione magnam in promittendo animi libertatem atque spontaneum et non illiberalem consensum requirit, quod et ipsum nomen indicat; nam dicta sunt sponsalia a spondendo, id est sponte promittere. Ratio est: quia sponsalia sunt via et praeparatio ad matrimonium; quare sicut omnia jura matrimonii libertatem requirunt et defendunt, cum alioquin infelices exitus sequi soleant (ut habetur Dec. l. 4. t. 1. c. 17.), ita et sponsaliorum. Et hinc ad retinendam libertatem matrimonii statutum est Dec. l. 4. t. 1. c. 29. et 32., ut sponsalium contractui adjici non possit poena solvenda a sponso ejusve parentibus vel cognatis, si per eos steterit, quominus nuptiae sequantur. Id tamen solum locum habere, si quis justa ex causa a sponsaliorum contractu resilierit; non vero si injuste ac perfide resiliat, contra communiorem cum pluribus bene docet Layman cit. tr. 10. p. 1. c. 1. n. 8., cum nulla in matrimonio fovenda sit libertas ad peccandum. Certe ad eum finem etiam jure statutum est, ut arrhae pignoris loco traditae a resiliente sponso vel sponsa (dummodo major sit viginti quinque annis) duplicatae, immo etiam in poenam triplicatae vel quadruplicatae, non tamen ultra stipulari possint; si vero justa resiliendi causa subsit, sufficiat reddere arrhas, quod tamen sine dubio rationem poenae habet: quidquid conentur aliqui disparitatem adferre.

163. II. Ob eandem rationem etiam pactum lucrativum sponsalibus ab altero contrahente adjectum tanquam jure invalidum rescindi debet ex Dig. l. 45. t. 1. c. 27. § 2., ubi dicitur: Si tibi nupsero, decem dare spondes? causa cognita denegandam actionem puto. Ratio est: quia non ut par est, mutuo spontaneo amore, sed ex libidine et turpi quaestu matrimonia tali modo comparari censentur; quare promissio tanquam contra bonos mores rescinditur. Ex communi Sanch. l. 1. disp. 23. n. 3, Laym. cit, n. 9. Duae tamen hic limitationes notandae sunt:

164. III. Valet ejusmodi promissio, si turpitudinis praesumptio cesset, ut si promittatur nomine dotis vel donationis propter nuptias vel ob inaequalitatem personarum ad compensandam nobilitatem, juventutem, pulchritudinem etc. V. g. vir ignobilis aut senex aliquid promittit puellae nobili, juveni, pulchrae etc. ad compensationem nobilitatis, juventutis etc. juxta Dec. l. 4. t. 5. c. 3.

165. IV. Ulterius tantum irrita est illa promissio, si fiat ab ipso contrahente, secus si fiat ab alio quocumque; ut si Cajus Titiae promittit vel legat mille, si cum Sempronio contrahat: talis enim non turpis quaestus, sed liberalis promissio seu donatio sub conditione honesta censetur, per quam neque libertas matrimonii aufertur, cum non agatur de poena damni, cujus metu aliquis ad contrahendum contra voluntatem

induci possit, sed solum de acquirendo lucro, per quod aliquis ad matrimonium allicitur; nam dicitur Dig. l. 35. t. 1. c. 71. § 1: Aliud est eligendi matrimonii poenae metu libertatem auferri, aliud ad matrimonium certa lege invitari.

III. *Maxime ab errore.*

I. Regula hic duplex sit: Prima: Omnis ignorantia, error, deceptio **166.**
seu dolus sufficiens ad irritandum seu dirimendum contractum matrimonii, nimirum versans circa ipsam personam, conditionem servilem aut aliam qualitatem per se intentam aut in personam redundantem (juxta dicta in impedimento erroris) sine dubio etiam sufficit ad irritanda sponsalia, secundum omnes. Ratio est: quia longe facilius dissolvuntur sponsalia de futuro, quam matrimonium de praesenti, cujus scilicet fortius et sacratius est vinculum, quam sponsaliorum; sequuntur enim multo graviora incommoda ex dissolutione matrimonii, quam sponsaliorum de futuro.

II. Regula altera: Ignorantia, error vel deceptio circa qualitates **167.**
vel circumstantias sponsi vel sponsae, si tales sint, quae sufficerent ad rescindenda sponsalia, si post illa contracta primum supervenirent, (potissimae enumerabuntur in subsect. § 4.), saltem dant jus ad rescindenda sponsalia per ejusmodi deceptionem, errorem vel ignorantiam contracta. Communis DD. Ratio est: quia jure paria sunt, non esse et non apparere, aliquid supervenire et praecedens ignorari, ut ex Dig. l. 18. t. 1. c. 77. bene observat Lessius l. 2. de justit. c. 42. dub. 7. et infra plenius declarabitur.

Nota autem hic, ignorantiam proprie dici, cum sponsus v. gr. solum ignorat talem qualitatem sponsae, v. gr. esse corruptam, morbidam etc., nihil cogitans de opposito. Error proprie dicitur, cum sponsus non solum ignorat aliquid tale, sed etiam actu positivo falso credit et existimat, v. g. esse virginem, esse sanam etc. Deceptio, fraus vel dolus dicitur, cum quis sic erronee credit et existimat ab alio falso persuasus ac deceptus, sive ab ipsomet contrahente altero sive ab alio tertio. Omnis ejusmodi ignorantia, error vel deceptio potest esse vel antecedens et dans causam contractui, cum scilicet quis ideo contrahit, quia ignorat vel decipitur, alioquin si veritatem nosset, nequaquam contracturus; aut incidens et concomitans tantum et non dans causam contrahendi, cum scilicet etiam absente ignorantia vel deceptione et veritate cognita tamen contraheret. Jam porro

III. Quando deceptio seu dolus antecedens et dans causam con- **168.**
tractui est ex parte contrahentis, cum scilicet ipse sponsus v. g. decipit sponsam in ejusmodi qualitate sicque deceptam ad consensum inducit, ipso facto nulla esse et irrita sponsalia, probabiliter sustinet Aversa apud Tamb. tr. 3. c. 2. § 1. n. 5. Negant autem longe verius et valere ab initio ejusmodi sponsalia, docent Less., Coninch apud eundem, alii, ex professo optime Perez disp. 10. sect. 1, Dicastil. disp. 1. dub. 40. n. 610, Gob. cas. 9. n. 382. Ratio sufficiens est: quia neque jure naturae vel divino neque jure civili aut canonico pronunciatur invalidus talis contractus. Certe autem omnium consensu

debilissima sunt ejusmodi sponsalia, ut facile a parte decepta, etiam propria auctoritate, rescindi possint, ut in subsectione videbimus. Quid autem referat nosse, an talia sponsalia valida vel invalida sint, et ad quid tunc sponsus seu pars decipiens teneantur, in simili mox dicam n. seq.

169. IV. Communissimo autem DD. consensu valida sunt sponsalia, attamen ea de causa juste rescindenda, 1. quando deceptio vel dolus etiam antecedens non est ab altera parte contrahente, sed ea inscia ab alio tertio aliquo. 2. Quando sponsus vel sponsa a nullo alio, sed propria ignorantia, errore vel imprudentia semet decepisset. 3. Quando deceptio, error vel ignorantia non antecedens, sed incidens vel concomitans tantum non dat causam contractui. 4. Quodsi de hoc dubium sit, an scilicet quis vere contraxerit propter tales qualitates, circa quas fuit deceptus vel erravit, posse se tenere tanquam inductum ad contractum ex illo dolo vel errore, bene resolvit Tamb. cit. n. 10. Plura circa haec n. seq.

IV. *Et a metu seu coactione.*

170. I. Regula generalis est: Omnis metus sufficiens ad dirimendum matrimonium (nimirum vere gravis, absolute vel respective, injuste incussus ad extorquendum ipsum actum, juxta dicta supra de impedimento vis) etiam sufficientissimus est ad irritanda seu rescindenda sponsalia. Hoc tamen inter haec discrimen est, quod jus canonicum expresse irritat matrimonium ex gravi et injusto metu contractum, non item ullibi expresse sponsalia. Attamen 1. valde probabile est, id quod jure statutum est de metu irritante ipsum matrimonium, esse quoque intelligendum a fortiori de metu respectu sponsalium: cum haec sint via ad illud, uti docent Sotus aliisque congestis Sanch. l. 4. disp. 19. n. 3, Diana p. 3. tr. 4. res. 378, Tamb. cit. § 2. n. 3. et valde probabile censet Tanner. hic t. 4. disp. 8. q. 1. n. 14, quamvis ipse cum pluribus oppositum teneat, et videtur colligi ex Dec. l. 4. t. 2. c. 11. 2. Omnes contractus adeoque etiam sponsaliorum ac matrimoniorum, maxime metu gravi et injusto extortos, ipso jure naturali esse irritos ac nullos, ex probabilissima plurium sententia docui c. 2. decal. p. 1. sect. 4. § 3. n. 56., eo quod implicare videatur, in re tanti momenti aliquem sibi per injuriam comparare jus justitiae in alterum. 3. Tandem certissime possunt rescindi ad libitum partis metum passae, idque etiamsi ejusmodi meticulosa sponsalia essent juramento firmata, siquidem non sit opus relaxatione juramenti, cum juramentum non possit esse vinculum iniquitatis. Ex communi Sanch. disp. 21. n. 3, Diana Tanner. cit.

171. II. Certo autem non irritat sponsalia (sicut nec matrimonium supra suo loco) 1. metus quicumque non incussus ab extrinseca causa libera, sed ab intrinseco assumptus, etsi terrente causa naturali. 2. Metus etiam gravis et injuste incussus quidem, sed non ad extorquendum ipsa sponsalia, sed ad aliud, v. g. si, ut carcerem effugias, spondeas matrimonium filiae custodis. 3. Metus etiam gravis ad extorquendum sponsalia incussus, sed juste, a lege vel judice etc. 4. Metus injuste

etiam incussus ad extorquendum sponsalia, sed levis solum, consideratis circumstantiis personarum. Haec omnia generatim explicata habes l. c. § 2. Eadem enim quoad haec est ratio sponsaliorum et matrimonii, et insuper quamvis Bonacina et aliorum probabili opinione metus gravis juste incussus redderet invalidum matrimonium, quippe quod ex se indissolubile omnino perfectam requirit libertatem, tamen id dici non debet de sponsalibus, quae ex se indissolubilia non sunt et ex causis supervenientibus rescindi possunt.

III. Sponsalia metu levi injusto extorta, etsi sint valida, attamen 172.
infirma etiam propria auctoritate metum passi irritabilia, cum aliis docet Sanch. disp. 19. n. 6. Cum enim altera pars in conscientia teneatur relaxare fidem hoc metu extortam, poterit ipse vim passus pari modo in conscientia resumere fidem a se datam; idque etiamsi sponsalia juramento firmata sint. Sed certe nunc prius obtenta juramenti relaxatione, prout disp. 21. n. 4. merito notat Sanchez. In foro autem externo non dari actionem talem levem metum passo, apud omnes in confesso est.

Hic non abs re petes: Si in dictis casibus sponsalia valida, tamen ob metum vel deceptionem tam facile rescindi possunt in conscientia et etiam arbitrio et auctoritate propria personae metum passae vel deceptae, quid ergo interest quoad praxim scire, an sponsalia sint valida nec ne? Resp. multum per omnem modum: nam si sponsalia jure sunt valida, quamvis statim rescindenda, inprimis parient impedimentum publicae honestatis, ut una pars non possit contrahere matrimonium cum alterius consanguineis in primo gradu, quod impedimentum non parerent, si sint invalida. Deinde si valida sint, conferunt jus ad oscula, amplexus et tactus non impudicos, in communi saltem et probabili sententia, donec rescindantur; secus si ab initio fuerunt invalida. Et insuper

IV. Si pars contrahens injustum metum passa aut in priori casu 173.
ab altero contrahente, vel eo conscio ab alio tertio decepta, juste potens resilire, nihilominus velit matrimonium contrahere, ad quid obligabitur metum incutiens vel decipiens? Resp. siquidem sponsalia fuerunt valida, liquidum erit, ipsum obligari stare contractui et matrimonium inire. Si vero sponsalia fuerunt invalida, ut in casibus utrobique primo loco positis, utpote ex errore circa personam vel ex metu gravi injuste incusso ad extorquendum, iterum liquidum erit, eum non obligari ad nuptias ex vi sponsaliorum ex justitia, cum ea supponantur esse nulla. At numquid saltem obligabitur vi promissionis factae ex fidelitate (eadem est quaestio in simili de ipso matrimonio, eademque debet esse responsio)? Affirmativam tenet Aversa apud Tamb. cit. n. 12., negativam Sanch. l. 4. disp. 15. n. 6. Ratio potissima est: quia in contractu oneroso natura sua ex utraque parte obligatorio, ut servetur aequalitas, vel utraque pars obligata manere debet vel neutra; cum ergo certum sit, non obligari partem, quae metum passa vel decepta est, ideo nec obligata manebit altera. Intellige semper *per se loquendo:* nam certum est apud omnes, talem obligari ad resarciendum omnia damna forte inde secuta parti metum passae vel deceptae, et maxime si sponsa violata aut etiam impraegnata sit; quae damna, quando aliter

resarciri non possunt, utique tenebitur ad nuptias per accidens qui metum incussit vel decepit, prout de ficto promissore dicam infra de peccatis sponsorum.

174. § IV. *Externo signo certo expressa.* Certum est, in sponsalibus sicut et in matrimonio verbis vel signo aliquo debere exprimi promissionem seu consensum et voluntatem internam sese obligandi. Ratio est: quia nulla promissio obligat, nisi acceptetur, et specialiter promissio onerosa sponsalium ac matrimonii non obligat, nisi dependenter a promissione; atqui nemo acceptabit tuam promissionem, minus repromittet tibi, nisi cognoscat, nec cognoscet, nisi ei intimetur, neque ei intimari potest, nisi per verba vel signa externa: ergo etc. At quid si Berta dicat Bartholo: Quamprimum tu in animo tuo dixeris: promitto me ducturum Bertam, ego illa tua interna verba habebo pro acceptatis et ex nunc me tibi vicissim obligo in eum eventum? Resp. si Bartholus dicat vel significet, se sic esse contentum, nascentur vera sponsalia ut primum serio in suo animo dixerit: promitto me ducturum Bertam; jam enim satis in antecessum manifestavit suam intentionem. Ita Gob. hic tr. 10. cas. 2. n. 4. Qualiter autem valeat votum seu promissio interna ipsi Deo facta de ineundo matrimonio etiam cum certa persona Deo volente, videbitur suo loco; interim videre potes apud eundem Gob. ibid. n. 42. et rursus cas. 10. n. 461.

Jam vero qualia debent esse verba vel signa sufficientia ad sponsalia, pono prius aliquas regulas communes, deinde specialia ad praxim magis utilia ac communia selecta.

I. *Regulae communis.*

175. I. Requiruntur et sufficiunt illa verba, quae hic et nunc sufficienter indicant mentem internam seu, ut latius exprimit Tamb. tr. 3. c. 2. n. 1., quaecumque verba, signa, scriptura, nutus, quibus sponsus et sponsa determinatae personae significant promissionem reciprocam de futuris nuptiis, sive signa ejusmodi sint ex propria significatione sive ex consuetudine sive ex propria voluntate sponsorum sive quocumque alio modo, dummodo ut dixi sponsus et sponsa inter se significent intelligantque promissionem, sufficiunt ad constituenda sponsalia; cum enim sponsalia sint merus contractus civilis, satis sunt ea verba vel signa, quae internum consensum seseque obligandi intentionem sufficienter exprimunt. Merito igitur Sanch. l. 1. de matrim. disp. 18. n. 2. ait, apud Indos illa verba: Sepeliam te, quando morieris, parere vera sponsalia; quamvis enim non ex se, tamen ex usu illius regionis iis animus spondendi matrimonium explicatur. Et hinc est

176. II. Quando sponsus v. g. seu primus in contrahendo dixit verba certo significantia promissionem matrimonii, secundum eundem sensum debent intelligi verba sequentis seu respondentis, etsi de se generalia, dubia, aequivoca, nisi clare contrarium explicetur; adeoque si sequens respondeat: volo, consentio, annuo, placet etc., jam vera nascentur sponsalia. Ita cum aliis Sanch. cit. n. 4. Idem dicendum, si post tractatum de sponsalibus addant sponsi: placet, si ita est: nam ex circumstantiis satis praedictus animus exprimitur. Ex communi Tamb. cit. n. 2.

III. In foro conscientiae principaliter attenditur intentio; adeoque 177.
sicut quando constat, adfuisse intentionem spondendi inter sponsos satis cognitam per talia verba vel signa, quamvis ex se non sufficienter explicativa promissionis, vera censentur sponsalia, et obligationem in conscientia inducunt, ita econtra qualiacumque signa vel verba sint, non inducent sponsalia obligationemque in conscientia, per se loquendo, nisi iis usus vere consenserit in sponsalia aut matrimonium; sicut enim nuptias non concubitus, sed consensus facit Dig. l. 50. t. 17. c. 30., ita sponsalia non locutio, sed consensus facit. Unde qualiacumque signa adhibita sint, si tamen iis usus vel usa ignoraverit, iis significari talem consensum vel promissionem, nulla erunt sponsalia, et si probare posset quis vel quae, se ignorasse illam significationem, judex non poterit compellere ad matrimonium, judice Gob. cit. n. 7.

IV. In foro autem externo principaliter attenduntur verba. Quare 178.
judex ecclesiasticus, cui intentio spondentium interna constare non potest, debet judicare secundum verba vel signa intellecta secundum communem modum loquendi, ut expresse habetur Dec. l. 4. t. 1. c. 7. et secundum communem modum loquendi in tali loco, ubi sponsalia contracta sunt Dig. l. 50. t. 17. c. 34. Quare si verba mutuam promissionem significent ex se vel circumstantiis, pronunciabit sponsalia valida; si non significent, pronunciabit invalida; si vero dubia sit significatio seu verba sint ita dubia, ut ex iis non possit probabiliter conjici mens utentium, pronunciabit potius pro libertate illius, qui usus est, quam pro valore sponsalium, uti (contra Tanner. disp. 8. dub. 1. n. 10, Tamb. cit. § 3. n. 6. aliosque non paucos) verius docent cum aliis Perez hic dis. 4. sect. 1. n. 5, Diana p. 10. tr. 13. res. 19, Gob. cit. n. 73. Ratio est: quia standum est pro libertate possidentis illam, nisi jus aliquid in contrarium statuat; sed hic jus nihil contrarium statuit quoad sponsalia; ergo etc. Statuitur quidem Dec. l. 2. t. 27. c. 27. ac alibi, docentque DD. communissime cum Sanch. l. 1. disp. 18. n. 5., in dubio favendum esse valori matrimonii; ab hoc tamen non valet argumentatio ad sponsalia, neque verum est universaliter (ut volunt DD. oppositae sententiae), quae statuuntur in causa matrimonii, statui hoc ipso in sponsalibus, cum grandis sit disparitas, ut jam supra innui et iterum dicam infra de sponsalibus conditionatis, et optime probat Gob. cit. n. 71.

II. *Verba certa.*

1. Verba certa significantia sponsalia sunt: Promitto tibi matri- 179.
monium; ego tibi promitto me ducturum te, promitto, me obligo, do tibi fidem meam, quod te ducam; sub fide mea te ducam; habeas me; infidus sim, sim nequam, nisi te ducam et his similia. Item: Accipiam te; ducam te; deinceps, posthac, cras te ducam etc. Nam licet haec et similia verba futuri temporis expresse non significent promissionem potius, quam propositum (et certe ea verba: contraham tecum matrimonium, solum significare propositum, censet Tanner. cit. n. 10.), attamen significant promissionem implicite ex usu communissimo loquendi, uti auctoritate plurium confirmat Sanch. disp. 18. n. 12. Et certissime

similiter, si alteri stipulanti seu promissionem exigenti v. g. puellae nolenti consentire, nisi promittas matrimonium, ita respondeas. Item si unus dicat, accipio te in uxorem, et altera respondeat: ego te accipiam in virum etc., adhuc constitui sponsalia, recte censet Tamb. cit. § 3. n. 16. consentiente Gob. n. 49: nam licet illud sponsi: accipio te, significet de praesenti, ut per ea verba videatur matrimonium constitui, tamen illa expressio sponsae respondentis per futurum: accipiam, ostendit consensum esse de futuro, ideoque constituuntur sponsalia, et non matrimonium.

180. II. Verba certa, non sponsalia, sed matrimonium significantia sunt: 1. Accipio te in meam. Haec verba pro genuina forma matrimonii ponuntur Dec. l. 4. t. 1. c. 32; subauditur enim: in uxorem meam, in maritum etc. 2. Habeo te in uxorem. 3. Jam ex nunc reputo te in uxorem; ex nunc vel posthac, ab hoc tempore, semper, omnibus diebus vitae habebo, tenebo te pro uxore, tractabo te ut uxorem, providebo tibi ut uxori; ex nunc, posthac eris mea uxor. Nam licet ea verba futuri temporis: mea eris, providebo tibi ut uxori etc. ex se significent et constituant tantum sponsalia, quatenus tamen additur ejusmodi particula: ex nunc, semper etc. jam important etiam consensum de praesenti adeoque verum matrimonium, ut notat Tamb. ibid. n. 28.

181. III. Quando impuberes matrimonium contrahere intendentes utuntur verbis certis de praesenti, licet ob aetatis et maturitatis defectum verum matrimonium non sit, censeri tamen vera sponsalia debent, qualia impuberes contrahere possunt, ut habetur expresse Dec. l. 4. t. 2. c. 14., l. 4. t. 2. c. 1. in 6., ubi ratio datur: quia mens contrahentium sit, si actus non valet secundum omnia, valere tamen debet, quatenus potest. Quam regulam interpretans Covarruvias in epitome p. 1. c. 3., veram esse dicit, si id, quod fieri potest, includatur in eo, quod fit; atqui sponsalia satis manifeste includuntur in matrimonio tanquam imperfectum et inchoatum in perfecto. Laym. cit. n. 17. Excipiendum tamen, nisi praedicti expresse excluserint sponsalia; v. g. contrahimus matrimonium, quodsi hoc non valeat, nolumus obligare ut sponsalia. Et hinc consequenter valde probabiliter

182. IV. Quando etiam puberes utentes verbis de praesenti clam sine parocho et testibus intendunt matrimonium contrahere, etsi post Tridentinum non valeat matrimonium, valere tamen ut sponsalia de futuro, docent gravissimi DD. Veracrux, Corduba, Rebellus eosque citans Laym. n. 17. aliique. Ratio est: quia ex una parte adest eadem ratio, quae supra; ex alia autem parte concil. Trid. solum annullavit matrimonium clandestinum, non autem sponsalia clandestina, cum ad horum valorem nulla solemnitas requiratur, prout etiam declaravit sacra Congregatio apud Tamb. cit. § 4. n. 1: *Decretum Tridentini, quod statuit, ut matrimonium fiat coram parocho et testibus, non habet locum in sponsalibus.* Contrariam tamen negativam docent communis DD. Navar. l. 4. consil. 1. de clandestina desponsatione, Sanch. l. 1. c. 20. pluribusque relatis Diana p. 3. tr. 4. res. 298, Tamb. ibid. n. 6. et 9. et Gob. cas. 2. n. 78. Ratio praecipua est: quia concil. Trid. sess. 24. c. 1. de ref. matrim. loquens de clandestine contrahentibus expresse ait, ad sic contrahendum eos sacra Synodus *omnino inhabiles reddit; omnino* dicit,

idest omni ex parte, ut proinde excludatur ratio supra data de impuberibus. Sed certe facile respondetur, subintelligendam esse vocem: *matrimonium,* quae proxime antecessit. Fatetur tamen Laym. cit. propter auctoritatem DD. sponsum, qui matrimonium clandestinum irrite contraxit, in nullo foro cogi posse, ut in futurum contrahat, nisi ad hoc se expresse obligarit, ut si contractus non valet tanquam matrimonium, valere debeat eo modo, quo potest, scilicet ut sponsalia, sicut notavit Sanch. ib. n. 6.

III. *Verba dubia.*

Talia plurima congesta et examinata videre potes latissime apud Sanch. disp. 18. et strictius Tamb. cit. cap. 3. et Gob. cas. 2. Sed quia pleraque parum faciunt ad praxim in nostris partibus, ideo seligo aliqua magis germanizantia. **183.**

I. *Mea eris, meus eris.* Secundum Sylvestrum et Rodriq. constituunt matrimonium; at secundum Sanchez, Hurtadum, Tamb. solum sponsalia, nisi addatur, *ex nunc* vel *posthac* eris mea, sic enim constituere matrimonium, jam supra insinuatum est. Similiter dubia est forma, *volo te habere in uxorem.* Haec autem, *volo contrahere tecum, volo, placet te ducere:* secundum Sanchez ibid. n. 24. et plures apud ipsum constituit sponsalia, sed rectius Gobat. Germanus n. 56. censet, iis verbis solis nihil effici in Germania, nisi accedat alia actio v. g. stipulatio manuum, exhibitio arrhae, propinatio poculi etc. **184.**

II. *Non aliam ducam nisi te vel praeter te.* Sanch. cit. Coninch, alii cum Laym. hic c. 1. n. 2. censent non constituere sponsalia; sed sensum esse solum exclusivum, scil. promitto me cum nulla contracturum, excipio autem te tecumque non nego me contracturum, sed neque etiam affirmo ac proinde ea formula solum inducit obligationem conditionatam hanc ducendi, si aliquam ducere velim, aut disjunctivam, vel hanc ducendi vel nullam, cujus utriuslibet electio erit penes promittentem. Contra tamen multi sentiunt et sensum eorum verborum non solum exclusivum, sed etiam assertivum censent, sicut in hac propositione: nullus potest consecrare, nisi sacerdos; sed prior sensus videtur in praxi receptus, ut notat Tamb. n. 60. **185.**

III. *Promitto tibi amorem et fidelitatem.* Dubia formula est, cum amor et fidelitas in aliis etiam rebus servari possit, quam in promistione matrimonii; si tamen accederet traditio arrhae aut copula secuta esset, post hanc formulam merito judicaretur, per hoc factum declarari dubia illa verba et explicari in sensu promissionis sponsalitiae. Gob. n. 65. Et universaliter si post mentionem factam de matrimonio aut quomodocumque dubiam promissionem seu verba dubia vel signa sequatur copula, censetur facta animo sponsalitio, adeoque sponsalia contracta. **186.**

IV. *Propino tibi ad matrimonium,* dixit Petrus Apolloniae; respondit haec: *Deus benedicat tibi.* Eruntne sic sponsalia censenda inita? Certe, nisi constet vel appareat, Petrum fuisse jocatum, sed serio locutum, et maxime si praecessit tractatio vel mentio aliqua nubendi, respondet Gob. cons. 1. n. 32. in foro externo pronuntiandum, quod sic: etenim **187.**

illa phrasis: propino tibi ad matrimonium, ad emptionem, ad communicationem, serio prolata a Germanis significat serium animum nubendi, emendi etc.; si altera pars respondeat benedicens poculum, censetur consentire in rem petitam, alioquin certo alia locutura. Certe vix erit reperire puellam, quae si abhorreret a tali matrimonio, eo casu non esset mox dictura, jam non esse tempus agere de matrimonio, aut certe responsura cum tali deformatione vultus, oculorum, vocis, ut omnes praesentes advertere possint, ab ea non cogitari serio de matrimonio a propinante oblato. Illud vero indubitatum, si Apollonia propinatum poculum ac refusum acceptasset et mox ebibisset, nullo signo contrariam mentem ostendens, se scilicet non bibere in signum matrimonii, fuisse compellendam nubere Petro, quia ejusmodi actio Germanis est clarum et certum signum consensus in rem, quam petit propinans. Lege totum illum casum primum apud Gob. tr. 10.

IV. *Signa alia.*

188. Non solum verbis, sed aliis etiam actionibus constituuntur sponsalia, sed vere non sine verbis vel tractatione praecedenti aliqua de matrimonio.

I. Porrigendo, acceptando et complectendo invicem manus, sed certe non sine verbis; ut si juvenis dicat: en habes meam manum in signum, quod velim te habere sponsam, et puella mox etiam porrigat manum, etsi nihil dicendo. Secus si ille apprehendat manum puellae et tum primum dicat, accipio te in meam sponsam; illa autem nec retrahat manum nec contradicat: tunc enim non fore signum sufficiens repromissionis nec consequenter fieri sponsalia, cum pluribus docet Sanchez disp. 22. n. 6. Contra tamen fieri sponsalia, contendunt Pontius aliisque citatis Perez disp. 4. sect. 6.

189. II. Porrigendo et in digitum immittendo annulum (quod DD. subarrhationem dicunt) in signum fidei et promissionis, quam sibi dant sponsi de futuris nuptiis, adeoque etiam non sine aliqua tractatione vel mentione praevia de futuris nuptiis. Ut si juvenis dicat et tradat annulum puellae: do tibi hunc annulum ad matrimonium, illaque acceptet nihil contradicendo, habebitur ejus taciturnitas pro expressa acceptatione et consequenter repromissione. Ex communi Sanch. cit.

190. III. Mittendo et acceptando alia munera juxta morem sponsorum, praecedente scilicet tractatione aliqua de matrimonio, seu ut loquitur Sanch. cit. n. 5. quando habito tractatu de matrimonio contrahendo, misit sponsus arrhas, jocalia aut nomine sponsalium pecunias, acceptavitque puella, censetur consensisse in sponsalia. Seu ut ait Gob. n. 69. quando praecesserunt vel comitantur verba, actiones vel circumstantiae, ob quas merito censeatur, illam missitationem et acceptationem haberi pro consensu in matrimonium de futuro.

191. IV. Taciturnitas aut non contradictio praesentis filii aut filiae tunc solum est signum positivi consensus, quando parentes (item tutor vel alius potestatem habens) dicunt: Hanc nostram filiam damus tibi vel tuo filio in sponsam. Secus si alius sic dicat, sub cujus potestate non est constituta puella: hi enim carent potestate et auctoritate ex-

primendi aliorum consensum, juxta communem DD. cum Sanchez l. 1. disp. 23. et 24. et Tamb. cit. n. 35. contra Pontium ac Diana p. 3. tr. 4. rrs. 750. Tandem si filius absens vel infans postea fiat praesens vel adultus, quando a parentibus resciunt promissionem pro ipsis factam de matrimonio, et ipsi vel illae taceant, eo ipso sponsalia iniri, ex communi notat Tamb. ibidem cum Coninch. Idque multo magis, si ratificent per verba vel per cohabitationem, visitationem vel oscula et amplexus, per appellationem sponsae etc. Sic enim est clara sponsaliorum approbatio, prout deciditur in jure l. 4. t. 2. c. 1. in 6.

§ V. *Inter personas habiles.* Generaliter omnes illi et fere soli **192.** sunt habiles ad sponsalia contrahenda, qui possunt valide et licite inire matrimonium; et consequenter omnes illi et fere soli sunt inhabiles ad sponsalia, qui nequeunt sine peccato celebrare nuptias, quantum est de jure naturae. Veritas hujus dicti, similiter et ratio, cur dixerim *fere soli et quantum est de jure naturae*, patebit ex dicendis in particulari.

I. *Inhabiles naturaliter.*

Praeter infantes, amentes, plene ebrios omnisque deliberationis **193.** incapaces, ex dictis § 2. etiam caecus, surdus et mutus simul est inhabilis ad sponsalia et matrimonium, juxta communem DD. cum Sanch. l. 1. disp. 8. n. 30. Ratio est: quia saltem moraliter loquendo est impossibile, ut qui simul caecus, surdus et mutus est, vel a seipso vel ab alio discat requisita ad matrimonium; quare omnino repellenda esset, quae tali vellet nubere. Eadem ratione talem insensatum hominem etiam incapacem esse professionis religiosae, ex communi recte docent Diana p. 5. tr. 6. res. 24, Pellizarius manuali reg. tr. 3. c. 2. Neque talem obstringi praecepto audiendi Sacrum, contra multos cum multis bene probat Gob. alphab. Sacrum audientium. Secus dicendum de eo, qui solum uno ex his defectibus laborat, itemque de illo, qui est mutus et surdus simul, modo non sit caecus; nam talis potest edoceri necessaria ad obligationem actumque conjugalem. Sanch. cit. n. 32, addens absolute et physice loquendo, nihil obstare, quin etiam caecus, surdus et mutus adeo perspicacis sit ingenii, ut rationem matrimonii satis intelligat, ideoque uxorem ducere valeat; sed moralia sectamur, non physica.

II. *Aetas, impuberes.*

I. Aetas sufficiens ad contrahenda sponsalia est aetas rationis **194.** seu anni discretionis, et jure ecclesiastico quidem requiritur septennium completum, adeo ut ante eam aetatem completam tam mas quam femina inhabiles sint ad sponsalia contrahenda, eaque contracta invalida Dec. l. 4. t. 2. c. 4. 5. 13., l. 4. t. 2. c. 1. in 6. Ratio est: quod ea ferme aetate et non antea rationis ac liberi arbitrii usum consequantur, ut voluntariam in se obligationem suscipere possint. Quare si certis indiciis ostendatur, defectum aetatis supplere malitiam, et praecocis ingenii prudentia, valida sponsalia etiam ante septimum aetatis annum

completum censeri debent; sicut econtra invalida censeri debent sponsalia etiam post septennium contracta, si sufficientem rationis usum tunc defuisse ostendatur. Ita contra multos alios communior DD. cum Sanch. lib. 1. disp. 16. n. 14, Laym. c. 1. n. 16, Pontius l. 12. c. 5. Ratio est: quia cum de veritate constat, praesumptio cedere debet; atque adeo jura praescribunt et requirunt ad sponsalia septennium completum, quia tunc praesumitur et non antea usus rationis, sicut praescribunt annos pubertatis pro matrimonio, quia tunc praesumitur et non antea praesumitur potentia generandi; ergo etc. Sicut si constet, ante annos pubertatis praescriptos adesse potentiam generandi, valet matrimonium ex supra dictis, sic si ante annum septimum constet, adfuisse usum rationis, valebunt sponsalia. Tandem sponsalia, quae ob rationis defectum seu utriusque seu alterius contrahentium irrita fuerunt, superveniente rationis discretione per ratificationem expressam vel tacitam (adeoque etiam copulam) convalescere, juribus allegatis bene explicant et probant Sanch. n. 5, Laym. n. 6.

195. II. Sponsalia post aetatis discretionem ab utroque vel alterutro impubere celebrata valida sunt, sed non omnino firma, sed suspensa. Valida quidem et rata sunt, quia nullo jure certa major aetas requiritur, sicut requiritur pro ipso matrimonio aetas pubertatis, cum ad matrimonium, quod est ex se indissolubile, maturiori opus sit judicio, quam ad sposalia, quae ex multis causis rescindi possunt. Unde et talia sponsalia impuberum inducunt impedimentum publicae honestatis Dec. l. 4. t. 2. c. 4. 5. 6, et durante eadem aetate impuberi a sponsalibus resilire non possunt Dec. l. 4. t. 2. c. 9. De quo fuse Sanch. l. 1. disp. 51. Ratio hujus ordinationis fuit: ne in eo infirmae aetatis judicio imprudens esset mutatio.

196. III. Non omnino firma, sed suspensa sunt ejusmodi sponsalia impuberum, quia quamprimum impubes annos pubertatis assecutus fuit, datur ei optio vel resiliendi vel sponsalia ratificandi expresse vel tacite Dec. l. 4. t. 2. c. 8. 9. At quid si impuberes illi sponsalia prius firmarunt juramento? Adhuc posse resilire, contra Sanchez et alios multos cum aliis multis docent Pontius apud Tamburinum approbantem tr. 2. c. 1. § 1. n. 17: eo quod juramentum sequatur naturam actus, cui adjungitur, nisi a jure contrarium ordinatum fuerit. Excipit tamen Laym. n. 17., si impuberes pubertati jam propinqui sponsalia juramento confirmarint, tunc adepta pubertate resiliri non posse Dec. l. 4. t. 1. c. 10.

197. IV. Pubes autem jam, qui cum impubere contraxit, neque ante neque post hujus pubertatem resilire potest, nisi alter quoque pubes factus dissolutioni consentiat: quia haec facultas valendi se solo dissolvere sponsalia concessa est duntaxat impuberi pubertatem assecuto in favorem et velut privilegium aetatis tenerae, in qua inita sponsalia merito non debent esse tam firma, ut ad eorum dissolutionem non sufficiat ejusdem dissensus maturo pubertatis tempore habitus. Nihil ergo de hoc privilegio participat, si pubes jam sponsalia iniit cum impubere. Communis apud citatos omnes.

198. Tandem generalis exceptio hic ponitur Dec. l. 4. t. 2. c. 8: nisi sponsi ante legitimam aetatem pubertatis se carnaliter cognoverint;

tunc enim spectato jure antiquo ipsum matrimonium consummatum censetur; jure autem novo concilii Trid. clandestina matrimonia annullantis, sponsalia completa: siquidem canonico jure pubes censetur, qui generare potest, etsi annorum numerum legitimum non expleverit Dec. l. 4. t. 2. c. 3., t. 13. c. 11. Denique si impuberes tentent contrahere matrimonium per verba de praesenti, etsi non valeat ut matrimonium, valere tamen ut sponsalia, jam per occasionem dixi § 3. n. 181.

III. *Impedimentis matrimonii adstricti.*

Invalida sine dubio sunt sponsalia eorum, qui nunquam possunt **199.** valide vel licite contrahere matrimonium ob impedimentum. Nam pactum turpe vel rei turpis aut impossibilis de facto nullam obligationem inducit. Dec. l. 1. t. 36. c. 7.: *Cum quid prohibetur, prohibetur omne id, per quod ad illud pervenitur;* per sponsalia autem debet perveniri ad matrimonium:

Et hinc invalida sunt sponsalia simpliciter et absolute contracta inter personas laborantes impedimento dirimente vel impediente matrimonium, adeo ut omne impedimentum matrimonii et dirimens et impediens tantum respectu sponsaliorum sit dirimens. Communissima. Coninch, Tanner et alii. Ratio jam dicta est: nam tales nequeunt sine peccato promittere matrimonium, cum nequeant illo impedimento durante conjuges fieri. Dixi autem, *sponsalia simpliciter et absolute contracta,* ita ut promissio absoluta simpliciter referatur ad quodcumque tempus, etiam praesens, quo durat impedimentum. Secus si sponsalia essent conditionata aut expresse referantur ad tempus futurum, quo cessabit impedimentum, ut mox videbis in exemplo:

Titius et Berta consanguinei in secundo gradu simpliciter con- **200.** trahunt sponsalia. Certo nulla sunt, cum sint omnino inhabiles secundum praesentem statum; nullus quippe potest promittere et obligare se ad id, quod ex se non potest ponere; sed hi ob impedimentum dirimens (quod ex se non possunt tollere) non possunt matrimonium contrahere; ergo nec promittere absolute et simpliciter. At vero si promissio vel sit conditionata, utpote dicendo: spondeo tibi matrimonium, si Papa dispensaverit; vel promissio referatur ad tempus futurum, quo cessabit impedimentum v. g. dicendo: nunc spondeo tibi nuptias contrahendas post obtentam dispensationem, jam valida et licita fieri sponsalia notat etiam Sanch. l. 5. disp. 15. n. 16, Tambur. cit. n. 5.

Titius voto castitatis obstrictus (quod est impediens tantum) ita simpliciter contrahit sponsalia cum Berta. Rursus certo irrita sunt: quia promissio etiam jurata faciendi rem malam nullo est; at Titius voto dicto ligatus per sponsalia promittit violare votum castitatis, utique rem malam; ergo.

At Titius eo voto ligatus, seria promissione matrimonii debite acceptata, adeoque tanquam sponsalibus contractis veris persuasam corrupit virginem; annon valebit talis promissio? Resp. non valebit, si fuit virgo conscia ejus voti; debet enim sibi imputare, quod consenserit in copulam. Ex communi Perez d. 5. sect. 1, Gob. cas. 1. n. 10. Insuper esto, quod non fuerit conscia, adhuc non valebit pro-

missio. Si Titius non possit compensare damnum puellae, utpote infamiam, difficultatem alteri nubendi etc., nisi ipse eam ducat, jam per accidens tenebitur eam ducere, non quidem titulo promissionis, utpote de re illicita nulliter factae, sed titulo justitiae ad compensandum damnum injuste illatum virgini deceptae; eo quod votum non obliget, quando nequit observari sine injustitia vel injuria alterius juxta communissimam DD. Quare talis in matrimonio contracto postea tenebitur quidem reddere debitum, sed petere non poterit, cum quoad possit teneatur servare votum sine injuria conjugis, ut iterum videbimus suo loco, cum de debito.

IV. *Filiifamilias.*

1. Quoad matrimonium ipsum.

201. Filiifamilias valide contrahunt ipsum matrimonium etiam insciis et quomodolibet juste vel injuste invitis parentibus; etsi juste invitis graviter peccare possint. Certissimum apud omnes. Quin concilium Trident. sess. 24. c. 1. de ref. matrim. anathemate percellit eos, qui affirmant, matrimonium a filiisfamilias sine consensu parentum contractum irritum esse, et parentes id ratum vel irritum facere posse (leges autem civiles, ad filiae matrimonium patris consensum tanquam necessarium requirentes, vel solum ad honestatem seu aequitatem referendae sunt vel certe canonico jure correctae sunt). Ratio est: quia in electione status et maxime matrimonii filii ipso jure naturae omnino liberi sunt ac nemini subjiciuntur, atque ut loquitur D. Thom. 2. 2. q. 104. a. 5. in iis, quae ad corporis sustentationem ac prolis generationem pertinent omnes homines pares sunt, adeoque nec filios quidem in his duobus parentibus subjacere. Hujus autem specialis ratio est: quia cum homo per matrimonium subjiciatur perpetuae servituti, aequissimum est, ut hac in re sit plenus juris sui; item quia conjugium exigit perpetuam societatem mutuo amore conglutinatam, amor autem debet sponte nasci, non imperari; quod enim quis non elegit, non diligit. Textus D. p. 2. c. 20. q. 3. c. 4. Quare Urbanus II. c. 31. q. 2. c. 3. decernit: Nec possunt parentes filios cogere certo conjugio sociari (elegantem afferens rationem): quorum enim unum corpus est, debet esse et animus.

Atque ob eandem causam fit, ut irrita sit etiam desponsatio, quam pater facit nomine filii vel filiae, puberis vel impuberis absque ejus consensu expresso vel tacito aut subsecuta expressa vel tacita ratificatione, jam supra insinuata. Sed neque communiter filii tenentur stare sponsalibus ipsorum nomine a parentibus contractis. Ex communi Sanchez l. 1. disp. 23. n. 3, Laym. p. 1. c. 1. n. 12., alii omnes. Qualiter autem peccent filii invitis parentibus matrimonium contrahentes, docetur ex professo in quarto praecepto decalogi; necessaria dabo mox N. III. et IV. His quoad matrimonium necessario praelibatis, jam

2. Quoad sponsalia.

202. I. Filiifamilias etiam valide contrahunt sponsalia insciis vel invitis parentibus, nisi ipsum matrimonium non posset licite contrahi. Com-

munis apud citatos et citandos. Ratio est: quia ex una parte sponsalia tam debent esse libera, quam ipsum matrimonium. Et certe quisquis habet tam clarum et certum jus ducendi quamlibet non laborantem impedimento, quam emendi domum, agrum, vestem etc. Ergo sicut valet emptio domus, agri, vestis, etsi repugnent pater et mater in iis circumstantiis, quibus ea emptio non repugnat pietati, caritati etc., ita etiam valebunt sponsalia, nisi similis virtus mandet abstinere a tali matrimonio. Quare sicut sponsi ex talibus sponsalibus obligantur et fidem servare tenentur et in utroque foro ad servandam fidem compelli solent, ita parentes eos quoad hoc impedire non poterunt, quin graviter peccarent, si filium impedire vel dissuadere conentur id, ad quod sub mortali obligatur, ut ex communi notat Laym. cit. n. 14.

II. Ex altera autem parte quia non valet nec obligat promissio, **203.** quae versatur circa rem illicitam, invalida quoque erunt sponsalia circa matrimonium, quod licite non possit contrahi, quando nimirum pietas, caritas, justitia vel similis virtus clare prohibet nuptias tales vel cum tali; utpote si matrimonium, quod filius vel filia inire cogitat et spopondit, est in probrum parentum, in dedecus familiae ob inaequalitatem sponsorum vel similem causam; si inde oriantur gravia scandala, discordiae, rixae inter sponsorum parentes vel consanguineos; si ipsorum parentum gravis et diuturna offensio, indignatio, tristitia etc. secutura sit. Ex communi Sanch. l. 1. disp. 14, Laym. cit. alii. Cum enim tale matrimonium, utpote pietati, caritati aut etiam justitiae repugnans sine peccato contrahi non possit, ideo neque valide per sponsalia promitti potuit, ac proinde illud parentes impedire possunt et debent, etiam implorata ad hoc judicis auctoritate, ad cujus officium pertinet cavere, ne talia matrimonia ineantur, ex quibus scandala vel infelices exitus exequi soleant; idque non solum ante, sed etiam post contracta sponsalia, quippe, ut dixi, invalida, ut locum habeat regula juris in 6: *In malis promissis fidem non expedit servare,* et cum Navar., Sanch. aliis notat Laym. eod. c. 14.

III. Filiifamilias communiter peccant, si insciis et inconsultis **204.** parentibus matrimonium vel sponsalia contrahant, adeoque talia sponsalia etsi valida, communiter tamen sunt illicita. In his terminis consentiunt omnes. Liberi enim, praesertim filiae debent parentibus id honoris, ut eos consulant in re tanti momenti. Accedit, quod usu receptum sit, ut parentes judicent se contemni, si hic praetereantur; adeque dum praetereuntur, datur ipsis occasio gravis offensae et peccatorum, non sine peccato scandali. Ratio autem sumitur ex patria potestate, cui jure naturae impositum est, ut nuptiis tradant filios et filias, idque eis aperte tradunt sacri textus, ut Ecclesiastici 7: Trade filiam et grande opus feceris et homini sensato da illam, et Apostolus 1. ad Cor. 7. expresse docet, a parentibus tradendas esse filias nuptui, idque palam demonstrant exempla Patriarcharum in sacra Scriptura Genes. 41. et 48. et confirmat jus canonicum variis locis. Ex quibus omnibus satis rigide loquuntur DD., et peccare tunc filium mortaliter, communiter asserunt Navar., Henriq., Molina, Lopez aliisque congestis Sanchez l. 4. disp. 23. n. 9. et sequitur Gobat n. 102. Et sine dubio verum est per accidens, si nimirum filii vel filiae praevideant, se pa-

rentibus daturos occasionem gravis et diuturnae offensae aliorumque peccatorum. At vero per se loquendo profecto tantam obligationem nec allata convincunt, nec ratio urget; aut enim digne contrahere volunt aut indigne aut dubie: si digne contrahere volunt, parentes non poterunt juste contradicere, et si contradicant, filii non tenentur obedire. Ut quid ergo tantum peccati mortalis onus requirendi consensum, si eis tandem consilium patris respuere conceditur?

Si in dubio consilio opus sit, annon poterunt petere ab alio prudentiori? et sic non egerent paterno; ad quid ergo obligatio sub mortali? Si indigne contrahere voluerint ac per hoc peccare, si sub mortali obligamus ipsos ad patris consilium postulandum, an non regulariter eos conjiciemus in pericula rixarum, cum certum sit, patrem contradicturum, quia agitur de suae familiae dedecore, idque maxime si filius in arrepto proposito contra patris consilium constans supponatur? Et certe contra solum consilium patris filium in proposito licite praestare posse, fatetur Sanchez cit. Annon ergo satius erit, curare, ut ignoret pater, quam ut consultum noscat et ejus auctoritas coram despiciatur? Ceterum certum est ex concilio Tridentino sess. 24. c. 1. de ref. matr., si parentes sint injuste impedituri matrimonium, aut subsit alia justa causa occultandi matrimonium, licere filios utrumque contractum inire insciis et inconsultis parentibus, ut bene notat Perez disp. 18.

205. IV. Filios ac filias similiter peccare mortaliter, si consultis licet, sed invitis, dissentientibus ac contradicentibus parentibus sponsalia ac matrimonia cum indignis ineant, est communis et sine dubio probabilior sententia DD. Navar., Sotus, Lopez, Rodriq., Corduba aliique cum Sanchez cit. n. 9, Bellarm. l. 1. hic c. 29. Et sine dubio verissima est sententia, quando ultra parentum involuntarium alia gravia mala supra indicata sequuntur, utpote scandala publica, grave dedecus parentum ac familiae, dissensiones, rixae, si connubium ipsis filiis damnosum sit; tunc peccare eos mortaliter, saltem contra caritatem et pietatem, nimis certum; quo modo peccavit Esau Gen. 26. cum quadragenarius accepit uxores de filiabus Chanaan cum gravi offensione Isaac et Rebeccae parentum.

206. Et quia ejusmodi mala regulariter concurrunt, cum filii invitis parentibus indigne contrahunt, ideo haec sententia in praxi regulariter vera est. At vero seclusis illis aliis malis, ratione solius involuntarii, dissensionis vel contradictionis parentum non peccare mortaliter filios, si etiam indigne contrahant, utpote si filius ducat indignam, vel filia nubat indigno, probabilissimum est et post Henriq., Ledesmam et alios tenet Sanchez cit. cum Gobat n. 103. Ratio fundamentalis est: quia nimirum in electione status et maxime matrimonii filii ipso jure naturae omnino liberi sunt et nulli ne parentibus quidem suis subjecti sunt; ergo quamvis tales etiam invitis parentibus indigne contrahentes valde inconvenienter agant et a veniali irreverentiae saltem culpa excusari non possint, at peccati mortalis diram necessitatem iis imponi, naturalis eorum libertas sane probabilissime non permittit. A fortiori ergo certum exploratumque sit, si filii invitis parentibus ineunt matrimonium cum dignis et alioquin nullum sequatur incommodum, non peccabunt mortaliter, immo nec venialiter quidem, si prius a parentibus modeste facul-

tatem petierint, etsi nequaquam impetrarint. Ratio semper eadem et tenet communis DD. cum Sanchez lib. 3. disp. 12. n. 4. Et universaliter quoties parentes injuste contrariantur filiosque privare moliuntur sperato bono ac matrimonio sibi utili ac honesto, sufficere eis, reverenter assensum petiisse, de cetero sui juris esse, obedire non teneri adeoque non peccare matrimonium ineundo parentibus invitis, nec consequenter ob id juste puniri posse, omnes consentiunt cum Navarro, Toleto n. 5. c. 1. Tandem, an filii vel filiae invitis parentibus nubentes possint exheredari, dixi alibi, cum de testamentis, et videre potes apud Molinam, Sanchez, Laym. cit.

§ IV. *Absoluta, non conditionata.* Promissio absoluta seu con- **207.** sensus absolutus absque conditione in futurum relata requiritur ad sponsalia simpliciter dicta et statim obligantia, qualis etiam aequivalenter est promissio vel consensus sub conditione de praesenti vel praeteriti subsistente. Ut si Titiae spondeas matrimonium, si pater mortuus est, si virgo vel catholica sit, conditione subsistente eo ipso fit promissio absoluta et vera sponsalia, perinde ac si absolute et sine conditione facta fuissent: eadem ratione per omnia, sicut dicetur sect. seq. de matrimonio conditionato. Solum ergo de sponsalibus conditionatis sub conditione de futuro aliqua specialia et insuper aliqua sponsalibus et matrimonio communia breviter explicanda sunt.

I. *Conditio honesta de futuro.*

I. Fas est sponsalibus addere conditiones quasvis possibiles et **208.** honestas seu bonis moribus non repugnantes (non item impossibiles seu turpes, de quibus infra seorsim) etiam in tempus futurum relatas. Ut si spondeas matrimonium Titiae, si tantam dotem attulerit, si tuus vel illius pater consenserit. Omnes. Attamen ejusmodi sponsalia seu promissio sub conditione de futuro ante eventum conditionis simpliciter non sunt vera sponsalia, cum pro eo tempore, quo nondum posita est conditio, potens etiam non poni, deficiat perfectus et absolutus consensus. Hinc fit, quod ex talibus sponsalibus ante impletam conditionem non inducatur impedimentum publicae honestatis, ut habetur expresse cap. 1. de sponsalibus in 6. et late videre potes apud Sanch. l. 5. disp. 5. n. 22. et Dianam p. 11. tr. 2. resol. 68. Nec talibus sponsis conceduntur oscula et amplexus etc., aliis veris sponsis concedi soliti, quia isti pro illo tempore veri sponsi non sunt.

At nonne etiam sponsalia impuberum suspensa sunt, et tamen ex **209.** iis ipso jure inducitur impedimentum publicae honestatis, ut vidimus, iisque conceduntur oscula et amplexus etc.; cur non idem sit in sponsalibus conditionatis? Resp. ideo non idem, quia sponsalia impuberum sunt vera sponsalia, etsi cum libertate post pubertatem resiliendi; sponsalia autem conditionata non sunt vera sponsalia, sed simpliciter suspensa usque ad eventum conditionis. Quod maxime clarum est, quando sponsi impedimento dirimente affecti contrahunt cum conditione: Si Papa dispensaverit.

II. Sponsalia conditionata de futuro obligationem tamen suspensam **210.** inducunt, qua uterque sponsus bona fide tenetur expectare eventum

conditionis, ita ut si neuter fuit in causa, quin conditio ponatur, ea non impleta uterque liber sit sua sponsione. Idiotae sciunt, si sponsalia contracta sunt conditione: si pater consenserit, cadere omnem obligationem, si non consentiat, sed dissentiat pater. At vero quando alteruter impedit, quominus impleatur conditio, impediens manet obligatus servare fidem conditione etiam non impleta. Ex communi Tanner disp. 8. qu. 1. n. 6.: nam ipso jure divino naturali recepta est regula juris Dig. l. 50. t. 17. c. 161: In jure civili receptum est, quoties per eum, cujus interest conditionem non impleri, fiat, quominus conditio impleatur, perinde esse ac si impleta esset. *Perinde,* scilicet respectu impedientis conditionis impletionem; nam alter manet liber, donec impleatur. Immo quia conatus impedientis conditionem est quaedam renuntiatio ac fractio fidei datae, ideo alter si velit libere resilire potest, ut bene observat Gobat cas. 6. n. 273.

211. III. Sponsalia sub conditione contracta habent vim irritandi alia sponsalia etiam sub conditione postea inita cum alia persona, non tantum quando conditio posteriorum post conditionem priorum sponsalium jam vel omnino non impletam, sed etiam si conditio posteriorum ante conditionem priorum impleatur. Hoc est, cum aliquis cum duabus contraxit sponsalia sub conditione relata in futurum, v. g. cum prima: si pater consenserit; cum secunda: si officium obtinuerit: prior desponsatio manebit in suo robore eique standum erit, quandocumque ei conditio apposita evenerit seu prius seu posterius seu simul cum conditione posteriorum sponsalium. Ita contra Sanch. cum multis, cum aliis multis Coninch disput. 21. dub. 1, Layman l. 5. § 10. p. 2. c. 7. n. 6. Ratio est: quia priori desponsationi per posteriorem praejudicari non poterit; nam juxta regulam 21. in 6: Quod semel placuit, amplius displicere non potest. Quare posterior desponsatio nec licite nec valide fieri poterit, nisi in eventu, si contingat, priorem desponsationem dissolvi.

212. At contra si quis matrimonium contraxit cum duabus, illud tantum validum erit, cujus conditio prius completur. Ratio disparitatis est: quia matrimonium (non item sponsalia) pendet a continuatione voluntatis; ideoque si consensus semel revocatus sit per aliud matrimonium contractum, etsi injuste, amplius fieri non potest eveniente conditione. Quare matrimonium aliud pure contractum vel eventu conditionis purificatum praejudicat priori matrimonio conditionato, cujus conditio adhuc pendet. At quid, si utriusque matrimonii simul impleatur conditio? Neutrum matrimonium perfici, censet Sanch. disp. 8. q. 3, Laym. n. 6, Perez, alii: quia incertitudo vitiat matrimonium, Dec. l. 4. t. 1. c. 7., contra prius perfici, contendit Pontius, posterius perfici, vult Ledes. Ego primae sententiae acquiesco.

213. IV. Sponsalia conditionata de futuro, quando impleta est conditio sub qua facta est promissio, statim purificata transeunt in absoluta, idque sine ullo novo consensu elicito, adeo ut jam neuter sponsus queat resilire. Ex communiori Sanchez, Layman. cit. n. 2, Perez disp. 12. sect. 1, Gobat cit. n. 274. Sumitur per contrarium sensum ex l. 4. t. 1. c. 1. in 6. Ratio est: quia pro illo tempore sponsi jam se voluerunt obligare: ad quid ergo novus consensus necessarius? Et patebit a fortiori ex dicendis sect. seq. de matrimonio conditionato et

mox specialis n. seq. Tandem quando post promissionem factam sub conditione futura sponsus cognoscit carnaliter sponsam, etsi nondum impleta sit illa conditio, tamen perfici et absoluta evadere sponsalia, contra Sanchez et alios plurimis allegatis docent Menochius l. 3. de praesumpt. n. 8, Perez disp. 12. sect. 4. Ratio datur: quia credibile non est, ullam feminam usum sui corporis concessuram, nisi sub spe absoluta et determinata matrimonii futuri, nec vir ab ea copulam exigeret, nisi animo eam in sponsam absolute et determinate sumendi. Cui sententiae stylum Curiae Augustanae, Constantiensis et Ratisbonensis suffragari, testatur Gobat n. 278.

Et ego cum ipso consentio. Illud vero certum est, sponsalia etiam **214.** ante eventum conditionis fieri absoluta, quando sponsi a conditione recedunt, non aliter, quam si conditio ab initio non fuisset apposita, ut etiam observat noster Herincx n. 8. Jam restant speciales aliquot conditiones explicandae.

II. *Si Papa dispensaverit.*

I. Per se loquendo non peccant consanguinei vel alio impedimento **215.** dirimente ligati, si matrimonium spondeant sub conditione papalis dispensationis, dummodo impedimentum sit juris humani, ut in eo dispensari possit et soleat. Communis cum Sanchez l. 5. disp. 5. n. 16, Laym. n. 4. Ratio est: quia talis promissio versatur circa rem licitam, scilicet matrimonium contrahendum post datam dispensationem, neque appositio illius conditionis ex se continet ullam turpitudinem; immo apponi vel saltem subintelligi debet ab omnibus, qui obnoxii tali impedimento faciunt seriam sponsionem matrimonii. Quare regulam tradunt DD. apud Laym. cit.: Paria sunt, aliquid disponere in tempore habili vel in tempore inhabili, si effectus conferatur in tempus habile. Et viceversa: Sicut non licet disponere in tempore inhabili, ita nec in tempore habili, si effectus conferatur in tempus inhabile.

II. Talis promissio reciproca matrimonii sub conditione: si Papa dispensaverit, inducit veram obligationem sponsaliorum sub conditione, quam proinde sponsus expectare eaque eveniente, scilicet impetrata dispensatione, nuptias contrahere tenetur, nec una pars renuente altera resilire potest. Ita (contra plurimos infra citandos) plurimi DD. praesertim RR., quos referunt et sequuntur Sanch. cit. disp. 5. n. 12, Coninch disp. 29. n. 35, Laym. n. 4, Perez disp. 16. sect. 1, Herincx cit., Dicastil., Palao, alii cum Gob. cas. 9. n. 162., testante, oppositam sententiam repugnare praxi tribunalium hujus temporis. Ratio est eadem, quae supra: cum enim haec mutua promissio sit circa objectum honestum et appositio hujus conditionis nullo modo sit turpis, non est ratio, cur non oriatur obligatio, et quidem ex justitia, et post impetratam dispensationem sponsalia valeant, sicuti valent alia sponsalia sub aliis honestis conditionibus contracta, ad eum modum, inquit Layman, quo etiam episcopus obligatur voto transeundi ad Religionem edito sub conditione: Si Papa dispensaverit vel licentiam dederit. Quare sicut hoc casu episcopus vi voti sui tenetur petere dispensationem, ita et sponsus in nostro casu, ad quem id maxime pertinere videtur, plerumque

se tacite obligat ad dispensationem petendam; quia qui promittit finem, censetur etiam promittere media, sine quibus finis obtineri non potest. Sic Layman post Sanchez cit. n. 36. et alios. Ac verum putat Gobat n. 164., si sponsa velit facere dimidiam partem sumptuum, et semper supponitur, si subsit justa causa dispensandi.

216. III. Promissio mutua sub ista conditione facta post impetratam dispensationem purificata transit in absoluta sponsalia et simpliciter obligantia, nullo requisito novo consensu, aeque ac sponsalia aliave pacta sub alia conditione honesta in futurum facta. Ita cum aliis Sanchez cit. l. 5. disp. 5. n. 12. innumerosque citans Pasqualigus apud Tamb. tract. 3. c. 3. § 2. n. 6. Ratio rursus est: quia ex una parte promissio est de re honesta et possibili, et ex altera parte contrahens vel promittens sub ista conditione jam se voluit obligare pro isto tempore, quo dispensatio impetrata fuerit; ergo nullo requisito novo consensu jam absolute sponsalia obligant simpliciter, sic ut una pars invita altera resilire et consequenter alia sponsalia valida contrahere non possit; quin etiam sponsalia forte ante impetratam dispensationem cum alia persona non impedita absolute contracta post impetratam dispensationem invalida remanebunt, et cum illa illicite, etsi adhuc valide, matrimonium contraheretur.

217. IV. Contrarium tamen per omnia, nimirum sponsalia inter personas impeditas sub illa conditione: Si Papa dispensaverit, contracta simpliciter esse invalida et etiam post impetratam dispensationem nullam inducere obligationem, sic ut utervis contrahens possit licite resilire et cum alia contrahere, nisi post impetratam dispensationem accedat novus consensus vel ratificatio, docent gravissimi DD. Abbas, Victoria, Sotus, Navar., Veracrux, Henriq. apud Layman cit. et plurimis citatis Rota variis decisionibus apud Dian. par. 6. Propter quas decisiones censet Gobat cas. 6. n. 164, non esse quemquam metu ullius poenae facile cogendum ad ducendam illam quocumque impedimento irretitam, cui sub illa conditione dispensationis papalis matrimonium promisit. Fundamentum potissimum est, quod illi impediti ante dispensationem sint inhabiles ad contrahendum matrimonium; ergo etiam ad valide promittendum illud. Neque hi auctores agnoscere volunt regulam illam n. 214. in fine traditam.

III. *Si pater consenserit.*

218. I. Sponsio matrimonialis, sponsalia ac ipsum matrimonium, contracta sub conditione: Si pater meus vel tuus consenserit, omnium consensu obligant verificata conditione, si nimirum pater re intellecta statim consentiat; non autem obligant et deficit conditio, si rogatus pater ita firmiter dissentiat, ut praesumi non possit nec spes sit intra breve tempus prudentis arbitrio, consensum ejus obtineri posse, ait recte Palaus apud Tamb. c. 5. § 4. n. 20. At quid si pater 1. initio consentiat, postea vero contradicat, aut contra 2. primo dissentiat, postea vero consentiat, quid 3. si taceat, quid 4. si interim mortuus sit, priusquam ejus consensus exploratus fuerit? Adhuc tenere promissionem, docent multi; in nullo dicto casu tenere, docent etiam multi apud

Sanch. disp. 7, Perez disp. 16. sect. 11, Dicastill. disp. 5. dub. 14. Tu in praxi sequere illos, ex quorum opinione minora incommoda oriuntur, nisi de intentione contrahentium aliud certo constet, quae ante omnia inquirenda est, ut provide monet Gobat cas. 4. n. 167.

II. Regulariter sub ista conditione contrahentes solent esse solliciti, **219.** non tam ut pater positive consentiat, quam ne contradicat cum indignatione, ne scilicet filius vel filia patrem offendat, si forte matrimonium spondeat vel contrahat sine ejus praescitu et consensu. Quare nisi de mente contrahentium aliter vel aliud constet, regulariter censebitur impleta conditio et promissio obligare, quoties pater non contradicit; utpote 1. si ante consensum exploratum jam est mortuus, certe non contradicet nec indignabitur, 2. si taceat sine displicentiae vel indignationis signo, scilicet nec contradicens, nec etiam positive vel aperte consentiens, 3. quando primo quidem dissentit et contradicit, attamen post breve tempus v. g. cras consentit; sicut et praecedenti casu censetur impleta conditio, si Papa dispensaverit, tametsi primae vel secundae petitioni non acquiescat, postea tamen dispensationem concesserit, Tambur. et Gobat cit., 4. denique si a principio quidem consentit et postea inter simile breve tempus contradicat, certe non censebitur impleta conditio: quia illa brevi secuta repugnantia absolutum priorem patris consensum fuisse, moraliter non ostendit. Tambur. n. 18.

III. At quid de illa formula conditionata, qua non raro utuntur **220.** puellae dicentes: Nubam tibi, si Deo placuerit? Resp. sensum communem esse: si re bene considerata deprehendam, esse expediens ad animae meae salutem etc. nubam tibi. Quare si talis puella deprehendat, esse sibi ad salutem conducibilius, vel manere caelibem vel nubere alteri, erit omnino libera a promissione sua, ut recte opinatur Gobat cit. n. 169. referens, duorum DD. juris consultorum judicio nullam promissionem sponsalitiam illis verbis contineri quoad forum externum. Videre tamen potes de hac formula disputantes Sanch. l. 5. disp. 7, Dicastill. disp. 5. dub. 2.

IV. Quid item de hac simili conditione: Te ducam, tibi nubam, **221.** si Deus ita disposuerit? Resp. idem Gobat, esse explicandam vel eodem sensu, quo superius, vel sic: te ducam, si Deo dirigente mihi commodum fuerit. Ideoque per has formulas non constituuntur sponsalia absoluta, nisi ea aliter declarentur per alios actionum vel dictorum modos, juxta dicta § 3.

IV. *Conditio impossibilis et turpis.*

I. Sponsalia sub conditione de futuro impossibili vel inhonesta, **222.** turpi seu bonis moribus repugnante (v. g. te ducam, si cras uno palmo creveris, si copiam corporis feceris, si fidem papisticam negaveris) esse valida, et ejusmodi conditionem impossibilem vel turpem debere haberi pro non adjecta, ac proinde in dubio, an sit serio vel joco apposita talis conditio, debere praesumi, esse adjectam joco ac proinde nihil obesse valori sponsalium, etsi non purificetur, sed sponsalia perinde manere, ac si non fuisset apposita talis conditio: docent sane plerique

et canonistae et theologi, quos longo catalogo recitatos sequitur Sanch. l. 5. disp. 17, Dicastill. disp. 5. dub. 18, Escobar theologia morali lib. 25. dub. 206., addens: ab hac receptissima sententia recedere, piaculum ducerem. At non ducemus nos. Ratio tota consistit in hoc enthymemate: Dec. l. 4. t. 5. c. 7. expresse decernitur, conditiones impossibiles et turpes adjectas matrimonio habendas esse pro non adjectis contractui sponsalitio, quandoquidem hic contractus est via ad matrimonium. Verum contrarium non sine ratione docent Rebellus, Palaus, Pontius, Herincx hic q. 1. disp. 1. n. 9. ac optime Gobat cas. 4. n. 151., cum quibus distincte dico:

223. II. Conditiones impossibiles et turpes in sponsalibus simpliciter non sunt habendae pro non adjectis, sed standum est pro intentione contrahentium. Ratio est: quia hae conditiones non rejiciuntur ex natura rei in contractibus, quinimmo ex natura rei conditio impossibilis contractui adjecta illum vitiat, turpis vero obligationem suspendit, ut mox dicetur. Neque rejiciuntur ex jure positivo Dec. l. 4. t. 5. c. 7, quippe quod solum loquitur de contractu matrimoniali, et nimis infirma est consequentia et extensio ad contractum sponsalitium, ut optime probant Pontius et Gob. cit.: nam lex correctiva communis consuetudinis et restrictiva juris naturalis non est ultra proprietatem verborum extendenda ad materiam essentialiter diversam cum diminutione libertatis matrimonii, toties a sacris canonibus propugnatae; sed hoc facit illa illatio; ergo nulla. Deinde quae, quot vel quanta statuunt jura de matrimonio (ut de indissolubilitate, clandestinitate, aetate, tempore, sanctitate etc.), quae nunquam extenduntur ad sponsalia? Et insuper illud ipsum c. 7. solum loquitur quoad praesumptionem fori externi, quando est dubium, utrum conditio fuerit serio vel joco apposita, ut sect. seq. videbimus. Quare quod Dec. l. 1. t. 21. c. 4. dicitur: In matrimoniis contrahendis non juris effectus, sed animi destinatio attenditur, id ipsum multo magis attendi debet in sponsalibus.

224. III. Omni ergo jure sponsalia contracta sub conditione impossibili serio posita, nulla sunt; contracta vero sub conditione turpi, non obligant quidem, sed rescindenda sunt ante effectum vel eventum conditionis, cum implicet, aliquem obligari ad aliquid illicitum; sed solum post completam conditionem, etsi cum scelere, oritur obligatio ad implendum promissum, scilicet matrimonium contrahendum. Ita DD. citati. Ratio jam dicta est: cum enim jus positivum quoad sponsalia nihil speciale constituat, ut dictum est, manebunt illa sicut alia pacta vel promissa sub conditione impossibili vel turpi in suo valore vel nullitate naturali, modo indicato.

225. IV. In dubio, an conditio impossibilis serio vel joco adjecta sit, praesumendum est, esse serio adjectam et pro adjecta habenda est; ideoque sponsalia sub conditione impossibili vel turpi non impleta, esse irrita et nulla. Ratio est: quia juxta regulam utriusque juris: In dubiis inspiciendum (adeoque praesumendum) est, quod plerumque fieri solet; atqui saltem hac aetate in Germania maxime plerumque fieri solet, ut adjectio conditionis impossibilis indicet dissensum in sponsalia: cum enim contractui adjicimus conditionem impossibilem, plerumque volumus indicare, nos nullo modo velle contrahere. Ut si Cajus dicat

Titiae inopi puellae: Certo te accipiam in uxorem, si pro dote attuleris millionem auri, regnum Hispaniae etc. Contra vero quando homines adjiciunt conditionem turpem ipsis sponsalibus, solent serio apponere et velle, ut consensus suus ac promissio omnino dependeat ab eventu talis conditionis; quando enim tam multi (proh dolor!) dicunt: Ducam te, si a religione papistica defeceris, plerumque indicare volunt, se omnino velle illas ducere, sed nonnisi impleta illa turpi et scelesta conditione omnino serio volita, adeoque ea non impleta, nolle ducere, et sic conditione non impleta rursus sponsalia erunt nulla. Denique spectato jure naturali universaliter debet quis in dubio haberi potius pro libero, quam pro obligato.

Subsectio.

De causis justis dissolvendi sponsalia.

Summarium.

226. Quis possit dispensare vel solvere sponsalia?
227—229. Si adsit justa causa certa sufficiens, non requiritur dispensatio.
230. Secus, si causa sit dubia.
231. Causae sufficientes solvendi sponsalia sunt
232—233. Mutuus consensus, quo dissolvuntur sponsalia,
234. Etiam jurata,
235—236. Saltem valide, non tamen semper licite.
237. Recessus unius a sponsalibus.
238. Dilatio nimia matrimonii ultra tempus vel terminum praefixum.
239. Quid si nullus praefixus sit?
240—244. Absentia sponsi quae et quando censeatur illa solvere?
245—248. Religionis professio et ingressus, qualiter solvant?
249—252. Votum Religionis ingrediendae qualiter solvat?
253—256. Ordo sacer ejusque votum qualiter?
257. Votum simplex castitatis seu continentiae perpetuae,
258. Hoc tamen probabilius invita altera parte nec licite emittitur nec solvit sponsalia,
259—260. Esto non simpliciter invalidum sit tale votum.
261—262. Matrimonium aliud contractum contra priora sponsalia,
263—264. Quod tamen probabiliter illa non omnino extinguit.
265—266. Sponsalia autem priora legitime contracta non dissolvuntur per alia sponsalia sequentia cum alia.
267. Licet haec posteriora sint publice celebrata
268. Habeantque copulam annexam ac
269. Sint juramento firmata.
270—271. Fornicatio sponsae vel sponsi,
272. Etiam si sponsa vi oppressa sit, vel
273. Oscula, amplexus et actus impudicos admittat ab alio: non tamen econtra.
274—278. Impedimentum superveniens quando et qualiter sponsos liberet a sponsalibus?
279. Aliae mutationes notabiles particulares factae vel patefactae quando solvant,
280. In bonis animae,
281. In bonis corporis,
282. In bonis fortunae,
283—285. Etsi jam ante sponsalia extiterint et post primum patefiant.
286. An et quando sponsus vel sponsa laborans aliquo defectu occulto teneatur illum manifestare?

226. Has varie enumerant varii, octo aliqui, alii decem vel duodecim, etiam septemdecim, sed omnes reducuntur ad tria capita, quae sunt: 1. Superioris legitima dispensatio. 2. Mutuus contrahentium consensus. 3. Et notabilis mutatio, accidens ex parte alterutrius sponsorum; quas mutationes memoriae causa ad alia tria capita recolligam. Praemitto verbulum de dispensatione.

I. *Dispensatio.*

227. I. Quando sponsalia valida sunt jurata seu firmata juramento, neque Pontifex potest dispensare sine causa gravissima bonum commune concernente. Communissima. Sanch. l. 3. moral. cap. 21, Lugo lib. 1. resp. moral. dub. 24. n. 3: nam jus acquisitum alteri firmatumque juramento nequit etiam a summo Pontifice auferri, nisi ob gravissimam bonoque publico necessariam causam.

228. II. Si sponsalia valida non fuerunt firmata juramento, ob causam vere justam et gravem utique poterit dispensare Pontifex, at non potest episcopus: nam generatim episcopus nequit dispensare in casu, quo jus est acquisitum alteri tertio; talis enim potestas est penes solum supremum principem, et nominatim quoad praesentem materiam videtur haec dispensatio episcopo interdicta Dec. l. 4. t. 1. c. 10. Lege Sanch. cit.

229. III. Haec dispensatio solum locum habet, quando sponsalia valide contracta adhuc valent, et altera pars nondum remittit suum jus, quod habet in alteram, subest tamen aliqua causa, quae suadeat dissolutionem; neque enim quisquam absque rationabili causa potest alteri auferre jus suum; quando autem adest certa causa sufficiens ad dissolvenda sponsalia (quales infra enumerabuntur) certe nulla requiritur dispensatio, sed neque auctoritas vel sententia judicis; sed partes propria auctoritate resilire possunt per se loquendo, secluso scilicet scandalo; quod tamen scandalum cessat, si sponsalia fuerunt occulta aut causa resiliendi notoria, aut contra sponsalia quidem sunt publica, causa tamen occulta, ut coram judice probari non possit: tunc enim frustra imploraretur auctoritas judicis; ergo pars gravata utatur jure suo et auctoritate privata. Communis DD. cum Sanch. lib. 1. de matr. disp. 69. et 71, Herincx disp. 1. n. 53, Gob. cas. 9. n. 377.

230. IV. At vero quando causa resiliendi dubia et controversa est, cum scilicet dubitatur de existentia vel sufficientia causae ad resiliendum, omnino ad episcopum spectare debet dijudicare et sententiam ferre ob probabile periculum injustitiae, dum spoliatur alter in dubio jure sibi acquisito. Communis cum Sanch. l. c. Immo in puro dubio post inquisitionem perseverante, nequidem in foro externo per sententiam judicis potest fieri dissolutio; fieret enim injuria parti possidenti jus alias certum ex sponsalibus certis, ut praeter alios notat Herincx cit. n. 52.

231. Jam ergo causae justae ex parte sponsorum sufficientes ad dissolvenda sponsalia explicandae sunt, et certe paucis explicare non possum.

232. § I. *Prima causa: Consensus mutuus et annexa.* Sponsalia puberum etiam jurata valide saltem dissolvuntur mutuo libero consensu contra-

hentium. Omnes. Ratio est: quia omnis contractus natura sua solubilis (qualis est etiam sponsalitius, minime vero matrimonialis propter Sacramentum annexum), sicut ex mutuo consensu paciscentium nascitur, ita et per eundem mutuum consensum dissolvitur, juxta notissimam regulam utriusque juris canonici in Dec. l. 5. t. 41. c. 1.: Omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur. Et civilis Dig. l. 50. t. 17. c. 35: Nihil tam naturale est, quam eo genere quidquam dissolvi, quo colligatum est. Haec causa pro frequenti praxi confessariorum latius explicanda simulque ad hanc tres aliae causae reducendae. Dixi itaque

I. *Sponsalia puberum:* nam sponsalia impuberum non quidem ante, **233.** sed post pubertatem a pubere facta etiam invita altera parte, posse dissolvi, jam per occasionem dixi n. 196.

II. *Etiam juramento firmata.* Communissima, Abbas et canonistae **234.** communiter. Ratio est: quia juramentum tanquam quid accessorium sequitur naturam actus, cui apponitur; sponsalibus autem, sicut et ceteris contractibus et pactis semper haec conditio adjuncta vel imbibita est, ut obligent, nisi remissa fuerint; ergo hanc conditionem etiam sequitur juramentum contractui firmando appositum. Idque non solum verum est, quando juramentum contractui vel promissioni adjunctum est principaliter in favorem alterius partis, scilicet ad praestandum alteri parti majorem securitatem: tunc enim clarum est, alteram partem sicut potest cedere juri sibi acquisito ex promissione alterius nuda, ita etiam posse cedere juri acquisito ex promissione jurata; cadente enim promissione, cadit et juramentum, cum non entis nullae sint qualitates; sed etiam verum est, quando tale juramentum pium aut etiam votum principaliter fieret in honorem Dei, ut si quis potens habere opulentam puellam, ea relicta ex pietate juret vel voveat ducere hanc honestam puellam pauperem nupturientem et non valentem reperire virum. Adhuc illam puellam posse obligationem remittere, et sponsalia sic contracta mutuo consensu dissolvi, contra quidem D. Thom. multosque alios apud Sanchez et Dianam mox citandos probabilissime et practice tuto docent alii communiter, Suarez l. 2. de juramento c. 39, Sanch. l. 3. moral. c. 20. n. 6, Perez, Dicastill. aliisque citatis Diana p. 9. tract. 7. resol. ultima. Ratio est: quia adhuc tale juramentum pium vel votum semper intelligitur factum cum conditione imbibita: promitto, juro, voveo ducere, si altera pars velit vel nisi altera pars remittat. Notantissime autem dixi

III. *Valide saltem dissolvuntur:* certe non omnino licite dissolvi **235.** sponsalia, videtur significare sacer textus Dec. l. 4. t. 1. c. 2., ubi Innocentius III. inquit: Videtur, quod instar eorum, qui societatem fidei interpositione contrahunt et postea eandem sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari. Et rursus: Hi, qui de ineundo matrimonio pure et sine conditione fidem dederunt, commonendi sunt et omnibus modis inducendi, ut praestitam fidem observent. Sic Pontifex. Audisti, *tolerari posse,* ne deterius contingat et, *omnibus modis inducendi sunt;* ergo ex se illicitum est, ita dissolvere sponsalia. Responsio communis est, Papam solum significare, id passim fieri non debere ad vitandam speciem mali, quod homines putent, sic fidem datam vel juramentum violari. Melius et textui conformius respondet Laym. cit. c. 1. n. 1.,

Pontificem ita dixisse in casu, qui valde frequenter accidere solet, ut unus sponsorum v. g. femina cupiat sibi fidem servari, sed alter omnibus modis renuat cupiatque sponsalium remissionem fieri, eo quod abhorreat a muliere; tunc sane commonendus et omnibus modis inducendus est, ut praestitam fidem servet; sin autem bonus exitus non speretur, toleranda est dissolutio, ne deterius contingat; quae scilicet dissolutio ex parte mulieris non fit mera voluntate nec sine admixtione involuntarii adeoque nec sine gravi peccato viri; quod tamen permittitur, non approbando, sed tolerando, ut majora incommoda evitentur. Nihilominus ego assentior Gobat cas. 6. n. 47., delinquere venialiter, qui absque omni rationabili causa remittunt sibi mutuo jus illud sacrum sponsaliorum, eumque videri communem sensum hominum, culpam aliquam timentium, si absque rationabili causa resiliant. Quare quando nulla adest rationabilis causa dissolvendi sponsalia, praesertim jurata et maxime juramento execratorio firmata, eam dissolutionem sponsis omnino dissuadeant confessarii. Et confirmat casu tristis eventus n. 255.

236. IV. Mutuo *libero* consensu; debet scilicet dissolutio fieri utriusque partis libero consensu absque fraude vel metu aliquo injusto incusso; alioquin non valeret, ut notant DD. communiter, etiam Layman cit. Tanner. q. 8. dub. 8. Est enim remissio juris hujus et cujusvis speciei quaedam donationis, quae essentialiter debet esse liberalis et libera. Quamvis autem nullo jure naturali vel positivo communi habeatur prohibitum, ne sponsi mutuo consensu per se absque auctoritate vel consensu episcopi dissolvant sponsalia, notat tamen Layman cit. c. 2. n. 1. et alii, esse consuetudinem multarum dioecesium, ut ea dissolutio non permittatur, nisi causa prius ad episcopum delata. Tandem per se loquendo non delinquit sponsus vel sponsa, si alteri absque justa causa petenti relaxationem promissionis non concedat, nisi post stipulationem de dando reciproco aliquo pecuniario munere seu compensatione, ut notat Gobat n. 265., et clarum est de compensandis expensis vel damnis forte secutis. At vero si alteri sponsorum suppetit justa causa et legitima ratio recedendi a sponsalibus, non potest alter quidquam exigere suo consensu in illum recessum; sicut enim par non est, ut quis rem suam emat, ita nec juste potest esse pactio pecuniaria de usu proprii juris, ait Gob. cit. Nunc specialia aliqua addenda sunt.

I. *Recessus unius.*

237. Quando unus sponsorum, quamvis injuste et cum peccato recedit vel resilit a sponsalibus, jam alter quoque si velit et ipse ex se et sine officio judicis poterit juste resilire. Ratio est: quia frangenti fidem fides servanda non est, et sic etiam dissolutio sponsalium erit ex mutuo consensu. Ex communi Tamb. tr. 3. c. 5. § 1. n. 2. Potest autem recessus iste unius a sponsalibus duplici modo fieri: 1. Explicite, cum scilicet quis expressis verbis negat velle ad matrimonium procedere. 2. Implicite et interpretative, quando scilicet ita se gerit sponsus, ut ipso facto sponsalia et matrimonium recusare censeatur, et certe tunc alter relictus juste abnuere et sic sponsalia resolvere poterit. Et hoc implicito modo recedit quis in plerisque causis sequentibus, sed specia-

liter ob nimiam dilationem vel ob profectionem in regionem aliam, quae seorsim duae causae dissolvendi sponsalia numerari solent et hic commode explicandae.

II. *Dilatio nimia.*

238. Qui differt inire matrimonium ultra tempus vel terminum in sponsalibus praefixum, censetur a sponsalibus resilire, sic ut altera quoque pars juste resilire et ad alia vota se transferre possit. Communis DD. Dec. l. 4. t. 1. c. 22. Ubi tamen pro pleniori intellectu ita distinguendum est: si terminus praefixus fuit ad finiendam obligationem, sic ut nisi intra tale tempus v. g. usque ad Pascha nuptiae sequantur resilire liceat, tunc clarum est, post illud tempus elapsum promittentem liberari; si vero tempus vel terminus statutus sit non ad finiendam, sed ad statuendam seu exequendam et non differendam obligationem, ita ut dilator deinceps censeatur in mora culpabili, et tunc post elapsum illud tempus, Pascha v. g., contractus claudicet, et pars, quae parata erat seu per quam non stetit, quin nuptiae stato tempore sequerentur, postea ob culpabilem alterius moram jure resilire poterit. Et hoc significatur cit. Dec. l. 4. t. 1. c. 22., ubi jubetur quidam puniri, quod relictis prioribus sponsalibus ad aliud matrimonium convolarit, addita exceptione, nisi forte terminum praefixerit et per eum non steterit, quin ad praefixum tempus matrimonium consummaret. Altera autem pars, quae parata non erat seu per quam stetit, ne nuptiae stato tempore fierent, obligata manet adhuc, si alteri contrahere libeat, ut post Coninch et alios recte resolvit Laym. cit. c. 2. n. 17. Ratio discriminis est: quia si tempus adjiciatur causa obligationis finiendae, una tantum est obligatio eaque non absoluta, sed adstricta certo tempori, quo tempore transacto cessare debet. Si vero terminus vel tempus adjiciatur vel praefigatur ad statuendam vel exequendam obligationem, duplex est obligatio: prima nuptias celebrandi, secunda tali tempore celebrandi. Unde licet haec secunda obligatio violetur, et ob eam violationem altera pars juste resiliat, manet tamen prior obligatio absoluta et principalis, scilicet nuptias celebrandi, si quidem altera pars adhuc velit.

239. Quodsi denique nullus terminus nuptiis celebrandis praefixus fuit, incumbit utique obligatio contrahendi illo tempore, quo altera pars rationabiliter exigit, ut ex communi docet Sanchez disp. 28: nam juxta legem Dig. l. 50. t. 17. c. 14. in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur.

Quando ergo una parte volente nuptias celebrare alia culpabiliter nolit, censebitur resilire, ut et altera resilire possit; si vero tunc impedita rationabiliter non possit, tenebitur certe altera pars expectare aliquanto tempore prudentis arbitrio determinando, consideratis circumstantiis, hinc quidem necessitatis illius, qui differt, illinc autem damni, molestiae, periculi, incontinentiae alterius expectantis, ut bene monet Tamb. cit. § 1. c. 1. n. 7. et recte monet Gob. n. 58., ut parochi et confessarii moneant sponsos, ut non diu differant matrimonium, quando timetur interim periculum peccandi. In praxi nimis notum est, prout

etiam declaravit congregatio Cardinalium in Trident. sess. 24. c. 1. de ref. matrimonii.

III. *Absentia sponsi.*

240. Si sponsus post sponsalia, inscia vel invita sponsa (idem a fortiori esset in opposito, si sponsa inscio vel invito sponso) in terras longinquas se transferat, ut brevi non rediturus censeatur, censetur renuntiare sponsalibus, et sponsa acquirere libertatem cum alio contrahendi. Communissima ex claro textu, ubi Alexander III. ita rescribit archiepiscopo Panormitano: De illis autem, qui praestito juramento promittunt, se aliquas mulieres ducturos, et postea eis incognitis dimittunt terram, se ad partes alias transferentes, hoc tibi volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ipsis (si non est amplius in facto processum) ad alia se vota transferre. Sic textus loquens de sponsalibus juratis, a fortiori sine dubio etiam intelligendus de sponsalibus nudis, non juratis, et semper supponendo, si una pars sine licentia alterius seu inscia seu invita altera parte alio migraverit. Jam descendendo ad casus particulares ita breviter resolvendum.

241. I. Si sponsus in aliam terram domicilium mutaturus se transferat sine licentia sponsae, hoc ipso haec a sponsalibus libera evadit, et hic tantum videtur casus decisus in textu allegato: nam *dimittere terram et ad alias partes se transferre,* mutationem domicilii significare censetur. Ratio autem est: partim quia ita discedens, ut domicilium relinquat, censetur renuntiare sponsalibus, partim quod sponsa de futuro virum alio commigrantem vel vagabundum sequi non cogatur, cum ad eum eventum se non obligare censeatur.

242. II. Si sponsus ob causam necessariam alio proficisci et diutius abesse cogatur, deinceps reversurus, sponsa expectare debet, donec justum ejus impedimentum cesset, ut habetur Dig. l. 23. t. 1. c. 17., quae constitutio, cum maximam aequitatem habeat, non videtur correcta jure canonico allegato, ut post Sylvestrum et alios docet Layman n. 13., nisi forte aliter conventum fuisset aut periculum incontinentiae vel alia necessitas ad contrahendum matrimonium aliud urgeat; tunc enim gravis mutatio accidit, ad quam sponsa se voluisse obligare non censetur.

243. III. Si sponsus ob causam voluntariam, justa tamen, discesserit (v. g. ad bellum justum, ad studia, ad negotiationem etc.), tunc secundum jus civile sponsa expectare debet biennio, si intra provinciam, triennio, si extra provinciam missus sit vel moretur, Cod. l. 5. t. 1. c. 2., t. 17. c. 2. Sic enim has leges conciliant Glossa et DD. Sylvester, Henricus Canisius, alii cum Layman cit. n. 14, addentes, neque has leges esse correctas citato jure canonico, cum hunc casum diserte non exprimat; attamen judicem ecclesiasticum illud tempus moderare posse, breviorem terminum constituendo et significando sponso, intra quem teneatur redire; alioquin sponsam liberam fore.

244. IV. Attamen Henriq., Rodriq. aliisque citatis Sanch. l. 1. de matr. disp. 54. et Tamb. § 1. c. 1. n. 9. docent absolute, standum esse juri canonico in utroque foro, quod absolute concedit sponsae ad alia vota se conferre, quando sponsus alio se confert saltem ex voluntaria

justa quidem, sed non necessaria causa. Expectandum tamen tunc erit aliquanto tempore prudentis arbitrio, consideratis circumstantiis, ut paulo superius expressi, idque in praxi observari vidi.

IV. *Conditio non purificata, [remissive].*

Ad eundem mutuum consensum merito reduci debet casus, quo conditio sponsalibus utriusque consensu adjecta sine utriusvis causa non fuit impleta, prout explicatum habes n. 210.

§ II. *Altera causa generalis, mutatio notabilis ex parte alterius vel utriusque sponsorum.*

Mutationes sacrae.

I *Religionis professio et ingressus.*

I. Per professionem solemnem Religionis approbatae solvuntur **245.** sponsalia simpliciter ex utraque parte, scilicet et sponsi professi, cum professio seu votum solemne sit impedimentum dirimens matrimonium contrahendum, et alterius in saeculo remanentis, ut eo ipso liber vel libera sit aliudque matrimonium spondere ac inire possit. Omnes. Ratio clara est: quia cum ipsum matrimonium ratum seu sponsalia de praesenti ita solvantur per Professionem Dec. l. 3. t. 32. c. 7., multo magis ita solventur sponsalia de futuro. Idemque dicunt de votis biennii Societatis, quae ipsa verum Religiosum efficiant. Excipiendum semper, nisi talis professio fieret in fraudem et damnum alterius v. g. sponsae spe matrimonii jam violatae vel etiam impraegnatae, quod damnum aliter quam matrimonio inito reparari non possit: quia tunc Professio esset nulla tam in ratione voti respectu Dei, quia esset de re illicita ex circumstantiis, quam in ratione contractus respectu Religionis, quae talem professionem admittere non vult nec velle potest, quippe contra justitiam et jus strictum sponsae damnificatae, cum eo casu supponatur, necessarium esse matrimonium ad reparandam infamiam sponsae violatae ad legitimandam prolem forte jam conceptam vel natam.

II. Sponsus vel sponsa post sponsalia inita per se loquendo et **246.** secluso damno alterius semper potest licite ingredi Religionem, cum id etiam sponsis de praesenti in matrimonio rato liberum sit, idque etiam si sponsalia fuissent juramento firmata. Communissima cum Sanchez disp. 46. Ratio jam saepe inculcata est: quia juramentum sequitur naturam actus, cui adjicitur; atqui in contractu sponsaliorum etiam de praesenti ex dispositione juris semper intelligitur tacita conditio: nisi Religionem ingrediar, ideoque etiam intelligi debet in sponsalibus juratis ac ipso juramento apposito. Non ergo talis juratus sponsus vel sponsa ad servandum juramentum Religionis tenetur prius contrahere matrimonium et deinde ingredi Religionem, ut vult Aversa et consilium esse indicat Scotus: hoc enim videtur illusorium et plerumque ingratum vel etiam damnosum alteri, praesertim sponsae, quae certe numquam contraheret cum viro hunc animum habente. Adde, et sponso periculosum, quia exponeret se periculo commixtionis. Nec obstat textus Dec. l. 4. t. 1. c. 16.: Tutius est ei religione juramenti servata prius

contrahere, et postea si elegerit ad Religionem migrare. Sic ibi. Nam solum id dicitur tutius, idque in casu, quo instat tempus matrimonii contrahendi, et is nondum plene resolutus adhuc deliberat de ingressu Religionis; tunc enim praestat satisfacere juramento, bimestri adhuc ad deliberandum remanente, ut patet ex illis verbis: postea, si elegerit etc. Et certe debet indicare sponsae suum propositum, et si ipsa desideret, prius contrahere (prout interdum per accidens posse conducere ad consulendum famae sponsae, antea nimis familiaris vel etiam violatae vel ad legitimandam prolem), tunc contrahat, alias non.

247. III. Eo ipso quo unus sponsorum ingreditur Religionem vel Novitiatum, solvuntur sponsalia ex parte remanentis, ut is a promissione liber, si velit aliud matrimonium spondere et inire possit. Ita contra varios negantes communis DD. Sylvester, Sotus, Navarr., Henriq., Rodriq. alii cum Sanch. disp. 42, Coninch disp. 23. dub. 3, Laym. c. 2. n. 3, Tamb. § 2. n. 5. Ratio est: quia sponsus vel sponsa ingrediendo Religionem ipso facto significat, se mutasse voluntatem et sponsalibus renuntiare, ideoque relinquit sponsam liberam. Si ergo et ipsa quoque recedat et contenta sit, jam erunt sponsalia dissoluta mutuo consensu. Quin etiamsi sponsus (idem semper est in opposito casu de sponsa) ficto animo ingrediatur Religionem sine animo permanendi, sed solum se liberandi a contractu, adhuc remanens in saeculo poterit licite recedere; quia semper fit notabilis mutatio et eventus, ad quem alter sponsorum se obligasse non censetur; nam in primis remanens deberet expectare finem Novitiatus, donec scilicet alter vel profiteatur vel egrediatur; deinde deberet et nubere ei qui fuit monachus, et specialiter deberet nubere ei, qui ipsam decepit, ficte Religionem ingrediendo. Ita post alios Tamb. cit.

248. IV. Ipso tamen ingressu Religionis non solvuntur sponsalia ex parte ingredientis, nimirum sponsus vel sponsa ingrediens novitiatum ipso ingressu non liberatur, sed si alter sponsus vel sponsa expectare velit et de facto expectet, et ingressus non secuta professione egrediatur, non est dubium, eum obligari et cogendum esse, ut sponsaliorum ante datam fidem servet alteri volenti et hucusque expectanti, juxta DD. cit. Ratio est praeter alias: quia ingressus in novitiatum tantum non dissolvit sponsalia ex natura sua, cum novitius possit egredi et sponsalia implere; et certo ob damnum sponsae reparandum etiam egredi teneatur; non etiam ex jure positivo aliquo: nam quod a jure professioni concessum est ob eminentiorem perpetuum statum assumptum, minime debet extendi ad novitiatum in materia onerosa et juri alterius praejudicante.

II. *Votum Religionis ingrediendae.*

249. I. Certum apud omnes, per se loquendo sponsum vel sponsam post sponsalia contracta licite emittere votum ingrediendi ac profitendi Religionem: cum enim sponsus licite et recte quamcumque Religionem ingredi ac profiteri possit, licite quoque eadem vovere ac Deo promittere poterit. Dico autem, *per se loquendo:* semper enim excipiendum, *sclusio damno alterius sponsorum,* ut si sponsa v. g. gravem infamiam passura sit, si spe matrimonii jam cognita vel impraegnata sit etc.;

tunc enim votum Religionis, sicut et castitatis, in gravem injuriam et damnum sponsae cedens, utpote de re mala ex circumstantiis, Deo gratum et obligatorium esse non potest, prout in simili de ipso voto solemni Professionis supra notatum.

II. Certum quoque videtur, voto Religionis ingrediendae et profi- **250.**
tendae emisso ab uno sponsorum solvi sponsalia ex parte alterius, qui non vovit, ut si velit possit recedere a sponsalibus: quia (ut modo in simili dictum) alter per praedictum votum jam renuntiat sponsalibus, adeoque si pars contenta sit, jam pro dissolutione sponsalium adest mutuus consensus, et sic ambo liberi.

III. Eo voto simpliciter solvi sponsalia ab utraque parte etiam **251.**
ipsius voventis, velit nolit altera pars, post alios pro certo habent Layman n. 4, Gobat n. 314: eo quod promissio matrimonii tacite involvat conditionem seu exceptionem: nisi elegero statum perfectiorem. Confirmat Layman: sicut se habet matrimonium ratum ad sponsalia, ita proportionaliter se habet professio religiosa ad votum Religionis profitendae; ergo sicut matrimonium ratum solvitur simpliciter per professionem solemnem ex jure allegato, sic etiam sponsalia solvi debent per votum Religionis profitendae.

IV. Contra tamen eo voto non ita simpliciter solvi sponsalia ex **252.**
parte voventis, omnino verius docet Palaus eumque secutus Tambur. l. 1. n. 7., adeo ut sponsus, qui sic vovet Religionem, si in nulla forte recipiatur seu quoquo modo a Religione liber egrediatur, debebit stare sponsalibus initis, si alter, qui remansit in saeculo, adhuc sic velit, eadem prorsus ratione, qua supra de ingrediente Religionem dictum est; nam exceptio illa jure concessa promissioni matrimonii intelligitur solum in ordine ad ipsum statum perfectiorem Religionis in effectu; non ergo extendenda est solum ad ejus votum vel actualem ingressum. Aliqua notanda ponam infra § 4. in fine.

III. *Ordo sacer ejusque votum.*

I. Susceptio Ordinis sacri, cum sit impedimentum dirimens matri- **253.**
monii contrahendi, quidni etiam dissolvat sponsalia actu contracta? Juxta communem DD. cum Sanchez l. 1. disp. 47. aliisque citatis Perez disp. 7. sect. 7. dicens, esse certum, et non dubium Tamb. c. 5. § 3., etsi contrarium sentiant Paludanus aliosque (sed male Sanchez) citans Tann. hic disp. 8. tr. 4. q. 1. Et certe quod supra de Professione solemni, hic a fortiori excipiendum est, nisi susceptio sacri Ordinis fieret in fraudem et damnum sponsae jam violatae vel etiam impraegnatae etc. Tunc enim licet adhuc valeret sacer Ordo, at certe non valeret nec obligaret votum solemne castitatis annexum, quippe versans contra jus sponsae. Quare per se loquendo tali, deposita toga clericali, matrimonium ineundum erit, nisi mali eventus timerentur ex tali copulatione, aut magistratus ecclesiasticus aliter disponat. Secluso autem tali damno certe in judicio non audietur sponsa contra sponsum, qui ea invita sacros Ordines v. g. Subdiaconatum suscepit, nisi ad interesse compensandum, ut observat etiam Gob. cas. 8. n. 99. Magis controversa sunt, quae sequuntur.

254. II. Sponsum post sponsalia etiam licite suscipere sacros Ordines, inscia vel invita sponsa, docent communius et probabilius DD. Laym. supra, Pontius, Aversa; alii cum Tambur. cit. § 3. n. 1. probabile censente, et probabilius Gobat n. 310: eo quod sponsalibus ea conditio annexa videatur: nisi statum perfectiorem elegero; atqui etiam status sacri Ordinis est aeque perfectus ac Professioni aequipollens. Contra vero illicite et quidem mortaliter, mihi aeque probabiliter docent Sanchez cit. Coninch, Rebellus, Hurtadus, alii cum Perez: quia Ordini sacro, etsi statum perfectum contineat, non conceditur a jure dirimere matrimonium aut sponsalia, sicut conceditur statui Religioso.

255. III. Votum suscipiendi sacros Ordines etiam dissolvere sponsalia, consequenter negant Sanchez aliique citati, negantes sacrum Ordinem licite suscipi a sponso inscia vel invita sponsa, adeoque tale votum valere. Rursus tamen probabile censent alii docentes, et licite suscipi sacros Ordines a sponso, idque votum valere. Expresse Sotus, Henriq., Bonac., Dicast. apud Gob. cit. Ratio debet esse eadem, sed infirma, quae supra. Sed de hoc rursus in simili de voto castitatis.

256. IV. Ordines minores tandem non dissolvere sponsalia, cum illi statum nuptiis incompossibilem non constituant, nimis clarum est: attamen si sponsus inscia vel invita sponsa minores Ordines suscipit, solvi sponsalia ex parte sponsae, contra Sanchez cit. rectius docent Tanner. cit. n. 53. et Gob. n. 321. Revera enim videtur sponsus remittere sponsae jus suum in illam, quando se curat tonderi in clericum, sicut si voveret suscipere sacros Ordines, etsi votum illud non liberet sponsum. Adde, quod communiter nollent puellae contrahere cum illo, quem scirent in clericum attondendum.

IV. *Votum simplex castitatis seu continentiae perpetuae.*

257. I. Hoc votum et licite emitti a sponsis et per illud sponsalia simpliciter dissolvi, etiam invita altera parte, docent gravissimi DD. S. Thom. 4. d. 38. art. 3., Cajetanus, Sotus, Henr. Suarez, Vasquez, Bonac., Pontius aliisque citatis Aversa hic q. 7. sect. 2, Gob. n. 312. et probabile censet Tamb. c. 5. § 4., provide tamen monens, hanc sententiam habere locum solum in vero voto ob cultum Dei et animae salutem sincere facto, secus si ob odium sponsae vel quid simile in fraudem fieret; item habere locum fere in foro conscientiae tantum, nam in foro externo vix credet judex, te vere ob votum sponsalia deserere. Consentit Laym. c. 2. n. 7., sponsum vel sponsam in conscientia tutum esse, si sincero animo amplectendi statum perfectiorem continentiae, propria auctoritate recedat a sponsalibus, praesertim clam celebratis; nam cum publice celebrata fuerunt, vix sine sponsae infamia, multorum querelis, rixis, etc. poterit vovens propria auctoritate recedere; et si ad forum externum haec causa deferatur, judex ecclesiasticus sponsum, post sponsalia se votum continentiae emisisse affirmantem, compellere solet ad viam tutiorem, videlicet ut vel sponsaliorum fidem servet, vel intra certum praefixum tempus vel terminum Religionem aliquam ingrediatur; quamvis etiam contentus esse possit sacri Ordinis susceptione, ut ex Sylvestro, Soto, Henr. cit. docet Laym. l. c. Ratio tota hujus

piae sententiae rursus est: quod sponsalibus ea tacita conditio inesse censeatur: Nisi statum perfectiorem continentiae amplecti voluero; atqui per votum hoc assumi statum matrimonio perfectiorem et quidem valde perfectum et Deo gratum; ergo. Allegatur etiam argumentum, Dec. l. 2. t. 24. c. 3.: Promissum non infringit, qui in melius commutat: sed inefficaciter, nam sermo ibi est de voto Deo facto, non de promissione facta homini, ut suo loco declaratur.

II. Illud votum a sponsis nec licite emitti nec invita altera parte **258.** per illud sponsalia dissolvi, longe probabilius et mihi plane vere docent canonistae Paludanus, Sylvester, Navar. aliisque citatis Sanchez l. 1. disp. 46, Coninch cit. dub. 3, Laym. n. 6, Aversa supra, Herincx disp. 1. q. 4. n. 38. et colligitur patenter ex Dec. l. 4. t. 6. c. 5., ubi mulieri, quae post sponsalia votum continentiae emiserat, et idcirco sponsus ad alias nuptias transiit, poenitentia gemina injungitur tum propter fidem violatam tum propter votum, a quo cupiebat liberari, ut cum alio posset contrahere. Ratio primi est: quia sponso per sponsalia verum jus acquisitum est, cui quidem nunc renuntiavit; ergo non debet censeri grata Deo promissio, quatenus cum alterius injuria vel etiam damno conjuncta est: ut si quis voveat Deo equum, quem alteri promiserat vel donarat, non valet votum, quatenus est injuriosum illi alteri. Ratio secundi est: quia quantum est de jure naturae ad tollendam obligationem justitiae (qualis est sponsalium) non sufficit quaecumque major perfectio alterius operis vel status, nisi id jure naturae concedatur et ab Ecclesia ita declaretur; adeoque nulli promissioni humanae censeri debet annexa illa conditio: nisi statum perfectiorem elegero, nisi jura sic declarent; atqui ex dispositione juris declarationeque Ecclesiae id clare solum constat de professione Religiosa ejusque consequentibus votis; nullibi autem id videmus concedi voto simplici castitatis aut etiam Ordinis sacri suscipiendi, ut supra jam innui et huc remisi. Cum ergo privilegia et concessiones, quatenus cum alterius praejudicio conjuncta sunt, strictae interpretationis esse debeant, non debet illa concessio et velut privilegium Religiosi status extendi ad solum votum simplex castitatis aut etiam Ordinis sacri suscipiendi.

III. Non tamen simpliciter invalidum est votum continentiae post **259.** sponsalia emissum a sponso vel sponsa, sed 1. valet ad hoc, ut si obligatio remissa sit ab altera parte (prout certe juste remittere et resilire potest, cum alter emittens tale votum censeatur renuntiare sponsalibus, et votum castitatis non modicam afferat mutationem in sponso, utpote qui debitum nunquam petere poterit, quod comparti praesertim feminae foret valde grave), votum a vovente servari debeat. 2. Et si post illud votum matrimonium seu licite seu illicite contraxit, vovens a petitione debiti abstinere debebit, donec ab episcopo vel privilegiato dispensetur. 3. Dissoluto matrimonio rursus suum votum integre servare debet. 4. Sicut et is, qui Religionem ingredi vel Ordines sacros suscipere ante vel post sponsalia vovit, et postea licite vel illicite matrimonium contraxit, soluto matrimonio post mortem conjugis adhuc tenetur, si adhuc idoneus sit, Religionem ingredi vel Ordines sacros suscipere. Expresse Dec. l. 3. t. 32. c. 3. 16. 12: Licet votum usquequaque non valuerit, eatenus tamen obligatorium fuit, quatenus se

poterat obligare. Ex communi late Sanchez cit. n. 15. Attamen neque is, qui post sponsalia simplex continentiae votum emisit, neque qui ante sponsalia edito continentiae voto matrimonium utique illicite contraxit et nondum consummavit, obligatus est ad Religionis professionem: quia hanc non vovit; continentiam autem, quam vovit, medio adeo difficili non tenetur servare, ut contra Sylvestrum, Navar. alios non paucos plus aequo rigidos docent merito Sanch. disp. 47. diffic. 2, Less. l. 2. de just. c. 41. n. 52, Coninch dub. 3, Laym. n. 9.

260. IV. Generatim loquendo tenetur vovens (seu votum continentiae emiserit seu Religionis ingrediendae seu sacri Ordinis suscipiendi seu de facto sacros Ordines suscipiat vel Religionem ingrediatur), quando ex voti executione secutum est aliquod damnum sponsae, v. g. quia expensas in sponsalibus fecit aut in praeparatione ad nuptias speratas etc. eidem illud resarcire: etenim nequit suum bonum spirituale prosequi cum vero et reali damno alterius. Ita cum aliis Sanch. cit. Laym. eodem c. 2. n. 8., bene colligens ex jure, Dig. l. 12. t. 4. c. 5., ubi dicitur: Si cui pecuniam dederis, ut Capuam iret, licet antequam is iret, integrum sit poenitere et pecuniam repetere, si tamen is expensas fecerit vel aliud damnum incurrit, indemnem servandum esse. Sic ergo qui sponsalia contraxit, licet antequam per nuptias contractus impletus sit, jura licentiam dent sponso resiliendi per professionem Religionis aut sacri Ordinis susceptionem ejusve vel continentiae votum in probabili sententia; interim tamen requirere videntur jura, ut pars altera indemnis servetur; siquidem, ut paulo ante dixi, ejusmodi concessiones valde alteri praejudiciosae strictae interpretationis esse debeant.

§ III. *Mutationes notabiles non sacrae.*

I. *Matrimonium aliud contractum.*

261. 1. Certum est apud omnes, prioribus sponsalibus de futuro derogare posteriora sponsalia de praesenti seu ipsum matrimonium ratum cum alio vel alia contractum, idque matrimonium quantum est ex hoc capite esse validum. Expresse Dec. l. 4. t. 1. c. 22. 31., t. 4. c. 1. Ratio est: quia contractus matrimonii fortioris vinculi est, quippe corporum traditionem continens, quae in sponsalibus non est. Quemadmodum si quis hodie equum vendidit, sed nondum tradidit huic, cras vero vendit simulque tradit alteri, etsi injusta, rata tamen est venditio posterior; ita prorsus in proposito reg. 54. juris: Qui prior tempore, potior jure: locum habet inter eos, qui simili vel aequali jure vel titulo gaudent.

262. II. Dixi autem, *quantum est ex hoc capite:* cum sponsalia priora tantum sint impedimentum impediens, non autem dirimens matrimonii alterius. Quodsi tamen aliud matrimonium contractum esset invalide aliunde ex alio impedimento, non videtur contrahens a sua priori obligatione liberari, cum ex sua iniquitate non debeat reportare commodum; tamen prior sponsa etiam tunc liberatur, si velit, quia alter tentando aliud matrimonium fregit fidem suam et tacite ipso facto juri suo renuntiasse censetur, ut praeter alios recte observat Herincx n. 40. disp. 4. Insuper

III. Satis probabile, si Titius contra fidem priorum sponsalium 263.
cum Berta v. g. matrimonium contraxit cum Caja, per hoc matrimonium non omnino extingui priora sponsalia, prout post alios docent Sanchez l. 1. disp. 82, Laym. c. 2. n. 22, Dicast. disp. 1. dub. 37., sed suspendi potius tantum et sopiri interim pro tempore, quo illud matrimonium durat; adeoque si contingat hanc uxorem Cajam mori (idemque esset, si Religionem legitime profiteretur) ante priorem sponsam Bertam, Titius adhuc priori sponsae obligatus manet, si ipsa adhuc in proposito permaneat nec obligationem antea (prout semper potuit) remisit vel satisfacta fuit. Ita cum pluribus Coninch disp. 23. dub. 4, Avers. cit. Palao aliisque citatis Tamb. c. 5. § 5. n. 3, Herincx cit. n. 42. Ratio est: quia licet verum sit secundum jura, quod obligatio semel extincta nunquam reviviscat (prout allegant Sanch., Laym. cit.), attamen obligationem illam priorum sponsaliorum extinctam esse, gratis asseritur, cum extinctio illa nec jure positivo statuatur nec oriatur ex jure naturae, non jure posito: nam textus illi initio allegati solum declarant, matrimonium sic initum validum manere velut fortius vinculum adeoque ei cedere debere prius debilius vinculum sponsaliorum, quod verissimum est; an vero omnino extinguatur vel solum interea suspendatur prius vinculum, nulla jura definiunt; non etiam ex jure naturae: nam jure naturae nemo debet privari jure suo sine sua culpa, et certe Titius non debet ex iniquitate commodum reportare et habere in suo arbitrio, ut ab obligatione contracta pro libito suo se eximat. Deinde impedimentum hoc matrimonii non est perpetuum, sicut professio solemnis et Ordo sacer, sed tantum durans ad vitam conjugis, nec aliter potest dissolvere priora sponsalia, quam quatenus cum illis erat incompatibile, qua proinde incompatibilitate sublata per mortem conjugis, omnino reviviscet prius vinculum et obligatio, eadem prorsus ratione, qua si quis post votum simplex castitatis emissum matrimonium contraxit, post mortem conjugis quamprimum votum integre reviviscit.

IV. Frigida merito Tamburino et mihi videtur disparitas data a 264.
Sanchez cit., quod votum sit diversae rationis a matrimonio, et ideo per illud suspendi, non extingui; sponsalia autem esse ejusdem rationis cum matrimonio, ideoque per illud extingui. Quid enim haec disparitas ad rem facit, si utrobique promissio ante facta urget? Econtra directe statuitur exemplum supra allegatum: si rem in solidum duobus vendidisti, prius v. g. Petro et postea Paulo et huic tradidisti, rata manet posterior venditio ex jure allegato. At si res vendita rursus ad te perveniat, cui dubium erit, te obligatum manere et cogi posse ad rem illam Petro primo emptori tradendam, si ei antea non satisfecisti, ideoque priorem obligationem non fuisse extinctam, licet sit ejusdem omnino rationis cum altera, aeque, immo magis, quam sit obligatio sponsalium cum obligatione matrimonii; quae jam disparitas?

II. *Sponsalia alia.*

Certum rursus est, sponsalia legitime contracta cum una non 265.
dissolvi per sponsalia postea contracta cum alia (etsi haec praebeant

priori sponso vel sponsae justam causam resiliendi et rescindendi sponsalia ob rationem saepe datam), sed sponsalia posteriora contra fidem priorem contracta omni jure omniumque consensu esse irrita et nulla; eo quod una res obligata uni non possit promitti alteri, et hic proprie locum habeat regula juris: Qui prior est tempore, potior est jure. Et ratio clarissima: quia omnis promissio de re illicita irrita est et nulla; atqui posteriora sponsalia sunt de re illicita, scilicet de matrimonio contra fidem priorum sponsalium contrahendo, cum sponsalia prius cum alia vel alio legitime contracta ipso jure naturae sint impedimentum impediens seu prohibens matrimonium cum alia: ergo. Jam ulterius extende et dic:

266. I. Irrita sunt posteriora sponsalia, etiamsi jurata seu juramento firmata sint. Communissima Dec. l. 4. t. 1. c. 22. Ratio est: quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis, ut jura loquuntur; sponsalia autem posteriora iniqua promissionem continent; ergo juramento firmari non possunt.

267. II. Eadem irrita manent, etiamsi priora sponsalia clam inita, posteriora autem solemniter v. g. coram parocho et testibus celebrata sint, per se loquendo; quia actui nulli de se, sicut non juramentum, ita multo minus solemnitas ulla robur addere potest. Per accidens autem, si sponsus intelligat, sibi et priori sponsae omni probatione destitutis, etiam oblato juramento fidem in consistorio non habendam, sed poenis vel censuris compellendum ad posteriora sponsalia cum majori sui ac prioris sponsae infamatione, ac incommodo, secundis sponsalibus standum erit; debebit enim prior sponsa omnino esse contenta et juri suo cedere (saltem durante illo matrimonio juxta paulo ante dicta). Sic recte cum aliis Sanch. disp. 49. et ex eo Laym. cit.

268. III. Eadem irrita manent, etiamsi non priora, sed posteriora copulam annexam habeant, idque non solum quando posterior sponsa sub promissione matrimonii dellorata conscia fuit priorum sponsalium contractorum: tunc enim delicti particeps in neutro foro esset audienda, secundum omnes, sed etiam quando fuit inscia priorum sponsalium. Ita (contra Coninch, Pontium, Palaum apud Tambur. cit. § 5. n. 9.) Sotus, Henriquez, Rodriq. aliisque citatis Sanchez, Laym., Herincx l. c. Ratio est: quia etiam copula non addit robur actui de se nulli; cum ergo jus priorum sponsalium non possit tolli per secunda sponsalia injuste inita et prorsus nulla, neque etiam tolli poterit per adjunctam copulam. Intellige autem rursus, *per se loquendo:* nam per accidens in casu, cum ex violatione priorum sponsalium nullum vel exiguum incommodum eventurum sit priori sponsae, secundae autem sponsae, quae copulam admisit vel etiam impraegnata fuit spe promissi matrimonii grave damnum infamiae et vilitatis timeatur, tunc obligatio justitiae ad avertendum damnum secundae sponsae deceptae (quod, ut supponitur, alia ratione averti non potest, nisi eam ducendo), utpote gravior, praeferenda erit obligationi priorum sponsalium, juxta receptam regulam apud Sylvestrum V. sponsalia n. 7: Si duo vincula disparis potentiae incompossibilia contrahuntur, fortius repellit minus forte. Atque omnino aequitas ac caritas postulat, ut eo casu prior sponsa obligationem remittat, potestque juxta Sanchez cit. judex interpellatus tunc com-

pellere ad contrahendum cum posteriori; nam propterea etiam ex communiori sententia si quis post votum simplex castitatis Deo factum sub promissione matrimonii defloravit honestam puellam, debebit interim postposito voto puellam ducere, etiam Deo benignissimo creditore obligationem religionis ad se postponente obligationi justitiae erga proximum.

Item intellige totum hunc casum secundum jus novum conc. Trident. annullantis omnia matrimonia clandestina; nam secundum jus antiquum, quo valebant matrimonia clandestina, si sponsus sponsam cognoscat, censetur id facere non affectu fornicario vel meretricio, sed affectu maritali adeoque ipso facto matrimonium clam ratum facere et consummare velle Dec. l. 4. t. 1. c. 30. et tunc casus coincidit cum praecedenti.

IV. Invalida manent illa posteriora sponsalia etiam jurata, etiamsi **269.** prior sponsa (vel in opposito casu sponsus) jam diem suum obierit vel Religionem professa sit vel libere volens a sponsalibus recesserit. Ita alias oppositi, at in hoc concordes Sanchez et Pontius citati, Laym., Palaus alii cum Tambur c. 5. § 5. n. 19: quia illa nova sponsalia etiam jurata a principio non valuerunt, ex dictis; atqui juxta notissimam regulam juris 18. in 6: Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit; ergo ea absolute facta, neque postea per mortem vel cessionem prioris sponsae convalescere possunt, consequenter sponsus liber manebit. Dico caute, *absolute facta:* nam si posteriora sponsalia Titius conditionate sic iniisset cum Berta: Ego promitto tibi conjugium, si forte Catharina sponsa mea moriatur vel remittat promissionem sibi a me factam, tunc utique valida fuisset promissio conditionata, et mortua vel juri suo cedente Catharina obligaretur Titius ad ducendam Bertam; quia si tunc talem intentionem habuit, valide contraxit pro tempore illo futuro. Sic recte Tambur. cit. n. 22., addens ex Aversa, talem intentionem conditionatam habuisse, praesumendum esse in dubio, quia alioquin deberet praesumi deliquisse contra priora sponsalia, absolute contrahendo cum alia, quod mihi non displicet.

III. *Sponsae vel sponsi fornicatio.*

I. Fornicatio unius seu sponsi seu sponsae dirimit sponsalia ex **270.** parte innocentis, ut recedere possit, si velit; si nolit, pars nocens obligata manet, ne ex iniquitate lucrum reportet. Expresse Dec. l. 2. t. 24. c. 25, ubi duplex ratio datur: 1. quia sponsus ex conditione matrimonium promisisse censetur: si et alter contra fidem sponsaliorum non egerit, nam alioquin frangenti fidem fides servanda non est. 2. Quaecumque causa ad divortium sufficit, ea multo magis sufficit ad sponsalia solvenda: nam turpius ejicitur, quam non admittitur hospes; sed fornicatio conjugis est justa causa divortii; ergo et fornicatio alterius sponsorum est justa causa solvendi sponsalia ex parte innocentis. Atque quoad hoc pares sunt sponsus et sponsa, cum aeque fidem frangant et se suspectos reddant, ne etiam postea matrimonium violent. Ex communi Laym. cit. c. 2. n. 10. Aliquae tamen disparitates inter sponsum et sponsam assignantur a DD. Nam

271. II. Si uterque sponsus post sponsalia fornicatus sit, non compensatur delictum delicto, sed adhuc sponsus fornicarius repudiare potest sponsam fornicariam: nam etsi uterque fidem aeque violarit, tamen delicta pari turpitudine non censentur, sed foedior ipsique sponso detestabilior est incontinentia feminae, quam viri, communi omnium hominum aestimatione. Accedit in femina periculum alienae prolis. Communis DD. cum Sanch. l. 1. disp. 55, Coninch aliisque citatis Laym. n. 12.

Nec obstat, quod Dec. l. 5. t. 16. c. 6. dicitur: Paria fornicationis delicta inter conjuges mutua compensatione tolli: nam sponsalium solutio facilius permittitur ob quamlibet scilicet notabilem rerum mutationem, non item facile divortium matrimonii. Extendit Menochius apud Gobat cas. 8. n. 329. ad casum, quo adest sola praesumptio patratae fornicationis, ut si sponsa frequentet domum illius, cum quo scit sponsus eam peccasse ante sponsalia.

272. III. Etiam si sponsa post sponsalia fuisset vi oppressa, merito repudiatur. Sicut colligitur ex D. p. 2. c. 27. q. 2. c. 33. et docet communior DD. Sylvester, Navar. alii cum Sanchez cit. n. 7. Coninch n. 5, Laym. n. 11, Tamb. § 6. n. 2. Ratio est: quia etiam sic sponsa notabiliter fit vilior, ut ab ea sponsus merito abhorreat: etenim probro vertitur viro, feminam sic violatam ducere, non absque periculo forte alienam prolem alendi. Accedit, quod rarissimus sit casus, quo femina absque omni consensu et culpa vim patiatur, ut alibi dicemus. Quodsi tamen aperte constaret, oppressionem sponsae absque omni ejus culpa accidisse v. g. in somno praesertim medicato, Sanchez et Laym. cit. probabiliter censent, sponsum resilire non posse, cum exinde sponsa tam magnum dedecus non contrahat. Secus rursus esset in opposito, si sponsus ea violentia cogeretur aliquam cognoscere invitus (quod tamen posse fieri, cum Toleto et Tamburino ego non credo): quia tunc nec sponsus fidem frangeret, quia ageret coactus vel potius pateretur tantum, nec sponsae probrosum esset tali viro nubere; non ita, si sponsus cogeretur sodomitice pati, idque non occultum maneret; tunc enim ob maximum probrum sponsam posse resilire, docet Palaus apud Tamb. cit.

273. IV. Si sponsa post sponsalia oscula, amplexus ac tactus impudicos ab altero viro admittat, possunt rescindi sponsalia, quia censetur vivere impudice, a quo proinde merito vir abhorrere incipit. Rursus non viceversa ob sola sponsi oscula vel tactus impudicos alterius feminae sponsa resilire potest: quia non propterea viro aliqua impudicae vitae infamia apud homines aspergi solet. Sanch. disp. 55. n. 5, Coninch disp. 23. dub. 7. n. 56., limitans tamen, nisi sint tactus frequentes, ut indicent propensum valde sponsi in alteram animum, ut merito timeri possit, ne minus sit amaturus sponsam aut fidem non servaturus. Sic Coninch.

Dicta de fornicatione carnali extendenda sunt ad fornicationem spiritualem per haeresim et apostasiam: juste enim resilit sponsus et maxime sponsa, si novit, alterum post sponsalia a fide defecisse seu in haeresim incidisse, idque non tantum in locis, ubi haeresis non tolerata reddit hominem infamem valde, ut in Italia, Hispania etc.,

sed etiam in Germania et locis, ubi haeretici tolerati cum catholicis admixti sunt; est enim valde gravis mutatio, et nimis grave est, cogi sponsam catholicam ad nubendum homini diversae falsaeque sectae, quem tamen ipsa ut catholicum in sponsum elegerat, ait Tambur. recte § 6. c. 5. tr. 3. n. 5.

IV. *Impedimentum superveniens.*

Post sponsalia contracta possunt supervenire impedimenta matri- **274.**
monii, aut impedientia tantum, ut sunt vota simplicia castitatis, Religionis ingrediendae, sacri Ordinis susceptio, de quibus jam satis est dictum. Item posset supervenire cognatio spiritualis vel legalis, sed casu rarissimo; saepius autem quam par est supervenit impedimentum affinitatis carnalis, ut si sponsus Titiae fornicetur cum ejus consanguinea intra secundum gradum v. g. cum ejus sorore, matre, matertera, ideoque habet impedimentum dirimens matrimonium cum ipsa sua sponsa, et consequenter non poterit procedi ad matrimonium de praesenti, nisi prius impetrata dispensatione. De hoc aliove simili casu paucis sic accipe.

I. Certum est, eo casu sponsam liberari et posse sponsum repellere **275.**
duplici titulo, et fornicationis juxta supra dicta, et impedimenti contracti: quia apponens impedimentum dirimens facit matrimonium jure impossibile, scilicet illicitum et invalidum; sponsa ergo habet sufficientem causam resiliendi et volendi se conformare juri matrimonium illud prohibenti. Idem per omnia esset in casu opposito de sponsa.

II. Sponsus eo casu non liberatur a sponsalibus, sed volente **276.**
sponsa obligatur ad procurandam dispensationem atque ad matrimonium de praesenti contrahendum. Ex communi Tambur. § 7. n. 1. Ratio est: quia ex una parte sponsus non debet ex iniquitate lucrum reportare, ex altera autem parte de jure naturae est, ut qui causa est impedimenti circa rem promissam alteri, debeat illud tollere.

III. Eo casu dispensatio impetranda est sumptibus solius sponsi, **277.**
ordinariis tamen et moderatis, et nullo modo sumptibus sponsae. Communis apud citatos. Ratio patet: quia solus ipse quidem injuste fuit causa, ob quam necessario ista dispensatio impetranda esset. Dico tamen, *sumptibus ordinariis et mediocribus:* quia obligatio orta ex sponsalibus solum urget sponsum ad ponenda media ordinaria et non valde difficilia, quibus impleri possit matrimonium, non item ad extraordinaria et valde difficilia ex vi sponsalium praecise et per se; nam

IV. Si eo casu sponsa vi sponsalium fuit violata vel impraegnata, **278.**
unde damnum grave pateretur vel infamiam, nisi matrimonium sequatur, sponsus, qui scienter impedimentum apposuit, adhuc obligatur procurare dispensationem, etiam magnis sumptibus statui suo proportionatis, etsi non nimis magnis, quibus a statu cadere deberet. Tambur. cit. § 7. Idque etiam non ex ratione sponsalium praecise, sed ex ratione injustae damnificationis, cujus contra jus sponsae causa fuit sponsus fornicando cum consanguinea: nam qui est causa damni contra justitiam, tenetur illud compensare quantum moraliter potest citra notabiliter majus damnum proprium, juxta dicta in materia de restitutione. Dixi rursus, *qui scienter impedimentum apposuit,* quando nimirum sponsus fornicans

cum consanguinea sponsae suae scivit vel advertit, sic impedimentum contrahi: tunc enim solum libere dedit causam damno ex impedimento sponsae exorto; damnificationi autem liberae et culpabili satisfaciendum est. Secus quando tunc non scivit vel non advertit impedimentum contrahi, tunc enim libere non damnificavit: damnificatio autem non libera et involuntaria non inducit obligationem compensationis; adeoque jam sponsus non tenebitur procurare dispensationem expensis magnis extraordinariis ex ratione damnificationis injustae, sed bene adhuc expensis moderatis et ordinariis ex ratione contractus sponsalium, prout recte advertit Hurtadus apud Tamb. cit. n. 10.

279. § IV. *Mutationes aliae notabiles particulares factae vel patefactae.* Generalis hic esto regula: Quoties post contracta sponsalia superaccidit aliquid, quod eorum executionem, scilicet matrimonii contractum et usum reddit notabiliter difficiliorem quodque, si initio fuisset, cordatum hominem similis conditionis merito ab illis sponsalibus avertisset et absterruisset, toties cessat obligatio illius, ut is, etiam nolente altera parte resilire juste possit, cui matrimonium redditur difficilius. Sic in terminis Tambur. hic tr. 3. c. 5. § 8. n. 1. et in re ipsa communissima DD. Sanch. l. 1. de matr. d. 62, Coninch d. 23. dub. 8. Tanner t. 4. d. 8. q. 1. n. 69, Laym. c. 2. n. 18. et 19. alii innumeri apud ipsos. Ratio est: quia intentio spondentis non praesumitur se extendisse ad talem casum valde difficilem non praevisum, qui quemvis hominem prudentem a promissione absterruisset. Quare sponsalibus seu matrimonii promissionibus, quae suapte natura et Ecclesiae praxi magnam animi libertatem et promptitudinem postulant, ea tacita conditio inesse semper censetur: Si res in eo statu permaneat seu si notabilis rerum mutatio non fiat. Nec refert, etiamsi sponsalia jurata fuerint, quia juramentum sortitur naturam et conditiones actus, cui adjicitur.

Ad cognoscendum autem, utrum intentio spondentis saltem virtualis ad talem casum seu eventum se extenderit necne, examinari debet sponsus, v. g. si eo tempore, quo sponsae matrimonium promisisti, aliquis tibi proposuisset: sed quid, si quid tale eveniat, an non responsurus fuisses, non esse tibi animum ad talem casum obligationem tuam extendere? Et hujus asseverationi etiam in externo foro credendum erit, praesertim jurato, si consideratis circumstantiis probabilis ei fides haberi possit, ut optime probat Laym. n. 18.

Jam vides, in hac generali regula fundari omnes causas dissolvendi sponsalia hactenus explicatas: nimirum notabilem ejusmodi mutationem ex parte unius vel alterius sponsorum. Reliquae mutationes multum variae (ut ad aliquem ordinem redigamus) accidere possunt in bonis vel animae vel corporis vel fortunarum, quae strictim percurramus.

I. *In bonis animae.*

280. I. Si quis ex sponsis gravi infamia maculetur, si sponsus aleator, ebriosus etc. evadat, si asper moribus et admodum severus, potest alter recedere, etiam post jurata sponsalia. Communissima, Sanchez, Layman, Tamb. cit. Ratio sumitur ex regula: quia cum tali certe ab initio noluisset contrahere.

II. Rursus si graves inimicitiae ortae fuerint inter sponsorum parentes, dissolvi possunt sponsalia ex utraque parte. Quodsi inter ipsos sponsos gravis inimicitia fuerit exorta, possunt quidem utrinque recedere. sed qui causam dedit inimicitiae, obligatur prius, omnia moralia et ordinaria media adhibere ad pacem inducendam, quia alioquin erit injusta causa dissolutionis.

III. Universaliter quando est vel advenit timor, rationabilis tamen, ne malum exitum nuptiae sortiantur, v. g. Titius desponsavit Bertam, nescientibus vel etiam scientibus utriusque parentibus, unde tamen factum est, ut ex utraque parte parentes obstinate contradicant timeaturque gravis discordia inter illos vel eosdem sponsos, poterit alter etiam altero invito se ad aliud matrimonium convertere: quia ex tanta oppositione facile est oriri inimicitias, incommoda gravia et inter ipsos sponsos nuptos perpetuas rixas et dissensiones. Ex communi Sanch. mox citandus, Tamb. hic tr. 3. c. 1. n. 7.

IV. Monet tamen provide Sanchez l. 1. d. 14. n. 3, ut caute in hoc procedas, confessarie, nam saepe jactantur minae, opponuntur pericula, applicantur alia mala, quae tamen experientia mox ostendit vana esse et statim inito matrimonio defervisse.

II. *In bonis corporis.*

I. Si sponsus vel sponsa incidit in gravem morbum, paralysin, 281.
lepram, morbum gallicum, epilepsiam aliumve incurabilem morbum; si amittat oculos, aures, nares, si fiat claudus, mancus, juste alter recedere a sponsalibus potest. Haec enim sicut retardant a sponsalibus contrahendis, sic excusant a contractis etiam juratis: quia nimis grave esset, hoc perpetuo velle in consorte pati; poterit ergo is recedere ab hoc contractu sponsalium ex se dissolubili; certe autem non a matrimonio jam contracto de praesenti, quod est indissolubile. Omnes, quos sciam. Addo aliqua specialiora.

II. Etiam vehemens suspicio morbi gallici causam dat dictae dissolutionis sponso sano, uti cum aliis docet Pontius l. 12. c. 17. n. 4. Addit Tamb. cit. § 8. n. 4., idem esse de suspicione cujuscumque infirmitatis gravis incurabilis ob paritatem rationis.

III. Oris gravis olentia, cui arte medica subveniri nequeat, merito numeratur inter morbos valentes dissolvere sponsalia, quia illam in tam arcta conjunctione tolerare, nimis esset onerosum. Ita communis cum Sanch. l. 1. d. 57. n. 2. approbante Pontio cit.

IV. Quid si sponsa tempore sponsalium pulcherrima, deinde notabiliter deformis evadat? Etiam propter hanc mutationem sponsum posse licite resilire, docent gravissimi DD. Palaus, Hurtadus eosque sequens Tambur. n. 6. Ratio est: quia in materia matrimonii admodum aestimatur apud homines pulchritudo.

III. *In bonis fortunarum.*

I. Si sponsa dotem adferre nequeat, aut is, qui promisit, dare 282.
nolit, sponsum juste recedere posse, luce clarius est: est enim dotis

promissio conditio, sub qua fiunt sponsalia; ergo ea deficiente etiam sine culpa promittentis, cessat promissio, quamvis jurata, ait Tamb. cit. n. 8.

II. Huc spectat, si alterutra pars sit exheredanda aut rationabiliter timeatur, alterum ex sponsis fore exheredandum, alter licite resilire poterit, ut cum aliis notat Pontius cit. c. 17. n. 8. Ratio est: quia alias is se immitteret in periculum sustinendae paupertatis. Addit merito Tambur. cit. n. 10., propter paritatem rationis idem esse, si adsit similis rationabilis metus de futura paupertate forte alteri ex quavis alia causa proventura.

III. Non tantum si una tantum pars gravissimam bonorum jacturam patiatur atque in inopiam notabilem incidat, altera ob tantam mutationem juste resilit secundum omnes, sed etiam si uterque in paupertatem incidat v. g. tempore belli, uterque juste recederet a sponsalibus: quia tanto difficilius sustinere poterunt onera matrimonii, ut hic dari non possit compensatio paupertatis unius cum paupertate alterius. Ita cum Bonac. et aliis Tamb. cit. n. 11., etsi contradicant Rebellus et Pontius l. cit., sed minus probabiliter.

IV. Quid si alter ex sponsis ex inopinato valde locuples fiat, delata v. g. ex improviso ingenti hereditate, poteritne relicta sponsa jam impare quoad opes, aliam sibi opibus parem meliusque dotatam procurare? Negant rotunde Sanch., Coninch, alii eosque citans Palaus hic d. 1. pu. 28. n. 5. Ratio bona est: quia si sponsa tua deterior non est facta, iniquum est, eam suo jure privare. Concedunt tamen alii cum Hurtado d. 2. de matr. diff. 25. Distinguit Perez d. 9. sect. 11: licere, si non accepit illam ob speciositatem, non item si praecipue ob formae praestantiam illam despondit. Inter has sententias interponat quis judicium me sapientior, ajo merito cum Tamb. n. 15. et Gob. n. 340. Primam tamen urgerem, nisi (certe rationabilissime) timerem malum matrimonii successum, et sponsam ab insolescente sponso ditiore male tractandam. Quare consulerem sponsae, dissolutioni non multum repugnare, pro sine dubio liberaliori compensatione vel remuneratione.

IV. *Praedictae causae latentes, postea patefactae.*

283. I. Etiam quando aliqua ex hactenus enumeratis causis v. g. violata pudicitia in sponsa, magna saevitia, ebrietates in sponso, aut in alterutro morbus contagiosus vel incurabilis, grande aes alienum, paupertas, infamia etc. jam reipsa extiterunt tempore sponsaliorum, sed latebant aut invincibiliter ignorabantur ab altera parte contrahente, ita quidem ut si non ignorata seu cognita fuisset talis causa, nequaquam alter matrimonium spopondisset, ea postea cognita adhuc est jus dissolvendi sponsalia etiam jurata. Communissima DD., quos congerunt et sequuntur Sanchez l. 1. d. 63, Coninch disp. 23. dub. 8, Laym. c. 2. n. 19, Tamb. cit. § 9. n. 1. et late Gob. cas. 8. n. 295. Ratio est: quia cum sponsaliorum tempore defectus non apparebat, perinde erat, ac si non esset (et ideo quia ignorantia illa erat solum circa qualitates personae, sponsalia tunc erant valida, ut jam supra § 9.); cum vero

postea apparere incipit defectus talis, perinde est, ac si de novo adveniat et existat; nam sicut paria censentur, non esse et non apparere (in moralibus, non physicis) Dig. l. 18. t. 1. c. 77, ita etiam idem erit, aliquid supervenire et praecedere, sed antea ignorari, ut inter alios observat Lessius l. 2. de just. c. 42. dub. 1.

II. Addidi et in praecedentibus semper supposui extensionem ad 284.
sponsalia *etiam jurata;* nam, ut toties inculcatum, juramentum additum promissioni sequitur ejus naturam et conditiones, et licet augeat obligationem intensive, addita nova obligatione ex virtute religionis, non tamen (ut simplices imaginantur) auget extensive, neque obligationem extendit ad ullos alios casus vel circumstantias, nisi ad quas se extenderet ipsa promissio nuda et nullo juramento vestita, quod valde notandum. Quare si sponsus v. g. dicat: fateor quidem, me sancte, etiam sub juramento promisisse matrimonium huic Bertae, sed nequaquam putabam, adeo esse inopem, ut nunc deprehendo; si autem id habuissem compertum, nemo me adduxisset ad dandam ei fidem matrimonialem. Quando, inquam, sponsus ita loquitur sincere, non tenetur in conscientia ducere Bertam, ut aperte deducitur ex regula tradita et communi DD. consensu. In foro autem et judicio externo tenebitur hujus suae mentis indicia vel testimonia adferre, ut judex consideratis circumstantiis prudenter credere possit et debeat, ut in simili notavi superius quoad causas de novo advenientes.

III. Excipiendum autem per omnem modum, nisi post talem causam 285.
aut supervenientem aut de novo cognitam sponsalia antea valida ratificaveris aut expressis verbis aut ipso facto, et praesertim copula carnali. Quare si sponsus v. g. cognita causa recedendi a sponsalibus, nihilominus sponsam carnaliter cognoscat, censebitur tacite renuntiare juri suo atque sponsalia ratificare: quandoquidem etiam sponsa nonnisi sub tali conditione in copulam consentire censenda est, ideoque non audiendus sponsus si postea resilire velit, nisi forte accessisset animo fornicario et expresso non ratificandi sponsalia; tunc enim contra Sanch. l. 1. d. 66. n. 3. rectius docet Hurtadus cum Tamb. cit. § 9. n. 4., in foro conscientiae non ratificare nec cedere juri suo, et sic adhuc dissolvere posse sponsalia, nisi alias ratione damni illati ad illa ratificanda teneretur.

IV. Jam restat quaestio difficilis et maxime practica: Utrum 286.
sponsus vel sponsa laborans aliquo defectu occulto, qui cognitus averteret compartem a sponsalibus et matrimonio contrahendis, possit eo tacito contrahere, atque post contractum sponsalitium etiam compellere ignorantem, ut stet fide data ad matrimonium contrahendum? Resp. cum necessariis distinctionibus: 1. quando defectus repugnat substantiae matrimonii aut continet impedimentum dirimens, quantumvis etiam probrosum vel diffamatorium, utique aut est manifestandus aut a contractu abstinendum. Nimis certum apud omnes. 2. Etiam manifestandus est defectus (aut a matrimonio abstinendum), qui noxius futurus est alteri parti, et generaliter qui matrimonium redditurus est notabiliter difficilius. Sic (contra Sanch. l. 1. disp. 86, Hurt., Dicast., Escob. alios non paucos) verius docet Turrianus, Coninch, Pontius aliisque citatis Perez d. 11. sect. 11, Palaus d. 30. pu. 30. n. 5, Gobat cas. 9.

n. 367. Ratio est: quia contra justitiam delinquit qui mercem aut inutilem aut vere noxiam vendit ignoranti haec vitia, juxta dicta suo loco; idem est in proposito.

Deinde defectus isti, si non manifestentur et postea appareant, ut fieri solet, sponsalia quidem juste dissolventur cum majori confusione, matrimonium vero ipsum contractum malos sortietur exitus, qui merito parti dolosae imputabuntur. Exempla ponunt: morbum, lepram, morbum gallicum vel alium contagiosum, mores perditos sine animo emendandi, infamiam ex genere vel ex delicto, et certo etiam si sponsa vel femina jam sit impraegnata ab alio; quid enim magis nocivum posset esse matrimonio futuro? Non autem est obligatio manifestandi seu ante seu post sponsalia defectus non ita noxios nec facientes matrimonium notabiliter difficilius, etsi reddunt minus commodum vel minus appetibile: cujusmodi sunt fornicatio etiam sponsae antecedens vel subsequens sponsalia, deformitas, ignobilitas, paupertas, infamia, cum tamen contrarium ab omnibus credatur. Sic DD. cit. omnes. Ratio est: quia recepto communi usu, etiam in contractu emptionis, non consuevere aperiri leviores defectus mercis, et debet sibi imputare altera pars, quod non instituerit accuratiorem inquisitionem. Sponsus vel sponsa laborans simili defectu non noxio modo specificato potest, per se loquendo, alteram partem ignaram compellere ad standum data fide nuptiasque contrahendas. Omnes supra citati utriusque sententiae. Ratio est: quia si pars vitiosa contraxit sponsalia sine ullo peccato injustitiae in sponsum, acquisivit jus ad matrimonium; ergo jure coget sponsum, ut servet fidem.

Sectio III.

De matrimonio legitimo, ut contractus est ac consensus de praesenti.

Summarium.

287—288. Matrimonium proprie sumitur pro contractu et pro vinculo.
289. Quid utroque modo?
290. Ad matrimonium ut contractus est requiritur consensus mutuus obligatorius.
291—294. Qualis sufficiat, ut valide et
295—298. Qualis, ut licite contrahant?
299. Verus, serius, voluntarius et liber ac
300. Absolutus et proprius contrahentium tantum.
301. Quem nemo
302—304. Nisi Deus supplere potest.
305. Externus per verba vel signa de praesenti expressus.
306—307. An necessario per verba?
308. Quibus verbis vel signis?
309. Quo ordine?

310—314. Qua simultate?
315—316. Quando subest impedimentum dirimens contrahentem latens, matrimonium nullum est.
317. Valet vero quando solum dubitatur tale subesse, revera tamen non subest.
318—319. Quando autem certo putant subesse, esto non subsit, probabilius nullum est.
320. Matrimonium etiam contrahi potest inter absentes per epistolam
321. Vel per procuratorem. Qualiter?

I. In matrimonio quatuor consideranda occurrunt, 1. est con- 287.
tractus actualis, quo personae legitimae consentiunt seque obligant ad mutuam traditionem corporum in ordine ad prolem generandam: qua ratione dicitur matrimonium legitimum, et de hoc modo nobis sermo. 2. Est ratio Sacramenti ex divina institutione huic contractui superaddita eumque elevans ad conferendam gratiam sanctificantem et digne significandam conjunctionem Christi cum Ecclesia et Verbi Divini cum natura humana: qua ratione dicitur matrimonium ratum, et de hoc agemus seorsim sect. 4. 3. Est status permanens ac vinculum perpetuum post illum actualem ac transeuntem contractum legitimum, et inter fideles etiam ratum remanens cum consequentibus obligationibus servandi fidem, reddendi debitum, cohabitandi, prolem educandi, quae dicuntur bona matrimonii. 4. Est ipsa copula maritalis, a qua tandem dicitur matrimonium consummatum et undequaque indissolubile quoad vinculum evadit, ut amplius patebit suo loco. Et hinc

II. Matrimonium proprie loquendo, etiam in sacris conciliis accipitur 288.
duobus modis: 1. Pro contractu, 2. pro vinculo seu statu permanente. Sic enim Trid. sess. 24. can. 1. definiens, matrimonium esse Sacramentum, utique loquitur de contractu matrimonii, et in conc. Florent. Eugenius IV. in decreto fidei, dicens: Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus. Quemadmodum et sancti Patres ac DD. passim dicentes, matrimonium esse ex se indissolubile, esse perpetuum, esse effectum mutui consensus etc. intelligitur de vinculo. Quo etiam sensu matrimonium dicitur propriissime *conjugium*, eo quod vir et mulier communi ac perpetuo jugo subdantur. Hinc ergo sunt tam diversae matrimonii definitiones; unam initio tractatus attulimus ex Marchantio, utrinque et contractum et Sacramentum et vinculum bene explicantem, sed longiusculam. Tu rogatus, quid sit seu in quo consistat matrimonium, ut sapere te quoque ostendas, ne respondeas sine distinctione et dic, ut sequitur ex Scoto 4. d. 24. communiter recepto:

III. Matrimonium ut contractus est *maris ac feminae mutua trans-* 289.
latio corporum pro usu perpetuo ad procreandam prolem debite educandam. Matrimonium ut vinculum seu status est *vinculum indissolubile inter marem et feminam ex mutua translatione potestatis corporum suorum in se invicem facta ad procreandam prolem debite educandam.* Sic Scotus. Brevius *est maris et feminae conjunctio individuam vitae societatem retinens.* De hoc vinculo nihil specialiter dicendum occurrit, praeter dicenda de matrimonii indissolubilitate. Merito tamen quaeres: Quidnam sit seu in quo consistat illud vinculum seu perpetua conjunctio. Resp. reipsa nihil aliud esse, quam meram denominationem extrinsecam ex praescripto contractu desumptam, vi cujus contrahentes manent inter se

colligati cum quodam dominio et subjectione ad invicem, ut contra alios laboriose, sed frustra multiplicantes entia, recte docent DD. communius, inter quos Tamb. hic tr. 4. c. 1. et noster Herincx d. 2. q. 1. Jam ergo videndum, qualis requiratur et esse debeat consensus requisitus ad hoc matrimonium legitimum, ut contractus est.

Assertio. *Ad matrimonium legitimum requiritur consensus mutuus obligatorius tradendi et acceptandi invicem corpora in ordine ad generandam prolem, verus et serius, voluntarius, liber et absolutus, proprius contrahentium tantum, externus per verba vel signa de praesenti expressus inter personas habiles, non necessario praesentes, sed satis per procuratorem vel epistolam.* Est tota certa et patebit explicatione.

290. § I. *Consensus mutuus obligatorius,* quo nimirum vir et femina libere consentiunt tradere et acceptare sibi invicem jus in suum corpus in ordine ad generationem prolis, uterque se obligando ad fidem servandam, ut scilicet alteri petenti tantum et nulli alii corporis usus concedatur, idque in perpetuum durante vita amborum. Prout emphatice explicat Apostolus 1. Cor. 7: *Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro,* rationem dans: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Est ergo matrimonium contractus maxime onerosus, constans mutuo consensu obligatorio, invicem tradendo et acceptando jus et obligationem sui corporis, quo nimirum et vir tradendo jus sui corporis se obligat mulieri ad eum usum, eoque ipso ejus reciprocam traditionem et obligationem acceptare volens, et femina vicissim tradendo jus sui corporis se obligat viro eoque ipso acceptat traditionem et obligationem sibi factam; quamvis enim singuli sponsi non plus dicant, quam v. g. accipio te in meam uxorem, accipio te in meum maritum, attamen eo ipso uterque, dum ejusmodi verba proferunt, significant etiam, se acceptare alterius traditionem et consensum vel jam praestitum a sponso more solito prius loquente vel jam jam praestandum a sponso posterius loquente. Jam ergo ulterius et merito explicandum, circa quae objecta versari debeat consensus et intentio contrahentium ad hoc ut valide et licite contrahant.

Ut valide contrahant,

291. I. Sufficit sine dubio consensus implicitus et generalis, contrahendi matrimonium more aliorum fidelium, seu velle contrahere eo modo, quo alii fideles contrahunt, quo Ecclesia ordinavit, quo Deus vel Christus instituit, etiamsi contrahens de obligationibus essentialibus matrimonii in particulari nihil cogitet neque expresse se ad tale aliquid obligare intendat, dummodo etiam nullam talem obligationem positive excludat. Certum apud omnes ex communi doctrina in aliis Sacramentis et contractibus.

292. II. Sufficientissimus etiam est consensus explicitus in obligationem aliquam etiam unam essentialem, utpote in praedictam traditionem corporum, in aliquod ex tribus bonis matrimonii, fidei, prolis, Sacramenti, utpote ad servandam fidem conjugi, debitum reddendum ad generandam prolem, ad perpetuam vitae societatem. Etiam unam, inquam, etsi de reliquis obligationibus nihil cogitet, positive tamen etiam nullam ex-

cludat: eo ipso enim adhuc implicite vult et intendit etiam reliquas obligationes et bona matrimonii adeoque adhuc totam substantiam matrimonii ponit. Communis DD. cum Sanch. l. 2. d. 29.

III. Validum manet matrimonium, si contrahens consentiat in 293.
praedictas matrimonii obligationes omnes vel aliquam modo praedicto velut in actu primo, etiamsi positive excluderet actum secundum et executionem ejusmodi obligationis, v. g. fidem aliquando non servandi, debitum non reddendi, prolem non generandi. Communissima. Ratio est: quia de essentia matrimonii tantum est traditio corporum et ipsae praedictae obligationes in actu primo, non autem ipsa executio seu impletio ac actus secundus earum obligationum est de essentia, ut in simili dictum supra de sponsalibus. Quemadmodum ergo vero et valido voto potes te obligare ad servandam castitatem, etsi animum (certe scelestum) habeas, eam obligationem quandoque non observandi, sic valide contrahis matrimonium, si consentias et intendas, ejusmodi obligationes subire ad servandam fidem, prolem generandam: quia jam ponis totam substantiam matrimonii, etsi similem scelestum animum habeas non observandi, fidem subinde violandi. Quin ipsam copulam actualem certis conditionibus etiam licite excludere posses, exemplo Beatissimae Virginis Mariae; sed de hoc necessario iterum in subsectione de matrimonio conditionato.

IV. Quodsi vero ejusmodi obligationem ipsam, omnem aut unicam 294.
excluderes, v. g. solam status perpetuitatem aut solam fidem servandam, jam invalide contrahes matrimonium: quia omnem aut quamlibet istarum obligationum excludendo non ponis, sed tollis et destruis totam substantiam matrimonii, juxta notum illud D. Dionysii: Bonum est ex integra causa, malum ex quolibet defectu. Vide latius Sanch. cit., Perez d. 13. sect. 5, Tambur. tract. 4. c. 2. § 3. * Ad rem facit haec responsio s. Congr. 18. Dec. 1872: Matrimonia inita cum solo contrahentium errore, quod matrimonii consummati vinculum in casu adulterii vel ob alias causas dissolvi possit, valida sunt. Si vero sub hac expressa conditione inita sint, ut invalida habenda esse. *

Ut licite contrahant.

I. Sufficit similiter, ut consentias et intendas explicite vel im- 295.
plicite finem aliquem matrimonio proprium et intrinsecum, etiam unicum, ceteros non excludendo positive, aut primarium, uti est proles generanda, fides servanda, perpetua societas, aut secundarium, uti est remedium concupiscentiae, habere conjunctionem ac communionem auxiliorum, consiliorum etc. Ratio est: quia sic semper te conformas institutioni matrimonii, nec est, unde culpa oriri possit.

II. Hos fines essentiales ac proprios matrimonii positive excludendo 296.
contrahens matrimonium principaliter ob alium finem extrinsecum, v. g. ob obtinendas divitias, ob solam libidinem explendam etc. omnium consensu mortale est, quia redderet matrimonium nullum, ut ex modo dictis patet.

III. Retento autem taltem implicite seu positive non excluso fine 297.
proprio matrimonii, contrahens matrimonium ob fines extraneos et in institutione matrimonii non inclusos, utpote obtinendi divitias, voluptates,

bonum nomen, honestam familiam et similia, ex communi quidem sententia peccat, attamen non mortaliter. Sanch. l. 2. disp. 29, Laym. tr. 10. p. 4. c. 2, Tamb. cit. § 3. n. 11., alii apud ipsos. Ratio est: quia licet non sit magna deordinatio, cum implicite remaneant fines debiti, aliqua tamen adest deordinatio, cum explicite intenditur finis extrinsecus et alienus a finibus, ob quos institutum est matrimonium.

298. IV. Attamen certe probabilis est etiam sententia, excludens omne etiam veniale peccatum. Ita cum aliis Coninch d. 25. dub. 2, Palao d. 2. de sponsal. pu. 10, Pontius l. 1. c. 21. n. 13. et probabilem judicat ipse Tamb. n. 13. Ratio est: vel enim hi externi fines ex se honesti sunt et bonitatem moralem habent, ut esset pax reipublicae, concordia consanguineorum, familiae nobilis conservatio, fornicatio vitanda; aut sunt ex se indifferentes, qualis est finis divitiarum, honoris, voluptatis non peccaminosae: utrobique nulla apparet culpa; quae enim culpa est, honesto medio, quale est matrimonium, velle acquirere illud, quod ex se vel honestum itidem est vel saltem indifferens et minime inhonestum? Certe culpae non condemnabis sacerdotem, qui alioquin non celebraturus celebrat hodie Sacrum, quia stipendium bonum offertur, illius lucri capiendi gratia, modo remaneat et non excludatur intentio principalis sacrificandi in honorem Dei, quam semper remanere supponimus. Ita ergo est in casu nostro. Vides quam probabiliter; sed de hoc rursus c. sequent.

299. § II. *Verus et serius, voluntarius ac liber* (remissive). I. Verus et serius, seclusa scilicet fictione: eadem prorsus ratione, qua sectione praecedenti dictum de promissione seria et ficta sponsalium. In specie autem qualiter peccet et ad quid obligetur ficte contrahens matrimonium, dicetur c. seq. cum de peccatis conjugum in contractu matrimonii.

II. Voluntarius, cum plena scilicet deliberatione et rationis advertentia, eadem similiter per omnia ratione, qua supra de sponsalibus.

III. Ac liber inprimis ab omni errore, deceptione, dolo, juxta satis dicta de impedimento erroris.

IV. Liber, etiam a metu et coactione, juxta dicta de impedimento vis.

300. § III. *Absolutus et proprius contrahentium tantum.* I. Consensus, ut actuale matrimonium constituat, necessario debet esse absolutus et independens a conditione in futurum. Ut proinde male aliqui non distinguant inter matrimonium conditionatum et consensum conditionatum: nam (ut optime explicat Sanch. l. 1. d. 5. n. 5.) consensus quidem in matrimonium potest esse conditionatus, matrimonium vero nequaquam: quia nimirum quando consensus de praesenti conditionatus est pendens a conditione in futurum, nullum adhuc est matrimonium, sed potius rationem sponsalium obtinet; at postea quando posita et purificata conditione consensus prius conditionatus transit in absolutum, jam primum fit matrimonium. Vides ergo, quomodo matrimonium nunquam sit nisi absolutum, quamquam DD. passim et nos subinde utamur hac voce matrimonium conditionatum, intelligentes nimirum matrimonium nondum perfectum. De consensu autem conditionato matrimonii ob plures tricas necessario agam seorsim in subsectione.

II. Certum est, ad matrimonium requiri, ut validum sit, consensum **301.**
proprium ipsorum contrahentium, ut suppleri non possit ulla potestate nisi divina, adeo ut neque supremus princeps saecularis vel ecclesiasticus possit alicui dare jus utendi corpore alterius ad prolem generandam sine proprio utentium consensu; sed ad summum in certo casu per mandatum aliquos urgere potest ad matrimonium contrahendum et consequenter ad praebendum consensum proprium, quo deficiente reipsa nihil fiet, etsi verba adsint et millies repetantur. Communissima DD. Sanch. l. 2. d. 26. et bene Herincx d. 3. sect. 1. n. 1. Ratio est: quia soli contrahentes habent potestatem suorum corporum ad tradendum eorum dominium ac potestatem in usum conjugalem; neque ex ullo capite constat, reipublicae aut principi concessam esse hanc potestatem independenter a consensu contrahentium; neque id expediebat bono communi: nam perpetua vitae societas, mutua conjugum caritas, indissolubilitas aliave matrimonii onera omnino exigunt, ut nemini imponantur nisi consentienti.

III. Dixi, *nisi divina:* nam Deus, supremus dominus omnium cor- **302.**
porum et bonorum ac jurium, posset duobus tradere dominium et potestatem mutuam in corpora ad usum conjugalem (et forte sic egit Osee 1.) juxta communissimam DD. cum Sanch. l. cit. Atque adeo posset Deus per se inducere verum vinculum matrimonii seu matrimonium verum quoad vinculum; quandoquidem illud vinculum nihil aliud sit, quam perpetua obligatio conjugum inter se, consequens ex traditione potestatis mutuae in corpora, undecumque oriatur illa traditio et potestas, sive ex proprio contratu sive ex alia causa, ut contra Sanchez cit. et alios cum aliis bene probat Herincx cit. n. 2. Nam etsi consensus conjugum sit de essentia matrimonii in quantum est contractus, qui in ipso mutuo consensu formaliter consistit, non tamen est de essentia matrimonii quoad vinculum seu ipsius vinculi matrimonialis; sed est causa efficiens illius, quam proinde supplendo potest Deus per se inducere illud vinculum matrimonii, etsi non possit per se facere, ut sit contractus matrimonii absque proprio consensu, cum hoc manifestam involvat contradictionem, illud vero minime. Sed satis datum inutili speculationi, cum controversia possit esse de modo loquendi.

IV. Solus tandem consensus contrahentium seu conjugum tantum **303.**
requiritur et sufficit, et non requiritur ullus consensus aliorum, etiam parentum. Certum de fide contra Lutherum et varios haereticos apud Bellarm. l. 1. de matrim. c. 19. Constat ex D. p. 2. c. 27. q. 2. c. 2., ubi Nicolaus Papa ait: Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur, qui consensus, si in nuptiis solus forte defuerit, cetera omnia, etiam cum coitu, celebrata frustrantur. Et conc. Trident. sess. 24. c. 1. de ref. matrim. anathemate ferit eos, **304.**
qui falso affirmant, matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse. Rationem jam dedi per occasionem supra in particulari de sponsalibus § 1. N. IV., ubi etiam dixi, an et qualiter peccent filii familias insciis vel invitis parentibus sponsalia vel matrimonium contrahentes. Dices cum haereticis: Nonne D. p. 2. c. 30. q. 5. c. 1. dicit Evaristus Papa:

Aliter legitimum non sit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam feminam potestatem habere videntur et a quibus custodiatur, uxor petatur et a parentibus et propinquis sponsetur. Resp. Sine dubio non intelligi de matrimonio legitimo quoad essentiam et valorem, cum eodem tenore subdat Papa: *et suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus benedicantur et biduo vel triduo orationibus vacent,* aliasque conditiones addit, ut stultum sit credere (certe nunquam credent haeretici), sine iis conjugium esse irritum; intelligit ergo matrimonium legitimum secundum legales caeremonias et solemnitates tunc in more positas, de quibus et aliis videre potes late Bellarminum cit. c. 20.

305. § IV. *Externus per verba vel signa de praesenti expressus.* Ad validum matrimonium, tum ut contractus humanus, tum maxime ut Sacramentum est, utique necessario requiritur consensus non tantum internus, sed etiam externus per verba vel signa sufficienter expressus: cum et contractus humanus mutuae traditionis et acceptationis necessario requirat manifestationem externam, ut nimis clarum est, ut supra de sponsalibus probatum. Et Sacramentum huic contractui ex institutione divina superadditum essentialiter debet esse signum sensibile; hujus autem Sacramenti pars essentialis est expressio mutui consensus, traditionis et acceptationis corporum, ut proinde Sanch. l. 2. d. 30. et Tamb. tr. 4. c. 3. n. 1. cum aliis merito censeant, sine utriusque consensu externo non posse consistere matrimonium, etiamsi Deus utriusque consensum internum utrique revelaret. Eoque sensu necessario intelligendi sunt sacri canones, quando de solo consensu loquuntur, ut Dec. l. 4. t. 1. c. 14. dicitur, matrimonium contrahi solo consensu, subintellige expresso per signa, ut patet ex contextu, et alibi saepius et specialiter Dec. l. 4. t. 1. c. 25. dicitur: Matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri et mulieris consensum: sed necessaria sunt quantum ad Ecclesiam verba consensum exprimentia de praesenti. Intellige, quod Ecclesia requirat, ut consensus, qui alioquin etiam per nutus posset declarari, dum potest, exprimatur per verba, ut certius Ecclesiae constet. Et hinc in particulari quaeritur:

I. *An necessario per verba?*

306. Quantum ad valorem, certum est, non requiri verba, sed valide posse contrahi matrimonium per signa vel nutus, non tantum a non valentibus loqui, de quibus expresse declarant canones, Dec. l. 4. t. 1. c. 23 et 25., sed etiam a loqui valentibus, ut cum sexcentis auctoribus allegatis late probat Sanch. cit. l. 2. ac alii passim, et aperte significat concil. Flor. supra cit. dicens: *Matrimonium regulariter effici per mutuum consensum per verba de praesenti.* Nota, *regulariter:* non ergo semper et necessario. Ratio est: quia Christus hoc Sacramentum instituit per modum contractus seu potius contractui rationem Sacramenti addidit; at quilibet contractus signo impleri potest; ergo.

307. Quantum ad licitum vero ex usu Ecclesiae, non admittentis nutus in potente loqui, Rodriquez, Ledesma, Silvius eosque citans Aversa hic q. 3. colligunt obligationem sub mortali exprimendi consensum per verba in valentibus loqui; Sanch. cit. d. 31. n. 10. in secus faciente culpam

venialem agnoscit. Tandem per se loquendo (secluso scandalo aut periculo dubitandi de valore, ex quo per accidens possit oriri obligatio et culpa gravis) nullam obligationem et culpam agnoscunt Pontius l. 2. c. 7. n. 14, Palaus d. 2. de matrim. p. 7. n. 5, Herincx d. 2. q. C. n. 1, Tamb. c. 3. n. 4. Sed Ecclesiae consuetudinem observandam omnes monent.

II. *Quibus verbis vel signis?*

Regula sit: Illa verba requiruntur et sufficiunt, quae certo et **308.** clare in his circumstantiis significant vel exprimunt consensum internum praesentem traditionis mutuae corporum ad usum conjugalem. Plures formulas per occasionem dedi de sponsalibus § 4.; plurimas habent Sanch., Perez, alii; sed piget his immorari, cum hac aetate in matrimoniis contrahendis in facie Ecclesiae seu coram parocho et testibus non tolerentur signa ambigua seu litibus obnoxia, quia in Ritualibus exprimuntur certae verborum formulae, certo significantes consensum. Communis jam ubique receptus mos est, ut parocho seu sacerdote assistente ac interrogante ex sponso primum: utrum hanc praesentem N. velit libere ex institutione Christi accipere in uxorem; deinde ex sponsa: an praesentem N. similiter libere velit accipere in maritum; singulis ad quaestionem respondentibus: *ita* Domine (adeo ut forma hujus contractus et Sacramenti consistat in duobus verbulis: ita Domine); deinde subjungit sacerdos: Matrimonium per vos contractum secundum ordinem S. Matris Ecclesiae ego auctoritate, qua in hac parte fungor, ratifico, confirmo et benedico in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

III. *Quo ordine?*

Similis jam in praxi supervacua quaestio est: quisnam sponsorum **309.** prius interrogandus, ut praedictum consensum externum praebeat, vir, an mulier; certe Covarruvias censet, honestum esse, ut prius femina, Sanchez cum aliis honestius censet, ut prius vir, qui est et erit caput mulieris, consentiente Rituali Romano, de cetero insinuans, observandam esse consuetudinem cujusque ecclesiae.

IV. *Qua simultate?*

I. Certum est, non requiri necessario simultatem physicam, seu **310.** ut simul statim in continenti uterque contrahens proferat consensum suum, ut nimis clarum est, quando contrahitur inter absentes per epistolam vel procuratorem. Sed sufficit simultas moralis, ut unus proferat post alterum, quamdiu durat seu revocatus non est consensus prolatus prioris; cujus proinde intentio principaliter attendenda est. Communissima ac pluribus congestis Sanchez l. 2. d. 22. meique omnes. Ratio est: quia nec ratio contractus nec consequenter ratio Sacramenti contractui huic superaddita majorem simultatem exigit ullo jure veteri vel novo, sed neque concilium Tridentinum requirens praesentiam parochi et testium, quidquam innovat quoad simultatem: nam in aliis contractibus

nonnullis jura requirunt praesentiam notarii et testium, sed inde non infertur necessitas simultanei consensus contrahentium; adhibeatur ergo parochus cum testibus, quando altera pars consensum suum exprimet. Jam vero merito urges: Quantum possit intercedere tempus inter consensum prolatum unius et alterius, ut matrimonium valide contrahatur? Jam dixi, principaliter attendendam esse intentionem prioris contrahentis, et ideo

311. II. Quando matrimonium contrahitur inter praesentes, maxime jure novo in praesentia parochi et testium, praesumitur prior consensisse sub conditione, si altera pars modo statim consentiat, adeoque velle, ut altera pars statim, durante saltem hoc eodem congressu consensum suum praebeat; qua tunc non consentiente, non censebitur manere suspensus prior consensus, sed expirasse, nisi is aliter exprimeret et spatium diutius permitteret. Similiter et quando contrahitur inter absentes per procuratorem vel epistolam, necessario durabit consensus prioris, quantum tempus humano modo intercedere debet et solet usquedum ad alium locum perveniat epistola vel procurator et commode conveniri possit altera pars, ut cum debita solemnitate adjungat suum consensum: neque praesumitur prior perseverare in consensu ultra ad longum tempus aut intendisse, ut altera pars post habitam notitiam possit ultra ad annos usque differre suum consensum: quare et tunc post notabilem moram alterius partis censebitur consensus prioris expirasse, nisi similiter aliud expresserit et se ulterius expectare velle significaverit; quo casu nisi certum tempus assignasset v. g. intra annum vel tot menses, nullum taxandum erit tempus, sed quocumque tempore postea altera parte cum debita solemnitate consentiente matrimonium valide contrahetur, consensu prioris nunquam revocato. Ita post Navarr. et alios Hurtadus hic d. 3. § 8, Tamb. c. 3. n. 10, Herincx d. 3. c. 3. n. 16.

312. III. Ratio dictorum est: quia ex una parte aequum non est, quod prior contrahens debeat expectare alterius consensum ad quodcumque ei libitum tempus; ergo si alter non exprimat, censendus est velle, et alteram partem consentire aut statim nunc praesentem, aut statim post notitiam et opportunitatem habitam, absentem et non ulterius consensum suum extendere. Ex altera autem parte matrimonium est Sacramentum additum contractui humano ac civili, qualis semper subsistit, si non revocato consensu ab altero alter quocumque tempore consentit; ergo si prior consentiens nullum tempus alteri ad consentiendum determinavit, neque ipse suum consensum interim revocavit, quocumque tempore alter postea consentit, matrimonium subsistet, nec erit, unde certum tempus taxari debeat. Gratis ergo et divinatorie taxant septennium Sotus, biennium Henriq., annum Ledesma, scrupulose autem Sanch. cit. disp. 32. n. 7. relinquit prudentis arbitrio consideratis circumstantiis particularibus, cum saepissime timoratus dubitaret, an circumstantiae bene et omnes expensae essent, ut bene notat Tamb. cit. n. 10.

313. IV. Dixi et intellige semper, *quamdiu duraverit seu non revocatus fuerit prior consensus:* censetur autem non durare, sed revocari consensus aut explicite, ut si positive incipiat dissentire et dicat, se

amplius nolle, aut implicite vel indirecte, ut si interim per verba de praesenti contrahat cum alia, vel si transeat tempus praefixum, pro quo forte consensit. Addit etiam Laym.: si altera parte nolente statim consentiens affirmet, se nunc consensum revocasse, ipsi credendum esse, quia, ut dictum, nisi contrarium constet, praesumitur consensisse sub dicta conditione: si et alter statim consensum praebeat.

Potest autem prior consentiens suum consensum revocare semper **314.** quousque alterius partis consensum prolatum perceperit, postea nequaquam. Ratio est: quia quando sponsus v. g. dixit sponsae: accipio te in meam uxorem: necessario subintellexit simulque significavit, se simul acceptare velle consensum, quem datura esset sponsa; neque enim matrimonium consistere potest sine tali acceptatione, ut ex dictis patet; ergo quamprimum sponsa suum consensum expressit, v. g. dicens: et ego te accipio in meum maritum, vel interrogata a parocho dicat: Ita, Domine, jam purificata est conditio, sub qua se obligavit, adeoque matrimonium simpliciter perfectum est; ergo frustra dicet postea: revoco meum vel non accepto tuum consensum, prout lepide alicubi contigisse narrat Gob. cit. Si tamen ponamus casum, quo verba sponsae tam tarde venirent ad aures sponsi, ut antequam ea audiret ipse diceret: renuo vel non accepto tuum consensum, utique non valeret matrimonium: quia, ut dixi, sponsus potuit revocare priorem voluntatem tamdiu, quamdiu non manifestatur ipsi consensus sponsae. Sed haec sunt omnino extraordinaria et vix possibilia; refert et merito metaphysicum hunc casum vocat Lug. respons. moral. l. 1. dub. 42.

§ V. *Inter personas habiles.* Certe personae habiles ad valide et **315.** licite contrahendum matrimonium sunt mas et femina, nullo dirimente vel impediente impedimento matrimonii obstricti juxta dicta sect. 1., aut per dispensationem legitimam habilitati, de qua suo loco. Solum hic quaeri potest et quidem utilissime: An valeat matrimonium, quando ignoratur, dubitatur vel false putatur, adesse impedimentum dirimens. Do breves resolutiunculas.

I. Certissimum est, quando revera subest impedimentum aliquod **316.** dirimens, quantumvis ignoratum ab uno vel utroque contrahente, ignorantia etiam invincibili seu juris (v. g. quod copula habita cum una inducat affinitatem et impedimentum contrahendi cum alia ejusdem consanguinea), seu facti, ut quod conjux prior mortuus putatus, adhuc vivat etc., matrimonium esse nullum. Communissima DD. cum Sanch. l. 7. disp. 17, Coninch dub. 27. n. 13, Perez disp. 39. sect. 4., alii passim (excepto uno vel altero etiam quoad impedimentum criminis, poenam sapiens, ut suo loco notatum). Ratio est: quia ignorantia, etsi excuset a peccato contra legem prohibentem tantum, cum nihil possit esse peccatum, nisi volitum, adeoque necessario quoad malitiam seu prohibitionem praecognitum, minime tamen tollit inhabilitatem ad agendum ac nullitatem actus per leges irritantes seu inhabilitantes inductam, cum etiam ignorans possit fieri inhabilis ad contrahendum. Notum est ex materia de legibus. Et hinc videmus, quotidie dispensari cum iis, qui occulto laborantes impedimento ignari et bona fide contraxerunt, et post notitiam impedimenti, donec obtineant dispensationem, jubentur abstinere a copula maritali simpliciter, ut videbimus.

At quid si post dispensationem obtentam v. g., sed illis nondum communicatam, illi iterum consentiant, validumne erit matrimonium? Respondeo cum distinctione: manere invalidum, si absolute consenserunt, quia sic solum ratificant consensum priorem, qui cum fuerit nullus, consequenter et ipsa ratificatio nulla erit. Validum autem evadet matrimonium, si consenserunt sub conditione, si dispensatio jam impetrata sit, ut ex alibi dictis nosse debes.

317. II. Quando revera nullum subest impedimentum, contrahens tamen uterque vel alteruter dubitat vel suspicatur, annon inter ipsos sit impedimentum v. g. affinitatis, consanguinitatis, sed postea certo cognoverunt, nullum fuisse impedimentum, certum videtur, matrimonium esse validum. Communis DD. cum Sanch. l. 2. disp. 33, Palao, Hurtad. alii cum Tamb. tr. 24. c. 2. n. 2. Ratio est: quia tales dubitantes vel suspicantes tantum de impedimento, contraxerunt quasi sub conditione, si possumus, si sumus habiles; at jam poterant, jam habiles erant; ergo jam absolutus atque adeo efficax erat consensus.

318. III. Quando contrahens uterque vel alteruter omnino certo sibi persuadet, adesse impedimentum dirimens ejusque vim agnoscit, cum tamen revera nullum sit, matrimonium simpliciter erit nullum. Ita post alios Tambur. cit. c. 2. § 2. n. 13, Herincx disp. 6. q. 3. n. 25. Ratio est: quia qui firmiter credit, laborare se impedimento dirimente, non potest absolute et efficaciter consentire in matrimonium; nam impossibilium apprehensorum nulla esse potest efficacia voluntatis seu efficax voluntas, et quod ut impossibile apprehenditur, non potest quis efficaciter velle; nec talis consentit sub conditione: Si forte possum, si forte sum habilis, si forte impedimentum non adest: nam sic jam non firmiter putaret, adesse impedimentum, sed dubitaret solum, adeoque essemus in casu numeri praecedentis.

319. IV. Contra tamen matrimonium valere, docet Covarruv., alii cum Sanch. cit., probante variis rationibus, solutis a Tamb. cit. Et sapienter advertit noster Herincx cit., posse fieri, ut falso putantes, se esse v. g., consanguineos, simul tamen suspicentur, forte non esse in tam arcto gradu, qui matrimonium dirimat; aut falso pro certo putantes, priorem conjugem adhuc vivere, simul cogitent, posse esse, quod jam obierit; aut certe ipsi vim impedimenti dirimentis non bene penetrent etc.; tales potuerunt habere intentionem sufficientem contrahendi validum matrimonium, scilicet conditionatam vel restrictam: Si possum, in quantum possum, si nihil obest, si nullum adsit impedimentum, aut faciendi quidquid possum etc. Et sic, si non adsit impedimentum, validum erit matrimonium; attamen adhuc mortaliter illicitum propter conscientiam practice dubiam in materia gravis peccati.

320. § VI. *Non necessario praesentes, sed satis per epistolam.* Certum est apud omnes, sicut ceteros contractus civiles, ita etiam matrimonii sacramentalem contractum posse celebrari inter absentes per epistolam. Habetur expresse in jure civili, Dig. l. 23. t. 2. c. 5., t. 1. c. 4. Praxim, servata forma Tridentini, describit Palaus hic disp. 2. p. 9. his verbis: Debet traditio et acceptatio utriusque contrahentis coram eodem parocho et testibus fieri; alias non possent testari de matrimonio; id vero fit, si scribas Mariae: Teipsum ei in maritum tradere

eamque in uxorem ex tunc accipere, ipsaque acceptas litteras legens coram parocho et testibus affirmet, se etiam tibi tradere et traditionem a te factam acceptare. En tibi mutua traditio et acceptatio utriusque contrahentis fit coram parocho et testibus; existimo tamen, necessarium esse, quod parochus et testes agnoscant tuas litteras, ut sciant, cujus traditionem mulier acceptet, ut notavit Coninch. Sic Palaus. Ais: qui sic per epistolam (idemque qui per procuratorem) contrahit matrimonium, ignorat, an alter sit bene dispositus ad Sacramentum ejusque effectum suscipiendum; ergo exponit se periculo cooperandi cum peccato alterius, si forte sit in statu peccati. Resp. negando consequentiam: cum enim quilibet sit existimandus bonus, nisi contrarium constet, poterit alius morali certitudine praesumere, alium esse bene dispositum.

Vel per procuratorem.

Certum quoque est et magis usitatum, maxime inter principes et magnates, matrimonium valide et licite contrahi per procuratorem, estque expressum in jure canonico Dec. l. 1. t. 38. c. 15., et latissime tractant Sanchez l. 2. disp. 12, Martinus Perez de matrim. disp. 15. sect. 7, Dicast. disp. 2. dub. 15. alii, ex quibus summarie, curiosule, accipe sequentia: **321.**

I. Substantia contractus et Sacramenti matrimonii per procuratorem initi consistit in duplici actu, Principalis, et Procuratoris. Primus est actus Principalis, constituentis Procuratorem ac mandantis ipsi, suo nomine contrahere matrimonium cum tali certa persona, aut etiam generaliter consentientis in illam personam, quam Procurator electurus est, quia sic adhuc est ad certam personam, ut ex Coninch, Aversa et communi notat Tamb. cit. c. 4. § 1. n. 2. Secundus est actus Procuratoris exequentis ac consensum Principalis ejus nomine exprimentis coram parocho et testibus; quod ministerium est essentialiter perfectivum contractus, adeo ut tunc consensus conjugalis integretur partim ex mandato Principalis, partim ex ministerio Procuratoris; non tamen ideo Procurator est minister Sacramenti (quare neque ad hoc debet esse in statu gratiae, immo neque requiritur sexus diversitas, quin possit femina nomine viri contrahere cum femina, ut notant Sanch., Coninch citati): quia non agit nomine suo, sed nomine Principalis mandantis, qui principaliter mediante Procuratore profert et adhibet consensum, ideoque ejus simpliciter censetur esse actus, juxta notam regulam: Quod quis per alium facit, per se facere censetur. Quare etiam in hoc tantum actu executivo Procuratoris juxta formam Tridentini debet adhiberi praesentia parochi et testium, non vero quando datur mandatum procuratori, juxta communem et veram sententiam Sanchez, Coninch, Palai l. c. Ratio est: quia Tridentinum requirit praesentiam parochi et testium, quando contrahitur matrimonium, ut illi testari possint de jam contracto, nihil vero disponit de mandato ad contrahendum; atqui matrimonium contrahitur, quando procurator nomine alterius praebet consensum suscipitque consensum alterius, non vero quando constituitur procurator ad illud. Addunt Sanchez et ex eo Tambur., parochum et testes non obligari ad videndum litteras mandati; ipsi enim solum testes esse debent de ipso consensu matri- **322.**

monii facto a procuratore, qui sit de facto legitimus, non vero ut legitimus cognitus ab ipsis.

323. II. Forma contrahendi per procuratorem talis praescribitur a Dicast. n. 146: Ego nomine talis N. contraho tecum matrimonium, aut nomine Petri accipio te in uxorem, aut Petrus per me accipit te in uxorem vel contrahit tecum matrimonium. Respondebit femina: Et ego tecum tanquam procuratore Petri matrimonium contraho, vel per te tanquam procuratorem contraho matrimonium cum Petro; accipio Petrum in maritum etc. (idem omnino est in opposito casu, si femina per procuratorem contrahit matrimonium cum viro). Et en tibi jam matrimonium perfectum et ratum. Sed neque omnino ridendus videtur bonus ille vir, qui in solemni convivio coram aliis sanctam ejus innocentiam ridentibus dixit, principem suum per procuratorem matrimonium consummare. Nam in Germania matrimonio rato per procuratorem celebrato additu caeremonia utilis ad aliqua jura, aliquo modo adumbrans consummationem matrimonii, ut videlicet praesentibus aliis decumbant in uno lecto nova nupta et procurator, illa integre vestita, ille non modo vestitus, sed etiam toto corpore cataphractus: qua nimirum caeremonia significare videntur, adeo firmum velle esse matrimonium contractum ad certa jura, ac si de facto jam esset consummatum.

324. III. Principalis ergo contrahens post mandatum datum procuratori contrahendi cum aliqua (vel aliquo) necessario debet perseverare in suo consensu usque ad executionem mandati, ad hoc ut matrimonium contrahatur: nam si interea antequam procurator officium impleat is consensum suum revocet sive expresse sive implicite, v. g. contrahendo cum alia per se vel per alium procuratorem constitutum, et nihilominus procurator hujus revocationis inscius (multo magis conscius) nomine ejus contrahat, matrimonium erit nullum: quia essentiale contractui matrimonii est, adesse consensum utriusque, nunc autem jam unius consensus deficit. Nec refert, quod alii contractus politici valide fiant per procuratorem vel mandatarium revocatum, quando revocatio nec procuratori nec parti alteri innotuit juxta Dig. l. 17. t. 1. c. 15.: nam respublica vel Ecclesia supplere possunt consensum contrahentium circa res temporales et politicas; unde pro quiete et bono publico supplent in dicto casu; at vero circa matrimonium supplere consensum nequeunt, cum consensus proprius conjugis sit de essentia matrimonii, sine quo per nullam auctoritatem matrimonium consistere potest, ut paulo supra audivisti. Notat tamen Palaus cum Tamb. cit. n. 8., si post consensum datum procuratori dissentias quidem, sed deinde iterum priusquam procurator nomine tuo contrahat consentias, validum foret matrimonium; quia tunc in contractu jam adest consensus. At quid si constituisti procuratorem ficte et non vero animo, sed postea eo tempore, quo procurator nomine tuo contrahit, verum consensum habeas: validumne tunc fiet tuum matrimonium? Validum pronuntiat Sanch. cit. disp. 11. n. 13., quia jam adest consensus requiritus, sed rectius validum negat Coninch disp. 24. dub. 9. n. 72. Ratio urgens est: quia cum prima constitutio procuratoris fuerit nulla ex defectu tui consensus, is non potuit matrimonium contrahere ut verus procurator tuus et tuo nomine; ergo nulliter contraxit; ergo parum juvat, quod postea longe distans

consenseris; oportebat enim de novo procuratorem legitime constituere ad tuum consensum exprimendum.

IV. Principalis contrahens, cum ipse sit minister et suscipiens 325.
Sacramentum hoc, debet esse in statu gratiae, non quidem necessario eo tempore, quo procuratorem consituit vel epistolam scribit, sed eo, quo verisimile est fore, ut procurator nomine ipsius contrahat, quoque epistola legatur. Procurator autem ipse non peccat, si dum contrahit matrimonium est in statu peccati mortalis: quia nec recipit in se Sacramentum nec nomine suo ministrat. Denique rectissime monet Sanch. disp. 120. n. 31., optime facturos contrahentes per procuratorem vel epistolam, si deinde per seipsos iterum contrahant, ut certius sit matrimonium, si forte illegitimum quid intercurrit; nec timeas (inquit) de iteratione, quae licet in aliis Sacramentis manente eadem materia prohibeatur, non tamen prohibetur in Sacramento matrimonii, quia hoc fundatur in ratione contractus civilis, qui iterari potest et solet. Sic Sanchez, ubi tamen nota, non semper fieri Sacramentum, quoties renovatur consensus, sed solum quando primo rite perficitur contractus, si antea propter aliquem defectum legitime perfectus non fuit.

Subsectio.

De consensu conditionato.

Summarium.

326. Possunt quidem, raro tamen admitti debent matrimonia sub conditione, praesertim de futuro.
327—328. Matrimonium contractum sub conditione de praesenti vel praeterito statim valet, si conditio vera est, et statim nullum est, si conditio falsa.
329—330. Nec eo uti possunt, donec conditio existere cognoscatur.
331. Matrimonium sub conditione de futuro honesta et possibili initum
332. Suspenditur usque ad conditionis eventum,
333. Qua posita statim perficitur sine novo consensu
334. Et sine nova assistentia parochi et testium.
335. Exceptio.
336 - 340. Conditio de futuro turpis vel impossibilis, an et quando irritet?
341. Irritat conditio turpis repugnans substantiae matrimonii
342. Ejusque triplici bono, fidei, prolis et Sacramenti.
343—344. An valeat, si contrahant cum pacto vel conditione nunquam generandi?

Nullo quidem juris textu prohibentur matrimonia conditionata, 326.
scilicet inita sub conditione sive de praesenti vel praeterito sive de futuro, dummodo non turpi, impossibili vel repugnante substantiae matrimonii. Immo Urban. III. Dec. l. 4. t. 5. c. 5., expresse dicit: Canonicis institutionibus non improbari contractum, quo quidam in quandam mulierem consensit (idest contraxit de praesenti, Glossa, Fagnanus, alii ibidem), si pater ejus suum praestaret consensum. Quare Navarr. consil. 1. de condit. apposit., Dicast., alii videntur approbare potius, quam improbare conditiones in matrimonio. Sed merito Tamb. tr. 4. c. 5. § 10. et Gobat cas. 5. n. 138. censent et monent, a parocho non esse admittendas in matrimoniis conditiones, praesertim de futuro,

nisi ob ratam et urgentissimam causam; sed si alicujus conditionis impletio ad matrimonium expectanda sit, v. g. ut sponsus obtineat libertatem, officium etc., expectetur, antequam illud per verba de praesenti celebretur. Ratio est multiplex: 1. quia ejusmodi conditionum adjectiones repugnant mori patrio. 2. Quia facile tales conditionate contrahentes sibi persuadebunt, valere matrimonium ante eventum vel notitiam conditionis appositae et facient ante tempus, quae faciunt veri conjuges. 3. Quia cum juxta probabilissimam sententiam a nobis admittendam illo ipso momento, quo impletur conditio in matrimonio posita, illud convalescat absque novo consensu et nova praesentia parochi et testium, fiet saepissime, ut matrimonii Sacramentum conficiatur, dum alter vel uterque conjugum est in statu peccati mortalis, in ebrietate aut nescio quibus occupatus, insigni Sacramenti irreverentia. 4. Ex istis conditionibus non subsistentibus vel non impletis possunt oriri gravia incommoda, scandala, dissensiones, ut consideranti patet et infra notabitur. Quia tamen posset subinde esse ratio urgens contrahendi matrimonium sub aliqua conditione, et revera contrahentes aliquando tales conditiones occulte apponunt in contrahendo matrimonio, pro pleniori intellectu ejus materiae et non inutili notitia confessarii agam de his stricte, de quibus latissime Sanch. l. 5. de matrim. Perez, Dicastill. alii.

327. § I. *Conditio de praesenti vel praeterito.* I. Matrimonium contractum sub conditione relata in praesens vel praeteritum: v. g. contraho tecum, si filia Titii es, si legitima, si virgo, si navis advenit, si pater mortuus est etc. statim valet, si conditio vera est, et statim nullum est, si conditio falsa est. Certum apud omnes; habetur variis textibus juris apud Layman tr. 10. p. 2. c. 7. n. 1. Ratio est: quia contractus quilibet ex convenientium voluntate legem et conditiones accipit; si ergo ea sit contrahentium voluntas, ut si hoc existat, stipulatio rata sit, si hoc non existat, stipulatio irrita sit, ita statim erit, sicut inter se conveniunt: quia nimirum non suspendit actum, sed facit, ut statim valeat vel non valeat.

328. II. Neque vero interest, quod contrahentes vel unus eorum ignoret, conditionem appositam subsistere, ut contra Coninch et alios ex communi notat Laym. cit. cum Hurtado et aliis et expresse habetur Dig. l. 12. t. 1. c. 37.: Stipulatio tenet, quamvis tenere contrahentes conditionem ignorent. Quare si contraxisti cum puella, si nobilis sit; aut illa tecum, si officium a rege habes: et conditio subsistat, jam ratum et validum erit matrimonium, etsi tu nondum ejus nobilitatem, neque illa tuum officium cognoscat: quia non contraxisti sub conditione nobilitatis cognitae vel officii cogniti, sed sub conditione nobilitatis vel officii, si existat.

329. III. Quamvis autem conditio de praeterito vel praesenti non suspendat matrimonium quoad esse vel valorem, ut dictum est, sicut suspendit conditio de futuro, suspendit tamen quoad usum licitum, quousque conditio existere cognoscatur; licet enim matrimonium sub tali conditione initum revera perfectum jam sit, si tunc subsistat conditio, sub qua est initum, non tamen est permissus ejus usus, donec cognoscatur adesse illa conditio: quia alioquin exponent se periculo

fornicationis, si forte conditio non subsistat, et ideo matrimonium nullum sit.

Hic incidenter observa: Specialis illa conditio: si virgo est, involvit hanc de futuro: si te reperero virginem, et duplicem sensum habere potest: 1. si post diligentem inquisitionem aut factam a matronis inspectionem cognovero, te esse virginem. 2. Si in primo concubitu tecum te deprehendero virginem esse. Primo sensu licita est ea conditio, ac proinde virginitatis defectus impedit valorem matrimonii; secundo sensu turpis est conditio, quia provocat sponsam ad faciendam potestatem sui corporis, priusquam sit verum matrimonium; ergo habenda pro non adjecta, aut si serio adjecta fuit, contractus rescindendus erit.

IV. Si conditio talis de praesenti vel praeterito revera non sub- 330.
sistat, irritum manet matrimonium, et ratum et consummatum; v. g. Titius serio dixit Semproniae: Si virgo es, te duco uxorem; si virgo non sis, nullum est matrimonium nostrum. Post contractum et consummatum matrimonium deprehenditur Sempronia non fuisse virgo, sed ab alio corrupta. Siquidem Titius permansit constanter in voluntate non habendi Semproniam in uxorem, si deprehendatur non esse virgo, sane licet ante illam deprehensionem centies fuisset commixtus cum illa, nullum seu ratum seu consummatum extitisset matrimonium, sed post illas tot copulas potuisset illam repudiare, si postea cognovisset certo, fuisse corruptam ab alio juxta communissimam DD., et in casu facto bene resolvit Prosper Fagn. in Dec. l. 4. t. 5. c. 7.: Cosmus coram parocho et testibus contraxit matrimonium cum Anna: Anna, si es legitima, duco te in uxorem. Deinde matrimonium cum illa consummavit ac prolem inde suscepit; postea compertum est, Annam non fuisse legitimam. Quaesitum est primo: an illud matrimonium fuerit ab initio nullam ob defectum conditionis; secundo annon fuerit validatum per copulam multiplicem subsequentem. Et recte respondet ad primam quaestionem affirmative, quandoquidem ex verbis Cosmi apparebat, ipsius consensum vere pendere a veritate adjectae conditionis. Ad secundam quaestionem respondet negative, eo quod copulam exercuerit potius ex constanti falsa opinione, quod Anna esset legitima, quam ex animo habendi illam pro uxore, etiam casu quo forte non esset legitima. Sic ille, asserens esse omnium consensum. Aliud tamen dicendum fuisset, si Cosmus post cognitum defectum natalium adhuc copulatus fuisset carnaliter Annae; tunc enim jura praesumerent, eum recessisse a conditione prius apposita ejusque consensum desiisse pendere a legitimatione uxoris; ideo tunc matrimonium convaluisset supposita sententia, quod matrimonium invalide contractum coram parocho et testibus possit revalidari sine nova assistentia parochi ac testium, de quo c. seq., ut bene notat Gobat cas. 5. n. 138., recte rursus inculcans, parochum non debere extra casum magnae necessitatis assistere matrimoniis conditionatis nec permittere, ut contractui matrimonii conditiones apponantur. En quam ingentia mala poterant oriri ex casu proposito, postquam cognovit Cosmus (vel supra Titius), se fuisse tam turpiter deceptum; et quid, si ut jure poterat, repudiasset illam tot mortalibus notam notham? Dixi autem, *post cognitum defectum:* quamdiu enim defectum non cognoscit, non praesumitur recedere a conditione

de praesenti vel praeterito per copulam carnalem, ut dictum est; sed bene tunc praesumitur recedere a conditione apposita relata in futurum, ut mox dicam § seq. et in simili dixi supra de sponsalibus conditionatis.

331. § II. *Conditio de futuro honesta et possibilis.* Matrimonium contractum sub conditione honesta ac possibili in futurum relata, v. g. accipio te, si pater tuus consenserit, si mille florenos in dotem dederit, etc. suspenditur usque ad conditionis eventum; ea vero eveniente, statim perficitur matrimonium absque novo requisito contrahentium consensu, itemque absque nova assistentia parochi et testium; excepto si inhabiles ob impedimentum dirimens contraxissent sub conditione, si Papa dispensaverit. Ita DD. citandi; explico particulatim:

332. I. *Suspenditur usque ad conditionis eventum.* Omnes et expresse habetur Dec. l. 4. t. 5. c. 5. Ratio est: quia conditio proprie dicta et in futurum relata suspendit actum, cui apponitur; quod tamen intelligi debet, si conditio apponatur ipsi contractui; si enim contractus jam semel absoluto consensu perfectus sit, conditio deinde illi apponi non potest. Et quamvis alii contractus absolute initi postea nova stipulatione per mutuum consensum sub conditione infirmari possint, ut, nisi hoc fiat vel hoc feceris, donatio vel venditio rescindi possit, secus tamen est in matrimonio, quod semel validum nulla voluntate contraria dissolvitur, sicut notavit Sanch. l. 6. disp. 7. n. 4. Insuper nota duo: unum, si in tali casu sponsi ante adventum conditionis alio absoluto consensu de praesenti contrahant aut carnaliter conjungantur, statim fit matrimonium ratum, quia censentur recessisse a conditione antea in futurum relata, prout respondit Alexander III. Dec. l. 4. t. 5. c. 3. et 6. Etenim in dubio semper praesumitur sponsus v. g. affectu maritali, non autem fornicario accedere ad sponsam, ideoque recedere a conditione de futuro antea apposita et jam velle eam habere pro non apposita. Alterum est: qui sub conditione de futuro duxit unam, ante eventum illius conditionis, injuste quidem, valide tamen contrahit matrimonium absolute et indissolubiliter cum alia. Ita quando quis duas duxit sub conditione, valebit matrimonium illius, cujus conditio prius est impleta. Sanch. l. 4. disp. 8, Dicast. disp. 5. dub. 8, Gobat tr. 50. n. 472.

333. II. *Eveniente conditione statim perficitur matrimonium, nullo requisito novo contrahentium consensu.* Ita communis canonistarum, Glossa, Innocent. Hostiensis, Abbas, alii cum Navarr. c. 23. n. 63. et consil. 1. de condit. appos. et ex theologis Paludanus, Petrus Sot. aliisque congestis Sanch. cit. l. 5. disp. 8, Coninch disp. 29. dub. 1, Laym. tr. 10. l. 5. p. 2. c. 7. n. 2, Lugo de poenit. disp. 13. sect. 5, Hurtad. hic disp. 7. diff. 3, Dicast. disp. 5. dub. 6. n. 69, Palaus disp. 2. pu. 11. § 2, Perez disp. 16. sect. 13., alii apud ipsos. Ratio potissima est: quia ita declararunt authentice S. Pius V. et Clemens VIII, teste locupletissimo Prospero Fagn., ubi per extensum refert illas declarationes ac testatur, ita servari in curia Romana. Et probatur receptissimo axiomate, quod consensus conditionatus posita conditione transeat in absolutum. Quando ergo dicis: accipio te in uxorem, si pater consenserit: perinde est, ac si dicas: jam vere habeo voluntatem habendi te in uxorem; at nolo, ut effectus hujus consensus existat, priusquam pater

consentiat; volo autem jam et omnino consentio, ut quamprimum ipse consenserit, sis absolute mea uxor. Ergo posita conditione absque novo consensu jam absolute uxor erit. Confirmat Laym. cit.: sicut se habet consensus de futuro ad contractum sponsaliorum, ita se habet consensus de praesenti ad contractum matrimonii; atqui omnes fatentur, et constat ex l. 4. t. 1. c. 1. in 6., consensum de futuro conditionatum, (v. g. accipiam te, si pater mille florenos in dotem dederit) eveniente conditione sine novo consensu purificari et effici sponsalia absoluta; ergo etiam fateri debemus, consensum de praesenti conditionatum (accipio te nunc in uxorem, si pater mille florenos dederit) posita conditione transire in matrimonium purum et absolutum.

Contrarium tamen ac novum consensum requiri, docet sane communior theologorum sententia. D. Thom. Pontius, Diana, alii cum Tamb. tr. 4. § 4. n. 5. Decisio Rotae apud Dianam p. 6. in calce; quorum rationes bene dissolvunt Sanch., Laym., Perez et alii cit., quos curiosus videre potest, mihi non vacat immorari.

334. III. *Absque nova assistentia parochi et testium.* Quando nimirum matrimonium sub conditione in futurum relata jam celebratum est coram parocho et testibus, nihil opus est, ut postea eveniente conditione de novo adhibeatur parochus cum testibus. Ita cum aliis Sanch. cit. disp. 8. n. 24., et fusissime disputans, tandem inclinans in hanc sententiam Dicast. cit. Ratio pro interim sufficiens est: quia probabilissima, omnino tuta et praxi recepta sententia infra suo loco adstruenda est: quando matrimonium coram parocho et testibus omnino ficte vel aliunde invalide contractum fuit, et postea deposita fictione vel dispensatione impetrata novo consensu revalidatur, non requiritur necessario nova assistentia parochi et testium; ergo neque in nostro casu, quando matrimonium prius sub conditione contractum fuit. Contrarium tamen docent Ledesma, Coninch, Bonac., Hurtad. et alii cum Perez cit. sect. 14. et ut probabiliorem tenet Laym. cit. n. 3. Ratio non contemnenda est: quia parochus et testes a concilio requiruntur, ut intelligant matrimonium vere et substantialiter contractum esse, et sic de eo in foro externo ad multa vitanda incommoda testari possint; sed nisi intersint eventui seu impletioni conditionis aut saltem a contrahentibus audiant, conditionem appositam impletam esse vel facto subsistere, revera nesciunt, utrum matrimonium vere et substantialiter contractum sit, nec consequenter de eo contracto in foro externo testificari possunt, sed tantum de contractu inchoato, adhuc in futurum pendente et solubili; ergo etc. Sed resp. neg. majorem pro omni eventu, ob instantiam positam a nobis, cum saepe neque ipsi contrahentes, minus assistentes scire possint, an matrimonium vere et substantialiter contractum sit ob impedimentum latens. Sufficit ergo ad intentum principale Concilii, parochum et testes testificari posse matrimonium coram se et non clandestine quoquo tandem modo contractum esse, dummodo non patenter nullo.

335. IV. Exceptio: si inhabiles ob impedimentum dirimens ad contrahendum contraxissent sub conditione *si Papa dispensaverit:* tunc enim ea dispensatione impetrata, probabilius est, sola sponsalia purificari; matrimonium autem certo ratum fieri debere per novum consensum

coram parocho et testibus. Ita cum aliis Laym. cit. c. 5. Prima pars probatur: quia desponsatio facta per verba de praesenti sub conditione possibili in futurum relata, v. g. si Papa dispensaverit, habet saltem vim desponsationis conditionalis de futuro; ergo sicut sponsalia de futuro sub conditione dispensationis Papalis, ea eveniente purificantur, ita etiam eadem desponsatio sub eadem conditione facta per verba de praesenti ea eveniente purificari debet. Secunda pars est fere communis, teste Nav. l. 4. cons. 14. de spons. et Laym. cit. (contra tamen Sanch., Coninch, alios non paucos). Ratio est a Laym. bene data: quod nunquam praesumendum sit, mentem Pontificis dispensantis esse, ut matrimonium praeterito tempore contractum valeat, sed ut post collatam dispensationem praemissis denuntiationibus in facie Ecclesiae contrahere liceat, sicut aperte colligitur ex bullis et rescriptis Pontificum.

336. § III. *Conditio de futuro turpis vel impossibilis.* De his ita statuit Gregorius IX. Dec. l. 4. t. 5. c. 7: Si conditiones contra substantiam conjugii inferantur, puta si alter dicat alteri: contraho tecum, si generationem prolis evites, vel donec inveniam honore vel facultatibus digniorem; aut si pro quaestu adulterandam te tradas etc., matrimonialis contractus quantumvis favorabilis caret effectu; licet aliae conditiones appositae matrimonio, si turpes vel impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi. Sic textus Pontificis sane difficilis et multum intricans DD. De his aliisque conditionibus turpibus vel impossibilibus nunc dicam; de illis vero substantiae matrimonii repugnantibus dicam seorsim § sequenti.

337. I. Quando certo constat, conditionem turpem vel impossibilem, sive secundum naturam, uti: duco te, si coelum digito tangas, si dotem tanquam montem aureum afferas; sive secundum mores (nam jura etiam conditionem turpem seu inhonestam impossibilem vocant, eo quod impossibile judicari debeat, hominem honestum velle facere, quod turpe est, uti: duco te, si patrem occidas, si fidem neges) adjectam esse matrimonio aut sine animo contrahendi, sed per jocum, indicantem animum alienum a contrahendo, ut certe solent adjici conditiones illae secundum naturam impossibiles; aut conditio turpis adjecta sit cum serio animo volendi expectare eventum illius et nolendi contrahere, nisi talis turpis conditio ponatur: certum est, matrimonium fore nullum in foro interno, immo et externo, si probari possit; adeoque conditionem talem tunc non haberi pro non adjecta, sed praesumptionem juris tunc cedere veritati. Ita mox citandi. Ratio solida et clara est: quia consensus matrimonii totus quantus pendet a voluntate contrahentium, ut Ecclesia consensum ad substantiam matrimonii requisitum supplere nequaquam possit, nec potest efficere, ut subsistat matrimonium sine vero consensu, ut omnes fateri debent; atqui conditio proprie dicta et suspensiva actus, si impossibilis vel turpis sit, ab initio statim vitiat contractum, ut expresse habetur variis textibus juris apud Laym. cit. c. 7. n. 11. Et in proposito primo modo, ut supponitur, nullus adest consensus; secundo autem modo adest quidem consensus conditionatus de futuro, sed cum conditione impossibili vel turpi eoque ipso nullus et minime obligatorius: cum implicet nasci obligationem ad aliquid turpe vel inhonestum; ergo nec tunc subsistit

matrimonium, nisi post impletam conditionem turpem, sicque rursus non habetur pro non adjecta.

II. Ecclesia tamen et Pontifex cit. definiunt, conditiones illas turpes vel impossibiles substantiae matrimonii non repugnantes, in favorem ejusdem matrimonii haberi pro non adjectis praesumptive et regulariter, pro foro maxime externo: cu menim in foro maxime externo regulariter nesciatur intentio contrahentium, an scilicet contrahens adhibuerit illam conditionem turpem vel impossibilem sine animo contrahendi vel joco, ostendente animum alienum a contrahendo, an vero potius cum vero animo contrahendi solum adjecerit per merum jocum, facetiam vel ignorantiam, Ecclesia praesumit hoc posterius, quod est in favorem valoris matrimonii et consequenter validum pronuntiat tale matrimonium et conditionem illam turpem vel impossibilem habet quasi non adjecta fuisset. Ita DD. satis communiter, Coninch disp. 29. n. 42. aliisque cit., Perez disp. 16. § 5. n. 8, Hurtad. disp. 7. diff. 10, Tamb. tr. 4. c. 5. § 5. n. 78, etsi contra longe communiorem. An vero haec praesumptio etiam in sponsalibus locum habeat, dictum est suo loco negative. 338.

III. Laym. autem cit. c. 7. n. 11. subtilius et magis decore sic explicat: favorem hunc in eo consistere, quod in dubio, an conditio turpis vel impossibilis adjecta sit tanquam conditio proprie dicta et suspensiva actus (quae a principio statim vitiat contractum, ut dictum), an vero tanquam modus non suspensivus, id posterius praesumi debeat, ut proinde matrimonium statim validum censeatur, conditio autem non habeatur tanquam non adjecta. In hoc enim modus differt a conditione proprie dicta et suspensiva actus, quod modus adjectus contractui eum non suspendat, sed statim valeat contractus, attamen cum tali modo vel onere implendo ab alio; ut si dicas: duco te, si prius fidem neges: est conditio proprie dicta et suspensiva actus usque ad eventum conditionis; si vero dices: duco te, ut tamen te ad veram fidem convertas: est modus non suspensivus; statim enim valet matrimonium, tamen cum onere sponsae, ut opportune se convertat. Nunc autem modus impossibilis sive secundum naturam sive secundum mores seu turpis adjectus contractui non vitiat illum, sed pro non adjecto habetur; ut si dicas: dono vel lego tibi equum, ut coelum tangas, ut haereticus fias etc., ut ex communi docet Molina aliisque citatis Sanch. l. 5. disp. 19., qui modus mihi valde placet. 339.

IV. Dicta autem regula, quod conditio improprie dicta seu modus non suspensivus, si impossibilis vel turpis sit, pro non adjecto habendus sit, limitari debet ex citato jure Dec. l. 4. t. 5. c. 7, nisi ejusmodi turpis vel impossibilis modus seu conditio repugnet substantiae matrimonii (vel alterius contractus), ut in exemplis a Pontifice allatis: duco te, si generationem prolis evites, si te adulterandam exponas: hae enim formulae non significant conditionem proprie dictam et suspensivam matrimonii, usque dum ista fiant (certe ante matrimonium contractum non poterit se prostituere adulterandam nec generationem prolis evitare), sed significant modum, quem contrahens post matrimonium contractum observari velit, ut ex Molina bene notant Laym. cit. n. 11. § 9. et Herincx hic disp. 3. q. 5. n. 36. Et de his seorsim sit 340.

341. § IV. *Conditio turpis repugnans substantiae matrimonii.* I. Si ergo talis conditio vel potius modus repugnans substantiae matrimonii ejusve triplici bono quoad ipsam obligationem adjiciatur matrimonio, ut si dicas: te duco, si in te non transferam dominium mei corporis ad usum conjugalem, aut (ut pulchre specificavit Pontifex in textu allegato) contraho tecum, si generationem prolis evites: ecce repugnans bono prolis; vel donec inveniam ditiorem: ecce repugnans bono Sacramenti, scilicet perpetuitati vel indissolubilitati: vel si pro quaestu adulterandam te tradas: ecce repugnans bono fidei conjugalis: tale matrimonium quantumvis favorabile sit, nullum definivit Pontifex l. c., non tanquam novum jus condens, sed quod est de jure naturae declarans; quia non potest matrimonium subsistere sine suis essentialibus, et quia id commune est omnibus contractibus, dum contrahens inter contrahendum vult obligare ad quidquam repugnans ipsi substantiae contractus, satis significat, se non habere animum vere celebrandi talem contractum. Dixi autem notantissime, *quoad ipsam obligationem:* nam notandum permaxime

342. II. Bona illa matrimonii, fidei, prolis et Sacramenti possunt spectari dupliciter 1. quoad obligationem velut in radice et actu primo, 2. quoad actum secundum seu executionem. Sumpta quoad obligationem seu actum primum seu ipsam obligationem mutuam servandi fidem tori, jus debiti et perpetuam societatem, sunt vel ipsa substantia matrimonii, si sumatur matrimonium ut vinculum: aut si matrimonium accipiatur pro actuali contractu et Sacramento, sunt velut proprietates inseparabiles et effectus matrimonii. At vero eadem tria bona quoad actum secundum et executionem (scilicet actualis observatio fidei, redditio debiti, perpetua societas) non sunt utique de substantia matrimonii, sed omnino separabilia et saepe separantur, nec ea separatio potest obesse ejus valori. Si ergo contractui matrimonii apponas conditionem seu modum sic, ut ipsam praedictam aliquam obligationem excludas, irritum reddis matrimonium ob rationem datam; si vero solum excludas actum secundum seu actualem observationem talis obligationis, obligatione retenta, nihil officies valori matrimonii. Exemplis cape: Valide contrahis matrimonium cum expressa intentione saepe adulterandi, aut uxorem pro quaestu prostituendi, aut a conjuge sine justa causa te separandi, aut aliam ea vivente, priori scilicet, ducendi, generationem prolis impediendi, abortum procurandi, natam prolem enecandi etc.: quia in his et similibus solum excludis dicta bona matrimonii quoad actum secundum. At contra invalide contrahis matrimonium, si talia talemque pessimam voluntatem tuam in ipsum pactum matrimonii deducas ac ea conditione, modo ac pacto velis contrahere matrimonium, ut talia fiant ac velut fieri fas sit: sic enim ipsam obligationem substantialem matrimonii excludis ejusque essentiam evertis. Hinc recte resolvit Laym. cit. c. 7. n. 9., Calvinistam credentem, ob conjugis adulterium fas esse matrimonium dissolvere, si contrahat ea intentione, si uxor v. g. fidem matrimonii violaverit, ea repudiata aliam ducendi, quia haec impia et haeretica intentio in pactum non deducitur, illud matrimonium nihilominus validum et indissolubile esse; secus utique si id etiam in pactum deduceretur. * Matrimonia inita cum solo

contrahentium errore, quod matrimonii consummati vinculum in casu adulterii vel ob alias causas dissolvi possit, valida sunt. Si vero sub hac expressa conditione inita sint, uti invalida habenda sunt. S. Cong. 18. Dec. 1872. *

343. III. Omnes unanimiter consentiunt, conditiones ita repugnantes bono fidei et Sacramenti in exemplis allatis et similibus adjectas matrimonio, illud vitiare et irritum reddere. At vero quoad bonum prolis non ita consentiunt, sed aliqui sic distinguunt: matrimonium certo irritari, quando ei opponitur pactum vel conditio evitandi generationem modo positivo et illicito, ut si deberet evitari generatio per media sumpta procurando sterilitatem aut abortum foetus concepti, nunquam immittendo semen intra vas, necando vel non educando prolem susceptam etc.: haec enim positive repugnant bono prolis. At vero non irritari, quando apponitur eadem conditio evitandi generationem prolis negative tantum et licito modo, utpote nunquam matrimonio utendo, quod utique est licitum. Ita expresse Perez disp. 16. sect. 7. et reipsa Palud., Vasq., Rebel., Coninch, Hurtad. apud eundem Perez, Tamb. hic tr. 4. c. 5. § 8., absolute docentes, valide contrahi matrimonium cum conditione honesta, videlicet ut neuter ab altero debitum petat, sed continentiam perpetuam servet aut voveat aut Religionem ingrediatur, et dant bonas rationes: 1. quia essentia matrimonii consistit in mutuo dominio corporum in usum generationis, cum quo dominio consistere potest obligatio non utendi corpore ad hunc finem, cum jus utendi sit separabile a dominio directo. 2. Conjuges non sunt absolute obligati ad usum conjugii, nisi sub conditione, nisi Religionem ingredi nolint; ergo jus utendi matrimonio obligatioque reddendi debitum non est de substantia illius. 3. Conjuges permanente substantia substantialique vinculo matrimonii possunt abdicare jus utendi matrimonio per votum continentiae mutuo consensu editum; ergo idem possunt facere in ipso matrimonii contractu. 4. Principaliter haec sententia planissime ad cujuscumque captum explicat et salvat, quo pacto beatissima Virgo, etsi voto castitatis adstricta et ab omni cogitatione de usu matrimonii alienissima, potuerit tamen contrahere matrimonium et effici verissima sponsa et uxor virginei sponsi ac mariti Josephi, ut etiam observat Gob. cas. 13. n. 267., nihil tamen audens definire, neque ego audeo, sed maneo in distinctione data N. 11. et dico porro:

344. IV. Valet sine dubio matrimonium, si quis contrahat cum intentione, eo nunquam utendi petendo aut reddendo: cum de essentia contractus matrimonii non sit consensus in usum et copulam ipsam, sed in jus et obligationem tantum, ut supra dictum. Non autem valet matrimonium, si ei conditio vel pactum apponatur, quo jus et potestas matrimonii ad ejus usum impeditur vel tollitur: v. g. accipio te eo pacto, ut in perpetua continentia vivamus, ut nunquam a me conjugii debitum petas, vel ut tibi exigenti reddere non tenear etc. Ita communis DD. cum D. Thom. 4. dist. 18. q. un. a. 4. ad 3., D. Bonav. ib. q. ult., Rich., Adrian. aliisque congestis Sanch. l. 5. disp. 11, Laym. cit. n. 9. Ratio est: quia talis conditio vel pactio quantumvis honesta et sancta, revera tamen repugnat substantiae matrimonii, cum substantia matrimonii quam maxime consistat in jure utendi et obligatione

praestandi corpus conjugi ad usum conjugalem; atqui hoc jus ac obligatio tollitur dictis pactis seu conditionibus. Neque urgent rationes oppositae piae sententiae. Ad primam respondetur: licet in rebus plerisque separari possit dominium directum a jure utendi vel fruendi tali re, at nihil simile est in matrimonio, sed totum dominium reale, quod per matrimonium acquiritur in corpora, nihil aliud est, quam illud ipsum jus utendi corpore conjugis ad usum generationis; ergo non separabilis idem a seipso. Ad 2. resp. neg. conseq.: quia per matrimonium absolute omnino contrahitur obligatio carnalis conjunctionis ac debiti reddendi, non obstante conditione, quae ei de jure inest, puta: nisi Religionem profiteri malit, aut nisi fidem datam adultero violet. Nec est in contrahentium potestate adjicere alias pro libitu. Ad 3. negat. iterum conseq.: quia id commune est omni contractui, ut apponi non possit ipsi contractui aliquid ejus substantiae seu naturae repugnans, licet postea poni possit per modum novi contractus aliquid tale priori ex parte repugnans, ut bene docet Sanch. l. 5. disp. 19. n. 5. et 12. Ita et matrimonio a principio apponi non potest conditio, ejus substantiae repugnans; quia sic fieret contractus essentialiter et non fieret; potest tamen postea apponi per novam pactionem aliquid honestum matrimonii contractui ex parte repugnans, utpote mutua pactio continendi ad tempus vel in perpetuum, permanente interim vinculo matrimonii quoad alia, utpote mutuam cohabitationem, prolem jam susceptam educandam, fidem servandam, ut cum alia persona carnalis copula non habeatur, ut recte Laym. n. 9. Ad 4. resp. etiam seclusa illa sententia, plane et optime salvari sacratissimum matrimonium matris Jesu Mariae et Josephi prima parte nostri dicti: consensit enim beatissima Virgo in traditionem corporis sui quoad potestatem, obligationem et actum primum, adeoque quantum erat ex parte contractus matrimonialis omnino obligata fuit Josepho ad reddendum debitum conjugale, si ipse exigeret, eoque ipso illa confuse et indirecte consenserat in copulam, si exigeretur, quod omnino sufficiens erat ad plenam essentiam contractus matrimonialis. Nunquam autem consensit in ipsam copulam directe et simpliciter, quippe et voto castitatis adstricta, et certa Dei revelatione edocta, Josephum ejus debitum nunquam exacturum, sed suam virginitatem certo et tute conservatum iri. Ideo enim ex angelo, tantae Prolis conceptionem annuntiante quaesivit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quare castissima Virgo a voti sui violatione secura, volente et praecipiente Deo in conjugium consensit, sed in ejus actualem usum simpliciter et directe consensit nunquam. Qua de re Grat. D. p. 2. c. 27. q. 2. c. 3. Magister 4. dist. 30. et ibid. D. Thomas, Scotus, Durandus, Henriq. alii ac late et optime Suarez, p. 3. tom. 2. disp. 7. sect. 1, Vasq. p. 3. tom. 2. disp. 127. c. 6. n. 8, Perez disp. 13. sect. 8.

Sectio IV.

De matrimonio rato ut Sacramentum est ejusve solemnitate et indissolubilitate.

Summarium.

346—349. Matrimonium ut Sacramentum quid?
350—353. Materia ejus sunt corpora, et forma verba contrahentium.
354—355. Ministri sunt ipsimet contrahentes.
356—357. An ratio Sacramenti valide possit separari a contractu a fidelibus?
358. Ad valorem requiritur assistentia parochi et duorum vel trium testium.
359. Qualis parochus requiratur
360—362. Aut hic intelligatur?
363—364. Quis alius de licentia Parochi assistere possit?
365. Quae licentia ad id sufficiat?
366. An etiam per vim vel metum extorta?
367. Licentia parochi etiam necessaria est confessario pro copulando moribundo.
368—372. Quales requirantur testes et
373. Qualis praesentia parochi et testium?
374. Necesse non est, ut adsint voluntarie
375—376. Aut ad id vocati vel rogati, modo intelligant, quid agatur.
377. Tres denunciationes praemittendae sunt
378. Ex praecepto tantum.
379. Conscius alicujus impedimenti inter sponsos, tenetur illud manifestare sub mortali per se loquendo.
380—381. Qualiter et cui id intimandum?
382. Solvitur casus.
383. Effectus hujus Sacramenti est gratia sanctificans
384—386. Et triplex bonum essentiale matrimonii, fidei, prolis et indissolubilitatis.

Assertio. *Matrimonium in lege nova inter fideles seu baptizatos est Sacramentum a Christo institutum. Materia sunt corpora conjugum mutuo tradenda. Forma sunt verba contrahentium consensum legitimum exprimentia. Ministri proprie sunt ipsi contrahentes. Solemnitas jure novo requisita ad valorem est praesentia parochi proprii et duorum vel trium testium, praemissis de praecepto tribus denunciationibus. Effectus est gratia sanctificans et triplex bonum essentiale, scilicet fidei, prolis et Sacramenti indissolubilitatis.* Est tota partim certa de fide, partim communis DD., ut patebit. **345.**

§ I. *Est Sacramentum a Christo institutum.* Certum de fide, definitum in variis conciliis et novissime in Trid. sess. 24. can. 1: Si quis dixerit, matrimonium non esse vere ac proprie unum ex septem Sacramentis legis evangelicae a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre: anathema sit. Et quamvis (ut varii contendunt) id claro Scripturae textu convinci non posset, sufficere omnino debet traditio Ecclesiae, de qua testatur Tridentinum ibidem c. 1. dicens: Cum igitur matrimonium lege evangelica veteribus connubiis per Christum gratia praestet, merito inter nova legis Sacramenta enumerandum, sancti Patres nostri, concilia et **346.**

universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt. Sic concilium addens, id innuere Apostolum mox citandum.

Probatur communiter 1. ex Apostolo ad Eph. 5., ubi cum dixisset: Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret: mox subjungit de matrimonio: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia. Haec Apostolus. Cum igitur Christus instituerit, ut per matrimonium propter unionem et mutuam conjugum dilectionem significaretur spiritualis unio et dilectio, quae est inter Christum et Ecclesiam, convenienter sequitur, etiam eum instituisse, ut matrimonium contrahentibus spiritualis gratia conferatur, sine qua recta et debita animorum conjunctio consistere nequit. 2. Christus etiam Matth. 5. et 19. matrimonium ad primaevam originem revocans, unius cum una perpetuum et indissolubile corporum ac animorum vinculum praecepit, repetens verba Gen. 2: Erunt duo in carne una, quod Deus conjunxit, homo non separet. Esset autem jugum in nova lege (semper persistendi cum conjuge etiam sterili, morbida etc.) valde grave, nisi idem Christus Dominus gratiae promissionem annexisset ad onera matrimoni sustinenda, mutuum amorem fovendum, concupiscentiae fomitem mitigandum, liberos in cultu Dei educandos etc. 3. Apostolus 1. Cor. 7. permittit in certo casu dissolutionem matrimonii fidelis cum infideli, ut infra patebit; sed fidelibus ita loquitur: Iis, qui matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit (ex quacumque causa), manere innuptam aut viro suo reconciliari. Hujus autem discriminis causa assignari non posse videtur, nisi quod matrimonium fidelium ratione Sacramenti majorem ex Christi institutione firmitatem obtineat. 4. Accedit consensus antiquorum sanctorum Patrum apud Bellar., Laym. alios passim. At, quandonam Christus hoc Sacramentum instituit seu quando matrimonii contractum elevavit ad dignitatem Sacramenti? Respondeo cum Scoto 4. dist. 26. n. 13, Sanchez hic et aliis communius, id verisimilius fecisse tunc, quando dixit Matth. 19: Quod Deus conjunxit, homo non separet. Quia ibi Christus renovat matrimonii indissolubilitatem, ideoque congruebat, ut simul adderet rationem Sacramenti. Certe in Evangelio locus opportunior non reperitur. Nunc aliqui termini explicandi sunt:

347. I. Dixi, *in lege nova:* etsi enim matrimonium ex prima sui institutione per formationem unius viraginis Evae de corpore Adami, cui a Deo desponsata fuit, figura fuerit et sacrum signum Verbi incarnati ipsique desponsatae Ecclesiae unius sanctae, ut significatur Dec. l. 4. t. 19. c. 8, non tamen fuit signum efficax gratiae sanctificantis ex opere operato adeoque neque Sacramentum proprie dictum, juxta communissimam sententiam DD. ac ss. Patrum. Nam gratia et veritas per Jesum Christum facta est, Jo. 1, 17. Et supra dixit Tridentinum: Matrimonium in lege evangelica veteribus connubiis per Christum gratia praestare. Et concilium Florentinum, matrimonium numerans inter Sacramenta novae legis docet, haec differre a veteribus, quod vetera non conferant gratiam.

348. II. Dixi, *inter fideles,* quod etiam notavit D. August. de fide et operibus c. 7. dicens: In civitate Domini, in monte sancto ejus, in

Ecclesia nuptiarum non solum vinculum, sed etiam Sacramentum commendatur. Ratio est: quia infideles non baptizati, qui fidem Christi per Baptismum professi non sunt, nullius omnino Sacramenti capaces esse possunt. Sed dubitatur: an si fidelis per dispensationem cum infideli v. g. catechumena contrahat matrimonium, adhuc sit Sacramentum ex parte fidelis. Negant Henriquez, Angles, Sanchez et alii communiter cum Laym. tr. 10. p. 2. c. 2. et certum putat Palaus d. 2. pu. 2., eo quod contractus matrimonii inter virum et feminam unicus sit et unum Sacramentum, significans unam conjunctionem Christi cum Ecclesia, ideoque utraque persona Sacramenti particeps esse debeat, quemadmodum et utraque persona ad contrahendum habilis esse debet. Affirmant autem Sotus, Cajetanus, Euckius, Aversa, eosque sequens Herincx d. 2. q. 2. n. 14: eo quod adhuc sit verus contractus matrimonii subjectatus in persona capaci Sacramenti et gratiae.

III. Dixi, matrimonium novae Legis inter fideles esse Sacramentum **349.** *indistincte,* adeoque etiam matrimonium contractum inter absentes per procuratorem vel epistolam, juxta communem DD. apud citatos (contra Cajetanum, Sylvestrum et alios cit.). Ratio est: quia secundum conciliorum indefinitam doctrinam Christus matrimonium fidelium evexit ad dignitatem Sacramenti; matrimonium autem initum per procuratorem vel epistolam inter absentes, sicut et inter praesentes per nutus vel signa est verum matrimonium, nec est apparens aliqua ratio, ob quam sit excipiendum a doctrina indefinita conciliorum. Ais: ergone tunc absenti etiam dormienti confertur effectus Sacramenti. Resp. Omnino, si non adsit obex; sicut sensibus destituto confertur effectus extremae Unctionis. Unde debet contrahens conari, ut sit in statu gratiae pro tempore, quo prudenter putat perficiendum fore contractum et Sacramentum cum absente; quod si negligat, ex tunc peccabit ratione periculi, cui Sacramentum quoad suum effectum exponit, ut praeter alios bene notat Herincx cit. n. 15.

IV. Molestior quaestio: an in matrimonio fidelium ratio Sacramenti possit valide separari vel excludi a contractu per intentionem contrahentium, commodius expedietur § 3. cum de ministris.

§ II. *Materia sunt corpora mutuo tradenda, forma sunt verba con-* **350.** *trahentium consensum legitimum exprimentia.* I. Ita communior et probabilior sententia DD. Sanctus Antoninus, Paludanus, Sotus, Adrianus, Covarruvias, Vasquez eosque sequens Laym. c. 2. n. 3, Basilius Pontius aliisque citatis Herincx disp. 2. q. 3. tract. ult. n. 21. Ratio est: quia Christus contractui matrimonii, natura sua invariabili, solum addidit dignitatem Sacramenti; ergo materia Sacramenti hujus merito censetur eadem, quae materia contractus; sed contractus matrimonialis materia utique sunt corpora contrahentium mutuo tradenda (sicut materia cujuslibet contractus dicitur illa res, de qua contractus constituitur). Forma autem contractus hujus est consensus sensibiliter expressus. Deinde negari non potest, quod conjuges mutua unione copulati sunt externum sacrum symbolum spiritualis perpetuae conjunctionis inter Christum et Ecclesiam; ergo sunt pars Sacramenti et utique materialis. Verba autem, quibus haec ipsa maris et feminae conjunctio expresse significatur et inducitur, sunt pars Sacramenti formalis. Nec obstat, quod

corpora contrahentium non sunt materia, *ex qua* compositionis seu pars ipsius contractus matrimonialis ac sacramentalis, sed solum materia *circa quam* versatur contractus; siquidem eadem corpora, superveniente verborum conventione, mox incipiunt esse et permanent sacrum materiale symbolum et gratiae sanctificantis in fieri et spiritualis conjunctionis Christi et Ecclesiae in fieri et facto esse semper; quemadmodum in artefactis lignum, v. g. est materia circa quam artis fabrilis, inducta autem forma statuae v. gr. incipit esse et permanet materia ex qua. Declaro amplius.

351. II. Matrimonium ergo est Sacramentum non tantum in fieri seu cum fit (sicut Baptismus, Confirmatio etc., quae in actione transeunte consistunt), sed etiam est Sacramentum in facto esse seu factum permanens, sicut Eucharistia; ac propterea sicut Sacramentum Eucharistiae in fieri praeter formam consecrationis non habet materiam ex qua, sed tantum materiam circa quam, panem et vinum, quorum species virtute consecrationis permanentes et Christum continentes fiunt et permanent materia ex qua Sacramenti Eucharistiae et materiale symbolum refectionis spiritualis, ita in Sacramento matrimonii, quatenus est in fieri non est opus assignare materiam ex qua compositionis, sed corpora contrahentium, quae tunc sunt materia circa quam contractus, ex vi verborum conventionis mutuae in contractu matrimoniali mox fiunt et permanent materia ex qua Sacramenti et sacrum materiale symbolum et gratiae sanctificantis in fieri et conjunctionis Christi cum Ecclesia in fieri et facto esse, et accedente copula matrimoniali etiam unius Verbi divini cum natura humana, ut alibi notatum. Utrum autem Sacramentum matrimonii simpliciter debeat dici Sacramentum in fieri vel in facto esse, quaestio est de nomine; placet distinguere: quatenus praecise est signum practicum efficax gratiae sanctificantis matrimonialis, est Sacramentum in fieri; quatenus vero simul est Sacramentum mysticum seu sacrum signum conjunctionis spiritualis Christi cum Ecclesia aut Verbi divini cum natura humana, est Sacramentum in facto esse ac permanens.

352. III. Nec obstat, quod in aliis Sacramentis materia Sacramenti distinguatur a ministro et suscipiente; nam et in aliis Sacramentis minister et suscipiens distinguuntur, non sic necessario in matrimonio; et ratio est: quia cum matrimonii Sacramentum fundatum sit in contractu humano naturali, mirum non est, habere multa specialia, quae in aliis Sacramentis non reperiuntur; et quia contractus ille matrimonii fit a viro et femina per mutuam traditionem suorum propriorum corporum, minime debet esse inconveniens, quod sub diverso respectu sint suscipientes et ministri et materia Sacramenti. Ministri sunt, quatenus verbis expressis dant inter se mutuam corporum potestatem. Suscipientes Sacramentum sunt, quatenus potestatem inter se acceptant et accipiunt. Materia denique circa quam sunt corpora mutuo tradenda et acceptanda, eoque ipso recte dicenda materia Sacramenti ex qua, quatenus accedente consensu mutuo per verba expressa Sacramentum matrimonii componunt.

353. IV. Hic modus explicandi hoc Sacramentum tanquam ceteris expeditior mihi semper placuit; et certe nulla alia ratione melius et

expeditius explicari potest materia et forma matrimonii inter tot sententias DD. conantium assignare materiam et formam hujus Sacramenti in fieri. Decem numerat Aversa sect. 9. q. 3., sex autem Sanchez l. 2. disp. 5. n. 6. hanc approbans: verba scilicet contrahentium esse sibi invicem materiam et formam; materia sunt, quatenus exprimunt consensum mutuae traditionis corporum, forma autem sunt eadem verba, quatenus exprimunt consensum mutuae acceptationis eorundem corporum traditorum; traditio enim per illa signa vel verba expressa et sensibilis facta, cum sit inchoatus et imperfectus adhuc contractus, habet se per modum materiae determinabilis et perfectibilis; acceptatio autem, similiter facta sensibilis per verba, habet se ut forma perficiens et complens contractum. Sic Sotus, Angles, Rodriq., Bellarm., Suarez, Coninch et alii cum Sanch. l. c. et sequuntur Tambur. tr. 5. c. 1, Gob. cas. 10. n. 292. et sibi non displicere fatetur Laym. cit. n. 4. Neque mihi omnino displicet, si modo capere possem 1. quomodo sic salvetur dictum universale concilii Florentini: Sacramenta constare rebus velut materia et verbis velut forma. 2. Certe in aliis contractibus traditio non dicitur materia et acceptatio forma. 3. Sic ad summum esset distinctio rationis inter materiam et formam hujus Sacramenti, cum mutua traditio reipsa sit mutua acceptatio, et eo ipso iisdemque verbis, quibus significat se tradere corpus suum alteri, etiam significat se acceptare traditionem mutuam alterius; sicut econtra eo ipso quo alter significat, se acceptare corpus alterius, etiam significat, se vicissim tradere suum corpus. 4. Denique vix potest intelligi, nedum esse, mutua traditio sine mutua acceptatione, et utrumque aeque primo constituit essentiam matrimonii; quomodo ergo unum sit materia respectu alterius, alterum forma in composito per accidens et artificiali, fateor, me non satis capere; vide, an capias tu.

§ III. *Ministri proprii sunt ipsi contrahentes.* I. Est jam certa, communissima sententia DD. cum Sanchez l. 2. d. 6, Bellarm. l. 1. de Matr. c. 6. et seqq., temerariam censente contrariam sententiam Melchioris Cani, Estii, Sylvestri et quorumdam aliorum existimantium, ministrum esse sacerdotem, et ejusdem verba forma, verba autem contrahentium esse materiam (qui proinde sine ministro sacerdote contrahentes conficiant contractum civilem tantum, et non Sacramentum matrimonii). Ratio a priori est: quia Christus instituit hoc Sacramentum juxta naturam ipsius contractus addiditque rationem Sacramenti ipsi naturali contractui matrimonii, et concilia absolute definientia, matrimonium esse Sacramentum, non plus requirunt ad substantiam Sacramenti, quam requiratur ad veritatem contractus matrimonii, et specialiter concilium Florentinum in decreto unionis singulis Sacramentis essentiam et ministrum accurate assignans, cum dixisset: Septimum est Sacramentum matrimonii, subdit: Causa efficiens matrimonii est mutuus consensus per verba de praesenti expressus, in quo totam essentiam et ministerium ponit; ergo idem debet esse minister Sacramenti matrimonii, qui est minister seu causa efficiens contractus; atqui ministri, qui efficiunt contractum, sine dubio sunt ipsi contrahentes seu qui contrahunt et obligationem in se mutuam suscipiunt; ergo iidem quoque sunt ministri Sacramenti. Et certe ille est minister **354.**

cujuslibet Sacramenti, qui profert verborum formam, quibus Sacramentum conficitur; atqui ipsi contrahentes proferunt (sive immediate per se sive mediate per procuratorem) verborum formam, ut supra ostensum; ergo illi tantum sunt ministri proprii hujus Sacramenti. Parochus ergo seu sacerdos assistens cum testibus, etsi improprie et accidentaliter minister dici possit, quatenus confirmat ratamque habet illam contrahentium traditionem et acceptationem (quo sensu ex praescripto concilii Tridentini dicit: Ego conjungo vos etc. idest: Ego vos conjunctos declaro, confirmo, benedico nomine et auctoritate Ecclesiae etc.). Attamen simpliciter et proprie minister Sacramenti nullo modo dici potest: nam et olim matrimonia sine parocho contracta fuerunt valida, ut omnes fatentur, et adhuc modo sunt valida in locis, ubi non est receptum concilium Tridentinum vel in locis haereticorum, in quibus nullus est parochus vel non datur ad eum tutus accessus; non potest autem confici Sacramentum sine suo proprio ministro. Ejus ergo sicut et testium praesentia et assistentia solum requiritur tanquam conditio necessaria ad valorem Sacramenti; neque is profert formam necessariam Sacramenti, sed etiamsi nihil omnino diceret, immo etsi positive contradiceret, adhuc validum foret matrimonium, ut patebit, neque requiritur in eo aliqua intentio nec status gratiae ad assistendum.

355. II. Nec obstat vel absurdum videri debet, quod hoc Sacramentum ob specialem rationem contractus exigat duplicem ministrum partialem et laicos et feminas esse ministros hujus Sacramenti idque absque alia caeremonia sacra; sicut non est absurdum, contractum matrimonii a Christo esse elevatum ad dignitatem Sacramenti: et sic elevatus a Christo et debita intentione celebratus, ipse est caeremonia sacra. At, inquis, si contrahentes sunt ministri, debebunt habere intentionem non solum contrahendi matrimonium, sed etiam conficiendi Sacramentum; hanc plerique non habent, quia de hoc nihil sciunt vel certe non cogitant; ergo. Resp. illos sufficienter habere hanc intentionem virtualem, saltem implicitam et confusam, dum volunt matrimonium inire more christiano seu facere quod fideles faciunt; quod omnino sufficit, sicut et in aliis Sacramentis. Si tamen alicui deesset intentio sufficiens ad confectionem Sacramenti, non subsisteret Sacramentum. An vero adhuc tunc subsisteret matrimonium in ratione contractus, mox audies inferius. Ais iterum: Si contrahentes sunt ministri simul et suscipientes hujus Sacramenti, ergo si in statu peccati mortalis contrahant, bis peccabunt mortaliter, immo ter, si alteri quoque existenti in mortali hoc Sacramentum ministretur. Resp. forte sic: nam 1. certum est, peccari mortaliter ex eo, quod in malo statu suscipiunt, cum matrimonium sit Sacramentum vivorum; omne autem Sacramentum vivorum praesupponit statum gratiae, quae ipsa est vita spiritualis animae. 2. Navarrus certe et alii apud Sanchez citatum putant, etiam peccare mortaliter ex eo, quod indigne ministrent, quippe qui conficiant et conferant hoc Sacramentum ex officio et ad hoc deputati; sed hoc negat communis DD. cum Sanch. l. 2. d. 6. n. 4. et nos alibi: quia conjuges, etsi sint ministri ad hoc deputati, non tamen sunt ministri specialiter consecrati ad hoc Sacramentum administrandum; etsi fatendum sit,

opinionem Navarri esse admodum probabilem. 3. Etiam scienter alteri indigno ministrans, si ejus peccatum facile impedire posset, peccare sine causa cooperando peccato alterius, res nota est ex materia de caritate et scandalo, tandem ex hoc ipso, quod contrahentes sint ministri hujus Sacramenti.

III. Hic incidit quaestio difficilis: An inter fideles per intentionem contrahentium possit ratio Sacramenti valide separari a contractu matrimonii, sic ut fidelis possit valide inire matrimonium solum ut contractum, non vero ut Sacramentum est. Duae sunt oppositae sententiae gravissimorum utrinque DD. Prima sententia simpliciter negat. Ita Suarez, Coninch, et plurimis congestis Sanchez l. 2. disp. 10, Tann. disp. 8. q. 5. dub. 5, Laym. tr. 10. p. 2. c. 2. n. 2, Lugo disp. 14. de poenit. n. 42, Bonac. q. 2. de matrim. prop. 6, Basilius Pontius l. 1. cap. 9. n. 2. et mordicus Aversa hic q. 1. sect. 5. Ratio (an potius conjectura) datur: quod Christus Dominus ita contractui connexuerit rationem Sacramenti, ut quamvis positio contractus pendeat a voluntate fidelium, eo tamen posito non pendeat a voluntate fidelium ratio Sacramenti, sed eo ipso quod contractus ejusmodi legitime ponatur, statim ex Christi institutione ei adhaereat ratio Sacramenti. Quare infert Layman: Quicumque ex baptizatis vere matrimonium contrahere volunt, etiam virtualiter Sacramentum accipere volunt; contra vero si nollent absolute loquendo Sacramentum suscipere, consequens esset, ut neque matrimonium contrahere intenderent, ideoque contractus irritus esset. Dico, *si absolute nollent,* propter haereticos, qui nolunt suscipere Sacramentum ex hypothesi erroris speculativi, quo falso existimant, non esse Sacramentum, interim volentes matrimonium contrahere, sicut fideles solent et in Ecclesia Christi consuetum est. Haec Layman sapienter. Huic sententiae libens accederem, si firmiori rationi inniteretur. Altera sententia affirmat simpliciter, id valide fieri posse, etsi minime licite. Ita Durand., Victoria, Cajetanus, Vasquez, Rebellus aliisque congestis Perez disp. 19. sect. 10., fuse Hurtad. disp. 3. de matrimon. diffic. 10, Diana p. 3. tr. 4. resol. 225, Dicastil. dub. 19. disp. 2, Tambur. tr. 5. c. 1. n. 6. et probabiliorem censet Herincx disp. 2. q. 2. n. 17. cum Gob. tr. 9. cas. 11. n. 228. Ratio solidior est: quia illa inseparabilitas nullo solido fundamento nititur; mutatio enim non praesumitur, sed probari debet; esset autem valde a Christo mutatus contractus matrimonii, si in veteri Lege potuit valide celebrari sine Sacramento, in nova autem Lege non posset. Neque Christus sua institutione annullavit contractum alias validum, sed ei in natura sua invariato solum addidit dignitatem Sacramenti. Cum ergo cujusque Sacramenti confectio pendeat ab intentione ministri volentis illud conficere, sicut posset quis (etsi illicite) abluere puerum et formam Baptismi proferre, nolens tamen illum de facto baptizare, quo casu certe nullum Sacramentum conficeretur: ita sane poterit quis velle contractum matrimonii inire simpliciter validum eo modo, quo olim Abraham cum Sara, Cicero cum Terentia, et tamen nolle conficere vel accipere Sacramentum. Quo casu contractus civilis fuit validus, nullum tamen erit Sacramentum; atque testatur Pontius cit., id observari ab Inquisitoribus cum Christianis judaizantibus in Portugallia ac Lusitania, qui solent **356.**

prius secreto contrahere, ut postea coram parocho certius rationem Sacramenti excludant, quorum tamen sic contrahentium matrimonium nunquam invalidum judicant. Fateor hanc sententiam priori esse probabiliorem. Jam quoad praxim et de facto

357. IV. Certum est 1. non posse licite sic separari a contractu matrimonii rationem sacramenti a Christo instituti, sed peccare mortaliter fideles baptizatos, si velint matrimonium contrahere separando rationem Sacramenti, aeque ac si quis abluens infantem serio proferret formam, nolens tamen conficere Sacramentum, juxta communissimam DD. apud cit. Ratio est: quia utroque casu irritatur et falsificatur actio sacramentalis a Christo instituta. Et Christus contractum matrimonii elevans ad dignitatem Sacramenti, sine dubio sic voluit matrimonium contrahi a fidelibus. Constat denique ex communi sensu usuque fidelium ipsiusque Ecclesiae, quae idcirco in contractu requirit statum gratiae. Certum est 2. catholicos non separare; nam ex catechismo norunt, matrimonium esse Sacramentum et monentur a parochis, ut se Confessione praeparent ad nuptias tanquam ad Sacramentum suscipiendum. 3. Certum etiam videtur, plerumque non separare haereticos, qui non credunt matrimonium esse Sacramentum et proinde etiam dicunt, se nihil velle habere negotii cum papistico Sacramento in suo matrimonio contrahendo. Nihilominus tamen plerosque eorum reipsa recipere Sacramentum, si nullum aliud impedimentum intervenerit, indicatur a Laym. supra et cum aliis bene probat Perez d. 19. sect. 3. n. 3. et Gob. cas. 11. et n. 234. Ratio sumitur ex communi doctrina de Sacramentis in genere: quia error privatus, quo quis existimat, matrimonium non esse Sacramentum et ideo intendit non facere Sacramentum, nihil plane obstat Sacramento, dummodo is habeat intentionem generalem faciendi eo modo, quo Christus instituit vel fieri voluit, quo vera Ecclesia vel veri fideles faciunt etc. Atqui certum est, plerosque haereticos, Lutheranos, Calvinistas, Zwinglianos habere illam intentionem generalem, scilicet contrahendi matrimonium more christiano, quo Christus instituit, quo suos fideles contrahere voluit, ut experientia patuit in omnibus ad fidem catholicam conversis, et palam profitentur plerique interrogati; ergo reipsa generali hac intentione praevalente privatae erroneae intentioni, non separant, sed verum Sacramentum conficiunt et suscipiunt. 4. Probabilissimum tamen est, haereticos etiam quandoque reipsa separare: nam praeter id, quod de Christianis judaizantibus Pontifex supra et Dicastillus testati sunt, certe nonnulli haeretici sunt ita profani, impii et rerum divinarum contemptores, ut licet scirent, Christum praecepisse, ut matrimonium non ineatur, nisi cum intentione Sacramenti, hoc tamen praeceptum non curarent, sicut multa alia, et praesertim, si sibi persuaderent, rationem Sacramenti in matrimonio esse radicem indissolubilitatis, multi mallent fidem permutare judaica superstitione vel turcica impietate, quam matrimonium contrahere indissolubiliter.

Quid ergo sentiendum de tali matrimonio cum exclusione Sacramenti contracto? Doctores primae sententiae dicent, matrimonium simpliciter esse nullum. At secundae sententiae Doctores concedent, esse contractum validum civilem, saltem si indissolubilitatem non excludat; sed de hoc iterum aliquid in subsectione.

§ IV. *Solemnitas ad valorem requisita est assistentia parochi et duorum* **358.**
vel trium testium. Textus concil. Trid. annullantis matrimonia clandestina et ad valide contrahendum requirentis praesentiam parochi et testium jam sect. 4. § 5. recitatus et explicatus est quoad necessitatem. Jam porro explicandus quoad qualitates ejusdem parochi et testium.

I. *Qualis parochus requiratur?*

I. Parochus assistens matrimonio valido debet esse proprius vel **359.**
utriusque vel saltem unius sponsorum; adeoque quando sponsus vel sponsa spectant ad diversas parochias, poterunt contrahere in utralibet coram illius parocho, secundum communissimam DD. et notam declarationem Cardinalium. Quodsi parochus sponsi v. g. assistat in parochia sponsae sine licentia illius parochi, valet quidem actus ac matrimonium, secundum communem DD., at ex decreto S. Pii V. apud Tanner. hic d. 8. q. 3. n. 116. puniendus est, sicut et puniendus est parochus, si utrumque sponsum suum parochianum in aliena parochia sine ejusdem parochi licentia copulet. Attamen adhuc valere matrimonium (contra Navar. nimis rigide negantem cum quibusdam sequacibus) recte affirmant communis DD. Henriquez, Rodriq. aliisque cit. Sanch. l. 3. disp. 19, Laym. p. 2. c. 4. n. 3, Perez, Dicast., Barbosa n. 429. Ratio est: quia concilium tantum requirit praesentiam parochi, quae jam habetur; neque enim hic agitur de jurisdictione contentiosa. Is vero, qui sponsos alienae parochiae sine licentia parochi copulat, praeterquam quod matrimonium nullum sit, tamdiu suspensus est ab officio et beneficio parochiali, donec absolvatur ab episcopo parochi, cujus jus invasit. Sic enim expresse decernit Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. matrim. * et confirmavit Bulla *Ap. Sedis.* * At si Religiosus sit, incurretne etiam excommunicationem Clementinae? Clem. l. 5. t. 7. c. 1. Resp. probabilissime, quod non: quia illam excommunicationem a Concil. Tridentino fuisse commutatam in suspensionem dictam, declaravit Congregatio Cardin. teste Fallemart ad illum locum. * Sententia negativa est certa post Bullam cit. * Et certe ab utraque excusat omnis ignorantia etiam crassa; nam et Clementina excommunicat et Tridentinum suspendit illos solos *qui praesumpserint vel ausi fuerint* copulare sponsos alienae parochiae, adeoque scientiam et malam fidem in eis requirunt. Sanch., Perez, Barbosa, alii communiter.

II. Proprius parochus utique intelligitur respectu propriorum parochianorum tantum, qui nimirum in sua parochia aut domicilium habeant, perpetuae scilicet habitationis, aut quasi domicilium, scilicet majore vel saltem aequali anni parte ibi habitantes, juxta dicta in simili te Sacramento Poenitentiae. Quare non valide assistet matrimonio illorum parochus, qui in sua parochia minore parte anni, uno aut duobus mensibus, negotii vel recreationis causa commorantur. Minus, si solum pertranseant aut uno vel altero die subsistant, ut contra Pontium et alios nimis laxe sequentes docet communis DD. et ex professo Lugo resp. moral. l. 1. dub. 37, Tamb. tr. 6. c. 2. § 5. n. 11. Ratio est, quia respectu istorum nullo sensu potest dici proprius parochus. * Recole annotata ad n. 35 III * Vagabundorum autem, qui

nullum alibi domicilium habent, matrimonio valide assistit parochus loci, ubi degunt; immo secundum Sanchez et Pontium quilibet parochus; at non licite, nisi prius ab Ordinario loci licentiam obtineat. Sic enim Tridentinum sess. 24. c. 6. de ref. matrim. praecipit parochis, ne vagorum matrimoniis intersint, nisi diligentem inquisitionem fecerint (ne scilicet impedimentum subsit) et re ad Ordinarium delata ab eo licentiam id faciendi obtinuerint. Sic ibi. Ceterum vagabundos ad hunc effectum censent DD. sponsos, etiamsi unus tantum eorum vagus sit, aut si suum domicilium reliquerit animo alibi domicilium figendi, etsi nondum eo pervenerit.

360. III. Proprius parochus sponsorum intelligitur, non tantum immediatus et proprie dictus parochus eorumdem parochiae, sed etiam mediatus ac Superior eorum ecclesiasticus pastor; etenim etiam proprius episcopus vel alius episcopali jurisdictione praeditus ejusdemque in spiritualibus Vicarius Generalis, item Legatus Sedis Apostolicae in sua provincia, ad quam destinatus est, ac denique in omnium fidelium matrimoniis Summus Pontifex assistere et assistendi licentiam dare potest; siquidem hi omnes nomine Ordinarii Pastoris veniunt; quibus add debet Capitulum Sede vacante, cum succedat in jurisdictione episcopii ut ex jure et communi observat Laym. cit. c. 4. n. 25. Item intelligitur parochi vel parochiae Vicarius, etiam temporalis vel ad nutum amovibilis, ut contra Pontium ac alios cum plurimis docent Sanch. l. 3. d. 21, Diana p. 12. tr. 3. resol. 35. Item sacerdos non quidem verus parochus, sed per errorem communem cum titulo colorato pro vero parocho habitus, juxta dicta de Poenitentia ex communissima DD. Item verus parochus, etsi non sacerdos, matrimonio suorum assistere et alteri sacerdoti assistendi licentiam dare potest, juxta communem DD. cum Sanch. l. 3. d. 20, Laym. c. 4. n. 4. et expressa Cardinalium declaratio apud Diana p. 12. tr. 3. resol. 32., immo etiamsi nullo sacro Ordine initiatus vel insignitus adhuc esset. Tamb. d. 8. qu. 3. n. 175, Barbosa de parocho n. 60: quia concilium loquitur absulute de parocho.

361. IV. Valida est assistentia, etiamsi parochus sit ab administratione interdictus, suspensus, excommunicatus, etiam non toleratus, v. g. notorius percussor clerici, modo non sit actualiter depositus vel privatus, sed beneficium ac titulum possessionemque beneficii parochialis retineat. Communissima cum Sanch. disp. 11. n. 4, Coninch d. 27. n. 7, Laym. c. 4. n. 5. Ratio est: quia assistentia haec non est actus jurisdictionis vel administrationis, cum etiam ab invito vel coacto valide praestari possit, sed est actus testimonii ex juris dispositione ad matrimonii substantiam requisitus; quamdiu ergo verus parochus manet, matrimonio assistere aut auctoritatem praebere poterit: jam enim contrahitur matrimonium praesente parocho, servata proprietate verborum Tridentini, quae utpote correctoria stricte interpretanda sunt. Quin adhuc valide assistet matrimonio parochus, licet episcopus justa ex causa interdixerit eam assistentiam respectu hujus aut illius matrimonii; non solum si interdixit simplici prohibitione, sed etiam cum clausula irritante talem assistentiam: quia episcopus non potest restringere vel tollere potestatem jure communi concilii Tridentini concessam parochis. Ita cum aliis Sanch. l. 3. d. 32. n. 2, Lugo l. 1. resp. moral.

dub. 45. referens, congregationem Cardinalium monuisse quemdam episcopum, ut revocaret suum edictum, quo edicebat, ut si parochus assisteret matrimoniis occultis domesticis, sine praeviis denuntiationibus contractis, assistentia et matrimonia essent invalida: quia nimirum tale praeceptum dare non potuit; hoc enim esset condere novum impedimentum dirimens matrimonia, quod non cadit sub potestate episcopi.

At parochus talis interdictus, suspensus, excommunicatus non toleratus, poteritne etiam alteri sacerdoti licentiam assistendi dare? Nec valide nec licite dare, docent Ledesma, Henriquez, Coninch pluresque citans Sanchez l. 3. dis. 21. n. 7, Laym. cit. n. 5. Ratio est: quia dare alteri licentiam, qua alius alioquin non idoneus reddatur idoneus ad actus legitimum valorem, videtur esse actus et exercitium jurisdictionis, (etsi non pauci negent apud Dianam cit. resol. 33.), et consequenter etiam parochus non censuratus, attamen interdictus ab episcopo cum clausula irritante, ne aliis licentiam assistendi tribuat, nec valide nec licite eam licentiam tribuere poterit, ut cum aliis resolvit Diana cit. tr. 3. resol. 32, etsi de hoc subdubitet Tamb. cit. c. 3. § 3. n. 22. **362.**

II. *Quis alius ex licentia parochi?*

I. Certe solus alius sacerdos de licentia proprii parochi (etsi hic ipse sacerdos non sit, ut supra) valide matrimonio assistere potest, juxta clara verba Tridentini: Qui aliter, quam praesente parocho vel alio sacerdote de ipsius parochi licentia etc. Certe etiam omnis sacerdos valide assistet, etiam non approbatus, suspensus, excommunicatus, irregularis etc. eadem ratione a fortiori, qua supra de parocho dictum. Quare si ipse parochus excommunicatus non sit, valide saltem semper poterit substituere alium sacerdotem, etiam excommunicatum, quamvis non toleratum v. g. notorium percussorem clerici; quin et licite in causa necessitatis, si parochus ipse infirmus vel tempore pestis assistere non possit nec alium sacerdotem, quam talem, habere possit, ut ex Capeaville notat Laym. cit. n. 5. **363.**

II. Licentia haec assistendi voce vel scripto a parocho ceterisque praedictis dari potest vel particulariter ad hoc certum matrimonium vel generaliter ad matrimonia quaevis. Hanc generalem licentiam dare censetur, si dicat parochus sacerdoti v. g.: Do tibi licentiam administrandi omnia Sacramenta in mea parochia; quia improprie saltem haec assistentia sacerdotis est administratio Sacramenti matrimonii. Ita ex declaratione Cardinalium Coninch, Pontius, Palaus eosque citans Diana p. 11. tr. 3. res. 32., etsi de hoc dubitet Aversa et rotunde neget Hurtad. apud Tamb. cit. p. 5. n. 5., requirens licentiam generalem exercendi officium parochi. At poteritne sacerdos v. gr. hanc generalem a parocho acceptam licentiam assistendi matrimonio alteri subdelegare, ut alicui matrimonio assistat? Concedunt multi et multi negant. Diana proxime cit. distinguit: posse in absentia parochi, non vero posse in praesentia, quia in absentia est delegatus ad universalitatem causae, non vero in praesentia parochi. Consentit Gob. n. 487. in fine. Nec ego dissentio. **364.**

365. III. Non sufficere tacitam licentiam vel praesumptionem de ratihabitione futura, omnes clamant ob rationem datam in simili in materia de Poenitentia. Sufficere autem tacitam de praesenti licentiam habitam, scilicet per tolerantiam parochi videntis, non prohibentis, cum posset, docet communis DD. Sanch., Pontius, Palaus et probabilius censet Tamb. cit. n. 5. At simpliciter negant Menochius, Henriquez, Barbosa ac Tanner cit. n. 120. Et certe non sufficere tacitam illam licentiam, sed exigi commissionem generalem ministrandi omnia Sacramenta, vel si haec non adsit, specialem et expressam, declaravit sac. Congregatio Cardinalium, ut testatur Fagnanus Dec. l. 4. t. 3. c. 2. Porro quamvis parochus vel Ordinarius revera licentiam dederit, antequam tamen ea sacerdoti innotuit hic invalide assistet: quia eam non habet, donec eam acceptet; acceptare autem legitime non potest, dum eam datam esse ignorat. At si dictus sacerdos per nuntium petit a parocho vel Vicario Generali licentiam assistendi certo matrimonio, valide ea utetur, quamprimum concessa est, etsi eam concessam nondum intellexerit, quia per illum nuntium jam illam acceptavit. Sanch. l. 3. d. 37, Coninch, Barbosa, Palaus apud Tamb. cit. n. 7. et Gob. n. 190. contra Pontium, Perez et Dianam cit. res. 32. Certe autem antequam resciat, licentiam petitam esse concessam, non assistet licite: quia semper est periculum, ne licentia nondum forte data matrimonium fiat invalidum, ut bene notat Tamb. ibidem.

366. IV. Sufficit licentia per vim vel metum extorta; eo quod probabiliter non sit actus jurisdictionis, secundum Sanchez et alios, aut quia verius est, jurisdictionem metu extortam valere. Palaus, Diana, Tamb. cit. Idem dicendum, si ficto et non vero animo dedit licentiam parochus; nam adest tunc titulus coloratus, scilicet licentia externe data et communis error putantium, vero animo datam esse licentiam. Sanch. cit. d. 33. n. 60., Aversa et alii cum Tamb. § 2. c. 3. n. 16. Insuper sufficit licentia extorta per dolum versantem solum circa causam impulsivam, ut si falso dicas tuo parocho: meus Princeps vel Dominus Comes rogat te, ut des mihi licentiam contrahendi coram tuo Capellano. Sanch. l. 3. d. 39. n. 14, Diana, Perez, Tamb. cit. et alii communiter teste Gob. n. 489. At quid si parochus post licentiam legitime datam moriatur? Resp. cum distinctione: siquidem licentia data sit ad assistendum alicui certo matrimonio, et mors parochi nota sit, invalide assistet sacerdos ille, quia delegatio data ad certum casum expirat morte concedentis; si autem mors parochi nondum nota sit, adhuc valide assistet ob titulum coloratum et errorem communem. Simpliciter autem non expirat tua licentia generatim data assistendi matrimoniis quibusvis. Ita Lugo resp. moral. l. 1. dub. 35. post Sanch. l. 3. d. 28. n. 64.

367. Petes hic incidenter: An licentia proprii parochi etiam necessaria sit confessario v. g. pro moribundo, ut matrimonio sibi jungat concubinam ad emendandum affectum concubinarium ad legitimandam prolem etc. * Vide n. 413. I. 2 in fine. * Resp. quod sic: nam decretum Tridentini, ubi publicatum et receptum est, ita obligat, ut ne quidem in extremo agone aut etiam intentato mortis metu possit valide contrahi sine parocho (ejusve licentia) et testibus ob quamcumque causam,

juxta communissimam DD. cum Sanch. cit. ac fuse probat Barbosa de parocho p. 2. c. 21. n. 31. Ratio est: quia verba Tridentini sunt valde clara et universalia, et inhabilitas ad contrahendum inducta per legem non tollitur per metum cujuscumque mali. Oppositum tamen probabile censent Veracrux, Vega et alii apud Palaum de spons. d. 2. p. 3. § 8. et resolute docet Amicus apud Dian. p. 10. tr. 13. res. 15., late defendens, posse sine parocho contrahi tunc singulariter a concubinario moribundo, quando nisi per matrimonium legitimetur proles prius suscepta in concubinatu, Titii concubinarii haereditas devolveretur ad haereticos. Item posse clandestine contrahi, quando quis minetur tibi mortem, nisi contrahas et mox consummes matrimonium; eo quod non videatur verosimile, conc. Trident. ejusmodi casus urgentissimae necessitatis suo decreto voluisse comprehendere. Ego cum Diana ibidem et Gob. cas. 18. n. 477. remitto decisionem utriusque casus judicio habentium jus definiendi. Vide ergo, confessari, in casu occurrente, ut tutiora et securiora sequaris quoad potes.

III. *Quales testes?*

I. Eadem ac tanta necessitate, qua ad valorem matrimonii requi- **368.**
ritur praesentia parochi proprii aut alterius sacerdotis de ejus licentia, etiam requiritur praesentia duorum vel trium testium, ex claro textu Tridentini saepe allegati, sess. 24. c. de reform. matrim. Ceterum ab eadem s. synodo non praescribuntur ullae certae qualitates eorum testium, neque ullum genus hominum repellitur a testimonio hic dicendo. Et hinc communissimo theologorum ac canonistarum consensu

II. Testes idonei pro matrimonii valore reputandi sunt omnes **369.**
homines, quos jus naturale non arcet; hoc autem non arcet a testimonio dicendo nisi illum, de quo certum vel probabile vel prudens timor est, quod non sit daturus vel dare non possit verum testimonium, uti sunt ebrii, amentes, infantes aut certe homo nullius fidei; aut si quis in judicio perjurium commisit nec probatur se emendasse. Contra ergo

III. Testes idonei reputandi et admittendi sunt quicumque dare **370.**
possunt daturique creduntur verum testimonium, etiamsi in aliis commerciis humanis jure communi repellantur a testando: utpote etiam pueri impuberes, feminae, consanguinei, affines, parentes, liberi, servi, infames, excommunicati, infideles etc. Communissima DD. cum Sanch. l. 3. d. 41, Coninch d. 27. dub. 4, Laym. c. 4. n. 6. Ratio jam indicata est: quia constitutio Tridentini, juris veteris correctiva, non est extendenda ultra proprietatem verborum, quae simpliciter testes, nullas autem qualitates testium exigit. Accedit, quod auctoritas parochi suppleat aliorum testium defectum, praesertim accedente contrahentium eum eligentium consensu, quo etiam in aliis commerciis testes alicquin repellendi admitti possunt, ut notant Laym. cit. et alii. Et hinc ulterius

IV. Si de matrimonii valore postea in judicio lis moveatur, ordi- **371.**
narie sufficere tales testes ad rei gestae fidem faciendam, cum ad eum finem primo adhibiti et admissi sint, merito docent Sanch. cit. n. 6. et

Laym. n. 6. Dico tamen *ordinarie:* nam ad probandum matrimonii contracti nullitatem, ut illud dissolvi seu invalidum pronunciari possit, testes requiri omni exceptione majores, recte monent DD. passim.

372. Quoad poenas parochi et testium statuit Tridentinum sess. 24. c. 1. de reformat. matrimonii: Sacra synodus parochum vel alium sacerdotem, qui cum minore testium numero (utpote uno vel nullo) et testes, qui sine parocho vel sacerdote hujusmodi contractui interfuerunt, nec non ipsos contrahentes graviter arbitrio Ordinarii puniri praecipit. Haec concilium. Per hujus poenae arbitrariae ab Ordinario infligendae sententiam sublatas esse poenas graviores juris antiqui, utpote suspensionem triennalem Dec. l. 4. t. 3. c. 3. latam in sacerdotem sine aliis testibus assistentem matrimonio, * certum jam est * et censet Sanch. l. 3. d. 48. cum Caspar. Hurtado d. 10. diff. 10. rationem dante: quia quando lege nova imponitur mitior poena, quam erat imposita lege antiqua, cessat antiqua et tacite a lege nova videtur auferri. Sic ille, sed contradicit cum aliis Barb. de potest. episc. alleg. 32. n. 162.

IV. *Qualis praesentia parochi et testium?*

373. I. Requiritur praesentia parochi et testium moralis ex parte intellectus, ut ipsi nimirum intelligant et actualiter advertant quid agatur, ideoque testificari possint, matrimonium utriusque consensu contractum esse. Omnes; Dig. l. 50. t. 16. c. 209: Coram Titio aliquid facere jussus, non videtur praesente eo fecisse, nisi is intelligat; itaque si furiosus aut insanus sit vel dormiens itemque plene ebrius, non videtur coram eo fecisse. Haec ibi. Idem dicendum de eo, qui corpore praesens est physice vel materialiter tantum, sed omnino nihil advertit quid agatur. Sanch. d. 39. n. 5. Idemque si sponsus vel sponsa facie cooperta, ne quidem ex voce certo cognoscatur a parocho vel testibus; sic enim non poterunt de hoc matrimonio testari, ideoque nullum erit. Tamb. hic tr. 6. c. 2. § 3. n. 6. Et dixi notandum, *actu advertant:* non sufficit enim advertentia vel attentio virtualis tantum, ut si parochus vel testis accedat animo advertendi quidem, deinde vero propter mentis distractionem vel occupationes alias actu non advertat: cum sine advertentia vel attentione actuali ad ipsum actum veri testes de facto alieno esse non possint; esto talis attentio virtualis sufficiat in aliis Sacramentis, in horis canonicis etc. Attamen satis est, licet ipse parochus vel testis non intelligat ipsos loquentes, modo hi per fidelem interpretem declarent praesenti parocho et testibus suam voluntatem; nam utique interpres fidelis praesentis est aeque sufficiens, ac Procurator absentis. Ita contra Pontium et alios, Perez, Hurt. aliisque cit. fuse Dian. p. 10. tr. 13. resol. 17, Gob. n. 490.

374. II. Non requiritur praesentia moralis etiam ex parte voluntatis, ut nimirum parochus et testes voluntarie adsint seu velint adesse, percipere, testificari, dummodo revera adsint, percipiant et vere testificari possint; nam, ut Dig. l. 50. t. 16. c. 209. pergit jurisconsultus Florent.: *Scire autem testis, non autem velle debet.* Nam etiam invito eo recte fit quod jussum est, adeoque parochus et testes valide matrimonio assistent, etiam si vi vel metu, dolo vel fraude ad locum contractus adductus

vel in eo retentus sit, etiamsi plane invitus sit. Ex communi Sanch. cit. d. 39, Coninch d. 27. n. 24, Pontius l. 5. c. 21. n. 6, Barbosa de parocho p. 2. c. 21. n. 47, Diana p. 1. tr. 3. res. 32, Tambur. in c. 2. § 3. dub. 9, Gob. cas. 18. n. 91. Et quidem adeo invitus, ut claudat aures et oculos; ne quidquam audiat vel videat, dummodo interim vere percipiat, quae aguntur. Secus utique esset, si ita conetur et affectet non percipere, ut revera non percipiat, dum actu contrahitur matrimonium. Sanchez, Diana, Barbosa, Tambur., Gob. Qua ratione intelligenda declaratio Cardinalium: Non valere matrimonium, si non intellexit parochus, nisi parochus affectasset non intelligere. Subaudi, ita ut tamen revera intellexerit, ut contra Pontium et Sanchez bene probat et defendit Gob. loc. cit. Ratio omnium est: quia quamvis ex parte voluntatis sit repugnantia, dummodo adsit sufficiens advertentia ex parte intellectus, adest totum, quod requirit Tridentinum.

III. Nec requiritur, ut parochus aliive testes ad id vocati vel **375.** rogati sint, sed sufficit, si casu interveniant matrimonii contractui, v. g. convivii, confabulationis vel alterius negotii causa, nam Dig. l. 22. t. 5. c. 11: Ad fidem rei gestae faciendam etiam non rogatus testis intelligitur. Adeoque nulla alia formalis adhibitio parochi vel testium requiritur, quam ut contrahatur coram eis sufficienter cognoscentibus quid agatur vel dicatur. Sanch. cit. n. 11, Laym. n. 6, Hurtad., Aversa, Tamburin. aliique plurimi cum Diana et Barbosa loc. cit., etsi contra sentiant Pontius et Fagnanus, adferentes Declarationem Cardinalium in contrarium, de qua tamen nobis authentice non constat. Certe Aversa et Tamb. explicant, Congregationem loqui, quando ex tali casuali praesentia et transitu non potest bene percipi, quid agatur.

IV. Valide assistit matrimonio parochus, etiamsi nihil omnino **376.** loquatur nec proferat illa verba a Tridentino vel Rituali praescripta, cum nulla verba parochi sint de essentia matrimonii, ex dictis supra. Eaque verba omittendo per se loquendo solum venialiter peccare, contra Rebell. docent Sanch., Tanner. et alii cum Gobat n. 402. Addit denique Laym. cit. c. 2. n. 7. parochum catholicum etiam licite assistere matrimoniis haereticorum in sua parochia degentium, cum id ei non vetetur nec ratione communicationis cum haereticis, cum ii sint tolerati, nec ratione reverentiae Sacramenti, quod ii indigne suscipiunt, cum ipse non sit minister, sed assistens tantum et testis, nec infrequens est, quod assistat matrimoniis indispositorum. Certe nimis difficile foret, ipsis negare facultatem contrahendi aut cogere, ut contrahant coram ministro haeretico, qui nullam jurisdictionem habet, quidquid contra sentiat Tanner apud Gobat n. 438.

§ V. *Praemissis de praecepto tribus denuntiationibus.* Textus concil. **377.** Trid. sess, 24. c. 1. de ref. matr. sic habet: Sacri Lateranensis concilii sub Innocentio III. celebrati vestigiis inhaerendo praecipit (sacra synodus) ut in posterum, antequam matrimonia contrahantur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festis in ecclesia inter Missarum solemnia publice denuntietur, inter quos matrimonium contrahendum sit; quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie Ecclesiae procedatur. Ubi parochus viro et muliere interrogatis et eorum mutuo

consensu intellecto vel dicat: Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris etc. vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque Provinciae ritum. Quodsi aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tot praecesserint denuntiationes, tunc vel una tantum fiat vel saltem parocho et duobus vel tribus testibus praesentibus matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem denunciationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut praedictae denuntiationes remittantur, quod illius prudentiae et judicio sacra synodus relinquit. Hactenus concilium, ubi aliqua pro necessaria notitia confessarii notanda sunt.

378. I. Denunciationes istae non sunt de substantia seu valore matrimonii, ita ut si omittantur irritum matrimonium censeri debeat, ut contra Menochium et duos alios DD. docent omnes theologi ac canonistae communissime, cum nec ipsum Tridentinum nec ab eo allegatum Lateranense concilium id ullo verbo significet: sed sunt tantum de necessitate praecepti, ut absque gravi et mortali peccato omitti non possint, cum materia praecepti gravissimi momenti sit, ne scilicet matrimonia invalida contrahantur. Excepto tamen nisi ob gravem et urgentem causam episcopus dispenset, et in casu necessitatis urgentis cum episcopus adiri non potest, ipse parochus dictas denunciationes omittere potest et debet, ut uno casu expresso (eadem est ratio de similibus) indicat ipsum concilium et ex communi docent Sanch. l. 3. d. 10. n. 27. Laym. cit. tr. 10. c. 4. n. 11. Ceterum quamvis tam concil. Trident, quam Lateranense cit. intenderit, quod denunciationes ab utriusque contrahentium proprio parocho fiant, si illi ad diversas parochias spectent, ut docent communissime DD. cum Sanch. d. 6., addit tamen Laym. cit. n. 10., non debere damnari consuetudinem, quae adhuc hodie in quibusdam ecclesiis viget, ut denunciationes fiant duntaxat in parochia unius sponsi, in qua nuptiae celebrandae sunt; multum enim valet consuetudo in his, quae ex jure positivo proveniunt, praesertim in proposito non satis declarato.

379. II. Denunciationes istae sunt velut quasi edictum episcopale, quo praecipitur fidelibus, ut si noverint aliquod impedimentum sive dirimens, ut consanguinitatem, affinitatem etc. sive impediens tantum, ut votum simplex castitatis vel sponsalia cum alio vel alia contracta, illud parocho manifestent. Quare conscius alicujus impedimenti inter sponsos per se loquendo tenetur illud manifestare sub mortali. Omnes, tum propter divinum praeceptum de impediendo peccato proximi, tum propter reverentiam Sacramenti, tum propter hoc ipsum praeceptum ecclesiasticum ob gravem finem graviter obligans. Idque non tantum certissime verum est, quando sponsi conscii impedimenti volunt malitiose contrahere, ut fatentur omnes, aut licet ipsi ignari sint impedimenti, sed periculum subest, quod postea manifestetur illud; sed etiam verum est, quando ipsi ignorant impedimentum et non est periculum illud postea manifestandi: cum etiam materialis irreverentia Sacramenti et materiale peccatum proximi sit impediendum, quando facile potest, juxta communem DD. apud citatos, etsi tunc probabiliter negent Pontius, Barbosa, Burghaber apud Gob. cas. 13. n. 532. Quodsi autem malitiose

contrahere vellent, certum est, debere manifestari, etiamsi impedimentum oriatur ex delicto gravi sitque notum uni soli, etiamsi illud nosset sub secreto naturali, etiamsi prius fuisset praestitum juramentum de non pandendo: quippe quia nec secretum naturale nec juramentum obligat cum tanto incommodo animae et bonorum aliorum. Vide Burghaber centuria 2. cas. 208. Sed de hoc mox iterum.

III. Testis volens manifestare impedimentum conjunctum cum in- 380.
famia, utpote ortum ex gravi delicto sponsi vel sponsae, debet servato ordine caritatis et correctionis fraternae prius monere obnoxium illi impedimento solum, ut desistat a cogitato matrimonio, alioquin se suae conscientiae satisfacturum in eo denunciando. Huic admonitioni etiam repetitae coram uno bono viro vel bona femina, maxime coram parentibus, si non acquiescat ille reus vel rea illa, jam omnino servandum erit praeceptum Christi: *dic Ecclesiae,* et quidem, debet dicere Ecclesiae seu parocho, etiamsi illud impedimentum infamatorium nosset sub secreto naturali, jurassetque se non manifestaturum, juxta communem DD. Sanch. l. 3. d. 13. n. 6, Perez d. 43. sect. 6. n. 8, Dicast. d. 3. dub. 28. n. 299, Gob. cas. 13. n. 536. Tandem omnino cessabit obligatio manifestandi impedimentum, inprimis quando ex revelatione imminet grave malum revelanti sive aliunde sive ex se v. g. in delicto complici; non enim tenemur cum gravi nostro incommodo promovere correctionem proximi vel impedire ejus peccatum. Omnes. Deinde quando timetur grave scandalum ex revelatione; ex communi Sanch. cit. n. 9. Addit Gob. n. 536. idem dicendum, quando inde imminet grave damnum alteri innocenti in honore, fama, fortuna vel vita. Ratio est: quia neque lex caritatis neque reverentia Sacramenti neque praeceptum Superioris potest obligare ad tale incommodum, quandoquidem non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Declarabo mox uno et altero casu inferius.

IV. Denique et ipsemet sponsus vel sponsa scienter laborans aliquo 381.
impedimento, etiamsi non interrogetur, tenetur aut manifestare suum impedimentum, esto conjunctum cum infamia, aut desistere a proposito contrahendi: quia tenetur non peccare. Singulariter autem tenebitur aperire vel a matrimonio desistere, si interrogetur a parocho, an laboret impedimento. Communissima cum Sanch. d. 14. alii passim. Ratio est: quia licet interrogatus non teneatur respondere, quando ob suam veram responsionem esset puniendus, cum nimis difficile foret, seipsum accusare in ordine ad poenam, attamen quando interrogatio fit solum in ordine ad evitandum peccatum, ut fit in proposito, adest obligatio respondendi sincere; sicut tenetur sincere respondere irregularis petens suscipi ad Ordines. Ais: quid ergo agendum a sponso vel sponsa, quando nec impedimentum suum potest manifestare sine gravissima sua infamia aut etiam periculo vitae ex una parte, nec ex altera parte potest desistere a matrimonio sine aequali gravissimo discrimine vel incommodo? Responsionem habes sect. 1. § 3. in impedimento vis n. 23.

Pro cautela confessarii, cape hunc casum: Anna dicit ad con- 382.
fessarium: Ursula desponsata est Petro et jam facta est prima denuntiatio; sed Margarita juncta Ursulae in secundo gradu consanguinitatis mihi ob certam causam sub summo secreto fassa est, esse se

carnaliter cognitam a sponso Petro non ignaro cognationis. Teneorne nihilominus obedire parocho praecipienti manifestationem cognitorum impedimentorum? Respondit confessarius: teneris: an recte? Respondet merito Gob. eodem n. 537: non recte, errasse turpiter: gravissime enim peccasset Margarita, si manifestasset crimen Ursulae, utpote quae plane erat innocens in ordine ad illud matrimonium. Quare nec ipsa Margarita tenebatur directe vel indirecte manifestare suum crimen; tenebatur tamen Anna illam sub alio praetextu dehortari ab illo matrimonio, si aliunde haberet Ursula justam causam recedendi, secus si non justam. Sic Gob. ibidem n. 538., recte resolvens, non fuisse obligatam, scelus suum nefandum manifestare sceleratam illam, quae filium suum cum ejusdem et sua filia contrahere matrimonium permisit, etsi aegerrime, cum alia ratio non suppeteret impediendi incestuosissimas nuptias, nisi prodendo suum nefandum flagitium: nam certe lex naturalis caritatis de correctione fraterna se ad hoc non extendit; inauditum vero est, quod lex vel praeceptum humanum comprehendat tam tragicos, cruentos et pudendos casus.

383. § V. *Effectus est gratia sanctificans et triplex bonum essentiale matrimonii, fidei, prolis et Sacramenti indissolubilitatis.* I. Matrimonium eoipso, quod est verum Sacramentum novae legis, etiam probatum manet, ejus effectum principalem esse gratiam sanctificantem et jus ad gratias actuales pro tempore et occasione conferendas ad debite et fructuose obeunda munia et sufferenda onera matrimonii: idque maxime, cum matrimonium sit Sacramentum etiam in facto esse, perpetuo repraesentans conjunctionem spiritualem Christi cum Ecclesia et Verbi divini cum natura humana. Nec de hoc effectu aliquid dicendum specialiter superest, praeter generatim dicta de effectu Sacramentorum in genere p. 1. c. 1. sect. 3.

384. II. Matrimonii porro (quatenus contractus et Sacramentum est) effectus numerantur illa tria bona essentialia matrimonio, quatenus vinculum est (si nimirum accipiantur quoad obligationem et actum primum), scilicet fidei, prolis et Sacramenti, quae eleganter explicat D. August. l. 9. super Genesim dicens: In fide attenditur, ne praeter vinculum conjugale cum altero concumbatur; in prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur; in Sacramento, ut conjugium non separetur, et dimissus vel dimissa ne causa quidem prolis alteri conjungatur. Sic Sanctus. Vide etiam Laym. tr. 10. p. 3.

385. III. Bonum ergo fidei consistit in obligatione servandi fidem tori conjugi, cum petit et soli conjugi. De quo ex professo c. seq. sect. 3. et 4. Bonum prolis consistit in obligatione suscipiendi, nutriendi, educandi prolem. De quo alias in quarto praecepto; necessaria tamen indicabo infra cum de debito. Bonum Sacramenti consistit in indissolubilitate matrimonii vivente utroque conjuge, seu ut loquuntur jura, in perpetua vitae societate: hac enim velut Sacramento ac sacro signo vel symbolo repraesentant matrimonium et conjuges indissolubilem conjunctionem Christi cum Ecclesia et Verbi divini cum natura humana. Et de hoc breviter hac ultima subsectione.

386. IV. Praenotandum autem est, duplicem esse modum dissolvendi matrimonium: quoad *vinculum* et quoad *torum*. Quoad *vinculum* dissol-

vitur matrimonium, quando nexus et obligatio inter conjuges simpliciter tollitur, ut vere desinant esse conjuges et utrinque liberi evadant, ac si nunquam conjugati fuissent restituunturque in eum statum, quem ante nuptias habuerunt, perinde ac si uterque mortuus revocaretur ad vitam, posset uterque convolare ad aliud matrimonium. Dissolutio autem quoad *torum* dicitur, quando manente vero conjugio quoad vinculum, solum liberatur conjux ab obligatione debitum conjugale reddendi, cohabitandi ceteraque officia conjugalia praestandi seu quando saltem acquirit verum jus negandi debitum et cetera praedicta, sicut fieri per adulterium dicemus c. seq.

Subsectio.

De indissolubilitate et dissolubilitate matrimonii.

Summarium.

387—389. Jure divino ac etiam jure naturae,
390. Saltem inchoative indissolubile est omne matrimonium legitimum, ratum, consummatum.
391. Adeoque etiam matrimonia haereticorum aut indissolubilia sunt aut nulla.
392—395. Matrimonium infidelium, etiam consummatum, solvitur per unius conversi et baptizati aliud matrimonium contractum.
396—397. Matrimonium fidelium ratum tantum solvitur per professionem Religionis,
398—400. Etiam post multos annos (ubi de privilegio primi bimestris)
401. Ac etiam per dispensationem Pontificis.
402—403. Solvuntur fundamenta contraria,
404—406. Matrimonium vero consummatum fidelium est simpliciter indissolubile quoad vinculum,
407. Est tamen solubile quoad torum
408—410. Per Professionem Religionis mutuo consensu vel de licentia alterius factam,
411. Per susceptionem Ordinis sacri,
412. Per votum simplex castitatis mutuo consensu emissum et
413. Per electionem continentiae.

Assertio. *Matrimonium omne, legitimum, ratum consummatum ex primaeva sui institutione jure divino est indissolubile, adeoque etiam haereticorum matrimonia aut indissolubilia sunt aut verius nulla et meri concubinatus. Matrimonium legitimum infidelium etiam consummatum, solubile est per unius conjugis conversi ac baptizati aliud matrimonium contractum. Matrimonium ratum fidelium etiam solvitur per professionem Religionis approbatae, et ob causam urgentissimam etiam per dispensationem Pontificis. Matrimonium consummatum vero fidelium simpliciter indissolubile est quoad vinculum, sed bene solubile quoad torum per divortium, sive ob crimen, sive ob majorem vitae perfectionem.* Haec assertio magna ex parte speculativa est et controversa; explico quantum satis est. 387.

§ I. *Ex primaeva sui institutione jure divino est indissolubile.* I. Ita expresse conc. Trid. sess. 24, probans ex verbis Adami Genes. 2. et Matth. 19: Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini spiritus instinctu pronunciavit, cum dixit: 388.

Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea; quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una etc. Et postea ejusdem nexus firmitatem ab Adamo tantum antea pronunciatam confirmavit Christus Matth. 19. dicens: Itaque jam non sunt duo, sed una caro; quod ergo Deus conjuxit, homo non separet. Et ibidem replicantibus Judaeis libellum repudii a Moyse permissum, respondit Christus: Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic etc. Ubi Christus manifeste ostendit, matrimonium a prima sui institutione fuisse indissolubile, ac deinceps etiam in lege evangelica idem observandum esse, excluso omnino illo libello repudii mosaico Deut. 14.

389. II. Insuper matrimonium quodcumque legitimum, etiam infidelium, ipso jure naturae esse indissolubile, docent permulti DD. Sot., Vasquez, Rebel., Pontius, Bellarm., Hurt., Palaus, Leander eosque citans Tamburinus. Ratio potissimum est: quia certum est, naturaliter illicitum esse concubitum vagum et communicationem virorum et uxorum indifferenter, cum id repugnet fini principali matrimonii, scilicet susceptioni et educationi prolis; ergo certum debet esse, matrimonium natura sua esse indissolubile; si enim natura sua esset solubile sicut ceteri contractus mutuo consensu, passim possent relinqui viri et mulieres, aliis matrimoniis ductis, sicque reipsa admitteretur communicatio virorum et uxorum, quae jure et lumine naturae negatur ab omnibus etiam ethnicis. Contra tamen matrimonium non esse ita natura sua indissolubile, ut ejus dissolutio juri naturali repugnet, docent alii probabilius, Sanchez l. 2. d. 13, Coninch d. 26. dub. 2, Laym. tr. 19. p. 3. n. 2. Ratio est: quia spectato jure naturali praecise, verissime nihil tam naturale est, quam eo genere quidpiam resolvere, quo colligatum est. Neque ulla adfertur ratio, cur non etiam matrimonii contractus, perinde ac alii, spectato jure naturali praecise per mutuum justum consensum dissolvi possit, nisi quod talis dissolutio repugnat fini matrimonii et bono prolis, ut dictum est; atque haec ratio non ostendit solutionem matrimonii per se intrinsece esse malam, sed solum ratione adjuncti, quod saepissime abest, ut si proles jam perfecte educata sit, aut ob uxoris senium vel sterilitatem nulla spes generandae prolis supersit: quo casu solutio matrimonii magis conferet ad bonum prolis ejusque generationem cum alia conjuge, quam repugnet. Tandem si indissolubilitas matrimonii esset de jure naturae stricte, non potuisset in ea dispensare Deus, permittendo libellum repudii in lege mosaica, de quo supra mentio.

390. III. Placet sententia media ejusdem Sanchez, Coninch, Perez, Herincx, aliorum: indissolubilitatem matrimonii fundari inchoative in jure naturali ac ipsa natura matrimonii, spectata in ordine ad debitam prolis susceptionem et educationem, quae certe excludit concubitus vagos, et exigit aliquam indissolubilitatem matrimonii, ut saltem pro libito et propria auctoritate contrahentium et absque urgente causa dissolvi non possit. Omnimoda autem indissolubilitas matrimonii praesertim consummati fidelium pro omni casu complete et formaliter esse a jure divino positivo N. I. allegato; idque magni sacramenti seu magni

mysterii causa, propter futuram Verbi divini Incarnationem, quam tunc ab Adamo prophetico spiritu revelatam esse, significat Apostolus ad Eph. 5. et docent D. Aug. l. 9. de Genesi ad litt. c. 19. et alii sancti Patres. Nota hic, quod haec indissolubilitas dicatur bonum Sacramenti, et matrimonium fidelium esse ratum seu indissolubile ratione Sacramenti, triplici sensu intelligi posse: 1. ratione Sacramenti mystici scilicet quatenus matrimonium est sacrum mysterium repraesentativum conjunctionis Verbi divini cum natura humana et Ecclesia. 2. Ratione Sacramenti proprie dicti, ut est signum gratiae sanctificantis ipsius matrimonii: nam indissolubilitatem matrimonii inter fideles oriri ex ipso Sacramento a Christo matrimonio annexo, est communis sensus, et docent Innoc. Lopez alii apud Sanch. cit. et plerique RR. inter quos Avers. et Marchant noster. 3. Ratione Sacramenti Baptismi; nam majorem illam et omnimodam indissolubilitatem matrimonii fidelium oriri ex Sacramento Baptismi, expresse significat Dec. l. 4. t. 13. c. 7.: Etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum, ut etiam postquam consummatum est, nullo casu dissolvi possit; inter fideles autem verum et ratum existit, quia Sacramentum fidei (id est baptismi) quod semel admissum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsum in conjugibus illo durante perduret. Haec ibi.

391. IV. Quamvis ergo matrimonium etiam legitimum seu ratum tantum fidelium ex ipso mutuo consensu et pacto (maxime accedente ratione Sacramenti) sive ex natura sua sive ex primaeva institutione Dei contineat individuam vitae societatem et indissolubilitatem aliquam super alios contractus, majorem tamen firmitatem et inter baptizatos omnimodam indissolubilitatem ex eadem Dei ordinatione obtinet per actualem ejus usum ac consummationem copulae carnalis, qua tandem fiunt una caro vir et mulier, ut significat Christus Matth. 19: Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Cujus ratio mystica jam toties insinuata traditur Dec. l. 1. t. 21. c. 5.: quia per matrimonium legitimum vel ratum tantum significatur conjunctio Christi vel Verbi cum Ecclesia vel anima fideli per directionem caritatis et gratiae tantum, quae unio non est omnino firma, sed in singulis saltem membris solubilis per peccatum mortale. Per matrimonium autem consummatum facta unitate carnis repraesentatur conjunctio Verbi divini cum natura humana per unionem hypostaticam assumpta, quae ex eadem ordinatione divina omnino est indissolubilis. Et hinc non est mirum, si dicemus, matrimonium ratum quandoque dissolvi posse, consummatum vero nunquam inter fideles baptizatos, atque adeo etiam inter haereticos.

Quare dixi per parenthesim, *matrimonia haereticorum aut indissolubilia esse aut nulla et meros concubinatus*, ut late probat Gob. tr. 10. cas. 19. Et ratio est: quia omne matrimonium baptizatorum est per se loquendo Sacramentum et indissolubile, ut clare dicit Pontifex cit. Dec. l. 4. t. 19. c. 7. Aut ergo haeretici habent generalem intentionem contrahendi matrimonium more fidelium et christianorum, sicut Deus et Christus instituit ac ordinavit; et tunc erunt Sacramenta et indissolubilia, non obstante errore privato, quo non credunt et non intendunt Sacramentum et contractum indissolubilem conficere; conse-

quenter tunc non erunt solum contractus politici, quia ratio Sacramenti tollit illam civilitatem et confert sacrationem, ut sic dicam; aut expresse intendunt solum contrahere civiliter et dissolubiliter, positive excludendo non tantum rationem Sacramenti (quo casu adhuc maneret contractus indissolubilis inter baptizatos in nostra sententia supra), sed etiam indissolubilitatem; et tunc contractus matrimonii inter baptizatos simpliciter nullus erit, cum indissolubilitas sit conditio essentialis matrimonii fidelium saltem consummati, et consequenter erit concubinatus tantum. Fateor tamen, probabilem esse sententiam multorum RR. etiam nostri March. trib. to. 3. tr. 1. tit. 2., matrimonia haereticorum esse contractus civiles dissolubiles atque per conversionem ad fidem eo modo solvendos, quo mox dicemus de matrimoniis infidelium. Quem videre potes, sed junge ei Gobat in appendice c. 15. 16. 17.

392. § II. *Matrimonium infidelium, etiam consummatum, dissolubile est per unius conversi et baptizati aliud matrimonium contractum.* I. Quando duorum conjugum infidelium non baptizatorum conversus alter ad fidem baptizatur, non dirimitur hoc ipso matrimonium prius validum: nam per Sacramentum Baptismi non solvuntur conjugia, sed crimina dimittuntur, inquit Innocentius III. Dec. l. 4. t. 19. c. 8.

393. II. Attamen si conjugum uno ad fidem converso, alter sponte recedat aut cohabitare nolit sine fidei contumelia, blasphemia divini nominis, periculo subversionis, inductione ad peccatum, concessum est fideli converso, aliud matrimonium contrahere, quo contracto prius matrimonium penitus dissolvatur, prout diserte definit idem Innocentius III. Dec. l. 4. t. 19. c. 7. ex claro textu Apostoli 1. Cor. 7: Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti (idest jugo matrimonii prioris) subjectus est frater et soror in hujusmodi.

394. III. Quodsi ambo conjuges infideles ad fidem convertantur et baptizentur, eorum matrimonium, quod antea ratum et indissolubile omnino non erat, per ipsum Baptismum efficitur ratum et omnino indissolubile post consummationem aeque ac fidelium. Sed nunquid etiam efficitur Sacramentum? Affirmant cum S. Thoma et pluribus congestis Sanch. l. 2. disp. 9, Coninch disp. 24. dub. 2, Laym. tr. 10. p. 2. c. 3. n. 6. Rationem dant: quia eo ipso quod conversi post Baptismum consentiunt toro cohabitare, eumque consensum quocumque signo declarant, contractum praecedentem matrimonii confirmant et ratificant, ipsique modo incipiunt esse de novo sacrum symbolum conjunctionis Christi et Ecclesiae, adeoque etiam congruum est, ut tunc potiantur gratia sanctificante. Negat autem mordicus noster Herincx hic disp. 2. q. 2. n. 19: eo quod Christus dignitatem Sacramenti annexuerit ipsi contractui seu actuali contractioni et inductioni vinculi matrimonialis, non vero innovationi seu perseverantiae ejusdem Sacramenti matrimonii; quamobrem etiam matrimonium fidelium, a quo contrahentes exclusissent rationem Sacramenti, non transiret in Sacramentum postea, si conjuges illi poenitentia ducti innovarent consensum cum intentione Sacramenti, ut idem ibidem. Tu crede quod placet.

395. IV. Si infideles ante Baptismum contraxerunt matrimonium cum impedimento dirimente solo jure ecclesiastico, ut consanguinitatis, affinitatis, post eorum conversionem ac Baptismum verum et ratum cen-

seri debet: quia in infidelitate contrahentes canonicis constitutionibus non adstringebantur. Dec. l. 4. t. 19. c. 8. Secus si impedimenta fuissent juris naturalis vel divini v. g. consanguinitas in primo gradu, ligamen etc. Quid si ergo infidelis, Turca v. g. antea plures uxores habuit, vel adhuc omnes retinet, vel prioribus repudiatis aliam tenet? Responsio clara est: post Baptismum retinendam esse, quam prima vice valide duxit. Haec quoad infidelium matrimonia, cum in nostris partibus praxis rarissima sit, obiter insinuasse sat sit; late videre potes apud supra cit. Sanch., Laym. et alios.

* Praedicta, adjectis decisionibus authenticis recentioribus, paulo plenius dicenda videntur ob fatum tristissimum, quod hodiedum in regionibus etiam nostris degunt matrimoniaque contrahunt infideles, praesertim nati ex parentibus haereticis, qui filiorum Baptismum aut neglexerunt omnino aut conferri fecerunt per ministros debita forma, materia vel intentione non utentes. Cfr. dicta n. 116. Sequimur Gaspari tract. can. de matrimonio cap. VIII. n. 1083. seqq., compendiose tractantes quae ipse tractat latius afferendo documenta authentica.

1. Circa originem privilegii hujus nulla hucusque emanavit declaratio authentica speculativa. Communior est sententia, illud esse juris divini, ab ipso Christo statutum, ab Apostolo promulgatum duntaxat. Ita Ben. XIV. de Syn, VI. IV. n. 3. S. Alph. VI. n. 955. II. etc. Alii illud dicunt juris humani, latum scil. ab Apostolo potestate apostolica pro Corinthiis et deinde a Rom. Pontifice ad Ecclesiam universam extensum; quam sententiam inter alios tenent Auctores disputationis, Sedi apostolicae a Patribus S. J. exhibitae et a viris doctissimis subscriptae, quae sic concludit: „Cum itaque in Evangelio non habeatur potestas rumpendi consummati matrimonii vinculum, sed potius prohibitio, consequens est, hoc jus quod habet fidelis vir transeundi ad aliud matrimonium soluto priori, fuisse additum vel ab Apostolo per Apostolicam auctoritatem ordinariam, interpretante mentem Christi de fornicatione non solum carnali, sed etiam spirituali, qualis est infidelitas, ut ait Aug. in Serm. Dom. in monte, et 1ª ad Pollentium, vel ab Ecclesia sic interpretante tam Christum quam Paulum, qui expresse non dicit, per hunc discessum solvi prius matrimonium Quod ergo tunc fecit Ecclesia vel Paulus apostolica auctoritate, cur debet Sedi Apostolicae denegari?“

2. Indolem privilegii spectantes, manifestum est, illud non dari pro conjugibus in impedimento disparitatis cultus legitime dispensatis, neque pro conjugibus in infidelitate copulatis, quorum unus factus est catechumenus, sed pro iis, qui contraxerunt in infidelitate, et quorum unus ad fidem pervenit per Baptismum, probabilius etiamsi Baptismum in secta aliqua susceperit, sicut et S. Augustinus ad Donatistas applicat textum Apostoli.

3. Constat ex ipsis Apostoli verbis, quod matrimonium ejusmodi per Baptismum unius partis non solvitur per se, quum moneat Apostolus: „Si quis frater uxorem habeat infidelem, et haec consentiat habitare cum illo, non dimittat illam“ etc. Dissolvitur autem atque parti fideli potestas ad novas nuptias (utique cum conjuge fideli) transeundi conceditur, si pars infidelis discedit: quod quum intelligendum

sit imprimis litteraliter de negatione cohabitationis materialis, non minus intelligi debet de negatione cohabitationis pacificae et sine contumelia Creatoris, sine qua cohabitationem veram non haberi, bene probat Sanchez l. 7. c. 74. n. 4. Quando autem cohabitatio non sit pacifica, expositione non indiget; sine contumelia Creatoris vero non esse dicenda est, quando v. g. infidelis nomen Dei et Christi blasphemat, filios vult ethnicae superstitionis sectatores, periculum perversionis in fide vel alterius peccati praebet parti fideli.

4. In discessu illo infidelis fideli statim acquiritur jus ad nuptias novas transeundi; ipsum autem matrimonium prius non dissolvitur, nisi quando novae nuptiae contrahuntur a fideli; non vero per nuptias novas partis infidelis (S. Inq. 11. Jul. 1886, quamvis et huic potestas ad alia vota transeundi post nuptias pristinae compartis communius concedatur). Hinc sequitur, quod conjux conversus, qui coelebs permansit, compartem postea pariter conversum repetere potest.

5. Ad mentem partis infidelis auscultandam necessaria et obligatoria est interpellatio ejusdem, utrum videlicet velit et ipse converti et Baptismum suscipere, aut saltem velit cohabitare pacifice et sine contumelia Creatoris. Quae interpellatio fieri debet post Baptismum partis conversae, S. Inqu. 13. Ap. 1859. — et quidem jure ecclesiastico facienda est judicialiter ab Ordinario; quae si fieri non possit, summaria et extrajudicialis permittitur, S. Inq. 29. Nov. 1882, immo et privata, facta a conjuge converso, sufficere potest, dummodo ita fiat, ut de ea rite facta postea constare possit.

Interpellationem hanc necessariam esse pro novis nuptiis partis infidelis nedum licite, sed et valide celebrandis, aliqui affirmant, alii negant. Hinc Greg. XVI. matrimonia inita post interpellationes incompletas sanavit in radice 17. Jan. 1736, quam dispensationem posterior sententia dicit datam ad cautelam.

Pro casibus ad interpellandum difficilioribus opus est dispensatione pontificia, eamque Pontifex Missionariis inter infideles degentibus delegare solet; ubi illis notandum, quod facultates pro aliqua regione concessae non possunt extendi ad alias, quantumvis id suadere videatur paritas aut etiam identitas rationum. Ben. XIV. de syn.

Plures Auctores putant, interpellationes non esse necessarias, et dispensationes ab Ordinariis nihilominus expostulandas, ad cautelam duntaxat postulari debere, quando moraliter certum est, partem infidelem ad utramque responsurum negative, juxta reg. 31. in 6: qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

6. Conjux fidelis privilegio paulino uti potest etiam, quando conjux infidelis, qui postquam ad tempus, etiam longius, annuendo interpellationi factae pacifice et sine contumelia Creatoris cohabitavit, postea discedit sive corporaliter sive moraliter juxta dicta, dummodo ipse fidelis non dederit justum ac rationabile motivum alteri discedendi (S. Inq. 5. Aug. 1759), quale esse posset adulterium post conversionem commissum (non vero antea, utpote per Baptismum ablutum).

7. Restat videre, utrum matrimonium praedictum solvi etiam possit per dispensationem Rom. Pontificis, utique, sicut privilegio antea explicato, in favorem fidei.

Concedunt omnes, Papam posse dispensare, si matrimonium conjugis utriusque ad fidem conversi nunquam fuit consummatum; non vero si fuit consummatum post conversionem; sicut nec in conjugio duorum infidelium. Disputatur, an etiam quando uterque vel alteruter convertatur et matrimonium consummatum fuit ante, non vero post Baptismum receptum. Videtur quod Pius V. et Greg. XIII. reapse dispensarunt, unde ex esse ad posse merito concluditur. Ast dum aliqui id dicant dispensationem, alii vocant privilegii paulini interpretationem. Pro explicatione aliquali notanda sunt verba Greg. XIII. 25. Jan. 1585: „Quoniam saepe contingit, multos utriusque, sed praecipue virilis sexus, infideles, post contracta gentili ritu matrimonia ex Angola et Ethyopia, Brasilia et aliis Indicis regionibus ab hostibus captos a patriis finibus et propriis conjugibus in remotissimas regiones exterminari, adeo ut tam ipsi captivique, qui in patria remanent, si postea ad fidem convertantur, conjuges infideles tam longo locorum intervallo disjunctos, an sine contumelia Creatoris secum cohabitare velint, ut par est, monere nequeant, vel quia interdum ad hostiles et barbaras provincias ne nuntiis quidem accessus pateat, vel quia ignorent prorsus, in quas regiones fuerint transvecti, vel quia ipsa itineris longitudo magnam afferat difficultatem: idcirco Nos, attendentes hujusmodi connubia inter infideles contracta vera quidem, non tamen adeo rata censeri, ut, necessitate suadente, dissolvi non possint, talium gentium infirmitatem paterna pietate miserati, universis et singulis dictorum locorum Ordinariis et parochis et presbyteris Societatis Jesu ad Confessiones audiendas ab ejusdem Societatis superioribus approbatis, et ad dictas regiones pro tempore missis, vel in illis admissis, plenam auctoritate Apostolica tenore praesentium concedimus facultatem dispensandi cum quibuscumque utriusque sexus Christifidelibus incolis dictarum regionum et serius ad fidem conversis, qui ante baptisma susceptum matrimonium contraxerant, ut eorum quilibet, superstite conjuge infideli et ejus consensu minime requisito, aut responso non expectato, matrimonia cum quovis fideli alterius etiam ritus contrahere et in facie ecclesiae solemnizare et in eis postea carnali copula consummatis, quoad vixerint, remanere licite valeant: dummodo constet et summarie et extrajudicialiter, conjugem, ut praefertur, absentem moneri legitime non posse, aut monitum intra tempus in eadem monitione praefixum suam voluntatem non significasse: quae quidem matrimonia, etiamsi postea innotuerit, conjuges priores infideles suam voluntatem juste impeditos declarare non potuisse, et ad fidem etiam tempore contracti secundi matrimonii conversos fuisse, nihilominus rescindi nunquam debere, sed valida et firma prolemque inde suscipiendam legitimam fore decernimus . . . .“

§ III. *Matrimonium ratum fidelium solvitur per Professionem Religionis approbatae ac dispensationem Pontificis.* 396. I. Solvi per Professionem, certum est de fide, definitum in conc. Trid. sess. 24. can. 6: Si quis dixerit, matrimonium ratum non consummatum per solemnem professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit. Idemque decernitur variis sacsis canonibus Dec. p. 2. c. 27. q. 2. c. 28., Extrav. Joh. XXII. t. 6. c. 1, Dec. l. 3. t. 32. c. 2. 7. 9. 14. Quo autem jure solemnis Professio solvat matrimonium, controversum est. Com-

munis sententia est, solvere jure divino et privilegio a Christo tradito per Ecclesiam. Ita Scotus 4. d. 31. q. un. n. 4, Herincx disp. 4. n. 5. et plurimis citatis Sanch. loc. cit. Pontius supra. Tamb. c. 5. tr. 6. n. 4., eo quod nullum extet jus, quod primo hoc statuat; sed Pontifices locis allegatis potius supponunt et declarant, tale matrimonium per professionem solemnem solvi, utique jure aliquo altiori. Contra tamen solvere solo jure ecclesiastico seu sola Ecclesiae auctoritate, quam per antiquissimam traditionem accepimus, aeque probabiliter docent alii, Henriquez, Medina, Lessius, Coninch eosque citans Layman c. 6, n. 3., eadem ratione, qua matrimonium contrahendum dirimere diximus sect. 1. § 6.

397. II. Professio solemnis penitus dissolvit matrimonium ratum quoad vinculum, ita ut ea emissa (quam proinde expectare debet) conjux in saeculo remanens libere possit ad alia vota transire. Et insuper si professus talis, antea conjux, a summo Pontifice dispensetur a suis votis solemnibus et egrediatur ex Religione, poterit quamcumque eligere pro suo novo matrimonio; idque verum est, etiamsi uterque conjux Religionem assumpsisset, et deinde similiter dispensati poterunt cum aliis quibuscumque matrimonio copulari. Ratio clara est: quia jam ruptum fuit prius vinculum; idque etiam ex communi sententia, ex institutione Christi Domini. Atque hinc ulterius fit, ut si talis Religiosus antea conjux, peccet contra castitatem, peccat quidem sacrilege contra votum, non tamen committit adulterium, cum jam matrimonium vinculo soluto nullum sit. Pari modo contra castitatem sacrilege peccabit, si copuletur cum ea ipsa, cum qua antea contraxerat matrimonium ratum, quia dissoluto vinculo illa sua amplius non est. Secus dicemus, quando quis post matrimonium consummatum per divortium professionem emittit; quia tunc non solvitur matrimonium quoad vinculum.

398. III. Professio solemnis solvit matrimonium ratum nondum consummatum quocumque tempore, etiam post multos annos, et hinc in favorem Religionis simulque ne alter conjux nimia expectatione gravetur Dec. l. 3. t. 32. c. 7. secundum communissimam DD. interpretationem conjugi de ingressu Religionis ante consummationem deliberanti duorum mensium spatium conceditur, intra quod vel Religionis propositum exequatur, interim liber ab obligatione reddendi debitum; quo spatio elapso, si adhuc debitum quacumque causa quantumvis injusta conjugi neget, adhuc altero invito Religionem ingredi poterit ante consummationem, ut cum Glossa et aliis docent Sanch. disp. 24. n. 27, Layman c. 6. n. 7. Insuper si intra illud tempus a jure concessum maritus conjugem deliberantem de Religionis ingressu per vim opprimat (mortali peccato, secundum Sanch. disp. 22. n. 15.), etsi jam matrimonium indissolubile factum sit quoad vinculum, quippe per veram copulam consummatum, nihilominus probabilius est, posse uxorem coactam adhuc Religionem ingredi et inter viduas vel conjugatas profiteri: quia nemo sine sua culpa, nedum per injurium alterius, jure suo privari debet. Rodriq., Ledesma, alii cum Sanch. disp. 22. n. 6, Laym. § 2, Pontius, Hurtadus, Aversa, cum Tamb. cit. § 3. n. 5. At quid tunc erit de altero conjuge, qui ad copulam coegit? Resp. ipsum nec posse matrimonium novum inire nec Religionem profiteri. Ratio est:

quia cum remaneat vinculum, non liberatur conjux ab obligatione matrimonii, quam liberationem ideo concedimus coactae, quia non debuit ob injuriam alterius suo jure privari; quod non militat in cogente.

IV. Privilegium dictum primi bimestris matrimonii, negandi de- 399.
bitum, probabilius conceditur solum conjugi cogitanti, deliberanti aut jam volenti Religionem ingredi, adeo ut conjux nolens ingredi Religionem etiam primo bimestri debitum conjugi petenti negare non possit: cum sacri canones non restringant nec possint restringere jus conjugi per matrimonium acquisitum ad petendum debitum nisi in casu, quo alter conjux Religionem ingredi cogitat vel deliberat aut de facto vult; ergo nec nos amplius restringere debemus. Navarrus, Angelus, Coninch, alii cum Laym. cit. n. 3. Contrarium tamen, nimirum conjugem etiam actu nihil cogitantem de Religione ingredienda, tamen primo bimestri posse negare debitum, satis probabiliter docent plures alii cum Sanch. l. 2. disp. 25. q. 5, Pontius l. 6. c. 1, Tamb. cit. § 3. n. 4. Ratio datur: quia qui noluit a principio vel priori mense animum Religioni adjicere, poterit forsan Deo vocante postea per mensem posteriorem; ergo habet jus custodiendi aptitudinem ad Religionem adeoque consummationem matrimonii differendi.

Inquires adhuc aliqua, curiosule: 1 Quid si talis matrimonio rato tantum ligatus eligat Religionem ideo tantum, quia ei displicet uxor vel potius nova nupta, ut ea se expediat? Resp. Tamb. ibid. n. 18., videtur hic licite jure suo uti posse. 2. Quid si notabile damnum inde immineat nuptae, utpote quae difficillime alterum virum invenire poterit? Resp. in simili Sanch. cit. n. 27. et ex eo Tamb. cit., adhuc videtur vir uti posse jure suo; quae enim caritas illum obligat cum notabili suo damno ad feminae commoda procuranda? Neque irrogatur injuria feminae, quia etiam ipsa parem habet potestatem et sub hac implicita conditione uterque contraxit matrimonium: ut quousque non fuerit consummatum, possit alter ad Religionem proficisci. 3. Licebitne etiam mihi contrahere matrimonium per verba de praesenti cum certo animo non consummandi, sed ad Religionem sine consensu conjugis transeundi? Resp. certe regulariter licere nequaquam, idque sub mortali. Ex communi Sanch. l. 1. de matrim. disp. 43. n. 7. et 12, Coninch, Hurtado, Aversa, alii cum Tambur. citat. § 2. n. 15. Ratio est: 1. quia regulariter fit injuria uxori, et quia cogetur expectare, donec tu profitearis, et quia tua causa frustra fuerunt expensae factae a tua sponsa. 2. Quia si tu forte non profitearis, cogetur uxor cum suo dedecore te habere conjugem excucullatum. 3. Quia das ansam non paucis suspicandi, ipsam a te propter aliquod vitium fuisse derelictam. 4. Quia si forte ideo vis contrahere cum animo transeundi ad Religionem, quia votum emiseras castitatis, te exponis evidenti periculo consummandi matrimonium, adeoque votum violandi. Dixi autem *regulariter:* nam in aliquo raro casu magnae necessitatis peccatum non esset; quia necessitas tanta vincere posset incommoda illa, quae modo dicta sunt. Exemplum ponit Sanchez ibidem: si illa matrimonii contractio tibi esset medium necessarium, ut posses ad Religionem transgredi, v. g. si esses in carcere inclusus nec aliud medium evadendi occurreret, nisi cum illo animo matrimonium contraheres. Sed facessant tam rarae praxes. Jam

Quid de dispensatione Pontificis?

400. I. Matrimonium ratum quoad vinculum solvi posse auctoritate Ecclesiae seu per dispensationem Pontificiam, negant rotunde et sane probabilissime gravissimi DD., quos longo catalogo recitat Sanch. infra citandus et acriter Pontius, Marchant, alii RR. apud Dianam citandum, Herincx quoque noster hic disp. 4. q. 1. n. 8. Fundamenta minime contemnenda late proponunt DD. citati. Potissima sunt 1. Christus Matth. 19. apertissime dicit: Quod Deus conjunxit, homo non separet. 2. Matrimonium ratum lege divina indissolubile est; sed Pontifex non potest dispensare in lege divina, D. p. 2. c. 25. q. 1. c. 6. 15. 3. Ecclesia vel Pontifex non potest mutare Sacramenta; matrimonium autem ratum ex institutione Christi est Sacramentum. 4. Matrimonium ratum nonnisi accidentaliter differt a consummato; ergo si Ecclesiae auctoritate solvi potest matrimonium ratum, poterit etiam solvi consummatum, quod est falsissimum et haereticum, ut patebit § seq. Addunt, aliquos Pontifices hanc sententiam secutos eam dispensationem negasse, ut Innocentius III. Adrianus VI. et S. Pius V. Sed hoc nihil urget, cum ex alia causa potuerint moveri ad negandam dispensationem, quam ex defectu potestatis agnito, et longe plures Pontifices eam dispensationem concesserunt.

401. II. Contra tamen matrimonium ratum ob causam urgentissimam per dispensationem Pontificis dissolvi posse, jam videtur omnino negari non posse. Docent canonistae communiter et theologi communius. Navarr., Sylv., Medina, Henriq., Bellarm., Suarez, aliisque congestis Sanch. l. 2. disp. 14. n. 3, Laym. c. 5. n. 4, Tanner, Perez, Dicastill., Tambur. c. 6. n. 4, Diana p. 8. tr. 3. resol. 62. et rursus tr. 3. resol. 47., ubi nominat septem summos Pontifices, qui cum triginta ita dispensaverunt. Et novissime Innocentius X. post tam longas acresque inter Theologos disceptationes de hac potestate, fuit ea usus erga vulgarem opificem, quidem nullius gratia suffultum, ut fidelissime ad longum refert Gobat cas. 18. n. 676. et n. 691., merito censens, jam absque contumelia Sedis Apostolicae non posse defendi sententiam oppositam. Ratio ergo potissimum sumitur a posteriori: factum est, ergo fieri potest. Et quis audebit affirmare, per tot Pontifices et toties factum esse nulliter? A priori vero: quia certum est, Christum sic posse dispensare in matrimonio rato; ergo eandem potestatem potuit Ecclesiae et Vicario suo Pontifici communicare. Quoniam ergo videmus, Ecclesiam per tot Pontificum seriem ea potestate esse usam, tenendum omnino est, eam ipsi a Christo de facto fuisse et esse communicatam aeque ac potestatem dispensandi in votis, juramentis, immo et ipsa professione solemni, secundum communem, etiam adversariorum sententiam. Atque hinc sic confirmo hanc sententiam cum Layman cit. ex vulgato illo: Si possum vincere vincentem te, possum etiam vincere te; ergo si Ecclesiae auctoritate et dispensatione potest solvi et velut evinci vinculum professionis religiosae, per quam ipsam solvitur et vere devincitur vinculum matrimonii rati, a fortiori sequitur, eadem Ecclesiae auctoritate matrimonium ratum posse dissolvi.

402. III. Non convincunt rationes oppositae sententiae. Ad. 1. resp.: illa verba Christi: quod Deus conjunxit etc. intellexisse de matrimonio

consummato; immediate enim praemiserat: itaque jam non sunt duo, sed una caro, et inde intulit: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Sic ea verba interpretatur Alex. cit. Dec. l. 3. t. 32. c. 7. Ad 2. concedo maj. et distinguo min.: Papa non potest dispensare in lege divina, directe et propria auctoritate, concedo min.; non potest dispensare indirecte vel auctoritate et potestate a Christo sibi communicata, nego min. et consequentiam: non ergo Papa dispensat in lege divina matrimonii, sed potestate sibi a Christo collata (quaecumque solveris super terram etc.) solvit seu remittit vinculum matrimonii rati, quo vinculo soluto cessat obligare lex divina, quae jubet vinculum matrimonii perpetuo consistere, praeterquam si suaipsius aut Ecclesiae auctoritate dissolvatur. Ad 3. similiter dist. maj.. et consequentiam: Ecclesia enim non mutat Sacramentum matrimonii directe per se, sed tantum indirecte et per accidens, quatenus dissoluto contractu, in quo fundatur ratio Sacramenti, vir et mulier cessant esse sacrum symbolum. Ad 4. negatur consequentia: nam consummatio matrimonii est quaedam perfectio ejus integralis, quae secundum Christi institutionem sacri mysterii causa majorem et ultimam ei indissolubilitatem tribuit; quare non sequitur, si matrimonium ratum solvi possit, etiam posse consummatum. Plura videre potest, qui vult, apud Sanchez, Perez, Bellarm., Dianam l. c.

IV. Dixi autem, *ob causam urgentissimam:* nam ex communi DD. **403.** sententia mihi cum Tamb. tr. 5. c. 6. § 1. n. 9. omnino certum est, tam ad validam, quam ad licitam dispensationem in matrimonio rato, aeque ac in votis requiri justam et gravem causam, qualis teste Sanch. l. 2. disp. 6. fere omnium consensu est, 1. si gravia damna vel perpetuae discordiae rixaeque inter conjuges conjunctosque prudenter timendae sint. 2. Si matrimonio rato superveniat impotentia perpetua, item lepra aliusve morbus incurabilis, unde mutua cohabitatio nimis difficilis foret. 3. Magna inaequalitas inter virum et feminam, saltem unde matrimonium difficile reddatur. 4. Si vir necessarius vel maxime conveniens bone publico eligatur in episcopum. Quae latius videre potes apud citatos. Non ergo audiendus Henriq. l. 2. de matr. c. 8. n. 11. cum quibusdam aliis asserens, ad hoc ut Pontifex valide dispenset, nullam requiri causam, quia Christus circa hoc omnem auctoritatem concessit Pontifici, ne relinqueretur locus perplexitati. Tu cogita, si Pontifex fias, an practicare debeas vel velis.

§ IV. *Consummatum matrimonium fidelium simpliciter indissolubile* **404.** *est quoad vinculum.* I. Certum apud omnes catholicos. Ratio est: quia ex una parte matrimonium omne fidelium, maxime consummatum tum natura sua tum ex ordinatione divina tum ratione Sacramenti tripliciter est indissolubile, ut § 1. ostensum. Ex altera autem parte ex nullo capite apparet, Christum Dominum dedisse Ecclesiae potestatem dissolvendi matrimonium consummatum; immo ex antiquissima perpetua traditione constat, ejus vinculum esse in omni casu indissolubile, nisi per mortem alterius conjugis, ut Ecclesia semper praedicavit et perspicue docet Apostolus 1. Cor. 7. et Rom. 7.

II. Specialiter matrimonium consummatum non posse dissolvi quoad **405.** vinculum propter fornicationem alterius conjugis seu adulterium, definitum est ab Ecclesia in concilio Trid. sess. 24. can. 7.: nam genera-

liter dicit Apostolus 1. Cor. 7. iis, qui matrimonio juncti sunt: *Praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari, et vir uxorem non dimittat etc.* Et infra: *Alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult, nubat.* In quae verba merito D. Aug. l. 2. de adulterio conjugum ait: Haec verba Apostoli toties repetita toties inculcata vera sunt, sana sunt, plana sunt: nullius viri posterioris uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit: esse autem desinit uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur. Licite itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris: propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit, etiam ob causam fornicationis. Sic Augustinus. Idipsum docent alii sancti Patres, maxime D. Chrysostomus, Basilius, Hieronymus, Ambrosius et varia concilia apud Bellarminum l. 1. de matr. c. 16.

406. III. Contra objicitur illud Christi Matth. 19: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et alteram duxerit, moechatur*; ergo a contrario sensu qui dimiserit uxorem suam ob fornicationem et aliam duxerit, non moechatur; ergo ob fornicationem uxoris (eademque ratione, viri) potest solvi matrimonium quoad vinculum. Atque ita senserunt quidam catholici, Cajetanus, Catharinus et ante ipsos Erasmus, subjicientes tamen se judicio Ecclesiae, et de facto sic docent et practicant Graeci Schismatici et Haeretici nostri temporis Lutherani et Calvinistae. Resp. negando utramque conseq.: Christus enim eo loco solum concedit viro ob fornicationem uxoris divortium ac dimissionem quoad torum, ut praeter alios late ostendit Cornelius a Lapide ad eum locum Matth. 6, 10. Nam et Christus immediate antea ex natura et prima institutione matrimonii probaverat, matrimonium plane esse indissolubile et universaliter dixit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*; quomodo ergo statim dicat, posse dissolvi quoad vinculum ob fornicationem tam frequenti casu? Et apud alios Evangelistas, Marcum et Lucam omissa hac exceptione Christus simpliciter dicit Marc. 10: *Quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium committit super eam, et uxor si dimiserit virum suum et alteri nupserit, moechatur.* Eadem fere verba habet Luc. 16. Cur autem apud Matthaeum illa exceptio ponatur, rationem videre potes apud Cornelium a Lapide cit.

IV. Hic velut proprio loco explicandum esset, in quonam consistat matrimonii consummatio, sed hoc satis explicatum habes sect. 1. cum de impedimento affinitatis, ut verecundum sit repetere; hoc solo notato, longe verius esse, ad consummationem matrimonii in ordine ad suos effectus non requiri seminationem feminae. Jam restat videre, qualiter matrimonium consummatum sit

I. *Solubile quoad torum.*

407. I. Divortium seu solutio matrimonii quoad torum tantum duobus titulis juste et sancte fieri potest: 1. Juste fit ob crimen et principaliter adulterii, quippe quod per se ac directe fidei conjugali repugnat, de quo c. seq. 2. Sancte fit ob majorem vitae perfectionem, idque quadrupliciter: per Professionem Religionis, per susceptum Ordinem

sacrum, per votum continentiae, per electionem continentiae. De quibus hic pauculis, cum hoc tempore sint rarae praxes.

II. Solvitur matrimonium consummatum quoad torum tantum, **408.** quando uterque conjugum Religionem ingreditur ac profitetur, vel uno ingrediente de licentia alterius, alter, uxor v. g., in saeculo remanens votum continentiae perpetuae edat, atque ea aetas sit, ut extra probabile periculum incontinentiae esse videatur. Habetur in concil. Agathensi c. 16. et in jure Dec. l. 3. t. 32. c. 1. 4. 5. 8. et sumitur ex verbis Christi Matth. 19: Omnis, qui reliquerit domum vel fratres aut patrem aut matrem aut uxorem etc.

III. Quodsi remanens in saeculo nolit, utique non sine peccato **409.** (cum dando licentiam se ad id tacite obligarit), ingredi Religionem, cum sit juvenis aut vovere continentiam, cum sit senex, professio quidem alterius valida erit, remanens tamen in saeculo ad Religionem vel votum cogi non poterit; immo si in periculo incontinentiae versetur, debebit episcopus conjugem professum uxori periclitanti restituere ad reddendum debitum tantum: nam petere non poterit, et mortua uxore per votum continentiae tandem emittendae statim ad suam Religionem reverti debebit. Omnia ex jure et communi Sanch. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 5, Pontius l. 9. c. 12. alii passim.

IV. Quodsi tandem conjux sine consensu alterius conjugis pro- **410.** fessus est, professio irrita est, ut expresse habetur Dec. l. 3. t. 32. c. 3. 17. et communis DD. cum Sanch. disp. 35, Laym. n. 4. Unde talis nulliter professus ab uxore revocari poterit, immo et propria auctoritate (amoto prudenter scandalo) ad conjugem reverti poterit et debebit; id etiam requirit justitia debiti conjugalis; neque mortua conjuge ad Religionem nulliter professam reverti obligabitur, uti respondit Pontifex Dec. l. 3. t. 32. c. 3, addens tamen, talem invita conjuge nulliter professum illa mortua alias nuptias contrahere non posse et consequenter nec ea vivente debitum petere. Ratio est: quia praesumptio est, quod vovens voluerit se obligare eo modo, quo potuit; atqui maritus invita uxore se obligare potuit ad haec duo: et non petere debitum, et post mortem continentiam servare, quae ambo includuntur in professione; ideo praesumptio juris est, quod saltem haec duo promittere voluerit maritus, si ejus professio valeret. Quae tamen praesumptio in conscientiae foro veritati cedere debet, si revera non fuit animus vovendi castitatem, nisi dependenter a Religione; et certe ex communi more emittendi professionem semper intendit profitens vovere castitatem Religioni annexam tantum, ut bene notant Laym. n. 4, Pontius l. 9. c. 11. n. 4., etsi strictius loquatur Sanch. cit. cum Diana p. 6. tr. 7. n. 51.

II. *Per susceptionem Ordinis sacri.*

Similiter solvitur matrimonium quoad torum, quando maritus de **411.** licentia et consensu libero uxoris sacros Ordines suscipit valide et licitissime, ut habetur iisdem juribus supra allegatis; iisdem tamen etiam servatis conditionibus, nimirum ut uxor et ipsa prius Religionem profiteatur, aut si sit senex et de incontinentia non suspecta, emittat

votum simplex castitatis, quod licet simplex votum sit, tamen hoc habet peculiare, ut si ipsa post mortem conjugis jam ordinati aliud matrimonium contrahat, invalide contrahat: eo quod Ordini sacro ea debeatur reverentia, ad quem licentiam dedit (etsi secus sit, si dedit licentiam ad professionem Religionis). Ita communissima cum Sanch. l. 7. disp. 30. Azor. p. 1. l. 3. c. 14., qui affirmat, esse omnium, etsi perneget Pontius l. 7. c. 25., asserens, par esse utrumque votum et neutrum matrimonium dirimere. Illud autem speciale decretum est Dec. l. 3. t. 32. c. 6. ut conjugatus ad episcopalem dignitatem non assumatur, nisi uxor Religionem ingredi consentiat. De quo Sanch. disp. 41, Laym. n. 6. et alii.

Rursus si uxor, marito jam ordinato, Religionem ingredi aut votum castitatis emittere nolit, Sanch. li. 7. disp. 39. n. 13. censet, debere cogi ad votum, cum ad hoc emittendum se obligarit, dando libere licentiam, ut ad sacros Ordines ascendat. Palaus autem cum Tamb. tr. 7. c. 4. § 2. negat, posse cogi, cum nemo unquam invitus cogi possit ad vovendam castitatem, sed debere ei suum virum restitui, ut supra de professione dictum.

Denique si sine licentia uxoris sacros Ordines suscepit, etsi valide susceperit, attamen peccavit mortaliter et incurrit suspensionem juris seu irregularitatem. Extrav. Joh. XXII. t. 6. c. 1. Unde neque in Ordine suscepto ministrare, neque ad altiores Ordines promoveri, neque Beneficium vel officium ecclesiasticum obtinere poterit. Unde ulterius a conjuge revocari et revocatus redire ac debitum reddere, non tamen petere poterit ob annexum sacro Ordini votum castitatis: at non revocatus redire non tenetur; posse tamen redire aeque ac supra nulliter professus, docent citati, cum par sit ratio: quamvis enim illa professio sit nulla, hic vero Ordo sit validus, eadem tamen est obligatio reddendi debitum uxori, idemque jus uxoris inique violatum.

III. *Votum simplex castitatis.*

412. Licite et sancte matrimonium quoad torum solvunt, si ambo conjuges mutuo consensu castitatem voveant; cujus rei commendata exempla plurima reperire est apud sanctos Patres et historicos sacros. Quamvis propter incontinentiae periculum consultum non sit conjugibus, continentiam vovere, nisi praemissa matura deliberatione et longa probatione, quod facile continere ambo possint, atque post editum votum toro seu lecto eos separari omnino oportet: quia non bene concumbit ignis cum stipula. Putant aliqui, olim per votum simplex castitatis etiam solutum fuisse matrimonium ratum quoad vinculum, exemplo S. Theclae, S. Alexii et aliorum; sed dicendum, illos suam compartem deseruisse ex speciali instinctu Spiritus sancti, ut dicit Innocentius III. Dec. l. 3. t. 32. c. 14.

IV. *Per electionem continentiae.*

413. Si conjuges, ut melius Deo serviant vel ne proles supra facultates eorum multiplicetur, mutuo consensu in perpetuum vel ad certum tempus toro se seperent, nullo edito voto, licita est ejusmodi separatio, dum-

modo ex simili causa justa, non ex odio vel ira fiat, ut notat Laym. cit. c. 7. n. 1., quamdiu incontinentiae periculum alteri non imminet, sicut colligitur ex Apostolo 1. Cor. 7: *Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.*

Petes tandem incidenter: Quid si quis rite uxoratus deinde ob impedimentum impotentiae perpetuae creditae Professionem emisit vel sacros Ordines suscepit, et postea appareat, eum esse potentem, quid faciet? Redirene poterit et debebit ad uxorem? Resp. Diana p. 11. tr. 5. res. 7. et Tamb. cit. § 3, posse et debere redire: quia praevalet validitas matrimonii rite suscepti. Lege, curiose, Dianam ibidem, multa huc facientia late prosequentem.

* De dispensationibus matrimonialibus

praeter annotata ab Auctore, ex decretis recentioribus haec sunt notanda:

I. *Quoad potestatem dispensandi.*

1. *S. Pontifex* in omnibus impedimentis matrimonii tam impedientibus, quam etiam jure humano dirimentibus potest dispensare. Ratio est: quia, ut dicitur Dec. l. 5. tit. 41. c. 1, „omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem etiam dissolvitur".

Quamvis Papa dispensare valeat in omnibus impedimentis jure tantum humano dirimentibus, tamen non solet dispensare 1. cum personis consanguineis in linea recta seu talibus, quarum una ab altera descendit per carnalem propagationem, in quocunque demum gradu distent. 2. Cum consanguineis etiam in primo vel secundo gradu lineae transversae conjunctis nunquam vel vix unquam dispensare consuevit, certe nonnisi cum magnis principibus et ob publicam causam, ut vult Tridentinum sess. 24. de ref. matr. c. 5. 3. Similiter cum personis voto solemni adstrictis vel etiam in sacris Ordinibus constitutis rarissime et nonnisi urgentissimis de causis dispensare consuevit. 4. Cum illis personis, quae vel sine solemnitatibus ab Ecclesia praescriptis, vel etiam in gradibus prohibitis scienter contrahere attentarunt, vix unquam aut certe nonnisi difficillime dispensatur. In impedimentis vero jure divino et praesertim naturali dirimentibus dispensari non potest et nunquam dispensatur.

2. *Episcopus* in impedimentis memoratis dispensare potest post contractum matrimonium pro foro conscientiae, si concurrant sequentia: 1. si matrimonium sit publicum et 2. impedimentum occultum; 3. si initum sit bona fide seu cum ignorantia impedimenti, saltem ex parte unius; 4. si in separatione esset scandalum; et 5. si non sit facilis aditus ad Papam, ob paupertatem vel aliam causam, vel certe si sit periculum peccandi ex dilatione dispensationis.

Etiam ante contractum matrimonium potest episcopus in dictis impedimentis dispensare, quando est urgentissima necessitas salutis animae vel periculum in mora, et non est aditus ad Papam. Ratio est: quia secundum communissimam Theologorum ac Canonistarum sententiam potest episcopus dispensare in legibus pontificiis in casibus urgentissimis, ubi non datur facilis recursus ad S. Sedem et periculum

est in mora: tum quia non est verosimile, quod S. Pontifex in tali casu cum dispendio boni communis et periculo animarum velit sibi soli reservare potestatem a Christo concessam in bonum animarum; tum quia praxis et consuetudo (quae est optima legum interpres, immo quae confert jurisdictionem) docet, episcopum dispensare, ubi tanta urget necessitas, in impedimentis, v. g. affinitatis, criminis, itemque in impedimento impediente orto ex voto perpetuae castitatis. Utrum autem episcopus ita dispensare valeat jure ordinario et per se, an vero per accidens tantum, non est una omnium DD. opinio. Placet in hoc judicium Kugler de matr. n. 2124, ubi pro dirimenda hac controversia (quae videtur de modo loquendi potius, quam de ipsa re) ait, „dictam potestatem episcopi esse quasi ordinariam, in quantum imitatur ordinariam in hoc, quod non sit delegata certae personae et officio adhaereat; deficit autem ab ordinaria stricte tali, quod se non extendat ad casus ordinarios, prout deberet ex ipso nominis etymo seu ordinariae potestatis". Cui explicationi consonat decretum s. Off. 24. Nov. 1897 „facultates omnes speciales, habitualiter a s. Sede episcopis aliorumque locorum Ordinariis concessas non suspendi vel desinere ob mortem vel a munere cessationem, sed ad successores Ordinarios transire ad formam et in terminis decreti 20. Feb. 1888", idque valere etiam pro facultatibus jam antea concessis, declaravit s. Off. 23. Jun. 1898.

Specialis in gravissimo mortis periculo facultas concessa est per decretum 20. Feb. 1888, qua Ordinarii dispensare possunt super impedimentis quantumvis publicis (id est tam occultis, quam publicis, uti constat ex responso S. Officii d. d. 23. Apr. 1890.) jure ecclesiastico dirimentibus, excepto solo presbyteratus Ordine et affinitate lineae rectae ex copula licita proveniente, — et quidem cum iis personis, quae juxta leges civiles sunt conjunctae aut alias in concubinatu vivunt, — quando ipsae constitutae sunt in gravissimo mortis periculo, et non suppetit tempus recurrendi ad S. Sedem. Et ista facultas dispensandi juxta declarationem S. Officii 1. Jul. 1891. conceditur non tantum, quando impedimentum afficit directe ipsum aegrotum, sed etiam quando directe tantum in bene valente exsistit. (Facultatem illam etiam ad impedimentum clandestinitatis extendi, adeo ut parochus copulare valeat etiam non suos aut suos sine testibus, quando ad parochum proprium recurrere aut testes accersire non potest, declaravit s. Inq. 13. Dec. 1899.)

Ex tenor indulti: „Sanctitas Sua benigne annuit pro gratia, qua locorum Ordinarii dispensare valeant sive per se, sive per ecclesiasticam personam sibi benevisam aegrotos in gravissimo mortis periculo constitutos, quando non suppetit tempus recurrendi ad S. Sedem, super impedimentis quantumvis publicis matrimonium jure ecclesiastico dirimentibus, excepto sacro presbyteratus Ordine et affinitate lineae rectae ex copula licita proveniente.

Mens autem est ejusdem Sanctitatis Suae, ut si quando, quod absit, necessitas ferat, ut dispensandum sit cum iis, qui sacro subdiaconatus aut diaconatus Ordine sunt insigniti vel solemnem professionem religiosam emiserint, atque post dispensationem et matrimonium rite celebratum convaluerint, in extraordinariis hujusmodi casibus

Ordinarii de impertita dispensatione Supremam S. Officii Congregationem certiorem faciant et interim omni ope curent, ut scandalum, si quod adsit, eo meliori modo quo fieri possit, removeatur, tum inducendo eosdem, ut in loca se conferant, ubi eorum conditio ecclesiastica aut religiosa ignoratur, tum si id obtineri nequeat, injungendo saltem iisdem spiritualia exercitia aliasque salutares poenitentias atque eam vitae rationem, quae praeteritis excessibus redimendis apta videatur, quaeque fidelibus exemplo sit ad recte et christiane vivendum."

Ecclesiastica persona Ordinario benevisa, de qua in prima parte decreti, cui potestas dispensandi super impedimentis subdelegari possit in casibus, in quibus desit tempus ad Ordinarium recurrendi, ex decreto d. d. 1. Mart. 1888. est solus parochus, quantum spectatur subdelegatio *habitualis;* nomine autem *parochi* juxta declarationem S. C. Concilii d. d. 23. Apr. 1890. „comprehenduntur omnes, qui actu curam animarum exercent, exclusis vice-parochis et capellanis", quamvis etiam hi *pro casibus particularibus* subdelegari possint.

3. *Mendicantes* in impedimento impediente orto ex voto, si illud votum non est unum ex quinque S. Pontifici specialiter reservatis, possunt dispensare. Ita communissime DD. Ratio est: quia Mendicantes vi suorum privilegiorum possunt dispensare in omnibus votis, in quibus episcopi possunt dispensare jure ordinario; atqui episcopi jure ordinario dispensare possunt in omnibus votis Papae specialiter non reservatis; ergo. Hinc sequitur, Mendicantes dispensare posse: 1. in voto suscipiendi Ordines, 2. in voto castitatis non perpetuae, 3. vel perpetuae quidem, sed poenalis, vel 4. conditionatae, 5. in voto non nubendi, non fornicandi, servandi virginitatem etc.: nam haec vota non sunt specialiter reservata S. Pontifici. Quin etiam in voto castitatis perpetuae et integrae, quamvis hoc sit specialiter reservatum S. Pontifici, in casu urgentissimae necessitatis dispensari posse a confessario Mendicantium (contra communiorem aliorum) docet Reiffenstuel decret. l. 3. tit. 34. n. 40; quam opinionem probabilem censent Herincx p. 3. tr. 4. disp. 4. n. 69, Bassaeus, Crousers reg. S. Francis. c. 7. lect. 29, Kazenberger n. 389. Ratio est: quia certum est, quod Regulares vi privilegiorum suorum dispensare valeant in omnibus votis, in quibus episcopi possunt jure ordinario; atqui episcopi in casu urgentissimae necessitatis possunt jure ordinario dispensare in voto perpetuae castitatis: quia in tali casu dispensant vi sui officii aut certe vi consuetudinis universaliter receptae; consuetudo autem et officium tribuunt jurisdictionem ordinariam; ergo etiam in simili casu probabiliter id possunt Mendicantes. Et dato etiam, quod episcopus in tali casu solum dispenset per potestatem quasi-ordinariam (ut loquitur Kugler cit.), tamen quia potestas dispensandi in omnibus votis, in quibus episcopi possunt potestate ordinaria, Mendicantibus concessa favorabilis est ideoque late interpretanda, hinc non improbabiliter dicitur, Mendicantes etiam tunc posse dispensare, quando episcopus potest potestate quasi-ordinaria: sicut cum aliquid favorabile conceditur Religiosis, concessum censetur non solum illis, qui sunt proprie et stricte Religiosi, sed etiam illis, qui sunt quasi-Religiosi seu novitii, prout communiter fatentur DD. et colligitur ex l. 5. tit. 11. c. 21. in 6. Unde Bassaeus apud Herincx

cit. testatur, hanc sententiam a 1629. in Consistorio Cardinalium visam fuisse et toleratam.

Insuper Regulares Mendicantes post matrimonium sive bona, sive mala fide contractum dispensare possunt super occulto impedimento affinitatis, etiam in primo gradu et prolem inde susceptam legitimam declarare. Ita docetur (contra communiorem aliorum) a Richardo Roffensi, episcopo et martyre in Anglia, libell. de causa matr. regis Angliae, a Chassaingo privileg. Mendicant. tr. 5. c. 5. propos. 3, Veracrux specul. aurei p. 2. a. 27, Bosco disp. 12. sect. 13. n. 198, Reiffenstuel decret. l. 4. append. n. 542. seqq. et Kazenberger cit. n. 390. Ratio est: quia Patribus Augustinianis per totum mundum exsistentibus Leo X. praeclarissimum, idque bullatum privilegium concessit, „quod cum his, qui in primo affinitatis gradu scienter aut ignoranter contraxerunt, modo notorium id non fuerit, neque in judicium productum, dispensare valeant, ut de novo contrahant et in eodem contracto matrimonio remaneant, prole etiam legitimata"; atqui in eodem privilegio communicant alii quoque Mendicantes, ut DD. cit. notant; ergo. Esto etiam memoratum privilegium velut invisum a nonnullis aliis impugnetur, nihilominus satis bene a Chassaingo, Reiffenstuel et Kazenberger propugnatur, quamvis iidemmet DD. moneant, ut Regulares Mendicantes hoc privilegio non utantur (nisi periculum incontinentiae vel alia necessitas urgeat), sed ad S. Poenitentiariam vel ad episcopum pro dispensatione recurrant: quia, ubi agitur de valore Sacramenti, semper oportet sequi sententias tutiores.

4. *Qui ex privilegio personali* a S. Sede obtento dispensare possunt in impedimentis diversis, non possunt uti privilegio isto, quando duo aut plura impedimenta simul in eodem poenitente reperiuntur. Id constat ex decreto S. C. de Propag. Fide d. d. 16. Jun. 1868. hujus tenoris: „Attentis declarationibus S. Inq. Tribunalis perspectum est, facultates concessas dispensandi supra singula impedimenta, extendi non posse ad casum, quo haec eadem impedimenta simul concurrant et cumulentur." Idque tenendum est, non tantum concurrentibus duobus impedimentis dirimentibus, verum etiam concurrente uno impediente v. g. religionis mixtae cum alio dirimente, uti constat ex Resp. S. Cong. de Prop. Fide 8. Sept. 1869. Vide etiam Resp. S. Poenitentiariae 18. Jan. 1883. Ex responso 18. Aug. 1897 specialis cumulandi facultas non requiritur, quando cum impedimento dirimente ex natura sua publico jungitur aliud dirimens occultum, bene vero quando cum dirimente jungitur impediens sive mixtae religionis, sive sponsalium, sive castitatis perpetuae. Circa reliqua episcopus potest uti jure suo.

II. *Tribunal pontificium,* a quo peti debet dispensatio, est duplex, *Dataria* scilicet et *Poenitentiaria.* Ad discernendum, quo sit recurrendum, attendendum est, sitne impedimentum publicum seu notorium, an vero occultum. *Notorium,* teste Clericato de matr. decis. 40. n. 29, censetur, si sit cognitum a majori parte viciniae vel parochiae; item si deductum sit ad forum contentiosum et super eo pars est citata; a fortiori si jam in judicio sit probatum et pro impedimento sententia lata. *Occultum* reputatur, si reus fuerit absolutus a judice, quamvis per falsos testes se purgasset: vel si unus duntaxat aut alter sciat impedimentum.

Notat tamen Clericatus cit., quod, si in litteris pontificiis adderetur haec clausula: „Dummodo delictum seu impedimentum *omnino sit occultum*“, tunc si duo sint, qui impedimentum sciant et probare possint, non amplius censeatur omnino seu totaliter occultum, ac per consequens talis dispensatio foret nulla, eo quod non subsistat haec conditio vel clausula.

Si dispensatio sit petenda pro foro *fori*, eo quod impedimentum supponatur publicum et notorium, tunc oportebit litteras supplices dirigere Romam ad Datariam. Si autem dispensatio sit petenda pro foro *conscientiae tantum* seu, ut alii dicunt, pro foro *poli*, eo quod impedimentum omnino sit occultum, tunc per se litterae erunt dirigendae ad S. Poenitentiariam seu ad Eminentissimum Dominum Cardinalem Majorem Poenitentiarium, qui in similibus dispensat et quidem gratis pro Deo. Pius IX. concessit, ut adeatur S. Poenitentiaria, etiam pro impedimentis publicis, quando dispensatio petenda est in forma pauperum. Ast tunc non ficta, sed vera oratorum nomina sunt transscribenda. Canonice vero pauperes aut saltem fere tales ii generatim reputantur, qui ex solis reditibus bonorum suorum decenter pro conditione status sui vivere non possunt, sed praeterea adhibere debent qualemcunque demum operam. Juxta instructionem episcopi Hildesiensis 14. Mart. 1886 simpliciter pauperes vocantur, quorum possessiones frugiferae valorem 2400 Mark non superent, fere pauperes, etiamsi possessiones valorem circ. 8000 Mark attingant. Dispensatio in forma pauperum ab oratoribus vere non pauperibus, etiam ex mala voluntate petita et obtenta, quamvis illicita, valida tamen est, ut constat ex responso S. Poenitentiariae 11. Nov. 1891; idque juxta idem responsum teneri potest, quamvis in istrumento dispensationis apposita reperiatur haec consueta clausula: dummodo ipsi pauperes et miserabiles existant.

III. *Litterae supplices*, ut effectum optatum sortiantur, maxime observandum, ne in iis verum supprimatur seu reticeatur, neve falsum exprimatur; secus enim dispensatio evaderet subreptitia vel obreptitia ideoque nulla. Quapropter ne talis error contingat, observanda erunt sequentia, quae habentur in instructione S. C. de Propag. Fide 9. Maj. 1877, videlicet exprimenda sunt:

1. *Nomen et cognomen* oratorum, utrumque distincte ac nitide ac sine ulla litterarum abbreviatione scribendum, quando agitur de impedimento publico; secus adhibentur nomina ficta.

2. *Dioecesis originis* vel *actualis* domicilii. Quando oratores habent domicilium extra dioecesin originis, possunt, si velint, petere, ut dispensatio mittatur ad Ordinarium dioecesis, in qua nunc habitant.

3. *Species* etiam *infima* impedimenti, an sit consanguinitas, vel affinitas, orta ex copula licita vel illicita; publica honestas originem ducens ex sponsalibus vel matrimonio rato; in impedimento criminis, utrum provenerit ex conjugicidio cum promissione matrimonii, aut ex conjugicidio cum adulterio, vel ex solo adulterio cum promissione matrimonii; in cognatione spirituali, utrum sit inter levantem et levatum, vel inter levantem et levati parentem.

4. *Gradus consanguinitatis* vel *affinitatis* aut *honestatis* ex matrimonio rato, et an sit simplex vel mixtus, non tantum remotior, sed

etiam propinquior; uti et linea, an sit recta vel transversa; item an oratores sint conjuncti ex duplici vinculo consanguinitatis, tam ex parte patris, quam ex parte matris.

5. *Numerus impedimentorum*, v. g. si adsit duplex aut multiplex consanguinitas vel affinitas, vel si praeter cognationem adsit etiam affinitas aut aliud quodcunque impedimentum, sive dirimens sive impediens.

6. *Variae circumstantiae*, scilicet utrum matrimonium sit contrahendum, an vero jam contractum; si jam contractum, aperiri debet, an bona fide, saltem ex parte unius vel cum scientia impedimenti; item an praemissis denuntiationibus et juxta formam Tridentini; an spe facilius dispensationem obtinendi; demum an sit consummatum; si mala fide, saltem unius partis seu cum scientia impedimenti. Copulae incestuosae inter sponsos habitae manifestatio, quae in hoc decreto adhuc requiritur, per posterius decretum Leonis XIII. 25. Junii 1885. ulterius non expostulatur ad dispensationis sive valorem, sive liceitatem.

7. Si in casu necessitatis petatur dispensatio ab episcopo, debet ostendi, hic revera subesse necessitatem, v. g. ob periculum animarum, scandalorum, incontinentiae etc.

IV. *Causas dispensationis* quod attinet, notandum, aliquando non sufficere unam seorsim acceptam, sed alteri junctam existimari sufficientem. Potissimae causae sunt:

1. *Angustia loci*, sive absoluta, sive relativa (ratione tantum oratricis), cum scilicet in loco originis vel etiam domicilii cognatio feminae ita sit propagata, ut alium paris conditionis, cui nubat, invenire nequeat nisi consanguineum vel affinem, patriam vero deserere sit ei durum.

2. *Aetas feminae superadulta*, si scilicet 24. aetatis annum jam egressa hactenus virum paris conditionis, cui nubere possit, non invenit. Haec vero causa haud suffragatur viduae, quae ad alias nuptias convolare cupiat.

3. *Deficientia aut incompetentia dotis*, si nempe femina non habeat actu tantam dotem, ut extraneo aequalis conditionis, qui neque consanguineus neque affinis sit, nubere possit in proprio loco, in quo commoratur. Quae causa magis urget, si mulier penitus indotata existat, et consanguineus vel affinis eam in uxorem ducere, aut etiam convenienter ex integro dotare paratus sit.

4. *Lites super successione bonorum jam exortae, vel earumdem grave aut imminens periculum.* Si mulier gravem litem super successione bonorum magni momenti sustineat, neque adest alius qui litem hujusmodi in se suscipiat propriisque expensis prosequatur, praeter illum qui ipsam in uxorem ducere cupit, dispensatio concedi solet.

5. *Paupertas viduae*, quae numerosa prole sit onerata, et vir eam alere polliceatur. Sed quandoque remedio dispensationis succurritur viduae ea tantum de causa, quod junior sit atque in periculo incontinentiae versetur.

6. *Bonum pacis*, quo nomine veniunt nedum foedera inter regna et principes, sed etiam extinctio gravium inimicitiarum, rixarum et odiorum civilium. Haec causa adducitur vel ad extinguendas graves inimicitias,

quae inter contrahentium consanguineos vel affines ortae sint, quaeque matrimonii celebratione omnino componerentur; vel quando inter contrahentium consanguineos et affines inimicitiae graves viguerint, et, licet pax inter ipsos inita jam sit, celebratio tamen matrimonii ad ipsius pacis confirmationem maxime conduceret.

7. *Nimia, suspecta, periculosa familiaritas,* necnon *cohabitatio* sub eodem tecto, quae facile impediri non possit.

8. Copula cum consanguinea vel affine vel alia persona impedimento laborante praehabita, et *praegnantia ideoque legitimatio prolis,* ut nempe consulatur bono prolis ipsius et honori mulieris, quae secus innupta maneret. Haec profecto una est ex urgentioribus causis, ob quam etiam plebeis dari solet dispensatio, dummodo copula patrata non fuerit sub spe facilioris dispensationis, quae circumstantia in supplicatione foret exprimenda.

9. *Infamia mulieris* ex suspicione orta quod illa, suo consanguineo aut affini nimis familiaris, cognita sit ab eodem, licet suspicio sit falsa, cum nempe nisi matrimonium contrahatur, mulier graviter diffamata vel innupta remaneret vel disparis conditionis viro nubere deberet aut gravia damna orirentur.

10. *Revalidatio matrimonii,* quod bona fide et publice servata Tridentini forma contractum est: quia ejus dissolutio vix fieri potest sine publico scandalo et gravi damno, praesertim feminae. At si mala fide sponsi nuptias inierunt, gratiam dispensationis minime merentur, sic disponente Conc. Trid., sess. 24. cap. 5. de reform. matrim.

11. *Periculum matrimonii mixti vel coram acatholico ministro celebrandi.* Quando periculum adest, quod volentes matrimonium in aliquo etiam ex majoribus gradibus contrahere, ex denegatione dispensationis ad ministrum acatholicum accedant pro nuptiis celebrandis, spreta Ecclesiae auctoritate, justa invenitur dispensandi causa, quia adest non modo gravissimum fidelium scandalum, sed etiam timor perversionis et defectionis a fide taliter agentium et matrimonii impedimenta contemnentium, maxime in regionibus ubi haereses impune grassantur. Tantumdem dicendum de periculo, quod pars catholica cum acatholico matrimonium celebrare audeat.

12. *Periculum incestuosi concubinatus.* Ex superius memorata Instructione an. 1822. elucet, dispensationis remedium, ne quis in concubinatu insordescat cum publico scandalo atque evidenti aeternae salutis discrimine, adhibendum esse.

13. *Periculum matrimonii civilis.* Ex dictis consequitur, probabile periculum, quod illi qui dispensationem petunt, ea non obtenta matrimonium duntaxat civile, ut ajunt, celebraturi sint, esse legitimam dispensandi causam.

14. *Remotio gravium scandalorum.*

15. *Cessatio publici concubinatus.*

16. *Excellentia meritorum,* cum aliquis aut contra fidei catholicae hostes dimicatione aut liberalitate erga Ecclesiam aut doctrina, virtute, aliove modo de religione sit optime meritus.

V. *Executio dispensationis apostolicae:* Leo XIII. 20. Febr. 1888. sancivit sequentia:

„1. Dispensationes matrimoniales omnes imposterum committendas esse vel *oratorum Ordinario* vel *Ordinario loci.*

2. Appellatione *Ordinarii* venire Episcopos, Administratores seu Vicarios Apostolicos, Praelatos seu Praefectos, habentes jurisdictionem cum territorio separato, eorumque Officiales seu Vicarios in Spiritualibus generales, et sede vacante Vicarium Capitularem vel legitimum Administratorem.

3. Vicarium Capitularem seu Administratorem eas quoque dispensationes Apostolicas exsequi posse, quae remissae fuerint Episcopo aut Vicario ejus generali vel Officiali, nondum executioni mandatas, sive hi illas exsequi coeperint, sive non. Et vicissim sede deinde provisa, posse Episcopum vel ejus Vicarium in Spiritualibus generalem seu Officialem exsequi dispensationes, quae Vicario Capitulari exsequendae remissae fuerant, seu hic illas exsequi coeperit seu minus.

4. Dispensationes matrimoniales Ordinario oratorum commissas, exsequendas esse ab illo Ordinario, qui litteras testimoniales dedit, vel preces transmisit ad S. Sedem Apostolicam, sive sit Ordinarius originis sive domicilii, sive utriusque sponsi sive alterutrius eorum; etiamsi sponsi quo tempore exsecutioni danda erit dispensatio, relicto illius dioecesis domicilio, in aliam dioecesin discesserint non amplius reversuri, monito tamen, si id expedire judicaverit, Ordinario loci, in quo matrimonium contrahitur.

5. Ordinario praedicto fas esse, si ita quoque expedire judicaverit, ad dispensationis exsecutionem delegare alium Ordinarium, eum praesertim, in cujus dioecesi sponsi actu degunt.“ *

Caput II.

De obligatione et peccatis sponsorum et conjugum.

Sectio I.

De peccatis sponsorum.

Summarium.

414—415. Mortaliter peccat promittens sponsalia ficte
416. Vel fraudulenter,
417. Non tamen obligatur

418. Per se loquendo et in foro conscientiae.
419. Qui vero rite contraxit sponsalia, tenetur sub mortali ad contrahendum matrimonium,
420. Tempore ab ipsis praescripto,
421. Ad quod censuris cogi debet injuste resilire volens.
422—425. Sponsi cum aliis peccant gravius,
426. Cum se invicem autem levius,
427. Mortaliter tamen, exercendo copulam
428. Vel morose delectando de ea ut praesenti sensibiliter
429. Aut tactibus valde impudicis,
430. Non item si tactus non sint ita impudici.

Assertio I. Sponsus vel sponsa peccat mortaliter, *si aut ficte vel* 414.
fraudulenter promittat aut ipsa sponsalia rite contracta absque dispensatione vel justa causa violet aut stantibus sponsalibus fornicetur, cum aliis quidem gravius (et probabilissime speciali malitia, ex parte sponsae saltem necessario in Confessione explicanda), cum invicem sponsus et sponsa levius ceteris, mortaliter tamen contra sextum praeceptum delinquunt aeque ac ceteri; illis tamen plus aliquid licere debet quoad oscula, amplexus ac tactus ex objecto vel intentione non impudicos. Tota communis. Priores duae partes satis constare debent ex late, sed sparsim dictis c. praec. sect. 1, quae in commodum confessarii breviter recolligo.

§ I. *Si ficte vel fraudulenter promittat.* I. *Ficte quidem:* ut si verbis 415.
tantum absque animo et intentione promittendi seu se obligandi aut promissum implendi ille vel ista promittat, peccare mortaliter, cum alterum decipiat in re gravi, apud omnes in confesso est; intellige tamen, in ipso sponsalium contractu oneroso alterius repromissionem et obligationem exigendo et admittendo; nam si extra contractum sponsalium mere liberaliter quis alteri matrimonium ficte promitteret, probabilius est per se loquendo, secluso nimirum alio damno vel incommodo, solum peccare veniali mendacio.

II. *Fraudulenter:* si se in re gravi pertinente ad eum contractum 416.
decipiant, ut si sponsus falso jactet opes, officium, artem, sponsa dotem, nobilitatem, unde postea matrimonium reddatur notabiliter difficilius aliaque incommoda sequantur parti deceptae, immo saepe et ipsi parti decipienti, peccare mortaliter contra justitiam, aut saltem contra caritatem erga proximum vel seipsum, ex se clarum est. Quare re adhuc integra, omnino veritas aperienda aut a contractu abstinendum erit, juxta dicta eadem sect. 2. in subsect. § 4.

III. Qui vel quae omnino ficto animo sponsalia iniit, per se in 417.
conscientia non obligatur ad nuptias contrahendas (nisi ad summum ex virtute fidelitatis externae tantum, qua homo tenetur dictis suis conformare facta, certe non graviter obligante). Ita contra Navar., Ledesm., Vasquez alios non paucos probabilius docent Veracrux, Molina aliisque cit., Sanch. disp. 11. q. 1, Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. n. 10, Hurtad., Aversa, Tamb. tr. 3. c. 1. § 4. n. 8. Ratio est: quia si promissioni consensus defuit, promissio simpliciter nulla fuit, ideoque inde nulla per se loquendo in foro conscientiae potuit oriri obligatio. Et licet deceptor peccaverit contra justitiam, quia tamen, ut supponimus, deceptio nullius damni causa fuit, non etiam apparet aliquid, quod sit restituendum; cum pro injuria mera, secluso damno, nulla debeatur

restitutio in foro conscientiae, sed tantum satisfactio ex caritate aut punitio ex justitia vindicativa per sententiam judicis tantum. De quo alibi.

418. IV. Dixi, *per se loquendo et in foro conscientiae:* nam per accidens quando damnum sponsae ex ficta promissione proveniens aliter compensari non potest, quod tamen secundum justitiae aequitatem compensare tenetur deceptor, obligabitur sane deposita simulatione vere consentire et deceptam ducere: utpote si sponsa alioquin gravem infamiam passura sit, aut si ficta promissione nuptiarum deceptam eam ad copulam deduxerit vel etiam impraegnaverit: quia mulier corporis sui copiam faciendo contractum innominatum instituit: do tibi corporis copiam ea lege, ut postea mecum matrimonium contrahas: adeoque si mulier promissionem impleat, alter acceptare non potest, nisi ex naturali aequitate et justitia contrahendo obligationem implendi promissum, quamvis antea fictum in se: ad quod in omni foro compelli potest et debet. Vides, jam tunc ficto promissori incumbere duplicem obligationem, vere contrahendi, et damni injuste illati compensandi, quod aliter compensari non posse supponitur.

419. § II. *Aut sponsalia rite contracta absque dispensatione vel justa causa violent.* I. Tenetur quis per se loquendo inire matrimonium, cum qua sincere valideque contraxit sponsalia. Omnes cum D. Thom. et Scoto 4. d. 27. et expresse decernit jus canonicum Dec. l. 4. t. 1. c. 10. 17. Ratio est: quia omnis contractus maxime onerosus de re gravi obligat sub mortali ex justitiae virtute; sed sponsalia non sunt simplex promissio, sed verus contractus onerosus ultro citroque obligans ex justitia, ideoque sub mortali, utpote in re tam gravi et tantae obligationis maxime capaci; ergo sponsus vel sponsa sub mortali obligatur in conscientia ad contrahendas nuptias, quamdiu alter in contractu persistit, sive deinde sponsalia celebrata sint solemniter cum testibus et caeremoniis, sive privatim inter solos; quamvis in ordine ad forum externum requiratur probatio per testes vel indicia, aut in defectum probationis juramentum, si deferatur. Nota rursus, hic sermonem esse de ipso contractu sponsalium, cum repromissione mutua peracto; nam si mere liberaliter promisisti alteri matrimonium, non petendo ejus repromissionem, jam supra admisimus, esse probabile, te solum venialiter delinquere resiliendo, etiam sine justa causa; nam juxta communem sententiam DD. virtus fidelitatis perinde ac veracitatis per se solum obligat sub veniali. Vide dicta de promissionibus tr. 6. c. 2. sect. 2.

At nunquid sponsi expressa voluntate contrahendo sponsalia, poterunt se obligare sub veniali tantum? Negat Vasquez eique subscribens Pontius l. 2. c. 12., eo quod contractus sponsalium ex natura sua obliget graviter. Concedit autem Sanch. l. 1. disp. 9. n. 6., eo quod tota obligatio pendeat a voluntate contrahentium. Sed recte cum Aversa advertit Tamb. cit. c. 1. § 2. n. 3., tunc illa non esse in rigore sponsalia; haec enim rigorosam et certam obligationem futuri matrimonii continere debent: concedunt enim sponsis ex probabili sententia amplexus et oscula, et inducunt impedimentum publicae honestatis; qui effectus certe supponunt, sponsos habere jus rigorosum ad futurum matrimonium ideoque obligationem gravem ad nuptias, nisi quid rationabile oberit, contrahendas.

II. Tenentur jam sponsi matrimonium inire tempore ab ipsis prae- 420.
scripto, nisi una pars liberaliter admittat dilationem, aut justa causa excuset: quia virtus fidelitatis ac justitiae extendit suam obligationem ad omnes circumstantias promissas. Quod si nullum tempus contrahendis nuptiis praefixerunt, tenebitur quivis sub mortali contrahere, quando alter consideratis circumstantiis id rationabiliter exigit. Ita cum aliis Sanchez l. 1. disp. 28., quem tuetur Diana p. 3. tr. 4. res. 245; Pontius autem l. 12. c. 6. contendit, obligari sub mortali contrahere statim, quando opportune et commode matrimonium contrahi potest: nam juxta jura in omnibus obligationibus, quibus dies non apponitur, praesenti debetur. Sed facile has sententias conciliamus, si dicamus, obligari quidem statim, quia natura promissionis ea est, ut servetur quamprimum moraliter et humano modo servari potest; at excusari ejusmodi sponsos, quoties alter non requirit, cum posset; quia tunc censetur remittere et non curare de dilatione. Vide dicta suo loco. Ceterum Congregatio Cardinalium apud Gallemart ad Trid. sess. 24. c. 1. sic provide statuit: Monendi sunt sponsi, ut factis sponsalibus quamprimum contrahant matrimonium per verba de praesenti coram parocho et testibus, ne sponsi stupri periculum subeant. Certe dilatio matrimonii inter sponsos praebet occasionem efficacem infinitarum turpitudinum, ut proh dolor experiuntur confessarii.

III. Judex ecclesiasticus potest et tenetur per se loquendo cen- 421.
suris ecclesiasticis compellere ad standum matrimonio illum, qui stare recusat sine exceptione legitima seu justa causa resiliendi, si alter jus petat, non modo quando sponsalia sunt firmata juramento, sed etiam quando non fuerunt roborata juramento, ut contra Angles, Armill., Sotum, alios docent DD. communiter, Sanch. l. 1. disp. 21, Coninch disp. 22. n. 6, Tanner. disp. 8. n. 37, Gob. cas. 3. n. 123. Sic enim loquitur Pontifex cit. Dec. l. 4. t. 1. c. 10: Quatenus si hoc (scilicet sponsum contra juramentum suum velle ad alia vota migrare, relicta priori sponsa) tibi constiterit, eum moneas, et si non acquieverit, ecclesiastica censura compellas, ut ipsam in uxorem accipiat. Et ratio est: quia judicis est compellere quemvis ad standum legitimo contractui, si jus petatur. At sponsus v. g. quantumvis anathemate percussus pergit contumaciter injuste repudiare sponsam, quid aget judex, quid sponsa? Resp. ad evitandum majus malum et pessimum matrimonii successum judex debebit a censura absolvere etiam non petentem, et sponsa, si sapit, debet esse contenta, salvo jure petendi compensationem omnium damnorum emergentium ex hac dissolutione. Sanchez cit. n. 8, Tanner. cit. disp. 7. q. 1. dub. 3. n. 36. et bene Gob. cit. n. 227. alii apud ipsos. Etenim cit. Dec. l. 4. t. 1. c. 17. sic respondet Lucius Papa: Requisivit a Nobis tua Fraternitas, qua censura mulier compelli debeat, quae jurejurandi religione neglecta nubere renuit ei, cui se nupturam interposito juramento firmavit. Ad hoc taliter respondemus: Quod cum libera debeant esse matrimonia, monenda est prius, quam cogenda, cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere. Sic Pontifex, aut τὸ *potius* accipiens pro τὸ *prius,* aut pro τὸ *cogenda* intelligens *coactionem exactissimam* pertinacis, cum praeviso difficili matrimonii successu, juxta modo dicta, ut proinde hoc capitulum nullo

modo repugnet citato Dec. l. 4. t. 1. c. 10, prout varii explicant apud Sanchez cit. n. 28. Vide de hac re satis bene et practice disserentem Gob. cit.

422. IV. Quando sponsus vel sponsa contra fidem priorum sponsalium contraxit cum alio vel alia, secunda sponsalia omni jure sunt irrita, secundum omnes, etsi per accidens quandoque secunda sponsalia praevalere debeant, ut ex professo c. praec. sect. 2. § 3. et ibidem subsect. habes justas causas dissolvendi sponsalia explicatas satis.

423. § III. *Cum aliis peccant gravius ceteris.* Sponsi scilicet vel sponsae (constantibus sponsalibus) fornicatio cum alia vel alio, etsi non sit proprie adulterium, addit tamen peccato mortali fornicationis circumstantiam speciem mutantem, probabilius gravem et in Confessione necessario explicandam, saltem ex parte sponsae fornicariae.

I. Non esse proprie adulterium, est consensus DD. et plurimis citatis probant Sanch. l. 1. disp. 2. n. 2. Laym. p. 1. c. 1. n. 6: quia adulterium definitur in jure: violatio alieni tori; at fornicatio sponsi vel sponsae cum aliis, aut aliorum cum sponsa vel sponso non est violatio alieni tori; nam sponsis de futuro ante matrimonium ratum de praesenti minime competit jus tori; quamvis enim jam habeant jus inchoatum et jus ad rem seu ad corpus prae aliis, nondum tamen habent jus completum et in re atque ad ipsam copulam; ergo non est proprie adulterium, et consequenter filii inde nati non spurii, sed naturales censentur, per subsequens matrimonium omni jure legitimandi.

II. Addere fornicationi simplici circumstantiam aliquam speciem mutantem, per se patet: est enim duplex malitia, una fornicationis contra continentiam, altera fractorum sponsaliorum contra justitiam, violando scilicet jus inchoatum et ad rem, tam sponso quam sponsae per sponsalia acquisitum; ergo accedit circumstantia speciem mutans, scilicet violati, etsi nondum perfecti, tamen inchoati juris et justitiae, eamque communi DD. sensu probabilissime aestimatam gravem, ideoque in Confessione explicandam; etsi alios probabiliter oppositum sentire, alibi notatum sit.

424. III. Hanc circumstantiam tam ex parte sponsi, quam sponsae esse explicandam, et ab ipsismet et ab aliis cum ipsis fornicantibus, docent gravissimi DD. Sotus, Lopez, Ledesma et alii apud mox citandos, quod nimirum uterque sponsus per sponsalia par in alterutrum jus acquisierit, adeoque utriusque violatio par sit injuria, et consequenter utraque vel neutra gravis et in Confessione explicanda. At contra

425. IV. Eamque circumstantiam ex parte solius sponsae violatae necessario explicandam esse in Confessione, cum plurimis docet Sanch. n. 6. Ratio est: quia licet sponso vel sponsae par sit utrinque jus, non tamen censetur par utrinque injuria ex violatione illius juris: nam ex parte sponsi fornicantis communi prudentum existimatione censetur injuria levis, adeoque ut talis non excedat limites peccati venialis, consequenter in Confessione necessario explicanda non erit, nisi forte sua culpa evulgata sit cum dedecore et offensa gravi sponsae, quae forte ideo ersilire debebit, ut notat Laym. cit. At vero ex parte sponsae fornicantis per se censetur longe gravior injuria illata sponso,

non tantum communi prudentum ac omnium hominum existimatione, sed etiam ipsius juris, adeo ut leges Dig. l. 48. t. 5. concedant actionem contra sponsam adulterantem; idque non tantum ratione longe majoris turpitudinis in femina violata, quam in viro, sed etiam ob gravius periculum alterius injustitiae; sponsa enim fornicando exponit se periculo concipiendi prolem, a sponso marito postea, credente esse suam, alendam.

§ IV. *Cum se invicem autem levius, mortaliter tamen contra sextum praeceptum delinquunt.* Sponsi scilicet et sponsae de futuro contra sextum praeceptum luxuria et impudicitia cum invicem peccant mortaliter eodem modo, quantum ad speciem peccati; non tamen quoad intensionem peccati, idest non tam graviter ac soluti; quia nimirum habent jus inchoatum et ad rem ad invicem per sponsalia, etsi nondum completum et in re ad ipsam copulam; utroque autem jure carent soluti. 426.

I. Peccant ergo mortaliter sponsi de futuro inprimis exercendo ipsam copulam carnalem ante matrimonium ratum de praesenti, quo primo fit traditio corporum et acquiritur jus utrinque ad copulam, secundum omnes. Est enim adhuc accessus ad non suam per traditionem, etsi sit ad suam per promissionem tantum. Quidam moderni nimium extenuant dicentes, id esse levissimum inter mortalia et gravissimum inter venialia; sed nimium satis est, esse levissimum mortale, ideoque reddere obnoxium aeternae damnationi. 427.

II. Peccant mortaliter voluntarie delectando morose de copula futura cogitata, ut praesenti, delectatione sensibili venerea, maxime cum commotione spirituum ad generationem servientium. Omnes. Sicut enim ipsa copula et ejus delectatio pro praesenti est eis mortaliter illicita, ita et actualis delectatio praesens de tali copula cogitata eis illicita mortaliter est. Ceterum, ut alibi notavimus, aliud est consensus et complacentia in copulam cogitatam ut praesentem et delectationem actualem veneream ex tali copula cogitata actu in appetitu sensitivo et partibus venereis consequentem, quod et sponsis de futuro et viduis de praeterito mortaliter illicitum et solis conjugibus licitum est; aliud est consensus et complacentia in copulam cogitatam ut futuram et delectationem veneream ex tali copula futura aliquando consecuturam, quod sponsis illicitum non est: cum enim ex ipsis sponsalibus contractis velut jure inchoato talis copula et delectatio sit aliquando futura, non debent de ea contristari vel eam aversari, sed licite in eam consentire, complacere vel gaudere de ea possunt, cum nihil aliud sit, quam gaudere de spe boni futuri, quae spes praesens et licita est. Ita cum plurimis Sanch. l. 4. disp. 47, Diana p. 3. tr. 5. res. 2, Jacobus March. res. pastor. tr. 8. c. 1. 428.

III. Insuper peccant mortaliter tactibus impudicis sive ex objecto, ut circa partes verendas, sive ex intentione tangentis, utpote se vel alteram provocandi ad libidinem, copulam, pollutionem aut delectationem venereamm; sive ex adjuncto periculo actus vel consensus in copulam, pollutionem, delectationem venereamm: quia tales tactus impudici sunt proximae dispositiones ad copulam ac proinde illis solis licent, quibus licet ipsa copula; quibus autem copula non licet sub mortali, ut sponsis, 429.

mortaliter illiciti sunt. Communissima, Navar. c. 16. n. 13, Sanch. l. 1. disput. 46. n. 51., recte inferentes, sponsos de futuro non permittendos commorari solos ob periculum libidinum.

430. IV. Tactus non ita impudici ex objecto, intentione vel periculo libidinis, sicut et oscula, amplexus, aspectus, colloquia inter sponsos ex sponsalibus cohonestantur aut saltem a mortali excusantur, etsi conjuncti sint cum delectatione sensibili ex ipsis tactibus, osculis, amplexibus praecise proveniente. Ita Navar. c. 14. n. 18. et c. 16. n. 12. aliisque plurimis congestis Sanch. cit. n. 47, Laym. l. 4. sect. 4. n. 11, Diana p. 2. tr. 17. res. 6. Ratio est: quia sicut matrimonium ratum conferendo jus ad copulam cohonestat ipsam copulam, ita sponsalia de futuro, cum sint quoddam matrimonii initium et jus quoddam inchoatum, tribuunt et cohonestant ejusmodi tactus, oscula, amplexus etc. non impudicos, tanquam dispositionem et praeparationes ad futurum matrimonium. Et siquidem fiant ejusmodi tactus, oscula, amplexus, aspectus, colloquia inter sponsos, dummodo in signum benevolentiae, ad fovendum mutuum amorem in ordine ad futurum matrimonium aut honestae civilitatis gratia secundum morem patriae, omnino licita erunt et sine culpa, omnium fere consensu, quia finis est honestus; si vero intendatur delectatio illa sensibilis ex ipsis talibus tactibus, osculis etc. proveniens (dummodo absit semper delectatio morosa venerea ejusque vel ulterioris libidinis periculum, scilicet pollutionis vel copulae), erunt peccata venialia, excusantibus sponsalibus, etsi in solutis sint mortalia. Ita Navar., Sanch. l. c., Cajet., Lopez, alii apud eundem Sanch. n. 48. Addit Tamb. l. 6. decal. c. 3. § 5. n. 61., quod si sponsus v. g. est in ea occasione, ut plane inurbanus haberetur, nisi exerceret ejusmodi non impudicos tactus et oscula, amplexus vel colloquia non obscoena, possit ea exercere, etiam cum praeviso periculo pollutionis, secluso tamen consensu ac periculo consensus in illam, quia jam adest rationabilis causa, et sponsus dat operam rei licitae. De quibus omnibus latius suo loco. Tandem sermo fuit de sponsis proprie dictis per sponsalia valida et absolute contracta; nam illis, qui sibi sponsalia solum promiserunt aut qui sponsalia contraxerunt invalida aut contraxerunt sub conditione in futurum, v. g. si parentes consenserint, si Papa dispensaverit, minime licita sunt illa etiam non impudica amoris signa sunt, quae sponsis veris concessimus; isti autem nondum sunt sponsi. Vide Sanch. l. 5. de matr. disp. 5. n. 38, Diana p. 4. tr. 4.

Sectio II.

De peccatis conjugum in contractu matrimonii ejusque invalidi revalidatione.

Summarium.

431. Ficte contrahens matrimonium peccat mortaliter
432. Et in foro externo compellitur ad vere contrahendum,

433. Nisi adsit legitima exceptio.
434. Casus difficilis.
435. Contrahens scienter cum impedimento quocumque, peccat mortaliter,
436—439. Peccato sacrilegii,
440—442. Sicut et alios ad sic contrahendum scienter inducentes et cooperantes.
443—446. Instructiones confessariis valde notandae, quando in confessionali cognoscunt, matrimonium esse invalidum.
447—448. Si matrimonium est invalidum ex defectu consensus utriusque contrahentis, sufficit hunc solum renovare consensum verum,
449—450. Probabiliter interne tantum.
451. Matrimonium invalidum ex impedimento revalidatur per dispensationem,
452. In quo jure ordinario dispensat solus Pontifex.
453—454. Quando dispensare possit episcopus?
455. Quid agendum confessario vel parocho, si immediate ante nuptias jam jam celebrandas in aliquo contrahente inveniat impedimentum occultum?
456. Habita dispensatione necessario requiritur etiam novus consensus,
457. Et quidem utriusque internus et externus.
458—460. An impedimentum et nullitas matrimonii debeat alteri parti ignoranti manifestari?
461—466. An requiratur etiam nova solemnitas seu praesentia parochi et testium?

Assertio II. *Peccant mortaliter et sacrilege conjuges, si aut ficte matrimonium contrahant aut scienter et voluntarie cum impedimento quocumque; certo quidem sacrilegio, si cum impedimento impediente tantum, saltem ut suscipientes; et verius etiam sacrilegio ut ministri, si cum impedimento dirimente quocumque seu juris divini et naturalis seu juris positivi et ecclesiastici; addita saepe speciali malitia ex motivo impedimenti, praeter nullitatem talis matrimonii necessario postea aut dissolvendi aut revalidandi per suppletionem aut impetrata dispensatione per renovationem consensus.* Haec assertio magni momenti accurate explicanda est.

§ I. *Peccant mortaliter, si aut ficte matrimonium contrahant.* I. Si **431.** nimirum contrahens simulatum animum habeat absque vero interno consensu in matrimonium, certum est apud omnes, peccare mortaliter per se loquendo, secluso nimirum specialiter metu gravi injuste incusso ad extorquendum matrimonium, juxta dicta in impedimento *vis*, et quidem dupliciter: 1. sacrilegio contra reverentiam Sacramenti, cum ipsi contrahentes sint ministri hujus Sacramenti; omnis autem minister falso absque intentione adhibens signa Sacramentorum, peccat sacrilegio. Communis DD. Laym. tr. 11. p. 2. c. 4. n. 1. De hoc vide p. 1. c. 3. n. 168., ubi dixi, rationem malitiae sacrilegae ejus, qui invalide conficit Sacramentum, desumi non ex irreverentia ipsius Sacramenti (cum tunc nullum conficiatur Sacramentum, et non entis nullae sint qualitates), sed ex irreverentia adversus ipsum auctorem Sacramentorum Deum ac Christum: nam etiam ficte contrahens matrimonium exhibet signa sacramentalia in iis circumstantiis, in quibus ex institutione divina deberent hominem sanctificare; talis autem sua fictione facit, ut non possit hominem sanctificare, utique gravi irreverentia et quasi illusione Christi institutoris Sacramentorum. 2. Peccato injustitiae ac injuriae, quam alteri parti bona fide contrahenti infert in re gravissima, eaque de causa obligatus manet ad compensandum omnia damna, quae inde conjugi putatitiae accidunt; quae compensatio plerumque secundum aequitatem fieri nequit alia ratione, quam ut deposita simulatione verum

habeat animum et elicito consensu matrimonium ratificet; nam ut infra dicemus, quando matrimonium est invalidum ex defectu solius consensus interni, ratificatur eo solo quod consensus verus accedat, dummodo alter contrahens suum consensum actu vel virtute retineat. Qua de re latissime Sanch. l. 2.

432. II. Ficto animo absque consensu interno matrimonium contrahens, etsi matrimonium omni jure irritum sit, cum sine consensu non subsistat contractus matrimonii D. p. 2. c. 27. q. 2. c. 2. Dec. l. 4. t. 1. c. 14., fictus autem consensus non est consensus, et ideo is in foro conscientiae per se non obligatur ad vere contrahendum nisi per accidens ratione damni, nihilominus tamen in foro externo praesumitur esse Sacramentum, et fictus compellitur ad vere contrahendum et cohabitandum, ita ut neque juranti credatur adversus ea, quae antea asseveravit, se nimirum ficte tantum contraxisse, cum juxta legitimas sanctiones *nimis indignum sit, ut quod sua quisque voce dilucide protestatus est, proprio valeat testimonio infirmare*, donec nimirum deceptor suae declarationis clarissima indicia edat, quae ecclesiasticus judex sufficere arbitretur ad fidem contrariam dictis prioribus habendam. Ratio disparitatis est et assignatur a D. Thom. aliisque communiter: in foro judiciali creditur homini contra se et non pro se simpliciter asserenti; in foro autem poenitentiae creditur homini pro se et contra se. Unde etiam jurato asserenti, se consensu simulato contraxisse, alter conjux credere non tenetur, immo nec potest eo fine, ut a vinculo conjugii liber praesumatur et ad aliud matrimonium transire liceat. Communis DD. citati omnes.

433. III. Casus tamen aliqui enumerantur a DD. quibus talis deceptor ad matrimonium non obligatur: 1. Si decepta pro virgine falso se jactabat; nam deceptio deceptione tollitur et velut compensatur. 2. Si deceptor in longe eminentiori statu positus sit, dummodo spe matrimonii copula non intercesserit; alias tamen facta justa compensatione. 3. Quando decepta deceptione cognita aliam compensationem sponte recipit. 4. Si deceptor aliud postea matrimonium vero consensu contraxit, cui omnino stare tenetur, facta tamen debita compensatione priori deceptae sponsae. Ex communi Laym. loc. cit.

434. IV. At quid si hoc casu judex ecclesiasticus deceptorem censuris cogat ad prius matrimonium ficte contractum, cum priorem fictionem probare non possit, et asserenti, etiam juranti credi non debeat, et posterius matrimonium invalidum judicetur? Difficillimus casus. Resp. D. Thomas supplem. 3. p. q. 85, Laym. cit. p. 2. c. 6. alii communiter: quodsi is nulla alia ratione effugere possit, quin deserta posteriori legitima conjuge ad priorem putatitiam redeat, posse quidem et debere illi aliquamdiu cohabitare, ut Ecclesiae praecepto satisfaciat, potius tamen quidvis pati et etiam excommunicationis sententiam in foro externo sustinere debet (nam in foro conscientiae coram Deo non incurrit) quam in copulam consentiat: esset enim verum adulterium per se intrinsece malum, quod neque Ecclesia neque alius quicumque praecipere potest et neque vitandae mortis causa licere potest.

At rursus quid si secunda uxor interim aliud matrimonium ineat? Resp. salvari bona fide et ignorantia invincibili, quousque veritas de

dubietate prioris et valore alterius matrimonii patescat. De quo plura in simili inferius.

§ II. *Aut scienter et voluntarie cum impedimento quocumque.* Morta- 435.
liter certo peccant, scienter et voluntarie contrahentes matrimonium cum impedimento quocumque seu dirimente tantum. Ita omnes teste Perez disp. 22. sect. 2. et 3. Ratio patet: quia in re gravi et magni momenti contraveniunt praecepto aut naturali vel divino aut saltem ecclesiastico: singula enim impedimenta continent gravem materiam gravemque inobedientiam fundant, ut patet discurrenti per singula. Jam vero qualiter ejusmodi contrahentes in specie peccent, breviter explicandum erit.

I. Contrahens matrimonium cum impedimento impediente tantum 436.
certo committit sacrilegium, saltem quatenus suscipiens est verum et validum Sacramentum matrimonii: quemadmodum quilibet in statu peccati mortalis suscipiens Sacramentum vivorum mortali sacrilegio delinquit, ponendo obicem effectui sacramentali, scilicet gratiae sanctificanti. Attamen quatenus sic contrahens minister est, in mortali alteri Sacramentum matrimonii ministrans, in communi et recepta jam sententia non peccare mortaliter, cum ad hoc ministerium specialiter consecratus non sit; posse tamen peccare mortaliter, quatenus alteri simili impedimento obstricto aut alias in mortali existenti hoc Sacramentum scienter ministrat, tanquam cooperans peccato alterius, cum id facile impedire posset, jam per occasionem innui supra, cum de ministro Sacramenti hujus. Insuper autem talis peccat speciali peccato contra virtutem, ex cujus motivo inductum est impedimentum, utpote contra virtutem religionis, si contrahit obstrictus voto simplici castitatis aut cum impedimento sacri temporis seu feriarum; contra virtutem justitiae, si cum impedimento sponsalium; contra virtutem obedientiae, si cum impedimento interdicti. Tandem contrahendo tantum, non item postea consummando, peccare contrahentem cum impedimentis impedientibus tantum (excepto si voto simplicis castitatis obstrictus sit), jam indicatum est supra, cum de impedimentis impedientibus, quodque ex professo magis explicandum erit infra sect. seq., ubi de peccatis conjugum in usu.

II. Contrahens scienter et voluntarie cum impedimento dirimente 437.
quocumque seu juris naturalis seu divini seu ecclesiastici tantum, certo quidem peccat mortaliter ob rationem generalem initio datam; certo tamen etiam non peccat sacrilegio, quatenus suscipiens est: cum nullum tunc Sacramentum suscipiatur nec fiat; insuper neque peccare sacrilegio, quatenus minister est invalide ministrans, docent gravissimi DD. ac ipse Sanch. l. 7. disp. 5, Hurt. dis. 2. diff. 3, Perez disp. 21. sect. 12, Dicast. disp. 7. dub. 2, Diana p. 8. tr. 4. res. 287. alii apud istos et probabile censent Tamb. tr. 1. c. 17. n. 9, Gob. cit. n. 60. Ratio est: quia sic contrahens directe solum irritat et annullat contractum naturalem ac civilem matrimonii, quo deficiente consequenter etiam deficit ratio Sacramenti; quia ergo sic contrahentes nihil efficiunt, cui ex institutione Christi annexa sit ratio Sacramenti, quippe quae soli contractui legitimo annexa fuit, nulla hic apparet indigna tractatio Sacramenti adeoque nec ullum sacrilegium per se loquendo. Et hanc

sententiam et rationem et nos admisimus per accidens, quando matrimonium gravi et injusto metu extortum est, etiam cum alio impedimento dirimente, dummodo absit intentio consummandi. At per se loquendo, secluso tali metu non placet nec placuit unquam.

438. III. Verius omnino est, contrahentem cum impedimento dirimente peccare sacrilegio contra reverentiam Sacramenti. Ita Cajet. aliisque cit. Coninch hic disp. 30. dub. 2, Laym. tr. 10. p. 4. c. 1. n. 5. plerosque congerens Aversa q. 9. sect. 5. Ratio est: quia fideles, quando contrahunt matrimonium cum impedimento dirimente, sciunt se irritum reddere non solum contractum matrimonii civilem, sed etiam ipsum Sacramentum illi contractui a Christo Domino annexum, esto indirecte tantum irritetur Sacramentum: atqui seclusa justa causa urgente, utpote metu gravis et injusti mali excusante, etiam indirecte irritare Sacramentum, merito gravis irreverentia Sacramenti adeoque sacrilegium censetur (an tu a mortali sacrilegio excusabis illum, qui vinum consecrandum, nimia aqua admixta, ineptam consecrationis materiam redderet, etsi valde indirecte tunc irritaret Sacramentum?). Certe tales contrahentes ad velandum scelestum suum contractum ritibus ac nomine Sacramenti abutuntur, non sine gravi injuria ac irreverentia, ait Laym. loc. c. Insuper tales contrahentes cum impedimento dirimente, animo consummandi illud, specialiter peccant contra illas virtutes, quarum motivo inductum est tale impedimentum dirimens, ut omnes observant, v. g. contra virtutem religionis, si contrahas cum impedimento voti solemnis vel sacri Ordinis: contra justitiam, si cum impedimento ligaminis: contra virtutem pietatis seu reverentiam sanguini debitam, si cum impedimento consanguinitatis, affinitatis: si cum impotentia perpetua, certe vis peccare contra naturam meris impudicitiis, et sic de ceteris: ubi autem nulla specialis virtus violatur, manebit generalis malitia inobedientiae. Vide sect. seq. § 1. regulam tradendam de ipsa talium contrahentium copula. Ubi rectissime monet noster Herincx cit. disp. 6. q. 3. n. 26., hic non committi unicum tantum numero peccatum volendi semel consummare matrimonium nulliter contractum, peccando contra castitatem aut aliam virtutem annexam, sed potius esse peccatum multiplex, saltem virtualiter, quatenus volunt sic in statu quasi continuo peccati perseverare, sicut qui proponeret vivere in concubinatu, et revera nihil erunt istae consummationes matrimonii nulliter contracti nisi concubinatus et fornicationes continuae simplices et qualificatae, juxta regulam modo promissam sect. seq. tradendam.

439. IV. Dixi autem semper, *scienter et voluntarie* contrahentes cum impedimento dirimente: secus enim est, si ex ignorantia invincibili et inculpabili ac bona fide sic contrahant; licet enim etiam sic contractum matrimonium maneat irritum et nullum, non tamen manet peccatum, cum ignorantia talis omne voluntarium adeoque omne etiam peccatum tollat. Qualiter autem etiam metus gravis et injuste incussus, voluntarium saltem minuens, excuset a peccato, dictum est satis suo loco de impedimento vis. Minime autem a dictis peccatis excusat ignorantia culpabilis et vincibilis, praesertim crassa et affectata impedimenti, aut si quis cum dubio latentis impedimenti contrahat, quo casu exponendo

se voluntarie periculo annullandi Sacramentum, eo ipso peccat mortaliter; ut apud omnes in confesso est. Attamen si ejusmodi dubitans, an laboret aliquo impedimento matrimonii, post diligentem inquisitionem veritatis hoc deprehendere non possit (etsi contra communissimum sensum DD.), adhuc licite contrahere, docent Jo. Sanch. selectar. disp. 45. n. 44. et ex professo Caramuel apud Dianam p. 8. tr. 3. res. 95, Tamb. l. 1. decal. c. 3. § 3. V. dispensat. consentitque Gob. hic cas. 1. n. 62: eo quod ipsi faveat privilegium possessionis et vere se habet sicut is, qui similiter dubitat de legitimis natalibus, quem nihilominus licite posse ordinari, cum aliis ostendit idem Gobat alphab. ordinand. cas. 11. n. 435. At, inquis, sponsa talis sponsi graviter decipitur; nec enim vellet nubere tali dubitanti, si id nosset. Resp.: ergo debet eam de suo dubio prius informare et tunc adhuc consentientem non decipit.

Corollarium. Tandem in dictis casibus omnium impedimentorum, **440.**
sicut ipsi contrahentes, ita alii ad contrahendum scienter inducentes, cooperantes aut cum possent et deberent non impedientes (utpote parochi, confessarii, parentes, consanguinei, quilibet conscii impedimentorum, praesertim post denunciationes ad eum finem impediendi matrimonia nulla praecipue tactas, juxta dicta supra suo loco,) peccant mortaliter eadem ratione et specie malitiae: ejusdem enim malitiae est peccare, ad peccandum inducere, cooperari, aut cum possis et debeas non impedire, ex omnium sententia in materia de scandalo.

Petes: quam poenam incurrant contrahentes cum impedimento **441.**
dirimente? * Jure novissimo lata est sola excommunicatio, episcopis reservata, in clericos in Sacris constitutos vel Regulares aut moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes, necnon omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes. *

§ III. *Praeter nullitatem talis matrimonii necessario postea aut dis-* **442.**
solvendi aut revalidandi. Hoc nimis certum ex dictis: qui enim contraxerunt cum impedimento dirimente, reipsa conjuges non sunt, sed mere soluti, ideoque, si copulam exerceant, meri et veri fornicarii et concubinarii. Nullum ergo hic datur medium, nisi separatio aut revalidatio, nisi in raro casu per modum fratris et sororis cohabitent; et si quidem impedimentum ac nullitas matrimonii notoria sint, episcopis eorumque consiliariis ecclesiasticis cura relinquenda est, nec se immiscere debet confessarius; at vero si occulta et in foro conscientiae tantum ad confessionale allata, hoc opus, hic labor, hic sudor confessarii. In horum gratiam ex multa lectione et longa praxi pono prius aliquot instructiones; deinde §§. seq. dabo praxim revalidandi ejusmodi matrimonia.

I. Ante omnia confessarius sciat et attendat, ex quo capite matri- **443.**
monium sit invalidum, quale sit impedimentum, cujus juris, an dispensabile necne: matrimonium enim potest esse invalidum ex duplici capite: 1. ex defectu solius consensus alterius vel utriusque contrahentis, utpotn si consensus fuit fictus, si ex metu gravi et injusto extortus, si ex errore circa substantiam vel qualitatem conditionis servilis: huc ergo spectant impedimenta erroris, conditionis, vis et quandoque

raptus; et haec proprie non sunt dispensabilia, sed per novum liberum consensum supplebilia per ipsos contrahentes. 2. Potest esse invalidum matrimonium non ex defectu consensus, qui abunde adest, sed ex defectu habilitatis personalis ex alio impedimento dirimente a jure inducto ob aliam justam causam, utpote ob indecentiam copulae, ob punitionem criminis, ob tuendam libertatem matrimonii etc.: et haec aut sunt juris naturalis vel divini aut juris positivi vel ecclesiastici tantum. Juris naturalis vel divini adeoque indispensabilia impedimenta sunt 1. impotentia perpetua, item aetas indiscreta; de his nulla difficultas in praxi. 2. Consanguinitas in primo gradu recto et transverso, et hic casus rarus, non tamen omnino nullus, unus jam bis insinuatus est. 3. Ligamen seu vita alterius prioris conjugis, et hic casus satis frequens, praesertim temporibus bellicis. 4. Votum solemne professionis ac sacro Ordini adjunctum, saltem impediens, et secundum multos etiam dirimens jure divino naturali: et hic casus quidem frequens in apostatis reversis, sed nullius difficultatis in confessionali, ne audiendi quidem, nisi separati. Additur cultus disparitas. Juris positivi et ecclesiastici tantum ideoque dispensabilia (jure ordinario a Pontifice, per accidens certis conditionibus infra insinuandis etiam ab episcopo) sunt reliqua omnia, utpote 1. omnis consanguinitas ultra primum gradum et secundum multos etiam in primo gradu transverso. 2. Omnis omnino affinitas ex quacumque copula. 3. Omnis omnino cognatio spiritualis et legalis. 4. Omne crimen et publica honestas, et jure novo raptus et clandestinitas.

444. II. Confessarius deprehenso impedimento quocumque et cujusvis juris mox advertat, an conjux poenitens sit in bona fide seu ignorantia invincibili et inculpabili sui impedimenti; si enim bona fide contraxit et adhuc perseverat in bona fide et ignorantia invincibili sui impedimenti ac nullitatis matrimonii, esto alioquin sciat defectum, v. g. copulam cum consanguinea conjugis ante habitam, dummodo ignoret ob id matrimonium suum nullum esse, regulariter in sua bona fide relinquendus est; regulariter enim advertit confessarius, suam informationem obfuturam potius quam profuturam, talem scilicet etiam informatum tamen conjugem putatitiam non derelicturum, cum illa peccaturum, aut si derelinquat, oritura gravissima scandala, alia incommoda et difficultates, maxime circa proles jam susceptas: eo casu potest et debet confessarius prudenter dissimulare juxta illud D. Aug. relatum D. p. 2. c. 33. q. 3. d. 7. c. 4.: Si scirem, tibi non prodesse, non monerem, non terrerem, et communem DD. cum Sanch. l. 2. disp. 38. n. 8., addente: si opus sit, etiam posse talem obligationem debiti docere. Ratio est: quia ex duobus malis minus est eligendum; minus autem malum est fornicari materialiter tantum in bona fide conjugii, quam accepta informatione imprudenti formaliter peccare, continuas perplexitates aut alia graviora mala oriri; ergo silendo permitte potius peccare materialiter, quam formaliter aliave gravissima mala incurrere; idque maxime verum est, quando impedimentum est juris naturalis seu divini ideoque indispensabile: sic enim legitur, D. Carolum Borromaeum habito concilio ecclesiastico reliquisse in bona fide nobilem illum, qui matrimonium contraxerat cum propria et sorore et filia ex propria

matre damnatissimo incestu suscepta, postquam nefandum nefas mater ipsi sanctissimo archiepiscopo confessa fuit. Attamen etiam saepe locum habere debet, quando impedimentum est juris positivi et dispensabile, dispensatioque impetrari possit: nam restat magna difficultas plerumque et delicatum periculum in renovando novo et absoluto consensu, quando unus tantum conjugum nullitatis matrimonii conscius factus, causam nullitatis sine infamiae periculo et incommodo prodere non potest, ut videbis infra et miraberis. Idque maxime si conjuges non admodum bene concordent; quid si alter conjux ex petitione novi consensus nullitatem matrimonii olfaciens, de novo consentire nollet, ut alicubi factum scio? Quin etiam si poenitens, conscius nullitatis matrimonii facile apprehendat, se debitum exigere non posse, invincibiliter tamen putet, se alteri bona fide exigenti reddere debere, eadem ratione tace, dissimula, confessarie, praesertim si feminae sint, quibus debitum negare difficile et periculosum est, donec impetrata dispensatione de revalidando matrimonii contractu ipsos instruas.

445. III. Quando vero poenitens non est in bona fide, sed vel conscius sui impedimenti et nullitatis matrimonii aut de eo rationabiliter dubitans, aut illius ignorantia invincibili et culpabili laborans, quippe de eo suspicans vel anxius, tamen ex desidia vel malitia negligit inquirere veritatem, omnino tenebitur confessarius de veritate informare: quia alioquin esset in malo statu et incapax absolutionis. Sicut universaliter tenetur veritatem aperire, quando poenitens ipsemet de impedimento vel valore matrimonii sui dubius vel anxius ipsum consulit aut interrogat: tunc enim dissimulatio veritatis esset approbatio falsitatis, et longe plus mali tunc timeri debet ex dissimulatione, quam ex aperta manifestatione veritatis, praesertim quando impedimentum est aliis quibusdam notum. Quare confessarius vel parochus rotunde dicat, laborare eos impedimento, matrimonium esse nullum atque inde abstinendum esse ab omni matrimoniali usu, non tantum ipsa copula, sed omni etiam actu impudico solutis illicito, cum revera soluti sint. Quodsi ergo conjux poenitens non sit jam in bona fide, sed ut dictum conscius vel certior factus de nullitate sui matrimonii, jam inspiciendum erit, cujus juris sit impedimentum dirimens: si impedimentum annullans matrimonium sit juris naturalis vel divini ideoque indispensabile humanitus v. g. ligaminis vivente adhuc altero conjuge, hic est miseria cum aceto. Inducendi, immo cogendi sunt, ut omni possibili modo vel praetextu separentur, aut fuga occulta, quae viro facilior, feminae difficillima, aut ingressione Religionis servatis servandis, aut divortii sub alio titulo, si adsit, procuratione. Quodsi nihil horum succederet et moraliter omnino impossibilis videatur separatio ob gravissima inde oritura damna, pericula, scandala, ipsique serio promittant et subinde (valde tamen circumspecte et consulente confessario) etiam jurent vel voveant continentiam perfectam ab omni copula et impudicitia, quae solutis illicita, tandem cohabitare permittantur tamquam frater et soror, et quoad fieri potest, non tantum lecto, sed etiam loco de noctu separati, ut omnes monent. Sed quaeso te, in eadem domo, in eadem camera et subinde ob inopiam in eodem lecto, an unquam extra praesentissimum periculum, praesertim si adhuc non senes expertae vo-

luptati valde affecti sint? Nihil hic remedii praeter gratiam divinam implorandam et impetrandam piis mediis et devotionibus, singulariter ad sanctissimos virgineos conjuges Mariam et Joseph aliosque sanctos, qui in vero conjugio virginitatem sponte servarunt, ut dixi Henrici cum Cunegunde, Elzearii cum Delphina etc. Quae prudens confessarius suggeret; horrent pili, dum recordor vexationis, quam in simili semel habui per sexennium.

446. IV. Quodsi denique impedimentum juris positivi et ecclesiastici adeoque dispensabile sit, sive deinde conjuges de facto jam sint in bona vel mala fide, perinde est; jam solum inquirere et advertere debet confessarius, an principio bona vel mala fide matrimonium contraxerint cum impedimento dirimente; an scilicet quando contraxerunt, vel inculpate ignoraverint, vel jam sciverint, adesse impedimentum dirimens et matrimonium fore invalidum. Quando uterque conjux mala fide matrimonium contraxit, non ignarus scilicet impedimenti et nullitatis matrimonii, iterum est miseria priori proprie par; vix enim est spes impetrandae dispensationis: Pontifex enim dispensare non solet nisi admodum difficulter; episcopus autem dispensare tunc non potest in communi sententia et ubique (quantum mihi aliquoties experto constat) recepta praxi; ergo res recidit in miseriam praecedentem, eodem fere modo dijudicandam ut supra. Tandem ergo quando uterque vel saltem unus conjugum bona fide contraxit, ignarus scilicet impedimenti et nullitatis matrimonii, etsi forte non ignarus causae, v. g. copulae cum consanguinea conjugis antea habitae (ut jam n. 1. insinuavi), jam confessarius cum poenitente gaudeat de remedio et sciat, episcopum dispensare posse positis certis conditionibus infra exponendis: ergo si separari nolint vel non possint ob incommoda supra indicata, prout revera ordinarie non possunt, inprimis eis interdicat omnem omnino matrimonii usum tam petendo quam reddendo interea, donec impetretur dispensatio, quam ab Ordinario plerumque ipse confessarius suppressis veris nominibus personarum procurare et impetrare debebit, ac denique impetrata dispensatione curare, ut renovato consensu matrimonium revalidetur, juxta dicenda infra ordine suo.

447. § IV. *Praxis revalidandi matrimonium invalidum. Matrimonium invalidum ex defectu consensus tantum ratificatur per consensus suppletionem.* I. Quando matrimonium fuit invalidum ex defectu solius consensus, utpote ficti vel revocati vel metu injusto extorti aut ex errore circa substantiam vel qualitatem conditionis, nulla requiritur dispensatio, sed ipsi contrahentes novo, vero ac libero consensu elicito matrimonium revalidare possunt, et post fictionem etiam debent, cum sine consensu essentia matrimonii non subsistat. Circa quem consensum supplendum sic accipe: Si defectus consensus fuit ex utraque parte contrahentium, cum scilicet ambo ficte, meticulose vel erronee contraxerunt, certum est apud omnes, debere ex utraque parte suppleri novo, vero ac libero consensu, non tantum interno, sed etiam externo per verba vel signa de praesenti expresso et invicem manifestato, ut matrimonii contractus et Sacramentum convalescat. Omnes. Sanch. l. 2. disp. 32. n. 15, Pontius l. 4. c. 2. Ratio clara est: cum enim consensus utriusque plane nullus fuerit, et nec ex parte quidem fuerit matrimonium in-

choatum, necessario requiritur utriusque novus et verus consensus exterius sensibilis, ut matrimonii contractus et Sacramentum sensibile convalescat. Atque idipsum esse necessarium, quando defectus consensus fuit ex parte unius tantum contrahentium, docent multi DD. Lessius, Pontius, Hurtad., Aversa apud probabile censentem Tamb. tr. 4, c. 7. § 1. n. 2. Atque ita respondisse Clementem VIII. Pontificem, refert Comitolus l. 1. resp. moral. c. 120. Ratio potissima est: quia quando unus contrahens ficte vel coacte vel erronice consentit, eo ipso etiam alterius, quantumvis verus et serius consensus nullus est et invalidus: nam tradit suum corpus et acceptat alterius corpus cum imbibita conditione: si alter consentiat, tradat et acceptet; neque potest valere traditio unius, nisi adsit acceptatio alterius, neque acceptatio unius valere potest, nisi adsit alterius traditio, ut sane manifestum est; atqui in proposito alter vere non consentit, nihil tradit, nihil acceptat: ergo etiam alterius consensus nullus est, nulla traditio, nulla acceptatio: ergo utrumque de novo verum consensum elicere et exterius manifestare oportet, et insuper ad eum finem alter, qui prius ficte et coacte consensit, alterum de suo ficto vel coacto consensu certiorem reddere debebit, ut scilicet is de novo consentiat. Ratio minime spernenda, sententia omnino probabilis, sed non placet practice. Itaque dico:

II. Quando defectus consensus ficti, coacti, erronei est ex parte **448.** unius tantum contrahentis, sufficit, hunc solum supplere et revocare suum consensum verum liberum, dummodo alter, qui vere consenserat, interea suum consensum non revocarit. Ita communis DD. D. Thom., D. Bonaventura, Richard., Paludanus, Sotus, Angles, Gabriel, Navar. aliisque cit., Sanrh. loc. c., Laym. tr. 10. p. 2. c. 6. n. 1. item Bonacina, Filliucius, Diana omnesque citans Bossius de matr. c. 2. n. 28, Herincx disp. 3. q. 7. n. 41.

Ratio est: quia altera pars praestitit legitimum consensum circa materiam habilem atque in eo moraliter et habitualiter perseverat, immo vi illius persistit in possessione alterius compartis tamquam rei suae, suae uxoris, sui mariti; ergo accedente novo alterius partis consensu verum matrimonium efficitur. Nec urget ratio sententiae contrariae: falsum enim est, consensum contrahentium ferri in alterutrum atque in valorem matrimonii pro tempore praesenti tantum, et non pro tempore futuro, si pro praesenti non subsisteret, quasi contrahens dicat semper: consentio, trado me, accepto te, sed praecise si et tu tunc consentias, te tradas, me acceptes et non ultra. Ubi enim hoc scriptum? Sed consensus simpliciter fertur in tempus praesens cum perseverantia usque in finem seu donec revocetur; in proposito autem non revocatur consensus, cum vi illius contrahens accipiat possessionem corporis alterius et in eo perseveret. Quare consensus alterius partis a principio serio et libere contrahentis, de se intrinsece fuit omnino validus, vera traditio et vera acceptatio pro quocumque tempore, quo alterius compartis etiam verus consensus, vera traditio et acceptatio accederet, et solum extrinsece quoad effectum fuit invalidus vel potius suspensus, quamdiu altera pars verum et liberum consensum non praebuit; quo proinde libero consensu praestito, simpliciter in verum matrimonium convalescit: quemadmodum venditio domus v. g. invalida

ob defectum interni consensus ex una parte, hoc solo accedente convalescit secundum omnes, et similiter professio defectu interni consensus in professione irrita, solo alterius consensu innovato ratificatur, etsi non accedat novus consensus praelati vel capituli ob eandem nimirum rationem. Ex communi Sanchez, Herincx cit. et late Lugo respons. moral. l. 3. dub. 2. et 16. quidquid contra communem contendat Pontius. Minus urget allata responsio Clementis VIII., cum de eo responso nec constet authentice, nec datum fuit nisi tanquam a doctore privato, sequente quod tutius est; nam similiter ibidem requirit, ut de novo adhibeatur parochus cum testibus, cujus tamen oppositum in casu defectus occulti declaravit S. Pius V., ut videbimus loco cit.

449. III. Insuper quando una tantum pars ficte vel coacte vel erronee consensit, probabiliter sufficit, illam solum consensum internum renovare, nec opus est etiam exterius manifestare. Ita cum pluribus Sanch. cit. disp. 22. n. 9, Layman p. 4. c. 14, Bossius cit. n. 42. (quemadmodum eodem Sanch. n. 14. et Bossio n. 42. docente, solus internus consensus innovatus sufficit in persona capaci, quae antea ficte vel erronee aut coacte professionem emisit, Religione serio acceptante). Ratio est: quia hic solus novus consensus internus cum illo antiquo ficto vel coacto sufficienter manifestato sufficienter sensibilis est et aliis innotescit; ergo durante adhuc et non revocato consensu serio et externo alterius partis, sufficienter constituit matrimonii contractum et Sacramentum. Contra tamen novum illum consensum debere necessario exprimi externo novo signo sensibili, mihi probabilius cum aliis docet Pont. l. 4. c. 25, allegans rursus responsum Clementis VIII. Ratio bona est: quod signum debeat esse expressivum consensus interni; non autem exprimitur consensus internus novus per signum tamdiu antecedens; ergo. Advertit tamen Herincx cit. q. 6., ad hoc signum expressivum sufficere quodcumque signum vel actum, quo quis alterum tanquam conjugem tractat et habet, et specialiter ipsam copulam conjugalem habitam affectu maritali seu animo invicem habendi in conjugem: idemque dicendum proportionaliter de Professione.

450. IV. Universaliter sive defectus consensus ficti, coacti, erronei fuerit ex parte unius sive utriusque, ad hoc ut novo libero ac voluntario consensu, seposita scilicet fictione, metu vel errore matrimonium convalescat, necessarium est, ut de novo consentiens seu ratificans sciat, prius matrimonium fuisse nullum aut de eo dubitet, aut certe consensum de praesenti adhibeat, quo velit contrahere simpliciter, etiam si prior contractus matrimonii (itemque Professionis vel quivis alius) fuisset nullus, ut satius patebit infra in simili. Denique an innovatio consensus debeat fieri coram parocho et testibus, generatim dicetur § ult.; quo supposito consentiunt DD., matrimonium antea ficte, coacte vel erronee contractum sufficienter revalidari per ipsam copulam affectu maritali libere et voluntarie exercitam. Sed controversum est, an matrimonium ex metu injusto irrite contractum revalidetur seu ratificetur per copulam injuste extortam affectu tamen maritali, non meretricio praestitam vel admissam. Negant probabilius Sanch. cit., Coninch., Pont. alii plures apud Avers. q. 4. de matrim., Herincx p. 6. n. 1. Ratio est: quia qui cogitur agere praedictam copulam, eandem

diminutionem libertatis patitur, quam qui cogitur ad contractum matrimonii per verba de praesenti; ergo pari modo ipsi fit injuria, et consequenter matrimonium hoc, utpote adhuc per metum extortum, invalidum erit. Adde, quia alioquin non fuisset satis provisum libertati matrimonii. Affirmant vero non pauciores cum ipso Aversa citato, et probabile censent ipse Sanch. et Coninch. Rationem dant: quia durum videtur, eum, cui metus incutitur ad habendam copulam, obligari, ut non possit consentire sponte in matrimonium illud, ut sic effugiat peccatum, eundemque poni a pia matre Ecclesia in tam duro bivio, ut ipse vel peccet mortaliter vel patiatur grave damnum per metum intentatum; hoc voluisse Ecclesiam, non est praesumendum. Dicendum ergo, Ecclesiam solum voluisse providere matrimonii libertati, quando ipsum per verba de praesenti contrahitur; et merito: quia tunc periculum coactionis frequenter occurrit; nihil autem curare, quando ratificatur per copulam, quia casus hujus coactionis rarissimus est.

§ V. *Matrimonium invalidum ex inhabilitate personarum ob aliud impedimentum ratum officitur per dispensationem.* Quando matrimonium contractum invalidum fuit, non ob defectum consensus, sed ob inhabilitatem personarum ex alio impedimento jure inducto, ex parte contrahentium minime supplebili, supposito semper, impedimentum illud esse juris positivi ecclesiastici adeoque dispensabile potestate humana, tunc utique ad revalidandum matrimonium ante omnia requiritur legitima dispensatio, qua impedimentum illud tollatur et facultas de novo contrahendi per renovationem consensus concedatur. De hac dispensatione modo paucis; de renovatione consensus § seq. 451.

I. Solus summus Pontifex dispensat jure ordinario in omni impedimento jure ecclesiastico inducto seu dirimente seu impediente, tam ante quam post contractum matrimonii. Est omnium et ratio patet ex terminis. Episcopus autem jure ordinario dispensare non potest in ullo impedimento dirimente neque ad contrahendum neque post contractum per se loquendo (an possit per accidens, dicam mox), cum inferior non dispenset in lege Superioris. Quoad impedientia tantum similiter certum est, episcopum non posse dispensare in voto perfecto et absoluto castitatis integrae ac perpetuae ac Religionis ingrediendae, cum haec sint expresse reservata summo Pontifici; sed bene in voto non nubendi, Ordines sacros suscipiendi; neque in sponsalibus, praesertim juratis, sed bene in aliis. Ex communi sent. Sanch. l. 7. disp. 17, Laym. tr. 10. c. 4. n. 15. 452.

II. Episcopus tamen per accidens pro solo foro conscientiae in impedimentis solo jure ecclesiastico matrimonium dirimentibus post jam contractum matrimonium dispensat, si hae quatuor adsint conditiones: 1. Si adsit gravissima necessitas. 2. Si haec necessitas ita urgeat, ut non sit tempus vel facultas adeundi Romam et Pontificem vel ejus delegatum valentem dispensare. 3. Si impedimentum sit occultum, id est forte notum tribus aut quatuor, non tamen majori parti viciniae. 4. Si matrimonium sit contractum bona fide. Est communissima et praxi receptissima sententia DD., quos vasto catalogo refert et sequitur Sanch. l. 1. de matr. disp. 14. n. 3, Laym. supra, Dicast. dub. 4, Barbosa de offic. et potestate episcoporum allegat. 35, Perez disp. 44. 453.

§ 6., pronuntians hanc sententiam debere haberi pro omnino certa. Ratio ducitur ex praesumpta mente et benignitate Pontificis, qui in tanta necessitate recte praesumitur nolle, ita sibi in damnum fidelium reservare dispensationem, ut eam tunc non possit episcopus concedere; etenim omnes leges conditae sunt ad bonum commune: multi autem essent destituti necessario remedio, si episcopus non posset dispensare, quando adsunt dictae conditiones: circa quas aliqua breviter nota.

454. III. Necessitas sufficienter urgens censetur, quando conjuges nequeunt absque gravi incommodo vel scandalo separari, et si inseparati maneant, versantur in periculo incontinentiae, donec Papa vel delegatus dispenset, ut ex communi bene explicat Diana p. 11. tr. 8. res. 3. Censetur autem non posse adiri Pontificem vel ejus Delegatum, quando obstat eorum vel paupertas vel debilitas vel nimia distantia. Bona autem fide debet esse contractum matrimonium saltem ex parte unius contrahentis, si saltem alter conjugum bona fide contraxit, laborans scilicet ignorantia juris vel facti sive inculpabili sive etiam culpabili, ut ex Trid. sess. 24. de ref. matrim. bene probat Perez loc. cit. Quin Henriq., Dicastill. et alii quidam apud Dianam cit. putant, etiamsi utrinque mala fides intercesserit, posse tamen in valde magna et urgente necessitate episcopum dispensare, et hinc hanc gratiam impertiri misellis. Tentare juvat, mihi saltem non successit. Certo autem excipiendi sunt ii, qui contraxerunt scienter in gradibus prohibitis, aut ignoranter quidem, sed non praemissis denuntiationibus: hos enim separari, et spe dispensationis carere debere, decernit expresse Trident. sess. 24. c. 5. Item quando matrimonium contractum esset invalide ex dispensatione subreptitia Pontificis, non posse amplius dispensare episcopum, cum aliis monet Diana p. 4. tr. 7. resol. 40.

455. IV. Insuper in raro et urgentissimo casu (certe longe rarius occurrente) etiam ante initum contractum matrimonii et ad contrahendum episcopus potest uti illa facultate dispensandi ob eandem, quae supra, rationem. Ita primus omnium docuit Sanch. l. 2. disp. 30. n. 7., quem postea catervatim secuti sunt recentiores, Regin., Castrop., Bonac., Perez, Barb., Filliuc., Pontius, Praepositus, Tambur. et cum aliis etiam Dian. p. 11. tr. 11. res. 30., ita bene scribens: Episcopus potest ex causa maxime urgente dispensare in impedimento dirimente etiam ante contractum matrimonium, si omnibus tentatis dispensatio judicetur necessaria ad vitandam gravem infamiam vel grave scandalum quia summa necessitas, cui aliter occurri non potest, eam facultatem tribuit episcopo ex tacita Summi Pontificis licentia. Declaro rem practice casu valde practico ab eodem Sanch. disp. 14. proposito: Accedit mulier mane confessura et reperitur habens impedimentum dirimens, cujus detectio infamiam notabilem induceret, et sunt omnia jam parata ad nuptias vesperi celebrandas, et tentatis omnibus mediis nulla evadendi via reperitur, sed suspicio vehemens oriretur alicujus criminis detecti in Confessione, si femina abstinere velit a nuptiis aut differre, donec pontificia dispensatio obtineatur. Sic Sanch. ibi bene probans, eo casu urgentissimae necessitatis episcopum posse dispensare. At si non pateat recursus ad episcopum, quid confessarius aget? Siquidem videret poenitentem laborare errore vel ignorantia praesertim invincibili, iterum

taceat, dissimulet et bona potius fide, quam conscientia consternata agere sinat, uti cum Navar. in D. p. 2. c. 33. q. 3. d. 7. c. 4. optime docet idem Sanch. disp. 38. n. 6. At vero si advertat, poenitentem duci errore vel ignorantia vincibili, rationabiliter dubitare et suspicari de impedimento latente et maxime si etiam interroget ac consilium petat, ex hactenus dictis et communi doctrina 1. veritas omnino aperienda est, 2. permittenda est contrahere cum intentione faciendi quantum potest, si nihil obstet etc., 3. simpliciter interdicenda est consummatio matrimonii tam reddendo, quam petendo, 4. praetendendum privilegium primi bimestris; interea vero Romae dispensatio procurari poterit; sed crede mihi, experientia docuit, hoc ultimum moderno tempore plerumque esse difficile et periculosae praxis; o quam invisum et ad audiendum grave est novis maritis privilegium istud, immo plerisque vix auditum! Quid ergo? Ecce eo casu episcopum dispensare posse, jam audivisti ex Sanchez et aliis; si ergo mora suppetat, surge, curre, adjuva sororem tuam in tanto periculo trepidantem. Si mora desit, induc, ut ex tempore voveat Deo servare castitatem aut primo triduo juxta monitum archangeli Raphaelis Tobiae juniori datum, aut in raro casu primis novem diebus in honorem novem mensium, quibus Deipara Virgo Deo gravis fuit, vel aliquid simile sanctae intentionis. Quidni consensum saltem permissivum a novo marito nova nupta facile eblandiatur? Utinam non saepe eblandiretur multa graviora, sed iniquiora! Interea impetrata dispensatione, suavis quoque modus esse poterit renovandi consensum. Quodsi tibi his omnibus non satisfaciam, consule me sapientiores.

§ VI. *Per renovationem consensus.* Ad revalidandum matrimonium 456.
inter inhabiles ratione impedimenti invalide contractum, certum est, non sufficere solam dispensationem seu ablationem impedimenti et rehabilitationem personarum, sed necessario adhibendum esse novum consensum, adeo ut in hoc etiam Papa nequeat dispensare: cum implicet, matrimonium validum subsistere sine vero et valido consensu; prior autem consensus inter personas adhuc inhabiles nullius erat valoris; ergo post habilitationem vel dispensationem debet poni novus consensus conficiens matrimonium. Jam videndum, qualiter hoc casu debeat fieri novus consensus; res delicata est et salebrosa.

I. Res est facilis praxis, quando uterque conjux impedimenti ac 457.
nullitatis matrimonii est conscius vel facile conscius fieri potest sine timore alicujus incommodi. Hi enim facillime validare poterunt matrimonium novo consensu, verbo vel facto declarato seu quocumque signo declarante mutuum consensum matrimonii, ut si affectu maritali cohabitare pergant, copulam maritalem petant et reddant animo habendi invicem in conjugem (secluso scilicet decreto Trid. de quo mox infra). Loquimur de valore: nam quoad licitum ob reverentiam Sacramenti tunc primum perficiendi sine dubio monendi sunt, ut per verba de praesenti reverenter contrahant. Contra autem certum est, quando ambo contrahentes nullitatem matrimonii ignorant, quacumque habita dispensatione, non posse eos matrimonium revalidare seu ratificare novo consensu: cum enim nihil sit volitum nisi cognitum, non possunt velle matrimonium antea nullum (sicut et Professionem vel aliud votum) facere de novo validum, nisi sciant vel saltem dubitent aut certe

supponant, antea fuisse nullum, atque ita intendant contrahere, ut etiamsi antea esset nullum, tamen modo contrahere velint. Communissima cum Navar. c. 22. man. n. 47, Laym. c. 14. n. 3, Sanch. et alii. Rursus certum videtur, non sufficere hic consensum novum unius tantum conjugis, qui solus impedimenti ac nullitatis est conscius, sed requiri utriusque jam per dispensationem habilis effecti novum consensum internum et externum, sicut requiritur alias ad matrimonium de novo contrahendum. Ratio clara est: quia totus antecedens contractus quoad totum actum internum et externum nullus fuit et invalidus, utpote factus inter personas inhabiles, et utrinque traditio et acceptatio inhabilium. Alia fuit ratio supra, quando matrimonium fuit invalidum ex defectu consensus unius tantum partis, altera parte serio libere et legitime consentiente. Jam tandem quid si una tantum pars conscia sit impedimenti et nullitatis matrimonii, et insuper non expediat, id alteri parti innotescere? Hic Rhodus, hic salta. Tres reperi sententias, et breviter ac fideliter proponam.

458. II. Sententia communis et tutissima est, ad revalidandum matrimonium post impetratam dispensationem omnino necessario requiri, ut impedimentum ac nullitas matrimonii utrique parti aliquo modo innotescat, adeoque conscius alteri ignoranti saltem generatim vel sub dubio significet defectum aliquem matrimonii, non necessario ipsam causam nullitatis vel impedimentum in specie, secundum omnes; v. g. dicendo: timeo vel suspicor, ex causa aliqua non valuisse inter nos matrimonium, ideo rogo te ad pacandam meam conscientiam, ut quantum opus est, in matrimonium de novo consentiamus: et sic uterque consentiat, matrimonium contrahere legitime intendat et exprimat. Ita expresse Scotus 4. d. 35. q. 1. n. 5, Richar., Palud., Navar. c. 22. n. 17. pluresque congerens Sanch. l. 2. disp. 36. n. 3, Coninch disp. 24. dub. 10, Pontius l. 4. c. 25, Palaus, Hurtad., Comitolus, Aversa eosque citans et mordicus tenens Tamb. tr. 4. c. 7. § 4. Ratio sane urgens videtur: quia nullus potest efficaciter vel de novo contrahere matrimonium, nisi sciat aut saltem supponat, antea non esse valide contractum; quare nisi ignarus agnoscat aliquo modo nullitatem matrimonii prioris, non poterit esse novus consensus efficax de matrimonio de novo contrahendo, cum talis credat et supponat, suum matrimonium jam esse legitime contractum; sed solum erit approbatio vel confirmatio prioris matrimonii, et voluntas perseverandi in illo; quae sine dubio non sufficit ad novum matrimonii contractum, quinimmo cum illo consensu potest stare actualis voluntas, nequaquam modo contrahendi, si sciret, prius matrimonium esse nullum, ut aliquando apparuit. Solum ergo vult in tali matrimonio falso putato permanere, aut ad summum significat, quod vellet de novo contrahere, si antea matrimonium contractum non fuisset; quod rursus utique insufficiens est, cum velleitates inefficaces ac conditionatae nihil ponant in re. Quare merito fatetur Layman mox citandus, hunc modum tanquam securissimum omnino tenendum, si sine incommodo, periculo infamiae etc. adhiberi possit, quando nimirum conscius nullitatis sine gravissimo incommodo, periculo infamiae, divortii, scandali uteriusque mali compartem de nullitate matrimonii praefato modo certiorem facere potest.

III. Altera sententia est, requiri quidem omnino utriusque con- 459.
sensum novum expresse, sed non esse necesse, ut ullo modo alteri ignoranti indicetur impedimentum seu nullitas matrimonii; sed sufficere, ut conscius pro sua consolatione vel conscientiae quiete obtineat ab altera comparte, ut de novo consentiant. Sic Cajet., Sotus, Veracrux, Ledesma, Henriquez, Rodriquez, alii apud Sanchez cit., Laym. cit. n. 5, Filliucius, Bonac., alii moderni; atque hanc sententiam probabilem censent ipse Sanchez cit. n. 2. et Palaus, quando gravia incommoda immineant, si compars fieret conscia impedimenti, ut indicatum. Ratio hujus sententiae est: quia conjuges tunc jam sunt habiles ad matrimonium per dispensationem effecti; ergo si utraque pars consentiat de novo, habetur totum, quod requirit essentia matrimonii. Ego cum Herincx hic disp. 6. q. 3. n. 23. pro certo credo, quod absolute possit revalidari matrimonium etiam ab inscio nullitatis, dummodo novus consensus sit de praesenti, et absolutus cum hac expressa intentione, quod etiamsi non valeret matrimonium antea factum, velit nunc de novo facere (sine dubio enim non sufficeret consensus conditionatus imperfectus seu velleitas tantum, ut jam supra innui), sed absolute de praesenti dicat: etiam si non sit matrimonium, nunc tecum contraho, nunc te accipio. Quare conscius nullitatis, postquam nactus commodam occasionem in signum amoris alteri dicat: ergo etsi necdum essem conjugatus, seu matrimonium nullum esset inter me et te, vellem tamen te habere in conjugem, et ex nunc te volo et accipio etc., rogans compartem, ut in signum amoris idipsum dicat. Similiter loquitur Laym. cit. n. 5., si maritus v. g. impetrata occulta dispensatione super impedimento non putet expedire, ut uxor resciat, potest eam oblata opportuna occasione interrogare, an tali ipsum amore prosequatur, ut jam etiam in maritum ipsum accipere consentiat, perinde ac si ab eo libera esset. Sic ille. Hoc autem facto non apparet ratio dubitandi de valore novi matrimonii, et certe plus non probant DD. prioris sententiae. At quid si nulla appareat spes impetrandi tam benevolum a comparte responsum? Horresco recordans responsi eo casu semel a viro dati uxori, id est: jam te habere debeo, quod si non te haberem, vellem te omnes haberent diaboli.

IV. Tertia sententia est, sufficere, ut solus conscius impedimenti 460.
de novo consensum exprimat per aliquem actum externum sive verbis sive factis v. g. per copulam affectu maritali habitam, nec esse necesse, ut altera pars impedimenti ignara ullo modo moneatur vel de nullitate matrimonii vel de novo consensu eliciendo: nam ipsa v. g. reddente copulam ab altero petitam, jam adest, ajunt, sufficiens ejus consensus et quidem externus, ideoque conjunctus cum petitione alterius, animo revalidandi matrimonium facta, sufficienter novum contractum matrimonii constituere poterit. Ita Ledesma et alii, quos refert Sanchez cit. disp. 36. n. 2. Et quando non est spes, absque gravi incommodo obtinendi novum consensum alterius expressum, eam sententiam in praxi tutam censent ipse Sanch. cit. n. 9, Bonac. de matr. q. 2. prop. 9. n. 7, Pal. supra n. 4, Gob. theolog. juridico-morali c. 37. n. 143. et alii. Ego quamvis hanc sententiam speculative et reipsa omnino falsam credam, tamen ob auctoritatem AA. tamquam practice

probabilis poterit confessario servire pro ultimo remedio, quando nullum apparet medium meliori modo juxta primam vel secundam sententiam renovandi consensum mutuum matrimonialem. Ego ad has angustias nunquam redactus sum, sed in casibus plus aequo frequentibus aut inveni securiorem modum contrahendi, aut ignaros sui impedimenti, cum adverti, non esse satis bene concordes, dissimulans in bona fide reliqui juxta dicta § 4. n. 2. Et jam vides, quam merito ibi dixerim, ejusmodi ignaros esse relinquendos in bona fide saepe, etiamsi impedimentum sit juris positivi ac dispensatio facile impetrari possit, eo quod plerumque sit magna difficultas in renovando novo et certo sufficiente consensu ad revalidandum matrimonium. Quare prudentissime notat Gob. cit. n. 128. monetque confessarium, ut priusquam pronuntiet matrimonium esse invalidum, interroget, an alioquin se conjuges putatitii mutuo sincere ament, an vero saepius rixentur, an uxor putatitia habeat magnam parentelam nec ne, an facile possit ejus consortio carnali carere: et his ac similibus consideratis tandem dicat vel non dicat, matrimonium esse invalidum, tali modo revalidandum etc.

461. § VII. *An etiam per novam solemnitatem?* Per *novam*, dico: nam si matrimonium fuit invalidum ex defectu ipsius solemnitatis, quia scilicet clandestine sine parocho et duobus testibus contractum in locis, ubi Tridentinum promulgatum et receptum est, postea debere ab utroque conjuge renovato consensu revalidari coram parocho et testibus, nimis clarum est. Quaestio ergo est in casu, quando matrimonium contractum semel fuit cum debita solemnitate coram parocho et testibus, sed invalide sive ob defectum consensus sive ob defectum habilitatis ex alio impedimento dirimente quocumque, quando postea sublato impedimento renovato consensu revalidatur, debeant rursus adhiberi parochus et testes. Quaestio sane gravissimi momenti. Dico sequentia:

462. I. Certum est, quando impedimentum publicum fuit et ad forum contentiosum deductum; itemque si periculum sit, ne in foro externo vel in facie Ecclesiae impedimentum aliquando innotescat vel saltem duobus testibus probari possit, debere consensum renovari ad matrimonium de novo renovandum coram parocho et testibus. Omnes. Sanch. l. 3. disp. 37. n. 11, Laym. cit. p. 4. c. 14. n. 4. Ratio manifesta est: quia illud matrimonium, quod constat vel probari potest, esse nullum, nec in se fuit validum nec in facie Ecclesiae praesumptum; ergo ut convalescat, necessaria est juxta Tridentini formam praesentia parochi et testium, qui apud ecclesiam testari et probare possint, esse matrimonium validum contractum. Addunt Henriquez, Ledesma, alii et post ipsos Sanch. et Layman citatus, idem dicendum, quando impedimentum alioquin occultum, tamen solus prior parochus extra confessionem, vel unus testium cognitum habuit: quia non poterunt auctoritatem et testium matrimonio praebere, quod sciebant esse nullum. Verum id rectius negant Coninch disp. 24. dub. 10. Tamb. cit. § 2. n. 10, Herincx disp. 5. § 3. n. 21. Ratio est: quia ex una parte unus tantum testis non facit impedimentum probabile in foro externo sufficienter ad dissolutionem matrimonii, ut constat ex omni jure, et ex alia parte parochus et testes illi apti sunt ad testificandum matrimonium contractum secundum formam ab Ecclesia praescriptam,

quod certe, non obstante unius cognitione contraria, satis testificari possunt; neque ipsi debent esse testes validitatis matrimonii, ut scilicet testes testentur, matrimonium a parte rei esse valide contractum, quod ipsi scire non possunt, sed solum debent esse testes contractus matrimonii, scilicet matrimonium secundum formam ab Ecclesia praescriptam esse contractum.

II. Quaestio ergo tota difficillima est, an quando impedimentum 463.
omnino occultum fuit, ita scilicet ut in foro externo per duos saltem testes non singulares probari non possit, esto tres vel quatuor singulariter aut ex relatione alterius aut ipsius unius conjugis confessione cognitum habeant (tunc enim adhuc censebitur impedimentum occultum, quia tota illorum testium auctoritas reducitur ad relationem vel confessionem unius v. g. conjugis, ut ex ecclesiastico jure et communi notat Sanch. cit. n. 12.) eo impedimento sublato debeat matrimonium innovari rursus solemniter coram parocho et testibus? Ita affirmant gravissimi DD. quos congerunt et sequuntur validissimus omnium Pontius l. 5. c. 6. de matrim. n. 6, Comitolus resp. mor. l. 1. q. 120. Ratio est: quia concilium Tridentinum statuit pro forma substantiali contractus matrimonii praesentiam parochi et testium; atqui forma tunc adhiberi debet, quando actus producitur in suo esse: tunc autem producitur matrimonium in suo esse, quando innovatur consensus; ergo tunc debet adesse forma inducta a Tridentino, scilicet praesentia parochi et testium. Refertur etiam ita respondisse de muliere, quae ficte consenserat, Clemens VIII., esse scilicet necessarium novum consensum utriusque coram parocho et testibus, admonito prius marito de matrimonii nullitate: sed ad vitandum scandalum Sanctitas sua dispensat, ut secrete inter se contrahant renovato consensu. Refertur etiam sic declarasse Congregatio Cardinalium; sic etiam Rotam Romanam saepe (Lugo ait, semper) decidisse.

III. Contra tamen quando matrimonium invalide contractum est 464.
coram parocho et testibus ob defectum consensus vel aliud impedimentum occultum, necesse non est, parochum et testes iterum adhibere, sed ipsi conjuges per novum consensum modis supra explicatis matrimonium validum efficere possunt. Ita jam communior DD. Navar. manual. c. 32. n. 70. et l. 4. consil. 14, Petrus Ledesma, Corduba, Henriquez aliisque congestis Sanch. l. 2. disp. 27. n. 3, Laym. cit. c. 14. n. 4, Coninch, Bonacina, Diana aliique, quos citat et sequitur Bossius hic c. 2. n. 8. et Herincx disp. 4. q. 3. n. 30. Ratio sufficiens est: quia tota ratio, quae movit concilium Tridentinum ad cassanda matrimonia clandestina est, ut impediantur nimirum grandia peccata et incommoda, quae ex iis oriri plerumque solent; in nostro casu penitus cessat, quin potius econtrario incommoda et scandala gravissima saepissime sequerentur, si matrimonia, quae publice valida habebantur, iterum coram parocho et testibus celebrari oporteret; ergo merito rationabilissime colligimus, concilium Tridentinum decreto illo, quatenus tam prohibitorium quam cassatorium est matrimonii clandestini, nequaquam comprehendisse casum illum, quo matrimonium occulte invalidum revalidari debet, sed solum voluisse semel adhiberi solemnitates, ut constet Ecclesiae de contractu matrimonii quantum constare potest et

debet, ne aliquando malitiose dissolvi possint matrimonia, quod in nostro casu etiam fit: cum enim impedimentum occultum non possit Ecclesiae probari, non est via dissolvendi matrimonium, quod ex praesumptione Ecclesiae erat validum. Adde 1. quod concilium Tridentinum, ut ex contextu patet, solum intendat irritare matrimonium clandestinum, quod antea jam erat prohibitum: at nullibi apparet, prius fuisse prohibitam occultam ratificationem matrimonii prius in facie Ecclesiae contracti, sed invalidi ob occultum impedimentum. 2. Ita declarasse S. Pius V. teste Navarro cit. c. 32. n. 70, ita declarasse congregationem Cardinalium teste locuplete Barbosa in remissionibus in Trident. sess. 24. c. 1. de ref. matr., ita quoque decidisse Rotam Romanam apud Bossium citatum n. 7.

465. IV. Vides et miraris utramque sententiam ad se advocare Pontificem, Cardinales et Rotam; sed certe pro neutra parte convincunt ejusmodi testimonia, tum 1. quia de iis non constat nobis authentice, tum 2. quia Pontifex potuit ita respondere ut privatus Doctor tutiora sequens, non autem docere ex cathedra, tum 3. quia cum utraque sententia sit probabilis, pro re nata modo unam, modo aliam sententiam Patres illi sequuntur, tum 4. maxime quia modo supponunt vel timent publicationem vel periculum publicationis talis impedimenti, modo non timetur. Quare utraque sententia est vere probabilis, prior quidem tutior, haec vero nostra longe probabilior. In praxi tamen placet judicium Tamburini citati c. 7. § 3. n. 8. in haec verba: Sanum nihilominus est consilium, advocare parochum testesque quantum fieri potest in revalidatione dicti matrimonii, ut litibus de nullitate matrimonii aditus praecludatur. Quando autem subest aliquod periculum, si parochus advocetur, opportunum remedium est, ut confessarius obtineat ab eodem parocho licentiam (quam certe dare graviter obligatur) assistendi; qua obtenta adhibitis duobus fidissimis testibus in solitario cubiculo matrimonium revalidetur. Si neque hoc facile fieri possit, tuto amplectito secundam sententiam: nam revera haec hodie communiter a doctis et piis viris in praxim deducitur, eamque in praxi servari testatur Seraphin. dec. 96. Haec Tamburinus sapienter.

466. Petes tandem: Quid si Pontifex vel sacra Poenitentiaria in Brevi vel Rescripto alicujus dispensationis concessae ad revalidandum matrimonium contractum cum occulto impedimento apponat more solito haec vel similia verba: Si ita est, cum eis dispensa, ut inter se publice et servata forma Tridentini contrahant: necessariumne erit, ut id fiat coram parocho et testibus? Respondet Sanchez, non esse necessarium; quamvis enim (ait) non possit tunc delegatus dispensare, ut occulte celebretur matrimonium, tamen potest dispensare in impedimento, quo per dispensationem sublato jam ex doctrina data poterunt conjuges inter se solos matrimonium celebrare. Verum huic responsioni totis viribus se opponit Guttierez, eo quod Pontifex iis verbis det formam delegato, ut non possit dispensare, nisi servata dispositione Tridentini; ergo si illam non adhibeat, nihil efficit delegatus. Sed propugnat Sanchez, Pontius c. 2. n. 2., formam a Tridentino impositam esse, ut semel illa praesentia parochi et testium adsit, quando scilicet in facie Ecclesiae fit contractus; cum igitur in casu nostro tunc adfuerit prae-

sentia parochi et testium, satis superque servata est forma requisita a Tridentino.

Sectio III.

De peccatis conjugum in usu matrimonii et debito conjugali.

Summarium.

467—469. Conjugum obligationes.
470. Nec petere nec reddere possunt debitum, sive utraque
471—472. Sive una tantum pars physice
473. Vel moraliter certo sciat, matrimonium esse nullum.
474. Quid in dubio de valore?
475. An reddere et petere possit habens impedimentum impediens tantum,
476—477. V. g. votum continentiae ante vel post nuptias,
478—479. An etiam post matrimonium jam consummatum emissum?
480. Quid si impedimentum matrimonio superveniat v. g. affinitas ex incestu cum consanguinea uxoris
481. Vel cognatio spiritualis ex Baptismo,
482. Aut professio Religionis vel susceptio sacri Ordinis?
483. Tria contessariis valde notanda circa impeditos vel privatos jure petendi.
484—485. An et quando copula inter tales habita contrahat specialem malitiam?
486. Licite utuntur conjugio ad finem generationis
487. Et ad vitandam incontinentiam.
488—489. Ex mera vero libidine et voluptate utentes peccant venialiter.
490—493. Qui modus servandus in usu conjugii,
494. Quo loco et tempore licite fiat,
495. Quae accessoria et dispositiva licita sint in ipso usu?
496—503. Quando notabiliter et mortaliter excedant per actus et tactus impudicos?
Quando tactus, amplexus etc. inter conjuges sint vel non sint peccatum?
504. Et an eis liceant etiam, dum copula ab extrinseco est impedita, interdicta vel illicita.
505. An et qualiter eis licita sit delectatio morosa venerea sensibilis ex copula tantum cogitata, impedita vel altero absente?

Conjuges contracto legitimo matrimonio simul contrahunt multi- 467.
plicem obligationem et generatim quadruplicem, 1. mariti et uxoris mutuam, 2. mariti ad uxorem, 3. uxoris ad maritum 4. utriusque ad prolem. 1. Obligationes mutuae uxoris et mariti sunt redditio conjugalis debiti, fides intemerata thori, caritatis et individua vitae societas. De his hoc et sequenti §. 2. Obligationes propriae mariti ad uxorem sunt: uxoris sustentatio, instructio, protectio. 3. Obligationes propriae uxoris ad maritum sunt iterum tres: obedientia, reverentia, liberorum et familiae gubernatio sibi competens. 4. Obligationes mariti et uxoris communes ad prolem sunt tres: dilectio, educatio corporalis et spiritualis. In his omnibus peccant conjuges gravius et levius juxta rationem materiae, verum non contra continentiam et sextum praeceptum, sed contra pietatem et quartum decalogi praeceptum, ubi de obligatione hac et peccatis oppositis sufficienter expressa sunt. Sed lege utilissime

tam pro cathedra quam confessionali nobile par fratrum Petrum March. p. 3. spec. theol. to. 3. tr. 1. tit. 12. et Jacob. March. in suo horto pastorum in quartum praeceptum, item David a Mauden in suis doctissimis commentariis de 10 praeceptis et de Tobia. Hic ergo proprie restant explicandae obligationes mutuae conjugum quoad debitum, torum et societatem.

468. **Assertio.** *Conjuges debitum conjugale licite, honeste, immo et meritorie exercere, petere et reddere possunt, dummodo fiat debito jure, debito fine, debito modo et circumstantiis et intra terminos honestatis naturalis; alioquin peccabunt etiam saepe mortaliter et gravissime.* Haec partim est de fide, ut constabit assert. sequenti, partim est communissima DD. ut constabit; nulla proinde alia probatione, sed multa indigens explicatione quatuor conditionum in assert. positarum.

469. § I. *Debito jure.* Ex valido scilicet matrimonii contractu, secluso omni impedimento vel dirimente vel impediente usum matrimonii: pro quibus discernendis quatuor pono regulas.

Regula I. *Quoad impedimentum dirimens.* Conjuges conscii impedimenti ac nullitatis matrimonii, sive a principio mala fide, utpote scientes vel practice dubitantes cum impedimento dirimente uterque vel alteruter contraxerit, sive licet a principio uterque vel alteruter bona fide contraxerit, adhibita scilicet debita diligentia et servatis servandis, postea tamen de impedimento et nullitate matrimonii certiores fiant vel practice dubitant, peccant mortaliter toties quoties copulam petendo vel reddendo vel alia impudica solutis mortaliter illicita exercendo, respective solo scilicet illo conjuge, qui in bona fide et ignorantia invincibili impedimenti fuit et mansit, a peccato excusato. Declaro particulatim.

470. I. Quando uterque conjux novit certo, matrimonium esse nullum, nimis clarum est, utrumque peccare mortaliter et reddendo et petendo debitum: quia jam evidens est, esse meram fornicationem, quae est intrinsece mala, nullo casu licita, ut neque certa mortis formidine excusari queat, juxta communissimam DD., ut suo loco videbimus. At vero quando unus conjugum optima fide, sincerissime et penitus pro certo sibi persuadet, matrimonium esse validum, alteri autem soli constat, esse nullum, multi quidem graves viri olim censuerunt, hunc posse reddere debitum citra peccatum mortale saltem: 1. aliqui, si urgeatur metu mortis, quam sententiam Sanch. cit. vocat falsissimam. 2. Alii apud Dianam cit., si talis, praesertim femina simul mortis et gravissimae infamiae metu urgeatur, posse se quasi passive habere semel et iterum usque ad dispensationem omnibus modis festinandam. 3. Alii, si cogatur metu magistratus ecclesiastici, ignorantis impedimentum illud; tunc enim episcopum dispensare ex commissa potestate, siquidem impedimentum sit juris ecclesiastici. 4. Alii absolute concedere videntur. Saltem fatendum est, posse hic dari ignorantiam invincibilem, et poenitentem a confessario in bona fide posse relinqui, ut jam sect. praec. § 3. notavi. Sed absolute loquendo

471. II. Quando uni conjugum certo et plane physice constat, matrimonium esse nullum, quia liquido novit adesse impedimentum dirimens, quantumvis altera pars bona fide indubitanter matrimonium valere putet

et debitum urgeat, nullo casu potest licite reddere debitum, et potius omnia perferenda sunt, quam debitum reddendum. Communissima DD. apud et cum Sanch. l. 2. disp. 31, Bonac. de matrim. prop. 4. n. 17, Tanner. to. 4. disp. 8. q. 6. n. 34, Perez disp. 53. sect. 1, Palaus, Dicast. alii cum Gob. cas. 16. n. 638, Herincx disp. 6. n. 39., atque ita expresse declarat Innocent. III., ubi consultus de tali respondet: Debet potius sententiam excommunicationis humiliter sustinere, quam per commercium carnale cooperari peccato maritali. Sic Pontifex. Qua sententia definitum est, quod illa traditio sit intrinsece mala semperque illicita, ut recte notat Perez citatus. Ratio invicta est: quia fornicatio est intrinsece mala semperque illicita; atqui non potest negari, quin tunc admittatur proprie et theologice dicta fornicatio, cum revera soluti sint et non conjuges: quamvis enim pars ignara impedimenti et in bona fide persistens debitum licite exigat, excusante ignorantia invincibili nullitatis, non tamen exigit valide, sic ut alter impedimenti conscius reddere possit vel debeat: putat quidem pars ignara, se habere jus petendi, sed illam revera non habere jus, certo constat parti impedimenti consciae; quare consentiens in copulam non consentit in debitum conjugii, sed in crimen fornicationis. Idque proinde verum est, sive juris naturalis vel divini sive ecclesiastici tantum sit impedimentum annullans matrimonium, cum utroque aeque reddatur nullum. Et falsissimum est, Ecclesiam per judicem ecclesiasticum compellentem talem ad matrimonii consummationem dispensare in impedimento occulto, quod pars conscia probare non potest: nam proceditur secundum allegata et probata, supponendo, non faciendo matrimonium. Unde si postea impedimentum detegeretur et probaretur, Ecclesia eos separaret et liberos declararet, ut optime observat Herincx loc. cit.; censura autem tunc lata non obligat in conscientia et coram Deo, sed solum in externis debet se talis habere pro excommunicato ad evitandum scandalum et ob bonum commune. Quid de cetero tali agendum sit, jam nosse debes ex dictis sect. praec. § 4.

III. Sententia haec vera: etsi talis compulsus ad reddendum de- 472.
bitum non sit physice, sed tantum moraliter certus, matrimonium esse nullum, idest quando ita de eo moraliter certus est, ut prudenter non possit dubitare, oppositum esse probabile; ut si tres testes omni exceptione majores jurati dixissent, uxorem esse intra quartum gradum junctam marito, et nullus alius auderet contrarium asserere; cum enim talis nequeat dubitare, quin matrimonium sit nullum, consequenter dubitare nequit, quin redditio sit illicita. Perez, Dicast. et alii cum Gob. cit. n. 646. At vero quando solum opinatur probabiliter, matrimonium esse nullum ex aliquo impedimento, non obstante ea opinione tenetur reddere conjugi, qui bona fide contraxit et debitum exigit, donec ita certus fiat, ut parum aut nihil dubii remaneat. Communis apud citatos. Nam supra citato loco expresse dicit Pontifex: Si habet conscientiam de credulitate probabili et discreta, quamvis non evidenti et manifesta, reddere debet.

At numquid tunc etiam poterit petere non obstante opinione pro- 473.
babili de impedimento v. g. vita prioris conjugis? Respondetur, si simul etiam probabiliter opinetur vel credat, non subesse, v. g. priorem

conjugem jam obiisse ob rationes utrinque probabiles, poterit etiam petere. Ita cum aliis Sanch. l. 9. disp. 14. et alii cum Gob. n. 642: quia non apparet ratio, cur ex opinione speculativa de valore matrimonii ac nullitate impedimenti nequeat inferre probabilem resolutionem practicam de licita tam petitione quam redditione. At vero quando ita habet probabilem opinionem de nullitate matrimonii, ut nulla probabilitas, sed tantum sit dubium, suspicio vel formido de valore, non poterit petere, quousque veritatem inquirat. Sanch. disp. 45, Dicast., Gob. et alii.

474. IV. Quando occurrit dubium de valore matrimonii, ex alibi generatim dictis ita breviter resolvendum est. 1. Quando uterque vel alter conjugum bona fide contraxit matrimonium et postea incipit dubitare de impedimento latente vel valore, inprimis tenetur adhibere diligentiam moralem et exactam cognoscendi veritatem, interim abstinens necessario ab omni matrimonii usu; sufficienti autem adhibita diligentia si veritas deprehendi non possit et dubium perseveret, jam non tantum reddere, secundum omnes, sed etiam petere debitum licite possit, secundum communnem DD. cum citato Sanch., Perez, etc. Ratio est: quia stat possessio pro valore matrimonii bona fide contracti, juxta receptum illud: Dubium superveniens bonae fidei possessori obesse non debet. Quare in omnibus contractibus, si oborto dubio nequeat quis deprehendere, rem non esse suam, liberrime utitur re bona fide possidere coepta; cur non sit idem in matrimonio? 2. Quando uterque mala fide contraxit matrimonium, scientes vel credentes, subesse impedimentum dirimens, etsi superveniat postea dubium de valore matrimonii, nimis clarum est, neutrum posse petere nec reddere. Sanch. cit. l. 2. disp. 43. alii omnes. Idemque dicendum, quando contraxerunt a principio cum dubio de valore matrimonii (saltem absque praemissa diligenti inquisitione veritatis). Vide dicta sect. 2. n. 4. Ratio est: quia possessio mala fide coepta nullum tribuit jus in dubio; atqui mala fide contractus initur, vel possessio inchoatur in eo, qui ab initio dubitat, an contrahendi vel possessionem capiendi jus habeat. Quare tales et contrahendo Sacramentum periculo nullitatis exponentes, et postea petendo et reddendo debitum vel copulam toties quoties peccant mortaliter, quia semper se exponunt periculo fornicationis. 3. Quando unus tantum dubitat de valore matrimonii, sive quia ab initio mala fide contraxit, sive quia in dubio superveniente diligentiam inquirendi veritatem non adhibet, ipse solus debitum petere non potest ob rationem modo dictam; sed tenetur reddere alteri non dubitanti et bona fide petenti: quia hic bona fide utitur jure suo, quo per alterius dubium privari non potest nec debet; idque saltem post consummatum matrimonium: nam primo bimestri, si non sit consummatum matrimonium, non adest talis obligatio reddendi juxta dicta suo loco.

475. Regula II. *Quoad impedimenta impedientia tantum et specialiter votum.* Conjuges, qui contraxerunt cum impedimento impediente vel prohibente tantum, non prohibentur, sed licite exercent copulam, duobus tantum casibus exceptis: 1. si interdictum sit contrahere ob examen faciendum de impedimento dirimente dubio, peccant petendo et reddendo, donec causa decidatur et ipsis constet, nullum esse impedi-

mentum; alioquin enim practice dubii exponerent se periculo fornicationis. 2. Quando conjux emisit votum simplex castitatis seu continentiae, quo voto directe excluditur actus conjugalis; ubi accurate ita distinguendum et resolvendum est:

476. I. Si votum continentiae perpetuae editum est ante matrimonium contractum, tenetur vovens servare tantum, quantum potest sine praejudicio conjugis: nimirum ut durante matrimonio debitum non petat, esti petenti semper reddere teneatur; nam conjux non obligatur ad petendum debitum, sed tantum ad reddendum. Expresse D. p. 2. c. 33. q. 5. c. 1. Unde si contingat, alterum conjugem incestum cum illius consanguinea vel adulterium committere, debet innocens suum votum (nisi dispensatum sit) perfecte servare, etiam non reddendo, quia tunc sine injuria conjugis potest, uti ex communi docent Lessius l. 2. c. 41. n. 53, Laym. hic p. 3. c. 1. n. 10, Diana supra, alii apud ipsos. Soluto vero matrimonio, etiamsi antea in petendo debito ab episcopo vel privilegiato dispensatum fuerit, rursus continentia integra servanda erit, neque ad alias nuptias transire licebit sine expressa Summi Pontificis dispensatione, cui votum illud semper reservatum est, prout latius docetur in materia de votis.

477. II. Si votum editum fuit post nuptias, (ac matrimonium mere adhuc ratum ante consummationem), siquidem vovens scivit, se aliter votum suum exequi non posse, quam ingrediendo Religionem, censetur se ad id obligasse et tenetur Religionem ingredi: qui enim promittit finem, implicite etiam promittit medium unicum necessarium ad eum finem, si id intelligit; unicum autem medium exequendi votum continentiae simpliciter habet conjux, ut ante consummationem ingrediatur Religionem; ergo tunc vovendo absolutam continentiam ad id se obligasse censetur. Secus est, si vovens hoc non intellexit, sed putavit, se in matrimonio posse continentiam servare vel putavit alterum conjugem consensurum: tunc enim solum tenetur abstinere a petendo, reddere autem cogitur, ut in priori casu. Ex communi Coninch, Laym., alii passim.

478. III. Si votum a conjuge editum fuit post matrimonium jam consummatum, rursus distinguendum est: an factum sit sine vel cum consensu vel approbativo vel permissivo tantum alterius conjugis. Si votum emissum absque omni consensu, sed nesciente vel contradicente altero conjuge, censetur se obligasse in quantum potuit sine ejus praejudicio, ut scilicet a petendo abstineat, et si ab obligatione reddendi liberetur per adulterium, incestum et maxime mortem conjugis, in continentia perpetua maneat. Si vero votum editum sit cum pleno, positivo et approbativo consensu conjugis, juri suo renuntiare volentis (et maxime si emissum ab ambobus mutuo consensu per modum mutuae conventionis), tunc omnino obligatur, ut neque petere neque reddere unquam liceat sub mortali, secundum omnes. Secus si votum emissum sit cum consensu permissivo tantum alterius conjugis, scilicet permittentis solum alterum vovere, sed salvo jure suo: tunc enim huic juri suo non renuntianti vovens reddere debitum obligatus manebit. Quin etiamsi absolute prius consenserit, postea tamen poeniteat de concessione, et maxime si in gravi incontinentiae periculo versetur, votum

alterius quoad reddendum obligare cessabit, quatenus majoris boni impeditivum est, ut contra alios cum aliis docet Sanch. l. 9. disp. 7. Sed tutius longe esse, super ea re dispensationem petere, recte monet Laym. cit. c. 1. n. 14.

479. IV. Qui vovit ingredi Religionem aut sacros Ordines suscipere, jam alibi dictum, peccare quidem mortaliter contrahendo matrimonium: at post contractum posse licite reddere et petere; sed intellige tunc et adde nunc, saltem post primam consummationem. Etenim probabilissimum est, eum, qui vovit Religionem ingredi, peccare mortaliter prima consummatione, non tantum petendo, de quo vix dubitari potest, sed etiam reddendo, maxime intra primum bimestre. Ratio est: quia quamdiu intra primum bimestre matrimonium manet duntaxat ratum, certo habet jus ingrediendi Religionem neque ab altera parte compelli potest ad copulam; per consummationem autem reddit primum sui voti executionem impossibilem; atqui culpabiliter reddere sibi impossibilem executionem voti vel cujusvis obligationis sub mortali, mortale est. Ita cum D. Thoma suo tempore communis DD. et etiamnum docent multi RR. Dicast. apud Gob. tr. 9. casu 1. n. 59, Herincx disp. 6. q. 2. n. 17. Post consummationem autem facta jam impossibili impletione sui voti, licite et valide deinceps poterit petere et reddere debitum, donec conjuge moriente aut adulterante aut Religionem ingredi consentiente ipse votum suum debite exequatur, sicut obligatur. Verum quamvis haec doctrina tempore D. Thomae communis fuerit, attamen posteriores theologi tanto numero apud Dian. p. 11. tr. 5. res. 4. consentientes tali absolute concedunt licentiam, libere consummandi reddendo debitum, ut sentiam cum Gob. tr. 10. casu 16. n. 629., tali a confessario absque scrupulo peccati gravis posse permitti redditionem debiti etiam prima vice petenti, maxime post primum bimestre, immo et intra et simpliciter, uti cum multis contra multos expresse docet Tanner disp. 8. q. 6. n. 56.

480. Regula III. *Quoad impedimentum matrimonio superveniens.* 1. Impedimentum dirimens matrimonium contrahendum, post contractum matrimonium superveniens, privat jure petendi debitum, ut scilicet nec valide nec licite petere possit petendoque peccet mortaliter, etsi innocenti conjugi teneatur reddere. Omnes. Hujusmodi autem impedimenta matrimonio supervenientia tantum possunt esse sequentia: 1. Affinitas contracta cum proprio conjuge ex incestu cum consanguinea ejusdem conjugis in primo et secundo gradu tantum, claro jure privat jure et facultate petendi debitum, sic ut nec valide nec obligatorie nec licite sub mortali possit petere debitum; attamen parti innocenti reddere tenetur, de quo jam satis dictum c. 1. sect. 1. Dico autem *incestus:* nam adulterium solum non incestuosum non privat jure petendi debitum, nisi quatenus conjux innocens sciens adulterium commissum, ei debitum juste negare potest; quare adulter vel adultera semper licite petet debitum saltem rogando; solum valide et obligatorie non poterit exigere, quando adulterium conjugi innocenti apertum est, ut mox indicabo. Dico etiam *incestus cum consanguinea conjugis:* non enim jure petendi debitum privatur is, qui peccavit cum affine tantum propriae conjugis, cum iste sit improprie incestus et nimis improprie contrahatur affinitas

cum propria uxore, quippe quam, si non esset uxor, adhuc ducere posset, ut contra nostrum Rodriquez docet commun. DD. cum Sanch. cit.

II. Cognatio spiritualis contracta cum conjuge ex Baptismo vel susceptione propriae communis prolis etiam privat jure et facultate petendi debitum secundum longe probabiliorem sententiam apud Sanch. mox citandum; at certe aeque probabiliter vel probabilius negant alii jam satis communiter, Durand., Cajet., Suarez aliisque congestis ipse Sanch. l. 9. disp. 26, Coninch, Hurtad., Dicast. ac totis viribus Perez disp. 26. sect. 6, Herincx disp. 7. q. 2. n. 10. Ratio sufficientissima est: quod hoc nullo claro jure ostendi possit; absque claro autem jure non est asserenda tam gravis poena. Quare ego cum Gob. cit. casu 5. n. 615. etiam secluso privilegio tuto sequemur in praxi hanc sententiam. 481.

III. Professio Religionis et susceptio sacri Ordinis post matrimonium contractum vel etiam consummatum, qualiter valeant et non valeant et si non valeant, qualiter impediant petitionem debiti, satis dictum est c. 1. §. ult. Similiter quoad impedimenta impedientia tantum, matrimonio tantum supervenire potest votum simplex continentiae, Religionis ingrediendae vel sacri Ordinis suscipiendi, de quibus etiam satis est dictum. 482.

IV. Circa praedicta omnia pro praxi nota adhuc tria, confessarie: 1. Quovis impedimento obstrictus ac jure vel facultate petendi debitum privatus conjux v. g. incestuosus aut voto continentiae adstrictus, si intelligat, ex eo quod nunquam petat debitum, matrimonium conjugi praesertim uxori, fieri onerosum, utpote vel quia prae verecundia ita petere non audet, vel quia in periculo incontinentiae versatur, vel his seclusis quia male de ipso suspicatura sit, poterit in gratiam conjugis se ad debitum modeste insinuare. Ita communis, Sotus, Ledesma aliisque citatis Sanch. l. 9. disp. 7., Laym. et alii citati. Ratio est: quia neque impedimenta inducta ab Ecclesia neque ipsa vota obligant cum tanto rigore vel impedimento majoris boni; id vero tutissime fiet per modum interrogationis: an non placeat etc.; quod si respondeat conjux modo imperativo, res salva est, tunc enim haec petens, ipse potius reddens erit; at si ipsa non respondeat, sed vicissim interroget: cur ergo non faciam more solito, facile respondetur, se non amplius oblectari multum, ipsi tantum gratificare velle. 2. Certum esse, quod ignorantia et facti et juris seu legis privantis jure petendi debitum excuset ignorantem legem privantem hoc jure, ut eo non privetur. Ex communi Laym. tr. 10. p. 4. c. 8. n. 8. 3. Cum privatis jure petendi debitum sive propter incestum sive propter simplex votum castitatis dispensare posse confessarios Mendicantium a suis Provincialibus deputatos, per privilegia non tantum vivae vocis oraculis (quae per Tridentinum revocata notavimus), sed etiam per veras Bullas seu Brevia concessa, ut bene probat praeter alios Quintanadvennas singularium tr. 9. singulari 2. n. 6.; atque ibidem singulari II. observat, eosdem Mendicantes quandoquidem pollent hac facultate, etiam extra Sacramentum poenitentiae posse eos dispensare, etiam cum absentibus. Ac proin (ait Gob. cit. n. 604.) si parochus scribat tali Religioso: peto reverentiam vestram, ut dispenset cum NN. in petitione debiti, erit res salva, cum confes- 483.

sarius rescripsit: *dispenso,* dummodo subsit justa causa, quae vix potest deesse; quod valde nota.

484. Regula IV. *Quoad speciem peccati.* Copula habita inter personas, quarum matrimonium ob impedimentum non subsistit, vel quae alias jure petendi debitum privatae sunt, tunc accipit specialem malitiam necessario in Confessione explicandam, quando impedimentum jure divino vel ecclesiastico inductum fuit praecipue propter ipsam copulam, tamquam specialem indecentiam et deformitatem habentem inter tales personas contra aliquam virtutem specialem: aut *religionis,* ut videre est in impedimento voti solemnis sive ordinis vel cultus disparitatis; aut *pietatis* ac *reverentiae* erga sanguine junctos, ut in impedimento consanguinitatis, affinitatis, cognationis spiritualis ac legalis; aut contra virtutem *justitiae,* ut in impedimento ligaminis etc. In his enim praeter peccatum mortale fornicationis contra virtutem continentiae copula illa accipit specialem speciem malitiae contra illam aliam virtutem, utpote sacrilegii, incestus, adulterii etc., utique necessario explicandam in Confessione. Secus vero se res habet, quando impedimentum matrimonii inductum fuit, non propter specialem indecentiam copulae carnalis inter tales personas, sed ob aliam causam, utpote ob criminis punitionem, ob matrimonii libertatem tuendam, ut videre licet in impedimento criminis, raptus, metus. Quo casu si quis cum muliere tamquam conjuge conjungatur, solum simplicem fornicationem committit, perinde ac alii soluti; nisi facerent forte id in contemptum Ecclesiae aut formali non obediendi intentione: tunc enim et contrahendo et utendo matrimonio committerent speciale peccatum inobedientiae formalis semper et in omni materia mortale. Ita communissima. Sanch. l. 7. disp. 5. n. 7, Coninch cit. dub. 2, Laym. cit. c. 1. n. 6. et prae aliis optime Perez, omnia impedimenta sigillatim percurrens disp. 37. sect. 2.

485. § II. *Debito fine.* Quo fine quave intentione contrahendum sit matrimonium, ut non peccetur, jam dictum est c. 1. sect. 3. Jam videndum est, quo fine vel intentione matrimonio utendum seu copula conjugalis exercenda sit, ut honeste vel saltem licite absque peccato fiat. Pono iterum quatuor velut regulas.

486. Prima: Licitum et sanctum est, conjugio uti ad finem generationis prolis, ad evitandam incontinentiam in comparte aut ad satisfactionem sui debiti. Omnes. Ratio clara est: quia generatio prolis est finis principalis matrimonii et actus matrimonialis, ideoque semper licite et sancte intenditur; quam rectam matrimonii intentionem ab angelo edoctus exprimit Tobias junior Tob. 8. dicens: *Et nunc, Domine, tu scis, quia non luxuriae causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in saecula saeculorum.* Vitare autem incontinentiam est finis matrimonii secundarius et respectu compartis debitus est ex caritate; satisfacere autem debito postulato obligatur conjux ex justitia et bono fidei matrimonialis.

487. Secunda: Licitum est conjugi etiam conjugio uti ad evitandam incontinentiam in seipso tantum, idque etiam absque intentione formali prolis generandae, utpote quia ob senectutem vel sterilitatem non est spes generandi prolem, vel quia jam impraegnata uxor ultra concipere nequit etc. Idque etiamsi conjuges ob paupertatem vel similem causam

non malam optent non concipi, non generari, multiplicari prolem. Ita contra D. Th. et D. Bonav. aliosque veteres non paucos 4. dist. 31. communis DD. cum Navarro disp. 16. n. 32, Sanch., Laym. alii passim. Ratio est: quia matrimonium post lapsum hominis a Deo ordinatum est in remedium concupiscentiae, ut indicat Apostolus 1. Cor. 7: *Propter fornicationem unusquisque uxorem habeat . . . . revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* Nec admittenda est limitatio aliquorum apud Sanch. l. 9. disp. 9., tunc solum licitum esse matrimonio uti propter evitandam incontinentiam, quando alia remedia carnis coercendae non sufficere videntur: cum enim ipsum matrimonium institutum sit in remedium incontinentiae, ejusque actus de se honestus sit, cur alia remedia praeferri deberent? Esset revera hoc materia infinitorum scrupulorum et anxietatum conjugibus, praesertim qui sine spe prolis, utpote conjuge sterili vel jam praegnante copulantur, si semper examinare deberent, an aliis mediis v. g. orationibus, jejuniis, concupiscentiae suae mederi possint, ut bene notat Laym. hic p. 3. tr. 4. n. 2.

Tertia: Conjugio uti solius libidinis vel voluptatis exercendae 488.
gratia, est peccatum veniale. Ita expresse s. Aug. lib. de bono conjug. c. 6. dicens: *Conjugalis concubitus generandi causa, non habet culpam, concupiscentiae vero satiandae tantum cum conjuge, venialem.* Estque communissima DD. cum D. Th. D. Bonav., Scoto 4. d. 31. aliisque congestis Sanch. l. 9. disp. 11., quidquid aliqui cum Diana ab omni peccato, modo improbabiliter, excusare conentur: est enim inter propositiones novissime ab Innocentio XI. damnatas etiam haec ordine 9: Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali. Ratio est: quia est inversio ordinis a natura inditi: voluptas enim venerea indita est a natura ad acuendam ipsam operationem naturalem et promptiorem reddendam; ergo contra ordinem natura pugnat qui operationem ad delectationem refert, cum delectatio amplectenda sit propter operationem; idemque est in cibo, potu, somno. Contingitque saepe in eo peccari mortaliter, quando in ea voluptate ultimum finem constituunt seu propter illam legem Dei transgredi parati sunt, quo sensu archangelus Raphael dixit Tobiae juniori Tob. 6: *Hi, qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a sua mente excludant et suae libidini ita vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem daemonium super eos.*

Quarta: Seclusa intentione generandi prolem vel evitandi inconti- 489.
nentiam, cujus periculum non adest, conjugio uti solius corporalis sanitatis causa, esse culpam venialem in petente, docent DD. satis multi cum S. Th. cit. dist. 31. q. 2. a. 2. ad 4, eo quod sit piorum hominum persuasio, copulam conjugalem non vacare culpa, nisi referatur ad bonum fidei et prolis. Verum id longe probabilius negant et omni culpa liberant jam alii et communissima cum Sanch. et Laym. cit: cum enim matrimonium praecipue institutum sit ad propagationem speciei, videtur etiam secundario institutum ad conservationem individui generantis, cum species nisi salvis individuis propagari non possit; de his plura curiosa apud citatos.

§ III. *Debito modo et circumstantiis.*

490. Regula I. Modus essentialis copulae utpote principaliter ad generationem prolis ordinatae est, ut fiat cum immissione et retentione seminis intra vas naturale. Ratio patet: quia alioquin, nisi recipiatur et retineatur ibi semen, impossibilis erit generatio, ideoque peccatum contra naturam. Peccant ergo mortaliter et gravissime conjuges toties quoties se polluentes (de hoc specialius § seq.) seu voluntarie abrupta copula semen extra effundentes; uxores ad hoc cooperantes, consentientes vel semen jam receptum ejicientes, quacumque de causa fiat sive paupertatis, ne multiplicetur proles, sive infirmitatis vitandae, sive etiam periculo mortis in partu v. g. evitandae. Certum apud omnes Sanch. l. 9. disp. 17. n. 19. alii passim, addente Dicast. apud Gob. n. 590., etiam minimam deliberatam effusionem seminis extra vas esse mortale crimen. Ratio clara est: quia omnis voluntaria effusio seminis extra vas est intrinsece mala et peccatum contra naturam, quippe directe excludens finem principalem conjugii et copulae carnalis, scilicet generationem prolis ac proinde nullo fine, nulla causa necessitatis cohonestari potest. Unde etiam in fornicatione inter solutos est circumstantia mutans speciem, necessario in Confessione explicanda: est enim tunc inchoata fornicatio et completa mollities, nisi ipsos ignorantia excuset, prout revera plerumque ignorant atque id exprimunt quasi pro minuendo suo peccato; quare cautus sit confessarius in interrogando. Intelligendum est semper: *si voluntarie fiat* et ex proposito ad impediendam generationem vel ob aliam quamvis causam. Secus est 1. si praeter intentionem accidat, utpote ex festinatione, ex metu, ob senium, ob indispositionem alterius partis. Adde etiam, ex malitia solius alterius partis: etsi enim uxor sciat, maritum solere copulam abrumpere et semen effundere, non tamen peccat, nec petendo nec reddendo, dummodo ipsa non consentiat nec cooperetur, quia non sequitur ex actione uxoris, sed praecise ex malitia viri. 2. Si fiat ob impotentiam aliquam corporalem, quamdiu probabilis spes superest, copulam debite perficiendi: tamdiu enim licebit eis conari ad copulam, quamvis praeter intentionem saepius contingat, maritum semen extra vas effundere, donec omnino desperetur de copula perficienda, juxta dicta c. 1. n. 127. De hoc late Sanch. cit. disp. 17. n. 23. addens: quamvis, ubi non constat, impotentiam esse perpetuam, sibi vir persuadeat, fore ut illa vice, qua congreditur, intra vas non possit seminare, posse tamen deposita conscientia accedere ad uxorem; et n. 26. addit: ab omnibus admitti judicium Cajetani, qui censuit, quendam maritum, qui toto biennio nequiverat seminare intra vas, at elapso sexennio potuit, non deliquisse illis sex annis conando habere perfectam, sicut prius habuerat copulam, eo quod semper probabiliter speraret, se habiturum illam. 3. Insuper cessante omni periculo pollutionis in utroque conjuge conjuges mutuo consensu inchoatam copulam abrumpentes, ne proles generetur sive ob inopiam sive ob aliam causam, non peccare mortaliter, docent DD. satis communiter, Cajet., Palud., Armil., Sa aliisque congestis Sanchez l. 9. disp. 19, Laym. cit., qui id etiam ab omni culpa excusant, quando justa causa subest, v. g. ob paupertatem, ne multiplicetur proles ex una parte, ex altera vero parte ad sedandam aliqualiter concupiscentiam et incontinentiam vitandam. Ratio est:

quia vasis illa feminae penetratio absque seminatione et pollutionis periculo reputatur instar tactuum partium pudendarum, qui inter conjuges permissi sunt. Si autem femina jam seminavit aut ad id excitata sit, letaliter delinquit maritus, data opera desistens ante suam seminationem, ut merito advertit Sanch. ibid. n. 4. Atqui in totum sane probabiliter contradicunt Silv., Henriq. aliique cit. 4, Dian. p. 3. res. 37. sic scribit: Quidam inchoat copulam cum uxore et postea ob morbi periculum de ejus consensu se retrahebat, verum ex hoc aliquando sequebatur pollutio; quaesitum a me fuit, an talis actus esset licitus? Respondi affirmative. Sic iste, quem vide. De hoc iterum §. seq.

Regula II. Modus copulae conveniens (et sanum consilium) est, **491.** ut conjuges curent, ut simul utriusque semen effundatur, eo quod id multum conducere ad prolificandum doceant medici; quare tardiori ad seminandum permittendum, immo consulendum est, ut ante concubitum tactibus excitetur ad venerem, ut sic possit in ipso concubitu simul seminare, ejus tamen rei nulla est necessitas, vel obligatio. Quare dum vir semen effundit, non tenetur feminae seminationem expectare; neque culpae saltem letalis reus erit vir prius tactibus incitans venerem, sciens se ob id citius femina seminare. Ita cum aliis Sanchez cit. disp. 1. n. 8. 9. 10. et 11., addens n. 12: ubi vir, semine intra vas recepto, membrum virile extraxit, licet feminae, quae nondum effudit, tactibus se excitare, donec et ipsa seminet, quia haec provocatio est actus conjugalis perfectio et consummatio. Confirmatur, quia alias maximo et evidentissimo periculo admittendi peccata mortalia esset exposita femina. Haec vita et moribus vere virgineus, sed doctrina physicus Sanchez, cui subscribunt expresse Bonac. de matr. q. 4. p. 6. n. 14, Perez disp. 94. sect. 8, Basilius Pontius l. 10. c. 11, Dicast. disp. 9. dub. 7. n. 51, Dian. p. 2. tr. 17. res. 31. (testans, ita sentire Lessium) Gob. cas. 15. n. 591., merito reprehendens Stephanum de S. Paulo scribentem, oppositam sententiam esse omnium communiter. Certe haec doctrina mihi non raro fuit necessaria in confessionali. Similiter autem econtra neque etiam uxorem peccare, si viro usum vasis concedat, ipsa vero animum ad alia convertat, ne concitetur ad seminationem et sic impediatur generatio prolis ob supra dictam aliquam justam causam, docent ibidem Sanch. n. 5, Perez sect. 8, Dicast., Escob. alii cum Dian. p. 5. tr. 14. res. 38, Gob. n. 592.

Regula III. Modus copulae licitae necessario requirit situm cor- **492.** porum aptum ad semen intra vas infundendum et retinendum. Situs naturalis ordinarius copulae est jacendo, viro incubo et femina succuba copulari. Hic enim modus est aptissimus ad seminis virilis effusionem, intra vas immissionem et retentionem, a quo modo quo magis deviat situs, eo magis adversabitur naturae. Prima et modica deviatio est jacendo a latere vel stando copulari: hic jam non aeque tuta est seminis in vase receptio et retentio, certo tamen tuta satis. 2. Etiam deviatio est praepostere a tergo copulari more pecudum: hic jam etiam est periculum effusionis, attamen sane non certum, nec ordinarie, cum eo situ femina semen integrum et recipere et retinere, si velit, regulariter possit. 3. Et deterrima deviatio est, conversim viro succubo et femina incuba copulari, ubi praeter periculum gravius effusionis seminis

etiam conditio personae naturalis variatur; est enim naturale viro agere, feminae pati; eo autem modo potius vir patitur et femina agit. Istis ergo modis innaturalibus, praesertim secundo et tertio copulari, peccatum mortale censent DD. gravissimi bono numero citati a Sanch. l. 9. disp. 16.

493. Verum communis jam et longe probabilior est sententia DD. cum ipso Sanch. ibid. Laym., Perez, alii citati, nimirum quocumque dictorum modorum copulari servato vase naturali et secluso certo periculo effusionis seminis, etiam solius voluptatis gratia, absque alia justa causa non esse peccatum mortale (sed certe crassum veniale), ut valde increpandi sint ita sine necessitate copulantes. Ratio est: quia est sane abusus et inversio ordinis naturae adeoque culpa vacare non potens. Attamen certe inter conjuges non potest rationabiliter damnari peccati mortalis, tum quia versatur tantum circa accidentalia copulae, cum substantialia omnia serventur, utpote vas debitum, immissio et retentio seminis, ut supponitur; tum quia ex nullo dictorum modorum, etiam tertio, est certum periculum effusionis seminis extra vas: quia semen non recipitur per vas in matricem per infusionem vel descensum, sed attractionem virtute naturali attractiva seminis, ut demonstrant medici. Quare quando viri confitentur, se ita praepostere congressos cum uxoribus, non est opus communiter quaerere, utrum effuderint semen extra vas, sed potius ei dicendum, ut abstineant a tali concubitu, eo quod multi sapientes eum concubitum damnent peccati mortalis, tametsi alii plures sapientes sentiant clementius; quod addi etiam quandoque potest, ut parcant conscientiae et pudori uxorum, quae forte credent, id continere crimen mortale et tamen fortassis prae verecundia non confitebuntur, prout experientia compererunt confessarii. Ceterum apud omnes constans est, mortaliter delinquere conjuges, si ita varient situm cum praeviso periculo effusionis seminis; aut si ob peculiarem corporis dispositionem aut morbum fieri soleat, ut uno ex illis innaturalibus modis concumbendi effundatur semen; aut denique (saltem ex conscientia erronea) si ex intentione ita congrediantur v. g. stando etc. ut ea ratione proles non nascatur: sicut enim mortale est, actu et reipsa positive impedire generationem per concubitum innaturalem, ita et mortale est, velle sic eam impedire, etsi erronee et falso credentes ita impediri. Contra vero si secluso praedicto periculo ob justam causam fiat variatio situs (v. g. quia uxori praegnanti timetur periculum, si incumbatur ventri, vel quia vir debilis membrum ea ratione melius stabilit etc.), omni culpa vacabit praepostere coire servato debito vase, ut notant DD. cit. Nullo tamen casu licebit copulam inchoare extra vas naturale, ut §. seq. patebit.

494. Regula IV. Modus licitus copulae requirit eas circumstantias temporis, loci etc., quibus copula terminos legis et honestatis naturalis non excedat, ut nimirum fiat loco et tempore secreto et non prohibito. Locum secretum esse oportere, ipsa naturalis verecundia dictat, et ne in loco sacro fiat, lex Ecclesiae prohibet sub mortali, extra tamen casum urgentis necessitatis; ut si conjuges diu deberent esse inclusi in loco sacro vel tempore belli in desertis ecclesiis habitare cogerentur, ut docetur in materia de sacrilegiis, et nos aliquid cap. seq. Tempus

etiam secretum et nocturnum eadem naturalis verecundia suadet, sed non obligat, ut raro in circumstantia temporis peccetur. Aliqua tamen ex dictis notanda sunt. 1. Conjuges post matrimonium ratum primo bimestri liberos esse ab obligatione reddendi debitum, jam supra audivisti satis. 2. Concil. Trid. sess. 24. c. 1. de ref. matr. hortatur conjuges, ut ante benedictionem sacerdotalem a proprio parocho vel altero de ejusdem vel Ordinarii licentia collata, in eadem domo non habitent nec matrimonium consumment. Cum autem illa vocula *hortatur* consilium potius, quam praeceptum significet, ideo probabilis est sententia Nav. c. 2. n. 38. ac aliorum cum Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. n. 12., nullam culpam esse per se loquendo secluso contemptu vel scandalo, si conjuges ante benedictionem matrimonium consumment, licet alii communiter culpam venialem agnoscant, favetque Sanch. l. 3. disp. 12. late de hoc agens.

Convenientissimum et decentissimum est pro antiquissima et sanctissima consuetudine, eo die quo recipienda vel recepta est sacrosancta Eucharistia, abstinere a debito conjugali petendo. Ita omnes SS. PP. et DD. Hieron. in apologia ad Damasum: Illorum, inquit, conscientiam convenio, qui eodem die post coitum communicant etc. Quam quidem consuetudinem legis vim obtinuisse, ut saltem sub veniali obliget venialiterque peccent conjuges, eodem die post copulam ad Eucharistiam accedentes, docent multi graves DD. apud Sanch. l. 1. disp. 13. n. 2. et mordicus noster March. tribun. t. 3. seu specul. p. 3. tr. 1. tit. 12. q. 4. § 4. Verum communis est sententia DD., quos late citat et sequitur Sanch. ib. n. 5. eumque secuti RR. omnes, quod si debitum petatur et reddatur recto fine et sine omni alia culpa, nulla erit culpa eo die ad Eucharistiam accedere, quia actus ille de se est bonus et honestus, immo meritorius, et carnalis voluptas admixta propter bonum finem licitae copulae purificatur; quodsi vero copula conjugalis petatur et reddatur ex mera nimia concupiscentia et voluptatis capiendae causa, sane plerumque erit culpa venialis, eo die Eucharistiam sumere, ob magnam indecentiam et disconvenientiam ad Sacramentum puritatis. Excepto tamen, nisi justa causa excuset et indecentiam cohonestet; utpote quia est magnum festum, in quo valde deceat communicare, vel nisi quis communicet, alii prave judicabunt vel scandalizabuntur, vel quia quis speciali praeparatione et devotione indecentiam illam suppleat. Lege late Sanch. cit. disp. 13. tota. Eadem ratione dicendum de copula habita post Eucharistiam eo die sumptam. Et quae de culpa dicta, intelligenda sunt ex parte petentis maxime, nam reddens ipsa obligatione sua a tali culpa excusatur.

§ IV. *Et intra terminos honestatis naturalis.* Vere certa est regula communiter assignata: conjugibus in usu matrimonii una cum ipsa copula licere etiam accessoria seu omnia ad eum usum copulamque carnalem dispositiva, corde, ore, opere, ut sunt affectiones carnales, imaginationes, delectationes morosae, aspectus, sermones venerei, amplexus, oscula, tactus etc. intra terminos honestatis naturalis, adeo ut tunc certo peccent mortaliter, si limites honestatis naturalis excedant, et alias non. Sic omnes fatentur et in terminis recte proponit March. l. 2. tr. 7. tit. 2. Ratio est: quia tota illa indulgentia conjugibus data 495.

est et tantum dari potuit ab auctore naturae intra terminos honestatis naturalis et concubitus humani rationalis, seu quatenus illa secundum naturam et rectam rationem ad naturalem humanum et ordinarium concubitum ordinantur. Hos limites, quo quis magis egreditur, eo magis ad peccatum contra naturam accedet, utpote mollitiei, sodomiae etc. eoque gravius peccabit mortaliter. Vera et certa sunt haec omnia. At unde sciam in particulari vel alteri exponam, excedi vel non excedi notabiliter terminos honestatis naturalis, ideoque peccari mortaliter necne? Permolesta, maxime tamen practica est haec quaestio, qua saepissime pulsantur confessarii a conjugatis, praesertim feminis et novis nuptis; ubi cautus sit confessarius quoad feminas maxime. nihil ex se in particulari resolvat, sed vel eas ad matres, si habent, vel cognatas aliasque conscientiosas fidasque matronas ableget, vel earum scrupulis de dictis et propositis quam potest honestissime respondeat. Cum viris locuturo, audacius pono rursus claras propositiones et velut regulas.

496. Regula I. generalis. Conjuges quoad actus impudicos, tactus etc. tunc tantum terminos honestatis naturalis notabiliter excedunt et mortaliter certe peccant, quando agunt, attentant vel admittunt voluntarie aliquid contra naturam, aut sodomitice, aut cum praeviso periculo pollutionis voluntariae, seu cum periculo consensus in illo; alioquin aut omnino non aut nonnisi venialiter delinquent. Hanc regulam, etsi in terminis non reperi, longa tamen et improba lectione plus quam triginta auctorum, omnium huc collimantium collegi et tamquam facilem et expeditam libens communico. Ratio regulae est: quia ex una parte exceduntur sine dubio mortaliter limites honestatis naturalis, quando sic proxime ad peccatum contra naturam acceditur. Ex altera autem parte, cuicumque licet principale, debet etiam licere accessorium; cum ergo conjugibus licitum sit principale copulae, non debent eis esse illicita (saltem moraliter) accessoria seu quaecumque ad copulam inductiva, dispositiva et praeparatoria, quamdiu limites honestatis naturalis dictis modis non excedunt. Haec 2. pars regulae declarabitur per regulas sequentes. Jam quoad 1. partem sic breviter declaro. Sed castis omnia casta et juxta Apostolum omnia munda mundis.

497. I. Copula sodomitica inter conjuges in vase innaturali quocumque consummata vel animo ibi consummandi inchoata est peccatum mortale contra naturam, tam ex parte petentis, quam reddentis. Omnes. Esto enim vir habeat potestatem in corpus uxoris, non tamen habet ad quemcumque usum, sed ad usum uxorum naturalem intra vas legitimum tantum in ordine ad generationem. Insuper ex D. Aug. lib. de bono conjug. c. 11. et communis DD. recte docet Sanch. cit. id esse gravius peccatum inter conjuges, quam inter solutos: quia inter solutos est solum peccatum fornicationis contra naturam; inter conjugatos autem est simul etiam formale adulterium, tam ex parte viri petentis, quam ex parte uxoris consentientis: quia sic revera peccant contra bonum fidei, quo ex vi contractus matrimonii obligantur invicem ad concubitum naturalem aptum generationi tantum; ergo extra vas naturale coeuntes aeque violant fidem datam matrimonii, ac si cum aliis ambo concubuissent; quare eleganter D. Ambros. l. de Patriarchis, relatus in c.

nemo sibi 32. q. 4. dicit: Nec hoc solum est adulterium peccare cum aliena conjuge, sed omne, quod non habet potestatem conjugii etc. ac proin ea circumstantia tamquam speciem mutans scilicet copulae sodomiticae cum propria conjuge necessario est in Confessione explicanda. Lege Sanch. l. 9. disp. 18. satis teutonicum.

Navarrus quidem consil. 7. de poenit. et remission. satis aperte excusat a mortali maritum, qui volens legitime copulari uxori, sed quo se excitet et majoris voluptatis captandae gratia inchoat cum ea copulam sodomiticam in vase praepostero cum intentione non ibi, sed in vase naturali consummandi. At contra esse certo peccatum mortale sodomiae inchoatae, cum viris doctissimis a se consultis merito docet Sanch. cit. disp. 17. n. 5. aliisque citatis sequitur Diana p. 2. tr. 17. res. 37.

II. At cur dixisti: *in vase innaturali quocumque?* Urges me, et tu erubescis; non tamen frustra quaeris, confessari; dicam in aurem: etsi forte non sodomia proprie, certe species innominata et infanda luxuria est (de qua generatim forte cap. seq.) et mortalissimum nefas, si conjuges etiam ore coeant usque ad seminationem. Quis putasset fieri posse et quidem saepe? Eadem species infanda inchoata et mortale peccatum erit merito, membrum pudendum ori uxoris immittere et delectari morose etc. Attamen simpliciter osculari, lambere, obiter solum ore excipere partes, inter conjuges a mortali excusant Filliuc. tr. 20. c. 9. n. 195, Jacob Marchant. ad 6. praeceptum, consentit Diana p. 4. tr. 4. res. 22. ita scribens: Vae vae conjugatis, si vera esset opinio Paludani, Sylvestri, Rodriq. docentium, esse mortale, si conjuges inter se tangant et osculentur pudenda propter solam impuritatem! Et ipse Sanch. cit. disp. 17. n. 15. sic scribit: Quodsi vir in superficie tantum vasis praeposteri uxoris fricaret sua verenda vel in os ejus intromitteret, cessante omni pollutionis periculo, non crederem, esse mortale. Possunt hae sententiae servire confessario post factum, sed ante factum nullo modo consulendae, quinimmo graviter reprehendendi sunt talia factitantes. 498.

III. Certissimum quoque est, peccare mortaliter conjuges, quando vel seorsim vel invicem se polluunt seu tangunt cum pollutione seu effusione seminis extra vas directe volita et intenta. Omnes. Cum id repugnet castitati conjugali ac fini principali seminis et matrimonii, neque mollities naturae contraria per conjugium cohonestari possit; et insuper ex communi sensu DD. pollutio voluntaria conjugatorum (eadem ratione, qua supra sodomia) habet malitiam specialem quasi adulterii formalis contra fidem conjugii, quae scilicet prohibet omnem usum carnis extra limites conjugii, et obligat, ut uterque servet alteri corpus suum, et confirmat illud D. Ambros. supra allegatum. Non video tamen (ait noster Herincx disp. 7. de matr. q. 4. n. 21.) efficacem istius sententiae rationem; varios etiam deprehendi poenitentes, qui non apprehendebant specialem malitiam ex parte conjugii in pollutione, credentes, fidem conjugii per hoc non frangi. Sic ille, cui post factum acquiesco, sed in futurum communem DD. sententiam inculco. 499.

IV. Peccant insuper mortaliter conjuges, quando delectantur morose, exercent tactus, oscula, amplexus, aspectus, colloquia venerea cum 500.

praeviso periculo pollutionis seu seminationis extra vas, etsi directe eam non intendant, nec subsit periculum consensus directi in illam, si talia fiant solius voluptatis gratia, et nulla alia subsit justa causa exercendi tales tactus vel actus, prout apud omnes in confesso est. Quod enim directe velle, mortaliter illicitum est, etiam indirecte causare illicitum manet, nisi causa justa illam actionem excuset. Non ergo semper in conjuge petente, multo minus in reddente mortales sunt illi tactus et actus, facti cum praeviso periculo pollutionis in se vel in altero conjuge, quando nec ea est intenta in se nec adest periculum consensus directi in illam, sed solum quando fiunt absque legitima causa excusante, quae inter conjuges possunt esse variae, et inter illas legitimam causam excusantem a mortali censent Sanch. l. 9. disp. 49. n. 37, Perez disp. 45. manifestationem et conservationem mutui amoris, praesertim ex parte reddentis, et consentit Gob. cas. 17. de matr. n. 667., quando alioquin unus conjux alteri esset suspectus de exiguo amore, unde facile nascerentur sinistri affectus, et ibidem resolvit casum valde et frequenter practicum n. 668:

Titia uxor juvenis, jovialis et calidi genii, maritum habet jamjam septuagenarium, aliquot tamen ex ipsa liberorum patrem, attamen jam senio confectum, omnino impotentem: amant tamen invicem: maritus amans, quia aliter non potest, rem tactibus agit: Titia patitur, et inde polluitur semel, bis, ter; auxia rogat opem, hinc Deum et peccatum timet, illinc maritum amat, carnis stimulos patitur peracres. Quaeritur, an nihil vel quid remedii supersit? Resp. Gob. his omnino verbis: Respondeo ex jam dictis, cum illi tactus videantur practicari ordinarie sine pollutione, tametsi haec quandoque sequatur praeter directam utriusque intentionem, cum deinde appareat fieri non ex mera libidine, sed ad testandum fovendumque amorem conjugalem, qui ceteroquin facile frigescit in tam impari conjugio, ideo ex sententia Sanchez et Filliucii non videri delinquere mortaliter illis tactibus. Confirmo auctoritate Dianae, qui absolute et sine limitatione respondit consultus, non peccare conjuges, qui in signum amoris conjugalis se amplectuntur, quamvis praevideatur secutura pollutio, quia affectus conjugalis est sufficiens causa talem actum excusans. Sic testatur ipse q. 6. tr. 6. res. 27. Hactenus Gob. Confirmat hic casus valde frequens judicium Ovidii:

Si qua voles apte nubere, nube pari.

501. Regula secunda. I. Intra terminos dictos honestatis naturalis affectus carnales, sermones venerei, oscula, amplexus et tactus quicumque inter conjuges, dum fiunt vel ad praeparandum et excitandum invicem ad copulam, vel ad contestandum aut fovendum amorem conjugalem omni culpa vacant. Omnes. Ratio est: quia cui concessus est finis, etiam concessa sunt media ordinata ad illum finem; finis autem conjugum est amor et copula; utriusque media sunt illa praedicta; ergo. Ex communi Sanch. l. 9. disp. 44. Quodsi vero ejusmodi fiant et referantur ad majorem voluptatem in ipsa copula captandam, ad summum sunt culpa venialis: quia referuntur ad actum solum venialiter malum; nam et ipsa copula solius voluptatis captandae gratia exercita tantum venialis est, ut paulo supra dictum. Communis cum Sanch. cit. n. 9.

II. Insuper etiamsi ejusmodi actus et tactus fiant ad solam vo- 502.
luptatem in ipsismet captandam absque ordine vel animo perveniendi ad ipsam copulam, non excedit culpam venialem, ut contra D. Anton., Palud., Sylvest., Rodriquez, alios non paucos ex communi DD. plurimis citatis docet Sanch. l. 9. disp. 44. n. 12. sic scribens: Procul dubio dicendum est, solum esse culpam venialem tactus inter conjuges ob solam voluptatem captandam absque animo perveniendi ad copulam. Sic ille. Sequuntur Laym. l. 1. tr. 3. c. 6. n. 12, Perez, Dicast. alii RR. cum Dian. paulo supra citato. Gob. cas. 17. n. 646. Ratio est: quia voluptas illa venerea non quaeritur extra matrimonium, sed in actu suapte natura ordinato ad matrimonium; atque ad id ei nihil deest, nisi circumstantia debiti finis, scilicet copulae perficiendae; quo defectu non redditur culpa plus quam venialis; nam juxta regulam moralem alibi traditam: Excessus seu inordinatus usus rei alias licitae non est nisi venialis culpa. Conjugibus autem illi tactus et actus alias licent ad finem copulae; ergo excessus et inordinatus usus absque debito fine non erit nisi culpa venialis. Intellige semper juxta praedicta, nisi fierent cum praeviso certo periculo pollutionis, saltem quando ipsa copula illud periculum impediri non posset v. g. in loco publico. De quo late Sanch. disp. 49. n. 39. Et haec de tactu conjugum ad invicem. Jam seorsim,

III. Quando conjux non animo copulandi, sed solius voluptatis 503.
capiendae gratia seipsum tangit libidinose (nimirum cum commotione venerea spirituum generationi servientium), esse solum culpam venialem, absolute docent Sanch. cit. n. 6. et Perez sect. 2. n. 6. et consentiunt Vasq., Palaus, Dicast. apud Gob. cit. n. 658. cum addito: quando certo abest periculum pollutionis, utpote quia habet uxorem ad latus vel prope in secreto et (quod semper supponendum) sine imaginatione alienarum personarum. Ratio est: quia revera talis actus est indifferens ad actum conjugalem et fornicarium; ergo si exerceatur ab habente jus et proximam potentiam ad copulam conjugalem, merito dicetur natura sua referri ad copulam illam, ideoque saltem a mortali excusari.

IV. Certo tamen peccatum mortale est, quando conjux absente conjuge sic libidinose tangit seipsum. Ita contra Sanchez citatum communissima DD. Armilla, Vasquez, et alii apud Laym. cit. n. 12. plurimisque citatis Dian. p. 3. tr. 4. res. 215. et p. 9. tr. 8. res. 31. et 34. Ratio est: quia conjux non habet jus in proprium corpus ad usum venereum, nisi tantum per accidens, ut hic et nunc possit copulari cum conjuge; ergo extra casum et finem copulandi cum conjuge tactus libidinosus suiipsius conjugi per se est illicitus, quippe proxime ordinatus ad pollutionem ideoque ex genere suo peccatum mortale; et certe incipiens talem tactum cum intentione delectationis venereae captandae exponit se nimio periculo pollutionis, cum absente conjuge desit facultas copulae conjugalis. Equidem cum Gob. cit. n. 660. valde timeo, ne paucissimi sint, qui non fateantur, se fere semper pollui, quando etiam sine intentione pollutionis procurandae coeperunt se tangere ob voluptatem veneream absente uxore. Dicta de tactibus conjugum intelligenda similiter de aspectibus et verbis turpibus, nisi quod aspectus et verba non sine ita incitativa ad pollutionem sicut tactus.

504. Regula tertia. Etiam quando conjugibus legitimis ab extrinseco esset impedita, interdicta vel illicita copula, adhuc tamen citra peccatum mortale licent ipsis affectus carnales, sermones, oscula, amplexus etc. solius voluptatis causa et citra periculum pollutionis, exceptis duobus casibus, nimirum si dubitetur de valore matrimonii, et si votum continentiae esset emissum. Ita (contra multos) ex communi Sanch. citi disp. 44. n. 19., quem sequuntur Layman alii RR. passim. Ratio est: quia tunc inter conjuges legitimos suapta natura est licitus usus matrimonii et solum per accidens impeditur ab extrinseco v. g. ab impedimento impotentiae superveniente matrimonio legitimo, quod tamen non impedit cetera alias conjugibus licita sine mortali. Item si sit periculum abortus prolis vel salutis conjugis tempore puerperii vel ultimae praegnationis etc., copula solum prohibetur ab extrinseco ex virtute caritatis et pietatis, quibus tamen non adversantur cetera conjugibus sine mortali licita. Item si conjux contraxit impedimentum affinitatis cum conjuge, copula solum prohibetur in poenam ab extrinseco praecepto Ecclesiae, quod praeceptum, cum sit poenale et stricte interpretandum, non debet extendi ultra copulam ad delectationes, tactus etc. conjugibus alias sine mortali licita. Dico semper *sine mortali:* in his enim omnibus peccant venialiter ob defectum debiti finis, scilicet ipsius copulae, quae eis impedita vel interdicta est, nisi id fiat ad amorem conjugalem contestandum vel fovendum. Secus vero dicendum et mortaliter peccare conjuges talia exercentes in casibus exceptis: 1. Quando dubitatur practice de valore matrimonii; cum enim solum ipsum matrimonium illa omnia cohonestet et a mortali excuset, quamdiu dubium est matrimonium, dubia etiam erit honestas vel excusatio illorum tactuum et actuum, et consequenter durante eo dubio illos exercentes exponunt se periculo peccati mortalis impudicitiae, eoque ipso mortaliter peccant. 2. Quando ab uno vel utroque conjuge votum continentiae perfectae emissum est: quia vovens absolute castitatem tenetur abstinere ab omnibus, quae adversantur castitati, salvo solum jure alterius, qui non vovit; ergo sicut talis cogitur abstinere a petendo debito et solum potest et tenetur reddere petenti, ita etiam cogitur abstinere ab omni carnali ac venerea delectatione tactu et actu, nisi quatenus tenetur uxori petenti reddere debitum. Quodsi autem solum vovisset non petere debitum, cetera ipsi licita manebunt, sicut modo in superioribus dictum est.

505. Regula quarta. Eadem ratione juxta praedicta citra mortalem saltem culpam licita est conjugibus delectatio morosa venerea seu voluntaria admissio, approbatio ac velut fruitio delectationis venereae exurgentis in partibus verecundis ex commotione spirituum generationi inservientium ex copula conjugali tantum cogitata, etiam altero conjuge absente vel alias ipsa copula impedita vel prohibita, seclusis semper tribus praedictis, periculo pollutionis, dubio de matrimonii valore et voto castitatis. Communis DD. Navar. man. c. 16. n. 22, Sanch., Laym., Perez et alii passim. Ratio est: quia talis est delectatio, quale est objectum; sed hujus delectationis objectum, nimirum ipsa copula conjugalis conjugibus de se semper est licita, esto hic et nunc per accidens sit impedita; ergo et delectatio de illa habita, siquidem ad

eam copulam ordinetur, simpliciter licita erit; alias tanquam actus inutilis et destitutus debito fine, scilicet copulae perficiendae, cujus illa delectatio velut inchoatio est, culpam venialem excedere non poterit, cum delectatio illa extra copulam liceat, non tamen extra matrimonium quaeratur. Ita dicendum, tametsi a delectatione consurgat, ut plerumque solet, commotio membri verendi. Sanch. disp. 44, Perez, alii cum Gob. n. 654: quia matrimonium excusans a mortali delectationem sensitivae partis, excusat quoque commotionem illam connaturaliter ex illa consequentem. Communis DD. Vasquez, et alii. Loquimur autem semper de delectatione ex copula conjugali cogitata, nimirum inter ipsos conjuges: nam apud omnes in confesso est, peccare mortaliter conjugem, dum, etsi in actu conjugali cum proprio conjuge, imaginatur sibi aliam personam, virum vel feminam carnaliter dilectam; hoc est sive efficaciter desiderando eam hic et nunc habere suppositam pro copula loco conjugis, sive morose solum delectando se in imaginatione alterius personae, quasi hic pro propria conjuge praesentis: prius enim est verum mentale adulterium, alterum est delectatio morosa de objecto mortaliter malo et illicito hic et nunc. Communissima cum Sanch. l. 9. disp. 17. n. 6, Laym. et alii. Dicunt autem *carnaliter dilectam:* nam si imaginatio et delectatio coeuntis cum propria conjuge versaretur solum circa aliam personam, virum vel feminam, non sic carnaliter dilectam in re turpi, sed solum ut naturaliter delectantem ob naturalem pulchritudinem seu formam amabilem, eadem omnino ratione, qua etiam oblectare formosa statua vel imago affabre picta posset, idque ad honestum finem, ut sic facilius se provocet ad seminationem vel ut uxor formosiorem prolem concipiat. Quas ob causas si conjuges in lecti tecto formosas imagines feminae vel pueri pingere solent, per se loquendo nullam culpam letalem recte agnovit Sanchez citatus, etsi fateatur rem plenam periculi et minime consulendam vel permittendam; potius permittendae imagines, sed certe profanae, non sacrae ob gravissimum irreverentiae periculum, quamvis nec ipsas permittere velit Diana p. 21. tr. 8. res. 35., eo quod semper subsit periculum, ne tempore coitus intuendo illas imaginentur sibi alias personas et se se oblectent copula cum iis imaginata. Verum durum est niti contra torrentem consuetudinis jam ubique receptae et toleratae.

Subsectio.

De obligatione debiti conjugalis.

Summarium.

506. Conjux obligatur sub mortali reddere debitum
507. Conjugi petenti serio
508–511. Et juste (ubi quando possit juste negari)
512. Ac rationabiliter, unde
513. Non tenetur reddere petenti in ebrietate, furore, amentia
514. Vel quoties timet periculum mortis aut gravis morbi
515. Vel periculum mortis, abortus, monstruositatis prolis.

516. An liceat negare, ne proles multiplicentur?
517—520. Petenti licite, ubi quando petatur licite.

506. **Assertio.** *Conjux sub mortali obligatur reddere debitum conjugi petenti serio, juste, rationabiliter ac licite, saltem ex parte copulae, adeo ut istis circumstantiis concurrentibus injuste negans peccet mortaliter toties quoties.* Certissima apud omnes. Ratio obligationis est juris naturalis: quia ex ipso legitimo, rato ac sacramentali matrimonii contractu, quo fit utrinque mutua traditio et acceptatio corporum ad eum usum, essentialiter oritur obligatio reddendi corpus ad eum usum juste et rationabiliter petenti. Unde non tantum monet, sed praecipit Apostolus 1. Cor. 7: *Uxor vir debitum reddat, similiter et uxor viro; mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Et ostendens Apostolus, eam obligationem reddendi debitum esse ex justitia, ejus negationem fraudem appellans subdit: *Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* Unde ex communi recte inferunt Gob. cas. 16. n. 69. et March. supra cit. tr. 12. q. 4. § 1., peccare semper mortaliter conjugem negantem debitum rationabiliter petenti, etsi in petente nullum esset periculum incontinentiae; sed gravius longe, si negent, quando advertunt in petente grave incontinentiae periculum, quo casu non tantum contra justitiam, sed specialiter etiam contra caritatem delinquunt. Et recte monet Laym. l. 5. tr. 19. p. 3. c. 1., quod confessarii, quando advertunt defectum circa hoc, debeant poenitentes admonere. Insuper inferunt DD. cit. nominatim Sanch. l. 9. disp. 3. Coninch disp. 34. Dicastil. disq. 9. dub. 19., peccare contra justitiam conjugem, qui ad reddendum debitum, reddit se impotentem aut jejuniis aut voluntariis pollutionibus, aut qui longam voluntariam peregrinationem suscipiunt absque consensu alterius, maxime si huic immineat periculum incontinentiae. Jam vero conditiones ad hanc tantam obligationem requisitae explicandae sunt.

507. § I. *Petenti serio,* nimirum expresse et instanter, ut constet, maritum v. g. serio velle exigere debitum tanquam debitum, vel econtra uxor. Ubi Perez cit. disp. 50. n. 3. sic scribit: Excusabitur conjux a culpa gravi, quando alter petit copulam non tanquam debitum, sed tanquam benevole et amice, uti res alias debitas solemus ab invicem petere, non animo obligandi. Sic ille. Non ergo peccat conjux conjugi debitum semel tantum et obiter vel implicite petenti, etiam sine alia causa modeste denegando, tergiversando, excusando, prece vel suasu avertendo petentem, si videatur non admodum aegre laturus. Communis, Sanchez supra, Laym. p. 3. c. 1. n. 1. Excipiendi sunt casus: 1. si intelligat, conjugem tergiversationem talem valde aegre laturum, tunc enim constare debet, eum serio petere debitum. 2. Etiam si sciat, conjugem non adeo serio et rigorose debitum exigere, advertat tamen ex privatione debiti conjugalis eum periculo incontinentiae exponi, utroque casu negans pertinaciter peccat mortaliter. Communissima cum Sanch. l. 9. disp. 2. n. 19. 3. Si conjux advertat, conjugem semel tantum, vel obiter petentem non audere prae verecundia saepius et expresse petere, peccabit mortaliter non reddendo, quia jam constat, eam serio petere. Ex communi Sanch. ibid. Dian. par. 5. tr. 14.

resol. 36. 4. Certissime autem peccat mortaliter uxor, quando ex indignatione, vindicta, invidia, contemptu mariti negat ipsi usum corporis aut non acquiescit, nisi post rixas vel magna cum difficultate. Tann. hic disp. 8. q. 9. n. 25. testans, ita omnes sentire. Longe autem frequentius peccant mariti, si negent uxoribus illud maritale commercium petentibus; cum enim pleraeque prae verecundia non audeant expresse et instanter petere, censendi sunt mariti offendere Deum mortaliter, quando uxoribus sese insinuantibus nolunt obsequi, nisi forte experti sint, eas praeter morem esse inverecundas.

§ II. *Petenti juste,* quando nimirum petens jure petendi gaudet eoque legitime privatus non est. Generaliter ergo conjux non tenetur reddere nec peccat negando debitum, quando alter conjux jure petendi debitum privatus est, quod fit per incestum vel adulterium. Communissima cum Sanchez l. 9. disp. 6, Laym. cit. c. 1. n. 14. Ratio patet: quia ubi cessat jus petendi, consequenter cessat obligatio reddendi; atqui conjux incestuosus in poenam criminis amittit jus petendi debitum, ut explicatum habes n. 71. de impedimento affinitatis, quae revide et adde: postquam incestuosus dispensationem super petendo debito impetrevit, quam jure ordinario episcopus, et ex privilegio mendicantes conferunt, tunc jus exigendi debitum plane recuperat, et conjux innocens reddere tenetur, ut omnes notant cum Sanch. l. 9. n. 10. Jam vero qualiter per adulterium amittatur jus petendi, et alter conjux liberetur ab obligatione reddendi debitum pro longe frequentiori praxi accuratius explicandum est. **508.**

I. Conjux innocens certe potest negare debitum adultero, velut jure naturae, quia frangenti fidem fides merito non servatur. Omnes. Et colligitur aperte ex c. 5. et 19. Matthaei. Dummodo tamen adulterium commissum ipsi innocenti certo vel non levibus conjecturis cognitum sit; nam si dubitet tantum vel suspicetur aut solum leves vel probabiles essent conjecturae, negare debitum non posset, quia nemo est spoliandus certo jure suo, quod possidet, propter dubitationem vel probabilitatem oppositam, ut docetur in materia de justitia. Et dico semper: *conjux innocens;* nam si et alter sit adulter, jam negare debitum licite non potest, quia jam injuriae adulterii sibi invicem compensatae sunt, et ut loquuntur legistae, sunt ejusdem farinae. **509.**

II. Conjux adulter amittit jus petendi debitum non simpliciter, ut nec valide nec licite petere possit (sicut si commisisset incestum cum consanguinea conjugis in primo vel secundo gradu): semper enim adulter licite petit, et conjux licite reddit debitum, secundum omnes; sed solum sic amittit jus, ut non possit valide et obligatorie petere, ita ut conjux innocens reddere teneatur, cum ei juste denegare possit: nam jure petendi non privatur adulter nisi per voluntatem et quasi sententiam uxoris vel conjugis innocentis, quae hic obtinet quasi locum judicis. Interim certum est, posse ei etiam injuriam factam remittere et debitum reddere, atque postquam semel remisit conjux innocens, jam non poterit ei amplius debitum negare vi prioris adulterii jam remissi: quia injuria semel remissa reviviscere nequit et dare jus negandi juxta communem DD. Sanch. l. 10. disp. 10, Laym. l. 5. p. 3. c. 1. n. 1, Tamb. cit. c. 3. § 3. n. 7. **510.**

511. III. Conjux adulter et valide et licite potest exigere debitum, hoc est non tantum ut licitum, sed etiam ut jure sibi debitum, quamdiu conjux innocens propter ignorantiam nihil excipit vel sponte sua nihil excipiens reddere paratus est. Ita contra Navar., Henriq. nostrum Alphonsum a Castro, alios apud Sanch. et Laym. communis jam DD. Cajetanus, Sotus, Coninch, alii cum Sanch. l. 10. disp. 68. n. 4. Ratio est: quia quod adulter privetur jure petendi debitum propter adulterium, poena quaedam est, ad quam seipsum adulter condemnare vel sibi ipsi infligere non tenetur, nemine agente vel excipiente contra seipsum, sed ut modo dixi, per voluntatem et quasi sententiam conjugis innocentis ea poena infligenda est adultero. Accedit, quod conjux adulter, maxime vir plerumque non possit abstinere a debito petendo modo prius solito, quin in criminis suspicionem veniat apud alterum conjugem vel alia mala oriantur; quod valde notent confessarii, ne oppositam nimis rigidam sententiam antiquorum casuistarum secuti, poenitentes adulteros gravius illaqueent. Exempla novi et subinde etiam tragica. Quin etiam si conjux adulter advertat, quod conjux innocens adulterium suum certo compertum non habet, sed levibus tantum suspicionibus inducta se a debito reddendo subtrahat, eam ad debitum reddendum etiam compellere poterit, ut recte infert Laym. ibid. n. 4.: nam conjux innocens non potest exceptione adulterii eam poenam infligere negando debitum, nisi de crimine ea poena digno, non levibus conjecturis constiterit. At vero si conjux innocens certo cognitum habet adulterium alterius, utpote si in flagranti deprehendit, tunc compelli non poterit ad debitum, quamvis in foro externo probare non possit, ut notat Sanch. l. 10. disp. 10. n. 8, Laym. cit. Intellige autem semper, nisi conjux innocens post cognitum certo adulterium alterius conjugis semel remisisset; quae remissio potest fieri aut expresse verbis aut implicite et factis, ut si conjux innocens tamen sponte et nulla necessitate urgente eidem debitum reddat vel ab eo petat, si ei corrideat, confabuletur et alia similia amoris indicia exhibeat adultero vel adulterae conjugi: haec enim saltem in foro externo habentur pro signo omnimodae remissionis, et consequenter illis exhibitis repelletur a judicibus accusatio, ut notat Sanch. cit. l. 10. disp. 14. n. 6. At quid in foro conscientiae, si conjux innocens, sciens adulterium alterius, ita sponte ei debitum reddat vel petat aliaque signa amoris exhibeat, statimne intelligetur vere remittere ideoque non posse amplius in conscientia negare debitum vel accusare? (*sponte dico:* si enim vi vel metu etiam levi haec praestet, non est aequum, innocentem privari suo jure sibique praejudicare, cum nemo in necessariis praesumatur liberalis, Dig. l. 34. t. 4. c. 18. Respondetur, conjugem innocentem ea exhibendo triplici modo se posse habere in animo: 1. Animo, vere remittendi injuriam; et tunc sine dubio vere remittit, ut non possit amplius negare debitum vel accusare. 2. Animo, nullo modo remittendi, sed ibi suum jus servandi; et tunc cum vere non remittat, remanebit innocens in suo jure negandi debitum. 3. Abstrahendo ab utroque seu non habendo animum expressum aut remittendi aut non remittendi, quod certe subinde contingit, et tunc putat Sanch. n. 21., innocentem non posse amplius negare debitum vel accusare, quia ea signa amoris tam voluntarie

suscepta censentur vera remissio, cui ego acquiesco, etsi subdubitet Tamb. cit. n. 11.

§ III. *Petenti rationabiliter, scilicet cum usu et moderamine rectae* 512.
rationis, et universaliter sic, ut altera pars debitum absque incommodo rationabiliter reddere possit, neque denegandi vel se excusandi justam et rationabilem causam habeat vel ex parte copulae vel petentis vel reddentis vel prolis: quae omnia ad certa capita et quasi regulas summarie reduco.

1. Non ergo peccat conjux negando debitum petenti conjugi in- 513.
primis si is petat in ebrietate, furore, amentia, ut contra Navar., Sylvest. et alios docet communis DD. cum Sanch., Laym. cit. Diana. Ratio est: quia talis non petit rationabiliter et ut homo, sed potius ut bestia. Limitant tamen DD., quod si talis ebrius vel amens accessurus esset ad aliam vel se polluturus, teneretur per accidens et ex caritate saltem reddere ob impedienda mala inde emergentia. Item non tenetur reddere, si conjux petat nimis frequenter et importune v. g. si ter de noctu petenti reddatur, quarta vice negetur, ut notat Glossa D. p. 1. d. 31. c. 13., Rodriquez, alii cum Laym. cit. c. 1. n. 1. Item non peccat, si solum parvo tempore differatur, ut si petenti de die neget, redditurus noctu, nisi advertat periculum incontinentiae in alio: quia censetur parvitas materiae excusans saltem a mortali. Ex communi Diana p. 1. tr. 5. res. 14. Eadem ratione, si conjux valde raro petit debitum v. g. in mense quater, et quinta vice negetur, Sanchez et Layman citati censent parvitatem materiae, nisi constet, conjugem tunc serio petere aut versari in periculo incontinentiae. Item si conjux petat indebito modo sive ex parte copulae v. g. in praepostero situ, sive ex parte circumstantiarum loci et temporis, juxta dicenda § seq.

II. Quoties reddenti timeretur grave periculum salutis corporalis, 514.
utpote mortis vel morbi gravis et periculosi, non tenetur reddere. Communissima cum D. Th. Scoto, dist. 32. aliisque, quos late citat et sequitur Sanch. l. 9. disp. 24. n. 16, Laym. cit. c. 1. et 5. Ratio est: quia ex naturali interpretatione conjuges in matrimoniali contractu corporis potestatem inter se dant, salva suarum personarum incolumitate; immo cum suorum corporum dominium non habeant, nec possunt licite eorum usum in tanto periculo mortis aut gravis infirmitatis permittere, multo minus praestare; consequenter peccant in tali periculo copulam exercendo, petendo et reddendo; ergo a fortiori conjux non tenebitur reddere debitum petenti in tali periculo, quia irrationabiliter, injuste, illicite petit. Periculum autem tale dupliciter imminet 1. ex parte petentis, utpote quia peste infectus, lepra, morbo gallico vel alio contagioso et probabiliter certo infecturo laborat, ei petenti non tenetur conjux reddere, esto sit in periculo incontinentiae; non ex justitia, secundum omnes ob rationem datam, neque ex caritate, ut contra Ledesmam et Rodriquez ex communi docent Sanch. et Laym. cit.: quia ordine et lege caritatis nemo tenetur sui corporis vitam et incolumitatem pro privati hominis peccato vitando exponere, cum is in necessitate simpliciter positus non sit, sed alia concupiscentiae remedia adhibere possit; esto sancte et laudabiliter ita faceret atque etiam aliquando saltem ex caritate reddere debebit: ut si morbus contagiosus,

gallicus vel leprae valde diuturnus sit, cum valde difficile aliquibus sit in perpetua lucta contra motus concupiscentiae perseverare. Quo sensu intelligendus Alexander III. Dec. l. 4. t. 8. c. 2. ita respondens: Si virum vel uxorem leprosam fieri contigerit, et infirmus a sano debitum exigat, generali praecepto Apostoli, quod exigitur, est solvendum. Respondent enim DD. communiter apud Sanch. cit. disp. 24. n. 17., Pontificem ita respondisse ex praesumptione, quod conjugi reddenti debitum propinquum infectionis periculum plerumque non immineat a leproso, praesertim cum raro admodum fiat, situsque mutatione ac vestitu periculum caveri possit. 2. Oritur periculum tale ex parte ipsius reddentis, utpote quia morbo laborat v. g. hectica febri vel alio, cui valde noceat coitus, vel ex ipso impetu copulae gravis, infirmitas vel periculum timeatur. Item si mulier per medicorum judicium vel experientiam antecedentis partus in probabili periculo mortis constituenda sit, si prolem concipere et parere debeat, petenti debitum reddere non tenetur. Omnes. At vero reddere debitum marito et deinde vel expellere semen receptum vel sumpto pharmaco conceptionem prolis impedire ad evadendum futurum periculum mortis in partu, simpliciter et mortaliter illicitum est, sicut et in omni alio casu. Communissima DD. immo omnes cum Sanch. l. 9. disp. 20. Ratio est: quia id directe repugnat fini principalissimo et unico matrimonii et debiti conjugalis: Unde Dec. l. 4. t. 5. c. 7. inter conditiones matrimonii substantiae repugnantes haec ponitur, *si generationem prolis evites.* Et semel in aliquo casu concessa hac licentia feminis, ea passim abuterentur cum magno generationis humanae detrimento. Alia longe est ratio de expulsione foetus nondum animati ad servandam vitam matris in evidenti periculo mortis, quam licitam esse cum Sanch. docent multi: quia foetus tunc est actualis aggressor vitae matris et actualis ac unica causa mortis illius, contra quam habet mater jus naturale se defendendi eamque repellendi; at vero foetus nondum existens, non est actualis aggressor, nec de facto vim infert, sed solum timetur de eventu futuro; contra quem proinde mater nullum habet jus naturale se defendendi, uti explicant Sanchez et Layman citati, nos autem cum communiori infra c. 4. sect. 1. utrumque negamus.

515. III. Quando ex redditione debiti timetur probabile periculum mortis, abortus, monstruositatis etc. prolis, tunc nec petere nec reddere licet, consequenter multo minus petenti reddere tenebitur conjux absque necessitate. Omnes. Et specialiter tempore menstrui usum conjugalem factum sine necessitate peccati damnant multi cum D. Bonaventura apud Sanch. disp. 21. n. 2: eo quod tunc soleant nasci proles miserrimae ac monstruosae; atque tunc temporis conjugem reddendo peccare venialiter, post Henriq., Sylvest., Rebell. alios docet Bonac. hic q. 4. prop. 6. n. 10. Communi tamen sententia DD. cum Sanch. disp. 21. n. 8. petens tunc solum peccat venialiter, etiamsi certo praevideat periculum prolis vitiosae vel monstruosae generandae; reddere autem licite poterit uxor ob importunitatem petentis, eo quod melius sit prolem vitiosam, monstruosam vel leprosam nasci, quam omnino non nasci. Attamen tunc non obligari ad reddendum, contra Sanchez ibidem rectius docent supra citati Sylvest., Henriq., Bonac. ac noster March. tribun. t. 3.

seu speciali p. 3. tr. 4. tit. 2. q. 4. § 1: quia vere irrationabiliter et injuste petitur, quod cum tanto damno petitur; et si labatur alter in incontinentiam, sibi imputet et patenti suae libidini. Secus esset in casu necessitatis, ut quando conjuges numquam possent petere vel reddere debitum sine periculo prolis vitiandae, ut leprosi vel alio morbo laborantes hereditario. Similiter quando est probabile periculum mortis prolis vel abortus; ut si uxor sit valde gravida, et situ communi copula petatur, non tenetur reddere; possunt tamen tunc mutare situm accommodum, ut assert. praecedenti insinuavi. Tandem si femina experta sit, se foetum vivum edere numquam posse, probabiliter cum multis docet Sanch. cit., nihilominus mulierem debitum reddere posse et petere, quia partim eventus incertus est et Dei beneficio ordinario non impossibilis, ideoque conjuges videntur manere in possessione sui juris et petendi et reddendi debitum; partim quia melius videtur puero, ut existat privatus visione Dei, quam ut omnino non existat, ut indicat D. August. l. 5. contra Jul. c. 8.

IV. Ob inopiam, ne multiplicentur proles in primis validum est 516.
pactum conjugum, ea de causa continendi seu non petendi nec reddendi debitum; immo et licitum, quamdiu abest periculum incontinentiae. Ex communi Navar. c. 16. n. 39, Sanch. l. 9. disp. 25, Laym. c. 1. n. 16, Dian. p. 3. tr. 4. resol. 13. Possent etiam absolute ita pacisci et quidem sancte et meritorie, si fiat ob honestum finem; ergo etiam ob eam causam necessitatis; atque stante tali pacto utique conjux non tenetur reddere, quia injuste contra pactum redderet. At vero secluso tali pacto conjugi petenti tale debitum negare ob solam paupertatem, esse mortale docent Navar. c. 16. n. 25, Sylvest. alii communiter, negantes absolute, multiplicationem prolis excusare a redditione debiti et expresse Laym. c. 1. n. 16: nam cum hoc casu jure petatur debitum, quia ex una parte multiplicatio prolis spectat ad praecipuum finem matrimonii estque magnum bonum ac donum Dei, cujus gratia conjugibus perferendum est quodvis incommodum, ex altera parte autem melius est proli, ut vivat inops, quam ut omnino non vivat, atque inter Christianos vix eveniat extrema necessitas, cum in auxilio Dei, qui volatilia pascit et piorum hominum confidere oporteat, non apparet excusatio tam strictae obligationis. Consentit Gob. cas. 16. n. 24. hac etiam ratione confirmans: aut uxor diu negavit debitum ob illud periculum paupertatis aut non diu; si diu, exponit maritum ingenti periculo incontinentiae et sic delinquet mortaliter ex sententia omnium; si non diu, ergo frustra: concipiet enim probabilissime primo congressu tanto avidius semen rapiente matrice, quanto diutius caruit illo velut alimento. Quare non memini (ait ibidem n. 625.), me unquam impertiisse absolutionem praeferenti animum negandi debitum marito serio petituro ob metum difficultatis in prole enutrienda. Sic ille, sic ego. Quodsi tamen res eo loco esset, ut ob prolis multiplicationem vel parentes ipsi vel vivis parentibus liberi in extremam inopiam (casus certe rarus inter Christianos) redigendi essent, omnino fatendum est ac fatetur Layman citatus, debitum juste negari posse. Et quaeso te, confessarie, an peccati damnabis miseram uxorem, quae marito omnia obligurienti, ipsa cum liberis famem et aerumnas tolerans, ne amplius multiplicetur

miseranda proles, debitum negat priusquam se emendet? Quoniam absolute non improbabilis et bene consideratis circumstantiis in praxi tuta videtur sententia opposita, nimirum ob paupertatem, ne multiplicata prole nimia molestia vel mendicitas sustinenda sit, posse negare debitum vel sine omni culpa, ut cum Ledesma et aliis vult Sanchez citatus, et Diana p. 9. tr. 7. resol. 3., vel saltem sine culpa mortali, ut volunt Sotus, Rodriq., Sa et alii apud Laym. citati. Consultissimum videtur confessario, inducere conjuges ad dictum pactum.

517. § IV. *Petenti licite saltem ex parte copulae.* Licite, servatis nimirum omnibus conditionibus assertione praecedenti explicatis, scilicet debito jure, debito fine, debito modo et circumstantiis atque intra terminos honestatis naturalis. Si quidpiam horum desit, plerumque cessabit obligatio reddendi: quin etiam saepe licite reddere non poterit, quando nimirum petitur illicite ex parte copulae seu quando copula petita est illicita per culpam vel circumstantiam tenentem se ex parte copulae: ut si petatur in loco sacro, cum periculo pollutionis, prolis, conjugis etc., quia tunc reddens cooperaretur ad peccatum directe. At vero quando copula est illicita ex parte solius petentis, jus tamen petendi retinentis: ut si petat voto castitatis adstrictus, vel petat ex mera lascivia ad aliquem finem malum etc., conjux, nisi facile possit avertere, adhuc licite reddere potest, ac serio petenti ac jure suo uti volenti etiam reddere tenetur, juxta communem sententiam apud citatos omnes. Quare non semper in usu matrimonii seu debito conjugali, quando petere illicitum et peccatum est, etiam reddere peccatum est; sed illicite petenti saepe licite reddi potest et quandoque debet; pro quo dignoscendo ex Coninch, Sanch., Laym. cit. c. 1. n. 7. aliis communiter rursus pono tres regulas:

518. Regula prima: Quando petere debitum est tantum culpa venialis undecumque, reddere debitum nulla est culpa, nisi reddens facillime avertere posset; utpote si maritus petat debitum cum variatione situs, solius voluptatis gratia aut cum tactibus extraordinariis, uxor nisi facillime absque ulla displicentia posset impedire, non peccat reddendo ita debitum vel tales tactus. Ratio est: quia licet alter ita petendo et copulando peccet venialiter ob defectum debiti finis et justae causae, conjux tamen ita reddendo excusatur a peccato et culpabili cooperatione ob justam causam et honestum finem, ne scilicet displiceat viro vel eum offendat, ideoque culpa manet ex parte solius petentis; immo eo casu plerumque obligatur ad reddendum, quia et alter jure suo exigit et uxor sine peccato reddere potest, quamvis contra sentiant alii cum Bonac. supra citato. Et prudenter monet Gob. cas. 16. n. 635.: Caveat confessarius, ne scrupulum injiciat nobilibus aut valde ingenuis matronis, quando non parent maritis exigentibus ex mera petulantia ac stantibus etc.

519. Regula secunda: Quando petere est culpa mortalis, sed culpa vel circumstantia tenens se ex parte solius petentis, utpote quia petit voto castitatis adstrictus etc., tunc reddere nulla culpa est. Ratio est: quia cum actus ille ex natura sua non sit illicitus vel solum ex culpa vel circumstantia tenente se ex parte petentis, jus tamen petendi retinentis, hinc idem actus, ut se tenet ex parte conjugis reddentis, in

qua vel quo non reperitur aliqua culpa vel circumstantia vitians actum, erit licitus, immo etiam debitus ex justitia, excepto solo casu, quando cónjux petens per culpam suam amisisset jus petendi debitum: tunc enim non tenetur reddere, immo cum commode avertere possit, saltem ex caritate tenetur non reddere; absolute autem posse reddere, contra alios probabiliter docent Sanchez l. 9. disp. 6. n. 12, Dian. p. 9. tr. 8. res. 32.

Regula tertia: Quando reddere est peccatum mortale ex culpa **520.** vel circumstantia tenente se ex parte ipsius actus copulae, ut si petatur in loco sacro, cum evidenti periculo abortus, cum inceptione extra vas naturale etc., tunc etiam reddere est peccatum mortale, nisi ignorantia vel metus incussus excuset a toto vel a tanto: quia tunc vere et proprie esset cooperari ad peccatum mortale; etenim quando ipse actus de se est illicitus, utpote quia reverentiae loci sacri, saluti prolis aut naturali honestati repugnat, tunc eadem malitia et prava circumstantia afficitur et petitio et redditio.

Sectio IV.

Peccata conjugum contra matrimonium, nimirum de adulterio et restitutione inde debita.

Summarium.

521. Adulterium quid et quotuplex?
522 524. Adulterium mentale tantum, quale et quotuplex peccatum et qualiter in Confessione explicandum?
525—527. Adulterium formale tantum, quale peccatum?
528. Adulterium reale peccatum mortale gravissimum,
529. Multiplicis malitiae et
530. Maximorum damnorum causa,
531. Merito gravissimas trahens poenas.

Adulterium definitur communiter: *Violatio tori alieni; concubitus* **521.** *illicitus in alieno toro; species luxuriae, qua violatur fides tori conjugalis.* Fit tripliciter: aut enim est concubitus conjugati cum conjugata, aut conjugati cum soluta, aut soluti cum conjugata. Pro plena autem notitia in ordine ad Confessionem advertendum, adulterium quadruplex distingui posse: 1. Mentale tantum, quo solo actu interno violatur fides tori. 2. Formale, quo voluntate cum actu interno violatur fides tori, revera tamen non cum aliena; explicationem habebis infra. 3. Materiale tantum, quo reipsa cognoscitur aliena, at esse aliena invincibiliter ignoratur, et hoc quoad malitiam non differt a simplici fornicatione, de quo proinde nihil hic speciale dicendum est. 4. Reale et simpli-

citer dictum adulterium, scilicet materiale et formale simul, quando nimirum scienter et voluntarie reipsa cognoscitur persona ligata; et de hoc nobis sermo est, praemissa tamen brevi confessario necessaria explicatione adulterii mentalis et formalis tantum.

Adulterium mentale tantum.

522. I. Quicumque vel quaecumque efficaciter proponit, consentit, desiderat vel concupiscit cognoscere alienam vel non suam, etsi effectu quacumque causa non secuto 1. peccat mortaliter contra nonum decalogi praeceptum *Non concupisces uxorem proximi tui,* quo omnis illicita concupiscentia et maxime efficax ad alienam vel non suam prohibetur. 2. Peccat peccato adulterii formalis juxta clara verba Christi Matth. 5: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.* 3. Et consequenter tenetur explicare in Confessione, et se esse ligatum, si sit, et circumstantias alterius personae concupitae, an soluta vel etiam ligata, consanguinea, affinis, sacra etc. Certum apud omnes. Ratio est: quia actus internus efficax sumit suam specificationem a toto actu externo, prout a parte rei fieret vel fieri posset, ideoque totam ejus malitiam ex objecto et circumstantiis participat; quaecumque ergo malitia speciem mutans in actu externo commissa necessario explicanda est in Confessione, etiam erit explicanda in actu interno efficacis propositi, consensus vel concupiscentiae ad alienam.

523. II. Conjugatus (et eadem ratione conjugata), si solum morose delectetur de copula cogitata cum altera absque animo complendi, utique peccat mortaliter contra nonum praeceptum. Sed numquid etiam peccato adulterii mentalis, adeo ut talis obligetur in Confessione explicare, se esse conjugatum? Affirmat Vasq. 2. p. 1. disp. 112. cum aliis. Ratio est: quia fides matrimonii obligat, non solum corpus, sed etiam mentem ad aliud objectum turpe non collocare, ideoque talis morose delectans non tantum peccat peccato luxuriae, sed etiam adulterii mentalis: quemadmodum omnium consensu Religiosus, sacerdos vel alius voto castitatis adstrictus in Confessione delectationis morosae venereae tenetur explicare circumstantiam voti vel status sui, quia non solum contra castitatem, sed etiam vere contra votum et virtutem religionis delinquit. Probabilis et sine dubio tutior sententia. Negat vero non improbabiliter Hurtad. apud Tamb. l. 10. decalogi n. 6. his verbis: Docet Vasquez, conjugatum, qui veneree delectatur de fornicatione cum non sua, non tantum peccare peccato luxuriae contra castitatem, sed etiam peccato adulterii contra fidem matrimonii; id tamen difficile et absque sufficienti fundamento probatum, quia difficile et absque fundamento dicitur, in matrimonio praestari fidem conjugi, non collocandi mentem in aliam. Haec Hurt. sane probabiliter. Certe absque sufficienti fundamento et urgenti necessitate aut ratione non est gravandum Sacramentum Poenitentiae. Alia est ratio de voto castitatis adstricto: nam vovens castitatem Deo inspectori cordium, sine dubio principaliter vovet et obligat se ad castitatem etiam internam, sine qua nihil valet externa; at contrahens matrimonium cum homine sine fundamento asseritur, ei etiam obligare mentem, ne in aliud objectum libidinose tendat.

III. Universaliter conjugatus vel quis alius delectando morose de copula cogitata vel alia turpitudine peccat mortaliter peccato ejusdem speciei cum peccato cogitato quoad substantiam ex objecto secundum omnes. Sed numquid etiam quoad circumstantias, ita ut quis in Confessione teneatur explicare circumstantias personae cogitatae vel imaginatae in ejusmodi delectatione venerea morosa, an soluta, ligata, consanguinea sacra? Multi affirmant absolute, praesertim veteres. Absolute vero negant alii cum Vasq. l. c. et cum eo Tamb. cit. l. 10. c. 2. n 4. Sed rectius ex communi et recepta sententia apud Azor. l. 4. c. 6. q. 3, Sanch. l. 1. moral. c. 2. n. 11. ita distinguendum est: quando delectatio morosa fertur in objectum secundum totam ejus malitiam, ita ut ipsae etiam circumstantiae directe volitae et intentae sint: ut si in proposito delecteris in copula cum consanguinea, sacra etc. quatenus tales sunt (quod certe rarum), utique necessario explicandae in Confessione erunt circumstantiae illae, non tam ut circumstantiae, quam ut objectum partiale. At vero quando delectatio fertur in objectum, non secundum totam suam malitiam, sed secundum partem vel secundum ipsum objectum nudum tantum, ut si delecteris de cogitata copula cum aliena femina, apprehensa praecise ut femina non tua, minime autem ut alteri nupta, consanguinea vel sacra est, tunc quia non sortitur totam operis externam malitiam, sed ad speciem simplicis fornicationis vel impudicitiae reducitur, circumstantias illas explicare necessarium non est. Ratio fundamentalis data est in materia de actibus humanis p. 1. dec. c. 3. n. 20. et rursus supra de Poenitentia, cum de circumstantiis confitendis n. 405. **524.**

Adulterium formale tantum

Committitur 1. cum quis revera cognovit suam, tamen credens vel putans, esse alienam vel non suam. Quo in genere valde lepida contigisse novimus et hoc praeter mortalem malitiam praeterea nihil importat. 2. Cum quis scienter cognoscit suam, sed imaginando sibi aliam carnaliter dilectam vel saltem efficaciter affectans et desiderans, loco suae eam habere, de quo jam supra assert. 3. sect. 4. sufficiens mentio facta. 3. Cum quis ita impudenter affectans hic et nunc accedit ad suam, ut omnino etiam accederet, etiamsi esset non sua. 4. Cum conjuges peccant contra naturam, aut sodomia, secundum communem cum Sanch. l. 6. disp. 10. n. 4., et 5. aut mollitie, ut dum conjuges vel mutuo se polluunt aut se seorsim, juxta dicta supra suo loco. Ratio ibidem data est: quia matrimonium non dat conjugibus facultatem, nisi ad copulam et seminationem aptam generationi, qualis minime est illa in sodomia vel mollitie, et deinde sic verissime dividitur eorum caro contra finem matrimonii. **525.**

Conjuges ergo rei sodomiae et mollitiei necessario accusare se debent, et se esse conjugatos, et factum esse cum propria conjuge. Ratio primi patet ex dictis. Ratio secundi est: quia alias numquam explicabunt peccatum a se commissum. At numquid 1. satis esset, hoc scelus ita confiteri: peccavi contra naturam cum conjugata? Resp. non est satis, sed necessario addendam fuisse propriam conjugem, Sanch. cit. n. 5, Pontius, Palaus, alii cum Tamb. l. 7. decal. c. 3. § 2. **526.**

Ratio est: quia explicares peccatum, quod non commisisti; per illa enim verba: peccavi contra naturam cum conjugata, significares, quod alius maritus injuriam esset passus. 2. Quid si addam: peccavi sic cum conjugata viro consentiente? Non est satis: quia sic significans, injuriam esse factam contra tuam propriam uxorem, quasi abusus fuisses uxore alterius consentientis et non tua propria. 3. Addam ergo: peccavi sic cum conjugata, uxore mea consentiente? Nihil est; sic enim dupliciter decipis confessarium; nam per haec verba adhuc significas, uxorem alterius viri turpitudinem passam esse, et propriae uxori impingis peccatum, quod non fecit, nimirum illam consensisse et cooperatam esse cum peccato uxoris alterius viri. 4. Dicendo aperte: peccavi contra naturam cum propria conjuge, foedam notam infamiae apud confessarium inuro uxori meae! Servetur doctrina communis et regula data de Poenitentia de causis excusantibus ab integritate materiali confessionis. His praemissis, jam ad aliam materiam pergamus, nimirum adulterium reale, quo scilicet quis scienter peccat cum aliena et non sua et econtra.

Adulterium reale.

527. **Assertio.** *Adulterium reale est peccatum mortale gravissimum multiplicis malitiae et maximorum plerumque vix compensabilium damnorum causa, merito gravissimas secum trahens poenas.* Est certum apud omnes.

528. § I. *Peccatum mortale gravissimum.* Nam in primis ipsum adulterium nominatim solum, tanquam damnosissima species luxuriae, expresso nomine prohibetur sexto praecepto decalogi, naturali ac positivo: *Non moechaberis.* Deinde gravitas peccati maxime exaggeratur et gravissime damnatur passim in Scripturis utriusque Testamenti, Lev. 2., Deut. 22. et 27., et late Proverb. 6., Ecclesi. 33. 1. Corinth. 6. ait Apostolus: Nolite errare: neque fornicarii, neque adulterii, neque molles regnum Dei possidebunt.

529. § II. *Multiplicis malitiae.* Nam adulterium semper involvit essentialiter duplicem malitiam, unam luxuriae contra continentiam, quatenus acceditur ad non suam; alteram contra fidem matrimonii et justitiam, quatenus acceditur ad alienam; nam quatenus ligatus peccat contra fidem datam in sacramentali contractu matrimonii, quo corpus suum soli conjugi promisit et tradidit, peccat contra justitiam seu jus corporis sui acquisitum conjugi, juxta illud Apostoli 1. Cor. 7: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir etc. Quatenus vero peccatur cum persona ligata, peccatur contra justitiam et jus acquisitum tertii, scilicet conjugis alterius personae ligatae. Itaque

Gravitatis peccati hujus hi sunt gradus: 1. Gravis, cum persona soluta peccat cum ligata: quia praeter fornicationem solum cooperando peccat contra jus tertii. 2. Gravior, cum persona ligata peccat cum soluta: quia praeter fornicationem peccat contra fidem a se datam propriae conjugi et quia violat jus acquisitum conjugi in ejus corpus. 3. Gravissimus, cum persona ligata peccat cum ligata: quia praeter fornicationem peccat et contra fidem a se datam conjugi et contra jus propriae conjugis et contra jus tertii, scilicet complicis ligatae conjugis;

ubi praeter fornicationem et fidem violatam duplex committitur injustitia et injuria, et in propriam conjugem et in conjugem complicis adulterantis; quae duae injuriae etsi ejusdem speciei, tamen distinctae numero necessario explicandae sunt in Confessione, sicut et peccatum personae sacrae cum sacra; non enim sufficit simpliciter dicere: commisi adulterium vel sacrilegium carnale, sed omnino explicandus est status utriusque, juxta communissimam DD. et late Lugo sect. 5. n. 38. Ratio: quia tunc duo sunt commissa peccata, unum in persona propria, alterum cooperando ad peccatum personae alterius, duo jura violantur in adulterio mutuo, duo corpora Deo sacra profanantur in horribili sacrilegio mutuo. Insuper adulterium committitur a conjugato in omni prorsus specie luxuriae saltem externae, non tantum naturali cum soluta, ligata, consanguinea, sacra etc., sed etiam contra naturam, bestialitate, sodomia, mollitie, itemque osculis et tactibus impudicis etiam cum solutis: ideoque talis agens conjugatus vel conjugata tenetur explicare statum matrimonii sui. Communissima DD. Sanch. l. 9. disp. 18. n. 4, Lugo loc. cit. Tamb. cit. c. 3. § 1. Ratio est: quia in his omnibus semper fit injuria conjugi juxta Apostolum cit.: Vir non habet potestatem corporis sui etc.

§ III. *Maximorum damnorum causa.* Damna denique maxima ex **530.** adulterio cum ligata provenientia et plerumque incompensabilia sunt: quod proles inde nata in alienam curam, alimenta, hereditatem transeat et irrepat cum maximo damno mariti et prolium legitimarum; quae damna, quia ordinarie irreparabilia sunt, ut patebit, in immensum augent malitiam adulterii; quanta enim malitia et injustitia est, voluntarie et causare talia damna et simul se praecipitare in impossibilitatem ea compensandi! Quapropter in Confessione necessario distincte explicanda et a confessario examinanda sunt illa damna, utpote 1. an proles inde nata sit et adhuc vivat. 2. An ex communi re familiari vel sumptibus innocentis conjugis alatur. 3. An inter liberos vel heredes legitimos hereditatem nacta vel nactura sit ex bonis paternis vel matrimonialibus ad solos legitimos heredes pertinentibus. Haec enim adulterio commisso novam et omnino distinctam speciem injustitiae et injuriae in conjugem innocentem et heredes legitimos superaddunt atque inducunt gravissimam obligationem, de qua mox.

§ IV. *Merito gravissimas trahens poenas.* Praeter poenam juris **531.** naturalis, scilicet obligationem restitutionis pro damnis ex adulterio consecutis marito et prolibus legitimis, de quibus statim, jure positivo variae poenae adulterio decretae et jure meritissimo: prima poena est mors infligenda a judice adulterae, non tamen adultero; sed haec mors nihil ad nos. Secunda poena est, quod dos vel donata propter nuptias amittantur propter adulterium, de hoc dixi satis cum de contractibus. Tertia poena est, quod propter adulterium conjux adulterans privetur jure petendi debitum, ut communiter solemus loqui, et haec quidem ad nos, sed jam satis explicata supra. Quarta poena est, quod propter adulterium possit fieri divortium ad petitionem innocentis; sed haec tota spectant ad forum externum, nihil ad confessarium; si tamen nosse velis, nervose et optime tradit Laym. l. 5. tr. 10. cap. ultimo.

Subsectio.

De restitutione ex adulterio debita.

Summarium.

532. Quid ex adulterio restituendum
533—535. Pro injuria,
536. Pro infamia vel dedecore,
537. Pro damno temporali,
538. Pro sumptibus hospitalis?
539. Adulter obligatur ad restitutionem pro damnis marito et liberis legitimis,
540—541. Utpote pro infamia et alimento prolis, sive suaserit
542. Sive non suaserit, eam marito supponi.
543. Adulter in dubio, sitne proles sua necne, probabiliter adhuc obligatur restituere pro rata dubii,
544. Sed aeque probabiliter ad nihil obligatur.
545—546. Ad quid, si duo vel plures cum eadem adulterium commiserunt?
547. Etiam adultera per se obligatur ad restitutionem
548—551. Omnium damnorum ex adulterio per se consequentium marito ac filiis legitimis,
552. Omni modo commodo et moraliter possibili.
553. Non tenetur regulariter crimen suum manifestare marito vel proli spuriae.
554—555. An et quando filius teneatur credere matri asserenti, ipsum esse spurium?
556. Adultera non tenetur manifestare suum crimen et prolis illegitimationem, quando ipsa compenset,
557. Quando praesumat id nosse alios,
558. Quando nihil proderit,
559. Nec cum periculo vitae
560—561. Vel infamiae suae majoris
562. Aut cum detrimento propriae famae.
563. His vero cessantibus tenetur.
564—567. Solvuntur fundamenta contraria.

Quatuor hic explicanda sunt: 1. Pro quo restituendum. 2. Ad quid obligetur adulter. 3. Ad quid adultera. 4. An haec aliquando teneatur se prodere propter damna avertenda.

532. § I. *Quid et pro quo restituendum ex adulterio.* Titius nobilis et opulentus commisit adulterium cum Caja, uxore Sempronii similiter nobilis et divitis viri; ex adultero natum filium spurium bonus Sempronius tanquam legitimum filium et quidem primogenitum statui suo summis sumptibus competentibus educavit et cum aliis liberis postea natis ei hereditatem reliquit, et insuper tanquam primogenito fideicommissum seu praecipuum contulit, posthabito vero suo primogenito filio, primum post illum spurium nato. Quaeritur, quid, et pro quo teneantur restituere Titius adulter et Caja adultera tantorum malorum causae? Generaliter tria hic distingui debent: Primum est ipsa injuria per adulterium illata Sempronio ab adultero et adultera, secluso omni alio damno famae vel fortunae. Secundum est infamia et dedecus illatum Sempronio cornuto ex adulterio divulgato. Tertium est damnum temporale Sempronii in alenda prole spuria et liberorum legitimorum in hereditate ab illo spurio participata et similia. Huc etiam referri

debent sumptus hospitalis, si talis proles spuria exposita esset et in eo educanda. De singulis breviter seorsim.

I. *Pro injuria.*

Pro ipsa sola injuria adulterii secluso omni damno in honore, 533.
fama vel fortuna vel bonis temporalibus nihil restituendum est. Ita contra Rebell. et alios RR. apud Molinam communissima DD., quos late citant et sequuntur Molina et Lugo. Ratio communis est: quia obligatio restitutionis non oritur praecise ex injuria, sed ex damno permanente injuste illato; atqui in proposito supponimus, ex adulterio occulto permanente, nulla prole suscepta vel aliunde educata nullum prorsus oriri damnum in honore, fama vel bonis temporalibus conjugis vel aliorum liberorum; ipsum autem adulterium in se non est damnum, sed mera injuria transiens, qua transacta nullum remanet damnum; ergo nulla inde restitutio debita. Quia tamen posset quis contendere, ex adulterio semper remanere aliquod damnum, scilicet maculam aliquam tori conjugalis (etsi occultam) tamen aliquo modo aestimabilem, ideo ratio melior est: quia damna illata in uno genere bonorum non debent ex obligatione per restitutionem reparari in alio genere bonorum; unde in communi sententia homicida pro injuria et damno naturali ipsius occisionis seu mortis hominis secluso alio damno temporali nil debet restituere per pecuniam vel quodvis aliud; cum ergo injuria adulterii et qualecumque damnum illud naturale permanens vel transiens non sit in genere pecuniae vel boni temporalis, sed in alio superiori genere bonorum, nimirum circa corpus conjugis, consequens est, quod adulter non teneatur pecuniis compensare injuriam vel damnum illud. Adde, quod opposita sententia sit contra sensum et praxim omnium fidelium et confessariorum, qui etiam doctissimi et optimi talem obligationem numquam agnoverunt.

Dices: maritus, vir honestus, mallet carere centum aureis, quam 534.
pati injuriam adulterii praecise, secluso omni alio damno in honore, fama vel pecunia; ergo pro illa injuria praecise est obligatio restituendi aeque, immo major, quam pro furto centum aureorum. Resp. negando consequentiam: nam etiam occidendus mallet carere mille aureis, quam vita, et tamen non sequitur tuum illatum; solum ergo utroque casu sequitur, majorem esse injuriam et graviori poena dignam, quam sit furtum centum vel mille aureorum; non potest autem sequi obligatio restituendi propter impotentiam compensandi ad aequalitatem, cum sint diversa genera bonorum, ut dictum est.

Dices rursus: qui utitur re aliena, equo v. g. invito domino, 535.
tenetur non solum reddere equum, sed etiam pretium aequivalens pro usu praeterito illius equi vel rei alienae; ergo similiter qui usus est uxore aliena, tenetur non solum uxorem relinquere viro suo, sed etiam aliquid quasi pretium aequivalens dare pro usu corporis. Resp. iterum negando consequentiam et paritatem: quia usus equi est in eodem genere bonorum cum pecunia, scilicet boni temporalis, fortunae, atque adeo potest et debet pecunia compensari; at vero usus uxoris, sicut ipsa uxor sunt in alio altiori genere bonorum; quare sicut qui occidit

uxorem Sempronii, non tenetur ei pecuniam restituere pro ipsa uxore praecise secluso alio damno temporali, ita neque ille, qui usum uxoris habuit invito marito, quia hic usus ad aliud bonorum genus spectat, quae aequivalente pecunia compensari nequeunt. Unde etiamsi maritus sciat adulterium et exigat satisfactionem pecuniae pro ipso adulterio, certum est, adulterum posse recusare, quia id ob speciem lenocinii, pudicitiam vendere, prohibitum est in jure, Cod. l. 2. t. 6. c. 18. Quodsi tamen adulter loco poenae velit satisfacere in pecunia, poterit maritus in conscientiam illam accipere et retinere, quia tunc non adesset lenocinium ut suppono; leges autem solum in foro externo illam satisfactionem vetant, ne detur ansa lenociniis, ut observat Tamb. l. 6. decal. c. 3. § 4. n. 2.

II. *Pro infamia vel dedecore.*

536. Certum est, quod sicut pro infamia vel dedecore, quod ex injusta detractione vel contumelia oritur, compensatio fieri debet per restitutionem, ita etiam infamia et dedecus, quod maritus patitur ex injuria adulterii, si adulterium ad aliorum notitiam perveniat, si fieri possit reparari deberet ex obligatione justitiae. Dico tamen, *si fieri possit*: plerumque enim erit impossibile, eam infamiam vel dedecus miseri cornuti auferre. Dedecus tamen aliquando compensari poterit ab adultero, honorando vel elevando ad altiorem gradum, ut videatur, nullam vel modicam honoris jacturam incurrisse. Deinde sermo est tantum de marito injuriam passo; sed si maritus ipse adulterium commisisset, non videtur ex hoc obligatus ad restituendum uxori, quia haec ex mariti adulterio nullum dedecus vel infamiam incurrere communiter existimatur, ait Lugo sect. 1. disp. 22.

III. *Pro damno temporali.*

537. Certo restituendum est marito pro expensis, quas facit in aliena prole alenda; itemque pro iis, quae pater putatitius tali proli spuriae donat et post mortem relinquit hereditate, fideicommisso; itemque aliis filiis vel heredibus legitimis, juxta dicenda § 2. et 3. ac etiam pro iis, quae consanguinei mariti ejus intuitu donant vel relinquunt tali proli putatitiae, alias proli legitimae donaturi. Addit Molina tr. 4. disp. 101., etiam restituendum esse pro iis, quae mater plus insumit vel minus lucratur bonis communibus, quam alias insumptura vel lucratura fuisset; verum hoc nimis rigorose dictum merito censet cum aliis Lugo ibid. n. 3.; numquid enim si uxor ex culpabili causa aegrotet et sic minus lucretur vel plus insumat, tenebitur postea restituere; numquid econtra culpabiliter aegrotans maritus? Lege ipsummet, si curiosus es.

IV. *Pro sumptibus hospitalis.*

538. Quando proles ex adulterio suscepta exponitur alenda in hospitali ad id fundato, saltem quando parentes adulteri divites sunt et solum ad tegendum crimen suum prolem ita exponant, etiam ipsi hospitali

pro sumptibus alendae prolis restituendum esse ab iisdem parentibus, docet communis DD. plurimisque citatis Sanch. l. 1. consil. c. 5. disp. 46. n. 7, Azor. l. 2. tr. 2. c. 5., loquentes universaliter de exponentibus prolem sive spuriam sive legitimam et in specie de prole adulterina, Mol. cit. disp. 101, Lugo cit. sect. 1. n. 4, Herincx disp. 6. q. 7. n. 96. Ratio est: quia sumptus illi et redditus hospitalis fundati et relicti sunt, ut subveniatur pauperibus; ergo injuste agit qui cum dives sit et possit ac teneatur filiis alimenta praestare, absque necessitate ingerit et cogit illum ali ex bonis pauperum; consequenter eos sumptus ex justitia tenebitur refundere; et certe semper commode poterit, si non per seipsum ob metum infamiae, certe per aliam personam fidelem aut ipsum confessarium. Quamvis oppositum sentiant et satis bene suadeant aliqui, quos refert et approbat Dian. p. 2. tr. 6. miscel. res. 40., quem vide; non enim libet rei rarae praxis immorari.

§ II. *Obligatio adulteri.* Certum est, adulterum, si moraliter **539.** certus sit, prolem esse suam ex suo adulterio genitam, obligari ad restitutionem pro damnis censecutis marito et liberis legitimis, modis postea declarandis. Communissima apud mox citandos. Ratio generatim est: quia omnis injuste damnificans proximum tenetur ad restitutionem: sed adulter vere injuste damnificat et vere injusta causa est damnorum illorum, quando eam injustam actionem exercuit, ex qua suapte natura prolis generatio, conjuncta cum damno mariti et liberorum legitimorum consequi potest et solet; ergo et ipse tenetur ad restitutionem seu compensationem illorum damnorum in foro omni, et conscientiae maxime. Intellige tamen per se loquendo, nisi scilicet excusetur in toto vel in parte, sive quia damnum ab ipsa adultera jam compensatum sit vel compensandum credatur, sive quod restitutionem praestare nequeat ob impotentiam vel physicam vel moralem ob periculum vitae, gravis dispendii, famae etc. juxta causas generales excusantes a restitutione et in simili dicam infra de ipsa adultera. In particulari ergo quoad adulterum tria hic certa sunt, duo autem valde dubia et controversa.

I. Certum est, in primis adulterum debere restituere marito pro **540.** infamia vel dedecore ex adulterio diffamato subsecuto, quando ea mala possunt vel in toto vel in parte reparari, juxta paulo superius dicta. 2. Certum est, in integrum debere solvere vel compensare marito alimenta prolis adulterinae, cum ipse sit verus pater et ipsi incumbat alere filium. Sed intellige a tertio anno aetatis prolis, nam usque ad tertium aetatis annum seu in primo triennio ipsa mater sola debet alere filium, ut habetur utroque Jure Dec. l. 3. t. 33. c. 2., Cod. l. 8. t. 47. c. 9.. 3. Si adulter suasit adulterae, ut prolem adulterinam marito supponeret tanquam ex ipso genitam et consequenter tanquam suam educandam, certum est apud omnes, eum obligare ad compensanda damna inde secuta, et marito in sumptibus et liberis legitimis vel heredibus in diminutione hereditatis et similibus, quia tunc fuit vera moralis et voluntaria causa illorum damnorum, atque hoc simul cum adultera aeque primo et aeque immediate, et non solum secundo loco in defectum adulterae; quia quando consilium datum est in commodum utriusque, et consultoris et executoris, uterque tenetur aeque primo pro rata et

singuli in solidum in defectu alterius, ut ex communi notat Lessius l. 2. c. 10. n. 5. et ex eo Lugo disp. 10. sect. 2. n. 1. Tenetur ergo tunc restituere adulter aut in parte rata, etiam majori, etiam in toto, prout ipsa adultera multum, parum aut nihil ad restitutionem cooperari vel contribuere potuerit; similiter et econtra dicendum de adultera. Et haec tria certa sunt.

541. II. Dubium et controversum primum est, an ex adulterio praecise, quando adulter postea adulterae nihil suasit nec ullo modo procuravit, quod proles adulterina marito supponeretur, teneatur tamen saltem ex parte pro rata sua ad restituendum liberis legitimis vel heredibus pro damnis, utpote pro hereditate diminuta vel ablata, pro majoratu vel fideicommisso aliove praecipuo, tali spurio tanquam legitimo collatis. Negavit ante omnes Sotus l. 4. de just. c. 7. a. 2. et post eum Henriq., Barthol. a S. Fausto et Diana p. 2. tr. 3. miscel. res. 25. aliique RR. teste Lessio l. c., non negante hujus sententiae probabilitatem. Fundamentum est: quod tunc adulter non sit causa propria illius damni, sed sola uxor adultera, quae sola supponit marito prolem alienam pro sua, quod adulter, ut supponimus, nec intendit nec consulit nec procurat; ergo sola mater est quae damnum infert, ideoque ea sola tenetur reparare. Quemadmodum si eo casu adultera procuret abortum, non ideo adulter esset causa abortus, si illum nec suasit nec procuravit, licet illius occasionem dederit sua copula adulterina; ergo similiter non erit causa illius suppositionis prolis alienae, si eam nec suasit nec procuravit, licet illius occasionem dederit. Item si ego tibi furatus sum tuam supellectilem, tu vero ad eam compensandam fureris ab alio tertio pecuniam, non ideo ego debeo tertio restituere pecuniam, sed solum tibi pro tua supellectili; ita in proposito adulter est quidem reus adulterii, non tamen illius suppositionis et damnorum, quae uxor adultera supponendo prolem alienam infert marito et filiis legitimis, consequenter ille a restitutionis debito immunis erit. Sententia non omnino improbabilis.

542. Sed vera est sententia affirmativa communis DD., quos late citant et sequuntur Mol. tr. 4. disp. 104, Laym. l. 3. theol. mor. tr. 3. p. 3. c. 14. n. 4, Lugo disp. 13. sect. 2. n. 11, Less. l. 2. de just. c. 10. dub. 5, Herincx disp. 6. q. 7. n. 93. Ratio communis est: quia licet mater sit, quae immediate supponit prolem illegitimam marito, adulter tamen est causa illius suppositionis et damnorum consequentium, quatenus ipse facto suo conjecit matrem in necessitatem ita faciendi, ne prodat suum delictum; certe enim regulariter saltem non poterit aliter facere. Quia tamen aliquando saltem posset non ita supponere, sed extra familiam alere prolem spuriam, quo casu Vasq. apud Lugo cit. fatetur, posse locum habere sententiam Soti. Ratio generalis est: quia adulter etiam est vera, proxima et immediata causa illorum damnorum, sicut et mater adultera: haec enim non aliter concurrit ad illa damna, nisi quatenus filium illegitimum talem permittit esse in domo et familia mariti, ut maritus et alii credant, esse filium legitimum, sicut reliquos; neque enim ad hanc causalitatem necesse est, quod mater positive dicat, eum esse filium legitimum patris neque ita dicere solet, sed solum permittit eum sic domi manere et decipit maritum ac alios

putantes, eum esse filium legitimum; atqui eodem modo multo magis concurrit adulter, qui cum sit verus pater prolis, ipse deberet eam alere, educare et illius curam habere; eoipso quod filium suum relinquat in aliena domo apud alium putatitium patrem, a quo videt eum pro filio legitimo haberi et educari etc., est causa non minus, quam mater illius deceptionis et damnorum consequentium mariti et liberorum legitimorum, ut sane perpendenti luce meridiana clarius apparebit et latius prosequitur Lugo cit. n. 14.; ergo etc. Diversa est plane ratio in exemplis allatis de abortu et furto, quia, ut dixi, ad suppositionem prolis concurrit adulter etiam immediate, ponendo eam in utero adulterae et tenendo in aliena domo; ad abortum autem nullo modo concurrit immediate, sed nudam occasionem praebet ipsius liberae electionis; et furans tibi tuam supellectilem nullo modo concurrit ad tuum furtum pecuniae respectu tertii, sed meram occasionem praebet, ex qua libere eligis furari ab altero tantumdem, et neuter in necessitatem ita agendi regulariter conjicitur. Quodsi tamen in casu singulari alicui furto auferens sua, sciens et volens conjicere in necessitatem furandi alteri tertio, certe etiam injurius eris in illum tertium, ideoque in defectum prioris furis restitutioni obnoxius, quo ipso tamen onere te liberas restituendo tuum primum furtum, de quo alibi latius.

III. Dubium controversum alterum et difficilius est. Dixeram **543.** initio, adulterum, *si moraliter certus sit,* prolem esse suam, obligari ad restitutionem. Id autem in proposito moraliter certum censetur, quod prudenter ita creditur, ut contrarium nullo modo videatur probabile: talia enim passim humano modo certa dicuntur, ait Less. cit. l. 2. c, 10. dub. 6. n. 39. ab omnibus communiter receptus. Ut si in proposito tempus partus correspondeat cum tempore conceptionis et adulterii commissi, et tunc maritus fuit absens vel infirmitate impotens vel alias filios numquam genuit, aut aliunde merito credendum sit adulterae asserenti, se ex adultero concepisse, non ex marito. Quid, si ergo adulter non sit ita moraliter certus, prolem esse suam, sed vere et probabiliter dubitet in utramque partem, sitne proles ex se genita necne? Adhuc adulterum obligari ad restitutionem dictorum damnorum saltem pro parte secundum quantitatem dubii, sane non improbabiliter docent cum multis Mol. cit. tr. 4. disp. 103, Laym. cit. c. 14. n. 2. Fundamenta sunt: 1. quia licet ipse adulter dubius sit, an proles sit sua, tamen aeque etiam dubium est, an sit mariti; atqui in dubio, uter duorum pater sit prolis, aequitas non patitur, ut unus eorum omnes expensas subeat in ea alenda et educanda, alter vero omnino immunis sit; sed oportet eos contribuere secundum proportionem dubii, juxta communem sententiam; ergo licet adulter non sit certus de prole sua, tamen debet esse certus de compensatione damni pro rata sua. 2. Generaliter quandocumque constat, delictum esse admissum, ex quo damnum sequi solet, praesumptio solet esse contra nocentem, ut ipsi incumbat probatio, nihil ex suo delicto damni evenisse, quod alios suapte natura solet sequi, cum in dubia causa potius favendum sit innocenti, quam nocenti; at hic constat, adulterum commisisse delictum, ex quo tale damnum, scilicet prolis alienae suppositio sequi solet; ergo in dubio, an revera ita sit, debet adulter in conscientia praesumere contra se

et credere, se esse debitorem damni restituendi, saltem secundum quantitatem dubii. 3. Molina cit. ita fere arguit: quia adulter non est possessor bonae fidei in tali casu, cui in dubio favendum sit, nam mala fide apposuit causam, unde damna illa sequi nata erant; nam si quis injuste sagittam projecit, et constat postea, eo loci servum Petri sagitta interfectum esse, etsi non certum sit, sed dubium, an illa eadem sagitta interfectus sit, non erit aestimandus possessor bonae fidei, sed obligandus pro quantitate dubii et verisimilitudinis restituere damnum; ergo similiter cum adulter suo facto causam injustam sufficienter apposuerit ad ea damna, debebit restituere pro quantitate verisimilitudinis et dubii. 4. Ergo male quidam videntur arguere: filius in illo dubio legitimum se reputare potest; ergo et adulter. Negatur enim consequentia et paritas: quia filio innocenti et in possessione filiationis legitimae manenti omni jure debebitur praesumptio, ut habeatur legitimus, quousque demonstretur illegitimus. At vero adultero nocenti et injustam causam praebenti, unde tale damnum suapte natura sequi solet, nulla debetur praesumptio pro se, sed potius contra se, ut dictum est. Audesne huic sententiae negare probabilitatem? Ego autem

544. IV. Dico simpliciter, adulter non obligatur ad ullam damni compensationem in dubio, nisi ei moraliter certum sit, eam esse suam prolem. Ita Sot., Nav. aliisque congestis Less. l. 2. c. 10. dub. 6. n. 39, Lugo cit. sect. 2, Dicast. t. 2. tr. 2. de justit. disp. 7. dub. 11, Tamb. l. 7. decal. c. 3. § 4. n. 3. Ratio valida optime traditur a Less. cit. his verbis: quia in dubio melior est conditio possidentis; nemo enim tenetur aliquid solvere et re sua se spoliare, nisi constet se debere. Consentiunt fere in hoc DD.; quamvis enim quidam dicant, illum teneri, quando probabiliter credit, esse suam prolem, hoc tamen non est ita generatim intelligendum, sed quando ita credit, ut non habeat rationem dubitandi de contrario. Fieri enim potest, ut quis probabiliter credat, esse suam prolem, et etiam probabilitatem habeat non esse, quo casu certum est, non teneri. Haec Less. Jam subsumo: atqui quamdiu adulter non est moraliter certus, sed vere dubium est, an proles sit sua, tamdiu non constat, ipsum esse debitorem; et licet non sit bonae fidei in ordine ad adulterium, est tamen quoad bona sua legitime possessa, nec illis spoliari debet, donec probetur, filium esse suum: et insuper in eo dubio adest praesumptio juris, filium esse legitimum, ut constat ex Dig. l. 1. t. 6. c. 6., l. 2. t. 4. c. 5. et pluribus locis apud Lugo cit. n. 17. Idque generaliter in utroque foro locum habere, plurimis relatis docent Lugo et Lessius l. c.: quia cum ratione matrimonii filius inveniatur in possessione legitimae filiationis, non debet propter hoc dubium possessione sua privari; ergo etiam adulter eam prolem legitimam mariti, et non spuriam suam, sicque se a restitutione immunem praesumere et reputare potest. Alioquin certe talis filius dubius melioris conditionis esset, quam alii filii ejusdem mariti, non dubii; ille enim ratione praesumptionis juris de sua legitima filiatione posset accipere et retinere totam portionem hereditatis paternae, et insuper posset recipere partem, quam adulter ei deberet dare propter alimenta pro ratione dubii. Fatendum ergo est, titulum illum, qui sufficit ad hoc, ut filius accipiat portionem integram filii legitimi, sufficere eodem modo ad liberandum adulterum

ab obligatione eum alendi etiam ex parte. His bene perceptis liquido ruunt fundamenta oppositae sententiae: quia ex una parte adulter révera non probatur debitor, et ex altera parte omnis praesumptio contra ipsum ratione adulterii commissi eliditur per contrariam praesumptionem juris de legitima filiatione prolis; qualis praesumptio contraria certa non adest in Molinae exemplo de emissa sagitta, ideoque non ad rem.

At quid, si duo vel plures moechi eodem fere tempore commi- **545.** serant adulterium cum Berta uxore Titii in iis circumstantiis, ut certum sit moraliter, ab alterutro vel uno illorum prolem esse genitam, non a marito: tenebunturne tunc ambo vel omnes restituere marito et filiis legitimis pro damnis ex prole adulterina supposita marito pro rata sua parte? Responsio est affirmativa. Communis. Molina, Vasq. alii cum Lugo cit. disp. 13. sect. 3. n. 24, Herincx disp. 6. q. 7. n. 19. Ratio est: quia ex una parte certum est, prolem ab uno eorum esse genitam; ex altera autem parte licet incertum sit, quisnam eorum genuerit, uterque tamen sua actione injusta fuit in causa, ne certus damni auctor agnoscatur, a quo certo compensatio fieri debeat; ideoque uterque certo injuriam et damnum intulerat, utpote vel ob prolem illegitimam vel ob incertitudinem auctoris, qui solvere teneatur ea damna; et consequenter uterque pro rata sua ex ea injusta actione restituere tenebitur; quemadmodum si duo seorsim vel casu sagittas projiciant, quarum una interficit certo servum Petri, licet ignoretur cujus sagitta interfectus sit servus, singuli tamen debent compensare illud damnum pro rata et quantitate dubii, quia nimirum uterque certum damnum intulit vel occidendo servum vel causando incertitudinem auctoris damni, et sic privando Petrum jure et facultate exigendi restitutionem ab occisore certo sui servi; quare uterque debet restituere certam partem pretii; idem prorsus est in nostro proposito.

§ III. *Obligatio adulterae.*

Assertio. *Adultera per se obligatur ad restitutionem omnium dam-* **546.** *norum ex adulterio per se sequentium marito et filiis legitimis, modo commodo et moraliter possibili, regulariter tamen ad ea damna avertenda non tenetur prodere suum delictum neque marito neque proli illegitimae ex adulterio susceptae.* Est tota communissima. Ratio generalis obligationis manifesta est: quia ipsa adultera est per se immediate causa, cur maritus et filii legitimi credant, illam esse veram et legitimam prolem atque idcirco ea damna patiantur. Reliqua explico particulatim.

I. *Per se obligatur ad restitutionem,*

Nimirum nisi adsit justa causa excusans: nam sicut in omnibus **547.** aliis, ita etiam in hoc casu sine dubio excusat impotentia physica vel moralis, ut si non possit restituere sine periculo mortis aut infamiae alteriusve gravioris mali, quam sit damnum inde secutum; de quibus latius §. seq. Idque si non omnino ad omittendam, saltem ad differendam restitutionem, quousque talis impotentia vel pericula durant. Absolute ab onere restitutionis adulteram liberant duae causae: prima, si et ipsa adultera non sit moraliter certa, prolem hanc esse ex adul-

terio genitam: tunc enim excusabitur a restitutione eadem ratione, qua modo de adultero probatum est; quamvis autem raro id mater ignoret, tamen contingit revera, ut propter vicinitatem copulae cum adultero et cum marito prorsus ignoret vel saltem ambigat, ex quo proles concepta sit. At quid si adultera commisso adulterio (ut revera solent) de industria cito petat copulam a marito, ut sic incertus evadat conceptus prolis? Responsionem non inveni apud meos AA. Respondeo tamen cum distinctione: si ita faciat praecise ad tegendum suum crimen, ne forte nata prole aliquando innotescat, censeo adhuc liberam a restitutione damnorum secutorum; quia ex una parte usa est jure suo, ex altera autem parte revera proles manet dubia. Si vero ita faciat ex directa intentione, ut proles postea nata marito innocenti supponatur cum ejus et legitimorum filiorum damno, non possum eam a restitutione damnorum consecutorum liberare, quia revera jam est voluntaria causa illorum damnorum; immo prope certa, cum regulariter saltem ex priori praesertim extraordinario libidinoso concubitu proles concipi soleat. Secunda causa omnino excusans est, si pater vel liberi legitimi libere remittant eam obligationem; et res clara est, si remittant expresse cognito jam crimine et prole adulterina; quin etiam saepe tacitam ejusmodi remissionem potest praesumere mater et sic se non manifestare, ut §. seq. dicam. Dixi autem, *si libere remittant*. Quaedam sic se liberavit: habebat tres filios, quorum unus erat ex adulterio, et quia ab illis nihil sibi timebat, eos ita allocuta est: unus vestrum non est legitime natus; si eum nominem, ab hereditate ampla necessario depelletur; quid vultis faciam? His auditis, timuit quisque sibi, ne spurius nominetur; quare omnes rogarunt matrem, ut sileret spuriumque quicumque ille sit sibi invicem remittentes in partem hereditatis admiserunt. Hoc tamen medium merito non approbat Covarruvias apud Laym. cit. n. 42.: quia tunc filii non libere et sponte, sed timore gravi et metu injusto adacti remiserunt spurio, cum revera ipsi reliqui duo nullum habeant periculum illegitimitatis. Posset tamen remedium hoc admitti, si omnes vere et ex animo sponte fecissent, non ex metu, idque explicite declarassent ac protestati essent, se non ex metu, sed ex amore ac benevolentia erga matrem vel erga se invicem simul in eadem domo educatos remittere velle, remissuros etiam omnino, si scirent, quis esset illegitimus, ut sapienter admittunt Lugo cit. et Tamb. § 4. n. 12.

II. *Omnium damnorum ex adulterio per se consequentium marito ac filiis legitimis.*

548. Omnis enim, qui ponit causam aliquam, dicitur etiam causa effectuum, qui ex illa causa per se oriuntur seu qui per se connexi sunt cum illa causa posita; non autem omnium effectuum, qui ex illa causa quomodolibet per accidens consequuntur; et possunt esse innumeri nec praevisi nec praevideri debiti, ut latius docetur in materia de restitutione de injusta damnificatione ex homicidio etc. Si uxor in proposito adultera supponendo filium illegitimum est solum causa illorum damnorum, quae suppositione marito et filiis legitimis per se conse-

quuntur, non autem eorum, quae inde mere per accidens et quasi fortuito sequuntur, consequenter pro illis tantum, non autem pro istis damnis tenetur uxor adultera. Pro clara resolutione pono claram bipartitam regulam.

549. I. Adultera tenetur restituere marito et filiis legitimis pro damnis illatis in illis tantum bonis, quae filiis legitimis debentur, et conferuntur spurio, utpote 1. marito pro alimentis et expensis in educanda prole spuria (sed hoc post triennium primum simul cum adultero, et in defectum hujus in solidum, juxta dicta §. praec.). 2. Filiis legitimis pro diminutione hereditatis seu portione hereditatis collata spurio, item pro majoratu, fideicommisso aliave praerogativa alias filio legitimo primogenito conferenda, modo autem collata filio putatitio illegitimo. Itemque hereditas avi, avunculi aliorumque ascendentium vel consanguineorum, quae debebatur filiis legitimis, et per istum errorem conferuntur vel occupantur a spurio. Communissima DD. et late Lugo cit. sect. 3. n. 39. Ratio data est: quia haec omnia damna per se connexa sunt et per se oriuntur ex suppositione prolis adulterinae.

550. II. Uxor adultera non tenetur restituere filiis legitimis pro his damnis in illis bonis, quae filiis legitimis non debebantur et illegitimo conferuntur: ut si consanguineus vel amicus mariti, putans hunc esse verum ejus filium vel alius quicumque illum spurium suum heredem instituat, aliquid ei leget vel liberaliter donet, sumptus ad studia, ad nuptias, ad doctoratum tribuat, quod forte certe non dedisset, immo dedisset vero filio, si veritas constitisset. Hujusmodi enim sunt damna non per se, sed solum per accidens provenientia veris filiis, quia ad ejusmodi liberales collationes jus nullum habebant. Ita contra Molin. certe in hac re nimis rigidum pluresque sequaces ex communi Lugo cit. n. 37, Tamb. c. 3. §. 4. 8.

551. At quid de ipso filio illegitimo, qui ejusmodi per errorem collata vel donata liberaliter recipit, sciens, se esse illegitimum (nam si ignoret, bona fide excusari omnes scimus)? Respondet recte Lugo cit. n. 38., ipsum in rebus majoris momenti debere restituere ex re accepta, quoniam error iste causat in donante involuntarium saltem in rebus majoris momenti. Alia est ratio de ipsa matre adultera, quae non obligatur ex re accepta, cum ipsa nihil acceperit; sed solum obligaretur propter causam a se positam talis erroris, quae causa cum per se non influat in illas donationes, merito a restitutione excusatur.

III. *Omni modo commodo, moraliter possibili.*

552. Manet ergo adulterae gravissima obligatio compensandi omnia damna per se consequentia et marito et filiis legitimis maxime, quantumcumque omni modo moraliter possibile est, utpote 1. de bonis suis propriis paraphernalibus ac liberis, de quibus sine mariti ac legitimae prolis praejudicio libere disponere potest, largiendo, legando vel testando marito ac liberis legitimis usque ad aequalitatem damnorum ratione prolis illegitimae acceptorum. De hoc iterum aliquid §. seq. 2. Si ejusmodi bona propria non habeat vel non sufficiant, debet conari supplere aliis modis, utpote rem familiarem diligentius administrando, im-

minuendo sumptus alioquin concessos in cultu corporis, recreationibus, donationibus, quantum commode potest attenta conditione sui status, valetudinis etc. Item extraordinaria diligentia adhibita, quidquid propria industria sine detrimento vel praejudicio familiae acquirere et sibi retinere potest, familiae applicando. Less. c. 2. n. 47. 3. Addit Molina disp. 102. n. 15. debere eam etiam occulte accipere de bonis spurii, quae ad ipsum devenerunt vel deventura sunt, quantum tuto poterit, ut ex illis restituat et occulte compenset iis, qui damnum propter spurium injuste patiuntur. 4. Quodsi praedictis modis vel similibus parum aut nihil compensare possit adultera, tenebitur haec quantum potest persuadere spurio alium statum, religiosum vel ecclesiasticum assumere, renuntiata hereditate, aut promovere eum ad aliquod officium vel artem aut quoquo modo ita accommodare, ut sine hereditariis bonis, filiis seu heredibus legitimis relictis, honeste vivere possit. Communissima DD. cum Scoto infra citando, Molina, Less., Laym., Lugo sect. 3. n. 49. Quamvis quoad Religionem contra sentiat Scotus, eo quod filius non teneatur ingredi Religionem, quantumvis suasus. Sed contra; ratio est: quia licet filius quantumvis suasus non teneatur ingredi Religionem, eo quod ipsi hoc gravissimum onus sit, id tamen filio suadere, non est grave onus matri; quare cum mater debeat reparare illa damna omni modo possibili moraliter, si nimirum possit absque gravissimo suo onere vel incommodo, non est mirum, quod ipsa obligetur ad tentandam etiam hanc viam, in qua ipsi non est grave onus, etiam respectu filii et longe facilius respectu filiae spuriae, ut observat Lugo n. 14. in fine. Quod si denique nullo dictorum modo compensatio fieri possit, dicimus tandem

IV. *Regulariter ad ea damna avertenda non tenetur adultera suum crimen manifestare neque marito neque proli spuriae.*

553. Communis DD. Scot. 4. dist. 44. S. Anton. Cajetan., Covarr., Navarr. uterque, Vasq. eosque citans Laym. l. 3. tr. 3. par. 3. c. 14. n. 1. et plerique DD. § seq. allegandi. Sumitur satis evidenter ex Dec. l. 5. t. 38. c. 9., ubi Pontifex Innocentius consultus respondet, non esse poenitentiam denegandam feminae, quae finxerat partum prole aliena supposita et postea timens iram, marito noluit rem manifestare, *sicut nec illi deneganda est poenitentia, quae ob similem timorem, prolem ex adulterio conceptam non vult marito fateri.* Sic ibi, ubi manifeste supponitur, saltem regulariter non esse tunc obligationem manifestandi: alioquin enim femina nolens manifestare non esset capax poenitentiae et absolutionis sacramentalis. Et inepte diceretur cum aliquibus, quod ibi non sit sermo de poenitentia sacramentali, sed poenitentia ecclesiastica externa et publica; quomodo enim Pontifex voluisset talem feminam agere poenitentiam publicam pro crimine, quod ita anxie a marito celare conabatur? Ratio autem sufficientissima est: quia talis obligatio regulariter saltem est nimis difficilis, parum utilis, plus nociva, ergo nulla. Nam secundum communem DD. restitutio damnorum in bonis fortunae ordinarie seu regulariter facienda non est cum detrimento vel periculo bonorum altioris ordinis, scilicet famae vel vitae;

atqui in proposito adest certum periculum infamiae adulterae, immo et prolis spuriae hactenus legitimae putatae; insuper est periculum perpetui odii, divortii et saepe etiam vitae adulterae; ergo regulariter saltem pro damno illato in bonis fortunae marito vel filiis legitimis compensando vel avertendo non tenetur se prodere adultera neque marito neque proli illegitimae.

Non quidem ipsi marito ob rationem modo dictam: hoc enim esset periculosissimum, quia sic adultera praeter sui infamiam praecipitaret maritum in pericula irae, tristitiae, divortii, homicidii aut adulteri aut adulterae aut utriusque, adeoque et seipsam in periculum vitae praecipitaret. Et plerumque est inutile: aut enim non credet maritus adulterae, quae forte eam prolem male affectat; aut si credat, quomodo poterit eam prodere et hactenus in foro externo omnium opinione legitimam habitam eam exheredare? Quomodo poterit ad eum finem adulterium uxoris publicare, seipsum infamiae et dedecori exponere, opprobrium hominum facere tanquam cornutum? Et innumera similia sequerentur.

Neque etiam proli spuriae: nam ut rursus recte arguit Scotus cit. n. 38. aut filius credet matri aut non credet? si credat, tunc utique tenebitur hereditatem et similia accepta relinquere tanquam jam incipiens esse possessor malae fidei; at certe non tenebitur cum certo tanto famae dedecore a familia tanquam spurius recedere et hereditatem relinquere; nec rursus est probabile praesumendum, eum id sponte facturum, quia pauci reperiuntur tam perfecti, ut propter justitiam in foro Dei servandam dimittant magnas possessiones, quas possunt tenere in foro externo. Si vero non crederet, sicut revera regulariter non tenetur credere, ut mox dicetur, tunc essent duo mala, quia et ipsa esset diffamata, et ipse nihilominus teneret hereditatem, sicut prius, inquit Scotus. Semper dixi *regulariter:* jam ut videamus in particulari, an aliquando teneatur adultera proli spuriae aperire suum crimen, necessario prius expedienda est multum scrupulosa

Quaestio incidens:

An et quando filius teneatur credere matri asserenti, ipsum esse ex adulterio genitum, illegitimum, spurium.

554. Quoad forum externum apud omnes jurisperitos et canonistas certum est, in hoc non stari dicto matris, nisi liquidis et indubiis argumentis id probetur; sed semper praesumitur proles legitima, si tempore conceptionis uxor cum marito habitarit, nisi constet, eum fuisse impotentem, vel alia ratione prolem esse adulterinam, liquido demonstretur. Unde juristae veteres irrident juvenem primogenitum, qui credens reginae matri dicenti, quod ipse conceptus sit non legitime ex rege, sed adulterio ex milite, cessit fratri natu minori regnum.

Quoad forum autem internum conscientiae aliter docent graves DD. apud Lugo cit. disp. 13. sect. 3. n. 61. Hostiens. Panorm. Medina eosque citans Molina disp. 101. dicentes: quando filius nullam habens

rationem dubitandi, id merito sibi persuadet, eo quod mater sit dignissima fide, attenta ejus probitate, timore Dei, amore in eundem filium, et maxime si testetur ipsi in mortis articulo, teneri ei in conscientia filium omnino credere et ab hereditate abstinere. Eodem modo loquuntur Adrian. Sotus eosque sequitur Vasq. apud Lugo cit., etiamsi filius in judicio publico contradictorio declaratus esset heres, non tamen posset tunc in conscientia retinere hereditatem. Toletus autem et Julian. apud eundem dicunt, in aliquo casu teneri filium credere soli matri cum juramento in articulo mortis post Eucharistiam susceptam. His et similibus probationibus hac sententia in sua probabilitate relicta

555. Dico absolute: filius vel filia hactenus in possessione legitimorum natalium perseverans, minime tenetur credere matri fatenti vel ei etiam juramento asserenti, ipsos esse ex adulterio susceptos et illegitime natos, nisi ea liquidis et indubiis argumentis, etiam in foro externo valituris, id ostendat; ut si mater testibus vel alio modo evidenter probet, toto tempore conceptus et partus abfuisse maritum, fuisse impotentem etc. Ita Glossa et canonistae communiter, Covarr., Alphons. a Castro, Sa aliisque cit., Lessius l. 2. de just. c. 10. dub. 7, Laym. cit. c. 14. n. 1. et reipsa Lugo cit. sect. 3. n. 62. Ratio est: quia jure gentium boni communis causa ad plurimas hominum astutorum fraudes evitandas introductum est, ut nemo unius quantumvis minime suspecti hominis testimonio credere teneatur in suum praejudicium praesertim tam grave, ut est in proposito. Unde in simili docet Navar. c. 22. n. 82., quod conjux non teneatur credere uni testi quantumvis amico et jurato dicenti, subesse impedimentum matrimonium dirimens, nisi id certis argumentis demonstret. Placet ergo regula tradita a Lugo his fere verbis: tunc solum filius tenetur credere in foro conscientiae, quando motiva, quae habet ad credendum, si foro externo proponerentur et probarentur eodem gradu et modo, quo ipsi probantur, judex propter illa motiva ita proposita illum pronuntiaret illegitimum. Quando vero notitia illorum motivorum cum eodem gradu probationis, quo filio proponuntur, non sufficeret in foro externo ad talem declarationem neque ad vincendam praesumptionem contrariam et possessionem legitimitatis, idem credo, omnino esse in foro interno. Ratio est: quia quoties forum externum non innititur praesumptioni falsae, sed in eo constant omnia, quae constant in foro interno, non est, cur recedamus a sententia justa fori externi, immo prudenter illam amplectimur, si ea non discordat a jure naturae, si omnia etiam motiva in contrarium adducta non sufficiunt, ut judex amoveat filium a possessione filiationis legitimae, quam habet. Cur eadem motiva absque ullo alio nec magis clare probata sufficient, ut filius ipse proferat sententiam contra se et relinquat filiationem legitimam, quam possidet? Quia non est, cur eadem motiva habeant plus vel minus efficaciae in uno foro ad probandum, quam in alio, si aeque in utroque probentur; poterit ergo tunc filius consulere advocatos doctos et prudentes per interpositam personam et tacito suo nomine, ut sciat in conscientia, quid judex externus judicare deberet cum tali et tanta notitia motivorum et juxta id, quod in foro externo judicandum esset, poterit etiam judicare in foro interno circa obligationem credendi matri in talibus circumstantiis.

Hactenus Lugo, meo judicio sapienter et sufficienter confessario ad dirigendum poenitentem in hoc difficillimo casu.

§ IV. *An aliquando saltem teneatur adultera manifestare suum crimen prolisque illegitimationem.* Percurremus prius in particulari casus vel modos, in quibus certo aut probabiliter non tenetur ad id adultera, ut tandem appareant casus et circumstantiae, in quibus tenetur.

I. *Non tenetur, quando ipsa compensat.*

Quando scilicet mater ex suis propriis bonis aliisve modis supra **556.** indicatis posset velletque compensare sufficienter omnia damna marito filiisque legitimis de se provenientia ex suppositione adulterinae prolis. Sic enim jam habent filii legitimi aequaliter id, quod accepit spurius, et spurius jam juste retinebit hereditatem, etiam paternam: quia jam non habet illam vere a patre putativo, sed a matre, quae suis bonis facta compensatione a filiis legitimis redemit illam partem hereditatis et dedit eam quasi spurio filio suo.

Nec obstat, quod spurius natus ex coitu damnato jure communi non possit succedere patri, immo nec matri ex testamento vel ab intestato: per hoc enim non redditur unquam incapax accipere aliquid a matre per viam donationis, ut bene observat Lugo cit. n. 36: revera enim tunc spurius accipit portionem hereditatis, non tanquam a patre per modum successionis, cujus utique est incapax, sed suscipit a matre per viam donationis tanquam jam sufficienter compensatam filiis legitimis, quibus solis jure necessario ea portio spurii debebatur, quod notandum est valde.

II. *Non tenetur, quando praesumit, id nolle alios.*

Excusatur adultera a manifestando crimine, quando prudenter **557.** credere potest, maritum id nolle et potius velle pati ea damna, quam manifestari crimen suum cum infamia tanta ac dedecore tanto. Et sane nisi aliquid multum grave obstet et damna immodica essent, facile potest praesumere ejusmodi remissionem adultera et sic nihil manifestare marito aut filiis legitimis: nam maritus potius censetur velle, nesciri adulterium conjugis non solum aliis, sed etiam sibi, ut prudenter notavit Molina apud Lugo n. 58. et potius magna parte facultatum privari eamque relinquere spurio, quam rescire adulterium conjugis cum tanto suo dedecore, dolore et periculo invadendi adulterum vel adulteram. Similiter fili saltem ingenui praesumuntur malle et revera multi sunt, qui mallent consortem hereditatis habere filium spurium amittendo aliquid fortunarum, quam matrem tanta obligatione urgeri, ut propriae matris crimen detegatur, ex quo etiam non parum dedecoris in filios redundet, uti prudenter observant Lugo et Tambur. cit. Et hinc ulterius infert Lugo ibid. n. 59., quando mater scit, quod si rem filiis suis manifestaret, aliquem ex ipsis esse illegitimum ex adulterio conceptum, ipsos libenter et sponte sibi invicem remissuros et spurium, quicumque ille sit, in societatem hereditatis recepturos in gratiam matris et eo animo, ut etiamsi certi essent de persona in

particulari, adhuc ei remitterent, posse prudenter matrem ab eo onere sese filiis manifestandi liberare et omnino tacere: quia tunc certum est, illos multo gratius habituros, rem omnino ignorari, quam re cognita debitum remittere: nam re non cognita vitabunt ad minus dolorem et dedecus illud, quod ex notitia illa habituri essent.

III. *Non tenetur, quando nihil proderit.*

558. Quando manifestatio nihil proderit ad damna illa resarcienda, idque vel quia filius non crederet matri, vel licet credat, non restituet, sive quia non potest, sive quia non vult, tunc liberam esse matrem ab obligatione manifestandi se habendamque tanquam debitricem impotentem restituere, si alia via non suppetat compensandi, docent et supponunt communissime DD., quia cessante fine cessat ratio agendi propter finem, nec tenetur mater se frustra diffamare. Addit Less. l. 2. c. 10. dub. 7. n. 50., non teneri matrem ad manifestandam se, si non sit moraliter certa damni avertendi: quia in dubio de fructu manifestationis melior est conditio possidentis suam famam. Addit insuper ipse et Mol. disp. 102., tunc plerumque non posse adulteram absque peccato crimen suum manifestare: quia absque fructu sperato dat ansam filio peccandi contra justitiam, si detineat hereditatem, quando matri credidit vel credere tenebatur, atque etiam marito vel consanguineis, qui excandescerent in odium adulterorum et alia peccata tali occasione committerentur. Atqui hanc communem sententiam omnino veram censet Lugo cit. disp. 13. sect. 3. n. 32., quando filius non credet nec tenetur credere, sicque manifestatio revera inutilis esset: quoties enim manifestatio mea non prodest ad proximi malum avertendum, non est ille invitus nec curat, quod manifestem vel non manifestem. At vero quando filius putatur matri crediturus, vel tales sunt circumstantiae, ut credere teneatur, etsi forte tunc crediturus non sit, tunc teneri matrem filio manifestare veritatem, quando aliunde non immineat periculum infamiae majoris aut scandali aliorum, cum Adrian., Paludan., Vasquez, aliis recte docent Lugo ib. n. 31. Ratio est: quia revera tunc manifestatio non est inutilis ad compensanda illa damna, si filius credat vel teneatur credere; etsi enim pro tunc non credat nec restituet, postea tamen forte conscientia stimulatus mutabitur et restituet hereditatem; atqui mater tenetur ponere omnia media apta ad resarcienda et non continuanda damna legitimorum filiorum, nisi aliunde sit excusatio (qualis certe non adest, quando non subest periculum infamiae gravioris aut scandali inter cognatos aut alios); ergo tunc tenetur mater aperire veritatem filio spurio. Vide late Lugo cit. Sed nondum habemus casum determinatum particularem, in quo mater teneatur manifestare crimen filio, cum adsint adhuc causae excusantes periculum scilicet vitae vel infamiae ipsius matris. Itaque

IV. *Non tenetur cum periculo vitae.*

559. Communissima et verissima sententia DD. non obligat matrem ad manifestandum suum crimen cum periculo vitae suae vel adulteri vel filii spurii. Ita passim omnes et multis congestis Lugo n. 42.

Et hoc casu maxime intelligendus Innocentius Papa supra cit. Ratio est: quia in extrema necessitate et periculo ipsius vitae licet cuivis non solum non restituere vel compensare damna illata, sed etiam accipere de bonis aliorum quantum opus est ad eam necessitatem sublevandam, quia nimirum in extrema necessitate omnia sunt communia, et alii non possunt esse rationabiliter inviti, sibi tunc non restituti, vel res suas alteri extreme necessarias sibi auferri; ergo a fortiori in proposito non erit obligatio adulterae se manifestandi ob compensanda damna illa cum periculo vitae suae vel alterius; et revera maritus vel filii legitimi non essent rationabiliter inviti, quod mater cum tanto suo detrimento non restituat. Ab hac communissima doctrina excipitur unicus et rarissimus casus, quo agitur de successione in regno vel provincia, et filius spurius pro primogenito legitime habitus successurus esset haereticus vel pessimis moribus imbutus, a quo respublica vel Ecclesia magnum detrimentum acceptura videatur, filius autem legitimus, cui successio jure debetur, bonis moribus praeditus sit et reipublicae multum utilis speretur: tunc enim non quidem propter restitutionem hereditatis et ex justitia, sed potius ex caritate propter damnum commune reipublicae avertendum, quod multo plus valet, quam vita unius privatae personae, teneretur se mater exponere periculo vitae, si spes sit impediendi illa damna, manifestando proprium adulterium. Quamvis ea obligatio, ut jam innui, et recte notat Less. cit. dub. 7. n. 54. ex caritate potius sit, quam ex justitia commutativa. Unde quando ea manifestatio solum deserviret ad successionem regni legitimo heredi asserendam seu non impediendam, non tenebitur manifestare se mater cum periculo vitae, quia vita cujuslibet personae praeponderat quibuscumque bonis temporalibus, ut bene probat Vasquez apud Lugo cit. n. 43. Vides rursus hunc casum non spectare huc, sed ad materiam caritatis.

V. *Non tenetur cum periculo etiam suae infamiae majoris.*

560. Etiamsi manifestatio profutura sit ad illa damna compensanda, non tenetur tamen manifestare se adultera cum periculo gravioris suae infamiae; quando nimirum infamia, quam mater ex manifestatione incurret, talis ac tanta est, ut multum proponderet detrimento, quod maritus vel filii legitimi patiuntur ex suppositione prolis adulterinae. Ita (contra Adrian., Hostiens., Paludan. alios paucos) communissima DD., quos late citant et sequuntur Molina disp. 112. n. 10, Lugo citatus n. 45. et sumitur ex eodem c. offic. ubi Pontifex dicit, *non esse negandam poenitentiam feminae nolenti manifestare suum crimen ob timorem mariti,* quod immerito aliqui restringunt ad solum metum mortis, quia in eo textu nihil dicitur de timore mortis, sed in genere de metu manifestandi crimen marito. Ratio autem constat ex generali doctrina de restitutione et causis excusantibus ab illa, quod debitor, quando non potest restituere absque longe majori suo detrimento, praesertim in bono altioris ordinis, ut est in proposito, possit licite differre et aliquando etiam omnino omittere restitutionem, quando nimirum illud detrimentum semper occurret; ita est in proposito; ergo etc.

561. Dices: Non licet furari ad conservandam famam vel vitandam infamiam: si enim te aliquis vellet juste vel injuste certo infamare, nisi des illi mille florenos et ipsos non habeas, non licet tibi eos furari ad impediendam eam infamiam; sed idem videtur esse furari ac non restituere alienum; retentio enim injusta rei alienae censetur eadem continuata ablatio, adeoque furtum continuatum; ergo mater ob suam infamiam vitandam non liberatur ab obligatione se manifestandi ad compensanda illa damna. Resp. neg. min.: quia furari est contra praeceptum negativum, quod obligat semper et pro semper, nisi necessitas vel alia gravissima causa excuset; non restituere alienum autem actu positivo, est contra praeceptum affirmativum tantum, quod non obligat pro semper, sed certis conditionibus, quando nimirum restituere quis commode potest absque graviori suo detrimento, praesertim in bono altioris ordinis, ut est in proposito; ideoque longe facilius excusatur non restituere, quam furari, ut bene notant Molina et Lugo citati et nos alibi suo loco.

VI. *Non tenetur absolute cum detrimento propriae famae.*

562. Ita satis communis DD. Scotus sup. Rich., S. Anton., Cajet., Medina, Alphons. a Castro, Covarruv., Navar., Vasquez et ipse Molina apud Lugo cit. et meus Laym. c. 14. Ratio communis est: quod damna in bonis inferioris ordinis non sint restituenda cum detrimento bonorum altioris ordinis; at in proposito damna, quae patiuntur filii legitimi vel maritus ex suppositione prolis adulterinae, sunt tantum in bonis fortunae, damnum autem adulterae ex sui manifestatione esset in bono famae, quod est altioris ordinis secundum omnes; ergo. Alia fundamenta mox infra dissolvam.

563. Hic bene observandum, valde diversa esse haec duo, quod pro detrimento in bono unius ordinis non sit obligatio restituendi in bonis alterius ordinis, quod verissimum est: sic enim in homicidio pro ipso damno naturalis vitae per se incompensabili non est restituendum in pecunia etc. juxta communissimam sententiam. Aliud longe est, quod damnum illatum in bonis unius ordinis non debeat reparari cum detrimento in bonis alterius ordinis, quod in rigore simpliciter falsum est. Ratio disparitatis est: quia in in casu primo non potest justitia consequi suum finem, scilicet aequalitatem, ut nimirum habeat laesus idem formaliter vel aequivalenter, quod ei ablatum est, ut consideranti patet; in secundo vero casu, quando non potest restituere, nisi cum detrimento bonorum alterius etiam altioris ordinis, adhuc posset justitia consequi suum finem, scilicet aequalitatem, quod laesus recuperet quod ei ablatum est; ergo differentia illa bonorum per se nihil facit ad excusandam restitutionem, sed recurrendum est ad aliam regulam communem: quod debitor non debeat restituere cum suo detrimento longe majori pro debito longe minori; qua ratione vere locum habet excusatio n. praec. allata. Quando ergo damnum in bono alterius etiam altioris ordinis non est evidenter majus, quam tuum damnum ex restitutione secuturum, corruit tota vis argumenti allati a communi sententia. Sit ergo tandem

Conclusio: Quandocumque ergo ex una parte manifestatio profu- 564.
tura est ad reparanda illa damna marito et filiis legitimis, ex altera autem parte damnum infamiae, quod adulterae imminet ex manifestatione sui criminis nihil vel non multum praeponderat damno filiorum legitimorum, omnino tenetur adultera aperire veritatem, non obstante detrimento illo famae suae. Ita Tolet., Sotus, Ledesma, Covarruv., Valentia aliisque citat. Lugo cit. sect. 3. n. 45. Ratio solida est: quia injuste damnificans tenetur resarcire damnum illatum, quoties sine majori suo damno proprio et detrimento potest; atqui in casu nostro adultera maxime injuste damnificat maritum et proles legitimas, et quidem manet in continua actuali fraude, qua continuo maritum et ceteros decipit, supponendo illis pro filio legitimo prolem spuriam cum tanto illorum damno; ergo strictissime obligatur resarcire illa damna omni modo et medio possibili, moraliter saltem, quando potest sine notabiliter graviori damno; ergo ulterius tenetur etiam manifestare ad eum finem suum crimen, quando ea manifestatio profutura est, et damnum infamiae suae non multum superat damnum mariti et filiorum legitimorum.

Nec obstat, 1. quod damnum ipsius sit in bono altioris ordinis, 565.
scilicet famae et honoris: nihil enim obstat, bonum altioris ordinis in prudenti aestimatione aequiparari vel superari a bono inferioris ordinis; sicut enim parum auri prudenti aestimatione et adaequatur et superatur a multo argento, ita et bonum famae vel honoris non ita magnum potest adaequari vel superari a magno bono fortunae vel divitiarum; si ergo hoc modo adaequetur vel superetur fama adulterae nocentis a bonis fortunae, quae liberi legitimi innocentes amittunt causa adulterii et prolis spuriae, non est excusanda mater ab illa obligatione restituendi et compensandi damna illata, etiam si ita opus et utile sit, sese manifestando praesertim soli filio spurio crediturο.

Nec obstat hic 2. saepe dictum, adulteram non teneri manifestare suum crimen, sed absolvi posse, etsi nolit manifestare ob metum mariti. Id enim intelligi debet de timore justo et recta ratione excusante ab illa obligatione, quando nimirum timet malum longe praeponderans damno aliorum.

Nec obstat 3. illud Prov. 22: Melius est bonum nomen, quam divitiae multae: nam inter varias explicationes illius textus placet plana et facilis explicatio Lugo n. 55.: Illa verba intelligi de bono nomine vero seu vera bona fama, fundata scilicet in virtute et justa vita, haec enim verissime praestat omnibus divitiis; non autem de bono nomine falso et ficto, fundato in hominum ignorantia et deceptione, apud quos ideo aliquis bonum nomen habet, quia vitia ejus ignorantur. Et sic est in proposito; ad hanc enim falsam existimationem bonam adeo diligenter procurandam et diligendam non est verosimile, sacram Scripturam tam serio nos adhortari, cum plerumque obtineantur per hypocrisin nec multum conducat ad salutem animae, nisi quatenus evitaret scandala aliorum.

Ex dictis tria mihi certa sunt: 1. Obligari matrem rem filio spurio 566.
manifestare, quando non est alia via restituendi et impediendi damna illa, et verosimiliter speratur, filium crediturum, vel ex Dei timore vel

ex suasu et precibus matris bonis illis cessurum aut Religionem ingrediendo aut alio modo; nec est timor ulterioris infamiae, quia filius apud se rem secretam servaret (ad quid deserviet, rem prius confessario revelare cum licentia eam manifestandi filio sub eodem sigillo et rursus de re cum matre loquendi?). His enim circumstantiis concurrentibus non est, cur ob modicam illam infamiam apud filium solum excusetur mater, et ideo eam obligationem omnes admittunt, ut fatentur adversarii, etiam Vasq. apud Lugo cit. n. 6. Quod idem dicendum esset de obligatione manifestandi se marito iisdem circumstantiis concurrentibus; sed certe respectu hujus raro concurrent et longe difficilius, longe majus periculum, ut ex se constat. Caveat hic confessarius vel parochus. 2. Idem dicendum, si adultera sit femina vilis et abjectae conditionis, ut ipsius fama prudentum judicio parvae sit aestimationis respectu hereditatis opulentae, qua filius legitimus privandus esset. 3. Qualis et quantacumque sit mala adultera, si tamen fama illius vel filii illegitimi jam antea laesa fuit, ut si jam magna suspicio concepta erat, filium ex adulterio esse genitum, tunc matrem ob infamiam non excusari ab obligatione manifestandi suum crimen, si id utile et necessarium sit ad compensanda illa damna, consentiunt fere omnes,
567. nominatim mei, Molina, Lessius, Layman, Lugo cit: quando enim in ea re jam communiter suspecta erat et parvi aestimabatur in eo genere non dicitur proprie et simpliciter amittere famam, quippe quam integre saltem non habebat. Merito autem monet Lugo ibid. n. 57., tunc non sufficere quamlibet suspicionem vel rumorem circa famam talis personae, sed debere suspicionem talem esse, ut vulgo jam circa honestatem malaudiat: nam alioquin magna jactura esset, ex suspicione quacumque levi vel rumore incerto in certitudinem propria confessione transire. Et de his hactenus.

Caput II.

De reliquis peccatis contra 6. praeceptum.

Duas praecipuas species, adulterium et concubitum innaturalem conjugum jam explicatas habes praeced. c. sect. 3. et 4. De reliquis erunt sectiones sex: 1. De fornicatione simplici. 2. De stupro et raptu. 3. De sacrilegio carnali. 4. De incestu. 5. De peccatis contra naturam et speciatim mollitie. 6. De impudicitia interna et externa.

Sectio I.

De fornicatione simplici.

Summarium.

568—569. Fornicatio est peccatum mortale
570. Ex natura sua intrinsece
571. Et indispensabiliter,
572. Excusabiliter tamen per ignorantiam invincibilem.
573. Specialia ex parte ipsius actus explicandi in Confessione,
574. Ut si non servatur debitus modus vel situs.
575—576. Licite potest et debet abrumpi, etiam cum effusione seminis extra vas.
577. Cum infideli est speciale peccatum contra religionem.
578—579. Fornicatio ex parte viri, an sit gravius et speciale peccatum?
580. Quid concubinatus?
581. An virgo prima vice peccans committat speciales malitias vel indecentias?
582. An et qualiter deinde peccet, amissam virginitatem futuro marito celans?
583. Virgo et quaevis femina pro usu corporis licite recipit mercedem.
584. Quid si virgo ficte promittens hunc usum, pretium vel munera accipiat?

Fornicatio est concubitus naturalis illicitus eorum, quorum neuter 568.
est aliquo vinculo speciali ligatus sive homini sive Deo, ideoque praecise est contra virtutem continentiae seu castitatis et nulli alii virtuti adversatur; est ergo inter tales personas, quae possent statim matrimonium contrahere, ideoque proles inde nata non spuria, sed naturalis dicitur et secutis nuptiis eoipso legitimatur. Dicam breviter de hujus malitia, dein commode addam et congeram specialia in ordine ad Confessionem, sed fornicationi et aliis speciebus luxuriae fere communia.

§ I. *Malitia fornicationis.* Fornicatio est peccatum mortale ex 569.
natura sua intrinsece et indispensabiliter, attamen excusabiliter per ignorantiam invincibilem. Communis DD. ut patebit.

I. *Est peccatum mortale.* Certum de fide ex jure canonico Clem. l. 5. t. 3. c. 3. et satis constat ex Scripturis Deuter. 22: Si non est inventa in puella virginitas, ejicient eam extra fores patris sui et lapidibus obruent, quoniam fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui. Et alibi. Apertissime autem et saepissime inculcatur in nova lege. Rom. 1. fornicatio recensetur inter gravissima peccata gentilium, propter quae in reprobum sensum dati sunt: *Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione,* etc. Ephes. 5: *Omnis fornicator aut immundus non habet hereditatem in regno Christi et Dei.* Galat. 5: *Manifesta sunt opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria etc. quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Similia habentur Col. 3. Hebr. 11. etc. Et Apocal. 21. dicitur: *Fornicatoribus pars erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda.*

II. *Ex natura sua intrinsece.* Fornicatio nimirum ex natura sua 570.
et intrinsece mala est adeoque ipsa lege naturali prohibita et non tantum lege positiva divina vel humana. Ita communissima DD. contra Durandum, Martin. a Magistris et novissime Caramuel apud Tamb. l. 7. c. 1. § 2. Ratio communiter assignata est: quia naturalis instinctus, etiam brutis animantibus, multo magis hominibus ratione

utentibus inditus dictat, opus generationis non esse exercendum extra foedus matrimoniale, cum congrua prolis conceptio, nutritio, educatio necessario exigat certi parentis curam cohabitationemque; qui naturae instinctus est naturalis lex et, cum versetur circa materiam gravissimam, utique obligabit sub mortali, ut habet communis DD. 4. dist. 33. Atqui huic naturali instinctui penitus adversatur fornicatio simplex, qua proles exponitur manifesto periculo malae conceptionis et educationis ob incertitudinem vel malitiam parentis nolentis agnoscere prolem suam; inde enim ad evitandam infamiam tot horrenda remedia impediendi conceptionem vel procurandi abortum; inde infantes exponuntur cum periculo mortis vel pravae educationis et saepe aeternae damnationis; eaque mala sequuntur ex natura actus fornicationis inter solutos, esto per accidens aliquando absint et provideatur debita educatio, tamen ipso actu fornicationis prolem tali periculo exposuerunt; ergo fornicatio ex natura sua intrinsece mala, ipsa naturae lege prohibita et peccatum mortale est.

571. III. *Et indispensabiliter,* adeo nimirum fornicatio intrinsece mala est, ut nec per divinam dispensationem licite fieri posset. Communis DD. cum D. Bonav. 4. dist. 33. tit. 2. p. 2. Ratio est: quia fornicatio significat accessum viri ad feminam non suam, sed cujus potestatem corporis non habet; quo stante repugnat clare, licite accedere, ideoque nec sub omnipotentia Dei cadere potest. Quodsi autem Deus corporum dominus alicujus mulieris potestatem faciat viro, tunc eo ipso accedet ad aliquo modo suam seu cujus potestatem accepit; unde Deus non dispensavit cum Osea, ut fornicaretur, sed praecepit, ut acciperet mulierem fornicariam, et hoc ipso mandato fecit illam esse ejus uxorem, propheta utique consentiente vel forte Deo ejus consensum supplente, etsi alii et RR. communiter contrarium sentiant in materia de legibus.

572. IV. *Attamen excusabiliter per ignorantiam invincibilem.* Sicut enim in aliis nonnullis naturae legibus et peccatis oppositis, ita etiam circa hoc praeceptum non fornicandi posse dari ignorantiam invincibilem excusantem, saltem apud barbaros et incultos, docent DD. communiter cum Azor. p. 2. l. 3. c. 9. Ratio est: quia id non admodum manifeste deducitur ex primis principiis luminis et legis naturalis; certe ratio a nobis allata N. II. id clare non convincit, adeo ut teste Tamb. cit. § 1. in hac certissima veritate fateri cogamur, dari quidem rationem naturalem id probantem clare et certo, eam tamen a priori nondum clare conceptam esse, prout etiam in aliis pluribus respondere cogimur. Verumtamen ejusmodi ignorantia invincibilis vix locum habere potest apud Christianos, nisi forte in locis, ubi permissa sunt lupanaria publica et meretrices publicae: posset enim tunc simplex homo, nesciens distinguere inter licitum sine culpa et permissum sine poena tantum, credere, quod accedere ad tales non sit peccatum, uti experti sunt confessarii talium locorum et testantur Filliuc. et Jacob Marchant in 6. praecepto.

573. § II. *Specialia ex parte ipsius actus Confessionis.* I. Qui commisit fornicationem vel illicitam copulam quamvis, non satis explicat dicendo, se peccasse contra castitatem, sed addere debet, se copulam habuisse, ut bene notat Lugo disp. 16. de Poenitent. sect. 5., quia alias non

explicatur malitia propria fornicationis, sed alterius speciei, quae sine dubio diversa est a malitia quacumque contra castitatem. Insuper quando frigidus vel eunuchus cum aliqua peccat, debet fateri se esse talem, uti bene probat Sanch. l. 9. de matr. disp. 19. n. 8. Ratio: quia tunc non solum adest malitia fornicationis, sed etiam malitia contra naturam, scilicet frustratio finis naturalis seminis, quod inutiliter provocatur a frigido vel eunucho.

II. Quando quis in copula non servat debitum modum et situm 574.
naturalem, sed vel stando, jacendo a latere, a tergo brutorum modo, vel viro succubo copulatur, modo servetur vas naturale, non est circumstantia necessario explicanda in Confessione, minus interroganda a confessario, quia id est accidentale copulae et in conjugibus ad summum veniale est, ut suo loco diximus. Vide Sanch. disp. 22. sect. 16. n. 13. Ceterum si ita faciant sive soluti sive conjugati ex intentione, etsi erronea, ut tali modo, etsi recte suscepto femine, tamen conceptio prolis impediatur, ea intentio utique mortalis in Confessione explicanda erit.

III. Qui solum incipit copulam, sed non absolvit nec seminat, 575.
debet id ipsum explicare: quia licet tunc sit fornicatio inchoata et in affectu, non tamen fornicatio reipsa, sed est actus impudicus et externus impudicitiae, ut notat Sanch. disp. 19. n. 1. Multo magis qui eandem copulam incipit et excitata jam natura resilit semenque dispergit, explicare debet, quia jam adest simplex malitia, nimirum fornicatio inchoata et in affectu, et mollities consummata, ut per se patet. Verum id intelligendum, quando peccans ita facit in peccato perseverans ac voluptati consentiens. Nam alias

IV. Quicumque inchoavit fornicariam copulam vel quamvis illicitam 576.
cum aliqua, et licite potest absque novo peccato et debet se retrahere, quamvis propter naturae irritatae impetum semen sit emittendum extra vas naturale; immo etiam postquam persona complex jam seminavit. Ita contra meum Sanch. cit. disp. 19. n. 7., docentem, esse etiam probabile licere, immo teneri fornicantem ad prosequendam et complendam copulam, quando femina jam seminavit vel inevitabiliter seminabit, Aversa aliisque relatis Dian. par. 9. tr. 8. et p. 6. tr. 6. res. 37. Ratio est: quia fornicans omni tempore ante completam fornicationem tenetur desistere et eam non consummare, cum omni tempore teneatur desistere a peccato; desistendo autem a copula desistit a peccato, quod semper licitum et debitum est; ergo si tunc sequatur pollutio extra, sequetur ex opere licito et praeter intentionem consensumque ipsius; adeoque eo casu censetur pollutio non voluntarie causata, sed permissa tantum ob justissimam causam desistendi a peccato coepto fornicationis vel similis. Nec refert, quod altera pars seu femina jam seminaverit vel certo seminabit: hoc enim non tollit obligationem desistendi a peccato et non consummandi actum malum.

Cum fornicans durante copula imaginatur sibi aliam personam, dic eodem modo et distingue sicut cap. praec. de conjugata.

§ III. *Specialia ex parte complicis.* I. Fidelis peccans carnaliter 577.
cum persona infideli peccat speciali peccato, contra religionem et reverentiam Sacramenti Baptismi, ut cum aliis docent Sanch. l. 7. disp. 5.

n. 10. et Lugo disp. 16. de poenit. sect. 6. Ratio est: quia Ecclesia, cum damnat conjugium fidelis cum infideli, prohibet etiam quamcumque commixtionem, cum sit idem motivum reverentiae nostrae religionis et Sacramenti Baptismi, et videtur talis conjunctio damnosa tam ipsi fidei, quam proli educandae. Quamquam id negent Azorius eumque secutus Tamb. cit. c. 1. § 1 n. 7. Ceterum quid sit dicendum de fornicatione cum virgine, cum filia Confessionis, cum sponsa alterius, partim patebit infra suis locis, partim patuit supra.

578. II. Fornicationis peccatum ex parte viri plerumque aggravatur speciali malitia scandali, cum scilicet is feminam etiam corruptam et alias paratam, tamen hic et nunc ad peccatum inducit. Certe et gravius, si alias nolentem et invitam sollicitat precibus, promissis, blanditiis, donis etc. eaque in Confessione explicanda est malitia juxta communem doctrinam in materia de scandalo cum Sanch. l. 1. mor. c. 6. n. 14, etsi rursus probabiliter negent Vasq., Joan., Sanch. et Lugo cit. disp. 16. sect. 3. n. 141: eo quod eadem sit malitia cooperationis ad peccatum, etsi gravior sit, quam si cum volente peccet. Quodsi tamen quis sollicitavit, sed deinde ad opus processum non est vel certe multo tempore postea, utique debebit confiteri: quippe peccatum sollicitationis est distinctum ab ipso opere, ut omnes fatentur; at statim secuto opere in idem peccatum coalescit. Eademque ratione qui se periculo ejusmodi peccati exposuit v. g. ingrediendo domum suspectam et comperti periculi, et ea vice non peccavit, sed longe postea, tenebitur confiteri; non item si eadem vice statim peccavit: quando enim haec duo, exponere se periculo et actu peccare simul concurrunt, coalescunt in unum numero peccatum; secus si notabilis mora vel contraria intentio revocans intercesserit, ut habet communis doctrina de materia in peccatis. Denique de his, qui feminam vi vel metu cogunt ad peccatum aut fraude vel dolo deceptam inducunt, videbimus sect. seq.

579. III. Qui committit v. g. tria peccata fornicationis vel alterius speciei cum tribus feminis ejusdem rationis, non tenetur in Confessione dicere, fuisse tres feminas, sed satis est dicere, ter fornicatus sum, uti cum Bonacina et aliis docet Tambur. cit. c. 1. § 1. n. 3. Ratio est: quia eadem est malitia, sive cum tribus sive ter cum eadem femina forniceris, quantum est ex hoc capite peccati fornicationis: nam ratione scandali, si tres feminas, saltem alioquin nolentes et invitas sollicitando in peccatum induxisti, in communi et nostra sententia omnino numerum personarum, utpote multiplicantem malitias explicare teneberis, sicut et econtra teneberis fateri, te cum eadem femina toties peccasse, si cum illa persona sis in occasione proxima, aut ad eum finem confessarius te interroget, ut occasio proxima tollatur, quae ex illa frequentia cum eadem persona timeri potest; et maxime hoc verum est de concubinario, de quo breviter annoto:

580. IV. Concubinatus est concubitus frequentatus viri cum femina soluta, quam velut uxorem domi retinet vel alibi ad eum usum consuetudinarium asservat, ita ut ad eam consuetudinarie ut libet accedat vel accedatur; et si quidem vir sit solutus, ipse quoque erit concubinatus simplex, si ligatus erit concubinatus adulterinus, si clericus,

erit concubinatus sacrilegus. Malitia aggravans peccatum concubinatus est perseverantia voluntatis in peccato, quod nimirum concubinarius non tantum peccet peccato fornicationis toties quoties, sed etiam in continuo saltem virtuali aut habituali proposito peccandi perseveret. Unde concubinarius absolvi non potest, nisi e domo ejiciat concubinam, aut si alibi habitet, firmiter proponat, ad eam amplius non accedere, addita experientia per aliquantum temporis juxta prudentis confessarii arbitrium. In hos concubinarios concilium Trident. sess. 25. c. 14. decernit sententiam excommunicationis post trinam admonitionem ab episcopo ferendam, et si clericus sit, suspensioni subjacet, attamen post sententiam judicis ecclesiastici. Vide Tolet. l. 1. c. 46. et clavem regiam l. 8. c. 7.

§ IV. *Specialia ex parte virginis.* I. Placet resolutio generalis: 581.
Virgo, seu mas seu femina prima vice fornicando virginitatem perdens, non peccat peccato speciali diverso a simplici fornicatione; quare sufficiet postea confiteri, se fornicatam esse, nec tenebitur explicare circumstantiam virginitatis perditae nec consequenter ea circumstantia a confessariis examinanda est. Ita universaliter cum aliis Tambur. l. 7. decalog. c. 1. § 1. n. 5. Ratio sufficiens est: quia non apparet, unde hoc esset peccatum speciale: non enim continet specialem malitiam in genere luxuriae ex hoc capite, ut manifestum est; nec continet aliam speciem peccati contra justitiam vel aliam virtutem per se loquendo; quod ex parte viri clarum et omnes fatentur, ex parte virginis autem primo fornicantis verum quidem est, eam committere speciales indecentias, utpote 1. amittit integritatem carnis, violando signaculum virginitatis, quod censetur inaestimabilis pretii. 2. Hoc ipso minus aptam se reddit ad honestum sibique et suo statui competens matrimonium atque etiam ad statum religiosum. 3. Peccat contra pietatem parentum, consentiendo in stuprum cum eorum et familiae dedecore et aliquali injuria, cum claustrum virginitatis suae, speciali curae parentum commissum, vendere censeatur (propter haec communis sententia DD. apud Filliuc. tr. 30. c. 3. q. 7. docet, virginem, non autem virum primo peccantem committere peccatum speciale in Confessione explicandum, sane, ut vides, probabiliter); atqui primum et secundum nihil specialis peccati inducit, cum virgo habeat jus et libertatem in corpus et membra sua, ut eo vel nunquam uti possit ad carnalem generationem vel uti prout ipsi placet. Tertium verum est, sed omnino per accidens, et nonnisi in publica violatione virginitatis locum habet; ergo per se loquendo etiam virgo primo fornicando non committit speciale peccatum in Confessione explicandum, et consequenter multo minus solum consentiendo actu interno in peccatum. Consequenter ulterius idem dicendum de quovis alio primo peccato luxuriae, sive contra castitatem virginis, viri vel feminae, ut si morose delectetur, se polluat, peccet contra naturam, solum simplex peccatum erit mollitiei, sodomiae etc.

II. Cum virgo semel violata minus aptam se reddat ad matri- 582.
monium sibi alias competens, peccatne puella signaculo virginitatis occulte violato, si medicamentis, glutine piscis aliisve mediis utatur, ut defectum istum celet atque ita ut virgo matrimonio collocetur?

Resp. 1. si probabiliter credatur, quod maritus futurus nunquam hoc vitium cognoscat, tunc nec ipsa nec parentes ad id cooperantes peccabunt, uti cum Navarro et aliis docet Sanch. de matr. disp. 27. n. 8, Bonacina aliique citati cum Tambur. cit. l. 7. c. 5. § 2. n. 5. Ratio est: quia sic nullum infertur marito damnum; sed neque puella illa mentitur: non enim ita agit animo simulandi falsum et virum decipiendi, sed solum animo dissimulandi verum, quod ob causam saepe licet, et occultandi suum vitium, quod manifestare non tenetur nec potest sine sui diffamatione. 2. Quodsi vero credat fore, ut vitium suum in mariti notitiam veniat, qui id aegerrime ferret, sane peccabit graviter contra caritatem: sic enim praebet occasionem innumeris malis, praesertim magnae aversionis et discordiae inter ipsam et maritum toto fere vitae tempore. Attamen neque tunc 3. peccabit contra justitiam, quia non solent conjugandi vitia sua occulta manifestare, et sicut maritus sua occulta non manifestat, ita nec sua manifestare tenetur uxor, essetque nimis grave et intolerabile, obligare puellam, vel ad se infamandum vel ad omnino abstinendum a nuptiis vel ad nubendum homini inferioris et infimae sortis. Alia est ratio de venditione, in qua vendens tenetur manifestare vitium mercis, quia in eo contractu ita consuetudo obtinet, non ita in contractu matrimonii.

III. Virgo et quaevis femina, etiam corrupta, etiam meretrix, qualiter licite possit pro usu corporis sui exigere, recipere, retinere mercedem, ex professo dictum est in septimo praecepto p. 5. decal. c. 5., ubi de acceptis ob turpem causam.

583. Accipe hic compendio: 1. Ante patratum stuprum vel peccatum debet virgo rescindere contractum, quippe de actu illicito, et consequenter pretium jam acceptum restituere, cum ipsa promissis stare nequeat. 2. At vero post patratum jam stuprum potest licite et juste exigere ac retinere in conscientia: non enim est pretium pro peccato formaliter, sed pro usu corporis sui materialiter, quatenus alteri bonus, utilis ac delectabilis ac consequenter pretio aestimabilis est. 3. Virgo pro primo usu sui corporis, immo et quaelibet femina honesta potest petere et accipere pretium, quantum ipsi placet: quia in his rebus, quae pretio statuto carent, nec sunt necessitati communi necessaria, tanti res potest vendi, quanti eam aestimat venditor; at virgo vel puella honesta potest sane plurimi suam virginitatem vel honestatem amittendam aestimare; unde tales metu vel dolo seductae, etiam ex hoc solo capite juste exigunt matrimonium ipsum a stupratore juxta mox dicenda. At vero meretrix non potest juste petere vel accipere, nisi quantum plus minus solet ipsa a ceteris conquirere, uti cum Lugo et aliis docet Tamb. cit. c. 5. 8. 3. n. 25.

584. IV. At quid, si virgo ficte promittat copulam seu usum corporis aut saltem spem potiundi faciat amasio et sic pretium vel munera accipiat, praxi valde communi et vocant vulgo: procos ducere in fune fatuo? Respondetur 1. Si ejusmodi munera vel pretia accepit ex pacto futurae copulae, quam procus paciscitur, et illa seu ficte seu vere promisit, nec recipere nec retinere potest, sed omnino restituere tenetur rescisso pacto, ut modo dictum fuit. 2. Quodsi vero secluso pacto ex sola liberali donatione proci accepit et ei certe mortaliter constat de

prava et libidinosa proci intentione, adhuc peccat mortaliter virgo vel puella ejusmodi munera accipiendo, regulariter loquendo: quia sic fovet impurum ejus amorem, desiderium et spem copulae aliquando obtinendae; et quamvis dicat puella, se quidem accipere, sed nolle consentire in aliquid turpe, adhuc tamen alter dans semper putabit, admisso munere a puella eam facilius expugnari posse sicque impugnare perget, adeoque adhuc peccabit scandali peccato. Quodsi tamen raro casu id non esset, sicut etiam si puellae non constaret de libidinosa affectione donantis, tunc utique licite reciperet. 3. Attamen eo casu munera sic liberaliter donata a proco, et quamvis illicite accepta a puella, non tenebitur haec restituere, sed retinere poterit, ut post alios bene censet Tamb. cit. n. 53. Ratio est: quia recipiendo non peccabit contra justitiam; jam enim liberaliter ea dedit amasius, sciens, puellam ea non acceptasse cum pacto copulae, ut supponimus, quantumvis eam sperabat; quare si sua spe frustratur amasius, sibi suaeque imprudenti credulitati imputet, sicut quando quis gratis servit, munera dat vel largitur principi, intentione ac spe acquirendi vel obtinendi beneficium ac officium pingue, et postea spe frustratur, principem vel episcopum nullo jure ad restitutionem coget, sed suam inanem spem merito deplorabit.

Ex dictis ordinis gratia consulto praemissis jam patet, quid sit dicendum de stupro velut passivo ex parte virginis sponte consentientis, esse nimirum per se solum peccatum simplicis fornicationis ex dictis N. I. Nunc de ipso stupro velut activo ex parte stupratoris ejusque malitia et obligatione restitutionis plusculis agendum erit.

Sectio II.

De stupro et raptu.

Summarium.

585. Stuprum quid?
586. Ejus malitia duplex cum onere restitutionis,
587. Si fiat cum virgine invita,
588. Immo probabiliter etiam si fiat cum virgine consentiente.
589. Probabilius tamen cum tali est solum simplex fornicatio,
590. Ad nullam restitutionem obligans per se loquendo,
591. Etiam in dubio, an virgo consenserit necne
592. Aut si nullum aliud damnum passa sit
593. Vel non amplius fuit virgo.
594—597. Stuprator virginis invitae sine promissione matrimonii tenetur illam ducere vel dotare.
598. Deflorator virginis cum promissione matrimonii seu vera
599. Seu ficta, tenetur eam ducere,
600. Nisi accedat alia justa causa excusans,
601. Non obstante voto castitatis.
602. Quae sint causae excusantes?
603. Raptus quid?
604. Culpa et poenae raptoris.
605—606. Specialia quoad feminam raptam vel vi oppressam.

585. Stuprum proprie dictum est *concubitus viri cum virgine invita seu non consentiente.* Strictissime hic quandoque accipitur pro concubitu viri cum virgine per vim coacta et compressa tantum. Latius et satis usitate accipitur pro concubitu viri cum virgine quacumque, quo ejus virginitas violatur sive ea consentiat sive non. Latissime autem etiam in sacra Scriptura et jure quandoque accipitur pro quavis specie luxuriae seu quovis concubitu sive naturali sive innaturali ac contra naturam facto cum virgine, femina vel masculo. De hoc ultimo hic non est nobis sermo, sed de stupro primo et secundo modo accepto.

586. § I. *Stupri malitia.* I. Stuprum proprie dictum scilicet defloratio virginis invitae seu non libere consentientis ac contra suam liberam voluntatem, praeter peccatum mortale fornicationis est peccatum contra justitiam, gravissimae scilicet injuriae illatae virgini et ejus parentibus, ideoque necessario in Confessione explicandum et inducens obligationem compensandi omnia damna virgini inde consequentia, juxta modos infra assignandos. Est omnium extra controversiam et ratio manifesta est: omnis enim per injuriam damnum inferens alteri peccat contra justitiam; atqui cum virginitas seu integritas claustri virginalis sit donum quoddam summi pretii et aestimationis apud homines tum in se tum in ordine ad status in Ecclesia suscipiendos, scilicet aut matrimonii aut Religionis, gravissimam sane infert virgini injuriam ac damnum, qui invitam seu non libere consentientem stuprando contra ejus voluntatem liberam claustrum seu integritatem virginalem violat et eripit; ergo contra justitiam graviter delinquens restitutioni obnoxius manet.

587. II. Censetur virgo autem invita, non libere consentiens ac contra suam liberam voluntatem stuprari 1. maxime quando vi vel violentia physica coacta, oppressa vel subacta est. 2. Quando metu gravi in constantem puellam cadente v. g. mortis, infamiae, atrocium verberum vel alterius gravis damni ad stuprum adacta est. 3. Quando etiam metu reverentiali adigitur aut per conjunctam nimis precum importunitatem, cui puella non facile resistat (nam solas preces importunas, seclusis minis vel metu reverentiali non sufficere, contra aliquos apud Dianam p. 2. tr. 16. resol. 48. non dissentientem, verius docent Vasquez et alii cum Tambur. c. 5. § 3. n. 26.). 4. Quando dolo ac fraudibus seducta est, ut promissionibus fictis et fraudulentis matrimonii, magnae dotis vel remunerationis, promotionis ad aliud pingue matrimonium. Ceterum his causis invitam puellam reddentibus seclusis,

588. III. Etiam stuprum late sumptum seu defloration em virginis consentientis ac libere volentis esse peccatum speciale in Confessione explicandum a stupratore, cum aliqua obligatione restitutionis, docet fere communior DD. praesertim antiquorum, D. Thomas, S. Antonin., Cajet., Navarr., Sylvest., Armilla, Azor., Filliuc. supra citatus; et sane probabiliter, rem aestimando moraliter: nam communis forte omnium est persuasio, eum, qui virginem etsi consentientem, tamen inducit ad stuprum, ultra fornicationem communem simplicem committere specialem deformitatem et aliquam inferre injuriam et puellae, quam inducendo, etsi non invitam, privat magno bono integritatis corporis, et multo magis parentibus vel tutoribus, sub quorum cura vel custodia virgo constituta erat, si contra eorum voluntatem et diligentiam virginem

defloravit; saltem haec erit circumstantia aggravans, quae a confessario merito expendi debeat. Quare sicut in foro externo deflorator virginis etiamsi volentis cogitur a judice, eam dotare, lege sic statuente ob bonum commune, ut notat Less. l. 2. c. 7. n. 44., aut saltem solet condemnari ad poenam seu mulctam parentibus stupratae solvendam, ita in foro conscientiae confessarius poenitentem stupratorem ad ejusmodi poenam per modum poenitentiae, saltem si crimen aliis notum sit, obligare merito poterit, ut notat Laym. mox citandus. Tamen

589. IV. Probabilius et verius est, stuprum seu defloration virginis consentientis non esse peccatum speciale distinctum a fornicatione simplici, consequenter nec explicandum in Confessione, neque per se ullam parere obligationem restitutionis in foro conscientiae. Ita cum Scoto 4. dist. 18. qu. 2. communis RR. Petrus Navarr., Suarez, Vasq. aliis citatis Less. citant Sanchez l. 7. matr. disp. 14, Layman l. 3. p. 3. c. 13, Tambur. cit. c. 5. § 3. n. 5. Ratio est eadem, quae supra data de virgine in stuprum consentiente: non enim hoc est speciale peccatum contra castitatem, quia supponimus concubitum fieri modo naturali intra vas debitum; neque est peccatum speciale contra justitiam: non enim infertur injuria ipsi virgini stupratae sic volenti et libere consentienti in stuprum et consequenter in quodcumque damnum consequens, juxta notissimum illud: Volenti non fit injuria; ergo nulla est injuria, quae in volentem fiat. Neque tandem infertur injuria parentibus virginis: quia haec sui corporis quoad hoc domina est, ut possit eo vel nunquam uti aut uti legitime aut etiam illegitime abuti absque ulla injuria cujusvis alterius. Restat ergo nunc explicanda obligatio restitutionis ex stupro.

590. § II. *Stuprator virginis consentientis* I. ad nullam in conscientia per se loquendo restitutionem obligatur neque ipsi puellae neque ejus parentibus faciendam, multo minus puellam stupratam ducere obligatur. Haec jam probata est n. praec.: quia scilicet tunc stuprator non peccavit contra justitiam, cujus solius justitiae violatio inducit obligationem restitutionis in conscientia. Sed dico, 1. *in conscientia:* nam in foro externo ob bonum commune et impedienda stupra puellarum, natura sua facile inducibilium, lege ita statuente deflorator virginis etiam consentientis a judice cogitur illam dotare aut mulctam parentibus solvere, ut paulo supra notatum est. 2. Dico *per se loquendo:* per accidens enim deflorator virginis etiam consentientis potest fieri injuriosus et restitutioni obnoxius; ut si domui paternae vim intulit, si crimen cum puella consentiente occulte commissum ipse stuprator promulgavit, non sine infamia et damno ipsius puellae ac parentum, utique tenebitur damnum inde secutum compensare puellae et ejus parentibus modis infra assignandis. Item si tali modo sollicitaret consensum puellae, quo facile credatur communiter, eam consensum praebuisse, ut si noctu per fenestram in ejus cubiculum irrepat, aliis videntibus. Vide Tamb. cit. n. 6.

591. II. Quando dubium est, an virgo vel puella sponte consenserit, an vero stuprator vi, metu vel fraude adegerit nec ne, ad nihil is obligabitur juxta communem DD. Ratio: quia in eo dubio possidet certa libertas stupratoris, cum debitum sit incertum, et specialiter de-

lictum in dubio non praesumatur, sed demonstrari debeat et nemo praesumatur delictum fraudis commisisse. Econtra vero quando certum est, stupratorem vi vel fraude, aut promissione matrimonii vel dotis puellam alias invitam ad stuprum adegisse, sed dubitatur, an ipsa fuerit virgo inventa nec ne, omnino judicandum est, fuisse virginem, et puellae id asserenti fides adhibenda erit et consequenter ducenda vel dotanda a defloratore aut aliter ei damnum compensandum, juxta infra dicenda. Ita cum aliis Lugo citatus disp. 12. sect. 1. n. 3. Ratio: quia in dubio illud possidet, quod prius est; atqui prior est virginitas, quippe qualitas naturalis, quam non virginitas; ergo illa possidet in dubio, nec ejus possessio vinci potest nisi ex aliis potentioribus conjecturis contra illam colligatur praesumptio, qualis esset, si ipsa habitasset in prostibulo vel illud frequentasse doceatur.

592. III. Ceterum universaliter hic supponendum est, quando virgo per illatum stuprum quomodocumque etiam per vim, metum, fraudem vel dolum nullum aliud damnum passa est, ad nihil seu ad nullam restitutionem obligari stupratorem in conscientia ante judicis sententiam, utpote si defiorata crimine omnino manente occulto aeque honestum ac utile matrimonium consecuta est vel consequi certo possit. Communis DD. Navarr. uterque, Corduba, Vasq. alii cum Less., Laym. Lugo cit. Ratio est: quia pro injuria sola secluso omni damno nulla debetur restitutio, sed tantum satisfactio per sententiam judicis; atqui in proposito puella defiorata nullum damnum compensabile passa supponitur praeter violationem claustri virginei, quod est damnum irreparabile et altioris ordinis, neque ulla pecunia vel pretio aestimari ac compensari potest, adeo ut quando a judice stupratori indicitur pecuniaria poena puellae vel ejus parentibus pro eo damno applicanda, procedatur potius per viam justitiae vindicativae in satisfactionem injuriae, quam commutativae in compensationem damni.

Quodsi tamen puella defiorata ob periculum deinceps non bene nubendi aliquid accepit a defloratore, quamvis illa deinde optime nupserit, poterit in conscientia illud acceptum retinere: quia periculum illud non bene nubendi pretio fuit aestimabile.

593. IV. Et hinc quando quis etiam vi, metu aut dolo cognovit puellam putatam virginem, quam tamen certe non comperit, esse virginem, et copula occulta mansit, ad nullam ei obligationem sive restitutionem obligabitur, uti cum aliis recte docet Lugo disp. 12. sect. 1. n. 15. Ratio: quia ex una parte claustrum virginale non ipse, sed alius abrupit, et ex altera parte nullum novum damnum huc spectans evenire puellae potest ex illa alia copula occulta manente. At si per stupratoris culpam patefacta est violatio, unde difficultas major exorta sit ad nuptias, utique restitutio debebitur, ut cum Vasquez et aliis docet recte Lugo ibidem. His ita suppositis et sepositis

594. § III. *Stuprator virginis invitae, metu vel fraude sine ulla promissione matrimonii* I. tenetur sub disjunctione, vel puellam in uxorem ducere, si ipsa et ipse velit, aut si ipsa vel ipse nolit, aliter damnum sufficienter compensare, utpote sufficientem dotem vel pecuniam praebendo vel aliter procurando, ut aeque bonas nuptias sortiri possit ac si non corrupta, sed intacta fuisset; quare si malit defiorator, puellam tali

modo dotare vel compensare, non tenetur eam ducere ante judicis sententiam, quantumvis puella vel ejus parentes cupiant, petant et urgeant. Ita Molina, Vasq. aliisque citatis Less. l. 2. c. 10. dub. 2, Laym. cit. c. 13. n. 2, Tambur. c. 5. § 3. n. 20. contra Azorium et alios quosdam. Ratio est: quia in alternativis debitis debitoris est electio; atqui stuprator seclusa omni promissione matrimonii non tenetur absolute et determinate ad ducendam puellam, cum matrimonium debeat esse liberum; sed solum indefinite tenetur ad compensandum damnum illatum adeoque disjunctive vel alternative, ut vel ipse eam ducat aut sufficienter dotet vel aliter adaequate bonas nuptias promoveat; ergo ipsius debet esse electio modi compensandi, non virginis vel ejus parentum. Unde neque in externo foro cogi solet stuprator ad matrimonium, si illud non promisit, sed aliter compensare possit ac velit. Quodsi ergo puella violata dotem vel aliam compensationem respuat, sibi ipsi imputare debebit.

595. II. At quid si stuprator pecunia vel alia via careat, qua damnum vitiatae virgini compenset, obligaturne tunc saltem eam ducere adeoque invitus? Respondet recte Lugo cit.: si non est magnus excessus et inaequalitas inter ipsum et ipsam, omnino obligabitur: quia justitia urget, omnibus viis moraliter possibilibus compensare damnum; at hic est via moraliter possibilis; ergo. At vero si magnus sit excessus et inaequalitas, aut aliud grave quid occurrat, quae alias solent sponsalia dirimere, non obligabitur deflorator eam ducere, sed solum tenebitur alias vias compensandi quaerere, si spes sit illas inveniendi. Ratio est: quia nec in aliis debitis obligabit solutio, quando longe plus expendere opus est, quam sit valor ipsius debiti, prout est in proposito.

596. III. At quid, si deflorator petat ducere puellam defloratam, sed ipsa nolit aut parentes aut omnino contradicant, prout non raro contingere solet? Respondetur, adhuc puellae dote vel pecunia damnum compensandum esse. Communis apud citatos. Ratio est: nam quia ex una parte virgo invite vitiata non debet sine debita compensatione remanere, ex altera autem parte non potest ipsa cogi ad matrimonium, quod omnes canones clamant debere esse omnino liberum. Accedit iniquissimum fore, eam puellam, quae passa est injuriam stupri, obligari ad subeundam aliam injuriam majorem involuntarii seu inviti matrimonii. Denique stuprator iniquus tenetur reddere, quod abstulit; sed abstulit libertatem digne nubendi; ergo hanc debet reddere, adeoque necessario vel ducere vel si nolit aliter dotare.

597. IV. Quid, si procus solum violenter osculatus vel violenter vel invitam tetigit puellam cum ejus infamia et nocumento simili, ad quid obligatur? Respondetur, debere resarcire quantitatem damni; unde si sufficienter refecit damnum dando modicam pecuniam supra dotem puellae ante habitam, non tenetur eam integre dotare, multo minus ducere. Quod vero ex Exodi 22. refertur: Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam dormieritque cum ea, dotabit eam et habebit eam uxorem: lex antiqua et poenalis est, neque obligans ante judicis sententiam, teste etiam Navarr. c. 16. n. 16; nos autem hactenus in foro conscientiae locuti sumus. Quid in his agendum in dubio, vel quando

virgo deflorata inde nullum damnum passa est, consulto jam praemisimus § praeced.

598. § IV. *Defloratur virginis cum promissione matrimonii seu vera seu ficta.* 1. Qui defloravit virginem persuasam vera et seria matrimonii promissione, multo magis si etiam jurata, sine dubio in utroque foro obligatur eam ducere, cum ea matrimonium celebrando et consummando, nisi legitima intercedat excusatio. Certum apud omnes. Ratio: quia tunc fit contractus onerosus, facio, ut facias, in hunc modum: promitto conjugium, si des usum corporis: ergo si illa hac promissione acceptata usum corporis concessit, tu omnino conjugium perfectum exequi obligaberis; neque tunc poteris uti privilegio primi bimestris ac deliberare de Religione ingredienda nec eam ingredi (etiamsi vovissis, de quo inferius), sed debebis ea petente matrimonium consummare juxta communissimam DD.: quia regulariter promissio matrimonii hoc importat; ad quid enim utilis esset conjugi consensus de praesenti seu matrimonium ratum tantum, si ea deinde relinquenda esset? Dico tamen *regulariter:* quodsi enim in raro casu per solum matrimonium ratum et non consummatum totum damnum puellae violatae resarciretur, tunc utique locum habet sententia Pontii et aliorum apud Dian. p. 3. tr. 4. resol. 203. et Lugo disp. 11. sect. 3. n. 49., sufficere nimirum tunc matrimonium ratum tantum; immo tunc defloratur, si Religionem vovit, teneretur non consummare, sed votum implere et Religionem ingredi; sed casus iste erit rarissimus. Denique consentiunt DD. apud Lugo n. 32., etiamsi vir virgini defloratae serio promittens matrimonium sit altioris dignitatis vel status, adhuc eam debere ducere non obstante illo excessu: quia tunc ratione verae promissionis debitus est etiam ille excessus, nisi accederet alia causa excusans ex infra enumerandis. Secus mox dicemus in promissione ficta matrimonii.

599. II. Qui virginem stupravit, etiam ficte promittens matrimonium sine intentione se obligandi ac implendi promissum, tenetur eam ducere in conscientia, etiamsi nulla adsit promissionis probatio (etsi tunc non in foro externo). Communissima cum D. Thom. 4. dist. 48. a. 2. ad 4, Sanch. l. 1. de matr. disp. 10. alii passim. Ratio est: quia (praeter certissimam obligationem ex delicto damni injuste illati, quod aliter compensari non possit) adhuc subsistit contractus onerosus innominatus ille; virgo enim promissione ficta pro vera acceptata conditionem suam implevit, et stuprator illam conditionem seu usum corporis acceptando, ipso facto de novo censetur consentire in futurum matrimonium, quantumvis ante ficte promiserit; ergo obligatur ad eam ducendam in conscientia et ad hoc ipso modo avertenda damna puellae ex admisso stupro secuta. Nec sufficit compensare dote vel alia via aequivalenti, quia promissio personalis fuit de danda sua persona; ergo in ipsam personam puella jus acquisivit, et consequenter injuria fieret puellae, si non ipsa persona, sed aliud etsi damno aequivalens daretur. Sicut si tibi jus est in hunc numero equum, non fit justa compensatio in pecunia vel alio aequivalenti.

600. Excipe rursus, nisi accedat alia justa causa excusans ex infra enumerandis, et specialiter hic excusat, quando femina seipsam decepit sciens scilicet et advertens, promissionem esse fictitiam; ut si tantu

excessus dignitatis sit inter stupratorem et feminam, ut haec facile potuisset dignoscere fictionem illam. Item si scivit, esse impedimentum dirimens inter ipsos non facile dispensandum. Item si vir stuprator iis verbis ambiguis utatur, ut facile appareat, illum fingere et velle decipere, ut notant DD. citati omnes: tunc enim misella, volens decepta, sibi ipsi damnum imputare debet. Insuper etiam quando femina ignoravit illum excessum viri ficte promittentis, non erit is obligandus praecise ad eam ducendam, sed tantum ad resarciendum damnum per aequivalens, uti cum aliis docent Sanch. et Lugo cit., Tambur. cap. 5. § 3. n. 47. Ratio est: quia ex una parte non obligatur is ex vi promissionis, quia ficta et nulla fuit; et ex alia parte, si femina excessum illum dignitatis non cognovit, non consensit in copulam viro sub ratione tantae dignitatis; ergo non potest matrimonium tam dignum exigere pro copula; semper enim haberet plus, quam ei deberetur; sufficit ergo, si ei alio modo damnum compensetur.

III. Defloratur virginis seu vera seu ficta promissione matrimonii **601.** deceptae tenetur eam ducere, non obstante voto castitatis, sive post sive ante illam promissionem emisso, juxta communem DD. apud cit. Lugo (nec audiendus Diana de voto prius emisso oppositum probabile censens p. 5. tr. 14. res. 33.). Ratio est: quia obligatio voti est ex sola gratuita promissione et virtute religionis tantum, obligatio autem promissi matrimonii virginis defloratae (immo etiam viduae honestae et bonae famae) servari debet ex justitia, eaque duplici, et ex contractu oneroso, ut dictum, et ex delicto injustae damnificationis; atqui ordine justitiae debita onerosa et debita ex delicto praeferenda sunt debitis ex promissione gratuita tantum, etiam ipsi Deo vel Ecclesiae factis, in communissima omnium sententia. Sicut si centum florenos v. g. promittas ecclesiae, et centum aureos debeas alteri ex contractu vel delicto antea vel postea facto, prius debes reddere debitum ex contractu vel delicto, quam solvere votum ecclesiae; ita dic in nostro casu proposito. Nec excusabitur a contrahendo matrimonio defloratur ex eo, quod suum votum fuerit cognitum feminae: quia potuit illa credere, illud votum ut fieri solet fore dispensandum, quamquam in nostro casu nulla opus est dispensatione illius voti castitatis ad contrahendum matrimonium et debitum reddendum (jam enim audivisti, non esse obligationem servandi haec vota in concurrentia dictae promissionis matrimonii, idque in favorem virginis violatae), sed solum ad hoc, ut vir possit petere debitum et post mortem uxoris aliam ducere.

IV. Causae porro excusantes, ut defloratur non teneatur ducere **602.** puellam defloratam, seu vera seu ficta promissione matrimonii inductam vel deceptam sunt sequentes:

I. Si superveniat impedimentum dirimens indispensabile, ut si defloratur postea aliam duxit uxorem, si Religionem professus est: nam ad impossibile nemo tenetur. Si vero superveniat impedimentum dirimens dispensabile v. g. affinitas ex alia copula cum consanguinea illius puellae, certe tenebitur dispensationem implorare defloratur: quia debitor semper tenetur adhibere media saltem ordinaria ad solvendum debitum creditori; eodemque modo dicendum, si tale impedimentum dirimens

praecessit promissionem stupratoris. Vide Sanch. l. 1. de matr. disp. 10. et l. 5. d. 5, Tamb. § 5. n. 28. et generatim dicta supra c. 1. De causis dissolvendi sponsalia n. 232.

II. Causa excusans est, si ex tali matrimonio praevidetur vel probabiliter timetur oriturum magnum scandalum vel malus exitus talis matrimonii: sicut enim haec dissolvunt sponsalia, ita etiam promissionem matrimonii in nostro casu. Lege eundem Sanch. cit. l. 1. disp. 11.

III. Causa excusans est, si femina deflorata postea fornicetur cum alio, vel simile quid dignum divortio committat: si enim haec matrimonio jam contracto separationem concedit, multo magis concedit non contracto.

IV. Causa excusans est, si virginem se femina finxit: tunc enim fiet compensatio, ut sicut femina virum promittentem matrimonium decepit, fingendo se esse intactam, sic et ipse fallit non servando promissionem matrimonii factam. Quod si vir proprio errore deceptus credidit, eam esse virginem et ideo etiam vere et serio promisit matrimonium, adhuc certe non erit obligandus ducere: quia ipse virginem volebat et sub ea conditione promisit, non aliter. Neque eo casu, saltem copula manente occulta, erit aliquod damnum compensandum feminae jam antea corruptae; ad summum ergo tenebitur ei solvere pretium pro copula ipsa, quam in gratiam viri concessit puella.

V. Causa excusans est, si promittens matrimonium pro usu corporis ipsam copulam quacumque de causa non obtinuit, sed solum oscula et tactus quantumvis impudicos; cum enim ipse promiserit conjugium propter copulam, ut supponitur, non debebit ex solis tactibus. At quid si ejusmodi oscula et tactus veniant in cognitionem aliorum cum infamia et damno virginis? Distinguendum est: vel enim promisisti matrimonium pro copula simul et tactibus illis, copulam autem non obtinuisti; tunc rursus non obligaberis ad nuptias, cum non sit adimpleta principalis conditio, obligaberis tamen puellae compensare damnum, ut ex se patet; vel promisisti serio matrimonium pro solis illis osculis et tactibus impudicis, et tunc Tamb. cit. n. 41. censet te obligari ad eam ducendam propter pactum initum. Secus dicendum, si ficte solum promisisti, juxta dicta N. I. et II.

VI. Causa excusans defloratorem, seu vere seu ficte matrimonium promiserit est, si is quidem velit puellam defloratam ducere, sed ipsa jam renuat: tunc enim simpliciter nihil debebit puellae, cum ille matrimonium tantum promiserit et nihil aliud. Ex communi Lugo d. 14. sect. 3. n. 28. Excepto tamen uno casu, quando defloror finxit se melioris notabiliter conditionis, quam sit mulier: tunc enim puella decepta modo indignum compertum jure respuit; ergo tunc deceptor tenebitur ei damnum ratione deceptionis resarcire. At quid si puella quidem non renuat ipsi nubere, sed abnuant efficaciter parentes? Nav., Sylvest. alii apud Sanch. citand. non improbabiliter obligant adhuc stupratorem ad alia via compensanda damna puellae: quia aequum non videtur, virginem sine sua culpa incompensatam manere. At certe aeque et magis probabiliter ipse Sanch. l. 1. disp. 11. n. 15. et Lugo cit. n. 29. cum aliis docent, etiam tunc ad nihil obligari stupratorem:

quia ipse solum obligatur ad id, quod vere vel ficte promisit; atqui solum conjugium promisit et nihil aliud; ergo ad hoc tantum tenetur et ad nihil alind.

Nota tamen ad dicta in ista causa excusante, si stuprator parentes inducere possit ad consensum vel per se vel per interpositam personam, obligari ad eorum consensum obtinendum: quia qui aliquid promittit, etiam implicite promittit adhibere ordinaria remedia ad implendam promissionem suam.

§ V. Appendix. *De raptu et oppressione violenta.* Raptus est **603.** *violenta abductio feminae vel personae cujusdam de loco ad locum ad exercendam libidinem:* quo patet differentia a stupro; nam stuprum solum fit cum virgine invita et cum sola violentia vel fraude; raptus autem fit cum quacumque femina, etiam vidua, conjugata, alias corrupta, immo et puero (qui raptus omnium damnatissimus) et praeter violentiam addit abductionem de loco ad locum. Unde vides, raptum virginis secuto turpi effectu nonnisi valde accidentaliter differre a stupro et eadem prorsus ratione culpae et obligationi restitutionis obnoxium esse, juxta omnia dicta hac sectione. Differt etiam raptus hic definitus a raptu, prout est impedimentum dirimens matrimonium jure novo concilii Tridentini et est *abductio violenta puellae cujusvis e domo vel potestate paterna vel quasi-paterna ad alium locum ad contrahendum matrimonium sub potestate raptoris,* de quo jam suo loco c. 1. actum.

Culpa et poena raptoris.

Raptus est peccatum mortale luxuriae speciale: nam ultra malitiam **604.** fornicationis contra virtutem continentiae, addit specialem malitiam violentiae contra justitiam; gravissimam enim injuriam infert raptor, sicut et quilibet violentus stuprator seu oppressor feminae seu virginis seu non virginis, ipsam contra voluntatem suam violenter cogendo ad exercendam libidinem, esto illa constanter involuntaria (quod tamen valde rarum, ut mox audies) non formaliter, sed materialiter tantum peccet; ideoque hoc peccatum et circumstantiam raptus seu violentiae in quocumque actu libidinoso cum alia persona in Confessione necessario explicandam esse, quippe speciem mutantem, apud omnes in confesso est.

Poenae raptoris tum in sacris canonibus tum in conc. Trid. sess. 24. c. 6. de ref. matr. decretae hae sunt: 1. Ut raptor alineae sponsae publica poenitentia puniatur. 2. Ut idem non possit amplius cum ulla alia matrimonium contrahere; hinc raptus numeratur inter impedimenta criminis impedientia matrimonium, sed hodie consuetudine abrogata. 3. Ut tum ipse raptor tum ejus adjutores sint ipso facto excommunicati ex Trident. cit. 4. Ut donec rapta est in potestate raptoris, non possit inter illos valide contrahi matrimonium, de quo suo loco. Poena capitis et aliae civiles nihil ad nos.

Specialia quoad feminam raptam vel vi oppressam.

Femina vel persona quaevis rapta vel vi oppressa, sicut et virgo **605.** violenter stuprata, ad hoc ut ipsa sit innocens a culpa et ab omni peccato immunis maneat, duo necessario requiruntur: 1. constans et

efficax voluntas contraria, ut nimirum omnem consensum in illud opus turpe ejusque delectationem constanter excludat; quamprimum enim quocumque modo consenserit, jam cessavit violentia et incipiet voluntarium atque peccatum: nam ut optime notat D. Thom. 1. 2. q. 6. a. 5: Licet qui nolens patitur non conferat agendo, confert tamen volendo pati. 2. Ut etiam efficaciter resistat positive et impediat exterius motu, agitatione, totoque connisu corporis, etiam clamando, si spes sit subsidii impetrandi, quantum utiliter potest et rationabiliter debet; alioquin eo ipso quod quantum potest et debet non impedit, censebitur saltem interpretative consentire adeoque peccare. Ideo enim Ex. 22. stuprata in domo jubetur lapidari, in agro non, quia nimirum in domo utiliter clamare potuisset et debuisset, quod cum non fecerit, sponte consensisse merito praesumitur. Et sane hoc ipso si quieta permaneat, jam cooperatur peccato alterius (esto certissima esset se propriae delectationi non consensuram): nihil enim ille alter a femina quaerit, quam ut quieta et accommoda congressum suum admittat. Quodsi propter suum motum et resistentiam semen viri dispergatur, invadenti imputabitur, non ipsi jure resistenti. Et recte monet Layman mox citandus, ipsam quamvis viro seminante, tamen quantum potest suae seminationi resistere debere nec posse voluntarie seminare, quia ad id nullum jus habet. Dixi autem, *quantum mulier potest et rationabiliter debet,* utique sine periculo vitae vel famae suae: neque enim tunc tenetur invadentem occidere, mutilare vel vulnerare, esto jure possit, sed retenta constanti voluntate contraria passive se habere potest, ut alibi de injusto aggressore dixi. Quando ergo femina vel simpliciter vel ita rationabiliter resistere non potest, consensu constanter excluso utique a peccato immunis erit, juxta communem DD. et optime Toletus l. 5. c. 11. n. 12. dicens: Si femina cogeretur ad turpem actum, dummodo ista interius non consentiat actui, quamvis pateretur ab altero et sentiret etiam delectationem, sed sine consensu in ipsam, non peccabit, nam agens absque consensu non agit, cum consensu autem est mortale. Sic Tolet.

Ex quibus vides, rarum esse miraculum, feminam raptam vel oppressam violenter, manere immunem ab omni culpa. *Mulierem fortem quis inveniet?* Unde sapienter monet Lugo disp. 10. sect. 10. n. 199. his verbis: In praxi difficulter credendum esse, violentam oppressionem esse absque omni culpa ex parte feminae; rarissimum enim est, quod si velit non possit aliquo modo resistere, ut violentiam impediat; sed ob metum, ob animi imbecillitatem et aliquando etiam ob latentem lasciviae affectum, quem manifestare erubescunt, consentiunt feminae, saltem invitae; qui tamen consensus, licet ex parte involuntarius sit, sufficit ad peccatum grave; quem consensum, sicut et congressum ipsum, debuisset virili fortitudine impedire. Et rarissime contingit, virum delectationem turpem ab invita omnino et reluctante capere velle. Haec Lugo

606. Petes hic incidenter: quale peccatum sit copula (de pollutione dicam infra suo loco) habita cum femina (vel etiam masculo) dormiente, plene ebria, sensibus destituta aut per potionem medicam mente amota, supposito quod ipsa antea mentis compos, vigilans etc. in id non con-

senserit ullo modo vel nec praeviderit? Respondetur, non esse quidem proprie raptum, ad quem requiritur violenta abductio a loco ad locum, ut alia taceam et indicat Diana par. 9. tr. 8. resol. 2. nec consequenter raptum poenis subjectum; attamen praeter fornicationis aut alterius speciei luxuriae malitiam esse speciale peccatum contra justitiam, quia etiamsi ea copula non sit cum vi vel violentia, certe tamen est cum insigni fraude adeoque cum malitia contra jnstitiam ac proinde speciatim in Confessione aperienda. Sic Tamb. cit. § 2. n. 17.

Sectio III.

De incestu.

Summarium.

607. Incestus quid?
608. Quae ejus malitia?
609. Probabiliter omnes incestus sive inter consanguineos sive affines in quocumque gradu vel linea sunt ejusdem speciei.
610. In incestu inter consanguineos explicandus est primus et secundus gradus.
611. Inter affines primus.
612. Incestus in cognatione legali et spirituali gradus quadruplex,
613. Quale peccatum?

Incestus est *peccatum luxuriae commissum cum persona conjuncta.* **607.** Alias dicitur concubitus illicitus inter personas consanguineas vel affines usque ad 4. gradum; sed nimis arcta definitio; incestus enim non concubitum illicitum solum, sed quodvis peccatum luxuriae, etiam mollitiem, impudicos tactus, oscula etc. inter personas conjunctas continet, ea circumstantia in Confessione necessario explicanda; nec inter conjunctas consanguinitate vel affinitate tantum, sed etiam spirituali vel legali cognatione et publica honestate.

§ I. *Malitia.* Incestum esse peccatum mortale gravissimum, nimis **608.** certum est; inde enim Lev. 20. poena mortis decernitur incestuosis in omnibus fere gradibus cum addito: *Quia tantum scelus, tantum nefas commiserit.* Et Apostolus 1. Cor. 5. horrende exaggerat incestum cujusdam cum noverca seu uxore patris sui: *Omnino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes.* Ratio: quia incestus praeter peccatum mortale fornicationis aut alterius speciei luxuriae specialem addit et continet malitiam et speciem peccati contra virtutem pietatis ac reverentiae naturali jure debitam personis conjunctis ac jure sanguinis: quia enim consanguinei aut sunt ipsi principium nostrum, ut parentes aliique ascendentes, aut fundantur in principio ortus nostri, sicque nobiscum referuntur ad principium ortus nostri, ut omnes consanguinei et affines, ideo ipso naturali instinctu et jure naturae debetur eis a nobis specialis reverentia, cui directe repugnat actus generationis, ut exemplis a natura petitis pulchre ostendit Lessius l. 2. de just. c. 10. dub. 11.

Difficultas hic tota est ex opinionum varietate de diversitate peccati incestus ex distinctione conjunctionum et graduum, utrum nimirum incestus factus in consanguinitate differat specie ab incestu facto in affinitate aut alia conjunctione. Item an incestus factus in uno gradu et linea talis conjunctionis differat ab incestu facto in alio gradu et linea consanguinitatis vel affinitatis, et ideo in Confessione necessario explicandum sit, in qua conjunctione et in quo gradu et linea incestus factus sit. Communis et tutior sententia affirmativa, sed sit

Resolutio:

609. Probabilis opinio est, omnes incestus factos sive inter consanguineos sive inter affines et in quocumque gradu et linea esse ejusdem speciei, atque ideo illam diversitatem conjunctionum et graduum non esse necessario explicandam in Confessione, ut sufficiat dicere: commisi incestum. Ita citandi. Quare 1. incestum inter consanguineos et affines non differre specie in genere moris, docet ipse S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 9, Cajet. ibidem et alii cum Nugno. 2. Similiter incestus in uno gradu utriusvis lineae non differre specie ab incestu in alio gradu et linea, cum Nugno et aliis docet Filliucius tr. 20. c. 5. n. 97. dicens, esse opinionem D. Thomae, Cajetani, Soti et vere Thomistarum. 3. Ideoque non necessario esse explicandum in Confessione, probabiliter docent varii eosque citat. Dian. p. 1. tr. 7. resol. 31. Ratio omnium est: quia in omnibus istis una et eadem species et deformitas est contra eandem virtutem pietatis et reverentiae debitae conjunctis; neque enim illa diversitas conjunctionis, consanguinitatis et affinitatis ac graduum diversorum quidquam aliud afferunt nisi majorem et minorem conjunctionem; magis et minus autem non variant speciem etiam in re morali, nisi aliunde probetur, esse contra particularem virtutem vel contra speciale rationis dictamen, quod hic invenire difficile est. Similiter quod copula in tali conjunctione et gradu aliquando illicita sit ex natura rei intrinsece, ut in primo gradu consanguinitatis, aliquando vero tantum ex praecepto Ecclesiae, ut in ceteris omnibus, nihil specie diversum necessario infertur: nam praeceptum Superioris aliquid praecipientis ponit materiam praeceptam in eadem specie virtutis ratione cujus seu ex cujus motivo illam praecipit; nunc autem Ecclesia prohibet congressum in illis conjunctionibus et gradibus propter eandem pietatis virtutem et reverentiam conjunctis debitam; ergo manet ejusdem speciei transgressio. Cum igitur ulterius probabilis sit sententia plurimorum, et gravium DD. in materia de poenitentia relata, circumstantias speciem non mutantes, sed intra eandem speciem aggravantes tantum, non esse necessario explicandas in Confessione, manet sane probabile, etiam in incestu non esse necessario explicandam illam qualitatem conjunctionum et graduum, adeo ut si in quavis conjunctione et quovis gradu, etiam primo consanguinitatis rectae et transversae lineae v. g. cum matre vel sorore propria quis peccavit, sufficit in Confessione dicere: commisi incestum, peccavi cum persona conjuncta toties. Et certe si poenitens hanc probabilem sententiam secutus nolit se amplius explicare, tenebitur

etiam confessarius se eidem conformando absolutionem ei impertiri, juxta dicta suo loco. At vero non sufficit sistendo in nostra communi probabiliori et tutiori sententia ibidem asserta et probata, nimirum etiam circumstantias aggravantes tantum notabiliter augentes malitiam substantialis actus, ideoque valde alterantes judicium sacramentale, esse necessario explicandas in Confessione. Pro hujus intelligentia nunc breviter percurramus incestus singularum conjunctionum et graduum.

§ II. *Incestus in consanguinitate.* Necessario explicandus est primus **610.** gradus lineae rectae. Hujusmodi merito omnium gravissimus incestus est patris cum filia, matris cum filio etc. tam horribilis deformitatis est, ut neque ad tale matrimonium contrahendum in prima necessitate propagationis generis humani divina sapientia unquam dispensaverit. Et probabilissime etiam explicandus est secundus gradus avi cum nepte, aviae cum nepote et contra: etiam grandis deformitatis nunquam dispensatus et uterque prohibitus distinctissime Levit. 20. De tertio et quarto gradu vix contingit casus, et tuto posse omitti consentiunt DD.; in linea autem transversa in nostra sententia similiter necessario explicandus est primus gradus, fratris cum sorore jure naturali prohibitus, nunquam dispensatus, nisi jure poli in prima necessitate propagationis generis humani. De secundo gradu sententiae utrinque probabiles et tutae. De tertio et quarto gradu non necessario explicando fere consentiunt DD., cum hi neque de facto affinitatem matrimonium dirimentem inducant per copulam illicitam, nec auferant jus petendi debitum conjugi ita incestuose adulteranti. Ratio dictorum est: quia licet diversitas illa graduum et lineae non adferat diversitatem specificam peccati incestus, ut dictum est, tamen nimium quantum augeant malitiam substantialem sceleris incestus, scilicet impietatis et irreverentiae erga sanguine junctos: sicut enim longe major debetur reverentia matri, quam sorori, et sorori, quam consobrinae etc., ita incomparabiliter major et gravior est incestus filii cum matre vel filiae cum patre, quam inter fratres et sorores et inter hos, quam inter consobrinos et patrueles etc. Itaque si poenitens incestum nude confiteatur, solum interroget confessarius, an in primo vel secundo gradu, de cetero taceat.

§ III. *Incestus in affinitate et honestate publica.* In incestu seu **611.** concubitu illicito inter personas affines in communi nostra sententia necessario explicandus est primus gradus et lineae rectae, ut inter patrem et privignam, matrem et privignum, aut econtra inter filium et novercam, filiam et vitricum, et probabilissime etiam transversae, ut inter fratrem et uxorem fratris, qui specialiter prohibentur jure divino Lev. 20. ea phrasi: *non revelandi turpitudinem patris vel fratris sui.* Non item secundus gradus, etsi graviter prohibitus jure Ecclesiae, minus tertius et quartus gradus. Quare in omnibus sufficit dicere: Commisi incestum vel peccavi cum affine extra primum gradum. Ceterum (jam alibi audisti), quando conjux incestum vel adulterium commisit cum consanguinea persona conjugis in primo et secundo gradu et copula completa, incestuosus duas poenas ipso jure incurrit, 1. amittit jus petendi debitum, de quo suo loco, 2. etiam post mortem conjugis non potest matrimonium contrahere cum ulla alia persona secundum canones

antiquos, quod etiam numeratur inter impedimenta criminis impedientia tantum matrimonium; sed certe id amplius non est in usu, ut ex Navarro et aliis notat Sanchez l. 7. de matr. disp. 17. n. 8. Quando quis peccat aut cum consanguinea in primo gradu sponsae de futuro aut cum consanguinea sponsi per verba de praesenti in matrimonio rato tantum usque ad quartum gradum inclusive, etsi non sit ibi affinitas, cum nulla ibi copula intervenerit, ut supponimus; certum tamen erit, committere speciale peccatum incestus carnalis, ut post alios bene probat Lugo sect. 6. cit.: est enim etiam talis copula pro conjugio prohibita gravissime ab Ecclesia propter eandem reverentiam conjunctis debitam, constituendo in ea impedimentum dirimens publicae honestatis; quare ut tale speciale peccatum incestus necessario explicandum erit in Confessione, ut non sufficiat fateri vel fornicationem tantum vel adulterium tantum. An vero etiam necessario explicari debeat gradus vel qualitas personae, cum qua peccavit, puta utrum cum matre vel sorore vel filia sponsae, aut econtra cum patre vel fratre vel filio sponsi etc., dic eodem modo ut supra de consanguinitate: omnino probabilius et tutius, quod sic, nec improbabile, quod non.

612. § IV. *Incestus in cognatione legali et spirituali.* Qui peccat carnaliter cum persona conjuncta cognatione legali (cuius quadruplex est gradus 1. inter adoptantem personam et adoptatam ejusque descendentes, 2. inter adoptatum et filios legitimos adoptantis, 3. inter uxorem adoptati et ipsum adoptantem, 4. inter uxorem adoptantis et adoptatum), sine dubio committit speciale peccatum incestus, ut tale necessario confitendum: cum inter easdem personas ob saepe dictam reverentiam conjunctis debitam, Ecclesia constituat impedimentum dirimens matrimonium. Utrum autem incestus iste sit explicandus ut distinctum peccatum ab aliis incestibus supra dictis et an etiam explicari debeat illa modo dicta diversitas graduum seu personarum, rursus probabilius ac tutius, quod sic, et satis probabile, quod non.

613. Qui autem peccat cum persona conjuncta cognatione spirituali contracta ex Sacramento Baptismi et Confirmationis (cujus duplex est gradus seu species, paternitas spiritualis inter baptizantem et confirmantem, item inter patrinos ex una parte et baptizatum et confirmatum ex altera parte, et compaternitas spiritualis inter eosdem, baptizantem et confirmantem ac patrinos ex una, ac parentes baptizati vel confirmati ex altera parte; nam fraternitas spiritualis inter baptizatum et confirmatum et filios baptizantis vel patrinorum exolevit), is omnino committit incestum distinctum ab omnibus praedictis in consanguinitate, affinitate vel legali cognatione ideoque specialiter explicandum in Confessione: quia addit specialem malitiam irreverentiae Sacramenti, ratione cujus reducitur ad genus quoddam sacrilegii. Utrum autem etiam explicari debeat, an factum sit ex Sacramento Baptismi vel Confirmationis, item an in paternitate vel compaternitate, probabilissimum, quod non: quia in omnibus eadem deformitas, non multum gravior vel levior. Denique dicta hactenus de diversitate incestuum in Confessione explicanda universaliter intelligenda sunt de quocumque peccato externo luxuriae inter personas taliter conjunctas, non tantum naturalis concubitus, sed etiam mollitiei, impudicorum

tactuum; v. g. qui contra naturam cognosceret personam conjunctam consanguinitate, affinitate, cognatione legali vel spirituali, non ei sufficeret dicere, se peccasse contra naturam, sed necessario explicare debet conjunctionem personae ac fateri, se incestum sodomiticum commisisse: quia propter reverentiam naturalem propinquis debitam, ultra malitiam sodomiae et mollitiei habet malitiam incestus, ut bene ostendit Filliuc. tr. 20. c. 5. n. 106. Quamvis tale peccatum non impediat matrimonium, cum nullam inducat affinitatem, ad quam requiritur seminatio intra vas naturale; nec per illud incurrantur poenae in incestuosos latae; quia poenae fulminantur contra incestum proprie dictum, id est cum copula carnali; an vero rursus necessario explicanda sit diversitas conjunctionum et graduum in ejusmodi incestu innaturali, rursus probabile quod non, cum omnes sint ejusdem speciei et solum secundum magis et minus in eadem specie differant; sine dubio autem tutius, quod sic juxta jam saepe repetita.

Sectio IV.

De sacrilegio carnali.

Summarium.

614—615. Sacrilegium carnale personale quid?
616. Ejus tres gradus.
617. Habens plura vota castitatis, contra ea peccando committit unum tantum sacrilegium.
618. Nec probabilissime in Confessione explicari debet votum solemne.
619. Sacrilegium locale, ubi et quando committatur?
620. Quando committatur sacrilegium carnale reale quoad res sacras?
621. Sacrilegium sollicitationis in Confessione,
622. Hujus poenae gravissimae.

Sacrilegium carnale est peccatum luxuriae, quo persona vel res **614.**
Deo sacra per actum venereum violatur, ideoque praeter peccatum luxuriae cujusvis, naturalis vel innaturalis, continet specialem malitiam seu speciem peccati gravissimam contra virtutem religionis ac cultus Deo rebusque Deo sacris debiti. Et dividitur in *intrinsecum seu personale,* quo ipsa persona Deo sacra actu venereo violatur et *extrinsecum seu locale vel reale tantum,* quo per actum venereum solum locus sacer vel res aliqua sacra violatur. De quibus ordine.

§ I. *Sacrilegium carnale personale* I. proprie et in rigore dicitur **615.**
concubitus illicitus seu quodvis peccatum carnis personae Deo voto solemni castitatis adstrictae et consecratae, utpote per professionem Religionis approbatae aut per susceptionem Ordinis sacri, a Subdiaconatu inclusive. Omnes. Ratio est: quia sacrilegium proprie et in rigore est violatio rei sacrae; res autem sacra proprie dicitur, quae publica auctoritate et ritu ad cultum Dei instituta et consecrata est; atqui per

solum votum solemne professionis vel sacri Ordinis persona publica auctoritate Ecclesiae illud votum solemniter loco Dei acceptantis consecratur ad cultum Dei, non item per votum simplex privatim emissum. Quare peccatum carnis personae solo voto simplici castitatis adstrictae non quidem est in rigore proprie dictum sacrilegium, cum non sit personae sacrae, est tamen speciale peccatum contra virtutem religionis et secundum praeceptum decalogi, scilicet violatio voti et promissionis sacrae Deo factae, et ideo necessario quoque in Confessione explicandum, secundum omnes, et velut quid imperfectius ad perfectum reducendum ad speciem sacrilegii.

616. II. Sacrilegium carnale committitur in omnibus speciebus luxuriae et naturalibus et contra naturam omnique impudicitia cordis, oris, aspectus, tactus etc., ut hactenus etiam in aliis notavimus; et quatenus fit per concubitum seu naturalem seu innaturalem ac cum complice. ejus (sicut et adulterii) triplex est gradus: 1. gradus sacrilegii ceteris minus gravis est peccatum carnale *personae non sacrae cum sacra;* hic enim non propria, sed aliena persona sacra violatur, adeoque est peccatum sacrilegii alienum potius, quam proprium, quippe cooperatio ad peccatum alienum sacrilegii. 2. Gradus gravior priori, est peccatum carnale *personae sacrae cum non sacra:* hic enim jam persona propria sacra contra proprium solemne castitatis votum violatur. 3. Omnium gravissimus gradus est sacrilegii mutui carnalis *personae sacrae cum sacra:* hic enim est duplex numero sacrilegium, unum proprium in sua persona contra proprium solemne votum, alterum alienum cooperando ad sacrilegium alterius personae sacrae, adeoque haec circumstantia, etsi non sit speciem mutans, est tamen numero multiplicans malitias mortales sacrilegii, cum castitas Deo consecrata in duabus personis violetur, omnium consensu necessario explicanda est in Confessione, sicut et in mutuo adulterio. Ceterum extra concubitum in peccato mollitiei vel impudicis tactibus, item in inductionibus ad peccatum carnale, quando non persona sacra, sed alia non sacra violatur: ut si sacerdos v. g. personam laicam polluat, impudice tangat aut ad opus turpe cum alia patrandum inducat, etsi in rigore non sit proprium sacrilegium, ut vult noster Marchant, certum tamen est, esse adhuc peccatum contra votum suum ideoque necessario explicandum in Confessione, ut sect. seq. de mollitie probabimus.

617. III. Quando quis plura vota seu pluries emisit votum castitatis, v. g. fecisti votum castitatis simplex in saeculo etiam saepius, dein solemne in professione Religionis etiam saepius, vel in eadem (ut apud Jesuitas) vel diversae Religionis, et rursus solemne in susceptione Ordinis sacri, et postea tamen contra castitatem tot votis Deo adstrictam delinquis, non committis plura tot distincta sacrilegia vel peccata, et consequenter nec in Confessione sic distincta explicare teneberis, sed unum tantum juxta satis communem DD. sententiam in materia de peccatis. Ratio est: quia votum solemne et simplex, itemque votum solemne Professionis ac susceptionis sacri Ordinis annexum non differunt specie, sed essentialiter sunt ejusdem rationis, virtutis ac finis, ut ex communiori optime probat Sanchez l. 7. de matr. disp. 77. n. 27. et latius rursus l. 5. moral. seu de voto c. 6. n. 14. Et con-

sequenter etiam violatio voti simplicis et solemnis utriusvis non differunt specie; immo nec numero in eodem actu eidemque virtuti religionis adversantur, esto gravius extensive peccatum sit Religiosi ac sacerdotis, quam vel Religiosi tantum vel clerici tantum; ideoque eo casu communi Doctorum consensu sufficiet confiteri unum tantum peccatum sacrilegii. Sed difficultas et lis est, quodnam votum in eo sacrilegii peccato explicandum sit, si Religiosus simul et sacerdos peccet? Communis sane sententia DD. est, debere explicari saltem votum solemne dicendo v. g. violavi votum solemne castitatis: quippe cujus violatio tantum proprie constituit peccatum sacrilegii, ut dictum N. I., aut saltem unum in particulari ex istis. Laym. cit. n. 4. cum aliis contendit, explicandum esse votum Religionis et non sufficere solum fateri sacrum Ordinem, eo quod longe gravior videatur violatio voti Religionis, quasi voluntarii et spiritualis matrimonii cum Christo, quam voti sacro Ordini solum ex praecepto Ecclesiae annexi et implicite tantum emissi. Contra sufficere etiam patefacere sacrum Ordinem solum, cum aliis contendit noster Marchant omnino probabiliter et sine dubio in conscientia tuto. Attamen ad tollendos scrupulos dico:

618. IV. Probabilissimum et tutum est, etsi consultissimum, non tamen necessarium esse, in Confessione explicare votum solemne, sed in quovis casu sufficere fateri, se peccasse contra votum castitatis. Ita cum aliis Sanchez l. 7. de matr. disp. 27. n. 3, Dian. p. 1. tr. 7. resol. 4, Bassaeus in floribus V. circumstant. § 2, Tamb. l. 7. decal. c. 2. § 1. n. 4., alii apud ipsos. Ratio est: quia ex una parte jam dictum est, votum solemne quodvis non differre essentialiter et specie a voto simplici, quia utrumque votum eandem virtutem religionis eodem modo aeque respicit; et esto gravius peccatum sit violatio voti solemnis, quam simplicis, et inter solemnia forte voti Professionis, quam sacri Ordinis tantum, attamen ex alia parte probabilissimum est, circumstantias aggravantes tantum nec multum augentes malitiam substantialem actus non esse necessario exponendas in Confessione; ergo sive voto simplici castitatis adstrictus sis sive solemni, sive Religiosus sive Sacerdos vel etiam initiatus tantum, sive Religiosus et Sacerdos simul, immo insuper si etiam Episcopus, si Generalis Ordinis, ut habet Sanch. cit. disp. 27. n. 23. (secluso tamen speciali scandali peccato) peccesque contra castitatem, semper sufficiet, te fateri, peccasse contra votum castitatis tali modo, nec teneberis manifestare, si forte non noscereris, te aut Religiosum esse aut Sacerdotem aut Episcopum aut omnia. Similiter econtra si femina v. g. peccet cum Religioso Sacerdote, Diacono, satisfaciet dicendo, se peccasse cum aliquo voto castitatis adstricto, quam sententiam probabilissimam tuto in praxi sequetur confessarius, nec in ejusmodi circumstantiis scrupulose inquirat.

619. § II. *Sacrilegium carnale locale seu quoad locum (remissive).* Hoc sacrilegium solum fit per voluntariam effusionem seminis in loco sacro (id est publica auctoritate ad divinum cultum instituto et ab episcopo consecrato vel saltem benedicto, ut sunt tantum ecclesiae cum suis capellis et coemeteria) non tantum illicitam, sed etiam licitam conjugum extra casum urgentis necessitatis, nec tantum notoriam (qua ipsa ecclesia vel locus sacer polluitur) secundum omnes, sed etiam

occultam, secundum communem et probabiliorem sententiam DD. Ratio est: quia ex ipsa institutione Ecclesiae quam maxime repugnat sanctitati loci ad divinum cultum consecrati foeda copula ac pollutio carnis, ideoque induit specialem malitiam sacrilegii in Confessione necessario explicandam, prout latius dictum p. 2. decal. c. 10. ad finem primi praecepti, ubi de sacrilegio universim. Hoc solum hic addo, non esse improbabilem sententiam Vasquez et aliorum cum Basilio Pontio l. 10. de matr. c. 10. n. 15., copulam vel pollutionem occultam factam in ecclesia vel loco sacro non esse speciale peccatum sacrilegii, nec consequenter in Confessione necessario explicandam circumstantiam illam loci sacri. Ratio ipsorum est: quia in tantum est sacrilegium, in quantum polluitur ecclesia; at non polluitur per occultam copulam vel pollutionem. Quodsi copula occulte facta in ecclesia postea post aliquot dies fiat notoria, polluitur quidem in foro externo ecclesia et reconciliatione indiget; at copula praecedens tunc non fuit sacrilega nec per illam tunc ecclesia re ipsa fuit violata, ut notat Tamb. l. 7. c. 2. § 1. Sed ego censeo, in praxi per se non esse a communi sententia recedendum. Ceterum per solos tactus impudicos aliasve impudicitias cordis, oris, aspectus, amplexus, tactus etc., immo et per ipsum propositum, condictum vel procurationem peccandi carnaliter, saltem si non intendatur peccatum in loco sacro patrandum, non committi speciale peccatum sacrilegii, multis cit. docet communiter receptus Sanch. l. 9. de matr. disp. 19. n. 15. Ratio est: quia ideo committitur sacrilegium locale, quia fit aliquid ita repugnans loco sacro, per quod violatur ecclesia, si notorium sit; illud autem est sola pollutio seu seminis effusio, non item alia impudica. Excipit tamen merito Lugo et alii passim, nisi quis ejusmodi impudica exerceat in loco sacro, cum magna ecclesiae irreverentia, ut si meretricem ante altare publice impudice tangeret, si in sacro templo lascivas comoedias exhiberet etc.: tunc enim non esset negandum, proprie sacrilegii scelus committi: fieret enim gravis irreverentia divino cultui, ad quem locus sacer deputatus et consecratus est.

620. § III. *Sacrilegium carnale reale quoad res sacras.* Hoc tunc solum committitur, quando res sacra adhibetur vel usurpatur in ordine ad peccatum carnale perpetrandum, utpote 1. si res sacra quaevis et maxime sacrificium Missae promittatur et detur in pretium actus carnalis; secut si postea liberaliter detur in signum benevolentiae. An etiam si per obtestationem rei sacrae v. g. amoris Dei, B. Virginis etc. simile quid petatur? 1. Respondetur, fore potius blasphemiam, quam sacrilegium. 2. Horribilius, si res sacra, sacrificium, Eucharistia adhibeatur ad conciliandum amorem venereum, praesertim modo magico: leges horrenda apud Delrio. 3. Si sacerdos gestans S. Eucharistiam carnaliter peccaret et speciatim eo praetextu cum simulata infirma. Addit non improbabiliter noster March., si sacerdos paramentis sacerdotalibus indutus rem foedam ageret: quia illa paramenta sacra non minus, quam loca sacra divino cultui consecrata per illas foeditates contaminantur, adeoque illam circumstantiam, veram sacrilegii malitiam induentem, esse exponendam in Confessione. Et ita in similibus ad haec facile reducendis. Ceterum si cum actu venereo gestentur e collo

sacrae Reliquiae, Agnus Dei et similes res sacrae, non committi ex eo speciale peccatum sacrilegii, merito cum aliis docet Filliuc. tr. 30. c. 7. n. 129: quia illae res sacrae tunc plane per accidens se habent ad peccatum carnale, nec inde gravis apparet irreverentia; quinimmo conjugatis id saepe consultum est, quandoque necessarium ob maleficia avertenda.

621. § IV. *Sacrilegium sollicitationis in Confessione.* Huc tandem spectat gravissima et damnatissima sacrilegii species, *sollicitatio ad turpia in Confessione* vel occasione Confessionis, quando scilicet confessarius Sacramento Poenitentiae abutitur ad peccatum carnale, utpote aut in confessionali sub ipsa actione Confessionis, aut occasione Confessionis, ejusque praetextu v. g. apud simulatam infirmam, poenitentem ad turpia sollicitando, inducendo, impudice tangendo etc., etiam solo animo, ut peccatum postea alibi perpetretur: gravissima enim irreverentia infertur Sacramento, eo ejusve occasione et praetextu abutendo ad peccatum carnale sive tunc sive postea perpetrandum, adeoque ut verum sacrilegium in Confessione aperiendum.

622. Contra hujusmodi sacrilegos sollicitatores extant gravissimae Bullae Pii IV. et Gregorii XV. qui ita decernit: *Qui ad inhonesta sive inter sese sive cum aliis vel quomodolibet perpetranda in actu sacramentalis Confessionis, sive antea, vel postea immediate, sive occasione, vel praetextu Confessionis hujusmodi, etiam Confessione non secuta, sive extra occasionem in confessionali aut in loco quocumque, ubi Confessiones sacramentales audiuntur seu ad Confessionem audiendam electo, simulantes ibidem Confessiones audiri* (NB. adeoque etiam in domo saeculari apud simulatam infirmam etc.) *sollicitare vel procurare tentaverint, aut cum eis illicitos aut inhonestos sermones sive tactus habuerint, in officio ut infra, puniantur.* Et enumeratis gravissimis poenis a judice infligendis usque ad degradationem, etiam ad testimonium singulare unius personae sollicitatae cum aliquibus praesumptionibus, mandat Pontifex confessariis, ut moneant suas poenitentes ita sollicitatas obligationis suae, denuntiandi sollicitatores Ordinario vel Visitatori, quae quidem obligatio personarum sollicitatarum est sub poena excommunicationis.

* Pro pleniori criminis illius abominabilis descriptione haec, attentis etiam decretis recentioribus, adjiciantur:

I. *Crimen denuntiandum* est provocatio ad turpia, facta a sacerdote tanquam a confessario, necnon consensus ab eodem praestitus ad provocationem turpem a poenitente factam, S. Inquis. 20. Febr. 1867. Dicitur 1. *ad turpia,* intellige quaecunque, sive turpia ista sint peragenda in ipsa confessione vel ejus occasione, simulatione aut praetextu, sive in Confessione proponantur duntaxat media, consilium etc. ad illa postea perpetranda, et quidem cum persona qualibet, quocunque demum modo, etiam per scriptum sive statim, sive post confessionem legendum. Dicitur 2. *facta a sacerdote;* ideoque hoc crimen non habetur, si provocatio facta sit a poenitente, dummodo sacerdos consensum, utique externum, non praestiterit; secus si consenserit, ut modo diximus. Dicitur 3. *tanquam a confessario* (scilicet a sacerdote, qui se gerit tanquam confessarius, licet non sit), sive *in actu* confessionis, etiam non completae ob absolutionem non impertitam, sive immediate (nullo intervallo

et actione a confessione diversa mediante) *ante* confessionem petitam et de praesenti faciendam, licet reapse non secutam, vel *post* confessionem factam, etsi imperfectam ob absolutionem non datam; sive *occasione* confessionis, quando, ut explicat S. Alphonsus l. 6. n. 678, vel confessarius vel poenitens invitat ad confessionem *veram*, etiamsi haec postea non sequatur; sive *simulatione* confessionis, quando exterius agitur, ac si confessio institueretur idque fit in loco ad confessionem sive usu vulgari, sive electione particulari deputato, puta in cubiculo aegrotantis; sive tandem *praetextu* confessionis, quando, ut habet S. Alphonsus cit., confessarius vel poenitens invitat ad confessionem *fictam*.

II. S. Inquisitio 20. Feb. 1867. haec sancivit:

1. Personae, sive mares sive feminae, quaecunque illae sint, ad turpia sollicitatae in confessione vel occasione aut praetextu confessionis, . . . rem ad S. Sedem vel ad loci Ordinarium deferre debent.

2. Denuntiare oportet quemcunque sacerdotem, etiam jurisdictione carentem, sollicitantem in confessione vel etiam poenitentis sollicitationi consentientem, quamvis statim dissentientem de turpi materia loqui, illius complementum ad aliud tempus differentem et non praebentem absolutionem poenitenti.

3. Hujus denuntiationes a nemine absque culpa letali omitti possunt. Qua de re poenitentes debent admoneri, neque ab iis admonendis instruendisque eorum bona fides excusat.

4. Sacerdotes ad sacras audiendas confessiones constituti, qui de hac obligatione poenitentes suos non admonent, debent puniri.

5. Poenitentes admoniti et omnino renuentes, nequeunt absolvi: qui vero ob justam causam denuntiationem differre debent, eamque quo citius poterunt faciendam spondent serioque promittunt, possunt absolvi.

6. Denuntiationes anonymae contra sollicitantes ad turpia nullam vim habent: denuntiationes enim fieri debent in judicio, nempe coram episcopo ejusve delegato cum interventu ecclesiastici viri, qui notarii partes teneat, et cum juramento et cum expressione et subscriptione sui nominis, nec sufficit, si fiant per apochas vel per litteras sine nomine et cognomine auctoris. Ceterum prohibetur, ne in recipiendis denuntiationibus praeter judicem et notarium, virum utrumque ecclesiasticum, speciali et scripto exarata episcopi deputatione munitum, testes intersint. Cavendum quoque, ne ex denuntiantibus quaeratur, num sollicitationi consenserint, et convenientissimum foret, si de hujusmodi consensu, quantumvis sponte manifestato, nihil notetur in tabulis.

7. Denuntiationis onus est personale et ab ipsa persona sollicitata adimplendum. Verum si gravissimis difficultatibus impediatur, quominus hoc perficere ipsa possit, tunc vel per se vel per epistolam, vel per aliam personam sibi benevisam suum adeat Ordinarium vel S. Sedem per sacram Poenitentiariam, vel etiam per hanc supremam Inquisitionem, expositis omnibus circumstantiis, et deinde se gerat juxta instructionem, quam erit acceptura. Si vero necessitas urgeat, se gerat juxta consilia et monita sui confessarii. Ast si nullo impedimento detenta denuntiationem omnino renuat, in hoc casu aliisque supra memoratis laudandus

est confessarius, qui operam suam poenitenti non denegaverit et vel Ordinarium vel S. Sedem pro opportunis providentiis consuluerit, suppresso tamen poenitentis nomine.

III. Eadem s. Inquisitio 6. Aug. 1897. pro modo procedendi contra sollicitatores haec determinavit:

1. Antequam contra denuntiatum procedatur, perspectum exploratumque judici esse debet, quod mulieres vel viri denuntiantes sint boni nominis, neque ad accusandum vel inimicitia vel alio humano affectu adducti fuerint.

2. Ordinarius toties quoties aliquam de infando sollicitationis crimine denuntiationem acceperit, illico ad diligentias procedet. Ad quem finem vel per se vel per sacerdotem a se specialiter delegatum advocabit (separatim scilicet et qua decet circumspectione) duos testes, quantum fieri poterit ex coetu ecclesiastico, utcumque vero omni exceptione majores, qui bene noverint tum denuntiatum, tum omnes et singulos denuntiantes, eosque sub sanctitate juramenti de veritate dicenda et de secreto S. Officii servando judicialiter interrogabit, testimonium scripto referens, juxta insequentem formulam; utriusque vero testimonii atque una simul respectivae denuntiationis authenticum exemplum directe tutaque via ad hanc Supremam Congregationem quamprimum transmittet.

Textum Instructionis, speciatim pro formulis interrogatoriis vide in Actis S. Sedis vol. XXX. pag. 249. vel in Actis FF. Minorum ann. 1897. pag. 208.

IV. Facinus *falsae denuntiationis de sollicitatione perpetrata* justissime reservatum est R. Pontifici modo specialissimo, quamvis sine censura. En verba Benedicti XIV. ex Bulla *Sacramentum Poenitentiae* 1. Jun. 1741. § 3: „Quoniam improbi quidam homines reperiuntur, qui vel odio, vel ira, vel alia indigna causa commoti, vel aliorum impiis suasionibus, aut promissis, aut blanditiis, aut minis, aut alio quovis modo incitati, tremendo Dei judicio posthabito, et Ecclesiae auctoritate contempta, innoxios sacerdotes apud ecclesiasticos judices falso sollicitationis insimulant: ut igitur tam nefaria audacia et tam detestabile facinus metu magnitudinis poenae coerceatur, quaecunque persona, quae exsecrabili hujusmodi flagitio se inquinaverit, vel per seipsam innocentes confessarios impie calumniando, vel sceleste procurando, ut id ab aliis fiat, a quocunque sacerdote, quovis privilegio, auctoritate et dignitate munito, praeterquam a Nobis, Nostrisque Successoribus, nisi in fine vitae et excepto mortis articulo, spe absolutionis obtinendae, quam Nobis et Successoribus praedictis reservamus, perpetuo careat.“ *

623. Denique confessarius extra omnem ordinem, respectum vel occasionem ad Confessionem vel confessionale peccans carnaliter cum filia Confessionis etiam ordinaria, etsi ex parte sua ut sacerdos sacrilegium personale committat, non tamen ex parte complicis committit speciale sacrilegii peccatum, sed neque incestus alicujus, sed simplicem fornicationem. Quare ex hac parte satis erit confiteri, se fornicatum esse, ut ex communi Sanch., Laym. aliis habet Filliuc. cit. tr. 30. c. 5. n. 105. Ratio est: quia administratio Sacramenti Poenitentiae etiam ordinariae facta certae personae nec personam illam sacram efficit,

neque ullam cognationem specialem ullo jure inducit; ergo non est, unde habeatur specialis malitia ex parte ipsius.

Sectio V.

De peccatis contra naturam.

Summarium.

624. Peccatum contra naturam quid et quotuplex?
625. Quid et quale peccatum bestialitas?
626. Quid sodomia perfecta?
627. Quid imperfecta?
628. Quid et quotuplex mollities?
629. Mollities seu pollutio qualificata ex parte objecti cogitati,
630. Ex parte personae pollutae,
631—635. Ex parte cooperantis vel complicis,
636—639. Ex parte instrumenti adhibiti animati vel inanimati, cum femina mortua, statua.
640. Pollutio directe voluntaria semper est peccatum mortale,
641. Numquam licita.
642. An liceat eam involuntarie ortam permittere,
643—644. Aut semen jam corruptum directe expellere?
645. Pollutio indirecte tantum voluntaria quando et quantum peccatum?
646. Mortalis est, si causa ejus praevisa est mortalis in genere luxuriae,
647. Ut sunt v. g. impurae cogitationes, desideria etc.
648. Si vero causa ejus est solum venialis, pollutio secuta non intenta secluso periculo consensus tantum venialis est.
649. Quale peccatum, si praevideatur secutura ex ebrietate, nimio cibo, potu
650. Vel ex alia actione de se honesta et licita?
651—657. Quid de pollutione involuntaria in somnis facta?
658—659. Quid de distillatione et commotione libidinosa
660—661. Et non libidinosa?

624. Peccatum carnale contra naturam dicitur omnis actus libidinosus, pervertens ordinem actus carnalis a natura institutum et aptum ad generationem, seu est omne peccatum carnale, ex quo non potest sequi generatio. Ordo autem naturalis actus venerei apti ad generationem necessario quatuor requirit, nimirum ut fiat cum conjunctione duorum ejusdem speciei, diversi sexus, in vase debito et servato debito modo. Ex horum singulorum defectu quatuor sunt species peccati contra naturam: 1. Bestialitas, qua non servatur debita species. 2. Sodomia perfecta, qua non servatur debitus sexus. 3. Sodomia imperfecta, qua servatur quidem debitus sexus diversus, sed non vas debitum. 4. Mollities, qua non servatur conjunctio duorum, sed in seipso vel alio absque copula provocatur pollutio. Quamvis autem hae quatuor species forte physice non differant, quia omnes prodigunt semen sine spe generationis, certum tamen est, differre moraliter in recta hominum aestimatione ob dictas turpitudines, adeoque ut distincta peccata esse aperienda in Confessione, nec sufficere dicere generatim: peccavi contra naturam,

quia inter propositiones damnatos sub Alexandro VII. est et haec: Mollities non differt specie a bestialitate. Quintam aliqui addunt speciem, concubitum innaturalem, qua non servatur debitus modus copulae: sed id vel veniale tantum est vel si mortale, necessario reducitur ad alia peccata contra naturam, aut mollitiem aut sodomiam saltem inchoatam, de quo satis dixi c. 2. Tres priores species nefandas strictim percurram; in quarta, heu in omni statu nimis frequenti, necessario plusculum inhaerendum erit.

Bestialitas

Est concubitus hominis cum bruto sive passive sive active. Hor- **625.** rendum scelus, de quo Levit. 20: *Qui cum jumento vel pecore coierit, morte moriatur, pecus quoque occidatur; mulier, quae succubuerit cuilibet jumento, simul interficiatur cum eo.* Poena etiam civilis vivi comburii satis ostendit atrocitatem sceleris. In hoc tamen scelere confitendo non est necessarium explicare speciem animalis complicis, an fuerit equus, asinus, vacca; semper enim est eadem in specie mortalis deformitas. Universalius tamen a D. Thoma et aliis definitur bestialitas: peccatum contra naturam, qua homo concumbit cum re animata diversae speciei; ut nimirum etiam comprehendantur infandi coitus sagarum et magorum cum daemonibus incubis vel succubis; praeter peccatum contra naturam, etiam speciale peccatum contra religionem, scilicet societatis et commercii nefandi cum daemone, Dei nostrumque omnium nequissimo inimico continentes, ideoque sine dubio necessario explicandum in Confessione, ut ex communi notat Filliuc. tr. 10. c. 8. n. 162. Insuper etiam exprimi in Confessione debet, an daemon fuerit sub forma feminae vel viri, an sub forma talis consanguineae, conjugatae, monialis etc.: quia tunc praeter bestialitatem diabolicam additur affectus ad talem personam, distinctam specie malitiam adferens, utpote incestus, adulterii, ut ibidem notat Filliuc. Caetera, quae huc facile possunt reduci, indicabo infra de mollitie.

Sodomia perfecta

Est concubitus damnatissimus ad sexum indebitum, scilicet maris **626.** cum mare aut feminae cum femina, adeoque eo concubitu nec debitus sexus nec debitum vas servatur. In hoc horrendo scelere committendo non satis est dicere simpliciter: Commisi sodomiam vel sodomitice peccavi, sed necesse est exprimere etiam, an fuerit agens vel patiens: quia agens committit pollutionem, quam patiens qua talis non committit. Bonacina, alii communiter cum Lugo disp. 16. l. 7. sect. 5. n. 257. contra Dian. supra et alios apud ipsum. Non tamen necessario exprimendum videtur, an pollutio facta fuerit intra illud vas praeposterum, an extra expersum, ut bene notat Tamb. § 3. n. 3. Ratio est: quia ratio et formalis malitia constituens sodomiam sumitur ex motivo concumbendi ad indebitum sexum, et non ex immissione seminis in vas praeposterum, alioquin femina cum femina non committeret propriam sodomiam, cum nullum immittant semen in vas praeposterum, sed solum concumbunt et commiscentur cum pollutione ex affectu solum se polluendi et explendae libidinis gratia. Vide citatos.

Sodomia imperfecta

627. Est peccatum contra naturam, quo servato sexu quidem viri et feminae, non servatur tamen vas debitum, cum scilicet vir cum femina commiscetur extra vas naturale in vase innaturali praepostero. Differt specie a sodomia perfecta: haec enim procedit ex affectu ad indebitum sexum, adeoque nec sexum nec vas naturale servat; imperfecta autem est quidem ad debitum sexum, attamen ad indebitum et innaturale vas, ideoque speciatim in Confessione explicandum. Et si fiat inter conjugatos, est insuper peccatum speciale formalis adulterii, ut suo loco dictum.

Quid autem dicendum, si vir se polluat inter alias partes feminae? Commodius dicam inferius de mollitie. Hoc solum obiter nota, quando vir et femina ita commiscentes se polluunt extra vas, siquidem fiat ex affectu ad personam ipsam (uti ordinarie fit), spectat ad copulam fornicariam, adulterinam, incestuosam, prout fuerit persona; si autem fiat ex affectu ad praeposteras partes, erit sodomia imperfecta, de qua agimus; si denique fiat sine concubitu vel conjunctione aliqua, sed mere ad explendam libidinem, est mollities; adeoque singula per se loquendo explicanda erunt in Confessione. At certe non examinanda a confessario, ut generatim infra in fine monebo. Caeterum id etiam hic obiter notandum, quod poenae, excommunicationes et aliae latae contra sodomitas, itemque reservatio hujus peccati, utpote odiosae et stricte interpretandae, solum comprehendant sodomiam perfectam masculi cum masculo, non hanc imperfectam viri cum femina, ut communiter observant DD. Bonacina et alii apud Tamb. cit. c. 7. § 3. et 6.

Mollities

628. Est pollutio voluntaria sine conjunctione corporum, seu ut definit S. Thom.: *Est peccatum contra naturam, quo voluntaria pollutio in se vel in alio quaeritur et procuratur extra concubitum, solius voluptatis gratia seu causa captandae et explendae delectationis venereae*, quod additur, quia si pollutio procuretur non voluptatis gratia, sed ob aliam causam vel finem v. g. sanitatis, mollities proprie non erit, erit tamen adhuc peccatum contra naturam, ut patebit. Mollitiem ut sic esse peccatum mortale, certissimum est tum ex fide et lege divina positiva 1. Cor. 6: *Nolite errare, neque molles regnum Dei possidebunt.* Gal. 5: *Manifesta sunt opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia etc. qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*, tunc ex lege naturali, ordinante effusionem voluntariam seminis solummodo et praecise fieri in vase naturali debito et apto ad generationem. Ratio hujus certissimae veritatis potissima adfertur: quia si ejusmodi pollutio esset licita et saltem non graviter prohibita, impediretur usus conjugii tam necessarius in mundo, quandoquidem homines ea sola voluptate contenti forent nec conjugiis plerumque tam molestis vacare vellent. Accedit, si fornicatio est jure naturae vetita et intrinsece mali, multo magis erit pollutio, qua prorsus prodigitur semen, et impeditur generatio contra unicum a natura intentum finem, jure naturae illicita et intrinsece mala erit, et ita quidem, ut eam directe quaerere et procurare nulla ratione vel causa licere possit, ut videbimus § 2.

Mollities seu pollutio varie dividi potest: nam ex parte actus dividitur in *perfectam,* qua integra et ordinaria fit effusio seminis apti ad generationem, et *imperfectam,* quae *distillatio* dicitur, de qua aliquid in fine et *inchoatam,* quae est ipsa alteratio partis verendae per motum humoris spermatici et spirituum generationi servientium, in qua consistit ipsa delectatio venerea, de qua sect. seq. Dein ex parte voluntarii pollutio dividitur in *voluntariam directe* et in se intentam vel procuratam et *voluntariam indirecte,* in sua causa tantum posita vel non ablata et *omnino involuntariam,* quae scilicet praeter omnem voluntatem sequitur ex aliis causis intrinsecis vel extrinsecis, praesertim in somnis. De quibus omnibus distinctis §§. Tandem principaliter pollutio dividitur in *simplicem et qualificatam. Simplex* dicitur, quae nullam habet aliam adjunctam malitiam ex parte personae, objecti etc., ut si solutus laicus seipsum polluat sistens in sola propria delectatione morosa vel libidinosa, *qualificata*, quae habet adjunctam aliam malitiam vel ex parte personae pollutae vel cooperantis ad illam vel instrumenti adhibiti. Percurramus breviter singula.

§ I. *Mollities qualificata.*

I. *Ex parte objecti cogitati.*

Qui seipsum polluens imaginatur sibi aliam personam carnaliter **629.** dilectam aut efficaciter desiderando eam hic et nunc praesentem habere aut morose solum delectando se in imaginatione alterius personae quasi praesentis et complicis, omnium consensu tenetur in Confessione explicare circumstantiam illius personae cogitatae et concupitae, an soluta, ligata, consanguinea, sacra, masculus etc. Talis enim consentit vere in fornicationem, adulterium, incestum, sacrilegium vel sodomiam adeoque contrahit eandem malitiam, quam cogitat. Quodsi se polluens cogitet de femina abstracte, in genere, in confuso, aut quidem de ligata v. g., sed solum apprehensa ut femina formosa, abstrahendo a qualitate personae, habet solum speciem simplicis fornicationis, eadem ratione, qua alibi dictum est de circumstantiis actuum internorum confitendis. At quid, si quis se polluat oblectando in aspectu imaginis vel statuae formosae feminae (refert Tambur. cit. c. 8. § 2. n. 10. aliquem se solitum polluere cogitatione fixa in pulchram statuam publicam, nympham aliquam repraesentantem), eritne satis dicere in confessione: toties me pollui cogitando de femina? Visum est theologis, quod sic: quia totus affectus videtur esse ad personam feminae repraesentatae; eademque ratione dicendum, si quis polluendo delectetur in aspectu imaginis vel statuae masculi vel pecudis aut (quod horrendum auditu) Sanctae alicujus cum affectu libidinoso in ipsum objectum repraesentatum: tunc enim vere contrahit et in Confessione simpliciter explicare debet malitiam sodomiae, bestialitatis aut horrendi sacrilegii in pollutione cogitatam, dicendo: pollui me cogitando de masculo, pecude, Sancta aliqua. Intellige, nisi aliunde constet, affectum polluentis fuisse et stetisse ad ipsas imagines vel statuas tales propter earum formositatem et nullo modo ad res repraesentatas: tunc enim illud ipsum explicandum erit pro minuenda potius malitia.

II. *Ex parte personae pollutae.*

630. Nimis certum est, clericum, Religiosum vel voto castitatis adstrictum, itemque uxoratum seipsum polluentem, debere explicare in Confessione circumstantiam status sui: vere enim committit sacrilegium contra votum, adulterium maritus contra jus conjugis. Itemque si quis suis manibus sacerdotem, Religiosum vel uxoratum polluat, utique debet id explicare, quia cooperatur ad sacrilegium vel adulterium alterius. Insuper etiam si sacerdos, Religiosus vel quis voto castitatis obstrictus polluat alium nullo voto adstrictum, adhuc ille debet explicare votum suum, juxta communissimam DD. sententiam apud Lugo et Tamb. cit. Ratio est: tum quia eadem castitatis virtus, quae obligat me directe ad castitatem in mea persona servandam, obligat me etiam indirecte, ne ex industria procurem proximum a virtute castitatis dejicere; tum specialiter quia vovens integrae castitatis virtutem in tota sua latitudine (qualiter certe communi voventium more et sensu censetur voveri castitas) sine dubio vult et debet promittere, ut non solum in suo corpore non admittat aliquid, sed neque eodem corpore suo positive cooperetur alteri ad committendum aliquid incastum; ergo vere adhuc peccat contra votum suum, ideoque in Confessione fateri tenebitur. Alia est ratio de eo, qui vovit aliquem particularem actum v. g. audire Sacrum vel jejunare tali die; is enim si alium eo die inducat ad omittendum Sacrum vel jejunium violandum, utique non peccabit contra votum suum, sed tantum peccato scandali, quia votum fuit de unico actu proprio et non de re alium etiam pertinente:

Dixi tamen, *ut neque eodem corpore suo positive cooperetur alteri ad violandam castitatem:* nam quoad alias inductiones in suo valore relinquo sententiam Sanch. l. 5. moral. n. 10. apud Tambur. cit. c. 7. § 1. n. 12., eum, qui habet votum castitatis et est causa inducens alios ad turpiter peccandum, non debere explicare suum votum, eo quod votum illud non videatur se extendere, nisi ad obligandum voventem, ne ipse in sua persona et suo corpore turpitudines venereas admittat, non vero, ne alios ad easdem inducat: propriam enim, suamque castitatem promisit, non alienam. Sic Sanchez. Transeat, inquam, haec sententia quoad alias inductiones, de qua doctiores me disputent; at in nostro casu proprio suo corpore, manibus, etc. alios polluens adhuc satis moraliter turpitudinem admittit sub illo voto comprehendendam, ut dictum et mox iterum dicendum est.

III. *Ex parte cooperantis vel complicis.*

631. Qui se polluit vel pollui permittit tactibus alterius personae, feminae, viri, sacerdotis etc., omnino in Confessione id tenetur explicare ex multiplici capite: tam ratione proprii peccati per se (nedum per accidens ex affectu adjuncto) quam ratione peccati alieni seu cooperantis et societatis cum peccato aliorum. Ita communis DD. contra aliquas aliorum sententias infra notandas. Dico igitur:

632. I. Tenetur explicare *ratione proprii peccati per se;* nam omnino constituunt differentias et malitias specie diversas, pollui tactibus

alterius personae, item pollui tactibus alieni viri et tactibus etiam feminae per se ratione proprii peccati pollutionis, seclusa etiam actuali concupiscentia corporis alieni indebiti et praecise ratione peccati alieni, ut contra Cajetan. nullam hic differentiam formalem speciem mutantem agnoscentem ex communi satis bene probat Dicast. apud Dian. p. 7. tr. 12. resol. 15. Ratio est: quia tactus adeo libidinosi habiti cum alia persona sunt quasi inchoata copula et praevii actus ex se ordinati ad copulam, etiamsi ex intentione operantis ad illum actum non ordinarentur; ergo pollutio facta tactibus alterius personae, feminae v. g. jam habet deordinationem ac malitiam diversam, scilicet copulae quasi inchoatae cum aliena, quam non habet pollutio per seipsum facta propriis tactibus vel imaginatione. Similirer pollutio facta tactibus alieni viri seu masculi habet diversam deordinationem ac malitiam sexus indebiti ad copulam, quam deordinationem non habet pollutio facta tactibus alienis feminae: nam deordinatio indebiti sexus, sicut diversificat specie sodomiam perfectam viri cum viro a sodomia imperfecta viri cum femina, ita sane diversificabit specie malitiam in tactibus libidinosis alieni viri et feminae, quibus quis polluitur; ergo per se et ratione proprii peccati explicare debet, si quis se polluat tactibus alterius personae, viri, feminae et insuper qualis viri vel feminae, ut tali minime sufficiat dicere simpliciter: toties me pollui vel pollutus sum.

II. *Nedum per accidens* ex affectu adjuncto, quando nimirum quis 633.
se polluit tactibus alterius personae, viri, feminae, cum vel ex actuali affectu libidinoso ad alias personas, sive sit affectus simplicis delectationis morosae in concubitu cum tali persona cogitata, sive sit affectus simplicis delectationis morosae in concubitu cum tali persona cogitata, sive sit affectus efficax desiderii ad concubitum talis personae, apud omnes certissimum est, debere in Confessione explicare non tantum ipsam personam tangentem, feminam seu virum, ob rationem modo supra datam, sed etiam circumstantias, num femina soluta, ligata, consanguinea, sacra, num masculus, ligatus, religiosus etc. Ratio manifesta est: si enim polluens se sola imaginatione alienae personae carnaliter dilectae debet illam ejusque circumstantiam explicare, quanto magis polluens se tactu alterius personae ita carnaliter dilectae vel concupitae id explicare tenebitur? Utrobique enim est quidem pollutio in re, at in affectu est alia species luxuriae mentalis, scilicet fornicatio, adulterium, incestus, sacrilegium, sodomia etc.: nam pollutio subordinata delectationi morosae vel desiderio adulterii vel incestus recipit speciem adulterii vel incestus et sic de ceteris.

III. *Quam ratione peccati alieni.* Qui nimirum se polluit vel per- 634.
mittit pollui tactibus alienae personae, id ipsum rursus explicare tenebitur ratione peccati alieni, quia praeter proprium peccatum etiam cooperatur cum peccato alterius personae, impudicos se polluentes tactus admittentis vel reddentis; duplex ideo peccatum semper ut minimum numero distinctum; insuper si tibi constat (quando vero id non constabit?), alteram personam feminam vel masculum vicissim in te motam libidinoso affectu delectationis morosae vel desiderii ad tuum concubitum, jam cooperatus es ad novam speciem peccati illius v. g. concupitae fornicationis, adulterii, sacrilegii, sodomiae etc., consequenter

est nova ratio explicandi illam personam ejusque circumstantiam; unde universaliter quando te polluis vel pollui sinis tactibus personae voto castitatis adstrictae, sacerdotis, clerici, Religiosi, eam voti circumstantiam semper in Confessione explicare teneberis: quia semper cooperaris peccato alterius, cujus tactu pollueris, eoque ipso contra votum suum delinquentis ob rationem paulo ante assignatam. Ita communissima et certa DD. sententia, contra Lamas docentem, eum, qui pollutus fuit alterius tactu, solum teneri explicare qualitatem suae personae, non vero qualitatem seu votum complicis, qui illum tangit: quae sententia jussu Inquisitionis Hispanicae merito expuncta est. Et res manifestissima est, quando sacerdos v. g., cujus tactu pollueris, ipse in se admittit delectationem venereamaut certo periculo illam admittendi se exponit (et bone Deus, quando non erit sic?): tunc enim is clare in seipso peccat contra votum suum, adeoque ad id peccatum tu cooperans teneberis id explicare; verum etiam in casu rarissimo et forte metaphysico, quando sacerdos ille te tangens in se nullam admitteret delectationem venereamvel ejus periculum ob stupiditatem naturae (uti distinguit Caramuel apud Tamb. cit § 10. n. 18.): adhuc enim is peccat contra votum suum castitatis; cum enim ipse absolute castitatem voverit, et castitatis virtus non solum praecipiat, ut quis in propria persona non admittat incastos motus, sed etiam, ne eos suo corpore in aliis procuret, clare is sacerdos frangit votum suum; et consequenter ita pollutus laicus non quidem extrinsece propter suam mollitiem, sed intrinsece propter sacrilegium alterius te polluentis et ipse erit sacrilegus, et ut talem in Confessione te manifestare debebis.

635. Insuper singulariter qui se polluit tactibus cum puero doli incapace aut cum femina vel masculo dormiente vel plene ebrio aut cum bruto citra copulam seu concubitum, adhuc obligatur in Confessione talis pollutionis speciem explicare, non quidem jam peccati alieni ratione vel cooperationis ad peccatum alterius, ut manifestum est, sed adhuc ratione proprii peccati pollutionis per se: quia nimirum pollutiones per tactus pueri, feminae, bestiae etc. revera differunt specie, quatenus tactus illi libidinosi ex natura sua ordinantur ad diversas specie et malitia copulas, cum diversissima deordinatione ad indebitum corpus, sexum, speciem, ut supra ostensum N. 1. Ita contra Cajetan. idem Dicastill. apud Dian. cit., omnino pro praxi approbantem et monentem, non esse in praxi ab hac sententia recedendum tanquam probabiliori et tutiori. Certissima autem erit sententia, si etiam accedat affectus libidinosus ad talem complicem.

IV. *Ex parte instrumenti adhibiti animati, aut inanimati.*

636. I. Qui se polluit instrumento alieno animato seu partibus corporis alterius personae, utpote praeter manus, ordinarium tactus instrumentum, v. g. intra brachia, axillas, coxendices, ubera feminae vel viri, tenetur quidem explicare personam illam et sexum juxta dicta n. praec. Et cum id regulariter fiat ex affectu libidinoso ad ipsam personam ejusque concubitum, etiam ejus personae circumstantiam; non enim est mera pollutio, sed copula inchoata talis speciei, saltem in affectu. At vero

opus non est explicare ipsas illas particulares partes corporis: quia materialiter solummodo differunt, et illa major delectatio quaesita in una parte non transcendit speciem malitiae, quae est in alia, nisi adesset affectus aliquis particularis ad partes praeposteras et sodomiam, quod utique explicandum foret. Communis DD. apud cit.

637. II. Idem dicendum putat Filliuc. tr. 30. c. 8. n. 155. apud Tamb. cit. 7. § 1. n. 3., si fiat in ore, esse nimirum solum mollitiem, ideoque partem illam non esse necessario explicandam. Sed ego cum aliis citandis horreo credere: nam licet id non sit sine dubio sodomia, revera tamen non potest videri esse mera mollities, quia id videtur esse adeo enormiter contra rectam rationem et naturam rationalem adeoque excedens omnes alias deordinationes in materia luxuriae, ut merito constituat novam speciem innominatam luxuriae; et certe jam baptizarunt aliqui apud Dian. par. 6. tract. cit. resol. 7. vocantes irrumationem. Vide dicta supra c. 2. § 3. n. 304., cum de modo debito copulae. Denique qui incipit copulam ipsam fornicariam v. g. vel alterius speciei, et postea abrumpens semen dispergit, quid sentiendum, jam habes § 1. cum de fornicatione n. 304.

638. III. Cum quis vel quae se polluit instrumento inanimato quocumque, non facit mutationem speciei per se loquendo nec in Confessione id explicare tenetur, nisi aliunde ex objecto cogitato alia malitia accedat, juxta dicta superiora. Et universaliter sive quis se polluat sola interna imaginatione vel aspectu rei turpis, sive externo tactu et adminiculo proprio, vel alieno inanimato instrumento, nulla efficitur diversitas specifica: quia haec omnia materialiter et per accidens se habent ad voluntariam pollutionem extra concubitum. Hoc tamen obiter notandum, cum qui se polluit solo actu interno imaginationis turpis vel etiam aspectu rei turpis absque ullo externo sensibili conatu adhibito, non incurrere casum reservatum in Religionibus, contra Suarez et communiorem valde probabiliter docent boni AA. p. 4. tr. 4. miscell. resol. 61. approbantem: reservantur enim pollutiones voluntarie procuratae, quod externam actionem pollutionis causativam importare videtur.

639. IV. Copula tentata cum femina mortua vel statua feminae, uti quidam stultus libidinosus fecit apud Tamb. cit., mera mollities est, quippe non fornicatio; quia femina mortua non est femina, sed cadaver, multo minus statua femina est; neque bestialitas est (ut quidam volunt): cum neque bestia sit femina mortua vel statua, ut optime probat Dian. p. 9. tr. 4. Nihilominus id explicandum erit in Confessione saltem generatim dicendo: pollui me cum instrumento inanimato cum affectu ad feminam; non autem recte diceret: pollui me cum femina; tunc enim significaret, se polluisse cum vera femina, adeoque mentiretur in re gravi ad judicium sacramentale pertinente, ut bene notat Tamb. § 2. n. 10.

Petes denique, quid si pueri vel puellae, qui nondum possunt seminare, seipsos turpiter contrectent aut ab aliis contrectari permittant in verendis, quale peccatum erit? Respondetur, utique esse peccatum mortale ad mollitiem reducendum, est enim ex se pravus affectus ad pollutionem; attamen videtur specie differre a vera pollu-

tione, per quam seminatur, in specie proprie reducendum ad impudicitiam tactus, unde in Confessione explicandum.

640. § II. *Pollutio voluntaria, an semper peccatum mortale, numquamne licita.* Omnis pollutio seu effusio seminis directe voluntaria et efficaciter per se intenta et quibusvis modis vel mediis provocata vel procurata, non tantum solius voluptatis libidinosae gratia, secundum omnes, sed etiam cujusvis morbi vel mortis periculi evadendi causa, semper est peccatum mortale. Communissima DD. contra paucos aliquos, et late Sanch. l. 9. de matr. disp. 17. concl. 5, Lessius l. 4. c. 10. de just. dub. 14, Laym. l. 3. sect. 4. n. 15. alii passim meique omnes. Ratio est: quia talis voluntaria seminis effusio extra vas debitum generationi destinatum repugnat ipsi naturae intrinsecae seminis, a Deo et natura praecise instituti ad propagationem speciei humanae per generationem; atqui sicut non possunt unquam mutari naturae rerum, ita nulla ratione, nulla circumstantia, fine vel necessitate ea cohonestari vel licita fieri potest. Accedit ratio urgentior a posteriori et gravissimo damno subsecutivo: quia si in ullo unquam usu liceret procurare pollutionem, cum in ea re maxima voluptas sentiatur, facile homines proni essent ea facultate vel licentia abuti eamque extendere ad plures casus, et sic homines magna parte contenti ea voluptate non curarent de matrimonio et generatione (ad quam tamen promovendam tanta a natura indita est delectatio) cum maximo speciei humanae detrimento. Quare in hoc et pluribus aliis non attendendum est damnum actuale, quod infert pollutio semel facta ob gravissimam causam v. g. pro conservanda vita Principis, Pontificis etc., sed damnum habituale consecutivum, quod sequeretur, si semel esset licita. Nec valet paritas ab abscissione membri, dispar enim maxima est ratio: nam:

641. II. Licitum omnino est pro conservanda vita et toto supposito homini membrum aliquod, manum vel pedem abscindere: cum enim membra principaliter sint propter totum suppositum et seorsim nullum jus vel utilitatem habent, sed solum ad usum et conservationem suppositi pertineant, non est a natura alienum aut ratione, unum eorum abjicere totius suppositi servandi causa; at vero semen natura sua ordinatum est principaliter nequaquam ad usum vel conservationem hujus suppositi in individuo, sed ad generationem, propagationem et conservationem totius speciei; unde natura minime patitur, illud individui servandi causa abjicere sicque negligere speciem ratione individui. Deinde ex illa abscissione membri aliquando licita non sequuntur illa inconvenientia: cum enim a membri abscissione tanquam re praemolesta appetitus naturalis vehementer abhorreat, non facile homines eo medio abutentur et ultra casum extremae necessitatis extendent.

642. III. Dixi autem, 1. *pollutio directe voluntaria:* nam de indirecte tantum voluntaria mox § seq. 2. *efficaciter intenta,* ita scilicet, ut quis aliquo modo active cooperetur et influat in provocationem et effusionem seminis, quocumque modo, medio vel medicamento. Licitum autem est, pollutionem involuntarie ortam ex quacumque causa, etiam culpabili, solum permittere, nullo impediendi conatu adhibito seclusoque omni consensu: quia (ut supponitur) ipsa pollutio incepit involuntarie, continuatio autem effusionis est solum effectus naturalis causae praecedentis,

quem impedire amplius vix posses, consequenter nec teneris; vel enim ille conatus reprimendi nihil operabitur, vel retento contra naturae impetum semine supra modum gravabitur corpus et periculo morborum subjicietur. Ita communis DD. Gerson, Sa aliisque congestis Sanch. l. 9. dist. 17. n. 16, Dian. p. 3. tr. 5. res. 21, Tamb. c. 7. § 2. n. 19. Insuper affectu simplici et inefficaci tantum, licere ob bonum finem v. g. sanitatis acquirendae vel tentationis tandem sedandae optare, ut pollutio in somnis vel alias inculpate eveniat, ex Sanch., Laym. aliis alibi explicatum habes. 3. *Efficaciter per se intenta:* nimirum mediis adhibitis ad ipsam pollutionem provocandam per se tendentibus et efficacibus; adeoque apud omnes in confesso est, in morbo praesertim gravi, periculoso, acuto etc. et maxime circa illas partes, licere adhibere medicamenta per se directe tendentia et efficacia non ad ipsam pollutionem vel seminis expulsionem procurandam, sed solum ad illos morbos, noxios humores aliasve materias peccantes et morbi causam expellendum, etsi per accidens et praeter intentionem etiam pollutio seu seminis ejectio concomitanter vel consequenter indirecte causanda sit, eadem ratione, qua infra etiam de abortu indirecte procurando dicetur: quia nimirum tunc pollutio in se minime voluntaria, ut supponitur, non active procuratur, sed ob justam causam solum permittitur.

643. IV. Utrum semen jam corruptum ac graviter noxium liceat directe expellere, etsi concomitanter sequatur etiam veri seminis emissio? Respondetur cum necessaria distinctione: Licere sic expellere medicamentis, non vero licere tactibus vel confricatione verendorum. Ita post alios Tamb. cit. c. 7. § 2. n. 8. Ratio utriusque est: quia medicamenta illa intus suscepta per se solum tendunt ad expulsionem seminis corrupti, quod jam in luem et venenum degeneravit; aliqualis autem veri seminis effusio vel emissio per accidens et praeter intentionem sequitur; ergo sicut licet naturae medicamentis subvenire, ut pravos alios corpori nocentes humores vel qualitates expellas, licet inde per accidens sequatur pollutio, ita licebit illud semen corruptum, quod jam non est verum semen, sed prava et venenosa materia, ut expellas, naturam medicamentis adjuvare. At vero tactus et confricatio verendorum externa (quae sunt membra seu instrumenta ad verum semen provocandum a natura instituta) per se tendunt ad verum semen provocandum, quod extra matrimonium nunquam licet, et per accidens solum juvaret educere semen corruptum; ergo hoc non licet saltem in homine rationis compote: quod addo, ut excludam casum rarissimum, quod semen corruptum actu causaret symptomata a mente alienantia hominem vel mulierem, de quo videtur loqui Sanch. l. 9. de matr. dis. 17. n. 29., oppositum concedens. Vide Tamb. cit. n. 8.

Aliud hic occurrit dubium: utrum in casu necessitatis liceat adhibere medicinam ad semen verum corrumpendum, ut postea possit ejici? Do verba Diana p. 6. tr. 6. res. 37, Sanch. l. 9. de matr. disp. 17. n. 15. l. 16.: neminem negaturum, fas esse accipere syrupum resolventem semen in sanguinem aliumve humorem, aliis viis expurgandum, ne aeger omni medio ad salutem corporis procurandam destituatur; et hanc opinionem non esse improbabilem tenet Praepositus;

sed ego puto id non licere: quia etiam id repugnat institutioni seminis. Haec Diana.

644. § III. *Pollutio indirecte voluntaria qualiter licita vel illicita.* Pollutio indirecte et in sua causa tantum voluntaria dicitur, cum quis directe quidem minime vult et intendit pollutionem, tamen aliquam actionem exercet, unde praevidet orituram vel advertit jam oriri pollutionem, sicque volendo causam pollutionis, indirecte et consequenter censetur etiam velle vel saltem permittere ipsam pollutionem. Causa autem pollutionis seu actiones illae causantes pollutionem aliae sunt et dicuntur quae per se et notabiliter influunt in ipsam, uti est vehemens et diuturna cogitatio de feminae concubitu in juvene calido et similes: aliae per accidens et leviter tantum influentes, ex quibus scilicet nec semper nec frequenter sequitur pollutio, ut est cibus vel potus etiam superfluus: hic enim per se quidem influit in nutritionem et consequenter etiam augmentum seminis, at satis per accidens et non frequenter in pollutionem. Rursus actiones illae causantes pollutionem vel sunt de se licitae et utiles, ut studere de tali materia, audire Confessiones talium peccatorum, equitare etc., vel sunt de se illicitae, at non in genere luxuriae, ut se inebriare, nimium potare, vorare; vel denique sunt de se illicitae in ipso genere luxuriae, ut cogitationes, aspectus, tactus impudici etc. His notatis sit

Resolutio et regula generalis:

645. Pollutio indirecte tantum voluntaria tantum est peccatum, quantum peccatum est ipsa causa posita in genere luxuriae, mortale vel veniale vel omnino nullum. Ita contra diversas aliorum opiniones satis intricatas latissime et optime meus Sanch. l. 9. de matr. disp. 45, Less. l. 4. c. 3. dub. 14. n. 100. et ex his compendiose Laym. cit. n. 12. Sequuntur RR. passim et declarari potest alia regula communiter allata: Quoties quis dat operam actioni mortaliter malae et per se influenti in pollutionem, toties peccat mortaliter: cum enim is, qui deliberate vult causam, velit etiam effectum necessario vel quasi necessario ab illa actione provenientem, merito ei talis pollutio imputatur ad culpam mortalem. Quoties vero quis dat operam actioni leviter et per accidens tantum influenti in pollutionem etiam praevisam, toties solum peccat venialiter, si sine necessitate et notabili utilitate fiat: si enim causam leviter influentem ponas, cum per accidens solum sequatur pollutio, illam tibi imputari ad culpam mortalem, aequum non est. Verissima sunt haec. Atqui jam restat difficultas principalis et maxime practica, quaenam sint illae causae vel actiones notabiliter, quaenam vero leviter influentes? Sane nulla certior ratio vel regula universalis dari poterit, quam haec ipsa a nobis assignata, nimirum causas seu actiones notabiliter influentes in pollutionem, ideoque mortaliter illicitas esse illas, quae ob id ipsum sunt peccata mortalia in genere luxuriae, quod vehementer influant in libidinem; alias vero esse leviter tantum malas et per accidens tantum influentes, ideoque venialiter tantum malas. Ex quo principio ad casus particulares innumeros applicando pono quatuor regulas particulares.

Regula I. Quando causa posita pollutionis praevisae seu actio, 646.
ex qua praevidetur secutura pollutio, est peccatum mortale in genere luxuriae, utpote per se turpe et ex natura sua ordinatum ad rem veneream, etiam pollutio in illa causa indirecte volita peccatum mortale erit. Ratio est evidens ex dictis: quia perinde censetur, sive effectus procedat ex intentione operantis, sive ex natura et necessitate operis voluntarie exerciti; nam expliciti et impliciti eadem est vis; sicut enim qui multum vini bibit, ex quo scit sequi ebrietatem, implicite et indirecte censetur velle ebrius fieri, licet explicite et directe id minime intendat, immo positive nollet inebriari, ita sane qui actus turpes exercet, ex quibus praevidet vel advertit pollutionem naturaliter secuturam, implicite et indirecte convincitur velle pollutionem, quamvis eam in se directe et explicite minime velit et intendat. Et hinc

Omnes impudicae cogitationes, imaginationes, desideria, turpilo- 647.
quia, aspectus, tactus, amplexus, oscula, quae sunt peccata mortalia in genere luxuriae, utpote vel ex objecto per se obscoeno, vel ex intentione captandi delectationem libidinosam, vel ex periculo consentiendi in illam, si ex illis praevidetur pollutio, quamvis non intendatur, sunt peccata mortalia, non solum in se, sed etiam ut causa pollutionis; adeoque si tu, calide adolescens, deliberato et continuo affectu cogitas et concupiscis, multo magis si morose aspicis, turpiter alloqueris, tangis, amplexaris, oscularis etc., ex qua cogitatione et concupiscentia praevides, te casurum in pollutionem, mortaliter peccas dupliciter, scilicet et desiderio fornicationis et peccato pollutionis sive mollitiei contra naturam indirecte volito, qui causam dedisti, et ideo utrumque in Confessione explicare debes et minime sufficeret dicere: cogitavi et concupivi turpia. Non item si ejusmodi turpes cogitationes, aspectus, tactus assumeres in ordine ad ipsam pollutionem procurandam directe volitam: tunc enim secuta pollutione coalescunt illa media adhibita cum actu principali in unum peccatum, ut sufficiat dicere: semel me pollui, nisi forte illa media aliunde adferrent malitiam specie diversam.

Regula II. Quando causa posita seu actio illa, ex qua praevi- 648.
detur secutura pollutio, est tantum peccatum veniale in genere luxuriae, etiam pollutio secuta, sed non intenta et secluso semper periculo consensus, tantum peccatum veniale erit. Ita Sanch. l. c. Suar., Henriq., Less. aliosque congerens Diana p. 1. tr. 7. res. 65., plures adferens p. 2. tr. 15. resol. 31. Ratio est: quia cum tunc pollutio non sit volita in se, sed tantum in sua causa, in qua praevidetur, in tantum mala erit, in quantum mala est causa; in tantum etiam est mala causa, in quantum est voluntaria; at non est voluntaria, nisi tantum in sua causa; ergo si causa est solum venialiter mala, in tantum erit etiam mala pollutio secuta. Et hinc

Cogitationes, desideria, turpiloquia, cantio, lectio vana vel curiosa turpium, tactus, oscula, amplexus, quae venialia tantum sunt in materia luxuriae sive ex imperfectione actus sive ex parvitate materiae, ex levitate, curiositate, joco tantum facta (juxta dicenda sect. seq.), si ex illis praevidetur pollutio, sunt tantum venialia et in se et ut causa pollutionis: semper intelligendo, dummodo haec non intendatur et absit periculum consensus in illam; nam si tale periculum adsit vel praevi-

deatur, peccatum esse mortale pollutionis in causa, non est dubium: quia qui deliberate amat periculum, peribit in illo. Unde resolvit Diana cit. p. 2. tr. 5. resol. 31.: loqui verba amatoria v. g. meum corculum, mea anima etc. ob solam vanitatem vel conciliandum vanum amorem non libidinosum, quia non excedunt culpam venialem, secluso periculo proprio vel alieno, ideo etiamsi praevideatur, sed citra periculum consensus non intendatur pollutio, mortale non fieri. Et in his terminis consentio, quae tamen forte raro concurrent.

649. Regula III. Quando causa posita seu actio illa, ex qua praevidetur secutura pollutio, non est peccatum in genere luxuriae, quippe natura sua non ordinata ad rem veneream, etsi sit peccatum mortale in alio genere, uti est ebrietas voluntaria, nimio cibo et potu se ingurgitare, ex mera gula vorare cibos calidos, si in iis praevideatur secutura pollutio, ratione pollutionis praevisae, sed minime intentae, nonnisi peccatum veniale erunt. Sanch. saepe cit. Navar., Suarez, Vasq., Laym. sup. aliisque cit. Dian. p. 1. tr. 7. res. 65. Ratio iterum sumitur ex dictis: quia quando res ex natura sua non ordinatur ad rem veneream, non nisi leviter potest influere et concurrere ad pollutionem; atqui pollutio solum volita in causa leviter influente non est culpa mortalis, communi DD. consensu; ergo licet tales actiones sint peccata mortalia in alio genere vitii v. g. contra temperantiam, sobrietatem etc., at in genere luxuriae ratione pollutionis praevisae, sicut et ipsa pollutio secuta nonnisi peccatum veniale erit. Quia nihilominus aliquam deformitatem vel deordinationem continet, pollutioni quomodolibet illicitam causam adferre, ideo id non potest vacare culpa saltem veniali contra castitatem. Insuper addit Dian. p. 2. tr. 5. res. 31. allegans Cajet., id verum esse, quamvis gula esset mortalis ex circumstantia luxuriae, nimirum quia esset ordinata ad fornicationem obtinendam vel promovendam, non ideo pollutionem secutam fore mortale: quia finis ille nihil in eam influit. Et idem esse, quando peccatur mortaliter in cibo et potu ex eo, quod quis se exponeret periculo consentiendi in pollutionem secuturam, si tamen postea non consentiret in illam, non esse peccatum mortale. Haec Diana citans Granatens. Vasq. alios.

650. Regula IV. Quando causa posita seu actio ex qua praevidetur pollutio secutura de se est honesta et licita, et adest aliqua rationabilis causa necessitatis vel utilitatis seu commoditatis alicujus exercendi vel continuandi talem actionem, etiamsi praevideatur secutura pollutio, dummodo non intendatur et semper absit periculum consensus in illam, nullum omnino erit peccatum. Omnes apud cit. V. g. studere de rebus venereis, Confessiones praesertim feminarum excipere, conversari familiariter cum feminis in re honesta vel utili, feminas amplecti vel osculari juxta morem patriae, ne inurbanus videaris, choreas honestas ducere, equitare seu negotii seu recreationis rationabilis causa, certo et commodo situ in lecto cubare, sumere temperate cibos vel potus calidos sibi salutares, mederi in partibus verendis, servire in balneis (immo etiam fricare membra pudenda ad sedandum molestum pruritum, eadem membra mundare a sordibus etc., ut ex utroque Sanch. et Bonacina adfert Tamb. mox citand.) et his similia sexcenta, cum

semper adsit rationabilis causa necessitatis vel utilitatis ejusmodi exercendi, etiamsi praevideas vel advertas, exinde commoveri carnem atque per accidens secuturam pollutionem, non ideo teneris abstinere ab ejusmodi exercendo, excludendo semper constanter omnem deliberatum consensum turpem ejusque periculum. Communis DD. Sanch. l. 9. disp. 45, Laym. sup. cit. Diana p. 6. tr. 6. res. 37, Tamb. l. 7. c. 7. § 5. n. 52. Ratio sumitur ex generali regula: si jus habeas aliquid agendi, ex quo per accidens secuturus existimetur effectus, quem per se intendere non licet, non ideo cogeris abstinere ab actione, quotiescumque ex ea etiam utilitas speratur major, quam sit incommodum eventus secuturi permissi; atqui homo quivis jus habet ad ejusmodi actiones honestas et licitas et saepe etiam obligationem, eaeque actiones utilitatem adferre possunt; pollutio autem inde secuta exiguum vel nullum omnino incommodum adferre poterit tam tibi, quam speciei, hoc ipso, quod ex causa licita adeoque per se nonnisi leviter influente tam facile proveniat; ergo ob eam non teneberis talem actionem intermittere, nec pollutio inde secuta potest tibi imputari in peccatum: quia ei, qui suo jure utitur, non imputatur id in peccatum, quod per accidens sequitur, cum id potius patiatur, quam agat. Cum ergo valde tenuis sit obligatio vitandi pollutionem in causis per se et proxime ad ipsam non ordinatis nec consequenter non notabiliter in illam influentibus, ut fuse ostendit Sanch. l. c., ideo recte notat Diana cit., non debere esse causam necessariam ad excusandas ejusmodi pollutiones etiam a veniali: cum enim sint innumerae actiones alioquin licitae, ex quibus possint vel soleant provenire pollutiones, si requireretur causa urgens vel necessaria ad excusandum, daretur locus perpetuis scrupulis et nimiis anxietatibus, quod gravissimum foret. Causae excusantes censendae sunt omnes illae, quae bona fide apparent vel necessariae vel utiles vel convenientes, immo et commodae animae vel corpori, adeo ut etiam satis sit meum merum commodum in exercenda tali actione ad omnem etiam venialem culpam tollendam, prout docent Sanch. et Diana cit. Et haec valde notanda sunt ad innumeros casus resolvendos et scrupulos tollendos, praeter indicatos satis multos. Plures brevitatis et honestatis gratia omissos facile videre potes apud Sanch. saepe cit. l. 9. et Diana p. 1. tr. 15. resol. 3. p. 2. tr. 16. resol. 54. p. 3. tr. 5. resol. 21. et alibi. Dicta omnia de ipsa pollutione indirecte tantum intenta in sua causa et causis excusantibus, pariformiter a fortiori intelligenda sunt de pollutione imperfecta vel inchoata tantum, scilicet distillatione et commotione libidinosa spirituum generationi servientium, de quibus tamen dicam aliquid seorsim infra sub fine.

§ III. *Quid de pollutione involuntaria et in somnis facta?* Pollutio involuntaria simpliciter dicitur, quae fit praeter omnem directam vel indirectam voluntatem, adeoque nec in se nec in aliqua sua causa est volita, sed sequitur ex aliis causis vel intrinsecis, ut superfluitate vel debilitate naturae, ex complexione particulari vel morbo, ut in illis, qui patiuntur fluxum seminis et qui facillime ex quacumque levi causa vel occasione seminis effusionem, distillationem vel carnis commotionem patiuntur; item ex primis motibus, ex somniis antea voluntarie non causatis, vel etiam ex causis extrinsecis, ut tentatione daemonis, vio- **651.**

lentia hominis etc. Et haec ex se sine dubio non potest esse peccatum, cum nihil sit peccatum nisi voluntarium. Quodsi post factam ita involuntarie pollutionem postea accedat complacentia voluntaria ob corpoream voluptatem habitam, haec de se novum peccatum mortale erit: secus si complacentia vel gaudium sit ob alium bonum finem, ut mox infra notabo.

652. Pollutio similiter in somnis facta quatenus eo statu facta est, sine dubio peccatum non est, sed solum quatenus aliquo modo fuisset vel fieret voluntaria in vigilia; adeoque dupliciter fieri potest peccatum, antecedenter et consequenter, idque directe vel indirecte tantum. Declaro breviter ex dictis.

I. *Pollutio in somnis antecedenter directe voluntaria, intenta vel procurata*

653. Est sine dubio peccatum mortale, idque tripliciter: 1. cum quis efficaciter desiderat, ut pollutio in somnis eveniat ob delectationem carnalem tantum. 2. Multo magis, quando quis vigilans efficaciter procurat, ut pollutio in somnis eveniat, utpote studio turpibus et vehementibus imaginationibus indormiendo vel certa media adhibendo aut certo situ accubando in lecto, ut inde sequatur pollutio: nam licet affectu simplici possit pollutio desiderari ob bonum finem sanitatis v. g. vel tentationis sedandae, certe tamen non potest efficaciter intendi et procurari; sicut etiam potest desiderari mors improbi a privato ob bonum finem, non tamen procurari. 3. Etiam ad eum finem polluendi in somnis, solum non amovendo causam pollutionis praevisae, si ea causa sit notabiliter influens in illam. In his omnes consentiunt: quia licet pollutio in somnis evenienS non possit esse peccatum pro tunc, tamen reputatur in peccatum, quatenus antecedenter in vigilia ita voluntarie intenta vel procurata est, et causa excusans in somnis evenientem pollutionem a peccato, scilicet carentia rationis et libertatis, non reperitur etiam in vigilante ita intendente et procurante illam, juxta regulam alibi traditam.

II. *Pollutio in somnis antecedenter indirecte tantum voluntaria in causa posita*

654. Tantum est peccatum, quantum peccatum est ipsa causa posita in vigilia in genere luxuriae juxta omnia dicta §. praec., huc de verbo ad verbum applicanda. Est enim eadem, immo aliquantulum minor ratio de pollutione indirecte voluntaria in somno primum eveniente, quam de ea adhuc in vigilia eveniente: hic enim adesse solet periculum consensus, in somnis autem nullum potest adesse tale periculum. Quando ergo causa posita in vigilia seu actio illa, ex qua praevidetur pollutio secutura in somnis, minime autem intenditur, est peccatum mortale in genere luxuriae, quippe notabiliter et efficaciter influens in libidinem, ut qui diuturne vehementes cogitationes et imaginationes rerum venerearum habet et inde praevidet se polluendum in somnis, etsi non intendat nec consentiat, (alias eo ipso esset directe voluntaria pollutio).

non quidem postea in somno, sed tunc vigilans, tu turpis imaginator, peccas mortaliter dupliciter, in actuali impudicitia cordis et mollitie indirecte voluntaria. Si vero actio sive situs tantum sit venialis in genere luxuriae, aut etiam mortalis in alio genere peccati v. g. ebrietatis, ratione pollutionis praevisae et non intentae solum peccabis venialiter. Si autem illa actio de se sit licita et honesta, et adsit rationabilis causa illam actionem exercendi v. g. studendi de ejusmodi materiis, certo commodo situ jacendi in lecto etc., nullum peccatum erit. Insuper dixi *notabiliter et efficaciter influens in libidinem:* notat enim Sanch. l. 9. de matr. disp. 45. n. 20. et Joan. Sanch. apud Diana p. 2. tr. 16. res. ult., non quodlibet peccatum mortale in genere luxuriae esse causam sufficienter influentem in pollutionem in somnis evenientem, v. g. deliberata quidem, sed brevissima cogitatio de copula habenda; levis tactus feminae cum deliberata affectione libidinosa, omnino est peccatum mortale in genere luxuriae; at quis dicat, esse causam notabiliter vel efficaciter influentem in pollutionem in somno secuturam? Immo nec in vigilia, cum oppositum in plurimis experientiis constet; si ergo talis cogitatio, locutio vel tactus turpis adhuc praesens in vigilia non influit in pollutionem nec appetitum efficaciter movet ad illam habendam, quomodo credi potest, esse influxuram longe postea in somnis, quando absens est et diu praeteriit? Qui ergo ex tali actione praevideret pollutionem, non tamen intenderet eam, non censeretur dare causam pollutioni et consequenter ratione pollutionis secutae non peccaret mortaliter nec eam confiteri teneretur, sed solum actionem illam.

III. *Pollutio in somnis facta, postea voluntaria vel complacita (remissive).*

655. Si post pollutionem in somno factam evigilans de ea deliberate sibi complaceat, gaudeat et delectetur ob delectationem sensualem et libidinosam perceptam, omnium consensu peccat mortaliter: quia objectum illud vigilanti mortaliter est illicitum. Secus dicendum, si de ea gauderet vel placeret ob aliquem bonum finem v. g. tentationem sedatam, naturam exoneratam, morbum mitigatum: sic enim nullum esset peccatum, cum gaudium illud vel complacentia jam sit de objecto honesto et licito, et non de ipsa pollutione, juxta communem DD. cum Sanchez aliisque citatis. De quo etiam alibi.

VI. *Pollutio in somnis incepta, sed in vigilia completa.*

656. Quando motus venereus ac ipsa decisio seminis accidit in somno, sed ipsa emissio seu effluxio fit postea in vigilia (et multo magis, si ipsa emissio seminis jam incepit in somnis et partim adhuc fit in vigilia), secluso consensu in illam, nullum fit peccatum, sed licite te negative habendo permittere potes nec reprimere teneris, certe regulariter vix poteris. Ita contra Toletum docet communis DD. Gerson aliisque plurimis cit., Sanch. l. 7. de matr. disp. 17. n. 16, Dian. p. 3. tr. 5. resol. 28, Sa V. luxuria n. 10. sic habet: Coeptam in somnis

pollutionem non tenetur evigilans cohibere vel comprimere; sufficit non placere de ea. Ratio duplex est: et quia tunc plerumque non adest deliberatio sufficiens et requisita ad peccatum, et maxime quia difficile et plerumque impossibile est, cohibere, ut mox dicam.

657. Quin universaliter pollutionem involuntarie coeptam ex quacumque causa sive in somno sive in vigilia licite posse permittere nullo impediendi conatu adhibito, merito concedit Sanchez cit. et approbat Tamb. l. 7. decal. c. 7. § 2. n. 17. Ratio universalis est: quia (ut supponitur) pollutio incepit involuntarie, continuatio aut effusio seminis est solum effectus naturalis causae praecedentis, quae impediri amplius vix potest, et consequenter nec teneris: vel enim conatus ille reprimendi nihil operabitur, vel retento contra naturae impetum extra suam sedem semine corpus supra modum gravabitur et periculo infirmitatum exponetur. Denique pollutio magis secundum principium, quam secundum finem judicanda est. Cavendum tamen permaxime, ne taliter evigilans vel alias involuntarie ortam pollutionem sentiens non tantum permittat vel non reprimat (quod solum conceditur), sed etiam positivo aliquo conatu vel impulsu eam promoveat vel compleat, etiam solum quoad aliquas reliquias seminis protrudendas, eo fere modo, quo mingentes cessante fluxu aliquot guttas protrudere solent; quod utique non liceret citra grave peccatum, si omnino deliberate fieret: nam in eo casu imperfectum voluntarium et inde delectationem intervenire, experientia patet, ut bene notat Tamb. cit. n. 19.

§ IV. *Distillatio et commotio libidinosa.* Sermo hactenus fuit de pollutione completa, quae est effusio seminis totalis per se apti ad generationem magnaque semper delectatione emitti solet.

658. I. Distillatio est effusio modica partialis seminis vel potius humoris similis minus mordacis magisque aquosi, quam sit semen, minori quantitate et fere stillarum instar minorique voluptate effluentis; immo aliquando nullius voluptatis; unde claritatis causa, unam libidinosam, alteram non libidinosam distillationem vocare possumus. Commotio libidinosa est alteratio, tumor et erectio membri genitalis per motionem spirituum generationi servientium, in qua motione voluntarie acceptata consistit delectatio morosa venerea, estque praeparatio et inchoatio quaedam ad pollutionem vel saltem distillationem, unde et passim pollutio inchoata dicitur; circa quae pono breves resolutiunculas.

659. II. Sicut deliberate velle et procurare ipsam pollutionem et de ea complacere, mortale est, ita etiam deliberate velle ac procurare istam distillationem libidiosam spirituum genitalium et de ea complacere, mortale est. Communissima DD. cum Sanch. l. 9. disp. 17. n. 17. quoad distillationem et disp. 45. n. 18. etiam quoad commotionem. Ratio manifesta est: quia tunc procuratur et complacetur de voluptate libidinosa ac venerea, illi distillationi ac commotioni necessario conjuncta, quod semper mortale est, etiam exclusa parvitate materiae a mortali excusante, ut infra patebit. Deinde illa commotio libidinosa est inchoata quaedam pollutio et ad pollutionem essentialiter ordinatur, magisque inchoata pollutio est ipsa distillatio; ergo eadem ratione utraque voluta directe est, mortaliter peccaminosa. Porro sicut ipsa pollutio indirecte tantum voluntaria in causa posita tantum peccatum

est, quantum est ipsa causa posita in genere luxuriae, ita eadem ratione discurrendum de distillatione et commotione libidinosa, juxta regulas § praeced. positas, uti ibidem in fine annotatum est: semper enim obligamur amovere causas per se et notabiliter influentes ad voluptates illicitas; non autem semper tenemur removere causas per accidens vel leviter tantum ad eas voluptates influentes; sed ob justam causam necessitatis vel utilitatis ejusmodi actiones exercendo, sicut pollutionem, ita etiam multo magis solam distillationem libidinosam vel commotionem carnalem permittere possumus, juxta ibidem dicta.

III. Distillatio non libidinosa, quae scilicet contingit sine ulla **660.** delectatione vel voluptate sensuali venerea (quamvis adsit levis erectio genitalium) non est peccatum. Ita Cajet. aliisque congestis Sanch. l. 9. d. 4. n. 2, Laym. i. 3. sect. 4. n. 18, Regin. l. 32. c. 3. n. 41, Tamb. l. 6. sect. 3. n. 53. Ratio est: quia si talis distillatio est peccatum contra castitatem, ideo esset vel quia esset delectatio venerea, vel quia esset proximum periculum ad delectationem veneream, vel saltem quia dispergitur ille humor; non primum: quia nos loquimur de eo distillationis modo, in quo nulla adsit dilectatio sensualis; non secundum: quia si illius humoris effusio nullam adfert delectationem sensualem, non est ratio, cur ipsa sola spectata adferat periculum proximum in illicitam voluptatem venereamconsentiendi; neque tertium: quia ille humor exstillans sine voluptate non est semen, nec ejus effusio generationi nocet, sicut effusio seminis, sed ut optime docet Gerson p. 2. operum tract. de pollution. notab. 1., est humor medius inter semen et urinam, ineptus ad generationem, ac habet diversum motum ac meatum distinctum ab eo, quem habet semen; immiscet se talis humor medius aliquando cum urinatione, aliquando per se defluit sine cogitatione et sensu. Haec et plura lectu digna ibidem Gerson. Unde Cajet. apud Sanchez aliique non immerito pronuntiant de tali distillatione, esse perinde ac de sputo vel sudore inter laborandum, nisi ipsa carnis rebellio comitaretur; et non obscure favet S. Thom. opusc. 64. de fluxu libidinis, sic dicens: Sciendum, quod illius humoris effusio non est pollutio, quia (ut dicunt medici) sine libidinosa delectatione et carnis motione nullus potest pollui vigilans. Haec s. Doctor. Si ergo ea distillatio non est pollutio nec oblectationem saltem venereamadferens, undenam orietur peccati reatus?

IV. Hactenus dicta traduntur ad intelligendam rei veritatem. In **661.** praxi autem omnes Doctores monent confessarium, ut cautus sit in examinando circa materias venereas, ne se vel poenitentem scandalizet; audi unum aut alterum. Filliuc. in institutione brevi pro confessario c. 2. ait: Prudens esse debet confessarius in exquirendis caute circumstantiis sexti praecepti praeparatoriis ad actum consummatum, modis minutis non necessariis, ne se vel poenitentem excitet ad aliquam tentationem vel delectationem. Coninch disp. 17. Sacram. n. 56: Praestat aliquando, sacerdotem minus perfecte peccatum poenitentis intelligere, quam vel illi vel sibi aliquod scandalum creare et esse nimium. Angelus ℣. Interrogatio: Confitetur mulier, quod sit cognita extra vas debitum; interrogare, in quo loco vel quomodo et hujusmodi, faciunt quidam, qui potius sunt contaminatores, quam confessores. Vide

etiam Lugo disp. 16. de poenit. sect. 14. n. 505. Quare confessarius, percipiens speciem aliquam certam et numerum peccati luxuriae, maxime contra naturam, regulariter ab ulteriori interrogatione abstinere debet tam quoad ligatos quam quoad solutos. Et speciatim in proposito quoad mollitiem, si poenitens fateatur se voluntarie polluisse, praeter objectum cogitatum vix aliquid interrogandum erit.

Sectio VI. et ultima.

De impudicitia interna et externa.

Summarium.

662—663. Quid et quale peccatum impudicitia cordis, scilicet
664. Cogitationes impurae,
665. Delectatio morosa,
666. Consensus impudicus?
667—669. Quid, quando et quale peccatum impudicitia oris seu turpia loqui, cantare, legere vel audire.
670. Aspectus turpium potest esse mortaliter illicitus ex objecto,
671. Ex intentione aspicientis et
672—673. Ex periculo praeviso;
674. Sicut tactus, oscula, amplexus possunt esse mortale tripliciter,
675. Ex ipso objecto,
676. Ex intentione et
677—679. Ex periculo animadverso.
680. An, quando et quale peccatum, tactus, oscula, amplexus honestatis,
681. Necessitatis,
682. Curiositatis vel levitatis,
683—684. Voluptatis vel delectationis gratia; ubi quid delectatio venerea, sensibilis.
685. Delectatio venerea voluntarie habita semper est peccatum mortale,
686. Sensibilis tantum per se solum veniale,
687. Per accidens tamen saepissime mortale,
688—689. Immo semper mortale circa objectum per se turpe et obscoenum.
690. In re venerea deliberate et directe intenta non datur parvitas materiae;
691. Bene vero in re venerea indirecte tantum voluntaria.
692—697. Resolvuntur casus varii communiter contingentes.

662. Impudicitia dicitur voluntaria occupatio potentiarum circa res venereas seu circa provocantia ad libidinem voluptatis gratia. Ejusmodi autem impudicitia et impudica occupatio fit vel in potentiis internis, intellectu, voluntate, phantasia, appetitu sensitivo, vel externis, ut aspectu, loquela, tactu et amplexu, et generatim quatuor modis, scilicet corde, ore, aspectu et tactu. Explico singillatim.

663. § I. *Impudicitia cordis* est voluntaria occupatio mentis seu potentiarum internarum, nimirum phantasiae et appetitus, intellectus et voluntatis circa res turpes et ad libidinem provocantes voluptatis gratia. Et vulgo numeratur triplex, cogitatio, delectatio, consensus,

de quibus ex professo late in materia de peccatis p. 1. decal. c. 6; accipe summatim.

I. *Cogitatio* vel imaginatio rerum obscenarum voluntarie assumpta, admissa, continuata, secluso omni bono fine, ex mera curiositate vel levitate, practice ordinarie sunt peccata mortalia, ob praesentissimum periculum labendi in gravius peccatum, utpote delectationem vel consensum turpem aut in ipsum opus, juxta communem DD. Quodsi vero assumantur eisque immoretur ad malum finem operationis vel delectationis inhonestae, atque sic actu conjunctae sint cum consensu vel in opus turpe vel saltem in delectationem morosam veneream, tunc coalescunt in unum peccatum cum ipso consensu et proposito vel delectatione turpi, ut seorsim non sint exprimendae in Confessione, sed sufficiat dicere: consensi in tale opus turpe vel delectatus sum morose de tali opere turpi toties. **664.**

II. *Delectatio morosa* impudica est simplex complacentia in delectationem veneream ex re turpi cogitata consurgentem absque animo illam perficiendi, et haec sive absoluta sive conditionata sub quacumque conditione non subsistente semper est peccatum mortale, ut jam toties inculcatum, et probat communissima DD. in dicta materia. Et reducitur hoc peccatum delectationis morosae venereae ad diversas species externas luxuriae, utpote fornicationis simplicis, adulterii, incestus, sodomiae etc. juxta rationem objecti seu materiae cognitae in tali delectatione, si tamen talis circumstantia attendatur et intendatur in ista delectatione morosa, quod certe rarum. Unde qui morose delectatur de ligata, consanguinea vel sacra persona praecise, ut femina pulchra est, nullam habet rationem talis circumstantiae, ut ordinarie fit; committit enim actum simplicis fornicationis mentalis, neque ea circumstantia personae cogitatae necessario erit explicanda in Confessione, ut alibi jam notatum. Quodsi denique complaceat vel consentiat praecise in ipsam delectationem veneream exurgentem absque cogitatione ullius objecti vel complicis (quod certe etiam raro), non erit proprie loquendo delectatio morosa, sed simplex impudicitia reducenda ad speciem mollitiei tanquam inchoata pollutio, ut paulo superius notatum. **665.**

III. *Consensus impudicus* dicitur proprie qui fertur in opus ipsum turpe, et est actus voluntatis efficax propositi vel desiderii, perpetrandi opus aliquod turpe, adeoque absolutus semper est peccatum mortale; quin etiam conditionatus sub conditione practice non auferente malitiam actus, juxta late dicta in materia de peccatis. Est autem peccatum mortale ejusdem speciei cum ipso opere turpi perpetrando, unde tot sunt ejus species, quot sunt species externae luxuriae, ut supra initio tractatus annotatum est. Intellige autem, dummodo circumstantiae speciem mutantes sint cognitae et attentae per intellectum, etsi a voluntate minime sint intentae, contra quam modo dictum fuit de delectatione morosa. Ratio disparitatis saepius indicatae est, quia actus internus inefficax (uti est delectatio morosa) fertur in objectum praecise, prout objective proponitur per intellectum ideoque facile abstrahit a circumstantiis annexis, quamvis cognitis; at vero actus internus efficax propositi vel desiderii tendit in ipsum actum externum prout **666.**

fiet a parte rei, ideoque non potest abstrahere a circumstantiis annexis, sed volens actum externum v. g. peccare cum ligata, consanguinea, necessario etiam vult circumstantias annexas cognitas.

667. § II. *Impudicitia oris seu turpiloquium.* Turpia loqui, turpia cantare, legere de rebus venereis vel ad libidinem provocantibus venereae delectationis gratia seu cum delectatione circa ipsas res turpes narratas, cantatas, lectas, vel cum animadverso periculo consensus in delectationem veneream vel ipsum opus aliquod turpe (quo etiam spectant litterae amatoriae et libidinosae inter personas solutas) utique est mortale peccatum, mortalem scilicet malitiam sumens a fine mortali luxuriae, juxta communissimam DD. cum Navar. c. 16. n. 14, Sanch. l. 9. de matr. disp. 44. n. 38, Laym. l. c.

668. Quodsi tamen ejusmodi turpia dicantur, narrentur, cantentur, legantur non cum delectatione libidinosa circa ipsa objecta turpia, sed ex aliqua levitate, curiositate aut alia delectatione non libidinosa, ex joco, recreationis vel temporis fallendi gratia, aut delectatione tantum speculativa ob suavitatem vel artificium poesis, mirabiles modos vel inventiones circa talia (secluso semper periculo consensus libidinosi) culpam saltem venialem non excedent, ut omnes fateri debent. Ubi tamen merito advertit Salas apud Tamb. l. 7. c. 8. § 4., convinci plurimos, captare ac consentire in delectationem libidinosam ipsarum rerum turpium sub praetextu artificiosae propositionis, cantilenae. musicae etc., quando carmina vel cantilenas magis artificiosas de re pia fastidiunt vel recusant, avidius vero excipiunt de rebus turpibus. Convinci item delectatione libidinosa ferri eum, qui frequentius et libentius loquitur de occultis partibus corporis et rebus ad eas partes pertinentibus, quam de aliis rebus. Denique similis peccati argui, qui metaphoris rerum turpium gaudent, qui facile dicta detorquent ad dictos turpes sensus: quamvis enim haec saepe excusentur ab inadvertentia, vel quia objectum, de quo agitur, non est adeo obscenum, saepe tamen, quia deliberate procedunt ab affectu ad res turpes, a mortali non liberantur.

669. Denique ad impudicitiam oris debet etiam revocari impudicitia aurium: audire enim voluntarie turpia causa delectationis venereae vel cum periculo consensus in talem delectationem aut ipsum factum vel peccatum aliquod gravius turpis operis, similiter peccatum mortale est, et praeter proprium peccatum, saepe potest accedere peccatum alienum scandali: utpote si ejusmodi turpibus auditis arrideas tibique placere significes, quo talia loquentes magis allicis vel confirmas, vel si facile possis vel etiam ex officio tenearis, tamen ejusmodi turpiloquia non prohibeas, impedias, abrumpas aut saltem vultu gestuque tibi displicere significes vel loco abeas. Secus est si ejusmodi audias ex levitate, curiositate tantum, secluso periculo consensus turpis, aut non impedias, cum facile non possis. Placet judicium Tamb. cit. § 4. dicentis: Si aliis loquentibus tibi illud turpiloquium vel impura cantilena displiceat seu non placeat, nec tamen loco discedas nec eos reprehendas ob ruborem, immo etiamsi (secluso scandalo et animo de illo peccato delectandi) rideas vel quid simile facias, te non accuso peccati mortalis, quia ipsa erubescentia non contemnenda ratio est pro tua excusatione. Haec ille.

§ III. *Impudicitia aspectus.* Aspectus impudicus rerum turpium libidinosus et mortaliter illicitus esse potest tripliciter, ex objecto, ex intentione, ex periculo. 670.

I. *Ex objecto aspecto,* quod in se valde turpe est et notabiliter apud plurimos ad libidinem provocans seu influens in commotionem illam libidinosam. Sic 1. mere deliberate et serio aspicere alios actu coeuntes (non item coeuntia animalia secluso affectu ad libidinem), 2. aspicere membra pudenda alterius personae diversi sexus, ut vir feminae aut femina viri, seclusa vera necessitate, qualis est in medico vel chirurgo aut infirmario ad medendum in istis partibus, 3. aspicere personam alterius sexus totam nudam deliberate et serio, vix unquam a peccato mortali excusari potest ob maxime praesentissimum periculum libidinis atque consensus libidinosi. Secus dicendum foret, si ejusmodi inspiciantur vel indeliberate ex improviso vel ex levitate valde obiter et breviter vel etiam (ut placet Tamb. cit. § 3. n. 3.) ex loco valde remoto aut per velum opacum: tunc enim non erit nisi veniale, quia sic non adest periculum ad ulteriorem libidinem. Eadem ratione nudam personam ejusdem sexus aspicere, si sit valde puerilis, Tamb. ibidem cum aliis recte censet esse tantum veniale, quia hoc ex se non multum excitat ad venerem. Plures casus adferam in fine infra, ubi de parvitate materiae.

II. *Ex sola intentione aspicientis libidinosa,* cum quis scilicet ex intentione venereae delectationis captandae seu ex actuali affectu ad libidinem aspicit aliquid, etiamsi de se non ita turpe v. g. faciem, pectus, ubera feminae, utique mortale peccatum erit ex vi intentionis libidinosae, maxime secuta et voluntarie acceptata ipsa delectatione venerea cum commotione spirituum generationi servientium, ut cum Navar. cit. c. 16. n. 11. notant omnes passim. Peccant ergo mortaliter mas et femina soluti, alterutrum ejusmodi lascivis aspectibus ad delectationem venereum vel ipsius copulae desiderium excitantes, juxta illud Matth. 5: *Qui viderit mulierem etc.* Ceterum cum quis aspicit mulieres affectu venereo, sistendo in delectatione morosa sine progressu ad eas concupiscendas efficaciter ad copulam, merito censet Tamb. l. 10. decalogi c. 3., non esse necessario in Confessione explicandas circumstantias personarum, eadem ratione sicut de ipsa delectatione morosa modo dictum fuit: quia etiam tunc tota delectatio videtur interius consummari. At si easdem venereo affectu etiam tangant, quia tunc actus exterius consummatur, utique esset personae conditio exponenda. 671.

III. *Ex solo periculo praeviso* vel animadverso libidinosi consensus, ut cum quis ejusmodi objecta turpia seu minus honesta, etsi seclusa actuali mala intentione venerea, sola levitate vel curiositate ductus deliberate tamen et serio aspiciens, praevidet jam insurgente turpi commotione periculum consensus in eam delectationem impuram vel ipsum opus aliquod turpe, nec tamen ab aspectu cessat, utique jam peccat mortaliter ejusdem speciei luxuriae peccato, cujus proximo periculo se sciens volensque exponit, ut apud omnes in confesso est. 672.

IV. Ceterum seclusis istis tribus, objecto per se valde turpi, intentione impura et periculo consensus in delectationem venereum vel 673.

opus aliquod turpe, seipsum vel alios, viros vel feminas ex curiositate vel levitate tantum inspicere, nonnisi veniale erit et justa causa necessitatis vel utilitatis utique ab omni peccato excusatur; quinimmo seipsum etiam circa pudenda intueri, plerumque veniale tantum est: quia hoc non ita ad libidinem provocat, sicut aspicere pudenda aliorum, maxime diversi sexus. Denique juxta dicta eadem ratione discurrendum est de iis, qui legunt libros de rebus turpibus ex professo agentes, qui serio inspiciunt picturas valde obscenas, qui spectant comoedias valde turpia repraesentantes: si enim ita faciant cum voluntaria delectatione libidinosa vel cum animadverso periculo consensus in ejusmodi delectationem vel opus turpe, liquido peccabunt mortaliter; at seclusa tali turpi delectatione ejusque periculo, ex sola levitate vel curiositate talia agere, venialem culpam non excedet, dummodo semper absit periculum consensus turpis. Sed heu in re lubrica quam frequenter adest! Ceterum de ipsis scribentibus libros turpes, pingentibus inhonesta, histrionibus obscena repraesentantibus, eos saltem ratione scandali peccare mortaliter et vix unquam a mortali excusari posse, habet communis sententia in materia de caritate et scandalo.

674. § IV. *Impudicitia tactus*, oscula, amplexus, eodem modo libidinosi et mortales esse possunt tripliciter, *ex objecto, ex intentione et ex periculo*, et quidem longe majori ratione: quia longe fortius ad libidinem provocat et irritat tactus, quam aspectus tantum; tangere enim proximius ordinatur ad libidinem magisque venerem, idest spiritus generationi servientes, commovet majusque periculum ingerit foedae libidini serviendi, quam solum aspicere. Itaque

675. I. *Ex objecto ipso.* Tangere deliberate et serio partes inhonestas alterius personae, sive ejusdem sive diversi sexus (seclusa vera necessitate v. g. medendi) semper est mortale, etiamsi delectatio venerea per se directe non intendatur, sed ex sola levitate vel curiositate fiat, ob rationem dictam: quia nimirum id ex natura sua nimium et proxime libidinem provocat; et gravius peccatum est, si tactus fiant inter personas ejusdem sexus, quam diversi, quia tunc ad gravius peccatum natura sua disponunt, ut recte notat Sanch. l. 9. de matr. disp. 46. n. 18. Sed dixi, *deliberate et serio:* nam Sanchez cum aliis n. 12. admittit hic aliquam levitatem et jocum excusantem, de quo infra. Dixi etiam, *alterius personae:* nam tangere seipsum in partibus verendis etiam ex sola levitate (seclusa mala intentione et periculo), culpam venialem non excedit, quia tactus suarum partium non est tam excitativus ad libidinem, sicut tactus aliorum, atque omni culpa vacabit, si ex rationali causa fiat ob obviantes necessitates aut etiam (ait Tamb. § 2. n. 4.) ad calefaciendas manus.

676. II. *Ex intentione.* Tangere partes quaslibet, etiam minime inhonestas, ut faciem, brachia, pedem mulieris cum intentione captandi delectationem libidinosam, aut animo se aut aliam personam provocandi ad libidinem vel opus turpe, liquido etiam mortale est ex fine mortaliter malo, et circumstantia personae sic libidinose tactae in Confessione explicanda est, ut jam supra de aspectu impudico innui. Quare caute legendi et intelligendi sunt DD. Cajetan., Navar. et alii, quando dicunt, leviter tangere manum mulieris, digitum intorquere, pedem pede pre-

mere etc. veniale: intelligendi sunt seclusa mala intentione libidinosa; quis enim neget, prementem vel levissime manum vel pedem mulieris, si fiat ex deliberato affectu libidinoso ad delectationem venereamvel ipsam copulam, mortaliter peccare?

III. *Ex periculo animadverso* consentiendi in delectationem venereamvel opus turpe, ut si inter tangendum, osculandum, amplexandum feminam vel masculum, exurgente jam commotione libidinosa advertas periculum consensus turpis nec desistas, utique peccabis mortaliter ejusdem speciei peccato, cujus periculo te exponis. Unde a mortali excusari non possunt oscula, amplexus et tactus ejusmodi personae morose facti ob delectationem sensibilem persistentem in ipso osculo, amplexu vel contrectatione affectata; et maxime si fiant cum ardore et mora, replicatis diu in ore osculis, gustatis labiis, lingua unius alterius ore excepta: adest enim et omnino adverti debet ab ipsis praesentissimum periculum consensus libidinosi saltem in delectationem venereamm inde inseparabiliter enascentem, et mirum esset, si non sequeretur consensus ipse. Atque hoc sensu rectissime intelligitur damnata illa propositio infra adferenda. 677.

IV. Denique seclusis his tribus, tactus, oscula, amplexus etiam inter solutos, vel nonnisi peccata venialia erunt, si otiose ex mera levitate fiant; accedente autem justa causa, omni culpa liberabuntur. Quae quidem omnia hactenus dicta in his terminis apud omnes certissima sunt; latent tamen adhuc gravissimae difficultates et scrupuli difficillimi; ut ergo in re usquequaque frequentissima, dicta melius intelligantur, pono unam et alteram specialem quaestionem. 678.

Quaestio I.

Quotuplex potest esse delectatio in impudicis tactibus, osculis, amplexibus vel etiam aspectibus.

Tactus, oscula, amplexus, sicut et aspectus, cogitationes, imaginationes de se sunt actus omnino indifferentes possuntque fieri vel boni vel mali moraliter juxta bonum vel malum usum vel finem, ad quem referuntur. Unde varie et quadrupliciter potissimum possunt distingui tactus, oscula, amplexus: *honestatis, necessitatis, levitatis vel curiositatis et voluptatis,* sed delectationis alicujus captandae gratia. Percurro breviter singula. 679.

I. *Honestatis.*

Tactus, oscula, amplexus honestatis dicuntur quae fiunt vel juxta morem patriae civilitatis gratia vel alias ex honesto fine, utpote ad contestandum amorem castum, amicitiam, pacem, reconciliationem amorem etc. Et sic omni culpa vacant, quia honestatis virtutem induunt; oscula praesertim in Scriptura verbis et exemplis commendantur, Gen. 27: Accede ad me et da mihi osculum, fili mi, Luc. 7. ait Christus Simoni: Osculum mihi non dedisti, haec autem etc., 1. Thess. 5: Salu- 680.

tate fratres omnes in osculo sancto. Eadem autem est ratio de amplexibus et tactibus ac complexibus manuum ob similem causam, idque maxime inter consanguineos et conjugatos vel sponsos ad contestandum amorem, amicitiam conjugalem etc. Quo etiam referenda est delectatio quaedam moralis honestatis, capta ex ejusmodi osculis, amplexibus vel tactibus, quam scilicet quis sumit ex osculo, amplexu vel tactu honesto manus exhibito in signum casti amoris vel amicitiae, et potius est voluptas mentis et gaudium animi de honesta amicitia et benevolentia, quam affectus sensitivi, ut bene notat Tamb. l. 7. c. 8. § 1. n. 3.

II. *Necessitatis.*

681. Tactus, uti et aspectus (nam oscula et amplexus hic non habent locum) necessitatis dicuntur, qui necessario fiunt in membris corporis etiam pudendis tum alienis, utpote ad medendum a medico etc. tum propriis, ad mundandam naturam etc. Et hi secluso omni affectu et consensu turpi utique omni culpa vacant, cum necessitas non habeat legem. Idemque dicendum de tactu confricationis illorum membrorum ad sedandum pruritum, in iis membris valde teneris maxime acutum et molestum, ut a confricatione se continere difficillimum sit, esto sequatur aliqua commotio carnis, dummodo consensus absit, ut ex Gersone et communi DD. notat Sanch. et Laym, addentes recte, non esse condemnandum peccati, qui ejusmodi molestissimum pruritum sedare conatur, etiam cum animadverso periculo pollutionis, similiter tamen sine periculo consensus venerei: quia dat operam rei licitae, ut supra suo loco notatur, tametsi sit res plena periculi in re tam lubrica, praesertim in persona fragili.

III. *Curiositatis vel levitatis.*

682. Tactus, oscula, amplexus, uti et aspectus facti ex mera curiositate, levitate vel joco aut hilaritatis gratia circa personam ejusdem vel diversi sexus, dummodo ex ipso objecto non nimis turpes sint et seclusa intentione libidinosa et periculo consensus turpis, non nisi venialem culpam continent. Ita ex communissima DD. pluribus congestis Sanch. et Laym. l. c., eoque sensu intelligendi sunt DD. supra indicati, dum docent leviter tangere manum mulieris, digitum contorquere, pedem pede premere, esse veniale. Sed notanter dixi, *dummodo ex objecto non nimis turpes sint.* Certe deliberate tangere immediate (non item supra vestes) partes verendas personae alterius, maxime diversi sexus, cum id per se et ex objecto suo magnam deformationem habeat et ex natura sua ad libidinem excitandam tendat, adeoque hominem gravissime consensus periculo exponat, etiamsi ex sola levitate vel joco fiat, a mortali excusari non posse, omnes fatentur. At vero quoad ejusmodi tactus circa personam ejusdem sexus v. g. dum simul balneant vel natant etc. levitatem vel jocum a mortali excusantem admittit Sanch. l. 9. disp. 46. n. 22., consentiente Silvio apud Tamb. cit. c. 8. § 2. n. 4; quod putamus admitti posse, si leviter et quasi per transennam hoc fieret,

non autem si omnino deliberate: quia talis levitas et jocus deliberatus est nimis turpis et periculosus. Plures casus huc facientes q. seq. sub finem congeram. Denique seipsum tangere ex sola curiositate vel levitate seclusa intentione mala et periculo, per se solum esse veniale, jam supra notatum est.

IV. *Voluptatis vel delectationis gratia.*

Tactus, oscula, amplexus, uti et aspectus saepissime fiunt propter **683.** aliquam voluptatem vel delectationem sensibilem, quae in ipsis vel eorum objectis percipitur. Duplex autem hic distinguitur delectatio, sensibilis venerea et sensibilis tantum.

Delectatio *libidinosa et venerea* (jam toties ad nauseam usque inculcata) est, quae consurgit ex commotione vel alteratione partis inferioris ob motum spirituum generationi servientium, qualisque percipitur in ipsa copula, pollutione etc. Unde dicitur venerea, quia est ordinata naturaliter ad promovendam generationem, cui Venerem antiquitas stulta deam praesidem faciebat. Delectatio *sensibilis tantum* dicitur, quae solum consurgit ex naturali proportione potentiae ad objectum tactum vel visum; naturaliter enim visus delectatur respectu rei pulchrae, et potentia tactiva ex contactu rei mollis vel delectabilis; ut si delecteris aspiciendo feminam pulchram, vel tangendo mollem carnem manus vel faciei feminae, eodem omnino modo, quo delectaris aspectu alterius rei pulchrae vel mollis absque omni ulteriori intentione ad delectationem libidinosam, carnalem vel veneream, ordinatam ad illicitam copulam vel seminationem. Ita quidem DD. communiter explicant. Subtilius Tamb. l. 7. c. 8. § 1. n. 7. praeter delectationem veneream libidinosam duplicem distinguit delectationem sensibilem, naturalem tantum, et specialiter ex tactu vel osculo feminae, absque tamen ordine ulteriori ad libidinem. Sed legat qui volet nostrum Marchant cum multis. Sed sit

Resolutio.

Delectatio voluntaria captata vel admissa deliberate ex aspectibus, **684.** *tactibus, osculis, amplexibus, venerea semper est peccatum mortale; sensibilis autem tantum per se veniale tantum; per accidens tamen saepissime mortale; immo semper mortale circa objectum per se turpe et obscenum.* Ita DD. cit. Explico breviter.

I. *Venerea semper est peccatum mortale.* Certum apud omnes, et **685.** ratio eadem est, qua quaestio sequens probabitur. Insuper certum, in ea delectatione voluntaria nullam dari parvitatem materiae a mortali excusantem. Certe si delectatio morosa venerea de re turpi cogitata tantum mortale est (ut ex communi suo loco probatur), quanto magis mortale erit, captata ex osculis, amplexibus, tactibus impudicis? Atque hac ratione intelligo, damnari ac prohiberi ab Alexandro VII. inter ceteras n. 40. hanc propositionem: *Est probabilis opinio, quae dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.*

Nam per delectationem carnalem videtur omnino intelligi venerea seu libidinosa, vel saltem sensibilis cum illa conjuncta, cum consensu vel periculo consensus in illam veneream delectationem, juxta mox dicenda, etsi absque periculo consensus ulterioris in aliquod opus turpe vel pollutionis. Sed haec salvo meliori judicio.

686. II. *Sensibilis tantum delectatio per se est veniale tantum.* Ita communis DD. cum Tambur. l. 7. decalog. c. 8. § ult. n. 6., loquente etiam de delectatione illa speciali non libidinosa. Ratio: quia delectatio illa sensibilis per se secluso omni periculo consensus turpis in delectationem venereaam, omni prorsus culpa vacat; nam ex se ordinatur ad bonum finem nec in se inhonesta est; quodsi ergo captetur ex osculis, tactibus, aspectibus ratione sui tantum absque aliquo bono fine, est sane decrdinatio aliqua et abusus rei per se non malae, ideoque per se culpam venialem excedere non potest. Unde vides merito jam supra concessum, aspectum vel tactum partis alioquin honestae, v. g. aspicere vel tangere faciem, manus, brachia et (secundum Navar.) etiam mamillam feminae obiter ex joco, levitate, curiositate, ex se nihil habere mali, praeter ipsum jocum vel levitatem venialem: nam ut sic solam naturalem sensibilem pariunt delectationem; ergo secluso consensu venereo non est, unde mortalis culpae condemnentur.

687. III. Per accidens tamen saepissime mortale peccatum fit delectatio illa sensibilis ratione adjuncti periculi consensus turpis et hoc sensu ac practice omnino vera est communis sententia DD. ac ipsius Sanchez saepe cit. l. 9. disp. 46., oscula, amplexus, tactus voluptatis sensibilis gratia inter omnino solutos esse plerumque peccata mortalia ob maximum conjunctum periculum delectationis venereae ac consensus turpis; et ratio sumitur ex manifesta experientia, qua constat, saepissime, immo plerumque non sisti in illa delectatione sensibili tantum, sed nimis saepe ob sympathiam potentiarum exurgere etiam delectationem libidinosam venereaam; atque ideo ita voluntarie oblectantem sensibiliter in ejusmodi aspectibus, tactibus, osculis plerumque se exponere periculo consensus turpis saltem in ipsam delectationem libidinosam consurgentem, si non etiam in ipsum aliquod opus turpe. Et hac ratione rursus supra diximus, amplexus, oscula, tactus, si fiant morose ob captandam delectationem sensibilem, praesertim inter duos diversi sexus, quia naturaliter consequitur commotio et delectatio libidinosa, adeoque adest periculum consensus turpis, non posse excusari a mortali: tunc enim ponitur causa proxima verae libidinis; nisi forte aetas infantilis aliquid amplius permittat, uti permittit Sanchez cit. n. 13.

688. IV. Immo semper peccatum mortale est delectatio sensibilis ex aspectu vel tactu circa objectum per se turpe et obscenum. In hoc omnes consentiunt et nos hactenus semper supposuimus. Ratio immo experientia nimis manifesta est: quia aspectus et tactus objecti obsceni vel partis inhonestae corporis alterius, etsi fiant primario ob delectationem sensibilem, tamen naturaliter et inseparabiliter pariunt etiam delectationem libidinosam venereaam, ut moraliter impossibile sit, ut delectatio quaecumque sensibilis ejus partis, quae tam proxime inservit generationi, assumatur vel admittatur, quin concomittanter consurgat ipsa delectatio libidinosa; quare dum aliquis tam proximam inseparabilem

et efficacem causam libidinosae delectationis voluntarie ponit, illam voluntarie procurare et saltem indirecte velle convincitur, eoque ipso delinquere mortaliter; quae ratio valde notanda est. Tandem si fiant ejusmodi tactus, amplexus cum periculo ipsius pollutionis, de hoc jam habes supra sect. 4. satis. Jam sequitur principalis in hac materia valde intricata controversia et delicata

Quaestio II.

Daturne parvitas materiae excusans a mortali in re venerea vel materia luxuriae?

Differunt ista duo, sicut magis et minus late patens: nam *res* 689.
venerea proprie est ipsa copula vel coitus carnalis, pollutio atque delectatio venerea ex commotione spirituum generationi servientium orta in et circa partes genitales, et ad summum quae ad hoc proxime disponunt, ut tactus et agitatio partium genitalium etc. *Materia luxuriae* autem generalis ultra praedictas res venereas ad ipsam generationem pertinentes comprehendit omnem etiam impudicitiam seu occupationem potentiarum ac sensuum praesertim tactus circa res inhonestas vel ad libidinem aliquo modo provocantes, de quibus hactenus actum est. Jam vero non potest esse quaestio, an detur parvitas materiae in re venerea quoad ipsam copulam et pollutionem seu seminationem illicitam; de hoc enim nemo sanae mentis ambigit, quin non; sed solum quoad delectationem libidinosam venereum, directe vel indirecte intentam, et consequenter etiam quoad impudicitiam cordis, oris, aspectus, tactus etc. Pono duas resolutiones.

Resolutio I.

In re venerea, hoc est non tantum quoad copulam, pollutionem, 690.
distillationem libidinosam seu quamcumque voluntariam effusionem seminis illicitam, verum etiam quoad delectationem venereum seu libidinosam directe, deliberate intentam, quaesitam, acceptatam, practice saltem non potest esse parvitas materiae excusans a mortali; atque ideo omnis impudicitia cordis, oris, aspectus, tactus, oscula, amplexus etc., facta causa delectationis venereae captandae, sicut omnis in illam deliberatus consensus seu complacentia semper est peccatum mortale. Est in re communissima et mihi plane certissima doctrina, quam latissime probat Rebellus de just. p. 2. l. 3. q. 19, Less. l. 4. de just. c. 3. n. 119, Sanch. l. 4. moral. c. 5, Laym. l. 4. tr. 5. c. 8. n. 2, Diana p. 3. tr. 5. res. 1., alii innumeri apud istos (quidquid cum paucis aliquibus contradicat Caram. in regul. s. Benedicti). Ratio est: quia omnis delectatio venerea et libidinosa natura sua per se ordinatur ad copulam, immo reipsa est ipsissima inchoatio pollutionis: quid enim est nisi motus humoris spermatici per spiritus generationi servientes incalescentis et per certas arterias ad instrumentum generationis tendentis? ergo sicut deliberate velle copulam seu seminationem illicitam

semper mortale est, ita etiam deliberate velle eam delectationem seu commotionem veneream in se vel in alio, semper erit peccatum mortale; et sicut in ipsa copula vel seminatione illicita, ita et in ea delectatione vel commotione illicita, per se ordinata et inchoante seminationem illicitam, numquam poterit esse parvitas materiae excusans a mortali, saltem practice loquendo. Neque enim in praxi audienda est distinctio Caramuelis in regul. s. Benedicti disp. 69. et 70., delectationem veneream esse quidem peccatum mortale, quando pollutio graviter et propinque inchoata est, non item si pollutio solum leviter, tenuiter et remote inchoata sit: etsi enim hoc speculative defendi posse fatear, practice tamen nullo modo probari potest ob evidentissimum periculum in re tam lubrica et picea. Hic enim verissime et certissime *qui tangit picem, inquinabitur ab ea;* etenim quantumvis minima delectatio et commotio venerea, natura sua tendens in majorem et majorem ipsamque seminationem et tam delectabiliter voluntarie consentientem ac maxime excitantem exponit proximo et gravissimo periculo consentiendi in majorem delectationem majusque peccatum carnale. Qua ratione Sanch. cit. l. 1. moral. c. 6. dicit (retractans suam contrariam sententiam antea traditam l. 9. mat. disp. 56.): Quia in quavis delectatione venerea deliberate admissa apertum est periculum incidendi in majorem delectationem aliam manifeste mortalem, nec audeo nec unquam ausus sum excusare a confessionibus hujusmodi delectationum quantumvis modicarum declarationem.

Resolutio II.

691. Omnino admittenda est parvitas materiae excusans a mortali in materia luxuriae quoad impudicitiam cordis, oris, aspectus, tactus etc., non tantum quoad delectationem sensibilem (de qua supra), sed etiam quoad ipsam delectationem veneream libidinosam directe minime intentam, sed indirecte solum voluntariam in ejusmodi causa levi posita vel non ablata, secluso consensu et periculo consensus in ipsam delectationem veneream vel ulterius opus turpe. Ita (praeter DD. qui absolute hic admittunt parvitatem materiae et forte nihil aliud volunt, excepto Caramuele manifeste loquente de delectatione venerea) expresse docet Vasquez l. 7. disp. 108., asserens, hac de re nullam fuisse controversiam, cum DD. contrarium communiter asserentes loquantur de delectatione venerea directe intenta vel volita. Castro-Palaus apud Tamb. cit. c. 8. § 1. n. 8. vocat hanc communissimam DD. sententiam, admittentem in materia luxuriae leve peccatum ex parvitate materiae, aliisque cit. Filliuc. tr. 30. in 6. praec. c. 9., praecipue n. 18. et 19. Item par nobile fratrum Jacob. March. resol. pastoral. p. 1. c. 6. q. 6. et Petrus March. trib. t. 2. tr. 6. tit. 3. q. 2. § 8. dub. 1. res. 2. in fine. Ratio: quia valde rationabile et consonum est fragilitati humanae, quod homo sub peccato mortali non teneatur evitare omnem actionem levem, ex qua est periculum exurgendi aliquos motus delectationis venereae; et cum hi motus longe facillime exurgant, ut sint mortales, omnino requiri debet majus voluntarium, quam indirectum et virtuale in causa maxime levi et de se veniali tantum; alioquin certe

oporteret condemnare peccati mortalis omnem conversationem non necessariam virorum cum feminis, juvenum cum puellis, colloquia familiaria, choreas aliasque recreationes etiam honestas: cum in iis facillime intercurrant aspectus blandi, verba levia, tactus, oscula, amplexus et alia hujusmodi venialia, ex quibus plerumque oriuntur motus aliqui venerei; quos tamen secluso consensu ejusque periculo una cum veniali causa sua merito censemus veniales, quemadmodum et alia, quae remote tantum disponunt ad alia peccata mortalia, ut litigium ad homicidium, haustus superfluus ad ebrietatem etc. venialia tantum merito censentur. Regula ergo a DD. assignata et recepta et a nobis tradita de ipsa pollutione indirecte voluntaria vel causata a fortiori locum habere debet in delectatione venerea indirecte tantum voluntaria, nimirum: Quando causa posita est licita vel venialiter tantum mala, etiam delectatio praeter intentionem subsurgens inculpata vel venialis tantum culpa erit. Ex dictis inferenda sunt corollaria.

Resolutio variorum casuum in particulari.

I. Osculari pueros ex amore tenerae infantilis aetatis, complecti, **692.**
tangere, captando delectationem sensibilem ex mollitie carnis tenerae, secluso consensu turpi, nullum vel veniale tantum peccatum est. Sanch., Jacobus Marchant. Similiter ancillae puellos vestientes, lavantes eorumque pudenda tangentes vel aspicientes, etsi motus sensualis secluso consensu vel complacentia turpi exurgat, aut non peccant, si ita officium exigat, aut solum veniale est, si ex curiositate faciant; mortaliter autem peccare possunt, si id morose faciant ab morale periculum consensus libidinosi.

II. Personae ejusdem sexus simul balneantes, natantes ex curio- **693.**
sitate vel levitate tantum etiam in partibus verecundis invicem aspicientes cum motu sensualitatis secluso consensu turpi, non sunt condemnandae peccati mortalis. Secus est de personis diversi sexus: tunc enim semper est morale periculum libidinis. Seipsum autem aspicere vel tangere ex curiositate vel levitate, seclusa intentione, complacentia vel consensu turpi ordinarie veniale est: quia minor est indecentia et minus movent ad turpia propria, quam aliena, ut etiam in superioribus notatum habes.

III. Choreas ducere, etsi aspectibus, tactibus, osculis, amplexibus **694.**
solitis delectatio sensibilis captetur, seclusa semper intentione vel consensu turpi, nullum vel veniale tantum peccatum est. Cajetan. V. choreae, Filliuc. tr. 33. c. 10. n. 224. ubi sic dicit: Rustici diebus festis non sunt prohibendi a choreis, modo fiant post Missam: tum quia alias otio vacarent, quod pejus esset, tum quia fiunt pro more regionis et publice coram aliis, ideoque magna ex parte aufertur libidinis occasio, tum quia videntur conciliatrices amoris et benevolentiae inter adolescentes et puellas in ordine ad matrimonium. Sic ille sapienter.

IV. Cantare, dicere, legere turpia, peccatum est juxta intentionem **695.**
facientis; si enim fiunt cum intentione vel complacentia turpi, mortale; si ex curiositate vel levitate tantum secluso periculo consensus turpis, venialem culpam habent; at vero componentes cantiones vel libros

turpes ordinarie mortaliter peccant ob scandalum saltem aliquorum, quemadmodum etiam comoedias turpes exhibentes, de quibus itidem jam mentio facta.

696. V. Mittere litteras amatorias, munera etc. similiter peccatum est juxta intentionem facientis: si enim faciant ex intentione libidinosa vel animo provocandi alterutrum ad illicitam venerem, liquido mortale erit; si ex sola levitate, joco, vexatione vel recreatione, veniale per se loquendo; si ad captandum vel fovendum honestum amorem in ordine ad matrimonium, culpa vacabit praesertim inter jam sponsos. Intellige semper: *per se loquendo,* nimirum secluso periculo proprio vel alieno, aut nisi scriptio, pictura etc. de se valde turpis esset et ad libidinem provocans.

697. VI. Aspicere animalia coeuntia ex curiositate vel levitate secluso affectu libidinoso nonnisi veniale est: quia id non multum excitare solet ad libidinem. Insuper eadem animalia, minora praesertim, ut catellos, catos etc. molliter tractare, demulcere, etiam eorum pudenda contrectare etc. (res sane castitatis amatoribus merito fugienda) ex curiositate vel levitate, nulla concepta in se impura delectatione, nonnisi veniale esse docet Sanchez l. 9. disp. 46. n. 15. aliosque citans Diana p. 2. tr. 2. res. 37., quia inde non excitatur tam vehemens delectatio. Addit quidem Diana: Et quamvis confricans intenderet, ut brutum semen expelleret, ex curiositate illud videndi, non esset mortale; quia non est mortale impedire bruti generationem aut efficere, ut abortiat, sicut nec ipsum necare, licet oppositum sit probabilius. Haec Diana ex Sanchez. Oppositum autem docent Bonacina et Salas apud eundem, et merito mortale esse censent Tamb. cit. l. 7. c. 8. § 2. n. 5., quando quis ita faceret ob delectationem sensibilem: quia tanta contrectatio pudendorum animalis, tam serio facta ob sensibilem delectationem, principium ex se est impurae libidinis. Denique si ejusmodi fierent ex affectu libidinoso ad ipsa animalia, maxime grandiora, non tantum mortale esset, sed etiam spectaret ad peccatum bestialitatis tanquam actus quidam inchoatus. Et de his tandem satis.

Caput IV.

De procuratione abortus Praenotiones.

I. *Abortus*

698. Est ejectio foetus immaturi, ejusque vel inanimis adhuc aut jam animati anima rationali. Retinenda *pro praxi* omnino videtur communis persuasio ex Aristotele l. 8. de anim. c. 3., foetum masculum animari

quadragesimo, femineum vero octogesimo die a conceptione. In dubio qualisnam foetus fuerit, praesumendum esse masculum, ideoque post quadragesimum diem ejectum fuisse animatum ac homicidium patratum; atque ita observare sacram Poenitentiariam, testatur Naldus apud Diana consentientem p. 7. tr. 5. res. 5. Contra vero praesumendum fuisse femineum, ac proinde ante octogesimum vel saltem sexagesimum a conceptione diem ejectum non fuisse animatum, nec consequenter homicidium patratum, ut quo minus potest gravetur delinquens, mitius censent alii. Et saltem verum esse debet in ordine ad poenas corporales, quando criminaliter agitur; tunc enim quoad rationabiliter potest praesumitur foetus potius inanimatus, quam animatus, ut pluribus allegatis tenet Barbosa apud eundem Dianam ibid. res. 41.

II. *Abortum procurare*

699. Est studiose quaerere et applicare media ad id, ut foetus sive inanimis adhuc sive jam animatus ejiciatur vel occidatur. Duobus modis potest fieri ejusmodi abortus procuratio: Primo, *directe et per se,* applicando medium vel medicamentum per se efficax et ordinatum ad expellendum vel occidendum foetum: uti sunt potiones quaedam medicatae, compressio violenta praegnantis, percussiones, pondera gravia eidem imposita, alia sexcenta et non raro etiam malefica. Secundo *indirecte tantum et per accidens:* utpote applicando pharmacum vel medium per se solum ordinatum ad conferendam sanitatem praegnantis, etsi per accidens et praeter intentionem simul foetum expellat sive mortem inferat. De cetero notum est, abortum sicut et quodvis homicidium posse causari aut physice et immediate, aut moraliter et mediate, jussione, consilio, consensu; item aut voluntarie, aut solum casualiter, denique aut certo aut dubie; de quibus ordine, praemissa tamen necessaria summula Constitutionem Pontificiarum.

III. *Summa Constitutionis Sixtinae.*

700. Sixtus V. Constitutione edita anno 1588. *Ad effraenatam* de re nostra decernit sequentia.

§ I. Eos, qui per se vel interpositas personas abortus seu foetus immaturi, tam animati quam inanimati, formati vel informis ejectionem procuraverint, percussionibus, venenis, medicamentis, potionibus, oneribus laboribusque mulieri praegnanti impositis ac aliis etiam incognitis vel maxime exquisitis rationibus, ita ut reipsa abortus inde secutus fuerit, ac etiam praegnantes mulieres, quae scienter praemissa fecerint, teneri poenis omnibus jure divino et humano et canonico et civili statutis contra veros homicidas.

§ 2. 3. 4. Eosdem incurrere irregularitatem, unde nec promoveri possint nec si promoti fuerint, ministrare, sed eoipso omni privilegio clericali, officio et beneficio esse privatos, quae sic vacatura reserventur dispositioni Papae; atque inhabiles in futurum, etiamsi delictum fuerit occultum; et qui foro ecclesiastico sunt subditi, degradati tradantur foro saeculari capitali sententia puniendi.

§ 5. Similibus poenis vult, teneri eos, qui sterilitatis potiones ac venena propinaverint mulieribus, aut quo minus foetus concipiant, impedimentum praestiterint vel ad haec quocumque modo consuluerint vel auxiliati fuerint; necnon et mulieres ipsas, quae eadem pocula sponte ac scienter sumpserint.

§ 7. Insuper omnes, quicumque vel quaecumque, vel ut principales vel ut socii, sociae consciaeve ad tale facinus committendum, opem, consilium, favorem, potionem vel alia cujuscumque generis medicamenta scienter dederint, ac etiam scribendo litteras vel apochas vel alias verbis aut signis juverint aut consuluerint, ipso facto excommunicationem incurrant, a qua nequeant absolvi (nisi in articulo mortis) neque etiam in Jubilaeo aut vigore concilii Tridentini, nisi a Romano Pontifice; atque etiam ab eo duntaxat urgentissimis de causis in irregularitate ea de causa contracta dispensari possit.

IV. *Moderatio Gregoriana.*

701. Gregorius XIV. Constit. edita anno 1591. incipiente *Sedes Apostolica* rigidam illam Sixti V. Constitutionem in duobus punctis gravissimi momenti moderavit. Accipe verba formalia omni acceptione digna.

§ 2. Praedictam Constitutionem sic duximus moderandam, ut a peccato et excommunicatione contra personas ibi expressas lata, tam quoad eos, qui hactenus deliquerunt, quam quoad illos, qui post nostram Constitutionem in iisdem casibus deliquerunt, quilibet sacerdos tam saecularis, quam cujusvis Ordinis Regularis ad Christi fidelium Confessiones audiendas et ad hos casus specialiter per loci Ordinarium deputatus, plenam et liberam in foro conscientiae tantum absolvendi habeat facultatem, eandem prorsus, quam idem Sixtus Praedecessor sibi ac suis Successoribus reservavit.

§ 3. Quo vero ad poenas procurantium abortus foetus inanimis, aut exhibentium mulieribus vel sumentium venena sterilitatis aut quocumque modo auxilium vel consilium eis dantium in praedicta constitutione contentas, constitutionem praefatam in ea parte, ubi de his agit, ad terminos juris communis ac sacrorum canonum et concilii Tridentini dispositionem auctoritate apostolica tenore praesentium tam quoad praeterita quam quoad futura perpetuo reducimus, perinde ac si eadem constitutio in hujusmodi parte numquam emanasset.

Non obstantibus eadem Praedecessoris nostris Constitutione, quam quoad reliqua omnia, praeter contenta in hac nostra constitutione, in suo robore omnino permanere volumus, ceterisque contrariis quibuscumque. Haec Pontifex Gregorius.

Ex quibus vides, ex illa Constitutione Sixtina nihil fere remanere roboris quoad abortum foetus inanimis, multum vero per omnem modum quoad abortum foetus animati, ut patebit.

Sectio I.

Abortus foetus inanimati.

Summarium.

702. Procurare abortum etiam foetus inanimati est intrinsece mortaliter malum.
703. Refertur opinio, aliquando licere, scilicet ad servandam vitam praegnantis,
794—705. Sed statuitur sententia vera, licere numquam.
706. Solvuntur fundamenta opposita.
707—708. Poenas tamen, scilicet irregularitatem, non incurrunt procurantes abortum foetus nondum animati.
709. Qualiter liceat indirecte procurare abortum foetus nondum animati?

I. *Malitia.*

Intrinsece malum et mortaliter illicitum est, foetus etiam inani- 702.
mati abortum procurare directe: est enim velut homicidium privatum, utpote impeditio vitae humanae in materia, in qua secundum ordinarium naturae cursum proxime inesse deberet, de quo acute Tertullianus in Apologetico c. 9. Nobis homicidio semper interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet. Homicidii festinatio est, prohibere nasci; nec refert, natam quis eripiat animam, an disturbet nascentem. Homo est, qui futurus est, nam fructus in semine est. Et ex D. Hieron. Sixtus P. V. allegata Bulla: Nimis enim imprudenter contra Dei voluntatem se opponunt, qui, ut S. Hieronym. ait, dum natura recipit semen, receptum confovet, confotum corporat, corporatum in membra distinguit, dum inter ventris angustias Dei manus semper operatur, idemque corporis creator et animae est, impie despiciunt bonitatem figuli, id est Dei, qui hominem plasmavit, fecit et voluit. Idem sentit D. August. l. de nuptiis et concupisc. c. 15.

Ejusdem intrinsecae et mortalis malitiae est, quocumque modo vel medio malitiose impedire conceptionem prolis post copulam, aut prolis jam conceptae animationem aut aliter sterilitatem procurare; cui flagitio poena homicidii decernitur jure communi Dec. l. 5. t. 12. c. 5: Si aliquis causa explendae libidinis vel odii meditatione homini aut mulieri aliquid fecerit vel ad potandum dederit, ut non possit generare vel concipere vel nasci soboles, ut homicida teneatur. — Verum hic controversia est perdifficilis, utrum praedicta adeo sint intrinsece mala, ut nullo bono fine cohonestari, nullo casu vel causa excusari ac licere possint.

II. *Opinio, licere aliquando.*

Uno saltem casu, nempe ad servandam vitam praegnantis ex 703.
praesenti morbo extreme periclitantis, nullo alio remedio suppetente, licere directe procurare abortum nondum animati foetus, docent DD. sane graves et multi satis, Navarr., Henriq. aliisque congestis Sanch.

l. 9. de matr. disp. 20, Laym. theol. moral. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 4. n. 4, Diana p. 5. tr. 14. miscel. res. 90. Ratio potissima est 1. quod eo casu foetus sit quodammodo aggressor invadens quasi matrem, dum ei periculum mortis creat, quem proinde jure naturali liceat abigere, quemadmodum et alios humores noxios invadentes naturam. 2. Licitum est ad conservationem totius supposiți abscindere aliquod membrum etiam sanum et innoxium ex se, ut si manu vel pede alligatus aliter non possis evadere mortem atrocem a grassante incendio aut imminente fera vel tyranno; atqui foetus nondum animatus est pars uteri materni; ergo. 3. Ex duobus malis minus est eligendum majusque bonum praeferendum minori; at nonne liquido majus malum est mors matris, quam ejectio foetus nondum animati, majusque bonum conservatio vitae matris, quam foetus inanimis? 4. At quid tandem cum tanto matris discrimine et detrimento conservandus sit foetus ille, qui certe pereunte matre numquam animabitur?

Nec desunt auctores, qui hanc licentiam abortus procurandi ulterius extendant ad cavendam mortem vel infamiam de futuro, utpote quando praegnans timeretur ex partu moritura vel jam experta sit, se in partu ad extrema deduci; item quando praegnanti ex stupro, adulterio, incestu aliove coitu damnato, secuto partu immineret periculum gravissimae infamiae, poenae, immo mortis ex justitia etc. In ejusmodi casibus etiam licere tempestive procurare abortum foetus nondum animati, probabile censent Torreblanca, Bordonus, Lezana, Trullenchus, alii apud Dianam p. 6. tr. 8. miscel. res. 37. Sed merito reprobat communis Doctorum, etiam priorem casum approbantium, Sanchez cit. n. 9., Diana ibidem addens: Immo audio, si verum est, fuisse damnatum in Congregatione sancti Officii.

III. *Sententia vera, licere nunquam.*

704. Ita universaliter communior Doctorum, nominatim Lessius l. 2. de justit. c. 9. dub. 10. n. 61, P. Navar. l. 2. de restit. c. 3. n. 140., Lugo disp. 10. de just. sect. 5. n. 130. et late Basil. Pontius l. 10. de matrim. c. 13. alii apud ipsos. Ratio validissima sumitur a simili de pollutione seu effusione seminis voluntaria, nullo umquam casu licita, etiam ad conservandam vitam hominis extreme periclitantis, quia procurare pollutionem est contra finem naturalem seminis a natura per se intentum, scilicet generationem prolis; atqui procurare abortum foetus jam concepti, etsi nondum animati aeque immo multo magis est contra finem generationis, a natura per se non modo intentum, sed jam actu attentatum et proxime attingendum, uti pulchre exprimunt verba Tertulliani et Sixti V. P. modo n. 1. recitata; ergo a fortiori non licebit umquam, etiam ad vitam praegnantis conservandam procurare abortum.

Dices utique cum doctissimo Sanch. cit. n. 7: Rationem, ob quam seminis effusio numquam liceat, non esse dictam frustrationem finis naturalis damnumque generationis praecise, sed quia natura omnimodam seminis administrationem negavit extra coitum aptum generationi, propter apertissimum periculum incontinentiae ex nimia delectatione,

quae in illa effusione sentitur; nam si extra copulam liceret saltem aliquo casu eam procurare, homines ea delectatione contenti minus de prole generanda curarent, sicque impediretur usus matrimonii maximo generationis ac speciei humanae detrimento. Quae ratio et inconvenientia non habet locum in abortu procurando, sine dubio non multum delectante. Sed pace laudatissimi Doctoris, occurro cum Lugo cit. n. 131. et subsumo:

705. Atqui revera re bene considerata, eadem ratio, et quidem fortius urget in proposito: nam si aliquando liceret procurare abortum, omnino et majus esset periculum, quod homines illam delectationem longe majorem ipsius copulae quaererent eo animo et fiducia, quod postea ex causa possit procurari abortus partusque impediri (et sane frequentior multo posset causa praetendi abortus procurandi, quam pollutionis), sicque homines adhuc ea delectatione contenti minus curarent de prole generanda; et non tantum impediretur usus legitimi matrimonii, sed magna daretur occasio fornicationibus et stupris, a quibus absterrere solet timor prolis partusque futuri; qui timor magna ex parte cessaret, si scirent homines, postea ex causa licere abortum procurare. Fatendum ergo est, naturam sicut seminis ita et foetus omnimodam administrationem negasse citra finem generationis, atque adeo sicut pollutionis, ita et abortus procurationem simpliciter et in omni casu interdixisse.

706. Ceterum quod nimis probat, nihil probat; rationes autem oppositae sententiae aut nihil probant pro abortu, aut efficacius urgent pro pollutione. Nam ecce ad I. si ratione aggressionis licet procurare abortum foetus inanimis, certe longe violentius aggreditur vitam humanam semen abundans morbis illis acutissimis, quam minutula illa substantia foetus adhuc inanimis; ergo a fortiori cur similiter eo casu non liceat procurare emissionem seminis? Quinimo cur non etiam abortum foetus jam anima formati: cum non minus innocens possit se defendere ab aggressore animato, quam inanimato? Loquimur autem de foetu inanimi remanente in debita constitutione naturali et capaci animationis; quodsi enim foetus jam esset corruptus, nemo negabit, posse directe expelli ob conservandam vitam mulieris (sicut et semen corruptum ad servandam vitam hominis); jam enim non est foetus, sed massa maligna.

Ad II. omnino licet ob conservandum totum amputare partem; pars enim naturaliter et principaliter est propter totum, neque membrum hominis ullum nisi in ordine ad totum habet finem per se intentum a natura in universo. Foetus autem proprie non est pars matris neque propter matrem, sed alium habet finem per se intentum a natura, immo inchoative in fieri jam est condistinctum individuum humanum. Certo liquido magis proprie pars hominis est semen et aliqua saltem ratione propter hominem, quippe et ipsum nutrimentum partium contiguarum ex physicorum scitis; ergo etc.

Ad III. si tibi minus malum videtur abortus foetus inanimati, quam mors matris, qua tandem ratione majus malum sit effusio seminis letaliter perniciosi, quam mors hominis praesertim Principis, Pontificis sanctissimi? Nosti bene, quos tacitus insinuans adorem.

Ad IV. eadem forma interrogo: ad quid tandem cum tanto hominis discrimine et detrimento retinendum sit semen? numquid enim

homo mortuus generabit, aut semen in cadavere tabescens utile erit generationi?

Vides ergo, bone vir (cui haec mente destino), rationem fundamentalem intrinsecae et omni casu inexcusabilis malitiae, sicut in pluribus aliis, ut mendacio, violatione sigilli sacramentalis, ita etiam in hoc utroque casu nostro petendam esse non a damno actuali, quod afferunt semel facta, sed damno habituali et consecutivo, quod adferrent semel licita; si nimirum vel in aliquo uno casu licere nossent homines, qui suapte natura corrupta ad malum proni, facili extensione vitiosa passim fingerent sibi casus similis licentiae, gravissimo morum vel naturae detrimento. Ita rectissime sentis cum Sanch. de pollutione supra n. 705. Idem a fortiori applico abortui ib. in min. subsump. atque utrumvis aeque majus assero malum habitualiter et consecutive, quam sit mors unius hominis qualiscumque, quousque offeratur liquidum et efficax discrimen: quale certe non est, quod modus procurandi pollutionem facilis sit et innoxius, media autem abortus procurandi difficilia, aspera, periculosa? Ne credas: aliter experientia constitit quoad conceptum vel foetum disturbandum proximis a coitu septimanis; certe vix umquam talia, ut vel levem metuentem infamiam absterreant a flagitio. Parce, verecunde Lector, in re non verecunda ingratam moram. Nam urgens ursit me arcana causa.

* Doctrinae Auctoris consonant decreta recentiora:

1. S. Officium 28. Maji 1884 ad examen revocavit dubium: An tuto doceri possit in scholis catholicis, licitam esse operationem chirurgicam, quam craniotomiam appellant, quando scilicet, ea omissa, mater et filius perituri sint, ea econtra admissa, salvanda sit mater, infante pereunte? Ac omnibus diu et mature perpensis, habita quoque ratione eorum, quae hac in re a peritis viris catholicis conscripta . . . sunt, respondendum esse duxerunt: Tuto doceri non posse."

2. Quantum ad abortum ipsum s. Inq. 24. Jul. 1895 hoc dubium tractavit: Titius medicus, quum ad praegnantem graviter decumbentem vocabatur, passim animadvertebat, letalis morbi causam aliam non subesse praeter ipsam praegnationem, hoc est, foetus in utero praesentiam. Una igitur, ut matrem a certa atque imminenti morte salvarei, praesto ipsi erat via, procurandi scilicet abortum seu foetus ejectionem. Viam hanc consueto ipse inibat, adhibitis tamen mediis et operationibus, per se atque immediate non quidem ad id tendentibus, ut in materno sinu foetum occiderent, sed solummodo ut vivus, si fieri posset, ad lucem ederetur; quamvis proxime moriturus, utpote qui immaturus omnino adhuc esset. — Jamvero lectis, quae die 19. Augusti 1889 Sancta Sedes ad Cameracensem Archiepiscopum rescripsit: „tuto doceri non posse licitam esse quamcumque operationem directe occisivam foetus, etiamsi hoc necessarium foret ad matrem salvandam", dubius haeret Titius circa liceitatem operationum chirurgicarum, quibus non raro ipse abortum hucusque procurabat, ut praegnantes graviter aegrotantes salvaret.

Respondit autem s. Congregatio: Negative, juxta alia decreta scil. 28. Maji 1884 et 19. Aug. 1889.

3. Medicos, quibus decreta praenotata non sunt cognita, in fide bona et ignorantia inculpabili aliquando esse, adeoque veritatem coram illis aliquando dissimulari posse, suadetur ex eo, quod ipsa s. Poenitentiaria 28. Nov. 1872 quaestionem de liceitate craniotomiae definire non voluerit, sed responderit: „Consulat probatos auctores, sive veteres sive recentes et prudenter agat.“ *

IV. *Poena et limitatio.*

707. Procurantes quomodolibet abortum foetus nondum animati, quantumvis illicite et malitiose, post Constitutionem Gregorii XIV. irregularitatem non contrahunt. Ratio est: quia in toto jure non statuitur irregularitas ex delicto homicidii, nisi homo jam actu vivens et animatus interficiatur; quin in nosto casu expresse declaratur Dec. l. 5. t. 12. c. 20., ubi posito casu de clerico, qui mulierem praegnantem per ludum zona trahens abortire fecerat ideoque de irregularitate dubio, respondet Pontifex: *Quodsi nondum erat vivificatus foetus, ministrare poterit; alioquin debet ab altaris ministerio abstinere.* Adverte tamen ex procuratione abortus foetus inanimis incurri reservationem apud Religiosos ex Bulla Clementis VIII. ubi recepta est. Aliae poenae huic sceleri jure decretae non incurruntur ante sententiam judicis, ideoque non sunt nostri fori.

* *Procurantes abortum effectu secuto* praeter irregularitatem, de qua statm, Constitutione *Ap. Sedis* excommunicatione episcopis reservata plectuntur, nulla quoad hanc censuram facta distinctione foetus animati vel non animati. Procurantes illi sunt, qui abortum in se et directe intendunt per medium de se efficax, quales praeter agentem principalem sunt illi, qui physice et proxime cooperantur ad actionem foetus expulsivam. Hinc procurantes non sunt, qui *indirecte,* licet peccaminose, sunt causa abortus, v. g. qui ex ira graviter percutiunt gravidam; neque qui sunt causa *remota,* v. g. qui praeparant pharmacum expulsivum; neque qui *suadendo, consulendo* etc. alium inducunt ad procurandum abortum. Ita communis. Controvertitur autem utrinque probabiliter quoad ipsam matrem abortum in se procurantem, potissimum quando metu gravium incommodorum id agit, de qua n. 718; item quoad illum, qui metum incutit, ut abortus procuretur, necnon quoad mandatarium, qui jussu alterius abortum procurat; quoad mandantem seu jubentem affirmatur communius. Additur, *effectu secuto,* videlicet ex ipsa illa actione, a procurante ad id ordinata; non ergo incurritur excommunicatio, quando abortus ex alia causa sequatur, v. g. ex subitaneo terrore per tempestatem immediate post applicationem medii abortivi obortam antequam hoc effectum suum potuerit causare; neque, ut ait Reatinus n. 152. cum S. Alphonso l. 4. n. 562, quamdiu probabile videtur, abortum secutum fuisse ex alia causa. *

708. Praedictas poenas irregularitatis et excommunicationis minime incurrunt, attamen gravissime omni casu, etiam mortis ex partu imminentis praeviso, inexcusabiliter peccant omnes, vir et mulier post copulam prolis conceptionem quocumque modo vel medio impedientes, v. g. sese retrahentes et extra naturam spargentes, mulier post copulam

semen ejiciens, et saltem ex erronea intentione impediendi generationem inverso situ vel stando coeuntes, femina post copulam statim urinam urgens etc. Etenim universaliter prolis conceptionem, quae nata est sequi ex copula, impedire est contra naturam et finem naturalem generationis; denique potionibus vel mediis quibuslibet in se vel in aliis sterilitatem procurantes: sic enim semen perpetuo frustrabitur suo naturali fine generationis, idque parum et solum secundum magis et minus distat ab effusione seminis extra vas. Vide Doctores laudatos a Diana hic p. 7. tr. 5. res. 33. et p. 5. tr. 14. miscell. res. 90.

* Onanismi crimen, heu serpens sicut cancer, s. Congregationes pluries occupavit.

1. Ad quaest: An suo muneri satisfaciant illi confessarii, qui cum poenitente, onanismi peccatum accusante, altum silentium servant, et finita Confessione peccatorum, illum verbis generalibus ad contritionem excitant, illique asserenti, se detestari omne peccatum letale, sanctam absolutionem impertiuntur, S. Poenit. 14. Dec. 1874. respondit „Negative".

2. Ad quaest: Quando adest fundata suspicio, poenitentem, qui de onanismo omnino silet, huic crimini esse addictum, num confessario liceat a prudenti et discreta interrogatione abstinere, eo quod praevideat, plures a bona fide exturbandos, multosque Sacramenta deserturos esse? Annon potius teneatur confessarius prudenter ac discrete interrogare? An confessarius, qui sive ex spontanea confessione, sive ex prudenti interrogatione cognoscit, poenitentem esse onanistam, teneatur illum de hujus peccati gravitate aeque ac de aliorum peccatorum mortalium monere, eumque, ut ait Rituale Romanum, paterna caritate reprehendere, eique absolutionem tunc solum impertiri, cum sufficientibus signis constet, eundem dolere de praeterito et habere propositum non amplius onanistice agendi? — Attento . . . vitium infandum, de quo in casu, late invaluisse . . . ad primum regulariter negative ad primam partem, affirmative ad secundam; ad secundum affirmative, juxta doctrinas probatorum Auctorum.

3. S. Poenit. 8. Juni 1842 respondit: Cum tota actus deordinatio ex viri malitia procedit, qui loco consummandi retrahit se et extra vas effundit, ideo si mulier post debitas admonitiones nil proficiat, vir autem instet minando verbera aut mortem, poterit ipsa, ut probati Theologi docent, citra peccatum simpliciter permittere, idque ex gravi causa, quae eam excuset: quoniam charitas, qua illud impedire tenetur, cum tanto incommodo non obligat.

4. Licitum est conjugibus abstinere ab actu conjugali certis epochis regulariter recurrentibus, iis videlicet, in quibus conceptio solet contingere; uti vero matrimonio tunc duntaxat, quando conceptio de facili non contingit. Post accuratiora enim physiologiae studia, ut scribit Ballerini, jam constat, stata esse tempora, quibus e conjugali congressu sperari aut non sperari effectus generationis possit, et tanquam exploratum jam habetur, sperari illum effectum non posse a quartadecima die post incepta menstrua usque 3—4 dies ante sequentem menstruorum recursum. S. Poenitentiaria super liceitate hujusmodi abstinentiae interrogata 16. Jun. 1880. respondit, „conjuges praedicto

modo matrimonio utentes inquietandos non esse, posseque confessarium continentiam, de qua agitur, illis conjugibus, caute tamen, insinuare, quos alia ratione a detestabili onanismi crimine abducere frustra tentaverit."

5. Adhuc notetur Resp. s. Off. 3. Feb. 1887. ad quaestionem: „Num mulier per utriusque ovarii excisi defectum sterilis effecta, ad matrimonium ineundum permitti valeat ac liceat?" respondit: „Re mature diuque perpensa, matrimonium mulieris, de quo in casu, non esse impediendum." *

709. Demum sermo semper fuit et esse debuit de procuratione abortus foetus inanimis et similium per se *directe* intenta, facta scilicet per media per se ordinata et efficacia ad destruendum vel ejiciendum foetum. Nam ob causam proportionatam, saltem ad servandam vitam matris in praesenti discrimine, foetus nondum animati abortum indirecte tantum et per accidens causare, adhibendo nimirum medium per se directum ad sanitatem matris, utpote sectionem venae, pharmacum purgativum seu potionem medicatam ad humores noxios expellendos, etsi simul per accidens et praeter intentionem sequatur ejectio foetus inanimis, omnino licitum est communi consensu Doctorum Navar. c. 25. n. 26, P. Navarrus, Lessius, Sanchez, Layman, Lugo, ll. cc. Ratio est: quia mater praegnans eo casu utitur jure suo, procurandi sibi sanitatem, et propter illam necessitatem abortus solum censetur permissus et non intentus vel causatus moraliter: quemadmodum eadem ratione licite sumitur medium directum ad sanitatem, licet consequenter et praeter intentionem praevideatur adferre expulsionem seminis, quae nec intenditur nec ad sanitatem conducit. Eadem enim quoad hoc est ratio utriusque. Sed jam vides, hunc abortum nec indirecte quidem causari posse ob periculum futurae tantum mortis vel infamiae. Et quodnam remedium adhiberi poterit per se directum et efficax ad evitandam in futurum infamiam vel mortem ex partu a justitia, a marito vel parente inferendam, quo remedio simul per accidens tantum et praeter intentionem causetur abortus? Non capio.

Sectio II.

Abortus foetus animati directe causatus.

Summarium.

710. Directe procurare abortum foetus animati est intrinsece malum et mortale homicidium.
711—713. An si certo vel probabiliter mater cum foetu periclitetur, liceat ei sumere medicamentum?
714. Omnis quovis modo abortum foetus animati directe procurans, omnisque scienter cooperans effectu secuto incurrit ipso facto irregularitatem;
715—717. Quis in ea possit dispensare?
718. Ac procurans excommunicationem,

719. A qua tamen excusat ignorantia juris.
720—721. Quis ab ea possit absolvere?
722—723. Poenae reliquae.

I. *Malitia.*

710. Sine dubio intrinsece malum et mortale est, directe procurare abortum foetus animati: est enim verum homicidium, et si a parentibus fiat, parricidium, et quidem omnium gravissimum, cum animae rationalis certissima damnatione aeterna quoad poenam damni. Certissimum quoque apud omnes, id nullo umquam casu vel causa posse licere, sive constet, jam animatum esse foetum sive dubitetur, an de facto animatus sit, sive deinde abortus intendatur propter se ut finis sive solum intendatur ut medium propter alium finem v. g. ad conservandam vitam matris, vitandam infamiam etc.; dummodo media adhibita per se tendant ad causandum abortum neque aliter conducant ad vitam matris conservandam, nisi quatenus causant abortum. Ratio clara est: quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona; atqui directe occidere hominem innocentem, intrinsece malum et nullo umquam casu licitum est; est autem foetus animatus verus homo et innocens maxime; ergo. De abortu directe procurato loquimur; quoad indirectam vero ejusmodi abortus procurationem ita distinguendum est:

711. Quod si certo vel probabili medicorum judicio mater simul cum foetu ante partum moritura sit, sumpto autem pharmaco spes sit, saltem matrem servari posse, fas erit adhibere media per se directa et efficacia ad sanitatem matris, ut venae sectionem, pharmacum purgativum etc., etsi per accidens contingat, inde foetum enecari et abortiri; alias enim periret mater cum foetu, per medicinam vero forte liberabitur uterque. Communis DD. Sanch. l. 9. de matr. disp. 20, Laym. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 4. n. 4, Lugo disp. 10. de just. sect. 5, Diana p. 7. tr. 5. res. 35. Ratio est: quia innocentem per accidens et praeter intentionem in casu urgentis necessitatis occidere, a ratione alienum non est; sic enim in bello justo licite explodunter tormenta contra civitatem, munitionem, navim hostilem, etsi per accidens aliqui ibi innocentes occidendi sint; sic invasus ab injusto aggressore vitae suae licite fugit eques per semitam angustam (adhibita moraliter possibili cautela), etsi infans vel alius homo forte ibi jacens conculcandus sit; et propius ad propositum, mulier praegnans invasa a fera vel latrone sine dubio licite potest, immo praecepto naturali debet fuga vel forte etiam pugna vitam suam certo interitui expositam liberare, quamvis cum probabili vel evidenti foetus periculo; atqui in proposito nostro occisio vel abortitio foetus maxime est per accidens et praeter intentionem; cum enim foetus pendeat a vita et salute matris, atque rarissime contingat, foetum vivum progigni post matris mortem, hinc medicamentum directe adhibitum ad procurandam sanitatem matris, ex natura rei secundario etiam tendit ad salutem foetus et per accidens solum illi nocet.

712. At quid si medicamentum adhibendum aeque efficaciter tendat ad sanitatem matris et interitum foetus alioquin desperati, poteritne adhuc licite adhiberi, applicari a medico, assumi a matre? Quidquid negent

Corduba, Vega, Manuel, Lugo, Lopez, eo quod hoc videatur esse indirecte procurare abortum et occidere foetum, vera est sententia affirmativa Sanch. cit. n. 18, Diana res. l. 36. aliorum apud ipsos. Ratio est: quia mater utitur jure suo; potius enim jus habet mater ad conservandam vitam suam, quam habeat foetus, cum hic a matre dependeat, non econtra; ergo si medicina aequaliter tendat ad salutem matris et necem foetus, applicari potest; eo etiam maxime, quod pereunte matre prope miraculum sit, si foetus incolumis evadat. Insuper merito concedit Sanch. ibid. n. 19., id etiam licitum esse, quando medicamentum esset dubium, mortemne an auxilium esset allaturum: nam ex una parte dubii periculum damni perexiguum est, nimirum aliquantulae accelerationis mortis; supponimus enim, alioquin salutem et matris et foetus esse desperatam; ex altera autem parte dubii spes lucri est maxima, nimirum salus matris et forte etiam foetus, quae videbatur desperata. Sic enim si mors certa immineat ab incendio v. g. grassante vel fera, licite te ex alto praecipitas cum dubio periculo mortis. Addit denique Sanch. ibid., medicum eo casu teneri medicamentum illud dubium adhibere: tenetur enim minus malum aegroti eligere; minus autem malum est dubia mors, spem aliquam vitae habens cum solo aliqualis anticipationis periculo, quam mors omnino certa.

Contra vero si spes probabilissima a medicis concepta sit in raro 713.
licet, non tamen rarissimo casu, ut matre cum vitae suo periculo ab iis medicamentis abstinente aut etiam mortua foetus in lucem prodire et baptizari possit, e diverso adhibitis medicamentis, etsi forte matre servata (quando enim certa salus medicis?) proles sine Baptismo peritura sit, omnino ex caritate obligabitur mater, ab ejusmodi medicinis abstinere cum periculo vitae suae in gratiam prolis. Sanch., Laym., Lugo ll. cc. alii apud Diana res. 37. et p. 2. tr. 5. res. 11. Ratio est: quia lex et ordo caritatis postulat, ut vita spiritualis animati foetus in extrema necessitate aeternae damnationis quoad poenam damni praeferatur vitae corporali matris. At quid si et ipsa mater eo casu sciret vel probabiliter timeret, se esse in statu peccati mortalis et damnationis periculo? Ex hoc non excusari ipsam a procuranda salute spirituali prolis, sed potius ad eum finem obligari ad procurandum sibi statum gratiae per contritionem vel Sacramentum, merito censet Lugo cit. n. 133. Et nimium metaphysice quidam requirunt, ut mater tunc certa sit et de salute propria et de salute foetus baptizandi: sic enim vanum et metaphysicum evaderet praeceptum illud, quo tenemur animas nostras ponere pro salute spirituali proximi: quotusquisque enim certus erit de propria et proximi salute aeterna? Excipe tamen rarissimum casum, quo mater eo articulo copia confessarii destituta et contritionis eliciendae ignara, revera versaretur in certo periculo damnationis aeternae: tunc enim eam non obligari ad abstinendum ab illis medicinis propter salutem spiritualem foetus, recte cum aliis docent Laym. et Diana: quia non tenetur vitam spiritualem propriam prodigere propter vitam spiritualem alterius, et in pari necessitate bene ordinata caritas incipit a seipsa. Relicto deinceps abortu indirecte tantum procurato, de abortus directe et malitiose causati poenis horribilibus videamus.

II. *Irregularitas.*

714. Omnis quocumque modo vel medio foetus animati abortum procurans directe, omnisque ad id scienter jussu, consilio, auxilio quomodolibet cooperans, effectu secuto ipso facto incurrit irregularitatem ex delicto homicidii voluntarii a solo Pontifice per se dispensabilem, tum ipso jure communi tum constitutione Sixtina quoad hoc nihil immutata per Gregorium XIV., ut apud omnes in confesso est. Dico tamen, *effectu secuto;* nam quibuscumque mediis adhibitis attentatus sit abortus foetus animati, si reipsa non sequatur, sed partus vivus exeat in lucem, non incurritur irregularitas: nam poena in jure decreta ipso facto incurrenda non incurritur nisi propter delictum consummatum, et non attentatum tantum; idque maxime verum est de irregularitate, quae ipso jure statuente non incurritur nisi in casibus jure expressis l. 5. t. 11. c. 18. in 6.; exprimitur autem homicidium consummatum tantum, nullibi attentatum solum, neque in ipsa saepe memorata Sixti V. rigida constitutione. Adde insuper, non incurri hanc irregularitatem, nisi constet foetum jam fuisse animatum et proinde vere homicidium patratum, ut seorsim dicam sectione ultima.

715. Cum igitur Gregorius XIV. Bullam Sixti V. quoad reliqua omnia, praeter expressa in sua Bulla (in qua quoad irregularitatem nihil moderavit) in suo robore permanere voluerit, palam est, episcopum non posse regulariter dispensare in hac irregularitate ex abortu procurato etiam occulto; praeterquam quod concilium Trident. sect. 24. c. 6. de ref. in amplissima facultate concessa episcopis dispensandi in omni irregularitate proveniente ex delicto occulto, expresse excipiat eam, quae provenit ex homicidio voluntario, utique etiam occulto: nam particula exclusiva separat, quae sunt ejusdem generis, secluso tamen alio speciali privilegio. Possunt tamen vi privilegiorum in ea irregularitate ex abortu dispensare praelati majores Regularium cum suis subditis tantum idque aliis committere, ut pluribus allegatis tenet Diana cit. p. 7. tr. 5. res. 22. et Portellus noster V. abortus n. 10: nam hoc privilegium nullibi revocatum est a concilio Tridentino. Nec jam obstat constitutio Sixti V.: nam plures successores Pontifices privilegia Minorum concilio Tridentino non adversantia confirmarunt *ex certa scientia,* ut videre est in Bullario Rodriquez et Cherubinorum; confirmatio autem ex certa scientia revalidat privilegia etiam revocata ab antecessore, immo habet vim novae concessionis talis privilegii, ut praeter alios late videre est apud Suar. de legibus l. 8. c. 18. et 19. Sed avertat Deus, ne opus sit uti tali privilegio!

716. Potest etiam episcopus cum ejusmodi irregulari ex abortu vel alio homicidio occulto, ut in susceptis Ordinibus, etiam sacerdotii, ministret, dispensare per accidens in casu verae necessitatis ministrandi, quando non est facilis recursus ad Pontificem, uti docent Sylvester, Henriquez, Avilla eosque laudans Laym. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 12. Ratio sumitur ex epikeja et rationabiliter praesumpta voluntate Pontificis, ita exigente suavi regimine Ecclesiae, ne animae periclitentur; quemadmodum ob eandem rationem communi Doctorum consensu episcopus dispensat in voto continentiae perpetuae ad contrahendum matrimonium, quando

urget periculum incontinentiae, nec patet facilis accessus Romam, licet illud votum (aeque ac haec irregularitas) sit reservatum summo Pontifici, et in omnibus privilegiis vel concessionibus dispensandi in votis excipi soleat. Quin eadem ratione Sanch. l. 2. de matr. disp. 40. n. 7. bene probat, episcopum dispensare posse in impedimento dirimente ad contrahendum matrimonium in casu urgentis necessitatis, qui non patiatur recursum ad Pontificem. Notat tamen pie cautus Laym. l. c., episcopum tunc non simpliciter tollere irregularitatem, sed tantum ejus effectum suspensionis similem, ut nimirum interim celebrare liceat, dum culpa et defectus in occulto manent, et donec a Papa dispensatio impetrari commode possit; sed certe alii Doctores non ita anxie loquuntur. Credo firmiter, episcopum tunc, sicut in illo voto et impedimento dirimente occulto, ita et in hac irregularitate occulta simpliciter dispensare posse pro foro conscientiae absque remanente obligatione recurrendi ad Pontificem oblata commodiori occasione; atque in contingentia facti et ipso casu nostro in celeberrimo Germaniae Vicariatu practicari vidi.

717. Quid ergo agendum sacerdoti, qui procuravit abortum foetus animati aliudve occultum homicidium commisit, ideoque irregularitati et in nostro casu etiam excommunicationi subjacet, sed nisi Missam celebret aliasve functiones sacerdotales obeat, veniet in suspicionem criminis cum gravissimo dispendio famae aut etiam vitae periculo? Debet is omnem operam dare, ut quam citissime dispensatio a summo Pontifice aut juxta modo dicta ab episcopo impetretur; interim vero post peractam poenitentiam celebrare poterit, quoties necessitas postulabit ad vitandam infamiam aliudve grave periculum aut scandalum, juxta communem doctrinam et praxim in quavis irregularitate vel censura. Rationem communem dat Navarr. man. c. 27. n. 239: quia lex naturalis et divina et defendenda propria fama (multo magis propria vita, scandalum cavendum) praestat legi humanae de abstinendo a Sacro in irregularitate.

III. *Excommunicatio*

718. * Tanquam poena procurantium abortum foetus sicut animati ita et inanimati jam notata est supra n. 707. * Quoad ipsas matres, quamvis Sixtus V. in Constitutione cit. ipsas non satis expresse comprehendat, potiones abortivas per se sumentes aliove medio sibimet abortum procurantes, quinimmo excludere ex vi verbi *dederint* acute videatur aliquibus apud Dian. res. 7, attamen mihi indubitatum est et docet communis sententia, Filliucius, Bonacina, Dicastillus eosque sequens Diana ibid., etiam matrem comprehendi. Excepto tamen casu, quo femina metu gravi et cadente in constantem virum compelleretur sumere potionem abortivam: quando enim coacta sumit potionem, ex qua sit secuturus abortus, non potest proprie dici procurare, hoc est studiose quaerere abortum. Idemque sentiendum puto de alio, simili metu gravi coacto, ad aliquo dictorum modo cooperandum abortui causando.

719. Ab hac excommunicatione incurrenda, procurantes excusat omnis tam juris, quam facti ignorantia, etiam culpabilis lata, crassa, supina,

immo et affectata, modo cum ingenti temeritate conjuncta non sit. * Quamvis enim in canone Pii IX. non dicatur: Procurantes *scienter,* id tamen haud immerito subintelligitur, eo quod in Constitutione Sixti V. iterato adjiciatur; atqui ignorantia omnis etiam affectata excusat a poena imposita *scienter* aliquid facienti, ut late probat Sanchez l. 2. mor. c. 10. n. 38. Quamvis enim terminus restrictivus *scienter* a Sixto V. adhibitus in Bulla *Apost. Sedis* non adhibeatur, tamen jure subintelligitur, cum mens Pontificis fuerit, coarctare censuras, non vero augmentare. * Dummodo tamen absit ingens termeritas, qualis adesset, quando quis vehementem habet suspicionam delicti prohibiti: talis enim temeraria ignorantia importaret latissimam culpam et dolo aequipararetur. Tandem a quomodolibet attentantibus abortum non incurritur excommunicatio, nisi *effectu secuto:* nam praeterquam quod conatus solus ad crimen non puniatur poena ordinaria, ut cum multis late probat Clarus pract. crimin. q. 92, idque in censuris generaliter admittatur ab omnibus, specialiter in nostro casu aperte significant verba Constitutionis Sixtinae et Pii IX. Adverte tamen rursus, sextum casum a Clemente VIII. statutum, * quem Superiores Regulares reservare *possunt,* incurri * a procurante seu auxilium vel consilium dante, etiam effectu non secuto. Sed nunquid etiam casus, si est reservatus ab episcopo? Affirmant non pauci sane tutius. Sed nisi alicubi ita exprimant, credo probabilissime, quod non: Nam reservatio absoluta criminis comprehendit actum externum cum effectu. Ita cum aliis Diana ib. res. 11.

720. * Quod vero ab excommunicatione ob abortum contracta nedum R. Pontifex, verum etiam episcopus absolvere valeat, et quidem jure ordinario, manifeste patet ex Bulla *Apost. Sedis,* in qua censura haec cum duabus aliis (et quarta postea addita) reservatur Ordinariis.

721. Regulares a casibus jure communi episcopis reservatis absolvere posse vi privilegiorum suorum, sententia est saltem probabilior, quam docet s. Alph. l. 7. n. 9, Croix l. 6. p. 2. n. 1628, qui pro illa allegat auctores triginta; neque infirmatur per Const. *Apost. Sedis,* quippe quae revocat facultates quoad censuras R. P. reservatas dumtaxat, antea Regularibus concessas. Et quamvis episcopus casus illos particulari jure sibi reservasset, facultas praedicta in vigore suo manere videtur: quia nec R. P. facultatem concessam vult revocare sub ejusmodi reservatione, nec episcopus facultatem a R. P. concessam coarctare velle supponendus est. Ballerini t. 2. n. 175., Bucceroni comment. 1. n. 77. Quia vero sententia communis docet, licitum esse absolvere cum jurisdictione probabili, ut ait s. Alph. l. 6. n. 573., Regulares facultate illa licite utuntur; sed quum non omnia quae licent expediant, usum restringant ad casus urgentiores, praesertim quando jurisdictio certa de facili potest obtineri. *

IV. *Poenae reliquae.*

722. Ex Constitutione Sixti V. quoad hoc nihil immutata per Greg. XIV., procurantes abortum effectu secuto, si clerici sint, duas adhuc incurrunt poenas nostrum forum concernentes: privationis et inhabilitatis. Textus § 3. sic habet: *Eos autem qui clerici fuerint, omni privilegio clericali,*

officiis, dignitatibus et beneficiis ecclesiasticis, quae sic vacatura nostrae et Sedis Apostolicae dispositioni perpetuo reservamus, ipso facto privamus et in futuro inhabiles ad ea suscipienda decernimus. Utramque hanc poenam patrato scelere in foro conscientiae incurri ipso facto ante omnem aliam judicis sententiam propter textum *ipso facto privamus et inhabiles decernimus,* affirmant fere communius scribentes, adeo ut clericus procurans abortum effectu secuto ipso facto privatus sit officio et beneficio ecclesiastico illudque mox in conscientia, cessante scandalo vel proprii criminis evulgandi periculo relinquere vel resignare teneatur nec aliud admittere possit, aut certe dispensationem vel rehabilitationem quam primum omni diligentia procurare. Durum latinum! et omnino verum credo, quando casus esset notorius: tunc enim cessaret titulus coloratus ob privationis et inhabilitatis notorietatem. At vero si casus maneat occultus (ut nos semper supponimus), probabilissimum judicio, neutram poenam incurri ante judicis declaratoriam sententiam: non *privationis:* quia haec poena exigit actum hominis positivum ad sui executionem; nemo autem tenetur esse reus et vindex; ergo requiritur sententia declaratoria, etiam in foro conscientiae, antequam quis obligetur imponere sibi poenam a jure statutam. Nec *inhabilitatis:* haec enim licet sit poena pure privativa, non requirens actum hominis, tamen immediate apponitur cum praefata poena privationis non obligante in conscientia ante declarationem judicis, ideoque hujus qualitatem participans, neque illa ita obligabit. Secus esset si inhabilitatis poena poneretur per se aut cum poena pure privativa, censura, irregularitata etc. Ita cum aliis Filliuc. tr. 34. n. 79. Mitius adhuc sentiunt Lessius et Sanchez apud Dianam ib. res. 18. Tandem illa privatione vel inhabilitate de facto contrata, quis dispensabit vel rehabilitabit? Certe episcopus, quemadmodum et praelatus Regularis suos subditos in ordine ad officia Ordinis Regularia.

Denique etiam jure communi canonico causantibus abortum gra- 723.
vissime decernuntur poenae. Antiquissimum concilium Illerdense can. 2. sic statuit: *His, qui abortum faciunt vel natos suos extinguunt, post septem annorum curriculum Communio tribuatur.* Et synodus 6. generalis Constant. can. 6: *Qui pharmaca abortum facientia procurant vel venena suscipiunt, perimentia partus, poena occisoris accusentur.* Hinc Steph. Papa D. p. 2. c. 2. q. 5. c. 20: *Si ille, qui conceptum in utero per abortum deleverit, homicida est, quanto magis, qui unius saltem diei puerulum peremerit, homicidam se esse excusare nequit?* Ceterum ne credas Farinacio, Peregrino et aliis quibusdam asserentibus, eos, qui abortum foetus animati procurarunt, ipso jure amittere jus sacri asyli et immunitatis ecclesiae, si ad eam confugerit; nullum enim tale extat jus. Verum quidem est, ex Constitutione Gregorii XIV. 7. *Cum alias nonnullis* homicidium proditorium perpetrantes eo refugio privari, et secundum aliquorum intellectum etiam ab Innocentio IV. l. 5. t. 4. c. 1. in 6. At certe procuratio abortus animati homicidium proditorium proprie dici nullo modo potest: numquid enim foetum in utero extinguens ex insidiis et per industriam circumventum privavit facultate se defendendi misellulum animulum, qui sui defendendi potens fuit nunquam? Sic certe de homicidio proditorio accusabis etiam Herodem occidentem

pueros in Bethlehem. Quinimmo homicidium proditorium stricte in rigore in materia odiosa et in ordine ad poenas juris non dici illud, quod fit per insidias vel veneno simpliciter, nisi quis sub praetextu et simulatione amicitiae deceptum occidat, illustri exemplo Joab in libris Regum plurimis allegatis, late et optime probat doctissimus in jure et tribunalibus ecclesiasticis versatissimus Sperellus decis. fori ecclesiastici dec. 23.

Sectio III.

Abortus casualiter vel dubie causatus.

Summarium.

724—725. Abortus casualis, indirecte voluntarius, quando, quale peccatum?
726. An poenas incurrat dans operam rei licitae
727. Vel rei illicitae,
728. Ac etiam mandans vel suadens talem actionem licitam vel illicitam?
729. Ex abortu casuali mixto indirecte tantum voluntario non incurritur excommunicatio sive quis det operam rei licitae sive illicitae.
730—731. Ex abortu mere casuali et simpliciter involuntario nulla poena incurritur,
732. Nisi actio ea ipsa ratione sit prohibita, ut clericis et monachis usus chirurgiae,
733. Aut hic et nunc nimis periculosa.
734. Quid de abortu vel homicidio mere casuali ex errore facto?
735—739. Pro abortu vel homicidio dubie causato ponuntur tres regulae quoad poenas.

724. Abortus casualis generatim dicitur qui fit vel sequitur ex actione aliqua vel omissione praeter directam operantis intentionem, ideoque directe saltem et in se involuntarie. Et hinc dicitur alius *casualis mixtus* et indirecte in sua causa adhuc voluntarius, cum quis scilicet aliquid agit, unde praevidet, nec tamen satis praecavet abortum secuturum: sic enim partim casualis est, quatenus fit praeter directam intentionem operantis, partim adhuc voluntarius est in sua causa indirecte: qui enim vult agere aliquid, unde praevidet nec praecavet alterius mortem causandam, eo ipso indirecte in sua causa volita vult ipsam mortem. Alius est abortus *mere casualis* et simpliciter involuntarius, qui fit praeter omnem directam et indirectam operantis intentionem, cum quis nimirum aliquid agit, ex quo nec praevidit nec providere debuit abortum secuturum, aut si quid periculi praevidit, illud sufficienti diligentia adhibita praecavere studuit. Tandem dubie causatus abortus potest esse dupliciter: primo sic, ut dubitetur de ipso corpore delicti, sitne revera ex alicujus actione abortus secutus necne; secundo sic, ut constet de corpore delicti seu abortu secuto, dubitetur solum de causalitate seu efficacia cooperationis ad illum effectum. Res postea exemplis manifesta fiet. Pro re et jurium et opinionum varietate valde perplexa et intricata quoad irregularitatem aliasque

poenas incurrendas, dabo pro coronide tres regulas forte confessario non inutiles. Loquimur in specie de abortu foetus animati; eadem autem omnia sunt de quolibet homicidio illicito, moraliter, casualiter et dubie causato.

I. *Abortus casualis mixtus, indirecte voluntarius.*

725. Est peccatum mortale vel veniale pro ratione majoris vel minoris et periculi in causando et culpae vel negligentiae in cavendo; ac proinde mortale erit et irregularitatem inducet, quando actio de se est efficax et periculosa ad abortum vel homicidium causandum, et culpa seu negligentia in cavendo lata seu gravis est; secus si actio de se non ita periculosa, aut licet periculosa, culpa tamen in cavendo levis sit, sive deinde aliquis det operam rei licitae sive illicitae, sive in alia sive in ipsa materia homicidii. Ratio peccati clara est: quandocumque enim aliquod opus directe facere illicitum est, etiam per se illicitum erit, illud indirecte facere, ejus praevisi causam voluntarie ponendo, nisi urgentissima causa ita operantem excusans, moralitatem cooperationis tollat et permissionem justam efficiat, prout supra n. 711. et 712. admissum est. Irregularitate autem merito puniunt sacri canones non tantum homicidium voluntarium in se, sed omnem etiam actionem ad homicidium voluntarium culpabiliter concurrentem, atque adeo etiam abortum aliudve homicidium casuale indirecte et in sua causa voluntarium, ut liquido constat variis textibus Dec. l. 5. t. 12. partim infra adferendis, et signate exprimit canon XI.: *De cetero noveris, quod Diaconus, qui homicidio causam dedisse videtur, non videtur ad sacerdotium promovendus.*

726. Quando quis dat operam rei licitae quantumvis periculosae ad praevisum abortum vel homicidium causandum, effectu secuto tunc solum irregularitatem contrahit, si culpa in cavendo lata, gravis et mortalis fuit, alias non. Ratio est: quia haec irregularitas est ex delicto; sed non est verosimile, gravissimam irregularitatis poenam esse impositam delicto levi et veniali tantum. Cum ergo in ipsa actione licita, quae est causa abortus vel homicidii, nulla sit culpa, requiritur, ut ex parte negligentiae cavendi culpa sit gravis et mortalis. Exempla habes et hac ratione intelliges in Jure Dec. l. 5. t. 12. c. 7., ubi pronuntiatur irregularis presbyter, qui causa disciplinae percussit puerum in capite, unde postea mortuus est: quia nimirum correctio fuit immoderata cum lata culpa. Et Dec. cit. c. 8. declaratur irregularis Diaconus, quod dum falce praecinctus colluderet cum laico, et hic victor juxta conditionem ludi ejus tergo velut inequitaturus insiliens ejus falce graviter vulneratus obierit: imputabatur enim in culpam latam, quod gnarus conditionis ludi, falce non prius deposita colludens, non caverit periculum, ut recte notat Filliucius tr. 20. c. 3. q. 3. Idem dic in nostro casu similiter eveniente: ut si judex vel parens mulierem vel filiam praegnantem juste castigans modumque culpabiliter excedens ei abortum causet; maritus in copula cum uxore praegnante incauta violentia foetum extinguat vel abortiri faciat etc. Idque a fortiori dicendum erit in copula illicita cum praegnante. Quinimmo universaliter quando

quis dat operam rei illicitae de se periculosae vel efficaci ad abortum vel homicidium praevisum causandum, non semper requiri culpam latam et mortalem, sed sufficere saepe levem et venialem in cavendo negligentiam ad irregularitatem contrahendam, sentiunt satis communiter Doctores apud Laym. cit. tr. 3. c. 1. n. 4. consentientem, ex eo quod longe facilius incurratur irregularitas, quando quis dat operam rei illicitae, quam cum quis opus licitum exercet, ut significant passim canones Dec. l. 5. t. 12. c. 12. Cum ergo in actione licita requiratur culpa gravis, consequenter in actione illicita sufficiet etiam culpa levis. Sed stat sententia:

727. Etiam cum quis dat operam rei illicitae, sive in alia sive in ipsa homicidii materia, etiam periculosa, nunquam in foro conscientiae incurritur irregularitas ex delicto homicidii casualis, nisi culpa seu negligentia in cavendo homicidio lata et mortalis fuerit: ut proinde tuto nemo se censeat irregularem in foro conscientiae, nisi delictum commissum sit mortale in ipso genere homicidii. Ita Henriquez, Avila, Suarez, Coninch aliisque citatis Tambur. hic c. 15. § 2. n. 12., eamque doctrinam probabilem et in praxi tutam censet ipse Laym. loc. cit. Ratio est: quia irregularitas ex delicto homicidii casualis per sacros canones non inducitur ex eo, quod opus in se licitum vel illicitum aut periculosum sit, sed ex eo quod ex tali opere culpabiliter inferatur mors homini; aequitas autem non patitur, ex levi solum culpa induci poenam tam gravem. Discrimen ergo illud, ut homicidium sequatur ex actione licita vel illicita pertinet solum ad forum externum ad hanc ipsam culpam discernendam: nam in foro externo praesumi solet, eum, qui operam dedit rei illicitae, ex qua homicidium secutum est, nonnisi lata culpa causam homicidii praebuisse: ex qua praesumptione Dec. l. 5. t. 12. c. 20. Pontifex merito pronuntiavit irregularem presbyterum illum, qui mulierem gravidam per ludum incaute zona traxit, abortu inde secuto: merito enim praesumpsit gravem culpam et temeritatem et forte etiam directam abortus procurandi intentionem, ut ex contextu videtur innui; atque ita in similibus casibus in jure repertis. Et universaliter si des operam rei illicitae valde periculosae ad abortum vel homicidium causandum, v. g. mulierem gravidam atrociter verberando ex iracundia, hominem fuste vel ense caesim in capite feriendo etc., semper in foro externo pronuntiandus eris irregularis, idque ex delicto homicidii voluntarii potius, quam casualis, ut infra de abortu mere casuali rursus notabo. Atqui in foro conscientiae praesumptio cedit veritati; ergo cuicumque rei etiam illicitae et periculosae dederis operam, ex qua praeter intentionem tuam secutus est abortus vel aliud homicidium, si tibi constet, culpam gravem et mortalem non intercessisse in cavendo homicidio, sed levem et venialem v. g. inadvertentiam, praecipitantiam, tuto in conscientia ne censeas te irregularem (quidquid praesumatur in foro externo), sed secluso scandalo poteris te gerere tamquam liberum ab irregularitate; quemadmodum et econtra si exterius judicetur quidem, nullam fuisse culpam vel satis levem, tu autem conscius tibi sis, graviter deliquisse, obligaberis ut verum irregularem te gerere abstinendo a Sacris etc. Vide Suarez de cens. disp. 49. sect. 5. Denique in dubio, an culpa illa gravis vel levis fuerit in

cavendo abortu vel homicidio de facto certo secuto, omnino praesumendum te irregularem, colliges infra regula 1.

728. Idem porro dicendum de abortu vel homicidio casuali moraliter causato, jussu, consilio, inductione. Ut si v. g. mulieri praegnanti mandes vel suadeas actionem periculosam, gestationem gravis ponderis, ascensum arduum, saltationem immodicam, ex qua praevides et gravi culpa non praecaves abortum secuturum. Et universaliter quicumque alteri mandat, suadet, consulit vel quomodolibet inducit ad actionem aliquam seu licitam seu quomodolibet illicitam ac de se periculosam, ex qua praevidet, suspicatur vel subdubitat, nec tamen sufficienter praecavet secuturam mortem alterius tertii, ea secuta irregularis erit, si culpa in cavendo gravis erat, alias non. Et sic intelliges l. 5. t. 3. c. 3. in 6.: *Qui mandat, aliquem verberari (licet expresse inhibeat, ne occidatur ullatenus vel membro aliquo mutiletur) irregularis efficitur, si mandatarius finem mandati excedens mutilet vel occidat: cum mandando in culpa fuerit et hoc evenire posse debuerit cogitare.* At quid si mulieri praegnanti suadeas vel offeras ad abortum procurandum pharmacum nimis acre, unde continget matrem simul cum foetu extingui, erisne bis irregularis ex duplici homicidio, uno voluntario foetus, altero casuali matris; similiter si alicui mandes vel suadeas occidere alterum, duellum inire, et contingat occidi ipsum mandatarium vel suasum, cum id posse contingere certe praevideris nec sufficienter praecaveris, etsi non intenderis, erisne adhuc irregularis? Affirmant communius et sine dubio probabilius ac tutius DD. Suar., Navar., Coninch, Sayrus aliisque citatis Diana p. 4. tr. 2. res. 11., eo quod hujusmodi actiones de se sint periculosae ad homicidium illudque causent. Negant vero non improbabiliter Turrianus, Hurtad., Joan., Praepositus, quos citat et approbat Lugo disp. 19. sect. 2. § 2. n. 4. Ratio est: quia aliud est mandare vel consulere, ut quis occidatur, quod effectu secuto semper secum trahit irregularitatem ex claro jure. Aliud est, mandando vel consulendo alterum solum mortis periculo exponere, quod nullo claro jure secum trahit irregularitatem. Excipit tamen rectissime Lugo ibidem, nisi quis eo animo et directa intentione mandatum vel consilium dedisset alteri, ut ea occasione ipse occideretur; qua enim ratione David occidit Uriam gladio filiorum Ammon, hoc tempore sine dubio foret irregularis.

729. Ex abortu casuali mixto indirecte tantum et in causa voluntario non incurritur excommunicatio Sixti V., sive quis det operam rei licitae sive illicitae et non sine gravi culpa in cavendo, dummodo directe non intendat. Ratio est: quia abortus casualis quantumvis culpabiliter causatus, directe tamen minime intentus, non potest dici *voluntarie procuratus seu studiose quaesitus,* qualem solum suo fulmine ferit Sixtus Pontifex V. Eademque est ratio de reservatione Clementis VIII. pro Religiosis, immo et episcopali pro dioecesanis. Non ergo eam censuram vel reservationem incurrit parens vel maritus filiam vel uxorem praegnantem sive justae punitionis causa sive ex iracundia graviter percutiens non sine gravi culpa et praeviso abortus periculo postea secuti, si eum non intendit; neque maritus cum uxore, vel alius cum femina praegnante copulam nimia vehementia exercens abortu inde

secuto, si eum minime intendit, sed solum explere libidinem voluit: quia licet talis fuisset in culpa mortali respectu abortus causati, atque ideo irregularitatem ex delicto abortus casualis minime effugiat, non tamen diceretur procurare abortum: verbum enim ipsum *procurare* significat studiose et ex industria quaerere ideoque directe et in se velle abortum. Atque propter eandem rationem nota hic obiter, episcopum posse dispensare in irregularitate ex eo abortu, sicut et quolibet homicidio casuali occulto indirecte tantum voluntario: nam et Sixtus V. solum loquitur de abortu voluntarie procurato et concilium Tridentinum in facultate concessa episcopis solum excipit homicidium voluntarium, quale simpliciter non potest dici casuale indirecte et imperfecte voluntarium: ut si mandes alterum inique verberari, mandatario excedente et occidente; si provocatus ad pugnam solum animo percutiendi accessisti, postea vero praeter intentionem, ne occidereris, occidisti etc. Ita Navar., Henriquez, Suarez aliisque citatis Filliuc. tr. 20. c. 3. q. 11, Laym. c. 12. assert 4., recte addens, hanc resolutionem etiam servire posse parochis, quibus homicidia reservari solent. Attamen in conscientiae foro confitenti homini credere possunt, si asserat, non habuisse se propositum occidendi, sed solum v. gr. rixandi, postea vero necessitate compulsum occidisse, ne ipsemet occideretur; ejusmodi peccatum non debet reservatum censeri, praesertim si occultum sit; sin vero notorium, convenit plerumque, ut examini episcopi relinquatur. Sic Layman, eademque erit ratio in nostro casu, ut jam innui.

II. *Abortus mere casualis, simpliciter involuntarius*

730. Sequens nimirum ex actione alicujus seu licita seu illicita, sed aut nullo modo praevisus, aut si quid periculi praevisum, sufficienti diligentia adhibita, ne sequeretur praecautus, nec peccatum est neque inducit excommunicationem, sed neque irregularitatem, nisi forte in uno casu. Ratio clara est: quia ubi nullum est voluntarium, nullum potest esse peccatum, et ubi nullum peccatum, nulla debet esse poena, praesertim censura; et quoad irregularitatem etiam certum est, quando quis dat operam rei licitae, v. g. medicus medendo maritus cognoscendo feminam gravidam, si debita adhibita diligentia in cavendo nihilominus sequatur abortus, ut constat ex claro jure in simili Dec. l. 5. t. 12. c. 13. Atque etiam omnino verum est, quando quis dat operam rei illicitae, saltem non nimium periculosae ad abortum vel homicidium causandum. Ita communior Doctorum, quos citant et sequuntur Filliuc. tr. 20. c. 3. q. 8, Tannerus p. 3. disp. 6. dub. 11. n. 116, Laym. c. 10. n. 1. et 3, Diana p. 4. tr. 2. res. 20. Ratio est: quia haec irregularitas non incurritur, nisi intercedat culpa homicidii; at in nostro casu nulla est culpa homicidii: licet enim quis peccet exercendo opus illicitum, abortus tamen vel homicidium inde secutum est ei simpliciter involuntarium, quippe de quo aut nullo modo cogitavit aut si cogitavit debitam cavendi diligentiam adhibuisse supponitur.

731. Contrarium tamen universim docent gravissimi Doctores, Navarrus, Covarruvias, Sanchez, Valentia, alii permulti apud Tannerum et Dianam citatos probantque ex Dec. l. 5. t. 12. c. 13. 23. 25., ubi decernitur,

eum, qui dando operam rei licitae adhibita debita diligentia homicidium casualiter fecit, non esse irregularem; ergo a contrario argumento inferunt: omnis, qui dando operam rei illicitae homicidium fecit, irregularis erit; quod argumentum, licet non apud dialecticos, tamen apud canonistas valere, ait Navar. c. 29. n. 219. Verum quidquid alias apud canonistas valeat illod argumentum a contrario sensu, certe non debet valere in nostro casu: quia irregularitas non incurritur nisi in casibus jure expressis; atqui contrarius ille sensus in illa generalitate nullibi expressus est in jure; quin oppositum aperte colligitur ex D. p. 1. d. 50. c. 48., ubi Pontifex declarat, eum, qui caballos etiamsi furtivos abduxit, a quibus mulier collisa abortum fecit, furti quidem reum esse, attamen ubi voluntas illius non agnoscitur perniciosa fuisse, non potest addici et occidi per leges: quia nimirum (ut notat glossa ibidem) mulierem, ut sibi caveat, praemonuit aut forte periculum omnino non advertit. Quidni eadem sit ratio de irregularitatae ex delicto? Videamus ergo, an aliquid saltem particulare exprimatur in jure.

Communis exceptio est: nisi actio aliqua ea ipsa ratione illicita 732.
seu prohibita sit in jure, quod cum periculo mortis inferendae conjuncta esse soleat: qua ratione clericis et monachis in Sacris constitutis graviter prohibetur usus artis chirurgicae per sectionem et adustionem Dec. l. 3. t. 50. c. 9., ubi inter alias prohibitiones cooperationis ad mortem dicitur: Nec ullam chirurgiae artem Subdiaconus, Diaconus vel Sacerdos exerceat, quae ustionem vel incisionem inducit. Atque adeo, si contra hanc prohibitionem clericus vel monachus in Sacris constitutus exerceat chirurgiam per incisionem vel adustionem etiam omni adhibita diligentia et cautela, ne mors sequatur, ea nihilominus praeter omnem intentionem mere casualiter secuta, irregularis erit, secundum Doctorum communem consensum et intellectum Dec. l. 5. t. 12. c. 19., ubi Pontifex requisitus, sitne irregularis et a Sacris arcendus quidam monachus chirurgicus, qui mulieris tumorem gutturis curare volens ferro incidit, expresse praemonens, ne se vento exponat, ne forte ventus subintrans causam mortis adferret, illa neglecto salutari mandato messis causa vento se exposuit eoque intrante scissuram multum sanguinis effundens diem suum obiit (en omni adhibita cautela homicidium mere casuale et omnino involuntarium; simile quid facile posset contingere in nostro casu quoad abortum), resp. Pontifex: Fraternitati tuae respondemus, quod licet ipse monachus multum deliquerit, alienum officium usurpando, quod sibi minime congruebat, si tamen causa pietatis et non cupiditatis id egerit et peritus erat in arte chirurgiae omnemque studuit quam debuit diligentiam adhibere, non est ex eo, quod per culpam mulieris contra consilium ejus accidit, adeo reprobandus, quod non post satisfactionem condignam cum eo misericorditer agi possit, quod divina officia valeat celebrare; alioquin interdicenda est ei sacerdotalis Ordinis executio in rigore. Sic Pontifex. Quamvis autem tale non sit verum formale homicidium, censetur tamen homicidium ex interpretatione juris ob reverentiam Sacrorum, ad irregularitatem inducendam sufficiens, ut notat Filliucius cit. quaest. 10. Nihilominus talem adhuc ab irregularitate non improbabiliter liberant Coninch, Joannes Praepositus eosque citans Tamburinus hic c. 15. § 4. n. 11. et licet ante pluribus

locis contrarius tandem etiam secutus est Diana p. 11. tr. 7. res. 8. apud eundem, idque ex alio diverso intellectu illius apicis, quem suggerit Glossa ib. id est: si non erat peritus, si non adhibuit diligentiam, quam debuit aut ex cupiditate fecit: tunc scilicet interdicenda est ei sacerdotalis Ordinis executio in rigore; ergo alias non, si erat arte peritus, si adhibuit debitam diligentiam etc. Sed in praxi ego non ausim recedere a communissimo intellectu illius sacri canonis.

733. Exceptio alia necessaria est: nisi actio illa illicita de se aut in his circumstantiis personarum, loci, temporis, instrumentorum etc. hic et nunc adeo sit periculosa ad abortum vel homicidium causandum vel ita connexa cum periculo abortus vel homicidii, ut nemo nisi stultus vel mentis impos exerceat talem actionem, quin velit occidere vel abortum procurare, seu adeo ut peccet contra jus naturae praecise ratione periculi occidendi, cui ita operans hic et nunc se exponit: ut si ferias punctim circa pectus, caesim in capite, si fuste percutias in capite praesertim personae tenerae vel pueri; aut in nostro casu ita vehementer percutias, tundas, terreas mulierem gravidam, ut percussio vel metus incussio adeo sit manifesta causa abortus vel mortis, ut percutiens vel metum incutiens cujusvis prudentis arbitrio reputetur, perinde ac si abortum vel homicidium vellet ac intenderet (ut bene explicat Molina t. 4. tr. 3. disp. 3. n. 6.), secuto abortu vel homicidio utique omnium calculo pronuntiandus erit irregularis, idque ex delicto homicidii voluntarii non casualis. Quamvis enim eo casu, tu directe actu formali et explicite non intenderes occidere vel abortum procurare, sed solum v. g. acrem vindictam sumere, attamen ipso facto (nisi stultus sis) tacite vis et semper praesumeris in causa tam periculosa voluisse malitiose ipsum abortum vel homicidium; etenim impossibile videtur, quod homo mentis compos tunc periculum tam manifestum non advertat, et si advertas, nec caveas, immo nec cavere possis, nisi desistendo ab actione tam periculosa, nec tamen desistas, quid tandem aliud velle potes, quam occidere? Posito tamen raro casu, quo talia agendo bona fide revera nullum mortis periculum advertens, aut si quid advertas, sufficienti cautela excludere conatus, abortum vel homicidium revera nullo modo intendisses, coram Deo et in conscientia te non fore irregularem, cum aliis merito pronuntiat Tamb. c. 15. § 2; nam in foro externo te semper praesumendum irregularem non est dubium, ut in simili innui sup. n. 727.

734. Tandem quid de abortu vel alio homicidio mere casuali ex errore facto? Titius adulter praeter uxorem etiam ancillam impraegnavit, sed ad evitandam infamiam et poenas, potionem abortivam praeparavit ancillae; quae contra ejus intentionem per errorem potata ab uxore praegnante, eam abortire fecit foetum diu animatum. Cajus venenum paravit inimico, sed simili errore, potatum ab alio amicissimo, eum brevi extinxit, et ita in similibus? Certum est, talem non committere homicidium formaliter ac proinde ex illo homicidio mere casuali et materiali excommunicationem non incurrere. Communis Doctorum Sanch. l. 9. de matrim. disp. 32. n. 27, Molina, Coninch, Fragosus, Fagundez, Portellus eosque citans Diana p. 9. tr. 4. res. 31, Tamburinus l. 6. decalogi c. 4. § 3. n. 26. Ratio est: quia quamvis talis principali in-

tentione procurandi hunc abortum aut occidendi hunc hominem peccaverit gravissime, alius tamen abortus secutus aut aliud homicidium est ei simpliciter involuntarium, ideoque sicut a culpa, ita et a poena homicidii vacans. At quid, si uxor potionem illam potasset marito inspiciente, sed monere vel contradicere non audente? Idemque est in alio casu veneni potati. Resolvit optime Lugo disp. 8. de just. sect. 6. n. 86. in simillimo casu sibi proposito, his omnino verbis: Quidam, ut alium occideret, ficum veneno infecit, quam illi in prandio apposuit; quidam autem, qui proxime assidebat, ficus venenatae pulchritudine allectus, eam vicino abripuit, quod dum delinquens adverteret, dissimulavit, ne seipsum suumque maleficium proderet ac permisit amicum illum comedere, qui postea veneno interiit. Censui hunc non fuisse homicidam vel irregularem: quia periculum non praevidit et postea non tenebatur cum tanto periculo impedire damnum; quod cum non fuerit intentum nec praevisum, non fuit ejus causa, qui ficum venenavit, sed per accidens et praeter intentionem evenit, licet ex actione illicita et injusta erga illum, quem occidere volebat, non tamen injusta erga eum, qui occisus est. Haec Lugo. Eadem omnino ratio est de potione ab uxore, vidente marito, potata. Eademque ratione resolvendum de mandante vel procurante abortum fieri vel homicidium per alium, si mandatarius vel commissarius per errorem aliam pro alia abortire faciat, alium pro alio occidat, eoque casu a mandante non incurri irregularitatem ex voluntario homicidio indispensabilem episcopo, responsum est a Cardinale Caraffa episcopo Hieracensi anno 1587., ut habetur in novissimis editionibus concil. Trid. ad sess. 14. c. 7. de ref.

III. *Pro abortu vel quovis homicidio dubie causato.*

Regula I. *Quoad irregularitatem.* Quandocumque constat de corpore 735.
delicti seu ipso homicidio facto ex aliqua tua actione vel cooperatione, quando nimirum certum est, foetum animatum abortitum aut alium hominem esse mortuum vel occisum, te aliquo modo concurrente, dubitatur autem solum, an tua actio vel cooperatio fuerit efficax vel sufficiens ad causandum abortum vel homicidium, quod forte etiam aliunde seclusa tua actione vel cooperatione causatum fuisset, irregularis omnino habendus et interim a Sacris abstinere debes. Ita enim expresse statuunt sacri Canones Dec. l. 5. t. 12. c. 12., posito casu de presbytero, qui correctionis causa famulum cingulo percutiens, cultro vagina cingulo appensa elapso vulneravit, qui postea a vulnere quidem convalescens, superveniente alia infirmitate, obiit. Dubitantibus autem, utrum mors ex vulnere, an vero ex morbo superveniente alia tantum secuta sit, et ideo presbyter ut irregularis a Sacris arcendus sit, respondit Pontifex Clemens III., quod sic, *nisi appareat, illum alia infirmitate obiisse, cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem.* Rursus Dec. l. 5. t. 12. c. 18. posito alio casu de presbytero, qui furem ecclesiae ornamenta auferentem ligone percussit, postea a supervenientibus parochianis cum gladiis et fustibus penitus occisum; hinc orto dubio, an ex solis percussionibus parochianorum, an vero ipsius parochi obierit, ideoque sacerdos censendus sit irregularis, respondet Pontifex Innocentius III.: In hoc dubio tanquam homicida debet

haberi sacerdos, et si forte homicida non sit, a sacerdotali officio abstinere debet, cum in casu cessare sit tutius, quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliquo vero magnum periculum timeatur. Tandem Dec. l. 5. t. 12. c. 24. proponit clericus casum, se cum ceteris clericis et laicis occurrisse irruentibus in castrum hostibus Dominicae crucis; hinc inde occisis plurimis, se quoque aliquos percussisse, dubitare autem de alicujus occisione ideoque de irregularitate contracta: Respondet idem Pontifex: Mandamus, quatenus si de interfectione cujusquam in illo conflictu tua conscientia te remordeat, a ministerio altaris abstineas reverenter, cum sit consultius, in ejusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare. Ita sacri canones.

736. Consimiles casus certae irregularitatis sub allegatis canonibus manifeste comprehensi possunt esse varii. Titius v. g. venenum porrexit cuidam, ut interiret, et illo inscio aliud efficacius venenum propinatum fuit; dubitat ergo Titius, an venenum suum efficax fuerit ad mortem nec ne, an potius alterius venenum solum mortem causarit. Secuta morte irregularis est. Cajus applicavit causam v. g. pharmacum ad abortum foetus animati; effectu et vero homicidio secuto dubitat, an causa illa vel potio a se applicata fuerit sufficiens et efficax ad causandum abortum, an vero causatus fuerit ex vi alterius causae, ut violenta impressione praegnantis. Omnino habendus est irregularis. Item si consilium dedisti Titio ad occidendum Cajum, homicidio jam patrato comperis, Titium capitales gessisse inimicitias adversus eundem Cajum eique jam alias mortem minatum vel machinatum; dubitas ergo, num is occiderit motus ex vi tui consilii, an solum ex privata inimicitia. Aut similiter in nostro casu, suasisti Titiae a te vel alio impraegnatae facere abortum foetus animati; effectu secuto intelligis, eam jam antea abortum attentasse dubitasque similiter de efficacia tui consilii. Irregularem te pronuntiant sane communiter Doctores apud Dianam p. 7. tr. 5. res. 27. ex intellectu eorundem ss. canonum. Attamen cum sacri canones allegati in dubio homicidii irregularitatem statuentes et in re odiosa stricte interpretandi expresse solum loquantur de homicidio dubie, sed physice patrato, ut intuenti patet, satis probabile est, non debere extendi ad homicidium dubie, sed moraliter tantum causatum ex tuo consilio, suasu, consensu in modo dictis et similibus casibus. Ita Tamb. hic c. 5. n. 11. citans Suarez, utrumque Sanchez, Azor, Merollam, Gibalinum, Joann. Praepositum aliosque citantem Dian. p. 11. tr. 6. res. 24. et 25. (quam partem ego nondum vidi). Ratio jam insinuata est: irregularitas enim haec imponitur homicidio dubie *commisso;* at valde differunt homicidium committere, et ad homicidium dare consilium vel moraliter tantum concurrere; ergo probabile valde est, eam irregularitatem, utpote poenam et ideo stricte interpretandam, non extendi ad consulentem et dubitantem, an suo consilio moraliter vere influxerit in homicidium. Et hinc sit

737. Regula II. *Quoad eandem irregularitatem.* Quandocumque non constat, sed vere dubitatur de ipso corpore delicti, utrum revera abortus foetus animati aliudve homicidium vel mors hominis ex tua actione vel cooperatione seu physica seu morali, ad causandum illud facta, secutum sit nec ne, post factam diligentem inquisitionem dubio per-

severante nulla timenda est irregularitas. V. g. scit aliquis, se percussisse graviter, vulnerasse hominem, explosisse in hostem in bello seu juste seu injuste, dubitat autem invincibiliter, an inde mors secuta sit; scis, te alteri mandatum, consilium, consensum vel auxilium praebuisse ad aliquem occidendum, dubitas similiter, an is obsecutus reipsa occiderit, an vero poenitens omnino intermiserit aut si forte invasit, percussit, vulneravit, num ex eo vulnere mortuus fuerit, an vero convaluerit. Et denique in casu nostro, scio, me causam applicasse, consilium dedisse vel auxilium aut alterum induxisse, ad abortum procurandum, dubito autem, an omnino abortus aliquis secutus sit, aut si constet, abortum aliquem esse secutum, dubitatur, et neque ex die coitus neque ex signis materiae ejectae neque aliunde constare potest, num foetus jam fuerit animatus et ideo homicidium patratum necne etc. Taliter, inquam, dubitans, debet quidem omnem moraliter possibilem diligentiam adhibere ad inquirendam veritatem et interim quamdiu spes superest veritatem cognoscendi abstinere a Sacris quantum potest sine scandalo vel alio gravi incommodo; quod si tamen adhibita frustra diligentia dubium invincibile perseveret, irregularitatem secure ne timeat seque ea poena liberum credat. Ita universaliter contra Navar., Sotum, Sanchez, Molinam et omnino communem DD. (maxime quoad dubium de animatione foetus aborti apud Dianam mox citandum) jam tenet communis et tuta recentiorum sententia, quos citant et sequuntur Bardi de conscient. discept. 6. c. 7. § 4, Thom. Tamb. cit. c. 5. § un. et l. 1. in decal. c. 3. § 7. V. irregularitas n. 2. aliisque relatis probabile censet Dian. p. 4. tr. 2. res. 16. et p. 7. tr. 5. res. 24. Ratio sufficientissima sumitur ex duplici principio; unum est: Non est ponenda irregularitas, nisi in casibus a jure expressis; alterum est: Odiosa restringi convenit, non ampliari; atqui canones allegati omnes (ex quorum constitutione praecise inducitur irregularitas in dubio homicidii) expresse loquuntur solum in casibus, quibus constabat liquido de corpore delicti seu homicidio patrato atque in subjecto certo capaci mortis, et solum dubitatur de cooperationis vel causae positae efficacia vel sufficientia ad mortem, seu a quo variis concurrentibus mors sit illata; ergo sacri illi canones non sunt extendendi ad casus nostros longe diversissimos, quibus de ipso corpore delicti seu homicidio vel morte causata ambigitur invincibiliter.

738. Regula haec universaliter vera est in quocumque dubio: 1. non tantum in dubio facti, quando scilicet dubitatur de ipso homicidio facto, de quo hactenus locuti sumus, sed etiam et multo magis in dubio juris, quando nimirum dubitatur, an pro tali facto irregularitas aliqua decreta sit, aut nonnisi dubie, ambigue vel obscure habeatur; sic enim in jure expressa non est. 2. Non est tantum in dubio negativo, quando videlicet intellectus mere anceps haeret, nullam habens rationem probabilem inclinandi in unam vel alteram partem, an sit necne homicidium commissum: tunc etiam poteris eligere quamlibet partem etiam tibi faventem, etiamsi oppositae rationes probabiliores videantur; sequendo enim probabilem sententiam semper prudenter te geris, juxta communem doctrinam in materia de conscientia. 3. A fortiori securus eris, si habeas rationem probabilem pro te, v. g. homicidium non esse

secutum, et solum negative dubites de opposito nulla apparente ratione probabili in oppositum. 4. Contra vero si adsint rationes probabiles contra te, v. g. prudenter judicas, te revera occidisse, et solum negativo dubio ambigis, forte non occidisse nulla habita ratione probabili, unde judices, ex tua actione, consilio, auxilio mortem non esse secutam, prout esset, si aliquem e globo tactum videres ex equo ruentem et nullo judicio vel ratione probabili appareret, mortem evasisse; atque in nostro casu, si pharmacum efficax applicasti ad causandum abortum foetus jam certo animati et postea similiter mere negative ambigas de effectu secuto: in his et similibus casibus te irregularem habendum merito declarant Thomas Tamb. cit. c. § un. n. 17. rationem dans: quia tunc prudenter apparet tantum ratio incursus in irregularitatem, et nulla apparet ratio liberationis ab illa; et P. Thesaurus apud Dianam cit. p. 7. tr. 5. res. 26. rationem dans: quia licet facta in dubio non praesumantur, fallit, quando sunt solita fieri. Mascardus concl. 732. n. 5. et 7. Sic ille.

739. Regula III. *Quoad excommunicationem et alias poenas universim.* In omnibus juribus et legibus poenalibus, etiam censurarum et irregularitatum, non tantum in dubio juris, quando dubitatur, an pro tali facto vel casu aliqua poena, censura, irregularitas quaecumque lege decreta sit, sed etiam in dubio facti, quando vere et invincibiliter dubitatur, an quis commiserit tale factum, propter quod constat, decretam esse poenam, censuram, irregularitatem, nemo censendus est ligatus excepta sola irregularitate ex delicto homicidii voluntarii, constante corpore delicti. Communis jam et secura sententia, quam cum aliis allegatis docent Suar. de cens. disp. 5. sect. 5. et 6, Sanch. l. 1. moral. c. 10., latissime Filliucius tr. 20. c. 4, Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. n. 39, Bardi de conscient. discept. 6. c. 7. § 2. Ratio est: quia in dubio factum non praesumitur et specialiter: Nemo in dubiis praesumitur deliquisse Dig. l. 17. t. 2. c. 51; ergo delictum aliquod facto vel eventu completum fuisse indeque consequens poena non praesumi, sed demonstrari debet. Deinde leges poenales et censurae tantum feriunt delictum simpliciter; sed delictum dubium non est delictum simpliciter. Certe poena ordinaria statuta delicto certo non est imponenda delicto dubio, sed alia arbitraria seu extraordinaria secundum qualitatem dubii. Tandem omnia jura clamant: Reum dubium esse absolvendum, in dubio neminem condemnandum, in poenis benigniorem interpretationem faciendam, odia restringi, favores ampliari oportere: quae sicut in aliis legibus poenalibus, ita sane etiam in censuris et irregularitatibus ex delicto (nisi ipsa jura aliud exprimant, prout exprimunt in solo casu in regula excepto) et in foro conscientiae locum habere debent: quod si enim judex neminem punire debet, sed absolvere, si delictum, ob quod juris poena decreta est, dubium vel sufficienter cognitum non sit, multo minus in foro conscientiae aliquis seipsum condemnare et poenam in se exequi tenetur v. g. abstinere a Sacris tanquam excommunicatus, suspensus, irregularis, donec delictum certum et exploratum sit. Ut si vere dubites, an homo ille clericus sit, quem percussisti, quamvis temere percusseris non sine suspicione vel formidine, esse forte clericum, si tamen postea veritatem deprehendere non possis, non debes te excommunicatum reputare: quia

licet constet de percussione, non tamen constat de percussione clerici, quae sola ea censura punitur. Similiter si quis etiam temere et mala fide sacrum Ordinem suscepit, dubitans, v. g. utrum aetatem requisitam habeat, an legitime natus sit, an uxor unica virgo accesserit, si postea veritatem deprehendere non possit, non est censendus irregularis nec suspensionis censuram incurrisse, quamvis sic temere accedens et suspicans peccaret et perseverante dubio nisi necessitas urgeat a sacro ministerio abstinere debeat, donec certior fiat, quamdiu nimirum certiorem fieri posse spes est. Ex communi Laym. cit. § 4. n. 38. Sic tandem in casu nostro quomodolibet figurabili, sive dubitetur, an ex tua actione vel cooperatione revera abortus aliquis secutus sit necne, sive constet, abortum esse factum, dubitetur autem invincibiliter, fuerit foetus iste animatus necne, sive etiam constet, fuisse animatum, dubitetur autem similiter an reipsa ex vi tuae actionis vel cooperationis, jussionis, consilii, medii applicati causatus fuerit, an aliunde, secure censeas, te liberum esse ab excommunicatione aliisque poenis: semper enim dubitas, an commiseris delictum illud, propter quod decreta est ejusmodi poena. Excipe tamen id ipsum, quod n. 738. exceptum est.

Habes, Amice Lector, finitam Theologiam Decalogalem et Sacramentalem: cujus tota doctrina Tibi et omnibus legentibus millies proficiat ac quoad omnia Magistrae Veritatis S. R. Ecclesia ejusque judicio, censurae et correctioni humiliter subjecta sit. Et si quae non bene dicta sint, omnino revocata sunto et non dicta.

Appendix.

De libris prohibitis.

Congruenter ad Constitutionem Leonis XIII. Officiorum ac munerum 25. Jan. 1897. ad ea, quae Auctor habet Tract. II. n. 93—105 ex Constitutione citata aliqua generaliora, alia particulariora adjicimus articulo duplici.

Articulus I.

Annotationes generaliores.

Assertio I. *Constitutio Officiorum ac munerum est norma ecclesiastica unica, a christifidelibus omnibus, juxta favorabilem tamen interpretationem, servanda in libris approbandis, publicandis, legendis, retinendis et defendendis.* Ita omnes juxta ipsa verba Constitutionis.

740. § 1. *Est norma ecclesiastica unica.* Constat ex prolegomenis: „Decreta haec generalia vim legis habere sola volumus, abrogatis regulis s. Tridentinae synodi jussu editis . . . et quovis alio Decessorum Nostrorum hac de re statuto jussuque, una excepta Constitutione Benedicti XIV. *Sollicita et provida.*“ Const. Ben. XIV. normas statuit servandas a S. R. E. Congregationibus.

741. § 2. *Servanda a christifidelibus omnibus.* Elucet ex verbis praecitatis, quibus normae Constitutionis hujus dicuntur „Decreta generalia, vim legis habere“. Item ex epilogo: „Ab omnibus cujusvis gradus et praeeminentiae inviolabiliter in judicio et extra observari debere decernimus“. Hinc consuetudines contrariae non possunt amplius haberi ut legitimae; quod confirmatur responso s. Cong. 25. Maji 1898.

Obligat autem Constitutio illa in conscientia, sicut ipse finis illius, qui est „ut integritas fidei morumque christianorum ne quid detrimenti

capiat", uti dicitur in ejusdem initio; estque obligatio illa ex genere suo gravis.

§ 3. *Juxta favorabilem tamen interpretationem,* tamquam leges odiosae et libertatem coarctantes; adeoque non extendendae ultra sensum earum litteralem, ut habet etiam Sporer n. 97. Suadetur tum ex Constitutionis praefatione, in qua dicitur: „Regulas decrevimus, incolumi earum natura efficere aliquanto molliores, ita plane, ut iis obtemperare, dummodo quis ingenio malo non sit, grave arduumque esse non possit"; tum ex eo, quod in Constitutione laudata regulae reapse emollitae reperiuntur N. N. 5. 6. 8. 10. infra afferendis. **742.**

§ 4. *In libris.* Liber, de cujus prohibitione agitur, hic intelligitur opus typis impressum alicujus molis, tractans de materia aliqua determinata. Dicitur: **743.**

1. typis impressum, adeoque non manuscriptum aut scriptum lithographicum; vide Sporer 97;

2. alicujus molis, 40—80 scilicet paginarum seu 10 foliorum olim usitatorum, ut notat Sporer n. 97; hinc librorum nomine non veniunt libelli parvuli, ephemerides, sermones, nisi ligata sint in fasciculos et ad molem debitam excreverint;

3. tractans de materia determinata seu objecto aliquatenus uno; unde fasciculi minores de diversis tractantes, etsi colligati, hic non intelleguntur. Liber autem prohibitus talis censendus est cum omnibus partibus ad illum pertinentibus, non exclusis praefatione aut epistola dedicatoria, Sporer 97, aut partibus, quae pravum non continent.

§ 5. *Approbandis.* Quorum praelatorum sit approbare librum imprimendum, docetur N. N. 30—37; quales censores adhiberi debeant N. N. 38—40; qui libri praeviae censurae subjiciendi N. N. 41—42. infra afferendis. **744.**

§ 6. *Publicandis,* ad quod concurrunt *imprimentes* i. e. typographi, non vero ad impressionem concurrentes, etsi proxime; *imprimi facientes* i. e. qui scriptum sive proprium sive alienum imprimendum curant, necnon vendentes. Normae pro illis statutae afferentur infra n. 43—46. **745.**

§ 7. *Legendis, retinendis, defendendis,* quorum explicationem tradit Auctor Tract. II. n. 100. seq. **746.**

Assertio II. *Exemptionem ab observatione Constitutionis praememoratae praebent dispensatio legitima et aliquando necessitas vel utilitas.*

§ 1. *Dispensatio legitima.* Necessitas dispensationis, item quis eam concedere valeat et quantae sit latitudinis, docetur N. N. 23—26. Constitutionis, videlicet: **747.**

„Libros sive specialibus sive hisce generalibus decretis proscriptos ii tantum legere et retinere poterunt, qui a Sede Apostolica aut ab illis, quibus vices suas delegavit, opportunas fuerint consecuti facultates.

Concedendis licentiis legendi et retinendi libros quoscumque prohibitos Romani Pontifices Sacram Indicis Congregationem praeposuere. Eadem nihilominus potestate gaudent tum Suprema s. Officii Congregatio tum s. Congregatio de Propaganda Fide pro regionibus suo regimini subjectis. Pro Urbe tantum haec facultas competit etiam Sacri Palatii Apostolici Magistro.

Episcopi aliique praelati, jurisdictione quasi episcopali pollentes, pro singularibus libris atque in casibus tantum urgentibus licentiam concedere valeant. Quodsi iidem generalem a Sede Apostolica impetraverint facultatem, ut fidelibus libros proscriptos legendi retinendique licentiam impertiri valeant, eam nonnisi cum delectu et ex justa et rationabili causa concedant.

Omnes, qui facultatem Apostolicam consecuti sunt legendi et retinendi libros prohibitos, nequeunt ideo legere et retinere libros quoslibet aut ephemerides ab Ordinariis locorum proscriptas, nisi eis in Apostolico indulto expressa facta fuerit potestas legendi et retinendi libros a quibuscumque damnatos. Meminerint insuper qui licentiam legendi libros prohibitos obtinuerunt, gravi se praecepto teneri, hujusmodi libros ita custodire, ut ad aliorum manus non perveniant."

748. § 2. *Necessitas vel utilitas,* quando videlicet dispensationis obtinendae non est locus vel spatium. Existente enim justa causa necessitatis vel utilitatis facile conceditur facultas et admittitur epikeia, haud secus ac in legibus omnibus. Sporer l. c. n. 95, 102.

Assertio III. *Transgressores memoratorum decretorum praeter culpae etiam poenae reatum contrahunt sive latae sive ferendae sententiae.*

749. Constat ex constitutione laudata N. N. 47—49, quibus pro duabus transgressionum speciebus infligitur excommunicatio R. P. specialiter reservata, pro tertia excommunicatio reservata nemini, pro ceteris poena ab episcopo ferenda decernitur. En textus Constitutionis:

„Omnes et singuli scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros apostatarum et haereticorum haeresim propugnantes, necnon libros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes et quomodolibet defendentes, excommunicationem ipso facto incurrunt, Romano Pontifici speciali modo reservatam.

Qui sine Ordinarii approbatione ss. Scripturarum libros vel earumdem adnotationes vel commentarios imprimunt aut imprimi faciunt, incidunt ipso facto in excommunicationem nemini reservatam.

Qui vero cetera transgressi fuerint, quae his decretis generalibus praecipiuntur, pro diversa reatus gravitate serio ab episcopo moneantur; et si opportunum videbitur, canonicis etiam poenis coërceantur."

Articulus II.

Annotationes particulares.

Constitutio Officiorum ac munerum duobus constat titulis, quorum primus de prohibitione, alter de censura librorum agit. Ille capitibus decem, numeris viginti novem absolvitur, hic capitibus quinque, numeris viginti. Textum afferimus, interpositis explicationibus juxta auctores probatos.

Titulus I.

De prohibitione librorum.

Caput I.

De prohibitis apostatarum, haereticorum, schismaticorum, aliorumque scriptorum libris.

1. „Libri omnes, quos ante annum MDC. aut Summi Pontifices aut Concilia oecumenica damnarunt et qui in novo Indice non recensentur, eodem modo damnati habeantur, sicut olim damnati fuerunt: iis exceptis, qui per haec Decreta Generalia permittuntur." **750.**

Libri haereticorum saeculorum priorum, ut Originis, Tertulliani, communiter non intelliguntur numero hoc comprehensi: quia in ipsis periculum commune perversionis et inde finis legis cessavit. Novus Index prodiit 17. Sept. 1900.

2. „Libri apostatarum, haereticorum, schismaticorum et quorumcunque scriptorum haeresim vel schisma propugnantes, aut ipsa religionis fundamenta utcumque evertentes, omnino prohibentur." **751.**

Vide Sporer Tract. II. n. 96. seqq. *Religionis fundamenta* communiter intelliguntur fidei praeambula. *Evertentes* utcumque sive directe, scilicet scriptis, picturis derisoriis, sive indirecte v. g. defendendo materialismum, naturalismum etc.

3. „Item prohibentur acatholicorum libri, qui ex professo de religione tractant, nisi constet, nihil in eis contra fidem catholicam contineri. **752.**

4. Libri eorundem auctorum, qui ex professo de religione non tractant, sed obiter tantum fidei veritates attingunt, jure ecclesiastico prohibiti non habeantur, donec speciali decreto proscripti haud fuerint." **753.**

Caput II.

De editionibus textus originalis et versionum non vulgarium Sacrae Scripturae.

5. „Editiones textus originalis et antiquarum versionum catholicarum Sacrae Scripturae, etiam Ecclesiae Orientalis, ab acatholicis quibuscunque publicatae, etsi fideliter et integre editae appareant, iis duntaxat, qui studiis theologicis vel biblicis dant operam, dummodo tamen non impugnentur in prolegomenis aut adnotationibus catholicae fidei dogmata, permittuntur." **754.**

Ex resp. s. Cong. 19. Maj. 1898. exceptio extenditur ad universos s. theologiae tyrones, etiam eos, qui linguae hebraicae et graecae in scholis seminariorum vacant, non ita tamen, ut episcopus sine speciali facultate a s. Sede obtenta permittere possit, ut alumni sub ductu professoris textus graecos et hebraicos ab acatholicis editos legant ac vertant.

6. „Eadem ratione et sub iisdem conditionibus permittuntur aliae versiones sacrorum Bibliorum sive latina, sive alia lingua non vulgari ab acatholicis editae." **755.**

Caput III.

De versionibus vernaculis sacrae Scripturae.

756. 7. „Cum experimento manifestum sit, si Sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis oriri, versiones omnes in lingua vernacula etiam a viris catholicis confectae, omnino prohibentur, nisi fuerint ab Apostolica Sede approbatae, aut editae sub vigilantia episcoporum cum adnotationibus desumptis ex sanctis Ecclesiae Patribus atque ex doctis catholicisque scriptoribus.“

Hinc sententia Sporer Tract. II. n. 105. IV. teneri amplius non potest.

757. 8. „Interdicuntur versiones omnes Sacrorum Bibliorum, quavis vulgari lingua ab acatholicis quibuscunque confectae atque illae praesertim, quae per Societates Biblicas, a Romanis Pontificibus non semel damnatas, divulgantur, cum in iis saluberrimae Ecclesiae leges de divinis libris edendis funditus posthabeantur.

Hae nihilominus versiones iis, qui studiis theologicis vel biblicis dant operam, permittuntur: iis servatis, quae supra (n. 5.) statuta sunt.“

Caput IV.

De libris obscoenis.

758. 9. „Libri, qui res lascivas seu obscoenas ex professo tractant, narrant aut docent, cum non solum fidei, sed et morum, qui hujusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur.“

Ex professo dici debent tractare, qui intendunt de turpibus instruere et ad ea excitare, et quidem notabiliter; non intelliguntur libri tractantes de obscoenis ad instructionem necessariam, ut anatomici, morales.

759. 10. „Libri auctorum sive antiquorum sive recentiorum, quos classicos vocant, si hac ipsa turpitudinis labe infecti sunt, propter sermonis elegantiam et proprietatem iis tantum permittuntur, quos officii aut magisterii ratio excusat: nulla tamen ratione pueris vel adolescentibus, nisi solerti cura expurgati, tradendi aut praelegendi erunt.“

Caput V.

De quibusdam specialis argumenti libris.

760. 11. „Damnantur libri, in quibus Deo aut Beatae Virgini Mariae vel Sanctis aut catholicae Ecclesiae ejusdem cultui vel Sacramentis aut Apostolicae Sedi detrahitur. Eidem reprobationis judicio subjacent ea opera, in quibus inspirationis Sacrae Scripturae conceptus pervertitur aut ejus extensio nimis coarctatur. Prohibentur quoque libri, qui data opera ecclesiasticam Hierarchiam aut statum clericalem vel religiosum probris afficiunt.“

Vide Sporer Tract. II. n. 249. seqq.

761. 12. „Nefas esto, libros edere, legere aut retinere, in quibus sortilegia, divinatio, magia, evocatio spirituum aliaeque hujus generis superstitiones docentur vel commendantur.“

Non prohibentur libri facta vel ficta superstitiosa simpliciter referentes, sed superstitiosa docentes vel commendantes. Confer. Sporer l. c. n. 298. seqq.

13. „Libri aut scripta, quae narrant novas apparitiones, revelationes, visiones, prophetias, miracula, vel quae novas inducunt devotiones, etiam sub praetextu quod sint privatae, si publicentur absque legitima Superiorum Ecclesiae licentia, proscribuntur. 762.

14. Prohibentur pariter libri, qui duellum, suicidium vel divortium licita statuunt, qui de sectis massonicis vel aliis ejusdem generis societatibus agunt easque utiles et non perniciosas Ecclesiae et civili societati esse contendunt, et qui errores ab Apostolica Sede proscriptos tuentur.“ 763.

Legatur Sporer Tract. V. n. 334. seqq., 366. seqq., Tract. X. 387. seqq. Ex responso s. Cong. 19. Maj. 1898. censenda sunt prohibita opera, quae tuentur et propugnant errores a *Syllabo* damnatos.

Caput VI.

De sacris imaginibus et indulgentiis.

15. „Imagines quomodocunque impressae Domini Nostri Jesu Christi, Beatae Mariae Virginis, Angelorum atque Sanctorum vel aliorum Servorum Dei ab Ecclesiae sensu et decretis difformes, omnino vetantur. Novae vero, sive preces habeant adnexas, sive absque illis edantur, sine ecclesiasticae potestatis licentia non publicentur. 764.

16. Universis interdicitur, indulgentias apocryphas et a Sancta Sede Apostolica proscriptas vel revocatas quomodocunque divulgare. Quae divulgatae jam fuerint, de manibus fidelium auferantur. 765.

17. Indulgentiarum libri omnes, summaria, libelli, folia etc. in quibus earum concessiones continentur, non publicentur absque competentis auctoritatis licentia.“ 766.

Caput VII.

De libris liturgicis et precatoriis.

18. „In authenticis editionibus Missalis, Breviarii, Ritualis, Caeremonialis Episcoporum, Pontificalis romani aliorumque librorum liturgicorum, a Sancta Sede Apostica approbatorum, nemo quidquam immutare praesumat: si secus factum fuerit, hae novae editiones prohibentur. 767.

19. Litaniae omnes, praeter antiquissimas et communes, quae in Breviariis, Missalibus, Pontificalibus ac Ritualibus continentur, et praeter Litanias de Beata Virgine, quae in sacra Aede Lauretana decantari solent, et Litanias Sanctissimi Nominis Jesu jam a Sancta Sede approbatas, non edantur sine revisione et approbatione Ordinarii. 768.

20. Libros aut libellos precum, devotionis vel doctrinae institutionisque religiosae, moralis, asceticae, mysticae aliosque hujusmodi, quamvis ad fovendam populi christiani pietatem conducere videantur, nemo praeter legitimae auctoritatis licentiam publicet: secus prohibiti habeantur.“ 769.

Caput VIII.

De diariis, foliis et libellis periodicis.

770. 21. „Diaria, folia et libelli periodici, qui religionem aut bonos mores data opera impetunt, non solum naturali, sed etiam ecclesiastico jure proscripti habeantur.

Curent autem Ordinarii, ubi opus sit, de hujusmodi lectionis periculo et damno fideles opportune monere.“

Diaria, scilicet quotidie publicata, *folia* aliquando in hebdomada, *periodici* statis temporibus. *Religionem et bonos mores,* videlicet etiam naturaliter cognoscibiles. *Data opera,* i. e. ex professo vel communiter aut saltem saepius.

Excerpta a periodicis capita seorsim edita non sunt censendae novae editiones atque adeo non indigent nova approbatione, juxta resp. ejusdem Congregationis.

771. 22. „Nemo e catholicis, praesertim e viris ecclesiasticis, in hujusmodi diariis vel foliis vel libellis periodicis quidquam, nisi suadente justa et rationabili causa, publicet.“

Caput IX.

De facultate legendi et retinendi libros prohibitos.

Textus habetur supra n. 747.

Caput X.

De denuntiatione pravorum librorum.

772. 23. „Quamvis catholicorum omnium sit, maxime eorum, qui doctrina praevalent, perniciosos libros episcopis aut Apostolicae Sedi denuntiare, id tamen speciali titulo pertinet ad Nuntios, Delegatos Apostolicos, locorum Ordinarios atque Rectores Universitatum doctrinae laude florentium.

773. 24. Expedit, ut in pravorum librorum denuntiatione non solum libri titulus indicetur, sed etiam quoad fieri potest, causae exponantur, ob quos liber censura dignus aestimatur. Iis autem, ad quos denuntiatio defertur, sanctum erit, denuntiantium nomina secreta servare.

774. 25. Ordinarii etiam tanquam Delegati Sedis Apostolicae libros aliaque scripta noxia in sua dioecesi edita vel diffusa proscribere et e manibus fidelium auferre studeant. Ad apostolicum judicium ea deferant opera vel scripta, quae subtilius examen exigunt vel in quibus ad salutarem effectum consequendum supremae auctoritatis sententia requiri videatur.“

Titulus II.

De censura librorum.

Caput I.

De praelatis, librorum censurae praepositis.

775. 26. „Penes quos potestas sit sacrorum bibliorum editiones et versiones adprobare vel permittere, ex iis liquet, quae supra (n. 7.) statuta sunt.

27. Libros ab Apostolica Sede proscriptos nemo audeat iterum in 776.
lucem edere; quod si ex gravi et rationabili causa singularis aliqua exceptio hac in re admittenda videatur, id nunquam fiet, nisi obtenta prius Sacrae Indicis Congregationis licentia servatisque conditionibus ab ea praescriptis.

28. Quae ad causas Beatificationum et Canonizationum Servorum 777.
Dei utcumque pertinent, absque beneplacito Congregationis Sacris Ritibus tuendis praepositae publicari nequeunt.

29. Idem dicendum de collectionibus Decretorum singularum Ro- 778.
manarum Congregationum: hae nimirum Collectiones edi nequeant, nisi obtenta prius licentia et servatis conditionibus a moderatoribus uniuscujusque Congregationis praescriptis.

30. Vicarii et Missionarii Apostolici Decreta Sacrae Congregationis 779.
Propagandae Fidei praepositae de libris edendis fideliter servent.

31. Approbatio librorum, quorum censura praesentium Decretorum 780.
vi Apostolicae Sedi vel Romanis Congregationibus non reservatur, pertinet ad Ordinarium loci, in quo publici juris fiunt.

32. Regulares, praeter episcopi licentiam, meminerint, teneri se 781.
sacri concilii Tridentini decreto, operis in lucem edendi facultatem a praelato, cui subjacent, obtinere. Utraque autem concessio in principio vel in fine operis imprimatur.

33. Si auctor Romae degens librum non in Urbe, sed alibi im- 782.
primere velit, praeter approbationem Cardinalis Urbis Vicarii et Magistri Sacri Palatii Apostolici, alia non requiritur."

Caput II.

De censorum officio in praevio librorum examine.

34. „Curent episcopi, quorum muneris est, facultatem libros im- 783.
primendi concedere, ut eis examinandis spectatae pietatis et doctrinae viros adhibeant, de quorum fide et integritate sibi polliceri queant, nihil eos gratiae daturos, nihil odio, sed omni humano affectu posthabito, Dei duntaxat gloriam spectaturos et fidelis populi utilitatem.

35. De variis opinionibus atque sententiis (juxta Benedicti XIV. 784.
praeceptum) animo a praejudiciis omnibus vacuo judicandum sibi esse censores sciant. Itaque nationis, familiae, scholae, instituti affectum excutiant, studia partium seponant. Ecclesiae sanctae dogmata et communem Catholicorum doctrinam, quae conciliorum generalium decretis, Romanorum Pontificum Constitutionibus atque Doctorum consensu continentur, unice prae oculis habeant.

36. Absoluto examine, si nihil publicationi libri obstare videbitur, 785.
Ordinarius, in scriptis et omnino gratis, illius publicandi licentiam, in principio vel in fine operis imprimendam, auctori concedat."

Caput III.

De libris praeviae censurae subjiciendis.

37. „Omnes fideles tenentur praeviae censurae ecclesiasticae eos 786.
saltem subjicere libros, qui divinas Scripturas, sacram theologiam,

historiam ecclesiasticam, jus canonicum, theologiam naturalem, ethicen, aliasve hujusmodi religiosas aut morales disciplinas respiciunt, ac generaliter scripta omnia, in quibus religionis et morum honestatis specialiter intersit.

787. 38. Viri e clero saeculari ne libros quidem, qui de artibus scientiisque mere naturalibus tractant, inconsultis suis Ordinariis publicent, ut obsequentis animi erga illos exemplum praebeant.

Iidem prohibentur quominus, absque praevia Ordinariorum venia, diaria vel folia periodica moderanda suscipiant."

Caput IV.

De typographis et editoribus librorum.

788. 39. „Nullus liber censurae ecclesiasticae subjectus excudatur, nisi in principio nomen et cognomen tum auctoris, tum editoris praeferat, locum insuper et annum impressionis atque editionis. Quodsi aliquo in casu, justas ob causas, nomen auctoris tacendum videatur, id permittendi penes Ordinarium potestas sit.

789. 40. Noverint typographi et editores librorum, novas ejusdem operis approbati editiones, novam approbationem exigere; hanc insuper textui originali tributam, ejus in aliud idioma versioni non suffragari."

Ordinarii, juxta resp. s. Cong. 1. Sept. 1898. tenentur auctori libri rationes indicare, si licentiam publicandi denegent, quando liber videatur correctionis seu expurgationis capax.

790. 41. „Libri ab Apostolica Sede damnati ubique gentium prohibiti censeantur et in quodcumque vertantur idioma.

791. 42. Quicumque librorum venditores, praecipue qui catholico nomine gloriantur, libros de obscenis ex professo tractantes neque vendant neque commodent neque retineant: ceteros prohibitos venales non habeant, nisi a Sacra Indicis Congregatione veniam per Ordinarium impetraverint, nec cuidam vendant, nisi prudenter existimare possint, ab emptore legitime peti."

Caput V.

De poenis in decretorum generalium transgressores statutis.

Textus habetur supra n. 749.

Index rerum
tota theologia Sporer comprehensarum.

Numerus Romanus Tractatum, Arabicus numerum marginalem significat. Tractatus VII. agit de Sacramentis in genere et Ordine, VIII. de Eucharistia, IX. de Poenitentia, X. de Matrimonio, quod notetur ob mendum correctoris novi.

A.

Abnegatio fidei verbo, signo, actione illicita expressa, interpretativa II 47 ss,
Abominationis odium, quid II 163, 173.
Abortus, quid X 698, procuratio 699, foetus inanimati 702 ss, animati 710 ss, causat irregularitatem 714 ss, procurantis excommunicationem 707, 718, privationem officiorum et inhabilitatem 722, alias poenas 723, abortus casu vel dubie causatus 724 ss.
Absens non potest absolvi a peccatis IX 609, a censuris potest 617.
Absentia, sponsi causa dissolvendi sponsalia X 240 s, conjugis ad novum matrimonium ineundum 49 ss.
Absolutio, per litteras IX 607, 608, per telephonium 608, absentis 609, a censuris 617, conditionata aliquando adhibenda 618; non differenda 623 s, 799 s, aliquando repetenda 627 ss, excommunicati 632 ss, moribundi 636 ss, a reservatis 738, per episcopos 739, Regulares 741, in periculo mortis 743, in casibus urgentioribus 744 s, cum durum est poenitenti expectare absolutionem 746, absolutio directa 747, indirecta 754, recursus ad s. Sedem 748 ss.
Abstinentia a carnibus et lacticiniis III 546, 549 ss, semel transgressa adhuc ligat 582.
Accepta per occultam compensationem V 845 ss, propter necessitatem 861 ss, ab amasio 917.
Acceptatio legis dubia excusat ab ejus observantia I 81.
Acceptio munerum, quid V 896, quando prohibita 897 ss, pro debito ex justitia restituenda 903 ss, ob causam turpem ante impletionem illicita 909 s, post licita 911 s, etiamsi opus impletum sit contra justitiam 913 ss.
Acceptio personae contra justitiam distributivam V 884, praesertim quando indigni praeferuntur 889 s.
Accessio, titulus acquirendi dominium VI 224 ss.
Accessorium sequitur principale, quomodo intelligendum III 241.
Accusantes in causa sanguinis aliquando irregulares V 201 ss.
Accusatio falsa sollicitationis IX 729, X 622.
Accusatus ℣ Reus.
Acedia, naturalis, moralis, capitalis, quid I 378.
Acolythatus, ordo VII 327.
Acquisitio dominii per rerum divisionem VI 125 ss, occupationem 136 ss, venationem 142 ss, inventionem 136 ss, praescriptionem 188 ss, alluvionem etc. 219 ss.
Actus humanus, quid, habitudo ad actum liberum et moralem, requisita I 110 ss.
Adjunctio ℣ Accessio.
Adjuratio, quid III 166, deprecativa, imperativa 167 ss.
Adolescentes, liberi a jejunio III 591.
Adoptio, impedimentum dirimens matrimonium X 85.

Adoratio, quid II 249 s, ejus actus 251, latria, hyperdulia, dulia, absoluta, respectiva 256 ss.
Adulterum occidere non licet marito vel patri V 169 ss.
Adulterium, quid I 373, quale sit impedimentum matrimonii X 110 ss, quid et quotuplex 521, peccatum gravissimum 528 ss, restitutio inde debita 532 ss, in dubio de paternitate 543 ss, adultera an crimen debeat manifestare 553 s, 556, an ei credere debeat filius adulterinus 554 ss.
Adventitia bona filiorum familias VI 47 ss.
Advertentia ℣ Deliberatio.
Advocatus licite defendit causam minus probabilem I 63.
Aeromantia, species divinationis II 300.
Aetas, excusans a jejunio inchoando et continuando III 591 ss, pro s. Ordinibus VII 290, an intercalares dies numerandi 291 s, defectus aetatis impedimentum matrimonii X 130, requisita ad sponsalia 194.
Affectata ignorantia, an minuat peccatum I 146.
Affinitas, matrimonium dirimens X 71, qualis copula requiratur 72 ss, quae dirimat 76 ss, quousque 79 ss, matrimonio superveniens privat jure petendi debitum 83 ss, quid valeant Mendicantes quoad illius restitutionem, quoad ipsum impedimentum 413.
Afflictio de bono proximi, filia invidiae I 374.
Aggravantes circumstantiae I 196, IX 400.
Aggressorem vitae occidere licet V 285 ss, etiam in mortali existentem 291 s, per se tamen non est obligatorium 296 s, 319, an liceat pro bonis temporalibus 305 ss, pro honore 310 ss, pro pudicitia 316 ss, pro defendendo proximo 320 ss.
Alcohol, an admiscere liceat vino Missae VIII 159.
Aliena, possidens fide bona IV 136 ss, mala vel dubia 179 ss, damnificans 231 ss, V 791 ss, emens vel vendens scienter vel ignoranter, casus varii VI 695 ss.
Alienatio rei alienae bona fide, an excuset a restitutione IV 149 ss.
Alluvio, titulus acquirendi dominium VI 219 ss.
Altare pro Missa celebranda VIII 373 s, quomodo execretur 375 s, quibus instruendum 377 ss.
Amasii munera, an possint retineri V 917.
Ambitio, filia superbiae I 371.
Amentes, ℣ Sacramenti subjectum, quoad dominium VI 36.
Amissae res ℣ Perditae.
Amor, generatim quid II 129, Dei X 148, perfectus et imperfectus II 110, concupiscentiae et amicitiae 129, X 150 ss, obedientialis 154, relatio inter amorem perfectum et contritionem 143 ss, affectivus, effectivus II 130, objectum primarium 137, secundarium 145, est forma virtutum 138, radix meriti 139 ss, obligatio 151 ss, in articulo mortis 160, Amor sui et mundi, filiae luxuriae I 373, radix omnis peccati II 127, est peccatum 167 ss.
Amphibologiae usus licitus, illicitus III 105 ss.
Amplexus ℣ Impudicitia tactus.
Ancilla ad heri peccatum cooperans a peccato quandoque excusatur V 104 ss.
Angeli orant pro nobis et ideo salutariter invocantur II 268 ss.
Angustia loci, causa dispensandi in impedimentis matrimonii X 413.
Animae purgatorii orant pro se II 241, pro nobis 238.
Animalia fera, mansuefacta, cujus sint VI 142 ss.
Annuae Confessionis praeceptum IX 522 ss.
Annus bissextilis quoad professionem regularem I 287, pro s. Ordinibus VII 291 s.
Anticipatio horarum quando licita et valida VII 522 s, 552 ss.
Apostasia, quid et quotuplex II 69.
Applicatio Missae pro personis certis VIII 256 s, 265, ℣ fructus Missae, pro populo VIII 462.
Appretiative summum, quid II 128, 153.
Approbatio confessarii quid IX 668, differt a jurisdictione 669 s, expressa, tacita 671, Regularium 672 ss, citra voluntatem Superiorum 682, pro moribundis 743, a censuris in casibus urgentioribus 744 ss.
Aqua vino Missae admiscenda qualis, quanta VIII 160 ss, conversio 165.
Arrha, ad quem pertineat VI 447.
Arma praebens occisuro, quando irregularis V 468 ss.
Articulus fidei, quid, qui II 11; articulus mortis, absolutio a censuris in illo 743 ss, revalidatio matrimonii X 413.
Aruspicium, species divinationis II 300.
Aspectus ℣ Impudicitia.
Assassinatus est homicidium pretio conductum V 413.
Assecurationis contractus VI 924 ss.
Assistentia parochi in matrimonio requisita X 358 ss, 373.
Assumptio nominis divini licita, illicita III 2 ss.
Astrologia judiciaria, species divinationis II 301 ss.

Attentio ad substantiam orationis requisita I 215 ss, ad Missam audiendam III 496 ss, in Sacramentorum administratione requisita VII 157, in Officio divino 428 ss, externa 449 ss, interna 457 ss, I 215 ss.
Attritio, an per se deleat venialia IX 31, sufficit in Sacramento Poenitentiae 140, quid 220 ss, ejus motiva 228 ss.
Auctoritas, Ecclesiae motivum fidei II 18, aliquando excusat a restitutione IV 550 ss, publica habet jus capitis V 152 ss.
Audientes mediati quoad restitutionem famae V 727 ss.
Augurium species divinationis II 300.
Auspicium, species divinationis II 300.
Avaritia, quid, quando mortale, septem filiae I 372.
Aversio a Deo in quolibet peccato mortali I 235 s.
Azymus panis pro ss. Eucharistia VIII 146 ss.

B.

Banna ℣ Proclamationes.
Banniti, quando occidi possint V 165 ss, an ipsi suos aggressores occidere possint 294.
Baptismus, causans cognationem spiritualem X 86, pro quo baptizante 87 ss, patrino 92 ss, ejus defectus impedimentum matrimonii 116.
Beatificationis et Canonisationis causae etc. sine licentia non publicandae X 778.
Beatitudo, ea carere velle, an licitum III 812 ss.
Bellum, dubie justum an licitum I 94, quid V 232, offensivum licitum 233 ss, clerici bellantes peccant et fiunt irregulares 240 ss, causae bellandi justae 245 ss, quid in causa dubia 249 s, in specie quoad militantes 251 ss, quando causa certo est injusta 256, modus bellandi debitus 258 ss, peccata belligerantium principum 273, ducum 275, militum 276.
Beneficentia debita erga proximum III 712 ss.
Beneficialia bona, quae VI 92, superfluum in pios usus expendendum 94 s, an ex justitia 99 ss, vel ex religione 104 ss.
Bestialitas, quid I 373, scelus horrendum X 625.
Biblia idiomate vulgari II 105, X 756.
Bibliopola quoad mercimonium Missarum IX 729, libros prohibitos X 788 ss.
Bimestre primum privilegiatum pro recenter conjugatis X 399.
Binatio, quando licita VIII 455 ss.
Bissextilis annus an sufficiens ad professionem regularem I 287, pro aetate ad s. Ordines VII 291.
Blasphemia, filia irae I 377, fit tripliciter II 347, formalis, materialis 348 s, in Sanctos etc. 351 ss, formulae Germanicae 354 s.
Bona fides ℣ Praescriptio.
Bona, uxorum VI 37, servorum 38 ss, filiorum familias 42 ss, Religiosorum 57 ss, Clericorum 88 ss; ecclesiastica pertinent ad solum Deum 87.
Bonitas moralis, quid I 175, confessarii legalis IX 773, moralis 774 ss.
Bonum triplex matrimonii, fidei, prolis, indissolubilitatis X 384 ss, bonum pacis causa dispensandi pro matrimonio X 413.
Braidismus II 336.
Breviarium, quali utendum VII 493 ss, vide Horae canonicae.

C.

Caecitas, mentis filia luxuriae I 373, excusans ab horis canonicis VII 561 ss, causat irregularitatem 278.
Calix in Missa adhibendus VIII 393 s, ejus execratio 395.
Calumnia, quid, peccatum gravissimum V 676, ejus reparatio 715 s.
Cambium, quid et quotuplex VI 778 ss, licitum 781 ss, tituli 782 ss.
Canonici ad chorum obligati VII 399, modus in eo se habendi 498 s.
Canonis privilegium VII 355.
Capitalia peccata explicantur I 370—378.
Captivus licite fugit V 267 s.
Carnes die vetito comedere aliquando fidei abnegatio II 58, 82 ℣ abstinentia.
Castitas, ejus votum obligat etiam graviter tentatum III 235 s, est reservatum Papae 402 ss, dispensabile per episcopos 420 ss; castitatis virtus, quid V 622 ss; castitas clericorum in Sacris constitutorum VII 370, obligat jure ecclesiastico 371, irritat matrimonium 372 s, oritur immediate ex voto 374 ss, quod in susceptione Subdiaconatus emittitur 377, ejusdem praetermissio 378, ignorantia 380.
Castratio per se illicita V 397 ss, induit irregularitatem si ex propria culpa VII 278.
Casus reservati Pontifici, quis per se absolvat ab eis IX 738 ss, quis per accidens in articulo mortis 744, in casibus urgentioribus 744 s, cum poenitenti durum est manere sine absolutione 746, recursus ad s. Sedem 748 ss, casus episcopales 742, absolutio indirecta 754 ss.

Caupones ministrantes inebriandis V 79, 87 ss.
Causae peccati per se, per accidens, intrinsecae I 354 ss.
Causalitas Sacramentorum ex opere operato VII 45, an moralis an physica 46 s.
Censura, quid VII 285, quotuplex 286; in dubio juris et facti non contrahitur I 96, neque sub ignorantia 148; in haereticos etc. lata II 79 ss, in legentes libros prohibitos X 749, censura librorum, ad quos spectet 776 ss; officia censorum 784 ss, libri censurae subjiciendi 787 ss.
Census, quid, species VI 746 ss, licitus 752 ss, praxis Confessarii 774.
Certitudo spei, qualis II 111 s.
Cessatio damni excusat a restitutione famae V 737 ss.
Cessio bonorum, an liberet a restitutione IV 555 ss, an cedens reservare aliquid sibi possit 559.
Character sacramentalis quid VII 54, triplex describitur 55 ss, adaptat ad cultum divinum 61, configurat Christo 62, distinguit ab aliis 63, quid significet 65 ss, quomodo 70 ss.
Charitas theologica, quid II 126 ss, ☞ Amor; charitas excusans ab horis canonicis VII 543, charitas Dei motivum contritionis IX 117 ss, in hac virtualiter contenta 121 ss.
Chiromantia, species divinationis II 300.
Chirurgia clericis et monachis prohibita V 534 ss.
Chirurgus tenetur sequi sententiam probabiliorem I 58.
Choreae an prohibendae I 278, an vitandae ob scandalum V 45, eas ducere an licitum X 694.
Chorus, obligatio pro Regularibus VII 397, pro Canonicis 399, ubi servandus 530 s.
Circumstantiae ut causae moralitatis I 193 ss, aggravantes, speciem mutantes 196, singulae explicantur 197 ss; circumstantia quid IX 400, speciem mutans 402 ss, aggravans graviter 407 ss, leviter 421 ss, circumstantiae incestus an confitendae X 609 s.
Civile matrimonium non est impedimentum matrimonii X 54, Officialibus in illo quid liceat 35.
Clamor. filia irae I 377.
Clandestinitas, impedimentum matrimonii X 32 ss, si dubium de promulgatione Decreti Trid. 35.
Clerici dubie talis percussio non causat censuram I 97; clericus bellans peccat et fit irregularis V 240 ss, percussio ejus casualis an causet excommunicationem 572 ss; dominium clericorum patrimoniale VI 89, beneficiale 92, fidejussio pro laicis prohibita 914; clericus, quid VII 353, obligatio deferendi habitum et tonsuram 362 ss, reverentiae et obedientiae erga praelatos 367 ss, castitatis 370 ss; — clericorum privilegia 355.
Coactio, an invalidet contractum VI 365 ss.
Coactum, quid I 149.
Codicillus, quid VI 472.
Coelibatus ☞ Castitas.
Coenae Haereticorum communicare, peccatum contra fidem II 56.
Coena Domini, an in ea licita Missa privata VIII 453.
Cogitationes rerum pessimarum aliquando bonae I 316.
Cognatio naturalis X 65 ss, legalis 85, spiritualis 86 ss.
Cognitio ad actum humanum requisita I 118 ss.
Collatio vespertina licita III 568, quantitas 569 ss, qualitas 573 ss.
Commixtio, titulus acquirendi dominium VI 241 ss.
Commodatum, quid VI 830 ss, si pereat 834 s, differt a precario 838 s.
Communicatio cum Judaeis prohibita II 68, cum Haereticis in crimine 84 ss, in Sacris 89, in matrimonio 90 s, X 117, in politicis II 92.
Communio, paschalis VIII 312, in articulo mortis quando a Regularibus administrari possit 314.
Compensatio mutua excusat a restitutione famae V 744 s, occulta 846 ss, est triplex IV 546, excusat a restitutione 546 s, conditiones pro liceitate V 847 ss, an licita per mutuum 855, compensationes famulorum et opificum 859.
Complicis manifestatio an excuset ab integritate confessionis IX 471 ss, aliquando stricte prohibita, aliquando licita et debita 473, complicis peccata materia sigilli confessionis 834.
Concausa damni illati totalis, partialis, quoad vel causalitatem vel effectum IV 348 ss.
Conclusionem theologicam negare, an haeresis II 77.
Concubinatus, quid, ejus species I 373.
Concubinarii X 580, quomodo tractandi in confessione IX 328, quoad numerum peccatorum 453.
Concupiscentia, quid, influxus in voluntarium I 169 ss.
Conditio possidentis melior I 75; conditionem voti impediens an peccet III 314 ss; conditio turpis quoad valorem contractus V 909 ss; — conditio servilis impedimentum matrimonii X 9 ss.

Conditionata, delectatio morosa an licita I 342 ss; vota papalia III 410, administratio Sacramentorum VII 129 ss, sponsalia X 207 ss, cum conditione impossibili vel turpi 222 ss, matrimonium conditionatum X 300, conditio turpis 336, substantiae matrimonii repugnans 341 ss.
Condonatio restitutionis IV 542 ss.
Conductio ☞ Locatio.
Confessarius debet errores corrigere I 26 ss, necessaria ignorantes docere II 32, inimicos reconciliare 218, monere superstitiosos 297 et blasphemos 360, male consulens quoad restitutionem, quando obligetur ipse IV 347, quoad testamenta conficienda VI 493 ss, usurarios 607; — Confessarius, quid IX 649, potestas ejus 651 s, ordinaria et delegata 659, Regulares ab episcopo approbandi 672 ss; jurisdictio ordinaria, delegata 686 ss ☞ Jurisdictio, quoad casus reservatos 738 ss, confessarii bonitas legalis et moralis 773 ss, scientia 777 ss, obligatio examinandi poenitentem 789 ss, instruere in necessariis mediis et praeceptis 794 ss, disponere indispositum 798 ss, corrigere errorem proprium 803, servare sigillum 807 ss ☞ Sigillum.
Confessio, Eucharistiae sumptioni praemittenda VIII 483, causae excusantes 484 ss; quid sacramentalis IX 340, inchoata 341, formalis, virtualis 347 s; integra ☞ Integritas; confitenda mortalia, non venialia 369 ss, in specie infima 376 ss, interna et externa 380 ss, eorum effectus non per se 383 s, an peccata dubia 386 ss, circumstantiae 400, aggravantes, speciem mutantes 401 ss; revalidatio Confessionis 493 ss; praeceptum Confessionis divinum 518 ss, ecclesiasticum 523 ss, satisfactio sacramentalis 538 ss ☞ Satisfactio; absolutio conditionata 618 ss, repetenda 623 ss, approbatio 654 ss, jurisdictio 686 ss, casus reservati 738 ss.
Confirmatio fidei, quando obliget ad ejus professionem II 43.
Conformatio cum voluntate divina est sancta I 226, non tamen semper necessaria 227 ss.
Confusio titulus dominii acquirendi VI 235 ss.
Conjuges, quae delectatio morosa illis illicita I 350 s, quid sibi debeant III 678 ss, eorum peccata in matrimonio contrahendo per contractum fictum X 431 ss, cum impedimento 435 ss, in matrimonii usu 467 ss, per adulterium 521 ss.
Conjunctio moralis, actuum peccaminosorum I 247 ss, materiae et formae sacramentalis VII 81 ss.
Connexio peccatorum in materia vel effectu, reddens veniale mortale I 297 ss.
Consanguinitas, impedimentum matrimonii dirimens X 65 ss.
Conscientia quid et quotuplex I 1 ss, recta et erronea 10 ss, obligat sub peccato 15 ss, venialiter vel mortaliter 17, probabilis 31 ss, dubia 65 ss.
Consentiens damnificationi quando teneatur restituere IV 313 s, homicidio V 461 s.
Consilia evangelica ex contemptu formali negligere est mortale I 365, sunt materia voti III 226 ss.
Conspiratio in homicidium dirimit matrimonium X 101.
Consuetudo, quando vim legis habeat I 81; ut causa peccati I 358 ss, jurandi, quando grave III 152 ss; consuetudo ut causa excusans a Missa audienda III 516, a feriatione religiosa 540; consuetudo (consuetudinarii) peccandi, orta ex occasione IX 320 ss, fragilitate 330 ss, numerus peccatorum quomodo assignandus 453 s.
Consulens damnum tenetur ad restitutionem IV 304, quid si revocavit 306; ad homicidium irregularitatis reus V 450.
Contactus instrumentorum in Ordinatione VII 232 ss, VIII 27, baptizandi per patrinos X 95.
Contemptus religionis semper illicitus I 161; reddit veniale mortale 293, 363 ss; parentum III 646 ss.
Contentio, quid, quale peccatum II 225.
Continentiae votum obligat etiam graviter tentatum III 235 s.
Contractus initus ex metu gravi injuste ad extorquendum incusso invalidus I 165, an invalidus lege humana convalescat per juramentum III 58 ss; contractus, quid VI 261 s, nominatus et innominatus 266, gratuitus et onerosus 267, bonae fidei et stricti juris 268, promissio 269 ss, requisita 276 s; error quoad contractum 334 ss, metus 365 ss, rescindibilitas 355 ss, 376 ss, 380, 382.
Contritio, quid IX 58, actus in ea contenti 60 ss, est essentialiter detestatio peccati 64 ss, ejus qualitates 77 ss, perfecta 112 ss, necessitas medii 135 ss, praecepti 165 ss, per se 182 ss, per accidens 187 ss, ejus effectus 194 ss.
Contumelia filia irae I 377.
Conversio ad creaturam reperta in quovis peccato mortali I 237.

Cooperantes ad damnum injustum IV 288 ss, non obstantes ob pretium acceptum 338 ss, ex justitia obstare obligati 341 ss, ad peccatum alterius, quando liceat vel non V 47 ss, 75 ss, ad causam sanguinis, an inducat irregularitatem 190 ss, contra aggressorem injustum 320 ss.
Copula, an vetita ante s. Communionem VIII 498 s, post contracta sponsalia non habenda pro conjugio X 38, qualis efficiat impedimentum matrimonii 72 ss ℣ Debitum conjugale.
Cordis peccata, quae I 313.
Corporale in Missa adhibendum VIII 397.
Correctio fraterna, quid III 770 ss, ordo in ea servandus 794 ss, denuntiatio ad Superiorem 795, 798 ss.
Correptio filiis debita III 658.
Craniotomia nunquam licita X 706.
Credentes haereticis, qui sint II 85.
Credere Deum, Deo, in Deum II 5.
Crimen, censura contra communicantes in eo II 84 ss; — crimen falsi, quid V 933, modi 935, an committatur conficiendo documentum novum loco amissi 936, quoad litteras papales causat excommunicationem 937, quoad monetas 939; — crimen causans matrimonii impedimentum X 99, homicidium solum 100 ss, cum adulterio 104 s, adulterium solum et matrimonium attentatum 106 ss.
Culpa theologica et civilis quoad restitutionem IV 87 ss.
Cultus, Dei actus diversi II 230 ss, Sanctorum 263 ss; s. Imaginum et Reliquiarum 272 ss, X 764 ss, publicus, privatus II 286, Dei indebitus, falsus, superfluus, inordinatus 338 ss; — quid, quotuplex VIII 51 ss; disparitas dirimit matrimonium X 115.
Cur ℣ Circumstantiae.

D.

Daemon pactum tacitum vel expressum cum eo in superstitione II 294 ss, 334 ss, quando in dubio influxus ejus praesumendus sit 318 ss, in hypnotismo et spiritismo II 336, adjuratio coactiva ejus licita III 171.
Damnationis revelatio an excludat spem II 125.
Damnatus ad mortem, quomodo ad eam possit cooperari V 391 ss.
Damnificatio injusta, radix restitutionis IV 231 ss, V 791 ss.
Damnum spirituale aut corporale, causa dispensandi in votis III 387, ab integritate Confessionis excusans tam proprium, quam alienum IX 467 ss.
Dataria pro quibus impedimentis matrimonii adeunda X 413.
Debita parentum an solvenda a filiis III 623.
Debitum morale et legale IV 3, certum et incertum quoad restitutionem 358 ss, 386 ss, 486 ss, reale et personale 488 ss, hypothecatum et privilegiatum 491 ss, prius an solvi debeat ante posterius 505 s, aliquando uni prae aliis solvi potest 507; — debitum *conjugale* obstante impedimento dirimente X 469 ss, impediente 475 ss, superveniente matrimonio 480 ss, ejus finis 486 ss, modus et circumstantiae 490 ss, licita et illicita in illo 495 ss, obligatio 506 ss.
Decalogus, quid, est positivus et negativus II prooem.; ejus praeceptum primum II 1, secundum III 1, tertium III 482, quartum III 612, quintum V 1, sextum 621, X 521 ss, septimum IV, V 777, octavum V 630
Deceptio, quando invalidet contractum VI 334 ss.
Declinare ab inimico obviante, an peccatum II 199.
Decretum Trid. de matrimoniis clandestinis X 35; — Decreta Pontificia recentiora pro admissione ad statum religiosum VI 59; — Decretorum ss. Congregationum collectiones sine licentia prohibitae X 779.
Defectus, naturales an materia sigilli Confessionis IX 843, occulti an sponso manifestandi X 286.
Defensores haereticorum excommunicantur II 87, item librorum haereticorum 104.
Definitiones Pontificum et Conciliorum revocantur ad verbum Dei traditum II 9.
Defraudationes tributorum V 925 ss.
Defunctis detrahere, quantum peccatum V 692.
Delectatio de peccato ex errore commisso I 20, morosa, rationalis, sensibilis 329 ss, absoluta de re mala est peccatum 330, an contrahat malitiam circumstantiarum 331, an sit peccatum delectatio de ipsa cogitatione rei malae 334 ss, de re materialiter tantum mala 338 ss, conditionata de re mala cogitata 342 ss, delectatio illicita pro statibus diversis 347 ss; — delectatio honestatis, necessitatis, levitatis, voluptatis in impudicis tactibus etc. X 675 ss, morosa 665, venerea quid 683, mortale 684 s, an parvitatem materiae admittat 689 ss, sensibilis veniale per se 686 ss.
Deliberatio ad actum humanum requisita I 120, plena semiplena 270 s, ad promissionem requisita et sufficiens VI 278 ss.

Denuntiatio delinquentis III 795, 797, aliquando est perfidia eam omittere 801; — denuntiatio sollicitationis in Confessione X 621 s, falsa ib., denuntiatio matrimonii 377 ss; librorum prohibitorum X 772 ss.
Derelictae res sunt primo occupantis VI 141 ss.
Desiderium rei malae absolutum et conditionatum I 325 ss.
Desperatio, filia acediae I 378, opponitur spei negative, privative II 118, est grave peccatum 119 s, an licita sub revelatione reprobationis 125.
Detectio capitis, actus adorationis II 251.
Detentio sacrilega bonorum ecclesiasticorum II 367.
Detractio, filia invidiae I 374, quid V 665, mortale 666, materialis et formalis 667, directa et indirecta 668 s, saepius veniaiter peccaminosa 682, quid si crimen est notorium 694 ss; causae excusantes a peccato, bonum referentis 701 ss, audientium 706, delinquentis 707, commune 708; reparatio famae 709 ss, apud audientes mediatos 726 ss, an detractor moneri debeat 734 ss; causae a restitutione famae excusantes, cessatio damni 737 ss, remissio laesi 742 ss, compensatio 744 ss. impotentia 747 ss.
Devotio, actus elicitus religionis II 231, quid VII 424.
Diaconatus ordo VII 334 s, character 336, potestas 337, exercitus in mortali 338 ss.
Diaria et periodi libelli religionem aut mores impugnantes proscribuntur X 770, in illis nil publicandum 771.
Diffamatio suiipsius per se veniale V 633 ss, per accidens mortale 637, aliquando virtuosum 638 ss, crimen alterius sibi imponere 649; — diffamatio proximi 665 ss, 671.
Difficultas exequendi votum, causa dispensandi III 235 s, 386 s.
Dilatio, voti implendi III 283 ss; — dilatio restitutionis qua talis non est peccatum multiplex IV 406 ss, est mensuranda ex damno creditoris 422 s, gravis obligat ad restituendum interesse 425 ss, differens an absolvendus in morte 433 s, an saepius promittens et non implens 435; — dilatio applicationis Missae VIII 292 ss, absolutionis sacramentalis IX 623 s, 799 s, 801, dilatio matrimonii causa solvendi sponsalia X 238.
Dimissorialia pro s. Ordinatione VII 299 ss.
Discordia charitati proximi opposita, quid et quale peccatum II 224.
Disparatio moralis actuum peccaminosorum explicatur I 249 ss.
Disparitas cultus impedimentum matrimonii X 115 ss.
Dispensatio ab horis canonicis VII 548 ss, in sponsalibus X 227 ss, in matrimonio rato 401, in consummato infidelium 395, in impedimentis matrimonii 413, 451 ss, dispensationes matrimoniales 413.
Dissimulare fidem, quid II 48.
Dissolutio sponsalium X 226 ss, matrimonii 392 ℣ Divortium.
Distillatio, quid X 588, quando peccatum 589 s.
Distinctio peccati venialis et mortalis I 259 ss, certa 263, ambigua 264.
Distractio in recitatione horarum VII 450 ss, an inducat restitutionem 469, repetendi obligationem 470 ss, in Sacramentorum administratione vel susceptione VII 157.
Distributiones inter praesentes Clericos VI 91.
Divinatio, quid II 298 s, variae species 300 ss.
Divisio bonorum communium, quomodo facta VI 125 ss; — divisio fructuum Missae VIII 292 ss ℣ Missa.
Divites tenentur ad eleemosynam in necessitate communi III 762.
Divortium conjugum X 387 ss, perfectum in matrimonio iufidelium 392 ss, rato 396 ss, perfectum nullum in consummato fidelium 404 s, attamen imperfectum 407 ss.
Dolus, quando invalidet contractum VI 334 ss.
Domicilium pro Ordinatione suscipienda VII 250, pro matrimonio contrahendo X 35.
Dominica dies Sabbato substituta III 484, ejus sanctificatio 521 ss.
Dominium, jurisdictionis quid et quotuplex VI 5 s, proprietatis 7 ss, plenum et perfectum 10 ss, imperfectum 14 ss, utile 18 ss; subjectum dominii 34 ss, dominium uxorum 37, servorum 38 ss, filiorum familias 42 ss, Religiosorum 57 ss, Clericorum 88 ss, Beneficiatorum 94 ss, dominii objectum 116 ss.
Donatio, quid et quotuplex VI 327—416, quis donare possit 417—430, cui et quantum donari possit 431—450, ob quas causas donatio revocari possit 451—454.
Dos, cessatio ejus dirimit sponsalia X 282.
Dubium. — Dubia conscientia I 65 ss, intrinsece, extrinsece 68, cum illa non licet operari 69, pars tutior eligenda 70 ss; — dubium duplex circa existentiam legis 83, quoad tempus obligationis 86; dubia vota, debita, reservata, favorabiliter explicanda 88; dubia peccata an accusanda 92; dubium a censura et irregularitate excusans 96;

dubium circa fidem negativum et positivum II 61 ss; — dubia recitatio horarum an repetenda VII 478; — dubia peccata an materia sufficiens poenitentiae IX 54 ss, an accusari debeant 386 ss, an repeti post cognita ut certa 397, 498; dubium juris, facti, negativum, positivum quid 389; dubius circa homicidium vel abortum an irregularis X 735 ss.

Duellum, quid V 334 ss, ad demonstrandam veritatem 342 s, terminandam litem 344 ss, finiendum bellum 347 ss, honoris defensionem 352 ss, poenae duellantium 357 ss, pro sic dictis mensuris 357.

Dulia, quid II 256.

E.

Ebrietas, quid, perfecta, imperfecta, inducere ad eam pro majori malo vitando an licitum I 376.

Ebrius occidens aliquem an irregularis V 551 ss.

Ecclesia, catholica per se motivum credibilitatis II 17, ecclesias haereticorum frequentare est implicita negatio fidei 57, Ecclesiae praecepta III 542, jejunium ecclesiasticum 543—611.

Educatio filiis debita, corporalis III 652 ss, spiritualis 655 ss.

Effectus peccati mortalis per se non debet accusari in Confessione IX 383 s.

Efficacia orationis II 244.

Electio status filiis libera III 631.

Eleemosynae obligatio generatim III 696—725, corporalis 726—769, spiritualis 770—802.

Elicitum voluntarium I 129, cogi non potest 150.

Emphyteusis quid VI 884 ss, differentia ab aliis contractibus 888, 898 ss, temporalis, vitalitia 889, conditiones 890 ss.

Emptio, quid VI 645 ss, emens nomine alterius an sibi lucrari possit 680 ss.

Epikeia annexa justitiae IV 15.

Episcopatus verus Ordo, non tamen adaequate distinctus a presbyteratu VII 206 ss, hoc jure divino superior 208 s, an Sacramentum 221 ss.

Episcopi, quid valeant in dispensatione votorum III 395, 417 ss, quatenus valeant dispensare ab irregularitate ex defectu lenitatis V 605 ss, ex mutilatione 609 ss, ex homicidio casuali 612 ss, voluntario 615 ss; — episcopus proprius pro s. ordinatione VII 244 ss, ratione originis 247 s, domicilii 250 s, beneficii 253; potestas quoad casus reservatos IX 739, quoad impedimenta matrimonii X 413, quoad irregularitatem VII 278, 283, X 716.

Error quando invalidet contractum VI 334 ss, circa subjectum an invalidet Sacramenta VII 134 ss, circa personam in matrimonio contrahendo X 4 ss.

Esculenta surripiendo famuli raro graviter peccant V 834.

Eucharistia, quid VIII 92 ss, transsubstantiatio 102 ss, modus praesentiae Christi 106 ss, sub mutationibus miraculosis 124, materia ex qua 128, certa debet esse et determinata 167 ss, moraliter praesens 173 ss; forma 181 ss, quomodo proferenda 194 ss, ejusdem mutationes 199 ss; effectus Sacramenti major aut minor 204 ss, secundarii 215 ss, minister consecrandi 304 ss, dispensandi 308 ss.

Evagatio mentis, filia acediae I 378.

Examen ad s. Ordines VII 297, pro Confessarii approbatione IX 671 ss; conscientiae pro Confessione facienda 363 ss, supplendum per confessarium 789 s.

Excellentia charitatis prae ceteris virtutibus, earum forma, meriti radix II 137 ss.

Excommunicatio haereticorum II 79 ss, aliae poenae 83, contra inquisitionem complicis IX 473, Clericos et Regulares matrimonium contrahere praesumentes X 441, legentes libros prohibitos X 749 ss.

Excommunicatus vitandus, quis V 81.

Excusantes causae ab audienda Missa III 506 ss, feriatione religiosa 533 ss, jejunio 589 ss, a restitutione IV 511 ss, ignorantia 515, impotentia 516, necessitas 519 ss, damnum proprium vel tertii 530 ss.

Execratio altaris, per quid causetur VIII 375 s, calicis 395.

Exemplum parentum filiis debitum III 657.

Exequiis haereticorum communicare II 89.

Exheredandi rationes VI 509.

Existentia Dei necessitate medii credenda II 22.

Exorbitans poena ignorata non incurritur I 148.

Exorcistatus Ordo VII 325 s.

Expectatio aeternae beatitudinis est actus principalis spei II 111.

Expensae, quae in restituendo detrahi possint IV 128 ss, quantae faciendae ad restitutionem in loco debito IV 443 ss.

Externus actus ut objectum atque effectus actus interni, utrum huic addat moralitatem I 207 s, externa fidei professio et negatio verbis, signis, actibus II 40 ss.

Extrema necessitas, quoad restitutionem IV 537 ss, a furto excusans V 861 ss.
Exultatio in adversis proximi, filia invidiae I 374.

F.

Facultas pro libris prohibitis, a quo concedenda X 772.
Fallacia filia avaritiae I 372.
Falsa accusatio sollicitationis in confessione factae, peccatum specialissime reservatum X 624.
Falsificare res, documenta, testamenta, litteras, quale peccatum V 933 ss.
Fama quid V 631, differt ab honore 632, ejus laesio interna per temerarium judicium 650 ss, suspicionem 659 ss, dubium 662 ss; externa per detractionem 665 ss, contumeliam 670, susurrationem 672, revelationem secreti commissi 673 ss; falsum testimonium 677 ss, gravitas detractionis 682 ss; rationes revelandi delicta occulta 701 ss; restitutio famae 709 ss, ex calumnia 716, detractione 717 ss; an apud audientes mediatos 726 ss; monitio detrahentis 734 ss; causae quatuor a restitutione excusantes 737 ss; homo habet suae famae dominium VI 118, famae periculum excusans a restitutione IV 523 s.
Famuli, an possint exequi jussa prava V 104 ss; famulos pravos retinentes peccant 111; furta eorum 825 ss; 841, quomodo uti possint occulta compensatione 859 ss.
Fautores haereticorum excommunicantur II 86.
Favores sunt ampliandi I 88, in dubio de obligatione orta 89, de solutione facta 90; in dispensatione impertienda aut impertita, in reservatione et censura 91.
Feria sexta in Parasceve VIII 451.
Feriae seu tempus clausum, prohibens matrimonium X 144.
Feriari, diebus sacris obligatio III 521—532, causae excusantes 533—541.
Festa, eorum sanctificatio III 521 ss, pro conferendis s. Ordinibus, quae VII 316.
Feudum quid VI 896; differentia ab emphyteusi 898 ss; novum, antiquum, haereditarium 903 ss.
Ficte contrahentes matrimonium peccant graviter X 431 ss; quomodo revalidandum ejusmodi matrimonium 447 ss.
Fidei commissio quid VI 13 s.
Fidejussio quid VI 906 ss; qui fidejubere valeant 912 ss.
Fidelitatis obligatio in promissione, quanta VI 320 s.
Fides ejus natura II 1—6 objectum materiale 7—11, formale 12—15, fidei propositio et resolutio 16—18, necessitas medii et praecepti quadruplicis 19—58, infidelitas 59—70; haeresis 71—83, communicatio cum haereticis 84—92, librorum haereticorum lectio et retentio 93—105, X 749 ss.
Filiae vitiorum capitalium ℣ Vitia capitalia singillatim.
Filii non tenentur ad parentum juramenta III 71 ss, vota 214, officia erga parentes 618 ss; libertas quoad electionem status, matrimonii 631 ss; quoad eleemosynas 766, eorum dominium VI 42, castrense et quasi tale 43 ss; adventitium 47 ss, 390 ss; profectitium 51 ss, an filii possint contractus inire 387 ss, celebrantes matrimonium parentibus insciis X 201; sponsalia 202 s.
Finis ut causa moralitatis I 184—192, quid operis et operantis 184, generales regulae et speciales 187—192; finis legis non cadit sub lege 223, finis cujus et finis cui 236, finis pravus in votis III 218 ss.
Foenus idem ac usura VI 574.
Fori privilegium VII 355.
Forma Sacramentorum ℣ Sacramentum.
Fornicatio quid I 373; causa dissolvendi sponsalia X 270 s; peccatum mortale 568 ss, circumstantiae speciem mutantes 573.
Francomurariorum juramentum an impedimentum matrimonii X 118.
Fraternae gratiae invidentia ℣ Invidia.
Fratres, quid sibi debeant III 676 s.
Fraus filia avaritiae I 372, fraude impediens voti impletionem III 318 ss.
Frequentatio, coenae, templorum haereticorum II 56 s.
Fructus rei an restituendi IV 116, bona fide possessae, furtivae 163 ss, rei venditae, ad quem pertineant VI 735 ss.
Fructus Missae ex opere operato et operantis VIII 224 ss; meritorius, satisfactorius, impetratorius 228 ss; generalis, specialis, specialissimus 245 s; applicatio fructus 267 ss.
Fuga in persecutione licita, illicita II 46; pastoris animarum in periculo III 818, an obligatoria ad aggressorem injustum declinandum V 299 s; ad irregularitatem vitandam 331 ss.
Fur an illi restitui possit res accepta bona fide IV 165 ss; an eum occidere liceat V 153 ss.
Furor species irae I 377.
Furtum minutum cum intentione pertingendi ad materiam gravem mortale I 303 ss; sacrilegum triplex II 366 s,

quid V 779 ss; gravitas 796 s; excusatur a gravi ex parte furantis vel domini 798 ss, et materiae 802 ss, absolute grave 805; furta minuta multiplicata facta eidem 810 ss; diversis 818 ss; communi consilio a diversis 821 ss; domesticorum 825 ss; sartorum 844; filiifamilias peccant surripiendo de bonis paternis 832 ss

G.

Gabella V Tributum.
Gaudium seu delectatio morosa rationalis, quid I 329; de peccato commisso contrahit malitiam circumstantiarum I 325.
Gentilibus datur gratia sufficiens ad fidem II 26.
Genuflexio actus adorationis II 251.
Geomantia species divinationis II 300.
Gratia, quid VII 35, quotuplex 36 ss; gratia Sacramentorum habitualis 42, sacramentalis 43, causantur ex opere operato 45, saltem moraliter 46, an physice 47, inaequalitas gratiae 49 ss.
Gratitudo, pars virtutis justitiae III 616, 687 ss.
Gula ut peccatum capitale, fit quinque modis, duae species, est grave vel leve I 375.

H.

Habitatio quid VI 29.
Habitus clericalis deferendi obligatio VII 362.
Haeresis, Haereticus, quid II 70—104, materialis habet tres gradus 72, formalis, pertinacia 73 ss, gravissimum peccatum 78, causat excommunicationem 79 ss, aliasque poenas 83, etiam pro communicantibus in crimine 84 ss, haeretici eorumque descendentes irregulares VII 277, eorum matrimonia aut indissolubilia aut nulla X 391, alicubi sine forma Trident. valida X 118; an eis possint ministrari carnes diebus vetitis V 87 ss; eorum templa aedificare an liceat catholicis 95 ss.
Heredes an ligentur testatoris juramentis III 71 ss. votis 299 ss, si sint realia 304 s; heres, quid VI 501, varii 502 ss; causa exhaeredandi 509, heres suus 510, hereditatis renuntiatio et cessatio 511 ss; heredes, quando pro occisione vel mutilatione restitutionem exigere possint V 592 ss, occidentis, quid debeant 596 ss, heredes succedunt quoad bona restituenda IV 382, quid si non adsint 383 ss; hereditas filiis legitima III 669 ss.
Heri quid debeant famulis III 685, tolerantes peccata famulorum V 111.
Hermaphrodita an possit ordinari VII 258, quoad matrimonium et ingressum in Religionem X 134 ss.
Histriones repraesentantes turpia V 97 s.
Homicidium licitum ex causa quadruplici V 150, in bello 232 ss, aggressores injusti 284 ss, voluntarium physice causatum 410 ss, moraliter causatum 446 ss, dubie patratum 493 ss, casuale ex causa physica, quando peccatum 504 s, ex causa morali 523 ss; homicidium mere casuale quid 528; — homicidium causat irregularitatem 430, 506 ss, X 714, an casuale mixtum indirecte voluntarium 726 ss, mere casuale V 530 ss, 550 ss, X 730 ss, dubium I 98 s, X 735 ss; causans impedimentum matrimonii X 100 ss, 104 ss.
Honestas publica, matrimonium dirimens X 54, non causatur per matrimonium civile ib., ex sponsalibus 55 ss, matrimonio rato 59 ss, modo hoc non sit invalidum ex defectu consensus 61 s.
Honor Dei et Christi obligat ad professionem fidei II 42; honor, quid, differt a fama V 632, laesio honoris negativa 757 ss; aut positiva per contumeliam 762 ss; modi reparandi honorem 776, an licitum homicidium ad reparandum honorem 310.
Horae canonicae dubie persolutae quando obligant I 85, an ad horas requiratur attentio intellectus interna 215 ss; horae canonicae neglectus, quando veniale 287; Horae canonicae, obligatio VII 384, 473 ss, titulo ordinis sacri 385 ss, professae Religionis 399, beneficii 402 ss; poenae beneficiati omittentis, obligatio restitutionis 412 ss; modus recitandi 423, 481 ss, 492; intentio debita 425 s, attentio 427, 449 ss; an ejus defectus obliget ad restitutionem et repetitionem 469 ss; qualitas breviarii et officii 493 ss; transmutatio 497 ss; transpositio horarum 512 ss; interruptio 516 ss; tempus, locus, situs 520 ss; causae a recitatione excusantes: impotentia 532 ss, infirmitas 537, charitas 543, occupatio 544 ss, dispensatio 548 ss.
Hora refectionis non est de essentia jejunii III 562 ss.
Horror futuri saeculi filia luxuriae I 373.
Humanus actus, quid, coincidit cum actu libero et morali, requisita I 110 ss.
Hydromantia species divinationis II 300.
Hyperdulia quid II 257.
Hypnotismus II 336.
Hypocrisis, quid I 371.

Hypotheca, quid VI 928, variae species 929 ss, hypothecata debita restituenda prae aliis IV 491 ss.

I.

Idololatria quid, varii gradus II 288, triplex species 291.
Ignorantia, ut impeditivum actus humani, quid, negativa, privativa, positiva, juris, facti, antecedens, concomitans, invincibilis, vincibilis, levis, lata, affectata I 138 ss, quae excusat a peccato 143 ss, a poena 147 s, II 99; ignorantiae peccatum I 354; ignorantia credendorum II 31, quomodo tollenda 33; ignorantia aliquando excusat a restitutione IV 515; irregularitatis an ab ea excuset V 436.
Illegitimis filiis quid debitum III 659 ss; illegitima interrogatio quando fiat III 124 ss.
Illitterati sunt irregulares VII 277.
Illusio honori adversa V 769.
Imaginatio rerum pessimarum potest esse bona I 316.
Imagines sacrae, quid II 272, licite coluntur 276 ss, ab Ecclesiae sensu difformes prohibentur, novae rite approbandae X 764.
Immunitatis ecclesiasticae violatio sacrilega II 363.
Impediens injuste a consecutione boni, tenetur restituere IV 242 ss, non vero, si sine fraude 254 ss, etiamsi fiat ex vindicta 257 ss.
Impedimentum matrimonii, si instantibus nuptiis detegitur, quid faciendum I 30. Voluntarii et liberi ignorantia 138—148, vis 149—153, metus 154—168, concupiscentia 169—174. Impedimentum ponere Missae audiendae quando licitum III 513 ss. Impedimentum perpetuum adeundi Papam non tollit reservationem IX 751; impedimenta matrimonii X 3, erroris 4 ss; conditionis servilis 9 ss, metus 13 ss, raptus 26 ss, clandestinitatis 32 ss; consanguinitatis 65 ss, affinitatis 71 ss, cognationis legalis 85, spiritualis 86 ss, criminis 99 ss, disparitatis cultus 115 ss, impotentiae 121, aetatis 130 ss; impedimenta impedientia vota 139 s, interdicta 143, tempus clausum 144, sponsalia 145, crimina 146. Dispensatio in impedimentis, privilegium pro articulo mortis 413.
Impetus idem passionis unitatem peccati efficit I 249
Implantatio VI 230 ss.
Impotentia spiritualis, physica, moralis a Missa audienda excusans III 506 ss. Impotentia aliquando excusans a restitutione IV 516, ab horis canonicis VII 532 ss; impedimentum matrimonii X 121 ss, conjugatae edendi prolem vivam 121.
Imprecatio proximi II 183.
Impressio librorum prohibitorum II 103.
Improperium V 768.
Impuberes qui dicantur III 365, eorum vota irritabilia 366 ss.
Impudicitia quid I 373, X 662, cordis 663 ss, oris 657 ss, aspectus 670 ss, tactus 674 ss.
Inaedificatio VI 229.
Incantatio seu vana observantia precum et characterum II 313 ss.
Incarnatio, an necessitate medii credenda II 23 ss.
Incestus quid I 373; X 607 s; probabiliter incestus omnes speciei ejusdem 609, ex cognatione spirituali 612 s.
Incommodum grave, quomodo excuset ab observantia legis naturalis, divinae, humanae I 161.
Inconsideratio filia luxuriae I 373.
Inconstantia filia luxuriae I 373.
Index librorum prohibitorum II 105.
Indifferens actus datur in specie, in individuo I 204 s, in Deum relatus fit meritorius II 143, non est materia juramenti III 39, voti 223.
Indigna Sacramentorum administratio et susceptio VII 165 ss, 184 ss; an liceat Sacramenta petere a ministro indigno 177 ss.
Indignatio filia irae I 377.
Indignos promovens ad officia publica restituere debet communitati IV 245.
Indirecta resistentia contra motus pravos consulenda I 323.
Indissolubilitas matrimonii X 387 ss, omnimoda matrimonii consummati fidelium 404 s, nisi quoad torum 407 ss.
Inducere vel cooperari ad peccatum, quando illicitum, quando liceat sine peccato V 47 ss, 80 ss, 86 ss.
Indulgentiae apocryphae non divulgandae, verae non publicandae sine licentia X 765.
Infamia ut irregularitas VII 282.
Infidelis ad fidem se potest habere ut ignorans, dubius, suasus, persuasus II 34, quando teneatur ad assensum fidei 35, infidelium matrimonia solubilia etiam quoad vinculum X 392 ss.
Infidelitas quid, negativa, privativa II 59 ss.
Infinitas valoris Sacrificii Missae intensiva, extensiva VIII 258 ss.
Infirmarii quomodo peccare possint et irregularitatem contrahere V 543 ss.

Infirmitatis peccatum quid I 355, infirmitas excusans a jejunio III 595 ss, ab horis canonicis VII 537 ss.
Ingratitudo III 687 ss; causa revocandi donationes VI 452.
Ingressus in Religionem, decreta de eo VI 59.
Inimicitiae odium, quid II 163, 173. Inimico quid debeatur II 184—206, reconciliatio cum illo 207—218.
Injustitia, quid et quomodo distincta ab injuria IV 42, legalis raro est peccatum speciale 43, particularis est vel distributiva vel commutativa, in bonis corporis, fortunae, famae 44 ss; explicatur: Volenti non fit injuria 47 ss.
Innocentem occidere per se nunquam licet V 174 ss; in bello per se indemnis servandus 269 ss.
Inobedientia specialiter committitur sub contemptu formali I 365.
Inquietudo mentis. filia avaritiae I 372.
Inquisitio veri domini rei alienae necessaria IV 388 s.
Insania, species irae I 377.
Insidiatorem occisurum praevenire licet V 301 ss.
Instrumenta passionis Christi, quomodo colenda II 283.
Integritas Confessionis IX 353, formalis necessaria essentialiter, materialis ex praecepto 354 s; causae ab hac excusantes 357 ss; quando sufficiat formalis tantum 456.
Intellectus differt a conscientia I 1.
Intensive summum quid II 128.
Intentio quid VII 425, actualis, virtualis, habitualis, interpretativa quid III 183 ss, VII 101 ss; voventis maxime attendenda in interpretatione votorum III 257 ss, ad legem implendam requisita I 219—224, non debet esse, satisfacere praecepto 221, implere finem praecepti 223, applicandi fructum praecepti 224; committendi plura venialia non constituit mortale 300; prava nocendi per se non est radix restitutionis IV 257 ss; requisita ad Sacramenta conficienda VII 114 ss; suscipienda 139 ss; in s. Ordinatione 259 ss, pro horis canonicis 425 ss; ad quam intentionem hae dicendae 444 ss; matrimonium contrahendi aliquando constituit impedimentum X 102.
Interdictum, quid et quotuplex VII 287.
Interesse idem ac lucrum cessans ac damnum emergens IV 411, ordinarium vel extraordinarium 412, rei furtivae restituendum 415.
Interni actus lege humana indirecte praecipi possunt I 213—218.
Interpellatio conjugis facienda pro dissolutione matrimonii infidelium X 395 s.
Interpres Confessionis non debet adhiberi IX 486, ad sigillum obligatur 850.
Interrogatio illegitima quae III 124 ss.
Interruptio formae sacramentalis VII 80 ss, horae canonicae 516 ss.
Interstitia pro Ordinibus VII 315.
Inventae res aliquando retineri possunt IV 395 s, VI 181 ss.
Invidia, peccatum capitale, ejus filiae I 374, quid, quale peccatum II 219, fraternae gratiae invidentia ib.
Involuntarium ut distinctum a violento I 149.
Ira, peccatum capitale I 377, quid, quatuor gradus II 223.
Irregularitas in dubio juris aut facti non censetur contracta, excepto casu homicidii I 96, Irregularitas quid V 182, VII 272, quotuplex V 189, ex defectu lenitatis 190, ex delicto VII 273 ss, ex defectu 276 ss, descendentium ab haereticis 277, ob abortum et homicidium X 714 ss, an ob casuale mixtum 726 ss, ob mere casuale 730 ss, ob dubie causatum causalitate physica 735, morali 736.
Irreligiositas quid, per excessum et defectum II 287, variae species defectus 288—336, excessus 338—385.
Itinerantes a jejunio liberi III 601.

J.

Jactantia quid I 371, de opere malo graviter vel leviter illicita I 352 s.
Jejunium ecclesiasticum III 543—610, naturale pro s. Communione I 87, VIII 465 ss; causae excusantes VIII 496; ecclesiasticum an obliget dubie 21 annos natum vel 60, I 87; transgressio quando venialis 287.
Jubilaeum, oblitus in eo petere dispensationem a voto potest postea dispensari III 435 ss; jubilaeum admittit absolutionem repetitam a censuris IX 766.
Judaismus quid, communicatio prohibita II 68.
Judex an possit damnare sibi privatim notum innocentem V 179 ss, incurrit irregularitatem in causa sanguinis 195 ss, tenetur sequi sententiam probabiliorem I 60 ss.
Judicium ad actum humanum requisitum I 122, juramenti quid III 98, defectus judicii maxime in consuetudine jurandi 150 ss, judicium temerarium quid V 650 s, peccatum ex genere mortale 654 ss.
Juramentum metu injusto extortum valet I 167, III 28, quid III 7 ss; explicitum,

implicitum, ambiguum 11—15; assertorium 16, promissorium 17, simplex 18, execratorium 19, solemne 20, judiciale 21, suppletorium 22; conditiones validitatis 23 ss; materia est res honesta 37 ss; obligatio 39 ss; sequitur contractum et actum, cui additur 58 s, 80 s; conditiones liceitatis 90 ss; est actus religionis 99; an licita amphibologia 105 ss; an in judicio 119 ss, in interrogatione illegitima 123 ss. Perjuria et juramenta illicita 130—172, consuetudo jurandi 152 ss. Inductio aliorum ad jurandum 161 ss; juramentorum extinctio 348 ss, irritatio 355 ss, dispensatio 383 ss, commutatio 426 ss.

Juridica culpa V 794.

Jurisdictio dubia, quando obliget ad obedientiam I 95; jurisdictio ordinaria quid IX 686 s; quasi-ordinaria 689, ratione domicilii, status, dispositionis juris 693 s, delegata 697 s, directe, indirecte 669, a jure, privilegio, consuetudine, ab homine 700 ss, certa 713, ex errore communi 714, probabilis 715 ss, dubia 718 ss, universalis 722, pro articulo mortis 723 ss.

Jus, quid IV 2, 8, VI 1, in re 3, ad rem 4.

Jussio, jubens damnum proximi IV 288 ss, 294 ss.

Justitia, quid IV 1, divisio 5, virtus 6 ss, differt ab aliis virtutibus 11 ss; perfecta et imperfecta 14 ss; an inter patrem et filium, maritum et uxorem, dominum et servum 19—25, justitia legalis, cur sic dicta 27, est virtus specialis 28, eadem in principe et subdito 29; justitia stricta 30, justitiae distributivae materia, bona et opera communia ac poenae communes 31, justitia commutativa, quid 32, ejus differentia specifica a distributiva 33 ss; justitia vindicativa, quid; refertur ad distributivam et commutativam 38 ss; justitia juramenti quid III 97.

L.

Labor servilis quando veniale I 287, a jejunio excusans III 600 ss.

Lactantes liberae a jejunio III 597.

Lacticinia durante Quadragesima prohibita III 551.

Laicus, an possit sibi vel aliis praebere viaticum VIII 308.

Laridum durante Quadragesima prohibitum III 552.

Latria quid II 252 ss, Deo debita 259 ss.

Latrocinium est homicidium qualificatum V 413.

Lectio librorum haereticorum, quando veniale I 286; prohibita sub censura II 93 ss, lectio turpium peccaminosa juxta intentionem legentis X 695, Constitutio Officiorum ac munerum 740 ss.

Lectoratus Ordo VII 323 ss.

Legatum, quid VI 472, sub conditione matrimonii contrahendi vel non contrahendi 486 ss.

Legentes libros prohibitos quinam sunt II 100 s, X 740 ss.

Legitima quanta VI 506 ss.

Legitimatio irregularium VII 679.

Lenitatis defectus constituens irregularitatem VII 283.

Lex, naturalis ejus relatio ad conscientiam I 1, dubie lata, promulgata, recepta non obligat I 80 ss; dubie abrogata obligat I 82, ecclesiasticae et civilis objectum I 211, qui actus externi 209 ss; qui interni 213 ss; affirmativae et negativae obligatio II prooem. Juramenta de vetitis per leges humanas an valeant III 54 ss; abrogatio legis VI 217.

Libellus famosus honori adversus V 771.

Liber, quid II 97, haereticus, haeretici prohibitus II 93, prohibita sub censura lectio 100 s, retentio 102, impressio 103, defensio 104, Constitutio quoad libros prohibitos X 740 ss; libri precum, institutionis religiosae, asceticae etc. approbandi X 769.

Libertas definitur et probatur I 114, quoad exercitium et specificationem 116 s.

Licentia Superioris ad usum rerum expressa, tacita, praesumpta VI 61.

Ligamen, impedimentum matrimonii X 49, certitudo mortis compartis pro foro externo 50, interno 51, normae 53.

Linea consanguinitatis X 66, quo jure dirimant gradus diversi 67 ss.

Liquida non frangunt jejunium III 557.

Litaniae praeter approbatas a S. Sede ab Ordinario approbandae X 768.

Litteras aperientes in damnum alterius tenentur restituere IV 250 ss; litterae dimissoriales pro s. Ordinatione VII 299, quis det 300, quid debeant exprimere 301, ordinatus sine illis punitur 303; amatorias mittere peccatum juxta intentionem mittentis X 696.

Liturgici libri editionibus authenticis conformentur X 767.

Locatio, quid VI 846, obligationes in ea 847, objectum 849 ss; pretium quale et quantum 856 s; haeredis obligatio 860 ss, solutio expensarum 864 ss; damni rei locatae 868 ss, quid si locatum inutile evasit 873 ss, aut sterilescat 879 ss.

Locus sacer quid II 363, locus s. Ordinationis conferendae VII 312, Missae celebrandae VIII 436 ss.
Lucrum cessans restituendum IV 412 ss, titulus accipiendi interesse pro mutuo VI 557 ss.
Ludus, quid VI 805, conditiones 807 ss, illicitus 812 ss, clericis 824 ss, fraudulentus quoad restitutionem I 85, juramentum non ludendi, quomodo obliget III 49 ss.
Lupanaria locantes vel aedificantes an peccent semper V 95.
Luxuria ut peccatum capitale, ejus species I 373, quid et quotuplex V 627 ss, adulterium X 521 ss, fornicatio 568 ss, stuprum 585 ss, raptus 603 ss, incestus 607 ss, sacrilegium 614 ss, bestialitas 625, sodomia 626 s, mollities 628 ss.

M.

Magia, maleficium quid et quotuplex II 322 ss; in dubio an liceat I 93.
Magistratui quid debeatur III 684.
Magistri, quid debeant discipulis et vicissim III 686 ss.
Magnetismus II 336.
Maledicentia contra proximum II 183, 360.
Malefactores occidere auctoritati publicae licet V 151 ss.
Maleficium II 325 ss.
Malitia moralis, quid I 175, infinita peccati 238, peccatum ex malitia 356 s, malitia filia acediae I 378; malitia multiplex in quolibet peccato mortali implicita IX 7; supplens defectum aetatis pro matrimonio X 132.
Mandans damnificationem tenetur ad restitutionem IV 293, quid si mandatum revocaverit 294 ss, mandans homicidium quis V 448 ss; quando liberetur ab irregularitate 452 ss.
Mandatum magnum dilectionis explicatur II 135 ss.
Manuum impositio quoad presbyteratum VIII 14 ss.
Mariticidium causans impedimentum matrimonii X 100 ss.
Marito an liceat occidere adulterum V 169 ss; maritus quoad vota uxoris III 371 ss.
Martyrium an et qualiter hominem justificet IX 159 ss.
Massonicum juramentum quoad matrimonium X 118.
Materia grandis et parva in peccatis I 272—295, in furto 283 ss; Materia Sacramentorum ℣ Sacramentum.
Mater abortum procurans, an excommunicetur X 707, 718.
Materialiter malum, de eo delectari, id desiderare I 338 ss.
Matrimonia mixta illicita II 90 s, X 118, 120, coram ministro acatholico ib., matrimonii votum an validum III 230 ss; matrimonii electio, quomodo filiis libera III 634 ss, 647; matrimonium ob metum invalidum VI 379; legale, ratum, consummatum X 15, 287 ss, 346 ss; civile 35, 38, impedimenta dirimentia: error 4 ss, conditio servilis 9 s, metus 13 ss, raptus 16 ss, clandestinitas 32 ss, votum 39 ss, ordo 44 ss, ligamen 49 ss, publica honestas 53 ss, consanguinitas 65 ss, affinitas 71 ss, cognatio legalis 85, spiritualis 86 ss, crimen 97 ss, cultus disparitas 115 ss, impotentia 121 ss, aetatis defectus 130 ss, impedimenta impedientia: vota 139 ss, interdictum 143, tempus clausum 144, sponsalia 145, crimina 146. Indissolubilitas 387, 404 ss; solubilitas matrimonii infidelium 392 ss, rati per professionem Religiosam 396 ss, per dispensationem pontificium 400 ss; consummati fidelium quoad torum 407 ss; Dispensationes matrimoniales 413.
Matutinum ante Missam recitandum VIII 418.
Mediator post lapsum, an credendus necessitate medii II 23 ss, Christi mediatio et Sanctorum 271.
Medicus tenetur ad medium probabilius I 58 s; quando irregularis ex morte clientis V 231, 538 ss; craniotomiam exercet aliquando sine fide mala X 707.
Mediumismus II 336.
Melior conditio possidentis explicatur I 75 ss.
Melioramenta an restituenda IV 128 ss, a possessore bonae et malae fidei 130 ss.
Melius bonum in votis, quomodo intelligatur III 224.
Membrum, cujus mutilatio efficit irregularitatem V 438 s, 441 ss.
Mendacium filia avaritiae I 372, in confessione hanc aliquando invalidat IX 476 ss, 480 ss.
Mendicantium privilegia in votis dispensandis III 400 ss, dicendi horas mentaliter VII 492, dispensandi in impedimento matrimonii orto ex voto et ex occulta affinitate X 413.
Mendici liberi a jejunio III 598.
Mensura academica prohibita V 357.
Merces seu res vendibilis VI 684 ss, vitiata, vitio interrogato 707, latente 708, patente 709 ss; deceptio positiva in merce 715 ss, diminutio vel deterioratio mercis 717, vini miscendo aquam 719 ss.

Mercimonium turpe circa stipendia Missarum VIII 371.
Meretricibus an locare domum liceat V 95.
Meritum postulat intentionem in Deum relatam I 131, quomodo ingrediatur motivum spei II 111, an actus meritorius ex charitate procedere debeat 139 ss.
Metoposcopia species divinationis II 300.
Metus ut impeditivum voluntarii I 154 ss, quid, ab intrinseco et ab extrinseco, gravis, levis, reverentialis, quomodo tollat voluntarium 158 ss, et indirecte peccatum 161, poenam 162, communiter non infirmat vota et contractus 163 ss. Metus cum spe compossibilis II 112, obligatio eliciendi timorem Dei 117, filialis, initialis, servilis ib; metus, quid VI 366, ab intrinseco et extrinseco 367, gravis, levis 368, reverentialis 369, sub ipso contractus aliquando validus 370 ss, aliquando invalidus 375, aut saltem rescindibilis 376 ss; metus poenarum motivum attritionis IX 231 ss; servilis, initialis, filialis 234 ss; ut matrimonii impedimentum X 13 ss.
Minorennes, qui dicantur III 365, an contractus inire valeant VI 386 ss.
Miraculosae apparitiones in ss. Eucharistia VIII 124 ss.
Misericordiae opera, corporalia et spiritualia III 694 s, 802.
Missa quoad nomen et rem VIII 61, verum sacrificium 63 ss, ejus hostia 78 ss, hujus immutatio 78 ss, Missae partes 83 ss, essentia 98, effectus, valor, fructus 222 s, ex opere operato et operantis 224 ss, 232 ss, meritorius, satisfactorius, impetratorius 228 ss, propitiatorius 239 ss, expiatorius 242 s, generalis 246 ss, specialis 250 ss, specialissimus 255 s; infinitas an intensiva an extensiva 257 ss; applicatio fructuum 267 ss, pro Beatis 272, infidelibus 274, catechumenis 275, excommunicatis 276 s, personis certis 278 ss, 336, 345 ss, incapaci 284, contra voluntatem Superioris 287; mutatio applicationis 285, divisio 292 ss. Minister Missae 315, principalis 316 s, ministerialis 320 ss, generalis 324, secundarius 325 ss. Stipendium licitum 356, quantum 357, pro unoquoque debetur applicatio 360 ss; non potest alteri tradi diminutum 365 ss. Requisita ad Missam, altare 373, ejus execratio 375 s, mappae 370 ss, ministrans 389 ss, calix 393 ss, vestes 407 ss. Defectus in Missa supplendi 432 ss, locus sacer 436 s, in domo privata 438 ss, pollutio ecclesiae 441 ss; tempus celebrandi 445 ss, in Coena Domini et Sabbato S. 454 s, pluries in die 456 ss; obligatio celebrandi 461 ss; jejunium 465 ss, status gratiae 482, causae a Confessione praevia excusantes 484 ss. Missae audiendae obligatio III 488—504, I 287, parochialis 505, causae excusantes 506—517.
Mixtio aquae ad vinum an licita VI 719, in Missa VIII 160 ss.
Mixtum matrimonium validum X 117, illicitum 118, an conditiones requisitae exarandae scripto, assistentia parochi, proclamationes, contractum coram ministro acatholico 120.
Moderamen inculpatae tutelae, quando servetur V 298 s.
Modi acquirendi dominium VI 130.
Molitorum furta V 844.
Mollities, quid, directe, indirecte volita I 373, mollities X 628 ss. ☞ Pollutio, quomodo illi dediti tractandi IX 330 ss.
Monetarum falsificatio prohibita V 939.
Monopolium licitum et illicitum VI 745.
Moralis conjunctio vel disparatio actuum peccaminosorum explicatur I 247—252, 297 ss, 302, materiae et formae sacramentalis VII 81 s.
Moralitas, quid I 175.
Moribundi sensibus destituti, quomodo absolvendi IX 636 ss, absoluti a censuris quando recurrere debeant ad s. Sedem 726, 749.
Mors conjugis dubia unde judicanda quoad impedimentum ligaminis X 53.
Mortale peccatum, ejus differentia a veniali I 259—266, tale ex genere, praecepto, per accidens 267, 272 ss, peccata ex genere mortalia 272 ss.
Mortem sibi optare, quando licitum V 373.
Motiva credibilitatis II 16 ss.
Motus primo-et secundo-primi quid I 318 s, motus permissi, admissi 320 s.
Mulctarum exactores non exigentes, an restituere debeant IV 344.
Multiplicatio peccatorum specifica I 239—243, numerica 244—251, IX 478 ☞ Numerus; internorum 313 ss, venialium an efficiat mortale 296—307.
Munus a manu, a lingua, ab obsequio in simonia II 378.
Munerum acceptio licita, illicita V 897 ss, Visitatoribus 902, ob opus ex justitia debitum 903 ss, ob causam turpem 909 ss; munera amasii an restituenda 917.
Mustum, materia consecrationis VIII 156.
Mutatio officii divini in aliud VII 497 ss.
Mutilatio suiipsius per se illicita V 396 ss, irregularitas se mutilantis 408, mutilatio alterius 437 ss.

Mutorum Confessio quomodo constituenda IX 491 s.
Mutus seu non cavens damnificationem quando obligatur restituere IV 331 ss.
Mutuum, quid VI 515 ss, praeceptum mutuandi 544, tituli accipiendi usuram 546 ss, gratitudo 547 ss, labor et expensae mutuantis 554, lucrum cessans 557 ss, damnum emergens 562 ss, periculum sortis 555, 566 ss.

N.

Natalium defectus irregularitas VII 279.
Naufragantium bona, quando sint primo occupantis VI 167 s.
Necessarium ut distinctum a violento I 149.
Necessitas medii et praecepti, quid II 19, fidei ut medii 21 ss, ex praecepto multiplici 28 ss, spei 113 ss, charitatis 151, inimici 184 ss, orationis 245 ss; — necessitas in qua Episcopus potest dispensare in votis papalibus III 417 ss; — necessitas proximi, quid III 717 ss, extrema, gravis, communis 733, extrema spiritualis 816; — necessitas a restitutione excusans IV 536 ss, a peccato furti V 861 ss; — necessitas medii et praecepti quoad restitutionem IV 76 s; — necessitas, in qua potest Episcopus dispensare in irregularitate et impedimento matrimonii X 716.
Necromantia, quid II 295, 300.
Negatio fidei nunquam licita II 47, nec interpretativa verbo, signo, actione 48 ss; — negatio hereditatis quando licita III 673.
Negotiatio clericis prohibita VI 744.
Negotium excusans a jejunio III 555.
Nemesis, tristitia de bonis indigno obvenientibus II 222.
Neomysta, qualiter consecrare cum episcopo debeat VIII 39 ss.
Nolleitas seu simplex displicentia excusat a mortali in motibus pravis I 321 ss.
Non impediens homicidium ad id ex justitia obligatus est irregularis V 476 ss.
Non manifestans damnificationem, quando obligetur ad restitutionem IV 333 ss.
Non obstans damnificationi, quando obligetur ad restitutionem IV 332 ss.
Notorium jure et facto, quid V 694 ss.
Novas revelationes, devotiones etc. referentes libri non approbati prohibentur X 762.
Novitio negantes sine causa suffragium peccant V 144 ss; de susceptione novitiorum Decreta VI 59.
Nubendi votum, quando valeat III 230 ss.
Numerica peccatorum unitas et distinctio I 244 ss, internorum 245, 248, IX 428 s, 437 s, desideriorum 430, actuum externorum 432 ss; assignari debet numerus certus 441 ss, probabilis 445.
Nuntius a duobus accipiens mercedem integram VI 784.
Nuptiae, donatio propter ipsas VI 446.

O.

Obduratio, filia avaritiae I 372.
Obedientia, in dubio de jure Superioris I 95, de liceitate mandati ib.; peccata contra votum paupertatis aliquando contra obedientiam VI 69, obedientia filiorum parentibus debita III 624 ss, indebita 631 ss.
Objectum ut causa moralitatis actus I 180 ss, discrimen inter bonum et malum 183; — objectum fidei materiale II 7—11, formale 12—15.
Obligationes filiorum erga parentes III 618—649, horum erga illos 650—673; — obligatio Ordinatorum recitandi preces VII 366, gestandi tonsuram et habitum clericalem 362 ss, servandi reverentiam et obedientiam Ordinanti promissam 367 ss, castitatem 370 ss.
Oblivio peccatorum in Confessione IX 474.
Obscoeni libri ex professo tales damnantur X 758, non vendendi 792, classici conditionate permissi 759.
Observantia erga Majores III 612 ss.
Observatio vana superstitiosa II 311, certo, dubie mala 314 ss.
Occasio peccandi, Occasionarii IX 320 ss, occasionem peccandi alicui praebere aliquando licitum V 68 ss.
Occulta compensatio licita est V 845 s, conditiones 847 ss, quatuor modi compensationis 855 ss.
Occupatio excusans a breviario VII 544 ss.
Occupatio titulus dominii VI 130, quid 136, ejus objectum in genere 141, animalia 142 ss, res vacantes 161 ss, res derelictae 166 ss, thesaurus 169 ss, res inventae 180 ss.
Oculus canonicus VII 278.
Odium Dei, filia luxuriae I 373, abominationis, inimicitiae gravissimum peccatum II 162 ss.
Offensa, quid II 187, remittenda est inimico 188; — offensa Dei multiplex in peccato implicita IX 7 s.
Officiales pro matrimonio civili, quid liceat eis X 35.
Officiorum ac munerum Constitutio explicata X 740 ss.
Officium divinum ℣ Horae canonicae.

Omen, species divinationis II 300.
Omissionis peccatum I 253 ss, quando committatur 256, delectatio de omissione mala 332; — omissio breviarii peccaminosa VII 384 ss, obligat ad restitutionem 412 ss.
Onanismi crimen X 708.
Onyrocritica species divinationis II 300.
Opera mortua, mortificata IX 209, quomodo haec reviviscant 210 ss.
Opifices retinentes partem materiae sibi traditae V 844, quomodo uti possint compensatione occulta 859 s.
Opus operatum, operantis in Sacramentis VII 8, 45 ss, in Missa VIII 224 ss.
Oratio, an possibilis sine attentione interna I 216, quid II 232, ejus actus 234 s, quis, quibus, pro quibus orandum 236 ss, efficacia, necessitas, divisio 244 ss.
Oratoria privata quoad Missam III 505.
Ordo restitutionis cooperantium diversorum IV 354 ss, respectu dominorum 484 ss.
Ordo sacer, quid VII 198 s, effectus 200, quotuplex 202; Episcopatus an verus Ordo 206 ss. Ordo est Sacramentum 213, an Subdiaconatus 217 s, Episcopatus 221 s; quomodo omnes unum sint Sacramentum 225; materia et forma 226 ss, contactus materiae 232 ss; minister collationis validae 236 ss, licitae 243 ss; subjectum non irregulare 272 ss, non censuratum 285 ss, susceptio Ordinis cum dubia irregularitate I 97; alia requisita VII 299 ss, debitus locus 312, tempus 313, interstitia 315 s; singuli Ordines 321 ss; Subdiaconatus matrimonium irritat X 44 ss.
Ornatus, an vitandus ratione scandali V 43 s.
Osculum, actus adorationis II 251; oscula impudica X 674 ss.
Ostentatio, quid I 371.
Ostiariatus Ordo VII 321 s.
Ova durante Quadragesima quando illicita III 551.
Ovarii utriusque excisio non est matrimonii impedimentum X 708.

P.

Pacis bonum ut causa dispensandi pro matrimonio X 413.
Pactum venditioni adjectum VI 739, commissorium 740, in diem 741, retractus gentilitius 742, retrovendendi 743.
Paganismus, quid, communicatio prohibita II 67.
Palpo, quando obligatur ad restitutionem IV 321.
Panis pro Eucharistia, qualis debeat esse VIII 134 ss.
Paramenta ecclesiastica VII 344 ss.
Parasceve Domini quid circa Missam VIII 451 s.
Parentum officia erga filios III 650 ss.
Parochus tenetur habere scientiam credendorum II 32, opem suis ferre cum periculo mortis in necessitate III 818; parochus proprius nupturientium quis X 359 ss, an excommunicatus 361 s, delegatio alterius 363 ss; qualis praesentia ad contractum matrimonialem requiratur 373 ss; an haec necessaria pro revalidatione matrimonii 461 ss.
Parricidium, aliorum usque ad quartum gradum occisio V 411.
Pars, quaenam sit notabilis quoad peccatum I 285 ss, voti quando obligat, facta altera impossibili III 239 s, Missae, quae notabilis 501 ss.
Participans in actione injusta, quando obligetur ad restitutionem, quando excusetur IV 325 ss.
Parvitas materiae, in quibus peccatis non detur I 272, detur 273 ss.
Passiones naturales, sensuales, rationales distinguuntur I 317.
Pater sumitur tripliciter III 614, obligatio erga filios 650 ss, illegitimos 659 ss, ejus potestas quoad vota filiorum 366 ss.
Paternitas dubia quoad prolis educationem I 85.
Patrimonium ℣ Titulus.
Patrini in Baptismo et Confirmatione contrahunt impedimentum matrimonii X 86 ss, ejus procurator 96 ss.
Paulinum privilegium ℣ Matrimonium infidelium.
Pauperes, quibus incerta restitui possunt IV 390 s.
Paupertatis votum, ejus laesio V 386 ss; — dominium excludit VI 57, aliter simplex et solemne 58 s, peccata contra votum 61 ss, quae aliquando simul contra obedientiam 69, poenae proprietariorum 70, an peculium contra votum 72 ss.
Peccator utilissime orat II 240.
Peccatum, definitio I 230 ss, malitia 238, IX 7, unitas et distinctio specifica I 239—243, numerica 244—251, divisio 253 ss, commissionis et omissionis 254—258, mortale et veniale 263—266, veniale 267—307, internum et externum 313—353, materiae parvitas ubi admittenda, ubi non 272—295, peccati subjectum 308—312, ex ignorantia, infirmitate, malitia 354 ss, ex consuetudine 358 ss, ex contemptu 363 ss,

peccata capitalia 370 ss; — peccatum minus an suadere liceat commissuro gravius V 57 ss; — peccata venialia materia sufficiens Poenitentiae IX 27 ss, jam remissa 48 ss, an dubia 54 ss; peccata oblita confitenda 474.

Peculium, an contra votum paupertatis VI 72 ss.

Percussio levis clerici, quae I 286, casualis an causet excommunicationem V 572 ss.

Perditae res retineri aliquando possunt IV 396 ss.

Peregrini cui confiteri possint IX 695.

Perjurium, filia avaritiae I 372, quid et quotuplex III 130, aliquando mortale, aliquando veniale 131 ss.

Periculum proximum peccati veniale reddit mortale I 291.

Permutationis contractus VI 643.

Perplexitas in agendo I 24.

Persecutio permittit fugam II 46.

Pertinaciae ad haeresim formalem requisitae gradus triplex II 75 ss.

Pharmacopolae error in vendenda merce VI 716.

Philtrum II 325.

Physiognomia, species divinationis II 300.

Pignus (contractus) VI 928 ss.

Pingere, diebus sacris licet III 529, obscoena V 97 ss, imagines a sensu Ecclesiae difformes, novas X 764.

Piscatio quae et quando illicita VI 152 ss.

Poenae, ignorantia, an ab illa excuset I 148; peccatorum, quomodo remittantur per sacrificium Missae VIII 233 ss, per Poenitentiam IX 205 ss; sunt motivum attritionis 231 ss, supernaturales 239 s, temporales 242 s, 245 ss.

Poenitentes ignorantes, quomodo tractandi II 33.

Poenitentia, non est mera resipiscentia IX 1, quid ut virtus 2 ss, ut Sacramentum 10 ss, hujus partes 15, essentiales 17 s; essentia hujus Sacramenti 19 ss, materia circa quam 22 ss, peccata venialia 27 ss, jam confessa 48 ss, dubia 54 ss; contritio quid 58, actus in ea impliciti 60 ss, est detestatio essentialiter 64 ss, dolor debet esse formalis 77 ss, supernaturalis 83 ss, universalis 88 ss, qualis pro venialibus 94 ss, efficax 99 ss, summus appretiative 104 ss, non intensive 107; contritio perfecta 112 ss, ejus necessitas medii 135 ss, praecepti 165 ss, ejus effectus 194 ss; attritio quid 220 ss, ejus motiva 228 ss, qualitates 253 ss; — an Poenitentia valida et infructuosa possibilis 257 ss; quomodo ex attrito faciat contritum 277 ss; quae requiratur contritionis et confessionis simultas 281 ss; — propositi necessitas, qualitas 303 ℣ Propositum; — recidivi quomodo tractandi 321 ss ℣ Recidivi; — confessio sacramentalis quid et qualis 340 ss ℣ Confessio.

Pollutio, quid I 373, mere naturalem desiderare 341; pollutio ecclesiae sacrilega II 363, VIII 441 ss, hujus reconciliatio 444; an pollutio vetet s. Communionem 494 ss; — pollutio quid X 628, qualificata 629, voluntaria directe 640 ss, indirecte 644 ss.

Portio mentis superior et inferior describitur I 309.

Possessor bonae fidei quando et quantum debeat restituere IV 136 ss, si factus est ditior 147 s, alienavit 149 ss, consumpsit 156 ss, quoad fructus rei 163 s, an furi restituere possit 166 ss, potest retinere alienum, si domino restitui non possit 393; — malae fidei, quis 179, ei aliquando aequiparatur possessor dubiae fidei 181, quid restituere debeat 188 ss, si res diverso tempore diverse valebat 195 ss, si domino non potest, ad pias causas restituere debet 386 s.

Possidentis conditio melior I 75, modo coepta sit bona fide 76.

Potestas ordinis et jurisdictionis IX 651 s, ordinaria 686 ss, delegata 697 ss.

Praecepta et virtutes distinctae quomodo causent diversitatem specificam peccatorum I 242 s.

Praecipitatio, filia luxuriae I 373.

Praejudicium tertii vetat dispensationem votorum III 448 ss.

Praescriptio, quid VI 188 ss, est justa sub certis conditionibus 192 ss, quoad jura 203, titulus requisitus 204 s, bona fides 206 ss, tempus requisitum 213 ss, quoad praescriptionem legis 217.

Praestigium, species divinationis II 300.

Praesumptio, quid I 371, generatim sumpta et ut peccatum in Spiritum Sanctum II 122 ss.

Praevenire aggressorem injustum, quando liceat V 301 ss.

Praxis cum poenitentibus ignorantibus II 33, ℣ Confessarius.

Precarium, quid VI 340 s, differt a commodato 842, finitur et solvitur 844 s.

Preces ad paramentorum inductionem VIII 417.

Presbyteratus, quid VIII 1 ss, materia et forma 9 ss, dubia 23 ss, contactus instrumentorum 27, omissorum suppletio 35 ss.

Pretium justum emptionis et venditionis VI 650 ss, deceptio in illo 669 ss, casus speciales 673 ss, 689 ss.

Primum decalogi praeceptum II 1—385.
Principia practica pro formanda conscientia practice certa explicantur I 74 ss.
Prioritas temporis per se non imponit priorem restitutionem IV 505 s.
Privata revelatio an credenda II 77.
Privilegiata bona, quae IV 496 ss.
Privilegium ex certa scientia quantum valeat X 715, primi bimestris recenter copulatorum 399.
Probabilis conscientia I 31 ss, probabilismus licitus 43, etiam in morte 50, probabilis jurisdictio quid IX 715, an ea uti tutum sit 716 s, 720.
Proclamationes matrimonio praemittendae X 377 ss.
Procuratio abortus X 698 ss ℣ Abortus.
Procurator patrini in Baptismo X 96 s, in matrimonio contrahendo 321 ss.
Prodigalitas juramento firmata an servanda III 64.
Proditio, filia avaritiae I 372.
Profectitia bona filiorum familias VI 51 ss.
Professio fidei obligatoria II 40 ss; religiosa dubia I 84, anno bissextili 287, sub metu gravi VI 379; professio solemnis solvit matrimorium ratum X 396 s.
Prolis susceptio causa revocandi donationes VI 453.
Promissio VI 269, sub conditione, modo possibili et honesto et contra 272 ss, debet esse deliberata 278 ss, libera a deceptione et coactione 281, interna 286 ss, alteri insinuata 292 s, acceptata 295 ss, non tamen semper externe et expresse 316; in casu mortis 317 ss; obligat ex fidelitate 320, aliquando ex justitia 323; cessatio promissionis 328 ss; — promissio matrimonii causans impedimentum criminis X 106 ss; pro sponsalibus qualis requiratur 149 ss.
Promoventes parochos indoctos peccant II 32.
Promulgatio legis dubia ab observantia ejus excusat I 81.
Propositionem theologicam negans an haereticus II 77.
Propositum rei malae absolutum I 325, conditionatum 326; — propositi differentia a promissione VI 282, a donatione 400; — propositum in Poenitentia requisitum IX 302, absolutum non conditionatum 303 ss, firmum ex parte voluntatis, non intellectus 308 ss, formale 316 ss, vitandi occasionem peccati 320 ss, superandi fragilitatem intrinsecam 330 ss, vitandi venialia 334 ss.
Proprietas ℣ Dominium.
Prostratio, actus adorationis II 251.
Proximus, objectum secundarium caritatis theologicae II 146 s, propter Deum diligendus 148 s, ejus odium et inimicitia 173—183, an liceat ei velle malum ut nobis bonum 178 ss, actus interni et externi ei debiti III 696—829, ℣ Eleemosyna.
Prudentia, quid, ejus relatio ad conscientiam I 4.
Pudicitiam defendere occisione aggredientis licet V 316.
Pupilli, an contractus inire valeant VI 392 ss, quid debeant tutoribus III 674, eorum dominium VI 13.
Purgatorii animae ℣ Animae purg.
Pusillanimitas, filia acediae I 378.
Pyromantia, species divinationis II 300.
Pythonismus, species divinationis II 300.

Q.

Quadragesimale tempus III 547, 551.
Qualitates, quando error circa illas invalidet contractus VI 343 ss, matrimonium X 5 ss.
Quando I 203, ℣ Circumstantiae, quando restituendum IV 403 ss.
Quantitas materiae in omnibus peccatis ex capite triplici mensuratur I 285 ss; in furto, absoluta V 805 ss, respectiva 808.
Quantum donari possit de jure naturae et positivo VI 449 s.
Quartum decalogi praeceptum III 612—690.
Quibus auxiliis, ut circumstantia actus I 201.
Quid, ut circumstantia actus I 199.
Quintum decalogi praeceptum V 1—620.
Quis, ut circumstantia actus I 198.
Quomodo I 203, ℣ Circumstantiae; quomodo restituendum IV 463 ss, quid si restituendum apud nuntium pereat 468 ss.

R.

Rancor, species irae I 377, et filia accediae 378.
Rapina, quid V 789.
Raptus, ut peccatum luxuriae I 373, impedimentum matrimonii X 26 ss, quid 603, malitia 604, obligatio raptae 605.
Ratio superior et inferior describitur I 309.
Receptores haereticorum excommunicantur II 87, in actione injusta IV 322 ss.
Recidivus, quomodo tractandus IX 320, occasio peccati remota, propinqua, proxima 321 ss, necessaria 326 s, specialiter quoad concubinarios 328 s, relapsus ex fragilitate interna 330 ss.

Reconciliatio cum inimico, qualis debita II 207–218.
Recursus ad s. Sedem pro absolutione a censuris necessarius sub poena reincidentiae IV 744, 751, non instituitur ad absolutionem iteratam 748, aliquando non est necessarius 749, quomodo faciendus 752.
Regulae actuum humanorum I 209—229, externa est lex, objectum legis humanae 209—218, intentio ad implendam legem requisita 219—224.
Regulares, eorum Superiores quas leges ferre possint I 212, in quibus votis regulares dispensare possint III 396 ss, 425; eorum privilegia quoad s. Ordinationem VII 317 ss; obligatio ad chorum IX 397 ss; approbatio per episcopos 672 ss; quoad absolutionem a reservatis 768 ss; matrimonium solemnizantes suspenduntur X 359, illud attentantes excommunicantur 441; possunt absolvere ab irregularitate ob abortum procuratum 715, a casibus episcopis jure communi reservatis 721; facultatem sui praelati pro libris edendis obtinere debent X 782.
Reincidentia in censuram IX 743 s.
Relatio actuum nostrorum in Deum II 140 ss.
Religio, quid VIII 49, ejus actus elicitus et imperatus 50, cultus generatim et latriae 51 ss; ejus laesio non admittit parvitatem materiae I 274, ut virtus II 226 ss, objectum et actus 229 ss; religionis votum III 328 ss, est annexa virtuti justitiae IV 15, 16. Religionis seu status religiosi ingressum prohibentes peccant V 129. Religionis ingressus an liberet a restitutione IV 560 ss; solvit sponsalia X 245 ss.
Religiosus incapax dominii VI 57, differentia voti paupertatis simplicis et solemnis 58 s, an ei permitti possit peculium 72 ss, an legata personaliter Religioso relicta 80 ss, quale sit dominium Religiosorum in communi 83 ss; decreta pro Religiosis simpliciter professis VI 59, religiosorum vota quoad irritationem III 359 ss.
Reliquiae Sanctorum quid, licite coluntur II 280 ss.
Remedia morbi ordinaria debent adhiberi V 377, non extraordinaria 378.
Remissio etiam tacita excusat a restitutione IV 542 ss, a restitutione famae V 742 s, remissio debiti non valet ante ejus acceptionem VI 303.
Renuntiatio hereditatis VI 511 ss.
Reparatio scandali V 117 ss, debita ex justitia, si intercessit fraus 120 ss, ex charitate, si non intercessit 126 s.
Repetitio Confessionis IX 493, omissorum inculpabiliter 495 ss, culpabiliter 502, apud confessarium eundem vel diversum 503 ss.
Repressalia quando licita V 272.
Reprobatio alicui revelata an excludat ejus nisum in contrarium I 229, II 125.
Res sacrae quadrupliciter distinguntur II 364, sacrilegia realia per injustam aut indignam tractationem 366.
Rescindibilitas contractus errore initi VI 355, coacti 376 ss.
Reservatio, dubia favorabiliter tractanda I 91, votorum papalium III 402 ss; — peccatorum quid IX 727, a quo fieri potest 728 s, quorum peccatorum 730 ss, speciatim respectu Regularium 736 s; reservatorum absolutio competens Episcopis IX 739 Regularibus 740 ss, omnibus confessariis pro articulo mortis 743, pro casibus urgentioribus aut quando dilatio poenitenti est valde dura 744 ss, recursus absoluti ad s. Sedem 749 ss, potestas absolvendi indirecte 754 ss.
Resistentia indirecta contra tentationes consulenda I 323.
Resolutio fidei in ejus motiva II 18.
Restitutionis negatio saepe repetita unum peccatum I 248, restitutio, quid IV 51 ss, obligatio 55 ss, distinguitur a satisfactione 63 ss, oritur ex sola justitia commutativa laesa 68 ss, est necessaria ex praecepto, primario affirmativo 75 ss, requisita ad obligationem gravem 85 ss, quinam restituere debent 288 ss; cui restituendum IV 358 ss; restitutio in integrum contra praescriptionem, VI 218, ob neglectum breviarii VII 412 ss, quanta 418 s, qualiter facienda 421 ss; restitutionis radices IV 135. Possessor bonae fidei, quando et quantum restituere debet 136 ss, possessor malae (dubiae) fidei 178 ss, quando incrementum 192 ss, si casu res periit 208 ss, si dolo vel culpa 213 ss, quando fructus 220 ss, damnum emergens et lucrum cessans 227 ss; restitutio ex damnificatione injusta 231 ss, ex impeditione consecutionis boni 242 ss, ex contractu ob casum, dolum, culpam 261 ss, quando restituendum 403 ss, an dilatio peccatum 406 ss, 425 ss, ubi facienda 437 ss, quomodo 463 ss, quid si apud nuntium pereat 468 ss, ordo restituendi dominis IV 484 ss. Causae restitutionem differendi 511—539, omittendi 540—568; restitutio ob homicidium V 577 ss, heredibus occisi facienda 590 ss, ab heredibus occidentis 596 ss; resti-

tutio famae 709 ss; an beneficiati teneantur restituere pro expensis superfluis ex bonis ecclesiasticis VI 114; stuprator obligatur ad restitutionem X 586 ss.

Retentio librorum haereticorum quando veniale I 286, X 749 ss; sacrilega bonorum ecclesiasticorum mobilium vel immobilium II 367.

Retrahentes a Religionis ingressu, quando peccent et excommunicentur V 129 s, ad quid teneantur 131 ss.

Reus an teneatur ad confessionem post probationem semiplenam V 643 ss.

Revalidatio Confessionis IX 493, matrimonii X 443, quomodo confessarius se habere debeat 444 ss, 455, renovatio consensus 447 ss, 456 ss, dispensatio 451 ss.

Revelatio divina quomodo motivum fidei II 14, est obscura 15, secreti V 673 s.

Reverentia parentibus debita III 641 ss.

Reverentialis metus saepius est gravis I 157.

Reviviscentia Sacramentorum VII 28 ss, meritorum mortificatorum IX 210 ss.

Revocatio actus peccaminosi formalis et interpretativa I 246.

Rhedarii an licite vehant peccaturos V 99.

Ritus in Missa essentialis, accidentalis VIII 419 s, mutatio Missae in aliam 429.

Rixa, filia irae I 377, V 418.

Rubricae Missae praeceptivae, directivae VIII 421 ss.

Rudes, quomodo a confessario tractandi IX 379, quomodo repetenda eorum Confessio 499.

S.

Sabbati loco substituta Dominica III 484; sabbato sancto, an licita Missa privata VIII 454.

Sacerdos simplex an possit absolvere a venialibus et jam confessis mortalibus IX 667, an absolvere Regularem peregrinantem 685.

Sacharum an vino eucharistico miscere liceat VIII 159.

Sacramentalia an deleant venialia IX 44.

Sacramentum quid VII 1 ss, numerus 14 ss, distinctio 17 ss, mortuorum gratiam secundam, vivorum primam aliquando confert 21 s; quae possint reviviscere 27. Gratia Sacramentorum 35 ss, causalitas 46 ss, inaequalitas gratiae 49 ss. Character 54 ss, effectus 61 ss, quid significet 65 ss, et quomodo 70 ss. Materia et forma 76 ss, earum simultas 80 ss, mutatio 85 ss, interruptio formae 91 ss, repetitio 96 ss. Intentio requisita 101 ss, in ministro 114 ss, conditionata 128 ss, error circa personam an invalidet Sacramentum 134 ss; intentio recipientis 139. Attentio requisita 157 ss, ad ministrandum valide 160 s, licite 162 ss. Administratio et susceptio indigna 165 ss. Subjectum susceptionis validae 190 s, licitae 192 ss.

Sacrificium, actus praecipuus latriae II 255, quid VIII 42 ss, actus religionis 49 ss, latriae 54 s, 329 s, quotuplex 56. V. Missa.

Sacrilegium II 361, personale 362, locale 363, reale 364 ss, contra quintum praeceptum V 412; carnale I 373, II 362 s, quid X 614 s, gradus tres 616, habentis plura castitatis vota 617 s, locale 619, reale 620 s.

Saltare aliquando non prohibendum I 278, an ratione scandali vitandum V 45.

Salus propria et proximi, obligans ad fidei professionem II 44 s.

Salutare inimicum, an debitum II 200, 202, 206.

Sancti pro nobis orant II 240, 268 ss, merito coluntur 263 ss.

Sanguis Christi ex passione relictus, quo cultu colendus II 282.

Sanguis coctus in Quadragesima prohibitus III 552.

Sanitas, ejus recuperatio exposcit media ordinaria V 377, non extraordinaria 378.

Sartorum furta V 844.

Satisfactio pro injuria quid II 187 ss, distinguitur a restitutione IV 63 ss; sacramentalis IX 537, remittit poenam temporalem 539 ss, imponenda necessitate praecepti 543 ss, moribundis 546 s, acceptanda a poenitente 548 ss; quanta injungenda 553 s, 576, qualis 556, an opus aliunde debitum 564 ss, implendum pro aliis 570 ss, ab aliis 573; quantocyus peragenda 577 s; commutatio per imponentem 583, per alium 584, an extra Sacramentum 586.

Scandalum, peccatum veniale reddit mortale I 292; quid V 6 ss, directum 11, indirectum 12, contingit variis modis 13 ss, directum saltem est peccatum speciale 20 ss, scandalum passivum, pusillorum, pharisaicum 27, aliquando vitandum 28 ss, aliquando permitti potest et debet 31 ss.

Scientiae moralis definitio I 3; scientia praeceptorum fidei II 29 ss; requisita ad s. Ordines VII 296, ad administrandam Poenitentiam IX 777 ss.

Scriptura S. vulgari idiomate non legenda II 105, X 756, ejus abusus 365, editiones ab acatholicis factae aliquibus permittuntur X 754 s.

Scrupulus quid I 100 ss, contra proprie dictum licet agere etiam directe 105 ss, remedium generale 108, solutio quoad mortis articulum 109; scrupuli poenitentis an materia sigilli IX 841 s.
Secreti commissi revelatio est peccatum, causae revelandi V 673 s.
Sectam simulare verbo, signo, actione, est contra fidem II 47 ss.
Secundum decalogi praeceptum III 1 ss.
Seditio quid V 417.
Semiplena deliberatio et consensus I 270.
Senex sexagenarius a jejunio liber III 593.
Sepultura ecclesiastica privandus suicida V 405 ss.
Sermones impudici ℣ Impudicitia.
Servitus, quid activa, passiva, personalis, realis, mixta, urbana, rustica, affirmativa, negativa VI 30 ss, ejus acquisitio, praescriptio 33; servitus licita quatuor modis VI 120 s, parit irregularitatem VII 281, impedimentum matrimonii X 9 ss.
Sextum decalogi praeceptum V 621 ss.
Sigillum confessionis quid IX 807, oritur ex Confessione sola et omni 808 s, obligatio 811 ss, materia 824 ss, subjectum 845 ss.
Signa haeresin profitentia quadruplicis generis II 50 ss; charitatis quoad inimicum 192 ss.
Simonia II 367, quid 368, materia 369, pretium 370, pactum 371, juris divini et positivi 372, mentalis, conventionalis, realis, confidentialis 374 ss.
Simulare sectam verbo, signo, actione est contra fidem II 47 ss.
Societatis contractus, quid VI 794 ss, justus 799, ejus privilegium 800, an apponi possit pactum assecurationis capitalis 801 ss.
Sodomia, quid I 373, peccatum damnabile X 626 s.
Solidaritas in restitutione IV 548 ss.
Sollicitatio in Confessione peccatum gravissimum X 621, poenae 622, recentiora decreta, falsa sollicitationis accusatio ib.
Solutio debiti dubia, quando obliget I 85.
Solutis personis, quae delectatio morosa illicita I 347.
Somnambulismus II 336.
Somnium naturale et praeternaturale, divinatio ex eo II 305 s.
Sortes divisoriae, consultoriae, divinatoriae s. sortilegia II 307 ss.
Spatulamantia, species divinationis II 300.
Specifica peccatorum unitas et distinctio I 239—243.
Spes quid II 106, theologica 107 s, objectum materiale, formale 109, ejus actus 110 ss, necessitas medii et praecepti 113 ss, desperatio 118 ss, praesumptio 122 s.
Spiritismus II 336.
Sponsalia per metum gravem injuste incussum invalidantur VI 379; sponsalia quid X 148 ss, sint voluntaria 158 ss, libera 162 ss, speciatim ab errore 166 ss, metu et coactione 170, quali signo exprimenda 174 ss, inter personas habiles 192 ss, absoluta 207 ss, dissolvendi causae 226 ss.
Sponsalitia largitas, ad quem pertineat VI 448.
Sponsio licita, illicita VI 829.
Sponsis quae delectatio morosa illicita I 348; eorum peccata quoad ipsa sponsalia X 414 ss, contra castitatem 422 ss, quid ipsis permissum 430.
Spontaneum quid I 124.
Statutorum transgressio ex contemptu est peccatum mortale I 365.
Status vitae electio filiis libera III 336 ss; mutatio status excusans a restitutione IV 525 ss.
Sterilitas non est impedimentum matrimonii X 122; facultativa licita X 708; orta ex excisione ovarii non est matrimonii impedimentum ib.
Stipendium Missae quantum alteri tradendum VIII 366.
Stuprum quid I 373, quid X 585, ejus malitia 586 ss, obligatio stupratoris 594 ss.
Subdiaconatus materia et forma VII 329 ss, exercitus in peccato gravi 338 ss, impedimentum matrimonii X 44 ss.
Subditus in dubio tenetur obedire I 25, 46, 95, subditorum erga superiores officia III 683—690.
Subjectum peccati triplex I 308—312; receptionis Sacramentorum validae VII 190, licitae 192 ss.
Subsannatio honori adversa V 769.
Successiva restitutio per se non licita IV 429 ss.
Suffragium dubie nocivum, ad quid obliget I 85.
Suicidium directum nunquam licitum V 366 ss, indirectum 374 ss, mortem permittere licet ob charitatem Dei vel proximi 379 ss, ob justitiam 390 ss; suicidarum poenae 403 ss, privatio sepulturae ecclesiasticae 405 ss.
Superbia ut peccatum capitale, quatuor gradus, duae filiae, completa, incompleta I 371.
Superfluitas contra votum paupertatis VI 68.
Superiorum erga subditos officia III 683—690, eorum mandata transgredi ex contemptu I 363 ss.

Superstitio II 287—336, regulae pro casu dubio 318 ss; — libri docentes superstitionem prohibentur X 761.
Suspitio temeraria quid V 650, est leve peccatum ex genere suo 659, per accidens mortale 660.
Sustentatio clerici honesta, quid permittat VI 98.
Susurratio, filia invidiae I 374; quid, gravior detractione V 672.
Symbola fidei, quid, quae II 10.
Synderesis, quid I 2, 12.

T.

Taciturnitas, quando signum consensus I 136.
Tactus ex se honesti, ex fine inhonesti aliquando tolerari possunt V 46; instrumentorum pro Ordinatione VII 231 ss; — calicis aliarumque rerum consecratarum, quibus liceat VIII 403 s; — tactus impudici X 674 ss.
Telephonium non adhibendum pro absolutione IX 608.
Temerarium judicium V 650 ss.
Templa haereticorum frequentare est implicita fidei abnegatio II 57.
Temporalia bona an ob scandalum dimittenda V 37, pro quorum defensione licita occisio aggressoris injusti 305 ss.
Tempus legale in persolvendo Officio teneri potest I 87, tempus sacrum ut circumstantia peccati 203, praefixum in voto an ad finiendam vel urgendam obligationem III 273 ss; — tempus s. Ordinationum VII 313, nefas die uno plures conferre Ordines 314, dies festivi qui 316, Regularium privilegia 317 ss; tempus recitandi breviarium VII 520 ss; celebrationis Missae VIII 445 ss.
Tentatio Dei formalis et interpretativa II 343 ss.
Terminus contractus servandus sub poena restitutionis IV 421 ss.
Tertium decalogi praeceptum III 482—541.
Testamentum, quid et quotuplex VI 455 ss, ad pias causas 462 ss, mutatio et revocatio 471, testari vel legare prohibiti 491 s, modus agendi confessarii pro testamentis condendis 493 ss, impedientes vi vel fraude testari tenentur ad restitutionem IV 248.
Testes in causa sanguinis quando sint irregulares V 209 ss; — testes pro matrimonio contrahendo X 358 ss, quales 368 ss, qualis eorum praesentia 373 ss.
Testimonium falsum est peccatum V 677, obligatio ad testimonium dandum 678 ss.
Thesaurus inventus cujus sit VI 169 ss.
Timor ☞ Metus.
Titulus ad dominium acquirendum necessarius VI 131, verus et praesumptus 132; — pro s. Ordinatione VII 305, beneficii, patrimonii, mensae 305 ss, paupertatis 309, poenae Ordinatorum sine titulo 310 s.
Tonsura non est Ordo VII 203, quid 354, effectus 355, obligationes Tonsuratorum 356 ss, delatio tonsurae 362 s.
Torpor, filia acediae I 378.
Traditio divina admittenda II 9.
Transsubstantiatio VIII 102.
Tres Missae Natalis Domini in statu peccati celebratae tria sacrilegia I 252.
Tributum, quid V 918, conditiones ut sit justum 919 ss, est solvendum ex justitia 925 s.
Trinitas Ss. an credenda necessitate medii II 25 ss.
Tumor mentis, filia irae I 377.
Turpia pingentes et repraesentantes regulariter peccant graviter V 97 s.
Tutela inculpata quale moderamen postulet V 298 ss.
Tutior pars est eligenda, quomodo sit intelligendum I 70, quando verificatur 71 s.
Tutores, quid debeant pupillis III 674.
Typographi et editores librorum, quae servare mandentur Const. Officior. et mun. X 789 ss.
Tyranno obedire licet in indifferentibus V 110, an eum occidere 159 ss, an tradere ei innocentem occidendum V 185 ss.

U.

Ubi, ut circumstantia actus I 200, ubi restituendum IV 437 ss.
Usucapio ☞ Praescriptio.
Usura lucratoria, quid VI 575 ss, mentalis 590 ss, realis 597, modi diversi 598 ss, praxis confessarii 607, usura palliata 609, modi 610 ss, bona fide facta 619 ss, usura prohibita 623 ss, obligans ad restitutionem 634 ss, etiam haeredes 637, poenae usurariorum 638, cooperantes ad usuram 639 ss.
Usurpatori injusto an obediendum V 110,
Usus, quid VI 25, facti et juris 26, simplex Fratrum Minorum 27 s.
Ususfructus, quid VI 18 ss, comparatus ad usum 22, quomodo finiatur 23.
Uxores, earum vota quando irritabilia per maritum III 371 ss, possunt dare eleemosynas 765, V 830, quo ordine illis subveniendum in necessitate III 828 s, peccant surripiendo de bonis mariti V 827 ss, earum dominium VI 37, quoad dotalia 443 ss.

Uxoricidium causans impedimentum matrimonii X 100 ss.

V.

Vacantia bona primo occupantis VI 161 ss.
Vagabundi, cujus jurisdictioni subsint IX 696.
Valor Missae an infinitus intensive, extensive VIII 257 ss.
Vana gloria filia superbiae I 371.
Vectigal ℣ Tributum.
Velleitas mali sub conditione auferente malitiam vacat culpa saltem gravi I 326, secus sub conditione non auferente 327 s.
Venari diebus sacris III 531, clericis prohibitum V 547, VI 155, fera 147 ss.
Venditio, quid VI 645 ss, pretium justum 650 ss, summum, medium, infimum 668, deceptio quoad pretium justum 669 ss, vendens alieno nomine sibi lucrans 678 ss.
Veneficium contra quintum praeceptum decalogi V 414.
Venerea peccata directe volita non admittunt parvitatem materiae I 276, X 690, bene indirecte volita I 277 s, modus se habendi quadruplex contra motus venereos 324, delectatio de cogitatione venerea aliquando indifferens, saepius peccaminosa 336 s, 346.
Veniale peccatum, ex natura sua tale datur I 261 s, differentia a mortali 263– 266, mortale per accidens veniale fieri posse explicatur per singulas materias 267 ss, vicissim veniale fieri mortale 289 ss, an venialia multiplicata constituant mortale 296 ss, veniale an possit prohiberi sub mortali 295, voluntas committendi omnia venialia an mortale 301, votum vitandi venialia III 209 ss, veniale peccatum ob bonum nullum licitum 811; — venialia peccata quomodo deleantur per Eucharistiam VIII 219, materia sufficiens et libera Poenitentiae IX 274, 371 ss, remissio extra Poenitentiam ex opere operantis 31 ss, operato 40 ss, per Sacramentalia 44 s, dolor de ipsis qualis 94 ss, quomodo post mortem deleantur 204, propositum ea vitandi quale in Confessione requiratur 334 ss, absolutio eorundem per sacerdotem simplicem 667.
Veniam petere ab inimico II 210, concedere 212 ss.
Verba turpia X 667 ss.
Veritas juramenti quid III 96, 100 ss, vetat aliquas amphibologias 105 ss.
Vestes impudicae V 44 s.
Vestes sacrae pro Missa VIII 407 ss, benedictio earum 411 ss, preces in induitione 417.
Vetitum legendi etc. libros prohibitos II 94 ss, 105.
Vexationem iniquam quoad administratio nem Sacramentorum an pecunia redimere liceat V 112 ss.
Viduis, quae delectatio morosa illicita I 349.
Vinculum matrimonii indissolubile X 387 ss, solubilitas matrimonii infidelium 392 ss, rati per professionem religiosam 396 ss, per dispensationem pontificiam 400 ss, matrimonii consummati fidelium solubilitas quoad torum 404 ss.
Vinum, ei aquam miscere qualiter illicitum VI 719 ss; vinum pro Missa VIII 151 ss, an mustum licitum 156 s, acidum 157, congelatum 159, mixtum alcohol et sacharo 179 s.
Violatio immunitatis ecclesiae sacrilega II 363.
Violentia ℣ Vis.
Virgae avellanae usus ad detegendam aquam etc. II 319.
Virginitatis virtus V 622 ss.
Virgo primo fornicans non committit peccatum speciale X 581 s.
Virtutes distinctae, quomodo causent distinctionem specificam peccatorum I 241, theologicae laesae non admittunt parvitatem materiae 273.
Vis, violentia, ut impeditivum voluntarii I 149—153, quid, distinctio a coacto, involuntario, necessario 149; ut impedimentum matrimonii X 13 ss.
Visitatoribus munerum acceptio prohibita V 902.
Vita triplex, spiritualis, corporalis, politica III 720, corporalem exponere pro corporali amici an licitum 821 s, vitam praesentem praeferre aeternae peccatum II 170.
Volenti non fit injuria, explicatur IV 47 ss.
Voluntarium, quid I 123, imperfectum et perfectum 124 s, liberum 125, a coactione et necessitate intrinseca 127, hujus necessitas ad actum humanum, voluntarium elicitum, imperatum, imputatum, actuale, virtuale, habituale 128 ss.
Voluntatis humanae cum divina conformatio debita I 219—224.
Voluptas ut finis cujus peccati I 237.
Votum dubie solutum obligat I 82, ex metu factum aliquando non obligat 166, quomodo ad implendum requiratur voluntas satisfaciendi 222, materiae parvitas in votis 288; quid votum III

174 s, requisita ex parte voventis 176 ss, quid de voto ex metu 200 s, votum nubendi quando valeat 230 ss, votum ex parte impossibile 239 ss, 247 s, vota incompossibilia 243 ss, obligatio 253—261, interpretatio 262 ss, divisio 310, conditionatum 311 ss, poenale 223 s, Religionis 328 ss, violatio voti 336 ss, deobligatio per exstinctionem 348—354, irritationem 355—381, dispensationem 383—425, vota Papae reservata 402 ss, votorum commutatio 426—481; votum per metum gravem injuste incussum invalidum VI 379; paupertatis simplex et solemne 58 ss; — votum castitatis in Subdiaconatu emittendum VII 370 ss; solemne dirimit matrimonium X 39 ss, non vero simplex 43; vota matrimonium impedientia 140 ss; sponsalia an solvat votum Religionis ingrediendae X 249 ss, Ordinis s. 253 ss, castitatis 257 ss; dispensatio eorum 413.

Z.

Zelus, tristitia de bono proximi, quo quis caret II 221.

Verlag der Bonifacius-Druckerei, Paderborn.

— Zu beziehen durch alle Buchhandlungen. —

Betrachtender Kommentar zur Nachfolge Christi des gottsel. Thomas von Kempen. Von A. Schmittdiel, Kanonikus. 1284 Seiten. 8°. Preis brosch. M. 6,—. In Kalikoband mit Rotschnitt M. 7,40.

„In schlichter, zu Herzen redender Sprache erläutert der Herr Verfasser die oft kurzen, aphoristischen Lehrsprüche des grossen Geistesmannes der Nachfolge Christi. Wie uns scheint, ist der Ton im grossen und ganzen recht glücklich getroffen, des Meisterwerkes nicht unwürdig. Wer immer das Büchlein der „Nachfolge Christi" betrachtend liest, wird gern zu diesem Kommentar greifen, der heilsbegierigen Seelen als Führer in die unerschöpflichen Geistesschätze des gottseligen Thomas von Kempen bestens empfohlen werden darf." „Maria Immaculata".

Predigten auf die Festtage. auch als Lesung von Laien zu benutzen. Von August Perger, Priester der Gesellschaft Jesu. Mit kirchlicher Druckerlaubnis. 414 Seiten. 8°. Brosch. 4 M. Gebd. in Halbfranz 5,60 M.

„Die Predigten zeichnen sich aus durch ruhige, klare Logik, eine Fülle fruchtbringender Gedanken und einfache, leichtverständliche Sprache und Darlegung. Die Gründlichkeit und Tiefe der Gedanken, verbunden mit den eingeflochtenen Beispielen und Erklärungen fesseln den Leser sehr. Die übersichtliche Einteilung jeder Predigt verdient noch besonders hervorgehoben zu werden. Kanzelrednern und Katecheten bietet das Werk ausgiebigen, gediegenen Stoff, jedem Laien anregende Belehrung und Erbauung." „Triersche Landeszeitung".

Kreuz und Altar. Sieben Predigten über das Opfer des Neuen Bundes von A. Perger, S. J. 2. Auflage. Mit kirchlicher Approbation. 120 Seiten. 8°. Preis broschiert 90 Pfg.

„Diese Predigten sind bei grosser Einfachheit doch zierlich geformt, dabei auch logisch und erschöpfend ausgeführt, tief gefühlt, warm und lebendig dargelegt und reich an neuen praktischen Gedanken." „Litter. Handweiser".

„Der Grundgedanke: Die heilige Messe ist eins mit dem Kreuzopfer; darum lasst uns derselben beiwohnen, als knieeten wir unter dem Kreuze, ist in diesen Vorträgen durchgeführt. Die dogmatischen Beweise sind streng logisch, die Einwendungen bestimmt widerlegt, die Nutzanwendungen sehr praktisch. Die Sprache ist einfach und leicht verständlich." „Cisterzienser-Chronik".

„Der Verfasser versteht es, in leicht fasslicher Weise auf den Verstand der Zuhörer einzuwirken, dass sie ein richtiges und klares Verständnis des Vorgetragenen erlangen. Durchdrungen von der Wahrheit und begeistert für die Heiligkeit der Sache, weiss der Verfasser durch Wirkung und Stärkung der entsprechenden Gefühle auf das Gemüt tief einzuwirken, um so den Willen zu heilsamen Entschlüssen zu bewegen. Disposition und Durchführung sind streng logisch, die Sprache ist einfach und herzlich." „Oesterr. Litteraturbl."

„Die erste grundlegende Predigt handelt vom Opfer im allgemeinen und vom heiligen Messopfer im besonderen. Die zweite zeigt das Kreuzopfer als eigentliches Opfer von unendlichem Werte. In der dritten wird der Schriftbeweis für den Opfercharakter der heiligen Messe erbracht und die Wesensgleichheit mit dem Kreuzesopfer nachgewiesen. Die vier folgenden Predigten behandeln den Hauptmann, den bekehrten Schächer, Maria Magdalena und Johannes, d. h. deren Teilnahme am Kreuzesopfer und die aus demselben für sie geflossenen Gnaden. In diesen letzten vier Vorträgen sind die Vorgänge auf dem Kalvarienberge äusserst anschaulich dargestellt. Die dogmatischen Ausführungen in den ersten drei Predigten stützen sich stets auf die Heilige Schrift und die Kirchenlehre, namentlich auf das Tridentinum. Jede Predigt ist gründlich durchgearbeitet und übersichtlich geordnet, die Darstellungsweise in kurzen Sätzen klar und leicht verständlich. Diese sieben Predigten bieten viel Belehrung und Anregung und müssen nach Inhalt und Form als eine vorzügliche Leistung bezeichnet werden." „Bücher-Markt".

239.02
Sp 67 B
26496

SPORER, PATRITIUS, O.F.M.

AUTHOR

Theologia Moralis
Decalogalis et Sacramentalis

TITLE

Tome 3

DATE LOANED	BORROWER'S NAME
	Donnelly
	Clarke
	STORAGE

26496